DE DELICTIS, ET PŒNIS

TRACTATUS ABSOLUTISSIMUS.

JUDICIBUS, ET ADVOCATIS FORI ECCLESIASTICI,

Et Laici commodiſſimus, cum univerſa Criminalis Materia juxta Canonici, ac Cæſarei juris præſcripta in eo exacte pertractetur.

PRÆLATIS REGULARIBUS TUM PROVINCIALIBUS, TUM LOCALIBUS

Utiliſſimus, cum plerique caſus intra Clauſtra frequentiores ad normam Apoſtolicarum Sanctionum, & Sac. Congregationis decreta, examinentur.

SUPERIORIBUS ORD. MIN. REGULARIBUS, ET STRICTIORIS

Obſervantiæ Generalibus, & Subalternis neceſſarius, cum omnes pœnales Conſtitutiones, in Generalibus Statutis Ordinis contentæ, exactiſſime diſcutiantur.

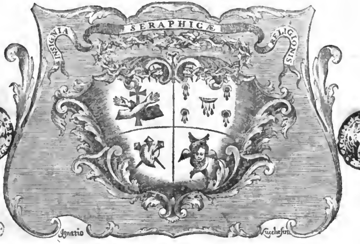
A U C T O R E

P. LUDOVICO MARIA SINISTRARI

DE AMENO

ORDINIS S. FRANCISCI REF. PROV. MEDIOLANENSIS.

OPERUM PARS TERTIA.

ROMÆ, MDCCLIV.

In Domo CAROLI GIANNINI Librorum SANCTITATIS SUÆ Proviſoris in Platea Capranicenſi.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

REVERENDISSIMO PATRI

FRATRI RAPHAELI
A LUGAGNANO

Sacræ Theologiæ Lectori Emerito, Totius Ordinis F.F. Minorum Ex-Miniſtro Generali, & Romani Cleri Examinatori Apoſtolico.

CAROLUS GIANNINI

FELICITATEM.

QUod jamdudum in more habeo, ut meo ſtudio, ac cura, Doctorum hominum lucubrationes, quæ majori in pretio ſunt, non exiguo, ut ſpero, literariæ Reipublicæ commodo, in diem iterum extraham, illud in cauſa eſt, cur nova modo luce donatum velim opus ſane egregium, diuque a plurimis expetitum, R. P. Ludovici ab Ameno *de Delictis, & Pœnis*. Cur autem non alio quam tuo nomine REVERENDISSIME PATER, inſcriptum

prodeat, plures eaque gravissimæ mihi rationes suppetunt, quas sine ingrati animi vitio, sine veritatis jactura, quamvis repugnante modestia tua, silentio præterire non possum. Etenim Tu, si quis alius mihi faves impense, me amas cumulatissime, curatas a me editiones laudas, tuoque foves patrocinio. Ad hanc vero adoriendam, ut communi desiderio faceres satis, vehementer non modo incitasti, sed auxilio etiam fuisti, ut aliquibus locis, labore studioque tuo castigatis, obex ille removeretur, quem editioni parandæ ponebat inusta olim operi ab S. Indicis Cong. censura: quo factum est, ut novus illi splendor affulserit, nova veluti facies accesserit, unde majori etiam cum plausu, atque ad probatione excipiendum fore non dubitem. Accedit, quod cum eum habeat Auctorem, qui arctiorem Sancti Francisci regulam inter Minores, quos Reformatos appellant, professus est, nemini certe, ulli nuncupandum fuerat, quam illi, qui in eadem Familia præ cæteris polleret potissimum auctoritate, & doctrina. Quis autem tam hebes est, qui statim non videat, unum Te hisce laudibus indicari, qui a primis religiosæ vitæ annis celebriores Bononiensis Provinciæ cathedras conscendisti, non minori ingenii, atque eruditionis fama, quam auditorum profectu, ac bono: quem deinde illa eadem Provincia nacta est Moderatorem, non prudentia solum, sed benignitate etiam, ac suavitate nemini secundum, cui tandem totus Seraphicus Ordo se regendum, ac gubernandum summa tradidit consensione, nec minori plausu? In qua quidem præfectura administranda ita omnibus functus es Optimi Præsidis partibus, ut nihil desiderandum reliqueris; multum vero posteris ad imitandum transmiseris. Quis enim prædicare satis potest prudentiam illam Tuam, qua rebus omnibus prospiciebas, prosperis nequaquam elatus, sed neque fractus adversis? Quis magnanimitatem illam animi tui, qua propriis commodis omnibus despectis, in id intendebas unice, quod ad commune bonum, atque totius Ordinis ornamentum conferre poterat? Quis constantem illam æquitatem Tuam, cujus in muneribus distribuendis tenacissimus adeo semper fuisti, ut ad sola subditorum merita respiciens, nihil vero gratiæ, nihil auctoritati unquam tribueres? quare non perpetuam modo in toto Ordine tam late disperso concordiam, tranquillitatemque retinuisti, verum etiam singulos excitasti; ut ad veræ virtutis, probatæque doctrinæ studio toto pectore incumberent, quod nempe viderent eos tibi cariores esse, eos cæteris anteferri, qui morum sanctimonia, & bonarum literarum cultura plurimum excellerent. Quamobrem cum talis sis, atque tantus mirari sane non subit, quod Sanctissimus, ac justissimus virtutum æstimator BENEDICTUS XIV., quo Ecclesiæ gubernaculum regente aurea postliminio sæcula rediisse videri possunt, Te in Generalibus Ordinis comitiis, ea quam habuit coram congregatis Patribus oratione iis verbis, quibus olim Magnus Gregorius usus est, (a) commendavit: *Dilectus Filius Raphael a Lugagnano, qui totius Ordinis vestri Generalis Minister nullius incongruæ voluntati deservivit, sed vita, & moribus decoratus, tanto ordine dignus inventus est.* Neque his te laudibus cumulasse contentus Pontifex sapientissimus, eadem illa oratione commemorare voluit, ac veluti ante oculos ponere gravissimis illis Patribus ex oriente, atque occidente toto Romam convo-

(a) Lib. 3. Ep. 22.

vocatis, quantum pro auguſtiſſimis Terræ Sanctæ locis, veſtri Ordinis curæ, ac fidei a Divina providentia creditis, rite cuſtodiendis, atque etiam ornandis, laboraveris: *Multum laboris impendit, quemadmodum vobis ſatis exploratum eſt, ut ea conſtitueret, quæ pro Locis Sanctis pie, religioſeque aſſervandis conſentanea magis eſſe viderentur, vobiſque ipſis perſpectas eſſe non dubitamus Apoſtolicas Litteras, quas edidimus, ut ea confirmaremus, quæ idem Generalis Miniſter veſter prudenter, utiliterque decernenda eſſe cenſuit ad Sanctam eorumdem locorum cuſtodiam.* Quæ cum ita ſint, nemo certe non intelliget, mihi non fuiſſe integrum, quominus occaſione oblata, hoc qualecunque obſervantiæ meæ, meique erga Te, PATER REVERENDISSIME, grati animi teſtimonium palam exhiberem. Reſtat, ut quod ego pro mea tenuitate offerre poſſum, Tu pro humanitate Tua æqui, bonique facias, meque, ut ſoles, amare, ac fovere pergas. Vale.

AD

AD LECTOREM BENEVOLUM.

EN secundo, Amice Lector in scenam prodeo, ut oppignoratam fidem meam redimam. Promiseram in prima Parte Practicæ Criminalis Illustratæ titulum quartum de Delictorum differentiis (quem sobrie attigeram), & sextum de Applicatione pœnarum singulis delictis (quem explanare ob causas ibidem expressas affatim distuleram, exactius examinare, & integrum absolutumque Tractatum de Delictis, & Pœnis publici juris facere. Sponsionem ergo meam, licet tardiuscule quam debuissem, solvo, & promissum, ac a multis desideratum Tractatum tibi offero. Culpabor fortasse de tarditate, & me pigri in solvendo debitoris nota confinget præproperus exactor. Cogor propterea, ut censuram evadam, moræ causas aperire. Ut me expedirem a negotiorum molestiis, quibus Romæ manens opprimebar, & incœpti Operis prosecutione turbabar, me contuli ad Patriæ meæ Conventum, ut otio aliarum occupationum fruerer, & totus meditato Tractatui incumberem. Opportunior huic intentioni locus ægre dari potest. Semotus a sæcularium habitatione situs, ab eorundem molestiis liber est. Cœli salubritate, aerisque temperie ad miraculum gaudet. Collis molliter acclivis est, cujus jugo, quod muralis clausuræ corona cingit, incubat Conventus, qui mirabili undique gaudet prospectu. Ab Oriente Aconia piscosus fluvius collis oram alluit. A Meridie protensa Logonbardiæ planities eidem limitropha intuentibus objectat Mediolanum, Novariam, Vercellas, ac Oppida, Villasque pene innumeras, quibus occupatur feracissimum illud solum. Ab Occasu lacus S. Julii (cujus Insula, totius Ripariæ caput, quam plurium Pagorum, Castellorumque situatione circumcirca decoratur) jucundissimum prospectantibus exhibet proscenium. A Septentrione curvati in arcum visuntur colliculi, vitibus, frutetisque consiti, quibus subjecta planities pratis, campis, sylvisque distincta in gremio excipit Oppidum, cui ex situs amœnitate Ameni vocabulum inditum est. In eo loci totus prosequendo Operi incumbebam, cum immortalis memoriæ Eminentissimus Federicus Caccia Mediolanensis Archiepiscopus me ad se arcessivit, ac familiaris sui Theologi munere decoratum voluit. Tanti Patroni coactus fui voluntati obsecundare, & de ejus mandato calamum a suscepto Tractatu abstractum in frequentibus casibus ad alia conscribenda convertere. Erepto e vivis summo omnium bonorum damno, & luctu, Cardinali prædicto, me invasit mortalis ægritudo, ob quam, anno pene integro, decumbere coactus fui. Deo tandem dante, aliqualiter reparata valetudine, opusculum interruptum absolvi, & post taliter occasionatas moras terminatum coram te, Amice Lector, statuo castigandum.

Priores Practicæ Criminalis Illustratæ partes probavit mea Religio, quæ in nupero Capitulo Generali Victoriæ, in Cantabria celebrato, ejus observantiam in judiciis forensibus indixit sequenti Decreto, quod legere est in ejusdem Capituli Tabula Matriti impressa fol. 39. num. 73. ac ita sonat. Relata per gravissimos Patres Ultramontanæ Familiæ doctrina, qualitate, atque utilitate novæ *Practicæ Criminalis* typis datæ a R. P. Fr. Ludovico de Ameno Reformatæ Provinciæ S. Didaci Lectore Emerito, decernit Definitorium Generale, ut Prælati Ordinis, & Provinciarum illa in utraque Familia utantur: ideoque Officiales Curiæ sufficientia illius exemplaria ad singulas Provincias ab interesse habentibus in impressione exmitti curabunt. Simili genio prædictum opus exceptum a quampluribus Judicibus Regularibus, sæcularibusque utriusque fori Ecclesiastici nempe, ac laici, & Advocatis, ut proinde jam distractis mille quingentisque exemplaribus primo impressis, a multis incassum cum perquiratur, novam erit necesse ejusdem impressionem adoriri. Videns proinde publico etiam usui aliorum cessisse, quod pro privato Religionis meæ commodo elaboraveram, in hoc Tractatu volui extensiori methodo examinare dicendorum materiam; ita ut, sicut satis mihi fuisset Statutarias Ordinis mei dispositiones perpendere, (si pro eo tantum scripsissem) ita ad hoc, quod omnibus æque prodessem, debui Canonica, Civiliaque jura ad delicta, & eorum pœnas spectantia, contracta, quantum licuit, laxitate expendere. Talem igitur scribendi Ordinem institui. Primo specialia delicta sub diversis Titulis, quasi cathegoriis, ad quas reducibilia sunt, examinanda ordinavi, ut de Delictis contra Obedientiam statuto Titulo, sub hoc discussi Apostasiam, Contumaciam, Rebellionem, Hæresim &c. & pari modo cæteros Titulos disposui, sub quibus per speciales paragraphos singulas criminum species pertractavi. Ad hoc me compulit inordinata Textus, quem illustrare adorsus fueram, dispositio. Non enim inter se affines delictorum materias conjunxit, sed confusa serie, disparata omnino inter se crimina, eorumque pœnas, quasi per satyram, & ordine tumultuario promiscue interposuit; ita ut, si ejus dispositionem sequi debuissem, necessum fuisset incœptam materiam minime absolvere, sed de sequenti omnino priori incongrua tractare; mox iterum de priori scribere, & denuo eandem interrumpere; tandemque post interjecti alterius delicti tractationem, reassumere

inter-

interruptam, & hoc pacto fatigare Lectorem, cujus naturale est genium absolutam de semel incepta materia explanationem habere. Secundo sub discretis paragraphis speciale quodlibet crimen examinando mihi hunc præfixi ordinem, ut initio, ejus tradita, & expensa definitione, difficultates circa eam occurrentes, quantum potui, enodavi; postmodum specialia circa illius probationem adnotavi; tandemque de ejus pœnis plene tractavi. In hoc tradendo pœnas de jure Cæsareo sancitas primo recensui; mox easdem præscriptas a jure Canonico tum veteri, tum novo tractavi: tandem Statutarias Religionis meæ Constitutiones liberiori calamo expendi, & sub forma dubitationis quæstiones usu frequentiores ad enodandas praxis difficultates pertractavi. Commodius, fateor, fuisset Opus, si pœnales cujusque Religionis, & Urbis sanctiones tradidissem; sed in immensum crevisset labor, cui impares meas vires agnosco. Unde satis erit Lectori exemplariter deducere in particularibus casibus, quæ pro Ordine meo discussi: Uno tantum te monitum volo, Amice Lector, in quo forte hærere poteris, si aliquando offendes quandam meam allegationem impressam Genevæ post Tractatum Bartolomei Bersani *de Privilegiis Viduarum, in qua eruditus Auctor me inscribit de Ameno Ripariæ Hortæ, cum talis denominatio in diplomatis Imperialibus, ac Pontificiis non habeatur, sed vocetur Riparia S. Julii, nec ejusdem metrocomia gaudere queat Horta, quæ & ipsa Ripariæ membrum (& quidem ex minoribus) est, paretque Insulæ S. Julii, in qua totius Ripariæ residet cum Gubernatore publica potestas. Scias ergo eam denominationem in ore vulgi tantum versari, qua uti non debuit Auctor laudatus, qui verborum proprietate, non vulgarium hominum idiotismo, ut doctum decet hominem & J. C. delectari debuerat. Hoc volui te monere, ne aliam, & aliam meam Patriam suspiceris, dum ergo me de Ameno Ripariæ S. Julii inscribit; alius autem Ripariæ Hortæ, inconsiderate forsan, & oscitanter nuncupat. Vale.*

REI!L.

REIMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

F. M. de Rubeis Patriarcha Constantinopolitanus Vicesgerens.

DE mandato Reverendissimi Patris Sacri, & Apostolici Palatii Magistri, opus, cui Titulus: *A. R. P. Ludovici Mariæ Sinistrari De Ameno Ripariæ S. Julii Diœcesis Novarien. Strictioris Observantiæ Minorum Mediolanensis Provinciæ De Delictis, & Pœnis tractatus absolutissimus*, una simul cum Censura, & expurgatione, seu correctione perlegi; & quoniam persæpe asserit Auctor ipsum hoc in Opere agere, & materiam tractare juxta rigorem legum, & pro foro fori, nequaquam juxta moralem Theologiam, & pro foro Conscientiæ, ideo, quæ in censura notantur, aut deleta, aut undequaque per præfatam correctionem emendata noscuntur. Imo & alii nævi refecti sunt, salva, quantum fieri putuit, integritate prædicti operis, quod Judicibus, & Advocatis fori Ecclesiastici, & Laici, multum conferre, satis superque exploratum est, cum in eo juxta leges Civiles, & Canonicas, Pontificias, ac Cæsareas, criminum omnium essentiæ, probationes, & pœnæ adamussim notentur, dilucide explicentur, ac stricto, fortique stilo expediantur. Quapropter prædictum opus sic expurgatum, correctum, expolitumque ad normam Decreti Sacræ Congregationis Indicis sub die 17. Julii 1719: dignum esse censeo, ut denuo Typis mandetur. In quorum fidem &c. Romæ ex Conventu SS: Cosmæ, & Damiani hac die 21. Febrarii 1754.

Fr. Joseph Maria Buccioli Tertii Ordinis S. Francisci Supremæ, & Romanæ Inquisitionis Qualificator, ac Accademiæ Theologicæ in Archigymnasio Sapientiæ Urbis Censor.

REIMPRIMATUR.

Fr. Joseph Augustinus Orsi Mag. Sac. Palat. Apost. Ord. Præd.

IN-

INDEX GENERALIS

Titulus I. Proemialis pag. 1.

FINIS TITULORUM.

b CATA-

CATALOGUS LIBRORUM

Typographia GIANNINI Romæ editorum.

Nec non aliorum, qui in majori numero ibidem reperiuntur hoc Anno MDCCLIV.

S. BERNARDINI Senensis Opera Omnia cum not. de la Haye *fol.* 5. *vol. Venetiis* 1745.

S. GREGORII Nazianzeni Opera Omnia cum not. variorum *fol.* 2. *vol.* G. L. *Lipsiæ* 1690.

BENEDETTO XIV. Notificazioni, Editti, ed' Istruzioni, con nuovo Ind. 4. 2. *vol. Roma* 1742.

——Delle Feste di Gesù Cristo, e della B. V. Maria, della S. Messa, e sopra gli atti di alcuni Santi 8. 5. *vol. Padova* 1748.

DE AGUIRRE (*Jos. Saenz Card.*) Philosoph. Moral., & de Virtut., & Vitiis *fol.* 3. *vol. Romæ* 1697.

BENEDICTI XIII. Synodicon Provinciale *fol. Ibidem* 1724.

——Lezzioni Scritturali 4. 3. *vol. ivi* 1724.

——Opuscula varia Lyturgica 4. *Ibidem* 1726.

BIBLIOTHECA maxima Pontificia *fol.* 21. *Vol. Ibidem* 1699

BOLLANDI, & Sociorum, Acta Sanctorum *fol.* 38. *vol. Venetiis* 1730., & seqq.

BOUQUIN (*Caroli*) Solis Aquinatis Splendorum *fol. Lugduni* 1677.

EVANGELIARIUM quadruplex Latinæ versionis antiquæ, cum not. Blanchini *fol.* 4. *Vol. Charta max. cum figur. Romæ* 1749.

FONTANINI (*Justi*) Bullar. Constitut. in Canoniz. Sanctor. a Joh. XV. ad Bened. XIII. *fol. Ibid.* 1727.

GAJO (*Bartholom.*) Epitome Historico Chronologico gestorum omnium Patriarcharum, Ducum, Judicum, Regum, & Pontif. Populi Hebraici ab Adam ad Agrippam usq. Juniore a propriis uniuscujusq. iconibus aucta, ac illustrata, accedunt Gestorum, ac Effigies eorum Regum Babyloniorum, Persarum, Græcorum, ac Ptolomæorum, quibus Populus Hæbraicus Subjectus parvi *fol. fig. Ibid.* 1751.

A MARTYRIBUS (*Bartholomæi*) Opera omnia *fol.* 2. *Vol. Ibidem* 1737.

DU MESNIL (*Ludovici Soc. Jesu*) Doctrina, & Disciplina Ecclesiæ *fol.* 4. *Vol. Venetiis* 1752.

ROCCHÆ (*Angeli*) Thesaurus Pontificiarum, Sacrarumque Antiquitat. necnon Rituum, Praxium, ac Cœrem. *fol.* 2. *Vol. cum fig. Romæ* 1745

SUAREZ (*Francisci Soc. Jesu*) Opera omnia *fol.* 23. *Vol. Venet.* 1750.

DESIRANT (*Bernardi*) S. Augustinus Vindicatus 4. 7. *Vol. Romæ* 1723.

MABILLON de Studiis Monasticis cum appendice 4. 3. *Vol. Venetiis* 1745.

SFONDRATI (*Cœlestini Card.*) Gallia vindicata 4. *Mantuæ* 1710.

CIAMPINI (*Joannis*) Vetera Monimenta, de Sacris Ædificiis Constantini Magni, Opuscula Selectiora, Auctoris Vita, & novissim. addit. *fol.* 3. *Vol. cum figur. Romæ* 1747. *Charta max.*

——Opuscula Selectiora, Auctoris Vita, ac denique tota Appendix separatim impressa *fol. cum figur. Ibidem* 1748.

CAUSEI (*Michael. Angeli*) Romanum Museum cum novissim. addit. & fig. *fol.* 2. *Vol. Ibid.* 1745.

CORNAZANI (*Petri Franc.*) Histor. de Bello Civili Gallico Davilæ *fol.* 3. *Vol. Ibid.* 1735-1746.

DELECTUS Scriptorum rerum Neapolitanar. *fol. cum figuris. Neapoli* 1735.

LUCERNÆ fictiles Musei Passerii *fol.* 3. *vol. cum figur. Pisauri* 1751.

MARMORA Pisaurensia notis illustrata *fol. cum figuris Ibidem* 1738.

ASSEMANI (*Jos. Simon.*) Italicæ Historiæ Scriptores 4. 4. *Vol. Romæ* 1751., *& seqq.*

CORRADINI (*Petri Marcellini Card.*) & Vulpi (*Roccbi*) Vetus Latium Profanum, & Sacrum 4. 11. *Vol. cum fig. Romæ, & Patav.* 1704.-1745.

FAGNANI (*Giulio Cesare*) produzioni Matematiche 4. 2. *vol. Pesaro* 1750. *con figure.*

GENTILI (*Octaviani*) de Patriciorum origine, variet., præstant., & jurib. 4. *Romæ cum fig.* 1736

METASTASIO (*Pietro*) Opere Drammatiche, Oratorii Sacri, e Poesie liriche, edizione molto accresciuta 8. 8. *vol. Cartarea le ivi* 1752.

DE AMENO (*P. Ludovici Mariæ Sinistrari*) Opera omnia, nempe Practica Criminalis Minorum illustrata, Formularium Criminale, de Incorrigibilium expulsione ab Ordinibus Regularibus, & de Delictis, & Pœnis, cum novissimis additionibus, pluribusque Summorum Pontificum Bullis ad materiam spectantibus *fol.* 3 *vol. Romæ* 1753-1754.

——De Delictis, & Pœnis *fol. seorsim Ibid.* 1754.

——Formularium Criminale, cum novissima appendice 8. *Seorsim Ibidem* 1754.

BINER (*Josephi*) Apparatus eruditionis ad Jurisprudentiam Ecclesiastic. *fol. Venetiis* 1754.

BULLARIUM Ordinis PP. Capucinorum *fol.* 7. *vol. Romæ* 1740-1752.

BULLARIUM Vaticanum *fol.* 3. *vol. Ibidem* 1752.

CHRONOLOGIA Historico-Legalis Seraphici Ordinis *ab anno* 1533., usq. ad ann. 1751. *fol.* 2. *vol. Ibidem* 1752.

CODEX Theodosianus cum commentar. Gothofredi, Chronicon, Chronologia, & notis variorum *fol.* 7. *vol. Lipsiæ* 1746.

DE FATINELLIS (*Fatinelli*) de Bulla Baronum, & Responsa Juris *fol. Romæ* 1714.

GOBII (*Antonii*) Consultationes Decisivæ, & Tractatus Varii, cum novissim. addition. *fol.* 3. *vol. Mantuæ* 1737.

DE JANUA (*P. Gaudentii*) de Visitatione, & Jurisdictione cujuscumque Prælati Ecclesiastici, & Regularis *fol.* 2. *vol. Romæ* 1748-1753.

DE LUCA (*Caroli Antonii*) de pluralit. homin. Legali *fol. Neapoli* 1722.

PACICCHELLI (*Jo. Bapt.*) de distantiis cum noviss. addit. & Decis. S. Rot. Rom. *fol. Parmæ* 1735.

PITONII (*Franc. Mariæ*) Disceptat. Ecclesiasticæ *fol. Tomi Duo posteriores. Romæ* 1725.

RAYNALDI (*Jo. Dominici*) Vota Criminalia *fol. Ibidem* 1714.

SACRÆ Rotæ Romanæ Decisiones Recentiores in compendium redactæ *fol.* 6. *Vol. Mediol.* 1730.

DE VALENTIBUS (*Ferdinandi*) de Contractibus, de ultimis voluntatibus, de rebus Ecclesiast., & Dissertationes Fiscales *fol.* 7. *Vol. Romæ* 1751.

VALIENTE (*Petr. Jos. Perez*) Apparatus juris publici Hispanici 4. 2. *Vol. Motriti* 1751.

De Delict.

DE DELICTIS, ET PŒNIS.

TITULUS PROEMIALIS.

SUMMARIUM.

1 *Jurisprudentia criminalis excellentior civili.*
Probatur ab origine.
2 *Angelus, ac homo æquali crimine rebellionis contra Deum peccaverunt.*
Justitia Civilis incæpit post divisionem bonorum inter homines.
3 *Essentialia judicii criminalis expressa a Deo in damnando Adamo.*
4 *Justitiam criminalem sibi reservavit Deus; civilem dedit hominibus.*
5 *Probatur aliis mediis excellentia Jurisprudentiæ criminalis supra civilem.*
Punitio sontium necessaria in Republica.
Criminalis scientia magis necessaria, utilior, & dignior.
6 *In Religionibus transgressiones seminat Sathan.*
Si punitionibus crimina non coerceantur, Religio relaxatur.
7 *Prælatus connivens ad delicta subditorum peccat mortaliter.*
Tenetur ex justitia subditos delinquentes corrigere.
8 *Prælati Regulares tenentur scire doctrinam Canonicam, & Criminalem.*
Arbitrium Judicis regulandum a jure.
Regulas juris debet servare Judex, cujus arbitrio aliquid est commissum.
9 *Monitum ad Superiores Regulares.*
Severitatem temperatam benignitate debent servare Superiores.
Æquitas quid sit.
Parvis peccatis venia; magnis sceleribus punitio debetur.

1.

DE Delictis, eorumque pœnis acturi, arduam sane provinciam suscipimus, & quæ, ut pro dignitate tractetur, pluribus est difficultatibus involuta. Post Theologicas disciplinas, per quas erudítur homo, quomodo erga Deum se gerat, in illum credendo, amando, & sperando; primum inter cæteras scientias occupat locum Jurisprudentia, cujus præceptis instruimur, quomodo erga proximum actiones nostras moderemur, facemque antefert populorum rectoribus, quomodo per administrationem justitiæ pacatam, tranquillamque Rempublicam custodiant. Cum autem Jurisprudentia duas habeat partes, unam quidem, quæ rectum judicium in civilibus controversiis ferre docet; aliam vero, quæ in criminalibus litibus absolutionem, aut condemnationem proferre, secundum justitiam, demonstrat, hæc secunda priorem longe antecellit. Si enim originem spectemus, profecto delictorum coercitio multo intervallo bonorum divisionem, circa quam versatur civilis justitia, præcedit. Condita siquidem in temporis initio creaturâ rationali intellectuali, emersit statim perduellionis delictum in *Lucifero*, ac contestata contra eum, ac ejus asseclas, lite criminali, confiscatis omnibus ipsius bonis gratuitis, æterni ignis justissimo supplicio damnatus fuit.

2. Simile facinus statim a creatione patravit homo, uxoriis nempe delinitus blanditiis, dum contra Dei præceptum de fructu vetito gustavit, *Luciferi* contra factorem suum rebellionem est æmulatus. Sicque duæ priores omnium creaturarum excellentissimæ eodem divinæ majestatis lesæ crimine delinquere; dum una Dei æqualitatem, alia Dei similitudinem in scientiâ est æmulata; æqualique vindicta contra eas animadvertit æterna justitia, dum utramque de paradiso expulit, & ad æternæ mortis supplicium adjudicavit. Justitia autem Civilis, quæ docet unicuique tribuere, quod suum est, civilesque hominum discordias componere longe post hominem conditum fuit in mundo necessaria; terrarum enim, ac bonorum divisionem, ad quam pacificè tuendam, tendit civilis justitia, post diluvium tantum factam legimus in Scriptura, *Gen. cap.*10. ℣. 5. 25. ante enim sicut *terra erat labii unius*, *Gen. cap.*11. ℣. 1. ita una omnium hominum erat ipsius possessio.

3. Si pariter justitiæ criminalis exercitium, ac substantialia spectemus, hanc a *Deo optimo Maximo* exemplariter traditam habemus in sacra pagina; dum enim legimus Deum vocasse ad se *Adam*, qui primus hominum fuit, non minus reatu, quam natura, dicens *Adam ubi es? Gen. cap.* 3. ℣. 9. dum ipsius nuditatis causam, quæ vestigium delicti commissi, nempe eius pomi, erat, examinavit dicens: *Quis indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, comedisti? Gen. cap.* 3. ℣. 11. dum ab eo confessionem delicti expressit, dum ait *Gen. cap.* 3. ℣. 12. *Mulier dedit mihi de ligno, & comedi*; dum contra Reum pœnam laboris, ærumnarum, & mortis fulminavit, profecto essentialium ad judicia criminalia normam expressit, nempe constantiam corporis delicti, Rei citationem, ejusdem confessionem, & tandem judicis sententiam.

4. Puniendorum autem Reorum, ac vindictæ delictorum, ne dum contra se, sed etiam contra homines, exercitium sibi reservavit Deus, dum ait *Mihi vindictam & ego retribuam*, *Hebr. cap.* 10. ℣. 30. ut proinde vocetur a Psalmographo *Deus ultionum Psal.*93. ℣. 1. dum ex alia parte *terram dedit filiis hominum Psal.* 113. ℣. 16. & de terrenis judicia civilia exercenda illis commisit.

5. Si ulterius criminalis judicii in Republica fructus, & pondus libretur, profecto hujus præ civili necessitas, ac dignitas apparebit; experientia enim magistra discimus, quomodo a facinorosis, perversisque hominibus turbetur, concutiaturque Respublica, & nisi criminalis justitia gladium vindictæ vibret in sontes, innumera inundant mala, per quæ socialis vitæ commoda in ærumnas commutantur: unde dicebat Sapiens, *Ecclesf. cap.* 8. ℣. 11. *Quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala* & a *D. Bernard. apud Lancellot. Regul. jur. Pontific. lib.* 2. *Regul. Inferiorum culpæ*, vocatur *Impunitas scelerum mater*, *radix impudentiæ*, *transgressionum nutrix*. Et viceversa, si justitiæ punitricis rigor vigeat, pœnarum metu subsident, qui alioquin ad maleficia manus haberent expeditas. Nec tamen concessum quibusvis Judicibus, qui civilia tractant contra corpus sontium suppliciis ani-

animadvertere; sed hoc supremis reservatur Magistratibus; Nec item probationes, quæ in causis Civilibus admittuntur, in Criminalibus prosunt, cum in his agatur de vita hominis, quæ omnibus ejusdem fortunis præstat; quibus omnibus convincitur præstantia Jurisprudentiæ Criminalis præ Civili, ut proinde concludat jure merito *Tiber. Decian. Tract. Crimin. lib. 2. cap. 1. n. 4. in fin.* quod *De Criminibus tractatio, cæteris omnibus partibus juris Civilis sit magis necessaria, & utilior, & dignior, utpote, quæ antiquior sit omnibus, & ea neglecta, totam humanam societatem nedum perturbari, sed & funditus tolli necesse sit.*

6. Quæ autem hucusque dicta sunt, quadrant, non tantum in sæculari, sed etiam in claustrali Republica; Nec enim, aut loci, aut professionis sanctitas impervia delictis unquam conspecta fuit: In Cœlis enim *Lucifer*, in horto *Eden Protoplastæ* peccavere, & in Collegio Apostolico non defuit, qui aut proditione, aut incredulitate, aut abnegatione Magistri delinqueret. Mirum proinde non est, si etiam in Religione scelera tentationibus suis invehat ille *Sathanas*, qui in cœlesti multos Angelos, in terrestri Paradiso omnes homines in sanctitate creatos impulit ad ruinam. Necessaria proinde præ cæteris in Superiore claustrali est delictorum charitativa quidem, accurata tamen delictorum coercitio; Nam, ut dicebat *Beatus Cardinalis Petr. Damian. lib. 7. Epist. 11. ad Gotifr. Enervato rigore justitiæ, status evertitur disciplinæ: & dum ulterioris severitatis censura reprimitur, temeraria delinquendi licentia relaxatur; Inordinata sane pietas nutrit impietatem, & timida manus Medici vulnus auget ægroti.*

7. Unde, si *Prælatus* ad delicta Subditorum connivet, & impunita relinquit, mortaliter peccat; *D. Thom. 2. 2. quæst. 67. art. 4. Aragon. quæst. 62. art. 7. 10. 16. Peyrin. de Prælat. quæst. 2. cap. 2. num. 139.* tum quia incorrectum relinquit, quem ex justitia corrigere tenetur; *Cap. Quis nos. cap. Si quos. cap. Si ea. 23. quæst. 4.* tum quia Religionem, relaxatione inducta in eam, labi facit ad ruinam; Ab hoc enim, juxta *D. Bonaventuram* dignoscitur relaxata Religio, si in ea malefactoribus ad emendationem flagella disciplinæ non adhibeantur. Conquerebatur proinde *D. Bernard. Epist. 178. ad Innoc. Pap.* quod aliquoties Religiosi sontes, qui a superioribus suis pro delictis ad pœnas Canonicas sententiantur, ad *Romanam Curiam* accedant, & ab ea, ut plurimum, impuniti recedant, & quod plus est, incorrecti; & sic *Ordinem Regularem* labefactent, & Ecclesiæ hostibus risum moveant hoc modo *Ecclesiæ Prælati*. Ecce ejus verba. *Qui flagitiosi ex Monasterio currunt ad vos* (scribit ad *Papam Innocentium Secundum*) *pulsati redeuntes jactant & gestiunt se obtinuere tutores, quos magis rectores sentire debuerant. Proh pudor! Quos cachinnos res ista movet Ecclesiæ inimicis?*

8. Sequitur igitur, quod *Regulares Prælati*, præ cæteris, quæ scire tenentur ad rectum subditorum regimen, scientiam Canonicam, ac Regularem puniendorum criminum habere debent; tenentur enim pœnas a Legibus inflictas præcise adhibere, ita ut, nec mitiores, nec severiores Legibus ipsis esse videantur. Verum est, quod cum non possint jura in universum, & singillatim malefactis pœnas sancire, multa sunt Judicis Regularis arbitrio commissa; non tamen tali casu potest ille pro libito flagellis ultoribus uti, distat enim arbitrium a beneplacito, hoc siquidem voluntatem propriam habet pro lege, unde dicere potest *Juvenal. Satyr. 6. ℣. 223. Hoc volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.* Arbitrium autem placitum est boni viri, illius nempe, qui regulatur a jure, *Rot. decis. 326. num. 6. & Decis. 669. n. 1. & Decis. 6. 8. num. 1. apud Barbos. axiom. 32. num. 2.* proinde, quando in Lege, aut Statuto est aliquid commissum arbitrio boni viri, ille tenetur servare omnes regulas communis juris. *Alex. consf. 33. num. 3. lib. 1. Socin. jun. Cons. 49. num. 16. lib. 2. Cravet. Menoch. apud Tusc. lit. A. Concl. 470. num. 2.* Unde concludendum est, quod necessaria sit communis juris regularum notitia Superiori claustrali, ut in facti contingentia sciat, quomodo in delinquentibus coercendis, proprium debeat arbitrium regulare. Ut autem circa hoc Superioribus labor minuatur in evolvendis *Canonistarum* placitis circa crimina in hoc opere pœnas a sacris *Canonibus* determinatas cuilibet delicto, de quo tractatur, apposuimus. Insuper, ut labor noster etiam Judicibus Laicis prosit, pœnas juris *Cæsarei* recitamus, quo non solum laici sontes corripiuntur, sed etiam, in defectum dispositionis *Canonicæ*, uti potest *Ecclesiasticus Judex*. Ubi vero utraque pagina, *Pontificia* nempe, ac *Imperatoria* religioni Judicis pœnarum committit arbitrium, frequenter facem præferimus, quo pacto, regulare debet Judex arbitrium in illo casu, ut communium legum cohæreat dispositioni.

9. Hoc uno monitum desidero *Judicem Regularem*, pro quo principaliter scribo, ut, in puniendis subditorum delictis, pissimum illum *Samaritanum* imitetur, qui curandis vulneribus sauciati a latronibus adhibuit *oleum, & vinum, Luc. cap. 10. ℣. 34.* temperet nempe oleo misericordiæ rigorem justitiæ, & perniciosam aliquando olei lenitatem, vini mordacitate, nempe zeli ardore norit acuere. Audiant Prælati universi *D. Aug.* verba *ad Marcellinum, Epist. 159. & habetur cap. Circumcelliones 23. quæst. 5.* eaque tanquam sibi scripta, custodiant. *Imple* (ait ille) *Christiane Judex pii Patris, officium sic succense iniquitati ut consulere humanitati memineris, nec peccatorum atrocitatibus exerceas ulciscendi libidinem: sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem.* Audiant tandem *Seraphici Minorum Ordinis Superiores*, cujus Statutaria jura Criminalia expendimus *Seraphicum Patrem* nostrum loquentem *Regul. Minor. cap. 7. Cum misericordia injungant pœnitentiam*, & rigorem justitiæ *dulcore* misericordiæ temperantes, nec nimis rigidos, (ne rigor in crudelitatem degeneret) nec nimis lenes (ne indulgentia in incuriam abeat) se præbeant, ac se custodire ostendant æquitatem, quæ, ut ex *Cypriano* ait *Abb. in cap. Magnæ n. 3. de Vot. & vot. redempt.* aliud non est, quam rigor misericors, aut misericordia rigorosa. Tandemque, ut bene Religioni, sibi commissæ, prospiciant, monitum *Taciti in Vita Agricolæ*, amplexentur, *omnia scire, non omnia prosequi: parvis peccatis veniam, magnis severitatem accomodare: nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentus esse.*

§. I.

INceptum jam diu opus prosequentes, ac assumpti Textus illustrationem continuantes, necessarium fuerat aggredi explicationem *Tituli sexti*, quam, in *Parte prima*, promisimus, & ad particularem hanc tractationem rejecimus: sed quia *Textus* ipse, non satis ordinatus est; quia materias affines, quas semel inceptas continuare debuisset, dispersit, & aliis disparatis interseruit, ideo necessarium fuit, diversum a *Textu* ordinem instituere, & facilitatis gratia, ab illius serie divertere. Titulos igitur quodammodo genericos delictorum congessimus, sub quibus delicta in specie, aut formaliter, aut reductive ad illos spectantia, simul cum eorum pœnis, expendimus,

& suis

& suis quibusque locis damus explicationem *Textus*, tangentis delictum, & pœnas, de quibus ex professo in singulis paragraphis tractamus. Ut igitur sciat Lector, quo loco habeatur desiderata explicatio, damus affixum cuilibet paragrapho locum, in quo iste, more servato hucusque, illustratur.

T E X T U S

T I T U L U S S E X T U S

Applicatio singularum pœnarum singulis delictis.

§. 1.

QUi, *statutis jejuniorum diebus, absque necessitate, Superiori probata, non jejunaverit, præceptum, non solum in qualitate, vel etiam in quantitate ciborum transgrediendo, suffragiorum jure privandus est, Provincialis arbitratu; a quo etiam gravius arceri debet, prout violationis ratio suaserit.* Videatur *Tit. Miscellaneus* §. Jejunii violatio. Tit. 9. Miscellan. §. 1.

§. 2.

Qui Officio Divino non interfuerit, a Guardiano secundum consuetudinem Religionis, puniri debet. Qui autem illud aliquoties non recitasse, convictus fuerit, omni suffragiorum jure triennio, carere debet, & gravius etiam puniri, Provincialis arbitratu. Videatur *Tit. 5. de Delict. verbal. §. 1. Omissio Confessionis num. 17. & 33.*

§. 3.

Qui Sacræ Scripturæ verba, vel sensum, in prophanos usus detorserit, eisque in familiaribus colloquiis abusus fuerit, voce activa, & passiva, triennio, privandus erit, & menstruo Carceri mancipandus. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia num. 50. 67. & seqq.*

§. 4.

Qui sine causa Confessionem Sacramentalem facere, & Sacram Eucharistiam sumere, vel Missam celebrare, juxta probatam Ordinis consuetudinem notabiliter neglexerit, pane, & aqua, in publico refectionis loco jejunare debet, Provincialis arbitratu, vel etiam gravius, pro indevotionis modo, puniri. Videatur. *Tit. 5. §. 1. Omissio Confessionis. num. 16. 28. & seqq.*

§. 5.

Qui inventi fuerint notabiliter otiosi, suffragiorum jure priventur; & gravioribus pœnis, etiam corporalibus arcendi sunt, Provincialium, & Superiorum localium arbitratu, pro negligentiæ modo, & contumaciæ ratione. Videatur. *Tit. 5. §. 1. Omissio Confessionis, &c. num. 15. 20. & seqq.*

§. 6.

Obscæna verba coram aliis, vel cum scandalo proferens, si graviter monitus, se non correxerit, in eum animadvertatur, pro qualitate delicti, etiam cum pœna Carceris, aut graviori Superiorum arbitratu, quousque resipiscat, ut cæteri timorem habeant. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia num. 51. 70. & seqq.*

§. 7.

Qui sine habitu, caputio, chorda, & femoralibus extra infirmitatis articulum dormire deprehensus fuerit, humi, sine caputio genuflexus in pane, & aqua jejunet, & recidivus gravius puniendus est, Provincialis arbitratu. Videatur. *Tit. 2. Apostasia. n. 175. & seqq.*

§. 8.

Sciater aliquem infamans, Sacramentaliter absolvi non potest, nisi a Provinciali, & convictus in judicio subire debet pœnam criminis, de quo alterum infamavit; nec nisi prius restituta fama. Videatur. *Tit. 5. §. 3. Infamatio. num. 19. 22. & seqq.*

§. 9.

Qui in Prælatum improperii, & convitii verba protulerit, genuflexus in publico debet pane, & aqua jejunare, & omni suffragiorum jure carere biennio. Provocans autem aliquem factis, aut verbis, pro prima vice probationis caputium deferre; pro secunda bimestri Carceri mancipari, ac activa, & passiva voce decennio privari debet. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. num. 52. 74. & seqq. & Tit. 7. §. 3. Provocatio. num. 8. 13. & seqq.*

§. 10.

Qui Frater alteri, vel in Ordine, vel extra, minabitur in persona, per mensem, caputium probationis deferat. Si manum levaverit, vel aliquid acceperit, ut percutiat, per tres menses. Si leviter percusserit, per annum. Si graviter percusserit, vel quodlibet instrumentum, ad graviter percutiendum, arripuerit, semestri Carceri mancipandus venit: qua pœna puniendus erit, qui arma offensiva portaverit, vel in Cella, vel alibi retinuerit. Videatur. *Tit. 7. §. 2. Minæ, n. 17. & seqq. & §. 3. Provocatio. num. 9. 40. & seqq. & Tit. 7. §. 1. Armorum delatio. num. 14. & seqq.*

§. 11.

Qui in judicio, quidquam falsò, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit; Aut verum revocaverit, vel revocari procuraverit, ipso facto, est Excommunicatus; Cujus absolutio Provinciali est reservata; semestri Carceri mancipandus; satisfaciat parti, & perpetuo infamis existat. Videatur. *Tit. 5. §. 7. Periurium. num. 38. & seqq.*

§. 12.

Contumax, (idest, qui trina monitione, eodem die, congruis intervallis præmissa, inobediens perseverat: vel, qui ita pertinaciter obedire recusat, ut de Discretorum consilio Carceribus mancipari mereretur) Carcerationis pœna puniendus. & consequenter actibus legitimis privandus. Videatur. *Tit. 2. §. 2. Inobedientia &c. num. 40. 96. & seqq.*

§. 13.

Proprietariorum pœna est Carceratio, actuum legitimorum privatio, nec non Ecclesiastica sepultura, si quis proprietarius moriatur: cum pœnarum augmento, ubi culpa replicata fuerit. Videatur. *Tit. 3. §. 1. Proprietas. num. 35.*

§. 14.

Revelans extra Ordinem Religionis secreta, quibus fama, & candor ipsius Ordinis maculatur, incidit in Excommunicationem majorem Generali, vel Provinciali reservatam, & perpetuò est privandus actibus legitimis. Videatur. *Tit 5. §. 6. num. 44. & 49. & seqq.*

§. 15.

Qui libellos famosos quomodolibet ediderit, vel publicaverit, ipso facto, Excommunicationis sententiam incurrit, a qua si in Generalis, vel Provincialis infamiam cedunt, nisi a Generali absolvi non potest: vel a Provinciali, si in aliorum infamiam vergant, debita satisfactione præmissa, & convictus semestri Carceris maceretur, vel amplius, Superiorum arbitratu. Videatur. *Tit. 5. §. 5. Libellus famosus. num. 53. 56. & seqq.*

§. 16.

Libros imprimi faciens, vel publicans sine licentia Ordinarii, & Generalis scripta facultate est, eo ipso, privatus actibus legitimis. Videatur. *Tit. 5. §. 5. Libellus famosus. num. 54. 73. & seqq.*

§. 17.

In suspecto consortio deprehensus, si monitus se non correxerit, Superior ab Officio suspenditur, vel privatur: Subditus actibus legitimis, triennio, careat; vel gravioribus pœnis uterque mulctetur, Superiorum arbitratu, nimirum actuum legitimorum privatione; probationis delatione: arctationis reclusione; exilio ab illo conventu, pro clariori, vel obscuriori suspicionis inditio, secundum Ordinis sanctiones. Videatur. *Tit. 4. §. 1. Consortium suspectum. num. 44. 46. & seqq.*

§. 18.

Qui convictus fuerit suspectam domum intrasse, actumve carnalem sollicitasse, mox ab eo loco perpetuo exulare debet, & bimestri Carcere, mancipari: negans graviter arctandus. Videatur §. 1. *Consortium suspectum. num. 45. 87. & seqq.*

§. 19.

Furtum committens suffragiorum jure, biennio, est privandus. Proprietariorum pœnam luere tenetur, & si furtum fuerit notabile, aut iteratum, vel ex sacro loco, aut sæcularium domibus, aut bonis, crescente sceleris turpitudine, crescere etiam debet severitatis districtio, Superiorum arbitrio. Videatur. *Tit. 3. §. 6. Furtum. num. 53. & seqq.*

§. 20.

Generalium, Provincialium, aut sæcularium Principum, & notabilium personarum literas, sive ab ipsis, sive ad ipsos missas intercipientes, aperientes impedientes, aut malitiose retardantes ipso facto actibus legitimis destituendi sunt: & hujus pœnæ incapaces probationis caputium deferant, Generalium, vel Provincialium arbitratu, quibus respective condonatio reservatur: Videatur. *Tit. 6. §. 2. Literarum aperitio. num. 40. & seqq.*

§. 21.

Qui Provinciali, Guardiano, aut Vicario rebellaverit, omnium suffragiorum jure, trienuio, carere debet. Videatur. *Tit. 2. §. 2. Inobedientia &c. num. 41.*

§. 22.

Apostatarum pœna est Excommunicatio latæ sententiæ; Carceratio, & juris suffragiorum privatio juxta Apostasiæ majoris, vel minoris excessum, prout in Statutis Ordinis amplius continetur. Videatur. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. num. 55. & seqq.*

§. 23.

Impudenter obloquentes de Eminentissimis Protectore, & S.R.E. Cardinalibus, deque Reverendissimis Ecclesiarum Prælatis cum scandalo, Carceribus sunt mancipandi: vel gravius etiam pro oblocutionis excessu puniendi, Superioris arbitratu. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. num. 48. & seqq.*

§. 24.

Recipientes, vel ad professionem Novitios admittentes, Apostolicis Constitutionibus, & Ordinis Statutis non servatis, Officio statim privandi, & omnium suffragiorum jure perpetuo destituendi sunt. Videatur. *Tit. 5. §. 9. Suasio mala. num. 31.*

§. 25.

A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes, vel eis ad sibi, vel aliis aliquid relinquendum suadentes, præter pœnas in Sacro Tridentino Concilio decretas, Superiores privari debent Officio; aliis ut proprietarii publicari. Videatur. *Tit. 3. §. 1. Proprietas. num. 36. & Tit. 8. §. Simonia.*

§. 26.

Camisciarum, & lineorum indumentorum, linteaminum, & anaclynteriorum usus, sine necessitate, vetitus est, sub privatione juris suffragiorum per triennium, etiam carceris per duos menses, & amplius, si monitus se non correxerit. Videatur. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. num. 180. & seqq.*

§. 27.

Qui super habitum Regularem, vel (eo dimisso) sæculares, vel alias quascumque vestes induerit, ad recitandas comœdias, vel alias tales larvatas repræsentationes, quacunque ex causa, vel occasione, & quocunque in loco, est eo ipso suspensus, & gravius Carcere, privatione Officii, vel suffragiorum jure a Superioribus puniendus. Videatur. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. num. 171. & seqq.*

§. 28.

Equitantes, bigantes, quadrigantes sine licentia, & necessitate bimestri Carcere macerari merentur, & si in hoc defectuosi fuerint, omnium suffragiorum jure sexennio carere. Videatur. *Tit. Miscell. §. Itinerantium &c.*

§. 29.

Notabiliter orationi deficientes Guardiani Officio privandi; Subditi suffragiorum jure triennio mulctandi, ac etiam carcerandi, Superiorum arbitratu. Videatur. *Tit. 5. §. 1. Omissio &c. n. 18. 36. & 37.*

§. 30.

Qui negotia Principum acceptaverit, egerit, procuraverit sine licentia Superioris, privari debet Officiis Ordinis. Videatur. *Tit. Miscellan. §. Artium prohibitorum &c. num. 34. 45. & seqq.*

§. 31.

Superiores, qui charitatem circa hospites, & infirmos neglexerint, Officio destituantur: Officiales ad id destinati suffragiorum jure carere triennio debent. Videatur. *Tit. Miscellan. §. Hospitalitas læsa.*

§. 32.

Qui Confessiones sine licentia auscultaverit vel a reservatis absolverit, est, ipso facto, Excommunicatus, & ad excipiendas Confessiones perpetuo inhabilis; carcerandus, & gravius puniendus, si in hoc crimine vitiosus repertus fuerit. Videatur. *Tit. 8. §. Delicta in Sacram. Conf.*

§. 33.

Qui in morbum Gallicum ex delicto inciderit, declarandus est perpetuo inhabilis ad omnia Officia, & suffragia Ordinis, ac etiam ad audiendas Confessiones. Videatur. *Tit. 4. §. 1. Consortium suspectum num. 97. & seqq.*

§. 34.

Provincialis concedens dimissoriales literas ordinandis Fratribus, non servatis Sacris Canonibus, & Ordinis sanctionibus, suspendendus, vel etiam privandus venit officio, Superiorum arbitrio. Videatur *Tit. 8. §. 3. Abusus in Ordine. num. 37.*

§. 35.

Provinciales, & Guardiani, in suis Provinciis, & Conventibus notabiliter, & sine legitima causa, non residentes, præter culpæ reatum, & pœnas Canonicas, quas incurrunt, Officio suspendi, vel etiam privari debent Superiorum judicio. Videatur. *Tit. Miscell. §. 10. Residentiæ neglectus.*

§. 36.

Convictus, & confessus in fornicationem lapsum fuisse, pro prima vice semestri Carceri mancipetur, & omnium suffragiorum jure triennio, carere debet. Secunda vice, carcer duplicandus, & omnibus Ordinis Officiis decennio privandus est. Tertia vice, carcer longius protrahi, & perpetuo ad Officia Ordinis inhabilis existere; vel etiam ad triremes mitti debet, Superiorum arbitratu. Videatur. *Tit. 4. §. 3. Fornicatio. & §. 4. Adulterium. num. 43. & seqq.*

§. 37.

Sacrilegium committens, vel ad triremes mittendus, vel in perpetuum carcerem detrudendus. Videatur. *Tit. 4. §. 9. Sacrilegium cum Moniali. num. 21. & seqq.*

§. 38.

Qui de innominabili scelere confessus, vel convictus fuerit, nudus cum solis femoralibus in cœtu Fratrum,

liga-

ligatis manibus, ac recitans Psalmum misereee mei Deus &c. *durissime flagellari, ac levinsculis flammis hinc inde circumpositis quodammodo comburi, & ad perpetuos carceres irrevocabiliter damnari debet; ubi in pane, & aqua, tribus saltem in hebdomada diebus, jejunet. Si autem in idem scelus relapsus fuerit ad triremes perpetuò destinari*. Videatur. *Tit. 4. §. 11. Sodomia num. 75. & seqq.*

§. 39.

Qui gladio, baculo, vel pugillo Fratrem, aut Saecularem percusserit in carceris unius anni pœnam incidit; omnium suffragiorum jure, & actibus legitimis perpetuo privari, ac per mensem ter in qualibet hebdomada coram Fratribus capitulariter congregatis, genuflexus comedere, ipsisque instrumentis, quibus ferire, vel percutere ausus est, ei de collo pendentibus, debet. Videatur. *Tit. 7. §. 3. Provocatio. & Percussio. num. 10. 36. & seqq.*

§. 40.

Quod, si mors secuta fuerit, vel atrox mutilatio, ad triremes omnino condemnandus est. Videatur. *Tit. 7. §. 5. Homicidium.*

§. 41.

Qui aliquem enormiter vulneraverit, vel ei venenum dederit per se, vel per alium, hæc, vel similia delicta machinans eisdem pœnis subjacere tenetur. Videatur. *Tit. 7. §. 5. Homicidium. & §. 7. Veneficium.*

§. 42.

Prælatum localem gladio occidens ad triremes perpetuo condemnari; vulnerans, non secuta morte, ad eosdem mitti, Superiorum arbitrio, debet. Videatur. *Tit. 7. §. 5. Homicidium.*

§. 43.

Provincialem, vel leviter percutiens ad triremes, Generalis arbitratu mitti; si id gladio molitus fuerit, sive secuta, sive non secuta morte, ad eosdem triremes perpetuo damnari debet. Videatur. *Tit. 7. §. 3. Provocatio. num. 11. 78. & seqq.*

§. 44.

Generalem quoquomodo, vel levissime, percutere ausus, ad triremes perpetuo, & omnino damnandus est. Videatur. *Tit. 7. §. 3. Provocatio. num. 12. 78. & seqq.*

§. 45.

Falsificantes per se, vel per alium literas, aut sigilla Prælatorum, Principum, Generalium, Provincialium, aut notobilium Personarum, sunt, ipso facto, excommunicati, carceri mancipandi, Generalis arbitrio; atque ad omnia Officia, & Dignitates Ordinis perpetuo inhabilitandi. Videatur. *Tit. 6. §. 1. Literarum falsificatio.*

§. 46.

Introducentes mulieres intra claustra ad malum finem, in Pœnas a Pio V. sancitas incidunt, & carceribus convenit mancipari, Superiorum arbitratu: quas pœnas incurrunt, qui easdem in hospitiu Confessariorum Monialium, quovis colore, introducunt. Videatur. *Tit. 4. §. Clausuræ violatio: num. 58.*

§. 47.

Conspirantes adversus Fratrem aliquem, & maxime Superiorem omnibus Ordinis Officiis privati sint, Superiorum arbitrio. Videatur. *Tit. 2. §. 4. Conspiratio. num. 12. 27. & seqq.*

§. 48.

Ordinis divisionem tentans est, ipso facto, excommunicatus, & carceri est mancipandus, Generalis arbitrio, cui, & absolutio reservatur. Videatur. *Tit. 2. §. 5. Schisma. num. 17. & seqq.*

§. 49.

Ad Saecularium Advocatos, Procuratores, Judices, ac Tribunalia quæcunque, prætextu injustitiæ sibi factæ, sive pro consilio, sive pro favore recurrens actibus legitimis privandus est, & gravius etiam puniendus, Superioris arbitratu. Si vero ad locorum Ordinarios recursum habuerit, etiam a Superioribus puniendus. Appellantes autem ad eadem Tribunalia sunt excommunicati, & a solo Summo Pontifice absolvendi, atque perpetuo privari debent jure suffragiorum, omnibus Ordinis Officiis, & in perpetuum ad illa inhabitari. Videatur. *Tit. 2. §. 3. Appellatio mala. n. 16.*

§. 50.

Confessionis Sacramentalis revelatio puniri debet privatione perpetua actuum legitimorum, & facultatis audiendi Confessiones, ac carceratione, vel arctatione Provincialis arbitrio. Videatur. *Tit. 5. §. 6. n. 47. 57. & seqq.*

§. 51.

Qui in gravissimam Apostasiam primo inciderit, trimestri Carceri mancipari, triennio integro probationis caputium deferre; quo tempore in Communitate Fratrum singulis sextis feriis, & disciplinam facere, & pane, & aqua sine caputio genuflexus jejunare; suffragiorum jure decennio carere, in suo ordine ultimum locum tenere; utensilia lavare; & è Conventu, (nisi publicæ utilitatis causa) nunquam egredi, debet. Relapso in eamdem, supradicta pœna duplicatur. Tertio reiterans, tanquam incorrigibilis, expellitur ab ordine servata forma nuperrimi Decreti de Ejectis, & Apostatis; vel ad triremes decennio, condemnetur: qui si supervixerit, si fuerit in Sacris constitutus, omnium Sacrorum Ordinum executione perpetuo est suspensus. Videatur. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. n. 55. & seqq.*

§. 52.

Qui Generali, vel Commissario ab eo misso ad visitandam Provinciam rebellaverit Excommunicationis, Sanctissimo reservata, pœnam statim incurrit; Ac privationem suffragiorum, Officiorum Ordinis, & perpetuam inhabilitatem ad illa. Videatur. *Tit. 2. §. 2. Inobedientia &c. num. 42. 106 & seqq.*

§. 53.

Subornatores sunt Excommunicatione Papali, ipso facto ligati, actibusque legitimis privati. Videatur. *Tit. 5. §. 8. Subornatio. n. 39. 42. & seqq.*

§. 54.

Alchimiæ studentes, vacantes, eam voce, vel scripto docentes; Instrumenta, libros, qui ad illam pertinent retinentes sunt, ipso facto, excommunicati, atque omnium suffragiorum jure perpetuo privati, & Carceribus, vel arctatione, Provincialis arbitrio, macerari debent. Videatur. *Tit. 6. §. 4. Alchimiæ exercitium. num 14. & seqq.*

§. 55.

Monetarum adulteratores, quoquomodo id faciant, ad perpetuos triremes condemnentur. In Italia vero, observetur Constitutio Apostolica. Videatur. *Tit. 6. §. Falsificatio Monetæ. num. 31.*

§. 56.

De Summo Pontifice Maximo Christi in terris Vicario, deque illius dignitate, ac Decretis, & Constitutionibus, qui impudenter, vel minus, quam decet, reverenter obloqui ausus fuerit, trimestri, Carceris pœna, vel graviori etiam puniendus est, juxta delicti mensuram. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. num. 47. 53. & seqq.*

§. 57.

Promoti per saltum, vel sine litteris dimissorialibus, vel furtive, quique in non susceptis Ordinibus, ministraverint, juxta pœnas Canonicas puniuntur. Videatur. *Tit. 8. §. 3. Abusus in Ordine. num. 37.*

§. 58.

Ingredientes sine causa legitima Clausuram Monialium, sunt eo ipso Excommunicati, aliisque Canonicis pœnis plectendi; Privandi insuper Officiis, & Digni-

ta-

tatibus, & inhabilitandi in perpetuum, una cum Monialibus consentientibus. Videatur. *Tit.* 4. §. *Clausura violatio*, *num.* 81.

§. 59.

Simoniaci, qui dona dederint, aut promiserint, per se, vel per alios, ut gradus, Dignitates, Officia, vel in sui favorem sententiam consequantur, Canonicarum poenarum animadversione feriantur: atque in Constitutionem de largitione munerum incidisse, declarandi veniunt. Videatur. *Tit.* 8. §. *Simonia*. *num.* 49.

§. 60.

Has poenas enumerasse sufficiat: alias videre poterit, Judex in Statutis Generalibus Ordinis, vel ex Sacris Canonibus, & probatis Legibus, prout ratio suaserit.

SUMMARIUM.

1 *Leges Civiles servandae, ubi canonicae deficiunt.*
Et ubi Leges Canonicae non sunt contrariae Civilibus.
Et quando non sunt contrariae Ecclesiis, ac personis Ecclesiasticis.
Attendenda sunt Statuta generalia magis, quam Textus.
2 *Instantia contra ultimam conclusionem.*
Posteriora derogant prioribus.
3 *In ordinatoriis attendendus est Textus, in Decisoriis Statuta Ordinis.*
4 *Confirmatur idem.*
Poena sancita debetur, quando circumstantia non aggravat, aut minuit delictum.

COMMENTARIUS.

1 Profitetur hic *Textus*, non omnes, neque omnium delictorum poenas recensuisse, cum Judices ableget ad *Generalia Ordinis Statuta*, *ad Sacros Canones, & probatas Leges*, nempe Civiles, quae etiam ipsae servari debent in casibus, super quibus Lex Canonica nihil disposuit, & in quibus, haec illis non refragatur, ut habetur *in cap.* 1. *junct. gloss. V. Adjuvantur de Nov. oper. nunciat. cap. Leg.* 10. *de Dist. cap. Historia.* 54. *Dist. cap. Si in adjutorium* 33. *quaest.* 2. sive quando non sunt damnosae Ecclesiis, sive Ecclesiasticis personis, ut fuse probat *Abb. in cap. Non minus num.* 20. *de Immun. Eccles.* Sequitur proinde, quod Judices nostri inferendis sententiis debent recurrere ad Generalia Statuta primo, mox ad communia jura, in eorum defectum. Pariter debent attendere ad dispositiones Statutorum Generalium potius, quam ad ea, quae circa poenarum applicationem, in hoc titulo habet *Textus*; Et ratio est, quia *Textus*, in hoc Titulo decurtate, & aliquoties confuse recitat poenas delictorum, quas Religio sanxit, & in Statutis dilucide recenset, (ut in progressu hujus Operis passim videbitur) unde hic Titulus est potius quidam indiculus Statutorum, in ordine ad poenas, quam pragmatica Religionis sanctio, quo ad criminum poenas. Hinc nostrae curae fuit, in iis recensendis, inhaerere potius textui Statutorum Ordinis Generalium, (quae vitiata non sunt) illustrando, quam insistere verbis hujus *Textus*, in quo Compilator, aut potius amanuenses frequenter decepti sunt, non satis fideliter recensendo, quae circa poenas in Statutis disposita fuerunt.

2. Nec dicendum contra haec, nos alibi *Par.* 1. *Tit. Proemial. Quaest.* 1. *num.* 8. docuisse *Textum* hunc nostrum esse partem Statutorum Generalium Ordinis in re Criminali, ut proinde inferri possit, quod potius a Judice nostro in sententia ferenda arbitrium regulandum sit juxta dispositionem hujus *Textus*, quam juxta Statuta; Cum haec sint antiquiora illo, & posteriora derogent prioribus. *L. Sed & posteriores. ff. de Legi. l. Cum in plures.* §. *Locator (horrei. ff. locat.) l. Pacta novissima. C. de Pact. Alex. Cons.* 122. *lib.* 4. *Barbos. Axiom.* 183.

3. Respondetur enim *Textum* praecipue versari circa methodum formandi processus, non autem circa poenas taxandas pro delictis: siquidem circa hoc Statuta Ordinis satis providerant, nec ulteriori directione Judices nostri indigebant. Necesse autem fuit universalem pro toto Ordine regulam procedendi in causis Criminalibus praescribere, cum ante *Textus* hujus sanctionem Judices nostri aut pro libito telas judiciales texerent; aut non raro ex inexperientia in Re Canonica in graves errores, ac nullitates procedendo impingerent: Oportuit proinde regulam fixam, stabilem, communemque statuere, juxta quam omnes, & singuli Judices actu sua dirigerent, ne, aut diversitas, aut error in causis actitandis irreperet, Unde concludendum est, in ordinatoriis, iis nempe, quae spectant ad methodum formandi Processus, adamussim, omninoque servandum esse *Textum*: In decisoriis vero, puta in moderandis poenis, ac ferendo sententias diffinitivas, attendendam esse dispositionem Statutorum, & Titulum hunc, in quo agitur de *Applicatione poenarum singulis delictis* esse potius Indicem locorum, in quibus Statuta poenas sanciunt, quam normam illas determinantem; & ideo Statuta ipsa, non vero eorum Indicem esse attendendum,

§. 61.

Et licet poenas has per Statuta Generalia impositas Judex commutare, & alterare, seu moderari Regulariter non possit; tamen, ut in aliquo casu, mutatis circumstantiis, & qualitatibus delictorum, cum consilio Patrum, qui ad ferendam sententiam concurrunt, poterit vel augere, vel minuere lenitatem, vel rigorem poenarum, prout excessus, vel defectus criminis, sive scandalum, aut peccandi fragilitas, & consuetudo suaserint. Item locus, persona, modus, & alia hujusmodi. Nullum tamen ei relinquitur arbitrium circa moderationem poenarum, ubi delicta, prout recensita sunt, committi contigerit.

COMMENTARIUS.

4. In hoc Textu confirmatur id, quod superius adnotavimus; Nempe in ferendis sententialiter poenis attendendum esse tenorem Statutorum, non autem verba *Textus* hujus Tituli, dum ait *poenas has per Statuta Generalia impositas*, innuendo qualitatem poenarum, dimetiendam esse a dispositione Statutorum, per quae impositae sunt, non vero *Textus* istius, qui conditus non fuit pro poenis statuendis, sed pro actis processualibus dirigendis. In reliquis *Textus* clarus est, dum ait poenas Statutarias ad unguem esse injungendas, quando delictum perfectum in suo genere commissum est, nec circumstantia ulla adest, per quam illud aggravetur, aut allevietur: quod tamen rarissime accidit, ita, ut quasi moraliter impossibilis censeatur casus, in quo arbitrium non habeat Judex augendi, aut minuendi poenas ratione qualitatum, quibus circumstantionatur delictum. Quae nam vero sint, per quae crimen gravius, aut levius redditur, dicemus paragrapho sequenti in genere; & de iisdem in specie agemus, dum de unoquoque delicto singillatim loquemur.

§. II. De

§. II. De Delictis in genere.

SUMMARIUM.

1 *Iniquitas operatrix culpæ.*
Iniquitatis proles quot.
2 *Maleficium consistit in committendo.*
3 *Excessus quid sit.*
Peccatum est excedere licitum.
4 *Facinus simpliciter prolatum accipitur in malam partem.*
Significat male factum atrox.
Importat delictum, quo quis alteri nocet.
5 *Scelus significat quodvis improbe factum.*
6 *Flagitium significat delictum insigni gravitate qualificatum.*
7 *Noxa quot significata habeat.*
8 *Injuria est omne non jure factum.*
Injuriam nequeunt facere bruta.
Injuria multa habet significata.
9 *Peccatum quid sit.*
Quomodo differat a Delicto.
10 *Dolus accipitur tam in bonum, quam in malum.*
Dolus malus requiritur in omnibus delictis, ut qualitas.
Dolus, quando importat actum, dicitur Stellionatus.
11 *Crimen differt a delicto, ut species a genere.*
Quid in se importet.
12 *Delictum quid sit.*
Delicta omnia continentur verbis, aut factis.
Actus humanus, & actus hominis quomodo differant.
13 *Dubitationes proponendæ de delictis in genere.*
14 *Prima dubitatio.*
15 *De ea remissivè.*
16 *Secunda dubitatio.*
17 *Delicta aggravantur ex dignitate status delinquentis.*
18 *Item a dignitate objecti, in quod tendunt.*
19 *Item a debilitate causæ.*
20 *Item a deliberatione delinquentis.*
Blasphemans cum advertentia, peccat in Spiritum Sanctum.
21 *Delictum aggravatur ex consuetudine delinquendi.*
22 *Item ob frequentiam.*
Ob frequentiam delictorum, pœnæ augenda.
23 *Delicta aggravantur ex concursu plurium qualitatum.*
24 *Item ratione dignitatis loci, in quo delinquitur.*
Loca, ob quæ gravius delinquit, qui in illis peccat.
Domus propria est cuique securum refugium.
25 *Delicta aggravantur ratione modi, quo committuntur.*
Blasphemare facto, gravius est, quam verbo.
Gravius est homicidium per venenum, quam per ferrum.
26 *Delicta aggravantur ratione temporis.*
Tempus nocturnum auget delictum.
Furtum nocturnum gravius diurno.
27 *Delicta aggravantur ratione instrumenti, quo patrantur.*
Homicidium factum sclopo comparatur assassinio.
28 *Delicta aggravantur ratione scandali.*
Scandalum ex se crimen est.
Scandala ne sequantur, jura permittunt multa.
29 *Delictum aggravatur in inducente alios ad delinquendum.*
30 *Dubitatio tertia.*
31 *Delicta ob quæ minorentur.*
Ætas minuit delictum, & pœnam.
Senibus parva pœna datur.
32 *Dubitatio quarta.*
33 *Quibus casibus aptetur dubitatio proposita.*
34 *Delicti gravitas cognoscitur ab ejus pœna.*
35 *Regula generalis mensurandi gravitatem delicti.*
36 *Delictorum gravitas deducitur a qualitate sententiæ.*
37 *Dubitatio quinta.*
38 *De ea remissive.*
Præscriptio delictorum currit in inquisitione, sicut in accusatione.
Exceptio præscriptionis delicti salvat Reum.
39 *Contra delicta præscripta potest procedi per exceptionem.*
Temporalia ad agendum perpetua sunt ad excipiendum.
40 *Sexta dubitatio.*
41 *Abolitio criminum quid sit, & quotuplex.*
42 *Abolitio criminum antiqua quomodo fiebat.*
43 *Abolitiones criminum generales nostris temporibus fiunt.*
Facta a Principe Laico non suffragantur Clericis
Cujus est ligare, ejus est solvere.
44 *Abolitio criminum specialis, quæ sit, & a quo petatur.*
Accusator eam petit a Judice.
Judex quomodo eam debet concedere.
Injuriam suam, aut suorum prosequens potest semper abolitionem petere.
45 *Abolitio petenda a Reo, & quomodo concedenda a Principe.*
Abolitio criminum legalis, quæ sit.
46 *Dubitatio septima.*
47 *De ea remissive.*
48 *Octava dubitatio.*
49 *In delictis privatis Judex laicus de jure non procedit ex Officio.*
De jure Canonico omnia delicta sunt publica, & in omnibus Judex potest ex officio procedere.
50 *Nona dubitatio.*
51 *Forum quotupliciter quis sortiatur.*
Uxor Clerici subditur Judici Ecclesiastico.
52 *Forum domicilii est cæteris generalius.*
Judex loci delicti præfertur Judicibus cæteris.
53 *Decima dubitatio.*
54 *Judex originis, aut domicilii potest procedere contra Subditum, qui deliquit in territorio alieno.*
An possit ex officio inquirere de delicto alibi commisso.
Concluditur affirmative.
55 *Undecima dubitatio.*
56 *Punitus a Judice loci delicti non potest molestari ab aliis Judicibus.*
Condemnatus a Judice laico adhuc puniri potest ab Ecclesiastico.
In delicto unius hominis sæpius quæri non debet.
57 *Qui nullam pœnam subiit in uno foro, potest in alio puniri.*
Gratiatus a Principe non potest super illo delicto molestari.
58 *Duodecima dubitatio.*
59 *Multa delicta impunibilia in uno foro, puniuntur in alio.*
Delicta, quæ magis conturbant Rempublicam, magis punienda.

1 DElictorum mater est iniquitas, quæ ut ait *D. Ambros. Apolog. David. cap. 13. & habetur in cap. ille Rex §. Peccatum. ℣. tamen de Pœn. dist. 3.* est

est *operatrix culpa*, *aut delicti*. Mala enim mentis habitudo, quæ, iniquitas dicitur, quasi terra in pœnam primi peccati maledicta spinas, & tribulus criminum producit, nec mala germina vegetare desistit, nisi sarculo pœnitentiæ, & duro virtutis labore exerceatur. Fœcunda igitur malorum parens iniquitas copiosam fœtat prolem, maternæ malitiæ hæredem, quæ proles multis indigitatur nominibus, puta, *maleficii*, *excessus*, *facinoris*, *sceleris*, *flagitii*, *noxæ*, *injuriæ*, *peccati*, *doli*, *criminis*, *ac delicti*.

2 Septem priora, nempe *maleficium*, *excessus*, *facinus*, *scelus*, *flagitium*, *noxa*, & *injuria*, quamvis, videantur esse diversa in speciali significatione, in generali tamen idem important, ac delictum. *Maleficium* enim ex nominis etymologia *male factum* sonat, malum autem nihil est, nisi quod crimen sonat, ut dicitur *in cap. Illa ravenda*. 15. *q*.1. unde *maleficium* generali vocabulo delictum importabit. Si vero specialiter consideretur, ex hoc, quod *maleficium* deducitur a verbo *facere*, concludendum est *maleficium* proprie dici delictum, non qualecunque, sed quod consistit in faciendo, hoc est committendo, non autem in omittendo, aut negligendo, ut ex jure *arg. l. injuriarum actio*. §. *Si quis de honoribus*. *ff. de Injur.* deducitur.

3. *Excessus* vocabulum neque apud antiquos Jurisconsultos, neque apud bonæ notæ Latinos Scriptores traditum, in sacris Canonibus *cap. Cum Illorum de sent. excom. cap. final. de Sepult. cap. a. de Calumniat. cap. Olim de Rescr.* frequenter usurpatur, unde, & habetur integer *Titulus de Excessibus Prælatorum in Decretalibus*, *Sexto*, & *Clementinis*. Appellatione autem *excessus*, prout scribit *Bald. in l. Si quis In hoc C. de Epi. & Cler. apud Alex. apostil. ad Bart. in l. Aut facta. in V. Importat delict. ff de Poen.* omne maleficium comprehenditur; & hoc rationabiliter quidem; siquidem, ut ait *Cicero in Paradoxis Peccatum est excedere licitum*; *excessus* autem derivat a verbo *excedere*, puta metam liciti, aut justi; & *excessus* quivis vitiosus habetur, illo enim a virtute, quæ in medio consistit, receditur, & ad extrema, quæ vitiosa sunt, pervenitur.

4 *Facinus* solitarie, & sine adjuncto prolatum in malam partem accipi ex *text. in l. Quoniam multa. C. ad leg. Jul. de vi pub.* deducitur; unde pro delicto, & crimine indifferenter usurpari scribit *Tiber. Decian. Tract. crim. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 1. Si autem addatur aliquid, quod leniat ipsius significatum, exprimit aliquod factum excellens, ac ægregium virtutis; proinde dicitur *Præclarum facinus*, ut scripsit *Salustius*; *Facinus pulcherrimum*, ut ait *Cicer. orat. pro C. Rabir.* & centum alia. Videtur autem, quod sicut non quicunque actus virtutis dicitur pulchrum, præclarum, laudabile, aut illustre *facinus*, sed tantum actus ille, qui in tali virtute excellit; ita etiam *facinus*, solitarie sumptum non significet delictum qualecunque, sed illud, quod atrox, & enorme est; & hoc etiam confirmari potest ex *text. in l. si quenquam in fin. C. de Episc. & Cler.* in quo *Imperatores Leo*, & *Anthemius* legem sancientes contra Episcopos simoniacos dixerunt *Quos par facinus, coinquinat, & æquat, utrosque similis poena comitetur*; & cum simonia enormissimum crimen sit, utpote prima hæresis in Christianismo audita, & inibi ab Imperatoribus æquetur delicto læsæ Majestatis, & talem simoniam textus ille vocet *facinus*, liquet hoc vocabulo sola magna, ac enormia delicta importari. Ut vero *D. Augustinus lib.* 3. *de Doctr. Christ. cap.* 10. scribit, *Quod agit alteri nocens, facinus dicitur*; posset ex hac tanti Auctoris sententia concludi, quod *facinus* sit delictum quidem enorme, non qualecunque, sed quod proximo nocivum est. Ut exempli gratia Blasphemia hæreticalis, hæresis formalis &c. delicta quidem gravissima, ac enormissima dicantur, non tamen *facinora*, quia non proximi, sed peccantis tantum læsiva sunt, & videtur favere nominis etymologia, si facinus a faciendo deducatur; facere autem importat actum, non quidem in operante immanentem, sed in aliud transeuntem, & proinde etiam facinus delictum exprimat, quod ad alterius noxam extendatur, non vero, quod soli delinquenti nocivum sit.

5 *Scelus* pariter omne delictum, ac quodvis improbe factum significat; quod arguitur ex verbis *L. Aut facta. ff. de Poen. init.* dicentis, quod *alios suadendo juvisse, sceleris est instar*; Et cum mala suasio ad quodcunque delictum possit extendi, liquet nomen *sceleris* ibi pro quocunque delicto accipi.

6 *Flagitium* ibidem pro omni crimine accipi, perspicuum est ex lege Codicis, (*Text. in l. Et militibus. C. de Testam. milit.* in qua sancitur, quod *militibus ob flagitiam militare damnatis, non aliarum, quam castrensiam rerum testamentum facere permittitur*; ubi advertit *Gothofr. ad l. Et militibus lit. M. C. de Test. milit.* nomine flagitii militaria importari delictum quodvis circa militiam commissum. Et ideo synonima esse *flagitium*, ac delictum, perspicuum est. Cap. flagitia: ibi: *Archidiaconus, & Turrecremata* 32. *qu.*7. putaverunt *flagitia* esse delicta consistentia in cogitatione, sicut facinora in factis; Sed tali expositioni resistit capitulum illud, intitulans nomine *flagitii* crimina carnalia contra naturam, quæ, ut patet, non in sola cogitatione consistunt. Ex hoc autem deduci potest, quod, sicut delicta carnis contra naturam enormissima sunt, sic *flagitium*, quo vocabulo illa efferuntur, importare delictum, non qualecunque, sed insigni gravitate qualificatum.

7 *Noxa* similiter, sive *noxia*, quod idem est, ut advertit *Gothofr. ad l.* 238. §. 3. *lit. E. ff. de Verb. sign.* omne delictum significat, ut ex *Caji* sententia continetur in *L. Plebs.* §. *final. ff de Verb. sign.* Advertit autem *Decian. Tract crim. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 3. latiorem hanc significationem restrictionem pati, juxta subjectam materiam; Ita ut aliquando importat tantum delicta privata, aliquando autem, tum publica, tum privata; aliquando autem damnum, quod alicui ex delicto resultat, ut apparet ex *L.* 1. §. *Cum arietes. ff. Si quadr. paup. feci. dica.*

8. *Injuria* tandem, si in sua generali significatione accipiatur, omne delictum significat, quod ex animo a volente fit; *Injuria* enim est, *omne*, *quod non ex jure fit*, *Text. in l.* 1. *init. ff. de Injur. & famos. lib.* subaudi *ab eo*, *qui jure uti debet*: & proinde bruta, cum nec quidquam jure possint facere, quia ratione non utuntur, ex consequenti, neque injuriam facere possunt, ut dicit *Text. in l.* 1. §. *Ait Prætor. ff. Si quadr. paup. feci dica.* Si autem in speciali significato accipiatur injuria, delictum speciale est, quæ aliquando vocatur *contumelia*: aliquando pro *dolo* accipitur, argumento eorum, quæ dicuntur *l.* 1. *init. ff. de Injur. l. Sed & si quemcunque. in princip. ff. Ad leg. Aquil.* aliquando etiam interpretatur injuria *damnum culpa datum*, ut scribit *Ulpianus. in d. l. init. ff. de injur.*

9 Hac acceptione generali præmissa circa actus humanos, ab iniquitate prodeuntes, speciali significato efferuntur *peccatum*, *dolus*, *crimen*, & *delictum*, quæ licet communiter pro eodem accipiantur, tamen inter se diversificantur. Siquidem *peccatum* generaliter diffinitur ab *Augustino*, *lib.* 22. *contr. Faust.* quod sit *dictum*, *vel factum*, *vel concupitum* con-

contra legem, & in hoc *peccatum* non distinguitur ab aliis nominatis, Differt tamen peccatum a delicto in multis, nam juxta quosdam Doctores, *Archidiac. in cap. Ita nos. 25. quæst. final. Glos. & Alberic. in l. 1. C. Si adver. delict.* peccatum faciendo, delictum ommittendo fit. Pariter *Cap. si peccatum David. de Pæn. dist. 1. & ibi Gloss. 1. in fin. Peccatum* est, quod scienter fit; delictum autem, quod ignoranter committitur. Itidem peccatum est, quod divinam tantum ultionem expectat; Delictum autem, sive Crimen, est grave peccatum accusatione, & damnatione dignissimum, quod in foro etiam humano vindicatur, ut ait *D. Aug. Tract. 41. in Jo. & habetur. in cap. Apostolus* 81. *dist.*

10 *Dolus* pariter, (non quidem absolute, siquidem ita acceptum, potest usurpari, tam in bono, quam in malo, ut habet *Text. in l. 1. §. Non fuit ff. de Dolo.* In bono quidem, ut importat solertiam, aut industriam circa opus licitum; In malo autem, quando significat pravam, & determinatam peccandi voluntatem,) quando in malo accipitur, & regulariter vocatur in jure *dolus malus*, vel potest accipi, ut qualitas, vel ut actus; ut qualitas reperitur in omnibus delictis, in quibus, ad hoc, quod puniantur requiritur dolus malus, tanquam qualitas, per quam delictum punibile fit, ut deduci potest *Arg. l. 1. ff. Ad leg. Jul. Majest. §. 1. l. Cujusque dolo. eo. tit. l. Qui dolo. ff. Ad leg. Jul. de vi. pub. l. In legr. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* & secundum istam acceptionem differt *dolus* a delicto, ut qualitas ab actu. Quando vero accipitur *dolus* tanquam actus, significat speciale crimen, quod tamen non est sortitum proprium nomen a jure; sed vocatur *Stellionatus*, ut habetur ex Textu. *L. 3. §. 1. ff. de Crimin. Stellion.*

11 *Crimen* itidem, prout scribit *Gratianus*, *Cap. Unum orarium §. Criminis. 25. dist.* in lato suo significato *complectitur omne peccatum, quod ex deliberatione procedit*; Et hoc modo non videretur distingui a delicto, tamen differentia est, inter crimen, & delictum, si quidem, ut *Par. 1. Tit. Denunciatio, num.* 10. diximus, *Crimen* significat quodvis maleficium dolosum, commissum contra Rempublicam; Delictum vero importat maleficium quodvis, pariter dolosum contra privatam personam. Pariter differt *Crimen* a delicto, prout scribit *Glossa in l. 1. in V. Delictum C. Si adver. delict. & ibi Cyn. & Bartol. Archidiac. in cap. 1. de Cleric. conjug. in fin. num. 5. Jo: Andr. in cap. Peccatum. in glos. 1. de Reg. jur. in 6.* sicut species a genere, cum delictum tanquam genus generalissimum importet omne maleficium, tam culposum, quam dolosum, tam voluntarium, quam non; *Crimen* autem, tanquam species, sive potius genus subalternum comprehendit ea, quæ a voluntate dolosa procedunt. Tandem differt Crimen a delicto, prout egregie probat more suo *Decian. Tract. crim. lib. 1. cap. 9. num.* 5. quia Crimen illud proprie dicitur, quod in publicis judiciis deduci potest, & pro quo criminaliter tantum, non autem civiliter agi potest; quod autem privati est judicii, & potest etiam civili judicio prosequi, delictum potius, quam Crimen censeatur.

12 Quæ autem hucusque diximus, procedunt de rigorosa Legistarum subtilitate; Cæterum *Delictum Crimen, Maleficium, Scelus &c.* tanquam sinonima communiter usurpantur; Nomen autem *Delicti*, potius quam reliqua, Criminalistis in usu est, & hoc etiam nos in præsenti Tractatu utimur. Hujus autem notionem habemus ex ipsius diffinitione, quæ potest esse talis. *Delictum est factum, vel dictum humanum, a lege vigente sub pœna prohibitum, quod nulla justa ratione excusari potest.* Dixi *factum, vel dictum*, ut comprehendantur omnia, quæ manibus exercentur, ut furta, homicidia, scripturæ falsæ, libelli famosi &c., & quæ *dicto*, sive lingua patrantur, ut conjurationes, contumeliæ, blasphemiæ, perjuria &c. his enim modis delicta omnia continentur *Text. in l. Aut facta iait. ff. de Pœn.* Dixi *humanum*, hoc est factum, aut dictum, ab homine rationis compote, sciente, & volente procedens; differentia enim juxta *Theologos Morales* est inter actum hominis, & actum humanum, actus enim hominis est actus quivis prodiens ab homine *specificative* sumpto; Actus autem humanus est procedens ab homine *reduplicative*, in quantum scilicet homo, qui ratione utitur. *Factum* ergo, aut *dictum humanum* intelligitur factum ab homine utente ratione, & voluntate, illo nempe, qui sciens, & volens facit, aut dicit; proinde excluduntur facta a brutis, qui ratione non utuntur, *L. 1. §. 1. ff. Si quadr. pauper. feci dica.* Item facta a pueris, usum rationis adhuc non habentibus, aut a fatuis, furiosis, phreneticis, & ebriis, qui rationem habent impeditam; & comprehenduntur facta procedentia a voluntate dolosa. Dixi a *Lege vigente sub pœna prohibitum*; Si enim quid fiat contra legem quidem, sed abrogatam, aut præscriptam consuetudine, aut per contrariam Constitutionem, illud tale factum, aut dictum *delictum* non est.

13 Sic igitur explicata *delicti* quidditate, considerandæ, ac resolvendæ sunt nonnullæ dubitationes de delictis in genere; Siquidem de singulis in specie suis locis infra dicemus.

14 Prima igitur dubitatio est, quotupliciter dividantur delicta?

15 Respondeo, quod de divisione delictorum diximus in Prima Parte *Tit. Delictorum. num.* 1. Videatur ibi.

16 Secunda dubitatio est, per quæ nam accidentia aggraventur delicta?

17 Respondeo, quod, ultra quæ diximus circa hoc Par. Pr. Tit. Sententia. num. 85. plures sunt circumstantiæ, per quas *delicta* aggravantur. Prima autem est circumstantia personæ delinquentis; si enim hæc ratione sui status obligatur maxime ad elongandа a se delicta, & tamen delinquat, gravius redditur ejus Crimen; & iden peccata carnalia Religiosorum, qui voto obligantur ad castitatem, graviora sunt iisdem peccatis, si committantur a Laicis. Pariter, si in ore Clerici, qui tenetur ex Officio ad divinas laudes, audiatur blasphemia, ipsa longe atrocior evadit, ut scribit *Decian. lib. 6. cap. 3. num. 15. Tract. crim*, & a pari de aliis *delictis* dicitur.

18 Secundo aggravatur *delictum* ratione objecti, in quod tendit, aut personæ, quæ offenditur; Et ideo gravius est offendere Deum, quam hominem; *Text in cap. Sicut qui Ecclesiam. 17. q. 4. cap. Vergentis. de Hæret. Authent. Gazaros. eo. tit.* & gravitas delicti contra hominem commissi mensuratur a dignitate personæ offensæ, ut ait *Clementina 1. §. Nec super. de Pœn.* Unde gravior est injuria, quæ fit personæ Ecclesiasticæ, quam Laicæ; graviorque illa, quæ fit parentibus, ac consanguineis, & senibus, ea, quæ committitur in extraneum, aut juvenem respective; Et a simili de omnibus statibus est dicendum.

19 Tertio aggravatur ratione causæ, si enim, aut nulla, aut debilis *delicti* causa est, eo gravius redditur Crimen; Unde homicidium atrocius censetur illud, cui nulla justa causa occasionem præbuit. *Gulielm. de Benedict. Repet. in cap. Raynatius. qu. de Homic. n. 27. de Tristam. Foller. cap. 22. nu. 5. Jul. Chart. decis. 66. num.* 18. Et ratio esse potest, quia

tali

tali casu tota, aut fortior causa delicti est perversitas voluntatis in delinquente, per quam solam Crimen recipit incrementum gravitatis intrinsecæ.

20 Quarto aggravatur ratione advertentiæ, nempe quando quis appensate, & ex electione delinquit, & non ex perturbatione mentis ab ira, amore, furore, & aliis pathematis animi; Hinc est, quod (ut suo loco §. *Homicidium* dicimus.) Homicidium appensatum gravius est casuali; & blasphemans cum advertentia, blasphemat in Spiritum Sanctum, & incidit in hæresim, prout ex *Grammat. in Constit. regn. Blasphemantes. num.8. apud Decian. lib. 6. cap. 3. num. 28.*

21 Quinto aggravatur ratione consuetudinis delinquendi, siquidem ex hac delictum, quod semel patratum, capitale non est, redditur capitale ex consuetudine. *Juli. Chart. decis. 2. num. 896. & ibi. Luc. de Penn. Aug. & Alex. in l. Unic. C. de superexact. lib. 10. Bart. Roman. Marsil. Vulpel. & Mascard.*

22 Sexto aggravatur ratione plurium, qui in illa Regione similiter delinquunt, tali enim casu licet jura transgredi, & condere Statuta contra jus commune, & pœnas gravissimas imponere, etiam ultimi supplicii, ut diffuse ostendit *Grammatic. decis. 36. n. 2. & seq.* apud *Caball. Cent. 1. cas. 97. num. 9.*, qui ex *Menoch. de Arbitr. cas. 375. n. 1. & 3.* ait, quod ob frequentiam delicti Judex potest pœnas augere.

23 Septimo aggravatur ex concursu plurium qualitatum, quarum unaquæque ex se majorem gravitatem importat. *Decian. lib. 6. cap. 32. nu. fin. & ibi Bald. in Auth. sed novo jure, C. de Epi. & Cler.* Sicut enim validior est effectus, ad quem plures concurrunt causæ, & majus est Theologice peccatum, quod pluribus virtutibus opponitur, aut contra plura præcepta pugnat, ita etiam gravius evadit illud crimen, ad quod plures aggravantes circumstantiæ concurrunt.

24 Octavo aggravatur ratione loci, in quo committitur; Unde gravius evadit sacrilegium commissum in Ecclesia, in qua asservatur Sanctissima Eucharistia, quam si in alia committatur; pariter majus est crimen delinquere in Palatio, aut præsentia Principis, quam alibi, & universaliter locus majori reverentia dignus auget peccatum, si ibi delinquatur, *Arg. cap. 1. de Poenit. dist. 5. l. Sed est quæstionis in princip. ff. de Injur. §. Atrox. Inst. eo. tit. l. Aut facta. §. 4. ff. de Poen. l. Prætor edixit. ff. Atrocem. ff. de Injur.* Proinde major est etiam offensa, quæ fit alicui existenti in propria domo, quam, si fiat extra, cum propria domus debeat cuique esse securissimum refugium, ut dicitur in *l. Plerique ff. de in jus vocan.*

25 Nono aggravatur delictum ratione modi, quo committitur; proinde majus delictum est blasphemare facto sacras imagines in vituperium, conspuendo, delendo, frangendo, aut percutiendo, quam ore blasphemando. *Beer. decis. 301. nu. 17. Decian. lib. 6. cap. 3. nu. 27.* Pariterque gravius crimen est hominem tormentis, ac lenta morte perimere, aut post mortem ejus corpus ad explendam ferinam rabiem in frusta concidere, quam simpliciter necare, & majus est homicidium proditorie, quam aperta agressione commissum; Et ut habetur ex jure. *Text. in l. 1. C. de Malef. & Mathemat. plus est hominem extinguere veneno, quam occidere gladio.*

26 Decimo aggravatur ratione temporis, proinde omnia delicta commissa tempore nocturno, graviora evadunt ex tempore, ut dicunt Doctores. *Jo. Otto Tabor. Analyt. expo. ad Const. Carol. tit. de Furt. art. 167. num. 6. Clud. de Condict. furti. cap. 49. num. 57. Ripa de Noctur. temp. cap. 17. nu. 10. Raynal. tom. 2. cap. 14. §. 13. nu. 1. & 2.* Unde in furto tale tempus pro qualitate aggravante reputatur ab omni jure Divino, Ecclesiastico, Civili, & etiam naturali; *Exod. cap. 22. ℣. 2. cap. 3. de Homicid. l. 4. §. 1. ff. Ad leg. Aquil. l. 9. ff. Ad leg. Corn. de Sica. l. Sacrileg. §. Cæterum. ff. ad leg. Jul. pecul.* siquidem, ut optime observat *Raynal. loc. cit. num. 2. in fin.* nocte hominibus, ac animantibus cæteris quies, & tranquillitas parata existit; & ideo plusquam in die debent esse tuti, ac securi ab insidiis hominum, & etiam, quia ut dicebat *Demosthenes*, quem affert, *Gerhard. Feltman. de Inclus. anim. cap. 44. sect. 9. n. 3. Interdiu aliquos auxilio impleret aliquis: noctu autem frustra*, unde gravius evadit homini damnum, cui reparando, cum auxilium habere non possit, impar est: proinde ex eadem ratione atrocius reputari debet homicidium, quod de nocte committitur: pariterque, si tempore pœnitentiæ, solemniumque jejuniorum, aut festivitatum, qui vacaret impudicis, choreis, scortationibus, aut ebrietatibus; major enim injuria fieret Deo, cui illud tempus specialiter consecratum est; majorque proditur in delinquente vitiosa malitia, quam temporis sanctitas minuere non valuit.

27 Undecimo aggravatur Crimen ratione instrumenti, quo committitur; Unde manu vacua, & aperta aliquem (dando ei alapam) percutiens, maxime si percussus sit nobilis, atrocem injuriam, juxta Farinacium, *quæst. 105. num. 207. & seqq.* infert; Quod etiam dicendum est, si percoteret fuste, quod ignominiosissimum reputatur; Hoc autem non esset, si percussio fieret ferro. Pariterque si quis vulnerat alium sclopo, magis delinquit, quam si feriat ense; Delictum enim patratum sclopo atrox est, & assassinio æquiparatur juxta Doctores. *Riminal. jun. cons. 327. num. 18. Mascatell. de Cega. delict. Tit. de Ictu sclop. num. 30. Muta. ad Pragmat. Titul. 41. de Arm. probib. num. 92.* Et hoc magis verificatur, si fiat armis, ex se portari prohibitis, ut sunt sclopi brevioris mensuræ, qui vulgo vocantur *pistoletti*; Tali enim casu concurrunt duo delicta, nempe delatio, ac abusus armorum prohibitorum. Et sic philosophandum est de instrumentis aliorum delictorum.

28 Duodecimo aggravatur ratione scandali; quia enim scandalum ex se crimen est, juxta illud *Matt. cap. 18. ℣. 6. Qui scandalizaverit unum ex his pusillis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus.* Sequitur, quod, si alicui delicto adjungatur, ex tali adjectione majus fiat Crimen. Proinde leges tum Civiles, tum Canonicæ maxime scandala aversantur, *L. penult. ff. Ad leg. Corn. de Sica. l. si quis filio. §. Hi autem. ff. de Injur. rup. & irrit. arg. cap. Consideravimus: de Elect. capit. Super eo. de Sent. Excommun.* & multa permittunt contra jus, ne scandala sequantur, ut ait *Caball. cent. 1. Resol. 149. num. 14. Felin. in cap. Nihil. nu. 2. & seqq. ℣. Tu vero. de Præscript.* qui colligit triginta tria specialia indulta contra regulas juris propter scandalum evitandum.

29 Tertiodecimo aggravatur delictum, quando quis in delicto habet correos, quos ipse consilio, præmio, suasione, exemplo, impulsu, aut alia ratione ad illud delictum pertraxit, aut impulit; Delictum enim ipsius majus evadit ex hoc, quod alios inducendo ad Crimen, ipse virtualem influxum habet in Crimen singulorum. Unde quantumvis omnes idem Crimen in specie commiserint, majus tamen evadit crimen in inducente alios ad delinquendum; proinde, ut habet textus, *in capit. Sicut dignum. in fin. principii. Extra de Homicid.* idem excessus magis

in

in illo, quam in aliis corrigendus est.

30 Tertia dubitatio est, ob quas circumstantias gravitas delictorum minuatur?

31 Respondeo, quod sicuti Superiori solutione adducta sunt ea, quæ faciunt ad majorationem Criminis, ita supradicta, si absint, delictum minorant in gravitate, & pœna legis. Et præter prædicta, Crimen, & ejus punitionem multum diminuit Rei ætas, ut textualiter habet Capit. *Hoc sit 26. quæst. 7.* Habemus enim ex jure, *Cap. Fraternitatis 34. dist. cap. Tanta nequitia. 86. dist.* quod valde senibus, aut nulla, aut parva pœna datur, maxime si ob gravem ætatem repuerascunt: Et hoc idem practicatur cum pueris, *Capit. 1. & 2. de Delict. puer. l. Ant facta. §. 3. in fin. ff. de Poen.* quibus perfectus rationis usus non est.

32 Quarta dubitatio est, a quo desumenda sit æqualitas delictorum inter se comparatorum, casu nempe, quod Statutum ordinet, quod occidens bannitum liberet se de æquali delicto respectu illius, cujus causa bannitus fuit ille, qui occisus est?

33 Respondeo, quod solutio hujus dubii usu venire potest non solum in casu, de quo in propositione, sed etiam quando accusatus de Crimine, qui adhuc inter Reos receptus non est, vult reaccusare accusatorem suum de Crimine graviore, quam sit illud, de quo ipse accusatus est, ut enim *Par. 1. Tit. Accusatio. num. 6. in fin.* circa hoc diximus, tali casu debet Judex prius terminare causam accusatoris reaccusati, quam accusati reaccusantis.

34 Dico igitur, quod quamvis a gravitate pœnæ cognosci possit gravitas delicti in genere, puta, ex gravi pœna per legem imposita, grave delictum esse: Non tamen conjici potest gradus præcisus gravitatis delicti; Siquidem, ut optime observat *Raynal. observ. crim. Tom. 1. cap. 7. §. 9. num. 15.* pœna ultimi supplicii punitur adulterium cum incestu, & homicidium, & tamen hoc gravius est illo, ut probat egregie *Caball. Resolut. crim. cent. 3. Cas. 244. n. 29.* Verum igitur est, pœnam declarare delictum, cum major pœna inflicta declaret majus altero fuisse delictum; *arg. l. Metrodorum. ff. de Poen.* Non tamen specificat gradum gravitatis, quia eadem pœna mortis in jure diversis in gravitate delictis adaptatur.

35 Regula igitur generalis est, gravitatem delicti mensurandam esse a quidditate, & qualitate, sive circumstantiis ipsius, de quibus, locuti sumus supra dubitatione secunda a numero 17. Cum autem delictum delicto comparatur, considerandæ sunt circumstantiæ unius præ alio, & observandum, quænam sint graviores circumstantiæ, quibus afficitur unum, aut aliud. Potest enim dari, quod unum delictum, pensatis nonnullis circumstantiis, vincat aliud, sed secundum alias vincatur ab alio. Tali casu spectanda est gravitas circumstantiarum, & secundum eam judicandum: Graduantur siquidem circumstantiæ inter se in delictis; Nam primo pensanda est qualitas substantialis delicti, puta, si fuit committendo, an omittendo, illa enim gravior est secunda. Deinde objectum delicti, puta, persona offensa. Mox, modus, quo commissum est. Inde causa finalis delicti! Post, instrumenta, socii, locus, tempus, consuetudo, numerus delinquentium, damnum, scandalum datum, & cætera ejusmodi, & ex his rationabiliter moveri Judex ad pronunciandum pro æqualitate, aut inæqualitate delictorum, in omni casu, in quo de hac judicandum sit.

36 Quando autem comparanda sunt delicta, de quibus nondum Inquisitio formata est; Regula data uti possumus: Sed si agatur de delictis, super quibus jam pronunciata fuit sententia, illa omnino spectanda, & consideranda est, & juxta gravitatem pœnæ sententialiter inflictæ, pronunciandum est de majoritate, aut æqualitate delicti; Et iste stylus servatur in omnibus Tribunalibus, ut refert *Raynald. Tom. 1. cap. 7. §. 9. num. 16.* & omnino attendi debet, ut scribit *Osasch. Pedemont. decis. 21. num. 6. & 7.*

37. Quinta dubitatio est, quanto tempore delicta præscribantur, itaut de illis nequeat institui accusatio?

38 Respondeo, quod de hac materia *Par. 1. Tit. Patronus num. 91. & seqq.* dictum est. Tamen, ultra ibi dicta, addimus, quod sicut generaliter spatio viginti annorum de omni delicto (demptis exceptuatis, de quibus ibidem diximus) finitur præscriptio quo ad accusationem, idem est etiam quo ad inquisitionem, quæ accusationi æquiparatur, ac in ejus locum succedit, ut est communis Doctorum opinio, de qua, pluribus citatis, testatur *Decianus Tract. crim. lib. 3. cap. 37. num. 2. & ibi. Bart. Bald. Salycet. Marsil. Angel. Anchar. Imol. Alex. & Boer.* Et prædicta conclusio valet, etiamsi Statutum extaret, quod daret liberam potestatem Magistratui procedendi contra delinquentes quoscumque; quia debet intelligi, quod possit procedere, & punire de iis maleficiis, quæ præscriptione finita non sunt, ut tenent *Bald. in l. Lucius Titius. §. Quæ marito. & ibi Io. de Imola. ff. de leg. 2. Boer. decis. 25. num. 9.* Et ampliatur dicta Regula, ita ut verificetur, etiam si Reus, quem quis intendit accusare, confessus esset crimen, tum judicialiter, tum extrajudicialiter; si enim ostendit super tali crimine cucurisse præscriptionem, non potest de illo molestari. *arg. l. Sed si unius §. Sed si ante ff. de Injur. Rom. in l. 1. §. Occisorum. ff. Ad S. C. Syllan.*

39. Quamvis autem præscriptio delictorum impediat, ne contra Reos procedi queat, nec ex officio per inquisitionem, nec ad instantiam partis per accusationem, aut denunciationem; non tamen tollitur per eam, quin proponi possit per viam exceptionis; nam regula generalis est, quod, quæ sunt temporalia ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum, ut habetur ex *Text. in l. Pure §. final. de Dol. mal. & met. exce. l. licet. C. de Except. junct. gloss* Pariter fallit dicta prima conclusio, quando sumus in casu delicti, per quod impeditur perpetuo executio Ordinis, aut retentio beneficii; si quidem de tali crimine potest institui accusatio, ut dicunt *Felin. in cap. licet. Col. 18. ℣. Tertium remedium. de Probat. ubi Abb. Butr. Imol. & Andræ. Sicul. Aufrer. ad Capel. Tolos. decis. 188. in fin. Boer. decis. 26. num. 7.* intellige autem, quod accusatio tendat non ad punitionem criminis, quod jam præscripsit, sed ad impediendam ulteriorem executionem Ordinis, aut beneficii retentionem.

40 Sexta dubitatio est, quomodo, & quotupliciter crimina aboleantur?

41 Respondeo, quod abolitio criminum, quæ juxta *Tiberium Decianum, Tract. Crim. lib. 3. cap. 35. init.* est *Accusationis, vel delicti, vel poenæ peremptio*, est triplex, nempe generalis, specialis, vel privata, & legalis. Generalis, quæ in *L. Cum eo. l. final. C. de Gen. abolit. l. Si quis reperere. init. ff. Ad S. C. Turpill* & *publica*, & *indulgentia* appellatur, illa est, quæ a solo Principe conceditur ob publicam lætitiam ex magna victoria reportata, aut ob nuptias Principis, aut natale primogeniti illius *Arg. l. Abolitio l. Vel ob rem. ff. Ad S.C. Turpill. l. 1. lib. 9. Tit. 38. C. Theodosiam*, aut ob adventum alterius magni Principis, aut ex alia causa publicæ lætitiæ Principi bene visa; sive pro utilitate Reipublicæ ratione multitudinis delinquentium, *Cap. Ut constituere-*

jur. in fin. junct. glos. in V. Detrahendum. 50. *dist. cap. Dispensationes*, 1. *qu*. 7. quibus convenit parcere, ne morte tot hominum Respublica labefactetur.

42. Antiquitus autem generalis, & publica abolitio fieri solebat, quæ tamen non erat perpetua, neque pariebat hunc effectum, ut Reus perpetuo tutus esset, nec posset de suis delictis contra eum procedi; sed hac abolitione inducebantur veluti feriæ quædam repentinæ, ut inquit textus, *in l. Aut privatim*. §. *Triginta .ff. Ad S.C. Turpill.* quibus finitis, Accusator intra triginta dies utiles poterat Reum eadem accusatione, & instantia repetere; Talisque abolitio aliquoties fiebat de nonnullis delictis tantum, aliquoties, etiam de omnibus generaliter, licet nonnulla graviora, & in quibusdam casibus nonnulla crimina non comprehenderentur, quæ eruditissime loco supra citato a num. 11. ad 27. recenset *Decianus*.

43. Fiunt etiam temporibus nostris generales delictorum abolitiones ob publicam lætitiam, ob nuptias Principum, aut pacem initam, (prout legimus eam, quæ de voto Excellentissimi Mediolanensis Senatus publicata fuit a *Marchione Alphonso de Avalo Capitaneo Generali Imperatoris Caroli Quinti* Anno 1544. ob fœdera pacis inita inter *Cæsarem*, & *Gallorum Regem*, cujus diploma brevibus annotationibus illustravit *Franciscus Crassus*, & habetur in calce *Constitutionum Mediolanensis Dominii*, & de alia mentionem facit *Clar. Quæst.* 59. ℣. *Sunt tamen. num.* 4. concessa in eodem Dominio ob pacem initam inter Reges Catholicum, ac Christianissimum, cujus diploma se compilasse scribit,) aut ob publicum beneficium, & animarum salutem, prout nostro tempore fecit *Sanctissimus D. N. Innocentius XII.* qui omnes Regulares Apostatas indultavit, & eorum delicta, & pœnas abolevit, dummodo intra præscriptum tempus ad propria claustra reverterentur. Dicit autem loco citato ℣. *Scias autem*, præmemoratus Clarus, literas Principis continentes generalem abolitionem criminum vocari Decretum gratiosum, quando autem Princeps rogatus a particulari Reo, sibi facit gratiam, & abolitionem concedit suorum criminum, appellari, *literas gratiæ*. Ad quæ autem tales abolitiones extendantur, ut sciatur, ponderandæ sunt clausulæ, juxta quas eas indulgent Principes in suis diplomatibus, & circa hoc non immoror. Hoc unum tantum adnoto cum *Juliva Chartario Crim. Decis.* 1. *n.* 138. quod licet Princeps laicus concedat generalem criminum indulgentiam, & abolitionem respectu quorumcumque degentium in suo Dominio, illa non comprehendit Ecclesiasticos, ut probat *Martha de Jurisd. Par.* 4. *Cas.* 15. *per tot.* & præcipua ratio est, quia isti ejus subditi non sunt, unde si eos nequit punire, eosdem nequit indultare, cum juris *L. Nihil. tam naturale. ff. de Reg. jur.* regula sit, quod ejus est solvere, cujus est ligare.

44. Specialis autem, aut privata abolitio est, quæ petitur a Judice, vel a principe, illa quidem ab Accusatore, hæc vero a Reo. Accusator enim, qui accusatorio libello se inscripsit, & consequenter se ad pœnam talionis obligavit, potest ab accusatione desistere, si tamen Judex hoc sibi concedat. Hæc autem concedi debet juxta *Textum in l.* 1. §. *Abolitio. ff. Ad S. C. Turpill. l.* 2. *C. de Abolit.* non a Principe, neque ab ejus Delegato, sed a Judice ordinario Causæ, qui cognoscat de causa petitionis abolitionis, & sedens pro tribunali, non autem de plano pronunciet de ea; & continere debet tot abolitiones, quot sunt crimina, de quibus instituta est accusatio; debetque intervenire causa legitima concessionis, talis nempe si accusavit per errorem, temeritatem, inconsiderationem, aut calorem iracundiæ. Judex autem talem abolitionem denegare tenetur si cognoverit accusatorem illam petere ob pecuniam acceptam a Reo, ut ab accusatione desisteret; *Text. in l.* 2. §. 1. *Fallaciter. C. de Abolit.* Peti vero potest abolitio talis, dummodo Reus non fuerit carceratus, aut vinculatus, & non fuerint torti Testes, & non fuerint lapsi triginta dies ab instituta accusatione; Et quod crimina delata non sint de exceptis; Quæ omnia habentur *ex l. finali. C. de Abolit.* Verum est, quod qui suam, aut suorum injuriam prosequitur; vel qui cognatos in accusationem deducunt, omnimodo abolitionem petere, non prohibentur, ut habetur *L.* 2. *ff. final. C. de Abolit. text. in l. Quamvis in* 2. *C. Ad leg. Juli. de Adult.*

45 Principalius porro, ac frequentius impetratur ab ipso Reo abolitio, quæ aliquando est a delicto, aliquando a pœna, ut elicitur *Text. in l. Rescript. C. de Preci. Imper. offer.* civili, qui canonizatus est *in cap. Rescripta*. 25. *q.* 2. Ut autem abolitio subsistat, & prosit indulgentia a Principe concessa, (solius quippe Principis est eam largiri) oportet, quod Rescriptum, quo illa conceditur, contineat delictum commissum, & qualitatem ipsius, & pœnam, si est imposita, & etiam qualitatem pœnæ, alias dicetur obreptitium; *Bald. in l. Præscriptione num.* 20. *C. Si contra jus Oldra. Cons.* 22. *Alex. cons.* 29. *Col.* 2. *lib.* 1. *apud Decian. lib.* 3. *cap.* 25. *num.* 51. perpendendus autem diligenter est tenor Rescripti, & quibus verbis sit conceptum, siquidem extendi non potest ultra expressa, ac specificata *Tex. in l.* 2. *C. de fruct. poss.* De effectibus vero hujus abolitionis, ac nonnullis specialibus ad eam spectantibus disputant Doctores, qui videndi sunt specialiter Decianus loco citato a numero 52. & *Claras Quæst.* 59. *per totam*. *ac Boss. Titulo de Remed. ex clemen. Princip.* Ultima abolitio dicitur *Legalis*, & est per mortem Rei. Mors enim omnia delicta solvit, exceptis nonnullis, de quibus potest etiam post mortem inquiri, ut hæresis, & crimen læsæ Majestatis, ac aliis, de quibus, suo loco dicetur.

46 Septima dubitatio est, quæ nam delicta dicantur publica, & quæ privata?

47 Respondeo, quod huic dubitationi in prima Parte satisfactum est. Videatur ibi. *Par.* 1. *Tit. Delictorum num.* 10. *& seq.*

48 Octava dubitatio est, an de omnibus delictis Judex quivis laicus, Ecclesiasticus sæcularis, sive Regularis possit ex officio cognoscere?

49 Respondeo, quod juxta dispositionem juris Civilis, Judex in puniendis criminibus privatis nequit procedere ex Officio; quia in privatis delictis non admittitur ad accusandum, nisi, qui suam, aut suorum injuriam prosequitur, ut habetur *L. final. & ibi Gloss. & Bart. ff. de Priva. delict. l. Manifestissime, & ibi. D. D. C. de Furt. Clar. Pract. crim.* §. 1. ℣. *Privata autem*. Et regula generalis in illo jure est, quod ex officio, sine accusatore Judex non potest de crimine cognoscere, ut vult *Gloss. in l.* 2. §. *Si publico. in V. Sine accusatore. ff. Ad leg. Jul. de Adult. Clar. quæst.* 3. *V. Debes autem & quæst.* 5. *V. Quæro in quibus*. Secus est de jure Canonico, nam juxta hoc omnia crimina publica sunt, *Gloss. in cap. Infames. in V. Fures.* 6. *q.* 1. *& in cap.* 1. *in V. Gratiam. De Collus. Detegen.* & ideo jure Canonum in quibuscumque criminibus potest Judex procedere per inquisitionem, ut communiter sentiunt Doctores, quos cumulat, *Julius Cartarius decis.* 69. *num.* 7. *& ibi Bald. & Jaco. de Pena. Gandin. Dec. Barbat. Maran. Novell. Monticel. Scap. Decian. & M. A. Genuen.* Unde Judex Ecclesiasticus quivis de omni crimine, attenta dispositione juris Pontificii, per inquisitio-

sitionem valet procedere. Licet vero, ut dictum est, de jure Judices laici absque accusatione non procedant, de consuetudine contrarium servatur, prout pluribus in locis testatur *Claras, quæst. 3. V. Sed certe. & quæst. 5. V. Quæro in quibus. & quæst. 14. V. Scias tamen. & quæst. 58. V. Pactum est.* qui ait hoc communiter servari.

50 Nona dubitatio est, a quo nam Judice proprie sint vindicanda delicta?

51 Respondeo, quod quilibet forum sortitur ratione delicti, aut domicilii, aut originis, ut *Text. in cap. 1. C. Ubi de crim. agi oper. Gand. tract. de Malef. Tit. Ubi puniat. delinq.* Pariter status personæ facit eum subdi uni, aut alteri Judici; Puta, laicus laico, Clericus Ecclesiastico, & Regularis Regulari Judici subjicitur; Unde libertus sortitur forum Patroni, qui manumisit, *L. Adsumpt. §. fin. ff. Ad Municip. l. Si quis. ff. eo.* & uxor sequitur forum Mariti, *L. Cum quædam. ff. de Jurisd. omn. Jud. l. final. C. de Incol. lib. 10.* proinde si Maritus est Clericus, uxor judicabitur a Judice Ecclesiastico, ut docent *Gloss. in cap. Eas. 32. dist. cap. Clericum. & ibi Gloss. p. 11. q. 1.* & hoc maxime si de crimine civiliter agatur, ut probat *Marian. Socin. in cap. 1. num. 20. de For. compet.* Item qualitas causæ facit, quod quis sortiatur hoc, aut illud forum, puta, Ecclesiasticum, aut laicum; vel, si causa mixti fori sit, detur locus Judici præveniente. Sed quia de his late disputant Doctores ad *Titulum de Foro competenti*; & circa quodlibet eorum multa essent dicenda, quæ specialem Tractatum requirerent, ideo Lectorem remittimus ad scribentes de his ex instituto, maxime ad *Decianum*, qui Tract. Crimin. lib. 4. a cap. 4. ad finem omnes materias examinat.

52 Considerando autem forum, comparatum delicto, domicilio, & origini, dicitur forum domicilii esse cæteris duobus generalius; & ideo, sicut quis conveniri potest de re alibi existente *arg. l. final. C. Ubi in rem acti.* ita poterit conveniri de delicto alibi commisso, ut arguit *Abb. Cons. 24. num. 2. lib. 1. Felin. in cap. Licet Coll. 9. de for. compet.* neque enim quis potest dici subditus jurisdictioni alicujus, nisi ejus, sub quo retinetur domicilium, ut ait *Gloss. in Clement. 1. in V. Subditos de For. compet.* Hæc autem conclusio vera est in Civilibus; secus autem est in Criminalibus, in his enim forum delicti, nempe loci, in quo commissum est delictum, superat omnia alia, argumento eorum, quæ in jure, tum Pontificio, tum Cæsareo *cap. Statutum. §. Cum vero de Rescr. in 6. Authen. Ut nulli Judic. §. Si vero quis. cap. 5. Coll. 9. Novel. 134.* habentur. Unde resolvendo dubitationem, dico, quod delictum proprie puniendum est a Judice, in cujus territorio commissum fuit, cum ejus forum, quo ad hoc, principalius reputetur, ut dictum est.

53 Decima dubitatio est, an Judex originis, sive domicilii ipsius Rei, procedere possit contra Subditum suum, delinquentem in territorio alieno, ac eum de delicto punire.

54 Respondeo affirmative, & ratio est, quia delinquens potest ab accusatore conveniri in loco originis, sive domicilii de delicto, alibi commisso, ut ex jure utroque *Arg. cap. Cum contingat. Extra de For. compet. l. final. ff. de Decre. ab Ord. fac. l. Si quis in hoc. C. de Episc. & Cler.* habetur. Major difficultas est, an Judices dictorum locorum possint procedere ex officio super delicto alibi commisso. In hoc puncto divisi sunt Doctores; etenim antiqui omnes tenuerunt partem negativam, ut scripsit *Bald. cons. 124. in fin. Vol. 1. apud Dec. lib. 4. c. 16. n. 8. ant. med.* affirmativam autem tenent multi alii *Cyn. Bart. Bald. Angel. Barr. Abb. Aug. de Arimin. Bolognin. Ruin. & Alciat. apud Decian. l. cit. V. Contrariam* & alii quos ibidem idem recitat; ipse vero inclinat in partem negativam. *Decian. loc. cit. V. Ego puto.* Sed praxis est in contrarium; Judices enim domicilii, ac originis, de facto procedunt per Inquisitionem de Criminibus, alibi commissis, & præsertim quando offensus est subditus ejusdem Judicis. Et profecto rationabiliter; nam, cum ex consuetudine inducta, (ut dictum fuit supra num. 49.) Judices, etiam in delictis privatis procedunt ex officio, patet, quod si apud Judicem originis, & domicilii potest quis accusari de privato delicto, poterit iste super eodem per inquisitionem procedere, & a fortiori, si delictum sit publicum. Nec limitanda est conclusio ad casum, quando offensus est etiam Subditus Judicis inquirentis, quia delictum ex se, quoquomodo commissum sit, infamat ipsum delinquentem, & locum originis, & domicilii, ut patet, (nam vulgo dicitur, ibi nasci, aut morari facinorosos homines, ex quibus loca malum nomen sortiuntur) expedit proinde Judici, pro indemnitate loci suæ jurisdictionis, delicta quævis vindicare.

55 Undecima dubitatio est, an punitus in loco delicti, puniri, etiam possit a Judice originis, aut domicilii?

56 Respondeo negative, nam licet quis possit in pluribus locis sortiri forum, tamen si in uno facta est præventio, in alio non potest molestari, *arg. l. Si quis posteaquam. ff. de Judic. l. Cum quædam. § final. ff. de Jurisd. omn. Jud.* non enim quis debet, pro uno delicto, pluribus pœnis integris puniri, maxime in diversis foris. *text. in l. Senatus. ff. de Accus.* Nec facit contra, quod condemnatus, aut absolutus in foro laico, adhuc possit condemnari, aut absolvi in foro Ecclesiastico, juxta *Abb. in cap. Tuæ. col. final. de Procur. Felin. in cap. De his. V. 2. respondetur de Accusat. Bart. in l. Nemo Martyres. C. de Sacr. Eccl. & Bald. in l. Placet. C. eo.* Nam delicta mixti fori puniuntur duplici pœna, nempe spirituali, & temporali, quarum una aliam non impedit, & a diversis Judicibus infliguntur; proinde, quamvis laicus temporalem pœnam dederit, adhuc locus est Judici Ecclesiastico, spiritualem imponere; hoc autem non est in Judicibus delicti, domicilii, ac originis, nam quilibet eorum temporalem tantum pœnam infligit, quam, si Reus luit in uno tribunali, nequit in alio de eodem delicto judicari; Nam, neque Deus judicat bis in idipsum, & de delicto unius hominis sæpius quæri non debet, ut habet *Text. in l. licet. §. final. ff. Nav. cau. stab. Gloss. cap. De his. Extra. de accusat.*

57 Non desunt tamen Doctores, qui distinguunt; nempe, si Reus in uno foro pœnam solvit, non debet amplius in alio molestari; sed, si in illo condemnationem non solvit, possit in alio condemnari, ob multa jura, quæ citat *Decian. lib. 4. cap. 16. num. 7.* Ad concordiam autem reduci possunt istæ duæ opiniones; puta, quod secunda sententia loquatur, quando Reus condemnatus fuit in primo foro in contumacia, nullamque pœnam corporalem, aut pecuniariam subiit; ex hoc enim, quod nihil damni, aut pœnæ passus est, perinde est, ac si contra eum non fuisset processum, & in hoc sensu non procedit, neque prima opinio, quæ supponit Reum in foro loci delicti fuisse molestatum, & ad pœnam convenientem sententiatum. Qui autem & clementia Principis obtinuit indulgentiam, ac criminis, ac pœnæ abolitionem, licet nihil damni, aut pœnæ passus sit, non tamen ab alio Judice molestari potest, ut *Gloss. in cap. De his. De Accusat. Gloss. penult. in cap. final de Temp.*

Temp. ord. & Glos. 1. *in cap.* 2. *de Schismat. Decian. lib.* 3. *cap.* 30. *num.* 7. *Passerin. Prax. Crim. qu.* 26. *num.* 136. *Engen. Cons.* 64. *num.* 38. *lib.* 1. *Sperel. Decis.* 134. *num* 69. *Raynald. Tom.* 1. *cap.* 1. §. 10. *num.* 60. *V. Quid dicendum.* tenent. Et ratio est, quia quantumest ex se, Judex delicti eum condemnavit ad pœnam legitimam, & completum contra eum judicium exercuit. Accidit autem, quod a Principe indulgentiam obtinuit, & per hanc non vitiatur judicium, jam factum contra eum, per quod ulteriori judicio via præcluditur.

58 Duodecima dubitatio est, quænam delicta debeat Judex majori diligentia indagare, & accuratius prosequi.

59 Respondeo, quod multa delicta impunita relinquuntur in jure Civili, quæ tamen in Canonico puniuntur, ut fornicatio, & multa alia etiam non vindicantur in foro humano, & relinquuntur Divino judicio punienda, *D. August. lib.* 1. *de liber. arbit. D. Thom.* 2.2. q.96. *art.* 2. *in fin. Io. Andr. in Reg. Peccatum de Reg. jur.* in 6. & hoc præcipue, quando deficiunt claræ delicti probationes, aut quando punitio infligi non potest, ob multitudinem delinquentium; vel cum ex publica pœna majus est damnum, quod eveniret Reipublicæ ex scandalo, quam utilitas ex fontis punitione. Quando tamen ista cessat, Judex non debet delicta impunita relinquere, sed maxime vindicanda sunt ea, quæ magis Rempublicam conturbant, & societatem humanam corrumpunt, ut scribit *Decian. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 1. quandoquidem videmus etiam leges metiri pœnas delictorum, non a gravitate Theologica criminis, sed a graviori damno, quod per ea infertur Reipublicæ, ut *Part.* 1. *Tit. Denunciatio num.* 14. diximus.

§. III. Probationes delictorum.

SUMMARIUM.

1 *De Probationibus remissive.*
Probatio plena quid sit juxta Mascardum.
Probatio plena delicti quæ dicatur.
Probatio semiplena quæ.
2 *Species subalterna probationum.*
3 *De probatione delicti plena, ac semiplena remissive.*
4 *Dubitatio prima.*
5 *Delicta non præsumuntur.*
Quomodo delicta probentur præsumptionibus.
6 *Factum non præsumitur, nisi probetur.*
Qualitas delicti non probatur præsumptione.
7 *In delictis difficilis probationis præsumptiones probant.*
Item in his, quæ sunt de genere prohibitorum.
Item quando in facto apparet major species delicti quam non.
Item quando delictum est favorabile delinquenti.
De aliis præsumptionibus remissive.
8 *Dubitatio secunda.*
9 *De ea remissive.*
10 *Dubitatio tertia.*
11 *Probatio Rei contraria Accusatori, aut fisco quid operetur.*
12 *De aliis probationibus remissive.*

1 Plura diximus *Part. Pr. Tit. Probationes, per tot.* de Probationibus, explicando graduationem valoris earum, & ad ibi dicta Lectorem ablegamus. In præsentiarum, quantum ad probationem delictorum considerandæ sunt duæ species probationum nempe plena, & semiplena, juxta has enim tota praxis sententiandi in Judiciis Criminalibus regulatur. Probatio quidem plena, Teste *Mascard. de Probat. quæst.*4 *num.*15. *volum.* 1. communiter diffinitur illa, *quæ totam fidem facit, quantum ad decidendam controversiam sufficiat.* Sed quia hæc definitio quadrat tum in Civilibus, quam in Criminalibus, & facit etiam, tam pro absolutione, quam pro condemnatione Rei, non restringitur ad *probationem* plenam *delicti*, de qua hic agere intendimus. Dico proinde, quod probatio plena delicti est ea, *per quam infligitur Reo ordinaria pœna delicti*, illa nempe, quæ Lege, aut Statuto sancita est; Semiplena autem illa est, per quam aliquis tanquam Reus sistitur in Judicio, & torturæ subjici potest.

2 Communiter autem aliæ species subalternæ probationis plenæ assignantur; nempe per Testes, Instrumenta, Confessionem, Facti evidentiam, Juramentum, Præsumptionem, & Famam, sub quibus *Mascard. l. cit. num.* 16. comprehendit alias plures, assignatas a *Bald. in Rubr. de Probat. Hostien. Summ. eo. Tit. Specolat. eo. Tit.* §. *Videndum*, sed Revera tales species inserviunt, tam pro probatione plena, quam semiplena: etenim, si Testes patiantur defectum; aut instrumenta non habeantur authentica; aut confessio probetur erronea, vel vi tormentorum emanata, aut evidentia facti, possit interpetrari, tam pro delicto, quam pro non delicto; profecto non plene probabunt, sed tantum semiplene. Juramentum vero, præsumptio, & fama (quidquid sit in Civilibus), in Criminalibus nunquam possunt plene, hoc est, ad pœnam ordinariam infligendam probare. Dicendum ergo, quod Testis, instrumenta, confessio &c. non constituunt speciem probationis aliam, & aliam, (cum æque convenire possint utrique probationi plenæ, & semiplenæ) sed sint tantum instrumenta, quibus paratur probatio, & proinde non constituant probationum differentiam specificam, sed tantum modalem.

3 Diximus in Parte Prima passim, quomodo delicta probentur, tum plene, tum semiplene, proinde hic non repetimus, sed nonnullas tantum dubitationes circa materiam probationis delictorum solvemus.

4 Prima dubitatio est, an aliquando delicta præsumptionibus probentur.

5 Respondeo, quod licet juris regula sit, quod delicta non præsumantur, ut habet *Text. in l. Merito. ubi DD. communiter. ff. Pro socio.* tamen aliquando sola præsumptione probantur. Advertendum autem, quod dupliciter contingit delictum probari præsumptione; uno modo, quo ad factum totale; alio modo, quo ad qualitatem, quæ actui inest, in qua formalis ratio delicti consistit. Explico: *Cajus* itinerans, cum *Sejo*, sibi deesse crumenam, auro plenam, advertit; præsumi potest, quod eam per viam inadvertenter perdiderit; præsumi etiam potest, quod *Sejus* eam sibi surripuerit; In hoc casu præsumptio diceretur probare factum; Si autem constet, *Sejum* crumenam quidem sustulisse, & ita præsumi potest, quod joco, quam quod dolo malo sustulerit; in hoc casu diceretur præsumptione probari qualitas, quæ inest facto, sive actui (puta dolus malus) in qua consistit formalis ratio delicti, nempe furti.

6 Dico igitur, quod præsumptione delictum non probatur, quo ad factum; Axioma enim famosum Juris est, quod factum non præsumitur, nisi probetur. *L. In bello.* §. *facta. ff. de Capti. & postlim. rever. l. Si emancipati. C. de Collat. l.* 1. *C. de Probat.* Unde in actione criminali, ante omnia probandum est factum, sive maleficium, & non præsumptive, sed plene, ac concludenter; nec ullo modo inquiri potest

test contea malefactorem, nisi prius constiterit Judici de maleficio. Paritee neque probatur qualitas inexistens facto, per quam hoc redditur delictum formaliter; siquidem, talia qualitaa non probatur præsumptione, quia hæc debet semper esse potius pro non delicto, quam pro eo: unde Accusatori, aut fisco incumbit onus plene probandi talem qualitatem, peout diximus in *Part. Pr. Tit. Corpus. n. 13.*

7 Fallit tamen prima regula in delictis, quæ sunt difficilia probationia, ut sunt omnia delicta carnis, & alia quædam; Nam in his, quæ suapte natura sunt difficilis probationia, præsumptiones inducunt plenam, & legitimam probationem, ut multia eitatia scribit *Sgroi Lux Prælat. par. 5. cap. 4. num. 3.* Fallit etiam in his, quæ sunt de genere prohibitorum; Nam in hia peæsumitur delictum, puta, peæsumitur dolus in facto; proinde, si homicidium committatur, præsumitur in dubio fuisse dolose commissum, licet potuerit esse ad defensam, aut ex sola culpa, aut fortuito accidisse. *Deci. in cap. In præsentia. num. 14. de Probat. Bart. in l. Si quis ex argeatar. §. An vero. V. Breviter. ff. de Eden.* Fallit paritee, quando in actu prima fronte inest majoe species delicti, quam non, quia tunc magis peæsumitue delictum, argumento eorum, quæ dicuntur in Jure. *Arg. cap. Estote. cap. Cum dilecti & ibi DD. de Accus.* Fallit insuper, quando delictum est favorabile delinquenti; aut eidem ex eo commodum resultat, nam eo casu peæsumitur pro delicto, ut, tenent *Alex. Marsil. Alberic. Bart. Crav. apud Mase. de Probat. Concl. 495. n. 10.* De aliis autem viribus præsumptionis in probando, sufficienter diximus in Parte prima, ad quam Lectorem remittimua.

8 Secunda dubitatio est, pee quos Testes, quomodo, & quando probandum sit delictum?

9 Respondeo; quod de hoc sufficientee teactatum est in Prima Parte *Titul. Testes*, passimque pee totum opua.

10 Tertia dubitatio est, quid operetue imperfecta peobatio Rei, contraeia perfectæ peobationi Accusatoris, sive fisci.

11 Respondeo distinguendo; nam aut peobatio Rei, de dieecto pugnat contea probationem fisci, aut non. Si sic, probatio Rei non admittitur; ex hoc enim, quod delictum plene, & concludenter probatum est, ita ut contra Testea non militet exceptio, quæ plenam probationem vitiet, dari non potest contraria probatio, & maxime imperfecta; contra naturam enim rerum est, quod impeefectum sit validius perfecto; Nee possunt contraria simul circa idem admitti. *l. Mutuis. ff. pro socio. l. Si pecunia. in fin. C. de Furt.* Si vero probatio Rei non militat directe contra probationem fisei sed contra aliud; (ut e. g. si *Cajus* plene probatus Reua de homicidio *Sei*, imperfecte probet, se occidisse ad defensionem propriam) optime admittitur, & operatue, quod Reus non potest ad pœnam ordinariam damnari; ad hanc enim condemnari nemo potest, quando res redditur dubia, ut docet *Ægid. Boss. Titul. de Defens. Rei num. 12. & Tit. de Convict. in fin. Sgroi par. 6. cap. 2. num. 109.* Hinc etiam infertur, quod, si Reus habet contra se Testem omni exceptione majorem, & pro se Testem, etiam inhabilem, aut patientem defectum, nullo modo potest torqueri; (nisi contra se aliud indicium, aut adminiculum vigeat, quo expugnetur contearia vis Testis defectuosi,) ex tali enim conflictu res redditur dubia, & delictum non manet semiplene probatum sufficienter ad torturam.

12 Alia, quæ faciunt ad probationem delicti in genere, (puta, confessio rei extrajudicialis, ac judicialis; facti notori etas; eei evidentia; sceiptura publica, aut privata, indicia, conjecturæ &c.) passim docuimus in *Par. Pr.* & maxime *Tit. Indicia*. Quæ vero faciunt ad probationem in specie dantur infra singillatim tractando de quolibet delicto.

§. IV. Pœnæ in genere.

SVMMARIVM.

1 *De pœnis remissive.*
2 *Dubitatio Peima.*
3 *Poena ordinaria quid sit.*
Ex præsumptionibus non datur.
Nec etiam ex indiciis violentis.
4 *Dubitatio secunda.*
5 *Pœna, & mulcta quomodo differant.*
Pœna a pœnitentia quomodo distinguatur.
Pœnitentia requirit acceptationem.
6 *Dubitatio tertia.*
7 *Poena extraordinaria quid sit.*
8 *Dubitatio quarta.*
9 *Poena est merx delicti, & huic est peoportionanda.*
Augenda, ubi plurificantur delicta.
Poena majoris delicti absorbet alias.
Vulnerans, & ex intervallo occidens, punitur duplici pœna.
10 *Dubitatio quinta.*
11 *Poena gravior, quæ sit.*
12 *Dubitatio sexta.*
13 *Arbitrio Judicis quando sit locus in dandis poenis.*
14 *Judex a quo regulare debet arbitrium.*
15 *Pœna augenda ad gradum proximiorem.*
Arbitrium Judicis extenditur etiam ad mortem.
16 *Poena quomodo minuenda.*
Gradus diminutionis pœnæ.
17 *Dubitatio septima.*
18 *Gradus poenarum Canonicarum.*
Suspensio ad tempus est infimus gradus poenarum Ecclesiasticarum.
Depositio est secundus gradus.
Detrusio in Monasterium est tertius gradus.
Perpetuus Carcer quando detur Clerico.
Traditio in manus Curiæ saecularis est supremus gradus.
19 *Gradus poenarum de jure Civili.*
20 *Dubitatio octava.*
21 *Reo non debet dari juramentum de veritate dicenda contra se.*
22 *Ratione perjurii in neganda veritate non augetur poena Reo.*
23 *Dubitatio nona.*
24 *Poena capitalis, quæ dicatur.*
Libertatem amittens dicitur capite minutus.
Membri mutilatio non est poena capitalis.
Capitalis poena est poena sanguinis.
25 *Dubitatio decima.*
26 *Poena capitalis in lege dubia intelligitur de poena exilii.*
In gravioribus delictis accipitur pro poena mortis.
27 *Dubitatio undecima.*
28 *Poena Statuti tollit poenam juris communis.*
Quando pœna Statuti est cumulativa cum jure communi, utraque pœna est injungenda.
29 *Dubitatio duodecima.*
30 *Pœnæ legalis complementum non potest dare Judex Reo, qui mitius fuit punitus ab alio Judice.*
Judex laicus potest punire Reum non sufficienter punitum ab Ecclesiastico.
In delictis mixti fori non practicatur pœnarum supplectio.

31 *Du.*

31 *Dubitatio tertiadecima.*
32 *Pœna latæ sententiæ, quæ sit.*
Quæ nam sint clausulæ importantes pœnam latæ sententiæ.
33 *Dubitatio quartadecima.*
34 *Quando pœna latæ sententiæ retrotrahitur.*
35 *Retrotractio quos actus invalides.*
Titulus coloratus cum errore communi, validat actum invalidum.
36 *Dubitatio quintadecima.*
37 *Subditus, quo casu possit denegare obedientiam Superiori ob crimen, quo ipso facto privatur Officio.*
38 *Dubitatio sextadecima.*
39 *Optio pœnarum, quando tribuenda Judici, & quando Reo.*
40 *Pœna impersonaliter importata confert optionem Judici.*
41 *Judex quam pœnam magis eligere debeat.*
42 *Dubitatio decimaseptima.*
43 *Pœna incursa, quando pronuncianda sit.*
Pro securitate animæ, semper pronunciandum in deteriorem partem.
In foro fori præsumendum est pro mitiori pœna.

DE pœnis delictorum in genere; de earum divisione, augmentatione, restrictione, extensione, ac aliis earum passionibus, generibus, & speciebus pœnarum, multa passim tradidimus in *Prima Parte*, & specialiter toto *Titulo Pœnarum*. De pœnis in specie singulis delictis infligendis tractamus infra singillatim. In præsenti paragrapho nonnulla generalia trademus, de quibus alias non diximus.

2 Prima dubitatio est, quid sit, & quando danda est pœna ordinaria?

3 Respondeo, quod pœna ordinaria criminis est illa, quam leges sanxerunt; aut Princeps constituit, aut certa, & longa consuetudine introducta est. *l. 1. §. Calumniatoribus. ff. Ad Turpill. l. 2. §. Constit. ff. de Pœn. Juli. Chartar. decis. 49. num. 65. & decis. 90. num. 71. & ibi. Jodoc. Pract. crimin. cap 55. num. 2.* Hæc autem solummodo dari potest, quando constito de corpore delicti, Reus plene convictus est, aut confessus. Cæterum ex præsumptionibus, & multo minus ex suspicionibus nemo potest ad pœnam ordinariam damnari, argumento eorum, quæ dicuntur in Jure *text. in l. Absente. ff de Pœn. & in l. final. C. de Probat. & in cap. In præsentia. ex. tit Raynul. tom. 2. cap. 18. Rubric. nu. 50.* Imo neque ex indiciis violentis, maxime si pœna ordinaria sit ultimi supplicii, ut pluribus probat *Cabal. Cent. 2. Cas. 288. num. 7. 11. 12. & 15.*

4 Secunda dubitatio est, quomodo pœna differat a mulcta, sive mulcta, & a pœnitentia.

5 Respondeo, quod, ut *text. in l. Aliud fraus. §. 1. ff. de verb. sign.* habetur, pœna nomen generale est, & convenit cuilibet criminis coercitioni; mulcta vero convenit tantum pœnæ pecuniariæ, & pœna quidem a lege decernitur, mulcta vero arbitrarie a Judice datur. Differt autem pœna a pœnitentia, quia hæc imponitur, ut Deo satisfiat in foro animæ, pœna autem, ut satisfiat Reipublicæ, & ideo pœnitentia non excusat a pœna, ut scribit *Abb. in cap. De his. num. 3. de Accus.* Hinc est, quod excommunicatus denunciatus, ut absolvatur a censura, debet subire pœnitentiam, sibi injunctam ab absolvente pro emenda fienda Ecclesiæ, contra quam deliquit, & pœnam inflictam a Judice ad satisfaciendum pro crimine admisso, ut transeat cœteris in exemplum, ut ait *Bonifac. Vitalin. in Clement. 1. num. 67. & seqq. de Pœn. apud Juli. Chartar. Decis. 72. num. 27.* Itemque pœna infligitur invito, & independenter, & contra Rei voluntatem: pœnitentia vero indiget acceptatione, ac consensu pœnitentis, ut notat *Thesaur. de Pœn. Par. 1. cap. 2. ¶. Secunda pœna.*

6 Tertia dubitatio est, quæ nam sit, & dicatur pœna extraordinaria?

7 Respondeo, quod est illa, quam Judex ipse, non legum sanctione, vel Principis constitutione, aut ex insolita consuetudine, sed ex proprio arbitrio infert, ac imponit *arg. cap. De causis. §. Illis. de off. Deleg. cap. Super his. de Accus. l. 1. circ. med. ff. de Usufruct. Chartar. decis. 49. nu. 67.*

8 Quarta dubitatio est, ex quibus causis pœnæ sint augendæ, aut minuendæ?

9 Respondeo, quod cum pœna sit merx delicti, ut habet *Gloss. in Rubr. ff. de Pœn.* & proinde proportionanda illi sit, *Dec. in cap. Ecclesia S. M. nu. 1. de Constit. Covarr. Var. lib. 2. cap. 8. init. Burbos. in cap. Quæsivit. nu. 4. Ut Eccles. benef.* ex consequenti quoties aggravatur delictum, augendæ etiam sunt pœnæ, & vice versa. Unde quando in uno facto plura delicta concurrunt, regula generalis est, quod pro singulis omnibus danda sit pœna, ut dicunt Doctores *Bart. in l. Nunquam plura. sub n. 4. ¶. Item appono. ff. de Priv. delict. Cabul. Cas. 158. num. 11. Chartar. decis. 54. num. 11. & ibi Butr. in l. Si adulterium cum incestu. ff. de Adult.* Advertendum autem, quod, si facta sunt eodem tempore, & ad eundem finem tendunt, punitur delinquens sola pœna majoris delicti, ut scribit *Clar. Quæst. 87. ¶. Alius est casus. num. 4.* communiter receptus; & ita licet unum delictum sit delatio armorum; aliud insultus contra aliquem; aliud vulnerare illum, & aliud occidere; delinquens, qui armis insultavit, vulneravit prius leviter, & post, aucto impetu, occidit, non punitur, nisi pœna homicidii. Secus si facta sint diversis temporibus; nam vulnerans unum, & postea ex intervallo eundem occidens, totaliter puniendus venit, & de vulneribus, & de occisione, tanquam plura committens delicta separata, ut habetur ex *text. in l. Illud. §. Si idem ff. Ad leg. Aquil.*

10 Quinta dubitatio est, quomodo pœna censeatur gravior?

11 Respondeo, quod illa pœna gravior censenda est, per quam aliquis privatur re, quæ comparatione alterius sibi charior est, ut eleganter ait *Juli. Chartar. decis. 30. num. 37.* Proinde, cum cuilibet charior sit propria vita, quam bona externa, ut pecunia &c. quælibet pœna afflictiva corporis gravior censetur amissione bonorum; pariterque gravior est pœna, qua privatur homo membro, quod præ cæteris diligitur, ut si privetur oculis, qui, teste *Aristot. Proem. Metaphis. text. 2.* præ aliis membris diliguntur, quam si privetur aure, naso, aut manu. Verum est, quod levis pœna corporalis, ut elevatio in equuleo, aut fustigatio, potest esse aliquando minus gravis, quam amissio omnium bonorum; Ideo regula intelligenda est sic, quod comparentur pœnæ leves corporales cum levibus pecuniariis; aut graves cum gravibus; non vero gravissima pecuniaria (quæ est amissio omnium bonorum) cum levi corporali, ut dictum est.

12 Sexta dubitatio est, quomodo se continere debeat Judex in infligenda pœna arbitraria?

13 Respondeo, quod arbitrium Judicis in pœnis decernendis non est liberum, sed intelligitur esse arbitrium boni viri, quod jure, & ratione moderandum est; *Menoch. de Arbitr. Cas. 77. nu. 1. & 5. Bill. quæst. 133. nu. 3.* & quando delicto, sancita a lege, Statuto, aut consuetudine, pœna, (quæ tunc dicitur ordinaria, ut supra numer. 7. dictum est) reperitur,

ritur, & in casu nulla intervenit qualitas, ob quam pœna legis, nec augenda, nec minuenda veniat, tunc non est locus arbitrio Judicis, sed pœnam sancitam præcise infligere tenetur; nam non debet Judex esse, aut severior, aut clementior lege.

14 Quod, si in jure pœna sancita non reperitur, tunc intrat Judicis arbitrium, & tunc debet pœnam dandam investigare per comparationem ad alia delicta, quibus ordinaria pœna assignata reperitur; itemque regulare sententiam suam, exemplis aliorum illustrium Tribunalium in casu simili: & doctrinis Criminalistarum, quorum tanta est copia, ut nullus fere dabilis sit casus, tam inauditus, qui ab Auctoribus descriptus non reperiatur.

15 Si vero delictum tales habeat qualitates, ut merito varianda sit pœna a lege data, aut augendo, aut minuendo, tunc, si agatur de pœna augenda, modus servandus est, ut augeatur pœna ad gradum proximiorem, *Arg. l. Capitalium. §. Incendiarii. ff. de Pœn. Flamin. Chartar. post decis.66. Jul. Chart. nu. 117. & seqq. Raynal. tom. 1. c. 7. §. 1. n. 152.* non vero ad remotiorem. Quod, si pœna ordinaria delicti sit extrema in una specie, & in facto adest qualitas insigniter aggravans, arbitrium Judicis extendi potest ad gradum infimum alterius speciei superioris, quia gradus supremus pœnæ speciei inferioris, in gravitate proximus est gradui infimo speciei superioris; ideo si delicto debetur privatio omnium bonorum, quæ est suprema pœnarum pœcuniariarum; si interveniat qualitas aggravans, augetur pœna ad infimum gradum pœnæ corporalis, quæ est species superior Pœnæ pecuniariæ. Pariter, si ob delictum ordinaria pœna est damnatio perpetua ad triremes; ob qualitatem aggravantem, augetur pœna ad ultimum supplicium; nam perpetuæ triremes sunt gradus supremus pœnarum corporalium citra mortem. Quod autem arbitrium Judicis, etiam ad ultimum supplicium extendi possit, tenent communiter Doctores. *Bart. & Angel. in l. Sacrilegii. ff. Ad leg. Jul. pecu. Abb. & Felin. in Cap. Cum te. de Sent. & re judic. Marant. Aretin. & Bald. apud Farinac. quæst. 17. num. 34.*

16 Si vero pœna minuenda sit, spectanda est qualitas minuens delictum, & pari modo, prout dictum est, attendi debet gradus proximior in levitate. Universaliter autem pensandæ sunt omnes facti circumstantiæ, puta, si omnes augent, aut minuunt; aut si una auget, & altera minuat, & juxta earum valorem, proportione geometrica pœnas temperare, ut docent *Gregor. Tholos. Syntagm. jur. Par. 3. lib. 30. cap. 5. num. 2. Ant. Matth. Tit. de Poen. cap. 4. nu. 6. & 7. Raynal. l. cit num. 155. in fin.* & illas extendere ad gradus proximiores, aut remotiores, augendo, aut minuendo, juxta gradationem a qualitatibus in facto intervenientibus requisitam. Unde docet *Thesaur. Forens. quæst. 13. num. 11. lib. 1.* quod si in casu homicidii recedendum sit a pœna ordinaria, diminuendo, solet Reus damnari ad perpetuas triremes pro primo gradu, importato nempe ab unica qualitate minuente delictum, ut si occidit sine dolo. Si duæ interveniant qualitates, nempe occidit sine dolo, & unum pro alio, descenditur ad secundum gradum, puta, ad damnationem per decennium ad triremes. Si interveniant tres qualitates, nempe, si ultra duas prædictas, adsit in Reo sanguinis nobilitas, aut meritum Patris apud Principem, descenditur ad tertium gradum, puta, damnationis per septennium; & sic deinceps, si aliæ qualitates intervenirent, gradatim debet fieri diminutio; ita ut tot possent in facto intervenire circumstantiæ, quod homicidium exilio, aut etiam mulcta pecuniaria puniri posset.

17 Septima dubitatio est, quis ordo sit graduum pœnalium in utroque jure?

18 Respondeo, quod in jure Canonico juxta doctrinam *Abb. in Cap. Tuæ discretionis. n. 4. de Poen.* infimus gradus pœnæ pro levibus delictis est suspensio ad tempus, aut aliud, arbitrio Judicis. *Arg. cap. Cum dilecti. de Accusa.* Secundus gradus dandus pro gravibus est depositio, seu privatio beneficii: Tertius est ultra prædictas pœnas detrusio in Monasterium pro gravioribus, quanquam non publicis. *Arg. cap. Tuæ discretionis. de Poen.* Quartus est pro gravissimis depositio cum damnatione ad perpetuum carcerem, qui tunc adhibetur, cum Clericus committit delictum, pro quo in jure civili punitur Reus pœna mortis, *Arg. cap. Novimus. de Verb. sign. cap. penul. de Hæret. cap. 1. eo. tit. lib. 6.* ut enim notat *Innocen. in cap. Qualiter, & quando il 2. de Accusa.* dicitur talem detrusionem in perpetuum carcerem, post depositionem, æquiparari pœnæ mortis naturalis. Supremus vero gradus, qui datur pro gravissimis sceleribus, affectis aliqua insigni qualitate, aut juxta sanctiones Summorum Pontificum, est, post degradationem, traditio in manus Judicis laici, ut fit cum hæretico relapso, Clerico in minoribus Missam celebrante, & aliis similibus delictis.

19 In jure autem Civili, infimus gradus est pœna pecuniaria, quæ potest intendi, & remitti juxta majorem, aut minorem quantitatem pecuniæ solvendæ. Succedunt pœnæ incorporales, quæ varios habent gradus, qui juxta conditionem personarum, locorum, temporis, consuetudinis, in gravitate variantur, ut infamia, privatio Magistratus, repulsio a testificando, auxilium, relegatio &c. Subsequuntur pœnæ corporales citra mortem, ut damnatio ad publicam ignominiam (vulgo la *Berlina*,) fustigatio, elevatio in equuleum (*tratti di corda*,) stigmatizatio ferro candenti, triremes, membri detruncatio &c. Suprema autem pœna est ultimi supplicii, quæ tamen etiam ipsa gradus majores, & majores in atrocitate habet; ut supra truncationem capitis est suspendium in furcis, raptatio per caudam equi ad patibulum; dilaceratio carnis candentibus forcipibus; ossium communitio per rotam; viventis combustio, ac cinerum dispersio &c.

20 Octava dubitatio est, an ex eo quod Reus negat delictum, & hoc postea confitetur, & proinde in judicio perjurum se prodit, debeat graviori pœna puniri, quam ordinaria, quæ pro delicto debetur?

21 Respondeo primo, quod alias, *Par. Pr. Tit. Reus num. 16.* cum *Claro* improbavimus consuetudinem Tribunalium, in quibus Reo examinando juramentum datur; & ultra rationes ibi adductas, addo quod textualiter in quodam Canone *cap. Clericos. juncta Glos. in V. Abjurantes. de Cohab. Cler. & mul.* habetur, quod Clerici publici concubinarii non debent ab Episcopis compelli *abjurare* suas concubinas; & hoc, ne ipsi easdem ex suggestione Diaboli reassumentes, fiant perjuri. Si igitur ob periculum perjurii non possunt sub juramento adstringi Clerici ad dimittendas concubinas, & quomodo adstringi debebunt inutiliter sub juramento Rei, ad dicendam contra se veritatem, dum regulariter præsumi, ac naturaliter judicari possit, quod illi sint perjuraturi? Profecto talis praxis, utpote peccati nutritiva, deberet a Tribunalibus eliminari.

22 Respondeo secundo, quod quantumvis Reus negando factum, sit perjurus, & ratione perjurii novum delictum commiserit aliud ab eo, de quo constitutus est, non tamen sibi ex hoc aggravatur pœna, sed datur illa, quæ præcise competit delicto, ut dicunt

eunt Doctores *Caball. Cratur. 1. Resolut. 56. numer. 147. & ibi Alex. Bart. Bald. Angel. Angust. & Repert. Inquif.*

23 Nona dubitatio est, quænam dicatur esse pœna capitalis?

24 Respondeo, quod cum quilibet homo censeatur habere triplex caput; primumque sit naturale, quo amisso, amittitur vita; secundum vero libertas, fine qua quis mortuus reputatur, ut proinde etiam minutus capite *l. Pertiact. init. ff. de Capit. diminu. l. Tutelas. §. Si libertate. eo. ff.* dicatur. Tertium vero Civitas, qua amissa, quis separatur a corpore mistico suæ Civitatis, sequitur, quod pœna capitalis consistat in tribus, videlicet in amissione vitæ naturalis per ultimum supplicium; in perditione libertatis, ut si in servitutem venderetur, aut in metallum, aut ad triremes damnetur, & in amissione suæ Civitatis, & Patriæ per exilium; ut docet *Bald. in l. Reos num. 1. & 2. C. de Accusat.* Et hinc sequitur, quod pœna mutilationis membri, ut censent Doctores *Bart. in l. 2. num. 12. & 15. ff. de Pub. Iudic. Castr. in Auth. Sed novo. C. de Serv. fug. Aretin. in l. Qui manus. post init. ff. de Testam.* non potest dici pœna capitalis, quamvis gravis sit, quia per eam nullo ex tribus dictis capitibus privatur. Scribit vero, *Gloss. in l. Transigere. in V. Capitali. de Transact. Clar. Quæst. 77. init.* quod proprie, & stricte loquendo pœna capitalis accipitur pro pœna sanguinis, & secundum hanc acceptionem oportet dicere, quod amputatio membri sit pœna capitalis, eo quia, fine sanguinis effusione non exequitur.

25 Decima dubitatio est, de qua pœna capitali, in casu dubio legis, aut Statuti, facienda sit interpretatio?

26 Respondeo, quod secundum communem sententiam Doctorum, quos cumulat *Clar. d. quæst. 77. post init. & ibi Marsil. Didac. Duenn. Decian. Felin. Padill. Marc. Cyn. Angust. Mantua, & Angel.* in dubio pœna capitalis debet intelligi de exilio, & non de morte, & ratio potissima est, quod in pœnis debemus semper sequi mitiorem interpretationem. Fallit autem hæc regula in gravioribus delictis, nam in his, ut ait textus, *l. Perspiciendum. init. ff. de Pæn.* debemus *pœnis legum severitatem subsequi*, & sic firmant *Neviz. Sylv. Nupt. V. Quomodo judicandum pro commun. Bajard. ad Clar. quæst. 77. num. 5.*

27 Undecima dubitatio est, quam pœnam teneatur Judex infligere pro delicto, pro quo, in jure communi una, alio vero pœna Statuto municipali sancita est?

28 Respondeo, quod regula generalis est, quod per pœnam Statutariam sit penitus sublata pœna juris communis, & hanc probat *Cabal. Cent. 1. Cas. 2. num. 3. & seq.* auctoritate viginti Doctorum, quos citat; quibus addo *Giurb. cons. 25. num. 5. Sola ad Stat. Sabaud. Tit. de Edict. annonæ, gloss. 11. num. 6. Raynald. Tom. 3. cap. 34. §. 7. num. 3.* Et ratio esse potest, quia, si jus commune corrigitur in civilibus per jus municipale (dummodo legitime tamen introductum sit,) idem debet etiam esse in criminalibus. Et quantumvis pœna statutaria esset minor, quam pœna juris communis, illa tamen, & non hæc esset inferenda, ut docent. *Clar. Quæst. 85. num. 5. in fin.* Excipitur tamen dicta regula, quando pœna Statuti expresse esset cumulative sancita cum pœna juris communis, tunc enim utraque pœna ferenda esset; argumento textus cujusdam Decretalis. *cap. 1. §. final. de Sent. & re judic. lib. 6.*

29 Duodecima dubitatio est, an, si unus Judex Reo minorem pœnam imponat ea, quæ debetur, possit alius Judex competens in eadem causa pœnam supplere, Reum condemnando ad residuum pœnæ, quam subire debuisset?

30 Respondeo, quod supra *Tit. 10. §. 1. num. 56.* dictum est, quod licet quis pro eodem delicto pluribus Judicibus possit subjici, tamen facta præventione ab uno, nequit Reus ab altero Judice molestari. Ex hoc fundamento resolvitur dubitatio proposita negative; si enim ex præventione facta ab uno, ligantur manus alii Judici, ut non possit procedere, sequitur, quod secundus Judex non potest damnare Reum ad supplementum pœnæ, quod de rigore juris a primo Judice debuit imponi. Verum est, quod ut ex famosa Decretali, *Text. in cap. Felicis. §. Per hoc. de Pæn. in 6. Fariuac. Quæst. 4. num. 10.* observat, si Reus non est sufficienter punitus, potest Judex sæcularis supplere defectum Ecclesiastici, & hoc maxime propter horrorem criminis, ut habet *Gloss. in cap. Felicis. §. Per hoc. in V. Adimimas. de Pæn.* Sed ad hoc potest dici, quod aliud est loqui de pœnis spiritualibus, & temporalibus, quarum una aliam non impedit, prout supra loco citato diximus; aliud vero de pœnis ejusdem generis. In citata autem Decretali, Papa pœnas ibi latas, quæ sunt spirituales, ac incorporeæ, cumulat cum pœnis corporalibus, quas jus civile illi crimini sanxit; hinc est, quod utraque pœna Reo debet infligi; Unde postquam Judex Ecclesiasticus suas pœnas in Reum exercuit, adhuc locus est Laico, ut suas infligat. Non sic autem est, quando pœnæ sunt temporales. Quantumvis enim delictum sit mixti fori, non practicatur pœnarum suppletio, ut dicunt Doctores, *Ricciul. de Persona. reprob. lib. 1. capit. 24. num. 21. & ibi Jo. de Platt. Bald. Boer. Avenda. & Bajard. Salerd. ad Diaz. cap. 110. V. Blasphemia. Sperel. Decis. 134. numer. 61. Crisp. Theor & pract. crim. Tract. 3. de Blasph. cap. 2. num. 2. & ibi Jodoc. pract. cap. 61. num. 20. apud Raynald. Tom. 1. cap. 1. §. 1. num. 96.* & hoc ad tollendas dissensiones, quæ possent inter Judices oriri, nam alter alterius sententiam maculare vellet; Unde firmatur conclusio, quod absolutus, aut condemnatus ab Ecclesiastico, sive sæculari Judice, qualitercumque fuerit condemnatus aut absolutus, non potest ab alio molestari.

31 Tertiadecima dubitatio est, quænam sit pœna *latæ sententiæ*, & quis ejus effectus?

32 Respondetur, quod est pœna, quæ suum effectum sortitur, & Reum afficit ex *ipso jure*, sive Canone disponente, nec eget ministerio Judicis, qui condemnet, aut exequatur, nam talis pœna secum trahit executionem: Unde quantumvis delictum occultum sit, talis pœna incurritur, ut cum communi docet *Abb. in cap. final. num. 2. de Haret.* & ligat in foro animæ. Hinc est, quod, si ad forum contentiosum deducatur delictum, cui in lege apposita sit pœna *latæ sententiæ*, Judex non fert super delicto tali sententiam condemnatoriam, sed solum declaratoriam facti, in qua juxta eundem *Abb. in cap. Inter dilectos. num. 12. de Excess. Prælat.* non est necessario injungenda, aut specificanda talis pœna, & ratio est, quia illa jam lata est per sententiam legislatoris; & Reus de facto eam incurrit a momento commissi delicti; proinde Judex nil aliud facit, nisi declarare, delictum fuisse commissum a Reo in terminis legis, illud vetantis; & sic pœna, quæ usque ad illud tempus Reum ligavit in foro animæ, modo liget in foro fori. Quænam autem sint verba, per quæ in jure importetur pœna latæ sententiæ, longum esset eorum catalogum texere, & qui vult ea scire, adeat *Alex. Add. ad Bart. in l. Imperator. ff. de Jur. fisc. Andr. Sical. in cap. Si diligenti. col. 37. & seqq. de For. comp. Felin. in cap. Rodulphus numer. 24. de Rescr.* qui diligentissime de hoc tractarunt. Regulariter autem pœnæ,

næ, quæ importantur in lege per verba directa, ut pote *damnamus*, *sancimus*, *decernimus*, & similia, quæ ex natura sua non requirunt factum, sive opus hominis; aut quæ importantur per verba obliqua cum clausula *ipso jure*, *ipso facto*, sunt pœnæ latæ sententiæ. *Thesaur. de Pœn. Eccles. Par. 1. cap. 3. ℣. Cognoscitur*. Eas autem adnotabimus, quando de unoquoque delicto in specie loquemur.

33 Quartadecima dubitatio est, an pœna latæ sententiæ declaratoria retrahatur?

34 Respondeo, quod in casibus, in quibus a jure pœna latæ sententiæ incurritur, & in foro fori non ligat ante sententiam declaratoriam, talis sententia retrahitur ad momentum commissi criminis, seu pœnæ incursæ, & hæc est omnium scribentium in utroque jure sententia, ut ait. *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 22. num. 48.* Unde, si quis commiserit crimen, pro quo Reus ipso jure incurrit confiscationem omnium bonorum, aut privationem beneficii, si aliquid alienet, aut beneficium resignet; postmodum sequatur sententia Judicis declaratoria criminis, alienatio rei, aut resignatio beneficii rescinditur, ut dicunt Doctores *Gonzal. Gloss. 15. num. 146. Farin. quæst. 188. num. 79. Paris. de Resign. lib. 3. q. 1. nu. 21.* Ex hoc enim, quod Reus ob delictum amisit illorum dominium in foro interno; secuta sententia declaratoria, retrahitur ad tempus commissi delicti, & sic invalidatur alienatio, seu resignatio.

35 Advertendum autem, quod talis retractio invalidat tantum actus, quos Reus exercet, tanquam privata persona, non vero illos, quos facit, ut persona publica. Ratio est, quia quandiu delictum manet occultum, acta per Reum sunt valida, nam durante occultatione criminis, Reus retinet possessionem, & titulum coloratum, & accedente communi errore facit, quod factum non vitiatur, argumento *l. Barbarius. ff. de off. Præt. Felin. in c. Rodulphus. n. 43. de Rescr.* Unde Superior Regularis Reus, ut præfertur, adhuc valide exercet suos actus jurisdictionales in foro externo, ac interno, ut dando facultatem absolvendi a reservatis, recipiendo ad habitum, aut ad professionem &c.

36 Quintadecima dubitatio est, An Subditus, ante sententiam declaratoriam Judicis, teneatur obedire Superiori, qui est Reus criminis, cui in jure apposita est pœna latæ sententiæ privatio Officii?

37 Respondeo, quod nonnullorum *Tiraquell. in l. Si unquam. in V. Revertatur. num. 354. 355. & 366. & ibi Anani. Lap. & Bart.* sententia est, quod, si Prælatus incurrit privationem Officii, possint, ac debeant Subditi ab ejus obedientia se subtrahere. Alii *Sanch. Decal. lib. 2. cap. 24. nu. 6. & 8. & ibi Azor. & Simanc. Filiuc. Tr. 22. numer. 233. & 234.* volunt, quod debeat præcedere sententia declaratoria, ut subditus non teneatur Prælato parere. Conciliantur autem hæ duæ sententiæ distinguendo. Vel enim delictum publicum, & notorium est; sive licet occultum sit, potest tamen Subditus illud probare. Vel Subditus scit delictum a Prælato commissum, quod tamen judicialiter probare nequit. In primo casu vera est prima sententia; nam notorietas facti supplet vicem declaratoriæ; & dum Subditus scit, & probare potest crimen commissum, ipse in foro animæ solutus est a vinculo obedientiæ, & in foro fori potest, probando crimen, demonstrare, se jure denegare obedientiam illi, qui ob privationem Officii caret jurisdictione, & carenti jurisdictione non paretur impune; & sic cum Sylvestro, Bann. Valent. & Farinacio resolvit *Thesaur. de Pœn. Par. 1. cap 7. ℣. Sed tertia*. In secundo casu procedit, & vera est secunda sententia.

38 Sextadecima dubitatio est, si in lege, aut Statuto diversæ pœnæ alternative ponantur pro uno delicto, cui nam competat optio, & quæ pœna infligenda?

39 Respondeo distinguendo; aut enim verba Statuti diriguntur ad Judicem, ut, si dicatur, *Judex damnet Reum ad hoc, aut hoc*, sive *Judex puniat, vel hanc, aut illam pœnam infligat*, & hoc casu dubium non est, quod optio datur Judici, ut quam malit, pœnam infligat. Aut verba expresse diriguntur ad Reum, ut, si dicat Statutum, *Reus tantam pecuniam solvat, vel hoc, aut illud præstet*; & tunc pariter dubium non est, quod in libertate Rei est, alteram ex pœnis sibi eligere, nam mens Statuti est adimplenda, & cum ejus verba clare referuntur sive ad Judicem, sive ad Reum, huic, aut illi respective conceditur pœnæ optio.

40 Dubium est, quando verba legis, aut Statuti impersonaliter efferuntur: ut *L. Si fugitivi. C. de Serv. fugi. & libe. manci.* dicitur, *pede amputato debilitentur; aut metallo dentur, aut qualibet alia pœna afficiantur*, an scilicet optio danda sit Reo, aut Judici. *Bart. in l. final. ff. de Effract.* de hac quæstione fuit dubius, & videtur inclinare in favorem Rei, ita ut hujus libertati optio pœnæ permittatur, ut sic para mitior, quæ semper eligenda est, *Arg. l. Interpretatione. ff. de Pœn. cap. odia. de Reg. jur. in 6.* eligatur. Sed Abbas *in cap. Inter cæteras. num. 5. de Rescr. & in cap. A crapula nu. 4. de Vit. & hon. & in cap. Cum in. nu. 8. de Usur. & in cap. 2. nu. 7. de Cohabit. Cler. & in cap. Sicut. num. 4. de Judæ. & alibi*, sustinet contrarium, quod nempe optio Judici tribuatur, & hoc firmat auctoritate trium *Glossarum in cap. Sicut. de Judæ. & in A crapula. de Vit. & hone. Cler. & in cap. Fraternitatis. 34. dist.* quibus addi possent *Gloss. 21. qu. 2. in summa. & in cap. Sicut dignum. in V. Quinquennio de Homic. Anani. Imol. Hosti. Bald. Angel. Salyc. & Dominic. apud Sap. Add. ad Abb.* in *cap. 4. nu. 5. lit. G. de Rescr.* & ratione, nam jura præsertim canonica, ut plurimum loquuntur impersonaliter, & tamen *Glossæ* communiter sentiunt, quod optio datur Judici, nam huic a jure imponitur, quod juxta circumstantiam facti, loci, personæ &c. pœnam applicet, quæ, attentis circumstantiis, magis judicaverit convenire.

41 Sed quæri potest quamnam pœnam, præ alia Judex eligere debeat? Posset dici, quod ab illo eligenda esset pœna minor, *arg. cap. Si quis voluntate: cap. Si qua fœmina. 50. dist. Gloss. in cap. de causis. in V. Certa de off. Jud. deleg.* vult, quod sit locus gratificationi Judicis, ut libere possit bene visam eligere. *Abb. in cap. Quærenti. num. 3. de Verb. sign.* vult, quod eligenda sit ea pœna, quæ magis timetur. Sed melius dicitur decidendo, quod eligi debeat ea, per quam magis Reus corrigatur, & cæteri a delinquendo deterreantur, ratio est, quia pœnæ ideo a legibus excogitatæ sunt, ut per eas corrigatur delinquens, & cæteri exemplo pœnarum a delictis arceantur; proinde illa pœna seligi debet, quæ ad tales effectus, a lege principaliter intentos, conducit.

42 Decimaseptima dubitatio est, si in lege, aut Statuto dubium appareat de pœna incursa, de qua pœna dubium sit resolvendum?

43 Respondeo, quod distinguendum est de foro, puta, vel loquimur de foro animæ interno; vel loquimur de foro fori externo. Si primum, & ex textu legis dubium appareat, an quis pœnam incurrerit, ipso jure latam, debet in favorem animæ pronunciari, & in deteriorem partem inclinari, judicando, quod pœna sit incursa, ut ad securitatem absolutio quæratur. Ratio est, quia, ut habet *Gloss. in cap.*

unic. in V. Æstimare . in fin. de Scrat. in ord. cap. Juvcais . de Sponsa . cap. Præsbyter. 68. Dist. Innoc. in cap. Cam tu. de Test. regula generalis est , quod ubi pericullum animæ veetitur , præsumendum sit in deteriorem partem , ut ad securitatem animæ consulatur per absolutionem . Si vero loquamur de foro fori , præsumendum est pro mitiori parte , & pronunciandum , quod pœnæ non sit incursa , ut decidit *Abbas . in cap. 1. num. 35. de Judic.*

TITULUS SECUNDUS.

De Delictis , & Pœnis inobedientium.

SUMMARIUM.

1 EXpedito Tractatu præambulo , in quo generaliter de Delictis , & pœnis , sumus locuti , aggredimur tractationem de Delictis in particulari ; & quia pro Religiosis , & maxime Minoritis hunc laborem suscepimus , (quamvis etiam pro Laicis , ac Clericis sæcularibus inservire possit ;) Ideo incipiendum putamus a delictis , quæ sunt contra *Obedientiam* , quæ est Regularis ædificii lapis angularis , ac fundamentalis . Quantumvis enim , & paupertas , & castitas ita sint de essentia status Religiosi , ut super illis , neque a Papa dispensari possit , ut textualiter habetur in quodam *Canone* , *Cap. Cum ad Monaster. §. fin. Extra. de Stat. Monach.* tamen constat Ordines nonnullos , nempe *Militares* , sub Regula quidem degere , ita ut , & Regulares dici queant , tamen ad paupertatem , & castitatem non arctantur , cum ex alia parte ad obedientiam teneantur, ut proinde concludendum veniat, quod, sine obedientia, nulla omnino Religio valeat esse .

2 Est autem *obedientia* virtutum moralium maxima , nam , ut habet *D. Thom. 2. 2. quæst.* 104. *Art. 3. in corp.* Inter virtutes morales , tanto aliqua potior est , quanto aliquis majus aliquid contemnit , ut Deo inhæreat ; constat vero , quod bona externa , ut divitiæ , sunt infima , bona corporis sunt media , bona animi sunt suprema , & per virtutem paupertatis contemnuntur divitiæ , per castitatem spernitur corporis delectatio , per *obedientiam* autem privat se homo usu propriæ voluntatis , ac arbitrii , & se constituit in statu servitutis propter Deum ; unde concludendum est *obedientiam* , inter vota Religiosorum , nobiliorem locum tenere .

3 Infinita pene sunt elogia , quæ huic virtuti tribuunt *Ascetici Patres* , quæ faciunt ad instructionem Religiosorum ; multa itidem disputant Theologi morales de necessitate obedientiæ; quotuplex sit; quale ejus objectum ; ad quæ ipsa obliget , & centum hujusmodi , quæ faciunt pro foro animæ . Nos ipsa omittimus , & solum quærimus de delictis , quæ contra *obedientiam* , aut formaliter , aut reductive militant , & hæc sunt , *Apostasia* , *Inobedientia* , *Contumacia* , *Rebellio* , *Appellatio mala* , *Conspiratio* , *Schisma* . Crimen læsæ majestatis , & Hæresis, de quibus omnibus singillatim tractabimus .

§. I. Apostasia.

SUMMARIUM.

Ne-

Nomine Monasterii veniunt officinæ interiores.
25 *Temporis diuturnitas attendenda in apostasia.*
Gravitas materiæ in foro animæ, aliquando non sufficit in foro judiciali.
Brevitas temporis excusat ab apostasia.
26 *Variæ sententiæ de eo, quod dicitur tempus breve.*
Arbitrio Judicis committitur decernere, quod sit breve tempus.
27 *Apostata non est, qui gravatus recurrit ad Superiorem.*
Recurrere de facto ad Superiorem plus est, quam appellare verbo.
Leges de Servis transferuntur ad Monachos.
28 *Recurrens ad Superiorem, si timet molestari in via, potest mutare habitum.*
29 *Subditus, qui appellavit coram Testibus, non tenetur petere licentiam a Superiore, qui non detulit appellationi.*
Qui appellavit coram honestis personis debet ab eis obtinere Apostolos testimoniales.
30 *Appellatio potest fieri per edictum.*
31 *Instantia contra prædicta, & ejus solutio,*
Prætextus quid sit.
32 *Religiosus, gravatus a Prælato inferiori potest absque hujus licentia adire Superiorem.*
33 *Apostata non est, qui gravatus fugit è carcere.*
34 *Dubium proponitur.*
35 *Religiosus debet jugiter portare habitum suæ Religionis.*
Aliter peccat mortaliter, & est excommunicatus,
36 *Quando dicatur habitum temere dimitti.*
Cessante fine legis, cessat lex in particulari.
37 Temere *aliquid facere, quando quis dicatur.*
38 *Exuens temere habitum, non autem exiens extra claustra, incurrit excommunicationem.*
39 *Resolvitur dubium propositum.*

1 A*Postasiæ* etymologiam tradunt *Canonistæ* communiter, dicuntque sonare *post statum*, nempe *statum retrogadatum*, ut scribit *Hostien. Summ. in Rubr. de Apost. §. Quid sit*, quem cæteri sequuntur; proinde *Apostatam*, *idest retro abeuntem*, dicit *cap. non observetis. 26. quæst. final.* Unde in *Evangelio D. Ioan. cap. 6. ℣. 67.* legitur, quod *multi discipulorum abierunt retro, & jam, non cum illo ambulabant*, idest apostataverunt a sequela *Christi Jesu*, ut explicant *D. Thom. 2, 2. q. 12. art. 1. §. Sed contra, Donat. Rer. Regul. Prax. To. 1. P. 2. Tr. 6. q. 1. n. 1.* Et ex hoc assignatur diffinitio *Apostasiæ*, quæ est *Temerarius recessus a statu fidei, obedientiæ, vel Religionis*, ut scribit *Hostiensis* ubi supra, juxta tres modos, secundum alterum quorum, homo jungitur Deo, ut loco præællegato scribit *D. Thomas*, nempe per fidem, obedientiam, & Religionem.

2 Sequitur igitur ex hoc, quod tripliciter potest dici aliquis *Apostata*, & triplex sit *Apostasia*, ut habet *Gloss. in cap. 1. in V. Apostasia. Extra. de Apostat.* nempe *perfidiæ*, quando scilicet aliquis relinquit Christianam fidem; & fit *Hebræus*, *Mahometanus*, seu alterius sectæ damnatæ: *inobedientiæ*, quando quis transgreditur præceptum Superioris; seu se ab illius regimine subducit: & *irregularitatis*, cum quis recedit ab Ordine suscepto; sive a Religione, quam fuit professus; & in hoc concordant Doctores omnes communiter.

3 Quantum ad *Apostasiam perfidiæ*, potest dividi in *realem*, & *præsumptam*. *Realis* quidem est recessus totalis a fide Christiana, & contradistinguitur ab Hæresi per hoc, quod Hæreticus recedit a fide Christiana orthodoxa in uno, sive pluribus articulis; tamen in reliquis fidem Christi, amplectitur; *Apostata* vero *perfidus* abnegat totaliter fidem Christi, & aliam fidem amplectitur, sive nullam, & fit Atheista. *Melchior Can. de loc. Theol. lib. 12. cap. 9. Hugolin. de Censur. Pont. reserva. Par. 2. cap. 1. §. 1. n. 7. apud Lezan. V. Apostasia. n. 2.* Sequitur hinc, quod omnis *Apostata* est hæreticus, quia, qui negat totaliter fidem, negat etiam aliquos ejus articulos: non omnis vero hæreticus est *Apostata*, quia per hoc, quod negat partem, non negat totaliter fidem Christi. An vero *Apostasia*, & hæresis sint duæ species infidelitatis distinctæ, est quæstio, quæ plus subtilitatis, quam utilitatis habet, & de ea copiose agit *Cano. de loc. Theol. loc. cit.* potest tamen dici, quod non sit species infidelitatis distinctæ, sed una in plus se habet, & alia in minus, cum illa totaliter, hæc autem partialiter a fide Christi recedat, ut ex *D. Thom. 2. 2. q. 12. art. 1. in resp. ad 3.* scribit *Pegn. in direct. Inquis. Par. 2. Comm. 74. V. Qui vero tertio.*

4 *Præsumpta* vero est, quando quis aliquod externum signum dat, per quod argui possit, quod a fide recesserit, licet re vera non recesserit; ut evenit S. Marcellino, qui incensum idolis obtulit; in iis, qui deserunt habitum Christianorum, & alterius sectæ induunt, quando habitus externus est protestativus fidei; & in illis, qui metu tormentorum fidem Christi verbaliter tantum negant, ipsa interim in corde retenta. Omnes isti, licet realiter *Apostatæ* non sint, tamen *præsumptive* tales sunt: siquidem Ecclesia, quæ de externis tantum judicat, & interna non potest scrutari, eos tanquam *Apostatas* veros habet, ac in illos animadvertit. *Eymeric. direct. Inquis. Par. 2. Quæst. 49. num. 5.*

5 Quo vero ad *apostasiam inobedientiæ*, ipsa potest accipi, vel largo modo, vel proprio, sive stricto. Largo modo, quando quis voluntarie transgreditur mandatum sui Superioris, ut *Adam*, & *Eva*, qui præceptum Dei transgressi sunt, possunt hoc modo dici *Apostatæ Hostien. Rubr. de Apostat. §. Quot species*, & talis *apostasia* reperitur in omni, qui peccat mortaliter, ut docet *D. Thom. 2. 2. quæst. 12. art. 1. ad 1.* quia, ut dicitur in *Eccles. cap. 10. ℣. 14. Initium superbiæ hominis apostatare a Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus, quoniam initium omnis peccati est superbia.*

6 Stricto autem modo est, quando quis recedit a mandato Superioris, non quidem, ut hic est persona privata, sed ut repræsentat Ecclesiam, a qua habet auctoritatem mandandi, & hoc procedere ex infidelitate, & Schismate innuit *Gloss. in cap. Alieni. in V. non obedientem. 2. quæst. 7. arg. cap. Nulli. 19. dist. cap. Violatores. 25. quæst. 1. Sylvest. summ. V. Apostata num. 3.* Sed hoc non est universaliter verum; sed solummodo, quando habet errorem in intellectu, credendo scilicet, quod ille, nec Ecclesia habeat jus mandandi id, quod a Superiore præcipitur, proinde, nec illi, nec alii Superiori, sibi dato per Ecclesiam, vult obedire. Siquidem schisma aliquam sibi confingit hæresim, ut recte ab Ecclesia discessisse videatur, ut scripsit *D. Hieronym. in Epist. ad Tit. cap. 3. & habetur cap. Inter hæresim. 24. quæst. 3.* Potest autem quis esse inobediens mandato Superioris, & Ecclesiæ, licet credat posse, tum Superiorem, tum Ecclesiam, illud sibi præcipere, cui tamen non ex infidelitate, aut Schismate, sed ex alio motivo, ab obedientia se subducit; & hic vere erit *apostata* inobediens, non vero Schismaticus, vel infidelis. Verum est, quod præsumptive talis habebitur, & ut talis, potest ab Ecclesia de ipsius fide inquiri; ut de inobediente, insordescente ultra annum in excommunicatione, præcipitur *cap. final. Extra de Pæn.*

7 Quo autem ad *apostasiam* irregularitatis, ipsa est

est, quando quis a statu professæ Religionis, aut a Sacris Ordinibus recedit, & tanquam laicus conversatur in habitu sæculari, ut dicunt Canones, *c. Quantumlibet. 47. dist. c. Fin. 50. dist. c. Beatus. 3. quæst. 4. c. legi. 16. quæst. 1.* Dupliciter autem potest contingere, quod quis recedat, ut præfertur, ab Ordine, seu Religione; primo, si abjecto habitu Clericali, sive Regulari ducat uxorem; secundo vero, si in cœlibatu vivat solummodo in veste sæculari inter laicos. Si primum, juxta antiquos Canones, *cap. Erubescant. 32. dist. c. 1. de Cleric. conjug. cap. A multis. de Aetat. & qual. Hostien. Rubr. Qui Cleric. vel voven. §. Quis Clericus*, matrimonio separato, deponebantur, qui sic apostatabant; matrimoniumque irritum, & nullum esse per *cap. 1. cap. Ex literarum. cap. Meminimus. Qui Cler. vel. voven.* determinatur; si nempe Clericus erat in Sacris, & Regularis solemniter professus. Sed postquam insurrexerunt *Novatores* docentes, quod possit in sacris constitutus, aut solemniter castitatem professus, valide contrahere matrimonium, (quæ doctrina hæretica per *Concil. Trid. sess. 24. Canon. 9.* anathemate percutitur,) sic ducens uxorem redditur suspectus de fide, & contra eum possunt procedere Inquisitores. *Anania in cap. Ad abolendum de Haret. n. 27. Calderin. Consil. 5. de Haret. Simanc. in Enchirid. Tit. 18. num. 1. Campeg. in addit. ad Zanchin. cap. 35. V. Idem quoque apud Pegn. Par. 2. Comment. 74. §. Quia vero. V. Jam apostatæ.*

8 Si autem secundum, adhuc distinguendum est, vel enim habet animum redeundi ad statum, & habitum Clericatus, sive suæ professionis, licet per aliquod tempus maneat in sæculari veste; vel non. Si sic, non erit ille verus *Apostata*, quando quidem *apostasia* est perpetuus recessus a Religione; unde, cum iste non habeat animum, ita perdurandi, non erit vere, & realiter *Apostata*, sed dicendus est fugitivus, & ita post nonnullos firmant *Aragon. 2. 2. q. 12. art. 1. Bannes ibid. Valent. 2. 2. disp. 1. q. 12. Pun. 1. Sanch. in Decal. lib. 6. c. 8. n. 5. apud Lezan. Tom. 1. c. 16. n. 7.* Si non; quantumvis retineat habitum Religionis, si habet animum firmum non revertendi ad obedientiam Superioris, semper erit verus *Apostata*. Quia, sicut habitus non facit Monachum, ut dicunt Canones, *cap. Porrectum. de Regular. cap. Ex parte. eo. tit.* ita gestatio solius habitus, cum voluntate perpetua non manendi sub obedientia Prælati, non tollit aliquem esse *apostatam*. *Azor. Instit. moral. Tom. 1. lib. 12. cap. 17. quæst 6. Sanch. Angel. Sylvestr. Cajetan. Roderic. apud Lezan loc. cit.* Et *Clemens VIII.* inter casus reservabiles a Prælatis Regularibus connumerat *Apostasiam habitu retenta, sive dimisso*: ex quo conjicitur, dari *Apostasiam* veram, etiam retento habitu.

9 Sed quo ad praxim, pro Regularibus parum facit allata distinctio; si quidem communiter præsumuntur veri *Apostatæ*, qui per aliquod tempus extra Claustra, absque licentia Superiorum vadunt, habitu retento etiam, & cum proposito revertendi ad Religionem, & quamvis isti, ut dicebamus, proprie essent vocandi fugitivi, tamen communiter nomine *Apostatarum* veniunt.

Probatio.

10 PRobatur autem *Apostasia perfidiæ*, sicut, & quævis alia, præsumptionibus; cum enim, ut dictum est supra, hæc consistat in temerario, & perpetuo recessu a fide, obedientia, ac religione, & hoc dependeat ab interna voluntate recedentis, non poterit de directo probari, sed tantum conjecturis, ac præsumptionibus, sicut universaliter probantur ea, quæ in animo latent. *Alexand. Cons. 15. n. 10. lib. 1. Mascard. concl. 159. num. 14.* Porro conjecturæ desumi possunt ab operibus; siquidem opera testificantur de persona; unde dicebat *Christus in Evangelio Ioann. cap. 5. V. 36. Opera, quæ ego facio, ipsa testimonium perhibent de me.* Si ergo aliquis Christianus faciat opera, quæ sunt superstitionis, idololatriæ, ut coram idolo genuflectare, thus adolere &c. præsumeretur apostatasse a fide, ut evenit *S. Marcellino*, qui thus coram idolis incendit.

11 Fortius probaretur per verba, quibus animus dicitur niti, ut facies in speculo. *Cravet. Cons. 20. num. 52. & Cons. 35. num. 6.* Proinde, si aliquis extrajudicialiter diceret, *se nolle Religionem, obedientiam, aut fidem a se desertam amplius repetere*; profecto probatus in eo remaneret animus ad *apostasiam* deliberatus. Itidem, si de fide Catholica, de divinitate *Jesu Christi*, de statu Clericali, aut Religiosis votis perverse loqueretur, & vice versa fidem *Hebraicam*, personam *Mahometis*, statum sæcularem, & laicorum libertatem celebraret, data opera, asseveranter, & ex instituto, utique se proderet, etiam animo *apostatam*; verba enim signa sunt earum, quæ sunt in animo passionum, & ad animum explicandum inventa. *Alciat. lib. 1. in princip. Tract. de Verb sign. Mascard. Conclus. 94. numer. 17.* Proinde his accedente mutatione habitus, per quam principaliter probatur in Clerico, vel Regulari *apostasia a* Clericatu, seu Religione, ut habet *Gloss. in Clement. Quoniam. V. Extrinsecus. ubi Joan. Imol. num. 31. & Bonif. de Vital. in V. Dignitatem. de Vit. & honest. Cler. Io. Andr. in Reg. Certum. de Reg. jur. lib. 6.* illa concludenter probata remaneret.

12 Probatur itidem animus, laicaliter vivendi perpetuo ad veram *apostasiam* requisitus ex dimissione habitus; quia habitus est peculiare signum Religionis *Cap. Clerici officia de Vit. & honest. Cler. cap. In nonnullis. eo. tit. in 6.* Proinde, qui illum dimittit, præsumitur omnino, velle abjicere Religionem *Ricc. Prax Part. 3. de Crim Apost. Resol. 11. num. 6. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 3. num. 4.* Hoc tameo limitandum est, quando Religiosus per multum tempus mansit extra obedientiam, vagando in habitu sæculari, & in eo captus est, vel a Judice laico ob aliud delictum; ut non raro accidit; vel a Superiore Regulari: tunc enim legitime potest præsumi a tam longa vagatione, & habitus dimissione, in eo perpetuitas animi, sic manendi. Si vero sponte ad Claustrum revertetur, cessaret talis præsumptio; quia facto monstrat animum talem perpetuo relinquendi Religionem, aut non fuisse, aut fuisse retractatum. Quantum autem tempus possit dici multum, ut ex eo præsumi valeat animus perpetuo apostatandi, *Ricciullus de Jur. person. lib 8. cap. 2. n. 31. ex cap. Ad nostram. junct. gloss. in V. Triduum de Regular. l. 3. C. de Err. advo. l final. C. de Judic.* assignat triduum integrum, cujus tamen termini non sunt computandi, ut observat *Donat. loc. cit. q. 4. num. 4.* Sed hoc non existimo universaliter verum; sed dico, hoc determinare, spectare ad arbitrium Judicis, qui considerata causa motiva *apostasiæ*, determinare poterit, an animus ad *apostasiam* fuerit perpetuus, quia causa finalis est prima, quæ movet agens ad propositum. Proinde durante fine, potest dici, quod duret actio, & sicut, habito fine, cessat motus; ita cessante causa finali agendi, cessat etiam actio. Si ergo quis fugit, quia dicit, *se fuisse male professum*; vel *non posse sufferre rigores Religionis*, vel *se fuisse deceptum a fratribus, qui sibi repræsentarunt, aliter vivi intra claustra eo, quod expertus est*, & similia; patet, quod animus illius fuit perpetuus,

quia

quia perpetuo durat causa finalis, & motiva suæ fugæ. Si vero ait, *fugisse a persecutione talis Superioris, potentis in Provincia*; vel *ob curiositatem peragrandi Urbes, & videndum Mundum*; vel *ad potiendum amplexu amasiæ, qua non poterat frui in habitu Religioso, &c.* sive alia ex causa, quæ non duret perpetuo; non poterit concludi perpetuitas animi; imo præsumi potest, quod ea cessante, cessasset etiam animus manendi extra claustra.

13 Quantum autem ad *Apostasiam*, quæ frequentius accidit inter Regulares, quæ consistit in vagatione extra claustra, sive exitu a Conventu, absque licentia expressa, sive tacita, sive præsumpta, sive interpretativa Prælati, facilis est probatio, si vagatio ejus, qui dicitur *Apostata*, fuit per distantiam considerabilem a Monasterio, tempusque longum. Distantia autem hæc, & diuturnitas non potest pro omnibus universaliter determinari, sed variatur juxta varias consuetudines, ac Statuta Religionum. Hoc quidem consuetum apud Nos est, quod Superior localis non potest licentiare Fratres, ad eundum ultra terminos suæ quæstuationis, extra Conventum; & proinde, si ultra illos vult ire Frater, necessaria est licentia Provincialis, aut Generalis, quam ipse scripto concedit. Si igitur Religiosus tales literas obedientiales non habet, vel (nisi probet concludenter, eas habuisse, sed casu fuisse a se deperditas) ipse probatur *Apostata*. Scripto autem concedendi licentiam peregrinandi Clericis, ac Monachis mos fuit a temporibus Apostolorum in Ecclesia Catholica. Episcopi namque illis concedebant literas, quæ appellabantur *Formatæ*, quarum vigora recipiebantur ad hospitium, & fidelium communionem peregrinantes; non vero, si istis carebant, & de talibus literis *Formatis* mentio fit, in *Concil. Arelaten. 1. Can. 7. Optat. Milevit. lib. 2. contr. Parmenian. D. August. Ep. 163. ad Eleusium*. Talium porro formatarum variæ erant species, puta, *Dimissoriæ, Paschales, Encyclicæ, Commonitoriæ, Tractoriæ, & Commendatitiæ*; quarum diversum usum recenset eruditissime *Cabassut. Notit. Concil. cap. 45. fol. m. 275.* Formatæ ergo, quæ concedebantur Clericis, Monachis, & fidelibus peregrinis, a proprio Diœcesano vocabantur Commendatitiæ; & ipsis ostensis, recipiebantur ad hospitium, mensam, & sacramentorum communionem; dicebantur etiam Canonicæ, & de his fit mentio in *cap. Non oportet. il t. ubi Gloss. in V. Sine canonicis. de Consecr. dist. 5. Authen. de Sanctiss. Epis. §. Interdicimus. Coll. 9. Novel. 125.* & a *Tertulliano de Præscript. cap. 20.* vocantur *Contesserationes hospitalitatis* Proinde antiquus iste Ecclesiæ mos servatur indifferenter a Regularibus, apud quos Canonicarum, Apostolicarumque sanctionum conservatur Œconomia; literæque tales communi vocabulo vocantur *obedientiales*.

14 Difficilior est probatio *apostasiæ*, quando Religiosus exit a Conventu, & vagatur per loca, & tempus, ad quæ licentiari solent Regulares a propriis ipsorum Prælatis localibus. Cum enim tales licentiæ tradantur oretenus, & non scripto, non posset Subditus probare, ipsi fuisse concessam, nec Superior e contra probare, illam fuisse a se denegatam, nisi per Testes. Hoc vero moraliter impossibile est, aliter semper deberent Testes assistere Subdito petenti, & Prælato concedenti, aut neganti petitam facultatem exeundi; quod non est practicabile. Incumbit quidem Prælato probare, se non dedisse licentiam, quia in hoc consistit formale delicti, quod concludenter probare, incumbit Fisco, ut *Par. 1. Tit. Rens. num. 87.* demonstravimus; sed quomodo sit, in facti contingentia, probandum, ibidem diximus, ideo non repetimus.

15 Verum est, quod cum dolus probari debeat, quando quis in aliquam pœnam corporalem condemnandus est, ut Doctores *Boss. Tit. de Convict. num. 56. Arr. Cons. 89. Bursat. cons. 77. nn. 13. & 14. Mascard. Concl. 531. num. 6.* firmant, non potest puniri aliquis de *Apostasia*, nisi probetur, malo dolo ipsum, sine licentia exiisse e Conventu, ultra spatium consuetum. Porro licentia debet esse *expressa*, aut *tacita*, aut *præsumpta*, aut *interpretativa*. *Expressa* est, quando expressis verbis Superior, assignato socio, facultatem exeundi tribuit. *Tacita* est, quando Subdito petenti licentiam, Superior nihil respondet, censetur, enim tunc consentire, cum non deneget, *cap. Nonne. junct. Gloss. in V. Tacendo. de Præsumpt. cap. Si Servus. 54. dist. cap. Diaconus. 25. dist.* & multo fortius, si Prælatus videret Subditum, petita licentia exeuntem, & nihil diceret, tunc enim facto consentiret, quod fortius est, quam dare consensum verbis. *Gloss. in cap. Dilecti. il 2. V. Facto provocare. de Appell. cap Per tuas. de Condit. app. cap. Sit rector. 23. dist.* *Præsumpta* vero, quæ ab aliquibus etiam *interpretativa* vocatur, ut docet *Peyrin. de Subd. quæst. 2. cap. 2. §. 3 Not. 1.* licet a *D. Thom. 2. 2. qu. 32. art. 8. ad 1.* confundatur cum *tacita*, differt tamen in hoc, quod *tacita* supponit Prælatum præsentem, & vel taciturnitate, vel facto, prout dictum est, consentientem. *Præsumpta* vero sive *interpretativa* est etiam in absentia Prælati, & hæc est, quando non habetur licentia, nec expresse, nec tacite, verbis, taciturnitate, aut facto, sed præsumitur, quod concederetur, si peteretur; vel interpretatur voluntas Prælati, qui aliquo alio mandato, sive facto manifestat, se illam esse concessurum. Multipliciter autem potest recte præsumi talis licentia, puta, a necessitate, sive convenientia, aut æquitate actus; ut si quis in articulo mortis petat Confessarium; sive in vicina domo, vel agro incipit incendium, & nullus est, qui extinguat; vel Princeps, Cardinalis, aut alia persona conspicua alloquendo de gravi negotio Religiosum, ipsum e Conventu abducit, nec tempus est adeundi Superiorem, ad licentiam petendam, aliter æger moritur inconfessus; ignis irreparabiliter prævalebit; & Princeps relictus a Religioso, male habebit ita derelinqui. Pariter præsumi posset a consuetudine; ut si consuetudo sit, quod petentibus Subditis, licentiam similem Superior concedit. Insuper a qualitate personæ, ut si sit Pater gravis, cui ob dignitatem gradus nunquam licentia denegetur &c. In omnibus his, & similibus casibus; absente Superiora, sive ejus præsentia difficulter non potente haberi, potest licentia *præsumpta* interpretari.

16 *Interpretativa* autem potest esse, quando mandato, seu facto, Superior quid præcipit, ad quod talis licentia aliquando requiritur; ut si quis in Sacristia raperet calicem, & statim fugit, Sacrista vero furem, currendo post ipsum, persequitur, nec eum potest apprehendere, nisi per multum spatii extra Conventum; sive, si in sylva Conventus audiuntur strepitus secantium ligna, & damnificantium, & nisi mature arceantur, damnum nequit reparari; si quis currat extra Conventum ad impediendum damnum, absque Prælati licentia expressa, non erit *Apostata*, intervenit enim ibi interpretativa, quia mandatum, & voluntas Prælati est, ut bona Monasterii conserventur; unde in tali exitu a Conventu, sine quo ipsa non conservarentur, intervenit *interpretative* voluntas Prælati; Quando vero intervenit aliqua licentia, ex ita expressis, nunquam erit *Apostata* Religiosus, exiens a Conventu. *Suar. Tom. 4. de Relig. Tract. 8. lib. 1. cap. 6. numer. 11.*

11. *apud Lezan. Tom. 1. cap. 16. num. 4.*

17 Advertendum tamen est, quod ad hoc, quod Subditus legitime tali licentia *præsumpta*, aut *interpretativa* utatur, oportet, quod in casu, quod tempus adeundi Superiorem non suppetat, ut dictum est; vel ipse Subditus diligentiam præstiterit, ut Superiorem inveniat; quibus deficientibus, locus est præsumendi dolum in Subdito, & talis licentia sibi non suffragaretur. Exemplum est, si quis velit exire a Conventu, ad videndam aliquam functionem, puta, disputationem thesium, & similia, quæ statuta hora, fiunt; & potest, statim a prandio, aut immediate post Vesperas, petere licentiam, & eam petere differt, quando scit Prælatum non facile inveniri, & sub prætextu, quod ipsum non invenerit, exit; profecto hic intraret præsumptio doli in Subdito, quod probari posset, si iste exiret cum socio, quem Prælatus non concessisset; si Subditus ex aliqua aversione, quam habet *a* Prælato, nunquam a se petit licentiam exeundi, si probaretur, quod nullam diligentiam fecit inveniendi Prælatum, & similia; ex his enim appareret, Subditum, data opera, talem necessitatem sibi quæsivisse; non succurritur autem illi, qui ipse sibi necessitatem imposuit, *l. si fidejussor. §. Si necessaria. ff. Qui satisd. rogan.* proinde aeque suffragari ipsi deberet licentia *præsumpta*, quia ipse necessitatem ea utendi sibi imposuisset.

18 Præter hæc, ad probandam *apostasiam*, non sufficit probare, quod Subditus exierit extra januam Conventus absque licentia, sed etiam oportet, quod elongatus sit a Conventu per tantum spatii, quod sibi rationabiliter possit ad delictum imputari. Quia enim parvitas materiæ (excepta causa fidei, & castitatis) datur in omnibus, ut docet *D. Thom. 2. 2. q. 59. art. 4. ad secund. apostata* non potest pronunciari, nec pœnis *apostatarum*, quæ sunt graves, subdi, nisi graviter, hoc est mortaliter peccaverit, recedendo per tantum spatii a Monasterio, quod sufficiat ad peccatum mortale, ut dicunt Doctores *Navar. lib. 5. Consil. 11. de Apost. num. 8. Roderic. Tom. 1. qu. 30. art. 1. Graff. lib. 3. de cas. reserv. cap. 8. numer. 46. apud Peyrin. de Subd. qu. 1. cap. 27. ℣. Ex quibus* Circa hoc vero non est assignabilis determinata distantia ob varietatem Conventuum. Licet enim Religiosus jugiter manere debeat intra claustra, ut dicunt Canones *cap. Placuit. il 2. cap. Juxta 16. quæst. 1.* quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine Monasterio Monachus; tamen hoc, non ita severe accipiendum est, ut in Monasterio, ita perpetuo consistere teneatur, velut in ergastulo inclusus, quin aliquoties, ad animum sublevandum, per modicam distantiam, sibi egredi non liceat.

19 Variatur autem distantia juxta varietatem locorum, & consuetudinem Religionum, & Monasteriorum. In quibusdam enim Conventibus mos est, quod Religiosi, non petita etiam licentia Superioris possint ire usque ad atrium exterius Ecclesiæ; in aliis, ire per plateam Ecclesiæ, in aliis, per tot passus distanter a Conventu; in aliis, deambulare per sylvam, Monasterio contiguam, licet minime circumseptam clausura &c. Præscindendo autem a tali usu, & facto præcepto a Superiore, ne ullus, absque sua licentia, extra Conventum vadat sub pœna Apostasiæ, quamnam distantiam assignare rationabiliter possumus, ultra quam egrediendo, reus apostasiæ possit declarari Regularis?

20 Dico, quod licet nomine *Monasterii*, aut Conventus veniat præcise spatium comprehensum intra clausuram, sicut nomine domus venit id, quod est contentum a parietibus domus; & ideo captus in limine domus non dicitur captus in domo, ut scripsit *Signorol. Consil. 16. arg. text. in l. Cum ancillis in fin. C. de Incest. nupt.* tamen etiam spatium illud, quod est de possessione *Monasterii*, & illi contiguum, venit etiam nomine *Monasterii*. Ducor, quia Ecclesiarum immunitas extenditur in majoribus, ad 40. in minoribus ad triginta passus geometricos, ut dicunt multi Canones *cap. Sicut antiquitus. junct. glos. in V. Passus. 17. qu. 4. cap. Quisquis. cap. diffinivit. ea. cau. & qu.* unde manens intra illud spatium, dicitur manere moraliter in Ecclesia, & ex consequenti gaudere immunitate illius. Similiter ergo spatium contiguum Monasterio, & de ejus juribus, sacrum censetur, sicuti Monasterium, & proinde juxta Canones *cap. Nomini cap. Si quis vult. 16. q. 7. cap. Quæ semel. 19. q. 3.* non potest laicis ad usus sordidos tradi, vel nisi alteri Ecclesiæ, seu Monasterio tribui; & manens in eo gaudet immunitatem, ut docet *Sanch. Consil. morul. Tom. 3. lib. 6. cap. 1. dub. 7. num. 2. Bonar. de leg. disp. 3. q. 7. de Immunit. Eccles. §. 2. num. 7. apud Lezan. Sum. V. Immunitas Ecclesiar. num. 3.* & approbat consuetudo; unde, qui se continet intra illud spatium, dicitur moraliter contineri in Monasterio. Sequitur igitur, quod non potest dici, aut puniri, ut apostata Religiosus, qui absque licentia extra januam Conventus exiret, & in tali spatio maneret.

21 Nec facienda est vis contra hæc ex verbis Decreti *Clementis Octavi*, circa casuum reservationem, ubi dicitur *Apostasia a Religione, sive habitu dimisso, sive retento, quando eo pervenit, ut extra septa Monasterii, seu Conventus egressio fiat*; & proinde habendus sit pro apostata, qui extra januam, sive materialem Clausuram Monasterii, absque licentia egreditur.

22 Namque, non accipiendа sunt præcise septa Monasterii materialiter; hæc namque sunt parietes, ambientes præcise dormitoria, internasque officinas, & hortos cinctos aut muro, aut sepe, ut docet *Graff. Pract. quinq. cas. cap. 5. de Violat. Clausur. num. 18. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 3. quæst. 1. num. 3.* & nomine Monasterii non venit in odiosis ejus Ecclesia; aliter Mulieres, quæ prohibentur ingredi Monasteria virorum, neque possent ingredi eorum Ecclesias, quod falsum est, & hoc etiam modo esset apostata Religiosus, qui absque licentia egressus a Claustro, ingrederetur Ecclesiam sui Monasterii, quod est ridiculum. Sequitur ergo, quod septa Monasterii accipienda sunt formaliter, puta, totum illud spatium, quod conjunctum spectat ad Monasterium, certis limitibus designatum, in quo tanquam loco sacro confugientes gaudent immunitate; & religiosus, ibi manens, optime dici potest manere intra septa formalia Monasterii, *Moron. Respons. 86. num. 19.* sicut etiam, licet nomine urbis veniat tantum spatium mœnibus urbis comprehensum, *l. 2. ff. de Verb. sign.* tamen quæ etiam in suburbiis usque ad centesimum lapidem habentur, tanquam in urbe essent, urbana dicuntur, ut dicitur *text. in l. 1. §. Cum Urbem. ff. de off. Præf. Urban.*

23 Quid autem, si Prælatus sub pœna *Apostasiæ* præciperet, ne aliquis e Claustro exiret intra dictum spatium, neque in hortum Monasterii, muro circumseptum, Religiosus dicendus ne esset *Apostata*?

24 Dico, quod licet possit Prælatus ex justa causa, ac rationabili vetare, ne Subditi, absque licentia, usque ad dictum spatium, exeant, aut hortum ingrediantur; & Subditus transgrediens mandatum puniendus sit pœna inobedientium; tamen non esset dicendus *Apostata*, nec ut talis posset puniri. Ratio est, quia, quamvis spectet ad Superiores diffinire metas clausuræ, *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 3. q. 5. n. 2. & 3. & q. 3. ubi Confess. V. Monialium Clausura, c. 4. Suar. Tom. 4. de Rel. Tract. 1. lib 1. c. 7. n. 2.* ta-

tamen in hoc regulari debeut, juxta legum Apoſtolicarum placita. Porro cum per Canones decretum ſit, quod Religioſi maneant in ſuis Monaſteriis, & nomine Monaſteriorum veniant omnes officinæ interiores, *cap. Exiit. §. Denique ℣. Nos utique. de Verb. ſign. in 6.* in quibus computatur hortus, muro ſeptus, ad quem, ut pote intra clauſuram, non poſſunt intrare mulieres, ac etiam pars Monaſterii cenſeatur ſpatium ſacrum, ut dictum eſt, non poteſt Prælatus hortum extra clauſuram rejicere, & illum non eſſe partem clauſuræ declarare; tum quia illum eſſe partem clauſuræ, per Summos Pontifices declaratum eſt; tum quia, ſi ſua declaratio poſſet afficere, quod hortus clauſura non eſſet, ad illum ingredi poſſent mulieres, quod falſum eſt; nec pariter poteſt declarare ſpatium illud partem Monaſterii non eſſe, cum talis communiter habeatur, dum gaudet immunitate. Si ergo Religioſus contra mandatum ingreditur hortum &c. licet ſit inobediens, non tamen exiit extra clauſuram Monaſterii, & ita nullo modo poſſet puniri, ut apoſtata.

25 Habenda inſuper eſt ratio temporis ad hoc, ut quis in foro fori ſubeat pœnas apoſtaſiæ, quia parvitas materiæ diſtantiæ a Conventu, quæ excuſat ab *apoſtaſia*, ut dictum eſt, debet etiam quadrare, pro duratione temporis; imo, quia videmus, quod creſcit gravitas pœnæ in hoc crimine juxta diuturnitatem temporis, & non diſtantiæ a Conventu, concludendum eſt, quod magis attendi debet tempus abſentiæ Religioſi a Monaſterio, quam loci diſtantia. Si ergo breve ſit tempus durationis *apoſtaſiæ*, ita ut contineatur in parvitate materiæ, licet *apoſtata* in foro interno incurrat excommunicationem, tamen in foro fori non poteſt dici *apoſtata*, & gravibus pœnis, & infamiæ *apoſtaſiæ* ſubdi. Et hoc probatur ex natura parvitatis materiæ, de qua licet aliquando habeatur ratio in foro animæ, non tamen de ea curatur in foro fori. Si enim Regularis committat furtum unius aurei, & apud ſe retineat, peccat quidem theologice duplici peccato mortali, furti, & proprietatis, ſed civiliter non poteſt dici crimen, ratione parvitatis materiæ; aut contra eum procedi judicialiter, niſi excedat duos aureos, ut ex *L. ſi oleam junct. gloſſ. ff. de dolo* obſervat *de Bittis quæſt. 123. num. 14.* & nos docuimus *Par. 2. ſect. 3. num. 11.* Et ita dicendum venit in caſu parvitatis durationis abſentiæ a Conventu. Unde coherenter ad hanc doctrinam habetur *Declarat. Conſtit. Prædicat. cap. 2. col. 4. in V. Quicumque fol. 88. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 11. num. 3.* quæ ſic ſonat. *Qui per ſe Ordinem egreditur, & ſubito revertitur, non eſt judicandus apoſtata, nec incidit in pœnas noſtrarum Conſtitutionum; qui tamen actum apoſtaſiæ commiſit; ideſt; quia diſceſſit ſine licentia Prælati, debet ab Excommunicatione abſolvi.*

26 Tota difficultas eſt, in aſſignando, quantum tempus poſſit dici modicum, ad hoc, quod pœna apoſtatarum non incurratur. *Graffius decr. lib. 3. c. 5. n. 76. Cajetan. Sum. V. Excommunicatio c. 61. apud Donat. loc. cit. n. 1.* opinatur, ſpatium unius horæ eſſe tempus modicum. *Bonac. de Clauſur. q. 2. Pun. 2. n. 21.* extendit ad ſpatium trium horarum. *Ledeſm. de Statut. Religioſ. in commun. cap. 4. Concl. 18. diffic. 1. ℣. Digolo. 2. apud Peyr. de Sabd. q. 1. c. 26. ℣. Neque eſſe Apoſtatam* vult, quod non ſit apoſtata Religioſus, qui gratia laſciviendi liberius, de nocte exit Monaſterium, habitu dimiſſo, ſi eadem nocte revertatur, licet incurrat excommunicationem. Huic ſententiæ videntur adſtipulari alii Doctores *Bart. in l. 1. §. ff. de Verb. oblig. Capoll. Tract. de Simula. contract. in 2. Caſ. princip. num. 12. apud Maſeard. Concl. 438. n. 19.* qui loquentes de contractu ſimulato probando dicunt, quod præſumitur talis contractus, quando venditor modico tempore tenet pecuniam, & eam reſtituit emptori. Quærendo autem, quod nam tempus poſſit dici modicum, dicunt, eſſe ſpatium unius diei, prout deduci poteſt ex quodam reſponſo *Venulei l. Si ex duobus ff. de Duo. rei. Paul. de Caſtr. Conſ. 332. n. 2. lib. 2.* Revera modicitas temporis relinquitur determinanda arbitrio Judicis, juxta exigentiam materiæ, de qua agitur, ita firmant *Gloſ. final. in Clement. 1. de Reb. Eccl. non alien. Gloſſ. in l. 1. §. Quod ait ff. de Superfic.*, & ideo non eſt aſſignare tempus ullum, quod abſolute poſſit dici modicum. Tamen, quia Judex debet temperare arbitrium ſuum, illud regulando per rationem pro hac materia difficili, & maxime practicabili, dicemus inferius, ad quod poſſit extendi modicitas temporis in *apoſtaſia*, ad fugiendam pœnam ordinariam.

27 Non eſſet pariter *apoſtata*, qui de facto, & contra jus gravatus a Superiore, (qui legitimam appellationem interpoſitam non vult admittere,) timenſque carcerari, recta via pergens, recurrit ad Generalem, abſque licentia Superioris gravantis; & hoc firmant multi Doctores communiter, *Bald. in cap. Ad noſtram de Appellat. Navar. Comm. 2. de Regular. num. 62. Sanch. Decal. lib. 6. cap. 8. num 17. Roderic. Tom. 1. q 30. art. 3. Riccial. de Jur. perſon. lib 8. num. 24. Coriolan. de Caſ. reſerv. P. 2. Caſ. 2. de Apoſt. num. 13. Meroll. Tom. 2. de leg. diſp. 4. dub. 6. n. 127. Dian. Par. 3. Tr. 2. Reſol. 56. & 115. Peyrin. de Sabd. quæſt. 1. cap. 20. Barboſ. Bellarmin. Megal. Bonacin. Sayr. Bordon. a S. Fauſt. Novar. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 7. q. 11. n. 1.* Ratio potiſſima eſt, quia de ſupremo jure naturæ eſt, fugere, & ita ſe tueri ab injuſto gravamine; nulla autem lex humana juri naturali prævalere poteſt; proinde licet hæc caveat, ne Religioſus exeat a Clauſtro ſine Superioris licentia; tamen lex naturalis diſpenſat, ut vadat ſine illa, quam Superior, qui gravat, & qui appellationi legitimæ non vult deferre, abſque dubio etiam rogatus non concedet. Imo, ſi Religioſus ex metu reverentiali non audet coram Superiore appellationem proponere; aut ignoret, quod eam facere poteſt coram honeſtis viris, ſive per edictum; aut ſcit certo, quod, ſi aliquo modo Superior ſciet ſe velle appellare, aut ad majorem Superiorem recurrere, ſtatim ab eo incarcerabitur, poteſt, nulla facta appellatione, aut petita licentia, ire ad pedes Superioris majoris, nec erit *apoſtata*; quia adire Superiorem ex cauſa recurſus ob gravamen, plus eſt, quam appellare verbo, ut habetur *text. in cap. Dilecti filii. tit. 2. de Appellat.* Aditio ergo Superioris ſupplet neceſſitatem appellationis, quæ in dato caſu rationabiliter poteſt omitti. Neque petenda eſt licentia ab illo Superiore, ad quem accuſandum apud majorem Prælatum de injuſto gravamine, quod infert, & ſe ab eo liberandum, Subditus arripit; ut habet *Gloſſ. in cap. Cum Paſtoris. 2. quæſt. 7. arg. cap. Ex parte de Renunſat.* quæ ait, *non eſſe licentiam habendam ab Abbate, ſi Monachus vult eum accuſare*, prout ex *Rota Roman. apud Ricc. Prax. Par. 4. Reſol. 329. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 7. quæſt. 15. num. 2.* Pariterque, licet ſervus contra voluntatem domini non poſſit de domo egredi, tamen de jure communi eſt, ut habetur in *l. 2. ff. de His qui ſui vel al. jur. ſunt. §. Sed major. Inſtit. ex tit.* quod, ſi nimia crudelitate Dominus ſæviat in Servos, iſti poſſint recurrere ad Principem, ſive alium Magiſtratum, qui ſervorum indemnitati provideat; a pari ergo dicendum eſt de Religioſo Subdito, quæ enim de ſervis ſanciunt leges, optime transferuntur ad Monachos ex Doctorum Sententia *Bald. in l. Quir*

sit fugitivus. ff. de Aedilit. edict. Ricciul. de Jur. person. lib. 8. num. 26. cap. 2.

28 Et ita vera est posita conclusio, quod *Portel. Addit. ad dub. Regul. V. Habitus num. 3. Dian. Par. 3. Tract. 2. Resol. 115. apud Peyrin. de Subd. Quæst. 1. cap. 20. §. Addunt. Navarrus. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 7. q. 11. num. 13.* docent quod, si Subditus timent, quod in itinere capietur, & reducetur per vim adhuc in manus Superioris gravantis, aut incarcerabitur, ne possit ad Generalem pertingere, & illi injustitiam sibi factam repræsentare, (ut non raro accidit,) si Subditus est de tali periculo, sibi imminente, moraliter certus, possit habitum dimittere, & alium induere; & hoc modo manus persequentium eludere. Ratio autem est, quia *Gloss in cap. Ut periculosa in V. Temere. ne Cler. vel. Monach. in 6.* habet, quod ex causa licet Religiosis habitum transformare, si justa sit, puta, timor; quis autem timor iste sit, explicat *Gloss. 1. in cap Clerici armo. Extra. de Vit. & honest. Cleric.* quæ habet, quod ob timorem, ne aliquid patiantur a latronibus, possint Clerici arma portare. Timor ergo, ne aliquid patietur a Superiore gravante, est causa sufficiens Religioso, ut adeundo majorem Superiorem, possit habitum mutare, & sic etiam intellexit. *Azor. Tom. 1. lib. 12. cap. 12. quæst. 8.*

29 Verum est, quod, si Subditus appellavit coram Testibus, & Superior noluit deferre appellationi, imo minatur carcerem, non tenetur ille petere licentiam eundi ad Superiorem, ut dicunt Doctores *Navar. Comment. 3. de Regul. num. 51. ad 4. in fin. Sayr. Clav. Reg. lib. 10. cap. 17. n. 40. Peyrin. de Subd. qu. 1. cap. 20. §. Addunt Navarrus.* Si enim non vult admittere appellationem, quam debet de jure admittere, fortius denegabit licentiam exeundi, quæ sibi est arbitraria; non tenetur proinde illam inutiliter petere. Debet tamen Subditus ab iis, coram quibus appellavit, petere *apostolos testimoniales*, de quibus locuti sumus, & formam dedimus *Par. 1. Tit. Canones. n. 35. & 40. & Par. 2. sect. 9. n. 15.* & tenentur illi tales concedere, quia indebite gravato debitum charitatis est, succurrere. *Peyrin de Subd. quæst. 1. cap. 20. §. Si autem Superior. & ibi Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 1. lib. 3. cap. 1. num. 7.* Et hoc præscripsit. *Sixt. V. Const. 71. Ad Romanum §. 20. Bull. Cherubin. Tom. 2.*

30 Quod, si tutum sibi non sit, aut ex metu reverentiali non audet appellare coram Prælato, & Testibus, potest appellare per edictum, prout *Par. Pr. Tit. Canones. num. 13. Tit. Sententia. num. 109. & Par. 2. sect. 9. num. 15.* docuimus, & formam dedimus. Oportet vero, quod de tali appellatione a notorio, aut manifesto gravamine, secum habeat opportunas attestationes; aliter sibi non crederetur a Superiore, ad quem recurrit, & tamquam verus *Apostata* tractaretur.

31 Nec facit, contra prædictam resolutionem, decretum *Tridentini sess. 25. de Regular. cap. 4.* quod improbat recessum Regularis e suo Monasterio, etiam prætextu ad Superiores suos accedendi, sub pœnis ibi sancitis. Quia Concilium ait *prætextu ad Superiorem &c.* prætextus autem est color quæsitus, non vera causa, ut argumento *l. Illicitas. ff. de offic. Præsid.* ex Budæo scribit *Calvin. Lexic. V. Prætextus.* Proihibetur ergo a Concilio recessus ex causa colorata, levi, ficta, non vero ex causa reali, & in casu realis gravaminis præsentis, sive imminentis, ut communiter jure *text. in cap. de Priore. de Appell. & in cap. licet de offic. ordin.* & Doctores *Navar. Com. 2. de Regul. num. 61. Roderic. Tom. 1. q. 29. art. 2. & q. 30. art. 3. & Tom. 2. qu. 53. art. 10. Quarant. V. Archiep. auctorit. Auctor. 18. n. 20. Azor. Par. 1. lib. 12. cap. 11. q 8 Sayr. clav. lib. 12. cap 17. n. 38. Coriolan. par. 2. Cas. 3. n. 19. Scacc. de Appell. q. 17. limit. 26 num. 82. Bonac. de Claus. q 2. par. 11. n. 9. Cened. Var. Q. Q. lib. 1. qu. 26. num. 20. Spatar. Tract 3. Par. 4 cap. 2. num. 4. Sanch. Tamburin. Fagundez. Aragon. Peyrin. apud Barbos. in Trident. sess. 25. de Regul. cap. 4. num. 9. & 10.* tenent.

32 Nec limitanda sunt, quæ diximus ad forum internum tantummodo, dicendo, quod prædicta conclusio pro foro externo non militet; & proinde Subditus, quantumvis gravatus a Superiore, a quo appellavit, si recurrit absque illius licentia ad Superiorem majorem, debeat in foro externo, tanquam verus *apostata* puniri, ut opinantur nonnulli apud *Donatum Mirand. Manuel. Prælat. quæst. 51. art. 1. Concl. 2. Bannez. 2. 2. quæst. 10. art. 1. post Concl. 6. Portel. Addit. ad V. Apostata num. 6. Roderic. Resol. 11. num. 27. de Apostat.* Quia, constito de gravitate, ac veritate gravaminis præsentis, sive imminentis, ac appellatione interposita, talis recursus, etiam in judicio, debet pronunciari legitimus, & nullo modo recurrens sic, debet reputari *apostata*, & ita concludunt *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 7. q. 12. num. 5. & ibi. Roderic. Summ Par. 1. c. 43. num. 1. & Sanch. de Matr. lib. 7. disp. 37. n. 27. in fin.* quibus & ego subscribo.

33 Ex eodem pariter fundamento est, quod *Apostata* non est censendus, qui fugit e carcere, in quo detinetur injuste, suffert enim gravamen injustum, & ad se liberandum ab eo, potest licite ad Superiorem confugere. *Hieronym. Roderic. Resol. 48. n. 6. a S. Faust. de Vot. solemn. lib. 6. q. 241. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 7. q. 18. nu. 4.* Insuper, etiam ille, qui juste fuit carceratus, (sed ob nequitiem custodis, aut ad mandatum Superioris sibi aversi, crudeliter tractatur; puta, denegando quæ ad victum, vestitum, aut alia, quæ faciunt ad vitæ sustentationem,) potest fugere, sine metu incurrendæ *apostasiæ*; naturale enim jus, quod habet ad sustentandam vitam, reddit legitimam ipsius fugam, ut dicunt Doctores *Sanchez. lib 6. in Decal. cap. 8. n. 12. apud Peyrin. de Subd. qu. 1. cap. 26. §. Esse etiam fugitivum, Donat. loc. cit.*

34 Dubium autem est, an *apostata* censendus sit ille, qui obtentis literis obedientialibus eundi ad locum valde distantem extra Provinciam, ut cum majori libertate possit evagari, dimittit habitum, & incedit in veste sæculari?

35 Respondetur, quod Religiosus debet jugiter portare habitum suæ professionis, argumento quorundem Canonum *cap. Sanctimonialis. 23. dist. cap. Viduo. 20. qu. 1.* proinde, qui ad longum tempus illum temere dimittit, vel gestat ita absconditum sub aliis vestibus, ut gestans non possit cognosci tanquam Religiosus, peccat mortaliter, & incidit in excommunicationem, ut multi Doctores affirmant *Cajet. Summ. V. Excommunicatio. cap. 61. Navar. Manual. cap. 27. num. 131. Roderic. Tr. 1. qu. 30. art. 2. Megal. Instit. Confess. Par. 3. lib. 5. cap. 6. n. 53. apud Donat. Par. 2. Tract. 6. q. 8. Tom. 1.* Hæc autem excommunicatio lata est in quadam Decretali, *cap. Ut periculosa Ne Cleric. vel Monach. in 6.* in qua sub pœna Excommunicationis ipso facto incurrenda, prohibetur Religiosis tacite, vel expresse professis temere habitum Religionis suæ dimittere; & hoc ita sancitur, ut periculosa Religiosis evagandi materia subtrahatur.

36 Ex hac autem Decretali habetur primo, quod ad hoc quod talis censura incurratur, oportet,

tet,

tet, quod habitus dimittatur *temere*, hoc eſt, abſque ulla cauſa rationabili. Proinde qui ad mollios dormiendum; ad fugiendum æſtum aeris; ad ſe lavandum in flumine; ad expeditius currendum, ludendum, ſaltandum, laborandum &c. ad tempus non loogum, habitum dimitteret, illum non incurreret, quia hoc non eſſet temere factum. *Suar. Tom. 5. de Cenſur. diſp. 23. ſect. 4. numer. 29. Peyr. de Subd. qu. 1. cap. 26. §. 1. per tot.* Pariter, qui per totam etiam diem elanſus in Cameca, vel etiam intra ſepta Conventus, (non tamen viſus a ſæcularibus,) abſque habitu maneret, non incurreret talem Cenſuram, ut vult *Cajetan. Summ. V. Excommunicatio. cap.61.* quin non eſſet ad finem vagandi. Prohibitio autem talis facta eſt ad finem tollendi occaſionem evagandi; & ideo in caſu particulari, ceſſante fine legis, etiam ceſſat lex, maxime ſi ſit pœnalis. *Donat. Tom. 1. par. 2. Tr. 6. qu. 9. num. 1.*

37 Habetur tertio, quod qui ignorat talem excommunicationem eſſe ob hoc latam, non incurrit eam, ſi habitum dimittat, quia non dimittit *temere*, quia hoc facit ignoranter, *temere* autem aliquid vetitum facere, eſt ſcienter contravenire, ut dicunt *Suar. de Cenſ. diſp. 23. ſect. 22. num. 3. Tom. 5. Sanch. de Matr lib. 9. diſp. 32. num. 36.* aut io contemptum legis facere, ut vult *Cajet. in 2. 2. quæſt. 53. art. 3.*

38 Habetur tertio, quod, ſi exuat habitum quoquomodo etiam *temere*, non tamen exeat clauſtra, peccat quidem mortaliter, ſi facit ex contemptu legis, & per tempus ita longum maneat exuto habitu, ut ſufficiat ad mortale; non tameo incurrit Excommunicationem; quia non eſt factum ad finem evagandi, quod eſt ratio motiva legis, propter quam infligitur cenſura, ut docet *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. qu. 9. per tot.*

39 His obſervatis dico ad dubium propoſitum, quod ille eſt quidem excommunicatus ob dimiſſionem habitus, non tamen eſt *Apoſtata*, aut fugitivus. Ratio eſt, quia habitum dimittit ad vagandum cum majori libertate; & ita innodatur Cenſura, lata in terminis præciſis. Non eſt vero *apoſtata*, quia non habet animum perpetuo manendi extra clauſtra, quod eſt neceſſarium ad *apoſtaſiam*, ut oſtendimus ſupra *num.* 8. Et tandem non eſt fugitivus, quia hic receſſit a Conventu cum licentia Superioris.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

40 *Pœnæ Apoſtatarum perfidiæ, quæ.*
41 *Pœnæ Apoſtatarum irregularitatis quæ, & quando incurrantur.*
Clericus dimittens habitum quas pœnas incurrat.
42 *Pœna Religioſi Apoſtatæ fugitivi.*
Apoſtata Regularis incurrit excommunicationem.
43 *Item infamiam, & irregularitatem.*
44 *Item ſuſpenſionem.*
45 *Item inhabilitationem ad Ordinis dignitates, niſi fuerit diſpenſatus.*
Statutum Ordinis Minorum circa rehabilitationem Apoſtatarum.
46 *Rehabilitatio Apoſtatarum facienda a Capitulo Provinciali.*
47 *Et per vota ſecreta.*
Forma præſcripta a lege, quando ſit de neceſſitate ſervanda.
Electio Canonica eſt invalida, ſi vota non ſint ſecreta.
Teſtium depoſitiones, ſi non ſint ſecretæ, ſunt nullæ.
Libertas ſuffragantium læditur, quando ſuffragia non ſunt ſecreta.
48 *Decennium requiſitum ad rehabilitationem, quomodo computandum.*
49 *Opinio Sanctori.*
50 *Impugnatur.*
Dictio nulla *quid importet.*
Dictio aliquando *quid ſignificet.*
Dictio aliqua *quid importet.*
51 *Opinio Sanctori magis impugnatur.*
52 *Reſolutio dubii.*
53 *Diſpenſatio inhabilitatum, quas contrahunt Apoſtatæ, conceditur a Prælatis.*
54 *Pœnæ apoſtatarum, quæ poſſunt illis competere, dantur etiam Monialibus.*
55 *Conſtitutiones Ordinis in* ordine ad *Apoſtatas.*
56 *Primum Statutum.*
57 *Secundum Statutum.*
58 *Tertium Statutum.*
59 *Quartum Statutum.*
60 *Quintum Statutum.*
61 *Sextum Statutum.*
62 *Septimum Statutum.*
63 *Octavum Statutum.*
64 *Dubitatio Prima.*
65 *Dies naturalis, & artificialis, qui.*
Dies artificialis longitudo varia.
66 *Dictio* per *quid importet.*
67 *Dubitatio ſecunda.*
68 Pernoctare *quid importet.*
69 *Neceſſitas ſignificat quodlibet juſtum impedimentum.*
70 *Dubitatio tertia.*
71 *Statutum intelligitur de die artificiali.*
72 *Dubitatio quarta.*
73 *Apoſtata poteſt reverti ad alium Conventum ab eo, a quo apoſtatavit.*
74 *Dubitatio quinta.*
75 *Apoſtata Regularis Obſervantiæ poteſt ſe præſentare Prælato ſtrictioris Obſervantiæ, & vice verſa.*
76 *Confirmatur eadem concluſio.*
77 *Dubitatio ſexta.*
78 *Morans in loco diſtante a Conventu per plus quam dimidium milliaris, non eſt Apoſtata.*
Conventus, quando dicatur eſſe in loco.
Regulares diſtantes ultra dimidium milliaris a Civitate non tenentur accedere ad proceſſiones.
79 *Dubitatio ſeptima.*
80 *Pœna apoſtatarum intelligitur minima; quando non exprimitur alia in Statuto.*
Pœnæ major eſt rigor; minor eſt æquitas.
Æquitas ſcripta præfertur rigori ſcripto.
81 *Dubitatio octava.*
82 *Parvitas materiæ ſalvat ab incurrendis pœnis fori externi.*
Apoſtaſia venialis datur, ob quam non incurritur Cenſura.
83 *Ad apoſtaſiam leviſſimam requiritur manſio extra Conventum pro majori parte diei artificialis.*
84 *Fundamentum reſolutionis.*
85 *Opponitur reſolutioni.*
86 *Reſolvitur oppoſitio.*
Vſus loquendi præfertur ſignificato vocabuli.
87 *Statuta ſunt interpretanda, ut minus quam poſſit, lædatur jus commune.*
Et ne a Sapientibus reprehendantur.
88 *Pars intelligitur de dimidio totius.*
Nomine rei venit tota res.
Confirmatur concluſio ex Evangelio.
89 *Confirmatur concluſio, quod abſens citra dimidium diei, non eſt apoſtata in foro externo.*

90 *Instantia contra conclusionem .*
Parvitas materiæ non est ultra quartam partem .
91 *Resolvitur instantia .*
92 *Dubitatio nona .*
93 *Quomodo puniendus apostata , qui neque per naturalem abest a Conventu , neque intra diem artificialem revertitur .*
94 *Continuatur solutio .*
95 *Instantia contra solutionem .*
96 *Resolvitur instantia .*
97 *Dubitatio decima .*
98 *Pœnæ recidivantium in apostasiam , quomodo regulandæ .*
99 *Dubitatio undecima .*
100 *Quotupliciter recidivanti in apostasiam varientur pœnæ .*
101 *Dubitatio duodecima .*
102 *Pœna quomodo commutanda , remissive .*
103 *Privatio suffragiorum quando locum non habeat .*
104 *Commutatio pœnæ privationis suffragiorum quomodo regulanda .*
105 *Dubitatio tertiadecima .*
106 *Recurrens ad Superiorem ex causa probabili gravaminis non est apostata .*
Dolus est anima delicti .
Monitum ad Superioree .
107 *Ignorantia , aut credulitae quævis excusat a pœna ordinaria .*
108 *Dissonantia Statutorum a quo fuerit .*
109 *Pœnæ apostasiæ quæ , & quando debeantur ei , qui exit a Conventu prætextu adeundi Superiorem .*
110 *Dubitatio quartadecima .*
111 *Pœna apostatandi plus biduo , & minue triduo .*
Legum omnium non est ratio reddenda .
112 *Dubitatio quintadecima .*
113 *Pœnæ quomodo regulandæ in replicante apostasiam .*
114 *Dubitatio sextadecima .*
115 *Resolvitur ostendendo textum fuisse vitiatum .*
116 *Proponitur ; & solvitur difficultas .*
Committens tria furta datur neci , licet per duo priora mortem non meruerit .
117 *Dubitatio decimaseptima .*
118 *Antinomia Statutorum .*
119 *Resolvitur dubitatio , ostendens Statutum Vallisoletanum esse servandum .*
Dictio pro *quid importet .*
120 *Proponitur , & resolvitur difficultas .*
121 *Statuta Reformata alias habent pœnae in triplicante apostasiam graviorem .*
122 *Dubitatio decimaoctava .*
123 *Delatio signi probationis non confunditur cum tempore carcerationis formalis .*
124 *Flagellatio , & jejunia debentur pro tempore carcerationis .*
125 *Dubitatio decimanona .*
126 *Arbitrium diffinitorii circa pœnam triremium dandam apostatis, est in ordine ad ejus durationem .*
Pœnæ alternativæ positæ in lege committuntur arbitrio Judicis .
127 *Dubitatio vigesima .*
128 *Publicæ utilitatis privilegia remissive .*
129 *Publica utilitas copulanda cum necessitate .*
Interstitiorum dispensatio requirit utilitatem , & necessitatem .
Episcopus nequit super illis dispensare , nisi pro utilitate , ac necessitate .
Damnatus ad carcerem claustralem nequit egredi , nisi pro publica utilitate , ac necessitate .
Declaratur , quando dicatur necessitatem adesse .
130 *Dubitatio vigesimaprima .*
131 *Arbitrio Superioris committitur dare pœnam triremium quadruplicanti apostasiam .*
132 *Dubitatio vigesima secunda .*
133 *Labor Sanctori inutilis .*
134 *Apostasia gravissima , quando incurratur .*
135 *Proponitur dubium .*
136 *Apostasiam gravissimam committit , qui abest per bimestre habitu retento , sive dimisso, Apostata cum habitu vagans plus delinquit , quam illum dimittendo .*
137 *Dubitatio vigesimatertia .*
138 *Pœna apostatarum intra triduum , ac inter octiduum , & bimestre .*
139 *Pœna carceris , quomodo in hoc casu regulanda .*
140 *Continuatur eadem materia .*
141 *Pœnæ sunt mollienda .*
Benigniora in dubio sunt præferenda .
142 *Dubitatio vigesima quarta .*
143 *Dictio* intra *quid significet .*
Dictio post & ultra *quid importent .*
Apostasia gravissima apud Reformatos , quando committitur .
144 *Pœnæ apostasiæ ultra gravissimam remittuntur arbitrio Judicis .*
145 *Dubitatio vigesima quinta .*
146 *Ad contrahendam apostasiam requiritur gravis culpa contra obedientiam .*
147 *A quo desumenda parvitas materiæ in Apostasia.*
Deflectens a recta via quo pergit per sextam partem itineris, non est Apostata.
148 *Qui excedit tempus obedientiæ obtentæ per sextam solum partem , non est Apostata .*
149 *Ambulantes sine socio quando puniendi , ut apostatæ .*
150 *Venientes ad Conventum sine socio , quando excusandi .*
151 *Lex nulla obligat ad impossibile .*
152 *Dubium proponitur .*
153 *Si duo fratres separatim veniunt ad Conventum, an puniendi ut Apostatæ .*
154 *Quando ambobus ignoscendum , & quando illis danda pœna extraordinaria .*
155 *Dubitatio vigesima sexta .*
156 *Quando Superior localis , aut Provincialis , si mittant Fratres extra limites sibi præscriptos, incurrant pœnas tum ipsi , tum Fratres missi .*
Mittentes ex licentia præsumpta non delinquunt .
157 *Subditus missus nullam pœnam debet subire .*
Subditus tenetur obedire Superiori in casu dubio de sua auctoritate .
158 *Quando sit locus pœnæ contra Subditum in casu proposito .*
159 *Dubitatio vigesima octava .*
160 *Ad quos spectet monere Superiores , & quos de fuga Apostatarum .*
Apostatæ post absolutionem non possunt retineri .
161 *Opinio Sanctori circa formam absolvendi apostatae.*
162 *Impugnatur talis opinio .*
Carcer non est dandus apostatæ ante absolutionem.
163 *Carcer ad custodiam , quando dandus apostatæ .*
Apostata quivis , statim ac est in Conventu est absolvendus .
164 *Objectio contra prædictam resolutionem .*
165 *Praxis Procuratoris Generalis non extendenda ad alios Prælatos .*
Consuetudo non inducitur in mere facultativis .
166 *Error , qui irrepsit , debet corrigi .*
167 *Dubitatio vigesima nona .*
168 *Datur textus Statuti Reformati .*
169 *Refertur textus Statuti Generalis Ordinis .*
Demonstratur ipsius adimpletio impossibilis , nisi per accidens .

170 Cum

170 *Cum apostata rmendato dispensatur in mediertate temporis privaiionis suffragiorum.*
171 *Dubitatio trigesima.*
172 *Antiqua jura probibent Clericis spectacula repræsentare.*
173 *Talia jura sunt antiquata.*
174 *Spectacula sacra, aut moralia repræsentare Regularibus utile.*
Contrariæ pœnæ abrogatæ sunt contrario usu.
175 *Quando locus sit pœnæ statutariæ, contra repræsentantes comœdias.*
176 *Dubitatio trigesima prima.*
177 *An dormire sine habitu sit peccatum.*
178 *Pœna data in Statuto dormirnti sine habitu est levis.*
179 *Quando sit locus pœnæ Statuti.*
180 *Dubitatio ultima.*
181 *Quando liceat linea deferre.*
Usus, *quid importet.*
182 *Quando sit locus pœnæ statutariæ contra utentes, lineis indumentis.*
183 *Confirmatur conclusio ex Statutu Vallisoletano.*

40 PŒnæ autem *Apostatarum* perfidiæ sunt eædem, quæ Hæreticorum: cum enim *apostasia* a fide includat hæresim, ut diximus supra num. 3. sequitur, quod iisdem pœnis vindicetur.

41 *Apostasiæ* autem a Clericatu, sive irregularitatis pœnæ sunt, quod ipsi, tanquam infames prohibentur accusare, *cap. Beatus. cap. Si quis. 3. quæst. 4.* debent incarcerari, & ita compelli, ut habitum reassumant; *cap. A nobis. de Apostat.* & si nec sic resipiscant, & in aliquod delictum cadant, a Judice laico possunt apprehendi, & perdunt privilegium Canonis, *cap. 1. de Apost. ubi Abb. num. 1.* & hæc de jure antiquo. De jure autem novo sancito per *Trid. sess. 14. de Ref. c. 6.* habetur, quod, si sint in Sacris, & beneficium Ecclesiasticum obtinuerint; (isti enim tantum possunt dici *apostatæ* a Clericatu, prout scribunt *Clar. quæst. 78. ℣. Apostata. in fin. Anani. in cap. Tuæ. num. 11. de Apost.*) si enim Clericus in minoribus habitum Clericalem dimittat, dicitur tantum sæcularizatus, & non *apostata*, & moniti per Episcopum, ut habitum reassumant, non paruerint, suspenduntur ab officio, & beneficio; & si semel correpti, denuo recidivent, iisdem beneficiis privantur; per quam dispositionem ampliata est similis sanctio, quam tulerat *Clemens Quintus in Concilio Viennensi. Clement. Quoniam. de Vit. & honest. Cleric.* Addit autem *Aloys. Ric. Par. 4. dec. 956.* ex *Bulla Sixti Quinti*, quod, si Clerici beneficati non deferunt habitum, & tonsuram, privantur ipso jure beneficiis, quæ intelliguntur vacare: proinde, si Clericus tempore delicti deprehendatur in habitu laicali (si tamen est tanta perseverantia ejus in dimissione habitus, ut reputetur laicus, ut ex *Rota Lipsien. decis. 339. Par. 2. Farin. quæst. 8. num. 69.* scribit ibidem idem *Riccius*,) non gaudet privilegio fori, ut refert *Fabr. Decis. 44. C. de Jurisd. omn. Jud. Pap. lib. 3. Arrest. 4. apud Ricc. loc. cit.*

42 Quantum autem ad *apostasiam* Regularium fugitivorum a Claustro, habitu, sive retento, sive dimisso, plures sunt pœnæ. Prima est Excommunicatio, ut habetur ex quadam Decretali, *cap. Ut periculosa. junct. Gloss. in V. Ipso facto. Ne Cler. vel Monach. in 6.* & firmant Doctores quamplures *Rosell. V. Excommunicatio. 1. cas. 16. num. 1. Tabien. eo. v. 5. cas. 23. num. 1. Armill. V. Apostasia num. 12. Henriq. Azor. Mirand. apud Peyrin. de Subd. quæst. 1. cap. 26. ℣. Dico primo.* Contendunt alii non inferiores numero *Suar. de Relig. lib. 3. Tract. 8. c. 1. n. 9. Navarr. Comment. 2. de Regular. Lezan. T. 1. c. 16. n. 11. Gloss. in cap. 1. de Temp. Ordin in 6. Hostien. Sum. Rubr. de Apost. num. 4. Sylv. quæst. 6. num. 11. Sanch. in Decal. lib. 6. c. 8. num. 20. a S. Faust. de Stat. Relig. lib. 6. quæst. 186.*, in vim dictæ Decretalis non esse excommunicatos veros *apostatas*, qui nempe habent animum firmum relinquendi Religionem, sed eos, qui ad vagandum dimittunt habitum, & sunt pure fugitivi. Sed hæc quæstio nullam habet utilitatem; si quidem, si non de jure communi, saltem ex Apostolicis Constitutionibus, latis in favorem Religionum, *apostatæ* omnes Regulares sunt excommunicati, ut patet ex multis Bullis latis a diversis Pontificibus, quæ recensentur a *Peyrin de Subd. quæst. 1. cap. 26. ℣. Secundo probatur. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. qu. 14. num. 4. & 5. Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 63. ℣. Authoritas Apostolica. f. m. 179.* Et nos in *Stat. General. Ord. cap. 2. §. 8. n. 2.* sic habemus. *Omnes & singulus Apostatas nostri Ordinis, authoritate Apostolica nobis in hac parte concessa, vi præsentis Statuti, excommunicamus, & anathematis vinculo innodamus.*

43 Secunda pœna est, quod antequam sint reversi ad Religionem, & reconciliati, ipso jure sunt infames, & repelluntur a ferendo testimonio, & ab accusatione, & hoc patet ex *cap. Alieni 2. q. 7. c. Bratus. cap. Si quis, 3. q. 4. cap. Infames. 6. q. 1.* quia digni non sunt, ut ipsis adhibeatur fides, dum fugiendo, visi sunt abominari virtutes, quæ vigent in Religione, quam deseruerunt, & ita firmant communiter Doctores *Irdesm. de stat. Relig. in comm. cap. 8. Concl. 1. dub. 1. Chapravill. de Cas. reservat. P. 2, cap. 2. ℣. Apostasia ab Ordine. Graff. de Cas. reserv. cap. 2. §. Qualiter puniatur. Diaz. Pract. crim. cap. 114. n. 2. Coriolan Par. 2. Cas. 2. num. 14. ℣. Sed tu illa.* Et advertit *Peyrin. de Subd. Q. 1. cap. 26. ℣. Unde etiam* quod, quantumvis reversi ad Ordinem, & absoluti ab Excommunicatione, non poterunt ministrare in Ordinibus jam susceptis, & multo minus ad Ordines promoveri, nisi fuerint dispensati super irregularitate contracta ob infamiam incursam.

44 Tertia pœna est, quod suscipiens durante *apostasia* Ordines, sive sacros, sive minores, remanet ab illis ipso facto suspensus, ac irregularia, ut habetur *cap. final. Extra de Apost.* in quo dicitur, quod *quantumvis sit reconciliatus suo Abbati, non tamen sine dispensatione Papæ, poterit in suscepto Ordine ministrare.* Quamvis vero illud Capitulum loquatur de Ordine sacro, advertit tamen, ibi *Abb. in cap. final. n. 2. de Apost.* quod, cum hodie Religiosi *Apostatæ* sint ipso facto excommunicati, prout supra *num. 42.* dictum est, si recipiunt Ordines etiam minores in Excommunicatione, manent suspensi juxta Decretalem *Innocentii Tertii. text. in Cap. Cum illorum. de Sent. Excom.* Et ita firmant communiter Doctores. *Angel V. Apostasia. num. 6. Armil. eo. V. num. 12. Azor. Tom. p. lib. 12. cap. 17. q. 5. Sylv. V. ordo 5. q. 5. num. 6. Henriq. lib. 13. cap. 39. 40. num. 1. Sanchez. lib. 6. in Decal. cap. 8. num. 25. apud Peyrin. de subd. Q. 1. cap. 26. V. Neque solum.*

45 Quarta pœna est, quod *Apostata*, quamvis ad Religionem reversus, non potest ad Ordinis dignitates promoveri, nisi fuerit rehabilitatus per Superiores, postquam exemplo vitæ laudabilia errata priora correxerit. *Sylvestr. V. Excommunicatio. 9. Cas. 24. num. 52. S. Antonin. 3. Par. Tit. 24. cap. 53. Graff. lib. 3. de Cas. reserv. cap. 2. num. 25. apud Peyrin. l. cit. V. Imo nec poterit.* Et pro *Ordine Minimorum* habetur declaratio *Cardinalis Alexandrini*, qui fuit postea *B. Pius V.* missa ad *Capitulum Generale Minimorum* pro intelligentia Bullæ *Pauli IV.* circa

rece-

receptionem *Apostatarum*, quam per extensum dat *Doaat. tom. p. Par. 2. Tr. 16. Quæst. 18 num. 2.* in qua habetur, illos non esse per Generale, seu Provinciale Capitulum rehabilitandos, donec ad minus per quadriennium, bene & laudabiliter, sob correctionis, & disciplinæ ferula patienter, & humiliter vixerint. Pro nobis vero habemus *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. num. 34. Stat. Gen. Refor. cap. 2. n. 25.* in quibus sancitur, quod *apostatæ* reversi nequeant ad dignitates promoveri, nisi obtenta dispensatione Capituli Provincialis, post decennium vitæ laudabilis elapsum a reversione; quod tamen tempus potest abbreviari a pluralitate suffragiorum Capituli Provincialis in aliquo Patre qualificato, qui signa dederit emendationis, ut infra dicemus.

46 Ad quod Statutum illustrandum adverto, quod talis dispensatio facienda est a suffragiis omnium Capitularium, hoc est, habentium votum in Capitulo; dicit enim Statutum Capitulum Provinciale, quod nempe aliud non est, nisi Collegium Vocalium totius Provinciæ, *arg. cap. Cum in cunctis. de his quæ fi. a maje. Sylv. V. Capitulum. num. 1. Roderic. Tom. 1. q. 45. art. 1. Iream. Tom. 2. cap 12. an. 1. Sanctor. de Pæn. cap. 9. Q. 13. V. Respondeo ferando. fol. 415.* Unde si talis dispensatio fieret per sola vota Diffinitorii in loco, & actu etiam Capituli, nihil valeret, quia in Diffinitorio solo non consistit authoritas totius Capituli Provincialis.

47 Adverto secundo, quod dispensatio debet fieri per vota secreta; quia Statutum habet per suffragiorum secretorum majorem partem, quod facile fit, proponente Præside Capituli, & cæteris suffragantibus per calculos albos, & nigros in urna, quod vulgo dicitur *ballotatio*, Sequitur hinc, quod si fieret per suffragia publica oretenus data, ut aliquando vidi, dispensatio est nulla; tum quia nullus est actus, ubi non servatur forma præscripta a lege, per quam datur facultas agendi; ut *Par. p. Tit. Teste. num. 84.* diximus; tum quia, sicut suffragia, si non sint secreta, invalidant electionem, *cap. Quia propter. §. Aliter. de Electione* & depositiones Testium, si non sint secretæ, sunt nullæ, *cap. Venerabili. de Test. cap. Inquisitionis. §. Tertiæ de Accusat. l. Nullum C. de Testam.* ita nulla evaderet talis dispensatio; læditur enim libertas suffragantium, si publice suffragentur, ut notat *Gloss. in cap. Quia propter. in V. secrete. de Elect.* & multoties ob auctoritatem petentis, aut importunas preces concederentur tales dispensationes aliquibus, qui eas non meruissent.

48 Adverto tertio, quod decennium, de quo loquitur Statutum, debet incipere a die reversionis ad Religionem, non vero a peracta pœnitentia *apostasiæ*. Ratio est, quia Statutum dicit, *postquam redierint, per decem annos post apostasiam laudabiliter, & religiose vixerint*; patet autem quod laudabiliter vivit, qui pœnam pro commisso delicto, patienter suffert; unde etiam illud tempus computari debet in assignato decennio, prout sensit etiam *Sanctor. Comm. cap. 2. stat. 69. V. Respondeo cum fol. m. 587.*

49 Adverto quarto, quod Statutum hoc debet accipi universaliter de omnibus *Apostatis. Sanctorus lor. cit. V. dubium tamen* opinatur debere intelligi de delinquentibus tantum *apostasia* gravi, ac gravissima; non vero de levi, tum quia culpa dispar non debet æquali pœna vindicari; tum quia in Statutis *Vallisoletanis* 1565. habetur, *Ut qui Apostasiæ culpam, intra duos menses coram suo Prælato non agnoverit publice, voce activa, ac passiva ad decennium privetur*; quod Statutum tenendum est, quod fuerit renovatum in *Congregatione Generali Romana* 1615.

50 At doctissimi viri pace, talis opinio non subsistit, militat enim de directo contra verba, & tenorem expressum Statuti. Siquidem Statutum dictæ *Congr. Gen. Roman. 1615. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 615. col. p.*, sic habet, *Nullus, qui Apostata aliquando fuerit, vel in propria Provincia remanent, vel ad alienam transierit, promoveri poterit ad aliquod Officium, nisi per decem annos &c.* Non ergo limitari potest dispositio Statutaria ad *apostatas* graves, & gravissimos. Etenim duæ sunt in Statuto dictiones observabiles, puta, *Nullus*, & *aliquando*. Patet vero, quod per primam importatur dispositio Statuti negativa, quæ cum omnia etiam minima excludat, *Cravet. cons. 294. num. 5. & 6. & Cons. 146. num. 4. apud Tusc. Conclus. 26. num. 8. lit. N.* & comprehendat omnes casus, in quibus potest verificari, *Dec. Cons. 490. num. 6. apud Tusc. loc. cit. nu. 16.* & præponatur verbo *poterit*, & ideo inducat omnem necessitatem, & privet omnem potentiam, *Arg. Gloss. in cap. p. V. Nota quod Judex. de Sent. & re Jud. in 6.* concludit de quocumque *Apostata* etiam levissimo. Quod amplius probatur per secundam dictionem *aliquando*; Hæc enim est adverbium temporis, & comprehendit quamcumque partem temporis, quamvis modicam, sicut dictio *aliqua* verificatur in quavis minima parte ejus, de quo dicitur. *Abb. in cap. Pastoralis. num. 9. in fin. de Off. Jud. delegat.* Sensus igitur Statuti est, quod quivis, qui pro aliquo tempore licet modico, habetur *Apostata*, non possit promoveri, &c. & ita comprehenduntur omnes *Apostatæ* etiam levissimi, hoc est, qui egressi revertuntur intra eundem diem, ut infra explicabimus; si enim esset absentia per horas a Conventu, non curreret dicta dispositio; taliter enim discedentes, licet sint excommunicati, ut supra dictum est *num. 25.* non tamen pœnis apostatarum debent subdi, ut infra probabimus.

51 Et verum non est assumptum *Sanctori*, quod in *Congregatione Romana* renovata sint Statuta *Vallisoletana*, & *Aquilana*, quæ, cum loquantur de *Apostata* per bimestre, faciunt, quod dispositio hujus Statuti debeat accipi de *Apostata* gravi tantum, & gravissimo, non vero de levi. Etenim hoc destruit suam positionem. *Apostata* enim per bimestre est *apostata* gravissimus, ut habetur *Stat. Gen. cap. 2. §. 8. num. 15.* Si ergo Statutum *Romanum* debet accipi ad mentem, & tenorem *Vallisoletani*, debebit intelligi tantum de *apostatis* gravissimis: quomodo ergo *Sanctorus* illud extendit ad *apostatas* graves, eos scilicet, qui per triduum tantum absunt a Conventu? *Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 10.*

52 Dicendum igitur est, quod in *Congregatione Romana* non renovatum, ut vult *Sanctorus*, sed extensum, sive ampliatum fuerit *Vallisoletanum* Statutum. Hoc enim limitabatur ad *apostatas* per bimestre, (nempe gravissimos,) ut patet ex illius tenore dato supra *num. 47.* sed *Congregatio Romana* ampliavit ad omnes *Apostatas* indifferenter: cum usa sit universali dictione, *Nullus*, & *aliquando*; & proinde etiam de *Apostatis* levissimis etiam accipi debeat. Nec per hoc dispares culpæ eadem pœna puniuntur; quia pœnæ *Apostatarum* corporales, ut carceratio, disciplinæ, jejunia variantur juxta gradationem Criminis, licet spirituales eædem sint, quod sufficere debet ad justitiam statutariæ dispositionis.

53 Quo autem ad infamiam, Suspensionem, Irregularitatem, & inhabilitatem ad Ordines contractam ab *Apostatis*, qui durante eorum delicto Ordines suscipiunt, licet de jure communi non possint dispensari nisi a Romano Pontifice, ut textualiter habent Decretales; *cap. Consultationi. de Apost: cap.*

Cum

Cum illorum.de Sent.Exco. tamen de jure privilegiato dispensari possunt a propriis Prælatis, ut communiter dicunt Doctores, *S.Antonin.3.Par.Tit.28.cap.6.§.final. Passarei.formul dr Form.recip. Apost.n.5. Miran. Tum.2. Manual.q.8.art. final. Concl. ult. Casarub.V.dispensatio.nu.21. Rod. Tom.1.q.24.ar.8. apud Pey. de Subd. Q.1.cap.26 V.* dixi de *Jure.* & praxis approbat.

54 Aliæ autem sunt pœnæ de jure municipali Religionum, & de istis consuli debent Constitutiones, quas quælibet Religio sibi statuit; & Nos examinabimus eas, quæ sunt in Ordine nostro. Advertimus interea pœnas supradictas, quæ afficere possunt Moniales, etiam de ipsis accipi debere, si a propriis Monasteriis fugerint, sive ad tempus, sive perpetuo, habitu dimisso, aut retento; illæ enim revocandæ sunt ad Monasterium, *cap. Pervenit.* 27. q. 2. & quia eadem ratio est de illis, sicut de viris Religiosis, ideo eisdem pœnis, quæ sibi possunt convenire, sunt puniendæ, ut multi scribunt *Farinac.de Hæres. q.183.n.68.Tamburin.de Jur. Abbatiss. Disp.21.q.5. Lezan.V.Apostata num.5.*

55 Porro Constitutiones Ordinis nostri in ordine ad *Apostatas* ultra Textum; *Tit. Applicatio.* §. 22. & 51. sunt sequentes.

56 Primo. *Quando aliquis e Conventu egressus sine Superioris licentia tacita, vel expressa, & per diem naturalem tantum extra moratus fuerit; is in levem Apostasiam incidit, cujus pœna est trium dierum Carcer, & suffragiorum juris per triennium privatio Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. n. 4. Stat. Gen. Ref. cap. 2. delli Apost. n. 4.*

57 Secundo. *Qui cum licentia exiens extra Conventum, in aliquo loco etiamsi Ordinis nostri fuerit, sine licentia, aut necessitate pernoctaverit, leviorem contrahit Apostasiam, pro qua biduo est carcerandus, & biennio, jure suffragiorum privandus. Stat. Gen. Ord. l. cit. num 6. Stat. Gen. Ref. l. cit. nu. 5.*

58 Tertio. *Qui sine licentia egrediens, eadem die ad Conventum revertitur, quod est levissimum Apostasiæ genus, per diem carceretur, & per annum voce activa, & passiva privetur. Cum recidivis autem, & supradictos Apostasiæ gradus multiplicantibus, duplicari, & multiplicari debent pœnæ. Cui autem privatio suffragiorum non conveniret, pro qualibet anno privationis, deferat signum probationis per mensem. Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 7. 8. & 9. Stat. Gen. Refor. l. cit. num. 7.*

59 Quarto. *Morans triduo extra Conventum, etiamsi ad Superiorem accessum prætendens, si sine licentia egressus fuerit, in gravem incidat Apostasiam: ad quam puniendam pro prima vice, triduo est carcerandus; coram Fratribus capitulariter congregatis semel in pane, & aqua jejunare debet, ac per triennium suffragiorum jure destitui. Secunda vice, duplicata hac pœna, caparonem etiam per tres menses deferat, ultimumque locum in suo Ordine habeat. Si tertio, & quarto in idipsum prolapsus fuerit, in graviorem, vel gravissimam pœnam incurrat. Et si illi privatio voti non conveniat, teneatur quotidie dicere culpam in Refectorio spatio unius anni, vel longiori tempore pro modo Apostasiæ.*

60 Quinto. *Si autem extra Conventum per octo dies moram traxerit, gravioris Apostasiæ Reus declaratur, & per tres menses Carceribus mancipari debet: quo tempore per tres dies in qualibet hebdomada in publico Refectorio in pane, & aqua, sexta feria, spatio unius Miserere, sibi flagella disciplinæ infligat: ac suffragiorum jure sexennio destituatur. Relapso duplicentur pœnæ: probationis signum per annum; & ultimus locus in suo Ordine adjungatur. Triplicantem vero suffragiorum jure perpetuo destituimus: & ad carcerem annalem, vel triennalem, probationisque signi delationem condemnamus: quo tempore singulis quibusque feriis sextis disciplinam faciat: in pane, & aqua jejunet coram Fratribus: ultimum locum in suo Ordine teneat: utensilia lavet: & Conventum pro Carcere habeat: ex quo nisi in processionibus, & pro publicis utilitatibus exire non possit. Quarta vice autem Apostasiam hanc iterans, ad Triremes, arbitrio Superioris, condemnetur. Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 11. 12. 13. & 14. Stat. Gen. Refor. l. cit. n. 9.*

61 Sexto. *Qui ultra hæc, etiam habitum dimiserit, & intra duorum mensium spatium reversus non fuerit; vel etiam non dimisso habitu, ultra duos menses in Apostasia perseveraverit; hunc gravissimæ Apostasiæ Reum judicamus. Qui pro prima vice puniri debet Carcere trium mensium: delatione caparonis per triennium: (& hoc tempore, singulis sextis feriis, in publico Refectorio, sine caputio, in pane, & aqua jejunare debet), privatione vocis activæ, & passivæ per decennium: retentione ultimi loci in suo Ordine: lotione utensilium per illud tempus: ac carceratione per Conventum; unde nisi ad processiones, & publicas utilitates exire non possit. Si secundo in hanc Apostasiam inciderit, supradictas pœnas duplicamus, & aggravamus. Tertio vel extra Ordinem, ut incorrigibilis expellatur, vel ad Triremes per decennium condemnetur; Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 15. Stat. Gen. Ref. l. cit. n. 10. & 11. Et hoc idem habet Textus. Tit. Applicatio §. 51.*

62 Septimo. *Qui, sine necessitate alio, vel alia via vadit, quam sibi per facultatem liceat; quique tempus in facultate præscriptum excedit; quique sine socio de loco ad locum proficiscitur; In Apostasiam gravem, vel levem, & in earum pœnas, judicio Superiorum, incidat. Stat. Gen. Ord. l. cit. nu. 17. Stat. Gen. Ref. l. cit. nu. 12.*

63 Octavo. *Obedientiales litteræ Superiorum Generalium vigorem non habeant, nisi obtento in scriptis Superioris Provincialis consensu; quem in itinere ostendere, simul cum obedientialibus itinerantes teneantur; aliter habeantur, tanquam illegitimæ, & puniantur, ut Apostatæ graves. Et si quis sine præfato consensu discesserit, ultra pœnas in Apostatas latas, rediens ad propria, tanto tempore ultimum locum teneat, quanto tempore abfuit a Provincia. Stat. Capit. Roman. 1688. Pro Cismont. famil. nu. 1. & 43. Hæc* quidem satis prolixa, ac multis difficultatibus implexa, quæ animos Judicum non raro torquent. Unde pro viribus dilucidare conabimur, solutione sequentium dubiorum.

64 Prima dubitatio est circa primum Statutum; & est, quomodo accipi debeant verba illa *per diem naturalem tantum extra moratus fuerit?*

65 Respondeo, quod dies dividitur in naturalem, & artificialem. Artificialis accipitur pro tempore, quo sol manet supra horizontem, vocaturque ab Astronomis *arcus diurnus*; hic porro dies variatur in longitudine durationis juxta diversitatem obliquitatis Zodiaci ad horizontem, (sive elevationem poli supra horizontem, quod perinde est.) & locum solis in signifero; ita ut, si sol existat in solstitio hyemali, dies est minimus; in æstivo autem maximus; in æquinoctio autem medius. Et in Italia minimus dies est novem horarum plus, minus; medius duodecim; & maximus quindecim plus, minus, juxta poli regionis variationem. Naturalis vero est spatium, in quo sol revertitur ad idem punctum horizontis occidui, sive ortivi, sive meridiani, aut imi Cœli, secundum varium modum computandi dies. Nam *Itali* computant horas diei ab occasu solis; *Babilonii* ab ortu; *Germani*, *Hispani*, *Galli*,

An-

Angli, sicut & Astronomi a Meridie; dies vero Ecclesiasticus ab imo Cœlo, sive media nocte. Hic autem dies naturalis perpetuo est vigintiquatuor horarum, & constat ex una die, ac nocte artificiali, ut communiter docent Astronomi, & scripsit *Alexand. Consl. 190. nu. 20. lib. 6. Tusc. Concl. 407. n. 2. lit. D.*

66 Debet autem accipi dies completus, & integer horarum vigintiquatuor, in quo maneat extra Conventum Religiosus, ut levem *Apostasiam* committat. Nam dicit Statutum per diem naturalem; dictio autem *per* perfectionem importat: unde Testes deponentes, quod quis possedit *per annum*, intelligitur per annum perfectum, & completum, ut *l. Urbana familia. §. final. ff. de Verb. sign. Jo. de Imol. Consl. 101. num. 1. apud Tusc. Concl. 324 num. 2. lit. D.* Nec tempus termini debet computari in termino, in hoc casu; tum quia, si computaretur, non esset perfectus terminus assignatus pro absentia, qui est diei naturalis; tum quia dies termini non computatur in termino hic, cum simus in pœnalibus, & odiosis. *Tiraquell. de Retract. lignag. §. 1. num. 17. & 21. apud I. B. Nicola. Reg. jur. Tom. p. lib. 4. fol. 323. l. p. ff. Si qui causis. Gloss. in rap. Quisquis in V. Ex ea 4. q 5.*

67 Secunda dubitatio est super secundo Statuto, & est quidnam importet illud verbum *pernoctaverit sine licentia, & necessitate*, ad hoc quod incidat in Apostasiam leviorem:

68 Respondeo, quod pernoctare extra Conventum est per totam noctem manere extra Conventum; unde habetur in *l. Urbana familia. §. final. ff. de Verb. sign. Pernoctare* extra Urbem intelligendus est, *qui nulla parte noctis in Urbe est. Per* enim totam noctem significat. Sequitur ergo, quod, qui antequam sol oriatur, in Conventum redit, nullam pœnam incurrit, quia, cum aliqua parte noctis in Conventu fuerit, non potest dici, quod extra pernoctaverit; omine enim noctis venit tempus, quo sol non est super terram. Quod, si quæras, de qua licentia intelligatur hoc Statutum; dico, quod de omni licentia, nempe, expressa, tacita, præsumpta, & interpretativa, prout supra *num.* 14. explicuimus. Proinde, ad incurrendam pœnam Statutariam oportet, quod non sit locus alicui ex quatuor speciebus assignatis licentiæ, & hoc non potest esse, nisi Prælatus, concedendo licentiam exeundi, expresse ordinaverit, ne ullo modo Subditus extra Conventum pernoctet; aliter semper esset locus licentiæ, saltem præsumptæ, aut interpretativæ.

69 Adverto autem, quod Statutum addit, aut necessitate, & sensus est, quod, ad hoc, quod aliquis possit puniri, ut *Apostata* de leviori, oportet, quod pernoctaverit, absque ulla licentia, ut supra explicatum est; aut absque necessitate; hoc est, casu, quo non intervenerit licentia; si tamen aderit necessitas pernoctandi, *apostasia* non incurratur; ita ut, aut licentia, aut necessitas alternative requiratur. Nomine autem necessitatis venit quodlibet justum impedimentum, ut notat *Sanctor. de Pœn. rap. 9. q. 3 fol. 391. init.*, aut etiam utilitas proximi, vel propria; eo quia in jure necessitas, & utilitas parificantur. *12. q. 2. in Summ. Innoc. in cap. Cum omnes. de Const. Abb. in rap. Ut super num. 15. de Reb. Eccl. non alien.* Judicare autem de tali necessitate, aut utilitate, aut impedimento spectat ad Superiorem, qui tamen circa hoc debet in mitiorem partem inclinare, ut delictum excludatur; nisi tamen necessitas esset colorata, & verus dolus sub tegmine impedimenti, ut non raro evenit.

70 Tertia dubitatio est circa tertium Statutum, & est, de quo die debeat intelligi, an de naturali, an de artificiali.

71 Respondeo, quod de artificiali. Ratio est, quia in primo Statuto aperte ponitur absentia a Conventu per diem integrum naturalem ad *apostasiam* levem; & in secundo, absentia per integram noctem (quæ est dimidium diei naturalis) ad *apostasiam* leviorem; ad levissimam ergo *apostasiam* oportet, quod assignetur adhuc minor absentia, ut decrescat crimen, & pœna, & ideo assignetur para diei artificialis. Si enim intelligeretur dies naturalis, posset esse majus tempus absentiæ, & minor pœna delicti, quod est contra rationem, quia posset quis hora vigesima diei primæ mensis exire a Conventu, & redire hora decima octava diei secundi mensis, & prætendere, non commisisse *apostasiam*, nisi levissimam, quia esset reversus eadem die naturali; & hoc modo pernoctasset extra Conventum, & amplius, & minus deberet puniri, quam si simpliciter pernoctasset; quod esset absurdum. Ideo debet accipi Statutum de die artificiali, & ita etiam, & bene sensit *Sanctor. de Pœn. rap. 9. Q. p. V. Respondeo secundo fol. 387.*

72 Quarta dubitatio circa idem Statutum est, an, ut *apostasia* censeatur levissima, teneatur *apostata* reverti ad eundem Conventum, a quo discessit?

73 Respondeo, quod licet Statutum videatur dicere quod debeat reverti ad Monasterium, a quo discessit, cum sic habeat, *eadem die ad Conventum revertitur*; & hoc etiam rationabile videatur, ut Subditus fugitivus revertatur ad obedientiam Superioris, in quem fugiendo peccavit; tamen hoc necessarium non est, sed sufficit, quod intra diem naturalem ad aliquem Conventum Religionis, & ad obedientiam illius revertatur, sicque approbat Consuetudo. Et hoc quidem rationabiliter; quia crimen *apostasiæ* non incurritur ex hoc, quod Subditus fugiat ab obedientia prius Superioris particularis, & signati, sed ipsius in quantum Prælatus est, & representat officium, & non personam. In eo autem, quod repræsentant, omnes Prælati respective sunt idem, cum eadem polleant facultate; proinde, si revertantur ad obedientiam alicujus Prælati Religionis, idem est, ac si ad proprium Conventum reverterentur. Quod si præcise deberent reverti ad eundem Conventum, daretur casus, quod coacti essent in majorem *Apostasiam* incidere, & contra propriam voluntatem delinquere, quod est contra rationem; Etenim potest quis se elongasse per decem milliaria a suo Conventu, ad quem si vult reverti eadem die, non sufficit sibi hora, cadente jam sole, & cogeretur sic reverti die sequenti, & fieri Reus majoris *Apostasiæ*; tempus autem habet se præsentandi in Conventu viciniori, ad quem pertingere potest, ante solis occasum, & sic levissime tantum deliquisse. Et hæc resolutio quadrat non tantum in hoc, sed in omnibus gradibus *apostasiæ*, in quibus limitandis juxta tempus absentiæ, non præscribitur reversio ad Conventum, a quo fuit *Apostatum*, sed sufficit ad aliquem Conventum Religionis.

74 Quinta dubitatio circa idem est; An supra data resolutio quadrat, si *Apostata de Strictiori Observantia*, se presentet coram Superiore locali Conventus *Regularis Observantiæ*, & vice versa?

75 Respondeo affirmative, etenim quamvis ista duo membra *Ordinis Minorum* diversos habeant Superiores Provinciales, & locales, diversas Constitutiones particulares, diversumque modum vivendi, puta strictiorem, & mitiorem; tamen sunt unus, & idem Ordo, tum quia militant sub eodem capite, tum quia reguntur iisdem Constitutionibus, puta Generalibus totius Ordinis; tum quia eandem omnino Regulam profitentur. Unde, sicut professio Regulæ facit Monachum, *Text. in cap. Porrectum de Re-*

Regalar. cap. Ut Clerici. cap. Ex parte. eo. tit. cap. Conſaluit. Qui Cler. v. vove. ita ejuſdem Regulæ, ac earundem Conſtitutionum Obſervantia faciunt Monachum ejuſdem inſtituti. Nec diverſitas vocabuli inducit diverſitatem in re, quando id, quod apponitur vocabulo, exprimit potius, quam diverſificet ſignificatum vocabuli. Ut ſi dico vinum generoſum, hoc adjectivum non inducit diverſitatem in re ſignificata per vocabulum vini, ac ſi diverſa res eſſet vinum, & vinum generoſum; Sed exprimit qualitatem, quæ ex natura vini ſibi competit. Ita in caſu: *Regularis Obſervantia*, & *Strictior Obſervantia* non important diverſitatem, quia *Obſervantia Regularis* importat ſtatum Fratris Minoris obſervantis Regulam, abſque privilegio temperante; & per hoc diſtinguitur ab Ordine *Minorum Conventualium*, qui profitentur quidem eandem Minorum Regulam, ſed per privilegia mitigatam; & ideo diminute. Frater autem *Strictioris Obſervantiæ* importat quidem eandem Obſervantiam Regulæ: & ideo per hanc diſtinguitur a Conventuali; non diſtinguitur vero ab Obſervante per hoc, quod ſit *Strictior Obſervans*, quandoquidem ſtrictius obſervare non diverſificat, imo convenit, & magis exprimit naturam, & conditionem Obſervantiæ.

76 Proinde, cum membra ejuſdem corporis ſint, eundem Generalem, & Caput Totius Ordinis ſibi ſtatuant, & iiſdem Legibus Generalibus vivant, ad quas tenentur recurrere, quando occurrunt caſus, non expreſſi in propriis Conſtitutionibus. *Stat Gen. Refor. cap. 12. num. 3.* Sequitur, quod *apoſtata*, ſe præſentans Superiori Conventus, ſive *Regularis*, ſive *Strictioris Obſervantiæ*, ſemper dicitur reverti ad Religionem ſuam. Quod magis patet ex diſpoſitione *Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 7. num. 7. Capit. Gen. Vallisolet. 1670. pro Ultram. famil. num. 3. Orb. Seraph. T. 4 fol. 193. num. 3.* per quam decernitur, quod Fratres *Obſervantiæ*, tum *Regularis*, tum *Strictioris*, ſi perveniant ad Civitatem, aut locum, in quo ſit Conventus Ordinis, ſub pœna *Apoſtaſiæ*, antequam ad ſua negotia inibi divertant, debeant petere benedictionem a Superiore Conventus. Ex quo deducitur reciproca obligatio hoſpitandi in Conventu; recognitio Superioris, tanquam Prælati proprii, a quo petenda ſit benedictio ad manendum extra Conventum, & tandem facultas recipiendi, puniendi, & abſolvendi *apoſtatas*, ſive ex *Regulari*, ſive ex *Strictiori Obſervantia* ſint.

77 Sexta dubitatio eſt circa Statutum, numero Superiori tactum, & eſt, an tanquam *Apoſtata* poſſit puniri Frater ex alieno Conventu, vel Provincia, qui non petita benedictione Superioris, ut præfertur, manet etiam pernoctando in loco, a quo Conventus aliqualiter diſtat.

78 Reſpondeo, quod diſtinguendus eſt caſus, ſecundum varietatem diſtantiæ loci a Conventu. Si enim Conventus non abeſt a loco ultra dimidium milliarii Italici, tenetur Frater parere Statuto, & ſi negligit ex contemptu, puniri debet tanquam *Apoſtata*. Si vero diſtat per plus, nec tenetur Statuto, nec in ullam pœnam incidit. Ratio eſt, quia obligatio Statuti eſt, quando *in loco, in quo moratur Frater, Conventus Religionis extat*. Quod, ſi extet diſtanter a loco, ultra dimidium milliaria, non dicitur *eſſe in loco*, nec intrat diſpoſitio Statuti. Quia ex vigore *Concil. Trid. ſeſſ. 25. de Regal. cap. 8.* Regulares, qui ſunt in aliqua Civitate, vel loco, vocati, compelli poſſunt ab Epiſcopo ad accedendum ad publicas proceſſiones; ſi vero diſtent ultra dimidium milliaris, accedere non tenentur, ut declaravit *Sacra Congregatio*, multis hoc referentibus *Flau. Cherubin.*

2. *Tom. Bull. 41. B. Pii V. apud Lezan. Tom. 1. cap. 9. n. 47. & V. Proceſſio. num. 3. & ibi Portel. eo. V. num. 2. in Addit. Barboſ. in Conc. Seſſ. 25. de Reg. cap. 8. num. 20. & ibi. Ricc. Piaſec. Ugolin. Armendar. & Salgad.* Sequitur igitur, quod diſtantes ultra dimidium milliaria, non dicuntur *extare in loco*, & proinde, ſi per tale ſpatium diſtat Conventus, non incurritur Apoſtaſia.

79 Septima dubitatio eſt ad idem Statutum, & eſt, cum dicat Statutum illud *ſub pœna Apoſtaſiæ*, de qua nam debeat intelligi, de gravi, an de levi?

80 Reſpondeo, quod non ſolum in hoc, ſed etiam in quovis alio Statuto, in quo apponatur pœna *apoſtatarum* abſolute, non determinando gradum delicti, puta, *apoſtaſiæ* gravis, an levis, ſemper debet intelligi *apoſtaſia* leviſſima. Quia, quando in Statuto pœna non eſt determinate expreſſa, ſemper debet intelligi pœna mitior in tali ſpecie pœnæ. *arg. l. Reſpiciendam. ff. de Pœn. Falgoſ. Conſ. 157. ℣. Rectiſſime in fin. Innoc. in cap. Cum tu. de Teſt. apud Abb. in c. 1. n. 35. de Judic.* Et ratio eſt, quam eleganter expreſſit *Bald. Conſ. 250. n. 12 ℣. Quædam alia. lib. 1. & Conſ. 382. nu. 16. lib. 2. apud Taſc. lit. P. Concl. 219. num. 8.* quia pœna major eſt rigor; minor vero eſt æquitas; ſed æquitas ſcripta præfertur rigori ſcripto, unde concluditur, quod mitior pœna ſemper eligi debet.

81 Octava dubitatio eſt, cum dicat Statutum tertium, ſupracitatum num. 58. *qui ſine licentia egreſſus, eadem die ad Conventum revertitur, &c.* an debeat intelligi de quavis parte diei, etiam minima, per quam maneat extra Conventum; itant, ſi exeat abſque licentia, & maneat per tres, vel quatuor horas tantum extra Monaſterium, debeat plecti pœna *apoſtatarum* leviſſima.

82 Reſpondeo, quod pœnæ *apoſtatarum* aliæ ſunt de jure communi inflictæ, de quibus ſupra diximus a *num. 42.* aliæ vero de jure municipali Religionum, & quæ de jure communi ſunt, ſpirituales ſunt, ut vidimus; quæ autem de jure noſtro Statutario ſunt, ut plurimum corporales, ut carceratio, flagellatio, jejunia, lotio utenſilium, delatio caparonis, & privatio caputii; licet nonnullæ etiam ſint incorporales, ut privatio ſuffragiorum, & præcedentiæ &c. Ab iſtis autem pœnis incurrendis ſalvat parvitas materiæ, ut oſtendimus ſupra *num. 18.* & in ſubjecta materia dari *apoſtaſiam* venialem docet etiam *Sanctor. Comment. cap. 2. Itant. 65. ℣. Reſpondeo cum Apoſtaſia. fol. m. 182.* poſt alios, quos citat *Navar. Roderic. Graff. Peyrin. Lezan. D. Tho. 2. 2. quæſt. 59. art. 4. ad 2.*: Et quia Excommunicatio, & aliæ pœnæ ſpirituales, quæ *apoſtaſiam* ſubſequuntur, ſupponunt peccatum mortale, ex notis juribus ſequitur, quod datur *apoſtaſia*, ita levis, & venialis, quod in ea nulla incurratur Excommunicatio; ut ſi per tres, aut quatuor paſſus, aut etiam decem, quis exiret ſepta Monaſterii, & per breviſſimam partem temporis ibi moraretur, ut omnes concedunt.

83 Ut autem dicebamus ſupra *num. 25.* pœnæ, quæ infliguntur in foro externo, graviorem requirunt materiam, quam in interno; proinde, licet furtum unius aurei ſit peccatum mortale, & ſi furanti appoſita eſſet excommunicatio, furans aureum eſſet Excommunicatus, tamen fur non poſſet puniri in foro fori pœnis corporalibus ſancitis contra fures, quia materia illa, quæ ſufficit pro pœna ſpirituali, non eſt ſufficiens pro ſubeunda corporali in foro contentioſo. Quidquid ergo ſit de materia ſufficienti, tum in ratione diſtantiæ a Conventu, per quam elongatur *Apoſtata*; tum in ratione temporis, per quod moratur extra Clauſtra pro incurrenda Cenſura, de

qua nolo disputare, cum hoc spectet ad Casuistas, dico quod ad incurrendam *Apostasiam* levissimam in foro judiciali requiritur, quod Religiosus, qui absque licentia exiit, maneat extra Conventum pro majori parte diei artificialis.

84 Fundamentum istius resolutionis est tenor Statutorum; in quibus statuuntur gradus *Apostasiæ*, judicialiter punibiles; puta, gravissima, gravior, gravis, levis, levior, & levissima. Cum igitur pro levissima *apostasia* assignetur dies artificialis pro discessu, & reditu; & ultra superlativum non detur excessus; sequitur, quod Statutum non judicet punibilem *apostasiam*, quæ sit minor assignato spatio, puta, *apostasiam* horarum; si enim hanc voluisset esse punibilem, hanc statuisset pro termino minimo.

85 Dicetur forte contra hoc, quod Statutum determinat spatium *apostasiæ* levissimæ, ut consistat in horis; quandoquidem vult discessum, & reditum intra diem artificialem; quod non potest esse, nisi *apostata* sit absens per horas tantum. Unde, si aliquis exit e Conventu, & post horam revertitur, revertitur eadem die, prout dicit Statutum, & sic erit locus pœnæ statutariæ.

86 Respondeo negando assumptum. Quia omne spatium temporis, licet componatur ex horis, non tamen affertur nomine horarum, sed nomine imposito ad illud significandum; dies siquidem artificialis, & naturalis, nox, hebdomada, mensis, annus, lustrum, sæculum sunt spatia temporis, quæ ex horis componuntur, sicut etiam horæ ex minutis; tamen, si afferuntur, ex communi vocabulo non significant multas horas, ex quibus constant, sed spatium illud, quasi unum. Ut si dico hebdomadam unam, non intelligo septem dies, neque horas 168. ex quibus illa constat; sed intelligo spatium illud temporis, tanquam unum totum; & sic habet communis usus loquendi juxta quem verba, & vocabula legis sunt accipienda; attento maxime, quod usus loquendi significato vocabuli est præferendus. *Bart. in Proem. ff. & in l. Instrumentorum. ff. de Fid. instr. & in Authent. Sacramenta. C. si adv. vend. Abb. in Proem. Decretal. num.* 8.

87 In proposito autem dies artificialis, quamvis revera ex horis constet, non tamen significat horas, sed spatium determinatum tantæ durationis. Proinde, si Statutum dicit *eadem die revertitur*, non potest significare horas, ac si revertens post tres, aut quatuor horas, juxta commumem usum loquendi, dicatur *reversus eadem die*. Præterquamquod exponendum est Statutum, ut juri communi, & rationi cohæreat, cum Statuta sint ita interpretanda, ut minus, quam possit, jus commune lædatur, *DD. in l. Omnes populi ff. de just. & jur. & in l. final. §. In computatione. C. de Jur. deliber. Mascard. de Stat. Interpret. Concl. 12. n. 1. & seqq. Ciriac. Cont. 25. n. 13.* & ne a Sapientibus reprehendantur. *l. Si Salvius. 6. de leg. præst. Rota. decis. 708. num. 5. Par. 1. divers. Merlin. decis. 564. num. 14. apud Conciol. ad Stat. Eugub. Prælud. num. 27.* Esset autem contra rationem, si de horis deberet intelligi, quia tolleret parvitatem materiæ in foro judiciali in casu *apostasiæ*, quod tamen debet concedi, tum suadente ratione, tum ita firmantibus Doctoribus, quos supra dedimus.

88 Dies igitur artificialis expressus in Statuto, intra quod debet reverti *apostata*, ut subeat pœnas carceris &c. debet constare ad minus ultra dimidium horarum, ex quibus constat, juxta differentiam temporis, ita ut, si *apostata* revertatur infra tot horas, quæ integrant dimidium diei, non debeat dici revertisse eadem die, & sic esse locum Carceri &c. sed dicatur revertisse post tot horas, ob quod pœna Carceris non potest dari. Ratio est, quia dies, ut dicebamus importat unum totum, reversio ergo in eadem die, importat reversionem in illo toto. Dimidium autem totius est pars, & quando in jure absolute ponitur pars, intelligitur de dimidio totius; *cap. 2. §. Statuimus. junct. gloss. in V. Ultra mediet. de Decim. in 6. l. Nomen. filiar. §. Portiones. ff. de Verb. sign. Abb. in cap. Super eo. num. 3. De eo. qui cogn. consf. Corvet. singul. 203. V. Pars Zachari. Add. ad Abb. l. cit. litt. E.* Sequitur proinde, quod revertens intra dimidium diei, non potest dici, juxta usum loquendi, esse reversum in die; quia nomine rei (prout est dies) venit totum, non vero pars. *Bart. & DD. in l. de pupill. §. Qui nunciat. ff. de Nov. oper. nunciat.* Et hoc confirmatur ex *Evangelio Matth. cap. 20. V.* 12. ubi, qui laboraverunt in vinea, conqueruntur, se portasse *pondus diei*, cum tamen non per integrum diem laboraverint, cum ingressi vineam sint hora prima; sed quia per majorem partem diei laboraverunt, dicuntur laborasse in die. Qui vero hora sexta, (quæ est dimidium diei) ingressi sunt; non conquesti sunt, quod laboraverint *in die*, sex enim horæ laboris non sufficiebant ad dicendum, quod *per diem* laboraverint.

89 Resolvitur ergo, quod in facti contingentia observandum est, quo tempore anni acciderit *Apostasia*, & si quidem dies artificialis est quindecim, aut novem horarum, revertens intra septem horas cum dimidia; aut intra quatuor cum dimidia respective, licet sit absolvendus ab *apostasia*, puta, ab Excommunicatione, prout diximus supra *num.* 25. & etiam mulctandus disciplinis, aut jejuniis, arbitrio Superioris localis, juxta majorem, aut minorem diuturnitatem absentiæ intra illum terminum, tamen non est locus Carcerationi, aut privationi suffragiorum, quæ datur pro *Apostasia* levissima.

90 Dicetur forte contra hæc, quod dimidium diei artificialis non est parvitas materiæ, ratione cujus *apostata* statutariis pœnis non sit percellendus; quia parvitas materiæ non est ultra quartam partem, ut patet de non recitante quartam partem Officii. *Lezan. Tom. 1. cap. 12. n. 10. & ibi Petr. Anell. Tract. de Hor. canon. c. 8. dub. 2. n. 5. Sot. Navar. Azor. Less. & Sanch.*

91 Respondeo, quod non est parvitas materiæ respectu pœnarum spiritualium, & proinde incurritur excommunicatio, prout diximus. Sed respectu pœnæ statutariæ inferendæ, cum sit infra minimum terminum assignatum a Statuto ad punibilitatem judicialem, ut supra dictum est, censetur modica pars.

92 Nona dubitatio est, quomodo puniendus sit, qui neque per integrum diem naturalem abest a Conventu, neque intra diem artificialem revertitur.

93. Respondeo, quod si per totam noctem, & partem diei abest a Conventu; sumus in claris, quod scilicet iste debet carcerari per biduum, & privari suffragiis per biennium, ita enim cantat in terminis secundum Statutum; in quo disponitur de pernoctatione extra Conventum absque licentia. Si vero per partem noctis, & integrum diem abest; (ut si egressus post Matutinas non reverteretur nisi ad occasum solis,) difficilior est resolutio. Dicerem tamen, quod si abest per spatium diei artificialis cum dimidio tantum; (ut si tempore solstitii æstivalis, in quo dies sunt horarum quindecim, iste abesset per horas vigintiduas cum dimidia; aut si tempore solstitii hyemalis abesset per horas tredecim cum dimidia), iste deberet carcerari per diem, ut in *Apostasia* levissima, & privari suffragiis per annum; sed ratione majoris absentiæ, ultra assignatam in Statuto ad talem *Apostasiam*, deberet puniri flagellationibus, ac jejuniis pro quantitate absentiæ. Ratio istorum est,

quia

quia spatium illud, per quod abest ultra diem artificialem, non est tantum, quod superet dimidium diei artificialis, proinde non potest pro altera die computari, & ita non ei convenit, nisi carcer diurnus debitus ob absentiam unius diei artificialis. Qui vero intrat major absentia, quam diei artificialis, iste puniri meretur, ut dictum est.

94 Si vero abest per tantum temporis, quod superet diem artificialem cum dimidio, dico, quod debet carcerari per biduum, & privari suffragiis per biennium. Ratio est, quia per triduum carcerari non potest, quia non absuit per diem naturalem integrum; nec carceratio diurna sufficit, quia absuit per plus, quam sit dies artificialis. Porro absentia, quæ ultra diem artificialem superest, superat dimidium diei, qui moraliter computatur pro uno, ergo sibi debetur carcer duorum dierum &c.

95 Dicitur forte, hanc resolutionem esse irrationabilem, quandoque potest dari casus, quod aliquis maneat extra Conventum per plus temporis, & tamen minus puniatur, quam alius, qui per minus tempus absuerit. Nam potest quis in solstitio æstivo abesse a Conventu per viginti duas horas cum dimidia, & non debebit puniri, nisi Carcere diurno, ut dictum est; cum tamen alius, qui in hyemali absit per quatuordecim horas tantum, puniri debeat Carcere biduano.

96 Respondeo hoc esse quid accidentale, de quo lex non curat, & quod nequit legem reddere irrationabilem. Ipsa enim considerat proportionem absentiæ, comparando eam cum quantitate diei, & ista est perpetua. Quod postea hæc aliquando fit major, aliquando minor pro quantitate dierum, quæ variatur, lex non considerat. Fateor, quod si nostræ leges Statutariæ fixarent pœnas ad proportionem perpetuam ejusdem temporis, possent servari pœnarum æqualitas; sed quia circa hoc non procedunt regulariter, sed ad arbitrium eorum, qui eas dictarunt, necesse est ad dictamen earundem conformare resolutiones, quæ, si non essent ad exemplum legum Statutariarum datæ, essent reprehensibiles, utpote a legibus discordantes.

97 Decima dubitatio super eodem tertio Statuto est, quidnam intelligatur per illa verba, *cum recidivis, & supradictos apostasiæ gradus multiplicantibus multiplicari debent pœnæ?*

98 Respondeo, quod Statutum hoc melius intelligitur per verba Statuti *Vallisoletani. Tit. de Apost. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 426. col. 2.* a quo desumptum est, & sic sonat: *Pro levissima Apostasia, prima vice uno die, Carceri mancipetur, & suffragiorum jure per annum careat: pro secunda vice ejusmodi pœna duplicetur. Et sic deinceps aggravatis vicibus puniatur. Pro leviori vero, biduo, Carceri pro prima vice carcerari debeat, ac biennio, activa, & passiva voce privatus existat: pro secunda vice pœna duplicetur: ac deinde aggravetur pœna, ut supra. Pro levi autem, pro prima vice, triduo incarceretur, ac suffragiorum jure triennio careat; pro secunda, & tertia vice multiplicetur pœna, ita ut, si in hoc frequentius incidet, de graviori, vel gravissima etiam quandoque puniatur.* Sensus autem horum Statutorum est, quod pœnæ latæ, pro quoquo gradu apostasiæ levis, levioris, ac levissimæ duplicentur, si bis in eundem gradum inciderit; triplicentur, si ter; quadruplicentur, si quater, & deinceps inciderit. Excipitur tamen reincidentia apostasiæ levis, ultra tres vices. Quia, si in hoc frequentius incidet, non quadruplicari, aut quintuplicari debet pœna, prout in leviori, ac levissima, sed de graviori, vel gravissima etiam quandoque debet puniri; ut concludit citatum Statutum, quod in Statutis Ordinis compilatis per *Sambucam Generalem* deest, & ideo apponere volui, ne Judices decepti remaneant per talia *Sambucana*, quæ corrigi debent, ut alias dictum fuit.

· *De Amno de Delict. & Pœn. Par. III.*

99 Undecima dubitatio est, dato casu, quod quis prima vice in levem, secunda in leviorem, & tertia in levissimam lapsus sit, quomodo regulandæ sint pœnæ?

100 Respondeo, quod proposita dubitatio sex modis variari potest, & frequentius accidere potest talis promiscua mutatio, quam quod idem gradus duplicetur, aut triplicetur. Potest enim primo committi levis; secundo levior; tertio levissima: vel primo levior; secundo levissima; tertio levis: vel primo levissima; secundo levior; tertio levis: vel primo levis; secundo levissima; tertio levior: vel primo levior; secundo levis; tertio levissima: vel primo levissima; secundo levis; tertio levior. Quoquo ergo modo istæ accidant, duplicari, aut triplicari debet pœna juxta id, quod importat ex se illa *Apostasia*, quæ secundo, vel tertio committitur. Hoc est, si secunda, vel tertia *Apostasia* sit ex se levis, levior, aut levissima, duplicari, aut triplicari debet pœna illa, quæ esset ex se sibi debita. Demus casum, quod quis primo committat *Apostasiam* levem, cui debetur triduana carceratio, si secundo incidat in leviorem, sibi debetur carceratio quatriduana; ratio est, quia sibi debet duplicari pœna, cum secundo deliquerit; pro *apostasia* autem leviori ex se debetur Carcer biduanus; ergo, quia debet duplicari, dandus est Carcer quatriduanus; si tertio committit *apostasiam* levissimam, dandus est Carcer triduanus, quia triplicanda est illa pœna, quæ ex se sibi deberetur; & ita, si tertio esset *apostasia* levior deberetur Carcer sex dierum, & si esset levis, conveniret Carcer novem dierum, & quod dicitur de Carcere, accipiendum est etiam de privatione suffragiorum, cum pari passu ambulent.

101 Duodecima dubitatio est circa citatum Statutum tertium, & est, quidnam significent, & quomodo accipienda sint illa verba, *cui autem privatio suffragiorum non convenit, pro quolibet anno privationis, deferat signum probationis per mensem.*

102 Respondeo, quod commutatio pœnarum semper facienda est, quando pœnam a lege taxatam, ob aliquod impedimentum Reus non potest subire. Cum enim ratio dictet, delicta non debere impunita relinqui, & in facti contingentia non sit locus illi pœnæ, quam lex determinat, rationabile est, quod pœna ordinaria in æquivalentem commutetur; de quo diximus; *Par. 1. Tit. Sententia num. 58.* Commutatio autem talis, ut plurimum committitur arbitrio Judicis; sed Statutum in hoc casu voluit providere.

103 Multis autem de causis potest privatio suffragiorum alicui non convenire, puta, si delinquens esset Clericus, sive laicus; cum enim privatio suffragiorum concernat vocem ad electionem activam, & passivam, prout habetur ex *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 1.* & isti ex se sint incapaces ad Prælaturam, non est ex consequenti locus in ipsis privationi suffragiorum. Pariter; si esset Sacerdos, affectus autem irregularitate aliqua ex defectu, ob quam ad Superioritatem non posset eligi juxta alibi dicta *Tit. Quales. num. 3. & seqq.*, neque in hoc posset convenire pœna privationis suffragiorum, quia ratione irregularitatis, jam ipsa est affectus. Insuper, si commisisset alias delictum, ob quod esset pari modo privatus perpetuo, vel temporaliter; ita ut nova

 pri-

privatio, novam pœnam sibi non adderet, pariter in hoc non posset esse locus tali privationi, prout *Par. 1. Tit. Pœnarum. num. 15.* demonstravimus, quia tempora privationum non possunt confundi. In istis ergo casibus, loco aujuslibet anni privationis, debet per mensem deferre habitum Novitiorum, quod Italice dicitur, *portare le pezzette*.

104 Advertendum autem, quod commutatio pœnæ suffragiorum in *apostasia* graviori, & gravissima, differens est, ac sit pro gradibus infra gravem. Nam, prout habetur in *Stat. Gen. Ordin. cap. 2. §. 8. numer. 16.* commutatur in pœnam dicendi quotidia culpam in Refectorio, & se disciplinandi singulis sextis feriis, juxta stylum Novitiorum, & hoc in *apostasia* graviori per duos annos; in gravissima vero per quatuor. Hoc tamen Statutum non habetur in *Vallisoletano*, a quo desumpta est series pœnarum pro *Apostatis*; sed mutuatum est a *Reformatis*, *Stat. Gen. Refor. cap. 2. Tit. delli Apostati, num. 11.* & ibi insertum pro toto Ordine. An hoc legitime factum sit, & obliget Superiores *Regularis Observantiæ*, quibus ligatur arbitrium, quod habent a jure commutandi pœnas, quæ applicari non possunt, judicent viri docti.

105 Tertiadecima dubitatio est circa illa verba quarti Statuti, in quo dicitur, *Morans triduo extra Conventum, etiamsi ad Superiorem accessum prætendens, si sine licentia egressus fuerit, in gravem incidat apostasiam*; nam in *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. num. 5.* dicitur *Ejusmodi Apostasia* (hoc est levis) *Reus decernitur, qui prætexta accedendi ad Superiores, sine licentia egressus, recta rorum Superiore se sistit*; est enim contradictio, quod eadem *apostasia*, ut gravis, & levis simul puniatur.

106 Respondeo, quod ut probavimus supra *n. 27. & seqq.* qui ex legitima causa, & ad fugiendum gravamen notabile, sive illatum, sive inferendum, confugit ad Superiorem majorem, absque licentia, & etiam contra voluntatem Prælati inferioris gravantis, nullam prorsus incurrit *apostasiam*. Et etiam addo, quod, si causa, ob quam sic confugit ad Superiorem, judicetur, aut sit probabiliter tantum legitima, adhuc nulla debetur pœna *Apostasiæ*, sic confugienti. Ratio est, quia Judex male carcerans, aut male torquens Reum, evadit pœnas male carcerantium, aut torquentium, puta, Excommunicationem, privationem &c. ut *Par. 1. Tit. Pœnarum. n. 95. & Tit. Tortura. num. 28.* diximus, si hoc faeit cum opinione probabili; hæc enim exaludit dolum, sine quo ex communi sententia non datur delictum, cum dolus sit anima illius, prout ex *Bossio Par. 1. Tit. Patronus, numer. 78.* adnotavimus. A pari argo, Subditus confugiens ad majorem Prælatum ex causa probabiliter legitima, nulla debebit pereelli pœna, quis non intervenit in tali casu malus dolus. Et ad hoc punctum bene advertant Superiores majores in talibus casibus; licet enim favora disciplinæ Regularis arbitria sua debeant dare favori Superiorum subalternorum, non possunt tamen contra rationem gravare pauperculum Subditum ad eos confugientem, & calamum quassatum confringere. Proinde, si vident illum recurrisse ad eos ex causa probabili, non subjicere possunt pœnis *Apostatarum*, qui fugiunt *prætextu* illos adeundi; quia probabilitas causæ elidit rationem *prætextus*, sine quo, non est locus pœnæ Statutariæ.

107 Dico amplius, quod, si Subditus sit vir idiota, (ut censetur laicus simplex, Clericus juvenis, seu Sacerdos parum literatus) & credens sibi licere fugere ex quavis causa ad Superiorem majorem sine licentia subalterni, licet iste delinqueret culpabiliter, & deberet puniri, non tamen esset puniendus ordinaria pœna *Apostatarum*, sed alia extraordinaria. Ratio est, quia ut ex *Farinac. quæst. 90. n. 56. & 58. Elisæo. Tr. 4. q. 18. nu. 12. apud Passerin. Trib. Reg. quæst. 28. art. 2. nu. 48.* & Nos etiam *Par. 1. Tit. Patronus. num. 126.* diximus, ignorantia etiamsi sit crassa, dum tamen excludat dolum, semper excusat a pœna ordinaria, & dat locum tantum extraordinariæ. Et credulitas operantis, & opinantis se juste agere, etiamsi sit levis, temeraria, & bestialis, & injusta, excludit dolum; non excludit tamen a temeritate, & lata culpa, ob quam extraordinarie tantum puniendus est Reus. Judicis autem sagacitati, & conscientiæ committitur in facti contingentia examinare, & cognoscere, an ex vera ignorantia, & credulitate, an potius ex dolo palliato peccatum sit, & prout viderit, punire.

108 Verum circa propositum dubium advertendum est, quod allata contradictio inducta est a Collectore statutorum, qui male compilavit *Vallisoletana*, ex quibus Statuta hæc de *Apostatis* desumpta sunt. Tolletur ergo contradictio, si fideliter referatur, *Stat. Vallisolet. ann. 1593. Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 424.* quod sic habet. *Porro gravem Apostasiam dicimus; si quis sine Superioris sui licentia, & contra obedientiam ejusdem, expressam vel tacitam, (etiam sub prætexta ad Superiores accedendi) exierit; sed tamen non jerit; & extra obedientiam, vel triduo permanserit: si vero ad Superiorem, recta quidem accesserit, de levi saltem Apostasia notetur.* Sensus ergo Statuti est, quod, qui *sub prætexta* recursus exit, nec tamen vadit ad Superiorem, si per integrum triduum abest ab obedientia, sit Reus *apostasia* gravis: si autem vadit, & per triduum abest, incurrat tantum levem.

109 Sed quid juris, si non per triduum abest, sed per integrum diem naturalem, nec tamen Superiorem adit? Dico, quod puniendus est de levi; perinde enim est, quod exierit sub illo prætextu invalido, ac si absolute sine licentia abfuisset per diem naturalem; unde etiam puniendus est pœna *apostasiæ* levis, sicut etiam puniendus esset de leviori, & levissima; si Superiorem non adeundo, pernoctasset; vel intra diem artificialem ad Conventum revertisset. Sed si Superiorem adeundo, coram illo se sistit intra diem artificialem; sive pernoctando extra Conventum intra diem naturalem; sive manendo extra obedientiam per integrum diem naturalem tantum, quænam pœna debetur? Dico, quod pœna levis; levior aut levissima respective ad mansionem extra Conventum; nam totum fundamentum dispositionis illius Statuti est absentia a Conventu per triduum, quæ in utroque casu supponitur, puta, sive jerit, sive non jerit ad Superiorem; & attenta eadem absentia tridui ponit eandem pœnam, puta, carcerationem per triduum, & privationem per triennium, quæ æque debetur in gravi, ac levi. Verum est, quod, si adit Superiorem, quia ostendit aliqualem actum obedientiæ, punitur de levi; quæ tamen in carceratione, & privatione eadem est cum gravi; nec importat pœnam minorem, quam simplex jejunium, ut videbimus. Cæterum, si non intervenit triduana absentia a Conventu, non incurritur determinata pœna *apostasiæ* levis, aut gravis; sed illa, quæ præcise sibi debetur, ratione absentiæ independenter a *prætextu* eundi ad Superiores.

110 Quartadecima dubitatio est super eodem quarto Statuto, & quanam pœna puniendus sit, qui abest a Conventu apostatando, non integro triduo, sed per biduum, & amplius?

111 Respondeo, quod debet carcerari per tres dies

dies, & privari suffragiis per tres annos. Ratio est, quia, quoad carcerationem, & privationem, eadem est pœna in levi, ac in gravi, ut patet. Porro absentia a Conventu in levi, est per completum diem naturalem, & in gravi per tres; ergo, sive absit per unum, sive per duos dies, & amplius, non aliud sibi debetur, quam Carcer triduanus, & privatio triennalis. Non debetur autem jejunium, quod præscribitur in gravi; etenim ad incurrendam pœnam integram, & ordinariam pro gravi; requiritur, quod absentia fuerit per triduum integrum, & completum, ut scribit etiam *Sanctor. de pœn. cap. 9. q. 1. V. Respondeo in jure fol.* 388. Nec dicendum, quod pœna non proportionatur culpæ, cum major, & minor absentia eadem pœna percellantur. Quia lex ita præscribit, nec debemus a lege rationem quærere, nec omnium, quæ a majoribus constituta sunt, ratio reddi potest, ut ait Julianus. *l. Non omnium. ff. de legib. & S. C.* Non oportet proinde leges cavillari, sed est ipsis humiliter obsequendum,

112 Quintadecima dubitatio super eodem quarto Statuto est; ex quo in replicante *apostasiam gravem* duplicatur pariter pœna Carceris, & privationis, & jejunii; & additur delatio caparonis per tres menses, & privatio præcedentiæ; in triplicante vero, ultra prædictas pœnas, cadit etiam ea, quæ debetur graviori *Apostasiæ*, quæritur, an talis multiplicatio pœnarum requirat, quod *apostasia* fuerit replicata, aut triplicata in eodem gradu gravis, an potius sufficiat quævis alia *apostasia* levis, aut levior, aut levissima?

113 Respondeo coherenter ad ea, quæ diximus supra *num.* 100. quod nempe attendendus est gradus *apostasiæ*, quæ secundo, aut tertio committitur, & juxta pœnas, quæ taxatæ sunt per eam, quando prima vice committitur, debet duplicari, aut triplicari punitio. Proinde, si primo apostatavit levissime, secundo graviter, & tertio leviori *apostasia* deliquit; sibi debetur duplicata pœna *apostasiæ* gravis; & triplicata levioris. Ratio est, quia intantum crescere, aut decrescere debet pœna, inquantum crescit, aut decrescit malitia. Si ergo prima vice quia delinquit graviter, secundo leviter, tertio levissime, duplicanda quidem sibi est pœna levis, & triplicanda levissima, quia in crimen *apostasiæ* bis, & iterum cadit; tamen, quia minori *apostasia* delinquendo ostendit aliqualem emendationem, ideo multiplicatio pœnæ debet esse præcise secundum gradum debitum crimini, secundo, aut tertio commisso. Sed si vice versa incipit delinquere levissime; secundo leviter, & tertio graviter, juste sibi duplicatur pœna levis, & triplicatur gravis, quia procedendo in gravitate delinquendi, augeri sibi pœnam meretur; & hoc debet pariter procedere, si primo graviter, secundo leviter, & tertio gravissime apostatasset; deberet enim sibi triplicari pœna gravissimæ, ob rationem datam.

114 Sextadecima dubitatio est, circa illa verba ejusdem Statuti, *si tertio, & quarto in idipsum prolapsus fuerit in graviorem, vel gravissimam pœnam incurrat*, & est, an in arbitrio Superioris sit graviorem, vel gravissimam pœnam infligere triplicanti, aut quadruplicanti *apostasiam* gravem?

115 Respondeo, quod iste textus est vitiatus a Collectore, & discordat a *Vallisoletano*, a quo est desumptus, proinde confusionem; & dubietatem in mentem legentis generat. Damus proinde textum genuinum, & est *Stat. Vallisolet. Tit. de Apost. Orb. Seraph. Tom. 3. fol.* 427. *Col.* 1. *init. Pro tertia vice, præter prædictas pœnas, de graviori puniatur. Si autem frequenter in idipsum incidere consueverit, de gravissima puniendus erit*; ex quibus luculenter apparet solutio propositæ dubitationis; si quidem tertia vice cadens in *apostasiam* gravem, debet subire pœnas gravioris, nec potest Superior alias imponere ad libitum. Si autem ultra tres vices similiter deliquerit, danda est sibi pœna *apostasiæ* gravissimæ.

116 Dicetur forte, quod dispositio hujus Statuti contradicit resolutioni, positæ supra *num.* 113., in qua diximus, quod tertio cadens in *apostasiam*, si tertio commissa sit gravis, debeat puniri triplicatis pœnis *apostasiæ* gravis; & tamen ex hoc Statuto puniendus esset pœnis gravioris, quæ longe superant pœnas triplicandas gravis. Ad hoc dico, quod supra supposuimus primam, ac secundam *Apostasiam* in genere levium, proinde ad normam tertii Statuti diximus esse tantum triplicandas pœnas gravis. Sed in hoc quarto supponitur, quod omnes tres *Apostasiæ* sint in genere gravium, & ideo tertio peccans punitur pœna gravioris, quæ longe major est; ita enim peccans ostendit consuetudinem in peccando, quæ inducitur per tres actus imo per duos interpolatos *l. Si triennio. ff. de Stat. liber. D. D. in l. De quibus. ff. de legib. Gloss. in cap. latharius. in V. Appellavit.* 31. *q.* 2. Et sicut per tria furta commissa fit quis latro famosus, & ob tertium furtum suspenditur, licet per duo præcedentia mortem non mereatur, ut dicit *Clar. §. Furtum. V. Scias. tamen. & ibi Cassane. Bald. Jason. Igne. Anani. Capell.* & hoc ideo, quia in tertio furto punitur consuetudo delinquendi, ita est in casu nostro, ubi per pœnam graviorem punitur consuetudo apostatandi.

117 Decima septima dubitatio est circa quintum Statutum, in quo triplicans *Apostasiam* graviorem privatur perpetuo jure suffragiorum, & ad Carcerem annualem, vel triennalem, probationisque signi delationem condemnatur. Quæritur ergo, an in potestate Superioris sit, carcerare talem *Apostatam* ad annum, vel ad triennium?

118 Respondeo, hoc pariter Statutum esse corruptum a Collectore, sive ab impressore, ut notavit etiam *Sanctor. de Pœn. cap. 9. Quæst. 5. V. Respondeo secundo. aut. fin. fol.* 397. ideo restitui debet, juxta *Vallisolet.* 1593. *Tit. de Apost. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 427. V. Pro graviori autem*, a quo desumptum fuit; & sic habet. *Pro tertia vice omni suffragiorum jure perpetuo careat, probationisque caputium triennio integro deferat, quo tempore singulis sextis feriis disciplinam faciat, ac humi genuflexus in Communitate pane, & aqua jejunet, ultimum locum inter omnes teneat; utensilia lavet, & pro Carceribus Conventum habeat, ut, vel sic Conventui adjutorio sit, & non gravamini: nec unquam egredi permittatur, nisi publicæ processionis, vel utilitatis causa. Sanctorus* loco citato dicit, in autographo suo Statuti *Vallisoletani cap. 8. fol.* 35., sic habere, *& ad Carcerem annualem, vel ad triennalem probationis signi delationem condemnamus*. Hoc autem, supra, per Nos datum, jacet in *Orbe Seraphico*, in quo genuina *Vallisoletana* ex integro sunt inserta. In Statutis Ordinis, collectis sub Generali *Sambuc.*, in margine ad præsens Statutum adnotatur sic *Roman.* 1565. indicans, hoc esse desumptum a Statutis illius Capituli; sed hoc mendum est, nam anno 1565. Capitulum Generale fuit celebratum *Vallisoleti*, ut patet *Tom. 3. Orbis Seraphici fol.* 351., nec in illius Statutis aliquid de hoc reperitur: & dato etiam, quod reperiretur ita, prout dicitur in *Sambucanis*, illud fuisset correctum per *Vallisoletana* posteriora de *anno* 1593. Præterea in Statutis *Vallisoletanis* (impressis *Venetiis* 1598. *Typis Io. Anton. Rampazetti*, quibus usque ad *Sambucana* citata, usa est *familia Cismontana*) *cap. 2. Tit. de Apost. fol.* 35. *V. Pro graviori* habetur præcise, pro ut sonat *Vallisoletanum*, supra

pra

pradatum; & huic concordat *Chronologia Seraphica* ad unguem.

119 Quid igitur resolvendum in hac varietate? Dico quod servari debet dispositio Statuti *Vallisoletani*, tamquam legitimi, & triplicanti *Apostasiam* graviorem non debent dari aliæ pœnæ, quam in eo expressæ. Non habetur autem Carcer, nec semestria, ut in reiterante Crimen idem, ut ibidem exprimitur; nec Carcer annualis, ut vult *Sanctorus* ex authographo suo; nec annualis, ut sonant *Samburana*; proinde Carceri formali locus non est. Ratio autem est, quia *Vallisoletanum* noluit in triplicante *Apostasiam* graviorem, triplicare Carcerem; sicut illum duplicat pro eo qui pro secunda vice deliquit, sed ait *pro Carceribus Conventum habeat, ut, vel sic Conventui adiutorio sit*. Animadvertit quidem, quod ex diuturna carceratione Rei, non minus gravatur Religio, quæ alere tenetur Fratrem inutilem in ergastulo, quam Reus ipse, qui ibi manens vacuus ab oneribus Religionis comedit, sicut cæteri, non laborat, sed dormit; ita ut aliquibus inertibus Carcer possit esse saltem in commoditate, si non in deliciis. Ut ergo Reus ex suo delicto non reportet commodum, sed laboret, & ut, vel sic Conventui adjutorio sit, pro Carceribus Conventum habeat, hoc est loco Carceris formalis, novem mensium, (qui sibi deberetur ad proportionem aliorum graduum *Apostasiæ*) Conventum habeat. Dictio enim *pro*, quæ juxta Doctores *Dec. in l. 1. num. 15. C. de Sent. quæ pro eo, quod inter. Salicet. in l. ea. nu. 15. Corn. Cons. 187. col. penult. lib. 2.* varios recipit intellectus, importat quandoque compensationem, sive commutationem, ut scribunt *Ruin. Cons. 60. nu. 6. lib. 2. Hippol. Rimainald. Cons. 157. num. 14. V. Tertia accedit. apud Tusc. lit. D. Concl. 342. num. 20.* ut si testator dicat *relinquo tantum Titio pro legitima, aut pro toto eo, quod prætendere potest a me*; hoc est loco legitimæ, sive &c., & sic capi debet in hoc Statuto in quo *pro* Carcere Conventus datur.

120 Nec dicendum, quod talis commutatio non sit justa, quia non proportionatur Carcer claustralis cum formali; ideo teneri debet dispositio Statuti *Sambnrani*, sive *Vallisoletani* allati per *Sanctorum*. Negamus enim assumptum, tum quia justum est, quod juri consonat; & in jure maxime positivo, ut est hoe, non est semper quærenda ratio, ut supra dicebamus: tum quia in eodem Statuto exprimitur ratio talis commutationis, puta utilitas Religionis, dicendo, *ut, vel sic Conventui adjutorio sit*; tum quia optime proportionatur Carcer claustralis perpetuus cum obligatione succumbendi oneribus Religionis, Carceri novem mensium formali cum exemptione a laboribus, qui sunt cæteris Religiosis communes; imo gravior est hujusmodi Carcer claustralis perpetuus formali novem mensium.

121 Advertendum tamen, quod *Reformati* habent Statutum cum pœnis majoribus pro hoc gradu *Apostasiæ*. Apostatanti enim graviori pro secunda vice datur perpetua privatio suffragiorum: Carcer annualis: trimestre signum probationis: flagellatio: & amissio præcedentiæ: lotio utensilium: & tandem perpetuus Carcer claustralis. Pro tertia autem vice dantur triremes, arbitrio Definitorii, ut patet ex *Stat. Gen. Reform. cap. 2. delli Apostati. num. 9.* juxta quos ipsi tenentur ferre sententiam.

122 Decima octava dubitatio est circa intelligentiam Statuti *Reformati*, modo citati, ubi dicit. *La seconda volta sia perpetuamente privo di voce attiva, e passiva; stia prigione per un anno; e per tre mesi porti la probatione; nel qual tempo ogni Venerdì faccia la disciplina &c.* quæritur igitur, an trimestre signi probationis confundatur cum annua Carcerstione; & de quo tempore intelligat Statutum, dum ait, *nel qual tempo ogni Venerdì &c.*, an scilicet appellet tempus carcerationis, an delationis signi probationis.

123 Respondeo, quod delatio signi probationis non confunditur, cum anno Carcerationis; sed intelligitur subeunda post completum annum. Ratio est quia signum probationis defertur pendens a parte antica, & postica caputii, ut notum est; porro Carcer annualis, cum sit ad pœnam, debet esse formalis; hic vero importat privationem caputii, & chordæ, ut habet *Textus Pract. Crim. Tit. Pœnarum. §. 4.* qui ergo non defert caputium, non potest ex consequenti deferre signum probationis. Lex autem non fertur de casu impossibili; nec illius dispositio debet esse futilis, aut frustratoria; proinde oportet eam exponere, ut locus sit adimplendæ dispositioni, & sic dicere, quod delatio signi probationis per trimestre debeat intelligi, postquam completus fuerit annus Carcerationis.

124 Quo ad secundam partem dubitationis dico, quod tempus appellatum ibi, *nel qual tempo &c.*, licet videatur referri ad tempus trium mensium, quod immediate præcedit; tamen referri debet ad annum Carcerationis. Ratio est, quia Carcer, prout dicebam, debet esse formalis; hic vero importat flagellationem, & jejunium pro qualibet sexta feria, ut patet ex *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 15.* ergo pro toto tempore, quo manet carceratus, talis pœna debetur.

125 Decimanona dubitatio est circa idem Statutum *Reformatum*, ubi dicit *la terza volta sia mandata in galera ad arbitrio del Definitorio*, & quæritur ad quid se extendat tale arbitrium?

126 Respondeo, quod non se extendit ad alias pœnas dandas vice Triremium; sed tantum ad durationem pœnæ triremium omnino dandæ. Ratio est, quia si Statutum loqueretur alternative dicendo v.g. *mittatur ad Triremes, vel talis pœna sibi detur*, utique esset arbitrio Judicis, ut pœnam, sibi melius visam in casu concurrere, imponeret; quando enim in jure, seu Statuto pœnæ alternative ponuntur, maxime si lex loquatur per verba impersonalia passive, Judicis arbitrio stat, unam præ alia imponere, prout ex nonnullis *Glossis* probat *Abb. in cap. Inter cæteras. num. 5. de Rescr. & ibi Gloss. in cap. Sicut de Judæ. & in cap. A crapula. de Vit. & honest. Cler. & in cap. Fraternitatis. 34. dist.* Sed non loquitur ita, sed absolute dicit, *sia mandato alla Galera*, & cum Judex noster non possit alterare pœnas Statutarias, sive immutare, sed teneatur præcise pœnam a Statuto impositam dare, quando delictum est in suo genere perfectum, ut habetur ex *Textu*; *Pract. Crim. Tit. Applicatia §. 61. in fin.* sequitur, quod omnino talis *Apostata* mittendus sit ad triremes. Sed quia commoratio in triremibus potest esse longa, aut brevis, committitur Judicis arbitrio, pensatis delicti circumstantiis, brevem, aut diuturnam infligere; & sic etiam tenuit *Sanctor. de Pœn. cap. 2. Quæst. 5. V. Ex quibus omnibus. fol. 72.*

127 Vigesima dubitatio est circa clausulam quinti Statuti, ubi dicitur, quod condemnatus ad Carcerem claustralem ob triplicatam Apostasiam graviorem. non possit exire a Conventu, nisi in processionibus, & pro publicis utilitatibus. Quæritur igitur, quæ nam sint publicæ utilitates, ob quas carceratus claustraliter possit a Conventu exire?

128 Respondeo, quod utilitas publica dicitur esse illa, quæ bonum, & commodum Ecclesiæ, sive Reipublicæ concernit, & hoc intelligitur, sive spiritualiter, sive temporaliter. Porro hæc multa ha-

bet

bet privilegia, quæ satis diffuse colligit, multis more suo citatis, *Cardinalis. Tusc. lit. P. Conclus. 960. per tot. I. B. Nicola. Reg. Jur. Tom. 2. lib. 14. fol. 219. V. Publica utilitas*. Sed in casu nostro non credo, quod accipiatur in tota sua latitudine, aliter sententia lata contra Reum evaderet elusoria, & ipse posset facili negotio pœnam Statutariam elidere. Si quidem exire de mandato Superioris ad quæstuandum; ad celebrandam missam; concionandum; ministrandum Sacramentum pœnitentiæ; assistendum infirmo moribundo, & alia similia concernunt publicam utilitatem; sicut etiam esse socius, & comitari aliquem Religiosum extra Conventum; si quidem interest Religioni, quod fratres non incedant absque socio ad plura mala cavenda, & antevertendum scandalum, quod oritur apud sæculares, si viderent fratrem absque socio. Posset ergo hoc modo semper exire a Conventu damnatus ad Carcerem claustralem, si exiret ob aliquod ex recensitis muneribus, & solum maneret impeditus, quando pro suo negotio particulari peteret exire a Conventu. Hoc vero esset omnino elidere pœnam delicti; nec hoc potest esse de mente Statuti.

129 Dico igitur, quod in nostro casu intelligenda est *necessitas* copulata cum *publica utilitate*, ita ut, si militet sola *utilitas*, non vero adsit simul *necessitas*, non est locus dispensationi ad exeundum a Conventu pro Carcerato claustrali. Moveor a simili; disposuit *Concil. Trident. Sess. 23. de Refor. cap. 14.* quod Diaconus non possit promoveri ad Presbyteratum, nisi per annum ministraverit laudabiliter in officio Diaconatus; concedit tamen Episcopis dispensare super tali interstitio, *ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem*. Unde advertunt plures Doctores *Roderic. Tom. 3 q. 24. art. 6. Ugolin. de Offi. Ep. cap. 26. §. 27. nu. 3. Mirand. Tom. 1. q. 38. art. 8. Concl. 4. Bonac. de Sacr. disp. 8. q. 22. Pun. 6. num. 2. Villalob. Sum. Par. 1. Tr. 11. diffic. 12 nu. 3. Hieron. Roderic. Resol. 106. num. 22. apud Barbos. in Trident. sess 23. de Refor. cap. 14. num. 2.* non licere Episcopo dispensare, nisi hæc duo simul concurrant, puta, *utilitas*, & *necessitas*. Verum est, quod non requiritur *necessitas* physica, & absoluta, sed moralis tantum, & examinanda committitur judicio Episcopi. Pari modo dicendum est in casu nostro; & licet in *Tridentino* exprimatur *necessitas*, quæ non ponitur in Statuto, tamen dictat ratio, quod hæc debeat subaudiri, aliter, ut dicebam, si deberet intelligi pura *utilitas publica*, pœna lata evanesceret. Attento maxime, quod *publica utilitas*, etiam est, quod criminosi ad aliorum metum debitas pœnas luant; unde, si ratione *publicæ utilitatis* aliquando dispensantur in pœnis, hæc debet esse talis, quæ vincat aliam *publicam utilitatem*, quæ vult, quod pœnæ subeantur; non potest autem illa esse talis, quæ hanc vincat, nisi sibi copuletur *necessitas*, prout dixi. Puto autem, quod *necessitas* potest esse, non solum, quando in Conventu non sunt absolute alii, qui tale munus possent præstare; sed etiam, quando non sunt alii, qui æque bene possent, sicut ille, qui dispensatur. Ut E g., si deberet fieri magna solemnitas, & habenda concio, seu sermo panegyricus, & essent quidem in Conventu alii Concionatores, sed gregarii; excelleret autem, qui est carceratus claustralis: tali casu militaret *utilitas publica* Religionis, & *necessitas*. Sed talis dispensatio commissa est prudentiæ Superioris, qui tenetur in conscientia, cum sit de re gravi, examinare circumstantias, & pensare, si habeatur justa causa dispensandi; & etiam raro hoc concedere; ut carceratus sic pœnam sentiat, & de malo facto resipiscat; aliter, *dispensatio* passim data, & absque causa *utilitatis*, & *necessitatis*, esset Prælato culpabilis *dissipatio*.

130 Vigesimaprima dubitatio est circa clausulam finalem ejusdem Statuti, in qua dicitur, *quarta vice autem Apostasiam hanc iterantes, ad Triremes, ae arbitrio Superioris condemneatur*, & quæritur, utrum in arbitrio Superioris sit, ejusmodi Reum ad Triremes damnare?

131 Respondeo affirmative; nec hoc contradicit resolutioni datæ supra *num.* 126. In qua similem dubitationem negative resolvimus ex *Statutis Reformatis*. Quia Statutum hoc Ordinis, quod examinamus, prout jacet in *Sambucanis*, est vitiatum, nec concordat cum *Vallisoletano* a quo fuit desumptum; hoc enim *Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom. 3 fol. 427. V. Pro graviori. in fin.* sic habet. *Quod, si quis adeo petulans fuerit, ut in idipsum rursum incidere non vereatur, pro modo culpæ augeantur & pœnæ; ita ut (si videbitur) ad Triremes etiam mittatur*. En ergo diversus manifeste sensus. Etenim in *Sambucano* non ponuntur pœnæ iterum auctæ, aut Triremes alternative, prout dicitur in *Vallisoletano*, sed dicitur absolute, *ad Triremes arbitrio Superioris condemnentur*. Loquendo sub hac forma, in qua non est alternativa locutio, deberet dari absolute pœna Triremium, nec esset locus arbitrio Superioris, ut diximus supra *num.* 126. At non sic habet Statutum genuinum, sed loquitur alternative, proinde in arbitrio Superioris est, considerata conditione quartæ gravioris *Apostasiæ* ad Triremes damnare, sive pœnas adaugere supra assignatas pro tertio similiter Apostatante.

132 Vigesima secunda dubitatio est super sexto Statuto, & est, quomodo intelligenda sit prima clausula. *Qui ultra hæc, etiam habitum dimiserit, & intra duorum mensium spatium reversus non fuerit, vel etiam, non dimisso habitu, ultra duos menses in apostasia perseveraverit &c.*

133 Respondeo, quod *Sanctor. de Pœn. cap. 9. Quæst. 4. V. Respondeo ultra hæc fol. 393.* laborat in explicando illam dictionem *ultra hæc*; sed inanis plane labor, cum talis dictio in Statuto genuino *Vallisoletano* non habeatur; & si haberetur, non tamen importaret gravem, ac graviorem *Apostasiam*; ita ut non posset quis delinquere *Apostasia* gravissima, nisi prius gravem, & graviorem commisisset, ut videtur ibi dicere *Sanctorus*, qui satis intricate loquitur; & de hac dictione dicemus infra, exponendo Statutum *Reformatum*.

134 Pariter, neque habentur in *Vallisoletano* illæ duæ dictiones *intra*, & *ultra duos menses*, neque in ullo legitimo Statuto pro toto Ordine reperiuntur, ut facili negotio experiri poterit quicunque omnia Statuta Ordinis, ab anno 1593. ad hæc tempora lustraverit, sicut fecimus Nos attente legendo illa omnia collecta in *Chronologia Seraphica*, & in tertio, ac quarto *Tomo Orbis* pariter *Seraphici*. Unde nescio, quomodo Collector Statutorum, aut unde prædicta desumpserit, nisi forte mutuaverit a *Reformatis*, in quibus tales dictiones, & clausulæ reperiuntur; miror proinde, *Sanctorum* eruditissimum pariter, & oculatissimum hoc non advertisse. En ergo legitimum *Stat. Vallisolet. 1593. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 427. Pro gravissima vero Apostasia, nota, qui primo inciderit, is trimestri Carceri mancipetur &c.* determinando autem paulo supra *Orb. Seraph. T. 3. fol. 424.* gradum gravissimæ *Apostasiæ* ait, *Gravissima vero erit, quando quis timore Dei postposita, ac suæ salutis oblitus, Religionis habitum temere deposuerit; & extra obedientiam perseverans, infra duos menses culpam suam coram Prælato non agnoverit*. Ex quo contextu habetur, quod gravissima tunc sit *Apostasia*, quando

quis

quis *temere*, deposito habitu, per duos integros menses manet extra obedientiam, sicque cessat omnis ratio dubitandi.

135 Sed quid juris, si quis non *temere*, sed bono fine ductus, puta, ne scandalizaret sæculares; sive, ne, ut *Apostata* cognosceretur a Fratribus, incarceraretur, habitum dimiserit? seu quid juris, si habitum non dimiserit, per bimestre tamen extra obedientiam manserit.

136 Dico quod æquali modo erit gravissimus *Apostata*. Ratio est, quia fundamentum gravitatis in hoc casu est mansio bimestris extra obedientiam; dimissio vero, aut retentio habitus non facit ad punctum. Quia, si habitus dimittatur ex fine bono, non dimittitur *temere*; & ita non augetur malitia in delicto; & dato etiam, quod absolute dimitteretur, non cresceret adhuc gravitas Criminis, imo minueretur: nam, ut bene scribit *Peyrin. de Subd. Quæst. 1. cap. 26. ℣. Probatur primo ex d. c. Ut periculosa*. magis perniciosa est vagatio cum habitu, & magis scandalosa, quam eo dimisso. Quia cum habitu nocet sibi, & Religioni, eam suis malis actibus infamando; sine illo autem *Apostata* non nocet, nisi sibi ipsi, cum non cognoscatur ab omnibus. Et sic sive dimittat, sive retineat habitum, si abest per bimestre, erit *Apostata* gravissimus. Unde attendendus non est *Sanctor. de Pœn. cap. 9. Quæst. 4. V. Respondeo quarto. fol. 394* qui vult, quod non simus in casu gravissimæ *Apostasiæ*, si egressus sine licentia, non dimiserit habitum, nam, ut probavimus, dimissio habitus non auget, imo minuit crimen.

137 Vigesimatertia dubitatio est, ex quo per allata Statuta præfigitur triduum pro gravi, octiduum pro graviori, & bimestre pro gravissima *Apostasia*; quid juris, si quis abest per dies intra triduum, & octiduum; vel intra hoc, & bimestre?

138 Respondeo, quod hoc, cum non sit expressum in Statuto, remissum remanet arbitrio Judicis, qui, non solum argumento juris communis *l. Non est. l. Ideo ff. de legi*, sed ejus, quod habetur ex *Texta Prac. Crim. Tit. Applicatio. §. 60.* debet ex Sacris Canonibus, & probatis legibus regulare arbitrium suum. Pro casu autem proposito luculentum habemus exemplum in *Statutis Barchinonensibus*, quibus Regitur *Familia Ultramontana*, quæ in materia pœnarum contra *Apostatas*, breviori, clariori, & universaliori methodo procedunt, quam *Vallisoletana*, quæ servat *Cismontana*. Hæc ergo, pro *Apostasia* infra tres menses, decernunt, *Statut Barchinonen. cap. 6. Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom. 3 fol. 668. col. a. V. Ordinatur*, quod *Apostatæ*, postquam fuerint absoluti, pœna Carceris puniantur, secundum qualitatem fugæ, & quantitatem dierum, per quos in *Apostasia* steterunt: ita ut, pro prima vice tot diebus in Carcere permaneant, quot extra obedientiam fuerunt, & per annum actibus legitimis privati. Pro secunda tempus *Apostasiæ* in Carcere duplicetur, & biennio privati existant, & sine caputio, pane, & aqua tribus diebus jejunent. Pro tertia vero triplicato tempore in Carcere jaceant, & quadriennio privationem sustineant; & idem jejunium subeant tribus diebus in hebdomada qualibet Carceris; & feriis sextis coram Communitate flagellentur.

139 Ex his igitur habetur, quod pœna Carceris, quæ sensibilior, & principalior est, regulatur juxta durationem *Apostasiæ*, ita ut prima vice, quot diebus fuit Frater fugitivus, totidem maneat Carceratus: secunda vice duplicetur, & tertia triplicetur Carcer ad proportionem durationis fugæ. Pari ergo modo potest regulare Judex arbitrium, si fuga fuerit plus tribus, & minus octo diebus, & dare Carcerem, juxta supra dictam proportionem, si secundo, aut tertio deliquerit.

140 Sed hæc regula quadrare non potest, si fuga fuerit major octo diebus, & minor duobus mensibus. Quia pro octo diebus debetur Carcer trimestris ex Statuto *Vallisoletano*; si autem fuga esset quindecim dierum, juxta *Barchinonem* non deberentur sibi, nisi quindecim dies Carceris; & si secunda vice delinqueret, triginta: & si tertia quadraginta quinque tantum; & hoc modo, qui per plus temporis delinqueret, minori pœna plecteretur, quod esset maxime irrationabile.

141 Sed dicendum, quod circa Carcerem trimestrem, qui datur *Apostatæ* per octo dies, non debet augeri per hoc, quod ipse vagaverit per plures dies, neque per mensem, aut plus, quia idem Carcer trimestris, ita datur in graviori, sicut in gravissima *Apostasia*: proinde indifferenter competit pro omni casu, in quo vagaverit ultra octo dies, & citra duos menses. Et ita censendum est de aliis pœnis, quamvis hæc differant in *Apostasia* gravissima a graviori; tum quia, si non aggravatur Carcer, qui est principalior, bene possunt præsumi cæteræ non aggravandæ, cum censeantur, quasi accessoriæ; tum quia, pœnæ ipsæ *Apostasiæ* gravioris sunt satis rigorosæ, ita ut possint optime quadrare, etiam in majori *Apostasia*: tum tertio, quia interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt potius, quam exasperandæ *l. Interpretatione. ff. de Pœn.* & in dubio semper benigniora sunt præferenda. *l. Semper. ff. de Reg. jur. Glos. in Regul. 49. lib. 6.*

142 Vigesimaquarta dubitatio est circa Statutum *Reformatam* in ordine ad gravissimam *Apostasiam*, in quo dicitur; *Chi oltre ciò, lasciato l' habito, non ritornasse nello spazio di due mesi; o con l' habito, non ritornasse dopo detti due mesi, come quello, che commette Apostasia gravissima, deve per la prima volta &c.* quæritur igitur, quomodo sit intelligendum hoc Statutum?

143 Respondeo, quod clausula illa, *nello spazio di due mesi*, hoc est *intra* duos menses, verificatur in quocunque tempore, quod sit ante duos menses completos, & proinde comprehendit diem ultimum, imo horam secundi mensis, tanquam terminum, hæc siquidem dictio includit sua extrema, & excludit ea, quæ sunt extra. *Socin. Consil. 211. init. lib. 2. Gemin. Cons. 181. au. 3. V. Et hoc importat apud Tusc lit. D. Concl. 299. n. 1. & 8. arg cap 1. de Rest. spoliat. in 6.* Alia vero dictio *dopo detti due mesi*, hoc est *post*, sive *ultra* dictos duos menses, licet verificetur in quocunque tempore post duos menses completos, tamen non ita in jure accipitur, sed importat modicum tempus, puta sex, aut decem dies, ut ex *Barbos dict. 428. apud Sanctar. de Pœn cap. 9 Quæst. 4. V. Respondeo secunda. fol. 394.* Sensus ergo Statuti est, quod, si *Apostata*, dimisso habitu, non revertatur, antequam duo menses a sua fuga sint completi; sive retento habitu, per sex, aut octo, aut decem dies, post duos menses exactos, non redierit, judicetur commisisse *Apostasiam* gravissimam.

144 Quid autem, si, habitu non dimisso, non rediret intra bimestre? Dico, quod nil minus eandem *Apostasiam* incurreret; si quidem non redeundo, habitu non dimisso, intra duos menses; & redeundo, habitu non dimisso, post duos menses, periode est. Sed si per plures, quam decem dies post duos menses, (puta, per quatuor, seu sex menses, aut annum, vel annos) reversus fuerit, quid juris? Dico; quod nil minus est *Apostasia* gravissima, & extraordinaria, cui Statuta nostra non assignant pœnam, sed relinquunt arbitrio Judicis, qui in hoc ca-

su

ſu poteſt regulare Carcerem juxta diſpoſitionem Statuti *Barchinonen.* de quo diximus ſupra *num.* 136. alias vero pœnas proportionabiliter.

145 Vigeſimaquinta dubitatio eſt circa ſeptimum Statutum, poſitum ſupra *num.* 68. & eſt quando nam *Apoſtaſia* gravis, aut levis contrahatur, per hoc, quod aliquis vadit ad alium locum; vel per aliam viam, quam ſibi liceat per obedientiam, vel excedit tempus ſibi præſcriptum; vel itineratur ſine ſocio.

146 Reſpondeo, quod ad contrahendam in propoſitis caſibus *Apoſtaſiam*, prout bene advertit *Sanctor. de Pœn. cap. 9. q. 3. V. Reſpondeo ubi. fol.* 390. requiritur, quod Religioſus peccet mortaliter. Peccatum autem mortale eſſe non poteſt, niſi tranſgreſſio obedientiæ ſit gravis; interveniat dolus; & non habeatur licentia tacita, præſumpta, ſive interpretativa; ſive non adſit neceſſitas, quæ locum faciat Epicheiæ. Omnia hæc ſupra explicata ſunt; ſupereſt ſolum declarare, quando nam interveniat tranſgreſſio gravis in ſupra propoſitis caſibus.

147 Dico igitur, quod parva diſtantia loci, ad quem ſe confert Religioſus, ab illo loco, ad quem pergit ex obedientia; itemque directi itineris, a quo detorquet, eundo per aliam viam, menſurari debet a quantitate itineris, ſibi indulti ab obedientia; ita ut, ſi iret ad locum, diſtantem a loco, ad quem ex obedientia vadit; ſive divertat a recta via, per ſextam tantum partem itineris, ſuper quo habet licentiam Superioris, dicenda eſſet parva diſtantia, ratione cujus non incurritur *Apoſtaſia*, ut tenet etiam *Sanctor. loc. cit. circ. med. fol.* 391. & ita, qui haberet obedientiam eundi ad locum, diſtantem per 18. milliaria a Conventu, & hic pergeret ad alium locum, diſtantem a primo per tria milliaria; aut per idem ſpatium deflecteret a recta via, non poſſet ut *Apoſtata* condemnari. Ratio eſt, quia talis diſtantia in comparatione itineris, quod peragit cum obedientia, eſt parvitas materiæ.

148 Pari modo, & ex eodem principio reſolvitur tertium membrum dubitationis; quantitas enim exceſſus temporis ab obedientia indulti eſt relative ad quantitatem ejuſdem temporis; proinde cenſenda erit levis, aut gravis per comparationem ad tempus ipſum. Si ergo exceſſus non ſit ſupra ſextam partem temporis aſſignati, erit cenſendus exceſſus modicus, & parvitas materiæ, & non culpabilis; ut ſi obedientia eſſet quindecim dierum, exceſſus duorum cum dimidio eſſet modicus, prout etiam habet *Sanctor. l. cit. in fin. fol.* 393. qui etiam, & bene addit, quod talis modicitas exceſſus non debet cenſeri, ita præciſa, ut non ſit locus diſcretæ ampliationi, perpendendæ a prudentis Judicis arbitrio.

149 Quantum vero ad ultimum membrum dubitationis, hoc concernit alias diſpoſitiones Statutarias, quæ habentur in *Stat. Gen. Ord. cap.* 3. §. 7. *nn.* 1. 4. & 5. in quibus cavetur, ne fratres exeant a Conventu ſine ſocio, & hoc ſub pœna gravi, etiam Carceris; ne per Civitates, & loca, ubi ſunt noſtri Conventus vadant, niſi aſſociati, ſub pœna pariter *Apoſtaſiæ*; & ne ſine ſocio iter faciant, abſque Generalis indulto, non dando, niſi rariſſime, & ex magna neceſſitate, & hoc itidem ſub pœna *Apoſtaſiæ*, ipſo facto incurrenda. Dico igitur, quod prima, & ſecunda diſpoſitio ex recenſitis reincidunt in idem; & ad hoc, quod ſiat locus pœnæ gravi, etiam Carceris, oportet, quod culpa itidem ſit mortalis; pœna enim, & culpa debent commenſurari, & gravia in Religione cenſentur delicta, quæ culpam mortalem continent, ut alibi habet *Textus. Pract. crim. Tit. delictorum.* §. 2. quod pariter dicendum eſt de pœna *Apoſtaſiæ*. Excuſare ergo debet a pœna tali omne id, quod excuſat a gravitate delicti; puta, parvitas diſtantiæ a Conventu, temporis brevitas; urgentia negotii, quæ exigit celeritatem; paucitas fratrum in Conventu; aut difficultas inveniendi ſocium; neceſſitas; & ſimilia, quæ diſcutere debet prudens Superior, qui non poteſt pronunciare de Crimine, niſi evidenter conſtet de dolo, aut lata culpa, aut manifeſto contemptu legis, ex vulgatis juribus.

150 Circa itinerantes autem, & venientes ad Conventum ſine ſocio, habetur etiam *Stat. Gen. Reform. cap. 8. num.* 34. ita ſonans, *Siano dichiarati Apoſtati quelli, che camineranno ſenza compagno; e ſe non moſtreranno la fede autentica dove, e come l'habbiano laſciato, ſiano dalli Guardiani, dove arrivono, aſſolati per Apoſtati*. Multas rationes, & eruditiones cumulat *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 20. fol. m.* 269. quare Fratres debent incedere aſſociati. Tamen a pœna Statuti excuſat omne id, quod excuſat a gravitate delicti, prout diximus numero Superiori. Major autem eſt difficultas ex Statuto *Reformato* citato. Dantur enim frequenter caſus, quod hoſpites veniant ad Conventum, cum litteris quidem obedientialibus legitimis, & in illis aſſignato ſocio nominato, ſive occurrente, ſed tamen veniunt ſoli; nec habent atteſtationes authenticas ſeparationis a Socio, quas præſcribit Statutum. In caſu ergo quid agendum a Guardiano?

151 Reſpondeo, quod in omni caſu poſſunt occurrere circumſtantiæ impoſſibiles cum obſervatione Statuti; & tunc, ſi hoſpes abſulveretur ab *Apoſtaſia*, gravaretur, & fieret maxima injuſtitia. Si enim in obedientialibus aſſignatur ſocius nominatus, potuit hic divertere a ſocio ſine culpa ſua, & quia ſeparavit ſe ab illo in via, campo, ſylva, tranſitu fluminis, & hujuſmodi locis, (in quibus, cum deſint teſtes, non poteſt haberi præſcripta atteſtatio) per hoc gravi pœna *Apoſtatarum* debeat plecti? hoc iniquum eſt. Si vero obedientiales ſint cum Socio occurrente, & tempore aſſignato, & iſte non habet ſocium, quia nullus ſibi occurrit, nullo modo eſt in culpa, ſi ſolus ambulat, Etenim, ſi vult occurrentem ſocium expectare, expirat tempus aſſignatum, & ſi ambulat ultra tempus limitatum, punitur, ut *Apoſtata*, ut dictum eſt ſupra *num.* 148. Quoquo ergo ſe vertat, erit plectendus & hoc abſque culpa, quod eſt intolerabile, & contra rationem, ſi quidem nulla lex poteſt obligare ad Impoſſibile. *l. Ea quæ. l. Culpa. ff. de Reg. jur. l. Impoſſibilium. ff. eo. cap. Nemo. eo. tit. in* 6. Et ideo tale Statutum in deſuetudinem abiit, videntibus, & tacentibus Superioribus.

152 Quid autem, ſi vellet Guardianus rigorem Statuti ſervare, ex eo quod duo hoſpites veniunt ad Conventum ſeparati; mediante, inter adventum unius, & alterius, uno, aut pluribus diebus? poſſet ne ambos ab *Apoſtaſia* abſolvere, an unum tantum, & quemnam?

153 Reſpondeo, quod reſolutio eſt implexa difficultatibus, ob varias circumſtantias, quæ poſſunt accidere *Sanctor. de Pœn. cap. 9. Quæſt. 3. V. Reſpondeo ubi. circ. med. fol.* 392. opinatur, poſſe ambos puniri, ut *Apoſtatas*, quia uterque tranſgreditur Statutum, & præſumptio ſtat pro Statuto contra utroſque. Sed hoc non eſt verum, nam pœna ordinaria non poteſt imponi, ob probationem præſumptivam, ſed requiritur plena probatio, ut *Par. p. Tit. Sententia. num.* 75. alias probavimus. Ad plus ergo deberet eſſe pœna extraordinaria, quæ in hoc caſu deberet eſſe minor carceratione.

154 Tamen ſuppoſito tanquam vero principio hoc, quod nempe Religioſus inferior debet ſe con-

formare in itinere Religioso majori Socio suo, apud quem debent servari litteræ obedientiales, & qui debet dirigere iter, potest tamen inferior rationabiliter, & inculpabiliter non obedire illi, & separare se ab illo: nam potest hic velle deflectere a rectitudine itineris ultra licitum; sive pernoctare in domo meretricis ad scortandum; aut aliud prohibitum intentare, in quo non tenetur socius ipsi obsequi. Casu ergo, quod unus post alium, ut præfertur, ad Conventum veniret; & quisque illorum culpam separationis in socium reciproce refunderet, nec esset locus ullæ probationi, præter illorum assertionem; non posset Guardianus (salva justitia) aliquem illorum ordinaria pœna punire. Quia licet de necessitate unus sit Reus, qui non debet esse impunitus; tamen alius erit innocens, qui non debet ullo modo puniri; & melius est, quod Reus vadat impunitus, (qui tamen aliquando punietur a Deo) quam quod innocens condemnetur *l. final.* §. 2. *C. de His qui latro*. Quod, si ex propriis dictis cognosceretur, neminem esse totaliter culpabilem, nec totaliter innocentem, posset infligi pœna extraordinaria ambobus; ratione criminis, de quo essent partialiter culpabiles; si tandem legitimis documentis plene probaretur in aliquo, causa injusta separationis, deberet pœna Statutaria percuti.

155 Vigesima sexta dubitatio est circa Statutum Generale Ordinis, *cap.* 2. §. 8. *num.* 19. & 20. quo decernitur, ne Guardiani extra limites sui Conventus possint mittere, sine speciali licentia Provincialis, sub pœna privationis Superiori mittenti, & Subdito de pœna levis *Apostasiæ*; neve Provinciales possint mittere, nisi ad viciniores Provincias, & hoc ex causa publicæ, vel gravis necessitatis, sub pœna Provinciali suspensionis ab officio, Subdito autem *Apostasiæ* gravis, quæritur igitur, utrum talis dispositio sit servanda universaliter?

156 Respondeo quod non. Quia dari potest casus necessitatis, sive publicæ, sive privatæ, ratione cujus potest Superior legitime præsumere, quod, si Provincialis, aut Generalis essent præsentes, concederent facultatem mittendi extra limites suæ quæstuationis, sive ultra Provincias contiguas, Guardiano, & Provinciali respective. Unde ex tali licentia præsumpta non dicerentur mittere fratres cum malo dolo, sicque non esset locus pœnæ, cum non sit locus delicto.

157 Pariter nullo modo esset puniendus Subditus, qui simpliciter obediret Superiori mittenti. Ipse enim tenetur ex præcepto Regulæ obedire Superiori in omnibus, quæ non sunt contra Deum, & animam, nec tenetur ipse scire, an Superior habeat authoritatem mittendi, nec ne, sed debet præsumere de Superiore, quod non jubeat, nisi justa: imo quamvis esset dubius de authoritate Superioris, adhuc illi tenetur obedire, pro ut dicunt communiter Doctores *Sanchez. in Decal. lib.* 6. *cap.* 3. *nu.* 4. *Miranda Manual. Tom.* 4. *q.* 26. *art.* 6. *Roderic. Tom.* 3. *Quæst.* 19. *art.* 4. *apud Peyrin. de Subd. Q.* 1. *cap.* 7. ℣. *Dico quarto*; si ergo non peccaret, ita obediendo, sequitur, quod nullo modo potest luere pœnas *Apostasiæ*, quæ, ut diximus, debet esse cum culpa mortali, ad hoc, quod possit ordinaria pœna puniri.

158 Relinquitur ergo, quod tunc est locus pœnæ a Statuto sancitæ, quod nulla extante legitima causa mittendi; neque ulla militante licentia præsumpta, sive interpretativa, Superior sive localis, sive Provincialis mittit ultra terminos sibi præscriptos. Pœna quidem Superiori mittenti, non autem Subdito misso, si iste mere passive se habuit, & simpliciter obedivit. Si vero Subditus causa est talis missionis; & licet sciat, Superiorem mittere non posse, tamen precibus importunis, sive interposita authoritate potentium, maxime sæcularium, extorserit potius, quam obtinuerit licentiam, tunc debet ipse puniri, quia scienter transgressus est Statutum, & in dolo fuit, ita eundo. Sed etiam puniri debet Superior, qui strenue non se gessit in munere suo, sed ob privatos fines, sive ad captandam benevolentiam potentium, commisit contra leges. Et ita debet accipi Statutum, ut rationi cohæreat.

159 Vigesima octava dubitatio est circa aliud Statutum Ordinis *cap.* 2. §. 8. *num.* 23. concernens *Apostatas*, in quo ordinatur, quod Superiores Provinciales, ac locales moneant Generalem, ac Officiales Curiæ de *Apostasia* commissa a propriis Subditis, & non retineant *Apostatas* externos; sed absolutos, datisque testimonialibus datæ absolutionis ad proprias Provincias remittant; & hoc sub pœna privationis officiorum suorum, quæritur ergo, quomodo intelligendum sit hoc Statutum?

160 Respondeo, quod commonere Provincialem de fuga *Apostatæ* de sui familia, spectat ad Superiorem localem: monere autem Generalem, & Officiales Curiæ, incumbit Provinciali. *Apostatæ* autem ad longum tempus non possunt retineri, neque a Guardiano in suo Conventu, neque a Provinciali in Provincia, sed cum litteris testimonialibus suæ absolutionis debent ad suas Provincias dirigi; & hæc omnia *Sanctor. de Pæn. cap.* 9. *Quæst.* 10. *per*.

161 Sed difficultas est circa modum absolutionis dandæ a Superiore locali. *Sanctor. loc. cit. V. Respondeo tertio. fol.* 409. vult, quod, postquam advenerit *Apostata*, coniiciatur in Carcerem per tres dies; postea absolvatur in Communitate Fratrum, juxta formam in Statutis præscriptam; & postea dimittatur ad propriam Provinciam, in qua luere debet reliquum pœnitentiæ juxta gradum Apostasiæ; dicitque talem Carcerationem esse pro levissima *Apostasia*, quæ supponitur omnibus aliis gradibus.

162 Sed, salva tanti viri reverentia, talis doctrina universaliter, & pro omnibus *Apostatis* accepta, est falsa, quia tres dies Carceris non sunt pro *Apostasia* levissima, ut ipse dicit, sed pro levi, ut patet ex Statuto dato supra *num.* 58. Si ergo advenerit *Apostata* Reus de levissima, aut leviori, non poterit sibi dari illa triduana Carceratio. Prætera hæc, vel sibi datur in pœnam *Apostasiæ*; vel ut quid essentiale ad formam absolutionis præscriptam a Statuto. Non primum, quia, ut habetur ex *Stat. Vallisolet. cap.* 1. *Tit. de Apost. V. Quibus peractis*, pœna debet imponi, postquam absolutio fuerit data. Non secundum, quia in Statutis, nec Ordinis, nec *Reformationis* habetur talis Carceratio prævia ad absolutionem; sed tantum præscribitur, quod *Apostata*, sine chorda, & caputio, post flagellationem per integrum *Miserere* coram fratribus, capitulariter congregatis, absolvatur, ut patet ex Statutis *Neapolitanis* 1590., *Vallisoletanis* 1593. *Roman.* 1603. & *Sambucanis* 1658. *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 389. Præterea carcerare formaliter, & ad pœnam, spectat ad totum Diffinitorium, ut probavimus *Par. p. Tit. Pœnarum. num.* 75. non ergo hoc poterit Guardianus cum *Apostata*; neque potest carcerare ad custodiam, nisi adsit suspicio fugæ in Reo; & ita cum in *Apostata* sponte revertente non possit militare suspicio fugæ, sequitur, quod nec ad custodiam possit illum carcerare. Ob istas rationes cogimur retractare, quod scripsimus *Par.* 2. *Sect. final. num.* 60. & *sequentibus* circa absolutionem *Apostatarum* dandam a Guardianis, in qua inconsiderate sequentes *Sanctorum*, loco proxime citato, & observantes praxim *Procuratoris*

Ge-

Generalis, præscripsimus triduanam Carcerationem formalem. Sed re melius pensata, ac funditus examinata, cogimur mutare sententiam.

163 Dico ergo, quod, aut *Apostata* sponte revertitur ad Conventum, & petit absolvi; aut ipse, habitu sive dimisso, sive retento, vagatur, scandalizando Religionem, & sæculum, & captus a Superiore locali ad Conventum ducitur. Si primum, Guardianus nullo modo potest eum incarcerare; quia non ad Custodiam; cum enim sponte, & pœnitens reversus sit, non intrat in eo suspicio fugæ, ob quam solam potest dari Carcer ad custodiam, ut alias diximus. Non ad pœnam, quia hanc infligere spectat ad totum Diffinitorium, procedendo per sententiam declaratoriam. Si secundum, habent quidem Guardiani, cæterique Superiores obligationem carcerandi hujusmodi *Apostatas* & in casu necessitatis, etiam cæteri fratres hoc possunt; prout sonant *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. n. 20. & Stat. Ge. Ref cap. 2. delli Apost. n. 22.* sed ista est Carceratio ad custodiam, quæ non limitatur ad triduum, nec est in ordine ad absolutionem; si quidem debet Superior localis tenere Reum carceratum, donec Provincialem admoneat, sicut de cæteris, qui carcerantur ad custodiam, diximus in prima Parte. Absolutio vero publica debet dari juxta formam a Statuto præscriptam, & hoc quamprimum, postquam captus fuerit; ne diutius maneat in malo statu extra gremium Ecclesiæ; ut habetur expresse in Statuto *Romano* 1603. *in Orbe Seraph. Tom. 3. fol. 590. col. p.* sic cantante. *Cum Apostata quamprimum appulerit ad Conventum quempiam, absque mora absolvatur ab excommunicatione in forma Canonica &c.* Et ex his concluditur, quod Carceratio non debet esse indifferenter cum omnibus *Apostatis*, sed tantum cum actualiter fugitivis, & per vim deprehensis: & non debet esse formalis, & ad pœnam, sed ad puram custodiam.

164 Dicetur contra hæc, quod consuetudo *Procuratoris Generalis*, sive *Ordinis*, sive *Reformationis* est, quod *Apostatæ* quivis, sive revertantur sponte, sive per vim capiantur, carcerentur formaliter per triduum, & postea absolvantur; ergo allata praxis *Sanctori* habet fundamentum, si non in Statutis, saltem in consuetudine *Procuratoris Generalis*, qui est Judex Ordinarius *Apostatarum*, & ad ejus instar procedere debent cæteri Superiores. *Stat. Gen. Refor. cap. 8. num. 66.*

165 Respondeo, quod tempus Carcerationis *Apostatarum* est arbitrarium *Procuratori Generali*, ut patet ex *Stat. Gen. Refor. loc. cit.* unde potest, vel nulliter, vel citra, vel ultra triduum incarcerare; porro in actibus voluntariis, & mere facultativis non inducitur consuetudo, *Dec. Con. 214. col. 3. in prin. & Cons. 437. Tus. lit. C. Conc. 812. per tot.* & dato etiam, quod illa existeret, non tamen sequeretur, quod cœteri Superiores tenerentur eam sequi, cum Officium *Procuratoris Generalis* longe sit diversum ab aliis Prælaturis, maxime localibus, qua diversitate stante, non potest fieri legitima illatio. Quod, si *Procuratores Generales* talem Carcerationem præmittunt absolutioni, hoc non faciunt eoquod spectet ad formam absolutionis, ut quid essentiale; (etenim sibi bene visos absolvunt, absque ea, & etiam non publice, sed inter privatos Cellæ Procuratoriæ parietes), sed quia, ut plurimum *Apostatæ* petentes Urbem, sunt gravissimi, aut graviores, ac impetrare solent a *Sacra Pœnitentiaria* condonationem pœnarum; ideo optimo consilio *Procurator* illos formaliter incarcerat, ut tales scandalosi delinquentes non evadant totaliter impuniti. Ex his ergo concluditur, quod talis practica carcerandi ante absolutionem, nec potest quadrare universaliter pro omni *Apostasia*, nec valet ad alios Superiores extendi.

166 Quod, si forte ab aliquibus Superioribus talis Carceratio fuit practicata, quia sequuti sunt doctrinam *Sanctori*, hoc non debet inducere consuetudinem contra rationem, & legem; nec enim unius Doctoris lapsus potius, quam doctrina potest statuere jus, quod debeat ab aliis observari. Erravit *Sanctorus* in assignanda Carceratione ad Arctationem, dum hæc, ut ex Statutis Ordinis *Par. p. Tit. Tortura. num. 13.* probavimus, illam minime includit; & errorem illius multi sunt sequuti. Erravit pariter in hac triduana Carceratione ante absolutionem ab *Apostasia*, dum in nulla Constitutione Ordinis præscribitur, & habuit forte in hoc multos sequaces, quorum unus etiam ego fui. Sed modo indagata veritate, ac errore detecto, corrigi debet, quod male factum, scriptumve fuit.

167 Vigesimanona dubitatio est circa aliud Statutum Ordinis *cap. 2. §. 8. num. 35.*, in quo decernitur, quod Capitulum Provinciale possit dispensare, medietate pœnitentiæ jam peracta, cum *Apostata, ubi personæ qualitas, & emendationis signa suadeant*. Quæritur quomodo debeat intelligi tale Statutum?

168 Respondeo, quod hoc Statutum Ordinis reperitur solum in *Sambucanis*; & ibi ad marginem citatur *Romanum* 1632. sed hoc est mendum, ne dicam mendacium, si quidem in Statutis, in citato Capitulo, quæ per extensum sunt inserta in *Orb. Seraph. Tom. 4. a fol. 42. & seqq.* nec verbum de hoc habetur. Suspicor desumptum fuisse a *Reformatis*, in quibus simile reperitur; sed etiam adulteratum est hoc in sensu, juxta quem loquitur *Reformatum cap. 2. num. 29* quod sic cantat: *Finalmente per reprimere l'audacia delli Apostati, ordiniamo, che niuno stato Apostata possa essere assonto ad officii dell' Ordine, se non sarà lodevolmente vissuto, dieci anni dopo l' Apost sia. Che se in qualche Padre di qualità, dopo la metà della penitenza, paresse usarli misericordia, si concede potervi dispensare il Capitolo Provinciale con la maggior parte delli voti segreti.* Ex quo contextu habetur manifeste, quod Statutum loquitur præcise de privatione vocis passivæ ad Prælaturas, quam debet subire per decennium; non vero respectu Carceris, aut aliarum pœnarum corporalium.

169 Sed *Statutum* Ordinis *Sambucanum*, postquam cœteras pœnas *Apostatarum*, de quibus hucusque dictum est, recensuit, ita habet. *Tandem Apostatas omnes, etiam postquam redierint: ad aliquod officium, nisi per decem annos, post Apostasiam, laudabiliter, & religiose vixerint, promoveri non possint. Possit tamen his pœnarum generibus, ubi personæ qualitas, & emendationis signa suadeant, medietate pœnitentiæ jam peracta, Capitulum Provinciale per suffragiorum secretorum majorem partem dispensare.* Ex quo patet, quod hoc Statutum, toto Cœlo differt a *Reformato*, supra notato; illud siquidem loquitur manifeste de dispensando *Apostata* super privatione decennali vocis passivæ, *dopo la meta della penitenza*, hoc est post adimpletum dimidium durationis talis privationis; hoc vero comprehendit omnes universaliter pœnas, *Apostasiæ* debitas, dum dicit, *in his pœnarum generibus* innuens posse Capitulum Provinciale illas omnes pro medietate dimittere. Sed hoc falsum esse, manifeste patet ex hoc, quod Capitula regulariter non fiunt, nisi de triennio in triennium; dum ergo ordinat Statutum, dimissionem pœnæ faciendam a Capitulo, peracta media pœnitentia, supponit, quod pœna, quæ debet dispen-

pensari, tantum duret, quod, illius medietate peracta, Capitulum fiat; aliter non erit locus dispensationi. Sed, si *Apostasia* fuerit levissima, aut levior, tum quoad Carcerationem, tum quoad privationem suffragii, transibit integrum tempus pœnæ, antequam tempus Capitulare adveniat, & ita tales *Apostatæ*, minus culpabiles cæteris, non poterunt frui hoc beneficio legis. Pariter quoad Carcerem, etiam in *Apostasia* gravissima, non potest dari casus nisi per accidens, quod celebretur Capitulum, medietate pœnitentiæ Carceris jam peracta; & absurdum est, quod feratur lex, quæ possit habere locum in casu accidentali tantum, & ut in pluribus evadat inutilis. Et tandem medietas pœnitentiæ debet esse medietas omnium pœnarum, puta, Carceris, privationis suffragiorum, delationis caparonis, privationis præcedentiæ &c. juxta gradum *Apostasiæ*. Si ergo ad hoc, quod Capitulum possit dispensare, oportet, quod jam peracta sit medietas pœnitentiæ, necesse est, quod expleta sit etiam medietas temporis privationis suffragiorum, quæ longior est cæteris pœnis sed medietas hujus longe superat integram durationem aliarum, ut patet consideranti; igitur medietas aliarum non erit dispensabilis per Capitulum.

170 Relinquitur ergo, quod verus sensus citati Statuti est, quod, transacto quinquennio ab absolutione ab *Apostasia*, si fuerit Reus Pater qualificatus, puta, ob excellentiam doctrinæ, sive ob publicam existimationem, maxime apud sæculares; sive ob gradus honorificos, aut Prælaturas administratas: & ultra hoc dederit signa emendationis, puta, devote, ac Religiose vivendo, humiliter, & patienter supportando privationem, nec quærendo dispensationem, ut bene adnotat *Sanctor. de Pœn. cap.* 9. *Quæst.* 13. *℣. Respondeo primo. fol.* 415. poterit Capitulum Provinciale dispensare, ea servando, quæ diximus, circa hoc, supra a *num.* 46.

171 Trigesima dubitatio est circa id, quod spectans ad hanc materiam habetur in Textu, *Pract. crim. Tit. Applicatio*. §. 27. qui ita disponit. *Qui super habitum Regularem, vel (eo dimisso) sæculares, vel alias quascunque vestes induerit, ad recitandas comœdias, vel alias tales larvatas repræsentationes, quacunque ex causa, vel occasione, & quocunque in loco, est eo ipso suspensus; & gravius, Carcere, privatione officii, vel suffragiorum jure a Superioribus puniendus.* Quæritur igitur, quando pœnis hic contentis, locus sit?

172 Respondeo, quod de jure communi *cap. Cum decorem. de Vit. & honest. Cler. Concil. Toletan.* 22. *cap.* 19. *Concil. Mediolan.* 1. *Tit. de Actio. & repræsentatio.* prohibitum est repræsentationes, etiam sacras intra Ecclesias permittere, maxime, si per Clericos, ac alios Ecclesiasticos fiant. A fortiori ergo dicendum est de scænicis spectaculis prophanis. Quod, si Clerici per plures Canones *cap. Non oportet. il* 2. *de Consecr. dist.* 5. *cap. Concil. Laodicen. cap.* 54. *Concil. Lucen.* 2. *cap.* 67. *laurea. Epit. V. Spectacula.* vetantur interesse, ubi illa fiunt, a fortiori vetitum illis est, mimum agere, & histrionicam artem, quæ etiam juxta leges sæculares *l.* 3. *C. de Re milit. l.* 1. *ff. de His. qui not. infam.* infamis est, exercere. Cohærenter ergo canonicæ dispositioni sancitum est hoc Statutum.

173 Verum est, quod antiqua hæc ordinatio per subsequentes abusus immutata est; quibus conniventes, ac propria præsentia quodammodo approbantes Prælati majores Ecclesiastici effecerunt, quod illa abrogata sit. Passim enim videmus, Clericos, ac etiam Sacerdotes in Scæna repræsentare spectacula, non tantum sacra, sed etiam prophana: adstantibus, & videntibus Episcopis, & etiam in ipsa Urbe, in qua hæc scribimus, in facie *Pontificis Summi*, hæc scientis, & non prohibentis; ac interessentibus ex Majoribus Ecclesiæ Prælatis violaceis, ac purpuratis. Et hinc puto, factum esse, quod etiam inter Regulares talis abusus irrepserit. Scientibus enim, permittentibus, & quandoque promoventibus Superioribus Generalibus, tempore baccanalium, per Religiosos repræsentationes fiunt, etiam prophanæ, (non tamen inhonestæ) nec ob hoc quisquam pœnis Statutariis vapulavit.

174 Talia spectacula exhibere, maxime, si sacra sint, aut saltem moralia, & ab iis absit scurrilitas, satyricus, & inhonestus sermo; & retenta sub vestibus sæcularibus forma habitus Religiosi, non est malum; hoc enim fit ad honestam spectantium recreationem; ad exercitium virtutis, ad incitandos animos in amorem Dei, repræsentando historiam aliquam sacram, sive alicujus *S. Martyris* passionem; seu alicujus magni peccatoris pœnitentiam, ac conversionem; & summopere confert juventuti, quæ ad exercitium prædicationis anhelat; nihil enim magis confert ad familiariter concionandum, & apte sociandum gestum manus, ac corporis cum verbis, quam exercitium recitandi in talibus repræsentationibus. Si ergo aliquis Religiosus, ut præfertur, recitet intra Claustra, & non interveniant sæculares, nullam debet pœnam incurrere, cum in hoc sensu Statutum abrogatum sit per contrarium usum; & sic etiam tenet *Passerinus de Stat. hom. q.* 187. *art.* 2. *n.* 356. *circa med.*

175 Dicendum ergo, tunc committi contra legem, & locum esse pœnæ Statutariæ, quando Religiosus extra Claustra, maxime tempore baccanalium, dimisso habitu, larvatus incederet per Urbem, sive locum, saltando, cantando, aut ineptias, aut scurrilitates, vel inhonesta, obscœnaque verba dicendo: vel prodiret in Scænam ad recitandam comœdiam, maxime turpem: sive hoc faceret intra Claustra, invitatis ad hoc specialiter sæcularibus. Ratio est, quia prædicta sunt ex se aliunde prohibita; nullo fine bono sunt cohonestata, scandalum generant inter sæculares, ac Religiosum, & ipsius Ordinem reddunt contemptibilem. Pœnæ quidem supradictæ graves sunt; proinde applicari non possunt, nisi delictum sit grave, peccatumque sit mortaliter; & cum recitando sacras, aut morales repræsentationes modo, quo dictum est *numero superiori*, non interveniat culpa lethalis, consequenter non est locus prædictis pœnis Statuti. Secus est, si delinquatur mortaliter in recitando, prout paulo supra diximus; tunc enim sunt infligendæ pœnæ ad exigentiam, & gravitatem scandali dati.

176 Trigesima prima dubitatio est spectans ad eandem materiam dimissionis habitus, & habetur ex Textu, sic cantante; *Qui sine habitu; caputio, chorda & fæmoralibus, extra infirmitatis articulum, dormire deprehensus fuerit; humi sine caputio genuflexus in pane, & aqua jejunet: & recidivus gravius puniendus est, Provincialis arbitratu. Pract. crim. Tit. Applicatio* §. 7. Quæritur ergo, quando tali pœnæ locus sit.

177 Respondeo, quod resolutio dubitationis dependet a solutione quæstionis, quæ inter scriptores controvertitur, num scilicet Regulares teneantur sub mortali dormire cum habitu suæ Religionis? *Sanctor. Comment. cap.* 2. *Stat.* 73. *Quæst. p. per tot. & ibi Sylvest. V. Excommunicatio.* 9. *num.* 53. *&* 54. *Cordub. in cap.* 2. *Reg. q.* 22. *Mirand. in ea cap.* 56. *diffic.* 2. *Jo: Rousser. in ea. cap.* 2. *p.* 6. *Lezan. T. p. cap.* 13. *num.* 7. *Suar. de Relig. Tom.* 4. *lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 28.

Sayr.

Sayr. Thesaur. cas. lib. 5. cap. 30. num. 13. respondent negative, quibus ego addo *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 10. num. 6. & ibi. num. 4. Barthol. a S. Faust. de Vot. obedient. lib. 6. Quest. 191. Bonagratia de Roma*, contrarium tuetur, & pro se citat *P. Diana. fol. 201. & ibi Dian. Summ. V. Regulares. Manipul. Minor. cap. 15. num. 41. p. 2. Pacti in Reg. Min. Par. 1. cap. 2. praecept. 8. Monz. in ea. cap. 2. p. 7. Graff. lib. 3. Decis. cap. 5. n. 75. Moron. biga. Seraph. Controv. 4. pag. 59. num. 28.*, & rationes nonnullas affert, quas tamen solvere nullo negotio quisque potest. An argumenta impugnantis contrariam sententiam expugnent, judicent pii, ac docti, nolo enim in hoc sedere Judex, & pro altera opinionum pronunciare. Zelum approbo scribentis, & stricte legem interpretantis; an ille sit secundum scientiam, discernant caeteri, qui forte non probabunt ponere conscientiis offendiculum. Stricta observantia Regulae non consistit in stricte opinando, sed in stricte operando, nec semper verior, aut tutior est opinio, quae strictior.

178 Quod, si attendatur poena, quae in hoc Statuto apponitur dormientibus absque habitu, certe haec non est gravis absolute, & in se; sed levis, imo inter levissimas, quae in *Textu* apponantur, ut patet consideranti; & miror, quomodo *Bonagr. loc. cit. V. Consulant. Obserev. & Refor. fol. 202.* appellat illam gravem comparative, cum etiam simplex disciplina, quae in se est poena levissima, viro graduato gravis evadat. Sed gravis ex se debet esse poena, quae gravem arguat culpam; unde, cum haec levis sit, dicendum est, *Textum* stare pro *Sanctoro*.

179 Locus ergo erit poenae Statutariae, quando nulla adhibita cautela; nulla extante causa legitima; scandalo interveniente; sive ex contemptu legis; Religiosus dormire nudus consuesceret; non enim dubium est, talibus circumstantiis intervenientibus, gravem esse transgressionem, quae proinde meretur poenis coerceri. Sed, si ex magno aestu, ex molestia pulicum, (quibus ab habitu excutiendis locus non fuit) clausa camera, & adhibita cautela, ne nudus videatur, aliquando ex accidenti Religiosus dormit absque habitu, non debet poena Statutaria percuti. Ratio est, quia abest culpa proinde nequit poena intervenire.

180 Ultima dubitatio spectans ad hanc materiam est circa *Textum*, ita sonantem, *Camisiarum, & lineorum indumentorum, linteaminum, anaclynteriorum usus, sine necessitate vetitus est, sub privatione juris suffragiorum per triennium, etiam Carceris poena per duos menses, & amplius si monitus, se non correxerit. Pract. crim. Tit. Applicatio §. 26.* Quaeritur ergo, quando sit locus talibus poenis.

181 Respondeo, quod ex legitima causa infirmitatis, seu necessitatis, accedente tamen Superioris licentia tacita, vel expressa, possunt Fratres uti lineis, ut probat *Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 74. V. Respondeo requiritur fol. 208.* Verum est, quod taliter dispensati, ut pote non potentes servare vitam communem, arceantur a Praelaturis ex dispositione *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 9. num. 15.* Tamen sine necessitate usus est vetitus. Quia vero hic sumus in lege poenali, quae strictam tantum administrationem admittit, non puto, quod in omni casu, indifferenter deberet subire poenas Statuti, qui lineis indumentis uteretur, etiam absque necessitate, sed sub tali districtione poenali prohibetur usus, ut loquitur *Textus*. *Usus* in jure tria habet significata; uno modo importat jus utendi re, salva ipsius substantia, & differt a fructu, ut minus a majore, quandoquidem fructui usus inest, usui fructus deest, *l. Si habitatio*. *§. Sed si sic. l. Per Servum. ff. de Usu. & habit.* Secundo modo accipitur pro servitute loci alicujus pro transitu, ut tradit *Servius* ad illud Æned. *lib. 2.*

Limen erat caecaque fores, & pervius usus
Tectorum Priami.

Tertio modo intelligitur pro consuetudine, ut ex *Pratejo Calvinus in lexico*, & ita dicitur *usus* Urbis, Patriae, Regionis, hoc est, consuetudo.

182 In proposito autem, dum dicitur usus lineorum indumentorum &c. *usus* accipitur in primo & tertio significato; puta, qui penes se retinet camisias, sudaria &c. linea, & sibi vindicat jus utendi illis, & de facto *usum*, nempe consuetudinem illis utendi habet, debet poenis Statuti subiici. Hinc deducitur contra Regulam, aut Constitutiones non peccare, qui fatigatus ex itinere, Concione habita, exercitio, laboreve violento sudat, sudario lineo se abstergit, postmodum, sudore perseverante emanare ex apertis poris cutis, ad illum excipiendum subtus habitum duo sudaria linea deferret ad quatuor, vel sex horas; maxime illa abscondendo, ita ut forinsecus non videantur, ad fugiendum scandalum saecularium: non solum, quia ex legitima causa, & ex necessitate hoc faceret; sed etiam, quia deferre illa, ut praefertur ex occasione, & ad modicum tempus horarum, non potest dici *usus* lineorum.

183 Hocque magis patet ex *Stat. Vallisolet. cap. 2. Tit. de Vest. ratio. & qualit. V. Quamobrem Sanctorum*, quod ita habet: *Decernimus, ut quicunque fratrum inventus fuerit camisiis uti, aut almutiis, aut linteaminibus, anaclyteriis, crepidis, caligis, calceis, sine scripta Provincialis facultate, is omni suffragiorum jure, triennio, careat. Et si monitus, non se correxerit, duobus mensibus Carceri mancipetur, vel gravius etiam puniatur, Provincialis arbitratu.* Ex quo apparet, quod *Textus* non integre, & confuse affert antiquam Ordinis Constitutionem circa hoc, dum non apponit scriptam licentiam Provincialis, quae in *Vallisoletano* exprimitur; confunditque privationem suffragiorum, & Carcerem. Quod etiam vitium est in Statuto Ordinis *Sambucano cap. 2. §. 9. num. 14.* in quo poenae praedictae, per Statutum taxatae, remittuntur arbitrio Superioris, quod falsum est. Apparet etiam principale intentum nostrum, puta, quod nomine, *usus*, venit consuetudo deferendi linea; dicit enim *inventus fuerit camisiis uti*, dicimur enim *uti pallio, libro &c.* quae frequenter, & ex consuetudine a nobis deferuntur, leguntur, &c. Et magis patet ex poenis; quia talis defectuosus primo debet puniri per privationem suffragiorum; postmodum, si ex tali poena monitus ad poenitentiam non est emendatus, sed in sua mala consuetudine perseverat, bimestri Carceri mancipandus; vel exigente criminis gravitate, etiam gravius, Provincialis arbitratu, est puniendus.

§. II. Inobedientia, Contumacia, Rebellio.

SUMMARIUM.

1 *Tria haec delicta complicata sunt.*
2 *Inobedientiae diffinitio.*
Obedientia, quid sit.
3 *Inobedientiae motivum est contemptus.*
4 *Quae requirantur ad incurrendum crimen inobedientiae.*
Praeceptum formale, quomodo faciendum a Praelato.
Obedientia perfectionis, quae.
Obedientia necessitatis, quae.
5 *Subditus ad quae Praecepta Praelati non tenetur.*
6 *Contumacia, quid sit, & quot modis praestetur.*

7 *Dif-*

7 *Differentia inter inobedientiam, & contumaciam.*
8 *Contumacia supponit inabedientiam.*
9 *Rebellio, quid sit.*
10 *Superiores Ecclesiastici habent jurisdictionem de jure divino.*
11 *Rebellio, contra quos possit committi.*
Rebellare, quando quis dicatur.
12 *Rebellio potest committi etiam contra Superiores locales ordinarios, & etiam delegatos.*
13 *Rebellionis divisio.*
14 *Rebellio quotupliciter committatur.*
15 *Exemplis clarificanda materia de inobedientia, contumacia, ac rebellione.*
16 *Exemplum practicum.*

1 QUia tria hæc delicta inter se complicata sunt, de his tribus, præsenti paragrapho agimus, ne cogamur semel dicta de uno, inutiliter de alio repetere.

2 Incipiendo igitur ab Inobedientia dico, quod *inobedientia est studiosa voluntas non faciendi illud, quod juste præcipitur.in quantum præcipitur a Prælato.* Fundatur autem diffinitio hæc in doctrina *D. Thom.* 2. 2. *Quæst.*104. *Art.* 2. *in corp.* communiter recepta, puta, quod, cum obedientia sit virtus specialis, inclinans ad faciendum id, quod præcipitur, in quantum præcipitur a Superiore; sequitur ex opposito, quod *inobedientia* sit vitium, inclinans ad non faciendum, quod jubetur, inquantum a Prælato jubetur.

3 Hinc sequitur, quod motivum *inobedientiæ* est contemptus mandati Superioris præcipientis: Qui enim formaliter est inobediens, ideo non vult exequi, quod sibi præceptum est a Superiore, non quia molestum, grave, laboriosum, vel pœnale; sed solum, quia sibi præceptum est. Et ita contemnendo mandatum ejus sub hac prævia ratione, *quia mandatum est*, est formaliter inobediens,

4 Verum est, quod ad incurrendum formale crimen Inobedientiæ, aliquod requiritur ex parte præcipientis, & aliquod ex parte rei præceptæ. Ex parte quidem præcipientis est, quod Prælatus præcipiendo, vel expresse, vel interpretative mentem suam aperiat, puta, quod præcipere intendat subdito actionem injunctam sub formali præcepto obedientiæ, ut scribunt multi Doctores *D Thom. Quæst.* 23. *de Veritat. Art.* 8 *ac tert Sylvest. V Obedient. q.*12. *Tolet. Summ. lib.*8. *cap.* 15. *num* 3. *Sanch. in Decal. lib.*6. *cap.*2. *n* 5. *Vasq. Reginal. Mirand. apud Peyrin. de Subd. Quæst.*1. *cap.*4. ℣ *Dico tertio* Subditus enim non subditur voluntati Prælati, nisi ipse exterius humano more suam voluntatem prodat; nec enim omnia, quæ jubent Prælati, jubere intendunt sub formali precepto obadientiæ, aliter periculosa, & infinitis peccatis esset obnoxia vita Religiosorum, & Tyrannus esset Superior, qui vellet Subditorum conscientias taliter illaqueare. Quando ergo Prælatus intendit jubere per formale præceptum, oportet, quod aut verbis, aut signis exprimat talem esse ipsius voluntatem. Hinc sequitur, quod si Prælatus, in præcipiendo utatur verbis, quæ sonant potius directionem, quam præceptum; ut si dicat, *nemo carpat viridarii fructus, ne ex eorum acerbitate contrahat ægritudinem*; vel si usurpet, præcipiendo, verba consultiva, aut deprecativa, si Subditus illud, quod injunctum est, non exequitur, non erit formaliter inobediens, ut bene probat *Peyrin. de Subd. loc. cit.* ℣. *Ex quibus sequitur*; nam Prælatus non expressit, se præcipere sub formali mandato obedientiæ. Peccabit quidem contra obedientiam, quæ est perfectionis, illam nempe, de qua *S. Bernard. lib. de dispens. & præcept.* ait, *Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, neque contenta angustiis professionis; largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis, & ad omne, quod injungitur, spontanea, vigore liberalis, alacrisque animi, modum non considerans, in infinitam libertatem extenditur*, & ideo culpa erit tantum venialis; non tamen contra obedientiam necessitatis, illam nempe, quæ terminis Regulæ & votorum coarctatur, & quæ per verba, aut signa formaliter præceptiva a Superiore debet exprimi. *Peyrin. de Subd. Quæst.*9. *cap.* 2. *V. Obedientia vero.*

5 Ex parte autem rei præceptæ est, quod ipsa talis sit, quod cadat sub obedientia, & quod ad illam possit Superior Subditum cogere. Non enim ad omnia, quæ præcipiuntur a Prælatis, subditus tenetur; siquidem non tenetur, quando præceptum est contra rationem, aut contra mandatum alterius Superioris mandante majoris; aut est actus mere internus; aut est supra proprias vires; aut est contra, vel supra Regulam, prout scribunt communiter Moralistæ. Posito igitur formali præcepto de re, ad quam Subditus obligatur, si iste non obtemperat, Reus fit *inobedientiæ.*

6 *Contumacia* autem est *inobedientia voluntaria, qua quis monitionem, aut præceptum Judicis implere contemnit*, ut elicitur ex *cap. Ex literis junct. glos. in V. Contumaciter. de Dol. & contum. Sanct. de Pæn. cap.* 6. *quæst.p. fol.*236. & multis modis committi potest, nempe, si Reus citatus per tria edicta, vel uno pro omnibus peremptorio non venit; vel non obedivit, sed illicentiatus recessit; vel latitat, ut citari non possit; vel si venit, non tamen se exhibet coram Judice, sed stat retro columnas; vel non vult respondere; vel obscure respondet; vel non restituit ad præceptum Judicis; vel non jurat, & multis aliis modis, quos recitat *Glos. in cap.* 2. *de Dol. & contum Hostien. Summ. Rubr. eo. tit* §. *Qualiter deprehendatur*. Omnes autem isti modi reducuntur ad unicam radicem; puta, ad inobedientiam factam Judici.

7 Et ex hoc colligitur differentia, quæ est inter Crimen *inobedientiæ*, & *contumaciæ*, quæ apud Nos, ut infra videbimus, diversis pœnis coercentur. Quia *inobedientia* est, ut dicebamus, studiosa voluntas non faciendi, quod præcipitur a Superiore ut Prælato; *Contumacia* autem est voluntas non faciendi id, quod præcipitur a Superiore, ut Judice. Quia enim nolens adimplere mandatum Superioris ut Patris, fit Reus *inobedientiæ*; si Prælatus contra eum procedit per monitiones Canonicas, induit personam Judicis, cui resistens Reus, qui prius erat inobediens, fit contumax.

8 Alia autem differentia est, quod ad *inobedientiam* sufficit actus simplex voluntatis nolentis parere præcepto, ad *contumaciam* autem requiritur animus obfirmatus. Pariter ad unum simpliciter actum Superioris mandantis potest quis se prodere, & esse inobedientem: sed ad hoc, quod sit, & se manifestet contumacem, requiritur triplex actus, puta, trina monitio; nisi in resistentia facta primæ monitioni adsit aliqua specialis circumstantia contemptus, ut infra dicemus. Ex his apparet, quod *contumacia* supponit *inobedientiam.*

9 Circa *rebellionem* autem non invenio Doctorem, qui eam diffiniat: sed ex his, quæ scripsit *Bart. ad Extravag. Ad reprimendam ubi Gloss. in V. faciant. & in V. Rebellando*, & ex ea *Glossa* cujusdam Extravagantis Imperialis hanc descriptionem colligere possumus. *Rebellio est dolosa voluntas expressa factis Subditi resistentis mandatis Principis, contra ipsius honorem, & fidelitatem.* Ex hac autem descriptione apparet differentia, quæ est inter *inobedien-*

dientiam, *contumaciam*, & *rebellionem*. Si quidem duæ priores consistunt in omissione, quia sic delinquens peccat tantum non adimplendo præceptum Superioris, sive Judicis: qui vero *rebellionem* committit, delinquit crimine commissionis; non enim contentus est contemnere mandatum Superioris, sive Principis, sed factis sibi resistit, se armando; milites conscribendo; socios quærendo; Principis Officiales offendendo; ad ipsius hostes confugiendo; cum ipsis ligas faciendo; seditiones, seu conventicula, ad inducendos Vasallos ad defectionem, struendo; & plura hujusmodi, quæ videri possunt apud Jureconsultos.

10 Pariter *inobedientia* respicit Superiorem, ut Patrem; *contumacia*, ut Judicem; *rebellio* autem formaliter, ut habentem jurisdictionem, seu de jure Divino, ut *Papa*, & Superiores Generales, & Provinciales Ordinum, qui & ipsi de jure divino potestatem habent, sive de jure gentium, vel humano, ut Principes, & Domini sæculares, ut dicunt Doctores, *Rodrric. QQ. Regul. Tom.* 1. *Quæst* 17. *art.* 1. *&* 2. *Sanctor. comment. cap.* 1. *Stat.* 6. §. 1. *Bordon. Tom.* 2. *Resolut.* 80. *nu.* 1.

11 Quamvis autem stricte accepto nomine *rebellionis*, ipsa non possit committi, nisi contra *Imperatorem*, ut scribit *Bart. ad. d. Extravag. Ad reprimendum* §. *Rebellando*. *n.* 3. vel *Papam*, ut docuit *Ancharan. cons* 277. *n.* 6. *&* *Cons.* 349. *n.* 7. *Alexand. Cons.* 13. *nu.* 41. *lib.* 6. non vero contra Reges, vel alios inferiores Principes, ut alibi scripsit idem *Alexand. Cons.* 103. *in fin.* ℣. *Non obstat. Tusc. Concl.* 44. *n.* 43. *lit. R.* tamen late sumpto vocabulo, omnis defectio a suo Superiore potest dici *rebellio*. Unde omnis, qui sub alterius imperio, de jure constitutus, ab eodem *deficit*, idest definit esse ex seipso sub imperio illius, & hostis Domini constituitur, dicitur rebellare, ut ex textu, & *Glossa* cujusdam legis probat *Sanctorus*. *l. Amissione junct. Gloss. in V. Confrrant. ff. de Cap. dimin. Sanct. de Pœn. Cap.* 6. *Quæst.* 1. ℣. *Respondeo Bartolus*. *fol.* 239.

12 Ex his sequitur, quod rebellio committi potest contra Superiorem quemvis, etiam localem; Subditus enim de jure divino, (loquendo de Regularibus) subest Superiori, etiam locali, ratione voti obedientiæ, emissi in professione, per quam Subditus obligatur imperio, non tantum Superioris Generalis, sed etiam Provincialis, ac localis. Imo, cum in quadam Decretali *Cap. sane* §. *Idroque de Offi. & pot. Jud. Deleg.* nomine *rebellis* veniat, qui Apostolico Delegato contumaciter non obedit; & in alia Decretali Conciliari *cap. final. Extra. de Stat. Monach.* eodem nomine sugillentur refarctarii Monachis Visitatoribus; convincitur, *rebellionem* committi posse, non tantum contra Superiores Ordinarios, sed etiam contra Delegatos.

13 Porro *rebellio* dupliciter sumitur, nempe large, sive improprie, & stricte, sive proprio, large, & improprie est, quando aliquis simpliciter mandato Principis non obedit, *Abb. in cap. Sane* 11. *de Offic. Jud. Deleg. Dec. Consil.* 604. *init. Guid. Pap. decis.* 589. *Ancharan. Præpos. Alexandrin. Decian. Natta apud Farinac. Quæst.* 113. *nu.* 72. *&* 73. stricte vero, & proprie est, quando quis facto doloso machinatur aliquid contra honorem, & fidelitatem, Principi debitam. Nam, prout optime scribunt Doctores post *Bart. in Extravag. Qui sint rebell. in V. Tenore n.* 1. 3. 4. *Anchar. in Clement. Pastoral. n.* 4. *Præpos. Alexandrin. In Cap. In primis.* §. *De persona. nu.* 19. *in fin.* 2. *q.* 1. *Socin. Cons.* 121. *num.* 2. *lib.* 4. *rebellare* aliud non est, quam *resistere*, & ex etymologia nominis est quasi *contra bellare*. Resistentia autem potest consistere in faciendo aliquid contrarium Principi, & in non faciendo id, quod Princeps jubet; unde, & *rebellio* deducitur propria, quæ consistit in facto positivo, & impropria, quæ consistit in negativo.

14 Multis autem modis committitur *rebellio* proprie dicta; nam rebellis proprie dicitur, qui quocumque modo aliquid machinatur contra honorem Principis. *Præpos. Alexandrin. in cap. In primis.* §. *De persona. num.* 19. *in fin.* 2. *q. p. Capyc. decis.* 130. *n.* 15. *Jason. Consil.* 86. *nu.* 3. *lib.* 3. *Decian. Tract. crim. lib.* 7. *cap.* 32 *n.* 2. Et qui jurisdictioni, & potestati Imperii suppositus, ab ejus obedientia se realiter subtrahit, hostis animum assumit, & se Domino suo adversarium parat. *Oldrad. cons.* 43. *num.* 8. *Grammat. decis.* 6. *Borr. Tract. de Sedit. q.* 6. *num.* 15. *Cepoll. Consil. crim.* 17. *num.* 30. Et qui subtrahit se ab habitatione in dominio sui Principis, & se confert ad inhabitandum in locis hostium Principis. *Alex. Cons.* 13. *num.* 6. *&* 7. *lib.* 6. *Barbat. Cons.* 70 *nu.* 29. *lib.* 4. *Masil. Tract. de Bannit. in V. læsæ majestatis num.* 27. *Decian. Tract. crim. lib* 7. *cap.* 33. *nu.* 10. Et qui dolo malo facit, ut aliquis Vasallus, se subtrahat a Principis obedientia. *Afflict. in Titul. Quæ sint regal. in V. Et bona committentium. num.* 9a. *text. in l.* 4. *ff. Ad leg. Jul. majest. Capyc. decis.* 130. *num.* 9. *Paris de Puto. de Syndic. Rubr. de Excess. Baron. cap.* 2. *num.* 1. Et qui procurat, ut Castrum suo Principi subjectum alteri subjiciatur, & hoc dolo malo. *Foller. Pract. Crimin. V. Item, quod comisit crimen læsæ &c. n.* 55. 56. & 76. Et qui tractat, ut Principe adveniente, illi obedientia non præstetur. *Montri. Pract. Par.* 4. *num.* 339. *Corrad. Rubr. de Crim. læs. majest. num.* 2. *Cas.* 34. *&* 35. *Decian. Tract. crim. lib.* 6. *cap.* 33. *num.* 8. *Natta Cons.* 596. *num.* 6. *Bajard. ad Clar.* §. *læsæ Majest. num.* 2. *V.* 31. Et qui impedit, quominus Subditi recursum habeant ad proprium Principem. *Jo. de Platr. in* §. *Publica autem Col.* 1. *V. vel tractat ut obedientes. instit. de Publ. indic.* Et qui supradicta perpetrat, non solum publice, sed etiam occulte. *Text. in Extravag. qui sint rebell. & ibi Bart. in V. Occulte*, *Præpos. Alexandrin. in cap. in primis.* §. *de persona. num.* 19. *in fin.* 2. 2. *q.* 1. *Capyc. decis.* 130. *nu.* 15. Et qui contumaciter resistit, aut aliquid machinatur contra Rectores Provinciarum, ac alios Officiales *Imperatoris*, *Papæ*, aut Principis. *Text. in Extravag. Qui sint rebell. ubi. Bart. in V. Tenore Alex. Cons.* 13. *nu.* 4. *lib.* 6. *Barbat. Cons.* 70. *n.* 29. *Jason. cons.* 86. *num.* 4. *Ancharan. in Clement. Pastoralis. num.* 7. *de Sent. & re judicat.* Et multis aliis modis hoc crimen committitur, quos qui videre vult, adeat *Farinac. Quæst.* 113. *per totam.* *&* *Quæst.* 112. *num.* 140. *&* 142. qui more suo copiosissime materiam tractat.

15 Ut autem pro praxi Regularium personarum, quibus principaliter hæc scribimus, materiam istam clarificemus, exemplum demus de *inobedientia* simplici, *inobedientia* formali, quæ etiam dicitur *rebellio* large, sive improprie sumpta; *Contumacia*, & *Rebellione* stricta, seu proprie dicta.

16 Sit exempli gratia Guardianus, qui simpliciter, & pure directive dicat laico: *vade ad abluendas scutellas*; laicus autem non vadat, erit simpliciter inobediens, & venialiter tantum peccabit: Superior enim non intendit injungere formale præceptum, & materia injuncta est levis, proinde etiam culpa transgressionis levis est. Si autem Guardianus ait, *præcipio tibi per obedientiam, ut abluas scutellas*; & Guardianus mox abit, laicus vero non obediat, tunc iste præceptum formale Superioris transgrediens, dicitur formaliter *inobediens*, sive lato modo *rebellis*. Si autem Guardianus videns istius *inobedientiam*

tiam, in Capitulo culparum, sive in Refectorio coram fratrum communitate renovat ibi idem præceptum, datis, ac servatis Canonicis intervallis; & laicus perseverat in sua *inobedientia*; tunc incidit in *contumaciam*. Si autem laicus iste, ex odio contra Superiorem concepto, & dolo malo, alios laicos Conversos adit, eos contra Prælatum accendit, dicendo *illum esse laicorum inimicum, & velle illos ultra fas gravare; proinde optimum esse, quod omnes uniantur, & Coquus coquinæ, Quæstor quæstuationi, vestiariæ officinæ Sartor, ac cæteri propriis officiis renuncient; nec Superiori obediant, imo scribant contra ipsum memorialia ad Superiores majores, & publice interea dicant, se nolle illum tanquam Superiorem agnoscere*, ista erit *rebellio* stricte, ac proprie dicta, quæ de directo impugnat Superioris honorem, ac jurisdictionem, & secum involuit *conspirationem*, seu *conjurationem*, de quibus suo loco dicemus.

Probatio.

SUMMARIUM.

17 *Superior in quavis parte sui Monasterii potest exercere suam jurisdictionem.*
18 *Inobedientia quomodo probetur in præcepto cadente super commissione.*
19 *Quomodo, & a quo probanda in præcepto prohibitivo.*
20 *Probatio contumaciæ facilis.*
21 *De probatione Rebellionis, remissive.*

17 Facilis est probatio criminis *inobedientiæ*, ac *contumaciæ*; nam licet Prælatus in quacunque parte, sive loco sui Monasterii possit suam jurisdictionem exercere, ut probat *Abb. in cap. Si quis contra. nu. 54. de For. compet. & in cap. Cum contingat. nu. 33. eo. tit.* tamen consuetudo obtinuit, quod Superior, sive localis, sive Provincialis, sive etiam Generalis coram Fratribus congregatis in Capitulo, seu Refectorio suam jurisdictionem exerceat, pœnitentiando, aut formale præceptum obedientiæ injungendo. Si igitur Superior formale præceptum injungit, cum hoc regulariter, ut dictum est, fiat coram Fratribus congregatis, erit notorium facti, quod probatione non eget.

18 Potest autem præceptum cadere, aut super commissione, aut super omissione; nempe potest Superior præcipere Subdito, ut aliquid faciat; puta, ut in pœnam defectus commissi, se publice flagellet; aut scutellas lavatum vadat: & potest præcipere, ut aliquid omittat, ut ne noctu per viridarium vadat. In primo casu, si Subditus inobediens est, ejus crimen consistit in negativo, puta, in non faciendo, quod præceptum fuit fieri; unde probatio istius delicti, cum consistat in simplici negatione, non facienda est a Superiore, negativa enim simplex improbabilis est, ut diximus *Par. p. tit. Accusatio. num. 57.* & Superior habet pro se præceptum publice intimatum; proinde spectat ad Subditum probare factum a se, ad executionem præcepti; quod si non probet, jam constat de *inobedientia*.

19 Si autem præceptum cadat super omissione, crimen probandum est a Prælati fisco; nam quia, cum negativa vaga improbabilis sit, ut dictum est, non debet Subditus probare, se non fecisse, quod jussus fuit non facere; sed viceversa debet Superior probare Subditum fecisse, quod prohibitus fuit facere.

20 Facilis porro evadit *contumaciæ* probatio, sive judicialiter, & scripto procedatur; sive, ut assolet inter Regulares in præceptis ferendis, Superior sine scripto procedat. Si enim in *contumaciam* quis incidit, eo quia Judici præcipienti parere non vult, aut non comparendo, aut aliquid, sibi injunctum non præstando in tempore sibi præscripto; tempore elapso, accusatur *contumacia*, quæ ex actis concludenter remanet probata. Si vero est *contumacia* in non obediendo Superiori, qui, vel pœnitentiam, vel aliud opus Subdito imposuit, *contumacia* est notoria, eo quia præceptum coram tota Religiosorum Communitate a Superiore injungitur, & coram eadem Subditus pertinaciter obedire renuens, contumaciam prodit.

21 Quo ad probationem *rebellionis*, de hac tractabimus infra, cum loquemur de crimine *læsæ majestatis*, cujus rebellio est species.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

22 *Ecclesiasticæ potestati quilibet homo est subjectus.*
Præcepta in re gravi transgrediens peccat mortaliter.
Inobediens Episcopo de jure antiquo erat Infamis, & interdictus.
Et aliquando a Dæmone obsidebatur.
23 *Contumaces Judici Ecclesiastico excommunicantur.*
Censuræ sunt introductæ ad compellendos fideles ad obedientiam Ecclesiæ.
24 *In causa criminali in ordine ad contumaciam specialia habentur.*
25 *Contumacia in foro laico Mediolanensi quomoda puniatur.*
26 *Contumax condemnatur ad pœnam criminis, de quo est inquisitus.*
Contumax habetur pro confesso.
Contumacia Rei potest ab aliis causis provenire, quam a delicto commisso.
27 *Reus non condemnatur in contumacia, nisi præcesserint delicti indicia legitima.*
28 *Quæ requirantur, ut aliquis possit sententiari ut contumax.*
Terminus competens ad comparendum quis sit.
Terminus legalis ad comparendum est 20. milliarium pro qualibet die.
Terminus nimis brevis invalidat citationem.
Locus quomodo non dicatur tutus.
Delegatus in libello citationis debet docere de sua delegatione.
Judice, qui citavit, mortuo, novus Judex debet citare Reum, aliter non potest eum sententiare ut contumacem.
29 *De jure Canonico, quid requiratur, ad hoc, quod aliquis damnetur ut contumax.*
30 *De consuetudine aliter servatur.*
31 *De pœnis rebellium, remissive.*
32 *De pœnis Regularium inobedientium, contumacium, ac rebellium, remissive.*
33 *Statutum primum Ordinis Minorum de observantia contra inobedientes.*
34 *Statutum secundum.*
35 *Statutum tertium.*
36 *Statutum quartum.*
37 *Statutum quintum.*
38 *Statutum sextum.*
39 *Statutum septimum.*
40 *Statutum octavum.*
41 *Statutum nonum.*
42 *Statutum decimum.*
43 *Statutum undecimum.*

44 *Sta-*

44 *Statutum duodecimum.*
45 *Dubitatio prima.*
46 *Præceptum formale Superioris, quamvis videatur esse de re levi, debet sub mortali exequi.*
Præceptum formale latum per modum ordinationis transgrediens, est carcerandus.
47 *Dubitatio secunda.*
48 *Statutum secundum est intelligendum de rebellione stricte sumpta.*
Semel disposita in Statuto, aliquando ad majorem declarationem repetuntur.
49 *Dubitatio tertia.*
50 *Modi, quibus potest quis Superiori Generali esse rebellis, & ut talis puniri.*
Generalis Superior in Religione est Princeps.
51 *Rebellio in Generalem est, quæ attentatur per viam facti, non autem juris.*
52 *Contra Generalem potest haberi recursus ad Papam.*
53 *Modi quibus facto attentatur contra Generalem rebellio.*
54 *Dubitatio quarta.*
55 *Pœnæ non acceptantium Commissarios missos a Generali.*
56 *Dubitatio quinta.*
57 *Opinio Sanctori.*
Dictio qui, *vel* quibus, *quid importent.*
58 *Impugnatur opinio Sanctori.*
Religio non renunciavit privilegio absolvendi a Censuris Papalibus, nisi in casibus expressis in Statutis.
59 *Prælati Ordinis Minorum de Observantia possunt absolvere a Censura contra rebellantes Generali.*
60 *Dubitatio sexta.*
61 *Dictio* ejusmodi, *quid importet.*
Solvitur dubitatio.
62 *Concordantur Statuta.*
63 *Ostenditur Statuta non esse superflua.*
64 *Error Sanctori circa pœnam inobedientiæ.*
65 *Refellitur opinio Sanctori.*
Obedientia fundamentum vitæ Regularis.
66 *Ostenduntur in Statutis pœnæ contra inobedientiam large, & stricte sumptam.*
67 *Dubitatio septima.*
68 *Eadem pœna puniuntur rebelles Commissariis Provincialium, sicut Provincialibus ipsis.*
69 *Dubitatio Octava.*
70 *Pœnæ antiquorum Statutorum unctæ sunt contra rebelles in Generalem, & Provinciales.*
71 *Dubitatio nona.*
72 *De quibus Vicariis Statutum intelligatur.*
73 *Dubitatio decima.*
74 *De intelligentia Statuti remissive.*
75 *Contumax ita est renuens impositam pœnitentiam, sicut quodvis aliud præceptum.*
76 *Statutum contra renuentem pœnitentiam latum est exemplariter.*
77 *Opinio Sanctori.*
78 *Impugnatur talis opinio.*
Judex suam jurisdictionem exercet in quocunque loco Provinciæ sibi commissæ.
Superior localis suam auctoritatem exercet in quocunque loco sui Conventus.
79 *Confirmatur conclusio ab absurdo.*
80 *Roboratur itidem ex Statuto.*
81 *Colorata excusatio pro Sanctoro.*
82 *Rejicitur excusatio.*
83 *Dubium proponitur.*
84 *De hoc, remissive.*
85 *Dubium undecimum.*
86 *Opinio Sanctori.*
87 *Rejicitur Sanctorus.*
Trina monitio semper necessaria ante declarationem contumaciæ.
88 *Contumacia non datur sine citatione, & monitione Canonica.*
89 *Omnes Prælati inferiores Generali debent sequi consilium Discretorum in carcerando contumaci.*
Generalis, quare non alligatur tali consilio petendo.
Judex potest punire injuriam sibi factam ratione officii.
90 *Sententia semper est ferenda in judicio, etiam summarissimo, & facto notorio.*
Carcer ob contumaciam non potest dari a Provinciali sine consensu Diffinitorum.
91 *Possunt ad talem carcerationem adhiberi pro consilio alii Patres.*
92 *Dubitatio duodecima.*
93 *Contumax est, qui per diem naturalem perseverat inobediens.*
94 *Dies naturalis pro inobedientia contumaci computandus est de momento ad momentum.*
Non observans tempus legis non observat formam legis.
Actus est nullus, non servato tempore, & forma legis.
Recedere a forma legis est recedere a lege.
95 *Dubitatio tertiadecima.*
96 *Contumacia quomodo ex uno solo actu possit colligi.*
97 *Dubitatio quartadecima.*
98 *Si Discreti non consentiant carcerationem contumacis, deveniendum est ad Excommunicationem.*
99 *Dubitatio quintadecima.*
100 *Resipiscens intra 24. horas ab inobedientia nequit carcerari ut contumax.*
101 *Debet tamen pro inobedientia puniri a Provinciali.*
102 *Dubitatio sextadecima.*
103 *Clausula opposita in lege, si non est exemplificativa, restringit legem.*
Excommunicatio contra resistentes Commissariis, est contra eos, qui se opponunt, ne recipiantur.
104 *Dubitatio decimaseptima.*
105 *Conciliantur Statuta.*
106 *Commissarii quibusnam Prælatis comparentur.*
107 *Delegatus comparatur personæ Delegantis.*
108 *Dubitatio decima octava.*
109 *Rebelles qui sint.*
Insidiari, quando quis dicatur.
110 *Rebellio in Commissarium publica quando sit.*
111 *Rebellio in eundem occulta quomodo committatur.*
112 *Dubitatio decimanona.*
113 *Opinio Sanctori.*
114 *Pœnæ contra mutantes disposita a Commissariis tangunt solos Ministros Provinciales.*
115 *Dictio* quisquis, *&* quilquam *quid importet.*
116 *Dictio* quisquis *posita in Brevi Gregorii XIII. refertur ad Provinciales.*
117 *Confirmatur posita conclusio.*
118 *Dubitatio vigesima.*
119 *Peyrini opinio, quod Superior quilvis Ordinarius, aut delegatus possit recusari, ut suspectus.*
120 *In visitatione pastorali, seu foro paterno nullus Superior potest recusari ut suspectus.*

82 QUia Ecclesiasticæ potestati, juxta Canones *cap. Duo sunt. 96. dist. Gloss. in cap. Si autem. 11. can. 11. quæst. 3.* omnes fideles subjecti sunt; hinc est, quod etiam omnes quavis dignitate fulgen-

tes, tenentur Ecclesiasticis Superioribus obedire. Speciali autem vinculo tenentur Clerici Episcopis obedire, maxime dum in sacris Ordinibus sunt constituti; in eorum enim ordinatione Episcopo suo promittunt obedientiam, ac reverentiam. Hinc est quod transgredientes in re gravi præcepta Ecclesiastica peccant mortaliter, *Tolet. Tract. de Sept. peccat. mortal. cap. 20. num. 2. in fin.* & juxta Canones antiquos *text. in cap. Si autem, & in cap. Si quis vero. 11. quæst. 3.* inobedientes Episcopis, tam Clerici, quam laici Principes erant infames, & interdicti ab ingressu Ecclesiæ. Imo aliquando a Dæmone obsidebantur, ut habetur *text. in cap. Absit. 11. quæst. 3. juncta glos. final. in V. Dæmonem.* Hæc autem accipienda sunt de inobedientibus simpliciter præceptis Ecclesiasticis.

23 *Contumacia* autem, quia inobedientiæ aliquid addit, puta, contemptum mandati Superioris, graviori pœna vapulat. Si enim aliquis, sive Clericus, sive Laicus post canonicam monitionem, puta, aut trinam, aut unam pro tribus, non adimplet Superioris Ecclesiastici mandatum, præstando quod ipse jussit, aut omittendo quod vetuit, mucrone excommunicationis, quo in Ecclesia nihil est terribilius, percellitur; imo censuræ Ecclesiasticæ ad hoc solum inventæ sunt, ut inobedientium fidelium *contumacia* compescatur. *arg. cap. Corripiantur. 24. quæst. 3.*

24 Quadrant autem modo dicta de *contumacia* in causa tum civili, tum criminali. Sed in criminali aliud specialius habetur in ordine ad *contumaciam*, in quibusvis foris Laicis, Ecclesiasticis sæcularibus, ac Regularibus.

25 In foro enim laico (quidquid sit de jure communi), de generali consuetudine Reus citatus solemniter, & non comparens, in pœnam contumaciæ bannitur, & condemnatur pœna debita delicto, de quo fuit inquisitus. Quod, si delictum fuerit ex illis, pro quibus veniat bonorum confiscatio; transmissa inquisitione describuntur bona, & apud idoneum virum deponuntur; & damnato Reo in *contumacia*, prout dictum est, si ipse infra annum a lata sententia compareat, solet per Senatum admitti ad defensiones, quibus si se probet innocentem, absolvitur a condemnatione, & bona sua recuperat, non obstante horum descriptione, & sententia lata. Si vero compareat post annum, & admissus, ut præfertur, per Senatum, se defenderit, ac innocentiam probaverit, liberatur quidem a pœna corporali, non tamen recuperat bona descripta, quæ remanent confiscata; & hoc in pœnam *contumaciæ*. Hæc autem consuetudo servatur in dominio *Mediolanensi* juxta dispositionem municipalem *Nov. Constit. Mediolanen. lib. 4 de Accusat. §. Rei carceribus. §. Pari modo.* de quibus videndus *Clarus Quæst. 44. §. Sed hodie.*

26 Porro generalis consuetudo totius Italiæ est, quod in quovis Crimine Reus contumax condemnetur pœna debita crimini, de quo imputatur; *Gandin. Alberic. Vital. apud Clar. l. cit. §. licet autem. Flamin. Chartar. de Execut. sentent. cap. 1. n. 9. 10. & 11.* Quantumvis enim crimen non plene probatum sit; tamen contumax habetur pro confesso; *Bald. in l. licet. C. de Procurat. Menoc. Cons. 68. n. 16. Barbos. Repert. jur. V. Contumacia.* & sic ex contumacia videtur probatum Rei confessione, delictum. Bene autem dicit *Clar. d. quæst. 44. §. Dictum est*, quod hæc conclusio, quod contumax habeatur pro confesso, subsistat per auctoritatem Statutorum ita disponentium, quæ velint hoc modo punire *contumaciam*; cæterum rationabiliter non potest ex sola *contumacia* in non comparendo concludi, quod aliquis se Reum confiteatur; nam, ut diximus *Par. 2. Tit. Reus. num. 46.* *contumacia* potest oriri non ex conscientia admissi criminis, ac metu pœnarum; sed ex potentia Accusatoris, aut falsitate Testium, aut inimicitia Judicis, ob quæ sibi timens inquisitus comparere noluit, ne contra fas gravaretur.

27 Notandum tamen, quod non ex sola, & pura *contumacia* in non comparendo, fertur sententia contra Reum; sed requiritur, quod præcesserint indicia legitima delicti, juxta Doctores. *Plat. Afflict. Farinac. Flamin. Chartar. Scarcia. Matthæu. apud Raynald. Obser. crim. lib. 3. cap. 33. §. 1. num. 23.* Et si quæratur, quæ nam in hoc casu dicenda sint indicia legitima, respondet *Clar. Quæst. 44. §. Quæro aunquid*, esse ea, quæ sufficiunt ad transmittendam contra Reum inquisitionem, & eum constituendum in examine.

28 Porro multa requiruntur, ut aliquis vere declarari possit contumax, & contra eum proferri sententia. Primo oportet, quod Judex committat citationem, *l. final. C. de Exhib. re.* & hoc, die juridico; nam in festivo non tenet. *Muta sup. rit. 259. nu. 44. Sanfelic. decis. 141. nu. 2.* Secundo requiritur, quod fiat relatio per Nuncium, qui citationem affixit, aut præsentavit. *Bald. in l. 2. in 5. notab. C. de Sportul. Franch. in cap. Cum parati. col. penult. de Appell.* Tertio requiritur, quod forma tradita a Judice in commissione servetur. *Farinac. Faller. apud Petra. Magn. Car. Rit 94. num. 7.* Quarto, debet in citatione assignari terminus præfixus ad comparendum, qui terminus debet esse competens; competens autem dicitur terminus assignatus a Statutis, aut consuetudine tribunalis, dum Reus est in Civitate, in qua judicium exercetur; si autem distat a loco judicii, terminus competens erit terminus legalis, nempe unius diei pro vigesimo quoque milliari juxta legum præscriptum. *text. in l. 1. ff. Si quis caut. Gloss. in cap. Nonnulli in V. Ultra duas dict. de Descript.* Quod, si terminus nimia angustus, (attenta loci distantia) esset assignatus, citatio esset ipso jure nulla, & consequenter *contumacia* inefficax ad sustinendum actus desuper fundatos, ut multi scribunt *Odd. Rolan. Burs. Aym. Bald. Peregrin. Caravit. Vant. Sanfelic. apud Raynal. lib. 3. cap. 34. § 19. num. 24.* Quinto requiritur, quod locus ad quem citatur, sit Reo tutus; *Farinar. Quæst. 11. n. 55. Antonel. de lor. legal. lib. 2. cap. 9. nu. 112.* dicitur autem non tutus locus vel propter inimicitiam, aut bellum, pestem, aut aeris intemperiem, aut insidias latronum in via, & similium. *Clar. Quæst. 34. §. Allegatur. Bajard. ibi. num. 31.* Sexto requiritur, quod si ille, qui citationem committit, sit Judex delegatus, in citatione inserat tenorem suæ delegationis; alias citatus comparere non tenetur, & *contumacia* non contrahitur. *arg. text. in cap. Præterea. de dilation. Authen. Qui semel C. Quomodo, & quando Jud. Raynal. lib. 3. cap. 38. §. 4. nu. 53.* Et quatenus Judex, qui citavit, moriatur, aut decedat ab officio, & novus Judex velit ad sententiam contra contumacem procedere, oportet, quod de novo ipsum citet, datis debitis intervallis ad comparendum. *Salgad. de Reg. prot. Par. 3. cap. 9. nu. 106. & Par. 4. cap. 5. nu. 8. Solorzan. de Jur. India. Tom. 2. lib. 2. cap. 29. num. 73. Ricc. Par. 7. Collect. 3182.*

29 De jure autem Canonico in caussis criminalibus non potest contra contumacem proferri sententia diffinitiva damnationis; nec haberi pro convicto in absentia, nisi citatus, & non comparens, Excommunicatus denuncietur, & per annum in excommunicatione insorduerit, ut ex *Abb. in cap. Veritatis. num. 21. de Dolo. & contum. Clar. Quæst. 44. §. licet autem. Diaz cap. 188. nu. 4.* scribit *Thesaur. Verb. Insordescentia. num. 3.*

30 Li-

30 Licet autem hoc sit de jure, tamen de consuetudine contrarium servatur; non minus enim, ac in foro laico, in tribunalibus Ecclesiasticis contra contumacem, expiratis terminis fatalibus, citatur denuo Reus ad audiendam sententiam, & contra eum diffinitive sententiatur.

31 Quantum ad pœnas contra Rebelles, cum illæ eædem sint cum illis, quæ feruntur contra Reos de crimine læsæ majestatis, de illis loquemur infra, cum de illo delicto agemus.

32 Quantum vero ad pœnas, quæ incutiuntur Regularibus delinquentibus *inobedientia*, *contumacia*, *ac rebellione*, videndæ sunt peculiares Ordinum Constitutiones; Nobis *Minoribus de Observantia*, tum *Regulari*, tum *Strictiori*, sequentia præscribuntur Statuta.

33 1 *Qui Generali Minorum, aut Commissario item Generali non obedierit, trimestri carceris pœna, vel graviori etiam puniatur. Vallisolet.* 1593. *Tit. De obedient. V. Qui Generali.*

34 2 *Qui vero eisdem rebellaverit, aut verbis injuriosis, vel irreverentibus illos, aut eorum alterum publice affecerit; is quocunque suffragiorum jure sexennio careat; ac semestris carceris pœna, vel graviori etiam pro qualitate delicti puniatur. Vallisolet, loc. cit. V. Qui vero.*

35 3 *Qui in Provincialem Ministrum, vel Commissarium crimina ejusmodi admiserit, & carceris pœna, & suffragiorum privatione puniatur, Generalis arbitratu. Vallisolet. loc. cit. V. Qui Provinciali.*

36 4 *Qui vero in Guardianum, vel Vicarium, aut quempiam graviorem Patrem, ut supra, deliquerit, Provincialis arbitratu punitur pro delicti qualitate. Vallisolet. loc cit. V. Qui vero.*

37 5 *Qui autem pœnitentiam per locorum Superiores sibi impositam, & injunctam, agere, vel subire renuerit, de Discretorum consilio, & assensu, etiam trina monitione non præmissa, carceri mancipetur, prout opportunius videbitur. Vallisolet. loc. cit. V. Qui autem.*

38 6 *Auctoritate Apostolica etiam cavetur sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, a qua, præter quam in mortis articulo absolvi non potest, nisi a Romano Pontifice; nec non sub privationis perpetuæ omnium officiorum Ordinis, & inhabilitatis ad illa, & alia quæcunque inposterum obtinenda, vocisque, tam activæ, quam passivæ eo ipso incurrendis pœnis, ne quis Provincialis, aut Guardianus, vel cujuscunque alterius gradus Religiosus, aut Religiosa nostri Ordinis Commissariis a Generali Ministro ad visitandas Provincias missis resistere, nec eis se opponere, aut contradicere, seu se rebellem exhibere, ipsos quacunque de causa, vel quæsito colore non recipiendo, audeat, vel præsumat. Vallisolet. loc. cit. V. final.*

39 7 *Pœna contra inobedientes statuta est carceratio, & consequenter actuum legitimorum privatio, si inobediens, debite monitus, in contumacia perseverat. Dicitur autem contumax, quando trina monitione eodem die, congruis intervallis præmissa, per diem naturalem inobediens existit: vel quando, ita pertinaciter recusaverit, ut de Discretorum consilio carceribus mancipari debere videatur. Vallisolet. Tit. de Pœna contr. inobedien. & contum.*

40 8 *Contumax, (idest, qui trina monitione eodem die congruis intervallis præmissa, inobediens perseverat, vel qui, ita pertinaciter obedire recusat, ut de Discretorum consilio carceribus mancipari mereretur) est carcerationis pœna plectendus. & consequenter actibus legitimis privandus. Text. Tit. Applicatio.* §. 12.

41 9 *Qui Provinciali, Guardiano, aut Vicario rebellaverit, omni suffragiorum jure carere triennio debet. Text. loc. cit.* §. 21.

42 10 *Qui Generali, vel Commissario ab eo misso ad visitandam Provinciam rebellaverit, Excommunicationis Sanctissimo reservatæ pœnam statim incurrit, ac privationem suffragiorum, officiorum Ordinis, & perpetuam inhabilitatem ad illa. Text. loc. cit.* §. 52.

43 11 *Quicunque Provinciali Ministro, Guardiano, aut Vicario rebellaverit omni suffragiorum jure triennio careat. Qui Commissario a Generali misso resistere, opponere, aut contradicere, seu se rebellem exhibere auserit, vel præsumpserit, ipso facto Excommunicationis pœnam incurrat, a qua non nisi a Sanctissimo Romano Pontifice, preterquam in mortis articulo, absolvi possit: nec non privationis perpetuæ Officiorum Ordinis, & inhabilitatis ad illa, & alia quæcunque in Ordine exercenda, ac vocis tam activæ, quam passivæ eo ipso incurrendis pœnis Constitutione Apostolica illatis afficiatur. Quibus etiam, & omnibus, & singulis subjaceat, ac præterea semestri carceri mancipetur, qui Generali ipsi rebellaverit. Vallisolet. Tit. de Rebellantibus.*

44 12 *Quod si quis ausu temerario Commissario Visitatori contradicere, non obedire, aut se rebellem exhibere tentaverit; aut ejus mandata, ordinationes, & decreta exequi neglexerit, aut etiam contempserit, is pœnas superius contra rebellantes statutas eo ipso incurrat. Vallisolet. Tit. De Fratrib. coram Commiss. Visitat.*

45 Circa primum Statutum, positum supra *num.* 33. dubitatur primo, an pœna Carceris debetur, quando Religiosus est inobediens Generali Ministro, Vicario, aut Commissario, non servando præceptum illius positivum, aut negativum, publicatum per modum ordinationis?

46 Respondeo, quod quando Prælatus, ex justo motivo, ac fine rationabili, & sub formali præcepto obedientiæ aliquid præcipit, quamvis sit de re, quæ videatur Subdito levis; tamen iste tenetur sub mortali obedire, prout dicunt Doctores post *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 186. *art* 9. *in corp. Valent. Cajetan. Sanchez. less. Azor. Panormit. apud Peyrin. de Subd. Quæst.* 1. *cap.* 5 § 3. *V. Dico primo.* Quod autem præceptum intimetur universaliter omnibus, & quibuscumque per modum ordinationis, & scripto, perinde est, ac quando idem oretenus, ac alicui in particulari intimetur. Sequitur igitur, quod, si Prælatus in tenore ordinationis exprimat, se illud jubere in virtute obedientiæ; transgrediens mortaliter peccat, quia vere inobediens est; ut proinde pœna statutaria Carceris ipsi veniat infligenda.

47 Secunda dubitatio circa secundum Statutum, positum supra *num.* 34. est, de qua rebellione sit intelligendum Statutum, puta, an de rebellione large, aut stricte accepta?

48 Respondeo, quod, ut diximus supra *num.* 13. *rebellio* lato modo accepta idem est ac *inobedientia*. Cum autem de pœnis *inobedientiæ* disponatur in primo Statuto, ut visum est, otiosa esset, & superflua repetitio in hoc secundo Statuto, quod in lege non admittitur. Proinde Statutum intelligendum est de *rebellione* stricte, & proprie sumpta. Et quamvis aliquando in lege, vel Statuto, semel dispositum, etiam per verba inculcata idem importantia, disponatur ad majorem declarationem, ut habet *Gloss in l. lecta. in Verb. Inculcatio. ff. Si cert. petat. Barbos. Axiom.* 816. *num.* 6. in hoc casu tamen talis conclusio non potest habere locum; si quidem in primo Statuto datur pœna carceris trimestris; in secundo autem carcerationis semestris; & cum idem crimen diversis pœnis non vindicetur; hinc est, quod

in primo Statuto decernatur pœna *inobedientiæ*, sive *rebellionis* late sumptæ, quod idem est; in secundo autem pœna *rebellionis* stricte sumptæ.

49 Tertia dubitatio ad idem Statutum est, quomodo, aut quando Subditus contra Generalem rebellare dicatur, ut locus sit pœnæ in Statuto prædicto latæ.

50 Respondeo, quod in *cap. Gravem. Extra de Excess. Prælat.* puniendus excommunicatione dicitur quidam Archidiaconus, qui *contra fidem homagii præstiti, ac debitam reverentiam, Episcopum suum esse Dominum, negasse, vel in foro sæculari deposuisse contra eum super rebus spiritualibus quæstionem; aut tam invasori Episcopi, & sociorum ejus, quam fratri ejus, vel complicibus suis causam, vel consilium præbuisse dicebatur.* Ex quo Canone alicere debemus modos, quibus Subditus Generali resistens, potest declarari rebellis, & ut talis puniri. Nam quando Subditus Religiosus facit actus contra personam, jurisdictionem, honorem, ac Officium sui Generalis, tunc contra ipsum rebellat, & est locus pœnæ statutariæ. Generalis enim in Religione est Princeps, ut diximus *Par. p. Tit. Quid. num.* 29. & quantumvis ejus Subditi non sint ipsius Vasalli, nec illi præstiterint juramentum fidelitatis; nec feudum ab eo habeant; nec proprie ad hostes confugiant; aut in Generalem arma capiant; in quibus actibus rigorose loquendo consistit *rebellio*, tamen, ut optime advertit *Sanctor. de Pœn. cap. 6. Quæst. 1. V. Respondeo affirmative fol* 239. quia voverunt obedientiam, quæ est major fidelitate, & proprium arbitrium voluntati illius alligarunt, optime attentando aliquid contra personam, honorem, Officium, aut jurisdictionem Generalis, contra illum dicuntur rebellare. Unde ex analogia delictorum Archidiaconi in proprium Episcopum, quæ recitantur in supradicto Canone, a quo haberi pœnas contra Clericos rebellantes in proprium Episcopum, scribit *Cardinalis de Luca in Epitom. Canon. V. Rebellis*, venari possumus modos, quibus Subditus Religiosus possit esse in proprium Generalem rebellis.

51 Tamen advertendum est, quod actus isti, per quos inducitur contra Generalem *rebellio*, sunt, qui attentantur per viam facti; non autem juris. Non enim parificatur Generalis *Papæ, Imperatori*, aut Principi non recognoscenti alium temporalem superiorem; ille enim habet supra se Superiorem, a quo potest puniri, exauctorari, suspendi &c. Sequitur ergo quod, si contra *Papam, Imperatorem &c.* incurritur *rebellio* quovis modo attentando contra ipsius dignitatem, dominium &c. non tamen esset *rebellio*, si contra Generalem quis ageret, curando, ut a *Papa* deponeretur ab officio, agendo per viam juris, accusando eum de aliquo crimine, quod vere commisisset.

52 Quamvis Princeps Superiorem non agnoscens, sit, aut ineptus regimini, aut Reipublicæ parum utilis, vel etiam positive perniciosus, non tamen potest Subditus agere, ut Principatu privetur, aut quid contra ejus dignitatem fiat, aut de medio tollatur; cum enim Superiorem in terris non habeat, nisi Deum, a Deo tantum petendum est remedium; & interim, ut dicebat *Tacitus*: *Ferenda sunt Regum ingenia.* Unde quidquid, & quovis modo attentatur contra talem Principem, constituit attentantem rebellem. Non sic autem est cum Generali, qui *Papam*, ac *Sacram Cardinalium Congregationem* supra se habet: si enim Generalis esset Ordini perniciosus, & quis recurreret ad *Papam*, ut ille officio privaretur, iste nullo modo esset rebellis. Similiter si aliqua Provincia, Conventus, aut Frater particularis esset positus in oculis Generalis, a quo rationabiliter timerentur injustæ oppressiones, potest quilibet habens interesse in Provincia, Conventu, aut persona, curare apud *Sac. Congregationem*, aut *Papam*; ut Generali respectu illorum coarctaretur jurisdictio, ne posset libere in illa desævire; hoc enim non excedit modum naturalis defensionis, quo præcaventur damna, quæ probabiliter timentur futura.

53 Sequitur ex his, quod *rebellionem* concludant actus illi tantum, qui sunt per viam facti, & contra Generalis auctoritatem &c. ut pote, si quis seditiosa scripta contra Generalem componeret, in quibus probaretur eum fuisse simoniace electum, & proinde non esse illi obediendum: si aliquis conspirationem, aut conjurationem contra illius vitam, aut famam machinaretur: si recursus haberetur ad Principem laicum, curando, ut sub colorato prætextu rationis status, mandata Generalis, ut pote ex Natione inimica Principi, non reciperentur; aut ne Commissarii, ab eo quoquomodo destinati, admittantur, nisi patentes sint prius a Regiis Ministris approbatæ; aut absolute repellantur, & centum similia, ut optime habet *Sanctor. de Pœn. cap. 6. Quæst. ex Bartol. p. V. Respondeo fol.* 241.

54 Quarta dubitatio circa idem Statutum est, An aliæ pœnæ, ultra carcerem semestrem, sancitæ sint contra rebellantes Superiori Generali?

55 Respondeo, quod, ut constat ex *Textu* recensito supra *num.* 42. & Statuto *Vallisoletano*, dato supra *num.* 43. rebellantibus contra Generalem, ultra carcerem semestrem, apposita est pœna Excommunicationis reservatæ Summo Pontifici: privationis omnium Officiorum Ordinis, perpetuæque inhabilitatis ad illa; & insuper privationis vocis activæ, ac passivæ ad instar pœnarum, quas *Gregorius XIII.* in suo Brevi incip. *Quoniam nostra.* 8. *April.* 1575. sancivit contra rebellantes Commissariis, a Generali missis ad visitandas Provincias. Cum enim experimento didicisset Religio, leves esse pœnas latas in Statutis antiquis contra Rebellantes, & obedientiam labefactantes, quæ est fundamentum Reipublicæ Religiosæ, voluit eas augere pro tuenda, pœnis appositis, dignitate Superiorum tum Generalium, tum Provincialium, tum localium.

56 Quinta dubitatio ad eadem Statuta est, An excommunicatus, ob *rebellionem* contra Generalem, possit absolvi a Superioribus Generalibus, aut Provincialibus juxta privilegia?

57 Respondeo, quod *Sanctor. de Pœn. cap. 6. Quæst. 4. V. Respondeo negative. fol.* 254. examinando eandem quæstionem circa excommunicationem similem latam contra Rebellantes Commissariis Visitatoribus, dicit, quod quamvis Prælati Ordinis ex privilegiis sibi concessis, possint suos Subditos absolvere ab omnibus casibus *Papæ* reservatis, exceptis contentis in *Bulla Cœnæ*; tamen non possunt a tali excommunicatione absolvere; quia ex hoc, quod Religio in suis Statutis recenset talem excommunicationem, ut *Papæ* reservatam, censetur renunciare in hac parte privilegio, quod habet absolvendi ab hujusmodi reservatis. Et quia Statutum supra *num.* 43. datum in fine dicit: *Quibus etiam, & omnibus, & singulis subjaceat, ac præterea semestri carceri mancipetur, qui Generali ipsi Rebellaverit*, ad hanc dubitationem responderet, quod Prælati Ordinis in hoc casu nequeunt absolvere a tali excommunicatione, attento maxime, quod relativa dictio *Quibus*, posita in Statuto, refert præcedentia cum omnibus suis qualitatibus, ut ex jure deducitur, *arg. L. Filio. §. Testator. ff. de Alimen. l. 1. §. Sed cum plures. & ibi Bart. ff. si fam. furt. fecer. Surd. Cons.* 352.

nn.

au. 22. & ita refert, in casu, excommunicationem, Papæ reservatam, & a Prælatis Ordinis inabsolvibilem.

58 Sed doctissimi viri pace, aliter est dicendum; nam in citato Statuto, nec umbra habetur, quod Religio circa illam excommunicationem renunciaverit privilegiis, per quæ potest a censuris Papæ reservatis, absolvere; sed pure, & simpliciter refert dispositionem Brevis *Gregorii XIII.* quod etiam citat ad marginem, ut patet intuenti. Profecto, quando Religio voluit aliquibus privilegiis sibi concessis renunciare, claris, & patentibus verbis hoc expressit, ut patet in Ordinationibus, factis in *Generali Congregatione Romana anno* 1629. *Orb. Seraph. Tom.* 4. *fol.* 11. *col.* 2. *init.* Constitutionibus *Capituli Generalis Romani* 1658. *cap.* 1. §. 1. *num.* 1., *Orb. Seraph. loc. cit. fol.* 127. Statutis Ordinis Generalibus *Samburanis cap.* 4. §. 1. in quibus omnibus Religio expresse renunciavit omnibus privilegiis mitigativis rigoris Regularis observantiæ. Cum igitur de tali renunciatione, in Statuto prædicto nec verbum habeatur, sequitur, quod generali privilegio absolvendi a reservatis Papæ, in hoc casu, non renunciavit. Addo, quod facultas Generalis est super Statuta, cum possit super iis dispensare, si tamen in Statuto aliquo particulari non disponitur, *quod illud indispensabile sit*; quæ clausula in tali Statuto non reperitur. Proinde concesso etiam quod Religio per tale Statutum renunciasset privilegio absolvendi ab illa Excommunicatione, (quod tamen negamus), adhuc Generalis posset super tali Statuto renunciativo dispensare, & concedere, quod privilegiis concessis Prælati inferiores uterentur; & etiam ipse illis posset uti, & a tali Excommunicatione absolvere.

59 Quod si hæc conclusio locum habet pro absolutione ab Excommunicatione lata contra rebellantes Commissario Visitatori, a fortiori subsistit de absolutione ab Excommunicatione contra rebellantes Ministro, aut aliis Prælatis Generalibus. Si quidem talis reservatio non est facta a Papa, (qui taliter excommunicavit solum rebellantes Commissariis), sed a Religione, quæ extendit pœnas Papales, etiam ad rebellantes contra Generales; In tali autem extensione, non ita potuit se privare facultate absolvendi ab illis pœnis, quin Generalis, & de ipsius concessione Prælati inferiores possint absolvere, eo quia ipse super Statutariis dispositionibus, ut dictum est, potest dispensare.

60 Sexta dubitatio est circa tertium Statutum, positum supra *num.* 35. & est; Quomodo hoc intelligendum sit, ut superfluitatem non sapiat, & cohæreat cum *Textu* posito supra *num* 41. & Statuto, dato supra *nu.*43; cum enim carceratio formalis importet privationem actuum legitimorum, ut habetur ex *Stat. Gen. Ordin. cap.* 7. §. 6. *num.*6. & hæc involvat privationem suffragiorum, ut dictum est *Par. p. Tit. Quales. num.*30. superfluum videtur, quod in statuto hoc disponatur, quod *rebelli contra Provincialem arbitratu Generalis infligatur carceratio, & privatio suffragiorum*, cum hæc illam consequatur. Pariter, quomodo cohærere debeat hoc Statutum præscribens Carcerem, & privationem suffragiorum arbitrio Generalis, cum *Textu*, & alio Statuto supra citato, in quibus nulla facta mentione de Carcere, infligitur rebellibus in Provincialem privatio suffragiorum limitata ad triennium.

61 Respondeo, quod dictio *ejusmodi* posita in Statuto est relativa præcedentium, cum suis qualitatibus; *arg. l. final. ff. de offic. Praf.* & cum in duobus præcedentibus Statutis dictum sit de *rebellione* large, & stricte sumpta, sive *inobedientia*, & *rebellione* propria, dispositumque sit, quod Generali inobediens, (puta, largo modo rebellans, ut explicuimus supra *num.*13.) Carcere trimestri; stricte vero rebellis, semestri Carcere, ac quorumvis suffragiorum privatione præcellatur; ita hic pari modo disponit de committente in Provincialem *crimina ejusmodi*, nempe *inobedientiam*, sive *rebellionem* lato modo, & *rebellionem* stricte sumptam; Ordinat autem, quod taliter rebellis puniatur Generalis arbitratu, *& Carceris pœna, & suffragiorum privatione*; non quidem, quod in quocumque casu ambæ pœnæ, nempe Carceris, & privationis adhibeantur; sed in casu *rebellionis* latæ sumptæ, quæ est delictum minus, minori pœna, puta, sola privatione; in casu vero *rebellionis* propriæ, quæ est gravior, majori pœna, nempe carceratione sit utendum: & hoc modo in Statuto nulla cadit superfluitas, & pœnæ rebellium in Provinciales correspondent pœnis rebellium in Generales.

62 Pariter respondeo ad secundam partem dubitationis, quod tum in *Textu* dato supra *num.* 41. tum in Statuto relato *num.* 43. accipitur *rebellio* late sumpta, puta, *inobedientia*, quæ punienda est privatione omnis juris suffragiorum sola, non autem Carcere; & in hoc concordant ambo cum Statuto posito *num.* 35. in quo prout explicatum est supra, ponitur pœna rebellantium tum late, tum stricte, puta, quod in Provincialem rebelles late, hoc est, præcepto formali Provincialis inobedientes, suffragiorum privatione puniantur, & ita circa hoc *Textus*, & duo hæc Statuta concordant circa *inobedienti. ma* puniendam.

63 Nec ideo in Statutis prædictis invenitur vitiosa superfluitas; nempe, quod, cum in Statuto *num.* 35. dato, (quod ponitur *in cap. prim. Statutorum Valisoletan. tit. de obedientia*) sancita sit pœna contra inobedientes Provincialibus, quæ est privatio suffragiorum, videatur proinde superflue repetita in alio Statuto dato *num.* 43. quod ponitur in *Vallisoletanis* iisdem *cap.* 7. *Tit. de Rebellibus*. Quia, cum in hoc Statuto auctæ sint pœnæ in rebelles Generali, voluit Religio augere quoque pœnas contra rebelles late, hoc est inobedientes Provinciali; augmentum autem pœnæ est, quod sicut in primo Statuto dicitur, quod in Provincialem rebellis *suffragiorum privatione puniatur* simpliciter, in secundo dicitur, *omni suffragiorum jure triennio careat*; & hic advertendum est, quod ponitur dictio *omne*, per quam importatur privatio suffragiorum non solum ad electiones, sed etiam ad omnes alios actus Capitulares, quæ privatio, ut patet, amplior est ea, quæ posita est in primo Statuto, quod cum sit ex antiquissimis Ordinis, *placuit Religioni servare inde manum antiquitatem venerabilem* illius, ut scripsit Sanctorus *de pœn. cap.* 6. *qu.* 7. *℣. Respondeo*. 2. *ad secund. fol.* 260.

64 Hinc autem advertere libet, quod non pauci viri, alioquin docti, carpunt quasi manca Statuta pœnalia Ordinis nostri, ex eo, quod in ipsis non reperitur pœna *inobedientiæ*; & taliter opinantibus facem prætulit *Sanctorus*, qui *de Pœn. cap.* 6. *qu.* 2. §. *Respondeo secund. fol.* 243. docuit in nostris Statutis *inobedientiam*, ut talem non puniri, sed tantum, ut perseverantem in contumacia, *quia* (ait) *non est artis omnes defectus emendare, sed illos, qui communitatem maxime incommodant*.

65 Sed, doctissimi viri pace, ipse dupliciter deficit, nempe in conclusione, & in ipsius fundamento. Si quidem nil magis Religiosam Rempublicam incommodat, perturbatque, quam inobedientia, quæ Regularis vitæ quatit fundamentum, puta, obedientiam. *Tota Monachorum Religio ab obedientia est*, dicc-

dicebat *S. Bruno Carthusianorum* Pater *lib. de Orna. Eccles. cap.* 10. & ex doctrina *D. Thom.* 2. 2. *q.* 186. *art.* 8. *in corp. Alvar. de Vit. spir. Tom.* 2. *lib.* 5. *Par.* 3. *cap.* 3. *Valent. Tom.* 2. *disp.* 10. *qu.* 3. *Pun.* 2. *Assert.* 4. optime concludit *Peyrin. de Subd. quaest.* 1. *cap.* 3. *V. final.* quod *necessaria est obedientia in Religionibus, ita ut, sine ea consistere non possit Religio. Consistet suo modo Religio, si ablegetur paupertas, quilibetque suo statui sua accomodet commoda; stabit quoque Religio desciscente castitate, modo vivendi ratio in reliquis non omittatur*, (ut apparet in Ordinibus militaribus, in quibus nec paupertas, nec castitas nisi conjugalis, habetur.) *At si obedientiam auferas; si membra Capiti non subjiciantur, totam concidere Religionis corpus, necesse est.* Artis igitur, sive Religiosae politiae erit emendare maxime delicta *inobedientiae*, quantumvis minime contumacis, cum subducta obedientia Religioni, sit pereundum.

66 Conclusio etiam *Sanctori* falsa est; nam in Statutis Ordinis, quae supra dedimus, habetur poena *inobedientiae* (quamvis sine *contumacia*) contra Generales Statuto primo supra *num.* 33. Habetur poena ejusdem contra Provincialem, ac ejus Commissarium Statuto supra *num.* 35. Habetur ipsiusmet contra Guardianos, ac Vicarios poena Statuto quarto supra *num.* 36. & eaedem poenae repetuntur Statuto undecimo supra *num.* 43. contra eandem ibi expressam nomine *rebellionis*, puta, late sumptae, quae aliud non est, quam *inobedientia* simplex, (hoc est minime contumax), ut explicuimus supra *num.* 13. Unde concludendum manca non esse Statuta nostra.

67 Septima dubitatio est circa idem Statutum, & est, de quo Commissario loquatur, qui parificatur cum Provinciali; ita ut inobediens in illum, eadem poena puniatur cum inobediente, aut rebelle in Provincialem?

68 Respondeo, quod intelligitur de Commissario delegato a Ministro Provinciali, sive ad regendam Provinciam in sui absentia; sive ad visitandum Conventum; sive ad faciendam inquisitionem criminalem. Ratio est, quia de Commissariis Visitatoribus missis a Generali, habetur in Statutis sexto, & undecimo; unde superflue hic poneretur dispositio; imo etiam absurde: nam longe major poena est rebellium in Commissarios a Generali missos, quam in deputatos a Provinciali, & major, ac minor poena in Statutis poneretur pro eodem crimine, quod est absurdum. Puniuntur autem taliter rebelles, ut rebellantes in Provincialem, quia, cum eadem sit dignitas, ac jurisdictio Ordinarii committentis, ac Commissarii, aequum est, ut rebelles in eosdem eadem poena coerceantur.

69 Octava dubitatio est circa quartum Statutum positum supra *num.* 36. & est, cum in hoc poena rebellium in Guardianum sit arbitraria Provinciali; & in Statuto undecimo dato supra *num.* 43. sanciatur, quod sit privatio triennalis *omnis suffragiorum juris*, ambiguum est in facti contigentia, cui poenae sit standum?

70 Respondeo, quod standum est secundo Statuto, quia, ut optime dicit *Sanctor. de Poen. cap.* 6. *quaest.* 7. *V. Respondeo* 2 *ad secundam. fol.* 259 Statutum infligens poenam arbitrariam Provincialibus est ex antiquis Ordinis, & reperitur in Statutis *Alexandrinis* factis *anno* 1500. aliud vero sanciens privationem suffragiorum triennalem, conditum est in *Vallisoletano* Capitulo *anno* 1593. in quo sicut auctae sunt poenae contra rebelles in Generalem, ita auctae sunt contra rebellantes in Superiores Provinciales, ac locales.

71 Nona dubitatio circa idem Statutum est, cum Vicarii, prout diximus *Par.* 1. *Tit. Delictorum. num.* 48. *circ. med.* Praelati non sint, & ideo nequeant per obedientiam jubere; quod pariter dicendum est de quolibet alio graviore Patre, quomodo possit contra istos committi inobedientia, aut rebellio?

72 Respondeo, quod Statutum secundum positum supra *num.* 34. a quo dependent Statuta sequentia, continet crimina rebellium, & injuriantium, seu publice irreverentium in Superiores, ut patet legenti. Statutum igitur quartum tangens Vicarios, & graviores Patres, non debet accipi in ea parte, quae respicit *inobedientiam*, ac *rebellionem*; cum enim isti Praelati non sint, non possunt dicta crimina contra eos committi. Sequitur ergo, quod debet accipi in ea parte, quae spectat ad injuriam, & publicam irreverentiam, quae possunt contra illos committi. Hoc vero intelligendum est de Vicariis Conventuum, qui sunt sub Guardiano: caeterum, si sunt Vicarii in capite, qui alio modo vocantur Praesidentes, isti, cum veri Praelati sint, ut diximus, *Part. p. Tit. Delictorum num.* 41. considerari debent tanquam Guardiani, & inobedientes, aut rebelles in eos, pari poena puniri debent, sicut rebellantes Guardianis.

73 Decima dubitatio est, circa intelligentiam Statuti quinti dati supra *num.* 37. & quaeritur, an renuens subire injunctam poenitentiam tantum debeat carcerari, ut ordinatur in Statuto; an vero eadem poena puniri debeat quivis, qui formale praeceptum Superioris exequi renuit?

74 Respondeo, quod circa intelligentiam Statuti, *Par. p. Tit. Delictorum a num.* 86. *ad* 40. dedimus illius explanationem cum resolutione omnium emergentium, quae possunt occurrere; & ideo, ne semel dicta inutiliter repetamus, ad ibi scripta lectorem ablegamus.

75 Quantum autem ad propositam dubitationem, dico, quod dispositio hujus *Textus* licet videatur limitata ad renuentem subire poenitentiam salutarem sibi per Superiorem localem impositam, eo quia, cum versemur in poenalibus, lex non patitur extensionem de casu ad casum; tamen ita non est, quia poena de renuente poenitentiam posita est exemplariter, non autem praecise pro tali casu. Si quidem ab hoc Statuto incipit tradi poena contumacium, de qua loquuntur Statuta septimum, & octavum data supra *num.* 39. & 40. respective. Cum igitur, ita possit esse contumax in inobedientia aliquis, qui aliam rem sibi a Superiore praeceptam exequi contemnit, sicut qui poenitentiam subire renuit; sequitur, quod eodem modo est puniendus contumax in non parendo in quovis alio casu, sicut in non exequenda poenitentia.

76 Sequitur igitur, quod casus de renuenda poenitentia ponitur exemplariter, eo quod frequentius accidit, quam alii, non enim tam frequenter evenit occasio, quod Superior aliam rem sub formali praecepto injungat, sicut in casu poenitentiae salutaris impositae, quam saepe saepius subire recusant nonnulli, qui sibi probrosas, ac infamatorias eas poenitentias esse praestituunt, (quae tamen revera non sunt) ut proinde obedire renuant. Exemplariter etiam casum hunc, non autem taxative, esse expressum, convincitur ex alio capite, nempe, quia dicit: *Qui poenitentiam per locorum Superiores sibi impositam subire renuerit*: quibus verbis videtur limitata dispositio ad Superiores locales, cum tamen hoc verum non sit; nam aeque carcerari debet contumax in renuenda poenitentia imposita a Provinciali, (imo fortiori jure ratione majoris dignitatis contemptae

in

in Provinciali, quam in Guardiano,) sicut si est imposita a Guardiano, ut patet ex criminis identitate.

77 Contra hanc conclusionem videtur tenere *Sanctor. de Pæn. Cap. 6. Quæst. 2. V. De illis enim fol.* 245. docens, quod hæc dispositio Statutaria ast ita limitata ad pœnitentias, quæ imponi solent a Superioribus localibus in Capitulo culparum, aut Refectorio, quod, *si pœnitentia imponatur extra hæc loca; vel in iis extra Communitatis præsentiam, non inferat carcerationem inobedientiæ, quia Statutum pœnale sic disponit*. Et addit quod non est par ratio de Guardiano, & de Provinciali, ac Generali, quia isti non habent suum tribunal limitatum ad unum Conventum, sed in omnibus sibi subjectis, ita ut possint ubique locorum sibi subjectorum pœnitentiare; non sic autem Superior localis, qui limitatur in pœniteotiando ad locum Capituli culparum, aut Refectorii, communitate præsente.

78 Miror doctissimum virum abiisse in hanc sententiam, cui tam patenter refragantur Statuta. Quæro enim, an extra Capitulum culparum Superior localis possit Subdito aliquid injungere sub formali præcepto, necne? Ineptum esset dicere, quod non, cum juxta jura *arg. l. 9. l. Observare. §. final. l. Nec quicquam. ff. de Off. Proconf. l. 4. ff. de Off. Præsid.* in Provincia sibi commissa possit Judex, quæ sui juris sunt exercere, ac tantam jurisdictionam in casibus sibi per Statuta permissis, habet Superior localis in toto Conventu, quantam habet Provincialis in sua Provincia, ac Generalis in Ordine universo; unde sequitur, quod in quavis parte Conventus reperiatur, potest suam auctoritatem exercere. Par autem ratio est, quod Superior per obedientiam jubeat Subdito, quod vasa coquinæ abluat; & quod in pœnam defectus, seu delicti, se flagellis cædat, cum utrobique intervenit eadem auctoritas in Prælato, eadem forma in præcipiendo, eadem obligatio Subditi ad obediendum, si ergo illud potest præcipere in quacunque parte Conventus, idem erit de isto.

79 Accedit, quod si vera esset opinio *Sanctori*, posset dari casus, quod subditus in contumacia perseveraret, nec posset Superior illum carceribus demandare; si enim Subditus ad Refectorium nollet convenire, aut ad Capitulum culparum, non posset Prælatus illi pœnitentiam demandare, neque monitoria necessaria facere; cum juxta *Sanctorum* Superior localis, extra illa loca, nequeat suam auctoritatem exercere pœnitentiando; quod tamen absurdum est.

80 Quæ omnia confirmantur a Statutis septimo, & octavo datis supra *num. 39. & 40.* in quibus pœna contra inobedientes contumaces sancitur; pœnaque illa, puta, formalis carceratio non arctatur ad inobedientes in recusanda pœnitentia imposita; sed Statuta loquuntur generaliter, & absolute de inobediente quomodolibet; unde, si Prælato formaliter præcipienti extra Refectorium potest Subditus esse contumaciter inobediens, sequitur, quod Prælatus extra illa loca potest præceptum de pœnitentia subeunda ferre.

81 Potest autem opinio *Sanctori* in parte colorari, intelligendo, quod ipse taliter asseruerit, non posse Superiorem localem pœnitentiantem extra Refectorium, aut Capitulum, subditum contumacem incarcerare, quia regulariter in Capitulo coram Fratribus pœnitentiæ injunguntur, & cum carceratio non injungatur, nisi contumacia sit notoria facti, aut juris, nequeatque Superior localis scripto procedere, ne qua ferre sententiam, qua declaretur Subditus esse contumax, necessarium proinde sit, quod præceptum coram Fratrum communitate in Capitulo, aut Refectorio fiat.

82 Bona taliter qualiter esset hæc expositio, non tamen semper vera; nam, si coram majori parte Fratrum, ut evenire potest facilius in parvis Conventibus, ad ignem communem, aut in alia parte Conventus, Superior localis, aut pœnitentiam, aut aliud Subdito formaliter præciperet, & hic contumaciter adimplere renueret, utique esset carcerandus.

83 Sed quomodo gerere se deberet Guardianus, si facto extra Refectorium, aut Capitulum tali præcepto, Subditus inobediens nollet ad Refectorium convenire, aut posset Superior juridicas monitiones illi intimare?

84 Respondeo, quod de hoc casu *Par. 2. Sect. XI. num. LXXV.* locuti fuimus, & formam procedendi dedimus per extensum, & illuc lectorem remittimus.

85 Undecima dubitatio est, An Subdito contumaciter renuente pœnitentiam salutaram a Provinciali injunctam, teneatur iste pro illo carcerando habere consilium, & assensum Discretorum?

86 Respondeo, quod *Sanctor. de Pæn. cap. 6. Quæst. 2. Difficultat. 2. V. Respondeo negative. fol.* 244. examinando hoc dubium, puta, an contumax in Provincialem, aut Generalem, antequam incarceratur, debeat canonice moneri, sicut decernitur de contumace in Superiorem localem; resolvit, quod non, *quia talis cautio non ponitur, nisi in nolente acceptare pœnitentiam a Guardianis mandatam; ergo ad alios, tanquam odiosa, extendi non debet. Hæc Sanctorus*. Ex quibus deduci potest, quod ex eodem fundamento propositæ dubitationi responderet negative; attanto maxime, quod cum major sit auctoritas aliorum Superiorum, quam Prælati localis, possint illi independenter ab aliis procedere, quod non potest iste vinculatus consilio, ac assensui Discretorum.

87 Sed, cum ipsius bona venia, dormitavit in hoc casu *Sanctorus*. Nam in Statuto septimo, & octavo datis supra *num. 39. & 40.* in quibus statuitur pœna Carceris in contumaces, aperta ponitur, quod contumax dicitur ille, qui trina monitione sibi facta, adhuc perseverat in sua *inobedientia*; & cum illa Statuta non distinguant de Prælatis, contra quos committitur *inobedientia*, convincitur, quod universaliter, & respectu cujusvis Superioris localis, Provincialis, Generalis, Ordinarii, ac Delegati, si inobediens declarandus sit contumax, & proinde carcerandus, oportet, quod præcedat de jure trina monitio.

88 Verum est, quod, ut habetur Statuto primo dato sup. *num. 33.* Carcer debetur illi, qui in Generalem simpliciter est inobediens; ad hoc tamen, ut possit declarari contumax, & sibi dari *pœna gravior*, hoc est carcer diuturnior, ut ordinat idem Statutum, oportet, quod præcedat trina, & canonica monitio; si quidem de jure communi est, quod contumacia non datur sine citatione, ac trina monitiona, ut dicunt Doctores *Marant. de Ord. judic. Tit. de Contumac. pag. 6. num. 1. Barb. Repert. jur. V. Contumacia. in fin.*

89 Pariter respondendum est, quod dempto Generali, omnes alii Superiores obligati sunt ad petendum consilium, ac assensum Discretorum, ad carcerandum inobedientem contumacem. Si quidem Religio in re gravissima, prout est punire judicialiter delinquentes, quæ est res etiam periculosissima, tum ratione ignorantiæ, tum ratione aut amoris, aut odii in Reum, quæ possunt cadere in Judice, ob quæ posset perverti judicium, voluit, quod nullus Prælatus ex se solo sententiam contra Reum ferat,

sed

ſed alligatus ſit conſilio Diffinitorum, aut Diſcret rum, ut patet ex *Text. Tit. Sententia* §. 3. & Statuto, quod exponimus. Generalis ſolus habet liberam poteſtatem ſententiandi, ſi quidem cenſuit Ordo ſupremam ipſius auctoritatem non vinculare; ex eminentia enim dignitatis ſupponit, in Superiore Generali cadere non poſſe ignorantiam, neque odium contra Subditum, ob quæ judicium pervertatur. Proinde, ſi in facti contigentia Generalis ſententiare debet, ut in gradu appellationis, licet ad bonum finem exquirat conſilium Sapientis, committendo Conſultoribus, ut Cauſam videant, & eum voto referant, non tamen alligatur eorum conſilio, neque ipſi ſententiæ ſubſcribunt, ut faciunt Diffinitores. Omnes alii autem Prælati alligati ſunt conſilio, & aſſenſui Diſcretorum, maxime in hoc delicto contumaciæ, in quo Superiores (exardentes iracundia in Reum, qui ſua inobedientia eorum dignitatem, & perſonam contemnendo offendunt) poſſunt ex ira, & paſſione perverſe judicare; unde neceſſum fuit malum antevertere, eorum facultatem in vindicandam injuriam, ſibi factam (prout de jure ordinario poſſunt Superiores, & Judices) vinculando conſilio, & aſſenſui Diſcretorum, a quibus propria illarum paſ compeſcatur. *cap. Quanto. 2. q. 5. Abb. in cap. 1. de Poſtul. Prælat. Gloſſ. in cap. Quod ſicut §. Super eo, & in cap. Ex litteris. de Offi. Deleg. Panormit. in cap. 3. de Maled. Alex. Conſil. 35. lib. 2.*

90 Quod magis convalidatur ex hoc, quod in caſu contumaciæ, quæ delictum, & quidem graviſſimum eſt, ferenda eſt ſententia declaratoria; nam hæc ſemper ferenda eſt etiam in judicio ſummariſſimo, & facto notorio. *Gloſſ. in Clement. Præſenti. in V. Conſtiterit. de Cenſ. Ripa in l. Is rei bonis. num. 27. ff. de Verb. oblig. Dec. in cap. Reprehenſibilis. num. 3. de Appell. Clar. q. 31. V. Item adde.* Ex Textu autem noſtro *Tit. Sententia* nu. 2. habetur, quod nullus Judex, tum Ordinarius, tum Delegatus ſententiam ferre poſſit niſi cum conſilio, & voto Diffinitorum Provinciæ. Pariter in *Text. Tit. Tortura.* §. 3. & *Tit. Carcer.* §. *unic. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 7. num.* 20. habetur, quod, nec tortura, nec carcer, qui ad arctationem (quæ eſt ſpecies torturæ) datur, dari poſſit abſque conſilio Diffinitorum; ergo a fortiori nequibit, ſine conſilio, & conſenſu Diffinitorum dari Carcer in pœnam contumaciæ, ob quem juxta *Text. Tit. Applicatio* §. 12. carceratus incurrit privationem actuum legitimorum.

91 Quia vero incommodum, & forte perniciosum eſſet, ſemper requirere conſilium Diffinitorii in quocunque caſu contumaciæ; poterunt tum Provinciales, tum Commiſſarii, ſive ab iis, ſive a Generali Delegati, uti doctrina, quam tradidimus. *Par. p. Tit. Tortura. n. 24. & nu. 124. & Tit. Reus. num.* 8. Poteſt enim dari caſus, quod in aliquo ex parvis Conventibus Provinciæ Miniſtro, aut Commiſſario aliquis contumax ſit ad præceptum ſibi aut paterne, aut judicialiter factum; congregare autem Diffinitorium diſperſum in varios, ac diſtantes Conventus, incommodum eſt, Reuſque ex dilatione pœnæ in ſua malitia magis firmatur, & majeſtas Prælati cum Religioſæ diſciplinæ jactura contemnitur. Tali caſu poterunt ſupradicti petere conſilium proborum Patrum, puta, aut Diſcretorum illius Conventus, aut aliorum graviorum, qui ſint in Conventibus proximis, ob rationes, quas dedimus, cum locis ſupracitatis locuti fuimus de cogendis ad reſpondendum Teſtibus, ac Reo, quæ quadrant, etiam in hoc caſu.

92 Duodecima dubitatio continuando materiam de contumacia eſt circa ſeptimum Statutum datum ſupra *num.* 39. & octavum datum ſupra *num.* 40. & eſt quomodo intelligendum ſit, quod *contumax dicatur, qui trina monitione eadem die congruis intervallis præmiſſa, per diem naturalem inobediens exiſtit*; an ſcilicet debeat præcedere trina monitio, & hac præmiſſa, expectandus ſit adhuc dies naturalis, & toto hoc ſpatio, Reo perſeverante in ſua *inobedientia*, contumax ſit, ut proinde carcerandus veniat.

93 Reſpondeo, quod ſenſus Statuti eſt, quod monitiones per congrua intervalla fiant *eadem die*, puta, naturali, ſcilicet viginti quatuor horarum; praxis autem eſſe poteſt, quod in prandio unius diei, hora v. g. quintadecima fiat prima monitio; mox in cœna ejuſdem diei fiat ſecunda; tandem in prandio diei ſequentis fieret tertia peremptoria. Dies autem naturalis aſſignata eſt pro minimo termino ad faciendas monitiones, & probandam inobedientiam; non quod tribus differentibus diebus factis monitionibus, & perſeverante Reo in ſua inobedientia, ipſe non eſſet declarandus contumax. Quia, cum haberet majus ſpatium recogitandi de ſe, ſi toto illo tempore manet inobediens, prodit animum magis obfirmatum in malitia. Facto autem præcepto peremptorio, non eſt ulterius expectandum; ſed carcerari poteſt, quia vere contumax eſt; nam iſte *per diem naturalem inobediens exiſtit*; Statutum autem non dicit, *per diem naturalem contumax exiſtit*, ſed *inobediens exiſtit*: quod ſi diceret *contumax*, oporteret, poſt peremptoriam monitionem expectare diem naturalem, ut poſſet carcerari; nam *contumacia* prærequirit tres monitiones, & tempus monitionum non poſſet computari in probatione diurna *contumaciæ*. Sed dicit *inobediens*; & cum ſua *inobedientia* cœperit ante primam monitionem, & perduraverit uſque ad tertiam peremptoriam, liquet, quod per diem naturalem *inobediens exiſtit*; proinde contumax eſt, qui poteſt de jure carcerari.

94 Advertendum vero pro praxi eſt, quod, dicente Statuto, *per diem naturalem inobediens exiſtit*, oportet ſervare terminos de momento ad momentum; quia, cum ſimus in materia pœnali, quæ eſt ſtrictæ interpretationis, ac odioſa; non poteſt dies incœpta haberi pro completa, ex vulgatis juribus. Debet igitur ſervari hora, qua fit prima monitio, & hora, qua fit peremptoria, & ſi inter unam, & aliam intercesserint viginti quatuor horæ, bene quidem; ſin minus expectandum eſt, ut compleatur hora vigeſima quarta a prima monitione facta, ut poſſit dici, quod Reus per *diem naturalem*, puta, completum, *inobediens exſtitit*, ut proinde potuerit carcerari. Aliter poſſunt oriri inconvenientia; nam qui non obſervat tempus legis, dicitur formam legis non obſervare *Bald. Conſ.* 169 *V. 3. lib. 1. l. Obſervare. §. Poſt hac. ff. de Off. Proconſ.* & recedere a lege eſt recedere a forma *l. Qui Romæ. §. Augrhias. ff. de Verb. oblig.* unde ex non ſervato tempore, & forma legis actus eſt nullus. *Rebuff. Tract. de Nomin. Quæſt. 14. num. 6. Seſſe Aragon. deciſ. 161. num. 13. apud Barboſ. Repert. jur. V. Tempus.* Si ergo Prælatus Provincialis, aut localis ante completam 24. horam carceraret, formam Statuti non ſervaret, & ſic carceratio eſſet nulla, & Superior pœnas male carcerantium incurreret, de quibus diximus *Par. p. Titul. Pœnarum. num. 94. & ſeqq.* Proinde bene advertant ad hoc punctum tum Judices, tum Advocati; in facti enim contingentia multum poterit obeſſe, & prodeſſe.

95 Tertiadecima dubitatio eſt, quomodo, & quando dabilis ſit caſus, quod etiam trina monitione non præmiſſa, renuens ſubire pœnitentiam injunctam poſſit carcerari?

96 Reſpondeo, quod quando Subditus tantum contemptum, & animum ita obfirmatum in ſua ino-

inobedientiam prodit, dum primo mandato resistit, ut ex illo solo actu possit dici contumax, tunc possunt Discreti consulere carcerationem. Explicat autem *Hostien. Summ. lib. 2. Tit. de Dol. & contumac. §. Item tertio. V. Item intelligas*, dicendo, quod trina citatio requiritur, antequam quis dici debeat contumax; *hoc autem verum esse, nisi citatus in prima citatione respondeat, quod non veniret pro Judice, plusquam pro Asino*. Et ratio est, quia in tali casu non opus esset aliqua ulteriori præsumptione de obstinatione Rei, quia evidenter apparet de contemptu Judicis, & de pervicacia Rei in resistendo. Hoc ergo similiter accidere potest, si nempe, dum Superior aliquid præcipit sub formali præcepto, diceret Subditus, *Nolo hoc facere, & ita æstimo mandatum tuum, sicut mea calcepodia*; vel *Te considero, ut soleam sandalii mei*; vel *Te æstimo sicut hoc*: & incontinenti spueret in terram: in his, & similibus casibus evidentissima apparet *contumacia*, & possent optime consulere Discreti, ut Reus carceretur absque ulteriori monitione. Quantumvis vero videatur, quod dispositio hujus Statuti, nempe, quod in casibus supradictis non sit necessaria trina monitio, limitetur ad casum *inobedientia* in recusanda pœnitentia, tamen ita non est, sed extenditur ad quemcumque casum præcepti formalis, ut demonstravimus supra *num.* 75. attento maxime *Text. Tit. Applicatio*. §. 12. quem dedimus supra *num.* 40. in quo absolute eadem clausula repetitur, nec limitatur ad casum recusatæ pœnitentiæ, & proinde universaliter ad omnes casus Inobedientiæ extenditur.

97 Quartadecima dubitatio est, quid agere debeat Superior; si Discreti considerantes ex carceratione Contumacis scandalum, aut aliquod magnum inconveniens esse secuturum, consilium ferant, non esse in tali casu deveniendum ad carcerationem, proinde ad eam negent assensum?

98 Respondeo, quod in hoc casu devenire potest ad Excommunicationem Contumacis, prout diximus *Par. 2. Sect. 11. n. 96.* Videatur ibi, & etiam *Par. p. Tit. Delictorum. num. 38. circ. med.*

99 Quintadecima dubitatio est, quid agendum, dum facta tertia monitione, non tamen adhuc lapsa hora 24. Reus resipiscit, & ad obediendum se promptum exhibet?

100 Respondeo, quod alias *Par. p. Tit. Delictorum. num.* 33. ad hanc quæstionem respondimus, quod de rigore juris, talis Reus posset carcerari, sed hoc sobrie accipiendum est, puta, quando juxta *Text. Tit. Applicatio §. 18. ita pertinaciter obedire recusat, ut de Discretorum consilio Carceribus mancipari mereatur*; sed extra hunc casum dico, quod carcerari tanquam contumax non potest. Ratio est, quia, ut habetur ex Statuto, & *Texta* datis supra *num.* 39. & 40. ut quis carceretur ob inobedientiam, oportet, quod sit contumax; contumax vero nequit regulariter esse, nisi per diem naturalem, (completum, ut exposuimus supra numero 94.) perseveret in inobedientia; & cum hic per tale tempus integrum inobediens non fuerit, carcerari de jure non potest,

101 Dices; deberet ne in prædicto casu, post ostensam inobedientiam, Reus ab omni pœna esse immunis, ex eo quod promptum ad obediendum se exhibet? Respondeo, quod luere debet pœnam inobedientiæ; sed hæc non potest infligi a Guardiano, sed a Provinciali, ut enim habet Statutum sup. *num.* 36. hæc est reservata arbitrio Provincialis, unde Guardianus nequit in ea se immiscere.

102 Decima sexta dubitatio est circa Statutum sextum datum supra *num.* 38. & est, an ex eo quod aliquis Religiosus universaliter, seu quomodolibet *resistit, se opponit, contradicit, seu se rebellem exhibet* Commissario misso a Generali ad visitandam Provinciam, incurrat excommunicationem, ac alias pœnas in Statuto contentas?

103 Respondeo, quod clausula apposita in dispositione legis, dummodo non sit exemplificativa, restringit, & limitat legem; ita ut lex, maxime si pœnalis sit, intelligi debeat, non absolute, sed modificata per clausulam, quæ, si ponatur in fine, prout est in nostro casu, modificat, & restringit omnia præcedentia, ad quæ potest referri, ut post *Alex. Cons. 212. num. 6. lib. 6.* docent *Tusc. lit. G. concl. 291. num.* 16. & *Barbos. Clausul. 70. nu. 4.* Cum igitur Excommunicatio, aliæque pœnæ sancitæ sint pro iis, qui audeant Commissariis Visitatoribus *resistere, se opponere; contradicere, aut se rebelles exhibere*, non quidem simpliciter universaliter, aut quocumque modo, sed *ipsos quacumque causa non recipiendo*; sequitur quod pœnæ illæ ligant tantummodo, quando resistentia, oppositio, contradictio, aut rebellio dirigitur ad exclusionem Commissarii, ne recipiatur in Provincia.

104 Decimaseptima dubitatio est, quod modo datæ resolutioni opponatur Statutum duodecimum datum supra *num.* 44. videtur enim ex illo concludi quamlibet rebellionem contra Commissarium factam, iisdem pœnis percelli, quibus afficiuntur rebellantes ad hoc quod Commissarius non recipiatur; quod est tum contra superius datam solutionem, tum contra rationem; quod nempe diversa in gravitate crimina æqualiter puniantur.

105 Respondeo, quod resolutioni datæ non contrariatur citatum Statutum. Siquidem cum in Statuto sexto, quod dedimus supra *num.* 38. & quod ponitur in *Vallisoletanis cap. 1. Tit. de Obedientia. ℣. final.* & in Statuto undecimo dato supra *num.* 43. quod ponitur in iisdem *Vallisoletanis cap. 7. Tit. de Rebellant.* decretæ sint pœnæ Excommunicationis &c. iis, qui ad exclusionem Commissarii Visitatoris rebellantes, esset superflua repetitio, (quæ in Statutis non admittitur) si de eodem casu rebellionis loqueretur in hoc Statuto, quod est in *Vallisoletanis cap. 52. Tit de Fratr. cor. Commiss. Visitat.* Pariter in hoc Statuto dicitur, *is pœnas superius contra rebellantes statutas, eo ipso incurrat*, non dicit, *contra rebellantes Commissariis statutas*, sed absolute, & indeterminate ait, *pœnas contra rebellantes statutas*. Advertendum autem, quod, ut in superioribus visum est, diversæ pœnæ dantur in Statutis, tum juxta diversitatem criminum contra obedientiam; ut *rebellionis* late; *contumaciæ*; & *Rebellionis stricte sumpta*; tum ratione personarum, ut Ordinarii Superioris Generalis, Provincialis, & localis; aut Delegati a Generali, vel a Provinciali. Sensus igitur Statuti hujus est, quod juxta criminis qualitatem, peccans contra *obedientiam* Commissario Visitatori debitam, *pœnis contra rebellantes superius statutis* puniatur, nempe, si fuerit sola *inobedientia*, seu *rebellia late sumpta*, aut *contumacia*, aut *rebellio stricte sumpta* pœnis, aut primi, aut secundi, aut tertii criminis percellantur; si vero fuerit *rebellio* proprie, directa ad ejus exclusionem, ne recipiatur; tunc adhibeatur pœna Excommunicationis Papalis, privationis &c. quæ in hoc sexto, & undecimo Statuto sunt sancitæ.

106 Sed quia dictorum criminum variantur pœnæ, pro varietate personarum, in quas committuntur; difficultas est, quibusnam personis comparantur Commissarii, ut in casu contumaciæ, aut rebellionis quoquomodo commissæ in eos, sciatur, quomodo sit procedendum.

107 Respondeo, quod Commissarios, seu Delegatus, cum gerat vices Delegantis, debet honorari tanquam persona ipsius Delrgaotis. *cap. final. 93. Dist. cap. Sane quia. ubi Abb. notab. p. Extru. de Off. Deleg. l. final. de Off. eju. cui mund. jurisd.* Hinc est, quod Commissarius delegatus a Generali, tanquam delegatos a Principe, censetor ut Ordinarius; *Abb. in cap. Pastoralis num. 3. de Off. dreleg.* cum non judicet jure proprio, sed jure Generalis delegantis. *arg. cap. significasti ubi Panormit. num. 25. Extru. de For. compet.* Si ergo iste injurietur per inobedientiam, aut rebellionem debet Reus puniri pœna inobedientis, aut rebellis in Generalem; & hoc magis suadetur, cum io Statuto undecimo dato supra *num.* 43. Generalis, & Commissarius ab eo missus parificentur io pœoa data eorum rebellibus, & Proviocialis, & Commissarius ab eo missus, eodem Statuto dato sopra *num.* 35. comprebendantur.

108 Decimaoctava dubitatio est, quotupliciter possit committi *rebellio* in Commissarium Visitatorem?

109 Respondeo, quod in *Extrav.* Imperatoris *Henrici Septimi. Ad reprimendum* io qua declaratur, qui sint rebelles, dicitor, eos tales esse, qui contra honorem, fidelitatem, vel prosperitatem Imperii faciunt quomodocunque; *publice, vel occulte.* Quid sit autem *occulte rebellare*, explicat *Dionys. Gothofred. ad Extrav. Qui sint rebell.* quod sit per insidias. Porro insidlare est dolose technis, arte, vel fallaciis aliquem oppugnare, absque eo, quod io propatulo fiat, qui sic insidietur; ita ut duo concurrant, ut possit aliquis dici, quod insidietur, primum est animus nocendi, ut post *Pratæjum, Hottomanum,* ac *Brissonium*, scribit *Calvin. lexic. V. Insidiari.* Secundum est astus, sive ars, qua se oceultat ille, qui damnom tentat inferre. Qui ergo rebellat occulte, ea struit, per quæ hooor, fidelitas, vel prosperitas Prioeipis, vel ipsius Imperii læditur; sed rebellans non se prodit, sed artibus occoltis, ceu cuniculis, Principis aoctoritatem, sive jus labefactat: & ita, sicut ex *Bartolo* firmat *Sanctor. de Pæn. cap.* 6. *Quæst.* 1. ℣ *Respondeo* fingit se non esse hostem, & velle obedire, attamen in occulto facit opera contraria.

110 Ad rem ergo nostram prædicta applicando, dico, quod potest esse rebellio *publica* in Commissarium, ipsius personam publice excludendo a Conveotu, ac Provincia; sive impediendo, ne ipsius patentes commissionales legantur; neve ipse tanquam Superior legitimus agooscatur, & qoando delinquitur uoo ex recensitis modis, incurruntur pœnæ Excommunieationia, privationis &c. enunciatæ in Statuto. Potest etiam esse rebellio publica juxta modos *rebellionis*, quæ coutra Geoeralem committi potest, ut dedimus supra *num.* 50. & tunc similiter delinquentibus in Commissarium cædem pœoæ debentur, sicut rebellantes io Generalem.

111 Rebellio autem *occulta* est, quando aliquis apod Ministros Principis, Senatum, vel Parlameotum repræseotaret, non congruere rationi status, ut admittatur Commissarius, qoi est ex oatione inimices Priocipi, quia posset aliquid machioari in præjudicium Status. Pariter si consilio occulto curaret, quod alius Frater actus rebellionis publice faceret, ad eundem effectum ordiostos, ipse autem ore profiteretur, se esse Generalis, ac Commissarii amicum, & de illa rebellione dolere. Itidem si scriberet, allegaodo in favorem rebellantis, & sustinendo, ipsum posse legitime rebellare, ac Commissarium impedire; vel exaraodo litteras commendatitias Magoatibus in recommendationem rebellantis. Ulterios si in familiaribus colloquiis cum Fratribus disseminaret, rebellantem habere justum titulum rebellandi, & se quidem oolle pro sui quiete io tali facto immiscere; cæterum bene facere eos, qui pro tuendo interesse Provinciæ, talem Commissarium ab illa clongant; aut scripturis cæcis, idem probantibus, & per Provinciam, seu Conventum disseminatis, idem procuraret, iste re vera diceretur rebellis, licet occultus, & veoiret puniendus pœois stricte rebellantium contra Commissarios Visitatores.

112 Decima nona dubitatio est, an recepto Commissario in Provincia, si iste aliquas ordioationes feeerit, quibus oon obediatur, aut aperte contradicatur, ioobedieotes easdem pœnas incurrant, quas lubeuot rebellantes Commissariis, procurando, ne in Provinciam admittatur?

113 Respondeo, quod *Sanctor. de Pæn. dict. cap.* 6. *Quæst.* 9. *fol.* 262. hanc quæstionem resolvit affirmative. Adnotat tamen, quod pœnæ ipsæ, quæ latæ fuerunt in *Gregor. XIII. Const. Quoniam nostro* 8. *April.* 1575. *apud Roderic. Tom.* 1. *Quæst.* 54. *Art.* 1. emanata ad instantiam Ministri Generalis *Christofori de Capite fontium*, & exiode insertæ in Statutis *Vallisoletanis*, pœnæ, inquam, illæ non incurruntur, si ordinationes Commissarii, quibus resistitur, ac contradicitur, non fuerint *recte, & salubriter ordinatæ.*

114 Sed caute legendus est *Sanctorus*, qui videtur loqui universaliter, & de omoibus Religiosis, oon servantibus ordinatiooes Commissarii, qoamvis *recte, ac salubriter* dispositas. Falsum enim est, quod quivis noo servantes eas incurrant dictas pœnas; sed soli Provinciales, & isti non quomodolibet, sed solum, quando illa audent *mutare, alterare*, aut *pervertere* sine licentia Generalis. Ratio evidentissima petitur ex Textu ejusdem Bullæ, quæ sic habet. *Insuper, quia etiam accepimus, quod aliquando nonnulli Ministri ex visitatis Provinciis per Commissarios, ad hoc a Generali Ministro deputatos, quæ a dictis Commissariis recte, & salubriter ordinata, & gesta fuerint, rescindere, mutare, aut contemnere soleat; sub omnibus, & singulis pœnis supradictis expresse probibemus, ne quisquam ab iisdem Commissariis facta, & ordinata mutare, alterare, aut. pervertere, sine expressa licentia, & permissione ipsius Ministri Generalis, qui solus ea mutare valeat, ullo modo præsumat.*

115 Ad quam Coostitutionem adverto, quod quamvis dictio *quisquam*, quæ æquivalet dictioni *quisquis*, sit collectiva, & distributiva, ut ex *Bart. in l. Hoc articulo. num.* 5. *ff. de Hæred. instit.* docet *Barbosa. Tusc. lit. D. Concl.* 269. *num.* 15. *dict.* 324. *num.* 3. & ita comprehendat omnes, & singulos, tamen limitatur ad illos, de quibus antecedenter loquitur dispositio legis, testamenti, aut Statuti. Si enim aliqua lex dicit, quod *Cum indecens sit, quod Sacerdotes in veste brevi celebrent divina*, quisquis *deinceps hoc attentaverit, suspensus a divinis, ipso facto, remaneat*; patet, qood ly *quisquis*, refertur ad Sacerdotes supra expressos, & comprehendit omoes, ac singulos eorum.

116 Ita est in casu nostro, in quo Bulla Gregorii loquitur præcedenter de Mioistris, qui ordinationes Commissariorum *rescindere, mutare, & contemnere solebant.* Dum ergo vetat, ne imposterum *quisquam* hoc sudeat sub pœna, &c. certe convincitur, quod loquatur de omnibus, & siogulis Ministris, de quibus antea dixit.

117 Et hoc magis coovincitur, quia ordinatiooes Commissariorum oon possunt rescindi, aut mutari, nisi a Provincialibus; quia poblicam legem rescindere noo potest, nisi, qui publicam auctoritatem habet eam invalidandi, aut per contrariam legem

gem mutandi: porro perspicuum est, quod in Provinciis privati Religiosi nequeunt hoc præstare, sed soli Provinciales; igitur tale delictum apud solos Provinciales potest habere locum, ut proinde ad eos solos recensitæ pœnæ extendantur; non autem ad cæteros Religiosos, quod etiam *Sanctor. de Pæn. cap. 6. Quæst. 11. V. Tertia si matr. & V. Respondra percabunt. fol. 226.* ipse alibi ex incidenti fatetur, dicens, quod in citata Bulla Gregorii Provincialis *solus includitur*.

118 Vigesima dubitatio est, an Commissarius Visitator Provinciæ, aut Conventus, deputatus a Generali, aut Provinciali possit tanquam suspectus recusari, & ita impediri, quominus visitet.

119 Respondeo; de hac quæstione *Part. p. Tit. Canones. Quæst. 4. a num. 99.* a nobis fuisse disputatum, eamque negative resolvisse, ob rationes, quæ ibi videri possunt. Reperio autem, post ibi scripta, *Peyrin. de Subd. cap. 19. Quæst. p.* qui ex instituto eandem materiam tractans proponit dubium, utrum Subditus possit suum Prælatum tempore visitationis recusare, & per plures Canones *cap. Si quis contra. de For. compet. cap. Secundo requiris. §. Tertio postulas. de Appellat. cap. Cum speciali. eo. tit.* probat Judicem Ordinarium posse recusari, tanquam suspectum. Probat pariter per alios Canones *cap. Secundo requiris. §. Tertia postulas de Appell. arg. cap. Accedens il p. Ut lit. non contest.* quod simili modo recusari, ut suspectus potest Judex Delegatus, quamvis etiam esset Delegatus a Papa. Et sic juxta præjacta fundamenta videtur *Peyrinus* dicere, quod non solum Commissarius Delegatus missus a Generali, possit recusari, tanquam suspectus, & sic impediri, ne possit visitare; sed etiam impediri hoc modo Provincialis Ordinarius, ne visitet, cujus contrarium docuimus *Par. p. Tit. Canones. Quæst. 3. num. 91.*

120 Sed si attente legatur *Peyrinus*, videbitur, quod mens ejus non est, quod Superior Ordinarius, aut Delegatus possit recusari, ut suspectus, ne pastoralem, sive paternam visitationem instituat; sed vult, quod in visitatione paterna, si Superior quivis induit personam Judicis in causa tum civili, tum criminali, tanquam suspectus valeat recusari; nec aliud probant Canones a se adducti; non tamen per hoc subinfertur, quod possit repelli a visitatione paterna, in qua nequit timeri gravamen, & si inferatur, mutata persona Pastoris, ac Patris in Judicem, appellari potest. Hoc volui monitum lectorem, ne inadvertenter sumat Peyrinum resolutioni dubitationis a nobis propositæ, ac datæ adversantem.

§. III. Appellatio mala.

SUMMARIUM.

1 *Appellatio mala, quid sit.*
2 *De Appellatione, remissive.*
3 *Appellatio in criminalibus in foro laico non admittitur.*
In causis pecuniariis appellatio admittitur.
De utroque jure communi est admittenda.
Apud Nos datur a diffinitiva, & interlocutoria, habente vim diffinitivæ.
4 *Delicta, quæ oriuntur ex appellatione mala.*
5 *Appellatio a Papa ad Concilium futurum est mala.*
Complices hujus appellationis æque delinquunt, ut principales.
6 *Appellare a Papa non licet.*
Appellans a Papa, ei rebellat.
Appellare ad futurum Concilium licitum esse asserens, est Hæreticus.
De Amrno de Delict., & Pæn. Par. III.
7 *Appellatione trahens causam Ecclesiasticam ad forum laicum, & in hoc complices committunt in Bullam cœnæ.*
An sufficiat simplex appellatio, quæ præfertur, an potius requiratur super ea ordinatio Judicis laici, dubium est.
Ut incurrantur pœnæ Bullæ, requiritur ordinatio post appellationem.
Appellans a sententia cujusvis Officialis Papæ ad laicum forum incurrit in eandem Bullam.
8 *Regulares prohibentur appellare per saltum.*
Talis prohibitio est pro foro paterno.
Ratio talis prohibitionis.
9 *Peculiares pœnæ pro Religiosis temere appellantibus.*

1 NOn abs re *Appellatio mala* sub titulo delictorum contra obedientiam ponitur; qui enim male appellat, indebite renuit obedire Judici, aut interlocutorie, aut diffinitive præcipienti. *Appellationem* vero *malam* eam dicimus, quæ nulla fulcitur causa legitima; aut quæ lege, vel Statuto fieri prohibetur.

2 Quid sit autem *appellatio*; quotuplex; quomodo, & quando proponenda; & quos effectus pariat, abunde diximus in *Parte prima*, unde repetere superfluum est.

3 In foris secularibus tum laicalibus, tum Ecclesiasticis, *appellationes* in Causis Civilibus passim admittuntur; in criminalibus autem in foro laico non conceduntur, & hoc ita disponentibus Statutis quorumvis locorum Italiæ, ut scribit *Bajard. ad Clar. Quæst. 94. num. 8. & ibi. Grammat. Vot. 2. num. 8. & 30.* quod pariter servatur in *Consilio Flandriæ*, ut dicit *Pract. Iodoc. cap. 149. num. 2. apud Clar. d. q. 94. V. Cæterum.* hoc autem intelligitur de causa criminali capitali; nam in causis criminalibus pecuniariis, facto deposito ad favorem fisci, admittuntur appellationes, & de tali praxi in Statu Ecclesiastico testatur *Bajard. ad Clar. loc. citat. num. 28.* Cæterum de jure communi *cap. Cum sit Romana. de Appellat. text. in l. litigatoribus C. de Appellat. l. Non tantum ff. eod. l. Additos. C. de Episc. audie. Bass. Tit. ro. num. 1.* tum Canonico, tum Civili in quavis causa criminali, & civili *appellatio* admittitur. Apud Nos autem *Minores de Observantia*, qui in re criminali, nec latum unguem elongamur a dispositione sacrorum Canonum, in criminalibus *appellatio* conceditur tum a diffinitiva, tum ab interlocutoria, quæ habeat vim diffinitivæ, aut contineat gravamen, quod non possit per diffinitivam reparari juxta dispositionem *Concil. Trident. Sess. 13. cap. 1. de Reform. & Sess. 24. cap. 20.* quod dedimus *Par. p. Tit. Canones. num. 26.*

4 Porro delicta, quæ possunt occurrere ex mala *appellatione*, in triplici differentia sunt; uno modo, quando quis appellat ad Tribunal, seu Judicem incompetentem; ut si quis in Causa Ecclesiastica ad Judicem laicum appellaret. Alio modo, quando non servatur gradatio in *appellatione*, nulla hujus extante causa legitima; ut quando quis, omisso medio, appellat ab infimo ad supremum Judicem. Tertio modo est, quando absque probabili causa gravaminis ab interlocutoria, seu diffinitiva appellat, & de his tribus singillatim est dicendum.

5 Quantum ad primum delictum malæ *appellationis*, occurrit primo *appellatio* facta a sententia, sive ordinatione, aut mandato *Papæ* ad futurum Concilium, prout sancitur in *Bull. Cœn. Excomm. 2. Tolet. Instr. Sacerd. libr. 1. cap. 21. init.* & hoc incurritur non tantum ab appellantibus principaliter, sed etiam a dantibus circa hoc consilium, auxilium, seu favo-

rem; *Thesaur. de Pœa. Par. 2. V. Appellantes cap. 1. ℣. Similiter.* quod tamen intelligitur, si *appellatio* de facto fuerit interposita, ut scribit *Navarr. Manual. cap. 27. num. 58.*

6 Fundamentum hujus criminis est, quia non licet appellare a sententia *Romani Pontificis*, prout dicitur in jure, *cap. Nemo. cap. Aliorum. cap. Facta. cap. Ipsi sunt. cap. Cuncta per Mundum. 9. quæst. 3.* cum enim *appellatio* sit provocatio a Judice inferiori ad Superiorem, nullusque in terris reperiatur superior *Papa*, ab eo appellans ipsi rebellat, ejus Primatum impugnat, & ipsum alterius superioritati submittere procurat *Farinac. Quæst. 113. num. 1. & seq. Sayr. de Censur. lib. 3. cap. 6. num. 2.* Unde asserens, licitum esse a *Papa* appellare ad Concilium futurum in sententia *D. Antonin. 3. Par. Tit. 4. cap. 2. §. Quoniam Jacobat. de concil. lib. 10. aa. 66. & seq. Marta de Jurisd. Par. 3. cap. 17. in fin.* habetur pro hæretico formali.

7 Alio etiam modo incurritur hoc delictum, quando nempe Causa pendens coram Judice Ecclesiastico trahitur ad tribunal sæculare; appellando scilicet a sententia lata, aut obtinendo a Judicibus laicis prohibitiones, aut mandata, etiam pœnalia contra Judices Ecclesiasticos Ordinarios, aut Delegatos; aut si procuretur, quod talia mandata exequantur; & hoc crimine delinquunt non tantum principales, sed etiam dantes consilium, patrocinium, & favorem, prout habetur in citata *Bull. Cœn. Excom. 16.* Controversia autem inter Doctores est, an ad incurrendum hoc crimen, & ex consequenti adnexam Censuram, requiratur non solum, quod recursus habeatur ad Judicem laicum; sed etiam quod cum effectu obtenta sint, & executioni demandata, prohibitiones & mandata ad Judicem Ecclesiasticum; an vero simplex *appellatio*, seu recursus sufficiat, Nonnulli *Navar. Consil. 20. de Sent. Excom. Filliuc. Tract. 16. cap. 10. Quæst. 12. num. 284. Ugolin. in Bull. Cœn. V. Ac etiam eos. num. 2. Duard. eo. tit. Canon. 16. quæst. 6. num. 3. & seqq.* sentiunt, non incurri, nisi mandata, & prohibitiones obtineantur; ac Judici Ecclesiastico intimentur. Alii *Alter. de Censur. disp. 17. cap. 2. col. 2. & 3. V. Verum hic Reginal. lib. 9. cap. 24. num. 369. notab. 5. Bonac. de Censur. in particul. disp. 1. quæst. 17. pun. 1. num. 28.* e contra sentiunt solum recursum sufficere, quamvis mandata contra Judicem Ecclesiasticum a laico non impetrentur, aut executioni non demandentur. Utraque opinio est probabilis, sed prima, ut benignior est amplectenda. Alio etiam modo hoc crimen incurritur, nempe quando aliquis appellat ad tribunal laicum a futura exequutione gratiæ, vel justitiæ quorumcunque decretorum; quæ a *Papa, & Sede Apostolica Legatis, Nunciis, Præsidibus Palatii Papæ, & Auditoribus, & Commissariis Cameræ Apostolicæ; aliisque Judicibus & Delegatis Apostolicis*, emanaverint; & a laica potestate, instante etiam Fisci Procuratore, seu Advocato, appellationes hujusmodi admitti, ac litteras, seu decreta præfata capi, & retineri facit; prout habetur in dicta *Bulla Cœnæ Canon. 13.*

8 Quantum ad Secundum delictum malæ *appellationis* hoc cadere potest tantum in iis, qui appellare simpliciter; aut appellare per saltum prohibentur a propriis Judicibus immediatis ad *Papam*; aut alium Superiorem, omisso medio. Et quidem ex concessione *Sixi IV. Augustiniani*, ac *Carmelitani*; ex privilegio *Julii II. Prædicatores; & ex Bulla Pauli III. Jesuitæ* appellare prohibentur ab eorum Superioribus, etiam ad *Papam*, prout ex *Sorbo* scribit *Sanchez. in Decal. lib. 6. cap. 8. num. 107.* & nos *Minores de Observantia* appellare per saltum prohibemur, ut infra dicemus. Talis tamen prohibitio *appellationis* intelligenda est, quando Superior in foro paterno per pœnitentias salutares juxta regularia instituta Subditum punit. At si modum in corrigendo excedat, aut judicialiter gravet, licita, (non obstantibus talibus privilegiis) est appellatio, ut communiter sentiunt Doctores *Navar. Com. 3. de Regul. num. 51. ad 1. & lib. 2. Consil. Tit. de Appellat. Cons. 4. num. 5. Azor. lib. 12. cap. 11. q. 8. Roderic. tom. 1. Quæst. 29. art. 2. Sayr. Clav. Reg. lib. 12. cap. 17. num. 38. apud Sanch. l. cit. num. 110.* Fundamentum vero delicti in *apppellatione mala*, quæ fit per saltum est, quia Superiores intermedii, qui omittuntur, privantur actu judicandi, ad quod habent jus; irrogaturque ipsis injuria, dum tanquam suspecti quodammodo recusantur, ne judicent: hinc talis injuria gratis illata crimen evadit.

9 Quantum vero ad tertium modum delinquendi in mala *appellatione*; hoc peculiare est illis Religiosis, qui ob *appellationem* temere a Superioribus immediatis ad alios factam, augmentum pœnæ incurrunt ex privatis legibus statutariis, ut contingit apud nos *Minores de Observantia*. Siquidem laici, ac Clerici sæculares, quamvis temere appellent, nullum patiuntur damnum, ultra expensas pecuniarias, sed tantum sententiæ Judicis, *a quo* succumbere coguntur

Probatio.

SUMMARIUM.

10 *Probatio appellationis facillima, & quare.*

10 Quantum ad probationem hujus delicti nihil facilius est. Cum enim *appellationes* hujusmodi judicialiter fiant, ex actis ipsis probatum remanet delictum. Recursus pariter habitus ad Judicem laicum, manifeste convincitur ex prohibitione, seu mandato, facto Judici Ecclesiastico, quod resultat, esse factum ad instantiam partis recurrentis: & hoc modo concludenter probatum remanet delictum.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœnæ appellantium a Papa ad Concilium.*
Item trahentium Causas Ecclesiasticas ad Tribunal laicum.
Item impedientium per appellationem ad laicos, executionem sententiæ Officialium Papæ.
De talibus pœnis, remissive.
12 *Pœnæ Regularium male appellantium petendæ a suis Constitutionibus.*
13 *Primum Statutum pro Minoribus Regularis, ac Strictioris Observantiæ.*
14 *Secundum Statutum.*
15 *Tertium Statutum.*
16 *Quartum Statutum.*
17 *Quintum Statutum.*
18 *Sextum Statutum.*
19 *Septimum Statutum.*
20 *Prima dubitatio.*
21 *Petens consilium, auxilium &c. a sæcularibus sub prætextu injustitiæ sibi factæ, incurrit pœnas.*
Non sic, qui realiter gravatus est.
22 *Opinio Sanctori.*
23 *Impugnatur.*
Vere gravatus recurrens ad sæculares pro consilio &c. non incurrit pœnas.

Va-

Variæ rationes ad hanc conclusionem.
Inimico eo, qui dominatur in Provincia, nullus invenitur amicus.
Superiores Generales causa sunt appellationum, quæ extra Ordinem passim fiunt.
24 *Etiam pro auxilio potest recurri ad sæculares.*
Judex laicus potest se intromittere in Causa Religiosi per viam, (ut vulgo dicitur) violentiæ.
Quænam dicatur vis violentiæ.
Ministri Regii scribentes litteras hortatorias ad Judices Ecclesiasticos non violant Immunitatem Ecclesiasticam.
25 *Opinio Dianæ contra prædicta.*
Respondetur Dianæ.
Non potest recurri ad Judicem laicum, nisi in defectu Ecclesiastici.
Eo deficiente, tuto potest recurri ad laicum.
26 *Injustitia, quando sit patens & manifesta, ut ob eam possim recurrere.*
Dubium, an possit sic recurri ob injustitiam probabilem.
27 *Opinio Sanchez negativa?*
Talis opinio pro aliis Regularibus potest quadrare.
Pro nobis Minoribus non vetatur recursus, nisi prætextu injustitiæ.
28 *Dubitatio secunda.*
29 *Ex defectu justæ rationis recurrendi, & ex scandalo, quod nascitur, aggravatur delictum in recurrente ad sæculares.*
30 *Dubitatio tertia.*
31 *Laici sunt incapaces jurisdictionis Ecclesiasticæ.*
Episcopi de jure antiquo habent jurisdictionem in Monachos.
Monachi sunt exempti a jurisdictione Episcoporum.
Causa, quare gravius puniuntur recurrentes ad Episcopos, quam ad laicos.
32 *Dubitatio quarta.*
33 *Pœnæ, quas incurrunt Regulares appellantes ad Tribunal laicum.*
Quomodolibet appellantes ad Tribunal laicum, easdem pœnas incurrunt.
34 *Dubitatio quinta.*
35 *Nomine Tribunalis sæcularis venit etiam Tribunal Episcopi.*
Appellans ad Tribunal Episcopi incurrit pœnas latas a Gregorio XIII.
36 *Appellans ad Tribunal Episcopi Regularis non incurrit pœnas Bullæ Cœnæ.*
37 *Dubitatio sexta.*
38 *Dictio* quoquomodo, *quid importet.*
Nullo modo potest Regularis appellare ad Tribunal sæculare.
Regularis potest se tueri recurrendo, non autem appellando ad Tribunal sæculare.
39 *Dubitatio septima.*
40 *Fautores, qui dicantur.*
41 *Nec directe, nec indirecte favens male appellanti, non dicitur ejus fautor.*
42 Directe *favere appellanti, aut* indirecte, *quando faceedat.*
43 *Dubitatio octava.*
44 *Ut pœnæ male appellantium incurrantur, non est necesse, quod appellatio acceptetur.*
45 *Dubitatio nona.*
46 *Omisso medio, semper appellare licet ad Papam.*
Juri communi non derogatur, nisi de eo mentio expressa fiat.
Appellare ad Protectorem non licet.
Ad Sacram Congregationem esse licitam appellationem, omisso medio, praxis probat.
47 *Quando Superiores intermedii sunt suspecti, appellatio per saltum est licita.*
48 *Dubitatio decima.*
49 *Pœna male appellantis, quando sit duplicanda.*

11 QUo ad pœnas appellantium a Papa ad futurum Concilium; sive eorum, qui per *appellationem* ad Tribunalia laica, ad illa trahunt Causas Ecclesiasticas, impetrando prohibitiones, seu mandata ad Judicem Ecclesiasticum; aut impediunt exequutionem Decretorum *Romanæ Sedis*, aut quorumcumque ipsius Judicum, ut diximus, supra *num* 7. patet per memoratam *Bullam Cœnæ*, quod taliter delinquentes innodantur, ipso facto, Excommunicatione *Papæ* reservata; nec circa hoc multum immoramur, cum de tali Censura exactissime scripserint *Duard. Explicat Bull Cœn. Ugolin. eo. tit. Bonacin. de Cens. in partic. Disp. p. per tot.* ad quos lectorem remittimus.

12 Quo vero ad delinquentes in *mala appellatione* aliis duobus modis datis supra *num.* 8. & 9. quilibet Regularis proprias Constitutiones debet consulere; & ab his pœnas venari. Nobis *Minoribus* infrascripta Statuta sunt præscripta.

13 1. *Quicunque sub prætextu injustitiæ sibi factæ, ad Advocatos, Procuratores, & Judices sæculares, vel quomodocumque, vel qualitercumque ad sæculare Tribunal recurrit, aut pro consilio, aut favoris petendi gratia; is actibus legitimis privetur: gravius etiam puniatur Superioris arbitratu. Vallisol. cap. 7. Tit. de recurrent. ad Trib. sæcul. ℣. 1.*

14 2. *Qui vero ad locorum Ordinarios eisdem de causis recursum habuerit; graviter etiam, Generalis, vel Provincialis arbitrio, puniri possit; quinimo debeat, ut Apostolica sanctione cautum est.* Sic *Vallisolet loc. cit. ℣. Qui vero.* Sed Statuta Generalia Ordinis. *cap. 7. §. 5. num.* 57 prout ea refert *Sanctor. de Pœn. cap. 18. in princip. fol. 218. Si quis ad locorum Ordinarios eisdem de causis recursum habuerit, gravius etiam puniatur, Provincialis, vel Generalis arbitrio.*

15 3. *Quia vero nonnulli, timore Dei postposito, & suæ professionis immemores, ad Tribunalia ejusmodi quandoque appellant, & ad ea temere confugiunt, eos admonemus, id sibi auctoritate Apostolica prohiberi sub excommunicationis pœna, ipso facto, incurrenda, cujus absolutio a nemine, nisi a* Sanctissimo *Romano Pontifice, præter quam in mortis articulo, fieri potest; nec non privationis Officiorum Ordinis, & inhabilitatis perpetuæ ad illa, & alia quæcunque exercenda; vocisque tam activæ, quam passivæ, ipso facto, incurrendis pœnis. Vallisolet. loc. cit. ℣. final.*

16 4. *Ad sæcularium Advocatos, Procuratores, Judices, & Tribunalia quæcunque, prætextu injustitiæ sibi factæ, sive pro consilio, sive pro favore recurrens, actibus legitimis privandus est, & gravius etiam puniendus Superioris arbitratu. Si vero ad locorum Ordinarios recursum habuerit, etiam a Superioribus puniendus. Appellantes autem ad eadem Tribunalia sunt excommunicati, & a solo Summo Pontifice absolvendi, atque perpetuo privari debent jure suffragiorum; omnibus Ordinis Officiis; & in perpetuum ad illa inhabilitari. Text. Tit. Applicatio. §. 48.*

17 5. *Ubi appellationi sit locus; a Provinciali ad Generalem, a Generali ad Protectorem, a Protectore ad Sanctissimum Romanum Pontificem appelletur. Vallisolet. cap. 7. Tit. de Appell. Qui ordo etiam servetur de recursu.*

18. 6. *Qui supradictum recursus ordinem temere violarit, is omni suffragiorum jure, triennio careat, & bimestri omnino mancipetur. Vallisolet. loc. cit. ℣. Qui autem.*

19 7. *Si Reus repertus fuerit indebite judicatus, vel gravatus, puniatur Judex, a quo fuit appellatum. Si vero recte judicatus reperiatur, ei pœna injuncta duplicetur. Valliosolet. loc. cit. ℣. Et si Reus.*

20 Prima dubitatio est circa primum Statutum, An scilicet *in omni quomodolibet casu, & qualitercumque, nempe, aut per se, aut per submissam, vel interpositam personam, vel oretenus, vel scripto ad Judices, Advocatos, aut Procuratores recurratur pro consilio, aut favore*, incurratur actuum legitimorum privatio.

21 Respondeo, quod, ut diximus *Par. p. Tit. Patronus num.* 33. in Statuto habetur, quod quicunque recurrerit ad sæculares &c. *sub prætextu injustitiæ sibi factæ*, hoc est non ex causa Reali injustitiæ sibi factæ, sed *prætextu*, nempe causa falsa, & colorata. Sequitur igitur, quod si pauper Religiosus vere, ac realiter gravatur, sibique Realis fit injustitia, deficiuntque sibi alia media in Religione ad se tuendum, si recurrit ad laicos pro consilio, aut favore, nullo modo delinquit, nec pœnam meretur. Ratio autem est, quia dispositio statutalis est modificata per illam clausulam *sub prætextu*; tum quia tali casu licita, & de jure naturæ est defensio, contra quod lex humana nequit disponere.

22 *Sanctorus de Pæn. cap.* 18. *qu.* 2. ℣. *Respondeo non fol.* 223. postquam circa hoc quæsitum respondit, non esse delictum petere a sæcularibus consilium absolute, sed solum *sub prætextu injustitiæ &c.* dicit, quod si quis destitueretur officio, & hic recurreret ad sæculares pro consilio, aut favore &c. peccaret mortaliter, & committeret in Statutum; tum quia secreta Ordinis propalat; tum quia contra proprios Judices insurgit; tum quia potest ad peritos intra Ordinem recurrere; & casus metaphysicus est, quod omnes in Ordine sint suspecti.

23 Sed pace doctissimi viri, cum limitatione accipienda est hæc doctrina. Si enim privatio Officii, aut alia pœna est juste inflicta, concedenda est conclusio *Sanctori*. Sed si destitutio Officii est cum vera, ac Reali, ac patenti injustitia, falsum est, quod taliter recurrens *pro consilio*, delinquat; tum quia Statutum aperte loquitur de recurrente *sub prætextu*; tum quia, si tali casu licet a sæculari petere auxilium, ut infra probabo, licebit etiam petere consilium, cum ambo ad titulum justæ defensionis reducantur. Neque in tali casu directe propalantur secreta Ordinis, neque intuitu injuste nocendi proximo, ipsius injustitia proditur; sed indirecte tantum, & ex puro motivo justæ defensionis, quæ undequaque licita est. Pariter contra proprium Judicem insurgere, quando accidenter injuste contra me procedit, delictum non est, cum hoc fiat ratione inculpatæ tutelæ, & non ad vindictam. Insuper non semper potest recurri pro consilio intra Ordinem: tum quia sæpe sæpius, (ut accidit in parvis Conventibus) periti non adsunt, nec tempus, occasio, aut facultas adest scribendi ad longinquos; tum quia, si is, qui gravamen patitur, est positus in oculis ejus, qui clavum Provinciæ regit, non inveniet, neque qui consiliari velint; omnes enim sibi, & fortunis suis timent a facie persequentis; accidit enim hujusmodi pauperibus Religiosis, qui sunt scopus persecutionis supremi dominantis in Provincia id, quod accidit, & de quo conquerebatur *Ovidius*, qui cum esset *Augusto Cæsari* invisus *Eleg. ad August.* canebat.

Esse, sed irato, quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.

ita isti neminem inveniunt, qui sibi amicitiam, quamvis antiquam conservent; sibi enim metuunt a Dominante, qui vult omnibus exosum eum, quem ipse persequitur; nec casus iste metaphysicus est, sed frequentissimus, & quem sæpe vidi. Quod vero ad Superiores majores intra Ordinem possit recurri, non semper verum est. Nam aliquoties Superior aut localis, aut Provincialis violentissime procedit, & carceres minatur, & intentat; & tali casu non suppetit tempus recurrendi ad Generalem, aut Provincialem, gravamen enim carceris inevitabiliter imminet. Aliquoties, & ut in pluribus, Provinciales localium, & Generales Provincialium Superiorum partes, quamvis contra justitiam, tuentur; exuuntque indifferentiam Patris, ac Judicis, ac induunt personam, ac partialitatem collitigantis; & tunc quomodo ab his speranda justitia, aut contra oppressionem levamen? Frequentissimum hoc est; unde Regulares Ordinum quorumvis vidi Romæ contra proprios Provinciales, ac etiam Generales, coram *Sac. Congregatione Regularium*, ac etiam *Concilii*; litigare; uti Advocatis, ac Procuratoribus laicis, plagas quamplurimas propriarum Religionum nudari in actis; & quod vix credibile est, etiam impressis, & per manus laicorum evolutis; & hoc ideo, quia Superiores Generales justam indifferentiam non servant. Talem autem recursum ad laicos Advocatos, & Procuratores puniri apud ullam Religionem, nec vidi, nec audivi, ut proinde concludere liceat, ab insolita etiam consuetudine talem recursum in casu, ut præfertur, justificari.

24 Pariter non tantum pro consilio, & favore, sed etiam pro auxilio in casu injustæ, ac inevitabilis violentiæ, ac gravaminis, recursus haberi potest ad quodvis Tribunal sæculare, absque eo, quod committatur in legem. Quia in sententia gravium Doctorum *Salgad. Pereira. Cevall. Segura. Calist. Avendagn. Azeved. Sesse. Ciened. Bobadill. Jo. de Hevia. Gras. Roder. Valer. Jo. de la Cruz Ilamas Henriq. Angujan. apud Dian par.* 1. *Tract.* 2. *Resol.* 13. *Rot. in Tarraconen.* 14. *Decemb.* 1592. *& in Salmant.* 4. *Maii* 1595. *apud Farinac. Decis. crim.* 103. *num.* 3. *Sanctor. de Pæn. cap.* 18. *qu.* 2. ℣. *Respondeo in loco. fol.* 224. possunt Judices laici, se intromittere in causis Ecclesiasticorum *per viam*, ut vulgo dicitur, *violentiæ*, hoc est, impendere auxilium personæ Ecclesiasticæ, quæ violenter, & contra patentem justitiam a proprio Judice opprimeretur, vel esset inevitabiliter opprimenda. Et profecto, si mihi licet petere auxilium contra prædonem, qui vult me captivare, & a me recaptum pecuniarium extorquere, & quivis laicus, non solum publicam potestatem exercens, sed etiam, si sit privata persona, non solum potest, sed etiam tenetur saltem ex charitate mihi tali casu opem ferre; videre nescio, quomodo mihi sit interdictum, petere auxilium a Judice laico; (quando aliunde mihi succurri nequit), aut prohibitum illi sit, brachium suum mihi impendere contra Superiorem meum, qui patentissima cum injustitia vult me carcerare. Et si licet Judici laico, tali casu, manu etiam armata opem ferre; & quare non licebit eidem hortatorias litteras dare ad Judicem Ecclesiasticum, ut ab injustitia desistat? Et quare non licebit mihi recurrere tali casu ad illum, ut tales hortatorias impetrem? Profecto Judices, ac alii Regii Ministri tales hortatorias scribentes non violant Ecclesiasticam immunitatem, nec ullam incurrunt censuram, ut scribunt *Coriolan. in Bull. Cœnæ Can.* 16. *Megal. in* 3. *Par. lib.* 3. *cap.* 19. *num.* 6. & *Dian. Par. p. Tract.* 2. *Resol.* 54. & ex consequenti, neque delinquit ille, qui in casu necessitatis ad eos recurrit, ut sibi per tales litteras subveniatur.

25 Scio duodecim Doctores, cumulatos per *Dian. d. Par. p. Tract.* 2. *Resol.* 13. ℣. *Sed hanc*, quibus & ipse

ipse subscribit, impugnare supradictam sententiam, quod nempe possint Judices laici, se immiscere in causis Ecclesiasticorum per viam violentiæ, quia, ut habetur ex *cap. Sacrosanct. de Sent. Excomm. cap. Ad redimendum. de Off. Ordin. cap. Antiqua. de Privil.* Clericus conveniri debet coram *Episcopo*; & hic coram *Archiepiscopo*; iste autem coram *Primate*, & *Primas* coram *Papa*. Sed hoc minime officit; quia vera est doctrina istorum, quod nempe ad Judicem laicum nequit recurri, neque hic potest se immiscere in negotio Ecclesiastico, quando habetur copia Judicis majoris Ecclesiastici, ad quem potest recurri, & qui potest, & vult gravamen impedire, vel tollere. Sed si natura negotii non patitur, ut recurri possit ad Ecclesiasticum, qui longe distat; vel causam meam non cognoscet ipse, sed cognoscendam committet Ministris, qui pecunia Superioris mei me gravantis, corrupti, me non sublevabunt; aut nolet se ingerere in Causa, ne amico suo me gravanti, rem non gratam faciat, tunc, cum nullum mihi auxilium aliunde suppetat, optime pro auxilio recurrere possum ad Judicem laicum sine delicto; & iste mihi potest de facto subvenire, prout docent *Malder. in 2. Par. q. 96. Art. 4. Portel. Dub. Regular. V. Appellare. num. 3. Sousa in Bull Cæn. cap. 15. Disp. 78. num. 2. & seqq.* quibus adstipulatur *Diana. Par. p. Tract. 2. Resol. 13. V. Sed ego*. & Nos etiam cum *Antonio a Spiritu Sancto* insinuavimus *Par. p. Tit. Canones num. 38.*

26 Taliter vero me posse recurrere ad Judicem laicum casu, quo injustitia sit patens, & manifesta, extra omnem aleam est. Sed difficultas est, quando nam injustitia, seu gravamen, quod mihi fit a Superiore, patens est, & ideo possim recurrere? Dico, quod gravamen tunc est patens, quando Superior evidenter procedit contra essentialem ordinem juris. Exempli gratia si vult me carcerare ad arctationem qualificatam, aut alio modo torquere ante concessas mihi defensiones. Si mihi denegat Advocatum, quem juridice petii ad me defendendum. Si mihi denegat copiam actorum cum nominibus Testium, ut contra earum personas possim excipere. Si non vult admittere recusationem a me propositam contra eum, tanquam mihi suspectum, & prout de jure cognitionem justitiæ recusationis a me factæ, Arbitris committere; Si appellationi interlocutoriæ habenti vim diffinitivæ non vult deferre. Si tandem mihi vult inferre gravamen irreparabile per diffinitivam, & alia hujusmodi, quæ patenter sunt contra jus, aut commune, aut Statutarium. Sed quid juris, quando gravamen non est ita evidens & ego causam probabilem tantum appellandi, aut recurrendi habeo? possumne ego, mihi deficiente copia Superioris intra Ordinem, ad quem recurram, ad Tribunal sæculare recurrere pro auxilio?

27 Respondeo. *Thomas Sanchez. in Decal. lib. 6. cap. 8. num. 110. sub fin.* opinatur, quod Religiosis sit interdictum, appellare etiam ad proprios Prælatos intra Ordinem, & multo fortius extra Ordinem, quando gravamen, quod sibi infertur, non est evidens. Et ex consequenti in ipsius sententia ad dubium propositum oporteret respondere, quod in casu gravaminis tantum probabilis, etiamsi Superiores intra Ordinem, ad quos posset recurri, non suppeterent, non possit quis pro auxilio recurrere ad Judices, aut alias personas sæculares pro consilio, favore &c. Sed quidquid sit de opinione *Sanchez*, quæ pro aliis Religionibus potest habere probabilitatem; in nostra Religione locum non habet. Nam apud Nos vetitum est *temere*, hoc est nulla causa, neque etiam probabili existente, *appellare*; vetitum pariter est ad sæculares recurrere pro consilio, aut favore, *prætextu injustitiæ sibi factæ*, nempe ex causa colorata, aut ficta; non tamen quando causa probabilis extat; tunc enim dici non potest, quod recurratur *prætextu*, sed ex causa vera licet tantum probabili. Ex dictis in superioribus numeris non intendit Auctor, quod liceat Religioso in aliquo casu ad Sæculare Tribunal appellare, talem enim appellationem illicitam absolute asserit ex Constitutione Greg. XIII. citata num 33. Cui adjungi debet Constitutio Bened. XIV. Sacrosanti 2. Aug. 1748. Neque asserit ad Sæculare Tribunal aliquando a Religioso recurri posse prætextu, & colore injustitiæ, vel gravaminis sibi a Superioribus utcumque inferendi, nec etiam quando injustitia, & gravamen non est grave, & est tantum probabile, & aliter declinari potest; sed tantum licere sic recurrere ad sui tuitionem in casu manifestæ injustitiæ, & gravis sui damni, vel violentiæ, quando periculum est in mora, nec patet aditus ad Superiores Majores, & gravamen, seu violentia aliter evitari non potest, eo ipsissimo modo, quo Religiosus ab injusto aggressore insecutus, potest ad sui tuitionem Sæculares personas invocare, ut se ab instante periculo defendant; quo casu recursus hic tantum directus est ad imminens, grave, injustum, & non aliter declinabile damnum impediendum, non autem ut Sæculares in judicio causæ, vel dicti gravaminis se immisceant, quod amplius eluc. scit ex his, quæ Auctor statuit numeris subsequentibus. Hæc advertas volo, ne ex mala doctrinæ illius intelligentia, occasio delinquendi oriatur.

28 Secunda dubitatio circa idem Statutum est, quomodo, & quando debeat, *Superioris arbitratu*, puniri, qui in hoc delictum impingit?

29 Respondeo. Major gravitas hujus criminis pendere potest a duabus causis; una est a defectu rationis recurrendi; alia est a scandalo orto a tali recursu, vel ob turpitudinem criminis, quo maculatur Religio, vel ob diffamationem dispersam in populo. Ratio est, quia quidditas hujus criminis consistit in defectu causæ rationabilis recurrendi. Si enim causa etiam probabilis recurrendi viget, licitus est, cæteris paribus recursus, ut supra dictum est. Si vero causa Judicetur non realiter, sed apparenter tantum probabilis; tunc intervenit delictum, nam tunc vere recurritur *sub prætextu* injustitiæ, quod est contra Statutum. Si autem nulla, neque etiam apparens extat ratio probabilis, tunc evidens est malitia recurrentis, qui proinde debet etiam gravius mulctari. Pariter ratione scandali aggravatur delictum ex notis juribus; unde gravari debet etiam pœna. Et quomodo? Dico, quod sicut sine justa causa appellans, sive ab interlocutoria, sive a diffinitiva, duplicationem pœnæ meretur, ut habetur *Statuto 7.* dato supra *num 19.* ita duplicari sibi debet pœna, ad quam evadendam ipse pro consilio, aut favore recurrit ad sæculares.

30 Tertia dubitatio est circa Statutum secundum datum supra *num. 14.* & est quare recurrentes pari modo ad Ordinarios locorum, *gravius* debeant puniri, quam recurrentes ad Tribunalia laica pro favore, consilio &c.?

31 Respondeo, quod cum laici sint incapaces jurisdictionis supra Regulares, (nisi Privilegia tenerent,) *cap. Nemo. cap. Nullus cap. Clericum. cap. Fratris. 11. q. 1. ca Consulendum. 28. Dist. Concil. lateran. 3. cap. 14. & 19.* cum Ecclesiastici sint; ex recursu ad ipsos habito nequeunt prætendere acquisitionem jurisdictionis super Regulares; proinde non tantum damni imminet Religioni ex recursu ad ipsos. Episcopi autem antiquitus habuerunt plenam jurisdictio-

ctio-

ctionem in Monachos, *cap. Qui vere*. 16. *q*. 1. *cap. Statuendum. cauf. ead. q*. 2. qui postea ab eorum jurisdictione fuere exempti *cap. Quam sit necessarium*. 18. *q*. 2. Proinde omnibus viis, & mediis procurant Regulares quaquaversum suæ jurisdictioni iterum subdere; unde dietim tot controversiæ jurisdictionales inter Episcopos, ac Regulares insurgunt. Occasione ergo recursus ab ipsis Regularibus ad eos habiti, ansam arriperent Episcopi acrius impugnandi immunitatem Regularium, & ampliandæ jurisdictionis super eos, unde etiam graviora præjudicia Ordini advenirent; proinde gravius punitur indebitus recursus ad Episcopos, quam ad alios, ut bene sensit *Sanct. de Pæn. cap*. 18. *q*. 3. ℣. *Respondeo II. fol*. 226.

32 Quarta dubitatio est circa tertium Statutum relatum supra *num*. 15. & est, quas pœnas reportent Regulares appellantes ad Tribunalia sæcularia?

33 Respondeo, quod ultra excommunicationem latam in *Bulla Cœnæ* contra trahentes Causas Ecclesiasticas ad Tribunalia laica, ut dictum fuit supra *num*. 12. Regulares taliter appellantes incurrunt particulares Excommunicationes Pontificum, qui Ordinibus specialibus sub simili censura, ac aliis pœnis vetuerunt hujusmodi appellationes. Hoc enim prohibuit pro *Prædicatoribus Julius II*.; pro *Heremitanis Bonifacius IX. Leo X. & Clemens VIII. Confect. Comp. privil. fol*. 21. & 120. *Barbos. Apost. Constit. Collect*. 325. *num*. 22. & cum hoc sit favorabile Religioni, ad omnes Ordines, qui participant in privilegiis Mendicantium extenditur, prout bene firmat *Sanctor. de Pæn. cap*. 18. *quæst*. 4. ℣. *Quod autem*, *fol*. 232. Nos Minores specialem habemus prohibitionem latam in *Brevi Gregorii XIII. Quoniam nostro &c.* qui sub pœna Excommunicationis Papæ reservatæ, ipso facto incurrenda, nec non privationis omnium Officiorum Ordinis, & perpetuæ inhabilitatis ad illa; itemque destitutionis vocis activæ, ac passivæ vetat Nobis talem *appellationem* ad laica Tribunalia, prout innuitur in hoc Statuto, in quas pœnas incurrunt non solum principales taliter appellantes, *verum etiam quomodolibet directe, vel indirecte fautores, & consultores*, prout sonat Breve.

34 Quinta dubitatio circa idem Statutum est, an nomine Tribunalium sæcularium veniant Tribunalia Ordinariorum locorum?

35 Respondet huic dubitationi *Sanctor. de Pæn. D. cap*. 18. *q* 3. *V. Respondeo* 3. *fol*. 226. affirmative, ob notam distinctionem Clericorum sæcularium, ac Regularium; Tribunal enim Episcoporum est Tribunal Clericorum sæcularium; & cum Breve *Gregorii* loquatur de *Tribunalibus sæcularibus*, liquet quod comprehenditur etiam Tribunal Episcoporum, quod non est Regulare, sed sæculare. Clerici enim in hoc, quod Ecclesiastici sunt, non differunt a Regularibus, sed differunt a laicis; tamen in hoc, quod *sæculares* sunt, non differunt a laicis, sed a Regularibus distinguuntur; & proinde eorum Tribunal venit nomine Tribunalis sæcularis.

36 Advertendum tamen, quod Regularis Appellans ad Tribunal Episcopale incurrit quidem pœnas latas a Pontificibus vetantibus Regularibus appellare ad Tribunalia laica; non tamen incurrit Excommunicationem latam in *Bulla Cœnæ* contra trahentes Causas Ecclesiasticas ad Tribunalia, ac Judices laicos. Si quidem Tribunal Episcopi, quamvis sæculare sit, non tamen laicum est.

37 Sexta dubitatio ad idem Statutum est, an etiam in casu veræ, ac Realis injustitiæ, seu gravaminis appellans ad Tribunal sæculare, illas pœnas incurrat.

38 Respondeo affirmative, nam in dicto Brevi *Gregorii* puniuntur, qui causa *appellationis* Tribunalia sæcularia, *Quovis prætextu, aut quæsito colore, & quoquomodo adire audeant*. Dictio autem *quoquomodo* comprehendit quemvis modum, & casum etiam improprium *l*. 1. *V. Quoquomodo. ff. de Testam. l. Quidam* §. 1. *ubi Gloss. ff. de Fideicom*. Unde licet prohibitio alienationis bonorum non comprehendat necessariam alienationem, tamen secus erit, si adsit hæc dictio *quoquomodo*, ut post *Gloss. in l. Quidam* §. *final. in V. Quoquomodo ff. de Fideicom. liber*. tenent Doctores *Ruin. conf*. 31. *num*. 7. *lib*. 2. *Roland. a Val. Conf*. 80. *num*. 37. *lib*. 3. *apud Tusc litt. D. Concl*. 359. *num*. 8. Et si Statutum puniat homicidium, *quoquomodo* commissum, debet puniri, etiamsi homicidium justam causam habuerit. *Ruin. conf*. 31. *num*. 7. *lib*. 2. *Menoch. Recuper. poss. emed*. 5. *n*. 63. *apud Tusc. loc. cit. num*. 9. Quamvis igitur videatur licitum ad tollendum gravamen evidenter injustum, appellare ad sæculare Tribunal, tamen etiam sub hoc titulo justæ defensionis prohibetur. Nec contra rationem, aut jus naturalis defensionis est hujusmodi dispositio; si quidem potest gravatus se tueri alio modo, quam per *appellationem*; si enim evidenter gravatur, nec alius modus se tuendi sibi suppetit, potest quidem ad Tribunal sæculare, non appellando ad illud, sed ejus auxilium implorando, recurrere, ut de facto gravamen tollat, non ut de jure de justitia Causæ cognoscat; illud enim licitum est, & potest Judex sæcularis quivis in defectu cujusvis alterius auxilii, per *viam violentiæ*, ut diximus, supra *num*. 24. in Causa Ecclesiastici se miscere, non vero de meritis Causæ cognoscere, nisi de patenti injustitia gravaminis, cui succurrit. Et interea potest Regularis *appellationem* ad suos Judices dirigere, sublevatus de facto ab injusto gravamine, auxilio sibi præstito a Judice sæculari.

39 Septima dubitatio circa idem Statutum est, quomodo intelligenda sit illa clausula *directe, vel indirecte fautores, & consultores concurrentes ad appellationem* ad Tribunalia sæcularia?

40 Respondeo, quod *cap. Quantæ præsumptionis. Extra de sent. Excom*. declaratur, qui sint alicujus delicti *fautores*, dicendo, *eos delinquentibus favere interpretamur, qui, cum possint, manifesto facinori desinunt obviare*. Obviare autem, & delictum impedire ex officio, & possunt, & debet Superiores; & proinde, si isti non prohibent egressum a Conventu, aut scripturam, aut missionem epistolæ illius, qui vult ad Tribunal sæculare appellare, profecto non impediendo, erunt *fautores*. Subditus pariter, si est socius ejus, qui vult adire palatium Judicis sæcularis, ut appellet, & ipse hoc novit, & impedire potest, ne illuc vadat, protestando se nolle ipsum illuc associare, non tamen impedit, *fautor* ipsius dicendus est; sicut etiam si deferret ad Judicem sæcularem litteras appellantis, per quas *appellationem* interponeret, aut alio modo illi cooperaretur.

41 Si vero non impedit, & non ex dolo, puta, quod non gratum, nec ratum habet, quod hujusmodi appellatio fiat; sed vel ex incuria; vel quia non vult displicere amico sic appellanti: vel quia non vult se ingerere in negotiis alienis, Subditus non incurrit tales pœnas, quia nec directe, nec indirecte favet appellanti. ut vult *Abb. in cap. Quantæ præsumptionis. num*. 7. *de Sent. Excomm*. quem sequitur *Laurentius de Peyrinis ad Const*. 2. *Gregor. XIII*. §. 5. *num*. 5.

42 *Directe* vero *favere*, aut *consulere* est, quando favens, aut consulens, immediate favore, aut consilio negotium attingit; ut in casu esset, si quis formulam *appellationis* dictaret, scriberet, ad Judicem deferret, faciendam consuleret, laudaret, aut

ad

ad eam accenderet, & similibus. *Indirecte* vero est, quando ex obliquo negotium attingitur, nempe cum aliquid fit, ad quod ex consequentia oritur id, quod dicitur indirecte fieri. Ut si quia Judici sæculari appellantem commendaret; si iter ad Judicem ostenderet; viaticum pro itinere tribueret; laudaret animum appellare volentis; diceret majorem justitiam inveniri apud sæculares, quam Regulares, & similia; ex his enim promovetur per indirectum appellatio.

43 Octava dubitatio circa idem Statutum est, an hujusmodi pœnæ tum a principalibus, tum a fautoribus, & consultoribus incurrantur, si facta *appellatione*, hæc reiiciatur a Judice sæculari, & nullus effectus ex ipsa resultaret contra Judicem Regularem?

44 Respondeo, quod tum in *Bulla Cœnæ*, tum in Brevi *Gregorii XIII*. aliorumque Pontificum infliguntur pœnæ, ac censuræ supradicta contra appellantes, ut præfertur; nec loquuntur de *appellatione* acceptata, nec ne; nec de aliquo Decreto Judicis sæcularis secuto, vel non. Sequitur ergo, quod facta appellatione, delictum est consummatum, & pœnæ incurruntur, quantumvis *appellatio* acceptata non fuerit. Et in facti contingentia fuit declaratum a *Rota Romana Decis.* 179. *num.* 1. *apud Farinac. Decis. crimin.* incurrisse Excommunicationem quemdam Clericum, qui ad Consilium Regium recurrerat, quantumvis ab eodem Consilio nullum Decretum præjudiciale prodiisset, & recurrens remissus ad *Nuncium Apostolicum*.

45 Nona dubitatio est circa quintum Statutum datum supra *num.* 17. & est An, & quando liceat non servare gradum in faciendâ *appellatione* a Superiore locali ad Provincialem, ab isto ad Generalem, ab hoc ad Protectorem, & deinceps?

46 Respondeo primo, quod omisso quolibet intermedio appellari potest ad *Sedem Apostolicam*, ut volunt Doctores. *Navar. lib.* 2. *de Appellat. conf.* 2. *num.* 1. *Pegn. Direct. Inquis. par.* 3. *Com.* 31. *V. Quod si Vant. Barbos. Covarr. Bobadill. apud Peyrin. Addit. ad Const. Leo X. cap.* 4. *num.* 14. Nec obstat Decretum S. Congregationis, quod refert per extensum *Peyrin. loc. cit. num.* 15. per quod vetatur appellare per saltum apud Regulares; nam hoc verum est respectu aliorum Judicum, non autem *Sedis Apostolicæ*; tum quia tale Decretum juri communi non derogat, quod tamen exprimere necessarium fuisset, ut deducitur ex *cap. Nonnulli. ubi Abb. num.* 10. *& Felin. num.* 9. *de Rescrip.*; tum quia verisimile non est, quod *Papa* voluerit propriam *Sedem* tali privilegio privare; & ita firmant *Portell. Dub. Regul. V. appellare. num.* 3. & *Diana Part.* 5. *Tract.* 2. *Resol.* 54. Omisso autem Provinciali, appellare immediate ad Protectorem juxta *Sanctor. de Pœn. cap.* 18. *Quæst.* 4. *V. Respondeo quo ad Sedem fol.* 235. an quis possit, dubium fuit in jure, & in facto; in jure quidem, quia de tali jure nullibi constat; in facto autem, quia tales *appellationes* aliquando sustinebantur, aliquando non. Sed modo nullum dubium amplius viget; certum enim est, quod tales *appellationes* non subsistunt, cum per Bullam *Sanctissimi D. Innocentii XII.* quem Deus diu servet incolumem, Protectoribus sit adempta facultas cognoscendi de Causis particularium Religiosorum. Quo autem ad *Sac. Cardinalium Congregationem* dicendum esset, quod *appellatio* per saltum ad ipsam facta, non deberet sustineri, cum hoc ordinetur ab ipsamet *Congregatione* in suo Decreto, quod supra diximus, referri a *Peyrino* per extensum. Praxis tamen contraria est; vidi enim Romæ, ubi commoratus sum per duodecim annos, appellationes Regularium quoquomodo ad *Sac. Congregationem* factas admitti, ac sustineri;

47 Respondeo secundo, quod si Superiores intermedii sunt aliquo modo suspecti Religioso appellanti, potest iste illos omittere, & per saltum appellare; nam, prout optime habet *Peyrin. Addit. ad Constit. Leo X. cap.* 4. *num.* 18. ille, qui est suspectus, non est legitimus Superior, aut Judex, coram quo litigare per appellationem interpositam quis tuto possit; unde etiam omitti secure potest; attento maxime, quod in Statuto sexto, quem dedimus supra *num.* 18. punitur, non qui simpliciter ordinem gradatæ appellationis violat; sed qui *temere*, hoc est, absque causa rationabili saltem probabili, talem ordinem non servat. Unde sequitur, quod qui omittit ex rationabili suspicione, *non omittit temere*; & ita puniendus non sit.

48 Decima dubitatio est circa septimum Statutum, quod dedimus supra *num.* 19. & est, an in quolibet casu, in quo a Judice *ad quem* sententiatum sit, *male esse appellatum*, *& bene judicatum*, debeatur Reo appellanti duplicatio pœnæ?

49 Respondet *Sanctor. de Pœn. cap.* 26. *Quæst.* 5. *V. Respondeo secundo. fol.* 344. negative; non enim dignus est, cui pœna duplicetur, nisi qui appellat absque ulla ratione etiam probabili gravaminis incassi. Qui vero probabiliter causam appellandi habet, non debet succumbere duplicationi pœnæ, si contra eum judicetur; sicut etiam accusator deficiens in probatione criminis non punitur pœna talionis, si semiplene probavit, aut ex forma probata accusavit. Hæc *Sanctorus*, cui & ego subscribo.

§. IV. Conspiratio.

SUMMARIUM.

1 *Conspiratio militat contra obedientiam.*
2 *Conspirationis diffinitio, & quomodo differat a conjuratione.*
3 *Conspiratio, ac conjuratio aliquando bene sonant. In dubio conspiratio sumitur in malam partem.*
4 *Conspirationis varia vocabula.*
5 *Conspiratio aliquando fit contra privatam personam.*

1 IN serie delictorum contra obedientiam, jure merito etiam *Conspiratio* numeratur; dum enim ad invadendam, ac labefactandam dignitatem Superioris hæc dirigitur, prout infra dicemus, liquet, quod hoc fit ad se subtrahendum ab obedientia illius.

2 *Conspiratio* autem, prout eam optime diffinit *Decian. Tract. criminal. lib.* 7. *cap.* 7. *num.* 1. *&* 2. sive etiam *conjuratio* est *plurium contra aliquem facta pactio, seu coitio, vel concordatum.* Sive, ut *Archidiac. in cap. Conjurationum.* 11. *q.* 1. placet, & habet *Gloss. in cap. Per tuas. in V. Conspiratio de Simon. & in cap. Petitio. de Jurejur. Conspiratio est multorum conventio ad subversionem status, seu dignitatis alterius.* Porro differunt *conspiratio*, & *conjuratio* inter se in hoc, quod *conspiratio* importat nudum consensum aliquorum contra dignitatem alterius, ob eam scilicet labefactandam; sed *conjuratio* importat etiam juramentum, quo consensus conspirantium magis roboratur. *Abb. in cap. Venerabilis. num.* 1. *de Test. cogen. Sanctor. de Pœn. cap.* 16. *Quæ. V. Dicitur autem. fol.* 170.

3 Hæc duo vocabula aliquando in bonam partem accipiuntur, quando nempe illi, qui *conspirant*, seu *conjurant*, conveniunt ad aliquod opus bonum; ut si multi convenirent ad liberandam Patriam a tyran-

nide, ut fecit *Jojada Sacerdos* contra *Reginam Athaliam tyrannam Hebræorum*, quæ clamabat in templo *Conjuratio, conjuratio*, ut habetur *Reg lib.* 4 *cap.* 11. *V.* 14. & *Honorius III.* ut habetur in *cap. Fecitio vestra. ubi Abb. num.* 2. *de Jurejur. Innoc. in cap Cum* 1. *& A. de Sent. & re judic.* absolvit quosdam Clericos, qui juraverant, se non conspiraturos contra *Principem Antiochenum*, suadendo ipsis, ut pro viribus stent contra ipsum ad defensionem Ecclesiæ; ex quo deducit *Abbas conspirationem* aliquando esse licitam, nempe quando ordinatur ad destruendum malum. Tamen in dubio *conspiratio*, & *conjuratio* sumuntur in malam partem, quia, ut habetur ex *cap. Siquis Clericorum.* 11. *quæst.* 1. *Præpos. in cap. Conspirationum. num.* 2. *&* 3. apud *Decian. Tract. crim. lib.* 7. *cap.* 7. *num.* 3. affectatæ colligationes, & præter omnem consuetudinem, suspicionem mali inducunt; cum charitas amet simplicitatem. Unde sequitur, quod probata insolita unione, aut colligatione aliquorum, ipsis (*ratione præsumptionis malæ*, quam habent contra se) incumbit onus probandi illam non fuisse ad malum finem, ut delictum evadatur.

4 Varia etiam *conspiratio*, & *conjuratio* fortiuntur vocabula, quæ tamen tendunt in idem, puta, quod sint uniones in præjudicium dignitatis, aut status alicuius. Et ita aliquando vocantur a Doctoribus *confœderationes Jo. Andr. in cap. Exhibita, de Judic. Imol. in cap. Petitio vestra. de Jurejur. Martin. de Laud. de Crim. læs. majest. quæst.* 16. *Decia. loc. cit. num.* 5. aliquando *Cœtus*, ut habetur *text. in l.* 1. *ff. Ad leg. Jul. majest. l. Qui cœtu. ff. Ad leg. Jul. de vi pub.* nunc *Concilia*; nunc *Congregationes*; modo *Conventiculæ*; modo *Factiones*; *Partialitates*, *Partes*, *Sectæ*, & aliis etiam vocabulis censentur, quæ refert, & eruditissime more suo illustrat *Decian. d. Tract. crim. lib.* 7. *cap* 7. *num.* 6. *& seqq.*

5 Committitur etiam delictum *conspirationis*, seu conjurationis contra privatam personam ejus vitæ, dignitati, aut fortunis insidiando. Unde *l. Divus.* 33. *ff de Re Judic.* habetur quod, cum *Julius Tarentinus repræsentasset Imperatori Hadriano, conspiratione adversariorum, Testibus pecunia corruptis, Religionem Judicis circumventam esse* in ipsius præjudicium, Imperator rescripsit, quod probata conspiratione, ipsa esset *severe vindicanda*, & circumscribenda ea, quæ male a Judice decreta fuere; ex qua lege *Oldendorpius*, ac *Pratejus*, apud *Calvin. lexic. V. Conspiratio*, eliciunt conclusionem, quod punibilis conspiratio etiam contra privatam personam detur.

Probatio.

SVMMARIVM.

6 *De probatione conspirationis, remissive.*

6 QUia *conspiratio*, aut *conjuratio* contra Principem, aut Superiorem est species criminis *læsæ majestatis*, ne cogamur inutiliter aliquid repetere, ibi dicemus, quomodo probandum sit tale crimen in genere, & ipsius regulæ adaptari possunt ad probandas ipsius species.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

7 *De pœnis conspirantium contra Principem, remissive.*

8 *Pœna laici conspirantis contra privatam personam est arbitraria.*
9 *Pœnæ Clericorum, ac Monachorum conspirantium contra Episcopum.*
10 *De pœnis Regularium conspirantium in Superiores suos remissive.*
11 *Statutum primum pro Minoribus Observantiæ.*
12 *Statutum secundum.*
13 *Statutum tertium.*
14 *Dubitatio prima.*
15 Concordia malitiosa *quando sit.*
16 *Dubitatio secunda.*
17 *Conspiratio semper præsefert rationem mali.*
Conspirantibus incumbit onus probandi se in bonum conspirasse.
Opinio Sauctori circa hoc.
18 *Congregationes nocturnæ etiam antiquitus vetitæ.*
Factæ sine licentia Superiorum præsumuntur malæ.
In Religione pessimos effectus producunt.
19 *Concordia malitiosa præsumptive probata, non per hoc est probata conspiratio.*
Acta quæ probant concordiam malitiosam.
20 *Vera intelligentia Statuti dati num.* 12.
21 *Malitiosa concordia est, quando multi congregantur ad manifestandos ex malo animo Superiori alicujus defectus, quamvis veros.*
22 *Difficilis est probatio malæ intentionis in concordia inita.*
23 *Hoc cognoscitur ex modo facta delationis.*
24 *Quæ requirantur de lege divina, & humana, ut rite Superiori manifestentur defectus proximi.*
25 *Superior, quando teneatur de conspiratione inquirere.*
26 *Superior detegens conspirationem, & delicta delata esse vera, debet punire tum conspiratores tum eum, cujus delicta ipsi delata sunt.*
27 *Dubitatio tertia.*
28 *Caput conspirationis plus cæteris debet puniri.*
29 *Quomodo detegatur caput conspirationis.*
30 *Continuatur eadem materia.*
31 *Dubitatio quarta.*
32 *Conspiratio fit ut plurimum contra Religiosos egregios, & quomodo fiat.*
33 *Dubitatio quinta.*
34 *Contra Novitios, & Tertiarios potest fieri conspiratio.*
Conspirantes contra Novitium incurrunt excommunicationem.
Plus delinquit, qui injuste suffragium Novitio denegat, quam qui ei dissuadet professionem emittere.
35 *Dubitatio sexta.*
36 *Conspirantes in sæculares puniendi sunt pœna arbitraria.*
Conspirantes in Episcopum sunt deponendi.
Et si sunt incorrigibiles, tradendi sunt Curiæ sæculari.
Tumultum faciens contra aliquem, capitaliter punitur.
37 *Dubitatio septima.*
38 *Relevatio a pœnis contra conspirantes, quando, & quomodo facienda.*
39 *Arbitrium Superioris quomodo in hoc regulandum.*
40 *Dubitatio octava.*
41 *Conspiratio ut evitetur, quomodo facienda est significatio Superiori de alicujus defectibus.*
42 *Dubitatio nona.*
43 *Si una Pars gravatur indebite a Superiore, possunt omnes convenire ad petendum a Generali liberationem a gravamine.*
Homines sunt civiliter congregati ad præstandum sibi invicem auxilium.

7 Quo

7 QUo ad pœnas laicorum ob *Conſpirationem*, ſeu *Conjurationem* contra Principem, de iis tractabimus, quando loquemur de crimine *læſæ majeſtatis*, cujus ſpecies, ut ſupra dictum eſt, eſt *Conjuratio*. Adnotare modo libet, quod auctor, ſeu caput conſpirationis, ille nempe, qui alios ſollicitavit ad ſecum conſpirandum, gravius cæteris puniri debet, cum gravior ſit culpa illius, qui nempe non ſolum deliquit ipſe, ſed opera ſua influxit in omnium aliorum delicta; & ita ſentiunt communiter Doctores. *Cravett. Conſ.* 224. *num.* 4. & 5. *Guid. Pap. Decis.* 423. *Farinac. Quæſt.* 113. *num.* 140. *apud Raynald. Obſerv. crim. lib.* 3. *cap.* 25. §. 1. *n.* 7.

8 Si vero laicus conſpiret cum aliis contra privatam perſonam, pœna non eſt a jure taxata, ſed remittitur arbitrio Judicis *l. Hodie ff. de Pœn.* Quamvis vero non raro ſimilia delicta accidant, nunquam tamen illud vidi punitum; & hoc forte, quia quantumvis tale delictum extrajudicialiter ſciatur, tamen illud concludenter probare ſumme difficile eſt.

9 Quo vero ad pœnas Clericorum, Monachorum, ac laicorum, *conſpirationem*, aut *conjurationem* ſtruentium contra Epiſcopum, aut Clericum, Clerici quidem, & Monachi debent deponi, laici autem excommunicari, ac omnes declarari infames, ut habetur ex Decretis *Concil. Chalcedon. cap.* 18. *relat. in cap. Conjurationum*. 11. *q.* 1. *Calixt. PP. Epiſc. Gell. Epiſt.* 2. *relat. in cap. Conſpirationum d. cau.* 11. *q.* 1.

10 Regulares autem Mendicantes, qui in odioſis non veniunt nomine Monachorum, ſcrutari debent proprias Conſtitutiones, ut hoc delictum pœna debita vindicent. Nos *Minores de Obſervantia* ſequentia habemus Statuta.

11 1. *Qui per malitioſam concordiam, ſeu conſpirationem adverſus alium, & Superiorem maxime inſurrexeriat, omnibus Ordinis Officiis privati ſint, quouſque per condignam ſatisfactionem a Generali, vel Provinciali Miniſtro releventur. Stat. Gen. Valliſolet.* 1593. *cap.* 7. *Tit. de Conſpiratoribus. Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *num.* 54.

12 2. *Conſpiratio tamen non intelligitur*, ubi Subditi *Superioribus aliquid intimare, aut ſignificare prætendant. Valliſolit. & Stat. Ord. loc. cit.*

13 3. *Conſpirantes adverſus fratrem aliquem, & maxime Superiorem, omnibus Ordinis Officiis privati ſint, Superiorum arbitrio. Text. Tit. Applicatio.* §. 47.

14 Circa quæ Statuta prima dubitatio eſt circa primum Statutum, & eſt quid veniat nomine *malitioſæ concordiæ*?

15 Reſpondeo, quod cum actus humani circa bonitatem, aut malitiam ſpecificentur a fine, ſive intentione, qua fiunt, nunquam dicetur *concordia malitioſa*, niſi malo fine, ac prava intentione ad nocendum proximo fiat. Quandocunque ergo probari poterit, factam eſſe *conſpirationem* ad finem nocendi alicui, conſtabit de concordia malitioſa, & locus erit pœnæ Statutariæ.

16 Secunda dubitatio eſt circa idem Statutum, quomodo probari poſſit aliquos ex *malitioſa concordia* conſpiraſſe?

17 Reſpondeo, quod, ut ſupra *num.* 3. *in fin.* dictum eſt, inſolitæ uniones, concordiæ, ac *conſpirationes* de ſe inducunt ſemper ſuſpicionem mali, ac proinde præſumptionem inducunt contra eos, qui ſic congregantur, quod malo fine ſint congregati; unde ipſis incumbit onus probandi, ſe ad bonum finem inſimul congregaſſe, aut ſaltem ad actionem indifferentem; quod ſi non probent, jam præſumptive probata remanet malitioſa congregatio. Et circa hoc punctum non ſubſcribo doctrinæ *Sanctor. de Pœn. cap.* 16. *Quæſt.* 1. *V. Verum ſi abſit. fol.* 170. opinantis, quod ad punitionem hujus criminis debeat *conſtare de malitia, dolo, ac fraudulentia conſpirantium, nam quoties non probaretur, eſſemus in conſpiratione bona*. & paulo poſt *Non enim ſumus in caſu, quo malitia eſſet de natura delicti &c.* Nam inſolita Fratrum congregatio, & maxime facta nocturno tempore in Cella alicujus Factionarii, aut alterius Religioſi turbidi, ac inquieti, ſuſpicionem mali, non autem ſpecimen boni præfert.

18 Profecto congregationes nocturnæ, etiam *lege duodecim Tabularum* apud Romanos, ut refert ex oratione *Portii latronis* contra *Catilinam Manut. lib. de leg. Roma*. erant prohibitæ; ſicut etiam prohibentur congregationes multorum hominum abſque licentia Superioris, quia in dubio præſumuntur malæ, ut dicunt Doctores *Alex. in Apoſtil. ad Bart. in l. final. ff. de Colleg. illicit. & ibi Abb. in cap. ultim. de Teſt. cog. Bald. in cap.* 1. §. *Conventiculas. de Pac. jura. firm. & in l. Conventiculam. C. de Epiſ. & Cler.* Pariter ex textu *Codicis l.* 2. *C. de Summ. Trinit.* inhibentur congregationes illicitæ; ac in *Digeſtis text. in l.* 1. *ff. de Colleg. illicit.* habetur mandatum Præſidibus Provinciarum, *ne patiantur milites, collegia in caſtris habere*, talia enim collegia, aut congregationes origines, & ſomentum erant rebellionis militaris contra Imperatores, aut Duces. Non aliter accidit in caſtris Regularis militiæ, puta, in Conventibus; nam ſi turbidus aliquis, aut ſeditioſus Religioſus in ſua Cella, maxime nocturno tempore alios præſertim ſimplices congregat; ibi ineuntur colloquia, ut plurimum contra Superiorem, quod dure tractet Religioſos, qui ſibi non adhærent; quod tenuis ſit victus, qui datur in refectorio; quod fraudet eleemoſynas, ut ſibi, ſuiſque obſonia particularia, aliaſque commoditates paret; & aliæ hujuſmodi murmurationes: poſt quas initur conſilium de obſervandis attente actis Superioris, ſuorumque amicorum; de non parendo illius mandatis in utilitatem Conventus ſub prætextu infirmitatis, aut impotentiæ, de non acceptandis, aut ſubeundis officiis Conventus ſub ſpecie occupationis alterius. De ſcribendo ad Superiores majores contra Prælatum localem; de mittendis memorialibus, aut dandis articulis contra illum in viſitatione, & centum hujuſmodi; ita ut in Conventu, (& neſcitur quomodo,) ex improviſo appareat ſeditio, inter Religioſos ſchiſma, & a Superiore defectio. Aut ſaltem in his cœtibus nocturnis Religioſorum interveniunt commeſſationes, aut ludi, aut ad minimum otioſa temporis conſumptio contra Regularia inſtituta. Unde ex his concluditur tales congregationes ex ſe præferre malum; & ex conſequenti, non eſſe probandum ab Accuſatore, ſeu fiſco, talem congregationem factam eſſe in malum; ſed vice verſa probata congregatione, incumbere Reo onus probandi factam fuiſſe ad finem bonum.

19 Licet vero præſumptive appareat probata *concordia malitioſa* ex hoc, quod conſtet de congregatione habita, & Rei non potuerint probare ipſam ad bonum finem habitam fuiſſe; non tamen concludenter probatum remanet delictum *conſpirationis*, ut poſſit ad incutiendam pœnam Statutariam deveniri; ſed requiruntur alia acta, quæ prodant hujuſmodi malitiam; Hæc autem ſunt, ſi illi Religioſi, qui ad talem congregationem convenerunt, inter ſe ſolos confabulantur, aliorum vero converſationem, ac colloquia averſentur; maxime eorum, qui Superiori magis adhærent; ſi omnes quaſi uno labio contra Prælatum loquuntur, & de eo mala, & dicunt, & ſcribunt; ſi ad utilitatem Conventus imperata a Superiore omnes, ac ſinguli ſub variis prætextibus ſu-

bire recusant; si memorialia ab omnibus, ac singulis subsignata ad Superiores Generales, aut ad Sacram Congregationem miserint; si tempore visitationis singuli, quasi agmine facto, eosdem articulos, sive notas contra Superiorem ad Provincialem detulerint, præsertim quando de articulorum falsitate, aut in toto, aut in tanto constat. Hæc, & similia si apparuerint, concludenter probata remanet *malitiosa concordia*, & conspiratio. Quia vero vulpeculæ istæ, quæ Religiosam vineam demoliuntur conspirationibus, se tuentur secundo Statuto dato supra *num.* 12. in quo declaratur conspirationem non esse, quando *Subditi Superioribus aliquid intimare, aut significare prætendunt*. ita ut, licet plures viderim hujusmodi *conspirationes*, nullam tamen punitam audierim; ideo, ne hujusmodi pestes Religionis impune amodo grassentur; & ut Prælati armati zelo possint, si non totaliter evellere ab agro Claustrali, saltem retundere radices malignitatis, quæ ex hujusmodi *conspirationibus* erumpunt, demus veram intelligentiam talis Statuti, ita ut eo nequeat amplius ad suæ perversitatis tutamen malignitas uti.

20 Sensus Statuti est, quod si Subditi viderint Superiorem localem, aut alium Religiosum male, & perverse se gerere, nullaque suppetit via ipsum reducendi ad bonam frugem, possint inter se uniri, ac consiliari, quomodo malum a Religione avertant, intimando, seu significando Superioribus majoribus inconvenientia, quæ vigent; & hoc ex motivo justitiæ, & charitatis erga bonum publicum Religionis, & servata forma a Statutis præscripta. Quod si aut intentio mala sit, (puta, quod talis intimatio, vel significatio Superioribus fiat ex livore contra proximum, non ex charitate erga Religionem,) aut non servetur forma statuta a legibus in tali significatione facienda, non evaditur per tale Statutum reatus veræ *conspirationis*.

21 Et quantum ad intentionem, puta, quod, qui ex mala intentione contra proximum, ipsius defectus deferunt Superiori, delinquant *conspiratione* in eum, probatur. Nam notum apud Moralistas, quod intentio mala vitiat actum etiam ex suo genere bonum, unde vulgatum illud; *Quidquid agunt homines, intentio judicat omnes*; proinde qui eleemosynam tribuit pauperi puellæ cum intentione ipsam inducendi ad turpitudines, mortaliter peccat &c; Qui ergo vult deferre ad Superiorem defectus proximi, ut illum castiget, quantumvis veros defectus deferat, & in nullo augeat; & proinde actionem non tantum licitam, sed etiam laudabilem exerceat; tamen si hoc facit ex livore, aut aversione contra proximum, talis delatio mala est, & malitiosa; & si ad faciendam talem delationem congregantur multi tali pacto, talis congregatio fit cum *malitiosa concordia*, & proinde evadit vera *conspiratio* in Statuto punita.

22 Quia autem intentio, cum sit quid latens in animo, probari non potest, sequitur, quod in praxi probari non poterit, quando *concordia malitiosa* fuerit ex sola, & pura intentione mala, quam habuerunt illi, qui alicujus defectus ad Superiores detulerunt. Tamen, quia malitia humana nequit esse ita sagax in se occultando, quod aliqua ex parte non se prodat, si attente examinetur modus, & forma delationis factæ, semper emerget aliquod indicium, quo probabitur ipsam fuisse ex malo animo contra accusatum.

23 Hoc autem habebitur facillime, si examinetur attente forma, seu modus factæ delationis, an scilicet cohæreat legibus divinis, ac humanis; quod si in aliqua parte deficiant, patebit mala intentio delatorum, & ex consequenti *conspiratio*.

24 Quantum ad legem divinam est, quod, si aliquis Superiori ut Patri defectus proximi pro ipsius emendatione deferre vult, debet præmittere correctionem fraternam; si defectus occultus est, quem probare non possit, nullo modo prodat; si de defectu semel commisso proximus jam emendatus est, ejus famam non lædat, illius memoriam refricando; & tandem, quod pure, & simpliciter male facta Superiori indicet, non amplificando, non exaggerando illa, sed nudam facti veritatem exponendo. Quantum ad legem humanam est, quod si quis vult Superiori tanquam Judici per viam dununciationis, sive accusationis crimina proximi deferre, debet mala ipsius facta, non in genere, sed in specie, & in individuo cum circumstantiis loci, temporis, personæ &c. explicare; debet Judici immediato, cujus cognitioni a lege commissa est talium criminum punitio, ea deferre; & debet intra tempus a jure statutum denunciationem facere. Si ergo aut nulla facta correctione fraterna, (cum tamen spes emendationis ex ea sperari posset) delatum est Superiori proximi crimen, aut defectus; vel si hic occultus est, qui probari nequit; vel si de eo olim commisso proximus jam emendatus est; vel si delatio de illo fiat cum exageratione, aut amplificatione, maxime cumulando aliqua, de quibus emendatus, aut punitus est, cum novis; vel si accusatio fiat de criminibus in genere dicendo, quod *Cajus est relaxatus, scandalosus, malus frater, sæcularizans &c.* vel si omisso (sine causa) Provinciali, accusatio fit ad Generalem; aut (hoc prætermisso) ad *Sac. Congregationem*, aut *Papam*; vel si transacto tempore congruo, in quo potuit fieri accusatio, expectetur tempus instantis Capituli, & hujusmodi denunciatio, aut accusatio fiat per unum memoriale ab omnibus subsignatum; aut per plures literas ejusdem tenoris; aut per easdem depositiones una methodo factas in actu visitationis; evidenter constat *concordiam* factam fuisse *malitiosam*, & sic *conspirationem* initam.

25 Tenetur igitur tunc in conscientia Superior, cui tales delationes fiunt, ex officio procedere, & de *conspiratione* formiter inquirere, & ad normam legis Reos punire; quod si ab omnibus Prælatis in usu poneretur talis inquisitio, maximum Religiosæ quieti præsidium pararetur. Potest etiam inquirere de *conspiratione*, quando in visitatione sibi constat, quatuor, aut sex plus minus Religiosos simul conglobatos vitare aliorum conversationem, ac colloquia, & solum inter se consuetudinem, ac congregationem habere, maxime nocturno tempore; talis enim unio quid mali portendit.

26 Unum addo, & est quod quamvis Superior, cui delata sunt alicujus crimina a pluribus, ut præfertur conspirantibus, reperit illa esse vera, nihilominus, si ex indiciis datis supra *num.* 24. cognoscit *conspirationem* esse secutam, debet pœna Statutaria percutere conspiratores. Ratio est, quia statutum punit eos, qui per *malitiosam concordiam* insurrexerint contra alium; quod autem iste sit Reus, nec ne, Statutum non requirit, sed ei sufficit *concordia malitiosa* facta ex mala intentione, & puro studio nocendi proximo; proinde cum hæc probata remanet, debet sequi pœna legalis.

27 Tertia dubitatio circa idem Statutum est, An omnes, qui in conspiratione interveniunt, debeant eadem pœna puniri.

28 Respondeo, quod qui delinquunt eodem crimine, eadem pœna mulctari debent; unde si omnes ex æquali malitia, ac studio nocendi conspirarunt, statutariam pœnam subire debent. Tamen quantum ad praxim vix dari potest casus, quod in hujusmodi

con-

conspirationibus omnes æquali modo se habeant. Nam ut plurimum unus, vel alter est, qui alios seducit. Sicut enim in zelo bono unus, aut pauci opus bonum incipiunt, ac exemplo suo, ac verbis ad eadem bene facta promovent, sicut *lib. p. Mathab. cap.* 2. ℣. 27. *Matathias*, zelando pro lege Dei dixit ad alios: *Omnis qui zelum habet legis, statuens testamentum, exeat post me*; ita etiam in male factis unus, vel duo sunt, qui alios seducunt, & socios in propria iniquitate venantur. Hi autem sunt homines turbidi, inquieti, ac loquaces, qui cæteris maxime simplicibus, & bonæ mentis imponunt quidquid volunt.

29 Si igitur in *conspiratione* detecta, aliqui inveniantur Religiosi spectatæ probitatis, qui seducti persuasionibus Auctoris *conspirationis* sub larva zeli, & putantes bene facere, in eam consenserunt, & vera Superiori contra accusatum repræsentarunt: isti re vera nullam debent pœnam subire; nam in ipsis cessat ratio constitutiva criminis, puta, *malitiosa concordia*, & abest dolus, sine quo crimen non datur. Si autem falsa cum aliis repræsentarunt, decepti ab Auctore *conspirationis*, qui sibi falsa pro veris obtrudit, & ipsi nulla facta discussione crediderunt, & ea tanquam vera Superiori detulerunt, debent, prout bene habet *Sanctor. de Pœn. cap.* 16. *Quæst.* 1. ℣. *Dico puniendum. fol.* 171. arbitrarie puniri a Superiore, ne assuescant tam inique, & bestialiter in suos Superiores, aut fratres se erigere, & eos accusare de crimine, quod nesciverunt, & falsum fuit. Pœna autem, quæ istis deberetur, debet Auctori conspirationis incuti, eo quod iste influxum habuit in crimen aliorum omnium; unde, & amplius cæteris debet vapulare.

30 Quomodo autem detegetur, probabiturque Auctor conspirationis? Dico, quod depositio aliorum, cum sint socii criminis, non potest concludenter ex se probare intentum; tamen cum aliis indiciis, ac adminiculis probari potest. Indicia possunt esse, natura inquieta illius; consuetudo subvertendi familias Conventuum, in quibus fuit; vafrities illius comparata cum simplicitate aliorum consortium; major ipsius auctoritas comparatione cæterorum; non enim credibile est, minus dignum in suam sententiam trahere magis dignum, sed vice versa, & alia hujusmodi, quibus potest sagax Judex venari circa hoc veritatem.

31 Quarta dubitatio est, contra quos Fratres particulares, & quomodo possit fieri *conspiratio*?

32 Respondeo, quod contra quemvis Religiosum potest fieri *conspiratio*, ut vel a Superioribus male audiat: aut a Conventu, aut Officio arceatur; aut ne ad Prælaturam pertingat, & alia hujusmodi. Raro autem contingit, quod contra gregarium Fratrem tales *conspirationes* struantur, nisi iste ita validus sit in amicitia Prælati, aut in opinione Fratrum, ut ipsius æmulus desperet se solo posse illi nocere, & ideo socios conquirit ad ei nocendum; & hoc modo ab ipsius adversario *conspiratio* formatur. Regulariter vero *conspirationes* ordiuntur contra Religiosos egregios, qui magnam de se ipsis spem præferunt evadendi in Religione conspicuos, & hoc præsertim in locis, in quibus sævit insana factionum rabies. Ut enim diximus *Par. p. Tit. Testes. nn.* 14. & 15. ubi grassatur hæc pestis Religionis, si aliquis Religiosus juvenis dotatus peculiari quadam habilitate ad studia, præferat de se spem evadendi in virum spectabilem, & peculiaris auctoritatis in Religione, iste statim ponitur in oculis eorum omnium, qui sunt factionis adversæ, qui proinde non cessant quaquaversum illius religiosos profectus impedire. Quod si non obstantibus istorum impugnationibus, ille magis in virtute proficit, ac in Religione eminere incipit, & jam jam maturus dignitati periculum imminet, ne clavus Provinciæ illi committatur, ac eorum factio cadat a dominatione, ab externo periculo sibi metuentes, in *conspirationem* conveniunt, & occultis cuniculis surgentem contra se fabricam subvertunt. Et quomodo? Eo modo, quo forte expertus, & ipse damno suo scripsit *Sanctor. de Pœn. cap.* 16. *Qu.* 2. *V. Quartus si existens. fol.* 175. Instante maxime tempore Capituli componunt memoriale, in quo, (cum nullum crimen in specie habeant contra illum obiiciendum) repræsentant, illum esse Religiosum relaxatum; ex facultate literaria qua pollet, tumidum; pauperculos Fratres contemnentem; choro nunquam interessentem; ab oratione mentali fugientem; sæcularizantem plus æquo maxime cum mulieribus; quotidie extra Conventum vagantem; communi refectioni non intervenientem; relaxatis fratribus faventem; suspectas amicitias nutrientem, ac centum hujusmodi; missoque memoriali ab omnibus subsignato, (in quo non raro apponunt etiam falsam subsignationem alicujus Religiosi spectatæ probitatis ad majorem fidem comparandam) mittunt Romam ad *Cardinalem Protectorem*, aut *Sac. Congregationem*, apud quos habent, qui pecunia emptus, viva voce expressa in memoriali exageret, & amplificet, sicque emanat Decretum, ne accusatus possit ad Provincialatum concurrere. Seu memoriali remisso pro informatione ad Generalem, seu Procuratorem Curiæ, forte etiam muneribus captos, differtur informatio, donec Capitulum fiat, ipso interim impedito ne concurrat; aut etiam tali verborum ambiguitate concipitur, ut nihilominus Decretum contra accusatum indefensum prodeat; expertoque credat lector. Pares a conspiratoribus struuntur insidiæ, quando aliquem volunt, aut a Conventu, aut officio dimovere; nec tamen contra pestilentissimos hujusmodi homines ulla urgetur animadversio; & ideo cum extrema religiosæ quietis jactura impune grassantur.

33 Quinta dubitatio est, an pœnis conspirantium puniendus sit, qui conspirat contra Novitium aut Tertiarium?

34 Respondeo cum *Sanctor. de Pœn. loc. cit. Qu.* p. *V. Si quæras fol.* 174. affirmative; licet enim isti non sint permanenter, & fixe Religiosi, tamen dum permanent in Conventu, & sub obedientia Superioris, sunt etiam ipsi pars familiæ Conventus, & gaudent privilegiis professorum; proinde qui contra eos strueret *conspirationem*, puniri debet, ac si contra alium professum struxisset. Imo adverto, quod si, ut non raro accidit, *conspiratio* ineatur, ne Novitius ad professionem admittatur, sic conspirantes denegando ei suffragium, non solum peccant mortaliter contra justitiam, ut dicunt Doctores, *Portel. Dub. Regul. V. Novitius* n.54. & *in Addit. nu.* 16. *Vecch. disp.* 12. *dub.* 2. *nu.* 1. *Mirand. Tom. p. Manual. q.* 25. *art.* 12. *Concl.* 1. *Rebell. lib.* 4. *q.* 17. *nn.* 3. *A S. Faust. lib* 5. *q.* 214. sed etiam, me judice, incurrunt excommunicationem latam in Constitutionibus Ordinis *Cap.* 2. *Tit. de Convent. ad Novit. red.* in quibus habetur, quod, *Qui quoquomodo Novitii voluntatem impedierit, quominus professionem emittat, anathema sit*. Quamvis enim *Sanctor. Comment. cap.* 2. *Statut.* 35. *V. Respondeo si id faciat. fol. m.* 146. opinetur, quod denegantes vota debita Novitio non incurrant excommunicationem, *quia non faciunt verberibus, violentiis, injuriis, aut molestiis ab extrinseco inductis, ut Pontifex requirit*; tamen hoc verificari potest tantum de excommunicatione, lata ab *Eugenio IV.* contra eos, qui *minis*, *violentiis*, *injuriis*,

riis,

riis, molestiis &c. impediunt aliquem volentem intrare Religionem S. Benedicti, de quo privilegio relato ab eodem Sanctoro ibidem, ut pote lato ad favorem Religionis, etiam nos participamus; verum enim est, quod denegans secreto votum, non impedit violentiis profiteri volentem. Sed non idem est de excommunicatione per Statutum lata, qua percutitur, qui *quoquomodo* impedierit voluntatem Novitii, quominus profiteatur, si enim eam incurreret, qui suasionibus impedit Novitium, ne profiteatur, a fortiori incurrit, qui denegando suffragium impedit professionem; in primo enim casu seducit tantum Novitium, sed in secundo violentiam facit ipsius voluntati, & ut optime scribit *Peyrin. de Prælat. Quæst. 2. cap. 5. num. 112.* plus peccat eiiciendo a Religione per denegationem suffragii debiti, quam suadendo, & sic impediendo ne in Religione persistat.

35 Sexta dubitatio est, An, & qua pœna puniri debeant conspirantes in sæcularem.

36 Respondeo pariter cum *Sanctor. de Pæn. cap. 16. Quæst. 2. V. Respondeo gravior. fol. 173.* quod puniendus quidem est, non tamen pœna Statutaria; si quidem hæc respicit Superiores, & alios Religiosos tantum, & ad sæculares non debet extendi, cum simus in odiosis. Tamen puniendus est pœnis latis a jure communi juxta qualitatem personæ, contra quam facta est *conspiratio*. Ratio est, quia ubi deficit lex statutaria, recurrendum est ad jus commune, tum Canonicum, tum Cæsareum; in defectu enim legis Ecclesiasticæ in judiciis etiam Clericorum, recurrendum est ad jus commune. Et hoc maxime apud Nos, qui in *Text. Tit. Applicatio. §. 59.* habemus, quod, si pro aliquo crimine non habeatur ibi pœna, ea veniunda sit a *Sac. Canonibus, aut probatis legibus*. Cum autem de jure communi conspirantes in Episcopos deponendi sint, ut habet *Gloss. in cap. Venerabilis in V. Conjurationem. Extra de Test. cogen.* & etiam Curiæ laicæ tradendi, si tamen in hoc fiant incorrigibiles, ut explicat *Abb. in cap. final. nu. 4. de Test. cogen.* & deponendi pariter qui conspirant in Clericos, aut Monachos. *cap. Conjurationum. 11. q. 1.* tali pœna sunt percellendi Fratres, si contra Ecclesiasticos sæculares, aut alios Regulares conspirarent. Quia vero Statutum nostrum hanc legem communem moderatur pro conspirantibus contra Superiores, ac Fratres nostros, qui censendi sunt tanquam Episcopi, Clerici, ac Monachi respective, & eam reducit ad privationem officiorum Ordinis, crederem pari modo puniendos eos, qui in Ecclesiasticos tam sæculares, quam Ordinis alterius Regulares conspirarent, addita alia pœna arbitraria etiam carceris ratione scandali, & eo maxime, si Reus esset artifex conspirationis. Quod pariter esset dicendum, si *conspiratio* esset contra laicum conspicuum, ut contra Feudatarium. Si enim de jure capitalem sententiam subire debet *l. Denunciamus C. de His qui ad Eccl. confu. l. p. & fin. C. de se. ditio l. Conventiculum l. Qui cœtu. ff. de Vi. publ.* qui tumultum contra aliquem excitaverit, aut vocem seditiosam emiserit; cœtusve, aut conventicula congregaverit; parem perfecto pœnam mortis, non quidem naturalis, sed civilis, per privationem nempe officiorum Ordinis subire debet; & amplius etiam aliquam pœnam corporalem, ob incredibile damnum, quo ex tali crimine afficitur Religio, quæ male apud Sæculares audiret, quasi nutrix hominum seditiosorum, quibus nihil perniciosius habet Respublica.

37 Septima dubitatio est circa idem Statutum, in quo dicitur, quod conspirans *omnibus Officiis Ordinis privetur, quousque per condignam satisfactionem a Generali, vel Provinciali relevetur*. Dubitatur igitur quomodo, & quando talis relevatio fieri possit?

38 Respondet *Sanctor. de Pæn. cap. 16. Quæst. 3. fol. 175. & seqq.* quod condigna satisfactio prærequiritur ante relevationem, illa autem censetur adesse, quando per aliquod tempus bene visum Superiori, damnatus mansit sub pœna privationis; & quod Superior sine tali condigna satisfactione nequit damnatum a tali pœna liberare. Et quod tunc constabit de satisfactione condigna, si parti læsæ satisfecerit, & per bonam conversationem, infamiam absterserit; & præcipue, quod in Conventibus pacifice vixerit, nec consuetis murmurationibus, ac seditiosis colloquiis quietem Religiosorum perturbaverit: hæc autem debent ex depositione Testium constare, nec Superiori in litteris dispensatoriis asserenti ex se de tali satisfactione, & absque Testibus, esset credendum; sed de ea debet apparere in actis per dicta Testium; aliter poterit a successore Causa revideri, & relevatio secuta declarari nulla, ut pote facta, non servata forma statuti; Imo si etiam relevatio esset facta a Generali, non præcedente condigna satisfactione, Provincialis potest juxta *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 4. nu. final.* per se ipsum summarie cognoscere de subreptione gratiæ obtentæ a Generali contra formam Statuti, & ejus effectum suspendere. Et tandem, quod talis relevatio licet videatur soli Generali, & Provinciali concessa, tamen respectu Provincialis non sic est intelligendum Statutum, sed quod simul cum Provinciali Diffinitorum interveniat. Hæc omnia, & bene *Sanctorus*.

39 Supradictis unum tantum habeo addendum, & est, quod quamvis tempus cognoscendi, an damnatus de *conspiratione*, condignam satisfactionem præstiterit, arbitrarium sit Superiori; tamen, cum arbitrium hoc sit regulandum a jure, convenit, quod etiam Superior rationabiliter moveatur ad ita judicandum; quod si absque motivo rationis, & cum hoc solo *sic volo*, judicaret, judicium esset perversum, & relevatio non teneret. Motivum vero rationabile subesset, si damnatus signa magna pœnitentiæ, ac mutationis vitæ daret, se colligendo ab antiquis cœtibus, colloquiis, dicteriis, murmurationibus; vacando orationi, choro, silentio, solitudini &c. ita ut ex his conjici possit, quod ex pœnitentia alter homo evaserit. Si hæc signa desint, oportet expectare longum tempus, & observare, an in simile delictum incidat; hoc autem tempus potest esse triennii, nam, ut de mente Doctorum diximus *Par. p. Tit. Pœnarum. nu. 38. V. Dico ergo. & ibi. Dyn. in cap. Semel. de Reg. jur. in 6. Roman. Cons. 236. n. 5. & 6. Clar. q. 21. V. Bene verum.* rationabiliter emendatus supponitur, qui per triennium, post peractam delicti pœnitentiam bene vivit, non recidivando in antiquum crimen.

40 Octava dubitatio est circa secundum Statutum datum supra *num. 12.*, & est, Quomodo facienda sit a pluribus alicujus delicti contra proximum Superiori intimatio, aut significatio, ut censuram *conspirationis* evadat.

41 Respondeo, quod supra dubitatione secunda *num. 20. & seqq.* aperuimus sensum Statuti, & quid servandum sit, ne delatio a pluribus concordata insimul facta Superiori, dicatur *conspiratio*. Unum tamen dictis addo, & est; quod si aliquod inconveniens in Conventu, aut Provincia viget, cui si non celeriter obvietur, grave aliquod scandalum in præjudicium Religionis secuturum est, & bono zelo ductus aliquis ad Superiorem scripserit pro remedio, manifestando delictum proximi; Superior autem ad unius

unius denunciationem non movetur ad remedium, quia forte illi non credit; iste vero alios congregat, illis aperit imminens periculum scandali, & eos movet, aut ad subsignandum unum, & idem memoriale, aut ad scribendas plures epistolas ad Superiorem ejusdem tenoris, (servatis tamen circumstantiis aliis, quas diximus supra *num.* 24.) illa non poterit dici *conspiratio*. Ratio est, quia duplex tali casu viget motivum plures congregandi, & uno agmine facto Superiorem movendi ad remedium. Unum est periculum imminentis scandali, quod non patitur dilationem remedii. Si enim res potest commode differri, & expectari consueta visitatio Conventus, seu Provinciæ, in qua deferuntur Superiori inconvenientia, quæ vigent; nec prudentia, nec charitas dictat quod hujusmodi depositiones intempestive fiant, quibus maxime turbatur religiosa quies. Similiter, si Superior moveri speratur a significatione sibi facta ab uno, non convenit, quod ea a pluribus fiat. Si igitur nec negotium urget, nec Superior, quamvis commonitus, remedium adhibuit; tamen aliquis congregat multos ad scribendum &c. talis significatio facta Superiori non est ad mentem Statuti, & non evadit reatum *conspirationis*.

42 Nona dubitatio est circa idem Statutum, & est: In locis, in quibus vigent factiones ex distinctione nationum, seu Patriæ, non raro a Superioribus factionis adversæ fiunt gravamina; dubitatur igitur, an si omnes gravati, ut præfertur, congregantur in unum, & scribunt ad Superiorem majorem memoriale ab omnibus subsignatum contra Superiorem gravantem, dicenda sit *conspiratio*?

43 Respondeo distinguendo: Si in memoriali repræsententur sola gravamina sibi illata, & quæratur a Superiore majori levamen pro præsentibus, & remedium præservativum pro futuris; nullo modo *conspiratio* est, quia non invenitur in hoc casu *malitiosa concordia*, in qua, ut supra dictum fuit, consistit formalitas *conspirationis*; nam talis congregatio ostenditur facta ad propriam defensam; quæ est de jure naturæ, quæ docuit homines insimul congregari ad mutuum auxilium, & ut elegantissime cecinit *Satyricus*, *Satyr.* 15. *V.* 150. Deus nobis hominibus animam rationalem dedit.

. . . . mutuos, at nos
Affectus petere auxilium, & præstare juberet.
Dispersos trahere in populum, migrare vetusto
De nemore, & proavis habitatas linquere sylvas.
Ædificare domos, laribus conjungere nostris
Tectum aliud: tutos vicino limine somnos
Ut collata daret fiducia: protegere armis
Lapsum, aut ingenti nutantem vulnere Civem.
Communi dare signa tuba; defendier iisdem
Turribus, atque una portarum clave teneri.

Si autem in memoriali continerentur tantum delationes criminum Superioris gravantis; ut de ipsis puniretur, esset vera *conspiratio*, quia esset congregatio ad vindictam, & ita *malitiosa concordia* constituens Realem conspirationem.

§. V. Schisma.

S V M M A R I U M.

1 *Schisma est delictum contra obedientiam,*
Significat separationem.
2 *Schismatis diffinitio.*
3 *Separatio a Capite, & a membris Ecclesiæ potest esse cum, vel sine errore in intellectu.*
4 *Schisma datur in quovis corpore morali.*
Græcum nomen est, quod latine sonat scissuram.
5 *Frequentius accidit in electionibus.*
Samaritani erant Schismatici Judæorum.

1 AD crimina contra obedientiam, etiam *Schisma* reduci, nulli dubium est, cum per separationem a capite, & membris, quibus aliquis unitus esse debet, obedientiam capiti, cui subesse debet, denegat. Pro famosiori autem significato *Schisma* accipitur pro separatione ab Ecclesia universali, ut infra dicemus; sed absolute, & in se potest dici *Schisma* quælibet divisio, sive separatio, unde legimus in Evangelio *Jo. cap.* 9. *V.* 16. *Schisma erat* inter Phariseos, quia nonnulli volebant Christum peccasse in curando cæcum in die Sabbati; alii vero ex magnitudine miraculi asserebant illum non esse peccatorem in tali opere.

2 Accipiendo autem *Schisma* in suo principali, & magis usurpato significato, a Doctoribus *S. Thom.* 2. 2. *quæst.* 38. *art.* 1. *Sanch. in Decal. lib.* 2. *cap.* 36. *num.* 1. *Suar. Tract. de Fide disp.* 12. *sect.* 1. *num.* 1. diffinitur, quod sit *separatio ab unitate Ecclesiæ Catholicæ, quatenus est corpus mysticum, & morale constans ex Romano Pontifice, quatenus Capite visibili, & universis fidelibus tanquam membris.*

3 Potest autem talis separatio esse pure voluntaria absque errore in intellectu; & potest esse cum errore in intellectu. Primo modo esset, si aliquis nollet recognoscere *Summum Pontificem* tanquam Caput Ecclesiæ; aut cæteris fidelibus nollet communicare, non quidem quod non crederet, unam esse *Ecclesiam Catholicam*, cujus visibile Caput est *Papa*; sed quia diceret, illum non esse canonice electum, proinde verum *Papam* non esse; nolle proinde illi subesse. Tali casu iste esset purus *Schismaticus*, quia errorem non haberet in intellectu. Secundo modo est, cum aliquis non vult subesse *Papæ*, quia negat esse Caput totius Ecclesiæ, & dicit esse tantum Episcopum Romæ, aut negat unam tantum esse Ecclesiam Catholicam, sed tot esse Ecclesias, quot Diœceses; nolle proinde, nisi illis, qui sunt de sua Diœcesi, communicare. Iste non tantum esset Schismaticus, sed etiam hæreticus; ut post *D. Hieronimum in Epi. ad Tit. cap.* 3. *relat. in cap. Inter hæresim.* 24. *qu.* 3. & *Thomam.* 2. 2. *art.* 1. *quæst.* 39. docet *Pegna in Direct. Inquis. lib.* 2. *Comm.* 34. *num.* 1.

4 *Schisma* autem potest esse etiam in quolibet corpore morali, puta, in Universitate, Collegio, Religione, & similibus, in quibus multi viventes sub uno Capite, a quo reguntur, integrant quasi membra unum corpus. Si enim unitatem corporis aliquis vult scindere, & dividere, iste Schismaticus dicitur; *schisma* enim Græcum nomen est, quod latine interpretatur *scissura. cap. Schisma.* 24. *qu.* 1. *Gloss. in cap. Quia diligent. de Elect. Innoc. in Rubr. de Schismat.* Consistit porro talis scissura in hoc, quod schismaticus non tantum de facto non obedit Capiti, cui debet subesse, sed etiam ei rebellat, asserens, & contumaciter nolens illi obedire, tanquam de jure ita faciendum; rebellio enim est, quæ distinguit *schisma* ab aliis peccatis contra obedientiam Superiori debitam. *arg. cap. Advocavit.* 24. *q.* 1. *Jacobat. de Concil. lib.* 4. *Art.* 1. *Decia. Tract. crim. lib.* 5. *cap.* 60 *n.* 2.

5 Contingere autem *schisma* frequentius accidit, quando electiones Superiorum quorumvis fiunt in discordia, ex hoc quod una pars Electorum unum, alia vero alium eligit, & hoc tum in electione *Papæ*, tum in electione Episcoporum, Generalium, ac Provincialium, ac aliorum Superiorum; & hoc quidem, in quantum *schisma* est separatio a proprio Capite. Sed, in quantum est separatio ab aliis membris ejusdem corporis, evenit, quando per factiones, partia-

tialitates ex nationalitate; adhærentia, sive alia causa multi separantur a communicatione aliorum, qui sunt membra ejusdem corporis; & ita erant *Samaritani*, qui nolebant communicare Iudæis, & nolebant ire ad Templum in *Jerusalem* ad adorandum Deum, asserentes, illum adorari debere in quodam monte *Samariæ*, ut habetur ex Evangelio *Jo. cap. 4. V.20.*

Probatio.

SUMMARIUM.

6 *De schismate constare nequit, nisi constet de causa illius.*
7 *Schismatici non sunt, qui se separant a male viventibus.*
8 *Inobedientia, ac rebellio constituunt Schisma.*

6 Constare nequit de hoc crimine, nisi prius constet de legitima persona Superioris, cui per inobedientiam, & rebellionem quis se subducit. Et si est separatio ab aliis membris ejusdem corporis, crimen declarari nequit, nisi constet de causa injusta talis separationis. Ratio est, quia, si in discordia *Cardinalium*, duo essent electi *Summi Pontifices*, ac quilibet eorum se legitime electum teneret, ac quisquis pro se haberet Doctores, Consiliarios, cordatosque viros pro legitimitate suæ electionis pugnantes, nullus eorum Schismaticus esset, nec pariter tales essent, qui eorum partes tuerentur; dummodo isti non ducerentur carnali aliquo affectu ad ejus obedientiam; sed quia crederent, eum esse legitimum *Papam*, ut scribit *Declan. D. lib. 5. cap. 61. num. 9.* Hoc item esset, si in discordia Electorum remanerent electi duo Episcopi, Generales, Provinciales, seu locales Superiores, nec sciretur quis canonice esset electus, sed quisquis eorum se talem crederet, & quisquis sequaces in sua sententia, ac obedientia haberet; non possent ullo modo isti dici Schismatici.

7 Pariter, si nonnulli habitantes cum aliis, ex eorum consortio ad peccandum inducerentur ex præcepto, exemplo, consilio, aut alia via; & illi, ne ad peccandum inducerentur, nollent amplius cum cæteris cohabitare, sed se ab illis separarent, & eorum consortium totaliter respuerent, non possunt profecto vocari Schismatici; ratio est, quia talis divisio non est criminalis, tenetur enim quilibet in conscientia vitare occasionem peccandi, & se subtrahere ab ea, ut notum est.

8 Oportet ergo, ut si quis pronunciandus sit schismaticus per separationem ipsius a Capite, quod non solum de facto mandatis ipsius non obtemperet, sed etiam, quod rebellis ei sit, asseratque eum nullo modo habere pro Superiore, nec ut talem illum agnoscere; siquidem ut supra dictum est, non sola inobedientia, sed hæc, & rebellio constituit *schisma*. Si autem talis dicendus sit per separarationem a membris ejusdem corporis, non ex hoc, quod separatus est, statim pronunciari potest, aut damnari tanquam Schismaticus, sed debet ipse citari, & audiri, quare non debeat pœnis Schismaticorum percuti: si enim legitimam causam separationis probaverit, nempe quod manendo in consortio aliorum, ad peccandum inducebatur, non potest pronunciari Schismaticus; si autem nihil probaverit, de *schismate* tenetur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

9 *Schisma crimen atrox.*
Unitatem Ecclesiæ non tenens non potest habere Deum Patrem.
Gravior pœna arguit gravius crimen.
Pœna datæ schismaticis in Sacra Scriptura.
Judices laici quando procedunt contra schismaticos.
10 *Pœnæ hæresis communes sunt schismaticis.*
11 *Schismatici contra Papam sunt excommunicati* ipso jure.
Contra Episcopos sunt excommunicandi.
12 *Schismatici notorii sunt infames, ac irregulares.*
Ecclesiastici quivis cadentes in schisma, sunt ipso jure depositi, ac inhabiles ad alios Ordines.
13 *Schismatici incurrunt privationem beneficiorum, & inhabilitatem ad ea.*
14 *Pœnæ contra fautores schismaticorum.*
15 *De pœnis Regularium schismaticorum, remissive.*
16 *Statutum primum Ordinis Minorum de Observantia.*
17 *Statutum secundum.*
18 *Dubitatio prima, quis nam dicatur procurare divisionem Ordinis.*
19 *Actus interpretatur juxta intentionem agentis.*
20 *Ut quis dicatur procurare Ordinis divisionem quid requiratur.*
Agere ex deliberatione, quid sit.
Deliberare *quid significet.*
21 *Religio Minorum a quo desumat suam unitatem.*
22 *Ponderatur locutio statuti.*
23 *Opponitur contra prædicta.*
24 *Respondetur oppositioni.*
Novitates quæ sint damnabiles.
Fulciens ædificium vetus non attentat novitatem.
25 *Statutum vetat novitates damnabiles.*
26 *Clausula posita in fine legis determinat omnia præcedentia, quæ ex se determinata non sunt.*
Expositio Statuti.
27 *Dubitatio secunda, quando novitates dici possint laudabiles.*
28 *Novitas laudabilis est, quæ bene est circumstantionata.*
29 *Novitas laudabilis debet esse necessaria ad observantiam Regulæ.*
30 *Ob leves transgressiones Regulæ non debent fieri novitates.*
31 *Multum difficile accipitur pro impossibili.*
Novitas quando dicatur necessaria.
32 *Novitas ordinate procuranda.*
33 *Tentans inducere novitatem, non servato ordine, est punibilis.*
34 *Novitas debet antiquam formam restituere.*
Reformare *quid importet.*
Religiones novæ nequeunt institui.
35 *Licet forma nova esset perfectior antiqua, adhuc hæc non est immutanda.*
Termini Patrum antiquorum non transgrediendi.
36 *Carpuntur tentantes novam Reformationem inducere ultra jam stabilitam.*
37 *Novitates, ut sint laudabiles, debent esse ad bonum finem.*
38 *Dubitatio tertia.*
39 *Procuratio remotionis alicujus ab aliquo loco debet esse bene circumstantionata.*
Præceptum de jure positivo cessat in concursu cum præcepto de jure naturæ; vel divino.
40 *Volens habitare in loco contra expressam voluntatem superioris reddit proprietarium.*
Quando peccatur recurrendo ad sæculares pro remotione alicujus a Conventu.

9 ATrox profecto crimen *Schiſmatis* eſt, & de eo dicit *S. Cyprian. lib. de Unitat. Eccl. relat. in capit. Alienus. 24. quæſt. 1. Alienus eſt, hoſtis eſt, habere non poteſt Deum Patrem, qui univerſalis Eccleſiæ non tenet unitatem*; gravitas porro hujus criminis cognoſci poteſt a gravitate pœnæ, qua percutitur, nam, ut ſcripſit *D. Hyeron. relat. in cap. Non afferamus. 24. q. 1. Nemo dubitat, hoc eſſe ſceleratius admiſſum, quod eſt gravius vindicatum*. Patet autem ex Sacra Scriptura *Numer. cap. 16.* in *Core, Dathan, Abiron*, quænam fuerint pœnæ datæ Schiſmaticis, quorum alios ignis abſumpſit, alios vivos terra deglutiit; & ideo contra tale crimen armantur leges tum Canonicæ, tum Civiles; nam tum laici, tum Eccleſiaſtici Judices contra *Schiſma* procedunt, ut habent *cap. Non vos. 23. q. 5. cap. de liguribus. cap. Relegantes ea. cap. Non afferamus, cap. Omnis, qui. 24. q. 1.* Intelligitur autem, quod procedant Judices laici, quando Eccleſiaſtici negligerent, vel Eccleſiaſticis, nempe ſpiritualibus pœnis Rei non reſipiſcerent, ut ait *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 64. num. 1. circ. med.* tum quia ſic habent proxime citati Canones; tum quia *Schiſma* crimen Eccleſiaſticum eſt.

10 Quia vero *Schiſma* via eſt ad hæreſim, vel hæreſim habet adjunctam, pœnis etiam hæreſis percutitur; *cap. ſi quis. §. final. 1. q. 1.* unde non ſolum juxta Canones antiquos, ſed etiam in *cap. 2. de Schiſmat. cap. De liguribus. 23 q. 5. Bull. Cœn. cap. 1.* Excommunicationi *Papæ* reſervatæ, ſicut etiam hæreſis, ſubiicitur; imo anathemate, & maledictionibus terribilibus feritur in *cap. In nomine Domini. §. final. 23. Diſt.* qui etſi videatur talia maledicta imprecari contra non ſervantes formam, ibi traditam pro electione *Papæ*; tamen etiam contra Schiſmaticos convenire ſcribit *Decian. cit. lib 5. cap. 67. num. 2. in fin.*

11 Excommunicatos autem *ipſo jure* eſſe eos Schiſmaticos, qui *Summo Pontifice* rebellant, aut ab Eccleſiæ unitate ſe ſeparant, intelligendum eſt; ſed, ſi ſchiſmatici ſint contra proprium Epiſcopum, non ſunt excommunicati *ipſo jure*, ſed ſunt excommunicandi, ut ſcribunt *Butr. in cap. 1. de Schiſm. & Franc. de Platr. Tract. de Excomm § 27. num. 25. apud Decian. loc. cit. num. 3.* licet, *ipſo jure*, ſint ſuſpenſi. Hoc vero intelligendum eſt, ſi iſti erigunt altare contra altare, hoc eſt, ſi extante legitimo Epiſcopo, alium ſibi eligunt. Si vero ab illius tantum obedientia ſe ſubducunt, ſuſpendendi tantum ſunt. *Innoc. Hoſtien. & alii in cap. 1. de Schiſm. Decian. loc. cit. num. 4.*

12 Ultra hoc Schiſmatici omnes incurrunt infamiam, ac irregularitatem, ſi notorie in *ſchiſmatis* crimen inciderint, quia eſt crimen depoſitione dignum, quod notariam inducit infamiam juris, *ipſo facto*, & conſequenter irregularitatem ſecundum magis communem opinionem Canoniſtarum, de qua teſtantur *Azor. Tom. p. lib. 8. cap. 20. Quæſt. 8. & Sayr. lib. 7. cap 12. num. 15. & 16.* Si autem ſchiſmaticus occultus ſit, tenent multi, *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 36. nu. 20. Bonacin. ſup. cap. 1. Bull. Cœn. pun. 5. nu. 13. Sanctarel. de Hæreſ. cap. 43. num. 13. Suar. de Irregular. diſp. 43. Sect. 2. nu. 7.* quod non ſit infamis, aut irregularis, & quod, ſi crimen notorium ſit, ſit infamis, & irregularis improprie, ſcilicet ob infamiam facti, quæ tollitur per pœnitentiam; ſed non eſt recedendum a prima ſententia, ut optime dicit *Theſaur. de Pœn. Par. 2. V. Schiſma. num. II. V. Item contra.* qui etiam addit, quod ex Bulla 19. *Paul. IV. Cum ex Apoſtolatus. Bullar. Cherabin. Tom. 2.* habetur, quod ſi Cardinales, Epiſcopi, legati, & Domini temporales deprehenſi, convicti, aut confeſſi fuerint incidiſſe in *ſchiſma*, *ipſo facto*, ſunt Ordinibus privati, ideſt *ipſo jure*, depoſiti, & ad Ordines inhabiles; & fautores iſtorum ſunt, *Ipſo jure*, infames, & ex conſequenti iſti omnes ſunt, eo ipſo, irregulares.

13 Præterea privationem beneficiorum, & inhabilitatem ad illa, juxta aliquos, *ipſo facto*, incurrunt Schiſmatici, tamen ſentiunt alii apud *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 36. num. 19. & Garcia de Benef. Par. 11. cap. 10. num. 161. arg. cap. Quia diligentia. de Elect.* eſſe tantum inhabiles ad acquirenda, & privandos quidem, non tamen, *ipſo jure*, privatos acquiſitis. Super illa inhabilitate vero, ſi crimen eſt publicum, ſolus *Papa* diſpenſat; ſi vero eſt occultum, poteſt Epiſcopus in vim *Trident. ſeſſ. 24. cap. 6.* diſpenſare, *Garzia. Par. 11. cap. 10. nu. 164. Sanctarell. de Hæreſ. cap. 43. num. 12. Henriq. Roderic. Ugolin. Sanch. apud Theſaur. Par. 1. cap. 30. Quæſt. 3.*

14 Ex Bulla autem *Pauli IV. Cum ex Apoſtolatus* ſupracitata, (quæ licet non reperiatur publicata, tamen, prout advertit *Cherubin. Bullar. Tom. 2. in Apoſtilla Bull. 19. Paul. IV.* fuit confirmata a *B. Pio V.* in ſua Conſtitutione *Inter multiplices*, §. 3.) habetur, quod Cardinales, Epiſcopi, Legati, ac Domini temporales deprehenſi in *ſchiſmate*, non ſolum ſint, ipſo jure, ſuis Officiis privati, depoſiti, ac irregulares, & infames, ut ſupra *num. 12.* dictum eſt; ſed etiam eorum ſectatores, ſeu fautores ſint, *eo ipſo*, ineligibiles active, & paſſive; inteſtabiles; & hæreditatum, ac ſucceſſionum incapaces; & omni actione judiciali, & omnibus beneficiis, ac Eccleſiis privati, omnibuſque Dominiis publicis, vel privatis, & primo occupanti bona iſtorum temporalia ſunt conceſſa.

15 Hæc quidem de jure communi de pœnis Schiſmaticorum tum laicorum, tum Eccleſiaſticorum. De jure autem municipali Ordinum Regularium ſpectandæ ſunt Conſtitutiones eorum; quas tamen nihil puto peculiare ſtatuere circa *ſchiſma* proprium, puta, ab *Eccleſia Romana*, cum ſufficientes pœnæ latæ ſint a Summis Pontificibus, prout ſupra dictum eſt. Sed poſſunt eſſe diſpoſitiones, circa *ſchiſma*, alio modo acceptum; puta, ſeparationis a ſuo Superiore legitimo; ſive ab unitate corporis Ordinis proprii. Noſtra Minorum de Obſervantia Religio habet ſequens Statutum.

16 1. *Ordinis diviſionem quoquomodo procurans; Excommunicationis ſententiam Generali reſervatam, ipſo facto incurrat; & legitime convictus, carceri mancipetur, ejuſdem Generalis arbitrio. Quas pœnas, & inſuper privationem actuum legitimorum incurrat, qui ejuſdem Ordinis, vel Provinciæ novitatem, diviſionem, unionem, ordinationem, vel Fratrum amotionem, vel non amotionem per Prælatos, Principes, Reges, Communitates, vel alios quoſcunque extra Ordinem ſuaſerit, vel procuraverit. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 5. num. 55. Valliſolet. 1593. cap. 7. Tit. De procur. Ord. divi.*

17 2 *Ordinis diviſionem tentans, eſt ipſo facto excommunicatus, & carceri eſt mancipandus Generalis arbitrio, cui & abſolutio reſervatur. Text. Tit. Applicatio. §. 47.*

18 Circa quod Statutum prima dubitatio eſt; quiſnam dicatur procurare diviſionem Ordinis?

19 Reſpondeo, quod actus ſemper judicatur ſecundum principalem intentionem agentis, *l. Si quis nec cauſam. in princip. & ibi Bald. ff. Si cert. petat. l. Qui exceptionem. ff. de Condict. indeb. l. 1. C. Ad leg. Corn. de Sicar. Covarr. lib. 2. variar. cap. 4. n. 5.* proinde aliquid proprie agere quis dicitur, qui proprie illud intendit, & ad illud obtinendum tanquam finem, & rationem motivam agendi, principaliter

agit; proinde non dicitur chirurgus, qui fecat brachium, aut incidit pectus, proprie vulnerare, aut mutilare, quamvis revera vulneret, & mutilet, quia ejus intentum non est vulnus, aut mutilatio, sed sanitas hominis, ad quam necessaria est mutilatio membri corrupti, & incisio apostematis.

20 Sumus ergo in pari casu, ad hoc, quod aliquis dici possit criminaliter procurare divisionem Ordinis, oportet, quod principaliter intendat Ordinem dividere, quod, si aliquem finem commendabilem aliquis intenderet, ad quod sequeretur Ordinis divisio, iste nullo modo esset culpabilis. Et hoc confirmatur ex Textu Statuti *Vallisoletani cap. 7. Tit. de procu. Ord. divisa.* a quo desumptum est citatum Statutum Ordinis, quod sic habet. *Prohibemus, ne quis quoquomodo verbo, vel facto ad divisionem Ordinis laborare præsumat. Quod, si quis ex deliberatione contrarium attentarit, Excommunicationem &c.* Ex deliberatione autem agere, est agere prævia discussione rei, circumspectione, & maturatione negotii, & cum ratio totum agit, & nihil sibi vindicat ira, furor, aut præcipitatio *arg. cap. Illa Præpositorum. 11. qu. 3.* cum *deliberare*, (unde deliberatio) sit factum mente provoluere, & diligenter tractare, *arg. l. Aristo. ff. de Jur. deliber.* Ut ergo quis hoc crimine delinquisse judicandum sit, oportet, quod *ex deliberatione*, puta, maturo consilio, principaliter divisionem Ordinis attentaverit, non quod inconsiderate aliquid sit aggressus, ad quod Ordinis divisio sequi possit.

21 Respondeo secundo, quod cum divisio adversetur unitati, non potest dici alicujus divisio, nisi illud tale lædatur in eo, in quo ejus unitas consistit; cum enim simus in moralibus, non facile discernere est, velut in physicis, in quo corporis moralis, prout est Collegium, Universitas, Religio, unitas consistit. Dico ergo, quod (ut alias probavimus in *Allegatione Matriti impressa* pro defensione supremæ auctoritatis Ministri Generalis in Ordine universo contra Commissarium Generalem Indiarum, ex adverso pugnantem), sicut Ecclesia Catholica est una, ex eo, quod unam, ac eandem fidem profitetur, ac gubernatur ab uno Capite, nempe *Summo Romano Pontifice*, ita Religio Minorum, (quæ ut ibidem probavi *Allegat. pro Min. Gen. Art. p. num. 5. fol. 6.* fundata est juxta Idæam Ecclesiæ universalis) una est, quia unam, & eandem Regulam a *Seraphico Patre*, *Jesu Christo* dictante, traditam, absque ullo privilegio dispensativo profitetur; & sub uno, & eodem Capite, qui dicitur *Minister Generalis Totius Ordinis Fratrum Minorum*, regitur. Sequitur igitur ex hoc, quod non potest dici aliquis *procurare divisionem Ordinis*, nisi procuraret, aut mutationem Regulæ per privilegia relaxativa illius, aut se subducere ab obedientia Ministri Generalis, & alteri Superiori subdi. Si quid aliud attentaret, firmia manentibus duobus supradictis, non posset dici *procurare divisionem Ordinis*, quia illis stantibus, stat Ordinis unitas, quamvis iste plura, & diversa membra in se contineat.

22 Et ad hoc magis firmandum adverto, quod Statutum non ait, *divisionem in Ordine quoquomodo procurans*, sed dicit *Ordinis divisionem*. Diversa porro est istorum significatio; primum enim importat divisionem membri a membro, servata tamen ejusdem Regulæ professione, & obedientia erga Ministrum Generalem, in quibus Ordinis unitas consistit. Secundum vero infert læsionem unitatis Ordinis modo supra exposito. Unde sequitur, quod, si Regula in aliqua Provincia non servaretur communiter, plures autem zelantes observantiam suæ professionis se retraherent ad convivendum sejuncti a relaxatis, & sub obedientia Ministri Generalis, isti nullo modo dicerentur culpabiles, nec possent plecti pœnis latis contra procurantes Ordinis divisionem.

23 Sed contra prædicta potest opponi, quod Statutum supradictum habet duas partes; & quamvis in prima parte importetur tantum pœna contra *procurantes divisionem Ordinis*; tamen in secunda puniuntur, qui *ejusdem Ordinis, seu Provinciæ novitatem, divisionem, unionem, ordinationem &c. procuraverit.* Igitur, qui tali modo ab aliis separati convixerent, novitatem, & *divisionem ejusdem Provinciæ* procurarent; proinde puniendi.

24 Respondeo, quod licet in jure utroque *cap. Cum consuetudinis. Extra. de Consuet. l. In rebus. ff. de Const. Princip.* damnentur *novitates*, ut pote parientes discordiam, & conturbationem in Republica non tamen omnis *novitas* damnabilis est, sed illa tantum, quæ rationabilem, ac laudabilem consuetudinem immutat; nec tamen meliores mores inducit. Quod, si quis abusum aliquem contra antiquas Reipublicæ leges, quamvis tempore inolitum, & a multitudine practicatum tollere nitatur, & pristinarum legum observantiam introducere, ut hoc medio labentem Rempublicam reparet, iste damnabilem *novitatem* non inducit, cum hæc sit ad profectum Reipublicæ; imo nec *novitatem* proprie attentare dici potest, quia ut habetur in *l. p. §. Si quis ædificium. ff. de Nov. ope. nunci; si quis ædificium vetus fulciat, non novum opus facit, sed veteri sustinendo remedium adhibet*; fulcire autem videtur ruinosam Rempublicam, qui nova legum observantia, tanquam firmo fulcro labentem firmat.

25 In proposito ergo, non intendit Statutum damnare quascumque *novitates, divisiones, uniones, ordinationes &c.* sed eas tantum, quæ damnabiles, ac malæ sunt; si enim omnes, & quascunque damnare intenderet, irrationabile Statutum esset, & contineret errorem intolerabilem; nam puniret *novitates* bonas eodem modo, quo puniendæ sunt malæ, & proinde servandum non esset.

26 Præterea communis Doctorum conclusio est *arg. cap. Extirpandæ. §. Qui vero. ubi Abb. num. 11. de Præben. Bart. in l. Si ita §. Chrysogonus. ff. de Verb. sign. & l. Sicuti. la 2. ff. de leg. 1. Aug. in §. Hinc nobis. Authen. de Hæred. & falc. Butr. in cap. 1. de Pact. Ant. Franc. ab Abbat. in cap. 18. n. 5. lit. A. de Rescript.*, quod clausula, posita in fine legis, seu Statuti, refertur ad omnia præcedentia; dummodo tamen præcedentia non habeant proprium determinationem, *arg. cap. Cum dilectus de Donat. Abb. in cap. Secundo requiris de Appell. & in cap. Causam quæ. num. 5. de Rescr.* aut aliquod absurdum non sequatur. *Abb. in cap. Ecclesia vestra. il 2. nu. 5. de Elect.* In citato vero Statuto apponitur clausula, quæ, cum sit posita in fine, afficit omnia præcedentia, ex eo, quod ista ex se determinata non sunt, nec absurdum sequitur ex eorum modificatione per talem clausulam. Clausula porro est, *per Prælatos, Principes, Reges, Communitates, vel alios quoscumque extra Ordinem suaserit, seu procuraverit.* Sensus ergo Statuti est, non universaliter, & absolute, seu indifferenter puniendos omnes, ac quoscumque simpliciter procurantes *novitates, divisiones, uniones &c.*, sed eum modificatione, quod scilicet isti procurentur *per Prælatos &c. extra Ordinem*. Et hoc ex duplici motivo; nam, si novitates fiunt cum scientia, & approbatione Prælatorum Ordinis, non possunt esse malæ, proinde non sunt punitione dignæ. Si vero a solis Fratribus privatis attentantur, neque habeant isti favorem personarum potentium extra Ordinem,

quæ

quæ illos sustentent contra Prælatos Ordinis, facili negotio ab istis dissipantur. Unde voluit Statutum eos solos punire, qui per favores Sæcularium *novitates &c.* procurant.

27 Secunda dubitatio est, quænam, & quando dici possint *novitates &c.* laudabiles, & ex consequenti licitæ, minime punibiles?

28 Respondeo, esse illas, quæ debitis servatis circumstantiis inducuntur ad puram Regulæ observantiam; quod suadetur ex hoc, quod *novitas* nequit esse laudabilis, nisi sit *actus* virtutis; ad actum autem virtutis concurrere debent circumstantiæ omnes, nempe modi, loci, temporis, personæ &c. prout de actu moraliter bono statuunt communiter Theologi. Ad hoc ergo, quod *novitas* in Ordine commendabilis sit, oportet, quod sit perfecte circumstantionata.

29 Prima autem circumstantia est, quod & *novitas* sit necessaria ad observantiam Regulæ, quod, si necessaria non sit, sed tantum aliqualiter commoda, damnabilis est. Ratio est, quia duo incumbunt Religioso, nempe observantia Regulæ, & conservatio unitatis Ordinis, ac Fraternitatis; illa quidem potior est, proinde, si illa stare non potest simul cum secunda, hæc potius, quam illa violanda est: sed si potest stare, licet cum aliquali incommodo, ambæ servandæ sunt. Proinde, si ego sum in Communitate aut Provincia, in qua non possim Regulam observare, quia communiter ab omnibus violatur; non mihi per hoc licet *novitatem* intentare, nam Regula jubet mihi ad Superiores recurrere, qui vel tollent inobservantiam, vel me destinabunt ad Conventum, vel Provinciam, in qua Regula observatur; sic enim habet Regula. *cap.* 10. *Ubicumque sunt Fratres, qui scirent, & cognoscerent, se non posse Regulam spiritualiter observare; ad suos Ministros possint, & debeant recurrere. Ministri vero charitative, & benigne eos recipiant &c.*

30 Pariter, si præcepta quidem, & vota Regulæ essentialiter observantur, vigent tamen nonnullæ transgressiones, quæ mortales non sunt, ut silentii violatio; negligentia ad chorum; festinatio nimia in recitando divino officio; & similia, non licet ob hæc, novitatem in Ordine inducere, prout etiam sensit *Sanctor. de Pæn. cap.* 17. *Qu.* 3. ℣. *Respondeo tertio. fol.* 204. tum quia hæc gravia non sunt, & gravior est plaga, quæ inducitur Religioni ex tali novitate, quam utile sit remedium, quod minutis illis transgressionibus adhibetur; tum quia per Ordinarios Superiores facili negotio, & absque perturbatione novitatis tolli possunt.

31 Nolo autem, quod, quando dico damnabilem esse *novitatem*, quæ necessaria ad observantiam Regulæ non sit, accipiatur presse, & stricte necessitas, sed moraliter. Esset quidem simpliciter, & stricte necessaria novitas, quando non possent absolute, & simpliciter Regulæ vota, & præcepta observari. Sed sicut multum difficile in jure accipitur pro impossibili, ut multis citatis probat *Sanctor. loc. cit. Quæst.* 2. ℣. *Utrum. ut hæc materia. fol.* 196. ita dicemus necessariam tunc etiam dici posse *novitatem*, quando Regulæ observatio multum difficilis est; tunc enim parificatur impossibili. Porro difficultas oritur; tum ex diversitate morum inter eos, qui Regulam non observant, ab eam observantibus: tum ob persecutiones, quas isti ab illis patiuntur; tum ob impedimenta, quæ observantes experiuntur, dum inobservantibus convivunt; tum ob malum exemplum aliorum, ob quod ad similes inobservantias isti sollicitantur; tum tandem, quia viventes sub regimine inobservantium summum periculum est, ut ad eorum inobservantiam boni pertrahantur juxta illud *Psal.* 124. ℣. 3. *Non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.* Et ista fuere fundamenta, quibus innixi Patres illi, qui *Reformationem* in Ordine primam stabilierunt, petierunt a *Concilio Constantiensi* remedium, ut observat *Sanctor. loc. prox. citat.* Concilium autem nihil ad observantiæ promotionem utilius duxit, quam Superiores locales, ac Provinciales ab aliis distinctos *Reformate* vivere volentibus assignare.

32 Secunda circumstantia est, quod *novitas* ordinate procuretur. Ordo autem in hoc casu est similis illi, qui juxta *Stat. Gen. Ord. Cap.* 7. servandus est in appellatione, ac recursu, qui gradatim faciendus est, a Superiore nempe locali ad Provincialem, ab hoc ad Generalem, inde Protectorem, *Sac. Congregationem*, & tandem ad Papam. Siquidem, ut supra dictum est, habetur ex Regula, quod casu, quo Regula ab aliquo nequeat spiritualiter observari, iste *teneatur recurrere ad suos Ministros Provinciales*; Dictat autem tum ratio, tum Statutum, quod, si Provincialis remedium non adhibeat, recurratur ad Generalem, subinde ad majores; cum enim hic verus recursus sit, & ex Statutis habeamus, recursus tali ordine esse faciendos, liquet eandem gradationem in hoc casu servandam.

33 Sequitur ex hoc, quod, si quis, omissis mediis, nempe Superioribus intra Ordinem, recursum haberet ad *Sedem Apostolicam*, ut aliqua *novitas* in Ordine fieret, quantumvis esset ad tollendos reales abusus, & ad inducendam perfectam observantiam, iste revera esset punibilis, tum quia non servaret ordinem præscriptum in Statutis circa recursus gradatim faciendos; tum quia ex *stat. Gen. Ord. cap.* 8. §. 58. *nu.* 6. sub pœna privationis actuum legitimorum, ac etiam graviori prohibetur. *Ne alius cujusvis gradus, vel conditionis existat, in negotiis Ordinis se ingerat, vel in Curia Romana, inconsultis Procuratore, & Commissario Generalibus, procurare audeat aliquod negotium, nisi de expresso consensu ipsorum, vel Generalis facultate.*

34 Tertia circumstantia est, quod novitas sit in restituenda simpliciter antiqua forma regulariter vivendi, juxta modum a primo Institutore Ordinis per Regulam, ac ipsius exemplum præscriptum, non autem novam, & ab antiqua primitiva differentem formam inducendo, quantumvis etiam novitas, quæ induceretur, esset perfectior forma primitiva. Ratio est, intantum laudabilis hæc novitas est, inquantum sistitur in restituenda antiqua, ac primitiva Ordinis observantia, quæ nomine *Reformationis* effertur. Siquidem *Reformare*, ut, placet *Budæo in l. Vectigalia. ff. de Publica. l. Juris gentium §. A Deo autem. ff. de Pact.* est *ad esse pristinum revocare*. Sequitur igitur, quod, qui aliam formam ab antiqua introducere vult, iste non diceretur *reformare*, sed *transformare* Ordinem; & sicut primum laudabile est, ita secundum est damnabile, & vetitum a jure; Siquidem ex prohibitione Conciliari *cap. Unic. de Relig. dom. in* 6. habetur, quod novæ Religiones, aliæ ab approbatis, nequeunt institui; si autem nova forma vivendi ab antiqua non servata, in Ordine primitus induceretur, posset dici quodammodo nova Religio. Ordines Monachales instituti sunt ad exercitium virtutum Monasticarum, ordinantium hominem in segregatione a sæculo, contemplatione &c., & hoc pacto vixerunt antiqui Monachi. Si quis ergo ad aliquem Ordinem Monachalem relaxatum reformandum, vellet novam formam inducere, instituendo, ut nudipedes incederent, conversionibus pecca-

torum vacarent, prædicationibus insisterent, rudes cathechizarent, infirmis inservirent, moribundis assisterent, in summa vitam activam exercerent, omissa contemplativa, juxta quam vixerunt antiqui Monachi, iste Ordinem damnabiliter transformaret.

35 Dixi autem *quantumvis etiam forma, quæ induceretur, esset perfectior forma antiqua primitiva*. Nam Sancti Ordinum Institutores amplexati sunt formam vivendi, quam illis suggessit Spiritus Sanctus ad exigentiam Ecclesiæ Catholicæ, in cujus subsidium instituti sunt Ordines Regulares. Hinc alios videmus institutos ad redimendos captivos, ut *Mercenarii*, *ac Trinitatis*; alios ad curandos ægros, ut *Fratres S. Joannis Dei*; alios ad assistendum agonizantibus, ut *Clerici Ministrantes infirmis*; alios ad erudiendos pueros, ut *Clerici Scholarum piarum*; alios ad vitam eremiticam ut *Camaldulenses*; alios ad Cænobiticam solitariam, ut *Cartusianos &c.* Volens ergo Ordinem proprium reformare, debet præcise primitivam vivendi formam restituere, & vivere juxta modum, quem pro utilitate Ecclesiæ suæ, Spiritus Sanctus Ordinis Institutori suggessit; tentans autem novam aliam formam inducere, præsumit plus scire, quam ipsius Institutor a Spiritu Sancto illuminatus, & operatur contra mandatum divinum dicens: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui. *Proverb. cap.* 22. ℣. 28.

36 Ex hoc apparet quam male, & quam irrationabiliter tentent nonnulli novam *Reformationem* super jam stabilita Ordinis nostri *Reformatione*, inducere, habitus adhuc strictiores mensura a legibus nostris stabilita gerentes; nudis omnino pedibus absque calepodiis incedentes, contra primitivum tum Ordinis, tum *Strictioris Observantiæ* morem; orationes mentales duplicantes ultra Statuta; & segregatos ab omni sæcularium consortio vivere profitentes sub nomine *Secessus* (Italice Ritiro), quamvis hoc sit vocetenus; nam & Conventum in meditullio Romæ construxerunt, & eorum proceres magis proterunt Principum aulas, quam cellam, aut Claustrum incolant. Nam ut habetur ex Chronicis Ordinis: *Seraphicus P. N. Franciscus*, habita per *Sedem Apostolicam* confirmatione suæ Regulæ, anceps erat; An Conventus pro fratrum habitatione in montibus, sylvis, ac nemoribus, a sæcularibus semotos construeret; an vero intra Urbes, & oppida. Rogavit ideo *B. Angelum de Assisio*, ut in peculiari oratione super hoc Dominum consuleret. Oravit *B. Angelus*, & responsum accepit a Domino, se *Religionem Minorum* instituisse, ut doctrina, prædicatione, & exemplis vitæ, sæculares peccatores a vitiis, hæreticos ad fidem orthodoxam, & infideles ad agnitionem veritatis perducerent; velle proinde, ut non remoti a consortio sæcularium, sed in medio eorum viverent, quatenus sanctæ Fratrum Minorum conversationis exemplo, ad meliorem vitam illi provocarentur. Si ergo isti ex divina institutione in exercitiis vitæ activæ, & complativæ, ad conversionem eorum inter sæculares degere debent, & a temporibus Seraphici Institutoris ita factum est; illi qui tentant Ordinem amplius reformare, segregando fratres a sæcularibus, Ordinem non reformant, sed transformant, & ut verius dicam, deformant; tali enim novitate illaudabili Ordinem ponunt in derisum.

37 Quarta circumstantia est, quod tales *novitates* intendantur ad bonum finem, & ad verum animarum profectum. Quod si fiant ad finem privatum; ad aucupandum nomen viri zelantis; ad venandam protectionem Magnatum; ad protelandam dominationem, ut insatiabili cupiditati proprii ambitus satisfiat, sicut absque periculo judicii temerarii censeri potuit de nonnullis, qui jam objerunt, & dominationem per tales *novitates* protelarunt usque ad vitæ extremum, profecto talis novitas damnabilis est, & contra eam omnimodo legum rigore est procedendum.

38 Tertia dubitatio est, An sit Reus Statuti qui vel pro se, vel pro alio, amotionem ab aliquo loco, aut permanentiam in aliquo Conventu per personas extra Ordinem procuraverit.

39 Respondeo distinguendo: Vel enim remotio procurata bonis aliis conditionibus est circumstantionata, vel non. Explico: Est in Conventu Religiosus, qui cum scandalo sæcularium suspectam domum frequentat, & moniti Superiores, nimis erga ipsum benevoli, nolunt a loco dimovere, & scandalum nutriunt. Tunc, si ego zelo Religionis ductus per personas extra Ordinem, illius amotionem a Conventu procuro, in nullum pecco; mea enim operatio bene est circumstantionata; nam a bono fine moveor, & debitis mediis utor; curavi enim, ut malum e medio tolleretur per Superiores Ordinis, & illis negligentibus ad media externa confugi, quod licitum est; nam in hoc casu magis urget præceptum de scandalo tollendo, quod est de jure naturæ, ac divino, quam ne medio personarum sæcularium utar, quod est præceptum mere positivum, quod in concursu aliorum desinit esse præceptum, ut scribunt *Azor. Tom. 1. lib. 2. cap. 18. Quæst. 4. Vasq. in 22. Disp. 66. cap. init. Sanch. de Matr. lib. 2. Disp. 41. n. 45.* Si autem ex æmulatione, quam nutrio contra alium, per sæculares procuro, ut amoveatur, dupliciter pecco, nempe contra charitatem, & contra Statutum;

40 Pariter distinguendum est de procurante permanentiam in eodem Conventu pro se, vel alio. Vel enim expressa est Superioris voluntas ob bonum finem, ut ego, vel alius removear ab eo Conventu, & contra ejus voluntatem utor mediis externis ad permanendum; vel Superioris voluntas expressa non est; aut, si expressa est, ille ad hoc movetur, aut a malo fine, aut a mala informatiene. In primo casu, prout docet *D. Bernardin. Senen. lib. de Propriet. volunt.* ego pecco mortaliter peccato proprietatis contra Regulam *cap.* 6. dicentem: *Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem;* pecco pariter contra obedientiam, quia voluntati Prælati resistere procuro, & pecco item contra Statutum vetans, ne mediis sæcularibus utar ad hoc procurandum. In secundo casu adhuc est distinguendum; Vel enim Superioris voluntas expressa non est, ut ego removear, sed hoc tantum suspicor, & per media sæcularia illum prævenio, ne removear; & tali casu pecco contra Statutum, quia medio vetito utor, & pecco vitio proprietatis, quia volo mihi Conventum appropriare. Vel Superioris voluntas expressa quidem est, ut removear, sed vel est male informatus de me, vel movetur ab animositate, quam habet contra me, & remotio est cum detrimento meæ famæ, vel vitæ; tali casu, si mihi desint media intra Ordinem ad procurandum, ut mea remotio impediatur, & proinde utor externis, in nullo pecco. Nam tueri meam famam, ac vitam de jure naturæ possum, & cum hoc non queam, nisi per media externa, iis utendo, inculpata est tutela mea, ac cessat lex statutaria. Hoc pariter ego possum in simili casu pro alio, qui proficuus est Conventui, aut ex ejus amotione scandalum sequeretur, ob rationes similes, ut patet.

§. VI. Ie-

§. VI. Læsæ Majestatis.

SUMMARIUM.

1 *Crimen læsæ majestatis est genus ad alia crimina.*
2 *Variæ diffinitiones hujus criminis datæ a Cicerone.*
3 *Allatæ descriptiones sunt insufficientes.*
4 *Majestas quid sit.*
5 *Majestatis etymologia.*
6 *Suprema potestas est in solo Deo.*
Potestas divina in homines communicata Papæ, ac Imperatori.
Auctoritas Papæ, ac Imperatoris sacræ sunt.
7 *Quis dicatur potiri majestate.*
Princeps non habens in terra Superiorem habet majestatem.
Augusta fruitur privilegiis Imperatoris.
Sed non habet majestatem, quia subest marito.
Magistratus habens merum, ac mixtum imperium habet majestatem.
Princeps habens plena regalia, potitur majestate.
8 *Dubium, an Princeps infidelis habeat majestatem.*
9 *Si est Princeps declinans a fide Catholica ad hæresim, perdit majestatem.*
10 *Sed si Natus hæreticus, & toleratus ab Ecclesia, si non habet Superiorem, habet majestatem.*
11 *Turca, ac alii Infideles non habentes Superiorem potiuntur majestate.*
Principi etiam Infideli obediendum.
12 *Criminis læsæ majestatis divisio.*
Læsæ majestatis humanæ criminis divisio, data a Bartolo.
Crimen læsæ majestatis in primo, & secundo capite dividitur.
13 *Soli Subditi possunt committere crimen læsæ majestatis.*
14 *Quivis Christianus, etiam Imperator potest committere hoc crimen contra Papam.*
15 *An Clericus possit hoc crimen committere contra proprium Principem, dubium est.*
Clericus potest delinquere hoc crimine.
Clericus est pars Reipublicæ.
Character Ordinis non est validior charactere Baptismi.
Per Baptismum non eximitur homo a potestate Principis Infidelis.
In concessione Generali non veniunt specialia, quæ verisimiliter non fuerunt concedenda.
Omnes laici dant juramentum fidelitatis Principi, nec hoc revocatur ab eo, qui fit Clericus.
Presbyter quidam punitus a Senatu Veneto pœnis rebellium.
16 *Crimen læsæ majestatis potest committi ab Universitate, & quomodo.*
17 *Fœmina potest hoc crimine delinquere.*
18 *Crimen læsæ majestatis committitur in S. R. E. Cardinales.*
Item in Vicarios, ac Legatos Papæ.
Item in Rectores, ac Gubernatores urbium Status Ecclesiastici.
Cardinales sunt Consiliarii, & pars corporis Papæ dicuntur.
19 *Contra Officiales Imperatoris potest committi delictum majestatis læsæ.*
Item contra Electores Imperii, qui dicuntur pars corporis Imperatoris.
20 *Habentes relationem ad Imperatorem possunt offendi hoc crimine.*
Incurrit hoc crimen, qui offendit aliquem de consistorio Imperatoris.
Item milites.
Item confœderatos cum Papa, aut Imperatore.
Subditus Papæ in temporalibus offendens Imperatorem, est Reus læsæ majestatis.
21 *Offendens eum, qui habet securitatem a Papa, seu Imperatore, quando committat in majestatem.*
22 *Item offendens Ambasciatores destinatos ab alio ad proprium Principem.*
Ambasciatores habent securitatem a jure Gentium.
23 *Ambasciatores de jure Gentium, an possint puniri, quando ipsi in idem jus committunt, controversum est.*
Opinio affirmantium eosdem posse puniri a Principe, ad quem missi sunt, melior est.
24 *Limitatio eorum, quæ dicta sunt* num. 18. & seqq.
Offendens Officialem Papæ, ac Imperatoris ob causam privatam non committit in majestatem.
25 *Quid debet probare Accusator, ut quis puniatur de læsa majestate ob offensam factam Officialibus Papæ, aut Imperatoris.*
26 *Quomodo probanda intentio offendentis.*
27 *Modi, quibus læditur majestas divina.*
28 *Modi, quibus læditur majestas humana.*
29 *Continuatur materia.*
30 *Perduellio quotupliciter committatur in primo capite.*
31 *Quotupliciter committatur in secundo capite.*

1 CRimen *læsæ majestatis* supremo loco inter crimina contra obedientiam collocamus; hoc enim, ut infra videbimus, non solum obedientiam, ac submissionem Principi debitam violat, sed etiam contra ipsum insurgit. Re vera autem hoc non est unum crimen in specie, sed est crimen in genere, tot continens sub se species, quot sunt modi, quibus committi potest, quos summarie infra trademus.

2 Diffinitio autem hujus criminis, prout etiam scripsit *Tullius lib. 2. de Orator.* ob varios modos, quibus committi potest, valde difficilis est, in tantum, quod ipsemet *Cicero* variis in locis varias de ipso diffinitiones dederit, In *lib. 2. de Invent.* ait; quod lædere majestatem est *de dignitate, aut amplitudine, aut potestate Populi Romani, aut eorum, quibus potestatem Populus dederit, derogare*, In *lib. 2. de Orator.* ait, quod ille dicitur lædere majestatem, *qui exercitum hostibus Popul. Roman. tradidit*. Alibi *lib. de Invent.* dixit, quod sit *aliquid de Republica, cum potestatem non habeas, administrare*. Et *lib. de Partit. orator.* voluit, quod crimen læsæ majestatis committere dicatur is, *qui per vim multitudinem ad seditionem vocavit.*

3 Omnes autem supra allatæ descriptiones potius, quam diffinitiones sunt insufficientes; non enim comprehendunt personam, aut Principis, aut relatorum ad Principem, contra quos, ut paulo post dicemus, *læsæ majestatis* crimen committitur. Potest ergo diffiniri sic, nempe quod sit *offensio facta contra eum, qui majestate potitur*; hac siquidem generica diffinitione comprehenduntur omnes modi, quibus delictum hoc committi potest.

4 Ut vero intelligatur diffinitio, inquirendum est, quid veniat nomine *majestatis*, & quis dicatur *potiri majestate*, aut habere *majestatem*. Omissa diffinitione aliquorum, qui dixerunt, quod *majestas sit virtutis, probitatis, ac dignitatis quædam summa excellentia*; hæc siquidem potest esse in persona privata, in qua tamen *majestas* non est; dico cum *Tiber. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 2. num. 1. in fin.* qui hoc deducit ex *Authen. Ut omn. obed. Jud. Prov. §. Arripiat. Coll. 5. Tit. 24. Novell.* 69. quod *majestas* sit *potestas, sive authoritas sacra, quæ vel suprema sit,*

vel

vel post supremum honorem, secundo loco posita habetur.

5 *Majestas* enim ex nominis etymologia dicitur a *majore*, quemadmodum honestas ab honore, & sic *majestas* importat *majorem statum*, sive *majorem potestatem*; ut dicunt Doctores passim *in cap. Felicis. de Pæn. in 6. & in Clement. 1. eo. tit. & in cap. Pastoralis de sent & re judic.* Quia vero duplex est *majestas*, nempe divina & humana, *cap. Duo sunt. 91. Dist. Authen. Gazaros. C. de Hæret. Bald. Cons. 59. init. lib. 1.* ideo in data diffinitione posui, quod vel *suprema sit*, ut *majestatem* divinam complecterer, quæ simpliciter suprema est, & cui debetur supremus honor; & dixi, *vel post supremum honorem, secundo loco posita habetur*, ut majestatem humanam complecterer.

6 Et hic advertendum, quod in Deo habetur simpliciter suprema potestas, quæ vires suas exercet, tum contra animam immortalem, tum contra corpus; dicitur enim *Luc. cap. 12. v. 5. timete eum, qui animam, & corpus potest perdere in gehennam*, in hominibus autem talis potestas divisa est, in uno enim homine, utpote in Summo Pontifice, est potestas spiritualis, quæ super animas exercetur, & hæc post supremum honorem, soli Deo debitum, secundo loco posita habetur. In alio autem homine, nempe Imperatore, aut Rege, aut Principe, non recognoscente in temporalibus Superiorem in terra, reperitur potestas supra corpora, quæ pariter post supremum honorem secundum locum habere dicitur; quamvis enim Imperator, ac quisquis alius supremus Princeps *Papæ* subdatur quo ad regimen spirituale, tamen quo ad dominium temporale soli Deo directe subjectus est. Ambæ autem istæ authoritates humanæ sacræ sunt, ambæ siquidem sacro chrismate consecrantur. *cap. Unic. de Sacr. unctio.*

7 Ex dictis apparet, quisnam dicendus sit, qui *majestate potitur* post Deum, talis enim dicendus est omnis sive Rex, Dux, Princeps, Comes, Marchio &c. qui superiorem in temporalibus non agnoscit, ut dicunt *Gloss in l. final. in V. Majestatis. ubi D. D. C. de Abolit. Salycet. in l. 2 C. de Falf. mone. Bart. in l. lex duodecim. ff. Ad leg. Jul. majest. Paul. de Castr. in l. 2. C. de Epi. audien* proinde Respublicæ etiam, ut *Veneta, Januensis, Lucensis &c.* ac etiam Civitates liberæ, quæ Superiorem non habent, (si quæ sunt) *majestate* potiuntur, ipsarum enim est publica potestas, quæ venit sub nomine Principis. An vero *Augusta*, sive *Regina* dicatur *majestate* potiri, ita ut eam lædens crimen *majestatis læsæ* committat, res dubia est. Verum est, quod *text. in l. Princeps. ff. de legib.* Augustæ eadem privilegia concessa sunt, quæ habet Princeps; & *l. final. v. Eodemque modo C. de Quadrien. præscript.* habetur, quod factum Reginæ est factum Regis; tamen non omnia privilegia, quæ habet Imperator habet Augusta, ut notat *Glos. in l. Quod Principi. & in l. sequen. ff. de leg. 2.* & non habet ipsa imperium, neque dignitatem, sed coruscat radiis mariti, ut dicitur in *Novell. 105. Coll. 8. cap. 2. §. Si vero.* & cum ipsa subsit Imperatori, ut uxor marito, non potest ejus authoritas dici, quod post supremum, nempe divinum honorem secundo loco posita sit; ut proinde nequeat proprie dici, quod *majestate* potiatur. Tamen dici non potest, scribit *Decian. lib. 7. cap. 5. num. 1. circ. fin.* quin Reginam offendens, aliquo modo *majestatem* non lædat, maxime si in vitam Augustæ conspiret; unde existimat, quod mitioribus pœnis, & ad arbitrium Imperatoris esset puniendus. Magistratus etiam habens merum, ac mixtum imperium a *Papa*, aut Imperatore, sive alio Principe non agnoscente Superiorem, dicitur habere *majestatem* ut dicitur *l. 1. ff. Ad leg. Jul. majest. l. penult. ff. de Just. & jur. l. Si familia. ff. de Jurisdic. omn. Jud.*, Itemque Principes habentes plena regalia, & qui in propriis dominiis sunt, sicut Imperator in suo, licet Superiorem recognoscant, ut plures sunt in Germania, licet *majestate* proprie non potiantur, tamen eos lædens fit Reus majestatis, ut tenent *Angel. Bald. Castren. Felin. Jason. Boss. Conrad. Gig. Gamez apud Farinac. Quæst. 112. num. 184.* Et idem secundum eum dicendum est de quovis, qui habeat merum, ac mixtum imperium *Farinac. loc. cit. nu. 178. & nu. 181.*

8 Sed quid de Principe hæretico, Turca, aut Idololatra non agnoscente Superiorem, dicetur ne is potiri *majestate* ad effectum incurrendi crimen hoc, si quis eum lædere attentat?

9 Respondendum puto cum distinctione quoad Principem Hæreticum. Vel enim iste natus, ac educatus est Catholicus, & ex post lapsus est, & contumaciter versatur in hæresi, propter quod a *Summo Pontifice* nominatim declaratus est hæreticus formalis, & ex consequenti excommunicatus vitandus; Vel est natus, ac educatus in hæresi, & Patri hæretico successit in Dominio, & est ab Ecclesia ad majora damna vitanda toleratus. In primo casu dico, quod Princeps hæreticus *majestate* non potitur; nam per sententiam declaratoriam quivis hæreticus ipso jure est privatus omnibus suis bonis, *cap. Cum secundum leges. de Hæret. lib. 6.* & spoliatur omnibus suis dignitatibus; per crimen enim hæresis redditur minor, ac inferior quolibet Catholico, ut dicitur in *cap. Achatius 24. q. 1. cap. Anastasius. cap. Summus. 19. Dist.* & omnibus privilegiis, occasione Religionis concessis privatur *l. 1. C. de Hæret.* & si est miles, seu nobilis cingulo militiæ, ac nobilitate spoliatur, ob infamiam, quam ipso jure incurrit *l. 3. in fin: C. de Summ. Trinit. l. Quicunque. §. Nullum. C. de Hæret.*; & hoc quantumvis excellens sit dignitas, qua pollebat; etiamsi esset *Summus Pontifex*; ob hæresim enim deponitur *cap Si Papa. 40. Dist.* & similiter Imperator imperium, & Rex regnum amittit, & vasalli, & subditi solvuntur juramento fidelitatis, nec illi tenentur obedire; & ipsius Regnum vel dabitur successori Catholico, ut vult *Alphon. de Castr. de Just. Hæret. punit. lib. 2 cap. 7.* vel a *Summo Pontifice* concedetur primo occupanti, quemadmodum factum fuit cum *Rege Navarræ* hæretico, cujus Regni pars a *Rege Hispaniæ*, pars a *Rege Franciæ* occupata fuit, & adhuc possidetur.

10 Si autem hæreticus natus est, & ab Ecclesia toleratur, cum nullo jure privetur Dominio suo, & eius authoritas non recognoscat superiorem, dicitur *potiri majestate*. Et quamvis ipsius authoritas sacra non sit per sacram unctionem, quemadmodum est authoritas *Regum Catholicorum*, qui sunt chrismate inuncti, tamen sacra dici potest eo modo, quo dicuntur *sacra* loca, quæ publica sunt. *l. 6. §. 2. ff. de Divisio. rer. l. final. ff Ut in poss legat.*

11 Pariter Turca, ac alii Principes Infideles, qui Superiorem in propriis dominiis non habent, *majestate* potiuntur. Nam licet Imperium Turcarum componatur ex regnis jure belli, ac vi armorum occupatis Principibus Catholicis, ut proinde primi occupatores eorum censerentur ea injuste possidere; tamen longi temporis præscriptione, successores justo titulo possident, ac Christiani Principes tregnas, aut pacem cum illis ineuntes, eos agnoscunt tamquam legitimos possessores locorum, quorum dominia sibi cesserunt, & juramento firmarunt cessionem. Nec infidelitas in Principe, qui infidelis natus est, ipsum privat *majestate*; nec Catholici in ejus dominio viventes possunt hoc titulo sibi obedientiam, ac fidelitatem denegare in concernentibus vitam civilem, ac po-

politicam, quæ in nullo lædant veram fidem, ac ejus præcepta, nam *D. Paulus ad Roman. cap. 13. ℣. 4.* scripsit, fidelibus obediendum esse, *Sive Regi sive, Principi*, cum tamen tempore Apostoli ita scribentis, nullus in toto Orbe Rex, aut Princeps esset, qui infidelis non esset.

12 Dividitur autem primo crimen *læsæ majestatis* eo modo, quo duplex, prout supra dictum est, datur *majestas*, nempe divina, & humana; & sic primo dividitur in crimen *læsæ majestatis* divinæ, & humanæ. Secundum autem usum communem loquendi crimen hoc non dicitur, nisi de *læsa majestate* humana; siquidem casus, seu delicta *læsæ majestatis* divinæ propriis nominibus efferuntur, ut Blasphemiæ, Hæresis, Schismatis, Apostasiæ a fide &c. Secunda porro divisio criminis *læsæ majestatis* humanæ trimembris traditur a *Bart. in Extravag. Ad reprimendum. in V. In quorunque crimine*, nempe primo quando læditur Imperium. Secundo, cum læditur Imperatoris, aut ipsius Consiliariorum persona; & tertio, cum læduntur Magistratus. Sed alii Doctores communiter, ex *Farinac. Quæst. 112. num. 9. apud Bitt. Quæst. 110. num. 1. & 2.* dividunt hoc crimen in primum, ac secundum caput, ita ut ea, quæ spectant ad personam Principis comprehendantur in primo capite; quæ autem pertinent ad inferiores a Principe, aut in eum principaliter non tendunt, sub secundo capite contineantur. Verum est, quod cum Princeps possit considerari, ut supremus in Populo moderator, vel ut homo particularis; dupliciter quoque ejus persona potest lædi. Namque posset attentari spoliatio ipsius a dominio per bellum, ac rebellionem; vel eum vita privare veneno, vel ferro; primo modo læderetur Imperium, secundo modo Imperator; & sic videretur hæc secunda divisio coincidere cum divisione *Bartoli*, prius data.

13 Videndum nunc quinam possint hoc crimen committere. Pro hoc statuo firmam conclusionem, quod soli subditi possunt committere crimen *læsæ majestatis*, aliquid attentando contra proprium Principem, proinde Doctores post *Clemen. Pastoral. ubi Gloss. in V. Non subfuit. de Sent. & re judic.* communiter concludunt *Bald. Alex. Felin. Ægid. Capol. Andr. Sicul. Ruin. Angel. Marsil. Corn. Dec. Grammat. Caphaln. apud Decian. lib. 7. cap. 8. num. 5.*, quod non subditus Imperatori, aliquid machinans contra eum, non incidit in delictum *læsæ majestatis*; & ad hoc incurrendum, necessarium esse quod Reus sit subditus, docent *Jason. in §. Rursus nu. 45. Instit. de Action. Boer. Mart. laud. Giga. Carer. Clar. Farinac. apud Pignatel. Tom. 1. Consult. 24. n. 1. ℣. Hinc communi.*

14 Sequitur ex hac conclusione, quod cum authoritas *Summi Pontificis* in foro animæ, post Deum suprema sit, nullusque Christianus ab ejusdem subjectione sit exemptus, quilibet Christianus, contra *Papam* potest committere *crimen læsæ majestatis*, & hoc vel machinando contra ejus supremum spirituale dominium contendendo de æqualitate, ut fecerunt multi *Patriarchæ Constantinopolitani*; vel contra eum Antipapam creando, ut fecit *Ludovicus Bavarus* contra *Joannem XXII.* vel contra ejus vitam aliquid attentando. Nec eminentia status quantumvis sublimis salvat, quin crimen *læsæ majestatis* committat, qui quoquomodo contra *Papam* machinatur; proinde etiam Imperator potest esse Reus hujus criminis ex *cap. Ad Apostolicæ. de sent. & re judic. in 6.*

15 Sequitur pariter, quod Clericus, cum non sit Subditus Principis laici, non potest in eum hoc crimen committere. Sed circa hanc conclusionem divisæ sunt Doctorum sententiæ, aliis affirmantibus, aliis negantibus, quos recenset *Jacob. Pignatel. Tom. 1. Consult. 124. per tot.* Loquendo de jure Canonico vera est sententia negantium, Clericum esse posse Reum hujus criminis contra proprium Principem; & consequenter posse puniri per Judicem laicum. Sed loquendo de jure civili, ac de facto prævalet opinio affirmantium. Credibile enim non est, quod Imperatores, qui privilegia exemptionis Clericorum a laica potestate indulserunt, ita eos a propria jurisdictione liberaverint, quod si contra eorum imperium, aut vitam machinaverint, voluerint eos non censeri posse Reos *majestatis*, & a se, vel ab eorum Judicibus puniri non posse, Quantumvis enim Clericus ratione Ordinis Judici Ecclesiastico pleno jure subdatur, tamen ratione personæ non desinit esse pars Reipublicæ, quæ subest Principi, ac esse de districtu, aut Provincia sui Principis, ut dicitur *cap. final. §. 1. de offic. Jud. deleg. lib 6.* Et profecto longe perfectior est character Baptismi, per quem transferimus a peccato ad gratiam, a statu hostium ad gradum filiorum Dei, & ad capacitatem divinæ hæreditatis, quam sit character Ordinis, qui gradum dignitatis tantum in Ecclesia militante importat. Porro primus character non eximit a potestate Principis naturalis; natus enim sub dominio Principis infidelis, si baptizetur, non eximitur per characterem baptismi a potestate illius; unde inferri potest, quod neque per characterem Ordinis subjectionem ad proprium Principem amittat; sed in tantum sit ab eo exemptus, inquantum ipse voluerit Clericum per privilegia exemptare. Generale autem privilegium exemptionis Clericorum a potestate laici Principis non videtur comprehendere hunc casum, attento *cap. 81. de Reg. jur. in 6.* quod in generali concessione non veniunt ea, quæ quis in specie verisimiliter non esset concessurus; neque enim, ut dicebam, verisimile est Imperatores, qui generalem Clericorum exemptionem concesserunt, voluisse eos pariter esse a se exemptos in casu tam atroci, in quo agitur de Dominio, ac vita Principis. Præter quam quod notum est, quod natus Subditus Principis jurat illi homagium, ac fidelitatem, siquidem in inthronizatione Regis, publici Magistratus, nomine omnium, ac singulorum subditorum, ac ab eis descendentium jurant Regi fidelitatem; videre autem nescio ullam legem, nec Canonicam, nec Civilem, quæ tale juramentum relaxet assumenti habitum Clericalem. Manente autem adhuc tali juramento, si Clericus machinatur contra Regem, & quomodo Reus *majestatis* non erit? Et forte hæc sint fundamenta, ob quæ in similibus casibus Principes procedunt de facto, ut scribit *Decian. Tract. crim. Par. 2. lib. 7. cap. 8. nu. 6.* qui narrat Presbyterum quendam, qui *Opidum Marani* hostibus prodiderat, jubente *Senatu Veneto*, fuisse capite deorsum verso, per pedem furcis ad modum rebellium suspensum.

16 Potest pariter delictum hoc committi ab *Universitate*, ut dicunt, *Giga. de Crim. læs. maj. Tit de Rebell. Quæst. 12. Bart. in l. Aut facta. §. delinquunt ff. de Pæn. Abb. & Jo. de Anani. in cap Dilectus. de Simon.* dummodo tamen factum, nomine *Universitatis* gestum sit; nempe quod *Universitas* fuerit convocata per solitum sonum campanæ, aut alterius tubæ, instrumenti juxta morem Patriæ; & quod fuerit propositum partitum, discussum, maturatum, & resolutum per ballottationem, aut alio modo solito, quo concluduntur actus *Universitatis*, ut scribunt Juristæ. *Bald. Cons. 283. nu. 1. lib. 1. Jason. in l. Civitas. Col. 1. ff. Si cert. petat. Hippol. Pract. crim. in §. Constante. num. 47. Decian. loc. cit. num. 9.*

17 Potest tandem committi etiam a fœmina, licet

cet hæc viris sit minus audax, ut ex *Gloss. in l. Quisquis. §. Ad filias. in V. Usuras. C. ad leg. Jul. maje.* communiter approbata, ut ait *Angel. in §. Interdum. Instit. de Hæred. quæ ab intest.* & ex historiis discimus, non semel fœminas simul cum viris in necem Principum conspirasse.

18 Nunc videndum contra quos committatur hoc crimen; non solum enim committitur contra personas, quæ habent *majestatem*, quemadmodum diximus supra *num. 7. & seqq.* sed etiam alios, qui tamen habent relationem ad eum, qui *majestate* potitur. Et sic incidunt in crimen *læsæ majestatis* qui offendunt *S. R. E. Cardinales*, ut dicitur *text. in cap. Felicis. de Pœn. in 6. arg. cap. Apostolicæ §. Perpetravit. de Sent. & re judicat.* pariter *Vicarios*, seu *Legatos Papæ. Bart. in Extrav. Ad reprimendum. in V. Rebellando nu. 4. Zabarel. in Clem. Pastoralis. Col. 3. init. de sent. & re judic. Præposit. Cuman. apud Decian. lib. 7. cap. 5. nu. 10.* & itidem *Rectores*, seu *Gubernatores* præpositos a *Papa* Civitatibus de ditione *Romanæ Sedis. Bart. loc. cit. V. Sed quid si quis rebellat. Giga. de Crim. læs. majest. Tit. de Rebell. q. 18. num. 4. Decian. l. cit. num. 10. in fin.* Et ratio horum est, quia omnes prædicti ad *Papam* referuntur; Cardinales enim, eo quia ejus Consiliarii sunt, *l. Quisquis C. ad l. Juli. maje l. Humanum. C. de leg.* dicuntur esse *pars corporis Papæ*, & dicuntur ei inhærere, sicut stellæ in firmamento cœli, ut scripsit *Bald. in l. Cum multa. C. de Bon. quæ liber. Vicarii* autem, *Legati*, ac *Rectores*, sive *Gubernatores* Urbium *Papam* ipsum repræsentant.

19 Pari modo sicut de *Cardinalibus*, ac aliis Officialibus *Papæ* dictum est, de Officialibus Imperatoris accipiendum est; unde in crimen *majestatis* incidunt, qui *Electores Imperatoris*, (qui antiquitus erant tantum septem, mox additus est octavus *Dux Bavariæ*, & postremo nonus *Dux de Hannover*) aliquo modo lædunt; & hoc, non tantum eo quod isti Principes in propriis ditionibus superiorem non agnoscant, *majestate* potiuntur; sed etiam quia hoc sanxit *Carolus Quartus Imperator* in sua Bulla aurea, cujus fragmentum ad hoc refert *Decian. lib. 7. cap. 5. num. 2. Tract. crim.* & etiam quia ipsi quoque dicuntur pars corporis Imperatoris, ut dicitur in citata *l. Quisquis. C. Ad leg. Juli. majest.*

20 Committunt pariter idem delictum, qui offendunt *Consiliarios*, *Senatores*, aut alios, qui sunt de Consistorio Imperatoris, aut qui Imperatori militant, *Luc. de Pœn. in l. Nihil. C. de Palat. sac. largit. lib. 12. Decian. loc. cit. num. 3.* omnes enim isti relationem immediatam habent ad Imperatorem, unde etiam injuria ipsis facta tangit etiam Imperatorem. Itidem qui offendunt confœderatos cum *Papa* sive Imperatore; qui enim offendit confœderatum, aut existentem sub protectione alicujus Principis, Principem ipsum offendit, & ideo incurrit crimen *læsæ majestatis*, ac si in Principem ipsum deliquisset. *l. 1. init. ff. ad leg. Jul. maje. Bart. in Extravag. Ad reprimendum. in V. Rebellando. num. 8.* Unde subditus *Papæ* in temporalibus, si offendit Imperatorem, committit crimen majestatis respectu *Papæ*, non Imperatoris, ut Imperatoris, sed uti confœderati cum *Papa*, & in ejus patrocinium recepti, ut dicunt *Anchar. in Clement. Pastoralis. de Sent. & reiudic. Giga. de Crim. læs. maje. tit. Qualiter q. 8. & tit. de Rebel. q. 21. Decian. loc. cit. cap. 5. n. 19.*

21 Incidunt etiam in hoc delictum, qui offendunt habentem securitatem ab Imperatore, *Papa*, aut alio Principe non recognoscente Superiorem, ut expresse habent *d. l. 1. junct. glos. 1. ff. Ad leg. Jul. maje. Afflict. in cap. 1. §. & bona. num. 18. Tit. Quæ sint. regal. Giga. ad Tit. Qualiter. q. 18. & 33. Decian. loc. cit. num. 20.* Verum est, quod offendens, ut talem reatum incurrat, oportet, quod habeat notitiam de tali securitate præstita a Principe, ut docent *Paul. de Castr. Cons. 33. lib. 1.* & *Felin. in cap. Ego. N. nu. 11. de Jurejur. & Boer. Decis. 179. num. 2.*

22 Consequenter ad hæc incidit in dictum crimen, qui Legatos (qui vulgo *Ambasciatores* vocantur) offendit, & hoc sive offendens sit subditus Principis, ad quem ab alio Principe Legati sunt missi; sive sit subditus Principis mittentis Legatos ad alium. Ratio autem in primo casu est, quia Legati habent publicam securitatem a jure gentium, *l. final. ff. de leg. de legation. l. Sanctum ff. de Rer. divi.* & qui publicam securitatem violant, criminis *majestatis* Rei sunt. *leg. 2. ff. Ad leg. Jul. maje.* In secundo autem casu est, quia legatus repræsentat personam Principis, qui eum mittit, & ideo lædens ipsius Legatos lædit Principem, ut *arg. cap. 2. de Offic. Jud. Deleg.* deducunt *Bald. & Felin. cap. Sane. eo. ti. text. in cap. Nobilissimus. 97. Dist. Boss. Tit. de crim. les. maje. n. 36.*

23 Controversum autem valde est inter Doctores, num inter alias limitationes, quas tradit *Gigas apud Decian. lib. 7. cap. 5. nu. 12. & seqq.* circa datam conclusionem, admittenda sit hæc, nempe Legatos, sive Oratores Principum de jure gentium non posse offendi, dummodo tamen ipsi jus gentium, aut naturale non violent; quod, si contra hæc delinquant, posse a Principe, ad quem missi fuerint puniri. *Jacobus Pignatellus Tom. 1. Consult. 111.* integram de hoc Consultationem scripsit, in qua Doctorum hinc inde placita adducit, & in fine affert Dissertationem *Lucæ Holstenii* contra libellum *Christofori Rauconii*, qui sustinet Legatos peccantes in jus gentium posse puniri a Principe, in cujus ditione deliquerunt; ipse autem sequitur plures Doctores, *Delbene. Pasqualig. Farinac. Acumæ. Tholosan. Contzen. Brun. Germon. Pascal. & alii apud Pignatell. d. Cons. 111. nu. 8.* qui tenent partem affirmativam limitationis, & cum his puto etiam ego, esse sentiendum; & fundamentum principale est, quia, (ut jus utrumque habet) *cap. Tuarum nos. §. Verum de Privil. l. Judices. C. de dignit. lib. 12. l. Quoties. eo. tit. Gloss. in l. Per id tempus C. de Curio. lib. 12.* dignitas, vel officium non debet tueri eum, qui illis abutitur; & Princeps securitatem Legatis de jure gentium tribuit, dummodo etiam Legati ipsi jus gentium, aut jus naturæ, quod juri gentium prævalet, non violent; quod, si ipsi ex parte sua pactum sive contractum hunc violent, non tenetur Princeps ad eum servandum ex parte sua, & ita etiam concludit *Decian. Part. 2. lib. 7. cap. 5. num. 17. Tract. crim.*

24 Quod autem diximus supra de offendentibus *Cardinales*, *Vicarios*, *Legatos*, *Rectores*, seu *Gubernatores*, *Consiliarios*, *Senatores &c. Papæ*, ac Imperatoris, quod nempe in crimen *majestatis* incidant, accipiendum est cum limitatione, puta, quod læsio fiat principaliter, ut *Papæ*, sive Imperatori noceatur in suo Ministro, & ratio est, quia lex videtur considerare principaliter animum infensum, & hostilem erga Principem, quem habet, qui intuitu Principis, ejus Ministrum lædit; aliter si offendit Ministrum ob inimicitiam privatam, & non contemplatione Principis, non fit Reus *majestatis læsæ*, & sic tenent Doctores communiter *Andr. de Isern. Afflict. Bart. Mart. lauden. Cravet. Giga. Salycet. Bald. Brun. Bel. lamer. Angel. Capyc. Alciat. Valla. apud Decian. l. c. nu. 4.* Pariter si *Cardinalis* esset rebellis *Papæ*, aut meus inimicus, qui mihi insidiaretur, aut repertus in flagranti crimine adulterii, aut fornicationis cum uxore, aut filia mea, ac illum oc-

ci-

ciderem, non incurrerem reatum *læsæ majestatis*, neque pœnas *cap. Felleis, de Pœn.* ut scribunt *Calderin. Conf. ultim. sub Tit. de Accusat. Aretin. Conf. 163. Col. penult.* & *Deciau. loc. citat. nu. 8.*

25 Sequitur igitur ex hoc, quod si quis Ministrum Principis offendit, ad hoc quod Judex possit delinquentem punire, tanquam Reum *læsæ majestatis*, oportet, quod Accusator, seu fiscus probet, quod offenderit animo, ac intuitu offendendi Principem, & ratio est, quia quando interpretatur lex pœnalis, quod requirat aliquam qualitatem in crimine, ille, qui dicit dispositionem legis locum debere habere in aliquo casu, debet probare illam qualitatem intervenisse, alias non habebit locum illa dispositio, ut dicunt *Bart. in l. 1. ff. Ne quid. in flum. pub. Jo. Andr. in cap. 1. de Homicid. in 6. Deci. Conf. 434. num. 3.*

26 Sed quomodo probari poterit intentio, cum sit, quid latens animo, & *profundum sit cor hominis, & inscrutabile*? Respondent Doctores *Paris de Pute. Tract. de Syndic. in V. Iniuria official. cap. 3. nu. 4. Andr. de Isern. Capye. Valla. Bald. apud Deciau. loc. sup cit. num. 5.* quod ad cognoscendum, an quis odio Principis; aut ob inimicitiam privatam Ministrum illius offenderit, utendum est conjecturis; si enim offendens fuerit alias amicus, & potiatur gratia Principis, cum Ministro autem habuerit causam inimicitiæ, concludendum est, quod ex hac, & non contemplatione Principis offenderit, & vice versa.

27 Multi autem modi sunt, quibus crimen *læsæ majestatis* incurritur. Et quidem quantum ad læsionem *majestatis* divinæ, ad hoc reducuntur omnia delicta contra præcepta divina primæ tabulæ, hæc enim habent Deum ipsum pro suo immediato objecto. Et sic *Apostasia a fide, hæresis, schisma, Blasphemia, Festorum violatio, furta sacrilega*, & alia similia, quæ ad Deum, aut ipsius Ecclesiam, ac Res sacras, sicut ad objectum delicti referuntur, delicta *majestatis* divinæ sunt, & de his sub aliis titulis scripsimus, nempe de *Apostasia, & Schismate* in hoc Titulo, de *Blasphemia*, in Tit. de delictis verbalibus; de *furto sacrilego* in Tit. de Furtis, & de aliis alibi.

28 Quantum autem ad modos, quibus læditur majestas humana, eos summatim perstringemus, & qui eos vult dilatato stylo videre, adeat *Farinacium, Decianum, Gigantem* ac Doctores scribentes super Titulo *Ad legem Juliam majestatis* tum in Digestis, tum in Codice; & specialiter super *l. 1. 2. 3. & 4.*, in quibus continentur implicite omnes modi, ac qui exacte materiam istam pertractant, & nos de istis tum in isto, tum in aliis titulis tractamus.

29 Primus ergo, & principalis modus, quo incurritur Reatus majestatis, est *perduellio*, nempe cum quis animo hostili aliquid de directo contra Rempublicam, sive Principis authoritatem, ut eam subvertat, machinatur; sive cum quis supremum dominium affectat, ut ait *Deciau. loc. supr citat. cap 6. n. 20. & 23.* Gravissimum hoc est omnium *læsæ majestatis* delictorum, nam impugnat de directo personam Principis, non solum qua Princeps homo est, sed qua sacram authoritatem habet, in qua consistit ratio *majestatis*, prout supra dictum est.

30 Perduellionis autem crimen plures sub se habet modos, quibus potest committi; nempe se subtrahendo ab obedientia Principis, & se illi hostem parando, ut ait *Oldrad. Conf. 43. num. 8 in fin.* Usurpando jurisdictionem Principis, dum hoc faciat dolo malo, ut ea Principem spoliet, ut ait *Farinacius qu. 113. nu. 12.* at si non habeat animum spoliandi Principem, tenetur tantum *lege Julia de Vi publica*. Conspirationem, conjurationem, sive confœderationem cum pluribus ad labefactandam auctoritatem Principis ineundo. Factiones, sectas, aut partes instituendo ad resistendum mandatis Principis. Seditiones, tumultus, acclamationes, plebis adunationem struendo contra regimen Principis ad eum alterandum. Rebellionem tandem suscitando, ut non solum ipse, sed & alii obedientiam mandatis Principis denegent; sive si quis amico suo rebelli contra Principem pecuniam mitteret. (*l. 4. ff. Ad leg. Jul. maje.* Concitando hostes contra Rempublicam, sive Principem; vel opem hostibus ferendo, ut habet *textus in l. 3. inlt. ff. Ad l. Jul. majest.* Tandem, qui in vitam Principis insurgeret palam percutiendo, sive ferro aggrediendo; aut clam insidias contra eum struendo, ut veneno, aut maleficio diabolico necaret, reatum *Maiestatis* in primo capite incurreret.

31 Pluribus pariter modis committitur crimen *læsæ maiestatis* in secundo capite. Primo, cum quis se facit Magistratum, cum talis non sit, ac in causis gravioribus se ingerit, ut hominem damnando ad mortem. *Farinac. apud Bitt. Quæst. 110. nu. 15.* Secundo, cum quis cudit falsam monetam, *l. 2. C. de Fals. monet.* ac etiam si eam fabricaret ex metallo probato, ac justi ponderis idem crimen incurreret; *Bitt. cit. quæst. 110. n. 16.* & de hoc ex professo dicemus *Tit. de Crimine Falsi*. Tertio, si Officialis, adveniente successore cum legitimis documentis suæ institutionis, non resignet sibi officium, ut expresse habet, *l. 2. ff. Ad leg. Jul. majest.* & hoc pariter dicendum de illo, qui exercitum, seu fortalitium sibi commissum successori legitimis patentibus munito, non traderet, ut tenet *Farinac. Quæst. 113. nu. 44.* Quarto, si dolo malo, ac animo injuriam inferendi Principi, ipsius statuam, sive imaginem frangit, lacerat, deturpat, *l. Famosi. in fin. ff. Ad leg. Jul. majest.* & idem dicendum est de nomine, seu insigniis Principis. Quinto, si quis in publicis scripturis dolose, & in damnum alicujus falsum committerret, *l. 2. ff. Ad leg. Jul. majest.* & de hoc delicto loquimur *Tit. de Crim. fals.* Sexto, si aliquis Princeps, sive Magistratus inferior impedit, ac prohibet, ne subditus ad Principem sibi superiorem recurrat *Sfor. Odd. Farinac. Quæst. 113. nu. 62. & 63. Bitt. Quæst. 110. n. 21.* hoc enim modo adimitur Principi superiori facultas exercendi ejus imperium, quod etiam labefactatur. Septimo, si quis sciens tractatum, conspirationem, seu rebellionem contra suum Principem, & non revelat dum eam probare potest; verum est, quod, ut scribit *Boss Tract. de Crim. læs. majest. nu. 48.* non esset iste morte puniendus, sed arbitrio Judicis tantum castigandus. Octavo, si quis detinet hominem liberum in carcere privato, ultra 20. horas, testandæ rei causa, ut dicitur, *l. Capite ff. Ad leg Jul. de Adult. l. 1. C. de Priv. carcer.* quod crimen incurritur etiam a Magistratu, qui sciens, detinentem toleret, ut dicitur in citata lege Codicis. Excipitur ab hoc crimine Pater, qui filium discolum in camera domestica carceratum tenet; item Maritus, qui, gratia correctionis, uxorem in adulterio deprehensam carcerarct; item debitor captus a creditore de licentia Judicis, dummodo tamen ille eligat potius in privato, quam in publico carcere detineri; item consanguineus, qui consanguineum furiosum, vinculatum, & clausum tenet; item ille, qui detinet aliquem privatim carceratum, non animo injuriandi, sive jurisdictionem exercendi, sed ex aliqua alia causa colorata, puta, si quis domi clausam Meretricem, causa libidinis, retinceet. Quas exceptiones probat *Derian. lib. 7. cap. 10. nu. 5. 6. 8. 10. & 11.* Nono, si quis Reum in judicio confessum, aut convictum, & ideo publice carceratum

emittat, ant per vim eximat, vei vinculatum e manu familiæ prætoriæ eripiat, crimen majestatis incurrit, ut *l. Cuinsque . circ. fin. in V. Item qui confessum. ff. Ad leg. Jul. maiest.* & ratio est, quia turbat *maiestatem* Principis, & sibi arrogat majorem potestatem, quam habeat Magistratus, qui eum volebat carceratum. Decimo, si quis ad hostes transfugiat sive civis, sive miles sit, Reus est *maiestatis*. *text. in l. 2. ff. Ad leg. Jul. maiest.* Undecimo; eodem crimine tenetur qui publicum securitatem frangit offendendo eum, quem Princeps in suo dominio assecuravit. *l. 1. ff. Ad leg. Jul. maiest. l. Relegati. & ibi Bart. & Alberic. ff. de Pœn.* Duodecimo; pariter Rei *maiestatis* fiunt, qui dant operam, aut consilium, ut obsides injussu Principis aufugiant, ut dicitur in cita lege prima.

Probatio.

SUMMARIUM.

32 *Cognitio criminis maiestatis in primo capite reservatur Principi.*
De privilegiis huius criminis, remissive.
33 *In hoc crimine proceditur per inquisitionem.*
Sufficit Judici ad inquirendum occulta notitia.
Fama de hoc orta ab inimico, non sufficit ad inquirendum.
Hoc delictum non præscribitur.
34 *Accusatio de hoc potest fieri etiam post 20. annos.*
Admittunturque ad accusandum, qui accusare prohibentur.
Opinio Deciani affertur, & impugnatur.
Accusator non probans, nec semiplene, hoc crimen, torquendus est cum Reo.
35 *In hoc crimine, si notorium est, proceditur summarie.*
Judices debent in hoc caute procedere.
36 *Hoc crimen est difficilis probationis.*
Vehementiora cæteris indicia requiruntur.
Quanto atrocius est crimen, vehementiores desiderantur præsumptiones.
37 *Testes inhabiles ad hoc admittuntur, & qui.*
Dummodo adhibeantur ad probandam substantiam criminis, non autem adminicula.
38 *Qui alias torqueri non possunt, in hoc crimine torquentur.*

32 CRiminia *læsæ majestatis* tanta est gravitas, quod ejus cognitio, saltem in primo capite soli Peincipi reservatur, ut dicunt Doctores. *Isern. & Afflict. in Tit. Quæ sint regal. cap. 1. §. Et bona committentium. nu. 18. Bocr. & Gig. apud Decian. lib. 7. cap. 38. nu. 5.* Et quamvis reguluriter concessa jurisdictione cum mero, & mixto imperio Vicario Principis, intelligantur concessa omnia Principi reservata, attamen nunquam censetur concessa cognitio hujus criminis, nisi de ea expressa mentio sit facta in concessione *Luc. de Penn. in l. 1. de Privil. Schol. C. lib. 12. Afflict. Socin. Capyc. Gig. Par. de Put. apud Decian. loc. cit. num. 6. & cap. 37. num. 31.* Habet insuper crimen hoc multa alia privilegia, quæ, qui vult videre, adeat *Decianum Tract. crim. Par. 2. lib. 7. cap. 27. a num. 13. ad finem.*

33 Procedi autem potest in hoc crimine non solum per viam Accusationis, Denunciationis, aut querelæ prout in aliis, sed etiam per viam Inquisitionis, ut deducitur ex *l. 2. & 3. C. ad leg. Jul. maiest.* Et quamvis regulariter inquisitio, non præcedente infamia nihil valeat, ut notum est, tamen fallit in hoc crimine; non requiritur enim, quod fama præcesserit, sed sufficit, quod etiam occulte sit Judici per aliquem intimatum, ut docet *Bartol. in l. Extrav. Ad reprimendum. in §. Inquisitionem. nu. 29.* Verum est, quod inquisitio facta de hoc delicto ex fama, si reperiatur, quod hæc ortum habuerit ab inimico, inquisitio ipsa corruit, sicut etiam in aliis criminibus, in quibus proceditur ex fama, quæ non debet oriri a malevolis, aut inimicis, ut dicunt *Doctores. Abb. in cap. Qualiter & quando il 2. num. 29. de Accu. & ibid. Anani. Col. fin. Catald. de Syndic. nu. 142.* Et quamvis alia delicta tempus habeant ad præscribendum; tamen contra hoc post quemcumque lapsum temporis potest inquiri, ut tenent *Giga. de Crim. læs. maiest. proce. quæst. 14. Decian. lib. 7. cap. 41. nu. 8.*

34 Quando pariter proceditur in hoc delicto per accusationem, hæc potest institui etiam ultra annos viginti a commisso crimine, prout fit in delictis *Apostasiæ, partus suppositi,* ac *parricidii*, ut volunt supracitati *Doctores, Giga. loc. cit. quæst. 29. Decian. loc. cit. cap. 44. n. 7.* & admittuntur ad accusandum hoc crimen, qui alias accusare prohibentur. Et sic Forensis, Mulier, Frater ad accusandum fratrem; infamia, Socius criminis, Pupillus cum auctoritate Tutoria; filius ad accusandum Patrem, & vice versa, Servus, ac Vasallus, Uxor ad accusandum Maritum, & e contra, laicus ad accusandum Clericum admittuntur, ut diffuse probat *Decian. loc. prox. cit. a num. 8. ad 24.* Non placet autem, quod ipse infert ex *Cyno in l. 1. C. de Fals. monet* & tenet cum *Igneo* in sua Disputat. *An Rex Franciæ recognoscat Imperatorem num. 121.* nempe quod conscius criminis *læsæ maiestatis*, si accusat, & non probet, non incidet in *Turpilianum*, & condemnabitur; sed excusabitur a calumnia. Si enim hoc esset absolute verum, sterneretur via cuivis nocendi impune proprio inimico. Cum enim, ut supra dictum est, inimicus admittatur ad accusandum inimicum, posset quisquis inimicum accusare falso, ipsumque in maximas angustias, ac vitæ discrimen conjicere, accusatore existente securo, quod non damnabitur de calumnia. Dico igitur, quod accipi debet dicta conclusio in casu quo accusator semiplene probet, aut saltem subministret indicia, quæ ad semiplenam probationem accedant; tunc si plene non probet, excusa i poterit a calumnia; sicut etiam apud Nos, si accusator probet delictum per unum Testem solum, vel infamiam, vel se audivisse a viris fide dignis, talionis pœnam evadit, ut habetur in *Text. Tit. Accusatio.* Si enim accusat, & neque indicium Curiæ subministrare potest ad probandum, ipse subjici debet torturæ simul cum Reo, & si accusans in tortura deficit, utique puniendus est de calumnia, ut ex *Carrerio de Heret. Consil. 117. in fin.* dicit idem *Decianus P. 1. l. 5. c. 36. n. 20.*

35 Proceditur porro in hoc crimine summarie, breviter, de plano, sine strepitu, & figura judicii, ut dicitur in *Extravaganti Imperiali, Ad reprimendum ubi Bart. in V. Summariæ. &c.* hoc autem intelligendum, quando sumus in crimine notorio, in quo omnis solemnitas juris remissa videtur, ut dicunt *Angel. in l. Si vacantia. C. de Bon. vacan. lib. 10. Angel. de Malef. §. Etiam per viam notor.* Debet autem in tali casu Judex, ante omnia, facere constare de notorietate, & pronunciare, quod de ea constet, ut dicunt *Doctores Abb. in cap. Ad nostram. col. final. de Jureju. Card. in Clement. Pastoralis not. 17. de Re jud. Dec. Cons. 606. num. 13. & seqq.* & sic postea summarie procedere. In hoc tamen modo procedendi servanda sunt omnia, quæ de jure naturali, ac divino servanda sunt, remissa tantum iis, quæ sunt juris civilis, ut scribit *Bart. in Extra. Ad reprimendum.*

in V.

in V. Et figura. Advertant tamen Judices, quod, licet ipsis sit facta facultas procedendi de plano, ac summarie, non tamen debent præcipitanter, & levato velo procedere, sed lento gradu progredi, & diligenter factum investigare, ut veritatem attingant, cum in hoc crimine agatur de summa rerum, puta, vita, fama, & fortunis hominis.

36 Inter delicta probationis difficilis, ob sui gravitatem, & pœnas, ob quas homines maxime sibi cavent, recensetur crimen *majestatis*; sequitur proinde, quod indiciis, præsumptionibus, ac conjecturis probetur, sicut probantur alia delicta difficilis probationis. *arg. l. Si quis ex argentariis. §. penul. ff. de Eden. l. Si quando. C. Unde vi. ubi Bart.* Tamen quia gravissimum est, & severioribus pœnis vindicatur, ad ipsius probationem vehementioribus indiciis, ac præsumptionibus opus est, ut probatur *text. in l. Famosi ff. Ad leg. Jul. maiest.* Et regula generalis est, quod quanto atrocius est crimen, & gravioribus pœnis punitur, tanto magis urgentes, & vehementiores debent esse præsumptiones. *cap. literas. junct. Gloss. ubi Abb. in V. Nota quod suspicio. de Præsumpt.*

37 Et quia privilegiatissimum delictum est, ad sui probationem admittuntur etiam Testes, alias inhabiles, puta, infames; *text. in l. Famosi. ff. Ad l. Jul. maiest. l. In quæstione eo. tit. arg. Cap. Per tuas de Simon.* Item accusati de crimine; Mulieres, socii criminis, modo verisimilia deponant, & infames non sint; fratres contra fratres; Judæi contra Christianos; pariter Perjuri, dummodo verisimilitudine coadiuventur; Minores quoque, qui poterunt etiam torqueri; Pupilli pariter, & laici contra Clericos, ac vice versa, ut pluribus probat *Decian. lib. 7. cap. 45. a num. 4. ad 17.* Testesque singulares in hoc crimine probant, *Giga. de Crim. læs. maiest. Tit. Quomod. & per quos. prob. Quæst. 8. Boss. eo. tit. nu. 117. apud Decian. l. cit. nu. 8.* Probant pariter Testes cortinati, nempe ii, qui existentes post cortinam audierunt tractatum contra Principem, *Decian. l. cit. nu. 23.* Soli tandem inimici repelluntur ad testificandum in hoc delicto; isti enim, ut diximus *Par. p. Tit. Testes*, de jure naturæ a ferendo testimonio arcentur. Verum est, quod supradicti Testes inhabiles admittuntur ad probandum factum principale, non autem adminicula *arg. authen. Si dicatur. in fin. ubi Bald. C. de Test.* Et quamvis in reliquis delictis, accusatore non probante, Reus sit absolvendus, *argum. cap. final. de Calumn.* tamen regula fallit in crimine *læsæ maiestatis*, in quo quantumvis accusator non probaverit, Reus tenetur probare suam innocentiam, ut habetur *l. Si quis C. Ad l. Jul. maiest.*

38 Sicut autem in aliis probationibus hoc crimen privilegiatum est, ita etiam in tortura, quæ est species probationis; Unde illi, qui in cæteris delictis torqueri non possunt, in hoc indifferenter torquentur, ut Doctores, & Milites, ut dicunt *l. Nullus. C. Ad leg. Jul. majest. l. Si quenquam. C. de Epi. & Cler. l. Decisiones. C. de Quæst.* & idem dicendum est de quibuscumque in dignitate constitutis; nulla enim dignitas in hoc crimine excusat a tormentis *l. 3. & 4. C. Ad leg. Jul. maiest.* Clericus etiam in Sacris constitutus poterit in Causa hujus criminis torqueri, *Card. in cap. Cum in contemplatione. de Reg. iur. Præpos. in cap. Præsbyteri ll 1. ℣. In ead. gloss. 6. q. 1.* si de eo crimine esset diffamatus: *text. in cap. Nullus. 6. q. 1.* moderata tamen debet esse tortura, & non debet per laicum Judicem infligi *Gloss. in cap. Illi. cap. Præsbyteri. 5. q. 5.* Minor itidem pariformiter potest torqueri, ut scribunt *Grammat. Cons. 60. nu. 14. & Capyc. Decis. 130. num. 55.* & omnes supradicti non solum, si sint Rei torquentur, sed etiam si sint accusatores, aut Testes, ut post *Gigantem Tract. de Crim. læs. maiest. Tit. Quam. & per quos probet Quæst. 28. nu. 7.* scripsit *Decianus lib. 7. cap. 46. n. 4.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

- 39 *Pœna Rei de læsa maiestate.*
  - *Ultimo supplico sunt afficiendi.*
  - *Quilibet potest eos impune occidere.*
  - *Etiamsi post mortem probaretur eorum crimen.*
  - *Pater Reus de hoc potest occidi a filio, & vice versa, absque pœna parricidii.*
- 40 *Infames sunt, & eorum stemmata gentilitia tolli debent.*
  - *Eorum memoria post mortem damnatur.*
- 41 *Confiscantur eorum bona.*
  - *Amittunt omnia, quæ sunt de Iure Civili.*
- 42 *Eorum filii privantur hæreditate paterna.*
  - *Non possunt succedere in bonis exterorum.*
  - *Hæredes sunt paternæ infamiæ.*
- 43 *Excipiuntur ab hac pœna filii emancipati ante Crimen Patris.*
  - *Item adoptivi.*
  - *Filii emancipati non sunt de familia.*
  - *Excipiuntur pariter Nepotes, & filii Clerici, & filiæ.*
- 44 *Amittunt Rei de læsa maiestate omnes feudos.*
  - *Si crimen est in primo capite, etiam Reorum agnati amittunt feudos.*
  - *Ipsi, ac eorum filii amittunt ius sepulcrorum, munera publica &c.*
  - *Supradictæ pœnæ, quæ sunt de iure, nunc regulantur ad nutum Principis offensi.*
- 45 *In hoc Crimine punitur affectus pro effectu.*
  - *Complices eadem pœna puniuntur, ut principales.*
- 46 *De iure Canonico Rei huiusmodi sunt excommunicandi.*
- 47 *Clericus Reus de læsa maiestate, an amittat privilegium fori, & Canonis, controvertitur.*
- 48 *Melior sententia est, quod amittat utrumque, & probatur.*
- 49 *Quidquid sit de iure, Judices laici de facto procedunt in Clericos Reos de hoc.*

39 QUoad pœnas hujus criminis, multiplices, & gravissimæ in vitam, bona, & famam sancitæ sunt. Prima autem est mors corporalis delinquentis, ut textualiter habetur in *l. Quisquis. C. Ad leg. Jul. maiestatis*. Mortis porro genus est per ignem, vel per dissectionem in quatuor partes; vel per aliam atrociorem formam, ut testatur *Farinac. Quæst. 116. nu. 2.* Lege *Romanorum* affectans Principatum, & ideo Reus *maiestatis* in Remp. Romanam poterat a quovis impune occidi, ut ex *Livio, Dione, Plutarcho, ac Valerio Maximo* notat *Decian. lib. 7. cap. 39. num 4.* Et pœna hæc, prout scripsit *Bart. in Extravag. Ad reprimendum. in V. Rebellando. num. 13. arg. l. 3. §. Transfugas. ff. de Sicar.* adhuc est in usu; & procedit ista conclusio, etiamsi rebellis esset occultus; In tantum quod, si post mortem probaretur fuisse talis delicti Reum, occidens evaderet impunitus, ut dicunt *Doctores Ruin. Bart. Giga. Ancharan. Boss. & Gramm. apud Decian. l. cit. num. 6.* Ac ampliatur eadem doctrina etiam ad Patrem *læsæ maiestatis* Reum, qui potest a filio occidi, absque eo quod crimine parricidii delinquat, *arg. l. Minime. junct. gloss. ff. de Relig. & sumpt. fun.* Hæc autem procedunt in foro fori, non vero foro animæ;

ſic enim occidens mortaliter peccaret.

40 Pariter infames redduntur, Rei *læſæ maieſtatis*, ita ut eorum gentilitia inſignia, quæ vulgo *arma* vocantur, ac eorum nomina a locis publicis deleri, & tolli debent, *arg. l. Eorum ubi D. D. communiter ff. de Pœn.* & eorumdem effigies debent pingi capite ad terram verſo, ac per pedem ſureis ſuſpenſæ, & qui tales imagines delet, pœna quingentorum aureorum tenetur *l. Si quis id quod. ff. de Juriſd. omn. Jud.* Omneſque alias pœnas ſubeunt, quibus juxta leges percelluntur infames, nempe conſecutione honorum, munere ferendi teſtimonii &c. Inſuper eorum memoria etiam poſt mortem damnatur, ut dicunt *l. penult. & ultim. C. Ad leg. Jul. maieſt. l. fin. ff. eo. tit. l. Ex iudiciorum. ubi gloſ. in V. Maieſtatis. ff. de Accu. cap. in Summa. 14. qu. 1.* Verum eſt, quod non proceditur contra memoriam defuncti; ſed tantum quando crimen eſt contra Rempublicam, aut contra perſonam Principis, ut vult *Gloſſ. in l. penult. in V. Meminiſſe. C. Ad leg. Jul. maie. Ulpian. in l. fin. ff. eo. tit.* nempe quando crimen eſt in primo capite *læſæ maieſtatis*. Quamvis autem damnetur memoria poſt mortem ita delinquentis, non tamen in ejus cadaver infertur moleſtia, ut deducitur ex *l. Si quis. C. Si Reus vel accu. ubi Angel. in V. in text. l. 1. ff. de Pub. iudic. ubi Imol. Giga. Tit. de Pœn. com. crim. læſ. maie. quæſt. 33. Decian. lib. 7. cap. 39. num. 39.*

41 Pariter bona delinquentis crimine *læſæ maieſtatis* confiſcantur, ut dicitur *l. Eorum. ff. Ad leg. Jul. majeſt. l. Quiſquis. C. eo. tit.* & ipſe amittit omnia, quæ ſunt de jure civili, quæ etiam ipſa nomine bonorum veniunt; & ſic, cum jus præſcribendi ſit de jure civili, *l. 1. & 3. ff. de Uſucapio*, ipſe amittit tales jus; Patitur pariter mediam capitis diminutionem, qua Civitas, & omnia, quæ de jure civili competunt, amittuntur: *l. Amiſſione. §. 1. ff. de Capit. dimin. §. Minor. Inſt. eo.* Itidem perdit omnia beneficia ſibi competentia jure municipali, ſive ſtatutario, nam & hæc ſunt de jure civili: Amittit inſuper omnem juriſdictionem activam, ſi quam habet, juriſdictiones enim ſunt juris civilis, & jure publico introductæ *l. 1. ff. de Juriſd omn. Jud.* In ſumma omnia bona amittit, ita ut dicatur, quod rebellis nihil habet in bonis, ut ſcripſit *Abb. Conſ. 19. nu. 3. lib. 2.* Perdit etiam actiones omnes, ſibi civiliter competentes, quas ſingillatim recenſere prolixum eſſet; & qui eas vult videre, adeat *Decianum lib. 7. cap. 40. a num. 14. uſq. ad 46.* ac *Farinacium q. 116. a num. 2. uſq. ad 146.* qui de illis abunde loquuntur.

42 Inſuper filii illius, qui Reus eſt hujus criminis, a materna, avita, & omnium proximorum hæreditate arcentur, de teſtamentis extraneorum nihil capere poſſunt, infamiæque paternæ ſunt hæredes, ut dicunt *l. Quiſquis. §. Filiis. C. Ad l. Jul. majeſt. l. Quando. C. de Bon. proſcr. Novel. 134. cap. final.* & hoc non ſolum, de jure civili, in crimine *læſæ maieſtatis* humanæ, ſed etiam de jure Canonico *text. in cap. Urgentis. de Hære. cap. Quicunque. §. Hæretic. cap. Cum ſecundum. cap. Ut commiſſi. §. Privandi. eo. tit. in 6. cap. Felicis. de Pœn. eo. lib.* in caſu hæreſis, in qua læditur divina *maieſtas*. Et quamvis dura, ac ſevera nimis viſa ſit aliquibus hæc animadverſio, tamen juſtiſſima convincitur per ea, quæ fuſe ſcribit *Jacob. Pignatel. Conſult. 54. Tom. p.* qui materiam ad partes diſputat, & contrarias rationes evertit.

43 Excipiuntur vero a ſupradicta pœna filii emancipati ante delictum *læſæ maieſtatis*, ut tenuit *Gloſſ. in cap ſi quis eum militibus. in V. Filii vero 6. q. 1.* communiter approbata, & ratio eſt, quia emancipatus deſinit eſſe de familia *L. Quin etiam. §. final. ff. de Rit. nuptiar.* Excipiuntur pariter filii adoptivi, quia non ſunt conjuncti ſanguine, ut tenent *Cin. Salycet. Giga. apud Decian. lib. 7. cap. 41. num. 6.* Itidem excipiuntur Nepotes, qui in odioſis non veniunt nomine filiorum, ut ibidem probat idem *Decianus num. 7.* Inſuper excipiuntur filii delinquentis, qui ſint Clerici, iſti enim non ſubjacent dictis pœnis, ut volunt Doctores *Archid. Turrecremat. Afflict. Imola. Giga. apud Decian. loc. cit. n. 11.* eo quod legibus imperialibus non ligantur. Ulterius filiæ Rei *læſæ majeſtatis* excipiuntur etiam ipſæ: in odioſis enim ſexus fœmineus non comprehenditur cum maſculino *l. Si quis id, quod, ubi Jaſon. & Dec. ff. de Juriſd. omn. Jud.*

44 Privantur itidem filii omnibus, ac quibuſcunque feudis tam paternis, quam antiquis, & ex pacto, & providentia devolvendis, ut ſentiunt Doctores communiter *Iſern. Afflict. Giga. apud Decian. l. cit. n. 24.* Et ſi crimen *majeſtatis* fuerit in perſonam Principis, etiam agnati delinquentis privantur feudis, ad quos vocantur. *cap. 1. An ille qui interf. fratr. Dom. ſu. Bald. Alex. Anani. Dec. Grat. Paris. Decian. loc. cit. nu. 25.* Pariter filii Reorum, ut præfertur, privantur omni beneficio juris; amittunt ideo etiam jura ſepulchrorum *l. 1 §. Interdum. ff. de ſuis & legit.* Item inſignia gentilitia, quæ vulgo vocantur *arma Domus*, ut vult *Caſſaneus Catalog. glor. mundi Par. 1. Conſid 42.* Inſuper paterna infamia ipſos afficit, *l. Quiſquis. C. Ad leg. Jul. maieſt. cap. Quæro. §. Utrum. 6. qu. 1.* unde nec publica munera, nec honores, nec dignitates conſequi poſſunt. Hæc quidem ſunt, quæ de jure civili habetur ex *l. Quiſqis. C. Ad leg. Jul maieſt.* toties citata: tamen hodie de conſuetudine non ſervantur, ut poſt *Socinum Conſil. 275. col. 2. V. Confirmatur* ſcribit *Decianus. lib. 7. c. 41. n. 48.* attento maxime, quod in caſibus *læſæ maieſtatis* in primo capite, Principes procedunt ad libitum, independenter a legibus Imperialibus, cum Superiorem non agnoſcant.

45 Tandem ſciendum eſt, quod, cum in aliis criminibus, quamvis atrocibus non eadem pœna puniatur affectus pro effectu; in hoc delicto diverſa eſt ratio, nam tum de jure, tum de conſuetdine ex *l. Quiſquis in princip. C. Ad leg. Jul. maieſt. Bart. Cyn. Salycet. Angel. Caſtren. Covarru. Jaſo Menoc. apud Farinac. Quæſt. 116. num. 147. Bict. Quæſt. 110. nu. 7.* punitur affectus pro effectu. Itemque pari pœna, qua principalis delinquens, punitur conſulens, auxilians, aut quoquomodo participans in hoc crimine, *Farinac. Quæſt. 113. num. 258. l. 1. ff. Ad leg. Jul. maieſt.*

46 Supradicta quidem de jure civili ſunt; de jure autem Canonico rebelles, perduelles in Principem, ſive Rei *læſæ maieſtatis* humanæ, ſunt excommunicandi, ac bonis omnibus ſpoliandi juxta *Concilium Toletanum ſextum cap. 14. & Vormatienſe primum cap. 43. laure. Epitom. Cano. Verb. Rebellis.* ſed quoad pœnarum executionem, pœnæ laicæ abſorbent pœnas canonicas; ideo de his ſatis dictum.

47 Quid autem de Clericis, aut aliis Religioſis Reis de hoc delicto in ſuum Principem temporalem. Eos non eſſe proprie Reos de crimine *læſæ maieſtatis* autumat poſt *Clarum quæſt. 36. num. 27. Farinacius Quæſt. 111 num. 261.* ſed tantum proditionis; tamen privari, ipſo facto, omni privilegio fori, & Canonis docent *Boſſius tit. de For. compet. num. 139.* & idem *Clarus q. 36. num. 27.* citati a *Pignatello, Conſ. 124. num. 3. lib. 1.* moti a *cap. Perpendimus. de ſent. Excom.* Unde inferri poſſit, quod a Judice laico poſſint puniri. Negant alii *Conincb. Diſp. 14. num. 159. Layman. Sayr. Suar. Dian. apud Pignatell. loc. cit.* volentes, quod ex tali capitulo Clericus Reus *læſæ maieſta-*

tis

tis (ibi enim dicitur, quod Sacerdos ille se jactabat filium Regis, & seditionem fecit, ac bellum movit, forte ad Regnum occupandum, quæ omnia sunt delicta *læsæ maiestatis*) probatur, quod solummodo amiserit privilegium Canonis, non vero fori: proinde ab Ecclesiastico Judice erat judicandus.

48 Sed meo videri, huic sententiæ repugnat manifeste *textus* illius *capituli*. Si quidem dicit ibi *Papa*, quod, si Sacerdos ille vere commiserat illa crimina, *Comes*, qui eum fustigare, & suspendio necare fecerat, non habebat necessitatem adeundi *Papam* pro absolutione ab Excommunicatione. Noto autem, quod *Comes* ille faciendo Reum fustigari, & suspendi, processit, ut Judex, qui fustigationem ante suspendium præceperat, judicialiter procedendo. Noto pariter, quod duæ sunt Excommunicationes latæ contra offendentem Clericum in hoc casu; una est lata contra iniicientes manus violentas in Clericum; alia est in violantes immunitatem Ecclesiasticam, & ambæ excommunicationes sunt *Papæ* reservatæ. Si ergo in illo capitulo *Papa* dicit, *Comitem* illum non habere necessitatem adeundi *Sedem Apostolicam* pro absolutione, signum est, in nullam censuram incidisse; & hoc non alia de causa, nisi quia Sacerdos ille privilegium Canonis, & fori amiserat.

49 Quidquid vero sit de jure, scio Principes de facto in casus contingentia, si lædatur *Majestas* in primo capite, procedere per suos Judices, & ultimo supplicio Reos afficere. An bene, an male procedant, judicent, non homines quamvis docti; nam horum quivis proprio studio in Principem, aut Ecclesiasticum, aut laicum præoccupatur. Sed judicet Deus,

§. VII. Hæresis.

SUMMARIUM.

1 *Hæresis diffinitio.*
2 *Pertinacia est de ratione essentiali hæresis.*
3 *Ad Hæresim incurrendam debet præcedere Baptismus.*
Cathecumenus non potest esse hæreticus.
4 *Hæresis est contra solos articulos fidei.*
5 *Hæresis non est contra omnes articulos, sed circa aliquos tantum.*
6 *Hæreticus est triplex mentalis, extraneus, & mixtus.*
7 *Hæreticus manifestus, & occultus, qui.*
Occultum est, quod quinque tantum sciunt.
8 *Hæreticus formalis, & suspectus de hæresi quis dicatur.*
Hæresis formalis requirit expressam declarationem hæretici, quod ita credat, ut dicit.
Et quod articulus ab eo negatus sit diffinitus de fide.
9 *Suspectus de hæresi, quis dicatur.*
Suspicio levis, vehemens, ac violenta.
Suspectus de levi, quis sit.
Suspectus de vehementi quis dicatur, & quomodo differat a suspecto de levi.
Suspicio violenta, quæ?
Habet necessariam connexionem cum hæresi.
Gradus præsumptionis pendent ab arbitrio Judicis.
Testibus dare fidem est Judici arbitrarium.
10 *Hæreticus lapsus, & quis relapsus dicatur.*
11 *Relapsus proprie, & improprie, quis sit.*
12 *Relapsus improprie dicitur quatuor modis, qui explicantur.*
13 *Hæretici principales, fautores, ac credentes hæreticis, qui sint.*
14 *Magis declaratur, qui sint credentes hæreticis.*
15 *Hæretici affirmativi, ac negativi, qui sint.*
16 *Hæretici pœnitentes, ac impœnitentes.*
17 *Hæretici Magistri, & discipuli, qui.*
Dogmatistæ, qui vocentur.
Quando hi tradantur Curiæ sæculari.

1 Quia *hæresis* crimen læsæ Majestatis divinæ est, post tractationem de læsa Majestate humana, de *Hæresi* loquendum est, *Hæresis* igitur potest diffiniri, quod sit *error intellectus voluntarie assertus ab homine Baptizato, ex parte contrarius Catholicæ fidei*. Dicitur notanter *error ex cap. Maiores. cap. Achatius. il 2. 24 Quæst. 1. cap. Qui. il 2. 24. q. 3.* nam juxta Canones *hæresis* vocatur *error*, & sane *intellectus*; nam sicut vera fides consistit in actu intellectus asserentis veritatem, ita *hæresis* huic contraria erit actus ejusdem potentiæ.

2 Dicitur secundo *voluntarie assertus*, cum enim *hæresis* peccatum atrocissimum sit, nec peccatum detur sine actu voluntatis, *text. in cap. Sicut crim. 32. q. 5.* sequitur, quod *error* iste, qui dicitur *hæresis*, sit voluntarius. Voluntas autem ad eam se habet, non quoquomodo, sed cum pertinacia, ac obstinatione, actu nempe voluntatis fixantis intellectum in assentiendo errori, quem scit, aut dubitat opponi veritati, quæ traditur ab Ecclesia; siquidem, juxta *D. August. relat. in cap. Dixit. & in cap. Qui in Ecclesia 24. quæst. 3.* & *D. Thom. 2. 2. Qu. 5. art. 3.* communiter receptos pertinacia in errore est de ratione essentiali *hæresis*.

3 Dicitur tertio *ab homine Baptizato*, nam sicut per Baptismum suscipit homo veram fidem, & fit membrum Ecclesiæ, ita non potest per *hæresim* esse contrarius Ecclesiæ, nisi Baptismum susceperit. Hinc sequitur Cathecumenum, aut alium, non rite baptizatum, si haberet pertinacem errorem contra aliquem articulum fidei, non posse dici hæreticum in foro externo, quoad incurrendas pœnas, ut cum communi docet *Anton. a Spir. Sanct. de Just. & iur. Tract. 2. Disp. 2. sect. 3. num. 45. & 46.*

4 Dicitur quarto *contrarius Catholicæ fidei*, quia dantur alii errores, contrarii aliis veritatibus, tum in scientiis naturalibus, tum in moralibus: *hæresis* autem est error, contra fidem Ecclesiæ Catholicæ a Deo revelatam, & sicut quodlibet vitium alicui virtuti opponitur, sic virtuti fidei opponitur vitium *hæresis*.

5 Dicitur quinto *ex parte*, nam si omnem fidem in Baptismo susceptam aliquis negaret, iste incideret in Apostasiam, quæ in plus se habet, quam *hæresis*; ambæ quidem sunt species infidelitatis, sed Apostasia negat universaliter omnes articulos fidei; *hæresis* autem nonnullos tantum, & sic opponitur fidei, non totaliter, sed tantum *ex parte*.

6 A vitio *hæresis* denominatur homo hæreticus, qui plures patitur divisiones, alius enim est hæreticus mentalis, alius externus, alius mixtus. Mentalis dicitur ille, qui suum errorem in mente retinet, nec illum nutu, verbis, aut actibus, ullo modo exterius indicat. Externus est, si aut verbis, aut factis, se hæreticum demonstrat, non tamen credit interne id, quod per verba, aut facta externa indicat se credere. Mixtus autem est, qui interne credit contra veram fidem, & cum hoc per verba, aut facta indicat, & manifestat errorem, quem nutrit interne.

7 Secunda divisio est inter hæreticum manifestum, & occultum, sive secretum. Manifestus, ut habet *text. in cap. Super quibusdam. Extra. de Verb. sign.* est, *qui contra fidem Catholicam publice prædicat, aut profitetur, seu defendit errorem, vel qui coram Prælatis suis convictus est, vel confessus, vel ab eis sententialiter condemnatus super hæretica pravitate*. Publice

ce autem quis dicitur prædicare, qui prædicat coram pluribus, quam quinque personis, u.m, juxta *Gloss. in cap. Manifesta*. 2. q. 1. *occultum dicitur, quod quinque sciunt*; unde infertur a contrario, quod si sciunt plures quam quinque, erit manifestum, & hoc tenet *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 9. *Quæst.* 16. *num.* 93. cum quo sentio. Oportet autem, quod audientes intellexerint ea, quæ prædicando docuit; si enim essent centum audientes, & tantum duo intelligerent idioma prædicantis, non posset dici, quod publice prædicasset, nam qui ejus idioma non intelligunt, perinde est, ac si non adessent: illi autem duo soli, qui intelligunt, non sufficiunt ad reddendam prædicationem manifestam. Occultus autem dicitur, qui non habet conditiones manifesti supra expressas.

8 Tertia divisio est in hæreticum formalem, & suspectum de hæresi. Hæreticus formalis est, qui negat firmiter, & ex corde aliquem articulum fidei certum, & expresse ab Ecclesia diffinitum, quem scit esse talem, & ab Ecclesia omnibus propositum tanquam credendum, exprimendo se illum non credere. Ubi notandum est, quod negatio de articulo debet esse copulata cum expressa declaratione credendi ejus oppositum, *Albertin. de Agnosc. Quæst.* 8. *num.* 8. *Carena Par.* 2. *Tit.* 1. *nu.* 49. Ratio est, quia sicut verus fidelis corde credit, & verbis profitetur, se credere veritatibus Catholicis, juxta illud *Apostoli ad Roman. cap.* 10. *V.* 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, ita formalis hæreticus hæc duo debet copulare ad constituendam suam infidelitatem, puta, quod verbis neget veritatem Catholicam, & quod asserat, se ita firmiter credere, prout negat. Notandum etiam, quod articulus negatus, oportet, quod sit clare diffinitus, & propositus ab Ecclesia omnibus fidelibus credendum; si enim negaret, quod in opinione hominum, etiam Sanctorum est, sed nondum ab Ecclesia de fide diffinitum, hæreticus non esset censendus, quia non negaret articulum certum de fide, sed tantum, ut est in opinione hominum.

9 Suspectus autem de hæresi est ille, qui probatur dixisse, aut fecisse aliquid, ex quo Judex rationabiliter movetur ad præsumendum, aut suspicandum, illum esse hæreticum. Porro talis suspicio est triplex, nempe levis, vehemens, & violenta. Levis est, quæ oritur ex conjecturis levibus, ut pote non habentibus magnam connexionem cum hæresi, ut qui frequenter blasphemat, dicitur esse leviter suspectus de hæresi, ut dicunt *Decianus Tract. crim. lib.* 5. *cap.* 35. *num.* 47. & *Menochius de Præsumpt. lib.* 5. *Quæst.* 100. *num.* 1. Vehemens est, quæ oritur ex verbis, vel factis, ex quibus frequenter, & ut plurimum deducitur eum, qui talia facit, vel dicit, esse hæreticum, ut dicunt Doctores. *Farinac. quæst.* 187. *Sousa lib.* 1. *cap.* 10. Hæc autem differt a levi, non ex frequentia eorundem specie actuum, ut putat *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 10. *quæst.* 3. *num.* 36. sed ex frequentia actuum specie diversorum, ut pote, si quis Missam in diebus festis raro, aut nunquam audiret; diebus abstinentiæ, ac jejuniorum carnes comederet; nec coronam, nec alia signa, quæ plerumque solent super se ferre Fideles, portaret, ut chordam *B. P. Francisci*, aut zonam *S. Augustini*, aut habitum *B. V. M. de Monte Carmelo*; imo irrideret talia portantes; sacras imagines domi suæ, aut in Camera nollet tenere, & Idololatras vocaret eas adorantes; confessionem auricularem, nec in Pascate, nisi adactus comminatione Censurarum, faceret &c. Profecto, cumulatis his omnibus indiciis, vehementer redditur iste suspectus de hæresi. Violenta suspicio est, quæ oritur ex verbis, aut factis, ex quibus fere semper colligitur, quod illa dicens, seu faciens, sit hæreticus, quia necessariam habent connexionem cum hæresi, ut Doctores firmant *Ricciul. de Jur. personar. lib.* 5. *cap.* 11. *num.* 14. *Sousa lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 7. *Farinac. Quæst.* 181. *num.* 45. *apud Bordon. loc. cit. num.* 37. Talis esset, si quis sacras imagines frangeret, ac pedibus conculcaret; diceret melius sentire de illis *Turcas*, ac *Judæos*, quam Christiani; diceret Christianos illas colentes, antiquam idololatriam continuare; non eurandam doctrinam, quam de his tradunt *Concilia Oecumenica*, quæ facta sunt ab hominibus, qui potuerunt vendere falsa pro veris, cum, juxta dictum *Psalmographi Psalm.* 115. *V.* 11. *omnis homo mendax*; & ideo non aliud attendendum, nisi, quod manifeste traditur in sacra scriptura, in qua expresse vetatur adoratio imaginum, quæ est idololatria &c. His dictis, & factis, certe iste violenter suspectum se redderet de *hæresi Iconoclastarum*. Dicendum tamen, quod gradatio præsumptionis, nempe levis, vehementis, ac violentæ pendet etiam a judicio, quod ex verbis, aut factis format Judex. Sicuti enim a mente Judicis pendet, Testibus dare fidem debilem, fortem, aut indubitatam, *text. in l. Testium*. §. *Idcoque ff. de Testi*. ita etiam arbitrii sui est (a ratione tamen regulati) ex dictis, ac factis Rei, (quæ sunt tanquam Testes internæ suæ fidei) formare de illa præsumptionem vehementem, aut violentam.

10 Quarta divisio hæreticorum est, quod alius dicitur simpliciter *lapsus* in *hæresim*, alius autem *relapsus* vocatur, *lapsus* simpliciter in hæresim dicitur, qui a fide Catholica semel descivit, & aliquod falsum dogma professus est; vel qui inter hæreticos natus, a parentibus in fide hæreticali educatus est. *Relapsus* vero est, qui abjurata semel hæresi, denuo a fide Catholica descisicit.

11 Dupliciter autem quis dicitur hæreticus *relapsus*, nempe proprie, & improprie. *Relapsus* proprie ille dicitur, qui post abjuratam semel *hæresim* de formali, de qua fuerat convictus, aut confessus, in eandem specie *hæresim* iterum relabitur, ut habetur *text. in cap. Ad abolendam*. §. *Illos*. *quoque*. *de Hæret*. Pariter, quamvis non præcesserit abjuratio de formali, sed tantum purgatio Canonica circa aliquam *hæresim*, si post factam purgationem, in eandem *hæresim* formaliter inciderit, *relapsus* dicitur juxta *text. in cap Excommunicamus*. §. *Adiicimus*. *de Hæret*.

12 Improprie *relapsus* dicitur multis modis. Primo, qui uno judicio abjuravit de vehementi aliquam *hæresim*, si postea in secundo judicio probatur, (aut convictus per Testes, aut per suam confessionem) quod in eandem specie *hæresim* formaliter inciderit, per fictionem juris, ut habet *text in cap. Accusatus* §. 1. *de Hæret. in* 6. dicitur *relapsus*. Secundo, dicitur *relapsus* ordine inverso a primo, nempe, quando quis in primo judicio abjuravit de formali aliquam *hæresim*, & post, in alio judicio probatur de eadem specie *hæresis* vehementer suspectus, ut dicunt Doctores. *Menoch. Alphons. de Castro. Bursat. Farinac. Castro Pal. apud Bordon. Sacr. Tribun. cap* 9. *Quæst.* 28. *nu.* 105. Tertio est; cum quis, abjurata aliqua *hæresi* in specie, ac omnibus aliis *hæresibus* in genere, denuo incidit in *hæresim* diversam tamen specie ab ea, quam primo abjuravit, ut habetur in *text. in cap. Accusatus*. §. *Eum vero*. *de Hæret. in* 6. Intelligitur autem, quod abjuratio de *hæresi* in specie fuerit de formali, sed de aliis *hæresibus* in genere sit abjuratio, non quidem de formali, ac si abjurare omnes universaliter *hæreses* esset professus, sed per modum adjuncti. Quarto est, cum quis, qui abjuravit

ravit de formali, probatur concludenter esse fautor hæreticorum, ut habetur in proxime citata Decretali, *text. in d. cap. Accusatus. §. Ille quoque. de Hæret. in 6.* quis autem dicatur esse fautor hæreticorum, infra dicetur.

13 Quinta divisio est in hæreticos principales, fautores, & credentes hæreticis. Hæreticus principalis est, qui *hæresim* profitetur, & non differt ab hæretico formali. Fautor hæretici est, qui commissione, vel omissione facit aliquod servitium hæretico, in causa *hæresis*, defendendo, receptando, consulendo, ut dicunt Doctores, *Pegna Par. 2. Comment. 78. ℣. Trifariam. Carena Par. 2. Tit. 4. init. Farinac. Sayr. Salelles apud Bordon. loc. cit. cap. 10. Quæst. 16. num. 69.* Oportet autem, ut quis dicatur fautor hæretici, quod ipse faveat sciat eum, cui favet, esse hæreticum: & quod faveat praecise in causa *hæresis*, quamvis non intendat illius *hæresim* defendere, ut post *Suar. de Fide Disp. 24. sect. 1. num. 7.* ait *Carena. Par. 2. Tit. 4. num. 40.* Exemplum est, si *Caius* hæreticus, quæsitus ad capturam a familia Inquisitoris, occultaretur a Sejo in domo propria, & adjuvaretur ad fugam; Sejus diceretur fautor Hæretici, quia illi auxiliaretur in causa *hæresis*, ob quam ad capturam quærebatur. Talis fautor est suspectus de *hæresi*, ut colligitur ex *cap. si quis. cap. In eos cap. Sicut. cap. Si adventus. cap. Excommunicamus. §. Credentes de Hæret. cap. 2. cap. Accusatus. eo. tit. in 6.* an autem sit suspectus de levi, aut de vehementi, relinquitur arbitrio Judicis, juxta circumstantias facti, ut optime scribit *Bordon. Sacr. Tribunal cap. 10. Quæst. 16. nu. 74. in fin.*

14 Credentes Hæreticis sunt, qui distincte, vel confuse credunt erroribus, seu doctrinis hæreticorum. Distincte quidem, quando aliquis credit articulum hæreticalem, quem hæreticus prædicat, aut docet. Confuse autem, quando aliquis credit esse verum, quidquid hæreticus dicit. Sive distincte autem, sive confuse quis credat hæretico, patet, quod credens est vere, ac formaliter hæreticus. Ratio est, quia sive implicite, sive explicite credit contra veritatem fidei articulum hæreticalem ab hæretico prædicatum.

15 Sexta divisio est in hæreticos affirmativos, ac hæreticos negativos. Hæreticus affirmativus est, qui coram Judice fatetur falsam fidem, quam habuit, & eam paratus est detestari, ac abjurare; & cum hoc temperantur pœnæ. Negativus autem est, qui per integros Testes, plene convictus de mala fide, quam tenuit, persistit in negatione criminis, protestando, se semper retinuisse fidem Ecclesiæ Catholicæ; iste autem traditur brachio sæculari, ultimo supplicio plectendus, dummodo convictus sit de formali *hæresi* per Testes, nullam penitus patientes exceptionem, qui deponant Reum asseruisse, *se credere illum falsum articulum*, & hoc non joco, aut inconsiderate, sed scienter, ac volenter. Addit *Bordon. loc. cit. cap. 9. Quæst. 30. nu. 125.* aliam conditionem, nempe quod delictum, super quo convictus fuit, sit recens, non antiquum, ita ut verisimiliter credatur illius oblitus, oblivio autem præsumitur spatio decennii.

16 Septima divisio est in hæreticos pœnitentes, ac impœnitentes. Pœnitentes sunt, qui ante, vel post sententiam, eos pœnitet de suo errore, ac *hæresim* abjurant; & quidem, si ante sententiam pœniteant, quamvis omnem pœnam non effugiant, cum iis tamen mitius agitur; si autem post, sera est pœnitentia, quæ metu pœnarum expressa præsumitur; proinde in nullo relevat, ac ea non obstante, ad ordinariam pœnam devenitur. Impœnitens vero est, qui nullo modo vult a suo errore recedere, & pertinaciter persistit in *hæresi*; & hic traditur brachio sæculari.

17 Octava divisio est in hæreticos discipulos, aut Magistros. Hæretici discipuli sunt, qui hæreticam doctrinam sibi traditam, profitentur, non curant autem illam ampliare docendo. Magistri autem sunt, qui voce, ac calamo *hæresim* prædicant, & scriptis divulgant, aliosque in ea instruere procurant. *Bordonus loc. cit. Quæst. 27. nu. 97.* tales Magistros vocat Hæresiarchas, sed male; Hæresiarcha enim dicitur, qui novæ hæresis inventor est, aut antiquæ jam sepultæ suscitator. Porro Magistri hæresum jam institutarum, doctores, prædicatores, ac defensores, (ut sunt Prædicantes in terris Hæreticorum, qui ab ipsis vocantur Pastores,) rectius vocantur Dogmatistæ, ut eos intitulat *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 54. nu. 47.* Isti gravius sunt castigandi, quia magis discipuli, quia magis deliquunt, & irremissibiliter brachio sæculari sunt relaxandi, quando nempe justitia eorum pœnitentiam prævenit, & sunt in carceribus S. Officii; & in hoc sensu accipiendus est *Simanch. Enchirid. Tit. 59.* quando scripsit, quod ad pœnitentiam non sunt admittendi seminantes, docentes, ac persuadentes *hæreses*, sed omnino esse morte plectendos. Sed si sponte comparent, & corde detestentur, ac abjurent errores suos, sunt gratiose amplexandi.

Probatio.

SUMMARIUM.

18 *Hæreticum aliquem esse, non potest realiter plene probari.*
19 *Probatio, quod aliquis sit hæreticus, est tantum præsumptiva.*
20 *Ad hæreticum convincendum, quot Testes requirantur, controversum est.*
21 *Ad Probationem, requiruntur tres Testes.*
22 *Dignitas Testium non assecurat a falsitate.*
23 *Opinio, quod Testes debeant esse contestes.*
24 *Impugnatur dicta opinio.*
25 *Probatur, quod sufficiunt Testes singulares.*
26 *Testes inhabiles admittuntur ad probandum hæreticum.*
Non admittuntur tamen sine tortura.
Non admittuntur ad probanda indicia, sed substantiam criminis.
Numerus Testium debet supplere eorum inhabilitatem.
Quatuor Testes inhabiles ad minus requiruntur, ad plene probandum.
27 *Consanguinei possunt cogi ad testificandum contra consanguineum in causa hæresis.*
28 *Indicia, quæ faciunt ad probandum suspectum de hæresi.*
Primum indicium est, si Catholicus ducat Hæreticam in uxorem.
29 *Secundum est favor impensus in hæreticum ex causa hæresis.*
Suspicio deducta ab hoc indicio, an sit levis, aut vehemens, petendum a circumstantiis.
30 *Tertium est defensio hæretici; & qualis esse debeat.*
31 *Defensio præstita hæretico, ut inducat suspicionem, debet esse extrajudicialis per viam facti.*
32 *Quartum indicium est nimia familiaritas, ac conversatio cum hæreticis.*
33 *Quintum est institutio hæretici in hæredem.*
Clerici relinquentes hæreticos hæredes, excommunicabuntur etiam post mortem.

Etiam

Etiam si eis faciant donationem inter vivos.
Laicis Catholicis prohibitum est ditare ex legato, donatione, aut hereditate hæreticas.
Contra facientes fiunt de levi suspecti de hæresi.
34 *Sextum indicium est impedimentum præstitum, ae hæreticus puniatur.*
Hoc indicium facit præsumptionem de vehementi.
Conjunctio sanguinis cum hæretico minuit gradum hujus præsumptionis.
35 *Septimum indicium est retentio librorum hæreticorum.*
Controversia inter Doctores, an tales libri inducant suspicionem hæresis.
36 *Traduntur casus, in quibus libri inducant suspicionem hæresis.*
Per scripturam potest probari formaliter hæreticus.
37 *Alia indicia veniunda ex circumstantiis facti, committuntur arbitrio Judicis.*

18 Circa probationem criminis *hæresis*, quantumvis communiter dicatur, quod possit fieri probatio plena, & concludens de formali hæretico, Ego, salva Doctorum reverentia, dicerem, quod non realiter; sed tamen, quia leges tradunt, aliquem posse dici convictum per Testes de *hæresi* formali, captivandus est intellectus in obsequium legis, & illi obsequi, non autem de illa disputare. Ratio autem, quia dico non posse fieri probationem realem de formali hæretico, est, quia formalis hæreticus, ut supra vidimus, est, qui pertinaciter credit, & negat articulum, quem scit, esse traditum ab Ecclesia Catholica credendum. Unde quiditas hujus criminis consistit in voluntario errore intellectus; porro isti actus sunt interni, qui non cadunt sub sensu; Testes autem non possunt testificari, nisi de eo, quod sensu perceperunt; sequitur proinde, quod de tali falsa credulitate Hæretici, nequeunt testificari, & ideo nec plene probare.

19 Nec dicendum, Testes posse deponere de dictis, scriptis, & factis, ex quibus *hæresis* arguitur in sic affirmante, se credere. Quia non raro tum dicta, tum facta sunt contraria intentioni; ita ut, quis possit aliquid dicere, & docere alios, quod tamen ipse non credit; sed ad sic docendum moveatur timore, spe, aut alia interna passione, cujus non do exempla, ne nimius sim. Possunt ergo ad plus Testes deponere de actibus, tantum externis, quæ sunt indicia quidem actus interni, non tamen de necessitate concludentes, & sic probatio hæretici formalis non erit realiter plena, sed tantum præsumptiva. Sed quia, ut dicebam, lex determinat, quod talis probatio habeatur, tanquam plena, & per eam possit dici Reus convictus, legi obediendum est.

20 Prima igitur probatio est, quæ fit per Testes, qui audierunt Reum profitentem articulum hæreticum, ac dicentem, *se ita credere*, aut viderunt factum hæreticale, ut spuere in Imaginem Crucifixi, pedibus crucem conculcare &c. Quæstio hic intrat, quot Testes requirantur ad probandum. Et quidem omnes Doctores conveniunt, quod ad probandum quodvis indicium, sive leve, sive vehemens, duo Testes requiruntur, & sufficiunt, & circa hoc difficultas non est. Controversia est, quot Testes requirantur ad hoc, quod quis dicatur convictus de hæresi. Dissentiunt in hoc Doctores, & *Mascard. de Probat. conclus. 855. num. 2.* recensent 18 qui afferunt, duos Testes sufficere, fundati super illo dicto Salvatoris, *in ore duorum, vel trium Testium stat omne verbum*. Alii autem ab eodem relati *num. 3.* dicunt, durum sibi videri hominem bonæ opinionis, & famæ, ad dictum duorum Testium, de tanto crimine condemnari; volunt proinde, quod tres Testes integri requirantur, ut quis possit dici convictus.

21 Ego in secunda sum sententia, quæ fundatur in famosa Decretali, *text in cap. Excommunicamus. il 1. §. Adjicimus. Extra. de Hæret.* in qua *Papa* jubet omnibus Episcopis, ut per se, aut alios idoneos, bis, aut saltem semel in anno visitent suam Diœcesim, præsertim in locis, in quibus fama sit, hæreticos habitare, *& ibi tres, aut plures boni testimonii viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam jurare compellant*. Ex hoc textu ita arguo. Placet stat, tres, aut plures Testes, quos in citata Decretali jubet *Papa* examinari, esse in ordine ad faciendam inquisitionem, ut patet, & concedunt *Simanch. Cathol. instit. Tit. 51. nu. 8.* & *Pegna ad 3. par. Direct. Inquis. quæst. 71. Comm. 126. §. Horum omnium*, qui sunt opinionis contrariæ, & putant evadere vim argumenti, dicendo, quod *Papa* ibi loquitur de facienda inquisitione, non autem de probando hæretico; & quidem ex hac Decretali haberi, quod tres Testes requiruntur ad inquisitionem, sed ad convincendum hæreticum sufficiunt duo. Sed quid ineptius tali responsione, quæ ita convellitur? Sic arguo. Communis sententia Doctorum est, quod minores probationes requiruntur ad inquisitionem, maxime generalem faciendam, quam ad constituendum, & fortiua ad convincendum Reum; ita ut quodlibet indicium leve, solaque fama sufficiat, ut possit ad inquisitionem devenire; sed pro hac in citata Decretali, *Papa* vult tres Testes examinari ad minus, quomodo igitur debent, ad convincendum hæreticum sufficere duo? Quomodo in causa tam gravi, in qua agitur de vita hominis; & truncata, & diminuta Reorum est defensio, ut scribit *Ja. a Roy. de Hæret. par. 2. Assert. 4. num. 103. §. Neque erit temerarium.* fidendum est duobus tantum Testibus, quorum nec dantur nomina Reo ad defensionem?

22 Nec valet respondere, quod exacta diligentia, quam faciunt Inquisitores, in indagandis exceptionibus, quas possent contra Testes proponere ipsi Rei; ac status, dignitas, & gravitas Testium, qui majores omni exceptione, in hoc casu adhibentur, assecurat Reum, ne ipsi fiat injustitia. Quia dignitas, gradus, ac publica existimatio Testium non assecurat, quin possint aliquando calumniari, ut patet in Testibus contra *Susannam*, qui erant Judices populi; nec diligentia Inquisitoris potest indagare exceptiones personales inimicitiæ, quæ aliquando secreta est, & quas solus Reus potest facere, & probare. Unde concludendum plures Testes, quam duos, requiri ad Reum convincendum.

23 Non minor est controversia, an in probando aliquem esse formalem Hæreticum, requirantur de necessitate Testes contestes, an potius sufficiant Testes singulares, singularitate adminiculativa. Multi enim graves Doctores volunt, requiri omnino contestes, alii autem, tum numero, tum auctoritate pares, sustinent sufficere Testes singulares, & hos omnes recenset *Mascard. de Probat. Conclus. 856. nu. 1. & 3.* In hac controversia Ego firmiter teneo, quod per Testes singulares possit aliquis probari Reus, & contraria sententia est in damnum Catholicæ fidei periculosa.

24 Probavimus *Par. p. Tit. Probationes. num. 3. 4. & 5.* & non semel in hoc Opusculo repetivimus, quod in delictis iterabilibus, Testes singulares probant, tempusque, ac locus, per quæ Testes redduntur contestes, esse quid accidentale, nec facere ad substantiam probationis; & rationes, ad hæc allatas non repetimus. Hoc solum considero, quod, si vera esset contraria opinio, Hæreticus dogmatista pos-

sit

ſet perverſis doctrinis impune totam Civitatem inficere; nam ſciens, nihil poſſe contra eum probari, niſi per conteſtes; ſua falſa dogmata ſingillatim, & ſecreto ſuis diſcipulis inſtillaret. Tali caſu, omnes diſcipuli eſſent ſingulares; nihil ergo probabunt, niſi indicia ad torturam? Et quis concedet hoc?

25 Concludendum ergo, quod, ſi eadem in ſpecie *hæreſis* eſt repetita, ut ſi quis diceret, *purgatorium nullum dari*; aut ſi eſt hæreſia in genere, ut pote, ſi quis accuſaretur ut *hæreticus Calviniſta*, & probaretur, quod modo dixerit, *ſe non credere purgatorium dari*; modo *ſub panis, ac vini ſpeciebus contineri tantummodo figuram Corporis Chriſti*; modo *inutilem eſſe Confeſſionem auricularem*; modo *nihil proficere intercesſionem Sanctorum*; modo *ſolam fidem abſque operibus juſtificare hominem &c.* & de his ſoli adeſſent Teſtes ſingulares adminiculativi, qui deponerent de eadem in ſpecie repetita *hæreſi*, aut de diverſis, ad unum tamen finem tendentibus, puta, ad *Calviniſmum*, tales Teſtes deberent copulari, & concludenter probare *hæreſim*, prout etiam ſentit *Bordon. Sac. Tribunal. cap. 33. quæſt. 39. num. 45. V. Notandum*. & ratio eſt, quia omnes iſtæ propoſitiones hæreticales eſſent ab uno principio, puta, a ſecta *Calvini* omnia iſta tradentis, & una aliam adjuvat.

26 In favorem autem fidei, etiam Teſtes alias inhabiles ad teſtificandum admittuntur *arg cap. In fidei. cap. Accuſatus. §. licet. de Hæret. lib. 6.* ut excommunicati, perjurii, ſocii criminis; hæretici etiam, ac Judæi, ut multis, more ſuo, cumulatis probat *Maſcard. de Probat. Concluſ. 857. num. 3. & ſeqq.* Tamen tales Teſtes, ut pote infames, non debent admitti ſine tortura; *Gloſſ. in l. 3. §. lege Julia. in V. Palam. de Teſt. text. in l. Ob carmen. §. In ea. ff. eo. tit.* & non admittuntur ad probanda indicia, ſed tantum ſubſtantiam criminis, *arg. cap. Per tuas. il 1. de Simo.* pariterque non admittuntur, quando proceditur per viam accuſationis, ſed quando tantum Judex ex officio inquirit, ut habet *Gloſſ. in cap. In fidei in V. Inquiſitionis de Hæret. in 6.* non enim ita privilegiata eſt accuſatio, velut inquiſitio. Tales porro Teſtes, ſi tantum duo ſunt, non faciunt plenam probationem, ſed tantum præſumptionem, quæ ſufficit ſolummodo ad torturam, aut ad pœnam extraordinariam. Oportet proinde, quod defectus inhabilitatis ſuppleatur, tum a numero majori Teſtium, tum a veroſimilibus conjecturis, tum a conditionibus Reorum inquiſitorum, ſi nempe ſint malæ famæ. quæ omnia liquent ex textu Decretalis *in cap. In fidei junct. Gloſſ. in V. Deponitur. de Hæret. in 6.* quæ ſic habet, *ſi ex veriſimilibus conjecturis, & ex numero Teſtium, aut perſonarum (tam deponentium, quam eorum, contra quos deponitur) qualitate, ac aliis circumſtantiis, ſic teſtificantes, falſa non dicere præſumantur*. Si autem quæratur, quot numero Teſtes hujuſmodi requirantur ad plene probandum, ac convincendum: dico, quod debent eſſe ad minus quatuor. Ratio eſt, quia, ut probavimus ſupra *num. 21.*, ad convincendum hæreticum tres requiruntur Teſtes conteſtes omni exceptione majores. Dum igitur inhabiles hujuſmodi patiuntur exceptionem, oportet, quod per numerum, eorum inhabilitas ſuppleatur, & ſic oportet, quod ſint plures, quam tres; & ſi unus, aut plures ſint inhabiles pluribus titulis, oporteret ad hoc, quod eſſent plures, quam quatuor, ut tali pacto vincerent omnem inhabilitatem.

27 Privilegium etiam aliud habet hoc delictum, ut nempe, deficientibus aliis probationibus, cogi poſſunt conſanguinei ad ferendum teſtimonium contra conſanguineum. Unde deducit *Gloſſa in cap. literas. in V. de fratre*, quam ſequuntur *Abbas num. 8. de Præſumpt. & Speculator Tit. de Teſt. §. de Teſt. compulſio. V. ſed nunquid frater*, fratrem cogi poſſe ad teſtificandum adverſum fratrem, & pariter filium contra Patrem, uxorem contra Maritum, familiares tandem contra Dominum, ut docent *Navarus in cap. Inter verba ſi q. 3.* & *Royas Singul. 5. Ampliat. 6. num. 29. & 30.* & horum omnium ratio eſt, quia magis deferendum eſt Religioni, quam ſanguini, & magis Deo, quam parentibus obediendum eſt *arg. cap. Relatum. de Sent. excommu. cap. Quiſquis me n. 11. quæſt. 3.* unde dicebat S. Ambroſius *præferenda eſt Religio neceſſitudini; pietas propinquitati*.

28 Ad probandum autem aliquem ſuſpectum de *hæreſi*, multa ſunt indicia, quæ ſingillatim expendemus. Primum indicium eſt, ſi quis Catholicus ducat in matrimonium mulierem hæreticam; Unde *Clem. VIII. Bull. Cum ſicut. 26. Julii. 1596.* vetuit Italis habitare extra Italiam in locis, in quibus publicus cultus Catholicæ Religionis non exercetur; & inter alia vetuit, §. 2. ne Itali ineant matrimonium cum Mulieribus hæreticis; & concludit, quod in contrafacientes *poſſit per locorum Ordinarios, & inquiſitores hæreticæ pravitatis, uti de hæreſi ſuſpectos, procedi*. Concluditur igitur, quod per matrimonium cum fæmina hæretica, redditur quis ſuſpectus de *hæreſi*.

29 Secundum indicium eſt favor impenſus in hæreticos ex cauſa *hæreſis*, ut deducitur ex *cap. Si quis. cap. In eos cap. Si adventus. de Hæret. cap. Accuſatus. eo. tit. in 6.* in quibus fautores hæreticorum ſubduntur Inquiſitoribus. Cum autem iſti procedere non poſſint, niſi contra hæriticos formales, aut de *hæreſi* ſuſpectos, ſequitur, quod ex favore præſtito hæreticis, quis reddatur ſuſpectus de *hæreſi*. An autem hæc ſuſpicio ſit levis, aut vehemens, conjectandum eſt ex circumſtantiis facti, quo impenſus eſt favor. *Caſtro Pal. Par. 1. Tract. 4. diſp. 7. Salell. Regal. 101. Bordon. cap 10 num. 74. in fin.*

30 Tertium indicium eſt defenſio hæretici, quæ poteſt tripliciter contingere; nempe aut defendendo doctrinam; aut protegendo armis; aut pro illis advocando in judicio. Quantum ad primum modum, oportet, quod defenſio ſit de articulo continente expreſſam *hæreſim*, non autem, quod ſit de aliis diſciplinis, ut phyſicis, metaphyſicis &c. nam defenſio hæretici ſumitur reduplicative, hoc eſt, ut defendatur hæreticus, qua talis, & contemplatione *hæreſis* ſuæ; qui autem defenderet hæreticum circa ſuam doctrinam Phyſicam, non defenderet hæreticum reduplicative, ſed ſpecificative ſumptum, nempe non in ea aſſertione, in qua hæreticus eſt, ſed in alia, ſecundum quam hæreticus non eſt. Quod, ſi defenderet quis articulum hæreticum, (non gratia diſputationis, ſed aſſeveranter,) iſte eſſet hæreticus formalis, quia nemo aſſeveranter defendit id, quod non credit; defendens autem alio modo, puta, in aliis opinionibus non ſpectantibus ad fidem, nulla incurritur ſuſpicio *hæreſis*. Si ſecundo modo, defendatur hæreticus armis, ne capiatur, ne contra eum exequatur ſententia lata, occaſione hæreſis &c. incurritur ſuſpicio levis, aut vehemens juxta facti circumſtantiam; ut ait *Simanca de Cathol. inſtitut. Tit. 15. num. 9.* Si tertio modo, diſtinguit *Bordon. loc. cit. nu. 85. V. Tertii generis* dicendo, quod, ſi Advocatus patrocinatur ſine licentia Inquiſitoris, eſt ſuſpectus vehementer de *hæreſi*; ſi vero adeſt licentia, & patrocinium non ſit æquum, eſt ſuſpectus de levi. Sed videre neſcio, quomodo licentia Inquiſitoris minuat ſuſpicionem, ſi Advocatus, ultra fas, defenſionem Hæretici paret.

31 Dico ergo, quod defenſio, quæ inducit ſuſpicionem *hæreſis*, eſt quæ fit per viam facti extra judicium,

dictum, quæquа illa fit; non autem, quæ per viam juris judicialiter fit. Nam potest Advocatus, imo tenetur intra limites justitiæ præstare Reo inquisito de *hæresi* patrocinium; aut impugnando dicta Testium, per quæ non probatum remanet concludenter delictum; aut modum procedendi, quia non sunt servatæ in eo regulæ Canonicæ; aut dicendo de nullitate processus, quia in eo pleræque interrogationes sunt suggestivæ; aut excipiendo contra Testes, quia non reddunt causam sui dicti, vel sunt inimici, animose deponentes, singulares obstative &c. Nec tamen rationabiliter potest formari in Advocato suspicio, quod male per hoc sentiat de fide, & compar sit Reo in delicto *hæresis*, aliter posset dici, quod omnes Advocati criminales essent suspecti de furto, latrocinio, lenocinio &c, quia defendunt fures, latrones, lenones, quod esset ridiculum asserere.

32 Quartum indicium est nimia conversatio cum hæreticis, commorando cum ipsis; eorum prædicationibus interessendo; intimam confidentiam cum ipsis habendo; munera reciproce mittendo; cum ipsis negotiando &c. Talis autem conversatio non inducit vehementem suspicionem *hæresis*, quia potest provenire, aut a naturali simpatia, aut ab utilitate temporali, quam Catholico ex tali conversatione advenit, absque hoc, quod in ejus maculatam fidem consentiat, aut inclinetur. Sed, ut dicunt Doctores, *Farinar. Quæst.* 182. *num.* 166. *Carena Par.* 2. *Tit.* 4. *nu.* 68. *Simanca Cathol. Instit. Tit.* 11. *nu.* 9. considerandæ sunt qualitates personarum, circumstantiæ conversationis, & alia accidentia, ex quibus fieri possit præsumptio levis, aut vehemens de consensu in errores hæreticorum.

33 Quintum indicium est, si Catholicus instituat hæreticum, suum hæredem, legatarium, aut donatarium. Equidem in *cap. Si quis, & in cap. In eos. Extra. de Hæret.* interdicitur omnibus Ecclesiasticis sub pœna excommunicationis, etiam post mortem ferenda, ne hæreticos, quamvis consanguineos instituant hæredes. *Gloss.* autem *in cap. In eos. in V. Nihil conferant. de Hæret.* ampliat dispositionem textus, etiam ad largitionem inter vivos, ex quo textus ipse absolute ait, *Nihil conferant*, (puta Ecclesiastici hæreticis) non restringendo ad institutionem ex testamento post mortem; unde deducit, quod intelligendum etiam sit de donatione inter vivos. Extendunt autem Doctores dictam dispositionem ad laicos; non quidem, quoad incurrendam dictam excommunicationem, sed tantum, quoad substantiam conclusionis, quod nempe non liceat Catholico ditare hæreticum, neque per institutionem in testamento, neque per viam legati, aut donationis inter vivos. Fundamentum est, quia ob *hæresim*, privatus est quis successione hæreditaria *text. in cap. Excommunicamus. il* 1. §. *Credentes. de Hæret.* unde deducitur, quod pari modo prohibitum sit, hæreticos instituere hæredes: & quia quis ditari potest, ita ex legato, aut donatione inter vivos, sicut ex hæreditate, ideo in odium *hæresis* prohibetur Catholicis, quoquomodo bona sua in hæreticos conferre; & si quis hoc faciat, eum esse de *hæresi* suspectum, ut concludunt Doctores, *Socin. Sen. in cap. Si quis. nu.* 1. *de Hæret. Farinac. Quæst.* 190. *n.* 108. *Menach. lib* 5. *Præsum.* 6. *nu.* 33. *Carena. Par.* 2. *Tit.* 4. *n.* 71. sed profecto debilis est talis suspicio, nam plerumque tales institutiones, aut legata fiunt contemplatione agnationis; unde non potest ex hoc capite induci præsumptio vehemens.

34 Sextum indicium est impedimentum præstitum, ne hæretici debitis pœnis coerceantur, neve officiales Inquisitionis possint libere contra eos procedere ad punitionem; & quidem hoc potest multipliciter contingere, juxta modos varios impediendi, expressos in *Constit. B. Pii V. Si de protegendis. Cal. April.* 1569. Isti porro sunt de *hæresi* vehementer suspecti, ut scribunt *Eymericus Direct. Inquisit. Par.* 2. *Quæst.* 56. *num.* 2. ac *Farinarius Quæst.* 182. *nu.* 70. nisi conjunctio sanguinis cum hæretico illos salvet; quanquam hæc non sufficiat ad elidendam totaliter suspicionem, sed tantum ad transferendam de vehementi ad levem, ut observat *Pegna ad direct. Inquisit. Par.* 2. *Comm.* 79. *lit. B.*

35 Septimum indicium est inventio librorum hæreticorum de fide tractantium. Circa hoc vero controversia est inter Doctores, an talis inventio inducat suspicionem *hæresis*, *Mascardus de Probat. Conclus.* 863. *per tot.* postquam multos Auctores pro, & contra retulit, concludit *num.* 6. hoc remitti arbitrio Judicis, qui ex aliis indiciis venari potest, an in casu locum habeat talis præsumptio. Realiter, si libri reperiantur in domo alicujus, qui literas nescit; aut libros ipse non comparavit, sed cum bibliotheca ex hæreditate eos habuit; aut libri non tractant ex professo de fide; aut ex situ, pulvere, carie, qua abundant in pluteis, cognoscitur eos minime fuisse lectos, ac aliis similibus indiciis, profecto nulla potest ex his deduci maculatæ fidei suspicio.

36 Sed si libri sunt multi, & ex professo impugnant Catholicam fidem, & apparent esse frequenter lecti, & eo fortius, si sunt manu retinentis marginati, & glossæ ibi appositæ continent laudes, aut commendationes talis doctrinæ, ex quibus apparet, lectorem ibi approbasse talia dogmata, esset suspicio vehementissima, quod scriptor cum hæreticis sensisset. Quod, si aliquis tractatus inveniretur manuscriptus, in quo retinens libros hæreticos, doctrinam illorum approbasset, & novis rationibus eam roborasset, ex tali scriptura convinceretur hæreticus de formali, ut cum *Pegna, Arnaldo, & Royas* firmat *Mascard. loc. cit n.* 3. Ratio est, quia non minus aperit mentem hominis scriptura, quam locutio, imo magis; quia scriptura procedit cum ponderatione, cum aliquando sermo inadvertenter de ore fugiat; sicut ergo *hæresis* verbo prolata, declarat hominem hæreticum, ita pariter operabitur *hæresis* scripta, etiam nemine accusante, nam scriptura seipsam prodit. Hoc autem debet accipi, quando in tali scriptura non adsunt clausulæ salutares. Sed si istæ adessent, puta, *me submitto censuræ S. M. Ecclesiæ*; aut *hoc mere opinando assero*; sive *salva meliori judicio* &c. non esset locus tali censuræ. Ratio est, quia ex illis deducitur, in Scriptore non fuisse pertinaciam, sine qua *hæresis* non datur.

37 Multa alia sunt indicia, quæ concludenter per duos Testes probata, possunt causare in mente Judicis præsumptionem de *Hæresi*, quæ tamen arbitrio Judicis fuit commissa, Unum concludo cum *Clar. Pract. crimin*, §. *Hæresis. Vr. Sed hic incidenter*, quod indicia, quæ de sui natura præseferunt aliquid, quod manifesta est *hæresis*, dicuntur sapere manifestam *hæresim*, ut baptizare imagines, rebaptizare pueros, & hujusmodi; & hæc inducunt suspicionem vehementem. Quæ vero non sapiunt manifestam *hæresim*, levem tantum inducunt.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

38 *Prima pœna Hæreticorum est abjuratio hæresis.*
39 *Abjuratio quid sit, & ad eam requisita.*
40 *Abjurationis qualitas pendet a valore indiciorum.*

41 *Qui*

41 *Qui damnatus ad abjurandum de formali, & abjurare non vult, traditur brachio sæculari.*
Opinio Bordoni impugnatur.
Debens abjurare, & nolens, tradendus morti.
42 *Citatus ad comparendum ab Inquisitore, & non comparens, excommunicatur.*
Insordescens in Excommunicatione per annum, damnatur ut hæreticus præsumptus.
43 *Paratus ad abjurandum privatè, sed renuens ex verecundia abjurare publicè, an sit præsumendus hæreticus?*
44 *Non est hæreticus, nec tradendus Curiæ sæculari, sed arbitrariè puniendus.*
45 *Suspectis de levi dantur pœnitentiæ salutares.*
46 *Reo torto juxta valorem indiciorum, & neganti factum, nullæ pœnæ sunt dandæ.*
47 *Secunda pœna Hæreticorum est Excommunicatio Papæ reservata.*
Quid requiritur ad eam incurrendam.
48 *Eandem censuram incurrunt fautores, defensores &c. Hæreticorum.*
Quid requiratur, ut fautores &c. eam contrahant.
49 *Suspecti tantum de hæresi non incurrunt excommunicationem.*
50 *Tertia pœna est irregularitas, quam contrahunt Hæretici, & eorum fautores &c.*
Publica Officia important etiam Ordines Ecclesiasticos.
51 *Quarta pœna hæreticorum, fautorum &c. est infamia.*
Talis infamia est juris, ac etiam facti, si hæresis est notoria.
52 *Quinta pœna est amissio nobilitatis ex privilegio; & quando eam incurrunt filii, & Nepotes.*
53 *Sexta pœna est privatio Beneficiorum,* ipso facto, *quoad titulum.*
Quoad privationem possessionis requiritur sententia Judicis.
Inhabilitatem ad Beneficia incurrunt hæretici, & eorum filii, & Nepotes.
54 *Septima pœna est, quod Hæretici, ac fautores &c.* ipso facto, *privantur titulo; & post sententiam, possessione Officiorum publicorum.*
55 *Octava pœna est, quod hæretici privantur patria potestate.*
56 *Nona pœna est, quod hæretici post sententiam privantur omni jure in personas.*
Privantur societate uxoris.
Fidelitate vasallorum.
Jure exigendi credita a suis debitoribus.
57 *Decima pœna est, quod privantur successione ex testamento.*
58 *Undecima pœna, quod omnia bona hæreticorum confiscantur.*
Jus in bonis perdunt, ipso facto, *a puncto commissi criminis.*
Possessione bonorum privantur per sententiam.
Pendente Causa, potest hæreticus donare de bonis suis.
Post contractum capitale crimen, quis potest disponere de bonis suis; non autem in fraudem fisci.
59 *Duodecima pœna est, quod Hæretici, fautores &c. non possunt testari.*
Quæstio inutilis est, an hæc pœna incurratur, ipso facto.
60 *Tertiadecima pœna est ultimi supplicii.*
Pœna hæreticorum formalium est combustio.
61 *In quibus casibus hæretici, ac violenter suspecti tradantur brachio sæculari.*
62 *Quartadecima pœna est, quæ traditur post mortem, & est multiplex.*
Da Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.
Hæretici privantur sepultura Ecclesiastica.
Contra eos fit inquisitio post mortem.
Eorum crimen nunquam præscribitur.
Statuæ eorum comburuntur.
63 *Pœna suspectorum de hæresi, quæ.*
64 *Regulares pœnitentiati a S. Officio, quas pœnas incurrant.*
65 *Statutum pro Minoribus de observantia.*
66 *Quomodo se gerere debet Superior in executione Statuti.*
67 *Abjuratio crimen non est, sed purgat a crimine.*
68 *Non ideo, quia Religiosus detentus fuit ab Inquisitore, subit privationem, sed debet abjurasse, & pœnitentiatum fuisse.*
69 *Si abjuratio fuit publica, quid agendum a Superiore.*
70 *Quomodo sciendum, an abjuratio fuerit de levi, vel de gravi.*
71 *Si abjuratio fuit secreta, non potest Statutum exequi.*
72 *Responsum Sac. Congregationis ad dubium, quid agendum a Superiore, si abjuratio fuit secreta.*

38 QUia prima omnium pœnarum, quas hæretici incurrunt, est abjuratio, ut scribit *Farinac. Quæst.* 194.*nu.* 11. dum Reus in facie Ecclesiæ cum maximo rubore, ac ignominia cogitur suos errores fateri; ideo ab abjuratione incipiemus.

39 Abjuratio, ut eam diffinit *Bordon. Sacr. Tribunal cap.* 11. *nu.* 1. est *detestatio hæresis, juramento firmata, cum confessione fidei Catholicæ, & promissione permanendi in ea, & nunquam reincidendi in errores abjuratos, facta de præcepto Inquisitoris, & coram ipso, ac Vicario Episcopi, Testibus præsentibus, & in scriptis redigenda.* Ex qua diffinitione colliguntur, quæ sunt de illius substantia. Unum est juramentum, quod involvitur in ejus etymologia. Secundum est revocatio erroris. Tertium est promissio non recidivandi in errores revocatos. Quartum est confessio fidei Catholicæ. Quintum est promissio perpetuo permanendi in ea. Sextum est, quod fiat de mandato, & ad præsentiam Inquisitoris. Septimum, quod de ea constet in scriptis, cum fiat coram Testibus ad hoc rogatis.

40 Variatur autem abjuratio juxta varietatem probationum, quæ sunt contra Reum; quia si Reus convictus, & confessus est, se fuisse in errore hæreticali, abjurat de formali, & in abjuratione confitetur, se credidisse hæreticaliter. Si vero probationes tales fuerunt, quod Reus fuerit violenter, aut vehementer suspectus, & ipse in tormentis, juxta valorem indiciorum, sustinet, se nunquam discredidisse, abjurat quidem, sed in abjuratione non revocat errorem, quia sustinuit se non errasse in fide, sed tali actu purgat suspicionem erroris ortam ex indiciis; quod etiam fit in abjuratione de levi, sed ante hanc non datur Reo tortura ob debilitatem indiciorum.

41 Quid autem juris, si Reus nolens tantam confusionem sustinere, nollet abjurare? Respondeo, distinguendo. Aut Reus debet abjurare de formali, aut vehementi, seu levi. Si primum, debet tradi brachio sæculari, extremo supplicio plectendus, ut habet *text. in cap. Ad abolendam de Hæret.* Si vero secundum, vult *Bordon. loc. cit. nu.* 19. quod renuens abjurare, ut præfertur, debet excommunicari, & si per annum perseverat in excommunicatione, debet condemnari de hæresi, ut habetur ex *text. in cap. Cum contumacia. de Hæret. lib.* 6. & tradendus est Curiæ sæculari. Sed, pace hujus Doctoris, talis conclusio falsa est, nam aliter cantat textus, sic enim habet.

Qui versinveati fueriat sola suspicione notabiles, nisi ad arbitrium Episcopi, juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, simili sententiæ (traditionis nempe brachio sæculari) *subiacebunt*. Ex qua clarissima dispositione appacet, quomodolibet probatos suspectos de *hæresi*, si abjurare renuerint, tradendos Curiæ sæculari.

42 Et circa hoc distinguendus est casus, nam vel suspectus de *Hæresi* est in fortiis Inquisitionis, vel adhuc captus non est. Si primum, & sententiatus ad abjurationem, abjurare recusat, tradendus est brachio sæculari, ut habet citatus Textus, nam tali recusatione se manifestat hæreticum formalem, cui debetur ultimum supplicium; nam, si non vult abjurare *hæreses* indicium clarum est, quod illis credat. Si autem citatus ad comparendum obedire non vult, debet tunc excommunicari,& si per annum in tali censura insorduerit, damnatur ut hæreticus; nam sicut contumax in quovis crimine habetur pro confesso per fictionem juris, sic etiam contumax in hac causa habetur pro hæretico confesso, & damnatur tamqam hæreticus non quidem formalis (nam potest ejus contumacia oriri non ex fide maculata, sed ab inimicitia, quam habet cum Judice, aut potentia Accusatoris, metu tormentorum &c.), sed præsumptus. Et hoc manifeste patet ex textu *in cap. Cum contumacia. de Hæret. in 6.* qui sic habet *Si suspectus de hæresi, vocatus a vobis, ut de fide respondeat, excommunicationis vinculo (pro eo, quod parere subterfugit, aut contumaciter se absentat) per vos fuerit innodatus, quam si per annum animo sustineat pertinaci, ex tunc velut hæreticus condemnetar*. Ex quo textu manifeste apparet, eum esse excommunicandum, qui citatus comparere recusat, non autem, qui in fortiis est, & abjurare non vult.

43 Ponamus autem, quod damnatus ad abjurandum publice in Ecclesia, coram copiosa multitudine per sonum campanæ abjurare recuset, paratus alioquin coram Testibus pluribus in Aula Inquisitoris abjurare, posset ne iste tanquam hæreticus formalis brachio sæculari relaxari?

44 Respondeo, quod non. Ratio est, quia in tantum suspectus de *hæresi*, ac abjurare nolens, morte est puniendus, in quantum ex denegata abjuratione iste censetur velle permanere in falsa fide, de qua suspectus est; unde formalem hæreticum se prodit. Qui autem abjurare errores coram Testibus, & in loco non tam patenti (prout est Ecclesia) paratus est, ostendit se dictos errores minime tenere, & si renuit abjurare in Ecclesia, hoc esse non ex mala fide, quam retineat, sed solum ut evadat tantum ruborem, ac ignominiam coram toto populo. Cum igitur formalem hæreticum se non prodat, non est locus traditioni Curiæ sæcularis; sed alia pœna esset percellendus, ob denegatam Judici obedientiam.

45 Suspectis de levi, juxta *Bordon. cap. 10. num. 49.* leves dantur pœnæ, puta, pœnitentiæ salutares, aut mulctæ pecuniariæ, sive etiam carceres, quia delicta, ex quibus oritur suspicio levis regulariter sunt parvi momenti, unde & illis modica pœna correspondet. Hoc quidem rationabiliter dicitur. Sed quid juris, quando suspicio levis est, & non ex delicto deducta, sed ab alia causa, quæ delictum ex se minime involuit; aut levitas deducitur a debilitate, varietate, aut alia exceptione, quam patiuntur Testes, est ne locus pœnæ?

46 Dico, quod, si in tortura competenti sustinuit Reus, quod non dixit, non fecit, aut aliquo modo operatus est illud, a quo talis suspicio deduci possit, non est locus alicui pœnæ. Ratio est, quia in tormentis destruxit omne fundamentum suspicionis. Ex quo enim per tormenta evacuavit id, ex quo suspicio poterat oriri, evanescit suspicio ipsa, ita ut neque abjurationi locus sit; & hoc etiam quadrare debet in casu, ex quo deduci posset suspicio vehemens. Nam, si sustineo in tormentis me non dixisse, aut fecisse illud, ex quo, si illud commisissem, deduci posset suspicio vehemens, non possum damnari de suspecto, neque ad ullam pœnam obligari; quia illud dictum, aut factum, de quo fui imputatus, est fundamentum suspicionis, ex qua oriebatur in me obligatio ad abjurationem, ac alias pœnas; non subsistente igitur fundamento, consequenter neque locus est ædificio, quod super eo construitur, & destructo fundamento corruit ædificatum *arg. cap. Cum Paulus q. 1. l. Nam origo. ff. Quod vi, aut clam. l. Egi tecum. ff de Except. rei judicat.*

47 Alia pœna contra hæreticos formales est Excommunicatio latæ sententiæ reservata Apostolicæ Sedi *text. in cap. Ad abolendam. cap. Excommunicamus. de Hæret. cap. Noverit de Sent. Excom. Bull. Cœnæ. cap. 1.* Ad hanc incurrendam requiritur, (ultra errorem pertinacem in intellectu, per quem fit quis hæreticus formalis) quod aliquo externo signo, connexionem habente cum actu interno hæresis, illam manifestet. Ad hanc autem manifestationem non requiritur præsentia alicujus, sed sufficit illud signum exterius conjunctum cum interna malitia. Unde, si esset quis solus in remotissimo loco, qui crederet Christum non esse Deum, & submississima etiam voce proferret, *Christus non est Deus*, esset hæreticus externus, & hanc Censuram incurreret, ut cum communi docet *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 8. nu. 6.* Et mirum hoc non est, quod talis hæreticus externus, qui non posset in foro humano puniri, talem tamen Censuram incurrat. Ratio est, quia tale signum externum sufficit quidem, quod Reus in foro animæ possit ab Ecclesia puniri, cum tamen non sufficiat in foro humano.

48 Eandem censuram penitus incurrunt fautores, defensores, receptoresque hæreticorum, *text. in cap. Excommunicamus. 14. §. Credentes. de Hæret. Bull. Cœnæ cap. 1.* quamvis hæreticus non esset denunciatus, ut firmat *Sanch. Decalog. lib. 2. cap. 1.. nu. 6.* sufficit autem, quod fautor sciat illum esse hæreticum. Tamen necessarium est, quod favor præstetur, contemplatione *hæresis*, non autem alterius causæ, ut deducitur ex *cap. Accusatus. §. final. de Hæret. lib. 7.* Hoc autem esset, si fautor impediret, ne ille denunciaretur de *hæresi*, aut ne incidat in manus Judicis, sive ut evadat pœnas, & similia. Quod, si favet in alia causa, ut motivo agnationis, amicitiæ &c. non incurrit, quia non intendit favere *hæresi*, ob cujus solam causam talia pœna subitur.

49 Dictam pœnam excommunicationis non incurrunt illi, qui sunt tantum suspecti de *Hæresi*; nam non infertur expresse in Canonibus, ac *Bulla Cœnæ*, nisi contra formaliter hæreticos, ac eorum fautores, & pœnæ contra hos latæ, ut pote odiosæ, non extenduntur ad simpliciter suspectos, ut firmat *Abb. in cap. Inter sollicitudines. nu. 6. de Purg. cano.* & ex consequenti neque ad fautores istorum, ut scribit *Carena Part. 2. Tit. 4. num. 9.*

50 Tertia pœna Hæreticorum est irregularitas, ex quo enim *cap. Nos. consuetudine. 12. Dist. cap. Maximum & cap. sequent. 1. q. 7. cap. 2. §. Hæretici de Hæret. in 6.* prohibentur admitti ad officia, ac Beneficia Ecclesiastica, irregulares declarantur; & hanc pariter pœnam incurrunt *credentes, receptatores, defensores, fautores, & eorum filii usque ad secundam generationem*, dum præcipitur, quod tales *ad nullum Ecclesiasticum Beneficium, seu Officium publicum admittan-*

mittantur, text. in cap. Quicunque. §. 2. de Haret. in 6. Nomine autem Officii publici Ordines Ecclesiasticos comprehendi, docet *Navar. Manual. cap. 27. nu. 205. §. Tertio*.

51 Quarta pœna hæreticorum formalium, sicut etiam fautorum, defensorum &c. est infamia sibi delata per Imperatorem, *text. in Authen. Gazaros. C. de Haret.* & etiam firmata per Canones, dum hi, tanquam infames habent omnes, qui in jure Cæsareo infamia notantur. *text. in cap. Omnes. 6. q. 1.* Talis infamia non tantum est juris, nempe post judicialiter declaratum eorum crimen, sed etiam facti, si ad publicam notitiam devenit, ut firmant Doctores *Farinac. Quæst. 189. nu. 54. Sanch. Decal. lib. 2. cap. 26. num. 2. & Sousa lib. 3. cap. 7. num. 3.*

52 Quinta pœna est amissio nobilitatis, non tamen illius, quæ est a sanguinis claritate, sed quæ habetur ex privilegio Principis; & si talis nobilitas privilegiata incæpit ab eo, qui de *hæresi* damnatus est, eandem pœnam incurrunt ejusdem filii, ac Nepotes; si autem nobilitas ex privilegio fuit collata Avo, Abavo &c. eam non subeunt filii. Ratio est, quia sicut ad eos non derivavit ex facto Patris, ita eadem privari non debent ob delictum Patris; solus ergo Pater delinquens eam pœnam subit, ut cum *Tiraquello, Simanca, & Azevedo* firmat *Sanch. Decal. lib. 2. cap. 29. nu. 4.*

53 Sexta pœna est privatio Beneficiorum, lata in *cap. Ad abolendam. de Haret. cap. Ut commissionis. eo. tit. in 6.* Et circa hanc advertendum est, quod aut loquimur de titulo, aut loquimur de possessione Beneficii. Si primum, statim a commisso crimine Rei amittunt titulum, absque ulla declaratione Judicis, sic enim constat a Decreto *Congregationis Universalis Inquisitionis*, emanato 18. *Julii* 1556. prout refert *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 12. nu. 78.* in quo declaratur, *hæreticorum Beneficia vacare a die commissi criminis*; unde talia sibi reservat *Papa*, ut vacantia in Curia. Si vero loquamur de possessione, ad eam amittendam requiritur Judicis declaratio de crimine *hæresis* patrato. Ratio est, quia in *cap. Ad abolendam. Extra. de Haret.* sic habetur: *Si Clericus est, totius Ecclesiastici Ordinis prærogativa nudetur; & sic omni Officio, & Beneficio spoliatus Ecclesiastico, sæcularis relinquatur arbitrio potestatis.* Porro verba illa *spolietur, deponatur*, quia sunt futuri temporis, indicant factum Judicis, qui debet spoliare, ac deponere, non autem præteriti, ac si facto ipso essent spoliati. Non solum autem privantur Beneficiis, quæ possident, sed incurrunt inhabilitatem tum ipsi, tum eorum filii, ad ea consequenda, quod exprimitur in *cap. Quicunque. §. Hæretici. de Haret. in 6.* qui sic habet. *Hæretici, credentes, receptatores, ac fautores eorum, ipsorumque filii usque ad secundam generationem, ad nullum Ecclesiasticum Beneficium, seu officium publicum admittantur.*

54 Septima pœna est, quod hæretici formales, ac eorum fautores priventur, *ipso facto*, titulo, post sententiam autem possessione omnium officiorum publicorum, ut habent *text. in cap. 2. §. Hæretici. cap. Ut commissi. de Haret. in 6.* Quænam autem sint talia officia, dicitur in *cap. Excommunicamus. §. Credentes. Extra de Hæret.* ex quo habetur, quod sint esse publicum Consiliarium, ferre suffragium in publicis comitiis, aut electionibus, testificari in judicio, fungi officio Judicis, Advocati, Procuratoris, & Tabellionis, sive Notarii &c.

55 Octava pœna est, quod, ut habetur ex *text. in cap. Quicunque. §. Illorum. junct. Gloss. final. de Haret. in 6.* hæretici formales, a puncto commissi criminis, amittunt patriam potestatem, & filii eorum, ipso facto, emancipati censentur, & facti sui juris.

56 Nona pœna est, quod Hæretici formales post condemnationem, perdunt jus, quod habebant in personis sibi quoquomodo obligatis, ita ut istæ sunt [illegible]lutæ ab omni vinculo obligationis erga tales, ut habetur in *cap. Absolutos. Extra de Haret.* Proinde privatur hæreticus societate uxoris, si non revertatur ad fidem, ut scribit *Clar. §. Hæresis. V. Item propter.* Pariter fidelitate vasallorum; dominio servorum; obsequio famulorum, & quovis alio titulo, cujus respectu aliquis sit sibi obligatus. Sed quid de Servis (*Italice schiavi*) qui pecunia sunt empti, aut in bello capti, ut *Turcæ, Mauri, Guineenses &c.* qui sunt peculium domini? Et quid de debitoribus, qui hæretico ex contractu sunt obligati? Solvuntur ne illi servitute, & isti obligatione solvendi debitum? Dico, quod non; sed servi transeunt in potestatem, ac dominium fisci, & debitor, qui ante sententiam poterat solvere creditori hæretico, post ejus damnationem tenetur solvere fisco. *Sanch. Decal. lib. 2. cap. 24. nu. 8.* Ratio est, quia, ut modo dicam, omnia bona hæretici confiscantur, cum autem inter bona computentur servi, & jus exigendi credita, hinc est, quod & servi, & creditores maneant fisco obligati.

57 Decima pœna est, quod, post sententiam, hæreticus non potest succedere ex testamento, nec aliquid acquirere ex legato, donatione &c. ut cavetur utroque jure *text. in l. Manichaos §. 1. in fin. C. de Haret. & in cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes. Extra. de Haret.*

58 Undecima est, quod omnia bona hæretici formalis, post sententiam condemnationis, actu confiscantur, ut utroque jure cavetur *text. in cap. Manichæos. §. 1. Auth. Gazaros. C. de Haret. cap. Vergentis. cap. Ad abolendam. cap. Excommunicamus. il 1. §. Damnati. eo. tit.* Distinguitur autem de dominio, & possessione bonorum. Nam Dominium, sive propietas bonorum deperditur, *ipso facto*, a puncto commissi criminis, ut *text. in cap. cum secundum. de Haret. lib. 6.* declaravit Bonifacius VIII. Possessio autem non, sed requiritur declaratio Judicis Ecclesiastici, quod crimen fuerit commissum, ut fiscus laicus possit ad actualem apprehensionem devenire, ut in eadem *Decretali* habetur. Pendente vero causa, Reus valide facit suos, bonorum suorum fructus, *arg. l. Fructus. ff. de Rei vindi.* nam, lite pendente, possessor facit fructus suos, *Gloss. in cap. Hæc in V. Debeant. 3. q. 6 & in cap. Non liceat. in V. & cum fructibus. 12. q. 2.* unde & ex bonis ipsis potest facere donationes, & alienationes, dummodo non faciat in fraudem fisci; donationes enim factæ post contractum capitale crimen, sed ante sententiam valent, dummodo in fraudem fisci non fiant. *text. in l. Post contractum. ubi Gothofr. lit. B ff. de Donat.*

59 Duodecima pœna est, quod hæretici, ac illorum fautores, defensores &c prohibentur testari, ut habent utraque jura *text. in l. Manichæos §. Præterea. C. de Haret. & in cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes. eo. tit.* An autem talis pœna incurratur, *ipso facto*, post commissum crimen, an tantum post sententiam, controvertunt Doctores. *Farinacius Quæst. 190. num. 89.* opinatur incurri, ipso facto; sed *Sanchez Decal. lib. 2. cap. 24. num. 3.* cum aliis volt, quod requiratur sententia. Profecto inutilis est talis quæstio; nam si hæreticus testetur ante sententiam, cum statim, post eam, sua bona fisco applicentur, testamentum ejus nullum est, quia hæredes ab eo instituti nihil capere possunt ex bonis suis confiscatis. Melior certe est sententia, quod, ipso fa-

so facto, privetur jure testandi. Ratio est, quia, si ipso facto privatur proprietate suorum bonorum, ut numero superiori dictum est, non habet ipse bona propria, de quibus testari possit.

60 Tertiadecima pœna est ultimi supplicii, non quidem universaliter, & clare expressa in jure Cæsareo, (nam in hoc explicite pœna capitalis lata est tantum contra hæreticos Manichæos) *l. Ubicunque. l. Manichæos. C. de Hæret.* sed implicite reperitur in *l. Gazaros. C. de Hæret.* in qua dicitur, quod *longe gravius sit æternam, quam temporalem offendere Majestatem*; & cum contra lædentes Majestatem terrenam sancita sit pœna ultimi supplicii, hæretici autem Rei sint de læsa Majestate divina, consequens est, quod contra istos Decreta sit pœna mortis. Unde de universali consuetudine scribit *Clar. §. Hæresis. V. sed quæro*, quod pœna hæreticorum sit combustio, quod tamen intelligitur post strangulationem. Quia tamen in jure Canonico nulla sancitur pœna mortis, & hæretici condemnantur solum a Judice Ecclesiastico, ultima pœna est, quod ab Ecclesia relaxantur brachio sæculari.

61 Traduntur porro hæretici, aut suspecti violenter de *hæresi* in decem casibus, quos recitat *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 12. Quæst. 19. nu. 133.* Primo. Hæreticus relapsus. Secundo hæreticus formalis impœnitens. Tertio hæresiarcha, aut hæreticus Dogmatista. Quarto non Sacerdos celebrans Missam. Quinto non Sacerdos audiens Confessiones Sacramentales. Sexto abutens sacra Eucharistia. Septimo negans unitatem, ac Trinitatem Dei. Octavo negans conceptionem Jesu Christi de Spiritu Sancto. Nono negans perpetuam virginitatem Beatissimæ Virginis Mariæ. Decimo negans passionem, & mortem D. N. J. C. propter humanam redemptionem. Supradicti omnes clausum habent sinum Ecclesiasticæ misericordiæ, & irremissibiliter dantur neci.

62 Quartadecima pœna est, quæ datur post mortem, & est multiplex, nam decedentes in *hæresi* privantur sepultura Ecclesiastica; *cap. sicut. cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes de Hæret cap. 2. eo. tit. in 6.* insuper pro illis orandum non est; *cap. Firmissime. cap. Sicut. de Hæret.* præterea contra eos inquiritur etiam post mortem *cap. Sane. 24. q. 2. init.* ulterius nunquam præscribitur eorum crimen, ita ut eorum nomina damnentur, & statuæ comburuntur, ut dicunt multi Doctores. *Simanca. Griff. Sanch. Sousa Diana apud Bordon. loc. cit. num. 137.*

63 Supradictæ quidem pœnæ latæ sunt contra convictos aut confessos de *Hæresi*. Pœnæ autem de hæresi suspectorum tantum, præter illas, quæ eis dantur ab Inquisitoribus juxta gradationem criminis, si tales suspecti laici sint, nullæ habentur præter Infamiam facti, ac juris, ut scribit *Thæsaur. de Pœn. V. Hæretici suspect. cap. 4.*

64 Si autem Regulares sint pœnitentiati a S. Officio per pœnitentias quasvis, quæ non sint simpliciter salutares, eo ipso sunt inhabiles ad omnes gradus ac officia suæ Religionis, etiamsi compleverint tempus pœnitentiæ, vel receperint gratiam: & si ipsi promoveantur, tam promoventes, quam promoti incurrunt privationem officiorum, ac vocis activæ, ac passivæ, ad quæ non possunt restitui, nisi a Papa, aut Congregatione S. Officii: & ad eosdem spectat rehabilitatio illorum, qui fuerunt ab Inquisitoribus, ut præfertur, pœnitentiati; ut constat ex Decreto, super hoc emanato a *Congregatione Inquisitionis*, quod per extensum refertur a multis. *Diana Par. 4. in fin. Bullarum. Peyrin. ad Const. 9. Paul. V. num. 20. Bordon. Sacr. Tribu. cap. 27. num. 36. Trimarch. de Sollicit. Disp. ult. n. 49. Sanctor. de Pœn. cap. 22. fol. 298.*

65 Nos Minores de observantia utraque, habemus ulteriorem, strictioremque pœnam, expressam in Statutis Generalibus Ordinis *cap. 7. §. 6. num. 73.* quæ sic habent, *Qui in Sanctæ Inquisitionis officio de levi abjuraverit, ad actus legitimos; qui vero de gravi, ad omnia Ordinis officia, inhabilis existat.*

66 Circa quod Statutum dubitandum venit, quomodo gerere se debeat Superior in executione ejus?

67 Respondeo primo, quod antequam Prælatus privare valeat Subditum *actibus legitimis*, aut *omnibus Officiis Ordinis*, eo quia abjuraverit de levi, aut de vehementi respective, debet sibi authentice constare de secuta abjuratione. Ratio est, quia talis privatio pœna gravis est, & ideo judicialiter infligenda. Porro sententia judicialis supponit crimen probatum. Quamvis autem abjuratio crimen non sit, neque infamet, imo purget, *cap. Inter sollicitud. de Purga. cano. in fin. cap. Accusatus. cap. ad abolendam. §. Qui vero de Hæret. in 6.* tamen pœna est, quia ex indiciis criminis præcedentis procedit; si nulla enim indicia hæresis, aut levia, aut gravia præcessissent, nulla injungeretur abjuratio. Hæc quidem, prout probat, abjurantem non esse infectum hæresi, quam abjurat, non potest proprie vocari pœna, at, prout habet originem ab indiciis pœna est; sicut & tortura in cæteris criminibus, per quam purgantur indicia, pœna est, non quidem probati criminis, sed illorum indiciorum, quæ delicti præsumptionem arguunt. Cum igitur abjuratio pœna sit, quæ crimen (hoc est indicia criminis) supponit, ut locus sit privationi supradictæ, debet de abjuratione constare.

68 Sequitur igitur ex his, quod non ex hoc, quod aliquis fuerit detentus in carceribus Inquisitionis, possit privatione aliqua percelli; nam potuit quidem fuisse accusatum de indiciis inducentibus suspicionem hæresis, & ob ea captum, & detentum, ipsum autem per legitimas exceptiones se defendisse, ac probasse se minime commisisse illud factum, ex quo deducta sunt illa indicia, ob quæ Inquisitor illum detinere fecit. Probando enim eum non commisisse factum tale, non est locus ulli abjurationi, ut docuimus supra *num. 46.* Debet igitur, ut dicebamus, de secuta abjuratione constare, ut privatio supradicta infligatur.

69 In casu ergo, quod abjuratio publice facta sit, & hoc sive in Ecclesia coram toto populo, sive in Aula Inquisitoris, aut alibi coram aliquibus vocatis ultra duos consuetos Testes, qui regulariter adhibentur cum Notario ad publicationem sententiæ, debet Provincialis formiter examinare duos Testes, qui deponant se fuisse præsentes abjurationi factæ, postmodum proferre contra Reum sententiam privationis ad normam Statuti.

70 Quia vero in sententia, quam ferunt Inquisitores, non exprimitur, an sententiatus abjurare tenestur de levi, an de vehementi, talis enim qualificatio secreto fit a Consultoribus pro varietate indiciorum, ideo, ut sciatur a Prælato, an Reo infligenda sit privatio actuum legitimorum, an potius Officiorum Ordinis, observandæ sunt pœnæ Reo indictæ, ultra abjurationem. Si enim sunt pœnæ graves, ut carceratio formalis, sive claustralis; privatio audiendi Confessiones Sacramentales, aut concionandi, legendi &c. intrat tunc argumentum, abjurationem fuisse *de gravi*; pœnæ enim graves, gravia arguunt fuisse indicia, & ob ea etiam de gravi fuisse abjurationem. Si autem fuerint pœnæ leves, utpote orationes, frequentia Sacramentorum, jejunia &c., quæ dicuntur pœnitentiæ salutares, convincunt abjurationem de levi. Quamvis autem ob istas non incurrantur pœnæ fulminatæ in Decreto

Ur-

Urbani Octavi, de quo meminimus supra *num.* 64. (quia in eo Decreto exprimitur, quod pœnæ, inflictæ a S. Officio, quæ inferre debent privationem Officiorum, ac vocis activæ, & passivæ, sunt pœnæ proprie dictæ, nempe graves, non autem illæ, *quæ sunt simpliciter salutares*) tamen incurritur pœna Statuti, nempe privatio suffragiorum.

71 Dico secundo, quod, si abjuratio secreta tantum secuta fuerit, non est locus executioni hujus Statuti. Ratio est, quia Inquisitores non dant copiam authenticam sententiæ contra Reum latæ, nec eam dare possunt ex stylo sui Tribunalis, ut a pluribus Inquisitoribus didici; sequitur proinde, quod Prælati, qui judicialiter tantum possunt pœnam Statutarium prædictam infligere, eam dare nequeant, eo quia carent authentico fundamento judicii, nempe probatione, quod Reus fuerit a S. Officio pœnitentiatus.

72 Durum mihi hoc videbatur, quod nempe daretur Statutum in Ordine, quod ut in pluribus esset inobservabile, nam raro fiunt publicæ abjurationes, cum tamen frequenter accidant casus, quod Religiosi ab Inquisitoribus puniantur secreto. Super hoc consului *Reverendissimum P. Carolum Franciscum de Varisio nostrum Generalem Excommissarium, ac Supremæ Romanæ Inquisitionis Qualificatorem*; hic vero, meo nomine, dato memoriali, petiit a Congregatione S. Officii, quomodo posset Superior noster executioni demandare dispositionem præfati Statuti, in casu abjurationis sacretæ, cum de ea constare facere impossibile sit. Eminentissimi autem Patres per subsequens Rescriptum responderunt *Feria Quarta, die* 26. *Novemb.* 1698. *Eminentissimi dixerunt, quod observetur Decretum Urbani Octavi, emanatum de anno* 1626. *contra Regulares pœnitentiatos a S. Officio*. Ex tali responsione liquido apparet intentum Eminentissimorum Patrum esse, quod tale Statutum servetur tantum in casu abjurationis publicæ, seu in terminis Decreti Urbani Octavi, puta, in casu gravis, ac veræ pœnitentiæ, quæ supponit abjurationem de gravi; non autem pœnitentiæ salutaris, quæ datur post abjurationem de levi.

TITULUS TERTIUS

De Delictis contra Paupertatem.

SUMMARIUM.

1 *Paupertas est de essentia status Religiosi.*
Super paupertatis voto nequit Papa dispensare.
Examinata a Moralistis faciunt ad forum animæ.

2 *Quilibet Pistor suum panem laudat.*
Æque damnanda aviditas in augendis divitiis, ut in quærendis eleemosynis.
De his vitiis non damnandus Ordo, sed ejus professores.

3 *Religio quævis, ab Ecclesia approbata, perfecta est.*
Earum varietate ornatur Ecclesia.
Dives Abraham Sanctus fuit, Lazarus mendicus in Paradisum evectus.

4 *Dubium, an damnabilior sit Religiosus, cupidus augendarum divitiarum; an qui professam paupertatem violat importuna mendicatione:*

5 *Agendorum in hoc Titulo enumeratio.*

1 PAupertatis votum ita de statu Religiosi essentia esse, ut neque super ea possit per Summum Pontificem dispensari, textualiter habet *Decretalis Innocentii Tertii. in cap. Cum ad Monasterium de Stat. Monac.* De hac communiter scribunt, qui de rebus Regularibus loquuntur, & quamplures quæstiones examinant; quæ faciunt ad forum animæ, nec quadrant pro nobis, qui judicia forensia, & de rebus tantum criminalibus agimus. Examinent porro illi vota solemnia, & simplicia *paupertatis*; item statum *paupertatis*, tum in communi, tum in particulari; agiteutque, num ad perfectionem acquirendam magis conducat, nec ne, *paupertas* etiam in communi, & centum alias quæstiones; Nos de illis non tractabimus.

2 Hoc unum adverto, in controvertendis illis quæstionibus, quemlibet scribentem pro statu proprio pugnare, ac varie ad ejus exaltationem sentire, ut sic verificetur illud Adagium. *Quilibet Pistor panem suum laudat*. In omni statu invenitur, quid carpatur; & æque damnanda est aviditas augendi divitias in iis Ordinibus, qui bona possident in communi, & iis in immensum extendendis, nunquam dicunt, *sufficit*; sicut eorum, qui nihil habentes in communi, in eleemosynis conquirendis nimis soliciti sunt, & ad improprietates deflectunt, dum communis bonorum proprietas ipsis denegatur. Culpa hæc non est *Status* eorum, nec culpandus Ordo, nec ejus Institutor, Regula, aut Constitutiones.

3 Parentes enim Religionum, Spiritu Sancto afflati, optimo consilio, ac politia Ordines suos instituerunt, & quælibet Religio perfecta est, licet diversa sint cujuslibet instituta; quarum diversitate ornatur Ecclesia Catholica, quæ juxta dictum Psalmographi *Psalm.* 44. ℣. 9. Astat a dextris Dei *In vestitu deaurato* charitatis, *circumdata varietate* Institutorum. Si quid carpendum in his reperitur, culpa est hominum, non eorum status; nam, ut ajebat Chrysostomus, *Non sunt carpenda hominum exercitia, sed voluntates*. *Abraham* dives sic perfectus fuit, & Deo placuit, sicut *Lazarus* mendicus, qui ad *Abrahæ* sinum mortuus convolavit; ac ita potest Deo famulari, divitis Ordinis professor, si tamen divitiis *cor non apponat*, sicut Mendicantis Ordinis Religiosus, pro Christo pauper effectus. At si ille ditiorem fieri vult Ordinem proprium, & centum modis, quos non licet explicare, in augendo censu insudat; & hic importuna quæstuatione fideles inquietat, ut nomine pauper, dives vivat, uterque contra sui Ordinis Parentem, Regulam, Constitutiones, & Institutii fidem peccat, & utraque solicitudo habendi, est perfectionis Christianæ impeditiva.

4 Nam an turpior, & damnabilior sit prima, filia avaritiæ, ambitus, ac superbiæ, & mater scandalorum; an secunda, quæ est effectus necessitatis, ac desiderii commodius, quam par sit, vivendi, judicent alii: nobis hæc disquirendi, nec otium, nec mens est. Interea in hoc *Titulo* examinabimus Delicta, quæ fiunt contra *paupertatem* a privatis Religiosis, & externo foro subjiciuntur, & sunt *Proprietas*; *Pecuniæ* (seu denariorum) *contrectatio*; *Annuorum redituum prorogatio*: *Bonorum Ecclesiæ alienatio*; *Munerum largitio*; *Furtum*; & *Usura*.

§.I. Pro-

§. I. Proprietas.

SUMMARIUM.

1 *Proprietas diversa significat.*
2 *Ante diffinitionem proprietatis, tradenda diffinitio paupertatis Religiosæ.*
3 *Paupertas Religiosa, quid sit.*
4 *Opinia circa gradus paupertatis Religiosæ.*
5 *Paupertas Religiosa est ea, quam Christus verbo, & exempla docuit.*
Renunciatio temporalium, quid importet in paupertate Religiosa.
6 *Paupertas, quam professi sunt Apostoli, in quo consistat.*
7 *Gradus paupertatis supra recensiti devlant a paupertate Evangelica.*
8 *Proprietatis delictum, quid sit.*
9 *Delictum proprietatis juxta varias Religiones variatur.*

1 PRoprietatis vocabulum æquivocum est, & diversa pro subjecta materia significat. Aliquando enim *proprietas* usurpatur pro dominio rei, sive mobilis, sive immobilis, ut voluit *Abb. in cap. 1. Natab. 2. Extra. Dec. Cau. pass & prap.* Aliquando accipitur pro *nudo jure*, quod quis habet in re, quam potest pro libito distrahere, ac perdere, quod *jus* distinguitur ab usufructu ejusdem rei, *arg. l. 1. ff. Qui mod. usu. amit. Instit. lib. 2. tit. 4* §. 1. & hæc est propria acceptio hujus vocabuli apud Jurisperitos: siquidem dominium secum vehit usumfructum illius rei, super qua dominium cadit, ususfructus etenim dicitur *l. 4. ff. de Usufruct. arg. l. 8. de Reb. auct. Judic.* pars dominii esse; proinde, quando volunt *proprietatem* accipere pro dominio, dicunt *proprietatem plenam*, importantem scilicet, & jus in re, & rei ejusdem usumfructum, seu jus utendi eadem re. Quando vero dicitur *proprietas* absolute, seu *proprietas nuda*, accipitur, ut dixi, pro nudo *jure in re*. Accipitur aliquando *proprietas*, ut contradistinguitur a dominio, ac possessione, prout scripsit *Gilbertus Nicolai Tract. de Dec. plag. FF. Min. apud Marcant. Tribu. Sair. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Concl. 2. Append. notab. Tit. 1.* & importat independentiam ab alio quovis in dominio, ac possessione rei, cujus habet *proprietatem*. A Theologis autem moralibus, ac Criminalistis Regularibus accipitur pro *crimine*, *qua quis contra votum paupertatis delinquit*.

2 Secundum ultimam acceptionem, in præsentiarum de *proprietate* tractamus: & quia ipsam bene diffinire difficile est, nisi prius de Religiosa paupertate, cui *proprietas* diametraliter opponitur, aliquid compendiose dixerimus, ideo istius diffinitionem trademus.

3 *Paupertas Religosa* igitur, ut eam optime diffinit *Fr. Petrus Marchantius* in suo celeberrimo *Tribunali Sacramentali Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Tit. 1. Conclus. 2. init. est voluntaria abdicatia omnis possessionis, dominii, & cujuscumque juris civilis, & politici, sive actualis, sive passibilis, ac etiam usus proprii ad rem quamcumque temporalem propter Deum, & Christi sequelam.* Ex qua diffinitione colligitur, quod de essentia paupertatis Religiosæ perfectæ, quam Christus suo exemplo, & Apostoli Christum sequentes imitati sunt, sit, quod pauper Religiosus pro Christo abdicet a se omne jus actuale, quod habet, & quod ex successione habere posset in re, & ad rem quamlibet temporalem; ac etiam jus civile, seu politicum utendi re temporali, retento sibi jure tantum naturali utendi re necessaria ad vitam, quod importat nudum usum facti.

4 Scio quidem alios Doctores *Suar. Tom. 3. de Relig. lib. 8. cap. 7. num. 7. Pellizzar. Manual. Regular. Tom. p. Tract. 4. cap. 2. sect. p. qu. 2. nu. 2.* constituere quatuor gradus Religiosæ paupertatis; nempe primum, quo quis nec licite, nec valide potest habere dominium rei temporalis, nec ea uti tanquam propria. Secundum, quo quis non potest licite habere dominium proprium Rei, nec ea uti tanquam propria, quamvis sit capax dominii. Tertium, quo quis incapax dominii non est, neque vi voti paupertatis tenetur statim illud a se abdicare, sed solum tenetur nulla re, ut propria uti. Quartum, quo quis ex voto non obligatur ad carentiam dominii, vel omnis usus rei, ut propriæ, sed solum ad non habenda, nec acquirenda bona temporalia, ultra certam mensuram, quæ sit necessaria ad sustentationem vitæ, juxta proprium statum.

5 Sed profecto moralis hujus metaphysicæ speculationes, examinatæ ad pondus sanctuarii, inveniuntur minus habentes. Non negarim, paupertatis votum regulari non posse juxta supra datas gradationes paupertatis; & etiam Religiosa nonnulla sodalitia, auctoritate Ecclesiæ roborata, secundum easdem, instituta vigere; tamen perspicuum est, ea non profiteri, presse, ac proprie Religiosam paupertatem, eam nempe, quam Christus, & Apostoli consilio, & exemplo docuerunt; sed modo diminuto, laudabili tamen, ac meritorio. Etenim *Fundamentum* Religiosæ vitæ, ut dixit Apostolus *P. Corinth. cap. 3. ℣. 11. aliud nemo ponere potest, prater id, quod positum est, quod est Christus Jesus.* Sequitur igitur, quod vera vita, & paupertas Religiosa est illa, quam Christus verbo, & exemplo docuit, ad perfectionem acquirendam, ac Apostoli sunt professi, & in primitiva Ecclesia omnes fideles sequebantur. Consilium porro Christi circa curam temporalium consistit in renunciatione *omnium* rerum temporalium. *Qui non renunciat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Luc. cap. 14. ℣. 33.* Ubi advertendum, quod volentibus sequi Christum in vita Religiosa præcipitur renunciatio non aliquarum, sed *omnium* rerum temporalium; hæc porro nihil aliud est, ut optime scribit *Marchant. loc. cit. quæst. 4. Dub. 1. Resol. 2. 5. Renunciare*, quam abdicatio omnis juris politici tum in possessione, tum in usu temporalium, ac omnis civilis, & juridicæ administrationis.

6 Hinc sequitur, quod, cum inter bona temporalia connumeretur etiam jus, quod quis habet ad rem, ut jus succedendi in possessione bonorum, ad paupertatis Religiosæ statum pertinet, non tantum renunciatio juris proprietatis, ac ususfructus rei, quam actualiter habet, quando vitam init Religiosam; sed etiam juris, quod aliquando sibi ex successione, sive ab institutione de eo in hæredem, aut legatarium facta, aut alio modo potest obvenire. Et hæc vera paupertas Religiosa est, quam professi sunt Apostoli, qui dicebant: *Ecce nos reliquimus omnia, Matt. cap. 29. ℣. 27.* ubi advertit *D. Gregorius Hom. 5. in Evangel.* quod *Petrus & Andræas* (primi inter Apostolos) *etiam desideria habendi dereliquerunt*. Non solum nempe ea, quæ possidebant, quando Christus eos vocavit, quæ erant valde parva, & pauca; sed etiam desiderium, aut spem habendi ab alio, qui aliquo modo jus proprietarium temporalium in eos transferre voluisset.

7 Ex his habetur, quod gradus Religiosæ paupertatis, quos supra ex Auctoribus recensuimus, declinant a paupertate Evangelica, ac Apostolica, quamvis

vis non negem, eam esse Religiosam, ac meritoriam paupertatem ab Ecclesia approbatam, non tamen esse totaliter eam, quam Christus ad acquisitionem perfectionis instituit; sed aliam ab hominibus, (Deo tamen inspirante, & humanæ imbecillitati consulente) adinventam. Plura super hoc essent dicenda, sed quia ad nostram rem stricte non faciunt, ea relinquimus Moralistis discutienda.

8 Sic ergo intellecta Religiosa paupertate facile erit diffinire, quid sit *proprietas*. *Proprietas igitur est dolosa retentio juris dominii, seu possessionis, aut usus fructus rei temporalis actualis, aut possibilis*. In hac autem diffinitione continetur *jus*, quod quis in re, tanquam sua in actu primo retinet, eam possidendo; & in actu secundo exercet, eam donando, vendendo, commutando, aut quomodolibet alienando; aut in ea fruendo utendo independenter a voluntate alterius; pariterque *jus*, quod quis habet ad rem, quæ ex successione, aut alio modo sibi potest obvenire. Proprietarius proinde erit Religiosus, qui rem mobilem, aut immobilem, aut pecuniam, tanquam suam possidet, servat, custodit, defendit &c. sive qui ea utitur, & uti vult, ut habens *jus* ea utendi independenter, & inimpedibiliter a Superiore, aut prætendit *jus* habere talibus modis ad rem, quæ sibi possit obvenire.

9 Verum est, quod non æquali modo delictum *proprietatis* in quolibet Religioso evenire potest. Cum enim, ut supra dictum fuit, quatuor gradus sint paupertatis Religiosæ, alia, & alia erit *proprietas*, paupertatis voto contraria in uno, ac in alio ut patet; & hoc modo, qui retinent *jus* succedendi in hæreditate, non sunt proprietarii, illud *jus* retinendo, quod tamen esset, qui etiam *jus* ad rem ex professione strictæ paupertatis Evangelicæ, ad quam ex sua Regula *Fratres Minores* tenentur, a se abdicasset. Proinde, pro judicando crimine proprietatis in Regularibus, observandæ sunt singulorum Ordinum Constitutiones, & juxta eas judicandum.

Probatio.

SUMMARIUM.

10 *In probanda proprietate probandus est animus possidendi.*
Animus probatur verbis.
Facto magis, quam verbis animus declaratur.
Facto, & verbis voluntas declaratur concludenter.
11 *Modi, quibus aliquis se ostendit proprietarium.*

10 Nihil peculiaris habet hoc crimen, quo ad probationem; proinde probandum est velut alia delicta, quæ relinquunt indicia post se; nempe per constantiam corporis delicti ejusdem per *visum*, & *repertum*, Testes, indicia &c. Verum est, quod, cum *proprietas* vitium sit in animo consistens, & in eo latens (siquidem proprietarius non est, nisi is, qui rem, ut propriam habere intendit; & si eam modo naturali tenet absque voluntate possidendi eam, ut propriam, proprietarius non est), sequitur, quod non potest concludenter probari aliquis Reus de *proprietate*, nisi probetur, rem animo malo, & doloso, tanquam propriam habendi, tenuisse. Probare autem ea, quæ animo latent, per se impossibile est, cum solus *Deus intueatur cor*, *P. Reg. cap. 16. ℣. 7.* proinde animus probatur verbis; verbum enim, quod foris patet, signum est ejus, quod intus latet, & demonstrat animi voluntatem, *Tiraquell. in l. Si unquam. in V. libertis. nu. 17. & 18. C. de Revocan. donat. Mascard. de Probat. Concl. 1415. nu. 24.* imo magis probatur factis, siquidem facto magis declaratur voluntas, quam verbis, *arg. l. Paulus ff. Rem ratam hab. l. Pro hærede. ff. de Acquiren. hæred.* quando tamen factum determinatum est, ad quid præsumendum, ut certum, *Mascard. Concl. 45. nu. 5. de Probat.* & concludenter voluntas declaratur facto, & verbis. *Stephan. Gratian. discept. for. cap. 624. nu. 14. Barbos. Repert. jur. V. Factum, ℣. Factum magis in fin.*

11 Sequitur ex his, quod si Religiosus verbo, factis, aut utrisque, rem propriam dicat, aut ut propriam custodiat, iste re vera animo proprietarius pronunciandus sit. Proinde, si in judicio rem suam dicat, ac illam ab occupante recuperare tentat; si eam donet, vendat, permutet, aut quovis alio modo distrahat; si Prælato eam occultet, ne ille ipsi eam auferat; si contra voluntatem Prælati, rem auferre volentis eam defendat, quominus auferat; si alteri Religioso volenti ea re uti, absque incommodo habentis, eam deneget, & centum hujusmodi, talis profecto Reus *proprietatis* dicendus est.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

12 *Proprietarius, ipso jure, est privatus voce activa, ac passiva.*
13 *Opinio, quod sit de facto excommunicatus.*
Refellitur, quia est tantum excommunicandus.
14 *Proprietarius mortuus sepeliri debet extra locum sacrum.*
Et cum eo pecunia sua.
Fallit hæc pœna, si ante mortem dedit signa contritionis.
Non tota pecunia sepelienda est cum mortuo proprietario, sed sufficit pars.
Inventus proprietarius de re levi sepeliendus est in sacro.
15 *Quantitas constituens proprietarium judicialiter punibilem, quæ sit.*
Variæ de hoc Doctorum sententiæ.
16 *Distinctio de proprietate in foro animæ, & de eadem punibili in foro fori.*
17 *Minor quantitas facit proprietarium, tam in foro animæ, quam in externo.*
18 *Minor quantitas rei furatæ, quam alterius non furatæ, facit punibilem in foro fori.*
19 *Minor quantitas rei furatæ extra Monasterium, quam in Monasterio, reddit punibilem.*
20 *Impugnatur opinio, quod Religiosi comparentur filiisfamilias, aut Sociis in negotio.*
Abbas cum Monachis non est dominus rerum Monasterii.
Papa non est dominus, sed administrator bonorum Ecclesiæ.
Dominium bonorum Ecclesiæ nulli homini competit, sed soli Deo, cui consecrata sunt.
21 *Concluditur, quod Religiosi nequeunt comparari filiis familias, nec Sociis in negotio.*
22 *Minor quantitas numeratæ pecuniæ, quam alterius rei, sufficit ad faciendum proprietarium Fr. Minorem.*
23 *Judicis arbitrio stat determinare quantitatem, ad reddendam Religiosam proprietarium.*
Quantitas denariorum, ad faciendum in conscientia proprietarium Fratrem Minorem, est 4. Juliorum.
Pro foro judiciali est ultra duos aureos.
24 *Proprietatis aliæ pœnæ pro aliis Regularibus, desumendæ ex ipsorum Statutis.*

25 Pri-

25 *Primum Statutum pro Minoribus de observantia.*
26 *Secundum Statutum.*
27 *Tertium Statutum.*
28 *Quartum Statutum.*
29 *Quintum Statutum.*
30 *Sextum Statutum.*
31 *Septimum Statutum.*
32 *Octavum Statutum.*
33 *Nonum Statutum.*
34 *Decimum Statutum.*
35 *Undecimum Statutum.*
36 *Duodecimum Statutum.*
37 *Dubitatio prima circa sepulturam proprietarii in loco sacro.*
38 *Mortuus proprietarius alterius rei a pecunia numerata sepeliendus est in loco profano.*
39 *Dubitatio secunda.*
40 *Sola pecunia numerata, non vero alia res, sepelienda est cum mortuo proprietario.*
41 *Dubitatio tertia.*
42 *Superior non sepeliens pecuniam cum mortuo proprietario, nullam pœnam incurrit.*
43 *Dubitatio quarta.*
44 *Superior sepeliens proprietarium in sacro, ad vitandum scandalum, non est puniendus.*
Ad vitandum scandalum multa omitti debent, si non involvunt peccatum.
Cessante scandalo, sepeliens in sacro proprietarium, excommunicatur juxta aliquos.
Impugnatur talis opinio.
Sepeliens usurarium manifestum in sacro temere *incurrit excommunicationem.*
Superior sepeliens proprietarium in loco sacro, privatur Officio.
Opinio Sanctori contraria impugnatur.
Clausula posita in fine dispositionis, afficit omnia præcedentia.
45 *Dubitatio quinta.*
46 *Quomodo sepeliendus, publice repertus proprietarius.*
47 *Disquisitio facienda a Superiore ante sepulturam, ut constet de proprietate.*
48 *Opinio Sanctori de sepultura privata, in casu proprietatis secretæ, dat cautelam inutilem.*
49 *Quid agendum a Superiore in casu proprietatis secreta circa sepulturam.*
50 *Dubitatio sexta.*
51 *Repertus proprietarius de rebus pretiosis, aliis a pecunia, sepeliendus extra sacrum.*
52 *Dubitatio septima.*
53 *Repertus cum summa denariorum sufficienti ad peccatum mortale, sepeliendus in loco profano.*
54 *Dubitatio octava.*
55 *Opinio Thesauri, & Sanctori impugnatur.*
Deprehensus post mortem proprietarius, ob donationem &c. in vita factam, si inconfessus post eam obiit, sepeliendus est extra sacrum.
56 *Dubitatio nona.*
57 *Tempus, & quantitas denariorum non faciunt ad augendas pœnas proprietario.*
58 *Dubitatio decima.*
59 *Nolens ad mandatum Superioris migrare a Conventu, in quo est, peccat contra obedientiam.*
60 *Potest etiam esse Reus inobedientiæ, & proprietatis localis.*
Quomodo est hoc in facto cognoscendum a Judice,
61 *Quando talis se prodit proprietarium localem.*
62 *Quando effugiatur pœna Statuti, interponendo officia, ne removeatur a Conventu.*
63 *Dubitatio undecima.*
64 *Quid sit, rem Superiori celare ex animo.*
Ad possessionem rei requiritur animus possidendi rem.
65 *Consensus Superioris est triplex.*
Possidens rem, absque aliquo consensu Superioris, est proprietarius,
66 *Oportet autem, quod Subditus habeat animum possidendi illam rem.*
67 *Dubitatio duodecima.*
68 *Quando censeatur proprietarius, qui in discessu claves cellæ non resignat Superiori, aut alteri.*
69 *Dubitatio tertiadecima.*
70 *Quando sit locus pœnis proprietariorum contra deponentem aliquid apud sæculares.*
71 *Dubitatio quartadecima.*
72 *Crimen contrahendi debita in quo consistat.*
73 *Superior localis, quando delinquat contrahendo debita.*
74 *Subditus quomodo delinquit, se obligando debitis.*
75 *Quæ requiruntur, ut Subditus puniatur ob debita contracta.*
76 *Decoctores, qui dicantur.*
Debita contracta a Religioso, ut sint punibilia, debent esse ob turpem causam.
77 *Actuum frequentia in debitis contrahendis requiritur, ut sit locus pœnæ.*
78 *Pœna privationis Officiorum, danda contrahentibus debita, quæ officia respiciat.*
79 *Dubitatio quintadecima.*
80 *Quomodo potest Religiosus rem pignori supponere?*
81 *Explicatur Statutum.*
82 *Alia explicatio Statuti.*
Res potest dari pignori in obligatione honoraria, ac naturali.
83 *Dubitatio sextadecima.*
84 *Quando delinquat proprietate Religiosus, commutando rem cum re.*

12 Religiosorum proprietariorum pœnæ juxta jus commune sunt: Primo, privatio, ipso facto, vocis activæ, ac passivæ per biennium, quæ pœna lata est in *Trident. Sess. 25. de Regular. cap. 2. in fin.* proinde pœna hæc requirit tantum sententiam declaratoriam criminis, non vero condemnatoriam ad pœnam, cum hæc jam lata a jure sit, ut dicit *Layman. lib. 4. Tract. de Stat. Relig. cap. 7. num. 22.*

13 Secundo; opinantur nonnulli, quod Religiosus proprietarius sit, ipso jure, excommunicatus; sed illos merito reiicit *Sanch. in Decal. lib. 7. cap. 19. num. 14.* hoc enim neque in *Tridentino*, neque in corpore juris, neque in Bulla aliqua reperitur; Capitulum autem *Monachi de Stat. Monach.* super quo innituntur Doctores, ita opinantes, non importat excommunicationem latæ, sed ferendæ sententiæ, ut patet textum legenti.

14 Tertio; Si Religiosus repertus sit mortuus proprietarius, sepeliri debet in loco non sacro, simul cum pecunia per eum possessa, cum illa maledictione: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*, ut sancitur in *cap. Monachi. cap. Cum ad Monasterium. cap. Super quodam. de stat. Monach.* & hæc pœna posita est, juxta antiqua instituta Monachorum, ut testantur *D. Hieronymus Epist. ad Eustoch. S. Gregorius lib. 4. Dial. cap. 55. & D. August. Ser. 5. ad Fratr. in Erem.* Pœna autem hæc locum non habet, si ante mortem signa contritionis dederit, ut post quandam *Glossam in cap. Cum ad Monaster. in V. In sterquilinio*, scribit *Abbas num. 15. de Stat. Monach.* Et quamvis, juxta vetera Patrum instituta, de quibus testantur tres Patres Sancti supra citati, tota pecunia reperta, esset cum proprietario sepelienda, & ejus nihil a Monasterio retinendum, prout etiam sensit *Cardinalis in d. cap. Cum ad Monaster. §. Prohibemus. num. 2. de*

Sat.

Stat. Monach. & Graffius. Par. 2. lib. 3. cap. 19. n. 5. tamen sufficit para ad ostendendam hujus criminis detestationem, & ita cum Caoonistis communiter *r. Cam ad Manasterium, & ibi Ja. And. n. 4. Hostien. n. 7. Anchar. 10. Abb. num. 15. Barbas. num. 5.* sentiunt *Sanchez Op. moral. lib. 7. cap. 20. num. 11. & Layman. lib. 4. Tr. de Stat. Relig. cap. 7. num. 22.* Supradictas porro pœnas oon incurreret ille, qui proprietarius esset levis rei, cujus materia oon sufficeret ad peccatum mortale, ut dicunt Doctores, *Sanch. lar. cit. n. 1. 2. & 3. Navar. Cons. 5. n. 13. 14. & 17. dr Stat. Monach. Roderic. Tom. 3. QQ. Regal. 29. art. 10.* tales enim pœnæ, cum graves sint, rationabiliter, nisi pro gravi culpa sunt adhibendæ. Pariter, ut Religiosus repertus cum pecunia privetur post mortem Ecclesiastica sepultura, oportet, quod fuerit monitus a Superiore ad consignaodum peculium, & consignare noluerit: aliter præsumendum est, fuisse paratum ad illud consignandum, & quod pecuniam retinebat cum licentia saltem interpretativa Superioris, qui poterat eam dare, ut post nonnullos *Castropal. Tambur. Lezan. Boss. Roderic.* firmat *Sgroi lux Prælat. Par. 7. cap. 4. num. 4. 8.* (Hoc autem potest quadrare apud eos Religiosos, qui cum licentia Prælatorum habent peculium ad proprium usum; Fallit autem apud *Minores*, quibus pecunia per Regulam omnino interdicitur.) Porro *Sanctorus, dr Pæn. cap. 7. Quæst. p. 4. Respondeo affirmative fol. 274.* post *Panormitanum in cap. Super quodam. dr Stat. Monach.* contrarium teneot, quia dicunt sufficere *decessisse in peccato mortali.* Sed prima sententia tenenda est, quæ innititur probabilitati exclusivæ peccati. Ut vero quis privetur sepultura Ecclesiastica, oportet, quod evidenter constet in mortali decessisse; nam talis privatio pœna est, & quidem gravissima: ad pœnam autem adhibendam requiritur, quod delictum sit plene probatum, aut per Testes, aut confessione Rei, aut evidentia facti, quæ concludat per necesse.

15 Quærendum hic est, quænam sit quantitas, seu pecuniæ, seu valoris rei, pretio æstimabilis, quæ sufficiat ad constituendum aliquem proprietarium, judicialiter punibilem, & privandum sepultura Ecclesiastica, si talis decedat? Nonnulli Doctores *Sanch. Decalog. lib. 7. cap. 21. num. 31. Rebell. dr Obligat. Par. 1. lib. 3. q. 15. Sect. 3. nu. 22. Fagund. lib. 7. in Decal. cap. 5. n. 2.* circa hoc dubium voluerunt, quod Religiosus comparandus sit filio familias; & sic ea quantitas quæ in furto domestico facto a filio familias excusat a culpa gravi, eadem excuset Religiosum a delicto *proprietatis* mortali, & consequenter, ut præfertur, punibili. Sed in assignanda quantitate valoris Rei discrepant; nam *Bartol. a S. Faust. Thesaur. lib. 8. Quæst. 193. n. 25.* volunt, ad mortaliter peccandum vitio *proprietatis*, requiri ad minus in Monasteriis ditissimis tres argenteos; in mediocribus duos; in egentibus unum. Alii *Suar. Tom. 3. dr Relig. lib. 8. cap. 6. num. 10. Sanch. Decal. loc. cit. nu. 2. & 5. Castropal. Tr. 16. Disp. 3. P. 20. num 3.* sustinent, ad hoc requiri quatuor ad minus argentos. Alii *Petr. Ledesm. Cened. apud Dian. Par. 6. Tr. 6. Resol. 58.* opinantur, non peccare mortaliter Religiosum, qui de bonis Conventus surriperet octo, aut novem Reales. *Rodericus* noster *Summ. Tom. 4. cap. 118. num. 27. & 29.* vult, in præsenti materia peccari mortaliter, quando ascenditur ad summam duorum aureorum. *Jo. de Lugo dr Just. & jur. Disp. 3. num. 172. & seqq.* impugnat comparationem filiorum familias, ac Religiosorum, proinde quantitas eadem in peccato proprietatis non potest militare, ac in furto filii familias.

16 Inter tot Doctorum sententias, puto esse multipliciter distinguendum. Primo, distinguo de *proprietate*, quæ sit peccatum mortale in solo foro animæ, noo vero punibili in foro exteriori; & de *proprietate*, etiam judicialiter vindicanda. Secundo, de *proprietate*, conjuncta cum furto Conventus domestico; aut conjuncta cum furto externo; aut separata a furto. Tertio, de *proprietate* rei, pretio æstimabilis, & *proprietate* pecuniæ numeratæ. Ducor ad taliter distinguendum, quia, sicut culpa venialis juncta cum circumstantia in Infinitum aggravante, potest evadere gravis io sententia communi Moralistarum, ita delictum io suo genere leve, si plures in se contineat transgressiones contra varia præcepta, evadit grave. Pariter oon omnia peccata mortalia, in foro animæ, judicialiter puniri ootum est; sed ea tantum, quæ Rempublicam lædunt; imo aliquoties, plus punitur delictum minus, quod tamen valde nocet Communitati, quam peccatum majus, quod soli animæ commitentis officit. Tandemque majus evadere unum crimen in una Religione, attenta ejus Regula, vel Constitutionibus, quam idem crimen in alia Religione.

Dr Ameno dr Delict., & Pæn. Par, III.

17 His positis: Dico primo, quod minor quantitas, seu pecuniæ, seu valoris rei pretio æstimabilis sufficit ad constitueodum aliquem Reum *proprietatis* gravis in foro animæ, quam sit ea, quæ requiritur ad similem reatum in foro externo. Ratio est, quia Judex animæ, nempe Coofessarius, perpendit injuriam factam Deo, ac eam per pœnitentiam inflictam vindicat; Judex vero foreosis punit delictum contra Rempublicam, sive homines commissum. Patet autem, quod ratione objecti offensi, gravis erit culpa contra Deum commissa, quæ tamen considerata, ut læsiva humanæ societatis, gravis oon erit; proinde culpa eadem gravis a Confessario judicabitur, ac ille pœnam gravem infliget, quæ tamen a Judice forensi, gravis nec judicabitur, nec punietur; & sic minor quantitas pecuniæ sufficiet ad constituendum Reum *proprietatis* in foro interno, quam externo, ut advertimus *Pract. crimin. Par. 2. Sect. 3. n. XI.*

18 Dico secundo, quod minor quantitas sufficit ad constituendum aliquem proprietarium de pecunia, aut re furata, quam alio modo noo criminali habita; intelligo autem proprietarium, ut punibilem in foro externo; siquidam ita est proprietarius io foro animæ Religiosus, si tanquam suos possidet decem aureos, sibi donatos, sicut si eosdem furto acquisivisset. Ratio positæ conclusionis est, quia furtum ex se delictum est; & quamvis furtum de re modici valoris leve sit, ac *proprietas* etiam de eadem leve crimen censeatur, tamen si in eadem re ambo concurrunt, grave, & punibile delictum constituunt, quod tamen non esset, si ambo in eadem re noo reperirentur. Sequitur igitur, quod minor quantitas pecuniæ furatæ reddet quem proprietarium, externe punibilem, quæ tamen talem non faciet, si ille aut dono, aut alia via licita pecuniam acquisierit.

19 Dico tertio, quod minor quantitas pecuniæ furatæ alicui extra Monasterium, faciet Religiosum proprietarium punibilem, quam si esset de pecunia Monasterii, & ideo de hac majorem quantitatem requiri. Ratio est, quia in communi sententia major quantitas ad constituendum delictum grave requiritur in furto domestico, quam in externo. Religiosi autem secundum Auctores citatos supra *num. 15.* comparantur filiis familias; aut secundum *dr Lugo de Just. & jur.* comparantur Sociis in aliqua possessione, sunt enim partes Conventus, quibus in solidum competit bonorum Conventus possessio; Sequitur igitur, quod major quantitas rei furatæ requiratur in furto Conventus, quam extra.

20 Tamen salva Doctorum reverentia talem doctrinam non puto veram, quod nempe Religiosi filiis familias, aut sociis communem proprietatem possidentibus, comparentur, nec possint comparari circa possessionem. Nam filius familias habet jus in patrimonio, nempe jus legitimæ, & Paterfamilias habet dominium, & proprietatem totius assis domestici; & Socius habet pro rata jus in re communi; proinde omnes in rerum divisione habent suam contingentem portionem. Non sic autem est in Religiosis; siquidem nec Prælatus est dominus bonorum Monasterii, sed purus administrator; nec Religiosi in iis habent aliquod jus *proprietatis*, nec in communi, nec in particulari. Nam bona Monasteriorum non pertinent ad Abbatem, nec ad Monachos tanquam veros Dominos, nec divisim, nec conjunctim, ut accerrime probat *Marchant. Trib. Sacrament. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Titul. 1. Quæst. 3. Concl.* 1. quia simul consistere nequeunt abdicare jus, & dominium politicum ad omnes res temporales, & illud jus retinere quo ad res Monasterii. Nec valet dicere, quod Monachus vovit paupertatem in particulari, non vero in communi; proinde possit in communi bona habere, & sic ea possidere. Quis habere bona in communi ad usum, sustentationem, conservationem, dispensationem, administrationem &c. (quæ competunt Abbati cum Capitulo) Monachis quidem licet; sed habere eadem bona, quo ad dominium, aut proprietatem, attento voto, nec in communi licet. Proinde bona Monasteriorum nec Capitulariter distrahi possunt, & tamen posset Capitulum illa pro libito distrahere, si illud esset eorum dominus proprietarius. Pariter, si Religiosi haberent jus dominii rerum Monasterii, tanquam Socii communiter eas possidentes, destructo Monasterio, ac Religione, deberent illæ res tanquam propriæ dividi inter eos, quod tamen non fit; sed proviso unoquoque Religioso de necessariis ad victum, *Papa* illas res, & bona ad alios usus Ecclesiasticos convertit. Nec *Papa* quidem est dominus illorum bonorum, sed simplex administrator, ac dispensator, ut dicitur in *cap. Non liceat Papæ.* 12. *q. 2. cap. Quisquis Episcopus. 12. can. & q. Abb. in cap. Dudum. 53. num. 27. de Elect. & ibi Archidiac. in d. cap. Non liceat. Abb.* in *cap. Constitutus n. 13 de Relig. dom. & apud eum Archidiac & Bernard in cap. Non decet. 12. Dist.* Si enim esset eorum Dominus proprietarius, posset de illis libere disponere, donando, vendendo &c. quod tamen non est, ut dicunt communiter Canonistæ; Quod autem dispensator simpliciter sit, profitetur *Apostolus prima Corinthiorum cap.* 4. *℣.* 1. dicens: *sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*, & licet ibi *Apost.* proprie loquatur de rebus spiritualibus, ut Sacramentis, indulgentiis &c. tamen hoc idem censendum est de temporalibus, quæ sunt spiritualibus adnexa, prout sunt omnia bona Ecclesiastica; cum accessorium sequatur naturam principalis. *cap. Accessorium. Extra. de reg. jur. l. Etiam. C. de Jur. dot.* Unde concludendum est, ut *Marchant. Trib. Sacrament. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Tit. 1. Quæst. 3. Concl. 2. §. 1. 2. 3. 4. & 5.* solidissime probat, quod bona Monasteriorum stricto dominio ad nullum purum hominem pertineant, sed Deo consecrata, & addicta sint; sunt autem concredita Abbatibus ad dispensandum Religiosis, ad quorum sustentationem a donantibus oblata Deo sunt, & Apostolico Dominio, tanquam universali Ecclesiæ, & ejus bonorum dispensatori subjecta. Et hoc docuit Gratianus §. *His ita.* 14. *q.* 1. dicens. *Canonici non possident sua; quia res Deo oblata non sunt alicujus. Utuntur enim rebus Ecclesiæ non ut suis, sed tanquam ad dispensandum sibi creditis.* Quod etiam firmavit Imperator in §. Nullius Instit. de Rer. divis. ubi ait, *Nullius sunt res sacræ, & Religiosæ, & sanctæ; quod enim divini juris est, id nullius in bonis est.*

21 Sequitur igitur ex hucusque probatis, quod Religiosi nullo modo possunt comparari filiis familias, neque sociis in re communi, ut proinde major quantitas de rebus Monasterii requiratur ad constituendum aliquem proprietarium, quam si res esset ex furto externo; siquidem utrobique intervenit eadem ratio, nempe injusta possessio rei, cujus dominium alterius est. Non negaverim tamen, quod minus delictum evadat proprietas de re communi Monasterii, quam de re furto externo sublata; hoc autem non est ratione dominii, quod in communi habetur; sed ratione scandali, quod inter sæculares resultat, audiendo Religiosum furem; & etiam quia, licet rerum Monasterii Religiosus non habeat dominium, tamen in illis habet usum, & jus utendi cum voluntate Prælati, & proinde levius evadit delictum appropriatio harum, quam aliarum extra jus Monasterii. Et ex hoc sequitur, quod minor quantitas rei externo furto comparatæ, constituat aliquem proprietarium, ut diximus *num.* 19. quæ non sufficit si furtum sit de rebus Monasterii.

22 Dico quinto, quod minor quantitas pecuniæ numeratæ sufficit ad constituendum *Fratrem Minorem* proprietarium, quam valor alterius rei pretio æstimabilis, quæ contra voluntatem Prælati, tanquam propria retineatur; ita ut, licet nummus aureus sufficiat ad declarandum aliquem proprietarium, non tamen sufficiat ad idem, liber retentus a Religioso, ut proprius, valoris unius aurei. Ratio est, quia pecunia numerata ex Regula *Minoribus* interdicitur; unde in *proprietate* pecuniaria duplex delictum intervenit, & ex accessione alterius aggravatur ita delictum *proprietatis*, ut minor materia ad crimen sufficiat, quæ non sufficeret absque illo.

23 His igitur longiuscule quidem; necessario tamen præjactis, dico, non unam, ac eamdem quantitatem stabiliri posse pro omnibus casibus, ex qua declarari possit Religiosus in foro judiciali proprietarius, sed hoc pendere debet a Judicis arbitrio, prout etiam sensit post *de Lugo de Just. & jur. Disp. 3. nu. 172. Pellizzarius Manual. Regular. Tom. 1. Tract. 4. cap. 2. num. 255.* Judex ergo pensare debet circumstantias personarum, actionis, loci, consuetudinis, regionis, conditionis Rei, Monasterii, scandali &c. & ex his prudenter resolvere juxta advertentias supra datas, de majori, & minori quantitate sufficienti, aut non, ad reatum *proprietatis*. Pro Nobis *Minoribus de observantia* quantitas sufficiens ad proprietatem in foro animæ communiter existimantur quatuor, & ad minus tres *Julii Romani*, prout etiam sensit. *Marchant. Exposit. in Regul. Minor. cap. 7. Dub. 4. & Tribun. Sacram. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Tit. 1. Quæst. 4. Dub. 7. Resol.* 1. In foro autem judiciali debet esse supra duos aureos (puta julios triginta) siquidem tantam quantitatem assignavit pro sua Religione *Frater Philippus de Bictis Capuccinus Quæst. 123. nu. 14.* Et cum Nos *Minores de Observantia* eamdem Regulam profiteamur cum *Capuccinis*, quantitas requisita ad proprietatem pro foro externo apud illos, militare in pari Causa potest apud Nos, quod etiam supponit Sanctorus de Pœnia *capite 7. Quæst. 4. Casu decimoquinto. Difficultate sexta fol. 343. ℣. Difficultas sexta.*

24 Quantum vero ad alias pœnas Statutarias, debent attendi peculiares cujusque Ordinis Constitutiones. Nos *Minores* sequentia habemus Statuta Gra, *Vallisolet. 1593. cap. 7. Tit. De pœn. propriet.*

25 *Primum: Proprietariorum pœna est carceratio,*

&

& altaum legitimarum privatio, nec non Ecclesiastica sepultura, si (quod absit) ab hac luce proprietarius quis migraverit.

26 2. *Loci appropriator judicetur, ac violatæ paupertatis Reus sit, qui acceptam de loco recedendi Superioris licentiam, sæcularium medio revocandam procurarit. In hoc qui deliquerit ultra proprietatis pœnam, ab eo loco statim amoveatur.*

27 3. *Rei proprietarius sit quicunque Superiori quicquam ex animo celaverit; vel sine ejus expresso, vel tacito concessa habuerit.*

28 4. *Ubi contigerit Fratrum quempiam Superioris concessu, aliquo ire; cellæ, & arculæ, si quam habeat, loci Superiori, aut de ejus licentia alicui alteri Fratri claves semper consignet; aliaquin proprietarii pœnam subeat, Provincialis arbitratu.*

29 5. *Qua pœna etiam puniatur, quicunque libros, aut res alias quascumque, suo usui, Superioris concessu deputatas, apud sæculares personas quascumque, extra locum, deposuerit absque Provincialis, vel localis Superioris licentia.*

30 6. *Si quis proprii quicquam habere deprehensus fuerit, is ex Sacra Tridentina Synodo suffragiorum jure biennio privatus, gravius etiam puniatur, Superioris arbitratu, pro delicti modo; Multoque magis, qui ex communi, aut ex eo, quod alicujus usui tributum sit, furtim sibi quicquam vindicaverit.*

31 7. *Nemini cuiquam eleemosynam dare, largiri, aut res esculentas, poculentas, vestes, aut bona, cujusvis sint, vendere, distrahere, alienare, aut etiam commutare liceat, etiam si ad usum ei concessa sint. Contra qui fecerit, proprietatis pœnam subeat.*

32 8. *Simili quoque pœna puniatur, qui pro se vel pro alio debita contraxerit; & similiter qui libros, aut res alias, sibi ad usum concessas, pignori supposuerit; non impetrata prius Superioris scripta facultate.*

33 9. *Qui vestimenti rationem Provincialis jussu sibi assignatam, in aliud commutarit, vel etiam vendiderit, sequentis anni portione privetur, & proprietarii pœna puniatur.*

34 10. *Pro vestimento pecuniam dare, vel accipere nemini liceat, sub pœna contra proprietarios constituta dantibus, & recipientibus omnino subeunda.*

35 11. *Proprietariorum pœna est Carceratio: actuum legitimorum privatio; nec non Ecclesiastica sepultura, si quis proprietarius moriatur, cum pœnarum augmento, ubi culpa replicata fuerit. Text. Tit. Applicatio. §. 13.*

36 12. *A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes &c. Superiores privari debent officio, alii ut proprietarii publicari. Tex. loc. cit. §. 24.*

37 Circa quæ Statuta, specialiter circa primum, & undecimum, quæ idem sonant, Prima dubitatio est, an sepeliendus esset in sterquilinio repertus post mortem proprietarius non pecuniæ numeratæ, sed alterius rei mobilis, aut immobilis?

38 Respondeo affirmative, quia sufficit esse mortuum in mortali peccato absque signo contritionis, ut quis debeat privari sepultura Ecclesiastica, *Abb. in cap. Super quodam de Stat. Monach. Gloss. in cap. Cum ad Monasterium in V. In sterquilinio. de Stat. Monach. arg. cap. 1. de Torneam. cap. 2. de Rapt.* ut patet de publicis meretricibus; duellantibus, ac cæteris decedentibus in mortali, qui traduntur sepulturæ asinorum. Deberet tamen constare de animo possidendi rem illam, & quod in eo animo decesserit; nam proprietas non datur sine animo possidendi, ut dictum est supra, nu. 10.

39 Secunda dubitatio est, an res illa, in qua fuit proprietarius repertus, debeat cum eo sepeliri, ut sancitur de pecunia?

40 Respondeo negative, tum quia potest quis mori proprietarius de re immobili, ut fundo, censu &c. quæ secum sepeliri nequeat. Tum quia Canones non loquuntur, nisi de pecunia numerata, in qua facilius est Religiosos fieri proprietarios, quam in aliis rebus, & ad eos deterrendos a tali crimine, ordinatur sepelitio cum pecunia, quæ pœna, ut pote contumeliosa proprietario, gravis est; non potest ergo extendi, ut odiosa, ad res, quæ pecunia numerata non sunt.

41 Tertia dubitatio est, An puniendus esset, & qua pœna, Superior localis, qui Religiosum proprietarium in loco immundo sepeliret, non secum sepulta pecunia, nec tota, nec in parte?

42 Respondeo, non delinquere, & ex consequenti nulla pœna esse punibilem, Ratio est, quia in Canonibus cap *Monach. cap. Cum ad Monasterium. de Stat. Monach.* nulla apponitur pœna illis, qui contrafecerint, sepeliendo absque pecunia, sicut regulariter fit in aliis Ecclesiasticis legibus, in quibus sanciuntur pœnæ contraventoribus; & ex pœna apposita, maxime si gravis sit, colligitur mens legislatoris, an fuerit graviter obligandi, an potius simpliciter dirigendi. Sepelitio autem pecuniæ cum proprietario cæremonialis est, ut vult *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 1. V. Respondeo affirmative in fin. fol.* 2‑3. qui sentit nobiscum in conclusione, sed non in ratione. Unde cum materia, nec ex se gravis sit, nec lex pœnam apponat, dicendum est, legem esse pure directivam, & ex consequenti, nec ad culpam, nec ad pœnam obligare.

43 Quarta dubitatio est, an puniendus esset Superior, qui, repertum mortuum in proprietate, in loco sacro sepeliret.

44 Respondeo, quod, si scandalum sæcularium excitaretur, nisi ille sepeliretur in loco sacro, aut, si post datam sepulturam in sacro, exhumaretur, & sepeliretur in loco profano, ad scandalum vitandum debet sepeliri in loco sacro, & ibi etiam relinqui, si post datam sepulturam, exhumando, & alibi sepeliendo, scandalum oriretur, aut oriri posse prudenter dubitaretur; & hujus resolutionis est expressa dispositio *cap. Super quodam. de Stat. Monach.* nam, ut ait ibidem *Gloss. in d. cap. Super quodam. in V. Maxima scandala, de Stat. Monach. arg. cap. Cum ex injunct. de Nov. oper. nunci.* ad scandalum vitandum, multa debent omitti, dummodo sine peccato id fiat. Advertendum tamen est, quod scandalum, quod timetur secuturum, sit maximum; textus enim citatus ait; *Si sine maxima scandala potuit fieri*, aliter dispositio non curreret. In facti autem contigentia, ut Superior mature procedat, debet adhibere consilium seniorum, an scilicet maximum scandalum oriri possit, & secundum eorum consilium operari; ac ad se ponendum in tuto, consulo Superiorem, ut consilium accipiat scripto mandatum, ut in facti contigentia possit demonstrare, se operasse cum consilio prudentum, non temere processisse. Cessante autem scandali periculo, sepeliens in sacro loco proprietarium, est, ipso facto, excommunicatus. ut cum *Roderico* juniore *Resol.* 128. *num.* 23. vult *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 1. V. Respondeo negando fol.* 273. Sed salva horum reverentia, hoc non potest deduci a *Clement. 1. de Usur.* quam ipsi assumunt pro fundamento; nam licet verum sit, quod etiam in pœnalibus extensio detur de casu ad casum, quando utrobique eadem militet ratio, non tamen in casu nostro eadem ratio militat; nam peculiare est, & in detestationem usuræ, quod usurarius manifestus (qui nempe vivens notorie usuras exercuit, ut ait *Gloss. in cap. 1. in V. Manifest. de Usur. in 6.*) privetur sepultura Ecclesiastica, eo quia crimen est ma-

xime

xime nocivum Communitati, ut ait *Gregorius Decimus* in *Concilio Lugdunensi cap.1. de Usur. in 6* & ut talis pœna effectum habeat, contrafacientes excommunicatione percelluntur. Proprietas autem licet peccatum mortale sit, non tamen tantum nocet Reipublicæ, sicut usura; nec publice exercetur, ut supponit Canon usuram manifeste exercitam ad hoc, ut sepeliens usurarium in sacro, excommunicatus sit. Nec enim sepeliens in sacro publicam meretricem, aut eum, qui in duello decessit, aut in quovis alio peccato læthali mortuum, est excommunicatus; non enim hoc ulla lege cavetur; peculiare ergo hoc est in sepeliente manifeste usurarium; sicut in alia *Decretali cap. Super eo. de Raptor.* peculiaris est depositio Clericis assistentibus sepulturæ *Raptorum*, quæ tamen pœna trahi non potest ad omnes, qui sepeliunt in sacro mortuos in peccato. Additur, quod *Clementina* excommunicat sepelientes usurarios manifestos non quomodolibet, sed *temere*, *cum contemptu clavium*, & *scienter*, ut patet ex textu ipsius in principio; sequitur igitur, quod si absit temeritas, contemptus, & scientia, talis censura non ligabit, quod etiam dicendum esset de sepeliente proprietarium; Non evaderet autem ille privationem Officii, quæ debet inuri juxta textum Decretalis. *cap. Monach. §. Qui vero in fin. de Stat. Monach.* Verum est, quod *Sanctor. de Pæn. cap.7. Quæst.p. V. Respondeo primo. fol.* 279. videtur tenere contrarium, quia pœna privationis officii in illo capitulo decernitur infligenda Abbati negligenti in permittendo Monachis habere peculium proprium; vagari per villas; aliquid dare pro sua redemptione; & sepelienti Monachum mortuum in proprietate. Putat proinde privationem referri ad negligentiam in supradictis, non vero in sepultura proprietarii. At talis sententia nequit sustineri: quia in textu dicitur: *Abbas, qui diligenter ista non caverit, officii sui jacturam noverit incursurum.* Notum autem est *in cap. Inquisitioni. Extra. de Appell.* quod clausula posita in fine dispositionis afficit omnia præcedentia, etiam si clausula sit onerosa, ut scribit *Abb. in cap. Cum dilecti. 6. n.7. Extra. de Donat.* & pronomen *ista* afficit demonstrative omnia præcedentia, non quidem collective, sed distributive in nostro casu, aliter oporteret, quod Abbas privatione puniendus, in omnibus ibi enumeratis negligens esset, aliter puniri non deberet, & sic elusoria redderetur legis dispositio, quod non est dicendum. Sequitur igitur, quod privatio officii debetur Superiori negligenti in quolibet ex ibi supra enumeratis; & sic etiam sepelienti proprietarium in loco sacro.

45 Quinta dubitatio est, quomodo se gerere debeat Superior in danda sepultura reperto post mortem proprietario?

46 Respondeo distinguendo: Vel enim publice est deprehensus proprietarius, quia pluribus videntibus, bursa cum nummis reperta apud eum est, vel secreto ab uno, aut duobus detecta est *proprietas*. Pariter distinguo: Vel maximum scandalum secuturum probabiliter est, si sepeliatur extra cæmeterium, vel non. His præmissis, dico, quod, si nullum scandalum secuturum sit, & pluribus videntibus, detecta est *proprietas*, debet ille sepeliri publice respectu fratrum, quorum communitas debet ad sepulturam convenire, ut ex tali sepultura asinorum deterreantur cæteri a crimine *proprietatis*; prout etiam sensit *Sanctor. de Pæn. cap.7. Quæst.p. V. Respond. & dico multa fol. 276.*

47 Advertendum tamen, quod ante sepulturam debet præcedere summaria discussio inter Provincialem, si adest; vel inter Superiorem localem & Discretos Conventus super *proprietate*; de qua debet constare ex facti evidentia inexcusabili, & non per simplices conjecturas; cum enim agatur de pœna inferenda, debet prius constare de culpa. Evidentiam vero facti in hoc casu dico non eam solum, quæ oculis patet, ut quod homo truncatus capite, occisus sit, sed eam, quæ ex violentis pluribus præsumptionibus emergit, ut, si dum viveret, contrectare pecuniam solitus esset; si cupidus, & avarus erat; si moneta inventa in cella, nulla apud se indicia habebat, quod esset depositum alicujus sæcularis; si ante mortem monitus, ut se expropriaret, dixit *se non esse in eo casu*; & alia hujusmodi, quæ prudentum judicio relinquuntur. Quod, si talis evidentia non adfuerit, sed sola pecunia, quæ forte potuit esse; aut depositum sæcularis alicujus; aut restitutio facienda nomine pœnitentis; & super omnia, si ille bonam famam habebat, nec unquam habita est de eo suspicio de *proprietate*, dum viveret, inclinare debent Discreti in favorem defuncti, & consulere ejus sepulturam in loco sacro. Si autem maximum scandalum timeretur, debet publice sepeliri in sacro, postmodum exhumari, & sepeliri in profano. Quod, si scandalum par posset oriri ab exhumatione, in sacro relinquendum est, ut ex *cap. Super quodam. in fin. de Stat. Monach* diximus supra *num.* 44.

48 Si autem *proprietas* non fuerit publica, sed unus tantum, aut duo pecuniam invenerunt; vel si solus Superior, ut moris est in faciendo spolium cameræ, crumenam cum nummis reperit, dicit *Sanctor. loc. cit. non debere sepeliri palam*, nempe sepultura asinorum, *quia defuncti fama non minus curari debet, quam vivi*. Sed talis cautela clanculum sepeliendi nulla est. Siquidem, ad sepulturam Fratris mortui, omnes de familia Conventus conveniunt; si igitur occulte sepeliretur proprietarius in loco profano, inquirerent Fratres, quid actuum sit de cadavere fratris mortui, quod sepulturæ, ut moris est, publice traditum non est; & impossibile est, quod non sciatur veritas facti, (nihil enim intra claustra siletur, & maxime de male factis Fratrum,) & sic fama proximi proditur.

49 Dico igitur cum *Sanctoro*, quod curari debet fama proximi defuncti, sicut viventis, & ideo, si solus Superior pecuniam in spolio cellæ defuncti deprehendit, aut Infirmarius cum socio eam subtus lectum invenerunt, & Superiorem de hoc monuerunt, debet Superior factum secretum tenere; Infirmariis formale præceptum de silentio servando circa hoc factum injungere, & in consueta Fratrum sepultura recondere; & hoc maxime si defunctus decessit cum bona fama. Ratio est, quia in tali casu probari nequit concludenter *proprietas*, quia Testes desunt, & non probato crimine, pœna sepulturæ asinorum infligi non potest; & eo maxime, quod etiam non adsunt indicia, nec adminicula juvantia probationem criminis, cum ille obierit cum fama integra. Si autem ille malæ famæ circa hoc vitium fuit, & licet unus tantum, aut alter bursam invenerunt, factum tamen inter fratres vulgatum est; debet Superior audire super hoc Discretos, qui si judicaverint ad aliorum terrorem in profano sepeliendum, debet Superior coram illis, sine scripto procedendo, summarie interrogare eos fratres, qui essent interrogandi, si processus contra viventem de proprietate esset formandus, exinde pronunciare, quod *Fr. N. mortuus fuerit proprietarius*, & in loco profano sepelire. Ratio est, quia oportet, quod de crimine constet per notorietatem, aut facti, aut juris, si pœna infligenda est. Cum igitur in hoc facto non reperiatur notorietas facti, debet induci notorietas juris, quæ fit per sententiam Prælati in judicio summariissimo,

ad

ad quod necessarium est testimonium eorum, qui sufficiant ad concludendum delictum.

50 Sexta dubitatio est, an sepeliandus esset extra locum sacrum ille, cui post mortem inventæ sunt multæ res pretiosæ, quorum usus est religiosis interdictus, ut annulus cum adamante, torques aureus, inaures, ac alia fæminea jocalia?

51 Respondeo affirmative, si evidenter constet, quod vivens illa tanquam propria possidebat. Ratio est, quia *proprietas* non est de sola pecunia, sed etiam de re quavis, quæ sit communi hominum judicio pretio æstimabilis. Hoc dico, quia multæ sunt res, quæ aut ob raritatem, aut ob insigne artificium, ab aliquibus plurimi æstimantur, venduntur, ac emuntur magno pretio; ut bulbus *Tulpi*, sive *Tulipani* perfecte nigri, qui venit Romæ duodecim duplis, nempe 24. aureis scutis. Tantum pretium, pro flore nullius utilitatis, communiter non approbatur, ut exorbitantissimum; ideo quantumvis talis bulbus repertus esset in camera defuncti, qui eum tanquam proprium possidebat, non tamen posset dici proprietarius, quia talis res non est communiter pretio æstimabilis, sicut etiam si haberet instrumenta mathematica insolitæ inventionis, & artificii, quæ a solis peritis artis æstimantur, sed communiter venduntur pro cupro, aut auricalco ordinario.

52 Septima dubitatio est, quid juris de eo, cui reperti sunt post mortem duodecim tantum Julii, quos ut proprios tenebat; esset ne iste sepeliendus in sacro loco?

53 Respondeo, quod quamvis proprietarius citra duos aureos non posset puniri in foro externo pœnis privationis suffragiorum, & carceris, juxta dicta sup. *num.* 23. tamen repertus cum summa sufficienti ad peccatum mortale *proprietatis*, debet sepeliri in loco profano. Nam privatio sepulturæ Ecclesiasticæ præcise infertur ob peccatum mortale, in quo defunctus decessit.

54 Octava dubitatio est, an privandus sepultura Ecclesiastica, qui peccavit crimine *proprietatis*, alienando bona Monasterii, donando magnam vim pecuniæ, aut aliam rem maximi valoris?

55 Respondet cum *Thesauro de Pœn. Par. 2. V. Religiosus cap.* 11. *in fin. Sanctoras de Pœn. d. cap.* 7. *Quæst. p. V. Dixi hoc dictum. fol.* 275. negative quia tum Canones *cap. Monachi, cap. Cum ad Monasterium cap. Super quodam, de Stat. Monach.* tum Tridentinum *sess.* 25. *cap.* 2. *de Regul.* privant sepultura Ecclesiastica, & suffragiorum jure deprehensos tantum in actuali proprietate, & in ea morientes; Infert proinde eum, qui alienavit, donavit, &c. sufficienter ad proprietatem, non debere privari sepultura Ecclesiastica. Sed talis resolutio nutat, Si quidem, si post talem alienationem inconfessus, aut non contritus, aut absque ullo signo pœnitentiæ obiit, patet, quod, quia alienando peccavit mortaliter, in peccato mortali decessit; & sic ex dictis supra *nu.* 38. debet privari sepultura Ecclesiastica. Adde, quod licet qui alienavit, nihil proprii possidere actualiter deprehendatur, tamen vivens, ob talem alienationem puniretur pœnis proprietariorum viventi competentibus, puta, privatione vocis, & carcere, ergo dum probatur mortuus in *proprietate*, dum sine pœnitentia decessit, pœna mortuorum in *proprietate* puniri debet, & sic privari Sepultura Ecclesiastica.

56 Nona dubitatio est, an, & ob quas causas augendæ sint pœnæ proprietariorum?

57 Respondeo, Statutarias pœnas præcise esse incutiendas, quando delictum perfecte in suo genere consummatum est; hoc enim in *Text. Tit. Appli-ratio* §. *fin.* sancitur; augeri autem ex circumstantiis, aut minui posse a Judice pœnam, ibidem habetur, & hoc universaliter est in omnibus delictis, nec quid peculiare habet hoc crimen proprietatis. Solummodo inquirendum videtur, an tempus, & quantitas in hoc delicto faciant ad majorationem, & minorationem pœnæ. *Sanctoras de Pœn. cap.* 7. *Quæst. p. V. Respondeo sepultura. fol.* 272. respondet, quod sic, volens, quod augenda sit pœna carceris, & privationis suffragiorum ei, *qui insorduit in proprietate per annum, vel annos, ingentem pecuniæ summam corrasit &c.* Sed hoc non puto verum, nam ex diuturnitate temporis non multiplicatur malitia in delicto; & idem crimen *proprietatis* est in eo, qui per diem, ac in illo, qui per annum in illa moratus est. Quod si tempus unius anni transfert delictum inobedientiæ contra Ecclesiam in suspicionem hæresis, ut patet de eo, qui per annum insordescit in excommunicatione; *cap. Cum contumacia. de Hæret. in* 6. *Tridentin. sess.* 25. *de Refor. cap.* 3. *in fin.* hoc est quid peculiare, de quo habetur dispositio Statuti, prout est in materia Apostasiæ, quæ a temporis diuturnitate aliam, & aliam pœnam sortitur, prout *Tit. Secundo* §. *Apostasia* dictum fuit. At respectu aliorum criminum, de quibus nulla lex est, quod magis puniantur diutius in eis manentes, nil facit pro augenda pœna major duratio temporis, ut patet in concubinario, usurario, monetario falso, grassatore, & similibus, in quibus ita punitur unus actus, sicut plures, ejusdem delicti, & sic ille, qui per mensem, ut ille qui per annos in eo versatus est. Pariter nil facit major, aut minor summa pecuniæ possessæ, ad incrementum, vel decrementum pœnæ, sicut nec culpæ; par enim culpa est ejus, qui in tempore vetito comedit solam carnem bubalinam, sicut ejus, qui capones, columbas, perdices, phasianos &c., & pari pœna punitur, qui per plures noctes, & pluribus vicibus adulteratus est, aut fornicatus; sicut ejus, qui semel; licet coram Deo pluries peccaverit ille, quam iste.

58 Decima dubitatio est circa Statutum secundum, datum supra *num.* 26. & est. Quando nam, & quo casu declarandus sit proprietarius loci, qui medio sæcularium procurat revocationem obedientiæ, per quam ad habitationem in alio Conventu destinatur?

59 Respondeo, quod duplex malitia potest in hoc casu militare, una quidem malitia est inobedientiæ contra mandatum Superioris; alia vero *proprietatis* loci, quam prodit, qui non vult loci habitatione spoliari, contra præceptum Regulæ *cap.* 6. *init. Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem.* Potest igitur moveri Religiosus ad procurandam revocationem obedientiæ non ex affectu, aut voluntate manendi in eo Conventu, cujus habitationem tanquam propriam affectet; sed ex pravo motivo resistendi Superiori. Tali casu non puniendus esset pœna proprietariorum, sed inobedientium; nam patet, quo motivo ductus revocationem procuret, puta, ut non obediat.

60 Potest pariter moveri ex affectu suo erga Conventum, quem ut proprium considerat, cujus habitationem, tanquam illius possessionem vult tenere, & sæcularium interventu defendere; & in hoc casu est Reus *proprietatis*, & fit locus pœnæ Statutariæ contra proprietarios; prodit enim tali pacto animum proprietarium. Pro praxi autem, ut sciatur quo motivo ducatur ad procurandam obedientiæ revocationem, observandæ sunt circumstantiæ. Si enim Religiosus ast duræ cervicis, solitus parum prompte obedire, animo parum æquo erga Provincialem; manet autem in Conventu, in quo alias moratus

ratus non est de familia, aut nihil peculiaris commodi habet in eo; nec habet ibi amicos sæculares; in summa nullum motivum apparet, ob quod persuaderi, aut præsumi rationabiliter possit in Religiolo affectus erga eum locum, ut inducatur ad utendum medio sæcularium, ac inde amoveatur; tunc potest concludi, quod non proprietarius loci sit, sed inobediens, & pœna inobedientium puniendus.

61 Si vero Religiosus est in Conventu suæ Patriæ, sive in alio, in quo habet amicitias sæcularium, maxime mulierculatum, a quibus pietatis obtentu, & tuendæ sanitatis causa, habet particularia obsonia, & quæcunque sibi non tantum necessaria sunt, sed etiam voluptuaria; ac per plures annos inibi moratus est, & dum alii Superiores voluerunt eum inde amovere, precibus, muneribus, intercessione aliquorum Patrum gravium, permanentiam ibidem procuravit, & nunc per sæculares maxime potentes revocationem obedientiæ sollicitat, apparet manifeste ejus *proprietas* localis, & est puniendus pœna Statuti.

62 Quid autem, si per fratres, nempe per Patrem aliquem graduatum pro eo intercedentem, aut per recursum ad Superiorem Generalem, permanentiam in eodem loco procuraret? Dico, quod non est locus Statuti, quod requirit recursum ad sæculares, licet re vera sit *proprietarius*, ut tenet etiam *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 8. Difficult. 3. ℣. Respondeo negative. in fin fol. 307.* Ratio autem, quare Religio non puniat eum, qui per media fratrum etiam revocationem procurat, est, vel quia judicat non adhuc sibi locum appropriasse; ut tenet *Sanctorus* ibidem: vel quia non ita inquietatur per rogationes fratrum, sicut per preces sæcularium, maxime potentium, quibus aliquando non expedit contradicere: vel quia recursus ad sæculares pro impedienda obedientia, & resistendo mandatis Prælatorum, species rebellionis est, ut alias diximus, & *Sanctorus* ipse docet *lib.cit. cap.6. Quæst.1. ℣. Respondeo ex Bart. fol. 241.* non autem ita est, si per media ordinata in Religione, puta, per Superiores majores mandata inferioris declinare studeat. Quæ autem dicta sunt de procurante permanentiam in Conventu contra obedientiam; quadrant etiam pro eo, qui contra voluntatem Superioris nollet exire de cella, in qua habitat, & ad sæcularium favorem recurreret pro ea defendenda, cum eadem militet utrobique ratio.

63 Undecima dubitatio est circa Statutum tertium, datum supra *num. 27.* & est, quomodo intelligatur, rem Superiori celare *ex animo*, aut eam habere *sine ejusdem expresso, aut tacito consensu*?

64 Respondeo, quod in jure *animus* accipitur pro voluntate, & in acquirenda rerum possessione requiritur non solum corporalis rei possidendæ apprehensio, sed etiam *animi* motus, sive intentio, ut dicitur in *Digestis l. p. §. Furiosus. de Acquir. possess. l. Possideri. §. Et apiscimur. eo. tit.* Dico igitur, quod celare rem *ex animo*, est eam celare ex animo eam, ut propriam possidendi; sive illius usum, tanquam proprium sibi firmandi; & in hoc *animi*, puta, voluntatis motu, consistit *proprietas*. Si enim Religiosus rem sibi a sæculari commodatam, (ut e. g. orologium) Superiori Cellas visitanti, ac fratribus jubenti, ut ipsi ostendant omnia, quæ tenent in Camera, celaret ad effectum ea re utendi, aut ipsam Domino restituendi, non esset proprietarius, sed solum contra obedientiam peccaret.

65 Porro consensus triplex statuitur, puta, expressus, tacitus, & interpretativus. Expressus est, qui datur verbis, aut scripto, ut subdito petenti licentiam eundi ad aliquem locum, Superior oretenus, aut scripto consensum dat dicendo, aut scribendo, *vade*. Tacitus est, quando Superior consensum quidem interne præbet, illum tamen non prodit verbis, sed facto; ut si petenti Subdito licentiam exeundi a Conventu, nil respondet Superior, qui tamen, dum Subditum exeuntem extra Conventum, videt, nec eum prohibet, aut revocat; tali facto suum consensum manifestat. Interpretativus est, quando absente Superiore, & ideo non potente Subdito ab illo consensum circa aliquid petere, interpretatur voluntatem Prælati talem esse, quod si præsens esset, consensum præberet ad illud præstandum. Ad hoc igitur, quod Religiosus rem habeat licite, & in *proprietatem* non incidat, oportet quod aliquo horum trium consensum Superioris habeat. Quantumvis enim Statutum nihil habeat de interpretativo, tamen hic comprehenditur sub nomine consensus taciti.

66 Advertendum autem, quod ad incurrendam *proprietatem* oportet, quod Religiosus rem habeat sine aliquo Superioris consensu, & ejus possessionem, aut usum sibi *ex animo* vindicet. Si enim deficit animus sibi appropriandi rem, aut usum, *proprietas* non erit, sed inobedientia. Ut si quis speculum a sæculari commodatum acciperet, & absque ullo consensu Prælati, imo contra ipsius voluntatem in Camera absconditum teneret, iste proprietarius non esset, quia nihil proprietatis sibi in speculo asserit, cum ipsius usus etiam penderet a voluntate commodantis; sed esset inobediens.

67 Duodecima dubitatio est circa quartum Statutum, datum supra *num. 28.* & est, quonam casu arbitrari possit Provincialis, fuisse proprietarium eum, qui abscedens a Conventu, clavem Cellæ, aut arculæ Superiori non resignat.

68 Respondeo, quod tritissima doctrina est, quod nunquam pronunciandum est constare de delicto, nisi constet de dolo, qui dicitur anima delicti. Dolus autem in hoc casu dicitur animus deliberatus possidendi rem, aut ejus usum tanquam proprium; ex quo oritur, quod Religiosus nolens resignare clavem, prodit animum custodiendi, & etiam defendendi res sub clave positas tanquam suas, ne Superior eas auferat. Quandocunque ergo Provincialis de tali dolo constare non faciat, non potest juste arbitrari crimen *proprietatis*. Indicia doli possunt esse multa; nempe mala vita Religiosi; tenacitas rerum, quas habet, quarum nullam, nec ad momentum vult proximo eis indigenti, commodare; nimia cura abundandi rebus superfluis, quas Superiori solitus est occultare; negatio relinquendi Superiori, aut alteri de ipsius consensu clavem Cellæ, quam relinquere in discessu monitus est, ac aliæ similes prudentis judicio. Quod, si hæc absint, non potest pronunciari de *proprietate*. Nam potuit esse oblivio; aut præsumpta Superioris facultas; aut timor, ne scripta sua concionum &c. auferantur, aut transcribantur; aut epistolæ continentes secretum sibi sub sigillo naturali de re gravi commissum, legantur; & centum hujusmodi, quas Religiosus allegare potest pro se, ad evadendum crimen *proprietatis* ob clavem non relictam. Provincialis autem, ut etiam vult *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Casu 10. ℣. Decimus casus fol 308.* debet inclinare in partem magis piam, nempe exclusivam delicti; maxime si alias constet de bona vita Religiosi.

69 Tertiadecima dubitatio est circa quintum Statutum, datum supra *num. 29.* quando nam sit locus pœnæ contra deponentes libros, aut res apud sæculares.

70 Respondeo, quod eadem, quæ, vel includunt, vel excludunt dolum in eo, qui non relin-

quit

qu it clavem arcæ, seu Cellæ, ut superiori dubitatione dictum est, quadrant pro resolutione hujus quæsiti, & eodem modo pronunciandum est pro crimine, vel non, juxta diversitatem indiciorum. Quod, si dicatur in Superiori Statuto committi decisio criminis arbitrio Provincialis, in hoc vero apponi absolute pœnam, unde concludatur, quod quælibet depositio rei apud sæculares, inscio Superiore, concludat *proprietatem*. Respondeo, negando consequentiam; Statutum enim supponit veram *proprietatem* in sic deponente, tanquam eum, qui rem deponit ad custodiam sæcularis, tamquam propriam deponentis; deponere enim civiliter, seu politice rem, est actus dominii in re. Quod, si deponeret rem mere materialiter, & absque ullo actu inducente suspicionem *proprietatis*, non esset locus statuto.

71 Quartadecima dubitatio est circa octavum Statutum datum supra *num.* 32. & est, an omnibus contrahentibus debita, eadem pœna adhibenda sit?

72 Respondeo, quod in hoc casu Reus, vel est Superior, vel Subditus, & juxta status diversitatem sunt regulanda pœnæ. Prius autem dicendum est, in quo consistat crimen, quod incurritur, faciendo debita. Sciendum ergo, quod *debitum* dicitur id, ad quod dandum, seu præstandum, & naturali, & civili obligatione quis tenetur, quod & ab invito exigi potest, prout ex jure deducitur *cap. Quod debetur*, 14. *q.* 1. *l. Debitor. ff. de Verb. signif.* Cum autem *Frater Minor* nequeat se civiliter obligare, tum quia non habet velle, nec nolle; tum quia incapax *proprietatis* tum rei, tum usus illius; hinc est, quod si ex emptione, aut alio contractu, in quo rei dominium transferatur, se civiliter obligat, & sic debitum contrahit, ipse peccat crimine *proprietatis*. Ministris quidem Provincialibus, ac Custodibus, seu Guardianis, ex Regula *cap.* 4. committitur pro indigentiis fratrum præsentibus, aut imminentibus, recurrere ad amicos spirituales, (quando nempe res in propria specie mendicando haberi nequit) qui pecunia an aerata emant ea, quibus fratres indigeat. Talis recursus, etiam de Superioris obtenta licentia, pro necessitate propria potest a quolibet Fratre haberi; Ut, e. g. si Frater libro eget, quem mendicando, in specie propria obtinere non potest, de Superioris licentia adit amicum spiritualem, & ab eo petit, ut pro amore Dei satisfaciat Bibliopolæ pro pretio libri, quem ab illo habuit. Dum igitur frater, sive Superior sit, sive Subditus, rem, quæcunque illa sit, sibi necessariam obtinet a Mercatore, & pacisci tur de tanto pretio persolvendo pro illa, non celebrat verum contractum emptionis; nam in emptione transfertur a vendente in ementem dominium rei emptæ; Frater autem ex sua professione incapax est dominii. Sequitur igitur, quod tali casu domioium rei datæ Fratri, remanet penes Mercatorem, donec pretium sibi solutum fuerit; & soluto pretio, dominium rei transit ad *Sedem Apostolicam*, dominam proprietariam rerum mobilium, ac immobilium, quarum usus Fratribus est permissus; sequitur etiam, quod Frater non potest pacisci de pretio rei, quam obtinet a Mercatore, neque se civiliter obligare; sed prout habet *Decretalis Nicolai III. cap. Exiit. §. Ceterum cum in eadem. ℣. Articulum istum de Verb. signif. lib.* 6. debent Fratres *citra cujuslibet obligationis vinculum dicere, quod per eleemosynas, & alios amicos Fratrum, ad solutionem hujusmodi faciendam, intendant fideliter adlaborare.* Si igitur Frater aliquid emendo a Mercatore, se illi civiliter obligat, tunc debitum contrahit, & proprietatis fit Reus.

73 His præmissis, dico, quod de Superioribus localibus, facientibus, seu (quod melius dictu est) subeuntibus debita, habetur Statutum, *Gen. Ord. cap.* 6. §. 1. *num.* 14. quo ipsis prohibetur, *ne gravioribus debitis Conventus onerent, nisi cum licentia Provincialis, & Discretorum consensu, sub privatione officiorum, & inhabilitate in posterum.* Graviora porro debita censentur ea, ut optime dicit *Sanct. de Pœn. cap.* 7. *Quæst.* 4. *Casu* 4. *Difficult.* 3. ℣. *Dico id fol.* 397. quibus solvendis, vires Conventus sint impares, nisi cum magna difficultate, querimoniis creditorum, diminutione victus, ac aliorum necessariorum Religiosis &c.; Judicis autem prudentis, & charitativi arbitrio committitur determinare, an debita *graviora sint*, ut locus sit pœnæ. Circa hoc tamen, peculiariter advertere debet Judex, an Superior localis bonam rationem reddat de contractis debitis; quod, si congruam reddat, si sumptus pro rebus necessariis victus, vestitus, medicinalium suæ familiæ, aut pro inevitabili reparatione fabricæ, inclinantis ad ruinam, fuerint; aut si debita subierit sub spe probabili eleemosynæ sibi promissæ in ea quantitate, quæ sufficiebat ad satisfaciendum iis, qua a sæculari promittente fraudatus fuit; tali casu censeo, non esse locum pœnæ Statutariæ puniendi in Superiore, aut infidelitatem in dispensandis eleemosynis, aut imprudentiam in iis disperdendis in res non necessarias; aut commessationes; compotationes &c. ob quæ, debita contracta fuere, & ideo præscribit Statutum licentiam Provincialis, & Discretorum, nempe, ut per hos examinetur, an adsit necessitas debita contrahendi. Quod, si contractis debitis, constet de vera necessitate, quæ adsuit, & sola deficiat licentia Provincialis, non erit locus pœnæ Statuti, quia in casu deficeret vera ratio, ob quam illa infligitur, sed alteri mitior ob non servatam formam Statuti in licentia petenda.

74 Si autem contrahens debita sit Subditus, habetur aliud Statutum *cap.* 7 §. 5. *num.* 69. ita sonans. *Qui notabili infamia laboraverit ob debita, de quibus apud Prælatos convictus fuerit, ad omnia Ordinis Officia, ultra pœnas sibi ab debita inflictas, perpetuo inhabilis existat.* Circa hoc Statutum dubitare non leviter contingit tum de ipsius subsistentia; tum de pœnæ rationabilitate. *Sanctorus loc cit.* ℣. *Dico id conjici. fol.* 399. autumat, hoc esse mutuatum a *Neapolitanis cap.* 17. *Salmanticensibus cap.* 6. & *Vallisoletanis Tit. de Debitis non contrahendis*; quæ omnia loquuntur de debitis, quibus a Superioribus localibus Conventus gravatur, quibus infligitur pœna privationis omnium Officiorum, & inhabilitatis ad ea. Collectorem autem Statutorum de suo cerebro hoc Statutum tangens Subditus, fabricatum fuisse constat; nam in omnibus Statutis Capitulorum, ac Congregationum Generalium, post *Vallisoletana* 1594, talis dispositio de Subditis contrahentibus debita non reperitur. Convincitur proinde hoc fuisse conflatum a Collectore. Pariter inhabilitas *ad omnia Officia Ordinis*, hic sancita, nimis exorbitans pœna est pro crimine, quod de toto rigore non exedit delictum *proprietatis*; imo quod etiam absque vera *proprietate*, potest committi. Tamen, quia inter Ordinis Statuta insertum est, & a Religione receptum, ipsum taliter interpretabimur, ut rationabile evadat, aliter nec recipiendum, nec servandum esset.

75 Dico igitur, quod *notabilis infamia*, qua debet laborare taliter puniendus, aut hæc sit apud Fratres tantum, aut etiam apud sæculares, aut ob multa debita cum multis contracta, aut cum uno solo creditore inita, ex quibus male apud sæculares audiunt cæteri fratres, & tota consequenter Religio, ut optime citato loco *Sanctorus*, talis *infamia*, ut punibi-

lis evadat, non concernit simpliciter, & universaliter omnia debita quoquomodo contracta; sed requirit tum consuetudinem in hoc delinquendi; tum materiam, ob quam debita sunt contracta. Ratio est, quia Statutum dicit, *notabili infamia laboraverit*, porro *infamia notabilis*, non solum dicitur ea, quæ publica est, sed ea, quæ ex delicto est; non omnis enim infamia in jure civili, talis est in jure canonico ut diximus, *Par. p. Tit. Tertara. num. 35.* siquidem vidua nubens intra annum luctus, infamis in jure civili est, non sic in canonico. *Notabilis* igitur *infamia* in hoc Statuto accipienda est ea, quæ est ex causa peccaminosa; & quantumvis decoctores, qui Italice vocantur *falliti*, in jure civili censeantur infames *l. Quilibet C. de Decurio. lib.* 10. (ita ut licet *Decuriones* ob dignitatem torqueri non possint *l. omnes Judice C. de Decurio. lib.* 10., tamen, si *Decoctores* pecuniæ publicæ sint, ictibus plumbatarum torqueri possunt non solum a Præfecto Prætorio, sed etiam a quolibet Judice Ordinario, ut habet textus *l. 40. C. de Decurio. lib.* 10. in jure autem canonico tales non sunt, nisi decoxerint ob turpem causam; prout etiam similiter censendum est de iis, qui ære alieno gravati, ut carcerem effugiant, ad cessionem bonorum admittuntur, maxime, si fiat in forma pudenda.

76 Et re vera, infamia illa, quæ de jure, etiam Cæsareo *decoctores*, & eos, qui bonis cesserunt, afficit, fundatur in culpa theologica; nam, ut observat ex *Budæo Calvinus lexic. V. Decoctores.* & *V. Bonis cedere*; *decoctores* dicti sunt id genus hominum, qui luxu, & popinatione res suas, ac aliorum, sibi creditas, consumpserunt; & qui bonis cedunt, in fraudem Creditorum plerumque hoc faciunt, luxus enim, & fraus peccata sunt. Sequitur igitur ex dictis, quod *infamia*, quæ resultat ex debitorum contractione, ad hoc, quod *notabilis* sit, oportet, quod debita fiant contracta, ob turpem causam, puta, ob luxum, crapulam, popinam &c. Ideo, si quis Religiosus debitis oneratus est ob sibi necessaria, de quibus, juxta Regulam, & Statuta, a Superiore provisus non est, & licentiam habuerit a Superiore, ea sibi aliquomodo comparandi, nullo modo est punibilis, tum quia non laborat *infamia notabili*, quia non ex turpi causa debita contraxit, tum quia ad debita contrahenda habuit licentiam Superioris; statutum autem, de quo loquimur, supponit pro delicto non obtentam licentiam Superioris.

77 Pariter, ad *notabilem infamiam* comparandam, non sufficit parvitas materiæ, aut unus, vel alter actus; sed debet esse actuum frequentia, quæ constituat Religiosum quasi consuetum debita contrahere; ita ut parvitas materiæ debitorum, licet distributive considerata, parva sit, tamen collective sumpta, magna evadat. Ratio est, quia privatio, ac inhabilitas omnium Officiorum Ordinis gravis pœna est, quæ proinde gravem culpam supponit. Non esset autem gravis culpa, quod Religiosus unum, aut duo debita, levia quidem materiæ ex se, ut pote non excedentis duos aureos, sed tamen a se non solvi possibilia, contraheret, licet creditor vir linguosus, per totam viciniam conquestus fuisset de debitis, & de Fratre, ac Religione obloquutus, & ideo gravatus in fama, ille remaneret; nam illa *infamia* non posset dici in jure *notabilis*, tum ratione parvitatis materiæ, tum ob actuum infrequentiam, ob quam non posset rationabiliter ille dici consuetus debita contrahere, & ex consequenti *notabili infamia* laborare.

78 Adverto insuper ad idem Statutum, quod pœna privationis, & inhabilitatis ad omnia Officia Ordinis irrationabilia est, si accipiantur ea omnia, quæ veniunt nomine Officiorum Ordinis, puta, non solum Prælaturæ, sed etiam munera Confessionis, Lecturæ, Prædicationis, Paternitatis, & Visitationis, ut habent *Vallisoletana cap. 7. Tit. de Pœn. privat. Ofic. Ordin.* Nam in eodem Statuto habetur, quod contrahens debita, dum solvendo non est, tali pœna privationis, & inhabilitatis ad omnia Officia Ordinis, *altra pœnas sibi ob debita inflictas*, puniatur. Quod idem est dicere, quod, si contraxit debita, ob numeratam pecuniam mutuo acceptam; aut ob emptionem jocalium, quæ prostitutæ donavit &c., debet de proprietate, denariorum contrectatione; illicita donatione; ac fornicatione puniri; & pro mantissa addi privatio, & inhabilitas ad omnia Officia Ordinis, quod irrationabile prorsus est. Unde ad evadendam hanc irrationabilitatem in Statuto, debent intelligi Officia Ordinis, quæ sunt conjuncta cum dignitate, ut Prælaturæ, Provinciales, aut locales, Diffinitoriatus &c. Hoc autem fundetur, non solum ob allatam rationem, sed etiam, quia in Statuto Vallisoletano, a quo juxta *Sanctorum*, ut supra diximus, mutuatum est Statutum hoc, habetur sic: *Sub pœnis privationis Officii, & inhabilitatis perpetuæ ad omnia Ordinis Officia, dignitatesque in posterum obtinenda. Stat. Vallisolet. cap. 6. Tit. de Debit. non contrahen.* Patet autem, quod ly *Officia, dignitatesque* debet exponi sic, puta, *Officia, quæ sunt dignitates*, nam, cum Dignitates veniant in Statutis nomine Officiorum, si sumerentur *Officia*, & *dignitates*, tanquam duo distincta, ly *Dignitates*, superflue repeterentur; & cum, ex vulgatis juribus in lege, aut Statuto, nihil superflui admittendum sit, oportet dicere, quod collective sumantur *Officia*, & *Dignitates*, puta, illa Officia, quæ Dignitates sunt.

79 Quinta decima dubitatio est circa supradictum octavum Statutum, & est, quomodo possit quis libros, aut res alias sibi ad usum concessas, pignori supponere, impetrata facultate Superioris scripto?

80 Respondeo, quod, cum *proprietas* opponatur voto solemni paupertatis; & constans, ac communis Theologorum sententia sit, quod non potest Prælatus dispensare in votis essentialibus, puta, obedientiæ, paupertatis, & castitatis, non potest Superior dare licentiam Religioso, ut aliquam rem, sive communem Monasterii, aut suo usui privato concessam, possit pignori supponere. Ratio est, quia ille solus potest rem oppignorare, in quo cadere potest civilis obligatio aliquid dandi alteri, ut dicitur in *l. Res hypothecæ ff. de Pignor. & hypoth.* & pro securitate illud solvendi, altera res majoris pretii pignori supponitur: dum autem, ut supra dictum fuit, in Religioso, sine violatione voti paupertatis, cadere non potest civilis obligatio, liquet, quod neque Superior licentiam concedere possit Religioso rem oppignorandi.

81 Quia vero in Statuto hoc videtur concedi, quod Superior talem licentiam dare possit, cum ei soli decernatur pœna, qui rem oppignorat absque licentia, dicendum est, quomodo sit Statutum intelligendum, ut absurdum non sequatur. Dico igitur, quod in eo continentur duo casus, primus est de contrahente debita; alius vero de oppignorante rem suo usui concessam. In primo casu, delictum intervenit, si desit licentia scripta Superioris; in secundo casu, semper intervenit delictum, nec talia licentia suffragatur; illa igitur clausula, *non impetrata prius Superioris scripta facultate*, refertur ad primum casum, quandoquidem, cum licentia Superioris debita (naturali tamen, non civili obligatione) contrahi possunt, Proinde, me judice, oporteret

teret secundum casum interclpere per parenthesim, hoc modo: *Simili quoque pœna puniatur, qui pro se, vel pro alio debita contraxerit* (*& similiter, qui libros, aut res alias sibi ad usum concessas, pignori supposuerit*) *non impetrata prius Superioris scripta facultate*, ut clausula illa evidenter ad primum casum solummodo referretur.

82 Potest etiam alio modo Statutum interpretari, dicendo, quod ex sententia *Marcelli I. C.* in lege supracitata de Pignoribus, & hypothecis, res potest dari pignori, non solum *in civili, sed etiam in honoraria, & naturali obligatione*. Sicut igitur Superior concedere potest Subdito facultatem contrahendi debita, in quibus tamen sola naturalis obligatio interveniat; ita pro talibus debitis potest dare licentiam, ut res pro tali obligatione detur pignori. Eligat lector, quam maluerit interpretationem.

83 Sextadecima dubitatio est circa nonum Statutum datum supra *num.* 33. & est, An Statutum intelligendum sit de quavis commutatione panni ad proprium indumentum assignati; an vero de illa tantum, quæ fieret extra Ordinem?

84 Respondeo, quod, si Religiosus commutans pannum pro tela, sive alia re sibi magis necessaria, quam pannus, init, aut inire intendit contractum commutationis cum obligatione civili hinc inde, nempe intelligendo, quod panni dominium, tanquam suum, vult transferre in alium, cum quo init contractum commutationis; & ipse vice versa vult acquirere dominium telæ, semper est proprietarius, sive commutatio fiat intra, sive extra Ordinem. Et ratio evidens est, quia animum proprietarium habet in re, quam, & pro qua commutat. Si autem nullum dominium in panno sibi asserit, sed solum usum facti; & pannum sibi parum necessarium dat alteri Religioso, a quo recipit, aut telam, aut alias res licitas sibi magis necessarias; delinquit quidem, quia hoc facit sine licentia Superioris; non tamen est proprietarius, nec talium pœna pulsandus est; in nullo enim delinquit, nisi in concedenda re suo usui assignata, alteri fratri absque licentia. Si vero extra Ordinem pannum pro alia re commutaret; quantumvis intenderet contractum mere naturalem, nullo modo civiliter obligatorium inire, tamen esset puniendus, tamquam proprietarius in foro fori. Ratio est, quia legem habemus, quod res parum necessariæ fratribus, debent commutari per Syndicum Apostolicum, & rem commutare sonat dominium in illa re. Quamvis igitur Religiosus dominium in re commutata habere non prætendat, & coram Deo re vera proprietarius non sit; tamen in foro fori ex tali commutatione proprietarius convincitur, & sic puniendus. Aliæ dubitationes concernentes Statutum decimum, ac duodecimum, examinabuntur, partim paragrapho sequenti, partim cum de Simonia agetur.

§. II. Pecuniæ contrectatio.

S V M M A R I V M.

1 *Crimen contrectationis pecuniæ est peculiare Fratrum Minorum.*
2 *Pecunia quid significet,*
3 *Res, nisi possideatur, nequit dici pecunia.*
4 Contrectatio *quid importet.*
Ex assidua contrectatione rei furatæ non augetur actio furti.
5 *Contrectatio alia naturalis, alia civilis.*
6 *Textus Regulæ Minorum circa pecuniam recipiendam.*
De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.
7 *Pecuniæ nomine venit quævis res, pretio æstimabilis.*
8 *Differentia inter Minores, ac alios Regulares, circa possessionem temporalium.*
9 *Alia differentia circa pecuniam numeratam.*
10 *Probatur contrectationem civilem pecuniæ, etiam seclusa proprietate, Minoribus interdictam.*
Dictio nec *quid significet.*
Dictio seu *quid importet.*
11 *Probatur eadem conclusio ex Clementina.*
12 *Probatur iterum ex eadem Clementina.*
Minores, quare nequeant esse executores testamentarii.
13 *Delictum proprietatis est distinctum a delicto contrectationis pecuniæ.*
14 *Fratres Minores nequeunt celebrare contractum depositi.*
15 *Depositum etiam mere naturale pecuniæ Minoribus interdictum.*
16 *Probatur ex Regula proxime data conclusio.*
Recipere, *&* capere, *quomodo differant inter se.*
17 *Clausula* nullo modo *quid importet.*
18 *Probatur ex Clementina supra data conclusio.*
Dictia totaliter *quid significet.*
19 *Frater Minor alienam pecuniam tenere, custodire, portare &c. non potest.*

1 PRoprium Minoritici Ordinis delictum est, *Pecuniæ contrectatio*, cum enim, ut ajebat Apostolus: *Peccatum non cognoscatur, nisi per legem*, nullusque alius Christianus, sive laicus, sive Ecclesiasticus, sive Clericus sæcularis, sive Regularis sit, prohibitionem habeat de non *contrectanda pecunia*, nisi profitentes Regulam Minorum in sua puritate, & absque dispensatione; sequitur proinde, quod hoc delictum in solis *Fratribus Minoribus Observantibus, Reformatis, Discalceatis, Recollectis, & Capuccinis*, qui vovent observantiam Regulæ Minorum absque ullo privilegio relaxativo, possit reperiri.

2 Ut autem sciatur, quid nam sit, & quale, & in quo consistat hoc delictum, sciendum est primo, *pecuniæ* nomen latissimo vocabulo acceptum importare omnes res sive mobiles, sive immobiles, quæ possideantur. *Pecuniæ verbum* (ait *Ulpianus* libro quadragesimo nono ad *Sabinum*) *non solum numeratam pecuniam complectitur; verum omnem omnino pecuniam, hoc est, omnia corpora quoque pecuniæ appellatione contineri, nemo est, qui ambigat*. & hoc idem habet *D. Augustinus lib.* 2. *de Doctrin. Christ.* ajens: *Totum quidquid homines habent in terra; omnia, quorum domini sunt, pecunia vocatur*, & in hac acceptione comprehenduntur non solum corporea, & eorum species, sed etiam jura, quæ incorporealia sunt; ut habet *Textus in l. Pecuniæ* 222. *de Verb. sign.* Minus lato vocabulo pecunia importat id, quod est materia mutui, nempe ea mobilia sola, quæ in numero, pondere, & mensura consistunt. ut deducitur ex *l. Mutuum. 2. §. Creditum. ff. de Reb. credic. si cert. petat.* Stricto autem nomine importat id, quod est instrumentum peculiare commercii civilis, & specialiter emptionis, ac venditionis, ut ait *Paulus J. C. in l. p. ff. de Contrahen. emptio.* & convertitur, cum *nummo*, & *denario*; ad majorem autem expressionem additur hoc affixum *numerata*; & dicendo *pecuniam numeratam*, eam dicimus in strictissima significatione, ut idem est ac *nummus*, seu *denarius*, seu *moneta*.

3 Advertendum autem, quod res quævis tum stabilis, tum mobilis, in se considerata, non potest dici *pecunia*, nec in prima, nec in secunda acceptione vocabuli *pecuniæ* supra expressa; sed res in tantum

evadit *pecunia*, in quantum est in alicujus possessione; & hoc manifeste habet textus *l. Rei appellatione. 5. ff. de Verb. signif.* quæ sic cantat; *Rei appellatio latior est, quam pecuniæ, quia etiam ea, quæ extra computationem patrimonii nostri sunt, continet: cum pecuniæ significatio ad ea referatur, quæ in patrimonio sunt*. Aliter autem est de *pecunia numerata*, quia etiam independenter a dominio *pecunia* est. Unde gemmæ, aurum, & argentum, & æs, non signata, apud me deposita, sunt quidem *pecunia* deponenti, sed mihi, qui nec jus dominii, nec usus in iis habeo, *pecunia* non sunt; quod tamen non est de signata *pecunia*, quæ semper *pecunia* cuivis est, etiam absque illius dominio, & usu. Et hoc bene advertendum est pro explicatione eorum, quæ dicenda sunt infra circa prohibitionem, quam ex Regula habent Fratres Minores recipiendi denarios, vel *pecuniam*.

4 Sciendum secundo, quod *contrectare*, etiam grammaticaliter loquendo, non importat purum tactum rei, quandoquidem res potest per instans, seu brevissimo tempore, sive momento tangi, & hoc etiamsi res loco non moveatur; *contrectare* autem importat tactum rei per aliquod tempus continuatum; quodque res moveatur, & de manu ad manum transeat, si res de facili mobilis sit; sin minus, aut replicato unius, aut alterno manuum tactu exerceatur. Hoc pariter in jure verificatur, nam *contrectatio* alienæ rei fraudolosa furtum dicitur *l. p. §. final. ff. de Furt.* & ex assidua *contrectatione* rei furatæ non augetur actio furti, *l. Si qui. ff. de Fur.* & si res aliena *contrectetur* animo furandi, non tamen Dominus illius desinit esse possessor, nec ex consequenti furtum factum est, nisi cum *contrectatione* jungatur dimotio rei de loco ad locum, ut ait *l. Possideri. §. Si rem apud te, ff. de Acquir. poss.*

5 Sciendum insuper, quod duplex potest esse alicujus rei *contrectatio*, una quidem mere naturalis, alia autem civilis; naturalis quidem, quando simplici tactu physico *contrectatur* res, tanquam res pure physica: civilis autem, quando eandem rem in actione civili tracto, tanquam illius actionis instrumentum. Exempli gratia, si nummum aureum, sive argenteum præ manibus habeo, & illum nunc ex una, nunc ex altera parte vertendo, ut imaginem, ac literas inibi impressas, sive, ut metalli ligam observem, sive ob aliam causam naturalem *contrecto*, talis contrectatio pura physica est; nam illum nummum, tanquam metallum substantialiter, aut qualiter figuratum examino actu mere immanenti, & ad solam cognitionem ordinato. Si autem nummum tracto in emptione, permutatione, donatione, mutuo, pignore, deposito, solutione, compensatione, sive alio contractu civili, in quo pecunia signata intervenit, tanquam ipsius instrumentum, talis *contrectatio* erit civilis.

6 Porro Regula Fratrum Minorum *cap. 4.* circa receptionem denariorum, sic habet: *Præcipio firmiter Fratibus universis, ut nullo modo denarios, vel pecuniam recipiant per se, vel per interpositam personam*; & in finem ejusdem capituli; *Eo semper salvo, ut (sicut dictum est) denarios, vel pecuniam non recipiant*. Pariter *cap. 5.* sic dicit: *De mercede vero laboris pro se, & suis Fratribus, corporis necessaria recipiant, præter denarios, vel pecuniam*. Et circa citatos Regulæ textus non parva inter Expositores est controversia, an nomine *pecuniæ*, hic veniat tantummodo *pecunia signata*, seu denarii; an vero veniat quæcunque res, pretio æstimabilis, & quilibet pro sua sententia habet rationes fundatas, quas consulto omitto, & qui vult eas videre, adeat *Sanctorum Comment. in Stat. cap. 4. Scat. 2. init.*

7. Circa hoc dico, quod, quidquid sit de *Clementina Exivi. de Verb. signif. §. Porro, & §. Quia igitur*, in qua *Papam* evidenter, nomine *pecuniæ* denarios accipere constat; sicut etiam aliquando *Nicolaum III.* in sua Decretali *cap. Exiit. § Cæterum. de Verb. signif. in 6.* Dico, quod in Regula, nomine *pecuniæ* venit res quæcunque, pretio æstimabilis, quæ *pecunia* sit. *Pecunia* autem non est, nisi approprietur, ut probavimus supra *num. 3.* prohibitio igitur facta Fratribus Minoribus in Regula, dicendo, quod *pecuniam non recipiant*, est, quod rem pretio æstimabilem, tanquam propriam, nec in communi, nec in particulari recipiant. Et in hoc Frater Minor nihil habet particulare supra cæteros Religiosos; quandoquidem nullius Ordinis, sive Monachalis, sive Mendicantis, Religiosus, nec in communi, nec in particulari potest rem aliquam pretio æstimabilem, tanquam propriam recipere, neque tenere, ut probavimus supra *Tit. eo. §. Proprietas num. 20.* Proinde multas res, pretio æstimabiles, sive gratis datas, sive ex devotione oblatas, sive tanquam pretium laboris, fratres recipiant, ut illis utantur, sicut sunt libri, aliaque Conventus utensilia; sive fundi pro viridario, aut sylva, omnia hæc pecunia non sunt, quia eorum dominium non acquirunt (cum, ut declaravit *Nicolaus III. cap. Exiit. §. Ad hæc, de Verb. signif. in 6.* sunt de proprietate *Sedis Apostolicæ*) & sic recipiendo non peccant. Si autem eas recipiant, non ut iis in propria specie utantur, sed earum dominium acquirere intendant, eas recipiendo, & de eis disponant, vendendo, donando, permutando, locando, aut alium quemlibet contractum civilem celebrando, tales res evadunt *pecunia* prohibita recipi, & mortaliter peccant, eas recipiendo.

8 Illud, quod peculiare est in Minoribus, circa *pecuniam* sic intellectam, est, quod cæteri Ordines possunt in communi habere dominium ministeriale *pecuniæ* suæ, & ex ipsius reditibus sustentari, nec cogi ad propriam sustentationem, sibi dietim comparandam; quod tamen non est in Fratre Minore, qui nec in communi *pecuniam* tali pacto potest habere, nanciscendo sibi dominium ministeriale rerum pretio æstimabilium, nec in temporaneo actu, nec in perpetuo, utpote ex earum reditu sibi sustentationem necessariam assecuret; sed tanquam omnino pauper debet aut ex labore proprio, aut ex eleemosynia, aut per recursum ad amicos spirituales, sibi victum providere diotim.

9 Similiter quoad denarios, nummos, monetam, seu *numeratam pecuniam*, si consideretur eorum proprietas, omnes Religiosi æquales sunt, nullus enim eorum potest *pecuniæ* dominium habere. *c. Monachi. c. Super. c. Cum ad Monasterium. e de Stat. Monach.* Sed pro Fratribus Minoribus peculiare est, quod cæteri Religiosi de suorum Superiorum licentia habent usum denariorum, quo possunt ipsi, tum per se, tum per alios, sibi necessaria providere; Frater autem Minor sibi interdictum habet usum denariorum, sive per se, sive per interpositam personam, sive pro necessitate sua, sive pro necessitate aliorum; & quamvis sibi interdicta non sit *contrectatio* naturalis, seu physica denariorum, (scandalo cessante,) prohibita tamen sibi est *contrectatio civilis* eorundem, etiam secluso scandalo, ablegata proprietate, & etiam simplici illorum usu, pro se non interveniente.

10 Quod vero in hoc sensu debeat *pecuniæ contrectatio* prohibita intelligi, probatur primo ex Decretali Nicolai, in qua *cap. Exiit. §. Cæterum. V. Si tamen. ipse. de Verb. sign. in 6.* sic habetur: *In pecunia Fratres nihil juris habeant, nec administrationem, seu dispensationem*; & paulo infra: *Ita tamen,*

quod

quod ab omni ejusdem pecuniæ administratione, seu dispensatione Fratres omnino abstineant; in quibus verbis, denariorum administratio, seu dispensatio, ut quid contradistinctum a jure, quod primo inibi enunciatur, imo, ut quid eidem contrarium, non aliud importat, quam contrectationem civilem, siquidem ibi agitur de solutione pretii rerum emptarum pro Fratrum necessitatibus. Et notandum, quod Papa ibi dicit, quod fratres in pecunia data ab amico spirituali, pro emenda re illis necessaria, nihil juris, nec administrationem, seu dispensationem habeant. Porro dictio nec est implicativa casus contrarii, ac ideo distincti ad expressum, ut deducitur ex l. Milites ita. §. Mulier. ff. de Milit. testam. l. Sacra loca. §. penult. de Rer. divis. l. Nec ejus. C. de Emanc. liber. Barbos. Dict. 208. n. 2. & dictio seu ponitur declarative, & expositive, præcipue quando stat inter diversa idem importantia, seu parum distantia cap. licet in princip. de Elect. cap. Bona. 1. & ibi Gloss. 1. de Postul. Prælat. Barbos. dictio. 363. num. 7. Dum ergo dicitur, quod Fratres nequeunt in pecunia habere jus, nec administrationem, intelligenda est administratio pura, tanquam contradistincta a jure. Et dum subjungit administrationem, seu dispensationem, importat pariter dispensationem, ut a jure distinctam. Sensus igitur Decretalis est, quod Fratres in pecunia nil juris habere possunt; pariter, neque ejusdem pecuniæ (licet sit juris alterius Domini) administrationem, sive distributionem, puta, pecuniam nomine alterius expendendo, numerando, ponderando, cambiando, donando, distribuendo, exhibendo, aut quovis alio modo imaginabili, in quo pecunia intervenit, ut instrumentum contractus civilis contrectando.

11 Probatur secundo per textum Clementinæ, Exivi §. Porro cum dictus, & ibid. Gloss. in V. Modi, quæ sic habet: Sanctus (Franciscus) volens, Fratres suos super omnia a denariis, sea pecunia esse totaliter alienos, &c. ubi Glossa, explicans sensum hujus affixi totaliter, ait, pecuniam Fratres ipsi non recipiant, ipsius nempe dominium sibi afferendo, nec administrent, puta, alienam pecuniam, nomine sive proprio, sive alterius civiliter contrectando.

12 Probatur tertio clarius ex eadem Clementina Exivi. §. Proinde. ℣. Verum etiam, ubi declarans interdictum Fratribus esse executores testamentarios, sive ultimarum voluntatum, ait: Cum dicti Ordinis Fratres, non solum a receptione, proprietate, dominio, sive usu ipsius pecuniæ, verum etiam a contrectatione qualibet ipsius, & ab ea sint penitus alieni: : : debent scire sibi interdictum, quod hujusmodi executionibus, & dispositionibus se exponant; & reddens causam sui dicti, subdit: cum hæc sæpius absque litigio, & contrectatione, & administratione pecuniæ nequeant expediri. In distributione autem pecuniæ, quæ fit per Executores testamentarios, clarum est, quod ipsi nec jus, nec dominium habent pecuniæ, quam distribuunt, tamen quia in tali distributione intervenit pecuniæ contrectatio civilis, nempe solvendo debita; satisfaciendo operariis; donando pauperibus &c. Fratres Minores, quia nequeunt civiliter contrectare pecuniam, nequeunt pariter esse Executores testamentarii. Et quamvis possent in tali munere contrectare pecuniam civiliter manu aliena, scilicet distribuendo, donando, solvendo, &c. pecuniam per manus alterius ministri laici; tamen quia talis contrectatio civilis pecuniæ (licet physice exerceretur a laico) moraliter tamen exerceretur a Fratribus, qui contrectarent per interpositam personam, ideo etiam sic ipsis prohibitum est exercitium Executoria testamentarii. Et ex eodem principio nequit frater Minor esse Eleemosynarius Principis; aut ex crumena alterius, etiam ad ejus mandatum, seu precea, pecuniam extrahere, & numerare, & ea mercedem operario dare; aut debitum illius solvere; sive eam cambire, & similes contractus civiles, quamvis pure ministerialiter celebrare, quia in eis intervenit pecuniæ civilis contrectatio.

13 His præmissis apparet delictum contrectationis pecuniæ esse totaliter distinctum a delicto proprietatis; & Fratrem Minorem, si pecuniam non numeratam, aut numeratam, ejus dominium sibi afferendo, acceptet per se, vel interpositam personam, esse vere, & realiter proprietarium. Si vero numeratam pecuniam civiliter contrectet, juxta sensum supra expressum, ejusdem dominium etiam a se ablegando, quamvis proprietarius vere non sit, est tamen talis ficte; proinde juxta Statuta, quæ infra dabimus pœnis vere proprietariorum punitur, & hoc ob delictum contrectationis pecuniæ, quæ in Regula prohibetur juxta Apostolicas declarationes, ad quas adamussim servandas Fratres Minores, tum Regularis tum Strictioris Observantiæ obligantur.

14 Quid autem de tenente, & conservante apud se denarios, quamvis eos minime civiliter contrectet, nec eorum habeat proprietatem? Respondeo, quod ad conservandam, aut custodiendam pecuniam, nequit cum Fratre Minore celebrari contractus depositi; cum enim iste incapax sit obligationis civilis contrahendi, & in depositario sit obligatio restituendi depositum, ultra ejusdem fidelem custodiam, sequitur quod non possit fieri contractus depositi. Difficultas est de deposito naturali per tempus breve, aut longum; an scilicet delinquat Frater recipiendo alienam pecuniam, mere naturaliter custodiendam, transferendam, consignandam, aut alio modo naturali habendam, absque ulla contrectatione.

15 Ad hoc dico, quod spectato textu Regulæ, & declarationibus Pontificiis Nicolai, & Clementis, videtur prima facie talem naturalem receptionem denariorum ad custodiendum &c. non esse prohibitam; sed illam prohiberi tantummodo ex dispositiona Statutorum, quæ dabimus infra; sed bene, & medullitus perpensa materia, aliud est dicendum; nam, ut supra dictum est, receptio, & contrectatio pecuniæ est delictum totaliter separatum a proprietate; quandoquidem hoc militat contra votum essentiale paupertatis, illud autem contra præceptum Regulæ de non recipiendis denariis; & quamvis prohibita videatur sola contrectatio civilis eorundem, ut supra probatum est, non vero pura contrectatio naturalis, seu physica; tamen dicendum est, quod per Regulam, & Pontificias Decretales interdicta est receptio denariorum mere naturalis.

16 Hoc autem demonstratur primo ex textu Regulæ dicentis cap. 4. Præcipio firmiter Fratribus universis; ut nullo modo denarios vel pecuniam recipiant. Ubi perpendenda sunt illa duo verba nullo modo recipiant. Porro recipere, sive accipere, (quod idem est) dicitur, quando quis accipit, seu recipit rem, quam tanquam suam non habet, sed aut danti, aut alteri dandam; cum vero quis rem accipit, seu recipit, ut eam tanquam suam habeat, dicitur eam capere, ut text. in l. Aliud est. 71. de Verb. sign. & in l. Non videtur. 51. ff. de Reg. jur. Dum igitur Regula firmiter præcipit Fratribus, ut pecuniam non recipiant, tali verbo declarat sibi interdictam etiam eam pecuniam, quam alteri reddendam recipiunt, nec aliquam proprietatem in ea habent; præceptum enim de non habendo rem propriam, non solum includitur in voto essentiali paupertatis, sed etiam in Regula cap. 6. habetur separatum a præcepto de non recipienda pecunia.

17 Pa-

17 Pariter observanda est illa clausula *nullo modo*, quæ otiose in Regula non ponitur. Porro talis clausula excludit omnem modum, qui alias esset permissus, ut ait *Seraphinus, de Privil. jurum. privil.* 98.*num.*95.& vim habet præcisæ prohibitionis, prout dictio *nullatenus*, ut ex *Cephale Consil.*497.*num.*25. *lib.* 4. ait *Barbos.Clausul* 92. *num.* 1. ambos referens, & idem est, ac si diceretur, *nulla tempore*, *nulla ratione*, ut ex *l. penult. C.de Postul. l.* 1. *ff.de Negot. gest. l. Omnes §. Si vir. ff. Quæ in frau. credit.* deducit *Alberiens Diction. V. Nullo modo*. Sensus ergo est, quod Fratres sub quovis modo, forma, tempore, ac ratione imaginabili, (quamvis aliter essent licita, ac permissa) denarios recipiant.

18 Et hoc idem astruitur ex *Clementina* supracitata, in qua §. *Porro cum dictus de Verb. signif.* dicitur: *Sanctus* (Franciscus) *volens Fratres suos super omnia a denariis, seu pecunia esse totaliter alienos &c.* Ubi ponderanda est illa dictio *totaliter*, quæ universalis est, comprehendens collective, ac distributive omnes, ac quoscumque modos excogitabiles, juxta quos possunt Fratres *pecuniam* recipere, ac eos omnes excludens *Barbos. Dictio.* 407. *num.*1. Et quamvis *Glossa* ejusdem Clementinæ, quam dedimus supra *num.* 11. per talem dictionem *totaliter* intelligat ablegatam a Fratribus proprietatem, & administrationem *pecuniæ*; tamen intelligendum non est, quod *Glossa* prædicta ibi loquatur taxative, restrictiva, restringendo prohibitionem habendi *pecuniam* ad illos duos modos; sed loquitur exemplariter; attento maxime, quod dictio illa *totaliter* posita in Decretali, est ad declarationem sensus Regulæ, in qua cum ponatur clausula supradicta *nullo modo*, importans negative omnem modum imaginabilem habendi *pecuniam*, ut dictum est, consequens est, quod talis dictio *totaliter* appellet omnes, & quoslibet modos habendi *pecuniam*, & illos excludat.

19 Sequitur igitur ex his, quod nullo modo potest Frater Minor alienam *pecuniam* recipere, ad eam custodiendam, restituendam, transportandam, aut alio quovis modo, quantumvis mere naturali tractandam; hoc enim sibi vetitum est ex Regulæ præcepto.

Probatio.

SVMMARIVM.

20 *Distinctio facienda circa probationem hujus criminis.*

21 *Quando constare debeat de corpore delicti in hoc crimine.*

In crimine falsæ monetæ debet constare de corpore delicti.

Moneta probanda judicio Peritorum.

22 *Diligentia servanda a Judice in casu accusationis de pecunia retenta.*

23 *Pecuniæ contrectatio probatur etiam per Testes absque corpore delicti.*

24 *Confirmatur conclusio.*

25 *Dubium proponitur.*

26 *Parvitas materiæ in contrectatione pecuniæ non datur.*

In delictis, in quibus considerantur sola qualitas, non datur parvitas materiæ.

20 Quoad probationem hujus criminis, mihi videtur esse distinguendum juxta casus, qui possunt occurrere in hac materia. Quamvis enim casus omnes eodem modo sint delicta contra præceptum Regulæ de *pecunia* non recipienda, non tamen eodem modo probanda sunt; aliud enim est, quod Cajus *pecuniam* receperit, & apud se retineat; aliud vero, quod *pecuniam* contrectaverit; in primo enim casu delictum habet permanentiam; in secundo vero nullum vestigium post se relinquit.

21 Dico igitur, quod, si accusatur Cajus pecuniam a sæculari accepisse, & eam in camera sua habere, necessarium est, quod constet de corpore delicti per *visum, & repertum*, alias non erit locus punitioni. Ratio est, quia in delictis facti permanentis ante omnia constare debet de corpore delicti, quo non subsistente, omnis inquisitio ruit. Porro casus hic totaliter aptatur delicto de cusa falsa moneta, in quo juxta Doctores, *Bursat. Cons.* 166. *num.* 4. *lib.* 2. *Farin. par.* 2. *num.* 22. *Matthen. inaret. de Franch. Pasqualig. de Fran. Honded. Cons.*92. *num.* 11. *lib.*2. *apud Raynald. observ. Crim. Tom.* 1. *cap.* 5. §. 1. *ad* 3. *num.* 34. ut suo loco dicemus, debet constare de delicto per ipsius evidentiam, in tantum, quod si de eo non constaret, quantumvis Reus confiteretur se falsam monetam cudisse, non tamen posset contra eum procedi; & quando dicitur, quod in probatione hujus criminis uti possumus etiam præsumptionibus, ac conjecturis, hoc debet accipi, supposito quod prius constiterit de corpore delicti, & non alias, nec aliter, ut ex *Varmigliola Cons. Crim.* 218. *num.* 1. *& seqq.*, concludit *Raynaldus, loc. cit. num.* 35. Et ratio quidem esse potest, quia falsitas monetæ est qualitas, quæ probanda est judicio Peritorum, non autem Testium, *Guazzin. Reor. defens.* 4. *cap.* 9. *num.* 4. *Concial. Resolut. crim. V. Monet. Resol.* 1. *num.* 2. Periti autem judicium ferre nequeunt, nisi moneta coram ipsis examinanda statuatur. Alia etiam ratio addi potest, quod nempe possint ab aliquo cudi numismata illa, quibus nobiles viri utuntur in ludis, maxime tabularum, pro tessera; quæ licet speciem præseferant veræ monetæ, moneta tamen non sunt, non enim signata sunt sigillo monetario ullius Principis, & ex consequenti talia cudere delictum non est.

22 Pari modo accidere potest, quod similia numismata, aut etiam medaleas, maxime si sint papyro involutæ, receperit Frater, & ab adstantibus judicatum sit illas esse veram monetam, & accusatio deferatur ad Superiorem parum benevolum erga illum, qui Superior processum instituat, eumque tanquam Reum constituat cum gravi jactura famæ suæ, quod nullo modo, aut rationi, aut justitiæ congruit. Si igitur talis accusatio deferatur, antequam ad Rei constitutionem, & contestationem litis criminalis contra eum deveniatur, debet Judex facere perquisitionem diligentem in Cella Rei suppositi, sive in Officina suæ curæ commissa, & pecuniam reperire, & in judicio statuere, quod, si hoc non facit, non est ulterius procedendum, juxta communem Doctorum opinionem.

23 Quia tamen periculosa in praxi hæc opinio est, nam receptio *pecuniæ*, quantumvis separata a proprietate, nimis dedecorat Minorum Religionem, quæ sancte superbit de altissimæ paupertatis, & totalis fugæ a *pecunia* professione; ac vaferrimi hujusmodi *pecuniæ* receptores habent non vestigabilia latibula, in quibus eam recondant, & Superiorum zelo insultent, fidentes, quod, si *pecunia* non reperiatur, ipsi minime pœnis Statutariis vapulabunt, ideo salva Doctorum reverentia aliter puto dicendum. Alias *Par. P. Tit. Corpus. num.* 12. *& seqq.* probavimus, quod in delictis facti permanentis, corpus delicti, si fuerit occultatum, aut destructum, possit per Testes integros concludenter probari; ut de cadavere occisi, in mare, seu in puteum projecto, aut combusto. Pari igitur modo dicendum est in casu receptæ pecuniæ; licet enim ipsa non reperiatur, vel

quia

quia eam Reys oceultavit, ant quia expendit, si duo Testes integei receptionem probant, (maxime si deponant de qualitate monetæ, quia eam optime viderunt, & cognoverunt eam esse veram, ac usualem *pecuniam* auream, argeoteam, æream; & potissime si accedant alia adminicula malæ famæ Rei &c.) dico, quod optime deveniri potest ad constitutionem, & torturam Rei.

24 Et hoc magis suadeo; quia par delictum est alienam *pecuniam* eecipere, & ad custodiam tenere; sicut eandem contrectare civiliter distribuendo, donando, cambiendo &c. pront supra dictum fuit. In hoc autem secundo delicto nullum manet vestigium, quod possit a Judice recognosci, & corpus delicti peobari per *visum*, & *repertum*; tunc ergo, (peout Regulariter fit in delictis facti transeuntis) peobatur delictum simul cum Delinquente per Testes: sequitur igitur, quod etiam in peimo casu corpus delicti etiam pee solos Testes sufficienter probetur.

25 Est autem circa hoc difficultas, An scilicet peobato, quod Cajus aut receperit, aut contrectaverit *pecuniam* in quantitate non peetingente ad peccatum mortale propeietatis, possit judicialitee puniei de contrectatione *pecuniæ*? quod idem est ac diceee, an in hoc delicto detur paevitas materiæ?

26 Respondeo, quod parvitas materiæ in delictis tunc habet locum, quando crimen contingit secundum materiam, ita ut ipsa mateeia sit objectum delicti, peout in furto, aut propeietate, quæ habent pro objecto respective eem alienam, sibi appropriatam. Non datur vero parvitas materiæ in delictis, in quibus consideratur qualitas, & non quantitas, aut materia; ut est in sabeicante venenum; aut in cudente falsam monetam; aut tondente veram: quantumvis enim paucos nummos quis cudat, aut tondeat, nihilominus incidit in crimen læsæ majestatis, ut ex jure *l. p. C. de Veter. numism. pote. in fin. l. p. Tit. 22. lib. 9. Cad. Theodosian.* probant *Decianus Tract. Crim. lib. 7. cap. 23. n. 25. ac Raynaldus Obser. crim. Tom. p. cap. 5. §. 1. ad 3. n. 85. & seqq.* Proinde pœna inducentium falsos Testes in judicio; aut sollicitantium in confessione, ita percellitur ille, qui inducit, aut sollicitat unum, sicut multos; quia crimen consistit in qualitate. Ita ergo dicendum in nostro casu; siquidem non prohibetur Fratribus contrectatio auri, aut argenti, sive æris, peout mateeia, sive metalla sunt, sed prohibetur forma, sive qualitas; puta, materia signata, quæ *pecunia* dicitur. Proinde resolvendum, quod quantumvis recepta *pecunia* non sufficiat ad concludendum crimen proprietatis; sufficit tamen ad delictum receptionis, seu *contrectationis pecuniæ*,

Pœnæ.

SVMMARIVM.

27 *Soli Minores possunt puniri de contrectatione pecunia.*
28 *Primum Statutum pro Minoribus de observantia,*
29 *Secundum Statutum.*
30 *Tertium Statutum.*
31 *Quartum Statutam.*
32 *Quintum Statutum.*
33 *Sextum Statutum.*
34 *Septimum Statutum.*
35 *Octavum Statutum.*
36 *Nonum Statutum.*
37 *Decimum Statutum, & dubitatio prima.*
38 *Dictia* tanquam *quoe significata habeat.*
39 *Aliquando importat similitudinem, aliquando veritatem,*
40 *Opinio Sanctori impugnatur.*
41 *Ab identitate pœnæ non bene deducitur indentitas delicti.*
42 *Dubitatia secunda.*
43 *In facto importante plura delicta, dantur pœnæ pro quolibet delicto, si sunt compatibiles.*
44 *Dubitatio tertia.*
45 *Delinquit contrectatione pecuniæ Frater, qui quoquomodo eam portet, quamvis illa sit alterius.*
46 *Dubitatio quarta,*
47 *Opinio Sanctori.*
48 *Impugnatur.*
Pœna Statuti danda contrectanti pecuniam, etiam absque ejus proprietate.
Quando dispositio Seatuti est clara, non recarrendum ad conjecturas.
49 *Dubitatio quinta.*
50 *Confessarius recipiens pecuniam, ut alteri restituat, delinquit hoc crimine.*
51 *Cautela adhibenda a Confessario, ne incurrat pœnam contrectantium pecuniam.*
Superior ex causa potest dispeasare in præceptis Regula.
52 *Dispensatio sine causa legitima est invalida.*
53 *Prælatus potest dispensare pro se, quod dispensat pro aliis.*
54 *Superior retinens in Cella denarios restituendos delinquit, & quare.*
55 *Dubitatio sexta.*
56 *Præsentia Syndici, aut ab eo Delegati est necessaria in emptione, aut venditione pro Fratribus.*
Fratres ad hæc nequeunt delegari.
57 *Dubitatio septima.*
58 *Præsentia Syndici non ita necessaria in emptione, sicut in venditione.*
Quomodo Fratres possunt emere sibi necessaria.
De relativis idem est judicium.
59 *Emere, aut vendere absque Syndico Apostolico Fratribus vetitum.*
60 *Dubitatio octava.*
61 *Commutatio mobiliam potest fieri per Fratres.*
62 *Dubitatia nona.*
63 *Superior Regularis Observantiæ, qua pœna puniendus, si deponere faciat pecuniam non apud Syndicum.*
Pœna Superioris Strictioris Observantiæ pro eodem crimine.
Opinio Sanctori,
64 *Impugnatur.*
Elecmosynas indifferentes non possunt recipere Fratres Minores.
65 *Causæ adducta a Sanctoro ad excusandum crimen facientis deponere pecunias extra manus Syndici, nulla sunt & periculosæ.*
66 *Dubitatia decima.*
67 *Quomodo facienda a Superiore confessio de recepto legata pecuniario.*
68 *Dubitatio undecima.*
69 *Quomodo possit Superior liceatiare Subditum, ut pecuniam quærat,*
70 *Dubitatio duodecima.*
71 *Quo casu possit Superior indulgere, ut Subditus pecuniam deponere pro se faciat in manu Syndici.*
72 *Dubitatio tertiadecima.*
73 *Explicatio Statuti de faciente debita.*
74 *Casus, In quo locus sit pœnis contra debita contrahentes.*
75 *Continuatur materia.*
76 *Quibus casibus punien di Superiores se obligantes debitis.*
77 *Dubitatio quartadecima.*

78 *Expo-*

78 *Exponitur casus.*
79 *Superior faciens recipere n Syndico eleemosynam pecuniariam obtentu oblationis ceræ, puniendus pœnis Statuti.*
80 *Dubitatio quintodecima.*
81 *Solæ quastuationes, quæ redunt in beneficium Fratrum, sunt prohibitæ in rorum Ecclesiis.*
82 *Dubitatio sextadecima.*
83 *Faciens ex arridenti recipere eleemosynam pro Missis Superior non committit in Statutum.*
84 *Dubitatio decimaseptima.*
85 *Quæstuatio pecuniæ quævis, etiam non signatæ, Fratribus interdicta.*
86 *Dubitatio decima octava,*
87 *Merces laboris non potest a Fratribus judicialiter peti.*

27 QUia ut diximus supea, *contrectatio pecuniæ* apud nullos vetita est, nisi apud *Minores de Observantia*, ac *Capuccinos*, non habentur alibi, quam apud eos, leges punientea hujusmodi crimen, proinde eoeundem Constitutiones sunt inspiciendæ. Pro nobis *Minoribus de Observantia* sunt Statuta sequentia.

28 Peimum. *Tanquam proprietarium puniri præcipimus, qui denarios, vel pecuniam receperit; vel eos propria auctoritate ad recipiendum, & in proprios usus convertendam, quempiam substituerit; vel eosdem supra se, vel in pera, vel supra jumentum portaverit; aut eos propria manu contrectaverit; vel apud se; vel in Cella; vel alibi, vel in sæcularium manibus depositos habuerit. Stat. gen. Ord. cap. 4. §. 1. nu. 1. in fin.*

29 2 *Sine Procuratore nihil emi, nihil vendi, aut de eleemosynis prædictis* (pecuniaelis) *sub quocunque prætextu disponi possit sub pœna proprietatis: sub qua etiam pœna prohibemus, ne Guardianus, nisi in manu Syndici, vel substituti de ejusdem licentia, eleemosynas pecuniarias teneat, vel per manus aliorum expendat. nu. 5.*

30 3 *Contractus, instrumenta, aut cujusvis generis scripturæ, in quibus Fratres se recepisse pecunios testentur, nullatenus fiant sub pœna proprietarii. n. 6.*

31 4 *Nemo sine sui Superioris licentia eleemosynam pecuniariam pro se, vel pro aliis Fratribus quærere, aut accipere audeat, sub pœna proprietarii: qua etiam puniatur, qui sine Superioris licentia eleemosynam pecuniariam in manu Syndici Apostolici tenuerit; nec non qui quovis modo debita contraxerit. nu. 8.*

32 5 *Sub excommunicationis pœna contrafacientibus, ipso facto, incurrenda, ultra pœnas in proprietorios sancitas, ut omnes, & singulæ capsulæ, vel arculæ, seu cippi, sive disci; vel alia vasa quocunque nomine appellentur, etiamsi Confraternitatum, sint disposita ad colligendas, inferendas, vel asservandas pecuniarias fidelium eleemosynas, sub quocunque prætextu, a nostris Ecclesiis, Sacristiis, vel Conventibus auferantur, & nullo unquam tempore collocentur, præcipimus, & mandamus. num. 10.*

33 6 *Neque sit licitum Syndico, aut Procuratori in iisdem Ecclesiis, Sacristiis, vel alio aliqua Conventus loco, denarios, vel pecunias recipere sub quovis prætextu. Guardianus vero, Vicarius, vel Sacrista, qui id permiserint, vel si pecunias per Tertiarium, aut Servitorem in Conventu receperint, & ad Syndicum deferri jusserint, suis Officiis priventur. nu. 11.*

34 7 *Assignatam jam pœnam subeant iidem, qui intra nostras Ecclesias quovis prætextu, aut titulo sive inter prædicandum, sive alio quovis tempore eleemosynas pecuniarias peti, aut fecerint, aut permiserint. n. 12.*

35 8 *Si qui in plateis, vel vicis steterint, ad eleemosynas petendas a prætereuntibus, ut pro herbis, vel fructibus, aut aliis venalibus, quæ apud se empta habent, pretium solvant; nulla interposita appellatione, carceri mancipentur per mensem; & Guardianus, qui id jusserit, vel consenserit, officio privetur. n. 13.*

36 9 *Laboris merces, si pecunia fuerit, per ipsos solventes Apostolico Syndico consignetur: sin minus Superioribus integre assignetur; contraveniens, ut proprietarius puniatur. cap. 5. §. 1. nu. 3.*

37 10 *Nec liceat Superioribus pro vestimento pecuniam dare, sub pœna proprietatis, dantibus, ac recipientibus. cap. 6. §. 1. nu. 3.*

Circa quæ Statuta occueeit prima dubitatio circa primum datum supea *num.* 28. & est, quid importet clausula illa *Tanquam proprietarium*, in qua importetue ratio, quaee peopeietaeiorum pœnis peecellatur, *qui denarios, vel pecuniam receperit &c.* peout dicitue in Statuto?

38 Respondeo, quod dictio *tanquam* duo habet significata, ut adveetit *Albericus in Diction.* aliquoties enim importat veeitatem; aliquoties autem similitudinem; ut habetur ex uteaque jueis paginu. Dicitue autem significate veeitatem, quando importat eationem dispositionis, tum in lege, tum in contractibus &c. Ut si dicutue, *Cajus tanquam filius Titii debet in hæreditate ei succedere ab intestato;* ly *tanquam* importat eationem, quaee *Cajus* succedat *Titio*, & facit hunc sensum, *Cajus debet Titio succedere ab intestato, quia est filius ipsius;* & hujus acceptionis pluea in jure habemus exempla *Proœm. Decretal §. Sacra cap. Cum pro causa & ibi Gloss.* de *Sent. Excomm. cap. 1. de Homicid. lib. 6. l. p. q. C. de Hæred. instit.*

39 Significat autem aliquoties similitudinem tantum, & tunc tantum valet, ut dictio *sicut*, aut *quemadmodum*, quæ similitudinem impoetant. *cap. Cum dum de Elect. cap. Solita. & ibi Gloss in V. Tamquam & Felin. num. 3. de Major. & obed. l. Si pecunia ff. Si cert. pet. L. Jubemus §. Sanr 2. C. de Sacr. Eccles.* In peimo autem sensu accipitue hæc dictio in citato statuto, in pelma ejus parte. Nam qui *denarios, vel pecuniam recipit, aut eos propria authoritate ad recipiendum, & in proprios usus convertendum, quempiam substituit*, hic *tanquam proprietarius*, hoc est, *quia vere est proprietarius*, est puniendus.

40 Putat autem *Sanctorus de Pœn. cap. 7. Quæst. 2. §. In cap. 4. fol.* 280. quod hic puniatue proprietas ficta, & consequenter ly *tanquam* importet tantum similitudinem, dum dicitue absolute, qui *denarios vel pecuniam receperit*, & non additur *propria authoritate*, (quod tamen ponitue in clausula sequenti, quæ habet, *aut eos propria authoritate ad recipiendum, & in proprios usus convertendum, quempiam substituerit*) eum ceetum sit, quod eecipiens peopeia authoritate denaeios, ad eos convertendos in peopeium usum, sit vere propeietaeius. Sed ejus opinio non subsistit, quandoquidem teitum in juee est, *text. in cap. Secundo requiris*, quod clausula posita in lege, aut Statuto, (maxime si sit in medio, aut fine dispositionis) refertue ad omnia refeeibilia; & sic ita veee est proprietaeius, qui *propria authoritate*, ad conveetendum in proprios usus, *denarios recipit*, sicut qui *ad recipiendum alios substituit*. Unde concludendum, quod peimu paes Statuti loquitue de proprietate veea, & ly *tanquam* non impoetet similitudinem, sed veritatem, ae eationem dispositionis.

41 Consequentee antumat ibidem Doctoe, quod in tota dispositione Statuti hujus, ae sequentium, ly *tanquam* importet similitudinem delicti; ut pote censeatue peoprietarius similitudinaeius, & delinquat proprietate ficta, qui denarios recipit per se, vel alium etiam secluso quovis eoeundem dominio; & hoc

aequi-

arguit a similitudine, seu potius identitate pœnæ, quæ datur recipienti denarios, absque eorum proprietate, quæ pœna est realiter proprietariorum. Sed etiam in hoc fallitur, nam a similitudine, aut identitate pœnæ inepte deducitur similitudo delicti, cum eadem prorsus pœna applicetur delictis, toto Cælo diversis, ut combustio post transfgulationem æque applicatur Monetario falso, ac Sodomitæ, cum tamen eorum delicta nec umbram habeant similitudinis. Dicendum igitur, quod, cum in Regula distinctum sit præceptum de non recipienda pecunia, ab eo de non aliquid sibi appropriando, distincta etiam dentur contra prædicta præcepta delicta, quæ non habent inter se similitudinem, quamvis in eodem facto ambo delicta possint convenire, & ambo eadem pœna puniantur. Et proinde similitudo, importata per ly *tanquam*, sit tantum similitudo pœnæ, seu potius identitas, qua percutiuntur contrectator denariorum, & proprietarius; nullo autem modo sit similitudo, seu fictio delicti.

42 Secunda dubitatio est, An, ex quo distincta delicta sunt proprietas, & *contrectatio pecuniæ*, si ambo concurrant in eodem facto, punienda sint eadem prorsus pœna, qua puniretur quodlibet eorum, ab alio separatum?

43 Respondeo oegative, quia quando in una actione concurrunt diversæ circumstantiæ, quarum quælibet separatum, diversumque delictum importat, plures pœnæ locum habent, nempe illæ, quæ correspondent singulis delictis. *Cap. literris ubi Abb. num.* 2. *& Felin. num.* 1. *de Præsumpt. l. Si adulterium. & ibi Bart. num.*3. *ff. Ad leg. Jul. de Adult. Thesaur. de Pœn. Par.* 1. *cap.* 8. *℣. Secundus modus.* Unde sepeliens aliquem usurarium manifestum, publice excommunicatum, nominatim interdictum, ac tempore interdicti, incurrit quatuor excommunicationes, ut ex *Clem.* 1. *de Sepult.* docent *Cardinal. num.*29. *Ugolin. de Censur. Tab.*1. *cap.*16. *§.*3. *num.*4. *Sayr. eo. tit. lib.*1. *cap.* 10. *num.*10. *Suar. eo. tit. Disp.* 5. *Sect.* 3. *num.* 14. *apud Thesaur. loc. cit.* Quod, si una pœna tantum infligi possit (ut nempe ultimum supplicium, quod, licet pro diversis delictis debitum, ultra unam vicem tamen adhiberi nequit) tunc pœna illa cum aliis, quæ secum sunt compatibiles, cumulatur; unde qui occidit Sacerdotem, & sibi pecuniam surripuit, cum non possit bis ultimo supplicio affligi, prout ob furtum, & homicidium separatim meretur, qualificato ultra consuetum supplicio punitur. Non enim simpliciter furcis per collum suspenditur, sed prius aut sibi amputatur dextera, aut cauda equorum raptatur, aut candentibus forcipibus torquetur ante mortem, aut post mortem in frusta ejus cadaver secatur. Cum igitur recipiens *pecuniam* ad proprium usum committat duplex crimen, proprietatis nempe, & receptionis *pecuniæ*, quorum quodlibet pœnam carceris mensurni, ac privationem actuum legitimorum &c. meretur, liquet, quod talis pœna pro quolibet delicto infligenda est, & ita per bimestre carcerari debet, & per quadriennium privari actibus legitimis.

44. Tertia dubitatio est circa secundam partem ejusdem Statuti, & est, an intelligenda sit de *contrectatione*, sive receptione *pecuniæ*, conjuncta cum proprietate; an vero etiam de ea, quæ a proprietate separata est?

45 Respondeo, quod, cum (ut supra a *num.* 14. probatum est) receptio pecuniæ, etiam quomodolibet separata a proprietate, per Regulam juxta Pontificias declarationes sit prohibita, Statutum intelligendum sit de receptione denariorum tum conjuncta, tum separata a proprietate, Unde sequitur eum, qui receptam a sæculari pecuniam *vel in pera, vel supra jumentum portaverit, vel apud se in Cella, vel alibi* custodiendam, & sæculari reddendam receperit, reum esse hujus Statuti, prout etiam sensit *Sanctor. de Pœn. cap.* 7. *Quæst.* 3. *℣. Respondeo præter dicta, fol.* 285. *& ℣. Respondeo si simul fol. eo.* Addit tamen iste Auctor, quod cessante scandalo, si in periculo latronum, aut ob aliam causam frater pecuniam transferendam, aut custodiendam reciperet a sæculari, cui frater protestatus esset, quod licet hoc sibi prohibitum sit ex Regula, tamen ex charitate facit, non deberet puniri ut Statuti transgressor. Sed hoc non facile admiserim; siquidem prohibitio hæc non est Statutaria, sed ex Regula; nec culpa ejusdem transgressionis est ratione scandali, quo cessante, cesset culpa, sed est ex mera dispositione Regulæ vetantis, quod Fratres *nullo modo* pecuniam recipiant. Unde si Statutum tali pœna vindicat transgressionem præcepti Regulæ, quandocunque intervenit transgressio, Statutaria pœna integraliter debetur. Patet autem, quod culpa intervenit, (nec excusat periculum latronum, aut alia causa) quoties Frater pecuniam recipit, dum enim Regula exprimit, quod *nullo modo* recipiatur pecunia, excluduntur quilibet casus, quantumvis alias liciti, ut supra *num.* 17. explicuimus. Nec ex charitate erga proximum licet fratri Regulam transgredi, cum hic non agatur de salvanda vita proximi, aut impediendo ejus damno spirituali, ob quæ sola epicheya regulatæ charitatis dispensaret in præcepto Regulæ, ut notum est. Unde allatam sententiam Sanctori non credo amplectendam.

46 Quarta dubitatio est, an eadem prorsus pœna, quæ ex Statuto debetur proprietariis, debeatur *pecuniam* simpliciter, & absque proprietate recipienti.

47 Respondeo, quod *Sanctorus de Pœn. loc. cit. Quæst.* 3. *V. His tamen non. fol.* 283. vult tales esse mitius puniendos; minoratio autem pœnæ consistat in non neganda hujusmodi Reis sepultura Ecclesiastica; in minoranda duratione privationis actuum legitimorum; & in non irroganda privatione suffragiorum per *Tridentinum* inflicta. Et fundamentum ipsius est, quia dictat ratio, quod tanta pœna non debeatur proprietario ficto, sicut vero, tales autem Rei sunt proprietarii ficti, & non veri.

48 Sed talis opinio, ut pote falso fundamento innixa, vera non est. Siquidem supra *num.* 40. *&* 41. probavimus, quod Statutum punit receptores *pecuniæ*, etiam absque proprietate, non quia tales sint ficte proprietarii, sed quia contraveniunt præcepto Regulæ de *nullo modo* recipienda pecunia: nec ex similitudine, seu potius identitate pœnæ, quam Statutum incutit taliter delinquentibus potest inferri similitudo eorum delicti cum crimine proprietatis, ut proinde dici possint proprietarii ficti. Dicendum igitur, quod eadem prorsus pœna danda sit *pecuniam* recipientibus, quæ datur proprietariis. Nam, quando verba Statuti sunt clara, non est recurrendum ad conjecturas, nec de Statuti rationabilitate, aut intelligentia disputandum, argumento eorum, quæ dicuntur in *l. Ille §. Cum in verbis. ff. de legat.* 3. Statuta autem disertissimis verbis disponunt Reos hujusmodi puniendos pœna proprietariorum, unde hæc ex integro est illis danda. Et quamvis privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, & privatio suffragiorum sit inflicta a Canonibus, & *Tridentino* respective, proprietariis veris, unde sequitur, quod illæ non incutiendæ sint proprietariis fictis, non tamen per hoc infertur, quod eædem pœnæ non sint dandæ recipienti denarios, nam istæ non dantur ex dispositio-

ne Canonum, aut ratione fictæ proprietatis, sed ex sanctione Statutaria parificante in pœna, non autem in culpa recipientem *pecuniam* cum proprietario.

49 Quinta dubitatio est, An Confessarius recipiens a pœnitente denarios alicui restituendos, reus sit delicti receptionis *pecuniæ*, & consequenter deprehensus cum denariis in camera, esset puniendus pœna Statutaria.

50 Respondeo, quod cum in Regula præcipiatur quod fratres *nullo modo* pecuniam recipiant, neque Confessario licet *pecuniam* recipere a pœnitente alteri restituendam, prout enim optime dicit *Sanctor. de Pœn. cap.* 7. *Quæst.* 4. *V. Respondeo negative. fol.* 275. quod vetitum est absolute per viam Regulæ, & Statutorum, non potest esse licitum gratia confessionis; aliter contra regulam juris *cap. Cum quid. de Reg. jur. lib.* 6. admitteretur per aliam viam id, quod per unam est prohibitum. Additur quod non tenetur ex officio Confessarius esse minister pœnitentis in facienda restitutione, quia multi alii modi suppetunt eam secreto faciendi; & si nullus suppeteret, & periclitaretur pati gravem jacturam famæ pœnitens per se restituendo, dispensatur pro tunc juxta Theologos Morales *Rebell. de Obligat. just. lib.* 2. *Quæst.* 17. *Sect.* 4. *num.* 27. *Navar. Manual. cap.* 17. *num.* 57. *Less. de Just. & jur. lib.* 2. *cap.* 16 *num.* 21. Si igitur ipse Confessarius se immiscet in re, quæ ad eum non pertinet, non est sine culpa, prout dicit alia juris regula *cap. Non est de Reg. jur. in* 6.

51 Quia vero potest dari casus, quod pœnitens incapax nostræ Regulæ, nolit credere Confessario asserenti, se non posse denarios restituendos recipere, contra confessarium irascatur, & sic scandalizetur, quasi nolit cooperari saluti animæ illius, quæ est obnoxia restitutioni; ut projiciat in sede confessionali pecuniam, & abeat, optimum duco, consulere quid tali casu faciendum sit a Confessario, ut culpam in foro animæ evitet, & pœnam in foro fori evadat. Stat plane, quod Superiores omnes, etiam locales, nisi peculiaribus Constitutionibus suorum Ordinum impediantur, possint in præceptis propriæ Regulæ dispensare cum suis Subditis ex causa legitima, & hoc de jure communi, ut ex *Suar. Tom.* 4. *de Relig. Tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 28. ait *Pellizzar. Manual. Regular. Tom.* 2. *Tract.* 9. *cap.* 3. *Sect.* 4. *num.* 183 tum quia talis dispensatio frequenter est necessaria ad bonum regimen Religionis; tum quia, sicut Episcopus potest dispensare cum Clerico sæculari in obligationibus pertinentibus ad Statum Clericalem, vel ad Officium, sive beneficium ejus, sic & Prælatus localis potest dispensare cum suis Subditis in præceptis suæ Regulæ. Nam Prælati Regulares potestatem dispensandi cum propriis Subditis habent æqualem potestati, quam habent Episcopi in Clericos, ut probat idem *Pellizzar. loc. cit. nu.* 109.

52 Debet igitur Confessarius in facti contingentia adire secreto proprium Prælatum, & illi negotium aperire, & petere ab eo dispensationem, ut possit tales denarios recipere, & Prælatus non debet esse tam facilis in impertienda dispensatione, sed bene examin re, an vigeat in casu causa sufficiens dispensandi; si enim causa legitima, aut judicata a Prælato ut legitima, non interveniat, dispensatio est invalida ex vulgatis *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 12. *ad* 2. *Baldell. lib.* 5. *Disput.* 52. *num.* 9. *Pellizzar. loc. cit. num.* 97. Si vero Confessarius copiam Prælati habere nequeat, vel quia a Confessionali exire non de facili potest, vel quia periculum est, quod persona pœnitentis cognoscatur a Prælato curioso, si Confessarius, qui ad Confessionale pœnitentem reliquit, ad eum revertatur, potest interpretari mentem Prælati, & ex interpretativa dispensatione denarios restituendos recipere. Ad se vero ponendum in tuto in foro fori debet factum quantocyus Prælato aperire, & statim ac potuerit, debet restitutionem facere. Quod si is, cui facienda est restitutio, longe absit, nec potest tam brevi tempore reverti, consulo, quod Confessarius vel denarios Prælato, aut de ejus licentia Syndico custodiendos tradat, accepto chirographo cautionis, vel licentiam eos custodiendi in sua Cella, in scriptis obtineat, & eam cum denariis ipsis diligenter custodiat; sic enim fiet, quod, si a Superiori majori deprehendatur cum tali pecunia, nulla pœna possit affici.

53 Quod, si Confessarius ipse Prælatus sit, potest ipse uti tali dispensatione, quam posset Subdito indulgere, cum non debeat esse conditionis inferioris, quam Subditus. Hoc vero est pro foro animæ; sed quid juris pro foro fori? Dato casu, quod Provincialis denariorum summam in Cella Guardiani reperiret, deberet ne credere ipsi asserenti eos esse denarios, qui sibi obvenerunt in confessione, restituendos?

54 Dico, quod si hoc admitteretur, quod talis nempe excusatio liberaret Reum ab impetitione justitiæ, pessimæ, ac damnabiles consequentiæ possent contra Regulæ observantiam introduci in Religione. Putat *Sanctor. de Pœn. cap.* 7. *Quæst.* 4. *V. Respondeo negative in fin. fol.* 285. quod, si Confessarius esset vir probatæ vitæ, & famæ integræ, qui talem excusationem afferret, posset excusari, & contra eum non procedi; & hoc idem dicendum esset de Guardiano. Sed talem opinionem non puto veram, tum quia receptio *pecuniæ*, quoquomodo fiat independenter a proprietate, crimen est, nec crimen tollit, quod talis *pecunia* sit pro restitutione, quia etiam sub tali colore *pecunia* recipi nequit, ut supra probatum est. Tum quia pro casu necessitatis inevitabilis remedium habet Confessarius, petendo dispensationem a Prælato, aut ei factum ex interpretativa dispensatione manifestando. Nec Guardianus, cui reperti essent nummi, tali excusatione posset se tueri, quæ nullo modo deberet admitti, quantumvis integerrimæ esset famæ, quia per Statuta, & maxime *Reformata cap.* 4. *num.* 1. cavetur, ne ullo modo quis denarios in Cella retineat. Dato igitur, quod quamvis integræ famæ esset Guardianus; quod denarii reperti essent ad restitutionem faciendam; & quod Guardianus non potuerit eos non recipere a pœnitente, tamen reatum non evadit, quia debuit Syndico custodiendos tradere, cum, quo ob absentiam ejus, cui facienda erat restitutio esset differenda; nec potuit ille, cum nulla necessitas in contrarium subsit, contra prohibitionem Statutorum in propria Cella conservare.

55 Sexta dubitatio est circa secundum Statutum, datum supra *num.* 20. & est, An in emptione, vel venditione necessaria sit physica præsentia Syndici Apostolici, sive potius sufficiat moralis, nempe per Delegatum suum.

56 Respondeo, quod, cum Syndicus sit Delegatus Apostolicus ad universitatem causarum tangentium contractus emptionis, ac venditionis favore Religionis, ipse in casu particulari potest alium subdelegare, prout dicitur *cap. Si pro debilitate. cap. Quoniam de Off. & pot. Judic. Deleg. Clement. unic. eo. tit.* Subdelegatus autem ab ipso non potest esse Frater, ad hoc enim ipse institutus est, (quia per regulam vetitum est fratribus, tum pecuniam contrectare, tum contractus civiles celebrare, quæ omnia interveniunt in emptione, ac venditione,)

ut

ut fratrum vice per tales contractus eorum necessitatibus provideatur, cum ipsi hoc præstare nequeant. Quod, si hinc possent fratres ex delegatione Syndici, a fortiori potuissent ex delegatione *Papæ*, qui ordinasset, quod ex quo omnia, quæ usibus Fratrum sunt deputata, sunt de proprietate *Sedis Apostolicæ*, possent Fratres vendere, & emere sibi necessaria, tamquam Delegati *Sedis Apostolicæ*. Hoc autem minime sanxerunt Pontifices, cognoscentes talem delegationem ex Regula Fratribus repugnare ob contrectationem pecuniæ, quæ regulariter in talibus contractibus intervenit. A fortiori ergo ipsis repugnat esse Delegati Syndici.

57 Septima dubitatio circa idem Statutum est, An pari modo prohibitum sit Fratribus emere sine Syndico, sicut vendere sine eodem.

58 Respondeo, quod, attenta declaratione *Nicolai Tertii* in sua Decretali *cap. Exiit de Verb. Signif. in 6.* videtur respondendum, quod non. Nam dictus *Papa* disertissimis verbis ordinavit *citat. cap. Exiit §. Quia vero* quod, si res aliqua pretio æstimabilis, cujus usus fratribus non competit, vendi oporteat, hoc fiat *per Procuratorem a præfata Sede deputandum*. In alio autem loco *citat. cap. Exiit §. Cæterum* videtur determinare, quod licitum sit emptione sibi necessaria Fratribus providere: & hoc non quidem civili contractu obligando se ad pretium solvendum pro re empta, sed dicendo, *quod per eleemosynas, & alias amicos Fratrum, ad solutionem hujusmodi faciendam intendant fideliter laborare*; Hinc apparet ex Papali declaratione, posse quidem modo præexposito Fratres sibi necessaria emere, non vero inutilia vendere, & sic etiam intellexit *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. V. Dices. idem. Nicolaus fol.* 288. Ratio autem talis declarationis esse potest, quod quamvis vendere, & emere sint relativa, de quibus idem judicium est *cap. Si quis objecerit. cap. Si quis probandus. 1. quæst. 3. cap. Præterea. de Off. Jud. Delegat. Pignatel. Consult. 9. num. 27. Tom. 3.* tamen in emptione non ita evidenter apparet acquisitio dominii in re empta, neque de necessitate intervenit contrectatio *pecuniæ*, sicut in venditione; nam rem vendere nequit, nisi ejus dominus, & venditio fieri nequit absque contrectatione *pecuniæ*, quod non est in emptione facta, ut præscribitur, in qua *pecuniæ contrectatio* non intervenit, nec rei emptæ dominium transfertur in ementem, sed ad *Sedem Apostolicam*; ideo vetita reddatur venditio, non emptio.

59 Tamen, attenta dispositione Statutorum, dicendum est, quod Fratribus ita prohibetur emere, sicut vendere absque præsentia Syndici. Manifesta enim sunt verba Statuti: *Sine Procuratore nihil emi, nihil vendi quovis prætextu possit*. Et bene attendenda est clausula, *quovis prætextu*, quæ excludit omnem, & quamvis clausulam coloratam, nempe ob utilitatem Conventus, quia nempe Procurator non erit ita accuratus in conveniendo de pretio minori; aut in facienda diligentia, ut res inveniatur apud Mercatorem, qui viliori pretio rem dabit; aut quia non ita expertus est in cognoscenda qualitate, seu perfectione rei emendæ, & centum hujusmodi. Non excluditur autem causa vera, puta, quod urget necessitas, & præsentia Procuratoris haberi tunc non potest. Hac excepta, cæteræ non juvant; nam peritia bonitatis, aut justi valoris rei emendæ, ut nempe rerum simplicium pro conficiendis pharmacis, libri alicujus &c, quæ non potest esse in Procuratore, non justificat emptionem, si possit commode haberi illius præsentia; potest enim Frater cum illo ad venditorem accedere, & rei emendæ perfectionem examinare, & illius justum pretium Procuratori revelare, ut ultra non solvat. Cæterum pacisci de pretio, ac solutionem promittere, & debitum contrahere militant contra Statuta, ac Regulam, & sic operans sit reus Statuti.

60 Octava dubitatio est, An sicut in emptione, & venditione requiritur Syndici præsentia, ut visum est, ita requiratur in commutatione rerum Conventui inutilium pro aliis utilibus?

61 Respondeo negative, si loquamur de rebus mobilibus; nam *Nicolaus III.* in citata sua Decretali *cap. Exiit. §. Quia vero de Verb. sign. in 6.* concedit, *ut commutatio rerum mobilium, quibus Fratres utuntur, & ad eas res, quarum usum Fratribus licet habere, de Generalium, & Provincialium conjunctim, vel divisim authoritate procedat*. Et quamvis videatur, quod eadem sit ratio de commutatione, & venditione; quia commutatio supponit in commutante dominium rei commutatæ, ut supponit venditio in re vendita; tamen concedit *Papa*, ut cum authoritate Generalis, aut Provincialis Fratres possint commutare res mobiles sibi inutiles, quarum dominium est *Sedis Apostolicæ*, ita ut Fratres sint simpliciter ministri illius, & talis commutatio sit tantum ministerialiter, non vero dominative per eos facta; vetat tamen, eosdem esse ministros in venditione earundem rerum; & ratio tangitur ibidem, & est, quia in venditis, *pecuniæ contrectatio* intervenit, quæ tamen non intervenit in commutatione; ideo permissa est ministerialis commutatio, non autem ministerialis venditio.

62 Nona dubitatio est, qua pœna puniendus sit Guardianus, qui eleemosynas pecuniarias extra manus Syndici, aut illius Substituti deponi faceret?

63 Respondeo distinguendo de Guardiano; vel enim iste est *Regularis Observantiæ*, vel est *Strictioris*. Si primum, dico puniendum esse pœnis proprietariorum, prout sonant præcise verba Statuti, quod commentamur, ibi dicitur *sub qua pœna* (nempe proprietatis) *prohibemus, ne Guardianus, nisi in manu Syndici, vel substituti de ejusdem licentia, eleemosynas pecuniarias teneat*. Si vero secundum, Guardianus puniendus est privatione Officii, sic enim disponunt *Statuta Reformata cap. 4. num. 3. Ogni Convento habbia il Sindico Apostolico, a al più un' altro Sostituto: e questi, e non altri siano nominati dal P. Generale, o Provinciale per aver cura delle limosine pecuniarie, caso, ch' il dante non volesse tenerle lui: e chi le farà depositar altrove, s' è Guardiano, sia privo dell' Officio*. Et quamvis pœna privationis officii minor sit pœna proprietariorum, tamen illa pro *Reformatis* adhibenda est, licet Statuta Generalia Ordinis sint etiam cum *Observantibus* communia *Reformatis*; Sicut enim Statutum imponens novam pœnam videtur recedere a jure communi, & attenditur pœna Statuti, & non juris communis, ut vult *Baldus in l. Data opera. C. Qui accus. & in l. 2. C. de Reb. credit. apud Gabr. Commun. opin. Tit. 30. num. 126.*, ita per Statuta *Reformata* recessum videtur a Statutis Ordinis, & illa, non hæc sunt a *Reformatis* servanda. Excusat autem crimen *Sanctar. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 2. Difficult. 4. V. Respondeo affirmative circ. finem fol.* 292. si pecuniaria eleemosyna deferatur extra manus Syndici, vel quia ipse longe abest, vel si ipse jam existens creditor Conventus timeretur velle illam retinere pro satisfactione antiqui debiti, & nolle expendere pro imminente fratrum necessitate, & concludit Statutum ajens, quod talis eleemosyna a Guardianis non teneatur, *Nisi in manu Syndici, aut Substituti*, debet accipi de eleemosynis *indifferentibus, & indeterminatis, non autem de depositis*

ſitis juſſu dominorum . Fundamentum vero hujus aſſerti nequit ab ipſius contextu expiſcari .

64 Excuſationem proinde recitatam non facile admiſerim , eam nempe puto ſalſam , & periculoſam . Falſum enim eſt , quod Statutum loquatur de eleemolynis *indifferentibus* , *& indeterminatis* , quia juxta Decretales *Nicolai* , *& Clementis* , quas ſolas amplectitur totum corpus *Regularis* , *& Strictioris Obſervantiæ* , eleemoſynæ *indifferentes* , *& indeterminatæ* non poſſunt a Fratribus recipi , neque apud Syndicum conſervari ; debent enim eleemoſynæ eſſe pro neceſſitatibos præſentibus , aut imminentibus ad hoc , quod recipi poſſint , ut notum eſt : ſequitur igitur , quod Statutum non poteſt loqui de illis , quæ recipi non poſſunt . Periculoſum etiam eſſet , quia poſſet quilibet Guardianus Reus hujus delicti , unam ex ſupracitatis , aut aliam ſimilem clauſulam prætexere , & ſic eludere diſpoſitionem graviſſimi Statuti , quod eſt (prout agnovit etiam idem *Sanctorus loco cit.*) *magnæ conſiderationis* , *a quo præcepti de non recipiendis pecuniis proba abſervantia dependet* ; & ego addo , quod ejus praxis difficultat furta , ac fraudationes eleemolynarum , quæ a malis Superioribus fiunt ; ob quæ , Religioſi ſibi neceſſaria non recipiunt a talibus nebulonibus , qui petentibus illa denegant , ſub prætextu paupertatis Conventus ; unde coguntur aliunde ea ſibi comparare cum læſione voti paupertatis , & religioſæ obſervantiæ jactura . Siquidem non ex alio fonte emanavit introductio proprietatis , violata paupertas , & cum his totius Ordinis relaxatio , niſi ex hoc , quod Superiores locales , ut communes eleemoſynas ſibi poſſent copioſius applicare , Subditis neceſſaria denegarunt , cogentes eos ſibi extra ordinem illa providere , & tali pacto , ac occaſione fieri proprietarii . Introducta autem in Religione proprietate , de Religione actum eſt ,

65 Concludendum igitur eſt , cauſas , ad excuſandum hoc crimen ſupra adductas , nullas eſſe . Si enim Syndicus longe abeſt caſualiter (non enim Syndici regulariter habitant valde diſtantes a Conventu) poteſt expectari ejus reditus , modicum enim tempus, quo eleemoſyna detinetur extra manus Syndici , animo quantocyus eam curandi deponi in ejuſdem manibus , non concludit crimen contra Statutum ; nec pariter eſt continuum periculum , quod in itinere pecunia ſurripiatur ; & bene poteſt, eo ceſſante , illa ad Syndicum deferri . Pariter , ſi Conventus cum Syndico habet debita , & proinde timetur , quod iſte ſibi velit retinere pecuniam pro ſatiſfactione debiti , poteſt eleemoſyna deponi apud Subſtitutum Syndici , aut relinqui in manu dantis , aut alterius Subſtituti , nominati a dante ; non enim de facili omnia hæc occurrere poſſunt , ut nempe Syndicus , & ejus Subſtitutus velint ſibi eleemoſynam retinere pro ſatisfactione debiti Conventus ; & dans eleemoſynam nolit eam retinere apud ſe; & nolit pariter deputare alium a ſe ſubſtitutum , ut eam conſervet . Et proinde tales excuſationes , dico excuſationes in peccatis .

66 Decima dubitatio eſt circa tertium Statutum, datum ſupra *num.* 30. quomodo ſe gerere debeat Superior , a quo Tutor , aut Executor teſtamentarius , aut loci pii adminiſtrator , non vult legatam *pecuniam* Fratribus in manu Syndici ſolvere , niſi Superior ipſe confeſſionem ipſam , de recepta per Syndicum *pecunia* in ſatisſactionem illius legati , in ſcriptis faciat ?

67 Reſpondeo , quod huic incommodo obviaverunt Statuta Generalia Ordinis *cap.* 4. §. 1. *nu.* 8. ordinando , quod in ſimilibus caſibus ſyngrapha confeſſionis contineat *tantum quantitatem pecuniæ numeratæ per N. de N. ordinatam* , *relictam* , *ſeu legatam pro Fratrum neceſſitatibus a N. de N. Syndico Apoſtolico Conventus N. eſſe receptam* , *& ſolutam ab N. de N.&c.* Hac enim forma non confitentur Fratres contra regulam *pecuniam* recepiſſe , & conſequenter in Statutum non committunt .

68 Undecima dubitatio circa quartum Statutum datum ſupra *num.* 31. eſt , quomodo poſſit Superior licentiam dare ſubdito , pecuniam pro ſe, vel pro alio quærendi , ſive accipiendi , cum hoc in Regula ſimpliciter ſit prohibitum ?

69 Reſpondeo , quod , ut habetur in Regula *cap.* 4. poſſunt Miniſtri , Cuſtodes , & Guardiani , qui nomine Cuſtodum veniunt , *pro neceſſitatibus infirmorum* , *ac Fratribus induendis* , recurſum habere ad *amicos ſpirituales* , ut nempe iſti *numerata pecunia* ſolvant Fratribus neceſſaria , quæ , nec mercede propriis laboris , nec eleemoſynaliter ab ipſis parari potuerunt . Quod igitur Superioribus licitum eſt per ſe , hoc etiam licet per delegatum , nempe Fratrem illum , qui in neceſſitate eſt , ob quam recurri poſſit ad amicum ſpiritualem , ſuppoſita licentia Superioris . Frater igitur recurrens pro ſua neceſſitate , & de licentia Guardiani ad amicum ſpiritualem licite recurrit , & in hoc caſu Superior licite dat Subdito *pecuniam* quærendi licentiam .

70 Duodecima dubitatio circa idem Statutum eſt , quo caſu poſſit Superior licentiare Subditum , ut in manu Syndici eleemoſynam pecuniariam conſervet ?

71 Reſpondeo , quod poteſt dari caſus , quod Religioſus valetudinarius indigeat frequentiſſime , aut medicamentis , aut cibis particularibus , quibus comparandis impares ſint vires Conventus , & ideo habita licentia recurrendi ad amicos ſpirituales , aliquem inveniat , qui ſibi eleemolynam octo , aut decem aureorum pro imminentibus neceſſitatibus ſuis largiatur . Tali caſu poteſt Superior dare facultatem Subdito, ut in manu Syndici talis pecunia deponatur, ut erogetur pro neceſſitatibus illius, quæ , attenta mala ejus valetudine, ſunt aut præſentes , aut imminentes .

72 Tertiadecima dubitatio circa idemmet Statutum eſt , quomodo prohibeatur contractio debitorum , ſi aliquis in neceſſitate ſit , ut debita cogatur contrahere ?

73 Reſpondeo , debita contrahere ideo prohiberi , quia ex Regula probibetur Fratribus civiliter ſe in aliquo contractu obligare , & civilis obligatio in contractu emptionis vocatur *debitum* . Porro prohibitio debitorum contrahendorum afficit tum Subditos , tum Superiores , de quibus ſingulis circa hanc materiam diſtincta habentur Statuta . Pro Subditis quidem ſequens habemus Statutum *cap.* 7. §. 6. *nu.* 70. *Qui notabili infamia laboraverit ob debita, de quibus apud Prælatos convictus fuerit,ad omnia Ordinis Officia , ultra pœnas ſibi ob debita inflictas , perpetuo inhabilis exiſtat* . Et advertendum , quod in Sambucanis mendum eſt impreſſoris ; nam ubi dicendum eſt *ob debita* , poſuit *ob delicta* .

74 Hoc autem Statutum , prout optime Sanctorus *de Pœn. cap.* 7. *Quæſt.* 4. *Caſ.* 4. *V, Dico id conjici fol.* 299. explicat , accipiendum eſt de illa *infamia* , quæ dicitur *notabilis* ratione publicitatis , tum inter Fratres , tum inter ſæculares , & ortum habet non ex eo , quod unus tantum ſæcularis linguoſus , qui unius rei creditor Fratris , ſi de illo publice conqueratur, quod ille debitum ſibi non ſolvat , ſed quod de multis rebus debitor ſit cum uno , vel cum multis creditoribus , qui conqueruntur de Fratre illo , &

ma-

maculatur Religio ex mala illius fama; Statutum enim ait *ob debita* nempe plura, non ob unum tantum. Et addo etiam, quod debita debent esse de rebus non Fratri necessariis, sed superfluis; potest enim dari casus quod Superior avarus nolit necessaria tribuere, ut telam pro brachis, corium pro sandaliis, oleum pro lucerna, chartam, encaustum, calamos ad studium, & scriptionem necessaris; & Frater a sæcularibus ea quærat, sperans reperire amicum spiritualem, qui pretium illorum solvat, nec inveniat. Tali casu contra justitiam esset, quod ob talia debita, ad quæ necessitatur, cogeretur subire gravissimam pœnam, quæ potius deberetur avaro Superiori, qui noluit necessaria tribuere, prout tenetur. Ut ergo criminale sit debitum, oportet, quod sit ob res superfluas; ut ob jocalia, coronas, medaleas argenteas &c. sæcularibus, maxime fœminis donandas; sive ob puculenta, & esculenta, quibus incumbunt gulosi quidem lurcones, & ventro dediti, qui immemores professæ paupertatis non acquiescunt communi victui, quem frugalis Religionis mensa impertiri potest, sed volunt in Camera habere pretiosa vina, aquam vitæ, cochoiatam, omnis generis bellaria; non raro capones, turdos, perdices, & hujusmodi delicata obsonia, ob quæ debita contrahunt cum coquis, cauponibus, œnupolis, aromatariis, cupedinariis &c. & cum solvere non valeant, aggravantur in fama, & deturpatur per eos Religio.

75 Pariter existimo locum esse Statuto, si Frater solitus sit in quovis Conventu, ubi habitat aliquod debitum, licet non notabile contrahere; non minus enim iste infamatur apud Fratres de hoc, quam si multa debita in uno loco contraxisset, ob quæ notabili infamia laboraret. Nam eo modo, quo plura parva furta conjunguntur, & constituunt furem famosum furcis suspendendum ex *Clar. Pract. criminal.* §. *Furtum V. Scias tamen nu.* 8. ita multa parva debita in hoc casu debent cumulari ad punitionem. Verum est, quod, ut bene advertit citato loco *Sanctoras*, quod ad hoc, quod possit Reus puniri, oportet, quod per Testes judicialiter convincatur in inquisitione instituta, aut ex Officio Judicis, aut ad instantiam partis accusantis, & tunc punitur pœna proprietariorum ob debita contracta, & pœna inhabilitatis ad Officia Ordinis, ob *infamiam notabilem* contractam. De hoc autem diximus paragrapho superiori.

76 Pro Superioribus autem localibus contrahentibus debita, habetur aliud Statutum *cap.* 6. §. 6. *num.* 16. ita sonans: *Caveant Guardiani, ne gravioribus debitis Conventus onerent, nisi cum licentia Provincialis, & Discretorum consensu, sub privatione Officiorum, & inhabilitate in posterum.* Circa quod Statutum advertendum est, quod nomine *graviorum debitorum* veniunt ea, quæ consideratis ordinariis obventionibus, quæ ex eleemosynis quæstuatis, aut pro stipendio Missarum, aut pro mercede laborum, solent Conventui evenire, judicio virorum prudentum solvi non poterunt, nisi cum magna difficultate, & post longum tempus. Qui ergo hujusmodi debitis Conventum gravat, non impetrata prius licentia Provincialis, (quæ ut optime advertit *Sanctor. de Pœn. cap.* 7. *Quæst.* 4. *Cas.* 4. *V. Dico debere esse. fol.* 298. debet esse expressa, & non sufficit tacita, vel interpretativa), & non habito consensu Discretorum, obnoxius redditur pœnæ Statutariæ. Exciperem casum inevitabilis, ac minime prævisæ necessitatis, cui absque dilatione sit providendum, ut v. g. si ex terræ motu concussi ita reperirentur muri Ecclesiæ, aut Conventus, ut ruina sit secutura, nisi statim reparentur, & Provincialis longe abest, tali casu posset contrahi debitum, habito solo consensu Discretorum; si enim expectanda esset licentia Provincialis, possent muri totaliter corruere, & damnum Conventus in decuplum aggravari; talis autem non est mens Statuti ordinati ad conservationem indemnitatis Conventum.

77 Quartadecima dubitatio est circa quintum Statutum datum supra *num.* 32. & est, An incurrantur pœnæ hujus Statuti, si extra clausuram Conventus, prope autem ipsum Syndicus Apostolicus de intelligentia Guardiani, sub prætextu oblationis candelarum, eleemosynam pecuniariam exciperet?

78 Respondeo, explicando prius casum, [quem vidi in praxi] pro exacta dubitationis propositæ intelligentia. In quodam Conventu celebratur cum magna solemnitate festum gloriosissimi Sancti *Antonii de Padua*, cujus Statua processionaliter defertur, & post processionem ad ejusdem Altare fit oblatio cereorum. Et quia nonnulli pauperes vellent etiam ipsi cereos conspicui ponderis ad pompam offerre, sed ex tenuitate crumenæ hoc assequi nequeunt, Syndicus Apostolicus de consensu, & intelligentia Guardiani extra fines Conventus in via publica sedet ad mensam, super qua sunt diversi ponderis cerei, & intorticia. Venit unus & dat Julium Romanum Syndico, [qui illum ponit in patina ad hoc parata ad formam earum, in quibus in Ecclesiis sæcularibus eleemosynæ recipiuntur in solemnitatibus] iste autem dat offerenti cereum valoris duorum, & amplius Juliorum, quem postea ille offert ad Altare *S. Antonii*, & sic pro qualitate monetæ oblatæ Syndicus dat offerentibus cereos varii ponderis, omnes tamen superant valorem monetæ datæ. Terminata autem solemnitate, Guardianus restituit Syndico tantam ceram, quantam importat eleemosyna pecuniaria accepta, & ista cedit in beneficium Conventus. Dubitatur igitur, an hoc modo Guardianus sit Reus contra dispositionem Regulæ, & præsentis Statuti?

79 Respondeo affirmative. Ratio est petenda ab intentione Guardiani; tritum siquidem est carmen.

Quid quid agant homines, intentio judicat omnes,

Intentio enim, sive animus Guardiani [de cujus intelligentia, & consilio Syndicus operatur, prout dictum fuit] est, ut copiosa fiat oblatio ceræ, cujus majorem partem ipse alienare facit per Syndicum, ut pote usui Ecclesiæ superfluam. Diligentia igitur illa, quæ fit per Syndicum parandi diversos cereos, & recipiendi in patina oblatam pecuniam, est quæstuatio implicita, sive palliata. Notandum vero, quod realis oblatio fit, quando pecunia projicitur ab offerente in patinam; cereus enim, qui sibi datur, ut ad Altare *S. Antonii* offerat, est tantummodo testimonium oblatæ pecuniæ, siquidem cereus ille non est offerentis; non enim iste emit a Syndico, nec Syndicus illum vendidit, sed pro oblata *pecunia* quodammodo commodavit ad pompam. Sequitur igitur, quod illa est oblatio pecuniaria. quæ, cum sit studio Guardiani procurata, est palliata quæstuatio *pecuniæ*, & accidit, quod non fiat realiter intra fines Conventus; cum enim parum distanter fiat, & sit contemplatione utilitatis illius, perinde est, ac si fieret in Conventu. Quod, si contendatur Syndicum vendere realiter partem cerei, correspondentem quantitati pecuniæ oblatæ, & oblationem, quæ fit in Ecclesia, quamvis apparenter, & ad pompam fit totius cerei, realiter tamen non esse nisi partis illius, quæ empta est, & proinde non esse oblatam monetam,

tam, sed ceram, quam recipere, quæstuare, aut procurare non est contra Regulam. Respondeo, quod, cum major pars ceræ, utpote superflua usui Ecclesiæ a Guardiano alienari fiat, talis ceræ quantitas, cum sit pretio æstimabilis, est vera pecunia, quæ per Regulam prohibetur; ex ipsa enim alienata recipitur a Guardiano per interpositam Syndici personam *pecunia numerata*, quæ fuit primo intenta a Guardiano, qui proinde mulctandus est, ac si capsulam, aut cippum in sua Ecclesia statuisset ad colligendos eleemosynaliter denarios.

80 Quintadecima dubitatio est, An quæstuatio *pecuniæ* universaliter, & quomodolibet accepta sit prohibita in nostris Ecclesiis?

81 Respondeo illas solas quæstuationes prohiberi, quæ cedunt in beneficium Fratrum, non vero aliæ, quæ Superiorum authoritate pro aliis fiunt, non quidem a Fratribus, sed sæcularibus, quemadmodum sunt eleemosynæ, quæ tempore Quadragesimæ inter concionandum, ad postulationem Episcopi pro hospitalibus, aut aliis locis piis, per sæculares ad hoc deputatos in nostris Ecclesiis conquæruntur; sicut etiam illæ, quæ juxta mandatum *Papæ* eodem modo, loco, & tempore colliguntur pro locis *Terræ Sanctæ*. Et in hac resolutione convenit etiam *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 6. Difficul. 3. fol. 301.*

82 Sextadecima dubitatio est circa statutum sextum datum supra *num. 33.* & est, An, si ex accidenti, quod sæcularis advena, qui audita Missa vult iter suum prosequi, vellet tribuere eleemosynam pro Missis celebrandis, nullusque alius adesset, cui posset ille illam Syndico deferendam dare, nisi Tertiarius, aut Servitor Conventus, Guardianus id permittens, committeret in Statutum?

83 Respondeo negative. Ratio est, quia mens Statuti est tollere a Religione tum malum, tum speciem mali, puta, receptionem *pecuniæ* tum per Fratres ipsos, tum per interpositam personam. Vetat igitur, ne Syndici, aut eorum substituti, data opera, in Conventu maneant ad hoc, quod denarios ab offerentibus oblatos recipiant; neve Guardianus committat Tertiario, aut Servitori domus, ut illas acceptet, si per alios dantis Substitutos possint ad Syndicum deferri, ac si in Conventu illi manerent tanquam interpositæ a Guardiano personæ, pro *pecunia* recipienda. Sed in casu accidentali, ne fraudetur pia mens offerentis, nec aliter fieri potest non intendit Statutum prohibere, quod aut Syndicus in Conventu recipiat, seu Tertiarius, aut Servitor acceptet eleemosynam pecuniariam Missarum, quam ad Syndicum deferat; necessitas enim, & epicheja in hoc casu dispensant.

84 Decimaseptima dubitatio est circa nonum Statutum, datum supra *num. 36.* (cætera enim clara sunt) & est, quid nomine *pecuniæ* veniat in citato Statuto?

85 Respondeo, quod licet prima facie videatur importare tantum *pecuniam signatam*, tamen importat omne id, quod est pretio æstimabile, juxta significatum nominis *pecuniæ*, quod dedimus supra *num. 2.* Ratio est, quia mens Statuti est elongare a Fratribus proprietatem, proinde non vult, quod merces laboris, quæcunque illa sit, *pecunia* nempe *numerata*, aut non, ad Syndicum deferatur. Et circa hoc minus bene opinatus est *Sanctor. de Pæn. cap. 7. quæst. 4. Cas. 8. ℣. Respondeo intellig. statut. fol. 303.* qui Statutum interpretatus est de sola *pecunia numerata*. Siquidem, tum esset proprietarius Frater, qui a se receptam rem pretio æstimabilem, tanquam proprii laboris mercedem servaret, non minus, ac si numeratam *pecuniam* reciperet; tum quis neque Superiori licet *pecuniam* non numeratam alienandam a se acceptare, sed illam oportet ad Syndicum deferre. Convincitur ergo Statutum intelligi de *pecunia* universaliter, puta, *numerata*, & non. Merces vero laboris Fratrum, quæ *pecunia* non est, nempe res cujus usus Fratribus est licitus, Superiori est consignanda, ut communibus indigentiis ab ipso applicetur.

86 Decimaoctava dubitatio est, An merces laboris a Fratribus, impetrato Judicis officio, postulari possit?

87 Respondeo negative; ratio est, quia, ut optime *Sanctor. de Pæn. loc. cit. ℣. Respondeo sensus Regulæ fol. 304.* ex *S. Bonaventura*, *Hugone de Dina*, & *Petro Joannis* scribit, Frater in laboris sui mercede, quomodolibet pacta, aut conventa, nihil juris habet. Sequitur igitur, quod non potest implorare officium Judicis, ut obtineat mercedem laboris ab eo cui laboravit. Ex hoc deducitur, quod, quamvis cæteri Regulares possint convenire coram Judice Ecclesiastico debitores stipendii Missarum, quas celebrarunt, hoc tamen non possunt nostri Superiores locales; & si hoc faciunt (ut non raro vidi) sive per se, sive per Syndicum in judicio comparendo, peccant mortaliter, & tanquam proprietarii puniendi sunt; nam ostendunt, se habere velle jus in mercede laboris Missarum celebratarum, quod tamen juxta Regulam habere non possunt. Sed si merces laboris sibi non detur, debent mendicando sibi victum comparare, ut habetur in Regula.

§. III. Redituum procuratio.

SUMMARIUM.

1 *Redituum procuratio ut crimen non potest cadere nisi in Fratre Minore.*

2 *Annui reditus, quæ dicantur.*
Differentia inter usufructum, & reditum.
Differentia inter reditum, *ac redditum.*
Reditus dicitur, quidquid ex re aliqua obvenit.
Omne emolumentum proveniens a quavis re, dicitur reditus.

3 *Crimen procurationis redituum, quomodo incurratur.*

4 *Alius modus, quo potest hoc crimine delinqui.*

1 Quemadmodum superiori paragrapho *pecuniæ contrectationem* diximus aliis Ordinibus Regularibus crimen non esse, sed hoc esse peculiare delictum *Fratrum Minorum de Regulari, & Strictiori Observantia*, idem pariter est de *redituum procuratione*. Siquidem in aliis Religionibus bona in communi habentibus, qui Monasterii censum augere procuraret, nec crimen, nec pœnam incurreret; imo laudem, & præmium a suis Superioribus reportaret; in Religione autem nostra, ubi summe pauperem esse, summus est honor, gravissimum crimen est professam paupertatem *redituum* annualium *procuratione* lædere. *Seraphicus* enim *Pater Franciscus*, qui noluit *gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*, qui pro nobis factus est pauper, ejusdem paupertatem super omnia æmulatus, filiis suis altissimam paupertatem, pro tessera legitimæ suæ filiationis, legavit. Voluit proinde in Regula sua, ut tanquam pauperes de labore suo viverent; & quando laboris merces sibi non daretur, dietim mendicarent; & si eleemosynæ non suppeterent, ad Amicos spirituales recurrerent; nullo autem modo *reditus* sibi compararent, aut acciperent, per quos professa mendicitas ablegeretur.

2 Nomine autem *redituum annuorum* veniunt ea omnia, quæ emolumentum, sive in numerata pecunia, sive in alia re pretio æstimabili, sonant, & hoc vel in perpetuum, vel in tempus longum, & ita intellexit, & bene *Cardinalis super Clement. unic. de excess. Prælat.* Differentia autem est, (prout ex *l. Patrimonii. ff. de Ven. & usu fruct. l. Fundi. ff. de eo.* colligunt Jureconsulti) inter *reditum*, & usufructum; nam ei, cui usufructus legatus est, prædium ipsum, quo utatur, fruatur, liberum relinquitur. Ei vero, cui prædii *reditus* legatur, satis est afferri annuam quantitatem, quam fundus largitur, nec ad habitationem præstandam hæres obstringitur, ut textualiter deducitur ex *l. 38. §. final. ff. de Usu, & usufr.* Alia etiam differentia observatur a legistis inter *reditum* scriptum simplici, & *redditum* exaratum duplici D. Quæ enim obventiones, & fructus adventitii ex re quacunque quotannis redeunt, a redeundo *reditus* dicuntur. Fructus autem, qui ex terra culta redduntur domino in annos singulos, a reddendo *redditus* appellantur, & sic senserunt *Brecha. in l. Fragem. ff. de Verb sign.* & *Connan. lib. 4. cap. 3. num. 5.* apud *Calvin. lexic. V. Reditus a Græcis*. Scrupulosa autem nimis, & pure grammaticalis est differentia hæc, quandoquidem *reditus* dicitur quidquid ex re aliqua obvenit, ut colligitur ex *l. Magis puto §. Non passim ff. de Rebus eor. qui sub tutel.* & *reditaam* nomine importantur omnia emolumenta, quæ ex quavis re proveniunt, ut deducitur ex *l. Si reditus ff. de Fund. instruct. l. Tilia ff. de Solut. l. Æquissimum §. Et si forte ff. de Usufruct.*

3 Crimen autem *procurationis redituum* est quando aliquo modo Frater Minor influit in eam dispositionem, qua vel ex donatione, vel ex legato, sæcularis aliquid sive in pecunia, sive in alia re, ad victum, aut ad vestitum Fratrum pertinente, quod annuatim in perpetuum, aut longum tempus præstetur, Conventui donat, vel relinquit. Porro influxus in dictam dispositionem potest esse vel exorando, vel consulendo, vel instruendo, vel suadendo, vel collaudando sæcularem, ut ad talem dispositionem deveniat, per quam *annuas reditus* in Fratrum utilitatem deveniat; omnes enim prædicti modi influendi implicite includuntur in Statuto, quod infra dabimus, & exponemus.

4 Alio pariter modo committi potest hoc crimen; si nempe Superior localis rem aliquam Conventus seu mobilem, seu stabilem ita disponeret, ut Conventus ex ea *reditum* aliquem reciperet; ut exempli gratia, si pratum, silvam, aut Cameram, sive aliam partem Conventus locaret; si supellectilem ejusdem, maxime Ecclesiasticam, ut aulæa, tabula, conopea &c. convento pretio commodaret. Quantumvis enim per manus Syndici hæc fieri Guardianus procuraret, nil minus delinqueret; *reditum* etenim vere Conventui *procuraret*.

Probatio.

SUMMARIUM.

5 *Nulla est specialis in probando hoc crimine.*

5 Hujus delicti probatio nihil habet peculiare, & cum ut plurimum solis verbis perficitur, nempe suadendo, consulendo, aut conveniendo &c. eodem modo, quo probantur delicta verbalia, etiam ipsum probandum est.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

6 *Ex solis Constitutionibus Minorum de observantia indagandæ sunt pœnæ.*
7 *Primum Statutum.*
8 *Secundum Statutum.*
9 *Tertium Statutum.*
10 *Quartum Statutum.*
11 *Dubitatio prima.*
12 Suadere, *seu* persuadere *quid importet.*
Modi, quibus suadere *possunt reditus procurari.*
13 Procurare *quid importet.*
14 *Dubitatio secunda.*
15 *Nec pro communi, nec pro particulari Religioso possunt reditus procurari.*
16 *Dubitatio tertia.*
17 *Ecclesiæ Minorum, an possit habere reditus.*
18 *Ecclesiæ Minorum possunt habere reditus pro sibi necessariis.*
19 *Sunt capaces hæreditatis, & legatorum.*
Casus practicus.
20 *Procurare legatum pro Ecclesiis non est Minoribus vetitum.*
Observanda circa hoc.
Melius est illud non procurare.
21 *Dubitatio quarta.*
22 *Legatum factum Minoribus, ut ipsi celebrent Missas pro anima Testatoris, & ut mercede laboris recipiant ab hæredibus sibi necessaria, valet.*
Fratres Minores debent potius vivere de suo labore, quam ex eleemosynis.
23 *Dubitatio quinta.*
24 *Frater procurans legatum relinqui sibi, aut alteri, est Reus Statuti.*
25 *Cætera Statuta non habent difficultatem.*

6 Quia, ut supra dictum est, hoc crimen in nostro Ordine tantum locum habet, ex solis nostris Constitutionibus ipsius pœna venanda est; sic ergo habet primum Statutum *cap. 6. §. 5. num. 1.*

7 *1. Universis, & singulis Fratribus per sanctam obedientiam præcipimus, ne per se, vel interpositam personam, faciendam, vel ordinandam aliquam eleemosynam ad tempus, vel in perpetuum sibi, vel alteri ex Fratribus, vel Ordini, vel Conventui exhibendam suadeant, vel procurent; & si ordinata fuerit, nullo modo exigatur a Fratribus, vel ab alio, nomine eorum in judicio, nec exigi, aut recipi possit, nisi per modum eleemosynæ: Contraveniens sit ipso facto excommunicatus, nec extra mortis articulum ab alio, quam a Provinciali absolvi possit, & omnibus Ordinis officiis privatus, carceribus mancipetur, Provincialis arbitrio.*

8 *2. Cum juxta Pontificias declarationes locare aliquod in Ordine nobis non liceat, sub pœnis in proprietarios sancitis, decernimus, ne Terrulæ, Prata, Viridaria, Domus præsertim Conventuum, qui extra Civitates, & Terras, ex quavis causa destracti sunt, etiam per Syndicos Apostolicos locentur; & si, quæ fuerint jam locata, non persistant, sed omnino dissolvantur, & rescindantur, firmiter præcipimus, & jubemus, quibus pœnis Provinciales subjaceant, si quid horum scienter admiserint, vel permiserint. Stat. cit. §. 2. num. 1.*

9 *3. Si quæ autem domus, aut vinea ad vinum faciendum, etiamsi sit unita Conventui, vel aliud simile, quod proprietatem redoleat, ob negligentiam, aut inadvertentiam in aliquo Conventu reservatur; si*

ei

ci aliqua Missaram obligatio annexa fuerit, Hæredibus statim reliuqaatur: si vero absque ullo onere sit, per Syndicum Apostolicum veudatur, & pretiam in communem Fratram atilitatem cauvertatur, sub privatione Officii Superioribus, & pœna proprietatis Subditis. Vineæ aatem Conveatibas anitæ, ad fructus, nau ad vinum deservienses permittantur. Stat. præf. num. 2.

10 *Prabibemus etiam, ne intra locarum nostrorum septa frumeatum, vel aliud alicujus generis triticum seminetur, sed tantum olera, fructus, & fænum pro jumentis, in usus Fratrum colligenda, nec ex iis aliquid venale exponatur, etiam per manas Syndicorum, sub pœna proprietatis, tam Subditis, quam Superiaribus coatra facicatibus. Stat. Gen. Ord. loc. cit. n. 3.*

11 Circa quæ Statuta, & specialiter circa primum, datum supra *num.* 8. prima difficultas est, quid importet *suadere*, aut *procurare* per se, vel alium, *reditus*?

12 Respondeo, quod *suadere*, sive *persuadere*, quod perinde est, significat suavibus verbis aliquem hortari ad id, quod intendimus, & hoc sive bonum, sive malum sit, ex *l. 1. §. Persuadere ff. de Serv. carr.* Suadetur autem ratione, precibus, exemplis, laude, vituperio, alisque artibus; nempe, si quis suaderet alicui diviti legatum perpetuum Fratribus in testamento relinquere, nec ex integro pinguem ejus hæreditatem legare extraneo hæredi, qui ingratus, ut regulariter evenit, erga benefactorem, nunquam pro ejus anima suffragium aliquod fieri curabit, eum vice versa Fratres annuales preces pro ipso fundent; sive, si eum exoret, ut Fratrum inopiam miseratus, aliquo legato eorum indigentiis prospiciat; sive narret plura exempla eorum, quo similia legata fecerunt, ac exaggeret laudes, quas illi ob talia opera reportarunt, & vice versa vituperia, quibus confixi sunt, qui nulla pia legata reliquerunt; sive consilium requirenti super dispositione sui testamenti consulat, ut tale legatum ordinet, pariterque instruat, quibus clausulis suam dispositionem muniat, ne ab hæredibus sua voluntate frustretur; hæc inquam, & similia importantur per verbum *suadere*.

13 *Procurare* autem importat factum, sive per se, sive per alium, quo Frater perpetuum legatum Conventui pararet; ut puta, si Frater rogatus ab Amico, ut sibi bene ordinatum scriberet testamentum, ille scriberet perpetuam eleemosynam Conventui faciendam; sive, si Notario, aut Confessario Testatoris suggereret, ut illi consulerent talem eleemosynam legare; sive quovis alio facto, quo *reditus* perpetuus, sive ad tempus longum Monasterio pararetur.

14 Secunda dubitatio super eodem Statuto est, respectu quorumnam prohibita sit talium *redituum procuratio*.

15 Respondeo, quod in citato Statuto habentur clausulæ *sibi, vel alteri ex Fratribus, vel Ordini, vel Conventui exhibendam*, quibus clausulis importantur tum personæ particulares *ipsius* Fratris procurantis, sive *alterius*, pro quo procurarent; tum *Ordo* totus, si nempe in commodum ipsius, pro Comitiis Generalibus legatum fieret; tum *Conventus*, ut patet; & ex eodem principio, (puta, incompetentiæ *redituum* Fratribus Minoribus) intelligenda venit etiam *Custodia, Provincia, ac Hospitium* a Fratribus habitatum; contra Statutum enim delinqueret, qui procuraret eleemosynam perpetuam talibus locis applicandam.

16 Tertia dubitatio est, An Reus hujus criminis evaderet, qui procuraret legatum perpetuum tot librarum olei, sive ceræ, seu tantæ quantitatis vini pro Missa, & Communionibus, favore Ecclesiæ Fratrum Minorum?

17 Respondeo, quod resolutio difficultatis hujus pendet a resolutione; num liceat Ecclesiis Minorum *reditus* habere; in tantum enim crimen est *reditus* procurare pro Fratribus, in quantum Fratres sine delicto nequeunt eos recipere; quod, si Ecclesia capax illorum sit, crimen non erit illos procurare.

18 Dico igitur, distinguendum esse de quantitate olei, ceræ, & vini, & de reali illorum usu. Si enim præcisa quantitas illorum legetur, quæ insumenda sit pro luminaribus in cultum Dei, Missis celebrandis, & pro purificatione post Communionem, pro Fratribus, & secularibus, (si nempe his etiam, vice aquæ, vinum daretur, ut in quibusdam locis fit) & in alios Fratrum usus non cederet, talis *reditas* non esset incompetens Ecclesiæ; sicut etiam, si legaretur pecunia pro restauratione fabricæ, paramentis, aut alia supellectili sacra, dummodo talis pecunia præcise talibus usibus, non autem aliter applicaretur, & etiam cum hoc, quod ex tali pecunia non fierent sumptuosa ultra fas paramenta, quæ Ecclesias Minorum dedeceret. Secus autem esset, si legata illorum quantitas superaret usum illorum in cultu Ecclesiæ, & ad alias Conventus indigentias detorqueretur.

19 Ratio resolutionis est, quia (ut habet in sua *Minorica Bart. lib. p. Dist. 4. cap. 1. circ. med.* & Nos *Allegat. canonic. 22. a 3.* probavimus) *Ecclesiæ Fratram Minorum*, cum sint pleno jure in dominio, & proprietate Sedis Apostolicæ, sunt capaces legatorum, ac etiam hæreditatis. Proinde legata etiam pecuniaria, relicta pro paramentis, calicibus, cera, oleo, tobaleis, luminaribus, ac aliis, quæ cedunt in immediatum cultum Dei, Ecclesiæ, seu Sacristiæ Minorum subsistunt, ut ex *Bart. in l. Civitatibas ff. de l. 1. & l. Servis ff. de Adem. legat. Navar. de Reg. Conf. 12. lib. 3. Sylvest. Sum. V. Legatum. 2. num. 4.* probat *Roderic. q. q. Regal. Tam. 2. quæst. 126. art 5.* Nec valet argumentum a Fratribus ad eorum Ecclesias, illi enim incapaces legatorum sunt, Ecclesiæ vero capaces, ut loco supracitato probat *Bartolus*. Et in facti contingentia, cum *D. Laura de Maximis* reliquisset viginti barilia vini pro usu Ecclesiæ *S. Petri in Monte Aureo Romæ*, & quendam reditum pecuniarium pro utensilibus Ecclesiæ durante vita sui hæredis, & hic nollet solvere legatum sub prætextu incapacitatis Fratrum, introducta per Syndicum Apostolicum lite nomine Ecclesiæ Romanæ (ad quam spectat dicta Ecclesia) coram *Sac. Congregatione Ven. Fabricæ S Petri*, sententiatum fuit, Ecclesiam illam esse capacem talis legati, & coactus fuit Hæres illi satisfacere,

20 Cum igitur Ecclesiæ Fratrum capaces sint talium legatorum, non delinqueret, qui simile legatum procuraret. Verum est, quod multa sunt circa hoc observanda. Primum est, quod legatum non sit tale, quod superet indigentias Ecclesiæ. Secundum est, quod, si Ecclesia habet jam alia similia legata, quibus sufficienter provisum sit ejus manutentioni, alterius legati capax non est. Tertium, quod per tale legatum non fiant paramenta, & aliæ supellectiles ultra fas pretiosæ contra statum Fratrum Minorum, prout habet *Clementina Exivi*. Quartum est, quod mens Testatoris exprimatur, quod tale legatum sit præcise pro rebus ad cultum divinum, & reparationem Ecclesiæ pertinentibus, nec alias, nec aliter, nec alio modo, ita ut pro quavis alia Fratrum necessitate non teneatur Hæres legatum solvere, nec Fratres in suos profanos usus valeant illud convertere. Tamen quia proclivis est ad malum natura humana, & occasione similium legatorum

pos-

possent Fratres ex iis providere propriis indigentiis, & hoc modo reditus indirecte habere, ac ex hoc scandalizari sæculares, cum læsione professæ paupertatis, censeo ab hujusmodi legatis, quamvis de jure licitis, esse totaliter abstinendum.

21 Quarta dubitatio est, an esset ejusdem Statuti Reus, qui procuraret a Testatore fieri dispositionem, quod Hæredes tenerentur facere celebrare, de anno in annum in perpetuum, per Sacerdotes omnes unius Conventus quotidie Missas pro anima sua, & ipsi Hæredes tenerentur ad subministranda omnia necessaria ad victum, vestitum, libros, medicinalia &c. illorum Sacerdotum, seu etiam Fratrum aliorum ejusdem Conventus.

22 Respondeo negative; ratio est, quia, prout habetur ex *Testamento Seraphici Patris circ. med.* Decretalibus Pontificum, & Doctrina Expositorum Regulæ, primus modus, quo Fratres juxta Regulam *cap. 5.* debent sibi de victu providere, est, quod *vivant de laboritio, quod pertinet ad honestatem*, & quod *de mercede laboris corporis necessaria recipiant*. Unde infertur, quod, si de proprio labore possent Fratres totaliter sustentari, non possent tuta conscientia mendicare, tum quia non essent indigentes, quia ex labore sibi necessaria suppeterent; & mendicando superflue, aliorum mendicorum indigentiis nocerent. Tum quia in Regula non fit nobis absoluta facultas mendicandi, sed tantum conditionata, puta, casu, quo *non daretur nobis pretium laboris*; unde non purificata conditione, non subsisti: formu, nec dispositio Regulæ, ut deducitur ex *l. Mævius. l. Qui hæredi. ff. de Condit. & demo. l. Si quis sub conditione. ff. de Verb. sign. l. Si quis fundum. ff. de Contra empt.* Pariter pro labore spirituali Missarum, Divinorum Officiorum, Lectionum, Concionum, &c. licet Fratribus recipere mercedem, hoc est corporis necessaria, ut probat cum communi Expositorum Regulæ *Marchantius Exposit. Regul. cap 5. Quæst. 4. Concl. unic.* In casu autem supposito Fratres viverent de proprio labore, ad cujus mercedem tamen non haberent jus, nec dominium; & Hæres tantum gravaretur obligatione injungendi laborem Fratribus, & iis necessaria ad vitam subministrandi, quod licitissimum est, & consequenter non delinqueret, qui tale legatum procuraret.

23 Quinta dubitatio est ad idem Statutum, & ast, dato, quod Fratres nullum jus ad legatum sibi relictum habere prætendant, & ipsum pure eleemosynaliter recipiant, prout ordinatur in Statutis, an Frater procurans, quod relinquatur a Testatore, sive alio in testamento, aut alio modo, pœnam Statuti incurrat?

24 Respondeo affirmative; ratio est, quia Statutum loquitur in genere *de eleemosyna ad tempus, vel in perpetuum*; nec se arctat ad legatum; aut ad casum, quo Fratres illud, ut sibi debitum vindicarent, aut in judicio prosequerentur. Sed quantumvis illam eleemosynam perpetuam, sive ad tempus longum, tanquam eleemosynam reciperent, non minus Frater, qui eam relinqui procurasset, Statutaria pœna teneretur.

25 Circa alia Statuta nulla est difficultas, proinde ad alia properamus.

§. IV. Alienatio bonorum Ecclesiasticorum.

SUMMARIUM.

1 *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum militat contra votum paupertatis.*

2 *Alienatio quid sit.*

3 *Divisio alienationis.*

4 *Prohibitio alienationis simpliciter intelligitur de alienatione large sumpta.*

Quando est in odium alicujus restringitur.

Alienatio bonorum Ecclesiæ sumitur large.

Alienationis species.

5 *Bona quæ dicantur, & eorum divisio.*

Quæ bona Ecclesiastica alienari prohibeantur.

Bona modica non veniunt sub prohibitione alienationis.

Modica non curantur.

6 *Modica bona, quæ censeantur, variæ opiniones.*

7 *Conditiones, ut bona modica Ecclesiæ possint alienari.*

De conditionibus istis non tenetur Prælatus juridice facere constare; sufficit extra judicialiter.

Si bona sint de mensa Capituli, ad alienationem requiritur ejus consensus.

8 *Arbores connumerantur inter bona immobilia.*

Tales non sunt sylva cædua.

9 *Omnia deputata ad culturam fundi censentur pars fundi: & alienari nequeunt.*

10 *Jura, & actiones censentur inter immobilia.*

Census, loca Montium, credita ad longum tempus sunt bona immobilia.

Tempus longum, quod dicatur.

Juspatronatus Ecclesiasticum nequit alienari.

Laicale quale sit, & quomodo transferri possit.

11 *Omnia habentia annexam spiritualitatem sunt inalienabilia.*

12 *Mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, nequeunt alienari, & quæ sint.*

13 *Fructus fundi, quamvis pretiosi sint, possunt alienari.*

14 *Mobilia, quæ servando servari non possunt, queunt alienari.*

15 *Mobilia pretiosa etiam sunt, quorum copia supplet vilitatem materiæ.*

16 *Pecunia Ecclesiæ, quomodo alienabilis.*

17 *Inalienabilis est pecunia, applicata a donante ad aliquem determinatum effectum.*

18 *Opinio, quod pecunia Ecclesiæ sit inalienabilis, confutatur a Passerino.*

19 *Bona Ecclesiastica, quæ sint, & eorum diversitas.*

Bona loci pii fundati auctoritate Episcopi, sunt Ecclesiastica.

Loca pia fundata a laicis, quando censeantur Ecclesiastica.

20 *Bona Confraternitatum laicarum, an sint Ecclesiastica, dubium.*

21 *Decisio dubii cum distinctione.*

22 *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum, quomodo licita.*

Causæ, ob quas licet illa alienare.

23 *Necessitas, ob quam bona Ecclesiæ possunt alienari, & ejus exempla.*

Sufficit necessitas gravis, nec requiritur extrema.

Pauperes facti etiam ex ipsorum culpa, sunt juvandi.

24 *Ex necessitate urgenti, alienatio potest fieri ante beneplacitum Apostolicum.*

Hoc requiritur ex post.

25 *Si necessitati potest provideri alienando fructus, non potest alienari fundus.*

Ex modica indigentia non potest alienari quid magnum.

Prius alienanda mobilia, quam immobilia.

26 *Causa utilitatis Ecclesiæ potest fieri alienatio, & quæ illa sit.*

27 *Solemnitas requiritur ad alienationem, & qua illa sit de jure antiquo, & novo.*

28 *Cessante vera causa, alienatio non valet.*

Papa est bonorum Ecclesiæ dispensator, non dominus.

29 *Alienatio bonorum Ecclesiæ, quando crimen sit.*

1 AD crimina contra paupertatem, reductive saltem spectat *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum*, cum aliquoties contingat ob privatam alienantis utilitatem, quod in Prælato Regulari importat delictum proprietatis, quod militat contra solemne votum paupertatis; ideo sub hoc Titulo ipsius tractationem instituimus.

2 Incipiendo igitur a quidditate delicti, explicandi veniunt tres termini, puta, *Alienatio*, secundus, quæ veniant nomine *bonorum*, & tertius, quid importetur appellatione *Ecclesiasticorum*. Dico igitur, quod, ut deducitur ex *l. 1. C. de Fund. dotal. l. Alienationes. ff. de Verb. sign.* alienatio est omnis actus, per quem in alium alicujus rei dominium, sive aliud ad dominium spectans transfertur. Dicitur autem nutanter *aliud ad dominium spectans*, ob species alienationis, in quibus non transfertur rei dominium, sed ejus usus tantum, ut in locatione, emphyteusi &c. quæ tamen ad dominium referuntur, uti enim absolute de re aliqua dependet a dominio, quo utens habet in re sua.

3 Solet autem dividi *alienatio* in large, & proprie, & propriissime sumptam, large sumpta dicitur illa, per quam in alium transfertur quodcunque jus in re *l. Sancimus. C. de Reb. alienis non alienan.* Proprie est, per quam transfertur dominium utile tantum, non autem directum, ut in locatione emphyteusi, feudo &c. Nolunt autem nonnulli Doctores *Alciat. in l. Alienationis. notab. 1. ff. de Verb. sign. Salycet. in l. 1. num. 1. C. de Jur. emphyt Castropal. Par. 2. Tr. 12. Disp. un. prop. 15. num. 1.* nomine *alienationis* posse venire translationem solius usus rei, quia non potest dici alienatum, quod in dominio nostro *remanet text. in l. Alienatum. ff. de Verb. sign.* Tamen advertendum est, optime distingui posse substantiam rei ab illius fructu, sive usu, ut distinguitur causa ab effectu; proinde posse esse distinctum dominium substantiæ rei a dominio fructus, sive usus; & ex consequenti transferri hoc, illo minime translato. Propriissime autem *alienatio* est, per quam transfertur dominium, tam directum, quam utile, ut fit per venditionem, permutationem, donationem &c.

4 Supposita autem hac divisione, regula generalis est, quod prohibita simpliciter *alienatione*, hæc intelligatur large sumpta, & proinde prohibitus censeatur quivis actus, per quem alteri acquiritur aliquod jus in re, quodcunque sit illud, ut quampluribus de more suo citatis tradit *Barbosa in l. Sancimus. nu. 2. ff. de Reb. alien. non alien.* Verum hoc est intelligendum, quando prohibitio *alienationis* est inducta favore alicujus principaliter; si enim esset inducta in odium, cum odia sint restringenda, *cap. odia. de Reg. jur. lib. 6.* accipi debet *alienatio* propriissime sumpta, ut dicunt Doctores, *Sylv. Tabien. V. alienatio. nu. 1.* Infertur proinde, quod cum *alienationis* bonorum Ecclesiasticorum prohibitio inducta sit ad favorem Ecclesiæ, debet accipi alienatio large, prout comprehendit omnes actus, per quos dominium; aut usus rei transfertur; & sic prohibita intelligatur bonorum Ecclesiasticorum *Donatio, Venditio, Permutatio, Possessionis traditio, Dismembratio, Renunciatia, Infendatio, Emphyteusis, Precarium, locatio, Datio in solutum, Cessio, Transactio, Pignoratio, Mutuum, Fidejussio, Impositio census* &c. de quibus omnibus diffusissime tractat *Passerinus de Stat. homin. Tom. p. Quæst. 185. Art. 7. a num. 241. ad 306.*

5 Secundus terminus est *bona*; *Bonorum* vero multiplex est differentia, alia enim sunt corporalia, alia incorporalia; alia mobilia, alia immobilia; mobilium, alia sunt pretiosa, & durabilia, quæ nec veterascunt, nec usu consumuntur, & magno æstimantur, ut gemmæ, aurum &c. alia vero non pretiosa, quæ vel parvi æstimantur, vel non fructificant, vel veterascunt, aut usu consumuntur, ut vestes &c. Dicitur ergo primo, quod *bona* prohibita alienari sunt *bona* immobilia, sive stabilia, ut agri, vineæ, domus &c quæ dicuntur habere radicem fixam, ut habetur in jure, tum antiquo, tum novo. *cap. Sine exceptione. 12. q. 2. ca. Nulli. Extra de Reb. Eccl. non alien. Extrav. Ambitiosæ eo. tit. int. com. Clem. 1. eo. tit.* Excipiuntur stabilia exigua, & modici valoris, ista enim possunt per Prælatum alienari, absque solemnitate, requisita in aliis alienationibus, ut dicit *cap. Terrulas. 12. q. 2.* & ratio talis dispositionis est, quia in generali prohibitione alienationis, modica non veniunt, ut scripsit *Bald. in cap. Si proponente. nu. 4. & seqq. de Rescript.* & de modicis non curatur. *l. Scio. & de In integr. restit.* Unde deducitur, quod, quamvis non adesset expresse citatum capitulum, quod est *Concilii Agathensis*, adhuc ex dispositione juris communis, *bona Ecclesiastica* parvi valoris possent licite absque solemnitate alienari, ut bene observat *Passerin. Tom. 1. de Stat. hom. Quæst. 185. art. 7. nu. 310.*

6 Difficultas est, quinam dici possit modicus valor in hoc casu, ut *alienatio* justificata in utroque foro, institui possit. Nonnulli Auctores cum *Gloss. in cap. Terrulas. 12. qu. 2. Archid. in cap. Si quos. eo. cau. & quæst. Alciat. Conf. 23. nu. 6. Donat. par. 2. Tract. 14 quæst. 36.* volunt, fundum dici modici valoris, si non superat viginti solidos, hoc est scuta 25. monetæ Romanæ, valor enim solidi antiqui; prout scribit *Pyrrus Corradus de Dispensat. lib. 9. cap. 4. n. 45. apud Donat. loc. cit.* est tredecim Juliorum fere. Alii *Nald. Sam. V. Prælatu nu. 7. Lezan. V. Alienatio. nu. 7. Gavant. Manual. Epi. V. Alienat. nu. 24.* opinantur valorem modicum illum, qui non excedit vigintiquinque aureos de Camera. Alii vero, *Lezan. Filinc. Quarant. Peyrin. Barbos. Genuen.* quos dat *Thesaurus de Pœn. Par. 2. V. Alienatio. cap. 1. nu. III.* æquius existimant, quod arbitrio viri prudentis committatur diffinire, quis, spectata Ecclesiæ opulentia, aut paupertate, modicus valor dici possit; & hæc est sententia tenenda.

7 Porro *alienatio* talium terrularum, ultra allatam conditionem de ipsarum modico valore, ut sit licita, oportet, quod sit Ecclesiæ, tum utilis, cum necessaria; istæ autem duæ conditiones pensandæ sunt per Prælatum, qui tamen juxta Doctores *Donat. Par. 2. Tract. 14. quæst. 36. in fin. Passerin. Tom. 1. de Stat. hom. Quæst. 185. art. 7. n. 317.* non cogitur facere juridice de illis constare; sed sufficit informatio extrajudicialis pro sua conscientia. Advertendum autem, quod, si tales terrulæ sint de mensa Prælati, potest iste, juxta dispositionem dicti capitis, illas alienare, consilio Capituli minime requisito. Sed, si pertinent ad mensam Capituli, requiritur consensus Capituli, saltem tacitus, ut vult *Abb. in cap. Ut super. nu. 14 de Reb. Eccl. non alien.* cum agatur de ipsius interesse.

8 Inter immobilia bona connumerantur etiam arbores, quæ solo cohærent, & affixæ sunt, proinde censentur esse pars fundi *l. Acquissimam. §. Fructuarius. ff. de Usufr. & quem. l. In fraudem. §. Coaductor. de Jur. fisc. l. Divortio. §. si fundum. ff. solut. mat.* hoc autem accipiendum est de arboribus fructiferis, ut pomum, olea, vitis &c. item, quæ ad orna-

natum, sive ad umbram plantatæ sunt; pariterque illæ, quæ recisæ non renascuntur, & earum trunco utimur ad ædificia pro trabe, tigno &c. Hoc autem nomine non veniunt sylvæ cæduæ, illæ nempe, quarum ligna cædi quolibet quadriennio, quinquennio, sive alio tempore ad usum parandi ignem, cæduntur; Ratio est, quia per talem incisionem non deterioratur fundus, cujus fructus consistit in cæsione talium lignorum. Unde Ecclesiasticus, quamvis dominus fundi non sit, si est illius usufructuarius, potest talem sylvam cædere, ac ejus ligna licite alienare, ut ex *l. Sylva cædua. ff de Verb. sign.* deducunt Doctores *Ricc. Grazian. Barbos. Donat. Quaranat. Redoan. Boss.* apud *Passerinum l. cit. nu. 347.* qui exacte hanc materiam examinat.

9 Recensentur pariter inter immobilia Servi, seu mancipia, deputata ad culturam fundi, quia censentur esse ejusdem fundi portiones, cum sint eidem fundo adscripti, proinde tales Servi, ad fundum Ecclesiasticum pertinentes, alienari non possunt *l. Jubemus. C. de Sacr. Eccl. Auth. de Non alien. Coll. 2. cap. Nulli & ibi Abb. Not. 2. de Reb. Eccl. non alien.* Et a simili dicendum est de bobus, sive aliis animalibus, quæ ad agrorum culturam pertinent; nam etiam ista, cum sint fundo colendo deputata, considerantur tanquam pars illius; unde etiam alienari prohibentur, ut dicit *Passerin. de Stat. hom. Tom. 1. Quæst. 185. art. 7. nu. 372.*

10 Similiter, nomine rerum immobilium veniunt jura, & actiones ad *bona* immobilia; comprehenduntur enim etiam hæc sub vocabulo *bonorum l. Bonorum. in fin. ff. de Verb. sign.* & nomine rei veniunt jura, & actiones, *l. Rei appellatione. ff. de Verb. sign.* sequitur igitur, quod etiam ista non possunt alienari. Hæc autem, descendendo ad eorum specificationem, sunt Census activi, sive jura censualia; loca montium, seu annui reditus, qui percipiuntur annuatim ex Montibus *Romæ*, *Genuæ*, *Mediolani* &c. Credita perpetua, quæ ex publico, sive ex certis publicis reditibus, & bonis assignantur; credita etiam, seu jus aliquod exigendi ad longum tempus, inter immobilia computantur, ut dicitur in *Clementina Exivi. §. Annui reditus. junct. gloss. in V. Camque annui. de Verb. sign.* longum autem tempus in hoc casu dicitur tempus decem annorum, proinde jus alicujus Ecclesiæ exigendi per decennium certum pecuniam, alienari non potest, ut dicunt Doctores *Redoan. Quaran. Ricc. Barbos. Boss. apud Passerin. loc. cit. num. 379.* Computatur pariter inter immobilia, juspatronatus simpliciter Ecclesiasticum, quod alienabile non est: siquidem juspatronatus laicale alicujus beneficii, quamvis Ecclesiasticum sit objective, nempe respectu rei Ecclesiasticæ, ad quam tale jus se extendit; tamen formaliter laicale est, cum in bonis laici censeatur, & ideo cum licentia Episcopi potest a laico, in laicum transferri; ut dicitur *text. in cap. Illud. Extra. de Jurepatr.* & etiam sine ejusdem consensu, a Patrono alicui compatrono renunciari *Barbos. ad d. cap. Illud. nu. 4. de Jurepatr.* &, aut loco Religioso, & Ecclesiastico donari, ut habetur *text. in cap. 8. Extra. de Jurepatr. cap. ante. eo. tit. in 6.*

11 Pariter recensentur inter immobilia alienari prohibita, omnia illa, quæ habent annexam aliquam spiritualitatem, ut sunt Ecclesiæ, Capellæ, Oratoria, Sepulchra &c. & non solum non possunt distrahi, sed super illis aliquod passivum jus, aut servitus imponi non potest, ut habetur ex utroque jure *Authent. Multo magis. C. de Sacr. Eccl. cap. Ad hæc. Extra. de Relig. domib. Donat. Par. 2. Tract. 14. quæst. 78. a n. 2.*

12 Dicitur secundo, quod alienari etiam minime possunt *bona Ecclesiastica* mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, & non sunt fructus Ecclesiastici fundi. Dicitur autem mobile pretiosum illud, quod quamvis fixas radices in terra non habeat, nec fundamentum stabile, tamen res magni valoris est, & diuturno tempore, absque sui detrimento servari potest, ut sunt vasa aurea, argentea, gemmæ &c. Non conveniunt vero Auctores in determinanda quantitate valoris rei, ut possit dici *pretiosa*, proinde, sicut dictum est supra de modico valore Terrularum, quæ possunt alienari, ita dicendum est nunc de magno valore rei pretiosæ; quod, nempe arbitrio prudentis viri committatur determinare, pensatis circumstantiis loci, temporis, occasionis, &c. quantus debeat esse valor, per quem res debeat reddi, & dici pretiosa, & sic tenuit *Passerin. de Stat. hom. Tom. 1. quæst. 185. Art. 7. num. 403.*

13 Notanter autem dixi mobilia pretiosa inalienabilia esse ea, quæ non sunt fructus Ecclesiastici fundi. Siquidem magna frumenti vis, ut puta, mille modii tritici, res quidem pretiosa est, nam regulariter æstimabitur ter mille ducatis Romanis apud Nos; non tamen dici potest mobile pretiosum prohibitum alienari, quia est fructus fundi Ecclesiastici, quod non prohibetur alienari, ut dicitur in *Extravag. Ambitiosæ. tit. commun. de Reb. Eccles. non alien.*

14 Dixi pariter mobilia pretiosa inalienabilia esse, quæ servando servari possunt; sequitur ergo, quod, si res mobilis sit, quæ servando non possit servari, sed tempore consumitur, aut in valore deterioratur, licet magno pretio æstimetur, non tamen pretiosa potest dici, ut inalienabile reddatur; & in hoc casu esse possent multæ vestes laneæ, donatæ Ecclesiæ, quarum simul sumptarum valor magnus judicaretur, ex eo enim, quod talis materia facile a tineis deterioratur, longo tempore sine detrimento servari non potest, & proinde non venit nomine mobilis pretiosi inalienabilis.

15 Nomine autem mobilis pretiosi non veniunt sola ea, quorum materia ex se magni æstimatur, ut aurum, argentum, margaritum, adamas &c. sed etiam alia, quæ licet vilis pretii sint, tamen cum sint in magno numero constituunt quantitatem magni valoris. Hoc modo sunt vota non tantum aurea, aut argentea, oblata a fidelibus alicui imagini, in testimonium gratiæ a Sanctis acceptæ; sed etiam cerea, si in tanto numero sint, ut ex iis divenditis, magna vis pecuniæ haberetur, ut quinquaginta, aut centum aureorum, Sicut etiam grex ovium, caprarum, equorum &c. sive etiam bibliotheca, aut vasa alicujus aromatariæ, & similia. Quamvis enim singillatim unum, aut alterum votum, animal, vas, liber, modico veniret pretio, tamen simul hæc unita magni æstimantur: & hæc pariter mobilia hoc modo pretiosa, & inalienabilia esset probat *Passerin. loc. sup. cit. a num. 409. ad 415.*

16 Quid autem de pecunia in magna quantitate? Debet ne hæc computari inter mobilia pretiosa inalienabilia? Profecto pecunia, de se *bonum* mobile est, quod servando servari non potest; quia, cum ipsa sit instrumentum civile alienationis, cujus alius usus non est, nisi ut per eam, quæ sunt vitæ necessaria comparentur, sequitur, quod de se alienabilis sit. Si ergo magna pecuniæ vis alicui Ecclesiæ, aut pio loco relinquatur, potest hæc alienari, ut ex ea vel fundus, vel census, vel necessaria mobilia emantur, vel fabrices construatur. Fallit autem hoc, primo, si pecunia retracta sit ex venditione rei immobilis, aut mobilis pretiosæ, quæ sine solemnitate alie-

nata sit, tunc enim pecunia mobile pretiosum, seu immobile evadit, juxta naturam rei alienatæ. Cum enim in ejus locum succedat, ejusdem conditionem sortitur. Si autem res immobilis, aut mobilis pretiosa cum solemnitate, hoc est, cum beneplacito Apostolico divendita sit, pecunia retracta non est inalienabilis, succedit enim in locum ejus, quod licite alienatum est, ut ex eo aliud utile, aut necessarium Ecclesiæ comparetur.

17 Fallit secundo, si ab eo, cui pecunia Ecclesiæ donata, aut legata est, apposita sit conditio, ut ex tali pecunia quid determinatum immobile, (cujus ex fructu provideantur necessaria pro usibus Ecclesiæ, fabricæ, Ministrorum, aut pauperum) comparetur. Talis ergo pecunia immobilis censetur, nec alienabilis, nisi pro emendo fundo, juxta dispositionem donantis, aut legantis; ad quam alienationem non est necessaria solemnitas, quia pecunia determinata jam est ad talem effectum a donante, & transit in jus Ecclesiæ affecta tali conditione, quæ debet omnino adimpleri. Quod si Ministri Ecclesiæ velint talem pecuniam in alias res necessarias quidem, aut utiles, alienas tamen ab eo, pro quo donator pecuniam dedit, distrahere, necessarium omnino est beneplacitum Apostolicum, tum quia solus *Papa* potest voluntatem Testatorum commutare *Clement. Quia contingit. de Relig. dom. Trident. Sess. 22. cap. 6. de Reform. Barbos. de Off. & Pot. Epi. Alleg. 81. nu. 1.* tum quia; cum talis pecunia inter immobilia censeatur, ex quo pro certa re determinata est, non potest absque solemnitate alienari.

18 Putant autem aliqui Doctores, pecuniam censeri inter immobilia inalienabilia, si multa sit, ac destinata, & reservata ad hoc, ut Ecclesia habeat, unde in contingenti sibi aliqua necessitate succurrat: pariter, si posita sit ad fructum in aliquo banco mercatorio, ut *Genuæ, Venetiis, Mediolani &c.*; itidemque, si illa sit in proprietate Ecclesiæ, sibi relicta a Prælato prædecessore. Sed illos confutat, & bene *Passerin. Tom. p. de Stat. hom. Quæst. 185. Art. 7. a num. 442. ad 445.* ostendens validissimis rationibus, pecuniam in his tribus casibus recensitis esse *bonum* mobile, & alienabile sine solemnitate; & tunc solum inter immobilia censeri, quando sumus in casibus datis supra *num. 16. & 17.*

19 Tertius terminus explicandus est *Ecclesiasticorum*, quid nempe veniat horum appellatione. Dico igitur, nomine *bonorum Ecclesiasticorum* venire bona Ecclesiarum, ac Monasteriorum; quorum alia dicuntur esse de mensa Episcopi, sive Prælati, eo quia principaliter ad ipsius sustentationem sunt deputata, *Gloss. in Clement. 1. in V. Ad mensam. de Excess. Prælat. Abb. in cap. Ut super. nu. 9. de Reb. Eccl. non alien.* alia sunt de mensa Ecclesiæ, quia perpetuo unita fuerunt Ecclesiæ, ita ut nunquam alteri ab Ecclesia, post a se quæsitum dominium, concessa fuerunt; aut ad eam reversa, vel ei sunt incorporata, ut post *Menochiam de Arbitr. Judic. Cas. 433. a n. 2. & Cons. 79. n. 10. & 11.* sit *Barbos. de Offic. & pot Epi. Alleg. 95. num. 68.* Alia autem de mensa Capituli, quia ad sustentationem Canonicorum sunt destinata. Pariter Ecclesiastica dicuntur bona Capellarum, Altarium, Oratoriorum, quæ sunt in aliqua Ecclesia, aut Monasterio; & etiam Capellarum, aut Oratoriorum publicorum, quæ de licentia, aut auctoritate Episcopi constructa sunt; secus est de Capellis privatis, quæ de licentia *Papæ* habentur in palatiis Nobilium, ut volunt Doctores. *Innoc. in cap. Inter dilect. de Donat. Abb. in cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alien. Quaran. Sum. Bullar. V. Alienatio. num. 28. Ric. Prax. Eccl. P. p. Resolut. 37.* Itidem eodem vocabulo veniunt bona locorum piorum, quæ tamen auctoritate Episcopi fundata sunt; nam istis competit privilegium restitutionis in integrum, ut dicitur *Cap. Requisivisti. 9. Secus. Extra. de Testam. cap. Ad hæc. de Relig. dom. cap. 2. de For. compet.* aliaque Ecclesiarum privilegia. An vero loca a laicis instituta sine authoritate *Papæ*, aut Episcopi, & ordinata ad pia opera, ut ad hospitandos peregrinos, curandos ægrotos, alendos orphanos &c. sint loca pia, & gaudeant privilegio Ecclesiarum, controvertunt Doctores; nam multi negant *Redoan. Quaran. Borell. Flugolia. Barbos. Ricc. Bonac. Donat. Gratian. Felin. Bald. & alii* quos citat *Passerinus Tom 1. de Stat. hom. quæst. 185. art. 7. num. 451.* Ipse vero *l. cit. nu. 453.* cum *Panormitano in cap. de Xenodochiis num. 3. de Relig. domi. & in cap. Ad hæc. nu. 4. eo. tit. loc. cit. n. 453.* distinguit. Puta, si fundator talis loci adhuc vivit, qui potest voluntatem suam mutare, & locum illum ad alios usus convertere; locus ille privatus, nec ullo modo Religiosus est. Si vero fundator mortuus est, & in testamento disposuit de illo loco, quod in perpetuum sit deputatus ad usus pios, quantumvis locus fuerit erectus absque auctoritate Episcopi, est tamen religiosus, ratione pii operis, ad quod deputatus est; & ejus, bonorumque illius cura demandatur Episcopis ab utroque jure; *cap. Nos quidem. de Testam. cap. Si hæredes. cap. Joannes. eo. tit. Novel. de Eccles. titul. cap. 11. Collat. 9. Concil. Trident. sess. 22. cap. 8. & 9. de Refor.* unde, & privilegiis Ecclesiasticorum bonorum frui debet.

20 Sequitur autem ex eodem principio, quod etiam Confraternitates laicorum, quæ subsunt visitationi Episcopi, ac earum bona censeantur Ecclesiastica, & pari modo inalienabilia, & sic tenet *Passerin. loc. cit. num. 454.* Contrarium tamen tenent plures, *Bald. Apostil. ad Abb. Paul. de Cast. Azo. Gabriel. Gutier. Petr. Gregor. Tusc. Valasc. Perea. de Lara. Paris. Lambert. Azeved.* quos dat *Barbosa de Offic. & pot. Epi. Alleg. 75. num. 23.* Posito enim tanquam certo, quod Episcopus possit tales Confraternitates visitare, ad cognoscendum, si piæ voluntates testatorum adimpleantur, non tamen per hoc sequitur, quod eorum bona Ecclesiastica sint; siquidem potest Episcopus, imo debet quemlibet laicum hæredem compellere, ut piis legatis a testatore relictis satisfaciat, nec tamen sequitur, quod ejus bona Ecclesiastica sint.

21 Inter has sententias mediat decisio *Barbosæ*, quæ distinguit; aut enim Confraternitates sunt erectæ sine licentia Episcopi, aut cum ea. Si primum, illæ non sunt Ecclesiasticæ, quia secundum jus Canonicum text. in *cap. Ad hæc. Extra de Relig. dom.* privati absque Episcopi auctoritate nequeunt talem titulum illis conferre. Sequitur igitur, quod eorum bona laicalia sunt, quamvis piis causis deputata, licet ea subsint visitationi Episcopi, cui cura legatorum ad pias causas commissa est. Et proinde talium Confraternitatum *bona* poterunt sine solemnitate alienari. Si vero in earum fundatione accessit Episcopi consensus, tunc censendæ sunt Ecclesiasticæ; ita ut, si talium corpora conveniantur, ad forum Ecclesiæ pertineat cognitio, ut deducitur ex *cap. De Xenodochiis. Extra de Relig. dom.* & ex consequenti earum bona, ut pote Ecclesiastica, non posse absque solemnitate alienari, concludit *Barbosa loc. cit. a nu. 25. ad 33.* cujus opinio in puncto juris verior est, & in praxi in ditione *Status Mediolani* servatur.

22 Non evadit autem crimen *alienatio bonorum Ecclesiasticorum*, si fiat cum solemnitatibus, a jure prescriptis. Istæ autem sunt, quod alienatio fiat ex

esu-

causa justa; & quod ad eam accedat consensus eorum, qui de jure consentire debent. Causas autem justas ad quatuor reducit *Abbas*, *in cap. Nulli. num.* 4. *de Reb. Eccl. non alien.* nempe utilitatem, necessitatem, pietatem in pauperes, & incommoditatem; sed re vera ad duas tantum valent reduci; puta, pietas erga pauperes, (ad quorum necessitatibus subveniendum alienari queunt bona Ecclesiæ) reducitur ad necessitatem; & incommoditas (quæ resultat Ecclesiæ, eo quod bona sint ab ea longinqua, & remota) reducitur ad utilitatem.

23 Ex necessitate igitur primo Ecclesiæ, ac Ministrorum ejus habetur justa causa faciendæ *alienationis*; & sic si Ecclesia urgetur debitis, vel indiget reparatione, quia minatur ruinam; sive restauratione, quia nimis antiqua est; aut Clerici ipsi inservientes sunt in indigentia victus, vestitus, medicinalium &c. sive si bellum ab infidelibus ingruat contra Patriam, & necesse est, milites subsidiarios stipendiare; in his, & similibus necessitatibus potest fieri *alienatio*. *Authen. Sancimus*. *Auth. Hoc jus porrectum*. *C. de Sacr. Eccl.* Alia necessitas est pauperum, ac miserabilium personarum; nam pro iis infirmis curandis, alendis, induendis, aut a captivitate liberandis, bona Ecclesiarum, ac etiam sacra vasa divendi possunt, ut habent multi Canones, *cap. Sacrorum*. *cap. Aurum*. *cap. Gloria*. 12. *q.* 2. & hoc quamvis necessitas non sit extrema, sed etiam tantummodo gravis, ut docet *Passerin. de Stat. hom. Tom. p. Quæst.* 185. *Art.* 7. *num.* 462. Istud autem intelligendum est nedum de pauperibus, qui redacti sunt ad egestatem absque propria ipsorum culpa; sed etiam si ex ipsorum malefactis ad talem statum devenerunt; ut pauperes, qui vivendo luxuriose decoxerunt bona sua; carcerati, qui ob maleficia habentur in custodia, & similes &c. nam eorum culpa præcedens non tollit obligationem charitatis, ut optime ait *Covarruvias Variar. lib.* 2. *cap.* 16. *a num.* 9.

24 Advertendum autem, quod necessitas vel potest esse talis, quod nullam patiatur moram, aut quod tantam patiatur, ut tempus exquirendi beneplaciti Apostolici suppetat. Si primum, potest *alienatio* fieri non exquisito tali beneplacito, necessitas enim non habet legem, & sic, casu, quo Regulares victu egeant, nec habeant, qui credito ipsis tradant, possunt bona sua alienare, ut sibi provideant, prout multi scribunt. *Peyrin Formul. lit. A cap.* 11. *num.* 3. *Megal. Promptu. V. Aliena. num.* 15. *Donat. Par.* 2. *Tract.* 14. *Q.* 21. *num.* 5. Tamen tali casu, post factum, debet *alienatio* ratificari per Pontificem: necesse quippe est ei negotium repræsentare, ut videre possit, an necessitas fuerit vera, & fraudibus via præcludatur, ut volunt Doctores. *Redoan. de Alienat. Quæst.* 19. *num.* 128. *ubi Bald. in cap.* 1. *Qui feud. dar. Boss. Tit.* 18. *num.* 60. *ubi Hugolin. de off. Epi. Ciarlin. Contro. for. cap.* 183. *num.* 55. *apud Passerin. loc. cit. num.* 471. Si vero necessitas moram patitur habendi beneplacitum Apostolicum, hoc debet omnino exquiri, ut inferius magis patebit.

25 Quia vero concessum ex necessitate in tantum est validum, inquantum urget necessitas, *Bartol. in l. p.* §. *final. num.* 1. *ff. de Per.* advertendum est, quod si necessitati provideri potest ex fructibus, non possunt alienari immobilia. Quamvis enim fructus sint Prælati, hoc tamen verum est, quando non urget necessitas alienandi; alias debet, si potest, ex fructibus providere, & non bona alienare, ut scribit *Abb. in cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alie.* apud *Riccium Prax. Par.* 1. *in princ. num.* 2. quos dat *Donatus Par.* 2. *Tr.* 14. *quæst.* 9. *num.* 3. Quando autem ex necessitate omnino fieri debet *alienatio*, advertendum est, quod ex parva indigentia non potest alienari res magna, quæ multo superet indigentiam. Pariter si alienando rem mobilem potest provideri, non debet alienari res immobilis. Itidem si ex mobilibus fiat alienatio, potius distrahenda sunt mobilia superflua, seu non omnino necessaria, quam necessaria; & potius profana, quam sacra; & potius oppignorari, quam vendi. *D. Thom.* 2. 2. *Quæst.* 100. *Art.* 4. *ad.* 2.

26 Alia causa, quæ justificat alienationem bonorum Ecclesiæ, est ejusdem utilitas, ut habetur ex utroque jure *cap. Sine exceptione*. 12. *quæst.* 2. *cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alien. cap.* 1. *eo. tit. lib.* 6. *Clem.* 1. *eo. tit. l. Jubemus*. *C. de Sacr. Eccles.* Utilitas autem debet esse certa, & indubitata, nam textus in citato *cap. Sine exceptione* 12. *quæst.* 2. habet, *quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum*. Consistit vero utilitas in hoc, quod conditio Ecclesiæ melioretur, non quidem, quod ipsa distrahat res suas, plus justo earum pretio, cum enim ipsa sit cultrix justitiæ, non auctrix injustitiæ *cap. Consultationibus*. *Extra*, *de Donatio.* non convenit, quod justitiam violet, plus justo ejus pretio rem vendendo. Sed melioratur, si non patiatur detrimentum, & tantum recipiat, quantum dimittit, ut ex *Cap. Si quis qualibet*. 12. *quæst.* 2. *cap. Si Episcopus*. 12. *quæst.* 5. deducit *Abb. Cons.* 41. *num.* 3. *lib. p.* & insuper commoditatem recipit a re alienata, puta, vel quia ad usum ejus apta non est; vel quia ex pecunia quam recipit ex ejus alienatione, aliud sibi magis utile, aut commodum parat.

27 Ultra causas vero prædictas ad justificandam *alienationem*, requiritur solemnitas. Ista porro juxta Canones antiquos, & secundum *Extravagantem Pauli secundi* variatur. Nam juxta illos, quatuor requiruntur, puta, consensus Capituli, consensus Prælati, tractatus habitus in Capitulo, & subscriptio eorum, qui sunt de Capitulo, ut habetur ex *cap. Sine exceptione*. 12. *q.* 2. *cap.* 1. *Extra. de His, quæ. fiunt. a Prælat. cap. Tua cap. Cum Apostolica*. *cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alien.* Sed juxta dispositionem *Extravagantis Ambitiosæ*, *de Reb. Eccl. non alien. int. commun.* requiritur beneplacitum, seu consensus *Papæ*, qui ad supplicationem Ecclesiæ, alienare volentis, decernit, ac delegat Commissarium, qui cognoscat, an interveniat justa causa *alienationis*, & illa existente, facultatem alienandi indulget.

28 Hoc modo autem habito beneplacito Apostolico necessariæ minime sunt solemnitates de jure antiquo, sed hoc sufficit, quia omnes illas supplet; non supplet autem defectum causæ; ita ut hoc nullo modo reddit *alienationem* legitimam, si causa repræsentata necessitatis, vel utilitatis falsa sit, ut volunt Doctores *Quaranta Sum. Bullar. V. Alienatio. nu.* 7. *Boss. Tit.* 18. *n.* 94 & 191. cum Rota *Decis.* 181. *num.* 4. *Par.* 1. & *Dec.* 178. *num.* 2. *Par.* 2. *divers.* & *Decis.* 96. *num.* 3. *Par.* 2. *recent.* . Et ratio est, tum quia *Papa* est bonorum Ecclesiæ dispensator, & non dominus, qui possit pro libito eas alienare, vel alienandi licentiam tribuere; bonorum enim Ecclesiæ dominium, cum illa sint Deo consecrata, ad nullum purum hominem spectat, ut probat *Marchant. Tribun. Sacrament. Tom.* 3. *par.* 2. *Tr.* 2. *Tit.* 1. *Quæst.* 3. *Concil.* 2. §. 1. Tum quia non censetur *Papa* in *alienationem* consentire, si justa causa non interveniat. Unde concludendum, quod si *alienatio* etiam cum beneplacito Apostolico facta, probetur, quod fuerit absque justa causa, venit rescindenda, utpote deficiens in re necessaria ad ejus legitimationem. An vero sit ipso jure nulla, an annullanda, nostri instituti examinare non est, & qui de hac materia legere vo-

voluerit, adeat *Passerinum de Stat. hom. Quæst.* 185. *Art. 7. a n. 615. ad 651. Tom. 1.* qui de ea ad satietatem tractat.

29 His igitur longiunscule quidem, necessario tamen præmissis apparebit quid, & quale sit crimen *Alienationis bonorum Ecclesiasticorum*, est enim *alienatio* aliquo illorum modorum, quos recensuimus supra *num. 4.* facta de bonis Ecclesiæ, quæ enumeravimus *num. 5. & seqq.* absque solemnitate supra explicata. Crimen porro hoc cadere potest in Clericis sæcularibus, ac etiam Regularibus illis, qui bona possident in communi; sic enim alienantes Ecclesiastica bona absque præscripta solemnitate delinquunt. In Fratribus autem Minoribus tale crimen incidere nequit ex eo, quod absque tali solemnitate per Syndicum Apostolicum eorundem alienari tali modo possunt ipsis legata, quorum usum retinere nequeunt, ut vineas, agros, prata ad fructum colligendum, aut domos ad locandum, ut habetur ex *Clementina Exivi §. Proinde. de Verb. signif.* pariterque possunt eorum Prælati Generales, ac Provinciales concedere facultatem commutandi res immobiles inutiles, in alias utiles, licet commutatio sit species *alienationis*, ut habetur ex alia Decretali. *cap. Exivi. §. Quia vero, de Verb. sign. in 6.* Delictum autem, quod in ipsis cadere potest, taliter alienando, ut infra dicemus, est, si ipsi in alienata re dominium sibi asserent, & ostendant.

Probatio.

SUMMARIUM.

30 *Nullum speciale habet probatio hujus criminis, quæ facilis est.*

30 NIhil peculiare requirit probatio hujus criminis, in quo procedere potest Judex, tum ex officio, tum ad instantiam partis. Facilis autem probatio ipsius est; specialiter si stabilia alienata sint; horum enim distractio non fit, nisi per publica instrumenta, per quæ facili negotio probatur crimen. Si vero alienata sint mobilia pretiosa, tunc vel scitur, qui ea emit, vel non. Si sic, ab eo probanda est venditio, aliter præsumi potest, quod furto abstulerit, Si non, tenetur ille, penes quem talia custodiebantur, de illis rationem reddere, aliter contra eum procedi potest. Probato igitur concludenter per Testes, quod in Sacristia; v. g. illius Ecclesiæ, custodiebatur tale vas aureum, gemmis ornatum &c. quod modo non apparet; incipi potest inquisitio contra Sacristam, si nesciatur ubi vas reperiatur; si autem sciatur apud quem sit, ab eo probandum est, quo pacto ad eum pervenerit, & sic alienatio remanebit probata.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

31 *Pœna antiquæ contra alienantes bona Ecclesiæ.*
32 *Pœnæ contra eosdem de jure novo.*
Contractus alienationis sine justa causa, & solemnitate, an ipso jure nullus, dubium.
33 *Sunt excommunicati alienantes bona Ecclesiæ.*
Requiritur tamen actus perfectus.
34 *Talis Excommunicatio non est reservata.*
35 *Sunt interdicti alienantes bona Ecclesiæ, & suspensi ab ejus administratione.*
36 *Sunt privati etiam illis Beneficiis, de cujus bonis aliquid est alienatum.*
Ad talem privationem requiritur sententia.
In foro animæ tenentur ad restitutionem fructuum a puncto commissi delicti.
37 *Pœnæ contra Regulares alienantes bona Monasterii.*
38 *Decretum Sac. Congregationis super hoc casu.*
Pœna in illo Decreto expressæ.
39 *Primum Statutum pro Minoribus de Observantia.*
40 *Secundum Statutum.*
41 *Dubitatio prima.*
42 *Tam Superiores, quam Subditi delinquunt, vendentes libros Bibliothecæ.*
Superiores commutantes libros parum utiles cum aliis utilioribus, non delinquunt.
43 *Dubitatio secunda.*
44 *Distrahens librum Bibliothecæ, quando sit puniendus, etiam pœnis proprietariorum.*
45 *Dubitatio tertia.*
46 *Alienatio libri Bibliothecæ tantum importat pœnam Statutariam.*
47 *Bibliotheca formalis, quæ sit.*
48 *Dubitatio quarta.*
49 *Furantes libros a Bibliothecis nostris quas pœnas incurrant.*
Qui cum scientia Superioris tollit de Bibliotheca librum, non incurrit eas pœnas.
50 *Dubitatio quinta.*
51 *Concedentes Capitulariter Capellam, aut Sepulturam in Ecclesia nostra, non incurrunt pœnas alienantium bona Ecclesiastica.*
52 *Incurrunt tamen pœnas Statuti.*

31 JUxta Canones antiquos pœna alienantis bona Ecclesiastica erat depositio. Nam in *cap. Si quis Episcopus. 10. quæst. 2. & cap. Apostolicos 12. quæst. 2.* Episcopus deponendus sancitur, si absque necessitate alienat res Ecclesiæ. In alio vero autem Canone *cap. Nullus res. 17. quæst. 4.* eadem pœna percellitur, si eas alienat sine licentia *Primatis*, *Metropolitani*, & *Suffraganeorum*. In alio vero *cap. Abbatibus. 12. quæst. 2.* deponuntur pariter Abbates, & Clerici, bona Ecclesiastica distrahentes absque licentia Episcopi.

32 Tales autem pœnæ de jure novo, inducto per Extravagantem *Ambitiosæ de Reb. Eccles. non alien. int. communic.* abolitæ sunt, & aliæ sancitæ. Prima ergo pœna est, quod contractus alienationis, factus sine justa causa, & beneplacito Apostolico, est *ipso jure* nullus. Putat autem *Thesaurus de Pœn. Par. 2. V. Alienatio. cap. 1. num. II.* talem nullitatem intervenire, quamvis contractus esset bona fide celebratus. Contrarium sentit, & bene *Passerinus Tom. 1. de Stat. homin. quæst. 185. art. 7. num. 665.* qui vult, quod talis contractus, si fiat ne dum bona fide, sed etiam ex ignorantia juris, vel facti, culpabili, & etiam crassa, absque præscripta solemnitate, non est *ipso jure* nullus, sed venit annullandus. Et ratio est, quia dispositio dictæ Extravagantis requirit præsumptionem, quæ juxta Doctores *Card. Zabarel. in Clem. 1. de Privil. Navar. Manual. cap. 27. num. 74. Quaranta. V. Alienatio. num. 9.* importat temeritatem, malitiam, & dolum, quibus non existentibus nec crimen, nec pœna incurritur.

33 Secunda pœna est Excommunicatio latæ sententiæ, quæ comprehendit non solum Episcopos, Abbates, ac Clericos inferiores; sed etiam laicos administrantes bona Hospitalium, ac aliorum locorum Ecclesiasticorum, prout contra *Sayrum de Censur. lib. 3. cap. 32. num. 22.* & *Bonacinam de Alienation. disp. 2. quæst. unic. p. 5. num. 1.* pluribus secum vectis docet *Thesaurus loc. cit. V. Primo enim & ibi. Cajetan. Navar. Tolet. & Leo Thesaur. for. Eccl.*

port.

part. 1. cap. 15. nu. 54. cui concordat *Passerinus loc. cit. num.* 668. Advertendum autem, quod ad talem censuram incurrendam requiritur præsumptio, ut numero superiori de nullitate contractus dictum est, insuper non sufficit, quod alienatio sit tentata, sed non perfecta; pariter, quod sit perfecta verbis, ac rogitu instrumentorum, non autem tradita possessio rei alienatæ; sed requiritur traditam dominium, & possessio rei, ut ipsa possit dici alienata, & pœna incurratur; nam ad incurrendam pœnam, requiritur crimen in suo genere perfectum, ut cum *Covarruvia, Quaranta, Riccio, Peregrino, & Bossio* docet ibidem *Passerinus loc. cit. num.* 669. & 670.

34 Porro talia Excommunicatio reservata non est, ut patet intuenti Extravagantem, potest proinde a quolibet Confessario absolvi, cum hoc tamen, ut bene advertit *Pyrrh. Carrad. de Dispens. lib.* 9. *cap.* 6. *num.* 36. quod nec Clericis, nec laicis absolutio tribuatur, nisi promittant curare, quam primum rescindi instrumentum alienationis.

35 Tertia pœna est interdictum ab ingressu Ecclesiæ, & successive suspensionis ab omni administratione Ecclesiæ, aut Monasterii, tam in spiritualibus, quam in temporalibus, si interdictus per sex menses, animo indurato in interdicto, perseveraverit. Ista autem pœna non est universalis, nec ligat omnes, sed tantum Episcopos, ac Abbates, ut patet ex textu ejusdem Extravagantis.

36 Quarta pœna est privatio beneficiorum, & administrationum Ecclesiarum; & hæc afficit solos Prælatos, & Administratores, qui sunt inferiores Episcopis; est vero latæ sententiæ, ita ut vacare censeantur, & possint absque alia declaratione, a legitimo collatore alteri conferri. Sed advertendum, quod beneficia, quorum privatio incurritur non sunt omnia, quæ possidet alienans, sed ea sola, quorum bona sunt alienata, ait enim Extravagans *Ambitiosæ*. §. *Si quis autem*, ℣. *Inferiores. de Reb. Eccl. non alien. quorum bona, & res alienarunt duntaxat*. Insuper advertendum, quod quamvis pœna hæc sit latæ sententiæ, quæ incurritur absque declaratione, ita ut beneficia, ac Ecclesiæ vacare dicantur; tamen in foro conscientiæ, ante declarationem, locum non habet; ut universaliter de omnibus pœnis, ipso jure inductis post *Glossam in V. Fraternitas. in V. cum augmento.* 12. *quæst.* 2. scribunt *Felinus in cap.* 1. *num.* 41. *de Constit.* & *Navarrus Manual. cap.* 23. *num.* 56. Et ratio est, quia, licet in foro conscientiæ sic incurrantur tales pœnæ, ut privent absoluto dominio beneficiorum, quorum fructus tenentur restituere a tempore commissi delicti, ut habetur ex *cap. Si quis Presbyterorum. de Reb. Eccl. non alien.* tamen non privant possessione, ac jure possidendi, nisi superveniat Judicis declaratio.

37 Quinta pœna est lata in *Clement.* 1. *de Reb. Eccl. non alien.* contra Regulares administrantes bona Religionis; qui, si alienent jura, reditus, aut possessiones ad vitam recipientis, aut ad aliud certum tempus (ultra triennium), nisi ob necessitatem, aut utilitatem Monasterii, seu Religionis cum consensu Capituli, aut si Capitulum non habent, cum consensu sui Prælati, incurrunt suspensionem ab Officio, & alienatio est nulla. Intelligitur vero talis suspensio ab officio divino, jurisdictione, & administratione etiam temporali, ut multi docent *Suar. de Censur. Disp.* 31. *Sec.* 6. *n.* 8. *Alter. eo. tit. Tom.* 2. *Disp.* 27. §. *Quinta. Boss. Tit.* 18. *num.* 567. apud *Passerin. Tom.* 1. *de Stat. hom. quæst.* 185. *Art.* 7. *nu.* 674. insuper ipsa non est sublata per pœnas, latas a *Paulo Secundo* in *Extravaganti Ambitiosæ*, supra data, ut post *Rodericum Q. Q. Regul. Tom.* 1. *Q.* 27. *Art.* 13. advertit *Thesaurus V. Alienatio. cap.* 5. ℣. *Declara secundo*, siquidem lex posterior loquens generaliter, non derogat legi antiquæ, loquenti in casu particulari. *Fulgos. Cons.* 215. *Angel. Cons.* 60. *Alex. Cons.* 107. *lib.* 3. *Bart. Cons.* 100. *num.* 7. *lib.* 1. *Ja. de Imola Cons.* 140. *num.* 3.

38 Quia vero plures Religiones habebant privilegia derogantia tum *Extravaganti* supradictæ, tum citatæ *Clementinæ*, & non raro talibus privilegiis abutebantur, *Sacra Congregat. Concilii* de mandato *Urbani VIII.* anno 1624. die 7. Septembr. promulgavit Decretum, per multos relatum *Garlin. Controv. forens. cap.* 105. *n.* 119. *Navar. Sum. Bul. Tit. de Alien. rer. Regul. num.* 13. *Lezan. Tom.* 1. *cap.* 10. & *Tom.* 3. *V. Alienare num.* 4. *Barbos. Collect. Apost. decis. V. Alienare num.* 8. & *seqq.* quo prohibuit Generalibus, ac Provincialibus, Capitulis, Congregationibus, Abbatibus, & quibusvis aliis Superioribus intra fines Europæ, alienationem omnium rerum, & honorum immobilium, ac pretiosorum mobilium, & omne pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, census perpetuos, seu vitalitios, hypothecam, locationem, & conductionem ultra triennium, concessionem in feudum, seu emphyteusim, præterquam in casibus, a jure permissis. Aliter si fiat, contractus sunt nulli, & Alienantes incurrunt pœnas privationis omnium officiorum; & vocis activæ, ac passivæ; perpetuam inhabilitatem ad illa, (quæ per solum *Papam*, aut *Sac. Congregationem* dispensari potest), & tam alienantes, quam recipientes, ipso facto contrahunt excommunicationem, latam in supracitata *Extravaganti Ambitiosæ*. Ac eadem *Sac. Congregatio* anno 1626. die 21. Maji, eodem *Papa* mandante, extendit prædictas pœnas ad contractus, quibus Regulares recipiunt pecunias ad cambium, vel mutuo sub lucro cessante, quod Decretum refert *Navarus lucer. Regular. V. Alienare, num.* 1. *in fin.*

39 Supradictæ quidem pœnæ sunt de jure communi, de municipali autem qualibet Religio suas consulat leges. Pro nobis Minoribus sequentia sunt Statuta. Primum. *In virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub pœna suspensionis, ipso facto incurrenda, mandamus, ut nemini liceat per se, vel per alios quoscunque libros (Bibliothecæ Conventus incorporatos) sub quovis prætextu vendere, alienare, commutare, donare, aut quovis modo distrahere: sed omnes libros, ad quos spectat, cum è Conventu recesserint, reddere teneantur. Noverint etiam contrafacientes incurrere pœnam Excommunicationis in Bulla B. Pii Quinti, Stat. Gen. Ord. cap.* 6. § 1. *num.* 14.

40 2. *Nulla deinceps instrumenta publica fiant a Fratribus, capitulariter congregatis, nec quocunque alio modo se habentibus, in quibus alicujus Capellæ, seu Sepulturæ dominium transferatur; cum hoc sit contra Regulam: Si tamen se se occasio obtulerit, in qua fidelium pietati satisfieri oporteat, id per modos nostro Instituto congruentes fiat. Stat. cit.* §. 5. *num.* 6.

41 Circa quæ Statuta, signanter contra primum est prima dubitatio, an prædictum Statutum comprehendat æqualiter Superiores, ac Subditos?

42 Respondeo, distinguendo de actis, quæ ibi prohibentur, & de intentione, secundum quam talia acta fiant. Si enim loquamur de venditione, donatione, aut alia distractione librorum, quæ fiat a Superioribus, prætendentibus dominium in libris, quos distrahunt, patet, quod comprenduntur etiam ipsi in Statuto; nam tali pacto dominium ostentantes, proprietarios se produnt; bona Conventus alienant; & contra Statutum, latum pro conservatione Bibliothecarum, committunt. Si vero loquamur de com-

commutatione librorum parum utilium, in alios utiliores, aut alia necessaria Conventui; resolvendum est, quod non comprehendantur. Ratio autem est, quia ex dispositione Decretalis *cap. Exiit.* §. *Quia vero libros. de Verb. sign. in 6. Nicolai Tertii*, Superiores Generales, & Provinciales possunt commutare mobilia parum utilia, in alia utilia, aut necessaria, ita tamen, quod in rebus commutatis sibi nullum dominium afferant, & non est major ratio de libris, quam de alia supellectili parum utili. Possunt igitur Superiores locales libros parum utiles Religiosis, aut superfluos (ut v. g. si fuisset incorporata Bibliothecæ Conventus alia Bibliotheca juris Civilis, sive Medicinæ &c. cujus libri parum sunt usui Fratrum) commutare per se, aut per Syndicum Conventus alio modo distrahere, ut ex iis vel libri utiliores, vel alia Fratribus necessaria comparentur, & sic etiam tenet *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 11. ℣. Respondeo tertio Superiores. fol. 314.*

43 Secunda dubitatio est, An distrahens librum aliquem, ut præfertur, ex formali Bibliotheca, incurrat tantum pœnas contentas in hoc Statuto, an etiam latas contra proprietarios.

44 Respondeo, distinguendo; vel enim valor libri distracti pertingit ad constituendum peccatum mortale ratione materiæ; vel non. Si sic, dico, quod Reus puniendus est tum pœna proprietariorum, tum pœnis hujus Statuti. Ratio est, quia generalis prohibitio ostendendi; ac exercendi actus proprietatis, & eorum pœnæ, non confunditur cum prohibitione, & pœnis hujus Statuti; & ratio est, quia illa concernit substantiam rei, hoc vero Statutum spectat ad qualitatem rei. Spectatur hoc in furto sacrilego; nam generalis lex, quod non furetur; & furti pœnæ non confunduntur cum sacrilegio, ac ejus pœna, sed qui furatur cum sacrilegio, & furti, & sacrilegii pœnis mulctatur. Sicut ergo qui rem sacram furatur, si res modici valoris sit, committit quidem sacrilegium, non vero furtum; si vero magni valoris sit, committit & furtum, & sacrilegium; & in primo casu punitur pœna solius sacrilegii; in secundo vero, & sacrilegii, & furti; ita alienans librum parvi valoris puniendus est sola pœna hujus statuti; alienans vero in sufficienti quantitate ad crimen proprietatis, puniri debet pœnis tum hujus Statuti, tum proprietatis.

45 Tertia dubitatio est, An alienans quoquomodo librum alicujus Conventus, Reus reddatur hujus Statuti?

46 Respondeo, negative; nam Statutum loquitur de libris Bibliothecæ Conventus incorporatis, ad quorum conservationem illud conditum est; non potest ergo accipi de quolibet libro, spectante quidem ad Conventum, non tamen Bibliothecæ incorporato, aliter daretur pœnæ extensio, quæ ex vulgatis non datur. Et hic advertendum, quod juxta dispositionem Statutorum *Vallisoletan. 1593. c. 6. Tit. de Omni. rer. abdicat. V. Fratrum vero* non omnes Fratrum Defunctorum libri sunt Bibliothecis applicandi, sed ii tantum, qui, (ut loquitur dictum Statutum) *publicæ utilitati magis opportuni* videntur; cæteri autem Fratrum usui concedendi, quamvis Conventus supellectili incorporati. Hinc patet, quam male faciant illi Superiores, qui libros quosvis decedentium applicant Bibliothecis, in quibus crescunt inutiliter unius, & ejusdem Auctoris exemplaria, pluteos occupantia, ita ut multi quidem appareant libri, quæ copiosam apparenter reddant Bibliothecam, quæ tamen re vera tenuis est ex paucitate Auctorum. Pro Bibliotheca sufficit unum, aut aliud ejusdem Auctoris exemplar; cætera debent separatim haberi, ut iis possint Fratres uti; si ergo quis alienat aliquem librum ex his, qui in inventario Bibliothecæ registrati non sunt, non committit in hoc Statutum; sed ad incurrendas illius pœnas oportet, quod sit ex libris Bibliothecæ formalis.

47 Quamvis autem *Sanctorus de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. Vndecim. ℣. Difficultas prima. fol. 311.* dicat, difficile assignare differentiam Bibliothecæ formalis a non formali, tamen notio Bibliothecæ formalis est, quod sit locus, in quo Conventus libri asservantur, ordinati juxta materiarum exigentiam, & in propriis pluteis collocati; quorum regestum habetur, & ad eorum custodiam præficitur juxta *Statuta Reformatorum cap. 6. num. 12.* Bibliothecarius; quæ Bibliotheca visitari debet a Provinciali Ministro semel in suo triennio; & pariter a Commissario Visitatore *Statut. Reform. cap. 8. num. 9.* in visitatione generali Conventus; & illius inventarium, juxta Statuta Ordinis *cap. 12. §. 23. num. 2.* asservandum est in Archivio Conventus. Non formalis autem potest dici locus, in quo quidem libri spectantes ad Conventum reponuntur, non quidem certo ordine, aut sub peculiari custodia; sed cum cæteris Conventus supellectilibus, usui Fratrum accomodantur.

48 Quarta dubitatio est, quæ, quomodo, & quando incurrantur pœnæ, latæ a *B. Pio V.* de quibus loquitur Statutum.

49 Respondeo, quod pœna est Excommunicatio latæ sententiæ, reservata Summo Pontifici, & incurritur ab illis Religiosis, ac Clericis sæcularibus cujusvis status, gradus, ordinis, vel conditionis, etiamsi Pontificali dignitate præfulgeant, qui *furto subtrahunt* librum, aut quaternum a Bibliotheca Conventus Ordinis nostri, prout refert *Sanctor. loc. cit. ℣. Circa tertium sciendum. fol. 310.* Sequitur ex hoc, quod, qui non furto, sed cum scientia, & permissione Superioris (qui tamen licet hoc permittere nequit) librum tolleret, ut præfertur, non incurreret dictam censuram, latam contra furantes. Pariter nec incurreret Superior, qui libros parum utiles commutaret, aut alienari curaret per Syndicum, ut vel libros utiliores, vel Conventui necessaria pararet, non enim furaretur. Scio quidem *Sanctorum loc. cit. ℣. Respondeo quinto. fol. 314.* tenere, quod Superior alicui permittens tolli librum a nostris Bibliothecis, incurreret dictam censuram, & illum iuniti doctrinæ *Peyrini ad Const. 4. Urbani VIII. num. 3.* qui hoc tradit de Custode Bibliothecæ sui Conventus Januensis, pro qua habetur Excommunicatio lata ab *Urbano Octavo* contra auferentes libros ab ea. Sed pace sua errat *Sanctorus*, nam excommunicatio lata ab *Urbano* valde differt a lata a *B. Pio*, hæc siquidem est latæ sententiæ; illa vero est ferendæ, ut notat *Peyrinus* ibidem *num. 1.* Insuper Constitutio Pii est contra eos, qui *furto subtrahunt* libros, non qui tollere permittunt; Breve autem *Urbani* excommunicat eos, *qui extrahere, sive, ut extrahantur, vel removeantur, permittere quoquomodo audent*, ut ibi habetur apud *Peyrinum*. Proinde illius doctrina nostro casui non applicatur.

50 Quinta dubitatio circa secundum Statutum, datum supra *num. 40.* est. An Fratres per instrumentum Capitulariter rogatum, aut a singulis conscriptum, concedentes dominium Capellæ, seu sepulturæ alicui, laico incidenent in pœnas latas contra *alienantes bona Ecclesiastica*.

51 Respondeo negative. Ratio est, quia quamvis vulgo censeatur quis dominus Capellæ, aut sepulturæ, si illius ornandæ, restaurandæ, aut illuminandæ, curam gerat; ac respective ibi mortuos suæ

suæ familiæ tumulandi jus habeat; tamen illius dominus nullo modo est, sed ejus simplicem usum habet; dominium enim *Ecclesiarum Fratrum Minorum*, sicut etiam cœmeterii, ita sibi asserit *Apostolica Sedes*; Quod, si laicus Ecclesiam, ac Conventum concederet ad Fratrum habitationem, & sibi eorundem dominium reservaret, hoc quidem sibi esset reservatum respectu Conventus, dominium tamen Ecclesiæ & Monasterii, ex quo a Fratribus officiata fuit, spectat ad Apostolicam Sedem, ut textualiter habet Decretalis *Nicolai Exiit §. Præterea lora de Verb. signi. in* 6. Dum ergo dominium nullo modo transferatur in laicum, non potest dici Capella, aut sepultura alienata; & ex consequenti Fratres non incurrunt pœnas *alienantium*, & sic etiam docuit *Bonacina de Alien. rer. Eccl. disp. 2. Q. au. §. 2. num.* 12.

52 Incurrunt bene pœnas Statutarias, non quidem ex eo, quod per talem concessionem proprietarii realiter sint; cum enim Fratres sciant, se non esse dominos Capellæ, & per talem concessionem illius dominium laico non acquiri, realiter actum dominii non exercent ita concedendo, & proinde realiter proprietarii non sunt. Sunt tamen tales apparenter, cum exerceant actum convenientem vero dominio; unde & merito Statutariis pœnis subduntur. Si ergo usum Capellæ, ac sepulturæ concedere alicui devoto sæculari voluerint Fratres capitulariter congregati, hoc sibi non prohibetur a Statuto, vetante tantum translationem dominii. Quæ autem circa talem concessionem servanda sint, videri possunt apud *Sanctorum loc. sup. cit. V. Respondeo non argat. fol.* 341. qui egregie de more suo scribit.

§. V. Donatio.

SUMMARIUM.

1 *Donatio est actus virtutis:*
Quæ uni virtutem sonant, in alio vitia sunt.
2 *Donatio quid sit.*
Donatio remuneratoria non est donatio.
Agens ex liberalitate non agit sub spe remunerationis.
3 *Donatio quomodo in viro Religioso crimen sit.*
4 *Quando Religiosus, aliquid dando, non dicatur donare.*
5 *Largitio quomodo veniat sub nomine doni.*
Largitio quando evadat duplex crimen.
6 *Largitio quotuplici jure Regularibus vetita.*
Bullæ Papales super hac emanatæ.
7 *Bullas prædictas per non usum non obligare falsum est.*
8 *Bullæ antiquæ, & modernæ contra dantes aliquid in Curia Romana, pro gratia, vel justitia, per non usum minime obligare desierunt.*
9 *Omnis obligatio circa hoc crimen est juxta jus antiquum, & modernum.*

1 INter delicta contra religiosam paupertatem recensetur etiam *donatio*: licet enim secundum se sit actus virtutis, quia, ut infra dicemus, est actus liberalitatis, quæ virtus est, *Aristotel. Moral. Eudem. lib. 3. cap. 6. D Thom. 2. 2. quæst. 117. Art. 1. in corp.* tamen respectu status Religiosi vitium est. Sunt enim quædam, quæ homini alicujus professionis virtutes sunt, quæ alteri statui minime conveniunt, sed in vitia degenerant; ut audacia in milite, ut pars fortitudinis laudatur *Aristotel. lib. de Virtut. Tit. de Fortitud.* quæ tamen in Monacho tanquam vitium condemnatur.

2 Diffinitur autem *donum*, sive *donatio* ab *Hostien. Summ. Rubr. de Donat. init.* quod sit *rei licitæ, nullo jure cogente, sed mera liberalitate facta collatio*. Dicitur autem *rei licitæ*, nam in re illicita, & inhonesta non contrahitur *donatio*, sicut nec venditio argumento cujusdam *Digesti l. Quod sæpe. §. Veneni ff. de Contr. empt.* Dicitur pariter *nullo jure cogente*, nam si aliquod jus, aut naturale, aut civile obligat ad aliquod alicui tribuendum, illud tale *donum*, nec *collatio donatio est*. Sequitur hinc, quod *donatio*, quæ fit causa remunerationis, non est vera *donatio*: nam, prout habetur in textu *l. 1. init. ff. de Donat.* Ille dicitur *donare*, qui *propter nullam aliam causam facit, quam ut liberalitatem, & munificentiam exerceat. Et hæc proprie donatio appellatur*. Quia vero, ut scripsit *D. Augustin. lib. de Diffinit. apud lang. Polyanth. V. liberalitas. Tit. Patr. sentent. Liberalitas est motus quidam animi faciens, & approbans liberas largitiones sine spe remunerationis*, & agens liberale juxta *Scotum in 4. Dist. 2. Quæst. 7. §. Quia sicut. V. Ex hoc patet.* ex *Avicenna lib. 6. Metaph. cap. ultim.* est, quod *ex actione non expectat proficui*, sequitur, quod, si quis *donat* eo animo, ut a donatario aliquid recipiat, ille nullo modo *donare* dici possit, quia sic dando non agit ex liberalitate.

3 Ex dicta diffinitione habemus, quomodo *donatio* in Religioso viro crimen sit; & quomodo etiam nonnullæ largitiones, quæ a Religiosis quandoque fiunt, *donationes* criminales minime sunt. Nam, cum Religiosus proprium habere nequeat, & ad *donationem* requiratur, quod donans dominium rei donatæ habeat, ut *licite donet*; sequitur, quod, si Religiosus absque dominio rei rem tradat, *illicite tradit*; proinde talis traditio donum esse nequit, cum hoc debeat esse traditio *rei licitæ*; unde donatio non actus virtutis liberalitatis, sed crimen ex vitio proprietatis evadit.

4 Pariter, si Religiosus ex gratitudine movetur ad remunerandum aliquem, qui aut ipsi in particulari, aut ipsius Ordini in communi bona contulit, & illi aliquod largitur, quod communiter *donum* æstimatur; itidem si largiatur eo animo, ut donatarius sibi, aut Religioni ampliora retribuat, revera Religiosus donare non dicitur; nam in primo casu dat quidem, sed *cogente jure naturali* gratitudinis; donum autem debet conferri *nullo jure cogente*: in secundo casu dat profecto, sed non ex liberalitate, quæ *largitur sine spe remunerationis*, donum autem debet esse *mera liberalitate facta collatio*. Hinc est, quod, ut habent Doctores *Homobon. Exam. Eccl. Par. 1. Tr. 1. cap. 6. quæst. 28. Valer. V. Donatio. Diffi. 2. nu. 2. Cruz. Azor. Molin. Cenedo. Ricc. Bonacin. Bert. Rodric. Sfortia Peyrin. Sousa.* apud *Dian. Par. 1. Tr. 6. Resol.* 19. si Religiosus aliquid largiatur ex gratitudine; sive ut moveat animum donatarii ad honestam actionem, seu benevolentiam erga se, aut Ordinem suum, (adhibita tamen debita moderatione) non delinquit, nec pœnas incurrit latas contra largitionem munerum, de quibus infra dicemus.

5 Solet tamen nomine doni, aut muneris venire illa largitio, non quæ solum datur ex liberalitate, prout dictum est, sed etiam omnis illa, quæ datur ex aliqua causa finali, quam largiens non deducit in pactum, ut fit in aliis contractibus, sed eam animo abscondit, palliando largitionem extrinsecus veste liberalitatis; ut v. g. quando quis munus largitur Judici, coram quo habet Causam; aut Prælato, a quo potest ad dignitatem promoveri &c. Quamvia enim videatur liberaliter donare, non tamen ita est, nam finem habet demulcendi Judicem in favorem sui, seu aucupandi gratiam Prælati, ut illum ad sperata promoveat. Talis autem largitio in Religio-

ligioso aliquando evadit criman ex duplici capite; aliquando ex uno tantum. Ex uno quidam tantum, quando largitio fit sine debita licentia Prælati expressa, aut interpretativa, aut tacita, taciturnitate quidem approbativa, non autem permissiva tantum, hæc enim non sufficit, ut optime habet *Sanchez in Decal. lib. 7. cap. 19. num. 12.* Et ratio est, quia, ut cum *D. Thoma 2. 2. quæst. 32. art. 8. ad prim.* & *Navarro Comm. 2. de Regul. num. 8.* dicunt communiter scribentes, Religiosus non potest sine licentia Prælati accipere aliquid, donare, commutare, aut distrahere etiam de peculio ad proprium usum concesso; & hoc quantumvis etiam distractio esset ad usus honestos, ac licitos. Ex duplici autem, quando largitio contra voluntatem Superioris fit ad finem ex se malum; intrat enim tunc duplex malitia, puta, contra votum paupertatis, quia usurpat dominium rei, quod non habet, & contra præceptum, cui opponitur malitia finis, quem in largiendo intendit.

6 Advertendum autem, quod circa finem largitionis munerum, Regularibus prohibitæ, ultra jus divinum, naturale, ac Ecclesiasticum antiquum *cap. Monachi. cap. Cum ad Monasterium de Stat. Monach.* vetans, ne ob fines vanos, inutiles, ac illicitos fiat; duæ sunt speciales leges, quæ respectu quorundam finium speciales prohibitiones, & pœnas habent. Una est lata a *Clemente Octavo Constit. 28. Religiosæ. Bull. Cherub. T. 3.* in qua Religiosis omnibus (Militaribus exceptis) prohibuit erogare munera in honorem, aut lautam exceptionem cujuscunque personæ quantumvis eminentis dignitatis Ecclesiasticæ, aut laicæ; sive ob aliam quamcunque causam ex ibi a se expressis: pariter largiri munera Superioribus, & etiam aliis Religiosis ejusdem Ordinis, ad aucupandam gratiam, aut benevolentiam pro consequendis gradibus in Religione, quam prohibitionem vallavit severissimis pœnis; Post illam autem emanavit alia Bulla *Urbani VIII. Nuper a Congr. 16. Octob. 1640.* quæ ad tollendos scrupulos animarum declaravit munera tribui posse a Regularibus ex causis gratitudinis, conciliationis, benevolentiæ, ejusque conservationis erga Religionem, vel Conventum, & aliis causis, ex sui natura actum virtutis, & meriti continentibus; ultra nonnullas alias declarationes, quæ videri possunt in illa Bulla, & *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Munera. cap. 10. V. Sed post hæc.*

7 Sed citatam Constitutionem Clementis non fuisse usu receptam, & proinde in Conscientia non obligare, scribunt Doctores non pauci apud *Dian. par. 1. tract. 6. resol. 1.* quia leges Pontificias non obligare, nisi acceptentur, docent *Becan. Sum. Theol. par. 2. tom. 1. tract. 3. cap. 6. quæst. 8. num. 3. Less. lib. 2. cap 22. dub. 13. num. 98.* Et licet *Pellizarius Manual. Reg. tom. 2. tract. 6. cap. 9. num. 4.* dicat dictam Constitutionem fuisse innovatam per supra citatam Bullam *Urbani VIII*, quæ quotannis de Mense Januario legitur in quovis Ordine capitulariter; Hæc tamen Constitutio redacta videtur ad meram ejusdem lecturam, eo quod talis lecturæ negligentia privationem Officii Superioribus localibus importat; Cæterum frequentissime a Regularibus tum Superioribus, tum Subditis non observatur; nec tamen auditur, quod pro muneribus factis, aut Cardinali Protectori, sive Superioribus Generalibus, aut Provincialibus, ullus Religiosus punitus fuerit ad normam Bullæ, & multominus quod Magnates, qui talia munera receperunt, sive Ecclesiastici illi fuerint, sive Saeculares, accepta Religioni restituerint, juxta illud, quod clausulis tam severis ordinatur in dicta Bulla. His tamen non obstantibus dicendum, & tenendum est dictam Constitutionem obligare; certo enim constat de illius promulgatione, ac innovatione absque eo, quod illi per legitimam auctoritatem sit derogatum. Hujus non observantia corruptela est, & non usus, abusus. Principium illud, super quod opposita opinio fundatur, si non omnino falsum, saltem incertum est, ac multis, & quidem gravissimis, involutum difficultatibus; Et etiam dato, ut vero, dicto principio, non proinde obligatio dictæ Constitutionis ab ejusdem acceptatione petenda esset, quia eadem Constitutio fundatur in essentialibus status religiosi, qui cum nihil proprii habere possit, etiam sine crimine quidquam donare non valet. Quapropter BENEDICTUS XIV. In sua instructione directa Pœnitentiariis Urbis pro anno Jubilæi 1750. enumerans §. 11. casus, a quibus vigore Bullæ Jubilæi Pœnitentiarii minime absolvere valeant, aliquos in particulari recenset, & in generali eos omnes, qui in sua Constitutione *Pastor bonus* Idibus Aprilis 1744. comprehenduntur, & a quibus neque Major ipse Pœnitentiarius facultate gaudet absolvendi; eosdemque Pœnitentiarios in dicta sua instructione § citato n. 39. ad laudatam Constitutionem remittit. In dicta vero Constitutione §. 16. sic habetur. *Accipientes munera a Regularibus, exceptis rerum medicinalium, seu devotionis muneribus, ultra valorem decem scutorum monetæ, contra præscriptum a Prædecessoribus nostris Clem. VIII & Urb. VIII. in suis Constitutionibus 13. Kal. Julii 1594. & 10. Kal. Novemb. 1640. respective editis non absolvat, nisi facta restitutione, vel si eam de præsenti nequeant adimplere, cum obligatione eandem, quamprimum poterunt faciendi. Qui vero infra prædictum valorem ejusmodi munera acceperint, eos injuncta arbitrio ipsius Confessarii per eum eligendi, eleemosyna, quæ in beneficium Religionis, seu Conventus, cui de jure facienda esset restitutio, si eante fieri possit, erogetur, absolvere, seu absolvi mandare possit.* Ex quibus collige obligationem Constitutionum Apostolicarum super hoc puncto.

8 Alia lex lata fuit olim per Bonifacium VIII. Extravag. Excommunicamus de Sent. excom. per quam excommunicatione majori reservata Papæ percellabantur dantes, seu donantes, aut dare paciscentes, & recipientes aliquid pro gratia, vel justitia in Curia Romana; Et cum tractu temporis talis Constitutio parvipendi cœpisset Greg. XIII. per aliam Constitutionem: *Ab ipso Pontificatus nonis Novemb.* 1574. illam ipsam innovavit, & extendit ipsius pœnas ad dantes auxilium, consilium, aut favorem hujusmodi dantibus, donantibus, seu paciscentibus. Tandem cum etiam talis Constitutio minime servaretur Alex. VII. aliam formidabilem Bullam. *Inter gravissimas 2. Maji* 1656. publicavit, in qua Bonifacii, & Gregorii prædictas Constitutiones innovavit, & ad alios casus in illis non expressos (eandem tamen materiam concernentia) extendit, quos tamen referre hic piget, & qui eos scire velit, Bullam ipsam adeat; Sanctissimas tamen has leges non raro violatas per humanam cupiditatem videre est, nec proinde deducendum obligare desiisse.

9 Sequitur igitur quod gravitas hujus criminis debet mensurari a juris, & antiqui, & moderni Constitutionum relatarum dispositione, neque attendendum ad abusus, seu corruptelas, quæ per malorum Hominum avaritiam, in dies emergunt contra harum legum præscriptum. Et utinam contra prævaricatores dictarum Constitutionum fieret frequentius debita inquisitio, & justa animadversione procederetur, profecto non tam faciliter parvipenderentur, si punitionum exempla apparerent.

Pro-

Probatio ;

S V M M A R I V M.

10 *Probatur hoc delictum , ſicut quodvis aliud contra paupertatem .*

10 **Q**Uantum ad probationem hujus delicti nihil adverto, quod peculiare ſit;proin. de ipſius probatio regulanda eſt , ſicut delictum furti , aut alterius ſpeciei contra paupertatem probatur .

Pœnæ .

S V M M A R I V M,

11 *Pœna Regularium , donationem de rebus Monaſterii facientium , ſunt eædem cum pœnis alienantium bona Eccleſiaſtica .*
Quando ad malum finem ſit donatio , dupliciter delinquitur .
12 *Statutum Minorum de Obſervantia .*
Ut incurrantur pœnæ , in eo expreſſæ , requiritur , quod res donata ſuperet valorem duorum aureorum .
Requiritur etiam præſumptio , ac dolus .

11 **C**Um donatio ſit ſpecies alienationis , de jure communi pœnæ contra donantes de bonis Monaſterii , debent eſſe eædem cum pœnis illa alienantium, de quibus ſuperiori paragrapho dictum eſt . Hoc autem intelligendum eſt quando cum *donatione* non intervenit aliud crimen , ſed illa eſt pura largitio facta ex liberalitate . At ſi aliud crimen ſibi adjungitur , ut Ambitus dignitatis , Votorum ſubornatio, Simonia , confidentia beneficialis , carnalis lapſus, &c. quando nempe dona fiunt ad illum finem, tunc complicari debent pœnæ , utrique delicto debitæ , prout alias dictum fuit ; & ſpectari debent tunc peculiares Ordinum Conſtitutiones .

12 Pro nobis Minoribus adeſt ſequens Statutum. *Nullus eleemoſynas largiri , eſculenta , vel poculenta, veſtes , vel cujuſvis Conventus bona dare , donare , diſtrahere ſub pœna proprietatis audeat , vel præſumat . Stat. Gen Ord. cap. 6. §. 1. num.* 16. Circa quod Statutum nulla difficultas eſt ; advertere ſolummodo libet , quod ad incurrendam proprietatis pœnam requiritur non ſolum materia ſufficiens ad hoc crimen in foro fori conſtituendum , quæ prout dicunt Doctores *Valer. de Different. utri. for. V. Munera . num. 65. Filliuc. Tr.34. n. 65. Bonacin. de larg.muner. P. 5. n. 6.* apud *Pelliz. Tract. 6. cap.9. n.7.* non debet eſſe minor duobus aureis , ſed etiam requiritur auſus , & præſumptio , puta , quod contra expreſſam voluntatem Prælati , & apertam diſpoſitionem Statuti , & nulla juſta interveniente , aut cauſa , aut Superioris licentia expreſſa , tacita , aut interpretativa, muneris largitio facta fuerit .

§. VI. Furtum .

S V M M A R I V M.

1 *Furtum quid ſit .*
2 *Furti diviſio in manifeſtum , & non manifeſtum .*
3 *Alia diviſio furti in ſimplex , & qualificatum .*
4 *Qualitates aggravantes furtum recenſentur .*

1 **O**Ptime inter crimina contra paupertatem adnumeratur *Furtum* , cum enim fur abreptam ab alio rem ſibi appropriat , profecto peccat contra paupertatis votum , quod , ut ſupra viſum eſt , cujuſvis rei proprietatem ablegat . *Furtum* ergo , prout definit Jureconſultus , *l. p. §. final. ff. de Furt. eſt contrectatio rei fraudulosa , lucri faciendi gratia , vel ipſius rei , vel etiam uſus ejus , poſſeſſioniſve , quod lege naturali prohibitum eſt admittere .* In qua definitione , quæ tamen per ſe clara eſt , notanda eſt illa clauſula *vel etiam uſus ejus* , quæ optime facit ad declarandum , quod *furtum* etiam eſt ſubreptio rei , quam exercet Religioſus , ex iis , quæ uſui alterius Religioſi deputata ſunt ; quamvis enim ſurripiens , dominium , aut poſſeſſionem rei ſubreptæ ſibi afferere non intendat , ſed ſimplicem illius uſum ; tamen furtum proprie committere convincitur .

2 Dividitur autem *furtum* dupliciter , primo ratione actionis ; ſecundo ratione rei furatæ . Juxta actionem dividitur *furtum* in manifeſtum , & non manifeſtum . Manifeſtum eſt , quando fur deprehenditur cum re furata , *priuſquam eo loco rem pertulerit , quo deſtinaverat* , ut habetur textualiter in jure . *l.3. §. Sed utrum ff. de Furt.* Perinde autem eſt , quod ita deprehendatur a domino rei , ſive ab alia , aut publica , aut privata perſona ; tamen advertendum , quod locus , ad quem fur rem furatam perferre deſtinaverat , accipi debet pro loco , quo fur *deſtinaverit eo die manere cum furto* , ut explicat *Paul. I. C. in l. Quo deſtinaverit . ff. de Furt.* quantumvis non ſit locus ultimatus , ad quem rem furatam perferre deſtinaverit ; ita ut concludendum ſit , *furtum* tunc eſſe manifeſtum , quando fur reperitur cum re furata , dum eſt in itinere , quo vadit ad eum locum , quo die illo morari deſtinaverit ; dicetur proinde in itinere, ſive deprehendatur in via publica ; ſive reperiatur in caupona , aut domo amici , ad quam divertit pranſurus, & ex poſt iter ſuum proſecuturus . Non manifeſtum autem eſt , quando cum re furata fur non deprehenditur , ut præfertur ſupra .

3 Juxta rationem vero rei furatæ dividitur *furtum* in ſimplex , & qualificatum . Simplex definitur a *Raynal. Obſerv. crim. Tom.2. cap. 14. Rubr. num.2.* quod ſit *illud , quod clam committitur , & veſtigium poſt ſe non relinquit* . Sed , pace ſua , talis definitio non quadrat; ſiquidem *furtum* calicis conſecrati ſubrepti a Sacriſtia , dum eſſet oſtium apertum , & calix ſuper banco eſſet *furtum* ſimplex , quod falſum eſt , cum ſit *furtum* ſacrilegum , & qualificatum ; prout etiam ipſe ibidem *num.* 26. docet . *Furtum* igitur ſimplex dicetur illud , quod *nulla qualitate aggravante efficitur* : qualificatum vero vice verſa .

4 Porro qualitates *furtum* aggravantes , multæ ſunt inter ſe ſpecie differentes : ſiquidem aliæ ſunt qualitates rei furatæ ; aliæ loci : aliæ temporis ; aliæ modi , quibus *furtum* committitur . Quo ad rem furatam *furtum* aggravatur , ſi res furata ſit magni valoris notabiliter , (ob quod derobatus cogatur ſtatum mutare , ut infra dicemus) aut ſi fuerit ſacra . Quo ad locum , qualificatur *furtum* , ſi fiat in Eccleſia , aut in via publica . Quo ad tempus , aggravatur *furtum* , ſi patretur de nocte . Quo tandem ad modum , qualificatum redditur *furtum* , ſi fiat cum fractura muri , oſtii , armarii , *arcæ* , &c. pariter ſi fur utatur ſcalis , (maxime de nocte) aut grimaldellis , ſeu clavibus adulterinis ; itidem ſi palam fiat *furtum* , cum armis , incuſſis vulneribus , aut percuſſionibus , aut metu ; item ſi fur , ſe fingens Officialem Curiæ , ſibi aperire facit oſtia domus , quam expoliat : pariter ſi ſe fingit publicanum , & pecuniam extorquet nomine gabellæ ; aut ſi aliquem receptat , vel concutit ; de quibus omnibus dicemus infra , cum de pœnis agemus .

Probatio.

SVMMARIVM.

5 *Furtum difficilis est probationis.*
6 *Probatur per conjecturas.*
Conjecturæ variæ, quibus furtum probatur.
7 *Conjecturæ, quibus probatur Fur.*
8 *Dubium duplex proponitur.*
9 *Is, qui furtum apud se habet, probare debet, a quo habuerit.*
Utens falso rescripto probare debet, a quo habuerit.
10 *Quando torqueri debeat is, apud quem reperitur furtum, aut is, qui negat illud dedisse.*
11 *Passus furtum, quomodo illud probare debeat.*
12 *In furtis qualificatis, probanda est qualitas.*
13 *Quid agendum, cum probari nequit, rem furatam præextitisse in loco, ubi furata est.*
14 *Fur confessus, debet indicare, ubi furtum reperiatur.*
15 *Dictio* paulo ante *quid importet.*
Dictio incontinenti *ad quid extenditur.*
Cautela adhibenda in recognitione furti facienda a Testibus.

5 FUrti crimen difficilis esse probationis, post *Accursium Glossatorem in l. In actionibus. in V. Plane. in fin. ff. de In lit. jura* communis est scribentium opinio cum *Clar. Quæst.66. circ. init.* quæ conclusio maxime probatur ex hoc, quod *furtum* per conjecturas, & indicia probatur, ut ex textu cujusdam Digesti *in l. Non omnes. §. A barbaris. ff. de Re milit.* observat *Bartol.* communiter receptus *in l. si quis ex argentariis. §. An vero nu. 3. ff. de Eden.*

6 Conjecturæ autem plures esse possunt, & primo, quando ostium, aut paries loci, aut arca, in qua res furata custodiebatur, fracta inveniuntur, *Bart. Alex. Angel. Jaso, Marsil. Dec. Grat. Specul. & alii apud Mascard. de Probat. Concl.* 830. *n.* 8. Secundo, si scalæ ad fenestras domus, in qua dicitur factum *furtum*, inventæ fuerint; ut scribit *Alexan. Consf. 5. volum. 2. p. nu. 5. ¶. Et licet deponat. lib. 1.* Tertio, si a vicinis loci, in quo dicitur commissum *furtum*, auditus est strepitus, maxime hora intempestiva. *Bart. in l. Si quando. C. Unde vi. num. 5.* Quarto, si dominus rei furatæ, videns eam fuisse subtractam, conquestus est cum sociis, amicis, seu vicinis, *Marsil. Pract. crim. §. Principium. p. num. 7. ¶. Nam statim. Clar. Quæst. 66. circ. init.* maxime si magnis vocibus, & repentino clamore conquestus est de rebus subreptis; & hoc indicium probetur per duos Testes, qui vocem audierunt, ut volunt duæ *Glossa. in l. final. in V. Vel indiriis. C. Famil. erciscun. & in l. final. in V. Exceptio. C. de Cadur. tollen.* Sexto, si Camera, arca, valisia, sporta, &c. quæ clausa erat, & cujus clavis unica est, & apud dominum semper asservatur, inventa est aperta; unde, si hospes valisiam signatam cauponi asservandam dedit, & caupo resignatam, sive apertam restituit, & hospes advertit sibi deesse, quod prius erat in valisia, indicium est *furti* commissi, & potest Judex, ad querelam hospitis, agere contra familiam cauponis, & eam torturæ subjicere, ut notant *DD. in l. p §. Si cista. ff. Deposit. & in l. Si sacculum. ff. eo.* Quod si ille, cui rem probatum est fuisse furatam, agat civiliter apud Judicem, ut damnum sibi compensetur; & ex eo, quod res, aut fuit per furem consumpta, aut alio modo periit, non possit de ejus valore constare in judicio; valor ejusdem rei probatur, (si aliter non possit probari) juramento querelantis, ut post multos docet *Bossius. Tract. crim. Tit. de Rapin. num. 40. & ibi Alex. Bart. Bald. Abb. Gandin. & Specul.* Furtum autem ipsius rei probandum est per alias probationes, quam per juramentum; ut est communis Doctorum opinio *Mascard. Concl. 834. num.6. & ibi Bart. Jaso. Paris. Aucharan. Angel. & Plot.* Speciale vero est, quod talis probatio fieri possit per Testes, alias inhabiles; puta, per famulos, familiares, ac domesticos, ut scribunt *Bart. in l. Si quando. nu. 4. & 5. C. Unde vi. Castren. in l. Si creditor. nu. 6. C. de Pignor. act. Alex. in l. Prætor. ait. nu. 10. ff. de Eden. Ang. Aretin. Tr. malef. in V. Vestem cælestem. in fin. ¶. Advertas.* Cum vero rei furatæ valor juramento probatur, hoc accipi debet, quando agitur contra eum, qui rem subripuit. Sed quando agitur contra aliquam Villam, aut communitatem ex dispositione Statutaria, qua cautum sit, Villam de furto commisso in suo Territorio teneri ei, cujus bonis manus est illata, tunc de æstimatione rei non statur juramento ejus, qui furtum passus est; quia in hoc casu, Villa convenitur non ex suo delicto, sed ex quasi delicto, juramentum autem probatorium admittitur, non tantum propter difficultatem probationis, sed etiam ob odium delinquentis. *Bart. in d. l. Si quando. nu. 4. C. Unde vi. arg. text. in l. 1. C. Quand. ex facto. tuto.* Pariter adverti debet, quod supradictum juramentum, prout supra dicebamus, admittitur contra furem, si agatur civiliter ad compensationem damnorum. Sed si agatur criminaliter, ut pœna corporalis furi incutiatur, tale juramentum non valet, nec accusatori creditur, in criminalibus enim Reus condemnari non potest, nisi ex probationibus, luce meridiana clarioribus contra eum; ut dicitur in jure *l. Sciant. C. de Probat. l. Ubi. C. de Falf.*

7 Indicia supradicta quadrant ad probandum delictum, non autem delinquentem. Porro alia indicia sunt, quæ probant, a quo *furtum* fuit commissum. Primum est, si in loco *furti* reperta fuerit res, ut clavis, cultellus, sudariolum, aut alia quævis res, quæ probetur esse illius, de quo *furti* suspicio habetur. *Blanc. Tract. de indic. num.427. V. Rel. aliqua. Grat. & Marsil. apud Mascard. Concl. 830. nu. 10.* Secundum est vestigium pedis *furis*, impressum in loco *furti*, prout *Daniel. cap. 16.* ex vestigiis pedum demonstravit Regi, qui nam essent, qui comederent cibos appositos *Babyloniorum idolo Bel.* Tertium, si ille, qui fur præsumitur, visus fuerit nocte exire domum illam, in qua factum fuit *furtum*, & hoc maxime, si ille habebat aliquod sub pallio absconditum, quod gerebat. *Mascard. Concl. 831. n. 1. & 2.* Quartum, si *furtum* fuerit pecuniæ numeratæ, ille vero, de quo suspiciatur, quod *furti* sit auctor, cum pauper sit, & nunquam antea visus sit nummos habere, post *furtum*, monetam prodige expendit, & maxime illius speciei, quæ furata fuit; & hoc indicium est vehemens, ut scripsit *Bart. in l. final. post nu. 5. V. Et post furt. ff. de Quæst.* Quintum est fuga famuli illius, cui, & in cujus domo factum est *furtum*; ex hac enim famulus indiciatur tanquam fur, & torturæ de consuetudine subjicitur. *Menoch. de Arbitr. Judic. lib. 2. Cent. 5. Cas. 474. num. 48. V. Fuga. ipsius.* Sextum est mala fama alicujus, quod fur sit, & furari solitus: immo nonnulli Doctores *Zabarell. Bart. & Roman. apud Mascard. d. Concl. 831. num. 11.* volunt, quod etiam hoc indicium subsistat, si probetur, quod ille semel *furatus* sit, argumento Regulæ: *Semel malus &c.* Septimum est, si res furata talis sit, ut ille solus ex ea possit emolumentum recipere, ut exempli gratia, instrumentum illius juris continens; liber computorum, in quo contra furem erant partitæ, quæ non poterant liqui-

liquidari absque libro &c. ratio est, quia recte præsumitur, quod nullus, nisi ob sui utilitatem, furetur. Octavum est vicinitas habitationis domui, in qua *furtum* commissum est; vicini enim, maxime si mala fama laborent, facilius præsumi possunt Rei, quam remoti; unde potest contra eos etiam ad torturam procedi, ut volunt Doctores. *Bar. in l. Dominus horreorum. nu. 3. ff. locati. Jason. in l. Si quando num. 38. C. Unde vi. & in l. In actionibus. nu. 42. ff. de In lit. jur.* Nonum, & certe vehemens indicium est res furata, reperta apud aliquem, qui non vult, aut potest docere, a quo, sive quomodo talem rem habuerit; talis enim, si mala fama laborat, fur præsumitur, & contra ipsum per torturam proceditur, ut docet *Clar. Quæst. 21. nu. 41. V. si res furata*, qui testatur de communi. Advertendum autem, quod qui habet rem furatam apud se, licet sit vir bonæ famæ, potest Officio Judicis compelli ad dicendum, a quonam talem rem habuerit *arg. l. Præses, in 2. ff. de Offic. Præsid. l. Congruit. ff. eo* Spectat enim ad Judices generaliter contra latrones inquirere, & malis hominibus Provinciam sibi commissam purgare. Et quamvis de jure civili videatur, quod quis non teneatur ad indicandum furem, *text. in l. Qui vas. §. Qui furem ff. de Furt. & in l. Idem. §. Si tibi. ubi. Dionys. Gothafr. lit. N. de Condic. ob turp. caus.* contrarium tamen est de jure Canonico, nam non solum Judici inquirenti ex officio, sed etiam domino rei ablatæ fur a sciente revelandus est, ut expresse habet *text. in cap. Qui cum fure. junct. glos. in fin. Extra de Furt.*

8 Posito autem, quod *furtum* reperiatur apud Cajum, qui interrogatus a quo illud habuerit, indicat Sejum, qui negat se illi talem rem dedisse; duo vigent dubia, unum est, an Cajus satisfecerit indicando Sejum; aliud est, quis eorum torqueri debeat ad habendam veritatem?

9 Respondeo ad primum negative; non enim sufficit ad ablegandam a se *furti* suspicionem, ut is simpliciter enunciet, a quo rem furatam habuerit; possent enim flagitiosi hujusmodi homines nominare peregrinos, ignotos, longe absentes, a quibus veritas haberi nequiret; & hoc modo *furti* suspicionem, & pœnas abigere. Sed requiritur, quod plene probet, & convincat eum, a quo rem habuit; & hoc probatur utroque jure, nam, ut habetur ex lege *Codicis Majorem* juncta duplici *Glos. in V. probat. & in V. exhibet. C. Ad leg. Corn. de fals.* qui utitur falso rescripto, si a se crimen falsi abigere debet, debet concludenter probare, ac in judicio exhibere eum, a quo falsum rescriptum habuit; unde & idem dicendum erit de re furata. Pariter in *cap. Qui cum fure. Extra de Furt.* dicitur, *Reus tenetur, qui furti conscius, quærenti possessores non indicat*. Ubi ponderandum est verbum *indicat*, si quidem hoc non solum importat *ostendere*, sed etiam *accusare*, & *convincere* prout dicitur *l. Indicasse, ff. de Verb. sign.* Ex his ergo, concluditur, illum, penes quem reperta est res furata, teneri *indicare* (hoc est *convincere* plene, aut saltem semiplene probando) eum, a quo rem habuit; aliter iste Reus *furti* præsumendus est,

10 Ad secundum autem dubium dico, quod, si Cajus est famæ undequaque integræ, Sejus autem laborat infamia, aut alio indicio contra se, iste torturæ subiici debet. Ratio est, quia contra se stat Testis integer cum indicio; hæc autem sufficere ad torturam docuimus *Par. p. Tit. Tortura num. 58.* Si vero ambo aut bona, aut mala fama æqualiter laborent, torquendus pariter est Cajus; cum enim res apud ipsum reperiatur, ut suppono, habet indicium contra se, præscindendo a fama, juxta quam sive in bono, sive in malo alius est sibi æqualis,

11 Pro praxi vero; cum quis querelam Judici porrigit, aliquid sibi furatum fuisse, duo per eum probanda sunt concludenter; puta, quod res, quæ supponitur furata, fuerit in loco, unde abrepta est, de tempore, vel per dies ante tempus commissi delicti. Aliud est, quod de præsenti talis res ibidem non reperitur. *Farinac. Quæst. 2. num. 14. & Quæst. 176. num. 16. & seqq. Clar. Bajard. Mascard. Menoc. Cospi Matthæu. Conciol apud Sabell. Sum. divers. tract. §. Furtum. num. 5.* ex his autem duobus resultat in crimine *furti* probatio corporis delicti, quam in quovis crimine exigit lex *text. in l. p. §. Item illud ff. S. C. Syllanian.*

12 In *furtis* porro qualificatis necesse est probare qualitatem, per quam unum *furtum* distinguitur ab alio; ut enim diximus, qualitas constitutiva (& proinde etiam distinctiva) delicti, probanda est. Qualitas autem *furti* potest esse facti transeuntis, aut permanentis. Transeuntis probanda est per Testes etiam domesticos, ut supra dictum est, si alii non habentur. Permanentis autem probatur per *Visam, & repertam*, ut diximus *Par. p. Tit. Corpus*.

13 Quia vero multoties in *furtis* facti transeuntia, non habentur Testes, præsertim qui deponant super præexistentia pecuniarum, quæ occulte asservantur; præmissa querela a derobato cum juramento suppletorio, ut supra dictum est, suppletur defectus plenæ probationis, probando, quod derobatus statim acclamavit, & conquestus est de tali *furto* a se cognito: quod ex eo, quod habetur vir probus, & integer, non est verisimile, quod mentiatur in suppositione dicti *furti*: quod, quia dives est, & reputatur talis communiter, verisimile est, quod tantam pecuniam haberet in arca, quantam ipse asserit sibi subreptam: quod in loco commissi *furti*, nocturno tempore auditus est strepitus, & in vicinia statim orta est fama de *furto*. Si autem pecunia furata est cum fractura; visitata per Curiam fractura, quantitas pecuniæ furatæ, probatur solo juramento derobati, concurrente tamen ejusdem bona fama, & verisimilitudine, quod jurans tantam vim pecuniarum potuit habere, ut docuit *Abb. in cap. Bona fides. Extra de Deposit.* citatus a *Raynal, Observ. crim. Tom. 2. cap. 14 Rubric. num. 3?8.*

14 Advertendum autem, quod taliter probata delicti existentia, dicitur probata non plene, ac concludenter, sed tantum præsumptive: proinde sufficit tantum ad instituendam inquisitionem, & constituendum, & etiam torquendum illum, qui ex indiciis dictis supra, potest præsumi Reus, non autem ad illum condemnandum. Unde, si Reus examinatus confiteatur *furtum*, Judex debet ante condemnationem exigere a Reo confesso, ut verificet confessionem, ostendendo res furatas, vel indicando locum, aut personam, penes quam existunt, ut cum communi docet *Clar. Quæst. 55. V. Quomodo autem. num. 11.* Quod, si Reus talem verificationem exhibere nequit, quia res furata fuit consumpta, perdita, aut incognito, & absenti vendita, tunc confessio Rei, juncta querela partis, sufficit ad condemnationem, ut cum *Boss. Tract. crim. Tit. de Delict. num. 21.* tenet *Clarus* loco citato.

15 Advertendum pariter, quod, cum præexistentia rei furatæ in loco, in quo dicitur *furtum* commissum, probari debeat, ut supra dictum est, Testes debent deponere, quod viderint, rem fuisse ibi, *paulo ante furtum* commissum. Dictio autem hæc *paulo ante* debet accipi in ea significatione, in qua accipitur dictio *incontinenti*, quæ, ut ex *l. final. §. Illico* deducunt *Jasan. C. de Judic. l. lecta. num. 19. ff. Si cert. pet. a. l. Divortio. Alex. num. 10. ff. Solu. matr.*

&

& Barb. dict. 155. *num.* 16. extenditur ad tres dies, & etiam ad menſem, ſive importet breve temporis ſpatium, de quo judicare committitur arbitrio Judicis, ut ſcribunt *Menoch. de Arbitr. cap.* 12. *num.* 4. & *Sanch. de Matr. lib.* 10. *Diſp.* 12. *num.* 23. *apud Barboſ. loc. cit. num.* 11. & quod talis præexiſtentia debeat, ut præfertur, concludenter probari, docet poſt alios *Matthæu. de Re criminal. Controv.* 35. *num.* 20. *& ſeqq.* Advertendum tandem, quod etiam identitas rei furatæ, debet in judicio conſtare per dicta Teſtium, qui eam poſitam coram Judice, inter alias res ſimiles recognoſcant, & deponant, eam eſſe, quam viderunt in eo loco extitiſſe; & talis recognitio debet fieri coram Teſtibus, ad hoc ſpecialiter adhibitis, ut advertit *Raynal. Tom.* 2. *cap.* 14. *Rubr. num.* 322. *& ſeqq.*

Pœnæ.

SUMMARIUM

16 *Pœna furti eſt Judici arbitraria.*
Furta reiterata plectuntur etiam morte.
Furta reiterata, ut morte vindicentur, debent eſſe gravia.
17 *Caſus, in quibus pro furto ſimplici mors inducitur.*
18 *Tria furta, quid requirunt, ut mortem inferant.*
Furtum quando dicatur unum, aut reiteratum.
Opinio Raynaldi exploſa.
Furtum quando dicatur continuatum.
19 *Ut tria Furta dicantur, oportet quod talia a facto commiſſa ſint.*
20 *Ut fur pro tribus furtis moriatur, non requiritur, quod de duobus primis fuerit punitus.*
21 *Pro uno furto gravi, an quis morti tradi debeat, controverſum eſt.*
22 *Probatur, quod pro uno furto gravi poteſt quis damnari ad mortem.*
Dubium de furto magno non qualificato, an pro eo intret mors.
23 *Pro furto non qualificato, magno tamen in quantitate, poteſt quis damnari ad mortem.*
Arbitrio Judicis ſtat pronunciare, an furtum magnum, an parvum ſit.
Vita hominis eſt ineſtimabilis.
24 *Furtum, ob quod cogitur quis mutare ſtatum, eſt magnum.*
Statum mutare quis dicatur.
25 *Datur ratio poſitæ concluſionis.*
26 *Species Furti qualificati reſpectu rei furatæ.*
Sacrilegum furtum quid, & quotuplex.
27 *Plagium quid ſit.*
Abigeatus quid ſit.
28 *Pœnarum gradus in furto ſacrilego.*
Furtum Eucharistiæ plectitur morte.
29 *Fur Eucharistiæ ad malum finem, quiſquis ille ſit, morte punitur.*
30 *Eadem pœna debetur, quando quis ſervat particulam conſecratam acceptam in ſacra communione.*
31 *Ut talis fur moriatur, requiritur malus finis ad tale Furtum.*
32 *Reliquiæ SS. venerandæ præ omnibus poſt Eucharistiam.*
Vendi non poſſunt abſque ſimonia.
Fur iſtarum an debeat mori, controverſum eſt.
33 *In furto Reliquiarum quando debeatur mors, & quando non.*
34 *Pœna contra fures de jure Canonico.*
35 *Plagii pœna quæ ſit, & quando intret.*
36 *Fraude inducentes juvenes ad militandum, delinquunt crimine plagii.*
37 *Creſcit crimen, quando quis illos inducit ad militandum ſtipendiis Principis inimici.*
38 *Nutrix rapiens infantem vivum, ſupponens huic alium mortuum, quomodo punienda.*
39 *Ad incurrendum abigeatum quæ requirantur.*
Ejus pœna quæ.
40 *Furtum aggravatum ex parte loci quale ſit.*
Diſtinctio rerum, quæ ſunt in Eccleſia.
Theſaurarius habet Dignitatem Eccleſiaſticam.
Sacculari, qui ſint.
41 *Furans depoſitum factum in Eccleſia ad ſecuritatem, quando puniendum morte.*
42 *Furtum rerum, quæ ſunt per accidens in Eccleſia, non eſt proprie ſacrilegum.*
Talia furta, quibus caſibus, morte punienda.
43 *Furtum factum in domo derobati aggravatur.*
Factum a famulis magis grave, quam factum ab exteris.
Eſt ſpecies proditionis.
44 *Furtum leve factum ab uxore, ſeu filio, punitur a Patre.*
Grave punitur a Judice ad inſtantiam partis agentis actione rerum amotarum.
Quod dicitur de Marito reſpectu uxoris, quadrat pro Socero agente contra Nurum.
45 *Pœna furti facti a domeſticis, Judici eſt arbitraria.*
46 *Furtum factum in via publica aggravatur.*
Via publica eſt ſub protectione Principis.
Princeps tenetur aſſecurare viam publicam.
Furtum in via publica vocatur graſſatio.
47 *Pœna furti etiam ſine armis in via publica triplicati, eſt mors.*
48 *Furtum nocturnum aggravatur a tempore.*
Nox aggravat delicta.
Pœna arbitria Judicis aggravanda in furto ratione temporis.
49 *Pœnæ, quæ debentur in furtis, adhibitis ſcalis, clavibus adulterinis, grimaldellis &c.*
50 *Pœna pro furtis cum fractura.*
51 *Furtum per vim, cum armis, aut ſine, cum ſociis, aut ſine eis, quomodo puniatur.*
Rapina quid ſit, & quomodo puniatur.
52 *Pœna furti, aut rapinæ de jure Canonico quæ.*
Clerico furi quæ pœna debeatur.
53 *Statutum pro Minoribus de obſervantia.*
54 *Dubitatio prima.*
55 *Furtum non ſemper infert proprietatis crimen, & quando illud importet.*
56 *Dubitatio ſecunda.*
57 *Fur proprie eſt, qui furatur rem conceſſam uſui alterius Religioſi.*
58 *Dubitatio tertia.*
59 *Pœna furti conjuncti cum proprietate, & ſeparati ab ea.*
Fur Religioſus, non proprietarius, mitius puniendus.
60 *Quomodo dignoſcendum, an in fure fuerit animus proprietarius.*
61 *Dubitatio quarta.*
62 *Furtum quandonam dicatur notabile, oſtenditur.*
63 *An gravius ſit furtum de rebus Monaſterii, quam de externis.*
Probatur, quod gravius eſt furtum de rebus externis.
64 *Dubitatio quinta.*
65 *Opinio Raynaldi circa furtum iteratum.*
66 *Furtum eſt iteratum, quamvis fur de furtis præcedentibus non fuerit punitus.*
67 *Volens ſuperior eiicere a Religione incorrigibilem ob tria furta commiſſa, oportet, quod iſte du* fin-

16 CUm supra dictum sit *Furtum* in plures dividi species, consequenter in punitione hujus delicti varie sunt pœnæ temperandæ. Incipiendo igitur à *Furto* simplici, sciendum, quod ipsius pœna est Judici arbitraria, & aliquando pœna pecuniaria, aliquando pœna etiam corporalis (citra mortem tamen) adhibetur, ut dicunt Doctores *Gomez de Delict. cap. 5. Rub. de Furt. num. 4. V. Item ultra. Menoch. de Arbitr. Cas. 295. num. 8. Cabal. Resol. crim. Cas. 99. num. 42.* fundati in juris dispositione *text. in Authen. Sed novo jure. C. de Serv. fugit. l. final. ff. de Furt. Novel. Ut nulli Judic. §. Pro furto autem.* Quia vero, ut ait *Jason in §. Ex maleficiis. col. 2. Inst. de Vi bon. rapt. Furta* magis aggravantur ex frequentia, quam ex valore rei furatæ, si *Furta* reiterentur, punitur Reus etiam pœna mortis. Qua propter committens tria *Furta*, furcis suspenditur, ut scribit *Clar. §. Furtum num. 9. V. Scias tamen. Gloss. in Auth. Sed novo. in V. Castigabatur. C. de Serv. fug.* qui testatur de communi. Controvertunt autem Doctores, an hæc conclusio locum habeat, etiam si tria *Furta* sint levia; & multi sunt Doctores, quos recenset *Cabal. Resol. crim. Cent. 1. Cas. 19. num. 2.* qui volunt affirmative. Contrarium tamen est verius, nam si furta sint de rebus levibus (quantumvis pœna major esse debeat, quam si esset unum, aut duo) non exceditur pœna extraordinaria corporalis, quæ sit citra mortem; & ita servatur in praxi, ut post multos, quos dant, firmant *Farinac. Quæst. 167. num. 79. & 80. & Quæst. 50. Chart. Decis. crim. 89. num. 17.* & *Cabal. d. Cas. 19. num. 6. & seqq.* Quandonam autem furtum dicendum sit leve, aut non, est arbitrium Judici, qui pensata qualitate personæ derobatæ, ac quantitate, seu valore rerum sublatarum, pronunciare debet, & ita de furto domestico scribunt *Bart. in l. Respiciendum. §. Furta domestica. num. 2. ff. de Pœn.* & *Aret. Tract. de Malef. in Glos. Etiam vest. cælest. num. 33. V. Aliquando è contra.* apud *Caball. Cas. 204. num. 16. & 17.*

17 Verum est, quod etiam pro *Furto* simplici, & etiam de re modici valoris, aliquando pœna mortis infligitur, ut nempe, si Rex sibi nemus ad venandum reservans, pœnam mortis sanciat contra occidentem quodvis animal in dicto nemore, aut Imperator exercitus sub pœna suspendii vetet, ne milites quid minimum, non gallinam, non pullum gallinaceum, non uvam, aut pomum rapiant; aliquis vero leporem occidat; seu gallinam, vel pomum carpat, certe is morti tradetur. Sed in hoc casu, tale *Furtum* non censetur leve; nam quamvis res furata modici valoris sit, tamen gravis redditur ex gravi pœna, quæ per latam Principis, & Imperatoris legem sancita est, & tali casu magis punitur inobedientia Rei, quam *Furtum*; sicut pœna mortis lata fuit a Deo contra *Adam*, si pomum vetitum comedisset, & raptum pomum mora est subsequuta, non ratione furti pomi illius, cujus valor vita hominis longe erat inferior, sed ratione inobedientiæ.

18 Tria autem *Furta*, ut pœnam mortis importent, oportet, quod non sint solum re, sed etiam loco, tempore, & intentione distincta, ut cum communi ait *Clar. §. Furtum. n. 14. V. V. num tamen. & ibi Bajar. n. 68. & apud eum Boer. & Menoch.* Unde, si fur horreum tritico evacuare intendit, aut domum supellectili spoliare, & per plures distinctas noctes, in transferendo tritico aut mobilibus, laboret, unum *Furtum* committet; si quidem una res censetur triticum contentum in tali horreo, & una pariter res censetur tota supellex illius domus, & unum pariter reputabitur tempus, quia continuatur, & fit unum ab intentione furis perseverantis in semel fixa intentione. Non sic autem est, quando *Furta* non possunt talem unitatem moralem nancisci a re, & loco; quantumvis enim intentio posset multus dies, menses, ac annos unum tempus constituere, non tamen posset illa sola unitatem parere in actione furtiva: ut nempe, si fur continuam, ac jugem voluntatem furandi per plures annos in se nutriret, & diversas res in pluribus locis furaretur, profecto plura *Furta* distincta committeret; si quidem intentio bene potest continuare tempus, non tamen unire res, substantia, & loco differentes, & plurificatas. Hinc caute legendus est *Raynal. Obser. crim. Tom. 2 cap. 14. Rubr. num. 9.*, qui ait, *Furta ex intervallo diversis temporibus, & tot vicibus, continuatis tamen. commissa, pro uno furto sunt habenda, veluti ejusdem generis, & ad unicum finem tendentia;* ex quibus verbis posset deduci, quod qui per plures annos quotidie modo in uno, modo in alio loco, alias, ac alias res esset furatus, unum solum *Furtum* commisisset, ex hoc, quod tempus, & actiones furtivæ essent continuatæ. Et hoc modo iste in furtis habituatus per annos, captus a birruariis, utpote deprehensus in primo *Furto* mortem evaderet; dum ille, qui tria furta distincta (ob interruptam intentionem inter unum, & aliud *Furtum* per actum pœnitentiæ) intra hebdomadam, aut mensem commisisset, furcis esset suspendendus. Et quid absurdius poterit excogitari? *Et quid tam ridiculum est* (ait *l. Inficiando. §. Infans. in fin. de Furt.* a *Raynaldo* ipso citata) *quam meliorem furis conditionem esse, propter continuationem furti existimare?* Oportet ergo ad hoc ut unum *Furtum* censeatur, quamvis actiones furtivæ multiplicentur, quod ad constituendam hujusmodi unitatem conveniant res, locus, tempus, & intentio, ut dictum est.

19 Advertendum insuper, quod ut pro tribus *Furtis* quis suspendatur, oportet quod sint *Furta* proprie, nempe ea, quæ a principio sui *Furta* fuere; non vero ea, quæ evadunt *Furta* ex hoc, quod quis rem acceptam a Domino, prout in commodato, deposito, pignore &c. contra ipsius voluntatem contractat, & illi eam reddere denegat. Talia enim licet *prope Furtum sint*, ut de negante depositum ait *text. in l. Inficiando. ff. de Furt.* non tamen proprie *Furta* dicuntur, habent enim & nomen aliud, & diversis a *Furto* pœnis arbitrariis coercentur. Unde hæc quamvis pluries sint commissa, non tamen pro illis suspendium adhibetur, ut dicunt *Farinac. Quæst. 167. n. 84. Covaru. Gomez Ayllon. Vela.* apud *Matten. de Re crim. Controv. 37. num. 19.*

20 Non levis autem inter Doctores est difficultas, an,

an, ut ex tribus *furtis* poſſit Reus furcis ſuſpendi, requiratur, quod de primo, & ſecundo fuerit punitus, an autem ſufficiat, quod de iis conſtet in proceſſu. Tamen verior ſententia, quam confirmat praxis, eſt, quod ſufficit, quod ſint probata in eo proceſſu, in quo de tertio *furto* inquiritur *Clar. §. Furtum. V. Quæro etiam ubi Bajard. num.63.* & apud eum *Bald. Conſ. 247. vol. 5. Farinac. quæſt. 23. num. 9. & 10. quæſt. 167. num. 68. & 69.* Unde, ſi accuſatur quis de *furto*, & in inquiſitione conſtet, & plene probetur, quod tria *furta* diverſis temporibus, & locis fecerit, utique ſuſpendio necatur.

21 Quæſtio ad hæc non levis eſt, ac controverſa, quæ validos hinc inde habet propugnatores: An pro uno *furto* gravi poſſit quis morti tradi? *Baldus in Authen. ſed nova. num. 5. C. de Serv. fugit. & in cap. 1. §. Injuria num. 8. de Pac. juram. firm. In uſi feud.* conſiderans unum magnum furtum æquivalere tribus parvis, & quod pro his fur ſuſpenditur, voluit poſſe furem pro uno magno *furto* furcia addici; & *Baldi* ſententiam ſequuntur plures *Jo. de Anani. Abb. Ignr. Aretin. Angel. Peruſ. Marſil. Alciat. Cavara. Menoch. Diaz. Padill. Pegner. Canter. Alex. de Nevo*, quos citat *Caball. Reſol. crim. Cent. 5 Caſ. 18. num. 6.* Alii autem quamplures *Clar. Salis & Caſtren. Cephal. Guid. Pap. Jaſon. Add. ad Diaz. Gomez. Suarez Cepol.* ab eodem citati *num 2. & 3.* conſiderantes textum in *Authen. Sed novo jure. C. de Serv fugit. Novell. Ut nulli Judic. cap final. §. Pro furt. autem Coll. 9.* quo decernitur neminem pro *furto* mori debere, in oppoſita ſunt ſententia. *Caballus* priori adhæret opinioni, & vult furem pro uno *furto* ſuſpendi poſſe, dummodo hoc ſit *grave, & enorme ratione loci, temporis, quantitatis, vel alterius qualitatis, aut circumſtantiæ.* Et rationes ipſius ſunt, quia tum ob criminis qualitatem; tum ad furum copiam, quibus damnificatur Reſpublica, compeſcendam; tum, ſi ad impediendam frequentiam *furtorum* ordinariæ pœnæ non ſufficiunt; tum propter criminis immanitatem licet Judici jura tranſgredi, & pœnas a lege taxatas excedere, ut multi Doctores volunt, *Clar. lib. 5. Sentent. §. 1. num. 9. V. Sunt etiam. circ. med. Jaſon. Paris de Pat. & Marſil.* quos ipſe Caballus citat *loc. cit num. 8.*

22 Mihi videtur ſententia *Caballi* optime fundata, & ipſi adhæreo, negari enim non poteſt, arbitrarium Judici eſſe, pœnas augere, aut minuere juxta qualitates, ſeu potius circumſtantias, delictum aggravantes, aut diminuentes, ut deducitur *Arg. Quid ergo §. pœna gravior. ff. de His qui not. infam. l. aſpiciendam l. Hodie. ff. de Pœn.* Si ergo *furtum* aggravatum ſit aliqua circumſtantia, per quam reddatur qualificatum, ut puta, quia fuit cum fractura, de nocte, cum armis, in loco ſacro &c. dubium non eſt, quod etiam pro primo hujuſmodi *furto*, fur ſuſpenditur, ut infra dicemus, & in hoc non credo eſſe diſſentientes etiam Auctores ſecundæ ſententiæ. Sed difficultas eſt de primo *furto*, magno quidem, ſed ſimplici, puta abſque aggravante circumſtantia, quod ſortitur denominationem magnitudinis a quantitate, ſeu valore rei furatæ: ut pote ſi furtum eſſet valoris decem millium aureorum &c. Et de hoc concludere minime poſſunt adductæ a *Caballo* rationes, quæ innituntur qualitatibus, quæ ratione aut loci, aut modi, aut temporis, aut qualitatis rei furatæ, aut frequentiæ *furtorum* &c. delictum reddunt qualificatum. Quid ergo dicendum de hoc?

23 Reſpondeo, quod etiam pro uno *furto* gravi hujuſmodi poſſit fur ſuſpendi. Tota difficultas eſt in ſtatuenda quantitate ſufficientis valoris ad conſtituendum *furtum* magnum, vel enorme, & poſt quam ſtatuerimus regulam determinandæ hujus quantitatis, dabimus rationem poſitæ concluſionis. Scio Doctores *Marſil. Menoch. Pegner. Gomez. apud Caball. loc. cit. num. 11.* ſentire, quod arbitrio Judicis commiſſum ſit judicare, quandonam *furtum* dici poſſit magnum, vel enorme; ſed non dant regulam, quæ ſervanda ſit per Judicem, ut recte ſuper hoc pronunciet. Dico igitur quod non ob quantitatem valoris *furti* mors ſit furi incutienda, cum enim vita hominis ſit res inæſtimabilis, & nihil illi coæquetur, ut habetur ex *l. 3. §. Sed cum homo ff. de His, qui effud. vel deje. l. Si laborante. §. Cum in eadem ff. Ad leg. Rhodi. de jact. l. Ex hac ff. ſi quadr. pauper fec.* incongruum eſt, quod ipſa tradatur in mortem ob rem quamvis pretio æſtimabilem. Si ergo mori debet, hoc ideo eſt, quia ejus proximus graviter, ac enormiter damnificatur, & ipſius damnum tale eſt, quod mereatur, & debeat vita damnificantis compenſari: non quidem, quod ex morte furis damnificatus rem ſuam recuperet, ſed quia ex illius morte alii deterreantur, ad inferenda ſimilia damna; & hoc confert rectæ Reipublicæ gubernationi, quæ a talibus ſceleſtis hominibus inquietatur.

24 Tota ergo difficultas eſt, quomodo nam poſſit Judex, cujus arbitrio commiſſum eſt judicare, quando damnum a fure illatum ſit grave, & enorme, argumento eorum, quæ dicuntur in jure *Text. in l. 1. C. de Adver. vendit. cap. Pervenit. de ſent. Excom. Alberic. Diction. V. Enorme*, decernere in facti contingentia, eſſe tale, quod morte furis debeat compenſari. Dico igitur, quod, ſi ex *furto* ſibi facto ſtatus hominis mutatur, nec a fure ſibi poteſt aliter fieri compenſatio, iſte debet mori. Mutatio ſtatus non accipitur quidem ſtricto modo, ea nempe, quæ dicitur *capitis diminutio l. 3. ff. de Capit. minus.* ſed lato, & civili modo; ſicut nempe vir nobilis, qui juxta conditionem ſuam, famulatu copioſo, & pompa domeſtica gaudebat, ob quæ conſpicuus, & ſpectabilis erat in Civitate, declinatus ad paupertatem vix habet, quo veſcatur, & contemptibilis redditur. Mercator, qui negotiando convenienter familiam alebat, ſi amiſſo capitali, aut in alieno negotio ſervire, aut emendicare cogitur, ut vivat &c. Iſti, ac ſimiles dicuntur ex neceſſitate ſuperveniente ſtatum mutare. Quando igitur ex *furto* ſibi facto cogitur homo ſtatum ſuum mutare, profecto damnum grave, & enorme ſibi illatum eſt, & arbitrari juſte poteſt Judex, *furtum* tale eſſe, quod ob illud mori fur debeat, ſi compenſare nequit damnum; tritum enim dicterium eſt. *Qui non habet in ære, luat in corpore.*

25 Ratio autem eſt, quia ut dicebam, damnum grave proximo illatum, magis quam valor rei, ſpectandum eſt, ſi ergo fur per compenſationem poteſt damnum illatum reſarcire, non debet pro *furto* mori, tum quia de jure ita eſt; tum quia ceſſat ratio, nempe damnum proximi, quod ſupponitur compenſatum, & ſolum debet ſubire pœnam ordinariam legis, vindicantis *furtum*, ut Reipublicæ turbativum. In facti igitur contingentia penſet Judex quantitatem *furti*, & qualitatem perſonæ derobatæ, & ſi viderit damnum irreparabiliter ita datum, ut cogatur derobatus ob illud ſtatum mutare, poterit juſte furem furcia adjudicare. Quia non minus gravis circumſtantia eſt, quod homo cogatur, ob *furtum* ſibi factum, ſtatum ſuum mutare, & declinare a divitiis ad paupertatem, & de dominio ad famulatum &c. quam ſi ad pecuniam ſibi violenter rapiendam, armis terreatur; ſed *furtum* factum cum violentia armorum, morte vindicatur, ut infra videbimus, igitur pari modo puniendum eſt illud, ob

quod

quod homo statum suum mutare cogitur; siquidem ex tali circumstantia transit *furtum* a simplici ad qualificatum, ob quod, sicut pro aliis qualificatis mors incutitur.

26 Si vero loquamur de *furtis* qualificatis, aliter debemus dicere, ac dictum est de simplicibus. Sed prius repetenda est distinctio, quam tradidimus supra *num. 4.* ubi diximus circumstantias qualificantes *furtum*, alias esse rei furatæ, alias loci, alias temporis, & alias modi. Quoad circumstantias rei, quadruplex est species furti, puta, *sacrilegium*, *Plagium*, *Abigeatus*, quibus posset addi etiam quarta, nempe *peculatus*, sed de hoc erit specialis locus §. *sequenti*. Sacrilegium est *furtum* rei sacræ, quod tamen diversificatur juxta rem, & locum; nempe cum res sacra furatur, ubicumque illa sit, seu quando a loco sacro aufertur res, quæcumque illa sit, & ad hæc duo membra reducuntur tria illa, quæ ex *Cap. Si quis contumax. cap. Quisquis 17. q. 4.* communiter colliguntur, nempe *furtum* sacri de sacro, & sacri de non sacro, ac non sacri de sacro.

27 *Plagium* autem est, cum quis hominem liberum, aut alienum servum rapit, invitum celat, vendit, aut, sciens dolo malo emit, aut in ea re socius fuit, argumento eorum, quæ in jure *l. pænult. §. final. ff. Ad leg. Fab. de plagi.* dicuntur. *Abigeatus* est furtum pecorum, aut jumentorum *l. 1. l. 3. ff. de Abige.*

28 Quo ad pœnas sacrilegii, dicendum, quod ipsa diversos habet gradus juxta diversitatem rerum sacrarum. Inter istas autem primum locum tenet *Eucharistia*; exinde *Reliquiæ Sanctorum*; postmodum *Chrisma*, *ac alia Olea sancta*, & iis consecrata, aut benedicta ab Episcopo, ut Altare, nempe petra sacra, calices, patenæ, pixides, acqua baptismalis, campanæ &c. exinde, quæ pertinent ad ornatum Ecclesiæ, ac Ministrorum, ut tobaleæ Altaris, tabulæ pictæ, aulæa, candelabra, paramenta sacerdotalia &c. ut ex *D. Thom.* observant Doctores *Syl. summ. V. Sacrilegium Tabien. eo. V. num. 3. Boer. Decis. 254. p. num. 14. Chartar. Decis. crim. 66. nu. 85.* De jure porro Civili *l. Sacrilegium, ff. Ad leg. Jul. pecul.* statutum est, quod pœna sacrilegii *pro qualitate personæ*, *& conditione rei*, *temporis*, *ætatis*, *& sexus*, *vel severius*, *vel clementius statuatur*, ita ut pro tali crimine, etiam mors incuti possit. Cum igitur inter sacras res nihil sanctius possit excogitari *Sanctissimo D. N. J. C. Corpore*, merito furtum Eucharistiæ morte debet plecti, ut ex *Boer. Decis. 254. p. num. 12.* firmat *Chartar. loc. cit.*

29 Hæc autem conclusio magis firmatur ex Pontificia Constitutione *S. memoriæ Innocentii XI.* lata Quarto idus Martii 1676. ut refert *Raynald. Observa. crimina. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num. 34.* In tali autem Constitutione sancitur, ut omnes, & singuli utriusque sexus, qui de *furto* sacræ Hostiæ, vel unius, aut plurium particularum consecratarum cum sacra Pixide, vel sine illa, confessi, aut convicti fuerint, quique propria malitia, vel de alterius ordine, seu mandato, Hostiam, aut particulam, ut præfertur, apud se retinuerint, vel alio transferre, seu asportare præsumpserint, condignis pœnis pro facinoris atrocitate puniantur, & nisi constiterit non fuisse ad malum finem, etiam pro prima vice, Curiæ sæculari tradantur, non obstante minori ætate, dummodo vigesimum attingant annum, quibus pœnis etiam mandantes subjaceant: & hujus criminis cognitionem, quia vehementem ingerit hæresis suspicionem, ad Inquisitores fidei sanxit pertinere.

30 Adverto autem in hac constitutione importari non solum *furtum* proprie dictum, quando nempe furtim a sacro Ciborio eum fractura, aut sine ea, surripitur sacra Eucharistia, sed etiam improprium, ut esset, qui accedens ad sacram communionem, acceptam ore de manu Sacerdotis particulam consecratam non deglutiret, sed ab ore extractam conservaret, ut non raro accidit factum a sagis ad sua maleficia perpetranda; & etiam a scelestis hominibus, qui horrendo hujusmodi sacrilegio sortilega amuleta sibi parant, ut sint ab armis impenetrabiles. Et ratio est, quia dicta Constitutio non solum prohibet *furtum* proprie dictum *Eucharistiæ*; sed etiam ejusdem retentionem, quæ est *furtum* improprium; ut est, quando res ab initio juste ab alio accepta, (ut in commodato, deposito, aut pignore) injuste, & contra voluntatem domini retinetur, & contrectatur.

31 Itidem adverto, quod ad traditionem Curiæ sæculari, oportet, quod tum principaliter delinquens, tum mandans, in hujusmodi *furto* malum finem habeant. Si enim esset ad conservandum Corpus Christi Domini in propria domo ob devotionem, (quæ tamen esset punibilis) aut pro curanda infirmitate aliqua, aut alio fine non pravo, (ut aliquando faciunt mulierculæ simplices, instructæ a Sagis, quæ, Dæmone magistro, hujusmodi superstitiula, ac sortilega infirmitatum remedia docent) tanta pœna non intraret, sed alia pœna citra mortem esset infligenda. Quod, si mandans pravum finem intenderet, furans autem talem finem ignoraret, & eo maxime, si mandans diceret furi, se velle uti Eucharistia ad aliquum finem bonum, tunc solus mandans, secuto effectu, tradi Curiæ sæculari deberet, fure tantum arbitrarie punito. Sicut, si quis per alium emi faceret arsenicum, illi imponendo, velle eo mures intoxicare, & postmodum illo uteretur ad mortem alicujus, principaliter a mandante intentam; mandans quidem morte deberet puniri, non sic autem exequens mandatum, qui talem finem non intendit: ita furans *Eucharistiam* sibi præfinito fine licito usus illius, aut saltem evidenter, ac inexcusabiliter non malo, non debet tradi Curiæ sæculari, sicut mandans ex fine pravo illius *furtum*: nam lex requirit dolum malum, qui nascitur ex fine malo evidenter, ut talis pœna adhibeatur.

32 Post sacram *Eucharistiam*, digniores censentur *Reliquiæ Sanctorum*, quæ sunt adorandæ, maxime *eorum Corpora*, *quæ fuerunt templa*, *& organa Spiritus Sancti*, *in eis habitantis*, *& operantis*, ut ait *D. Thom. 3. Part. quæst. 25. art. 6. in Corp.* apud *Ghet. Thesaur. anim. Tom. p. V. Adoratio num. 26.* Proinde, juxta Sanctiones utriusque juris *l. Nemo. la 2. C. de Sacr. Eccl. cap. final. de Reliq. & vener. SS.* vendi minime possunt absque labe simoniæ, ut habet *Gloss. in cap. 2. in V. Venales. de Reliq. & vener. S.S.* An autem surripiens istas morte deberet plecti, non invenio Doctorem expresse decidentem. Scribentes enim communiter distinguunt res sacras in tres classes, in quarum prima statuunt solam *Eucharistiam*: in secunda *Reliquias*, ac omnia vasa, quæ per Episcopum consecrantur; in tertia vero cætera paramenta, vota argentea Deo, & Sanctis oblata, & ea quæ ad ornatum Ecclesiæ, & Ministrorum pertinent. Circa res autem secundæ classis variant Doctores; nam *Raynald. Tom. 2. cap. 14. num. 34. V. Furans vero* vult, quod furantes illas morte plectantur, & in eadem sententia fuit *Gomez Epitom. delict. cap. 5. num. 11. Jodoc. Practic. cap. 111. num. 6. Bertachin.* apud *Clar. §. Sacrileg. V. Sed quæro. Peguer.* apud *Bajard. ad Clar. ibi. num 9.* Minori pœna, quam mortis illos plectendos vult *Chartar. Decis. 66. num. 85. in fin.* Et *Clar. §. Sacrilegium. num.* 3. in

3. *in fin.* refert *Senatum Mediolanensem* circa hoc pœnas variasse juxta rei, ac personæ qualitates.

33 Tutior sane videtur sententia, quam in praxi sequitur amplissimus *Senatus Mediolanensis Ordo*, ut nempe juxta qualitates rei furatæ, & personæ furantis, pœnæ temperentur. Proinde, si *furtum* Reliquiæ esset tantum ad finem vendendi argenteum vas, intra quod Reliquia est collocata: aut si esset ex motivo devotionis, (sicut illi *Veneti* nautæ furati sunt *Alexandriæ* Corpus *D. Marci Evangelistæ*) non deberet pro primo *furto* dari pœna mortis, quia ultra circumstantiam loci Sacri, in quo supponitur *furtum* factum, quæ tamen de se pœnam mortis non infert, altera aggravans delictum non intervenit. Si autem *furtum* hujusmodi esset ad alium malum finem, puta, ad sortilegium faciendum; sive esset associatum graviori circumstantia, nempe, quia fur Reliquias pessumdedit, & in sprctum Sanctorum combussit &c. tali casu mors utique esset inferenda ratione aggravantis circumstantiæ. Et quia de similibus idem est judicium, sicut dictum est de *furto Reliquiarum*, ita concludendum de furto vasorum consecratorum, in quo, si nulla, præter locum, aggravans circumstantia intervenit, mors non debetur; quæ tamen inferri potest ob alias qualitates crimen augentes. Pro *furto* autem rerum sacrarum tertii generis conveniunt omnes Doctores, quod alia pœna extraordinaria, non autem mortis sit inferenda.

34 De jure autem Canonico *furti* sacrilegi pœna est excommunicatio latæ sententiæ, prout habetur ex *cap. Quisquis 17. quæst. 4. & cap. Conquest. 22. de Sent. Excom.* dummodo interveniat fractura muri, portæ, aut seræ Ecclesiæ, ut ex textu explicant Doctores *Abb. in d. cap. Conquestus. de Sent. Excom. Tolet. lib. p. cap. 36. num. 7. Instr. Sacerd. Sayr. de Cens. lib. 3. cap. 29. num. 6.* aut valor *furti* attingat materiam sufficientem ad peccatum mortale, ut scribunt *Suar. de Censur. Disp. 22. Sec. 2. n. 11. & Filiuc. Tract. 15. num. 55.* Episcopi autem tenentur illos denunciare excommunicatos, ut præfertur, & post denunciationem absolvi non possunt nisi a *Papa*, ut habet *text. in d. cap. Conquestus. de Sent. excom.*

35 *Plagii* pœna capitalis est juxta jura *Codicis l. Quoniam. C. Ad leg. Fabi. de Plagiar. l. final. C. eo.* Advertit autem *Clar. Quæst. 68. n. 31.* quod pœna mortis non est danda nisi illis, qui soliti sunt hoc crimen committere, furando pueros, aut Servos: & hoc modo morti tradendi essent soli latrones illi, qui turmatim vagantur, & se origine *Ægyptios* jactant, & *Italice* vocantur *Zingani*, *Hispanice* vero *Gitanos*, *Gallice* autem *Egyptiens*, isti nempe frequenter pueros rapiunt, ipsosque suæ addicunt militiæ. Videtur autem, quod hoc crimine teneatur tantum, qui alienos servos sollicitat ad fugam, celat, aut vendit, & circa homines liberos hoc delictum committi, quando isti rapiuntur inviti, celantur, vinculantur, & in servos venduntur, prout elicitur ex *l. Favia. l. Non statim. §. final. ff. Ad leg. Fab. de Plagia.*

36 Non dubium est hoc crimine teneri eos, qui data modica pecunia, ac fraudulentis secretis suasionibus, incautos juvenes alliciunt ad se adscribendum militiæ ad favorem alieni Principis; & maxime, si postquam sub specie recreationis ad compotandum in aliquam domum induxerint, in ea carceratos tenent: ut vidi factum aliquando Romæ, ubi per aliquot Emissarios hujusmodi, quamplures juvenes dolo fuere ad diversas domos perducti, in quibus inclusi violenter custodiebantur ad effectum eos noctu transmittendi ad *Venetos*, quorum militiæ censebantur adscripti: ob quod facinus facta est Romanæ plebis seditio, ad quam sopiendam necessum fuit captos, ut præfertur, pristinæ libertati restituere. Ratio est, quia licet jura disponant contra eos, qui homines liberos vendunt in Servos, & illi, qui ad supradictum finem capiuntur, venduntur ut milites, & non ut Servi; tamen eadem est ratio; nam hujusmodi milites perdunt libertatem, cum inviti militare cogantur, & nunquam a militia dimittantur, & infelicior est eorum vita, quam servorum; Nam Servi commode aluntur a Dominis suis, ut conservetur eorum vita, quæ cum sit ab illis pretio comparata, pretiosa eisdem est. Non sic est de hujusmodi militibus, qui ut in pluribus clausi intra marina fortalitia, seminudi, ac famelici, absque stipendio, (nam hoc vorant Officiales) vix habent mucidum panem, quo vitam in ærumnis sustentent.

37 Et hujusmodi *plagiariorum* delictum crescit, si Princeps, pro quo talis invita militia conscribitur, inimicus est Principis, in cujus ditione *plagium* hoc committitur; nam illi annectitur crimen læsæ majestatis; siquidem talibus militibus juvatur hostis Principis, quod est delictum majestatis læsæ *l. Cujusque. ff. Ad leg. Jul. majest.*

38 Quid autem juris, si, ut aliquando accidisse legi, nutrix aliqua, quæ infantem oppressisset, alienum, cui mortuum proprium supposuisset, raperet? Casum hunc habemus in scriptura sacra in litigio duarum meretricum, ut refertur in *lib. 3. Reg. cap. 3.* Vult *Alex. Cons. 15. n. 3. V. Tertio per id. Vol. 1.* qui citat ad hoc quædam jura *l. Quoniam. l. final. C. Ad leg. Fabi. de plagi. l. 1. l. penult. ff. eo. ti.* quod, si *Salomon* potuisset habere plenam probationem de *furto* filii facto ab illa meretrice, debuisset ad mortem damnare; sed quia habuit tantum probationem præsumptivam, ideo judicavit solummodo infantem matri esse restituendum. Bossius *Tract. crim. Tit. de Plagiar.* ait *Mediolani* esse Statutum imponens *plagiariis* pœnam capitalem; puto autem, quod intelligi debeat de consuetis in hoc delicto, ut dicit *Clarus*, quem dedimus supra *num. 35.* non ita autem primo tale crimen committenti; & de facto ibidem dicit *Bossius*, quod obstetrix, cujus opera fuerat venditus infans, fuit *Mediolani* fustigata, & posita ad catenam infamem (*Berlina*). Unde resolvo, quod citra mortem puniri deberet nutrix, quæ infantem, ut præmissum est, surriperet.

39 Quantum ad crimen *abigeatus*, dicitur quod sit furtum animalium, sive potius pecoris domiti, a pascuis, sive a stabulo. Ad hoc autem crimen incurrendum requiritur, quod Reus, prout dicit textus *l. p. §. Abigei. ff. de Abige. abigendi studium quasi artem exerceat*, puta, quod consuetus sit pecora furari; & gravius evadit hoc crimen, si cum armis patretur *text. in l. p. §. Quanquam. in fin. ff. de Abige.* & si pecus a stabulo abigatur. *l. final. §. Eum quoque. ff. de Abige.* Ad proprium autem crimen *abigeatus* requiritur, quod, si furtum est ovium, hæ sint ad minus decem, (porro sub nomine ovium veniunt alia pecora minuta, puta, capræ, hirci, verveces, hædi, agni, & similia) ut observat *Raynal. Tom. 2. cap. 14. in Rubric. num. 100.* Si sues, aut majales furentur, sint ad minus quatuor. Si autem equi, aut boves, aut animalia, ut dicunt, grossa, nempe asini, tauri, bubali, muli &c. sufficit unum. Si minor numerus pecorum furetur, Reus non dicetur *abigeus*, sed fur; sicut etiam, si animalia non sint furata a pascuis, aut stabulo, sed dum reperta sunt ab aliis separata, aut per sylvas errantia, ut dicunt leges *l. De abigeis §. p. in fin. l. 3. ff. de Abige.* Verum est, quod

quod quamvis aliquis furetur unum ovem, capram, aut porcum, si sæpius hoc fecerit, reatum *abigeatus* incurret *text. in l. Oves. §. Qui sæpius ff. de Abige.* Pœna autem hujus delicti, si accidat in locis, in quibus frequenter committatur, etiam pro prima vice, est mortis naturalis, ut dicit textus expressus *l. 1. ff. de Abige.* aliter mitiori pœna vindicatur; & in hoc attendendæ etiam sunt locorum consuetudines.

40 Alia species *furti* qualificati est, quando intervenit circumstantia aggravans ex parte loci; & primo venit furtum factum in Ecclesia; & hoc sacrilegium esse, ambigendum non est, eo quia tale crimen est, non solum quando furatur res sacra in loco sacro, aut non; sed etiam si furetur res sacra, aut non in loco sacro *cap. Si quis contumax. cap. Quisquis 17. q. 4.* Distinguendum tamen est de re, quæ in Ecclesia furatur; vel enim est res commissa protectioni Ecclesiæ, ut sunt deposita, quæ ad custodiam tutam committuntur fidei Ecclesiæ; aut est peculium ipsius Ecclesiæ, quod servit pro necessitatibus Ecclesiæ, & stipendiis Ministrorum, aut sacrificiorum, ut pecunia, quæ est in capsulis eleemosynarum, & venit nomine thesauri Ecclesiastici, cujus custodia *cap. unic. Extra. de Offic. Sacrist.* committitur *Sacristæ*, quamvis in aliquibus Ecclesiis, ad hoc institutus sit specialis Officialis, qui vocatur *Thesaurarius*, & est Dignitas, ut notat *Abb. in cap. De multa num. 23. de Præben.* quæ tamen, ut vult *Barbos. Jur. Eccles. univ. lib. 1. cap. 27. num. 11.* ex consuetudine in Ecclesiis inferioribus confunditur cum officio *Sacristæ*. Vel est res, quæ per accidens est in Ecclesia, nihilque ad eam spectat; velut, si alicui in Ecclesia sacris interessenti, bursa aut alia pretiosa res surripiatur ab aliquo ex iis furibus, qui italice vocantur *Tagliaborse*, & latine dici possunt *Crumenisecæ*, verius autem vocari debent *Saccularii*, & tales dicuntur in *l. 7 ff. de Extraord. crim. & in l. 1. §. Simili. ff. de Effractor. carcer.*

41 Quo ad primum videretur dicendum, quod absolute furtum rerum primi generis factum in Ecclesia, deberet ultimo supplicio affici, exemplo *Heliodori*, qui, ut habetur in *lib. 2. Machabæ. cap. 3.* volens expilare ærarium templi, in quo custodiebantur deposita viduarum, ac pupillorum, fuit ab Angelis flagellatus, nec mortem evasisset, nisi *Onias Summus Pontifex* pro eo hostiam salutarem obtulisset. Si tamen bene advertatur, *furtum* intentatum ab *Heliodoro* non fuit simplex, sed fuit qualificatum; venit enim ad Civitatem cum exercitu, manu armata, & ingressus est violenter cum satellitibus ærarium, ut pecuniam raperet. Ex hoc ergo habemus, quod morte plectendus esset, qui simile furtum qualificatum aliis circumstantiis in Ecclesia faceret; puta, si fieret de nocte, cum armis, per vim, cum fractura &c. Sed si nulla alia interveniat qualitas aggravans, debet puniri citra mortem, sicut de rebus Ecclesiæ tertii generis dictum est supra *num. 33.* in fine.

42 Quo vero ad *furtum* rerum per accidens existentium in Ecclesia, dico, quod non potest dici sacrilegium, nisi improprie; tamen dignitas loci sacri qualitas est, quæ *furtum* aggravat, ut scribit *Alphonsus de Castro de Potest. leg. pœnal. lib. 1. cap. 6. fol. m. 57. a terg.* (qui multa enumerat, ex quibus delicta regulariter aggravantur) sequitur proinde, quod aggravari etiam debeat pœna. Refert ex *Papone lib. 23. Tit. 6. Arrest 1. Clar. §. Furtum. V. Scias tamen, num. 8. in fin.* quendam, qui crumenam cum sexaginta solidis furatus fuerat in *Aula Parlamenti Parisiensis*, fuisse suspensum; & *Clarus* ipse tenet, posse ratione loci taliter furtum aggravari, ut deberet morte puniri, quantumvis furtum esset primum. Cui sententiæ lubens subscribo, non quidem ratione loci præcise, sed ratione frequentiæ in loco. Posset enim dari casus, quod in aliqua Civitate tam frequenter in Ecclesiis fierent furta bursarum, ut pro bono Reipublicæ, ad terrorem aliorum, Rei deprehensi, etiam pro primo furto, furcis addicerentur: ut fecit hodiernus *Franciæ Rex Ludovicus XIV.* qui, ut expurgaret *Lutetiam Parisiorum* nocturnis furibus, qui auferentes pallia, & alias vestes ambulantibus noctu per Civitatem, vocantur Expilatores, ut post multos, quos citat *Fulgos. Castren. Menoch. Farinac. Picard. Carpzov. Gothofr. Matthæ. Cortiad.* dicit *Raynal. Tom. 2. cap. 14. §. 7. num. 1.* quibus coercendis impar erat consueta furcarum pœna, statuit, (pro illa tantum Civitate) ut furibus adhuc viventibus rota eorum ossa comminuerentur, atrocissimo sane & supplicio, & spectaculo; quod tamen efficacissimum fuisse ad intentum, probavit eventus. Si autem similia *furta* fiant absque aggravante qualitate, solent extraordinarie tantum, & citra mortem vindicari.

43 *Furtum* pariter aggravatur ratione loci, si fiat in domo, unde *furtum* domesticum redditur qualificatum, non quidem, si filius Patri, aut uxor Marito furetur, (quia isti habent pro se præsumptionem, quod Pater, aut Vir tali furto consentiant, cum supponatur de re modica, ut *Farinac. Quæst. 174. num. 98.* vult,) sed si furtum committatur a famulo, aut alio familiari. Et ratio est, quia domesticitas aggravat delictum propter fidem, quam Dominus domesticis habet, & quam domestici Domino servare tenentur. Unde *Tholos. Syntagm. jur. lib. 37. cap. 12. Rubr. de Fur. domest. num. 5.* voluit, quod *furtum* commissum a domesticis, & famulis, quibus omnia committuntur, & fiduntur, habeat in se speciem proditionis.

44 *Furtum* factum a filio Patri, aut ab uxore marito, si leve sit, puniri potest a Patre, & Marito: & hoc sonant *l. Si filius. l. Congruentius. C. de Patr. potest. l. Servi, & filii ff. de Furt. l 1. ff. de Actio. rer. amota.* Si vero grave sit, punitur a Judice, ad instantiam Patris, ac Mariti, qui tamen non agit contra uxorem actione *furti*, sed actione rerum amotarum, nam in reverentiam matrimonii turpis actio illi denegatur *text. in l. Nam in honorem. ff. de actio. rer. amota.* & quod dicitur de *Marito* respectu *Uxoris*, accipi debet de *Socero* respectu *Nurus. l. Contra nurum ff. de Actio. rer. amota.*

45 *Furtum* autem domesticorum, si leve sit, punitur a Domino; si grave, punitur a Judice, & aliquando ultimo supplicio, ut tam de viris, quam de ancillis, exemplis comprobat *Clar. § Furtum ℣. Posset etiam.* Hodie tamen furta domesticorum, sive levia, sive gravia sint, puniuntur arbitrarie a Judicibus, de qua consuetudine testantur *Clarus idem d. §. Furtum. num 23.* ac *Farinac. Quæst. 174. nu. 96.* & debent Judices perpendere gravitatem, quæ in delicto resultat ratione domesticitatis, & juxta illam augere pœnam.

46 Itidem ratione loci aggravatur *furtum*, si fiat in via publica; nam via publica est sub Protectione Principis, ut optime ait *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubric. num. 76. ℣ Cadit aliud. in fin.* & tenetur Princeps securitatem in viis publicis præstare, ut qui obligatur ex officio suo subditos defendere contra omnem adversæ potestatis injuriam, & infestationem, ut docet *Marchant. Trib. sacrament. Tom. 3. Par. 3. Tract. 2. Tit. 6. quæst. 2. Conclus. 1.* unde & hac de causa juste tributa a Subditis exigit. Vocatur autem hujusmodi *furtum grassatis*, & secundum *Muscatellum Tit. de Furt. num. 16. l. Capitalium. §.*

Grassatores . ff. de Pœnis ad hoc, ut sit tale, non sufficit, quod committatur in via publica, sed etiam requiritur, quod fiat cum armis. Unde, si fiat sine armis, non dicetur *grassatio*, nec Reus juxta aliquos recensitos a *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubric. num. 69.* debet capite plecti, quamvis hoc crimen ter commiserit.

47 Sed quidquid sit de jure communi, certum est, quod de jure Statutario quorumcumque fere locorum, & de consuetudine toto Orbe recepta, de qua testatur *Raynaldus* loc. cit. *num. 76. in fin.* quicumque tria furta in via publica, etiam sine armis, committit, ultimo supplicio afficitur. Quod si, ut diximus supra *num. 16.* comittens tria *furta* etiam non qualificata, morte plectitur, a fortiori dicendum est de eo, qui aggravat delictum circumstantia loci, puta, via publica; & eo maxime, quod licet arma non adhibeantur, intervenit tamen vis, & robur furis, qui a viatore, si non armis, vi tamen pecuniam excutit, & ejus robur nativum sibi pro armis est; quæ omnia *furtum* aggravant. Censeo proinde, quod si in *furto*, etiam facto sine armis in via publica, interveniat alia qualitas aggravans, ut esset, si viator omnibus suis bonis, quæ consisterent in pecunia, quam habet, expoliaretur; aut grassator arbori expoliatum alligaret, & alligatum sic relinqueret &c. Censeo, inquam, quod etiam pro primo furto ultimum supplicium esset adhibendum. De hoc autem amplius dicemus § *Latrocinium*.

48 Sequitur qualitas aggravans ratione temporis, & hoc est tempus nocturnum, a quo delicta omnia graviora reddi, ait *Ripa de Noctur. temp. cap. 17. num. 10.* citans *Bald. Novel. Manta. & Caball. Resol. 97. nu. 9.* unde furem nocturnum occidi posse constat ex *Sacra Scriptura*, jure Canonico, ac Civili. *Exod. cap. 22. ℣. 2. cap. 3. Extra de Homicid. l. Itaque §. 1. ff Ad l. Aquil. l. Furem . ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Quodnam autem pœnæ augmentum importet hujusmodi circumstantia, non reperitur in jure determinatum; unde arbitrio Judicis relinquitur.

49 Ultra hucusque dicta, aliæ circumstantiæ *furtum* qualificantes, sunt modi, quibus *furtum* committitur; hi autem aut concernunt instrumenta; aut concernunt locum; aut spectant ad actionem *furti*. Quo ad instrumenta qualificatur *furtum*, si fiat utendo scalis, grimaldellis, limis surdis, aut clavibus adulterinis: & de scalis, quod istæ delictum aggravent, testatur *Caball. Resol. 97. n. 19. Conciol. a l. Stat. Eugub. lib. 4. Rubr. 53. Annot. n. 6.* Verum quidem est, quod, quamvis etiam pœna sit per Judicem augenda, non tamen pro *furto* commisso cum scalis, adhibetur pœna mortis, ut vult ibidem *Caballus*, & post quosdam *Mantua. Clar. Menoch. Peguer. Vinc. de Franc.* docet *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubr. n. 48* sed gravior quidem, tamen citra mortem. Hoc autem intelligendum est, si alia qualitas aggravans non interveniat. Sed si alia intervenit, potest ita aggravari delictum, quod mors inferri debeat; puta, si interveniret tempus nocturnum, usus armorum, &c. De grimaldellis vero, limis surdis, ac clavibus adulterinis, communis est Doctorum opinio apud *Raynal. loc. cit. num. 58. & ibi Mant. Thor. Giannell. Narbon. Cortiad. S. Felic. Cabal. Vincent. de Franc.* quod aggravent delictum, & proinde requirant etiam graviorem pœnam; non tamen tantam, quod præcise ex usu talium instrumentorum mors sit inferenda, nisi aliæ circumstantiæ concurrant, aut dispositio Statutaria locorum sanciat, quod ob usum talium mors inferatur.

50 Quo ad locum autem aggravatur crimen, si fiat cum fractura, ut, puta, ostii, aut muri domus, aut scrinii, aut arcæ, armarii &c. & ista circumstantia est ex frequentioribus, quæ accidant in *furto*: ex hac autem ita aggravatur *furtum*, ut ob ipsam licere jura transgredi, scribant Doctores, *Boer. decis. 173. num. 5. Cepoll. in Authen. Sed novo C. de Serv. fugit. Vela de Pœn. delict. cap. 19. nu. 3. Narbon. apud Raynal. loc. cit. num. 37.* & ratio est, quia cum propria domus censeatur esse cuique tutissimum refugium, qui illam rumpit, videtur tuto habitatori maximam offensionem proditorie irrogare. Scribit autem *Raynaldus* furtum tali qualitate admixtum debere ultimo supplicio vindicari, & citat ad hoc *l. Qui ædes alienas . ff. ad leg. Jul. de via publ.* sed talem textum in libro meo non reperi, & alia pariter jura, quæ ibi adducit ad hoc, non concludunt intentum. Unde melior est sententia *Farinac. Quæst. 167. num. 47,* qui vult de jure communi ex hac sola circumstantia mortem non deberi, nisi cum illa adsint aliæ qualitates aggravantes. Arbitrio proinde Judicis committitur pœnam ob fracturam augere.

51 Quoad actionem modificatur *furtum*, si fiat per vim cum armis, aut sine armis; & cum sociis, aut sine eis, & hoc dicitur *rapina*, cum fiat palam coram domino rei nolente, & per vim res auferatur, & delictum hoc majus crimen esse, quam *furtum*, scribunt concorditer Doctores. *Boss. Tit. de Furt. num. 4. Bajard. ad Clar. §. Furtum . num. 30. Vinc. de Franc. Decis. 315. num. 4. Mascatel. Tit. de Furt. §. de Pœn. num. 29.* & volunt nonnulli, quod si *rapina* est cum armis, punienda sit pœna *legis Juliæ de vi publica*, quæ ordinat, damnato de tali crimine *interdici aqua, & igni*, *text in l. Qui dolo . §. final. ff. Ad l. Jul. de vi public.* si autem est sine armis, plectenda sit pœna *legis Juliæ de vi privata*, quæ est omissio tertiæ partis bonorum *text. in l. 1. ff. Ad leg. Jul. de vi priva.* Alii autem volunt, quod delictum *rapinæ*, si fiat cum armis, etiam una vice commissum, suspendio puniatur. Sed hoc improbat *Farinac. Quæst. 167. num. 22.* si in crimine hæc præcise circumstantia interveniat. Ubi vero *rapina* sit cum sociis ad hoc quæsitis, cum armis, & cum fractura, concedit, quod mors inferri possit etiam pro unico actu, & *Farinacium* sequuntur multi *Vela de Pœn. delict. cap. 19. nu. 7. Franc. de Plate . de Excomm. §. 29. nu. 5. Florent. eo. tit. cap. 12. num. 2. Aufrer. de Pot. sæcul. in Eccl. num. 39.* cumulati per *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num. 63.*

52 Quantum ad pœnas de jure Canonico ob crimen *furti*, aut *rapinæ*, sciendum, quod damnatus de *furto*, aut de vi bonorum raptorum, vel qui accusatus transegit super hoc crimine, efficitur infamis ipso jure, ut habent *cap. Infames . cap. Nos sequentes . 6. quæst. 1. & cap. Final. de Furt.* ex quibus habetur, quod omnis infamis de jure Civili est etiam infamis de jure Canonico, ut præter *Gloss. in cap. Nos sequentes. 6. q. 1.* adnotarunt *Diaz. Prax. cap. 93. num. final. & Garzia . de Benef. Par. 7. cap. 8. num. 11.* nisi ubi in Canonibus contrarium sit expressum. In jure autem Civili textualiter *l. 1. ff. final. gloss. in V. Pacti . de His qui nota. Infam.* habetur, quod damnatus de *furto*, aut vi bonorum raptorum, sive pactus super iis, est infamis, unde sequitur, quod etiam hoc sit de jure Canonico. Advertunt vero *Bald. in cap. At si Clerici . num. 15. de Judic. & Felin. in cap. Qualiter II 2. num. 23. de Accus.* apud *Thesaur. de Pœn. V. Furtum amplia*. quod prædicta procedunt, sive Damnatus quis sit in judicio Civili, sive in Criminali. Ultra pœnam autem infamiæ, Clericus captus in furto est deponendus, ut habetur ex *Canone Apostolorum text. in cap. Presbyter 81. Dist,* & secundum *Innoc. III. in cap. Tua discretioni.*

ni. *Extra de Pæn.* deprehensus in latrocinio debet degradari, & ad agendam pœnitentiam detrudi in Monasterium; ut autem ex *Diaz. Pract. crim. canon. cap. 9.* advertit *Pellizar. Manual. Regul. Tom. 2. Tract. 9. cap. 4. num.* 191. degradatio debet intelligi verbalis, non autem actualis. Sed istæ pœnæ Canonicæ antiquatæ sunt, & fora Ecclesiastica sæcularia arbitrarie puniunt furta, rapinas, ac latrocinia.

53 Quo ad pœnas Regularibus pro *furto* inflictas, consulendæ sunt a Judicibus municipales Ordinis cujusque Constitutiones. Pro nobis *Minoribus de Observantia* adest sequens dispositio *Textus. Tit. Applicatio. §. 19. Furtum committens, suffragiorum jure biennis est privandus. Proprietariorum pœnam incurre tenetur: & si furtum fuerit notabile; aut iteratum; vel ex sacro loco; aut sæcularium domibus, aut bonis; crescente sceleris turpitudine, crescere etiam debet severitatis districtio, Superiorum arbitrio.*

54 Circa hunc *Textum*; Prima dubitatio est, An furtum inter Religiosos semper inferat proprietatem?

55 Respondeo, negative. Ratio est quia, ut diximus *Tit. 3. §. Proprietas num.* 10. proprietas consistit in animo possidendi, & retinendi rem, ac ejus dominium tanquam suum; potest autem Religiosus aliquid furari sæcularibus, animo incorporandi *furtum* bonis Monasterii; aut illud perdendi; potest item furari aliquid destinatum usui alterius Religiosi, non tamen cum animo illud possidendi, sed illo tantum utendi, dependenter a voluntate Superioris, de cujus consensu tacito, expresso, aut interpretativo, illud furatus est. Et sic a proprietate *furtum* separatum quandoque dari, post nonnullos *Navar. Consil. 3. n. 40. de Stat. Monac. Sanch. Moral. lib. 7. cap. 19. n. 55. Lezan. Tom. 1. cap. 6. num. 33.* docet *Bordonus. Resol. 43. num. 77. & Resol. 47. num. 9.*

56 Secunda dubitatio est, An is, qui furatur aliquod, quod non est de bonis communibus Monasterii, sed destinatum usui particulari alicujus Religiosi, dicatur proprie *furtum* committere.

57 Respondeo, affirmative. Ratio est, quia nullus Religiosus potest aliquid, tanquam proprium possidere, & apud Nos, neque ulla re tanquam propria uti. Sequitur igitur, quod quantumvis aliqua res concessa sit particulari Religioso ad ejus usum, non cessat tamen illa res spectare ad Religiosam communitatem; & ideo *furtum* illius rei est vere *furtum* rei communis Monasterii; imo censeo, tale *furtum* esse gravius, quam si res esset inter bona Monasterii communi usui destinata. Et ratio est ratione peculiaris offensæ, ac injuriæ, & ex consequenti etiam displicentiæ, ac odii contra furem, quod regulariter sequitur in eo, cui *furtum* factum est. Quod autem ablatio rei destinatæ usui particularis Religiosi, *furtum* punibile sit, ac si esset de bonis communibus Conventus, habemus ex *Stat. Vallisoletan.* 1593. *cap. 6. Tit. de omnino rer. omn. abdica. ℣. Quod si quis.*

58 Tertia dubitatio est, Quomodo possit stare privatio juris suffragiorum per biennium cum pœna proprietariorum in eo, qui *furtum* committit; cum pœna proprietariorum privationem suffragiorum absorbeat?

59 Respondeo; quod cum *furtum* separabile aliquando sit a proprietate; & aliquando cum ea uniatur, Statutum pœnam continet *furti* separati a proprietate, & ejusdem conjuncti cum eadem. Si ergo detur *furtum* in primo casu, debetne tantum privatio juris suffragiorum, si vero sit in secundo casu, infligitur pœna proprietariorum; & ita intelligenda est *Textus* dispositio, ne in illo superfluitas admittatur, quæ in omni interpretatione, & dispositione est vitanda *Barbos. Axiom. 216. num. 1. & ibi Rota Decis. 702. apud Farinac. Part. 2. recent.* & non admittenda, etiam in quacunque materia odiosa, & in dispensatione ex *Rot. Decis. 357. nu. 1. Par. 2. recent. apud Barbos. ibi.* Et incongruum est, prout docet *Bordon. Variar. Resol. 47. Quæst. 9. num. 11.* juxta rectam rationem, quod fur, qui non est etiam proprietarius, pœna proprietariorum puniatur.

60 Difficultas tantum est ad discernendum in praxi; quandonam in facto intervenerit proprietas, aut non: cum enim proprietas consistat in animo, & quæ animo latent, probari nequeant, consequenter, neque etiam probari poterit, quando intervenerit in facto proprietas cum *furto*. Dico igitur, quod, cum animus ex facto cognoscatur, ac facta sint fortiora ad demonstrandum animum, quam verba, *arg. l. Certum. ff. Si cert. pet. l. final. ff. de Divort. cap. Existimant. 12. q. 2. cap. Dilect. de Appellat.* si ille, qui furatus est, actus præstitit, qui proprietatem indicent; ut, puta, si rem furatam vendidit, permutavit, donavit &c. liquido apparet proprietatem in facto intervenire. Si vero nullum actum talem præstitit, res tamen talis est, quæ in usu talia furis venire non possit, (ut si legere nesciens furatus esset librum) proprietas nihilominus manifestatur: ratio est, quia intrat vehemens præsumptio, quod si ipse re furata uti nequit, animum habuit eam distrahendi ad effectum reportandi ex *furto* utilitatem, ob quam solam regulariter *furta* committuntur. Si autem res usui furis venire possit, & circa eam nullum actum inferentem necessario proprietatem, exercuit; sed eam apud se retinet, profiteturque eam tenuisse ad simplicem usum facti, ac animum possidendi non habuisse, (quantumvis in animo contrarium esse possit) non potest dici, quod intervenerit cum *furto* proprietas; & proinde sola tunc intrat privatio juris suffragiorum.

61 Quarta dubitatio est, Quid sit, & quando dicatur *furtum* notabile?

62 Respondeo, quod *notabile* dicitur illud *furtum*, quod est magni valoris, seu res furata sit pecunia numerata, sive aliud pretio æstimabile; ut *notabilis* dicitur illa *paupertas*, quæ est magna, *arg. cap. Statuimus. §. Insuper. in fin. de Rescr. in 6.* Quantus autem debeat esse valor rei furatæ, ut ex eo *furtum* reddatur notabile, non est facile assignare generaliter; sed hoc remittitur judicio prudentis viri, sive arbitrio Judicis. Potest etiam dici *furtum* notabile illud, quod *notam*, sive *infamiam* Religioni inferret; ut exempli gratia, si esset furata res alicujus sæcularis, quæ deposita esset pro custodia in Conventu. Cum enim ex ipsius *furti* plurimæ fierent a sæcularibus oblocutiones de Religione, tanquam ea, quæ in sinu suo furas nutriat, & ideo ipsa infamaretur, *notabile*, hoc est infamiæ notam inferens, tale *furtum* dici posset, sicut *Par. p. Tit. Delictorum. num.* 19. diximus, *notabilem* dici pœnitentiam, quæ infamiam parit.

63 Hujus difficultatis occasione examinandum venit; an magis grave, aut notabilius dici debeat *furtum* de rebus communibus Conventus, an vero de rebus alicujus sæcularis. Pellizarius *Manual. Regul. Tom. 2. Tract. 9. quæst. 12. num. 191. ℣. R.* vult, Regularem furantem de rebus Monasterii gravius peccare, & graviori pœna debere puniri, quam si furetur de bonis exterorum; & hoc, tum quia *furtum* factum a domesticis censetur gravius, quam patratum ab exteris: tum quia hujusmodi *furta* magnam perturbationem causant in Monasteriis; tum quia major facultas continuandi in crimine ob commo-

moditatem est in *furto* domestico, quam in extero. Sed oppositum verius censeo; Si quidem *furtum* domesticum extero gravius censetur in famulis, ac aliisque familiaribus, non autem in filiis, respectu quorum Pater, & dominus censetur minus invitus, ut dicunt communiter scribentes. Religiosi autem a Doctoribus, ut diximus *Tit. tert. §. Proprietas num. 5.* comparantur in furto filiis familias, pro quibus major quantitas requiritur ad constituendum grave *furtum*, quam pro servis; nec *furtum* filiorum dicitur *furtum* domesticum quoad aggravandum ipsum præ extero. Itidem quamvis in rebus Monasterii Religiosus jus non habeat dominii, aut ususfructus, (saltem apud Nos) tamen cum res Monasterii sint deputatæ usui Religiosorum, censetur dominus illarum rerum (qui est *Papa*) minus invitus, quod talis res usurpetur a Religioso, quam sit sæcularis quivis, cum ab eodem res esset surrepta, ad quam nec jus proprietatis, nec usus deputationem habet; unde ex majori repugnantia domini rei furatæ gravius evadit crimen. Præterea incredibile est damnum, quod advenit Religioni, si ejus Alumnus *furto* rem sæculari surripit; ex eo enim Laicorum oblocutionibus fit obnoxia, ita ut longe magis perturbantur Religiosi, quam si delictum intra Claustra contineretur. Et tandem facilitas continuandi *furta* non facit *furtum* Claustrale majus extero; talis enim facilitas peccandi non reddit peccatum gravius, nisi peccatum ipsum iteretur,

64 Quinta dubitatio est, quandonam dici possit *furtum* iteratum, ut ex hoc pœna veniat augenda?

65 Respondeo, quod, ut diximus supra *num.* 20. non levis controversia inter Doctores est, num ut dici possit *furtum* replicatum, oporteat, quod quis de primis *furtis* fuerit punitus. Et quidem nonnulli Doctores *Farinac. Parlador. Gratian. Boer. & Avendan.* relati a *Raynald. Tom. 1. Obser. crim. cap. 1. §. 1. num. 20.* tuentur, quod cum regulariter nemo pro reiteratione delicti puniri debeat, nisi sit incorrigibilis, & talis dici non possit, nisi sit alias punitus, consequenter, nec delictum censebitur iteratum quo ad augumentum pœnæ, nisi prius fuerit alias punitum. Sed Gomez *Variar. lib. 3. cap. 5. num. 9.* quem sequitur *Farinac. Quæst. 23. num. 9.* apud *Raynal. loc. cit.* tenet oppositum, cujus sententiæ & Ego adhæreo ductus hac potissimum ratione, quia verum non est, quod pœnæ augeantur præcise ob incorrigibilitatem, sed augentur etiam ob consuetudinem delinquendi *Chartar. Decis. 66. num. 100. & ibi Grammat, & Carer.* Ad hoc autem, quod per plures actus dicatur quis consuetus delinquere, non est necesse, quod de primis actibus fuerit punitus.

66 In proposito igitur dico, quod *furtum* dicetur iteratum, si probatum remanet in processu, quod plura a Reo sint *furta* commissa, quamvis de primis, nec punitus, nec processatus fuerit. Accidit hoc aliquando, quod aliquis modo in uno, modo in alio Conventu *furta* commiserit, de quibus inter Religiosos orta est infamia: Prælati autem erga Reum amore præventi, surdi fuerunt ad clamorosam insinuationem delictorum, neque super his ad inquisitionem processerunt. Si sub alio Superiore Reus denuo delinquit, & de hoc fit processus, & in eo Testes deponant, & probent priora *furta* sub alio Prælato commissa, profecto *furta* dici debent *iterata*, quia consuetudo delinquendi probata remanet, ob quam pœna augeri potest.

67 Quod si Superior aliquis vellet aliquem e Religione ejicere tanquam furem famosum, ex eo quod convictus manet, quod tria furta commiserit, & ob id incorrigibilis censeatur, & ita expelli hac de causa ab Ordine possit, ut scribit *Roderic. Quæst. Regul. Tom. 2. Quæst. 39. art. 1. post med.* tali casu non sufficit furta præcedentia fuisse in processu probata in ordine ad expulsionem; sed requiritur, quod de illis etiam punitus sit, ut *Part. p. Tit. Pœnarum, num. 26.* docuimus.

68 Sexta dubitatio est, An surreptio esculentorum sit proprie *furtum*.

69 Respondeo affirmative, cum enim esculenta sint pretio æstimabilia, surripiens ea ex communi Officina *furtum* proprie committit; & scribit *Bordon, Variar. Resolut. 43. Quæst. 27. num. 62.* quod consumendo ea contra voluntatem Superioris peccat delicto proprietatis; at hæc opinio satis dura videtur; non tamen vacat pro nunc eam refellere. Oportet autem, quod quantitas esculentorum sit valde notabilis judicio prudentis viri, ut crimen *furti* incurratur; *furtum* enim Religiosorum circa esculenta considerandum est, ut *furtum* factum a Filiis familias de cibariis paternæ domus, ut ex *Suarez*, & *Sanchez* scribit *Diana Resol. 3. Tract. de Paupert. Religios. Par. p.* & ad constituendum grave *furtum* in his (si tamen cibaria per eos consumuntur, & extra domum non venduntur) major quantitas requiritur, quam in aliis rebus, ut pecunia, &c.

70 Unum autem advertere libet, quod casu, quo Superior separatim a Communitate cum adhærentibus suis cibos, & vina particularia absumere soleat, & laute vivere, in Refectorio vero communi avare familiam tractet; ita ut vix ad strictam necessitatem fratres victum habeant; si Religiosus surripit e penu pernas, sallamenta, caseum, ova &c. pariter a Cella vinaria surripiat vinum in ea quantitate, quæ sibi potest per multos dies sufficere, non auderem istum pœna ordinaria *furti* percutere, sed tantum extraordinaria, & quidem valde levi, & forte nulla. Ducor, quia excusatur a pœna pro *furto* imposita, si ille, cui aliquid furatur, est debitor furis, nec alio modo potest rem debitam consequi, & hæc est communis opinio Doctorum *Clar. §. Furtum. V. Excusatur, num. 20. & ibi Didac. lib. p. Resol. cap. 2. p. num. 15. V. Quarto in eodem. Capoll. Cons. 26. Alex. Cons. 135. lib. 1.* apud *Giachar. ad Clar. loc. cit.* & fortius si tolleret eam rem in specie, quæ sibi debebetur. Superior autem tenetur Subditos suos æqualiter tractare; & ipse uti in communitate debet eodem pane, vino, & obsoniis, quibus omnes ejus subditi utuntur, ut sonat *Decretum Clementis Octavi de Reformatione Regularium*; debitor proinde est Superior illorum Cibariorum, quæ Subditus surripit, quæ alio modo obtinere nequit, nisi furtive: sequitur igitur, quod pœna *furti* non tenetur. Siquidem in exposito casu minime censet Auctor licere Religioso Subdito esculenta, vel poculenta Monasterii surripere, sed tantum in illis circumstantiis Subditum furantem, non pœna ordinaria furti, sed tantum extraordinaria, & quidem levi, vel forte nulla, esse puniendum. Equidem, si talem Religiosum fatetur esse puniendum, non agnoscit insontem.

71 Pariter propter necessitatem excusatur quis a pœna *furti*; & sicut in extrema necessitate licitum est furari absque eo, quod ulla pœna incurratur. *Marian. Socin. in cap. Si quis propter. num. 13. de Furt. Cagno in l. Quæ propter, num. 3. ff. de Reg. jur. Benincas. de Paupert. fol. 105 num. 22.* apud *Clar. loc. cit. num. 24.* ita si necessitas sit aliqualis, licet non extrema, aliqualem pœnæ temperationem meretur. Suppono autem in casu, quod Superior avare tractet Communitatem, ita ut, quamvis Religiosi non sint in extrema necessitate victus; sunt tamen in aliquali necessitate, dum consequi non possunt victum

illum

illum convenientem, qui solet in Religione tribui; & quem in Novitiatu sunt experti.

72 Nec dicendum, quod cum possit ad Provincialem habere recursum, ipse non evadit reatum, sicut *furti* teneretur furans debitori suo, a quo posset, implorato officio Judicis, debitum obtinere. Nam, si Superior localis est factionarius Prælati Provincialis, contra illum non acceptantur querelæ; proinde tali casu nil suffragaret recursus ad Provincialem. Quod, si Provincialis vir integer est, & Subditus ab eo intentum obtinere potest, non licet huic tali modo furari. In facti autem contingentia, desidero rectum, zelantem, & charitativum Judicem, qui spoliatus omni propensione erga actorem, aut Reum, investiget, an mala ministratio Superioris, an vero gulositas Subditi causam dederint delicto; & secundum circumstantias facti pœnas temperare velit.

73 Septima dubitatio, Quomodo procedere debeat Judex noster in casu furti?

74 Respondeo, quod habita a Superiore notitia *furti* per accusationem, querelam, aut alio modo, debet prius facere constare de corpore delicti. Hic vero distinguendum; aut *furtum* reliquit vestigium post se, quia facta fuit fractura, &c. aut non. Si primum, examinatis Testibus, qui deponant rem furatam vidisse ante paucos dies in tali loco, prout supra *num.* 11. dictum fuit, debet accedere ad visitandam fracturam, & facere constare de corpore delicti per *Visum, & repertum*, prout docuimus *Par.* 2. *Sect.* 3. *num.* 1. Si vero nullum remanet vestigium, corpus delicti remanet probatum per dicta Testium, qui deponant, quod tali loco existentem viderint rem furatam, quam modo viderunt ibi non esse, prout diximus *Formularii Sect.* 3. *nu. XI.* Pronunciare tum debet Judex constare de delicto *furti*. Postmodum debet inquirere de delinquente. Hic denuo distinguendum; aut per dicta Testium habetur aliquod indicium contra Fratrem particularem; aut non: si non, & *furtum* est magni valoris, & plurimum expedit illud recuperare, potest Judex præmittere monitoria pro eo detegendo; & si nihil per monitoria proficit, potest procedere ad Excommunicationem solemniter fulminatam; quorum omnium formam dedimus *Par.* 2. *Sect. final. a num.* CX. *& seqq.* Si vero habetur aliquod indicium contra Fratrem particularem, debet fieri perquisitio *furti* in ejus Cella, aut loco existenti sub ejus cura, ut coquina, officina sutoria, tonstrina &c. Si invenitur res furata apud eum, & ipse non probet, unde habuerit, ipse censetur fur, ut supra dictum est. Si cum re furata inveniantur alia *furta*, super eorum valore habendum est judicium Periti æstimatoris, & procedendum, sicut docuimus loco supracitato *num. undecimo Sect. tert.* Et advertat Super. Provincialis, quod habita querela, aut accusatione de *furto* alicujus rei, non debet processum instituere, nisi valor rei furatæ superet duos aureos, prout ibidem diximus; aliquando vero potest quia diffamatus de pluribus *furtis* minutis accusari de *furto* itidem minuto, & facta perquisitione, omnia, seu aliqua *furta* reperiri, quæ simul juncta sufficiant ad talem summam constituendam; tali casu poterit fieri processus, præmissa æstimatione *furtorum*, ut dictum est. Si tandem apud diffamatum non invenitur *furtum*, & indicia talia sunt, quod possit ille constitui in examine rigoroso, procedat Judex ad examen, & torturam juxta formam traditam dicta Parte secunda.

75 Octava dubitatio est, quomodo Judex noster regulare debeat arbitrium suum in casu furti notabilis, iterati, sacri, in domibus sæcularium &c. juxta dispositionem Textus?

76 Respondeo, quod observare debet Jureconsultos criminalistas, qui de pœnis contra fures laicos exercendis scribunt; & eas pro modulo applicare furibus Religiosis; cum enim deficiant Statuta municipalia, recurrendum est ad jus commune: & deficiente Jure Canonico, utendum est Civili, quod tamen Canonico non adversetur. Attento maxime, quod in Textu *Tit. Applicatio.* §. 59. circa qualitatem pœnarum infligendarum fit potestas Judicibus nostris utendi *probatis legibus, ac consuetudinibus prout ratio suaserit.*

§. VII. Dilapidatio.

SUMMARIUM.

1 *Dilapidatio in se, quid sit.*
Ejus etymologia.
2 *Opinio Panormitani rejicitur.*
Dictio quasi quid importet.
3 *Dilapidatio importat consumptionem vitiosam rei propriæ, aut alienæ, stabilis, aut mobilis.*
Prodigus quis dicatur.
Prodigo interdicitur suorum bonorum administratio.
4 *Dilapidatio alienorum bonorum est fraus.*
5 *Peculatus quid sit, & cujus respectu committi possit.*
6 *Consumptio bonorum Ecclesiæ assimilatur peculatui.*
Illa variat nomen respectu personarum, quæ illam committunt.
Fraus semper importat damnum.
7 *Substantia Ecclesiastica quæ censeatur.*
Administratio substantiæ Ecclesiasticæ est duplex.
8 *Dilapidationis diffinitio.*
9 *De qua culpa teneatur administrator bonorum Ecclesiasticorum.*

1 POst furtum examinanda venit *Dilapidatio*, quæ, si fiat de substantia communi Reipublicæ Religiosæ, species furti est, sed furto simplici gravior; unde jure merito inter crimina contra paupertatem recensetur. *Dilapidatio* autem ut sic importat (ut *Alberico Diction. V. dilapidant.* placet) *prodigam substantiæ suæ propriæ, sive alienæ consumptionem*, ut deducitur *l. p. de legit. tuto. l. S pro ea. C. Manda. l. Veram*, §. *penult. ff. de Minor.* ejusque etymologia, si *Hotoman.* apud *Spiegel.* & *Calvin. lexic. V. Dilapidare* credimus, deducitur a *lapide*, in quo præcones, qui auctione, (*hoc est ad hastam*) vendebant, stabant clamantes! Et quia communiter bona Reorum, quæ confiscantur, ad hastam venduntur, festivo dixit *Abb. in cap. Ex litteris. de Pignor.* prout eum refert *Alberic. Dictio. V. Dilapidare nullus*, quod nullus magis dicitur *dilapidare* bona sua, quam ille, qui committit delictum, propter quod bona confiscantur; talia enim vere *dilapidantur.*

2 Vult autem idem *Panormit. in cap. licet. Hell. num.* 9. *V. Nota ibi. de Simon.* quod *dilapidatio* proprie sit rerum immobilium, consumptio autem mobilium dicatur *quasi dilapidatio*. Sed tanti Doctoris pace talis distinctio nullum habet fundamentum, nec invenio Doctorem, qui ejus circa hoc opinionem sequatur; nec textus capituli, ex quo illam deducit, talem distinctionem infert. Dum enim ait *text. in cap. licet. Heli. V. Nos eum de Simon. Nos eum* (Abbatem) *quasi dilapidatione suspectum ab administratione Abbatiæ duximus suspendendum*, infert, quod quia ille erat suspectus de *dilapidatione*, suspensus a *Papa* fuit ab administratione; siquidem dictio *quasi* non importat de necessitate similitudinem,

nem, sed importat etiam veritatem, ut *Abbas* ipse fatetur *in cap. Parochianos nu.2. ubi Gloss.in V. Quasi debita de Decim. & in cap. Prout num.* 16. *de Dol. & contum.*; In hoc autem loco si debuisset importare similitudinem, oportuisset, quod talis dictio afficeret ly *dilapidationem*, dicendo: *Nos eum de quasi dilapidatione suspectum &c.* dum autem aliter dicit, ly *quasi* refertur ad *suspectum*, & facit sensum, quod *Papa* amoverat ab administratione Abbatem, *quasi suspectum* de dilapidatione; ubi talis dictio non potest importare similitudinem, & consequenter improprietatem; ex quo enim *Papa* intulit suspensionem ab administratione, quæ, ut dicemus infra, infertur realiter, & vere suspectis de *dilapidatione*, infert, quod dictio illa importat ibi veritatem, & non similitudinem; aliter *Papa* contra justitiam intulisset improprie suspecto suspensionem, debitam proprie suspecto de *dilapidatione*.

3 Stat ergo, quod *dilapidatio* est vitiosa consumptio substantiæ sive propriæ, sive alienæ, sive substantia sit rei mobilis, sive immobilis. Dum autem consumitur substantia propria; *dilapidatio* sortitur nomen *prodigalitatis*, & prodigus dicitur (prout ex diversis juribus *l. 1. ff. de Cura. furios. & ali. l. Is cui bonis ff. de Verb. obl. l. Is cui bonit. ff. Qui testam. fac. poss.* elicitur) qui neque modum, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilapidando, & dissipando profundit, unde ex lege duodecim tabularum prodigo interdicitur bonorum suorum administratio; & ut scribit *Paulus* I. C. *l. 3. Sentent. Tit. 1. & 4.* hoc interdictum fiebat a *Prætore Urbano* per hæc verba: *Quando tua bona paterna, avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re, commercioque interdico.*

4 Si autem dilapidantur alterius bona curæ suæ commissa, ut accidit in *Tutore*, *Curatore*, *Procuratore* &c. & *dilapidatio* fiat cum dolo, vocatur *fraus*; unde in jure *fraudulenta Tutoris conversatio* dicitur, *l. Si creditores. §. sed suspectus. ff. de Reb. auctor. Judic.* quæ potest esse, quando Tutor substantiam pupilli sibi dolo usurpat; aut illam prodigendo consumit. Si autem bona sunt alicujus Communitatis, ut Urbis, aut Collegii, Monasterii &c. in jure quidem Civili vocatur *Peculatus*, in Canonico vero appellatur *Fraus*, sive *Dilapidatio*.

5 Quod autem attinet ad crimen *peculatus*, hoc a *Labeone in l. Sacrilegi. §. 1. ff. Ad leg. Jul. pecul.* diffinitur, quod sit *pecuniæ publicæ, aut sacræ furtum*, & prout scribit *Decian. Tract. crim. lib. 8. cap. 28. nu. 2.* judicium *peculatus* in eos datur, qui fraudem ærario faciunt, & publicam pecuniam intervertunt. Disputant autem Doctores, an crimine *peculatus* teneatur, qui surripit pecuniam publicam alterius Civitatis a Romana, & *Paulus de Castro Consil. 141. n. 4. lib. 1.* ac *Cæpola Consil. 36. nu. 35.* relati a *Deciano loc. cit. nu. 11.* scribunt absolute, quod non, secuti autoritatem *Glossæ*, *in l. 1. in V. Publicas. C. Ad leg. Jul. pecul. & in l. 4. §. final. ff. eo. tit.* Decianus autem distinguit, dicens, aut Civitas, cujus publica pecunia surripitur, agnoscit Superiorem, aut non: si sic, sicut contra eam non committitur crimen Majestatis, ita nec committitur peculatus si non, vice versa. Mihi videtur aliter distinguendum, nempe, quod vel loquimur de *peculatu*, quoad speciem culpæ, & hæc eadem est respectu cujusvis Civitatis, quæ publicum ærrarium possideat, (cum, ut dictum est, *peculatus* non sit aliud, quam publicæ pecuniæ furtum) vel loquimur quoad speciem pœnæ, & hæc convenit tantum Civitati Romanæ, aliisque Superiorem non agnoscentibus; de illa enim, ac similibus loquuntur jura circa pœnam hujus criminis; cæteræ autem Civitates propriis legibus muncipalibus circa eandem regulantur. Plurifariam quidem delinquens circa publicam pecuniam, idem crimen committit, & eadem pœna *peculatus* tenetur; & qui vult omnes casus, quibus taliter delinquitur, ex jure, & Doctoribus congestos, videre, adeat *Decian. ad lib. 8. cap. 28. a num. 12. & 32.* qui more suo eruditissime illos recitat.

6 Quantum vero attinet ad Ecclesiasticos, & maxime Regulares, pro quibus præsertim scribimus, vitiosa consumptio bonorum Ecclesiæ, seu Monasteriorum, aliorumque piorum locorum imitatur quodammodo peculatum laicorum ex eo, quod, quemadmodum isti publicam Civitatis pecuniam intervertunt, sic illi communia Ecclesiæ bona disperdunt. Quoad nomen autem hujus criminis in communi usu loquendi videtur quod juxta qualitatem personarum delinquentium variatur. Si enim communes pecuniæ Ecclesiæ surripiantur ab eo, cujus administrationi, & fidei non sunt commissæ; hoc vocatur *furtum*: si autem intervertantur ab Officiali, qui eas habeat administrare, ut est *Thesaurarius*, *Oeconomus*, *Syndicus*, *Procurator*, *Cellerarius &c.* vocatur *fraus*; si vero dissipentur a Prælato, vocatur *dilapidatio*, argumento ejus, quod dicitur in jure *cap. licet. Heli. §. Cum igitur. V. Nos eum. junct. glos. in V. Dilapidatione. Extra. de Simon. cap. final. de Accus. cap. Venerabili de Offic. & pot. Jud. deleg.* Nos tamen nomen *dilapidationis* assumemus tam in Subdito, quam in Prælato; attento maxime, quod *dilapidatio*, & *fraus* optime possunt converti; siquidem, ut infra dicemus, *dilapidatio* potest esse cum dolo, & sine dolo, nunquam tamen sine damno, quod etiam convenit *fraudi*, quæ, ut optime advertit ex jure *Alberic. Dictio. V. Fraus quandoque. arg. l. Jurisgentium. §. Dolo ff. de Pact. cap. Cæterum de Rescr.* contradistinguitur a dolo, cum quo tamen dari potest; importat autem semper damnum, ut deducitur *arg. l. Incertos. ff. Ex qui. cau. majo. l. Sed etsi per Prætor. §. 2. ff. eo. l. Qui accusare. ff. de Accusa. l. §. Si quis. Si quid in fraud. l. 2. C. de Sponsal.*

7 *Dilapidatio* igitur delictum est, quod convenit omnibus, qui Ecclesiasticam communem substantiam, sive sit in pecunia, sive in rebus mobilibus, sive in bonis immobilibus, administrant. Nomine autem Ecclesiasticæ substantiæ venit non solum ea, quæ cedit in immediatum cultum Dei, aut in sustentationem Ecclesiasticarum personarum; (ut pote ex qua parantur luminaria ac ornamenta, & paramenta Ecclesiæ, & Ministrorum; seu reparatur fabrica Templi, ac Capellarum, seu dantur Canonicis distributiones, & Sacerdotibus Missarum stipendia) sed omnis illa, quæ ad usum pium est destinata; ut sunt Collegia Viduarum, Virginum, Orphanorum, Xenodochia infirmorum, invalidorum, expositorum, & centum alia; ut docent communiter scribentes ad ornatum Extravagantis *Ambitiosæ de Rebus Eccl. non alien. inter commun.* Et quia administratio bonorum Ecclesiæ duplex est, nempe auctoritativa, quæ residet in Prælato, & ministerialis, quæ reperitur in Officiali deputato; hinc est, quod *dilapidationis* crimen tum in Prælato, tum in Subdito Officiali reperiri potest.

8 Commode autem deffiniri potest *dilapidatio*, quod sit *Communium Ecclesiæ bonorum vitiosa consumptio*. Dicimus autem *vitiosa consumptio*, ut comprehendamus omnem modum *dilapidationis*. Siquidem hæc duplex est, puta, *ex culpa*, & *ex dolo*, potest enim tum Prælatus, tum Officialis *dilapidare* bona Ecclesiæ *ex culpa* negligentiæ, aut imprudentiæ, non custodiendo vigilanter, & non expendendo prudenden-

denter &c. & *ex dolo* ſibi ea appropriando; aut ſurari ſcienter permittendo; aut in res peccaminoſas impendendo &c. Dum igitur dicimus *vitioſa conſumptio*, comprehendimus utrumque vitium nempe *culpæ*, *& doli*. Dicimus pariter *bonarum Eccleſiæ communium*, ad differentiam *bonorum Eccleſiæ particularium*, prout ſunt fructus beneficiorum, qui, licet Eccleſiæ ſint, non tamen communia ſunt, ex quo facta ſunt propria Beneficiati.

9 Intrat hic quæſtio, de quanam culpa teneatur is, qui ex culpa tantum, Eccleſiæ bona dilapidat; & quæſtio tam movetur de Subdito, quam de Prælato. Ad hoc puto diſtinguendum: Vel enim Prælatus, aut Subditus Prælaturam, ſive Officium reſpective ad proprium commodum procurarunt, & ſunt adepti; aut in eorum electione, ſeu deputatione mere paſſive ſe habuerunt, & munus acceptarunt ad miniſtrandum ſimpliciter ad commodum publicum. Si primum, tenentur de culpa lata, & levi, & ratio eſt, quia eorum munus eſt ad commodum tum Reipublicæ Religioſæ, tum ipſorum, ut poſt quandam magnam *Gloſſ. in cap. unic. in V. de leviſſim. Extr. de Commod.* dicunt Doctores *Leſſ. lib. 2. de Juſt. cap. 41. Dub. 9. ℣. Decim. Peyrin. de Præl. Quæſt. 1, cap. 5. § 1. n. 47. & ibi Petr. Navar. Nald. Ilamas. & Sylveſt.* Si autem in utilitatem ſolam Religionis, munus adminiſtrandum acceperunt, non tenentur, niſi de culpa lata. Sed, ſi loquamur de Prælaturis, profecto corruptis his temporibus, pauci ſunt, qui reluctantes promoveantur, & qui in dignitate poſiti, commune Eccleſiæ bonum pro ſcopo habeant; ſed plerique quaquaverſum (& faxit Deus quod non etiam ſimoniace) Prælaturas invadunt, in qua poſiti *quærunt, quæ ſua ſunt, non quæ Jeſu Chriſti*. Hi ergo, ſi bona Eccleſiæ culpabiliter, etiam de levi dilapidant, ſunt puniendi: & attenta pene communi corruptela, dico, præſumi poſſe omnem, & quemlibet Prælatum ſtudioſe ſibi Prælaturam procuraſſe; proinde in facti contingentia, quo quis ob culpam de levi, de dilapidatione eſſet puniendus, ipſi incumberet onus probandi, ſe ſuæ electioni minime cooperaſſe, ſufficienter probando, ſe illi reluctaſſe. Et quod de Prælatis dicitur, pariſormiter dici debet de Officialibus, nempe Syndico, Procuratore, Cellerario, Œconomo &c. ob rationem ſupra datam.

Probatio.

SUMMARIUM.

10 QUantum ad probationem criminis *peculatus*, cum hoc ſit species furti, quod, ut diximus paragrapho ſuperiori, difficilis probationis eſt, dicendum, quod etiam delictum hoc difficulter ſit probabile; unde ſequitur, quod præſumptionibus probetur. Solemnis concluſio eſt, & in jure fundata, *arg. l. 2. C. de Offic. civil. Jud. l. Cum precibus. C. de Probat. l. final. C. de Fideicom. liber. l. 1. C. de ſuſcept. lib. 10. Maſcard. de Probat. Concl. 1132. init.* quod pro Officialibus publicis ſemper ſit præſumendum; ita ut, ſi contra eos criminis ſuſpicio oritur, in illa probanda, claræ, veræ, manifeſtæ, & legitimæ probationes requirantur, *l. Judices. C. de Dignit. lib. 10. Authent. Novo jure C. de Pœn. Jud. qui mal. judica*, ac Teſtes omni exceptione majores *Gloſſ. in cap. At ſi Clerici. in V. legitima probatione de Judic.* nec ſufficit probatio privilegiata, ut eſt ea, quæ fit per juramentum. *Gloſſ. in cap. Pia. in V. Apertiſſimis docum. de Except. in 6. & in l. Cum indebito. in V. legitimis. ff. de Probat.* Tamen, ſi quis debitum ordinem a legibus præſcriptum, in ſuo munere non ſervat, & malum nomen ex hoc ſortitur, non poteſt pro eo præſumi, unde *arg. l. Si per impreſſionem. C. Quod met. cau.* optime ſcripſit *Lucas de Penna in l. Si coloni C. de Agric. & cenſ. lib. 11.* de malo Judice male eſſe præſumendum. Sequitur igitur ex his, quod in hoc crimine *peculatus* difficulter probabili, facile admitti debent præſumptiones, ſi Officialis mala fama laboret *arg. l. Si cui §. Iiſdem. ff. de Accuſ. l. 3. §. Sin autem. ff. de Suſpect. tuto.* Diſtinguendum tamen eſt, nempe, quod ſi agatur ad condemnationem pro crimine, concludentes, & plenæ debeant eſſe probationes: ſin autem ad eum conſtituendum, & torquendum, probationes præſumptivæ debeant admitti.

11 Præſumptiones autem, ſeu potius indicia eſſe poſſunt vox communis, ſeu mala fama, quod Officialis aut ex imprudentia, incuria, ignorantia &c. bona publica diſperdat, inter quæ cenſenda ſunt *jura*, & actiones, quæ publico conveniunt: aut ex malitia uſurpet, & male vertat publicam, ſeu fiſcalem pecuniam. Mala fama fundamentum habere poteſt, ſi Officialis, otio, & ventri deditus, incurius vivat; recreationibus tantum, ac luxui vacet, & ea, quæ Officii ſui ſunt, perfunctorie agat, aut per miniſtros ſui ſimiles ea tractet. Fraus in eo, aut ſaltem fraudis ſuſpicio, & quod pecuniam publicam corradat, oritur, ſi quando adeptus eſt Officium, tenuis erat rei familiaris; & de repente, aut ſaltem poſt parvum tempus apparuit dives, nec ſalarium Officii tantum eſt, ut ex eo potuerit tam cito diteſcere; & hoc maxime, ſi nullum aliud habet negotium præter Officium; nec aliquid acquiſivit ex donatione, hæreditate, ſucceſſione fidei commiſſaria, aut alio modo. Hoc autem indicium eſt ita vehemens, ut *Accurſ. in l. Defenſionis in Gloſſ. ult. in fin. C. de Jur. fiſcal. lib. 10.* & *Bald. in l. Etiamſi. C. de Dona. int. vir. & in l. 1. num. 7. ℣. Item ut Official. C. de Hæred. & actio.* quibus videtur conſentire *Paris de Puteo Tract. de Syndic. in V. Officialis cap. 1. nu. 10.* firmaverint concluſionem, quod in dubio præſumitur, quod Officialis fiſci, (& eadem ratio eſt de quocunque alio publico Adminiſtratore) quidquid habet, acquiſierit ex bonis fiſci. Et quamvis non deſint Doctores oppoſitum ſentientes, quia in dubio

nunquam præsumendum sit delictum *arg. l. Merito. ff. Pro Socio*, tamen dissentientes optime concordat *Mascard. de Prob. Concl.* 1134. *num.* 4. *& seqq.* dicens, procedere conclusionem negativam, quando Officialis est diligens, industrius, & dives ex patrimonio, & maxime, si Officium est parvæ administrationis; addo ego, si communiter reputatur homo integer, & justus; tunc enim præsumitur, quod ex industria sua ditatus sit: Sed si in statu paupertatis adeptus est Officium magnum, & diuturno tempore ipsum administravit, & concurrant aliæ circumstantiæ supradictæ, firma debet manere conclusio affirmativa.

12 Augentur autem indicia contra Officialem, si ipse emit Officium; præsumitur enim tunc omnia mala agere, ut gravet Rempublicam, & ut sibi prosit, ut habet *Novell. Ut Judic. sin. quo suffrag. §. Cogitandum. Coll.* 2. *Angel. in l. final. C. de Ambi.* Optime proinde dicebat *Bart. in l. Procuratores. C. de Murileg. lib.* 11. apud *Mascard. Conclus.* 1132. *nu.* 42., quod qui dat pecuniam propter Officium, præsumitur habere animum indebite lucrandi, & malefaciendi: & datur materia, obtinentibus Officia per pecuniam, furandi impune. Probatur autem concludenter crimen *peculatus* in Officiali, quando consocii, sive ejus Ministri in Officio deponerent contra eum, testificando de casibus particularibus, in quibus ille pecuniam surripuit publicam, ut argumento *l. Non omnes. §. A Barberis. ff de Re milit.* tradunt Doctores, *Cepoll. Consil* 39. *nu.* 38. *& seqq. Mascard. Concl.* 1134. *nu.* 7. *Decian. Tract. crim. lib.* 8. *cap.* 29. *nu.* 6. Pariter, si in libro rationali Officii appareret, ipsum in opere publico construendo tantam pecuniam implicasse, & probaretur ex depositione artificum, & libris Mercatorum, qui materiam ad opus vendiderunt, minorem quantitatem fuisse expensam. Itidem, si in tabulis publicis minorem pecuniæ quantitatem, quam qua venierit, aut locata fuerit res aliqua publica, scripserit, juxta textum *l. Hac lege. ff. Ad leg. Jul. pecula.* Insuper, si probaretur illum repulisse Artificem, qui se obtulit opus publicum minori pretio, ac æque bene cum alio facere; & operis curam dedisse alteri, cui majorem pro opere pecuniam dedit: præsumi enim legitime potest, illum habuisse ab hoc Artifice pecuniam, ut sibi opus faciendum daretur; sive pactum esse cum Artifice, ut etiam Officialis ipse ex lucro exorbitanti publicæ pecuniæ aliquid participaret, & aliis similibus argumentis, seu indiciis probari potest aut justa suspicio, aut reale crimen *peculatus*.

13 Quantum vero ad probationem criminis *dilapidationis*, distinguendum est; quia in hoc vel procedendum est civiliter ad probandam suspicionem dilapidationis, ob quam removendus est Officialis, aut Prælatus ab administratione ob solam culpam: vel puniendus est de dolo, & ad hoc proceditur criminaliter. In primo casu, si ex fama communi Monasterii audit Prælatus Provincialis Superiorem localem, aut alium publicum Officialem esse *dilapidatorem*; debet Provincialis, ut habet Glossa *in cap. licet Heli in V. Dilapidatione. de Simon.* prohibere accusato denunciato, aut diffamato omne genus alienationis, dum interea construitur processus ad probandam suspicionem *dilapidationis*; qua probata, debet ei dari in administratione Coadiutor.

14 Hunc modum procedendi carpit *Abbas in cap. licet Heli nu.* 17. *&* 18. *de Simon.* dicens, illam *Glossam* non concordare textui Decretalis; proinde suggerit duos modos procedendi in hoc casu; unum quidem assignatum a Doctoribus, qui dicunt, quod duæ debent fieri inquisitiones; in prima, quæ fieri debet summarie, tantum discutitur, an sit suspectus de *dilapidatione*; quo cognito, suspenditur Reus ab administratione, & ex post fit inquisitio super veritate delicti, de quo si plene constet, removeatur totaliter ab administratione. Alius modus assignatus ab *Archidiacono in cap. Vulteranæ.* 12. *quæst*, 2. apud *Abb. loc. cit.* est, quod, cum initiatur inquisitio super *dilapidatione*, interdicitur inquisito omnis potestas alienandi; & postmodum proceditur super inquisitione, & si de ea constiterit, deputabitur Coadiutor; & post fiet inquisitio super veritate, qua constita, removebitur in totum ab administratione. Dicit tamen Abbas, quod omnes prædicti modi assignati a *Glossa*, *Doctoribus*, *& Archidiacono*, non plene concordant dispositionibus variorum Canonum, a quibus non habetur certa regula procedendi in crimine *dilapidationis*; & ideo commissum esse Judicis arbitrio, secundum quem modum procedere debeat.

15 In hac opinionum varietate censerem, ut supra dixi, esse distinguendum, nempe, aut accusatio, vel inquisitio civilis est, aut criminalis. Si civilis, præcedente fama, aut testimonio, summarie recepto, & absque scriptura, ut notat *Rodericus* noster *Tom.* 2. *Quæst.* 35. *art.* 1. a viris integris, & fide dignis, non malevolis &c. quod Superior, aut alius Officialis non recte disponat de bonis Ecclesiæ, aut Monasterii, debet Judex illi interdicere, ne aliquid de ipsis alienare possit, donec de Causa plene cognoscatur. Post institui debet formiter, & scripto procedendo per juris Regulas, inquisitio, ad probandam suspicionem *dilapidationis*; & si probata remanet suspicio, (quia re vera debitis gravata reperitur Ecclesia, aut Conventus, quamvis non appareat, an culpa tantum, an dolo Officialis, debita sint contracta) suspendi debet Reus ab administratione. Et quidem hic modus procedendi servatus est ab *Innocentio Tertio* contra *Abbatem Pomposianum*, contra quem procedendo civiliter, ut habetur in *cap. Per tuas.* 31. *§. Tales. Extra de Simon.* ipsum ab administratione Abbatiæ suspendit, quia contra eum probata remansit suspicio dilapidationis ex hoc, quod Abbas ipse confessus fuerat, quod *non modicam summam pecuniæ relictam a Prædecessore suo, expenderat; & in alia summa majori Monasterium obligarat*, *text. in cap. licet Heli. §. Cum igitur. V. Quia vero. de Simon.* Verum est, quod ex tali capitulo non apparet Abbati, ad solam accusationem Monachorum, fuisse interdictam alienationem bonorum Abbatiæ, hoc tamen debere fieri, apparet ex antiquis Canonibus, & textu alterius Decretalis. *cap. qui ea. junct. Gloss. in V. Donec caus.* 3. *q.* 2. *text. in cap. Venerabili. de Off. & pot. Jud. deleg.* Comperto autem, quod dilapidatio secuta est absque dolo, puta, ob incuriam, imprudentiam, aut inhabilitatem Officialis, aut Prælati, ipsi dandus est Coadiutor, sine quo nihil agere possit, ut habet textus proximæ citatæ Decretalis. Si autem procedatur criminaliter, aliæ pœnæ, de quibus infra, infligendæ sunt, & probandus est concludenter dolus; Et advertendum, quod, si procedatur criminaliter per accusationem, non est necesse constituere duplicem processum, in quorum primo probetur suspicio, & in secundo inquiratur super veritate; sed data, & recepta a Judice accusatione cum debita Accusatoris inscriptione, debet accusato inhiberi alienatio, & institui processus super veritate, ut *arg. cap. Veritatis. de Dol. & contum. cap. Veniens de Accus.* docet *Abbas in cap. Venerabili. nu.* 8. *V. Et per hoc de Off. & pot. Jud. deleg.* Et ad accusandum de hoc crimine quilibet admitti debet, ut docet ibidem paulo infra idem *Panormitanus*.

16 Difficultas autem est, quomodo probanda sit

suspi-

suspicio ad effectum, quod quis a sua administratione suspendatur. Et dico, quod sicut per solam famam non probatur quis esse dilapidator proprii patrimonii, ut multis probat *Mascardus de Probat. Conclus. 515. nu. 3.* sic nec per Testes de sola fama probatur suspicio *dilapidationis* publicæ substantiæ, sed debent rationem convenientem reddere de suspicione, de qua deponunt, & quare Reus sit de *dilapidatione* suspectus. Causæ autem non requiruntur demonstrativæ commissæ *dilapidationis*, quia talibus magis probatur crimen, quam suspicio criminis, sed sufficiunt indicia. Inter indicia autem juxta *Glossam in cap. final. 3. q. 2. arg. l. Suspicium. ff. de Susp. tutor.* sunt mores, sive conditiones personæ; puta, si est homo negligens, incurius, impendens, non attendens ad ea, quæ sui muneris sunt. Item si cum luxu vivat in cibo, vestibus, famulatu, ludo, scortis &c. nec ex patrimonio, labore, aut industria sua habeat, unde taliter possit vivere. Pariter, si nimis largus sit in alendis hospitibus; in donando; in ædificiis magis voluptuariis, quam necessariis; ad quæ non sufficere credantur communes ordinarii redditus. Similiter, si Ecclesia, seu Conventus, cujus indigentiis Prædecessor convenientem pecuniæ provisionem reliquerat, ipsa consumpta, novis debitis oneretur, (qui est casus in terminis *Pomposiani Abbatis*, de quo supra): Si Subditis consuetus victus minuatur, quamvis non minutæ sint consuetæ obventiones: Si ipsorum necessitatibus, etiam post multas instantias, non provideatur, maxime si sub alio Prælato, aut Officiali, etiam temporibus non ita abundantibus, provisum fuit &c. Hæc, & similia sunt indicia, quæ probata per Testes, sufficere debent ad suspendendum ab administratione.

17 Advertendum autem, quod, si procedatur civiliter, dispar est ratio in Superiore, seu Officiali Clerico sæculari, & in Prælato, aut Officiali Regulari. Nam illis, quando suspecti sunt de dilapidatione, dandus est Coadiutor, ut diximus supra *nu. 15.* & ordinatur in Decretali *text. in cap. Venerabili junct. Gloss. in V. Coadiutorem. de Offic. & pot. Jud. deleg.* Regulares autem debent ab Officio removeri, quia, ut habent multi Canones *text. in cap. Qualiter, & quando §. Hunc quoque. in fin. ubi gloss. in in V. Facilius de Accus. & in cap. Per tuas. §. Tales junct. gloss. in V. levioribus. 31. de Simon. Gloss. in cap. Quia ea. in V. Donec causa. 3. q. 2.* levioribus de causis, & facilius a suis administrationibus removentur. Si autem procedatur criminaliter, debet concludenter probari dilapidatio, & in illis nullum debet esset discrimen inter Reum sæcularem, ac Regularem, ut *Par. P. Tit. Patronus. nu. 43.* probavimus, demonstrando, quod causæ criminales si tractantur civiliter, juris ordo cum Regularibus *non usquequaque servandus est*, sed si tractentur criminaliter, aliter est dicendum.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

18 *Suspectum de peculatu removendum ordinant utraque jura.*
Corpora publica fruuntur privilegio Minorum.
19 *Pœnæ peculatus de jure communi qua.*
Spectanda circa eas constitutiones municipales,
20 *Pœnæ dilapidationis respectu laicorum.*
Isti tenentur de culpa etiam levissima.
21 *Laici dilapidantes ex dolo, tenentur pœna peculatus.*
22 *Pœnæ dilapidationis respectu Prælati sæcularis.*
23 *Quo ad pœnas Regularium, spectandæ illorum leges. De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.*
24 *Statutum Ordinis Minorum de Observantia.*
25 *Prima dubitatio.*
26 *Pœna hujus Statuti competunt tantum in dilapidatione dolosa.*
27 *Extra necessaria victus, Superior localis, absque licentia, nequit de eleemosynis expendere ultra decem scuta.*
Lex extenditur ex identitate rationis.
In Statutis, in casu omisso, lex extenditur ex majoritate rationis
Prælatus in gravibus negotiis exquirere debet consensum Capituli.
28 *Consideratio ponderanda a Superioribus localibus.*
29 *Pœna debita Superioribus male expendentibus eleemosynas.*
30 *Secunda dubitatio.*
31 *In Statuto non comprehenduntur nisi Superiores locales.*
32 *Subditi comprehenduntur in citato Statuto.*
Subditi Officiales sub qua culpa tenentur ad administrationem bonorum Conventus.
Subditus tenetur de culpa etiam levissima, si dissipat res suo usui concessas.
33 *Pœna debita Subdito Officiali, aut non; si dissipat bona Conventus.*
34 *Tertia dubitatio.*
35 *Personæ, quibus fieri donationes de rebus Conventus prohibetur, sunt omnes intra, & extra Ordinem.*
Dictio alius *quid importet, & varia ejus significata.*
36 *Quarta dubitatio.*
37 *Opinio Sanctori circa quantitatem donationis, quam possunt largiri Prælati locales.*
38 *Explicatur quid, & ex qua causa possit Superior localis facere donationes.*
39 *Ex magna causa potest etiam ultra decem Scuta donare.*
40 *Circa donationes faciendas, iisdem legibus ligatur Prælatus, & Subditus.*
41 *Quinta dubitatio.*
42 *Clausula* quovis modo *posita in Statuto, quod verbum afficiat.*
43 *Quomodo judicialiter, donationem ultra fas fuisse factam, probetur.*
44 *Redditio computorum in Ordine Minorum de Observantia, aut perfunctorie, aut nulliter fit.*
45 *Sexta dubitatio.*
46 *Fraus Superioris, ita fit in multis parvis donationibus repetitis, sicut in una magna.*
47 *Septima dubitatio.*
48 *Excommunicatio lata in Statuto non incurritur, nisi post sententiam Judicis.*
49 *Octava dubitatio.*
50 *Diversitas pœnarum lata in Statuto, quomodo regulanda.*

18 Officialem de crimine *peculatus* suspectum, esse ab administratione removendum, constat non solum argumento ejus, quod in jure Canonico disponitur, juxta quod, ut supra dictum est, suspectus de dilapidatione bonorum Ecclesiasticorum removendus est ab administratione: sed etiam argumento juris Civilis. Siquidem de hoc jure *l. Tutor. §. Nunc videamus. & §. Is tutor. ff. de Susp. tutor. l. Impuberibus. ff. eo. l. Eum. C. eo. tit.* suspecti Tutores removentur ab administratione bonorum pupilli; corpora autem publica, ut *Civitas, Universitas, Collegium* &c. comparantur Minoribus; unde etiam Ecclesia, quæ corpus publicum est, ut dicunt Canones *text. in c. 1. & in c. Auditis. §. Jure, minoris. de In integr. restit.* fungitur jure Mi-

 no-

noris. Proinde Prælati Ecclesiarum comparantur Tutoribus, ac Curatoribus, *Authen. de Eccl. titul.* §. *final. Coll.* 9. *Gloss. magna in cap.* 3. *in V. Jure minoris. de In integr. restit.* & ex eadem ratione omnes publici Officiales administrantes publica bona, eodem titulo possunt censeri; Sequitur ergo, quod sicut suspectus Tutor ab administratione removetur, ab eadem removeri debeat Officialis publicus, si de eo probata remaneat suspicio, quod male vertat publica bona.

19 Pœnæ autem *peculatus*, juxta commune antiquum jus, variæ sunt, nam hujus criminis Reos pœna deportationis puniri, & amissione omnium bonorum, sancit una lex *l.* 3. *ff. Ad leg. Jul. peculat.* alia vero *l. Sacrilegii.* §. *Si quis ex metall. in fin. ff. ad leg. Jul. pecul.* statuit, Reum *peculatus* teneri pœna quadrupli tantum, & hæc de jure *Digestorum*. At juxta jus *Codicis l. Unic. C. de crim. pecul.* Judices, qui in hoc crimen incidunt, & privati, qui ipsis cooperantur in subtractione publicæ pecuniæ, pœna capitali feriuntur. Hodie tamen juxta municipalia jura crimen hoc vindicatur. In *Ducatu Mediolanensi* pœna quadrupli statuta est, ut habetur in *Novis Constitutionibus Tit. De jur. & Privil. fisc.* §. *Nemini liceat. fol. m.* 116. quam etiam pœnam deberi, scripserat *Paulus Jureconsultus lib.* 5. *sent. cap.* 27. §. *unic.* In Gallia ut testatur *Gothofredus Ad leg.* 3. *lit. R. ff. Ad l. Jul.* peculatus crimen confiscatione corporum, & bonorum punitur; ac aliis locis aliæ pœnæ sunt statutæ; quas servare oportet, juxta locorum delicti diversitatem.

20 *Dilapidationis* autem crimen, pro varietate personarum, diversas pœnas sortitur. Vel enim loquimur de laico; vel de Clerico sæculari; vel de Regulari. Quoad laicum, qui administrationem communis pecuniæ, ac bonorum alicujus *Collegii*, *Societatis*, *Hospitalis*, aut alterius loci pii, nanciscitur; si bona sibi commissa dilapidat ob negligentiam, incuriam &c. tenetur ad damni refarcitionem, si deliquit ex lata culpa; hæc enim dolo æquiparatur, civiliter procedendo; proinde, si dilapidans ex dolo, ex justitia tenetur ad compensationem damni, ad idem tenebitur, delinquendo ex culpa lata. Quia tamen, ut in pluribus, hujusmodi Officiales, ut Agentes, Factores, Procuratores &c. hujusmodi laicorum, sunt salariati, & eorum officium est, ad commodum potius ipsorum, quam loci pii, cujus substantiam administrant, & ad procuranda talia officia, omnem movent lapidem, ideo dico, quod tenentur ad idem, etiam pro culpa levi, & levissima, ut dicitur in jure *cap. Unic. junct. gloss. magn. in V. de levissima. Extra. de Commod.*

21 Si vero contra tales, tanquam dolo malo delinquentes in dilapidatione, procedatur, dico puniendos esse pœna *peculatus*. Ratio est, quia ex parte delinquentis, eadem est malitia in usurpando, seu dolose tractando aliena bona suæ fidei commissa: & ex parte objecti idem est crimen, utrobique enim surripiuntur bona publica: & quantumvis non videatur tanta injuria illa, quæ est facta peculiari Collegio in *dilapidatione*, quanta ea, quæ fit contra Communæ Civitatis, cum hæc dignior Collegio, & censeatur, & sit; tamen, quia, ut in pluribus talia Collegia sunt deputata ad opera pia, per hæc significantur Collegia illa, ita ut non incongrue dignitati Civitatis queant comparari; unde sequitur, quod, cum idem cum *peculatu*, aut similis crimen committatur, eadem etiam, seu similis pœna debeatur.

22 Si autem loquimur de Prælato sæculari, delinquente in dilapidatione bonorum Ecclesiæ ex culpa, ipsi dandus est Coadiutor, prout diximus supra *num.* 15. cum hoc tamen, quod tam ipsi, quam Coadiutori prohibita remanet omnis alienatio, ut notavit *Abbas in cap. Venerabili. p. num.* 4. & *num.* 11. *de Off. & pot. Jud. deleg.* Si vero constet, quod deliquerit ex dolo, debet deponi, ut constat ex *Synod. Octav. univers. cap.* 15. *relat. in cap. Apostolicos.* 12. *qu.* 2. & *Concil Roman. sub Leo. IV. relat. in cap. Monemus. ca. can.* & *qu. Abb. in d. cap. Venerabili. num.* 8. §. *Sed in contrarium. de Off. delegat.* & notam perpetuam infamiæ subit, ut scribit *Roderic. Tom.* 2. *Quæst.* 35. *Art.* 1. Et quod dicitur de Prælato, accipiendum est etiam de quolibet alio Clerico beneficiato, bona beneficii sui dilapidante, ut docet *Bernard. Diaz. Pract. crim. canon. cap.* 71. Si autem sit Clericus Officialis amovibilis, ut Syndicus, aut Procurator Capituli &c. suspectus de dilapidatione, totaliter amovetur ab Officio: sed probatus Reus dolosus, pœna *peculatus*, arbitrio Judicis est puniendus.

23 Quo vero ad Regulares, censet *Roderic. loc. sup. cit.* quem per omnia sequitur *Pellizzar. Manual. Regular. Tom.* 1. *Tract.* 9. *cap.* 4. *num.* 190. ipsos debere puniri ad instar Clericorum; & hoc quidem verum est, quando desint peculiares super hoc crimine Statutariæ dispositiones; quæ si extent, ad unguem servandæ sunt. Consulat proinde in facti contingentia quilibet Judex sui Ordinis municipales leges. Nobis Minoribus de Observantia sequens Statutum præscriptum est.

24 *Si* (Superior localis) *eleemosynas defraudasse, vel in Prælatorum, aut aliarum personarum dona, quovis modo erogasse, constiterit, ipso facto sit excommunicatus, reservata absolutione Provinciali, nisi in mortis articulo: suffragiorum item jure, ac omnibus Religiosis Officiis perpetuo privetur, & carceribus mancipetur, Superiorum arbitrio, pro fraudis, & dilapidationis qualitate. Statut. Gen. Ord. cap.* 6. §. 4. *num.* 2.

25 Circa quod Statutum prima dubitatio est, An in hoc Statuto comprehendatur non solum *dilapidatio* dolosa, sed etiam illa, quæ est ex sola culpa.

26 Respondeo, solam dolosam comprehendi, & ratio est, quia Statutum utitur verbo *defraudasse*; porro *fraus*, a qua derivat verbum *defraudare*, importat dolum, cum quo copulatur; non autem solam culpam *arg. l. Eum qui. ff. de Inoffic. testam. l. Si culpa. ff. de Rei vindic. l. Ea vero.* §. *final. ff. Pro soc. Goeddæ, ad l.* 181. *num.* 6. *ff de verb. signi.* Quod si dicatur, mancum ex hoc Statutum reddi, cum non provideat indemnitati Conventus complete, sanciendo pœnam pro his, qui Conventum damnificant, dilapidando ex culpa; Respondeo, quod circa hoc, Statuta alibi provident, quod Superiores locorum prohibentur *aliquid novi, quod si uterum decem expensas superet, sine scripta Provincialis facultate, in Conventibus ædificare, aut destruere; & nihil construi, aut destrui permittant, quod peritorum sententia non sit probatum, Stat. Gen. Ord. cap.* 6. §. 6. *n.* 5. & hujus dispositionis rationem assignant *Statuta Vallisoletana* 1593. *Tit. De loc. de nov. neq. recip.* §. *Cum etiam* dicendo, quod inconsulta hujusmodi ædificatio, & destructio *præter damna, quæ exinde necessario proveniunt, multorum etiam animum adeo offendit, ut propterea nobis eleemosynas quandoque subtrahant, aut saltem facere desinant, quas antea, piæ devotionis affectu, facere consueverant.*

27 Ex assignata igitur ratione deducitur, quod excepta consueta provisione rerum necessariarum ad usum vitæ, ac vestitus Fratrum, quæ Superioribus localibus absolute est commissa; aliæ expensæ eleemosynarum fieri nequeunt, (si summam decem scutorum excedant) nisi requisito aut Superiore Pro-

vin-

vinciali, aut *sententia peritorum*, nempe Discretorum Conventus. Ratio est manifesta, nam ideo Statuta prohibent fabricam supra decem scuta, ut præfertur, ad præcavenda damna Conventus, quæ emergunt a male considerata fabrica, & scandalo sæcularium, qui ob id, eleemosynas dare consuetas, subtrahunt. Sed hæc eadem damna eveniunt, si fiant expensæ inconsideratæ, inutiles, aut statui nostro incompetentes; ut v. g. si emerentur paramenta Ecclesiastica pretiosa, statum pauperum Fratrum excedentia: si picturis inutilibus ornare ultra convenientiam Superior faceret Claustra; si in mobilia superflua sumptus fierent &c. Ex his enim damnificatur Conventus, & non raro sæculares de talibus superfluitatibus, quibus læditur paupertas Religiosa, obmurmurant, & eleemosynas subtrahunt; ut circa curiositatem fabricæ, & pretiositatem paramentorum Ecclesiæ, dicitur in *Clement. Exivi §. Proinde cum vir. ℣. Item quod Ecclesias de Verb. signif.* Sequitur igitur, quod pari modo tales expensæ (non exquisito consilio Discretorum ad minus) sint prohibitæ, nam ex identitate rationis extenditur lex, *arg. cap. 2. §. Sicut enim. V. Sicut ergo de Translat. Epi. Gutier. Practic. lib. 3. q. 17. nu. 75. Sard. Cald. Rebell. apud Barbos. Reper. Iur. V. legem licet.* & in Statutis ad casum omissum, etiam odiosum, extensio fit ex majoritate rationis, ut docet *Felin. in cap. Translato. num. 8. V. Et de ista materia col. 74. de Const.* major autem ratio est de expensis inutilibus, quæ fiunt a Superioribus in res mobiles, quam in fabricis, quia illæ frequentius succedunt, quam istæ; unde, licet talem casum expressum Statutum omiserit, eadem tamen dispositio, etiam pro hoc omisso, debet intelligi; attento maxime, quod etiam de jure communi est, quod Prælatus in gravibus negotiis suæ Ecclesiæ exquirat, & habeat consensum sui Capituli *cap. Novit. cap. Quanto de His quæ fi. a Prælat.* in Religione autem pauperrima, ut est nostra Minorum, grave negotium est expensa ultra decem aureos; unde non debet illa fieri, nisi habito consilio ac consensu Discretorum.

28 Hinc apparet, quam turpiter errent illi, qui statim, ac Superioritatem sunt nacti, se dominos, non autem puros administratores eleemosynarum Conventus, reputant: has pro libito in res, ut frequentius accidit, superfluas, & per quas possint sibi comparare nomen maxime apud sæculares, insumunt. Talibus ordinarius mos est, victum, & vestitum Subditis minuere, ut parent peculium, quod profundere possint juxta ventosam suam ideam. Seniorum spernunt consilia: Subditorum querelas de miseria victus aspernantur, nec se reputant Superiores, nisi omnia Conventus negotia de suo cerebro solo pendeant. O quantum tales merentur puniri, si tali pacto bona Conventus inutiliter disperdunt. Dum enim (ut plus parent, quod expendant vane, & inutiliter) consuetum victum Religiosis diminuunt, nec ipsis religiosa commoda provident, fit, ut quemadmodum scribit *Humbert. Specul. Regul. Par. 2. lib. 5. cap. 7. Religiosis detur occasio, ut proprietarii esse velint*, & videndus est super hoc *Peyrin. de Prælat. Quæst. 1. cap. 5. §. 1. n. 58.* qui acriter invehitur in hujusmodi Superiores, avaros in Subditos, prodigos autem in expensis ad vanitatem. Multos tales videmus, nullum tamen, ut deberet fieri, punitum perspicimus.

29 Et quæ pœna ipsis deberetur? Respondeo, quod illa præcise, quod Statutum inurit expendentibus ultra decem scuta in fabrica: nam cum militet in utroque casu eadem ratio prohibitionis; eadem etiam erit contravenientibus ratio delicti, unde etiam eadem debet aptari pœna, & sic officio Reus privari; & utinam hoc curent ad aliorum exemplum Provinciales Prælati.

30 Secunda dubitatio est, An dispositione hujus Statuti veniant tantum Superiores locales, dilapidantes bona Conventus, an etiam Superiores Provinciales, ac Subditi?

31 Respondeo primo, quod hoc Statuto non comprehenduntur nisi Superiores locales, de quibus ipsum aperte loquitur; & dum clara est mens Statuti, non est, unde illud ad non expressa trahatur, stante maxime majori dignitate Provincialis super Superiore locali, ob quam inepte deduceretur argumentum a minori ad majus; quod construendo non tenet. Quia tamen æque faciliter potest Provincialis bona Provinciæ, sicut Superior localis bona Conventus dilapidare, dum Statuta de illo non loquuntur, in facti contingentia recurrendum est ad jus commune, & illas pœnas infligere, quas recensuimus supra *num. 22.* Sed hoc quod scribimus, inutiliter certo certius scribimus; non enim adhibere flagella punitionis Provincialibus in usu est, imo nec contra eos volunt Subditorum querelas excipere Visitatores, qui tamen ad illos syndicandos sunt destinati. Proinde securi de impunitate, sine metu legum, omnia ad libitum versant.

32 Respondeo secundo, quod Subditus tenetur pro modulo bona Conventus conservare; & quidem quo ad conservationem dispar est ratio in Subditis juxta disparitatem suæ conditionis. Si enim Officialis Conventus, cui rerum cura commissa est, ut pote *Sacrista, Procurator, Cellerarius, Sartor, Coquinarius &c.* iste tenetur ad conservationem rerum sibi commissarum ex justitia. Si autem Officialis non est, obligatur tantum ex charitate, & ne peccet contra votum paupertatis, ut ex *Suar. de Relig. Tom. 4. Tract. 1. lib. 2. cap. 26. n. 7.* scribit *Peyrin. de Prælat. Q. 1. cap. 5. nu. 48.* Hoc autem intelligendum est de bonis communibus Conventibus, nullius usui particulari deputatis. Quod, si loquamur de rebus, quas Prælatus concedit alicui Religioso ad usum suum, quilibet Religiosus tenetur ex justitia ad illarum conservationem; unde, si eas dissipet, tenetur de culpa non solum lata, sed etiam levi, & forte etiam levissima, quod tamen negat *Peyrin. de Subd. Quæst. 2. cap. 8. §. 9. Quæst. 6.* Et ratio est, quod (maxime apud Nos, qui rerum simplicem usum facti habemus) Religiosus utitur re sibi concessa, tanquam commodatarius re sibi commodata, in qua nullum habet dominium, sed tantum usum dependenter a voluntate Superioris commodantis; commodatarius vero ex eo, quod contractus commodati est in ipsius favorem tantum, tenetur de culpa etiam levissima, ut cum communi Doctorum scribit *Navar. Manual. cap. 17. nu. 179. & 183. arg. cap. unic. de Commod.*

33 Sequitur igitur, quod si Subditus res sibi concessas ex culpa dissipet, contra justitiam peccat, & pro modulo culpæ puniendus est. Et si ex dolo largiendo, donando, vendendo &c. pœna proprietariorum puniri debeat, cum taliter distrahendo, actus proprietarios exerceat. Si autem Officialis est, & dilapidet ex culpa res curæ suæ commissas, privandus officii administratione est, & juxta gravitatem culpæ etiam puniendus. At si lata culpa sit, quæ dolo æquiparetur, aut si formalis dolus interveniat, ex eo, quod res communes sibi appropriet, aut distrahat, tenetur de furto; siquidem de Juda, qui Officialis Collegii Apostolici, & Thesaurarius erat, & communes pecunias usurpabat, dicit Evangelium *Jo. in cap. 12. ℣. 6.* quod *fur erat*; censendus proinde

de nomine, & crimine *furis* venit ille, qui communes res usurpando, delictum Judæ renovat in Religione.

34 Tertia dubitatio est, An nomine Prælatorum, quibus donationes fieri de bonis Conventuum, maxime pecuniariis, prohibetur, veniant tantum Prælati Ordinis, an etiam Prælati extra Ordinem?

35 Respondeo, quod Statutum dicens: *Prælatorum, aut aliarum personarum &c.* comprehendit omnes, & quascunque personas, tum intra, tum extra Ordinem, quibus donare prohibetur; siquidem dictio *Alius* non solum importat similitudinem, & relationem qualitatum præcedentium, ut pluribus probat *Barbos. Dict. 26. nu. 1. & seqq.* sed etiam denotat diversitatem a supra expressis, & ab iis diversa includit, ut *arg. l. Si fundum*, 81. §. *Si libertus ff. de leg.* 1. observat post multos *Giurba Consil. criminal.* 99. *num.* 7. & cum sit dictio indefinita, ut scribit *Escobar Tract. de Ratiocin. cap.* 18. *num.* 2. & clausula indefinita æquipolleat universali, *arg. l. Si servitus*. 24. *ff. de Servi. urban. præd. l. Si ita relictum. l. Pluribus* 44. *ff. de leg.* 2. comprehendit omnia generaliter, maxime quando non jungitur termino restrictivo præcedenti, *Staphil. de liter. grat. pag.* 252. *num.* 10. ut est in nostro casu. Sequitur igitur, quod hoc Statuto continentur, non solum Prælati Ordinis, de quibus expresse loquitur, sed etiam Prælati, & aliæ quævis personæ, tum extra, tum intra Ordinem, omnes enim importantur per dictionem *aliæ*. Exprimuntur autem Prælati Ordinis, quia tum frequentius, tum facilius munera his tribuuntur a Superioribus localibus, qui aspirant ad altiora, & proinde muneribus eorum amicitiam aucupantur, & simoniace dignitates venantur. Et nomine Prælatorum intelligendi non solum, qui actu Prælaturam possident, sed etiam, qui habitu, ut Discreti, seu Patres Ordinis, aut Provinciæ; ab his enim promotionem ad majora dum sperant ambitiosi, eorum spem fructuosam reddunt per copiosas largitiones, in quas Conventus eleemosynas profundunt. De his autem redire debet sermo, quando loquemur de Simonia, & tunc amplius de hoc dicemus.

36 Quarta dubitatio est, quæ quantitas valoris doni faciendi a Superiore locali, tum intra, tum extra Ordinem, requiratur, ut incurrat pœnas hujus Statuti?

37 Respondeo, quod *Sanctor. Comment. cap.* 7. *Stat.* 5. *Cas.* 13. ℣. *Tangitur tertio fol. m.* 408. post *Cordub. in Reg. minor. cap.* 6. *quæst.* 6. §. & concordat *Serena* opinatur, Superiorem localem ob rationabiles causas, puta, gratitudinis; aut aucupandæ benevolentiæ Potentis ad favorem Religionis; aut redimendæ vexationis; aut litis impediendæ, & similium actuum virtutis, posse donare munera ascendentia ad valorem decem scutorum; & etiam denarios, qui reperiuntur in manibus Syndici; & secundam partem hujus conclusionis, quæ a *Corduba* ibi citato non probatur, validis rationibus probat.

38 Non satis tamen mihi arridet conclusio *Sanctori*, quæ potest ansam præbere, si bene non intelligatur, impune delinquendi. Nam si accipiamus *donum* in sui vera, ac genuina significatione, de qua diximus supra §. *Donatio num.* 2. & *seqq.* hoc debet esse collatio ex mera liberalitate, & non ex alia causa, quæ, licet contractum explicite non sonet, tamen implicite illum importat, ut si detur aliquid Potenti, ut protegat Religionem, litem dirimat, aut impediat auctoritate sua, &c. licet illud, quod datur non deducatur in pactum rei, pro qua datur, re vera tamen pactum tacitum respicit, ac contractum innominatum *do ut facias &c.* Si ergo interveniat causa rationabilis ex supra expressis, & aliquid detur, talis tributio, seu largitio *donum* proprie non est; & ex consequenti Superior localis, qui largiretur etiam majorem summam decem auris, non impingeret in Statutum, nec esset punibilis; quia Statutum accipi debet in propria significatione *doni*, & largitio tali casu facta, *donum* non esset, & proinde reatus non interveniret; & si reatus posset dari, hic esset ex sola culpa, nempe si imprudenter, & inconsiderate procederet, largiendo magnum donum ex levissima causa; aut si fingeretur magna causa, ubi nulla est, & tunc intraret etiam dolus. Quando ergo talis causa interveniat, quæ vere magna sit, potest Superior non solum decem, sed ultra etiam decem aureos largiri; tunc enim non donat, sed bona Conventus in sui utilitatem impendit, quod crimen non est; & hoc concedere tenetur *Sanctorus ipse*, qui *loc. cit. V. Diana Par.* 1. *fol. m.* 407. & *V. Attamen consideratis. fol.* 408. ex *Statutis Julii II.* quæ citat, deducit, quod *grandis causa talis esse potest, ut cogat ad magna dona recurrere*.

39 Sequitur igitur, quod verum non est, quod communiter dicitur, quod Superior localis potest donare usque ad decem scuta, & quod ita docet *Sanctorus*, cujus doctrina maxime existimatur in Religione; nam falsum est, quod Superior vere possit donare usque ad eam summam; & *Sanctorus* hoc non docet, sed dicit donare ex rationabili causa, quod, ut diximus, donare non est. Verum est, quod, si magna interveniat causa, potest etiam ultra decem scuta donare, nec ad illam summam limitatur; sed tali casu censerem, quod ipse deberet exquirere, & habere consensum Discretorum, ob causam, quam expressimus supra *num.* 28. in fine.

40 Respondeo secundo, quod Superior localis pro se, non habet majorem auctoritatem, quam pro aliis, nec potest sibi assumere majorem facultatem donandi, quam possit ipse concedere licentiam Subdito, aliquid dandi intra, aut extra Ordinem; nam ipse ligatur circa votum paupertatis iisdem legibus, quibus ligantur Subditi; unde usque ad eam summam, pro qua licentiare potest Subditum, ut donare possit, etiam ipse donare potest, & si ultra donet, proprietarius est. Proprietatis autem peccatum incurrit pro foro animæ Subditus, qui ultra tres Julios, & pro foro fori, qui ultra duos aureos possidet; donat, &c. ut alias diximus, ergo etiam Superior, si donat de bonis Conventus ultra duos aureos, proprietarius est, & tanquam dilapidator bonorum Conventus puniri debet.

41 Quinta dubitatio est, dum Statutum sic habet; *quovis modo erogasse constiterit*, an intret ejus dispositio, si constet, aut extrajudicialiter, aut judicialiter, aut per probationes plenas, aut præsumptivas tantum, de *dilapidatione*?

42 Respondeo, quod clausula illa *quovis modo* afficit verbum *erogasse*, non autem verbum *constiterit*; ita ut sensus sit, quod locus sit pœnæ statutariæ, si *constiterit*, Superiorem localem eleemosynas *erogasse quovis modo* (puta, per se, vel per alium; in pecunia numerata, aut rebus in propria specie; per magnum donum semel factum, aut per parva frequenter repetita, publice, vel secreto, &c.) in dona Prælatorum, aut aliarum personarum. Et ratio est, quia nunquam intrat pœna ordinaria, nisi de delicto perfecte consummato in suo genere, per plenas probationes constet. *Sgroi lux Prælat. Par.* 7. *cap.* 2. *n.* 1. & ibi *Farinac. & Tusc. lit. C. Concl.* 574.

43 Quod, si quæratur, quomodo constare possit judicialiter. Dico, quod, ultra ea, quæ dedimus

mus supra *num.* 16. *dilapidatio* constare potest in redditione computorum: siquidem Statutum habemus *cap.* 6. §. 4. *num.* 1. ita sonans. *Singulis mensibus per Superiores locorum, coram Fratribus capitulariter congregatis, eleemosynarum receptarum, & expensarum, computa reddantur: Negligentes a Provincialibus destituantur officio, & gravius etiam puniantur.* Ad quod observat *Sanctor. de Pœn. cap.* 7. *quæst.* 4. *Cas.* 15. *Difficult.* 1. *V. Respondeo multa. fol.* 330. talem redditionem computorum statutam esse; vel, ut ex ea bona opinio Subditis accedat de recta administratione sui Superioris; vel, ut illi habeant, unde possint Superiorem localem apud Provincialem de fraude, aut dilapidatione accusare; si nempe observent, aliquas partitas esse falsas, aut alias expensas non legitime esse factas, aut eleemosynas Missarum, ac alias, aut pecuniarias, aut reales obventiones non fuisse legitime adnotatas. Unde optime docet, & probat ibidem *Sanctor. V. Respondeo affirmative*, Subditos peccare mortaliter, si non attendant ad computorum redditionem, & conniveant, aut dissimulent fraudes, & furta Superioris, cum tali pacto frustretur mens gravissimi, & antiquissimi Statuti, lati in Ordinis utilitatem, & attendere negligentes, aut tacentes *dilapidationes* Superioris, ejus crimini communicant. Si ergo Subditi accusent coram Provinciali Superiorem localem, & ipse nequit justificare expensas factas, nec computa sua, optime constat de defraudatione.

44 Verum est, quod tale Statutum apud Observantes (perfunctorie computos reddendo) non ut debet, observatur, & apud Reformatos non est in usu, ajentes fidendum esse integritati Guardianorum. Sed quam nociva Communitati in temporalibus, & Superioribus ipsis in spiritualibus, hujusmodi fiducia sit, loquitur experientia.

45 Sexta dubitatio est; posito, quod supra *num.* 40. dictum est, quod Superior fraudans ultra duos aureos, committit in Statutum, ut etiam *Sanctor. loc. cit. difficult.* 6. *fol.* 333. supponit, quæritur, utrum sit locus pœnæ, si Superior in una redditione computorum deprehendatur intervertisse duos Julios; in alia quatuor; in alia octo, & sic deinceps, ita ut in quolibet redditione fraus appareat quantitatis infra duos aureos; sed computatis fraudibus singulorum mensium, in fine anni deprehendatur excessus super duos aureos.

46 Respondeo cum *Sanctoro* loco citato, affirmative; & ratio potissima est, quia mens Statuti est servare Conventum indemnem, & punire ob hoc Superiorem, qui ejus bona diripit ultra duos aureos. Quod autem tale damnum adveniat Conventui, ex direptione semel in magna quantitate, aut per replicatas vices facta in parva, hoc quid accidentale est, dum in fine anni idem damnum utroque modo ipsi evenit.

47. Septima dubitatio est, an incurratur Excommunicatio lata in Statuto, ante declarationem, ac sententiam Judicis, coram quo constet de defraudatione?

48 Respondeo negative. Ratio est, quia in Statuto dicitur, quod prius *constet legitime*, quod quia fraudaverit, aut donaverit, & post subjungit, *excommunicatus sit ipso facto*: non constat autem legitime, nisi probato concludenter delicto, & pronunciata a Judice sententia, quæ declaret crimen commissum, & decernat pœnam a Reo subeundam; sequitur igitur, quod a prolatione sententiæ, & non ante, talis censura incurratur; & proinde ly *ipso facto* accipiendum sit *de facto* sententiæ latæ, non vero de facto fraudis commissæ; & sic etiam tequit *Sanctor. loc. cit. Difficult.* 4. *fol.* 332.

49 Octava dubitatio est, quomodo in Statuto ponatur privatio juris suffragiorum, distincta a privatione Officiorum Ordinis, cum hæc illam includat, ut probavimus *Par.* 1. *Tit. Quales. num.* 30.

50 Respondeo, in Statuto assignari tres pœnas, nempe privationem suffragiorum; privationem Officiorum Ordinis; & pœnam carceris, & istæ tres pœnæ infligendæ sunt, non quidem in omni casu defraudationis, & universaliter, sed *arbitrio Superioris pro fraudis, & dilapidationis qualitate*. Prout autem supra dictum est, potest esse *dilapidatio* ex sola culpa: & potest esse ex dolo; & potest esse dilapidatio gravis, gravior, ac gravissima. Sensus ergo Statuti est, quod Superior regulare debet arbitrium suum in puniendo, juxta *qualitatem fraudis, & dilapidationis*; puta, si dilapidatio sit ex sola culpa, detur privatio suffragiorum, & remotio ab Officio etiam juxta gravitatem dilapidationis; si vero sit ex dolo, juxta gradationem gravitatis, infligatur privatio Officiorum Ordinis, & etiam carceratio; & sic apparet quod non superflue ponitur privatio suffragiorum, distincta a privatione Officiorum Ordinis.

§. VIII. Usura.

SUMMARIUM.

1 *Exercens usuram, furtum, aut rapinam committit.*
2 *Usuræ diffinitio.*
3 *Usura prohibita omni jure naturali, Divino, ac humano.*
4 *Est crimen mixti fori.*
Usurarius punitus ab Episcopo, potest puniri iterum a Judice laico.
Si agatur, an contractus sit usurarius, solus Episcopus cognoscit.
5 *In judicio usuræ, pro foro animæ Theologi judicare debent; pro foro fori Canonistæ.*
Scientia Canonica quid respicit.
Pro anima pronunciandum est pro peccato ad illud præcavendum.
Quando circa usuram prævalere debeat sententia Theologorum Canonistis.
6 *Usura directe committitur in mutuo; indirecte in aliis contractibus.*
7 *Usurarii manifesti qui sint.*

1 NOn incongrue inter delicta contra votum paupertatis recensetur *usura*; sicut enim læditur promissa Deo voluntaria paupertas per proprietatem, alienationem, furtum, dilapidationem, pari modo violatur per *usuram*, per quam aliena res contra justitiam usurpatur; &, ut *arg. cap. Si quis usuram*, 14. *quæst.* 4. ait *Abb. Rubr. de Usuris*, qui *usuram* exercet, rapinam, & quodammodo furtum committit; unde jure merito in corpore juris Canonici post furtum continuatur *Titulus de Usuris*, ut pote materiæ affinea.

2 Diffinitur autem *usura* ab *Hostiense Rubr. de Usur.* quod sit *Quodcunque, quod solutioni rei mutuatæ accedit, ipsius rei usus gratia, pactione interposita, vel hac intentione habita in contractu, vel exactione habita ex post facto.* In qua diffinitione importatur *quodcunque* lucrum sive pecuniarium, sive alterius rei, aut actionis, aut juris, quod sit pretio æstimabile *cap. Si fœnera veris, cap. Putant. cap. Plerique* 14. *quæst.* 3. *Abb. in cap. final. num.* 2. *de Usur.* quidquid enim tale accedit sorti, usura est, dummodo, aut expresso pacto in contractu mutui; aut intentio-

tione mentali; aut exactione ex post facto, percipiatur. Si enim mutuatarius ex mera, & minime sperata a mutuante gratitudine, reddendo mutuum, aliquid mutuanti largiretur, illud non esset lucrum usurarium, quia nec pacto, nec intentione, nec exactione mutuanti obveniret.

3 Omni autem jure est proscripta *usura Clar.* §. *Usura. num. 3. ubi Bajard. num. 12. & ibi Corset. Conf. 25. init. inter Consil. crim. diversf. Tom. 2.* Primo quidem jure naturæ, nam contra naturam est, quod mihi fructificet id, quod meum, nec quoad possessionem, nec quoad usum est; res autem mutuata, quoad utrumque transit in jus mutuatarii; ex illa ergo non potest absque injustitia naturali aliquid mutuanti acquiri. Pariter jure Divino prohibetur usura, ut patet in Sacra Scriptura *Ezechiel cap. 18.* ℣. 8. ubi dicitur homo justus, qui *Ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit*, & idem dicitur in *Psalmo 14.* ℣. 6. *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*. Item a jure Canonico vetatur, ut patet ex *Decret. 14. quæst. 3. & 4. per tot. Decret. lib. 5. tit. de Usur. & Clement. eo. tit.* Tandemque de jure Civili, etiam est interdicta, ut ex nonnullis juribus colligunt Doctores aliqui *Castropal. Oper. moral. Par. 7. de Just. commutat. Disp. 4. Punct. 8. Feazon. ad Stat. Urb. cap. 127. num. 1.* apud *Raynal. Observ. crim. Tom. 2. cap. 16. §. 1. num. 27.* licet non desint, qui contrarium existiment, quos recenset, non tamen cum iis sentit *Clar. §. Usura. num. 4.*

4 Crimen hoc est mixti fori, unde in eo procedit Judex Ecclesiasticus, ac laicus, quando agitur de quæstione facti, & datur locus præventioni. *Bonacoss. Commun. opin. crimin. V. Usura sunt. P. 1. Sanfelic. Decis. 63. num. 8. Covaru. Variar. lib. 3. cap. 3. V. Quarto non est.* Usurarius tamen punitus per Episcopum, potest adhuc puniri per Judicem laicum, ut post nonnullos tenuit *Bajard. ad Clar. §. Usura. num. 13. & ibi Decis. Pedemon. 137. num. 11. & Riminal. inui. 369. num. 19. & Cons. 218. nu. 72.* Unde infertur, veram esse positam conclusionem, quando agitur Criminaliter. Sed, si agitur Civiliter, distinguendum est, nam vel agitur de quæstione juris, puta, utrum contractus sit usurarius nec ne; & in hoc casu, solus Judex Ecclesiasticus procedit, neque Judex laicus potest se immiscere in hoc, sed debet expectare decisionem articuli a Judice Ecclesiastico, quando scilicet articulus esset dubius; secus est, quando essemus in claris. *Raynal. Observ. crim. Tom. 2. cap. 16. §. 1. num. 95. & seqq. & ibi Menoch. Sanfelic. Dian. Matthæ. & Gutierr.* Si autem agatur super facto Civiliter, datur locus præventioni, ut supra dictum est.

5 Difficultas est, an in casu dubio circa usuram, potius standum sit decisioni Theologorum, quam Canonistarum. Videretur dicendum, quod potius standum sit Theologis, quam Canonistis; cum enim Theologi sint interpretes juris Divini, & etiam de hoc jure, usura, prout diximus, prohibita sit, videtur eorum sententiæ standum esse. Sed adductum fundamentum quadrat etiam pro Canonistis; siquidem *usura* etiam a Sacris Canonibus vetatur, & de illa habetur specialis Titulus; unde concludendum videtur, quod standum sit Canonistis. Tamen conciliantur sententiæ in hoc, quod, si agatur in foro animæ, standum est sententiæ Theologorum, in foro autem fori judicandum sit juxta decisionem Canonistarum, prout dicunt *Alex. Conf. 1. num. 8. & seqq. lib. 2. Paris Conf. 67. num. 13. & seqq. lib. 4. Cavalcan. Decis. 2. num. 33. Par. 2. Raynal. loc. cit. 6. 12. num. 9.* Et ratio est, quia, ut optime habet *Marquard. de Judæ. Par. 1. cap. 11. n. 11.* ℣. *Et sciendum*, scientia Canonica principaliter tendit ad interpretandum jus Divinum, in dubiis pertinentibus ad philosophiam moralem Christianam, concernentem convictum civilem, & proinde ipsa dirigere habet actus fori externi. Scientia autem Theologica tendit ad explicationem juris Divini in pertinentibus ad virtutes morales concernentes animæ sanctitatem, & salutem. Proinde idem dubium contrario modo circa usuras resolvitur a Canonistis, ac Theologis; nam Theologus in dubio ad favorem animæ pronunciare debet pro usura, *Cassanæ. Bero. Bursat.* apud *Bajard. ad Clar. §. Usura. num. 5.* & ratio est, quam adducit *Cravet. Consil. 48. num. 8.* quia in foro conscientiæ eligi debet opinio, quæ pro anima sit tutior, & ideo pronunciandum est pro peccato, ad illud præcavendum. Canonista autem contrario modo sententiare debet; nam cum usura quid facti sit, quod non præsumitur; in dubio pronunciare debet, quod usura non sit. Quæ autem dicta sunt, intelligi debent de jure, quod tangit factum præteritum; puta, an in contractu jam facto, intervenerit usuraria pravitas. Sed si loquamur de concernente actum futurum, nempe an fieri possit talis contractus, dico, quod attendenda est decisio Theologi potius, quam Canonistæ; hæc enim salvare solummodo potest hominem a sententia Judicii humani, si pronunciet non esse in foro fori crimen, quod in foro interno crimen est; sed judicium Divinum non evadet; unde circa hoc tutius est sentire cum Theologo, quam cum Canonista.

6 Committitur porro *usura* directe in mutuo; indirecte autem in cæteris contractibus, *Decis. Pedemont. 65. num. 36. Bero. Conf. 168. vol. 1. Menoch. Conf. 108. num. 28.* quorum modi multiplices sunt, nam subtilitas avaritiæ humanæ infinitas invenit vias, quibus legi illudat, & ad optata lucra perveniat; illas autem in universum recensere nostri instituti non est, & adeundi sunt Theologi Morales, qui de Justitia, & jure ex professo scribunt, apud quos casus expressi inveniuntur; solidum interea teneatur fundamentum hoc, quod quotiescunque qui pro pecunia mutuata, vel quacunque alia re, quæ ipso usu consumitur, commodata, accipit ultra sortem, interveniente pacto tacito, aut expresso, aliquid pretio æstimabile, semper interveniat usura, ut Doctores communiter cum *D. Thom. 2. 2. Quæst. 78. Art. 2. Panimol. Decis. 44. num. 1.*

7 Quia vero, ut infra dicemus, Usurarii manifesti multas incurrunt pœnas, dicendum est, qui nam sint Usurarii manifesti. Dico igitur, cum *Gloss. in cap. p. in figur. cas.* ℣. *Sed quæri. de Usur. in 6.* quod Usurarii manifesti sunt, qui tales notorie sunt, aut notorietate juris, nempe, quando judicialiter convicti, aut confessi, & ut tales sententiati; aut notorietate facti, *quia tenet bancum publicum ad fænerandum, & paratus semper est, cuilibet volenti accipere pecuniam sub usuris, eam mutuare*; & etiam si domi secreto *usuras* exercet, dummodo interveniat qualitas assiduitatis, ac frequentiæ dandi ad *usuram*, prout placuit *Archidiacono in cap. 1. de Usur. lib. 6.* relato per *Menoch. de arbitr. Judic. Cas. 235. nu. 10;* desideratur tamen ad hoc sententia Episcopi, seu Judicis laici, qui pronunciet super tali qualitate, ut post *Hostiensem* docuit *Abb. in cap. Cum in Diœcesi. num. 5. de Usur.* sed interveniente tali sententia fit notorium juris, ut supra dictum est. Redditur etiam usurarius manifestus, si coram Sacerdote, (aut Notario) & Testibus quis extrajudicialiter confiteatur, se usuras exercuisse, ut vult *Gloss. in cap. Quanquam. in V. manifest. de Usur. lib. 6.* quod intelligendum est, sive talis confessio facta sit in testamento, sive

sive extra testamentum, dummodo confiteatur, se usurariom esse, ut peoiode mandet bæredibus, sive testamentariis Executoribua, male acquisita restituere, *Bald. Cons.* 447. *num.* 11. *val.* 5. *Jaso. Cons.* 78. *in fin. lib.* 3. oportet tamen, quod ultea talem confessionem vere appareat de extortis usueis, ut post quosdam *Castren. Cravet. & Jo. Bapt. Lup. de Usur. Comment.* 4. *in Peafat. n.* 31. docet *Mascard. Conel.* 1420. *num.* 13.

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Usuea est difficilis prabationis.*
Duæ verisimilitudines, se juvantes, fariunt vehementem præsumptionem usuræ ad pœnam extraordinariam.
Probationes imperfectæ in crimine usuræ debent jungi.
9 *Testes singulares probant usurarium in genere.*
10 *Usuea probari potest ex libris computorum Usurarii, qui patest compelli ad eos exhibendos.*
11 *Fama eum adminiculis probat usuram.*

8 CRimen *usuræ* est difficilis peobationis propter cavillationes fæneeatorum, & quia cooteactus usuearii velate, & clandestinę fieri solent, ut post *Alex. Cans.* 46. *cal.* 1. *vol.* 3. & *Cans.* 54. *eol.* 1. *vol.* 1. & *Cravet. Cans.* 73. *nu.* 7. tenet *Bajard. ad Clar.* §. *Usura. nu.* 22. sequitue proinde, quod in hoe probando, possit peocedi pee eonjectueaa etiam diversæ speeiei, & quamvis probationea non essent necessaeio cooeludentea, tamen, quando intervenirent saltem duæ verisimilitudinea se juvantes, inducerent vehementem peæsumptinnem, etiam sufficientem ad coodemnatiooem ad pœnam extraoedinariam, *Corne. & Cravet.* apud *Mascard. Conrl.* 1419. *nu.* 8. *Bajard. loc. eit. & ibi Bald. Novel. & Plot.* & aliæ impeefectæ probationes junguntur ad effectum plenæ probationia, ut post *Paris. Buer. Dec. Alex. & Tiraquel.* tenet *Mascard. d. Concl.* 1419. *n.* 10.

9 Disputant autem Doctoees, ao in hou eeimine Testes singulares peobent, & nonnullis affirmantibus, & aliia negantibus, eos concoedat *Mascard. loc. cit. nu.* 13. post *Innoc. Bald. Abb. Covarn. & Lup.* dicendo, quod per Testes singolarea probatur, quod aliquis sit osuraeius in geoere, & sic peocedit sententia affiemantium: sed ad probandum de aliquo cooteactu osurario in specie, singularea Testes non prosunt, & hoe modo proeedit opioio negantiom. Ampliatur autem coocIosio, qood Testes singulares peobaot usuram in genere, quamvia ipsi essent participea criminis, & deponerent solvisse usuras, ac contractua usuraeios cum Usurario ioiisse, dummodo tamen hojusmodi Testes deponerent ad favoeem tertii, ut post multos, quoa citat, scribit *Menoeb. de Arbitr Judir. Cas.* 235. *num.* 23. qui testatur de magis communi; debeot tamen tales Testes protestari, quod ex eorum testimonio non intenduot aliquod jua sibi quæri ad eepetendas *usuras* solutaa, ut apod *Bajard. ad Clar.* §. *Usura. num.* 23. scribunt *Bald. Dec. Jason. l. B. Lup. & Cravet.* Non desunt temeee, qui volunt, quod oullo modo peobetur *usura* pee supradictoa Testes; unde scribunt, in facti contingentia, esse potius Reum torturæ sobjieiendum, ot scribit *Natta Cons.* 369. *num.* 11. apud *Bajard. l. cit. num.* 25. Sed discordantes Doctores concilint *Mascard. de Probat. Conrlus.* 1419. *num.* 18. dicens, quod prima opinio peocedit, quando contra Usuraeium peoceditur civiliter; secuoda veeo, qoaodo agitur ceimioalitee.

10 Quia autem summe difficilis est probatio hujusmodi usoraelæ peavitatis, licet, prout dicunt jura *l. Nimis grave. C. de Testi. l. final. C. de Edea.* non sint sumeoda arma de domo adversarii, oihilominus possunt hujusmodi fæneratorea compelli, ut eorum libeos eationum exbibeant, ad peobandas per eosdem libros usueaa execcitas, ut textualiter habet *Clementina unic.* §. *Cæterum. de Usur.* Hoc autem iotelligendum est de libeis, qui tenentur in publico, in quibus partitæ debitoeum adnotantur, quemadmodum sunt libei matriculati Mercatoeum, oon vero de libris privatis, quos quilibet eoedatus paterfamilias domi reclusoa retioet, & io iis domesticorum negotioeum memorias adnotat, ut advertit *Gloss. in eit. Clement. V. Ratianum.*

11 Insupee delictum usuræ probari potest per famam, ac communem opinionem, dummodo tamen Testes, qoi ad hoe adhibentur, deponant, qood audieruot apod omnea, aut majorem partem popoli, & dummodo cum fama concurrant alia admiolcula, ut sceibit *Masrard. de Probat. d. eonclus.* 1419. *n.* 28. 29. & 30. Stantibus vero talibus adminieulis, potest Episcopus, talem esse Usurueium peonuneiare, & pee talem seotentiam ille evadit publicus Usueaeius, ut *arg. cap. Cum Diaeesi de Usur. & Glos. in cap.* 2. *eo. tit. in* 6. deducit *Abb. in cap. Quia in omnibus. eo. tit. in fin.*

Poenæ.

SUMMARIUM.

12 *Pœnæ usuræ de jure Civili.*
13 *Pœnæ usuræ de jure Cananico, & quid requiratur, ut incurrantur.*
14 *Usurarius manifestus quas pœnas subit.*
15 *Non est permittendus assistere, nec ministrare Sacrificia Missæ.*
16 *Usurarii oblationes non recipiuntur in Ecclesia, nisi data cautione de restituendo.*
17 *Privantur Ecclesiastica sepultura.*
18 *Nisi facta restitutione usurarum, non passunt condere testamentum.*
19 *Incurrunt infamiam juris, ac sunt irregulares.*
20 *Pœna Clericorum exercentium usuras.*
21 *Rrgularis usurarius quomodo puniendus.*

12 QUantum ad pœnas Usurariorum, de jure Civili, arbitrin Judieis committi voluit *Clar.* §. *Usura V. Sed quæro nu.* 10. earum tamen seriem ex eo lem juee compulsatam, reeitat *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *Cont.* 4. *Cas.* 390. *per tot.* apud *Bajard. ad Clar. l cit. num.* 17. *lit. H.* & ex sententia *Molinæi*, & *Paponis lib.* 2. *Arrest.* 7. *nu.* 24. sceibit *Ghotasr. ad l.* 20. *lit. K. C. Ex qui cans. insa. irrog.* quod, quamvis in jure Civili de pœnis Usurariorum nihil expresse habeatur, nisi, quod infamiam iocueeant, *text. in l. Improbum. C. Ex qui. cau. inf. irrog.* tamen possint per Judicem conveniei, torqueri, & exteaordinarie puniri, aegumento cujusdam Digesti, *l. locatio.* §. *Quod illicite. ff. de Public.* in quo sancitue, quod Publicani extraoedinarie puniantue, si ultra dabitum aliquid a privatis exigant; prout faeiunt Usurarii, ultra debitum soetia prineipalis, exigentes usuras.

13 Quo vero ad pœnas Canonicas, distinguendum est, nam vel loquimur de usura occulta, seu secreta, vel de publica, sive ootoria. Quo ad primam, nullæ pœnæ latæ sententiæ repeeiuntue iu juee contea usueeeios occultos, ut testatur *Tolet. Instr. Sacerdot. lib.* 5. *cap.* 36. §. *final.* proinde Confessa-

sarii circa tales gerere se debent, sicut cum ceteris, qui obnoxii sunt restitutioni. Quo vero ad secundam, plures sunt pœnæ, dummodo tamen delictum fuerit plene consummatum, (non solum paciscendo, sed etiam exigendo usuras) & sit etiam cum exercitio, & consuetudine fœnerandi, quæ requiritur ad hoc, quod quis dicatur usurarius manifestus, ut dictum est supra *num.* 7. aliter non incurruntur, ut dicunt *Doctores. Sylvest. Summ. V. Usura. 9. Quæst. 4. & 8. Turrian. de Just. Disp.63. Dub.3. nu. 6. Ugolin. de Usur. cap. 24. §. 5. nu. 3.*

14 Prima pœna est, quod Usurario manifesto omnia Sacramenta deneganda sunt, donec usuras realiter restituerit, aut idoneam cautionem præstet de restituendo juxta vires sui patrimonii, ut dicitur *text. in cap. Quia in omnibus. Extra. de Usur. cap. Quanquam. eo. tit. in 6.* Cautio autem debet esse pignoratitia, aut fidejussoria, ut cum communi *Covarr. Variar. lib. 3. cap. 3. nu. 6.* dummodo possit Usurarius pignore, aut fidejussione congrua cavere; sed si solvendo non sit, nec fidejussorem reperit, debet dare cautionem juratoriam de restituendo, quando poterit; ac etiam jurare, quod tunc aliam cautionem meliorem, quam juramentum, præstare non potest, ut habet *Gloss. in cap. Quanquam in V. Idonee. de Usur. in 6.*

15 Secunda pœna est, quod Usurarius manifestus ante restitutionem, sive cautionem de restituendo, ut dictum est, non est permittendus ministrare, neque assistere Sacrificio Missæ; cum enim publice, & notorie criminosi sint, ut supponimus, sacro Altari ministrare, ac Divinis mysteriis interesse prohibentur, ut sanxit *Tridentin. Sess. 22. Decret. de Obser. & evit. in celebr. Miss.*

16 Tertia pœna est, quod ante satisfactionem, aut cautionem, ut supra dictum est, usurarius manifestus non est admittendus ad oblationes, non solum illas, quæ fiunt inter Missarum solemnia, sed etiam eas, quæ absolute Deo fiunt; *text. in cap. Quia in omnibus. de Usur.* intelligendæ autem sunt oblationes gratuitæ, non autem onerosæ, ut sunt decimæ, primitiæ &c. quas solvere obligatus est, ut habet *Gloss. in cap. 2. in V. Oblationes. 90. Dist.* & insuper accipiendæ sunt oblationes propriæ, non autem impropriæ, quales sunt, quæ dantur pro Missis celebrandis, aut quæ pauperi in eleemosynam offeruntur, ut scribit Suar. *de Censur. Disp. 31. Sect. 2. num. 6.*

17 Quarta pœna est, quod supradicti admitti non possunt ad Ecclesiasticam sepulturam, etiamsi pœnitentes decesserint, nisi prævia restitutione reali, aut cautione supradicta de restituendo, *text. in cap. 3. Extra de Usur. cap. Quanquam. eo. tit. in 6. Gloss. in Clement. unic. in V. Manifest. eo. tit.* & in odium usurariorum apposita est pœna suspensionis, *text. in d. cap. 3. de Usur.* & excommunicationis ipso facto Clericis, admittentibus eos ad Ecclesiasticam sepulturam. *Clement. 1. junct. gloss. in V. Manifestos. de Sepul.*

18 Quinta pœna est, quod manifesti Usurarii non possunt condere Testamentum, neque Codicilla; neque facere donationes causa mortis, *Barbos. in cap. Quanquam. nu. 8. & 9. Clar. §. Testamentum. q. 26. init. & §. Donatio quæst. 7.* nisi prius realiter restituerint, aut de restituendo caverint, prout supra; & quamvis testamentum factum sit ante usuram commissam, tamen irritatur, si ex post Usurarius manifestus reddatur Testator. *Surd. Lup. Geminian. Archar. Covar. & Ugolin apud Thesaur. de Pœn. par. 2. V. Usura, cap. 1. ℣. Amplia tertio.*

19 Sexta pœna est infamia juris, & ex consequenti inhabilitas ad beneficia, & irregularitas ad Ordines, ut elicitur *text. in cap. Inter dilectos. de Excess. Prælat. cap. Infames. 3. q. 7. & 6. q. 1. Improbum C. Ex qui can. infam. irrog.* Verum est, quod multi Doctores tenent, quod supradictæ pœnæ contra usurarios afficiant tantum Usurarios, nominatim declaratos tales, non vero alios, ut refert *Thesaur. V. Usura. cap. 1. ℣. limitant. secundo. & ibi Suar. Less. Salas. Fillim. Bonar. & Ugolin.*

20 Quoad autem ad Clericos exercentes usurariam pravitatem, multas pœnas ingerunt sacri Canones; nam in uno *text. in cap. Inter dilectos. de Excess. Prælat.* repelluntur a beneficiis obtinendis; in alio *cap. Præterea. junct. Gloss. in V. Suspendas de Usur.* suspenduntur ab obtentis; in alio *text. in cap. Si quis oblitus 14. q. 4.* dejiciuntur a gradu, & alienantur a Clero; & in *Concil. Eliberitan. in cap. 20. relat. in cap. Si quis. 47. Dist.* sancitur, quod, *Si quis Clericorum detectus fuerit usuras accipere, degradetur;* sicut prius in Concilio Niceno *cap. 17. relat. in cap. Quoniam 14. q. 4.* statuta fuerat Clerici usurarii dejectio a Clericatu. Ex citatis Canonibus concludunt Doctores, *Diaz. Pract. crim. Canon. cap. 88. Hostien. Sum. Rubr. de Usur. §. final. V. Alia a Judice. Pellizaar. Manual. regul. Tract. 9. cap. 4. num. 193.* quod Clerici usurarii, primo suspendi debent ab officio, ac beneficio, si habeant utrumque, vel alterum; & si per hoc non corriguntur, debent degradari, & quia infames de jure Civili ex delicto, tales etiam sunt de Canonico ex notis juribus; & cum Usurarii manifesti in jure Civili infames sint, ut supra dictum est, sequitur, quod etiam Clerici tales infames sint: infamia autem talis tolli potest per Episcopum, si Clericus pœnitentiam agat, ac acceptas usuras restituat, ut scribit loco proxime citato *Diaz.*

21 Quid vero juris, si Regularis usuras exerceat? Rarum hoc quidem, imo rarissimum est, & unum tantum de hoc crimine Reum audivi, cum tamen plures Clericos sæculares usurarios notorios viderim; tamen evenire potest. Dico igitur, quod proportionaliter puniendus est pœnis Clericorum, si desint municipales Ordinum leges. Dixi *proportionaliter*, non enim Regularis privari potest beneficiis, quorum incapax est; nec degradari, aut a Clericatu dejici, cum inamovibiliter maneat per vota Deo mancipatus. Sed debet Officiis Ordinis sui, Prælaturis, & dignitatibus spoliari; & insuper pœnis proprietariorum percuti, cum delinquat contra votum paupertatis.

TITULUS QUARTUS

De Delictis contra Castitatem.

POst crimina contra obedientiam, & paupertatem, ad ea descendimus, quæ labefactant *Castitatem*. Est autem hæc, ut scribit *Jo.Climac.Schol. profect. grad.* 19. *Incorporeæ naturæ familiaritas; Christi jucundum diversorium; terrestris clypeus cordis, excessiva naturæ abnegatio*; Hujus plura elogia præsertim ex *S. Ephrem Syro* contexit *Alvarez. de Vit. Spirit. Tom. 2. lib. 5. Par. 2. cap.* 1. quæ expendere *Ascetici* potius, quam *Criminalistæ* est. Unum dicam, & est, quod *Castitas* ita est statui Religioso annexa, & ad ejus perfectionem requisita, ut probat *D. Thom. 2. 2. q. 186. art.* 4. quod super ea, neque *Summus Pontifex* possit dispensare, prout habetur *cap. Cum ad Monaster. de stat. Monach.* quod tamen intelligendum est, sine magna causa, ut communiter censent Canonistæ *Panormit. in cap.Cum ad Monaster. num.22. & ibi Innoc Felin.& alii de Stat. Monach.* & docuit *D. Thom.* in 4. *Dist.38.art.* 4. licet postea sententiam mutaverit in *Summ. 2. 2. qu. 88. art. final.* Censetur proinde ita propria Religioso Claustrali, ut de nullo vitio personæ Regularis magis scandalizentur Sæculares, nec illa majus damnum in existimatione patiatur, quam ex læsa quovis modo, vel leviter *Castitate*, quæ tamen levitatem non admittit, quia parvitatem materiæ a mortali excusantem non habet, ut docent Theologi *D. Thom. 2.2. q.154. art. 4. D. Antonin. Par. 2. Tit. 5. cap. 1. num. 9. Sylv. V.Delectatio. quæst. 5. Less. lib. 4. cap. 3. num.59. Azor. par. 3. lib. 3. cap. 25. Rebel. Par. 2. lib. 3. q. 19. sect. 3. Sanch. Moral. lib. 6. cap. 6. num. 12. Baldel. lib.3. Sum. Dist. 14. num. 3. apud Polliz. Manual. Tom. p. Tract.4.cap 3.n.56.* Labefactatur autem *Castitas* per plura Crimina, tum *secundum*, tum *contra naturam*, ea autem enumerare superfluum est, cum singillatim omnia inferius suo ordine expendantur.

§. I. Consortium suspectum.

SUMMARIUM.

1 *Ecclesiastici cavere debent a quavis specie mali.*
Familiaritatem cum mulieribus debent fugere.
Nimia familiaritas cum fœminis, etiam consanguineis, vetita Clericis sub censuris.
Familiaritas quid proprie sit, & quid largo modo.
2 *Suspicio legitima mali circa incontinentiam, a quo deducenda.*
Clerici non possunt cohabitare cum mulieribus, etiam sibi conjunctissimis, si istæ sint suspectæ.
Quidam Episcopi malam famam contraxerunt ex nimia familiaritate eorum cum propria filia, & Nepte.
3 *Suspicio rationabilis evadit, si ad eam concurrant duo fundamenta.*
4 *Canonica monitio, & post eam reincidentia in nimiam familiaritatem cum fœminis, necessaria ad crimen suspecti consortii.*
Facta monitione de crimine vitando, reincidentia probat crimen.
5 *Actiones, ex quibus emergit suspectum consortium.*
6 *Plures actus requiruntur ad generandam suspicionem mali consortii.*
7 *Monitio Canonica qualiter fiat.*
8 *Quatuor actus familiaritatis requiruntur ad consortium suspectum.*
9 *Indicia suspecti consortii remota, proxima, & violenta.*
10 *Opinio Sgroi circa recidivantem post monitionem Canonicam.*
Quid faciendum a Marito suspicante de adulterio Uxoris.
Opinio Bartoli de punitione adulterii præsumpti.
11 *Maritus percutiens Clericum adulterantem cum propria Uxore, non incurrit Excommunicationem.*
12 *Laici absque licentia Episcopi loquentes cum Monialibus non sibi conjunctis, olim excommunicabantur.*
Laicis, & Clericis vetitum frequentare Monasteria Monialium sub pœna excommunicationis, & depositionis respective.
Regulares in pœnis Clericorum continebantur.
Lex pœnalis extenditur ob identitatem rationis; vel favore animæ; vel ad evitanda peccata.
13 *Regulares de jure novo arctius prohibentur loqui cum Monialibus.*
Decretum Sac. Congreg. circa hoc.
14 *Regularis loquens Moniali absque licentia, an peccet venialiter, an mortaliter.*
Opinio, quod lex humana pœnalis ex se non obliget ad mortale.
Lex pœnalis obligat in conscientia juxta qualitatem materiæ.
15 *Quæsita varia circa locutionem cum Monialibus.*
16 *Solvuntur unico principio.*
17 *Lex pœnalis extenditur, quando alias redderetur inutilis.*
18 *Vox valida est ad suscitandam incontinentiam.*
19 *Scribens ad Monialem puniendus sicut alloquens.*
Qui doceant, quod scribentes ad Moniales pari modo delinquant, sicut loquentes absque licentia.

1 QUia juxta *Apostolum 1. Thessalonic. cap. 5 V.* 22. cavendum ab omnibus, & maxime Ecclesiasticis est non solum ab omni malo, sed etiam *a quacunque specie mali*; hinc est, quod in viro mancipato divino famulatui, & maxime *Regulari*, ipsa etiam species mali crimen evadit. Hinc fit, quod sola familiaritas immoderata cum mulieribus, aut aliis personis, ex quibus suspicio incontinentiæ oriri possit, quamvis in facto non involvat crimen, de quo ab aliis suspicatur, tamen delictum ex se punibile evadit; Unde antiqui *Canones Concil. Nicen. cap. 3. relat. in cap. Interdixit 32. Dist. cap. Quorundam. 34. dist. cap. Clericos. cap. Sed si forte. cap. Si quispiam cap. Volumus cap. In omnibus. cap. Clerico*

81. *Dist. Concil. Mogunt. cap.* 10. *cap. Si quisquam. Extra de Cohab. Cler. & Mul.* omnibus Clericis familiaritatem cum fœminis sub Censuris vetuerunt; & hoc non solum cum extraneis, sed etiam cum consanguineis, *si sit nimia*, ut patet ex *cap.* 1. *cap. Omnibus. cap. Episcop.* 34. *Dist. Laura. Epi. V. Cleric. quo ad convers.* quæ familiaritas non solum sistitur in convivendo sub eodem tecto, & eadem familia (familiaritas enim proprie significat conviventiam in una domo, sub uno patre familias; unde *familiares* dicuntur personæ, sive res ad familiam spectantes, ut *servi arg. l.* 1. *ff. de Vi, & vi arm. familiaris res*, quæ publicæ opponitur *arg. l. Jurisgentium. n.* 14. *ff. de Pact. l.* 4. *ff. de Pub. judic. familiaria sepulcra* alicujus familiæ personis constituta *text. in l. Familiaria. ff. de Relig. & sump. fun. familiaria vestimenta text. in l. Vestis ff. de Aur. erga legat.* quæ ad familiam vestiendam parata sunt &c. *l. Qui jure ff. de Acquir. poss.* sed ampliori, & usitato Vocabulo accipitur etiam pro *amicitia*, *conversatione*, *collocutione*, & *domesticitate*.

2 Porro justæ *suspicionis* fundamentum ex duplici principio deducitur, puta, a personis, & actionibus & quodlibet illorum sufficit ad statuendam legitimam *suspicionem*. A personis quidem, si illæ talis sint qualitatis, quod possint generare *suspicionem*, quod Ecclesiasticus possit ab illis ad peccatum provocari; Proinde licet Sacri *Canones cap. Cum omnibus. cap. Fœminas.* 81. *dist. l. Eum qui. C. de Epi. & Cler.* permiserint Clericis cohabitare cum Matre, Avia, Matertera, Amita, Sorore, & Nepte, tamen si istæ tales sint *suspectæ*, nempe mala fama laborent, non possunt cum illis habitare, ut ex *Concilio Moguntino* habet quidam *Canon cap. Inhibendum. Extra. de Cohab. Cler. & Mul.* Sic ajens. *Inhibendum est, ut nullus Sacerdos fœminas, de quibus suspicio esse potest, retineat: sed neque illas, quas Canones concedunt, Matrem, Amitam, & Sororem; quia instigante Diabolo, & in illis scelus perpetratum esse reperitur.* Ab actionibus autem, si tales sint, quæ generare *suspicionem* legitimam possint, ut secreta colloquia, nimia frequentia, sequestratio &c. Unde quantumvis conjunctissimæ sanguine personæ sint, tamen per tales actus redduntur *suspectæ de incontinentia*. Proinde legimus in quodam *Canone cap. Quorundam. junct. gloss in V. Fama.* 34. *dist.* quod quidam Episcopus ob immoderatam familiaritatem cum propria filia, malam famam contraxerat, ubi ait *Glossa*. *Non quod aliquod ibi sævi criminis existimaretur, propter fœdus naturale; sed quia coram omnibus eam nimis osculabatur, & ponebat manum in gremium ejus &c.* & hoc idem accidisse cum quodam *Episcopo Quinqueecclesiensi* cum Nepte sua, observat *Gloss. in cap. Cum in juventute. in figur. cas. de Purgat. canon.*

3 Sequitur igitur ex his, quod en major, & rationabilior evadat *suspicio*, si duo hæc fundamenta in facti contingentia copulentur; puta, si Ecclesiasticus conversationem nimis familiarem habeat cum persona, quæ malæ famæ sit; vel Ecclesiasticus ipse mala fama ex se laboret, licet persona, cum qua familiarius conversatur, honestæ sit existimationis; legitime enim suspicari potest, quod hæc ab illo pervertatur.

4 Verum ad statuendum crimen *suspecti consortii* non sufficit nimia familiaritas, aliique actus, de quibus mox dicemus, sed requiritur *Canonica monitio*, & post hanc reincidentia. Et hoc aperte convincunt plures *Canones cap. Quorundam.* 34. *Dist. cap. Si quispiam.* 81. *Dist. cap. Si quisquam. Extra de Cohab. Cler. & Mul.* qui statuunt hujusmodi suspectos debere *moneri Canonice*; & si post monitionem in priori conversatione involvantur, tunc excommunicentur. Et quantum ad necessitatem præviæ hujus trinæ monitionis, Canones imitatur lex Civilis *Autheat. Si quis. C. Ad leg. Jul. de Adult. Novel Ut liceat Mat. & Avi §. His quoque Coll.* 8. quæ statuit, quod, *si quis suspicionem habeat de alio familiariter colloquente cum Uxore sua, debet per tres vices illum monere, ut abstineat; & si post hoc, adhuc colloquentem invenerit, possit in eum animadvertere, vel Judici puniendum tradere.* Ex quo habemus, quod posita monitione, nova reincidentia sufficienter probat crimen ad pœnam.

5 Diximus autem supra *suspectum consortium* oriri ex qualitate personæ, & actionis. Prima quidem, si sit malæ famæ &c. Actiones vero, ait *S. Bonaventura Exposit. in Regul. Minor. cap.* 11. si tales sint, quod *suspicionem immunditiæ generare soleat; Puta, si pro colloquiis habendis, quæratur locus solitarius, & obscurus: tempus nocturnum, aut alias importunum, nempe, quando Fratres omnes sunt in Choro, vel Refectorio. Si gestus sit dissolutus; puta, nimia appropinquatio ad mulierem; vel nimia affixio oculorum ad faciem ejus; vel manuum contactus. Item si talia colloquia fiant, excluso aliorum auditu, licet non visu; & sunt cum persona frequentata, absque ulla manifesta, pia, seu rationabili causa.* His possunt addi litteræ, sive salutationes frequentes per internuncios missæ; munuscula, aut per se tradita, aut per interpositam personam missa: laudatio pulchritudinis affectata, reciproci oculorum nictus, quæsitæ occasiones se videndi, & sexcenta hujusmodi, quibus proditur sensualis passio erga personam *suspectam*; & quæ juxta consuetudinem Patriæ a viro cordato, & prudenti interpretari possunt tanquam incentiva libidinis, & non cæremoniæ *urbanitatis*.

6 Omnia autem supradicta accipi debent non de uno, sed de pluribus actibus, per quos possit dici inducta frequentia. Existimat autem *Sanctor. Comment. cap.* 11. *Stat.* 4. *V. Declarandum. fol. m.* 576. *& de Pœn. cap.* 8. *quæst.* 1. *V. Neque sola. fol.* 347. post *Baldum, Deciam, Jasonem, Curtium, & Barbasam* duos ad minus actus requiri (licet ipse plures desideret) ad hoc, quod dicatur inducta frequentia, sed rem altius emedullando, dico, quod multo plures debent esse actus, ut ex iis possit resultare *Consortium suspectum* punibile.

7 Ad hoc autem demonstrandum adverto, quod, ut supra *num.* 4. dictum est, punitionem hujus criminis præcedere debet *monitio Canonica*, quæ, ut textualiter habetur in quadam *Constitutione Gregorii Decimi cap. Constitutionem. §. Statuimus. de Sent. excom. in* 6. consistit in *trina monitione*, *sive una pro tribus*. Adverto autem, quod in tantum sit secunda, & tertia monitio, in quantum monitus post primam monitionem non obedit mandatis; sed dupliciter hoc contingere potest; uno modo, quando monitus tenetur in termino assignato aliquid præstare; ut si aliquis citetur ad comparendum termino sex dierum coram Judice; alio modo, quando monitus intra terminum definitum tenetur ab aliquo abstinere. Licet autem in praxi judiciali possit tum in primo, tum in secundo casu fieri una tantum monitio, quæ specificetur facta pro tribus; si nempe in ea assignentur tres termini congruentes, puta, *monitorius* primus, & secundus, & tertius *peremptorius*; tamen non ita est in *monitione Canonica* extrajudiciali, & quæ non fit scripto, prout in casu, Fundatur autem hæc assertio in *Evangelio Matthæ. cap.* 18. *V.* 15. 16. & 17. *Si peccaverit in te frater tuus vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Si te non audierit adhibe*

tecum

tecum adhuc unum, vel duos. Si non audierit eos, dic Ecclesiæ, ex quo habetur trina, & distincta monitio, non autem una facta pro tribus; siquidem prima est secreta, & solitaria, secunda secreta, sed Testibus adhibitis, tertia vero publica; necessitas autem harum trium est, eo quia peccans, monitus non resipiscit, sed per novos actus prodit se in pristino peccato permanere.

8 Ex hoc autem habetur, quod plures actus peccaminosi, quam duo, debent intervenire ad hoc, quod publica monitio fieri queat. Etenim qui primo videt actum familiaritatis excedentis alicujus cum fœmina, ex illo unico non potest recte formare suspicionem mali, neque ex hoc proximum monere, ut in posterum caveat. Oportet proinde, ut ad minus duo sint. Ut autem locus sit secundæ monitioni coram Testibus, requiritur novus actus, quo prudatur illum ex prima monitione non profecisse, & sic erunt tres; & tandem ad hoc quod possit deveniri ad tertiam publicam monitionem oportet, quod per alium actum manifestetur, quod nihil profuerunt primæ duæ monitiones; & hoc modo erunt quatuor actus. Fateor quidem, quod primus actus possit in se habere aliquando tales circumstantias, quod illum videns, legitimam queat formare suspicionem; tamen tales actus extreme familiares regulariter supponunt alios præcedentes; cum *Nemo derepente fuit turpissimus; Juvenal. Satyr. 2. ✝. 83.* proinde actus ille plures præcedentes virtualiter includit.

9 Advertendum autem, quod actus inducentes *suspectum consortium* possunt esse aut indicia *remota*, aut *proxima*; aut *violenta*. *Remota* quidem, si sint ea, quæ enumerabimus infra §. *Adulterium nu. 15. & seq.*, *proxima* autem, prout ibidem dicemus *a num. 3. & seqq. Violenta* vero, si ex illis potest Judex devenire ad pœnam extraordinariam (quippe ad pœnam ordinariam ex indiciis etiam violentissimis deveniri non posse in delictis carnis, probabimus loco supracitato post *n. 22.*) delicti, de quo est suspicio.

10 Opinatur autem *Sgroi Par. 5. cap. 4. n. 29.* quod ex *monitione Canonica* facta alicui in casu *suspecti consortii*, si is in eosdem actus reciderat, oriatur præsumptio juris, & de jure, ob quam possit Judex condemnare Reum, & quidem pœna ordinaria, ut videtur ipse intelligere, licet de hoc clare non se explicet; & suam sententiam fundat in *l. final. C. de Adult.*; sed fallitur in hoc, nam in lege ab eo citata nihil habetur ad intentum. Pro se facit *Authentic. Si quis ei C. ad leg. Jul. de Adulter.* in qua sancitur, quod *Maritus suspectum habens aliquem de adulterio cum propria Uxore, debet per tres vices ipsum monere, ne cum Uxore sua colloquatur. Quod, si post hæc, eos colloquentes repererit in domo sua, aut adulteri, vel in popinis, vel in suburbanis, potest Maritus impune suspectum adulterum occidere. Si alibi inveniet, & hoc probet per tres Testes, tradet eum Judici, qui, nulla alia ratione quæsita, habet licentiam puniendi.* Et ex hac colligit *Sgroi*, quod ex tali præsumptione juris, & de jure possit Judex ad pœnam ordinariam devenire; cui potest addi etiam *Bart. in Authentic. Ut liceat. Matri, & Aviæ. §. His quoque* ubi vult, quod adulterium præsumptum, juris præsumptione probatum, punitur tamen verum.

11 Sed contrarium tenet *Abb. in cap. Si quisquam num. 3. de Cohab. Cleric. & Mul.* qui vult, quod illa lex permittat soli Marito occidere, quia non alio modo potuit compescere justum dolorem ipsius; & proinde etiam lex Canonica, prout habetur in quadam *Decretali cap. Si vero. il 1. Extra de sent. Excom.* definit, quod Maritus percutiens Clericum repertum in adulterio cum Uxore, Matre, Sorore, aut Filia, evadit Excommunicationem; Non tamen ultra personam Mariti extenditur talis lex; nec vult, quod Judex ex tali præsumptione procedat ad pœnam ordinariam adulterii. Licet enim lex illa dicat, quod Judex habeat *puniendi licentiam*; punitio hic tacta accipienda est, vel pro pœna extraordinaria, vel pro gravissima tortura (quæ etiam ipsa pœna est) juxta violentiam indicii ad habendam plenam confessionem. Et hæc expositio deducitur ex ventre ejusdem legis, quæ sequitur, quod *si Maritus reperit Adulterum suspectum colloquentem &c.* in loco Sacro, tradat illum, & Uxorem foro Ecclesiastico, ut ipsos servet, donec Judex *cognoscens hoc, mittat Episcopo Civitatis, quatenus ei ipsi tradantur, ut debeant subire tormentum, ut nuncietur per eum ad Præsidem Provinciæ, qui secundum leges, pœnam imponet legitimam.* Ex quo textu evidenter deducitur, quod punitio, de qua prius loquitur, accipi debet de tortura, de qua aperte ex post loquitur, reservato jure Præsidi Provinciæ, imponendi pœnam legitimam juxta id, quod deponent Rei in tormentis; puta, pœnam ordinariam, si fuerint confessi crimen; sin minus extraordinariam.

12 Ad speciem criminis *suspecti consortii* spectat non solum nimia familiaritas, sed etiam accessus ad Monasteria, & collocutio cum *Monialibus*. Et quidem diverso modo respectu personarum statuum diversorum. Etenim per plura *Concilia Arelaten. 4. cap. 7. Concil. Parisien. 6. lib. 1. cap. 46. Concil. Matiscon. 1. cap. 2. Nicæn. 2. cap. 20. Lauræ. Epi. V. moniales. circ. collocutio*, vetitum fuit laicis alloqui *Moniales*, quæ non essent illorum consanguineæ; & si ad eas accederent absque licentia Episcopi, anathemati subjiciebant juxta Sanctionem *Concilii Ravennatensis tertii post Clem. V. cap. 11.* Clerici autem accedere ad Monasteria non poterant sine licentia Episcopi, nec Episcopi ipsi, vel Presbyteri, nisi præsentibus aliis, *Concil. Carthag. 3. cap. 25. Concil. Affrican. cap. 5. Lauræ. V. Virginei circa alia*, & hæc quidem juxta Canones antiquos. Sed ex sanctione *Concilii Lateranensis sub Alexandro III. relat. in cap. Monasteria. Extra de Vit. & hone. Cleric.* Clericis, & laicis vetitum est frequentare Monasteria *Monialium*, & si moniti Canonice per Episcopum non desistunt, Clerici depositione, laici excommunicatione debent mulctari; Regulares autem ne dum recensitis legibus etiam ipsi tenebantur, sed arctioribus; nam etiam obtenta Superiorum licentia accedendi, & colloquendi cum *Monialibus*, eas alloqui non poterant nisi in præsentia *Abbatissæ*, ut notat *Gloss. in cap. Periculoso. in V. Honeræ de Stat. Regular. l. 6. cap. Diffinimus. 18. quæst. 2.* Unde non subsistit opinio illorum *Sanch. Panormit. & Tambur. de Jur. Abbatiss. disp. 25. quæst. 23. n. 3.* qui dicunt, quod cum *cap. Monasteria de Vit. & hone. Cler.* loquatur de Clericis, & laicis, frequentantibus Monasteria *Monialium*, non autem de Regularibus, ad hos talis lex, cum sit pœnalis, non possit extendi. Siquidem lex pœnalis extenditur ad non expressa ob identitatem rationis in favorem animæ, & ad evitanda peccata, ut docent *Suar. de leg. lib. 5. cap. 2. n. 12. & lib. 6. cap. 4. n. 2.* & *Sanch. de Matr. lib. 3. disp. 42. num. 4. & lib. 7. disp. 6. num. 8.* apud *Donat. Tom. 3. Tract. 6. quæst. 4. num. 3.* Et cum hæc faveat animæ, ac Religiosi observantiæ, & pericula incontinentiæ antevertat, utique ad Regulares extendenda est; attento maxime, quod ipsi perfectiori vitæ adducuntur, & majoribus periculis tentationum sunt obnoxii.

13 Arctior de jure novo facta Regularibus est prohibitio non solum alloquendi *Moniales*, sed etiam quam-

quamlibet aliam personam degentem in Monasteriis *Monialium a Sac. Congreg. Regularium* de mandato *Sixti V.* Decretum ejus dant per extensum *Quaranta Sum. Bull. V. Monasteria Monial. fol. m. 349. Donatus tom. 3. tr. 6. quæst. 5.* & *Peyrinus ad Constr. 6. B. Pii V. §. 1. nu. 6.* memorantque communiter scribentes de *Monialibus*. In hoc autem prohibetur allocutio etiam simplex, & non frequentata. Et quantumvis tale Decretum fuerit postea moderatum per *Sac. Congregationem* de mandato *Urbani VIII. 12. Kal. Decemb. 1623.* quod per extensum recitatur a *Peyrino loc. sup. cit. num. 7.* & concessum Episcopis, ut licentia loquendi cum *Monialibus*, quæ poterat solum concedi ab ipsa *Sacra Congregatione*, amodo possit dari ab Episcopis quater in anno Regularibus, cum hoc tamen, quod *Moniales* alloquendæ sint conjunctæ Regulari in primo, aut secundo gradu; tamen substantiale prohibitionis respectu cæterarum *Monialium* adhuc persistit. Et quia multi Doctores *Suar. Tom. 4. de Relig. lib. 1. cap. 10. nu. 27. Sanch. & Bonacin.* apud *Donat. Tom. 3. Tr. 6. q. 12. num. 8.* negabant committere in illam prohibitionem eum, qui ad breve tempus Monialem alloqueretur, prodiit a Sac. Congregatione aliud Decretum sub die 11. Maji 1699. per quod declaratur non dari parvitatem materiæ in tali allocutione, sed *peccare mortaliter eos, qui per quodcumque modicum temporis spatium cum Monialibus, aut aliis intra claustra degentibus colloqueretur*. Sunt verba præcisa dicti Decreti.

14 Controvertuntur autem Doctores, an talis allocutio Regularis cum *Moniali* absque licentia, involvat etiam culpam Theologicam, an vero solam legalem, sive pœnalem. Sententia fuit aliquorum *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 16. num. 120. Dian. Par. 1. Tr. 10. Resol. 22. & Par. 3. Tr. 2. Resol. 7.* apud *Donat. Tom. 3. Tr. 6. quæst. 5. num. 4. Lezan. Tom. p. cap 25. num. 56. Roderic. Tom. p. Q. 45. art. 4. ant. fin.* quod non incurratur culpa nisi venialis; eo quia lex humana pœnalis scelusis circumstantiis extrinsecis, puta, scandali, malæ intentionis, & similium, non obligat sub mortali, prout docuit *Navarr. Manual. cap. 23. num. 57.* Alii autem *Homobon Casu. 5. V. 4. ad fin. Bonacin. de Clausur. quæst. 3. Pun. 4. num. 4. Pellizz. de Monial. cap. 5. sect. 5. quæst. 5. num. 199. Verricell. Q. Q. Moral. Tr. 8. Miscell. quæst. 66. num. 15. Donat loc. cit. num. 5. Peyrin. ad Const. 6. B. Pii num. 36. & ibi long. Par. 1. Cas. 3. n. 29. Barbos. Jur. Eccl. cap. 44. n. 156. in fin.* communiter tenent, quod peccetur mortaliter; tum quia falsum est, quod lex pœnalis non obliget in conscientia, nam obligat ad veniale, vel ad mortale juxta gravitatem materiæ, prout, post multos *Sot. lib. 1. de Just. quæst. 6. art. 4. & 5. Medin. 1. 2. quæst. 96. art. 4. Sylvest. V. Obedientia. in fin. Covar. in Regul. Peccatum a. Par. §. 5. n. 3. Sayr. Clau. Reg. lib. 3 cap. 9. n. 9.* quos citat, probat *Donat. Tom. 1. Par. 1. Tr. 1. Quæst. 31. num. 20.* Porro materia allocutionis gravis est, cum sit pro honore *Sanctimonialium*, & pro salute animæ ad vitanda pericula incontinentiæ; Tum quia, cum hoc declaratum sit a *Sacra Congregatione* sub prima Julii 1608. cujus Decretum refert ex *Long. de Cas. reser. Par. 2. Cas. 3. num. 29. Peyrin. ad Const. 6. B. Pii V. num. 36* Et iterum ab eadem Sac. Congregatione 11. Maji 1699. ut supra innuimus, non est amplius locus opinandi in contrarium.

15 Occasione hujus materiæ multa quærunt Doctores, puta, an pari modo delinquat, qui loquitur *Moniali*, illa minime respondente: & qui loquitur per nutus, non autem verbis articulatis, & qui loquitur absque accessu ad Monasterium, sed stans in domo vicina Monasterio: & qui mittit epistolam ad *Monialem*. Ad istas quæstiones, prout communiter accidit in omni materia dubitabili, sunt nonnulli, qui negant, & alii, qui affirmant. Nos eorum fundamenta non examinamus; sed quia ex unico principio omnes illas solvimus, hoc tantummodo tractamus.

16 Dico igitur pari modo delinquere eum, qui data opera, sine causa rationabili, ac licentia requisita, alloquitur *Monialium*, & illum, qui ad eam scribit; vel per nutus mentalem conceptum aperit, vel loquitur ipsa non respondente, vel illa minime accedente ad Monasterium. Ratio est; quia verba legis extendi debent ultra propriam significationem, ut voluntas legislatoris locum habeat, quando alias lex redderetur inutilis, & ejus finis frustraretur, ut argumento *Gloss. in l. Et puto. in V. Non communicari ff. Famil. ercisc.* quam reputat singularem, scripsit *Bald. in cap. final. de Translat. Epi. Angel. in §. 1. Inst. de Act. 8. roi.* Certum porro est mentem *Summorum Pontificum*, & *Concilii* in prohibendo accessu, & collocutione cum *Monialibus* eam fuisse, ut interdicerentur ea omnia, per quæ possit violari virginalis integritas, ac pudicitia *Monialium*, quæ frequentissime vitiatur ex conversatione cum viris.

17 Licet autem in promulganda lege prohibitiva, utantur his verbis, puta, *accessu*, & *allocutione*; tamen ad hæc duo non præcise limitatur eorum intentio, (alioquin ipsa posset frustrari fine ab eo, qui non loqueretur, sed ea practicaret, ob quæ non minus, ac per verba potest accendi incontinentia) sed nomine horum, quæ frequentius accidunt, & regulariter committuntur, veniunt ea omnia, per quæ hujusmodi pericula incontinentiæ possunt suscitari. Patet autem quod homo conceptum suum potest pandere ita per nutus, aut per verba in competenti distantia prolata, aut per scripturam, sicut per actualem locutionem, & potest accendi fomes concupiscentiæ in *Moniali* ex verbis viri loquentis, licet illa minime respondeat, sicut si responderet. Sequitur igitur hæc quatuor ita vetita esse per eandem legem, sicut frequens *accessus*, & *allocutio*.

18 Imo dico, quod validior est Epistola scripta ad suscitandum, ac fovendum ignem concupiscentiæ, quam sint verba. Concedo quidem quod vox, ac verba valida sunt ad ciendam libidinem, juxta illud Satyrici. *Satyr. 6. V. 196.*

. . . . . . *Quod enim non excitat inguen*
Vox blanda, & nequam.

tamen, cum raptim transeant, non habent illam vim nocendi permanentem, quam habet scriptura. Potuit aliquando quis amatoria verba dicere *Moniali*, quæ tamen in animo illius aditum non invenerunt, quia ob aliqualem erubescentiam non apertis, sed æquivocis verbis sensualis animus proditus est. Sed in Epistola, quæ non erubescit, potest quis apertius obscœnum sensum aperire, & voluntas legentis, quæ primo expugnata non fuit, ex replicata lectione succumbere. Concludo igitur quod pari modo delinquit familiarem habens communicationem per Epistolas cum *Moniali*, sicut qui frequentat *accessum*, ac *colloquium*. Proinde non assentio doctrinæ *Roderic. Tom. 1. Quæst. 45. art. 3. init.* dicentis, quod licet jure communi prohibeatur frequentatio, & accessus ad Monasteria *Monialium*, non tamen vetatur missio Epistolarum ad ipsas. Etenim verum est, quod non habetur in jure explicite talis prohibitio: habetur tamen implicite, & per extensionem prohibitionis, ob rationem tactam numero superiori,

19 Scio

19 Scio quidem ultra citatum *Rodericum*, etiam alios *Doctores Navar. Com. 16. de Sent. Excom. Sanch. lib. 6. Moral. cap. 6. nu. 117. Tambur. Dian. Pellizz. apud Pignatell. Canon. const. 21. n. 1. Tom. 2.* sentire, quod non pari modo delinquat qui scribit, & qui alloquitur *Moniales*; & illis possunt addi alii *Ricc. Homobon. Roderic. a Cunha* quos cumulat, & sequitur *Barbos. Collect. in Trident. sess. 25. cap. 9. num. 11. de Regul. & Monial.* qui docet scribentem ad *Moniales* non incurrere Censuram positam ab Episcopo contra alloquentes illas. Non tamen recedo a sententia mea ob rationes supra assignatas, quibus addo *Abbatem in Clem. 1. de Rescript. init.* qui plura jura cumulat ad demonstrandum, quod dispositio pœnalis ex identitate rationis extenditur etiam ad non expressa. Nec valet communis responsio, quam etiam citat, & adducit *Raynald. Syntax. crim. lib. p. cap. 1. §. 15. num. 15. & 16.* qui cum supracitatis sentit, quod Constitutiones pœnales stricte intelligendæ sunt, nec est par ratio scribendi, & alloquendi, quia allocutio magis movet, quam scriptura. Etenim contrarium verius est, prout diximus; & opinio hæc posset ad plus verificari de una Epistola obiter ad *Monialem* scripta; sed non de frequentante litteras, & maxime amatorias; istæ siquidem in præjudicium puritatis sacrarum Virginum, tantum mali, imo plus causant, quam *allocutio*.

Probatio.

SUMMARIUM.

20 *In crimine suspecti consortii non potest procedi per viam inquisitionis.*
Repertus cum armis non dicitur, nisi cum illis capiatur.
21 *Hoc fallit inter Regulares.*
In crimine adulterii Judex Ecclesiasticus potest procedere per inquisitionem.
22 *Suspectum consortium quomodo probandum.*
Delicta iterabilia per Testes singulares probantur.
Suspectum consortium probatur per Testes singulares.
23 *Probatur etiam per corpus delicti permanentis cum adminiculis.*
24 *Probatur a qualitate personæ viri, aut fœminæ.*
Juvenes aliquando casti, & senes luxuriosi.
25 *Qualitas delicti omnino probanda, quando sine ea delictum non est.*
Probandum, quod Reus fuerit canonice monitus, ut probetur suspectum consortium.
26 *Monitio Canonica hoc casu non requiritur, quod sit judicialis.*
27 *Monitio non requiritur, quod sit semper de eadem persona, specie aut numero.*
28 *Quomodo probentur monitiones factæ.*

20 Probatio autem criminis *Suspecti consortii* videtur, quod per Testes fieri non possit, neque in eo procedi per inquisitionem, ex eo, quod nec ita procedatur in crimine adulterii, quod deduci potest non solum ex juribus, quæ citavimus supra *Authentic. si quis. C. Ad leg. Jul. de Adult. Novell. Ut lit. motr. & aui §. His quoque Coll. 8.* (in quibus apparet, quod ad hoc, quod sit locus punitioni dandæ manu mariti sine auctoritate Judicis, requiritur, quod Adulter post secundam monitionem inveniatur a Marito loquens cum Uxore) sed etiam ex alia lege *l. si Barsatorem C. de Fidejuss.* ex qua habetur, quod promittens invenire latronem, non satisfacit, nisi eum capiat. Ex qua lege deducit *Bartolus*, quod non potest diei bannitus inventus, nec aliquis repertus cum armis, nisi isti sint capti, & in fortias Curiæ deducti. Similiter igitur dicendum videtur, quod probari non possit quis adulter, aut deprehensus in suspecto consortio in ordine ad punitionem, nisi in flagranti crimine inventus sit. Et posset huic opinioni favere praxis Curiarium Ecclesiasticarum, quæ Clericos fornicarios, aut ad Monasteria *Monialium* accedentes, non apprehendunt per Birruarios, nisi eos actu in lupanari, aut in eorum domibus suspectas focarias, vel eosdem ad Monasteria *Monialium* loquentes deprehenderint.

21 Si tamen hæc sententia subsisteret respectu Regularium, actum esset de probando *suspecto consortio* extra Claustra; aut saltem multa scandala evaderent impunita; aut longo tempore nutrita. Quandoquidem non est illis commodum, sicut Curiæ sæculari per suos Ministros, per se deprehendere in facto taliter scandalizantes sæculum, ac infamiam comparantes Religioni per mala eorum exempla. Falsum quidem est, quod in crimine adulterii procedi non possit per inquisitionem; cum hoc, & possit, & debeat Judex Ecclesiasticus ex officio suo nobili, licet laicus de jure Civili non procedat, nisi ad instantiam eorum, qui de adulterio accusare possunt *l. Quamvis. la 2. C. Ad leg. Jul. de Adult. Caball. Resol. crim. Cas. 114. n. 2. Cent. 2. Farinac. Q. 141. n. 42.* Siquidem Judex Ecclesiasticus principaliter debet moveri ad tollenda scandala, quæ plures possunt imitatores habere in Christiana Republica; nec principaliter intendit vindictam criminis, & satisfactionem partis. Proinde ex officio tenetur eradicare vitia, quæ malo exemplo plures perdere possunt. Non sic Judex laicus, cujus principale officium est, rogatus a parte justitiam sibi ministrare; & ideo iste in crimine adulterii, nisi pulsatus per accusationem, & in publico etiam concubinatu nullo modo procedit; cum tamen procedere ex officio suo in hoc casu teneatur Judex Ecclesiasticus, ut sibi præscribitur a *Trident. sess. 24. de Refor. matr. cap. 8. & cap. 8. de Refor. sess. ea.*

22 Dico igitur, quod suspectum consortium probari debet per Testes, & etiam singulares, dummodo integri sint, & sint plures, quam duo. Alias *Par. p. Tit. Probationes. n. 3. 4. & 5.* diximus per Testes singulares probari delicta iterabilia, ita ut quatuor Testes singulares sufficiant ad pœnam etiam ordinariam. Hoc item quadrat in casu. Nam gestus, risus, joci, tactus, sequestratio; & cætera, per quæ diximus haberi indicia suspecti consortii, actus iterabiles sunt; & licet inter se diversi, tamen ad eundem finem tendunt, consequenter probari poterunt per Testes etiam singulares. Imo dico, quod regulariter hoc solo modo probari potest tale delictum. Siquidem *suspectum consortium* induit naturam delicti carnalis, proinde sicut in hoc delinquens fugit, quantum potest, præsentiam Testium; & ideo redditur ex hac cautela delictum difficilis probationis; ita sequitur in dictis actibus præparativis ad delictum carnale, & indicativis *suspecti consortii*; proinde regulariter nisi per Testes singulares probandum non est; nisi essemus in delinquente, aut effronte, aut imprudenti, aut dementato, qui nulla habita consideratione, aut pudore, etiam coram pluribus Testibus talia frequentaret.

23 Potest etiam probari ex corpore delicti permanente hoc crimen: puta, si in judicio sisteretur epistola amatoria, vel ipsius delinquentis ad amasiam, vel amasiæ ad ipsum; ipsorum reciproca effigies maxime in secreto servata, crines muliebres, vittæ sericæ dono ab amasia datæ, & alia hujusmodi, quæ solent servari tanquam tesseræ amoris reciproci. Hæc tamen

men non possunt ex se sufficienter probare delictum, nisi accedant alia adminicula concludentia arbitrio prudentis Judicis. Quandoquidem *consortium* cum mulieribus, ut evadat criminale, & punibile, oportet quod *suspectum* sit, puta, quod ita pluribus pateat, quod ii, qui ipsius signa viderint, adducantur in *suspicionem* flagitii carnalis commissi, aut committendi; in hanc autem *suspicionem* nemo induci potest, si secreto servetur *amasiæ* Epistola, aut effigies, quæ tamen a Judice deprehenduntur; oportet proinde, quod talis *consortii* aliunde habeatur *suspicio*, per quæ adminiculetur littera, seu effigies *amasiæ*.

24 Facilior porro probatio hujus delicti evadere potest, sive viri Religiosi, sive mulieris. Si enim aliquis ipsorum malæ famæ est, quia de delicto carnali punitus est, aut communiter malæ vitæ existimatur, leviora sufficere debent indicia ex eo, quod mala fama in hoc crimine multum valet. Communiter Doctores multum tribuunt ætati, ita ut dicant fortius præsumi tale crimen de juvene, quam de sene; hoc autem non indifferenter admittendum, probat castitas *Joseph Patriarchæ* adolescentis, & luxuria *Seniorum*, qui *Susannam* accusarunt. Spectanda est ergo vita Religiosi, & si hic alias de crimine legitime punitus est, aut vehementer diffamatus, & mulierum conversationes affectat, quantumvis senex sit, culpabilis præsumi potest; quod facilius concesserim, quam de Religioso adolescente alias compositæ vitæ, nec indiscriminatim affectante muliebres conversationes. Quod pariter dicendum est de muliere.

25 Quia vero, ut dictum est supra *num.* 4. hoc crimen requirit trinam monitionem cum reincidentia post eam, ut possit de eo constare, ad illud probandum necessarium est probare, quod Reus fuerit, ut præfertur, monitus, & post monitionem iterum reversus sit ad vomitum. Nam qualitas delicti, & maxime illa, sine qua delictum non est, venit omnino probanda, ut *arg. l. Si per alium §. Decore. ff. Ne quis eum qui*, vult *Bossius Tit. de Delict. num.* 4. communiter receptus. Et ita probandum est, quod Cajus fuit charitative, & fraterne monitus a Fratribus, sive a Prælato jussus, ne familiaritatem nutriret cum Berta, & tamen post tales monitiones, sive præceptum, perseveraverit in eadem conversatione; & sic sentit *S. Joannes de Capistrano Constitut. cap.* 11. relatus à *Politio Exposit. Reg. Min. cap.* 11. *num.* 4. & 5.

26 Duo autem hic adverto; unum est, quod monitiones prædictæ necessariæ ad constituendum crimen, non debent de necessitate esse judiciales, sed sufficit, quod fuerint fraternæ, vel paternæ; neque enim illæ censendæ sunt, ut pari passu ambulent cum monitionibus Canonicis, quæ judicialiter sunt faciendæ ante ferendam Excommunicationem, quia prout ex jure *Auth. si quis. C. ad leg. Jul. de Adulter.* diximus supra *num.* 4. Maritus potens occidere suspectum adulterum suæ Uxoris post tertiam monitionem, ne cum eadem loqueretur, non tenebatur monuisse judicialiter, sed sufficiebat hoc fecisse extra judicium. Ex hoc ergo deduci potest, quod ad hoc, quod possit infligi pœna debita delicto *consortii suspecti*, non est necessarium, quod Reus fuerit ter judicialiter monitus, ut desisteret, sed sufficit extrajudicialis monitio.

27 Aliud est, quod non est necessarium, quod monitiones fuerint respectu unius, & ejusdem personæ, puta, ne *Cajus* nimis familiariter cum *Berta* conversaretur; sed sufficit, quod fuerint etiam respectu diversarum personarum etiam diversi sexus. Nam dari potest quis, œstro libidinis ita percitus, ut indifferenter in omnem spurcitiam se immergere proclivis sit, nulla ratione habita ætatis, pulcritudinis, sive sexus; si ergo iste, ut talium mos est, ergo qualcumque personas familiaritatem habere procurat; ierit ex instituto negotia; se ingerit in illarum domos; occasiones se a socio sequestrandi, ac colloquia secreta cum illis habendi, procurat, & nanciscitur, & centum hujusmodi; & monitus, & correctus de tali modo conversandi, non tamen abstinet; profecto probatum remanet *Suspectum consortium*. Ratio est, quia ex parte ipsius facilior est lapsus carnalis, tali modo conversando cum multis fœminis, inter quas aliqua invenietur, cum qua sibi ex voto succedat, quam cum una sola, quæ quamvis sollicitata non succumbet. Ex parte autem fœminarum, ac sæcularium facilius nascitur scandalum, admiratio, & suspicio incontinentiæ in Religioso, sic nutriendo familiaritatem cum omnibus, quod non potest teneri occultum; quam si sit cum una sola, quia hoc potest facilius celari, aut cautius agi. Igitur ex his duobus perfecte completur ratio *suspecti consortii*; Unde sicut infamis ex impudicitiis magis redditur mulier, quæ cuicumque volenti parata est obsequi, quam ea, quæ cum uno solo impudice vivit; sic magis Reus *suspecti consortii* redditur, qui cum omnibus mulieribus signa propriæ incontinentiæ prodit, quam si cum una sola *suspicionem* facinoris ingereret.

28 Probatio autem quod prædictæ monitiones factæ fuerint, fieri potest a Testibus etiam singularibus, dummodo alias integri sint; tum quia de illis (si secreto fuerint factæ inter te, & ipsum solum, ut habetur in *Evangelio*) veritas aliter haberi non potest; tum quia sunt actus iterabiles, ad quos probandos sufficiunt Testes singulares idonei, prout alias non semel diximus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

29 *Pœnæ antiquæ suspecti consortii contra Clericos antiquatæ; modernæ parum in usu.*

30 *Textus Concilii Tridentini dilucidatur.*
Concubina proprie, quæ dicatur in jure.
Ex proœmio legis mens legislatoris venanda.

31 *Mens Concilii aperitur.*
Clericis prohibetur detinere suspectas fœminas non solum domi, sed extra.
Concilium prohibet Clericis suspectum consortium.

32 *Suspectum consortium in Clerico, ita est ex nimia familiaritate cum multis, sicut cum una.*
Lex pœnalis extenditur ex identitate rationis.
Clericus exercens concubitum vagum, punitur pœna concubinariorum.

33 *Concilium prohibere intendit Clericis suspectum consortium etiam cum fœminis propinquis.*

34 *Pœna Clericorum pro suspecto consortio.*

35 *Monitio facienda Clerico debet esse personalis.*
Clericus concubinarius debet ter personaliter moneri, antequam privetur beneficio.
Pro minori pœna infligenda, non est necessaria trina monitio.
Quomodo monendus Clericus concubinarius.

36 *Farinacius impugnatur.*

37 *Clericus concubinarius non beneficiatus, qua pœna puniendus.*

38 *Pœnæ Laicorum, Clericorum, & Regularium frequentantium, aut loquentium sine licentia cum Monialibus de jure communi.*

39 De

39 De pœnis municipalibus remissive.
40 Pœnæ suspecti consortii in Ordine Minorum de Observantia ex Statutis.
41 Pœnæ ingredientium aliorum cellas, aut admittentium juvenes in propriis.
42 Pœnæ se a socio sequestrantium cum mulieribus.
43 Pœnæ intrantium domos suspectas.
44 Pœnæ suspecti consortii ex Textu.
45 Pœnæ intrantium domos suspectas ex Textu.
46 Quid significet esse notatus de suspectis consortiis?
47 Non est necesse, quod de tali notatione judicialiter constet.
48 Admonitio facienda a quovis Superiore, & etiam a Subdito.
49 Praxis monitionis faciendæ.
Admonere in jure quid importet.
50 Superiorum error.
51 Monitio facta, ut aliquis desistat a familiaritate cum una persona, an sufficiat ad punitionem, si ille recideret cum alia persona.
52 Responsio ad dubium affirmative.
53 Clerici concubinarii admoniti, dicuntur non resipiscere, si cum eadem, vel alia fœmina in peccato perseverent.
54 Probatur data responsio ex Textu.
55 Diversitas personarum non facit, quando idem committitur crimen.
56 Emendatus de suspecto consortio, non potest, si recidat, statim puniri, sed requiritur nova monitio.
57 Quisnam sit modus delicti pro pœna augenda.
58 Modus delicti, per quæ varietur.
59 Judex non potest regulare arbitrium ultra dispositionem statutariam.
60 Aliquando indicia superant rationem consortii suspecti.
61 Tali casu arctandus est Reus.
62 An in quolibet ingressu Cellarum, crimen committatur.
63 Lex etiam dura servanda est.
Quando tamen verba legis sunt clara.
Lex lata pro commodo populi, ita explicanda, ut non reddatur incommoda.
64 Ingressus in Cellas vetitus est ei, qui habet adminicula suspecti consortii.
65 Quid, si Religiosus deprehenderetur clausus in Cella cum juvene, aut fœmina?
66 Si nullum adest adminiculum de suspecto consortio, est monendus.
67 Si militant adminicula, arctandus est Reus.
68 Adminicula, & indicia, quæ possunt militare in casu.
69 An sufficiat Canonica monitio sola, ut puniatur, qui se sequestrat cum mulieribus.
70 Ultra monitionem requiritur, quod præcesserit aliqua pœnitentia.
71 Pœnitentia infligenda a Superiore ut Patre.
72 Quot actus sequestrationis cum fœminis requirantur, ut sit locus pœnæ statutariæ?
73 Solitum ex una vice, quando inducatur.
Solitum inducitur per duas vices juxta aliquos.
Secundum alios solitum requirit plures vices, & longum tempus.
74 Tres actus ad minus requiruntur ad constituendum solitum.
Per tria furta dicitur latro solitus furari.
75 Quæ requiruntur ad hoc, quod quis dicatur solitus sequestrare se cum fœminis.
Quot actus requirantur, ut quis dicatur consuetus blasphemare.
76 Nulla debet adesse causa sequestrationis, ut hæc evadat criminosa.
77 Quomodo probetur aliquis solitus sequestrare se?
78 Per Testes singulares plures quam tres probatur.
79 Canonica monitio, & correctio in hoc casu, an debeat esse judicialis?
80 Dictio Canonicum quot significata habeat.
81 Trina monitio necessaria ad ferendam excommunicationem.
Excommunicans, non præmissa monitione Canonica, interdicitur.
Monitio Canonica judicialis præscribitur solum, quando ferenda est Excommunicatio.
Monitio Canonica accipitur pro fraterna, aut paterna, quando eam non sequitur excommunicatio.
82 Monitio in hoc casu accipienda est de paterna.
83 De qua arctatione loquatur Statutum?
84 De Arctatione remissive.
Arctare in jure quid importet?
85 Arctatio in casu significat torturam.
86 Qualitas torturæ pendet a qualitate delicti.
87 Domus suspecta quæ dici possit?
88 Dictio suspectus in jure connotat crimen.
89 Domus suspecta dupliciter.
90 Ingressus in domos suspectas, ut sit crimen, quid requirat.
91 An requiratur suspectum consortium cum fœmina, ut puniatur quis de ingressu in domum suspectam.
92 Ingressus in domum publicæ Meretricis, puniendus etiam sine suspecto consortio.
93 Ingressus in domum aliarum suspectarum mulierum, requirit suspectum consortium, ut sit punibilis.
94 Quo casu removendus sit, & exulare debeat Religiosus a Conventu.
Quando arctandus ob ingressum in domos suspectas.
95 Ingressus in domos suspectas, quomodo probandus.
96 Per quatuor Testes singulares probatur.
97 Statutum de laborantibus morbo Gallico.
98 Morbus gallicus contrahi potest absque coitu, & quomodo.
Alopetia quid sit.
99 Causa morbi gallici per contactum.
100 Statutum loquitur de infectis morbo gallico ex coitu.
101 Difficultas probandi morbum fuisse contractum ex coitu.
102 Delictum nunquam præsumitur.
Præsumptio pro non delicto vincit præsumptionem pro delicto.
Probandum ab accusatore, seu fisco, Reum contraxisse morbum ex coitu.
Confessio Rei extrajudicialis facit solum indicium ad torturam.
103 Infecti tali morbo, quomodo pallient propriam culpam.
104 Forma præscribitur puniendi taliter criminosos.
105 Delicta difficilis probationis probantur indiciis, conjecturis, & præsumptionibus.
Medici adhibendi ad probandum morbum gallicum.
106 Unicus Testis integer cum adminiculis probat morbum contractum ex coitu.
Si morbum gallicum præcessit copula cum fœmina, concluditur esse contractum ex coitu.
107 Confirmatur, quod unus Testis in hoc casu probet.
108 Probatur item ex Statuto.
109 Adminicula, quæ possunt in hoc casu militare.
110 Alius modus procedendi.
111 In Statuto est præsumptio juris, & de jure.

Contra præsumptionem juris, & de jure, datur probatio.

112 *Quæ signa morbi gallici sufficiant ad pœnam Statuti.*

113 *Valde deformatus a morbo gallico, est notoriè infamis, & irregularis.*

29 PŒnæ autem *suspecti consortii* in antiquis Canonibus contra Clericos sancitæ, in desuetudinem abierunt, & aliæ sunt Statutæ in *Trident. sess. 25. cap. 14. de Reform.* quæ etiam, ut infra dicam, parum sunt in usu. Sed quia *Trident.* loquitur de Clericis concubinariis, & plerique Auctores nimis arctant intellectum hujus vocis *Concubinarius*, & eludunt sanctam mentem Concilii, laxando habenas luxuriæ Clericorum, ideo enucleanda est ex ventre textus Conciliaris vera ipsius mens, omissis opinionibus *Doctorum* excogitatis *ad excusandas excusationes in peccatis*.

30 Dico igitur, quod Concilium prohibet Clericis, *ut concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo, vel extra detinere, aut cum illis ullam consuetudinem habere audeant*; Licet autem prout deducitur *arg. l. Stuprum. 34. ff. ad leg. Jul. de Adult. l. 1. 4 & 9. de Concubin.* Concubina propere sit, quæ, *carnalis consuetudinis, non matrimonii causa, domi retinetur*, & talis dicatur mulier, quæ *cum uxor non sit, cum aliquo tamen vivit, & sine nuptiis in domo est, l. Massurius ff. de Verb. signif. l. Etiamsi ff. de Rit. nupt.* tamen Concilii textum non arctandum esse ad solam strictam significationem, hujus nominis, convincitur ex principio illius capituli, quod se habet tanquam proemium, ex quo venanda est mens legis, ut communiter dicunt Doctores *Oldrad. Lap. Bart. Alex. Anchar. Socin. Roman. Bald. Barbat. Cravet.* apud *Thusc. lit. P. Concl. 892. num. 2. & seqq.*

31 Sic ergo habet Concilium: *Quam turpe, ac Clericorum nomine, qui se divino cultui addixerunt, sit indignum, in impudicitiæ sordibus, immundoque concubinatu versari, satis res ipsa communi fidelium omnium offensione, summoque Clericalis militiæ dedecore, testatur. Ut igitur ad eam, quam decet continentiam, ac vitæ integritatem, Ministri Ecclesiæ revocentur; populusque hinc eos magis discat revereri, quo illos vita honestiores cognoverit, prohibet sancta synodus &c.* Ex his autem verbis conjicitur, sensum Concilii esse; promovere in Clericis observantiam continentiæ; & amovere a populo scandala, quæ apud eum sunt ex eorum lubricitate, ob quam contemptibiles laicis redduntur. Sequitur igitur, quod per Concilium non solum prohibentur Clericis *Concubinæ*, illæ nempe, quæ sub titulo famularum in domo retinentur, sed etiam aliæ, quæ inservirent Matri, aut Sorori ejusdem Clerici, sive in propria, sive in aliena domo retineant; ait enim Concilium, *in domo, vel extra detinere*. Sequitur etiam comprehendi non solum eas, quæ aluntur expensis Clerici, & corpore suo quæstum faciunt cum eo conversando, sed etiam illæ, quæ ex luxuria liberali cum illo commiscentur. Ratio est, quia ita incontinens est Clericus, & ita populum scandalizat, qui gratis fornicatur, sicut qui pretio. Unde si studium Concilii est, hæc duo removere, utrumque casum debet comprehendere. Imo nec supponit Concilium, aut vetat solum *concubinatum*, qui fit cum actuali lapsu carnali, sed vetat etiam conversationem cum fœminis, *de quibus possit haberi suspicio, domi, vel extra*; quibus verbis clare demonstratur, Concilium sibi damnare etiam *suspectum consortium* tantum, sub lato nomine *concubinatus*, ut communiter scribunt Doctores *Franc. Leo. Thesaur. for. Eccles. Par. 1. cap. 4. sub n. 27. Ricc. Resolut. 307. in edit. M. A. Gennen. Prax. Archiep. cap. 30. num. 4. Bellet. Disq. cleric. Par. 1. Tit. de Disciplin. cleric. §. 15. num. 56.* apud *Barbos. Coll. in Trident. sess. 25. de Refor. cap. 14. num. 3.*

32 Sequitur igitur ex allegata doctrina, quod Conciliaribus pœnis obnoxius debet esse non solum Clericus, qui unam tantum suspectam fœminam, aut in propria, aut in aliena domo frequentat cum *suspicione* fornicationis, sed etiam, si cum multis promiscue ita versatur, ut legitime malam populo suspicionem de se ita conversando, ingerat. Scio *Garziam de Benef. Par. 11. cap. 10. num. 186.* apud *Thesaurum de Pœn. V. Concubinatus. ℣. Advertendum secundo post n. IV.* docere, tales pœnas locum non habere in Clerico, qui vagum concubitum exercet; & dicit taliter declarasse *Sacr. Congregationem Concilii*; Sed de tali declaratione non constat, nec eam ullibi reperire Mihi licuit; Fabulosam proinde eam existimo; Nec concesserim *Eminentissimos P. P.* contrarium decrevisse contra apertam mentem Concilii. Quia, licet in lege pœnali non detur extensio regulariter de casu ad casum, datur tamen, quando militat non solum similitudo, sed etiam identitas rationis *arg cap. Cum dilect. de Confir. uti. vel inuti. Gloss. not ab. in l. 9. C. de Cond. indeb. Abb. in cap. 1. n. 15. de His quæ fi. a majo. & in cap. Raynutius. n. 5. de Testa.* Ratio autem, ob quam, prædictas pœnas statuit Concilium est, quam supra tetigi, puta, reprimere incontinentiam Clericorum, & removere scandala a populo. Hæc porro ita vigent in concubitu vago, & in scandalosa, aut suspicabili conversatione cum multis fœminis, sicut cum una tantum; imo major proditur incontinentia ex concubitu vago; & majus scandalum nascitur ex eo, quod Clericus promiscue meretricetur, quam si unam tantum pellicem nutriat, quia hoc potest evenire ex amoris passione vehementi, & commiseranda; illud vero procedit ex brutali, & non compatibili luxuria. Sequitur ergo, quod etiam Conciliaribus pœnis obnoxius esse debet, qui cum multis conversando, ingerit suspicionem incontinentiæ, sicut si unam tantum fœminam suspectam frequentet, aut teneat; aliter posset Clericus impune scortari sæpius cum multis, ac si vagatio concubitus minueret malitiam fornicationis, aut scandalum minoraret, quod quam falsum sit, prudens consideret. Et sic Teneo cum *Navarro Conf. 4. de Adult. in antiq. alias Conf. 1. de cohab. Cleric. in novis*, & *Sayra in Harib. Decis. Tit. de Adult. Decis. 4.* contra nonnullos *Ricc. Garz. Facinac. Armendar. sanct.* quos dat *Barbosa Coll. in Trident. sess. 25. cap. 14. n. 6. de Reform.*

33 Et confirmatur quod supra dictum est, puta, quod Concilium non supponit de necessitate in Clerico actualem fornicationem, ita ut, si ista desit, pœnæ impositæ non afficiant; sed vult impedire *suspectam* omnino, & ideo scandalosam *conversationem* cum mulieribus. Quia prædicta conversatio sibi prohibita est cum mulieribus in quovis gradu propinquo sibi conjunctis, si talis conversatio *suspicionem* scandalosam gignat, ut dicunt Doctores *Menoch de Præsumpt. lib. 5. Præsumpt. 17. num. 9. Reginald. Tr. 3. n. 18. Bellet. Tit. de Discipl. Cleric. §. 25. n. 16. & 17.* apud *Barbos. l. 1. a. 5.* cum ex Diaboli suggestione, & carnis fragilitate, etiam inter consanguineos carnale flagitium non raro fit perpetratum. Quæ sententia optime fundatur in *Textu Concilii*, quod habet, *aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio*; per quam clausulam generaliter latam imponuntur etiam mulieres propinquæ, si tamen *suspicionem* gignant, fundatam nempe in quali-ta-

tate, & conditione illarum, aut Clerici,

34 Pœnæ autem sunt, quod, si moniti a superioribus, non desistunt a tali *suspecto consortio*, pro prima vice privantur *tertia parte fructuum, obventionum, ac proventuum beneficiorum suorum quorumcunque, & pensionum, ipso facto*. Si secundæ monitioni non paruerint, (in delicto eodem cum eadem, aut alia fœmina perseverantes) omnes fructus beneficiorum ex integro amittunt, & ab administratione beneficiorum suspenduntur. Si post hæc nihilominus suspectas hujusmodi mulieres non expellant, *aut cum iis etiam vescantur*, privantur beneficiis, portionibus, Officiis, ac pensionibus, & inhabilitantur ad alia consequenda, donec pænituerint. *Sed, si postquam eas dimiserint, semel intermissum consortium repetere, aut alias scandalosas mulieres sibi adjungere ausi fuerint, præter prædictas pœnas, excommunicentur*.

35 Adverto autem, quod monitio facienda a superiore debet esse personalis, nec sufficit facta per edictum generale, ut argumento quorumdam jurium *cap. final. ubi Gloss. in V. Tertio de Vit. & honest. Cleric. Clem. V. junct. gloss. in V. Nominatim. eo. tit. cap. statutum. de sent. Exc. in 6.* scribunt *Doctores M. A. Gennen. Prax. Archiep. cap. 30. num. 4. Ricc. Prax. for. Eccl. Decis. 359. in p. edit. alias. Resolut. 307. num. 3. in 2. edit.* apud *Barbos. Collect. l. cit. num. 9. Thesaur. de Pœn. V. Concubinatus sub. num. 4.* Non amplector autem sententiam *Nicolai Garziæ de Benef. Par. 11. cap. 10. num. 186.* cui subscribit *Thesaurus de Pœnis. V. Concubinatus. V. Advertendum secundo*, quod nempe debeat esse trina monitio Canonica ante inflictionem singularum pœnarum ex supradictis. Etenim verum est, quod ad hoc, quod Clericus Concubinarius privetur beneficiis, debet ter personaliter moneri, ut habetur in *Decretalibus cap. sicut. ad extirpanda. cap. Si quisquam. cap. Si autem V. Vel tertiam. de Cohab. Cler. & mul.* non tamen necessarium est, quod tali modo moneatur, si infligenda sit minor pœna, quam sit privatio beneficii. Etenim Concilium aperte ait, quod, *si moniti primo, non resipiscant, amittant tertiam partem fructuum*; si post secundam monitionem, adhuc perseverent, *fructus ex integro amittant*; & post tertiam, *priventur beneficiis*. Somnium autem est, quod singulæ monitiones debeant esse trinæ, quia hoc modo secunda monitio evaderet quarta; & tertia esset septima, quod est inauditum. Sensus ergo est, quod, si Clericus redditus est suspectus notorie, & fama deferente de *consortio scandaloso*, debet judicialiter moneri ab Episcopo; & si post eam monitionem non destiterit, tertia parte fructuum puniatur, & sic deinceps.

36 Quod autem ex quibusdam juribus *Auth. de Sanctiss. Episc. §. Presbyteros. Collat. 9. cap. Presbyteris. 27. Dist.* astruit *Farinacius Quæst. 138. num. 41.* Clericum, ut præfertur, monitum, & punitum, non desistentem a vita scandalosa, tradi debere Curiæ sæculari per verbalem, non autem actualem degradationem, non approbo; Licet enim in citata *Novella de sanctiss. Episcopis* textualiter ita habeatur; tamen lex illa, ut pote laicalis non potest ligare Clericum, & in *cap. final. 27. Dist. a Farinacio* citato nec verbum habetur de tali traditione. Traditio autem Clerici Curiæ sæculari fieri nequit, nisi ob enormissima delicta, (inter quæ non est simplex fornicatio, vel *consortium suspectum*) & nisi prævia degradatione, ut notum est. Per nullam autem legem Ecclesiasticam habetur, quod Clericus criminosus, ut præfertur, degradetur.

37 De Clericis autem, qui nec beneficia, nec pensiones possident, & in hoc crimine versantur, disponit loco supra citato *Concilium*, ut Episcopi ad eos coercendos, utantur carceris pœna, suspensione ab Ordine, ac *inhabilitate ad beneficia obtinenda*, aliisque Canonicis pœnis, sed ut bene advertit *Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 21. n. 30.* apud *Barbos. Coll. in Trident. sess. 25. cap. 14. n. 18. de Refor.* Deficiente in Clericis fervore charitatis, & in Episcopis antiquo zelo, auctaque horum indulgentia, ob auctam carnis fragilitatem, antiquæ pœnæ Canonicæ sunt exoletæ, & modernæ Conciliares non servantur regulariter in Curiis Episcoporum; sed ut plurimum commutantur in pecuniarias, quæ revera validiores sunt, quam spirituales, ad compescendos hujusmodi incontinentes.

38 Quo autem ad frequentantes Monasteria *Monialium*, pœna lata pro Clericis, est depositio, pro laicis, Excommunicatio. (Si tamen ter de hoc moniti, non desistant, ut diximus supra *num. 12.* ex *Concilio Lateranensi*.) Pro Regularibus autem non tantum frequentantibus, sed simpliciter alloquentibus sine licentia *Moniales*, aut alias fœminas intra Monasteria degentes, lata est pœna privationis vocis *activæ, & passivæ* ex *Decreto sac. Cong. Non. Maij 1590.* quod per extensum dant *Peyrin. ad Const. 8. B. Pii V. num. 6.* & *Quarant. summ. Bull. V. monasteria monial. pag. m. 451.* sed nec tales pœnas in usu positas video. Prout enim supra *num. 14.* dixi, nec laici excommunicatione, nec Clerici depositione; sed Carceratione tantum, aut pecunia ab Episcopis mulctantur. Nec unquam vidi Regularem voce activa, & passiva privatum, sed tantum aliqua levi mortificatione punitum.

39 Supradicta autem de jure communi sunt: De municipali vero consulenda sunt *Statuta Synodalia* pro Clericis, & *Regularia* pro Religiosis Ordinibus. Pro nostro *Ordine Minorum Regularis Observantiæ, ac Strictioris*, sequentia habemus Statuta.

40 *Si quispiam de suspectis consortiis, & colloquiis ejusmodi notatus fuerit, charitative, & paterne admoneatur, & corrigatur. Admonitus vero, si non se correxerit, & emendaverit, superior suspendatur ab officio, vel etiam privetur, superiorum arbitratu, pro delicti modo. Subditus vero actibus legitimis triennio careat; vel gravius etiam puniatur superioris arbitratu Et quibus hæc pœna non competat, probationis caputio, vel alia graviori etiam, superiorum arbitrio puniatur pro delicti qualitate.*

41 *Quibus pœnis Clericos, ac alios Fratres juvenes, ætate annorum vigintiquinque minores, omnino afficiendos esse decernimus, qui in aliorum, præterquam Magistrorum, aut superiorum Cellas ingredi præsumpserint; ac item qui eos, vel sæculares similiter juvenes, & præsertim pueros, in proprias admiserint; ac præterea, si in ipsorum Clericorum, vel Fratrum juvenum ipsi Cellas intrare auserint.*

42 *Qui etiam solitus fuerit se a socio sequestrare cum Mulieribus, de quibus, superioris judicio, merito suspicio oriri possit, si canonice monitus, & correctus non se emendaverit, tanquam de suspecto consortio Reus actibus legitimis privetur, ac probationis caputio puniatur, superiorum arbitratu. Et si iterato punitus, de sequestratione hujusmodi duobus Testibus fide dignis convincatur, ad veritatem dicendam graviter arctetur. Si vero de sequestratione præfata unus tantum Testis fide dignus fuerit, & alius de lapsu carnis adversus eundem, gravius arctandum decernimus.*

43 *Præterea qui ore proprio, aut legitimis Testibus convictus fuerit domos suspectas intrasse; mox ab eo loco removeatur, ac perpetuo exulet; & amplius puniatur, Superiorum arbitratu, personarum, locorum, & temporum qualitate pensata. Quod si negaverit, arctetur, & contra eum procedatur juxta Or-*

diuis Statuta. Hær omnia ex Statutis Vallisoletanis 1593. *cap.* 11. *Tit. de suspect. consort.* &c.

44 *Ex Textu* autem *Tit. Applicatio*. §. 17. Sic habemus: *In suspecto consortio deprehensus, si monitus non se correxerit, Superior ab Officio suspenditur, vel privatur; Subditus actibus legitimis triennio careat, vel gravioribus pœnis uterque mulctetur, Superiorum arbitratu, nimirum actuum legitimorum privatione; probationis delatione; arctationis reclusione; exilio ab illo Conventu; pro clariori, vel obscuriori suspicionis indicio secundum Ordinis sanctionem.*

* 45 *Qui convictus fuerit domum suspectam intrasse, actumve carnalem sollicitasse, mox ab eo loco perpetuo exulare debet, & bimestri Carcere mancipari; negans graviter arctandus.*

46 Circa quæ Statuta, plura dubitare contingit, & primo circa primum sub *num*. 40. dubitatur, quid importent illa verba *de suspectis consortiis, & colloquiis ejusmodi notatus fuerit*; an scilicet oporteat, quod de tali *notatione* judicialiter constet?

47 Respondeo, quod non est necessarium, quod de ea *notatione* constet in judicio. Quia, si deberet de ea constare, oporteret telam judicialem ordiri; hoc autem fieri non debet ex duplici causa; quia Superior instruens processum scripto, procedit ut Judex, & non ut Pater, omnesque actus, qui subinde fiunt, sunt in foro judiciali, & non paterno. Sancitur autem, quod præcedente *notatione de suspecto consortio, Reus charitative, & paterne admoneatur*; sequitur igitur, quod non judicialiter facienda est admonitio: quod, si non hæc, nec consequenter debebit constare judicialiter *notatio de suspecto consortio*, quæ requiritur prævia ad talem admonitionem.

48 Præterea non habetur a Statutis determinatio, quod admonitio fiat a Superiore Provinciali solo, ad quem privative quo ad inferiores, spectat scripto procedere, ut habetur *ex Textu Pract. crim. Tit. Delictorum* §. 3. *in fin. &* §. 4. *init.* sed absolute dicit *charitative, & paterne admoneatur*; innuens, quod charitative monendus est a Fratribus per fraternam correctionem; *paterne* vero a Prælato locali, qui scripto procedere non potest, sive a Provinciali procedente *paterne*, non vero *judicialiter*.

49 Praxis ergo esse debet, quod, si Frater suspicionem de malo *consortio* ingerit, socius, aut alius Frater, qui ipsum vidit, sive Superior localis, aut Provincialis, qui hoc novit a Fratribus, seu Sæcularibus, *charitative*, puta, secreto admoneat, ut desistat; quod, si perseveret, admoneatur *paterne*, hoc est a Superiore tanquam Patre, in publico: & hoc non solum verbis, sed etiam, si casus id requirat, aliqua pœnitentia paterna, & mortificativa; etenim *admonere* in jure importat non solum *in memoriam adducere*, sed etiam *castigare, corrigere, & percutere*, ut deducitur ex *l. Alimenta ff.* de *Agnosc. liber. l.* 1. *ff. de Jure patr.* proinde *admonitionem fustium* pro coercitione, & castigatione dixisse *Calistratum* in *l. Vnlnti ff. de Pœn.* post *Julium Pollucem lib.* 9. *Onomast.* observant *Pratejus, Brissonius*, apud *Calvin. lexic. V. Admonitio fustium*.

50 Et circa hoc errant illi Superiores, qui instruunt processum, ut probetur *suspectum consortium*; quo probato, pro prima vice monent in publico judicialiter; & si exinde recidat, pœnam statutariam infligunt. Etenim, ut diximus, monitio facienda est prius fraterna, & paterna extrajudicialiter, & sufficit facta a Superiore locali, nec requiritur, quod sit a Provinciali; & si post hanc denuo delinquat, possit Provincialis ut Judex secure procedere ad pœnam ordinariam judicialiter. Et ad hoc magis firmandum notari debet, quod Statutum requirit monitionem *charitativam, & paternam*, non autem *Canonicam*. Ista enim judicialiter fit, & trina esse debet ex vulgatis juribus. Illa autem non sic, proinde sufficit, quod semel, aut bis fiat, & hoc a Superiore ut Patre, non autem ut Judice; Nec facessit negotium, quod in quodam *Canone cap. 2. de Cohab. Cler. & Mul.* præscribitur, quod *Canonice moneri* deberet quidam Clericus, qui jocando cum mulieribus suspicionem malam ingerebat; unde inferri posset, quod monitio præscripta in Statuto, ex quo circa eamdem materiam versatur, debeat esse *Canonica*, nempe trina, & judicialis. Quia in illo *Canone* secunda erat excommunicatio contra Clericum, si monitus non resipuisset; proinde debuit præcedere talem censuram trina monitio judicialis, ut sanciunt alii Canones *cap. de Excommunicationis*. 24. *quæ Concil. Lateran.* 3. *cap.* 6. *& Lateran.* 4. *cap.* 47. *cap. Reprehensibilib. de Appell. cap. Sacro de sent. excomm.* In hoc autem Statuto non apponitur Reo non resipiscenti post admonitionem talis censura, sed alia pœna; proinde necessarium non est, quod illam præcedat monitio trina judicialis.

51 Dubitatur secundo ad idem Statutum, an monitio facta, ut frater desistat a *suspecto consortio* cum una persona, sufficiat ad ipsum puniendum ordinarie, si ex post indicia *suspecti consortii* ingerat cum alia fœmina, seu alia persona diversa sexu; seu in alio loco?

52 Casus hic est maxime practicabilis, & maxime in aliquibus, qui naturaliter sunt in quamcumque Venerem proclives, nec se ab illa spiritualibus exercitiis temperant, sed tanquam bruta, quamvis occasionem peccandi non tam accipiunt, quam procurant. Et ad dubium respondeo affirmative; nec enim necesse est, quod, ut possit Prælatus hujusmodi Reum judicialiter punire *de consortio suspecto* cum *Berta*, ipsum paterne præmonuerit de eodem cum eadem.

53 Moveor ad hoc, quia *Tridentinum sess.* 25. *cap.* 14. *de Reform.* puniendo *suspectum consortium* Clericorum, vult, quod, si admoniti per subtractionem partis fructuum beneficialium non resipiscant, *sed cum eadem, vel alia fœmina perseverent*; vel si postquam unam dimiserint, *alias hujusmodi scandalosas mulieres* sibi adjunxerint, puniantur &c. ex quo evidenter apparet, quod Concilium in augenda pœna hujusmodi Reis, considerat reincidentiam tantum in idem crimen, non habita ratione, an repetatur cum eadem, aut alia persona.

54 Similiter ex *Textu Pract. crim. Tit. Applicatio* §. 36. habemus, quod fornicarius *pro prima vice Semestri carcere mancipetur; pro secunda vero per annum carceretur*; nec tamen requiritur, quod secunda fornicatio sit cum eadem persona; sed spectatur idem crimen in substantia, quamvis accidentaliter respectu personæ differat.

55 Sic ergo applicando ad nostrum casum, dico, quod nihil facit diversitas personarum, quando idem est crimen. Unde sicut facta prima monitione, Reus de *suspecto consortio* punitur pœna statutaria, si recidivat cum eadem persona, ita puniendus est, si in idem crimen labitur cum diversa; & quod dicitur de persona, accipi debet etiam de sexu, & de loco, quia hæc duo non diversificant crimen quoad substantiam; *suspectum enim consortium* æque cadit cum masculis, sicut cum fœminis, prout habetur in *Statut. Vallisolet. cap.* 11. *Tit. de suspect. consort. init.* & locus accidit crimini. Si ergo quis publice, & paterne monitus de *suspecto consortio*, migret in alium Conventum, & ibi denuo de se ingerat suspicionem, Provincialis debet aggredi processum, faciendo con-

sta-

stare, quod Reus fuit de hoc publice, & paterne monitus a Prælato Provinciali, aut locali in tali Conventu, tali tempore; ex post probare nova indicia præstita, & pro illorum modo ad pœnam devenire.

56 Hic autem advertendum est, quod ad hoc, quod quis monitus, & paterne correctus de uno *suspecto consortio*, possit puniri pœna statutaria de novo *suspecto consortio*, sive cum eadem, sive cum diversa sexu, aut loco persona, non debet inter unum, & alium actum criminalem mediare tantum tempus, ut possit præsumi de primo actu emendatus. Diximus *Par. p. Tit. Pœnarum. num.* 38. quod delicta trina requisita ad expulsionem incorrigibilis ab Ordine, debent habere moralem quandam continuationem inter se, & emendatum in jure *text. Novell. de Monach. §. Et dum triennio. Coll.* 1. præsumi illum, qui, post delictum commissum bene vixit per tres annos. Hoc pariter quadrat in nostro casu. Unde qui monitus de suspecto consortio, se corrigit, & per triennium bene vivit, si ex post labitur ex fragilitate in simile crimen, maxime si sit cum diversa sexu, aut loco persona, non potest pœna statutaria statim percuti; sed debet moneri, ac si hic secundus lapsus esset primum crimen. Ratio est, quia Statutum punit eum, qui monitus de suspecto consortio non resipiscit, sed denuo in idem reincidit. Qui vero per triennium bene vixit; se correctum demonstrat de illo crimine per talem admonitionem. Quod, si ex post denuo labitur, præsumendum est, quod hoc sit ex fragilitate nova, non autem ex malitia perseverante, ob quam solam Statutum ordinat talem pœnam post admonitionem. Proinde, si de hoc novo debet puniri, de novo debet moneri.

57 Dubitatur tertio ad idem Statutum, cum pœna augenda relinquatur arbitrio Superioris *pro delicti modo*: quisnam censendus sit *modus delicti*, per quem pœna sit augenda?

58 Respondeo, quod *modus delicti* potest variari, & reddere crimen gravius ex qualitate personæ, frequentiæ, seu reiterationis, loci, scandali sequuti, indiciorum, & similium. Licet enim *suspectum consortium* idem censeatur, quamvis sit cum persona diversi sexus, tamen gravius evaderet, si indiciaret affectatam masculam venerem. Gravius item est, si pluries, & cum pluribus ostensa sit, quam cum una persona, & semel, aut bis. Pariter, si scandalum sæcularium sequutum est, aggravat *suspicionem consortii* magis, quam si solis Fratribus esset ingesta. Itidem quando indicia essent ex vehementioribus, quæ possent etiam sufficere ad constituendum in rigoroso examine Reum, suspectum de lapsu consummato.

59 Pensatis igitur istis omnibus, potest Superior pœnam augere juxta potestatem sibi a statuto factam. Circa quod adverto, quod arbitrium Judicis sistitur in danda *pœna suspensionis*, aut *privationis officii* Reo de *suspecto consortio*, si iste sit superior; & in danda *privatione actuum legitimorum per triennium, aut amplius*, si Reus fuerit subditus. Cum enim statutum ipsum pœnam statuat, quando *delicti* modus augetur, non est licitum Judici regulare arbitrium ultra statutariam dispositionem, ut dicunt Doctores *Passerin. Trib. Regul. quæst.* 57. *art.* 1. *num.* 5. *& ibi Scac. de Judic. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 98. & *Guazzin. Defen.* 33. *cap.* 16. *num.* 2.

60 Hic porro advertendum, quod *delicti modus*, qui augeri potest juxta variationem plurium, aut vehementiorum indiciorum, potest ita crescere, quod superet rationem *consortii suspecti*, & ideo non pœna debita huic, sed major debeatur. Exemplum do: si *Cajus* visus fuisset cum *Berta* in loco remoto jocari; actusque, per quos suspicio consortii inducitur, exercere; ab alio autem Teste visus est, alio tempore, & loco, manum in ejus sinum ponere, ipsa minime reluctante; socius autem Caji deponit, se fuisse cum illo ad domum *Bertæ*, & ambos ex condicto se ab eo sequestrasse, & in cubiculum intrasse, postmodumque reversos rubente facie &c. profecto hæc tria indicia delata ad Judicem, excedunt rationem *suspecti consortii* simplicis; & quamvis Testes sint singulares, (si tamen sint integri) nihilominus probant delictum carnis, si non consummatum, & perfectum, saltem attentatum; quia, ut habetur ex *Textu Pract. crim. Tit. Testes*, §. 6. illi deponunt de diversis circumstantiis ad eundem finem tendentibus; & ideo cumulandi, & conjungendi sunt, & proinde non sunt singulares.

61 In tali ergo casu Judex non debet infligere ordinariam pœnam *suspecti consortii* probati, sed debet Reum arctare, ut dicitur in statuto citato supra *num.* 42. nempe per torturam adstringere ad fatendam veritatem de consummato opere carnis, ut infra exponemus. Et bene ad hoc punctum advertant Judices; solent enim plerumque simplicem pœnam *consortii suspecti* aptari quibusvis indiciis, etiam vehementibus ulterioris lapsus: quod tamen juxta statuta faciendum non est, sed adhibenda est tortura acris ad proportionem indiciorum, & quando aliud non emergat, *privatio officii* superiori; & *actuum legitimorum* ultra triennium subdito injungenda est in pœnam *suspecti consortii*.

62 Dubitatur quarto circa secundum statutum datum supra *num.* 45. An in quolibet ingressu Cellarum respectu juvenum, aut puerorum, & vice versa locus sit pœnæ statutariæ, ut præfertur?

63 Respondeo, quod simplex ingressus in Cellam juvenis, sive Fratris minoris vigintiquinque annis, sive pueri sæcularis in Cellam adultioris, ex se crimen non est grave, nec tantam pœnam importat; cum multi casus sint dabiles, in quibus nulla prorsus interveniat culpa Theologica, nec legalis. Nec statutum sic debet accipi; etenim quantumvis verum sit, quod lex etiam dura, servanda sit *l. Prospexit ff. Qui & a quibus. Bald. Cons.* 76. *V. Dicendum. lib.* 2. *Rolan. a Vall. Cons.* 99. *num.* 47. *lib.* 2. *Tusc. litt. L. Concl.* 261. *num.* 2. *& Concl.* 262. *num.* 1. Hoc tamen verum est, quando lex, aut statutum est clarum, & certum, secus, quando tale non est. *Ægid. Bellarmin. Cons.* 9. *nu.* 3. *Tusc. lor. cit. Concl.* 262. *n.* 16. Non loquitur autem clare statutum, quod quilibet etiam simplex ingressus in Cellam alicujus, ut præfertur, ita puniatur, proinde interpretationem admittere debet, per quam Statutum appareat rationabiliter latum, & quod lex lata pro commodo boni publici, per duriorem interpretationem non reddatur incommoda, prout textualiter habet quoddam *Digestum l. Nulla juris. ff. de leg.* Esset autem contra rationem, quod tanta pœna adhiberetur, ubi nulla intervenit culpa; & lex lata contra *suspectum consortium* ob bonum publicæ honestatis, evaderet summe incommoda convictui civili, & Religioso, in quo intervenit licite, nec culpabiliter ingressus alicujus in Cellam alterius, qui ingressus literaliter repugnat tali statuto.

64 Dico igitur, quod ingressus vetitus, ut præfertur, est, qui habet adminicula *consortii suspecti*; nec habet rationabilem, aut legitimam causam, per quam excusetur. Ratio est; quia tale Statutum inseritur inter ea, quæ de *suspecto consortio* disponunt; unde apparet, quod loquatur de *ingressu* non simplici, sed *suspecto*; Sicut etiam Statuto sequenti tractatur

tur de sequestratione cum mulieribus a Socio, non quidem universaliter, sed *suspecta*, ut infra dicemus.

65 Dubitatur quinto circa idem Statutum; quid juris, si duo Religiosi juvenes, aut maturus cum adolescente clausi essent in Cella; pulsantibus respondere nollent; nec Superiori intrare volenti aperirent; ita ut ostium necesse fuisset prosternere: & idem est, si extra Conventum pari modo inclusus deprehenderetur Religiosus cum fœmina, aut alia persona suspecta.

66 Respondeo cum distinctione. Vel enim nullum militat adminiculum, per quod augeri possit præsumptio criminis in casu; vel intervenit aliquod Si primum, dico quod non est locus nisi charitativæ, ac paternæ monitioni, ratio est; quia plures possunt intervenire causæ honestæ, ac licitæ, ut supra dictum est, ob quas Religiosus in Cellam alterius vadat; & possunt etiam assignari causæ rationabiles, ob quas maneat in ea, ostio clauso, & pulsanti nolit aperire; puta, ne ibi reperiatur a Fratribus, qui Superiori referant, & ipse mulctetur pœnitentia; pulsanti autem non aperiat, ut inquirenti suadeat nullum esse in Cella. Si igitur nullum penitus intervenit adminiculum, ob quod præsumi possit, quod ad inhonestum finem Cellam ingressus sit, & Cellam clauserit, & aperire noluerit, æquum est, ut credatur ipsi assignanti aliquam, aut aliquas causas indifferentes, vel non graviter culposas, ob quas ibi taliter versatus sit. Quia vero ipse peccavit in legem Statutariam, prohibentem sub nota *suspecti consortii*, talem ingressum, ideo sibi adaptanda est coercitio legis, nempe, quod de tali ingressu (cum primo supponatur commissus) *charitative*, *& paterne moneatur*.

67 Si autem contraria militent adminicula, dico, quod non simplici pœna *suspecti consortii* puniendi sunt transgressores; sed sunt graviter, aut gravissime arctandi juxta valorem adminiculorum, & indiciorum. Ratio est; quia sicut primum *consortium suspectum* se habet tanquam adminiculum, ob quod Reus arctandus est, juxta Statuta superius recitata, qui secundo in idem decidit; ita adminicula alia (maxime si habent conjuncta indicia, de quibus mox dicemus) inserviunt loco probationum, ob quas persuasus maneat Judex, ut Rei taliter ibi convenerint, aut convenire potuerint ad perversum finem, & ideo sit per arctationem, & torturam exquirenda veritas facti.

68 Advertendum autem, quod in hoc casu intervenire possunt tum adminicula, tum indicia gravioris culpæ, quam sit simplex ingressus in Cellam juvenis. Adminicula possunt esse multa; puta, tempus quietis meridianæ, seu nocturnæ; affectata amicitia, aut conversatio, aut allocutio cum adolescente: contemplatio vultus illius observata, aut laus pulcritudinis; munuscula ipsi data; mala fama alterutrius, & similia. Indicia autem possunt esse ea, quæ observanda veniunt in casu, in quo deprehenduntur. Puta, si inventi essent sine habitu, jacentes, aut apparerent signa, quod jacuerint; & alia, quæ recensere non expedit; Sagax vero Judex observare poterit. Cumulanda sunt igitur adminicula cum indiciis, & juxta vim præsumptionis, quæ ab illis haberi potest, regulanda est arctatio.

69 Dubitatur sexto circa tertium Statutum recitatum supra *num*. 42. An sufficiat prima Canonica monitio cum eo, qui solitus est se cum mulieribus sequestrare, ut ipsi possit infligi privatio actuum legitimorum, & delatio caputii probationis, an vero aliud requiratur.

70 Respondeo, quod non sufficit prima Canonica monitio verbalis paterne facta; sed requiritur. quod adhibita etiam sit aliqua pœnitentia mortificativa, & publica, ex eo quod Reus primæ fraternæ correctioni secretæ non obsecundavit. Ratio est, quia (sicut supra *num.* 42. tetigimus) quemadmodum *admonere* importat monitionem, non tantum verbalem, sed etiam pœnalem, ita ut *monitus* dicatur etiam ille, qui pœnis pulsatus est, pari modo intelligi etiam debet *corrigere*, sive *corripere*, quod nempe importet non tantum correctionem factam verbis, sed etiam illam, quæ adhibetur factis. Luculenta de hoc habemus testimonia in Scriptura Sacra *Levit. cap.* 26. ℣. 28. *Corripiam vos septem plagis*. In Psalmis 6. ℣. 2. *&* 37. ℣. 2. *Neque in ira tua corripias me*. 17. ℣. 36. *Disciplina tua correxit me*. In Evangelio *Luc. cap.* 23. ℣. 22. *Corripiam ergo illum, & dimittam*. Prima Corinthiorum *cap.* 11. *V.* 32. *Cum judicamur, a Domino corripimur*, & alibi in centum locis, in quibus loquitur Scriptura *de correptione, seu correctione* facta non verbis, sed pœnis, & plagis. Ex hoc igitur habemus, quod *correptus, seu correctus* dicatur etiam, qui per flagella disciplinæ exercitatus est.

71 Porro citatum Statutum habet, quod solitus sequestrare se cum Mulieribus, privetur actibus legitimis, *si canonice monitus, & correctus, non se emendaverit*: non sufficit ergo *Canonica monitio* verbalis: sed requiritur, quod Reus salutari aliqua pœnitentia fuerit *correctus*, & hoc a Superiore tanquam Patre, antequam ab eodem ut Judice, pœna privationis actuum legitimorum puniatur.

72 Dubitatur septimo ad idem Statutum, quot actus requirantur sequestrationis a socio cum Mulieribus ad hoc, quod quis possit dici *solitus sequestrare se*, & locus sit pœnæ Statutariæ?

73 Respondeo, quod variæ sunt sententiæ Doctorum juxta varietatem subjectæ materiæ, circa id, quod *solitum* vocatur; Si quidem post *Glos. in Clement.* 1. *in V. Ad mensam. de Excess. Prælat.* nonnulli *Goaad. Cons.* 23. *num.* 5. *Decian. Cons.* 124. *num.* 8. *lib.* 3. *Cephalu. cons.* 155. *num.* 31. apud *Tusc. lit. S. concl.* 334. *n.* 10. statuunt communem esse conclusionem, quod *solitum* etiam ex unica vice inducatur; unde ex unica concessione rei datæ in feudum, res dicatur *solita* infeudari. Et cohærentur ad hanc sententiam alii *Castr. cons.* 187. *num.* 4. *in fin. lib.* 2. *& cons.* 243. *n.* 2. *lib.* 2. *Alex. cons.* 5. *num.* 23. *ubi Apostil. in V. Vice. lib.* 2. *plures citat.* docent, quod *solitus* aliquid facere, verificatur ex unica vice in Privilegio Principis. Et *solitum* fieri intelligunt alii *Bart. & Gothofr. ad l. Mala. §. Sed si alimenta lit. K. ff. de Alim. & cibo legat.* esse id, quod ultimo, licet unica vice factum est. Alii volunt, quod *solitum* inducatur per duas vices, unde res Ecclesiastica dicatur *solita* locari, ut scripsere *Cravet. cons.* 767. *num.* 6. & *Decian. cons.* 73. *num.* 47. *& seqq.* apud *Tusc. cons.* 334. *num.* 9. *lit. S.* Alii, inter quos *Fidericus de Senis Cons.* 91. *num.* 5. volunt, quod *solitum* dicatur, quod pluribus vicibus, & longo tempore fit, & hoc videtur confundi cum *consueto*.

74 Prædictæ autem Conclusiones non quadrant, nisi in civilibus, sed aliud est in criminalibus; in his enim non inducitur consuetudo, per quam aliquis dicatur *solitus* delinquere, nisi per tres actus ad minus, ut habet expressa *Gloss. in cap. Cum Ecclesia in Verbo tertio de Cau. poss. & propr.* quæ plura jura citat. Proinde latro non dicitur *solitus*, seu convictus furari; ita ut furcis veniat suspendendus, nisi ad minus tria furta commiserit, ut post *Corradum fol.* 357. *num.* 1. testatur *Julius Clarus*. §. *Furtum*. ℣. *Scias tamen*. Hinc *Sanctorus* etiam scribens ad

hoc

hoc Statutum ℣. *Declarandum tamen in fin. fol. m. 576.* vult, nec unum, nec duo actus sufficere ad constituendum *solitum*, sed plures requiri, ex quibus moraliter conjectari possit in Reo malus animus delinquere volentia in lapsu carnis.

75 Dico igitur, quod in nostro casu non possit dici Religiosus *solitus* sequestrare se a Socio cum Mulieribus, nisi duo concurrant, puta, frequentia actuum, qui excedant numerum ternarium, & defectus rationabilis causæ talium sequestrationum. Ducor, quia juxta Doctores *Alex. cons. 72. num. 8. lib. p. Gozad. cons. 23. num. 5. & seqq.* apud *Tusc. d. concl. 334. num. 22. lit. S.* accusans aliquem *solitum*, seu consuetum blasphemare, debet probare consuetudinem blasphemandi per plures Testes singulares; & non sufficerent Testes deponentes, quod bis, aut ter blasphemaverit; Imo volunt alii *Farinac. q. 20. num. 4. Cala de mod. articul. in Gloss. magn. num. 769. Colu. Decis. 172. num. 1. Merlin. Pignat. Discept. foren. 97. num. 10.* quos dat *Raynaldus. Syntax. cap. 1. §. 1. num. 18.* quod consuetudo, ob quam aliquis dici possit *solitus* blasphemare, non inducitur per tres actus, sed per plures; unde *Lazarius de Blasph.* apud *Caren. Par. 2. Tit. 7. §. 1. num. 22. & seqq.* vult, quod actus sint ad minus quinque; & *Zanardus* apud eundem tenet, quod debeantur actus decem in anno, ut quis possit dici *solitus* blasphemare. Similiter igitur dicendum est, quod non par tres tantum, sed per plures actus frequentatos sequestrationis, dici debeat quis *solitus* se a socio cum Mulieribus sequestrare.

76 Aliud autem necessarium est, quod nulla subsit causa legitima sequestrationis. Ratio evidens est; Si quidem non sequestratio ut sic, culpabilis est, sed sequestratio, quæ ingerit *suspicionem consortii*. Porro talia dici non potest, quando rationabilis subest causa, ob quam Religiosus a socio sequestrat se, ut de negotio secreto cum fœmina loquatur. Proinde Confessarius senex, aut alius vir gravis, a quo multa geruntur negotia, si sequestrat se a socio, ut præfertur, non potest rationabiliter præsumi Reus; etenim si interrogabitur a Superiore de causis talium sequestrationum, eas adducet, ob quas istæ judicabuntur legitimæ, non autem criminales.

77 Dubitatur octavo ad idem Statutum, quomodo probare debeat, quod *aliquis sit solitus sequestrare se a socio cum mulieribus*.

78 Respondeo, quod ut diximus *Par. p. Tit. Probatio n. 5. & 6.* delicta iterabilia, & maxime eorum actus, qui frequentantur, probantur concludenter per Testes singulares, qui tamen alius sint integri, & excedant numerum trium; sive ergo quis *solitus* sit se a socio sequestrare cum una sola Muliere; sive hoc agat cum diversis mulieribus; si quatuor, aut quinque ex iis, qui fuerint socii, testificentur de tali sequestratione, probatum remanet concludenter crimen.

79 Dubitatur nono circa idem Statutum. An *Canonica monitio, & correctio*, de qua loquitur statutum, debeat accipi de trina monitione judicialiter facta.

80 Respondeo, quod hoc denominativum *Canonicum*, seu *Canonicus*, varias in jure significationes recipit. Si quidem aliquando importat idem, ac *ordinarium*; unde in quadam lege Codicis *l. Plaut. C. de Sacr. Eccl.* habetur *Canonica illatio*, nempe *ordinaria* functio, *ordinarium munus*, quod habet certum præstationem a lege impositam, ut explicat *Calvin. lexic. V. Canonica illatio*, & in hoc sensu accipitur *Canonicus pensitatio*, quæ habetur in alia lege ejusdem *Codicis l. Præfer. C. de Lucr. Advocat. lib. 12.* in qua Advocati prohibentur postulare a Judicibus provincialibus aliquid præter *Canonicas*, hoc est *ordinarias* pensiones. Aliquando importat aliquod *Sancitum Decretum*, seu *Regulam* a Sacris Canonibus datam, & in hoc sensu dicitur *Canonica institutio, cap. Beneficium de reg. jur. lib. 6.* hoc est legitima, & facta juxta regulas *Canonum*; *Canonica portio, cap. De his Extra. de sepult.* quæ a Canonibus decernitur debita Parochiali de relicto a Parochiano. *Canonica præscriptio*; *canonice* procedere; hoc est tempus, seu modus procedendi a Canonibus determinatus &c. *Canonica monitio* igitur accipi potest, vel pro monitione *canonice*, hoc est *ordinarie*, aut *Regulariter* facta, aut pro monitione *Canonica* presse sumpta; quæ debet, vel trihus, vel una pro tribus judicialiter fieri, antequam contra inobedientem mandatis Ecclesiæ Judex procedat.

81 Dico igitur, quod antequam feratur sententia excommunicationis; juxta Canones *cap. de Excommunicationis articulo 24. q. 3. De illicita. c. cau. & quæst. cap. Reprehensibil. cap. Sacr. de sent. Excom.* fieri debet trina monitio, & illa ferri non potest, nisi servato ordine judiciali, ut sancitum fuit in *Concilio Lateranensi Tertio cap. 7. in Appendic. de Simon.* & qui excommunicat, ommissa tali monitione, per mansem interdicitur ab ingressu Ecclesiæ *cap. Sacro de sent. Excom. cap. 1. eo. tit. in 6. Concil. Lateranen. 4. cap. 47. Conc. Mogunt. 3. cap. 102.* & si ita celebret, fit irregularis *text. in cap. Romana de sent. Excom. lib. 6.* Monitio autem trina illa judicialiter facta, quæ præcedit Censuram, dicitur *Canonica*, & nunquam in sacris Canonibus præfertur, nisi quando eam subsequi debet sententia excommunicationis, ut elicitur ex *cap. a. de Cohab. Cleric. & Mul. cap. Nemo Episcoporum 11. q. 3. & cap Forte 23. q. 4.* Quod, si talem monitionem non debet sequi Censura, sed alia pœna, monitio *Canonica* accipi debet pro monitione fraterna, paterna, aut pastorali, quæ in sacris *Canonibus cap. Quid autem. §. q. 1. cap. sicut non est 23. q. 4. Constit. Apostol. lib. 2. c. ip. 20. Innoc. ℣. Epist. 25. Clement. 1. de offic. Jud. Ord. Trident: sess. 13. cap. 1. de Reform.* facienda præscribitur a Prælatis, curam animarum habentibus.

82 Dum igitur in hoc Statuto post monitionem *Canonicam* non præscribatur ferenda excommunicatio, sed tantum privatio actuum legitimorum, liquet, quod ipsa non accipienda est de trina judicialiter facta. Sed de monitione *Canonica*, hoc est regulari, & *ordinarie* facta a Prælato ut Patre, qui juxta Canones tenetur subditum corrigere, & a malo revocare.

83 Dubitatur decimo super eodem Statuto, de qua *arctatione* intelligi debeant illa verba: *Et si iterato punitus de sequestratione hujusmodi duobus testibus fide dignis convincatur, ad veritatem dicendam gravi ter arctetur*.

84 Respondeo, quod *Par. p. Tit. Tortura* ex Statutis demonstravimus *arctationem* importare solummodo triplex jejunium in pane, & aqua, ac trinum flagellationem in singulis hebdomadis; sed posse Judicem indicere *arctationem qualificatam*; puta, (additis prædictis pœnis) reclusionem in domo disciplinæ, prout usus invaluit. Adverto tamen, quod in *Clement. Pastoralis. §. Ut illud. de sent. & re judic. cap. 1. de Offic. Vicar. in 6. ubi Archidiac.* Arctare, prout etiam explicat *Alberic. Diction. V. Arctantur*, importat *constringere* vel *ligare*; unde etiam dicitur *arctæ districtio Clement. Quia contingit. §. Præmissa. in fin. de Relig.* puta, pœnalitas constringens.

85 Dico igitur, quod Statutum non restringitur ad *arctationem* sive simplicem, sive quali catam, per domum disciplinæ, sed importat omnem torturam,

ram, quæ ſpectata natura criminis, & valore indiciorum arbitrio Judicis, in caſu requiritur. Ratio eſt, quia præſcripta *arctatio* (ut patet ex Statuto) eſt ordinata ad *veritatem dicendam* a Reo; hæc autem veritas non eſt circa ſequeſtrationem, quia præſupponit Statutum, quod Reus a *duobus Teſtibus fide dignis de ea convincatur*; qui autem convictus eſt de crimine, poteſt abſolute damnari, quamvis confeſſus non ſit, ut poſt *Felin. in cap. Ad noſtram col. p. de Probat.* tanquam concluſionem notabilem docet *Ægidius Boſſius Tit. de Convict. n. 4.* unde ſuperfluit confeſſio Rei convicti. *Veritas* autem, quæ in caſu exquiritur, eſt lapſus carnalis, de quo præſumitur violenter ex recidivatione in ſequeſtrationem, poſt eam punitam. Sequitur igitur, quod præſcripta *arctatio* ſit tortura quævis ad habendam veritatem de ulteriori crimine.

86 Poſſunt autem induci violentiſſima indicia in caſu de lapſu carnis; puta, ſi ſequeſtratio ſemper fuiſſet cum una, & eadem fœmina: aut ſi fœmina eſt malæ, & perditæ vitæ: aut ſi mora fuiſſet longa; aut ſi ſequeſtraſſet ſe in Camera &c. Poteſt item augeri crimen pluſquam ſit ſimplex fornicatio; puta, ſi fœmina eſſet maritata, ſive conſanguinea, ſive haberet votum caſtitatis, ut Tertiaria; vel ſi ſequeſtratio eſſet cum notabili ſcandalo &c. Tali caſu Tortura augenda eſſet intenſive juxta valorem indiciorum: & etiam mutanda eſſet ſpecifice, puta, adhibenda ea, quæ atrocioribus delictis adhibetur, (cum torturæ qualitas, ut *Par. F. Tit. Tortura* monuimus, pendeat a gravitate criminis, cjus vero intenſio a valore indiciorum) & tunc non ſufficeret *arctatio* ſive ſimplex, ſive qualificata, ſed alia inferenda eſſet tortura.

87 Dubitatur undecimo ſuper quarto Statuto, dato ſupra *num. 43.* Quænam dici poſſit *domus ſuſpecta*, ut quia in eam ingrediens, puniri poſſit pœna Statutaria.

88 Reſpondeo, quod in jure hoc verbum *ſuſpectas* connotat ſemper crimen, quod afficit perſonam, vel rem, quæ dicitur *ſuſpecta*; nam dicitur *Suſpectus tutor*, *§. Suſpectum. Inſtit. de ſuſpect. tuto. l. ſi creditores §. ſed ſuſpect. ff. de Re auct. Jud. poſſ. l. ſcire. oportet. ff. de Tuto. & cura. dat. ab his*, qui nempe fraudulenter tutelam adminiſtrat: *Suſpectus Curator*, *§. Impuberes. Inſtit. de ſuſpect. tuto. vel cura. l. 1. §. Primam l. Tutor. §. Non tantum ff. de ſuſpect. tuto & cura l. In poſtulando. C. eo. tit.* qui ſegniter, aut cum fraude rem gerit: *Suſpectus Judex*, *l. Apertiſſimi. C. de Judic. l. Cum ſpecialis. C. eo. tit.* a quo timetur injuſta ſententia; *Suſpecta vita l. filius Familias. §. ſedet filia. ff de Procurat. Suſpecta mors*, ſive deceſſus *l. Portioneſq. ff. de his, quæ ut indi. aufer.* puta, ea quæ fuit cum ſcelere &c. *Suſpecta* igitur erit dicenda *domus*, in qua patrandi criminis habetur occaſio, ratione cujus *ſuſpicio* oriatur.

89 Porro dupliciter dici poteſt *ſuſpecta domus*, nempe abſolute, & ſimpliciter; ſecundo relative, & ſecundum quid. Primo, quando domus aliqua univerſaliter male audit, vel ratione ſitus, ut ſi eſt in publico lupanari; vel ratione incolarum, puta, fœminarum proſtitutarum, ſive lenonis, qui commoditatem flagitio præbet ſub proprio tecto. Secundo modo, quando in tali domo habitat fœmina, quæ malam conſuetudinem habet cum uno tantum viro; hæc enim non eſt abſolute, & univerſaliter *ſuſpecta*, ſed relative tantum ad perſonam, quæ malam amicitiam in ca nutrit, quandoquidem ſupponitur, fœminam cum aliis peccare non eſſe paratam.

90 Non tamen adhuc per ſupradicta completa eſt perfecte ratio *domus ſuſpectæ*, niſi ad prædictas conditiones accedat, quod ingreſſus illius nulla ſit aſſignabilis cauſa legitima, ac honeſta. Ratio eſt, quia in ipſummet lupanar poteſt Religioſus ingredi non tantum non culpabiliter; ſed etiam laudabiliter, puta, ſi illuc intraret, ut fœminas a mala vita abſtraheret; ut ægrotantes ibi viſitaret; ut Sacramentales confeſſiones exciperet &c. Ex una autem recenſitarum cauſarum ingrediens quamvis domum, quantumcumque a malis fœminis inhabitatam, non tamen ille poſſet culpari, tanquam committens in Statutum; quia legitima cauſa ingreſſus reddit pro illo caſu *domum non ſuſpectam*; Unde concludendum, quod crimen ingreſſus in *domum ſuſpectam* ſit, quando ex nulla aſſignabili cauſa legitima Religioſus ingreditur domum, in qua habetur occaſio propinqua carnaliter peccandi.

91 Dubitatur duodecimo ad idem Statutum; An ad inflictionem pœnarum ob ingreſſum in *domos ſuſpectas*, requiratur, quod ſimul adſit *ſuſpectum conſortium* cum fœmina ibi habitante.

92 Reſpondeo diſtinguendo; vel enim *domus illa* eſt ſuſpecta, quia inhabitatur a publica meretrice, parata peccare cum quocumque, & quæſtum ex corpore ſuo faciente; & in hoc caſu dico, quod ſolus ingreſſus in talem domum abſque ulla legitima cauſa, ut ſupra dictum eſt, eſt punibilis, & ratio eſt; Quia in tali caſu omnia diſpoſita ſunt, & in actu propinquo ad peccandum. Ingrediens quidem, quia non habet cauſam legitimam ingreſſus; mulier parata ad flagitium, oblata pecunia; & locus ad peccatum idoneus. Ideo talis ingreſſus licet unicus, vehementer perſuadet Judici peccatum potuiſſe committi, nec prærequiſitum eſſe *ſuſpectum conſortium* ex eo, quod mulier ex ſe parata eſt peccare etiam cum illo, quem nunquam novit, dummodo pecuniam offerat. Et cum hoc unico actu delicti materia compleatur, ut optime ſcribit *Sanctor. de Pœn. cap. 8. Quæſt. 2. V. Reſpondeo Statutum ſol. 348.* locus eſt pœnæ ſtatutariæ.

93 Vel domus illa eſt ſuſpecta, quia in ea habitant Mulieres juvenes, vanæ, indevotæ; non quidem promptæ peccare indifferenter cum omnibus, tamen tales, quod apud vicinas male audiunt ob nimiam familiaritatem, quam cum quibuſvis habent; & etiam fama eſt, quod alicui, ſeu aliquibus, qui cum illis converſati ſunt, fuerint obſecutæ. Tali caſu dico, quod ſolus, & unicus ingreſſus, ſi non præexiſtunt indicia *ſuſpecti conſortii*, non ſufficit ad pœnam ſtatutariam, quantumvis nulla eſſet rationabilis cauſa talis ingreſſus. Ratio eſt; quia tunc non eſt in tali *domo* ultima diſpoſitio, nec propinqua occaſio ad peccandum cum omnibus; & ſi peccaverunt cum illis, hoc fuit, quia per longum tempus, & frequenti converſatione, munuſculis, precibus, obſequio, ac aliis artibus amaſiorum flexæ ſunt ad culpam. Si ergo in caſu deſint ſupradicta, quæ ſunt indicia *ſuſpecti conſortii*, deſunt illa, per quæ compleri poteſt ultima diſpoſitio; & ita ſolus ingreſſus non poteſt ingerere gravem præſumptionem criminis perfecti, ob quam incuti poſſit pœna ſtatutaria.

94 Conſuetum quidem in Religione eſt, quod ſi in Civitate, vel Oppido reperiatur aliqua ex talibus *domibus ſuſpectis*, ad quam divertant Religioſi cum admiratione, aut ſcandalo ſæcularium, Superiores vetent, ne aliquis ad eas vadat. Quod, ſi contra præceptum Superioris Religioſus eam frequentet; tunc intrat diſpoſitio Statuti, nempe, quod Reus *ab eo loco removeatur, & perpetuo exulet*. In caſu autem, quod validiora urgeant indicia peccati conſummati, tunc intrat ſequens diſpoſitio Statuti;

nem-

nempe, quod *amplius puniatur Superioris arbitratu, personarum, locorum, & temporum qualitate pensata;* ut etiam docuit *Sanctor. loc. citat. quæst. 3. V. Respondeo negative fol.* 351. Etenim potest esse talis ingressus adfinem indulgendi comessationibus, ludis, ac recreationibus, illicitis quidem Religioso, non tamen extreme criminalibus, & tunc pro pœna sufficit remotio a loco. . . si pensata conditione personarum, locorum, ac temporum subit in mente Superioris præsumptio legitima de ulteriori crimine, amplior punitio adhibenda est. Et quænam? Arctatio quidem, & talia, quod proportionetur indicio, ut per eam hauriat Superior confessionem de crimine, si patratum fuit, ut ad normam juris possit vindicari.

95 Dubitatur tertiodecimo, quomodo probari, & convinci possit aliquem intrasse in *domos suspectas.*

96 Respondeo, quod, ut diximus *Par. p. Tit. Inquisitio. num.* 14. *& Tit. Sententia. num.* 67. nemo potest dici per Testes convictus, nisi isti sint ad minus duo, & quidem majores quacumque exceptione, ut scribunt Doctores communiter. *Clar. Quæst. 46. V. Debes etiam. Farinac. quæst. 63. num.* 240. *Guazz. Defens. 33. cap. 14. num 5. Giurb. Cons. 71. num. 2. Tusc. Zuff. Crispol.* apud *Conciol. V. Testium miscell. Resol. quæst. num.* 2. Porro examinare Testes sæculares ad probandum crimen Religiosi, non expedit. Perniciosior enim Ordini evaderet medicina, quam morbus, ut prudenter advertit *Sanctor. de Pœn. cap. 8. quæst. 2. V. Dices tertio fol.* 349. Per socios ergo Religiosi delinquentis, in hoc ipse esset convincendus. Non possunt autem regulariter esse plures socii contestes, sed omnes essent singulares; Proinde deberent esse ad minus quatuor integri, qui deponerent de diversis numero ingressibus, quia, ut probavimus *Par. P. Tit. Probatio. num.* 3. quatuor Testes singulares de delicto iterabili probant ad pœnam ordinariam.

97 Pro coronide autem hujus materiæ de *suspecto consortio*, declarandum venit aliud Statutum *Vallisolet.* 1593. *cap. 11. T. Amplius*, in quo punitur præsumptio de crimine carnis consummato; sic autem habet. *Qui morbo gallico, vel alopetia affecti fuerint, aut in carnis illecebras, & errores prolapsi, ad nulla Ordinis Officia promoveri possint: ac præterea omni suffragiorum jure perpetuo careant: atque ab audiendis confessionibus, si Confessarii fuerint, perpetuo suspendantur.*

98 Ad hoc autem Statutum adverto, quod *morbus gallicus, & alopetia* (hoc est decidentia capillorum) potest esse etiam sine scelere. Si quidem *morbus gallicus* contrahi potest etiam sine commixtione venerea, *sed per solam conversationem cum persona infecta, contagium hauriri potest ab halitu, compotatione, condormitione in eodem Lecto, vel usu vestium; quibus infectus fuit indutus; vel quocumque modo nuda corporis caro sana tale quid attingat, quod odore, vel transpiratione infecti imbutum sit; uti etiam fit in sedilibus latrinarum, vel scamnis balneorum, quibus gallica lue inquinatus, nudatis natibus insedit. Propagatur etiam hæreditario jure, atque cum lacte materno imbibitur;* Hæc *Cardilucius in Commentaria Hartmani cap. 168. V. Causa hujus fol.* 1841. *& Medici communiter. Fernell. lib. de lue Vener. curat. cap. 4. fol.* 1499.

99 Quorum causa est, prout scribit doctissimus *Michael Etmyllerus Instit. Medic. Phatolog. cap. p. Thes. 22. & Physiolog. cap. 4. Thes.* 6. sal volatile acidum, quod per effluvia, seu miasmata diffunditur a corpore infecto lue venerea, & per contactum, sive halitum inficiuntur res tactæ animatæ, sive inanimatæ, sive aer, per quæ vis fermentativa morbosa communicatur massæ humorali alterius sani; & sic venerea hæc pestis ab homine, alioquin concubitus exparte, contrahi potest. Similiterque *alopetia*, licet sit unus ex effectibus *morbi gallici*, potest tamen etiam ab alia causa originari, nempe a diuturna, ac periculosa febri pestilentiali, ut passim accidit.

100 His adnotatis, patet evidenter, quod Statutum loquitur de infectis *morbo gallica* ex culpa tantum incontinentiæ; non vero indifferenter, & universaliter de omnibus, & singulis, qui tali morbo laborant. Quia, si quis ex contagio alterius talem morbum innocenter contraheret, non posset, nisi cum inexcusabili iniustitia, pœnis appositis affici; siquidem adhiberetur gravissima pœna, ubi nulla esset culpa; & lex ipsam sanciens, esset prorsus injusta; quod cum præsumi non possit de tali Statuto, concludendum est, quod ipsum loquatur tantum de morbosis ex lue venerea, per commercium carnale contracta.

101 Adverto secundo, quod difficillima evadit probatio in hoc casu, ut locus sit pœnæ statutariæ. Posito enim tanquam certo, quod Medici adhibiti ad judicium de eo, qui diffamatur, sive accusatur de *morba gallico* ex symtomatibus, signisque diagnosticis, possint juxta præcepta artis suæ pronunciare illum vero *morbo gallico* laborare; non tamen certo pronunciare possunt, quod aut ex contactu alterius morbosi; aut ex commixtione cum fœmina infecta contractus sit; nullum enim intervenit signum indicans diversitatem morbi, una aut altera via contracti.

102 Præterea cum regula generalissima sit, quod delictum nunquam præsumitur; ut jura volunt *l. Quoties §. Qui dolo. ff. de probat. l. Dolum. ff. de Dol. I. B. Nicola. Reg. jur. Tom. 2. fol.* 184. *col.* 2. ideo plene probandum sit, ut pœna ordinaria infligi possit: pariterque præsumptio pro non delicto, cæteris paribus vincat præsumptionem pro delicto, ut alias docuimus *Par. P. Tit. Patronus. num.* 101. videtur, quod nunquam dabilis sit casus, quod pœna lata in hoc Statuto, possit advenire. Siquidem non præsumptive, sed evidenter probandum est ab Accusatore, sive a Fisco, morbum fuisse contractum ex incontinentia: hoc vero quomodo probabitur? Non judicio Medicorum, tum quia illud est præsumptivum, præsumptio vero stat pro non delicto: tum quia nulla est differentia symptomatum in morbo tali contracto culpabiliter, a contracto sine culpa; proinde nequit Medicus judicare, quomodo contractus sit. Non confessione extrajudiciali ipsius Rei, tum quia hæc ad plus facit indicium solum ad torturam, non vero plene probat, ut diximus *Par. P. Tit. Testes. num.* 111.; *& Tit. Tortura. num.* 70. Tum quia Reus confitens, se contraxisse morbum ex coitu, confiteretur de re, quæ non pendet a nudo facto, sed a consequentia facti, de qua non ad ipsum, sed ad Peritos spectat judicare: proinde sicut non probat mortem ex veneno Reus confitens Cajum ex. g., cui ipse venenum propinavit, ex veneno obiisse, ut probavimus *Par. P. Tit Reus. n.* 49. sic nec probabit morbum tali via contractum, qui confiteretur se talem morbum ex copula carnali contraxisse. Sequitur ergo, quod casus nunquam probari possit, & otiosam esse dispositionem Statuti.

103 Et re vera, quantumvis aliquos Viderim tali peste contaminatos, non tamen ullum Vidi, prout debebatur, puniri juxta hoc Statutum; Quia hujusmodi nebulones palliant sub nomine catarrhi falsi crustas, & bullas, quæ videntur in cute; effectus arthritidis esse dicunt tormina, & dolores articula-

res, qui maxime circa phases lunares persentiuntur; decidentiam capillorum afferunt oriri ex calore capitis, & omnes effectus hujus morbi tribuunt aliis causis; extorquent attestationem circa hoc a Medicis piis, qui libenter ad eam faciendam inclinant, ad avertendam a viro Religioso infamiam, quæ ex tali causa resultat, & hoc modo superioribus imponunt, ac impuniti evadunt.

104 Ne igitur cum tanto Religionis damno, inulta remaneat scandolosa, & perdita talium libido, qui posthabita in Deum, ac Religionem fide castitatis, quam voverunt, cum putidissimis scortis se commaculant, damus formam, qua procedere debet Judex Regularis.

105 Præsupposita igitur doctrina communi, quod delicta difficilis probationis probentur per indicia, & præsumptiones, & conjecturas, ut dicunt Doctores *Bartol. in l. Si quis ex argentariis. §. & an hæredi. ff. de Eden. ubi Jason. & in l. Post contractum. ff. de Donat. Jas. in l. Cum ra. col. 2. C. de Transact. Boss. Tit. de Par. Suppos. nu. 13. & 34.* & quod casus, de quo loquimur, sit difficillimæ probationis, ut diximus supra *num.* 100. sequitur, quod ad hujus probationem sit procedendum per conjecturas, ac præsumptiones. Dato ergo, quod sive ex officio, sive ad instantiam partis, Superior velit procedere, ante omnia debet adhibere judicium Medicorum, qui asserere debent juxta præcepta Artis suæ, quod talis &c. laboret *morbo gallico*; & hoc modo constare debet de corpore delicti. Sed quia Medici, prout dictum est, asserere certo non possunt, an illud fuerit cum scelere quæsitum, an potius innocenter contractum; & præsumptio, cæteris paribus, stat pro non delicto, ad plene probandum corpus Criminis, debet examinare Testes ad habenda indicia, & adminicula, quibus probari possit, saltem præsumptive, talem morbum ortum habuisse a malo concubitu.

106 Porro indicia possunt esse, primo, mala fama in specie circa luxuriam, & secundo, ea omnia, per quæ probari diximus *suspectum consortium*, aut Rei confessio extrajudicialis. Concludenter autem probaret, inducendo vehementem præsumptionem unius Testis, dummodo esset plene integer, qui deponeret de commixtione carnali cum fœmina suspecta de tali morbo. Ratio est, quia symptomata *morbi gallici* (de quo ambigitur, an fuerit quæsitum cum culpa, aut non) probant, ipsum fuisse contractum ex copula, si ipsa præcesserit, ut firmat tanquam canonem medicinæ *Joannes Hartmannus* in sua *Officina Sanitatis cap.* 168. *V. Accurato. fol.* 1843. *col. p.* Non dico autem, quod probet ex integro crimen; cum enim Testis unicus sit, non potest solus illud probare; sed cum integer sit, & ideo semiplene probet, ut notum est, inducit præsumptionem ita validam, quod per eam inferri possit pœna Statuti.

107 Hoc durum fortasse videbitur Criminalistis, quod nempe ex unico Teste, quamvis integro, pœna ordinaria feratur. Sed advertere debemus, quod hic non agimus de inferenda pœna pro fornicatione, quæ esset carceratio; sed agimus de pœna debita laboranti *morbo gallico*, quæ cum consistat in sola privatione Officiorum &c. ac sit incorporalis, longe minor est illa. Testis unicus non probat quidem copulam, sed facit præsumptionem talem contra Reum, quod in ipsum transfert onus probandi, se morbum sine culpa contraxisse. Sicut enim non est locus pœnæ statutariæ, quando nullæ urgent præsumptiones, quod morbus sit ex scelere, ita locus illi sit, quando contra Reum militat præsumptio, quod morbus sit cum crimine contractus. Requireretur quidem plena probatio per duos Testes, si agendum esset de danda pœna fornicationis; sed quia agitur tantum de probatione præsumptiva, faciente locum pœnæ statutariæ pro morboso, unus Testis de concubitu viso sufficere debet.

108 Quod magis suadetur ex Statuto dato supra *num.* 40. ubi habetur, quod, *Si de sequestratione* (Fratris a socio cum Muliere) *unus tantum Testis fide dignus fuerit, & alius de lapsu carnis adversus eandem, gravius arctandum esse decernitur.* Ex quo argui potest, quod sicut arctatio gravior est pœna lata a Statuto contra sequestrantem se a socio; pari modo privatio officiorum est pœna ab eodem Statuto contra laborantem *morbo gallico*. Sicut ergo illa infertur ex dicto unius Testis de lapsu adminiculato ab alio Teste de sequestratione; ita pariter inferri debet hæc ex testimonio unius Testis integi de copula; quandoquidem ipsius dictum adminiculatur a sensibili axisteotia morbi.

109 Adminicula autem possunt esse multa: puta, vita parum composita Rei; ætas; vagationes extra Conventum; colloquia de venereis, & sexcenta hujusmodi. Constito autem de indiciis, & adminiculis talibus, quod præsumptionem criminis faciant, incumbit Reo in suis defensionibus, præsumptionem inductam destruere, probando, quod morbum contraxerit aliunde, quam per scelus; quod si non fecerit, tutissime potest pronunciare Judex sententiam pœnalem in statuto latam.

110 Nec tamen supra datus modus procedendi, securissimus quidem, sed non ita necessarius dixerim, quin alius æque securus, minusque Judici difficilis, practicari possit, nempe constito Judici de corpore delicti per judicium Medicorum, prout dictum est est supra *num.* 105. potest statim Judex citare Reum ad dicendum, quare non debeat pœna statutaria percuti, & si iste non adducat validas rationes, quibus concludenter probet, morbum contractum fuisse sine scelere, potest, & debat Judex illum condemnare.

111 Ratio & quidem solidissima est, quia in dicto statuto est præsumptio juris, & de jure; dum ex præsumptione, quod omnis *morbus gallicus* contrahatur ex coitu, disponit quod Religiosus illo laborans, taliter puniatur. Non ignorabat Auctor Statuti dati, aliquando talem *morbum* contractum innocenter, & ex consequenti præsumptionem, super qua cadit dispositio pœnalis, in aliquo casu particulari aliquando futuram esse falsam; tamen quia frequentius, & magis ordinarie contrahitur ille morbus ex coitu, quam alio modo, tulit legem pœnalem, innixus ei, quod ordinarie accidit, non excludendo quidem probationem contrariam destructivam præsumptionis in casu particulari, sed transferendo in Reum onus probandi contrarium. Contra præsumptionem juris, & de jure, dari probationem, docuimus *Par. P. Tit. Probatio num.* 12. & 13. quæ tamen, ut sit valida, debet esse evidentissima. Judex igitur Regularis non indiget probatione, quod Reus contraxerit morbum cum scelere, ut pœnam illi infligat, quia habet Statutum pro se, quod præsumit scelus, sed onus probandi contrarium incumbit Reo, qui si non concludenter probet, pœnam cogitur subire. Et hæc quidem est facilior via procedendi, quam servare potest inter Nos Judex, & eo tutius, si contra Reum militant indicia, adminicula, & conjecturæ incontinentiæ.

112 Adverto tertio; quod ad incurrendam pœnam Statuti, non requiritur, quod ex *morbo gallico* tabidum totum corpus factum sit; ita ut sentiat magnos dolores in artubus; serpiginem, aut pustulosam scabiem in cute; condylomata, mariscas, ac hæmorroidea cæcas in ano; verrucas informes in ma-

manibus, pedibus, labiis, bubones in inguine, scabiem in pudendis, crustas purulentas in facie &c. sed sufficit, quod habeat unum ex his signis, quæ Medicorum judicio *morbum gallicum* arguant. Ratio est, quia Statutum dicit: *Qui morbo gallico affecti fuerint*; tales ita sunt ii, qui morbum uno signo produnt, sicut qui multis. Proinde, si quis in inguine bubonem, aut ulcus in glande veretri habeat, & judicio Chirurgi hæc procedant a morbo gallico, inquisitus ex officio, seu ad instantium partis, potest ad pœnam Statuti condemnari. Quod etiam intelligendum est, si sola *alopetia* laboraret; siquidem Statutum non eequirit copulative utrumque morbum, sed sufficit ad pœnum quilibet eorum, nam disjunctive loquitur, ut putet intuenti.

113 Adverto postremo, quod prædictæ pœnæ statutariæ non sufficiunt, quando laborans *morbo gallico* in aspectu sit valde abominabiiis cum pustulis, sanie manantibus in cute, & maxime in facie, cum decidentia pilorum, & capillorum, non tantum capitis, sed barbæ, & superciliorum, & aliis notis extraordinariam turpitudinem inducentibus; Quia de jure communi Clerici tali pacto moebosi, tunquam publici peccatores, & notorie infames, incurrunt Irregularitatem, ut ex *Cap. Sacerdotes*. 40. *Dist.* deducunt communitee Doctores *Majol. de Irregular. lib. 2. cap. 19. num. 1. Borgas eo. tit. Par. 5. Tit. de Cler. ærogat. num. 1. Sayr. de Cens. lib. 6. cap. 9. num. 5. Parif. Reginald. Avila. Henriq. apud Feyrin. de Præl. Quæst. 2. cap. 4. num. 7.*

§. II. Sollicitatio ad turpia.

SUMMARIUM.

1 *Sollicitare in jure quid importet.*
2 *Sollicitatio ad impudicitiam, quomodo diversificetur in gravitate.*
3 *Sollicitationis divisio.*
4 *Sollicitationis extra confessionem gradus.*
5 *Sollicitationis in confessione diffinitio.*
6 *Laudans pulchritudinem mulieris in confessione, ipsam sollicitat.*
Alii contrarium sentiunt, sed male.
Historiam impudicam recitans in actu, seu loco confessionis, sollicitat.
Habens tractatum de loco, & tempore peccandi in confessione simulata, sollicitat.
Dictiones conjunctivæ &, *ac*, que *&c. requirunt utrumque copulatum verificari, quando agitur de pœna inferenda.*
Dictio sive *alternativa est.*
Stimulans pœnitentem ad lenocinium, pœnas sollicitantium in confessione incurrit.
7 *Tradens in confessione chartam inducentem ad turpia, legendam a pœnitente post confessionem, sollicitat.*
8 *Sollicitatio etiam signis fieri potest.*
9 *Sollicitatio factis etiam exercetur.*
10 *Sacerdos non habens jurisdictionem, sollicitans in confessione, non incurrit pœnas sollicitantium.*
Fictus Sacerdos sollicitans non incurrit easdem pœnas.
Sacerdos non deputatus ad confessiones, si absolvit a venialibus, non conficit Sacramentum, sed quid sacramentale.
11 *Sollicitatio comprehendit masculos, & fœminas.*
Persona *significat masculos, & fœminas.*
Dictio quæcumque *est universalis, & distributiva.*
Persona quid sit.

12 *Sollicitans ad alia crimina præter luxuriam, non incurrit pœnas sollicitantium.*
13 *Sollicitans ad lenocinium, incurrit in pœnas supradictas.*
Confessarius exercens lenocinium in confessione, incurrit pœnas &c.
14 *Dictio* quomodolibet *quid importet.*
Dans pecuniam deferendam Meretrici, ei, qui confitetur, incurrit &c.
Rogans pœnitentem, ut commodet domum ad colloquendum cum fœmina suspecta, sollicitat.
Opinio tenentium sollicitatum ad sola peccata venialia non teneri denunciare sollicitantem, refellitur.
15 *Dictio* immediate *quid importet.*
Confessionis actus, quando incipiat, & duret.
16 *Sollicitans ubilibet, simulando confessionem, incurrit pœnas &c.*
Loquens familiariter in confessionali tali modo, quo aspicientes cognoscerent, ibi mulierem non confiteri, & tali occasione sollicitans, non incurrit.
Confessarius simulando confessionem, in locutorio communi sollicitans Monialem, incurrit pœnas &c.
Exercens impudicitias cum muliere, quæ se fingit ægrotam, & confessionem simulat, incurrit &c.
17 *Sollicitans intuitu confessionis, licet post eam, incurrit &c.*
18 *Sollicitatio intrat in confessione etiam simulata.*
19 *Sollicitans in confessione, est suspectus de Hæresi.*
An sit suspectus de levi, an de vehementi?
20 *Ex voluntate, & proposito maleficia distinguuntur.*
Sollicitans est suspectus de levi tantum.
21 *Sollicitans in confessione etiam simulata, injuriam facit Sacramento.*
22 Sousa, *&* Curenu *confutantur.*
Offendens statuam Principis, fit Reus læsæ majestatis.
23 *Suspecti vehementer de fide, qui sint.*
24 *Simoniaci dicuntur primi, & principales Hæretici.*

1 PRoxima suspecto Consortio, de quo §. *Superiori* actum est in delictis carnis succedit *sollicitatio*. Poreo hæc derivat a verbo *sollicitare*, quod prout deducitur ex *l. 1. §. final. l. Neratius. §. Quamvis ff. de servu. corru. l. Ut tantum §. 6. & quæst. ff. eo. tit. l. 1. in fin. ff. ad leg. Jul. majest.* significat *instigare*, *consiliare*, *persuadere*, *instare*, & *allicere*; & sic dicimus *sollicitare* servum ad furtum: militem ad seditionem: fœminam ad stuprum &c. significat etiam *curare*, sive *gerere*, unde *sollicitator* dicitur, qui alienam causam, seu negotium *gerit*. In ordine autem ad crimina, *sollicitatio* accipitur in primo sensu, puta, *consilium*, *instigatio*, *persuasio*, & *instantia* ad crimen; & hæc desumit specificationem, & consequenter gravitatem a delicto, circa quod versatus; ut *sollicitatio* facta Testi ad mentiendum, dicitur *subornatio*, & continetur sub *crimine falsi*; facta servo ad rapiendam pecuniam Domino, inducit rationem *furti*; facta militi ad desertionem, habet gravitatem delicti *Majestatis læsæ*, & sic per cætera discurrendo.

2 In nostro casu autem sumitur pro quacumque forma, qua aliquis aliam personam marem, aut fœminam ad impudicitiam stimulat. Diversificatur autem tum ratione personæ, cujus contemplatione fit *sollicitatio*; tum ratione criminis, ad quod intenditur, tum ratione formæ, secundum quam perficitur. Primum est; quando quis aliam personam ad peccandum secum actu carnali *Sollicitat*; aut *Sollicitat* ad peccandum cum alio, quod vocatur *Lenocinium*, sed non

est præsentis considerationis. Secundum est, si *sollicitatio* fiat ad fornicationem simplicem; aut adulterium; aut incestum; aut sacrilegium; aut, quod pessimum est, ad innominabile crimen. Tertium est, si fiat verbis tantum, aut factis, cum vi, aut sine illa &c. de quibus infra singillatim.

3 Solemnior autem divisio hujus criminis, quæ maxime attendenda est, tum ob gravitatem pœnarum, tum ob atrocitatem delicti, est attendenda a loco, & actu, in quo fit; nempe si in loco, & actu *Sacramentalis Confessionis*; vel extra illam. Et hanc divisionem ex instituto prosequemur.

4 Gradatio gravitatis hujus delicti extra Confessionem est juxta variationem modi, juxta quam fit *sollicitatio*. Si enim fit epistola amatoria, vel verbis tantum, aut laudatoriis pulchritudinis; aut exaggerativis amoris intensi; aut deprecatoriis, ut petentis desiderio sollicitata satisfaciat; infimus gradus in gravitate sollicitationis est. Gravior est, si oblata pecunia, ac muneribus, tentat *sollicitans* extorquere a persona tentata consensum ad crimen. Adhuc gravior est; Si minis illam terreat, nisi acquiescat; ita ut ex metu gravis damni obtemperare cogatur. Gravissimus tandem, si factis violentiam infert, osculando, amplexando, prosternendo &c.

5 Occasione autem Sacramentalis Confessionis multipliciter committi potest *sollicitatio*; quæ quidem variari potest quoad modus magis, aut minus ad intentum efficaces; Possunt autem commode omnes hujusmodi indicari, si hujus criminis exacta assignetur diffinitio; quæ potest esse hæc; *Sollicitatio est tentatio facta explicitis, sive implicitis verbis, vel scripto, sive signis, aut factis a Confessario legitimo adversus quamvis personam pœnitentem, provocando ipsam ad committendos actus venereos, sive cum se, sive cum alio, quomodolibet in actu, sive immediate ante, vel post, aut loco, aut intuitu Confessionis sive realis, sive simulatæ*.

6 Dixi notanter *verbis explicitis, sive implicitis*; etenim non solum cadit in hoc delictum ille, qui disertis, & explicitis verbis petit, & rogat pœnitentem, ut ad turpia sive cum se, sive cum alio committenda, acquiescat, sed etiam qui implicitis, seu interpretativis verbis hoc faceret. Proinde secundum Doctores *Cunha. Sanctarel. Peyrin. Bonacin. Homobon. Barbos. Dian.* illos citans *Resolut.* 18. *de Confess. solicit. Trimarch. Disp. Sect.* 5. apud *Bordon. Sacr. Tribun. cap.* 23. *num.* 59. qui laudaret pulchritudinem mulieris pœnitentis, & venustatem commendaret, incideret in hoc delictum. Ratio est, quia ad conciliandum sibi amorem mulieris (post pecuniam) nullum efficacius medium est, quam ipsius pulchritudinem commendare, eamque venustissimam asserere; unde amantes, ad sibi magis conciliandum amorem, non alio medio utuntur, quam laude pulchritudinis, asserentes, se amore causato ab excessiva ipsius forma, exæstuare. Præterquam quod talis laus, utpote nullo fine bono cohonestata, impertinens, & injuriosa est Sacramento; quo, tali pacto, abutitur Confessarius; licet contrarium teneant alii, quos citat, & sequitur *Philippus de Bictis Quæst.* 122. *num.* 22. quibus non assentior; nisi laus pulchritudinis esset fine bono cohonestata, ut si Confessarius diceret: *Obstupesco, quomodo maritus tuus concubinam teneat, cum te uxorem habeat juvenem, venustam, & de qua alias maritus gloriari posset*; hæc autem diceret ad consolandam pœnitentem, illi commiserando. Itidemque committeret hoc delictum, qui de rebus inhonestis, sive narrando historiam impudicam, sive alio modo, in Confessionis actu, vero, aut simulato, cum pœnitente loqueretur. Tum quia in *Bulla Gregorii XV.* §. 9. diserte habetur, quod hoc reatu teneantur Confessarii, qui cum pœnitentibus *illicitos, aut inhonestos sermones, sive tractatus habuerint*. Tum quia colloquia de rebus venereis accendunt maxime sensum, & acuunt concupiscentiam; proinde censenda sunt sollicitatoria, & incentiva libidinis. Teneo etiam, quod pari modo delinqueret, si Confessarius cum muliere, etiam aliunde parata sibi obsequi, simulando Confessionem, condicerent locum, tempus, aut formam, juxta quæ possint simul convenire ad copulam. Ratio est, quia in citata Bulla comprehenduntur habentes non solum *illicitos, aut inhonestos sermones*, sed subjungitur, *sive tractatus*. Ubi adverto, quod non ponitur dictio conjunctiva aliqua, puta, *&*, *ac*, *que*, &c. per quas requiritur utrumque copulatum verificari, & maxime, quando agitur de pœna incurrenda; ut scripsit *Alex. Cons.* 110. *num.* 15. *& seqq.* ℣. *& tanto magis* apud *Tusc. lit. D. Concl.* 274. *num.* 7. sed ponitur *sive*, quæ est dictio alternativa, quæ facit, quod dispositio legis verificetur in altero tantum de alternatis, ut communiter sentiunt Doctores *Gemin. Cons.* 8. *num.* 7. ℣. *Vel dicit. Ægid. Cons.* 2. *num.* 7. *Jo. de Anani. Cons.* 46. *n.* 5. *Roman. Cons.* 275. apud *Tusc. lit. A. Concl.* 317. *num.* 9. proinde, non requiritur, quod conjungantur *Sermones illiciti, inhonesti, & tractatus*, ut committatur in legem, sed alterum istorum sufficit. Ulterius. Pari modo delinqueret, qui sollicitaret pœnitentem ad prostituendum, vel sibi, vel alteri tertiam personam; ita ut pœnitens officium *lenonis*, aut *lenæ* assumeret. Ratio est, quia, licet tales sermones non sint *inhonesti* respectu pœnitentis, de cujus honestate vitianda non agitur: sunt tamen *illiciti*, tum in se, (& maxime in actu Sacramentali) tum objective. Bulla autem alternative loquitur de sermonibus illicitis; aut inhonestis, & ita post alios *Sanci. Disp.* 11. *num.* 44. *& Dian. Tract. de Denunc. par.* 1. *Resolut.* 19. firmat *Bordon. Sac. Tribun. cap.* 23. *num.* 59. quibus subscribo.

7 Dixi *vel scripto*: nam incidit in hoc crimen non ille tantum, qui apertis verbis pœnitentem stimulat ad venerem, sed etiam, qui in confessione traderet illi legendam post confessionem cartam, in qua scripta est *sollicitatio*, ut declaravit *Alexander VII. Propos.* 6. *Damnat.*

8 Dixi *sive signis*; nam *sollicitare* pariter dicitur, qui fixis in vultum pœnitentis oculis, suspiria emitteret, qui manus, aut digitos ejus vellicaret; qui pedem premeret: qui labia ad formam osculandi componeret: qui genu leviter, & repetitis vicibus ventrem pulsaret; qui vultum, aut genas faciei pœnitentis approximaret, & similia. Ratio est, quia per hæc signa non minus, quam per verba proditur animus libidinosus Confessarii, & pœnitens incitatur ad culpam, quod est principale intentum, contra quod militant Bullæ Papales.

9 Dixi *aut factis*; nam incurreret pariter Confessarius, qui genas pœnitentis quasi blandiendo attrectaret; Si illius manum oscularetur; Si illam amplexaretur; Si secretas proprias partes, ut a pœnitente viderentur, nudaret; Si actus proderet, per quos pœnitens cognosceret Confessarium actu in mollitiem labi, aut labi paratum, & alia hujusmodi. Quia hæc pariter omnia commovere possunt animum pœnitentis ad libidinem, quod est effectus sollicitationis. *Peyrin. ad Constit.* 4. *Gregor. XV.* §. 6. *num.* 2.

10 Dixi a *Confessario legitimo*; Siquidem Sacerdos non deputatus ad audiendas confessiones, & non habens jurisdictionem, si de facto Confessionem exciperet, & in ea pœnitentem sollicitaret, non incurre-

reret pœnas, contra Confessarios sollicitantes, ut multi scribunt *Sonsa lib. 1. Aphorism. cap. 34. n. 16. & 17. Paguad. de Pracept. Eccl. lib. 4. Pracept. 2. cap. 79. Portell. V. Sollicitatio. num. 13.* apud *Bordon. Sacr. Trib. cap. 23. quaest. 13. num. 64.* Ratio potissima est, quia Bullæ *Pauli, & Pii IV.* loquuntur de Sacerdotibus, *audiendis confessionibus pœnitentium deputatis*: & Bulla *Gregorii XV.* habet: *ut aliquis Sacerdos ad sacras audiendas Confessiones deputatus*; proinde, si non est deputatus, nec habet jurisdictionem, comparatur ei, qui Sacerdos non est; Sicut ergo laicus se fingens Confessarium, & sollicitans pœnitentem, non incidit in Bullas dictas, ut communiter sentiunt Doctores *Sanctarell. de Hæres. cap. 46. num. 9. Portell. V. Sollicitatio. num. 14. Sanc. Select. Disp. 11. num. 36. Trimarc. Disp. 7. nu. 3.* apud *Bordon. loc. cit. num. 63. Bict. quaest. 122. num. 28.* & ibi *Lezan. V. Denunciatio. num. 6. in fin.* ita etiam Sacerdos, qui caret jurisdictione absolvendi. Scio quidem, nonnullos *Peyrin. Tom. 3. privil. cap. 11. nu. 3. Acugna. Sanc. Lezan. Palao. Dian.* apud *Bict. quaest. 122. num. 24.* tenere contrarium, quia ille Sacerdos est, & Confessiones audire simulat, qui est casus expressus in Bulla *Gregorii XV.*; ergo in illam committit; & si non habet jurisdictionem absolvendi a mortalibus, de novo commissis, habet tamen absolvendi ab illis, jam confessis, & a venialibus; Sed istæ rationes non stringunt, quia Bulla *Gregorii* aperte loquitur de Sacerdote, *ad Sacras audiendas confessiones deputato*, sollicitante in Confessione etiam simulata, non vero de Sacerdote simplici. Falsum est autem, quod iste absolvat Sacramentaliter a venialibus, & mortalibus alias confessis, quia caret jurisdictione; & ad prædicta a nullo Canone sibi tribuitur jurisdictio. Proinde excipiendo Confessionem venialium &c., & absolvens, non conficit Sacramentum, sed quid Sacramentale tantum, ut optime docet *Card. Lauræa de Pœnit.*

11 Dixi *quamvis personam pœnitentem*, ut comprehenderem tam masculos, quam fœminas; sic enim incurrit hoc delictum, sollicitando pueros, sicut fœminas. ut sentiunt Doctores *Bict. quaest. 122. n. 25.* & ibi *Belloch. Nald. Peyrin. Vener. Hieron. Roderic. & Diana par. 1. Tr. 4. Resol. 12. & par. 4. Tr. 5. Resol. 33.* Et quidem *Bulla Gregorii* diserte habet *personas, quæcumque illæ sint*; Nomine autem, & appellatione *personæ*, tum masculos, tum fœminas venire deducitur ex *cap. Muliebres de Judic. in 6. cap. Cum personæ de Privil. 10. lib. cap. Mulieres. Extra de Sent. Excom.* & vim addit clausula apposita, *quæcumque illæ sint*; siquidem dictio illa *quæcumque* est universalis, & distributiva *cap. solita. de Majo. & obed. Jason. in l. Quodcumque n. 4. ff. de Verb. oblig. Apostil. ad Roman. Cons. 31. ℣. Quæcumque l. Si pluribus in princ. ubi Gloss. in V. Sed omnes ff. de leg. 2.* complectens omnes, & singulos, quibus nomen *personæ* competere potest; proinde comprehendit masculos, & fœminas; pueros, puellas; adultos, & adultas; usum rationis habentes, & non habentes. Siquidem omnibus istis convenit nomen *personæ*; hoc est *intellectualis naturæ incommunicabilis existentia*, ut dicunt Theologi *Scot. in 3. Dist. p. quaest. p.*

12 Dixi ad *committendum actus venereos*; non enim incideret in Bullam Confessarius sollicitans ad furtum, rapinam, homicidium, aut aliud quodvis peccatum diversum ab impudicitia, prout sentiunt universaliter Doctores *Lezan. Tom. p. cap. 19. num. 34. Bonac. Tract. var. Disp. 6. par. 3. num. 7. Peyrin. Sanc. Sanctarel. Vener.* apud *Dian. par. p. Tr. 4. Resol. 20. Bict. Quaest. 122. num. 27.* Ratio est, quia Bulla *Gregorii*, quæ inter cæteras est amplissima, habet solum *ad inhonesta perpetranda*, & cum simus in materia pœnali, & odiosa, quæ non patitur extensionem, non potest ampliari ad peccata, specie diversa ab *inhonestate*. Verum est, quod illo verbo indefinite prolato, comprehenduntur omnes actus inhonesti; ut revelatio nuditatis, oscula, & tactus, sive activi tantum, sive passivi tantum, sive reciproci, & alia quævis gravior culpa contra honestatem; omnia enim comprehenduntur illo vocabulo *inhonesta*; quod omnibus, & singulis æque convenit.

13 Dixi, *sive inter se, sive cum alio*; istæ autem clausulæ multiplicem habent sensum; primo, quod vera *sollicitatio* est, quando Confessarius instigat pœnitentem ad actus inhonestos, secum committendos; secundo, quando illum sollicitat ad peccandum cum alio; ut si sollicitaret fœminam ad indulgendum amico suo; sive adolescentem castum, ut morem gereret sive fœminæ, sive masculo, amore illius capto: & tali casu Confessarius *lenocinium* exerceret, ut advertit *Bordon. Sacr. Tribun. cap. 23. num. 27.* Ratio est, quia in dicta Bulla *Gregoriana* habetur, *sive inter se, sive cum alio*, per quæ verba exprimitur manifeste expositio modo data. Tertio, quando pœnitentem sollicitat, ut ipsa *Mediatrix*, sive *Lena* fiat ad inducendam aliam personam, ut sibi, seu alteri amico suo morem gerat, ut multi scribunt *Peyrin. ad Const. 4. Gregor. XV. §. 5. nu. 16.* & ibi a *Cunha de confess. solic. quaest. 17. num. 5. ubi Freita n. 13. Graff. de cogn. Spir. Tom. 1. Concil. lib. 4. Cons. 1. num. 41. & 42. Sanctarel. de Hæres. cap. 44. num. 19. Castr. Tract. 4. Disput. 9. part. 5. num. 1.* Et ratio est, tum quia talis *sollicitatio* fit per *Sermones illicitos, & inhonestos*, in citata Bulla expressos: tum quia inducitur pœnitens per talem *sollicitationem ad perpetranda inhonesta*, puta, *Lenocinium*, quod pariter in eadem Bulla cavetur, & de hoc diximus supra *num. 6. in fine*;

14 Dixi *quomodolibet*; quia dictio hæc ponitur in citata *Gregoriana*, & secundum Doctores *Soccin. Sentent. in l. Quidam num. 5. ff. de Reb. dub. Gozad. Cons. 1. num. 9. Natta. Cons. 435. num. 19. M. Anton. lib. 1. Resol. ult. Cas. 42.* est universalissima, & comprehendit ea, quæ alias non comprehenderentur; & includit quemcumque modum, seu formam agendi; *Alex. cons. 255. num. 3. lib. 2. Roland. Cons. 2. num. 23. lib. 4. Paris. de Resignt. benef. lib. 9. quaest. 25. nu. 4.* imo comprehendit etiam minima, ut volunt *Seraphin. Decis. 1082. nu. 2. Clem. 2. ubi Gloss. in V. Quomodolibet de Sent. Excom. cap. Indemnitatibus. de Elect. in 6. Menoch. Flamin. Velasq. Mandos. Cened.* apud *Barbos. Dict. 330. num. 7.* & tandem nullum respuit casum, ut post alios *Molin. de Brach. Sæcular. cap. 4. num. 48. Sot. Decis. 338. n. 3. Par. 4. recent. Modern. de suppl. ad Sanct. Par. 2. cap. 20. nu. 32. & 33.* scripsit *Barbos. cit. Dict. 330. n. final.* Per hanc ergo comprobantur supradicta; quia per hanc in dicta Bulla comprehenditur *Lenocinium*, quod alias non comprehenderetur, cum in ea non exprimatur, & simus in materia odiosa extensionem non admittente. Comprehenditur etiam, si quis in Confessione daret pœnitenti pecuniam, aut munus dandum meretrici, aut alteri fœminæ, cognito a pœnitente, illud esse instrumentum ad peccandum, cum Confessario, aut cum alio; si rogaret pœnitentem ad concedendam sibi, aut Amico commoditatem in sua domo alloquendi in secreto cum persona suspecta: Quia isti duo casus sunt verum *Lenocinium*, licet palliatum; & miror *Bordonum Sacr. Tribun. cap. 33. quaest. 11. num. 62.* qui admittit spectare ad hoc crimen *sollicitationem* ad *Lenocinium*, negare traditionem pecuniæ, dandæ feminæ suspectæ; & peti-

tio-

tionem domus, ut præfertur, comprehendi in hoc casu. Pariter comprehenduntur omnes modi sollicitandi, ut dictum est, verbis, scripto, nutu, signis, factis, personas quascumque, & cujusvis sexus. Itidem comprehendit etiam minimos actus *sollicitationis*; unde refellitur sententia eorum, *Sanch. de Matrim. lib.* 9. *Disp.* 46. *num.* 16. *Castr. Tract.* 4. *Disp.* 9. *p.* 3. *num.* 3. qui sentiunt non incidere in hunc casum, & proinde pœnitentem non esse obligatum ad denunciandum Confessarium sollicitantem ad actus tantum venialiter inhonestos, tangendo manum, vel mamillas, aut genas fœminæ, digitos intorquendo, & vellicando ob solam delectationem, absque ulteriori fine, vel periculo pollutionis, quia in genere castitatis sunt peccata venialia; Bulla autem *Gregorii* non prohibet nisi mortalia. Quia falsissima est hæc opinio, tum quia in genere luxuriæ nulla datur parvitas materiæ; tum quia, ut dicebamus per illam dictionem *quomodolibet*, comprehenditur materia quævis etiam minima; tum quia, ut optime docet *Peyrin. Tom.* 3. *cap.* 11. *nu.* 6. dictam opinionem referens, & refellens, posset Confessarius fingere se habere intentionem non ulterius pro tunc progrediendi, sed in effectu aliud ardenter affectare, & paulatim sic procedere ad videndum, an pœnitens inclinet, & cum ipso descendat in actum; quem animum, cum sit quid latens, pœnitens cognoscere non potest.

15 Dixi *in actu, sive immediate ante, vel post confessionem*; talis enim clausula expresse ponitur in Bulla. Dicendum autem est, quid importet *immediate ante, vel post*. Dictio *immediate*, prout hauritur ex ejus etymologia, significat *sine medio*, ut multi scribunt *Barbos. Diction.* 150. *& ibi Rota. Decis.* 166. *num.* 2. *Par.* 7. *recent. Tiraquell. in l. Si unquam. V. Revertatur. num.* 125. *C. de Revoc. Donat. Rebek de Obligat. just. p.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 6. *num.* 37. *Immediate* igitur *ante, vel post confessionem*, importat, quod post *sollicitationem* factam, nulla alia interposita actione sequatur Confessio, aut simili modo præmissa Confessione, subsequatur *sollicitatio*. Actio autem debet esse talis, quæ judicio prudentis viri sufficiens sit ad discontinuandum illa duo, nempe *sollicitationem*, & *Confessionem*. Si enim fœminam ad se venientem Confessarius sollicitaret; ipsique verba indifferentia, & generalia dedisset; mox ab eo consilium super negotio domestico petiisset; aut longa tussi, vel reiterata sternutatione intercepta fuisset; qua cessata, Confessionem inciperet; illæ actiones breves non possent dici tales, quod per eas ita discontinuatæ dicerentur *sollicitatio*, & *confessio*, ut una non esset *immediate* post aliam. Spatium autem, seu duratio Confessionis dicitur illud, quod incipit, dum genuflectit pœnitens, ut confiteatur, usque dum Confessarius absolutionis verba pronunciavit, ut dicunt Doctores *Bibl. quæst.* 122. *num.* 4. *& ibi Diana Par.* 4. *Tr.* 5. *Resol.* 46. *Lezan. Tom.* 3. *V. Denunciatio. num.* 6. *Bordon. Sacr. Tribun. cap.* 23. *num.* 35. Itaque qui *immediate* ante, vel post illud tempus sollicitat, in crimen incidit.

16 Dixi *aut in loco confessionis*; nam in citata Bulla habetur, Reum *Sollicitationis* fieri Confessarium, qui pœnitentem sollicitat, etiam *extra occasionem confessionis in Confessionario, vel alio quocumque loco, ubi Sacramentales confessiones audiuntur, seu ad confessiones audiendas electo, simulantes ibidem confessiones*. Quivis igitur Confessarius sollicitat Mulierem ad se venientem, dum est in Confessionario, quantumvis illa accedat, non animo confitendi, sed alloquendi Cofessarium de re indifferenti, fingit tamen confiteri; sive ex condicto alium locum eligant, ut familiariter loquantur; simulant autem Confessionem mulier quidem genuflectendo, & manus jungendo, Confessarius autem benedicendo; semper impingit in Bullam. *Bordon. loc. cit. num.* 43. *Palao. Tom.* 1. *Tract.* 4. *Disp.* 9. *Pun.* 8. *num.* 4. *Lezan. Tom. p. cap.* 19. *num.* 34. *apud Bibl. q.* 122. *num.* 7. Ratio autem motiva hujus est injuria, quæ fit Sacramento per ipsius simulationem. Proinde existimant nonnulli *Sousa & Sanc. relat. a Diana Par.* 4. *Tr.* 5. *Resol.* 38. quod, si ex condicto, nullo modo simulantes confessionem, Confessarius, & Mulier accederent ad locum deputatum pro confessionibus audiendis, & ibi colloquerentur in tali dispositione, quod, qui viderent ipsos, cognoscerent illos familiariter loqui, non autem confiteri. Confessarius vero in tali occasione sollicitaret, non incurreret pœnas. Vice versa, si Confessarius Monialium in particulari locutorio (in quo Moniales secum alloquuntur tum pro Confessione, tum pro aliis negotiis) cum Moniali de turpibus loqueretur, simulando tamen Confessionem, incurreret, ut contra *Sancium Disput.* 11. *prope fin.* §. *Hinc fit.* optime sentit *Bordonus Sacr. Tribun.* 23. *num.* 45. Et idem esset, si ex condicto Monialis, seu alia mulier fingeret infirmitatem periculosam, & Confessarium accerseret, ut confiteretur; & ita simulando Confessionem, impudicitias committerent; quia par injuria fit Sacramento, quo tanquam lenone abuterentur; & in eo haberentur non tantum *Sermones*, & *tractatus*, sed etiam opera *illicita*, & *inhonesta* contra Bullam.

17 Dixi autem *intuitu confessionis*; quia qui sollicitat cum aliquo motivo ad Confessionem spectante, aut dependenti a Confessione, quamvis inter hanc, & sollicitationem mediet aliquod tempus, committit in Bullam. Unde, si audita Confessione mulieris, Confessarius dicat, *de hoc casu volo tibi loqui extra Confessionem, proinde da mihi licentiam opportuno tempore loquendi*, qua accepta, post unum, aut plures dies adiret mulierem, & accepta occasione loquendi de casu in Confessione audito, sollicitaret; utique incurreret, quia talis *sollicitatio* refertur ad Confessionem, & ab ea pendet; quia occasionatur a casu in Confessione audito; sicut etiam, qui diceret puero, qui confessus est, *venies hodie ad Cubiculum meum; & dabo tibi chyrographum Confessionis, & hac occasione sollicitaret, ut post Sousam lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 39. *& Dianam par.* 4. *Tr.* 5. *Resol.* 11. docet *Bordonus Sacr. Tribunal. cap.* 23. *q.* 6. *num.* 57.

18 Dixi tandem, *sive realis, sive simulata*; quia in Bulla habetur, *sive occasione, sive prætextu Confessionis hujusmodi*; per quam clausulam importatur omnis, & quævis *sollicitatio*, quæ fit in actu, aut ex motivo, & occasione, & intuitu, seu contemplatione Confessionis *realis*, sive *simulatæ* juxta casus supra expressos.

19 Delictum hoc, ratione injuriæ, quæ Sacramento fit, atrocissimum est, & Reus de hoc crimine est suspectus de hæresi, prout habet *Pius IV.* in suo Brevi *Cum sicut* 16. *April.* 1561. ad *Archiepiscopum Hyspalensem*; in quo dicit: *Nos in animum inducere nequeuntes, quod qui de fide Catholica recte sentiunt, Sacramentis in Ecclesia Dei institutis abutantur, aut illis injuriam faciant &c.* An autem sit suspectus *de levi*, aut *de vehementi*, controvertunt Doctores, quorum plures hinc inde recenset *Diana Par.* 4. *Tr. de Confess. sollicit. Resol.* 51.

20 Salvo tamen meliori judicio (cum in omnibus Supremæ, & Generali Romanæ Inquisitioni me subjiciam) dicerem esse suspectum tantummodo *de levi*; nam ex voluntate, & proposito maleficia distinguuntur

tur ex *cap. Cam volnatate de Sent. Excom. l. Veram. ff. de Furt.* proinde, si quis sollicitat libidine percitus, ejus delictum specificatur a fine, quem intendit, puta, carnalem delectationem, & sic peccat contra castitatem; accidit vero, quod *sollicitatio* fiat in Confessionc, proinde non sollicitat, ut offendat Sacramentum, neque quia non credat in Confessione peccata deleri (quod est solidius fundamentum sentientium oppositum) sed arrepta sollicitandi occasione, quam forte alibi habere non potest, quam in actu Confessionis; per accidens, vel ex consequenti tantum, offendit Saeramentum; & sic malc non sentit dc eo, licet eo abutatur; & ex consequenti est suspectus *de levi* tantum, sicut omnis, qui non Christiane vivit, & præcepta Dei transgreditur, leviter est suspectus, quod non credat, & non ex motivo infidelitatis, sed a motu passionis Irascibilis, & concupiscibilis inducitur ad operandum contra id, quod faciendum docet vera fides.

21 Præterea, qui sollicitat in confessione simulata, si non formaliter, saltem reductive injuriam facit Sacramento Confessionis; & proinde pari modo denunciandus est, sicut, qui sollicitat in actu confessionis realis. Talis autem juxta Auctores contrariæ sententiæ est suspectus tantum *de levi*; dicendum ergo, quod etiam *de levi* tantum suspectus sit ille, qui sollicitat in actu, aut immediate antc, vel post Confessionem.

22 Frigida autem est responsio *Sanse Aphor. Inquisit. lib. p. cap. 34. au. 64.* & *Carena par. 2. Tit. 6. num. 76.* qui dicunt in primo casu non intervenire Sacramentum, quia tunc non fit; in secundo vero intervenire; proinde in illo oriri suspicionem *de levi*, in hoc vero *de vehementi*. Quia, si non intervenit Sacramentum verum, intervenit tamen simulatum, seu repræsentatum; & sollicitans utitur ad delinquendum illa imagine, seu fictione Sacramenti; & per accidens est, quod sollicitata pro tunc nolit confiteri, cum tamen quo ad locum, & formam extrinsecam ita se habeat, sicut si vere confiteretur. Par ergo utrobique fit injuria Sacramento, sicut pari modo Reus lesæ majestatis est, qui offendit Statuam Principis, quæ est ejus repræsentatio, sicuti qui personam Principis *l. qui Statuas. ff. Ad leg. Jul. majest.*

23 Ulterius de fide *vehementer* suspecti illi tantum sunt, qui in materia fidei, aut ad fidem pertinente, delinquunt, & cum hoc gravia indicia exhibent fidei læsæ. Et ita, qui citatus ad respondendum de fide, contumaciter se absentat; vel qui impediens Officium Inquisitionis contra Hæreticos, aut auxilium, aut favorem impedientibus præstat, si per annum in excommunicatione insordescat; vel qui instruit in causa fidei Hæreticum, ut veritatem sui criminis celet; vel qui Hæreticos receptat, defendit, non revelat, aut denunciat, cum eis familiarius vivit, eorum conversationem approbat, obsequium, quod magis fit in favorem culpæ, quam personæ, eis impendit, vel qui in causa fidei convincitur se negare, quod ante asseruit, censetur suspectus *vehementer* de hæresi, ut multis probat *Eymeric. Direct. Inquisit. par. 2. quæst. 56. per tot.* Et ita indicia, ex quibus præsumi potest, quod, qui operatur, id faciat potius ex læsa fide, quam ex alio motivo vitioso, probant *vehementem* causam præsumptionis.

24 In casu autem nostro non sic est; quandoquidem causa *sollicitationis* est appetitus venereæ delectationis, ratione cujus, salva fide circa Sacramenta, & alia credibilia, potest quis perverse operari, ut illi satisfaciat. Profecto *simoniaci cap. final. 1. qu. 7. cap. Quoties extra. de Simon.* dicuntur non tantum Hæretici, sed *primi, & principales Hæretici*, & tamen si quis in administratione Sacramentorum Simoniam etiam realem commiserit, quantumvis abutatur Sacramento, & de hoc crimine puniatur, non tamen unquam abjurare de *vehementi* cogitur: & ratio est, quia non movetur principaliter ab errore, quem habeat in intellectu circa venalitatem Sacramentorum, sed a motivo cupiditatis, & avaritiæ. Ita est in casu nostro, in quo sollicitans movetur ab appetitu venereo, non ab errore circa fidem; proinde non est censendus suspectus de hæresi, nisi *leviter*, & eo modo, quo suspecti censentur cæteri Christiani, qui optime sentientes de fide, male vivendo, pessime peccant contra charitatem, ac si minime crederent, quæ fides docet.

Probatio.

SUMMARIUM.

25 *Sollicitatio extra confessionem probari potest per Testes singulares.*

26 *Reus non potest constitui, nisi semiplene probato delicto.*

27 *Quid agendum, quando adest sola querela sollicitatæ absque indiciis.*

28 *Testes singulares, plusquam tres, sufficiunt ad pœnam ordinariam.*

29 *Sollicitans in confessione, ad dictum unius Testis non Carceratur, Consultandi sunt Cardinales in quolibet casu.*

30 *Dubium, an ad depositionem unius viri gravis, possit Inquisitor contra Confessarium sollicitantem procedere?*

31 *An dubium, negative.*

Ad denunciationem masculi sollicitati, extantibus adminiculis, potest Inquisitor procedere.

Depositio pueri proximi pubertati, cum adminiculis, aut præsumptionibus, sufficit ad inquisitionem, & torturam.

32 *Denunciatio duarum fœminarum integrarum probat ad capturam, & torturam.*

33 *Bordonus rejicitur.*

34 *Sollicitans convincitur per quatuor fœminas integras.*

Mulieres admittuntur in Testes in delictis difficilis probationis.

In delictis capitalibus tres fœminæ non convincunt.

Testes singulares, ut convincant, debent esse quatuor.

25 PRobatur autem hoc delictum, cum sit difficillimæ probationis, per Testes etiam singulares, sed primo dicamus de probatione *sollicitationis* extra confessionem, & mox dicemus de ea in Confessione. Quoad primum dico, quod, quia hoc est delictum iterabile, probari potest per Testes singulares; & ad constituendum Reum duo sufficiunt, maxime si sint adminiculati a mala fama, tum in specie de hoc delicto, tum in genere de mala vita, & procacitate Rei; unde poterit etiam torqueri: posito tamen, quod Testes non patiantur exceptionem. Quod, si aliquam patiantur, deberet addi tertius, ut per numerum Testium reparetur eorum defectus; hoc autem dico, sive Testes deponerent de una, & eadem persona, ac sexu, sicut de diversa. Quod, si unus tantum esset Testis de visu integer, & unum grave indicium legitime probatum cum adminiculis: vel duo indicia gravia probata, adhuc posset Reus constitui, & torqueri. Exempla do, si *Cajus* visus fuisset ab uno Teste sollicitare *Bertam*; ab alio *Sejam*, sive *Cletum* puerum, sive eandem *Bertam*, diver-

verso loco, & tempore; & fama est inter Fratres, quod *Cajus* vitio luxuriæ peccet, aut irreligiose vivat: aut si adsit tertius Testis, casu, quo duo priores patiantur defectum, vel desint adminicula, potest Judex constituere, & torquere Reum. Pariter si deponit unus Testis integer, quod *Cajus* sollicitavit *Bertam*, eam per vim osculando, & tentando vestes elevare &c. & alii duo probarent, vidisse eodem contextu, *Bertam* discompositis crinibus, fugientem a loco, in quo cum *Cajo* fuerat. Et *Cajum* ipsum exeuntem post, pallidum ultra solitum in facie, & extarent supradicta admicula: vel si alii duo deponerent de audito clamore *Bertæ*, tanquam renuentis, lamentantis, seu auxilium petentis; & de fuga ejusdem, & pallore *Caji*, ut præfertur, etiamsi prædicta adminicula non extarent, posset *Cajus* examini rigoroso subjici.

26 Ratio dictorum est, quia, ut diximus *Par. p. Tit. Reus. num. 10. & seqq.* nequit constitui Reus, nisi semiplene probato delicto: omnibus autem recensitis modis, semiplene probatum remanet delictum, sufficiens ad constitutionem, & torturam Rei.

27 Quid autem juris, si nullus adesset Testis, sed tantum querela delata ad Judicem a sollicitata ipsa, seu ab ejus parentibus, seu conjunctis. Dico, quod non sufficit ad constituendum, & multo minus ad torquendum Reum, licet militarent adminicula, puta, bona fama querelantis, & mala Accusati. Quod, si aliquod adesset indicium grave, valde conferens ad delictum probatum per Testes, junctis adminiculis, posset procedi; quia unum indicium grave, valde conferens ad delictum probatum per duos Testes, junctis adminiculis, semiplene probat, ut docuimus loco proxime citato. Quando ergo ad Superiorem deferuntur hujusmodi querelæ, destitutæ Testibus, & indiciis, & vigentibus solis adminiculis, debet Superior secreto, & graviter monere, & corripere subditum, ac ab eo Conventu movere: hoc enim modo querelanti satisfit, & famæ subditi parcitur. Quod, si neque adminicula vigeant, non potest Superior ullo modo moveri contra subditum bonæ famæ, cum multoties mulierculæ ex privata in Religiosum simultate, aut aliorum suggestione, moveantur ad ejusmodi accusationes, quas de facili recipere non debent Prælati, ut monuimus *Par. p. Tit. Accusatio. Quæst. 2. num. 55.*

28 Quid vero, si essent plusquam tres Testes singulares, alias integri, qui deponerent de diversis etiam sexu, & numero personis sollicitatis? Aut quid juris, si quatuor querelæ a diversis pariter sollicitatis ad Judicem essent delatæ? Dico, quod posset, & deberet Reus pœna ordinaria puniri, quia, ut diximus *Par. p. Tit. Probatio. num. 3.* Testes singulares plusquam tres in delictis iterabilibus concludenter probant ad pœnam ordinariam, maxime si jungantur adminicula.

29 Si autem loquamur de *sollicitatione in Confessione*, certum est, quod nec unus Testis singularis, quamvis integerrimus, nec dictum Mulieris sollicitatæ, etiam honestæ, & optimæ famæ, quantumvis etiam Reus esset famæ diminutæ, sufficit ad hoc, quod Inquisitor possit eum incarcerare. Si quidem supremum *sacræ Inquisitionis Romanæ Tribunal* hoc sanxit in suo ad *Vicarium Generalem Genuæ* rescripto, quod per extensum referunt *Peyrinus Tom. 3. cap. 11. num. 4.* & *Bordonus sacr. Tribunal. cap. 23. quæst. 30. num. 14.* Et in eo supremi Inquisitores Purpurati reservarunt sibi jus decernendi, an locus sit carcerationi in casu particulari, recepta ab Inquisitore notitia de qualitatibus denunciantis, ac denunciati; & hoc modo ad dictum unius Testis *singularis carcerandi*.

30 Difficultas autem esse potest, an scilicet vir gravis, qui ad dictum sollicitatæ, denunciaret ad Inquisitorem, sufficeret cum adminiculis bonæ famæ Mulieris, & mala Confessarii; sive, an ad dictum unius masculi sollicitati cum prædictis adminiculis, posset Inquisitor procedere? Ratio autem dubitaadi est, quia in memorato rescripto habetur, *per il detto d'una sola Donna, V. S. non faccia costituire, nè carcerare il preteso Reo*; & sic rescriptum restringitur ad testimonium unius Mulieris; non potest ergo extendi ad depositionem viri gravis, sive masculi sollicitati cum adminiculis; quia de jure communi est, quod Judex procedere possit ad dictum Testis unius integri, maxime si est adminiculatum; proinde tale rescriptum, tanquam correctorium juris communis, non patitur extensionem a mulieribus ad masculos.

31 Dico ad hæc, quod si vir, qui audivit a Muliere, se fuisse sollicitatam, denunciat, non potest Inquisitor procedere, etiam si essent decem viri, hoc idem denunciantes, quia ab eadem fœmina in eodem, aut diversis temporibus audierunt. Ratio est, quia tota vis probandi pendet a sola relatione mulieris, cujus dicto, cum non possit Inquisitor deferre in judicio, multo mious extrajudicialiter divulgato. Si vero masculus sollicitatus denunciet, & vigeant adminicula, ut præfertur; Dico, posse Inquisitorem procedere, tum quia illud rescriptum loquens de una Muliere, non potest extendi ad unum Marem, tum quia, licet ratione injuriæ factæ Sacramento, æqualiter delinquat sollicitans fœminam, sicut marem, tamen ratione impudicitiæ attentatæ, gravior est *sollicitatio* ad venerem masculam, quam ad fœmineam; unde immanitas criminis majorem auctoritatem procedendi dat Judici, ut notum est; tum quia in masculo, maxime puero, non præsumitur tanta malitia regulariter ad nocendum Confessario, deferendo ad Inquisitorem crimen falsum pro vero, quod fuit unicum motivum Cardinalibus ita rescribendi, sicut periculum est in Muliere. Proinde Inquisitor, si videt in puero simplicitatem; timorem Dei, & quod adstrictus ab alio Confessario, comparet ad denunciandum; nec ostendit desiderium, quod Confessarius, qui sollicitavit, puniatur; potest procedere, quia hæc adminicula augent vim dicto illius. Intelligo autem de puero ingresso pubertatem, hoc est majore 14. annis, sive proximo pubertati, ut duodecim, aut 13. annorum; dictum enim istius cum adminiculis, aut præsumptionibus, facit indicium ad inquisitionem, & torturam, ut dicunt Doctores, maxime in casibus exceptis, ac difficilis probationis. *Farinac. q. 58. n. 52. Pereg. Cons. 2. num. 78. Carena Par. 4. Tit. 5. nu. 49. Ricc. Decis. 85. Par. 2. Boss. Tit. de Indic. nu. 160. & Tit de stup. detest. in fin. ultra. Plat. Trivis. Ball. Riminald. Bertazz. Honded. Chartar. quos omnes dat sgro. lux. Prælat. Part. 5. cap. 3. num. 7.*

32 Per duas autem fœminas probari delictum sufficienter ad capturam, & torturam, scribit *Bordonus sacr. Tribunal. cap. 23. quæst. 51. n. 106.* intelligendum tamen est, si illæ sint integræ famæ, & moveantur ad denunciandum, zelo fidei, & honoris Dei. *Acugna de Confess. sollicit. q. 23. nu. 9.* apud *Bict. q. 122. n. 17.* Si enim essent famæ diminutæ, aut constaret Inquisitor, quod ex condicto veniunt ad denunciandum; & desiderium proderent, quod Confessarius puniretur, suspectum nimis redderetur earum dictum; maxime si Confessarius esset vitæ aliunde spectabilis; nec deberet illis Inquisitor deferre; & luctuosas deplorandasque historias Audivi de talibus fœminis ex condicto falso accusantibus. Proinde caveant DD. Inquisitores, & denunciantium hujusmodi *spiritum* probent, *si ex Deo sit*.

33 Por-

33 Porro, quod inibi habet idem *Bordonus*, quod, nempe dictum unius fœminæ honestæ adminiculatum indiciis contra Confessarium, *si nimirum probetur deditus peccatis carnalibus, sit malæ fama, &c.* sufficiat ad carcerandum, non puto verum. Quia rescriptum supra memoratum *Sac. Congregationis*, vult, *non esse capiendum Confessarium sive bonæ, sive malæ famæ a quavis muliere denunciatus, sive honesta, sive inhonesta, & bonæ fama*, prout idem *Bordonus n.*105. expressis verbis habet. Unde nihil potest juvare bona fama Mulieris &c. & mala Confessarii; ut una sufficiat ad capturam, ut supra dictum est.

34 Probatum vero remanet delictum plene, ita ut possit dici convictus Reus per quatuor Mulieres, non patientes exceptionem de mala fama, prout ex *Cunha Tract. de Confes. solicit. Quæst.* 23. *num.* 24. tenet *Peyrin. ad Const. IV. Gregor. XV.* § 7. *num.* 23. Ratio est, quia, licet testimonium muliebre admittatur in delictis probationis difficilis, prout docet *Mascard. de Probat. Concl.* 462. *nu.* 6. & *Concl.* 762. *num.* 16. & 22. tamen infirmum censetur ad convincendum; unde tres fœminæ Testes in capitalibus delictis non convincunt, prout scribit *Freitas Addit. ad A. Cunha quæst.* 23. *num.* 24. necesse proinde est, quod sint ad minus quatuor, & earum numerus suppleat defectum sexus. Alia etiam suppetit ratio, & est, quod ipsæ non possunt esse nisi Testes singulares, ut vero isti probent, debent esse ad minus quatuor, ut scripsimus *Par. p. Tit. Probatio. num.* 3.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

35 *Pœna sollicitantis extra confessionem est Judici arbitraria.*

36 *Pensanda a Judice pro moderando arbitrio.*

37 *Sollicitatio facta solis verbis minimam pœnam incurrit.*

38 *Sollicitatio factis attentata, gravius punienda.*
Conatus ad crimen, quando puniatur, ut crimen consummatum.

39 *Osculum datum fœminæ consentienti, si absit intentio ulterius progrediendi, non punitur a Judice.*
Si adsit intentio ulterius progrediendi punitur extraordinarie.

40 *Si datur fœminæ invitæ osculum, punitur extraordinarie.*
Gravatur hoc crimen a qualitate osculatæ, & a loco.
Gallus quidam ultimo supplicio affectus ob osculum violenter datum fœminæ illustri in loco publico.
Gothfredus emendatur.

41 *Osculans puellam ob amorem, punitur exilio, aut pœna pecuniaria.*
Si occulte consentit puella, dissentientibus Parentibus, in matrimonium osculantis, nulla pœna incurritur.

42 *Osculans invitam puellam in publico, ad impediendum matrimonium cum alio, tenetur pœna extraordinaria.*
Ex osculo invitæ sibi dato non infamatur puella.

43 *Quomodo probetur, quod Mulieri invitæ datum sit osculum.*
Præsumptio stat pro muliere, quod fuerit invita.
Sanse' cius *rejicitur.*
Violentum quid sit.
Osculum quando dicatur violenter datum.

44 *Alii actus sollicitationis violentæ recensentur.*
Tales actus important extremum conatum.
Pœna pro talibus actibus, quæ sit.
De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.

45 *Ex qualitate personæ sollicitatæ aggravatur crimen sollicitationis.*
Si monialis etiam solis verbis sollicitetur ad fugam a Monasterio, debetur sollicitanti ultimum supplicium.
Si tamen fuga non sequitur, Reus mitius puniendus.
Sollicitans puerum, severius puniendus, quam sollicitans fœminam.

46 *Gravitas sollicitationis mensuratur ab opere, ad quod quis sollicitat.*

47 *Quæ pœna data sollicitantibus in jure Civili.*

48 *Quo ad pœnas inter Regulares, remissive.*

49 *De pœnis sollicitantium in confessione pariter remissive.*

35 Quo ad pœnas *sollicitantium* ad turpia extra actum Confessionis, dico nullam esse in jure, sive *Cæsareo*, sive *Pontificio*, pœnam ordinariam sancitam, ut textualiter patet in *Digestis de Pœnitentia*, ubi inseritur verbatim ex *Pauli I. C.* quæ habetur in *Digestis*; proinde esse extraordinarie infligendam ad arbitrium Judicis, & exigentiam casus.

36 Pro moderanda ergo sententia in casu hujusmodi *sollicitationis*, ut Judex arbitrium possit prudentialiter regulare, puto, esse distinguendam gravitatem criminis ex triplici distinctione; & primo quidem ratione modi; nempe, an *sollicitatio* fuerit simplicibus verbis, aut scripto, an potius etiam factis: secundo de persona, puto, an sollicitata sit conditionis spectabilis, quæ consentiendo, magnum dedecus, & infamiam esset allatura familiæ, an potius vilis, & abjectæ; an puella, vel nupta; an sacra, vel laica; an consanguinea, vel extranea. Tertio de crimine intento, puto, an *sollicitatio* fuerit ad tactus tantum; an ad copulam perfectam; an ad naturalem; an vero ad innominabilem congressum. Et hæc quidem in specie spectanda sunt a Judice, ultra generalia, quæ solent crimen aggravare, ut *scandalum secutum, consuetudo delinquendi &c.*

37 Quoad primam divisionem; *sollicitatio*, quæ fit simplicibus verbis, minimam importat in hoc crimine culpam, & proinde minimam etiam pœnam meretur. Quamvis enim in *Digestis* proxime citatis habeatur, quod deportatione in insulam mulctatur, qui mulierem, puellamve interpellaverit, ut proinde deduci possit, quod *sollicitatio*, etiam solis verbis facta, sit graviter punienda, tamen lex ista, ut rationabilis appareat, exponenda est, quod non intelligat de simplici, ac solitaria *interpellatione* verboli, sed de ea, quæ vel habet facta adjuncta, puta, osculo, tactus &c. vel ita iterata, seu continuata est, quæ quasi vim inferat sollicitatæ. Non enim videtur magnum crimen, & ex consequenti gravi punitione dignum, si quis captus amore puellæ, aut mulieris, illi revelaret passionem, quam pro ea habet, ad quam mitigandam, illius congressum rogaret. Et hæc *sollicitatio*, quæ in jure *l. Item apud* §. 20. & 22. *ff. de Injur. & fam lib.* dicitur *appellatio*, pertinet ad crimen injuriæ tantum.

38 Si autem *sollicitatio* fit etiam factis, tunc gravius intrat crimen, ut si sollicitatam verbis, & renuentem obsequi, sollicitans amplexaretur; per vim osculаretur; pudenda tangere attentaret; prosterneret &c. & eo gravius evaderet delictum, quo magis accederet ad copulam consummatam. Et ratio istorum est, quia ista improprie dicenda esset *sollicitatio*, sed est verus conatus ad crimen, & iste puniendus est vel pœna ordinaria criminis (si tamen res deducta sit ad actum proximum, & in lege ex-

presse habeatur, quod tale crimen, etiam effectu non secuto, pœna ordinaria punitur, ut ex *l. Is. qui cum tela. C. ad leg. Corn. de sicar.* communiter deducunt Doctores *Salycet. Alberic. Cyn. & Bart. Clar. quæst.* 92. *iait. Farinar. quæst.* 124. *num.* 4. *ibi. Afflict. Felin. Gaudin. & Menoc. Bict. q.* 130. *n.* 3. & 17. & 18. vel pœna paulo minore, juxta majorem, vel minorem proximitatem ad actum perfectum criminis.

39 In specie autem circa facta, quæ in *sollicitatione* occurrere possunt, primo occurrunt *oscula*. Et sciendum est, quod diversa ferenda est pœna, juxta quod, diverso fine, & modo datur *osculum*. Nam, si quis osculatur puerum, aut puellam volentem, ac consentientem, dummodo non sit intentio ulterius progrediendi, non debet arbitraria Judicum pœna puniri, juxta Doctores, *Boss. Tit. de Extraord. crim. num.* 3. *Clar. quæst.* 83. ℣. *Osculum Caball. Cas.* 96. *num.* 10. *Farinac. quæst.* 142. *num.* 156. qui asserunt, se neminem vidisse de hoc punitum. Dixi autem, si absit ulterior intentio; quæ si adesset, cum *osculum* tunc esset præparatorium ad gravius crimen, puniendum esset extraordinarie, prout puniuntur crimina attentata.

40 Si autem *osculum* datur invitæ, tunc pœna extraordinaria punitur, ut scribit *Farinac. quæst.* 142. *num.* 60. qui plures Doctores, & jura ad hoc citat, sed circa hoc, duo attendenda sunt, nempe qualitas personæ osculatæ, & locus; cui addi potest etiam intentio; si persona est conditionis spectabilis; *osculum* fiat in publico, & fiat ad finem injuriandi osculatam, vel ejus familiam; aut aliæ adsint circumstantiæ, per quas crimen reddatur causa mali exempli, potest extendi pœna etiam ad ultimum supplicium, quo damnatum fuisse quemdam nobilem *Gallum*, qui osculum rapuerat *Susannæ Trivultiæ Illustri fœminæ nuptæ* refert *Boss. Tit. Extraord. crim. num.* 3. Et deficiente publicitate loci, ac malo exemplo, temperatur pœna in hoc casu. Unde in jure *Longobardico* habetur, quod Vasallus *amissione* feudi percellitur ob *osculum* datum Uxori Domini, ut, refert *Dionys. Gothofr. ad leg. si a sponso C. de donat. ant. nupt. lit. l. circ. med.* sed male, quia in textu illius Tituli *Consuet. Feudal. lib.* 1. *Tit.* 17. *Qui mod. feud. amit.* non habetur de *osculo*, sed de adulterio, dicit enim. *Si Valvasores seniorum uxores adulteraverint*, quod longe diversum est.

41 Si autem quis œstro amoris percitus, puellam etiam in publico oscularetur, puniendus veniret exilio, & pœna pecuniaria, prout scribunt multi *Afflict. Peguer. Farinac. Decian. Menoch. & Caball.* quos dat *Giurb. Cons. crim.* 47. *num* 16. Et re vera magnitudo amoris, quæ est species insaniæ diminutæ, meretur temperamentum pœnæ. Et si ex occulto consensu puellæ hoc eveniret, ut hoc modo flecterentur parentes ad consentiendum Matrimonio cum Amasio, quod alias abnuerant, putat *Caball. Cas.* 96. *num.* 15. nullam pœnam incurri; si exinde parentes consentientes essent in Matrimonium, quod sequeretur; nam tunc videntur injuriam remittere. Sed hoc non valuit apud severam justitiam *Sixti V.* qui decapitare fecit adolescentem in casu simili, ut habetur in ejus vita.

42 Si vero quis oscularetur in publico puellam invitam, ut duceret in Uxorem, contemplatione dotis pinguis, & ut hoc modo impediretur matrimonium cum alio? Quid juris in hoc casu? Dico, quod ex tali *osculo* nullam re vera infamiam incurreret puella; non præstando enim consensum, nullum crimen contrahit, ratione cujus solummodo infamia incurritur; sicut etiam si per vim stupraretur. Unde per tale *osculum* apud viros cordatos, non posset impediri matrimonium; stante lepida sententia Poetæ Italici *Gio. Battist. Guarin. nel Past. fid.*

Bocca baciata a forza.
S' il bacio sputa, ogni vergogna ammorza.

sed rapiens hoc modo *osculum*, teneretur pœna extraordinaria triremium, ut ex multis *Bartol. Boss. Farinac. Muta & Basil.* docet *Raynald. Syntax crimin. lib. p. cap.* 11. §. 6. *num.* 3. plures casus referens circa hoc.

43 Quomodo autem probandum est, quod mulieri invitæ raptum sit *osculum*, & non potius in illud consenserit? *Raynaldus* loco citato *nu.* 17. *in fin.* tenet, quod præsumptio stat pro muliere, quod non consenserit; unde incumbit osculanti onus probandi, quod consenserit. Ratio autem esse potest, quod ex parte mulieris crimen non est, nisi in *osculo* consentiat; crimen autem non præsumitur, nisi probetur. Raptum autem semper censetur *osculum*, & cum violentia factum, quando abest consensus osculatæ. Non enim subscribo sententiæ *Sanfelicii Decis.* 245. *num.* 7. *Tom.* 2. relati a *Raynaldo loc. cit. num.* 6. tenentis violentiam debere esse cum armis, ut possit dici, mulierem fuisse osculatam per violentiam. Siquidem in naturalibus a Phylosopho dicitur violentum illud, cujus principium est extra non conferente vim passo. Unde transferendo ad moralia, pariter dici debet *osculum* raptum cum violentia, *cujus principium est extra*, puta, factum a solo osculante, *non conferente vim*, puta, non recipiente voluntarie, neque illud reciprocante *passo*, persona scilicet deosculata.

44 Alii actus violentæ sollicitationis sunt amplexus, tactus partium verendarum; prostratio; incubatio &c. Ad hos autem actus, si deventum est; sumus in casu extremi conatus; nam inter hos, & perfectum flagitium nihil mediat. Pœna autem pro istis debet esse paulo minus, quam sit lata pro crimine consummato; dum enim parum absuit culpa a delicto perfecto, parum distare debet pœna ab ordinaria lata pro crimine.

45 Quoad secundum membrum distinctionis datæ supra *num.* 36. dico, quod aggravatur crimen *sollicitationis* ex qualitate personæ sollicitatæ. Si enim sit persona conspicua ob nobilitatem, majus redditur delictum, quam si esset vilis, aut plebeja: pariter, si esset Virgo, plus est, quam si tentaretur Vidua; itidem, si esset consanguinea, seu nupta, quam si extranea, vel soluta; Unde etiam, si verbis tantum sollicitaretur Monialis ad fugam a Monasterio, sub promissione Matrimonii, intrat contra sollicitantem juxta leges Canonicas, & Civiles pœna ultimi supplicii *cap. si quis rapuerit. ubi Gloss. in V. sollicitaverit.* 27. *quæst.* 1. *text. in l. si quis non dicam. ubi Odofred. num.* 1. & 4. *C. de Episc. & Cler. Novel.* 123. licet quoad hoc, si non sequatur effectus, teneant nonnulli *Bart. in l.* 1. *init. ff. de Extra. crim.* cum *Farinac. quæst.* 145. *num.* 5. *Afflict. & Menoch.* apud *Farinac. quæst.* 124. *num.* 44. & *seqq. Bict. qu.* 116. *num.* 38. minorem ordinaria pœnam imponendam. Pariter, si sollicitaretur puer ad stuprum nefandum, major debet esse pœna, quam si ad congressum naturalem sollicitaretur fœmina *Bict. Quæst.* 125, *num.* 7.

46 Quoad tertium vero membrum supradictæ distinctionis, dico, quod etiam spectata qualitate criminis attentati, major, aut minor redditur gravitas *sollicitationis*. Unde, qui affectaret tantum *oscula*, tactus, aut mollitiem, non tantam pœnam mereretur, sicut sollicitans ad copulam; quia ex majori perversitate finis, aggravantur media ad illum tendentia.

47 Quod

47 Quod, si quæras, quodnam genus pœnæ extraordinariæ sit sollicitantibus infligendum? Dico, quod in jure Civili *l. final. ff. de Injur. & fam. libel.* sancitur, quod servi de injuris illata Rei, fustibus subjiciuntur, cæteri autem Rei vel exilio temporali, vel interdictione coercentur. Cum autem *sollicitatis ad turpia*, respectu personæ sollicitatæ, ad crimen illatæ injuriæ referatur, Reus de hujusmodi delicto humilioris conditionis fustigari deberet, alius autem pœna pecuniaria, aut exilio (Si laicus est) posset mulctari. Si autem Clericus, a susceptione, aut administratione ordinum, arbitrio Judicis, & ad exigentiam criminis, ad tempus posset arceri,

48 Quantum autem ad Regulares, spectare quisque debet proprias Constitutiones, in quibus, si huic delicto sancita est propria pœna, ipsis applicanda est. Si vero lata non habeatur, prout est inter nos *Minores de observantia*, nec pariter in jure *Canonico* præscribatur pœna determinata, sequi debet Judex præscripta a jure *Cæsareo*. Et quia *Regulares*, ratione subjectionis proprio Prælato; privationis libertatis ex voto obedientiæ; ac privationis proprii peculii ob votum paupertatis (ultra multa alia) *servis comparantur*, pœnæ corporalis flagellationis, jejuniorum, & etiam carceris sunt indicendæ. Pariter exilium a Conventu, in quo commissum est crimen, maxime si fuerit cum scandalo Sæcularium, & privatio suffragiorum; aut actuum legitimorum, seu Officiorum Ordinis ad tempus, seu perpetua juxta gravitatem delicti.

49 Pœnæ autem sollicitantium in Confessione juxta Bullam supracitatam *Gregorii XV*. extenduntur usque ad traditionem Rei brachio Sæculari, ut patet ex §. *x 1*. citatæ Bullæ. Sed quis tales infliguntur a *Supremis Judicibus Eminentissimis Tribunalis Fidei*, quos instruere velle, temeritatem saperet; ideo de his in singulari loqui, congruum esse non existimamus.

§. III. Fornicatio.

SUMMARIUM.

1 *Divisio criminis carnis consummati.*
2 *Fornicationis diffinitio.*
Copula Conjugati cum soluta in jure Civili non habetur pro adulterio.
Criminalistæ volunt copulam fœminæ cum Presbytero non esse sacrilegium.
3 *In jure Canonico copula Conjugati cum soluta, est adulterium.*
Ex mœchia viri coinquinatur Uxor.
Viri Conjugati adulterantes sunt magis puniendi, quam fœminæ.
4 *Explicatur diffinitio fornicationis.*
Omnis carnalis pollutio venit nomine fornicationis late vocabulo.
Ex diversitate vinculi, quo alligatur persona, cum qua habetur copula, diversificantur delicta carnis.
5 *Viri personæ, Deo Sacræ, non committere dicitur sacrilegium in foro fori, nisi habens copulam cum fœmina sacra.*
6 *Copulam habens cum soluta, quot epliciter diversificatur.*
7 *Concubina quæ dicatur.*
Concubere quid significet.
Concubina potest esse, quæ etiam habitat extra domum Concubini.
Concubina est, quæ semper est parata concubino obsequi etiam sine pretio.
8 *Stuprum late acceptum, quid importet.*
Stricte acceptum, quid significet.
Stuprum dicitur a Stupore mentis æstro libidinis percitæ.

1 Post sollicitationem ad turpis, ordine doctrinæ sequitur consummatum per copulam carnalem flagitium, quod, ut diximus ab initio, in duo genera dividitur, puta, naturale, & contra naturam; illud dividitur in plures species; puta, *Fornicationem*, *Stuprum*, *Incestum*, *Raptum*, *Adulterium*, & *Sacrilegium*, desumendo principium specificativum a qualitate personæ, cum qua committitur; secundum vero distinguitur in *mollitiem*, *Sodomiam*, *Bestialitatem*, & *Dæmonialitatem*, attento tum modo copulæ, tum objecto, cum quo est. De his porro omnibus in distinctis paragraphis agemus, incipiendo a *Fornicatione*.

2 *Fornicatio* igitur diffinitur, quod sit *copula carnalis totaliter soluti cum similiter soluta*. Pro explicanda autem diffinitione hujusmodi, advertendum est, quod, cum ego scribam specialiter pro *Ecclesiasticis*, & maxime *Regularibus personis*, materiam, tracto, ut par est, juxta jus Canonicum, & secundum illud, datam diffinitionem assignavi. Nam in jure Civili, copula viri conjugati cum muliere soluta, non habetur pro adulterio, nec ut taliter punitur, ut scribit *Clar §. Adulterium init.* proinde habetur pro *fornicatione*. Pariter copula solutæ cum Presbytero, aut alio, solemne votum castitatis habente, volunt Criminalistæ, quod non sit sacrilegium, metientes a Statu solius fœminæ, cum qua concumbitur, qualitatem criminis, non attenta conditione viri. *Caeciclup. in Reper. in l. Si qua illustris. C. ad S. C. Orfitia. apud Boss. Tit. de Coit. damn. num. 15. Menchiac. de Testem. lib. 3. §. 22. an. 50. apud Clar. §. Fornicatio. ℣. Cum Presbytero, & §. Incestus ℣. Sed nunquid in fin.*

3 Non sic autem est juxta principia *Canonica*; ad servandam enim thori fidelitatem conjugi suæ, ita tenetur vir, sicut uxor Marito, & ita per susceptionem Ordinis Sacri, vel solemne votum castitatis, consecratur Christo corpus viri, sicut sacrata redditur Christo puella per sacri veli sumptionem in Religiosa professione. Proinde, si copula cum nupta, habita a viro soluto, est verum adulterium, & cum Moniali Sacrilegium: idem erit, si soluta concumbet cum marito alterius; aut vir Sacer polluatur cum fœmina libera; hoc enim *Sacri Canones cap. Qui viderit. cap. Puto. 32. q. 5. Innocent. I. epist. 8. cap. 6.* aperte firmant, decernentes, quod habens uxorem mœchatur, se cum quavis fœmina commiscendo; imo ex mœchia viri coinquinetur Uxor, *cap. In Conjugio. 32. q. 1.* itaut ab ea nequeat licite vir debitum exigere conjugale; ac in tantum tenent, habentem uxorem committere adulterium, cum fœmina quavis se jungendo, quod dicant de tali crimine viros severius puniendos esse, quam fœminas, *cap. Indignantur. cap. non mœchaberis. 32. q. 6.* cum tamen contrarium statuatur in jure Civili. Quod etiam de persona viri sacri accipiendum est, quod, puta, sacrilegium committat se commiscens cum fœmina quavis, sicut fit, quando vir quivis polluit sacram Virginem.

4 Hoc ergo adnotato. Explicanda venit data diffinitio, in qua notanter dixi, *Fornicationem esse copulam totaliter soluti cum similiter soluta*; ad hoc enim quod simplex *fornicatio* sit (nempe species specialissima luxuriæ, quandoquidem, prout habet *cap. Non solum. 32. q. 7.* omnis carnalis pollutio venit nomine *fornicationis*, nempe, ut hæc accipitur generice pro

vitio carnis) neceſſe eſt, quod coeuntes liberi ſint, ec ſoluti a quovis vinculo legali. Hoc autem multiplex eſt, & ſecundum diverſitatem vinculi diverſificantur ſpecies peccatorum luxuriæ naturalie, Siquidem vinculum *Matrimonii* inducit Adulterium; vinculum *Conſenguinitatis* Inceſtum; vinculum *Voti* explicitum, aut implicitum cauſat Sacrilegium. Ut igitur *fornicatio* dicatur commiſſa, habent, tum mas, tum fœmina eſſe ebſoluti eb omni, & quocumque vinculo ex ſupra memoratis; aliter non *fornicatie*, ſed aliud ſpecie crimen erit.

5 Verum tamen eſt, quod, licet pro foro animæ, quoad gravitatem culpæ, viri perſona Deo ſacra per votum ſolemne, & Ordinee, carnaliter peccans, ſacrilegium committat, (cum polluat proprie membra, Deo conſecrata) tamen in foro fori, etiam in jure *Canonico*, non dicitur committere ſacrilegium, nec ut taliter punitur, niſi peccet cum fœmine ſacre, de qua ſuo tempore (Deo dante) dicemus.

6 Copula temen cum ſoluta diverſitetem vocebuli ſortitur, etiam ab actu, aut ſemel commiſſo, aut frequentato; aut a qualitate perſonæ, cum qua committitur, aut a modo, quo exercetur. Si enim ſemel, aut etiam pluries (ſine tamen morali continuatione) fiat, vocabulum habet *fornicationis*; ſi vero conſuetudinarie eſt, (at infra explicabo) vocatur *concubieatus*. Quo ad perſonam; ſi mulier alias fuit corrupte, copula cum ea dicitur pariter *fornicatio*; Si autem fuerit virgo, appellatur defloratio; Quo ad modum vero, ſi fiat *per vim*, vocatur *ſtuprum*; ſi vero *ſine vi*, dicitur vel *fornicatio*, vel *defloratio* juxta qualitatem fœminæ integræ, vel non.

7 Quo ad *concubinatum* edverto, quod *concubina*, e que *concubieatus* denominatur, dicitur proprie fœmina, quæ *conſuetudinis, non matrimonii cauſa retinetur, l. Stuprum. 34. ff. Ad leg. Jul. de Adulter. Concumbere* enim, a qua voce derivat nomine *concubinæ*, non elind ſignificat, quam carnaliter commiſceri, ut *concumbere cum Uxore, concumbere cum Patrono*, ut ex *Briſſonio* obſervat *Calvin. lexic. V. Concumbere*. Proinde ex actus carnalis frequentie; aut ex diſpoſitione fœminæ, ſemper diſpoſitæ obſequi viro in actu venereo, dicitur mulier illius *concubina*. Accidit autem, quod hæc in eadem domo, & ſub eodem tecto cum viro hebitet, quandoquidem poteſt eſſe *concubina*, & in altera domo, quam Concubini habitare, *l. penult. §. final. ff. ad municip.* Accidit pariter, quod actuali frequentia copula exerceatur; ſufficit enim, quod mulier ſit ſemper pareta viro circa illem optemperare. Accidit tandem, quod mulier pro pretio corporis ſui, copiam illi ſaciat; poteſt enim gratis, & ob ſpontaneam libidinem, illius eſſe *concubina*. Concluditur igitur, verum concubinatum eſſe, quando vir habet ſolutam fœminem, quæ ſemper diſpoſita ſit cum illo commiſceri.

8 Quentum vero ad *deflorationem*, de ea habebitur inferiue ſermo. Sed de *ſtupro*, ſciendum, quod acceptum generaliter, ſignificat quemvis congreſſum damnabilem, ſive ſecundum, ſive contra neturam *l. 2. ff. de Serv. corru. l. 1. §. Removet. ff. de Poſtul. lib. 8. ff. Quod. met. cau. l. final. ff. de off. Præſid. l. Inter. §. lex ff. de Adult.* ſive cum nupta, ſive cum ſoluta, ſive cum corrupta, ſive cum Virgine; ſed acceptum in ſtricta ſignificatione, importat congreſſum quidem, prout dictum eſt, ſed illum, qui fit vi illata perſonæ *l. Hunc titulum §. Removet. ff. de Poſtul.* prout ſcribit *Goeddaus in l. Inter ſtuprum. nu. 6. 7. & 9. ff. de Verb. ſign.* Qui ergo, violentia adhibita, cognoſcit carnaliter ſolutam, etiam corruptam, ſtuprum committere dicendue eſt; ſi quidem *ſtuprum*, ut optime ad rem dicebat *Calvin. lexic. V. ſtuprum*, dictum videtur quaſi *ſtupor turpis*, cum *ſtupidus* bruto ſimilis ſit, qui in Venerem ruit. Ex nimio enim Veneris æſtu cerebrum, prout in phreneticis, & maniecie evenit, calore alteretur, ita ut homo tunc uſu rationie abdicato, (non ſecus ac ſneiunt *ſtupidi*, qui illo uti nequeunt) tanquam brutum omni retione carens, violento, licet naturali impetu, in coitum fertur; nullaque ratione habita legis, aut virtutis, quam pro tunc non apprehendit, vim fecit ei, cujus congreſſum eppetit.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *De probetione fornicationis, ec concubinatus, remiſſive.*
Concubinatus, quomodo probetur.

9 PRobationes autem, tum *Fornicationis*, tum *Concubinatus* eædem prorſus ſunt cum illis, quibus probatur *Adulterium*, de quibue abunde tractamus infra §. *Adulterium a num. 2. & ſeqq.* Videentur ibi. Advertendum vero, quod ed probationem *concubinatus*, ſufficit probare, quod Reus habet, vel habere creditur fornicariam conſuetudinem cum Muliere, & quod de tali conſuetudine ſit diſſamatus in vicinia ſue, ſive mulieris, ſive eam in domo proprie detineat, ſive alibi; ſive quod hebeat in domo ſue fœminem ſuſpectam, & poſt debitam monitionem Parochi non dimiſerit; ſive ſi probetur, quod vigeat ſama de concubinatu cum muliere ſuſpecte, quam domi retinet, quamvie vere non peccent ſimul, ut pluribus citatis *Genuen. prax. cap. 30. num. 5. Diaz. in Prax. cap. 80. num. 1. noviſſ. Bonac. de Matr. Pun. 14. num. 12.* probet *Theſaur. de Pœn. Par. 2. V. Concubinatus n. VI. ℣. Sed qua res.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

10 *Fornicetio in jure Civili non habet pœnam.*
Poteſt a Judice laico prohiberi ſub pœna pecuniaria.
11 *De jure Divino fornicatio eſt prohibita,*
Dicere contrarium eſt hæreſis.
12 *In jure Canonico pœna laici fornicantis eſt arbitraria.*
De pœna Clerici fornicantis varia ſententia.
Clericus notorie fornicarius eſt ipſo jure ſuſpenſus.
13 *De praxi Curiarum, pœna Clerici fornicarii eſt arbitraria.*
14 *Controverſia Doctorum circa pœnam concubinatus laici de jure Civili.*
De conſuetudine talis concubinatus non punitur.
Concubinatus eſt crimen mixti fori.
Punitus de hoc crimine a Judice laico, poteſt iterum ab Eccleſiaſtico, & vice verſa puniri.
15 *Concubinarii moniti, nec reſipiſcentes, excommunicandi.*
16 *Epiſcopus poteſt Synodali pœna punire Concubinarium etiam abſque trina monitione prævia.*
Poteſt etiam pœnam pecuniariam eidem incutere.
17 *Pœnæ, quibus poteſt uti Epiſcopus contra publicos Concubinarios.*
Concubinarii ſunt infames.
Repelluntur a teſtificando.
18 *Concubinarius moriens abſque pœnitentia, caret Sepultura Eccleſiaſtica.* Si

Si aliquod signum pœnitudinis dat, potest in sacro loco sepeliri.

Unus tantum Testis sufficit ad testificandum, quod concubinarius signum dederit contritionis.

Concubinarius mortuus absque signo pœnitentiæ, sepultus in loco sacro, est exhumandus.

19 *Donatio, seu legatum factum a milite armatæ militiæ suæ concubinæ, non valet.*

Hæc lex favore publicæ honestatis amplianda ad quemvis concubinarium.

20 *Eadem lex afficit etiam Clericos in utroque foro, nempe fori, & poli.*

21 *Pœna Clericorum concubinariorum juxta Canones antiquos.*

22 *Nunc vigent sola pœnæ latæ in Tridentino.*

De illis, remissive.

23 *Pœna fornicarii apud Nos, quæ sit remissive.*

24 *Frater ob concubinatum gravius puniendus, quam ob fornicationem.*

Concubinatum facit animus semper paratus ad crimen.

Religiosus, quomodo esse possit concubinarius.

25 *Religiosus alens concubinam de bonis Monasterii, puniendus etiam de furto.*

10 Quantum vero ad pœnam, *fornicatio simplex* in jure *Civili* non est prohibita, & ex consequenti nulla pœna reperitur sancita pro ea, ut scribit *Clar. §. Fornicatio. in princip.* Verum tamen est, quod a Judice prohiberi potest sub pœna, tamen non corporali, sed pecuniaria, prout pluribus secum refert *Girland. de Pœn. omni. coit. q. 9. n. 3. Intrigh. cons. 24. n. 2. Baron. de Corpo. Tit. de Concubin. n. 225. & seqq.* probat *Raynald. Sintax. crim. lib. p. cap. 5. §. 3. num. 59.*

11 De jure autem Divino prohibita est fornicatio, sicut, & quivis alius coitus, qui matrimonialis non sit. Proinde illa subit reatum peccati mortalis, & contrarium asserere esset hæresis damnata in *Clem. Ad nostrum. ubi gloss. in V. Non est. de Hæret. cap. Ea demum. §. Alius 35. dist. cap. Prædicandum. 22. q. 9. cap. Meretrices. 32. q. 4.*

12 Prohibetur proinde etiam in jure *Canonico*, in quo pœna laici fornicantis arbitraria est, ut scribit *Clar. §. Fornicatio. V. sed quæro.* Quantum vero ad Clericos, juxta *Canones* antiquos, quænam fuerint pœnæ, controvertunt Doctores; nonnulli enim volunt, quod Clericus fornicarius sit deponendus; alii volunt, quod sit simpliciter suspendendus; sed isti concedunt, quod, si fornicatio habet insignem deformitatem, possit ille deponi, & qui vult istos Doctores habere, adeat *Clarum* loco proxime citato. Tamen, si Clericus sit notorie fornicarius, ipso jure, suspensus est, ut notat *Abb. in cap. Cum non liceat. n. 4. de Præscript.* qui testatur de communi opinione,

13 Sed antiquorum Canonum placita jam in desuetudinem abierunt; & ex omnium Curiarum fori Ecclesiastici praxi, pœna Clerici fornicatoris est arbitraria, & ad pecuniariam tantum, majorem, aut minorem extenditur. An hoc disciplinæ Ecclesiasticæ, & Sanctorum Patrum, & Conciliorum menti magis conducat, quam pœnæ antiquæ Canonicæ, judicent alii.

14 Quantum vero ad pœnam *concubinatus*, respectu laicorum de jure Civili, controvertunt inter se Doctores, quos cumulat *Clar. §. Fornicatio. V. & in primis.* an de dicto jure sit prohibitus, ita ut punibilis reddatur. Et ipse dicit, quod in puncto juris verior est opinio eorum, qui negant *concubinatum* a jure Imperatorio damnari, quod etiam *quæst. 37. V. Quæro etiam* confirmat, & subdit, quod, quidquid sit de jure, de consuetudine non punitur a Judice laico, nisi quatenus hic requiritur ab Ecclesiastico. Sed esse hoc crimen mixti fori, tenent alii, & posse a Judice laico procedi. *Ordin. Regia. lusitan. Gregor. Lopez. Avendan. Azeved. Suar. de Par. Azor. Brobad. Thom. Valasc. Valenz. Joseph. Vela. Mich. Agea. Mend. de Castr. Farinac. q. 8. n. 131. apud Barbos. in Tridentin. sess. 24. cap. 8. n. 5. de Reform.* Imo addit *Gabriel. Pereira de Mann. Reg. Par. 2. cap. 34. n. 22. apud Barbos. in Trident. loc. cit.* quod de hoc crimine punitus a Judice Sæculari, potest de eodem puniri ab Ecclesiastico, & vice versa; quia Judex laicus procedit ad solam punitionem mali exempli, ne quis audeat licentiose vivere. Ecclesiasticus autem procedit ad correctionem morum pro salute animæ. Unde, cum diversa sint motiva Judicum in ferenda pœna; unus post alium potest procedere, & punire.

15 Sed loquendo de jure *Pontificio*; *concubinatus*, etiam simplex, puta, inter totaliter solutum, & pariter solutam punibilis est, ut diserte habetur in *Tridentino sess. 24. cap. 8. de Ref.* ubi ordinatur, quod *concubinarii* non resipiscentes post trinam monitionem, ab Episcopis excommunicentur. Quod, si per annum non emendati, in excommunicatione insorduerint, contra eos ab Ordinario severe pro qualitate criminis procedatur. Mulieres autem *concubinæ*, si ter itidem monitæ, non destiterint, debent pro modo culpæ ab Episcopo puniri, & in exilium pelli, advocato ad hoc etiam brachio Sæculari.

16 Adverto autem, quod trina monitio necessaria est, si Episcopus velit *concubinarium* excommunicare, sed, si velit eum pœna pecuniaria, aut alia Synodali percutere non est necessaria talis monitio, sed probato concludenter crimine, potest pœnam infligere, ut declaravit *Sacra Congregatio Concilii*, prout ex *Pereira de Mann. Reg. Par. 2. cap. 34. nu. 41.* refert *Barbosa in Trident. loc. cit. num. 3.* qui ex *Velasco Allegat. jur. 34. n. 11. & 12.* addit *V. Unde posse* quod Episcopus, si vult per monitiones procedere, potest in prima monitione, pœna pecuniaria *concubinarium* punire; & ait ex eodem ita fuisse judicatum in supremo *Senatu Portugalliæ*. Sed potest, ut dictum est, etiam sine alia monitione pecuniariam pœnam exigere a *concubinario*.

17 Et quænam sint aliæ pœnæ, quibus juxta *Concilium* potest severe uti Episcopus contra viros, & fœminas, scandalose *concubinarios*? Dico, quod possunt esse (ultra pecuniariam) corporales, puta, Carceres, & etiam fustigationes, maxime si sint personæ viles, & infimæ plebis; quia ratione talis delicti redduntur infames, & ut tales ab accusando repelluntur, argumento *cap. Cum dilectus. junct. glos. in V. Concubinarius. de Accusa.* proinde tali dehonestamento non patiuntur in fama, & justum est, ut dolore corporis justo, injusta corporis delectatio puniatur.

18 Ultra hæc, si *Concubinarius* moritur in tali peccato, carere debet Ecclesiastica sepultura, ut dicunt Doctores, *Bermon. de publ. concub. V. Notorium. n. 17. Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 21. n. 26. apud Farinac. q. 138. n. 68. apud Thesaur. V. Concubinatus. n. V.* dummodo tamen nullum dederit signum pœnitentiæ, quod, si aliquod dederit, ut tundendo pectus, invocando nomen *Jesu*, dicendo *Miserere mei Deus &c.* poterit in sacro sepeliri, *Sylvest. Layman. Navar. Tolet.* apud *Thesaur. l. cit.* & de his sufficit, quod unus tantum testificetur, argumento Canonis *Qui recedunt. in fin. 26. q. 6.* Quod, si sepeliatur in loco sacro, qui nullo ex his signis dato, obiit, debet exhumari, & in loco profano sepeliri, ut dicitur in *cap. Sacris extra. de sepul.*

19 In-

19 Inter cæteras etiam pœnas recensetur, quod donatio, vel legatum factum *concubinæ* a milite armatæ militiæ, non valet, prout textualiter habetur in *Cadice Justiniani l. si Ancillam C. de donat. in vir. & uxor.* quæ lex, cum sit lata in odium *concubinatus* & tam dantis, quam recipientis, & ad publicam honestatem conservandam, ut observat *Cravetta Consil. 229. n. 4. 6. & 12.* amplianda est ad quemcumque *Concubinarium*, licet miles armatæ militiæ non sit; ut docet *Seraphin. decis. 46. n. 2. 6.* motiva enim talis legis, cadunt in non militibus, sicut in militibus; attento maxime, quod *concubinatus* de jure Canonico prohibetur.

20 Extenditur autem talis lex etiam ad Clericos, prout post *Glossam* illius legis scribunt *Alberic. Salycet. & Dionys. Gothofr. lit. K. Rolan. a Vall. Cons. 98. lib. 1. Bart. in l. Affectionis. ff. de Donat. Capyc. Decis. 102. Thesaur. de Pœn. V. Concubinatus. n. VI.* quia Clerici sunt milites militiæ cœlestis, quos decet bono exemplo aliis prælucere; & addit *Thesaurus loc. cit.* post *Cravettam, Cons. 229. n. 3.* & *Capycium Decis. 102. n. 2.* quod neque pro foro conscientiæ valeat talis Clerici donatio, vel legatum; neque posset morte, etiam re tradita, confirmare juramento, aut renunciatione talis juris dispositioni; quia hæc lex prohibitiva non est ob privatam Clerici, sed ob publicam utilitatem, & ad dignitatem totius Ordinis Clericalis principaliter, & ob publicam honestatem conservandam.

21 Pœnæ vero Clerici *concubinarii* secundum antiquos Canones erant, quod a Sacerdotibus *concubinariis* nullus Missam audire, aut Sacramenta recipere debebat, excepto *Baptismo, Pœnitentia, & Sacro Viatico*, ut habetur ex *cap. Nullus. cap. Præter. 32. Dist.* Pariter Clericos *concubinarios* notorios, ipso jure, esse suspensos ab Officio, & Beneficio, innuunt alii *Canones c. Quæsitam de Cohab. Cler. & mul. c. Præter. 32. Dist cap. Vestra. de Cohab. Cler. & mul. cap. cum non liceat. ubi Abb n. 4 de Præscript.* & nonnulli Doctores *Tabiena. V. Irregularitas. 4. n. 1. Tolet. lib. 1. cap. 47. §. Adverte Sext. Navar. Manual cap. 25. n. 77. Glos. in cap. cum dilectus de Accusat.* volunt, quod etiam sint irregulares.

22 Sed antiqui *Canones* desueverunt, & nunc solæ vigent pœnæ, latæ per *Tridentinum sess. 25. cap. 14. de Reform.* quas supra §. *Consortium suspectum a num. 29.* explicuimus; proinde non repetimus.

23 Quantum ad Regulares, consulat quisque proprias Constitutiones, tum circa *fornicationem*, tum circa *concubinatum*. Pro Nobis *Minoribus de Observantia Regulari* habetur Statutum, quod affero infra §. *Adulterium num.* 42 & abunde examinatur. Videatur ibi.

24 Quia vero in citato Statuto habetur: *Si Frater confessus fuerit, in fornicationem, vel graviorem culpam incidisse &c.* & Nos in citato paragrapho a *num. 35.* exposuimus, quænam censenda sit *gravior culpa*, in ordine ad augmentum pœnæ; ultra ibi dicta, addimus, quod *gravior culpa*, quam sit *fornicatio*, censeri debet *concubinatus*. Proinde, si aliquis convictus, aut confessus esset, concubinariam consuetudinem habuisse cum soluta, graviori pœna esset percutiendus, quam si simpliciter esset fornicatus, ratione reiterationis lapsuum, & consuetudinis delinquendi. Adverto autem, quod, ut dicebamus, de ratione veri *concubinatus*, est, quod mulier semper sit parata obsequi Concubino, quantum est ex se. Unde, si mulier, aut ex liberali libidine, aut interveniente pretio, muneribus, seu alimentis præstitis, semper est prompta, quantum est ex parte sui, obtemperare ad congressum Religioso, est verus *concubinatus*, quantumvis non tam frequentes sint actus *fornicationis*. Etenim, si rari sunt actus, hoc non provenit a pœnitentia, aut moderamine peccantium, qui voluntarie, & ex motivo virtutis se cohibeant; quia, si quotidie possent, quotidie peccarent, sed evenit, quia Religiosus non habet libertatem, quando vult, exeundi a Conventu, nec potest *concubinam* apud se retinere; tamen animus, & promptitudo ad peccandum ex parte ipsorum, est; & in hoc est vera ratio concubinariæ consuetudinis, accedente copula, toties quoties occasio, & commoditas habetur.

25 Adverto tandem, quod, si Religiosus, aut pecunia, aut de bonis Monasterii, (ut plerumque accidit) mulierem alat, & sustentet, & ea fruatur, ultra pœnas pro *fornicatione*, & *concubinatu*, debet puniri de *furtiva proprietate*. Et ultra hoc, videantur, quæ scripsimus §. *Adulterium num. 50.*

§. IV. Adulterium.

SVMMARIVM.

1 *Diffinitio adulterii.*
Quotupliciter committatur.
Quando dicatur adulterium in viro, & quando in fœmina.

1 ADulterium proxime *Fornicationem* inter carnis crimina in gravitate superans, communiter diffinitur post Hostiensem *Sum. Rubr. de Adult. & stupr. §. Quid sit cap. Non moechaberis 32. 45. alieni thori violatio*. Tribus vero modis committitur, ut observat *Clarus lib. 5. sentent. §. Adulterium. ℣. Tribus autem*, puta, inter virum conjugatum, & fœminam solutam; secundo inter virum solutum, & fœminam conjugatam; tertio inter virum, & fœminam ambos conjugatos, & hoc vocatur *Adulterium* duplex, cum uterque delinquens proprium thorum violet. Quando autem vir, licet solutus, jungitur conjugatæ dicitur *Adulterium* in viro, quia violat thorum alienum; Quando vero mulier conjugata jungitur viro, etiam soluto, dicitur *Adulterium* in fœmina, quia ipsa violat thorum proprium; Ita ut (juxta Civiles leges) tunc solum *Adulterium* sit, quando fœmina conjugata est. Si enim conjugatus ad solutam accedit, secundum Civile Jus, non committitur *adulterium*, nec incurruntur pœnæ civiles in *Adulteros* sancitæ. Secus autem est de jure Canonico; ad hoc quippe crimen sufficit alterum delinquentium esse conjugatum.

Probatio.

SVMMARIVM.

2 *Delicta carnis sunt difficilis probationis.*
Testes deponentes, se vidisse pudenda in pudendis, sunt suspecti de falso.
3 *Non probat actum venereum deponens, se vidisse virum supra fœminam, nisi testificetur de actibus venereis.*
Aliquam adulterasse, & eum ea jacuisse, paria sunt.
Deponens, se vidisse nudum cum nuda in eodem lecto, probat copulam secundum aliquos. Oppositum sentiunt alii.
Concordantur inter se contraria sententiæ prædictæ.
4 *Ad probandam copulam non est necesse, quod Testes eodem contextu actum viderint: diversitas in tempore quoad actus continuos, vel successivos, non reddit Testes singulares.*

5 Præ-

5 Probationes de visu actuum venereorum non concludunt de necesse copulam consummatam.
Testes de visu, aut de auditu immediata probantes ea, quæ copulam sequuntur, probant concludenter copulam.
Quæ copulam comitantur, qua fiat.
Alia signa secuta copulæ.
6 Effectus univoce prodeuntes ab una causa, ipsam probant.
7 Copula secuta magis probatur per consequentia eam, quam per præparatoria.
Morbus gallicus non probat de necesse copulam secutum. Effectus quidam, qui copulam sequuntur.
8 Indicia probantia copulam præsumptive.
Proxima indicia copulæ sunt ingressus, sive egressus nocturnus è domo mulieris, si causa rationabilis non assignetur.
Inventia viri, & mulieris in locis secretis de nocte.
Debent tamen adverti circumstantia loci, ac personarum.
Oscula, & tactus probant copulam.
Mulier dicitur convicta civiliter de adulterio, ac dotem amittit, si probetur consensisse in oscula, & tactus verendorum.
9 Amplexus quando faciat copulæ indicium proximum, aut violentum.
10 Monitio facta a Marito, & spreta ab uxore facit indicium proximum copulæ.
11 Litteræ amatoriæ reciprocæ sunt indicia copulæ.
Earum varius tenor variat indicia.
12 Adminicula indiciorum proximorum copulæ, quæ?
Juventus, & pulchritudo sunt propria adminicula.
Ingressus juvenis in domum mulieris juvenis, & pulchræ, est indicium copulæ.
Non item si Mulier sit deformis.
13 Vetuli, & deformes etiam luxuriantur.
Fœminæ vetulæ munerantur secum luxuriantes viros.
Viri quandoque ex Venere maculata diligunt mulieres vetulas, & deformes.
14 Præsumptiones copulæ magis desumuntur ex fama, & moribus mulieris, quam alibi.
15 Unum indicium proximum copulæ secutæ, sufficit ad torturam.
Testis unus super uno indicio, & alius super alio indicio, sufficenter ad torturam probant.
16 Casus, in quibus indicia copulæ possunt elidi.
17 Socii criminis in culpa venerea, quando probent.
Clausula salutaris apponendæ a Judice in Decreto torturæ super copula.
18 An mulieris dictum, se fuisse per vim cognitam, sufficiat ad torturam.
19 Dictum fœminæ per vim cognitæ, junctis adminiculis, sufficit ad torturam.
Socius criminis cum adminiculis, facit indicium ad torturam.
Adminicula, quæ possint esse in hoc casu.
Adulterium est crimen privilegiatum.
20 Duo indicia remota, adminiculata sufficiunt ad torturam.
Determinare quæ indicia remota sufficiant, arbitrarium est judici.
21 Nimia familiaritas cum Muliere facit indicium.
De hoc remissive.
22 Secreta allocutio cum Muliere est aliud indicium remotum.
Facit etiam præsumptionem copulæ.
Sed requiritur aliquod adminiculum.
23 Risus, & jocus quando sint indicia copulæ, & quando non.
24 Munera quando sint indicia copulæ secutæ, aut secuturæ.
Juventus, pulchritudo, & paupertas sunt adminicula in probanda copula.
25 Mala fama est indicium remotum copulæ.
Sola tamen non sufficit ad torturam.
Probationes imperfectæ tendentes ad unum finem conjunguntur.
26 Judex quomodo gerere se debeat in causa adulterii.
27 Confessio delinquentis sanat ineptitudinem processus.
Quid agendum, quando crimen probatur præsumptionibus tantum?
Sanctori Opinio.
28 Refellitur.
Ex quibusvis præsumptionibus non potest quis damnari ad pœnam ordinariam.
Hoc fallit in Hæresi, Simonia, & Assassinio.
Violenta præsumptio non sufficit ad pœnam ordinariam.
29 Numquam punitur affectus pro effecta pœna pari.
Fallit hoc in crimine læsæ Majestatis.
30 Reo existente negativo, quid agendum?
31 Quid agendum, si complex in adulterio neget crimen, altero complice confitente?
32 Quid juris, si adulter confitetur crimen qualificate.
33 Impedimentum affinitatis non incurritur, nisi copula sit perfecta per seminationem intra vas.
Ad perfectionem adulterii requiritur seminatio.
Copula spadonis cum Muliere non importat impedimentum affinitatis.
Confessio qualificata, quando acceptetur in parte tantum fisco favorabili.
Resolutio dubii.
34 Cojens cum Sponsa, an committat adulterium.
35 Copula cum Sponsa per verba de præsenti est adulterium.
Secus est de Sponsa per verba de futuro.
Vir jure Mariti potest sponsam per verba de præsenti accusare.
Vir, si inveniat Clericum turpia committentem cum sua Sponsa de præsenti, potest eum percutere sine incursu excommunicationis.
36 Copula cum nupta, artem meretriciam exercente, an sit adulterium?
37 De jure Civili talis copula adulterium non est, nec est punibilis.
Aliter est de jure Canonico.
Religiosus cum ea cojens pœnam adulterii meretur; imo majorem, ratione scandali.

2 PRobare autem hoc crimen directe, sicut etiam quodvis aliud delictum carnis, impossibile est; cum enim consistat in partibus corporis secretioribus, ut quæ in actu delicti, magis sensui visus subducuntur, & occultantur per rerum naturam, vere probari non potest. Hinc est, quod omnia delicta carnis dicuntur a Doctoribus *Bart. in l. 2. §. final. in fin. de Adulter. Soccin. jun. Conf. 32. V. Qualnimo. Vol. 2. Menoch. de Arbitr. Cas. 116. num. 11. V. Septimus apud Sgrot lux. Prælatar. Par. 5. cap. 4. num. 1.* crimina difficilis probationis; & per hoc de necessitate recurrendum est ad conjecturas. Quod, si Testes aliqui, aut ex officio assumpti, aut a parte producti, directe, & concludenter probare tentarent adulterium, dicendo, se vidisse pudenda in pudendis, & obscena in obscenis, quia deponerent de re, quæ non subjacet oculis, essent suspecti de falso. *Hect. Æmil. de Test. in V. Testis adulterium num. 9. Roland. a Vall. Conf. 7. num. 7. lib. 1. Farinac. q. 136. num. 36. Scacc. de sent. Glos. 14. Q. 21. n. 16.*

21. n. 16. apud *Sgroi loc. cit.* Hoc autem intelligi debet, nisi per tactum partium certificati fuissent de copula actuali; quod tamen moraliter impossibile censeo, cum actus talis (nisi coeuntes essent perditissimi, qui gauderent in tali scelere videri) nunquam coram aliis exerceatur. Sed nec sic directe, ac concludenter copula perfecta probaretur; siquidem, ut dicemus infra, hæc requirit emissionem seminis intra vas, quæ oculos intuentium absolute effugit.

3 Probatur autem primo per Testes, si isti deponerent, se conspexisse adulterantes, complexu venereo inter se junctos *cap. Praeterea ubi Abb. num. 1. & Jo. Andr. col. 4. de Test. D. D. in cap. litteris de Præsumpt. & in cap. 1. & cap. Significasti de Adulter.* quod, si deponerent solum, *se vidisse virum supra fœminam*, nec dicerent, *eos conspexisse in actibus venereis*, non probarent copulam, ut dicunt Doctores. *Marsil. Consil. 1. num. 47. & Cons. 28. col. 2. Roland. a Vall. Cons. 7. n. 19. vol. 1. Grat. Conf. 50. n. 2. Campeg. Tract. de Test. Reg. 383.* apud *Mascard. de Probat. Concl. 19. num. 4. 5. & 6.* Tamen probarent, si dicerent, *se vidisse mulierem jacentem cum viro*; sive *virum dormivisse cum Muliere*; quia paria sunt, aliquam adulterasse, & cum ea jacuisse, ut ex *Alex. Conf. 77. num. 2. Vol. 2.* scripsit *Boss. Tit. de coit. damn. num. 58.* Itidem si deponant *vidisse nudum cum nuda in eodem lecto jacentes*, secundum non nullos, quos citat *Mascard. de Probat. Concl. 59. n. 9.* probatur *adulterium* tum civiliter, tum criminaliter; quia talis præsumptio est nimis vehemens, & violenta. Sed in sententia aliorum ibidem, per tale dictum non probatur concludenter copula, sed ad plus conatus ad eam, cum vir potuerit esse frigidus, aut fœmina nimis arcta. *Felin. in cap. Praeterea de Test. Grat. Conf. 50. num. 2. & seq. l. 2. sup. Alleg. 53. n. 2. Grandin. Tr. de Malefic. Tit. de Præsumpt. & indic. marsil. in Repetit. Rubr. C. de Probat. num. 257. Mascard. Concl. 17. num. 5.* Proinde optima est ad hoc distinctio, & est. Quod, si agatur civiliter, ut ad impediendum matrimonium, vera est prima sententia: si vero criminaliter, & ad pœnam ordinariam, tenenda est secunda, quam post plures *Philip. Cor. conf. 142. num. 11., & 12. Vol. 5. & concl. 59. nu. 10. Bald. conf. 6. in fin. lib. 5. Menoch. conf. 41. n. 25.* amplectitur *Mascard. de Probat. Concl. 57. num. 5.*

4 Non est autem necesse, quod Testes insimul, & eodem contextu probent vidisse actum venereum, sed etiamsi unus introspiciat per foramen ostii, mox alius observet, tamen probatur copula; nam diversitas in tempore, quo ad actus continuos, & successivos, non reddit Testes singulares *cap. Nihilominus. ubi Gloss. in V. simul & Præposit. num. 7. Cau. 3. q. 9.* proinde illi optime probant, ut multis citatis probat *Phillippus de Bictis Quæst. 44. num. 45.* qui testatur de communi.

5 Ut autem dictum est supra, probationes de visu respectu actuum supradictorum, non concludunt de necesse copulam perfectam, sed præparatoria, sive conatum ad eam; unde, licet violentissimæ sint, & civiliter probent; non tamen factum plene concludunt, aut criminaliter convincunt. Tamen dico, quod, si per Testes aut de visu, aut de auditu immediato, probarentur motus, aut voces, aut soni, qui actum illum comitantur, esset etiam probata concludenter copula secuta. Motus quidem totius corporis, & præsertim clunium, frontis corrugatio, oris diductio, faciei pallor, aut rubor, & oculorum tremor, ut ait Satyricus. *Satyr. 7. V. 241.*

. . . . oculosque in fine trementes; . . .

per quæ omnia seminalis humoris decisio probatur, velut per effectum causa naturalis univoca demonstratur. Voces vero, aut soni, aut suspiria, anhelitus, fremitus, gannitus, lecti concussio &c. & alia, quæ recensere non expedit, sed poterit prudens Judex animadvertere; Signa itidem alia, utpote maculæ sanguinis, aut seminis, repertæ in linteis &c. omnia ergo ista, si per visum, aut immediatum auditum constent Testibus, erit concludenter, etiam criminaliter probata copula. *Lup. Alleg. 3. num. 5. Federic. Schenck. Tract. de Test. nu. 44. Tom. 13. fol. 38. Campeg. eo. tit. Regul. 385. V. Quarto probat. Abb. Bart. Consert. Rum.* apud *Mascard. Concl. 62. n. 1. & 2.*

6 Dueor, quia intantum Doctores negant, quod concludenter probetur copula per Testes, qui deponunt ea, quæ supra *num. 3.* memoravimus, inquantum dicunt, quod naturalia, per quæ perficitur conjunctio, effugiunt oculos intuentium; & dato, quod Testes per tactum essent de copula certificati, tamen minime possent scire, aut videre, eam esse perfectam, cum hoc consistat in emissione seminis, quæ ipsos latet. Sed motus, voces, soni, & vestigia, de quibus diximus *num. 4.* sunt signa univoca copulæ perfectæ, ut notum est; igitur per tales effectus, non minus probari debet ipsorum causa, quam regulariter probetur per lac, quod infanti præbet mulier, ipsam peperisse, & consequenter fuisse corruptam; ac per cicatricem vulnus inflictum. Sequitur igitur ex hoc, quod, si Testes, quantumvis non potuissent videre delinquentes, applicatis auribus ad ostium Cubiculi, audirent voces, suspiria, lecti concussionem &c. optime, & concludenter probarent copulam; & hoc Vidi in praxi in quodam processu, in quo plures Testes deposuerunt ex prædictis super copula perfecta, quæ quater fuit reiterata; quod etiam Reus, primo negativus, tandem confessus est. Et ratio potissima prædictorum est, quia tales effectus non possunt esse, nisi ex tali causa, proinde eam perfecte concludunt.

7 Et re vera magis probare potest copulam effectus secutus, seu concomitantia illam, quæ sint univoca, quam præparatoria ad illam, quia hæc bene possunt poni in esse, absque eo, quod illa de necesse sequatur, non tamen ea, quæ sequuntur, aut concomitantur copulam, possunt esse sine copula. Hoc tamen intelligo, dummodo tales effectus habeant copulam pro causa univoca, idest quod non possunt esse, nisi ab ea. Hinc est, quod non possum subscribere *Cavalr. de Test. Par. 3. num. 185. & Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 19.* qui volunt copulam carnalem concludenter probari per *morbum gallicum*. Siquidem *morbus gallicus* non est effectus univocus copulæ; quia, cum sit morbus contagiosus, potest, aut per inspirationem aeris, vel per contactum rei inanimatæ participari absque copula cum infecto tali morbo; prout de morbis contagiosis firmat *Zachia Q. Medico. leg. To. p. lib. 3. Tit. 3. q. 5. n. p. & seq.* docet quotidiana experientia, & Nos supra §. *Consortium suspectum num. 98. & 99.* docuimus. Inter effectus autem, qui copulam sequuntur, sunt, color accensus ultra solitum in facie ex effervescentia sanguinis agitati ex motu spirituum; crines in muliere discompositi, & vestes rugosæ ultra consuetum, ut cecinit Satyricus *Satyr. XI. V. 188. . . . . uxor Humida suspectis referens multitia rugis.*

Vexatasque comas, & vultum, auremque calentem. Proinde Doctores *Ferret. Conf. 389. n. 11. Hippol. Rimin. Conf. 274. n. 48. & seq. Hector. Æmil. Farinac. Q. 136. nu. 169.* apud *Bictum. Q. 12c. num. 17.* firmant conclusionem, quod præsumptio copulæ oriatur, si postquam vir, & mulier Cubiculum ingredi visi sunt; mulier postea egredi visa fuerit, crinibus in-

incompositis, veste corrugata, ac facie ultra suum consuetum rubicunda, quod etiam de fœmina consulari e triclinio viri in Cubiculum abducta, & rursus reducta in convivium, rubentibus auriculis, incomptiore capillo, tanquam ab *Octaviano Augusto* adulterata, scribit *Svetonius* in ejus vita. Hoc vero intelligendum est, si ex condicto Cameram sunt ingressi, & in ea per tantum temporis manserint, ut copula potuerit perfici, aut aliud adminiculum interveniat. Cæterum accidentia illa æque possunt esse indicia copulæ a viro attentatæ, & a muliere repugnante repulsæ. Sed hoc venari ex qualitate personarum, Judicis stat arbitrio.

8 Porro alia sunt indicia, per quæ potest probari copula carnalis, non quidem realiter, sed tantum præsumptive, & hæc vel sunt proxima, vel sunt remota. Proximum quidem indicium est ingressio, vel egressio viri a domo mulieris, aut vice versa, tempore suspecto, & maxime nocturno, ut dicunt Doctores; *Sgroi par. 5. cap. 4. nu. 31. & ibi Grat. Cons. 30. nu. 4. lib. 2. Fontan. Cons. Crim. divers. 97. num. 35. lib. 2. in parv. Soccin. Jun. Cons. 32. nu. 16. lib. 2. Crot. I. B. Tarret. Burs. Rimin. Menoch. & alii* hoc autem debet intelligi, quando nulla potest assignari causa rationabilis talis ingressus, sive egressus, ut scribit *Farinac. q. 136. n. 118.* apud *Bict. qu. 120. num. 6.* Pariter inducitur præsumptio copulæ, si vir, & mulier inventi sunt in locis secretis tempore nocturno, *arg. cap. litteris. ubi D. D. de Præsumpt. Menoch. lib. 5. Præsumpt. 41. num. 11. Bald. Mascard. relat. a Farinac. loc. cit. nu. 48.* apud *Bict. loc. cit. nu. 13.* sed ad hoc debent concurrere aliæ circumstantiæ, puta, mala qualitas personarum, præsertim fœminæ; locus clausus; situs, in quo visi sunt &c. prout advertunt *Navarrus, & Sanchez*, quos dat *Bictus qu. 120. num. 14.* Insuper indicium proximum facit osculum, si tamen sit voluntarium, & secretum, puta, quod mulier se permittat deosculari, & fortius, si oscula visa sit reddere; per talia enim oscula, sicut etiam per tactum mamillarum, & fortius per tactum partium secretarum cum consensu, mulier civiliter convicta dicitur de adulterio, & dotem amittit, ut apud *Clar. lib. 5. §. Adulterium §. Scias etiam* dicunt multi *Bald. in cap. Tuæ. de Procur. Bellon. in Rubr. C. de Eden. nu. 81. Didac. sup. 4. Decretal. fol. 135. nu. 3. Gomez. ad l. Tauri 80. nu. 50.* qui testantur de Communi. Sequitur proinde, quod indicium prædictum civiliter concludens, erit indicium tantummodo proximum, si agatur Criminaliter, & ad pœnam ordinariam.

9 Amplexus pariter mutuus viri, ac mulieris, maxime accedente sequestratione, & multo magis, si non sit obiter, quasi causa salutationis, sed ex instituto, & per actum continuatum, faciunt proximum indicium; & licet solus amplexus non faciat indicium violentum copulæ, nisi vir, & mulier per tantum temporis steterint sic sequestrati, quod fornicationem complere potuerint; tamen ad faciendum indicium proximum tales circumstantiæ minime requiruntur, ut post *Navar. Rubr. de Judic. num. 10.* ait *Sanchez. de matr. Tom. 3. lib. 10. disp. 12. qu. 3. n. 45. & 46.* apud *Sgroi par. 5. cap. 4. n. 31. circ. med.*

10 Magna etiam præsumptio copulæ oritur, si facta trina monitione, sive mulieri, sive viro, ab iis qui auctoritative monere possunt, (ut Maritus, Judex, Superior) ne loquatur cum illa, vel illo; tamen quæsita occasione, ac spreta monitione, in loco maxime secreto, ac tempore inopportuno, simul cum alio loquatur, ut dicunt Doctores *Jason. in l. Transigere num. 5. & 6. C. de Transact. Abb. in cap. Tertio loco col. penult. de Probat. Angel. Aret. Tract. De Maleф. in V. Che hai adulterata. col. 5.*

De Ameas de Delict., & Pæn. Par. III.

malef. in V. Che hai adulterata. col. 5. Alex. in Auth. si quis C. de Adulter. Luc. de Penn. in l. Quemadmodum §. 61. C. de Agric. & cens. lib. 11. specialit. & Roman. apud *Mascard. Concl. 64. nu. 11.* Universaliter tandem per quemlibet actum inhonestum, qui intercedat inter virum, & mulierem, si hæc illum non respuit, ut debet, sed in illo consentit, copulam, aut secutam, aut secuturam ostendit, ut communiter statuunt Jurisperiti. *Mascard. Concl. 64. nu. 5. & ibi Dec. in Rubr. de Judic. col. 2. Didac. Epitom. par. 2. cap. 7. §. 6. nu. 3. abb. Anchar. Butr. Hostien. in cap. Præterea de Test. Bart. Paris. Farinac. quæst. 136. nu. 14.* apud *Bictum quæst. 20. num. 11.*

11 Tandem etiam litteræ amatoriæ reciprocæ inter virum, & mulierem, sunt indicium proximum copulæ, ut dicunt Doctores *Hostien. num. 5. Jo. Andr. num. 4. Ancharan. num. 3. Butr. num. 9. Abb. num. 7. Felin. nu. 3. de Test. & alii* cumulati per *Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 31.* qui tamen optime advertit, quod observandus est tenor litterarum. Si enim in illis non habetur indicium de copula secuta, sed tantum continentur patheticæ narrationes, ut fieri solet inter amasios, copulam non probant. Si habetur incitatio ad correspondentiam amoris, ut mulier amanti consentiat, hæc erit sollicitatio ad copulam, & est crimen de se punibile, maxime in persona Religiosa, ut suo loco dicemus. Si vero in litteris mentio expressa fiat de copula jam secuta, & probatum fuerit, eas fuisse scriptas a Reo prætenso, istæ non faciunt quidem plenam probationem criminis, sed tantum indicium ad torturam, sicut qualibet alia confessio extrajudicialis, & sic concludunt *Sanch. de Matr. lib. 10. disp. 12. q. 3. num. 48. & Farinac. qu. 136. num. 128.* apud *Sgroi loc. cit. Bict. qu. 120. n. 7.*

12 Pro adminiculis vero supradictorum indiciorum, communiter assignatur juventus, & pulchritudo; cum enim juventus calore, fervidoque sanguine abundet, magis pronum ad copulam reddit; pulchritudo vero allicit intuentes ad concupiscentiam, & ad sollicitationem, cui, cum rari sint, qui resistant, concludit, quod ubi adest pulchritudo, sæpe intervenit impudicitia, juxta illud Satyrici *Satyr. 10.*

. . . . *rara adeo concordia formæ* . . . .
. . . . . *atque pudicitiæ* . . . . . . & aliud *Paridis* apud *Ovidium Epist. Heroid. Parid. ad Oenon.* . . .
. . . . . . *lis est cum forma magna pudicitiæ* . . . . .

Proinde statuit *Bart. in l. 2. Fart. in princip.* cum aliis *Abb. in cap. Præterea de Test. & in cap. litteris de præsumpt. & in cap. Cum non ab hom. col. 5. §. Imo plus de Judic. Luc. de Penn. Paris. de Put. Campeg. Soccin. Jun.* apud *Mascard. Concl. 61. num. 1.* quod ingressus viri, aut ejus inventio in domo mulieris juvenis, & pulchræ, sit indicium fornicationis, aut adulterii; quæ tamen conclusio non haberet locum, si mulier esset deformis, ut voluit *Tiraquel. de leg. connubial. l. 2. n. 9.*

13 Tamen, ut optime advertit *Mascard. de Probat. Concl. 61. num. 5.* ex usu, & experientia comperimus tum ex parte viri, tum ex parte mulieris, tum juventutem, tum pulchritudinem non esse præcisam causam lapsus carnalis. Siquidem vetuli, ac deformes, tum viri, tum mulieres concupiscuntur, & concupiscunt, & fœde contaminantur. Multæ etiam sunt mulieres in juventute aversantes coitum, quæ in ætate consistente, & etiam inclinata, libidine furunt; & cum ob deformitatem non sollicitentur a viris, aut raro quærantur, ipsæ se ultro viris offerunt, & muneribus, & pecunia ad stuprum sollicitant, & ut dicebat ille *Græcus* apud *Stobæum Serm. 5.*

multas vero est mulieres videre
non pulchras aspectu, coeuntes insatiabiliter,
Et his,qui eis utuntur,multa gratis offerentes.
Quod etiam evenit in viris, quorum aliqui etiam in extremo senio luxuriantur, ut patet in senibus, qui *castam Susannam* sollicitarunt; alii vero (forte, ex eo quod eorum Venus est maculata in domibus Saturni, ut dicunt Astrologi) inclinantur ad amorem mulierem deformium, vetularum, & pauperum, quæ tamen sibi videntur pulcherrimæ, juxta illud vulgatum.
Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

14 Sequitur ergo ex his, quod juventus, & pulchritudo debile dant fundamentum præsumptionis copulæ; ideo magis fidendum est moribus, & qualitatibus moralibus viri, ac mulieris, ac famæ, quæ ex eorum conversatione habetur in vicinia; & ab his potissimum eruendum est fundamentum legitimæ præsumptionis, prout etiam docuit *Dec. in cap. Tertio loco. num. 59. de Probat.*

15 Recitata vero indicia proxima talia sunt, quod alterum illorum legitime probatum per Testes integros, faciat indicium ad torturam, ut communiter sentiunt Doctores. *Bald. Conf. 427. Vol. 5. Roman. Conf. 451.* quos dat *Mascard. Concl. 59. n. final.* Et licet unus Testis deponat de uno indicio, in una die, & tali loco, alius vero Testis de alio indicio diversa die, & alio loco, & per hoc videantur singulares circa factum, tempus, & locum; tamen probant, quia quodlibet ex illis indiciis tendit ad unum, nempe copulam; & locus, & tempus accidunt, proinde non desinunt esse contestes, ut sentiunt multi. *Mascard. Concl. 59. num. 19. & ibi speculat. Tit. de Test. §. Jam de interrogat. ¶. Quid si comis Jason. Conf. 11. lib. 2. Cravet. Conf. 73. num. 3. Soccin. jun. Conf. 99. num. 5. & 7. vol. 2. Capoll. Tholosan. decis. 11. & 30.* apud *Mascard. Concl. 65. num. 1.*

16 Prædicta vero debent accipi, quando Rei prætensi nullam possent legitimam excusationem afferre contra allata indicia; quod, si aliquam producant, puta, eubasse in eodem lecto, quia unus tantum ibi erat, & frigus hybernum rigidissimum, & inopia operimentorum, vel amplexatos invicem fuisse ob affinitatem, sive cognationem, aut ob excessum benevolentiæ honestæ; stetisse clausos in Camera ob timorem furum, aut alterius inimici, qui alteri illorum minatus est, proinde noluisse aperire ostium, quia timebant violentiam, vel alias excusationes proponant, & probent, (quarum tamen valor examinandus, & admittendus arbitrio Judicis committitur) tali inquam casu, torturam possunt evadere pro modo probationis excusationum, ut plures asserunt. *Jacob. de Belvis Practir. crim. Tit. de lenon. num. 45. Jo. de Amir. Conf. 127. col. fin. Luc. de Pen. in l. Quemadmodum. C. de Agric. & censf. lib. 11. V. 80.* apud *Mascard. l. C. num. 12.*

17 Faciunt etiam indicium ad torturam duo socii criminis, etiamsi fuerint singulares; torqueri tamen debent, si sponte ad delictum consenserint, ut probent, aliter, quia sunt infames ex delicto, non probant ex notis juribus. Si vero per vim, & coactè consummatum fuisse crimen, asseruerint, probant sine tortura, dummodo de vi, & metu constet, & cætera cohæreant, puta, bona ipsorum fama, ac alia adminicula, ut pluribus, more suo, congestis, probat *Sgroi Par. 5. cap. 4. nu. 32.* Qui ibidem optime advertit, quod, si probatum sit concludenter suspectum consortium, & pro habenda ulteriori veritate per confessionem Rei super copula, ipse debet torqueri, Judex in Decreto torturæ apponat elausulam salutarem, puta, quod *torqueri intendit citra præjudicium probatorum de suspecto consortio*: & nihil debet super hoc Reum interrogare, ne videatur Judex a protestatione recedere, sed pure interrogare super copula ipsa. Quia, si absque tali clausula torqueretur, videretur tortus super omni delicto; & si esset negativus, per torturam purgaret contraria indicia, & non esset locus pœnæ ordinariæ pro suspecto consortio, licet probato, quod est, saltem apud Nos *Fratres Minores*, delictum ex se punibile.

18 Quid autem de fœmina sola, quæ accusaret se fuisse per vim cognitam? sufficeret ne dictum ipsius ad torquendum accusatum?

19 Respondeo, quod circa hoc divisæ sunt Doctorum sententiæ, aliis negantibus, aliis vero affirmantibus, & qui vult eos scire, adeat *Sgroi* loco proxime citato *num. 34.* Tamen melior est sententia dicentium, quod depositio fœminæ per vim cognitæ, facta cum juramento, & concurrentibus adminiculis, sufficiens indicium sit ad torturam; & ita post *Bran. Tract. de Indic. fol. 4. V. Item adde. & Salicet. in l. fin. vol. final. C. de Accusat.* docet *Boss. Tit. de Indic. num. 160. & 166.* Si enim dictum socii criminis, (si est roboratum præsumptione, & aliis adminiculis) facit indicium ad torturam, ut scribit *Clar. Quæst. 21. V. Sed quid in crimin.* quantumvis iste sciens, & volens, ad delictum concurrerit, quanto magis mulier, quæ coacta, vim passa est, concurrente præsumptione, ac aliis adminiculis, debebit sufficere? Porro adminicula possunt esse honesta vita, & bona fama mulieris, malum nomen Rei; quæsita occasio sequestrationis a socio; strepitus auditus a socio Rei, sive ab alio domestico causatus a muliere repugnante, & eeatum hujusmodi. Nec est necessaria ad hoc tortura mulieris (ut est in aliis sociis criminis) ad sufficienter probandum, tum quia, eum passa supponatur per vim, non est complex in crimine, & ideo non est infamis; tum quia abundantia adminiculorum potest supplere defectum torturæ; tum quia delictum hoc est privilegiatum, non solum ob enormitatem criminis, sed etiam ob difficultatem probationis, ut bene ponderat *Bossius* loco citato. Sed in tali casu debet Judex pensare accurate qualitatem mulieris accusantis, & observare ea, quæ tradidimus circa hoc in Parte prima *Tit. Accusatio. num. 55.*

20 Alia autem sunt indicia remota copulæ, unum quorum per se sumptum non facit indicium ad torturam, sed, si sint duo, aut saltem unum, roboratum tamen pluribus adminiculis, sufficit ad torturam. Quia vero a jure non habemus determinata indicia proxima, aut remota, ideo hoc determinare spectat ad Judicem, qui de bono, æquo, & recto judicio suo, circa judiciorum qualitatem determinet. *Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 26. in fin. Abb. in cap. 8. num. 3. V. ex quibus de Præsumpt.*

21 Primum indicium ponitur a nonnullis nimia, & exquisita familiaritas cum Muliere, & affectata sequestratio cum ea. Sed quia hoc spectat ad materiam suspecti consortii, quod aliquando potest esse etiam indicium proximum; & de hoc, (quod apud *Fratres Minores* est delictum separatum a copula, & ex se punibile) specialiter jam diximus, ideo illuc *§. Consortium suspectum. Tit. eo.* lectorem remittimus.

22 Aliud indicium remotum est secreta allocutio cum muliere, maxime pulchra, & juvene, in loco, & tempore suspecto; ex hoc enim, ut ex *cap. Clericus 81. dist. cap. 2. de Cohab. Cler. & Mulie.* deducit *Abb. in cap. quarto. num. 3. V. si vero conject. de Præsumpt.* causatur suspicio, sive præsumptio probabilis in mente Judicis, per quam potest legitime pro-

procedere ad inquirendum super delicto. Imo secretum colloquium solius cum sola, inducit præsumptionem copulæ, ut firmant *Gloss. in l. Quod ait in V. In ipsis. ff. Ad leg. Jul. de adult. Chartar. Decis. 79. n. 14. & 15.* hoc autem accipi debet cum aliquo alio adminiculo; ex se enim vix importare potest umbram indicii, aliter, quando Confessarius, aut alius vir gravis, de negotio secreto segregatus ab aliis, mulierem alloquitur, intraret indicium copulæ, quod tamen temerarium esset.

23 Aliud est risus, & jocus inter virum & mulierem, ut multi docent *arg. cap. Præterea. de Test. ubi Abb. num. 7. Jo. Andræa num. 2. Hostien. nu. 5. Felin. num. 3.* Hoc etiam debet sobrie accipi, puta, quod ista fiant latenter, & specialiter inter suspectos de fornicatione. Si enim ex sua ipsorum natura joviali, faceta, ac jocosa, vir, & Mulier inter se rident, ac jocantur, & hoc publice, idemque faciunt cum omnibus, cum quibus similis intervenit cognitio, aut amicitia, non posset aliquo modo hoc accipi pro indicio copulæ. Siquidem potius debet dici effectus genii, ac inclinationis naturalis, quam signum delicti voluntarii.

24 Aliud indicium est donatio munerum, maxime jocalium, & præsertim si Mulier sit pauper, & tamen velit incedere ornata ad modum divitum. Munera quidem (si non sint ex gratitudine ob honestum servitium præstitum) facta mulieri, indicant copulam, si non secutam, saltem secuturam; quia animos mulierum devinciunt, & expugnant secundum Doctores. *Riminal. Jun. Cons. 274. nu. 9. & 28. Farin. quæst. 136. nu. 125.* apud *Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 30. circa Med. Abb. in cap. Præterea. num. 7. de Test.* Si vero munera spectent ad ornatum muliebrem, aggravatur indicium; produnt enim mulierem, ea acceptantem, esse vanam, ultra, & supra consortium mulieris honestæ. Et tandem, si accedat ipsius paupertas, quæ tamen pompam ambit in vestibus, & ornatu, additur aliud adminiculum secundum *Gulielmum de Cuneo lib. p. de Inoff. dot.* apud *Mascard. Concl. 61. num. 9.* qui recenset inter adminicula copulæ, *juventutem, pulchritudinem*, & *paupertatem*.

25 Tandem aliud indicium remotum facit mala fama mulieris, & etiam viri *arg. Præterea de Test.* Ista enim sola non est sufficiens ad torturam ex se; sed, si copuletur cum aliis adminiculis, est sufficiens ad torquendum, ut scribit *Abb. in d. cap. Præterea. num. 3. de Testibus*. Etenim imperfectæ probationes conjunguntur, quando tendunt ad unum finem *arg. l. 3. ff. de Test. Abb. in cap. Cum causam. num. 2. de Probat., & in capitol. Præterea. in princip. V. Nota quod per solum. de Test.* & quæ singulæ non operantur, simul collectæ juvant. Unde fama copulæ ex se non sufficit; si vero alia indicia, & adminicula remota famæ copulentur, evadunt in probationem sufficientem ad torturam.

26 Ex his igitur habetur, quomodo se gerere debeat Judex in causa *adulterii*, aut alterius lapsus carnalis; si enim unum tantummodo sit, & solitarium indicium remotum, sufficit quidem ad inquirendum, non vero ad Reum constituendum, & examinandum. Si vero duo, aut tria indicia remota; sive unum pluribus adminiculis suffultum, per quæ moveatur mens Judicis rationabiliter ad credulitatem, (ut loco supra citato docet *Abbas*) quod delictum fuerit commissum, sufficit ad constituendum, & pro modo indiciorum, etiam torquendum Reum; sicut etiam si probatum sit aliquod ex indiciis proximis, ut diximus supra *num. 15.*

27 Sequitur igitur, quod *Adulterium* perfecte probatum remanet, aut per Testes de auditu immediato, prout diximus supra *num. 5. & 6.*, aut per Rei confessionem, per quam, si præcesserint debita indicia delicti, & delinquentis, sanatur quævis ineptitudo processus, ut dicunt *Doctores Boss. Tit. de Confes. nu. 40. & ibi Bart. in l. si confessus. ff. de Cust. & exhib. Reo. Dec. in cap. At si Clerici in p. Col. 2. de Judic. Felin. in cap. Qualiter & quando il 2. §. debet. de Accusa. Hippol. in l. 1. §. Divus Antonin. ff. de Quæst.* & in tali casu potest Judex pœnam ordinariam imponere. Sed, si remaneat probatum crimen præsumptionibus tantum, de quibus supra dictum est, quid agendum? *Sanctorus de Pœn. cap. 8. Quæst. 10. V. cui doctrinæ*, multis secum vectis *Fontanell. Boer. Salycet. Cyn. Bald. & Capoll.* sentit, quod possit condemnari ad pœnam ordinariam, quia concludenter probatis indiciis proximis, potest puniri Reus, velut de effectu, quando nempe actus est ita proximus, quod inter ipsum, & delictum nihil mediet.

28 Sed, salva viri doctissimi reverentia, hoc falsum est, quia præsumptiones, quamvis violentissimæ, ac urgentissimæ, seu indicia indubitata non sufficiunt ad imponendam pœnam ordinariam in causa Criminali, etiam in casu difficilis probationis, & quod de sui natura non potest concludenter probari, ut tenet caterva Doctorum *Aret. in cap. Præterea. n. 5. de Test. Campeg. de Test. Reg. 385. Lup. Alleg. 53. Menoch. de præsumpt. lib. 5. Præsu. 45. num. 55. Farina. quæst. 148. num. 64. Innoc. in cap. Quia verisimile de Præsumpt. Alex. Cons. 105. num. 8. lib. 3. Marsil. Pra. §. diligenter, a num. 21. Gram. Decis. 164. n. 6. Tiraquel. de Pæn. temp. Caus. 27. Gabr. Cons. 180. num. 20.* quos allegat *Sgroi par. 5. cap. 4. num. 23.* Et peculiare est in crimine *Hæresis, Simoniæ, & Assassinii*, ob eorum enormitatem, ut in ipsis procedatur ad pœnam ordinariam ex indiciis violentis, prout scribit *Clar. Quæst. 20. V. scias etiam.* In cæteris vero non sic, ut idem *Clarus*, multis secum vectis, firmat, & de consuetudine testatur. Non enim ad pœnam ordinariam potest deveniri, nisi delicto concludenter probato, aut per Testes, aut per confessionem Rei, nec sufficiunt violentæ præsumptiones, ut firmat cum aliis multis *Boss. Tit. de Convict. num. 40. & 41. & ibi Innocent. Hippol. Bald. Aret. Nicoln. de Matur. & Abb. in cap. Afferte. col. 3. de Præsumpt.*

29 Pariter verum non est, quod ita puniatur affectus, sicut effectus universaliter in omni crimine; quia, quidquid sit de jure communi, de generali consuetudine nunquam punitur affectus, seu conatus ad crimen, sicut crimen ipsum perfectum, quantumvis deventum sit ad actum proximum; de qua consuetudine infinitis propemodum secum vectis, testatur *Clar. Quest. 92. num. 1. & seqq. & ibi Alex. Corset. Abb. Jason. Bott. Carer. Bertrand. Gandin. Bald Bolenc. Angel. Marsu. Fulgos. Cutald. August. ad Angel. Gram. Petr. de Soucin. Marsil. Boer. Riminal. Gomez. Afflict. Didac. Foller. Mantu. Michel. Fontanel. Marant. Bart. Mille. Bart. Dec.* Hoc itaque conceditur solum in crimine *læsæ Majestatis divinæ, aut humanæ, oppugnatæ Patriæ, Simoniæ, & homicidii venefici*, ut probat ibidem idem *Clar. loc. cit. V. Scias tamen.* Proinde, cum *adulterium* non comprehendatur in hujusmodi atrocissimis, non est, unde puniri possit pœna ordinaria in eo affectus, aut conatus, quantumvis sit deventum ad actum quantumvis proximum, sicut fit effectu secuto.

30 In facti igitur contingentia, Judex Regularis, Reo existente negativo, debet adhibere torturam pro modo indiciorum, puta, si sunt violenta tantum, vel violentissima, aut indubitata, debet simi-

liter dare gravem, aut graviorem, aut gravissimam torturam: vel, si hanc minime expedire judicaverit, debet condemnare ad pœnam extraordinariam, nunquam tamen ordinariam, ut concludit *Sgroi d. Par. 5. cap. 4. num. 23. & seqq.*

31 Dubium tamen est, an confessio unius complicis sufficiat ad condemnandum alium complicem, qui delictum neget? Sed respondemus, quod non; siquidem confessio socii criminis tum de delicto, tum de complice, non facit plenam probationem, sed ad plus facit purum indicium ad torturam, si sibi jungatur aliqua alia præsumptio, vel indicium, ut dicunt communiter *Jurisperiti. Salycet. in l. fin. C. de Accusat. Hippol. in l. 1. §. divus Anton. ff. de Quæst. & singular. 219.* apud *Boss. Tit. de Indic. & consi.ant. tort.* In casu ergo, esset confitens condemnandus, & negans absolvendus. Verum tamen est, quod, cum per confessionem socii, præcedentibus addatur novum indicium contra negantem, ipse debet acrius torqueri eo, quod fuisset tortus, si simpliciter præcessissent alia indicia absque tali confessione.

32 Quid verò, si Adulter confiteretur qualificate, puta, dicendo, se quidem, animo consumandi copulam, fœminam iniisse; sed vel frigiditate, sive ex strepitu supervenientium fuisse impeditum, quo minus eam perficeret, esset ne locus pœnæ ordinariæ?

33 Respondeo, quod ad perfectionem *adulterii*, requiritur seminatio viri intra vas fœmineum, & absque hac, non perficitur *adulterium*, sicuti nec inducitur impedimentum affinitatis, ut communiter scribunt *Theologi Morales. Eman. Sa. Ledesm. Sanch. Spreul. Henriq. Reginald. Coninb. Gutier. sat. Filiuc. apud Bonacin. de Matr. Quæst. 3. Pun. 12. Prop. 3. num. 11. ℣. Respondeo requiri.* Proinde congressus Spadonis cum Muliere tale impedimentum non affert (ut firmant *Sanch. de Matr. disp. 64. num. 11.* & *Ledesm. Quæst. 55. num. 5.* apud *Bonac. loc. cit. num. 15.*) quia, cum careat spermate, seminare non potest. Dicendum igitur, quod *adulterium* fuerit attentatum, non vero consummatum; sed hoc non proficere deberet confitenti; quia, ut diximus *Par. p. Tit. Reus. n. 88.* confessio qualificata in actibus per legem prohibitis, acceptatur in parte favorabili fisco, & non acceptatur in qualitate, quæ est contra fiscum; sed tenetur Reus, asserens qualitatem diminuentem, delictum probare. Quomodo autem probabit Reus, se non seminasse? Hoc improbabile est omnino. Proinde puto, quod ordinariam pœnam non evaderet. Verum est, quod, si Mulier etiam deponeret, illum minime seminasse, & hanc depositionem fortificarent alia adminicula, posset rationabiliter induci Judex ad pœnam ordinariam temperandam.

34 Quid autem, si mulier cognita, nondum est alicui nupta, sed tantum sponsa, copula habita cum hac, erit ne adulterium?

35 Respondeo cum distinctione; vel enim sponsa est per verba de præsenti, (intellige cum requisitis, puta præsentia Parochi, ac Testium) non tamen adhuc a Marito cognita; vel est sponsa per verba de futuro. In primo casu committitur *adulterium*, & est expressum in *cap. discretionem*, ut habet ibi *Glossa V. Reatum adulterii. de eo qui cogn. Cons. uxor. 5.* communiter approbata. In secundo autem casu non, quia sponsa de futuro uxor non est, sicut est sponsa per verba de præsenti; hanc quippe potest vir jure mariti accusare, ut dicitur in *digesto. l. Si uxor. §. 1. ff. Ad leg. Jul. de Adult.* & si vir inveniat cum ea Clericum, turpia committentem, potest sine incursu excommunicationis, illum percutere, ut habetur ex Decretali, *cap. si vero. junct. gloss. in V. cum uxore de sent. excom.* non sic vero uxor est, illa, quæ est sponsa per verba de futuro; unde etiam copula cum ea non potest dici adulterium, & ita post *Antonium Gomez. ad leg. 80. Tauri p. n. 47. ℣. Dubium* firmat *Clar. §. Adulterium V. sed quæro in fin.*

36 Quid tandem, si adulterium commissum sit cum ea, quæ nupta quidem est, tamen artem meretriciam publice exercet; poterit ne tale *adulterium* ita puniri, sicut si esset commissum cum alia maritata honesta?

37 Respondeo, quod de jure Civili non dicitur committi *adulterium* cum ea, quæ, licet nupta, publica tamen est meretrix, & ita sanxerunt Imperatores *Diocletianus*, & *Maximianus text. in l. Si ea ubi Gothofr. lit. M. C. Ad leg. Jul. de Adult. arg. l. Quæ adulter. c. eo.* Proinde coitus cum tali, de jure Civili, nullo modo est punibilis, ut communiter dicunt Doctores. *Angel. in l. Si uxor. §. sed, & in eu n. 1. ff. de Adult. & in l. Si ea C. eo. Anani. in cap. 1. num. 6. de adult. Riminald. Cons. 17. num. 20. Amude. de Synd. num. 174.* apud *Clar. §. Adulterium V. Quæro nunquid.* Sed hoc non est verum de jure *Canonico*, quandoquidem peccato ita gravi delinquit peccans cum ea, sicut cum alia maritata, quæ reputatur honesta. Hinc est, quod si Religiosus, qui judicandus est secundum *Canones*, esset Reus de hoc crimine, non deberet evadere pœnam ordinariam adulterii. Imo quia majus generatur scandalum, quo magis publice delinquitur, & accessus ad tales meretrices magis publicus est, quam si cum alia secreto committatur crimen, Teneo, quod etiam magis esset puniendus, qui tali scandalo bonam Religionis existimationem perderet.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

38 *Adulterium crimen est ignominiosissimum, ac Reip. exitiosum.*
Pœna mortis de jure divino antiquo debita adulteris.
Hoc item est de jure antiquo Codicis.
De jure Digestorum pœna adulteri erat deportatio.
Pœna mortis mitigata fuit a Justiniano *pro mulieribus.*
39 *Pœna corporalis redacta est ad pecuniariam cum adulteris.*
In Gallia adulteri non puniuntur ex consuetudine.
Judex non procedens ex officio contra adulteros, graviter peccat.
Accusatio de adulterio, quibusdam tantum est permissa.
In adulterio notorio Judex debet procedere ex officio.
Adulterium est crimen mixti fori, quando proceditur Civiliter.
40 *Opinio Clari, quod adulterii pœna sit excommunicatio, exploditur.*
Episcopus potest per censuras procedere contra adulteros, ut resipiscant.
41 *Fœmina adultera detrudenda in Monasterium.*
42 *Pœna Clericorum adulterorum est depositio.*
Lepidum dictum Alciati.
Clericis adulteris datur pœna pecuniaria.
43 *De jure antiquo graves erant pœnæ Religiosorum adulterorum.*
Nunc reductæ sunt ad pœnas statutarias.
Statutum pro Minoribus de Observantia contra adulteros.

44 *Pri-*

44 Prima difficultas movetur.
45 Recensentur crimina carnis graviora fornicatione.
Quid veniat nomine cuitus damnati.
Fornicatio non punitur de jure Civili.
46 Secunda difficultas proponitur
47 Quomodo augenda pœna in adulterio præ fornicatione.
Canones antiqui gravius puniebant Clericum adulterum, quam fornicarium.
Statuta municipolia exponi debent per jus commune.
48 Quæ attendenda pro augenda pœna Religiosi adulteri præ fornicario.
Coitus cum nupta exercente meretricium, in jure Civili censetur ut fornicatio.
49 Quotupliciter allicio̧tur mulier ad adulterium.
Gravius est crimen in camplice sallicitante, quam in sollicitato.
Provocatus a muliere ad adulterium, non est ordinaria pœna puniendus.
50 Quando duo crimina interveniunt in eodem facto, punitur illud solum, quod gravius est.
Si ad unum crimen concurrant plura facta, quæ diversis legibus puniontur, una lex aliam non tollit.
Religiosus proprietorius in procurando adulterio, grovius puniendus, quom simplex aduiter.
51 Si delicta, quamvis diversi generis, fiunt in eodem tempore, & ad eundem finem tendant, delinquens punitur sola pœna majoris delicti.
Exponitur data regula.
Plura delicta concurrentia non faciunt, quod ullius detur impunitas.
52 Occidens hominem in Ecclesia, duplici pœna percutitur.
Committens eodem tempore plura crimina disparata, multiplici pœnu punitur.
53 Recidivus in delictum quis dicatur.
Pœna adulterii aggravanda est ob frequentiam criminis.
54 Tertia difficultas exbibetur
55 Quando dicatur quis lapsus in crimen, prima, secunda, aut tertia vice.
56 Constare legitime de delicto, quando dicatur.
57 Quando dari possit pœna recidivantis in adulterium.
Relapsus in hæresim non dicitur, qui postquam abjuravit de levi, accusatur de hæresi.
58 Quarta difficultas movetur.
59 Recidivus censetur, qui denuo labitur in crimen carnale, licet diversum a primo.
Relapsus est, qui accusatur de una hæresi, postquam abjuravit de alia.
Hæreses omnes sunt connexæ, ac tendunt ad deceptionem.
60 Quinta difficultas excitatur.
61 Officia Ordinis, quibus carere debet recidivans in crimen carnis, quæ sint.
62 Sexta difficultas tangitur.
63 Arbitrium Superioris, quando extendi debet ad pœnam carceris diuturnioris, aut triremium ob delictum carnis.
In Lege, aut Statuto non admittenda superfluitas.
64 Stuprum in Virgine non viripotente, vindicatur pœna capitali.
Adolescens 18. annorum, ob stuprum illatum puellæ quadriennii, furcis fuit suspensus.
Notabile Senatus Mediolanensis rescriptum.
65 Ob recidivationem in lapsum carnis, potest quis damnari ad triremes, aut carcerem diuturniorem.
66 Motiva, ob quæ Religiosus sit expellendus ab Ordine.
67 Impugnatur Sanctorus.
Reiteratio criminis in ardine ad expulsionem ab ordine, debet habere moralem continuationem in mala vita.
68 Septima difficultas proponitur.
69 Quomodo regulare debeat Judex arbitrium in danda pœna carceris, potius quam triremium.
70 Continuotur doctrina de moderando arbitrio in dicto casu.
71 Octava difficultas affertur.
72 Quomodo reguletur proportio durationis coreeris ad durationem triremium.
Carcer perpetuus æquivalet decennio triremium.
73 Mors hominis post quinquaginta annos, rationabiliter timetur.
Proportio durationis carceris ad triremes est dupla.
74 Nona difficultas tangitur.
75 Quas cautelas adbibere debeat Prælatus in procedenda contra Reum de delicto carnis.
76 Continuatur materia.
77 Resolutio finalis.

38 PŒnam criminis *adulterii* (eoquod gravissimum sit, ignominiosum, ac Reipublicæ exitiosissimum, ut, multis eruditionibus cumulatis ad hoc, probat *Mascard. concl. 57. n. 1. 2. & 3.* plures citans) leges antiquæ, tum Divinæ, tum humanæ, mortem Reorum talis delicti esse statuerunt: divinæ quidem, ut habetur in veteri *Testamento Levit. cap. 20. V. 10. Deuteronom. cap. 22. V. 22.* humanæ autem juxta sanctiones Imperiales contentas in *Codice Justiniani leg. Quamvis la 2. C. ad leg. Jul. de Adult. arg. l. castitati. C. eo.* An autem mors debeetur *Adulteris* de jure antiquo *Romano*, quod continetur in *Digestis*, altercantur inter se Jurisperiti; communior autem opinio eorum est, ut scribit *Clar. §. Adulterium. V. sed quæro paul. post. init.* quod Rei de *adulterio* deportarentur. Pœna autem mortis utrique Adultero per *Constantinum Magnum* sancita, fuit temperata quo ad Mulieres ob sexus fragilitatem a *Justiniano* in *Novella* 134. *Ut nullo Jud. lic. cap. 10. Authent. sed hodie. C. Ad leg. Jul. de Adult.* in qua sanxit, quod *mulier adultera, post flagellationem, detruderetur in Monasterium.*

39. Sed, quidquid sit de dispositione legum, pœnæ prædictæ per eos sancitæ, recesserunt ab aula, & redactæ fuerunt ad pœnam pecuniariam, ut dicunt *Doctores, Tiraquel. de leg. connub. Glass. 1. par. 13. num. 23. Clar. §. Adulterium. num. 7.* & maxime *Farinacius de delict. carn. Quæst. 141. num. 69. & seqq.* qui conglomerat plura Statuta *Civitatum Italiæ*, in quibus pœnæ adulterorum sunt pecuniariæ. *Conciol. ad Statut. Eugub. lib. 4. capit. 22. num. 3.* Imo ex consuetudine adulteri in *Gallia* non puniuntur, ut ex *Jo. Fabr. in l. Consuetudinis. col. fin. C. Quæ sit lon. consu.* recitant multi *Boer. Tiraq. Igne Guliel. de Benedict.* apud *Clar. §. Adulterium nu. 7.* Sed mihi videtur talis consuetudo ubivis locorum modo extensa, præsertim cum viris nobilibus, & apud Judices laicos; plura enim quidem passim videntur *adulteria*, & publica, & scandalosa, nec tamen Rei quæruntur ad pœnam. Nec Judices, non curantes ex officio punitionem hujus gravissimi criminis, immunes sunt a gravi culpa, ut scribit *Clar. d. §. Adulterium. V. Sed quæro. paul. ant. fin.* Quia licet de jure communi in crimine *adulterii* non possit procedi per Inquisitionem, & *ex officio*, cum ejus accusatio solis certis personis permittatur in *l. Quamvis la 2. C. Ad leg. Jul. de Adult. Caball. Resol. crim. Cas. 214. n. 2. Cent. 2. Farinac. Q. 141. n. 42.* tamen hoc de-

debet limitari ad *adulterium* occultum. Sed, quando eſt noturium io Vicinia, Judex *ex officio* tum poteſt, tum debet procedere, ut amoveat maximam occaſionem ſcandali, ut docet *Anconell. de Tempor. legal. lib. 2. cap. 82. nu. 13. apud Conciol. ad ſtat. Eugub. lib. 4. cap. 22. n. 7.* Et eum hoe delictum ſit mixti fori, & detur præventio inter Judicem laieum, & Ecckeſiaſticum, ut multi Doctores docent *Altimar. de nullit Rubr. 9. Q. 17. nu. 8. Carpzon. Prat. crim. Par. 2. quæſt. 63. num. 1. Sabell. V. Adulterium. nu. 2. Antonel. Juſtinian. Novar. Theſaur. Rata. Fragos. Borgia Conciol. Reſol. crim. V. delictum. Reſol. 2. nnmer. 4.* apud *Romaguer. Ad ſtat. Eugub. libr. 4. capitol. 22. num. 15.* quando nempe in eo proceditur Civiliter. *Guazzin. Ad defenſ. anima. lib. 2. defen. 1. cap. 13. n. 40. Antonel. de Regim. Eccl. Ep. lib. 6. cap. 33. num. 1. V. E contra. Theſaur. de Pœn. V. Adulterium. cap. 1. Fragoſ. Borgia. Conciol.* apud *Romaguer. loc. cit. nu. 16.* Nam (ſi procederetur ad pœnam mortis, ſpectat privative quoad exteros, ad Judieem laicum) ſi Judiees laiei ſunt in tanto crimine oegligentes, deberent armari zelo Judices Ecelefiaſtiei, & avertere tantum malum a *Republica Chriſtiana*, quæ prout ſeribit *Clarus*, loeo proxime eitato, magna, eirea hoc crimeo compeſcendum, indiget reformatione.

40 Quo vero ad pœnas de jure *Canonico*, dieit *Clar. §. Adulterium. V. ſed quæro. paul. poſt inic.* quod adulter tam maſeulos, quam fœmina excommunicatur, ut ex *cap. Intelleximus. Extra de Adult. & ſtupr.* ipſe deducit. Sed, ſalva tanti viri reverentia, ex tali Capitulo noo poteſt haberi, quod ex ordinatione *Canonica* pœoa *adulterii* ſit exeommunieatio, nee ullus *Canoniſtarum* hoc eolligit. Si enim hoc eſſet, talis exeommonieatio deberet diei lata a jure. Io illo autem Capitulo non habetur hoc, ſed tantum quod quidam Epiſcopus excommunicavit quoſdam in coneubinatu adultero viventes, ut reſipiſeerent; & ex hoe *Abb. in cap. Intelleximus. num. 9. de Adulc. & ſtupr.* dedocit, quod Epiſeopus *ex officio* procedens, ut ſupra dieebamus, poteſt eontra adulteros inquirere, ae ipſos exeommunieare, non quidem per modum pœnæ, ut puniat, ſed per modum medieinalis eenſuræ, quod longe diſpar eſt. Et hoc idem renovavit *Trident. ſeſſ. 24. de Reformat. cap.* 8. contra adulteros Concubinarios ſtatuendo, quod poſt trinam monitionem ab Epiſeopis excommunieentur, oiſi ab *adulterio* deſiſtant. Ex quo magis convincitur, exeommonieationem non eſſe pœnam *adulterii*, ſed cenſoram medieinalem, ut viventes in *adulterio*, a malo ſtatu reſipiſeant; & talem eenſuram non eſſe a jure, ſed ab homine.

41 Quantum ad fœminam adulteram, juxta *Canones*, ipſa debet in monaſterium detrudi, & ſi Maritus illi injuriam noo remittat, & (licet cooverſa ſit ad meliorem vitam) eam ooluerit repetere, aut recipere, ipſa in Clauſtro eum religioſis Mulieribus maneat, ut perpetuam agat pœnitentiam, prout textualiter habetur in *Decretali cap. Gaudemus. Extra de Converſ. conjugat.* quæ eoneordat cum *jure Cæſareo Auth. ſed hodie. C. ad leg. Jul. de Adulter.* de quo diximus ſupra *num.* 38.

42 Quo vero ad Clerieos *adulterium* perpetrantes, pœoa *Canonica* eſt, quod deponantur, & in Mooaſterio detrudantor, ut dieunt antiqui *Canones, cap. ſi quis Clericus. 81. diſt. cap. non debet. 30. qu. 1. Gloſſ. in cap. lator. in V. In corporali. 2. qu. 7.* ſed antiqoorum iſtorum *Canonum* rigor antiquatus eſt, & ut ajebat *Alciatus* apod *Clarum §. Adulterium. V. ſed quæro. poſt Init. Si hodie Clerici, in pœnam adulterii, detruderentur in Monaſteria, non tot, ut modo ambularent per vias.* Unde ſieut invaleſceote conſoetudioe, ſeveritas legum mitigata eſt eum laieis, ut ſupra dictum ſuit, hoe pariter factum eſt cum Clericis, qui ſolent pœna tantummodo pecuniaria mulctari iuter Clerieos ſæculares.

43 Sed, quo ad Regulares, qui earnaliter delinquunt, graviſſimis pœnis de antiquo jure eoercebantur, ut habetur in *Concil. Colonien. 3. Tit. Cenſuræ. cap. 3.* & ſignanter in ergaſtulis includebaotur ad pœnitentiam, ut ex *Concilio Triburienſi cap. 6.* habet *cap. Impudicas 27. qu. 1.* & multo ante idem ſanxit in ſua Deeretali *Syricius Papa Epiſt. 1. cap. 6.* Sed de jure oovo uoumquodque Inſtitutum ſuas habet ſpeeiales Conſtitutiooes, juxta quas debet moderari Judex ſententiam ſuam, relictis iis, quæ per jus commune ſaneiuotur, ut multis citatis *Bald. in l. Data opera. C. Qui accus. Maſtard. Pract. crim. §. Quæritur. nu. 3. dec. Alberic. Clar. qu. 85. V. debet etiam Carer. Gandin. Alciat. Burſat. Hippol.* probat egregie *Sanctor. de Pœn. cap. 2. q. 9. V. Attamen cum commun. fol. 89.* Religio autem noſtra Statutum habet *cap. 7. §. 6. nu. 21.* ſequeotis tenoris: *Si Frater confeſſus fuerit in fornicationem, vel graviorem culpam, incidiſſe, vel de ea legitime conſtiterit; pro prima vice ſiniſtri carceri mancipetur, & voce activa, & paſſiva triennio careat. Pro ſecunda carceretur per annum, & omnibus Ordinis Officiis, decennia careat. Pro tertia, ad omnia Ordinis officia inhabilis exiſtat, longiori carcere maceretur; vel etiam ad triremes, ſuperiorum judicio, pro qualitate delicti, ac ſcandali ratione, mittatur,* & huie eohæreoter loquitur *Texeus Pract. Crimin. Tit. Applicatio. §. 36.*

44 Ad hujus deelarationem, prima movetur difficultas, & eſt, quænam ſiut graviores culpæ eoontra eaſtitatem ea, quæ ſit fornicatio?

45 Reſpondetur, quod ſuot omoia alia peccata earnalia quæ opere eomplentur, puta, *Dæmonialitas* (nempe eoitus eum Dœmone ſuccubo, aut iocubo) *beſtialitas, crimen nefandum, coitus cum cadavere, mollities, ſacrilegium cum Moniali, inceſtum, adulterium, & ſtuprum cum Virgine*, maxime non viripotente; ſiquidem omnia hæc, tanqoam graviora de jure Civili puniontur, & importantur nomine *coitus damnati*, ut doeet *Clar. §. Fornicat. V. Frequenter dubitari.* Fornieatio vero de jure Civili non puoitur, ut ſcribit *Angelus de Peruſio in l. ſi uxor §. ſed & in ea. ff. Ad leg. Jul. de Adult.* qui teſtatur de commoni, licet de jore Divioo ſit prohibita. Io eitato igitor Statuto præfigitur certa pœna Fornieatiooi, tanquam delicto infimo, relicto augmeoto pœnali arbitrio Diffinitorii juxta augmeotum gravitatis delicti.

46 Seeunda difficultas eſt, quomodo deberet Diffioitorium regulare arbitrium ſuum circa pœnam Religioſi adulteri ſupra aſſignatam fornieatori?

47 Reſpondetur, qood augmentum pœoæ *adulterii* debet regulari oon proportiooabiliter taotum ad gravitatem ſeandali, reiteratiooem delicti, & majoritatem malitiæ, aut doli; ſi quidem hæe quadrant univerſaliter pro augeodis pœnis io omoibus delictis, ut diximus *Par. p. Tit. ſententia. n. 21. & 85.* ſed etiam cooſiderata gravitate *adulterii* in ſe præ fornicatione. Videmus ſiquidem, quod jus *Canonicum* graviorem pœnam ſanxit eontra Clericos adulteros, quam contra foroicarios; nam pro iſtis habetur in antiquis *Canonibus* tantum ſoſpenſio, ut habeot *Gloſſa* communiter reeepta *in cap. Maſſimianus. in V. Removeantur. Abb. in cap. Ex parte. num 1. in fin. & in cap. At ſi Clerici. nu. 35. de Judic. Boſſ. Tit. de Coit. damnat. n. 10.* Pro *adulterio* autem habetur depoſitio, & detruſio in Monaſterium, ut dictum eſt

ſu-

supra *num.* 42. Conveniens igitur etiam est, quod in Religione augeatur pro *adulterio* pœna supra fornicationem, quemadmodum illud præ ista addit gravitatem; attento maxime, quod etiam Statuta municipalia Ordinis exponi debent per jura Communia, *Mascard. de Gen. Stat. intepr. Concl.* 1. *n.* 1. *& seqq. Giurb. ad Consuetud Messan. cap.* 3. *gl.* 9. *n.* 4. *Ciriac. Controver.* 703. *num.* 6. *Honded. Rubr. Rota. Roman.* apud *Conciol. ad Stat. Eugub. Præud. num.* 13. a quibus Statutum omnem recipit interpetrationem, ampliationem, & restrictionem etiam in odiosis. *Conciol. l. cit. num.* 14. *& ibi. plur. D. D.*

48 Dico igitur, quod duo attendenda sunt, puta, persona, cum qua commissum est *adulterium*, & modus ipsius. Quo ad personam, spectari debet, an mulier famæ honestæ alias sit; an vero pluribus se prostituat, ita ut publice meretricium exerceat. Si hoc; non est augenda pœna Religioso adulteranti præ fornicario. Ratio est, quia, ut supra *num.* 37. docuimus, coitus cum tali meretrice habetur, ut simplex fornicatio in jure Civili, & licet de Canonico habeat rationem veri *adulterii*, & proinde etiam gravitatem majorem Fornicatione, tamen talis gravitas major est Theologica, non legalis, & cum in punitione Forensi magis attendatur gravitas criminis legalis, quam Theologica, ut diximus *Par. p. Tit. denunciatio num.* 14. & secundum illam æqualia sint simplex fornicatio, & *adulterium* cum meretrice, ideo æquali pœna judiciali sunt vindicanda. Quod, si ratione scandali (utpote Religiosi publice scortantis in lupanari) major pœna adulteranti debetur, ut citato numero diximus, hoc non est ratione criminis in se, sed scandali adjuncti. Si vero mulier alias honesta est, & a malo Religioso depravatur per *adulterium*, tunc augenda est pœna supra fornicationis punitionem, aut diuturnitate carceris, aut multiplicatione jejunii, & flagellationis.

49 Quod magis probatur ex diversitate, quæ potest accidere in modo inducendi Mulierem ad *adulterium*; siquidem vel litteris amatoriis, vel muneribus, aut pecunia, potest sollicitari ad crimen; vel mulier ex se esset disposita, & illud idem concupisceret. Si primum, aggravatur *adulterium* ex sollicitatione juxta communem doctrinam *Theologorum Moralium*, *Bonacin. de leg. Disp.* 2. *Q.* 4. *Pun.* 2. §. *unic. num.* 15. *&* 16. *& ibi Vasq. disp.* 102. *cap.* 7. *n.* 23. *& seqq. Valent. & Sanch.* qui volunt longe gravius esse peccatum complicis sollicitantis, quam sollicitati; & proinde gravius est puniendus *adulter*, qui mulierem imparatam ad crimen, in quo est complex, incitavit. Quod, si ipsa nutibus, gestu, aut ornatu lascivo, Religiosum alliceret; vel hic (ut bis accidit *Seraphico P. Francisco*, & semel cum *S. Bernardino Senensi*) a muliere apertis verbis invitaretur ad crimen, minor esset culpa Religiosi, *adulterio* consentientis, & forte non deberet esse locus neque pœnæ ordinariæ fornicationis, prout etiam dixit *Boss. Tit. de Coit. damn. num.* 10. *in fin.* Quia nimis gravis, & violenta est tentatio mulieris, maxime si tentatur juvenis, & maxime indiget tunc auxilio gratiæ divinæ, ut possit resistere, ut fecerunt Sancti supradicti. Unde meretur in tali casu minorationem pœnæ, quæ deberet esse extraordinaria.

50 Pariter, si sollicitatio facta esset a Religioso per munera, jocalia, sive pecuniam numeratam, aggravaretur ex hoc etiam *adulterium*; quia licet in puniendo crimine, quod aliud involuit, puniatur id, quod est principale, & ad quod aliud inservit, tanquam unum crimen, *Boss. Tit. de Pæn. num.* 6. tamen, si in uno delicto concurrant plura facta, quæ diversis legibus puniantur, una lex non tollit aliam, ut voluit *Bart. in l. Senatus. ff. de Accusat.* nec una pœna aliam impedit; & si pœna ejusdem generis utrique delicto debetur, ipsa augetur intensive. Ut, si fraudanti gabellas imposita est tanta pœna pecuniaria, & introducenti merces exteras, alia pœna pecuniaria apponitur; introducenti merces exteras, fraudata gabella, pœna pecuniaria sibi datur major, quam cuivis ex dictis delictis debeatur. Ita sumus in casu; crimini enim proprietatis, contrectationis pecuniæ, & *adulterii*, pœna carceris debetur sejunctim; si ergo quis donando proprietarius est, aut nummos contrectat, & his utitur ad *adulterium*, pœna carceris debet sibi augeri ultra id, quod simplici *adulterio* deberetur, & juxta extensionem debitam crimini proprietatis, aut pecuniæ.

51 Nec facit contra hoc illud, quod dicit *Clar. Quæst.* 84. *V. Alius est Casus*, quod nempe, si delicta, etiam diversi generis, facta sint eodem tempore, & ad eumdem finem tendant, punitur delinquens solummodo pœna majoris delicti; & proinde, si delatio armorum sola, insultus solus, vel solum vulnus, puniatur in centum, ille, qui, sumptis armis, insurgit contra inimicum, & illum vulnerat, non puniatur nisi in centum pro vulnere, & ideo videatur ex hoc dicendum, quod contrectans pecunias ad adulterandum, puniri debeat sola pœna *adulterii*, quod est delictum majus, & non etiam pœna proprietariorum cum pecunia. Quia prædicta conclusio potest verificari, quando minora delicta, quorum singula per se puniuntur, licet diversificentur specie, tendunt tamen univoce ad unum delictum, quod est majus; ut in exemplo dato de delatione armorum, insultu, & vulneratione, quorum duo prima univoce dependent ad tertium, ad quod ordinantur; & cum hoc etiam, quod pœna singulis debita sit ejusdem speciei. Sed quando non est talis dependentia unius ab alio delicto, puta, quod primum præcise fit propter secundum, cumulandæ sunt pœnæ utriusque delicti, & hoc textualiter habet *l.* 2. *ff. de Delict. priv.* quæ sic cantat: *Numquam plura delicta concurrentia faciunt, ut ullius impunitas detur, neque enim delictum, ob aliud delictum, minuit pœnam.*

52 In proposito autem pecuniæ retentio apud Nos delictum ex se est; & hoc non ordinatur præcise ad crimen carnale, ut arma, & insultus ad percutiendum, sed & plurium aliorum instrumentum est; si ergo, data pecunia, quis fornicetur, pœna proprietatis pecuniariæ, & fornicationis puniendus est. Et in praxi videmus, quod, si cultri delatio prohibita sit sub pœna triremium, & vulnus leve inflictum puniatur pœna pecuniaria, si aliquis leviter vulneret cultro, ipsi datur pœna pecuniaria, & etiam triremium, & duplici pœna duplex delictum vindicatur. Et si quis occidit hominem in Ecclesia, duplicem pœnam incurrit ob duplex delictum, puta, sacrilegium, & homicidium, & a Judice Ecclesiastico, ac sæculari, duplici pœna punitur, ut scribit *Chartar. Decis.* 54. *num.* 11. *& Decis.* 72. *num.* 54. apud *Sgroi Par.* 7. *cap.* 3. *nu.* 129. Et si quis concitat populum, & eodem tempore hominem occidit: aut si facit resistentiam Officialibus Curiæ, & eodem contextu aliquem mutilat: aut si mulierem rapit, & furtum eodem tempore committit: aut si in rixa Deum blasphemat, & simul hominem percutit; in omnibus his casibus duplex incurritur pœna, prout firmat *Cabal. Cas.* 158. *nu.* 8. 12. 16. *&* 25. apud *Sgroi loc. cit.* qui testatur de communi. Insuper occidens duos, dum intenderet occidere unum tantum, tenetur de duplici homicidio, prout probat idem *Cabal. Cas.* 158. *per tot.* apud *Sgroi loc. cit.* & percutiens plures

Cle-

Clericos, etiam uno actu, plures excommunicationes incurrit, ut multis, more suo, citatis, probat *Sgroi Par. 7. cap. 3. num. 129. & ibi Zerol. de Pœnit. cap. 12. quæst. 48. Suar. Tom. 5. sect. 3. num. 12. Bonac. de Cens. in gen. Disp. 1. §. 1. Pun. 5. nu. 7. Sqaillan. de Privil. Cler. cap. 6. num. 3. Filline. Tract. 21. num. 331. & Tract. 11. num. 144. Castropal. Tom. 1. Tract. 2. disp. 3. Par. 3. num. 8.*

53 Ultra hoc, aggravatur etiam *adulterium* ex frequentia criminis, quæ diversa est a recidivatione. Si quidem recidivus in crimine est is, qui semel de delicto punitus, in novum ejusdem speciei incidit, sicut *relapsus* dicitur in jure, qui abjurata semel hæresi, in eam denuo incidit *cap. Accusatas. §. Eam vero. de Haret. lib. 6.* Frequens vero in crimine dicitur is, qui pluries crimen committit, de quo nunquam punitus fuit. Si ergo ex fragilitate, & unica occasione capta, quis semel, aut ad summum bis *adulterium* commisit, non est ex hoc pœna ipsi augenda, si vero pluries, vel cum una, vel cum diversis mulieribus mocchatus est, ex tali frequentia, pœna adulterii sibi augenda est. Quandoquidem, ut optime observat *Abb.* in *cap. At si Clerici. num. 35. Extra de Judic.* si Clericus in fornicationem simpliciter incidit, suspensione tantum castigatur argumento quorundam jurium *cap. Presbyter* 82. *Dist. cap. lator. 2. qu. 7.* si vero ipsam frequentet, ut accidit in Clerico concubinario, tunc, quia aggravatur ex frequentia crimen, deponitur, ut dicunt alii *Canones cap. Quam sit de Excus. Prælat. cap. Ex parte Ada. de Test.* Ita debet esse in proposito, si *adulterium* frequentetur.

54 Tertia difficultas est, quomodo regulandum sit judicium in decernendo, an aliquis dicendus sit *prima, secunda, aut tertia vice in fornicationem, aut aliud crimen carnis lapsus*, ut ibi possit augeri pœna ad normam Statuti prædicti.

55 Respondetur, quod, ut alicui multiplicetur pœna lapsus carnalis juxta Statutum, non sufficit, quod illum pluries cum una, aut diversis personis, diversisque locis, & temporibus commiserit, sed requiritur, quod semel, bis, aut ter, in judicio deductum fuerit crimen, & de illo delinquens punitus. Si enim quis pluries cum una muliere adulterium commiserit, & una vice tantum fuerit de *adulterio* accusatus, punitur, tanquam unum crimen *adulterii* commiserit, quamvis pluries fuerit adulteratus; neque ex hoc sibi multiplicatur pœna, ut post *Glossam in l. Vulgaris. in V. Fur erit. ff. de Furt.* & alios Doctores *Didac. lib. 2. Resol. cap. 10. num. 8. Bart. Conf. 222.* scripsit *Clar. §. Adulterium V. sed pone*, quem sequuntur alii Criminalistæ communiter. Pari igitur modo dicendum est, & idem de Religioso judicandum. Quamvis enim pluries, & forte etiam ex consuetudine in peccata carnis sit lapsus, quamvis sibi aliqualiter sit augenda pœna ob frequentiam delinquendi, & hoc arbitrio Judicis, ut dictum est *n. 53.* tamen non poterit sibi dari pœna ordinaria, contenta in prædicto Statuto contra reiterantes bis, aut ter idem delictum, nisi semel, bis, aut ter fuerit de illo judicialiter punitus; omnia enim delicta præcedentia inquisitionem, licet pluries commissa, puniuntur tanquam unum, ut dictum est.

56 Quod magis apparet ex contextu prænarrati Statuti dicentis, *vel de eo legitime constiterit*: constare enim legitime dicitur id, quod fit Judici manifestum ex probatione plena, & non summaria, ut argumento Decretalis *cap. Venerabilius. §. sed si ex & §. final. de sent. Excom. in 6.* docet *Covaru.* in *cap. Alma Mater. §. 12. num. 17. V. Primum non sub fin.* Si ergo Judex debet pœnam Statutariam dare recidivanti bis, aut ter, oportet, quod sibi prius *legitime constiterit*, quod semel bis, aut ter, deliquerit; nequit autem constare legitime, nisi plene probatum fuerit crimen in judicio instituto sive ex officio, sive ad instantiam partis, & super eo lata sententia condemnatoria, de qua etiam per authentica documenta constare debet, antequam pœna recidivantis ordinaria possit applicari, prout bene etiam scripsit *Sanctor. de Pœn. cap. 8. Quæst. 7. V. Respondeo negative. fol. 357.*

57 Hinc sequitur, quod, licet quis fuerit diffamatus quod tali tempore in tali Conventu fornicatus sit; in alio adulteraverit; in alio meretricatus sit &c. non autem processit super his inquisitio, seu accusatio; aut licet judicialiter semel punitus fuerit, non tamen reperitur authenticum transumptum, aut aliud legitimum monumentum sententiæ condemnatoriæ, quia forte a libro Provinciæ sublata fuit, aut libri ex incendio, vel furto perierunt, & neque per legitimos Testes probari concludenter possit; his, inquam, in casibus non potest applicari pœna recidivantis, eo quia non *constat legitime* de recidivatione. Et adverto, quod, si semel accusatus fuisset de copula carnali, at ista minime concludenter probata, punitus esset tantum pœna suspecti consortii, si postea secundo accusatur, & plene probata copula, condemnatur, non potest ipsi dari pœna ordinaria recidivantis. Quia, sicut non dicitur *relapsus* in hæresim, qui semel abjuravit ob levem suspicionem, & post denuo accusatur de hæresi, ut textualiter habet Decretalis *cap. Accusatus. de Hær. lib. 6.* ita neque potest dici recidivus in Fornicationem, cujus probata fuit tantum suspicio, & juxta eam tantum fuit punitus.

58 Quarta difficultas est, an præcise requiratur *relapsus* in idem crimen specie, ut aliquis possit dici *recidivus*, & ipsi possit applicari pœna statutaria lata contra illum, qui pro secunda, vel tertia vice in crimen carnale ceciderit, an potius sufficiat nova commissio cujuslibet criminis carnalis specie diversi?

59 Respondetur, quod non requiritur reiteratio ejusdem criminis specie, sed sufficit quodcumque delictum carnale replicatum; ita ut, si aliquis semel sit punitus de mollitie procurata cum muliere; ex post punitus de fornicatione; si tertio probetur cecidisse in *adulterium*, sibi optime aptatur pœna ejus, qui tertia vice deliquit. Hoc probatur manifeste a simili; siquidem, si aliquis in unam speciem hæresis lapsus sit, atque judicialiter abjuraverit, si postea cadat in aliam hæresim specie diversam a prima, judicatur *relapsus*, ut habet textualiter Decretalis supra citata, & hoc ideo, ut habet ibi *Gloss. in V. Judicari*, quia omnes hæreses sunt connexæ, habentes caudas invicem colligatas, & *de vanitate conveniant in idipsum*, ut habetur ex *cap. Excommunicamus. il p. & il 2. Extra de Hæref.* quia ad eundem finem tendunt, puta, deceptionis, ut dicit alia *Gloss. in cap. final. in V. Conveniunt. de Haret.* Sic est in casu nostro, omnia enim crimina carnis sunt inter se invicem connexa, ab una enim radice prodeunt, puta, incontinentia, & uni virtuti opponuntur, puta, castitati. Qui ergo in una specie delinquit, & punitur; & denuo in aliam speciem incidit, debet judicari *relapsus*, cum utroque modo votum solemne castitatis transgrediatur.

60 Quinta difficultas est, quæ nam sint officia Ordinis, quibus omnibus decennio carere debet, qui pro secunda vice carnaliter peccat; & ad quæ inhabilis redditur, qui pro tertia vice condemnatur?

61 Respondetur, quod sunt illa Officia, quæ secun-

cundum Statuta Generalia *cap. 7. §. 6. num. 4.* importantur in pœna privationis Officiorum Ordinis, & sunt omnes *Prælaturæ*, quocunque nomine veniant, *Magisterium Novitiorum*, munus *Confessarii*, *Lectoris*, *Prædicatoris*, & *Commissarii Visitatoris*. Eadem ergo sancita est pœna pro illo, qui pro secunda vice cadit in delictum carnale, & pro illo, qui relncidit tertia vice, si spectetur objectum, super quo cadit privatio. Sed differentia est tantum in duratione privationis; siquidem, qui pro secunda vice peccat, privandus est Officiis omnibus Ordinis solummodo per decennium; qui vero tertia vice delinquit, inhabilis ad illa redditur, hoc est privatione perpetua percutitur, ut etiam habet *Sanctor. de Pœn. cap. 8. Quæst. 7. fol. 354.*

62 Sexta difficultas est, quidnam requiritur, ut peccans hoc modo contra castitatem longiori carcere possit macerari, aut *ad Triremes mitti*, ad arbitrium superioris juxta supradictum Statutum.

63 Respondetur, quod hoc dependet a circumstatiis aggravantibus crimen, & a periculo, quod ex consortio talis criminosi imminet Religioni. Opinatur *Sanctor. de Pœn. cap. 8. Quæst. 7. fol. 355.* hoc debere mensurari a qualitate, sive specie criminis, puta, si esset coitus sacrilegus, aut innominabilis. Sed istud, pace sua, minime verum est, quandoquidem de carcere perpetuo, & triremibus, debitis pro his delictis, habetur specialis dispositio tum in Statutis Ordinis *cap. 7. §. 6. num. 22. 23. & 24.* tum in Textu *Practica criminalis Tit. Applicatio. §. 37. & 38.* Unde, si de illis criminibus deberet accipi hoc Statutum, convinceretur in eo superfluitas, quæ in lege, vel Statuto non est admittenda. *Fedric. de Senis Consil. 145. col. penult. V. Item si nemine. Rolan. a Vall. Consil. 61. num. 16. lib. 3. Roman. Cons. 16.* apud *Tusc. lit. S. Concl. 895. num. 1. & 8.* Proinde tum carcer diuturnior, tum triremes dari possunt arbitrio Superioris, sistendo in delictis carnis, aliis a copula nefanda, & sacrilega. Hoc autem posset esse, non tantum ratione recidivationis, sed etiam ex qualitate, sive circumstantia criminis, etiam semel admissi. Si enim aliquis libidine percitus honestam nuptam, sive virginem reluctantem per vim constupraret: sive puellam, nullo modo viri potentem, vitiaret, & cum laceratione partium &c. maxime si accedat scandalum ex publicitate facti, iste delinquens deberet ad perpetuos caceres, sive triremes damnari.

64 Ratio est, quia ex Statutis Generalibus Ordinis *cap. 7. §. 6. num. 69.* habemus, quod, Qui crimen commiserit, propter quod in sæculo mereretur mortem, ad perpetuos carceres, aut ad triremes perpetuo damnetur. Stat autem, quod per leges Civiles §. *Item lex Julia. Instit. de Pub. judic. l. 1. §. final. ff. de Extraord. crim. Boss. de Coit. damn. nu. 64.* stuprum cum violentia in virgine, maxime non viripotente, punitur pœna capitali, & quamvis *Clar. §. Stuprum. V. Fuit aliquando* referat quosdam dicentes, quod alia pœna citra mortem puniatur; ipse tamen recenset duos casus, in quibus ex delinquentibus alius capite truncatus, alius furcis suspensus fuit. Et ego vidi *Papiæ* alium pariter suspensum, ob stuprum illatum puellæ quadriennі cum fractura &c. & cum delinquens esset ætatis 19. annorum, ac ejus Advocatus allegaret minoritatem ætatis ad illum salvandum a pœna mortis, rescripsit *Senatus Mediolanensis* sic: *Qui nullo habito respectu ætatis, contra ætatem peccavit, non debet ætatis privilegio frui*, & sic fuit suspensus. Oportet igitur concludere, quod ea dispositione Statutaria stuprum cum tali violentia commissum etiam semel, carcere, aut triremibus perpetuis esset vindicandum.

65 Potest pariter ratione recidivationis in delictum carnale, ad triremes, aut perpetuum carcerem damnari, quantumvis infima specie libidinis, puta, fornicatione simplici deliquisset; & hoc etiam absque scandalo sæcularium, quando nempe iste aut exemplo, aut persuasionibus alios ad similiter peccandum induxisset. Talium enim *Satyrorum* perversus mos est, ut socios sibi benevisos variis artibus a Superioribus impetrent, maxime juvenes, ac dissolutos, ut postquam illos complices in scelere reddiderint, securi sint, quod de commisso crimine non accusabuntur. Pariter etiam aliis immunditiis, etiam citra crimen innominabile, juventutem commaculant, & alios ad peccandum pertrahunt. Quando igitur talis conditio intervenit, optime convenit carcer perpetuus, & triremes.

66 Ratio petitur a motivo, quod habent *Canones*, ad expellendos ab Ordine suo incorrigibiles. Motiva, aut ratio est, quia tales, qui minime correcti delinquunt, alios exemplo suo corrumpunt, ut textualiter habet *Canon. cap. Relatam. Ne Cler. vel Monach.* proinde, ne *contagione sua cæteros perdat*, ut habet *Decretum Sac. Congregationis de Apostatis, & ejectis*, incorrigibilis a Religione ejici debet. Quod etiam docuit *Seraphicus Bonaventura Tom. 1. Opusc. Q. Q. in Regul. S. Franc. q. 14.* & ante eum *D. Augustinus lib. de Corrept. & grat. cap. 15. D. Hieronymus in Epist. ad Galat. cap. 15. & D. Prosper. de Vit. contemplat. lib. 2. cap. 6.* relati in *cap. corripiatur, cap. Resecandæ, cap. Ecce autem. 24. q. 3.* Si ergo simus in casu, quod luxuriosus recidivus cæteris Religiosis sit occasio cadendi in similia crimina, optime habebitur ratio, propter quam a ceterorum consortio debeat sejungi, vel per carcerem, vel per triremes.

67 Et advertendum est, quod *Sanctorus* videtur fundare dictam pœnam triremium in ratione incorrigibilitatis, quæ censetur in illo, qui ter deliquit, ob quam de jure a Religione expellitur, dum ad Triremes damnatur: Sed pace sua hoc verum non est; siquidem reiteratio criminis in ordine ad incorrigibilitatem, & expulsionem, debet habere moralem quandam continuitatem, qua non interveniente, non est locus expulsioni, ut fuse probavimus *Par. p. Tit. Pœnarum. num. 38.* Proinde punitus de crimine, & per triennium bene vivens; si post, aliud crimen grave committat, iterumque per triennium religiose conversetur; & tandem denuo peccet, licet sibi debeat augeri pœna ob recidivationem, tamen illa delicta discontinuata per emendationem, non possunt conjungi ad constituendam incorrigibilitatem. In casu autem nostro pœna carceris, aut triremium non requirit talem continuationem in recidivante carnaliter; quantumvis enim, post pœnam adimpletam, moraliter bene vixerit per triennium, tamen, si ter delinquat, debebit carcere, vel triremibus puniri.

68 Septima difficultas est, ex quo arbitrarium Judici est taliter recidivanti vel carcerem, vel Triremes adhibere, quomodo regulare debeat arbitrium Judex in arbitrando unum præ alio?

69 Respondetur, quod pensare accurate debet qualitatem personæ delinquentis; damnum Religionis, quod ex damnatione tali emerget; & proportionem pœnæ cum delicto; Si enim sit Religiosus, gravis ætate, Sacerdos, Concionator, Theologus, aut qui Magistratum in Religiosa Republica gesserit; debetur huic carcer præ Triremibus, & hoc ob honorem Sacerdotii, ætatis, sive Magistratus gesti; sicut enim isti non debent subjici quæstioni, (ut ex

lege Civili, *Nullus . C. ad leg. Jul. Majest. l. Decuriones .l. Milites C. de Quæst.* ac nostra Statutaria *Text Pract. crim. Par. p. §. final. num.* 112. demonstravimus) ita etiam debent pœna minus notabili, ac infamatoria percelli. Si autem sit laicus juvenis, robustus, nataliumque vilium, huic potius Triremes, quam carcer, sunt dandæ; tum quia cessat consideratio personæ; tum quia magis per istas, quam per carcerem castigatur immunditia carnis, cum in triremibus quotidianis laboribus subiiciantur damnati, quod non est in carcere; si vero delinquens (sive Sacerdos, sive laicus sit) apud sæculares bona polleat fama, & opinione virtutis, (ut non raro accidit cum nonnullis hypocritis, qui se vendunt Sanctos apud plebem credulam, intus vero sunt pleni omni spurcitia) aut apud Magnates habeatur in existimatione; triremibus præferendus est secretus carcer; incredibile enim damnum emergit Religioni ex tali publica damnatione. Quia non potest celari causa, nempe delictum, ob quod ipsa infligitur. Non est autem crimen, per quod magis male audiat Religio, quam per vitia carnis: unde arguunt sæculares, si iste, qui existimabatur Sanctus, tam turpis erat, quid erit de cæteris, qui non dant exempla virtutis, quæ in eo vidimus? & ita bona fama Religionis cum extremo damno proditur. Quod, si crimen publicum, & scandalosum jam fuerit, præstat ad triremes damnare, ut sæculum scandalizatum ex culpa, ædificetur ex pœna juste data.

70 Tandem, quia pœna debet commensurari culpæ, *cap. Sane il 2. de Off. deleg. cap. final. de Transact. cap. sicut de Homicid. Par. p. Tit. sentent. nu.* 38. debet Judex bene pensare ex circumstantiis modi, loci, temporis, personæ, finis, doli, damni secuti &c. gravitatem delicti, & ab illis pronunciare, & regulare arbitrium, dando triremes, ubi circumstantiæ aggravant factum; aut carcerem, quando illud minuunt; de singulis enim casibus nequit dari certa regula.

71 Octava difficultas est, ex quo Statutum dicit, quod recidivans longiori carcere maceretur, aut ad triremes mittatur, quomodo regulanda sit proportio durationis carceris ad durationem pœnæ, in triremibus, ut Judex, arbitrando, juste procedat in dando unum præ alio.

72 Respondetur, quod Statuta Generalia *Refor. cap. 2. de Apostat. num. 11. & cap. 7. num.* 10. loquendo de recidivantibus in apostasiam gravissimam per tres vices, ordinant, quod tales vel expellantur ab Ordine, vel per decennium damnentur ad triremes. Sed alibi loquendo de recidivante in idem delictum grave, determinant, quod expellatur ab Ordine, aut perpetuo carceretur. Ex quibus locis colligere licet, quod Statutum comparat, ac æqualem existimat carcerem perpetuum cum pœna triremium per decennium, quandoquidem expulsionem ab Ordine modo vult esse æqualem carceri perpetuo, modo decennio in triremibus; proinde concludendum venit, quod hæc duo æqualia illi tertio, æqualia sint inter se ex communi Pronunciato geometrico.

73 Ex ista igitur venari licet proportionem inter durationem carceris, & pœnæ triremium. Quia enim, ut habet *Abb. consil. 63. num. 5. ℣. Secunda limitatio. lib. 2 arg. cap. Quoniam frequenter. de Restit. spoliat.* post quinquagesimum annum vitæ hominis, potest rationabiliter timeri de morte hominis, maxime viventis in squallore, & marcore carceris; & regulariter Regularis, damnandus ad perpetuos carceres ex triplicato delicto, attingere potest, aut [illegible] trigesimum annum, (raro enim, & non nisi ex vita totaliter perdita, punitus semel, & bis de delicto, non abstinet per aliquod tempus a delinquendo, & ita rarum est, quod ad illam ætatem, vel circum circa non perveniat) unde fit, quod si triginta annis addantur viginti carceris, complebuntur quinquaginta, post quos mors semper est timenda, ut dictum est supra. Sequitur igitur ex hoc, quod carcer viginti annorum possit dici perpetuus. Concedo quidem hoc non esse ita firmum, quin possit vita in carcere diutius protrahi, aut etiam anticipari; sed Ego loquor, prout communius accidit ex consueto cursu vitæ humanæ. Quod si, ut supra dicebam, perpetuus carcer (hoc est vita durante carcerati) æquiparatur decennio triremium, carcer 20. annorum decennio triremium æquabitur. Proinde pro regulanda proportionabiliter duratione carceris ad triremes, servanda est proportio dupla, ita ut uni, vel tribus annis damnationis ad triremes, duo, aut sex anni carceris, correspondeant; & secundum hanc proportionem regulare poterit Judex arbitrium suum decernendo unam præ alia pœna.

74 Nona difficultas est, quomodo Superior Regularis procedere debeat in construendo processu de *adulterio*, sive alio delicto carnis?

75 Respondetur, distinguendo; vel enim agitur de delictis commissis intra Claustra, vel si extra; eorum tamen non habetur notitia inter sæculares; vel agitur de crimine commisso extra Claustra, ad quod probandum necessariæ sunt depositiones laicorum, & est in populo diffamatum. Si agitur de primo, certum est, quod, cum Prælatus teneatur sub mortali castigare delinquentes subditos ex *D. Th. 2. 2. q. 67. art. 4. Aragon. q. 62. art 7. col.* 16. apud *Peyrin. de Prælat. q. 2. cap. 3. §. 15. num.* 189. & omnia peccata mortalia juxta jus *Canonicum*, sint crimina publica, de quibus potest quilibet, qui a lege non prohibeatur, accusationem instituere ex *Gloss. in cap. Infames. 6. quæst.* 1. debet Prælatus tum ex officio per inquisitionem, tum ad instantiam partis per accusationem, sive denunciationem, procedere ad castiganda hujusmodi crimina, ut jura dicunt *cap. Qualiter, & quando il 2. de Accusat. cap. licet Heli de Simon.* Tamen, quia crimina hæc difficilis sunt probationis, & per Testes raro probari possunt concludenter; & si processus de his instruitur, debilibus existentibus indiciis, quantumvis crimen vere commissum sit, Reus convinci non potest, & in sua malitia induratur, imo gloriatur, quod Prælatus non potuit contra eum prævalere, suadeo, quod pro meliori fruge subditi, Prælatus a publicitate processus abstineat, & secreta, & magis profutura correptione ipsum emendet. Verissima namque est sententia *D. Gregor. PP. Registr. lib. 8. Epist. 6. Indict. 3. Plerumque plus virium habet discreta in correctione remissio, quam in exequenda altione districtio; adeout nonnunquam illa fideliorem, atque subiectum, hæc vero obstinatum faciat, & æmulum.* Si autem potest crimen per legitimos Testes concludenter probari, armetur zelo Prælatus, & strenue inquirat, & severe puniat; Nullum enim delictum est exitiosius Religionibus, vitio carnali, quod ob summam proclivitatem naturæ, si non resecetur condignis pœnis, facillime serpit, velut cancer, & totam Religionem commaculat.

76 Si vero commissum sit crimen extra Claustra, maxime si fœmina sit honestæ familiæ, & a tribus, aut quatuor tantum scitur, & ad hoc probandum necessarium est testimonium laicorum, nullo modo expedit, quod Superior judicialiter procedat neque per inquisitionem ex officio, neque ad instantiam partis, sive Religiosus, sive Sæcularis sit Accusator.

Expe-

Experientia enim quotidiana compertum est, verissimum esse monitum *Bernardi Diaz. Pract. crim. cap. 88. n. 8.* apud *Sanctorum de Pœn. cap. 8. quæst. 12. V. Placet. fol. 399.* ne scilicet *Prælati nimis diligentes, aut anxii sint ad inquirendum de hujusmodi delictis carnalibus occultis*; quia periclitatur sic fama mulieris, & familiæ, & forte Pater, aut Frater, aut Maritus (ad quos fama proprii dedecoris sero pertingit, juxta illud *Satyrici* 10. *V. 342. Dedecus ille domus sciet ultimus*, & non pervenisset, nisi instituta fuisset judicialis inquisitio, ac Testes sæculares requisiti) ad mortem mulieris armabitur tota cognatio mulieris, ac totus populus movebitur ad aversionem contra Religionem; & sæpissime tanto tumultu excitato, nihil contra Reum legitime probatur. Hic insultat Judici, & de malo exultat, & solum cuditur damnum in perniciem Religiosæ Reipublicæ. Satius igitur est, quod Superior occulte informationes capiat a Testibus Religiosis extrajudicialiter, (caveat tamen versutias malignorum sub pelle ovina, & bene libret qualitates Testium, modum deponendi, circumstantias, ac verisimilitudinem facti, factionis diversitatem, & tandem omnia alia, quæ fidem Testibus minuunt) tum secreto, ac paternaliter vocet Reum, illique audita obiiciat: Si plene illa diluet, & ex bona illius fama, cæterisque, conjici possit illum esse innocentem, bene quidem. Si vero negativus est, & verba verbis reddit, & mendicatis, fictisque prætextibus vult excusare factum, & Testes integros dicit mendaces, Inimicos &c. & ipse mala aliunde fama laborat, Superior sub prætextu mortificationis in genere, ob ejus conversationem parum compositam, in Domum Disciplinæ detrudat, & ita puniat absque ullo processu; quod posse Provincialem se solo facere probavimus *Par. p. Tit. Carcer. n. 6. & 7.*

77 Si tandem crimen publicum est in populo, & magna diffamatio; Prælatus, statim ac sibi constiterit legitime de fama, removeat Reum suspectum a Conventu; hoc enim saluberrimum est ad sedandas turbas; perdunt enim sæculares faciliter memoriam delicti, nisi sibi refricetur per præsentiam delinquentis. Procedat exinde viriliter ad debitam pœnam; & super omnia caveat, ne Reus (nisi multis annis interjectis) ad eum Conventum accedat, ne antiqui delicti fama, cum novo damno Religionis, reviviscat.

§. V. Stuprum.

S V M M A R I V M.

1 *Stuprum large acceptum significat omnem damnatum coitum, etiam contra naturam.*
Proprie accipitur pro coitu violento cum fœminæ soluta.
2 *Plura consideranda circa stuprum.*
Defloratio est coitus cum virgine sine vi.

1 ADdit ulteriorem gradum malitiæ supra fornicationem, & concubinatum, & aliquando etiam supra adulterium, de quibus superiori paragrapho dictum est, *Defloratio, & stuprum*; licet autem in jure *stuprum* vocetur omnis illicitus, seu damnatus coitus, ut proinde etiam ad nefandum extendatur, tamen prout ostendimus §. *Fornicatio sub num.* 8. proprie accipitur de coitu, qui cum vi habetur cum fœmina Virgine, aut non, dummodo totaliter soluta sit; aliter diversum a *stupro* vocabulum sortitur.

2 Plura autem circa hoc consideranda sunt, nempe si habetur cum Virgine, aut corrupta. Itidem si cum Virgine habitus sit, an hæc fuerit viripotens, aut non. Tandemque, an copula fuerit consummata, an vero solum attentata. Et quidem, si non intervenit vis, sed adsit consensus fœminæ, & hæc Virgo fuerit, vocatur *defloratio*; si vero fuerit alias cognita, aut Vidua, est *simplex fornicatio*. Si autem intervenit vis utrobique *stuprum* vocatur; Licet autem violentia facta puellæ non viripotenti, atrocior sit, quam facta puberi; non tamen excedit & vocabulum, & qualitatem *stupri*; sicut pariter, si accedente consensu ipsius, quæ capax doli sit, licet ad pubertatem non pervenerit.

De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.

Probatio.

S V M M A R I V M.

3 *Probatur stuprum Virginis per corpus delicti.*
Querela mulieris stupratæ juncta cum indiciis, ac adminiculis, semiplene probat stuprum.
4 *Violentia incussa mulieri, quomodo probetur in genere.*
Quomodo probetur concludenter.
Nota vox Mulieris clamantis, probat violentiam sibi incussam.
Stuprum est delictum difficilis probationis.
Testes domestici admittuntur ad probandum stuprum.
Stuprum præsumptive tantum probatur.
5 *Opinio, quod stuprum non probatum sit, si Mulier evasit prægnans; aut si accessit ad domum viri, qui accusatur ut stuprator, impugnatur.*
Mulier, ut concipiat, non est necesse, quod simul cum viro seminet.
Seminatio evenit etiam reluctante voluntate.
6 *Probationes concludentiores, unde petendæ.*
7 *Stuprum cum virgine probandum per visitationem corporis delicti.*
De signis deflorationis remissive.
8 *Cautela servanda a Judicibus, antequam pronuncient de vi illata constare in defloratione.*
9 *Difficultas cognoscendi complete fœminam, si vere reluctetur.*
Historia ad hoc Ezellini Tyranni Patavini.
10 *Si stuprator asserat non repecisse puellam virginem, debet concludenter probare eam fuisse ab alio defloratam.*
Factum non præsumitur, nisi probetur.
Præsumptio Virginitatis stat pro muliere.

3 PRobatio autem hujus criminis, juxta diversitatem personarum, variari potest juxta quod de illo potest constare de corpore delicti, ut in *stupro* Virginis, vel non, prout in corrupta. Si non potest constare de corpore delicti, *stuprum* semiplene probatur, & sufficienter ad Rei constitutionem, & torturam, ex dicto, sive querela mulieris stupratæ, non tamen simpliciter, sed junctis adminiculis, indiciis, aut præsumptione aliqua, ut Doctores communiter asserunt. *Boss. Tit. de Indic. nu. 160. Marsil. cons. 28. Ricc. Par. 2. decis. 236. Sgroi Par. 7. cap. 4. num. final. circ. med. & ibi Boer. Castren. Jaso. Faber. Thesau. Marscill. Castill. Maceratem.*

4 Ad probandam vero violentiam in genere, sufficit clamor Mulieris, sive etiam strepitus factus in Camera, causatus a nisu viri anhelantis ad copulam, & renisu mulieris ipsam aversantis. Dixi autem probari in genere ex clamore, & strepitu, quia ex illis non potest concludi in specie contra *Titium*, quod violentiam fecerit. Sed, si alia indicia interveniant,

puta, si *Titius* solus cum sola erant in Camera: sive est visus exire de domo, mutatus in facie, & fugere, probatur concludenter, si de hoc sint duo contestes. *Vivian decis.* 247. *Ricc. Par.* 2. *decis.* 3(8. n. 5. apud *Sgrai loc. cit.* Et si Testes deponant, se cognovisse ad vocem Mulierem clamantem, quia sibi nota est, probant in sententia *Bald. in l. Conventiculum. C. de Episc. & Cler.* Hæc autem accipienda sunt, si cætera constent, puta, si Mulier sit incorruptæ honestatis, & famæ, ac Testes integri; aliter supradicta indicia essent suspecta, & non probarent concludenter. Quia vero delictum hoc est difficilis probationis, ratione cujus etiam inhabiles admittuntur in Testes, ut multis probat *Boss. cit. Tit. de Indic. n.* 163. *circ. med.* Ideo ad probandam talem violentiam, quæ saltem præsumptive probat consequenter *stuprum*, admittuntur etiam domestici, ut ex *l. Consensu. §. servus. C. de Repud.* scribit *Felin. in cap. Tertia loco, col.* 3. *Probat. & ibi Bat. & Imola.* Dixi autem præsumptive *stuprum* probari, non autem concludenter; quandoquidem per Testes non probari *stuprum*, sed tantum indicium facere, scribit *Claras §. stuprum. ℣. Quæro nunquid.*

5 Dicunt autem nonnulli Doctores *Boer. decis.* 241. *Bald. Anchar. & Grammat.* apud *Ricc. Part.* 2. *decis.* 399. *num.* 1. non probari violentiam, si mulier evasit prægnans, aut si accessit ad domum stuprantis, ducti forte ex ratione, quod, si mulier non consensisset ad copulam, non accessisset ad domum viri, neque concepisset. Sed hæc profecto non cogunt ad destruenda supra data indicia, si adsint. Quia potuit esse, quod ex indigentia alicujus Rei accesserit mulier ad domum viri, petitura auxilium, aut favorem pro lite, aut alia honesta causa; vir autem, arrepta occasione, vim illi intulerit, & quamvis reluctantem compresserit, & conceperit. Prout enim docent Medici, necessarium non est, quod eodem tempore seminet mulier cum viro, ut concipiat; sed sufficit, quod in matrice disposita semen viri recipiatur, subministrante natura sine sensu mulieris id, quod ex parte sui requiritur ad formationem fœtus. Et quantumvis necessaria esset eodem tempore seminatio mulieris; non tamen ex conceptione convincitur ipsam consensisse; nam seminatio non est actus humanus pendens a voluntate; hac siquidem repugnante, sequi potest ex mera passione sensitiva, aut sensibili partium muliebrium, & violenter attrectatarum.

6 Tota ergo, aut saltem major vis indiciorum petenda est ab integritate mulieris; & eo maxime si accedat mala circa hoc fama viri, & in hac indaganda maxime incumbant Judices. Vix enim credi, aut dari potest, quod honesta, & prudens mulier, etiam per vim oppressa, vulget, quod passa est, aut apud Judicem moveat de hoc querelam, quia semper hoc est cum jactura propriæ famæ; nec quod evenit, retractari potest; unde satius ducit propriam ignominiam sepelire. Quod, si de hac non curet, vilis est, & ejus vilitas, sicut minuit gravitatem crimini, ita demit de credibilitate ejus dictis, & eo magis, si utero gerit, paupertate premitur; aut aliam causam habet cum eo, aut contra eum, quem de violentia accusat. Frequenter enim ab alio compressæ, a quo pretium pudoris hujusmodi mulierculæ non possunt habere, accusant alium pinguioris fortunæ (a quo possint aliquid expiscari) de violentia illata, cum tamen concubitus fuerit ex consensu; aut prætexunt Causam hujusmodi, ut vir in alia causa cesset ab actione contra eam: & frequentissimos vidi casus, in quibus hoc evenit. Proinde circumspecti sint Judices circa hoc, & bene librent in facti contingentia hujusmodi criminantium querelas, ne ab ipsis cum læsione justitiæ decipiantur.

7 Si autem agatur de virgine violata, ad probationem necessarium simpliciter est, quod de corpore delicti constet; hoc enim habet permanentiam. De modo autem tenendi in hoc, sicuti etiam de signis *deflorationis*, abunde egimus *Parte prima Tit. Corpus num.* 14. *& sqq. & eo. tit. Quæst.* 2. *per tot. nu.* 38. ad quam omnino videndam lectorem remittimus. Ad probandam vero vim incussam, in hoc casu proceditur, sicut de vi illata Mulieri corruptæ, ut supra dictum est.

8 Cavendum tamen Judici est, quod non sit ita facilis ad pronunciandum constare de *vi illata*: maxime quando puella habet Matrem, aut Amitam pauperem, cum qua puella vivit, & quæ querelam defert apud Judicem, quod filia, seu Neptis fuerit stuprata. Etenim frequentissime evenit, quod tales mulierculæ lenæ sint propriarum filiarum; aut ad recipiendum pretium lenocinii; aut ad cogendum stupratorem, ut violatam aut dotet, aut ducat in uxorem, & non raro scortum vendunt pro virgine; quod si pro voto illis non succedat, accusant de illata vi illum, cum quo ex condicto habita est res. Proinde omni sedulitate incumbat Judex, ut sciat de fama talium querelantium; quomodo vixerint in juventute; quomodo se sustentent; quomodo paupertatem propriam tolerent in victu, & vestitu; an laboris, an otii sint amicæ. Si enim illæ in adolescentia propriæ famæ prodigæ fuerunt, non curabunt in senio honestatem filiæ vendere: si paupertatis incommoda aversantur in victu, & vestitu, nec laboribus manuum incumbunt, sed plerumque otio indulgent; intrat maxima præsumptio, quod filias prostituerint, & ad magis emungendum aurum ab amasio, ipsum de vi illata accusent.

9 Et profecto vix credi potest, quod adhibita vi, ac violentia præcisa, puella maxime pubertatem egressa, possit a viro cognosci, ipsa reluctante pro viribus, nisi aliqualis ipsius consensus accedat, saltem extortus blanditiis mixtis cum aliquali vi; & quidem hoc posse evenire ægre concederem, nisi exemplum haberemus ex Scriptura Sacra in *Thamar*, & *Dina* 2. *Reg. cap.* 13. ℣. 14. *Genes. cap.* 34. ℣. 2. imo a nonnullis viris, qui viribus pollebant, audivi, se fuisse spe frustratos, dum omni violentia, nisuque adhibitis, tentarunt vitiare puellas, auro, & precibus inexpugnabiles; dicebant proinde impossibile esse, non tantum virginem, sed mulierem etiam vere constantem, vi præcisa, complete cognoscere. Sane hoc verum esse, persuasum habeo ex historia *Ezellini de Romano Tyranni Patavii*, qui, cum esset philocaptus uxoris cujusdam Medici, quæ honestissima erat, nec oblata pecunia, nec precibus, nec cæde viri, per Sicarios Tyranni patrata, flecti potuisset: ad ejus cubiculum rapta, per vim nudata, cubans in eodem lecto cum *Ezelino*, quavis vi ipsi adhibita, vinci non potuit. Unde Tyrannus actus in rabiem, crucem parare fecit ad formam illius, qua pingitur crucifixus *S. Andreas Apostolus*, mulieremque brachiis, cruribusque diductis, super ea ligare fortiter fecit, sicque ferina rabie expleta, ita alligatam, satellitibus suis illudendam, tradidit, & postremo jugulare fecit. Proinde facilius in puella non viripotente, quam in adulta, admitti potest, quod ex vi præcisa fuerit stuprata. Licet non abnuam posse succedere etiam in pubertatem egressa, si ultra modum, & ultra consuetum sexus fœminei fuerit debilis, & pusilanimis.

10 Quid autem juris, si probetur congressus cum puella, & etiam vis illata, stuprans autem dicat, se

ſe minime reperiſſe eam virginem ? Reſpondeo, quod ipſe concludenter debet probare alium habuiſſe antea congreſſum cum ea. Ratio eſt, quia puella naſcitur cum virginitate, quæ expirare non poteſt, niſi ex facto turpi, quia vero regula juris eſt, quod factum non præſumitur, niſi probetur, *l. in bello. §. Facta. ff. de Captiv. S. Mancipati. C. de Collu.* ideo probari debet tale factum, cum præſumptio ſtet pro puella, ut ex *Cap. Unic. Ut Eccl. benef. ſin. dimin. conf. cap. Continebatur. de Deſpon. impub.* dicunt Doctores, *Abb. in cap. ſi ſeduxerit, num. 5. de Adult. Clar. §. Stuprum. V. ſed pone.* & ibi *Bermond. Tr. de Concub. poſt num. 9.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœna cognoſcentis per vim mulierem ſolutam, alias cognitam, eſt arbitraria Judici.*
Eſt pœna injuriarum.
Si plebeius ſtupraret mulierem nobilem, mittendus eſſet ad triremes.
12 *Pœnæ laicorum adaptandæ Clerico, ſtupranti honeſtam fœminam.*
13 *Pœna ſtuprantis virginem ſine vi, de jure Civili eſt capitalis.*
Stuprans virginem, de jure Canonico tenetur eam dotare, & ducere in uxorem.
14 *Clericus ordinatus in Minoribus ſtuprans virginem, tenetur eam dotare, non autem ducere in uxorem.*
15 *Pœna ſtuprantis, & nolentis (cum poſſit) eam ducere in uxorem.*
Virginitas in puella maritanda habetur pro ſecunda dote.
16 *Pœna ſtupri alia in ſtatu Eccleſiaſtico, alia in ſtatibus Principum Sæcularium.*
Jus Civile ſervandum, quando ex ejus obſervantia nullum imminet peccatum.
17 *Stuprator de conſuetudine non damnatur, niſi ad dotandam puellam, & eam ducendam in uxorem.*
Si dotare eam nequit, neque ducere in uxorem, corporaliter punitur arbitrio Judicis.
18 *Pœna ſtuprantis virginem cum violentia.*
19 *Clericus ſtuprans virginem cum vi, aut ſine, de jure deponendus eſt, & eam dotare tenetur.*
Clericus ſtuprans virginem, fit infamis, & irregularis.
Lex nova mitigans pœnam antiquæ, non tamen aufert infamiam illatam per eam.
20 *Pubertas in fœminis eſt deſumenda ab habitudine corporis.*
21 *Pœna ſtuprantis puellam intra duodennium, habentem tamen corpus habile ad copulam.*
22 *Stuprum cum puella ſeptenni, & infra, qua pœna puniatur.*
Si intervenit fractura partium mulicbrium, debetur ultimum ſupplicium; ſecus pœna triremium.
23 *Stuprum attentatum, ſed non perfectum, varie punitum eſt.*
Judex poteſt ex cauſa temperare pœnas Statuti punientis ſtuprum attentatum, tanquam conſummatum.
24 *Pœna committentis ſtuprum inter Minores de Obſervantia, quomodo regulanda.*

11 QUantum autem ad pœnam *ſtupri*, ſi committatur cum Muliere, alias cognita, *Clar. d. §. ſtuprum V. Cæterum* ait ſe nunquam vidiſſe aliquem puniri, & refert *Antonium Gomez in l. 80. Tauri. n. 14.* ſcribentem, pœnam pro tali crimine fuiſſe in *Hiſpania* ex conſuetudine abolitam. Sed aliud eſt loqui de jure, & aliud de conſuetudine. De jure enim Civili, prout patet ex inſtitutionibus *de Publ. judic. §. Item lex Julia* capitali pœna punitur ſtuprans honeſtam Viduam. Præter quam quod pœna in genere huic crimini ſancitur ratione injuriæ. Siquidem non tantum corruptio pudicitiæ, ſed etiam ſimplex ejus attentatio eſt injuria illata honeſtæ mulieri, ut textualiter habetur *l. p. §. 2. in fin. ff. de injur. & fam. lib. Inſt. eo. tit. §. 1. l. ſed eſt. §. final. ff. eo. tit.* Proinde pœna injuriarum tenetur, qui violenter hoc modo honeſtam mulierem ſtupratur. Pœna autem injuriarum arbitraria eſt Judici, ut habetur in *l. final. ff. de Injuriis*. Debet ergo Judex, (ſi ex conſuetudine introducta ceſſat antiqua pœna capitalis) penſata qualitate Mulieris, & viri, pœnam arbitrari: Et quidem, ſi mulier eſſet nobilis, licet pauper; ſtuprator autem plebeius, cenſerem poſſe pœnam etiam ad triremes extendi; atrociſſima enim injuriarum, quæ honeſtæ fœminæ fieri poteſt, eſt ejus pudicitiæ violatio; unde etiam corporalium pœnarum, citra mortem, multa, (ut ſunt Triremes) vindicanda eſt.

12 Quæ autem dicta ſunt de laico ſtuprante mulierem honeſtam, pariter adaptanda ſunt Clerico; cum enim in jure Canonico nihil expreſſe habeatur, ſervandæ ſunt etiam pro Eccleſiaſticis leges Civiles, ut *Par. p. Tit. ſententia. n. 58. & n. 140.* docuimus. Proinde arbitrio Judicis committitur, qui carcerem, vel pœnam pecuniariam infligere poteſt, ut communiter in praxi omnium Curiarum eſt.

13 Quantum autem ad pœnam *ſtupri* ſine vi cum virgine pubertatem egreſſa, de jure Civili in citatis Inſtitutionibus apponitur pœna capitalis. Sed hujus ſeveritatem temperavit lex Canonica *Cap. ſi ſeduxerit. cap. Pervenit. Extra de Adulter. & ſtupr.* condemnans ſtupratorem ad dotandam, ac ducendam in uxorem puellam, quam ſtupravit. Quod, ſi vel ipſa vel ejus pater in matrimonium non conſentit, vel ſtuprator alteri matrimonio ligatus, eam ducere nequibit, nihilominus obligatur eam dotare juxta illius conditionem, puta, juxta facultates ſtupratoris, & dignitatem puellæ, ut ex *l. penult. C. de Epi. Audie Auth. unic. C. de Rei uxori. actio. l. ſive generalis. ff. de Jur. Tot.* obſervat *Gloſſa final. in cap. p. de Adulter.*

14 Quid autem, ſi ſtuprator ſit Clericus in Minoribus Ordinibus, tenetur ne illam ducere, ſi cætera conſtant ? Dico, quod non, quamvis hoc poſſet; præferri enim debet famulatus Dei in vita Clericali cuivis matrimonio, & ſic ſentiunt Doctores. *Abb. Farinac. Diaz. Salzed.* apud *Theſaur. de Pœn. Par. 2. V. ſtuprum. V. limita ſecundo.*

15 Quid vero, ſi ſtuprator nullo juſto impedimento detentus, puta, qui eſt paris conditionis cum puella, nec eſt ligatus impedimento Ordinum, aut alterius matrimonii, ſed ex ſola ipſius voluntate, & arbitrio, ducere non vult, ad quid tenetur ? Dico quod tenetur augere dotem puellæ, & debet excommunicari, corporaliter caſtigari, & in Monaſterium ad pœnitentiam detrudi. Ratio primi dicti eſt, quia in puella maritanda virginitas habetur pro ſecunda dote, ut eleganter ſcripſit *Abb. in cap. 1. num. 4. de Adult. & ſtupr.* cum autem in caſu virginitas ſit amiſſa, non poterit puella marito tantam dotem portare, ſicut habuiſſet, ſi non fuiſſet compreſſa; debet ergo augmento pecuniario ſtuprator reparare diminutionem dotis.

16. Ratio ſecundi dicti eſt, quia illa pœna eſt textua-

tualiter sancita in *cap. Pervenit*. 2. *de Adult. & stupr. ubi Abb. n.* 1. sed advertendum, prout bene notat ibidem *Abb.* quod hoc Capitulum est correctorium juris Civilis, per quod, ut supra dictum est, decernitur pro hujusmodi stupro pœna capitalis. Jus porro civile servandum est, quando ex illius observantia nullum imminet peccatum, ut luculenter habet *Glos. in cap. Possessor. V. sed utram leges, & in V. Possess. circ. med. de Reg. jur. in* 6. Unde per leges suas non intendit *Papa* corrigere jura Imperatoris, quæ sine periculo animæ servari possunt. Concludendum porro est, quod in terris *Papæ* subjectis in foro fori servanda est dispositio dicti Capituli; Sed in aliis locis dari de jure debet pœna capitalis juxta legem Cæsaream.

17 At quidquid sit de jure antiquo; de consuetudine jam inolita etiam in foro sæculari non punitur stuprator virginis, nisi ad eam ducendam in uxorem, sive dotandam, ut scribunt *Thesaur. Decis. Pedeman.* 3. *n.*3. *Farinac. q.*147. *n.* 101. & 122. & *Clar. §. Stuprum. V. sed quæro.* qui testatur de universali observantia. Difficultas autem esse posset, si stuprator habeat uxorem, ita ut vitiatam puellam ducere nequeat, pariterque pauper esset, sicque dotare non posset. Tali casu intrare posset pœna corporalis citra mortem, ne crimen evaderet impunitum, juxta commune dicterium Criminalistarum: *Qui non habet in ære, luat in corpore*; arbitrio tamen Judicis totum esset regulandum.

18 Si autem *Stuprum* commissum fuit cum violentia, quæ concludenter sit probata, de jure Civili intrat pœna mortis juxta textum Institutionum citatarum; interveniente autem offensæ remissione, aut minus concludenter probata violentia, temperatur etiam pœna mortis, & commutatur in damnationem ad triremes, & hoc arbitrio Judicis.

19 Clericus autem stuprans virginem, sive consentientem, sive illata vi, debet deponi, ut Doctores communiter scribunt. *Grilland. de Diver. crim. lib.* 4. *q.* 7. *post num.* 2. *Diaz. Pract. crim. Cano. cap.* 77. *Bermon. de Concub. fol.* 104. *num.* 18. *Pract. Conrad. fol.* 389. *num.* 15. apud *Clar. §. Stuprum. V. sed quæro. Farin. q.* 147. *n.*62. Teneturque ipsam dotare non minus ac laicus, juxta ea, quæ superius a *n.* 13. dicta sunt. Quia vero *stuprum* est crimen publicum *legis Juliæ*, ut ex textu supra citato apparet, Reus hujus criminis, (quoquomodo, puta, aut cum, aut sine vi fuerit commissum) redditur infamis infamia juris, & consequenter est Irregularis, ita ut promoveri non possit, maxime si crimen notorium fuerit, ut post *Majol. de Irregular. lib.* 5. *cap.* 40. *nu.* 1. scribit *Thesaur. de Pœn. Eccl. Par.* 2. *V. stuprum. in princip.* qui optime addit ex eodem, quod licet hodie facta sit mitigatio pœnarum pro *stupro* virginis consentientis; tamen quoad incurrendam infamiam, & irregularitatem, nulla est differentia. Et ratio est, quia quando lex nova mitigat pœnam ordinariam legis antiquæ, commutando graviorem in leviorem, non censetur per hoc sublata pœna infamiæ, prout docet *Bartol. in l. Quid ergo §. Pœna gravior. col. penult. ff. de His qui not. infam.*

20 Supradictæ autem pœnæ sunt, quando *stuprum* commissum est cum virgine pubertatem egressa. Sed quid juris, quando puella est infra pubertatem, & viripotens non est? Ad hoc dico, quod licet communiter pubertas in fœmina desumatur a numero duodecim annorum, ita ut infra tale tempus non viripotens censeatur, tamen realiter pubertas existimanda est ab habitu corporis, ob quem puella habere appareat capacitatem ad onera matrimonii, ut diserte habet *Gloss. in cap. Puberes in V. ostendit. de despon. impub.* ex *text. in cap. de illis il* 2. & *cap. Tua nobis. de Despon. impu.* Proinde in quibusdam puellis, adhuc non attingentibus annos duodecim, malitia supplet ætatem, & doli capacitas est, ita ut non tantum congressum virilem, & admittant, & patiantur, sed & non raro exposcant, & sollicitent.

21 Si *stuprum* cum aliqua istarum committatur, perinde est, ac si fuisset cum puella pubere, sive fiat cum consensu illius, sive cum vi; & ratio est, quia ex corporis habitu, & doli capacitate, puberes judicantur, licet pubertatis ætas non adsit. Proinde pœna deberet esse talis, qualis, si jam viro matura stuprata fuisset. Profecto tamen de jure communi est, ut habetur *l. si quis aliquid la* 2. *§. Qui nondum viripotentes. ff. de Pœn.* quod Reus de tali crimine humilioris fortunæ, damnetur ad metalla; honestior autem in Insulam deportetur. Et secundum hanc legem, regulandam esse pœnam ex *Sigaorala Cons.* 207. *Grammatico Decis.*22. & *Guido Papa decis.*555. instruit *Clar. §. stuprum. V. fuit aliquando.*

22 Si vero fuerit cum puella infra septennium, tali casu non præsumitur in puella consensus, quia doli capax non est, ut ait *Boss. Tit. de Coit. damn. & pun. nu.* 68. *Caball. Cas.* 28. apud *Sgroi. Par.* 7. *cap.* 4. *post. num.* 68. sed habetur, quod intervenerit sola vis. Tunc aut intervenit fractura valorum muliebrium, quæ ex incapacitate disrupta sunt, ita ut egeant curatione, & tunc irremissibiliter intrat pœna ultimi suplicii, perfecto flagitio, ut *Bassius* ibidem, & post eum *Clar. d. §. stuprum. in fin.* Aut non intervenit fractura, & tali casu infligitur pœna corporalis quidem, sed tamen citra mortem, ut Triremes, & ita pluries practicatum ab *Amplissimo Senatu Mediolanensi*, scribit loco citato *Clarus*.

23 Quæ autem dicta sunt circa pœnas inferendas, intelligenda sunt de delicto consummato, & perfecto; si enim *stuprum* est attentatum tantummodo, pœnæ mitiores, arbitrio Judicis sunt inferendæ. Unde aliquando *stuprum* attentatum punitum fuit exilio per quinquennium, ut ex *Peguer. Decis. crim. a.* 7. decisum refert *Fontanell. de Pact. nupt. Claus.* 5. *Gloss.* 5. *Par.* 2. *n.*20. aliquando fustigatione, & relegatione, prout scribit *Carpzov. Pract. crim. Par.* 2. *Quæst.* 75. *nu.* 57. & 62. aliquando privatione officii, ut adnotat *Ricc. Par.* 2. *Decis.*289. *per tot.* Arbitrari autem poterit Judex pœnam majorem, aut minorem pro conatu, aut proximitate majori, vel minori ad actum consummatum, & etiam pro gravitate criminis attentati, ut pote si fuerit cum puella immatura, vel pubere. Et adverto, quod quamvis aliquod Statutum adsit, quod expresse puniat conatum ad stuprum, sicuti punitur actus consummatus; tamen licitum est Judici ex causa, in facti contingentia, pœnas temperare, ut post quosdam *Tiraquell. de Pœn. temper. Caus.* 20. *n.* 2. *Carpan. ad nov. Const. Mediol. Tit. de Homicid. n.* 1. *fol.* 239. docet *Raynald. Synta cap.* 3. *§.* 7. *num.* 12.

24 In ordine ad pœnas Regularium pro hoc flagitio, inspiciendæ sunt municipales eorum Constitutiones. Pro nobis *Minoribus de Regulari Observantia*, de hoc crimine in individuo non habetur pœna taxata, sed tantummodo Statutum puniens actum carnis in genere consummatum, quod expendimus supra *§. Adulterium num.* 24. & *seq.* Non est autem, prout bene advertit *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *Quæst.* 6. *V. Respondeo, fol.* 354. quod Statutum intendat omnia crimina in genere luxuriæ etiam naturalis, eadem pœna æqualiter vindicari; cum enim inæqualia sint in gravitate culpæ, non est, unde possint esse æqualia in inflictione pœnæ. Sed in illo Statuto habetur, pœnam pro fornicatione appositam esse augen-

gendam pro qualitate delicti, & Superiorum arbitrio. Sicut ergo supra simplicem fornicationem, & aliquando adulterium, malitia aggravat *Stuprum*, ita & pro hac qualitate, in *stupro* puniendo augeri debet pœna carceris semestris, apposita pro fornicatione. Arbitrio autem Superioris regulari debet ad instar pœnarum, quas explicuimus supra, latas contra stupratores, de jure communi. Ratio est, quia ex Textu *Pract. crim. tit. applicat.* §. 60. habemus, quod pœnæ non expressæ pro determinatis delictis in Statutis Ordinis, venandæ sunt ex Sacris Canonibus, probatis legibus, ac consuetudinibus, prout ratio suaserit. Unde latæ pro Clericis sæcularibus, aut laicis debent a Judice nostro, in facti contingentia, Reo ex nostris applicari.

§. VI. Incestus.

SUMMARIUM,

1 *Incestus gravior est adulterio.*
Incestus, & Incestum dicitur.
Incestus, quid sit.
2 *Incestus proprie non est inter conjunctos cognatione legali, aut Spirituali.*
Cojens cum Commatre, aut filia adoptata, extraordinarie punitur.
3 *Cum persona habente, impedimentum publicæ honestatis, non dicitur committi incestus.*
Contrarium sentiunt multi Doctores, & quare.
Sustinetur prima opinio.
4 *Incestus varia etymologia.*
Nomen Incestus impositum est ad placitum.
5 *Incestus gravitas, quomodo varietur.*
Matrimonium inter ascendentes, & descendentes in linea recta, omni jure prohibitum.
Matrimonium inter transversales, quo jure vetitum.

1 Cum gravius Adulterio sit *Incestus*, prout dicitur in jure *l. si adulterium.* §. *Nonnumquam.* ff *ad leg. Jul. de Adult.* & etiam majus sit stupro, post illud de hoc agimus. *Incestus*, sive *Incestum* (utrumque enim dici potest, ut adnotat *Calvin. lexic. V. Incestus, vel Incestum, est coitus inter personas, quæ nequeunt ex prohibitione juris inter se matrimonium contrahere*, prout ex utroque jure *cap. lex illa* §. *Incestus* 36. *quæst.* 1. *l. si adulterium.* ff. *ad leg. Jul. de adult.* dicunt Doctores. *Abb. in c.* 1. & *in cap. Veniens. de eo qui cogn. can. uxor. glos. in Rubr. C. de Adult. text. in* §. *Ergo. Just. de nupt. Clar.* §. *Incest. init.* Advertendum autem, quod non quævis juris prohibitio circa nuptias, inducit incestum in personis taliter prohibitis, quæ inter se commiscentur; aliter coitus Presbyteri, sive alterius habentis votum solemne castitatis, qui a jure prohibentur nubere, esset *incestus*, quod tamen nullo modo est; sed prohibitio juris accipitur præcise de illa, quæ impedit nuptias inter consanguineos, sive affines in gradu prohibito, ut observat *Covarr. de matrim. Par.* 2. *cap.* 6. §. 8. *num. p.*

2 Porro hæc conjunctio per consanguinitatem, seu affinitatem accipitur de vera, ac naturali, non autem de legali cognatione. Proinde, licet per *Sacramenta Baptismi*, seu *Confirmationis* inducatur parentela spiritualis, *cap.* 1. *de cogn. spirit. l. si quis alumnam. C. de Nupt.* ratione cujus nuptiæ prohibentur, quod etiam est inter adoptantem, & adoptatam, *text. in l. Quin etiam. ff. de Rit. nupt.* tamen coitus inter personas tali cognatione conjunctas, stricte, & proprie *incestus* non est; unde Rei de hoc crimine, non sunt puniendi ordinaria pœna veri *incestus*, nempe commissi cum persona naturaliter consanguinea, seu affine, sed extraordinaria, arbitrio Judicis, ut volunt Doctores. *Saylicet. in Authen. Incestas. C. de Incest. & inut. nupt. num.* 4. *Dec. cons.* 148. *p. num.* 1. *V. Et hoc confirmatur. Boer. Decis.* 264. *num.* 15. apud *Clar.* §. *Incestus. V. item quæra. Farinac. quæst.* 149. *num.* 50. *Caball. Resol. crim.* 200. *num.* 60. *gloss. in l. Incesta ff. de Rit. nupt.* apud *Bibl. Quæst.* 116. *num* 20. & 21.

3 Difficultas esse potest, an possit dici verus *incestus* copula habita cum persona, cum qua intervenit impedimentum publicæ honestatis? *Covarruvias de matrim. Par.* 2. *cap.* 6. §. 8. *n.* 4. tenet, quod non; vult proinde in hoc casu non intrare pœnam ordinariam veri *incestus*, sicut juxta *Gloss. in Clement. unic. in V. Eas. de consang. & affin.* non incurreret excommunicationem latam contra eos, qui contrahunt nuptias cum consanguineis, vel affinibus, ille, qui contraheret cum persona impedita ex publica honestate. Contrarium videtur verius aliis Doctoribus, *Gulleg. Tract. de cognat. spirit. cap.* 24. *Gutier. Q. Q. Canon. lib.* 1. *cap.* 23. *num.* 15. *Menoch. de Arbit. cas.* 502. *a num.* 1. *Garc. de Benef. Par.* 8. *cap* 3. *n.* 64. & 66. apud *Barbos. in Trident. sess.* 24. *de Refor. matr. cap.* 5. *num.* 7. *Thesaur. de Pœn. V. Incestus.* §. *VI. Incestum*, qui docent dispensationem obtentam super impedimento matrimonii ex consanguinitate, sive affinitate, sive cognatione spirituali, sive publica honestate, esse nullam, si copula præcesserit, & ipsa non fuerit expressa in supplicatione, quia, licet *Trident. sess.* 24. *cap.* 5. *de Refor. matrim.* videatur loqui de gradibus tantum prohibitis consanguinitatis, sive affinitatis, inducentibus impedimentum; tamen universaliter accipi debere de quibusvis aliis impedimentis, sustinent Doctores, *Philiarc. Ledesma Tolet. Sach. Sunctarel.* apud *Barbos. Collect. in Concil. sess.* 24. *cap.* 5. *num.* 2. *de Refor. matrim.* unde concludunt copulam ita evadere incestuosam ex impedimento publicæ honestatis, sicut ex alio impedimento quovis consanguinitatis. Quidquid autem sit circa hanc varietatem opinionum, certum est, quod cum pœnæ ordinarie non applicentur nisi delicto vere, & proprie sumpto, & pœna ordinaria *Incestus* non inferatur illi, qui coivit cum cognata spirituali, prout supra dictum est; concludendum, quod neque tali pœna puniendus esset, qui rem haberet cum persona impedita ex publica honestate, & sic ejus crimen non esset proprie *incestus*; speciale proinde est, quod in petitione dispensationis exprimenda sit copula habita, sicut exprimenda etiam est in petitione ex impedimento cognationis spiritualis.

4 Hujus vocis etymologiam Auctores varie tradunt; nam *Isidor. Ætimol. lib.* 5. *cap.* 26. vult vocari *incestum*, quasi *incastum*; alii autem, ut *Bald. ad Titul. de nupt. Covarr. de matrim. Par.* 2. *cap.* 6. §. 8. *n num.* 1. & *Moron. Respon.* 96. *nu.* 5. volunt dici *incestum*, hoc est sine cestu, nempe aut cingulo Veneris, de quo fabulantur Poetæ, quod per eum amor gestanti conciliabatur; vel pro zona, qua præcinctæ in die nuptiarum sponsæ incedebant, & vocabatur *cestum* ad imitationem *cesti Venerei*, quo superstitiosa Gentilitas credebat, amorem reciprocum conciliari conjugibus, beneficio Veneris, quam nuptiarum Deam prædicabant. Alii volunt *incestum* dici quasi pollutum, aut maculatum a verbo *incestare*, quod significat polluere, sive maculare; unde *Plinius* dixit *Incestus noctes*, & *Tacit. Histor. lib.* 5. *paul. post init.* loquens de Judæis, ait: *Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta.* Sed re vera supradictæ opiniones non

con-

concludunt, siquidem ita non castum, & sine cestu, & pollutum est adulterium, sicut incestus; nec tamen tali vocabulo effertur. Dicendum porro hoc nomen fuisse inventum, seu invectum ad merum placitum eorum, qui primi tale crimen nomine incestus intitularunt.

5 Majores autem, aut minores gradus malitiæ obtinet hoc crimen, juxta quod committitur cum persona, quæ duci in uxorem prohibeatur a lege, magis, aut minus obligante. Siquidem jure naturali, Divino, ac Gentium prohibentur nuptiæ inter ascendentes, & descendentes in linea recta; ut proinde tales nuptiæ in utroque jure *Novell.* 12. *Coll.* 2. *c.* 1. *cap. Cum secundum leges. de Hæret. lib.* 6. vocentur *nefariæ*. Sequitur ergo, quod talis etiam dicendus sit *incestus* cum similibus personis, & proinde cæteris delictis in hac specie gravior evadet. Nuptiæ etenim cum transversalibus consanguineis vetitæ sunt nedum de jure Ecclesiastico, sed etiam Civili *l. final. ff. de Rit. nupt. l.* 38. *§.* 1. *ff. ad leg. Jul. de Adult.* cum affinibus autem, solo jure Ecclesiastico; hinc est, quod in gravitate minor censeatur *incestus* cum his, quam cum illis, ex eo, quod validiores censeantur leges naturæ, Divinæ, & Gentium, lege Civili, ac Ecclesiastica, quæ nuptias cum transversalibus, & affinibus prohibent. Tamen ulterior gravitatis gradus attenditur a proximitate personæ, cum qua copula habetur; ut proinde atrocius crimen sit *incestus* cum filia, quam cum Nepte, & gravius cum hac, quam cum pronepte: pariter *incestus* cum sorore magis est gravis, quam cum filia, aut Nepte sororis, & juxta hanc gravitatem majorem, aut minorem temperandæ sunt pœnæ, ut infra dicemus.

Probatio.

SUMMARIUM.

6 *De probatione incestus remissive.*
Qualitas substantialis delicti probanda ab Accusatore, seu fisco.
7 *Testes, qui probent solum coitum, & alii, qui probent parentelam solam, possunt conjungi ad probandum incestum.*
8 *Proponitur dubium.*
Affinitas non contrahitur, nisi ex commixtione seminum.
9 *Resolvitur dubium.*
Accusans incestum non tenetur probare commixtionem seminum.
Reus tenetur probare se non seminasse intra vas.
Probatur hoc juramento ipsius, ac mulieris, & tenetur Judex credere juramento.
10 *Contrarium statuitur quoad probationem per juramentum.*
Posset probari per aspectum corporis viri, aut mulieris.

6 Probatio hujus delicti fit, sicut probantur alia delicta carnis, proinde videnda sunt ad hoc, quæ scripsimus §. *Adulterium a nu.* 2. Circa probationem autem plenam hujus criminis advertendum, quod Accusatori, sive fisco incumbit onus probandi parentelam sive ex consanguinitate, sive ex affinitate, quæ intervenit inter Reum, & personam, quam incestavit, ac ejus gradum, dummodo notoria non sint. Et ratio est, quia qualitas aggravans delictum, est omnino probanda ab Actore, aut concludenter, aut præsumptive, ut docuimus *Par. p. Tit. Corpus. num.* 3. substantia autem hujus criminis fundatur in parentela, & augetur in gravitate juxta proximitatem gradus consanguinitatis, sive affinitatis: sequitur proinde, quod talis qualitas probari debet ab eo, qui agit in judicio sive Accusator, sive Fiscus sit. Verum est, quod, si talis persona communiter reputatur conjuncta Reo, quæ tamen re vera non sit; ex probatione præsumptiva, quæ habetur a communi existimatione, transfertur in Reum onus probandi contrarium.

7 Ad probandum autem *incestum*, possunt dividi testimonia ad hoc necessaria, nempe probando concludenter per Testes idoneos coitum *Caii* cum *Berta*, & per alios Testes consanguinitatem, seu affinitatem eorundem, ut ajunt *Bald. in l. Gallus. §. Ille casus. col.* 2. *nu.* 1. *Imola col.* 2. *V. Item nota. quod licitum. ff. de liber. & postum.* & *Jason. in repet. l. admonendi. ol.* 84. *num.* 261. *ff. de Jure ju.* apud *Mascard. concl.* 893. *n.* 2. & 3. qui deducunt, quod, si licitum est arguere ex conjunctione duarum legum, ita licitum est probare ex conjunctione diversorum Testium.

8 Occurrit autem hic dubitatio circa probationem hujus criminis. Data communi doctrina, quod non contrahitur affinitas, nisi copula sit perfecta ex hoc, quod seminatio fiat in vase naturali, & fiat vir, & mulier una caro ex seminum commixtione, ut deducitur ex jure *cap. Nullum junct. glos. final.* 35. *quæst.* 3. *Glos. in cap. Extraordinaria. in V. Impedire.* 35. *quæst.* 3. ex quo pariter principio habetur, quod *incestus* cum consanguinea non committitur, nisi copula sit perfecta; neque cum affine, nisi facta sit seminum mixtio cum fœmina sive licite, sive illicite; & pari modo cum consanguinea illius; quid juris, si accusatus de *incestu*, & probato præsumptive crimine ab Actore, Reus negaret seminationem intra vas?

9 Dico, quod non teneretur Actor ad illam probandam concludenter, sufficit enim pro se probatio indiciorum, ex quibus oriatur violenta præsumptio; sed teneretur Reus talem negativam probare. Sed, quomodo probabit? Dico, quod, cum improbabile aliter sit, quam per juramentum ipsius, & mulieris, cum qua concubuit, per illud probare debet. Sed tenetur ne Judex tali juramento credere? Dico videri, quod sic, ex hoc, quod habetur ex Canone *cap. Extraordinaria pollutio. ubi Gloss. in V. Sacramentis* 35. *quæst.* 3. in quo *Urbanus secundus* rescribit, quod si per juramentum Reorum probetur, quod inter eos habitæ tantum sint extraordinariæ pollutiones, non adest impedimentum, propter quod non possit celebrari matrimonium cum consanguinea illius, cum qua tales immunditiæ habitæ sunt; ubi advertit *Glossa*, quod hoc sit mirabile, quod contra præsumptionem ita vehementem admittatur probatio, & advertit, quod hoc ideo fit, quia factum aliter probari nequit.

10 Tamen dico hoc non concludere intentum, siquidem quivis incestuosus posset tali excusatione se tueri, & leges, pœnamque criminis eludere. Casus, super quo rescripsit *Papa*, non convincitur, quod fuerit in Foro contentioso, sed potius tenendum est, quod fuerit in Foro secreto, & forte pœnitentiali, in quo creditur Reo tam pro se, quam contra se; aut ad minus fuerit Res delata ad Episcopum, tanquam Pastorem, aut Patrem, non autem tanquam Judicem. Sed longe diversa est res, si accusatio criminalis sit instituta, velintque rei tali juramento se tueri; ibi enim semper agitur de commodo proprio, aut suorum, proinde nequit alter ex Correis esse Testis. Si enim *incestus* est cum consanguinea, ambo Correi testificarentur pro se; sicut etiam esset, si interveniret *incestus* ob affinitatem ex copula licita; si autem esset ob affinitatem ex copula illicita, mulier, quæ juraret, intervenisse tantum pollutiones

extra

extra vas, vel teſtificaretur ad proprium commodum, (ſi nempe eſſet ea, cum qua dicitur commiſſus *inceſtus*) vel eſſet ad commodum conſanguineæ ſuæ, cujus crimen intenderet excuſare; & ita eſſet inepta. Poſſet quidem aliunde expugnari violenta præſumptio *inceſtus*, puta, per aſpectum corporis alterutrius ex Coreis, puta, viri, ſi oſtendat, ſe eſſe eviratum, ſeu caſtratum, ex quo verum ſemen emittere nequivit, nec fieri cum muliere una caro; aut mulieris, ſi probaret ſe virginem per inſpectionem ſeptem matronarum, ut dicitur in jure, *cap. Propoſuiſti. Extra. de Probat.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœna de jure Civili contra eum, qui ſub colore matrimonii commiſit inceſtum.*
Cingulum militare, & ejus privatio, quid importet.
Contrahentes inceſtas nuptias, ipſo jure, privantur propriis bonis de jure Civili.
Nati ex talibus nuptiis ſunt ſpurii.
De jure Canonico tales ſunt excommunicati.
12 *Prædictæ pœnæ non afficiunt, niſi interveniat dolus.*
13 *Pœna committentis inceſtum abſque figura matrimonii.*
Variæ circa eas ſententiæ.
14 *Si concurrat aliud crimen carnale cum inceſtu, augenda eſt pœna uſque ad mortem.*
Augmentum pœnæ, unde deſumendum.
15 *Pœna inceſtus cum affine ex copula illicita.*
Inceſtus cum affine ex copula illicita non extenditur ultra ſecundum gradum.
16 *Sixtus V. ſancivit ultimum ſupplicium contra committentes inceſtum cum affine ex copula ilicita, in primo gradu.*
Talis Conſtitutio non eſt in uſu.
17 *Laicus inceſtuoſus de jure Canonico eſt infamis ipſo jure, & facto.*
Nec requiritur ſententia declaratoria, ſi crimen inceſtus eſt notorium.
18 *Inceſtuoſus eſt irregularis.*
19 *Inceſtum committens ſub figura matrimonii, eſt, ipſo facto, excommunicatus.*
Sed excommunicatio non eſt reſervata.
Inceſtuoſus non ſub figura matrimonii, non reperitur quod ſit excommunicatus.
20 *Clerico inceſtuoſo major pœna debetur, quam de laico.*
21 *Pœnæ Canonicæ antiquæ circa crimina carnis, redactæ ſunt ad pœnas pecuniarias.*

11 QUantum vero ad pœnas hujus criminis, præmittenda eſt diſtinctio, nempe, an committatur *inceſtus* ſub colore matrimonii, nempe quod aliquis duxerit in matrimonium fœminam conſanguineam, ſeu affinem in gradu prohibito: an vero committatur abſolute. Si loquamur de primo, de jure Civili, prout habetur textualiter in *Authentica Inceſtas nuptias. C. de Inceſt. & inutil. nupt. Novell. 12. Coll. 2. cap. 1.* pœna eſt confiſcatio omnium bonorum tam dotalium, quam patrimonialium; exilium; ſpoliatio *cinguli militaris*; (hoc eſt privatio dignitatis, & adminiſtrationis) *cingulum* enim tranſumptive ſumitur pro adminiſtratione, ut ex *l. final. C. Ut dignit. ord. lib. 12. Novell. 8. cap. 7. init. Collat. 2. l. omnes. C. de metat. & Epidem. lib. 12.* deducit *Gothofr. ad Novell. Ut Judic. fine quo ſuffr. cap. 6. lit. Z.* verberatio etiam, ſi Reus vilis conditionis ſit.

Et circa confiſcationem omnium bonorum, quæ non cenſetur in hoc caſu revocata per diſpoſitionem alterius Authenticæ *Auth. Bona damnat. C. de Bon. proſcript.* in qua ſtatuitur, quod bona damnatorum, nec Judicibus, nec eorum Officiis, nec fiſco applicentur, ſed tribuantur aſcendentibus, deſcendentibus, vel lateralibus, prout communiter opinantur Doctores, ſicut ex *Boer. deciſ. 264. num. 12.* teſtatur *Clar. §. Inceſtus. ℣. Et ſcias.* Advertendum pariter eſt, quod, qui nuptias inceſtas contraxit, ipſo jure, abſque ulla Judicis ſententia, aut declaratione, amittit dominium bonorum ſuorum, ut poſt *Gloſſ. in Authent. Inceſtas in V. Mox. C. de Inceſt. & inutil.* tenet ibidem *Clarus*, qui poſt *Bermondum*, teſtatur de communi. Ampliuſque filii nati ex talibus nuptiis, tanquam ſpurii, omni paterna ſubſtantia privantur, ut habet *Authen. ex complexu. C. de Inceſt. & inut. nupt.* De jure autem Canonico contrahentes hujuſmodi nuptias prohibitas, excommunicati ſunt, ipſo jure, ut habetur ex *Clement. Eos de Conſang. & affinit.*

12 Verum tamen eſt, quod pœnæ iſtæ non ligant, niſi adſit ſcientia impedimenti in taliter contrahentibus, qui nihilominus, eo ſpreto, nuptias celebrarunt; tum quia non punitur factum, niſi dolus malus interveniat, ut notum eſt; tum quia citata *Clementina* percutit anathemate eos, qui ſcienter tales nuptias contrahunt; ut proinde ignorantes impedimentum, tali pœna non percellantur, prout habet *Gloſſ. in Clemen. unic. in V. ſcienter. de Conſang. & affin.* Unde, ſi matrimonium contractum fuerit in facie Eccleſiæ cum ſolemnitatibus præſcriptis in *Tridentino*, puta, denunciationibus præcedentibus; ſi accedat juramentum conjugum, quod bona fide contraxerint, præſumeretur ignorantia in ipſis, ut docet *Theſaur. de Pœn. Eccl. Par. 2. V. Inceſtus. nu. 1. in fin.* & ita pœnas evadere deberent.

13 Quod, ſi abſque figura matrimonii committatur *inceſtus*, ipſius pœnæ diverſificantur juxta gradus rectos, aut tranſverſales, & eorum majorem, aut minorem propinquitatem cum perſona, cum qua committitur *inceſtus*. Si quidem *inceſtus* cum perſona conjuncta in linea recta aſcendente, ſive deſcendente, punitur pœna mortis, ut poſt *Gloſſam in l. Quamvis in 2. C. de Adult.* tenent communiter Doctores, *Bajard. ad Clar. §. Inceſtus. num. 4. Boer. deciſ. 318. Farinac. quæſt. 149. num. 61.* apud *Bict. qu. 116. num. 23. Boſſ. Tit. de Coit. damn. num. 6.* & de praxi talis pœna teſtatur *Clar. §. Inceſtus. ℣. Sed quæro circ. fin.* ex *Papone lib. 22. Tit. 9. Arreſt. 7.* ſed cum perſona conjuncta ex linea tranſverſali, diſtinguunt: vel enim cum *inceſtu* concurrit alia ſpecies illiciti coitus, puta, adulterium, aut ſtuprum, vel non. Si ſic, dicunt nonnulli, *Grilland. de diver. crim. lib. 3. quæſt. 3. num. 5. Conrad. Pract. fol. 376. num. 15. Gloſſ. 1. ff. de Adult. Bermon. de concub. fol. 87. V. Summodo.* quod de jure Civili intrat pœna mortis, ut ſcribit *Clar. loc. cit. init.* Si non; volunt, quod adhibeatur pœna arbitraria. *Farinacius* vero *q. 149. n. 12. & 14.* cum multis aliis tenet abſolute, pœnam *inceſtus* cum alia perſona, quam in linea recta, eſſe arbitrariam; ita ut etiam dubitet loco citato *num. 68. & 71.* an debeat morte puniri *inceſtus* privigni cum noverca, & vitrici cum privigna, qui ſecundum *Bernardum*, *Boerium*, *Girlandum*, & *Caballum*, quos ipſe citat, debent morte puniri.

14 Mihi autem magis arridet ſententia prior, quod nempe, ſi aliud flagitium carnale concurrat cum *inceſtu*, intret pœna mortis; aut ſaltem pœna major, quam ſi eſſet *inceſtus* ſolus. Ratio eſt, quia duplex intervenit crimen, ut adnotat *l. ſi Adulte-*

vinm. §. 1. *ff. ad l. Jul. de Adulter.* proinde utrumque debet vindicari; quod, si incestus, maxime pœna arbitraria citra mortem ex se puniendus esset; liquet, quod alia pœna, ratione adulterii, addenda esset, *arg. text. in l. unic. C. de Raptar.* hæc autem non posset addi extraordinaria, quia supponitur, quod sit inter extraordinarias maxima, cui proinde nihil ejusdem generis addi possit; sequitur igitur, quod extendi deberet ad aliud genus pœnæ, puta, ad pœnam mortis. Quod, si pro solo *incestu*, pœna non maxima inter extraordinarias deberet dari; utique pro adulterio copulato ipsa esset augenda. Augmentum vero, prout supra dictum est, dependet a proximitate gradus personæ, cum qua peccatur. Unde, si quis incestaret sororem, maxima profecto corporalium pœnarum citra mortem esset puniendus; si autem soror esset nupta, aut virgo, & eo maxime, si interveniret vis, videre nescio, quomodo hic deberet mortem evadere: & in judicando ab hac sententia non recederem.

15 Quo vero ad *incestum* cum affine ex copula illicita, duplex est opinio; una vult, quod extendatur usque ad quartum gradum; ita ut committatur *incestus*, si quis coeat cum duabus fœminis inter se conjunctis usque ad quartum gradum consanguinitatis, & hanc opinionem magis communem, post *Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 15. num. 4.* vocat *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Incestus. num. V. ¶. limita prima.* Alia opinio est, quod *incestus* non sit, nisi copula interveniat inter duas personas conjunctas, ut præfertur, in primo, vel secundo gradu. Et hæc secunda opinio verior est. Siquidem *incestus* non committitur, nisi per copulam eorum, qui per aliquam legem prohibentur matrimonialiter conjungi, prout dictum est supra *num. 5.* Constat autem, quod copula fornicaria habita, non impedit matrimonium cum persona consanguinea complicis, ultra secundum gradum, ut statuit *Trident. sess. 24. cap. 4. de Refor. matr.* sequitur igitur, quod nec etiam committi possit *incestus* cum ea, & ita tenent multi Doctores. *Salzed. ad Diaz. Prac. c. 84. in fin. Emman. Sa in Aphor. Confess. V. luxuria. num. 2. Gutier. Q. Q. Canon. lib. 1. cap. 23. num. 3. Roderic. Sum. Tom. 1. cap. 209. num. 2. corol. 2. Sanctarel. Var. resol. quæst. 67. num. 3.* apud *Barbos. in Trident. sess. 24. cap. 4. num. 18. de Refor. Matrim.*

16 Cæterum, quantum ad pœnam hujusmodi *incestus* cum affine ex copula illicita in primo gradu, sciendum, quod *Sixtus V.* in sua Constitutione 55. statuit pœnam mortis, ita ut cognoscens carnaliter Matrem, & filiam, aut duas sorores etiam meretrices; sive mulier habens rem cum Patre & filio, sive cum duobus fratribus, debeat morte puniri, prout observant *Farinac. q. 149. a. n. 108. usq. ad 115. & Ibid. qu. 116. num. 18.* Sed talis constitutio cum fuerit lata a *Sixto*, tanquam Principe, non autem tanquam *Papa*, (siquidem Ecclesia in pœnis imponendis pro crimine, quantumvis atrocissimo, non se extendit ad pœnam mortis) non servanda est, nisi in terris subjectis temporali dominio Ecclesiæ. Imo talis lex neque in usu est in statu Ecclesiastico, prout didici a viris consummatis in judiciis criminalibus; & re vera nimis rigorosa est talis pœna.

17 De jure autem Canonico, laicus committens *incestum*, & de eo condemnatus, efficitur infamis, ut dicitur *in cap. Consanguinearum 3. q. 4.* Et quamvis Doctores nonnulli *Conrad. de Incest. nupt. num. 13. & 14. Turrecrem. in d. cap. Conjunctiones. 35. quæst. 2. Laurent. Archidiac. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cas. 502. num. 54.* apud *Thesaur. V. Matrimonium cap. 5. num. 11.* requirant, quod ad talem infamiam incurrendam, requiratur sententia Judicis damnantis, tamen constat ex textu, tales esse, ipso jure, & facto, infames. Etenim *cap. Conjunctiones 35. q. 2.* sic habetur, loquendo de incestuosis: *Nos vero sequentes Patres nostros, & eorum vestigiis inhærentes, infamia Reas notamus, & infames eas censemus.* Et in alio textualiter dicitur: *Omnis incesti macula pollutus, infamis est.* Unde ad talem infamiam incurrendam, non requiritur sententia Judicis condemnatoria ad talem pœnam, hæc siquidem jam ex lege lata est, sed simpliciter declaratoria criminis, ex quo illa incurritur. Sequitur proinde, quod, si *incestus* notorius sit, non requiritur aliud ad incurrendam infamiam; nam notorietas facti supplet declaratoriam Judicis: unde ex facto notorio sequitur infamia juris, sicut ex declaratione Judicis, de tali facto, sequeretur infamia facti. Et advertendum, quod, licet videantur citata Capitula loqui de *incestu* sub colore matrimonii, tamen intelligenda sunt de crimine *incesti*, quoquomodo commissi, ut diserte apparet ex secundo capitulo, dicendo enim: Omnis *incesti macula pollutus, infamis est*, comprehendit absolute omnes Reos de *incestu*, & sic sive intervenisset matrimonium, sive non.

18 Sequitur proinde, quod ratione talis infamiæ, *incestum* committens, irregularis efficitur, prout dicunt Doctores. *Turrecrem. in cap. Nec eam 35. q. 2. num. 3. Farinac. quæst. 149. num. 136. Sayr. de Cens. lib. 7. cap. 12. Thesaur. V. Incestus. num. 11. init.*

19 Insuper committens *incestum* sub figura matrimonii, incurrit excommunicationem, ipso facto, prout dicitur in *Clement. unic. de Consang. & affin.* quæ tamen censura reservata non est, ut observat *Salzed. ad Diaz. Pract. cap. 87. §. laicus.* Si vero incestuosus, non sub figura matrimonii, excommunicatus, ipso facto, sit, an potius sit excommunicandus, controvertunt Doctores. Nam aliqui *Duena Regul. 150. Ampliat. 1. Farinac. quæst. 149. num. 16. Paul. Grillan. de Pœn. omn. coit. quæst. 2. n. 4.* apud *Thesaur. l. sup. cit. num. 111.* volunt, quod ex incestu incurratur excommunicatio latæ sententiæ ex *cap. si quis cum Matre 33. q. 2.* Alii *Thesaur. V. Incestus V. sed contraria & ibi. Vitalin. in Clement. unic. num. 28. de consang. & affin. Faber. in §. Si adversus. in fin. Inst. de Incest. nupt. Angel. Tr. malef. V. Che hai Adult. n. 68. Sanch. de Matr. lib. 7. dis. 48. n. 5. Salzed. ad Diaz. cap. 87. §. laicus* volunt quod excommunicatio sit ferendæ sententiæ, & se fundant in *cap. De his. 35 quæst. 3.* & in auctoritate *Glossæ* in dicto *cap. si quis cum Matre. 33. quæst. 2.* & in *Clementina* citata in *V. Matrimonialiter de consang. & affin.* Ego autem salva tot Doctorum reverentia, dico, quod ex juribus citatis nulla habetur excommunicatio, nec latæ, nec ferendæ sententiæ contra simpliciter incestuosos. Siquidem dictum *cap. si quis cum Matre* aperte loquitur de habente in conjugium propriam matrinam; & sic esset *incestus* sub figura matrimonii, de quo non est quæstio: Idem etiam est de alio capitulo; in eo enim agitur de matrimonio incestuoso, ut evidenter constat ex omnibus capitulis illius Quæstionis; *Glossa* autem prima citata, concludit de *incestu* cum matrimonio, prout de eo loquitur textus ipsius, de Incestu absoluto nihil dicit: *Glossa* pariter *Clementinæ*, nec verbum habet de hoc. Concludendum porro, quod ex dictis juribus nulla concluditur excommunicatio; nec alios Canones reperire mihi licuit, per quos talis Censura lata, aut ferenda sit. Siquidem *cap. Incestuosis. 35. quæst. 8.* ubi dicitur, quod Incestuosi non debent a fidelibus salutari, nec osculari, & ex consequenti, tanquam ex-

com

communicati habendi, loquitur de iis, qui nuptias incestas contrahunt, ut habet ibi *Glossa* in figuratione casus. Quod, si *incestus* esset conjunctus cum concubinatu, & Reus Canonice monitus, non desisteret, utique posset excommunicari; hoc tamen non esset ratione *incestus*, sed ratione concubinatus.

20 Quantum autem ad pœnam Clerici *incestum* committentis, communis sententiam Doctorum *Clar. lib. 5. §. Incestus. V. Sed quaero quae. & ibi Didac. sup. 4. Decret. fol. 91. num. 3. Thesaur. V. incestus. num. 11. & ibi Diaz. Pract. cap. 87. Barbos. de Offic. & Pot. Episc. Alleg.* 110. *num.* 10. est, quod sit depositio, quando tamen crimen in conscientiam Populi devenerit; puta, vel ex se notorium sit, & publicum facti; vel fiat publicum juris per sententiam Judicis, ut dicitur in *cap. non debet. junct. Gloss. final. 30. qu.* 1. Sed re vera ille Canon non loquitur de vero, & proprio *incestu*, sed loquitur de coitu cum filia spirituali ex baptismo, (seu collato, seu ab eodem levato) aut ex pœnitentia juxta alios *Canones cap. Omnes quos. & cap. Si quis Sacerdos 30. qu.* 1. Proinde cum talis coitus mitius puniendus sit, quam verus *incestus*, ut probavimus supra *num.* 2. & pro illo sancita habeatur in jure dicta pœna depositionis, sequitur, quod major pœna, quam sit depositio, *incestui* vero debeatur. Quod magis fundetur ex hoc, quod, ut diximus initio hujus paragraphi, *incestus* gravior est Adulterio, huic vero debetur depositio, ut probavimus §. *Adulterium n.* 33. sequitur ergo, quod gravior pœna, quam sit depositio, debeatur; & hoc maxime, si incestus insignem haberet deformitatem, ut si esset cum sorore, aut cum Nepte virgine.

21 Usus tamen, & consuetudo Curiarum est, quod, ut aliis diximus, crimina carnis puniantur pœna pecuniaria, arbitrio Judicis, & pœnæ Canonicæ circa illa sunt non tantum mitigatæ, sed etiam antiquatæ. Quo ad Regulares vero consulere debet quisquis proprias muncipales Constitutiones. Nos nihil habemus peculiare de *incestu*; proinde Judex noster in facti contingentia, supra carcerem semestrem, debitum pro Fornicatione simplici, deberet aliam pœnam graviorem pro *incestu* injungere; puta, aut carcerem magis diuturnum, aut jejunia, & flagellationes ter in hebdomada pro aliquo, sive pro toto tempore, quo manet carceratus.

§. VII. Raptus.

S U M M A R I U M.

1 *Raptus dici potest tam de hominibus, quam de rebus.*
Raptus hominis ad servitutem, aut venditionem dicitur Plagium.
2 *Diffinitio raptus.*
Abductio fœminæ ad tempus breve, ob commoditatem coitus, non est raptus.
Distantia loci non est necessaria ad raptum.
Nisi abductio fœminæ interveniat, raptus non est.
3 *Abductio violenta, quorum respectu accipi debeat.*
4 *Variæ sententiæ circa dissensum voluntatis raptæ.*
5 *Lex Civilis contra raptores lata est favore tum raptæ, tum ejus Parentum, Tutorum, seu Curatorum.*
6 *Jus Civile vetat matrimonium iniri posse inter raptorem, & raptam.*
Lex Canonica corrigit hoc jus Civile.
Tridentinum non immutat antiquos Canones circa hoc, addit solum, quod rapta ante matrimonium ineundum, reddatur loco tuto.
De jure Canonico raptus non est, si fœmina libere consentit in raptum.
7 *Pœna raptus non evaditur etiam juxta Tridentinum, quamvis mulier consentiat.*
Dictio nihilominus quid significet.
Opinio Henriquez, Roderici, & Ledesmæ explosa.
8 *Improbatur opinio, quod per matrimonium pœnæ raptus evadantur.*
9 *Ecclesia non sustulit pœnas temporales latas a jure Civili contra raptores.*
Lex Canonica non corrigit Civilem, nisi in ordine ad spiritualia.
10 *Examinatur violentia in raptu juxta varios modos, quibus infertur.*
Opinio, quod mulier etiam volens, dicatur rapta.
11 *Impugnatur dicta opinio.*
Atrox vis, quæ dicatur in jure.
Violentia duplici modo infertur.
Novella de lenonibus exponitur.
12 *Quando in persuasione ad raptum, intrat dolus, tunc adhibetur violentia.*
Gutierrez, & Sanchez impugnantur.
Rapiens mulierem dolose seductam, incurrit pœnas raptus.
13 *Mulier flexa suasionibus absque dolo, si amasium sequitur, non dicitur rapta.*
14 *Quandonam dicatur suasionibus facta violentia.*
Suasa a viro armato, dicitur potius consentire per metum, quam persuasione.
15 *Rapi potest ita puer ad turpe flagitium, sicut fœmina.*
Quid, si fœmina raperet virum?
Gravior est raptus pueri, quam fœminæ.
Mulier rapiens virum, juxta aliquos incurrit pœnas raptus.
Alii negant.
16 *Æquior sententia est, quod extraordinarie esset punienda.*
Si fœmina rapiat virum, & ipse libere consentiat in ejus matrimonium, non est necesse, quod vir ante ponatur in locum tutum.
Si raptus reservatur, ita reservatur pro fœmina rapiente virum, sicut e contra.
17 *Rapiens puellam, & non ad explendam libidinem, non incurrit pœnas raptus.*
Examinatur tamen posita conclusio.
18 *Raptum non committit, abducens propriam uxorem per vim ad suos lares.*
Uxor est de jure mariti, & eum sequi debet.
Mulier intra bimestre a celebrato, & non consummato matrimonio, invito marito, potest ingredi Monasterium.
Consummato matrimonio, vir jus habet in corpus uxoris.
19 *Sponsa de futuro consentiens, si dissentientibus Parentibus, abducitur, de jure Civili raptus committitur, dummodo copula sequatur.*
Secus, si copula non sequitur.
20 *Raptus quoquomodo fiat, semper incurruntur pœnæ Canonicæ.*
21 *Quando præcedunt sponsalia, & puella consentit, de jure Canonico raptus non est.*
22 *Tali casu puella non est reddenda in loco tuto, ad contrahendum matrimonium, si constet, eam consensisse plene ad fugam.*

1 POst Incestum in genere luxuriæ, sequitur *Raptus*. Sciendum autem, quod *raptus* secundum *Goffred. Sum. Rub. de Rapt. num.* 1. dicitur tam de hominibus, quam de rebus; sed secundum proprietatem verborum, *raptus* rerum dicitur *rapina*; sed hominum vocatur *Raptus* absolute. Contingit autem

tem hominem, sive mas fuerit, sive fœmina, posse rapi ad finem explendæ libidinis; sive ad redigendum eum in servitutem, seu vendendum &c. primo modo, dicitur *Raptus*; secundo autem vocatur in jure *Tit. ad leg. Fab. de Plagia. ff. lib. 48. Plagium*, & de hoc crimine habetur *Titulus in Digestis*.

2 Hic autem loquimur de crimine *Raptus*, quod potest diffiniri, quod sit *violenta Abductio hominis de loco ad locum, ad finem retinendi in ordine ad copulam carnalem*. Notanter autem dixi *abductio de loco ad locum, ad finem retinendi*, nam, si causa commodioris coitus, quis abduceret fœminam de Camera ad Cameram, & etiam de domo ad domum, aut de agro ad sylvam, & habita copula, dimitteretur, non posset talis abductio, quamvis violenta, dici *raptus*, ut communiter dicunt Doctores. *Bald. & Alex. in l. sed eximendi. ff. Ne quis eum qui. Boss. Tit. de Rapt. mal. num. 3. Clar. lib. 5. §. Raptus V. Et dixi. Bict. q. 115. num. 24. & ibi Cuman. Cons. 95.* Siquidem *raptus* non importat quamvis abductionem, etiam momentaneam, aut ad breve tempus, sed requirit retentionem, ac occultationem personæ per aliquod tempus longum, prudentis viri judicio. Et in tali retentione, & occultatione potius, quam in abductione de loco ad locum, consistit principaliter ratio *raptus*. Si enim quis raperet puellam de domo Vicini, contigua propriæ domui, & occultatam in hac retineret, profecto esset raptor, nec tamen rapta abducta fuisset de loco ad locum, valde longinquum. Similiter, si quis raptam abduceret ad locum, etiam distantem ad duo, vel tria milliaria a propria domo, & constupratam, statim paternis laribus restitueret, tenetur quidem de stupro, ac illata violentia, minime tamen crimine *raptus* deliquisset. Nec audiendus est circa hoc *Moron. Respons. 96. n. 14.* qui vult, quod *raptus* sit, quotiescunque vis infertur fœminæ ad copulam, sive amoveatur, sive non, de loco, in quo est; nisi enim interveniat abductio extra proprios lares, non erit *raptus*, sed stuprum, ut in superioribus, §. *stuprum*, dictum est.

3 Dixi autem *Abductio violenta*. Porro violentia hæc radicaliter consistit in dissensu voluntatis ipsius raptæ, aut illorum in quorum potestate est, vel utrorumque; quod autem violentia inferatur armis, aut non; actu, seu metu ejusdem; perinde est, ut Doctores testantur *Sanch. de Matr. lib. 7. disp. 12. num. 5. Decian. lib. 8. cap. 7. num. 6. Farinac. q. 145. num. 130.* apud *Bict. quæst. 115. num. 19. in fin.*

4 Circa talem dissensum autem contrariæ sunt sententiæ Auctorum; nam nonnulli *Alberic. Bald. Cyn. Marsi. Salyc. in l. Unic. C. de Rapt. Decian. lib. 8. cap. 7. num. 19. Sanch. loc. cit. nu. 8. & 9. Bajard. Menoch. Farinac. loc. cit. num. 131.* apud *Bict. d. quæst. 115. num. 17. Thesaur. V. Raptus V. nota quarto* volunt, quod, si fœmina libera consentit se abduci a domo, quamvis ignorent, aut dissentiant ii, sub quorum est potestate, non tamen est verus *raptus*; nec intrat ordinaria pœna hujus criminis, sed alia extraordinaria. Alii è contra volunt, quod etiam, si ipsa *raptui* consentiat, sive ab initio, sive ex post facto; si tamen parentes, Tutores, aut Curatores dissentiant, aut ignorent; esse verum *raptum*, *Clar. §. Raptus V. Adde quod pœna. & ibi Alberic. in l. Raptores num. 7. C. de Epi. & Cler. Boss. Tit. de Rapt. num. 15. Dionys. Gathofr. ad l. Unic. litt. F. C. de Raptor. Gutier. de matrim. cap. 86. n. 17.* & se fundant in lege Codicis *l. Unic. C. de Raptor. §. Pœnas. in fin.* in qua habetur; *Raptus pœnæ omnes subjaceant, sive volentibus, sive nolentibus virginibus, sive aliis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum.* Nonnulli tentant has sententias concordare, dicendo, quod secunda debet intelligi de consensu obtento muneribus, pretio, aut dolo, siquidem omnia hæc causant involuntarium. Cæterum, si consensus raptæ omnino liber interveniat, nunquam *raptum* committi. & sic tenent multi, *Berber. Bajard. Menoch. Farin. & Clar.* quos dat *Bict. d. quæst. 115. num. 16.* qui inter citatos Auctores recensuit etiam *Clarum*, sed immerito, nam in libro meo, *Clarus* non habet hoc; idem tamen sensit *Marsil. Consil. 61. num. 23.*

5 Ego puto, in hoc casu esse distinguendum. Vel enim loquimur de hoc crimine in ordine ad pœnas de jure Civili, aut ad easdem de Canonico. Si de primo, verior est secunda opinio, ipsa enim fundata est in expressis verbis textus; & nisi velint Doctores esse destructores legum, non possunt contra apertam ipsarum dispositionem opinari; lex autem illa unica de *Raptoribus*, si attente legatur, apparebit, latam fuisse non simpliciter favore fœminarum, sed etiam favore parentum, ne ipsis invitis, filiæ ad ipsarum placitum nubant. Nihil igitur facit ad minuendam malitiam *raptus*, consensus raptæ. Siquidem ista bene potest cedere juri suo, & proprio consensu minuere de malitia raptoris; nequit tamen vitare per talem consensum, quin parentes ex raptu offendantur; & injuria parentum vindicari debet pœnis sancitis; hoc ergo modo locum habet dicta lex, quantumvis fœmina consentiat in *raptum*, ut vult secunda opinio.

6 Si autem loquamur de pœnis sancitis in jure Canonico, vera est prima opinio. Siquidem lex Canonica in materia tangente Sacramentum matrimonii, corrigit jus Civile; & ita dum hoc vetuit consistere posse matrimonium inter raptorem, & raptam, quantumvis interveniat consensus non solum istius, sed etiam ejus parentum, ut pluribus in locis habetur in jure, *l. Unic. §. Nec sit C. de Rapt. Novell. de mulie. rapt. pass. Coll. 9. Novell. de ea quæ rapt. nub. Imperat. Leo Const. 35.* Lex Canonica vult, quod quantumvis interveniat dissensus parentum, si tamen fœmina consenserit (vel ante, vel post *raptum*) in matrimonium raptoris, matrimonium perfici possit, ut habent duæ Decretales *Cap. Cum causam, & cap. final. de Raptor.* Nec circa hoc aliquid innovavit *Trident. sess. 24. cap. 6. de Refor. matrim.* nisi quod noluit esse validum matrimonium, nisi fœmina posita fuerit in loco tuto, in quo plena gaudeat libertate, & denuo in matrimonium consentiat; vel primo in ipsum assentiat. Hinc ergo est, quod, cum jus Canonicum habeat tantum pro objecto libertatem fœminæ, ne illi inferatur violentia, lædens contractum Sacramentalem; si hæc cesset, consentiendo in *raptum* sui, decernit *raptum* non committi, nec raptum dici, ubi mulier consentit, ut dicit *Glossa* notabilis *in cap. Cum causam extra de Rapt.* quantumvis parentes dissentiant; & ex consequenti non intret pœna *raptus* in tali casu, ut voluit prima opinio.

7 Tamen attente legendo textum Concilii, apparet, quod nec verum sit, quod ex consensu, etiam pleno, mulieris, pœna *raptus* evadatur. Siquidem ita habet: *Si rapta a raptore separata, & in loco tuto, ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat, & nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, perpetuo infames &c.* Perpendenda est illa dictio *nihilominus*, quæ secundum Doctores *arg. l. Qui in potestatibus fin. ff. Qui testa. fac. poss. Gonzal. ad Reg. 8. Cancell. §. 7. Proemial. nu. 124.* apud *Barbos. dict. 215.* dispositionem auget, & eam præcisam reddit; & ut ex *cap. fundamenta. §. Quod si secus. V. At nihilominus. de Elect. in 6.*

in 6. l. Isqui §. Postea. junct. Glos. ff. Quod vi aut clam. colligit *Alberic. diction. V. nihilominus*, idem importat, ac *non minus*. Si ergo vult Concilium, quod raptor incurrat pœnas excommunicationis, infamiæ &c. non minus, si mulier in matrimonium consentit, idem est, quod absolute tales pœnas subeat, itaque præcise multetur, tanquam verus raptor, quamvis in *raptum*, & subinde in matrimonium rapta consenserit, & sic concludunt plures. *Sanch. de Matr. lib. 7. Disp. 13. n. 1. V. Ab hac sess. de Just. lib. 4. cap. 3. dub. 9. num. 69. Farinac. quæst. 145. n. 14. & 102.* apud *Barbos. in Tr. sess. 24. cap. 6. de Matr. n. 10.* Et nulla prorsus est consideratio *Henriq. summ. lib. 12. cap. 14. § 4. V. si ducat. Roderic. summ. Tam. p. cap. 232. V. la sexta* & *Ledesm. summ. de sacram. matrim. cap. 16. vel 26. dub. final.* apud *Barbos. loc. cit.* opinantium contrarium, ex eo, quod mulier cogeretur ducere virum infamem; tum quia in ejus potestate est ducere, aut non; tum quia infamia vel ipsam non afficit; tum quia, si ipsa ab initio in *raptum* consensit, ipsa etiam est Rea.

8 Nescio porro, quomodo nonnulli Auctores *Marsil. Cepol. Bors. Gomez. Bajard. Dec. Cancer.* quos citat *Barbos. loc. cit. n. 11.* opinari possint, raptorem contrahentem matrimonium cum rapta, esse omnino liberandum a pœnis *raptus*. Si enim loquantur de jure Civili, resistit manifeste textus, improbans absolute tale matrimonium: proinde dici non potest, quod hoc, si sequatur, tollat pœnas *raptus*, de illo jure latas. Si intelligant de Canonico, nec minus, tum quia hoc etiam in tali casu afficit pœnis infamiæ, excommunicationis &c. raptorem, ut dictum est; tum quia, ut infra dicam, lex Ecclesiastica, quantumvis validet matrimonium improbatum a jure Civili, non tamen per hoc tollit pœnas pro bono Reipublicæ, a se latas contra raptores. Ad plus possent talem conclusionem firmare, si præcessisset matrimonium consummatum, aut ratum; vel saltem legitima sponsalia, & interveniret plenus consensus mulieris, quæ forte, dissentientibus parentibus in matrimonium, ex nova causa, consentiret, se rapi. Sed hæc potius dicenda esset fuga puellæ, non autem *raptus*; & in his terminis loquitur capitulum, *Cum causa. Extra de Raptor.* & tenet etiam *Paul. de Castr. in l. Raptores. V. Item Quæro C. de Epi. & Cler.* Cæterum iis non præcedentibus, quantumvis post *raptum*, mulier consentiat plene, & libere in matrimonium, etiam posita in loco tuto, & libero, juxta dispositionem *Tridentini*, tamen raptor subire debet pœnam *raptus*, ut multi scribunt. *Matt. de Afflict. in Constitut. si quis rapere quæst. 6. Carrer. Practic. cri. §. circa tertium. num. 14. Afflict. sup. Const. Par. 1. Rubr. 19 num. 15. Molin. de Jur. nupt. lib. 1. comp. 10. num. 40. & seqq.* apud *Barbos. in Trident. sess. 24. cap. 6. de Matr. num. 11. V. Contra Andr.* Et ita declaratum fuisse a preclarissimo *Senatu Mediolanen.* scribit *Clar. lib. 5. §. Raptus. V. Adde quod pœna.*

9 Non assentio autem opinioni *Sanchez de matr. lib. 7. disp. 12. num. 15. & 27.* & *Pauli de Castro in l. Raptores. V. Item quæro si raptor. C. de Epi. & Cler.* apud *Bass. Tit. de rapt. mul. n. 18.* quod circa pœnas *raptus*, & signanter circa amissionem bonorum, latam contra raptorem de jure Civili, hoc sit correctum a *Tridentino*; & ex consequenti Judex laicus in facti contingentia debeat regulare sententiam juxta jus Canonicum, non vero Civile. Siquidem Ecclesia nec limitat, nec modificat, nec tollit leges Civiles, nisi in ordine ad res spirituales: in materia *raptus* statuit, contra jus Cæsareum, matrimonium validum inter raptorem, & raptam; cum enim hoc sit Sacramentum, ad Ecclesiam spectat leges ferre circa illud, & proprias pœnas decernere. Sed quo ad pœnas, quas raptoribus apposuit jus Civile, nihil statuit contrarium Ecclesia; tale enim delictum nihil habet affine cum re spirituali, maxime si fiat solummodo ad libidinem explendam; & ideo Reus non debet evadere pœnas Civiles, saltem moderatas, ut post *Pegurr. Decis. crimin. 45. per tot.* tenet *Gutier. de matrim. c. 86. num. 25.* Et juxta superiorem conclusionem tenet aperte *Glossa in c. Cum secundum leges in V. Certoque casu. de Hæret. in 6. & in cap. Possessor. V. sed utrum leges. & in V. Possess. circ. med. de Reg. jur. in 6.* Bene verum est, quod Ecclesia correxit jus Civile in ordine ad lucrum substantiæ raptoris, quod fiebat a rapta, si hæc minime in matrimonium raptoris consensisset. Siquidem Imperator (qui statuerat, omnia bona raptoris danda esse mulieri raptæ in pœnam delicti, & compensationem offensæ) in alia Novella *de Mulier. rapt. 143. Coll. 9.* decrevit, quod, si contra prohibitionem legis Civilis, rapta consensisset in matrimonium *raptoris, bona nullo modo tribuerentur mulieri, sed ipsius parentibus viventibus, si tamen nuptiis hujusmodi minime consenserint. Quod, si etiam isti consenserint in tale matrimonium, sive mortui fuerint, bona raptoris fisco applicentur.* Quia vero talis dispositio retrahere poterat mulierem a nuptiis cum raptore, & sic ex indirecto læsa remanebat libertas ad Sacramentum matrimonii plenarie requisita, Concilium Tridentinum *sess. 24. de matr. cap. 6.* hanc legem correxit, & voluit, quod teneatur raptor mulierem raptam (sive eam duxerit in uxorem, sive non duxerit) decenter, arbitrio Judicis, dotare, & sic de bonis raptoris aliquid consequi, etiam illi nubendo.

10 Examinanda autem venit adhuc *violentia* in raptu in ordine ad modum, & formam, secundum quam adhibetur. In citata *l. unica C. de Raptoribus* habetur sic: *Hoc ipsum velle mulierum ab insidiis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi enim eam sollicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenerit, non faciet eam velle, in tantum dedecus se prodere.* Ex quo textu deducitur ab aliquibus conclusio, quod de jure Communi rapi etiam dicatur mulier volens, prout scribit *Bass. Tit. de Rapt. muli. num. 15.* qui ait mirabilem esse rationem, quam circa hoc tangit citatus textus; puta, quod mulierum velle obtinetur sollicitationibus, & artibus, ob quæ inductam esse *violentiam* dici possit. Statuunt proinde conclusionem, quod *violentia* etiam dicitur fieri, dum quis pertrahit animum mulieris ad votum suum, donis, & sollicitationibus; & quod mulier, quæ inducitur ad adulterium, dato sibi auro, licet contenta fuerit, tamen invita habetur; & ille, qui aurum dedit, punitur pœna Statuti contra inferentes *violentiam*; hæcque fuit opinio *Angeli in Auth. de lenon. in fin. arg. l. 1. § Persuadere. ff. de serv. corr.* quem secutus est *Dec. Cons. 170. col. 2.* apud citatum *Bess. de Satyr.* apud *Ricc. Colle. 911.*

11 Sed hæc conclusio falsa absolute est, nec sustineri potest, quod *violentia* dicatur illata mulieri per preces, suasiones, & dona, nisi dolus interveniat. *Violentum* enim a Philosopho dicitur (ut alias tetigimus) *cujus principium est extra non conferente vim passo*: & sic *violentia* dici debet inducta, aut facta mulieri, quando ad actum, ad quem per *violentiam* ipsa inducitur, nullo modo concurrit per actum voluntatis suæ, aut plene liberum, aut conditionate saltem volitum. *Violentia* primo modo fieret, si mulier nolens paternam domum deserere, raperetur *per vim*, nempe illa ligata, & extra paternos lares deportata; *aut metum*, puta, opposito ad jugulum pugione, illico juguland, ni raptorem sequatur; &

hæc

hæc in jure *text. in l. 1. §. Hoc interdictum . ff. de Vi , & vi arma* vocatur atrox via, quæ tantum criminaliter punitur, ut ſcripſit *Bald. Conſ.* 177. *circ. fin. lib.* 5. Secundo modo eſt , quando doloſis ſuaſionibus mulier induceretur ad conſenſum in *raptu* , puta , quia raptor promittit nuptias legitimas ; vel conſentit in matrimonium , quia raptor jactat ſe divitem , nobilem &c. cum contrarium ſit , vel conſentit ire cum raptore , quia promiſit ducere eam in unum locum , & tamen in diverſum locum abducit . Et ratio eſt , quia conſenſus in hoc caſu eſt conditionatus , & in tantum eſt volitus *raptus* , in quantum eſt volita conditio , appoſita *raptui* ; qua deficiente , nullus eſt conſenſus in *raptum* . Deficiente autem conſenſu in *raptum* , ſequitur , quod mulieri , tali caſu, dicatur facta *violentia* , & hic eſt verus ſenſus citatæ legis Unicæ de *Rapt. virg.* & in eodem etiam ſenſu loquitur *Novella* 14. *de lenonibus Collatione* 3. in qua ſe fundat *Angelus* , & *Decius* ; in hac ſiquidem damnatur lenones, qui ad proprium quæſtum ſolebant *juvenculas miſerandas decipere* , *promittentes calceamenta , & veſtimenta , & his venari eas , & deducere ad Civitatem , & habere conſtitutas in ſuis habitationibus , & cibum eis miſerandum dare , & veſtem , & deinceps tradere ad luxuriam* ; & infra , *cum arte , & dolo , & neceſſitate ad luxuriam deducebant*; videbantur enim miſerandæ tales puellæ *voluntarie* ſe committere lenonibus ad meretricium exercendum , eo quod ſequebantur voluntarie lenonem perſuadentem ipſis , ut illum ſequerentur perducendæ a villis in Civitatem , & domum ipſorum . Tamen voluntaria , & ſpontanea non erat vita meretricia ipſarum , ſed ad eam erant coactæ , ſiquidem ex doloſa promiſſione veſtium , calceamentorum , victus , & honeſti ſamulatus,conſentiebant in ſequelam lenonis, non quidem abſolute , ſed conditionata ; puta, ſi promiſſa, & repræſentata ſibi , vera fuiſſent . At quia conditiones deficiebant , ſequebatur , quod ad meretricium dicebantur *violenter* adductæ , quamvis voluntarie lenoni ſe commiſiſſent . Concluditur igitur , quod tunc ſolum intret in muliere conſentiente ſe rapi , *violentia* , quando raptor per doloſas promiſſiones ab ea extorquet conſenſum . Et hoc aperte patet , ponderando verba textus in dicta *l. Unic.* §. *Pœnas . in fin. C. de Rapt. virgi.* ubi ait : *Niſi (raptor) odioſis artibus circumvenerit, non faciet eam velle &c.* Porro ſuaſiones , preces , munera oblata , promiſſiones &c. non poſſunt dici ex ſe *odioſæ artes* , ſunt imo *amabiles* , cum naturaliter mulieres amant, ſibi amaſii ſuaſionibus , ac precibus correſpondentiam in amore perſuaderi , munera conferri ; ac promiſſionibus melioris ſtatus ad illius ſequelam allici . Sed tales *artes* tunc ſolum evadunt *odioſæ* , cum factas promiſſiones, effectu vacuas , & doloſe fictas deprahendunt . Unde fit , quod, deficiente (tali caſu) voluntatis conſenſu libero , intret *violentia* .

12 Deducitur hinc , quod , quando in perſuaſione , quæ fit mulieri ad *raptum* , ſeu adulterium , intrat dolus , dici poteſt , quod ipſi fit *violentia* ; non quidem vis ab externo adhibita ; ſed *violentia*, puta, quia ad actum illum mulier perducitur non volens ; ſiquidem illa voluit potius conditionem appoſitam actui , quam actum ipſum ; unde , ſi deficiat conditio , ſibi doloſe inſinuata , remanet actus nudus ſimpliciter ab ea nolitus . Ut , ſi doloſe nauclerus ſuadeat mercatori projectionem mercium in mare , ad vitandam ſubmerſionem , mercator vult projectionem libere ex parte potentiæ , ſed ex parte actus vult conditionate , puta , ſi periculum ſubmerſionis adeſt, & per projectionem vitetur ; quod , ſi talis conditio deſit , nec periculum adſit , projectio eſt ſimpliciter nolita , & ſic eſt in caſu noſtro . Unde aſſentiri non poſſum opinioni *Joannis Gutierrez de Matr. cap.* 96. *n.* 15. & *Thoma Sanchez eo. tit. lib.* 7. *diſp.* 13. *num.* 12. apud eundem , qui volunt , quod , ſi dolis circumventa virgo rapitur, non ſit locus pœnis *raptus* , quia , ex quo non intervenit *violentia* , non eſt proprie *raptus* . Contrarium enim verius eſt; concedo enim , quod non intervenit vis ; ſed , cum adſit dolus , ut probatum eſt , intervenit nolitio , & ex conſequenti *violentia* . Et videre neſcio , quomodo rapiens hoc modo puellam cum dolo , non committat verum *raptum* . Siquidem quidditas delicti determinatur a jure Civili , ſanciente *raptum* eſſe etiam , quando mulier doloſis precibus circumventa conſentit in *raptum* , nec *Tridentinum* in qualificando delicto ſe ingerit , ſed ſupponit delictum tale eſſe , quale a jure Civili determinatum eſt , & corrigit jus Civile tantum , quoad validitatem matrimonii , nec pœnas a jure Civili ſancitas tollit , ut ſupra *num.* 9. dictum eſt . Unde concluditur , quod raptori mulieris , dolo circumventæ , debentur pœnæ *raptus* , non quidem tantæ , & tales , ſicut quando ſimpliciter mulier non conſentit , & abſoluta vi rapitur , ſed paulo minores , ut inferius dicetur . Etenim , ſi illi non infertur plena vis , ſive violentia atrox , infertur tamen aliqualis violentia , quæ punibilis eſt , ut *arg. l.* 1. §. *final.* deducitur , & dicunt Doctores *Bart. ff. de extrao. crim. Ripa in l. Rem quæ nobis . col.* 1. *ff. de Acqui poſſ. Paul. de Caſtr. in l. ſed eximendi . ff. nequis eum qui Boſſ. Tit. de Rapt. mul. n.* 15. *in fin.*

13 Deducitur etiam a contrario , quod , quando abeſt dolus , & mulier precibus flexa conſentit in *raptum* ; ut ſi raptoris , & raptæ ſit par conditio , aut melior conditio raptoris , quam raptæ , nullo modo dici poteſt , quod *violentia* interveniat ; ſicut etiam, quando precibus amaſii puella flectitur ad eam ſequendam ; ſive auro , aut muneribus inducitur . Siquidem talis dicenda eſt *voluntaria* fuga , non *raptus violentus* . Quia , quamvis vel prece , vel pretio, vel muneribus , inducatur ad conſenſum , alias non conſenſura , tamen conſenſus ille eſt plene voluntarius , nec ulla violentia adhibetur arbitrio mulieris ; poteſt quippe & auro & precibus reniti ; quod , ſi non facit , libere conſentit in id , quod muneribus illi ſuadetur . Scio , quod communis opinio eſt , (ut teſtatur *Clarus* §. *Raptus* . *V. Adde quod pœna*) quod etiam , ſi mulier ſe rapi conſentiat , *raptus* committatur , & intret ejus pœna ordinaria , quia ex tali rapina , licet ipſa ſit contenta rapi , tamen injuriantur parentes , & affines ; tamen , ut optime advertit *Maſcardus Concluſ.* 1254. *num.* 28. *de Probat*, talis opinio militat , quando mulier conſenſit ex doloſis ſuaſionibus ſibi factis , & non aliter; ſi enim libere conſenſit , aut ex ſe , aut ex tentationibus non doloſis , *raptus* nullo modo eſt .

14 Verum eſt , quod etiam ſolæ preces importunæ, juxta quoſdam Auctores *M. Ant. Corb. Inſtit. major. lib.* 5. *Tit.* 12. *num.* 120. *Alphonſ. a Veracruc. Append. ad ſpecul. conjug. fol.* 82. *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 13. *num.* 11. quos ſequitur *Gutier. loc. ſup. cit. num.* 14. *in fin.* violentiæ aliquando æquiparantur : hoc autem eſt , quando a forma , & diſpoſitione deprecantis , mulier conjicit , quod , ſi precibus non acquieſcat , vir ad vim , atrocemque violentiam ſe convertit ; hoc autem præcipue eſſet , ſi vir armatus mulierem rogaret auctoritativa quadam forma , ita ut ab ea induci poſſit mulier in metum , quod mutilabitur , aut occidetur , niſi conſentiat . Quod etiam ſpectavit *Imperator Leo* , in Conſtitutione 35. *de Raptor. virg.* poſt Novellas , & Edicta Juſtiniani , in qua ſancivit , quod , ſi ad raptum virgi-

nis

nis homo armatus incederet, gladio irremissibiliter feriretur. Si autem absque armis, pœna mitiori plecteretur; & rationem dispositionis reddit dicens; *Et pote, qui eo quod cum armis ad id factum processerit, neque ab homicidio immunis sit*, innuens, quod, qui armatus vadit ad *raptum*, quamvis precibus tantum mulierem pulset, tamen ostendit animum occidendi, aut mulierem, nisi consentiat, aut alios, qui *rapini* volent obsistere. Tamen consensus mulieris per tales preces obtentus, esset per veram violentiam absolutamque; & improprie dicenda esset mulier consentiens precibus importunis, sed dicenda esset violentata per metum etiam cadentem in virum constantem.

15 Dixi autem supra *nu*. 2. quod *raptus* est *abductio hominis*, prout homo est generis communis. Nam ita potest esse, quod rapiatur puer ad libidinem, sicut puella, & tali casu ambigendum non est, quod raptor puniendus esset pœna *raptus* fœminæ, imo majori, quo majus est flagitium innominabile congressu naturali, quod videtur innuere *Clar. §. Raptus. ℣. Unum tamen. Goffred. in sum. Rubr. de Rapt. num.* 9. Et quamvis de hoc casu, utpote de raro contingenti non habeatur lex, hoc tamen dictat naturalis ratio, adjuta etiam argumento *l. Cum vir. C. Ad leg. Jul. de Adult.* Quid, si raptus pueri non esset ad abusum nefandum, sed esset ad usum naturalem; nempe, si fœmina potens rapi faceret adolescentem, teneretur ne fœmina pœna raptoris? Ambigunt circa hoc Doctores; nonnulli enim *Marsil. n.*223. *Ant. Gomez ad l.* 80. *Taur. n.*37. *Angel. in cit. l. Unic. in fin. Papo lib.*22. *Tit.*6. *Arrest.*3. apud *Clar. l. cit.* ℣. *sed pone*. post *Gloss. in l. Unic. in V. sponsam. C. de Rapt.* tenent quod sic, unde *Marsilius* dicit hunc communem opinionem Doctorum, imo *Angelus* testatur se vidisse eam usu positam, dum meretrix quædam, quæ adolescentem rapuerat, fuit combusta *Florentiæ*, & *Papo* confirmat, eam practicari in *Gallia*. Alii vero *Grilland. de Diver. crim. lib.* 3. *quæst.* 10. *n.* 23. *Conrad. Pract. fol.* 370. *nu.* 3. *Jodoc. Pract. cap.* 95. *num.* 17. *Clar. loc. cit.* volunt, quod, cum pœna legis *Unicæ. C. de Raptor. vir.* sit valde rigorosa, & ipsa loquatur expresse de *Raptoribus* fœminarum a viris facta, & non è contra, non veniat proinde ad fœminas raptrices masculorum extendenda, juxta vulgatum Doctorum axioma, *pœnales leges extensionem non admittere*.

16 *Clarus*, in secundam inclinans, dicit, se Reum talis delicti esse puniturum pœna extraordinaria gravi, & citra mortem. Et hæc sententia æquior est; quia non currit omnino paritas inter adolescentem, & puellam. Hæc siquidem, licet cum difficultate, invita tamen simpliciter, potest vitiari; & amissa virginitate, labefactatur in fama irremediabiliter; quod non est in viro, qui nolens, nulla vi ad congressum potest impelli, & per actum carnalem non periclitatur in fama; hoc autem dico regulariter. Cæterum possunt dari in casu particulari tales circumstantiæ raptus, quæ sufficiant ad movendum rationabiliter animum Judicis ad sequendam primam opinionem. Accedit, quod pœnæ Canonicæ latæ a Concilio in viros raptores, non possunt convenire raptricibus, (dempta excommunicatione) ut proinde validum esse matrimonium inter fœminam raptricem, & virum raptum, (si tamen hic consentiat post *raptum*) etiamsi vir non sit positus in loco libero, & tuto, scribunt communiter Auctores. *Gutier. de Matrim. cap.* 96. *num. final. Barbos. in Trident. sess.* 24. *de Refor. Matr. cap.* 6. *num.* 5. & ibi *Farinac. Sanch. ib. fil. Rebell. Molfes. Regnal. Ledesm. Bonacin. Ricc. & Hu* ... eo quia Decretum Concilii, cum sit odio-

sum, nolunt posse extendi ad fœminas. *Verum* est, quod, si *raptus* simpliciter reservetur ab Episcopis, ita incidet in casum reservatum mulier rapiens virum, sicut vir incidit rapiendo fœminam; est enim verus *raptus* etiam ille, proinde sub reservatione comprehenditur, ut innuit *Moron. Respon.* 96. *n.*95. *in fin.*

17 Dixi tandem supra *num.* 2. quod raptus sit *in ordine ad copulam carnalem*; nam, si esset ad alium finem, non veniret sub crimine *raptus*. Firmant proinde Doctores conclusionem, quod, si rapiatur puella, non gratia libidinis, sed causa contrahendi cum ea matrimonium, aut si matrimonium sit jam contractum, non incurratur reatus *raptus*. Tamen, talis conclusio cum sobrietate accipienda est, & examinanda secundum jus Civile, & secundum Canonicum. Supposito enim, quod supra dicebamus, quod nec antiqui Canones, nec Concilium correxerit jus Civile, nisi tantum circa validitatem matrimonii inter raptorem, & raptam; relicta alioquin qualificatione criminis, & ejus pœna, antiquæ dispositioni juris Cæsarei; ab hoc petenda est ratio vera criminis *raptus*. Et quia Concilium ulteriores addidit pœnas spirituales contra raptores, libranda erit adhuc res de jure Conciliari.

18 *Raptum* non esse (spectato omni jure) quando, qui contraxit per verba de præsenti cum puella in facie Ecclesiæ, & elapso bimestri, eam reluctantem etiam, ac parentibus invitis, abducit per vim ad proprios lares, manifestum est. Cum enim uxor sit de jure mariti. & cum eo vivere debeat, ut habetur in jure *cap. Non est nobis. Extra. de sponf.* & elapsum supponatur bimestre deliberationis, intra quod, invito conjuge, potest alius ingredi Monasterium, *text. in cap. Commissum. Extra. de Sponsal.* vir cogens uxorem suam ad secum cohabitandum, & sibi reddendum matrimoniale obsequium, proprio utitur jure, nec in aliquam legem peccat, & hoc etiam esset, si bimestre elapsum non esset, dummodo matrimonium fuisset consummatum; tali enim facto acquirit vir plenum jus in corpus uxoris, ut notum est. *cap Cum Causam. de Raptor.*

19 Si vero matrimonium contractum non est, sed de matrimonio præcesserunt sponsalia, & rapitur mulier ad matrimonium contrahendum, quantumvis ipsa consentiat, si tamen dissentiant Parentes, & sequatur copula, de jure Civili verus *raptus* est. Conclusio manifesta est ex Textu legis *Unicæ. C. de Raptu Virginum*. Sic enim habet: *Raptores Virginum honestarum, vel ingenuarum, sive jam desponsatæ fuerint, sive non &c.* & concludit *maxime, cum virginitas, vel castitus corrupta restitui non possit*: quæ ultima clausula includit rationem dispositionis legis. In tantum enim vult lex, *raptum* committi, in quantum mulier rapta vitiatur; sive præcesserint sponsalia, sive non; sive ipsa consentiat, sive non; dummodo parentes dissentiant. Unde sequitur, quod, si copula non sequatur, & raptus sit ad solum finem matrimonii, de jure Civili *raptus* non committatur. nec intrent illius pœnæ, quidquid dicat *Peguera Decis.* 42. *Rotæ Cathalon.* Et secundum istam limitationem accipi debet supra data conclusio, quam docet *Ægid. Boss. Tit. de Rapt. Mulier. n.* 17. & accipi etiam debet *Ant. Faber. decis.* 1. *C. de Rapt. Virg. apud Ricc. Collect.* 911. dum vult, quod raptus non committatur in virginem abductam causa matrimonii, consentientibus agnatis. licet inscio, aut invito curatore. Si enim eam cognoscit, quamvis cætera consstent, intrat dispositio juris Civilis, & pœna veri *raptus*.

20 De jure porro Canonico, *raptus* etiam ad finem

nem matrimonii, sive fœmina vitietur, sive non, semper infert pœnas Ecclesiasticas, & proinde verus *raptus* est. Ratio est, quia pœnæ raptoribus apposita est, eoquod matrimonium contractum cum rapta, non subsistat, nisi illa loco tuto restituatur; & hæc pœna semper incurritur, tam si mulier rapta sit ad libidinem, quam si fuerit ad matrimonium; tam si mulier fuerit a raptore cognita, quam non; sequitur igitur, quod etiam aliæ pœnæ, puta, excommunicationis, infamiæ &c. quæ per eandem legem Conciliarem sunt sancitæ, incursantur; non enim ulla habetur ratio, quare hæc tantum pœna, non autem reliquæ etiam incurrantur.

21 Quid autem, si præcesserint sponsalia, & puella consentit in *raptum*; ex eo, quod causa *raptus* est tantum dissensus parentum, aut consanguineorum, non autem ipsiusmet fœminæ? Dico, quod *raptus* non committitur de jure Ecclesiastico; Siquidem, loquendo de hoc, *raptus non dicitur admitti, quando ante de nuptiis agitur*, ut habet Canon, *text. in cap. Cum causam. junct. Gloss. in V. dicatur.* & cum hic præcesserint sponsalia, malitia illius criminis evaditur; & ita nec pœnæ Ecclesiasticæ intrabunt.

22 Quod, si dicatur, quod etiam tali casu matrimonium erit nullum, nisi fœmina loco tuto reddatur, quod, ut diximus, pœna Raptoris est; Unde, si pœna hæc tali casu incurritur, etiam reliquæ incurri debent. Respondeo, quod nec illa pœna intervenit, si constet, *raptum* fuisse cum pleno consensu mulieris; siquidem hæc tantum fuit introducta, favore liberi contractus, ad Sacramentum requisiti; quæ libertas, cum supponatur adesse, non potest aptari talis pœna, sicut nec reliquæ.

Probatio.

SUMMARIUM.

23 *Raptus requirit plenam probationem.*
Duo probanda in raptu.
Si rapta est formosa, juvenis &c. præsumitur, quod fuerit ad explendam libidinem.
24 *Quod raptus fuerit, muliere invita, & ex dolosa persuasione, præsumitur juxta nonnullos.*
Raptor tenetur probare, mulierem consensisse.
25 *Accusator tenetur probare, raptam esse honestæ vitæ, & famæ.*
Item fuisse raptam, causa eam retinendi, non vero ob commodiorem coitum.
Raptus meretricis non est verus raptus.
Si volebat converti a meretricio ad honestam vitam, est raptus.

23 PRobatio autem hujus criminis, quæ concludens requiritur, prout textualiter habetur in *l. Unic. de Rapt. Virg. §. sin autem in fin.* attendi principaliter debet a duobus; puta, quod mulier sit rapta causa libidinis; & quod fuerit, ea invita. Primum probatur concludenter, si raptum copula fuerit secuta; probatur autem præsumptive juxta Doctores, *Bajard. ad Clar. §. Raptus. init. Deci. Mascard. Farinac. qu. 145. num. 78.* apud *Bilt. quæst. 115. num. 24.* si mulier rapta fuerit juvenis, formosa, vel de ea raptor fuerit philocaptus; unde incumberet raptori onus probandi concludenter contrarium, puta, quod eam nec cognovit, nec cognoscere tentavit, licet & tempus, & locum opportunum habuerit.

24 Quod autem *raptus* fuerit, illa invita, & dolosa persuasione, præsumitur juxta nonnullos, *Marian. Soccin. in cap. 1. ubi Abb. & Ancharan. de Adulter. Bald. Boss. Mastard. Menoch*, apud *Farinac. quæst. 145. num. 117.* & hoc maxime, si puella, vel mulier sit famæ incontaminatæ; proinde necesse est, quod raptor probet, quod ipsa consenserit; & quomodo hoc probetur, videatur *Farinac. quæst. 145. n. 130. & seqq.* qui per sex conclusiones tradit doctrinam, quomodo consensus raptæ probetur. In facti autem contingentia, caveant Judices in pronunciando, quod invita fuerit mulier. Nam non raro vidi tales consensisse in fugam cum Amasiis, & postquam in fortiis justitiæ fuerunt, ad tuendam propriam famam, dicunt, per vim fuisse abductas, & onerant Amasium. Ideo bene librent omnes circumstantias facti, quibus facile poterunt conjicere, an vi, & dolo, an potius volentes, cum Amasio a propria domo fugerint; nec fidant famæ, aut publicæ apparentiæ, nam aliquoties de die incedunt modestæ, ut videantur castæ *Lucretiæ*; sed in tenebris, & cum Amasiis sunt veræ *Phrynes*.

25 Verum juxta *Mascard. de Probat. concl. 1254. num. 20.* alia duo requiruntur, quæ probare tenetur accusator, sive fiscus. Unum est, quod mulier rapta sit honestæ vitæ, ac famæ; aliud est, quod fuerit conducta de loco ad locum, causa eam abducendi, non vero causa coitus commodioris. Ratio autem est, quia in sententia multorum, *Gloss. in l. 1. in V. Virginem honestam. C. de Raptor. & in Verum. ff. de Fur. Carer. Gramm. Cephal. Marsil. Alberic.* apud *Mascard. loc. cit. nu. 20.* *raptus* meretricis non est verus *raptus*, nec incurruntur ex hoc ordinariæ pœnæ contra raptores, (nisi illa volens deinceps honeste vivere, contra dixisset *raptui*, ut optime observat *Mascard. loc. cit. nu. 14.* ut proinde necessarium fuerit raptori uti violentia) & ideo qualitas vitæ honestæ, quæ requiritur ad constituendum crimen *raptus*, omnino probari debet. Pariter, quia, ut diximus supra *num. 2.* abductio de loco ad locum, causa commodioris coitus, raptus non est; ideo, ut raptus probetur, requiritur, quod etiam probetur hæc alia circumstantia, nempe, quod abducta fuerit fœmina, non ob coitum commodiorem, sed ad eam retinendam extra propriam domum, causa libidinis.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

26 *Pœnæ raptus de jure Civili.*
Extenduntur ad sodales, comites, & sequentes.
Judex loci, in quo moratur raptor, procedit, quamvis raptus sit alibi commissus.
Si mulier in raptum consensit, dissentientibus parentibus, intrat pœna extraordinaria.
27 *De circumstantiis aggravantibus delictum, & pœnis remissivæ.*
28 *Puella sollicitante Amasium ad fugam, temperanda est pœna extraordinaria.*
Historia cujusdam Religiosi sollicitati a fœmina.
29 *Pœna extraordinaria intrat in rapiente publicam meretricem.*
Aut si rapta pluribus se prostituat.
Pœna ordinaria intrat, si raptus est mulieris, quæ reputetur honesta, licet uni, aut alteri indulgeat.
30 *Raptores incurrunt excommunicationem ipso facto, licet non reservatam.*
31 *Pœna Ecclesiastica non afficit, nisi veros raptores honestæ fœminæ.*
32 *Ecclesiastici raptum committentes, de jure sunt deponendi.*
Pœnæ Canonicæ nunc commutantur in pecuniarias.
Clericus rapiens, & vitians puellam, tenetur eam dotare.

Epi-

Episcopus nequit pecuniam dandam puellæ pro dote, suo fisco applicare.
Pœna Tridentini de dotanda per raptorem puella rapta, solis Clericis potest aptari.
33 *Raptus in persona Regulari inauditus.*
Fuga Regularis cum fœmina est apostasia, juncta delicta carnis pro qualitate fœminæ.
Atrax est tale delictum, & graviter puniendum.

26 POEnæ autem raptus de jure Civili sunt mors, & applicatio omnium bonorum raptoris molieri raptæ, & hoc non solum respectu raptoris principalis, sed etiam eorum, qui ad raptum fuerunt sodales, comites, vel sequentes, & textualiter habetur in Codice l. Unic. §. *Et siquidem*. C. de Rapt. Virg. l. *Raptor*. C. de Epi. & Cler. nec possunt tales delinquentes opponere præscriptionem Fori, quia, si *raptus* commissus sit in alieno Territorio, Judex loci, in quo Raptor invenitur, potest, & debet de tali crimine cognoscere, quamvis intra fines suæ jurisdictionis non fuerit commissum. Tales autem pœnæ locum habent, quando aut vis simpliciter adhibita est, aut fœmina fuit dolosa persuasione in consensum abducta, prout supra *num.* 11. dictum est. Quod, si ipsa volens, & libens consensit in *raptam*, invitis tantum parentibus, Tutore, seu conjunctis, quantumvis juxta citatas leges, eædem pœnæ locum habere viderentur; tamen juxta Doctores non iotratnisi pœna extraordinaria. *Salyc. in l. Unic. C. de Rapt. virg. Decian. lib.* 8. *cap.* 7. *n.* 19. *Sanch. de matr. lib.* 6. *disp.* 12. a. 8. & 9. apud *Bist. qu.* 115. *num.* 17.

27 Diversificant autem pœnas *raptus* Auctores juxta circumstantias aggravantes delictum, ut pote, si fuerit commissum cum armis, aut magna copia hominum armatorum; si persona rapta fuerit nobilis, aut ingenua, aut in potestate parentum, aut in Conservatorio Virginum, aut in Monasterio Monialium ad educationem, aut virgo, aut conjugata, de quibus videri possunt *Decian. lib.* 8. *cap.* 7. *num.* 6. & *Farinac. quæst.* 145. *num.* 60. & *seqq.* Sed quoad pœnam ordinariam talia consideratio inutilis est; cum enim sit mortis, & amissionis omnium bonorum, quoad pœnam, perinde est, sive adsint, sive non, tales circumstantiæ aggravantes. Bene tamen possunt facere ad augmentum, vel decrementum pœnæ extraordinariæ, quæ, ut diximus, intrat, quando intervenit raptæ consensus.

28 Mihi autem videtur ratio potior temperandæ pœnæ, consideratio casus, secundum quam *raptus* accidit; num scilicet intervenerit voluntas mulieris sedoctæ, aut indoctæ precibus Amasii; an ex æquo concurrerint ad *raptum*; an potius ipsa Amasium sollicitaverit. Si enim mulier æque ac Amasius conspiraverint in fugam; & multo fortius si mulier ipsa Amasium sollicitaverit ad congressum, & ex post, ad fugam a domo, ut irent ad locum, in quo liberius possent genio ipsorum indulgere; profecto non posset talis fuga dici *raptus*; & pœna extraordinaria tali casu deberet esse modica; & ratio est, quia viro, præsertim juveni maxima est tentatio sollicitari a puella procaci, & pulchra; nec est, qui invitanti mulieri ad copulam (si vir potens ad eam sit) possit resistere sine speciali Dei auxilio; unde illius crimen minimum habens de dolo, & maximum de fragilitate, debet a Judice cum maxima misericordia corrigi. Casum vidi paucis ab hinc annis. Quidam Religiosus simul cum quadam puella nobili fugam arripuerat. Captus ab insequentibus, & in manus Curiæ Ecclesiasticæ sæcularis traditus, fuit ab ea damnatus ad triremes. Interposita ab eo appellatione, ductus in catenia fuit *Romam*, & Causa revisa, cum constitisset per Epistolas scriptas ab eadem puella, Religiosum fuisse sollicitatum ab eadem ad fugam, ut possent in loco, in quo cogniti non essent, liberius luxuriari, Sac. Congreg. maxime compatiens fragilitati, damnationem ad triremes per decennium commutavit in carcerem claustralem semestrem.

29 Pœna item extraordinaria solummodo intrat, quando rapta est meretrix publica, quæstum corpore faciens; & etiam (si meretrix non sit causa lucri se prostituens) si inhonesta sit, & ex libidine pluribus copiam sui faciat, ut post multos, *Alberic. Angel. Bald. Cyn. Marsil.* & *Salycet.* quos citat, docet *Sanchez de matr. lib.* 7. *disp.* 7. *n.* 22. & 23. & etiam *Gomez in l. Tauri.* 80. *num.* 45. Non sic autem esset, si quis raperet fœminam, quæ licet cum uno, aut altero ex libidine rem habuit, tamen reputatur communiter honesta; tunc enim intrat pœna ordinaria, ut post *Decian. lib.* 8. *cap.* 7. *n.* 11. & 12. tenet *Farinac. q.* 143. *num.* 60. Adhibetur etiam pœna extraordinaria, quando raptor rem non habuit cum rapta, licet, & locum, & tempus, & vires habuerit; & ideo non fecit, quia ipsum de *raptu* pœnituit. Sed, si fecit quantum potuit; nec tamen obtinuit, quia vel puella se defendit; vel quia arcta fuit; vel quia ipse frigidus est &c. intrat pœna ordinaria, cum ipse devenerit ad actum proximum, ut post *Gloss. in l. Si quis non dicam*, docent communiter Doctores. *Bald. Bellapertic. Butr. Castren. C. de Epi. & Cler. Sanch. de matr. lib.* 7. *disp.* 12. *nu.* 18. *Bermond. de Publ. Concub. Rubr. de Stup. nu.* 32. *Farinac.* apud *Bist. q.* 115. *num.* 28.

30 De jure autem Canonico, ut patet ex *cap. Raptores*. *cap. de Puellis*. *cap. Si quis Virginem*. *cap. Nullus* 36. *quæst.* 2. tum Raptoribus, tum auxilium, aut favorem illis dantibus, sancita est excommunicatio, quæ a *Trident. sess.* 24. *de Reform. matr. cap.* 6. innovata est, quæ Censura est latæ sententiæ, licet non sit reservata, ut observat *Thesaur. de Pœn. Part.* 2. *V. Raptus*. *V. Nota quinto*, & etiam sunt perpetuo infames, & omnium dignitatum privatione, & ad eas inhabilitatem incurrunt; & ultra hoc, si raptor non ducat raptam in uxorem, tenetur eam convenienter dotare.

31 Circa has pœnas scribit *Farinac. quæst.* 145. *num.* 153. & post eum *Thesaur. loc. cit.* §. *Nota tertio*, eas incurri, quamvis rapta sit meretrix, aut mulier inhonesta. Sed, salva talium Doctorum reverentia, hoc non potest de jure sustineri: Ratio est, quia pœnæ appositæ a Concilio, sunt contra veros raptores, eos nempe, quos jus Civile decernit Reos de *raptu*; non enim Concilium aliquid statuit circa crimen, sed supponit illud jam determinatum a lege Cæsarea, quæ non corrigitur ab Ecclesiastica, nisi in ordine ad matrimonium, ut supra *num.* 9. dictum est. Cum igitur jus Civile determinet *Raptum* tunc committi, quando honesta mulier rapitur, nec *Raptus* sit, quando rapitur inhonesta, sequitur, quod pœnæ Conciliares, quæ afficiunt veros raptores, non possunt convenire violenter abducenti meretricem, qui *Raptam* non committit; & cum simus in odiosis, non possunt extendi pœnæ ultra casum expressum.

32 Quoad Ecclesiasticos, *raptum* committentes, a Concilio *Chalcedonensi cap.* 27. & *habetur in cap. Eos qui rapiunt*. 36. *quæst.* 2. apposita est pœna depositionis, quæ renovata est a *Tridentino*, loco supra citato, quod quidem in praxi non servatur; ut plurimum enim pœnæ Canonicæ, quæ plerumque spirituales sunt, a Judicibus Ecclesiasticis commutantur in pœnas pecuniarias, ut pote Reo magis favorabi-

ka, & fisco Ordinariorum utiliores. An bene in hoc agant, & an judicent secundum intentionem Ecclesiæ, ac *Sanctorum Patrum*, ipsi viderint. Certum autem est, quod, si Clericus rapit puellam, & eam vitiat, tenetur juxta Concilium eam dotare, nec hoc jus quæsitum puellæ potest Ordinarius lædere in præjudicium ipsius, dando Reo pœnam pecuniariam solummodo applicandam fisco Episcopali, seu locis piis; nequit enim Judex in sententia, juri, quod competit tertio, præjudicare, ut notum est. Imo adverto, quod talis pœna dotandi puellam, potest competere solummodo Clericis; minime autem laicis. Ratio est, quia, ut supra dictum est, Concilium non correxit circa pœnas *raptus* jus Civile; proinde illæ sunt in vigore; & cum ex hoc omnia bona raptoris sint adjudicata puellæ raptæ; non est, unde raptor, si laicus sit, possit de bonis suis raptam dotare, cum illis spoliatus sit. Sequitur igitur, quod talis pœna dotationis possit soli Clerico competere; & hanc legem pœnalem supra antiquos Canones contra proprios Subditos, junxit Ecclesia, & hanc invertere nullo modo possunt Episcopi.

33 Quo autem ad Regulares inauditum hoc crimen est; nec enim apud Auctores reperi, neque a consummatis Judicibus Romæ, ad quam totius Christiani Orbis crimina deferuntur, audivi verum *raptus* crimen ab ullo Regulari patratum. Bene frequenter accidit, quod nonnulli pessimi, & habitu externo tantum, non vero vita Religiosi, in hoc scelus prorumpunt, ut aut mulieres seductas de domo abducant consentientes: vel ex condicto, aut sollicitati ab eisdem, cum illis fugiant ad liberius luxuriandum. Sed tale crimen *raptus* non est, nec dici potest, ut post *Sayr. decis. 1. de Raptor.* scribit *Ricc. Collect.* 911. sed est *apostasia*, copulata cum fornicatione, defloratione, aut adulterio, & qualificata ab injuria, quæ fit conjunctis fœminæ abductæ, & scandalo. Incredibile enim est, quantum scandali pariat in populo tale facinus, & quantum detrahatur honoris, & famæ Religioni ob similes excessus. Unde ex talibus criminibus complicatis, ac specie diversis resultare debet reatus, vindicandus omnibus, & singulis pœnis, debitis singulis delictis, adaptandis arbitrio Judicis, pensata in casu particulari, aut plena malitia, aut fragilitate delinquentis, & magnitudine, seu parvitate scandali resultantis a publicitate facti, & conditione personæ, de quibus firma regula dari non potest.

34 Quo autem ad pœnam rapientis Monialem, pro laicis quidem habetur pœna ultimi supplicii, prout dicitur *l. Raptores. C. de Epi. & Cler. l. Si quis non dicam C. eo. Novell.* 123. *cap.* 43. *Coll.* 9. & hoc etiam, si interveniat consensus illius, prout ex iisdem textibus scribunt communiter Doctores, *Alberic. Butrigr. Salyc. in l. Unic. C. de Rapt.* apud *Farinacium q.* 145. *num.* 220. *Gloss. in cap. Raptores.* 26. *q.* 2. *Bict.* 116. *n.* 33. & respectu reverentiæ debitæ Monasteriis Sanctimonialium, aggravatur etiam *raptus* mulieris, seu Virginis sæcularis, quæ causa custodiæ, aut educationis, in iis degit, ut proinde morte sit absolute vindicandum tale crimen, ut post *Decian. lib.* 9. *cap.* 11. *num.* 12. & *Farinac. q.* 145. *num.* 230. scribit *de Bictis q.* 116. *n.* 36.

§. VIII. Clausuræ Violatio.

SUMMARIUM.

1 *Clausuræ violatio quotupliciter contingat.*
2 *Clausura virorum non est de jure naturali, ac Divino, juxta aliquos.*
Reprobatur hæc opinio, quo ad jus Divinum.
Levitæ vivebant separati a populo.
Elias habuit Monasteria a se instituta.
Quomodo possit dici, clausuram esse de jure naturali Religiosorum Cœnobitarum.
3 *A tempore Apostolorum omnes Ecclesiastici vivebant Collegialiter.*
Clausura habet fundamentum in jure Divino, ac Ecclesiastico primitivo.
4 *Religiosus exiens absque debita facultate a Claustra, est Apostata.*
5 *De jure antiquo Clericis vetitum erat admittere fœminas intra eorum Claustra.*
Pariter neque in Sacristiam.
Hoc pariter severius Monachis interdictum.
6 *B. Pius V. & Gregorius XIII. interdixerunt Religiosis, fœminas admittere intra Claustra prætextu privilegiorum.*
Declaratio, quod talis prohibitio extenditur ad omnes fœminas absolute.
7 *Gregorius XIII. ampliavit pœnas Religiosis introducentibus, ac fœminis ingredientibus Claustra.*
8 *Nomine fœminarum prohibitarum ingredi Claustra, non veniunt puellæ.*
Neque Imperatrix, Reginæ, ac Principissæ, quæ non agnoscunt Superiorem temporalem.
Neque fundatrices Monasteriorum.
Fundatores possunt sibi reservare dominium directum Conventuum.
Fundus potest alienari sibi a venditore reservata servitute fundi.
Mulieres domesticæ associantes nobiles prædictas, possunt secum ingredi Claustra.
Concessum Primatibus, conceditur etiam iis, qui sub illis sunt.
Tempore interdicti, si conceditur. Domina audire Missam, concessio extenditur ad ejus famulas.
Jus precario, aut ex stipulatu ab aliquo quæsitum, quæritur etiam suis.
9 *Fœminæ habentes legitimam causam possunt ingredi Claustra.*
Causæ ad hoc legitimæ, quæ?
10 *Fœminæ possunt ingredi Claustra, dum ibi celebrantur Divina Officia.*
Nomine Divinorum Officiorum, quæ veniant in hoc casu.
Lantusca reprobatur.
11 *Superior instituens insolitam processionem, ut mulieres intra Claustra admittat, an puniendus?*
12 *Talis Superior non incurrit pœnas Bullarum.*
Dubium, an peccet.
Variæ sententiæ circa hoc.
13 *Resolvitur, illum non peccare.*
Abuti potestate quis dicatur.
14 *Fœminæ possunt ingredi Claustra, quando ibi insolita Missa celebratur.*
15 *Oppositio contra supradicta.*
16 *Satisfit difficultati.*
Cooperans materialiter tantum peccato, non peccat.
17 *Nomine Claustri, quid veniat?*
Partes Monasterii, quæ?
Ad Clausuram formalem sufficit sepes, seu fossa designata.
Remus transiliens sulcum, quo mœnia Urbis fuere signata, occisus est a Romulo fratre.
18 *Licet paries Clausuræ Monasterii corruat, manet Clausura formalis.*
19 *Ad quales hortos Monasteriorum possint ingredi fœminæ.*
20 *Ad quas Sacristias admitti possint fœminæ.*

21 *Si*

21 *Si in Sacristia celebretur Missa, ad eam possunt ingredi fœminæ.*
22 *Quomodo delinquant Religiosi introducentes, & admittentes fœminas intra Claustra.*
23 *Præsumere importat scientiam, advertentiam, & dolum.*
Qui delinquit cum ignorantia, aut opinione probabili, non præsumit delictum.
24 Introducere, *quid importet.*
Prohibitio de introducendis fœminis intra Claustra, extenditur ad mandantes, consulentes, adjuvantes &c.
25 Admittere *quot interpretationes sortiatur.*
26 Admittere *importat recipere, & concedere.*
Admissionales, qui dicantur.
27 *Quis dicatur auctoritative fœminas admittere.*
28 *Introducere fœminas quivis Religiosus delinquendo potest; admittere vero solus Superior, & Officiales custodientes Monasterium.*
Quomodo Janitores debeant impedire fœminabus ingressum in Clausuram?
29 *Quid juris, si Religiosus ingressam mulierem comitatur per Monasterium?*
30 *Donatus impugnatur.*
Quo pacto Religiosus associans fœminam, ut præfertur, non peccet?
31 *Quomodo aliter faciens delinquat?*
Opinio Sanctii, Pellizzarii, Delbene, & Antonii a Spiritu Sancto impugnata.
32 *Detinens diutius fœminam, ingressam Claustra, incurrit pœnas contra introducentes.*
Proœmium continet causam finalem legis.
33 *Ita delinquit influens in permanentiam mulieris intra Claustra, sicut qui influit in ejus ingressum.*
34 *Mulieres Religiosæ claustraliter viventes in veteri lege.*
35 *Sanctimoniales in lege Evangelica claustraliter viventes, cœperunt a S. Martha.*
Clausura Monialium per plura Concilia fuit ordinata.
36 *De Moniali peccante contra Clausuram per egressum remissive.*
Prohibitio, quæ est pro fœminis quoad ingressum intra Claustra Religiosorum, est pro viris, ac fœminis quoad Clausuram Monialium.

1 QUia sequenti paragrapho locuturi sumus de *sacrilegio* cum *Moniali*, quod regulariter non perficitur sine *violatione Clausuræ*, quæ ex se delictum est, quod in pluribus fit causa libidinis; ideo de ea tractamus hic. *Clausuræ violatio* criminalis sub duplici membro consideratur, nempe respectu Claustri virorum Regularium, & respectu Monasterii Sanctimonialium, & in utroque distinctionis membro adhuc dupliciter contingere potest; puta, vel per egressum personæ Religiosæ a proprio Claustro; vel per ingressum alterius personæ prohibitæ ad idem; & juxta datam divisionem singula membra consideramus.

2 Respectu igitur virorum Religiosorum, *Clausuram* non esse de jure naturali, aut Divino, scribunt multi Doctores; *Navar. Com. 4. de Regul. n. 29. & cons. 65. eo. num. 2. Mirand. Man. Prælat. tom. 1. quæst. 32. art. 1. concl. 1. & de Monial. quæst. 1. art. 1. Caiet. 22. quæst. 38. art. 11.* apud *Donat. tom. p. Par. 2. Tr. 2. quæst. 9.* sed de naturali quidam hoc concedo; de Divino autem non tam faciliter admitterem. Siquidem habemus in veteri testamento, *Josue. cap. 14. V. 4.* quod *Levitæ*, Religiosi nempe viri famulatui, cultuique Dei mancipati, urbes separatas a laicis, de mandato Dei acceperunt, & hoc, ut scribit *Andreas Masius in Josue: Ne populi vitiis assuescerent*. Pariterque *Elias Propheta* Monastici instituti Antesignanus habuit Monasteria a Sæcularium habitationibus discreta in *Bethel*, *Carmelo*, & alibi. Unde conjici potest, quod Clausura hominum Deo dicatorum, puta, eorundem domicilia a laicis sejuncta, ad jus Divinum reducitur. Potest autem dici, *Clausuram* esse de jure naturali, supposita institutione *Religionis Cœnobiticæ*, quæ consistit in Congregatione plurium viventium sub una Regula, & Superiore, segregatim a Sæculo; proinde *Clausura* est ex connaturali lege intrinseca vitæ *Cœnobiticæ Religiosæ*; unde supposita professione, de jure naturali est, quod Religiosus separatus a seculo vivat, & nullibi sit, nisi sciente, & volente Superiore, ut post *Suar. tom. 4. Tr. 8. lib. 1. cap. 6. num. 8. de Relig. Ant. a Spir. S. Tract. 3. disp. 6. num. 1384. Palan. Tract. 16. disp. 4. Pun. 7. num. 2.* scribit *Passerin. de Stat. hom. quæst. 189. art. 8. num. 387. in fin.*

3 Pariter in lege Evangelica a tempore *Apostolorum* non solum Monachi, sed Ecclesiastici omnes Collegialiter vivebant, ut dicunt multi Canones, & separati a Laicis, in propriis Claustris circa Ecclesias constitutis, habitabant. *cap. Fratre. §. Præcipientes. 32. dist. cap. Omnis ætas. cap. Dilectissimis. cap. Necessaria 12. quæst. 1. cap. In omnibus de Consecr. dist. 5.* Refrigescente postea charitate in Clericis, qui abdicata vita communi, & inducta proprietate, in propriis domibus promiscue cum laicis inceperunt vivere, remansit in solis Religiosis vita claustralis, & in his conservata fuit, & jugiter permanet conversatio Ecclesiastica, quam *Apostoli*, præceptis, & exemplo, in primitiva Ecclesia firmaverunt. Et ex hoc patet, quod *Clausura* in Religiosis fundamentum habet in jure Divino, ac Ecclesiastico primitivo.

4 Contingit igitur Religioso viro circa *Clausuram* delinquere, exeundo ab ea, absque debita facultate; hocque crimen Apostasia est, seu fuga a Claustro; & de hoc abunde diximus sub *Titulo de Apostasia*, unde non repetimus inutiliter.

5 Alio modo delinquit Regularis introducendo, sive admittendo fœminas intra Claustra. Et circa hoc sciendum, quod de antiquo jure, Clericis vetitum erat, fœminas admittere intra Claustrum suum, & ad hoc Custos ad januam apponebatur, juxta Statuta Concilii *Aquisgranensis* sub *Ludovico I.* prout refertur a *Trullo lib. 2, cap. 1.* apud *Donatum. tom. p. Par. 2. Tract. 3. quæst. 4. num. 1.* Imo nec poterant easdem admittere intra *Ecclesiæ Secretarium*, puta, Sacristiam, prout sancitur in secundo Concilio *Arelatensi c. 4. ap. Laura. Epito. V. Clerici quo ad Conversatio.* Monachis vero, Regularibusque viris severiori sub censura hoc itidem præceptum fuit, prout constat ex Concilio *Lateranen. 1. sub S. Gregorio Registr. lib. 4. Ep. 43. & lib. 3. Ep. 40. cap. luminoso. cap. Pervenit. il p. 18. quæst. 2.* & etiam ex Sanctione Cæsarea *Justiniani. l. Sanctissimarum, C. de Episc. & Cleric.*

6 De jure autem novo Ecclesiastico, duæ adsunt Constitutiones, nempe *B. Pii V. Constit. Regularium 23. Octob. 1566. & Gregorii XIII. Idib. Jun. 1575.* in quarum prima, sub pœna excommunicationis, latæ sententiæ, sibi reservata, prohibetur Mulieribus ingredi Monasteria, aut domos Regularium sub prætextu privilegiorum: Superioribus autem, & subditis Regularibus vetatur easdem introducere, vel admittere, sub pœna suspensionis a Divinis, privationis Officiorum, & inhabilitatis ad ea. Et licet prædicta Constitutio expresse loquatur de Mulieribus ingredientibus, & de eas introducentibus.

tibus, *sub prætextu privilegiorum*; Tamen idem Pontifex per suum vivæ vocis Oraculum, attestatum a *Cardinali Cribello*, declaravit ejus mentia fuisse comprehendere in dicta Constitutione universaliter omnes Mulieres, eas etiam, quæ ingredi, aut introduci contigeret, etiam absque *prætextu privilegiorum*. Quod vivæ vocis Oraculum fuit insertum in Constitutionibus *Sacri Ordinis Prædicatorum*, prout refert *Donat. Tom. p. Par. 2. Tr. 4. quæst. 3. num. 3.* Et aliam ejusdem Pontificis declarationem prædicto Oraculo cohærentem, authentice missam a *Fr. Joanne de Aguilera Ord. Minor. de Observantia Commissario Generali Curiæ* ad Ministrum Provinciæ *Bæthicæ* refert *Roderic. Tom. 1. Quæst. 48. Art. 3.* Et cum tali oraculo transeunt communiter Doctores. *Quaront. summ. Bullar. V. Monaster. & Convent. Pag. m. 305. Jo. Crux. de Stat. Relig. lib. 1. cap. 4. Dub. 1. Concl. 2. Lezan. Tom. 1. cap. 10. num. 9. & ibi Navar. Azor. & Suar. Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Clausur. cap. 2. init. Ant. a Sp. S. Tr. 3. disp. 6. num. 674. & ibi Delben. Tom. 1. cap. 19. Dub. 76. num. 10.*

7 In alia vero *Gregorii XIII.* inhibetur mulieribus ingredi Monasteria tum Religiosorum, tum Monialium; & eorundem Monasteriorum Superioribus, & Subditis mulieres ingredi facere, vel permittere *sub prætextu privilegiorum*; & hoc sub pœna excommunicationis, *Papæ* reservatæ; privationis Officiorum, & inhabilitatis perpetuæ ad illa.

8 Observandum est circa istas Bullas, quod nomine Mulierum non veniunt *puellæ* infra septennium, cum non habeant usum rationis; & cum prædictæ Constitutiones sint pœnales, non extenduntur ad non expressa, ut communiter dicunt Doctores. *Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 17. n. 4. Roderic. in Exp. Mot. Pii V. num. 12.* apud *Lezan. Tom. p. cap. 10. nu. 10.* Non veniunt pariter *Imperatrices*, *Reginæ*, ac *Principissæ*, quæ Superiorem in propriis dominiis non agnoscunt, ac earundem *filiæ* ingredientes cum honesto comitatu suarum domicellarum; tum quia Bullæ loquuntur de *Comitissis, Marchionissis, ac Ducissis*, puta, Feodatariis, seu Baronalibus; & ideo non extenduntur ad *Reginas* &c. quæ, ob eminentiam status, sunt speciali nota dignæ: tum quia in personis tam altæ dignitatis non cadit scandalum, aut suspicio incontinentiæ; tum quia ita interpretatur quotidiana consuetudo, ut firmant Doctores. *Roderic. Tom. p. Quæst. 48. art. 1. Bonac. de Clauf. Q. 5. Pun. 2. n. 6.* Itidem non veniunt *Fundatrices Monasteriorum*, saltem apud eas Religiones, in quarum Regula habetur, quod tales ingredi possint, prout est in *Religione Minimorum*; *Peyrin. ad Const. 6. Jul. II. §. 3. num. 7. & seqq.* imo *Antonius a Spiritu Sancto direct. Regul. Tract. 3. Disp. 6. Sect. 5. §. 4.* post *Delbene de Immun. Eccl. Tom. p. cap. 18. dub. 75. num. 2.* vult hoc esse commune omnibus Religionibus, ut in Conventibus, a se fundatis, possint ingredi *Fundatrices*; & hoc licere de jure communi contendit *Pelizar. Manual. Reg. Tr. 5. cap. 6. num. 44.* apud *An. a Sp. Sancto*. Et re vera, si possunt Fundatores sibi reservare dominium Monasteriorum, & concedere Religiosis simplicem usum facti, ut patet in jure *cap. Exiit. §. Præterea loco de Verb. sign. in 6.* non video, quomodo non possint concedere etiam dominium, & sibi reservare jus intrandi in illud Monasterium; sicut potest vendi, aut alio contractu distrahi fundus, sibi reservata via, aut ingressu illius, aut alia servitute, prout deducitur ex *ff. de servit. Urban. & rust. præd.* Pariter non veniunt *Mulieres de familia*, & quæ associant *Fundatrices*, quarum respectu indecens est, quod solæ ingrediantur; & cum hoc privilegium sit concessum Primatibus, intelligitur concessum etiam illis, qui sub eis sunt, ut deducitur ex jure; *l. Restituendæ. §. Ad hæc. C. de Advocat. divers. Judic.* quemadmodum enim, si tempore Interdicti conceditur alicui ingredi Ecclesiam, & sacrum audire, hoc etiam intelligitur concessum pro *familiaribus*, & *domesticis* ipsum associantibus, prout textualiter habet Decretalis, *cap. licet vobis de Privil. lib. 6.* pari modo intelligendum est hoc privilegium, ut dicunt Doctores; *Suar. lib. 8. de leg. cap. 21. n. 8. Sanch. lib. 6. Decal. cap. 17. num. 6.* apud *Peyr. ad const. 6. Jul. II. num. 7.* attento maxime, quod jus, quod aut precario, aut ex stipulatione alicui acquiritur, acquisitum censeatur etiam suis, ut dicunt *l. cum precario. la 2. ff. de Præcar. l. cui usus. §. 1. & 2. l. Et Clientes. ff. de Usu. & habit. l. final. ff. de Verb. Oblig.*

9 Non veniunt pariter *Mulieres*, habentes causam legitimam ingrediendi Monasteria; hæc autem multiplex esse potest; puta, aut tempore pestis, vel multitudinis infirmorum, nec adesset vir idoneus ad illorum servitium; aut ratione utilitatis Monasterii, puta, portando materialia ad ædificandum, sive aquam ad extinguendum incendium: aut ratione ponendi se in securitate tempore bellorum; incursionis hostium; persecutionis Curiæ, aut alterius volentis eam occidere, aut mutilare, & similium occasionum, in quibus præceptum pure Ecclesiasticum non obligat cum tanto incommodo, prout dicunt Doctores. *Roderic. Lezan. Bonac. Sorb.* apud *Delbene Tom. 1. cap. 19. Dub. 74. nu. 13. Ant. a Sp. S. Tr. 3. disp 6. a num. 661. & ibi Bordon. Tom. 2. Resol. 76. num. 27. & 33. & Pelliz. Tr. 10. cap. 5. num. 56.*

10 Non veniunt itidem *Mulieres*, quæ (juxta Bullam *B. Pii V.* de qua multi Doctores *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. qu. 3. Roderic. Tom. 1. qu. 48. art. 3. Lezan. Tom. 1. cap. 10. n. 12. Consect. Comp. Privil. Mendic. fol. 147. Sanchez. lib. 6. in Decal. cap. 16. num. 22. B. Pius V. Const. decet. Romanum. 1570. Bullar. Roderic. Tom. 2. fol. m. 427.* mentionem faciunt) Claustra ingrediuntur, ut divinis Officiis intersint. Hæc autem censentur esse *Missæ celebratio*; Sacramentorum administratio; recitatio horarum Canonicarum, Psalmorum Gradualium, seu Pœnitentialium; concio habita, vel sepultura data alicui intra Claustra; benedictio, seu consecratio Ecclesiæ; processiones omnes; solemnis benedictio aquæ in Sabbato Sancto; aspersio solemnis in die Dominico: recitatio litaniarum; lotio pedum, feria quinta in Cœna Domini; adoratio Crucis in *Parasceve*; vestitio, aut professio Novitii, solemniter facta in Capitulo; delatio Eucharistiæ ad Fratrem ægrotum in Valetudinario; Sacramentum Extremæ unctionis, solemniter datum moribundo, & similia, ut pluribus citatis *Bordon. Sorb. Peyrin. Roder. Lezan. Bona: Delben. Pelliz. Portel.* docet *Antonius a Spiritu Sancto Tr. 3. a num. 666. & inde.* Scio *Lantuscam* in suo *Theatro Regal. V. Claustrum. num. 4.* velle, quod non liceat Mulieri ingredi in Claustrum, & ejus interiores Officinas, si ibi daretur habitus Novitio; nec quando fit solemnis pedum lotio *fer. 5. in Cœna Domini*; & citat pro se *Hieronymum Rodericum Resolut. 27. num. 3. & 4. & Peyrinum. Tom. 2. fol. 91. num. 14.* apud *Lantusc. loc. cit.* sed *Peyrinus* ad Constitutionem *6. Julii 2. §. 3. num. 14.* dicit totum oppositum; postquam enim numero superiori firmavit contra Rodericum, quod Superior indicens processionem extraordinariam, ut mulieres intrent in Conventum non est delinquens; numero sequenti probat, quod ingredi possunt, quando datur habitus Novitio, (tunc enim proponitur verbum Dei de contemptu Mundi) & quando fit lotio solemnis pedum, ad

quam

quam juxta rubricas Missalis intervenit processio cum Cruce, cantatur Evangelium, & aliæ divinæ laudes, quæ veniunt nomine *Officiorum divinorum*, quorum ratione, juxta Bullam *B. Pii*, possunt Mulieres admitti, ut dicunt Doctores communiter. *Donat. Tom. p. Par. 2. Tr. 4. Quæst. 20. Roderic. Tom. 1. quæst. 48. Art. 3. ℣. Tertio notandum. Taxrda Controv. Moral. Tom. p. lib. 2. Tr. p. Controv. 17. nu. 8.*

11 Dubium autem est, an delinquat Superior, qui rogatus a Muliere nobili, instituit processionem insolitam, ut ipsa queat ingredi Claustrum ad satisfaciendum suæ curiositati; ut communiter accidit, quando aliqua puella, assumptura habitum Religiosum, antequam ingrediatur Monasterium, a Matre, seu propinquis ad spatiandum ducitur ad visenda loca conspicua Civitatis.

12 In hoc puncto concordant Doctores *Ant. a Sp. S. loc. cit. n. 670. & ibi Coriolan. Banar. Sanch. Roderic. Sarb. Portel. Bord. Tom. 2. Resol. 76. n. 25. Delb. Tom. 1. cap. 19. Dub. 74. q. 19. Pelliz. Tr. 10. cap. 5. num. 47. Donat. T. 1. P. 2. Tr. 4. qu. 21. n. 6. Alphons. de Leon. de Cens. Verb. Mulier. resoll. 4. pag. 361.* quod Superior non delinquit, ita ut incurrat pœnas Pontificias, latas contra introducentes; sed variant, an delinquat mortaliter, venialiter, vel nulliter. *Rodericus, Jo. Crux, & Villalob.* citati a *Donato Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. quæst. 21. n. 7.* tenent, quod ex abusu suæ facultatis Superior peccet mortaliter. *Portellus, & Pelizzarius* apud *Antonium a Spiritu Sancto Direct. reg. Tr. 3. disp. 6. num. 670.* volunt, quod, si absit intententio mali finis, nullo modo peccet. *Coriolanus* vero, & *Delbene* apud eundem loco citato volunt, quod peccet venialiter, & ideo aliqua pœna sit dignus, & hoc etiam vult *Donat. Tom. p. Par. 2. Tr. 4. Quæst. 21. num. final.*

13 Mihi videtur autem æquior opinio *Fartelli, & Pellizzarii*, a qua non dissentit *Antonius a Spiritu Sancto*. Etenim multiplicare peccata, ubi evidenter de illis non constat, est potiorem reddere partem Diaboli, quam Christi, & gravius reddere jugum, & onus Christi, quod *suave, & leve est*. In casu enim proposito nullam video rationem, per quam concludi possit peccatum in Superiore. Siquidem abusus potestatis fæx (quod est fundamentum unicum contrariæ sententiæ) tunc esset, quando Superior uteretur sua potestate ad alium usum ab eo, ratione cujus sibi est collata potestas; cum *abuti proprie sit uti re ad alium usum, quam in quem ea comparata est*, ut vult *Calvinus* in *Lexico*. *V. Abuti proprie*. Potestas autem Superioribus data est in ædificationem tum Religiosorum, tum Sæcularium, ipsis obsequia licita præstando, & illa indulgendo, quæ legibus de directo non repugnant, ut etiam ipsi benevolos se præstent erga Religionem. Unde sequitur, quod, si Superior rogatus a spectabili benefactrice, ut sibi complaceat, & magis benevolam erga Religionem reddat, extraordinariam processionem instituat, nullo modo potest dici, quod *sua abutatur potestate*.

14 Quod, si in Capella sita intra Claustra, in qua non solet Missa celebrari, potest hæc extraordinarie celebrari ad petitionem alicujus, habentis devotionem ad imaginem illius Capellæ, & possunt tali casu Mulieres Claustrum ingredi, ut docet *Lezan. Tom. p. cap. x. num. 22.* nec peccat tali casu Superior, sic extraordinarie faciens Missam celebrari; videre nescio, quomodo peccabit Superior ordinando extraordinariam processionem, in qua divinæ laudes canuntur ad petitionem sæcularis.

15 Dicetur forte, quod non currit paritas; quia devotio, quæ est ex se bona, est finis celebrationis Missæ, & ingressus mulierum tali casu est occasionatus; sed processio non est principaliter intenta, imo est medium ad ingressum Mulieris in Claustrum ob meram curiositatem, quæ de se peccatum est.

16 Respondeo, (quidquid sit de hac curiositate, quæ forte posset sustineri esse actum pure indifferentem) quod Superior cooperaretur illi tantum materialiter, nullo modo formaliter; siquidem finis Superioris bonus est, nempe, ut magis benevolam erga Religionem reddat mulierem illam; cooperans autem materialiter tantum peccato, non peccat, ut volunt Doctores, *Major. Andr. Cajet. Nav. Azor.* apud *Laim. lib. 2. Tr. 3. cap. 12. num. 4.* sicut non peccat, pecuniam recipiens mutuo, & solvens usuras Usurario, & confitens Parocho suo, licet sciat, quod ipse sit in peccato, & audiendo confessionem, committat sacrilegium. Proinde concludo, quod Superior nec venialiter peccet. Et tandem dato, quod peccaret venialiter, nulla pœna gravis jure posset ibi infligi, cum gravem culpam non commiserit. Hic autem diligentissime advertendum, ne, per ea, quæ Auctor hucusque asseruit circa ingressum fœminarum in claustra Regularium, occasione Divinorum officiorum, in quoquam peccetur; præ oculis habenda est Constitutio Regnantis Summi Pontificis BENEDICTI XIV. quæ incipit: *Regularis disciplinæ observantia*, emanata die tertia Januarii 1742. per quam Constitutionem plura, quæ in materia clausuræ Religiosorum prius sustineri poterant, ex nova Regnantis præfati Summi Pontificis dispositione, infirmata, & abolita sunt.

17 Nomine autem Claustri, a quo mulieres arcentur, venit *Monasterium*, ut docet *Spegelius; Lexic. V. Claustrum.* partes autem Monasterii explicat *Nicolaus III.* in Decretali *cap. Exiit. §. Denique de Verb. sign. in 6.* sanciens sic: *Et nomine Monasterii valumus Claustrum* (nempe porticos, aut ambulacrum) *Domos*, (puta, Cellas) *& officinas interiores*, (puta, Refectorium, coquinam, Valetudinarium &c.) *intelligi*. Sed ab hac acceptione non excluduntur Viridaria, horti, prata, aut sylvæ, quæ usui *Monasterii*, & recreationi Religiosorum inserviunt; hæc omnia enim veniunt nomine *Monasterii*, & ut plurimum Clausura materiali, puta, muro sunt circumsepta. Putavit autem *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 3. qu. 5. n. 2. & 3.* murum ita esse de necessitate Clausuræ, ut si hortus, seu sylva sola sepe circumdetur, non possit dici *Clausura*, & ad eam possint ingredi Mulieres. Sed eum jure merito carpit *Passerinus de Stat. hom. Quæst. 189. num. 376.* secutus *Corlosanum, de Cas. reserv. Par. 2. Cas. 3. num. 7.* qui docet non solum *sepem*, sed etiam *fossam*, aut quodvis aliud signum, positum ad denotandam *Clausuram*, ab habente facultatem, puta, a Superiore, determinare ejus limites. Ex profecto: *Romulus* in condenda Urbe, sulco ejus ambitum designavit, nullo constructo muro; cumque *Remus* frater illius sulcum suisset transgressus, tanquam violator murorum, ab illo interemptus est, ut refert *Livius lib. 1. ad Urb. Condit.* Pari modo, si Superior, ad quem spectat limites Clausuræ determinare, juxta Doctores *Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 8. lib. 1. cap. 7. num. 2. Confet. Thes. Nald. Lezan. Donat.* apud *Passerin. lor. cit. nu. 379.* eam designet per fossam, sepem, seu circumpositas perticas, vel alia signa, si tales limites violentur, incurritur delictum Clausuræ violatæ, prout declaravit *Sacra Congregat. Episcoporum, & Regularium 13. Septemb. 1583.* ut refertur a *Lantusca* in suo *Theatro V. Clausura Conventuum*.

18 Hic apparet, quam falsa sit opinio illorum, qui putant, quod si corruat ex accidenti, aut diruatur murus, ita ut pateat aditus ad hortum, possint ideo

ideo introduci Mulieres. Quandoquidem, licet ceciderit murus, manent fundamenta, quæ sunt limites *Clausuræ* jam positæ, quos, non potest variare Superior localis: & quamvis per accidens desierit *Clausura* materialis, remanet tamen formalis, quæ pendet a designatione Superiorum jam facta; & sicut designatis limitibus per solam fossam stabilis est *Clausura*, ut probatum est, ita eadem adhuc formaliter permanet, licet ejus pars materialis diruta sit.

19 Quid autem dicendum de hortis, ad quos patet aditus per viam publicam, sunt tamen *Monasterio* contigui? Respondeo, quod, si tales horti inserviunt pro recreatione Religiosorum, & ad eos possunt intrare nulla petita licentia a Superiore, sunt pars *Clausuræ*, nec possunt ingredi fœminæ. Si vero ad illos non possunt accedere Religiosi, nisi petita benedictione, & socio sibi assignato, prout solent, quando exeunt extra Conventum, Dico, quod, quantumvis ad tales hortos esset accessus a Conventu per alium aditum ab eo, qui est per viam publicam, posse ad illos Mulieres intrare. Ratio est; quia tales horti non sunt *Clausura* ex eo, quod Religiosus, absque licentia, ad illos non potest ingredi; (quandoquidem, nisi adsit specialis prohibitio, potest Religiosus sine licentia Prælati per ambitum propriæ *Clausuræ* spatiari) si ergo *Clausura* non sunt, nulla est prohibitio, ob quam Mulieres arceantur.

20 Quoad *Sacristiam* diximus supra *num.* 5. ex Concilio *Arelatensi* prohibitum fuisse Clericis Mulieres admittere; sed hoc apud Clericos sæculares desuevit. Quoad Regulares, distinguunt Doctores de *Sacristia*, habente ingressum a sola Ecclesia; & de habente a solo Claustro; & de habente accessum ab Ecclesia, & a Claustro. De prima conveniunt omnes, quod sit pars Ecclesiæ, & sicut in Ecclesiam, ita & in *Sacristiam* possint intrare Mulieres. De secunda conveniunt pariter, quod absque violatione *Clausuræ* ingredi non possunt. *Donat. Tom.* 1. *Par.* 2. *Tract.* 4. *Quæst.* 12. *& ibi Sorb. Add. V. ingredi Monaster. Peyrin. ad Const.* 6. *Jul.* 2. *n.* 12. *& ibi Crux de Stat. Relig. cap.* 5. *dub.* 1. *Lantusc. loc. cit. n.* 2. *& ibi Bonac. de Claus. quæst.* 5. *Pun.* 1. *Ant. a Sp. S. Tr.* 3. *disp.* 6. *num.* 699. *& ibi Delben. Tom.* 1. *cap.* 19. *dub.* 77. *Bordon. Tom.* 2. *Resol.* 76. *num.* 6. *&* 36. De prima tamen *Sanch. in Decal. lib.* 6. *cap.* 17. *num.* 17. a quo non videtur dissentire *Lezan. Tom. p. cap.* 10. *n.* 11. tenet absolute, quod, si non est usus in contrarium, & esset scandalum, Mulieres non possunt intra *Sacristiam* admitti. De tertia vero variant Doctores. Et Ego absolute dico, quod admitti non possunt. Ratio est, quia mens Pontificum, qui statuerunt Clausuram Regularibus, fuit ad liberandos eos ab inquietudine, molestia, & periculo Mulierum, permisso eo, quod ad salutem spiritualem earundem conducit; hinc permittuntur ingredi, quando *verbum Dei* proponitur, & *divina Officia* celebrantur &c. ut dictum est. Sed ingressus in *Sacristias*, solam molestiam, & periculum potest afferre Religiosis, ac nullum profectum spiritualem Mulieribus; quia in illis divina non celebrantur; & solum inserviunt pro sacra Officina Religiosorum; unde sicut ad cæteras Officinas ingredi non possunt, ita neque ad *Sacristiam*. Nec facit, quod, cum sint contiguæ cum Ecclesia, censeantur partes Ecclesiæ: quia etiam Cæmeterium, quod continetur Claustro, contiguum Ecclesiæ, ad quod patet aditus per Ecclesiam, potest dici, quod sit pars Ecclesiæ, nec tamen conceditur, quod possint ingredi Cæmeterium, nisi casu, quo sepeliatur cadaver aliquod. Quod, si ingrediantur, dum Sacerdotes se præparant ad sacrum, infinitas turbationes mentales illis causant. Si extra tempus divinorum Officiorum, infinita pericula, & forte casus, & præcipitia Religiosorum producunt. Proinde ablegandæ omnino sunt a *Sacristiis* Mulieres.

21 Concedo quidem, quod, si *Sacristia* sit ampla, & in ea adsit Altare, aut Capella, in qua consuete celebretur, adsint quoque sepulturæ, & confessionalia, in illam possunt ingredi fœminæ, prout eum *Sanch.*, & *Roderic.* firmat *Donat. Tom.* 1. *Par.* 2. *Tr.* 4. *q.* 12. *num.* 2. *& seqq.* Tamen hoc limito; quando divina ibi celebrantur, & Sacramenta ministrantur. Sicut enim ad hæc possunt ingredi intra Claustrum, ita & ratione istorum possunt ingredi ad talem *Sacristiam*. Sed tali ratione, & tempore cessante, absolute dico, quod ingredi, aut admitti non possunt.

22 Delinquunt autem Religiosi, qui Fœminas, *introducere*, vel *admittere præsumunt* intra Claustra, prout sonat Motus proprius *B. Pii V.* Et hæc bene sunt explicanda, nam ab his dependet resolutio plurium casuum circa hanc materiam.

23 Primum autem est, quid importet *præsumere*: & dico, quod importat scientiam, advertentiam, & dolum; ita ut idem sit, quod audere, vel tentare, ut argumento cujusdam Canonis *cap. sed nec. Ne Cler. vel Monachi* interpretatur *Calvinus lexic.* Unde universaliter, quando in Bullis infertur aliqua pœna contra eos, qui aliquid facere *præsumpserint*, intelligitur de illis, qui voluntarie, appensate, plene, directe, cum scientia præcepti, pœnæ, & ex dolo, delinquunt, ut post *Bonacinam de Censur. in Commun. disp.* 1. *quæst.* 1. *Pun.* 3. *num.* 18. *in fin.* & alios a se citatos *Suar. Molin. Filliuc.* firmat *Sanctor. de Pœn. cap.* 6. *Quæst.* 2. *difficult.* 3. *V. Respondes secundo. fol.* 246. Proinde, qui cum ignorantia juris, aut facti, aut cum opinione probabili, aut cum credulitate, quæ dolum excludat, ut probavimus *Par. p. Tit. Patronus. n.* 126. delinquit, non dicitur *præsumere delictum*, & ita non est locus pœnæ ordinariæ. Si ergo Superior aliquis introduceret Mulieres in hortum, sola sepe cinctum, aut in *Sacristiam*, quæ habeat etiam aditum ad Claustrum, fultus auctoritate Doctorum, qui scribunt, *hoc licere*, non diceretur *præsumpsisse introducere*, quia operatus esset cum opinione probabili, & sic non deberet puniri pœna ordinaria. Et hoc quidem verissimum est in puncto juris, & in foro conscientiæ suffragatur; sed in foro fori puto, quod difficulter inveniret Judices, qui hoc admitterent, nisi amicitia erga illum essent præventi. Ex his manifestum est, Auctorem minime approbare, quod Doctores Catholici sentire possint contra Decreta Sac. Congregationis circa clausuram. Contrarium enim sentit, dum Superiorem taliter operantem, in foro fori pœna ordinaria esse puniendum, asserit; esto non sic in puncto juris considerantis dolum in Reo pro pœna ordinaria, qui dolus non esset in casu hic exposito.

24 Secundum autem est *introducere*. Hoc autem verbo comprehenditur omnis actio, quæ active influit in ingressum Mulierum in Conventum; ut invitare, consulere, approbare, hortari, monstrare iter, auferre impedimenta, aperire januam fœminabus, ut intrent; & hoc non solum per se faciendo, sed consulendo, hortando, mandando alteri, ut introducat. Et licet lex pœnalis jubens aliquid contra facientes, non comprehendat mandantes, consulentes, aut adjuvantes, nisi hoc in ea exprimatur, tamen hæc lex posset eludi; (quia posset Prælatus mandare Laico, in quem non potest cadere suspensio a divinis, nec privatio Officii, ut Fœminas introduceret) ideo etiam de consulentibus, & mandantibus debet accipi prohibitio, ut optime probat

Do-

Donat. Tom. 1. *Par.* 2. *Tr.* 4. *Quæst.* 5. Isti enim vere dicuntur *introducere*, nempe habere influxum activum in ingressu mulierum, facto, aut verbis. Proinde, qui diceret fœminæ, *pœnas appositas contra mulieres ingredientes, esse comminatorias tantum; aut quod multæ aliæ mulieres alias sunt ingressæ; aut laudaret pulchritudinem Conventus, Viridarii* &c. ut mulieribus augeretur curiositas intrandi ad videndum; aut quod *intrans ex pura curiositate non peccat nisi venialiter &c.* In summa si aliquis, data opera, ita loquitur, quod a tali sermone disponitur mulier ad intrandum, iste optime diceretur fœminas *introduxisse*; ad earum enim ingressum influxisset.

25 Tertium est *admittere*. Hoc autem varias recipit interpretationes in jure, secundum varietatem locutionum, in quibus reperitur. Aliquando enim significat *assumere*; & sic dicimus *admittere socium*. Aliquando *probare*; ut *admittere excusationem*. Aliquando *tolerare*; ut *admittere querelam*. Aliquando *agnoscere*, & *accipere*; ut *admittere possessionem bonorum*. Aliquando applicare; ut *admittere asinum in equas*, ut habetur in *l. Si quis uxori*. §. *Si quis Asinum*. *ff. de Furt.* Aliquando *committere*; ut *admittere scelus*, *admittere homicidium*, *l. Divus*. *ff. de Offic. Præsid.* *l. spurii in princip. ff. de Decur.* Aliquando *inferre*, vel *facere*; ut *admittere vim*, *l. Item si cum*. §. 2. *ff. Quod met. caus.*

26 In proprio autem significato *admittere*, idem est, quod *recipere*, ut missum in possessionem *admittere*, hoc est *recipere*, ut habetur in digestis: & etiam significat *concedere*, aut *permittere*, proinde adstantes, & custodientes cubiculum Principis, qui januam referabant cubiculi, & *admittebant* eos, qui volebant salutare, aut adorare Principem, vocabantur *admissionales*, de quibus loquitur *Lampridius in Alexandro*, *Notitia Romani Imperii*, & *l. final.* §. *Et est notitia*. *C. de diver. Offic. & Apparit. lib.* 12. & eorum officium vocabatur *Officium admissionum*, ut ex *l. de Cubiculis*. *C. de Privil. eo. qui in sacr. palat.* observat *Brissonius* apud *Calvin. Lexic. V. Admissionum Officium*.

27 Ex his ergo duobus postremis significatis habetur, in quo sensu accipiatur in prædicta Bulla *admittere fœminas*; importat enim *recipere*, *concedere*, aut *permittere* auctoritative, ut mulieres intrent. Porro nullus potest sic auctoritative *admittere*, nisi qui ex officio tenetur prohibere, puta *Prælatus*, & *Janitor*; *Prælatus* quidem, quia ad eum spectat, ut in suo Conventu Constitutiones Apostolicæ serventur: *Janitor* autem, quia ad eum spectat januam custodire, ne intrent, qui intrare non possunt, & ejicere eos, si intraverint; & sicut Ostiarius hæc præstare tenetur respectu Ecclesiæ, ut dicunt Canones *cap. Cleros*. *in fin. dist.* 21. *cap. Perlectis*. 25. *dist. Conc. Tolet.* 8. *Conc. Aquisgran. sub Ludovic. Pio*. *cap.* 2. ita idem faciendum est a *Janitore* respectu Conventus; ad hoc enim institutus est ex Decreto *Clementis VIII. de Reform. Regular.*

28 Deducitur igitur ex his, quod *Introducere* fœminas potest competere tum Superiori, tum subditis, qui positive influunt in earum ingressum; *admittere* autem non cadat nisi in *Superiore*, *Janitore*, sive *Sacrista*, cujus etiam est ostium Sacristiæ custodire. Porro hi delinquunt omittendo, quod præstare debent, puta, non claudendo januam; aut non resistendo, ne intrent; aut non expellendo, si jam intraverunt. At quomodo resistere, aut expellere debent? Dico, quod non tenentur resistere, aut expellere, nisi verbis, non autem facto violento; quia non est modo militari, aut castrensi custodiendum *Monasterium*; sed modo Religioso, puta, rogando, ne intrent; intimando illis excommunicationem; repræsentando offensam Dei; claudendo ostia, quæ ducunt ad Dormitoria, interius Claustrum, hortum, aut officinas. Si enim vellet cum impetu trudere; aut apprehensas per brachia foras trahere jam ingressas; aut arrepto baculo percutere, ut exeant, pessime faceret; & non raro orta sunt ex tali indiscreto zelo accidentia funesta, & Religionibus valde nociva. Sufficit, verbis, ut diximus, resistere, & januam claudere, si hoc potest absque violentia, ut dici vere possit, quod non *admiserit*.

29 Quid autem, si Religiosus aliquis, qui nec *introduxit*, nec *admisit* fœminam, ex improviso eam obviam habet, salutat illam ex urbanitate, eamque comitatur ex decentia status illius per Conventum, incideret ne in crimen *introductionis*, aut *admissionis*?

30 *Donatus Tom.* 1. *Par.* 2. *Tr.* 4. *Quæst.* 6. *n.* 2. *& seqq.* tenet affirmative, quia dicit, quod ex *Calepino* habetur, quod inter cætera significata, *admittere* importat associare, & pro sua sententia citat *Navarrum*, *Sorbum*, *& Rodericum*; sed immerito, neque enim *Calepinus*, nec citati Auctores hoc habent. Dico ergo, quod si salutat tantum, & comitatur ob urbanitatem, non incurrit; quia, cum non habeat influxum activum in ingressum illius; nec ex officio spectet ad eum impedire, aut expellere, dici non potest, quod *introducat*, seu *admittat* fœminam, proinde non delinquit.

31 Si autem monstrat iter eundi per Conventum fœminæ, jam ingressæ; reserat ostia clausa, ut possit intrare ad officinas; detinet in observandis picturis; parat cibos, aut potum pro illa; in summa, si aliquod facit, ob quod fœmina diutius maneat in Conventu, quam alias fecisset sine talibus actibus circa se præstitis. Dico quod ille delinquit. Ratio est, quia improbabilis prorsus est opinio *Sanctii*, *Pellizzarii*, *& Delbene*, quam recitat, & sequitur *Antonius a Spiritu Sancto Direct. Regul. Tr.* 3. *disp.* 6. *sect.* 5. §. 4. *num.* 674. qui dicunt, quod, si Religiosus causa sit, quod fœmina ingressa licite, detineatur diutius intra Claustra, absoluta processione, occasione cujus ingressa est; peccet quidem mortaliter, sed non incidat in Bullam; quia hæc tantum vetat ingressum, sed non permanentiam in Claustro.

32 Etenim, si peccat mortaliter, ut concedis, rogo, contra quam legem facit? Certe debes dicere, quod contra prohibitionem Bullæ, non enim invenietur alia lex, quæ vetet Religiosis admittere fœminas intra Claustra, ultra Bullam *Pii*, *& Gregorii*; sed hæc per te, vetat solum ingressum, & non permanentiam, ergo aut non peccat mortaliter, aut peccat contra Bullam, & est illius Reus incurrendo censuras. Sed peccat mortaliter, quia Bulla principalius intendit vetare tam permanentiam, quam ingressum in Monasterium. Notum enim in jure est, quod ex proemio legis colligitur ejus causa finalis, & principalis intentio legislatoris, ut Doctores communiter firmant *Bart. in l. Cum ii*. *nu.* 4. *ff. de Transact. Bald. Oldrad. Lap. Alex. Anchar. Bero. Barb. Soc. Roman. Abb.* apud *Tusc. lib. P. Concl.* 892. *n.* 2. Videamus nunc intentionem *B. Pii V.* in proemio Bullæ *Regularium personarum &c.* sic enim ait: *Religiosarum personarum quieti consulere cupientes, ad ea removenda, quæ religiosum earum propositum impedire possunt, curam nostram intendimus; ut nulla re, quæ eas a divino cultu avocet, præpeditæ, secundum Regularia instituta, tranquillis mentibus gratum Altissimo impendere possint famulatum.* Mens ergo illius fuit pro-

providere quieti Religiosorum, vetando ingressum fœminarum intra earum Claustra; sed religiosa quies non turbatur per momentaneum ingressum in *Clausuram*, sed per fœminarum in eam permanentiam; ergo prohibitio non est solum in ingressu, nec consistit in indivisibili, sed potius est in permanentia, & commoratione. Et re vera, si posset sustineri supradicta opinio, posset Regularis mulierem ingressam occasione processionis, in aliqua Camera retinere, & cum ea cubare, absque eo, quod incurret censuras Bullæ. Et quis sanæ mentis concederet hoc?

33 Sequitur igitur ex allata doctrina, quod ita delinquit, qui actualem influxum habet in permanentia Mulieris intra Claustra, sicut qui influit in ingressum; unde concludendum, quod faciens aliquod ex supradictis actibus, ob quod fœmina ingressa, aut licite, aut illicite, diutius moretur in Conventu, quam alias fuisset commorata, re vera incidit in crimen contra introducentes. Excipio tamen si esset mora ita brevis, quæ judicio viri prudentis posset dici parva, tunc enim ratione parvitatis materiæ excusaretur a peccato, & Censura, prout tenet cum supradictis *Antonius a Spiritu Sancto* loco citato.

34 Nunc dicendum de *Clausura Sanctimonialium*, & ejus violatione. *Clausuram Monialium* non esse de jure naturali, aut divino, contendit *Roderic. Q. Q. Regular. Tom. p. Quæst. 44. Art. p. init.* sed hoc non tam faciliter admitterem, attenta doctrina, quam circa *Clausuram* Religiosorum tetigimus supra *n.2.* in fine. Et in veteri lege reperimus mulieres Religiosas claustraliter viventes circa Tabernaculum Domini, ut habetur ex libro *Exodi cap. 34. ℣. 8.* & primo *Regum cap. 2. ℣. 22.* quæ erant, ut nostro tempore sanctimoniales, ut observat *Cornelius a Lapide*, quas pollutas sacrilege a Sacerdotibus *Ophni*, & *Phinees* fuisse, scriptura commemorat; ob quod nefandissimum scelus fuerunt una die ambo uccisi. Itemque ex libro *Judith cap. 8. ℣. 5. quarto Regum cap. 11. ℣. 2.* & secundo *Machabæorum cap. 3. ℣. 19.* idem colligitur, ut scribunt multi Doctores *Tostat. in lib. 1. Reg. cap. 2. quæst. 12. Canus de Tripar. lib. 2. cap. 12. Baron. in Apparat. ad Annal. Eccl. §. si fidem. Tamburin. de Jur. Abbatiss. Disp. 18. quæst. 2.* apud *Lezan. Summ. V. Clausura num. 5.* quidquid in contrarium, post nonnullos Doctores *Navar. Roderic. Mirand. Suar. Sanch. Gibal.* scribit *Donat. Tom. 3. Tract. 3. quæst. 2. num. 2. & 28.*

35 Quidquid autem sit de hoc, constat *Clausuram Monialium* a tempore primitivæ Ecclesiæ fuisse institutam; Etenim *S. Martha*, quæ Dominum suscepit hospitio *in locum a viris remotum* (scilicet Monasterium) *cum aliquot honestissimis fœminis se recepit apud Tarascum* in *Gallia*, ut *in Off. S. Marthæ lect. 6.* legitur in Breviario Romano. Anno 348. in primo Concilio *Carthaginiensi* sub *Julio I. Papa* fuit per Patres Decreta *Clausura Monialium*, & denuo innovata in Concilio *Carthaginiensi* tertio, anno Christi 390. sub *Syricio Papa*, ut habetur in primo Tomo Conciliorum. Sæpius postinde a *S. Gregorio Papa Registr. l. 3. Epist. 9. & lib. 7. Epist. 9.* decreta fuit circa annos 600. iterumque innovata in Concilio *Cabiloniensi tertio cap. 62. anno 813.* Ex post a *Bonifacio VIII.* per suam Decretalem *cap. Periculoso de Stat. Regular. lib. 6.* sub gravibus censuris sancita: Sed, cum prædicta Decretalis non fuisset usu recepta, ut multi scribunt *Gabriel. in 4. dist. 38. Cajetan. in Summ. V. Monachi, & Moniales Jo. Andræ. in cap. Periculoso de Stat. Regular. in 6.* apud *Roderic. Tom. 1. Quæst. 44. art. 2. init.* Tandem Concilium *Tridentinum sess. 25. de Regular. cap. 5.* supramemoratam Decretalem *Bonifacii* innovavit, & perpetuam Clausuram Sanctimonialibus indixit; quam postea confirmarunt *B. Pius V. Constit. circa Pastoralis. Calend. Junii 1566. & Const. Decori, & honestati ann. 1570. Gregorius XIII. Constit. Ubi gratiæ. & Paulus V. Const. Monialium.*

36 Porro contra hanc potest dupliciter delinqui, puta, per exitum Monialium, & per introitum personarum prohibitarum. Quo ad primum, non multum immoror, cum communiter scribentes ad satietatem materiam hanc pertractent, ad quos lectorem ablego. Quo ad secundum, prohibitio, quæ est pro fœminis, ut ingredi non possint in Monasteria virorum, eadem est pro viris, & Mulieribus, ne valeant ingredi in Monasteria Monialium; & eo modo, quo delinquunt Religiosi introducendo, sive admittendo fœminas, eodem prorsus delinquunt Moniales respectu quorumcumque, ut dicunt jura *cap. Periculoso de Stat. Regular. Trident. sess. 25. cap. 5. B. Pius V. Gregor. XIII. Paul. V. Bull. supracit.* & Doctores *Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 8. lib. 1. cap. 10. Sanchez lib. 6. Decal. cap. 16. per tot.* apud *Lezan. Tom. 1. cap. 25 num. 24. Alexand. VII. Const. Felici. 13. Cal. Novemb. 1664. Lantusc. V. Moniales num. 3.* Quod autem suffragatur pro licito ingressu mulierum intra Claustra Religiosorum, ut quando divina officia ibi celebrantur, non valet, ut personæ prohibitæ intrent Monasteria Sanctimonialium; sed hoc permittitur tantum personis necessariis juxta indigentiam Monialium, de quibus passim Doctores de *Clausura* scribentes, apud quos cuique obvium est invenire qualitates personarum, casuum, licentiarum, & formæ, juxta quam permittitur ingressus.

Probatio.

SUMMARIUM.

37 *Probatio hujus delicti prodest a Testibus, ut in delictis facti transeuntis.*
38 *Dubium practicabile.*
39 *Opinio Sanctori.*
40 *Impugnatur Sanctorus.*
Religiosus meditans fugam, potest capi a Fratribus.
Pariter ad impediendos ulteriores actus carnales cum fœmina introducta.
41 *Superior monitus, fœminam introductam detineri in Camera Religiosi, tenetur ad recognoscendum corpus delicti per visum, & repertum.*
42 *Instructio charitativa pro Superioribus in tali casu.*
43 *Si Reus talis delicti est male diffamatus de spurcitiis carnalibus, debet omnino deprehendi.*
44 *Si introductio fœminæ est pluribus nota, quid agendum a Superiore?*
45 *Quid juris, si Superior ipse esset Reus de introductione?*
Succedens de jure Superiori in regimine Conventus, præstare tenetur ea, quæ Superior tali casu facere deberet.
Papa hæreticus judicandus a Concilio.
46 *Subditi conglobati non possunt tali casu irrumpere in Cameram Superioris, ut fœminam introductam deprehendant.*
Exercens aliquid, ad quod non habet facultatem, est usurpator alienæ jurisdictionis.
Usurpatio rei alienæ censetur furtiva.
Usurpans jus Superioris, committit crimen læsæ Majestatis.
Subditi aliquando possunt supplere negligentiam Prælati.

47 San-

47 *Sanctorus denuo impugnatur.*

37 PRobatiu autem hujus delicti, eo quod est facti transcuntis, pendet a Testibus, prout de delictis non relinquentibus vestigium post se, alias diximus. Potest tamen dari casus, quod Judici etiam de corpore delicti constare possit; prout esset, si *Cajus* accusaretur habere mulierem occultatam in sua Camera, & Judex accusatione recepta, pergeret ad recognoscendum corpus delicti.

38 Dubitatio autem non levis circa hunc casum, de facili practicabilem esse potest; an casu, quo aliquis Religiosus Mulierem in Conventum introduxisset, & in sua Camera, aut alio loco Conventus reconditam haberet, Superior localis teneretur cum Discretis Conventus se conferre ad visitandum corpus delicti? Et quid juris, si Superior ipse esset Reus de hoc? An sibi succedens in officio, deberet monitus de hoc, talem visitationem inire?

39 Respondeo. *Sanctorus de Pæn. cap.* 8. *Quæst.* 8. *fol.* 360. loquens de habente fœminam in Camera, quam secreto vellet emittere, aut ipse fugam arripere, dicit, quod non potest capi a Fratribus, quia delictum est jam consummatum, & fratres non habent jus, nisi impediendi accinctum ad delinquendum; & hoc multo fortius, si Superior esset in hoc delinquens. Et cohærenter ad ea, quæ circa hoc scribit, haberet respondere ad propositam dubitationem, quod Superior localis non posset, & multo fortius non teneretur inquirere per ocularem inspectionem de constantia corporis delicti hujusmodi: & multo minus hoc possent subditi, si Superior haberet fœminam in Camera:

40 Sed tanti viri pace, talis resolutio non est probabilis. Concedo enim, quod, si delictum irreparabiliter commissum est, non possunt fratres delinquentem apprahendere, si non adsit justus timor fugæ; sed nego, quod, si frater, qui detectus est fœminam habere, meditatur fugere, non possit a fratribus carcerari; fuga enim ipsius novum delictum est, ad quod impediendum, possunt fratres Reum carcerare ex doctrina ipsius *Sanctori*, & ex eo, quod circa hoc abunde scripsimus *Par. p. Tit. Delictorum num.* 13. Imo si in prima, vel secunda hora noctis introduxit mulierem, & etiam cum ea cubat, licet sit consummatum delictum quoad introductionem, & forte etiam ad unum, aut alium actum adulterii; non tamen est consummatum respectu aliorum actuum, qui probabilissime judicantur secuturi in progressu noctis, nisi impediatur.

41 Dico igitur, quod, si Superior est admonitus a pluribus fratribus, quod *Cajus* habet fœminam introductam, non solum potest, sed tenetur ire cum Discretis ad recognoscendum, & probandum corpus delicti. Ratio invincibilis est, (saltem apud Nos.) quod Superior tenetur describere corpus delicti, præsentandum Provinciali, quando, nisi in instanti caperetur informatio, ejus cognitio deperiret, vel non ita clare appareret, prout habet Textus *Pract. crim. Par. p. Tit. delictorum* §. *final. in fine*, & Nos ibi explicuimus. Patet autem, quod non ita clare constat per Testes corpus delicti, & maxime de nocte, sicut per actualem, & juridicam visitationem per Visum, & repertum. Militant enim multæ exceptiones contra personas, & dicta Testium, & modum, quo potuerint certo scire, in tali Camera fuisse fœminam, & non potius virum in habitu fœminæ &c. ob quas exceptiones obnubilatur claritas probationis corporis delicti, ob quam aut totaliter destruitur processus; aut Reus pœnam ordinariam evadit. Hoc periculum autem cessat, si Superior localis, qui habet, & jus, & obligationem describendi corpus delicti, ipsum juridice visitat, Testibus necessariis adhibitis. Tenetur pariter ex alio principio supra facto, puta, ad impediendos actus fornicarios, qui sequentur in nocte, si sinatur Reus quiete cubare cum fœmina.

42 Verum circa hunc casum practicabilem, Superiorem desidero charitativum, & prudentem. Charitatem in hoc habeat, ut honori fratris, & etiam fœminæ, qui forte ex fragilitate deliquerunt, prospiciat. Proinde, si ab uno solo fratre, & secreto admonetur, quod fœmina in Conventu est, non excitet, aut convocet fratres dormientes, ut secum conveniant ad deprehendendum Reum in fragranti, ut faciunt nonnulli Superiores fatui, & impetuosi, maxime quando Reus est ex opposita factione, aut ex alia causa sibi invisus. Sed pallio charitatis vulnus proximi protegat. Præcipiat fratri, qui eum admonuit, ut vadat cubitum, nec hoc ulli alteri pandat, dicendo se circa hoc præstaturum, quæ sui muneris sunt. Tunc solus vadat ad Cameram, in qua est mulier, & admoneat fratrem, ut illico expellat. Si hoc non potest, quia januæ Conventus sunt clausæ, avocet fratrem a tali Camera, & in ea claudat solam fœminam, & fratrem secum abducat, ne detur novo peccato locus, & ita secreto in mane dimittat.

43 Hoc autem suadeo casu, quo Reus alias esset homo bonæ famæ, de quo alias malum auditum non est, & ex fragilitate peccavit. Sed, si frater relaxatus est, mali nominis, & de eo multa in hac materia audita sunt, sed ex summa vafritia sua, qua delicta texit, non potuit castigari, tali casu impietas est esse pium, & crudelitas est esse charitativum. Contra tales pestes Religionis summa charitas erga Ordinem est justa animadversione procedere, & arripere oblatam occasionem, ut pœnas, quas pro tot alias malefactis effugit, luat.

44 Si autem duo, aut tres fratres deferant Superiori fœminam esse in Conventu, non est amplius locus tegendo delicto; sed debet Superior de veritate inquirere, & factum describere. Vocare faciat Discretos Conventus, coram quibus renovetur delatio Accusatorum; tum consilium ineant, an actus prudentialis sit, Cameram delinquentis visitare, & in casu, quod nolit aperire, violenter ostium aperire. Potest enim esse, quod Reus arma habeat, & ingredi volentem mutilet, aut occidat; aut ex eo, quod videt se deprehensum in fragranti, actus in rabiem, aut desperationem, arma ministrante furore, mortaliter aliquem percutiat, aut vulneret. Si hoc probabiliter sequi potest, satius est pro tunc dissimulare, donec dies illucescat, interimque ostia Conventus, custodibus appositis, custodire; & orto sole, visitationem debitam facere, eamque describere, juxta formam datam circa descriptionem corporis delicti *Par.* 2. *Sect.* 3.

45 Quod, si Superior ipse Reus sit, eadem præstare debet, qui sibi succedit in Regimine. Superior enim tali casu excommunicatus est ipso facto, & privatus officio; & quamvis requiratur pro foro externo sententia, tamen evidentia delicti supplet declaratoriam Judicis; proinde, cum de Superiore factus sit subditus, succedit alius, qui debet idem præstare, quod facere tenetur Superior respectu subditi. Neque hoc sapit rebellionem, ut autumat *Sanctorus*. Etenim *Summus Pontifex* caput est, & Superior totius Ecclesiæ, & ipse omnes judicat, a nemine autem judicatur; tamen, si esset notorie contumax in hæresi, prout habet *cap. Si Papa* 40. *Dist.*, & dicunt Canonistæ, *Abbas in cap. Quanto num.* 10. *de Translat. Episcop. ubi Zerbar. Add. lit. A. &*

ibi Archidiacon. in cap. Qui contra pacem 24. quæst. 1. Felin. in cap. Cum quidam Col. 1. ℣. Secunda declaratio. de Jureja. Panormit. in cap. Significasti num. 3. de Elect. posset judicari a Concilio, quod tali casu non posset dici rebelle in *Papam*; & ratio ad hoc tacta per *Glossam in cap. Si Papa in V. A fide devius in fin. 40. Dist.* est, quia ipse delicto suo deiicit a culmine potestatis, & deficiens a fide per hæresim, desinit esse caput totius Ecclesiæ, & ideo judicari, & puniri potest, sicut quivis alius subditus Ecclesiæ. Ita est in casu. Superior enim (ex quo notorie committit crimen, cui ipso facto adnexa est major excommunicatio, & privatio officii) ipsefacto suo se deponit, & notorietas criminis supplet declaratoriam Judicis; nec amplius est Superior: Subditi autem qui sciunt evidenter, illum esse excommunicatum, possunt non communicare sibi, prout scribit *Suarez de Censuris, & alii, Sylvest. V. Hæresi 1. a. 14. ℣. 11. Bannes. Valent.* apud *Farinac. q. 189. n. 66. & Thesaur. de Pæn. Par. 1. cap. 7. ℣. Sed tertia*, proinde non tenentur illi obedire; unde contra ipsum non committitur tali casu rebellio. Quod si concedit *Sanctorus*, posse subditos impedire Superiorem, peccare volentem, & etiam ipsum carcerare, si eo amentiæ deveniret, ut vellet rea Conventus perdere, nec dicerentur rebelles; quomodo dici debebunt tales, si deprehendendo ipsum in fragranti crimine, curant, ne ulterius peccet fornicando, & ut juridica capiatur informatio de constantia corporis delicti?

46 Verum est, quod hoc spectat ad Vicarium Conventus, sive alium, qui Superiori locali succedit in regimine; etenim ipsius debitum est corpus delicti describere, & crimina fratrum impedire, quando quidem ad ipsum devolvitur potestas directiva Conventus. Unde non possunt subditi ex se conglobati pergere ad Cameram Superioris, & ejus ostium per vim deiicere, ut intrent ad videndum corpus delicti, aut ulteriores fornicationes prohibendum, Etenim hoc spectat ad Superiorem, & contrafaciendo, subditi delinquunt, tanquam usurpatores alienæ facultatis, & jurisdictionis; exercerent enim id, ad quod non habent potestatem; *D. Thom. 2. 2. q. 60. art. 6. Navar. comment. Rubr. de Judic. num. 68. & 69.* unde censerentur fures alienæ auctoritatis; omnis enim illicita usurpatio rei alienæ censetur furtiva, ut ex jure §. *Item objicitur cap. Pænale 14. quæst. 5. cap. Meretrices 32. quæst. 4.* deducit *Antonius Franciscus* addens ad *Abbatem in cap. Conquestus ℣. Quid sit de For. compet.* & quemadmodum qui bona etiam temporalia Ecclesiæ invadit, sacrilegus est, *text. in cap. Prædia 12. quæst. 2.* ita, qui usurpat jus Superioris, fit Reus læsæ Majestatis, quia præripit id, quod solius Principis est. Debent ergo convenire ad Superiorem, ut hoc agat, quod leges volunt; quod, si ipse negligat facere, quod tenetur præstare, tunc ejus negligentia suppleri potest per subditos, *arg. cap. Sicut inquit 2. quæst. 7. cap. Nulla, ubi Abb. num. 6. de Concess. præben. Host. Rubr. de suppl. negl. Præl. §. & per quem*, sicut negligente *Sacerdote*, & *Levita*, curare vulnera sauciati a latronibus, *Samaritanus* ea allegavit, ut dicitur in *Evangelio S. Lucæ cap. 10.*

47 Quod autem ibi in fine concludit *Sanctor. de Pæn. cap. 8. quæst. 8. ℣. An autem fol. 363.* quod, si fratres omnes Conventus Superiorem deprehensum in fragranti illo delicto accusarent, ex tali accusatione nequiret ille constitui, nec ordinaria pœna puniri a Provinciali, caret prorsus probabilitate; & miror hoc a calamo doctissimi viri excidisse. Quoniam, quando crimen notorium est, nulla indiget probatione per Testes; & tunc notorium est respectu Conventus quando omnes de Conventu hoc sciunt, quia viderunt. Ad quid ergo ulteriores probationes requiruntur? Qui omnes accusatores sunt? Nego hoc; primus enim tantum censendus est accusator, & cæteri Testes. Sane in Inquisitione Generali juridica, si omnes examinati deponunt uniformiter de crimine *Caji*, omnes erunt accusatores, sive denunciatores, proinde secundum te, aliunde petendæ sunt probationes; illi nempe, cum denunciatores sint, non probant; & sic crimen notorium erit, & probatum non erit. Quis concedet hoc? Dico igitur, quod optime tali casu potest Provincialis pœna ordinaria Reum punire, & ille non deberet constitui, nisi ut producat jura sua, ob quæ pœnam ordinariam subire non debeat, sicut in notoriis fit, ut alias diximus. Quod, si Reus obnubilet notorietatem per aliquam legitimam exceptionem, debet Judex telam ordinariam judicii ordiri; in qua primus, qui oretenus, aut scripto accusavit, censendus est accusator, seu denunciator, cæteri autem Testes; sicut succedit in denunciantibus Confessarium de sollicitatione; primus enim habetur ut accusator, & reliqui ut Testes, licet sint de actibus diversis. Quod, si Reus excipiat de conspiratione subditorum, hæc, cum sit quid facti, non præsumitur, sed debet ab ipso probari.

Pœnæ.

S V M M A R I U M.

48 *Pœna mulierum ingredientium Claustra virorum, est Excommunicatio, Papæ reservata.*
Multi Doctores opinantur non excommunicari, nisi præsumentes intrare prætextu privilegiorum.
Declaratoria non publicata non ligat, quamvis legislator dicat se ita intellexisse.
Jus Prætorium non ligat nisi in proprio Tribunali.
49 *Improbatur dicta opinio.*
Declaratio asserta publicata fuit per Breve.
Stylus Curiæ Romanæ servatur pro lege in Bullis interpretandis.
50 *Pœnæ Regularibus introducentibus Mulieres intra Claustra, appositæ.*
51 *Sanctorus, & nonnulli Doctores opinantur excommunicationem a Regularibus non incurri hoc casu.*
52 *Talis opinio est falsa.*
Praxis Sac. Pænitentiariæ habenda pro lege.
53 *Præsumptio non requiritur in Regulari introducente fœminas, ut pœnas incurrat.*
54 *Opinio tenentium subditos introducentes fœminas, non incurrere pœnas, latas in Bulla Gregorii.*
Reprobatur, & quare.
55 *Novitius, aut Tertiarius introducentes fœminam, non afficiuntur pœnis supradictis.*
Novitius gaudet privilegio fori, & Canonis.
Tertiarius vivens in Conventu, censetur persona Ecclesiastica.
Nec Novitius, nec Tertiarius sunt vera personæ religiosæ.
56 *Dubium de admittente fœminas in Conventu, dum nullus religiosus in eo est.*
57 *Probabile est, quod tali casu admittens fœminas, non incurrat.*
Causa prohibitionis cessante, cessat prohibitio.
Causa cessante, finitur auctoritas Statuti.
Cum causa reducitur ad non causam, perinde est, ac si in principio non fuisset.
Causa motiva expressa in proemio legis, est vera causa finalis legislatoris.

58 Sta-

58 *Statutum in Ordine Minorum de Observantia.*
59 *Finis introductionis alius, & alius variat gravitatem delicti.*
Sac. Pœnitentiaria cum Religioso, qui fœminam introduxit ad malum finem, dispensat super sola irregularitate contracta ex celebratione cum Censuris; non in aliis pœnis.
60 *Qui introducit fœminam ad meram curiositatem, ultra Papales, non incurrit ulteriorem pœnam Statuti.*
61 *Opinio Sanctori, quod fornicans cum Muliere introducta intra Claustra, non majorem pœnam mereatur, quam si fornicaretur extra.*
62 *Impugnatur valide talis opinio.*
63 *Pœnæ introducentiam fœminas in ædiculas Confessariorum Monialium.*
Dictio relativa quæ importat præcedentia cum omnibus suis qualitatibus.
Locutio indefinita æquipollet universali.
Maxime, quando in omnibus eadem subest ratio.
64 *Dubium, an Censuræ, & pœnæ introducentium fœminas in ædiculas Confessariorum, sint reservatæ.*
65 *Dubium resolvitur negative.*
Ejus est solvere, cujus est & ligare.
Aliquando quis potest absolvere, qui non potest ligare.
Inobediens Delegato Papæ, ab illo ligatur excommunicatione, a qua solus Papa absolvit.
Episcopus potest excommunicare incendiarium, qui tamen a solo Papa absolvi potest.
66 *Pœnæ violantium Clausuram Monialium.*
67 *Licet Bullæ videantur afficere intrantes Clausuram Monialium, prætextu licentiarum, tamen afficiunt omnes absolute, & indifferenter.*
68 *Impetrantes ingredi Clausuram Monialium ex causa falsa, incurrunt censuram.*
Licentia ingrediendi, ut præfertur, sufficit oretenus data.
Non sufficit licentia tacita, sed requiritur expressa.
Per epicheiam aliquando licitum est ingredi sine licentia.
69 *Dubium, an ingrediens Claustra Monialium ad solam curiositatem, aut finem furandi, vel occidendi, incurrat pœnas intrantis ad sacrilegium.*
70 *Pœnæ spirituales eædem incurruntur, temporales pro varietate criminis, & conatus ad illud.*
71 *In banimentis status Ecclesiastici ingrediens noctu Clausuram Monialium, punitur ultimo supplicio.*
Nocturnum tempus aggravat delictum.
Ascendens per fenestras ad tentandam mulierem honestam, afficitur ultimo supplicio.
Intrans Clausuram Monialium per subterraneos cuniculos, morte plectendus.
72 *Pœnæ Monialium introducentium, aut admittentium quosvis utriusque sexus intra sua Claustra.*
73 *Pœna Monialium exeuntium è Monasteria.*
74 *Pœnæ Superiorum Regularium intrantium, absque legitima causa, Claustra Monialium, sibi subjectarum.*
75 *Pœnæ latæ in Bulla Gregorii, non sunt reservatæ.*
76 *A censuris, & pœnis violantium Clausuram Religiosorum, aut Monialium, quis absolvat.*
77 *Religiosi sic delinquentes, a quo absolvendi.*
78 *Moniales delinquentes circa Clausuram quis absolvere possit.*
79 *Episcopi possunt absolvere ingredientes Claustra Monialium ad malum finem; non sic confessarii Regulares.*
De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.
80 *Superiores Regulares absolvunt suos subditos ab ingressum prædictum, etiam ad malum finem.*
Quinque casus, ob quos recurrendum est pro absolutione ad Papam.

48 POEna autem violantium Clausuram Religiosorum, respectu mulierum ingredientium, est Excommunicatio major, Papæ reservata, prout ex citatis Constitutionibus *B. Pii V. Regularium personarum* 23. *Octob.* 1566. & *Gregor. XIII. Ubi gratiæ Idib. Junii* 1573. expresse habetur. Verum est, quod non desunt Doctores multi *Roderic. Tom. p. quæst.* 48. *art.* 2. *Philiarch. lib.* 3. *de offic. Sacerd. cap.* 30. *num.* 31. *Sayr. lib.* 3. *cap.* 31. *num.* 11. *Sà V. Extum. Papæ reserv. num.* 15. *Suar. de Cens. Disp.* 22. *sect.* 6. *num.* 11. *& de Relig. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 9. *Filinc. Tract.* 15. *num.* 119. *Layman cap.* 5. *num.* 12. *lib.* 4. *Tr.* 5. apud *Thesaur. Par.* 2. *V. Clausura. cap.* 2. ℣. *limitant secunda*, qui dicunt, quod (non obstante declaratione Motus proprii, facta a *B. Pio V.* quod nempe Mulieres omnes ingredientes Monasteria Religiosorum, incurrunt excommunicationem, quantumvis ingrediantur absque prætextu licentiarum, de qua declaratione diximus *supra num.* 6.), si mulieres, ob solam curiositatem, & non sub prætextu licentiæ habitæ, aut privilegii, intrent Claustra virorum, non incurrunt censuram, quia in citatis Constitutionibus expresse excommunicantur illæ solæ, quæ præsumunt intrare, prætextu licentiarum; Declaratio autem illa non officit, quia, ut dicunt *Innocentius in cap. Per tuas de Simon.* & *Jo Andreæ in cap. Sulet. num.* 4. *in fin. de Sent. excom. in* 6. declaratoria non publicata non ligat, quantumvis legislator dicat, se ita intellexisse. Et licet stylus *Sacræ Pœnitentiariæ* sit concedere absolutionem ab Excommunicatione omnibus Mulieribus, indifferenter ingredientibus Claustra virorum; & ex hoc appareat, quod quoquomodo fiat ingressus, semper incurratur censura; Respondent, quod stylus Curiæ non ligat extra Curiam, quia est tanquam *jus Prætoriam*, quod non ligat, nisi in suo Tribunali, ut dicunt Doctores. *Bellnga in specul. Rubr.* 11. *num.* 8. *&* 9. *Camill. Borel. lit. F. Capell. Tholos. decis.* 115. *num.* 3. *Diana par.* 1. *Tract.* 10. *Resol.* 42. *Cevall. quæst.* 737. *n.* 200. apud *Thesaur. de Pœn. V. Clausura cap.* 2. ℣. *Ad stylum*.

49 Sententia hæc, licet non careat probabilitate ob rationes, & Doctores eam tuentes, non est sequenda; sed tenenda est contraria, quæ magis communis est, & tutior. Tum quia declaratoria supradicta publicata fuit in forma Brevis ab eodem *B. Pio V.* incipit *Decet Romanum* 24. *Octob.* 1566. & habetur in Bullario *Cherubini* post *Bullam* 20. ejusdem *Papæ*, & apud *Confectium*, ut observat *Donat. Par.* 2. *Tract.* 4. *Quæst.* 3. *num.* 6. *&* 7. *Tom. p.* Tum quia stylus Curiæ pro lege servatur, & maxime, quando agitur de interpretatione Constitutionum Apostolicarum, *Ruta decis.* 55. *num.* 2. *de Concess. Præben. in antiq. & decis.* 196. *num.* 2. *Par.* 1. *recent. Be-ya. Respons. moral. Par.* 1. *Cas.* 30. apud *Donat. loc. cit. n.* 11. & ita cessant fundamenta oppositæ opinionis. Tum quia consuetudo totius Christiani orbis est, quod in talibus casibus recurratur ad sedem Apostolicam pro absolutione, ut testatur *Thesaur. Par.* 2. *V. Clausura cap.* 2. *in fin. de Pœn.* Tum tandem, quia plures Doctores hanc docent, quam oppositum. *Navarr. Comm.* 4. *de Regular. num.* 62. *& in Manual. cap.* 27. *num.* 150. §. *Excom.* 61. *Catbech. neapol. lib.* 3. *cap.* 21. *Sanch. in Decal. lib.* 6. *cap.* 16. *num.* 79. *& cap.* 17. *num.* 33. *Crux de Stat. Relig. lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 1. *Concl.* 2. *Suar. Tom.* 4. *de Relig. Tr.* 8. *lib.* 1. *cap.* 7.

num. 9. Dian. Bonac. Thesaur. Alph. de Leon. Remig. Scraph. Lezan. Sam. Tom. p. cap. 10. num. 9. quos citat, & sequitur *Donat. loc. cit. num. 10.*

50 Respectu autem Regularium introducentium, sive admittentium (eo modo, quo explicuimus supra *num. 27.*) mulieres intra Claustra, ultra excommunicationem *Papæ reservatam*, habetur pœna privationis dignitatum, beneficiorum, & officiorum suorum, ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterum obtinenda, ut cantat citata Constitutio *Gregorii*.

51 Scio, non paucos Doctores tenere, pœnam Excommunicationis non incurri a Regularibus, nisi admittant Mulieres prætextu licentiarum. Et *Sanctor. Comment. cap. 11. Stat. 5. ℣. Pœnæ fol. m. 578.* citans pro hanc *Michaelem Ferro Qu. Moral. Par. 2. quæst. 91.* & *Filiuc. de Cens. Tract. 5. cap. 5. nu. 119.* arguit *Dianam*, eo quod dicat, hanc sententiam esse improbabilem, & respondet ad ejus argumenta contraria; liceteque ℣. sequenti amplectatur enim *Diana* contrariam sententiam, tamen in *Tractatu de pœnis cap. 8. Quæst. 7. ℣. Respondeo de introducentibus fol. 359.* inclinat in hanc, volens, quod stante varietate opinionum, possit Judex alteram partem probabilitatis amplecti, & potius in misericordiam, quam in rigorem declinare.

52 Sed talis opinio in praxi, præsertim in foro fori, sequenda non est, attento, quod ultra declarationem *Gregorii XIII.* (quam ex *Villagata Tract. de Usur. quæst. 35. num final.* recitat *Lezana Tom. p. cap. 10. num. 9.* per quam declaravit, velle *Motam suam citatis pœnis afficere indifferenter Mulieres, & Regulares eas introducentes intra Claustra*) adest continuata praxis Sac. Pœnitentiariæ, quæ ut bene dicit ibidem *Lezana* pro lege haberi debet, & sic concludunt communiter Doctores. *Navar. Sam. cap. 27. numer. 105. Exrom. 61. Azor. Tom. 1. lib. 13. cap. 8. Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 8. lib. 1. cap. 7. num. 9. Beja. Resp. par. 1. Cas. 30. Sgroi. Par. 7. cap. 4. num. 10. Peyrin. ad const. 6. Julii II num. 15.* apud *Thesau. V. Clausura cap. 3. ℣. Amplia.*

53 Notandum autem, quod ad incurrendas pœnas positas a *Gregorio*, non requiritur præsumptio in Regulari introducente, seu admittente, sed sufficit quæcumque culpa, puta, ignorantia crassa, & culpabilis; ita ut quicumque introducit, eas incurrit, ut bene ex *Sanchez Decal. lib. 6. cap. 16. num. 96. & lib. 9. de Matrim. Disp. 32. num. 31.* observat *Peyrin. ad Const. 6. Jul. II. num. 17.* Et licet dicat, quod ignorantia, quamvis culpabilis, & vincibilis, dummodo non sit crassa, & supina, excuset; hoc tamen theorice verificari potest, non tamen practice, quia nullus est claustralis, ita ignorans has pœnas contra introducentes, quæ famosissimæ sunt, ut nullus possit se tueri; allegando earum ignorantiam.

54 Pariter advertendum, quod nonnulli Doctores *Sanch. lib. 6. Sum. cap. 16. num. 84. Cherub. ad Bull. Gregor. XIII. Roderic. Tom. 1. quæst. 47. ar. 3. Cruz. lib. 1. cap. 5. Dub. 2. concl. 1. Diana Par. 1. Tr. 16. Miscell. 2. Resol. 33. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. quæst. 26. in fine* tenent, quod Bulla *Gregorii* afficiat tantum Superiores Regulares, eo quod ibi nominat *Abbatissas, Abbates, & alios Monasteriorum utriusque sexus Superiores.* Unde inferunt, has pœnas non incurri a Subditis introducentibus. Sed ista opinio non subsistit; nam Bulla ait: *Monasteriorum utriusque sexus Superioribus, & personis, quocunque nomine censeantur, districte præcipimus &c.* Nomine autem personarum veniunt indifferenter Subditi, sive Clerici sint, sive laici, dummodo professi sint, & sic etiam isti incurrunt; prout post multos *Suar. Filiuc. Quarant. Azor. Sbort. Lezan. & Bonac. de Claus. Quæst. 4. pun. 6. num. 3.* docet *Sgroi Par. 7. cap. 4. num. 10.* & praxis confirmat.

55 Sed quid juris, si *Novitius*, aut *Tertiarius* introduceret fœminam; incurreret ne tales pœnas? Respondeo, quod non. Ratio est, quia, licet Novitius gaudeat privilegio fori, & Canonis, ut habetur in jure, *cap. Religioso de Sent. Excom. in 6.* & Tertiarius convivens Religiosis intra Claustra, large possit dici persona Ecclesiastica, ut post *Roderic. Tom. 2. q. 65. art. 5. & Tom. 3. quæst. 72. art. 1. & quæst. 73. art. 1.* & *Mirand. Manual. Prælat. qu. 36.* firmat *Donat. Tom. 2. Par. 4. Tr. 15. Quæst. 3. nu. 1.* tamen quia adhuc non habent stabilem permanentiam in Religione, non possunt dici proprie Religiosi. Verum est, quod gaudent privilegiis professorum ex gratiosa, & favorabili extensione facta; *Novitiis* quidem ex citata Decretali *Bonifacii Octavi*; *Tertiariis* vero a Concilio *Lateranensi V.* sub *Leone Decimo, Sess. 11. in fine*, non tamen dici possunt vere, & stricte Religiosi, cum solemnem professionem in manibus Prælati non emiserint, stabilemque permanentiam in statu religioso non voverint. Proinde Constitutio Papalis, quæ ligat Religiosos professos, ad eos non extenditur, cum materia odiosa ampliationem non patiatur.

56 Dubitatur autem, an prædictæ pœnæ incurrantur a Religioso, qui admittit fœminas in Conventu, quando nullus in Conventu reperitur. Exempli gratia: Omnes Religiosi Conventus exierunt ad processionem, & intra tres horas non sunt reversuri, ac remanet ad custodiam unus tantum senex plusquam sexagenarius. Veniunt ad Conventum quædam fœminæ Nobiles, & captata fratrum absentia, ex curiositate volunt videre Conventum. Senex ex industria, sciens omnes officinas Conventus esse clausas, nec posse ab illis alliquid surripi, relinquit apertam januam Conventus, & vadit ad videndum processionem, pertranseuntem non longe, extra limitea tamen Conventus; & sic fœminæ intrant, & exeunt ante reditum fratrum. Nunquid in hoc casu, tum fœminæ, tum Religiosus incurrerent prædictas pœnas?

57 Respondeo, probabile esse, quod non incurrant. Ratio est, quia causa prohibitionis cessante, cessat prohibitio, ut deducitur ex utroque jure; *cap. Et si Christus & ibi Bald. ℣. dicit Glos. de Jure ju. cap. Non debet §. Cum ergo. cap. Neophytas junct. glos. in ℣. causa 61. Dist. cap. Ex litteris 7. q. 2. l. 1. & ibi Bald. ℣. Nota quod cessat. C. si rect. Provinc. I. B. Nic. Reg. jur. To. p. lib. 3. fol. 145. col. 2.* Dum enim cessat causa prohibitionis, finitur auctoritas Statuti, *Andr. de Isern. in Rubr. Quæ sunt regal. ℣. Hæc pedagia, & ibi Afflict. l. Quod ait, §. Ait lex. ff. de Repat. l. 2. C. Qui ad liber. pern. non poss.* & cum causa reducitur ad non causam, perinde est, ac si a principio causa non fuisset, *l. 1. in fin. ff. de Conditio. sin. cau.* intelligendo de causa vera, per se motiva, & finali, non autem de Impulsiva, ut Doctores *Bart. Bald. Panormit. Archid. Card. Florent. Hostien. & alii* apud *I. B. Nic. loc. sup. cit. fol. 147. col. 2.* communiter illam regulam limitant. Causam vero, quæ a legislatore in Proemio legis exprimitur, esse per se motivam, & finalem legis, affirmant communiter Doctores. *Bart. Bald. Angel. Imol. Ad l. final. in fin. de Hæred. inst. Card. Flore. in cap. Ex parte in fin. de Cler. conjug. Rom. Alex. Aug. Ar. Franch. Socin. Curt. Sen.* apud *I. B. Nic. l. sup. cit. fol. 154. col. p.* Patet autem legenti utrasque Constitutiones *B. Pii*, ac *Gregorii*, sæpius citatas, quod

quod motivum, quod habuerunt in ferenda tali lege prohibitiva, fuit, ne per ingreſſum mulierum intra Clauſtra, quies, & tranquillitas Religioſorum turbaretur. In caſu autem noſtro ceſſat iſta cauſa; cum enim in Conventu Religioſi non ſint, impoſſibile eſt, quod a mulieribus ingredientibus eorum quies turbari poſſit; proinde probabile eſt, prohibitionem in illo caſu etiam ceſſare, & ita nullam pœnam incurri, prout idem ſentit *Pellizzar. Manual. Regul. Tract. 5. cap. 7. num. 64.* & *Ant. a Spiritu Sancto Direct. Regul. Tract. 3. Diſp. 6. Sect. 5. §. 4. nu. 682.*

58 Ultra pœnas autem ſupradictas de jure communi inductas, quælibet Religio ſuas habet particulares a municipalibus Conſtitutionibus inflictas, & quilibet debet conſulere proprias leges. Apud *Nos Minores* habetur *Stat. Gen. Ord. cap. 11. §. 1. num. 8. Valliſolet. ibi. §. Quæ vero*, ita ſonans: *Quæ vero Pius V., & Gregorius XIII. de Mulieribus in Monaſteria, Conventuſque Regularium non admittendis ſtatuit, inviolate ſerventur; & qui contra fecerit, ultra pœnas Apoſtolicas, Carceribus etiam mancipetur, Superiorum arbitrio; Quas pœnas etiam ſubeant, qui mulieres intra ædiculas pro Confeſſariis Monialium deputatas, quovis prætextu admiſerint.*

59 Circa quod Statutum adverto primo, quod introductio intra Clauſtra variatur in gravitate, juxta varietatem finis introducentium. Si enim eſt ad purum effectum ſatisfaciendi curioſitati muliebri, minus grave crimen eſt, quam ſi eſſet ad intentum fornicandi; & proinde graviorem pœnam meretur criminoſus in ſecundo, quam in primo caſu. Hinc eſt, quod praxis *Sacræ Pœnitentiariæ* eſt, prout advertit *Theſaur. de Pœn. V. Clauſura cap. 3. in fine*, quod, quando abſolutionem, vel diſpenſationem concedit Regularibus ſuper introductione mulierum ad malum finem, ſolet decernere, quod maneant privati officiis, & dignitatibus ſui Ordinis, & inhabiles in futurum ad ſimilia, quia non intendit diſpenſare in omnibus, ſed ſuper ſola irregularitate, ſi celebrarunt in talibus cenſuris. Quando vero introductio non fuit ad malum finem, tunc ſolet in integrum eos reſtituere, & rehabilitare.

60 Ex hoc ergo fundamento habetur, quando locus ſit arbitrio Superioris addere Carcerem, ultra pœnas Apoſtolicas in puniendo Reum hujus criminis. Si enim introductio fuit ad merum curioſitatem, non eſt locus ulteriori pœnæ ab ea, quam ſanciunt *Bullæ Papales*. Si vero fuit ad malum finem, tunc intrat Carcer. Namque a majori gravitate delicti regulari debet arbitrium Superioris, ut pœnam augeat.

61 Opinatur ad hoc *Sanctor. de Pœn. c. 8. Quæſt. 7. §. Reſpondeo de introducentibus fol. 359.* quod Carcer arbitrarius non deberetur ei, qui ſcortatus fuiſſet cum Muliere intra Clauſtra, ultra Carcerem ſemeſtrem, quem deberet ſubire ob fornicationem. Eo quia in hoc caſu delicta confunduntur, & majus, (quod eſt fornicatio) confunditur cum minori, puta, cum introductione in Conventum: proinde ſola pœna delicti majoris, puta, Carcer ſemeſter, & non ultra debeatur.

62 Sed Ego in oppoſita ſum ſententia. Ratio eſt, quia negari non poteſt, quod crimen aggravatum majori circumſtantia, graviorem non exigat pœnam; maxime quando circumſtantia addita militat contra diverſam legem ab ea, a qua ſubſtantia criminis dependet. Conſtat autem, quod fornicatio intra Clauſtra magis gravis eſt, dum cum ea copulatur introductio fœminæ in Monaſterium, quæ militat contra legem Eccleſiaſticam, quæ diverſa eſt a lege Divina, per quam vetatur fornicatio. Sequitur igitur, quod major illi pœna debetur ea, quæ deberetur ſimplici fornicationi; & ſic Carcer diuturnior, quam ſemeſtris. Accedit, quod diſpoſitio ſtatutaria eſſet futilis, ſi introductio ad malum finem ulteriori Carcere, quam ſemeſtri, non puniretur; non enim eſſet dabilis caſus, quod Carcer hic arbitrarius poſſet dari, ſi introducens, præciſo Carcere ſemeſtri, ob fornicationem eſſet puniendus. Et nutat fundamentum *Sanctori* quod ſemper minus crimen cum majori confundatur. Si quidem majus crimen eſt in noſtro caſu fornicatio, quæ eſt prohibita a jure divino, quam introductio vetita de jure Eccleſiaſtico. Deberet ergo Reus de utroque puniri præciſa pœna fornicationis; & ſic carcerari per ſemeſtre, & privari ſuffragiis per triennium tantum, (hæc enim pœna eſt pro prima vice fornicantis) & non excommunicari, privari Officio, & perpetuo inhabilitari, quod tamen fit ratione introductionis. Igitur non ſola pœna fornicationis, ſed & pœnis introducentium puniendus eſt; & ideo, cum Carcer arbitrarius ex Statuto debeatur ob introductionem ſolam, iſte debet infligi ultra ſemeſtrem. Intelligo autem, quod Religioſus introduxiſſet cauſa fornicandi. Quod ſi mulier ex cauſa licita introiſſet Clauſtrum, & ex hac occaſione, & non ex condicto, ſed mere accidentaliter quis cum ea fornicaretur, non deberetur alia, quam pœna fornicationis, quia tunc non interveniret delictum introductionis.

63 Adverto ſecundo, quod eaſdem pœnas incurrunt illi, qui *Mulieres intra ædiculas, ſive hoſpitia pro Confeſſariis Monialium deputatas, quovis prætextu admiſerint*, ut ſonat ſecunda pars recitati Statuti. Pro quo noto, quod dictio relativa *quas*, quæ ponitur in Statuto, importat præcedentia cum omnibus ſuis qualitatibus; *Alex. Conſ. 29. num. 4. lib. 1. & Conſ. 23. in fin. num. 13. lib. 5. & Conſ. 112. num. 2. & ſeq. lib. 6.* unde intelligendum eſt, quod omnes, & quotæ, & quantæ, & quales pœnæ, quæ ſupra enunciatæ ſunt contra admittentes fœminas in Convento, eædem ſunt contra introducentes in hoſpitia Confeſſariorum Monialium. Pariter noto, quod iſta diſpoſitio non reſtringitur ad Confeſſarium, aut ejus ſocium, ſed generaliter extenditur ad omnes Fratres; nam Statutum loquitur indefinite, *qui admiſerint*; in jure autem locutio indefinita æquipollet univerſali, *l. Si pluribus ff. de leg. 2.* & hoc maxime, quando ſubeſt eadem ratio in omnibus, quæ continentur ſub ratione definita, ut dicunt Doctores. *Dyn. Conſ. 41. n. 7. Corn. Conſ. 106. n. 5. & ſeq. lib. 2. Socin. jun. Conſ. 118 n. 2. lib. 3. Rol. a Vall. Conſ. 61. num. 28. lib. 3. Dec. Conſ. 17. num. 20. & ſeq. lib. 1.* apud *Tuſc. lit. I. Concl. 83. num. 17.* In caſu autem eadem ratio prohibitionis, puta, periculum incontinentiæ, ſcandali &c. ſubeſt in omnibus Fratribus, ſicut in *Confeſſariis*, ac ſocio; proinde de omnibus, & ſingulis Fratribus indifferenter lex Statutaria pœnalis eſt accipienda. Et ſic gravius, puta, addito Carcere arbitrario, puniendus eſſet, qui introduceret ad malum finem, ſicut gravius punitur, qui cum eodem motivo introducit in Conventum.

64 Difficultas autem eſt circa hoc. Utrum excommunicatio, privatio, & inhabilitas, quæ incurruntur ab admittente fœminas intra Clauſtra, & ſunt *Papæ* reſervatæ, cenſeantur pari modo reſervatæ *Sedi Apoſtolicæ*, caſu, quo quis admittat Mulierem intra hoſpitium *Confeſſarii Monialium*.

65 Reſolutive dico, quod non ſunt reſervatæ, niſi Prælatis Ordinis. Ratio eſt, quia illius eſt abſolvere, cujus eſt ligare, ut habetur ex utroque jure *text. in cap. Si Petrus 24. q. 1. cap. Verbum de Pœnit. Diſt. 1. l. Qui condemnare ff. de Re judicat. l. Nemo 37. ff. de Reg.* Et quamvis hæc regula non dicatur con-

convertibiliter, quia aliquis potest aliquando absolvere, qui tamen ligare non potest, ut advertit *Gloss. in cap. Si Petrus in V. Condemnat. in fin. 24. q. 1. l. Quoties. C. Ubi Senat. vel Clariss.* tamen universaliter ille, qui per modum legis ligare potest, potest etiam absolvere a pœna lata per propriam legem; si quidem ex facto hominis aliquando quis potest ligari, qui tamen ab eo, qui ligavit, absolvi nequit, ut patet in inobediente *Delegato Papæ*, qui excommunicari potest a *Delegato*, cui fuit inobediens, sed absolvi ab eo non potest, sed a *Papa*, ut ex *cap. Quærenti* voluit *Innocent. de offic. Jud. deleg.* Pariterque potest Episcopus excommunicare incendiarium, sed post denunciationem nequit illum absolvere, ut habetur in *cap. Tua nos de Sent. Excom.* Cum igitur pœnæ supradictæ latæ sint per modum legis, quæ lata fuit a Capitulo Generali, hoc est a Prælatis Ordinis, liquet, quod isti possunt pari modo a dictis pœnis absolvere, nec sunt *Papæ* reservatæ.

66 Nunc dicendum de pœnis *violantium Clausuram Monialium*. Ad hoc sciendum, quod de jure antiquo *cap. 1. de Stat. Regul. in 6.* innovato in *Tridentino Sess. 25. de Regul. cap. 5.* puniuntur pœna excommunicationis, ipso facto incurrenda, *qui audent ingredi intra septa Monasterii (Monialium) cujuscumque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerint, sine Episcopi, vel Superioris licentia, in scriptis obtenta*. Hæc autem excommunicatio non est reservata, ut observant *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 16. num. 71.* & *Tolet. lib. 1. cap. 41. §. 8.* Ex post *Gregorius XIII*, in supracitata Bulla *Ubi gratia* apposuit excommunicationem, *Papæ* reservatam contra intrantes in Monasteria *Monialium prætextu licentiarum*; ut de fœminis, & eas admittentibus intra Claustra Religiosorum, supra dictum est, ac Superioribus permittentibus inflixit privationem Officii, & inhabilitatem ad illud. Tandem *Paulus V. Constit. Monialium 10. Jul. 1612.* censuras, & pœnas, latas a *Gregorio* contra ingredientes, ac admittentes, renovavit contra mulieres, ut præfertur, ingredientes *sub prætextu licentiarum*.

67 Hic autem advertendum est, quod licet Bullæ *Papales* afficiant intrantes, ac admittentes *sub prætextu licentiarum*, ut proinde videantur non affici illi, qui sine tali prætextu ingrediuntur, ut tenent non pauci Doctores, *Suar. Sanch. Sayr. Mirand. Barbos. Dian. Zerol. Portel. Tamburin. Pelizzar. Bonac. de Clausur. quæst. 4. p. 5. num. 5. in fin. & p. 6. num. 16. ℣. Dixi*, & Nos supra *num. 48.* tetigimus; tamen contrarium est verius, & est de stylo Curiæ, & praxi *Sac. Pœnitentiariæ*, quod vim legis habet, ut supra *num. 49.* diximus, & tenet communior sententia Doctorum, *Navar. Quarant. Beiia Villagut. Azor. Roderic. Zecch. Graf. Comitol. Filiuc. Peyrin. Merol. Thesaur. Cherub. Homobon. Reyner. Ricc. Magal. Coriol.* quos dat *Donat. Tom. 3. Tr. 5. quæst. 2. n. 6.* qui plures rationes ad hoc congerit.

68 Licet autem in casibus necessariis (de quibus loquitur passim, quilibet Doctor, qui scribat de *Clausura Monialium*) possit cum licentia in scriptis obtenta, ingredi ab iis, qui necessarii sunt; tamen advertendum est, quod, si licentia fuerit surrepta per falsi repræsentationem, & necessitas non fuerit vera, non evaduntur Censura, & pœnæ. *Sanch. Decal. lib. 6. cap. 15. num. 76. Bonac. de Clausf. Quæst. 1. Pun. 5. num. 1.* apud *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Clausura cap. 4. ℣. Item secundum*. Ratio est, quia pœnæ latæ a *Gregorio* & *Paulo V.* sunt contra ingredientes *sub prætextu licentiæ*; si autem licentia sit surrepta, & necessitas ingrediendi sit præstituta, & non vera, qui intrat, intrat *sub prætextu licentiæ*, & ita incurrit. Licet autem Concilium ordinet quod licentia debeat esse in scriptis, tamen si oretenus detur, sufficit, ut contra *Sanchez*, & *Suarez* tenet *Dian. Par. 3. Tract. 2. Resolut. 129.* cum *Homobono*, & *Bellochio*. Verum est, quod non sufficit licentia tacita, aut interpretativa, seu præsumpta, sed est necessaria expressa. Ratio est, quia in tantum præscripsit *Tridentinum* licentiam scriptam, in quantum voluit, ut circa eam concedendam, major esset Superioris scribentis deliberatio, & favore ingredientis certior posset reddi probatio licentiæ obtentæ, ut multi *Victorell. Stephan. Vveym. Tamburin.* & *Dian.* relati a *Barbos. in Trident. sess. 25. de Regul. cap. 5. num. 70.* scribunt. Hæc autem duo motiva cessant in licentia tacita, aut præsumpta, in qua, nec Superior maturitatem in ea concedenda ostendit, nec ingrediens habet, quomodo se tueatur, si de ingressu, tanquam de maleficio, accusetur. Non tollitur tamen, quin locus sit epicheiæ in casu repentinæ necessitatis, ut incendii, & similium, ita ut aliquis sine expressa licentia, & metu pœnarum ingredi non valeat, ut passim Doctores *Navar. comm. 4. de Regul. num. 60. V. Quarto Azor. Par. 1. lib. 13. cap. 8. quæst. 8. Roderic. Tom. 1. quæst. 40. art. 2. in fin. Sanch. Summ. lib. 6. cap. 16. num. 34. Bonacin. de clausf. quæst. 4. Pun. 3. num. 2.* apud *Barbos. loc. cit. num. 72.*

69 Cum autem prædictæ Bullæ prohibitivæ non distinguant ingressum intra Claustra *Monialium*, ob solam curiositatem, aut ad malum finem, puta, furandi, occidendi, aut fornicandi, dubium esse potest, an easdem præcise pœnas incurreret, qui ad malum finem ingrederetur, velut qui ingreditur ob solam curiositatem.

70 Respondeo, quod, quoad pœnas spirituales, & incorporales, eædem penitus debentur; ratio est, quia istæ latæ sunt præcise contra *ingredientes sine licentia*: & cum in hoc crimine æquo modo delinquat tam ille, qui ad malum finem, quam is, qui absque eo intrat; hinc est, quod eædem pœnæ omnibus æqualiter debentur. Quantum vero ad alias pœnas corporales majores, aut minores, debentur juxta gravitatem criminis; conatus ad illud; & majorem proximitatem ad actum consummatum, si crimen perfectum non fuit. Quod, si perfectum fuerit, ultra pœnas spirituales ratione ingressus, debentur pœnæ ordinariæ crimini debitæ, ut patet.

71 Signanter autem in *Bannimentis generalibus Status Ecclesiastici §. 5.* lata est pœna ultimi supplicii contra ingredientem de nocte *Clausuram Monialium*; non solum, quia qualitas nocturni temporis, ad pœnam aggravandam attenditur in delictis juxta jura, *text. in l. Gracchus ff. Ad l. Jul. de Adult. l. 1. & 4. ff. de Furt.* & Doctores *Bart. & Bald. in l. Non Minorem. C. de Transact. Ripa de nocturn. temp. cap. 17. per tot.* sed etiam, quia qui tenebras expectat ad operandum, præsefert animum ad maleficium, juxta illud Evangelii *Jo. cap. 3. ℣. 20. Omnis, qui male agit, odit lucem*, ut bene observat *Raynald. Syntax. crim. cap. 1. §. 14. num. 3.* Et magis aggravatur delictum, si Reus scalis utatur ad ingrediendum. Nam ascendens nocturno tempore ad domum privatam ad furandum, aut tentandam pudicitiam Mulieris honestæ, pœna ultimi supplicii puniendus venit, ut volunt Doctores, *Bald. arct. Gramat.* apud *Sperell. decis. 137. num. 36. P. 1. Farinac. quæst. 20. num. 145. Cabal. Crimin. Resol. 97. num. 3. & seqq. Franc. decis. 333. num. 4.* a fortiori hoc idem erit de attentante ingredi scalis *Monasterium Sanctimonialium*, cui magis quam privatæ domui est reverentia custodienda, & in praxi esse servandum post *Sperellum decis. 137.*

num.

num. 37. *Par.* 2. *Tharo Comp. decis. V. Pœna dischalceantis Par.* 3. *& de Luca ad Vincentiam de Franchis decis.* 333. *num.* 3. scribit *Raynald. Syntax. cap.* 1. §. 14. *num.* 7. Quod etiam dicendum est, si quis, perforato pariete, aut subterraneis caniculis (ut non semel accidit) intra Clausuram penetraret; tales enim sacri parietes, sicut non debent sine tali pœna transcendi, ita nec dirui, perforari aut suffodi, quod magis est, ut ex *Myler Metrolog. cap.* 25. §. 9. *num.* 3. observat eruditissimus Dominus, & mei amicissimus *D. Jo: Baptista Pacichellus de Distant. cap.* 4. *Memb.* 5. *num.* 23.

72 Pœnæ autem *Monialium* introducentium, aut admittentium quosvis, & cujusvis sexus, sunt respectu Superiorissarum, privatio officii, & inhabilitas ad illud, ultra excommunicationem, *Papæ* reservatam juxta Bullas recitatas *Gregorii*, & *Pauli*; respectu vero aliarum Monialium lata est eadem excommunicatio, si illæ influant aliquo modo positivo ad ingressum, sicut de admittentibus fœminas intra Claustra Religiosorum diximus supra *num.* 27. Si vero negative se habent, puta, non obstando, aut non repellendo ingredi tentantem, distinguendum est; si enim Monialis ex Officio habet hoc præstare, & omittit facere, quod sui muneris est, (ut pote Janitrix, cujus curæ commissa est janua Monasterii) incurrit excommunicationem, quia non resistando, ut tenetur, participat in crimine. Si autem est Monialis, quæ talem curam non habet, & non impedit, nullam censuram incurrit, quia in nullam legem delinquit, ut post *Sanchez in Decal. lib.* 6. *cap.* 16. *num.* 93. docet *Pellizzarius de Monial. cap.* 5. *Sect.* 3. *quæst.* 3. *num.* 86.

73 Porro *Monialis* violans Clausuram suam, exeundo sine legitima, & necessaria causa, & absque debita licentia, ac extra casus expressos in Bulla *B. Pii V. Const.* 8. *Circa pastoralis* apud *Cherub. Tom.* 2. de quibus passim, & exacte loquuntur omnes tractantes de materia *Clausuræ*, incurrit excommunicationem *Papæ* reservatam; & non solum illa, sed etiam eam comitantes, aut recipientes, vel licentiam exeundi concedentes &c. a qua excommunicatione (si tamen casus sit occultus) potest absolvere Episcopus in vim *Tridentini* ut dicunt Doctores. *Suar. de Cens. T.* 5. *Disp.* 41. *sect.* 2. *num.* 10. *&* 18. *Bonac. disp.* 1. *quæst.* 22. *p.* 2. *n.* 2. *de Cens. & quæst.* 1. *p.* 5. *nu.* 2. *de Claus. Thesaur. de Pæn. par.* 2. *V. Clausura. quæst.* 8. *℣. Absolvere.* Et hoc etiam respectu suorum subditorum videtur posse Superiores Regulares per se ipsos, non autem delegando alteri facultatem absolvendi, ut post nonnullos *Roderic. Portel. Bonacin. Barbos. Lezan. Tambur.* scribit *Donat. tom.* 3. *Tract.* 4. *quæst.* 8. *num.* 10. Non ponimus autem casus in quibus dicitur Monialis *Clausuram violare*, quia tritissime, & ad nauseam, eos explicant passim Casuistæ.

74 Pœnæ tandem Superiorum Regularium, sine necessitate ingredientium *Monasteria Monialium*, sunt excommunicatio, & officii privatio, prout habetur ex *Gregor. XIII. Const. dubiis* apud *Cherub. Tom.* 2. *post Const.* 28. *ejusd. Gregor.* Respectu vero Cardinalium, & Episcoporum, isti pro prima vice incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ: pro secunda, suspensionem a munere Pontificiali, & a Divinis: pro tertia, vero excommunicationem, sicut Prælati Regulares. Sed ex post *Alexander. VII.* per alium *Motum proprium Felici.* 13. *Cal. Novemb.* 1664. quem per extensum refert *Lantusca Theatr. Regul. V. Moniales num.* 3. ultra novam excommunicationem, ac privationem officii, apposuit perpetuam inhabilitatem, ac privationem vocis activæ, & passivæ omnibus Prælatis Regularibus, si ultra unam vicem in quolibet anno, gratia visitationis, ingressi fuerint *Monasteria Monialium*: aut si ex necessitate reparandæ Clausuræ, necessarium fuerit pluries ingredi, ingrediantur absque præsentia Episcopi, aut alterius personæ Ecclesiasticæ, ab Episcopo ad hoc deputatæ: & si visitationem ante solis ortum incipiant, vel post occasum protrahant: & si ipsi, aut eorum socii refectionem sumant in Monasteriis: & si eorum socii ab ipsis separentur, ita ut se invicem aspicere non possint: & si non separaverint habitationes Confessariorum a Monasterio, ita ut disjunctæ sint non solum per parietes, sed etiam per tecta.

75 Advertendum autem, quod pœnæ supradictæ, latæ in Bulla *Gregorii*, non sunt reservatæ, ut ex *Sanch. Decal. lib.* 6. *cap.* 16. *num.* 98. & *Filiuc. Tract.* 19. *num.* 118. *in fin.* docet *Thesaur. V. Clausura cap.* 6. *℣. Nota primo.* Proinde Episcopus, seu Prælatus, qui illas incurrerit, potest delegare cuivis Sacerdoti, aut Confessario facultatem, a quo ab istis absolvatur, ut ex *Sanchez* dicit idem ibidem. Pari modo nec pœnæ latæ in *motu proprio Alexandri septimi* reservatæ sunt; proinde de istis, sicut de illis dicendum est.

76 A prædictis autem censuris, & pœnis ob *violationem Clausuræ*, sive mulierum intrantium, sive Religiosorum admittentium in propria Claustra, sive aliarum personarum *violantium Clausuram Monialium*, si casus notorius sit, aut publicus, nemo absolvere potest, aut dispensare, cum sint Summo Pontifici reservatæ. Si vero casus occultus sit, Mulieres intrantes Claustra Religiosorum, possunt absolvi ab Episcopo, & etiam a Confessario Regulari approbato ab Ordinario, & in diebus, in quibus Ecclesiis Regularium concessæ sunt indulgentiæ, ut ex privilegio *Pauli III.* probat *Peyrin. ad Const.* 6. *Julii* 2. *num.* 21. *& ad Const.* 2. *Paul. III.* §. 5. Imo tenet *Sanchez Decal. lib.* 6. *cap.* 17. *num.* 43. apud eundem, quod etiam, si res sit deducta ad forum contentiosum, aut factum sit notorium, quod mulieres possint adhuc tempore prædicto absolvi, pro foro tamen conscientiæ, non autem pro foro fori.

77 Quo vero ad Religiosos introducentes, & admittentes, possunt Prælati Regulares absolvere suos subditos, imo etiam, si casus deductus sit in judicium, possunt secundum nonnullos Doctores, *Sanchez. loc. cit. Cruz. lib.* 1. *de Stat. Relig. cap.* 6. *Dub.* 1. *Conclus.* 6. *Dian. par.* 2. *Tract.* 2. *Resol.* 26. apud *Peyrin. ad Const.* 6. *Julii II. n.* 22. in foro tamen conscientiæ tantum, absolvere: quod congruentissimum est, ne diutius in malo statu permaneant.

78 Quo autem ad pœnas *Monialium violantium* propriam *Clausuram* exeundo, aut extraneos admittentium, & aliorum intrantium, possunt Episcopi absolvere, & etiam Confessarii Regulares, tempore indulgentiarum, sicut supra dictum est *num.* 75. Episcopi quidem vigore *Trident. Sess.* 24. *de Refor. cap.* 6. Confessarii autem Regulares, virtute privilegii supracitati, concessi a *Paulo III.* ita *Sanch. lib.* 6. *in Decal. cap.* 15. *num.* 76. apud *Peyrin. ad Const.* 6. *B. Pii V. num.* 41.

79 Si autem violetur *Clausura Monialium* ad malum finem, putat *Peyrin. loc. cit.* contra *Graffium de Cas. reserv. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 17. *& Homobon. Tom.* 1. *Exam. Tract.* 7. *cap.* 26. *quæst.* 110. posse supradictos absolvere vigore *Tridentini*. Et opinio *Peyrini* fundamentum habet, cum inibi Concilium nullum casum excipiat ex reservatis Sedi Apostolicæ; unde non est, unde hic debeat excipi. Confessarii vero Regulares non possunt absolvere, vigore su-

pra

pracitati privilegii; hoc enim fuit revocatum in specie respectu septem casuum, quorum tertius est *violatia Clausuræ Monialium ad malum finem*, prout habetur ex Decreto Sacræ Congregationis, quod referunt *Nald. Summ. V. Casus in fine*, & *Peyrin. in Appendir. de Subd. ℣. Nota 4. fol. m. 174. col 1.*

80 Superiores tamen Regulares possunt absolvere subditum suum, ingressum Clausuram Monialium, etiam ad malum finem. Quantumvis enim absolvere ab hoc casu prohibeantur Regulares in citato Decreto, tamen hoc est respectu extraneorum. Sed respectu Subditorum non item, nam ex privilegio *Sixt. IV. Const. Regimini* apud *Roderic. Bullar. Sixti IV. Bull. 14. n. 40.* possunt Superiores Minorum *absolvere Subditos suos ab omnibus censuris, & casibus quantumvis gravibus, nisi adeo graves essent, quod merito essent ad Sedem Apostolicam destinandi.* Hos autem casus recenset *Julius II. Const. Virtuse conspicuos 5. Calead. August.* 1506. §. 29. dicens, esse hæreticum relapsum; Schismaticum; Falsificatorem literarum Apostolicarum; deferentem prohibita ad infideles; & conspirantem in personam Summi Pontificis; non vero habetur mentio de hoc. Præter quam quod, quinque casus reservati a *Clemente VIII.* non afficiunt Regulares, & hoc fuisse decisum a Sac. Cong. Regularium, refert *Nald. ad Const. 6. B. Pii V. num. 42. in fin.* apud *Peyrin. V. Reservatio. ℣. Et prater.* Unde possunt Subditos absolvere. Et si deductum sit delictum ad forum judiciale, posse Regulares (in foro tamen conscientiæ, & quoad culpam tantum, non autem quoad pœnam) a suo Prælato absolvi, ex *Sanch. Decal. lib. 6. cap. 15. num. 76.* probat idem *Peyrin. ad Const. 6. Julii II: num. 21.* Verum pro hujus materiæ coronide advertendum puto fideliter esse observandas Constit. editas a Sanctissimo D. Nostro D. BENEDICTO XIV. feliciter regnante præsertim: *Regularis disciplinæ observantia*; Et aliam: *Salutara in Ecclesia* datas 3. Januar. 1742. sicut etiam: *Cum Sacrarum Virginum* 1. Junii 1741. & tandem: *Per binas alias nostras* 24. Januar. 1747.

§. IX. Sacrilegium cum Moniali.

SUMMARIUM.

1 *Nomen generis adaptatur aliquando speciei.*
Sacrilegii nomen convenit multis criminibus,
2 *Sacrilegium cum Moniali, quid proprie sit.*
Copula habentis votum castitatis cum fœmina soluta, est simplex fornicatio juxta Jureconsultos.
Juxta Theologos est sacrilegium.
Sacrilegium dicitur quasi sacrum lædens.
Conditio personæ, cum qua habetur copula, est exprimenda in confessione.
3 *Sacrilegium Theologicum, & sacrilegium legale, quæ sint.*
4 *Non omnis immunditia cum fœmina sacra, est sacrilegium.*
5 *Copulam habens cum Tertiaria, committit sacrilegium, sicut cum Moniali.*
6 *Quomodo intelligenda hæc conclusio.*
7 *Tertiariæ solemne votum castitatis habentes, fuere obligatæ ad clausuram, & nolentes clausurari, fuerunt sæcularizatæ.*
8 *Tertiariæ cælibes, viventes in propriis domibus sine viris, dubium est, an sint personæ Religiosæ.*
Rationes facientes pro sententia affirmativa.
Legatum factum puellæ, si monachabitur, *debetur, si illa fiat Tertiaria.*
9 *Rationes facientes pro sententia negativa.*
Semel Deo Sacratum profanari non potest.
10 *Tertiariæ non sunt personæ sacræ.*
Copulam habens cum Tertiaria, non committit sacrilegium.
Copulam habens cum Moniali novitia, non committit sacrilegium.
11 *Oppositio ad prædicta ex Novella.*
12 *Satisfit oppositioni.*

1 Super cætera naturalis coitus delicta, hucusque recensita, crescit *sacrilegium*, nempe coitus cum persona, Deo dicata per votum castitatis. Licet autem nomen *sacrilegium* genericum sit, & possit convenire multis delictis specie distinctis, ut furtum rei sacræ, pollutio Ecclesiæ, rei sacræ venditio, & alia, de quibus suo loco dicemus; tamen hic usurpatur pro specie particularis delicti; nec incongruum est, quod nomen generis alicui speciei adaptetur; siquidem etiam *inquisitio* quid genericum est, interveniens in omni specie judicii criminalis, & tamen significat etiam determinatam speciem, quando nempe Judex procedit ex officio, ad differentiam ejus, quando procedit ad instantiam partis, prout diximus *Par. 1. Tit. Inquisitio n. 3.*

2 *Sacrilegium* ergo, de quo loquimur hic, est *copula carnalis habita cum fœmina, Deo Dicata per votum continentiæ Religiosæ.* Et hic advertendum est, quod, quamvis *sacrilegium* sit quodvis peccatum contra castitatem, commissum a persona Deo dicata per votum solemne; tamen nomine usitato *sacrilegii* venit sola *copula habita cum fœmina sacra.* Scio quidem Doctores *Felin. in cap. At si Clerici & ibi Dec. & Butrig. de Judic. Bass. de Coit. damn. n. 15. & 16. Clar. §. Fornicatio ℣. Cum Presbytero. Decian. Menoch.* apud *Farinac. quæst. 146. num. 30.* communiter tenere, quod copula habita a Presbytero, aut alio habente votum castitatis solemne cum fœmina soluta, non sit *sacrilegium*, sed fornicatio. Verius tamen est, quod sit verum *sacrilegium*, prout docent Theologi, *D. Th. & Riccard. in 4. Dist. 23. Azor. 3. P. lib. 3. cap. 27. quæst. 7.* apud *Bict. quæst. 116. num. 41.* quia *sacrilegium* dicitur quasi *sacrum lædens*, ut vult *Alberic. Diction. V. sacrilegium*; lædit autem tum votum, tum corpus proprium, quod Deo consecratum est per solemnem professionem, quiquis per carnis immunditiam ipsum polluit; & proinde in confessione necessario debet exprimi status personæ, cum qua habetur copula, an scilicet sit persona sacra, sive illa fuerit mas, vel fœmina; talis enim qualitas mutat speciem peccati, & proinde de necessitate exprimenda est, ut docent *Summistæ. Villalob. Henriq. Fagundez. Filiuc. Sanch.* apud *Dian. Part. 1. Tr. 7. Resol. 4.*

3 Sequitur hinc, quod non tantum copula sive naturalis, seu contra naturam cum mare, aut fœmina; sed etiam mollities, seu aliud quodvis peccatum contra votum solemne castitatis, *sacrilegium* est. Tamen est dicendum *sacrilegium* Theologicum omne aliud delictum carnis, commissum a persona sacra; *sacrilegium* autem legale, sola *copula, quæ habetur cum fœmina sacra*, & de hoc hic loquimur; talique pacto concordari possunt diversæ sententiæ *Theologorum*, ac *Juristarum*.

4 Dixi autem in supra data diffinitione, quod sit *copula carnalis*, & hoc ad distinguendum, quod non omnis actus immunditiæ cum fœmina sacra *sacrilegium legale est*, sed requiritur *copula perfecta*, quæ consistit non solum in penetratione intra vasa pudoris, sed etiam in seminatione. Ad hoc enim, quod intret pœna ordinaria, oportet, quod delictum quodvis perfectum in suo genere sit ex vulgatis juribus. Sequitur hinc, quod oscula, & cæteri tactus im-

impudici, & etiam penetratio intra vas, habita cum fœmina sacra, non puniuntur pœna ordinaria *sacrilegii*, ut infra dicam, sed tantum extraordinaria; quæ tamen augenda est pro vicinitate ad actum completum, & consummatum.

5 Dixi *habita cum fœmina, Deo dicata*, nempe per votum castitatis, nam sententia multorum *Carer. Giachar. Bajard. ad Clar. Decian. Farinac. qu. 146. num.* 19. apud *Bict. quæst.* 116. *n.* 31. est, quod eodem crimine delinquat, & eadem pœna puniendus sit, qui cognoscit carnaliter Monialem, & qui rem habet cum sorore *Tertii Ordinis S. P. Francisci, Dominici, sive Augustini &c.*, quas *Pinzocoras*, *Bizoccas*, *Beguinas*, seu *Beatas* vulgus nuncupat pro varietate locorum, quamvis istæ *Monachæ*, seu *Sanctimoniales* minime sint.

6 Sed prædictorum Doctorum conclusio non videtur admittenda, nisi cum distinctione. Aliæ siquidem erant *Tertiariæ*, quæ collegialiter vivebant, & tria vota emittebant in manibus Prælati alicujus ex quatuor *Ordinibus Mendicantibus*, sub quo vivebant, non tamen erant ad clausuram adstrictæ, de quibus abunde loquitur *Donat. Tom. 2. Par. 4. Tr. 17. quæst. 1. per tot.* qui varias Constitutiones Pontificum de his citat. Istæ autem erant veræ Religiosæ, Regulam approbatam professæ, & Deo dicatæ per vota. Et de his dubium non est, quod carnaliter eas cognoscens, *sacrilegium* legale committebat, & ordinariam pœnam merebatur, tanquam personam sacram violans, & in hoc sensu debent accipi præcitati Doctores.

7 Sed *Tertiarias* prædictas sustulit *B. Pius V.* per suam Constitutionem *Circa pastoralis* 1566. apud *Cherub. Bullar. Tom. 2. Bull.* 8. qua jussit, ut prædictæ ad votum quartum Clausuræ perpetuæ obligarentur; sin minus ad proprias domos reverterentur, quod etiam postmodum anno 1569. confirmavit Sacra Congregatio per suum Decretum, quod recitat *Piasec. Prax. Par. 2. cap. 3. n. 57. & Peyrin. ad Const. 4. Sixt. IV. §. 7. n.* 35. Et hoc innovatum fuit a Sac. Congregatione Concilii 20. *Decemb.* 1616. per suum Decretum, quod post alios, quos citat, dat per extensum *Donat. Tom. 2. Par. 4. Tr. 17. q. 3. n. 21. & ibi Cochier. Barbos. Peyrin. & Novar.* Porro per hoc ultimum Decretum concessa est facultas Mulieribus tum Viduis, tum Virginibus, ut in domo propria sine viris (nisi in primo sint gradu affinitatis, aut consanguinei) cum habitu recepto a Superiore Regulari, emisso voto continentiæ, licentiaque ab Episcopo impetrata, vivere possint; & gaudere privilegiis *Tertii Ordinis*, cujus habitum assumpsere, & exemptionem a Jurisdictione *Ordinariorum*.

8 An autem istæ vere sint personæ Religiosæ, quæstio est valde implexa, & nubilosa, prout eam, loco supracitato, vocat *Donatus*; habet siquidem multas rationes, & jura hinc inde contraria, & Doctores, & numero, & auctoritate pares. Negant *Rodericus*, *Sanfelicius*, *Bolognetus*, *Barbanus*, *Gratianus*, *Barbosa*, *Belletus*, *Crassus*, *Giurba*, *Capiblancus*, *Borellus*, *Cevalos*, *Vivius*, & *Toro*, quos citat *Donatus* loc. cit. *n.* 16. Affirmant *Cochier*, *Ricc*ius, *Ciarlinus*, *Sqaillaute*, *Portellu*, *Peyrinus*, *Diana*, *Hieronymus*, *Rodericus*, *Navarius*, *Barbosa*, *Bordonus*, *Naldus*, & *Pellizzarius* apud supracitatum *num.* 17. Urget pro affirmativa maxime Decretum Congregationis supra tactum, per quod tales *Tertiariæ* gaudent omnibus privilegiis sui Ordinis; proinde personæ ipsarum, quoad privilegium, censendæ sunt sacræ; & sic contaminantes easdem per impudicitiam, eundem reatum *sacrilegii* committunt, ac si peccassent cum *Moniali* Ordinis ejusdem; attento etiam, quod ipsæ pro Monialibus habentur,

unde legatum factum puellæ cum hac conditione, *si monachabitur*, debetur eidem, si ipsa fiat *Tertiaria*, prout resolvunt multi Doctores. *Rota Sicil. Decis.* 88. *Mastrill. Decis.* 8. apud *Ricc. Collect.* 1050. *Par.* 4. *Novar. Par. p. de elect. variat. for. sect. 6. quæst. 66. num.* 16. *Tbor. Tom. 3. comp. sect. 2. V. legatum dotis. Add. ad Duard. in Bull. Cœn. lib. 2. can. 15. quæst. 3. lit. D. Donat. Tom. 2. Par. 4. Tr. 17. quæst. final. n.* 23.

9 Pro negativa facit aliud validum argumentum, quod nempe votum istarum non est solemne, sed simplex, quod non inducit invaliditatem matrimonii, nec comprehendit alia duo vota Religionis; unde possunt pro libito sæcularizari. Sequitur hinc, quod non possunt dici personæ, Deo consecratæ, quod enim semel Deo sacratum est, nequit amplius in profanos usus converti. *cap. semel de Reg. jur. in* 6.

10 In hac opinionum varietate, salva meliori sententia, puto concedendum cum prima opinione, tales *Tertiarias* non esse personas sacras; tamen dicendum cum secunda, quod ipsæ gaudent omnibus privilegiis Ordinum suorum, juxta supracitatum Decretum Congregationis; nec tamen sequi, quod coitus cum illis habitus, sit *sacrilegium* punibile eo modo, quo punitur habitus cum vera *Moniali*. Ratio est, quia privilegium sibi concessum ab Ecclesia, concernit solum ea, quæ per legem Ecclesiasticam ordinantur: ut pote indulgentias, facultates, exemptiones &c., concernit etiam pœnas a lege Ecclesiastica latas contra facientes illis injuriam: non tamen sequitur per hoc, quod abutens eis, incurrat illud delictum, cui ab Imperatore pœna mortis lata est. Siquidem jus Civile feriens gladio coitum cum *Moniali*, intendit punire facientem injuriam personæ sacræ; quod autem *Tertiariæ* personæ sacræ sint ex privilegio Ecclesiæ, non facit, quod tales evadant in jure Cæsareo, quod talem pœnam sanxit tantum contra personas sacras, de jure communi, & proprio, non vero de privilegiato. Proinde videmus, quod, quoad Ecclesiam, Novitii gaudent privilegiis professorum, *cap. Religioso §. Quamvis de Sent. Excom. in* 6. tamen, qui rem habet cum *Moniali Novitia*, non committit sacrilegium, morte vindicandum, prout docet *Ric. Collect.* 795. *Par.* 5. post *Trevisanum Decis. Rot. Venet.* 57. & *Baldum Decis.* 29. quia adhuc sacrata non est, quamvis privilegio sacratæ gaudeat. Et sic in casu nostro.

11 Quod, si contra hoc dicatur, quod *Justinianus* in sua *Novella* 123. *de Sanctiss. Epis. cap. 43. Coll. 9. cap. Si quis rapuerit 27. quæst.* 1., quæ refertur in *Decreto*, habet, quod, *si quis rapuerit, aut sollicitaverit, aut corruperit Ascetriam, aut Diaconissam, aut Monasteriam, aut aliam quamlibet fœminam venerabilem, habitum habentem, capitale periculum sustineat*: & ex hoc apparet, quod par sit delictum in jure Civili violantis quamlibet fœminam venerabilem, hoc est religiosum habitum habentem, sicut corrumpentis *Monialem*; unde etiam ad *Tertiarias* talis lex extendatur.

12 Respondeo, negando consequentiam. *Ascetriæ* enim, prout notat *Gloss. in cap. Si quis rapuerit in V. Assisteriam 27. quæst.* 1., quæ eas vocat *Assisterias*, erant Mulieres Religiosæ reclusæ, quæ, sicut etiam *Diaconissæ*, & *Monasteriæ*, seu *Moniales*, stabilem permanentiam in vita religiosa, emissis votis, habebant. Unde etiam *fœminæ venerabilem habitum habentes*, de quibus loquitur citata *Novella*, erant eæ, quæ cum veste, & professione religiosa, erant famulatui divino stabiliter mancipatæ, licet in nomine, & forma vivendi, a prædictis discreparent. Tales autem *Tertiariæ* non sunt, cum possint, ut dicebam, sæcularizari: proinde ad eas talis lex extendenda non venit.

Probatio.

SVMMARIVM.

13 *In casu imputaci sacrilegii cum Moniali, ipsa non est visitanda.*

14 *Repertus in lecto cum Mmiali, ex sola præsumptione sacrilegii commissi non potest damnari ad mortem.*
Ex præsumptione probatur copula cum fœmina, quando agicur civiliter.
Reo, qui cubavit cum Moniali, negante copulam habuisse cum ea, debet ipsa ad mandatum Judicis visitari.

13 PRobatio istius delicti non differt ab aliis delictis carnis, & circa hoc nihil peculiare habetur. Hoc solum modo noto, quod *Raynald. Syntax. cap. 1. §. 14. n. 17.* post *Sperellum Decis. 136. num. 8. & seqq.* contra *Lupum Allegat. 53. num. 5.* tenet, quod *Monialis* suspecta de stupro, non sit visitanda per obstetrices, & hoc ob quandam reverentiam, & testatur sic fuisse resolutum per Sac. Congr. Episcoporum in una *Terracinen.*, ipso referente; quia ad imponendam pœnam ordinariam viro, sufficiebat, juxta Bannimenta status Ecclesiastici, ingressus illius, & permanentia in *Monasterio Monialium*.

14 Tamen talis ratio decidendi valere debet in casu simili, quod nempe vir ingressus sit in Monasterium, non tamen ita est, si *Monialis* egressa Monasterium, reperta esset in domo viri; unde talis conclusio universaliter vera non est. Si enim repertus esset vir, etiam cubans cum *Moniali*, & iste esset negativus circa copulam completam, non posset ex tali præsumptione, quamvis juris, & de jure ad pœnam mortis condemnari. Licet enim in Decretali, *cap. litteris Extra de Præsumpt. junct. gloss. in V. divortii*, lata inveniatur sententia divortii pro viro contra Mulierem, quæ visa fuerat jacuisse nudam cum consanguineo Mariti; ex quo deducitur, quod ex præsumptione violenta probata remaneat copula. Tamen hoc verum fuit, quando agebatur tantum *civiliter*, puta, ad solum divortium, & privationem mutuæ servitutis, prout habet ibi *Glossa*, & etiam, quia cum fœmina jam esset corrupta, nulla remanebat vis ulterior probandi non factum concludenter. Sed in casu nostro, in quo ageretur *criminaliter*, & de vita hominis, & posset probari per inspectionem corporis, crimen non esse commissum, Dico, quod, si vir neget delictum copulæ, & instet, ut visitetur *Monialis*, debet Judex decernere, quod inspiciatur. Ex quo enim *Monialis* esset rea, teneretur ipsa subire ignominiam visitationis; quia particeps fuit in culpa cum viro; & Judex debet ad defensionem Rei, & ejusdem petitionem, concedere, & decernere illius visitationem, per quam expugnari potest contraria præsumptio; præterquamquod ita esset favorabilis *Mmiali*, sicut viro talis visitatio, per quam probaretur concludenter non admissum crimen atrocius; & ideo absolute facienda; putoque tali casu, *Monialem* ex se petituram esse, ut inspiceretur, ad avertendam a se talem copulam, sicut probare alia fœmina voluit, se non fuisse a Marito cognitam, prout habetur in jure *text. in cap. Proposuisti 4. de Probat.* Quod, si *Monialis* alias fuisset corrupta, concedo, quod ex supradicta præsumptione, ad pœnam ordinariam posset condemnari, maxime, si ipso existente negativo, *Monialis* consiteretur crimen.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

15 *Copula cum Moniali triplicem continet malitiam.*
Punitur pœna mortis naturalis.
Etiamsi Monialis fuisset antea deflorata.

16 *De jure novo non infertur mors, nisi interveniat violentia, quæ fit in raptu, aut violentur Claustra cum aliquali vi.*

17 *Pro aliis impudicitiis cum Moniali datur pœna extraordinaria.*

18 *Alia crimina servientia huic impudicitiæ, extraordinarie vindicanda.*

19 *Pœna de jure Canonico vitiantis Monialem.*
Ingressus licite intra Claustra, ac vitians Monialem, non incurrit Excommunicationem latæ sententiæ, sed ferendæ.

20 *Pœna Clerici committentis sacrilegium cum Moniali, de jure antiquo.*
De jure novo pœna est extraordinaria.
Clericus damnatus de hoc crimine est infamis.
Etiamsi crimen fuerit semel tantum commissum.

21 *Apud Minores de Observantia Reus de hoc damnandus ad Triremes.*
Dictio omnino quid importet.

22 *In quocunque casu talis pœna est irroganda.*

23 *Pœna statutaria nunquam incurritur, nisi crimen fuerit in suo genere perfectum.*
Sive, nisi in Statuto ponatur, quod ordinaria pœna puniatur conatus ad crimen.

24 *Opinio Sanctori in oppositum.*

25 *Refellitur Sanctorus.*

26 *Pœna Monialis passæ stuprum.*

15 DElictorum carnalium in serie naturali hoc gravissimum est, prout enim habet *Gloss. in cap. Virginibus 27. quæst. 1.* cui concordant *Doctor Angelicus 2. 2. quæst. 99. & 154. Art. 10. ad 2.* & illius Magister *Irrefragabilis Par. 2. Quæst. 152. init.* apud *Sanct. de Pœn. Par. 1. cap. 8. q. q. ℣. Respondeo secundo fol. 365.* triplicem habet malitiam; puta, *Adulterii*, ex quo violatur sponsa Christi; *Incestus*, ex eo, quod Christus Pater noster est, unde ejus sponsa spirituali affinitate nobis conjuncta est; & *Sacrilegii*, quia persona Deo dicata temeratur. Leges proinde Imperiales extrema ultione mortis naturalis in illud animadvertunt, prout habetur in *Codice*, & *Authenticis text. in l. Raptores C. de Epi. & Cler. Authen. de Sanct. Episc. cap. 43. Coll. 9.* & communiter scribunt Doctores *Clar. §. Fornicatio ℣. Cum Moniali. Marsil. in l. Unica num. 40. C. de Rapt. Boss. de Coit. damnat. n. 8.* & hoc etiamsi *Monialis* fuisset antea ab alio deflorata, seu corrupta, ut post *Boss. Tit de Coit. damn. n. 79.* & *Caball. Crim. Resol. 200. n. 72.* scribit *Raynald. Syntax. lib. p. §. 14. n. 15.*

16 Hoc tamen licet de jure verum, nihilominus in praxi non servatur, nisi interveniat aliqua vis, prout in raptu vero; aut sit cum penetratione nocturna intra Clausuram, cum aliquali violentia illata Moniali; *Thesaur. de Pœn. V. Clausura cap. 7. V. II. Peccatum, & ibi Farin. quæst. 145. num. 1.* si enim ex condicto *sacrilegium* committitur, sive intra, sive extra Claustra sit, non exceditur pœna triremium ad vitam pro viro; & pro *Moniali* privatio veli, & aut longa, aut perpetua reclusio in Carcere, juxta circumstantias delicti; & sic Vidi sæpius practicatum.

17 Quid autem, si non *sacrilegium* perfectum, sed interveniant oscula, tactus, aut mollities hinc inde procurata? Dico, quod non intrat nisi pœna extraordinaria; quæ tamen variari debet juxta qualitatem graviorem delicti, & frequentiam actus. Osculum enim datum Moniali, maxime si sit obiter, extraordinariam solum pœnam meretur, ut dicunt Auctores, *Afflict.* apud *Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 20. num. 16. Farinac. quæst. 146. num. 33.* apud *Raynald.* Syn-

Syntax. cap. 1. §. 14. *num.* 18. *Bill. quæst.* 116. *n.* 39. & meo quidem judicio levissimam, comparatione cæterorum actuum, qui atrociores osculo sunt. Crescere proinde debet gravitas pœnæ extraordinariæ in tactu, maxime impudico præ osculo; & etiam augeri debet pœna procuratæ mollitiei supra tactum.

18 Accedunt ad parem pœnam alia extraordinaria crimina, quæ *sacrilegio* reductive famulantur; ut imago Amasii ad *Monialem* missa; epistola spurcissimis narrationibus plena; capilli, & etiam pili impudici; mollities procurata in viro ex se coram *Moniali*, & centum hujusmodi fœtidissimæ libidinis adinventa, ad flectendam *Monialem* ad *sacrilegium*. Omnia hæc extraordinarie sunt punienda: sed magnam severitatem exercere debet Judex Ecclesiasticus in vindicanda injuria, facta *Christo Jesu* in Sponsa sua, tot artibus tentata.

19 Quantum ad pœnas de jure Canonico inflictas, respectu Laicorum habetur Excommunicatio, ut dicitur in jure. *cap. Virginibus. cap. si qua Monacharum* 27. *quæst.* 1. An vero censura hæc sit latæ, vel ferendæ sententiæ controvertunt Doctores. *Aloysius de Leo Rubr. de Rapt. Virg.* & *Menoch. de Arbitr. Cas.* 389. *num.* 24. tenent, quod sit sententiæ latæ; alii vero communiter volunt, quod sit ferendæ, ut scribit *Thesaur. de Pœn. Par.* 2. *V. Clausura. cap.* 7. *in fine*, & re vera citati Canones loquuntur de ferenda, non vero de lata. Tamen advertendum est, quod, si *sacrilegium* committatur cum violatione Clausuræ ad malum finem, Excommunicatio est latæ sententiæ, & *Papæ* reservata per totam Italiam extra Urbem, *Greg. XIII. Bull.* 8. §. 4. *Filiuc. Tr.* 15. *num.* 119. *Thesaur. For. Eccl. Par.* 3. *cap.* 38. *n.* 171. *Barb. de Offic. & pot. Epi.* 50. a, 186. non quidem ratione *sacrilegii*, sed rationu ingressus ad malum finem. Cæterum, si quis legitime ingressus Clausuram, coeat cum *Moniali*, non incurrit hanc excommunicationem, ut post *Dian. Par.* 2. *Tr.* 2. *Resol.* 67. scribit *Thesaur. de Pœn. Par.* 2. *V. Clausura cap.* 7. ℣. *Intellige ad malum*, sed aliam ferendæ sententiæ, prout supra dictum est.

20 Respectu autem Clericorum, qui in tantum scelus prorumpunt, variæ pœnæ reperiuntur in antiquis Canonibus inflictæ; Rei enim talis criminis maledictione æterna, tanquam filii perditionis, percutiuntur. *Cap. Sciendum est.* 27. *q.* 1. Communione, & Convivii privatione mulctantur. *Cap. de Viduis. l. p.* 27. *q.* 1. Detrudi in Ergastulis jubentur. *cap. Impudicas. cap. si quis Sacro.* §. *Velate.* 27. *q.* 1. Et ab Ordinibus & gradibus deponuntur. *Cap. si quis Episcopus* 27. *q.* 1. Hodie vero loco detrusionis in Ergastulum, seu Monasterium, succedit pœna arbitraria Judici, ut ex *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *Cas.* 360. *n.* 58. vult *Thesaur. de Pœn. V. Clausura cap.* 7. ℣. *Item Preratum*. Deponendus tamen est Reus ob hoc crimen, & de eo condemnatus efficitur infamis, ac irregularis juxta *Diaz. Pract. Crim. cap.* 84. & *Farinac. quæst.* 146. *num.* 26. quos sequitur *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *quæst.* 9. ℣. *Respondeo secundo, fol.* 366. Et hoc procedit quantumvis crimen non fuerit continuatum, & scandalosum, sed semel tantum commissum, ut post *Decianum*, qui *tract. crim. lib.* 6. *cap.* 20. *n.* 6. testatur de communi cum *Anania*, & *Farinac. q.* 146. *num.* 27. scribit de *Bictis Quæst.* 116. *num.* 32.

21 Quo autem ad Regulares, inspiciendæ sunt eorum Constitutiones, si quid ultra jus commune disponunt, aliter pœnis Clericorum afficiendi sunt. Pro Nobis *Minoribus de Observantia*, habetur tale Statutum Ordinis *cap.* 7. §. 6. *num.* 22. *Si quis sacrilegium cum Moniali admiserit, ad Triremes omnino damnetur, aut perpetuo Carceri, Superiorum arbitrio mancipetur*, quod etiam recitatur in *Textu. Tit. Applicatio.* §. 37. Circa hoc Statutum adverto, quod apponitur dictio *omnino*, quæ prout habetur *l. Si rum exceptione* §. *Quatenus junct. gloss. ff. Quod met. cau. l. Ubi autem* §. *fin. ff. de Verb. obl. Clem.* 1. *ubi Glos. in V. omnino de Vit. & hone. Cler.* idem significat, quod *indistincte*; significat enim *sine dispensatione*, prout scribit *Abb. in cap. Qualiter, & Quando il* 2. *de Accu. num.* 18. ℣. *sed contra*, proinde excludit omnem gratiam, & misericordiam, & dispensationem, ut post *Feliu. in cap. Ex parte il p. de Off. Delegat.* & alios *Matien. & Sanchez* docet *Barbosa Diction.* 240. *num.* 11. Sensus igitur Statuti est, quod *indistincte*, puta, nulla habita discretione personarum: hoc est sive Laicus, sive Clericus, sive Sacerdos ordinarius, sive Pater gravis, aut graduatus Reus sit: nulla interveniente dispensatione, gratia, aut misericordia, aut ad Triremes, aut ad carceres perpetuos damnetur.

22 Hinc pro nobis suffragari non debet consideratio, quod *sacrilegium* commissum fuerit ex condicto; sive quod *Monialis* blanditiis illexerit Religiosum ad crimen; sive quod *Monialis* ipsa egressa Clausuram, ierit ad pertrahendum Religiosum ad scelus. Hæc siquidem secundum se, & respectu aliorum, temperationem pœnæ mererentur; tamen, respectu nostri, hoc non est, talis enim pœna *omnino* danda est; hæc enim dictio indistincte comprehendit omnes casus, nec dicere possumus, quod magis comprehendat unum casum, quam alium, ut dicunt Doctores, *Sorin. Jun. Roland. Glorit. Seraphin. Tusc. Jason.* apud *Barbos. loc. cit. num.* 3. proinde in omni, & quocumque casu talis pœna irroganda est, & Judex noster habet manus ligatas, ita ut contra, infra, aut præter dictam pœnam, arbitrari non possit.

23 Verum est, quod oportet, quod *sacrilegium* in suo genere completum, & perfectum fuerit; puta, quod carnalis copula perfecta fuerit in suo genere, nec sufficiat attentata, & etiam inchoata, nisi seminatio sit intra vas. Notum enim in jure est, prout scribunt multi Doctores *Vivi. Comm. opin.* 882. *num.* 1. *& seqq. Claud. ad Bertaz. Cons.* 123. *num.* 1. *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *Cas.* 360. *num.* 108. *& seq. Bald. Dec. Felin. cit. a Farinac. quæst.* 124. *num.* 117. apud *Bict. quæst.* 132. *num.* 14., quod pœna statutaria, etiam in atrocissimis, non incurritur, nisi delictum in suo genere fuerit perfectum, & consummatum; nisi in Statuto expressis, & claris verbis ponatur, quod crimen, etiam effectu non secuto, sed tantum attentatum, tali pœna puniatur; aliter, quamvis deventum sit ad actum proximum, extraordinarie punitur, ut post *Bald. in l.* 1. §. *Hæc autem. ff. Quod quis jur. Boss. Tit. de Extraord. crim. num.* 2. ℣. *Sed tamen* & alios *Angel. Alex. Bologn. Alberic. Castr.* scribit *Farinac. qu.* 124. *nu.* 57. *&* 58. In Statuto autem citato nec verbum habetur de conatu, aut affectu ad crimen, sed loquitur *Textus* de *sacrilegio*, quod proinde accipiendum est de completo.

24 In opposita sententia videtur esse *Sanctor. de Pœn. c.* 8. *q.* 9. ℣. *Respondeo Thesaurus fol.* 367. dum ait, quod nomine *sacrilegii* veniat cubare in eodem lecto, ruere in amplexus, tactus, & oscula, & se polluere cum persona, Deo dicata, quod firmat auctoritate *S. Cypriani lib. de Virginit. ad Pomponium*, quod refertur *in cap. Nec aliqua* 27. *qu.* 1.

25 Sed doctissimi viri pace, hoc non admiserim, concessa enim auctoritate *S. Cypriani*, quod etiam absque concubitu naturali pollui possit corpus Virginis, Deo dicatæ; non tamen sequitur, quod omnis talis immunditia dici possit *sacrilegium legale*, quod supradicta pœna veniat puniendum. De copula ne-

De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.

fanda quidem concedendum eſt; hoc enim verum *ſacrilegium* eſſet, imo atrocius naturali congreſſu; De cæteris autem, ut oſculis, amplexu, mollitieque, quovis modo, aut ſimpliciter, aut reciproce procurata, non ſic: quantumvis enim hæc dici poſſint *ſacrilegia Theologica*, per quæ res, Deo ſacra, læditur, non tamen ſunt *ſacrilegium* verum, & completum *legale*, quod tali pœna Statutaria percutitur, Sed pœna tantum extraordinaria vindicatur, prout ſupra *num.* 17. dictum eſt. Quod etiam concedere videtur Sanctorus ipſe *loc.cit.* ℣. *Reſpondeo affirmative in fine fol.* 368. dum paulo poſt concludit, quod in quacunque parte corporis committatur actus, erit *ſacrilegium* punibile ſecundum magis, & minus, pro actus peccaminoſi qualitate. Si enim creſcere, aut decreſcere debet pœna pro qualitate actus peccaminoſi, ſequitur, quod omnes tales actus non veniant nomine *ſacrilegii*, quod punitur tali pœna Statutaria indiſpenſabili, prout ſupra *num.* 21. & 22. dictum eſt,

26 Quid autem de pœna *Monialis*, ſtuprum paſſæ? In Statutis Ordinis nihil determinatum habetur; proinde ad communem praxim eſt recurrendum, Hæc autem eſt, ut Carceri formali, aut perpetuo, aut ad tempus longum, juxta graviores qualitates delicti, mancipetur; velo privetur, & amiſſione vocis activæ, & paſſivæ, ac loci antianitatis inter eas, quæ ſui Ordinis ſunt, multetur, prout reſolutum fuiſſe a Sacra Congregatione Epiſcoporum, & Regularium, teſtatur *Sperell. deciſ.* 136. *num.* 53. *par.* 2,

§. X. Mollities,

S V M M A R I V M.

1 *Delictum carnis, cur aliquando dicatur contra naturam.*

2 *Opiniones Doctorum circa aſſignandum differentiam ſpecificam criminum carnalium contra naturam,*

3 *Aliorum opiniones de eadem materia.*

4 *Alia opiniones circa idem refelluntur,*

5 *Generatio naturalis, ut ſequatur, quot circumſtantiæ, & quæ requiruntur.*

6 *Sex modi peccati contra naturam.*

7 *Crimen contra naturam, quomodo evadat gravius in ſ o Ordine.*

A tota ſpecie gravius eſt quolibet crimine ſecundum naturam,

8 *Mollities, quid ſit.*

9 *Gradus gravitatis in crimine mollitiei,*

Mollities ab aliquibus ſodomia vocatur, ſed male,

10 *Aliquando cumulanda pœna maſtupratorum cum pœna ſollicitantium.*

11 *Major eſt gravitas mollitiei per aliam perſonam procurata.*

Talis Mollities gravior ſodomia cenſetur a Caballo, ſed male.

12 *Peccatum Onan filii Judæ, quale fuerit.*

Cojens cum Muliere, & ſeminans extra vas, ad impediendam generationem, ab Hubreis comparatur homicidæ.

13 *Coitus cum fœmina mortua, eſt mollities.*

Quo ad copulam legalem dici poteſt ſacrilegium.

Violare cadavera mortuorum, ſacrilegium eſt.

Coire cum cadavere gravius eſt, quam illud expoliare.

14 *Excommunicantur exenterantes, concidentes, aut elixantes cadavera mortuorum.*

Corpus humanum æſtimationem non recipit.

Gravius abutitur cadavere humano, cojens cum eo, quam illud concidens, aut elixans ad effectum ſepeliendi.

1 Crimina carnis contra naturam proſequimur, abſolutis iis, quæ ſecundum naturam ſunt. Dicuntur autem contra naturam, non, quod ad illa non habeatur naturalis inclinatio, (ſiquidem videmus, quod in quibuſdam brutis, in quibus non habetur natura per peccatum depravata, viget inclinatio ad actus ſimiles immunditiæ carnalis, ut in Cercopitheco ad mollitiem; in cervo, cane, & aſino ad ſodomiam; in tauro, equo, & cæteris coeuntibus cum bruto diverſæ ſpeciei ad beſtialitatem,) ſed quia tales ſunt actus, quod ad eos non poteſt ſequi generatio, prout ſcribit *Armilla Sum. V. Luxuria* §. 4. ℣. *Contra naturam*. Hoc autem accipiendum eſt non abſolute, ſed regulariter: namque etiam in coitu beſtiali poteſt ſequi generatio, & frequenter fit in generatione muli, burdonis, & hinni, qui generantur ex coitu animalium ſpeciei diverſæ; & mihi in ſacramentali confeſſione conſtat, mulierem ex cane concepiſſe, & peperiſſe puerum, qui baptizatus fuit, (omnia enim membra humana habuit, ac ſi ab homine fuiſſet genitus, & duobus tantum menſibus vixit: & audivi a viro fide digniſſimo, in quodam Monaſterio, cujus nomen (ut famæ illius parcam) taceo, fuiſſe Monialem filiam cujuſdam Principis, ſuſceptam ex Equa. & naturæ equinæ nihil habebat, niſi quoſdam pilos oblongos ſupra collum ad modum jubæ equinæ; & dum ex improviſo, & abſque advertentia rideret, hinnire videbatur. Nec etiam dicuntur contra naturam, ex eo quod ſint contra dictamen rectæ rationis naturalis; ſiquidem hoc modo omnia peccata contra præcepta Decalogi eſſent contra naturam, cum præcepta, quibus opponuntur, de jure rationalis naturæ ſint, ut communiter tradunt Teologi; ſed quia, ut dicebam, ſunt contra ordinem, quem natura etiam in aliis animantibus inſtituit, ut ſpeciei conſervatio in individuorum generatione ſequi poſſet. Ita *Pereira Elucid.* 24. *ſect.* 5. ℣. *Luxuria num.* 1151. *Raynald, tom.* 2. *obſerv. crim. cap.* 21. §. 1. *num.* 5.

2 Differentiam ſpecierum, quibus talia crimina committuntur diverſimode excogitant Auctores; nam nonnulli *Azeved. Recopil, lib.* 8. *Tit.* 21. *Rubr, nu.* 9. *Farinac. qu.* 148. *num.* 2. *Baſilic. crim. deciſ.* 4. *num.* 13. dicunt, quod talia crimina alia ſunt *contra naturam humanæ ſocietatis*; ut ſi quis coeat cum Matre, Filia, aut Nepte in linea recta: alia ſunt *contra naturam ſexus humani*, ut coeundo maſculus cum maſculo, aut fœmina cum fœmina: alia *contra naturam generis humani*, ut coeundo cum brutis. Sed talium Doctorum pace, hæc diviſio minus apta convincitur. Siquidem coitus cum Matre, & filia &c, inceſtus quidem eſt, non tamen ſub crimine *contra naturam* continetur; ſiquidem ex tali coitu optime, & regulariter ſequi poteſt generatio; crimen autem *contra naturam* eſt, ſi ad illud ſequi nequit generatio, ut dicebam; præterquam quod inſufficiens eſt talis diviſio, quia non comprehendit *mollitiem*, & coitum cum Dæmone, quæ delicta contra naturam ſunt,

3 Alii *Pet. Gregor. Tholoſ. Syntag. Jur. Par.* 3. *lib.* 36. *cap.* 12. *Sapia de Jur. Regu. lib.* 5. *tit.* 20. *de Sodom. in Rubric.* diſtinctionem petunt a commixtione viri cum proprio ſexu, nempe maſculi, cum maſculo: ſecundo a coitu fœminæ cum fœmina: tertio a concubitu præpoſtero maſculi cum fœmina: quarto a conjunctione maſculi, ſeu fœminæ cum bruto. Sed etiam talis diviſio vitioſa eſt, tum quia *mollitiem* non comprehendit, neu dæmonialitatem, proinde inſufficiens eſt; tum quia ejuſdem ſpeciei crimen eſt coitus maſculi cum maſculo, ac fœminæ cum fœmina, (quia mas, & fœmina homines ſunt, & ambo ſpeciei ejuſdem)

dem,) licet differant accidentaliter.

4 Alii cum, *Joseph Rice. de Publ. judic. in spec. Qa.* 41. *num.* 1. dicunt, quod crimen contra naturam, aliud est, quod fit *contra naturam humani moris*, & hoc est grave, ut polluendo se propriis manibus: aliud, quod est *contra naturam humani generis*, & hoc est gravius, ut coeundo cum brutis: aliud autem *contra naturam humani sexus*, & hoc est gravissimum, ut coeundo masculus cum masculo, seu fœmina cum fœmina. Sed etiam hic modus dicendi vitiosus est, tum quia ponit sodomiam graviorem bestialitatem, quod est contra communem omnium Doctorum sententiam: tum quia non comprehendit coitum præposterum cum fœmina, neque *mollitiem* cum secunda persona, neque coitum cum Dæmone.

5 Posset igitur melius dici, ponendo, quod generatio regulariter sequitur ex conjunctione maris, & fœminæ, viventia ejusdem speciei per vasa naturalia, in qua semen prolificum defertur ad locum a natura determinatum: proinde sequitur, quod, qui deficit in pluribus, aut aliqua ex qualitatibus supra requisitis ad generationem, semen autem ex instituto profundit, contra naturam peccat. Porro conjunctio fit per immissionem, & admissionem veretri in vase antico, aut postico: & ideo ille, vel illa, quæ aut manibus propriis, aut alio instrumento inanimi se polluit; aut pollutionem aliena manu, aut membro ex confricatione procurat, peccat *contra naturam* profundendo semen absque conjunctione, ad generationem requisita. Quod, si quia fœminæ quidem, & in vase naturali conjungeretur, fœmina autem vivens non esset, non minus contra naturam peccaret. Quod, si fœminæ etiam viventi copularetur, non vero per vas naturale, simili modo contra naturam delinqueret. Si vero fœminæ viventi, & per vas naturale jungeretur aliquis, exinde semen non deferret ad locum a natura determinatum, sed extra vas profunderet, pariter delicto *contra naturam* peccaret. Si autem mas mari conjungeretur, sive fœmina fœminæ, etiam *contra naturam* delinqueret, quia talis conjunctio maris, & fœminæ non esset. Si tandem homo mas, aut fœmina cum bruto, quoquomodo in vase naturali, aut præpostero coeat, gravissimo *contra naturam* delicto se maculat, quia jungitur alteri speciei diversæ; quod etiam evenit, si conjungatur Dæmoni incubo, aut succubo, a quo plus quam specie differt.

6 Ex dictis eliciuntur sex modi, sive species peccati carnalis *contra naturam*; primum est *mollities*, quando nempe quis ex confricatione pudendi manu propria, sive aliena; sive cum alio corpore vivente, seu inanimi, semen provocat. Secundum peculiare nomen non habet, quando inceptam copulam non perficit, sed semen extra vas profundit. Tertium pariter nomen proprium non habet, sed est, quando quis cum cadavere copulatur. Quartum est sodomia, cum quis cum proprio sexu conjungitur, sive cum diverso sexo, non tamen in vase naturali. Quintum est bestialitas, cum quis coit cum bruto. Sextum Dæmonialitas, quando nempe cum Dæmone, fœmina, aut masculus conjungitur.

7 Simplicia hæc crimina sunt, si, prout supra affertur, committantur; tamen talis, & tanta est humana malitia, & sensus ab immunditia libidinis depravatos, ut in uno, & eodem actu malitiæ contra naturam possunt multiplicari; velut si homo cum asina sodomitice jungeretur, aut fœmina fœminam præpostere cognosceret, quod fieri potest, ut in §. *Sodomia* demonstrabo. Gravitas autem hujus criminis metienda est a majori, aut minori elongatione a modo per naturam instituto, juxta quem sequi possit generatio. Cum enim, ut supra dictum est, ratio peccati *contra naturam* sit, quod humanum semen profundatur modo, quo recta generatio sequi non possit; sequitur, quod quo magis elongatur actus carnalis a tali modo naturali, eo gravius evadat crimen. Universaliter vero, & a toto genere vitia, & crimina *contra naturam* graviora sunt quolibet peccato carnali naturali, ut textualiter habet duo Canones *cap. Adulterii*, *cap. Usus* 32. *q.* 7. hoc tamen accipiendum est de gravitate *Theologica*, non vero *legali*. Siquidem sacrilegium cum Moniali, & incestus cum propria matre, aut Filia, morte vindicantur, cum tamen hoc non fiat cum *Mollitie*, aut imperfecta sodomia, ut infra dicetur, quamvis in citatis Canonibus hæc duo dicantur illis esse graviora. Gravius porro legaliter judicatur crimen, quod graviori pœna a legibus vindicatur.

8 Satis explicata natura peccati contra naturam in genere, examinandæ sunt juxta ordinem, hucusque servatum, singillatim ejus species. Primo loco autem venit *mollities*, hæc autem diffiniri potest, quod sit *profusio humani seminis procurata absque conjunctione cum alio vivente*. Hoc autem dico, supponendo, quod proprie tunc dicatur conjunctio, quando semen effunditur intra viscera alterius, sive sit in vase naturali, sive sit in præpostero; licet enim quia jungatur fœminæ, immittendo virgam intra vas, si ibi non seminet, sed extra semen effundat, non dicitur sequuta copula, nec consummatum est matrimonium, ut communiter dicunt Theologi Morales. *Bonac. de Matr. Quæst.* 3. *Punct.* 12. *Prop.* 3. *num.* 11. *& ibi Emma. Sa. Ledesm. Henriq. Reginal. Coninch. Gutier. Sot. & Medin.* Dixi autem *cum alio vivente*, nam quis potest coire cum mortua, & intra vas semen effundere, & in hoc casu semen profunderetur ex conjunctione cum alio. Sed, quia iste non esset vivens, sequitur, quod talis profusio non excedit naturam *mollitiei*, licet gravissime qualificatam, ut infra dicemus.

9 *Mollities* igitur semper dicetur, quoties semen profunditur absque conjunctione, modo præexposito; verum tamen est, quod ex circumstantiis ita notabiliter aggravatur, quod, quamvis nomen, aut naturam suam non mutet, tamen aliam, & aliam pœnam sortiri debeat. Prima, & infima in gravitate legali est pollutio, quæ propriis manibus exercetur, & proprio vocabulo appellatur *Mollities*, *immunditia*, seu *Masturpratio*; & hoc idem est, si corpore alio inanimi pollutio procuretur, ad verendorum confricationem illo adhibito; & hoc modo ita possunt peccare masculi, sicut fœminæ. Tale crimen patrantes dici *sodomitas*, nonnulli sunt arbitrati, *Severin. de Saafelic. Decis.* 334. *V. Qui propriis. Sylvest. summ. V. Luxuria*. §. 11. *num.* 3. *Bonacoss. Que. crim. V. Sodomia, in fin. Caball. Cent.* 1. *Resol.* 16. *n.* 7. apud *Raynal. Tom.* 2. *cap.* 21. §. 1. *num.* 104. sed male; hoc enim crimen cum sodomia nullo modo computatur, nec comparatur in gravitate Theologica, aut legali, ut infra videbimus.

10 Aggravari autem potest hoc crimen, si coram virginibus, aut aliis honestis fœminis patraretur, ad illas polliciendas ad concubitum, ut non raro evenit cum perditissimis viris; talia autem publicitas reducenda esset ad sollicitationem ad turpia, de qua supra diximus, & in casu, cumulanda esset pœna *sollicitantium* cum pœna *Masturpratorum*.

11 Gravior adhuc redditur, quando quis alium inducit, ut pollutionem sibi procuret; universaliter enim inductio alterius ad peccandum, peccatum aggravat, ut patet. Aggravatur autem crimen tum ratione personæ ad tale crimen inductæ; tum ratione

mo-

modi, quo talis fœditas procuratur. Si enim esset persona sacra, aut puer, sive puella nondum doli capaces, patet, quod crimen hoc proprie adderet malitiam sacrilegii, sive scandali respective. Ratione autem modi crescit gravitas, si nempe veretro in anum immisso, quis procuraret pollutionem extra vas consummandam, sive mentulam in os alterius, ab eo sugendam, poneret, quæ abominabilis immunditiæ methodus *fellatio* nominatur; quod pariter est, quando fœmina verenda sua ab alio lambenda curaret ad ciendam immunditiam, ut ab impudicissimis fœminis Romanis factum legitur apud *Satyricum Satyr. 9. ℣. 3.*

Quid sibi cum vultu, qualem deprehensus habebat Ravola dum Rhodopes uda terit inguina barba?

Tale autem crimen sodomiam esse, nonnulli *Homobon. de Cas. reserv. Par. 2. cap. 4. Severin. de Sanfelic. decis. 354. ℣. qui polluit & ℣. An in hoc* apud *Raynal. obser. crim. Tom. 2. cap. 21. §. 2. num. 116. Cabal. Centur. 1. Cas. 16. num. 15.* opinati sunt, sed male; quia tale crimen, ut suo loco dicemus, requirit conjunctionem per anum cum alia persona, quod non est in casu nostro. Existimat autem *Caball. Centur. 1. Cas. 16. num. 17.* hoc crimen gravius esse sodomia proprie dicta, ratione abusus membri nobilioris in hoc, quam in scelere sodomitico; cum os nobilius membrum sit ano. Tamen gravitate, tum *Theologica*, tum *legali*, sodomia longe superat vitium hoc; hoc siquidem non excedit malitiam *mollitiei*, nec circumstantia, quod pollutio sit secuta in ore, aut clunibus, fœmoribus, aut manibus alterius procurata, variat speciem peccati, & ideo non necessario est explicanda in confessione. Porro Sodomia per leges morte punitur *l. Cum vir, C. Ad leg. Jul. de Adulter.* pœna autem extraordinaria tantum plectendum esset tale delictum, ut *Caballus* ipse consuluit loco citato *num. 38.*

12 Accedit huic crimini aliud, quo nempe vir cum fœmina in vase naturali inceptam copulam ex instituto extra vas consummat, ne mulier concipiat, sicut faciebat *Onan* filius *Judæ*, ne *Her* fratri suo defuncto semen suscitaret, ut tenebatur, prout habetur in libro Genesis *cap.* 38. Licet vero crimen hoc *mollitiei* censeatur, tamen maxima malitia afficitur, de necessitate exprimenda in confessione, nempe de impedimento posito generationi humanæ ex instituto. Proinde ab Hebræis hoc crimen comparatur homicidio, prout recitat *Cornel. a lapid. in Gen. 38. ℣. 7.* & a sacra scriptura vocatur *crimen Detestabile*, ob quod tam *Her*, quam *Onan* frater ejus a Deo puniti sunt morte, sibi per Dæmonem *Asmodeum* illata, ut ibidem opinatur *Cornelius*.

13 Computatur pariter cum crimine *mollitiei* coitus, qui habetur cum fœmina mortua, prout scribit *Dian. Par. 9. Tract. 9. Miscell. Resol. 1.* & quo ad culpam *Theologicam*, in eadem sum sententia, prout scripsi *Tit. Pœnarum num. 122.* Sed quo ad culpam *legalem*, sacrilegium censeo; ratio est eadem, quam citato loco tetigi, siquidem *Imperator l. Pergit. C. de sepul. viol.* exprimens a Majoribus proximum sacrilegio habitum fuisse, lapidem movere, terram evertere, cespitem evellere, & ornamenta auferre de sepulcbris; prohibet sub pœna sacrilegii *violare busta defunctorum, & aggeres consecratos sepulchrorum*. Concesso autem, quod ibi *Imperator* intenderit, sacrilegorum pœna punire eos, qui violant busta (scilicet cadavera) defunctorum, ea expoliando; aut truncando; aut eorum ossa dispergendo; eadem pœna censeri eos, qui cum Cadavere coirent, statuendum est; si quidem & hæc violatio est Cadaveris, imo injuria multo gravior, & enormius infa defunctorum Religio per talem coitum, quam eorum vestes diripere, membra, aut ossa divellere.

14 Quod fortius suadetur ex dispositione Canonica. Siquidem excommunicatione *Papæ* reservata percelluntur ii, qui defunctorum corpora (ad ea deferenda ad partes longinquas ad tumulandum) exenterant membratim, vel in frusta concidentes, aut elixant, *Extrav. Detestanda. de sepult. inter. commun.* Et *Papa*, hoc vetans, vetat abusum hujusmodi *horribilem, & sævum, & improbandæ consuetudinis vitium*; Quia enim ut notat ibi *Gloss. ad citat. Extrav.* in *V. Improbandæ*, corpora humana propter eorum excellentiam, æstimationem debitam non recipiunt, ut habetur ex jure, *l. Ex hac ff. si quadr. pau. fec. dic. l. 1. §. sed cum homo ff. de His qui deic. vel effu.* ideo reprobatur factum, quod tendit ad eorum abusum, prout est, illa membratim discerpere, aut ossa carnibus nudare ipsa elixando. Quod, si hoc verificatur etiam quando fit intuitu pietatis, quid dicendum de abusu humani cadaveris, quod immani luxuriæ brutalitate polluitur? Scio quidem pœnarum extensionem non dari, & pari excommunicatione non esse perculsum, qui cum cadavera coiret, sicut qui cadaver, ut præfertur, in frustra secaret, &c. tamen ducto argumento a ratione legis, gravitatem hujus criminis præ simplici *mollitie*, licet inferre, & pœnam sibi debitam venari, cum de eo in nullo jure sanctio pœnalis determinata reperiatur.

Probatio.

SUMMARIUM.

15 *Delicta carnis difficilis sunt probationis.*
Hoc delictum potest probari concludenter, debet tamen visitari corpus delicti, & adhiberi Peritus.

15 DElictorum carnis difficilem esse probationem est conclusio Doctorum. *Avendaga. Coacial. Azeved. Marsil. Basilico. Garen. Plot. Sanfelic. Baldaxar. de Angel. Sarno. Ricc. Narbon.* apud *Raynal. Obser. Tom. 2. cap. 21. §. 4. & 5. nu. 3.* proinde sufficiunt præsumptiones, & conjecturæ ad pœnam saltem extraordinariam, ut non semel dictum est. Quia tamen inter alia delicta carnis hoc solum potest concludenter probari, & relinquit vestigium post se, ideo per Accusatorem probanda esset directe *mollities*, procurata per emissionem seminis, & per Judicem visitandum esset corpus delicti, puta, maculæ relictæ, & adhibendum esset judicium periti, an illæ essent maculæ seminis humani, ut dictum est *Par. p. Tit. Corpus nu. 51. & seqq.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

16 *Pœna hujus delicti est arbitraria.*
Mundus vapulat tot flagellis a Deo ob hoc peccatum.
Assueti ad hoc vitium per tot annos, quot Christus vixit, desperatæ quasi sunt salutis.
Fustigatio deberetur in pœnam hujus criminis.
17 *Quo casu cumulanda esset pœna sollicitantium, & mastupratarum.*
18 *Mollicies procurata cum secunda persona gravius punienda.*
Violenter compellens Monialem ad sibi procurandam pollutionem, damnari debet ad triremes.
19 *Hoc delictum aggravatur a diversitate etiam modi, quo committitur.* Ite-

Iteratia ejuſdem delicti culpam aggravat.
20 *Pœna ejus, qui habens capulam cum fœmina, extra vas ſemen profunderet.*
Fœtus in utero Matris a Juriſtis antiquis dictus ſpes animantis.
21 *Pœna coeuntis cum cadavere.*
22 *Nulla diverſitas eſt pœnarum reſpectu perſonarum hoc crimen committentium.*

16 IN nullo jure ſancitam invenio pœnam pro crimine *mollitiei*, & ex conſequenti ejus vindicta pendet ab arbitrio Judicis; Licet autem raro, aut forte nunquam deductum ſit ad forum contentioſum, quod aliquis manibus propriis ſe polluerit, non ideo tamen tale crimen Judici delatum, debet pœnam evadere. Siquidem crimen hoc graviſſimum eſt, & a Divina Juſtitia tot flagellis mundus vapulat ob tale vitium, ut ex vita *S. Chriſtinæ Mirabilis* §. *Vidit S. Chriſtina*, recitat *Cornel. a lapid. in Geneſ. cap. 38. ỽ. 7.* qui etiam ex *Joanne Benedicto in Summa Caſuum* ad ſextum præceptum Decalogi, referente Conradum Clingium, ſubjungit rem ponderatione dignam; nempe *eos, qui tot annis, quot vixit Chriſtus, puta, triginta tribus, in hoc pollutionis peccata perſeverant, ſunt incurabiles, & quaſi deſperatæ ſalutis, ni mira, rara, & extraordinaria Dei gratia eis ſuccurrat, eoſque convertat*. Talium maſtupratorum pœnam exilium, aut aliam extraordinariam eſſe, poſt *Boſſ. Tract. quaſt. crim. V. Sodomia ad finem* autumat *Caball. cent. 1. caſ. 16.* Potius autem adhibendam cenſerem fuſtigationem, aut aliam pœnam corporalem. Cum enim Reus deliquerit ob ſpurcam, infamemque carnis delectationem; juſtum eſt, ut ignominioſo cruciatu ejuſdem carnis puniatur.

17 Quod, ſi aliquis ex talibus effrontibus, ac impudicis, talem ſpurcitiam committeret coram honeſtis fœminis, ad eas pelliciendas ad concubitum, cumulanda, prout ſupra diximus, cum antedicta eſſet pœna ſollicitantium; ſicut etiam augenda eſſet hujuſmodi pœna, ſi tale crimen patraret coram impuberibus, ac doli minime capacibus, qui tali exemplo ad ſimilem malitiam erudirentur; ratione enim ſcandali dati, augenda eſſet pœna, ut notum eſt.

18 Diximus autem ſupra *num. 11.* aggravari crimen *mollitiei*, ſi procuretur conſummari cum ſecunda perſona; dignum ergo eſt, ut tali caſu pœna augeatur. Augmentum porro pendere debet a qualitate perſonæ; & a modo, quo immunditia procuratur. Si enim perſona eſſet ſacra; ut Monialis, precibus inducta ad tale flagitium; pœna extraordinaria plectendus eſſet Reus, habita quidem a Judice conſideratione injuriæ, quæ *Chriſto Domino* infertur, dum tali pacto ejus ſponſa contaminatur, prout diximus *Tit. eo. §. Sacrilegium num. 17. & 18.* Quod, ſi eſſet vi ad hoc compulſa, (ut ex porrecta extra crates ejus manu, ſub ſpecie honeſti alterius facti, impudicus maſtuprator Monialis brachium vi retineret, & ad crimen conſummandum, reluctantem compelleret,) proculdubio ad majorem pœnam, ratione violentiæ Reus eſſet deputandus. Habetur enim in *Novella 123. de Sanct. Epiſc. cap. 43. Collat. 9.* capitaliter eſſe damnandos eos, qui rapuerint, vel corruperint, aut ſollicitaverint Sacras Virgines, ſeu Mulieres: & quamvis pœnam mortis non adhiberi, niſi ubi interveniat ſimul cum completo ſacrilegio violentia, docuerimus *Tract. 3. §. Sacrilegium. n. 16.* Tamen ratione violentiæ, in caſu illatæ, quantumvis copula ſecuta non ſit, proximam ſupplicio extremo pœnam extraordinariam (nempe ad triremes) adhibendam cenſerem. Talis enim violentia adhibita ad dictum crimen, ſollicitatio, & quidem vehemens ad ulterius crimen eſt, & proinde vindictam morti proximam meretur.

19 Ulterius aggravatur delictum a modo criminis conſummati, maxime accedente violentia; puta, ſi puer minis, aut verberibus adigeretur (ut non ſemel accidiſſe audivi) *mollitiem* ore procurare, aut alio inſolito immunditiæ adinvento, quod explicare non expedit: & eo amplius, ſi Reus ſolitus eſſet hoc modo pueros depravare, cum delicti iteratio majorationem pœnæ importet *arg. l. 3. ubi Caſtreaſ. ſub num. 7. ỽ. Nota etiam. C. de Epi. audi. Nevi. Sylv. nupt. lib. 5. num. 150.* Tali caſu cenſuit *Caball. cent. 1. caſ. 16. nu. 38.* Reum mulctandum pœna pecuniaria, ac damnandum ad triremes arbitrio Judicis; tale autem votum fuit, attento *Statuto Florentiæ*, ubi conſuluit, per quod receditur a pœna mortis contra Sodomitas de jure communi inflicta. Quod, ſi juxta jus commune conſuluiſſet, graviorem profecto pœnam extraordinariam cenſuiſſet; ſicut, & ego in facti contingentia ob criminis infamem enormitatem interrogatus, conſului. Quid, ſi talis pollutio per immiſſionem mentulæ in anum pueri procuretur, (quod Sodomiam ſapit, licet copula perfecta non ſit, & extra vas ſeminetur) qua pœna puniendus eſſet Reus, ita delinquens? dicam paragrapho ſequenti.

20 Pœna autem illius, qui inceptam copulam cum muliere, ſive propria, ſive aliena, conſummaret ex inſtituto extra vas naturale, ut generationem impediret, ſimilis deberet eſſe pœnis, latis de antiquo jure communi contra *Mulieres, fœtum pharmacis abigentes*. Ratio eſt, quia utrobique par eſt delictum; ſiquidem a priſcis illis legibus fœtus exiſtens in utero matris, vocabatur *ſpes animantis*, *l. Nept. ff. de Mort. infer.* non enim agnoſcebant *Gentiles*, quemadmodum nos *Chriſtiani* per fidem illuminati, fœtum in utero matris verum hominem eſſe, anima rationali præditum; *ſpes* autem *animantis* vocari poteſt ſemen in concubitu excretum, ex eo enim hominem gigni ſpes eſt; proinde pari pœna multandum, qui hoc crimen patraret, cenſerem, cum ea, quæ *fœtum abigit ex inſtituto*. Quæ autem pœna debeatur mulieri, ſic abortum procuranti, dicemus in §. *Abortus num. 26.*

21 Quæ tandem ſit pœna coeuntis cum cadavere, difficile eſt determinare, non enim habemus legem, de hoc crimine expreſſe loquentem; proinde arbitrio Judicis temperanda eſt. Dicerem tamen maximam pœnarum inter extraordinarias citra mortem, deberi, ob immanitatem ſceleris, quod, ut dixi ſupra, ſacrilegium legale eſt.

22 Circa pœnas univerſaliter ſupradicti criminis *mollitiei*, nulla diverſitas eſt inter laicos, & Clericos ſæculares, aut Regulares, niſi forte habeantur municipales leges Diœceſis, aut diſpoſitiones Statutariæ Religionis, quod tamen, vix credo, inveniri. Proinde arbitrio Judicis omnes moderandas eſſe concludo.

§. XI. Sodomia.

SUMMARIUM.

1 *Sodomia vocatur peccatum mutum, & quare.*
Clamat tamen vindictam a Deo.
2 *Regulariter eſt coitus in vaſe præpoſtero.*
Idem crimen committitur cum fœmina, ſicut cum mare.
3 *Perfectio hujus criminis conſiſtit in ſeminatione intra vas.*
4 *Juxta aliquos eſt ſpecies homicidii.*

Opi-

Opinio Marci, quod semen sit animatum anima rationali, damnata.
Platonis doctrina contra hoc vitium.
Philosophi, Cæsares, ac Nobiles Romani antiqui, infames de hoc vitio.
5 *Sodomia exercita cum conjuncto in gradu ad matrimonium prohibito, an mutet speciem.*
Variæ de hoc opiniones.
Opinio negativa prævalet, & quare.
Incestus cum affine inductus de jure positivo Divino respectu certarum personarum.
Potest super gradibus nonnullis a Papa dispensari.
Nulla lex Canonica sancit, quod copula Sodomitica cum conjuncto, sit incestuosa.
6 *Sodomia juxta aliquos inventa a fœminis.*
Sappho Poetria diffamata de hoc vitio.
Sodomiæ fœminarum inventrix quædam Philæne.
7 *Moralistarum nullus tradit, quomodo hoc crimen a fœminis patretur, quod tamen Confessarius scire oportet.*
8 *Ad Sodomiam requiritur concubitus in vase non naturali.*
Concubitus carnalis in quo consistat.
9 *Opinio quorundam de Sodomia fœminarum.*
10 *Impugnatur allata opinio.*
Impetus seminis fœminei terminatur ad uterum.
Semen fœminæ incubæ non potest intrare in vas succubæ.
11 *Aliorum opinio de eadem materia.*
Auctores nonnulli tenentes Sodomiam fœminarum esse, cum una init aliam, mediante aliquo instrumento.
12 *Tribades, quænam dicerentur.*
13 *Refellitur talis opinio.*
Praxis cujusdam, ut gravidam redderet amasiam, cum qua coibat.
14 *Sodomia datur propria inter fœminas; non tamen active possibilis in omnibus fœminabus.*
Antiquæ Romanæ inibant mares.
15 *Clytoris membrum fœminarum, quibus vasis constet.*
16 *In Ethiopia, & Ægypto Clytoris insigniter apparet.*
In Europa rarius apparet; & in quibus fœminis.
17 *Clytoris in juventute potest erumpere.*
Ex improvisa eruptione Clytoridis, nonnullas fœminas conversas in mares creditum est.
18 *Fœminæ, quæ dicuntur mutatæ in mares, & filios generasse, fuerunt Hermaphroditæ.*
In fœmina, cui tantum erumpit Clytoris, vox non mutatur, nec barba nascitur.
Casus Monialis, super quo consuluit Barbosa.
19 *Fœminæ præditæ Clytoride, Sodomiam possunt exercere.*
Historia fœminæ nobilis ineuntis puerum.
20 *Tiberii Deciani confirmatio de Clytoride fœmineo.*
Sappho Poetria ancillis abusa.
21 *Confirmatur fœminam cum utroque sexu Sodomiam committere.*
Historia cujusdam Monialis, cui Clytoris erupit.
22 *Quando nam fœmina solam mollitiem, & quando veram Sodomiam exerceant.*
23 *Praxis pro Confessariis, ad discernendum in fœminis Sodomiam a simplici mollitie.*
Digitus non est membrum, sed ejus pars.
24 *Si fœmina accusetur de Sodomia, ipsa visitanda est.*
Si in fœmina appareat Clytoris, præsumptio est contra eam, ut eo deliquerit.

1 POst Mollitiem sub genere *vitii contra naturam*, sequitur major in gravitate *Sodomia*. Vocatur hoc delictum a *Gregorio Lopez ad Diaz tract. crim. Canon. cap.* 88. *litt. A. peccatum mutum*, eo quod percellat aures honestas, ut de illo loqui nefas sit; unde dicitur communiter *vitium nefandum*; & *vitium innominabile*; & *Sodoma* (unde deductum est nomen *Sodomia*) interpretatur *muta*, ut scribit *Nicolaus Gorranus Apostill. in Epist. ad Roman. c.* 1. ℣. 26. Proinde Imperator in lege *l. Cum vir. C. ad leg. Jul. de Adult.* damnante scelus hujusmodi, utitur verbis elegantissimis quidem, sed ita obscuris, ut pene legis sensus percipi possit; malens forte legem ipsam ab imperitis non intelligi, quam de spurcissimo facinore aperte loqui: licet autem crimen hoc in sensu recitato *mutum* sit; vocalissimum tamen ex se est, cujus vox ita valida, ut ad Cœlum usque pertingat, & Divinæ Justitiæ aures sollicitet ad vindictam. *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum venit ad me*; professus est Deus in *Genesi cap.* 18. ℣. 20. *descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint.*

2 Est autem, *regulariter* loquendo, crimen hoc *coitus in vase præpostero*. Dixi vero *regulariter*, quia *Sodomia* datur etiam inter fœminas, se invicem commiscentes in vase antico, ut infra dicam; sed hoc curius evenire potest, quam *Sodomia*, quæ committitur a viris, quæ frequentius accidit; proinde dixi *regulariter*. Nullum autem discrimen est, quod talis coitus sit cum fœmina, aut masculo, siquidem etiam cum fœmina, vera *Sodomia* est, ut dicunt Doctores *Novar. Franc. Marci. Han. Tort. Muta. Fariaac.* apud *Severin. de Sanfelic. decis.* 354. *Less. de Just. & Jur. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 13. *num.* 89. ℣. *Quarto si conjunctio. Raynal. observ. crim. tom.* 2. *cap.* 21. §. 1. *n.* 113. *Clar.* §. *Sodomia num.* 2 & ibi *Dec. in l. Si qua mulier. num.* 9. *C. de secund. nupt. Vivi. Com. opin. V. Sodomiæ delict. Gomez ad leg.* 80. *Tauri num.* 33. Unde refert *Clarus* ex *Gomez*, quendam cum sua uxore, quam sodomitice cognoverat, fuisse combustum.

3 Perfectio hujus criminis consistit in seminatione intra vas præposterum; non enim sufficit immissio membri in anum, nisi seminetur, prout argumento cujusdam capituli scribunt Doctores. *Navar. Diaz. Campanil. Ricc.* apud *Novar. sam. Ballar.* §. *sodomia num.* 6. *Scortia. ad select. Prasif. Constit. Theodrem.* 255. ℣. *Quid si etiam arg. cap. final. de sponsali.* Hoc autem dico, quoad essentiam delicti; si quidem, an ad incurrendam pœnam ordinariam sufficiat sola immissio, absque seminatione, examinabimus infra.

4 Atrocissimum est crimen hoc, & in sententia quorundam est species homicidii, ut ex *Marsilio Ticino* scribit *Bonacossa Quæst. criminal. V. sodomia*, non quidem, quod semen, quod effunditur, animatum sit, ut erronee opinatus est *Joannes Marci* relatus a *Caramuele Theol. Fundamental. Tom.* 1. *Fundam.* 55. *de Homicid. a num.* 1622., cujus opinio damnata est a Congregatione S. Officii, ut recitat *Raynal. Observat. criminal. lib. p. cap.* 6. §. 5. *num.* 31. Sed, quia impeditur hominis generatio, dum semen in loco sterili profunditur, ubi nasci minime potest, prout eleganter scripsit *Plato* in libro de legibus, ajens, *Dialog.* 8. *fol. m.* 851. *Abstinendum a maribus jubes, nam, qui istis utantur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, ubi radices agere, quod seritur, nunquam poterit.* Ex qua auctoritate, convincitur *Platonem* non laborasse infami hoc vitio, quo tæpissime maculati sunt cæteri Philosophi, ut scribit *Emmanuel de Valle de Incant. Ensal. sect.* 3. *cap.* 4. *n.* 14. relatus a *Barbosa de Potest. Epi. Par.* 2. *Allegat.* 44. *num.* 3. & qua pice coinquinati sunt

omnes

omnes Cæsares, quorum vitus scribit *Suetonius*; & universaliter nobiles Romani, qui in tantam amentiam infamia hujus libidinis proruperunt, ut nuptias masculorum celebrarent, ut habetur ex *Juvenali Satyr. 2. a ℣. 117.* qui in *Graecchum*, qui tubicini nupserat, acriter invehitur, & *Martiali in Epigram. lib. 12. de Callistrate, & Aphro sponsis*.

5 Dubium autem est, an hoc scelus, patratum inter consanguineos, aut affines, intra gradus ad matrimonium prohibitos, malitiam augeat, in confessione necessario aperiendam. Affirmant *Azor. Par. 3. lib. 3. cap. 18. quæst. 5.* & *Graff. de Arbitr. Confessar. lib. 2. cap. 34. n. 3.* apud *Dian. Par. 3. Tract. 4. Resol.* 101. & in eadem sententia videtur fuisse *Cajetan. in 2. 2. Quæst. 154. art. 11. ℣. Ad tertiam dubium*. & *Sylvius ad citat. Quæst. art. 12.* Negant *Floren. de Cas. reservat. Par. 2. cap. 6. num. 31. Tinell. eo. tit. Cas. 10. nu. 10. & Diana Par. 3. Resol.* 101. quibus adhæreo, ductus potissima hac ratione; quod nempe vitium incestus inductum est per legem positivam divinam, inter virum, & ejus privignam, hujus filias, illius sorores, neptes ex filio, aut Fratre, seu sorore, amitas ex parte Patris, seu Matris, Nurus, & sorores uxoris, ut constat ex *Levitico cap. 18. ℣. 7. & inde.* Qui tamen gradus non sunt ita de jure naturæ vetiti, quin super iis possit ex causa legitima a *Summo Pontifice* dispensari, ut de fide a *Tridentin. sess. 24. Can. 3.* diffinitum est. Alii autem gradus prohibiti inducti sunt sola authoritate Ecclesiæ, sine cujus lege non induceretur incestus. Cum igitur in ulla lege Canonica sancitum non reperiatur, quod copula sodomitica inter propinquos incestuosa sit; non est, unde induci possit peccatum specie differens, quod debeat necessario in confessione explicari.

6 *Sodomiticum* scelus a fœminis fuisse in Orbem invectum, nonnulli senserunt, moti forte a textu *D. Pauli ad Romanos cap. 1. ℣. 26.* qui loquens de punitionibus datis a Deo Philosophis, *Quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*, ait, *Fæminæ earum immutaverunt naturalem usum, qui est contra naturam*; talisque libidinis inventricem primam fuisse quandam *Philanem*, & de illa diffamatam *Sappho Poetriam*, sapphicorum carminum inventricem, recitat *Cornel. a Lapid. in Epist. ad Roman. cap. 1. ℣. 26. §. Fæminæ*. Hoc autem verum non existimo; si quidem ante tempus, quo vixisse scribitur *Philænis*, habemus ex scriptura subversionem Pentapolis, infamis ex hoc vitio, ut patet *Genesis cap. 19.* Bene verum est, quod ibi non habetur, nisi de peccato nefando cum masculis; unde potuit esse, quod *sodomia* fœminarum incœperit longe post a *Greca Philæne*.

7 De hoc infami vitio intee fœminas, Moralistæ omnes tractant, docentque veram *sodomiam* inter fœminas dari. Quomodo autem hoc fiat, nullus rem explicat, quem viderim; nec hoc scire, aut ignorare, leve putandum est ex motivo illaudandæ curiositatis; siquidem ad praxim necessarium pro Confessariis est, ut queant discernere, quandonam mulieres tactibus tantum inter se voluntariam *mollitiem* procuraverint, & quando in crimen *sodomiticum* inciderint, tum ut de gravitate peccati judicium debitum queant ferre, tum ut noscant, quando eas absolvere possint, aut non, in locis, in quibus *sodomia* est reservata. Consului non semel viros doctissimos, & in administratione sacramenti Pœnitentiæ consummatos; & omnes mihi sincere responderunt se quidem tenere, cum communi Moralistarum, dari *sodomiam* inter fœminas; quomodo autem hoc possit esse differenter a pollutione procurata per mutuam pudendorum confricationem, se penitus ignorare.

8 *Vincentius Filliucius Tom. 2. Tract. 30. cap. 8. Quæst. 10.* cum *D. Thoma 2. 2. quæst. 154. art. 11.* & *Cajetano ad secund. dub.* ait ad sodomiam, ut differt a Mollitie, requiri concubitum in vase non naturali, ecce ejus verba: *Tertio dixi*, concumbit *ad distinctionem mollitiei, quam mutua mas cum mare, vel fæmina cum fæmina haberet. Si enim extra concubitum, ex affectu tantum venereæ delectationis procuraretur, mollities esset, non sodomia*, ut *Cajetanus dicit art. 11. ad 2. dub. Est autem concubitus copula carnalis consummata, naturalis quidem, si fiat in vase debito: innaturalis in vase non debito*. Et paulo post carpit *Angelum summ. V. sodomia num. 1.* & *Graffium Decis. lib. 2. cap. 90. n. 1.* dicentes, *sodomiam esse turpitudinem factam in masculum*; talis enim diffinitio diminuta est, *nam etiam potest contingere inter fæminas*, ut probatum est *ex D. Thoma* ad locum citatum communiter recepto.

9 Ex hoc igitur habemus, quod vera *sodomia* inter fœminas datur, & quod illa esse non potest, nisi per concubitum. Quomodo autem concumbere possit fœmina cum fœmina, ita ut tali pacto se invicem confricantes, dicatur *sodomiam* committere; alio vero modo itidem se fricantes, *mollitiem* tantum procurare concludantur, explicare, nodus difficultatis est. Opinantur nonnulli, quod si succubæ incubet fœmina, seque invicem subagitando eveniat, quod semen incubantis injiciatur in vas naturale succubæ, tunc *sodomia* perficiatur: cæterum, si semen non recipiatur in illud vas, sit tantum *mollities*.

10 Sed hæc opinio nullam habet probabilitatem; notum enim est apud omnes, qui vel superficialem lecturam librorum *Anatomiæ* habent, impossibile esse, semen incubæ posse in vas succubæ mulieris ejaculari. Nam Decisio seminis muliebris facta a testibus, a spiritibus seminalibus ejaculatur intra uterum, tanquam ad locum, a natura determinatum ad ibi manendum, & cum semine maris ad progignendum fœtum. Quod si mulier utero gerat, & obstructus undequaque sit uterus; semen per canales existentes in cervice uteri, deducitur ad ejus collum, & simul cum urina excernitur. Sequitur igitur, quod impetus spirituum seminalium desinit, statim ac semen a testibus decisum, intra uterum, aut ad ejus vaginam deductum est; & si extra collum uteri, & sinum pudoris deferri debeat, hoc fit tantummodo a proprio seminis pondere, & fœmina stante; spiritus enim ipsius, ut diximus, semen movere desierunt. Si igitur ambæ fœminæ jaceant, una quidem incubando, alia succubando, impossibile est, quod semen incubæ possit injici, neque intrare vas succubæ. Et qui bene perpendet a naturæ Auctore maribus fabricatum traducem, quo possent ad locum congruum semen deferre ad generationem, quo carent fœminæ, concludet, somniatam esse prædictam opinionem de seminis fœminei transfusione.

11 Alii non pauci, imo communiter tenent, quod talis concubitus fiat per aliquod instrumentum vitreum, ligneum, aut coriaceum, sive ex alia materia fabrefactum, ad modum penis virilis, quo alligato inter fœmora, fœmina incuba init succubam. Hujus opinionis fuit *Antonius Gomez sup. l. 80. Tauri. num. 34.* relatus a *Claro lib. 5. sentent. §. Fornicatio num. 29.* qui ab eo non dissentit. Dicit autem, quod pœna mortis, quæ de jure Communi hujusmodi mulieribus fricatricibus (quæ antiquo Græco vocabulo vocabantur *Tribades*, prout *Lubinus Comment. ad Juvenal. Satyr. 6. ℣. 321. §. Lenonum ancillas*, & *Cornelius in Epist. ad Roman. cap. 1. ℣. 26.* scribunt) debetur, juxta *l. fœdissimam C. de Adulter.* procedat, quando simul coeunt, non simpliciter se fricando, sed

imponendo aliquod instrumentum materiale, puta, ligneum, vel vitreum, ac refert multos casus circa hoc, & specialiter se audivisse duas moniales Reas hujus criminis fuisse combustas.

12 In eadem sententia est etiam *Raynald. Tom.8. observat. criminal. cap.21. §. 1. n.112. & 180.* qui citat plures *Armradar. ad leg. Navarr. libr. 2. Tit. 21. l. 1a. de sodomia num. 27. Severin. de Sanfelic. Decis. 354. V. potest etiam. Pegaer. Decis. 72. n.4. Mata. in Fragmat. 1. Tit. de assado n. 13. Hamoboa. de Cas. reserv. Par. 2. cap. 4. Except. 2. Fraar. Marri Decis. 895. num. 2. Sabell. Sum. divers. Tract. V. sodomia num. 1.* hoc pariter tenentes; & *Eilbardas Labiaas* (in Commentario Satyræ sextæ *Juvenalis* mordentis impudicissimas cæremonias sacrorum Deæ Bonæ, inter quas interveniebat fœminarum sodomitica turpitudo) ait, *Hæ Tribades, vel Frictrices utebantur ὀλίσβοις Olisba, hoc est, mentula coriacea, qua se invicem subigebant, tanquam viri fœminas*; quod etiam tenuit *Verricellus Quæst. Moral. Tract. 4. qu. 9. post n. 2. & seqq.* & alii *Pegarr. Boer. Gomez. & Fariaac.*

13 Hæc pariter opinio falsa est, & indigna, ut a cordatis viris sustineatur. Admisso siquidem, quod (humana malitia obscœna libidine instigante, ac Dæmone suggerente) adinventa sint, ac usurpata hujusmodi instrumenta ad indulgendum efferatæ quarundam salacitati, non tamen sequitur, quod tali modo se subagitantes fœminæ, *Sodomiam* committere dicantur. Ratio, & quidem ineluctabilis est, quia, ut ex *D. Thoma, Cajetano, & Filliarria* supra num. 8. docuimus, *Sodomia* contradistinguitur a *Mollitie* per hoc, quod in hac non intervenit concubitus, qui tamen intervenit in illa; qui concubitus est conjunctio maris cum mare, aut fœminæ in vase præpostero; seu fœminæ cum fœmina in vase naturali, aut innaturali, quam conjunctionem possibilem, & de facto dari in fœminis inter se, & etiam cum masculo succubo, infra ostendam. Talis autem conjunctio fit per ea corporis membra, per quæ mas, & fœmina fiunt duo in carne una; licet enim quis, vel quæ digitum inferat in vas anticum, vel posticum fœminæ, aut maris, hi duo nullo modo dicentur sic conjuncti, ut copulam habere, sive carnaliter concumbere dici possint; quamvis digitus sit pars membri corporis viventis, & ipse viveus; & etiam quamvis ex tali immissione sequatur seminis decisio, sive in uno tantum, sive in ambobus. Quomodo igitur poterunt dici concumbere, sive copulam inter se habere fœminæ, sic utentes instrumento inanimi, quod non est pars sui, nec sibi ullatenus conjunctum? Quod, si tali casu concubitus, seu copula deest, nullo modo poterit adesse *sodomia*, quæ *concubitum* necessario exigit, sed erit simplex *mollities*, affecta tamen qualitate aggravante, ac minima mutante speciem ab ea, quæ per immissionem digiti fieret. Diceretur ne copulam habere cum fœmina vir, qui membrana suilla obductam mentulam inferret vasi muliebri (quem casum excepi in Sacramentali Confessione practicatum a quodam, qui cum Amasia frequenter dormiebat, & tali utebatur adinvento, ne illa gravida efficeretur) semine excepto a membrana impediente, ne intra uterum reciperetur? Profecto non; siquidem membrana illa disterminat corpora, & mediat inter ea, quæ propterea minime copulata possunt dici. Pari argo modo, nullo pacto poterit dici fœmina fœminæ copulata, quamvis coriacea mentula, altera succubæ vas naturale, aut præposterum inierit. Præterea, si mulieres inveniuntur, quæ subagitant pueros, ut scribunt multi Doctores *Alex. in addit. ad Bart. in l. Cum vir. C. Ad l. Jul. de Adult. Glos. in l. Fœdissimam §. Alii dicunt C. eo, & ibi Salycet. num. 1. Ja. Faber. Angel. Angust. ad Angel. Brrmon. & Conrad.* relati a *Farinac. quæst. 148. num. 43.* & nos ex *Srarra* infra referemus, utentur ne istæ mentula vitrea, aut coriacea in tali scelere? Et hoc dato, posset ne dici, eas *sodomiam* tunc patrare, penetrando tali instrumento vas masculi? Et quæ nam voluptas ipsis potest advenire, propter quam in scelus tam enorme prorumpant? Sequitur ergo, quod alio modo diversos a prænarratis, fœminarum *sodomia* perficiatur.

14 Dico igitur veram, ac propriam *sodomiam* inter fœminas dari; non tamen in omnibus esse activè possibilem, sed in aliquibus tantum; & in tantam libidinem fœminas Romanas ex otio, & opulentia exarsisse, scribit *Senec. Epist. 95.* ut non solum seipsas, sed & masculos inirent, ait enim: *Fœminæ cum virorum licentiam æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt. Non minus pervigilant, non minus potant; oleo, & mero viros provocant; libidine vero nec maribus cedunt, pati natæ. Dii illas, Deæque male perdant; adeo commentæ genus impudicitiæ viros ineunt.* Quomodo vero hoc fit, & esse possit, dicam.

15 In muliebri corpore reperitur quædam pars, quam Anathomistæ *Clytoridem* appellant. Constat talis pars ea iisdem vasis, quibus constat penis virilis, puta nervis, venis, arteriis, carne &c. habet itidem figuram penis quando turget; ex motu enim spirituum seminalium inflatur, & glande ceu penis præditus est *clytoris*, habetque in summitate glandis foramen, quod tamen pervium non est, nisi usque ad dimidium corporis *clytoridis*; nihilque aut lotii, aut seminis, aut alterius humoris excernitur per tale foramen. Situs *clytoridis* est intra pudendum fœmineum supra meatum urinarium, & tegitur nymphis, corpusculis nempe duobus, quæ cooperiunt dictum meatum, & angustant transitum lotii, ut ex angustia longius ejaculetur. Est autem *clytoris* organum delectationis venereæ in fœminis; dicitur proinde ab aliquibus *Dulcedo Amoris, & Oestrum Veneris*, prout scribit *Thom. Bartholin. Tab. Anathom. lib. 1. cap. 34. de clytoride*, a cujus accuratissimis Tabulis Anathomicis hæc, & sequentia hausimus.

16 In omnibus, & singulis mulieribus *clytoris* reperitur, sed non in omnibus exeritur, aut prodit extra vas pudoris; sed parva quadam eminentia attollitur in dicto fœminei corporis situ, sub quo *clytoris* latet; & tunc maxime circumstantes partes eminet, quando ex venerea tentigine intus tale membrum turget. In *Ethiopia*, ac *Ægypto* (scribit *Bartholinus*) fœminæ omnes illum habent forinsecus, & propendet ad modum penis; & solent obstetrices, natis infantulis, candenti ferro *clytoridem* adurere, ne nimis excrescat, & virilem congressum impediat; & in tali membro cæremonialem fieri ab *Abyssinis* circumcisionem fœminarum, Idem Auctor opinatur. In Europa vero in nonnullis fœminis tantum erumpit *clytoris*, iis nempe, qui ex abundantia caloris, & seminis, validos habent spiritus seminales, *clytoridem* inflantes, & illud ultra nymphas extendentes; & etiam iis, qui in puellari ætate verenda attrectant ex præcoqua, ac pruriente libidine. In aliquibus autem fœminis *clytoris* æquat magnitudinem digiti medii manus: in aliis grossior est, in tantum, quod (scribit citato loco in exemplari secundæ editionis *Bartolinus*) Venetiis fuerit scortum, cui erat Clytoris equans magnitudinem colli anserini.

17 Exeri etiam potest *clytoris* extra ætatem puellarem, puta in juventute, & hoc ex impetu spirituum seminalium, tanta vi implentium nervos *clytoridis*, ut disrupta tenuissima, qua tegitur, membrana, foras erumpat; & hoc credo accidisse iis fœmi-

minis, quæ in mares eſſe converſæ,nonnulli ſcriptores retulerunt;ut ſcripſerunt de *Spoletana* muliere *Livius Hiſtor.lib.*24.apud *Barboſ.Vot.deciſ.*100.n.8.de Virgine adhue ſub parentibus, in puerum converſa Caſini *Plin. natural. Hiſtor. lib. 7. cap.*4. de duabus filiabus *Ludovici Guaraæ Salernitani* mutatis in mares *Fulgoſ. lib. 1. cap.*6. apud *Theatrum Vit. human. lit. M.fol.* 439. de *Maria Pacheca*, cui erupit mentula tempore, quo ſolent fœminæ diſpungere menſes *Amat. Luſitan. Conſult. Medic. Centur. 2.curat.* 39. non enim fieri poteſt ullo modo ſexus mutatio, cum organa generationis, tam diverſa ſint forma, figura, ſubſtantia, ac ſitu in maribus, ab organis fœminarum, ut notum eſt etiam leviſſime imbutis anathomicis experimentis. Puellæ igitur habitæ pro mutatis in mares, tales fuerunt, quibus *clytoris*, ut dicebamus, erupit, & ab imperitis in re anathomica, creditæ ſunt in mares evaſiſſe, mutato ſexu. Quod evidenter patet ex hoc, quod ſupradictis, nec ſcrotum cum teſtibus, nec barba cum voce virili apparuit; nec rima cunni fœminei diſparuit, at, hac jugiter perſeverante, ſolus *clytoris* erupit, creditus ob ſimilitudinem cum ea, eſſe mentulam virilem ex ſexus metamorphoſi.

18 Quod, ſi nonnullæ, quæ referuntur ex fœminis in viros mutatæ, uxores duxiſſe, ac filios procreaſſe dicantur, ac barbam, vocem, corpuſque vieila adeptæ,ut de *Phatuſa Pythei* uxore *Hypocrat. Ep. dem. lib.6. Part.* 8. *Aphor.* 45. & de *Araſuſa* in *Arcoatem* mutata, ex *Mutiano Plinus natural. Hiſtor. lib.7. cap.* 4. ſcribunt, hoc evenit, quia tales *Androgyne* erant, in quibus in puellari ætate ſexus fœmineus prævalens apparuit, mox roborato, ac aucto in adoleſcentia calore, prævaluit ſexus virilis, ac mentula intus latens cum ſcroto, & teſtibus, permanente tamen rima muliebri,erupit; in *Androgynis* enim, ſive *Hermaphroditis* ſexus uterque patet, prout vidi in infanti anniculo Papiæ ann.1669. cujus mater mihi retulit, a tali infanti reddi lotium per traducem utriuſque ſexus. Tales enim, ut præfertur, mutatas in mares *Androgynos*, prout diximus, extitiſſe, ex *Phlegone Tralliano Imperatoris Adriani Liberto lib. de Mirabilibus, & longævis,* ſcribit *Laurent. Beyerline. Theatr. Vit. human. V. Metamarphoſis ℣. Antiochiæ quæ eſt.* Quibus autem *clytoris* tantum exeritur, nullo modo mutatur vox, naſcitur barba, aut ſcrotum apparet, ſed tantum propendet *clytoris* intra rimam fœmineam ad modum parvi penis, ut fuit in Moniali à quatuordecim annis profeſſa, in Conventu Paſſionis Oppidi *S. Felicis de los Galegos*, Diœceſis *Civitatenſis*, ſuper quo caſu conſuluit *Barboſa Vot. deciſiv.* 100. *per tot.* qui tamen hanc de *clytoride* doctrinam non legiſſe judico; quia, ſi, quæ ſcribunt circa hoc moderni Anathomiſtæ, luſtraſſet, intrepide aſſeruiſſet talem Monialem nullo modo ſexum mutaſſe, proinde ad vota, & Clauſuram teneri, proviſo tamen, ne cum Monialibus attentatas obſcenitates poſſet exercere.

19 Tali ergo *clytarida* mulieres nonnullæ præditæ, fœminas alias, & maxime puellas inſectantur, & non deſunt, quæ etiam maſculos ineunt; ut ait *Seneca* loco ſupra a nobis *num.* 14. citato; & habui a Confeſſario fide digniſſimo, ſibi occurriſſe caſum in Confeſſione, in quo Mulier quædam nobilis ephebum quendam, quem pro acerſecome domi retinebat, habuit in deliciis, ipſumque præpoſtere cognoſcebat, & enixiſſime deperibat; mulierque talis, quæ tres filios viro pepererat, viri congreſſum averſabatur, libidinemque ſuam exercebat cum puero illo, circumcirca duodenni; crediditque Confeſſarius ille, talem Mulierem fuiſſe *Andragynam*, prout mihi dixit, non enim ſciebat ille doctrinam de *clytoride*, quam hucuſque tradidimus.

20 Cohærenter ad hæc ſe habent ea, quæ ſcribit *Decian. Tract. crimin. lib. 8.c. 7. n. 28.fol.* 1303. cujus verba per extenſum damus. Ait ergo: *Mulier a muliere deflorari non poteſt, neque corrumpi, niſi forte ea, quæ rapuit, nymphum magnum haberet in Vulva, ut plures habent; ideſt carunculam quandam excreſcentem aliquanda, adeo ut erigatur ad modum virgæ, eaque ad coitum incitentur, uti mares, ut auctor eſt Paulus Aegineta: & refert Galenus, Aegyptios omnibus virginibus carunculam illam præcidere, ne excreſcat, atque ideo cum aliis mulieribus coeant; quas refert Cælius lection. antiq. lib. decima actavo cap 8. circa finem; & Sappho libidinoſa mulier, quæ plures coeundi modos adinvenit, Amithena, Theleſippa, Megara, Atthei, & Cidno ſuis ancillis ad libidinem utebatur, unde Ovidius in ejus Epiſtola ad Phaonem.*

Vilis Amithone, vilis mihi candida Cidna.

Non oculis grata eſt Atthis, ut ante, meis.

Hæc *Decianus*, quem ſecuti ſunt *Menoch. de Arbitr. Judic.quæſt. lib.2. cap.29. in Addit. num.*33.& *Sanch. de Matrim. lib. 7. diſp. 12. quæſt. 2. num.* 34.*& ſeqq.* apud *Farinac. quæſt.* 144.*num.* 44. qui, poſtquam in *quæſtione de crimine Raptus*, recitatæ doctrinæ adhæſit,poſtea *Quæſt.* 148. *de Sodamia num.* 41. cum communi falſa opinione, putat, *Sodomiam* fœminarum committi aliquo inſtrumento materiali, ſcribens *hanc ampliationem* (puta, ſi fœmina agat, aut vir in aliam fœminam patientem, tunc etiam intrat pœna *ſodomiæ*, & mortis) *non procedere, quando mulier ſe corrumpit cum alia fœmina, ſola fricatione; ſecus, quando agit aliquo inſtrumento materiali ligneo, aut vitreo.*

21 In citata autem ſententia, & textu *Deciani*, pars fœminei corporis, quam nos *Clytoridem* cum *Anathomiſtis*, & *Michaele Emulto de Morb. mulier. cap. 2. ℣. Teſtes hic fol.m.* 563. *coll.* 2. appellamus, *nymphum* dicitur, quo tamen fœminas, ad infamem libidinem explendam, uti, prout diximus, ultra experientiam, Auctor ipſe cum Medicis a ſe citatis, teſtatur; ut proinde amplius ambigendum non ſit crimen infame, ac innominabile a fœminis cum ſexu utroque committi; licet hoc rarius *Sodomia* maſculorum eveniat; tum quia in Europa non tam frequenter accidit eruptio *Clytoridis*; tum quia non omnes fœminæ,quibus *Clytoris* exeritur, infami illa paſſione laborant; & ſenſus titillationi, virtute continentiæ, gratia Dei roboratæ, reſiſtunt. In cujus confirmationem caſum do., qui *Papiæ* accidit *anno* 1671. In inſigni quodam Conventu ejus Civitatis, cuidam honeſtiſſimæ Moniali erupit *Clytoris* improviſo, quæ perculſa tali accidenti ſibi moleſtiſſimo, utpote graves tentationes carnis ei cauſanti, acceerſivit Chirurgum optimum practicum, ſed in re anatomica parum verſatum. Hic inutiliter tentatis emollientibus, ut *Clytoridis* duritiem flecteret, eam jugiter turgentem videret, ipſum ſecuit, graviſſimo Monialis periculo; nam ex tali mutilatione pene mortua eſt, & non convaluit, niſi poſt multos menſes. Chirurgus ipſe mihi hoc confidenter aperuit, & ingenue eſt confeſſus, ſe ad talem mutilationem deveniſſe, quia tunc neſciebat doctrinam de *Clytoride*, quam poſtea didicerat in *Tabulis Anatomicis Bartalini.*

22 His ergo longiuſcule quidem, neceſſario tamen præmiſſis, reſolutum apparet, quando fœminæ ſe invicem ſubagitantes *mollitiem*, & quando veram *ſodomiam* committunt. Si enim *Clytaride*, ut præfertur, utuntur, in quovis fœmineo vaſe perfe-

ctem sodomiam committunt;quamvis enim nullo modo femen incubæ succubam intret, tamen in suo genere perfectum evadit crimen; nam concubitus inter ipsas intervenit, & in forma, quod nequit sequi generatio, quæ duo constituunt verom *sodomiam*, prout docuimus supra *num.* 8.

23 Poterunt ergo Confessarii ex hac doctrina nosse speciem criminis, quod commiserunt fœminæ, quæ tamen præ verecundia illud clare non explicant, sed se accusant solum dicentes, se alias fœminas fuisse supergressas cum delectatione; aut se aliis fœminis pari modo succubuisse; nec pudicus, ac prudens Confessarius ulterius interrogare audet, nec rei tam turpis circumstantias inquirere, maxime, si pœnitentes sint virgines, aut innuptæ; unde confusa, & anxia mens Confessarii est, in discernendo crimine, puta; an *mollities* fuerit, cui possit manum apponere; an *sodomia*, cujus absolutio sit reservata. Si igitur mulier se incubem in tali opere dixerit, poterit Confessarius eam interrogare, an aliqua sui corporis parte vas succubæ penetraverit, (partem voco *Clytaridem*, non membrum; est enim illa pars membri fœminei ad generationem destinati, sicut juxta *Abb. in cap. Significasti nn.* 20. *de Elect. & in cap.* 1. *nu.* 10. *Qui Cler. vel vovra. arg. cap. singula.* 88. *dist.* digitus non est membrum, sed pars membri) & si affirmat, palam est, quod *Sodomiam* commiserit; si negat, sola erit *mollities*. Pariter a succuba poterit percontari, an ipsius vas fuerit ab incuba aliqualiter penetratum, & quomodo, & ab ipsius responsione judicium regulare.

24 Itidem, si fœminæ de hujusmodi crimine fuerint accusatæ, Judex tenetur ad corporis fœminei visitationem per obstetrices faciendum, sicut factum fuit cum Moniali, super qua consuluit *Barbos. Vot. decis. n.* 100. *init.* Etenim, si *Clytoris* fuerit inventus, probatumque sit, fœminas simul cubasse, & adminicula adsint crimen suadentia, militat contra fœminas præsumptio, quod illo fuerint usæ ad delictum nefandum; sicut ex condormitione viri cum fœmina, præsumitur de jure *cap. litteris. Extra de Præsumpt.* quod fuerint fornicati; unde ad torturam deveniendum est, ut sciat Judex, an delictum innominabile fuerit commissum; & casus hic succedere de facili potest in Collegiis fœminarum, licet etiam inter laicas mulieres, & in sæculo conversantes, non semel constat accidisse.

Probatio,

SUMMARIUM,

25 *Sodomia est crimen mixti fori.*
In Hispania spectat ad Inquisitores.
Habet connexionem cum Haresi.
26 *Judex etiam laicus in hoc crimine potest procedere per inquisitionem.*
Sodomia nunquam præscribitur.
27 *Probatur præsumptionibus, ac conjecturis.*
Indicia varia probantia commissam fuisse Sodomiam.
28 *Per indicia non probatur crimen, nisi in ordine ad torturam, aut pœnam extraordinariam.*
Indicia indubitata, quæ? Remissive.
29 *Visitandum corpus delicti, & adhibendum judicium peritorum in casu fracturæ in hoc crimine.*
Si agatur de Sodomia inter feminas, visitandæ, an Clytoridem habeant.
30 *Quid operetur dictum sodomitati.*
Socii criminis fides non adhibenda.
31 *Opinio, quod dictum sodomitati sufficiat ad torturam.*
32 *Ista opinio vera est, dummodo cum dicto sodomitati cumuleutur alia indicia, aut adminicula.*
33 *Dubium, an dictum stuprati admitti possit absque tortura.*
34 *Stupratus per vim, non est infamis.*
Ideo ejus dictum est admittendum sine tortura.
Violentia non præsumitur incassa, ideo probanda ab eam allegante.
35 *In probanda sodomia recipiantur Testes, non citata parte.*
In tortura pro hoc crimine, nullum privilegium personale servatur.
Sodomita perdit privilegium nobilitatis.
Sodomia judicatur, ut crimen læsæ Majestatis.

25 SOdomiam crimen esse mixti fori, est communis sententia Doctorum. *Clar. §. sodomia num.* 3. *& §. final. Quæst.* 27. *ꝟ. Item quæro. Decian. Tract. crim. lib.* 4. *cap.* 26. *num.* 11. *Farinac. quæst.* 148. *num.* 55. *Abb. in cap. Cler. de Excess. Prælat. Berm. Guaz. Massin. Novar.* & alii apud *Sabell. in sum. divers. tract. §. sodomia num.* 3. *Conciol. ad Statut. Eugub. lib.* 4. *Rubr.* 25. *num.* 1. unde locus est præventioni inter Judices laicos, ac Ecclesiasticos; imo in *Regnis Aragoniæ, & Valentiæ*, ex speciali deputatione, de eo cognoscunt Inquisitores fidei, & justissimum esset, quod universi hæreticæ pravitatis Inquisitores ad punitionem nefandi hujus delicti procederent, prout scribit *Joannes Vela de Pœn delict. cap.* 33. *num.* 14. a *Raynald. Observat. crim. Tom.* 2. *cap.* 21. *§.* 1. *n.* 48. relatus, tum quia *Sodomia* habet quandam connexionem cum hæresi, ut ex *Salcedo ad Diaz* scripsit *Armendariz ad leg. Navarr. lib.* 2. *Tit.* 25. *leg. unic. de sodomia num.* 23. tum quia ex accurata ipsorum vigilantia punirentur frequentius pedicones, ac pederastæ hujusmodi infames, ac tam enorme vitium a Christiana Republica radicitus extirparetur.

26 In hoc crimine, ob ipsius atrocitatem, Judices etiam laici procedere possunt per inquisitionem, ut post nonnullos, *Bellet. Ball. Maur. Burg.* quos citat, scribit *Massin. de Confiscat. bonor. qq. num.* 14. quod est peculiare hujus criminis; siquidem in fornicatione, adulterio, & aliis delictis carnis naturalibus de jure Civili non proceditur, nisi ad instantiam partis; secus de jure Canonico, ut alias dictum fuit. Spatium autem temporis decursi, a quo crimen fuit commissum, non tollit, quin accusari possint Rei; hoc enim crimen nunquam præscribitur, ut dicunt Doctores. *Hippolit. in l. Qui falsam §.* 1. *n.* 4. *& 5. ff. Ad leg. Corn. de fals. Gregor. Lop. in l.* 4. *V. Fasta trenta annos. Tit.* 7. *Valasc. Allegat.* 23. *num.* 24. quos sequitur *Barbos. de Pot. Epi. Allegat.* 44. *num.* 9. quod valde notandum est.

27 Quia vero hoc delictum, sicut & omnia alia crimina carnis sunt difficilis probationis, ut non semel dictum est, probatur præsumptionibus, & conjecturis, ut dicunt Doctores. *Mascard. de Probat. lib.* 3. *Concl.* 1313. *num.* 3. *Corn. Anani. Socin.* apud *Monticell. Reg. crim.* 11. *n.* 16. *Dec. Consil.* 83. *n.* 3. *&* 11. *lib.* 3. Hinc deducuntur plures conclusiones, facientes ad rem, quas recenset *Farinac. Quæst.* 148. *num.* 67. *& seqq.* Sunt autem, quod probatur crimen fuisse commissum, primo per Testes, qui audierint tergiversationes, quassationes, concussiones lecti, in quo cubavit vir cum masculo suspectæ ætatis, &c. secundo, si auditus fuerit clamor, seu vociferatio pueri ob dolorem, aut vim sibi illatam. Tertio, quando quis mala fama laborans circa hoc, dormie-

miceit cum puero, quando aulla extitit legitima causa talis cubationis. Quarto, quando camifcia pueei fuit repeeta maculata. Quinto, quando puer major decennio vifus fuit fuiffe amplexatum, ac ofculatum ab allo malæ famæ, maxime, fi ifte pueei pofteriora etiam forinfecus femoralibus tetigit. Sexto, quod fama mala accufati, aut diffamati de hoc crimine, multum confert ad illius peobationem, ut pluvium Doctorum authoritate probat, loco fupra citato, *Farinacius*.

28 Advartendum autem, quod per indicia, ac præfumptiones prædictas non probatur crimen, nifi quoad torturam, aut ad plus, nifi ad pœnam exteaordinariam inferendam, arbitrio Judicis, & juxta indiciorum valorem, prout optime fcribit *Raynald. obferv. crim. tom. 2. cap. 21. §. 4. & 5.* Ad pœnam enim ordinariam incutiendam, requiritur concludens, & plena probatio, nifi forte per Statutum difponeretur, quod in aliquo cafu ex indiciis indubitatis, pœna ordinaria fieri poffit, licet & hoc maximam difficultatem habeeet, attenta magna Doctorum Controverfia circa decifionem, quænam fint, aut dici poffint indicia indubitata, de qua ad partes, docte difputat *Raynald.* loco citato a *n. 31.* ad 37.

29 Quod, fi judicium inftituatur ad queeelum, eo quia dicatur ftupratus puer cum fractura ani, ante omnia pee Chieuegos, ac Medicos vifitari debet, & pee eorum juratam depofitionem peobari debet corpus delicti, ut fiemant Doctoees *Zacchi. quæft. Medico legal. lib. 4. tit. 11. quæft. 5. tom. 1. Glag. Confil. 3. num. 77. Faria. Conf. 155. num. 3. tom. 2.* apud *Sarnc Pract. crim. cap. 12. num. 31.* Si vero non agatur de fractura, fufficiunt indicia, ac præfumptiones, ut dictum eft. Si etjam agatur de *Sodomia fœminarum*, debet vifitaei per obftetricea, aut Matronas fide dignas, coepus Mulieris accufatæ, ad videndum, an habeat *Clytoridem*, fine cujus ufu, nullo modo poffe dari *fodomiam* inter fœminas, fupra demonftravimus.

30 Quod nam veeo indicium faciat dictum fodomitati, controvertunt Doctores. Nonnulli *Bajard. ad Clar. §. Sodomia num. 3.* & ibi *Gramm. decif. 40. num. 14. Dec. Conf. 83. Volu. 3.* & *Cravet. conf. 41. init. Barb. de Offic. Epi. Alleg. 44. num. 15. & feqq.* & ibi *Trevif. Murta. Thefaur. Vivi. M. A. Geanen.* & *Ricc.* volunt, quod nullum indicium faciat, neque ad folam tortueam, Fiemant peoinde non effe credendum dicto minoris atteftantis, fe fuiffe ab aliquo attentatum de hoc crimine, aut fuiffe paffum vim. Nec creditue uxori, dicenti maeitom voluiffe illam cognofcere præpoftere, aut de facto cognitam fuiffe. Et multo minus non effe credendum meretrici deponenti, fe fuiffe inhominabiliter ftupratam. Fundamentum iftoeum eft, quia uni tantum Tefti, & maxime focio criminis, & peoinde infami, fides non eft adhibenda argumento eorum, quæ habentur in utroque juee. *cap. fignificafti de Adulter. text. in l. Maritus ff. de Quæftio.*

31 Alii *Mufcatell. de Cognit. delict. Tit. de Adulter. §. de Dict. delict. privil. & pœn. num. 25. Boff. Tit. de Indic. n. 160. Gemez variar. Refol. Tom. 3. c. 12. Rubr. de Prebat. delict. num. 16. Farinac. Quæft. 148. num. 75.* fuftinent dictum fodomitati fufficeee ad torturam; fundamentum eft, quia in delictia carnia atrociffimis, Teftes etiam inhabilea admittuntur, maxime in delictis difficilis probationis, *Alex. Confil. 156. num. 20. lib. 5. Cravet. Conf. 178. a. 2. vol. 1. Ruin. Conf. 158. num. 12. vol. 2. Bajard. Ad Clar. Quæft. 24. num. 120.* ut in delictis factis de nocte; aut in domo; aut in crimine ftupei.

32 Inter has extremas intrat media opinio, quæ conciliat illas; puta, quod accedentibus aliis indiciis, ac adminiculis, dictum ftuprati fufficiat ad tortueam, & fic procedit fecunda opinio; deficientibus autem aliis indiciis, nullo modo fit fufficiens, & fic peocedit peima opinio; hanc poeeo conclufiooem, a qua in praxi eecedendum non eft, plerique Doctores claffici amplectuntur. *Caball. Refolut. crim. 1. cent. 1. caf. 84. n. 6. & 9.* & ibi *Clar. quæft. 21. n. 8. Farinac. quæft. 43. num. 27. Boff. Tit. de Indic. n. 160.* & *Plet. init. Confil. crim. diverf. lib. 1. Confil. 252. num. 23. Raynald. Tom. 2. obferv. crim. cap. 21. §. 4. & 5. n. 12.* qui citat *Alexand. Muca. Bafil. Maftrill. Azeved. Pegner. Calcan. Sperel. Geunen. & alios*

33 Contr未vertunt paeitee Doctores, an dictum ftupeati admitti poffit abfque tortura, cum enim ex complicitate ceiminis evaferit infamis, ad teftimonium feeendum abfque toetura admitti non debet, ut pee eam infamiæ macula tollatur. *Beff Clar. Plet. Farin. Gandin. Guid. de Suzar.* apud *Caball. d. Caf. 84. num. 11.* Diftinguunt autem intee impuberem, & pubeeem, & intee paffum pee vim, & fponte complicem. Impubes quidem vim paffus torqueri non debet, quia ob ætatem infamiam non incureit. Pubes autem, & major etiam violentiam paffus omnino torqueei debet juxta multos, *Thefaur. Farinac. Parif.* & *Riminal.* quos dat *Raynal. Tom. 2. obferv. crim. cap. 21. §. 4. & 5. n. 21.* quia non ex eo, quod paffus eft pee violentiam, ideo habilitatus cenferetur ad teftificandum. Sponte autem complicea omnino funt toequendi.

34 Salva tamen illorum reverentia, non video, quomodo ftupeum paffus violenter, infamis evadat, contra patentem difpofitionem textus in *l. primo §. Removet. ff. de Poftulan.* in qua ita habetur: *Removet autem a poftulando pro aliis eum, qui corpere fuo muliebria paffus eft; fi quis tamen vi prædonum, vel hoftium ftupratus eft, non debet notari*, & in *l. Fœdiffimam C. Ad leg. Jul. de Adulter.* habetur quod *mulier. per vim compreffa eft inviolata exiftimationis*, hoc eft, nullam incureit infamiam, ut ibi adnotat *Gethofredus*. Dicendum igitur abfolute, quod ftupratus per vim, five major, five impubea, admitti debet ad teftimonium fine tortura. Adverti tamen debet, quod juxta Doctoees, *Farinac. quæft. 43. num. & 101. Boer. decif. 31. num. 7. Bertazzol. conf. 71. num. 64. & feqq. lib. 1.* apud *Raynal. loc. cit. num. 19.* violentia in *Sodomia* non præfumitur incuefa; ideo probanda eft per eum, qui affeeit fibi fuiffe vim illatam; vel nifi coocurrant ciecumftantiæ loci, temporis, ac perfonarum, ob quas credi poffit taliter teftificanti, aliter quivis, etiam confentiens fponte, allegare poffet, fe fuiffe per vim ftupratum.

35 Teftes in judicio hujus criminis recipi poffunt abfque citatiooe partis. *Barbof. de Offic. Epi. Par. 2. Allegat. 44. n. 19.* & ibi *Snar. de Pace in Praxi. to. p. temp. 8. n. 55. Salzed. ad Diaz cap. 88. al. 89. ♈. Et in Sodomia*, quod eft peculiare in hoc delicto; fiquidem teftes eecepti, parte non citata, nihil probant eegulariter loquendo. Peivilegium paeiter hujus caufæ eft, quod inquifiti de hoc fcelere, nullo gaudent privilegio perfonali circa toeturam, ut dicunt nonnulii, *Subell. Sum. diveef. tract. §. Sodomia num 9. Maffin. de Confifc. bonor. quæft. 9. n. 37.* quos dat *Raynal. d. cap. 21. §. num. 262.* & ratio eft, quia, ut dicam inferius loquendo de pœnis *fodomita*, infames funt; amittunt proinde peivilegium nobilitatis. Unde in Hifpania ex difpofitione legis paeticularis, *l. p. Tit. 21. lib. 8. Nov. recopil.* nobiles, ac plebeii indifferenter quæftioni fubjiciuntue, nulla habita ratione claeitatis fanguinis; ibi enim crimen hoc judicatur, ficut crimen læfæ Majeftatis, ut fcribunt

bunt plures Doctores Hispani. *Gregor. Lop. l. 2. V. Cavallero Tit. 30. Par. 7. Otalora de nobilit. Par. 5. cap. Finnl. num. 4. Gutler. Pract. lib, 4. quæst. 15. num. 18. Barbos. d. Allegat. 34. num.* 20. Alia vero privilegia Testium, ob quæ torqueri non possunt, ut ætas, virium imbecillitas, infirmitas &c. in hoc crimine servantur; cessant enim solum ea, quæ ob infamiam amittuntur.

Pœnæ,

SVMMARIVM.

36 *Pæna sodomitarum de jure Divino, ac Cæsareo, est ultimum supplicium.*
Sodomitæ furcis suspendendi, & comburendi.
Amittunt nobilitatem, & sunt infames.

37 *Opinio eorum, qui volunt actum esse plene consummatum, ut detur pæna ordinaria.*

38 *Opinio, quod sufficit esse deventum ad actum proximum.*

39 *Opinio Raynaldi, quod immissio veretri in anum sit stuprum.*
Et Virgo dicatur stuprata, si Claustrum virginale mentula frangatur, licet semen extra fundatur.
Et quod sit sodomia perfecta, licet extra vas seminetur.

40 *Impugnatur Raynaldus.*
Stuprum importat congressum quemvis illicitum cum quovis sexu.

41 *Stuprum fæminæ virginis non potest comparari cum stupro pueri.*
Maritus potest, juxta quosdam, penetrare vas posticum uxoris ad se excitandum, dum absit periculum ibidem seminandi.

42 *Consuetus immittere veretrum in ano, quamvis ibi non seminet, puniendus ut sodomita.*
Si non est consuetus ad hoc, & extra vas seminet, extraordinarie tantum est puniendus,

43 *Fraus non debet patrocinari delinquenti.*

44 *Qui immisit in anum virgam, & extra seminavit, torquendus est, tum super intentione, tum supra secuta seminatione.*

45 *Copulam præposteram habens cum fæmina, juxta aliquos, non committit sodomiam.*

46 *In foro fori habetur pro sodomita, & comburitur tam ille, quam fæmina.*
Sodomia execrabiliter committitur cum Meretrice, sed execrabilius cum uxore.
Gravior censenda est sodomia cum fæmina, quam cum mare.

47 *Fæmina subagitans fæminam, aut marem, comburenda est.*
In hoc crimine puniendo, non admittitur distinctio agentis, aut potientis.
In correlativis dispositum in uno, est etiam dispositum in altero quoad pænas, quando illa se habent uniformiter.

48 *Sodomitæ fiunt infames, etiam si sint impuberes,*
Non possunt exercere munus Advocati.
Infamia eorum est declaranda per Judicem.

49 *Sodomitis bona non confiscantur.*

50 *Numerus delinquentium hoc crimine minime debet pænas impedire.*
Ob multitudinem peccantium, pæna relaxanda.
Super hoc crimen nequit fieri compositio, nec gratiari Reus.

51 *Tentatus de sodomia, si aliter nequit evadere, impune potest occidere tentantem.*

52 *Sodomita nequit esse Testis.*
Est incapax beneficiorum.
Patitur separationem thori, ut Adulter.
Et impeditur, ne contrahat matrimonium,
Et excommunicatur.

53 *Pæna Clerici Sodomitæ de jure antiquo, & novo,*
Lex, quando dicatur favorabilis.
Bulla B. Pii V. contra Clericos sodomitas, est favorabilis, ideo amplianda.

54 *Textus Bullæ B. Pii V.*

55 *Textus secundæ Bullæ ejusdem Pontificis.*

56 *Doctores circa dictas Bullas excogitarunt subtilitates, quibus eluditur mens Sanctissimi Pontificis.*

57 *Constitutiones supradictæ tangunt solum Clericos, exercentes sodomiam juxta quosdam.*
Verbum exercere importat frequentiam actus.

58 *Ad incurrendas pænas dictarum Constitutionum, requiritur copula perfecta.*

59 *Et quod delictum sit notorium, juxta aliquot Doctores.*

60 *Impugnantur adductæ opiniones,*

61 *Verbum exercere multa significat.*
In materia pænali exercere importat etiam unicum actum.

62 *Probatur iterum, verbum exercere importare unicum actum.*
In foro laico sodomitans semel comburitur.
In Constitutione Horrendum, exercere *etiam unicum actum importat.*

63 *Secunda Constitutio B. Pii fortior prima.*

64 *Ubi habetur declaratio legislatoris, non est disputandum de verbis legis.*
Declaratio Gregorii XIII. quod verbum exercere in dictis Bullis, importat frequentiam actuum.

65 *Declaratio Greg. XIII. concernit pænas solas spirituales.*

66 *Aperitur mens Navarri, & Roderici.*
Clerici sodomiam exercentis, plures pænæ spirituales.
Clericus sodomita, etiam pro unico actu, Curiæ sæculari tradendus.

67 *Abusus quorundam Tribunalium non debent ab aliis servari.*

68 *Pænas secundæ Constitutionis debet incurrere, qui est consuetus huic crimini, licet extra vas seminet.*

69 *Declaratio Papalis, quod pænæ dictarum Constitutionum sunt pro utroque foro.*

70 *Clericus sodomita occultus non incurrit supradictarum Constitutionum pænas.*

71 *Infamatus de hoc crimine, est irregularis.*
Nec potest eum dispensare Episcopus, nec Prælatus Regularis.
Prælatus Regularis dispensat, casu, quo irregularitas hæc esset contracta ante ingressum Religionis.
Prælati Regulares dispensare possunt cum venientibus ad Ordinem super omni irregularitate, excepta bigamia, & homicidio voluntario.

72 *Pænæ Papales contra Clericos sodomitas, comprehendunt tam patientes, quam agentes.*

73 *Regulares servare debent proprias Constitutiones.*

74 *Statutum primum apud Minores de Observantia.*

75 *Statutum secundum.*

76 *Textus Tit. Tortura §. 2. adducitur,*

77 *Prima dubitatio proponitur.*

78 Notare, *aut* notari *significat infamia afficere, aut affici.*

79 *Convictus quotupliciter quis dicatur.*
Statutum disponens de convicto, non habet locum in confesso.
Confessio non est proprie probatio.

No-

36 Contra sodomitas voluit Imperator *l. Cum vir. C. Ad leg. Jul. de Adulter.* *consurgere leges, armari jura, ut gladio ultore, exquisitis pœnis subdantur infames, qui tam enormis sunt, vel futuri sunt Rei.* Ante legem autem Imperatoriam jam extabat lex divina, *Levitic. cap. 20. ℣. 13.* ita habens: *Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos.* Secutæ sunt postea leges Imperiales *l. 31. l. Fœdissimam. C. Ad leg. Jul. de Adulter. §. Item lex Julia Instit. de Publ. instit. de Publ. judic. Novell. Ut non luxur. contr. natur. Collat. 6. Constit. 77.* ultimum supplicium taliter Reis inferentea. Quamvis autem in citata lege videatur lata *pœna gladii*, nempe obtruncationis capitis, tamen usus obtinuit, accedentibus etiam Statutorum municipalium dispositionibus, ut sodomitæ furcis suspendantur. Unde scribunt Doctores, *Azeved. l. 8. Recopil. Tit. 21. lib. 1. num. 17.* & ibi *Avend. Rep. 31. num. 9.* quod indiscriminatim supplicium furcarum adhibendum est cum sodomitis, nulla habita ratione nobilitatis; quia ob enormitatem tanti criminis amittunt nobilitatem, & evadunt infames, ut supra dictum est; & in criminibus atrocissimis, ut ait *Tiraquell. de Pœn. temperan. Caus. 49. num. 13. & seqq.* etiam ob merita delinquentis, & suorum in Rempublicam, non est pœna remittenda. Tamen de consuetudine Nobilibus caput amputatur; & ita practicari, se vidisse firmat *Farinac. Quæst. 148. num. 8.* Ultra pœnam autem furcarum comburi debent post mortem, ut volunt infiniti propemodum Authores, quos cumulant *Clar. §. sodomia num. 4. Farinac. d. Quæst. 148. num. 7. Raynald. Tom. 2. Observ. crim. cap. 21. §. 1. num. 207. & seqq.* quæ pœna fuit lata per Imperatores *Theodosium, Valentinianum, & Arcadium*, ut habetur *lib. 9. Tit. 7. Codicis Theodosiani* per hæc verba, quæ rescripserunt *Orantio Vicario Urbis: Omnes, quibus flagitii usus est virile corpus muliebriter constitutum alieni sexus damnare, patientia spectante populo flammæ vindices expiabunt*, qua lege videtur hujusmodi Reos esse vivos comburendos; usus tamen obtinuit prius laqueo eos necare, & mox comburere.

37 Controvertunt autem inter se Doctores, utrum pœna ordinaria in hoc delicto exigat perfectionem actus, ita ut qui vas præposterum penetravit quidem, sed extra illud seminavit, puniri non debeat pœna sodomitarum? Nonnulli *Navar. Diaz Campanil. Ricc.* apud *Navar. summ. Bullar. §. Sodomia n. 6. Scortia ad select. Pontif. Constit. Theor. 255. ℣. Quid si etiam. Sanfelic. Decis. 354. num. 7. lib. 3. Basilic. Decian. crimin. 4. num. 24. Barbos. Allegat. 44. n. 24.* & ibi *Ugolin. Suar. Bonac. Alter. Chapevil. Coriolan. Garc. Zech. Roderic. Marchin.* & *Diana* sunt in sententia, quod actus debeat esse consummatus, & copula perfecta ex seminatione intra vas, cum constans sit, & communis doctrina, quod ad pœnam ordinariam requiratur delictum in suo genere perfectum.

38 Viceversa alii quamplures *Clar. §. sodomia num. 8. & ibi Afflict. Par. 3. Const. Regni Rub. 42. num. 15. Caball. Cas. 26. num. 11. Farinac. Quæst. 48. num. 62.* & ibi *Peguer. Decis. 75. num. 4. Sarn. Prax. crim. cap. 12. num. 43.* & ibi *Gramm. Const. Asperitatem.* & *Muscatell. Pract. crim. Tit. de Adult. & stupr. num. 33. Sgroi Par. 5. cap. 4. num. 25.* & ibi *Tusc. Bertach. Muta Roderic. Meno. Gomez Plot. Artaman. Merc. Bomb.* & *Ricc.* sustinent, quod in hoc crimine super cætera carnis atrocissimo, pœna ordinaria detur, quando deventum fuerit ad actum proximum; proinde, qui vas præposterum penetravit, & extra seminavit sive ex instituto, sive ex accidenti, debeat pœna ordinaria plecti.

39 *Dominicus Raynaldus Tom. 2. Observ. crim. cap. 21. §. 1. num. 140. & seqq.* mediat inter has sententias, postquam ad partes contra ambas disputavit; & dicit, quod per solam penetrationem vasis absque seminatione, quamvis non committatur perfecta *sodomia*, committitur tamen *stuprum* in puerum, quia *stuprum* nihil aliud est, quam corruptio pueri patrata ex sola penetratione; sicut & *stupratio* virginis non est juxta Doctores ibi citatos, *Cospi. Judic. crim. Par. 3. cap. 38. num. 2. & seqq. Horat. Grac. Medic. Fiscal. sect. 2. cap. final. circ. fin. Zacch. QQ. Medicolegal. lib. 4. Tit. 2. quæst. 3. & 5.* apud *Raynald. loc. cit. num. 145.* nisi fractura claustri virginalis, causata per congressum viri, licet ille minime seminet intra vas; quod etiam confirmat auctoritate *Antonii Mariæ Vericelli Quæst. Moral. Tract. 4. quæst. 9. num. 2. & sequ.* cujus textum dat per extensum, probando, quod sola penetratio absque seminatione est *vera sodomia*. Concludit proinde eum, qui sic penetravit, licet minime intra vas seminaverit, ultimo supplicio affici debere, licet minime post mortem comburi, ut firmat *num. 178.*

40 Sed, doctissimi viri pace, ejus fundamentum nutat. Siquidem nomen *stupri* commune est cuicumque illicito congressui carnali, sive cum fœmina, sive cum masculo fiat, & lex *stuprum*, & *adulterium* promiscue appellat, ut habet textualiter *Papinianus l. inter liberas §. 1. ff. Ad l. Jul. de Adulter.* Proprie autem, subjungit idem, *stuprum in virginem, viduamque committitur, quod Græci storan, idest corruptionem appellant*; extenditur autem nomen *stupri* etiam ad puerum, ut ultra *Glossam* citatæ legis, habet *Modestinus l. stuprum 34. ff. Ad leg. Jul. de Adulter.* dicens: *Adulterium in nupta admittitur; stuprum in vidua, vel virgine, vel puero.* Ex hic igitur habetur, quod *stuprum* ex se non importat nisi corruptionem, puta, illicitum usum alieni corporis in actu venereo; vocari vero adulterium in nupta, sicut incestum in affine: sed in cæteris, puta vidua, virgine, puero, aut fœmina nomen *stupri* retinere. Unde in hoc sensu non potest contradistingui a *sodomia* per hoc,

quod

qa :d hæc sit penetratio vasis cum feminatione; *stuprum* vero penetratio absque seminatione.

41 Nec applicatur ad intentum *stuprum* virginis, quod perficitur per solam fracturam claustri, cum *stupro* pueri; concesso enim, quod ex accidenti possit causari disruptio intestini recti, cum relaxatione musculi sphyncteris, non tamen hoc necessario intervenit in omni congressu innominabili; quando succubus adultus est; aut incubus draucus non est; pariterque, si stuprum æque est cum vidua, sicut cum virgine, ut sonat textus citatæ legis; patet, quod in vidua nullum claustrum est, quod sit disrumpendum. Unde concludendum est, quod aut stuprum cum masculo idem sit cum sodomia, aut sola penetratio absque seminatione nullo modo stuprum sit, maxime quando fixa est in agente intentio, nullo modo ibi seminandi. Quod confirmatur ex doctrina nonnullorum gravium Auctorum, quos confutat Diana, *Navar. de Pœnit. & remiss. Cons.* 7. *Angel. V. Dubium num.* 25. *Zerol. Prax. cap.* 12. *quæst.* 25. *Graff. Tom.* 1. *lib.* 5. *de Adul. Cons.* 3. *num.* 11. *Gambacart. de Cas. reserv. Cas.* 2. *num.* 5. *Zanard. Direct. Par.* 1. *Tract. de Matrim. cap.* 41. §. 10. apud *Dian. Coordinat. Tom.* 2. *Tract.* 6. *Resol.* 288. qui volunt, posse maritum penetrare vas posticum uxoris, ad se excitandum &c. dummodo absit & intentio, & periculum ibi seminandi; quod non esset, si ex sola penetratione præpostera stuprum committeretur, ut vult *Raynaldus*, quia tali modo maritus stuprum committeret.

42 Dico igitur, æquiorem in hoc conflictu opinionum, esse sententiam *Antonii de Sousa Aphorism. Inquis. lib.* 1. *c.* 59. *num.* 8. quam per extensum refert *Diana Resol. Moral. Par.* 4. *Tract.* 7. *Resol.* 20. *V. notandum est circ. fin.* his verbis: *Si quis posuit membrum intus anum, quamvis extra semen effundat, probabile est esse puniendum pœna ordinaria sodomitæ. Hoc tamen non intelligo pro uno actu; sed pro actibus hujusmodi repetitis; quia quod deficit ad complementum actus sodomitici, suppletur ex repetitione actus in fraudem legis.* Si enim oestro libidinis percitus penetrat vas maris cum intentione non seminandi, & de facto ibi non seminat; aut si a principio intentionem habuit seminandi, sed dum copulam exercet, sibi obviat in cogitatione magnitudo sceleris, & ex pœnitentia facti, semen extra vas profundit, & hic actus semel, aut bis ab ipso est exercitus; iste temperationem pœnæ meretur, & extraordinarie tantum est puniendus, juxta sententiam Doctorum, quos dedimus *num.* 37.

43 Si vero Reus consuetus est tales spurcitias exercere, & ad fraudem legis penetrat, ibique usque ad extremum delectatur, & vix non seminat intra: iste puniendus est tamquam verus Sodomita, juxta sententiam aliorum, quos dedimus *num.* 38., quam sequuntur in praxi Tribunalia præscripta *Mediolani, Neapolis, Siciliæ, Sabaudiæ, Germaniæ, &c.* prout recenset *Raynal. Tom.* 2. *Observ. crim. cap.* 21. §. 1. *num.* 158. Siquidem fraus sua non debet sibi patrocinari, & pœnam debitam minuere.

44 In casu autem primo, torquendus est Reus, tum super intentione, quam asserit non seminandi, aut habita a principio, aut sibi nata ex pœnitentia facti; tum super seminatione non secuta intra vas, quia cum hæ duæ sint qualitates intrinsecæ, quæ sciri nequeunt, nisi ex confessione ipsius Rei, ut advertunt Doctores, *Ball. de liter. dispens. lib.* 3. *Cas.* 15. *num.* 16. *Ricc. de Publ. Judic. quæst.* 41. *num.* 5. *Par.* 2. *Muscatel. Tit. de Adult. num.* 33. *Sgroi par.* 5. *cap.* 4. *n.* 26. ideo torqueri debet ad eruendam facti veritatem.

45 Controversia pariter Doctorum est, an supradicta pœna furcarum, & ignis debeatur, quando infamis copula habita est cum fœmina? Non desunt Doctores *Azo. Par.* 3. *lib.* 3. *cap.* 19. *qu.* 3. *Floren. de Cas. reserv. Par.* 2. *Cas.* 7. §. 1. *n.* 9. *Bellorb. eo. tit. Par.* 2. *Quæst.* 1. *num.* 219. apud *Mazacchel. de Cas. reserv. Disp.* 2. *cap.* 22. *num.* 29. qui nolunt copulam præposteram cum fœmina esse *sodomiam*, dicantque esse solum actum sodomiticum: docent proinde abutentem fœmina tali pacto, non incidere in casum reservatum; & hoc etiam negant de fœmina subagitante aliam fœminam, sive masculum; nolunt enim extendere hoc crimen ultra nefandum congressum inter mares.

46 Sed quidquid sit de culpa theologica, & de ejus reservatione pro foro animæ; certum est, quod, quo ad culpam legalem, & ejus pœnam in foro fori, par, & idem censetur delictum, aversa Venere inire fœminam, sicut marem, & hæc est communis sententia omnium Criminalistarum, *Clar.* §. *Sodomia num.* 2. & ibi *Dec. in l. si qua Mulier. num.* 9. *C. de secur. nupt. Vivi. commun. opin. V. sodom. delict. & Ant. Gomez. sup. l.* 80. *Tauri n.* 33. *Boss. Tit. de stupr. detestab. num.* 2. *Farinac. quæst.* 148. *num.* 35. & ibi *Butrigar. Cyn. Corta. Angel. Bermon. Bict. qu.* 117. *num.* 6. & ibi *Menoch. Arbitr. lib.* 2. *Cas.* 286. *num.* 5. quam in praxi sequuntur Tribunalia omnia: in casu enim combustæ fuerunt tam mulieres, quam viri, ut referunt *Clarus*, & *Gomez* locis supra citatis; & *Farinacius* ibidem dicit, se, dum puer esset, vidisse Romæ in platea *Campi Floræ* comburi plures viros, & plures fœminas, qui taliter deliquerant; & gravior etiam censetur culpa, si quis tali modo contaminet propriam uxorem, quam aliam, ut ex *cap. Adulterii.* 32. *quæst.* 7. eliciunt Doctores *Plot. de in lit. jur. an.* §. 6. *num.* 42. *Gomez. in l.* 80. *Taur. num.* 33. *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *Cas.* 86. *num.* 41. *Peguer. Decis.* 72. *num.* 3. apud *Farinac. qu.* 148. *num.* 37. dicit enim ibi *D. Augustinus lib. de Adulterin. conjug.* quod tale crimen *execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore*. Et tandem gravius est rem tali modo habere cum fœmina, quam cum mare, ut cum *Caball. cas.* 16. *num.* 16. sentit *Farinacius* ibidem *num.* 36. siquidem fœmina habet vas destinatum a natura ad usum copulæ; proinde, qui hoc relicto, aliud aggreditur, indicat plusquam ferina brutalitate agitari, & sic deterius delinquere.

46 Pariter, si fœmina fœminam, sive masculum, modo supra exposito, ineat, debet morte, & incendio plecti, ut post multos *Salycet. Cyn. Odofred. Angel. Boer. Conrad. Menoch. Caball. Sanch. Alex. Faber. August. Bermon.* docet *Farinac. d. quæst.* 148. *num.* 40. & 43. Et quamvis non defuerint, qui tueantur patientem in actu innominabili non tam graviter peccare, sicut agentem, proindeque illum non incurrere in casum reservatum, prout refert *Diana par.* 3. *Tr.* 7. *Resol.* 13. §. *Quæro secundo*. Tamen in foro fori non dari discrimen inter agentem, & patientem in hoc delicto, & proinde pari pœna plecti debere, dicunt communiter Doctores; *Menoch. de Arbitr. Cas.* 286. *n.* 1. & 19. *Azevedo Basilic. Thesaur. Ricc. & Scappa* apud *Raynald. Tom.* 2. *Obser. crimin. cap.* 21. §. 1. *num.* 180. siquidem in correlativis dispositum in uno, censetur dispositum in altero, etiam in pœnalibus, quando correlativa se habent uniformiter, ut in casu, prout docent communiter Doctores. *Abb. in Proœm. Decretal. num.* 20. *Felin. ibid. col.* 11. *num.* 4. & 5. *Ancharan. Repet. in cap.* 1. *de Const. Bart. in l. nemo. C. de sacro. Eccles.* Verum est, quod, si patiens est minor ætate annorum decem & octo, mitius debet puniri, & citra mortem,

pu-

puta, vel flagellari in carcere, vel ibi diutius retineri, vel debet trahi transiturus per flammas ignis, ut scribit *Raynald. Tom. 2. cap. 21. §. 1. num. 148. & seqq.* Minor autem quatuordecim annis, si doli capax non est, impune debet dimitti *text. in l. Pupillum ff. de Reg. jur. Clar. quæst. 60. num. 2.* Si vero capax doli est, quales sunt, qui decimum annum attigerunt, *Bart. in l. 1. num. 6. ff. de Novat. Cavalcan. de Test. Par. 1. Tit. de Qualit. Test. num. 27.* debent intus carceres, ferula cædi, aut etiam per aulam carcerum fustigari. *Cortiad. Decis. 89. num. 78. Cavalcan. Decis. 13. num. 16. Par. 5.*

48 Ultra pœnam ultimi supplicii, ut supra dictum est, sodomitæ sunt infames; proinde privilegia nobilitatis amittunt, & pro aliis postulare non possunt, hoc est, Advocati officium exercere, prout dicitur in jure *l. 1. §. Removet. & ibi Gloss. ff. de Postul. l. Cum vir. C. Ad l. Jul. de Adulter. cap. Infames 3. quæst. 9.* Infamia autem hæc non incurritur ipso facto, sed indiget declaratoria Judicis, ut optime contra *Farinac. qu. 148. num. 11.* sentit *Raynald. observ. crim. Tom. 2. cap. 21. §. 1. num. 221. & 222.* cui & Ego subscribo; non enim quis efficitur infamis, nisi prius cognoscatur Reus, Reus vero non cognoscitur, nisi per Judicis sententiam. Infamia autem hæc incurritur etiam ab impubere, usum tamen rationis habente, ut scribit *Thesaur. de Pœn. V. Sodomia ℣. Amplia quod*, licet pœnam ordinariam minor ætas etiam mitiui faciat, tanquam causa minuens culpam; *Gloss. magn. in l. Quid ergo §. Pœna gravior. ff. de His. qui not. infam. ubi Bart. num. 11. & Bald. num. 13. Gloss. in l. Et si severior. C. Ex qui can. infam. irrog. & ibi Bart. & Bald. n. 25. Salycet. num. 8. apud Thesaur. Par. 1. cap. 33. ℣. Advertendum 4.* Etenim prout post *Bart. in l. 2. ff. de Recepta* scribit *Abb. Consil. 22. num. 2.* ubi pœna ipso jure a jure imponitur, committens delictum prohibitum, incidit in illam pœnam, licet aliquo respectu aliunde veniat mitius puniendus; infamia autem a sodomitis ipso jure incurritur, unde etiam impuberes illam subeunt; quod est valde notandum. Incurritur autem non tantum per declaratoriam Judicis, sed etiam si crimen notorium facti sit, ut plures Doctores dicunt de infamia provenieute ipso jure, quando crimen notorium facti est. *Avila. Par. 7. Disp. 4. Dub. 5. ℣. Pro quo. Felin. in cap. Cum non ab homine num. 20. de Judic. Gargi. Par. 11. cap. 3. num. 110. Sanch. Opus. lib. 2. cap. 2. num. 18. Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 12. num. 12.*

49 Fuit autem sententia nonnullarum *Glossarum in cap. Cum secundum in V. naturæ contrarias de Hæret. in 6. & in Authen. de Incest. nupt.* quas quidam Doctores *Bart. Covarr. Menoch. Jo. Vela* apud *Raynald. Tom. 2. d. cap. 21. num. 224.* sunt sequuti, quod sodomitæ perdant dominium suorum bonorum, quæ fisco adiudicantur; & proinde sint intestabiles. Sed hanc conclusionem, pluribus secum vectis, confutat *Raynald. Tom. 2. cap. 21. §. 1. a num. 230. ad num. 249.* ex eo præcipue, quod talis sententia nullo jure Civili, aut Canonico fulcitur, & in contrarium facit praxis *Senatus Mediolanensis*, de qua testatur *Clar. §. Sodomia num. 6.* & *Tribunalis Urbis*, prout refert *Guazzin. de Confisc. bonor. Concl. 13. limit. 45. n. 1.* apud *Raynal. loc. cit.*

50 Pœnæ porro prædictæ infligi irremissibiliter debent, etiamsi major pars populi huic delicto esset obnoxia, ut patet ex *cap. Flagitia 32. quæst. 2. & ibi Gloss. in V. Quæ si omnes*; licet enim ob multitudinem peccantium, & ne scandala eveniant, pœnæ aliquoties relaxandæ sunt argumento *cap. Confessiones 44. Dist. cap. 1. in fin. de Pœnit. Dist. 6.* non tamen hoc fieri debet cum sodomitis; totus enim populus esset delendus, si totus in hoc vitio versaretur, ut fecit Deus cum quinque Urbibus, quæ ignito sulphure conflagrarunt. Et hinc sequitur, non posse super hoc crimine fieri compositionem, neque Reum nullatenus gratiari, ut post *Sansfelicium, Sabellum, Massimum, Ricrium, & Novarium* scribit *Raynaldus loc. sup. cit. num. 260. & seqq.*

51 Quod vero, post non nullos, *Bajard. ad Clar. §. Sodomia num. 15. Srappa. de Jur. non script. lib. 5. c. 143. num. 12. Petr. Gregor. Syntagm. 115. lib. 36. cap. 10. rubr. de præpost. libidin. num. 2.* quos citat, docet *Farinac. Quæst. 148. num 18.* nempe tentatum de *sodomia* posse impune occidere tentatorem, debet accipi cum sobrietate; nempe si alia via evadere non potest crimen, nisi per mortem aggressoris, aliter defensio non esset inculpata. Hoc autem speciale non est in hoc crimine, sed in quovis alio casu, in quo aliquis tentatur de peccato committendo; debet enim quis potius mortem occumbere, quam peccare; & magis curare propriam vitam, quam alterius; quod, si aut peccandum est, aut mori necesse sit, fugienda potius est mors propria, quam alterius; & sic legitime potest mortem inferre illi, qui ad peccatum necessitat.

52 Supradictæ pœnæ sunt de jure Civili; suppetunt vero aliæ de jure Canonico, & sunt. Primo, quod sodomita non potest esse Testis, ut habetur *Cap. Super eo. il p. & ibi Gloss. in V. Testimonium de Test. & cap. Constituimus 3. quæst. 5.* Secundo, quod est incapax beneficiorum Ecclesiasticorum, ut ex Constitutionibus *B. Pii V. Horrendum Bull. Rom. Tom. 2.* eliciunt Doctores *Salzed. Armendar. Guazzin.* apud *Raynal. loc. supr. cit. num. 250.* Tertio, patitur separationem thori, tanquam adulter, *cap. Omnes Causationes 32. q. 7. Less. de Just. & jur. lib. 4. cap. 3. Dubit. 13. num. 91. ℣. ridem flagitio. Clar. §. Sodomia num. 7.* & ibi *Lambert. de Jure patro. Par. 1. l. 2. quæst. 9. art. 18 Didac. Epitom. super 4. Decretal. fol. 132. n. 6. Abb. in cap. Maritus in fin. de Adult.* & hoc sive agat, sive patiatur, quia utroque modo violatur fides matrimonii, per quam quilibet conjux tenetur corpus suum, impollutum quacumque specie luxuriæ servare, & nullo modo illud cum quovis, aut quavis alia dividere. Et non solum fit separatio thori, sed etiam impeditur matrimonium, ne fiat, ut Doctores volunt. *Bajard. ad Clar. §. Sodomia num. 19.* & ibi *Lambert. supra citatus, & Fab. de Montell. Prax. arbitr. Par. 4. num. 48. & seqq.* Et quarto, ob tale scelus excommunicatur, ut habetur ex *cap. Clerici de Excess. Prælat.*

53. Quæ hucusque dicta sunt, quadrant pro laicis; sed, quo ad Clericos sodomitas, aliæ sunt pœnæ, latæ tum de jure antiquo, tum de jure novo. De antiquo quidem est Constitutio *Concilii Lateranensis*, relata in *cap. Clerici Extra de Excess. Prælat.* in qua disponitur, quod Clericus deprehensus laborare incontinentia contra naturam, debet deponi, & ad agendam pœnitentiam in Monasterium detrudi. De jure autem novo adsunt duæ Constitutiones *B. Pii V.* quarum data anno 1566. prima Aprilis, incip. *Cum primum*. Et hæc lata est in favorem divinæ Majestatis, ut colligitur ex proemio, ibi: *Cum ad omnia, quæ Divinam Majestatem aliquo modo possunt offendere, removenda, mentis nostræ aciem intenderimus, ea primum sine mora emendare decrevimus, quæ Deo præter cætera displicere, & iram ejus provocare, tum Divinæ Scripturæ, tum gravissima exempla declarant.* Ex quo textu convincitur, hanc Constitutionem non esse pœnalem, sed favorabilem; quantumvis enim lex contineat pœnas in odium alicujus, tamen dicitur favorabilis, si per ipsam primario favor alicujus inten-

tenditur, ut dicunt Doctores, *Gloss. in cap. si propter in V. Primi anni de Rescript. in 6. & in cap. Sciant cuncti in V. Alios de Elect. in 6. Felin. in c. 1. de sponsal. num. 14. Bart. in l. Qui exceptionem nu. 2. ff. de Cond. in Deo Castit. & Covar.* apud *Pignatel. Consult. 179. num. 12. Tom. 1.* Palam autem ex dicto proemio fit, quod causa finalis dictæ Constitutionis fuit favor Divinæ Majestatis, ne ipsa offenderetur, maxime delictis, quæ sibi specialiter displicent, unde etiam Constitutio censenda est favorabilis, & proinde non restringenda, sed amplianda ipsius dispositio, juxta Doctores. *Suar. de leg. lib. 6. cap. 2. num. 5. Salas. eo. tit. Disp. 21. sect. 3. Palaus Par. 1. Tr. 3. Disp. 5. num. 5. Pignatel. Consult. 18. num. 2. Tom. primo.* Et hoc notandum est.

54 In ista constitutione ergo contra Sodomitas ita habetur §. 11. *Si quis crimen nefandum, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, perpetraverit, Curiæ sæculari puniendus tradatur; & si Clericus fuerit omnibus ordinibus degradatus, simili pœna subjiciatur.*

55 In secunda autem Constitutione, data *anno 1568. tertio calendas Septembris*, quæ incipit *Horrendum*, in qua profitetur idem Sanctissimus Pontifex plenius, fortiusque prosequi, quod jam in ipso Pontificatus sui principio decreverat in supra allegata Constitutione, ita habet: *Omnes, & quoscunque Presbyteros, & alios Clericos sæculares, & Regulares cujuscumque gradus, & dignitatis, tam dirum nefas exercentes, omni privilegio Clericali, omnique Officio, dignitate, & beneficio Ecclesiastico, præsentis Canonis authoritate privamus.*

56 Quamplures Doctores cumulati per *Barbosam Collect. ad cap. Clerici de Excess. Prælat. Roderic. Avil. Henriq. Ledesm. Marta. Belloch. Homobon. Floren. Filiuc. Dian. Suar. Gennen. de Valle. Garzia. Idret. Azor. Campanil. Coriolan. Majol. Alter. Ricc. Leo. Lezan. Marchin. Lotter. Bonac.* quorum Antesignatus fuit *Navarrus*, apud eumdem *Barbosam, de offic. Epi. Par. 2. Allegat. 44. num. 25.* ducti forte studio defendendi privilegia status Clericalis, tot subtilitates circa secundam Constitutionem adinvenerunt, ut suo fine frustretur mens Sanctissimi Pontificis, nec unquam Clerici hujusmodi sodomitæ brachio sæculari relaxantur, sicque non punitum ad normam horum Canonum, tantum crimen longe, lateque serpit.

57 Ajunt igitur, quod secunda Constitutio tangit solum Clericos *exercentes sodomiam*; *exercere* autem est verbum, quod requirit iteratas vices, ac frequentiam, factumque ex usu, quasi continuatum. Sic *Barbos. loc. cit.*, qui & subjungit, quod etiam in terminis, de quibus agimus, probat Imperator in §. *Item lex Julia, Instit. de Publ. judic.* ibi: *Item lex Julia de Adulteriis, quæ non solum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, sed & eos, qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent*: ubi omnes, illud verbum *exercere*, intelligunt frequenti usu, & quasi ex consuetudine.

58 Dicunt secundo alii *Lel. Zach. Roderic. Campanil. Marchin. Diana* apud *Barbos. de Offic. Epi. Allegat. 44. num. 24.* quod ad incurrendas pœnas ejusdem Constitutionis requiritur copula completa, nempe seminatio in vase; ita ut, qui, data opera, illam immunditiam exercet, dummodo non seminet intra vas, pœnas illas non incurrat.

59 Dicunt tertio *Ugolin. Graff. Lotter. Henriq. Campanil. Avil. Floron. Tinell. Dian.* apud *Barbos. loc. cit.* easdem pœnas non incurri, nisi a Clerico sodomita notorio, illasque obligare tantum in foro exteriori, non vero in interiori.

60 Salva tamen tot Doctorum reverentia, prædictæ conclusiones non subsistunt, eo quia, & tenori Constitutionum, & menti *Beati* Pontificis adversantur. Præmitto enim, quod prima Constitutio, ut advertimus supra *num. 53.* est favorabilis, & proinde extendenda; & cum Pontifex profiteatur *plenius, fortiusque prosequi ea, quæ in prima decreverat*; sequitur, quod etiam secunda Constitutio sit favorabilis, & proinde ejus verba accipienda in omni, & quocunque sensu, in quo possint accipi, & nullo modo per secundam, restrictam fuisse primam Constitutionem.

61 Constat autem, quod verbum *exercere* plures recipit interpretationes; Aliquando enim significat *lucrum facere, l. p. §. Exercitorem ff. de Exercit. actio.* Aliquando significat *intendere*, & *instituere*, veluti cum dicimus *exercere actionem, l. fine hæred. §. final. ff. de Administ. & peric. tuto.* Interdum significat *petere*, ut *exercere hæreditatem, l. Ut verborum C. Qui admit. ad bono. poss.* Interdum significat *punire*, ut *exercere fame, text. in cap. non Omnis 5. quæst. 6.* Aliquando significat *fabricare*, seu, *cudere*, ut *exercere monetam adulterinam, l. Servus qui C. Pro qui cau. ser. l. p. C. de fals. mone.*, & plures alias pro subjecta materia recipit interpretationes, ut post *Brissonium*, ac *Pratejum*, observat *Calvinus in lexico*. Ut autem facit ad intentum nostrum, *exercere*, licet aliquando importet pluralitatem circa illam actionem, seu artem, quæ *exercetur*, tamen in dispositione pœnali unico actu verificatur; ita ut *exercere crimen*, & *committere*, sive *patrare crimen* idem sit. Quod manifeste apparet ex hoc, quod ex *l. p. §. 1. ff. de Abig.* habetur: *Abigei proprie hi habentur, qui pecora ex pascuis, vel ex armentis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, & abigendi studium, quasi artem exercent*; tamen unico actu *equus, aut bos unus abactus, abigeatus crimen facit*, ut textualiter habet alia lex ejusdem Digesti, *l. final. init. ff. de Abig.*

62 Pariter in Decretali *cap. Ad falsariorum Extra de Crim. fals.* textualiter bis habetur, quod *qui exercet vitium falsitatis* puniatur, ut ibi dicitur; ad incurrendas tamen pœnas ibi latas, non requiritur actuum frequentia, sed sufficit semel *exercere*, puta, *committere*, ut dicunt Doctores, *Farinac. Qu. 151. n. 31. & qu. 138. n. 30. Fagnan. in cap. Ad falsariorum num. 27. de Crim. fals. Oliv. de for. Eccles. Par. 2. quæst. 15. num. 14. Mart. de Jurisd. Par. 2. cap. 26. num. 3.* & firmat praxis. Itidem in duabus legibus Codicis *l. p. C. de fals. Monet. l. 2. C. Pro qui cau. ser. pro prem.* habetur, quod, qui falsam monetam *exercent*, juxta ibi constituta puniantur, & tamen notum est, quod ex unius monetæ adulterinæ fabricatione pœna lata incurritur. Hoc idem habetur in §. *Institutionum de Publicis judiciis, §. Item lex Julia il p.* in quo dicitur, quod *lege Julia de Adulteriis tenentur, qui cum masculis nefandam libidinem exercent*; nec tamen in foro laico necessarium est, quod sodomita, ut pœnam furcarum, & ignis subeat, quasi per continuum exercitium infame hoc vitium frequentet, sed sufficit illud semel patrasse. Et miror *Barbosam*, ut diximus supra *num. 57.* asserere, quod omnes illud verbum *exercere* intelligant frequenti usu, & quasi ex consuetudine, cum res in oppositum se habeat, ut praxis universalis laicorum Tribunalium confirmat. Sequitur igitur ex his, quod etiam in citata Constitutione *Horrendum*, verbum *exercere* accipi debeat non solum pro *frequentare*, sed etiam pro semel *committere sodomiam*.

63 Quod fortius convalidatur ex hoc, quod Papa per secundam Constitutionem non moderavit primam, nec ei ullatenus derogavit; imo declarat, se per secundam velle *plenius, fortiusque prosequi ea*, quæ

quæ inprima sauxerat. In prima autem non requirit in Clerico sodomita frequentiam actuum ad hoc, quod brachio sæculari tradatur, sed sufficit *patrasse*, (ut ibi habetur) quod in uno actu verificatur; sequitur igitur, quod verbum *exercere* positum in secunda, debet accipi cohærenter ad primam, aliter secunda Constitutio inducta in augmentum, operaretur diminutionem, quod rectæ rationi repugnat,

64 Quod, si dicatur, non esse controvertendum de mente legislatoris, quando habetur ipsius declaratio; & quod in casu habetur Declaratio Papalis, de qua testatur maximus Canonista *Navarr. Manual. cap. 27. num. 250. ℣. Tertio dico* per hæc verba: *Tertio dico, non includere illam quemcumque Clericum, sed solum exercentem, quod verbum dixit mihi S. D. N. Gregorius XIII. de industria posuisse &c.* & proinde non esse de hoc amplius dubitandum.

65 Respondeo, quod *Navarrus* manifeste ibi loquitur de Irregularitate (& consequenter de aliis pœnis spiritualibus) ut patet ibi *num. 249.*, in quo quærit, num Clericus Sodomita sit irregularis? & exponit Bullam *B. Pii V.* quod, nempe pœnæ spirituales, ibi inductæ, & quæ secundum eum incurruntur ipso jure, afficiunt tantum Clericum exercentem per actus frequentes hoc vitium. Declaratio igitur Papalis est tantum circa illas pœnas spirituales, quod nempe non incurrantur, nisi a frequentante; non potest ergo in illa Declaratione comprehendi pœna corporalis, lata in prima Constitutione, & confirmata in secunda.

66 Advertendum enim est, quod in prima Constitutione, quam retulimus supra *num. 54.* sola pœna corporalis contra Clericos sodomitas lata est; in secunda vero, in qua voluit Papa pœnas augere, appositæ sunt pœnæ spirituales, nempe amissio privilegii Clericalis, privatio Officii, dignitatis, ac beneficii Ecclesiastici. Esto igitur, quod istæ pœnæ spirituales non incurrantur nisi a frequentante, non tamen sequitur, quod idem sit de corporali, & Declaratio Papalis est solum de illis, & non de ista. Sequitur igitur, quod omnes Auctores, qui volunt, Clericum sodomitam tradi debere Curiæ sæculari, tantum quando frequentat crimen, & sequuntur *Navarrum* tanquam Antesignanum hujus sententiæ, ipsum perperam accipiant, eo quod *Navarrus*, nec verbum habeat de pœna corporali, sed solum loquitur de spiritualibus, ut dictum est; unde & falso pro ea sententia citatur, sicut etiam *Roderic. Tom. 1. Quæst. 39. art. 19.* nam iste amplectitur sententiam *Navarri* quoad pœnas spirituales; non tamen idem dicit de pœna corporali, ait enim: *Illi, qui non exercent hujusmodi actum, licet pœna capitis puniantur, non tamen rigorosa hujus Constitutionis* (Horrendum) *pœna, puta, spirituali afficiuntur*, prout advertit *Navarrus*. Unde concludendum est, Clericum sodomitam Curiæ sæculari tradendum, quamvis tale crimen non frequentaverit, ut quamplurimi Classici Doctores tuentur. *Farinac. Quæst. 148. num. 30. Menoch. de Arbitr. Cas. 286. num. 50. Lopez. ad Dian. cap. 89. V. Curiæ tradetur. ℣. Unum tamen. Peguer. Decis. 72. & 75. Sanfelic. Decis. 354. lib. 3. Vela de Punit. delict. cap. 33. ℣. Hodie autem. Cevall. Com. Cent. com. Quæst. 347. num. 4. Fagnan. in cap. Ad falsariorum num. 28. de crim. fals. Oliv. de for. Eccl. Par. 2. quæst. 15. num. 14. Aldret. de Regul. discipl. lib. 2. cap. 15. §. 5. n. 27.* Quod etiam magis convalidatur ex hoc, quod, si vigore Constitutionum *B. Pii V.* Clericus per unum, aut aliud crimen *sodomiæ* Curiæ sæculari tradendus non sit; tradendus tamen est vigore textus in *cap. Clerici Extra de Excess. Prælat.*; ut post *Farinac. Quæst. 148. n. 30.* concludit *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. sodomia ℣. limita primo*.

67 Nec facit in contrarium, quod apud quædam Tribunalia opposita sententia prævaluerit, ac in praxi recepta sit, prout scribit *Raynald. Tom. 2. Observ. Crim. cap. 21. §. 1. num. 79.* Siquidem quorundam abusus, potius quam legitima consuetudo nequit aliis tanquam lex præscribi; maxime, quando tum ratio, tum lex reclamant. Quod, si super hoc crimine nequit fieri compositio, nec Reus ullo modo gratiari; nec potest Judex pœnam legum ullo modo minuere, nec etiam ratione multitudinis delinquentium, prout diximus supra *num. 50.* Videre nescio, quomodo illa Tribunalia pœnam, in Papali Constitutione latam, negligant, & adhæreant cavillosis, ac fucatis quorundam Doctorum opinionibus, per quas rigor Ecclesiasticæ districtionis enervatur, & Sanctissimorum Pontificum provisiones pro recta Reipubl. Christianæ administratione sancitæ, eluduntur.

68 Quod autem ad incurrendas pœnas, in secunda Constitutione contentas, requiratur seminatio intra vas, ut delictum evadat in suo genere perfectum, non abnuo, siquidem in hanc sententiam omnes Doctores communiter abeunt. Dico tamen, quod, si Clericus esset huic spurcitiæ assuefactus, & penetrato vase, ibidem fœdissime delectaretur, & instante seminatione extraheret &c., non minus incurreret, quam si actum perficeret; eo quia ipsius fraus non deberet sibi patrocinari; sicut juxta nonnullos Doctores incidit in casum reservatum incestus, qui cum consanguinea solitus esset coire, & semen extra vas profunderet, ad hoc solum, quod non incideret in casum reservatum. Proinde, sicut in tali casu non deberet laicus evadere suspendium, & incendium, ut cum *Sousa* diximus supra *num. 42.*, ita nec debet Clericus evadere pœnas Constitutionis.

69 Tandem quod pœnæ supradictæ tangant solum forum exterius, non autem interius, pariter non subsistit, quia contraria adest declaratio *Gregorii XIII.* relata per *Navarrum Manual. cap. 27. n. 250.* in hæc verba: *Quarto dico, quod cupienti mihi, ut solum forum exterius respiceret, idem Sanctissimus respondit, etiam interius respicere; cum non fundetur super præsumptione, nec ponat discrimen inter utrumque forum*. Quod, si Auctores illi sequuntur *Navarrum*, illorum opinionis Antesignanum, debent eundem sequi etiam in hac sententia, per declarationem Papalem roborata.

70 Controvertunt autem Doctores, num Clericus sodomita occultus dictas pœnas incurrat, & communiter sententia est negativa; ad illas enim subeundas requiritur, quod delictum notorium sit, aut facti, aut juris, nempe per sententiam Judicis, ut multi scribunt. *Ugolin. Graff. Lotter. Henriq. Campanil. Avila. Floron. Tinell. Diana Bellech. Sanctarel.* apud *Barb. de Pot. Epi. Alleg. 44. num. 26.* Inferunt proinde, Clericum ob occultum crimen *sodomiæ* nullam incurrere irregularitatem, aut suspensionem, & proinde non esse prohibitum, sacros Ordines suscipere, & beneficia obtinere, ut post multos a se citatos, docet *Barbos. d. Allegat. 44. n. 27. & 28.* Et quamvis in dicta Constitutione importetur privatio beneficiorum ipso jure, ita ut ante sententiam possint impetrari; tamen in conscientia retineri possunt, quoad usque deveniatur a Judice ad sententiam declaratoriam. *Lap. Alleg. 16.* & ibi *Mand. Addit. 1. Bonac. de Matri. quæst. 2. Pun. 11. num. 2. in fin. Rota Roman. Decis. 728. Par. 3. lib. 2. Divers. Quarantæ sum. Bullar. V. sodomia ad fin. Cherubin ad Constit.*

B. Pii V, Horrendum fehel. 1. apud *Barbof. loc. cit. n.* 29.

71 Post sententiam autem Judicis pœnæ prædictæ incurruntur; & sic sententiati de crimine nefando, nullo modo possunt promoveri ad Ordines, aut in illis ministrare ex eo, quod infamati de crimine enormi, ipso jure fiunt irregulares, ut ex jure *text. in cap. final. de Temp. Ordin.* probat *Navarr. Man. cap.* 27, *num.* 248. Hoc autem modo sententiatus, non potest dispensari super irregularitate ab Episcopo Clericus sæcularis, neque Regularis a suo Prælato; sed est summo Pontifici reservata, ut post *Mirandam Manu. Prælat. Tom.* 9. *quæst.* 8, *Concl.* 1, scribit *Barbos. loc. cit. num.* 30. De Regulari vero intelligitur, si is post professionem de nefando crimine damnatus est; quod, si in sæculo damnatus fuisset, & exposit ad Religionem admissus, posset a Superiore Regulari super irregularitate dispensari, eo quod possunt Prælati Regulares communicantes cum Minoribus in privilegiis, dispensare venientes ad Ordinem a quacunque irregularitate, excepta illa, quæ provenit ab homicidio voluntario, ac bigamia, ut probat *Sanctor. Comment. cap.* 2. *Statut.* 14. §. 15.

72 Quamvis autem nonnulli Auctores apud *Dianam Par.* 1, *Tract.* 17. *Resol.* 64 teneant, pœnis sodomitarum non ligari eos, qui in tali abominatione succumbunt, eo quia non possunt dici sodomitæ, sed *molles*, de quibus non loquuntur leges pœnales, tamen talium opinio communiter ejicitur; pœnæ enim supradictæ comprehendunt tam agentes, quam patientes, ut communiter in terminisBullæ *B. Pii V*, tenent Doctores, *Thom. Hurtad. Resolut. Moral. Tr.* 1. *cap.* 8, *Resolut.* 33. *nu.* 360. *Raynald. Tom.* 2. *cap.* 21, §. 1. *num.* 179, & ibi *Menoch*, *Azevedo Basili. Thesaur.* & *Rice. Barbos. d. Allegat.* 44. *num.* 25. *in fin.* & ibi *Bonacin. Coriolan. Tinel.* & *Floron.*

73 Regulares vero proprias Constitutiones servare debent, & juxta eas moderare sententiam, & pœnas pro hoc crimine, Nos *Minores de Observantia* sequentia habemus Statuta.

74 *Si quis* (*quod Deus avertat*) *de innominabili crimine, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, notatus fuerit, ac legitime convictus, nudus omnino cum solis fœmoralibus, eorum fratribus capitulariter congregatis, manibus ligatis, graviter flagelletur, ac Psalmum miserere mei Deus &c. recitet, ac leviasculis flammis igneis hinc inde circumpositis, quodammodo comburatur;* *& ad perpetuos carceres irrevocabiliter damnetur, ubi pane, & aqua tribus saltem in hebdomada diebus jejunet, & vitam suam in dolore, & amaritudine defleat.*

75 *Eum tamen Generalis Minister post aliquot annos a præfatis carceribus liberare poterit, si tanta in eo viderit contritionis indicia, ut illum venia, & misericordia ejusmodi non indignum existimet. Qui tamen omni suffragiorum jure perpetuo careat, & ad omnia Religionis officia inhabilis existat. Si vero iterum de eodem vitio nefando notatus, ac legitime convictus fuerit, ad triremes perpetuo damnatus mittatur.* Sic statuta *Vallisoletanu cap.* 8. *Tit. de pœna contra castitatis transgressores* ¶. *si quis autem &c.* & supradicta *num.* 74. habentur etiam in *Textu Tit. Applicatio* §. 38, quæ proinde inutiliter non repetimus.

76 In Textu pariter *Tit. Tortura* ita habetur post §. 2. (quod in prima Parte consulto omisimus, volentes in hac Tertia, tanquam in loco proprio hoc explicare) *Ob detestationem nefandi criminis, Reus igne torquendus est, ad cujus conspectum cogatur tenere pedes lardo innctos, brevissimo tamen tempore, ne reddatur ad ambulandum inhabilis, idque extendi poterit ad duorum Miserere spatium, interposita interdum (ne pedes arantur) tabula lignea, quæ ignis ardorem attemperet.*

77 Circa primum statutum prima occurrit dubitatio, Quid importetur per illa verba *notatus fuerit ac legitime convictus?*

78 Respondeo quod *notare*, & *notari* in jure varias recipit significationes, quas congerit ex *Oldradorpio Calvinus lexic. V. notare accipitur*; illæ tamen pro subjecta materia debent accipi. Inter eas una est, quod *notari* significat infamia affici; infamis censeri; in existimatione lædi, ut ex pluribus juribus deducitur *Tit. de His qui nota infam. l. Honori. ff. de Obseq. paren. & patro. l.* 1. §. *secundo loco ff. de Postulan. l. Multi de liber. & posthum.* Notatus ergo hic accipitur pro infamato, sive diffamato de crimine innominabili. Debet autem textus intelligi de qualibet notitia, quæ ad aures Judicis perveniat, sive sit per famam, aut clamorosam insinuationem, sive per accusationem, sive per denunciationem, aut querelam; quovis enim horum modorum Judex hoc sciat, procedere debet.

79 Respondeo secundo, quod *legitime convictus* dicitur ille, qui probatus est Reus per Testes; aut per Instrumenta; aut per indicia indubitata; aut per notorietatem facti; uno enim ex assignatis modis perficitur convictio, ut probat *Boss. Tit. de Convict. nu.* 5. & ibi *Dec. in cap. At si Clerici. in* 1. *notand. Extra de Judic.* differtque convictus a confesso, In tantum quod Statutum in uno non habeat locum in alio. *Jason. in l. Quod te ff. si cert. petu col.* 11. & *in l. Eam qui ff. de Jurejur. Cepoll. Cautel.* 81. *Felia. in Rubr. de Probat.* Tamen in hoc Textu accipitur convictus lato modo, prout se potest extendere etiam ad confessionem. Quantumvis enim confessio non dicatur proprie probatio, ut docet *Boss. Tit. de Convict. num.* 8. tamen aliquo modo probari crimen per confessionem Rei, Reumque aliquem probari ex propria confessione dici potest; nam per confessionem induci notorium, patet textualiter ex utroque jure; *cap. final. Extra de Cohab. Cler. & Mulier. l. Generaliter C. de non nume. pecu.* una autem ex probationibus, per quas Reus convincitur, est notorium facti, ut supra dictum est. Hinc sequitur, quod in hoc textu *legitime convictus*, accipiatur de Reo probato sive ex propria confessione, sive aliunde convicto.

80 Secunda dubitatio circa idem Statutum est, Quid importet clausula illa *nudus omnino cum solis fæmoralibus &c.*

81 Respondeo primo, quod dictio illa *omnino*, quæ idem in hoc casu importat, quod *ex omni parte, l. Si cum exceptione* §. *Quatenus*, & ibi *Gloss. ff. Quod met. cau. Gloss. in Clemen.* 1. *in V. Omnino. de Vit. & hone. Cler.* non otiose ponitur, cum in lege, aut Statuto verba non debeant esse otiosa, sed debeant aliquid operari. *Burg. Conf.* 25. *num.* 31. *Gutier. lib.* 3. *Pratic. quæst.* 15. *num.* 39. apud *Barbos. Repert. jur. V. Verbum* ¶. *Verba debent. il* 9. Significat igitur, quod Reus totaliter, & *ex omni parte* nudus, præter fæmoralia, debet flagellari; & quamvis sandalia, aut calepodia vestes non sint proprie; unde non tollitur, quin nudipes dici possit, qui sandaliis, aut calepodiis utitur; tamen aliquo modo vestes dici possunt, eo quod partem pedis vestiant; ut proinde *omnino* (hoc est omni in parte sui corporis) nudus dici non possit, qui sic calceatus incedit. Sensus ergo statuti est, ut ad majorem Rei pœnam, & ignominiam, ipsi in carcere existenti, indumenta omnia, præter fæmoralia, detrahantur, & nudis *omnino* pedibus, & manibus post terga ligatis, in Capitulum producatur.

82 Respondeo secundo, quod ex quo non ponitur in Statuto simpliciter, quod flagelletur, sed ad-

di-

ditur dictio *graviter*, debet intelligi, vel quod ab uno flagellante ictus flagelli valide incutiantur, vel quod sint duo alternatim flagellantes, ut sic evadat flagellatio gravior ea, quæ communiter usurpatur. Si autem quæras, a quo debeat flagellari? Dico, quod in Provinciis, in quibus mos est, quod culpabiles, in foro paterno, a Vicario Conventus flagellentur, prout est in Provinciis Hispaniarum, poterit Reus ad mandatum Prælati, a Vicario pariter flagellari in hoc casu. In cæteris vero Provinciis talis flagellatio debet fieri a Fratre laico carceris custode; siquidem in foris sæcularibus Commentarienses talia ministeria præstant. Et quamvis alibi dixerim, non teneri Religiosum parere Judici cum propria infamia, flagellando scilicet Reum, ex quo indigitaretur a cæteris Fratribus tanquam carnifex, tamen hoc falli respectu Commentariensis, hoc est Custodis carceris; ex suo enim munere ad parendum in hoc officio obligatur; nec enim inter Nos licet uti laicis sæcularibus ad torturam Religiosorum, excepto tormento funis, ut optime scribit *Sanctor. de Pæn. cap.* 5. *Quæst.* 2. *Ỳ. Respondeo tertio fol.* 211.

83 Respondeo tertio, quod optime adhibetur ignis ad expiandam hujus sceleris turpitudinem, ut scribit *Sanctor. de pæn. cap.* 8. *Quæst.* 11. *Ỳ. Respondeo secundo circ. medium fol.* 373. *Par.* 1. quandoquidem igne etiam, & sulphure de Cœlo Deus infames *Pentapoles* punivit. Flammæ autem debent esse leves, non quidem ut urant, sed ut meritum adustionis ostendant in Reo, & ei inserviant potius ad ignominiam, quam ad tormentum. *Raynaldus Tom.* 2. *cap.* 21. §. 1. *num.* 188. hanc praxim non approbat, quam ex *Azevedo lib.* 8. *Recopil. Tom.* 21. *leg.* 9. *num.* 50. recitat a quibusdam Judicibus adhibitam contra minores decem & octo annis; quia (ait *Raynaldus*) *posset ire in derisum*. *Vidi enim sæpe sapias in Urbe, & extra, quod pueri accendunt in viis paleas, & per flammas, per locum saltando, pertransirent*. Sed cessat ejus ratio in Religione, in qua tale ludicrum non exercetur; nec Reus per flammas saltat; neque indutus in tali anfractu est; sed circumpositas flammas nudus persentire cogitur, licet non multum validas; & spectaculum hoc, non risum, sed timorem spectantibus potest incutere. Porro flammæ, ad hoc, quod ad mentem Statuti sint leves, parari poterunt ex stuppa, aut paleis, aut alia materia de facili inflammabili, ac Reo circumposita.

84 Tertia dubitatio circa idem statutum est, Quomodo moderanda sit pœna, quando aggravatur crimen ex aliqua circumstantia, puta, quod intervenit ruptura &c. aut magnum scandalum sæcularium secutum sit.

85 Respondeo; quod, licet pœna legis non sit augenda, aut minuenda, quia Judex nec mitior, nec severior debet esse lege; tamen, si adsit qualitas, sive circumstantia aggravans delictum, pœnæ Statutariæ augeri possunt, ut dicunt Doctores. *Farin. Quæst.* 32. *num.* 18. *de Luca Add. ad Vincent. de Franch. Decis.* 442. *Ỳ. Dico igitur*, & multo fortius, si delicta sint complicata; pœna enim, quæ pro uno delicto imponi non poterat, imponitur accedente alio delicto. *Carpzov. Pra. cr. Par.* 3. *Q.* 132. *n.* 80. *& seqq. Cala sup. Prag.* 1. *de Empt. & vendit. c.* 16. *a.* 86. *&.* 87 *Raynald. T.* 9. *c.* 5. §. 1 *a.* 218. Juxta ergo qualitatem, seu circumstantiam delicti, moderandum est augmentum pœnæ. Si enim crimen intra Claustra fuerit, & scelus commissum fit, facta vi, aut cum fractura; poterunt qualificari jejunia, ita ut non in carcere panem, & aquam comedat, sed cogatur genuflexus in Refectorio coram Fratribus, ad majorem sui confusionem, talem pœnitentiam subire, addita flagellatione semel, bis, aut ter (pro qualitate aggravante delictum) in hebdomada. Si vero de delicto fama vulgata est in populo cum magno scandalo, & religiosæ existimationis detrimento, ad sanandum vulnus Religionis, publica deberet esse punitio delinquentis, & ad triremes damnari. Quia, si reiteratio delicti, ut ex Statuto habetur, causa est sufficiens ad commutandum carcerem in triremes, sufficere ad idem debet scandali magnitudo, & necessitas reparandi famam Ordinis ex tali delicto maculatam; quandoquidem ita gravatur delictum ex circumstantia scandali, sicut a qualitate recidivationis.

86 Quarta dubitatio est circa secundum Statutum, datum supra *num.* 75. & est, Post quos annos carceris patienter, ac exemplariter supportati, possit Reus à Superiore Generali liberari.

87 Respondeo: *Sanctorus de Pæn. cap.* 8. *Quæst.* 18. *Ỳ. Porro tempus fol.* 383. opinatur, quod requiratur spatium septem annorum, ducta argumentatione a pœnitentia Presbyteri fornicarii, quæ juxta priscos Canones *cap. Presbyter si fornicationem* 82. *Dist.* debebat esse septennis, & post eam poterat Episcopus Presbyterum in gradum pristinum restituere. Sed hæc sententia nimis severa est, nec ille Canon potest huic casui applicari. Siquidem ibi agitur de restituendo eo, qui legalem pœnitentiam absolvit; hic autem agitur de abbreviando tempore pœnæ, a lege latæ, cujus abbreviationis causa sit vitæ emendatio. Legitimus arguendi locus habetur in *Authentica de Monachis Collat.* 1. *cap.* 2. §. 1. *Ỳ. aequaquam*, ubi ita habetur: *Sufficit ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum, triennalis temporis testimonium*. Ibi agitur de probatione danda iis, qui ad Monachatum petebant admitti; quantumvis enim antea vitiosi extitissent, si per triennium laudabilem vitam præstitissent, emendationem vitæ sufficientem ad hoc, quod ad habitum Monasticum admitterentur, præsetulisse decernitur. Sumus ergo in casu; quantumvis enim scelestissimum quia se ostenderit, tantum scelus patrando, tamen, si per triennium signa veræ pœnitudinis ostenderit, mutationem, ac emendationem vitæ sufficientem prodit, ob quam a Superiore Generali poterit legitime super perpetua carceratione dispensari.

88 Quinta dubitatio circa idem Statutum est, An Superior Generalis possit Reum, ut præfertur a carcere liberatum, rehabilitare ad jus suffragiorum, & ad Officia Ordinis?

89 Respondeo negative; & ratio est, quia talis remanet privatus actibus legitimis, infamis, & proinde irregularis, ut patet ex supradictis, & firmat *Sanctor. de Pæn. loc. cit. in fin. fol.* 384. Porro super tali irregularitate solus *Papa* potest dispensare, prout probavimus supra *num.* 7. cum *Miranda*, & *Barbosa*.

90 Sexta dubitatio est circa tertium Statutum, imo *Textum*, datum supra *num.* 76. & est; Quando, & quomodo adhibenda sit tortura ignis cum Reo criminis innominabilis.

91 Respondeo, quod, licet tortura per ignem ab omnibus tribunalibus sæcularibus exul averit, tamen apud nos debet omnino in hoc casu adhiberi; si enim vehementissimum inter omnia est hoc tormentum, optime adaptatur inquisitioni hujus criminis inter cætera nefandissimi; nostraque lex, ita sanciens pro detestatione tam infamis delicti, debet omnino servari; modumqua ipsum adhibendi, compendiose tradidimus *Parte secunda*, loco proxime citato.

92 Res-

92 Respondeo secundo, quod in casu, quod Reus sit sufficienter ad torturam indiciatus de *sodomia*, ad habendam ab eo veritatem, Judex nullo alio genere torturæ uti potest, quam ignis. Ratio est, quia, ut *Par. 1. Tit. Tortura num.* 19. probavimus, genus, seu species torturæ nobis determinata est in Textu, juxta speciem delictorum; intensio autem, aut duratio torturæ pendet a majori, vel minori valore indiciorum. Quia vero pro hoc crimine, & ad ejus detestationem, injuncta est tortura ignis, non potest Judex noster ab ea recedere, & ejus praxim indigitavimus *Par. 2. sect. 7. num.* 29. Quando igitur Reus sit sufficienter ad torturam indiciatus de hoc delicto, omnino adhibenda est tortura ignis; non tamen semper ad totalem sui extensionem in *Textu* assignatam, puta, ad duo *Miserere*; sed plus, vel minus, juxta valorem indiciorum intra illud tempus. Et hæc satis de hac turpissima iniquitate.

§. XII. Bestialitas.

SUMMARIUM.

1 *Homo per bestialitatem fit unum cum bestiis.*

2 *Bestialitas, quid sit.*

Conjunctio per seminationem, vera est causa distinctionis specificæ delictorum carnis.

Bestialitas specie differt ab aliis delictis carnis contra naturam.

3 *Bestialitas ita est, mulier succumbat bruto, sicut si vir incumbat bestiæ fæminæ.*

4 *Criminalistæ confundunt bestialitatem cum Sodomia.*

5 *Bestialitas differt specie a Sodomia.*

6 *Bestialitatis atrocitas, a quo desumenda.*

7 *An omnis immunditia commissa cum bruto, sit bestialitas.*

8 *Pollutio commissa cum bruto, non est bestialitas.*

9 *Opinio Cajetani.*

10 *Recensentur multi nati ex coitu hominum cum brutis.*

11 *Confutatur opinio dicentium, Dæmonem in forma bruti concurrisse ad generationem supradictorum.*

Licet Dæmon possit fæcundare mulierem, non tamen potest hominem, ipse in forma fæminæ, concipere, & parere.

Quod homo ex solo semine viri, & mulieris nasci possit, non est conclusio evidens ex terminis, nec per veram, & infallibilem demonstrationem probabilis.

Concluditur, quod homo verus nasci possit ex semine viri in matrice brutali, sicut ex semine bruti in utero mulieris.

12 *Bestialitas variari specifice potest, coeundo in vase naturali, aut præpostero.*

1 Homo *cum in honore esset*, ait *Propheta Psalm. 48. ℣. 13. & 21. non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*; hoc quidem verificatur in omni mortali peccato, per quod declinat homo a statu gratiæ filiorum Dei, ad vilitatem damnationis, quam per culpam incurrit; tamen per horrendum scelus *bestialitatis*, de quo in hoc paragrapho tractamus, homo non tantum fit similis brutis, ac jumentis, sed fit cum illis unum, & idem: siquidem per sceleratam carnalem conjunctionem fiunt duo in carne una.

2 Est autem *bestialitas, conjunctio carnalis hominis cum bruto*; conjunctio siquidem per seminationem, ut optime scribit *Raynald. observ. crim. tom. 2. cap. 21. §. 1. num.* 163. causa est distinctionis specificæ delictorum carnalium, nam seminatio in vas naturale Solutæ, est fornicatio; in vas item naturale Conjugatæ, est adulterium; in vas naturale Consanguineæ, est incestus; in vas præposterum Maris, aut Fœminæ, est sodomia; in vas Bruti, est *bestialitas*; quæ proinde specie differt ab aliis peccatis contra naturam, ut contra *Caramuelem* probat *Crespinus a Borgia quæst. moral. select. quæst. 5. per tot. M. A. Sabell. Summ. divers. Tract. §. Sodomia num. 2. ℣. Qualiter sodomia.*

3 Dixi autem *hominis*, prout est generis communis; siquidem idem crimen est, sive homo masculus jungatur bestiæ fœminæ, sive brutum masculum copuletur homini fœminæ, prout non semel accidisse, infra referemus.

4 Criminalistæ communiter *Farinac. quæst.* 148. *num.* 2. & ibi *Ghirlan. de Pœn. omni. coit. quæst.* 8. *Bermon. de Publ. concub. Rubr. de Peccat. sodom. Corrad. Pract. Rubr. eo. tit. Jodoch. Pract. cap. 96. n. 4. Menoch. de Arbitr. lib. 2. cas. 788. num. 1. Basil. crim. decis. 4. num. 12. Carpzov. Pract. crim. par. 2. quæst. 76. num. 10. & seqq.* confundunt delictum carnis *contra naturam* cum *sodomia*, & hoc modo genus cum specie; & sic volunt, quod sub appellatione *sodomiæ*, tanquam in genere generalissimo, etiam *bestialitas* comprehendatur, sicut hæc, & vera continetur sub genere delicti *contra naturam*, *Gomez ad l. Tauri l. 80. nu. 35. Azeved. lib. 8. Recopil. tit. 21. leg. 1. num. 43. Raynald. observ. crim. Tom. 2. §. 1. cap. 21. num.* 13. & in hoc videntur favere opinioni *Joannis Caramuelis*, qui vult, delicta carnis *contra naturam* distingui non specifice, sed tantum modaliter.

5 Sed aliter philosophantur Theologi, & Canonistæ; ajunt enim, quod in Sodomia, ultra pollutionem in vase indebito, includitur dehonestatio proprii sexus; in *bestialitate* vero dehonestatio propriæ speciei, & cum species importet quidditatem hominis essentialem, sexus vero qualitatem tantum accidentalem, hinc est, quod discrimen, quod intercedit inter speciem, & sexum, causat distinctionem dehonestationis hujus, & illius, & ita distinctionem specificam inter *bestialitatem*, & sodomiam. *Ægyd. Gabriel. Specul. moral. par. 1. §. 33. fol. 66. Barbos. de Offic. & Pot. Epi. Par. 2. Allegat. 44. n. 22. Raynal. loc. cit. num.* 14.

6 Immanissimi hujus sceleris gravitas, prout optime scribit *Frater Archangelus de Burgonovo Minorita de dogmat. Cabalistar. fol.* 166. patet ex hoc, quod per hoc vitium cadit homo a sua dignitate, dum cum bestia longe ipso inferiori, copulatur. Plus enim vilificatur homo bestiam iniens, quam si Imperator infimæ plebis scorto jungeretur: siquidem inter Imperatorem, & scortum non est essentialis differentia, cum ambo sint in natura humana, & differentia tantum accidentalis est: at inter hominem, & brutum differentia essentialis est, & proinde plus vilificatur homo cum bestia, quam Imperator cum scorto. Deducitur pariter ipsius immanitas ex hoc, quod bestia criminis quodammodo complex, ut infra dicemus, debet occidi, quod tamen non accidit cum instrumentis cujusvis alterius licet enormissimi criminis, contra quæ nulla fit vindicta. In hoc delicto autem instrumentum, quo patratum est, puta brutum, simul cum Reo occiditur, & comburitur, ad exagerandam, ac detestandam ipsius immanitatem.

7 Dubitari autem contingit, an quælibet immunditia perpetrata cum bruto, sive a mare, sive a fœmi-

mina, veniat nomine *beſtialitatis*, nullaque immunditia cum bruto ſpecie differat ab alia?

8 Quoad primam partem dubitationis, reſpondeo, negative; quia, ut ſupra *num.* 2. dictum eſt, *beſtialitas* importat carnalem copulam per ſeminationem hominis cum bruto active, ſive paſſive; Sequitur igitur, quod, qui pollutionem tantum procurat cum bruto, impudicitiam quidem brutalem committit, non tamen *beſtialitatem*: & poteſt quidem pollutioni jungere intentionem cum bruto coeundi, quæ eſſet in confeſſione aperienda, *Tolet. Inſtruct. Sacerd. lib.* 5. *cap.* 13. *num.* 12. non tamen per hoc *beſtialitatem* commiſiſſe dicendus eſt, nec illius pœna plecti.

9 Quoad ſecundam partem, Reſpondet *Cajetan. ad.* 2.2. *quæſt.* 114. *art.* 11. §. *Ad ſecund. dubium.* quod venereæ *beſtialitatis* vitium ſpecies ſpecialiſſima eſt. Nam neque ſexus, neque vaſis diverſitas in beſtia, diverſitatem motivi in ordine ad rationem habet: ſed ſub eadem movendi ratione comprehenditur, quia beſtia ipſa movet, ſcilicet, ut extraneum a ſpecie humana. Hæc *Cajetanus*.

10 Sed doctiſſimi Cardinalis, ſalva reverentia, oppoſitum verius puto; Siquidem aſſumptum ipſius falſum eſt; nam & ſexus, & vaſis diverſitas in bruto, diverſitatem motivi, & habere poteſt, & habet non ſecus, ac in fœmina humana. Nec valet dicere, quod in hac unum vas inſervit ad generationem hominis, aliud vero non, ſecus autem ſit in beſtia, in qua ambo vaſa ſunt generationi inepta; non, inquam, hoc dicere, infringit allatam negationem; quia etiam vas naturale beſtiæ, quandoque inſervit (licet hoc rarum fuerit, & ſit) humanæ generationi. Namque, ultra ea, quæ ſcripſimus §. *Mollities* a.t. legimus quod ex conjunctione viri cum beſtia, & mulieris cum bruto, non ſemel nati ſunt homines. *Crathis* paſtor *Sybarita* ſuſcepit filium ex capra, qui nil caprini habebat, niſi crura, ut ſcribit *Cælius Rodigin. Antiq. lect. lib.* 25 *cap.* 13. *Ariſton* nobilis Epheſius genuit ex aſina filiam formoſiſſimam, quæ fuit vocata *Onoſcelia* ob rationem matris; aſinus enim græce *Onos* dicitur, & hoc teſtantur *Ariſtoteles Paradox. lib.* 2. *Plutarchus Parallel. cap.* 54. & *Stobæus ſerm.* 62. *Fulvius Stellus* ex equa pariter ſpecioſiſſimam filiam habuit, quæ fuit vocata a Matre *Hippona*, (*Hippos* enim equum ſignificat) ut ſcribunt *Plutarchus Paralell. cap.* 55. & *Ageſilaus Rer. Italic. lib.* 3. apud *Beyerliack Theatr. vit. hum. com.* 4. *V. libido bruta. fol.* 1180. *col.* 1. *lit. C.* Mulierem quandam cum magno quodam ſimio in Inſula deſerta convixiſſe, & ex eo duos infantes procreaſſe; & fuiſſe a navi quadam Luſitana ſublatam, & devectam *Ulyſſiponem*, ubi a Rege, ob crimen *beſtialitatis* commiſſum, ad ignem damnata fuit, ſed Procerum precibus liberatam, ſcribit *Frater Franciſcus Maria Guaccius Compend. Maleficar. lib. p. cap.* 11. *fol.* 1061. Idem refert ex *Joanne de Barros Peguſianos*, ac *Siamitas* conterminos originem ducere a cane, qui cum muliere corpus miſcuerat. Compreſſam ab urſo *Saccam* virginem filium peperiſſe, qui ſtrenuiſſimus evaſit bellator, & regali proſapiæ originem præbuit ſcribunt *Saxo Grammaticus lib.* 10., ac *Olaus Magnus de Reb. Septentrional. lib.* 28. *cap.* 2. *Guacc. Comp. Malefic. loc. cit.*

11 Scio quoſdam confugere ad artem diabolicam, dicentes, bruta ſupra recitata, incuba, ſeu ſuccuba, non fuiſſe vere bruta, ſed tantum phantaſtice, & apparenter, adeoque fuiſſe Dæmones, qui talibus ſpeciebus uſi ſunt ad hominum illuſionem. Sed qui negant poſſibilitatem generationis hominis, concurrente ad eam bruto mare, aut fœmina; non potentes negare tot hiſtorias a viris gravibus recitatas, excogitant ſupradatam reſponſionem de Dæmone in forma bruti; iſti inquam, non minorem, imo majorem difficultatem habent explicandi, quomodo Dæmon poſſit generare, ut in paragrapho ſequenti dicemus; & quamvis poſſint aſſerere cum communi, quod Dæmon incubus, ſumpto vero ſemine hominis, mulierem fœcundet, non tamen probare poterunt, quod Dæmon ſuccumbens, ut fœmina viro, accepto hominis ſemine, poſſit hominem in utero concipere, & illum parere, ut fecerunt beſtiæ ſupradictæ, quæ concepere, & peperere ex homine. Nec tamen illud effatum, quod tanquam primum principium communiter recipitur, quod nempe homo verus generari non poteſt, niſi a muliere ex virili ſemine, eſt ita certum, ut ex propriis terminis habeat evidentiam, aut veritatem ex neceſſaria conſequentia demonſtrationis, quod negari non poſſit; & hoc non tantum ex tot hiſtoriis recitatis; ſed etiam ex hoc quod animalia etiam perfecta (quinque nempe ſenſibus prædita) non ſolum & nativo ipſorum ſemine univoce propagantur; ſed etiam æquivoce, aut ex putri, aut ex aliorum ſemine progignuntur, ut patet in muribus, & muſtelis &c. Quod ſi lolium a frumento, & ſpecie, & ſubſtantia, & figura differt, & nihilominus lolium ſeminatum in terra pingui, & bene ſubacta, (ut mihi, experientia facta, conſtat) perfectum, optimumque frumentum gignit: & vice verſa ex frumento naſcitur lolium, ſi ver exceſſive pluvioſum fit, (ut ordinarie accidit) neſcio videre impoſſibilitatem, quod etiam humanum corpus organizari non poſſit ex humano ſemine in matrice beſtiali; aut ex brutali ſpermate in matrice humana. Nec enim philoſophia omnia ejus arcana nobis pandit: imo intellectus noſter caligat ad ipſius principia, ut patet ex infinitis rebus naturalibus, quæ ignorantur: & maxime circa generationem hominis, de qua diſſident inter ſe Philoſophi, ac Medici in tot, & tantis, quæ piget ſcribere. Non puto ergo ſanæ mentis eſſe, negare poſſibilitatem rei, quæ actu videtur, ex hoc quod non cohæret aridæ, ac curtæ Philoſophiæ, quam ſcimus, dummodo a principiis fidei non diſcordet. Et ita cum contrarium circa hoc non habeatur in Sacra Scriptura, Conciliis, aut Eccleſiaſticis dogmatibus; optime puto concedendum, quod ex conjunctione hominis cum bruto, ut præfertur, vera hominis generatio ſequi poſſit, licet raro, ut ex recitatis hiſtoriis conſtat.

12 Patet igitur ex his, quod, licet conjunctio hominis cum bruto contra naturam humanæ ſpeciei ſit; tamen, ſi fiat per vas, ex quo generatio ſequi poſſet, naturalis aliquo modo poſſit dici copula, ita ut in tali conjunctione una tantum militet ratio innaturalitatis, puta ſpeciei diverſitas. Si vero copula fiat pariter cum bruto, & per vas præpoſterum, per quod impoſſibilis eſt generatio; tum duo ſunt, quæ innaturalitatem inducunt: Quantumvis igitur *Beſtialitas* ſit ſpecies ſpecialiſſima luxuriæ innaturalis, ſpectata natura bruti, tamen variari ſpecifice adhuc poteſt attento vaſe per quod committitur. Sicut igitur ſacrilegium cum perſona ſacra ſpecies ſpecialiſſima luxuriæ eſt, & tamen, ſi fiat modo innaturali, diverſificatur ſpecie ab eo, quod in vaſe naturali fit; pari modo etiam *beſtialitas* poterit aliquando dici naturalis, ſi per vas naturale fiat; & ſi vice verſa, contra naturam; & ideo in confeſſione exprimendus eſt modus contra naturam, ſi fiat.

Pro-

Probatio.

SUMMARIUM.

13 *Probutio bestialitalis nil babet peculiare præter cætera delicta carnis.*
Iudicium commissæ bestialitatis juxta Auellum de Sarno.
Historia cujusdam militic, qui habebat consuetudinem cum cane fœmina.

13 QUoad probationem hujus delicti, ultra probatinnem aliorum delictorum carnis, nihil peculiare habetur. Iovenio tantum *Anellam de Surno Pract. criminal. cap. 1. n. 68. fol. 1018.* qui scribit, quod, si homo *bestialitatem* commisit, si ponas animal illud prope hominem, videbis animal illud currere hominem versns. Sed talis probatio nimis æquivoca est, proiode illi minime inoitendum, nisi alia concurrant, quæ magis prnbeot. Siquidem naturale est animalibus domesticis, & maxime caoibus, & equis versus dominum currere, a quo cibum longo tempore accepere, quantumvis nulla talis bestialis copula intervenerit. Verum est, quod, si tali modo accederet animal, quod indicium daret consuetudinis vitiosæ, posset ex hoc deduci aliqua probatio. Canem fœminam babebat quidam miles Neapnlitanus, cum qua rem habebat. Hanc alligatam tenebat miles; quam si solvi contigisset, statim currebat ad militem, nec tamen illi blandiebatur, ut cæteri canes erecti in pedes, caudam agitando &c. facere solent, sed statim ac ad eum accesserat, posteriorem partem illi offerebat, caudam elevabat, & se aptabat ad congressum. Commilitones ohservarunt hoc, & ex aliis etiam indiciis cnnjecerunt bestialem consuetudinem illius cum cane. Deducta fuit res ad Judicem militarem, qui facto processu, ac Reo rignrose examinato, ipse delictum fassus est, & simul cum cane fuit combustus Papiæ anno 1639. cujus Rei sum Testis oculatus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

14 *Pœnu bestialitatic erut ultimum supplicium simul cum bruto.*
Judicialiu, & cæremonialia legis Moysaicæ defecerunt.
Judex, deficiente lege Cæsarea, aut Pontificia, potest se conformare antiquæ legi.
15 *Committens bestialitatem comburitur cum bruto, & hoc de consuetudine.*
16 *Brutu, quare comburantur cum homine, qui cum ipsis coivit.*
Bestialitus est delictum contru naturum humani generis.
17 *Historiu cujusdam damnuti ad mortem, ob attentatum bestialitatem.*
18 *Attentans bestialitatem, non puniter pœnu ordinaria.*
19 *Clerici committentes bestialitatem, qua pœnu plectendi.*
Opinio, quod pœnæ contru Clericos sodomitus, afficiut eosdem committentes bestialitatem.
Reservata sodomia, censetur reservutu bestialitas.
20 *Contrariam est verius.*
Pro foro conscientiæ lex pœnalic non extenditur, etiam ex identitate rationis.
21 *Gravius puniendus qui sodomitaret brutum.*

14 REus criminis *bestialitatis* ultimo supplicio affici debet, & brutum pariter, cum quo coivit, occidi mandatur, ut in *Levitico cap. 20.* ℣. 15 & 16. habetur his verbis: *Qui cum jumento & pecore cojerit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos.* Quamvis vero judicialia veteris legis, sicut & cæremonialia, adveniente lege gratiæ, defecerint, prout Doctor noster *Subtilissimus in 3. Dist. ult. quæst. unic.* cum cæteris Theologis habet, tamen sicut tum Ecclesiæ, tum laicis Principibus, tum inferioribus Judicibus ferre pro Christianis eas leges, quas pro *Hebræis* tulit *Moyses*; aut deficiente lege Ecclesiastica, seu Cæsarea contra Reos ferre sententias conformes antiquæ legi; attento, quod, si criminibus non reperitur saocita pœna, hæc arbitrio Judicis committitur, ut dicitur in jure. *l. Hodie ff. de Pœn.*

15 Non reperitur autem in jure Cannnico, aut Civili hujusmodi pœoa *bestialitatis* explicite, sed habetur implicite, puta snb titnlo *luxuriantis contra naturam*; & universaliter, attenta legis dispositione, pœna debita Reis delicti innominabilis, debetur etiam *bestialitatem* committentibus. Sicque isti debent ultimo supplicio plecti, & comburi. Quod autem ad præscriptum legis *Mosaicæ* debeat cum illis occidi animal, cum quo patratum est scelus, hoc est ex universali Judicum consuetudine, de qua testantur Doctores. *Clar. §. Fornicatio num. 27. & q. 99. ℣. Quæro etiam num. 8. Farinac. quæst. 148. num. 46.* & ibi *Mentelon. par. 4. fol. 200. num. 587. Bertzon. Rubr. de Publ. judic. §. 3. Jodoc. Pract. crim. c. 96. num. 14. & 15. Gomez. in l. 80. Tauri. num. 35. & Roland. Consil. 6. num. 1. & seqq. lib. p.* Et quamvis *Clarus* dicat de hnc haberi textum in *cap. Mulier Caus. 15. Quæst. p.* tamen ille est textus *D. Augustini*, qui refert textum *Levitici*, & affertur a *Gratiano* ad probandum, quod delicta procedunt a sola voluntate, quæ & proinde pnnitur, quod si aliqnando bruta, quæ voluntate carent, puniuntur, hoc est, quia tali flagitio contaminata, indignam refricant facti memoriam: non affertur ergo textus ille, tanquam lex statuens contra Reos *bestialitatis* pœnam mortis, cum nece bruti, cum quo peccarunt, quia nulla lex pœnalis Ecclesiastica mortem sancit, & sic concludendum, quod nex bruti infligatur ex universali consuetudine, & non a legis expressa dispositione.

16 Ratio autem, quare etiam jumenta, quæ ad crimen concurrerunt, interfici debeant, est nnn solum, quia facti memoriam refricant, prout dicit *D. August. Quæst. 74. sup. levit. cap. 20.* sed etiam, ne ex aspectu talis animalis aliqui inclinentur ad idem vitium, prout scribit *Nicolaus de Lyra in Levit. cap. 20.* ℣. 15. sed re vera est ad exaggerandam gravitatem, & detestationem tanti criminis, quod dicitur *cap. Hoc ipsum. §. 1. 33. quæst. 2.* fieri *contra naturam humani generis*.

17 Dubitari autem contingit, an in isto crimine opus attentatum puniatur, etiamsi consummatum non sit, & profecto ex *Boerio Decis. 316. n. & sq. ad 5.* & *Pupone lib. 22. tit. 7. Arrest. 1. Clarus §. Fornicatio ℣. Cum animali* refert quendam per *Curiam Burdigalensem* damnatum ad mortem, eo quod coire cum bruto visus fuerat, licet impeditus, non consumasset delictum.

18 Tamen (quantumvis in atrocissimis puniatur affectus pro effectu, quando tamen conatus est actui proximus, ut alias dictum fuit) dicendum est, quod pœna debet esse extraordinaria, non autem ordinaria, ut communiter dicunt Doctores, *Bart. Afflict. Grammat. Ginrb. Moral. Caball. Menoch. Bona-*

coss.

test. Carpzov. Cit. Matthæ: Consiol. apud *Raynald. Tom. 2. Observ. crim. cap. 21. §. 1. num.* 136. & firmat praxis. Unde tali casu Reus non esset furcis suspendendus, & comburendus, ut fert pœna ordinaria *bestialistarum*, sed vel ad perpetuas triremes damnandus, vel ad plus, ultimo quidem supplicio affligendus; non vero comburendus, ad hoc, quod de ordinaria pœna sibi minueretur, prout de jure.

19 Quantum ad Clericos Sæculares, & Regulares, nihil speciale invenitur in ordine ad hoc crimen. Unde pœnæ impositæ pro sodomitis, possent in casu huic crimini adaptari. An vero jura loquentia de *sodomitis* expresse, tum in Decretalibus *cap. Clerici de Excess. Prælat.* tum in Extravagantibus *Constit. Cum primum §. 11. B. Pii V. & ejusd. Constit. Horrendum* comprehendant Clericos committentes *bestialitatem*, dubium est. *Stephanus Quaranta V. sodomia Addit. in princip. in 2. ampliat.* quem citat, & sequitur *Farinac. Quæst.* 148. *num.* 47. opinatur, quod sic; nullam tamen assignat rationem, sed conjectari possumus, hoc voluisse attenta enormitate delicti, quod majus adhuc censetur, quam sodomia. Cum istis sentiunt alii, *Roderic. Sum. Tom. 1. cap. 208. num. 2. Prosp. de August. Addit. ad sum. Bullar. V. sodomia Ampliat.* 42. qui proinde inferunt, reservata sodomia, & nulla facta mentione *Bestialitatis*, censeri reservatam etiam esse *Bestialitatem*, prout dicunt *Riccius Par. 3. Resol. 59. Homobonus de Exam. Eccles. Par. 2. Tr. 11. cap. 12. n. 16. Bellochius de cas. reservat. Par. 2. quæst. 2. num. 26.* & alii *Campanil. Roland. a Vall. Ledesma. Vegas & Narbon.* apud *Dian. Par. 1. Resol. 66. Tract.* 17. hoc ducti fundamento, quia lex pœnalis extenditur de casu ad casum, quando militat eadem ratio, ut notat *Glossa in cap. 1. V. Italiæ de temp. ordin.* quam singularem dicit *Abbas in cap. nihil de Elect. & in cap. final. de Rescript.*

20 In opposita sententia sunt alii, *Barbosa Collect. in Decretali lib. 5. Tit. 31. cap. 4. num. 11. & de Offic. Epi. Par. 2. Allegat. 44. num. 22. Nicol. Garz. de Benef. Tom. 2. Par. 11. cap. 10. §. 2. num. 205. Ranucz. in 2. 2. qu. 64. art. 8. Diana Par. 1. Tract. 17. Resol.* 66. optimo sane innixi fundamento, puta, quod nullo modo, maxime pro foro conscientiæ, lex pœnalis sit de casu ad casum extendenda, quantumvis in eo militet eadem ratio, ut plures Doctores *Mirand. Tract. de Monial. Quæst. 2. art. 10. Concl. 1. Sanchez de Matrim. Tom. 3. lib. 10. Disp. 4. num. 3. Henriq. sum. lib. 7. cap. 30. num. 4. in Gloss. lit. C. Garz. Par. 11. cap. 10. §. 2. num. 206. Castr. de leg. lib. 6. cap. 3. num. 5.* apud *Dian. loc. cit.* probant pluribus exemplis desumptis a *Decretalibus, Clementinis, Concil. Trident. & Bullis Pontificum*, quæ qui videre vult, adeat *Dianam Par. 1. Tract. 17. Resol.* 66. & huic secundæ sententiæ adstipulantur illi, qui docent, reservata sodomia, nulla facta mentione de *bestialitate*, hanc non esse reservatam, ut scribunt *Bonacina de Matrim. Quæst. 4. Pun. 12. num. 5.* & alii, *Nald. summ. Cas. num. 3. Chapeavill. de Cas. reservat. cap. 6. quæst. 1. Coriolan. eo. tit. Par. 1. sect. 1. art. 5. nu. 4. Homobon. eo. tit. cap. 2. Reginald. Tom. 1. cap. 11. sect. 1. num. 127.*

21 Unum addere libet: quod nempe coiens cum bruto masculo, sodomiæ deformitatem addit *bestialitati*; & proinde gravius delinquit, quam si jungeretur bestiæ fœminæ, prout probavimus supra *n.* 10. Sequitur proinde, quod gravius etiam puniendus veniat. Quod, si quæras, quomodo gravius puniri possit, quam suspendio necari, & postmodum comburi? Dico, quod potest aggravari illi pœna ante mortem, candentibus forcipibus brachia torquendo, seu, raptando ad caudam equi, dum Reus ducitur ad furcas; & etiam post mortem, secando nempe cadaver in frusta, antequam comburatur; aut diutius relinquendo pendens in patibulo; hæc enim licet non addant pœnam sensibilem Reo jam exanimi, augent tamen infamiam, & proinde etiam pœnam.

§. XIII. Dæmonialitas.

S U M M A R I U M.

1 *Dæmonialitas vocabulum inventum a Jo. Caramuele.*

Nomine bestialitatis juxta Theologos venit coitus cum re, non ejusdem speciei.

2 *Quomodo intelligenda diffinitio bestialitatis, tradita a D. Thoma.*

3 *Coitus cum Dæmone specie differt a bestialitate.*

Peccata contra naturam, quare specie differant inter se.

4 *Coiens cum Dæmone, juxta sententiam aliquorum, coit cum cadavere.*

Dæmonialitas specie differt a bestialitate.

5 *Seminatio innaturalis habet in delictis carnis contra naturam rationem generis, sed subjectum talis seminationis habet rationem differentiæ.*

6 *Solæ circumstantiæ mutantes speciem aperiendæ in confessione.*

7 *Peccatum contra Religionem, quotupliciter committatur cum Dæmone.*

8 *Copula cum Dæmone gravior est, quam cum bruto.*

Gravitas coitus cum Dæmone desumitur ab irreligiositate.

9 *Coitus hominum cum Dæmonibus ab aliquibus creditur phantasticus.*

Opinio aliquorum, quod Sagæ non interveniant corpore ludis nocturnis cum Dæmone.

10 *Aliquoties Sagæ phantastice tantum interveniunt ludis cum Dæmone, sed plerumque corporaliter interveniunt, & cum eodem coeunt.*

Confirmatur auctoritate D. Augustini.

11 *Dæmon duplici modo coit cum hominibus.*

12 *Dæmon non coit cum Sagis, nisi post emissam professionem sui famulatus.*

Professionis Sagarum forma, & Ritus.

13 *Primo, fit pactum reciprocum inter Sagam, & Dæmonem.*

14 *Secundo, Saga abnegat fidem Christi.*

15 *Tertio, proiicit a se Saga coronam B. M. V. &c.*

16 *Quarto, vovet Diabolo obedientiam.*

17 *Quinto, spondet, alios adducere ad illam sectam.*

18 *Sexto, denuo batizatur a Diabolo.*

19 *Septimo, dat Diabolo partem proprii indumenti.*

20 *Octavo, posita intra circulum denuo jurat.*

21 *Scribitur ejus nomen in libro Diaboli.*

22 *Promittit Diabolo sacrificia.*

23 *Signatur a Dæmone aliquo charactere impresso ungue ipsius.*

Renovat Saga promissiones Diabolo factas.

Diabolus sibi assignat Magistellum, cum quo coit.

24 *Opinio aliquorum circa coitum Demonis cum homine.*

25 *Incubi solum coitum appetunt, non adorationem a fœminis, seu viris.*

Historia de Dæmone succuba.

26 *Dæmon incubus coitum appetit cum mulieribus, & etiam brutis.*

27 *Tales Dæmones, qui vocantur Folletti, exorcismos, ac res sacras irrident.*

28 *Ponderanda gravitas criminis in coeundo cum Diabolo, aut cum Incubo.*

29 *Coitus Sagarum cum Diabolo, in quo sensu sit maximum criminum carnalium.*
Abstrahendo ab apostasia a fide &c. coitus sagarum reducitur ad simplicem pollutionem.
Affective autem variatur, & differt a simplici pollutione.
30 *Dæmonialitas cum Incubo non est gravior bestialitate, juxta unam considerationem.*
31 *Quare censeatur communiter gravior.*

1 Vocabulum *Dæmonialitatis* primo inventum reperio a *Jo. Caramuele* in sua *Theologia fundamentali*; nec ante illum inveni Auctorem, qui de hoc crimine tanquam distincto a bestialitate, locutus sit. Omnes enim Theologi Morales sequuti *D. Thomam* 2.2. *Quæst.* 154. *art.* 11. *in corp.* sub specie bestialitatis recensent omnem concubitum cum re non ejusdem speciei, ut ibi loquitur *D. Thomas*, & proinde *Cajetanus* in Commentario illius Quæstionis, & Articuli §. *Ad tertium dubium*, coitum cum Dæmone ponit in specie bestialitatis, & *Cajetanum* sequitur *Sylvest. V. luxuria. Bonac. de Matrim. Q. 4. Punct.* 12. *num.* 2. & alii, *Phillarc. de Off. Sacerd. Tom.* 1. *Par.* 2. *lib.* 3. *cap.* 8. *Sa V. luxuria num.* 6. *Chapeavill. cap.* 15. *℣. Ad hanc speciem. Filliuc. Tom.* 2. *Tr.* 30. *cap.* 8. *num.* 161.

2 Sed re vera *D. Thomas* in illo loco considerationem non habuit ad coitum cum Dæmone; ut enim infra probabimus, hic coitus non potest in specie specialissima bestialitatis comprehendi; & ut veritati cohæreat sententia *S. Doctoris*, dicendum est, quod in citato loco, quando ait, quod peccatum contra naturam, *Alio modo, si fiat per concubitum ad rem non ejusdem speciei, vocatur bestialitas*. Sub nomine *rei non ejusdem speciei*, intellexerit animal vivens, non ejusdem speciei cum homine. Non enim usurpare potuit ibi nomen *rei* pro re, puta, ente communi ad animatum, & inanimatum; si enim quis coiret cum cadavere humano, concubitum haberet cum re, *non ejusdem speciei* cum homine, (maxime apud *Thomistas*, qui formam corporeitatis humanæ negant in cadavere) quod etiam esset, si cadaveri bestiali copularetur, & tamen talis coitus non esset bestialitas, sed mollities, prout diximus supra §. *Mollities num.* 13. Voluit igitur *D. Thomas* præcise intelligere concubitum cum re vivente, non ejusdem speciei cum homine, hoc est cum bruto, nullo autem modo comprehendere voluit coitum cum Dæmone.

3 Coitus igitur cum Dæmone sive incubo, sive succubo (qui proprie est *Dæmonialitas*) specie differt a bestialitate, nec cum ea facit unam speciem specialissimam, prout opinatus est *Cajetanus*. Peccata enim contra naturam specie inter se distingui, contra opinionem nonnullorum antiquorum *Summ. Armil. V. luxuria n.* 5. *Tabien. eo. n.* 6. *Astes. lib.* 2. *Tit.* 46. *art.* 7. & *Caramuelis Theol. Fundament.* post *Filliucium* & *Crespinum a Borgia* est opinio communis; & contraria est damnata in *proposit.* 24. ex damnatis ab *Alexandro VIII.*, tum quia singula continent peculiarem, & distinctam turpitudinem, repugnantem castitati, ac humanæ generationi; tum quia quodlibet ex iis privat bono aliquo secundum naturam, & institutionem actus venerei ordinati ad finem generationis humanæ; tum quia quodlibet ipsorum habet diversum motivum per se sufficiens ad privandum eodem bono diversimode, prout optime philosophatur *Filliuc. Tom.* 2. *cap.* 8. *Tr.* 30. *Quæst.* 3. *num.* 142. *Cresp. a Borg. quæst. Moral. Select. Contr. Caramuel. Quæst.* 5. *per tot. Sabell. Summ. divers. tract.* §. *Sodomia num.* 2. *℣. Qualiter sodomia.*

4 Ex his autem infertur, quod etiam *Dæmonialitas* specie differt a bestialitate; singula enim ipsarum peculiarem, & distinctam turpitudinem castitati, ac humanæ generationi contrariam involvit; siquidem bestialitas est copula cum bruto vivente, ac sensibus, ac motu proprio prædito; *Dæmonialitas* autem est commixtio cum cadavere, (stando in sententia communi, quam infra examinabimus) nec sensum, nec motum vitalem habente, & per accidens est, quod a Dæmone moveatur; quod, si immunditia commissa cum cadavere tum brutali, tum humano, differt specie a sodomia, & bestialitate, ab ista differt pariter specie, etiam *Dæmonialitas*, in qua, juxta communem, homo cum cadavere concumbit, accidentaliter moto.

5 Et confirmatur, quia in peccatis contra naturam, seminatio innaturalis (hoc est, ea, ad quam regulariter non potest sequi generatio) habet rationem generis; subjectum vero talis seminationis est differentia, constituens species sub tali genere. Unde, si seminatio fiat in terram, aut corpus inanime, est mollities; si fiat cum homine in vase præpostero, est sodomia; si fiat cum bruto, est bestialitas; quæ quidem omnia absque controversia, inter se specie differunt, eo quod terra, seu cadaver, homo, & brutum, quæ sunt subjecta talis seminationis, specie differunt inter se. Sed Dæmon a bruto non solum differt specie sed plusquam specie; differunt enim per corporeum, & incorporeum, quæ sunt differentiæ genericæ; sequitur ergo, quod seminationes factæ cum illis, differunt inter se specie, quod est intentum.

6 Pariter: Trita est doctrina Moralistarum, fundata in *Tridentino sess.* 14. *cap.* 5. & tradita per Theologos *D. Thom. in* 4. *Dist.* 16. *quæst.* 3. *art.* 2. *Vasqu. Q.* 91. *art.* 1. *Dub.* 2. *num.* 6. *Reginald. Valent. Medin. Zerola. Præpos. Sayr. Sar. Pitigian. Henriquez* apud *Bonac. de Sacr. Disp.* 5. *Q.*, *sect.* 2. *Punc.* 2. §. 3. *Difficult.* 3. *num.* 5. quod in confessione manifestandæ sint tantum circumstantiæ, quæ mutant speciem peccatorum; si igitur *Dæmonialitas*, & bestialitas sunt ejusdem speciei specialissimæ, sufficit in confessione dicere, *bestialitatis peccatum commisi*, quantumvis confitens cum Dæmone concubuerit. Hoc autem falsum est; igitur non sunt ejusdem speciei specialissimæ.

7 Quod, si dicatur, aperiendam esse in Confessione circumstantiam concubitus cum Dæmone, ratione peccati contra Religionem. Contra: Peccatum contra Religionem committitur aut ex cultu; aut ex reverentia; aut ex deprecatione; aut ex pacto; aut ex societate cum Dæmone; *D. Thom.* 2. 2. *Quæst.* 91. *art.* 2. & *Q.* 95. *art.* 4. *in corp.* sed ut infra Dicemus, dantur succubi, & Incubi, quibus nullum prædictorum exhibetur, & tamen copula sequitur; igitur respectu istorum nulla intervenit irreligiositas, & commixtio cum istis, nullam habebit rationem ulteriorem, quam puri, & simplicis coitus, qui, si est ejusdem speciei cum bestialitate, sufficienter exprimetur, dicendo *bestialitatem commisi*, quod falsum est.

8 Ulterius: In confesso est apud omnes Theologos Morales, quod longe gravior est copula cum Dæmone, quam cum quolibet bruto: in eadem autem specie specialissima peccati non datur unum peccatum gravius altero, sed omnia æque gravia sunt; perinde enim est coire cum cane, aut asina, aut equa &c. Sequitur ergo, quod, si *Dæmonialitas* est gravior bestialitate, non sint ambo ejusdem speciei. Nec dicendum, gravitatem majorem in *Dæmonialitate*, petendam esse ab irreligiositate, seu superstitione ex societate cum Dæmone, prout scribit *Cajet. ad* 2. 2. *Q.* 154. *art.* 11. §. *Ad tertium in fin.* Quia hoc

fal-

fallit in aliquibus Succubis, & Incubis, ut supra dictum est; tum quia gravitas major statuitur in *Dæmonialitate* præ bestialitate, in genere vitii contra naturam; major autem gravitas in illa supra istam, ratione irreligiositatis exorbitat ab illo genere; proinde non facit in illo genere, & ex se graviorem.

9 Statuta igitur differentia specifica *dæmonialitatis* a bestialitate, ut gravitas illius percipiatur in ordine ad pœnam, de qua principaliter nobis tractandum est, necessarium est inquirere, quotupliciter *dæmonialitas* accidat. Non desunt, qui sibi nimis scioli negant, quod gravissimi Auctores scripsere, & quod quotidiana constat experientia, Dæmonem scilicet tum incubum, tum succubum, non solum hominibus, sed etiam brutis carnaliter conjungi: ajunt proinde, esse hominum imaginationem, phantasmatibus a Dæmone perturbatis læsam; seu dæmoniaca esse præstigia; sicuti etiam Sagæ, sive Stryges sola imaginatione perturbata a Dæmone, sibi videntur assistere ludis, choreis, conviviis, & conventibus nocturnis, & carnaliter Dæmoni commisceri; nullo vero reali modo deferuntur corpore ad ejusmodi loca, & actiones, prout textualiter dicitur in Capitulo *Episcop. 26. qu. 5.* ac duobos conciliis *Ancyran. cap. 34. & Roman. 4. sub Damas. cap. 5.* apud *Lauræ Epitom. V. Saga*.

10 Sed non negatur, quin aliquando Mulierculæ illusæ a Dæmonibus, videantur nocturnis Sagarum ludis corporaliter interesse, dum tamen sola imaginaria visione ipsis hoc accidit; sicut etiam in somnis videtur nonnullis cum fœmina aliqua concumbere, & semen vere excernitur, non tamen concubitus ille realis est, sed tantum phantasticus, paratus non raro per illusionem diabolicam, & in hoc verissimum est, quod habent citatum Capitulum, & Concilia. Sed hoc non semper est; sed ut in pluribus, corpore deferuntur Sagæ ad ludos nocturnos, & vere carnaliter corpore conjunguntur Dæmoni, & Malefici non minus Dæmoni succubo miscentur. Hæc sane est sententia Theologorum, & Jure consultorum Catholicorum *Grilland. Remig. Petr. Damian. Sylvest. Abulen. Caret. Alphonsa Castr. Sixt. Senen. Cresper. Spine. Anani.* quos abunde citat *Frater Franciscus Maria Guaccius* in suo libro intitulato: *Compendium maleficarum cap. 15. ℣. Altera quam verissimam, fol. m. 69. lib. p.* quæ sententia confirmatur decem, & octo exemplis ibidem allatis, relatis per viros doctos, & veridicos, de quorum fide ambigendum non est, quibus probatur, maleficos, & sagas corporaliter ad ludos convenire, & cum Dæmonibus succubis, & incubis corporaliter turpissime commisceri. Et pro omnibus sufficere debet auctoritas *Divi Aug. lib. 15. de Civit. Dei cap. 23.* qui loquens de concubitu hominum cum Dæmonibus, sic ait: *Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis, qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audivisse, confirmant, Sylvanos, & Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum appetisse, & peregisse concubitum: Et quosdam Dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam, & tentare, & efficere, plures, talesque asseverant, ut hoc negare impudentia videatur.* Hæc Augustinus.

11 Prout autem apud diversos Auctores legitur, & pluribus experimentis comprobatur, duplici modo Dæmon homini carnaliter copulatur; uno modo, quo Maleficis, & Sagis jungitur; alio modo, quo aliis hominibus minime Maleficis miscetur.

12 Quantum ad primum modum, non copulatur Dæmon sagis, seu Maleficis, nisi præmissa solemni professione, qua iniquissimi homines Dæmoni addicuntur, quæ professio, ut ex variis Auctoribus referentibus confessiones sagarum judiciales in tormentis factas, quas collegit *Guacc. cap. 7. per tot. lib. 1.* consistit in undecim cæremoniis.

13 Primo, ineunt pactum expressum cum Dæmone, aut alio Mago, seu Malefico vicem Dæmonis gerente, & Testibus præsentibus, de servitio diabolico suscipiendo; Dæmon vero, vice versa, honores, divitias, ac carnales delectationes eis pollicetur. *Guacc. loc. cit. fol. m. 34.*

14 2. Abnegant catholicam fidem, subducunt se obedientiæ Dei, renuntiant Christo, & protectioni *B. Virg. Mariæ*, ac Ecclesiæ omnibus Sacramentis. *Guacc. loc. cit.*

15 3. Projiciunt a se Coronam, seu Rosarium *B. M. V.*, Chordam *S. P. Franc.*, aut Corrigiam *S. Augustini*, aut Scapulare *Carmelitarum*, & si habent Crucem, Medaleas, Agnos Dei, & quidquid sacri, aut benedicti gestabant, pedibus ea proculcant. *Guacc. loc. cit. fol. 35. ℣. Grillandus.*

16 4. Vovent in manibus Diaboli obedientiam, & subjectionem, eique præstant homagium, & vasallagium, tangendo quoddam volumen nigerrimum. Spondent, quod nunquam redibunt ad fidem Christi, nec Dei præcepta servabunt, nec ulla bona opera facient; sed ad sola mandata Dæmonis attendent, & ad conventus nocturnos diligenter accedent. *Guac. loc. cit. fol. 36.*

17 5. Spondent se enixe curaturos, & omni studio, & sedulitate procuraturos, adducere alios mares, seu fœminas ad suam sectam, & cultum Dæmonis. *Guac. loc. cit.*

18 6. Baptizantur a Diabolo sacrilego quodam baptismo, & abnegatis Patrinis, & Matrinis Baptismi Christi, & Confirmationis, & nomine, quod sibi fuit primo impositum; a Diabolo sibi assignantur Patrinus, & Matrina novi, qui ipsos instruant in arte maleficiorum, & imponitur nomen novum, quod plerunque scurrile est. *Guac. loc. cit.*

19 7. Abscindunt partem propriorum indumentorum, & illam offerunt Diabolo in signum homagii, & Diabolus illam asportat, & servat. *Guac. loc. cit. fol. 38.*

20 8. Format Diabolus circulum super terram, & in eo stantes novitii malefici, & sagæ firmant juramento omnia, quæ ut dictum est, promiserunt. *Guac. loc. cit.*

21 9. Petunt a Diabolo deleri a libro Christi, & describi in libro suo, & profertur liber nigerrimus, quem tetigerunt præstando homagium, ut dictum est supra *num. 16.* & ungue Diaboli in eo exarantur. *Guac. loc. cit. fol. 39.*

22 10. Promittunt Diabolo statis temporibus sacrificia, & oblationes; singulis quindecim diebus, vel saltem singulo mense, necem alicujus infantis, aut mortale veneficium; & singulis hebdomadis alia mala in damnum humani generis, ut grandines, tempestates, incendia, mortem animalium &c. *Guacc. loc. cit. fol. 40.*

23 Ultimo sigillantur a Dæmone aliquo charactere, maxime ii, de quorum constantia dubitat. Character vero non est semper ejusdem formæ, aut figuræ; aliquando enim est simile vestigio leporis; aliquando pedi bufonis; aliquando araneæ, vel catello, vel gliri. Imprimitur autem in locis corporis magis occultis, viris quidem aliquando sub palpebris, aliquando sub axillis, aut labiis, aut humeris, aut sede ima, aut alibi; mulieribus autem plerunque in mammis, aut locis muliebribus. Porro sigillum, quo talia signa imprimuntur, est unguis Diaboli. *Quibus* peractis, ad instructionem magistrorum, qui novitios initiarunt, hi promittunt denuo, se nun-

nunquam *Eucharistiam* adoraturos; injuriosos Sanctis omnibus, & maxime *B. V. M.* futuros; conculcaturos, ac conspurcaturos sacras Imagines, Crucem, & Sanctorum reliquias; nunquam usuros Sacramentis, aut sacramentalibus, nisi ad maleficia; integram confessionem sacramentalem Sacerdoti nunquam facturos; & suum cum Dæmone commercium semper celaturos. Et Diabolus vicissim pollicetur, se illis semper præsto futurum; in hoc mundo votis eorum satisfacturum; & post mortem illos esse beaturum. Sic peracta professione solemni, assignatur singulis illorum Diabolus, qui appellatur *Magistellus*, cum quo in partes secedunt, & carnaliter commiscentur, illo quidem in specie fœminæ, si initiatus est vir; in forma autem viri, & aliquando Satyri, aliquando Hirci, si fœmina est saga professa. *Guac. loc. cit. fol.* 42. *&* 43.

24 Quod si quæratur ab Auctoribus, quomodo possit Dæmon, qui corpus non habet, corporalem commixtionem habere cum homine? Respondent communiter, quod Dæmon aut assumit alterius hominis maris, aut fœminæ (juxta exigentiam) cadaver; aut ex mixtione aliarum materiarum effingit sibi corpus, quod movet, & mediante quo homini unitur. Et subdunt, quando fœminæ gaudent impraegnari a Dæmone, quod non fit, nisi in gratiam fœminarum hoc optantium, Dæmon tunc se transformat in succubam, & juncta homini semen ab eo recipit; aut per illusionem nocturnam, in somnis procurat ab homine pollutionem, & semen projectum in suo nativo calore, & cum vitali spiritu conservat, ac incubando fœminæ infert in ipsius matricem, ex quo sequitur conceptio. Ita, multis citatis, docet *Guacc. lib. p. cap.* 12. *per totum*, qui prædicta multis exemplis desumptis a variis Doctoribus, confirmat.

25 Ex his colligitur Dæmonem conjungi cum hominibus, fœminis, aut maribus, a quibus nec honorem, nec sacrificia, oblationes, maleficia &c. (quæ a sagis, & Maleficis, prout supra dictum est, prætendit) recipit; sed ostendens deperdite amorem, nil aliud appetit, quam carnaliter commisceri cum iis, quos amat. Multa sunt de hoc exempla, quæ ab Auctoribus referuntur, ut *Menippi Lycii*, qui fuit sollicitatus a quadam fœmina ad sibi nubendum, post quam cum ea multoties coivit; detecta autem fœmina quæ nam esset a quodam Philosopho, qui convivio nuptiali intererat, *Menippo* dixit illam esse *Empusam*; puta, Dæmonem succubam, statim ejulans evanuit, prout narrat *Cælius Rodiginus Antiq. lectio. lib.* 29. *cap.* 5. Pariter adolescens quidam *Scotus* a Dæmone succuba, gratissima omnium, quas vidisset, forma, quæ occlusis cubiculi foribus, ad se ventitabat, blanditiis, osculis, amplexibus, per multos menses fuit sollicitatus, ut secum coiret, ut scribit *Hector Borthius Histor. Scotor. lib.* 8., quod tamen a casto juvene obtinere non potuit. Et quod supremum addit calculum circa hoc, est authoritas Sacræ Scripturæ *Tob.* 6. ℣. 14. *&* 15. ubi *Tobias* junior *Angelo Raphaeli*, qui ipsi suaserat nuptias cum *Sara* Filia *Raguelis*, *respondit: Audio, quia tradita est septem viris, & mortui sunt; sed & hoc audivi, quia Dæmonium occidit illos; Timeo ergo, ne forte, & mihi hæc eveniant.* Hocusque editio vulgata; sed Græca translatio ita addit: *Quoniam Dæmonium amat ipsam, quod injuria non afficit quenquam, præter accedentes ad eam*. Ex quo textu apparet amor Incubi erga Saram, qui etiam ex Zelotypia, ac rivalitate, accedentes ad eam, ut ipsius amplexu potirentur, necabat.

26 Similiter multas fœminas legimus ab Incubo Dæmone expetitas ad coitum, ipsisque repugnantibus facinus admittere; precibus, fletibus, blanditiis, non secus ac perditissimus amasius, procurasse animum ipsarum demulcere, & ad congressum inclinare; & quamvis aliquoties hoc eveniat ob maleficium, ut nempe Dæmon missus a maleficis, hoc procuret, tamen non raro Dæmon ex se hoc agit, ut scribit *Guacc. lib.* 3. *cap.* 8. & non solum hoc evenit cum mulieribus, sed etiam cum equabus, cum quibus commiscetur; quæ, si libenter coitum admittant, ab eo curantur optime, ac ipsarum jubæ varie artificiosis, & inextricabilibus nodis texuntur; si autem illum aversentur, eas male tractat, percutit, macras reddit, & tandem necat, ut quotidiana constat experientia.

27 Et quod mirum, & pene incapibile est, tales Incubi (qui Italice vocantur *Folletti*, Hispanice *Duendes*, Gallice *Folet*) nec Exorcistis obediunt; nec exorcismus pavent; nec res sacras reverentur, ad earum approximationem timorem ostendendo, sicuti faciunt Dæmones, qui obsessos vexant. Quantumvis enim maligni Spiritus sint obstinati, nec parere velint Exorcistæ præcipienti, ut exeant a corporibus, quæ obsident, tamen ad prolationem *SS.* nominis *Jesu*, aut *Mariæ*, aut aliorum versuum Sacræ Scripturæ; ad impositionem Reliquiarum, maxime ligni *S. Crucis*; ad approximationem sacrarum imaginum ad os obsessi, rugiunt, strident, frendent, concutiuntur, & timorem, ac horrorem ostendunt; *Folletti* vero nihil horum, ut dictum est, demonstrant, nec a divexatione, nisi post longum tempus, cessant.

28 Visa igitur differentia Dæmonum spiritualium, qui cum sagis coeunt, & Incuborum, qui cum fœminis minime sagis rem habent, perpendenda est gravitas hujus criminis in utroque casu.

29 In coitu sagarum cum Dæmonibus, eo quia non fit, nisi cum apostasia a fide, & Diaboli cultu, & tot aliis impietatibus, quæ recensuimus supra a *num.* 12. *ad* 24. est maximum quorumcunque peccatorum, quæ ab hominibus fieri possunt; & ratione tantæ enormitatis contra Religionem, quæ præsupponitur coitui cum Diabolo, profecto *Dæmonialitas* maximum est criminum carnalium. Sed spectato delicto carnis ut sic, & ut abstrahit a peccatis contra Religionem, *Dæmonialitas* redigenda est ad simplicem pollutionem. Ratio, & quidem convincentissima est, quia Diabolus, qui rem habet cum sagis, purus spiritus est, & est in termino, ac damnatus, ut dictum supra fuit; proinde, si cum sagis coit, hoc facit in corpore assumpto, aut a se formato, ut sentiunt communiter Theologi. Porro corpus illud, quamvis moveatur, non tamen vivens est; sequitur ergo, quod cojens cum tali corpore, sive mas, sive fœmina fuerit, idem delictum committit, ac si cum corpore inanimato, aut cadavere coiret, quod esset simplex mollities, ut *Tract. eo. §. Mollities num.* 13. demonstravimus. Verum est, quod ut observavit etiam *Cajet. ad* 2. 2. *Quæst.* 152. *Art.* 11. §. *Ad tertium*, talis coitus affective potest habere deformitates aliorum criminum, juxta corpus a Diabolo assumptum, & vas; si enim assumeret corpus virginis consanguineæ, aut sacræ, affective esset tale crimen incestus, aut sacrilegium; & si in figura bruti coiret, aut in vase præpostero, evaderet bestialitas, aut sodomia.

30 In coitu autem cum Incubo, in quo nulla habetur qualitas, vel minima criminis contra Religionem, difficile est rationem invenire, per quam tale delictum bestialitate, & sodomia gravius esset. Siquidem gravitas bestialitatis præ sodomia, prout supra §. *Bestialitas*, *num.* 6. diximus, consistit in hoc, quod

quod homo vilificat dignitatem suæ speciei, jungendo se cum bruto, quod est speciei, longe inferioris sua. In coitu autem cum *Incubo* diversa est ratio: nam *Incubus*, ratione spiritus rationalis, ac immortalis, æqualis est homini; ratione vero corporis nobilioris, nempe subtilioris, est perfectior, ac dignior homine, & hoc modo homo jugens se *Incubo* non vilificat, imo dignificat suam naturam; & ita, juxta hanc considerationem, *Dæmonialitas* nequit esse gravior bestialitate,

31 Tamen gravior communiter censetur; & ratio, meo videri, potest esse, quia peccatum contra Religionem est quævis communicatio cum Diabolo, sive ex pacto, sive non; puta, habendo cum eo consuetudinem, aut familiaritatem; seu ab eo petendo auxilium, consilium, favorem; aut ab ipso quærendo revelationem futurorum, relationem præteritorum, absentium, aut alias occultorum &c. hujusmodi autem homines, seu mulieres concumbendo cum *Incubis*, quos nesciunt animalia esse, sed putant esse Diabolos, contra conscientiam erroneam delinquunt; & hoc modo ex conscientia erronea, ita peccant cum eis se jungendo, ac si cum Diabolis coirent, unde & gravitatem ejusdem delicti incurrunt.

Probatio.

SVMMARIVM.

32 *De probatione criminis Dæmonialitatis, distinguendum est.*

33 *Indicia probantia coitum Sagæ cum Diabolo.*

34 *Requiritur confessio ipsius malefici ad plenam probationem.*

Indicia, quæ possunt dare locum torturæ Malefici suspecti.

35 *Historia de Moniali habente consuetudinem cum Incubo.*

36 *Si adsint indicia visa in recitata historia, potest ad torturam deveniri.*

32 Quantum ad probationem hujus criminis attinet, distinguendum est de Dæmonialitate, puta, vel ejus, quæ a Sagis, seu Maleficis fit cum Diabolis; sive de ea, quæ ab aliis fit cum Incubis.

33 Quoad primam, probato crimine pacti facti cum Diabolo, probata remanet *Dæmonialitas* ex consequentia necessaria; nam scopus tum Sagarum, tum Maleficorum in ludis nocturnis, ultra convivia, & choreas, est hujusmodi infamis congressus; aliter illius criminis nullus potest esse Testis, quia Diabolus, qui Sagæ visibilis est, aliorum occulos effugit. Verum est, quod aliquoties visæ sunt mulieres in sylvis, agris, & nemoribus, supinæ jacentes, ad umbilicum tenus denudatæ, & juxta dispositionem actus venerei, divaricatis, & adductis cruribus, clunes agitare, prout scribit *Guacc. lib. p. cap. 12. §. sciendum est sæpius fol. 65.* Tali casu emergeret suspicio vehemens talis criminis, dummodo esset aliunde adminiculata, & crederem talem actum per Testes sufficienter probatum, sufficere Judici ad indagandam tormentis veritatem; & hoc maxime, si post aliqualem moram in illo actu, visus fuisset a muliere elevari quasi fumus niger, & tunc mulierem surgere, prout ibidem scribit *Guaccius*; talis enim fumus, aut umbra, Dæmonem fuisse concumbentem cum fœmina inferre potest. Sicut etiam, si mulier visa fuisset concumbere cum homine, qui post actum de repente evanuit, ut non semel accidisse, idem Auctor ibidem narrat.

34 Cæterum, ad probandum concludenter aliquem esse Maleficum, seu Maleficam, requiritur propria Confessio; nullus enim haberi potest de hoc Testis, nisi forte sint alii Malefici, qui in judicio deponunt de complicibus; sed quia socii criminis sunt, eorum dictum non concludit, nec etiam ad torturam sufficit, nisi alia extent indicia, puta, sigillum Diaboli impressum in eorum corpore, prout diximus supra *num. 23.*, & dicemus *Tit. 8. §. 6. Sortilegium*; & in eorum domibus, facta perquisitione, inveniantur signa, ac instrumenta artis diabolicæ, ut ossa mortuorum, præsertim calvariam; crines artificiose contextos; nodos plumarum intricatos; alas, aut pedes, aut ossicula vespertilionum, aut bufonum, aut serpentium; ignotas seminum species; figuras cereas; vasculos plenos incognito pulvere, aut oleo, aut unguentis minime notis &c., ut ordinarie contingit reperiri a Judicibus, qui, accepta accusatione de hujusmodi Sagis, ad capturam, & domus visitationem deveniunt, ut scribit *Delbene de Offic. S. Inquis. Par. 2. Dub. 206. num. 7.*

35 Quantum vero ad probationem congressus cum Incubo, par est difficultas; non minus enim Incubus, ac alii Diaboli effugiunt, quando volunt, visum aliorum, ut videri se faciunt a sola amasia. Tamen non raro accidit, quod etiam visi sint Incubi modo sub una, modo sub alia specie in actu carnali cum mulieribus. In quodam Monasterio (nomen ejus, & Urbis taceo, ne veterem ignominiam memoriæ refricem) quædam fuit Monialis, quæ cum alia Moniali, quæ Cellam habebat suæ contiguam, simultatem ex levibus causis, ut assolet inter Mulieres, maxime Religiosas, habebat. Hæc sagax in observando quascunque actiones Monialis sibi adversæ, per plures dies vidit, quod ista in diebus æstivis, statim a prandio non spatiabatur per viridarium cum aliis, sed ab iis sequestra, se retrahebat in Cellam, quam sera obserabat. Observatrix igitur æmula curiositate investigans, quid tali tempore illa facere posset, etiam ipsa in propriam Cellam se recipiebat; cœpit autem audire submissam quasi duorum insimul colloquentium vocem, (quod facile erat, nam Cella parvo simplicis, scilicet lateris unius, disterminio dividebatur) mox sonitum popysmatum, concussionis lecti, gannitus, ac anhelitus, quasi duorum concumbentium; unde aucta in æmula curiositate, accuratius stetit in observatione, ut sciret, quinam in illa Cella essent. Postquam autem per tres vices vidit, nullam aliam Monialem egressam è Cella illa, præter æmulam dominam Cellæ, suspicata est, Monialem in Camera absconditum aliquem virum, clanculum introductum retinere; unde & rem detulit ad Abbatissam, quæ consilio habito cum Discretis, voluit audire sonitus, & observare indicia relata ab accusatrice, ne præcipitanter, & inconsiderate ageret. Abbatissa igitur cum Discretis se receperunt in Cellam observatricis, & audierunt strepitus, & voces, quas accusatrix detulerat. Facta igitur inquisitione, an ulla Monialium potuisset secum in illa Cella clausa esse, & reperto, quod non; Abbatissa cum Discretis fuit ad ostium Cellæ clausæ, & pulsato frustra pluries ostio, cum Monialis nec respondere, nec aperire vellet; Abbatissa minata est, se velle ostium prosterni facere, & vecte aggredi opus fecit a quadam conversa. Tunc aperuit ostium Monialis, & facta perquisitione, nullus inventus est in Camera. Interrogata Monialis cum quonam loqueretur, & de causa concussionis lecti, anhelituum &c. omnia negavit. Cum vero res perseveraret, accuratior, ac curiosior reddita Monialis æmula perforavit tabulas lacunaris, ut posset

Cellam introspicere; & vidit elegantem quendam juvenem cum Moniali concumbentem, quem etiam eodem modo ab aliis Monialibus videndum curavit. Delata mox accusatione ad Episcopum, ipsaque Moniali omnia negante, tandem metu tormentorum comminatorum adducta, confessa est, se cum Incubo consuetudinem habuisse.

36 Quando igitur adessent talia indicia, sicut in recitata historia intervenerunt, posset utique in rigoroso examine Rea constitui; sine tamen ejus confessione, non censendum est, delictum plene probatum, quantumvis a Testibus visus fuisset congressus; si quidem aliquando accidit, quod Diabolus ut infamiam alicui innocenti pareret, præstigiose talem concubitum repræsentaverit. Unde in his casibus debet Judex Ecclesiasticus esse perfecte oculatus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

37 *De pœnis Sagarum, remissive.*

37 Quantum ad pœnas *Dæmonialitatis*, nulla lex Civilis, aut Canonica, quam legerim, reperitur, quæ pœnam sanciat contra crimen hujusmodi. Tamen, quia crimen hoc supponit pactum, ac societatem cum Dæmone, ac apostasiam a fide, ultra veneficia, atque alia infinita propemodum damna, quæ a Maleficis inferuntur, regulariter, extra Italiam, suspendio, & incendio punitur. In Italia autem, rarissime traduntur hujusmodi Malefici ab Inquisitoribus Curiæ sæculari. Sed quia de delicto §. *Sortilegium* tractabitur, illuc lectorem remittimus.

TITULUS QUINTUS

De Delictis Verbalibus.

SUMMARIUM.

1 *Alphabetum de vitiis linguæ traditur.*
Homo lingua peccat in Deum, in proximum, & in seipsum.
Lingua universitas iniquitatis.
D. Basilii sententia de lingua.
D. Bernardi, & Gregorii Nazianzeni de linguæ malis sententia,
Lingua peccatur tum tacendo, tum loquendo.
Delicta linguæ judicialiter punibilia enumerantur.

1 Absoluta tractatione de Delictis contra vota essentialia Religionis, aggredimur delicta, quæ a perversitate *Linguæ* oriuntur. Ea autem tam multa sunt, ut ex iis integrum alphabetum pangi potest, ut scribit *Balthasar Paes Lusitanus in Epist. D. Jacob. cap. 3. ℣. 6. §. 2. init*, qui ait, quod illa sunt *Adulatio, Blasphemia, Calumnia, Detractio, Excusatio in peccatis, Falsum testimonium, Gloriatio vana, Hæresis, Ineptia, Ludibrium, Murmuratio, Nugæ, Otiosa verba, Perjurium, Querela, Rixa, Susurratio, Taciturnitas vitiosa, Vituperatio*. Proinde, profunde quidem *D. Jacobus Apostolus* in sua Epistola Canonica *cap. 3. ℣. 6.* vocavit *Linguam, Universitatem iniquitatis*; nam, ut ait *D. Thomas* per *Linguam* peccat homo contra Deum, blasphemando, ac pejerando: contra proximum detrahendo, conviciando: contra seipsum jactando, & in malo gloriando, & sic evacuat omnia bona. Unde *D. Basilius Psal. 33. ℣. 14.* ait: *Vita nostra referta est linguæ delictis, turpiloquio, inurbanitate, stultiloquio, & quæ non conveniunt, detractione, otioso sermone, perjurio, falsis testimoniis. Hæc mala omnia, & adhuc illis plura sunt linguæ opera.* Et mellifluus *Bernardus Serm. de Triplic. custod. Quis numeret quantas modicum linguæ membrum contrahat sordes? Quam multiplex in labiis incircumcisis immunditia copuletur? Quam sit gravis pernicies oris incircumspecti?* Ea omnia eloquentissime expendit D. Gregorius Nazianzenus *Orat. in Quadrag. jejun. silent.* quæ exscribere nostri instituti non est. Non omnia autem *Linguæ* delicta ad forum contentiosum reducuntur; proinde non de omnibus agere in hoc *Titulo* decrevimus, sed solum de gravioribus, quæ ex legum placidis judicialiter vindicantur. Et quia dupliciter contingit peccare *Lingua*, nempe tacendo, quæ loqui debent, & loquendo, quæ tacere convenit, de nonnullis Criminibus ad has duas species delinquendi spectantibus loquemur; & quamvis de aliquibus eorum non fiat regulariter judicialis inquisitio, tamen quia tum de illis hæc fieri potest, tum de illis loquitur *Textus* noster, quem illustramus, & tradamus. Hæc autem sunt: *Omissio Confessionis Sacramentalis, Officii Divini, & Orationis publicæ. Locutio obscœna. Oblocutio de Prælatis. Depravatio Sacræ Scripturæ. Blasphemia. Provocatio ad rixam. Minæ. Falsum testimonium in judicio. Calumniatio. Perjurium. Revelatio secretorum. Sigilli Sacramentalis violatio. Libelli famosi compositio, vulgatio, aut scriptio. Subornatio in electionibus, aut Testium. Suasio mala &c.* Ex his autem nonnulla ad alios *Titulos* etiam referuntur; nonnulla sub uno, eodemque paragrapho tractari possunt. Proinde commodiori, quo possumus, ac breviori modo, de illis tradamus.

§. I. Omissio Confessionis, Officii Divini, ac Orationis.

SUMMARIUM.

1 *Ratio connexionis trium delictorum.*
Homo delinquere potest loquendo, & tacendo.
2 *Confessio Sacramentalis quando cadat sub obligatione.*
Talis obligatio quando sit de jure Divino, & quando de Ecclesiastico.
3 *Horæ Canonicæ quos obligent ad recitationem.*
Moniales an teneatur ad Horas Canonicas sub mortali, controvertitur.
Resolvitur non teneri.
4 *Oratio quandnam obliget sub mortali ad eam faciendam.*
Religiosi ad quas Orationes obligentur.

1 Tria hæc delicta unico paragrapho comprehendimus ob affinitatem materiæ, quæ tum Divina concernit, tum consistit in negatione eorum, quæ loqui debent; si quidem delicta verbalia committi possunt, non solum in loquendo, quod non decet, & committendo; sed etiam tacendo, quod lo-

loqui debet, & omittendo. Unde conquerebatur Propheta *Isai. cap. 6. ℣. 5.* dicens. *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum*; quem locum illustrans Apostilla sua *Nicolaus de Lyra ad Isai. 6. ℣. 5.* ait: *sicut polluuntur labia loquendo, quod non decet; ita polluuntur tacendo, quod decet.*

2 Primum igitur delictum est *Omissio Confessionis vocalis Sacramentalis*; si quidem cum *Navarro, in cap. Inter verba Concl. 6. num. 324. & de Pœnit. Dist. 5. in Summ. num. 28. & seqq.* communis Theologorum Doctrina est, quod ad *Confessionem Sacramentalem* homo tenetur, de jure quidem Divino, in articulo mortis, & toties, quoties existens in mortali peccato aliquod *Sacramentum* vult suscipere, aut ministrare; de jure autem humano Ecclesiastico, ex dispositione *Concilii Lateranensis sub Innoc. 3. cap. 21. cap. Omnis utriusque de Pœnit. & remiss.* semel in anno. Sequitur proinde, quod omittens, absque rationabili causa, hoc præceptum adimplere, delinquit, & puniri judicialiter debet.

3 *Recitatio autem Divini Officii* non omnes Christianos tangit, sed ad eam obligantur juxta Doctores *Palud. in 4. Dist. 15. q. 5. col. 1. & 2. S. Antonin. Par. 3. Tit. 13. cap. 4. §. 4. Turrecr. in Dist. 91. Abulen. & Major. apud Nava. de orat. cap. 7. num. 1. ℣. Secundo dico*, tantum tria genera hominum; nempe *Sacris Ordinibus* insigniti; *Beneficia Ecclesiastica* obtinentes; & personæ *Regulares*; & horum quidem obligatio talis est, quod, si recitare omittant, mortaliter delinquunt. Hoc quidem de viris Religiosis difficultatem non habet; de fœminis autem, nempe *Sanctimonialibus*, an sub mortali obligentur, anceps est res. *Navarrus de Orat. cap. 7. num. 21.* secutus *Turrecrematam §. 1. 91. Dist. art. 10.* opinatur, ipsas teneri, & opinionem *Navarri* communem dicit *Summa Diana V. Hora Canonica num. 12.* Contrariam opinionem tuentur alii, & ultra antiquos, eam defendit strenuissime *Petrus Marchantius Resolut. Cas. 30.* post *Tom. 3. Tribun. Sacram. edit. 3. Colon. fol. 125.* qui contra *P. Ludovicum Bertrandum Loth in resolut. Belgic. Tract. 23. de Menial. q. 1.* solidissimis rationibus impugnat consuetudinem, allatam pro unico fundamento oppositæ sententiæ; & duabus Bullis Pontificiis, una quarum est *Eugenii Quarti*, alia vero *Leonis Decimi*, probat, prædictos Pontifices declarasse, *Moniales Clarissas*, & respective *Moniales Tertiarias Clausuratas* non teneri sub mortali ad talem recitationem, licet in earum Regulis habeatur præceptum de Divino Officio recitando, *secundum consuetudinem Fratrum Minorum. Bull. Ord. Non. Febr. 1446. in Bull. Roderic.* Liquet autem, quod declaratio Pontificia Bullata authentica adigit securim ad radicem difficultatis, & vincit opinionem omnium Doctorum; ut proinde concludendum sit contrariam opinionem, quamvis communem, falsam esse, saltem pro *Clarissis*, ac *Tertiariis* prædictis. Quod, si pro aliis Monialibus adsint speciales rationes, præter prætensam consuetudinem, (quam allegare Doctores possunt, at minime probare) possunt aliter difficultatem resolvere.

4 Quantum vero ad *Orationes*, (quæ licet communiter fiant, non tamen inter *Canonicas Orationes* comprehenduntur) non reperitur lex, quæ Christianos obliget ad illas faciendas, aut conveniendum ad eas, dum in Ecclesia fiunt; non obligantur enim fideles, nisi ad Missam audiendam in diebus festis; & quamvis quilibet Christianus, ut docet *Navarr. de Orat. cap. 3. num. 8. & 14.* teneatur sub reatu peccati mortalis orationem facere pro se, aut proximo suo, quoties sibi videtur, non esse aliam rationem consequendi salutem propriam, aut proximi, quam eam a Deo orando; tamen talis oratio potest privatim, & ubivis locorum fieri. Remanet ergo, quod ad tales Orationes, quæ canonicæ non sunt, & communiter in Ecclesia fiunt, prout sunt Orationes mentales &c. obligantur tantum personæ Religiosæ, quæ circa illas possunt graviter, aut leviter delinquere, prout ipsarum Regula, aut Constitutiones sub mortali, aut veniali illas injungunt, proinde quilibet proprias leges circa hoc debet consulere.

Probatio.

SUMMARIUM.

5 *Negligentia, sive omissio ad aliquid faciendum, quomodo probetur.*
6 *Omissio, seu negligentia probatur indirecte.*
7 *Sacramentalis Confessio, ac Communio Paschalis, cui tempori sit alligata.*
Quomodo probetur omissio Communionis Paschalis pro Laicis.
8 *Omissio Confessionis, & Communionis, quomodo probetur inter Regulares.*
Regulares nequeunt confiteri, nisi Confessariis proprii Ordinis.
9 *Omissio recitationis Divini Officii, quomodo probetur.*
10 *Negligentia ad orationem mentalem, probata facilis.*

5 QUo ad probationem supradictorum delictorum, quæ in omissione, sive negligentia consistunt, regula generalis est, quod, ad probandam culpabilem negligentiam circa aliquid, duo probanda sunt, nempe, quod quis obligatus est ad faciendum illud, & quod illud potuit facere, & non fecit, ut argumento quorundam jurium *text. in l. 3. §. Si ad diem ff. de Re milit. l. Qui commeatum ff. eo.* apud *Bald. in l. Juris ignorantia. C. Qui admitt. Felin. in cap. Si autem nu. 3. de Rescr. Jo. Andr. & Cravet. Mascard. Concl. 1088. num. 5.* dicunt Doctores. Nam in omni casu, qui occurrere potest, probatur quis negligens fuisse per hoc, quia non impeditus non fecit, & non est usus mediis opportunis, quibus, ad satisfaciendum propriæ obligationi, poterat uti. *arg. text. in cap. Licet Episcopus de Præben. in 6.*

6 Quia vero negligentia, sive *omissio*, quæ negatio est, non est quid formatum, quod sub aliquo sensu cadere possit, sequitur, quod nullo modo directe probari possit per Testes; isti enim ex vulgatis juribus, testificari directe non possunt, nisi de iis, quæ proprio sensu perceperunt. Hinc est, quod, si Testis assereret simpliciter, & directe, aliquem fuisse negligentem in non faciendo aliquid, quod facere potuit, & tenebatur, ejus depositio esset vitiosa, prout docet *Innoc. in cap. Cum causam de Test. Bart. in l. Qui testamento §. final. ff. de Test. & Ruin. Consil. 52. num. 8. vol. 5.* Non tollitur autem, quod per Testes indirecte quidem, concludenter tamen, & plene non probetur negligentia, allegando pro ratione sui dicti, & deponendo in judicio ea, quæ cadunt sub sensu, ad quæ per intellectum, ex necessaria consequentia sequitur probatio negligentiæ. Et hoc modo, si Testes a me producti contra Cajum, qui deponerent, illum non audivisse *Missam* die Dominica, prima illius mensis, in probationem hujus dicti assererent Cajum per totam noctem præcedentem Dominicam, usque ad horam vigesimam secundam illius diei, fuisse cum Sejo, & Titio in caupona, va-

can-

cando aleis, & vino, indirecte quidem, sed tameo plene probarent negligentiam Caji in audienda *Missa*: ex necessaria enim consequentia deducitur, quod si fuit in caupona pro toto illo tempore, in quo potest *Missa* celebrari, Cajus non potuit esse in Ecclesia, ubi, & quando tantummodo *Missa* celebratur. Et advertendum est tum pro Accusatore, tum pro Testibus, quod articulando, sive depoocndo super negligentia alicujus circa aliquod, contestandæ simul sunt circumstantiæ loci, & temporis, ut fit in probatione negativæ coarctatæ, ut ex jure deducitur *arg. cap. cum Ecclesia Sutr. de Cav. poss. & propr. l. Actor. C. de Probat. Gloss. in l. Optimam C. de Contr. & com. stipul. & in §. Si vero absunt Auth. de Hæred. & fale.*

7 Applicando igitur hanc doctrinam ad negligentiam in supradictis, puta, in *Omissione confessionis, ac communionis tempore Paschali*, recitationis Divini *Officii*, ac *Orationis* communis, liquet, quomodo in his tribus casibus generaliter probanda sit: Difficilior autem evadit probatio respectu *Confessionis, ac Communionis Paschalis* ex eo, quod ista non limitatur ad diem, sed, ut habet *Summ. Dian. V. Communionis necessitas. numer.* 2. comprehenditur a *Dominica Palmarum, usque ad Dominicam in Albis*, & in certis locis paulo amplius, ita ut usque ad Sabbatum primum post *Dominicam Pentecostes* extendatur. Tamen facilior redditur ex hoc, quod in omnibus fere Diœcesibus extant Constitutiones Synodales, quod Parochi communicantibus in Paschate, dant schedulam testimonialem communionis, quam, transacto tempore utili ad communicandum, juxta morem Diœcesis, recuperant, & in libro adnotaot nomen ejus, qui restituit, & hoc modo scitur, qui nam præceptum adimplevit, & qui non. Faciliter ergo videri potest, si in libro Reus prætensus reperitur adnotatus, aut non; & si non reperitur descriptus, (dum tamen omnes alii descripti diligenter reperiuntur) non probatur quidem concludenter illius negligentia, (talis enim probatio ex inspectione libri negativa est, & non concludit, quia potuit Parochus schedulam recuperasse, & reddentis nomen in libro non adnotasse) tamen tale indicium facit, quod transfundit in Reum onus probandi, se communicasse. Quod si non probat, nec itidem probare potest, quod illo anno, in alio tempore a *Paschate* communicavit, sufficienter probata negligentia remaneret.

8 Quo autem ad Regulares facilius probatur *Omissio Confessionis, ac Communionis*, siquidem isti, manentes in Conventu, confiteri Sacramentaliter nequeunt, nisi Confessariis proprii Ordinis; *Angles in Florib. Quæst. de Confess. Art. de Ministr. ℣. Universi. Roderic. Tom. 1. Quæst. Regul. 62. art. 4. Henriq. lib. 6. de Sacram. Pœnit. cap. 6. num. 4.* apud *Peyrin. de Subd. Quæst. 1. cap. 21. ℣. Dico nono*, & ex laudabili Religionum consuetudine, Clerici suis Magistris, aut Vicario, sicut & Laici juvenes confitentur; cæteri vero sibi ordinarium Confessarium seligunt, quem Superiori manifestant, ac quilibet debet quolibet determinato a Constitutionibus tempore ad *Sacramentum pœnitentiæ*, ac *Eucharistiæ* accedere. Facile ergo est a Confessoriis, qui sunt in Conventu, discere, an Confessiones Rei prætensi audierint; itemque per Testes probare, quod ad *Sacram Sinaxim*, quæ simul cum cæteris accipere debet, accesserit.

9 Pari modo probari poterit negligentia Divini *Officii*, probando per Testes, quod Reus in Choro cum Reliquis non convenerit; quod celebraturus *Missam*, percontatus est a Sacrista, de quonam Sancto illa die fieret Officium, ex quo apparet, illum Matutinas preces non legisse; moxque, celebrata *Missa*, exiisse a Conventu ad negotia, in quibus occupatus fuit usque ad noctem; & reversus ad Conventum, cœnavit, & post cœnam, usque ultra mediam noctem in sua Camera, ludo vacavit. Et si ex depositione omnium Fratrum constaret, illum nunquam ad Chorum ivisse cum cæteris; nunquam visum fuisse *Officium* legere; ac ejus Breviarum in sua Camera, nunquam loco motum, imo pulvere, aut situ obsitum, ex quo concluditur a multo tempore non fuisse apertum, profecto probatum remaneret, illum pro toto illo tempore *Officium* non recitasse.

10 Negligentia vero ad orationem, probatu facillima est, dum enim probatur per Testes, illum cum cæteris Religiosis, tempore orationis ad Ecclesiam, non convenisse, probata remanet negligentia, dummodo deponatur per Testes, quod non potuit convenire ad Ecclesiam, quin ab ipsis visus esset, reddita causa concludente sui dicti.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœnæ omittentium Sacramentalem Confessionem, ac communionem in Paschate.*
12 *Verbum* careat, *quid importet.*
Qui est notorie interdictus, licet non denunciatus, nequit sepeliri in sacro.
13 *Pœna non recitantis Horas Canonicas, quæ sit.*
14 *Regulares proprias Constitutiones observare debent.*
15 *Primum Statutum pro Minoribus de Observantia.*
16 *Secundum Statutum.*
17 *Tertium Statutum.*
18 *Quartum Statutum. Et prima dubitatio.*
19 *Omissio Confessionis, Officii, ac Orationis, licet paterne castigetur, potest tamen juridice puniri.*
20 *Secunda dubitatio.*
21 *Notabiliter otiosi, qui dicantur.*
22 *Gradationes otiositatis recensentur,*
23 *Quando contra otiosos intret pœna Statutaria.*
24 *Tertia dubitatio.*
25 *Notabilis otiositas potest esse etiam contra spiritualia.*
26 *Quarta dubitatio.*
27 *Otiosi notabiliter, quomodo puniendi a Superiore locali, ac Provinciali.*
28 *Quinta dubitatio.*
29 *Quis dicatur notabiliter negligens circa Sacramentalem Confessionem.*
Dictio notabiliter, *quid importet.*
30 *Sexta dubitatio.*
31 *Quomodo puniendus, qui per multos menses sacramentaliter non esset confessus.*
32 *Pœnæ dandæ inconfesso, ut præfertur.*
33 *Septima dubitatio.*
34 *Omissio Divini Officii*, aliquoties *practicata, quando dicatur.*
Dictio aliquandiu, *quid importet.*
Dictio aliquoties, *quid significet.*
Quæ pœna debeatur ei, qui aliquoties *omisit recitare Officium.*
35 *Qua pœna puniendus, omittens recitare Officium Divinum uno die.*
Puniendus pari pœna Laicus Conversus, omittens recitare Orationes in Regula præscriptas.
Et qui Missam non audiret in die festo.
36 *Octava dubitatio.*
37 *Statutum intelligendum de oratione mentali publica.*

Ora-

Oratio mentalis per quantum temporis fiat in Ordine.

Oratio mentalis necessaria Viro Religioso ad Regulæ Observantiam.

38 *Nona dubitatio.*

39 *Superior localis, quando dicatur negligere* notabiliter *circa orationem mentalem, ut sit locus privationi Officii.*

40 *Omnes Religiosi habent majorem obligationem orandi, quam laici.*

Religiosus omittens orare, venialiter saltem peccat, & quare.

41 *Gradatio pœnarum in Subditos omittentes orationem mentalem.*

11 Pœnæ sæcularis, sive Clerici, sive Laici, omittentis Confessionem, ac Communionem in *Paschate*, est interdictum ab ingressu Ecclesiæ, & si in hoc peccato decesserit absque signo contritionis, est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ, prout habet *Canon. cit. n. 2.* Debet autem adverti, quod, cum interdictum in tali Canone sit ferendæ sententiæ, talis Censura non incurritur, nisi a Judice competente per sententiam feratur; unde citari debet Reus ad dicendum, quare non debeat tali pœna plecti, supposito, quod jam per Testes probata remaneat concludenter negligentia. Potest autem Reus se tueri, adducendo causam in dicto Canone expressam, puta, quod *de consilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus a perceptione Sacramenti Eucharistiæ duxerit abstinendum*, quod, si hoc probet ex depositione Sacerdotis, qui ejus sacramentalem confessionem audivit, non erit locus censuræ.

12 Privatio autem sepulturæ Ecclesiasticæ, est pœna latæ sententiæ, dicit enim Canon, *Christiana careat sepultura*, quod verbum *careat*, cum sit verbum directum, importat pœnam latæ sententiæ juxta ea, quæ *Par. 3. Tit. Proem. §. Pœnæ num. 32.* diximus, & ita etiam post *Tiraquell. in l. Si unquam. in V. Revertatur, num. 161. & 116. de Revoc. donat.* scribit *Thesaur. de Pœn. p. 2. V. Sacrament. c. 2. ℣. Nota secundo*, qui testatur de communi. Illud autem, quod de mente quorundam, (quos ibi citat) ipse ait, quod, si Reus non sit nominatim interdictus, aut signa pœnitentiæ testificata etiam per unicum Testem, dederit, sepeliri debet in sacro: quoad primum dictum, non facile admiserim. Licet enim talis nominatim interdictus non sit, si tamen notorium sit, ipsum dolose, & culpabiliter negligentem circa Sacramenta fuisse, notorium ex consequenti est, ipsum in mortali decessisse; notorietas enim facti supplet sententiam Judicis, & sic non debebit in loco sacro sepeliri. Nec enim, ut opinantur nonnulli, denegatio sepulturæ Ecclesiasticæ ita supponit interdictum, ut, si hoc latum non fuerit, non sit locus denegationi sepulturæ; una enim pœna est separata ab alia, & una est ferendæ, alia vero latæ sententiæ, & ex consequenti hæc locum habet, licet illa non fuerit inflicta. Et hoc magis patet in casu simili, nam in Decretali *text. in cap. Monachi, §. Qui vero de Stat. Monach.* contra Monachos proprietarios sancitur Excommunicatio ferendæ sententiæ, & pœna privationis sepulturæ Ecclesiasticæ, latæ sententiæ; neque tamen proprietarius repertus, ut privetur sepultura in sacro, requirit, quod fuerit denunciatus excommunicatus, sed sufficit notorietas, quod in proprietate decesserit; ita est in casu nostro.

13 Pœnæ vero non recitantis *horas Canonicas*, si talis beneficatus sit, sive *Officium B. M. V.*, si tantum pensionarius *Ecclesiasticus*; juxta sancita in *Lateranensi Concilio sub Leone X. sess. 9. §. Statuimus*, & respective in *Const. B. Pii V. Ex primo*, apud *Navar. Manual. cap. 25. n. 122.* est obligatio ad restituendum, pro rata omissionis, fructus beneficii, sive pensionis; ac talis pœna subici debet in conscientia, ante quamvis Judicis sententiam; est enim pœna conventionalis, cui se adstringit *beneficiatus*, aut *pensionarius* in adeptione beneficii, seu pensionis, ut post *Layman lib. 4. Tract. de Benef. cap. 5. §. Tertium*, observat *Thesaur. V. Hor. Canonic. cap. 1. in fin.*

14 Negligentes circa supradicta Regulares juxta speciales propriarum Constitutionum dispositiones puniendi sunt, & quilibet proprias leges consulere debet. Nos Minores de Observantia sequentia habemus Statuta.

15 1. *Qui inventi fuerint notabiliter otiosi, suffragiorum jure priventur, & gravioribus pœnis, etiam corporalibus arcendi sunt, Provincialium, & Superiorum Localium arbitratu pro negligentiæ modo, & contumaciæ ratione. Text. Tit. Applicatio, §. 5.*

16 2. *Qui sine causa Confessionem sacramentalem facere, & sacram Eucharistiam sumere, vel Missam celebrare, juxta probatam Ordinis consuetudinem, notabiliter neglexerit, in pane, & aqua in publico refectionis loco jejunare debet, Provincialis arbitrio, vel etiam gravius pro indevotionis modo, puniri. Text. loc. cit. §. 4.*

17 3. *Qui Officio Divino non interfuerit, a Guardiano secundum consuetudinem Religionis, puniri debet. Qui autem illud aliquoties non recitasse convictus fuerit, omni suffragiorum jure triennio carere debet, & gravius etiam puniri, Provincialis arbitratu. Text. loc. cit.*

18 4. *Notabiliter orationi deficientes, Guardiani Officio privandi: Subditi suffragiorum jure triennio multandi, ac etiam carcerandi, Superiorum arbitratu. Text. loc. cit. §. 29.* Circa quæ Statuta, prima dubitatio est, an tales omissiones, ut pote leves, castigari possint judicialiter?

19 Respondeo, quod, ex quo *Textus Tit. Delictorum, §. 1.* declarat, levia delicta à Superioribus localibus paternaliter tantum puniri, nec de illis mentionem facit; dum ex alia parte sancit pœnas debitas recitatis supra omissionibus, convincitur, quod reputari non debent inter levia, sed inter gravia, & ex consequenti punibilia per sententiam judicialem. Ex consuetudine quidem puniuntur paternaliter tantum à Prælato, tum Locali, tum Provinciali; non tollitur tamen, quin super his possit etiam judicialiter procedi. Non quidem, quod, si quis esset accusatus de una, aut omnibus his omissionibus tantum, formari deberet processus; nam ex quo consuetudo est, ut paternaliter corripiantur Rei de his, non est cur talis consuetudo non servetur; sed si Reus inquisitus de graviori crimine reperiretur delinquens etiam de his *omissionibus*, tunc in pœnis per sententiam infligendis, posset de illis haberi ratio, & juxta *Textus* dispositionem talia crimina vindicari.

20 Secunda dubitatio est, quinam dici possint notabiliter otiosi?

21 Respondeo, quod, quo ad laicos Conversos habetur declaratio Statuti *Reformatorum cap. 5. num. 2.* quod sic cantat: *Dichiaramo, li Laici esser trasgressori di questo precetto.* (quod nempe habetur in Regula *cap. 5.* de laborando), & ex consequenti de non essendo notabiliter otiosi (*quando non attenderanno all' Orto, alle Questue, all' infermaria, & alli altri uffici manuali del Convento, quali li saranno imposti dall' ubbidienza*. Quo ad Clericos vero,

numero feqoeoti fie habet; *li Sacerdoti non destinuti alli Stadii, Predirhe, o Confessioni, siano obbliguti ad rservitursi in qualche occupatione, utile ul Coarrnta, came Sacrestia, Canavu, Orto, r simili.*

22 Poteſt ad hæe conſequenter dari gradatio otioſitatia in utroque ſtatu. Quo ad Laieos, ſi ægre, aut oſeitanter ille, eui commiſſa eſt cura borti, vel coquinæ, officium ſuum gerit, faciens per Tertiasios, aut ſervitorem ſæeularem opera laborioſa exequi, conteotus ipſe ſpatiari per hortum, imperando aliia, quod ipſe facere debet; aut inerti otio, aut loquaeitati in eoquina indulgena, offieii ſui munus limitaret ad parandos abſque ulla diligentia taliter, & qualiter cibos. Quo ad Saeerdotea, ſi Miſſa feſtioanter celebrata, & conſueta pſalmodia consentua Saeerdos ſomno, & ventri tantum deditus, inertes duceret aliaa horaa, vel girovagus per Conventum de Cella ud Cellam, vel Officina ad Offieinum, tanquam muſca (talem enim *S. P. Franciscus* vocare ſolitua erat Fratrem muſcam) diſcurreret, quærens, quibuſeum conſabularetur; iſti omnes dicerentur ſimplieiter *otiosi*, & puniendi eſſent *u* Superiore locali per flagellationes, & alia opera pœnalia, ut expreſſe habeot in locia ſupraeitutis Statuta *Refarmutu*.

23 Quod ſi tales otioſi nihilo meliores per has pœnaa effecti, in eonſueta otioſitate torpere non deſtiterint; & Laiei qoidem prætextu ioſirmitatis, vel imbecillitatis virium (dum tamen ex corporis babitu contrarium apparet) oullum laborioſum munus exercere volunt; & Saeerdotes demandata exercitia juxta ſupradata Statuta ſubire detrectant, dici poſſunt *notubiliter atiosi*; quia ſalutares pœnitentiæ, ob otioſam vitam ſibi inflictæ, ſuccedunt loco monitionis, qoam adhibendam præſcribunt Statuta *Rrformata cup. 5. aum. 1.*

24 Terti*u* dubitatio eirca idem Statutum eſt, Ao *notabiliter otiosus* poſſit diei tantum, qui ſupradicta officia corporalia exequi oegligit; an veniat etiam ille, qui ſpiritualia omittit, ut qui obligatus convenire ad Chorum, ae orationem mentalem communem, hæc negligit.

25 Reſpondeo affirmative, quia magis ad ſtudium ſanctæ orationis, quam ad laborem eorporalem obligantur Fratres; in Regula enim *cap. 5.* dieitur: *Laborent* (Frutrea) *fidelitrr, & devote, itu quod, exclusa otia, unimæ inimico, sanctæ orutianis, & devotioais spiritum noa rxtinguant*. Sequitur igitur, quod, ſi negligentes in labore eorporali, pœna ſtatutaria ſunt plectendi, a fortiori puniendi ſont, ſi ad orationem eommunem pariter negligentes ſint. Et hoc firmatur ſanctione *Stututi Graeruiis Vallisolrtaai 1593. cap. 5. Tit. dr Oratio. ℣. Quod si quis*, quod ſie habet: *Si quis sue salutis ita ablitas fuerit, ut sancto huic Orationis rxrrritia, & studio iatereſſe, & incumberr aeglexerit, singulis viribus flagella, discipiinæ nomiur, coram Fratribus cupitulariter congregatis, sibi adhibeat, & si negiigens fuerit, aut admonitus, in coatumuciu perseverraverit, suffrugiorum jurr triranio carrat, & rarceri etiam maacipetur, Provincialis arbitratu.*

26 Quarta dubitatio eſt, quomodo intelligendum ſit hoc Statutum, dum ait, quod *aatabiliter otiasi* puniendi ſint, *Proviuciaiiam, & Superiarum locuiinm arbitratu, pro negligratiæ modo, & contumaciæ ratione*

27 Reſpondeo, quod in hoe Statuto includuntor duo caſus, juxta quos duo Superiores, Localis nempe, & Provineialis, ſua arbitria debent regulare io puniendo Reum negligentiæ, ut præſertor, pœnis corporalibus, & jure ſuffragiorum. *Modus negligratiæ* unus eaſus eſt; alius autem *ratio coatumaciæ*; & ille quidem reſertur ad Superiorem Localem, alius vero ad Provincialem. Debet igitur referri membrum membro, & clauſul*u* clauſulæ, ita ut *modus negiigentiæ* in otioſo ſit punibilis, arbitrio Superioris localis, infligendo delinquenti pœnas corporales graves, aut graviores; *contumaciæ* vero *rutio* ſpectet ad Provincialem, qui privationem juris ſuffragiorum ioeutiat. Contumacia autem hic non aecipitur formaliter, & ſtricte, nempe pro perſeverantia obſtinata in Inobedientia, ſed in lata ſignificatione, puta, pro perſeverantia in delicto poſt adhibitam verbalem, & pœnalem etiam admooitionem, & animadverſionem. Et ſic concluditur, quod, ſi Reus monitus, & pœnis etiam eorporalibus, puta, flagellationis jejuniorum &c. punitus, perſeverat in priſtina inobedientia; Provincialis intrat ad eum privandum jure ſuffragiorum.

28 Quinta dubitatio eſt eirea ſecundum Statutum ſupra *num.* 16. & eſt, quinam dici poſſit *notubiliter aegligeas circu confessioaem sucramratalem, & sacrrum commuaionem*, ut locus pœnæ Statutariæ poſſit eſſe?

29 Reſpondeo, quod dictio *notabiliter*, argumento eorum, quæ dieuntur in jure, *cap. Statutum §. Insuper de Rescript. in 6.* importat exceſſum in qualitate, ſive in quantitate, tom continua, tum diſcreta; ut proinde dicatur homo *notubiliter pauper*; pondus *notubiliter grave*; populus *notabiliter aumerasas*. Eruitur autem ſignificatum ejus dictionis ab exigentia termini, eui affigitur. Cum igitur in hoc Statuto tractetur de frequentia *coasessionis*, & *communionis*, delinquens eirca hæc *notabiliter* dicendus erit is, in quo erit exeeſſus oegligentiæ in illis frequentandis. Quantus autem numerus *omissionum* requiratur ad hoc, quod diei poſſit aliquis *notabiliter argligrrr* conſeſſionem, diffieile eſt determinare. Dieerem tamen, quod, cum in Statutis Ordinis *cap. 7. §. 1. aum. 3.* jubeatur, quod omnes Religioſi ſaltem bis in hebdomada ſacramentaliter confiteantur, ita ut octo vieibus ſingolo meoſe ſit confitendum, qoi bis omitteret ſacramentalem confeſſionem io eodem menſe, diei poſſet notabiliter negligens; ratio eſt, quia duæ omiſſiones ſunt quarta pars octo vicium, quibus qoivis tenetur in meoſe confiteri; ſicot ergo apud omnes Theologos Morales, quarta pars *horæ Canonicæ* eſt pars *notabilis*, ita ut eam omittens mortaliter peecaret, & ſi eſſet beneficiatus, pro rata fructuum beneficii ad reſtitutionem teneretur, ita duæ *omissiones* in eu*su* dicendæ eſſent pars notabilis, ob quam, ſic omittens, dicendus eſſet *notubililer acgligrus*.

30 Sexta dubitatio eirca idem Statutum eſt, an, & quomodo eſſet puniendus ille, qui per multos menſes ſacramentaliter non eſſet confeſſus?

31 Reſpondeo, quod ſuppoſito, quod concludenter ſit probata *omissio*, ad aliorum exemplum Reus de hoc ſolo delicto judicialiter puniri poteſt, maxime accedentibus aliis adminiculis indevotionis, vitæ relaxatæ, parum compoſitæ &c. Dixi *concludrater probato delicto*, nempe examinatis omnibus Confeſſariis Conventus, qui depoſuerint, ſe per totum illud tempus *Sacramentum pænitentiæ* minime Reo miniſtraſſe; nec potente Reo probare, ſe Religioſo hoſpiti (ut non raro aeeidit) fuiſſe confeſſum. Ratio reſolutionis eſt, quia, quamvis ipſe aſſerat, ſe peccato gravi per totum illud tempus oneratam oon ſenſerit conſcientiam, & proinde ad Confeſſionem non fuiſſe ſub mortali obligatum, hoc tamen illius dictum admittendum non eſt; tum quia ex parum religioſa ipſius vita contrarium præſumendum eſt; tum

quia,

quia, si cessat pro illo casu obligatio de jure Divino, adhuc viget obligatio de jure Statutario, ob quod se præsentare coram Confessario tenetur, & de venialibus actualibus confiteri, & in horum defectu (quod tamen vix credibile est, dum, ut ait Scriptura *Proverb. cap. 24. ℣. 16. Septies in die cadit justus*) de mortalibus, aut venialibus alias confessis. Proinde, cum in Statutum commiserit, statutaria plectendus est pœna.

32 Sed qua? Dico, quod ex quo Reus iste grave ingerit scandalum Religiosis, maxime si probetur, quod non solum in eo Conventu, sed etiam alibi, ita inconfessus vixerit, gravi etiam pœna puniendus est, non solum per jejunia in Statuto præscripta, sed etiam per repetitas flagellationes, ac etiam (si convinceretur mansisse inconfessum per annum) per reclusionem in domo disciplinæ. Quia tunc probatus esset Reus non solum ordinationis statutariæ, sed etiam præcepti Ecclesiastici de confitendo saltem semel in anno.

33 Septima dubitatio est circa tertium Statutum datum supra *num. 17.* & est, quem numerum importet dictio illa *aliquoties* circa omissionem *recitationis Divini Officii*, ut locus sit privationi omnis juris suffragiorum, aut graviori pœnæ?

34 Respondeo, quod, sicut hæc dictio *aliquandiu* significat indeterminatam temporis durationem argumento eorum, quæ habentur in jure, *text. in cap. Constitutus, De eo qui mitt. in poss. cap. Cum post de Elect. cap. unic. in fin. de Purif. post par. cap. final. de Rest. spol. in 6.* ut proinde necessarium sit, quod a Judice, juxta exigentiam materiæ, talis duratio determinetur, ut ex *text. in l. 2. §. final. ff. de Jur. delibe.* observant *Alberieus Dictis. Aliquandiu l. per aliquant.* & *Barbosa dict. 18. num. 2.*, ita pariter dictio hæc *aliquoties* importat indeterminatum numerum, & ideo in casu, juxta materiæ exigentiam, arbitrio Judicis committatur determinati numeri præfixio, quæ intelligentiæ legis, seu Statuti adaptetur. Dicerem tamen, quod in nostro casu *aliquoties* importat etiam unicam omissionem; tum quia omissio *Officii Divini* peccatum mortale est, quamvis unica tantum vice ea delinquatur, & ideo gravi pœna est Reus percellendus; tum quia si ex Statutis Generalibus Ordinis *cap. 3. §. 1. num. 8.* non conveniens cum cæteria ad Matutinas, punitur, pro prima vice, recitatione publica, deductia brachiis, quinquies *Pater, & Ave Maria*; pro secunda, ultra dictam pœnam, incutitur publica flagellatio; pro tertia, supradictis mortificationibus additur jejunium in pane, & aqua, & si ulterius quis fuerit in hoc negligens, privatur per triennium jure suffragiorum, quantumvis absentia a Choro, ob somnolentiam, aut desidiam, sit tantum venialis, a fortiori punienda venit negligentia in recitatione *Officii Divini*, quæ gravior est.

35 Dicerem secundo, probatum concludenter Reum de *omissione Officii* unius diei, nulla justa interveniente excusatione, puniri posse flagellatione publica, ac jejunio, & hæc esset etiam pœnitentia levis; nam, si hæc est pœna lata, ut dictum est, a Statuto ob trinam absentiam a Matutinis, quæ tamen venialis est, a fortiori ferri debet pro negligentia mortali in recitatione *Officii*. Idem dicendum est de Laico Converso, qui preces, sibi a Regula præscriptas, vice *horarum Canonicarum*, negligentia culpabili, ac mortali, omitteret. Et itidem pariter concludendum esset de illo, qui *Missam*, in die festivo de præcepto, non audiret: nam æque mortaliter peccarent isti, sicut non recitans *Divinum Officium*. Quod, si ultra unam vicem probata est negligentia, ferenda esset privatio triennalis juris suffragiorum, & ulterius etiam protrahenda, & gravior etiam pœna (puta, privationis actuum legitimorum) incuti deberet, si tam diuturna esset negligentia, ut convinceretur quis per mensem, & amplius *Officium* non recitasse, & sic sacrilege *Missam* celebrasse; nam tali casu locus evidenter esset dispositioni Statutariæ.

36 Octava dubitatio est circa quartum Statutum, datum supra *num. 18.*, & est, de qua *Oratione* intelligendum sit hoc Statutum?

37 Respondeo, quod intelligendum est de *Oratione mentali*, quæ ex præscripto Statutorum Generalium apud *Observantes cap. 5. §. 2. num. 1*, per horam, apud Reformatos vero *cap. 3. num. 11.* per duas qualibet die naturali, dimidiatim fit. Circa hanc enim Statuta omnia antiqua ultra textum Regulæ *cap. 5. in fine* valide adlaborarunt, ut ejus exercitium, quod a *S. P. N. Francisco*, & verbis, & exemplo in sui primæva institutione, in Religione invectum est, jugiter conservaretur, eo quod sarta, & tecta apud Religiosos erit Regulæ observantia, quandiu studium sanctæ Orationis mentalis inter eos conservabitur. Etenim ad hoc intentum *Statuta Vallisoletana cap. 5. tit. de Oratio ℣. Quapropter ut sancta*, sic habent: *Nihil ad retinendam regularis vitæ disciplinam, & ad conservandum, vel instaurandum etiam pium Religionis nostræ Institutum, magis necessarium arbitramur, quam frequens S. Orationis exercitium, quo deficiente, omnia corruant, necesse est*; & post pauca subdunt: *Nec sane religioso nomine vere dignus est, qui singulis diebus sanctæ Orationis, & devotionis studio non incumbit.*

38 Nona dubitatio est, quomodo intelligatur notabiliter negligere Superior, ut sit locus pœnæ privationis officii; & Subditus, ut puniri posset privatione suffragiorum, aut Carcere?

39 Respondeo, quod, ratione mali exempli, gravior est negligentia Prælati, quam Subditi; si enim ille non assistit orationi, Subditi, ejus exemplo, ad similem negligentiam inducuntur; & si Prælatus abest, perpauci orationem frequentant. Si igitur Superior nulla legitima occupatione præpeditus, ab oratione abest, & tempore, quo in Ecclesia orandum est, ipse per Claustrum, aut hortum otiosus vagatur, aut in confabulatione cum sæcularibus detinetur; & quod pejus est, si Religiosos ab oratione fugientes videt, & minime corripit; & ad hæc consuetus sit, ita ut vix bis, aut ter in hebdomada visus sit orationi cum cæteris assistere, profecto diceretur notabiliter negligens, & locus esset privationi officii.

40 Nec dicendum, talem negligentiam esse tantum venialem, imo forte nec venialem esse, cum obligatio ad orationem mentalem sit solum ex dispositione statutaria, quæ culpam, neque venialem non importat, sed obligat solummodo ad pœnam, ut habetur ex *Stat. Refor. cap. 12. num. 4.* Pœnam autem privationis Officii gravem esse, proinde non convenire in hoc casu. Respondeo enim, quod Religiosi, ut habet *Navarr. de Orat. cap. 7.* majorem obligationem orandi, ratione sui status, habent, quam sæculares; & maxime Mendicantes, & specialissime Minores, qui de eleemosynia dietim vivunt; Unde, si ratione status Clericalis, ad horas Canonicas tenentur ex justitia, ad alias orationes pro benefactoribus obligantur saltem ex charitate, & gratitudine ob victum, quem ab ipsis recipiunt; quare, si huic obligationi non satisfaciunt, venialiter saltem peccant. Tum quia, ut *Par. 1. Tit. Delictorum, n. 16.* diximus, quamvis Subditi ad observantiam Statutorum non obligentur sub culpa, sed tantum sub pœna, tamen

Superiores tenentur per media convenientia curare, ut serventur Statuta, quæ faciunt ad Regulæ observantiam, & hoc sub mortali culpa, ut ibidem probavimus. Tum quia, ubi habetur clara dispositio legis, prout est in casu, non est quærendum de ratione illius, nec de ipsius rationabilitate disputandum; sed illi simpliciter obediendum.

41 Quo vero ad Subditos, clarum est *Statutum Vallisoletanum*, datum n. 25. ex quo habetur gradatio pœnarum, quibus compescenda est negligentia Fratrum circa orationem mentalem; arbitrio autem Provincialis commissa est declaratio de negligentia notabili, ac pœna privationis suffragiorum triennalis; & etiam domus disciplinæ, quæ venit nomine carceris intelligenda, cum carcer formalis non detur regulariter, nisi pro atrocioribus delictis, Nam clausula hæc *Provincialis arbitratu*, cum ponatur in fine dispositionis, refertur ad omnia præcedentia; clausula enim in fine posita refertur ad omnia præcedentia, etiam onerosa, & quamvis sint diversa negotia, ut habetur ex jure. *arg. text. in cap. Inquisitioni. Extra de Appell. Abb. in cap. Cum dilecti. num. 7. de dena. & in cap. Extirpanda, §. Qui vero num. 18. de Praben. & dign.*

§. II. Blasphemia.

SUMMARIUM,

1 *Blasphemia diffinitio.*
2 *Blasphemia propria, ac impropria,*
3 *Divisio Blasphemia quadruplex rejicitur.*
4 *Blasphemia simplex, & haereticalis, qua,*
5 *Contumelia fieri potest verbis, & factis.*
Blasphemare potest quis verbis, & factis,
6 *Blasphemia potest esse etiam contra Pralatos Ecclesia.*
Episcopalis dignitas, major Regali.
7 *Blasphemia est etiam abutendo verbis Sacra Scriptura.*
Sacra Scriptura encomia.
Statuam Imperatoris conflans ad profanos usus, est Reus lasa Majestatis.
Corrumpens edicta Pratoris, delinquit crimine majestatis,
8 *Blasphemia simplex est mixti fori: haereticalis spectat ad solos Inquisitores.*
Laicus Judex nequit cognoscere de haeresi, nec principaliter, nec ex incidenti.
Et hac, nec in quastione facti, neque in quastione juris.
In haeresi non separatur factum a jure.
9 *Ratio, quare blasphemia simplex sit mixti fori.*
10 *Et hoc accipiendum ita de blasphemia per facta, sicut per verba.*
11 *Blasphemia in Pralatos Ecclesia potest esse simplex & haereticalis, & quomodo,*
Tyrannus quis dicatur,
12 *Abusus Sacra Scriptura multiplex.*
13 *Exemplum abusus illius ad ostentandum ingenium,*
14 *Exemplum abusus ad irrisionem phrasis Sac. Scriptura.*
15 *Exemplum ejusdem ad suadendam haeresim.*
16 *Exemplum abusus ejusdem in facto.*
17 *In duobus primis exemplis talis abusus est mixti fori,*
Quando in omnibus pradictis exemplis debet procedere solus Inquisitor.
18 *Blasphemia haereticalis est etiam ea, qua sanat Apostasiem a fide.*
19 *Fractio sacrarum imaginum, an sit crimen mixti fori,*
20 *Refelluntur argumenta, quod tale delictum spectet ad Inquisitorem.*
21 *Distinguitur, quando illud crimen sit mixti fori, & quando non.*
22 *In crimine Blasphemia leges pœnales sunt extendenda,*
23 *Blasphemans ex iracundia mitius puniendus.*
24 *Advertentia dua circa blasphemantes ex iracundia.*
Soliens blasphemare ex quavis causa levi, puniendus est.
25 *Dubium circa blasphemum ex iracundia in exercitio,*
26 *Aliqua pœna est puniendus, si nullam emendationem procuravit.*
27 *De aliis specialibus hujus criminis remissive.*
28 *Dubium circa accusationem blasphemorum.*
Opinio affirmantium accusationis obligationem cuique inesse, quamvis crimen nequeat probari.
29 *Auctores contrarium sentientes, & quare.*
30 *Conciliantur sententia, distinguenda de Blasphemia.*

1 BLasphemia generaliter in se sumpta diffinitur ab *Hugone de S. Victore lib. de Fruct. carn. & spirit. cap. 6.* hoc modo: *Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate, & diminutione honoris divini vituperium, aut convicium.* Et quia in *Sanctis*, & maxime in *Beatissima, semperque immaculata Maria Virgine* maxime elucet divina bonitas, & maxime benedicendus est Deus, juxta illud: *Mirabilis Deus in Sanctis suis, & laudate Dominum in Sanctis ejus*, ideo *blasphemia* generaliter censetur omnis locutio Deo, ac Sanctis injuriosa, prout firmant communiter Doctores. *Bart. in l. apud Labeonem, §. si adjicitur. ff. de Injur. Alex. Cons. 233. num. 3. lib. 6. Lazar.* de *Blesph. quæst. 7. num. 19. & seqq. Clar. §. Blasphemia Bess. Tit. Inquisitio, n. 131. in fine. Raynald. Syntax. cap. 1. §. 1. n. 124.*

2 Sub hac generalitate comprehenditur *blasphemia* propria, & impropria. Propria quidem est, qua divinæ majestati derogatur, aut ejus potestati, aut bonitati detrahitur. Impropria autem blasphemia est omne convicium in Deum, *B. Virginem*, aut *Sanctos* prolatum, ut post nonnullos *Anani. in cap. 2. de Maledic. Bart. Cons. 274. Socin. Cons. 102, lib. 1. Afflict. in Const. Regn. de Blasph. col. 3. Grammat. decis. 50. Bart. Socin. Cons. 119. lib. 4.* docet *Covarruvi. Relect. in cap. Quamvis de Pact. Par. 1. §. 7. num. 11,*

3 Propriam autem dividunt communiter Theologi post *D. Thomam 2. 2. quæst. 13. art. 1.* in attributivam, derogativam, & usurpativam, quarum decem modos tradit *Lucas de Panna in l. Omnes Judices, col. 2. C. de Delator. lib. 10.* tamen, ut optime advertit *Sylvest. summ. V. Blasphemia num. 3.* talia distinctio non est in diversas species; duæ enim primæ non differunt, nisi secundum affirmationem, & negationem, quæ diversitas habitum non distinguit; tertia vero, dum tribuit creaturæ, quod est proprium Dei, confunditur cum prima, & secunda.

4 Melius ergo cum *Eymerico Direct. Inquisit. Par. 2, Quæst. 41. num. 1. & 2,* dividi potest *Blasphemia* proprie in meram, sive simplicem, & hæreticalem; *Blasphemia* simplex est, quæ articulis fidei non opponitur, sed magis charitati, reverentiæ, & cultui, ipsi debito, & ista, vice honoris, & gloriæ Deo, ac *Beatissima Virgini*, mala imprecantur, aut contumeliosis verbis afficiuntur; quorum exempla non damus, cum prope infinitas, & inter se diversas phrases blasphemandi, adinvenerit humana perversitas a Diabolo contra honorem Dei adjuta, imo

una-

unaquæque regio proprium blaſphemandi abuſum habet; *Blaſphemia* autem hæreticalis eſt, quæ de directo alicui articulo fidei opponitur,

5 Cum autem *contumelia* poſſit inferri alicui verbis, aut factis, *arg. l. 1. ff. de Injur. & fam. lib. Senec. lib. de Tranquil. vit. Paul. lib. 5. ſent. Tit. 4.* dicitur quippe *contumelia* a contemnendo, & poteſt quis alium contemnere aut verbis, aut facto; hinc eſt, quod, ſicut *contumelia* verbalis Deo, ac Sanctis illata, eſt *Blaſphemia*, prout dictum eſt, ita *contumelia*, quæ contra Deum, & Sanctos factis exprimitur, ad hanc materiam reducitur, prout eſſet, ſi quis contra ſacras Imagines expueret; aut lapides jaceret; conſpurcaret; pcſſumdaret, &c.

6 Quia vero Superiores Eccleſiaſtici vicem Dei gerunt in terris, & hoc maxime *Summus Pontifex Chriſti Vicarius*; *Eminentiſſimi Cardinales*, qui ſunt *Catholicæ Reipublicæ Senatores*; & *Epiſcopi*, quorum dignitas longe ſuperat Regiam Excellentiam, ut aurum comparatum plumbo; *S. Ambroſ. de Dignit. Sacerd. cap. 2. & 3. Gregor. Nazianzen. Orat. 17. cap. Solitæ, de Major. & obed.* hinc eſt, quod contumelia ipſorum dignitati illata, injuria afficit Deum, quorum locum tenent, Proinde *Blaſphemia* etiam dici poteſt omne verbum injurioſum, aut contumelioſum contra *Eccleſiæ Prælatos*, & maxime *Summum Pontificem*, ut docet *Sanctor. Comment. cap. 1. Statut. 1. §. 3. ſol. m. 3.* Et maxime dicente ſcriptura, *Exod. cap. 22. arg. cap. ſi vos 23. quæſt. 5. Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices.*

7 Præter hæc, aliud genus *Blaſphemiæ*, ſaltem reductive, eſt, quando quis Sacræ Scripturæ verbis utitur vel in ſcurrilibus, & impudicis narrationibus; vel in facetiis, aut dicacitatibus contumelioſis; aut in ſatyricis, famoſiſque libellis, contra expreſſum Decretum *Trident. ſeſſ. 4. Decr. de Edit. & uſu Sacr. libr. in fine.* Ratio eſt, quia, cum ſacra ſcriptura ſit verbum Dei, dux vitæ, ſemita juſtitiæ, lumen fidei, ac lucerna, quæ humanæ caliginem ignorantiæ depellit, juxta illud Pſalmi 118. ℣. 105. *lucerna pedibus meis verbum tuum*; ipſi debetur ea reverentia, quæ Deo debetur; proinde contumelia afficiens Divinam ſcripturam, eſt in Deum contumelioſus. Si enim criminis læſæ Majeſtatis redditur Reus, qui Statuam Imperatoris conſecratam conflat ad profanos uſus, ut habetur ex *Digeſto l. Qui ſtatuas, ff. Ad leg. Jul. Majeſt.* & crimine falſi tenetur, qui corrumpit Edicta Principis, aut Prætoris, *l. Hodie, ff. Ad leg. Cornel. de falſ.* quomodo divinæ Majeſtatis læſæ non erit Reus, qui Sacram Scripturam, in qua divinæ Majeſtatis imago deſcribitur, & per quam æternæ ipſius voluntatis præcepta hominibus ſervanda proponuntur, corrumpit?

8 Crimen *Blaſphemiæ* eſſe mixti fori, Doctores communiter ſcribunt. *Clar. §. Blaſphemia, ℣. Hoc crimen. Boſſ. tit. Inquiſitio, num. 131. in fine. Conciol. ad Statut. Eugub. lib. 4. Rubr. 20. num. 1.* & ibi *Romaguer. num. 7.* Sed Ego puto, quod hæc concluſio, univerſaliter ſumpta falſa ſit; quandoquidem *Blaſphemia hæreticalis* eſt vera *Blaſphemia*, & tamen ejus cognitio privative ſpectat ad Judicem Eccleſiaſticum, ut Doctores paſſim. *Romaguer. ad ſtat. Eugub. lib. 4. Rubr. 20. num. 9.* & ibi *Parexa de Inſtr. Edit. Tit. 6. Reſol. 8. num. 36. Sabell. ſumm. diverſ. Tract. V. Blaſphemia num. 6. Antonel. de Regim. Eccl. lib. 6. cap. 24. num. 1. Bordo. Tom. 1. cap. 26. n. 23. Severin. Fragoſ. Paſerin. in cap. Ut inquiſitionis de Heret. in 6. n. 224.* Dicendum ergo, quod diſtinguendum eſt de *Blaſphemia* ſimplici, & de hæreticali; iſta ſiquidem ſpectat ad Ordinarios locorum, ac Inquiſitores, ut ex Doctoribus, modo citatis, patet; & ratio eſt, quia in materia hæreſis Judex laicus nec principaliter, nec ex incidenti poteſt cognoſcere, ut multipliciter cavetur in jure, *cap. ſtatutum c. Accuſat. cap. Ut inquiſitionis §. prohibemus, junct. Gloſ. in V. Quoquomodo, de Heret. in 6.* & hoc neque in quæſtione facti, neque in quæſtione juris, ut probat *Pagnan. in cap. Tuam nu. 49. Extra de Ord. Cognit.* quia in quæſtione hæreſis non poteſt ſeparari quæſtio facti a quæſtione juris, ut ſcripſit *Petr. Barboſ. in l. Titia. n. 37. ff. ſolut. matr. Caſtropal. Tom. 1. Tr. 4. Diſp. 8. P. 14. num. 2.* nam quæſtio facti eſt, an dixerit verba hæreticalia; quæſtio vero juris eſt, an dixerit cum ſcientia, & pertinacia, in quibus conſiſtit ratio formalis hæreſis.

9 Sed *Blaſphemia* ſimplex, nempe contumelioſa in Deum locutio, abſque errore circa fidem, re vera eſt mixti fori, ut patet textualiter ex Decretali *Gregorii Noni cap. Statuimus*, & optimam rationem de hoc affert *Eymeric. Direct. Inquiſit. P. 2. q. 41. num. 1.* dicens, quod, ex quo *Papa* voluit, quod cognitio talis Criminis eſſet ſeparata a *Blaſphemia* hæreticali, dictam Decretalem non poſuit ſub titulo de *Hæreticis*, ſed de *Maledicis*, *ac blaſphemis lib. 5.* innuens, quod illa privative ad Inquiſitores ſpectaret; hæc autem ad Judicem Eccleſiaſticum, & laicum communiter pertineret, & ita firmant communiter Doctores, quos cumulat *Raynald Syntax. c. 1. §. 1. num. 65.* & ibi *Sperel. Th. Conci. Vulp. Avend. Marc. Anton. Severin.* & *Fragoſ. de Rep. Chr. p. 1. l. 2. diſp. 4. §. 5. num. 9.*

10 Et hoc accipi debet non tantum de *Blaſphemia* verbali, ſed etiam de facto contumelioſo contra ſacras imagines. Si enim quis ex iracundia, aut deſperatione in rabiem actus, imaginem *Crucifixi*, aut *B. V.* percuteret, ut multoties accidit in deſperatis Aleatoribus, hoc profecto ſpectaret ad utrumque forum; eſt enim ſimplex contumelia facto illata Deo. Si autem animo pacato, data opera, raderet, rumperet, tolleret, aut deleret ſacras imagines, intraret legitima præſumptio, quod ipſe male ſentiret de fide, teneretque cum Hæreticis, ſacras imagines non eſſe colendas, & de hoc cognoſcere, ſpectaret privative ad Inquiſitorem.

11 Pariter dici debet de *Blaſphemia* reductive, puta, prolata contra Superiores Eccleſiaſticos, aut per abuſum Sacræ Scripturæ. Si enim *Blaſphemia* tendit contra Dignitatem, hoc crimen ſpectat ad Inquiſitores; ſi vero contra perſonam, mixti fori eſt. Si enim quis blaſphemaret *Papam*, dicendo eſſe *Tyrannum Epiſcoporum*, aut ſimiles contumelias de directo militantes contra dignitatem *Papalem*, iſte deberet utique a ſolo Inquiſitore puniri. Ratio eſt, quia dicendo, *Papam* eſſe *Tyrannum Epiſcoporum*, negaret directam poteſtatem datam a *Chriſto Petro*, ac ſucceſſoribus ſuis; Tyrannus enim cenſetur, qui non legitimo jure, ſed per vim, Reipublicæ dominium invadens ad privatam utilitatem, cum ſævitia illam adminiſtrat, ut elicitur ex doctrina *Bartoli in l. Decernimus C. de ſacr. Eccl. & in Tract. de Tyrann.* & *Cujacii lib. 3. Obſerv. cap. 19.*, ſicut etiam, ſi aliquod blaſphemum verbum in ipſum effutiretur, per quod in *Papa* negaretur poteſtas ferendi cenſuras; reſervandi caſus; largiendi indulgentias &c. ſi vero eſſet *Blaſphemia* convicium, aut maledictum contra perſonam, ut dicendo, ſimoniacum, expilatorem Eccleſiæ &c. tunc poteſt a Judice Eccleſiaſtico, & laico indifferenter procedi.

12 Similiter abuſus Sacræ Scripturæ poteſt eſſe multiplex, & ſecundum aliam, & aliam formam, poteſt ad aliud, & aliud forum ſpectare. Siquidem vel poſſunt uſurpari verba ſcripturæ ad oſtentandum

acu-

acumen ingenii in re lubrica; aut scurrili, aut proximo contumeliosa. Vel abusus est ad irridendam simplicitatem phrasis Sacræ Scripturæ, aut mysterium aliquod fidei, aut Ecclesiæ institutionem. Vel abusus est ad docendum, ex verbis scripturæ perverse detortis, errorem manifestum in fide, vel moribus. Vel tandem est ad producendos malos effectus per sortilegia, incantationes, &c.

13 Exemplum primi est: Audivi aliquando Nebulonem impudicum, qui dicebat scripturam sacram in illis verbis *Genesis cap. 4. ℣. 1. Adam vero cognovit uxorem suam Evam* duobus verbis, uno scilicet Hispanico, alio vero Gallico, unitis in illo verbo *cognovic* (composito ex duabus primis syllabis Hispanice intellectis, sed Italice pronunciatis, & tertia syllaba Gallice usurpata) voluisse exprimere, de qua cognitione loquebatur. Hoc autem effutivit improbus ille ad ostentandum acumen ingenii. Obscurus forte videbor iis, qui peritiam Hispanici, & Gallici sermonis non habent; sed satius duxi minus clare, quam minus pure, & honeste loqui.

14 Exemplum secundi est: Pedagogus quidam, nauseans omnes alios præter *Ciceronem*, sæpe mordebat, ut rusticum stylum *Moysis*, & *Prophetarum*, asserens rudem in eloquentia *Salomonem*, sed divinum *Tullium*; hic Amico a se discendenti, dixit: *Cave, ne cadat aliquid de verbis tuis in terram*, volens in hoc carpere pharsim Sacræ Scripturæ dicentis de *Samuele P. Reg. cap. 3. ℣. 19. Et non cecidit de omnibus verbis ejus in terram*.

15 Exemplum tertii est: Si quis volens suadere hanc hæresim, puta, peccata non esse confitenda Sacerdoti, sed Deo, ad obtinendam illorum remissionem, uteretur hoc versiculo Psalmi 31. ℣. 5. *Dixi confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei*.

16 Exemplum quarti est: Si quis uteretur sacris Bibliis, aut Breviario ad sciendum futurum effectum, (ut fuit usus apud Antiquos in carminibus *Virgilii*, fortuito aperti, rerum futura prænoscere per *sortes*, quas *Virgilianas* vocabant) quem modum superstitiosum carpit *Augustinus Epist. 119. ad Januar. cap. Non statim, 26. q. 2.* & *Concilium Agathense cap. 42. cap. Aliquanti, 26. q. 5.* damnat. Sive si pro remediis alicujus ægritudinis, aut malum procurandum verbis sacræ Scripturæ, oretenus pronunciatis, aut scripto mandatis, uteretur.

17 In duobus primis casibus cognitio criminis esset mixti fori; ratio est, quia in illis nullus proditur error, nec ipsius præsumptio militat contra fidem. Verum est, quod in secundo casu, si adesset consuetudo irridendi, & carpendi sacram scripturam, intraret legitima præsumptio latitantis hæresis in sic irridente. *Erasmus*, qui novarum hæresum ova peperit, quæ *Lutherus*, ac *Calvinus* exclusit, totus in hoc fuit, ut jocis, facetiisque satyricis, ac scurrilibus Sacræ Scripturæ simplicitatem, ac Ecclesiasticas Cæremonias in derisionem poneret. Unde ejus exemplo docemur, nutare fidem in talibus, qui ex consuetudine, divina verba, quæ debent revereri, traducunt. Et in hoc casu cognitio spectaret privative ad Judicem fidei sicut etiam in duobus ultimis casibus, in quibus animus hæreticus directe, aut indirecte, seu interpretative proditur.

18 Advertendum tamen est, quod *Blasphemia* hæreticalis non est tantum illa, quæ militat contra articulum fidei, negando de Deo, quod habet, & ei attribuendo, quod non habet; sed etiam illa, quæ sonat Apostasiam a fide, ut scribunt *Covarruvias Relect. in cap. Quamvis Par. 1. §. 7. ✠. secundo ut ad p. num. 12. Roias Tract. de Heret. Par. 2. Assert. 22. & Pegna in direct. Inquis. Par. 2. Comment. 66. ✠. Quoniam vero*, ut est, dicendo, *reniego Dieu*, *non credo in Deum*, *descredo de Dios*, *abuego fidem*, vel *Baptismum*, vel *chrisma*, vel nego *Virginem Mariam*. De his ergo inquirere spectat ad Inquisitores privative. Sicut enim suæ privatæ cognitionis est directa Apostasia a fide, ita ejusdem est inquisitio *Blasphemia*, quæ illam sonat.

19 Difficultas autem esse potest circa frangentes, aut deturpantes sacras imagines, cujus nempe fori sit tale crimen; multi enim Doctores *Clar. q. 68. ✠. Imaginem, & apud eum Angel. in l. Ex senatus c. ff. de Sicar. Boer. Decis. 301. Marc. Decis. 509. & Affict. Ancharan. Cons. 15. Marsil. Bajard. Simanc. Farinac. Caball. Menoch. Franc. Ricc. Porr.* apud *Raynald. Syntax. cap. p. §. 1. num. 69.* tenent hoc esse mixti fori, imo *Cabal. crim. Resolut. 91. num. 12.* contendit spectare ad solum Judicem laicum. E contra *Carena Par. 2. Tit. 7. de Blasphemia §. 7. num. 41.* cui consentit *Raynald. Syntax. cap. 1. §. 1. num. 71.* vult hoc ad Judicem fidei, privative ad laicum, spectare, tum quia, sic violans sacras imagines, videtur fateri, eas non esse adorandas, tum quia non potest præsumi, quod eas deturparet, nisi crederet eas non esse colendas, tum quia apud Græcos effractores imaginum vocantur hæretici, tum quia duo Rei *Bononiæ*, pro tali crimine, fuerunt ab Inquisitore relaxati brachio sæculari, tum quia ita in Hispania invaluit consuetudo, quod in hoc Crimine procedat solus Inquisitor, ut testatur *Sousa Aphorism. Inquisitor. lib. 2. cap. 42. num. 14. & seqq:* Et huic opinioni ob recitata motiva adstipulatur etiam *Bordon. Tribunal. sacr. cap. 26. num. 23.*

20 Sed meo videri allata motiva non cogunt. Primum enim, & secundum, quæ in idem reincidunt, non concludunt. Quia non minus esset Hæreticus, qui negaret, aut crederet, non esse observanda mandata Dei, quam qui negat, colendas esse imagines sacras; si ergo quis præsumitur hoc negare, quia illas deturpat, pariter presumendus erit, quod neget præcepta Dei, qui ea non observat, & ita omne delictum ingeret præsumptionem hæresis, & sic spectabit ejus cognitio ad Inquisitores; quod est falsum. Quod apud Græcos vocentur hæretici effractores imaginum, illi nempe, qui tenent eas non esse colendas, & proinde frangunt, concedo, & hoc est etiam apud latinos, quid tum? ergo ex fractura quavis, aut injuria, facta imagini, infertur, quod frangens eas, censeat, non esse colendas, non sequitur. Quod aliquoties hoc delictum punitum sit ab Inquisitoribus, concedo, sed non valet consequentia; ergo ad ipsos solus spectat, tum quia factum non convincit jus, tum quia idem delictum fuit etiam punitum pluries a Judice sæculari, ut ex *Borrio, Marco, & Angelo* recitat *Clar. quæst. 68. ℣. Imaginem*, & *Porr. Fascicul. rer. criminal. §. Blasphemia, fol. 45.* & si talis argumentatio, desumpta a facto, valeret, æque concluderet, tale crimen spectare privative ad laicum, quod itidem falsum est. Quod tandem talis sit consuetudo in Hispania, transeat; Sed hæc non concludit jus universaliter observandum.

21 Dico igitur cohærenter ad dicta supra n. 10. quod, si quis animo pravo sacras imagines frangeret, aut deturparet; & hoc maxime, si pluries, & cum pluribus imaginibus hoc fecisset, proculdubio suspicionem hæresis illo facto induceret; & tamen hoc etiam ex bono motivo aliquando potuit provenire, licet factum malum sit, ut evenit in *S. Sereno Episcopo Massiliensi*, qui cernens populum adoratione latriæ, quasi idola, adorare imagines, ipsas confregit, quem tamen corripuit *S. Gregorius Papa Re-*

gistr.

gistr. lib. 9. Fpis. 9., ut habetur in quodam Canone *cap. Perlatam de Consecr. Dist. 3.* In tali casu, omni procul dubio, Causa spectaret ad Judicem fidei privative; & quantumvis Reus potuisset bono motivo duci, tamen, quia res in se mala est, deberet Inquisitoe peocedere, & Reo incumberet probare bonum motivum, quod habuit in sic faciendo. Si veeo semel in unam imaginem aliquis, ira percitus, aut rabie dementatus sic procederet: aut ob alias causas frangeret, esset causa mixti fori, prout diximus.

22 Speciale autem in crimine Blasphemiæ est, quod dispositio legum, ac Statutorum, licet pœnalis sit, & ideo stricte esset interpretanda, tamen, quia est divino honoei favorabilis, & concernit publicam utilitatem, (per severam enim punitionem unius, cæteri detereentur a blasphemando) ipsa debet extendi, prout scribit *Avendagn. de mand. reg. Par. 2. cap. 5. num. 2.* apud *Raynald. Syntax. cap. 1. §. 1. num. 23.*

23 Speciale itidem est secundum nonnullos, *Cavarna, in cap. Quamvis Par. 1. §. 7. num. 17. de Pact. in 6. Simanch. Rayas.* apud *Azeveda Recopil. lib. 8. Tit. 4. l. 1. num. 16.* quod a crimine *Blasphemiæ* iracundia non excusat; ita ut debeat non minus Reus puniri, ac si ex iræ impetu minime fuisset commotus. Sed hoc non admittendum censeo, resistente jure communi, *Text. in l. Absentem, § fina. l. perspiciendum, §. Impeta. l. Aut facta §. Eventus, ff. de Pœn.* quo cavetur, quod delinquentibus, non ex dolo malo, non poreft irrogari ordinaria pœna; & cum accensus iracundia, mentem habeat perturbatam; ideoque malo dolo delinquens non sit, sequitue, quod, cum delinquentibus ex ira, sint pœnæ temperandæ, ut *Par. 1. Tit. Patroaus, num. 107. & seqq.* probavimus. Hoc autem ita fundatum est in naturali ratione, ut ceedam, non posse nec leges humanas ullo modo determinari, quod delinquens sine dolo, & sine culpa, punibilis sit; aut qui delinquit ex sola culpa, sine dolo, puniatur æqualiter, ac si ex dolo deliquisset. Quia pœna est delictorum coercitio, *l. Aliud est fraus, ff. de Verb. sign. l. si pœna, ff. de Pœn. l. 1. C. Ad leg. Jul. repetud.* proinde ubi delictum non est, non potest inteare pœna. Porro delictum non est, si non inteevenit culpa, & dolus malus *l. Cum aliter, §. Item illud, ff. Ad S.C. Syllan.* ubi autem plenus usus rationis non est, nequit inveniri dolus; *arg. l. 1. Dolum, ff. de dolo*, sequitur igitur, quod ubi est mentis alienatio, sive perpetua, sive ex inteevallo, non potest habere locum pœna; & ita quod blasphemans ex iracundia punibilis non sit, post *Hostiensem Rubr. de Maledic. nu. 5.* tenent multi Doctores *Grammat. ad Const. Regn. Tit. de Blasph. num. 5. Merlin. Pignatel. Valenzol. Sanfelic. Severia. Franc. Malin. Tapia* apud *Raynald. Synt. cap. 1. §. 1. n. 31.*

24 Sed, quia doctrina hæc posset esse periculosa; siquidem Blasphemi possent se tueri hoc brocardico, asserendo se ex ira blasphemasse, & sic cum damno Christianæ Reipublicæ pænas evadere, duo sunt advertenda. Primum est, quod ira fuerit talis, & tanta, quod mentem totaliter alienaveeit, & quod justa fuerit causa irascendi, tali casu, vera est recitata conclusio, & sic blasphemans nulla pœna debet puniri, ut loco citato probavimus; abest enim in tali casu & dolus, & culpa. Secundum est, quod Reus non habeat consuetudinem blasphemandi ex causa injusta, puta, si in ebrietate, aut ludo solitus esset blasphemare. Concesso enim, quod aut ebrietas, aut ira, & desperatio, concepta in ludo, talis fuerit, quod mentem pro tunc alienaverit, & proinde abfuerit dolus, non tamen abfuit culpa, quia sciens, se in tali actu in *Blasphemias* erumpere, debuit a vino immoderato, & ludo abstinere, quod, si volens se posuit in tali statu, culpa non vacat, & ita debet puniri saltem pœna exteaordinaria, ut firmant Doctores. *Ricc. Variar. Resol. 275. num. 6. & 7. Par. 1. Petra ad Grammat. decis. 11. num. 9. Gratian. discept. 93. num. 96. Chartar. decis. crim. 2. num. 61. & seqq. Cabal. Resol. 296. num. 34. Raynald. Synt. d. c. 1. §. 1. num. 40.*

25 Quid autem, si in exercitio licito ex proclivitate naturæ iracundæ dementaretur ira, & blasphemaret; ut in consuendo sartor, cui abscinditur filus, in fingendo figulus, cui vasa franguntur &c. esset ne locus pœnæ, quantumvis consuetudo adesset.

26 Respondeo, quod, si Reus diligentiam adhibuit in se compescendo ab iea, proponendo, & proposita renovando se cohibendi ab iracundia, in casu, quo in suo exercitio consueto, male sibi res succedat & ira talis sit, quæ ipsum dementet, non est locus ulli pœnæ, quandoquidem nec dolus, nec culpa adesset. Si nullam diligentiam, se tempeeandi ab ira, adhibuisset, aliqualis culpa adesset, si quidem tenetur per bona proposita, ac actus contrarios perversam naturæ inclinationem corrigere, ut dicunt Doctores. *Bonac. de leg. Disp. 3. quæst. 8. Pun. 3. n. 3. & ibi Suar. & alii.* Quod, si hoc omittit, in culpa est, & aliqua pœna debet percelli.

27 Multa alia specialia habet hoc delictum, de quibus scribunt *Fab. a Monte Leone Prax. arbitr. par. 4. num. 741. & seqq. Avendagno de mand. reg. Par. 2. cap. 5. num. 2. & seqq.* & remissive ad primum *Farinac. Quæst. 20. num. 8.* & qui ea vult videre, prædictos adeat.

28. Dubium autem est, an in crimine *Blasphemiæ* teneatur quisquis de necessitate accusare? *Bajardus ad Clarum §. Blasphemia num. 5. & 6.* cum quo seqtit etiam *Raynald. Synt. c. 1. §. 1. num. 50.* dicit, quod sic ob multa jura, quæ ibi adducuntur, & maxime per *Constitutionem 23. §. 8. Julii Tertii*, in qua omnibus injungitur hujusmodi denunciatio. Addit *Raynaldus*, condemnationem factam ab *Alexandro Septimo* propositionis, qua asserebatur eum, *qui non potest probare, non teneri ad denunciandum, quamvis sibi constaret evidenter aliquem esse hæreticum, & in hac casu neque admittendam esse correctionem fraternam*, ut constat ex *Constit. 96. Alexand. VII. Bullar. Cherub. fol. m. 137. Tom. 6.* quod pariter intelligi debet in crimine *Blasphemiæ*.

29. Sed *Carolus Tapia de Jur. Regn. lib. 5. Tit. 18. de Blasphem. num. 11.* cum *Perez*, & *Azeveda* distinguunt, quod vel aliquis potest probare delictum, vel non. Si sic, tenetur quisquis denunciare, cum agatur de crimine læsæ majestatis divinæ. Si enim etiam inhabiles alias admittuntur ad accusandum Reum de læsa majestate humana, ut disponitur in Digesto *l. Famosas ff. Ad leg. Jul. majest. Text. in cap. Plerumque 2. q. 7. cap. Sacerdos; 6. de Pænit. dist. 6.* a fortiori dicendum est de divina. Si vero probare non potest, quia inutilis evaderet denunciatio, non tenetur denunciare.

30. Sed alitee puto distinguendum, puta, de *Blasphemia* hæreticali, & de mera, sive simplici, & hoc modo concordari possunt contrariæ sententiæ. In *Blasphemia* quidem hæreticali, quia inducit suspicionem hæresis, quilibet denunciare tenetur, quantumvis denunciationem probare per Testes non possit, prout disponitur in citata Bulla *Alexandri*, & hoc modo procedit prima opinio. In *Blasphemia* autem simplici non sic, explorati enim juris est, quod nec denunciare, nec accusare tenetur, qui non potest probare *Nivar. in cap. Inter verba Concl. 6.*

cam.

can. 11. quæst. 3. Sgroi Par. 3. c. 8. num. 30. & hoc modo verum dicit secunda opinio.

Probatio.

SUMMARIUM.

31 *Hoc crimen probatur per Testes.*
32 *Caballus opinatur sufficere Testes, qui deponant de Blasphemia in genere.*
33 *Confutatur opinio Caballi.*
34 *Probatur, quod Testes debent deponere de Blasphemia præcisa.*
35 *Non sufficit, quod Testes deponant per æquipollentia.*
36 *Judex non debet interrogare super jure, sed super facto.*
Reus, deponendo contra se super jure, nil probat contra se.
37 *Hæresis probari potest per Testes singulares.*
38 *Blasphemia probatur per Testes singulares.*
In aliquibus locis Accusator, & unus Testis idoneus probant Blasphemiam.

31 Probatur autem hoc delictum per Testes, sicut & alia omnia, quæ non relinquunt vestigium post se; eodem enim tempore habetur cognitio facti, & facientis, ut scripsit *Foller. Pract. crim. V. Capiat. informat. num.* 13. Sed difficultas est, an Testes teneantur exprimere præcise verba *Blasphemiæ* audita, an vero sufficiat, quod deponant, Cajum blasphemasse in genere; aut in specie, per verba æquipollentia?

32 Circa hoc fuit opinio *Caball. Resol. crim.* 180. *num.* 7. quod, si Testes sint viri periti, & docti, optime scientes quid sit *Blasphemia*, sufficiat, quod deponant in genere; quod probari potest per *Sacram Scripturam lib. Tertio Regum cap.* 21. ℣. 13. ubi habetur, quod duo Testes, submissi a Senioribus *Urbis Jezrael*, de mandato *Jezabel* Reginæ, accusaverunt *Nabot* de *Blasphemia* in Deum, & Regem, deponendo in genere, & dicentes: *Benedixit Nabot Deum, & Regem*; ob quod fuit lapidatus.

33 Sed non video, quomodo ex hoc facto deduci possit conclusio *Caballi*; tum quia Testes illi non dicuntur fuisse homines docti, sed Filii Diaboli, nempe homines ex infima plebe, mendaces, & perversi; tum quia ibi agebatur de Judicibus corruptis a mandato iniquissimæ *Jezabelis*; unde non potest ex hoc deduci, quod pari modo procedi possit a Judicibus Christianis, & maxime in sacro fidei Tribunali, quod incorruptæ justitiæ, & veritati debet inniti.

34 Contrarium autem ex *Sacra Scriptura* deduci potest, & maxime ex *Actibus Apostolorum cap.* 6. ℣. 14. ubi Testes accusantes, & deponentes contra *Stephanum* accusatum de *Blasphemia*, deposuerunt in specie, dicentes: *Audivimus eum dicentem, quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.* Et pariter Testes contra *D. N. J. Christum Matthæ. cap.* 26. ℣. 61. deposuerunt pariter in specie, dicendo: *Hic dixit; Possum destruere Templum Dei, & post triduum reædificare illud.* Proinde dicendum est, quod Testes teneantur referre verba præcisa, prolata a Reo, ad hoc, quod Judex, illis consideratis, possit decernere, an constet de Blasphemia, nec ne, prout bene scribit *Guazzinus Defen.* 4. *cap.* 3. *n.* 7. & optimam ad hoc rationem adducit *Raynaldus Syntax. cap. p.* §. 1. *num.* 54. & est, quod munus Testis est deponere super simplici facto, non autem judicare de illo; si autem deponeret tantum in genere, dicendo Cajum blasphemasse, & non deponeret verba Caij præcisa, ipse judicaret de crimine, & non deponeret simpliciter de facto: ex quo, an resultet crimen, nec ne, judicare spectat ad Judicem; sicut etiam Concilium Judeorum non judicavit Blasphemiam fuisse verba Christi: *Possum destruere Templum Dei* &c. prout explicat *Cornel. a Lapid. in Matthæ. cap.* 26. ℣. 61. §. *Sensum pariter in fine*, licet illi duo falsi Testes eam, tanquam Blasphemiam, reputassent.

35 Sequitur etiam ex hoc, quod non sufficit, quod Testes deponant per æquipollentia; tum quia possunt alterare gravitatem criminis, nisi verba essent scrupolosissime synonima, quod difficillimum est; tum quia, in explicanda paraphrasi, possunt Testes decipi, & sic gravare Reum. Et præcipua ratio est, (ob quam debent Testes deponere præcisa verba) quia tolleretur Reo validus modus se defendendi, probando, verba illa aut non esse blasphema, aut non involvere suspicionem hæresis. Et hoc verum est, quantumvis etiam Reus confiteretur in genere se blasphemasse, non autem diceret præcise verba prolata.

36 Ratio est, quia tum Testes, tum Reus debent super nudo facto proferre depositionem, & confessionem, & ad solum Judicem spectat judicare de jure, resultante ex illo facto. Proinde, sicut Judex non debet interrogare Testes, aut Reum super jure, sed tantum super facto, ut *Par. p. Tit. Reus num.* 201 documus, ita non debet ab iisdem acceptare responsiones, quæ concernant jus, & factum. Proinde Reus, qui confitetur delictum per verbum, quod sonet jus, ut dicendo *venenavi, occidi, blasphemavi* &c. non probant contra se, ut scribit *Chartar. de Inter. reo. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 19. sed debet dicere *propinavi talem potionem; percussi gladio in tali parte corporis; protuli talia verba*; ad Judicem autem spectat nosse, si ex tali potione; percussione; prolatione constet de morte illata, aut *Blasphemia* prolata, nec ne. Et ex sola confessione Rei de delicto, non potest ipse damnari, nisi ex probatione facti constet Judici de jure, in quo fundatur delictum, ut habetur in *Digesto Text. in l. p.* §. *Divus Severus, ff. de Quæstion.*

37 Dubium autem est, an sufficiat probare hoc crimen per Testes singulares? Respondeo, quod variæ circa hoc sint Doctorum sententiæ; nonnulli enim *Eymeric. Direct. Inquis. Par.* 4. *quæst.* 72. *ubi Pegn. Comment.* 121. *per tot. Carena Par.* 2. *Tit.* 7. *de Blasp.* §. 5. *num.* 27. *Dian. Par.* 4. *Tr.* 7. *Resol.* 31. volunt, quod Testes singulares, singularitate diversificativa, non probent ad pœnam ordinariam, sed ad plus extraordinariam. Alii *Butrigar. in l. Ariani. Salycet. in l. Quicunque, C. de Hæret. Bald. in l. Actor. C. de Probat. Anani in cap.* 1. *num.* 7. *de Hæret. Alexand. Calcan. Clar. Pert. Zanchin. Cravet.* apud *Pegn. Comment.* 131. *V. Ergo quantum, Part.* 3. tenent, quod ad probandum crimen in genere, ut pote, quod aliquis sit Hæreticus, Testes hujusmodi probent, etiam ad pœnam ordinariam. Alias *Par. p. Tit. Testes. num.* 41. *& seqq. & Tit. Tortura num.* 71. *& seqq. & Tit. Probatio, num.* 5. probavimus, quod per Testes singulares probetur tum crimen in genere, tum idem in specie, quando nempe agitur de facto iterabili. Et de facto magnum robur habent rationes *Simanchæ Cathol. Instit. Dit.* 64. *num.* 75. & 76. qui idem tenet, & est, quod diversitas Testium in accidentalibus, prout sunt tempus, locus, & persona, in delictis non inducit in illis singularitatem; ideo concludenter probant; periculosissimumque

esset

esset, quod Hæreticus sua falsa dogmata singillatim, & secreto ad perversionem pluribus manifestaret, & nequiret de hæresi convinci ex hoc, quod omnes illi essent Testes singulares; & in sententia contraria non posset unquam puniri Confessarius sollicitans, cum impossibile sit de tali crimine alios Testes dari, quam singulares; & ideo, quando delictum est iterabile, posse concludenter per Testes singulares probari, ultra *Simaucham* (qui pro se citat *D. Thomam*, & *Bartolum*) tenuerunt *Salycet. in l. Testium num. 16. C. de Test, Albertinus de Agnoscent. Assert. quæst. 33. num. 12. & Brunus de Hæret. cap. 9. prope finem apud Pegn. 3. Par. comm. 121. ℣. Et Albertinus*, cum quibus teneo.

38 Cohærenter ergo ad hæc, dicendum est, quod etiam *Blasphemia*, maxime hæreticalis, attenta maxima criminis atrocitate, concludenter probetur, quando nempe eadem per verba præcisa replicatur. Siquidem tempus, locus, persona, ubi, & coram quibus est prolata, sunt mera accidentalia crimini. Et re vera incapibile est, quod Testes singulares, deponentes de diversis indiciis, tendentibus ad unum crimen, (qui dicuntur singulares adminiculative, seu cumulative) probent delictum, in sententia omnium Doctorum recepta; & non debeant probare perversum habitum blasphemandi Testes singulares, qui deponunt de variis actibus, dependentibus, & ordinatis ad illum habitum concludendum. Et hoc firmissime tenendum est, quando Testes singulares sunt plures, quam duo, & sunt viri graves, fidei incorruptæ, & non patiantur exceptionem; tunc enim concludenter probari delictum docent plures, insignesque Doctores. *Simanc. Cathol. Inst. Tit. 64. num. 77. Cacciainp. in l. Admonendi col. 39. ℣. Patet igitur ff. de Jureju.* ubi *Paul. de Castr. Francis. Brun. Tr. de Indic. Par. 1. quæst. 2. num. 6. Socin. Cons. 062. lib. 2. Hippoll. Marsil. singul. 114. & in l. 1. §. Ad quæstionem ff. de quæst. Tiraq. de Pœn. temper. Cau. 51. num. 106.* apud *Pegn. 3. Par. comm. 121. ℣. Et quæ hactenus*. Et in multis Statutis Italiæ, favore divini honoris, sancitur, quod in hoc delicto credatur Accusatori juranti; & uni Testi idoneo, ut videre est in *Bannimentis Bononiæ cap. 1. & Statutis Eugubii lib. 4. Rubric. 20.* quod magis est, quam quod pluribus Testibus singularibus fides adhibeatur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

39 *Pœna Blasphemi de jure Divino, & Cæsareo antiqua est mors.*
Antiquæ pœnæ obsoleverunt: de jure novo, quæ.
40 *Pœna de jure Canonico veteri pro Laicis, & Clericis.*
41 *Pœna lata in Concilio Lateranensi sub Leone Decimo.*
42 *Pœna prædicta moderata ex post pro Laicis.*
Pro Clericis manent pœnæ Concilii Lateranensis.
43 *Dubium, an aggravanda sint dictæ pœnæ ob consuetudinem.*
Quis Blasphemus consuetudinarius, & quis relapsus.
Ex consuetudine delinquendi, pœna augenda, arbitrio Judicis.
44 *Plures actus, quam tres requiruntur ad faciendum Blasphemum consuetudinarium.*
Quot requirantur; variæ sententiæ; sed arbitrio Judicis commissa est decisio.
45 *Blasphemia apud Minores de Observantia est casus reservatus, & quæ, & qualis.*
46 *Pœna Blasphemi in Ordine Minorum de Observantia.*
47 *Pro aliis criminibus, quæ reducuntur ad Blasphemiam, Statutum primum.*
48 *Statutum secundum.*
49 *Statutum tertium.*
50 *Statutum quartum.*
51 *Statutum quintum.*
52 *Statutum sextum.*
53 *Repetitur distinctio, data supra nu. 11.*
54 *Quis dicatur aperire os Blasphemum contra Papam.*
S. P. Franciscus, primus Patriarcharum, vovit obedientiam Romanæ Ecclesiæ.
Papa est Pater specialis Fratrum Minorum.
55 *Constitutiones Papales ita venerandæ, ut persona Papæ.*
Judex judicans contra leges Imperiales, tenetur de læsa Majestate.
Quid Decretum, Constitutio, & Sanctio, remissive.
56 *Ad incurrendum crimen Blasphemiæ contra Papam, requiritur deliberatio.*
57 *Locutio contumeliosa contra Papam potest esse contra ejus personam, aut dignitatem.*
Si est contra dignitatem, Reus denunciandus Inquisitori.
Si contra personam, procedit Prælatus Regularis.
58 *Dignitas Cardinalium reductive spectat ad fidem.*
Diversitas delicti in blasphemante dignitatem, aut personam Cardinalium.
59 *Episcoporum dignitas, quanta remissive.*
Blasphemans dignitatem Episcopi puniendus ab inquisitore.
60 *Prælati, de quibus loquitur Statutum, qui intelligantur.*
61 *Quæ requirantur, ut obloquens de Episcopis, aut Prælatis, subeat pœnas Statuti.*
62 *Delictum obloquentis de Episcopis, & Prælatis, differt a crimine Prædicatoris loquentis contra eos.*
63 *Præstanda a Judice Nostro in punitione obloquentis de Episcopis &c.*
64 *Crescit offensa, ut crescit dignitas personæ offensæ.*
65 *Conciliatur Textus cum Statutis.*
Clausula posita in fine, refertur ad omnia præcedentia, si non subest ratio diversitatis.
66 *Explanatur dubium ex Vallisoletanis.*
67 *Pœnis abutentium verbis Sacræ Scripturæ, quando locus sit.*
68 *Usus profanus quis dicatur.*
69 *Abusus profanus verborum Sacræ Scripturæ, quando accidat.*
70 *Obscena verba, quam male sonent ex ore Religiosi.*
71 *Quid requiratur ad punitionem Statutariam loquentis obscena verba.*
72 *Carcer in hoc Statuto qualis intelligatur.*
73 *Quando dandus sit carcer formalis loquenti obscenitates.*
74 *Convicium quid sit, & quotuplex.*
75 *Advocati patrocinando non debent conviciari.*
76 *Convicium a contumelia quomodo differat.*
77 *Improperium, aut improperari quid significet.*
78 *Ad quid tenetur improperans delictum falsum.*
79 *Quomodo intelligatur improperium, jactatum in Prælatum, & quomodo puniatur.*
80 *Pœna improperantis non Prælato crimen non notorium.*
81 *Pœna improperantis crimen, jam punitum.*
82 *An Prælatus convicians, aut improperans Subdito,*

to, aliqua pœna truéatur.

83 *Prælatus ad correctionem potest aliquod verbum contumeliosum dicere subdito.*

Hoc tamen debet esse ex charitate.

84 *Si verbum contumeliosum non facit ad correctionem, redditur injuriosum.*

85 *Prælatus conviciens subditum, puniri debet, & qua pœna.*

39 POena autem blasphemantium, de jure divino est lapidatio juxta vetus testamentum *Levit. cap. 24. ℣. 16.* ubi dicitur: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo.* De jure item Cæsareo mors est, ut sancitur in quadam *Novella Authent. Ut non lux cont. naturam §. Final. Collat. 6.* sed, refrigescente zelo Religionis, & cultu Dei, & invalente injustitia, leges istæ jam desueverunt, prout post multos *Luc. de Penn. Bald. Aug. ad Angel. Nun. Conrad. Gramat. Zasi. Bellon.* docet *Clar. §. Blasphemia. ℣. Sed quæro*, qui dicit Judices in hoc graviter peccare conniveudo ad tantam injuriam, Deo illatam; Christianamque Rempublicam circa hoc magna indigere reformatione. Proinde de jure municipali regionum, aliæ pœnæ contra Blasphemos sunt sancitæ, & juxta gravitatem criminis majorem, aut minorem, adhibentur quassationes funis, Triremes, perforatio, aut amputatio linguæ, & etiam quandoque suspendium, ut recitat ibidem *Clarus.*

40 De jure autem Ecclesiastico antiquo, pœna Laici blasphemi erat excommunicatio, & publica pœnitentia pro foribus Ecclesiæ, jejunia, & pœna pecuniaria, prout constat ex *cap. Si quis per capillum 22. quæst. 1.* & *cap. statuimus de Maled.* Pœna vero Clerici erat depositio, ut scribit *Covara. in cap. Quamvis P. p. §. 7. ℣. Sed quia p. n. 20. de Pact. in 6.* quod tamen debet intelligi, si Clericus consuetus sit blasphemare, & in hoc non se corrigat, ut ibidem scribit ex *Hostiensi Summ. Rubric. de Maled. §. Blasphemantes ℣. Gravior etiam, & Alexandro Consil. 72. col. 4. lib. 1.*

41 *Concilium* autem *Lateranense* quintum *Sess. 9.* prout etiam sanxit *Leo X. Const. 7. Supernæ §. 33.* apud *Cherub. Tom. 1.* statuit pœnas pro foro interno, ac externo. Pro primo injunxit graves pœnas, arbitrio Confessarii, imponendas ante absolutionem. Pro secundo, blasphemanti *Deum, Christum, aut B. V.* si laicus sit, & convictus, & publicam jurisdictionem gerat, prima vice, privetur portione per tres menses; secunda, per alios tres; tertia, privetur Officio. Si Clericus, aut Sacerdos, prima vice, privetur fructibus unius anni; secunda, privetur Beneficiis; tertia, fit inhabilis ad ea, & hæc conferri possunt. Si laicus nobilis, prima vice, multandus est in 25. ducatis; secunda, 50. tertia, privandus nobilitate. Si sit plebejus, prima vice, carceretur; secunda, cum mitra infami ante fores Ecclesiæ per diem integrum ponatur; tertia ad perpetuos Carceres, aut Triremes damnetur. Blasphemantes autem Sanctos, statuit mitius puniri.

42 Prædictam autem dispositionem Lateranensis Concilii moderavit *Julius Tertius* per suam Constitutionem *In multis* apud *Cherub. Tom. 2.* sed etiam hanc modificavit *B. Pius V. Const. 5. Cum primum*, & statuit, quod blasphemans nomen Jesu, vel *B. M.* prima vice, condemnetur in ducatis 25. secunda vice, duplicetur pœna; tertia, solvat centum ducatos, & exilietur. Si plebejus sit, & solvere non possit, prima vice, manibus religatis post terga stet ante fores Ecclesiæ; secunda, flagelletur; tertia, ei lingua perforetur; & huic postremæ Constitutioni standum est, sed advertendum, quod, cum nec *Julius*, nec *B. Pius* aliquid circa Clericos in Constitutionibus suis statuerint, sed solum circa Laicos; manet contra Clericos, ac Sacerdotes in toto suo robore recitata dispositio *Concilii Lateranensis.*

43 Sed difficultas est, an pœnæ sint aggravandæ ex consuetudine Blasphemandi; & quot actus requirantur ad hoc, quod aliquis possit dici blasphemus consuetudinarius.

Respondeo, quod distinguendum est de blasphemo recidivo, & consuetudinario. Recidivus enim dicitur, qui denuo committit crimen, de quo alias punitus fuit, qui etiam vocatur *relapsus. cap. Accusatus §. 1. & 2. de Hæret. lib. 6.* Consuetudinarius vero est, qui pluries unum, & idem delictum commisit, licet de eo non fuerit inquisitus, aut damnatus. Quantum ad relapsum, jam sunt pœnæ statutæ contra blasphemos, quas recitavimus. Sed quo ad consuetudinarium, arbitrio Judicis sunt commissæ. Consuetudo quidem delinquendi, sicut aggravat delictum, debet etiam aggravare pœnas, secundum Doctores. *Bart. & Alexand. in l. Scire debes. C. de Superexact. lib. 10. Brun. Cons. crim. divers. 115. n. 15. Tom. 2. in fol. Farinac. quæst 20. n. 43.* Unde committens tria furta dicitur consuetus furari, & latro famosus, qui suspendio necari debet, prout scribit *Clar. §. Furtum ℣. Scias tamen*, qui testatur de communi.

44 In hoc crimine autem *Blasphemiæ*, tres actus juxta Doctores non sufficiunt ad faciendum aliquem blasphemum consuetudinarium, sed requiruntur plures. *Farinac. qu. 20. n. 4. Cala. de mod. artic. in Gloss. magn. 769. Coler. Decis. 172. num. 1. Merlin. Pignatel. Discep. quæst. 7. n. 10. & seqq. Severin. ad Sanfelic. Decis. 369. ℣. sunt quiddam* apud *Raynald. Syntax. cap 1. §. 1. num. 18.* Ratio esse potest ex facilitate, qua hoc potest committi, quæ non cadit in furto. *Lazarius* determinat requiri quinque actus interpolatos loco, & tempore: *Zanardus* (prout eos refert *Carena Par. 2. Tit. 7. §. 5. num. 22. & seqq.* vult debere esse decem actus in uno anno, ut quis possit dici consuetus blasphemare. Sed *Menoch. de Arbitr. Judic. Cas. 375.* concludit esse arbitrarium Judici de hoc determinare, & ista est vera, & æqua sententia. Debent autem actus esse discreti, & discontinuati moraliter loco, & tempore; licet enim quis viginti *Blasphemias* in aliquo casu protulisset, non tamen dicendus esset ex illis consuetus blasphemare, nec major sibi pœna deberetur, quam si semel tantum blasphemasset, ut scribit *Romagnera ad Stat. Engub. lib. 4. Rub. 20. num. 11.* post *Faria ad Covar. lib. 2. cap. 20. num. 93.*

45 Quantum ad pœnas Regularium, inspiciendæ sunt peculiares Ordinum Constitutiones. Pro Nobis autem Minoribus in ordine ad *Blasphemiam* proprie, sive hæreticalem, sive simplicem, nulla est pœna taxata, sed est tantum casus reservatus (ut patet ex Statutis *Vallisoletanis cap. 7.* & Generalibus Ordinis *cap. 7. §. 3. num. 1.*) respectu *Blasphemiæ in Deum, D. N. J. C. & B. Virginem*, non vero respectu aliorum Sanctorum; & ad incurrendam hanc reservationem non requiritur in blasphemante consuetudo, vitium, aut facti notorietas, ut bene scribit *Sanctor. Commentar. cap. 7. Stat. 5. Cas. 1. ℣. Ad incidendum fol. m. 306.* quia *Fratres Minores*, quos Deus in Ecclesia induxit, ut ejus Sanctum nomen laudarent, non debet censeri cum sæcularibus in hoc crimine; quod in ipsis ex status perfectione, ad quam obligantur, gravius evadit, proinde si ad incurrendam reservationem in cæteris requiritur publicitas, seu consuetudo *Blasphemiæ*, in *Fratre Minore* sufficere debet sola, & simplex prolatio.

49 In

46 In facti ergo contingentia debet inter Nos *Blasphemia* puniri pœnis inflictis a jure communi. Sed hoc requirit in Clerico consuetudinem, ut dictum supra *num.* 39. Qua ergo pœna puniendus est blasphemus inter Nos, qui tamen consuetudinem sic delinquendi non habet? Censerem puniendum esse ad minus pœna Carceris per quatuor menses. Quia, cum blasphemantes, sive obloquentes de *Summo Pontifice*, trimestri Carceri macerentur, ut infra dicemus, æquum est, quod crescat pœna, sicut in blasphemante Deum crescit gravitas criminis præ blasphemante *Papam*. Si autem *Blasphemia* esset hæreticalis, a solo Inquisitore punienda esset. Unde Judices nostri solam *Blasphemiam* simplicem punire possunt.

47 Pro cæteris vero criminibus, qui ad *Blasphemiam* reducuntur, sequentia habemus Statuta. Primo: *Si quis fratrum ore blasphemo, aut impudenter, vel minus reverenter de Persona Summi Pontificis, vel summa ejus dignitate, & majestate, in terris suprema; vel de Apostolicis Constitutionibus, Decretis, aut Sanctionibus obloqui temere ausferit, & de ea legitime constiterit, trimestri* (& non semestri, ut perperam dicunt Sambucana) *Carceris pœna, vel alia graviori etiam, Superiorum arbitratu, omnino puniatur. Stat. Vallisolet. cap.* 1. *Tit. de Obedientia. Orb. Seraph. T.*3. *fol* 413. *Pract. Crim. Tit. Applicatio* §. 56. *De Summo Pontifice Maximo, Christi in terris Vicario, deque Illius Dignitate, ac Decretis, & Constitutionibus, qui impudenter, vel minus, quam decet reverenter obloqui ausus fuerit, trimestris Carceris pœna, vel graviori etiam puniendus est juxta delicti mensuram*, Ita Textus *Tit. Applicatio* §. 56.

48 Secundo: *Quicunque de S. R. E. Cardinalibus, aut eorum Dignitate, vel persona, in genere, vel in specie, & præsertim de Eminentiss. Protectore, impudenter, vel temere ora laxaverit, Carceribus mancipetur; vel gravius etiam pro gravitate delicti puniatur Superiorum arbitratu. Stat. Vallisolet.* ℣. *Quia vero. Impudenter obloquentes de Eminentissimis Protectore, & S. R. E. Cardinalibus, deque Reverendissimis Ecclesiarum Prælatis, cum scandalo, Carceribus sunt mancipandi, vel gravius etiam, pro oblocutionis excessu, puniendi, Superiorum arbitratu*. Ita Textus noster *Tit. Applicatio* §. 23.

49 Tertio: *Qui de Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis oblocutus fuerit, ita ut populo scandalum sit; is, arbitrio Superioris, graviter arceatur pro gravitate delicti. Stat. Vallisolet.* ℣. *Qui de Episcopis*.

50 Quarto: *Qui Sacræ Scripturæ sensum, vel verba in profanos usus detorserit, eisque in familiaribus colloquiis usus fuerit; voce activa, & passiva triennio privandus erit, & monstruo Carceri mancipandus. Pract. crim. Tit. Applicatio* §. 23.

51 Quinto: *Obscena verba coram aliis cum scandalo proferens, si graviter monitus, se non correxerit, in eum animadvertatur pro qualitate delicti, etiam cum pœna Carceris, aut graviori, Superiorum arbitratu, quousque resipiscat, ut cæteri timorem habeant. Pract. Crimin. Tit. Applicatio* §. 6.

52 Sexto: *Qui in Prælatum improperii, & convicii verba protulerit, genuflexus in publico, debet pane, & aqua jejunare, ac omni suffragiorum jure biennio carere. Pract. Crim. Tit. Applicatio* §. 9.

53 Circa primum Statutum, notanda est primo distinctio, quam dedimus supra *num.* 11. puta, de blasphemante dignitatem Summi Pontificis, aut de blasphemante illius personam. Pariterque distinguendum est de *Blasphemia* simplicis irreverentiæ circa dignitatem *Papalem*, & de *Blasphemia* hæreticali circa eandem, ut si quis diceret, *Papam non esse primum, & universale caput Ecclesiæ militantis*, Et secundum datas divisiones exponendum est Statutum.

54 Notandum ergo primo, quod as *blasphemum* contra dignitatem *Summi Pontificis* dicitur *aperire*, qui de illo male loquitur: & hoc *impudenter*, puta, nulla habita ratione proprii honoris, prout bene explicat *Sanctor. Comment. cap.* 1. *Stat.* 1. §. 4. *in fine*. Proprius autem honor, & magna dignitas *Fratris Minoris* est, quod ipsius mater Religio in obedientia *Ecclesiæ Romanæ* sit primogenita; *Seraphicus* enim *Pater Franciscus*, ut notat *D. Bonaventura Exposit. in Reg. Minor. cap.* 9. primus Patriarcharum fuit, qui in Regula sua speciale votum obedientiæ erga *Romanam Ecclesiam* emiserit. Proinde *Pontifex Romanus*, qui *Pater est omnium, est Fratrum Minorum nihilominus specialis*, ut textualiter habet Canon *Cap. exiit* §. *Ad hæc de Verb signif. lib.*6, Dum ergo *Frater Minor*, dignitatis specialis hujus filiationis oblitus, contra *Apostolicum Patrem* linguam acuit, *impudenter* dicitur procedere.

55 Notandum secundo, quod in hoc Statuto, eadem pœna percelluntur obloquentes de Constitutionibus, Sanctionibus, ac Decretis, sicut, qui male loquuntur de persona, ac dignitate *Domini Apostolici*; & hoc quidem de jure; nam Constitutiones Apostolicæ, quando constat, eas fuisse legitime emanatas, debent cum reverentia recipi, eo modo, quo honorandus, & recipiendus est Pontifex ipse. Sicut enim Statua Principis, ex eo, quod repræsentat figuram corpoream Principis, reverenda est, & qui erga Statuam illius irreverenter se habet, committit crimen læsæ Majestatis, ut dicitur in jure *l. Qui Statuas ff. Ad leg. Jul. majest.* ita dicendum est de Edictis, Rescriptis, Sanctionibus, seu Constitutionibus Principis, quæ sunt imagines, in quibus repræsentatur mens, seu voluntas ejusdem Principis. Proinde de antiquo jure fuit, ut deducitur ex quadam lege *Codicis Justiniani, arg. l.* 9. *C. Ad leg. Jul. majest.* quod Judex non deferens legibus imperialibus, sed judicans contra eas, poterat accusari de crimine læsæ majestatis; quam tamen praxim, rescripto suo sustulit *Imperator Alexander Severus*, ut ex citata lege apparet. Quid autem importet *Decretum, Constitutio*, & *Sanctio* diximus *Par.* 9. *Tit. Canones n.* 1. *& seqq.*

56 Notandum tertio, quod, ad incurrendam pœnam hujus legis statutariæ, requiritur, quod Reus scienter, advertenter, deliberate, & ex contemptu potestatis Pontificiæ, delinquat, ita ut mortaliter peccet; aliter non est locus tali pœnæ, prout ex illius duabus notabilibus dictionibus, nempe *temere*, & *ausferit*, pluribus docte cumulatis probat *Sanctor. Comment. cap.* 1. *Stat.* 1. §. 9. 10. *&* 11. *fol. m.* 3. Itemque oportet, quod crimen judici aliter probatum sit concludenter per Testes, aut Rei legitimam confessionem; hoc enim importat clausula illa, & *de eo legitime constiterit*, ut ibidem probat *Sanctorus*.

57 Notandum quarto, quod contumeliosa, ac blasphema locutio contra *Summi Pontificis* personam, seu Constitutiones potest concernere ejus dignitatem, & potestatem; aut tantummodo honorem, obedientiam, seu reverentiam. Primo modo, ut si quis impie diceret: *Non æstimo Papam, & ejus Papatum, quantum soleam mei calcepodii; ipse enim non est me major; sed est homo ordinarius, sicut ego. Hæc Bulla, ab eo lata, nulla est, nec ipse habet anthoritatem majorem leges condendi, quam Plebanus Arlottus*. In hoc casu blasphemia esset hæreticalis, & deberet Reus denunciari Inquisitoribus; nec ullo modo posset Judex Regularis se immiscere; aliter incurreret Excommunicationem, Papæ reservatam, privationem, & inabilitationem ad Officia juxta Bul-

lam *Pauli V. Romanus Pontifex Ann.* 1606, *Calend. Septemb.* Ratio eſt, quia talis locutio eſt contra articulum fidei de Primatu, & poteſtate *Papæ* ſupra omnes fideles. Secundo modo, ſi diceret: *Diabolus ferat hunc Papam, ſtirpis Hebrææ, cujus vita non eſt, niſi accumulare theſauros per fas, & nefas. Hanc Bullam non æſtimo, quia eſt lata ad proprium intereſſe; eſt iniqua; & ad ſolam oppreſſionem pauperum.* Tali caſu *blaſphemia* eſſet ſimplex, quia tangeret tantum individualem perſonam, & male carperet facta, non vero dignitatem, & poteſtatem. Et in hoc caſu poſſet procedere Superior Regularis.

58 Circa Statutum ſecundum, notandum eſt, quod par diſtinctio, quæ data eſt ſupra de *blaſphemia* contra *Papam*, currit etiam de prolata contra *Cardinales*, puta, ſi tangit dignitatem; aut ſi ſit contra perſonam. Primo modo, puto, *blaſphemiam* negantem dignitatem Cardinalitiam, eſſe de privativa cognitione Inquiſitorum, Namque, ſi non formaliter, & directe, ſaltem virtualiter, & reductive dignitas, & poteſtas Cardinalium in tota Eccleſia Catholica concernit articulum fidei; *Cardinales* enim ſunt pars corporis *Papæ*. ex *Conſtit. Eugen. IV. non mediocri* §. 9. apud *Cherub. Tom. p.* & proinde eos quoquomodo offendentes, Rei ſunt læſæ Majeſtatis, prout dicitur in jure, *text. in cap. Felicis de Pœn. lib.* 6. imo, cum eorum conſilio apud *Sanctiſſimum Romanum Pontificem* univerſalis Eccleſiæ adminiſtratio nitatur, ut textualiter habet *Trid. ſeſſ.* 25. *de Reformat. cap.* 1. *in fine*, eorum dignitas manet vinculata cum ſuprema dignitate *Papali*, & ſic ſpectat ad materiam fidei. Secundo vero modo, poſſe a Judice Regulari procedi, perſpicuum eſt.

59 Circa tertium Statutum, notandum primo, quod *Epiſcoporum* dignitas ſumma eſt in Eccleſia Dei, & infinitis propemodum titulis, a Sanctis Patribus, & ſacris Canonibus decorata, & qui eos vult collectos ad ſtuporem videre, adeat *Barb. de Offic. & Pot. Epiſ. Par. p. Tit. p. cap.* 2, *a num.* 3. *ad fin.* Et cum ſint de jure divino inſtituti & ordinati in *Hierarchia Eccleſiaſtica*, tanquam Rectores ſupra Presbyteros, & miniſtros, hinc eſt, quod ipſorum auctoritas characteriſtica ſit de jure divino. Quadrat ergo etiam pro ipſis diſtinctio, ſupra data de blaſphemante contra dignitatem, aut contra perſonam *Papæ*, & *Cardinalium*. Si enim aliquis blaſphemaret contra dignitatem, & poteſtatem *Epiſcopi*, ut ſi quis impie diceret: *Rrargo. Epiſcopum, & ejus Mitram; & quis eſt ille plus quam Presbyter pilei viridis?* Hic profecto blaſphemus deberet a ſolo Inquiſitore puniri, Siquidem de fide eſt, quod *Epiſcopi* ſunt Superiores Presbyteris, ut cantat *Conc. Trid. ſeſſ.* 23. *Can.* 6. & 7. Si autem obloqueretur de perſona, intraret diſpoſitio hujus Statuti.

60 Notandum ſecundo, quod, dicente Statuto, *Qui de Epiſcopis, & aliis Eccleſiarum Prælatis &c.* difficultas eſſe poteſt, qui nam hic veniant nomine *Prælatorum? Sanctor. Comment. cap.* 1. *Statut.* 2. §. 2. *fol. m.* 12. opinatur eſſe omnes, qui cenſentur in Romana Curia, nomine *Prælatorum*, nempe *Referendarii; Prothonotarii participantes; Datarius: Secretarii Congregationum: Aſſeſſor S. Officii; Clerici Cameræ; & Auditores Rotæ*, ex eo quod varii Summi Pontifices, ab eo citati in ſuis Bullis, eos appellent Prælatos. Fuit proinde in Sententia omnes ſupradictos comprehendi in hoc Statuto. Sed pace illius, Ego ſum in oppoſita ſententia. Etenim cum verſemur in lege pœnali, debent accipi verba in propria, ſtrictaque ſignificatione, ex notis juribus. Porro prædicti non ſunt vere, & realiter *Prælati*, ſed nomine tenus, & ſolummodo quoad gradum quendam honorificum, non vero juriſdictionalem. Siquidem *Prælatus* proprie eſt, qui habet juriſdictionem in utroque foro ſuper oves ſibi commiſſas, ut dicitur in jure, *cap. Decernimus. junct. gloſ. in V. Eccleſiarum Prælati*, ubi *Abb. num.* 16. *de Judic. gloſ. in Clement. Dudum §. In Eccleſiis de Sepultur. Innoc. in cap. Firmiter de Sum. Trin. & in cap. Quoniam Ut lit. non conteſt.* & proinde Judices Ordinarii ſunt omnes *Prælati*. Supradicti autem a *Sanctoro* nominati, curam animarum non habent, nec juriſdictionem in utroque foro. Quod ſi contendatur, ipſos juriſdictionem habere in materiis ſibi commiſſis, & proinde de ſtricto jure eſſe *Prælatos*. Reſpondeo, juriſdictionem eorum aut eſſe mere temporalem, ut in *Clericis Cameræ*; aut ſi ſit circa ſpiritualia etiam, ut in *Secretariis Sac. Congregationis Epiſcoporum, Rituum, Indicis &c.* eſſe pure miniſtrativam, non vero ordinariam. Præterquam quod Statutum dicit *Eccleſiarum Prælatis*, puta, de habentibus admiſtrationem Eccleſiarum, prout ſunt quidam Abbates ſæculares, juriſdictionem Epiſcopalem habentes; omneſque Superiores Regulares, tum Provinciales, tum Locales, qui vere, & ſtricte ſunt Prælati Eccleſiarum, quia adminiſtrationem cum juriſdictione, & dignitate habent.

61 Notandum tertio, quod citatum Statutum duas habet partes, puta, de obloquente de *Epiſcopis*, & de aliis *Eccleſiarum Prælatis*, & ambæ iſtæ partes modificantur per clauſulam ſubſequentem, puta, *ita ut populo ſcandalo ſit*. Non incurrit proinde pœnam Statuti, qui in Conventu coram Fratribus de perſona *Epiſcopi*, aut alterius *Prælati* obloqueretur. Quia nomine populi non veniunt Clerici, & multo minus Monachi, præſertim in odioſis, ut bene *Sanctor. Comment. cap.* 1. *Stat.* 2. §. 3. *fol.* 13. ait, Sed requiritur, quod delinquat *coram populo*, hoc eſt coram multis, qui ad minus ſuperent decem, & hoc in loco publico, puta, foro, aut via publica, in qua multi congregantur, ac reddatur hoc modo crimen publicum, ac notorium, & amplius, quod *populo ſcandalo ſit*. Hoc vero accipiendum non eſt ſolummodo actualiter, & de facto, ita ut, ſi populus audiens oblocutiones, ſcandalizatus tamen de illis non ſit, locus non ſit pœnæ Statutariæ; ſed accipiendum ſit de poſſibili etiam, puta, quod oblocutio talis fuerit, quod de ſe potuerit populum ſcandalizare. Quod enim populus non ſit paſſus ſcandalum, per accidens eſt; ſufficit autem ad delictum, quod verba, de ſe generativa ſcandali, protulerit, & ſic ſentit etiam *Sanctor. loc. cit. V. Nec eſt neceſſarium*.

62 Notandum quarto, quod hoc crimen longe diverſum eſt ab eo, quod committitur a Prædicatoribus, loquentibus contra Prælatos, de quo ſuo loco dicemus; licet enim objective idem crimen ſit, formaliter tamen differt, ex eo, quod hoc, de quo loquimur, committitur in familiaribus (licet in publico habitis) colloquiis; illud vero patratur in publico ſermone.

63 Notandum quinto, quod, cum ſic obloquentium pœna ſit arbitraria Superioribus, iſtique arbitrium ſuum teneantur regulare ſecundum jus, & æquitatem; arbitratus enim boni viri, puta, Judicis, nil aliud eſt, niſi jus, & æquitatem reſpicere, prout oſtendit *Oldrad. Tr. de Juc. & æqui. l. p. ff. de Uſuſr.* apud *Sanctor. Comm. cap.* 1. *Statut.* 2. §. 4. debent Superiores ante omnia damnare Reum ad ſatisfactionem perſonalem *Prælato* offenſo præſtandam, ut textualiter habet Canon *in cap. Clericus Maledicus* 46. *Diſt. Conc. Carthag.* 4. *cap.* 57. & veniam ab eodem poſtulandam. Debent pariter damnare eum ad publicam reſtitutionem famæ, retractando verbum ſuum, vel quod ſibi impoſuit, quia alias non ſervat

ju-

juſtitiam in reddendo proximo, quod ſuum eſt, ut docet *Sabtiliam Magiſter Scot.* ia 4. *Diſt.* 15. *Q.* 4. §. *Rrſpoadeo* ℣. *In primo P.*2. & commuoiter Theologi Morales. Debent inſuper eum removere ab illo Conventu, in quo manens deliquit; nam illo præſente ſemper reſricatur in populo memoria ſcandali cum damno Religionis; imo talis publica remotio, tanquam pœna delicti illata, ædificabit populum ſcandalizatum, videodo, quod criminoſi io Religione puniuntur. Et tandem debent jejuoia, & flagellationes, ac etiam carcerem clauſtralem injungere pro dignitate perſonæ offenſæ, & gravitate oblocutionis, & ſcandali ſecuti.

64 Notandum ſexto, quod iu *Texta Pract. crim. Tit. Applicatio* §. 25. ſic habetur: *Impudruter obloquentes de Emiacutiſſimis, Protectore, & S. R. E. Cardiualibas, deqae Revercadiſſimis Eccleſiaram Prælatis, cum ſcaadalo, carceribus ſunt mancipandi; vel gravias etiam pro oblocatioais exceſſu, puniendi, Saperioram arbitrata.* Ex hoc videtur, quod obloquens de *Prælatis* Eccleſiarum, Carcere plectendus ſit, quemadmodum obloquens de *Cardiaalibus*. Sed hoc verum non eſt, aliter eſſet injuſta hujuſmodi diſpoſitio, ut pote rationi oaturali contraria. Siquidem delicta imparia in gravitate non debent æquali pœna vindicari, cum ad menſuram delicti eſſe debeat & plagarum modus. Cum igitur creſcat io gravitate delictum commiſſum contra perſonam, juxta quod perſona offenſa creſcit in dignitate, ut habetur *cap. p. de Calamniat. junct. gloſſ ia V. Maxime ſecretis. Inſt. de Iujar.* §. *Atrox. l. Prætor. ff. eo. tit. cap. Cum illorum. de ſent. Excom.* ſequitur, quod major erit culpa obloquentis de *Cardiuali*, quam de inferioribus *Prælatis*, proiode oon poteruut hæc delicta eadem pœna percuti.

65 Dico ergo, quod, cum *Textas* citet ad marginem Statuta *Valliſoletana*, quæ ipſe epilogat, explicari debet juxta diſpoſitionem, quæ in illis cum majori diſtinctione habetur; attento maxime quod §. 60. ejuſdem Tituli *Textus Practica criminalis* ſe remittit ad Statuta Generalia Ordinis. Clauſulæ igitur, quæ in hoc *Texta* habentur confuſæ, puta, *cam ſcaadalo; Carceribus mancipaadi; gravius puniendi*, non debent oniverſaliter ad ſupra enumeratos Cardinales, & *Prælatos* referri, ſed ſingulæ ſingulis reddi. Ratio eſt, quia eſt communis Doctorum ſententia *Cravet. Coaſil.* 149. *per tot. Aegid. Bellamer. Coaſ.* 35. *n.* 19. & 20. *Roman. Couſ.* 480. *col.* 1. ℣. *Capio nunc. Ubi Apoſtil. in V. concurrit & ad Couſ.* 112. *in V. Referenda Tuſc. Coacl.* 291. *lit. C. n.* 7. quod clauſulæ, poſitæ in fine, referuntur ad omnia præcedentia, quando non ſubeſt ratio diverſitatis; quæ, ſi ſubſit, non refertur ad omoia, ſed ſingula ſingulis.

66 Io propoſito vero optima ratio diverſitatis ſubeſt, puta, major, & minor dignitas in *Cardiaalibas*, & *Prælatis*, ex qua oritur major, & minor gravitas in delicto, cui major, & minor pœna debetur. Quomodo ergo ſingulæ clauſulæ ſint reddendæ, habemus ex *Valliſoletanis*, hoc eſt, quod clauſula *Carceribas mancipaadi* referatur ad *Cardinales*; clauſula *cam ſcandalo*, & *gravias puaiendi*, referatur ad qualificandum delictum, & ejus pœnam reſpectu *Prælatorum*. Nec enim ly *gravius* accipi debet comparative ad Carcerem, ac ſi gravior pœna, quam Carcer, ut pote Triremes, poſſet dari pro tali oblocutione; hoc enim iniquum eſſet, nec pœna eſſet culpæ proportionata, quia hæc noo eſt atrociſſimum delictum, cui atrociſſima inter Regulares pœna Triremium ſit injungenda. Sed debet accipi abſolute, & in ſe, puta, *gravias puaieadi*, nempe dandæ illæ pœnæ, quæ gravioribus delictis juxta Statuta iucutiuntur. Et hoc modo capiendus eſt *Textas*, oe appareat correctorius juris *Statati Generalis*, io quo fundatur.

67 Circa quartum Statutum, notandum, quod pœna Carceris inibi injuncta, ſupponit delictum grave, & mortale peccatum, & proinde, ubi ipſum oon intervenit, non eſt locus pœnæ prædictæ; & recolendum eſt ad hoc id, quod diximus ſupra *aam.* 12. & *ſeqq.* Proinde, qui in familiaribus colloquiis frequenter uteretur verbis Sacræ Scripturæ ad eruditionem moralem, ſeu politicam, hic oullo modo, neque venialiter peccaret. Si autem ad converſatioaem ridiculam, & jocoſam, honeſtam tamen, hic venialiter peccaret; magis tameo peccaret, ſi factum turpe oarrando, verbis Scripturæ ex incidenti narrationem coloraret. Sed peccabit mortaliter, ſi Sacræ Scripturæ verba, vel ſenſum in profanos uſus detorſerit, eiſque in familiaribus colloquiis abuſus fuerit. Et hic advertendum, quod ad pœnam Statuti duo copulative requiruntur, puta, *detorſio verborum*, aut ſenſus Scripturæ Sacræ in uſus profanos; & *abaſus* (puta, eorundem ita detortorum) in colloquiis familiaribus. Ratio eſt, quia Statutum loquitur per dictionem copulativam, quæ utrumque membrum compreheodit, non autem per diſiunctivam, puta, *vel*, ſive, *aut*; unde requiritur ad verificandum Statuti caſum, ut in delicto interveniat utrumque copulatum, aliter non ligat, ut dicunt communiter Doctores. *Alexan. Couſ.* 110. *aam.* 15. & *ſeqq. lib.* 3. *Oldrad. Conſ.* 91. *aam.* 5. ℣. *Præterea. l. Inter omnes* §. *Recte ff. de Furt. Tuſc. S. C. Concluſ.* 135. *na.* 14. *lit. D. Concl.* 274. *num.* 7.

68 Quid autem hic veniat nomine uſus profani, explicandum eſt. Communiter loquendo, profanum, prout ſcribit *Ageuus Urbicus in Commeatario Froatiai* apud *Calvin. lexic. V. Profaaum*, eſt, quod, cum Sanctum, ſive ſacrum Deo eſſet, poſtea in uſum hominum, & extra fanum venit. Omnis enim res eſt vel ſacra, ſi nempe cultui divino dicata eſt; vel profana, ſi uſui humano fuerit deputata. Proinde res ſacra, & res profana opponuntur, *l. Inter ſtipalantem* §. *Sacram. ff. de Verb. Obl.* & profanus locus opponitur loco religioſo, ſive ſacro. *l. Si quis.* 40. *ff. de Relig. & ſumpt. fun. l.* 37. *ff. de Coatr. empt. l.* 4. *C. de Relig. & ſumpt. fun.* Sed ſpecialiter profanum accipitur pro peccaminoſo, & in hoc ſenſu homo profanus idem eſt, ac homo peccator. De iſta autem ſignificatione multa exempla habemus in Scriptura; In *Levitico* enim *cap.* 19. ℣. 7. ubi loquitur de comedente contra mandatum Dei Hoſtiam pacificam poſt triduum ab immolatione, dicitur: *Profaaus erit, & impietatis Reus*. In *Ezechiele cap.* 21. ℣. 25. *Tu profane impie dux Iſrael*. In ſecundo *Machabæorum cap.* 12. ℣. 23. *Judas inſtabat paaicas profanos*. Et *Apoſtolas ad Hebræos cap.* 12. ℣. 16. *Ne quis foraicarias, aut profaaus &c.*

69 Io propoſito autem abuſus profanus verborum Sacræ Scripturæ, ut ſit punibilis Carcere, prout dicebam, oportet, quod intelligatur mortaliter peccaminoſus, hoc eſt, quod uſurpentur verba Sacræ Scripturæ in re, quæ de ſe mortaliter peccaminoſa ſit, & hoc independenter a materia fidei; prout eſſet, ſi quis clauſulis quibuſdam *ſacroram Canticoram* uteretur in cantione, ſive Epiſtola impudica ad Amaſiam, eam ſollicitando; ſive verbis Scripturæ uteretur in Satyra, aut libello famoſo contra determioatam perſonam. Hic enim eſſet verus abuſus peccamiooſus; Nam cantio, aut Epiſtola impudica, Satyra, aut libellus famoſus ex ſe ſunt peccata mortalia. Verum eſt, quod ad complementum delicti, ut dictum eſt ſupra, requiritur, quod tales compoſitiones in fami-

miliaribus colloquiis publicari debent; proinde Compositor talium scripturarum, si in Cella privatim conservaret, & nulli panderet, non committeret in statutum, ex eo quod deficeret una conditio, ab eo requisita, puta, usus in familiaribus colloquiis.

70 Circa quintum Statutum datum supra *num.* 51. desumptum ex *Textu*, Noto primo, quod jure merito sub hoc paragrapho, in quo de *Blasphemia* locuti sumus, ponitur delictum loquendi obscenitates; nam, juxta vulgatam *D. Bernardi* sententiam *otiosa verba in ore Religiosi, Blasphemiæ sunt*; & multo magis *Blasphemiæ* reputanda sunt verba obscena, & maxime in *Fratre Minore*, qui in sua regula *cap. 3. post Med.* monitum habet a Seraphico Patriarcha, ut *honeste loquatur omnibus, sicut decet*.

71 Noto secundo, quod *Textus* non debet accipi de eo, qui semel, aut bis ex inadvertentia, vel joco, obscenum aliquod verbum protulerit, vel minus honestam fabulam, ut in familiaribus colloquiis plerunque evenit, recitaverit. Ratio est, quia *Textus* habet, *Si graviter monitus non se correxerit*, ex quo evidenter deducitur, hic puniri eum, qui ex prava consuetudine obscena loquitur. Præterea pœna carceris non datur, nisi mortaliter delinquenti, & talis non est, qui ex inadvertentia, & lubricitate linguæ, in talia verba aliquando prorumpit. Militat ergo hujus Statuti dispositio contra quosdam nominetenus Religiosos, qui sæcularium discolorum ad instar, nil aliud, nisi obscenitates, & turpia in sermonibus habent, bene ostendentes ex ructibus impudici sermonis, in quos solvitur pectus, quo cibo interius pessime saginentur. Scandalizantur profecto ex talium conversatione sæculares, & eos solo habitu Religiosos jure merito autumant. Talis ergo Scandalosus Frater, si graviter monitus (hoc est confusibiliter a Superiore Provinciali, aut locali publice correctus per exprobationem suæ obscenæ dicacitatis) non se correxerit; in eum animadvertatur pro qualitate delicti, etiam cum pœna Carceris, aut graviori, Superiorum arbitratu.

72 Noto tertio in hoc *Textu*, nomine Carceris non venire Carcerem formalem, sed domum disciplinæ, aut Carcerem claustralem; sicut etiam vocabulo *pœnæ gravioris* non venit in hoc casu illa, quæ est gravior comparatione Carceris formalis; ratio est, quia pœna hæc non esset delicto commensurata, & lex irrationabilis esset, quod tamen de lege præsumendum non est; Nam quo ad Nos nulla pœna gravior Carcere formali datur, quam Triremes, & Ejectio ab Ordine, quæ cum sint omnium pœnarum gravissimæ, incongrue adhiberentur ad vindicandum turpiloquium, quod in gravitate æquale non est tantis pœnis. Debet ergo accipi hic pœna gravior comparatione pœnæ levis, puta, pro una ex illis pœnis, quæ, cum compescendis gravioribus delictis adhibeantur, graviores nuncupantur.

73 Non nego tamen, quin etiam carcer formalis adhiberi possit, si excessive qualificatum esset turpiloquium, puta, si factum fuisset coram honestis matronis, seu Virginibus, quæ ex auditu talis sermonis fuissent rubore suffusæ, & stomachabundæ ex impuritate narrationis, scandalizatæ abscessissent a loco, in detestationem nefandi illius discursus; & factum, vulgatum in Populo, magnum scandalum peperisset. Aut etiam, si verba obscena non fuissent per simplicem narrationem enunciata, sed tendentia ad sollicitationem ad turpia: & hoc argui potest ex motibus, gestu, & consuetudine loquentis, alias diffamati de vita parum composita, & turpi. In similibus casibus prudenter librandis per Superiorem, non abnuo Carcerem formalem etiam adhiberi posse; eo maxime, quod ex *Textu*, eorum arbitratu tota res est commissa.

74 Circa Sextum Statutum datum supra *num.* 52. cujus materia affinis est cum *Blasphemia*, ut proinde merito sub eodem paragrapho tractetur (*convicium* enim injuriosa locutio est in homines, ut *Blasphemia* est eadem in Deum) Noto primo, quod *convicium* dupliciter capitur; uno modo stricte, & sic, ut dicit *Ulpianus text. in l. Item apud §. Convicium ff. de Injur. & fam. libr.* dicitur *Convicium* a concitatione, vel à Conventu, hoc est a collatione vocum; cum enim in unum plures voces conferuntur, *convicium*, quasi *convocium* dicitur; & hoc modo nomine *convicii* venit solum illa injuria, quæ fit, quando plures insimul vociferantur ad aliquem injurandum, vel persequendum, ut fecerunt Judæi, qui injuriantes *Jesum Christum D. N.* ut seductorem *Jo. cap. 19. ỳ. 15.* clamabant: *Tolle tolle crucifige eum*, & hujus criminis Rei sunt, non solum vociferantes, verum quoque qui concitavit ad vociferandum alios, vel qui submisit, ut vociferetur, ut ibidem ait *Ulpianus text. in d. l. Item apud §. Fecisse ff. de Injur. & fam. libr.*

75 Alio modo sumitur large pro quavis injuria verbali, sive maledicentia illata in præsentia ejus, cui aliquis conviciatur; & in hoc sensu accipit Imperator in quadam lege. *text. in l. Quisquis. §. Ante omnia. C. de Postul.* in qua monet Advocatos, quo modo se debeant gerere, dum clientulorum Causas dicunt; ait enim: *Ante omnia Advocati ita præbeant patrocinium jurgantibus, ut non ultra, quam litium poscit utilitas, in licentiam conviciandi, & maledicendi, temeritatem prorumpant.*

76 Differt autem *convicium* a contumelia, quia *convicium* importat defectum naturalem personæ, ut si aliquis ad injuriam vocetur *gibbus*, *strabo*, *tranlus &c.* contumelia autem importat defectum moralem, ut si aliquis vocetur *fur*, *leno*, *falsarius* &c. ut ex *D. Thoma 2. 2. quæst. 72. art. 1. ad 3.* docet *Alberic. Diction. V. Conviciandi*.

77 Noto secundo, quod improperium est injuria, in qua aliquid vitium, sive verum, sive falsum objicitur alteri, cui improperatur; ita ut improperare nihil aliud sit, quam crimen alicui objicere; unde contumelia, & Improperium differunt inter se, ut actus ab habitu, ita ut improperans objiciat vitium per modum actus, ut dicendo, *Lenocinium exercuisti*; contumeliam autem inferens, illud objiciat per modum habitus, ut dicendo, *Tu es leno*. Qui ergo in *Prælatum improperii verba protulerit*, nempe ei objiciendo, quod sit latro bonorum Conventus, quod communes eleemosinas defraudet &c. *& convicii*, puta, dicendo *surdum*, *sordidum*, *ignorantem* &c. genuflexus debet pane, & aqua jejunare, & omni suffragiorum jure biennio carere.

78 Advertendum autem, quod, si improperat aliquod delictum falsum, si coram Testibus improperium tale effutit, improperans tenetur pœnis infamantium, quia fama *Prælati* læsa manet apud eos, qui audierunt, & tale crimen ignorabant, a quibus, ut communiter accidit, divulgabitur, & *Prælati* fama periclitabitur. Si autem improperat delictum verum, quod aut notorium sit, aut probare possit, non minus puniri debet; nam verba Statuti æque verificantur in Improperante delictum verum, sicut & falsum; & discrimen solum est, quod improperando falsum, debet Reus puniri pœnis infamantium etiam, ut dictum est.

79 Noto tertio, quod hic nomen *Prælati* accipi debet reduplicative, puta, quod *improperium*, seu *convicium* jactetur contra eum in loco, aut actu

exer-

exercitii Prælaturæ, puta, in Refectorio, aut Capitulo culparum, aut alibi, ubi Communitas Fratrum interveniat. Moveor, quia quamvis persona *Prælati* sit ubique præ cæteris honoranda, tamen ibi magis honorandus est, ubi *Prælati* actus exercet; unde sequitur, quod gravius evadit crimen, si ibi inhonoretur. Pœna autem privationis suffragiorum satis gravis est, & de æquitate non convenienter adaptabilis ei, qui ex iracundiæ impetu coram uno, aut altero Teste aliquod vitium *Prælato* objiceret in Camera, aut Claustro &c. In hoc casu autem censeo, solum jejunium in pane, & aqua cum disciplina deberi pro pœna, non vero privationem; quandoquidem improperans non *Prælatum*, ut infra dicam, punitur tantum disciplina publice; improperans vero *Prælato*, ratione dignitatis, majorem pœnam portare debet, nempe jejunium publicum, cum genuflexione in pane, & aqua, ac disciplina, ut dicitur in Statutis *Salmaticensibus cap. 7. ℣. Quicunque Frater alteri. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 321.* Si vero *improperium* jactetur contra *Prælatum* coram Communitate, tunc intrat tota pœna, quæ hic sancita est.

80 Qua vero pœna puniri deberet, qui improperaret fratri non *Prælato* crimen, aut ei conviciaretur? Dico, quod de hoc habetur Statutum Ordinis *cap. 7. §. 6. num. 49.* Ita cantans: *Si quis Fratram non Prælato verbum improperii, aut convicii dixerit, flagella disciplinæ singulis viribus in Communitate fratrum sibi adhibeat.* Et si crimen notorium est, aut probari possit, & improperans eodem contextu profiteatur, se illud velle ad *Prælatum* deferre, ut eum puniat, quid juris? Dico, quod, tali casu, nullam pœnam meretur. Ratio est, quia objectio talis criminis censenda tunc est pars accusationis, quam contra illum intentare vult; & quemadmodum accusando illum de vero crimine, quod probare intendit, nullam pœnam incurrit, ita nullam meretur, objiciendo Reo extrajudicialiter crimen, super quo vult eum judicialiter provocare. Si vero nolens accusare, improperat tantum crimen, quamvis verum, puniri debet; quia ostendit animum injustum lædendi proximum in fama; non vero, quod justitiæ ordine corripiatur; unde & puniendus est.

81 Quid autem dicendum, si objiciatur crimen, de quo alias quis per sententiam, aut paternaliter punitus fuerit? Dico, quod de hoc habetur Statutum *Salmaticense cap. 7. ℣. Quicunque Frater alteri. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 321. col. 1.* sic sonans: *Si autem improperaverit aliquem de delicto ignominioso, pro quo jam alias fuit punitus, disciplinam faciat publice in Refectorio, & semel jejunet in pane, & aqua.* Et advertendum, Statuta Ordinis collectionis *Sambacana* esse corrupta, dum ajunt *cap. 7. §. 6. num. 50.* hujusmodi improperantem *puniendum esse pœna talionis*, proinde non sunt attendenda, dum discordant a *Salmaticensibus*, a quibus desumptum esse tale statutum, inibi in margine adnotatur.

82 Non inutile autem est discutere, An *Prælatus* convicians, aut similiter, ut dictum est, improperans subdito teneatur aliqua pœna, & qua?

83 Respondeo, quod gratia correctionis potest Superior etiam aliquod verbum contumeliosum dicere Subdito, ut ait *D. Th. 2. 2. quæst. 72. Art. 2. ad 2.* siquidem *D. N. J. C. Luc. cap. 24. ℣. 25.* vocavit discipulos euntes in Emmaus *stultos, & tardos corde*; & *D. Paulus Ep. ad Galat. cap. 3. V. 1.* dixit Galatas *insensatos*. Hoc tamen debet fieri, ut advertit *Cajetan. 2. 2. quæst. 72. Art. 2.* cum magna circumspectione, & non nisi Spiritu Sancto suggerente, puta, quod ex charitate, & amore emendationis proximi illud verbum proferatur; unde & *Tullius* ipse *libro de Officiis* ait: *Omnis animadversio, & castigatio contumelia vacare debet.* Proinde *Par. p. Tit. Delictorum num. 17.* dedimus monitum, datum a Statutis Ordinis *cap. 5. §. 3. num. 4.* Superioribus, ut in corrigendis subditis in Capitulo culparum, a contumeliis, injuriis, improperiis, & calumniis omnino abstineant.

84 Quando igitur Superior aliquod verbum contumeliosum ingerit subdito ad illius correctionem, advertere oportet, quod tale verbum conferat ad correctionem ipsam; aliter, si verbum ad correctionem minime facit, tale verbum injuriosum est, non correctorium, nec procedit a charitate, sed a passione, & ut ait, loco supracitato, *Cajetanus*, non promovet in subdito emendationem, sed iram. Ratio est, quia tale verbum de sui natura vetitum est proferri contra proximum, cum sit de sui natura læsivum famæ illius; quod si non ex intentione lædendi eum, sed ex charitate, & desiderio promovendi in illo correctionem proferatur, permissum quidem est, tamen debet esse tale, quod eam promovere idoneum sit; quod, si ad illam nullo modo facit, signum est, Superiorem non moveri ab amore, sed a passione, odio, animositate &c. & non studio corrigendi, sed injuriandi, tale verbum effutiisse.

85 Dico igitur, quod superior non minus ligatur, respectu suorum subditorum, dispositione hujus Statuti, quam Subditi ipsi respectu eorundem inter se, seu respectu Superiorum, & proinde, si circa hæc delinquit, puniri debet etiam ipse, tanquam quivis alius de populo Claustrali; Imo, Me judice, gravius adhuc cæteris, tum ratione mali exempli, quod subditis subministrat in sæviendo lingua contra proximum, sibi invisum, eo quia est diversæ factionis; tum quia in actu, per quem iste corrigi deberet, motivum ei subministrat perseverandi in suo defectu, & contra Superiorem irascendi, & quem iste facere deberet correctiorem, facit pejorem; tum quia Superior sibi data abutitur potestate; non in ædificationem, sed in destructionem; & publica authoritate utitur ad privatæ passioni obsequendum. Sequitur proinde, ut *Part. p. Tit. Pœnarum num. 68.* documus, quod, si Superior impingit in publica Communitate Subdito delictum grave, & infamatorium falsum; aut si verum, occultum tamen, & tale, quod probari non possit, potest Subditus illum accusare apud majorem *Prælatum*, tanquam infamatorem, & prætendere, ultra resarcitionem suæ famæ, (ad quam etiam sine interventione Officii Judicis in conscientia tenetur) ut puniatur pœnis infamantium, de quibus inferius dicemus. Si autem Superior solitus est in Subditos convicia effutire, & risum commensalibus ciere, ac illos satyrizare, & in derisum ponere, ac exacerbare, juxta Statutum *Vallisoletanum*, quod loco proxime citato explicavimus, corrigendus est.

§. III. Infamatio.

SUMMARIUM.

1 *Infamare, quid sit.*
Infamatus, quis dicatur.
Fama, quid sit.
Fama, & honor post bona naturæ principalia sunt.
Infamiæ pœna æquiparatur morti.
2 *Infamatio quotupliciter accidat.*
Contumelia, & detractio, quomodo differant.
Contumelia, convicium, & improperium, quomodo differant.
Infamatio, & calumnia, quomodo distinguantur.

3 Fal-

3 *Falsitas est in dicendo falso, & in tacendo verò.*
Litteræ Apostolicæ, quomodo dicantur surreptæ.
Falsum dicere majus crimen est, quam verum tacere.
4 *Infamans alium de crimine vero, an teneatur actione injuriarum.*
5 *Infamatio solo nomine differt ab injuria.*
Injuriæ gradus, & qui.
6 *Injuriæ gravitas pendet ab hominum existimatione.*
7 *Existimatio hominum in pensanda injuria est popularis, & juxta mores Patriæ.*
8 *Injuriæ ratio pendet ab intentione injuriantis.*

1 INfamare, a quo derivat *infamatio*, est *famam alicujus dicto, scripto, factove lacessere, sive lædere*: unde infamatus proprie dicitur, *cujus opinio est læsa apud viros providos, cordatos, honestos, & graves. cap. Qualiter, & quando, il 2. Extra. de Accusa. Fama* porro, quæ ex infamatione jacturam patitur, *est illæsæ dignitatis status, vita, & moribus comprobatus; vel communis locutio, ex verisimilibus conjecturis consurgens*, ut habet *Glos. in cap. Vestra in V. Notorium de Cohab. Cler. & mul. l. Cognitionem ff. de Var. & extra. cogn. & Bald. in l. De minore §. De Quæst.* Est autem gravissimum crimen aliquem infamare, & est homicidio proximum; infamans enim privat hominem sama, & honore, quæ post vitam, primum locum inter bona naturalia obtinent, *Petr. Navar. lib. 2. cap. 4. num. 6. Filliuc. Tract. 40. cap. 4. quæst. 1. num. 87. Rebell. de Restit. lib. 4. quæst. 1.* & pœna infamiæ morti æquiparatur *arg. l. Justa. init. junct. Gloss. ff. de Manumiss. vindic. Add. ad Bertaz. Cons. crim. 198. lit. A. Menoch. de Arbitr. lib. 1. quæst. 80. Cas. 16. num. 41.*

2 Tribus porro modis aliquis infamatur. Primo verbis, quæ, si publice proferuntur, vocantur *contumelia*, ut post *D. Thom. 2. 2. quæst. 72. art. 1. ad 3. & Lessac. de Restit. disp. 2. quæst. 4. punct. 1. n. 3.* scribit *Sractor. de Fam. cap. 10. quæst. 1. ℣. Respondeo secundo fol. 418.* si vero secreto, dicitur *detractio*. Ego autem existimo, *contumeliam* vocari, quando verba infamatoria proferuntur in præsentia; *detractionem* vero, quando dicuntur in absentia infamati; quia, ut habetur ex *D. Thoma*, loco citato, *contumelia, convicium, ac improperium* non differunt, nisi penes objectum defectus proximi, puta, in naturalibus, aut moralibus; *convicium* autem, aut improperium non est, nisi proferantur in præsentia ejus, cui conviciatur, aut improperatur; sequitur ergo, quod idem dicendum est de *contumelia*. Secundo infamatur aliquis scripto; nempe per famosos libellos, de quibus infra suo loco dicemus. Tertio autem factis, ut conspurcando fores domus; pingendo, aut appendendo cornua &c. Differt autem *infamatio*, de qua in hoc paragrapho, a *calumnia* de qua in sequenti dicemus, in hoc, quod *calumnia* est, quæ proponitur in judicio; *infamatio* autem extrajudicialiter propalatur. A *diffamatione* vero differt, quia *infamatio* fit, dicendo de proximo aliquid falsum; *diffamatio* autem, dicendo aliquid verum, sed occultum, quod probari non potest.

3 Continetur autem falsitas, tam in tacendo verum, sicut in exprimendo falsum; utroque enim modo literæ Apostolicæ impetratæ, dicuntur surreptæ, *text. in cap. Cum dilecta. Extra. de Rescr. & in cap. 2. de Fil. presb. in 6. & in cap. 6. de Consang. & affin.* major autem, & detestabilior culpa est falsum dicere, quam verum tacere, ut ait *Abb. in cap. Quia circa num. 5. de Consang. & affin.* sequitur proinde, quod magis delinquit, qui proximum infamat de delicto absolute falso, quam is, qui tacendo aliquam circumstantiam, quæ factum reddit licitum, proximum Reum delicti dicit, ut esset, si quis diceret, *Cajum occidisse Titium*, & taceret, quod hoc fecit ad sui inculpatam tutelam.

4 Si autem delictum, de quo alius infamatur, verum est, dubium est, an injurians, sive infamans delinquat, & teneatur actione injuriarum. Huic dubitationi respondet *Clar. §. Injuria ℣. Item quæro. num. 15.* distinguendo; nempe, aut interest Reipublicæ, quod sciatur id, de quo alium infamavit, ut nempe, quod sit homicida falsarius &c. aut non interest, ut si dicatur cæcus, claudus &c. In primo casu infamans, sive injurians, si probet delictum, de quo alium infamavit, non delinquit, nec tenetur erga injuriatum; si autem minime probet, tenetur. Advertis tamen, quod talis distinctio procedit tantum de jure Civili, sed non de Canonico; siquidem juxta hoc, nunquam extrajudicialiter licet crimen infamans, quamvis verum sit, & probari possit, ac etiam, si notorium esset, objicere. Namque in locutione injuriosa, sive infamatoria, pensandus est animus loquentis, qui cognosci potest ex circumstantiis; & si ad illius injuriam aliquid contra proximum effutit, licet illud verum sit, tamen delinquit, quia illum injuriat. Hoc tamen delictum intelligitur pro foro animæ tantum; nam pro foro externo, nullo modo puniendus esset, qui alteri dixisset, *Tu es latro*, si ejus latrocinium judicialiter probasset.

5 Convertitur *infamatio* cum injuria, nec nisi solo nomine differt; utraque enim tendit ad famæ proximi denigrationem, & utraque verbis, scripto, & factis infertur, & ut notat *Cardinalis de Lugo de Just. jur. tom. 1. disp. 1. sect. 2. num. 38. & de Pœn. disp. 16. num. 650.* ordinatur contra vitam, aut honorem, aut famam, aut bona temporalia proximi. De aliis quidem loquemur alibi; hic autem solam verbalem injuriam examinamus, quæ, ut habet *Raynald. Observ. crim. Tom. 1. cap. 11. §. 7. num. 4.* est in triplici differentia, nempe atrox, enormis, & levis, & graduationem accipit, quemadmodum, & aliæ injuriæ species, a loco, persona, & verborum significato. Ratione loci gravior est injuria, quæ fit in publico, ea, quæ fit in secreto; & gravior illa, quæ fit coram personis nobilibus, quam ea, quæ fit coram vilibus. *l. Prætor edixit. §. Atrocem. ff. de Injur. Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cas. 263. n. 5.* Ratione personæ tantum crescit in gravitate injuria, quo major est in injuriato dignitas; unde gravior est injuria, illata Clerico, quam Laico; & gravior facta Episcopo, quam simplici Clerico, & gravior facta viro nobili, quam plebejo. Ratione significati verborum, eo enim crescit injuria, quo gravior infamiæ nota inuritur injuriato.

6 Injuriosum autem verborum significatum, ac illius gravitas magis mensuratur a communi hominum æstimatione, quam a rei veritate. Nam secundum rei veritatem, major censenda esset injuria, quæ gravius crimen injuriato objiceret, cum homo a solo crimine reddi debet infamis; sicut enim bona fama est a virtute, ita infamia, illi contraria, oriri rationabiliter non debet, nisi a vitio; unde juxta majorem turpitudinem vitii, crescere deberet infamia. Non tamen ita est, sed pensatur gravitas injuriæ ab existimatione hominum; cum enim per injuriam verbalem infametur homo, & fama consistat in existimatione, sive opinione Populi de aliquo, sequitur, quod ex verbo injurioso, tantum infamatus dicatur aliquis, quantum gravis existimatur *populariter* talis injuria.

7 Dixi *populariter*, seu communiter, non autem solo judicio hominum gravium, ac prudentum. Nam ho-

homo cordatus, & prudens æstimaret graviorem esse injuriam, si quis alteri diceret, *Tu es atheista*, quam si diceret, *Tu es fur*, & adhuc majorem, dicendo, *Tu es bestia*, quam dicendo, *Tu es cornutus*; nam dicere bestiam est negare homini rationalitatem, ac esse humanum simpliciter, quod majus est quacunque virtute, cum nobilior, & prior sit substantia quocunque accidenti, ac qualitate, ut est virtus. Pariter dicere *atheistam*, est asserere gravissimi criminis omnium, quæ ab homine committi possunt, illum esse Reum; negare enim *Deum esse*, quod est atheismus, superat omne aliud, quamvis gravissimum crimen. Ex alia parte *esse furem*, damnificantem nempe proximum in bonis fortunæ, quæ infima sunt, omnium gravium criminum minimum censendum est; & aliquando neque crimen est, ut in casu necessitatis. Similiter *esse cornutum*, habere nempe uxorem infidelem, nullum crimen est; quandoquidem hoc potest esse sine illius scientia, ac patientia, & consequenter absque omni crimine; & tamen in hominum communi opinione hæ duæ censentur ex majoribus injuriis, quæ honesto viro inuri possint. Sequitur hinc, quod juxta varietatem Regionum, variatur gravitas ejusdem verbalis injuriæ; unde in *Lombardia*, dicere aliquem uxoratum *esse cornutum*, pro gravissima injuria reputatur, non sic autem est in *Regno Neapolitano*, ubi passim tale verbum inter familiaria colloquia usurpatur.

8 Advertendum pariter, quod ratio injuriæ magis pendet ab intentione injuriantis, quam a tenore verborum; proinde, si quis verbum, alias injuriosum, in alium proferat, non quidem animo injuriandi, sed joco, familiaritate, usu loquendi, inadvertia, & similibus casibus, nec injuria, neque crimen est, *text. in l. Illud §. Sane ff. de Injur. & in l. Si ex plagis §. final. junct. gloss. ff. Ad leg. Aquil. l. obligationem in fin. ff. de Act. & oblig. §. Plane de testamen. ℣. Cæterum. Inst. de Testam. milit.* & hoc quamvis verba, secundum se injuriam important; vice versa, quamvis verba in suo significato materiali non sonent injuriam, si tamen animus injuriandi adsit, evadunt in injuriam, ut dicendo, *Tu es bonus homo*; ita enim reputatur, ac si diceretur, *Tu es cornutus*, ut ex *Azevedo Recopil. lib. 8. Tit. 10. leg. 2. num. 79.* scribit *Raynald. Tom. p. cap. 11. §. 8. num. 26.*

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Injuria verbalis, quomodo probanda.*
Opinio, quod probandus sit animus injuriantis.
10 *Rejicitur talis opinio.*
Quando verba ex se sunt injuriosa, præsumitur de malo animo.
11 *Animus probatur per conjecturas.*
12 *Contra consanguineum non præsumitur animus injuriandi.*
Superioritas respectu injuriati excludit animum injuriandi.
13 *Conjecturæ probantes animum injuriandi.*

9 INjuriæ verbalis delictum, cum non relinquat vestigium post se, probari debet per Testes, sicut & omnia alia delicta facti trafeuntis, & in hoc crimine, si atrox injuria fuerit, potest Judex ex Officio inquirere: si autem levis, non proceditur, nisi ad querelam partis, ut volunt Doctores, *Muscatel. de Delict. cogn. de Injur. num. 21. & 31. Sanfelic. Decis. 63. num. 24. & seqq. Afflict. in Consllt. Postquam citata Not. 3. apud Raynald. Tom. 1. cap. 11. §. 7. num. 11.* Cum autem, ut dictum est, injuria requirat, ad hoc, quod talis sit, quod procedat ab eo, qui animum injuriandi habet, videretur dicendum, quod, qui probare intendit, injuriam sibi fuisse factam, non sufficit, quod probet tale verbum contra se fuisse prolatum, sed requiratur, quod etiam probet fuisse prolatum animo injuriandi, cum, ut alias dictum est, semper probanda sit illa qualitas, quæ facit ad constituendum delictum, & sine qua delictum non est delictum; & sic tenuit *Jacobus de Belviso Prax. judici. Vit. de Jurejur. ℣. Quod dictus Reus malitiose. num. 1. & 2.*

10 Contrarium tamen verius est, & recitata opinio potest habere locum, quando dictum, aut factum de sui natura injuriam non importat; sed solum talis evadat, quando dicatur, aut fiat cum animo injuriam infereudi; Unde qui vult probare se iniuria fuisse affectum, probare debet, hoc fuisse affectum ab eo, qui animum iniuriandi habuit, cum eius animus malus, ex tali dicto, aut facto evidenter non appareat, & proinde Actoris erit illud probare. Quando vero dictum, aut factum de sui natura iniuriam importat, probato illo, transfertur in Reum onus probandi, se dixisse, aut fecisse illud tale, non animo iniuriandi, sed joco. Ratio est, quia non præsumitur, quod joco fuerit illata iniuria, quando aliquid de sui natura iniuriosum fuerit factum, aut dictum; nam omne verbum iniuriosum præsumitur prolatum animo iniuriandi, nisi contrarium probetur. *text. in l. Si non convicii*, ubi *Gloss. in V. Probare*, & *Bald. num. 1. C. de Injur. Gloss. in cap. Sicut nobis in V. Exprimantur in fin. de sent. & re judicat. Clar. §. Injuria. V. Quæro nunc.*

11 Animus eius vero, qui iniuriavit, cum aliter probari nequeat, per coniecturas probandus est argumento eorum, quæ in jure dicuntur. *l. 1. ff. Adleg. Cornel. de Sica. l. Non omnes §. A Barbaris ff. de Re milit.*

12 Quia autem ex personarum qualitate potest quid iniuriosum, aut non, censeri, consideranda est persona iniuriantis, Si enim, qui dicitur iniuriasse, est consanguineus iniuriati, non præsumitur, quod sit facta iniuria animo iniuriandi, ut deducitur ex iure *l. Vestem sordidam. ff. de Injur. l. Item quæritur §. Item Julianus ff. locat.* & in sententia *Bartoli in l. Ut vim post n. 4. ℣. Ad quod etiam facit ff. de Just. & jur.* quia animus iniuriandi non præsumitur inter coniunctos usque ad septimum gradum, ideo tali casu probandum est ab iniuriato, quod iniurians malo animo illud dixerit, aut fecerit. Extendendam vero puto hanc conclusionem ad illos, qui aliquam superioritatem habent, respectu illius, qui queritur fuisse iniuriatum, sive talis superioritas sit Magistratus; sive Prælaturæ; sive Magisterii; sive nobilitatis; sive dominii; nam tales, gratia correctionis, possint, respectu suorum inferiorum, aliquid dicere, aut facere, quod tamen dictum, aut factum ab aliis iure merito iniuria esset censenda. Proinde Præceptor sive scientiæ, sive artis, discipulum negligentem; aut errantem, similiterque Dominus famulum cædit; & Prælatus in Subditos; & Nobilis in Plebejos, gratia correctionis, verba injuriosa jacit; nec tunc tamen rationabiliter præsumi potest in loquente animus iniuriandi; & proinde tali casu, oportet, quod, qui prætendit se fuisse injuriatum, probet in loquente fuisse animum iniuriandi.

13 Conjecturæ ad probandum illius animum possunt esse multæ; concludentior tamen illa est, quæ deducitur a consideratione, si verbum iniuriosum prolatum, aptum sit ad promovendam emendationem; an potius sit totaliter ad hoc improportionatum. Si enim hoc, patet manifeste non studio cor-

rectionis, sed animo iniuriandi, verba fuisse prolata. Exemplum potest esse in Prælato, qui, si in Capitulo culparum Subditum negligentem ad surgendum ad horas nocturnas, reprehendat, eum vocet *pigrum*, *desidiosum*, *ventri tantum*, *ac somno deditum &c.* demonstrat se, gratia illum incitandi ad excutiendam a se desidiam, protulisse talia verba, ad eum finem ex se tendentia. Si vero eum vocet *bastardum*; *cerdonis filium*; *vilissimæ plebis germen*; *de genere maculato ortum &c.* apparet in eo animus iniuriandi, cum hæc improperia importionata sint ad promovendsm in Subdito correctiooem propriæ negligentiæ.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

14 *Pœnæ injuriantium de jure communi.*
15 *Damnatus de illata injuria, incurrit infamiam.*
16 *Quando ex injuria prolata in Principem, incurratur crimen læsæ Majestatis.*
17 *Quando debeatur pœna læsæ Majestatis, ob injuriam prolatam contra Officiales Principis.*
18 *Regulares circa pœnas injuriantium consulant suas Constitutiones.*
19 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia.*
20 *Statutum secundum.*
21 *Statutum tertium.*
22 *Ob quæ facta Religiosas infametur.*
23 *Transgressio votorum essentialium infamat Religiosam.*
24 *Dubitatio secunda.*
25 *Quomodo dignoscendus, qui scienter infamat.*
26 *Dubitatio tertia.*
27 *Scientia, a quo probanda, quando intrat delictum, ut ejus qualitas.*
Falsitas, quid sit.
Negativa, non coarctata, est improbabilis.
28 *Probata diffamatione, præsumitur contra diffamantem.*
Reus de diffamatione, quid probare debet, ne evadat reatum.
29 *Dubitatio quarta.*
30 *Diffamatus, non probans diffamationem, reconveniatur ab accusato; & quæ cautela adhibenda.*
31 *Dubitatio quinta.*
32 *Diffamans, probans ex auditu crimen diffamatum, evadit pœnas Statuti.*
33 *Dubitatio sexta.*
34 *Quomodo procedendum, si diffamans probat publicam famam criminis diffamati.*
Quid agendum, si auctor famæ negaret, se crimen diffamatum divulgasse.
35 *Quid agendum, si contra talem negantem militaret præsumptio.*
Quando militat contra aliquem præsumptio de delicto, ipse debet probare se innocentem.
36 *Dubitatio septima.*
37 *Quæ conjecturæ probent in diffamatione animum dolosum.*
38 *Dubitatio octava.*
39 *Inadvertentia, inconsideratio, & levitas animi, minuant de voluntario.*
Quomodo cognoscendum diffamationem fuisse ex levitate animi.
40 *Dubitatio nona.*
41 *Revelans ex loquacitate, aut sub sigillo secreti, crimen alterius, fit Reus Statuti.*
42 *Dubitatio decima.*
43 *Quid, si, qui audivit crimen sub sigillo secreti, illud divulget.*
44 *Dubitatio undecima.*
45 *Diffamans crimen occultum defuncti, est puniendus de diffamatione.*
46 *Dubitatio duodecima.*
47 *Puniendus est, qui diffamavit crimen, dicens se illud non credere.*
48 *Dubitatio tertia decima.*
49 *Injurians alium de criminibus in genere, est Reus Statuti.*
50 *Dubitatio quartadecima.*
51 *Diffamans integrum Conventum, puniendus ut diffamator.*
52 *Dubitatio quintadecima.*
53 *Alium diffamans, & non de crimine, sed alio probro, qua pœna puniendus.*
54 *Ratio datæ resolutionis.*
55 *Dubitatio sextadecima.*
56 *Clericus se jactans de adulterio, suspensus fuit ab Officio, & Beneficio.*
57 *Revelans de se ipso, sive verum, sive falsum, debet puniri, & quomodo.*

14 PŒnæ iniurias inferentium, de iure communi *text. in l. final. ff. de Injur.* sunt extraordinariæ; pro diversitate autem iniuriarum indicitur iniurianti satisfactio erga iniuriatum, quæ mensuranda est iuxta atrocitatem, aut levitatem iniuriæ. In iniuria verbali contumeliosa, conviciosa, aut detractoria, debetur verbalis reparatio honoris, per verba nempe eodem modo dicta in reparationem honoris, ac famæ illius, cui iniuste detractum, aut conviciatum fuit, & pari modo facienda est scripto, si scripto illata fuit iniuria. In iniuria reali, ac damno dato, sive in re, sive in persona debetur damnorum resarcitio, iuxta æstimationem damnificati, ac Judicis, ut suo loco dicemus.

15 Cæterum condemnatus actione iniuriarum pœnali, sive hæc civilis, sive criminalis sit, incurrit infamiam juris, de lege tum Canonica, tum Civili, *text. in cap. Cum te de sent. ab re judic.* ubi *Abb. n. 1. l. 1. l. Athletas §. final. de his, qui not. infam. Diaz Prax. crim. cap. 69. num. 6.* debet tamen injuria, de qua condemnatus est, fuisse atrox, ut docet *Clarus §. Injuria ℣. Item condemnatus*, qui testatur de communi.

16 Pro diversitate vero personarum injuratarum, a Judice moderandæ sunt pœnæ. Censuerunt nonnulli Doctores, quos tradit, & sequitur *Matthæu. de crimin. Tit. læsæ Majest. cap. 2. num. 22.* verbum injuriosum prolatum contra Principem, esse indifferenter crimen læsæ Majestatis, ac puniri debere pœnis, debitis Reo de Majestate læsa. Sed talem conclusionem *validissimis* rationibus, & Doctorum auctoritate impugnat *Raynald. tom. p. cap. 2. §. 5. n. 4. & seq.* ac demonstrat, quod ex injuria verbali, prolata contra Principem absentem, seu præsentem, non incurritur crimen læsæ Majestatis; hoc autem solum admitti posse, quando verba exprimunt non tantum contemptum in Principem, sed etiam ostendunt animum machinandi contra ejus vitam, aut dominium. Proinde pœnam obloquentis de Principe, citra animum machinandi contra eum, non excedere debere exilium regulariter, prout habetur ex textu *in l. final. ff. de Injur.* Verum est, quod, si cum oblocutione concurrit alia qualitas, potest Judex extendere arbitrium etiam ad pœnam corporalem, ut quibusdam citatis *Bald. Ladcrch. Imol. & Joseph Ludov. Decis. luc. 4. num. 20.* probat *Chartar. Decis. crimin. 68. num. 25.* & quando qualitas esset gravissima, & interveniret consuetudo, quod in illo loco oblocutio de Principe morte plecteretur, posset arbitrari

etiam

etiam ultimum supplicium, ut eum *Prats Respons. crimin.* 17. *num.* 31. concludit *Raynald. loc. cit. n.*27. *&* 53.

17 Quod vero dictum est de injuriante Principem, consequenter dicendum est de Officialibus Principis; si enim isti offendantur, seu injurientur ex odio, & in damnum Principis, vel ex causa Officii sui, tunc debetur pœna criminis læsæ Majestatis, non vero, quando injuriantur tanquam persona particularis ex odio, & causa privata, ut contra contrarium sentientes *Bran. Cravet. Berov. Boss. Neviaz.* & *Giga.* scribit *Farinac. quæst.* 112. *num.* 150. Præsumitur vero, quod iniuria procedat a causa privata, nisi contrarium probetur, *Raynald. Tom. p. cap.* a. §. 5. & ibi *Farinac. Roland. Amat. & alii*, & probatio non potest esse nisi coniecturalis, nempe spectando originem offensæ, & a quo facto dependeat: aut si offensa facta est Officiali in actu exercitii officii, ut Judici, sedenti pro Tribunali &c. an vero alibi, & & alio tempore, ac exercitio, ac similibus aliis circumstatiis, præsumendum est de mente offendentis.

18 Hæc quidem quadrant pro sæcularibus, tum Clericis, tum Laicis; pro Regularibus vero spectandæ sunt ipsorum Constitutiones, ut conveniens pœna, in facti contingentia, decerni possit. Nos Minores de Observantia habemus Statuta sequentia.

19 1. *Scienter aliquem infamans, sacramentaliter absolvi non potest nisi a Provinciali; & convictus in judicio, subire debet pœnam criminis, de quo alterum infamavit; nec nisi prius restituta fama. Text. Tit. Applicatio* §. 8.

20 2. *Qui crimen Fratris, quod legitime probare non potest, alteri, quam Prælato revelaverit, pœna talionis mulctetur. Stat. Gen. Ord. cap.* 7. § 6. *n.*46.

21 3. *Districte prohibemus, ne quis sub sigillo Confessionis, quidquam dicat, quod in alicujus famam vergat, vel quod inter Fratres dissensionem, vel scandalum generet. Statut. loc. cit. num.* 3.

22 Circa primum Statutum prima dubitatio est, a quibus factis paretur *infamia* Religioso, ex quorum aliquo, quod ipsi obiiciatur, dicatur Religiosus infamari?

23 Respondeo, quod, ut bene habet *Sanctor. de Pœn. cap.* 10. *quæst.* 8. *V. Respondeo negative fol.* 451. transgressio votorum essentialium Regulæ, & crimina, quæ in nostra hac *Praxi criminali Text. Tit. Delictorum* §. 2. *&* 3. recensentur tamquam gravia, graviora, ac gravissima, hæc, inquam, infamant; & quidem non omnia, sed tantum ea, quæ faciunt Religiosum male audire communiter, tum apud Fratres, tum apud sæculares; non autem ea, quæ crimina quidem sunt, & puniuntur, tamen famam, aut opinionem non obscurant, ut cum *Bonacina de Restitut. Disp.* 2. *Quæst.* 4. *Pun.* 2. *n.* 1. ac *Solonia in* 2. 2. *Quæst.* 62. art. 2. *Controver.* 1a. idem *Sanctorus* docet. Infamant etiam alia, quæ nullo modo crimina sunt, famam tamen pessime lædunt, ut, si diceretur quis *Referendarius*, sive *observator* (Italice *Spione*), si diceretur *Malus*, aut *Bastardus*, aut de *progenie birruariorum*, vulgo *Razza di sbirro, &c.* nam ex iis tanta, imo in communi opinione major injuria infertur, quam si aliquod crimen sibi fuisset impactum.

24 Secunda Dubitatio est, cum dicit *Textus*, *scienter aliquem infamans*, quomodo intelligendus quis *scienter infamans*?

25 Respondeo; quod ille, qui grave crimen committit, ille se infamat *infamia facti*, quemadmodum sententia Judicis declarantis crimen ab eo commissum, infamat eundem *infamia juris*, ut notum est. Sequitur ex hoc, quod, si quis eidem objiciat crimen illud, ob quod sententiatus est, sive illud sit notorium, aut saltem in judicio probari possit, quamvis injuriam ei afferat, refricando memoriam criminis, non tamen eum infamat, quia jam ille se facto infamavit. Infamatur autem, si illi objiciatur crimen falsum; aut crimen, verum quidem, sed affectum falsa qualitate infamante; aut crimen, verum quidem, ita tamen occultum, quod nullo modo probari possit; omnibus enim hisce modis, ille, qui erat in possessione bonæ famæ, in ea damnificatur. Ex his resolvitur, quis dicatur *scienter infamans*; est enim ille, qui, sciens crimen, quod alteri impingit, esse omnino falsum, vel, si verum, ita occultum, quod non potest probari, tamen illud sibi objicit, sive de eo cum cæteris Fratribus illum diffamat.

26 Tertia dubitatio est, quomodo, & a quo probanda sit *scientia* in eo, qui accusatur, quod *scienter infamaverit*.

27 Respondeo, quod, quando in aliquo actu requiritur scientia, ut qualitas a Statuto requisita, illa debet concludenter probari, ut dicunt Doctores; *Angel.* in *l.* 1. *C. de Nili agger. n. rump. Bart. in l. Omnes C. de Agric. lib.* 11. *Felin.* in *cap. Cum vigesimum de Offic. Deleg. init. num. p. Mascard. de Proba. Concl.* 301. *num.* 17. unde, cum in hoc Statuto scientia requiratur, & scientia vera, non autem præsumpta in delictis puniatur, ut docet *Abbas in cap. Dilectus filius num.* 9. *de Simon.* videretur dicendum, ipsam esse probandam ab Accusatore, qui querelam movet contra eum, qui se infamavit, probando nempe *illum scivisse esse omnino falsum id, de quo eum diffamavit*. Hoc autem vix probabile est, tum quia scientia, cum sit habitus internus, latens animo, probatur tantum conjecturis; tum quia scientia in hoc casu, cum sit de falsitate criminis diffamati, deberet esse de re negativa, (falsitas enim nil aliud est, quam negatio veritatis, ut ex jure deducitur *arg. l. Quid sit ff. ad leg. Cornel. de Fals.*) negativa autem, non coarctata tempore, & loco, improbabilis est, *Gloss. in cap. Bona . II p. in V. Per rerum de Elect.* ubi *Abb. num.* 14. *text. in l. Actor. C. de Proba.* tum quia, dato, quod in aliquo casu scientia concludenter probari posset, (puta, si probaretur, *Cajum*, qui me diffamavit de homicidio *Titii* fuisse præsentem, & vidisse *Stichum*, qui *Titium* occidit, & ex consequenti scivit, me non occidisse *Titium*, qui ab alio peremptus est) in aliis plerisque hoc nullo modo posset, & sic nostra lex pœnalis ad coercendas pessimas hasce diffamantium linguas, esset frustranea, ex quo maximum damnum Religiosæ Reipublicæ proveniret. Ideo aliter est dicendum.

28 Dico igitur, quod, ut docet *Bald. Cons.* 261. *num.* 2. *lib.* 5. diffamatus de crimine, aut alia injuria extrajudicialiter, judicialiter agens, aut civiliter ad recuperandam suam famam, aut criminaliter ad punitionem etiam Rei diffamatoris, debet concludenter probare diffamationem. Hac probata, transfertur in diffamatorem onus probandi, aut crimen, de quo diffamavit, esse verum; aut illum non diffamasse ex scientia falsitatis, & dolo; sed ex credulitate, quia nempe de tali crimine, aut injurioso dicto, est publica vox, & fama, sive ab aliis audivit. Ratio istius praxis est, quia diffamatio in proximum de delicto, sive vero, sive falso, semper criminalis est; peculiare est, quod in foro fori puniatur, quando est de delicto scienter falso, aut occulto sic, quod probari non possit. Reus igitur probatus de diffamatione, quæ est crimen, prohibitum jure naturæ vetantis alteri facere, quod sibi non vis fieri, præsumitur cum dolo deliquisse, & sic *scienter*,

(cum , ut alias dictum est in delictis contra jus naturale , dolus præsumatur) & ideo ad sui defensionem excipiendo probare debet vel veritatem criminis ; vel famam de eo ; vel relationem sibi factam ; & hoc modo probabit , se non *scienter* , & ex consequenti , non ex dolo deliquisse , ut proinde locus non sit pœnæ Statutariæ .

29 Quarta dubitatio est , dum diffamatus tenetur , prout dictum est, probare diffamationem , quid juris , si non probet ?

30 Respondeo , quod accusatus de diffamatione, debet absolvi ; *Actore enim non probante, Reus est absolvendus* , prout habet noster *Textus Tit. Accusatio.* §. 4. Accusatus autem potest reconvenire Accusatorem , tanquam calumniatorem , & petere a Judice , ut pœna talionis multetur juxta *Textum Tit. Accusatio* §. 2. Caveant proinde , qui volunt accusationem instituere de diffamatione contra se facta , & prius examinent , an habeant Testes intrepidos , ac constantes , qui a potentia Accusati , aut ejus amicorum subornatione non deterreantur , aut mutentur ad dicendum in judicio contrarium ei , quod extrajudicialiter dixerunt . Et si de Testibus timeat , antequam libellum accusationis Judici porrigat , procuret ab eis juratam attestationem de diffamatione , contra se facta , scripto mandatam , & a Testibus subsignatam ; hoc enim pacto Testes nequibunt aut metu , aut precibus flecti a veritate dicenda ; & mediante tali attestatione Actor se ponit in tuto , ne sibi possit opponi de calumnia .

31 Quinta dubitatio est , an puniendus sit pœna Statutaria diffamans , qui non probat quidem concludenter crimen , de quo alium diffamavit , probat autem se ab aliis audivisse ?

32 Respondeo , negative ; nam *Textus* requirit in diffamante *scientiam, ac dolum* , prout supra dictum est . Dum ergo probat , se ab alio audivisse , probat, se non ex dolo , sed ex credulitate , dolum excludente , deliquisse , & proinde locum non esse pœnæ ordinariæ Statuti . Advertendum tamen , quod , intantum talis exceptio illum salvat a pœna , in quantum illi , a quibus audivit , reputantur fide digni ; nam dictum etiam unius fide digni , facit semiplenam probationem , & sicut semiplene probans in judicio crimen , de quo accusavit , non subit pœnas calumniatoris juxta *Textum Tit. Accusatio* §. 4. ita in pari casu subire non debet pœnas diffamatoris ille, qui diffamavit . Sequitur igitur ex hoc , quod , si illi , a quibus audivit , non sunt fide digni , quia sunt inimici illius , qui diffamatus est ; aut factionis adversæ ; aut sunt personæ leves , &c. quorum testimonium in judicio esset nullum , aut infirmum , talis exceptio non valeret ad eum eximendum a pœna; nam scire debuit dicto talium personarum fidem non esse adhibendam , quod , si adhibuit , voluntarie adhibuit , & voluntarie etiam crimen de proximo vulgavit , quod probare minime potest ; ac proinde juxta dispositionem Statuti puniendus .

33 Sexta dubitatio est , quid agendum in casu , quod diffamans probet , quod de illo delicto est publica fama ?

34 Respondeo , quod probata per Testes publica fama , Judex ex officio debet a Testibus scire a quibusnam audierint , & sic deinceps , donec perveniatur ad unum , qui docere nequeat , aut probare , a quo audierit , & iste habendus est , tanquam primus Auctor diffamationis , ac puniendus , eo quod contra dispositionem Statuti secundi dati sup. *num.* 20. *alteri , quam Prælato revelavit crimen , quod probare non potest* . Fateor , quod juxta hanc praxim aliquando innocens subibit pœnam , quam effugiet culpabilis ; quia iste in judicio negabit , se illi id dixisse , quod re vera dixit , & sic innocens non potens probare , vapulabit , Sed non ideo culpanda est lex , quæ justa est , neque ob hoc non servanda ; saluberrima enim est Religioni , & si , prout debet , practicaretur, ac punirentur hujusmodi diffamatores, ac susurrones lacerantes famam proximi , multa odia , dissentiones , ac factiones de medio tollerentur . Si ergo , qui vulgat crimen , aut aliud infamans de proximo , recogitaret se obligari periculo pœnæ , si non probat , quod vulgat ; & periculo etiam , quod ille , a quo audivit , neget se illud dixisse , profecto illud , quod audivit , sileret , nec tantum damnum in Religione causarent hujusmodi perversæ linguæ diffamatrices , Ex alia vero parte huic inconvenienti providet lex divina . Quia primus Auctor diffamationis , qui judicialiter negat se dixisse , quod re vera dixit , est perjurus , & cum gravi damno proximi , qui cogitur ad pœnam , quæ de jure debetur sibi neganti , nec absolvi potest , nisi a pœna relevet innocentem , confitendo iudicialiter , quod negavit ; aut per alia media impediendo , ne innocens contra fas puniatur .

35 Tamen in hoc casu advertendum est , quod , si militat aliqua præsumptio contra negantem , se revelasse , in eum transfertur onus probandi negativam . Præsumptio autem esset , si iste communiter censeretur malæ conscientiæ ; si alias in judicio pejerasset ; si extrajudicialiter esset solitus mentiri ; si hoc idem , quod negat , se huic revelasse , alteri alias dixit , & hoc probetur juramento ejus , cui hoc dixit &c. Ratio est , quia nimis durum esset , quod quis teneretur probare concludenter , sibi fuisse revelatum , quod secreto revelatum fuit ; hoc enim ex natura rei improbabile est . Sequitur ergo , quod loco probationis succedat præsumptio . Quia sicut , quæ probari non possunt , probantur conjecturis , ut alias *Par. p. Tit. Corpus num.* 33. diximus , ita in hoc casu , in quo probatio est impossibilis , debet succurrere præsumptio , Manifestum autem ex jure *arg. text. in cap.* 1. *junct. Gloss. in V. Actore Ut Eccl. benef. cap. Ex insinuatione de Procur. cap. final. de Jurejur. l. Quintus . ff. de Dona. int. vir. & uxl.* est , quod quando militat contra aliquem præsumptio de delicto , ipse tenetur probare , se illud minime fecisse . Negans ergo se revelasse, si contra eum militet præsumptio , (& eo fortius , si qui afferit sibi fuisse ab illo revelatum , sit vir integer , & gravis , & bonæ famæ) tenebitur se probare de hoc innocentem , Et ad hoc punctum , ad favorem innocentiæ bene advertent Judices .

36 Septima dubitatio est , ex quo dolus in diffamatione , (quia ut dictum est , est contra jus naturæ , & illicita) *arg. l. Si non convicii C. de Injur. Mascard. Concl.* 531. *num.* 10. & ibi . *Corne. Gaill. Capoll. Paris , & Bursat. Barb. Axiom.* 76. *num.* 2. præsumptive tantum probatur , a quibus nam circumstantiis concludenter (quantum probari possunt , quæ latent animo) probabitur ?

37 Respondeo , quod conjecturæ , & præsumptiones , licet de sui natura concludenter non probent in cæteris factis ; tamen in his , quæ occulte fiunt , vel animo continentur , plene probant , ut volunt Doctores . *Federic. de Senat. Consil.* 119. *Ant. de Butr. in cap. Veniens de Test. Alex. Cons.* 53. *num.* 1. *lib.* 2. *Grat. Cons.* 61. *num.* 15. *lib.* 2. Verum est , quod conjecturæ debent esse perspicuæ , & tales , quod tantummodo in malam partem possint interpretari , *arg. l. Dolum ex indiciis , ubi Glos.* in *V. Convenit ,* & ibi *Paul. de Castr. num.* 1. *C. de Dolo* . Conjecturæ porro , quæ concludere possent diffamationem

nem dolose, & ex instituto factam fuisse ad lædendam famam proximi, funt, fi cum pluribus; fi palam, ac publice; fi frequenter; fi cum exaggeratione de tali facto loquatur; fi alias imperfectiones, feu defectus naturales, aut morales diffamati cumulet; fi delicti alicujus, de quo ille fuit punitus, aut abfolutus memoriam refricet; fi ille eft adverfæ factionis; fi aliquam fimultatem, aut rivalitatem ad aliquod Officium cum eo habeat, & fimilia, quæ interpretari tantum queunt in malam partem, & pofse folum procedere à malo animo contra eum.

38 Octava dubitatio eft, quid iuris fit, quando ex quadam levitate animi, imprudentia, inconfideratione, & fimilibus, quis alium de re criminali, aut injuriofa diffamaverit?

39 Rrfpondeo, quod frequens eft cafus ifte in nonnullis, qui naturaliter funt linguæ labilis, & ad modum cribri *Belidum* nihil fecretum tenere queunt, ac omnia, quæ vident, quæ audiunt, inconfiderate, & non ponderando damnum, quod ex tali narratione proximo fequi poteft, effutiunt. Tales autem non poffunt Statutaria pœna percuti, ratio eft, quia inadvertentia, inconfideratio, ac levitas animi minuunt de voluntario, & excludunt dolum, ac delictum; *Navar. in cap. Inter verba* 11. *quæft.* 3. *& in Manual. Prælud.* 9. *num.* 11. *& cap.* 11. *num.* 4. unde de culpa tantum levi tenentur, & extraordinarie debent puniri. Caveant autem circa hoc Judices Regulares, & bene librent naturam talium. Sunt enim intra clauftra aliquando nonnulli, qui volunt fe vendere fimplices, ac inconfideratos, & minime advertentes, cum tamen fint vaferrimi. Tales dignofci poffunt ex hoc. Si æqualiter tum fua, tum aliorum evulgant, fi tam de amiria, quam de fibi infeftis dicunt, fi nullus ab ipfis perfonarum delectus habeatur, nec diftinguunt inter pufillos, & magnos, fed de cunctis, & malum, & bonum, quod andierunt, repetunt, concludi poteft ex fimplicitate, feu potius imprudentia, five mala fatuitate, peccare. Si vero de fe nihil; de aliis male facta effutiunt; fi de inimicia; fi de pufillia, a quibus metuere non poffunt, loquuntur; non vero de Amiria; non de potentibus, a quorum ira formident; quamvis fimplices cenferi geftiant, funt cenfendi aftutiffimi, & liret fe velint excufare dicendo, *fe illud injuriofum de proximo dixiffe, non ftudio infamandi, fed ex inadvertentia*, non eft illis credendum, fed puniri debent ordinaria pœna, tanquam quod ex dolo diffamarunt.

40 Nona dubitatio eft, an qui non pluribus, non publice, non ex aliquo bono motivo, fed ex loquacitate naturali occultum crimen fibi foli notum, fed amico fub figillo fecreti naturalis revelaverit, peccet contra Statutum?

41 Refpondeo affirmative, ratio eft, quia talis revelatio, liret facta cum illa cautela, prohibetur a Statuto fub termino *diftricte*, quæ eft dictio, quæ idem importat, ac *omnino præfracte*, aut *feveriter*, ut ex jure explicat *Dionyfius Gothofredus ad l. Sed hac lit. X. ff. de Procur. & ex Spiegelio juxta Calvinum lexic. V. Diftricte* fignificat *valde ftringendo*, *ac minitando*, puta pœnas; nam *diftrictio* idem fignificat ac pœnam; unde *diftrictio Ecclefiaftica* in jure *text. in cap.* 1. *de Offic. Vicar. lib.* 6. vocatur pœna Excommunicationis. Dum ergo Statutum ait *diftricte præcipimus*, denotat difpofitionem ibi latam injungi fub præcepto ftricto, fevero, ac pœnali, & pœna quidem non debet effe tanta, quanta eft ejus, qui publice, aut nulla rautela adhibita revelaret, fed minor; & ifte quidem, quamvis cum tali cautela revelet, peccat mortaliter; nam juxta multos Doctores *Salon. Bannez. Molin. Sot. Rebell. Azor. Suar. Filliuc. Turrian. Aragon. Valent.* & *Sayr.* relatos a *Bonacina de Reftit. Difp.* 2. *quæft.* 4. *Pun.* 3. *n.* 2. cum quibus tenet *Sanctor. de Pœn. cap.* 10. *Quæft.* 9. *fol.* 454. revelans peccatum grave alicuius uni, vel duobus viris, etiam prudentibus, & taciturnis peccat mortaliter, quia apud ipfos infamatur; & eo peius, quo graves viri fuerint illi, quibus revelavit.

42 Decima dubitatio eft, dato, quod ifte, cui fub figillo fecreti (quod nonnulli imperiti vocant figillum confeffionis) crimen fibi revelatum divulgaret, quis nam puniri deberet, divulgans, an revelans?

43 Refpondeo, quod ambo. Revelans quidem, fi nullum iuftum motivum revelaodi habuit, fubdi debet pœnæ arbitrariæ, quia peccavit contra iuftitiam, & contra difpofitionem Statuti, ut dictum eft. Divulgans autem plecti debet pœna ordinaria, quia vulgavit crimen, quod, ut fuppono, probare non potrft, & eo fortius, quod peccavit etiam contra fidelitatem, violando figillum naturale, quod cum fuerit de materia gravi, & in grave damnum proximi, meretur ultra pœnam ordinariam, aliam pœnam arbitrariam.

44 Undecima dubitatio eft, an ftatutaria pœna deberet puniri, qui revelando crimen occultum defuncti, ipfum infamaret?

45 Refpondeo affirmative cum *Sanctoro loc. cit. Quæft.* 8 *V. Dices fecundo fol.* 452. quia bona fama defunctorum honorat Religionem, & mala eam denigrat; & ficut bona fama poft mortem cenfetur inter bona, imo, dempta beatitudine, folum bonum, quod mortui habere poffint, juxta illud Poetæ:

Unica poft cineres remanet mihi fama fuperftes.

ita lædens ipfius famam fpoliat defunctum bono fuo. Quemadmodum autem juxta textum *in l. Prætor ait* §. *Adverfus eos ff. de Sepulch. viola. & in l. Pergit. C. eo. tit.* fpolians veftibus cadavera mortuorum, facrilegium committit; gravius certe crimen patratur ab eo, qui fpoliat hominem mortuum fama bona, ipfum infamando, quam ab illo, qui eum fpoliat veftimentis, quo fama longe magis præftat cuique indumento; unde & peniendus eft, non quidem tanta pœna, quanta debetur infamanti viventem, (quia infamatio viventis plus nocet, quia viventem conturbat parvipenfionem illius caufat, ac eum a dignitatibus confequendis arcet; quæ omnia non interveniunt in infamatione mortui) fed alia arbitraria Judicis.

46 Duodecima dubitatio eft, an puniendus fit ut infamans, qui cum uno, aut alio rrimen alicujus recitat, dicendo *fe illud ab aliis audiviffe, fe tamen non credere illud effe verum?*

47 Refpondet affirmative *Sanctorus de Pœn. cap.* 10. *Quæft.* 9. *V. Refpondeo. fol.* 456. cum *Bonacina de Reftit. difp.* 2. *Quæft.* 4. *P.* 5. *num.* 1. quia vere malam opinionem ingerit de Fratre, neque per illa verba poteft in tuto ponere famam illius, quin illi vere detrahat, & bonam exiftimationem lædat. Imo videtur, quod talis additio fit maltiofa ad effectum, ut credatur ab aliis, narrantem effe tim oratæ confcientiæ, & hoc dicere, ut confulatur honori ejus, cui vere detrahit, & ita plus fibi credatur, ut faciunt nonnulli fimulatores, quorum *fermones*, ut ait Propheta *Pfalm.* 54. *V.* 22. *molliti funt fuper oleum, & ipfi funt jacula.* Ad quid enim narras, fi falfum credis? Convinceris ergo, te alium non habere finem, nifi ut te in tuto ponas, & profunderi vulnere proximum fancies. Et fæpe fæpius tales audiuntur, contra quos debent Superiores animadvertere, ut tale genus hominum improborum a

Reli-

Religiosa Republica penitus eradicetur.

48 Tertiadecima dubitatio est, an pœna Statuti puniri debeat, qui alium infamat in genere, dicendo, esse hominem *perversum*, *malum Religiosum*, *scandalosum*, *relaxatum &c.*

49 Respondeo, quod opinio *Ruini Conf.* 162. *num.* 2. *lib.* 4. quem recitat, & sequitur *Bajardus ad Clar.* §. *Injuria num.* 30. est, quod injuria illata, ut sit punibilis, oportet, quod sit de crimine in specie, & non sufficiat in genere. Unde dicit, quod, si unus alium injuriavit, dicendo, *eum esse malum hominem*, *impium*, *ingratum &c.* non potest puniri pœna Statuti. Sed verior est contraria sententia, quam alii Doctores *Bart. Bald. Jaso.* & alii *ad l. Nominatim de lib. & posth. Felin. Consil.* 46. *inter Consil. crimin. Tom.* 2. *num.* 46. *Angel. Aretin.* apud *Farinac. Quæst.* 105. *num.* 12. tradunt, nempe punibilem semper esse injuriam latam, tum in genere, tum in specie. Ratio est, quia non subsistit genus, nisi in speciebus, & istæ nisi in individuis; *destructis enim primis substantiis*, ait Philosophus *in Antepradicamentis*, *nihil est amplius illorum remanere*. Cum ergo non possit esse genus, nisi in speciebus, infamans in genere, infamat etiam in specie, non quidem explicita, sed implicita. Dicens enim malum Religiosum in genere, dicit illum in specie aut furem, aut fornicarium, aut proprietarium &c. Imo gravius infamat, si dicit in genere, quam si diceret in specie, quia infamans in specie, lædit famam ejus juxta malitiam tantum speciei, de qua infamat; sed infamando in genere, lædit secundum omnem malitiam universarum specierum, in quibus genus ipsum salvatur. Unde sic injurians debet ordinaria pœna castigari.

50 Quartadecima dubitatio est, an sit puniendus tanquam infamans, qui diceret, *in tali Conventu*, *Provincia*, *Religione &c. sunt multi perversi*, *scandalosi*, *& perditi &c.*

51 Respondeo affirmative cum *Sanctoro de Pœn. cap.* 10. *Q.* 8. *V. Respondeo fol.* 453. Ratio est, quia plus est lædere Communitatem, quam aliquem particularem. Unde furtum pecuniæ publicæ, ex eo quod lædit Communitatem, gravius est furto, quod committitur contra particularem *arg. l. Peculatus ff. Ad leg. Jul. pecul.* Porro injurians Communitatem, occasionem dat audienti, reputandi malos quoslibet, qui sunt de illa; nesciens enim distinguere, qui nam mali sint, de omnibus sinistram opinionem habet, & licet, qui sic infamat in communi, loqui intendat de aliquibus, qui re vera mali sunt, tamen ejus verba ab audiente indeterminate accipiuntur, & sic eodem modo læditur fama innocentis, sicut Rei. Talis igitur tanquam infamans debet puniri, & ad famæ restitutionem cogi. Hoc vero intelligendum est, quando ipse non probaret aliquos, ad minus duos esse Reos criminum quæ vulgavit in genere, Quia, si dixit, *multi sunt scandalosi*, si ipse probet duos esse tales, evadit pœnam; nam *duo* veniunt nomine multorum *arg. l. Cum aliter* §. *Hoc rescriptum junct. Gloss. ff. ad S. C. Syllan. cap. Si testes* §. *Ubi numerus* 4. *quæst.* 3. licet *plures* non dicantur, qui tantum *duo* sunt, ut ex *cap. Christianum* 34. *Dist.* deducit *Abbas in cap. Ad nostram. num.* 5. *de Reb. Eccl. non alie.*

52 Quintadecima dubitatio est, An, & quomodo inferri debeat pœna talionis, quando aliquis infamatur, sed non de crimine, sed de aliquo alio, per quod ille læditur in fama, & impeditur ab honorum consecutione?

53 Respondeo, quod, loquendo de stricto iure Statuti, in eo non sancitur pœna talionis, nisi infamans infamet de crimine; ait enim, *subire debet pœnam criminis, de quo alium infamavit*; unde sequitur quod, si infamet quidem, sed non de crimine, ut puta, si diffamet *eum esse illegitimum*, non intrat talis pœna, nec intrare potest; non enim potest dari pœna talionis de re, quæ, licet infamet, tamen crimen non est, cui pœna debeatur. Tali ergo casu distinguendum est; nam quamvis pœna talionis universaliter adaptari non possit, aliquando tamen, & potest, & debet inferri. Distinguo igitur casum, si quis divulget laicum Conversum, aut Sacerdotem simplicem, incapacem Prælaturæ, Officii, aut Dignitatis, & qui pro sui tenuitate semper in statu subiectionis mansurus est, divulget, inquam, quod *ipse est illegitimus*, aut *ortus ex genere maculato*, & hoc falsum sit; tali diffamatori debetur pœna extraordinaria, arbitrio Judicis, post veniam petitam a diffamato, & factam honoris reparationem, palinodiam recantando. Si vero diffamatus de supradictis est Clericus, aut Sacerdos, in quo est habilitas ad Prælaturas, & Officia, ad quæ consequenda impeditur ob tales irregularitates, tunc debetur pœna ordinaria talionis.

54 Ratio resolutionis est; quia in primo casu infamatus damnificatur tantum in fama, nec aliud damnum ex tali infamia experitur; in secundo vero casu diffamatus, ultra *infamiam*, damnificatur in hoc quod propter eam arcetur ab honoribus, quos consequi potest; & ideo in primo casu arbitraria, in secundo autem ordinaria pœna inferri debet. Nam quemadmodum infamato de crimine, ultra *infamiam* ex crimine, deberetur pœna criminis, si hoc esset verum; sic infamato de illa irregularitate, ultra *infamiam* ex ea ortam, advenire debet damnum impedimenti a Prælaturis, si talis irregularitas est vera. Sicut autem diffamatori criminis falsi debetur pœna ejusdem criminis, ita diffamatori talis falsæ irregularitatis debetur impedimentum ad Prælaturas, quasi pœna talionis suæ dolosæ diffamationis. Impedimentum autem tale aliud non est, nisi privatio vocis passivæ, & hæc est pœna, quæ tali casu debet inferri.

55 Sextadecima dubitatio est, an debeat percuti pœna infamantium, qui ob jactantiam vulgat crimen de seipso?

56 Respondeo quod in quodam Canone *text. in cap. Quum sit Extra. de Excess. Prælat.* suspensus ab Officio, & Beneficio, legitur quidam Clericus, qui publice gloriatus fuerat, concubuisse cum uxore cujusdam vicini sui. Et licet *Gloss. in d. cap. Quum sit in V. Publice confiteri. de Excess. Prælat.* notet, talem pœnam fuisse sibi datam, non ratione adulterii, aut criminis in eo evulgando, sed tantum ratione scandali causati in audientibus, tamen Canonistarum proceres *Innoc. & Host. de Excess. Prælat.* & *Abbas in d. cap. Quum sit num.* 2. *V. In glossa* volunt, illum citata pœna fuisse percussum ex jactantia & gloriatione de delicto, juxta illud *Psal.* 51. *V.* 1. *Quid gloriaris in malitia*; talis quippe jactantia crimen est de se, & indicium perditissimæ vitæ, dicente Spiritu Sancto *Proverb. cap.* 2. *V.* 14. *Qui lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis, quorum viæ perversæ sunt, & infames gressus eorum*: & proinde in tantam amentiam prorumpunt, quod ab ipsis peccata sua *non solum non occultanda, verum & diffamanda videantur*, ut scripsit *D. August. Enchirid. cap.* 82.

57 Hoc supposito, dico, quod revelans crimen suum, sive verum, sive falsum sit illud, semper puniri debet. Quia, vel vere crimen commisit, vel non, si sic, debet percuti pœna commissi criminis,

Sup-

Suppono enim, quod accusatus de tali jactantia, quæ est confessio extrajudicialis, & sufficit ad torturam arg. *l. Capite quinto. ff. Ad leg. Jul. de Adult.* constitutus sit in judicio, & coram Judice per suam confessionem probatum plene fuerit delictum. Limito tamen hoc casu, quo delictum ipsum temporis beneficio jam præscripsisset juxta illa, quæ de præscriptione delictorum scripsimus *Par. 1. Tit. Patronas num. 91. & seq.* Si autem in judicio crimen negaverit, puniri debet, non quidem pœnis infamantium, ut resolvit *Sanctor. de Pœn. cap. 10. Quæst. final. fol.* 460. etenim, si crimen ab eo vulgatum vere commisit, non infamavit culpabiliter, quia verum dixit, & quod dixit, per confessionem probavit: pariterque, si cum Fratribus vulgavit, non infamata remanet ex hoc Religio, quæ tantum patitur jacturam famæ, si de ea male dicatur cum exteris: tandemque pœna Statuti militat contra infamantem de directo Fratrem, non autem contra infamantem Religionem de obliquo, & ex consequenti. Unde non est, ut ad illum possit fieri extensio. Sed puniri debet extraordinarie ad arbitrium Superioris, ut argumento Canonis *cap. Quam sit de Excess. Prælat.* supraeitati probari potest.

§. IV. Calumniatio.

SUMMARIUM.

1 *Calumnia quid sit.*
Tres conditiones requirit.
2 *Calumnia proprie, & improprie, quando sit.*

1 **C**Alumnia, prout ex *ff. Ad S. C. Turpill. inict.* deducitur, *est malitiosa, & mendax imputatio coram Judice in accusatione proposita.* Hæc autem diffinitio est *calumniæ* vere, & proprie dictæ; quando nempe aliquis sciens, accusatum esse innocentem, tamen *malitiose*, puta, dolo malo, & cum advertentia illum accusat apud Judicem, ut puniat. Ita ut tria debeant ad hoc crimen constituendum concurrere; puta, falsa accusatio, dolus malus, & propositio facta criminaliter coram Judice.

2 Altera autem harum trium conditionum deficiente, non est proprie *calumnia*, sed improprie, & large; tamen etiam ipsa punibilis est, ut infra dicemus. Proinde, si aliquis scienter falsum coram Judice per modum denunciationis proponat; sive pari modo denunciet Superiori, ut Patri; sive in iudicio proponat per modum exceptionis, ut repellat a ferendo testimonio, iudicio, consilio, seu sententia; vel ut repellat tantum a Prælatura, seu alio Officio civiliter, non dicetur proprie *calumniator*, sed improprie. Si vero excipiat contra eligendum, ne promoveatur; aut contra electum, ne confirmetur, & proponat exceptionem criminaliter, iste erit vere *calumniator*, quia exceptio criminaliter proposita est vere accusatio, prout diximus *Par. 9. Tit. Exceptio. num. 7. & seqq.*

Probatio.

SUMMARIUM.

3 *Calumnia realis, & præsumpta, quæ.*
4 *Accusatus, & absolutus potest fieri Actor contra Accusatorem, & eum accusare de calumnia.*
Si proceditur civiliter, talis Actor non tenetur probare calumniam.
5 *Si criminaliter, tenetur probare, quod calumniose accusavit.*
6 *Calumnia in quibus causis præsumatur.*
7 *Nihil salvat a calumnia præsumpta, quando Actor non probat.*
8 *Calumnia præsumitur, si Actor probat semiplene.*
9 *Solitus calumniari non relevatur a calumnia per semiplenam probationem.*
10 *Calumnia evaditur, si Actor deceptus sit a Testibus.*
Cautela adhibenda ab Actore in ordine ad Testes.

3 **P**Robatio hujus criminis dupliciter contingere potest, prout etiam *calumnia* ipsa; namque hæc proprie accepta duplex est, nempe realis, & præsumpta. Realis, seu vera est, quando per legitimas probationes convincitur Accusator, quod sciens innocentiam Accusati, volens nihilominus illi nocere, falsam accusationem instituit. Præsumpta autem est, quando Accusator defecit in probatione delicti, de quo accusavit; ex eo enim, quod non probavit, præsumitur calumniasse. *cap. 2. juncta gloss. in V. Calumniandi de Calumniator. cap. Qui non probaverit 2. quæst. 3.*

4 Hic autem advertendum est, quod accusatus, & non probatus Reus, potest fieri Actor, & agere contra illius accusatorem de *calumnia*; & tunc aut intendit agere civiliter, aut criminaliter. Si civiliter tantum, hoc est ad compensationem sui damni, & reparationem propriæ famæ, non est necesse, quod probet eum, a quo fuit accusatus, esse calumniatorem; siquidem ex hoc solo, quod in processu formato ad instantiam Accusatoris, non remanet probatum delictum, vel delinquens, Reusque venit absolvendus ab ulteriori inquisitione, Accusator manet Reus *calumniæ* præsumptæ, nec ulteriori probatione opus est, ut de hac constet; præsumitur enim a lege Accusator calumniosus, & in ipsum transfertur onus probandi, se non fuisse calumniatorem; quod præstare potest per probationes præsumptivas contrarias, ut docuimus *Par. p. Tit. Denunciatio. num. 3. in fine*, aut per alios modos, quos *Par. p. Tit. Sententia num. 9.* dedimus.

5 Si vero criminaliter petens a Judice, quod, ultra resarcitionem damnorum, condemnetur ad pœnam Statuti, aut consuetudinis, debet per legitimas, ac veras probationes facere constare, quod Accusator sciebat innocentiam suam de tali delicto, & quod nihilominus ex malo animo, contra eum instituit calumniosam accusationem. Ratio autem dictorum est, quia, ut dicemus infra, loquendo de pœnis hujus criminis, calumniator etiam præsumptus tenetur ad damna, & interesse partis ex hoc solo, quod is nec semiplene delictum probavit, nec suis defensionibus potuit se liberare à delicto *calumniæ* præsumptæ: nam Judex, etiam ex Officio, data sententia absolutoria accusati, debet quærere ab Accusatore, quare non debeat condemnari, tanquam præsumptus *calumniator*, & iste debet suas defensiones super hoc facere. Quod, si nihil ab eo probetur, quod relevet, damnari debet ad damna, & interesse partis; quæ proinde ad ulteriores probationes non obligatur, quia Accusator jam ex præsumptione juris habetur pro *calumniatore*, & ex tali præsumptione, quæ est pro se, relevatur accusatus ab ulteriori probatione; siquidem paria sunt, quod quis probet, & quod habeat præsumptionem juris pro se, ut docet *Mascard. de Probat. Quæst. 10. au. 40.* Quando vero prætenditur, quod pœna ordinaria Statuti infligatur accusatori, necesse est concludenter, & non præsumptive tantum probare scientiam, & dolum; nam, ut non semel dictum est, numquam ex præsumptionibus quamvis violentis, pœna ordinaria ferri potest.

6 Ad-

6 Advertendum autem, quod calumniari præsumitur, qui non probat, non solum in accusando, sed etiam in excipiendo. *Mascard. de Prob. concl.* 254. *num.* 6. *Natta Consil.* 31. *n.* 8. *lib. p.* Ratio est, quia Reus excipiendo fit Actor, unde sicut Actor suam intentionem, ita Reus suam exceptionem probare debet. *text. in l. In exceptionibus ff. de Probat. arg. l. Quingenta ff. eod. tit.* Si ergo excipiat contra aliquem de crimine, aut alia re injuriosa, ut nempe, si repellat Cajum Testem, quia infamis, aut perjurus, aut excipiat contra Titium accusatorem, quod Testes pecunia corruperit ad falsum testificandum, debet illud probare saltem semiplene, aliter præsumitur calumniasse, & non ad se defendendum, sed ad illos injuriandos talem articulum proposuisse.

7 Ampliatur etiam data conclusio, casu, quo accusator esset claris natalibus, accusatus autem vilibus ortus, ut voluit *Jason. Consil.* 144. *in fin. lib.* 2. *Mascard. loc. cit. num.* 9. aut si ille esset vir bonus, & innocens, iste vero male audiret, ut multi scribunt *Card. Alban. in l.* 1. *ff. Ne quis eum. Mantu. Consf.* 220. *n* 5. *vol.* 1. *Mascard. Concl.* 36. *num.* 13. vel si esset vir gravis, ac in dignitate constitutus, accusatus vero homo gregarius, ac plebejus. Et ratio esse debet; quia dignitas natalium non eximit quenquam a vitio, cum appareant quandoque natalibus clarissimi, vitiis vero infamissimi; unde, si accusant, & minime probant, præsumendi sunt etiam illi *calumniatores*, cum inepta sit nobilitas sanguinis ad eos præservandos a præsumptione criminis, in accusando innocentem. Pariter vitæ alicujus integritas non facit, ut sibi credatur in alterius præjudicium; nam ubi agitur de præjudicio tertii, præsumptio hominis non attenditur, ut scribunt *Abb. in cap. Cum in jure. num.* 2. *de Off. Jud. deleg.* ac *Decius in l. Qui accusare. num.* 6. *C. de Ede.* Quod autem accusator non probans habeatur pro *calumniatore*, præsumptio juris est, *Gloss. in l. Athletas §. Calumniator ff. de His qui not. infam.* quæ vinci non debet a præsumptione hominis, quia illa fortior est. Judices tandem illi, qui calumniose castam *Susannam* accusaverunt, exemplo suo probant, nec Dignitatem, nec Officium, nec status eminentiam eximere debere a præsumptione *calumniæ* accusatorem non probantem.

8 Non præsumitur autem *calumnia* in eo, qui semiplene probavit per unum Testem, omni exceptione maiorem; sive probavit infamiam illius delicti, de quo accusavit; sive id audivisse a viris fide dignis, ut habet *Textus*, & nos *Par. p. Tit. Accusatio num.* 29. docuimus. Tamen quantumvis accusator semiplene probet, non tamen per hoc excusatur a solutione expensarum, & damnorum, quæ passus est accusatus, prout docet *Abb. Consil.* 78. *col. penult. ℣. Ad tertium*; nam in his expensis non sufficit color querelantis ad eum excusandum, sed ubi succumbat etiam per Rei legitimas defensiones, vel penuriam probationum, vel alia causa tenebitur ad solutionem, ut cum *Cataldo in Syndic. fol.* 7. *col.* 3. *℣. Adde quod quando*, vult *Bossius Tract. crim. Tit. de Accusat. num.* 28. & ratio, quam iste tangit, est, quia condemnatio ad solvendas expensas, non est pœna proprie; in quavis enim causa, qui succumbit in lite, tenetur ad expensas; pœna autem *calumniatoris* illa est, quæ sibi, ultra solutionem expensarum, infligitur: unde, licet per probationem semiplenam relevetur a pœna calumniæ, non tamen relevatur ab expensis.

9 Notabile autem est circa hoc, quod, si accusator, qui semiplene probavit, solitus est calumniari, (ut pote qui alias alios accusavit, & defecit) iste non evadit per illam probationem præsumptionem calumniæ, ut *arg. l.* 2. *ff. ad S.C. Turpill.* dicunt *Speculator Tit. de Accusat. num.* 22. *Butrius*, & *Felinus in cap.* 2. *de Calum.* ac *Menochius de Arbitr. Jud. lib.* 2. *Cas.* 321. *Censur.* 4. *num.* 17. & ratio est, quia illa semiplena probatio, quæ elidebat præsumptionem calumniæ, tollitur a contraria præsumptione; nam semel malus, semper præsumitur malus, & qui alias calumniatus est, præsumitur denuo calumniasse.

10 Evadit itidem præsumptionem *calumniæ* accusator, qui deceptus fuit a Testibus, qui promiserunt illi firmiter testificari in judicio; exinde producti nihil dixerunt, ut dicunt multi Doctores *Jo. Andr. in cap.* 1. *in fin. de Elect. in* 6. *Abb. in cap.* 2. *num.* 5. *de Calum.* ubi *Felin. notab.* 3. *Clar. Quæst.* 62. *℣. Sed pone*, & ratio est, quia nemo ex aliena culpa vapulare debet. Sed quomodo probabit iste, se fuisse deceptum a Testibus? certe res plena periculi est; nam regulariter tales promissiones non fiunt coram aliis Testibus, per quos illa possit probari; unde, qui fultus promissioni Testium, accusationem instituit, derelictus ab eis, cogetur innocenter subire pœnas *calumniantium*. Consulo proinde cuilibet accusare volenti, ne fidat verbis, ac promissis Testium, sed scriptam attestationem, ab illis subsignatam de facto, super quo debent testificari, habere procuret; nam scripta manent, & casu, quo Testis in judicio productus, nihil velit dicere, accusator potest tali attestatione probare se deceptum a Teste, & ita *calumniam* evadere; Judex vero potest ex eadem procedere contra Testem ex Officio, & ipsum cogere ad testificandum, prout diximus alias, loquendo de *Testibus cogendis Parte prima*.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Satisfactio parti, prima pœna est Calumniatoris. Quæ satisfactio debeatur inter Sæculares, & quæ inter Regulares.*
12 *Calumniator est infamis infamia juris, etiam ante sententiam Judicis.*
13 *Aliæ pœnæ Calumniatoris.*
14 *Calumniator obligatur ad pœnam talionis.*
15 *Pœnæ Calumniatoris de jure Civili.*
16 *Pœna talionis in omnibus foris desuevit.*
17 *In Religione Minorum de Observantia omnino servanda est.*
18 *Statutum primum.*
19 *Statutum Secundum.*
20 *Dubitatio prima.*
21 *Pœna talionis debetur, quando proceditur per viam denunciationis de delicto excepto.*
22 *Judex Laicus formans inquisitionem calumniosam, tenetur ad damna Inquisiti. Judex Regularis calumniose procedens, extraordinarie est puniendus. Non servans essentialia judicii, privandus est Officio.*
23 *Dubitatio secunda.*
24 *Judex non inferens Calumniatori pœnam talionis, suspenditur, aut privatur Officio.*
25 *Dubitatio tertia.*
26 *Calumniator apud Nos est* ipso facto *excommunicatus.*

11 Pœna autem primo est satisfactio, quam præstare debet *Calumniator* Accusato; & hæc consistit in restituendo quanti interest ipsi Accusato, prout dicunt Doctores. *Sylv. V. Accusatio quæst.* 7. *℣. Primo calumniando. Sayr. Clau. reg. lib.*

lib. iii. *cap.* 15. *num.* 13. *Menoch. Boss. Diaz.* apud *Thesaur. de Pœn. Par.* 2. *V. Accusator. cap.* 1. Hoc autem maxime quadrat in foeis sæcularibus, Ecclesiastico, & Laico, in quibus convenit Accusatis, pecuniam impendere, sive in carceeibus, sive solvendo Officialibus pretium opeearum; ultra alia damna domestica, quæ subeunt; Sed in foro Regulari, maxime *Fratrum minorum*, in quo nullum intervenit dilpendium pecunisrum, nulla potest quadrare restitutio damni tempoealis. Restitutio autem, quæ posset intervenire, est restitutio famæ; ex quo enim Religiosus accusatus est, & processatus, geavatur in fama. Sed talis restitutio non est necessaeio in foro fori facienda a Reo; ex eo enim, quod Judex peonunciavit Accusatum absolvendum ab observatione Judicii, jam declaeavit illum innocentem de ceimine opposito, & proinde sanata est in foro foei ejus fama.

12 Secundo: *Calumniator* redditue infamis infamia juris, peout habetur ex utroque juee: *cap. Si quis. il p.* 2. *quæst.* 3. *l.* 1. *l. Ath. ff. de His qui. not. infam. l. Quisquis l. Nostris. C. de Calumnia.*, imo, si *calumnia* fueeit notoeia, eeit Calumniator infamis infamia juris, juxta Canones, quantumvis lata non fuerit sententia super *calumnia*. Ratio est, quia de juee Canonico omne crimen depositione dignum, secundum opinionem Doctorum magis communem, si fuerit notorium, reddit infamem infamia juris. *Syr. lib.* 7. *cap.* 1. *num.* 12. *Garc. de Benef. p.* 11. *cap.* 3. *num.* 110. *Sanch. Consil. lib.* 2. *cap* 2. *Dub.* 18. *in fin.* apud *Thesaur loc. cit. num.* 11. Hoc autem crimen depositione plectitue, ut infra dicemus, proinde infamiam paeit. Accedit, quod, eum in accusatione pɶstetue juramentum de *calumnia*, ut dicitur *cap. In pertractandis. cap. Ceterum. de Juram. Calumn.*, & convincatur Reus de *calumnia*, convincitue ex consequenti perjueus, ex eo, quod contea proprium loramentum venerit; & proinde de iuee Canonico est infamis, iuxta textum *cap. Infames. 6. quæst.* 1. quidquid sit de iure Civili ob periorium simpliciter assertorium. *Gloss. in l. Lucius §. Quero in V. Debet. ff. de His qui not. infam. Cignol. in l. Si quis major. p. num.* 181. *C. de Transact.* apud *Clar. §. Perjurium. init.*

13 Teetio: Ex tali infamia efficitur irregulaeis, ax regula generali, quod omnis infamis de iure irregularis est, & ideo ad Ordines promoveri nequit. *cap. Infames.* 2. *quæst.* 6. *Majol. de Irregular. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 26. *Garz. de Benef. Par.* 7. *cap.* 8. *num.* 11. *Thesaur. loc. cit. num.* 111. Et etiam peivandus est Officio ex *cap. Cum fortiue. de Calumn.* sive saltem suspendendus ab Officio, & beneficio, ut habetur ex *cap. Cum dilectus de Calumn.* Quod, si *calumnia* interveneeit in excipiendo contra formam electionis, sive peesonam electi ad *dignitatem Personatum*, seu *Canoniam*; incurrit *calumniator*, ipso facto, suspensionem pee teiennium a propriis beneficiis; ad quæ, si peopria temeritate se ingesseeit, ieeemissibiliter iisdem privatus eemanebit, ut habetue textualitee in Decretali *Innocentii Quarti cap. p. 5. Qui vero. de Elect. lib.* 6. Limitat *Thesaur. de Pœn. Par.* 2. *V. Electio. cap.* 4. ℣. *nota quod* istam dispositionem non peocedere de beneficiis universaliter; sed tantum de iis, quæ Excipiens (qui defecit in peobatione exceptionis) possidet in illa Ecclesia, contea cuius Prælati &c. electionem excepit, & citat peo hac limitatione *cap. Si Compromissarius. de Elect. lib.* 6. Sed pace doctissimi viri, hoc veeum non est; si quidem Capitulum illud loquitur solum de *Compromissario*, (qui non sit Episcopus) qui elegerit scienter indignum; debet enim, iuxta dispositionem *Consilii Lateranensis* 3. *sub Alexandro III. cap.* 3. subire, ipso iure, pœnam suspensionis a beneficiis per teiennium; & cum Concilium illud loquatue de beneficiis indefinite, clarum est, quod intendebat de omnibus. Sed *Bonifacius VIII.* in citato Capitulo inducit limitationem, eedigendo dictam suspensionem ad ea sola beneficia, quæ obtinebat in illa Ecclesia, pro qua electionem de indigno feceeit, ut patet legenti Textum illius Capituli §. *Restringitur*. Inepta autem est extensio talis limitationis ad casum nosteum,

14 Quarto: Juxta Canones antiquos *cap. Calumniator. cap. Qui non probaverit.* 2. *quæst.* 3. *Damas. P.P. Epist.* 4. *Adrian.* 1. *Ep. Decret. cap.* 24. & 52. apud *Laure. Epit. V. talio. Calumniator* subiicitur pœnæ talionis, ut nempe illa subeat eas pœnas, quas de jure subira debuisset accusatus, si concludenter probatus suisset delinquens. Verum est, hanc pœnam in desuetudinem abiisse; sed ejus vim innovavit *B. Pius V.* ut diximus *in Prima parte Tit. Pœnarum. num.* 41. Vide ibi.

15 De jure autem Civili, controversia est inter Doctores, quanam pœna tenestur *Calumniator*. *Bartolus in l. Si quis obrepserit. col.* 1. *ff. de Fals.* voluit, illum teneei de crimine falsi, si tamen agatur contra falsum, quod proposuit accusando; Sed, si agatur de *calumnia*, tenetur ad similitudinem pœnæ, quæ est pœna talionis. Sed contrariam sententiam tenuit *Bald. in l. p. in princip. ff. ad S. C. Turpill.* quem alii Doctores *Felin. in cap. nonnulli.* §. 1. *col.* 4. *de Rescr. August. de Arim. ad Angel.* apud *Boss. Tit. Accusatio. n.* 17. communiter sequuntur, voluitque *Calumniatorem* absolute teneri similitudine pœnæ, ut pluees leges apertissime cantant, *l. Accusationis. C. de Accusat. l Si quis ad se. C. Ad leg. Jul. de Vi publ. l. final. C. de Calumniat.* Verum est, ut optime advertit *Clar. quæst.* 62. ℣. *Sed quid, si Accusator*, quod, si accusatus, antequam pronuncietue sententia super accusatione, queeat ab Accusatoee, an intendat uti queeela, & probationibus, supee ea factis, eo quia intendit eam querelaee de falso, si Accusator annuat, poterit hic puniei de falso, si accusatio tanquam falsa convincatue; & dicit *Clarus*, hunc modum intereogandi, esse approbatum a juee, & de consuetudine seevari; possentque hoc modo conciliari recensitæ opiniones *Bartoli*, & *Baldi*.

16 Veruntamen, licet pœna talionis omni juee naturali, Divino ac Cæsareo cohæreat, ut alias diximus; hoc non obstante, in foeis omnibus in desuetudinem abiit, & in ejus locum pœna arbitraria successit, quæ ut plurimum ast pecuniaria, ut scripsit *Boss. Tit. de Accusat. num.* 17. *in fin.*

17 In Foris autem regularibus; unaquæque Religio suas habet leges, quibus Judices eègere se debent. In nostra Religione pœna talionis præscripta est, & servari omnino debet, ut ostendimus *Par. p. Tit. Pœnarum. num.* 41. & *Tit. Accusatio. num.* 18. Quo ad alias autem pœnas *calumniantium*, habemus Statuta sequentia.

18 Primo: *Pœna talionis puniri debent Accusatores, qui crimen abjectum, legitime, & sufficienter non probaverint: & qui scienter de crimine alias sufficienter punito, quempiam accusaverint; ac item, qui ex malitia de illis excessibus accusaverint, a quibus alias accusatus judicialiter, ac rite absolutus fuit. Stat. Vallisolet. cap.* 7. *Tit. de pœn. talion.*

19 Secundo: *Qui in judicio quidquam falsa; scienterque deposuerit, vel deponi fecerit: aut verum revocavit, aut revocari procuravit; ipso facto, est excommunicatus; cujus absolutio Provinciali est reservata: Semestri carceri mancipetur 2. satisfaciat parti;*

 & per-

& perpetuo infamis existit. *Pract. criminal. Tit. Applicatio*. §. 11.

20 Ad dilucidanda vero recitata Statuta, sit Prima dubitatio circa primum Statutum. An pœna talionis incurratur tantummodo in accusatione, an vero etiam in denunciatione, inquisitione, ac diffamatione?

21 Respondeo, quod in Textu *Par. p. Tit. Denunciatio*. §. 3. habetur, quod, si falsum denunciaverit, pœna extraordinaria puniri debet Denunciator; & hoc deducitur ex Textu, & *Glossa cap. final. junct. Gloss. in V. Calumniandi. de Calumniat.*, prout adnotavimus *Par. p. denunciat. num.* 18. Verum tamen est, quod, si denunciatio fit de delicto ex exceptuatis, in quibus eadem pœna infligitur, si procedatur per inquisitionem, sicut per denunciationem, deficiens in probatione Denunciator punitur pœna talionis, ut egregie probat *Abb. in cap. Inquisitionis. num. 6.* ℣. *Sed ego puto. de Accusat.* Quod etiam verificatur, si Denunciator insistit apud Judicem, & illum stimulat ad procedendum, & puniendum, quia tunc personam Actoris, sub titulo Denunciatoris, abscondit, ut habet alibi Textus *Pract. crim. Tit. Denunciatio*. §. 3.

22 Quantum ad inquisitionem, quam Judex ex Officio facit, fuit opinio *Clari quæst. 41. num. 14. Bartoli in l. 2. §. Publico num. 12. de Adult. & Mariani Socini in cap. Qualiter, & quando. il 2. num. 212. de Accusat.* quos refert *Sanctor. de Pœnit. cap. 10. Quæst. 5. Diff. 2.* ℣. *Respondeo secundo fol.* 444. quod non incurratur pœna talionis; & ratio est, quia Judex ex Officio inquirit, & ideo ad illam pœnam non obligatur; & hæc ratio optimum habet fundamentum. Tamen, si Judex format inquisitionem *calumniosam* in foris sæcularibus, tenetur ad damna, & interesse, & ad pœnam extraordinariam, ut sentiunt nonnulli Doctores. *Bajard. ad Clar. quæst. 62. a nu. 59. Farinac. quæst. 16. num. 25. Guazzin. Defens 3. cap. 13. num. 9.* apud *Passerin. Trib. Regul. Quæst. 7. art. 5. num. 26.* Debet ergo in foris regularibus, in quibus non potest fieri compensatio pecuniaria, aggravari pœna extraordinaria contra Judicem, *calumniose* inquirentem. Ratio est, quia non potest ad specialem Inquisitionem devenire, juxta dicta *Pract. crim. Tit. Inquisitio*. § 7. sine legitimis indiciis præcedentibus; si ergo ita procedit, evidenter *calumniose* procedit, prout dicunt Doctores. *Passerin. Trib Regul Quæst. 7. art 2. num. 86. in fine*, & ibi *Menoch. de Arbitr. Cas. 321.*, & *Farinac. quæst. 16. num.* 27. Si enim non habens sufficientia indicia, specialiter inquirit, hoc facit vel ex ignorantia culpabili juris, quæ dolo æquiparatur, vel ex animositate in Reum, quem infamare procurat, ipsum processando. Ergo sive sic, sive sic agat, semper peccat, & pœna extraordinaria, puta, privatione Officii puniri debet, juxta *Stat. Gen. Ord cap. 7. §. 6. num.* 37., quæ sic habent: *Prælati caveant, ne crimen aliquod grave suis Subditis imponant; nisi præter denunciationem, vel accusationem, sit unus saltem Testis fide dignus; aut esset Reus infamis, seu indiciis evidenter gravatus; Secus faciens Prælatus, arbitrio Superioris, officio privetur*.

23 Secunda dubitatio est, An pœna talionis, si a Judice apud Nos non inferatur in casibus a jure statutis, irroget pœnam, & quam?

24 Respondeo, quod Judex nullum habet arbitrium circa pœnas moderandas, quando delictum perfecte consummatum est; tenetur enim tunc integraliter, & præcise pœnam a Statutis latam infligere, ut habetur ex *Textu Pract. crim. Tit. Pœnarum*. §. *final. in fine*, quod si pœnam, crimini debitam, & a lege taxatam, absque causa minuerit, jacturam Officii, bonorum, & famæ incurrit juxta utraque jura. *l. Servos. C. Ad leg. Jul. de vi publ. l. 8. C. Theodos. de Appell. Auth. de Judic. §. Oportet. cap. De causis. de Off. Delegat. Clar. Quæst. 85.* ℣. *Ulterius*. Porro in Statutis *Vallisoletanis cap. 7.* ℣. *Et quia*, de pœna talionis infligenda, ita sancitur: *Ut* (pœna talionis) *ab omnibus Ordinis Superioribus, & Prælatis exactius, quam antea, servetur, magnopere quidem cupimus. Atque adeo mandamus sub gravi suspensionis pœna, vel privationis etiam, contrafacientibus, aut negligentibus subeunda*. Et profecto nulla tutior suppetit via exterminandi a Religiosa Republica exitiosissimum genus hominum, prout sunt *calumniatores*, quam istos pœna talionis justissime coercendo. Sed quia a Judicibus ipsis non adhibentur punitiones; & hi quandoque, ob privatas simultates in pretio, & protectione habent *calumniatores*; ideo cum summo bonorum virorum mærore, & damno, malignitas non raro impune grassatur.

25 Tertia dubitatio est, An pœna excommunicationis, & carceris semestris, lata in secundo Statuto citato supra *num.* 14., quæ videtur loqui tantum de testificantibus falso in judicio, afficiat *calumniatores*.

26 Respondeo affirmative; ratio est, quia Statutum loquitur in genere, & universaliter, puta: *Qui coram Prælato quocumque* (puta, Provinciali, aut Generali, qui soli habent tribunal fori contentiosi) *in judicio quicquam falso, ac scienter deposuerit*. *Stat. Vallisolet. cap. 7. Tit. de deponent. in judic.* Potest autem, quod verus *calumniator* falso, ac scienter in judicio deponit; proinde in censuram reservatam incidit, & pœnam carceris subire debet prout etiam docet *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. V. Cas. 5.* ℣. *Quæro in hunc casum fol. m.* 399. De Testibus autem falso deponentibus dicemus in *crimine falsi*.

§. V. Libellus famosus.

SUMMARIUM.

1 *Verbum ore prolatum, aut scriptum pandit verbum mentale.*
2 *Libellus famosus, quid sit.*
Opinio, quod ad ejus essentiam spectet reticentia nominis Auctoris.
3 *Confutatur talis opinio.*
4 *Solvuntur rationes oppositæ.*
Libellus famosus ita infamat cum nomine, quam sine nomine Auctoris.
5 *In Libello, ut sit famosus, requiritur nomen infamati per eum.*
Aut alia conjectura clara ostendens contra quem tendit.
Reus convictus de Libello, torquendus, ut aperiat contra quem illum composuit.
6 *Dolus requiritur in Libello famoso.*
Componens ex joco, non incurrit hoc crimen.
Præsumitur factus joco Libellus, cujus alia mala causa non probatur.
7 *Libello famoso retorquens injuriam, minorem pœnam meretur.*
8 *Libellus famosus fit solummodo per scripturam, non per alia signa ignominiosa.*
9 *Componens, & vulgans* Pasquinatas, *non est Reus de Libello famoso.*
10 *Allegationes Advocatorum non sunt Libelli famosi; & quomodo reprehensibiles.*
11 *Advocatus, quando ob litium utilitatem, possint scripto aliquem mordere.*

Di-

Dictio ultra, quid importet.

12 *Advocatus, quamvis in allegatione ultra fas in aliquem invehatur, non est Reus Libelli famosi.*
Tituli legum diversi, diversa important crimina.
Pœna Advocatorum jactantium convicia in Partem.

13 *Libellus famosus non est scriptura caca posita in Camera Pralati.*

14 *Probatur contra Sanctorum proxima conclusio supra data.*

15 *Confirmatur conclusio, & respondetur ad argumentum.*

16 *Libelli famosi pœna in Digestis, & Codice.*

17 *Libellus famosus, ut talis sit, debet publicari.*

18 *Libellus famosus est, licet in eo publicetur crimen verum.*

19 *Non requiritur, quod in Libello publicetur crimen; sed sufficit, quod sit quid infamatorium.*

20 *An sit Libellus famosus, qui vulgatur contra communitatem.*

21 *Respondetur affirmative.*
Communitas est persona ficta, cujus anima est communis consensus.
Gravior est Libellus contra Communitatem, quam contra privatam personam.

22 *Quid, si Libellus esset contra mortuum.*

23 *Atrocior Libellus contra mortuum, quam contra viventem.*
Cadaver mortui offendere, est quasi sacrilegium legale.

24 *Libelli famosi notitia debet spargi in populo, ut talis sit.*

25 *Compositor Libelli famosi non tenetur de crimine, si ille non divulgetur.*

26 *Si per Libellum non læditur fama proximi, crimen non est perfectum.*

27 *Libellus compositus in lingua incognita non est famosus.*

28 *Publicatus, quando dicatur Libellus famosus.*

29 *Exemplans Libellum famosum, quando incurrat crimen, aut non.*

30 *Distinctio de prædicto reatu, aut non.*

31 *Quando exemplando Libellum, non incurritur reatus.*

32 *Reperiens Libellum famosum, & illum non lacerans, sed publicans, incurrit pœnas.*

33 *Ad incurrendas pœnas requiritur, ut repertor Libelli non corrumpat; & ut eum publicet.*

34 *Sola conservatio Libelli famosi reperti est punibilis.*
Ob eam potest deveniri ad torturam.

35 *Quid agendum, quando duo eodem tempore repererunt Libellum famosum affixum.*

36 *Quid juris, si repertor Libelli laceravit quidem, tamen eum vulgavit.*

37 *Si repertor literas nesciens, alteri tradat legendum, & hic divulget, quis tenetur.*

38 *Si qui legit, & vulgavit, impubes est, tenetur solus compositor.*

39 *In delicto Libelli famosi, Complices qui sint, & quomodo puniendi.*

1 INter delicta verbalia non abs re computamus etiam *Libellum famosum*; parum enim distat, quod verba, in quibus delicti ratio consistit, ore proferantur, vel scripto mandentur; verbum enim sive prolatum, sive exaratum, aliud non est, quam signum exprimens verbum mentale, hoc est homini invisibilem, ac soli Deo cognitum conceptum mentis; a qua sola sive vox, sive scriptura malitiam accipit, cum hæc radicetur in dolo malo, quod in sola mente prava consistit, ab eaque procedit.

2 Est igitur *Libellus famosus*, prout cum [illegible] *Theor.* 326. ac quibusdam aliis, *Angel. Jusc. Plaza. Clar. Graff. Zerb.* quos citat, diffinit *Sanctor. de Pœn. cap.* 12. *Quæst.* 1. *Respondeo secundo. fol.* 24. *Scriptura, vel signum alicujus occultam infamiam continens, publicata, ut nescientibus innotescat.* Opinatur circa hoc *Raynaldus Tom.* 1. *cap.* 11. §. 1. *num.* 7. cum multis, quos citat, ad essentiam *Libelli famosi*, requiri, quod nomen Auctoris in eo non sit appositum, sed omnino occultum remaneat; & subscribit sententiæ *Carpzovii Pract. crim. Quæst.* 98. *n.* 33. 36. *& seqq.* apud *Raynald. loc. cit. num.* 9. dicentis, quod nomen, & pœna *Libelli famosi*, debet cessare, quando injuria adversus Auctorem, qui seipsum publicavit, vindicari potest.

3 Sed doctissimi viri pace, talem opinionem veram, non puto; tum quia *l. unic. C. de Fam. libel.* quam ipse citat pro suo fundamento, nihil habet de hoc, ut legenti patet; tum quia quidditas *Libelli famosi* consistit in infamia, scripto in aliquem publicata, quæ ideo differt, & gravior est injuria verbali voce prolata, quia hæc volat cum sono, illa vero scripta manet; & facilius publicatur id, quod scriptum est, ac potest a multis legi, quam quod semel prolatum est, & a paucis semel auditum. Sequitur proinde quod nihil facit ad essentiam *Libelli famosi* nomen Auctoris, expressum, aut non.

4 Nec aliquid facit ad stabiliendam supra allatam opinionem, quod Imperator in dicta lege unica, dicat, quod, si Auctor Libelli *nomen suum profiteatur, præmium reportabit*; unde possit inferri; ergo si nomen occultet, pœnam consequetur, & sic reatus *Libelli famosi* consistat in occultatione nominis Auctoris. Quia lex concludit, quod, quantumvis ille nomen suum prodat, si non probat exposita in *Libello famoso, capitali pœna plectetur*. Sunt autem, quod, si esset Libellus accusatorius, in quo sit nominis inscriptio, & Principi, aut Judici porrigeretur, quantumvis Accusator non probaret crimen oppositum, non ideo incurreret pœnam capitalem, sed pœnam calumniæ, aut injuriæ illatæ. Igitur, si hic nomen suum profitenti, & non probanti crimen, datur pœna capitalis; ideo est, quia *Libellus* continens alterius crimen, si porrigeretur Judici, esset accusatorius, & minime criminalis; sed qui publicatur affigendo &c. evadit infamatorius, sive *famosus*, & delictum; unde appositio, aut occultatio nominis non facit, quod *Libellus* evadat criminalis, aut non; sed probatio criminis tantum evitat pœnam *Libelli famosi*, & iste talis semper est, sive apponatur Auctoris nomen, sive non; & ratio, quam tangit post *Portel. Dub. Regul. V. libellus famosus n.* 3. *in fin. Sanctorus de Pœn. cap.* 12. *Quæst.* 2. ℣. *Reducuntur etiam. fol.* 26. efficacissima est, quia non minus infamat *Libellus* cum nomine, quam sine: & in hoc spectandum est damnum famæ, & effectus malitiæ contra proximum, quæ utroque modo interveniunt in casu; & si tacendo nomen, auctor prodit plus malignitatis in proximum; illud explicando, ostentat plus temeritatis in non reformidando legum pœnas, & ideo par certe, si non majus crimen præsefert pandendo, quam occultando nomen, cum etiam majus censeatur delictum factum publice, in quo ostentatur legum contemptus, quam occulte, in quo ostenditur earundem metus.

5 Nomen autem ejus, contra quem fabricatus est *Libellus*, de necessitate apponendus est, *arg. l. Item apud §. Cui non sine. ff. de Injur. l. Quod Senatus. consult. ff. eo. tit. l. Certum. ff. Si cert. petat.* nam personæ incertæ injuria non fit. Oportet igitur, quod explicetur nomen; vel alia adsit conjectura clara, in

quem trndat talis injuria, ut dicunt Doctores, *Bajard. ad Clar. Quæst. 68. aum. 62.* & ibi *Vitalin. de Malef. cap. de Famos. Libel.* & *Bertaz. Conf. 237. a.5. Sarn. Prax. crim. Part. 2. Formul. 50. ℣. Et primum*, aliter non habetur quidditas *famosi Libelli*. Conjectura autem potest haberi in scriptura ipsa, (ut pote, si ipsa exprimeret luscum, aut traulum, aut gibbum, & in eo loco unus tantum esset tali distinctivo præditus) aut extra; puta, si *Libellus* esset affixus januæ domus alicujus; ex talibus enim circumstantiis appareret, *Libellum* contra illum fuisse compositum. Advertit autem *Farinar. Quæst.105. n.476.* quod, si constaret de Reo, hic torquendus esset ad habendam confessionem ab eo super persona, quam injurare intendit. Sed non per hoc ille esset Reus de *libello famoso*, ut bene ait *Rayaal. Tom. p. cap. 11. §. 1. num. 11.* quia, ut talis sit, debet ex se, independenter a confessione Rei, continere nomen, aut habere claras conjecturas, per quas indicetur nomen injurati.

6 Præterea necessarium est, quod dolus inteeveniat in fabricatione *libelli famosi*; non solum, quia, ut centies dictum est, iste exigitur in omni crimine; sed quia requiritur ab utroque jure, *text. in l. lex Cornelia. §. Si quis librum. ff. de Injur.* & in *l. 1. ff. Ad leg. Jul. Majest.* & *in cap. Si qui inventi. 5 q. 1.* Sequitur proinde, quod qui joco libellum faceret, non diceretur dolose fecisse, nec reatum incurreret, ut post *Surdum Decis.89.* scribit *Thoro Vat. Decis.50. num. 6. & 7* Quoties autem non apparet de causa inferendi injuriam per *libellum famosum*, præsumendum est, quod sit factum joco, ut multi dicunt *Cavalcan. Decis. 35. per tat. Par. 5. Jo. Bapt. Cavat. Conf. 7. num. 5. Curt. Juul. Canf. 238. lib. 3.* maxime, quando ioculpatus, est homo facetus, & alias bonæ famæ. *Cephal. Coaf. 341. num. 33. lib. 3.* Et qui vult scire, quæ sint consideranda in hac facti specie ad arguendum dolum, adeat *Gargiareum Tract. de libel. famos. cap. 4. num. 14. & seqq.*

7 Ulterius etiam sequitur, quod qui componit *libellum famosum* pro retorsione injuriæ, ab alio acceptæ simili *libella*, non incidit in crimen *libellum famosum* componentis; nam prout habet Textus in *l. Qui eum major. §. Si libertus ff. de Bon libert. ignoscendum est ei, si voluit se ulcisci provocatus*. Et si qui, *alium ferro se petentem occiderit, non videtur injuria occidisse*, ut ait *Ulpianus text. in l. Sed & si quemcunque ff. Ad leg. Aquil.* nec etiam censendum erit, talem *libellum* ab eo compositum ad inferendam alicui, sed ad repellendam a se, sibi illatam injuriam: quia tamen talis defensio non est undequaque inculpata, aliquam pœnam meretur, extraordinariam tamen, ut dicunt *Novarius Collect. 3. Pragmat. 2. num. 1. de Injur. Gargiarens de libel. famos. cap. 7. num. 11.* & *Muta ad Pragmat. Tit. 40. num 42.*

8 Communiter Doctores *Clar. quæst. 68. aum. 25. ℣. Libelli famosi*, & ibi *Paris de Putea de Syndic. fol. 273. aum. 6. Scortia Theorem. 346. Molina Graff.* apud *Bonacia. de Restit. Disp. 2. Quæst. 4. Pun. 9. n. 5.* & 6. volunt, quod *Libellus famosus* non solum fiat per scripturam, sed etiam per picturam, pingendo nempe figuras obscenas, & affigendo postibus, aut parietibus Domus; itemque per alia facta ad alicuius iniuriam, ut affigendo, aut suspendendo cornua, aut ea spargendo ante limen Domus; aut stercorando repagulum januæ, sive alia iniuriosa patrando; Sed hoc valde abusive dicitur, ut notat *Sanctor. de pœa. cap. 12. Quæst. 2. ℣. Quoad facta. fol. 25.* Siquidem ille Textus in *l. lex Cornelia. §. Eadem pœna. ff. de Injur.* qui communiter assumitur pro fundamento talis sententiæ, habet quidem; quod *eadem pœna tenetur, qui alium sine scriptura, in notam aliquorum prodaxerit*; non tamen dicit, quod idem crimen committat. Arguere autem ab identitate pœnæ ad identitatem culpæ, non valet; nam eadem pœna ultimi supplicii sancita reperitur pro delictis toto cælo diversis.

9 Opinatur *Sanctorus loc. cit. §. In hanc dispositionem. fol. 25.* teneri crimine *Libelli famosi* illum, qui cantiones, sive *Pasquinatas* componit, & octenus spargit in vulgus, ac si essent ab alio compositæ, si illæ sint ad alicuius iniuriam. Sed hoc puto non admittendum, si quidem formalis ratio *Libelli famosi* consistit in scriptura, ut sonat *text. in l. lex Cornelia. §. Si quis librum. ff. de Injur. l. Unic. C. de Famo. libel.* & quantumvis cantio vulgata ad alicuius iniuriam, eundem effectum, quo ad infamandum, producat, quem producit *Libellus famosus*; tamen non tam atrox infertur iniuria per vocem, quæ raptim transit, velut per scripturam, quæ quantum est ex se perpetuo manet. Et proinde, licet contra eum, qui vulgaret huiusmodi *Pasquinatas*, agi possit de crimine iniuriarum, non tamen posset prætendi Reus de *Libelli famosi* compositione.

10 Dubium est de Allegationibus, quas scribunt Advocati pro defensione suorum clientulorum, an veniant nomine *Libelli famosi*, casu, quo aliquod mendax infamatorium, aut iniuriosum in ipsis reperiatur contra personas partis principalis, Testium, & Advocati ex adverso. Ad quod dico, quod, si Advocatus respondet Allegationi ex adverso propositæ, in qua sint scommata mendacia, seu verba contumeliosa contra se, vel Clientulum suum; eo quia tali casu dicitur *provocatus*, potest & ipse cum iniuriis respondere, & injuriis iniurias repulsare, ut dicunt Doctores *Guazzin. Præfat. ad Defens. Rra a.6. Specul. Tit. de Advocat. §. Jam nuar. a 3 Berlich. Pract. Canel. 1. Par. Concl. 9. n 25.* iuxta id, quod dicit *Salomon in Proverbiis cap. 26. ℣. 5. Responde stulto secundum stultitiam suam ne sibi sapiens esse videatur.* Verum est, quod injuriæ responsivæ non debent excedere illas, quæ ex adverso contra se propositæ fuerunt, aliter culpabilem se redderet, siquidem commune Moralistarum, ac Juristarum axioma est, *Dian. Par. 6. Tr. 6. Miscel. R. fol. 16. Azeved. Recopil. lib. 8 Tit. 10. l. 2. num. 94. Boss. Trac. crim. Tit. de Injur. num. 6. Vela de Pœa. delict. cap. 16. num. 10.* quod provocatio excedentem in propria defensione non excusat; & insuper debet in sua allegatione responsiva se declarare, quod non animo alium injuriandi, sed tantum se, aut clientulum defendendi ab iojuria sibi illata, taliter scribere cogitur. Ratio est, quia se tueri, ac famam suam, licitum est; nam juxta *cap. Nola 12. Quæst. 1.* crudelis est, qui propriam famam negligit: alium vero injuriare crimen est; unde idem verbum prolatum, aut scriptum, si ad propriam defensionem, licitum est; si ad alterius injuriam, criminale; unde debet ille suam intentionem declarare, ne culpabilem in propria scriptura se ostendat.

11 Si autem ipse primus est in scribendo, & cogitur pro utilitate Causæ aliquid probrosum parti principali, Testi, Advocato ex adverso, aut Judici exprimere, dummodo hoc faciat cum circumspectione, & modestis verbis, & ostendat ex necessitate, & utilitate Causæ id facere, nullo modo delinquit, quantumvis persona tacta in tali propositione probrosa, maxime injuriatam se persentiat. Ratio est, quia Imperator *text. in l. Quisquis. C. de Postul.* jubet, quod *Advocati ita præbeant patrocinia jurgantibus, ut non ultra, quam litium poscit utilitas, in licentiam conviciandi, & maledicendi, temeritatem*

tem prorumpat. Ex quo textu elicitur, quod si prohibentur convicia, *ultra quam litium poscit utilitas*, igitur permittuntur usque ad litium utilitatem inclusive: nam dictio *ultra*, prout multis juribus, ac Doctoribus, more suo citatis, probat *Barbos. Dict.* 428. *num.* 1. inclusiva est, unde, si a lege prohibetur læsio *ultra* dimidiam, permittitur usque ad dimidiam inclusive, ut tenet *Rota Decis.* 157. *num.* 1. *Par.* 1. *in posthum.* apud *Rabeum Tom.* 2. *diversf. alias Par.* 6. *recent.* ibidem citatum, cui consonat *Faria. Decis.* 62. *n.* 13.

12 Quod, si Advocatus metam a lege præscriptam excedat, & nec ob necessitatem litis, nec ad defensionem, in scripturam contumeliosam, ac infamatoriam prorumpat, tunc puniendus venit pœna *libelli famosi*. Ratio est, quia in jure Civili habentur *Tituli* distincti circa delicta inferentium injurias, quia in *Codice* habetur *Titulus*, *Si quis Imperatori maledixerit*; distinctus a *Titulo de Famosis libellis*, & a *Titulo de Postulando*, in quibus omnibus prohibentur injuriæ verbales, & pœnæ diversæ, juxta dispositionem aliam, & aliam legum, apponuntur. Porro pœnæ appositæ in uno *Titulo*, non possunt inferri pro delicto expresso in alio titulo, ut ex *Binsfeldio Tract. de Injur. & damn. dat. cap.* 1. *quæst.* 4. *num.* 17. optime argumentatur *Dominicus Raynald. Tom.* 2. *cap.* 19. §. 1. *num.* 88., quantumvis crimen simbolizet cum eo, quod in alio *titulo* exprimitur. Et ita, cum pro Advocatis ultra fas convicantibus in patrocinio litis, habeatur sub *Titulo de Postulando*, pœna infamiæ, per quam arcentur a munere Advocati, *arg. l.* 1. §. *Item Senatusconsulto. ff. de Postul.* non potest ipsis inferri pœna componentium *Libellos famosos*.

13 Dubium pariter est, an nomine *Libelli famosi* veniat epistola, seu parva schedula cæca, posita in Camera Prælati, continens delictum occultum, ut Prælatus de illo inquirat. Et quidem *Sanctorus de Pæn. cap.* 12. *q.* 2. ℣. *Reducuntur etiam. fol.* 26. opinatur quod sic, tum quia talis scriptura vere infamat, nec per eam poterit Prælatus procedere contra infamatum, quamvis in scriptura nominentur Testes, *cap. Inquisitionis*. §. *Ad hæc de Accusat.* tum quia habetur Textus expressus *in l. Item apud*. §. 29. *ff. de Injur. & fam. libel.*, qui cantat, quod, *Si quis, libello dato vel Principi, vel alicui, famam alienam insectatus fuerit, injuriarum erit agendum*; & pro hac sententia citat nonnullos, *Portellum Dub. Regal. V. libellus. num.* 3. *Molin. Reginal. Bonacin. de Rest. Disput.* 2. *Quæst.* 4. *art.* 9. *num.* 5. *Pigell.* contra *Filliuc. Tract.* 40. *cap.* 3. *quæst.* 8. *num.* 79.

14 Sed, istorum salva reverentia, talis sententia non subsistit; quia de quidditate *Libelli famosi*, est, quod scriptura fiat cum dolo malo, puta, studio ad nocendum, & infamandum, ut supra *num.* 6. probatum est, pariter quod publicetur, ut infra demonstrabimus. Qui vero talem epistolam scribit, ut Superior inquirat ad punitionem criminis occulti, quod sibi pandit, non procedit malo dolo, nec studio infamandi, sed ut ob bonum publicum sontes puniantur. Item, si non ponit in loco publico, sed in Camera Superioris, non divulgat scripturam, proinde *Libellus famosus* non est. Quod, si nomen proprium non pandit, hoc potest esse, quia forte metuit potentiam accusati; vel fratrum dicteria, si ille aperte denunciaret, aut accusaret; unde illud occultando, in nullo peccat. Præterea verum est, quod ex tali scriptura cæca non potest institui inquisitio; si tamen in ea citantur Testes, potest Prælatus illos extraiudicialiter audire, & informari super delicto; quod, si reperit verum quidem, tale tamen, quod de eo non habetur fama, sed a duobus tantum Testibus de visu, & a scriptore, qui nomen celavit, de auditu scitum, debet ad secretam punitionem devenire; prout habent Statuta, & *Textus Tit. Inquisitio num.* 14. ut *Part. p.* explicuimus, & si reperit a multis, extraiudicialiter singillatim auditis, delictum scitum, quamvis de eo publice nemo loquatur, ob metum Rei potentis, debet procedere per Inquisitionem generalem, exinde devenire ad specialem, & sic Reum punire.

15 Nec hic modus procedendi improbatur in capitulo supracitato de *Accusatione*. Quia ibi loquitur *Textus* de Inquisitione speciali, ad quam deveniri nequit ad scriptoria occulti denunciationem, quod & ego concedo; sicut etiam dico, non deveniendum ad Inquisitionem generalem judicialem, neque etiam extraiudicialem, si scriptura continet solum crimen, & nullum Testem; nam ex hoc apparet, scriptorem, solo animo infamandi apud Prælatum, taliter scripsisse; quia, si punitionem veri criminis ob bonum publicum affectaret, Testes criminis posuisset, sine quibus delictum, nec de iure, nec de facto, punibile est.

16 Præterea Textus, qui citatur a *Sanctoro in l. Item apud ff. de Injur.* non concludit intentum suum; non enim ait, quod taliter scribens sit Reus *Libelli famosi*, sed quod contra eum *injuriarum erit agendum*, quod valde diversum est; nam pœna iniuriarum arbitraria est, *text. in l. Qui injuriarum. ff. de Injur. l. final. ff eod. tit.*, ac extraordinaria; sed pœna *Libelli famosi*, de iure *Digestorum l. lex Cornelia*. §. *Si quis librum. ff. de Injur.* est, quod Reus *intestabilis sit*, nempe ut explicat *Gajus in l. Cum lege. ff. Qui testam. fac. pos. ne ejus testimonium recipiatur, neve ipsi dicatur testimonium*; de iure vero *Codicis text. in l. Unic. C. de famos. libel.* pœna est capitalis. Sed neque pœna iniuriarum tenetur, qui Prælato, Principi, aut Judici *Libellum* porrigit, in quo continetur aliquid infamatorium, nisi in casu, quo ipse non probaret contenta in Libello, prout multis citatis *Pelin. Soccin. Bertaz. cum Adden.* probat *Caballus Resol. crim. Cas.* 271. *per tot.*, quem sequitur *Matthæu de Re crim. Contr.* 74. *num.* 59. unde concludendum est, quod talis ponens literam cæcam in Camera Prælati, non veniat puniendus pœna *Libelli famosi*, sed pœna injuriarum; & hoc tantum in casu, in quo non probet, saltem semiplene, contenta in libello, sive ad plus pœna calumniantium; nam litera, tali modo porrecta Prælato, æquivalet accusationi judiciali, quo ad effectum, si Prælatus ab ea motus inquirat.

17 Ultra superius dicta ad formalitatem *Libelli famosi* requiritur, quod publicetur per eum crimen aliquod, quod notorium non sit; nam, ut ex *Molina de Just. & jur. Disp. Tract.* 4. *Disp.* 35. *num.* 2. & 4. docet *Portellus V. Libellus n.* 3., si publicum sit, ille, contra quem est *Libellus*, non gravatur in fama, quia eam jam perdidit. Notat vero *Sanctorus de Pæn. cap.* 12. *quæst.* 4. ℣. *Respondeo secundo. fol.* 29. quod si delictum alias fuit publicum, & postea traditum oblivioni; aut si publicum alibi, non autem in loco, in quo publicatur Libellus, Auctor tenetur de *Famoso libello*. Ratio est, quia hic, & nunc, diffamatus per *libellum* possidet famam bonam; unde per *famosum libellum* infamatur, qui est effectus, quem intendit auctor libelli.

18 Volunt nonnulli apud *Farinac. Consil.* 30. *n.* 7. quod requiratur, quod crimen sit falsum, & si ponatur crimen verum, quod probari possit, *Libellus* non evadat *Famosus*. Sed contrarium est verius, ut post multos, quos citat, probat *Farinacius* idem *Quæst.* 105. *num.* 241., & *Matthæu de Re crimin. Controv.*

trsv. 74. *num.* 19. *Par.* 2. Ratio est, quia, si zelo justitiæ volebat pandere crimen illius, debuit Reus modis licitis Judicem adire, ut eum puniret; si ergo aliam viam publicandi delictum elegit, hoc fecit ad illum infamandum, & proinde Reus sit *libelli famosi*. Verum est, quod tantam pœnam non meretur, sicut si vulgasset crimen falsum.

19 Opinantur alii, quod necessarium etiam sit, quod crimen, de quo quis diffamatur, sit crimen grave; imo juxta Doctores *Salycet. Gomez Vincent. de Franch. Poller. Bertaz. Farinac. & alios* congestos per *Philippum Maresca* apud *Sarno Prax. crimin. Part.* 2. *Form.* 10. sit crimen, pro quo, si verum esset, imponeretur pœna mortis naturalis. Hoc autem non puto necessarium; Ratio est, quia jura, ut patet eorum Textus tum *Digestorum*, tum *Codicis* legenti, ad quidditatem *libelli famosi* requirunt tantum, quod in eo publicetur aliquod occultum, infamans honestam personam, & nullam mentionem faciunt de crimine; sequitur ergo, necessariam non esse publicationem de aliquo crimine, sed esse verum *libellum famosum*, etiamsi nullum occultum crimen pandatur, sed aliquid aliud infamans; utpote, si publicetur aliquis, qui habetur pro legitimo, esse bastardum, sive esse ortum ex genere maculato; & sic firmat post *Portellum Dub. Regul. V. libellus*, n. 4. *Sanctorus loc. cit.* ℣. *Respondeo tertio*, *fol.* 39.

20 Diximus supra, ad quidditatem *famosi libelli* requiri, quod in eo exprimatur, aut nomen, aut aliqua circumstantia, per quam in individuo cognoscatur ille, contra quem *libellus* est compositus. Dubitari nunc contingit, an reatum *libelli famosi* incurreret, qui *libellum* talem vulgaret contra aliquam Communitatem, ut pote contra integram *Nationem*, seu *Factionem*, seu *Collegium*, seu *Statum*, ut contra Laicos Conversos &c.

21 Ad quod respondendum est affirmative; siquidem *Communitas* est corpus morale, cujus membra sunt singuli homines, qui de ea sunt; anima autem talis corporis est consensus voluntatis omnium, seu majoris partis, per quem *Communitas* dicitur agere, & ita per fictionem juris *Communitas* consideratur ad modum personæ unius, ut scribit *Abb in cap. Novit. num.* 2. *de His quæ fi. a Prel.* quæ judicatur sacra, vel profana, Ecclesiastica, seu Laica, juxta conditionem finis, ad quem talis *Communitas* constituta est; sive juxta statum eorum, qui in ea faciunt majorem numerum, ut docuit idem *Abb. in cap.* 1. *num.* 12. *de lorat.*, & sic *Communitas*, ad modum personæ particularis, potest merri, & demereri, agere, & pati, laudari, vel vituperari, ut notum est. Sequitur igitur, quod contra hujusmodi corpus publicum potest componi *libellus famosus*, & committi gravius crimen, quam si esset contra personam particularem, tum quia non unus tantum, sed multi homines, nempe omnes de illa *Communitate* injuriantur; tum quia, si in ea sunt aliqui culpabiles, ac vituperatione digni, qui causam dent fabricationi *libelli*, cæteri sunt innocentes de eo, de quo tota Communitas culpatur, unde aggravatur delictum, quia eodem modo læditur in fama innocens, sicut culpabilis.

22 Quid autem juris, si *libellus* non esset contra personam viventem, sed mortuam, incurreretur ne idem reatus, ac si fuisset contra viventem?

23 Respondeo affirmative; nam non minor est injuria, quæ infertur mortuo, quam viventi, *arg. l. C. de His qui. ut indig. l. Sororem, C. eo. tit. l. Nostrorum de Testam. Anan. in cap.* 1. *nu.* 2. *de Maledic.* imo videtur potior, nam sævire in mortuum, major est feritas, quam viventem offendere; & sicut, ut alias diximus, injuriam inferre cadaveri mortui sepulto, sacrilegium legale est, *arg.* §. *Religiosus. Instit. de Redivi. l. Pergit. C. de Sepul. viol.* quod tamen non est, viventem percutare, ita majus crimen est mortui, quam viventis, famam lædere, & quamvis videatur, non tantam turbationem in Republica oriri ex diffamatione mortui, sicut ex injuria illata viventi, quia hic ultionem de ea quærendo, Rempublicam perturbat; contrarium tamen est verius; nam injuria facta Defuncto, tangit ejus hæredes, consanguineos, ac amicos, qui omnes censentur offensi injuria illata mortuo, unde major nascitur perturbatio. Et ita concludendum est, eundem reatum incurrere vulgans *libellum* ad infamiam defuncti, sicut viventis; & sic firmat, post *Mutam ad Pragmat. Tit.* 40. *de Pœn. eden. famo. libell.* etiam *Raynaldus tom. p. cap.* 11. §. 5. *num.* 60.

24 Requiritur præterea ad formalitatem *libelli famosi* publicatio, hoc est, quod de eo spargatur notitia in populo, unde læsa remaneat fama ejus, contra quem compositus est, ut tenent Doctores communiter. *Farinac. quæst.* 105. *n.* 459. *Conciol. V. libellus fam. Resol. uni. num* 15. & 16. *Raynald. loc. cit.* §. 1. *num.* 13., & ibi *Marcabrun. Harprect. Marta. Felic. & Borgnin. decis.* 35. *num.* 7. *par.* 5. Ratio est, quia oportet, quod delictum sit in suo genere consummatum, ex notis juribus: tale autem non est, nisi obtineatur finis intentus a delinquente: unde explodens sclopum, aut parans venenum, & etiam propinans, si non sequatur mors, non tenetur pœna ordinaria, quia homicidium non est secutum, ut notum est. Finis vero *libelli famosi* est, ut aliquis lædatur in fama ex ipsius actuali, & effectiva publicatione: quod, si per accidens hæc minime sequatur, componens, & affigens *libellum*, erit tantum Reus de conatu, non vero de crimine perfecto, ut optime scribit *Sanctor. de Pœn. cap.* 12. *quæst.* 3. ℣. *His tamen*, *fol.* 27.

25 Sequuntur autem multa ex hoc. Primum est, quod si quis reperit *libellum*, affixum summo mane, & illum ad Judicem defert, & ille nihil cum aliis loquitur, sed res manet in secreto, compositor non potest puniri ordinaria pœna, quia non effemus, nisi in conatu ad crimen, pro quo nunquam infertur pœna ordinaria, ut non semel dictum est.

26 Infertur secundo, quod si *libellus* actu non læderet famam proximi, ex eo quod notoria est innocentia illius de crimine, de quo diffamatur, sive impotentia ad crimen: ut pote, si diceretur in *libello*, quod occiderit *Titium*, dum notorium est, quod hic occisus est a *Cajo*: sive culparetur tanquam fur nocturnus, solitus scalis per fenestras ingredi domos, & furari ille, qui est senex decrepitus, podagra debilitatus, cui impossibile est scalas conscendere: in his casibus, quamvis *libellus* esset pervulgatus, non tamen compositor pœna ordinaria posset puniri, & ratio est, quia læsio famæ debet esse cum effectu, sed nulla, ut suppono, hic intervenit læsio, & omnes, qui legerunt, aut audierunt *libellum*, nullam malam opinionem conceperunt de diffamato: imo potius contra Auctorem moti sunt, eum vocando mendacem, temerarium, malignum &c.

27 Sequitur tertio, quod, si *libellus* compositus est idiomate, quod ignoratur ab omnibus, & singulis illius loci: ita ut ex eo, ut pote non intellecto, nullus passus est in fama, non sit locus pœnæ ordinariæ ex eodem principio: nam perinde est, quoad effectum, ac si non esset expositus, nec publicatus.

28 Publicatus vero dicitur *libellus*, quando in majore parte populi pervulgatus est; non quidem, quod major pars populi illum vidisse, aut legisse debeat; sed quod vel de visu, vel de auditu, illius notitia,

titia; ac tenor ad eum pervenerit, ut optime probat *Snaεtor. de Pæn. cap.12. Quæst.* 10. ✠. *Respondeu eum res. fol.* 43. Sequitur proinde, quod, si unus tantum *libellum* viderit, & uni, aut alteri revelaverit; hi vero aliis communicaverint, donec ad majorem partem populi notitia pervenerit, publicatio erit secuta. Non sic autem, si duo, aut tres viderunt *libellum*, sed de hoc cum nullo alio sunt locuti, sed secretum servaverunt. Ratio est, quia duo, aut tres, vel etiam plures, non faciunt publicum, quod probatur argumento *cap. Si quis*, ubi *Abb. num* 2. *de Purgat. canon.* in quo ex *Concilio Agathens.* sancitur, quod Presbyter, diffamatus de crimine, ac *seorsum* ab Episcopo monitus, si non se correxerit, moneatur *sub duobus, aut tribus Testibus*, & si non se emendaverit, Episcopus eum *publice* increpatione admoneat; ex quo textu elicit *Abbas*, quod non dicitur factum in publico, quod fit coram duobus, aut tribus; sed ad hoc, quod possit dici, quid *publicum*, aut publice factum, requiritur major pars populi, ut ex *Bertaz. de Clausul. instrument. Clausul.* 31. *gloss.* 2. *num.* 17. & 18. firmat *Barbos. Diction.* 298.

29 Si quis autem *libellum*, jam publicatum transcribat, & alteri copiam faciat transcribendi, dubium est, an incurrat reatum *libelli famosi*, *Raynaldus Tom. p. cap.* 11. §. 4. *num.* 12. & *seqq.* recitata opinione nonnullorum, qui volunt, taliter exemplantem non teneri delicto *libelli famosi*, dicit, quod ex *Carolo Antonio de Luca ad Vincent. de Franchis* habetur, quod ille impune illud non deberet facere; mox circa hoc remissive se habet ad *Gargiareum*. In alio autem loco scilicet *Tom.2. cap.* 9. §. 1. n. 84. & *seqq.* eandem dubitationem tangendo, distinguit, docens, quod, si quis exemplavit delectationis causa, vel desiderio videndi acutam compositionem, non autem animo publicandi eam, nullum reatum incurrit, & concordat in hoc cum *Harprecht in* §. *Injuria autem. num.*190. *Instit.* ac *Farinac. quæst.*105. n.419. quos citat. Si vero exemplavit, libidine publicandi, aliis ostendendi, seu vendendi, & lucrum inde faciendi, incurrit.

30 Puto tamen, admissa tali distinctione, optime data, quod adhuc distinguendum sit ejus secundum membrum; puta, exemplatio facta ad finem publicandi, vendendi &c. vel est antequam *libellus* sufficienter adhuc vulgatus est; ita ut juxta dictum supra *num.* 28. non possit dici *publicatus*, & tunc verum est, quod iste Reus est *libelli famosi*; nam textus *in l. lex Cornelia* §. *penult. ff. de Injur. & famo.libel.* aperte dicit: *Eadem pœna tenetur, qui emendum, vendendumque curaverit*, & quamvis hoc faciat ad captandum lucrum, non studio infamandi; tamen, si non facit malo dolo ad injuriandum, facit tamen malo dolo contra legis prohibitionem, & ex facto suo sequitur publicatio *libelli*, quod de se crimen est, ut infra dicemus.

31 Si autem *libellus* jam publicatus est sufficienter, exemplando, exemplatum ostendendo, vendendo &c. nullum reatum debet incurrere. Ratio est, quia ex quo delictum, aut aliud injuriosum, jam perfecte diffamatum publice est, non potest intrare pœna *libelli famosi*, qui requirit, quod crimen publicum, aut notorium non sit, ut probavimus supra *num.*17. Et juxta hanc distinctionem resolvitur etiam dubium illud, in quo quæritur, an hunc reatum incurrant impressores, ac bibliopolæ, qui imprimunt, ac vendunt tales *libellos*. Nam, si jam vulgati publice sint, non incurrunt crimen *libelli famosi*, quia nec Auctores, nec propalatores sunt occulti criminis, in alterius injuriam, prout ex *Salyceto in l. unic. in fin. C. ad Famo. lib.* firmat *Pignatell. Consil.*118. n.17. ✠. *Purro nota Tom.* 4. Sed tantum incurrunt crimen contra Regulas Judicis.

32 Incurritur reatus iste, non solum ex compositione, & expositione, hoc est affixione, aut dispersione in loco publico, sed etiam ex sola publicatione *libelli famosi*. Ideo de jure tum Canonico, tum Civili *text. in l. Unic. C. de famo. libell.* & *in cap. Qui in alterius.* 5. *quæst.* 1. is, qui reperit hujusmodi *libellum* affixum, ac illum minime lacerat, aut comburit, sed publicat, *sciat* (ait Imperator) *se, quasi Auctorem hujusmodi delicti capitali sententia subjugandum*; ubi notanda est dictio illa *quasi*, quæ licet aliquando importet similitudinem, impropriietatem, fictionem, ac diminutionem, *arg. l. Item. Mela.* §. *Celsus*, & §. *Quamvis. ff. Ad l. Aquil. l. Item ait.* §. *Item*, & ibi *Gloss. ff. Ex qui cau. majo. Tusc. lit. D. Concl.*350. *num.*9. & 10. tamen aliquando etiam importat proprietatem, ac veritatem, prout multis juribus, ac Doctoribus, more suo cumulatis, probat *Barbos. Diction.* 411. *num.* 3.4. & 5. In hac autem lege, importare proprietatem, ac veritatem, manifestum est; siquidem læsio famæ, quæ est effectus *libelli*, immediatius est a publicatione, quam a compositione illius; potest enim quis ex libidine ingenii, & non studio vituperandi composuisse *libellum*, & eum apud se retinere, ac nulli ostendere velle; clanculum vero surreptum ab alio publicari; & tunc componens culpa vacat, quæ tota est publicantis. Unde inferri potest, quod, si non plus, saltem æqualiter peccat publicans *libellum famosum*, sicut fabricans; & ex consequenti talis dictio *quasi* importet proprietatem, non autem similitudinem. Quod magis confirmatur ex Decreto *Adriani Papæ. text. in cap.* 5. *quæst.* 1. qui respiciens forte ad dispositionem legis *Cæsareæ* sancivit, quod *libellum famosum, qui prius invenerit, rumpat, si non vult Auctoris facti causam incurrere*, ubi apparet verum *facti Auctorem* dici eum, qui *libellum* inventum non rumpit, sed servat ad publicationem.

33 Et circa hoc advertendum est, quod ad incurrendum hujusmodi crimen, non sufficit, quod, qui invenit *libellum* affixum, illum non rumpat, quemadmodum opinati sunt multi *Cyn. Archid. Præpos. Tarvecrem. Clar.* & *Plach.*; quos recitat *Farinac. quæst.*105. *num.*464. sed requiritur etiam publicatio, & unum sine alio non integrat perfecte delictum; nam in textu supracitato *in l. Unic. C. de famo. libell.* ait Imperator: *Si vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel ipse consumpserit, sed vim earum manifestaverit*, ex quo apparet, quod Imperator requirit utrumque copulatum, scilicet *conservationem*, & *manifestationem libelli*, ut delictum perfectum sit; nam principale intentum legis est, quod *libellus* non manifestetur; & ideo notanter apponitur illud pronomen *ipse* consumpserit, quod, me judice, aliud non importat, nisi quod ipsemet inveniens *ipse* per se, & non per alium, comburat, ne *libellus* ab isto alio videatur, & manifestetur. Sequitur igitur, quod non in conservatione sola, sed in manifestatione delictum compleatur.

34 Non nego tamen, quin sola conservatio *libelli* inventi, culpa completa non sit, ad incurrendas pœnas Canonicas. Nam *cap.* 5. *quæst.* 1. supracitatum, nullam requirit manifestationem, sed solam conservationem; ait enim: *Qui prius invenerit, rumpat, si non vult Auctoris facti causam incurrere*. Non nego pariter, quod, attento etiam jure Civili, delictum initiative non sit conservare inventum *libellum*, & hoc tum ratione periculi, quod ab alio videatur; tum quia, sic conservans, videtur animum habere, illum aliquando manifestandi; tum quia ex in-

inventione talis *libelli* apud se, ipse præsumitur illius Auctor; & ex hac præsumptione potest deveniri ad torturam contra retinentem, ut docet *Fariaac. quæst.* 105. *num.* 455. tum tandem quia ipse committit, si non totaliter, saltem partialiter in legem, ob quod aliquam pœnam extraordinariam meretur.

35 At quomodo poterit constare Judici de corpore delicti, si *libellus* ipse ab inventore corrumpatur? Dico, quod, si *libellus* invenitur eodem tempore a duobus, qui ambulantes per viam, ipsum viderunt affixum, non debet ipse lacerari, sed ad Judicem secreto deferri; & debent isti secretum factum hoc tenere, & tenorem *libelli* nulli pandere: & potest Judex tunc inquisitionem instituere; quia habet corpus delicti, substantiatum per duos Testes. Si vero *libellus* invenitur ab uno solo, debet omnino ab hoc lacerari, ac comburi; nam si deferat ad Judicem, non potest iste ex defectu Testium, qui faciant constare de affixione, procedere, inquirendo contra alium, quam contra eum, qui detulit *libellum*; ipse enim, eo quia non laceravit, præsumitur illius Auctor, ut dictum est. Cessaret autem præsumptio, si inventor esset notorie homo literarum ignarus, tantummodo legere (& male) sciens, compositio autem libelli acuta, & erudita; tali enim casu non posset recte præsumi, illum fuisse ab eo compositum; & eo magis cessaret præsumptio, si nulla inveniretur causa inimicitiæ inter illum, ac eum, qui in *libello* infamatur.

36 Quid autem juris, si qui invenit *libellum*, lacerat eum quidem; sed ex nativa levitate, ac loquacitate, illius tenorem revelat uni, vel alteri, per quos exinde aliis manifestatur, donec publicatus remaneat in majore parte populi? Dico, quod, si isto statuatur in judicio, & probetur publicator, puniri debet pœna ordinaria, ut supra *num.* 32. dictum est. Si tamen non pleno dolo, sed ex levitate deliquit, mitius puniendus est, ex vulgatis.

37 Sed, si ille, qui reperit, legere nesciat, tollat vero de loco, cui affixus erat, & alteri legendum tradit, a quo informatus de contentis in *libello*, alteri contenta narret, & sic publicetur *libellus*, quisnam tenetur? Dico, quod ille, qui legit, & libelli *reperti vim, & sententiam alteri exponit*, (ut dicit *Gothofr.* ex *Harmenop. ad l.* 5. §. *Si quis lit. S. in fine. lib.* 8. *cap.* 9.) si edoctus est antea ab inventore, talem chartam fuisse in publico expositam, & ex lectura cognoscit, illam esse *libellum famosum*, non debet manifestare inventori illius sensum; sed chartam lacerare, & tacere, aliter tenetur ipse tanquam publicator, & sic tenet *Gothofredus* loco citato. Ratio est, quia ex quo ille, qui primus invenit, ignoret, quid sit, non delinquit, si illum statim non corrumpit: & si alteri sibi explicandum tradit, ignorantia facit, quod dolo malo non peccet. Sequitur igitur, quod culpa est illius, qui legit, & explicat: perinde enim est, quod sibi porrectus fuerit ab inventore *libellus* legendus, & quod libellus ipse parieti in publico affixus, se ab eodem legendum obtulerit; sicut ergo in secundo casu debuit *libellum* corrumpere, & illum silentio sepelire, idem debuit in primo, quod eum non fecerit, Reus fit.

38 Si vero ille, cui traditus est ab inventore *libellus* legendus, ut præfertur, impubes est, & quamvis legere sciat, capax tamen adhuc præ ætate doli non est; sive etiam si est fœmina, sive rusticus, cui leges ignorare permittitur, ac *libellus*, ut supra dictum est, publicetur, solus compositor illius tenetur. Ratio est, quia in legente, & publicante dolus malus abest, sicut & in inventore, & tota delicti ratio residet in solo compositore.

39 Pari autem cum Auctore *libelli famosi* reatui obnoxii sunt ejus delicti complices, puta, ut explicat *Gothofredus* loco citato, qui scribit ab alio dictata, qui affigit, seu in publico dispergit, qui emit, qui vendit, qui retinet ad illum ostendendum, in summa, omnis qui influit in illius compositionem, seu publicationem, hac secuta, eodem crimine tenentur. Ratio est, quam optime expendit *Sanctor. de Pœn. cap.* 12. *quæst.* 6. *per tot. fol.* 34. contra *Portellum*, quia Textus *Digesti in l. lex Cornelia*. §. *Si quis ff. de Injur* non limitat crimen ad eum, qui *scripserit, composuerit, ediderit*, sed addit, *dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret*; facere autem extenditur ad mandantem, consulentem, adjuvantem, aut quocumque modo habentem influxum in effectum, ut idemmet probat multis juribus, ac exemplo: nam facere, seu fabricare domum, dicitur dominus, qui domum fieri mandat; Architectus, qui ejus formam delineat; Fossor, qui terram ad fundamenta excavat; Murarius, qui lapides componit; Cæmentarius, qui calcem arena temperat; Bajulus, qui materiam comportat; lignarius, qui trabes dolat; Ferrarius, qui ferramenta ministrat. Ita est in casu, in quo quis ex libello infamatus evadit. Nam qui mandat, consulit, hortatur, laudat, ut fiat; qui carmen, aut prosam injuriosam componit, dictat; qui scribit, pingit, delineat; qui in publico affigit, dispergit per vias, inventum servat, imprimit, seu imprimi curat, transcribit, seu impressum, aut transcriptum emit, vendit, donat, pluribus ostendit, ut publicetur, tenetur eodem crimine, dummodo tamen interveniat dolus malus, qui a lege requiritur.

Probatio.

SUMMARIUM.

40 *In hoc delicto Judex potest procedere ex Officio.*
41 *Debet constare de corpore delicti, saltem per Testes.*
42 *Indicia, per quæ probari potest Reus de libello famoso.*
43 *Revelans Auctorem libelli famosi, est prœmiandus.*
Indicare, *quid importet.*

40 QUo ad processum fabricandum pro substantiando delicto, ac puniendo delinquente, advertendum, quod, quamvis videatur Judicem moveri ad procedendum non posse, nisi instante parte per *libellum* infamata, in cujus arbitrio est accusationem instituere actione injuriarum, aut actione *libelli famosi*, ut senserunt *Carpzov. Pract. crim. quæst.* 98. *num.* 45. & *seqq. par.* 2. ac *Theodoric. de Privat. delict. cap.* 2. *Aphoris.* 16. *num.* 36., eo quia *libellus famosus* censeatur inter delicta privata; contrarium tamen verius est; nam ex tali crimine læditur jus publicum, ut ait *Cavalcanus*, unde Judex potest in hoc procedere ex Officio ad condendum processum informativum, ad capturam, & torturam, & hoc etiamsi partes offensæ instarent, ne assumerentur informationes, ut cum citato *Cavalcan. de* [illegible]*ach reg. par.* 5. *num.* 261., qui plures concordantes dat *Bart. Marsil. Alex. Dec. Gram. Muscatel.* ac *Mata Ad pragmat. Tit.* 40. *de Pœn. eden. famo. lib. num.* 33. firmat *Raynaldus tom.* 1. *cap.* 11. §. 4. *num.* 44., qui & addit, quod Judex partes easdem compellere possit ad manifestandum Auctorem delicti, quod probat auctoritate Doctorum, *Gomez de Delict. par.* 3. *cap.* 12. *num.* 24. *Bovadil.* Po-

Politic. cap. 7. num. 54. lib. 3. par. 1. & quarundam *Gloss. in cap. Si duo . de Pace tenen. & in l. Mater. C. de Calumniat.* & ex consequenti concludeodum, quod partes ipsæ compelli possint ad subministranda Judici indicia, si quæ habent, ut pote inimicitiæ, rivalitatis &c. quorum causa potuerit fieri *libellus*.

41 Quia vero necessaria est in hoc casu constantia corporis delicti, necessarium est, quod *libellus* ipse in judicio præsentetur, & de illo fiat *Visum*, & *repertum* per Notarium, & Testes, quod a *Muscatello de Cognit. delict. Tit. de Injur. & libell. famos. nu. 8. & 9.* dicitur cognitio delicti in genere. Quod, si *libellus* fuerit laceratus, aut combustus, probari debet per Testes contestes, qui deponant de tenore *libelli*, ut nonnullis citatis *Muscatell. Par de Puto. Clar. & Calà de Modo articul. §. 2. Gloss. unic.* probat *Anellus de Sarno Prax. crim. par. 1. de Prob. in gener. num. 48. & par. 2. formul. 10. nu* 874. Sed profecto probatio hæc per Testes diffi illime est; quia, cum delictum consistat in verbis scriptis, necessarium est, quod conveniant in iisdem verbis in puncto, aliter non probarent. Ratio autem est, quia, si in aliquo verbo variarent, variarent in substantia ipsa delicti, & proinde non constaret plene de illo.

42 Porro indicia, per quæ probari potest delinquens, multa esse possunt, juxta casuum varietatem, ac circumstantias; sed potiora, ac magis communia sunt; *inimicitia* quæ vertit inter infamatum, & illum, de quo habetur suspicio. Item *oblacutio frequens*, facta ab aliquo de infamato, præsertim, si sit de materia affine contentis in *libello*. Pariter *phrasis*, sive elocutio compositionis, aut insulsa, aut erudita, quæ non potest esse, quam ab homine docto. Itidem *similitudo characterum*, cujus recognitio quomodo facienda sit, docuimus *Par. 1. Tit. Indicia num. 46.* Et præ omnibus, est urgens indicium, si aliquis frequentius loquitur, quam cæteri de tali *libello*, ejus tenorem adamussim callet; & laudat ingenium compositoris; profecto, si de aliquo hæc tria cumulative reperiuntur probata, potest Judex hunc costituere; & si interrogando sagax fuerit; & quærat, quare tam frequenter de hoc loquatur; ubi *libellum* viderit; aut a quo audierit; quomodo, & cur illum tam exacte memoriæ mandaverit; quare laudet ingenium compositoris &c. profecto confessionem extorquebit; & hoc vidi ex voto successisse Judici in casu, in quo nullum aliud, vel leve indicium de Auctore libelli apparebat, præter supradicta, & super his fatigatus Reus interrogationibus Judicis, captus est in sermone, & delictum confessus est.

43 Habetur autem ex *text. in l. lex Cornelia §. final. ff. de Injur. & famo. libell.* quod revelans Auctorem *libelli famosi*, debet, arbitrio Judicis, & attenta qualitate indicantis Reum, remunerari de bonis ipsius Rei. Advertit vero ad hoc *Farinac. qu. 105. num. 480.* quod ad consequendum hujusmodi præmium, non sufficit subministrare secreto indicia Curiæ, sed debet institui formiter accusatio. Et ego addo, quod neque sufficit Reum accusasse, sed etiam requiritur, quod Reus convincatur. Ratio est, quia Textus proxime citatus habet, quod præmium constituitur *Ei, qui indicasset*; *indicare* autem, ut habetur in *Digestis de Regulis juris* importat *deferre, arguere, accusare, & convincere*. Et quidem hoc est rationabilissimum. Nam si de bonis Rei debet accusator præmiari, oportet, quod Reus damnetur, aliter nequiret juste aliquid de suis bonis minui, & alteri dari; damnari vero nequit, nisi de delicto convincatur; aut ipse delictum confiteatur; nam, quo ad pœnam, perinde est.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

44 *Pœnæ libelli famosi de jure Cæsareo antiquo; & quæ de nova consuetudine.*
45 *Quo casu damnandus ad mortem Auctor libelli famosi contra Principem.*
46 *Auctor libelli famosi est infamis;*
In statu Ecclesiastico intrat etiam mors, & respectu quorum, & quando.
47 *Excommunicati sunt facienter scripturas infamatorias contra Prædicatores, & Minores.*
48 *Pœnæ Clericorum Sæcularium, ac Regularium, publicantium libellum famosum contra Episcopum.*
Opinio Raynaldi ex Francer, quod contra Regulares procedendum sit crudeliter.
49 *Impugnatur talis opinio.*
50 *Confirmatur impugnatio.*
51 *Opinio Bajardi, quod pœnæ libelli famosi debeantur in vulgato crimine vero, sicut in falso.*
52 *Impugnatur talis opinio.*
Quando crimen vulgatum est verum, & aut notorietate, aut ex probatione fit manifestum, non est locus pœnæ libelli famosi.
53 *Statutum primum.*
54 *Statutum secundum.*
55 *Dubitatio prima.*
56 *Carcer semestris non ponitur in Statuto, & mendum est.*
57 *Dubitatio secunda.*
58 *Opinio Sanctori circa arbitrium carcerationis.*
59 *Diversorum diversum est judicium.*
A diversis illatio non fit.
60 *Legum correctio in dubio est evitanda.*
Arbitrium carcerationis in hoc casu pendet a Provinciale cum Diffinitorio.
61 *Arbitrium tale ad qua se extendat.*
Pro injuria scripta datur tantum pœna extraordinaria.
62 *Dubitatio tertia.*
63 *Dictio* quomodolibet, *quid importet.*
Edere *quid significet.*
64 *Dubitatio quarta.*
65 *Non est Reus libelli famosi, quid scribit ad amicum delictum alicujus cum clausula, ne de hoc illi loquatur, licet ex post delictum publicetur.*
66 *Quid juris, si quis fingat scribere epistolam familiarem, continentem aliquod probrosum contra alium; & epistolam projicit, ubi inveniatur, fingens involuntarie perdidisse.*
67 *Tenetur probare se involuntarie perdidisse, aliter est Reus libelli famosi.*
68 *Dubitatio quinta.*
69 *Quomodo absolvendus Reus libelli famosi ab Excommunicatione.*
70 *Dubitatio sexta.*
71 *Quæ præmittenda sint ante dictam absolutionem.*
72 *Quid præmittendum ante absolutionem judicialem.*
Diffamans aliquem de crimine vero, quomodo debeat famam restituere.
73 *Dubitatio septima.*
74 *Faciens imprimi librum sub alieno nomine, non eget licentia Superioris Regularis.*

44 Libelli *famosi* pœna, quæ ex dispositione Imperatoria *text. in l. Unic. C. de Famo. libell.* erat mortis naturalis, ex consuetudine re-

redacta est ad pœnam fustigationis; ictuum funis; banni; pecuniariam; & ad summum ad damnationem ad triremes, ut de communi testatur *Clar. Quæst. 68. num. 25.* arbitriumque Judicis, intra hos cancellos, limitatur, data una, vel altera ex citatis pœnis, juxta circumstantias plus, vel minus aggravantes delictum.

45 Scribit ex *Caballo Cent. 3. Resolut. 235. n. 36. & 37. Raynaldus Tom. p. cap. 11. §. 1. num. 41.* quod, si *libellus famosus* est contra Principem, debetur absolute pœna ultimi supplicii. Temperandam tamen hanc sententiam puto, & limitandam ad casum, in quo *libellus* tenderet ad diminutionem Majestatis Principis, & obedientiæ, ac fidelitatis subditorum erga ipsum. Moveor, quod ex lege *Cæsarea, text. in l. Unic. C.* si quis Imperatori maledixerit, tali pœna non percellitur, sed ipsa adhibetur, quando aliquid attentatur in vitam, aut dignitatem Principis; *l. lex duodecim ff. Ad leg. Jul. Majest.* & ipse *Raynald. Tom. p. cap. 2. §. 5. num. 10.* probat, propter oblocutionem, aut injurias verbales contra Principem, Reum non debere ultimo supplicio affici; sed hoc deberi, quando injuria involuit crimen læsæ Majestatis, quod tunc est, quando verba ipsa injuriosa arguunt in Reo animum machinandi contra Principem; & talis animus ex contextu verborum elici potest, ut *arg. l. 1. §. 1. de Dolo* scribit *Gigas Tract. de Crim. læs. Majest. l. 3. quæst. 5. num. 1.* Et in facti contingentia, quidam cæcus, qui compositam a se cantionem per Compita *Mediolani* cantabat, per quam narrabantur miseriæ militum, qui proficiscebantur ad expeditionem *Lusitanicam*, & sic animabantur ad desertionem militiæ, & damnum Regis, fuit de mandato Gubernatoris captus, & secreto strangulatus; nam talis cautio crimen læsæ Majestatis sapiebat.

46 Redditur autem damnatus de *libello famoso* infamis, ut habetur ex lege Civili canonizata *text. in l. Ob carmen. ff. de Test. cap. Si Testes. §. Ob carmen. 4. quæst. 3.* & hanc esse duriorem infamiam, quæ habeatur in jure, scribit *Majol. de Irregular. lib. 3. cap. 1. num. 15.* & ratio est, quia reddit *intestabilem* active, ac passive; non enim ipse potest esse Testis pro aliis, neque alii pro se. Sequitur proinde, quod talis sit etiam irregularis. *Molin. Tom. 1. Disp. 137. §. Damnatus ob libellum.* Reperitur quidem Bulla *B. Pii V. 147. incip. Romani Pontificis 1572. 16. Kal. April.* extensiva hujus pœnæ ordinariæ ad varios casus, circa scripturas omnes, editas ad alicujus infamiam, inter quos est, ut contineantur non solum componentes, dictantes, ac scribentes, sed etiam retinentes; extenditur quoque punitio talis criminis ad pœnas graviores, etiam ultimi supplicii, & confiscationis bonorum. Sed talis extensio ad dictantes, scribentes, ac retinentes, requirit, quod fiat dolose, animo injuriandi, ac nocendi in fama, nam ita concludit paragraphus secundus dictæ Bullæ: *Ex hoc equidem*, (puta dictatione, scripturæ retentione) *animus deprehenditur pravus injuriandi, ac nocendi, atque ideo eos eadem pœna teneri convenit*, unde sequitur, quod, si dolus absit, talis extensio minime subsistat. Pœna etiam mortis naturalis non potest extendi ultra Status temporales *Romanæ Sedis*; nam circa hanc loquitur *Papa*, ut Princeps temporalis talium Statuum; Ecclesia enim nunquam pœnam sanguinis indicit; proinde talis sanctio Status proprios excedere non debet. Et ad incurrendam tantam pœnam, etiam in Statibus Ecclesiasticis, necessariam esse publicationem, nec sufficere puram retentionem videtur firmare *Raynald. Tom. p. cap. 11. §. 1. nu. 49.* cum nonnullis, quos citat *Vinc. Parent. Felic. Vermigl.* apud *Conclol. V. libell. Resol. unic. n. 15. & 16.*

47 Ultra supradictas pœnas, de jure Canonico debent Rei de *libello famoso* excommunicari; *text. in cap. final. 5. quæst. 1.* talis vero censura latæ sententiæ apposita est iis, qui scripturas infamatorias contra Clarissimos *Ordines Prædicatorum*, vel *Minorum* publicant, ut ex Bulla quadam *Alexandri Quarti* scribunt multi; *Cajet. summ. V. Excommunicatio. cap. 81. §. 3. Sylv. eo. V. §. 48. Sayr. Clav. Reg. lib. 12. cap. 4. num. 9.* & extenditur talis Censura ad alios Ordines Regulares, qui cum prædictis communicant in privilegiis, ut cum *Sayra*, & *Filiucia* firmat *Bonac. de Restit. Disp. 2. quæst. 4. Pun. 9. num. 9.*

48 Supradicta quidem concernunt Laicos, & Clericos, sed quærere libet, qua pœna afficiendus esset Sacerdos Sæcularis, aut Regularis, qui contra Episcopum publicaret libellum famosum. Circa hoc habetur antiquus Canon *text. in cap. Qui in alterius. 5. quæst. 1.* sanciens, quod hujusmodi Reus debet *flagellari*, & imponenda pœna excommunicationis, ut superiori numero dictum est. Quia vero pœna flagellationis, ac verberum, saltem in Foris sæcularibus recessit ab Aula, ut scribunt plures Decidentes *Sanfelic. Decis. 63. num. 11. Par. 1. Thesaur. Decis. 224. num. 2. & 3. in fin. Cortiad. Decis. 100. num. 21.* apud *Raynaldum*, opinatur ipse *Tom. p. cap. 11. §. 4. num. 21.* quod plectendus esset pœna triremium ad tempus. Hoc vero convalidat ex doctrina *Didaci Antonii Frances, Episcopi Barbastrensis*, qui *Pastoral. Regal. Par. 2. Quæst. 12. num. 26.* refert Decretum quoddam *Sac. Congr.* confirmatum per Breve *Innocentii Decimi*, in quo habetur, quod, *si Regularis intra Claustra degens, extra ea insurgat contra Episcopum, in propria Diœcesi maledicens cum scripto, vel dicto, ita notorie deliquerit, ut populo scandala fit, Episcopo instante, teneatur Superior, infra tempus ab Episcopo præfixum, severe illum punire.* Ponderat autem ipse *Frances* illud verbum *severe*, quod exponitur ab eo juxta intellectum *Glossæ in l. Divus Adrianus in V. Severe. ff. de Re judic.* & *Alberici Diction. V. Severitate. V. Appellatione*, qui volunt idem esse *severe*, ac *crudeliter*; unde concludit, hujusmodi Regularem delinquentem, esse *acriter*, ac crudeliter puniendum. Et *Raynaldus* ipse ibidem *num. 26.* ex *Farinac. Consil. 30. num. 19.* probat idem, exemplo cujusdam Sacerdotis sæcularis, transmissi ad triremes ob quoddam memoriale, fabricatum in detractionem cujusdam *R. P. D. Honuphrii Camajani*.

49 Sed docti viri pace, non video, quomodo talis sententia possit subsistere. Nam, si pœnæ antiquorum Canonum, ut pote severiores, quam modernæ, abierunt in non usum, nunquam tamen severiores ipsis, in eorum locum successere; ut patet de omnibus pœnis canonicis, antiquatis, & signanter in pœna talionis, quæ in arbitrariam, & ut plurimum pecuniariam, mutata est; ut non semel in hoc opusculo dictum est. Quomodo igitur pœnæ *flagellationis* (quæ Clericis, & præsertim Regularibus, neque gratia correctionis exequi debet per Laicos, sed per Clericos; & hoc sub anathemate *text. in cap. Universitatis Extra de sent. excommun.*) substitui debet pœna triremium, ad quas infelices condemnati, non semel, sed sæpius, & quotidie gamunt sub verberibus immanis trierarchæ?

50 Præterea *crudelitas* vitium est, juxta quod homo non solum attendit culpam in eo, qui punitur, sed excedit modum in puniendo: & differt a sævitia, & feritate, sicut malitia humana a bestialitate, ut da-

docet *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 159. *art.* 2. *in corp.* Quis ergo admittere poterit, *Eminentissimos Patres* velle, quod in punitione Regularis delinquentis, Superiores vitiose, nempe *crudeliter* se gerant, puniendo supra condignum? Severitas profecto est rigorem legis pœnalis totaliter exequi, & nec in minimo temperare. Hoc voluisse *Sacra Congregationem*, ut ad rigorem juris hujusmodi sontes punirentur, non abnuo, sed voluisse, quod *crudeliter* procedatur, contra omnem credibilitatem est. Unde infertur, quod nec triremium pœna, tali casu possit locum habere; Etenim Canonicus rigor, juxta supra datum capitulum, solam flagellationem indicit; &, si flagellatio recessit a Foris Sæcularibus, servatur adhuc in Regularibus, & ideo, si Prælatus Regularis flagellationem in hoc crimine adhibebit, (quæ, juxta facti circumstantias, potest esse replicata, & diuturnior) puniet ad totam legis severitatem, & juste procedet. Concludendum igitur est, quod nullo modo potest intrare pœna triremium, sed alia minor; puta, pecuniaris, aut carceris. Nec facit in contrarium casus relatus a *Farinacio*, adductus a *Raynaldo*; nam potuit forte ibi habere locum potentia adversarii, plusquam justa legum dispositio; & *judicandum est legibus, non exemplis*, nec spectandum est quod fuit factum, sed quod debuit fieri.

51 Addit autem *Bajardus* ad *Clarum Quæst.* 68. *lit. G. num.* 62. & ibi *Roman. Covaruv. Plaza*, & *Gomez*, quod pœna mortis, quæ de rigore juris Civilis, prout scriptum est, datur pro libello famoso, locum habeat, tam si crimen contentum in *libello*, sit verum, sicut, si est falsum: & proinde idem dicendum videtur juxta eum, de aliis pœnis, quæ loco ultimi supplicii dantur.

52 Sed talem sententiam admittendam non esse, patet ex dispositione legis unicæ *C. de Famos. libell.* in qua habetur, *quod, si assertionibus suis*, (puta, ejus, qui *libellum* composuit, ac se manifestavit) *vera fides fuerit opitulata, laudem maximam, & præmium a nostra clementia consequetur*. Quando igitur constat de veritate criminis diffamati, sive ex notorietate facti, sive ex probatione facta per Reum *libelli*, nullo modo locus est pœnæ ultimi supplicii, nec etiam pœnæ ordinariæ, quæ illius loco dari solet pro tali delicto. Datur autem minor, ut diximus supra *num.* 18.

53 Quoad Regulares, spectandæ sunt cujusque Ordinis Constitutiones. Pro Nobis Minoribus de Observantia adest Textus *Tit. Applicatio* §. 15. ita cantans: *Qui libellos famosos quomodolibet ediderit, vel publicaverit; ipso facto, excommunicationis sententiam incurrit, a qua, si in Generalis, vel Provincialis infamiam cedunt, nisi a Generali absolvi non potest; vel a Provinciali, si in aliorum infamiam vergant, debita satisfactione præmissa, & convictus, semestri carcere maceretur, vel amplius, Superiorum arbitrata*.

54 Quia vero sequens paragraphus, Textus affinitatem cum antecedenti habet, & nullus locus, illum explicandi opportunior isto habetur, illum subnectimus, qui sic sonat: *Libros imprimi faciens, vel publicans sine licentia Ordinarii, & Generalis scripta facultate, est eo ipso, privatus actibus legitimis*. *Text. loc. cit.* §. 16.

55 Circa quæ Statuta prima dubitatio est, an indifferenter respectu cujuscumque Rei de hoc crimine, vel etiam personæ, per *libellum* diffamatæ, locum habeat carcer semestris?

56 Respondeo, verba *Textus* vel ex Compilatoris inadvertentia, vel ex Amanuensis errore, esse corrupta. Nam in *Statutis Vallisoletanis* anni 1593. *cap.* 7. *Tit. de libell. famos.* quæ citantur ad marginem *Textus*, non habetur *carcer semestris*, sed dicitur absolute, *carceribus mancipetur, Superiorum arbitratu*. Porro in *Vallisoletanis*, loco citato, habetur in margine *Statutum Salmaticense*, a quo illud desumptum est, & hoc pariter *cap.* 7. *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 322. *col.* 2. ℣. *Si quis Frater* habet absolute, *carceri mancipetur*. Itidem Statuta Generalia Ordinis *cap.* 7. §. 6. *num.* 65. habent *convictus Superiorum arbitrio carceretur*. *Sanctorus* tandem ipse, qui *Textum* compilavit, commentans Statutum hoc pœnale *cap.* 12. *num.* 1. ponit *ad Superiorum arbitrium, carceretur*. Ex his igitur apparet resolutio dubitationis negativa; nam carcer pendet ab arbitrio Superioris, prout *Sanctorus* ipse habet *loc. cit. quæst.* 7. ℣. *Respondeo III. fol.* 37.

57 Secunda dubitatio ad quem spectat, & ad quod extendatur arbitrium Superioris circa carcerem?

58 Respondeo, *Sanctorum loco cit.* opinari, quod, sicut excommunicationem latam ob *libellum* factum contra Generalem, aut Provincialem, non potest relaxare per absolutionem, nisi Generalis ipse; ab ea vero, quæ incurritur ob libellum fabricatum contra cæteros Fratres, absolvit Provincialis; ita pariter spectare in primo casu ad Generalem, arbitrari carcerem; in secundo autem ad Provincialem. Dicit tamen paulo supra citatum locum, quod non caret probabilitate, quod Provincialis possit liberare a carcere illum, qui libellavit contra se, quia potest juri suo cedere.

59 Sed salva illius reverentia, non puto talem opinionem posse subsistere. Ratio est; quia diversorum diversum est judicium, *l. Inter stipulantem* §. *Sacram. ff. de Verb. oblig. Grat. Marb., Decis.* 38. *n.* 8. & *Decis.* 42 n. 10. *Barbos. Axiom.* 74. *n.* 6. nam illatio a diversis non fit, *l. ultim. in fin. ff. de Calumniat. l. Papinianus exuli. ff. de Minor. l. Naturalem* §. *Nihilominus. ff. de Acquir. possess.* Quamvis igitur absolutio ab excommunicatione in primo casu Generali reservetur, & in secundo Provinciali permittatur, non tamen ex hoc valet inferri, quod pari modo, sit reservatum arbitrium carcerationis, cum illa sit pœna spiritualis, hæc vero corporalis.

60 Quod amplius patet ex hoc, quod Statuta exponenda sunt, ut minus quam possint, vulnerent jus commune; correctio enim legum in dubio est vitanda, *arg. l. Si quando. C. de Inoffic. testa. l.* 1. *C. de Inoffic. doti cap. Cum expedit. de Elect. in* 6. De jure autem communi est, quod Judex, coram quo ordinaria potestate actitatur lis seu civilis, seu criminalis, illam terminet per prolationem sententiæ diffinitivæ, per quam Reus, vel absolvatur, vel condemnetur: sequitur igitur, quod, si processum instruere in casu *libelli famosi*, (sicut etiam in quovis alio delicto) spectat ad Provincialem, ad cujus arbitrium etiam erit, per sententiam, delinquentibus pœnas infligere ad normam Statutorum; non enim committenda est uni Judici (de ordinariis loquor) fabricatio processus, alteri vero sententiæ pronunciatio, ac pœnarum arbitrium. Quod, si aliquando Statuta ab hac communi lege, ob justas causas recedere volunt, clare se explicant, tum circa ordinatoria, tum circa decisoria, ut constat ex Statutis Ordinis *cap.* 7. §. 6. *n.* 53. 61. 74. & *Textu* in pluribus locis *Tit. Testes* §. 13. *Tit. Tortura.* §. 3. & §. *final.* & *Tit. Reus* §. 5. Concludendum igitur est, quod arbitrium circa carcerationem, in hoc casu spectat ad Provincialem, cum consilio tamen, & assensu Diffinitorii sui, cum neque ex Statutis Ordi-

nis, neque ex *Textu* clara habeatur, quod in ullo casu tale arbitrium Generali refervetur. Et omnem tandem dubitationem circa hoc tollit Statutum Generale Ordinis *cap. 7. §. 6. n. 42.* ita sonans: *Si in statuto expressum non fuerit, a quo pœna imponi, aut infligi debeat, intelligatur ab eo infligi debere, seu declarari, coram quo legitime probatur excessus, dummodo ad eundem pertineat ejusdem excessus correctio.*

61 Dico secundo, quod arbitrium extendi debat, tum ad dandos carceres nec ne, tum ad durationem carcerationis, tum ad qualitatem carceris. Ratio est, quia, sicut aggravari potest in tantum delictum, quod, ut habet *Sanctor. de Pœn. cap. 12, quæst. 7. ℣. Respondeo super fol. 37.* arbitrari debeat carcer ad annum, & annos, & ultra carcerem, adhibendæ etiam sint aliæ pœnæ; ita etiam potest ex circumstantiis, sic minui delictum, quod neque dandus sit carcer formalis, sed vel domus disciplinæ, vel carcer claustralis, vel nullus omnino. Cum enim arbitrio Superioris hoc sit commissum, & ipse arbitrari debeat, non pro libito, sed pro ratione, dabitur aliquando casus, quod ratio recta dictet, neque dandum esse carcerem, vel quia scriptura non habet formalitatem *libelli famosi*, sed est tantum injuria scripta, pro qua non datur nisi pœna extraordinaria, ut docet *Reynaldus Tom. p. cap. 11. §. 4. num. 36.* vel quia delictum expressum in *libello*, est publicum, & notorium facti, vel quia libellans fuerit ab alio provocatus scripto, & ipse ad sui defensam composuerit *libellum*, in quo excesserit solummodo moderamen inculpatæ defensionis. Et vice versa ex circumstantiis ita potest aggravari, quod etiam ultra carceris diuturnitatem, aliæ corporales pœnæ sint infligendæ.

62 Tertia dubitatio est, quid importetur per illa verba *quomodolibet ediderit, vel publicaverit?*

63 Respondeo, quod dictio *quomodolibet* universalis est, & significat quemcumque modum, qui possit excogitari; *Barbos. Diction. 330. num. final.* *Edere* autem, ut ait *Spiegel, lexic. ℣. Edere*, significat *exhibere, enunciare, expromere*, aut *proferre*; vel *copiam describendi facere*, vel *exemplar complecti, & dare*; vel *dictare*; vel *scriptum proferre*, ut legatur, aut quovis alio modo *insinuare sententiam scripturæ*, cujus tenor desideratur. Sensus igitur supradictæ clausulæ est, quod ille, qui quovis modo imaginabili influxum habet ad compositionem, sive publicationem *libelli famosi*, recitatas pœnas incurrat; verum est, quod, ut probavimus supra *num. 6.* necessarium est, quod dolus interveniat.

64 Quarta dubitatio est, an sit Reus *libelli famosi*, qui ad amicum scribens, illi pandit occultum crimen Fratris, cum clausula, *quod illud nulli communicet*, si casus eveniat, quod publicetur?

65 Respondeo negative. Ratio est, quia, ut supra *num. 24.* dictum est, ad quidditatem *libelli famosi*, requiritur publicatio; licet ergo quis scripto commiserit occultum alicujus crimen, & familiariter epistolari communicatione Amico aperuerit, non tamen criminandus est tanquam *famosus libellator*, eo quia infamiam alterius non affectat, apponendo nempe clausulam salutarem, scilicet, *ut amicus secretum servet*, & sic docent multi *Berlich. Maccabr. ab Anguill. Farinac. Vermigl. Marta Chartar. Diderch. & Prat.* apud *Raynaldum Tom. 1. cap. 11. §. 1. num. 25.* Imo, neque etiam, si talem clausulam non apposuisset, & crimen vulgaretur, posset ille de crimine famoso, sed tantum de diffamatione puniri, Quia licet talis diffamatio fuerit per scripturam, tamen non fuit per scripturam publicatam, scilicet in loco publico affixam, sed per epistolam signatam, & ideo nullo modo potest haberi pro *libello famoso*,

66 Sed quid juris, si quis, fingens epistolam familiarem ad alium confidenter scribere, cum clausula, *ut secretum teneret*, venenum maledicentiæ in ea vomens, occultum crimen de aliquo fingeret, aut vulgaret; mox epistolarem illam scripturam in publico projiceret, simulans fuisse ab eo inadvertenter perditam, antequam mittere ad amicum posset; aut ab alio interceptam, & vulgatam?

67 Dico, quod ille teneretur probare involuntariam amissionem per conjecturas; & si non probaret, puniendus esset ut *famosus libellator*. Ratio est, quia ex quo famam proximi scripto infectatur, malus illius animus contra eum apparet; ita ut præsumi possit, quod animo nocendi, & ex desiderio, quod talis infamia publicetur, illud scripserit. Præsumi itaque potest, quod studiose projecerit, & amissionem finxerit, & potest fortificari præsumptio per alias conjecturas, puta, inimicitiæ, rivalitatis, consuetudinis delinquendi in murmurando, detrahendo &c., & ob talem præsumptionem transferretur in eum onus probandi involuntariam amissionem. Puniendus etiam pari modo esset, qui talem epistolam inventam vulgaret; teneretur enim eam lacerare, & secretam tenere, tum quia ex utroque jure, ut supra visum est, obligatur inventam infamatoriam scripturam corrumpere; tum quia ex clausula, quam legit in epistola, (*ut secretum teneat* amicus, ad quem illa dirigitur) ad par secretum etiam ipse tenetur, & sicut, qui chartam, in qua descripta sunt ab aliquo propria peccata in ordine ad Sacramentalem Confessionem, inventam publicat, Reus est de violato sigillo Sacramentalis Confessionis, ut Doctores communiter apud *Dian. Par. 3. Tract. 4. Resol. 112. & P. 5. Tract. 11. Resol. 27.* sic reatum incurrit in casu is, qui non servat secretum, impositum ab eo, qui epistolam scripsit, ad quod obligatus erat ille, ad quem epistola scripta erat; nam ipse legens succedit in locum illius, & eadem obligatione gravatur circa silentium.

68 Quinta dubitatio est, ex quo præscribitur, quod ab excommunicatione Reus *libelli famosi*, non absolvatur, nisi *debita satisfactione præmissa*, de qua absolutione intelligatur *Textus*, nempe de Sacramentali, an vero judiciali?

69 Respondeo, quod pro foro animæ secreto absolutio a tali excommunicatione dari potest a quolibet Pœnitentiario, destinato juxta *Statut. Gen. Ord. cap. 7. §. 2. num. 3.* & hoc quando crimen occultum est; & talis absolutio Sacramentalis esse debet, Si vero res ad forum contentiosum deducta sit, adhuc distinguendum est, nam dari potest etiam judicialiter pro foro animæ, & pro foro fori publico. Si primum, talis absolutio datur a Judice, qui, si est Delegatus, absolvit cum reincidentia, in tantum enim absolvit, in quantum Reus possit legitime stare in judicio, ut dictum est *Par. p. Tit. Reus. n. 69. & 70.* Si vero Judex est Ordinarius, absolvit pro foro animæ complete; Pro foro autem fori publico, quando delictum remanet plene probatum ex confessione Rei, vel quia manet convictus per Testes, talis absolutio judicialis dari non potest nisi a Generali, si *libellus* sit contra se, aut Provincialem, & nisi a Provinciali, si sit contra Fratres, se ipso inferiores,

70 Sexta dubitatio est, quænam satisfactio præmittenda sit ante quamlibet ex supradictis absolutionibus:

71 Respondeo, quod, quoad absolutionem Sacramentalem, trita est sententia Moralistarum,

quam

quem multis citatis tradit *Bonac. de Restit. Disp. 2. Quæst. 4. Pun. 9. n. 7. & ibi Se Gambarupt. Petr. Navar. Sayr. & Medin.* quod nempe facienda sit famæ restitutio ad æqualitatem offensæ, hoc est, si publice, aut private, oretenus, aut scripto infamavit, eodem penitus modo restituat. Sed quot difficultatibus implexa sit talis completa satisfactio, ac famæ restitutio, optime expendit *Sanctor. de Pœn. cap. 12. Quæst. final. ℣. Difficilis. fol. 44. & 45.* ita ut pene impossibile sit, quod fama per hujusmodi vituperationem sauciata, pristinæ sanitati restituatur. Videat proinde providus Confessarius, quod pro hujusmodi restitutione faciendum pœnitenti imponat, ut fiat, pro resarcienda fama proximi, quod a pœnitente magis expediens fieri possit.

72 Quo vero ad absolutionem judicialem, satisfactio, quæ præmitti debet, est, ut ipse decantet palinodiam, retractet, quod divulgavit contra proximum, & se mendacem fuisse in tali assertione confiteatur, ac a se diffamatum esse totaliter innocentem. Sed, si crimen, a se vulgatum in *libello* verum sit, debet ne ipse mentiri, dicendo illud esse falsum? Respondeo cum *Theologorum Subtilium Principe in 4. Dist. 15. Quæst. 4. §. De secundo,* & dico, quod non. *Sed tenetur alio modo licito reddere sibi famam, utpote per hujusmodi verba: Non credatis, eum* (nempe a me diffamatum) *esse talem: male enim dixi, & false dixi, quia non servato juris ordine proposui etiam in publico, quod non est verum publicum.* Hæc *Scotus*. Quamvis autem non sanata sit totaliter illius fama, sanata tamen est, quantum sanabilis est, cum enim vere ille crimen commiserit, non competit ei totalis famæ restitutio per negationem veri criminis; & cum hoc nullum damnum patitur ille in foro fori, quia propter tale crimen, verum quidem, non tamen in judicio probatum, ulli pœnæ debet subiici.

73 Septima dubitatio est circa secundum *Textum*, datum supra *num. 54.*, & est, an pœna privationis actuum legitimorum debeatur, quando liber compositus traditur imprimendus sub alio nomine, quam Auctoris, nempe alicujus alterius extra Ordinem?

74 Respondeo negative. Nam ratio, quæ movit *Tridentinum sess. 4.* a quo mutuata est *Textus* dispositio, ad prohibendum, ne Regularis sine suorum Superiorum licentia libros edat, est consulere honori, ac dignitati Religionis; hæc autem cessat, dum sub alieno nomine liber imprimitur, ut cum *Naldo Annotat. practic. pag. 115.* firmat *Pellizar. Manual. Regul. Tom. 2. Tract. 6. cap. 4. Quæst. 18. num. 26.* Unde nec pœna incurritur.

§. VI. Revelatio Secretorum.

SUMMARIUM.

1 *Secreta non revelanda, quæ sint.*
2 *Revelatio quotupliciter fiat.*
Vultu proditur, quod tacetur.
Revelatio secretorum, quomodo varietur in gravitate.
3 *Secretum non revelandum ex multiplici jure.*
4 *Defectus proximi secretus est tacendus.*
5 *Secretum tegendum, quandocunque argui potest, quod illud committit, committat sub secreto.*
6 *Obligatio servandi secretum est etiam de jure Divino.*
Præceptum de servando secreto est negativum.
7 *Quænam sint tacenda, seu non revelanda.*
8 *Revelans secretum Amici committit crimen falsi.*
9 *Notarius revelans Parti secretum Judicis, aut alterius Partis, teneatur de crimine repetundarum.*
10 *Testis prodens suas attestationes ante publicationem processus, qua pœna puniendus.*
Depositiones Testium a Judice ad Judicem, debent mitti sigillatæ.
11 *Judex acta sua secreta tenere debet, donec tempore debito publicentur.*
Locus, in quo acta judicialia fiunt, vocatur Secretarium.
12 *Senatores, ac Præsidentes alicui Universitati, si produnt acta facta in Senatu, aut Consilio Universitatis, privandi sunt Officio.*
Crimen Superioris Regularis revelantis sibi sub secreto tradita in Visitatione.
13 *Perpenditur gravitas hujus criminis.*
Fides publica servanda est.
Fides data habet vim juramenti.
Qui promittit sub fide, videtur promittere sub juramento.
Proditor est, qui datam fidem frangit.
14 *Revelatio peccatorum in Confessione gravissimum crimen.*
De jure Divino obligat sigillum Confessionis Sacramentalis.
Sigillum in Confessione obligat ex justitia, & Religione.
15 *Revelans Confessionem quot jura violet.*
16 *Quæ cadant sub sigillo Confessionis.*
17 *Dubium, an alia secreta, quæ peccata non sunt, obligent ad sigillum Confessionis.*
18 *Opinio, quod ad sigillum obligent sola peccata, & ad ea reducibilia.*
19 *Confessarius obligatur ad tacendum quidquid in Confessione audivit.*
20 *Confirmatur posita conclusio.*
21 *Auctoritas Marchantii circa hoc.*
22 *De fractione sigilli Sacramentalis remissive.*

1 INter verbalia delicta jure merito venit *Revelatio secretorum*, quæ, licet etiam scripto fieri possit, frequentius tamen ore tenus exequitur. *Secretum* igitur, de quo in præsenti paragrapho sumus locuturi, accipitur pro re, *quæ suapte natura digna est, quæ non multis innotescat*: scilicet, quæ *mala est, & peccatum*; aut *cujus revelatio est alieni perniciosa*, ut scribit *Soto de Tegen. secr. Memb. 1. qu. 1. §. Sed ante*, sive etiam, quæ, *licet de sui natura non sit res peccaminosa, aut perniciosa, tamen occulta tenenda est*, quia cum tali obligatione est fidei alicujus commissa; ut ab amico; vel quia de ea silentium imponitur ab habente auctoritatem, ut a Principe, ut *arg. l. 1. §. Summa. ff. de his qui deie. vel effu. l. Si quis in gravi. §. Aperire. ff. Ad S. C. Syllaol.* dicunt *Geminianus in cap. final. de Haret. in 6. §. 1.* ac *Decianus lib. 7. cap. 17. n. 7. tract. crim.*

2 Fit autem *revelatio* non modo voce, & verbis sed etiam scripto, signis, aut nutibus, ut notat *Abb. in cap. Omnis utriusque Notab. 9. de Pœnit. & remiss.*, imo etiam *vultu proditur, quod tacetur*, quemadmodum scibit *Cassiodor. Variar. lib. 6. Form. 16. de Por. Notar. Princip.* variaturque in gravitate crimen *revelationis secretorum* tripliciter: uno modo, ex parte prodentis *secretum*, nempe, si ad eum servandum obligatur jure humano tantum: aut humano, ac Divino, ut in auditis in Confessione Sacramentali Sacerdos *arg. cap. Sacerdos. cap. Clericus. 46. dist. cap. Omnis utriusque de Pœnit. & remiss.* Secundo modo, ex parte personæ, in cujus damnum, aut injuriam, seu contra cujus voluntatem *secretum* panditur.

ditur, gravius enim delinquit, qui, *secretum* revelando, prodit Principem, seu Dominum, quam amicum, & plebejum *arg. cap. de forma. 22. qu. 5.* Tertio modo ex parte finis & intentione, qua *revelatio* fit: si enim fiat, data opera, ad nocendum dolo malo, gravius delinquit, quam si inadvertenter, aut ex nativa loquacitate, aut levitate *secretum* publicaretur. *Giga. de Crim. læs. majest. Tit. de Prodit. qu. 1. n. 4.*

3 Nascitur vero obligatio tacendi *secretum* ex multiplici jure, ut infra ostendemus, & juxta jus, cui opponitur *revelatio*, specificatur crimen, ac aggravatur. Primum; jure naturæ tenetur homo ad tegendum *secretum*, ut validissimis rationibus probat *Scot. in 4. Dist. 21. qu. 2. §. Secunda ratio*, quia ex lege naturæ tenetur quis servare promissum licitum, ut est tegere *secretum*, sibi commissum sub promissione tacendi, tum quia ex eadem lege naturæ tenetur servare fidelitatem proximo suo, quam vellet & debet sibi servari: & notat *Sot. de Tegen. secr. Membr. 1. qu. 1. Concl. 2. fol. m. 13.* quod fidelitas hæc est pars justitiæ in eo, qui obligatur ex Officio, aut ex promissione tacere: & ideo *Senator*, aut *Canonicus* ex justitia obligatur tacere conclusa in *Senatu*, & *Capitulo*, quæ secreto debent esse: quemadmodum, & Sacerdos excepta in Confessione: sicut & persona privata, quæ, data fide, recipit arcanum amici, tenetur illud abscondere de justitia, sicut quis tenetur servare depositum,

4 Si autem neque ex Officio, neque ex promissione obligatur quis ad *secretum* servandum: & per aliquem sensum proprium cognoscit de proximo suo aliquid, quod vergat in ipsius detrimentum in vita, fama, aut bonis, sive in ipsius displicentiam, si reveletur, debet nihilominus illud tacere, & hoc ex charitate, ut vult *Scot. loc. cit. §. Teneo igitur*, sive ex honestate naturali, aut ex fidelitate, quæ est pars potentialis justitiæ, ut loco citato docet *Soto*.

5 Notabile vero quoddam ex *Richardo in 4. dist. 21. q. ultima* docet *Scotus loc. cit. §. De quinta conclusione*, nempe, quod de lege naturæ quisquis tenetur ad *secretum*, *non solum quando exprimit committens, se velle committere illud secretum; sed quandocunque ex modo committendi apparet, quod velit committere, ut secretum*. Ex qua doctrina habetur, quod, qui ab aliis me sejungit, & in locum remotum me abducit, ut me alloquatur; vel mihi susurret ad aures; vel voce, præter ejus morem submissa, loquitur, ne ab aliis audiatur; actu illo explicat intentum suum esse, ut *secretum* habeam, quod mihi loquitur. Et si ego talem modum loquendi voluntarie excipio, (cum ei dicere possim *loquere publice*, ut multoties evenit) implicite explico me acceptare illud dictum eo animo, quo mihi dicitur, & stipulari ei silentium. Ex eodem pariter principio deducitur, quod, si ego forte fortuna video aliquem aliquid mali operari in loco latenti, quem ex studio elegit ad illud patrandum; teneor ad illud tacendum. Ratio est, quia si ipse sic operatus est, ideo fecit, quia putavit illud committere sine aliquo arbitro; & si scivisset, se ab aliquo videri, illud minime commisisset. Sequitur, quod quærendo latebras, & operando in abscondito, ipse pandit intentum suum, quod nempe factum illud *secretum* teneatur; unde, si ego illud detegero, delinquam.

6 Nascitur pariter ex jure Divino positivo obligatio tacendi *secretum*, ut probat *Sot. de Tegen. secr. Memb. 1. qu. 2. §. Tertia ratio. fol. 22.* Nam, ideo dando nobis præceptum de correctione fraterna, ait Christus *Matth. cap. 18. ℣. 15. Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum*. Voluit enim, ut primo fieret correctio secreta, ut *secretum* conservaretur proximi delictum. Et tandem etiam jure humano tacendum est occultum, ac *secretum* delictum proximi, ut expresse cavetur in lege Cæsarea, & Pontificia *l. Unic. C. de Famo. libell. cap. si qui. 5. q. 1. l. final. C. de Probat. cap. Scient. 2. quæst. 8.* Quamvis vero præceptum servandi *secretum*, videatur affirmativum, tamen negativum esse probatur ex hoc, quod servare *secretum* est illud non revelare, nisi juxta juris ordinem, & ideo obligat semper, & pro quocumque tempore, donec nempe illud *secretum* est. Itaque perinde est servare *secretum*, & non diffamare proximum de secreta re, infamiam irrogante; aut inferre illi damnum si secretum est de re, cujus revelatio causa damni est, ut ait *Sot. loc. cit. §. Secunda conclusio. fol. m. 25.*

7 Porro *secreta* tacenda sunt, non tantum peccata proximi, per quæ infamatur; sed etiam alia, quæ infamiam important, quamvis non ex ipsius culpa; ut pote quod aliquis sit illegitimus, aut ortus de genere maculato. Et non solum hæc, sed etiam omnia ea, quorum revelatio esset proximo damnosa; ut si quis latentem proximi pecuniam latronibus aperiret; aut hominem, absconditum in loco occulto, proderet hostibus, ut post *Sotum loc. cit. Concl. 1. ℣. Secunda ratio. fol. 21.* scribunt alii *Diana par. 5. Tr. 11. Resol. 29.* & ibi *Gravad. de Sacram. contr. 7. Tr. 11. disp. 3. n. 2. Onuphr. Opusc. de sigill. sect. 4. q. 7. n. 2.* Addo ego, quod tacenda sunt etiam alia, quæ sunt *secreto* commissa, quamvis nec infamiam, nec damnum revelatione inferant, dummodo tamen voluntarie acceptata sint sub promissione *secreti*. Ratio quidem est, quia ex fidelitate tenetur homo ad servandum promissum honestum; siquidem, quæ promittuntur verbis, debent opere compleri, *text. in cap. Qualiter de Pact. cap. Psalmista. 23. Disp.* Dixi autem, *dummodo voluntarie acceptata sint sub promissione secreti*, nam posset aliquis committere tamquam secretum aliquid alteri, qui nollet illud audire; aut nollet sub *secreto* recipere; iste, si revelat, non peccat, quia ad *secretum*, ratione materiæ, non tenetur, cum non sit de re, alteri infamatoria, aut damnosa; nec ratione formæ, quia ab eo sub promissione *secreti*, non acceptatur; posset solum esse peccatum in causa, si nempe is, qui communicavit, moveretur ad iram, aut odium contra *revelantem*, aut impensius turbaretur, & in blasphemias, aut imprecationes prorumperet, nam horum causa esset ipse *revelans*.

8 Consideranda etiam venit conditio ipsiusmet personæ *revelantis*, nam ipsa est vel privata, vel publica: & etiam spectanda est persona, cujus *secretum revelatur*. Persona privata, *revelans secretum* amici privati, committit crimen falsi, *l. 1. §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Cornel. de Fals.* & vocatur a Spiritu Sancto *Proverb. cap. 11. ℣. 13.* fraudulentus, dum ait: *Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum*; Et etiam infidelis, juxta illud *Ecclef. cap. 27. ℣. 17. Qui denudat arcana amici, fidem perdit: & non inveniet amicum ad animam suam*. Si autem *revelat secreta* Principis, dicitur proditor, *arg. l. Omne delictum §. Exploratores. ff. de Re milit.*, & incurit crimen Majestatis læsæ, *text. in l. 1. ff. ad leg. Jul. majest.*

9 Gravius autem crimen committunt personæ publicæ, quia, ut scribit *Sot. de Tegen. secr. Memb. 1. quæst. 2. §. Tertia ratio. fol. m. 22.* magis quam privatæ, obligentur ad tegendum *secretum*; unde Notarius, qui secreta Judicis Partibus, vel secreta unius Partis alteri adversariæ indicaverit, ut secreta Actoris Reo, & vice versa, ultra crimen falsi;

l. Pa-

l. Pœna legis. §. 6. *ff. Ad leg. Corn. de Falſ.* tenetur de crimine repetundarum, ut poſt *Paridem de Putei*, tenet *Decianus Tract. de Sindic.* ℣. *Corruptio. n.* 11. *Tract. crim. lib.* 8. *cap.* 34. *n.* 41. Et crimine ibidem falſi tenetur Notarius aperiendo, vel recitando, vel reſignando teſtamentum vivi; ac Cauſidicus, ſi inſtrumentum ſibi ſecreto conſignatum adverſæ Parti oſtendit.

10 Teſtis, quia in ſecreto examinari debet *text. in l. Nullum. C. de Teſt.* ſua dicta celare tenetur poſt examen in quavis cauſa Civili, aut Criminali: quod, ſi ante publicationem proceſſus, proprias atteſtationes propalaverit, a Judice puniri debet *text. in l. Qui falſo ff. de Teſt.* aut exilio, aut relegatione in inſulam, aut ſummotione a Curia, ut ex *Paulo Jureconſulto* ſupplet *Gothofredus ad l.* 16. *lit. Q. de Teſt. lib.* 5. *ſent. cap.* 15. Et ad obviandum periculo, quod intempeſtive atteſtationes Teſtium publicentur, ſtatuunt utraque jura *cap. Præſentium. de Teſt. lib.* 6. §. *Quoniam. Authen de Teſt.* quod, quando tranſmittuntur ab uno ad alium Judicem, debeant mitti ſigillatæ, ut ſecrete maneant.

11 Judex pariter ſuam ſententiam, maxime in Cauſa Criminali, *ſecretam* tenere debet, ut ordinat Imperator *text. in l. Ubi falſi. C. Ad l. Cornel. de Fal.* & quia omnia acta judicialia *ſecreto* tractanda ſunt, donec publicentur Teſtium dicta, & ſententia proferatur, advertit *Decian. lib.* 7. *cap.* 17. *num.* 25. *Tract. crim.* quod locus, in quo Cauſæ a Judicibus tractantur, ab Imperatoribus *text. in l. ult. C. Ubi Senat. vel Clariſ. & in l. Sciant. C. de off. diver. Jud. & in l. In ſacris. C. de Prox. Sacr. ſcrin. lib.* 12. vocatur *Secretarium Judicum*. Unde, ſi tacenda propalat Judex, Reus de mala Officii proprii redditur adminiſtratione.

12 Senatores etiam, ſi quæ in Senatu diſcuſſa ſunt revelent, grave delictum committunt, prout probat *Boſſ. Tract. crim. tit. de Carcer. fidejuſſ. commiſſ. num.* 30. 31. & 32. qui refert, Senatorem quendam *Caſalenſem* fuiſſe capite truncatum, eo quod revelaverat quandam ſententiam, concluſam quidem in Senatu, non tamen adhuc publicatam. Et ex *Baldo*, & aliis probat *Decian. lib.* 7. *cap.* 17. *n.* 6. *Tract. crim.* quod Præſidentes alicui Univerſitati, ſi produnt aliquid, quod pro bono Univerſitatis debet *ſecretum* teneri, privandi ſtatim ſunt Officio. Ex quo deduci poteſt, quod utique deſtitui ipſorum Officiis deberent Provinciales, ac Commiſſarii Viſitatores, qui depoſitiones, ſibi factas a Religioſis in Viſitationibus paternalibus, manifeſtant, cum gravi Religionis damno. Nam ex tali manifeſtatione retrahuntur Religioſi a dicendis iis, quæ remedio egent: per experientiam ſcientes, quod Prælatus totum effutiet in familiaribus colloquiis cum ſuis adhærentibus. Unde putant nonnulli, quod, quamvis Prælatus ſub formali præcepto obedientiæ jubeat, ut ſibi revelentur in Viſitatione omnia, quæ remedio indigent, deobligati ab obediendo remaneant ex hoc, quod Prælatus revelabit a quo, & quæ ſibi dicta ſunt, (& ut in pluribus ſine remedio ea relinquet) & ideo revelans nihil pro utilitate Religionis ex revelatione tali naſci videns; ſed tantum ſibi ex ea parari malevolentias, ac inimicitias, & ſic nolunt in Viſitatione Prælato dicere, quæ dicenda eſſent, & dicerentur, ſi Prælatus ſecretum teneret. An tales legitime excuſentur a peccato inobedientiæ, judicent docti.

13 Graviſſimum eſt talium Prælatorum delictum, tum quia privant Religionem fructu, qui naſcitur ex Viſitationibus, debite factis, maximumque damnum Religio incurrit, quia, dum latentia mala non tolluntur; nec puniuntur delicta, nec emendantur imperfectiones, quæ creſcendo evadunt in tranſgreſſiones, ipſa relaxatur, ac ſine remedio ruit in præceps. Tum etiam, quia Prælatus promittendo ſilentium de iis, quæ ſibi manifeſtabuntur in Viſitatione, obligat fidem publicam; fides autem data, maxime ſi publica eſt, ſervari debet, ut dicunt Doctores; *Menoch. Conſil.* 100. *num.* 196. *& ſeqq. Muta ad Pragm. Sicil. Tit.* 12. *de ſent. Bann. & forjudic. Raynald. tom. p. Proem.* §. 6. *num.* 109. eſt enim hoc de jure gentium, & ſi fides data non ſervaretur, deſtrueretur vita Civilis, & conſortium hominum; & quia fides data habet vim juramenti, argumento eorum, quæ habentur in duabus *Decretalibus*, *Ad aures. Extra: Quod met. cau.* & *in cap. Pervenit il* 2. *de Jurejur.* & qui promittit ſub fide, videtur illud ſub juramento firmare, ideo, ſi Prælatus, qui promittit ſervare ſecretum in Viſitationibus, fidem violat, & fit quaſi perjurus; & abſolute incurrit crimen proditionis; ſi quidem communis concluſio eſt, quam ex jure tradunt *Juriſperiti*, quod, qui fidem, alicui datam, prodit, & frangit, proditor eſt. *Arg. l. final. C. de Delat. lib.* 10. *l. Proditores. ff. de Re milit. Angel. in l.* 1. §. *Non fuit. ff. de Dolo. Alex. conſ.* 13. *num.* 9. *lib.* 6. *Decian. lib.* 7. *cap.* 29. *num.* 23.

14 Superat tandem omnem malitiam, ac gravitatem delictorum, quæ committuntur in *revelatione ſecretorum*, revelatio peccatorum facta a Sacerdote, ab eo in Confeſſione Sacramentali auditorum. Quia enim, ut cum communi Theologorum ſententia probat *Scot. in* 4. *diſt.* 21. *quæſt.* 2. §. *Secunda concluſio*, de jure Divino poſitivo tenetur Sacerdos ſervare *ſecretum* circa ea, quæ in Confeſſione excepit; & ut docet *Sot. de Tegen. ſecret. Memb.* 1. *quæſt.* 1. *concl.* 2. *fol. m.* 13. illa obligatio naſcitur non ſolum a virtute juſtitiæ, ſed etiam Religionis; hinc eſt, quod, ſi ipſe peccata audita pandit, peccat contra jus Divinum in materia ſacra, & ſic committit ſacrilegium.

15 Peccat etiam contra juſtitiam, quia, ut optime ait *Sanctor. de Pœn. cap.* 23. *Quæſt.* 2. ℣. *Reſpondeo primo fol.* 307. inter Eccleſiam, ac Pœnitentem intervenit contractus, ut nempe Pœnitens propria peccata integraliter confiteatur, Confeſſarius vero, ut Dei, ac Eccleſiæ miniſter, illa teneat *ſecreta*. Hinc ſequitur, quod, ſi pacta, & conventa inter partes ex juſtitia ſervanda ſunt *cap.* 1. *Extra de Pact.* ex juſtitia pariter *ſecretum* in Confeſſione ſervandum eſt. Et per hoc concludendum, quod Sacerdos, revelans peccata, audita in Confeſſione, violat jus naturale, Divinum, ac humanum, quandoquidem de hoc habetur famoſiſſima ſanctio Conciliaris, *Text. in cap. Omnis utriuſq. Extra de Pœnit. & remiſſ.* & peccat delicto injuſtitiæ, ac ſacrilegii, prout cum communi omnium ſcribentium, docet *Marchan. Trib. Sacrament. Tom. p. Tract.* 4. *quæſt.* 6. *Append.* 2. *Concluſ.* 2.

16 Cadunt autem tacenda ſub ſigillo Confeſſionis, commiſſa non ſolum peccata omnia, tum mortalia etiam in genere, tum venialia in ſpecie; tum ipſiuſmet Pœnitentis: tum Complicum; tum defectus naturales occulti manifeſtati in Confeſſione; tum circumſtantiæ peccatorum, quæ ad ea reducuntur; & ut unico verbo dicam, omnia, per quæ redditur Sacramentum pœnitentiæ odioſum, & per quæ fideles ab eo poſſunt retrahi, ut cum communi docet *Sanctor. de Pœn. loc. cit.* §. *Reſpondeo ſecundo. fol.* 308. & ibi *Ægid. Sot. Bauni. Granad. Onuph.* & *Dian.*

17 Dubium autem non leve eſt, an Confeſſarius ſub ſigillo teneatur celare etiam alia, quæ nullo modo faciunt ad manifeſtationem peccati, circumſtan-

tia-

tiarum ejus, tum pœnitentis, tum complicum, nec defectuum naturalium &c. sed sunt totaliter aliena a culpa, secreta tamen sunt, & sibi nota fiunt ex sola narratione pœnitentis; ut nempe, quod Titius sit ducturus Bertam in uxorem.

18 Circa hoc est opinio *Merceri in 3. Par. qu. 11. art. 2.* ac *Suarez in ea. Par. disp. 33. sect. 3.* quos dat *Diana par. 5. Tract. 11. Resol. 5. num. 1.* qui volunt, non teneri Confessarium tacere sub sigillo ea, quæ dicuntur in Confessione, nisi aliquo modo inserviant manifestationi peccatorum. Addit vero ibidem *Diana* eum *Tanner. Tom. 4. disp. 6. q. 9. dub. 6. num. 136.* talem opinionem esse veram, nisi pœnitens talia narret, tanquam a se reputata necessaria ad explicationem peccatorum; nam si ex imaginatione pœnitentis (quamvis erronea) ipse ea narrat, tanquam conducentia ad manifestationem peccati, debent teneri sub sigillo, quod confirmat auctoritate *Reginaldi Prax. Tom. 1. lib. 3. cap. 4. num. 39.* & *Fabri de Pœnit. in 4. Sent. dist. 19. quæst. unic. disp. 34. cap. 2. num. 31.*

19 Ego autem dico, Confessarium absolute teneri ad tacendum omnia, ac quæcunque audivit in Confessione, sive pertineant ad peccata, sive non; & de iis minime loqui posse, nisi de eisdem habeat notitiam extra Confessionem. Ratio est, quia communia sensus omnium pœniten ium, & maxime simplicium est, quod omnia, quæ in Confessione dicuntur, quamvis peccata non sint, nec ad manifestationem peccati faciant, tamen sub sigillo tenentur. Proinde commune dictum etiam hominum, alloquin Doctorum, in communicando alicui secretum aliquod, est, *hoc tibi dico in Confessione*. Sequitur ergo, quod pœnitens, talia revelans in Confessione, intendit, quod sub ejusdem sigillo tectum teneatur; quod si manifestetur, conqueri potest, quod secretum suum sit revelatum sub fide Confessionis, & sic averti a Sacramento. Ergo tacenda sunt supradicta sub sigillo, cum sub eodem celanda sint omnia, quæ avertere possunt a Confessione.

20 Et confirmatur hoc exemplo: Dato, quod *Cajus* in Confessione mihi dixerit, quod *Titius mercator decoxerit*, & hoc a duobus, vel tribus tantum sciatur, si venit ad me unus ex his, & dicat *scis ne, Titium decoxisse?* & ego responde *m jam novi a Cajo*; & si is subjungat, *quando nam?* & ego dicam, *hoc mane dum mihi confessus est*, profecto ego sum proditor sigilli, & hoc, non quod dixerim, *Cajum* mihi esse confessum, quia nulla violatio sigilli est, (nisi casu, quo *Cajus* nollet, quod sciretur se proprio, ac ordinario suo Confessario relicto, mihi esse confessum, ut docet *Dian. part. 5. Tract. 11. Resolut. 47.*) Sequitur ergo, quod sit ex hoc, quod revelaverim illud, a *Cajo* mihi dictum, cujus revelatio aliquam molestiam, aut turbationem potest illi causare, ob quam a Sacramento Confessionis avertatur. Et quamvis nullam molestiam, aut turbationem actu causet, tamen periculum est, quod causet; & Confessarius scire nequit, quandonam causabit, nec ne; unde saltem, ratione periculi, servare tenetur sub sigillo.

21 Facit autem ad corroborationem dictæ conclusionis argumentum *Marcantii Trib. sacr. Tom. 1. Tract. 4. tit. 6. Quæst. 6. Append. 2. Petit 8.* cujus sententiam sequor; ait ergo: *Quia latitudo sigilli totum Sacramentum, ita munire censetur, ut ex eo nulli gravamen contingere possit. Ad hunc enim finem constitutum est sigillum, at omnia muniat, quæ sub sigilli munimento, etiam ex opinione erronea, bona fide committuntur in Sacramenti susceptione. Contingere sane posset, at impedimentio quædam, in Sacramento dicta, plus gravaminis, si revelentur, inferrent Pœnitenti; quam propria peccata. Quia vero, occasione Confessionis, illa sigillo committit pœnitens, secundario, & per accidens sigillo muniri censentur.* Hæc *Marcantius*. Et quamvis contraria opinio non careat probabilitate, tamen, quia hæc est in praxi tutior, & magis favet sacramento, ac juri Pœnitentia, magis hæc, quam alia est sequenda.

22 Multis autem modis frangitur sigillum, de quibus adamussim loquuntur omnes *Theologi morales*, & specialiter *Diana* sparsim in suis *Resolutionibus*, & ex instituto per totum *Tract. 11. Par. 5.* & in ejus Operibus, coordinata per *Martinum de Alcolea, Tom 9. Tract. 8.* & circa hoc non immoror, cum a Moralistis peti possit solutio occurrentium difficultatum.

Probatio.

SUMMARIUM.

23 *Probatio revelationis Confessionis difficilis, & quare.*
24 *Probatio hæc regulanda est, sicut probatio sollicitationis in Confessione.*
25 *Per Testes singulares potest probari revelatio.*
26 *Confessarius tenetur probare, quod de iis, quæ revelavit, notitiam habebat extra Confessionem.*
27 *Non potest, nec simpliciter probare, a quo audierit extra Confessionem, est Reus de revelatione.*
28 *Ratio conclusionis.*
29 *Confirmatur ratio.*
30 *Iterum stabilitur prædicta conclusio.*
31 *Confirmatur ratione.*

23 Difficillima probatio hujus criminis evadit ex hoc, quod Actori duo copulative probanda sunt; nempe, quod Confessarius detexerit crimen, de quo aliquis apud illum confessus est; & ultra hoc, quod ille de tali crimine non habuit, nisi medio Confessionis, notitiam aliquam. Ratio est, quia ex his duobus constat delictum revelationis Confessionis: nam si Confessarius audivit Cajum in Confessione, qui se accusavit de furto, & jam ante Confessionem sive post, notitiam de eodem furto habuerit, & de eo loquatur cum Sejo, dicendo, quod Cajus furatus est, quantumvis Cajus probet plene, quod Confessarius illud de se dixerit, non tamen probatum remanet concludenter, Confessionem esse revelatam; quia Confessarius, taliter loquendo, usus est notitia habita extra Confessionem. Necessarium igitur est, quod probetur, quod Confessarius aliam notitiam habere non potuit, nisi in Confessione.

24 Quo ad probationem, quod Actor confessus sit tale, aut tale crimen, impossibilia est probatio, cum Confessio fiat sine Testibus. Sed circa hoc regulanda esset res, eo modo, quo procedit in sollicitatione in Confessione. Et sicut, si Confessarius tres fœminas probatæ vitæ sollicitasset, & omnes denunciarent ad Sacrum Tribunal sollicitationem, sibi factam, prima esset sicuti denuncians, ac aliæ duæ velut Testes sufficientes ad constituendum Confessarium in examine rigoroso; ita si tres cordati viri, de quorum integritate non ambigitur, apud Judicem accusarent Confessarium, quod de suis peccatis, in Confessione audita, ille locutus esset extra Confessionem, primus esset velut denunciator, & alii duo velut Testes; non quidem sufficienter ad probandum delictum, sed ad probandam tantummodo hanc circumstantiam necessariam, puta, quod ipsi in Confes-

fessione illa peccata revelaverint, de quibus extra Confessionem Confessarius est locutus. Et hoc forte voluit dicere *Diana Par. 5. Tract. 11. Resol. 52.* quando ait, quod plures Testes, quamvis non contestes, sufficiant ad probandum hoc delictum.

25 Quod vero Confessarius loquutus sit de illis peccatis, sibi confessis, debet probari concludenter, & hoc vel per duos contestes, vel per quatuor Testes singulares. Cum enim hoc sit delictum iterabile, probari posse per Testes singulares, jam probavimus *Par. p. Tit. Probatio n. 3.*, & alias talis concludens probatio in hoc casu difficilis non est, eo quia solent hujusmodi homines lubricæ linguæ in conversationibus, ubi multi sunt Testes, quidquid noverint effutire; proinde circa hoc debet esse concludens probatio, prout bene dicit *Sanctor. de Pæn. cap. 23. Quæst. 2. ℣. Respondeo quarto fol. 310.*

26 Sed adhuc, his probatis, non tamen probatum remanet concludenter crimen; sed, ut diximus supra, & ex *Lapo* probat *Diaz Pract. crimin. c. 112. num. 4.* oportet, quod Actor probet, quod Confessarius notitiam eorum, de quibus locutus est, aliunde non habuit, nisi in Confessione sibi facta. Hoc vero quomodo probabit? Dico, quod non tenetur Actor probare hoc, sed tenetur Confessarius probare, quod de tali facto notitiam habuerit extra Confessionem. Si enim asserit Actor, quod Confessarius notitiam de aliqua re habuerit tantum in Confessione, & Confessarius hoc neget, non creditur Confessario, ut probatur argumento cujusdam Canonis *Concilii Africani cap. 99. & 100. relat. in cap. Placuit. 6. quæst. 2.*, in quo habetur, quod, si Episcopus asserat, aliquem sibi confessum esse aliquod crimen, & ille hoc neget, non sit credendum Episcopo; a simili igitur infertur, quod, si Actor asserat se confessum crimen Sacerdoti, qui illud revelavit, & Sacerdos hoc neget, & asserat se revelasse id, quod aliunde sciebat; aut quod ipse scivit quidem ab Actore, non tamen in Confessione; aut quod, si revelavit, hoc fecit de licentia ipsius pœnitentis, non credi debet Sacerdoti, sed pœnitenti, prout etiam firmat *Abb. in cap. Omnis utriusque num. 26. in fin. de Pœnit. & remiss.* & proinde debet Sacerdos probare, quod ab aliis, quam in Confessione illud sciverit.

27 Quamvis autem teneat *Sanctorus de Pæn. loc. cit. ant. fin.* quod, si Sacerdos non potest probare, quod extra Confessionem habuit notitiam de eo, quod revelavit, probetur quidem delictum *revelationis*, non tamen plene, sed præsumptive tantum; unde non intret tali casu pœna ordinaria, sed arbitraria; contrarium puto dicendum, maxime, quando alia adsunt adminicula, & Sacerdos nescit non tantum probare, a quo audierit, sed nec assignare, seu nominare unum, a quo illud sciverit; sive quando Sacerdos neque semiplene probet notitiam, ab eo habitam extra Confessionem.

28 Ratio est, quia in tantum transfunditur in Sacerdotem onus probandi se didicisse extra Confessionem id, quod manifestavit, in quantum Actor non potest probare contrarium: igitur sub eadem obligatione tenetur Sacerdos probare scientiam; habitam extra Confessionem, sub qua teneretur Actor ad probandam illam habitam in sola Confessione, si hoc de sui natura probari posset. Sed Actor tenetur ad probandum concludenter delictum, & illius qualitatem, quæ probari per eum potest, ergo Sacerdos tenebitur concludenter probare scientiam habitam extra Confessionem, tanquam id, quod totaliter excludit qualitatem essentialem delicti, de quo accusatur; igitur, sicut Actore non probante concludenter delictum, Reus absolvendus est, ita non probante concludenter Reo id, quod ad evadendam pœnam probare debet, ipse erit condemnandus.

29 Et re vera futilis esset dispositio legis pœnalis circa hoc delictum *revelationis*, nec unquam posset dari casus, quod pœna ordinaria dari posset, si, non probante Sacerdote, quod audierit extra Confessionem id, quod illum revelasse probatur ab Actore, delictum remaneret præsumptive tantum, & non pleno probatum; siquidem oporteret dicere, quod, ad probandum concludenter delictum *revelationis*, *Cajus* Actor obligatus esset ad probandum, quod Sacerdos dixerit *Titio*, quod *Cajus sibi sacramentaliter confessus fuerit se fornicatum cum Berta*, aut alio modo tali, per quem Sacerdos ipse demonstret se per Confessionem didicisse, quod alteri revelat. At quis nam Sacerdos ita effrons erit, qui tali modo Confessionem revelabit? Nullus certe ita loquetur, nec simile unquam auditum est, quamvis non pauci, ob *revelationem* Confessionis, ordinaria pœna puniti sunt, & hoc non aliter, nisi quia ipsi accusati, probare non potuerunt, quod extra Confessionem didicerunt, quod revelarunt.

30 Sequitur ergo, quod firma debet manere conclusio, quod, si Sacerdos non probat concludenter notitiam, a se habitam extra Confessionem, ipse debet puniri pœna ordinaria.

31 Et ne forte hoc durum videatur, advertendum; quod, ut in hoc opusculo non semel dictum est, negativa, non coarctata tempore, & loco per rerum naturam, probabilis non est: Actor autem accusans Sacerdotem, quod iste revelaverit peccatum, sibi detectum in Confessione, probando, quod ipse confessus sit illi peccatum, & probando pariter quod ille peccatum revelavit, probat aliquid positivum; quod probabile est. Sed quod notitia de tali peccato non potuerit haberi a Sacerdote, nisi in Confessione, est negativum purum, vagum, & quod probari non potest; ergo tenetur Sacerdos probare positivum contrarium (puta, scientiam, habitam de facto extra Confessionem), & hoc concludenter, sicut teneretur oppositum concludenter probare Actor, si illud esset de sui natura probabile.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

32 *Pœna revelantis secretum ab Amico commissum.*
33 *Homines Rei de falso debent puniri.*
34 *Pœna revelantis secreta Principis.*
35 *Pœna personæ publicæ revelantis secreta tacenda.*
36 *Pœna de jure Canonico contra revelantes secreta.*
37 *Auditores revelantes secreta Rotæ Romanæ, sunt excommunicati.*
38 *Officiales S. Officii eandem Censuram incurrunt.*
39 *Cardinales revelantes secreta Consistorii, quas pœnas incurrant.*
40 *Pœna Sacerdotis revelantis Sacramentalem Confessionem.*
41 *Perpenditur gravitas hujus criminis, & mala, quæ inde sequuntur.*
42 *Quando hoc crimen spectet ad Inquisitores, & quando ad Episcopos.*
43 *Statutum primum Ordinis Minorum de Observantia.*
44 *Statutum secundum.*
45 *Statutum tertium.*
46 *Statutum quartum.*
47 *Statutum quintum.*

48 *Circa Statutum primum, remissive.*
49 *Dubitatio prima.*
50 *Distinctio revelationis secretorum Ordinis.*
51 *Pœna Statutaria quando incurrantur in directa revelatione secretorum Ordinis.*
52 *Ex revelatione criminis privati Religiosi puniti, non maculatur Ordo.*
53 *Ex revelatione transgressionum impunitarum dehonestatur Religio.*
54 *Dubitatio secunda.*
55 *In Textu non sunt taxatæ pœnæ pro omnibus delictis.*
56 *Disquisitores revelantes suffragia Electorum, quas pœnas incurrant.*
57 *Dubitatio tertia.*
58 *Quomodo regulandum est arbitrium Provincialis in casu revelationis Confessionis.*
59 *Arbitrium Provincialis circa carcerem in casu prædicto, est respectu durationis ipsius.*

32 Pœna privati alicujus, qui secretum amici, sibi communicatum, revelavit malo dolo ad perniciem amici, juxta Doctores *arg. l. 1. §. Is qui aperuerit. & §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Corn. de Fals. Hippol. Caus. 1. num. 8. Isernia in cap. 1. num. 4. Qui ma. feud. am. Cepol. Cons. 39. num. 16.* apud *Decian. lib. 7. cap. 17. num. 8.* est pœna falsi, hujusmodi enim proditores amicitiæ falsarii sunt, & juxta *Scotum in 4. Dist. 21. Quæst. 2. Art. 1.* sunt infames, & non quidem sola infamia juris, qua percelluntur omnes, qui damnati sunt de crimine famoso, sed sunt infames Infamia facti, quia sunt proditores amicitiæ, & quantum in ipsis est, perdunt societatem humanam, ac vitam civilem; Namque natura rationalis docuit homines, ut cecinit *Satyricus Satyr. 15. ℣. 151. & seqq.*

Dispersos trahere in populum, migrare vetusto
De nemore, & proavis habitatas linquere sylvas,
Ædificare domos, laribus conjungere nostris
Tectum aliud, tutos vicino limine somnos.
Ut collata daret fiducia . . . . .

commune enim commodum nancisci ex vita sociali crediderunt ex eo, quod, vigente inter eos fidelitate, unus alteri auxiliaretur, iste viribus; ille consilio; alius arte; alius scientia; hic studiis pacis; ille bellica fortitudine, &c. Quod, si homo non charitatem, non fidem, non amicitiam, non auxilium ab aliis experitur, sed odia occulta, perfidiam, simulationem, damna in bonis naturæ, ac fortunæ, infelicissimam ducet vitam civilem, & satius ducet vivere in nemoribus cum feris solitarius, quam in Urbibus, in quibus passim inveniuntur hujusmodi falsi, ac simulati amici, sed veri, ac perfidi proditores.

33 Deberent sane Principes, ac Judices, tam Ecclesiastici, quam laici, similes falsos homines pœnis legum punire de falso, nempe, ut ordinatur *text. in l. 1. §. final. ff. Ad leg. Cornel. de Fals. & in l. final. ff. eo. tit.* pœna deportationis, ac publicatione bonorum percutere, ipsosque extra Rempublicam ablegare, ne ipsorum perversitate contagiosa cæteri inficerentur. Numquam tamen Vidi aliquem de hoc punitum, quamvis horum plurimos Viderim, & proprio damno illorum malitiam sim expertus. Sed pœnas, quas effugiunt ab hominibus in hoc Mundo, subibunt ab ira Omnipotentis in alio; Unde dicebat *D. Bernard. Serm de Convers. ad Cler. cap. 27. Nemo magis iram Dei meretur, quam amicum simulans inimicus. Non est huic pars in oratione, qua Christus oravit ad Patrem, Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt.*

34 Privatus autem revelans secreta Principis sibi commissa, ut est ipsius Consiliarius, pœnas perjurii subire debet, ut scribit *Paris de Puteo Tract. de Syndic. Tit. de Exces. Consiliar.* post *Glossam in cap. Ego N. in V. Nulli pandam de Jurejur.* Quod, si illa panderet hostibus Principis, de jure Canonico *text. in cap. Si quis laicus. 22. quæst. 5.* anathema esset; & si esset Clericus, deberet degradari. De jure vero Civili, tanquam committens crimen læsæ Majestatis, debet ultimo supplicio affici *text. in l. Omne delictum §. Exploratores. ff. de Re militar.* & ut habet Textus *in l. Si aliquid la 2. §. 1. ff. de Bon. damna.* hujusmodi Rei *vivi exuruntur, aut furca suspenduntur.*

35 Personæ publicæ, revelantes, quæ taceri debent, aliis pœnis puniuntur. Nam Testes propalantes propria testimonia in judicio sub juramento deposita, antequam auctoritate Judicis publicentur, puniendi sunt pœna, Judici arbitraria, juxta damnum, quod sua propalatione causaverint parti, vel Fisco *l. Qui fals. ff. de Test.* Notarius, qui secreta Judicis partibus, vel secreta unius partis, alteri adversariæ indicat, incurrit pœnam falsi *l. 1. §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Corn. de Fals. Bart. in l. 1. ff. de Prævaric. Decian. lib. 7. cap. 17. num. 40.* Eandem pœnam incurrit Causidicus, qui secretum instrumentum unius partis, alteri ostendit, ut ex *d. l. 1. §. Is qui deposita ff. Ad leg. Cornel. de Fals.* probat *Bossius Tit. de Carcer. fidejus. cam.* Senatores vero, & Præsidentes alicui Universitati, si pandunt, quod pro bono Universitatis in *Senatu*, aut *Concilio* tractatum est, ac secretum tenendum est, privari debent Officio. *Bald. in Tit. de Pace Constan. in V. Credentia. Gondis. Tract. de lega. Par. 3. quæst. 1. num. 36.* apud *Decian. loc. cit. num. 6.*

36 Cohærenter ad recitatam dispositionem juris Civilis, procedunt etiam sanctiones Canonicæ per proprias pœnas; nam in *Bull. Can. Excom. 7.* fertur Excommunicatio, *Summo Pontifici* reservata, contra eos, qui per se, vel per alios, de rebus Christianæ Reipublicæ Turcas, ac Hæreticos certiores faciunt, ac secreta revelant; & hoc jure merito, nam tales revelantes sunt veri proditores, ac criminis læsæ Majestatis Rei, dum hostibus fidei, (quæ debet præ Patria diligi) in damnum illius *secreta* manifestant.

37 Pœnam perjurii, ac excommunicationem, *Summo Pontifici* reservatam, juxta Bullam *Urbani Octavi Ann. 1643. Novemb. 19.* incurrunt *Auditores Rotæ*, ac studii eorundem *Coadiutores*, si revelant vota, seu suffragia in Causis, quæ in eorum Auditorio discutiuntur; aut Suffragantium, aut non Suffragantium nomina.

38 Eandem pœnam perjurii, ac Excommunicationis subeunt *Officiales S. Officii ex cap. Statuta §. Et ut eorundem, ubi Geminian. num. 4. de Hæret. lib. 6.* si ullo modo revelant nomina Accusatoris, Testium, Rei, sive quodvis aliud spectans ad Causas fidei. Et si revelet aliquod, ut præfertur, & ex eo sequatur Accusatori, Testi &c. aliquid damni, tenetur revelans restituere, quanti illius interest; etiamsi præter ipsius revelantis intentionem, damnum sequatur; quia dedit operam rei illicitæ, & ratione talis periculi prohibitæ, ut cum multis *Anchar. in d. cap. Statuta §. Et ut nu. 2. de Hæret. in 6. arg. cap. Sicut nobis de Test. Sylv. V. Secretum num. 1. Petr. Navar. Molin. Azor.* docet *Thesaurus V. Inquisitis. cap. 6. in fin. de Pœn.*

39 Ex *Concilii Lateranensis V.* sub *Leone Decimo sess. 9. Tit. de Cardinal. in fin.* cavetur, ne quis *Cardinalium* vota, in *Consistoriis* data, & quæcumque ibi

gesta,

gesta, aut dicta, quæ in odium, aut præjudicium, aut scandalum alicujus redundare possint, scripto, aut verbo, aut quovis alio modo revelet, sub pœna perjurii, & inobedientiæ. Et quotiescumque a Papa specialiter, & expresse ultra præmissa, indictum fuerit super aliqua re silentium; si quis contra fecerit, ultra pœnas prædictas, excommunicationem latæ sententiæ incurrat, a qua non possit absolvi, nisi a Romano Pontifice, & cum expressione causæ, præterquam in mortis articulo. De qua Excommunicatione passim *Doctores Navar. Manual. cap.27. n. 110. Bonacl. de Censur. in partic. disp. 2. Quæst. 7. punct. 2. n. 3. Filliuc. Tr. 15. n. 200. Barbos. de Offic. & pot. Epi. Alleg. 50. num. 128.*

40 Porro pœna Secerdotis, revelantis Confessionem, juxta dispositionem *Concilii Lateraarusis IV. sub Innocentio Tertio, relat. in cap. Omnis utriusq. de Pœnit. & remis.* est depositio ab Ordine Sacerdotali, & detrusio in Monasterium ad faciendam pœnitentiam; & per hanc sanctionem, ut notat *Gloss. final. in V. Deponendum ad d. cap. Omnis de Pœnit.* corrigitur dispositio antiqui Canonis *c. p. Sacerdos de Pœnit. Dist. 6.*, juxta quem Reus hujus delicti debebat deponi, & omnibus diebus vitæ suæ, ignominiosus peregrinari. Et advertendum, quod citatum Concilium habet, quod debet cavere Sacerdos *omnino, ne verbo, aut signo, aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem*, per quæ verba comprehenduntur omnes modi, quibus Sacerdos, seu data opera, seu ex negligentia, imprudentia, aut aliter facit aliquem devenire in cognitionem peccati, in Confessione excepti, de quibus modis multiplicibus videndi sunt Doctores, qui ex professo loquuntur de sigillo Confessionis, & præcipue *Diana*, de quo dixi supra *num. 22.*

41 Advertit autem *Thesaurus de Pœn. V. Confessio cap. 4. ℣. Dicitur cum Abbate in cap. Tuæ de Pœnit. Claro Quæst. 70. ℣. sunt etiam, & Diaz. Peax. c. 139.* quod pœna detrusionis in Monasterium jam obsolevit, & commutata est in pœnam reclusionis in Ergastulo, seu Carcere, vel damnationis ad Triremes ad tempus limitatum, vel in perpetuum, juxta delicti gravitatem. Levis quidem hæc pœna est, si spectetur hujus flagitii gravitas, & multarum animarum perditio, quæ ex ipso oritur, non quidem inter Laicos, qui libertatem habent confitendi sua peccata cuivis Confessario, de cujus fidelitate in tacendo non ambigunt, sed inter Religiosas personas, & maxime fœminas, adstrictas uni Confessario. Ex hoc enim, quod securas se non existimant de secreto Confessarii, quia non semel vident Superiores circa regimen exterius Monasterii, nova aliqua ordinare, quæ non aliunde, quam per scientiam habitam in Confessione, ad eorum notitiam devenire poterant, Dæmone suspicionem augente, inducuntur ad committenda multa sacrilegia in Confessionibus non integris, & Communionibus in peccato. Superiores ergo, qui forte a Monialium Confessariis in similibus informantur, diligenter perquirant, num ii aliter, quam per Confessionem instructi, tales notitias deferant; & si noverint illos scientia in Confessione habita uti, eosdem de tanto scelere punire curent.

42 Punitio hujus Criminis non spectat ad Inquisitores fidei, nisi quando revelatio est conjuncta cum suspicione hæresis, ut dicunt *Doctores Sanctor. de Pœn. cap. 23. q. 1. ℣. Respondeo nisi fol. 307. & ibi Molfes. Lugo. Thesaur. Alphons. de Leo, & Diana Par. 4. Tract. 8. Resol. 95.* Communiter autem opinatur hunc esse casum *S. Officii*, qui re vera spectat ad Ordinarios. Sed profecto ipsius cognitio extendenda esset ab Episcopis ad Inquisitores, qui accuratiores sunt ad indagandos Reos. Si enim suspectus de fide habetur Confessarius, qui sollicitando ad turpia pœnitentem, tali impio facto reddit Confessionem odiosam; injuriam facit Sacramento; & ipso utitur ad animarum perniciem; non minus suspectus pariter de eadem fide debet esse ille, qui omnia prædicta mala, & majora in animarum ruinam committit, frangendo sigillum Sacramentale.

43 Quo ad pœnas Regularium de revelatione secretorum, spectandæ sunt singulorum Ordinum Constitutiones. Pro nobis *Minoribus de Observantia*, sequentia habemus Statuta. Primum. *Qui fratris crimen, quod legitime probare non potest, alteri, quam Prælato revelaverit, pœna talionis mulctetur. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. nu. 46.*

44 2. *Revelans extra Ordinem Religionis secreta, quibus fama, & candor ipsius Ordinis maculatur, incidit in excommunicationem majorem, Generali, vel Provinciali reservatam, & perpetuo est privatus actibus legitimis. Text. Tit. Applicatis §. 14.*

45 3. *Disquisitores coram Præside, ac Capitulo genuflexos, ad servandum secretum electionis Præses adstringat, sub excommunicationis pœna, ipso facto, incurrenda: ita ut nec verbo, nec scripto, nec nutu, nec quolibet alio modo, eligentium nomina ullo quovis tempore publicentur, aut publicari possint. Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 3. n. 4.*

46 4 *Qui extra Diffinitorium manifestaverit, quæ in eo tractantur, unde dissensiones, & odia in Diffinitorium, vel Diffinitorum quempiam oriantur, aut oriri possint; si ea de re legitime constiterit, biennio in Diffinitorium ipsum admitti non possit. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 48.*

47 5. *Confessionis Sacramentalis revelatio puniri debet privatione perpetua actuum legitimorum, & facultatis audiendi Confessiones, ac Carceratione, vel arctatione, Provincialis arbitrio. Text. Tit. Applicatis. §. 50.*

48 Circa primum ex supradictis Statutis, nihil dicendum superest; cum illud exposuerimus §. *Infamatio*. Videatur ibi.

49 Prima dubitatio circa secundum Statutum datum supra *num.* 44. est, an incurrantur pœnæ, latæ in hoc Statuto, quando extra Religionem manifestantur transgressiones, aut vitia, quæ sunt in Religione, tacito nomine Religiosorum delinquentium.

50 Respondeo, quod *manifestatio secretorum*, per quæ Religio maculari potest, & quæ optime a *Sanctor. Commentar. cap. 7. Stat. 5. Cas. 3. & 4. fol. m. 397. ℣. Not. 3.* recensentur, potest tendere ad maculandam Religionem primario, & directe; vel secundario, & indirecte. Primo modo, quando manifestantur, aut generaliter, aut indefinite, delicta, quæ tangunt totum corpus Religionis; ut si diceretur, *Regulam in ea non servari; peccantibus nullas pœnas adhiberi; solam ambitionem; avaritiam, libidinem; odia; extincta charitate, ibi vigere &c.* Secundo modo, quando manifestantur delicta particularium Religiosorum. Sicut enim per virtutes, ac sanctitatem Fratrum particularium Religio decoratur, sic per vitia eorundem dehonestatur.

51 Prædictam distinctionem applicando, Dico, quod, si manifestatio, primo modo fiet, quantumvis nullius, aut nullorum delicta nominatim pandantur, pœnæ Statutariæ incurruntur; tum quia, ut optime dicit *Sanctor. de Pœn. cap. 24. Quæst. 1. fol. 317. ℣. Respondeo de hac*, bonum eo est divinius, quo universalius; ergo a contrario, malum, quo est universalius, eo erit perniciosius; unde sequitur, quod gravius delinquitur, dehonestando universalem

Religionem, quam particulares Religiosos. Tum, quia hic manifestando defectus, modo universali, sive indefinito, qui æquivalet universali *arg. l. Si servitus 24. ff. de Serv. urb. præd. l. si ita, l. Pluribus ff. de leg. 2.* comprehenditur universa Religio, & maculantur innocentes cum noxiis, ac innuitur, nihil in Religione esse, quod corruptum non sit.

52 Quod, si manifestetur delictum alicujus, qui per sententiam damnatus sit in Religione, & eo fortius, si delicti extra Claustra notitia pervenit; nulla macula infertur Religioni; ratio est, quia jam delictum notum erat, & manifestatur sola punitio, per quam magis honoratur, quam dehonestetur Religio, cum per hoc scitur, eam bene per Superiores gubernari, dum delinquentibus pœnæ adhibentur; & hoc etiam est, si manifestetur delictum, ac ejus punitio, dum delinquens minime nominatur; apparet enim in Religione bonum justitiæ vindicativæ vigere; nec ex unius, aut alterius delicto deturpatur, dummodo delinquentes puniantur.

53 Si vero delictum solum sine punitione vulgatur, & maxime, si est delictum, quod multos tangat, ut factiones, simultates, persecutiones, illegitimæ electiones, & cætera hujusmodi, quantumvis nullus in particulari nominetur, non desinunt tamen Religionem deturpare, & maxime si illa, quæ vulgantur, tangant Superiores; manifestatur enim solum id, quod infamat, & non quod medetur infamiæ, puta, sontium punitio. Gravissimum quidem, & perniciosissimum Religioni hoc crimen est, nunquam tamen hoc vidi punitum, & forte hoc est a difficultate legitimæ probationis, ad quam concludendam, essent de necessitate examinandi sæculares, & maxime viri nobiles, quibus frequentius tales revelationes fiunt; & tali casu plus noceret medicina, quam morbus; succenserent enim isti Religioni; probro sibi ducerent, quod aliquis gratia sui puniretur; agerent cum Superioribus Generalibus, ut processus sileret, & facile obtinerent; & Provincialis zelator, nullo remedio efficaciter adhibito, & sola malevolentia sibi comparata, a Reo irrideretur. Sed non irridebitur Deus, qui pœnas, quas ab hominibus effugiunt, dare non in tempore, sed in æternitate sciet huic viperarum genimini, quod matris suæ Religionis viscera corrodit.

54 Secunda dubitatio est, an *Disquisitores* revelantes aliquo modo nomen alicujus ex eligentibus Capitularibus, aliam pœnam debeant incurrere, præter excommunicationem?

55 Respondeo, quod nec in omnibus Statutis, nec in *Textu* reperiuntur pœnæ omnibus delictis, singillatim taxatæ, sed, ut habet *Textus Tit. Applicatio* §. 60. quando nec in eo, nec in Statutis Ordinis sancitæ reperiuntur, recurrendum est ad Sacros Canones; aut probatas leges Civiles, aut ad consuetudinem; *prout ratio suaserit*. Adverto autem, quod suadet ratio, quod, si delictum habeat qualitatem annexam, quæ in eodem actu multiplicat reatus, adhibenda sit non simplex pœna legis, quæ fertur ratione unius reatus, sed alia pœna adjungenda est, quæ alteri reatui convenit, dummodo pœnæ ipsæ sint compatibiles, vel, si non se compatiuntur, augetur pœna taxata intensive, aut extensive, ut non semel in hoc Opusculo dictum fuit.

56 Adverto insuper, quod in citato Statuto sancitur, quod Præses adstringat *Disquisitores*, ad servandum secretum sub pœna excommunicationis; hoc autem potest fieri, vel per formale præceptum obedientiæ *Disquisitoribus* factum; vel per juramentum, a Præside exactum ab eisdem *Disquisitoribus*; & hoc est, quod magis practicatur a zelantibus Præsidibus.

Respondeo igitur ad dubitationem, distinguendo. Si nempe Præses adstrinxit *Disquisitores* solo præcepto obedientiæ, revelans non debet puniri alia pœna, quam excommunicationis; si autem intervenit juramentum, ultra excommunicationem debet revelans subire pœnam perjurii. Ratio est, quia juramentum præstitum novum reatum addit, ultra inobedientiam in revelando; excommunicatio autem est pœna solius inobedientiæ; debetur igitur etiam pœna perjurii, quæ nullo modo evadi debet; attenta maxime gravitate hujus criminis, per quod cum gravi Religionis damno, & propriæ conscientiæ læsione, coguntur Electores dare vota indignis, qui proponuntur a Capite factionis, aliter de ipsorum religiosis fortunis actum est; & quibus suffragia non darent, si *Disquisitores* juratum silentium tenerent. Et tamen, (o bone Deus) licet talis revelatio passim fiat, & sciatur quis in Capitulis votum favorabile dederit, & quis non, punitos nunquam tamen vidi, aut audivi *Disquisitores*, qui nomina eligentium solent amicis suis revelare.

57 Tertia dubitatio est circa quintum Statutum, (nam super quarto dato supra *num.* 46. dubitationes proponere superfluum est, tum quia Statutum de se clarum est, tum quia communiter hoc minime servatur cum gravissimo Religionis damno) & est circa quod, & quomodo Provincialis regulare debeat suum arbitrium in ordine ad carcerationem in casu revelationis Confessionis Sacramentalis.

58 Respondeo, quod tum in *Textu*, tum in Statutis passim committuntur pœnæ arbitrio Superioris, non tamen semper sub eadem clausula; sed aliquando sub dictione *vel*, quæ est dictio, regulariter loquendo, alternativa *arg. cap. Inter cæteras. de Rescr. l. Hæc verba. §. Ille, aut ille ff. de Verb. sign. Barbos. Dict.* 415. *n.* 2. Aliquando autem absolute, aut cum particula *&*, sive *ac*, quæ sunt dictiones copulativæ *arg. l. Si quis ita stipulatus ff. de Verb. obl. l. Si hæredi plur. ff. de Cond. instit. Barb. Dict.* 110. *num.* 3. *&* *Dict.* 3. *num.* 1. & promiscue una pro alia usurpatur, ut videre est in Textu *Tit. Applicatio*. §§. 6. 34. 35. 36. & alibi. In Statutis vero Generalibus Ordinis *cap.* 7. §. 6. *n.* 21. 22. & alibi, quibus in locis ponitur particula alternativa *vel*, ut dicendo Reus illam *vel* illam pœnam, *arbitrio Superioris*, subeat. In aliis autem locis Statuta aut loquuntur absolute, dicendo *privetur Reus voce activa, & passiva, arbitrio Superioris*: aut utuntur particula *&*, ut dicendo, privetur Reus actibus legitimis, *&* carceretur, arbitrio Superioris. Aliud vero, atque aliud importat in his casibus *arbitrium Superioris*; nam, quando in Statuto duæ assignantur pœnæ, importatæ per alternativam particulam, *vel*, addita Clausula *arbitrio Superioris* (ut in Textu *Tit. Applicatio* §. 15. ubi dicitur: *Subditus actibus legitimis triennio careat, vel gravioribus pœnis multetur, arbitrio Superioris*) hic est sensus, ut in *arbitrio Superioris* sit electio unius, aut alterius pœnæ; ac etiam duratio, sive intensio ejusdem pœnæ. Sed quando duæ assignantur pœnæ pro eodem delicto, importatæ per copulam *&*: sive quando assignatur una pœna præcise, addita tamen utrobique clausula *arbitrio Superioris*, sensus est, quod pœnæ illæ absolute ambæ adhibeantur; intensio autem, sive extensio illarum *arbitrio Superioris* sit commissa; ita ut in primo casu Superioris arbitrium cadat super quidditate, ac duratione pœnæ, in secundo autem cadat præcise super intensione, aut duratione sola pœnæ ejusdem, quam infligere, vel non, minime dependet ab *arbitrio Superioris*.

59 Ad propositum igitur ista applicando, dico, quod

quod arbitrium Superioris circa carcerationem, in casu revelata Confessionis, cadit præcise super duratione, non autem super quidditate ipsius: ita ut liberum quidem sit Superiori, pro tempore sibi beneviso, carceratum Reum detinere, non vero liberum eidem sit carcerare illum, aut non. Ratio est, quia *Trxtus* compulsatus a Statutis Vallisoletanis, quæ citat in margine, confuse, ac decurtate ipsorum dispositionem recitat; necesse proinde est, Statutum ipsum *Vallisoletanum* 1593. *cap. 7. Tit. de Revel. secret.* audire quod sic habet: *Qui legitime convictus fuerit Sacramentalis Confessionis secretum revelasse, sit ipso facto actibus legitimis perpetuo privatus, & ab audiendis Confessionibus suspensus; ac praterea Carceri etiam mancipetur, Provincialis arbitratu. Si vero non fuerit legitime convictus, sed tamen adversus eum habeantur indicia sufficientia, graviter arctetur.* Ex quo Statuto liquido apparet, quod ultra privationem Confessionis, & actuum legitimorum, Reo legitime convicto danda est etiam Carcer; sed ipsius duratio arbitrio Provincialis commissa est. Reo autem sufficienter indiciato *gravis arctatio*, nempe ad torturam, adhibenda est.

§. VII. Perjurium.

SUMMARIUM.

1 *Periurium, quid sit.*
Alia diffinitio periurii.
2 *Data diffinitio improbatur.*
Transgredi legem, aut juramentum quid importet.
Alia diffinitio periurii.
3 *Hæc pariter refellitur.*
Diffinitio omnis periculosa est in jure.
Vera diffinitio periurii.
4 *Iniuria dicitur omne, quod iure non fit.*
In periurio quomodo iniurietur Deus.
5 *Periurium dicitur perfecta ioiuria.*
6 *Ut periurium puniatur in foro fori, quid requiratur.*
Juramentum, ut sit solemne, quomodo dandum.
Contra bonos mores non est obligatorium.
Pariter, si sit contra leges, non obligat.
Contraria legi, aut bonis moribus habentur pro impossibilibus.
Impossibilium nulla est obligatio.
7 *Periurium sine dolo nunquam punitur pœna ordinaria.*
8 *Periurii triplex acceptio.*
Omnis mala iuratio est periurium.
Juratio mala est, quæ fit cum negligentia.
Et quæ fit præcipitanter, aut ex mala consuetudine, aut erroneè, vel dolose.
9 *Periurium large sumptum quando sit.*
Obligatio nulla inducitur, nisi per consensum voluntatis.
Juramentum quando peccet in substantia, aut materia, aut forma.
10 *Periurium proprie sumptum dividitur dupliciter.*
11 *Perjurii gravitas unde deducatur.*
Juramentum vocatur Religio; *&* Timor.
Opinio Deciani, *quod perjurium promissorium sit gravius assertorio.*
12 *Refellitur talis opinio.*
Perjurium promissorium, ac assertorium æqualia sunt in gravitate.

1 QUia juramentum, quod est fundamentum criminis *perjurii*, verbis datur, aut signis, præmissis tamen verbis, jure merito de *perjurio* tractamus in classe delictorum verbalium. Diffinitur ergo comuniter cum *D. Thom. 2. 2. quæst. 18.* perjurium, quod sit *mendacium, juramento firmatum.* Sed talem diffinitionem non approbat *Decian. Tract. crim. lib. 6. cap. 7. num. 1.* quem sequuntur *Azevedo Recopil. lib. 8. Tit. 17. in Rubr. num.* 10. & *Raynaldus Observ. crim. Tom. 2. cap. 20. num. 3. & 4.* & ratio est, quia convenit tantum *perjurio*, per quod violatur juramentum *assertorium*, non competit autem in violatione juramenti *promissorii*. Proinde aliam assignat, dicendo; quod *periurium est transgressio justi juramenti*.

2 Sed neque ista satisfacit, nam hæc convenit tantum in casu juramenti promissorii; *transgressio* enim consistit in facto, contrario ei, quod faciendum est; *transgredi* enim legem, ut *arg. l. final. §. Divi. ff. public.* docet *Albericus Dictionar. V. Transgrediens*, est facere contra legem; & *transgressio juramenti* est factum, contrarium juramento, quod non potest contingere nisi in juramento *promissorio*, in quo juratur aliquid faciendum de futuro; non autem in *assertorio*, in quo nullum factum de futuro, sed purum dictum de præsenti, aut præterita re intervenit. Unde videntes hujus rationis difficultatem prædicti *Azevedo, ac Raynaldus*, loco citato, ambas datas diffinitiones, sub disiunctione amplexati sunt, dicendo *periurium esse mendacium juramento firmatum, vel esse transgressionem juramenti*.

3 At nec hoc recte dici convincitur ex eo, quod per tales diffinitiones explicatur tantum una, vel altera species *periurii*, non datur autem diffinitio *periurii* universaliter, & in genere, cuivis speciei *periurii* conveniens. Licet porro omnis diffinitio in jure periculosa sit, ut ait *Ulpianus in l. Omnis diffinitio. ff. de Reg. iur.* audebimus tamen magis propriam diffinitionem assignare, dicendo, quod *periurium est iniuria facta Deo, per iustum iuramentum invocato*. Rectam vero esse hanc diffinitionem, probatur ex hoc, quod convenit omni, ac soli *periurio*; nec communis est alteri delicto; & conversim prædicatur de eo, & indicat *esse* illius; quæ sunt a Philosopho requisita circa bonam diffinitionem.

4 Dico autem *iniuria facta Deo*; & hoc habet rationem generis, nam quodvis delictum recte dicitur *iniuria*, nam, prout habet Textus *in l. prima, init. ff. de Iniur. & famo. lib.*, *omne quod non iure fit, iniuria fieri dicitur*, & est *iniuria Deo facta*, dum ejus præcepta non servantur; & hoc est omni crimini commune; *per justum iuramentum invocato*, se habet pro differentia, distinguente *periurium* a quovis alio delicto, nam in nullo alio delicto *invocatur* Deus *per iuramentum*, aut in Testem veritatis, aut in fidejussorem promissionis, sicut in *periurio*. Additur autem dictio *iustum*, nam ut infra dicemus, si juramentum non est justum, non servans illud, non redditur *periurus*.

5 Quamvis vero in *periurio* interveniat etiam injuria in proximum, cui pejerans mentitur, aut promissum non servat, principalior tamen est *iniuria*, quæ Deo fit; unde in diffinitione ponitur id, quod principalius est, subintellecto minus principali, quod, si quis velit aliquid exprimere, datæ diffinitioni posset addere, *& homini*, dicendo *periurium est iniuria facta Deo (& homini) per iustum iuramentum invocato*. Et talis diffinitio optime congrueret cum doctrina tradita per *Arist. lib. 1. in fin. Rhetoric. ad Theodect. apud. Decian. loc. cit. n. 2.* dum ait, quod *periurium* dicitur quasi *perfecta iniuria*, quod scilicet facta Deo sit, & homini *iniuria*, nam duo maximi sunt termini rerum omnium: Deus scilicet

licet superiorum, & homo inferiorum.

6 Ad *perjurii* essentiam, ita ut hoc delictum in foro fori punibile sit, duo requiruntur, nempe quod *iuramentum* sit *iustum*, tum ex parte formæ, tum ex parte materiæ, sive objecti. Ex parte formæ, quod sit solemniter datum a Judice per tactum Evangeliorum, Scripturarum, aut alio modo, juxta consuetudinem locorum, ut tradunt *Afflictus Const. Regn. Rubr. 60. n. 4. & Muta ad Consuetud. Panorm. post cap. 29. in nova declarat. fol. m. 273.* aliter non servans promissa, minime puniri potest ut perjurus, quamvis in foro animæ talis sit. Ex parte vero materiæ, quod nempe sit de re, aut facto licito, honesto, juxta leges, ac bonos mores, ac possibili ipso juranti. Nam juramentum contra bonos mores præstitum, non est obligatorium *cap. Non est. de Reg. iur. in 6.* pariter, si sit contra leges *cap. Sape contingit. cap. Non. ulii de Re Eccle non alie.* nam quæ contra legem, aut bonos mores sunt, habentur pro impossibilibus *l. Filius. l. Quidam. ff. de Condit. institut.* impossibilium autem nulla est obligatio *l. Impossibilium. ff. de Reg. iur.*

7 Aliud est, quod dolo malo falsum juret, aut juratam promissionem non adimpleat; nam regula generalis est, quod *periurium* sine dolo, nunquam punitur pœna ordinaria *text. in l. Qui iurasse ff. de Jureiur. Jasun. Bald. Paul. de Castr. Alex. Afflict. Gramat. apud Decian. lib. 6. cap. 11. n. 14.* Unde, si in juramento *assertoria* interveniat error ex credulitate; & si in *promissoria* adveniat impotentia adimplendi, *periurium* punibile non est, quia in utroque casu abest dolus.

8 Accipitur autem *periurium* tripliciter, nempe largissime, large, & proprie. Largissime vocatur *periurium* omnis mala juratio, ut docet *Archidiac. in cap. Animadvertendum. 22. q. 2.* Mala autem juratio est, quæ fit negligenter, ut fecit *Josue cap. 9. ℣. 13.* qui juravit non occidere *Gabaonitas*, quos tamen, juxta mandatum Dei, perdere debebat; & hoc fuit ex negligentia, quia, ut dicit Scriptura *Josue cap. 9. ℣. 54. Os Domini non interrogaverunt.* Item juratio, quæ fit indiscrete, & præcipitanter, ut *David P. Reg. cap. 25. ℣. 22.* qui ex impetu iracundiæ juravit delere Domum *Nabal*, quod tamen non fecit. Pariter ea, quæ fit ex mala consuetudine, ut dicitur in *Eccles. cap. 23. ℣. 9 Jurationi non assuescat os tuum.* Itidem illa, quæ fit vane, ac otiose, juxta illud *Exod. cap. 20. ℣. 7. Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Insuper ea, quæ fit erronee, juxta illud Evangelii *Matt. cap. 23. ℣. 16. Quicumque juraverit per templum, nihil est.* Amplius illa, quæ dolose fit, juxta quod habet *Psalm. 14 ℣. 4. Qui jurat proximo suo, & non decipit.* Omnes ergo recitatæ jurationes malæ vocantur perjuria ab *Archidiacono*; faciunt tamen talia crimina ad forum animæ, non vero ad forum exterius.

9 Large accipitur *perjurium*, quando juramentum peccat, vel in substantia, vel in materia, vel in forma. In substantia quidem, quando voluntas jurantis discordat a verbis juramenti; nam voluntas est substantia juramenti, quia juramentum obligat; nulla autem obligatio inducitur, nisi per consensum voluntatis, ut de contractibus dicitur *text. l. Consensus. ff. de Actio. & obligat.* si ergo quis jurat, dare alteri centum, ea tamen mente, ut non observet; ex quo deficit substantia juramenti, hoc est mens consona verbis, eo ipso *perjurium* est. Peccat vero juramentum in forma, quando juratur per Deos alienos, aut per capillos, aut membra Christi, aut creaturas, quæ juramenta sunt a jure improbata *cap. Movet. cap. Clericum. cap. Si quis per capillum 22. qu. 1.* Peccat tandem in materia, cum juratur aliquid, quod illicitum est adimplere.

10 Proprie autem accipitur *perjurium*, ut supra diffinitum est: & sicut juramentum dividitur in duas species, puta, in *assertorium*, ac *promissorium*, ita pariter *perjurium*.

11 Gravitas hujus criminis patet ex eo, quod per hoc violatur juramentum, quod est res sacra, & in *l. 1. ff. de Jurejur. l. Quanta. l. sequent. ff. de Jurejur.* vocatur *Religio*; & ideo ab Imperatore dicitur *timor, text. in l. 1. C. de Jurejur. pro calumn. quo contentiosa litigantium compescitur audacia*; debent siquidem homines maximo timore affici, dum juramento Deum advocant in Testem, & terribilissimum judicare crimen esse *perjurium*, per quod res ita sacra violatur. Gravius porro esse *perjurium promissorium*, quam *assertorium*, opinatur *Decian. Tr. crim. lib. 6. cap 8 num. 1.* ex eo, quod præterita, & præsentia, de quibus est juramentum assertorium, non sunt in potestate nostra; futura vero, circa quæ est *promissorium*, sunt in potestate nostra, & illa præstare possumus, si volumus: unde, si non præstamus, gravius pejeramus.

12 Sed profecto hæc ratio parum stringit, nam ita in potestate nostra est verum dicere de præteritis, & præsentibus, sicut promissum servare circa futurum; unde sequitur, quod ratione hujus considerationis, æquale *promissaria* est *perjurium assertarium*, æqualis etiam utrobique fit iniuria Deo invocato in Testem, ac in fidejussorem; ac æquale damnum potest proximo inferre, fraudando illum circa veritatem non dictam, sicut circa factum promissum non præstitum. Unde concludendum est, quod in genere *perjurium assertorium*, & *promissorium* in gravitate sunt æqualia; in specie autem aggravari potest unum præ alio ratione materiæ, formæ, personarum, occasionis, ac aliarum circumstantiarum, quibus omnia delicta crescunt, aut decrescunt in gravitate, ut frequenter dictum est.

Probatio.

SVMMARIVM.

13 *Perjurium quomodo sit crimen mixti fori.*
Juramentum remittendum a solo Judice Ecclesiastico.
Juramentum, an fuerit licitum, solus Ecclesiasticus judicat.
14 *In crimine perjurii proceditur etiam ex officio.*
Opinio, quod perjurium non punitur, nisi sit cum damno tertii.
15 *Impugnatur talis opinio.*
Quodvis crimen, quod etiam sit contra honorem Dei tantum, punitur ex officio.
Jurans per genium Principis solvere pecuniam, si non solvit, punitur.
Perjurium in juramento litis decisoris puniendum a Judice Laico.
16 *Si constat de perjurio per viam exceptionis in processu criminali, illud punitur in eodem processu; secus si processus fuerit civilis.*
17 *Perjurium in causa Civili, aut in Criminali civiliter tractata, punitur tantum civiliter.*
Secus si perjurium fit in causa criminali.
18 *Quid probandum ab Accusatore agente de perjurio promissorio.*
19 *Probatus præsumptive, aut plene calumniator; pariter remanet probatus perjurus.*
20 *Perjurium Testium quomodo probetur.*
21 *Dubium de Teste extrajudicialiter dicente contrarium*

rium ejus, quoa deposuit in judicio.

22 *Resolvitar, quod per hoc non sit perjuras.*

23 *Si extrajudicialiter cum juramento deposuit contra dicta in judicio.*

24 *Quamvis vere perjarus sit, noa tamen de perjurio puaitar: & quare.*

25 *Quid operetur dictum extrajudicialiter cum juramento.*

13 CRimen *perjurii* mixti fori esse quo ad pœnam perjuro imponendam, communis sententia est, fundata *text. in cap. Cum. C. Laicas. de for. compet. in 6.* Sed si agatur de imponenda pœnitentia salutari pro foro animæ, aut si agatur de remissione vinculi juramenti, hoc pertinet ad solum Judicem Ecclesiasticum. *Avendan. de Mandat. Reg. Par. 2. cap. 27. init.* Pariter, si controvertatur inter Reum excipientem, & Actorem agentem, an juramentum fuerit licitum, nec ne, solus Ecclesiasticus judicabit. *text. In cap. Venerabilis. de Elect. Jo. Andreæ. in cap. Cam. C. Laicus sup. gloss. final. in 6. Decian. lib. 6. cap. 12. num. 8. & 9.*

14 Proceditar autem in hoc delicto non solum ad instantiam partis, & per quereiam, aut accusationem, sed etiam ex officio per inquisitionem; sed advertit *Capell. Tholos. Decis.* 17. quod, ut valeat inquisitio, necessarium est, quod *perjurium* fuerit cum damno alicujus; cæterum, si tantum fuerit iniuria illata Deo, inquisitio non valest.

15 Sed contrarium est verius, nam de jure Canonico *perjurium* quodvis, etiamsi cedat in solam iniuriam divinam, punitur etiam per inquisitionem, ut notat *Abb. in cap. Dilectus. num. 4. de Temp. ordin.* & docent multi apud *Raynald. Tom. 2. cap. 20. num. 15.* & ibi *Gomes. in §. Si quis postulante. num. 29. Instit. de Actio. Cagno. in l. Si quis major. num. 127. C. de transact. Portules ad Moliu. Repert. §. Perjuras num. 12.* Et profecto, si puniri debet fustium ictibus, qui juravit per genum Principis & promissam sub juramento pecuniam non solvit, ut habet Textus *in l. Si duo. §. final. ff. de Jurejur.* & talis pœna non datur, nisi in vindictam offensæ Majestatis terreni principis, quanto magis puniri debet, qui delinquit *perjurio*, quo dehonoratur Majestas divina? Profecto in crimine Blasphemiæ solus Deus iniuriatur, & non læditur homo; & tamen in tali crimine, quod est mixti fori, procedit ex Officio, etiam per inquisitionem quivis Judex; & juxta leges Civiles *text. in l. 1. in fin. C. de Sum. Trinit. & in l. 1. C. de Apost. & in l. Ariani, & in Auth. Gazaros C. de Hæret.* ut observat *Covaruv. Relect. in cap. Quamvis. Par. 1. §. 7. p. num. 12.* puniuntur multa delicta, quæ tendunt ad puram Dei offensam, ut *Apostasia a fide, Hæresis &c.* Unde concludendum est, quod etiam *perjurium* potest, imo debet etiam a Judice Laico puniri, quantumvis interveniat sola Dei offensa, & nullus sit accusator. Quod etiam dicendum venit de *perjurio*, quod committitur in juramento, litis decisorio, de quo licet innumeri pene Doctores citati a *Farinac. Quæst. 160. num. 55.* dicant, quod solum Deum ultorem habeat; contrarium tamen quinque validissimis argumentis, & auctoritate undecim Doctorum probat *Jali. Chartar. decis. 67. a num. 9.* qui & contrariæ fundamenta subvertit.

16. Dubium est, an, si constet de *perjurio* per viam exceptionis in processu, puniri debeat Reus ex eodem processu, an vero alius fabricandus; & divisæ sunt Doctorum sententiæ, nam *Bartolas in l. Si quis obrepserit. C. de Fals. & Angelus in l. 2. §. Si publico. ff. de Adult.* volunt, quod puniatur ex eodem processu. Contrarium sentiunt *Baldus*, *Abbas*, & alii, quos omnes citat *Raynal. loc. cit. num. 15.* qui tamen nihil decidit. Ad concordiam vero reduci possunt, distinguendo de processu Civili, aut Criminali. Nam, si processus est Civilis, vera est secunda sententia, quod novus processus debet fabricari, nam probationes in judicio Civili, non sufficiunt in causa Criminali, ut probavimus *Par. p. Tit. exceptio. num. 3.* unde alius processus est fabricandus. Si vero processus est Criminalis, eadem sententia absolvi potest accusatus de crimine principali, & condemnari de *perjurio* Testis, aut Accusator in exceptione probatus falsus, aut calumniosus respective, ut habetur in *Textu*, & noa diximus, *Text. Tit. Sententia. §. 2. num. 10.* & sic procedit prima opinio.

17 Notandum vero, quod perjurus in causa Civili, aut in causa Criminali civiliter tractata, nunquam convenitur, aut punitur criminaliter, sed tantum civiliter, præsertim si ejus testimonium non nocuerit, ut declarant *Bartolas in l. ultim. ff. de Crim. Stellion. & Baldus in l. 2. C. de Jurejur.* Si vero causa fuerit Criminalis, conveniri, & puniri debet criminaliter, & pœnas specificabimus infra.

18 Probandum est autem ab Accusatore in *perjurio* promissorio, quod Reus juramento firmavit sibi factam promissionem, non tenetur autem probare negativam, puta, quod non adimpleverit eam, & hoc est, quando accusatoris interest, quod promissio non fuerit adimpleta, & ideo agit, & prosequitur sibi illatum damnum, ac iniuriam. Sed, si accusator extraneus est, & sua non interest de promissione adimpleta, aut non; debet probare utrumque, nempe, quod promissio fuit jurata, & quod dolose non fuit adimpleta; & hanc distinctionem faciunt *Cynus in l. 2. quæst. 5. C. de Jur. emphit. Innocentius in cap. Super his, de Accusat. & Afflictus in. cap. 1. §. final num. 21. & seqq. de Consuet.* relati a *Deciano Tr. crim. lib. 6. cap. 2. num. 13.* Ratio autem esse potest; quia, ex quo accusator movetur a proprio damno ad accusandum de *perjurio*, sufficienter probat intentum suum, probando promissionem sibi factam sub juramento; nec adstringitur ad probandam negativam, nempe promissionem non impletam, quia, dum ipse ostendit fundamentum suæ petitionis, nempe promissionem, transfundit in adversarium onus probandi contrarium, puta, promissionem adimpletam. Non sic est in accusatore extraneo, qui non potest petere a Judice, ut sibi de promissione satisfiat, cum non habeat interesse in Causa; sed pure accusat de delicto *perjurii*, quæ duo requirit sibi essentialia, scilicet promissionem firmatam juramento, & eandem minime adimpletam; unde sibi asserenti competit utrumque probare.

19 In causa Criminali accusator deficiens in probationibus, ex ipso processu remanet probatus præsumptive calumniator; & si accusatus ab eo, & absolutus a Judice, probet, illum dolose accusasse, quia ei nota erat sua innocentia, prout diximus supra §. *Calumniatio*, remanet probatus plene calumniator; & in his casibus remanet etiam probatum *perjurium*, dum accusator, qui in principio litis juravit, quod non calumniose accusat, remanet præsumptive, aut concludenter probatus Reus de juramento falso, quia probatur, quod contra datum juramentum calumniose accusavit.

20 Testes pariter de *perjurio* convincuntur, quando in processu defensivo, sive exceptionibus, plene ab accusato, sive inquisito, probatur propria innocentia. Probatur pariter *perjurium* Testis, qui deposuit de visu homicidium *Titii*, patrati a *Caio*, si probetur, Testem, die, qua occisus est *Titius*, fuisse

se per longam distantiam absentem a loco delicti; & universaliter probatur Testis plene perjurus, quando probatur factum diametraliter oppositum suæ depositioni, & quod Testis ipse sciebat illud factum oppositum, & tamen ex dolo contra scientiam propriam deposuit, & mentitus est.

21 Sed quid dicemus de eo, quod frequenter accidit, nempe de Teste, qui mentitus est in judicio, & extrajudicialiter veritatem dicit? Dicetur ne iste probatus perjurus ex hoc solo, quod nempe concludenter probetur, quod ipse extrajudicialiter contrarium dixerit propriæ depositioni judicialiter factæ?

22 Dico, quod non. Ratio est, quia, licet probetur mendax, quia contraria asseruit, quæ simul esse vera non possunt; tamen non probatur perjurus, quia potest esse, quod in judicio dixerit verum; & extrajudicialiter asseruerit falsum; & præsumptio stat pro veritate, & pro eo, quod juramento firmatum est.

23 Quid autem, si etiam extrajudicialiter juraverit (& non præcipitanter, ac inconsiderate, sed sedate) contrarium ei, quod deposuit in judicio, & hoc concludenter probetur, erit ne probatus perjurus?

24 Dico iterum, quod in ordine ad pœnam ordinariam *perjurii*, non est probatum *perjurium*, quamvis ille re vera & mendax, & perjurus de necessitate fit, cum sit inter duo contraria juramenta. Ratio est, quia, ut supra *num.* 6. dictum est, ad essentiam *perjurii*, punibilis in foro fori, requiritur, quod juramentum, violatum *perjurio*, sit solemniter datum a Judice in forma solemni, non autem sponte factum. Per juramentum autem extrajudiciale, nec expugnatur contrarium, præstatum in judicio, nec redditur pejerans punibilis in foro fori. Sequitur igitur, quod illud, quod dictum est judicialiter, manet in suo vigore, nec destruitur a contrario dicto, licet jurato extrajudicialiter.

25 Quid ergo operabitur tale dictum, juratum extrajudicialiter? Dico, quod facit semiplenam probationem *perjurii*, punibilis in foro fori; nam ista est confessio extrajudicialis, quæ facit ad constituendum, & interrogandum Reum in examine rigoroso. Ratio est, quia, ut diximus *Par.* 1. *tit. Testes. n.*111. confessio extrajudicialis, facit indicium ad torturam. Cum igitur quis dicit, & juramento firmat extrajudicialiter contrarium ei, quod judicialiter juravit, confitetur extrajudicialiter, se pejerasse; unde super hoc torqueri debet. Hoc autem est etiam, quando simpliciter assereret contraria dictis in judicio, licet minime jurasset, quia pari modo se confitetur *perjurii* Reum. Sed additio juramenti extrajudicialis, quia facit indicium urgentius, debet operari torturam acriorem.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

26 *Quænam sint personæ, & Causæ in quibus perjurium non punitur.*
27 *Perjurium non punitur, quando non constat plene de dolo pejerantis.*
28 *Reus qui pejeravit in causa Criminali non punitur de perjurio.*
Passerinus *defensus contra* Raynaldum.
Judex non dat Reo juramentum ad terrorem, sed ad habendam veritatem.
Reus ex obedientia debita Judici, tenetur ei aperire veritatem.
29 *Reus quando punibilis sit de perjurio in Causa Criminali.*
30 *Perjurii pœna antiqua.*
31 *Aliæ pœnæ ex post datæ.*
Pœna perjurii nunc est arbitraria.
Quæ libranda a Judice, in arbitranda pœna perjurii.
32 *Ratio dictorum.*
33 *Ad quæ teneatur perjurus erga eum, quem perjurio damnificavit.*
34 *Pœna perjurii de jure Canonico.*
35 *Juramentum, quod datur de veritate dicenda, est promissorium.*
36 *Perjurus repellitur a ferendo testimonio.*
37 *Perjurus quando fiat irregularis.*
38 *Statutum pro Minoribus de Observantia.*
39 *Prima dubitatio.*
40 *Testes, & Periti tantum de periurio puniuntur pœnis Statutariis.*
41 *Dubitatio secunda.*
42 *Testis, aut Peritus quotupliciter dicatur deponere falsum.*
43 *Dubitatio tertia.*
44 *Testes, & Periti subeunt pœnis Statuti, quando deponunt falsum contra aliquem.*
45 *Dubitatio quarta.*
46 *Qui falsum in iudicio deposuit, quomodo debeat satisfacere parti.*

26 Quoad pœnas *periurii*, distinguitur communiter de causa, & de persona, nempe, si Causa, in qua juratur, sit Civilis, aut Criminalis; & an persona sit principalis in Causa, puta, Actor, sive Reus, an vero non principalis ut Testis, Peritus &c. Si agitur de Causa Civili, & persona principali, sive *periurium* committatur in jurando de calumnia; sive in respondendo petitionibus, sibi ex adverso propositis; sive in juramento, litis decisorio, sententia pene communis est, quod tale *perjurium* non puniatur in foro fori; & fundamentum talis opinionis est Textus *in l.* 2. *C. de Reb. credit; & iureiur.* in quo habetur, quod *Jusjurandi contempta Religio, satis Deum ultorem habet*, unde inferunt, quod non sit ab hominibus castigandum. Sed Textus iste multas patitur interpretationes, quarum sex affert, & improbat *Decian. lib.* 6. *cap.* 13. *num.* 2. qui tamen concludit, illum intelligendum esse de solo *periurio*, commisso in juramento, litis decisorio.

27 Sed talem sententiam explosimus supra *n.* 15. *in fine*, & optima illius Textus expositio est, quod, tunc perjurus solum Deum habeat ultorem, quando deficit plena probatio doli ipsius pejerantis, siquidem ubi de dolo apparet, & concludenter probatur perjurium, ultra Dei ultionem, etiam in foro humano, condignam pœnam debet reportare perjurus, & sic firmant multi. *Covar. in cap. Quamvis Par.* 1. §. 7. *num.* 7. *Burg. de Paz. Con.* 7. *num.* 18. *lib.* 1. *Avendan. cap. Prætor.* 27. *num.* 16. *& seqq. Azeved. Recopil. lib.* 4. *Tit.* 7. *l.* 2. *num.* 100. *& seqq. Raynal. Tom.* 2. *Observat. crimin. cap.* 20. *num.* 23. Pœna porro tali casu conveniens est arbitraria, & periurus non est puniendus criminaliter, sed civiliter, prout diximus supra.

28 Si vero loquamur de processu criminali, Reus principalis, qui in multis Constitutis negavit delictum, quod tandem confessus est, quamvis sit manifeste perjurus, ex eo quod contra juramentum præstitum de veritate dicenda, falsum a principio deposuit, de *perjurio* tamen ex consuetudine minime punitur, ut testatur *Clar. Quæst.* 45. *V. Quid ergo. num.* 10. & ibi *Alex. Bero. Boss. & Nuni.* præsertim, quando agitur de pœna sanguinis, ut cum

Bal-

Baldo in *l. Transigere. C. de Transact.* & *Girlando de Relax. carcer.* ℣. *Quaero*, *num.* 9. *Rubr. de Fug. in carcer.* ibidem addit *Balardus ad Clar. loc. cit. n.* 6. Hujus consuetudinis rationem reddit in sua Praxi criminali *Passeria. Tribunal. Regular. Quæst.* 11. *Art.* 2. *num.* 32. (prout refertur a *Raynal. Tom.* 2. *cap.* 20. *num.* 4. ℣. *Sed non est*) dicens, quod hoc ideo est, quia juramentum Reis defertur ad terrendum, non vero ad obligandum in conscientia. Sed immerito *Raynaldus* attribuit *Passerino* talem conclusionem; nam ipsam pure recitat ex *Elisæo de Bellegrandis Capucino Tract.* 7. *quæst.* 3. *num.* 9. & conclusio falsa est tum in facto; tum in jure. In facto quidem, quia Judex intendit juramento, quod exigit a Reo, magis illum obligare ad dicendam veritatem ultra obligationem, quam habet juxta *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 69. *art.* 1. & 2. ex obedientia, ex qua Judici, legitime interroganti tenetur respondere, ac veritatem deponere: ergo verum non est, quod Judex tale juramentum exquirat ad solum terrorem. In jure pariter falsum est, quod tale juramentum non obliget in conscientia; nam Reus sub mortali culpa tenetur Judici, interroganti legitime, veritatem dicere, ut dicit *Textus* noster *Tit. Reus*. §. 6. ergo ex juramento major nascitur obligatio, & redditur delictum alterius speciei; negatio enim veritatis simpliciter est purum mendacium contra octavum præceptum; sed addito juramento, talis negatio evadit in *perjurium*, & est contra secundum præceptum primæ tabulæ. Circa hoc tamen vide quæ dicta sunt *pag.* 405. *tom.* 1. ex determinatione *Concil. Later. sub Bened. XIII.*

29 Extenditur autem supradata conclusio (puta, quod Reus ob *perjurium* non punitur in foro humano) ad casum, in quo ipse interrogetur non tanquam principalis, sed tanquam Testis, quo ad alios: nam non punitur de *perjurio*, ut docet *Bajard. ad Clar. quæst.* 45. ℣. *Quid ergo*, *num.* 8. & ibi *Bertaz cum Adden. Conf.* 124. *num.* 1. & 2. *Vol.* 1. *Chartar. de Interrog. Reor. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 16. & rationem assignat *Bertazz. Cons.* 393. *num.* 2. *Vol.* 2. dicendo, hoc esse, quia Reus habet interesse in tali facto, & sicut non punitur de *perjurio*, negando factum quo ad se, ita nec puniri debet de eodem, concernente alios complices. Sequitur igitur, quod, si factum, super quo Reus interrogatur, quo ad alios, tale sit, quod in eo ipse nullum habeat interesse, & sit separatum a facto, super quo ipse tanquam principalis interrogatur, sequitur, inquam, quod convictus de mendacio, debet de *perjurio* puniri: ratio est, quia tunc cessat motivum ipsum, excusans a pœna perjurii; siquidem dicendo veritatem, in nulla re sibi præjudicat; & tunc interrogatur ut purus Testis, & ut talis debet puniri de *perjurio*, ut mox dicemus.

30 Testes vero, & omnes alii, qui in judicio interveniunt, absolute puniendi sunt, si *perjurio* delinquunt; sed quæ nam pœna debeatur, determinare difficile est, cum varie punitum esse *perjurium*, ex legibus habeamus. Nam olim perjuri ultimo supplicio afficiebantur, ut argumento *cap. Rex debet*. 23. *q.* 5. scribunt *Avendano de Mand. reg. Par.* 2. *cap.* 27. *init.* & *Petra Magn. Cav. rit.* 171. *num.* 4. sive puniebantur eadem pœna, qua puniendus erat ille, contra quem pejeraverant, & sic fieri adhuc debere, scribunt nonnulli *Guid. Pap. Decis. Delphin. quæst.* 44. *Jason. in* §. *Si quis il.* 2. *num.* 64. & *seqq. Inst. de Act. Barbat. Socin.* & *Ripa* apud *Decian. lib.* 6. *cap.* 53. *num.* 21. Puniebantur etiam crimine læsæ Majestatis, si sponte, & deliberatione præcedente, non autem furore iracundiæ perciti pejerassent, ut probatur in *l.* 2. *C. Ad leg. Jul. Majest.* & deducunt communiter scribentes; quod, si hoc incurrebant Ethnici, jurantes per venerationem *Principis*; a fortiori debebant incurrere Christiani, jurantes per nomen Dei, aut Evangelia Christi.

31 Aliquando puniti sunt linguæ præcisione, ut testatur *Harmenopol. Epitom. Tit. de Jureiur. in fin.* & hoc in statutis multarum Civitatum sancitum reperiri, testatur *Decian. loc. cit. num.* 22. qui scribit *Carolum Quintum Imperatorem* sanxisse per suam Constitutionem, commentatam a *Globero*, quod perjuris duo digiti amputentur. Aliquando puniuntur exilio *text. in l. final. ff. de Crim. stellio.* Aliquando ictibus fustium (cum scriptura, collo appensa, exarata hac epigraphe: *Ne temere juraveris*) tundebantur, maxime si per *Genium Principis* jurassent. *text. in l. Si duo* §. *final. ff. de Jurejur. Gloss. in l. Nam sufficit. ff. de Dolo.* & *in cap. Rex debet. in V. Perjurus* 23. *quæst.* 5. Hodie tamen pœnæ supradictæ sunt antiquatæ, & redactæ ad pœnam, Judici arbitrariam, ut scribit *Farinac. quæst.* 160. *num.* 33. & regulariter imponitur pœna exilii, ut scribit *Portales ad Molin. Repert.* §. *Perjurus. num.* 7. Sed ego vidi multos ob falsum testimonium mitti ad triremes. Debent proinde Judices eodem arbitrio non omnes perjuros censere, sed librare damnum, quod suo *perjurio* intulerunt. Si enim quis per illud damnum in bonis tantum; vel etiam in corpore, citra mortem, passus, aut passurus erat, justum est arbitrium exilii, sive triremium ad tempus. Si vero ob falsum testimonium debebat quis extremo affici supplicio, quod subiisset, nisi ipse plene probasset propriam innocentiam, & dolum eorum, qui contra eum dixerunt falsum, profecto nimis levis esset pœna exilii, & justo titulo deberentur triremes ad decennium ad minus: & si esset secuta mors innocentis deberent irremissibiliter furcis suspendi.

32 Ratio istorum est, quia, quamvis, quoad Deum, idem reatus sit in quovis *perjurio*, variatur tamen, quo ad proximum, illius gravitas, pro varietate majoris, aut minoris damni, quod illi infertur *perjurio*. Si ergo damnum proximi consistit in solis bonis externis, aut etiam in corpore citra mortem, potest pariter in bonis multari perjurus; & etiam puniri in corpore citra mortem, ut pote exilio, aut triremibus ad tempus, nempe citra decennium. Si autem damnum fuit in periculo inevitabili mortis, aut in morte ipsa innocentis, debetur omnino aut damnatio ad triremes ad decennium, (nam hoc spatium, quamvis temporale sit, tamen æquiparatur perpetuo, ut alias demonstravimus) aut ultimum supplicium. Quia, si ultimum supplicium datur propter homicidium appensatum, secuto effectu; & triremes ad decennium dari debent propter idem, effectu non secuto, quando tamen sit deventum ad actum proximum; eadem pœna dari debet illis, qui falso testimonio suo scienter, ac dolose mortem, aut inevitabile periculum mortis causarunt innocenti. Et in hoc puncto Judices, Deum timentes, debent strenue se gerere, ac infame hoc, ac pestiferum hominum genus in sua malignitate talibus pœnis coercere.

33 Ultra corporales pœnas prædictas, obligatur perjurus ad resarcienda omnia damna illius, quem *perjurio* suo læsit, prout *arg. l. final. C. de Reb. credit.* deducit *Jason. in* §. *Si quis il.* 2. *Instit. de Actio. num.* 59. Incurrit pariter infamiam, & privatur actione, & proprietate rei, de qua contendebatur, & omni emolumento contractus, & tenetur ad pœnam conventionalem, ut habet Textus *in l. Si quis major. C. de Transact.* Insuper, quia perjurus in una causa,

præsumitur perjurus in omnibus, ideo repellitur in omnibus a ferendo testimonio, ut cavetur utroque jure, *cap. Parvuli* 20. *q.* 5. *cap. Testimonium de Test. cap. Ex parte eo. Tit. l. Lucius .ff. de His qui not. infam.* ita ut nec faciat indicium ad torturam, nec sufficiat ad formandam inquisitionem, ut *arg. cap. sicut nobis de Test.* tradunt Doctores, *Alciat. Dec. Fulgos. Ral. a Vall. Plat. Ruin. Cephal.* apud *Mascard. Concl.* 1168. *nu.* 5. *&* 6. ac talis conclusio vera est in caussis tam Criminalibus, quam Civilibus, ut *Felinus* notat *in cap. Testimonium n.* 19. *V. Tertia conclusio de Test.* & licet causa ex Statuto sit privilegiata, ita ut etiam inhabiles admittantur ad testificandum in ea, tamen *perjuri* repelluntur, nisi de iisdem admittendis sit specialiter cautum, ut scripsit *Abb. in cap. Per tuas num.* 12. *de Simon.*, aut aliquis super hoc fuerit a *Papa* dispensatus, *arg. cap. Cum* 1. *&* A. *Extra de Judic.*

34 Hucusque dicta procedunt de jure Civili, quo ad Laicos, delinquentes crimine *perjurii*; de jure autem Canonico, perjuri sæpe infamiam juris, & ex consequenti irregularitatem incurrunt, non tamen *ipso jure* tales sunt, prout dicit *Clar.* §. *Perjurium num.* 2. qui testetur de communi. Tres porro casus dentur, ut probat *Thesaur. de Pœn. Par.* 2. *V. perjurium*, in quibus perjuri *ipso jure* efficiuntur infames. Primus est, quando quis per sententiam declaratur perjurus ex eo, quod non servavit pacta, vel transactiones, solemni juramento firmatas, dummodo iste maior sit annis viginti quinque iuxta Textum *in l. Si quis maior. C. de Transact.* & in pactis initis non interveniat enormissima læsio, ut scribit *Osasch. Decis. Pedemon.* 40. *num.* 2. apud *Thesaur. loc. cit.* Secundus est, quando quis condemnatur de calumnia: cum enim calumniator sit accusator, qui contra proprium iuramentum datum calumniose accusavit, & ex consequenti perjurus est, si damnatur de calumnia, efficitur ipso iure infamis, in foro tum *Pontificio*, tum *Cæsareo. Cap. Si quis circa* 2. *q* 3. *l.* 1. *l. Athletas* §. *Calumniator ff. de His qui not. inf. l* 3. *C. de Calumniat.* Tertius est, si condemnetur de Testimonio falso, vel producto, vel a se facto, nam pœna falsi, ut suo loco dicemus, secum importat infamiam. *l.* 1. *ff. de His qui not. inf. l. Infamem ff. de Pub. judic.*

35 Quia vero *Claras* §. *Perjurium nu.* 3. ait, quod infamia non incurritur, nisi in *perjurio* promissorio, non autem in assertorio, & tamen, ut dictum est, condemnatus de testimonio falso in iudicio, infamis est; dubium est, an iuramentum, quod datur Reo, ac Testibus de veritate dicenda, sit *assertorium*, an vero *promissorium*; & communiter existimatur, quod sit *assertorium*, eo quod versatur circa facta præterita. Sed verius est, quod sit *promissorium*; quia promissio de vendendo differt a venditione ipsa; nam illa respicit futurum, hæc autem præsens, & ex ille non adimpleta datur *actio ex stipulatu*; ex ista vero *actio empti*, *&* *venditi*, ut ait *Vulte. Comment. ad Instit. Tit. de Consens. & obligat. num.* 12. igitur etiam promissio de dicenda veritate differt a dictione veritatis; iurans autem in judicio, promittit quidem, & iurat tempore futuro, post iuramentum datum, dicere veritatem, non autem tunc iuramento firmat veritatem dicti; siquidem cum iurat, nondum a Judice interrogatus est, nec ipse aliquid dicit circa factum. Sequitur igitur, quod iuramentum ipsius non respicit præteritum, nec præsens, & proinde *assertorium* non est: sed respicit futurum, & proinde *promissorium* est: unde sequitur, quod peierans contra tale iuramentum *promissorium*, & de hoc damnatus infamiam incurrit.

36 Periurus pariter de iure Canonico repellitur a testimonio perhibendo, quæ pœna incurritur in omni *perjurio*, etiam extra illos casus, in quibus ille non est infamis ipso iure. *Gloss. in l. Lucius in V. Debeant. in fin. ff. de His qui not. inf.* Verum est, prout advertit *Suar. Tom.* 2. *de Relig. lib.* 3. *de Juram. cap.* 10. *num.* 16. quod ista pœna non ligat in utroque foro, nisi Testis repellatur per exceptionem: unde si admittatur, eius testimonium est validum. Non admittitur itidem periurus ad iurandum in litem: & amittit ius, & actionem ex ea conventione, seu instrumento, circa quæ fuit periurus, ut reiiciatur a limine judicii, & amittit omne emolumentum ex dicto pacto, sive transactione iurata; ita ut, etiam illius vigore recepta restituere cogi queat ab adversario; ut ipse teneatur observare Adversario illa, quæ promisit, ut ex *Seraphino decis.* 1243. *in fine* docet *Thesaurus de Pœn. V. Perjurium V. Quarta pœna.*

37 Tandem in illis casibus, in quibus periurus est ipso iure infamis, est etiam irregularis, & ex consequenti etiam inhabilis ad beneficia, ut docet *Clar.* §. *Perjurium*. *V. Item Clericus.*

38 Quo vero ad pœnam periurii inter Regulares, observandæ sunt municipales ipsorum leges, pro Nobis Minoribus adest sequens dispositio: *Qui in judicio quidquam falso, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit, aut verum revocavit, vel revocari procuravit, ipso facto est excommunicatus, cujus absolutio Provinciali est reservata. Semestri Carceri mancipandus, satisfaciat parti, & perpetuo infamis existit.* *Text. Tit. Applicatio* § 11.

39 Prima dubitatio circa citatum *Textum*, est, an pœnis in hoc contentis ligentur omnes indifferenter, qui deponunt in judicio falsum, ut Accusator, Testes, Periti?

40 Respondeo, quod hic comprehenduntur tantum Testes, ac Periti, non vero Accusator, qui de crimine falso alium accusat. Ratio est, quia de Accusatore habetur spacialis dispositio, de qua supra *Tit. eo,* §. *Calumniatio* locuti sumus; nam falso deponens in iudicio, accusando dicitur calumniator, de quo habetur in *Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *n.* 26. quod pœna talionis puniatur. Periti autem comprehenduntur in hac sanctione, tum quia ipsi etiam deponunt in iudicio sub iuramento non tantum credulitatis, sed etiam veritatis, respectu nempe eorum quæ cadunt sub sensu; nam respectu istorum Periti sunt veri Testes, & habent dicti sui rationem reddere, ut probavimus *Par. P. Tit. Corpus n.* 55. *& seqq.*

41 Secunda dubitatio est, quotupliciter contingat falsum deponi in judicio, ut locus esse possit pœnis, in hoc *Textu* sancitis.

42 Respondeo, quod Testis, sive Peritus potest esse falsus, negando, sive occultando veritatem; vel tacendo essentialia; vel detorquendo dicta ad alium sensum; vel truncando depositionem: vel dubie affirmando pro certis, ut habet Textus, quem explicuimus *Tit. Testes*. §. 2. *n.* 23. *& seqq.* & de horum intelligentia plene scribit *Sanctor. de Pœn. cap.* 11. *Quæst.* 1. *per tot.* ad quem Lectorem ablegamus.

43 Tertia dubitatio est, an Testes falsum deponentes in quovis judicio, debeant prædictis pœnis coerceri?

44 Respondeo negative, sed solum, quando deponunt contra aliquem. Quando vero deponunt favore alicujus, non puniuntur nisi pœna extraordinaria, si falsum dicunt, ut habet *Textus. Tit. Testes* §. 2. *in fin.* Limitandum tamen est hoc dictum, nempe ad casum, in quo Testis deponit ad favorem Rei contra Fiscum tantum; nam si esset contra Accu-

cusatorem, pœna ordioaria puniri deberet, ut diximus *Par.p.Tit. Testes num.27. in fine*,

45 Quorta dubitatio est, quomodo satisfacere debeat Parti, qui falsum contra aliquem deposuit in judicio?

46 Respondeo, quod, quantumvis ille, contra quem quis falso deposoit, per Judicis sententiam absolutoriam sanctur in fama læsa per accusationem; tameo ad majorem falsorum Testium confusiooem, debet ab istis, juxta hunc Textum, exigere reparationem honoris; hoc autem fieri debet vel voce, vel scripto, in quo Testes falsitatem innocenti impictam coofiteantur; ipsum innocentem de apposito crimine, & se Reos de *perjurio* profiteantur. Talis autem reparatio fieri debet ad mandatum Judicis, hoc exprimentis in sententia; est enim pars pœnæ, sancitæ in Statuto, quam immutare nequit Judex juxta dispositionem *Textus*, *Tit. Applicatio* §. 61. & debet esse, ut dixi, oretenus, aot scripto, ad arbitrium falso accusati; nam cum sit *satisfactio* debita Parti, talis esse debet, ot Pars se contentam ex ea teneat.

§. VIII. Subornatio.

SUMMARIUM.

1 FÆcunda delictis lingua *subornatione* proditur, cujus perversitatem in hoc paragrapho detegendam aggredimur. Nomen *subornationis*, io sua generulitate acceptum, ut ex *Cardin. in Clement. 2. de Test. not.2.* observat *Navarr. lib. 5. Cons. 21.* diffinitur quod sit *suasio boni, vel mali, ad malum, seu bonum finem ordinata*; siquidem *subornare*, ut fert ipsius etymologia, aliud non importat, quam *clam ornare, & instruere*, & cum hac sententia transenunt *Sanctorus de Pœn. cap.15. Quæst.3. fol. 129. & Bittus Prax. crim, Quæst. 127. num. 18.*

2 Sed accepta specialiter, prout delictum est, *arg. in l. Alii propter. ff. de Accus.* potest diffiniri, quod sit *falsa alicujus instructio remotis arbitris*, ita ot ad eam concorrant duo, puta, dolus malus, & falsitas, quod autem additur *remotis arbitris*, est ad denotandum id, quod frequentius fit; potest enim esse *subornatio*, etiamsi instructio ad falsum dicendum fiat in aliorum præsentia. Et ut ex *Catanao* observat *Calvin. lexic. V. Subornare falsum*, oomen *subornationis* in malam partem accipitur, ac delictum sonat.

3 *Subornatio* porro potest esse respectu diversorum finium; oam aliquoties fit, ut quis falsum in judicio dicat; aliquoties, ut examinari renuat; aliquoties ut votum in electione Canonica indigno conferat, aliquoties, ut cum aliis contra Superiorem, aut particularem Religiosum coospiret; aliquoties, ut suffragium ad munera Ordinis, receptionem ad habitum, aut admissionem ad professionem indigno det, aut digno deneget, & aliis hujosmodi. Unde videtur, quod diffinitio supra data, dum dicitur *falsa alicujus instructio*, conveniat tantom *subornationi*, quæ Testibus fit, ut falsum deponant. Melius autem diceretur *mala, seu perversa alicujus ad malum persuasio*; talisque diffinitio conveniret cuivis *subornationi*, quæ delictum est; nam *instructio* convenit quidem, quando quis ignorat, quid faciendum sit, & subornans iostruit illum, & instruendo persuadet ad malum, sed non convenit, quando quis sciens malum, quod operatur, illud vult, & operatur ex mala persuasione, sibi facta. Melius ergo dicitur *mala* alicujus *persuasio*, quam *instructio*, cum illa in omni casu verificetur, hæc aotem in uno tantom casu vera sit, io quo etiam *persuasio* reperitur.

4 Qoia vero de *subornatione* contra Superiores jam egimus supra *Tit. 2. §. Conspiratio*, & de illa, quæ fit contra Novitios, admittendos ad habitum, aut professionem, suo loco *Tit. eo. §. 9. Suasio mala*,

agemus, in hoc paragrapho tractabimus solummodo de *subornatione*, quæ fit personis, testificantibus judicio; & Vocalibus in Capitulis, aut Congregationibus, ordinatis ad electiones *Canonicas*.

5 Est igitur firma regula, quæ, nonnullorum jurium argumento *l. Jubemus. de Probat. l. final. C. de Fid. instr.* ponitur communiter a Doctoribus *Bursat. Azeved. Trivisan. Decian. quos sequit. Raynald. Tom. 2. cap. 18. §. 19. num. 6.* quod subornans Testem ad deponendum falsum, quem cum effectu induxit in judicium; & sic falsitas fuit ad effectum deducta, & consummata, tenetur de crimine, & pœna falsi. Imo juxta quosdam Doctores, *Bart. Bald. Simanc. & Farinac.* congestos per *Carenam de S. Offic. Par. 2. Tit. 17. §. 15. num. 55. ℣. Quinto notandum*, magis delinquit, & ad majorem pœnam tenetur, quam ipsimet Testes deponentes, quia majorem malitiam habere videtur. Nomine autem Testium intelligendi sunt etiam Periti; nam, sicuti probavimus *Par. p. Tit. Corpus. n. 55.* isti respectu eorum, quæ sensu percipiuntur, sunt veri Testes.

6 Ampliatur autem regula ista ad casum, quo aliquis, formatis falsis articulis, & super illis, inductis Testibus pariter falsis, non uteretur illis, & sic, ultra Textum *in l. Si falsos codicillos C. Ad l. Corn. de falf.* firmant decem Doctores, *Bart. Bald. Salicet. Gaspar Cabal. Felyn. Foller. Capyc. Afflict. Boss. & Cravet.* quos citat, & sequitur *Caballus Cas. 144. n. 1.*; ex eo enim, quod scienter produxerit articulum falsum, & super eo induxit Testes ad deponendum falsum, dicitur ejus delictum perfectum, ac consummatum: & quamvis ex tali falsitate nullum damnum alicui sit secutum, sufficit tamen, quod potuerit sequi, ut tenet *Bald. in l. Si falsos. in fin. C. Ad leg. Corn. de Falf.*

7 Porro, quod Testis *subornetur* pecunia, aut muneribus, auctoritate, potentia, minis, aut precibus, perinde est, *Farinac. Quæst. 67. n. 236. Sousa lib. 2. cap. 8. n. 22.* apud *Sgroi Lux Prælat. Par. 4. cap. 13. num. 1.* quia spectatur effectus, & non modus, quo intentatur, siquidem eadem est falsitas, quæ diversis his modis paratur; quamvis aggravari possit crimen a varietate modi subornandi, ut si subornans uteretur minis, aut vi; aut *Frater Minor*, data pecunia, aut donis magnis, subornaret; crimini enim *subornationis* novum crimen adderetur, per quod illud gravaretur.

8 Falsitas autem Testis tam consistit in tacenda veritate, quam in dicenda falsitate; & ita, si non examinetur in judicio, quia fugit, aut se abscondit, sicut, si in judicio interrogatus, falsum dicit, aut verum tacet; Et ideo qui Testem examinandum inducit ad fugam, aut occultationem, ne a Judice examinari cogatur, *subornationis* crimen incurrit, sicut etiam, si det pecuniam Testi pro non ferendo testimonio, ut scribit *Sgroi loc. cit. num. 2.*, qui adducit ad hoc *Clarum*, quem tamen non invenio in libro meo, hoc dicentem. Sed de veritate hujus conclusionis valde dubito, & eam falsam existimo. Nam intantum subornans incurrit crimen falsi, in quantum est causa periurii Testium; si autem Testis, pecunia corruptus, renuit examinari, non pejerat, sed ad plus committit in Judicem, cujus obedientiæ se subtrahit, unde juxta Textum *in l. Ex quacunque. §. 1. ff. Si quis in jus voca. non ier.* debet arbitrio Judicis, cui parere recusat, multari, & ex hoc infero, quod pari multa teneri deberet subornator, non autem crimine falsi.

9 Opinantur porro nonnulli *Cabal. Centur. 2. Cas. 141. n. 4. & 5.* & ibi *Boer. Foller. & Afflict. Bajar. ad Clar. § Falsum. n. 13.* & ibi *Bertaz. & alii*, quod idem crimen committet, qui *subornationem* attentat, sicut, qui eam perficit: unde dicunt, quod subornator tenetur de *subornatione*, quamvis Testis recusset falsum dicere; aut si Testis, qui forte promiserat falsum dicere, in judicio deponit verum; & hoc dictum firmant auctoritate *Bald. in l. Non ideo minus. n. 5. in fin. ℣. sed aliquando C. de Accus. & inscr.* magistraliter determinantis, quod hujusmodi delictum dicitur esse perfectum, ac consummatum, quamvis aliud delictum in Teste non sequatur. Sed istorum opinionem veram non puto, ob rationem supra tactam, quia nempe in adductis casibus nulla in Teste cadit falsitas, aut periurium, per quæ solummodo delictum *subornationis* perfectum redditur; porro crimina, solummodo attentata, nunquam parificantur perfectis, nec in culpa legali, nec in pœna ordinaria. Ideo concludendum censeo cum *Afflict. lib. 3. Const. Regn. Rubr. 40. Const. Qui falsitatem. p. n. 1.* quod in prædictis casibus subornator teneretur tantum ad pœnam extraordinariam, arbitrio Judicis, ratione criminis attentati.

10 Sed quid dicendum de illo, qui subornat Testem (qui non fuit præsens facto) ad deponendum verum de tali facto? Opinatur *Raynaldus Tom. 2. cap. 18. §. 19. n. 8. & ibi Borr. Caball. Guazz. & Giurb.* cum aliis, quos citat, quod ille non tenetur nisi de pœna extraordinaria, quia, licet inducat Testem ad peccandum, & ad falso deponendum, tamen debet in aliquo excusari ex existentia veritatis depositæ. At, me Judice, talis conclusio valde dubitabilis est, & potius falsam dicerem. Ratio est, quia ratione periurii idem crimen committit Testis, asserens se interfuisse facto, cui non interfuit, sicut, si falsum circa aliud factum, cui interfuit, deposuisset. Ratione falsitatis perinde falsus est, dum dicit, se fuisse præsentem, dum non fuit; ac si falsum dixisset de eo, cui præsens fuit: nec ideo desinit esse falsus Testis, ex hoc, quod aliquid verum dixerit, si simul cum vero aliquid falsum deposuerit; ad falsitatem enim non requiritur, quod omnia dicta Testis falsa sint, sed sufficit unum dictum falsum circa substantiam facti. Quod autem dicat Testis, se præsentem fuisse facto, quod vidit, spectat ad substantiam facti testificati; nam est causa, ob quam dicto Testis creditur, quia ipse præsens vidit factum. Unde, si ipse non interfuit facto, & interfuisse jurat, falsus est circa substantiam facti testificati. Quo autem ad damnum, quod infert ei, contra quem testificatur, idem potest esse, dicendo verum de tali facto, cui non interfuit, sicut, si falsum de alio, cui interfuit, deponeret. Quia, si factum fuit sine Testibus præsentibus, judicialiter punibile non est, quamvis illud verum sit. Igitur Testis asserens, se fuisse præsentem, dum non fuit, damnificat Reum, dum reddit eum dicto suo falso punibilem in judicio, pari modo, ac si de Reo testificaretur factum falsum, ob quod deberet judicialiter puniri. Ideo concludendum censeo, quod ille sit Reus de vera *subornatione*.

11 Si autem aliquis dat pecuniam Testi, qui non vult examinari contra aliquem, ut se examinari patiatur, & veritatem puram confiteatur, non potest dici subornator, nec in ullo delinquit, ut dicunt Doctores *Giurb. Paul. de Castr. Boss. Sard. Dec. Zuccar. Bald. Rip. & Rota* apud *Raynald. loc. cit. n. 11.* non enim alicujus periurii causa est. Verum est, quod Testis tali casu puniri deberet pœna extraordinaria, tamquam corruptus, ut *arg. text. in l. Divus ff. de Re judicat. Vanti. de Nullit. def. prec. n. 138.* dicunt multi *Cavalc. Farin. Menoch.* apud *Sgroi. Par. 4. cap. 13. num. 2.* & habet aperte Textus *in l. 1. §. 1. ff.*

Ad leg.

Ad leg. Corn. de Falf. quod testificans, accepta pecunia, pœna falsi puniendus est. Non tamen sequitur ex hoc, quod ipse falsus sit; nam ex identitate pœnæ, male infertur identitas culpæ, quia eadem pœna convenit culpis, specie diversis: & ut bene argumentatur *Decius Cons.89.col.6. ℣. Item dico.* non tenet hæc consequentia, *per pecuniam est corruptus Testis; ergo falsum deposuit*, nisi in casu, quod juraverit, quod dicet veritatem pure, *& non prece, nec pretio &c.* & cum tale juramentum regulariter Testibus non detur, sed tantum de pura veritate dicenda, absolute concludo, quod talis Testis falsus dici non potest.

12 Forte etiam in aliquo casu puniri non debet, si pecuniam accipiat pro testificanda veritate. Reperio, quod *Raynaldus Tom.2. cap.* 18. §. 16. *num.* 9. scribit, Testem ob acceptam pecuniam puniri debere, *ex quo gratis id facere tenetur*, & citat *cap. Statutum. §. Proferendo de Test. in* 6. quod tamen Capitulum nec in Sexto, nec in Decretalibus reperire minime potui. Quod Testis teneatur Judici obedire, & se subjicere examini ad ejus mandatum, verum est, nisi ex tali testimonio grave damnum ipse Testis incurreret. Quod, si damnum ipse pateretur, non tenetur ille obedire cum tanto incommodo, ex vulgatis. Quod vero teneatur gratis testificari; hoc etiam universaliter falsum est; verificatur tantum in casu, quo nec sibi, nec suis damnum ex testificatione proveniat; sicut enim cogi Testes non possunt ad testificandum contra suos *text. in lege Julia. ff. de Test.* nec cogi pariter possunt *senes, valetudinarii, &c. text. in l. Inviti. ff. de Test.* ob incommodum; ita nec cogi possunt, quod gratis testificentur, si damnum, aut incommodum ex eo subeant, unde, si ad compensandum tale damnum, & incommodum, quæ pretio sunt æstimabilia, Testis pretium accipit, in nullo delinquit, nec puniendus est ullo modo.

13 Quantum vero ad *subornationem*, quæ fit Electoribus, censetur esse illa mala persuasio, quæ prece; pretio; laudibus; vituperationibus; obsequio: vi; metu; imperio; commendationibus aliorum, aut quavis alia mala arte fit Electori, per quam læditur illius libertas, & inducitur ad dandum suffragium alteri ab eo, quem præ cæteris in propria conscientia digniorem reputat; & cui illud daret, nisi tali dolosa persuasione seduceretur. Hujus descriptionis particulæ quædam spectant ad materiam de *Simonia*, unde de illis ibi, tanquam in proprio loco tractabimus: de aliis autem dicemus infra in explicatione Statutorum.

14 Dubium non leve hic est, an *subornatio*, in Electionibus vetita per *B. Pii V. Constit. Pastoralis.* 28. *Maii* 1551. *Gregor. XIII. Const. Consuevit.* 8. *Septemb.* 1593. *Clemen. VIII. Decret. de Refor. Regul. num.* 35. intelligenda sit tam ea, quæ ad bonum fit, puta ad finem eligendi optimum, ac dignissimum inter bonos, ac dignos ad profectum Religionis, quam *subornatio* mala, quæ tendit ad electionem indigni?

15 Communis opinio multorum *Roderic. Tom.* 2. *Quæst.* 56. *art.*1. *Cordub. lib.* 1. *Quæst.* 35. *&* 36. *Soto de Just. lib.* 9. *Quæst.* 6. *art.* 6. *Navar. Manual. cap.* 27. *n.* 12. *Portel. V. Subornatio n.* 1. 2. 3. *Suar. de leg. lib.* 5. *cap.* 9. *à n.* 2. *Roder. juni. Resol.* 58. *n.* 45. *Pasqualig. Nald. V. Religio. num.* 42. quos dat *Sanctorus de Pæn. cap.* 25. *Quæst.* 4. ℣. *Respondeo secunda fol.* 138. quibus addo *Pellizzarium Manual. Regul. Tom.* 2. *Tr.* 7. *c.* 6. *Sect.* 2. *n.* 33. est, quod prohibeatur solum *subornatio* mala, quia finis Summorum Pontificum tantum est, ut per *subornationem*, non eligatur indignus, aut minus dignus, omisso digniore; nec legislator intendit per suam legem aliquem ligari, ultra id, quod ipse intendit; unde, cum tales Legislatores intenderint solam utilitatem Religionis, vetando *subornationes*, non intenderunt vetare bonas, quæ tendunt ad utilitatem, sed tantum malas, quæ sunt ad perniciem Religionis; attento maxime, quod illæ prohibentur sub gravibus pœnis, quæ debent restringi, juxta vulgata, & ideo limitari ad *subornationes* malas.

16 Sed contrarium validissimis argumentis probat *Sanctor. loc. cit.* ℣. *Verum ex hoc. fol.* 138. *& seqq.* demonstrando, quod intentum Summorum Pontificum fuit, exterminare in Religionibus *ambitum Officiorum*, quod aperte habet Decretum *Clementis Octavi*, in quo dicitur: *Ut omnis Officiorum ambitus Occasio præcludatur, caveant omnes a directa, vel indirecta vocum procuratione.* Porro ambitus ita potest intervenire in persona, quæ vel pro se, vel pro alio digno vota indebitis modis procuret, sicut in persona indigna. Unde Summi Pontifices in citatis legibus non spectarunt finem, sive exitum electionis, ac si prohibuissent *subornationem* in casibus tantum, in quibus fieret pro indigno, qui electus remaneret, sed prohibuerunt, quantumvis pro digno fiant, & hic remaneat electus.

17 Et re vera hoc negari minime potest: siquidem ita simoniaca evadit electio dignissimi, sicut indigni, si fiat per media simoniaca, puta, a manu, a lingua, & ab obsequio; hæc autem media sunt veræ species, quibus committitur *subornatio*; eodem ergo modo ista perficitur, sicut committitur simonia; igitur, si fiat crimen simoniæ cum electione dignissimi, sequitur, quod idem erit de *subornatione*.

18 Ratio autem, quæ movere potuit Summos Pontifices ad prohibendas hujusmodi *subornationes* in Religionibus, duplex esse potuit. Prima est, ut electiones evaderent Canonicæ; tales autem minime esse possunt, nisi sint liberæ; libertas enim est de essentia electionis Canonicæ, *text. in cap. Cum terra. de Elect. cap. Ubi periculum. §. Cæterum eo. tit. in* 6. per *subornationes* vero, quoquomodo fiant, ligatur libertas eligentium. Secunda est, ne pertubetur Religiosa quies, quæ per hujusmodi *subornationes*, instante tempore Capitulari, maxime agitatur, ac etiam *Ad frangendam pessimam corruptelam, quæ de administrationibus, & Officiis per gratiam, & sordes consequendis perperam inolevit*, quæ sunt verba *B. Pii V.* in Bulla pro *Minoribus Conventualibus Ad extirpandos*, apud *Sanctor. loc. cit.* Sed istæ rationes ita quadrant, quando *subornationes* fiunt pro eligendo dignissimo, sicut non digno; concludendum igitur erit, quod Apostolicæ prohibitiones, & pœnæ in quavis *subornatione* locum habeant.

19 Ex his resolvitur dubium, quod proponitur, num scilicet delictum *subornationis* compleatur, ita ut sit locus pœnis, contra illud latis, si illa effectum non sit sortita, quia, nempe electus non remansit is, pro quo fuit facta *subornatio*. *Rodericus Q. Q. Regul. Tom.* 2. *Quæst.* 56. *Art.* 1. ℣. *fin.*; prout eum refert *Portel. V. Subornatio. num.* 5. fuit in sententia, quod ad complementum hujus criminis, & pœnas incurrendas, requiratur, quod effectus electionis intentus sit secutus; sed postea ab ea recessit in alio Opere *Addit. ad Summ. Tom.* 4. *cap.* 141., & cum eo sentit *Portellus*, & bene. Cum hac ergo sententia cohæret, quod supra dictum est, quod nempe prohibitio Papalis est, tam pro *subornatione*, quæ bonum sortitur effectum, quam pro ea, quæ non sortitur bonum; nam ea ex se, & independenter ab ulteriori effectu, crimen est. Sequitur proinde, quod, quamvis ipsa sortiatur effectum, contrarium inten-

intentioni subornantis, nil minus delictum sit, quo ad se ipsam consummatum, & pœna dignum.

20 Nec ista resolutio repugnat dictis supra *nu.* 9. ubi ostendimus, *subornationem* Testis non puniri pœna ordinaria, si Testis falsum non deponat. Nam alia est intentio legis circa *subornationem* in Teste falso, & in Electione. Siquidem circa primam intentio est, ne ex falsi depositione pervertatur judicium; proinde qui persuadet Testi veritatem deponere, & sic *subornatione* utitur ad bonum, in nullo peccat, ut probatum est supra *num.* 12. In alia autem intentio est, prout diximus *num.* 18., quod non violetur libertas eligentium; non perturbetur Religiosa quies; & ambitus inter Claustrales, non oriatur; quæ omnia eveniunt in quavia, & per quamvis subornationem; quæ proinde, ut diximus, crimen ex se perfectum est.

21 Dubitatio itidem esse potest, an *subornatio*, vetita per Summos Pontifices, restringatur tantum ad Prælaturas Regulares, Officia nempe, quæ habent curam animarum annexam, an vero sit respectu eorum omnium, quæ veniunt nomine Officii.

22 Ad hoc respondeo, quod appellatione *Officii*, ut ex multis juribus, tum *Cæsareis*, tum *Pontificiis* colligit *Barbos. Appellat.* 176. *num.* 1. veniunt omnia munera, quæ certa sub se continent ministeria, ad quæ *Officium* obtinens deputatur, ac obligatur; & juxta hanc significationem, in Religionibus nomine *Officiorum* veniunt non tantum Prælaturæ, quarum ministerium est cura, aut Generalis, aut Provincialis, aut Localis animarum, sed etiam alia quæcunque quibus prædicta *Officii* descriptio convenire potest. Differentia autem *Officiorum*, ut notat *Pellizzar. Manual. Regular. Tom.* 2. *Tract.* 8. *cap.* 6. *num.* 197. est, quod illa, quæ habent administrationem cum jurisdictione, vocantur *Prælaturæ*, sive *Dignitates*, ut *Generalatus*, *Provincialatus*, *Abbatia*, *Præpositura*, *Prioratus*, *Guardiania*, *Correctoratus*, *&c.* alia vero, quæ dicunt administrationem tantum absque præeminentia, vocantur proprie *Officia*, ut Officium *Sacristæ*, *Procuratoris*, *Subprioris*, *Vicarii*, *&c.* alia autem, quæ important præeminentiam absque jurisdictione appellantur *personatus*, & veniunt nomine *honorum*, ut *Diffinitoriatus*, *Custodiatus* *&c.*

23 Alia autem *Officiorum* Regularium divisio est; quod nonnulla per solam Canonicam electionem conferuntur, quæ, ut diximus *Par. p Tit. Qualrs. n.* 32. ad sui essentiam importat, quod fiat a Collegio, Capitulariter congregato; nonnulla vero per solam provisionem Prælati Generalis, Provincialis, aut Localis, juxta varia Ordinum instituta, ac leges conferuntur.

24 His præmissis, apparet solutio propositæ dubitationis quod, nempe prohibita sub pœnis, assignatis in Bullis, sit *subornatio* pro consecutione non solum *Officiorum*, quæ Prælaturæ sunt, sed etiam aliorum omnium, quæ per Canonicam electionem, sive per plurium suffragia conferuntur. Ratio evidens est, quia, cum in Bullis *B. Pii*, ac *Gregorii*, & in Decreto *Clementis Octavi* prohibeatur ambitus *Officiorum*, profecto intelligendum est de omnibus *Officiis* universaliter, juxta tritum axioma, quod *lex universaliter*, *sive indefinite loquens*, *generaliter est accipienda*: quia vero ad impediendum ambitum ipsum prohibetur *subornatio* per directam, sive indirectam votorum procurationem, liquet ambitum, & *subornationem* prohibitam versari circa illa *Officia*, ad quæ obtinenda possunt concurrere plura vota; respectu enim eorum, quæ pendent a mera provisione Prælati, locum habere nequit votorum procuratio.

25 Quod, si quæratur, quotuplex possit esse malitia in *subornatione*. Respondeo, quod aliquando potest in ea intervenire perversitas simoniaca, & de hac suo loco dicemus: aliquando autem intervenit sola inobedientia mandatis *Summorum Pontificum*, in materia gravi, quæ culpam mortalem importat; & multipliciter potest contingere, nempe, quando ambitiosus per leobsequio, muneribus, (non tamen interveniente pacto, nam tunc esset simonia) laudibus, procuraret sibi devincere animum Vocalium, & maxime Capitia factionis, a cujus nutu cætera vota regulantur, & obsequium esset fœdum, & servile; munera excedentia statum Religiosum, & Constitutiones Apostolicas de largitione eorundem; laudes essent aut totaliter falsæ, aut ultra fas, & veritatem exaggeratæ. Quando ambitiosus utitur emissariis suis, ad venanda suffragia; isti autem laudant in immensum illum, pro quo procurant; vituperationibus proscindunt alios, concurrentes ad illud *Officium*; laudes vero, & vituperationes, aliquando ex integro falsæ, aliquando indebite magnificatæ sunt. Utuntur pariter machina validiori ad animos movendos, puta, interesse privato; deprædicant gratitudinem illius, pro quo procurant; vice versa exaggerant ingratitudinem concurrentis; ostendunt certissimam spem consequendi ab illo omnia desiderata, si fiet Provincialis; quod nullus illo melior pro manutenenda factione &c. Terrent minis, quod actum erit de fortuna sua, si in illum non concurret, quod ignominioso stigmate proditoris sigillabitur, si non conveniet in eum cum amicis, a quibus promotus est ad illud officium, quod habet; quod ille nil minus evadet Provincialis absque suo suffragio, & quando erit in officio, inquiret contra eum de delicto, quod modo dissimulatur. Adhibent repetitas, ac importunas preces, obsecrationesque; in his impendunt aliorum amicorum suasiones, recommendationes sæcularium potentium, *Prælatorum*, etiam *Ecclesiasticorum*, & quod horribilius est, etiam fœminarum utuntur medio. (quod apud quosdam validissimum est) ad expugnandam Vocalis constantiam; & sexcentis hujusmodi modis, de quorum aliquibus scribit *Sanctor. de Pœn. cap.* 15. *Quæst.* 4. 5. *&* 6. *fol.* 126. *& seqq.* sed plures sciet, qui congressibus Capitularibus, maximeque generalibus interveniet.

26 Sed hucusque dicta videntur quadrare pro subditis, qui agitantur malo spiritu ambitionis, & per se, ac amicos suos *subornationes* instituunt, prout dictum est. At quid dicendum de Superioribus, ac directoribus, ac præsidibus electionum, qui ut plurimum efficacius talibus *subornationibus* incumbunt, ut electio ad ipsorum genium, ac ingenium sequatur?

27 Dico, quod isti idem crimen, sed gravius, quam subditi committunt. Ratio est, quia atrocius est delictum, commissum ab illo, a quo debuit delictum ipsum punitione vindicari, & delinquentes compesci, tum quia ipsum impunitum relinquit in subditis; tum quia Subditos malo exemplo suo ad similia sollicitat. Deberent ideo tales gravioribus pœnis, quam cæteri, puniri; sed hoc nunquam factum vidi; nec de *subornatione* aliquem Præsidem Capituli, aut Vocalem castigari; & hoc non aliunde est, nisi, quia crimen hoc potius est in Superioribus, ac Magnatibus, qui volunt hac via, sibi dominium protendere, quam in subditis ambitiosis; & ideo crimen hoc Religiosæ Reipublicæ perniciosissimum, ceu malignus cancer vitales partes illius depascitur sine remedio.

Pro-

Probatio.

SUMMARIUM.

28 *Subornatio est difficilis probationis.*
Indicium subornationis Testium.
29 *Indicium subornationis in uno Teste.*
30 *De indiciis Testium subornatorum, remissive.*

28 **S**Ubornatio, quia, ut diximus supra, clam fieri solet, ideo est difficilis probationis, & ideo indiciis, ac præsumptionibus probatur, ut volunt Doctores *Mascard. de Probat. Concl.* 1341. *num.* 1. & ibi *Guid. Papæ. Consil.* 75. *per tot Sgroi Par.* 4. *cap.* 13. *num.* 14. & ibi *Marta. Decis.* 117. Multa quidem possunt circa hoc indicia haberi, & loquendo de *subornatione*, quæ fit Testibus, unum est, quod, si Testes adamussim per eadem verba formulia penitus deponant, præsumuntur subornati, & hoc maxime, si Testes sint idiotæ, ac ignari, & deponant in forma, in qua dent indicium, ex se taliter non loqui, sed ex instructione, sibi suggesta; *arg. text. in l.* 3. & ibi *Bart. in §. Ideoque.* ℣. *Nota quod.* 5. *ff. de test. Bero. Cons.* 95. *num.* 1. *Vol.* 3. & *Cons.* 97. *num.* 1. *Vol. eo.* & multo magis, si aliunde habeatur fumus *subornationis*.

29 Hoc vero quadrat, quando multi sunt Testes, qui suspecti habeatur de *subornatione*, sed quando suspicatur tantum de uno, indicium corruptionis illius est, si deponens super capitulis, nolit postea super interrogatoriis respondere in Causa Civili, ut dicunt Doctores, *Bald. in l.* 2. *in* 1. *Colum.* ℣. *Sed si occurrit. C. de Eden. Alex. Consil.* 45. *lib.* 2. & *Consil.* 98. *lib.* 4. *Abb. in cap. In præsentia de Probat.* & in Criminali, si postquam deposuit citatus ex officio, aut præsentatus ab Accusatore, non vult respondere super articulis, propositis a Patrono Rei, nisi prius sibi legatur sua depositio, quæ ut diximus *Par. p. Tit. Patronus, num.* 152. non debet sibi legi, quando timetur de ejus *subornatione*.

30 Alia indicia pro detegenda Testium corruptione alias dedimus in Prima parte *Tit. Testes. nu.* 112. ad quam lectorem remittimus, & indicia, quæ inserviunt ad probandam *subornationem* Testium, militant etiam ad probandam eam, quæ fit cum Electoribus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

31 *Pœna subornantis Testem ad deponendum falsum in variis casibus.*
32 *Testis falsus, & eum subornans, quando puniendus pœna talionis.*
33 *Pœna subornantium in Electionibus.*
34 *Pœna lata contra tales subornantes, quadrant pro omnibus Regularibus.*
35 *Antiquæ pœnæ contra prædictos aucta a Clemente VIII.*
36 *Pœnæ Simoniacorum, quo casu aptentur subornatoribus prædictis.*
37 *Spectandæ sunt peculiares Constitutiones Ordinum.*
38 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia.*
39 *Statutum secundum.*
40 *Dubitatio prima.*
41 *Faciens deponi falsum in judicio, quando contrahat pœnas statutarias.*
42 *Dubitatio secunda.*
43 *Textus suppletus ex Vallisoletanis.*
Textus Statutorum comprehendit pœnas Pontificias, latos contra subornantes.
44 *Dubium, quomodo privatio actuum legitimorum inferat privationem suffragiorum.*
45 *Privatio suffragiorum duplex.*
46 *Stricte accepta privat tantum voce activa, & passiva ad Prælaturas.*
47 *Conciliantur contrarietates.*
48 *Dubitatio tertia, quomodo intelligatur diffinitio subornatoris, data in Statutis.*
49 *Declaratur, qui veniant nomine subornatorum in Statutis.*
50 *Obsecrationes quid importent.*
51 *Obsecrationes importunæ, quæ sint.*
52 *Subornatio, quomodo fiat laudibus, aut vituperationibus, juxta Sanctorum.*
53 *Impugnatur ejus opinio.*
54 *Sequitur impugnatio Sanctori.*
55 *Iterum arguitur contra Sanctarum.*
56 *Laudes, quæ præbibentur in ordine ad subornationem, quæ sint.*
57 *Vera subornatio, quæ fit laudibus, quando accidet.*
58 *Falsitas in talibus laudibus, quare apponatur.*
59 *Pœnæ subornantium in electionibus, deventur etiam effectu non secuto.*
Pœna ordinaria criminis non incurritur, nisi effectu secuto.
60 *Colligationes vetitæ, & concessæ, quæ sint.*
61 *Dubitatio quarta, quid agendum, si congregato Capitulo, quis accusetur de subornatione.*
62 *Potest ille summarie condemnari.*
63 *Dubium, si Præses Capituli sit notorius subornator.*
64 *Debet Præses excludi ab electione, & alius a Vocalibus eligi.*
65 *Vocales in Capitulo congregati, quomodo, & quando sibi possunt eligere Præsidem.*
66 *Corruptela impunita circa subornationes in electionibus.*

31 **Q**Uo ad pœnas inducentium *subornatione* Testes ad deponendum falsum, distinguendum est: Vel enim fuit Testis ad offensam, & ejus depositio falsa sortita est effectum suum, & tunc, sicut pœna Testis falsi est pœna talionis, prout dicitur in *l.* 1. §. *Præterea. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* ita pœna inducentis ad testificandum falsum, est ad similitudinem ejus, quæ ipsi Testi falso debetur. *Sgroi Par.* 4. *cap* 14. *num.* 21 & ibi *Clar. Bertazz. Menoch. Farinac. & Caball.* Quod, si effectus non fuerit secutus, quia ille, contra quem falsum deposuit, se defendit, & probavit falsitatem testimonii, tum Testis, tum subornans puniuntur pœna extraordinaria, Judicis arbitrio, ut docet *Farinacius Quæst.* 67. *n.* 9. 10. 14. 17. & 21., & *Guazzinus Defens.* 28. *cap.* 18. *num.* 3. Si vero est ad defensam, Testis subornatus punitur pariter pœna extraordinaria; & ex consequenti eadem pœna percellitur subornator. *Sgroi loc. cit. cap.* 10. *num.* 11. *in fine*, & ibi *Clar. Farinac. Bertazz. & Ricc.*

32 Limitatur autem hoc, quando falsum testimonium est ad purum defensam Rei contra fiscum, sed non sic est, quando est ad defensam Rei contra Accusatorem; nam probando Reum innocentem, probat Accusatorem ex consequenti calumniosum; & perinde est, ac si Testis examinaretur ad offensam Accusatoris. Unde tali casu puniendus esset Testis pœna talionis, qua puniendus esset Accusator deficiens in probatione: & *subornator* ultra pœnam, quæ sibi deberetur ob crimen, de quo accusatus est, debe-

deberet subdi pœnæ eidem, cui subiici Testis, ab eo subornatus, debet.

33 Quantum vero ad pœnas subornantium Electores pro consequendis *Officiis Regularibus*, habetur primo loco excommunicatio latæ sententiæ, summo Pontifici reservata ex *Bulla B. Pii V.* quam dat *Roderic. tom. 2. quæst. 56. art. 1. init. Pastoralis. 28. Maii* 1551. & ultra dictam Censuram privatio perpetua vocis *activæ*, ac passivæ. Dictis autem pœnis ex eadem Bulla ligati manebant ultra subornantem, subornatus, & ille, pro quo fit subornatio, nisi subornantem Judici detulissent, ut ab eo puniretur. Sed dispositionem supradictam moderavit *Gregorius XIII.* (per aliam Bullam *Consuevit. Dat* 8. *Septemb.* 1573. quam citato loco refert idem *Rodericus*) circa duo; voluit enim, quod ab excommunicatione supradicta absolvere possit *Superior Generalis*, nisi subornatio facta sit pro eo, secundo abstulit dictas pœnas a non revelantibus *subornationem*, prout ordinaverat *Beatus Pius*.

34 Quamvis autem dictæ Constitutiones latæ sint pro Religione *Minorum de Observantia*, afficiunt tamen omnes Regulares, prout docet *Pellizzar Manual. Regul. tom. 2. Tract. 9. cap. 2. n. 181, §. Cum autem. & num.* 182. Nam, quamvis illæ afficiant pœnis particulares Religiosos, tamen favorabiles sunt Religionibus in communi, unde per viam communicationis ad omnes Religiones sunt extensæ, cum communicatio privilegiorum inter plerosque Ordines sit universalis.

35 Prædictas pœnas innovavit, auxit, & ad omnes Regulares in universum extendit *Clemens Octavus* sanciens *Decr. de Regular. num.* 15. quod subornantes in *Capitulis, vel Congregationibus, seu aliis*, ultra censuram, & pœnas supradictas, afficiantur privatione *Officiorum*, quæ obtinent, & inhabilitate ad alia obtinendu in perpetuum, super qua a nemine valeant dispensari, nisi a *Romano Pontifice*.

36 Putat autem *Nald. Sum. V. Religiosus. n.* 42. prout eum refert *Pellizzar. loc. cit. num.* 183. quod verba illa, posita in supradicto Decreto *Clementis Octavi*, ubi ait *præter alias pœnas, & censuras latas, contra hujusmodi ambientes, & practicantes infictas &c.* importent eas, quæ in jure communi *cap. Principatus* 1. *quæst.* 1. *cap. Si quis deinceps. cap. Si quis Episcopus.* 16. *quæst.* 7. *& alibi.* latæ sunt contra Simoniacos. Hoc tamen limitandum censeo ad casum, in quo *subornatio* fiat per media simoniaca, nempe dato, promisso, sive pacto pretio, aut alia re pretio æstimabili, in quo casu vera intervenit Simonia. In aliis autem casibus, in quibus *subornatio* fit absque Simonia, debent intelligi pœnæ, latæ contra subornatores non Simoniacos, puta latæ in citata Constitutione *B. Pii*, per *Gregorium* moderata.

37 Circa hoc delictum *subornationis* Testium in judicio, ac Vocalium in Electionibus, spectandæ sunt etiam peculiares cujusvis Ordinis Constitutiones. Nos *Minores de Observantia* habemus sequentia Statuta.

38 1. *Qui in judicio quidquam falso, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit: aut verum revocavit, aut revocari procuravit, ipso facto, est excommunicatus; cujus absolutio Provinciali est reservata, semestri carceri mancipandus, satisfaciat parti, & perpetuo infamis existat. Text. Tit. Applicatio.* §. 11.

39 2. *Subornatores sunt excommunicatione Papali, ipso facto, ligati, actibusque legitimis privati. Text. loc. cit:* §. 53.

40 Circa quæ, & primo contra primum dubitatio prima est, an in quocunque casu indifferenter ille, qui deponi fecerit aliquid falsum in judicio; aut procuraverit verum revocari, dictas pœnas incurrat?

41 Respondeo, negative; sed incurrit pœnas supradictas subornator Testium, faciens deponi falsum, aut revocari verum, solummodo quando illa tendunt ad offensam alicujus, non vero quando prædicta fiunt ad defensam contra fiscum, prout dictum est supra *num.* 32. Et hoc (ultra rationes dictas *Tit.* 5. §. *Perjurium*) apparet ex clausula Textus citati, ubi ait, *satisfaciat parti*, ex qua eruitur verus sensus hujus dispositionis, ut nempe locum habeat, quando ex *subornatione* læditur *Pars*, cui debeat de justitia satisfieri, unde, cum simus in pœnalibus, dispositio extendenda non est ad casum, in quo nulla Partis læsio interveniat. Tunc enim non pœna ordinaria hic sancita, sed alia arbitraria, ferenda est, prout alias dictum fuit.

42 Secunda dubitatio est circa secundum Statutum, an scilicet cæteræ pœnæ, latæ a Summis Pontificibus contra subornantes in electionibus, de quibus dictum est supra *num. 33. & seqq.* censeantur restrictæ ad pœnas, enunciatas in hoc *Textu*, puta, ad excommunicationem, & privationem actuum legitimorum?

43 Respondeo, negative; nam *Textus* iste decurtatus est, & excerptus a *Statutis Vallisoletanis*, *cap.* 7. *Tit. Subornator*, quæ ad illius marginem adnotantur, & in istis clarior habetur, & distinctior dispositio inserta pariter in Statutis Generalibus Ordinis *cap.* 7. §. 6. *num.* 43. *&* 44. quæ sic cantant; *Subornatores declaramus, qui donis, & promissis; comminationibus, & obsecrationibus importunis; laudibus, & vituperationibus falsis aliquem inducere conantur, ut sibi, vel alteri suffragium in electionibus ferat: quive colligationes, aut inductiones fecerint: Non autem illi, qui conferendo, vel consulendo, talem dignum, vel indignum ad officia dixerint, ut ad illud eligatur, vel non eligatur.*

Qui in electionibus, vel ante eas per sex menses pro se, vel pro alio, per se, vel alios subornaverit, excommunicationis sententiam, ipso facto, incurrat, Ministro, aut Commissario Generali reservatam: Si vero Generales ipsi in eadem damnatione fuerint, a solo Summo Pontifice absolvi poterint juxta Constitutionem Gregorii XIII: & insuper eosdem subornatores actibus legitimis, ipso facto privamus. Ex istis igitur apparet, non modificatas fuisse per dispositionem *Textus*, pœnas latas a summis Pontificibus, imo auctas fuisse privatione actuum legitimorum, quæ non habetur ex *Bulla Gregorii*, nec ex *Decreto Clementis*. Et melius dicetur resolvendo, quod per pœnam privationis actuum legitimorum satisfit pœnæ privationis perpetuæ vocis activæ, ac passivæ, latæ per *B. Pium*, & privationis officii, ac inhabilitatis ad illa latæ in *Decreto Clementis*. Siquidem privatio actuum legitimorum, ut habetur ex Statutis Ordinis *loc. cit. num.* 3. est inhabilitatio ad omnia *Officia* Ordinis, quæ important dignitatem, & superioritatem; & hoc tum quo ad exercitium, tum quo ad institutionem, ut explicuimus *Par.* 1. *Tit. Pœnarum num.* 9. Importat igitur in recto privationem *Officii Prælaturæ*, & etiam inhabilitatem ad illud, quæ sunt pœnæ latæ in *Decreto Clementis*. Pariter infert privationem vocis activæ, ac passivæ, quæ est pœna lata per *B. Pium*; nam ista versatur circa ferenda, vel consequenda suffragia ad quodcunque *Officium* Ordinis, ut habent *Stat. Gen. Ord. loc. cit. num.* 1. quod perinde est ac instituí, vel exercere *Officia* Ordinis, quæ sunt conjuncta cum dignitate, & jurisdictione; siquidem apud Nos ad electionem eorundem vocem habent soli Of-

li Officiales habentes dignitatem, ac jurisdictionem; & sic dicendum est, quod nullam novam pœnam, ultra Pontificias, addat Statutum prædictum, sed illas complectatur in sola privatione actuum legitimorum.

44 Sed ex ista solutione emergit difficultas; nam *Par. p. Tit. Pœnarum num.* 12. cum *Sanctoro de Pœn. cap.* 3. *quæst.* 2. ℣. *Respondeo primo. fol.* 110. diximus, quod privatio actuum legitimorum non infert privationem vocis activæ, ac passivæ, quia privatus actibus legitimis, adhuc potest suffragari pro Novitiis, ad professionem admittendis, &c. hic autem docemus, quod privatio actuum legitimorum includat privationem vocis activæ, ac passivæ.

45 Ad hoc dico, quod privatio vocis activæ, ac passivæ, seu juris suffragiorum, dupliciter sumitur, nempe large, ac stricte. In prima acceptione comprehendit actus omnes, ad quos Religiosus habet jus tanquam membrum Capituli, tum Localis, tum Provincialis; & hoc modo comprehendit suffragari in admissione Novitii ad professionem; sive in electione Discreti Vocalis, ut antiquitus fiebat; sive in quovis alio actu spectante ad Capitulum locale, sive Conventuale; pariter suffragari in Capitulo Provinciali pro electione Ministri, ac Diffinitorum, & pro aliis actibus, in quibus requiruntur vota Capituli Provincialis; itidem suffragari in Diffinitorio tum pro electione Prælatorum Localium; tum pro institutione, aut Electione Magistri Novitiorum, Lectorum, Concionatorum &c. in illis locis, in quibus mos est tales instituere per vota secreta; tum pro receptione Novitiorum ad habitum, aut alio quovis actu, in quo Diffinitorii vota sive publica, sive secreta requiruntur.

46 Stricte vero, privatio juris suffragiorum, sive vocis activæ, ac passivæ, est ad ferenda, & consequenda suffragia; ita ut privatus nec eligere, nec eligi ad quodcunque *Officium* Ordinis possit, ut habent Statuta Ordinis *cap.* 7. §. 6. *n.* 1.; Unde ut diximus *Par. p. Tit. Pœnarum. num.* 7. sic privatus non potest quidem dare, nec consequi vota ad Prælaturas; bene tamen potest dare votum in quibusvis aliis actibus, in quibus non agitur de Electione Prælatorum.

47 Quando igitur diximus, quod privatio actuum legitimorum non comprehendit privationem vocis activæ, ac passivæ, intelleximus de hac, sumpta in lata sui significatione; privatus enim actibus legitimis non impeditur ferre votum in omnibus actibus Capituli Conventualis, non concernentibus Electionem Superioris. Unde Statuta, quando volunt in pœnam alicujus delicti privare Reum jure suffragandi etiam in his, addunt particulam *omni*, dicendo *omni suffragiorum jure* privetur; ut passim in Statutis reperitur. Cum autem dicimus, quod privatio vocis activæ, ac passivæ comprehenditur in privatione actuum legitimorum, intelligimus de illa, stricte sumpta; cum evidens sit, quod privatus actibus legitimis non potest eligi, in Prælatum: (& sic privatus est voce passiva) nec actus Prælati exercere, inter quos est ferre votum in Electionibus Superiorum, & hoc modo privatus est etiam voce activa.

48 Tertia dubitatio est, quomodo intelligenda sit descriptio Subornatoris, quæ ex Statutis data est supra *num.* 43.

49 Respondeo, quod talis descriptio comprehendit subornatores, tum Simoniacos, tum non; proinde dicit eos esse qui *donis, ac promissis* suffragia electiva venantur, quod quadrat solummodo pro Simoniacis, de quibus suo loco dicemus. Sequitur, loquendo de subornatoribus simpliciter, dicendo, esse eos,

qui procurant suffragia *Comminationibus*. *Comminationes* sunt minæ, quibus aliquis terretur ad præstandum quid, quod præstare nollet argumento ejus, quod dicitur in jure *l.* 1. *C. Comminat. epist. progr.* Evadit igitur subornator, qui Vocalem nolentem, dare suffragium Cajo, ad illud præstandum, terret minis, dicendo, quod, si in eum non conferat, accusabitur de crimine, ob quod privabitur Officio: sive perdet suam Religiosam fortunam, nec unquam ad dignitates promovebitur: sive incurret inimicitiam Generalis, sive Capitis factionis, seu tyranni Provinciæ, qui omnimode vult Cajum Provincialem; sive sibi contrarios reddet omnes amicos suos, qui pro Cajo conjurati sunt: sive a tota Provincia indigitabitur tanquam proditor, sive ingratus, dum votum non vult dare ad nutum ejus, a quo factus est Superior.

50 Alio modo, subornator fit, qui Vocales aggreditur *obsecrationibus importunis*. Obsecrare, ut ex *Festo* scribit *Calvin. Lexic. V. Obsecrare*, non est simpliciter rogare, sed *per sacra rogare*, hoc est uti eo, quod, *sacrum*, & sanctum est, tamquam medium ad impetrandum id, quod petimus ab illo, quem rogamus; ut quando dicimus, *per viscera Jesu Christi rogo te, da mihi hoc*; unde *obsecrationes* significant enixissimas preces, quibus utimur, quando aliquid maxime a nobis desideratum, ab aliquo petimus. Optime etiam explicat *Sanctor. de Pœn. cap.* 15. *Quæst.* 4. ℣. *Respondeo Obsecrationes. fol.* 126. quod hoc loco *obsecrationes* significant preces efficacissimas, quæ solent Deo fieri; subornatores vero eas adhibent tali modo; *ut fiat fere species cultus, & Latriæ* respectu eorum, quos subornant. Infelicissimi enim ambitiosi etiam se inferioribus submittunt, ut ascendant. In istis renovatur, quod de Othone, Imperium affectante, scripsit *Tacitus Histor. lib. p. Otho protendens manus, adorare vulgus, jacere oscula, omnia serviliter pro dominatione*. Non aliter isti nullam artem, quamvis proprio statui indecentem, omittunt, ut Vocalium animos demulceant ad sibi suffragandum; & impensiori studio, & servilibus affatim obsequiis gratiam gestiunt aucupari præpotentis Capitis factionis, quem adulatione colunt, & tanquam Numen venerantur, ut ad ambitas dignitates provehantur.

51 Non sufficit autem semel, aut bis sic *obsecrare* Vocalem, ut possit dici *obsecrationibus* subornatus, sed oportet, quod hoc fiat *obsecrationibus importunis*. *Importunum* varias recipit significationes, aliquando enim idem est ac *intempestivum*, ut *importune*, hoc est *intempestive repetere*, prout habet Digestum *text. in l.* 17. §. *Sicut ff. Commod. vel contr.* aliquando autem significat *frequens continuatum*, sive *infestans*, unde in *Novell. de Hæred. & Falcid. in Proem.* §. 1. dicuntur *quidam importuni*, hoc est, *valde infestantes*, ut explicat *Alberic. Dictio. V. Importune valde*, & in *cap. Importuna mulier. de Pænit. dist.* 1. dicitur *exaudita importuna mulier*, nempe *Chananæa*, quæ, quamvis repulsam passa, *continuatis*, ac *repetitis* precibus exaudita fuit a Christo Domino: ac in *Decretali cap. final. de Rescr. in* 6. dicitur *importunitas petentium ambitiosa*, nempe *continuata* precum instantia, quæ tendit ad noxam, ut explicat ibi *Gloss. in cap. final. in V. Importunitas de Rescr. in* 6. *Obsecrationes* igitur *importunæ* dicuntur enixæ preces *frequentes*; *continuatæ*; seu *perseverantes*, quibus ambitiosi subornant Vocales ad sibi suffragandum. Cum simus igitur in lege pœnali, ac gravissima, ejus dispositio accipienda est in stricto significato, & ideo concludendum, quod ad incurrendas pœnas subornantium *obsecrationibus*, istæ de-

bent esse frequentes, repetitæ, sive continuatæ &c.

52 Sequitur, *laudibus, aut vituperationibus falsis*. Putat *Sanctor. de Pœn. cap. 15. q. 5. init. fol. 134. laudes*, ac *vituperationes* hasce de quibus loquitur Statutum, esse munus a lingua, & proinde, tanquam media Simoniaca, prohiberi; asserit insuper, *loc. cit. & ℣. Respondeo tertio fol.* 137. quod, si *laudes* veræ sint, & pro digno adhibentur, simonia non sit, talibus laudibus subornare; simonia autem sit, & *subornatio*, si veris etiam vituperationibus suffragium electivum extorqueatur. Dicit insuper *laudes*, & *vituperationes*, hic expressas, esse illas, quæ dicuntur, adulando eum, qui subornatur; sive illum terrendo, puta, quod, si suffragium non conferet subornanti, ille vituperationibus famam suam proscindet.

53 Sed, salva illius reverentia, istas conclusiones non puto admittendas; nam ad hoc, quod *laudes, & vituperationes* istæ essent munus a lingua, & media simoniaca, deberent in pactum deduci; aliter simonia non sunt, ex communi sententia scribentium, qui volunt munus a lingua tunc esse simoniacum, quando exhibetur *cum obligatione, vel quasi obligatione, ut laudanti spirituale aliquid, velut ex pacto implicito, vel explicito, directe, vel indirecte rependatur*. *Marchant. Tom. 3. Par. p. Tit. 6. Quæst. 6. Triban. Sacram.* Quomodo ergo simoniam esse possunt *laudes*, a subornatore exhibitæ subornato, quæ secreto exhibentur (ut fert quidditas *subornationis*,) & nullum circa eas pactum intervenit, aut conventio? Posito, quod subornator intenderet laudibus illis mercari a subornato suffragium, hæc simonia tantum mentalis esset ex parte subornantis; quæ tamen non cadit (eo quod esset actus pure mentalis, de quibus Ecclesia non judicat) sub pœnis Ecclesiasticis: Simonia quidem realis esset, si conventio inter subornantem, ac subornatum iniretur, ut ille in publico, aut cum aliis subornatum laudibus extolleret, iste vero alteri suffragium conferret; ac similiter simonia esset, si promitteretur suffragium subornatori, qui se obligasset ad vituperandum alium, qui concurreret ad dignitatem, ad quam aspiraret subornatus.

54 Præterea, si *vituperationes*, de quibus loquitur Statutum, concernerent personam subornati, ut explicat *Sanctorus*, ac si a subornante comminarentur subornato, in Statuto esset superfluitas, nam supra diserte expresserat *comminationes*: superfluitas autem in lege, aut Statuto admittenda non est. *Barbos. Axiom.* 316. *e.* 6. Et quomodo potest intervenire simonia in vituperationibus, comminatis ad extorquendum suffragium?

55 Ulterius, si *Sanctorus* ipse, ut adnotavimus supra *num.* 16 vult, & bene, quod crimen *subornationis* committatur, quantumvis ipsa tendat ad bonum finem, eligendi nempe dignissimum inter dignos; quomodo non sibi contradicit nunc asserendo, quod, *si laudes veræ sint, & pro digno adhibeantur, nulla est simonia*, & consequenter, juxta illum, *subornatio*? Et si nulla est subornatio in *laude vera*, & quomodo *subornatio* erit in *vituperatione vera*, cum laus, ac vituperatio contraria sint, de quibus idem est judicium? *arg. l. 1. ff. de His, qui sunt sui, vel alie. l. final. ff. de leg. 3. l. In fundo ff. de Rei vindic.*

56 Dico igitur, quod *laudes*, quibus prohibetur hic fieri *subornatio*, concernere possunt personam subornati, vel subornantis, vel ejus, contemplatione cujus *subornatio* fit. Nam potest subornari aliquis adulatione, in qua, laudibus plerumque falsis subornans utitur ad aucupandam illius benevolentiam, sub spe consequendi ab eo suffragium: sed re vera ista est *subornatio* remota, quia studium acquirendi gratiam, seu benevolentiam illius, est quid generale ad consequenda ab eo omnia, quæ bona sunt, & ia dare potest; nec per laudes illi tributas specificatur petitio suffragii, in qua consistit *subornatio*.

57 Propriæ ergo *subornatio* fit, cum laudes comitantur petitionem suffragii, & sunt tanquam medium ad illud consequendum; tales ergo laudes concernunt aliquando personam subornantis; sicut enim dicebat Absalom *Reg. lib. 2. cap. 15. ℣. 4. Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes, qui habent negotium, & juste judicem?* ita nonnulli ambientes dignitates, se ipsos deprædicant zelo plenos, charitate fervidos, providos, justos &c. & si provehantur ad Provincialatum, jactant se extirpaturos abusus; reformaturos Provinciam; necessaria provisuros &c. & hoc modo sollicitant corda Vocalium, ad illos promovendos: si autem *subornatio* fit ad favorem alterius, similes virtutes de illo exagerant, ac *laudibus* extollunt; & aperto marte, suffragium a Vocalibus ad illius favorem expostulant. *Vituperationes* vero sunt contra concurrentem ad dignitatem, & istæ ut plurimum sunt instrumenta, quibus apud Vocales utuntur ambientes ipsi, aut ipsorum emissarii, ad expungendos rivales ab animis Vocalium, quos tali pacto subornant.

58 Addit porro Statutum *falsitatem* hujusmodi *laudibus*, ac *vituperationibus*, subdens, *falsis*; hoc autem additur ad denotandum tantum id, quod regulariter est; non quod *falsitas* laudum, aut vituperationum necessaria sit ad committendum contra Statutum. Ratio est, quia *laudes* tales, aut adulatione, aut jactantia, aut perversa affectione, respective fœdantur, & *laudes falsæ* sunt: *vituperationes pariter*, ut plurimum ex invidia, & rivalitate prodeuntes *falsæ* existunt, juxta paroemiam, *Figulus figulo nempe invidet*; & sicut invidia armavit manum *Cain* in vitam fratris; sic acuit linguam invidi contra famam innocentis, ac virtuosi. Et dato, quod *laudes*, & *vituperationes* veræ essent, nil minus illis utens ad venanda suffragia, esset subornator, nam illis læditur Vocalium libertas, qua labefactata, electio Canonica non subsistit, prout dictum est supra *num.* 18.

59 Sequitur in Statuto, *aliquem inducere conantur, ut sibi, vel alteri suffragium in electionibus ferat*; His verbis, pro Nobis fertur decisio, contraria resolutioni communi cujusdam dubii, quod solet a scribentibus agitari, & est, an subornatores in electionibus incurrant pœnas Pontificias, contra eos latas, si electio sequuta non fuerit in persona illius, pro quo facta fuit *subornatio*, & concludunt, quod non, ex fundamento hujus regulæ Generalis, *Pœnam, quæ ipso jure delinquenti infligitur, non incurrit is, qui cogitavit, & aliquid egit, sed non perfecte, etiamsi per ipsum non steterit*; quam Regulam ex jure deductam *cap. Perpetuo. juncta Gloss. p. ubi Io. Andr. n. 2. de elect. in 6.* passim amplectuntur Doctores. *Navarr. lib. 5. consil. 20. num. 3. de sent. Excommun. Peyrin. de Subd. quæst. 2. cap. 2. §. 11. ℣. Dico primo. Bitt. Prax. crim. Quæst. 127. num. 23.* Sed apud Nos talis regula in hoc casu fallit, quandoquidem dicente Statuto, aliquem inducere conantur, manifeste apparet, mentem ipsius esse comprehendere subornantes, tam non secuta, quam secuta electione in persona intenta; & ratio esse potest ea, quam dedimus supra *num.* 18. puta, quod causa prohibitionis *subornationis* non est tantum, ne sequatur mala electio: sed est, ne perturbetur Religiosa quies, ne lædatur eligentium libertas: ne fiant electiones per sordes; conturbatur autem Religio, ac læditur libertas

bertas per hujusmodi *subornationes*, etiam carentes sperato effectu: igitur etiam istæ sunt prohibitæ sub pœnis punientibus alias, quæ sortiuntur intentum.

60 Prosequitur textus, determinando, esse subornatores non tantum supradictos, sed etiam *qui colligationes, aut inductiones fecerint.* Hic autem cum *Sanct. lor. cit. q. 10. ℣. Dixi independenter fol.* 156. oportet advertere, quod *colligationes*, & *inductiones*, quæ fiunt bono zelo, ut ad profectum Religionis perficiatur electio, non sunt prohibitæ, imo necessariæ; si enim multi, nempe major pars Capituli non uniatur ad eligendum unum, electio non sequetur. *Colligationes* vetitæ sunt illæ, quæ suasu unius, aut alterius, qui majori pollent auctoritate, fiunt a multis, qui cuneum (*squadrone* Italice) componunt, & ab uno dirigitur, vel ad faciendas ad eorum libitum universas electiones Capitulares, vel ad obtinendas (ut ajunt) proprias satisfactiones. Istæ sunt *Colligationes*, *ac inductiones* prohibitæ, cujus damna late, & optime prosequitur, & persequitur loco citato *Sanctorus*, ad quem Lectorem remittimus.

61 Quarta dubitatio est; quid juris, si congregatis Vocalibus, & destinata die pro celebrando Capitulo, accusetur aliquis ex Vocalibus de *subornatione*? Posset ne Præses Capituli cognoscere de *subornatione*, & eum pœna statutaria punire?

62 Respondeo affirmative cum *Sanctor. loc. cit. ℣. Respondeo si evidenter. fol.* 158. poterit enim, ob temporis brevitatem, summarie procedere, examinando Testes, ac Reum; concedere sibi terminum competentem, respectu angustiæ temporis, ad se defendendum, ac ferre sententiam declaratoriam commissi criminis, ac ipsum a Capitulo excludere. Rationes hujus resolutionis videri possunt apud eumdem *Sanctorum*, qui copiose de hoc scribit.

63 Sed quid dicendum, si Commissarius Visitator ipse, nocte precedente Capitulum, Vocales subornaret, & hoc notorium esset? Dico, quod non deberet admitti in Capitulo, sed excludi tanquam excommunicatus declaratus; deberentque Vocales per vota secreta sibi eligere de gremio ipsius Capituli Præsidem; qui actiones Capitulares dirigeret, & ad celebrationem Capituli deveniret.

64 Rationes hujus resolutionis sunt; quod, ex quo Commissarius notorie subornator est; ipse est excommunicatus vitandus, notorietas enim facti supplet declarationem Judicis; non debet igitur ipse ullo modo admitti, ne per ejus admissionem electio vitiaretur, *text. in cap. Ad probandum. de Sent. & re judic. arg. cap. ult. de Procurat.* Neque deberet differri electio; nam, si intra diem, a Capitulo destinatam pro celebranda electione, ipsa non celebretur, devolvitur ad Generalem, *text. in Clement. Exivi. §. Cæterum. de Verb. sign.* & ex culpa aliena non debent vapulare Vocales, dum privati remanerent pro tunc jure eligendi. Nequit autem Capitulum celebrari, nisi aliquis sit Præses, qui actiones Capitulares dirigat, & electione facta, Electum confirmet: nequit pariter Provincialis, qui, ante electionem, debet Officio renunciare, Præsidem agere; tum quia ante electionem ipse renuncians Officio, syndicari debet a Præside super sua administratione; ergo oportet, quod alius Præses sit institutus: tum quia post renunciationem Officii factam, ipsi nullum majus jus remanet, quam cuilibet alteri Vocali inest; igitur nequit illis jure præsidere. Habet autem Capitulum jus sibi tunc eligendi Præsidem; nam, si habet jus sibi eligendi Prælatum, a fortiori debet habere jus eligendi Præsidem, (qui non est Prælatus, sed tali casu purus Officialis) aut saltem a pari, debet habere jus eligendi Præsidem, sine quo non potest fieri electio Prælati; cui enim commissa est jurisdictio ad aliquod, concessa etiam sunt ea, sine quibus nequit illud commode expediri. *text. in l. 2. ff. de Jurisd. omn. Judic.*

65 Et talis electio Præsidis fieri deberet, & Capitulum celebrari in omni alio casu, in quo Commissarius aut non posset, aut injuste nollet Capitulo interesse; nempe, si Congregatis Vocalibus in Conventu capitulari, Commissarius moreretur; aut ex Censura notoria non posset in Capitulum admitti; aut, si ipse recederet a loco Capituli, aut nollet ingredi (quamvis rogatus nomine omnium Vocalium) in Capitulum ad electionem. Et ratio est, quia ex quo Vocales omnes sunt congregati, Capitulum unitum est pro electione facienda; & cum determinata sit dies electionis, ut suppono; nequit non celebrari illa die ut supra dictum est; nec pariter prorogari ultra dies consuetos Capitulum; aut illud dissolvi per Commissarium potest, ratione scandali, quod eveniret inter Sæculares, quibus innotescerent plagæ Religionis ex discordantia Vocalium a Commissario: & etiam, quia non potest juxta *Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 2. num. 2.* Commissarius inceptam electionem suspendere; dicitur autem incepta electio, quando jam omnes Vocales congregati in Conventu sunt, & inter se tractare cœperunt, nam tractatus prævius ad electionem pars electionis est, quæ proinde ex eo dicitur incepta.

66 Sed quorsum hæc scribimus? Profecto multa vidi, & plura audivi tum Generalia, tum Provincialia Capitula in omnibus ferme Religionibus, in quibus Vocalium *subornationes*; discordiæ; pacta; conventiones; pariter Commissariorum, seu Præsidentium electionibus artes indebitæ; occulta monopolia cum aliquibus Vocalibus; cum cæteris apertæ violentiæ exercitæ sunt; nec tamen unquam vidi, aut audivi Vocalem ambientem, alios (a quibus palam procuravit pro se suffragium) subornantem, de *subornatione* accusari, aut puniri; aut Commissarium, quamvis pessime, & dolose in negotio electionis se gesserit, & Superioribus Generalibus denunciatus fuerit, unquam castigatum, ad cæterorum exemplum. Quapropter de his scribere amplius superfluum est. Dicant *Canones*; clament *Decretales*; vetent *Extravagantes*; prohibeant *Decreta Summorum Pontificum*; ordinent *Statuta Religionum*, quidquid libuerit; ambiens dignitates omnia pessundat, & pro nihilo ducit Censuras, ut optata consequatur. Ex communi autem corruptela *Subornationes* palliantur nomine Tractatus; conventiones, & pacta simoniaca intitulantur *convenientiæ*, seu *satisfactiones*: munera, seu pecuniæ, quibus aut suffragium, aut Officium comparatur, *antidorali* pallio vestiuntur; sicque homines irridentur, aut se irrideri permittunt. Sed non irridebitur Deus. Pro nunc satis.

§. IX. Suasio mala Novitiis.

SUMMARIUM.

1 *Textus Tridentini de cogentibus fœminas ad Religionem.*
Dispositio Eugenii Quarti contra impedientes alicujus ingressum in Ordinem S. Benedicti.
2 *Coactio ad Religionem prohibetur, persuasio permittitur.*
3 *Concessum est cuicunque persuadere Novitio, ut aliquid de bonis suis sibi relinquat.*
Novitius, intra bimestre, ante professionem tan- tum

tum potest disponere de bonis suis.

4 *Minores non possunt suadere suis Novitiis, ut aliquid sibi relinquant.*

5 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia.*

6 *Statutum secundum.*

7 *Statutum tertium.*

8 *Dubium, an Excommunicatio afficiens cogentes ad Religionem fœminas, tangat cogentes mares.*

Opinio negans.

Alia affirmans.

Lex extendi debet ex ratione finali.

Lex si gratia usus frequentioris aliquid decernit, non excludit casum minus frequentem.

9 *Dictæ opiniones sunt æque probabiles.*

10 *Varietas in Statutis in ordine ad censuram latam in Tridentino.*

11 *Statuta supplentur ex Vallisoletanis, & Reformatis.*

12 *Notabilia adtu deducta ex Tridentino circa cogentes fœminas ad Religionem.*

Metus levis non consideratur a lege.

Modus coactionis ad Religionem est mala tractatio puellæ.

Cooperantes quomodolibet cogenti puellam ad Religionem, ligantur censura.

Coactio non dicitur facta, si ejus effectus non est secutus.

Casus expressi in jure, in quibus fœmina cogi potest ad Religionem, remissive.

Quæ fecit votum Religionis, potest cogi ad illud explendum.

Opinio Sanchez explosa.

Volens antecedens, vult necessario consequens.

Omnes influentes in coactionem fœminæ ad Religionem, sunt excommunicati.

13 *Statutum Minorum extenditur ultra dispositionem Concilii.*

14 *Quomodo suffragantium in professione Novitii libertas potest impediri.*

15 *Novitium impediens, ne possit sæcularizari, ita delinquit, sicut ne possit profiteri.*

Novitio negans suffragium sine causa, peccat mortaliter.

16 *Superior Regularis sine legitima causa non potest a sua Religione repellere ingredi volentem.*

Superior Regularis non est dominus, sed dispensator bonorum Religionis.

17 *Deductio conclusionis.*

18 Inducere *quid importet.*

Differentia inter monitionem, inductionem, ac compulsionem.

19 *Statutum circa libertatem Novitiorum superat dispositionem Tridentini.*

20 *Minores non possunt recipere de bonis Novitiorum.*

Nec inducere eos ad aliquid sibi relinquendum.

Ut censura Tridentini incurratur a recipiente de bonis Novitii, requiritur quantitas notabilis.

21 *Statutum excludit etiam quantitatem minimam.*

22 *Suasio quid importet.*

23 *Hæc ut sit punibilis, requirit effectum secutum.*

Consilium ad malum ordinaria pœna non punitur, nisi effectu secuto.

24 *Minima quantitas: quæ dicatur, variæ sententiæ.*

25 *Minima quantitas est, quæ non infert peccatum mortale.*

26 *Ratio decisionis.*

1 **S***Uasionis mala, Novitiis facta*, crimen peculiare est *Minorum de Observantia*, quibus per eorum Statuta ex prohibitione, delictum nascitur. Respectu quidem suadendi, seu dissuadendi aliquem ingressum Religionis, seu professionis emissionem, habemus ex *Tridentino Sess. 25. de Regul. cap. 18.* excommunicationem, ipso facto, incurrendam contra *omnes, & singulares personas, cujuscunque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam Clericos, quam Laicos, Sæculares, vel Regulares, atque etiam qualibet dignitate fulgentes, si quomodocunque coegerint aliquam Virginem, vel Viduam, aut aliam quamcunque mulierem invitam, præterquam in casibus, a jure expressis, ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscunque Religionis, vel admittendum professionem; & in hoc complices, fautores, præsentes, ac consentientes.* Et par censura ibidem ei, qui fœminis, ut præfertur, quoquomodo sine justa causa impedierit, velum sumere, aut professionem emittere. Habemus pariter excommunicationem, *Papæ* reservatam, latam ab *Eugenio IV. Kalen. Mart.* 1434. apud *Roderic. Bullar. fol. 83. num. 14.* contra impedientes verberibus, minis, violentiis, injuriis, molestiis, aliquem, qui ad *Religionem S. Benedicti* transire voluerit; de quo, utpote privilegio, ad favorem Religionis concesso, communicantes cum *Monachis Benedictinis* participant, prout participamus *Nos Minores*, ut notat *Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 35. fol. m. 146.*

2 Tamen supradictæ dispositiones comprehendunt tantum *cogentes*, ut dicunt Doctores *Armendar. Addit. ad Recopil. leg. Navar. lib. 1. Tit. 18. leg. 7. de Relig. num. 62. Azor. Par. 1. lib. 13. cap. 9. q. 2. ℣. Quæres. Barbos. de Pot. Epi. Alleg. 104. num. 3.* Unde prohibitum non censetur puellæ persuadere ingressum Religionis, aut emissionem professionis *Barbos. in Trident. Sess. 25. de Regul. cap. 18. in fin.* & ibi *Tamburin.*, & idem dicendum est de prohibentibus ingredi *Religionem S. Benedicti*; Concilium enim aperte loquitur de cogentibus; & *Bulla Eugenii* disponit de impedientibus *per verbera, minas &c.* quæ sunt media coactiva.

3 Pariter quibusvis aliis tum sæcularibus, Clericis, ac Laicis, tum Regularibus licitum est Novitiis suadere, ut aliquid de sua ipsorum hæreditate favore suadentium disponant; ac ipsis Novitiis vetita tantum est, nisi intra bimestre ante professionem, suorum bonorum dispositio, nec Monasteria, in quibus profitentur, possunt possessionem adipisci eorum, quæ sibi a Novitiis relinquuntur, nisi eorumdem secuta professione. *Trident. Sess. 25. de Regul. cap. 16.*

4 Sed *Fratribus Minoribus de Observantia* prohibetur, non tantum coactio alicujus ad susceptionem habitus, sive ad impediendam professionem; sed etiam simplex *suasio*: pariterque iisdem vetita est *suasio, Novitiis facta*, ut de suis bonis aliquid sive particulari Religioso, sive Conventui relinquant. Unde *suasio* talis *mala* est, & evadit delictum, quod sequentibus Statutis, ac pœnis vindicatur.

5 *Primo. Superiores, & Subditi Novitium ullum quovis prætextu impedire non præsumant, quominus ad Religionem, quam maluerit, transeat, vel etiam ad sæculum revertatur. Neque præterea quempiam quovis modo, ut profiteri velit, inducat; ut libere, & non coacte professio emittatur. Qui contrafecerit, Superior officio privetur; & alii quicunque suffragiorum jure careant, Superiorum arbitratu. cap. 2. §. 3. num. 12.*

6 *Secundo. Qui vero quoquomodo Novitii voluntatem impedierit, quominus professionem emittat, anathema sit, ut ex Sacra Tridentina Synodo cautum est; & eisdem censuris subjaceat, nec non Officiorum privationi, & a jure suffragiorum per septennium destitutioni, qui sine justa causa eos impedierit, qui Novitiorum*

rum receptioni, vel professioni suffragari volunt, nu. 13.

7 *Tertio. A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes, vel eis ad sibi, vel Conventui aliquid relinquendum suadentes, præter pœnas, in Sac. Tridencino Concilio decretas; Superiores privari debent Officio; alii, ut proprietarii, publicari. Text. Tit. Applicatio* §. 25.

8 Circa quæ Statuta noto primo, quod controversia inter Doctores est, an Excommunicatio, lata a *Tridentino* contra cogentes fœminas ad habitum, aut professionem Religiosam, aut impedientes easdem, quominus velum sacrum assumant, seu Regulam profiteantur, de qua dictum est supra *num.* 1, extendatur ad eos, qui parem coactionem in viros exercent. *Sanchez in Decal. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 3. post *Suarez, Tom.* 5. *in* 3. *Par. Disp.* 23. *Sect.* 5. *num.* 8. & *Bannes* 2. 2. *Quæst.* 61. *art.* 2. *Dub.* 3. *ad fin.* sustinet, quod non; & hæc opinio sequaces habet plerusque, scribentes de hac materia. Affirmativam contrariam sententiam sustinet *Falucios in* 4. *Dist.* 38. *Disp.* 1. *fol.* 847. ℣. *Rursus*, relatus ab eodem *Sanchez*; & ratio hujus opinionis est, quia ratio finalis legis Conciliaris est consulere libertati ingredientium, seu profitentium Religionem, quæ libertas requiritur tam in viris, quam in mulieribus. Lex autem, seu Decretum ex ratione finali, quæ ejus anima est, extendi debet, ut late probat *Tiraquel. Tract. Cessante causa init. u num.* 138., & quamvis Concilium loquatur de solis fœminis, tamquam de eo, quod frequentius accidit, non tamen excludere intendit ab hac dispositione masculos; quia lex, si gratia frequentioris usus aliquid decernit, non excludit casum minus frequentem, ut *Sanchez* ipse demonstrat alibi nempe *de Matrim. lib.* 3. *Disp.* 20. *num.* 3.

9 Quidquid vero sit de his opinionibus, quæ sunt æque probabiles, cum earum fundamenta possint æque sustineri, & solvi; dispositio nostrorum Statutorum lata est juxta opinionem secundæ sententiæ. Volunt enim, quod eodem anathemate, lato a *Tridentino* contra cogentes fœminas, ut præfertur, percutiantur, qui similem coactionem circa Novitios exercebunt.

10 Videtur autem ista conclusio non recte deduci a citatis Statutis, nam incursio censuræ *Tridentini* ponitur in Statuto secundo tantum; quod dedimus supra *num.* 6., in quo sub tali anathemate prohibetur Novitios impedire, quominus profiteantur Religionem; in Statuto vero primo, dato supra *num.* 5. in quo prohibetur, ne Novitii impediantur, quominus reverti possint ad sæculum, talis censura non adest, sed pœna privationis Officii, ac suffragiorum respective. Unde sequitur, quod excommunicatio, lata contra impedientem professionem Religiosam, non debeat extendi ad impedientem sæcularizationem Novitiis; attento maxime, quod Statuta ipsa efferuntur sub numeris distinctis, unde dispositio pœnalis, quæ ponitur in uno numero, non debet extendi ultra illum.

11 Tamen ratio ista nihil relevat, ut pote fundata in errore *Compilatoris Statutorum Ordinis* compilationis *Sambucanæ*. Citata porro Statuta desumpta sunt ex *Vallisoletanis*, quæ citantur ad marginem, & dum *Vallisoletana* ipsa sub uno contextu eandem dispositionem comprehendunt, nescio quo spiritu ductus Compilator, eam divisit, & de uno, duo Statuta fecit. Ecce Textus *Vallisoletanorum cap.* 2. *Tit. de Novit. ad profess. admit. Et quia etiam anathema ex Sacra Tridentina Synodo adversus eos, qui mulieres ad Religionis ingressum coegerint, aut ab eodem, sine justa causa, quoquomodo impedierint, illatum, & ii, qui viros quoscunque aut coegerint, aut impedierint, ut supra, merito timere possunt; idcirco illud vel inprimis cavendum est, & Superioribus quibusvis, & Novitiorum Magistris, & aliis Fratribus omnino omnibus, ne quoquomodo suffragantes impediant, vel importune moveant, quominus libere de Novitiorum receptione suffragia ferant. Neque item novitiorum quamquam, aut quovis modo inducant, aut sine justa causa impediant, quominus libere professionem emittat. Contrafacientibus pœna sit illud ipsum anathema: ac præterea & Superiores Officio priventur, & alii quicunque omni suffragiorum jure septennio careant.* Et hoc idem confirmatur a Statutis *Reformatis*, quæ sunt desumpta ab iisdem *Vallisoletanis*, quæ citantur ad marginem illorum, quæ *cap.* 2. *num.* 22. sic habent. *Non ardisca uessuno con preghiere, e promesse indurre Novizj a professare, o impedirli con subornazioni, o modi illeciti, che non professino; come sarebbe mutarli da un luogo ad un' altro, violentare li voti &c. Li Superiori, che contraverranno, siano, ipso facto privi dell' Offizii; & i Sudditi di voto per sei anni; & anco più gravemente puniti, e gl' uni, e gl' altri scommunicati, conforme il Sacro Concilio di Treoto decermina delle Donne.*

12 Noto secundo, quod ex quo Statutum *Vallisoletanum*, proxime datum, innititur dispositioni *Tridentini*, examinanda prius venit talis dispositio, quæ tangit non solummodo *Fratres Minores*, sed etiam quoscunque, loquendo tamen de fœminis. Dico igitur, quod ex Textu *Tridentini* octo notabilia ex duodecim eruuntur, quæ *Bordon. Variar. Resol* 54. *Quæst.* 46. *num.* 144. & *seqq.* diligenter expendit. Primum est, quod tali sanctione comprehenduntur personæ omnes, tam mares, quam fœminæ, Laici, ac Ecclesiastici, consanguinei, ac extranei, & pollentes quavis dignitate Laica, seu Ecclesiastica, exceptis *Regibus, ac Imperatore, Sanch. Moral. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* ac *S. R. E. Cardinalibus*, tanquam speciali nota dignis, ut probat *Bordon. loc. cit.* ℣. *Primo excommunicantur in fine.* Secundo; quod requiritur coactio gravis, ac metus, cadens in virum constantem, cum de metu levi leges non disponant. *Ledesm. de Stat. Relig. in commun. cap.* 5. *Conclus.* 8. Inter modos autem coactionis recensetur mala tractatio puellæ in victu ac vestitu, ut talem vitam pertæsa, Religionem ingrediatur. *Peyrin. de Subd. quæst.* 1, *cap.* 29. ℣. *Noto secundo.* Tertio, quod coactivæ actiones concernant ingressum in Monasterium; sive susceptionem habitus; sive emissionem professionis; & ligantur censura eadem dantes auxilium, vel favorem, vel consilium ad talem coactionem, & interponentes præsentiam, vel consensum, aut auctoritatem respective actuum, ad quos dirigitur talis coactio. *Navar. Cons.* 6. *de Regular. Dian. Par.* 1. *Tract.* 15. *Resol.* 56. Quarto, quod talis coactionis effectus sequatur, aliter non dicitur facta coactio, nec est locus pœnæ. *Barbos. in Trident. sess.* 25. *de Regular. cap.* 18. *num.* 8. & *de Pot. Epi. Alleg.* 104. *num.* 7. Quinto, quod omnes fœminæ tali sanctione comprehenduntur, sive sint virgines, sive viduæ, cum in Textu ponatur dictio *quamcumque*, quæ importat personas cujuscunque status, ac conditionis. *Gloss. in Clem.* 1. *in V. Quibuscunque. de Judic.* Sexto, quod plures sunt casus expressi in jure *cap. p.* 20. *qu.* 2. *cap. licet de Vot. & vot. redempt. cap. Quidam. cap. Placet. de Consang.* juxta quos potest cogi fœmina ad ingrediendum Monasterium, ultra alios, quos ibi recenset *Bord. Variar. Resol.* 54. *num.* 145. ℣. *Sexto plures.* Septimo, quod si aliqua mulier votum fecit Religionis, potest cogi ad illud reddendum, & assumere habitum Religionis, quem vovit, ut observat *Sanch. Moralium. lib.* 4. *cap.* 4.

qui

qui, & addit, quod, qui cogeret ad votum ingrediendi Religionem, non incurreret censuram Concilii, quia loquitur de cogentibus ad ingressum, sed non ad emittendum votum Religionis. Sed talis opinio falsa est, quia Concilium excommunicat cogentes *quomodocumque*, & hæc est dictio comprehendens omnem modum *Barbof. Dict.* 329. *num.* 1. *&* 2. tam indirectum, quam directum; cogens autem ad votum Religionis *indirecte*, imo ex necessaria consequentia cogit ad Religionem, quia vovens Religionem, ad illam tenetur, & qui cogit ad antecedens, cogit ad consequens necessario ad illud, sicut qui vult antecedens, vult necessario consequens ad illud. *Barbof. Axiom.* 30. *n.* 3. & ibi *Alex. Conf.* 157. *num.* 14. *lib.* 2. Octavo, quod in eandem censuram incidunt interponentes præsentiam, consensum, seu auctoritatem ad illum actum, ad quem fœmina cogitur, dum tamen tales interponentes sciant coactionem, ad quam influunt *præsentia*, (ut Notarius, & Testes vocati ad stipulationem instrumenti ingressus, seu professionis) *consensu* (ut Episcopus, vel ejus Vicarius, exploratores voluntatis fœminæ) *seu auctoritate*, ut prædicti, seu Superior Regularis, sive Abbatissa, & omnes Moniales, qui suis votis concurrunt ad auctorizandum ingressum, seu professionem coactæ. *Sanch. Morul. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 18.

13 Noto tertio, quod dispositio Statuti ampliat censuram Concilii ad omnes, qui *quoquomodo impediant, vel importune movent suffragantes, quominus libere de Novitiorum receptione suffragia ferant*. Iste autem Textus comprehendit tum recipientes ad habitum, prout sunt Diffinitores; tum recipientes ad professionem, prout sunt omnes Fratres, qui degunt de familia in Conventu Novitiatus, ad quos spectat suffragiis suis approbare, seu reprobare Novitios, ad professionem admittendos: & ratio est, quia Statutum loquitur indefinite, dicendo *de Novitiorum receptione*, quæ quadrat tum in receptione ad habitum, quæ fit per Diffinitores; tum in receptione ad professionem, quæ non fit, nisi per suffragia totius Capituli Conventualis.

14 Noto quarto, quod multipliciter possunt suffragantes impediri, quominus libere suffragium ferant, puta, promissionibus, muneribus, pecunia, minis &c. & modi isti spectant tum ad Superiores, tum ad subditos, pariter mittendo eos extra Conventum die, qua recipi debent suffragia pro Novitiis, sive captando suffragantium absentiam occasionalem ad illa recipienda; sive *importune movendo suffragantes*, hoc est amovendo a familia illius Conventus, & in alio collocando eos, quos norunt daturos, vel non daturos suffragium; & hæc tangunt Superiores tantum. Quovis autem modo hoc fiat, committitur in Statutum.

15 Noto quinto, quod Fratres eodem modo delinquunt, impediendo Novitios, ne libere possint ad sæculum reverti, sive ad aliam Religionem transire, sicut impediendo, ne possint professionem emittere, ratio est, quia utrobique læditur Novitii libertas, quæ si vinculetur in professione, professio redditur nulla, & si impediatur ad professionem, (suppono autem nullam legitimam causam existere, legitime impediendi) injustitia est; siquidem negando suffragium Novitio absque legitima causa, committitur peccatum mortale, ut dicunt Doctores. *Verch. Portel. a S. Fuust. Mirand. Suar.* apud *Dian. Pur.* 2. *Tr.* 2. *Resol.* 19. *Bordoa. de Profes. regul. cap.* 3. *q.* 22. *&* *Variur. Resol.* 54. *num.* 135.

16 Noto sexto, quod controversia inter Doctores est, an Superior Regularis, nulla extante causa legitima, sed ex mero beneplacito possit repellere eos, qui volunt suam Religionem ingredi, *&* *Bordon. Variur. Resol.* 54. *quæst.* 44. *num.* 138. affirmat: tum quia nulla lex imponit obligationem recipiendi: tum quia juxta *Navar. Manual. cap.* 27. *num.* 97. nullum est peccatum impedire bonum alicujus, qui ad illud nullum jus habet; Sed talis opinio falso nititur fundamento, quia arbitrium Superioris in acceptando ad Religionem, sive ab ea repellendo sæcularem, est arbitrium boni viri, qui non puro beneplacito; sed ratione regulari debet, ut alias ostendi; *Allegat. Canon.* 20. *num.* 19. unde, si nulla intervenit justa ratio repulsionis, debet admittere: ad hoc enim obligatur lege justitiæ, non quidem commutativæ, sed distributivæ; si quidem Religiones ad hoc institutæ sunt, & ab Ecclesia approbatæ, ut sint asyla fugientibus a sæculo, & portus salutis jactari nolentibus a tempestatibus Mundi, & ad talia asyla, & portus quilibet Christianus habet jus, nisi aliqua lege, aut motivo rationabili impediatur: Superior autem Regularis est tanquam dispensator, sive œconomus (prout bene *Passerin. de Stat. hom. Tom.* 3. *Quæst.* 189. *Insp.* 5. *num.* 137. considerat) qui debet bona Ordinis, cui præest (nempe locum, & consortium in Religiosa familia) distribuere absque acceptione personarum, eos nempe recipiendo, quibus nulla obstat ratio: & sicut Rector Ecclesiæ nequit repellere (quin ad eam confugiat) aliquem, qui velit in ea salvari, quilibet enim habet jus refugii ad Ecclesiam; sic nec Superior nequit repellere a Religione sæcularem, qui vult in ea salvare animam suam.

17 Deducitur igitur ad hac conclusione, quod Superiores, qui absque legitima causa recipere nolunt aliquos ad habitum ex hoc solo motivo, quod nolunt factionem adversam augeri numero nationalium, aut dependentium; pariterque tum Superiores, tum Subditos de familia Novitiatus, qui denegant ex eodem motivo vota Novitiis, profiteri volentibus; pariter omnes, qui subornant vocales hujusmodi, ut suffragentur pro, vel contra recipi ad Ordinem, aut profiteri volentem, omnes inquam istos incurrere hujusmodi anathema.

18 Noto septimo, quod dispositio Statuti prædicti extenditur ultra *Tridentinum* ad hoc, quod in *Tridentino* inhibetur *coactio* ad habitum, & professionem, in Statuto autem prohibetur *inductio*, *quovis modo* facta. Porro *inducere*, in jure varias recipit interpretationes, inter quas, ea, quæ facit ad casum nostrum, est, quod significat *illicere*, sive *impellere*, ut observat *Calvin. lexic. V. Inducere etiam* qui citat *l.* 64. *ff. de Jur. dot.* quam tamen reperire non potui; & hoc astruitur argumento Textus Decretalis *in cap.* 1. in qua Papa *Papiensi Electo* injungit, ut pro quadam Causa matrimoniali Testes *moneat*, & *inducat* ad examen; & si noluerint, ad idem Ecclesiastica districtione compellat; ubi notat *Abbas* n. 1. *de Test. cogen.* quod sic *inducere* non sit præcise compellere, sed aliquid minus; unde probat *Felin. in cap.* 2. *Col.* 3. *num.* 8. *de Sponsal.* quod delegatus ad *monendum*, ac *inducendum*, non potest compellere, quia *compulsio* addit supra *inductionem*. Possumus ergo dicere, quod *monitio* sit quid spectans ad intellectum, ita ut, qui *monet* aliquem ad quid præstandum, ostendat rationibus id esse ab eo præstandum, ut per rationes convicto intellectu moveatur voluntas ad illud præstandum. *Inductio* augeat supra monitionem preces, promissiones, præmia, minas leves, quibus voluntas expugnatur ad faciendum id, quod inducens ab eo vult. *Compulsio* vero fit, quando minis, cadentibus in virum constantem, tormentis, pœnis, aut aperta vi, aliquis cogitur ad præstan-

standum aliquid contra voluntatem. Et concludendo, in monitione conservatur integraliter libertas; in inductione minuitur aliqualiter de plene voluntario; tamen, prout optime habet *Marchan. Trib. Sacram. Tom. 3. Par. 2. Tract. 1. Tit. 3. quæst. 4. Dub. 1. n. 3.* voluntarium absorbet involuntarium; & opus, quod ex tali inductione fit, est quidem voluntarium, mixtum tamen cum involuntario: in compulsione vero, sive coactione perit libertas voluntatis.

19 Ex ista declaratione apparet mens Statuti, quæ conformatur cum mente *Tridentini*, & tota est ad propugnandam libertatem Ordinem ingredientium, ac profitentium. *Tridentinum* circa fœminas vetuit solam coactionem ad habitum, ac professionem; non tamen prohibuit inductionem per metum levem; promissionem; denegationem beneficii; preces; ac etiam dolum, ut late probat *Sanch. Moral. lib. 4. cap. 4. num. 4. 6. 7. 8. & 9.* Sed Statutum, intendens plenam, ac integram Novitiorum libertatem, interdicit etiam inductionem; ita ut nec precibus, nec promissis, nec muneribus induci possunt Novitii ad habitum, seu professionem, nisi sub pœnis, in eo contentis. Non tollitur tamen monitio, quæ licita est; ita ut volente Novitio everti ad sæculum, potest quivis ipsi ostendere periculum suæ salutis, cui se exponit evertendo; tentationem Diaboli, cui relinquendo Religionem, indulget; decorum, quod sibi obveniet inter sæculares, apud quos dicetur *exearullatus*: displicentiam conjunctorum ex sua inconstantia &c. Non tamen precibus, aut promissis illum flectere, quia hæc esset non *monitio*, sed *inductio* vetita.

20 Quantum ad tertium Statutum datum supra *num. 7.* Noto primo, ipsum esse fundatum in Regula *cap. 2.* quæ habet: *Caveant Fratres, & eorum Ministri, ne solliciti sint de bonis suis temporalibus; ut libere faciant de bonis suis, quidquid Dominus inspiraverit eis*; hoc autem esse præcepto æquipollens, adnotat *Gaudisal. Tract. de Content. in Regul. cap. 4. init. & cap. 6.*, & obligare ad mortale, patet ex declaratione *Clementis V. text. in Clement. Exivi. §. Item quia. de Verb. sign.* Duas autem partes habet Statutum; una est, ne Fratres a Novitiis accipiant, vel quid minimum; alia est, ne suadeant eisdem, ad aliquid relinquendum sibi, vel Conventui. Quoad primam partem, aliquid est fundatum in Regula, aliquid est fundamentum in *Tridentino*, & aliquid est ex mera dispositione Statuti. Ex Regula quidem vetatur aliquid accipere a Novitiis in denariis, aut pecunia, ut observat *Sanctor. Comment. cap. 2. Statut 23. fol. m. 127.* siquidem ex ea non impediuntur Fratres pro suis veris necessitatibus, ut ait *Clement. Exivi. §. Caterum. il 1. de Verb. sign.* aliquid accipere a Novitiis, tanquam exteri pauperes, juxta modum, sibi a Regula concessum, qui est, ne *denarios, vel pecuniam recipiant.* Ex *Trident.* autem *Sess. 25. de Regular. cap. 16.* prohibetur sub anathemate, ne de bonis Novitii aliquid ab ipso, sive ab ejus parentibus traditum ante professionem, recipiatur; quantitas autem ejus, quod vetatur recipi, ut bene observat *Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 22. ℣. Tertia quæstio. fol. m. 125.* debet esse notabilis, ne scilicet ex ipsius largitione Novitius depauperatus lædatur in libertate revertendi ad statum primarium suum; & cogatur profiteri.

21 Sed Statutum progreditur ultra dispositionem Regulæ, & Concilii, vetando scilicet, *ne aliquid* non solum in pecunia numerata, sed etiam, quovis alio modo; non solum in quantitate lædente libertatem Novitii, ut dictum est; sed ne *vel minimum* recipiatur, & talis dispositio saluberima est ad tuendam libertatem Fratrum, in suffragando ad receptionem ad professionem. Si enim etiam munusculis obligentur Fratres aut a Novitio, aut ab ejus conjunctis, non sunt in libertate, ita absoluta ipsi denegandi suffragium, si Religioni parum idoneus est, sicut si non fuissent muneribus ligati.

22 Alia pars Statuti, ut dicebamus, vetans *suasionem*, ut aliquid Fratri particulari, aut Conventui relinquatur, cohæret quidem adamussim Regulæ, superat vero dispositionem *Tridentini*; quia ab hoc vetatur quidem *receptio*, sed non prohibetur *suasio*. Porro *suadere*, ut bene *arg. l. 1. §. Persuadere. ff. de Serv. corrupt.* observat *Calvinus Lexic. V. Suadere*, est suavibus verbis aliquem inducere ad aliquid præstandum, vel non; & hoc intelligitur cum effectu, ita ut *persuasus* ille dicatur, qui facit id, ad quod persuadens eum inducere intendit.

23 Sequitur hinc, quod hoc delictum, ad hoc, quod punibile sit, oportet, quod sortiatur effectum suum, puta, quod Novitius, qui forte ad hoc dispositus non erat, motus *suasionibus* alicujus, aliquid relinquat aut Conventui, aut Fratri particulari. Sicut enim consilium ad malum, ut pote homicidium, furtum &c. non debet ordinaria pœna puniri; nisi effectu consilii secuto, *Dec. in R. g. Consilii. Col. 2. ℣. Tertia regula. Boss. Tit. de Mand. ad hom. num. 6.* ita neque *suasio*, quia *consilium*, & *suasio* idem sonant. *arg. l. In furti. § Consilium. ff. de Furt. Alex. Conf. 128. Col. 1. Vol. 4.* & ibi *Bart. & Angel. Boss. loc. cit. num. 61.*

24 Noto secundo, quod, quamvis Statutum comprehendat omnem quantitatem rei, recipi vetitæ a Novitio, dicendo, *vel quid minimum recipientes*, tamen talia minima quantitas non est accipienda absolute, sed comparative. *Miesada* quidem, in *Manual. Peal. Tom. 2. Quæst. 23. art. 2.* de quantitate valoris rei, prohibitæ recipi a Novitio, loquens, vult eam esse determinandam judicio prudentis viri, attenta Novitii donantis conditione; & *Sanctor. Comment. Stat. 22. cap. 2. ℣. Tertia quæstio. fol. m. 125.* inquiens, quæ quantitas sufficiat, ut per ejus receptionem pœna subeatur, dicit, quod debeat esse pars notabilis bonorum Novitii.

25 Sed isti loquuntur, attenta dispositione *Tridentini*; & *Sanctorus*, commentans Statutum hoc, non advertit particulam *vel quid minimum*, positam tum in hoc *Textu*, quem commentamur, tum in Statutis *Vallisoletanis cap. 2. init. ℣. Nemini autem.* Dicendum igitur, quod *quid minimum* intelligendum est comparative ad quantitatem, quæ sufficit ad peccatum mortale; ita ut prohibeatur recipi illud, etiam, *minimum*, quod tamen tale sit in serie quantitatis, sufficientis ad peccatum mortale. Ratio est, quia, tum excommunicatio, tum pœna proprietariorum, sancita contra transgressores, supponit peccatum mortale, aliter inepta esset earundem applicatio, & Statutum esset irrationabile, & proinde insubsistens; ut igitur cohæreat, intelligendus est *Textus* de quantitate *minima*, sufficiente ad peccatum mortale, & non simpliciter tale, & pro foro animæ, sed in quantum est punibile in foro externo.

26 Ratio ipsorum est, quia, ut diximus *Tit. 2. §. Furtum*, non eadem quantitas, quæ constituit peccatum mortale, sufficit, ut quis in foro fori puniatur aut de furto, aut de proprietate; sed major; & determinavimus, quod pro furto requiratur ad minus valor duorum aureorum; & hæc est minima quantitas, citra quam furtum judicialiter punibile non est. Cum igitur pœna Statutaria sit pro foro externo, dicendum est, quod, ut sit illi locus, debet res, a Novitio accepta, esse ad minus valoris duo-

duorum aureorum; & talis valor diei potest *quid minimum*, nempe eorum, quæ constituant materiam aptem delicto punibili in foro externo.

Probatio.

SUMMARIUM.

27 *Mala suasio Novitiis facta, quomodo probetur. Probatur per Testes singulares. De Testibus singularibus, remissive.*
28 *Circa receptionem de bonis Novitii, & ejus probationem, remissive.*

27 QUoad crimen *malæ suasionis*, *factæ* eut *Novitio*; aut aliis tum in ordine ad receptionem ad habitum, tum circa professionem emittendam, probationes regulandæ sunt eo modo, quo diximus de *subornatione*, & *conspiratione*; siquidem ut plurimum his duobus mediis utuntur hujusmodi Rei. Quia vero clanculum fieri solent tales subornationes, ad eam probandam sufficere debent Testes singulares, maxime, si *subornatio* fiat de uno, & eodem Novitio; & ratio est, quia delictum hoc iterabile est, & talia delicta probari posse per Testes singulares, non semel probavimus: & fortius urgent rationes, si *subornatio* sit respectu ejusdem Novitii; nam sicut plures Testes, deponentes super diversis circumstantiis, tendentibus ad idem delictum, quamvis singulares, conjunguntur, & probant ad torturam, ut dictum est *Par. p. Tit. Tortura. num.* 62. & Testes singulares, si successive eundem actum vident, non dicuntur singulares, sed plene probant, ut habet *Textus Tit. Testes*. §. 6., ita in casu, Testes non sunt dicendi singulares, si de eodem Novitio audierint subornationem factam cum diversis successive; & in hac probatione Testes possunt esse illi, quibus facta est *subornatio*, maxime, si *subornationi* minime consenserunt; tali enim casu, ipsi socii criminis non sunt, ut proinde eorum testimonium non probet; unde integri sunt censendi.

28 Quantum vero ad receptionem de rebus Novitii, sive ad malam ejusdem suasionem, ad relinquendum aliquid sibi, aut alteri privato, aut Conventui, nihil peculiare occurrit circa talium probationem.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

29 *De pœnis impedientium libertatem Novitiis, remissive.*
30 *Excommunicatio Tridentini contra recipientes de bonis Novitiis, est sententiæ ferendæ.*
31 *Statutum Minorum contra recipientes ad habitum Novitios sine debita inquisitione.*
32 *Textus videtur pœnas comminatas esse sententiæ ferendæ.*
33 *Pœna contra Superiores, male recipientes Novitios ad habitum, sunt latæ sententiæ. Clemens VIII., in quibus moderaverit Bullam Sixti V. circa Novitios recipiendos.*

29 JAm de pœna impedientium Novitios ad susceptionem habitus, sæcularizationem, aut professionem, supra dictum est, quod ultra privationem Officii, si Reus Superior sit, seu suffragiorum, si Subditus sit, est excommunicatio Conciliaris; unde nil peculiare hic dicendum venit; nisi quod talis excommunicatio est quidem latæ sententiæ, non tamen est alicui reservata, ut patet ex Textu Concilii, & advertunt communiter Auctores.

30 Alia autem excommunicatio, sancita ab eodem Concilio contra dantes, & recipientes de bonis Novitii, est sententiæ ferendæ, quam tamen nunquam vidi, aut audivi fulminatam. Unde circa hæc non amplius censeo esse immorandum, maxime enim de hoc amplius dicemus, quando tractabimus de Simonia.

31 Occasione loquendi de iis, quæ fieri prohibentur circa Novitios, lubet apponere Textum, cui commodior locus non habetur, cum & ipse de Novitiis loquatur. Sic autem cantat: *Recipientes, vel ad professionem admittentes Novitios, Apostolicis Constitutionibus, & Ordinis Statutis non servatis, Officio statim privandi, & omnium suffragiorum jure perpetuo destituendi sunt. Text. §. Applicatio. num.* 24.

32 Ad hunc Textum illustrandum nulla suppetit difficultas, cum enim de conditionibus requisitis, ad recipiendos eos, qui volunt Religiosum habitum assumere, de eorundem probatione per annum Novitiatus, ac de suffragiis sibi dandis, juxta Apostolicas sanctiones plene loquantur, omnes Regularium rerum Scriptores, ac unaquæque Religio peculiares circa hoc habeat Constitutiones, non est, cur in hac materia diutius immoremur. Noto tantum, quamvis Textus noster videatur loqui de pœnis, inferendis contra eos, qui in recipiendis Novitiis non servant præscripta Apostolica, ita ut videantur sententiæ ferendæ, & non jam latæ, tamen intelligendus est de pœnis jam latis, & non ferendis, ita ut, ad inferendas illas, sola sententia declaratoria delicti desideretur.

33 Ratio est, quia, ut notat *Thesaur. de Pœn. Par.* 2. *V. Criminosi. cap.* 1. quamvis *Clemens Octavus* in sua Constitutione 83. *In suprema Bullar. Cherub. Tom.* 2. moderavit pœnas, latas a *Sixt. V. Const.* 71. *Cum de omnibus*, & *Const. Ad Romani. Cherub. Tom.* 2. contra Superiores recipientes Novitios ad habitum, absque inquisitione ibi præscripta, tamen moderatio fuit tantum circa invaliditatem professionis, & circa pœnas participantium de indebita receptione, firmis tamen remanentibus cæteris, ut notavit etiam *Sanchez*. Porro pœnæ privationis Officii, vocis activæ, ac passivæ &c. latæ contra Superiores recipientes absque prærequisita informatione, sunt latæ sententiæ, unde in hoc sensu accipiendus est Textus.

TITULUS SEXTUS

De Crimine falsi.

SUMMARIUM.

1 *Descriptio criminis falsi traditi in jure.*
Ejusdem definitio juxta Hostiensem.
Mendacium est destructio veritatis.
2 *Definitio criminis falsi.*
Crimen falsi requirit dolum.
Fallens in computo, aut mensura, non committit crimen falsi.
Contra falsum computa, aut mensura, non datur actio, nisi de dolo.
Mensor, aut computator, non est obligatus civiliter erga utentem opera sua.
3 *Falsitas, ut sit punibilis, tria requirit.*
Parvitas materiæ in omni delicto datur.
Falsitas, debet esse in scriptura.
Usus scripturæ falsæ requiritur.
4 *Falsi species, quot sint.*
5 *Quæ species falsi tractandæ in hoc Titulo.*
6 *Crimen falsi gravissimum, & quare.*
Est atrocius homicidio.
7 *Criminis falsi specialia.*
Decurio inquisitus de falso, non gaudet privilegiis Decurionum.
Confirmatio facta a Principe ex certa scientia, *non validat falsum.*
Sententia lata ex falsis probationibus, non transit in judicatum.
Attestationibus publicatis, potest contra eas procedi de falso.
Cardinales obviantes damnato ad supplicium ob crimen falsi, eum non salvant.
8 *In crimine falsi procedi potest civiliter, & criminaliter, & quomodo.*
Prius intentanda actio criminalis, quam civilis.
9 *Civiliter agenti sufficit probare suspicionem falsitatis.*
10 *Quomodo procedendum, quando agitur de falso criminaliter.*
11 *Indicia probantia falsitatem in scripturæ.*
Bulla, quæ, & quare dicantur, & quomodo indicientur ut falsæ.
12 *Indicia falsitatis Bullarum quadrant in aliis scripturis.*
13 *Indicia extrinseco probantia scripturam falsam.*
14 *Probatia falsitatis, quæ potest fieri per Testes necessarios, aut extraneos.*
Testamentum est suspectum de falso, si Testis non vidit Testatorem jacentem in lecto.
Dictum Testis necessarii reddit testamentum suspectum de falso.
Testis negans suam esse subscriptionem in scriptura privata, eam invalidat.
15 *Testes extranei quid, & quomodo probent circa scripturam publicam.*
Testis infamis de jure vitiat testamentum.
Testes tum necessarii, tum extranei debent esse integri, ut probent falsitatem scripturæ.
16 *Testis unus, sive necessarius, sive extraneus non reddit scripturam, suspectam de falso, nisi ostendat Judici indicium falsitatis in scriptura ipsa.*
17 *Indicium falsitatis intrinsecum scripturam facit a Judice anullari, & Reum puniri.*
Extrinsecum vero movet Judicem ad declarandum, fidem non esse adhibendam scripturæ, & ad indagandam ulteriorem veritatem.
18 *Testes testamentarii, quo casu reddant testamentum nullum.*
19 *Quomodo probandus Reus de falsa scriptura.*
20 *Pœnæ criminis falsi variantur juxta species falsitatis, ac Statuta locorum.*

1 DEfinitio *falsi criminis* descriptive potius, & per exemplo traditur a *Paul. J.C. in l. Quid sit. ff. Ad leg. Cornel. de falf.* quam per genus, & differentiam, ut ferunt leges definitionis; ad quæsitum enim sibi factum, *quid sit falsum?* respondet, *videtur esse, si quis alienum chirographum imitetur; aut libellum; vel rationes intercidat, vel describat, non qui alios in computatione, vel ratione mentiuntur. Imperator* pariter in *Novella, Authent. de Instrum. caut. & fid. §. 1. Collat. 6.* decurtate, & juxta unam speciem falsitatis, eam definivit, dicendo, quod sit *imitatio veritatis*; nempe in illis, qui, imitantes characteres alienos, instrumenta, chirographa, apochas &c. falsificant. Propius ad verum definitionem accessit *Host. Sum. Rubr. de Crim. falf. §. Quid sit*, dum ait, quod sit *immutatio veritatis ex certa scientia facta*. Sed nec sufficiens est talis definitio, si detur de *crimine falsi*, quod judicialiter punitur: desunt enim nonnulla, quæ infra dabimus, & talis definitio competit cuivis mendacio, quod judicialiter minime punibile sit; siquidem ut scripsit *Tertullianus lib. 2 contr. Marcian.* relatus a *Gothofredo ad l. 23. lit. M. ff. Ad leg. Cornel. de falf. mendacium non potest ædificari sine demolitione veritatis.*

2 Dico igitur, quod *falsitas*, quæ judicialiter vindicatur, est *dolosa immutatio veritatis, in grave præjudicium alterius facta*. Dicitur notanter *doloso*, quia *falsitas*, ut evadat criminalis, debet de necessitate procedere ex dolo *arg. cap. Homines. cap. Is autem 22. q. 2. l. Nec exemplum. C. Ad leg. Corn. de Falf. l. Quid sit l. Divus. ff. eod. tit.* proinde de mente Jure Consulti *text. in l. Quid sit. ff. Ad leg. Corn. de falf.* est, quod *qui in computatione, aut ratione mentiuntur*, falsum non committant, & ratio est, ut optime notat *Gothofr. ad l. Quid sit. lit. M. ff de falf.* quia falsitas in mensura, & calculo potest esse ex errore involuntario, qui dolum excludat. Quod si in mensore, sive calculatore dolus interveniat, non intentari tamen potest contra eum actio de *crimine falsi*, sed alia civilis de dolo, & ratio est, quam dat Ulpianus *text. in l. 1. §. Hæc actio. ff. Si mensu. fal. mod. di.* quia mensor *civiliter obligatus non est erga* eum, qui ejus opera utitur, proinde contra eum sola actio de dolo conceditur.

3 Additur *in præjudicium alterius*, quia, si falsitas nulli noceat, aut nocere non possit, punibilis non est, & præjudicium non debet esse quomodolibet, proinde adjungitur *grave*, quia de modico præjudicio ratio non habetur, & parvitas materiæ in quolibet delicto datur, *arg. l. Si oleum. §. final. in fin. ff. de Dol. mal.* Unde ex data definitione elicitur conclusio, quam tradunt communiter *Doctores, Farinac. Capic. latr. Ball. Barbos. Felic.* apud *Conciol. Resol. crim. V. Falsum. Resol. 2. init. & ad Stat. Engub. lib. 4.*

Rubr. 46. *num.* 1., quod ad falsitatem, ut punibilis sit, tria requiruntur, puta mutatio veritatis, dolus, & grave præjudicium. Addit autem *Mascard. de Probat. Concl.* 739. *n.* 13. & 15. alia duo; unum est, quod falsitas sit facta in scriptura, quæ probat, & fidem facit, quia, si non probaret, non diceretur commissum falsum juxta *Gloss. in l. Domus in V. Privatas. C. de Fals.* & Doctores, quos ibi citat. *Bart. Paul. de Castr. Bald. Corne. Socin. & Alex.* Aliud est, quod oportet, quod Reus hujusmodi falsitate usus sit, aliter punibilis non est, & citat ad hoc multos Doctores, *Abb. Bald. Salycet. Bart. Socin. Turz. Alex. & Boss.* dicens esse conclusionem communem.

4 Species falsi sunt pene infinitæ, ut ait *Matthæ. de Crimin. Tit. de Falso. cap.* 1. *n.* 1. tamen possunt cum *Hostien. Summ. Rubr. de Crim. fals.* §. *Qualiter committatur. num.* 2. commode reduci ad quatuor; nempe ad *scripturam*; *dictam*; *factum*; & *usum*. In *scriptura* falsum committit, qui instrumenta, testamenta, codicillos, syngraphas, chirographos, apochas falsas confingit; qui album Prætoris, libros publicos, seu libros privatos rationum, corrumpit, exarando aliquid falsum in ipsis; Advocatus, seu Doctor, qui falsas leges scribendo allegat; & Notarius, qui sibi aliquid scribit in Testamento &c. *Dicto* falsitatem committit *Testis*, immutando, truncando, tacendo, pervertendo veritatem. *Corrumpens*, instruens Testem, ut falsum dicat; *Judex* sententiando directo contra leges, aut Statuta; *Advocatus*, qui revelat adversæ parti secreta sui clientuli; & qui coram Judice somniata jura citat; qui mentitur Præsidi, vel Principi, ut per obreptionem aliquid obtineat &c. *Facto* committitur falsitas, delendo, interlineando, cancellando, radendo, immutando scripturam, sive publicam, sive privatam; sigilla alicujus, maxime Principis Ecclesiastici, aut Laici, sive alterius publici Officialis fabricando, mutando, adaptando, &c. monetam falsam cudendo; aurum alchimicum componendo; partum adulterinum supponendo; testamentum legitimum occultando; Testem ad longinqua mittendo, celando, pecunia corrumpendo, ne examinetur, seu pecuniam accipiendo, ut in judicio attestationem de facti veritate faciat. Edicta publica corrumpendo, eandem rem mobilem, aut immobilem duobus vendendo, eundem fundum duobus hipothecando, literas publicas, sive privatas aperiendo &c. *Usu* tandem falsitatem committit, qui falsis instrumentis, ab alio factis, aut privatis scripturis, sive Testibus, aut attestationibus pariter falsis, in judicio Civili, aut Criminali scienter ad damnum alterius utitur; qui falsis litteris, sive Principis Ecclesiasti, aut laici, sive alterius publici Officialis ad proprium commodum utitur; qui mutato sibi nomine, alium se gerit ab eo, quod est; qui cum vilium natalium sit, se jactat prognatum de familia nobili, cum qua in cognomine convenit, & ejus gentilitium stemma, ac insignia usurpat; qui exercet officium, quod vere non habet, sed illud habere probat, usurpatis legitimis patentibus, pro aliis tamen factis, &c.

5 Si de omnibus hujusmodi falsitatibus in individuo tractandum esset, in immensum cresceret Tractatus, qui se solo integrum volumen occuparet; quia ergo pleraque, quæ circa hoc crimen quadrant in uno casu, conveniunt etiam in cæteris tum in probationibus, tum in pœnis; & de aliquibus jam alibi locuti sumus, ut in §. *Calumniatio*, §. *Subornatio*, §. *Perjurium*, & incidenter aliis in locis; in hoc Titulo loquemur de nonnullis usu frequentioribus, præsertim intra Claustra, & sunt *Falsificatio literarum* seu sigilli Superiorum, *Aperitio literarum* Prælatorum ad Subditos, & vice versa. *Falsæ monetæ* fabricatio. *Alchimiæ* compositio. *Astrologiæ judiciariæ* falsa professio.

6 *Crimen falsi* gravissimum, ac atrocissimum est; nec aliud crimen datur, quod ita vituperet famam, ac statum hominis, sicut ipsum, prout ex *Paulo de Castro Cons.* 151. & *Marsilio Rubr. de Fals. num.* 16. scribit *Bajard. ad Clar.* §. *Falsum. num.* 1. & juxta quosdam Auctores *Capon. Matthæu. Fontanel. Carpzov. Cortiad. Modern. Manfrell.* relatos per *Franciscum Romaguera ad Statuta Eugubii, lib.* 4. *Rubr.* 46. *num.* 11. est atrocius homicidio, & ratio esse potest quia, cum commoda societatis humanæ habeant pro suo fundamento fidelitatem unius ad alterum, quæ sine veritate consistere non potest, hinc est, quod falsitas, destruendo veritatem, labefactat ex consequenti fidelitatem, & subvertit commoda societatis humanæ; ut proinde falsum committens, censeatur indignus vita civili, & notatus ignominia, non in consortio hominum, sed inter feras, quibus imponere falsitatem nequeat, sibi esse vivendum.

7 Plura sunt specialia hujus criminis, quorum duodecim recenset *Montic ell.* in sua *Pract. crim. Reg.* 15. *n.* 10. & *seq.* insigniora autem sunt, quod *crimen falsi* in generali indulto minime comprehendatur, ut textualiter habetur in Digesto, *text. in l. Lucius ff. Ad S. C. Turpill.* Item *Decurio*, inquisitus de falso, non obstante Decurionatu, carceratur, & torturæ subjicitur, & si *Notarius* falsum commiserit, mox fiat *Decurio*, non tamen hæc nova dignitas, quæ in quibusdam aliis delictis illum salvat, in hoc minime eum eximit a quæstione, sic sanciente Imperatore, *text. in l. Si quis Decurio. C. Ad leg. Cornel. de fals.* Pariter, quamvis confirmatio facta a Principe ex *certa scientia*, suppleat omnem defectum rei confirmatæ; non supplet tamen, neque validat id, quod falsum est in ea, prout testatur *Boss. Tract. crim. Tit. de Fals. nu.* 73. cum aliis *Abb. & Felin.* apud *Marsil. Repertor. Rubr. de Fals. col.* 3. Insuper sententia lata ex falsis probationibus, etiam absque ulla appellatione retractanda venit, quantumvis transierit in judicatum, ut habet Textus *in l. final. C. si ex fals. instrum.* intelligendum autem est, ut bene notat loco citato n. 75. *Bossius*, quod falsitas debet esse concludenter probata, aut notoria, nec sufficit, quod sit præsumpta. Prætcrea, licet per utraque jura *text. in cap. Fraternitatis. de Test. Authent. Qui semel. C. de Probat.* caveatur, quod publicatis attestationibus non liceat probare directe contraria capitulis ad eorundem destructionem; tamen agendo de falso, potest ita deduci, & probari, quemadmodum etiam, non obstante re judicata, potest agi, ut habet Textus *in l.* 1. *C. Si ex fals. instr.* Ulterius privilegium, quod habent *Cardinales* præstandi immunitatem Reis, qui ducuntur ad patibulum, (si tamen non data opera eis occurrerint,) ut pluribus citatis *Plach. Farinac. Dian. Delben. Tiraquell. Marsil. Menoch. Citel. & Prager.* docet *Cortiada Decis.* 88. *n.* 16. cessat in hoc casu, nam, si Reus damnatus est ob crimen falsi, non potest *Cardinalis* ei gratiam facere, ut eum eodem *Cortiada l. cit. num.* 17. & aliis *Maxill. ad Consuet. Baren. Proem. n.* 213. *Capon. Discept.* 57. *num.* 31. advertit *Raynal. Observ. crim. T.* 2. *cap.* 18. §. 1. *n.* 4. Multa alia specialia minoris momenti sunt de hoc crimine, de quibus juxta exigentiam dicetur.

8 Circa probationem *falsi* advertendum est, quod judicium de eo potest intentari tum civiliter, tum criminaliter; civiliter quidem per viam exceptionis; vel replicationis, & quandoque per actionem in factum; nam, ut ait *Hostien. Summ. Rubr. de Crimin.*

mia. fals. §. *Qualis probatio*, qui nomine Prætoris literas falsas ediderit, vel falsum edictum proposuerit, actione in factum pœnali tenetur, quæ forte contingit interesse accusatoris. Criminaliter autem, si agatur ad pœnam delicti infligendam: & si agatur ad utrumque, juxta quosdam, intentandum prius est judicium criminale, quam civile, *arg. l. 2. C. de Fid. instrument.* quia compendiosior est via; cum probationes criminales quadrent etiam pro causa Civili, non vice versa: unde, si probaretur primo factum civiliter, faciendæ essent de novo probationes criminales, cum jactura temporis, ac expensarum; hac tamen ratione non obstante, videtur, quod prius intentanda sit actio civilis, quam criminalis ex aperta dispositione Textus in *l. Damus. C. Ad leg. Cornel. de fals.*

9 Procedendo autem civiliter, productio instrumenti, de quo suspicio habetur de falso, facit, quod pro falso habeatur, & illud in judicio est nullius valoris, nisi a parte producente veritas illius concludenter probetur, & producens ipse, deficiens in probatione veritatis, tanquam falsarius punitur ex dispositione Textus *in l. Jubemus. C. de Probat.* Unde civiliter agenti sufficit concludenter probare suspicionem falsitatis, ut producens instrumentum, teneatur ad probandam ejusdem veritatem; qua non probata, iste tenetur de falso.

10 Sed procedendo criminaliter juxta mandatum Imperatoris, *text. in l. Ubi falsi. C. Ad leg. Cornel. de falsi. acerrima* debet fieri *indago*, & probationes debent esse claræ, & concludentes, *text. in l. final. C. de Probat.* Porro *nec accusatori tantum quæstio incumbit, nec probationis ei tota necessitas indicitur, sed inter utramque personam stat Judex medius*, prout in supracitata lege sanxit Imperator. Accusanti igitur de crimine falsi debet esse disceptatio cum Reo, convento circa probationem delicti: quia, si *Cajus* Actor impugnat, ut falsum instrumentum, productum a *Sejo*, sufficit *Cajo* probare suspicionem falsitatis, & *Sejo* incumbit onus probandi e contra veritatem instrumenti; & hoc est, quod ait Imperator in lege citata, dum dicit, *nec probationis ei* (nempe Actori) *tota necessitas indicitur*, quia ei sufficit probare suspicionem falsitatis, ut transferat in accusato obligationem probandæ veritatis. Si autem Actor intendit probare Reum conventum, tanquam auctorem falsitatis, tunc ipsi incumbit probare intentum concludenter, & sic intelligendi sunt Doctores, quos allegat *Mascard. de Probat. Concl. 739. num. 2. & 3.* qui testatur de communi, citans *Socin. juni. Alexand. Jaso. Dec. & Gramm.* qui volunt, quod in judicio criminali probatio Actoris debeat de necessitate concludere. Si enim intelligunt tum de probatione corporis delicti, tum de delinquente, refragatur sibi lex citata, quæ aperte loquitur de judicio criminali in examine falsi; quæ, ut cohæreat juri communi, quod statuit obligationem probandi concludenter accusationem, ipsi Actori incumbere, exponenda est de probando corpore delicti, cujus obligatio divisa est inter Actorem, & Reum, prout dictum est; manente integraliter in Actore obligatione probandi plene reatum in alio.

11 Sciendum porro, quod ad probandam falsitatem, sive suspicionem falsitatis in scriptura, duplicia sunt indicia, alia quidem intrinseca; alia vero extrinseca. Intrinseca vocantur ea, quæ continentur in scriptura ipsa; extrinseca autem, quæ extra eam sunt. Quantum ad intrinseca, ea sunt in duplici differentia, nempe indicia, quæ percipiuntur mente tantum; & ea, quæ etiam ad sensum patent, & de utrisque habetur in Decretali *cap. Licet. Extra de Crim. fals.* exemplum in literis Apostolicis, (quæ vocantur *Bullæ*, ex eo quod sigillum plumbeum Papale, quod dicitur *bulla*, annexum habent) de quibus dicit ibi *Innocentius III*, quod cognosci possunt fuisse falsificatas, si falsis literis sigillum pariter falsum appensum sit: si verum sigillum, ab aliis literis abstractum, falsis literis accommodatur: si in veris litteris aliquid sit rasum, deletum, additum diversis characteribus a prima scriptura; si dealbata totaliter membrana antiquarum literarum, aut superextensa antiquæ nova membrana, nova scriptura ex integro exaretur; si characteres non sint conformes solitis formari in Cancellaria Papali &c., & hæc sunt indicia, quæ etiam oculis subjiciuntur: quæ vero mente tantum percipiuntur, sunt ea, quæ consistunt in sensu verborum, nempe contra stilum Curiæ; ut si in literis nominaretur Episcopus *filius*, aut Clericus *frater*: sive per tales literas concederentur dispensationes, quæ concedi non solent, aut non possunt, ut quod privignus novercam, aut frater sororem in matrimonium ducere posset, & similis; & quæ dicuntur de literis supradictis *Bullatis*, dici possunt de aliis, quæ vocantur *Brevia*, & annexum habent sigillum *Annuli Piscatoris* in cera rubea.

12 Hæc autem omnia intervenire etiam possunt in instrumentis, aut libris publicis: in scripturis, sive libris privatis: in transumptis ex actibus publicis; in chirographis promissoriis (vulgo *polizze*), in apochis (Italice qui tanze), in patentibus, seu litteris Principis, in quibus conferuntur Officia, aut indulta, aut gratiæ; in tesseris, quæ ab Officio publico dantur, ut tempore pestis illæ, quæ dicuntur *bollete di sanità*; sive aliæ, quæ in signum solutæ gabellæ dantur a publicanis, & aliis similibus. Pariter supradicta intervenire possunt in literis Episcoporum circa collationes Ordinum, approbationes ad Confessionem; deputationes ad pulpita; Dimissorias; dispensationes; attestationes &c. Item inter Regulares in patentibus Prælaturæ, sive Officii alterius; institutionis in gradu Concionatoris, lectoris, aut Confessarii; in literis dimissoriis ad Ordines; in literis obedientialibus, & aliis hujusmodi. In omnibus igitur istis possunt esse indicia falsitatis, inversio, perversio, adulterina appositio sigilli; inconsueta qualitas chartæ, seu papyri; diversitas characterum Principis, Episcopi, Superioris, Officialis, Notarii, aut Cancellarii subsignantis; lituræ, interlineationes, cancellaturæ, appositiones aliena manu factæ, & tandem forma verborum inconsueta; clausulæ impertinentes, superfluæ, defectivæ; dispensationes insolitæ, & alia hujusmodi, quæ in sensu verborum consistunt.

13 Extrinseca vero falsitatis indicia, & quæ non continentur in ipsa scriptura, ex multis Doctoribus collegit magno labore *Mascard. de Probat. Concl. 740. num. 2. & seqq.* & sunt, si transumptum instrumenti contineat plura, quam protocollum: si producitur instrumentum fere extra tempus, cum potuisset primo produci tempore commodo: si continet negotium, de quo reperiuntur facta alia instrumenta, continentia tenorem, vel effectum diversum: si deficit clausula, quæ de jure, aut consuetudine debet apponi: aut appositæ sint clausulæ inconsuetæ, aut modus insolitus Notarii in registratione, aut dissimilitudo dictaminis: si scriptura fuerit recenter facta, & in ea dicantur rogati pro Testibus omnes, qui mortui sunt: si instrumentum sit diversis characteribus exaratum, & Notarius in authenticatione mentionem non faciat, illud manu aliena fuisse exaratum: si producens instrumentum, interrogatus a

parte, an velit eo uti, respondet negative: si scriptura facta sit a Notario, solito falsa scribere; aut producta ab eo, qui alias falsa instrumenta produxit; si confrontatum instrumentum cum protocollo, quod sit de re antiqua, hoc reperiatur scriptum characteribus recentibus; si instrumentum non continet verisimilia, & hoc est etiam de libro rationum, in quo notentur partitæ inverisimiles; si tandem scriptura inventa non sit inter solitas scripturas Notarii. Probatis autem duobus ex supra recensitis indiciis, dicitur probata suspicio falsitatis; & ex hujusmodi probatione falsitatis, per conjecturas deveniri posse ad torturam, concludit loco citato *Mascard. num. 46. & 47.*

14 Ultra recitata indicia, ex quibus falsitatis suspicio probata remanet, adsunt etiam dicta Testium, qui possunt esse in duplici differentia, nempe *necessarii*, illi scilicet, qui dicuntur rogati in instrumento, seu subsignati in scriptura, & *extranei*. Quantum ad *necessarios*, firma conclusio est, quam tradit *Boss. Tract. crim. Tit. de Fals. num. 2. & seqq.* fundatam in jure, *l. 1. §. Si quis neget, ff. Quemadm. test. aperi.* & auctoritate Doctorum *Bart. col. 1. & 3.* & *Imol. col. 1.* quod unus Testis contradicens Testamento, dicendo non fuisse præsentem; aut dispositionem aliam fuisse ab eo, quod dicitur in Testamento; aut Testatorem non fuisse a se visum, quia faciem habebat linteaminibus opertam; reddit Testamentum suspectum de falso; & ut probat idem Auctor *num. 29.* ex dispositione Textus in *l. Jubemus, C. de Probat.* tale dictum Testis sufficit ad capiendum suspectum de falsitate; non sufficit tamen ad annullandum Testamentum; sed bene sufficit ad movendum Judicem ad inquirendum, & ad declarandum fidem non esse adhibendam tali scripturæ, ut multis adductis probat *Raynaldus Tom. 2. cap. 18. Rubr. num. 67.* & ibi *Card. Alba. Innocen. & Paul. de Castr.* Si vero esset scriptura privata, quæ sumit vires a recognitione Testium, dictum unius Testis, qui dicitur in ea subscriptus, negans subscriptionem esse suam, non tantum inducit suspicionem falsi, sed facit, quod talis scriptura minime probet, ut loco supracitato *num. 26.* scribit *Bossius*, & ratio disparitatis est, quia in hac non intervenit auctoritas Notarii, ut intervenit in instrumento publico.

15 Quantum ad Testes *extraneos*, vult *Bossius num. 43.* quod isti debent esse omni exceptione majores, ut possint reddere instrumentum suspectum de falso, quæ qualitas non requiritur in Testibus *necessariis*, quia ex hoc, quod sunt rogati in instrumento, videntur a partibus approbati. Sed hæc ratio, Me judice, nihil valet; nam quamvis approbati sint a partibus extrajudicialiter, ac in contractu civili, non sequitur per hoc, quod censeantur approbati a Judice pro testificando, maxime in causa Criminali; nec partium approbatio reddit legalem, seu legitimum illum Testem, qui a jure prohibetur testificari; proinde Testis infamis infamia juris, adhibitus in Testamento, illud vitiat, prout cum *Plautia in l. Barbarius. nu. 303. de Off. Prætor.* & *Bursato Cons. 55.* docet *Goveanus ad Clar. §. Testamentum. Quæst. 55. num. 55. in fine*, quamvis Testis ille communiter pro legitimo habeatur. Teneo igitur, quod tum Testes *necessarii*, tum *extranei*, debeant esse integri, ut ex illorum Testimonio possit scriptura quævis reddi suspecta de falsitate.

16 Sed Testis unus *extraneus*, quamvis omni exceptione major, reddit ne scripturam quamvis publicam, seu privatam, suspectam de falso? Dico, quod non, nisi in scriptura ipsa ostendat Judici aliquod indicium falsitatis, quæ Judici incognita est; ut pote si in scriptura subsignati essent *Cajus*, & *Sejus*, quorum nota manus esset Testi, qui deponeret subsignationes in scriptura non esse de manu illorum ex diversitate characterum, proinde scripturam esse falsam. Ratio hujus conclusionis est, quia falsum in scriptura relinquit vestigium post se, ut patet; &, ut dicemus infra, ut judicium reddat scripturam suspectam, oportet, quod contineatur in ipsa scriptura, puta aut characteribus, rasura &c., aut in forma, seu sensu verborum, ut dictum est supra; dictum igitur Testis non sufficit, nisi constet de vestigio illo, quod constituit corpus delicti, de quo in quovis crimine ante omne aliud constare debet. Unde concludendum, quod talis depositio Testis extranei inservit tantum ad movendum Judicem, ad inquirendum de veritate.

17 De indiciis igitur intrinsecis falsitatis, sive pateant solum ad mentem, sive etiam ad sensum, prout dictum est supra *num. 11.* Regula firma est, quod ubi suspicio falsitatis in scriptura publica, seu privata oritur ex vitio visibili ad oculum, sive ad intellectum, tunc per sententiam annullatur scriptura, & pro non scripta pronunciatur; & insuper imputatus de hujusmodi falsitate, punitur pœna extraordinaria, pecuniaria, relegationis, seu triremium ad tempus, juxta gravitatem facti, qualitatem personarum, & urgentiam suspicionis, ut pluribus probat *Raynal. Tom. 2. cap. 18. Rubr. num. 58. & seqq.* De extrinsecis autem regula est, quod non sufficiunt ad annullandam scripturam, nec ad condemnandum Reum criminaliter, sed solum ad movendum Judicem ad declarandum, fidem non adhibendam esse scripturæ, & ad inquisitionem ulterioris veritatis, ut dictum est supra *num. 14.*

18 Quid autem, si duo Testes instrumentarii contradicerent directe instrumento, seu Testamento, asserendo eos minime interfuisse tali stipulationi sive dicendo dispositionem testamenti, sive contractus fuisse diversam? Respondet *Boss. loc. sup. cit. n. 52.* cum aliis *Bart. Imol. Felin.* quod instrumentum, sive Testamentum remanet falsum, nisi coadjuvetur ab aliis, qui vincant numerum illorum, ac deponant, dispositionem talem fuisse, qualis habetur in scriptura, aut ultra illos duos, qui dicunt, non interfuisse in testamento, seu instrumento, annotatus sit aliorum Testium numerus, sufficiens ad illius validitatem, ut ibi late prosequitur *Bossius*.

19 Hucusque dictum est de probanda falsitate scripturæ, superest, ut dicamus de probatione scriptoris falsi. Dico igitur ad hoc, quod duo Testes integri, probata constantia corporis delicti, sufficiunt ad convincendum ad pœnam ordinariam, sicut in quovis alio delicto. Probatur autem corpus delicti, prout supra dictum est; & etiam concludenter probari potest per eosdemmet Testes, si viderunt Reum prætensum, eam scribentem; scripturam legerunt, ac ejus tenorem intellexerunt. Ratio est, quia hoc modo deponunt Testes super re de visu, qua probatio nulla potest dari concludentior: reddantque causam dicti sui, a qua pendet robur testimonii; & eodemmet contextu probatum remanet delictum, & ipsius Auctor.

20 Pœnæ vero criminis falsi variantur, sicut variari potest species ipsa falsi; & dicit Clarus *§. Falsum. V. Sed quæro. num. 40.* quod in iis inferendis attendenda sunt Statuta locorum; quibus deficientibus, recurritur ad consuetudinem, quasi hoc arbitrio Judicis relinquatur.

§. I. Li.

§. I. Literarum falsificatio.

SUMMARIUM.

1 *Literarum nomine, quæ veniant in hoc paragrapho.*
2 *Literæ falsæ dupliciter dicuntur.*
Falsæ ob subreptionem, aut obreptionem non debent exequi.
3 *Obtinens per subreptionem, aut obreptionem literas Papæ, non delinquit crimine falsi.*
4 *Crimen falsi, quando proprie committatur in literas Papæ.*
Literæ Papales quomodo, & quando dicantur falsificatæ.
5 *An sit falsus, qui immutat aliquid in literis (aliis ab Apostolicis) cum veritate.*
6 *Variæ circa hoc dubium sententiæ.*
Falsum dici nequit, quod juvatur primordio veritatis.
Scriptura deperdita, non potest alia nova fieri, continens factum deperditæ.
7 *Distinguitur dubium.*
Mutatio scripturæ ad damnum alterius, licet cum veritate, inducit crimen.
Si non est ad damnum alicujus, non committitur crimen.
8 *Circumstantiæ aggravantes scripturam falsam, triplices sunt.*
9 *Gravitas falsæ scripturæ augetur ex damno, quod per eam alteri infertur.*
Item ex dignitate personæ, cujus scriptura vitiatur.
Falsificans literas publicas incidit in crimen læsæ Majestatis.
10 *Gravissime delinquit vitians literas Papæ, aut supremi Principis.*
Falsis literis, si Magistratum arrogat, fit Reus læsæ Majestatis.

1 Nomine *literarum*, de quibus in hoc paragrapho sumus locuturi, veniunt scripturæ omnes tum publicæ, tum privatæ, tum expeditæ a Romano Pontifice, Principibus, Episcopis, Regularibus Prælatis, sive aliis publicis Officialibus; tum roboratæ authoritate Notariorum, tum confectæ inter privatas personas; in quibus omnibus *crimen falsi* committi contingit.

2 Adverto autem, quod de omnibus *literis* potest dari distinctio, quam ex *Goff. Rubr. eo. tit.* tradit *Hostien. Sum. Rubr. de Crim. falf. §. Qualis probatio. num. 6. circa med.* tractando de literis Apostolicis: nempe, quod *literæ*, aliæ dicuntur *falsæ*, aliæ *falsatæ*, sive *falsificatæ*. *Falsæ* sunt duobus modis; primo, quia per falsi suggestionem, aut veri taciturnitatem, sunt impetratæ, quæ in jure largo modo dicuntur *falsæ*, ut habetur ex Digestis, *arg. l. Si quis obrepserit. ff. Ad leg. Cornel. de Falf.* & istæ non debent a Delegatis mandari executioni, sed super illis rescribi ad Pontificem *cap. Si quando. Extra de Rescr.*, aut ad Superiorem, cujus sunt *literæ*, ipsum consulendo, quid agendum sit. Secundo modo, *falsæ* dicuntur, quando aliquam similitudinem verarum prætendunt, nihil tamen veritatis habent, quia tum scripturam, tum sigillum, tum subsignationes adulterinas habent. *Falsatæ* vero, seu *falsificatæ* dicuntur, quando illæ quidem quo ad scripturam, sigillum, ac subscriptionem sunt veræ, tamen in illis habetur aliquod additum, diminutum, seu mutatum, ut habet Textus Decretalis *cap. licet ad regimen. Extra de Crim. falf.* & nos diximus supra hoc *Tit. num. 1.*

3 In prima quidem specie falsitatis impetrans per subreptionem, aut obreptionem tales literas, falsi crimen minime committit, ob quod pœnis hujus criminis debeat coerceri; quia tamen mentiendo Superiori, aliquo modo delinquit, ejus pœna est, ut *literæ* impetratæ nullæ sint, & ipse careat beneficio, quod reportare speravit.

4 In secunda vero proprie committitur *crimen falsi*, & Reus de hoc, ordinaria legum pœna est percellendus. In tertia autem distinguendum est. Nam illud, quod additum, sive deletum est, variat substantialiter dispositionem, & sensum *literarum*, aut non. Si sic, verum crimen falsi incurritur, nam perinde est, quod *falsæ literæ* integraliter confingantur, & quod per appositionem, sive detractionem alicujus dictionis verbi, aut clausulæ, veræ *literæ* sonent diversum sensum ab eo, qui fuit intentus a concedente, aut formante *literas*. Si autem apposita esset aliqua dictio, quæ ex errore scribentis defuit in scriptura; aut aliqua, quæ superflueret, deleta esset, & per talem appositionem, aut deletionem, nullo modo immutaretur sensus *literarum*, nulla falsitas committeretur, aut in hoc esset reatus. Fallit autem hoc in literis Apostolicis, in quibus nec minimum quid addi, deleri, aut corrigi potest. *Felin. in cap. Ex parte il 1. num. 18. de Rescr. Sayr. Tolet. Suar.* apud *Thesaur. de Pœn. V. Falsum. cap. 4. V. An autem*; sed si quis error ex inadvertentia amanuensis irrepserit, remitti debent ad Cancellariam Papalem, ut per Officiales corrigantur, sive, ut novæ *literæ* concedantur, aut condantur.

5 Dubium porro non leve est, an censeatur falsarius ille, qui immutat literas, sed mutatio innititur veritati, & hoc loquendo non de literis Apostolicis, quia, ut dictum est, resolutio est negativa, sed de aliis.

6 Circa hoc dubium variæ fuerunt sententiæ, Nonnulli enim Doctores *Clar. §. Falsum. num. 44. Grama. Vot. 26. num. 12. Cravet. consf. 46. num. 8. Cornei. Alciat.* & *Menoch.* apud *Dian. par. 5. tract. 14. Resolut. 40. init.* fulti fundamento axiomatis, quod *non potest dici falsum illud, quod juvatur primordio veritatis, arg. l. Cum filius §. Hæres meus. ff. de leg. 2.* docuerunt falsarium non esse illum, qui immutat scripturam, illam corrigendo, & veritatem dicti, aut facti apponendo. Ut si Notarius ex errore in Testamento legatum scripsit relictum *Lucio Nigro* (dum *Lucius* talis cognominis non reperitur) alius, deleto nomine *Lucii*, apponeret *Titium*, cui re vera Testator legatum reliquit. Alii aliter opinantur, & re vera ex allato supra axiomate sequeretur, quod, si deperdita esset aliqua scriptura, continens verum contractum factum, licitum esset novam scripturam facere similem deperditæ, quod tamen verum non est, ut post *Nald. Summ. V. Scriptura. num. 7.* & alios multos, firmat *Dian. par. 6. Tract. 6. Res. fol. 53.*

7 Puto tamen, casum esse distinguendum: nempe vel talis mutatio studiose fit ad nocendum alteri, cui forte scriptura immutata favebat, vel fit ad juvandum aliquem, cui eadem scriptura absque tali immutatione favere non poterat. In primo casu, incurritur vere crimen falsi: in secundo, non. Ratio resolutionis est, quia, ut dictum fuit hoc eodem Titulo *num. 3.* ad crimen falsi tria requiruntur, nempe mutatio veritatis, dolus, & grave damnum alicujus. In primo autem casu ex hypothesi hæc tria concurrunt: ergo &c. Nec dicendum, quod immutatio veritatis non interveniat ex hoc, quod, ut supponimus, talis mutatio veritati innititur: nam scriptura, maxime authentica, duplicem verita-

tem

tem importat, nempe veritatem facti, quod per eam enunciatur, & veritatem Auctoris scripturæ ipsius, nempe, quod manu, & characteribus illius, cujus dicitur esse scriptura, sit exarata. Quamvis igitur immutans scripturam, non vitiet veritatem facti enunciati, vitiat tamen veritatem Auctoris, quia falsum est, quod Auctor scripturæ, ita exaraverit, sicut habet scriptura immutata: hæc autem falsitas juncta dolo, & gravi damno proximi, integrat perfecte crimen falsi. Verum tamen est, quod tale crimen non ita grave est, sicut si etiam veritas facti enunciati immutaretur. In secundo autem casu deficit dolus, & grave damnum; proinde crimen falsi non incurreretur.

8 Aggravatur autem *literarum falsificatio* a pluribus circumstantiis, quarum tamen tres peculiares sunt, nempe materia, circa quam falsificatio committitur, gravitas damni per eam proximo causati, & qualitas personæ, cujus *literæ* falsificantur, sive cui damnum infertur. Proinde, qui sibi patentes literas confingeret approbationis audiendi Confessiones Sacramentales: aut veras patentes, jam expiratas, falsificaret, mutato tempore Datæ ab Ordinario, gravius delinqueret, quam si ad suscipiendos sacros Ordines, attestationem Baptismi suscepti vitiaret, adscribendo sibi majorem ætatem ea, quam de facto habet; aut sibi literas Dimissoriales falsas confingeret. Ratio est, quia in primo casu, redderet Sacramentum pœnitentiæ nullum ex defectu jurisdictionis; in secundo autem non desineret sacros Ordines suscipere, licet mortaliter peccaret.

9 Similiter, qui falsam scripturam cuderet, aut veram adulteraret, ob quod grave damnum in vita, aut substantia proximo causaretur, gravius delictum committeret, quam si leve tantum præjudicium ex falsitate resultaret. Pariter ex majoritate, ac dignitate personæ, cui ex falsitate evenit damnum, aggravatur falsitas ipsa; & ideo qui in libris publicis malo dolo, & in damnum publici (quæ est persona ficta quidem, sed quovis privato dignior) falsum conscribit, simul cum falso incidit in crimen læsæ Majestatis, ut argumento legis *l. 2. ff. Ad leg. Jul. majest.* scribunt Doctores. *Afflict. Bajard. Carer. Coarad. Foller. & Farinac. quæst.* 113. *num.* 61. apud *Bist. quæst.* 110. *num.* 20.

10 Itidem, qui summi Principis, ut *Papæ, Imperatoris, Regis &c.* literas, subsignationem, sigillum &c. adulterat, falsificando veras, aut confingendo adulterinas scripturas, gravissimum omnium falsi crimen committit. Unde, si per *falsas*, aut *falsatas* hujusmodi *literas* Magistratum sibi arrogaret, ultra delictum falsi, violatæ Majestatis delictum subiret. *arg. l. 3. in fin. ff. Ad leg. Jul. majest.* ubi *Angel. arg. l. Eas ff. de Falf. Jason. In l. Imperium. n. 30. ff. de Jurisd. omn. Jud. Dian. Tract. crim. lib. 7. cap. 9. num. 5.*

Probatio.

SUMMARIUM

11 *De probatione falsarum literarum, remissive.*
Indicia probantia scripturam falsam, recapitulantur.
Instrumentum, ut valeat, debet carere omni suspicione falsitatis.
Hoc pariter est de testamento.
Rasura in literis Apostolicis est indicium falsitatis.
12 *Interlineatura in scriptura, quam suspicionem falsitatis inducat.*
13 *Cancellatio quid, & quatuplex, & quam suspicionem falsitatis inferat.*
14 *Scriptura obducta atramento, est sicut cancellata.*
15 *Charta maculata, quando inducat suspicionem falsitatis.*
16 *Diversitas characterum, quando inferat suspicionem falsi.*
17 *Atramentum recens in scriptura antiqua parit suspicionem falsitatis.*
18 *Ligatura diversa ab aliis in protocollo reddit scripturam suspectam.*
19 *Impressio sigilli, quando vitiatam scripturam arguat.*
20 *Diversitas signi tabellionatus facit scripturam suspectam.*
21 *Diversitas chartæ, aut papyri, quando reddat suspicionem in scriptura.*
22 *Sigilli variatio, quando importet falsitatem in scriptura.*
Historia de hoc.
23 *Inverisimilitudo concessionis inducit suspicionem falsi.*
Item diversitas stili Cancellariæ.
24 *De indiciis extrinsecis scripturæ falsæ, remissive.*

11 QUantum ad modum probandæ *falsitatis literarum*, nihil suppetit speciale ultra ea, quæ diximus hoc eodem Titulo a *num.* 8. & seqq. Videatur ibi, libet tamen compendiose recensere indicia, quæ ex *Farinacio*, & aliis collegit eruditus *Raynal. tom. 2. cap.* 18 *in Rubr. a num.* 127. *ad finem* ex quibus falsitas scripturarum probari potest, & corpus delicti constitui.

Supposita igitur divisione, quam dedimus hoc eodem Titulo *num.* 11. circa indicia falsitatis in scriptura, puta, quod alia sunt, quæ continentur in scriptura ipsa, & sensui, aut intelligentiæ subduntur, alia vero, quæ sunt extra scripturam. Quantum ad primam speciem, urgentiora sunt ea, quæ sensui patent. Primum istorum est, si scriptura reperiatur rasa in aliqua parte sui, ut deducitur ex multis *Decretalibus*, *text. in cap. licet ad regimen.* ℣. *Quinta. de crimen falf. cap. Cum olim. de Privil. cap. Cum venerabilis. de Relig. dom. cap. Inter dilectos. §. Instrumentum de Fid. instr.* Et licet Doctores distinguant inter notatum in loco rasuræ, exaratum eadem, aut diversa manu, qua exarata est reliqua scriptura; tamen, ut optime advertit *Raynaldus* loco citato *num.* 127., talis distinctio non est passim admittenda, sicut nec etiam alia, quæ traditur de rasura facta in loco substantiali, aut non; puta, in præfatione, vel circa legata. Ratio est, quia rasura etiam in una litera potest esse talis, etiam in re non substantiali, etiam eadem manu scripta, ut possit inducere animum Judicis sapientis in suspicionem falsitatis, ut ait *Sorin. in cap. Ex conscientia. n.* 16. *&* 17. *arg. cap licet. de crim falf cap. Venerabilis de Relig. dom.* Et ad hoc, quod credatur instrumento necesse est, quod illud sit absque ulla suspicione, *arg. l final C. de Edic D Adria. toll. cap. Cum adeo. de Rescrip. & in cap. Ad audientiam. eo. tit.* Hæc autem, quæ considerantur a Doctoribus, præsertim de rasura in literis Apostolicis, quæ speciali nota sunt dignæ, quadrare etiam debet in aliis scripturis, in quibus agitur de gravi partium interesse, prout in testamentis; nam prout dicit ibidem *num.* 136. *Raynaldus*, qui citat multa jura *text. in l. Jubemus. & in l. Hac consultissima. C de Testam. §. Sed cum. Inst. eo. tit.* lex, quæ semper dubitavit de fraudibus circa bona defunctorum, nullum admittit testamentum, nisi ab omni suspicione falsitatis sit immune. Et pari-

mo-

modo ratiocinandum est de aliis scripturis magnæ importantiæ, tum publicis, tum privatis, in quibus eadem ratio militat.

12 Secundum indicium est *interlineatura*, nempe scriptura, quæ interponitur inter unam, & alteram lineam, & hoc habetur ex Textu *in cap. Cum Venerabilis de Relig. dom.* ubi ait Papa; *Instrumento prædicta nullam fidem esse adhibendam propter superlinearem scripturam*. Circa hoc autem considerant Doctores, an interlineatio sit in loco suspecto, aut non, puta, circa substantialia, aut non; & dicunt in primo casu oriri suspicionem falsitatis, & hoc quantumvis interlineatio videatur facta eadem manu, (quia, ut dicunt Doctores, *Sacin. in cap. Ex conscientia. num. 23. de crim. fals. Personal. Adipisr. pas. num. 138. & seqq. Farinac. quæst. 153. num. 12. 57. & seqq. Raynald. loc. cit. nu 138.* manus potest imitari; & Auctor scripturæ potuit ex post illam falsificasse); in secundo autem non ita. Censeo autem interlineationem habendam esse inter substantialia, si pars litigans se fundat in illa; & suspicio falsitatis cresceret, si talia scriptura interlineata produceretur a parte ipsa, quæ penes se illam servasset. Et sicut in dubio rasura scripturæ præsumitur facta ab ipsa parte, ut multis citatis *Bald. Felin. Caputaquen.* habet *Farinac. quæst. 153. num. 97.* hoc idem dicendum esset de interlineatura, quæ potest esse a parte interessata.

13 Tertium est *cancellatio*, nempe quando calamus decussatim, hoc est in modum crucis ducitur super quavis litera, ut habet textualiter *Decretalis, Inter delictos. §. Instrumentum. de Fid. instrum.* sive quando calamus ductus quaquaversum super scriptura, ita literas occultat, seu confundit, ut discerni nequeat, quid antea scriptum fuerit. Et ait *Raynaldus*, loco citato *num. 141.*, quod hic non cadit distinctio, nempe an *cancellatio* sit in loco substantiali, aut non, nisi possit intelligi id, quod cancellatum est. Quod, si hoc est penitus inintelligibile, cancellatio est semper indicium falsitatis, ubicumque reperiatur in scriptura.

14 Sed quid juris, si scriptura in aliqua sui parte esset non cancellata, sed obducta atramento? Dico, quod perinde est, ac si fuisset cancellata. Ratio est, quia utrobique militat idem argumentum, quod nempe intelligi ullo modo non possit id, quod antes fuerat scriptum.

15 Quartum est, quando charta in aliqua sui parte est conspurcata, aut maculata, maxime si scriptura sit in membrana, seu pergameno; nam per artes, quas norunt falsarii, tollitur antiqua scriptura per liquores, qui disparere faciunt, & novas apponunt literas; hoc tamen ita subtiliter fieri non potest, quin ab oculato Judice, ac peritis scriptoribus cognosci nequeat; & hoc ab *Innocentio Tertio text. in cap. licet ad regimen. ℣. Sexta cum scriptura de crimin. fals.* statuitur unum ex indiciis falsificationis *Bullarum*. Talis autem chartæ maculatio inducit suspicionem tantum falsitatis, non autem falsitatem, ut notat *Farinac. quæst. 153. num. 186. & seqq.* nam potuit ex accidenti maculari charta, & non data opera ad aliquid de novo scribendum; & hoc facile dignosci potest, si macula occupat diversas partes scripturæ, & per eam non tantum maculata remanet charta, sed etiam immutatus color atramenti, quod ex madefactione regulariter immutatur; & si characteres maculati adamussim concordant cum non maculatis.

16 Quintum est, quando scriptura scripta apparet à diversis manibus, nempe in principio, ac fine ab una, in medio autem ab alia manu, quod indicium, pluribus limitationibus appositis, examinat *Farinac. quæst. 153. num. 112. & seqq.* Cessat autem falsitatis suspicio, si Notarius in margine scripturæ attestationem faciat, approbando partem scripturæ aliena manu exaratæ; potest enim dari casus, quod Notarius (maxime si scriptura longa sit) inceptam scripturam continuare nequiverit, unde per alium scribi fecerit, ac tandem Notarius ipse eam absolverit.

17 Sextum est, si authentica, aut legalitas scripturæ de re antiqua, sit recenti atramento scripta; ut manifeste convincitur ex dispositione Textus præfatæ Decretalis, ubi ait, *litera quaque recentior videbatur*.

18 Septimum est ligatura protocolli, nam, si in uno volumine reperiuntur plura instrumenta ligata in diversis quinternis, quorum unus non est ligatus ad instar aliorum, sed cum diversa forma, & filo, maxime si hic sit recens, exurgit legitima suspicio falsitatis, ut ex jure *cap. licet. ℣. Tertia*, at *filum*, *& ℣. Quarta cum a Superiori. de crimin. fals.* eliciunt Doctores. *Oddi Ludovic. Lucens. Sesse.* apud *Raynald. tom. 2. cap. 18. Rubr. num. 155.* Et augetur suspicio si cartulatura non convenit numero aliorum foliorum. *Menarb. Oddo. Sessr.* apud *Raynald. loc. cit. num. 156.*

19 Octavum est, si appareat ex altera parte chartæ, seu papyri, quod sigillum non fuit impressum cum percussione, ut fieri solet cum similibus scripturis, ut argumento Texus in *cap. Inter delictas de Fid. instr.* ait *Hopengk de sigill. cap. 12. num. 84. & 86.*

20 Nonum ex diversitate signi, aut stigmatis tabellionatus Notarii, ut pluribus citatis *Monticell. Durian. Menoch. Maschard. & Sessr.* scribit *Raynaldus loc. cit. num. 159.*

21 Decimum, addo ego, ex diversitate chartæ, seu papyri in instrumento, quod continet plura folia; nam si alia folia habent unum stigma artificia, seu officinæ, in qua fabricata est charta, quod Italice dicitur (*marca*), sive si alia folia minime sint circumcisa; unum autem folium est diversæ officinæ, ut colligitur ex diverso stigmate, aut, si hoc circumcisum est, argumentum falsitatis parit in scriptura. Et augebitur suspicio, si in illo folio continetur principale fundamentum partis producentis scripturam. Ratio est, quia de universali consuetudine, Notarii utuntur papyro ejusdem mensuræ, & ejusdem artificia, & contra rationem est, quod folium papyri diversæ interserverit aliis.

22 Undecimum est variatio sigilli, non concordans cum tempore, in quo dicitur confecta scriptura. Hoc explico per factum, quod præ manibus habui. In quadam Religione controvertebatur super quibusdam literis patentibus, quæ prætendebantur legitimæ, ac emanatæ a *Cardinali Protectore*. Res in judicium deducta fuit, & variæ Peritorum sententiæ circa confrontationem characterum, tum *Cardinalis*, tum ejus Secretarii cum aliis eorundem scripturis indubitatis. Observavi accurate sigillum, & circa stemma *Cardinalitium* nulla penitus erat variatio, sed verba, (quæ in limbo sigillorum Cardinalium solent apponi) talia erant: *Sigill. A Card. N. Epis. Portuen.* ille autem *Cardinalis*, qui transierat per optationem ab Episcopatu *Portuen.* ad *Ostiensem*, alia utebatur inscriptione in sigillis suis, nempe *Episc. Ostien.* Observavi tempus scripturæ datæ, quod confrontavi cum tempore, quo *Cardinalis* optaverat Episcopatum, & inveni, quod quindecim menses ante Datam scripturæ ille optaverat; unde pronuncisvi patentes illas esse falsas: quia statim ac *Cardinales* taliter optant, mutant sigilla, ac eorum inscri-

scri-

fcriptiones; unde figillum, appofitum illis patentibus, fuit adulterinum, quod falfam reddebat ex fe fcripturam, *cap. licet. de crim. falf.* Et meum judicium confirmatum fuit a Rei conftituto, qui faffus eft, tum figillum, tum fcripturam omnem fuiffe falfam.

23 Duodecimum indicium, quod ex fcriptura deducitur, & non fenfui, fed menti patet, eft, quod deducitur ex inverifimilitudine conceffionis gratiæ, aut alterius contractus, quod in fcriptura continetur, *arg. cap. Porrecta. de Confir. util. vel inutil.* Pariter illud, quod habetur ex non fervata forma, ac ftilo Curiæ, aut alterius Cancellariæ, *arg. cap. Quam grave. de crim. falf.* Et tandem illud, quod deducitur ex non fervata folemnitate, quæ in fimilibus fcripturis folet adhiberi.

24 Indicia porro, quæ habentur extra fcripturam funt ea, quæ habentur per dicta Teftium, & alia, quæ tetigimus hoc eodem Titulo *a num. 13.* unde ea non repetimus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

25 *Pœna criminis falfi funt Judici arbitraria.*
26 *Literarum Apoftolicarum nomine, antiquitus quæ veniebant.*
27 *De jure novo, nomine literarum Apoftolicarum veniunt Bullæ, & Brevia.*
28 *Pœna falfantium literas Apoftolicas, ad quæ fint extenfa de jure noviffimo.*
29 *Excommunicatio contra falfantes literas Apoftolicas de jure antiquo extenditur ad complices.*
30 *De jure novo talis cenfura eft refervata, fed eft tantum contra Reos principales.*
31 *Augmentum pœnarum in Bulla Cœnæ contra falfantes literas Apoftolicas.*
32 *Pœna Clericorum falfantium fupradictat.*
33 *Judex falfariorum literarum Apoftolicarum olim erat folus Papa.*
Nunc Judex eorum eft Epifcopus, nifi Reus fit carceratus ex mandato Papæ.
Si Laicus falfat literas Apoftolicas, crimen eft mixti fori.
34 *Pœna exercentis jurifdictionem ex falfis literis Principis, eft mors.*
Idem eft, fi literæ contineant gratias &c.
Clericus falfificans figillum Principis, debet degradari.
35 *Idem debetur, fi falfificat figillum Officii Miniftri Principis.*
36 *Abutentes vero figillo Principis, quomodo puniendus.*
Mediolani pœna ignis datur quoquomodo falfificanti figillum Principis.
37 *Pœna falfificantium literas Ordinariorum.*
38 *Continuatur eadem materia.*
Epifcopus eft Princeps Ecclefiafticus.
Majorem dignitatem Regia, ac Imperiali habet Epifcopus.
39 *Graviffime delinquit, qui falfis literis Ordinarii, munus Confeffarii, aut Curati occupat.*
40 *Notarii falfarii pœna diverfificatur juxta loca delictorum.*
41 *Notarii, falfantes acta judicialia, quomodo puniendi.*
42 *Teftis falfus puniendus a Judice Caufæ.*
Notarius condens falfum inftrumentum, punitur a Judice, coram quo iftud producitur.
Remiffio Rei ad alium Judicem, quando fiat.
A quo puniendus Notarius falfificans inftrumentum, alibi producendum.
43 *Alius a Notario falfificans inftrumentum, quomodo puniendus. Minus punitur, quam Notarius.*
Album Prætoris corrumpens, quam pœnam meretur.
44 *Producens in judicio inftrumentum falfum, ex triplici capite poteft puniri.*
45 *Producens inftrumentum falfum, antequam puniatur, interrogandus, an eo uti velit.*
Curiarum ufus circa hoc.
46 *Quid agendum, quando æquales præfumptiones falfificationis militant contra Notarium, & contra producentem inftrumentum falfum.*
47 *Pœna falfificantis fcripturam privatam.*
Scriptura privata debet alicui effe nociva, ut fiat locus pœnæ falfi.
Scriptura privata falfificata, femper alicui nocibilis effe poteft.
48 *Lacerans fcripturam publicam, aut privatam, quando puniendus de falfo.*
49 *Quod crimen committit lacerans fcripturam.*
Lacerans fcripturam ob lucrum, eft fur: fi, ad celandam veritatem, eft falfarius.
Voluntas, & propofitum diftinguunt maleficia.
Pœna debita laceranti fcripturam, eft arbitraria.
Pœna Clerici falfificantis literas Dimifforias &c. Ordinarii.
50 *De pœnis Regularium circa crimen falfi, remiffive.*
51 *Statutum primum pro Minoribus de Obfervantia.*
52 *Statutum fecundum.*
53 *Statutum tertium.*
54 *Dubitatio prima, an mandans falfificationem comprehendatur in Statuto.*
55 *Opinio Sanctori.*
56 *Mandans falfificationem comprehenditur in Statuto.*
Mandans magis delinquit, quam mandatarius.
Dicitur principalis caufa delicti, quando delictum eft fecutum.
57 *Dubitatio fecunda, quotupliciter falfentur literæ Prælatorum Ordinis.*
58 *Quot modis falfificantur literæ Apoftolicæ, falfari queunt literæ Prælatorum.*
59 *Dubitatio tertia, an ex non regiftratione literarum probetur earum falfitas.*
60 *Si concurrant indicia alia falfitatis, poffunt literæ tales haberi falfæ.*
Indicia, quæ fint.
61 *Dubitatio quarta, an figillum Generalis repertum apud aliquem, inducat fufpicionem falfarii.*
62 *Falfare figillum gravius eft, quam falfare literas.*
63 *Solus cuneus non convincit monetarium falfum.*
Fabricatio figilli Principis crimen eft, independens ab ejus ufu.
64 *Retinens falfum figillum Generalis torquendus eft.*
65 *Sigillum Generalis retentum, facit indicium ad torturam.*
66 *Refutantur excufationes retinentis figillum Generalis.*
Confervans venenum punitur extraordinarie.
Illud vendens punitur pœna legis Corneliæ de Sicariis.
67 *Dubitatio quinta, quænam fint perfonæ, quarum figilla nequeunt violari.*
68 *Sunt omnes habentes publicum Officium Ecclefiafticum, aut Laicum.*
Officium Notarii eft publicum.
69 *Dubitatio fexta de fervandis a Superioribus Provincialibus circa dimittendos ad Ordines.*

70 Non

70 *Non potest licentiare, nisi ad Episcopum domicilii Ordinandi.*
Domicilium contrahitur animo, ibi habitandi.
Provincialis dimittens Clericum ad alium, quam ad Episcopum domicilii, quam pœnam subeat.
71 *Requisita in Statutis, ut Clericus dimitti possit ad Ordines.*

25 CRiminis falsi sicuti multæ sunt species, & sicuti una præ alia variat in gravitate, sic etiam graviorem, aut leviorem pœnam inferre potest Judex: proinde pœnæ criminis falsi sunt arbitrariæ Judici usque ad mortem inclusive, ut multis secum vectis, scribit *Antonius Conciolus ad Statut. Eugub. lib. 4. Rubr. de Falsf. num.* 13. *&* 14.

26 Quo ad falsificantes *literas Apostolicas*, variæ emerserunt sanctiones Apostolicæ circa *literas* ipsas. Nam juxta antiquam Decretalem *cap. Ad falsariorum. de crim. fals.* nomine illarum veniebant tantum literæ *bullatæ*, quod patet ex hoc, quod in alia Decretali *cap. licet. ad regimen. de crimen fals. Innocentius Tertius* adnotans indicia falsitatis, quæ in talibus literis committi possunt, ea exprimit, quæ *literis bullatis* tantum cum plumbo possunt convenire.

27 Sed de jure novo in *Bull. Cœn. Excom.* 6. nomine *literarum Apostolicarum* veniunt non tantum bullatæ cum plumbo, sed etiam sigillatæ *Annulo Piscatoris*, quæ dicuntur *Brevia*. Item supplicationes gratiæ, seu justitiæ signatæ manu *Papæ*, aut Vicecancellarii, aut Regentis, aut alterius de mandato *Papæ*; nam eadem pœna puniuntur omnes, qui aliquam ex prædictis *literis* falsificant.

28 De jure autem novissimo per Extravagantem *Innocentii X. In supremo just.* 8. *April.* 1653. *Cherub. Bullar. Tom.* 4. extenditur tale nomen, ultra supradicta, ad supplicationes, ac Cedulas motus proprii, & Mandata *de expediendo*, manu *Papæ*, vel *per concessum* ab ejus Officialibus signata; & hoc quantumvis de prædictis nullæ *literæ Apostolicæ* in forma *Brevis*, aut *Bullæ* expediantur, aut soleant expediri. Extenditur pariter ad concessiones, signatas manu *Papæ*, aut Officialium, super quibus expediuntur *Bullæ*, aut *Brevia*; itidem ad Datas prædictarum, appositas ab Officialibus; ac etiam ad registra originalia, & libros, in quibus prædicta omnia registrantur; siquidem iis pœnis afficiuntur ii, qui falsant prædicta, & veniunt nomine *falsariorum literarum Apostolicarum*.

29 Pœnæ porro committentis falsitatem in supradictis multæ sunt: & primo est excommunicatio, lata de jure antiquo *text. in cap. Ad falsariorum. de crim. fals.* non solum contra *falsantes* per se, vel alios *literas Apostolicas*; sed etiam extenditur ad fautores, & defensores eorum, & ad Laicos, qui talibus literis utuntur; talis autem censura ex illa Decretali reservata non est; ut patet Textum illius legenti.

30 De jure autem novo, lato in *Bulla Cœnæ*, supradicta Excommunicatio est reservata *Papæ*: tamen non comprehendit mandantes, cooperantes, nec illis utentes, ut bene post *Barbos. in cap. Ad falsariorum. num. 4. de crim. fals.* observat *Thesaur. par. 2. V. Falsum. cap. 4. num.* 3. Tandem de jure novissimo ex supracitata *Bulla Innocentii Decimi* extenditur talis excommunicatio ad mandantes, complices, auxiliatores, mediatores, fautores &c.

31 Secundo, ex eadem Bulla augentur *falsariis literarum Apostolicarum* pœnæ, & sunt, quod in hoc crimine procedatur, tanquam in atrocissimis. Tertio, quod Rei hujus criminis incurrant, ipso facto, pœnam confiscationis omnium bonorum, etiam devolutionis jurisdictionalium, feudalium, emphiteuticorum, & privationis omnium Officiorum, etiam titulo oneroso collatorum. Quarto, ut comprehendantur omnes personæ cujuscumque gradus, etiam speciali nota dignæ, nemine excluso. Porro pœnæ supradictæ temporales an afficiant etiam non subditos *Papæ* in temporalibus, dubium est. Ego quidem inclinarem ad affirmativam, nolo tamen super hoc articulo immorari.

32 Clerici autem *falsarii* dictarum *literarum* omnibus Officiis, ac Beneficiis Ecclesiasticis sunt ipso jure privati, & sic evadunt ipso jure depositi, ut ex supracitata Decretali dicunt Doctores, *text. in cap. Ad Falsarium. de Crim. fals. Azor. 2. Part. lib. 7. cap. 17. §. Quintum. Garzi. de Benef. Par. 11. cap. 10. num. 170. Gonzal. ad Regul. Cancell. Gloss. 15. num.* 73. Insuper debent realiter degradari, ac tradi Potestati sæculari puniendi juxta Civilia, nempe ultimo supplicio. Hæc vero pœna ex tenore citatæ Decretalis limitatur ad eos, qui per se vitium falsitatis exercuerint, non extenditur tamen ad cooperantes: nihilominus extendi etiam ad mandantes, scribunt *Farinac. Quæst. 151. n. 12. ac Barb. in cap. Ad falsarior. num. 15. de Crim. fals.*

33 Judex porro falsitatis commissæ in dictis *literis Apostolicis* de jure antiquo, ut ex *cap. In memoriam. 18. Diss. cap. 2. de Rescr.* observat *Thesaur. V. Falsum. cap. 4 num. 2. ℣. Ex sup. relata*, erat solus *Papa*. Tamen hodie falsarius talis judicatur ab Ordinario suo, nec est mittendus ad Curiam Romanam, nisi fuisset carceratus de mandato *Papæ*, ut ex *Felino*, & *Anania in cap. 2. de Rescript* concludit citato loco *Thesaurus*. Sed quo ad Laicos Reos hujus delicti, quis erit Judex? Dico, quod, cum falsificatio in *literis Apostolicis* sit Causa mixti fori, ut scribunt Doctores, *Abb. & DD. in cap. Cum. si generale. de For. comp. Anan. in cap. Ad falsariorum. de Crim. fals. Boss. Tit. de Fals n.* 108., procedit in ea Judex tum Laicus, tum Ecclesiasticus: unde datur locus præventioni.

34 Pœna vero falsificantis *literas* Principis, faciendo literas falsas commissionis, sive Officii, concernentis jurisdictionem; merum ac mixtum imperium, & cum dictis literis falsis exercentis jurisdictionem, est pœna mortis naturalis, ut *arg. l. Majorum. C. de Fals.* ait *Afflict. in Const. Regni lib. 1. Rubr. 46. de Probib. Offic. nostr. num.* 4. apud *Raynal. Tom. 2. cap. 18. §. 3. n.* 10. Quid autem, si literæ falsificatæ Principis continerent aliud, ut concessiones gratiosas titulorum, nobilitatis &c. non vero concernerent jurisdictionem? Dico, quod non minus debet falsarius ultimo supplicio affici. Quia *literæ* hujusmodi sigillo Principis muniuntur, nec potest falsarius tales literas condere, nisi etiam sigillum Principis falsificet. Falsificare autem sigillum Principis majus delictum censetur, quam fabricare falsam monetam, ut loco citato scribit *Afflictus*. Unde si falsus monetarius pœna mortis punitur; pari pœna multandus est adulterans sigillum Principis. Clericus autem, qui sigillum Principis falsificat, debet degradari, & aliquis character imprimi ipsi debet in signum maleficii, ut sit Textus in *cap. Ad audientiam, de Crim. fals.*

35 Quod autem dicitur de sigillo Principis, extendi debet ad ejus Officiales; ita ut, qui vitiat sigillum Officialis Principis, (sigillum nempe Officii, quo Officialis pro actis publicis utitur, non vero sigillum domesticum, seu familiæ, quo scripturas munit,) eadem pœna puniendus est. Ratio est, quia sigillum Officii est sigillum Principis; Officialis enim minister est Principis; ejus personam repræsentat, & quidquid ex Officio agit, agit nomine, & auctoritate Principis.

36 Sed quid dicendum de eo, qui verum sigillum Principis abstrahit ab una scriptura vera, & illud apponit scripturæ falsæ? Respondeo, quod iste videtur minus delinquere in falsitate; quam ille, qui sigillum falsum cudit; sicut etiam ille, qui furtive utitur vero sigillo Principis ad sigillandam scripturam falsam. Tamen circa hos casus, sicut etiam in cæteris spectandæ sunt municipales Constitutiones, & juxta eas pœnæ sunt infligendæ. In dominio quidem *Ducatus Mediolani*, ut patet ex *Novis Constitutionibus lib.* 4. *de Pœn. init. fol. m.* 100. pœna ignis apponitur ei, qui falsificat, vel falso mutat sigillum, literas, instrumentum, vel scripturas Principis, ejus Locum tenentis, vel Senatus, vel falsum circa præmissa, vel aliquod præmissorum committit.

37 Quo ad falsantes literas Ordinariorum, distinguendum est de literis; nam si sint literæ commendatitiæ, sive Dimissoriales pro suscipiendis Ordinibus, sive Minoribus, sive Sacris, & falsarius tales Ordines susceperit a non suo Episcopo, est posita pœna suspensionis ab executione Ordinum, in quibus ministrans, redditur irregularis; & hoc non tantum de jure antiquo *cap. si quis ausus.* 17. *Dist.* sed etiam per Extravagantem *Pii II. Cum ex Sacrorum.* confirmatam *a Leone X., Paulo III., & B. Pio V.*, ut scribit Diaz *Pract. crim. cap.* 26., & ad eum *Salzedo §. Extravagans Pii*, quæ pœna etiam habetur sancita in *Tridentino Sess.* 6. *cap.* 5. *& Sess.* 23. *capit.* 10. *de Refor.* Verum est, quod in dicta Extravaganti, sicut etiam in ipsius confirmatoriis non habetur talis censura, nisi contra suscipientes Ordines Sacros; tamen ex dispositione *Tridentini*, pœna tali afficiuntur etiam ii, qui per *falsas literas* suscipiunt a non suo Episcopo etiam Ordines Minores, ac etiam primam tonsuram, ut pluribus citatis, docet *Thesaur. de Pœn. Par.* 2. *V. Ordo. cap.* 15. *n. III. V. Advertendum secundo*, qui testatur de communi, & citat *Majol. Quarant. Suar. Tolet. Filiuc. & Salzed.*

38 De cæteris vero literis Ordinariorum, nullam haberi censuram latæ sententiæ contra illarum falsarios, scribit *Navar. Cons.* 39. *n.* 3. *de Temp. ordinat.* Tamen debent hujusmodi falsarii, etiam corporalibus pœnis affici; sicut etiam illi, qui, vitiatis proprii Ordinarii literis, a non proprio Episcopo Ordines suscipiunt, debent, ultra supradictam censuram, corporaliter mulctari. Ratio est, quia tales *literæ* non possunt falsificari, nisi falsificetur, aut furtive apponatur sigillum Ordinarii, sine quo talibus *literis* fides non adhibetur. Sicut ergo falsificanti literas, aut sigillum Principis Laici, pœnæ corporales, etiam ultimi suplicii adhibentur, ut dictum est supra *num.* 34. *&* 35., rationabile est, quod similiter fiat in falsificatione literarum Principis Ecclesiastici, ut est Episcopus, qui est Spiritualis Princeps *Const. Apostol. lib.* 2. *cap.* 26., quique majorem Regia dignitatem obtinet, *Gregor. VII. lib.* 4. *Epist.* 2. *& lib.* 11. *Ep.* 2., imo etiam Imperiali Majestati præfulget. *Cap. sollicitæ, de Major. & obed.*

39 Et fortius urget ratio, si per *literas* Episcopales *falsificatas*, aliquis munus Curati, aut Confessarii exerceret. Quia, si ex dispositione Apostolicarum Constitutionum, Curiæ seculari morti tradendus, relaxatur Clericus, qui, cum Sacerdos non sit, officium Sacerdotis assumit, Missam Celebrando, aut Confessiones audiendo, æquum est, quod, si non tali, saltem paulo minori pœna afficeretur simplex Sacerdos, qui falsatis literis Curam animarum invaderet, aut Confessiones Sacramentales exciperet; Ratio est, quia, sicut nullum est Sacramentum ejus, qui Missam celebrat, (cum non sit Sacerdos) ex defectu *potestatis Ordinis*, sic nulla est Confessio, quæ fieret ei, qui per *falsas literas* sibi munus Curati, aut Confessarii usurparet, ex defectu *potestatis jurisdictionis*. Unde talis falsarius deberet ad triremes per quinquennium damnari; sive alia gravi, ad arbitrium Episcopi, & scandalum populi, affici.

40 Pœna *Notarii*, condentis publica instrumenta falsa, varia est, pro varietate Statutorum; nam in aliquibus locis mittuntur Rei ad triremes; in aliis, posita est pœna amputationis dexteræ manus; in aliis, est ultimum supplicium; & hoc signanter practicari in *Sabaudia*, *Catalonia*, *Regnis Aragoniæ*, *Valentiæ*, *Neapolitano*, & in *Urbe*, & multis aliis regionibus, scribit *Raynald. Observ. crim. Tom.* 2. *cap.* 18. §. 1. *n.* 14. ex pluribus, per eum citatis, & ut docet *Garonus* ad *Novas Constitutiones Mediolani lib.* 4. *Tit.* 6. *de Pœn. art.* 1. *nu.* 13. ubique locorum adaucta est pœna contra hujusmodi *Notarios*, ad deterrendum alios, ne simile facinus audeant; nam hujusmodi genus hominum, uno ductu calami possunt depauperare familias, ac ipsi soli plus damni alicui privato inferre, quam multi fures, imo etiam hostium exercitus: siquidem hostilis vastitas non potest fundos agrorum præripere, & alio transferre; *Notarius* vero potest eos legitimo testamento, aut ab intestato uni debitos, in alium transferre, fabricato testamento adulterino.

41 Fieri autem extensionem pœnæ contra *Notarios*, condentes instrumenta falsa, ad eosdem vitiantes acta judicialia sive civilia, sive criminalia, perspicuum est, quia, ut, multis citatis *Bart. Gram. Camp. g. Montiel. Crot. & Bajard.* docet *Farinac. Quæst.* 155. *num.* 16. appellatione publici instrumenti veniunt acta judicialia. Album porro Prætoris inter acta judicialia connumerandum est, quia continet nomina eorum, qui ob delicta commissa judicialiter banniti sunt: unde corrumpens hujusmodi album, delendo jam scriptum alicujus nomen, vel falso apponendo aliud, eadem pœna teneri debet. Gravior porro esset falsitas actorum in Causa Criminali, quam in Civili; & præsertim, si ex falsitate resultaret gravamen contra Reum; nam majus reputatur, & damnabilius damnum, illatum Reo, quam fisco. Unde, si ex falsificatis actis Reus fuisset ultimo suplicio affectus, non deberet *Notarius* criminalis ullo pacto mortem evadere.

42 Sed quid dicendum, si *Notarius* falsificat instrumenta in uno loco, quæ alibi sunt producenda, a quo nam debet iste puniri? Respondeo, quod, sicut Testis examinatus in uno loco ad instantiam Judicis alterius loci, si falsum deponit, puniri debet a Judice, ad cujus instantiam examinatus est, quia effectus hujus delicti trahitur ad forum causæ, ut *argum. text. in l. Contraxisse. ff. de Act. & obl. l. Post legatum. ff. de His qui ut indig.* docet *Barbatia in cap. licet. Colon.* 15. *de For. comp.* pari modo *Notarius*, condens falsum instrumentum, debet puniri a Judice, coram quo illud producitur. Hoc autem debet accipi, quando ambo Judices essent sub eodem Principe, aut Præside, alias non obtineretur remissio Rei ab uno ad alium Judicem, ut docet *Decian. Tr. crim. lib.* 4. *cap.* 19. *n.* 10. nisi Princeps, dominus Rei, ordinaret Judici suo, ut Reum remitteret ad alium Judicem, ut passim fit.

43 Si vero alius a *Notario*, falsificet instrumentum publicum, aut album Prætoris corrumpat, pœna, Judici arbitraria, percutiendus est, quæ debet aggravari proportionabiliter ad gravitatem damni, quod falsitate commissa, alteri intulit, vel illaturus erat. Minor tamen esse debet, quam si falsificans esset *Notarius*; ratio est, quia hic juramentum præstat fidelitatis, dum creatur *Tabellio*; unde falsando scri-

scripturam, peecat non tantum eoutra fidelitatem, sed etiam contra juramentum, & per hoe graviorem pœnam meretur.

44 Sciendum porro, quod, si instrumentum falsum, aut falsificatum, in judicio producitur, ex triplici capite potest quis puniri; nempe, si illud fecerit; secundo, si fieri fecerit; tertio, si scienter illo uti voluerit, & actus sit consummatus. In primis duobus casibus Reus punitur ordinaria pœna *legis Corneliæ de falsis*, ut habetur ex Digestis *text. in l. 1. §. fin. ff. Ad l. Cornel. de Fals.* In tertio autem casu non punitur ordinaria pœna, sed tantum relegatione ad tempus, ut ex *Salyceto in l. Si at eris. Col. 3. init. C. de Fid. instr.* scribit *Bossius Tit. de Fals. n. 115.*

45 Differentia autem est in prædictis casibus, quia, qui corrumpere fecit, & qui corrupit, seu falsum instrumentum condidit, pœnam falsi subire debent, quamvis nullus tali instrumento usus fuerit; nam delictum eorum in mandato committendæ falsitatis, seu in actu ejusdem comissæ, jam consummatum est. Non sic in tertio casu, quia non punitur producens, nisi sciat instrumentum esse falsum, & cum hoc eo uti intendat, ut ait Textus *in l. Si falsos. C. de Fals.* potest enim ab ejus usu abstinere, usque ad sententiam, ut dicitur in citato Textu. Ideo usus Curiarum est, ut facta publicatione Testium, aut productione instrumenti, fiat interrogatio, an producens illo uti intendat; hoc enim pacto constat de ipsius voluntate; & cessat in adversario onus probandi scientiam; nam juxta Doctores *Abb. Felin. & Aretin. in cap. Præsentium. de Test. Boss. loc. sup. cit. num.* 117. scientia falsitatis scripturæ præsumitur in producente, quando scriptura est super facto proprio.

46 Quid autem juris, si facta productione instrumenti falsi, æquales præsumptiones militent contra producentem, & contra *Notarium*, quod illud falsificaverint? Ponatur casus, quod, producto instrumento falso, Judex procedere velit criminaliter contra producentem, & iste accuset *Notarium* tanquam Auctorem falsitatis, & contra eos æqualia militent indicia; quid agendum a Judice? Dico, quod juxta Textum *in l. Ubi. C. Ad leg. Cornel. de Fals.* debent ambo subdi torturæ, & ita etiam firmat citatus *Boss. Tit. de Fals. num.* 91.

47 Pœna autem falsificantis scripturam privatam, (siquidem *arg. l. 1. §. Qui in rationibus. ff. Ad. leg. Cornel. de Fals. l Si quis Decurio. l. Quid velati. l. Damus. C. eo. tit.* falsificans etiam scripturam privatam puniendus est de falso) est pœna pecuniaria, ut post *Socinum*, *Gandinum*, & *Augustinum de Arimino*, docet *Boss. loc. sup. cit. num.* 86. Advertendum tamen, quod, ut pœna incurratur, necessarium est, quod scriptura aut actu nocuerit, aut ad nocendum apta sit, ut habet *Gloss.* in *l. Damus. C. ad leg. Cornel. de Fals.* nam cum falsi crimen, ut sit punibile, oporteat, quod alicui noceat, ut dictum est supra, si talis scriptura nullo modo nociva sit actu, aut potentia, desinit continere crimen falsi; ut proinde punibilis minime sit. Sed difficile est condere scripturam privatam, tangentem personam, aut factum alterius, quæ pro aliquo saltem casu nociva esse nequeat, & inservire saltem pro indicio contra illum, quod, juxta *Bart in d. l. Damus. C. Ad leg. Cornel. de Fals.* ad reddendam nocivam scripturam privatam, sufficit.

48 Quia tandem ita falsum committit, qui supprimit, impedit, aut tacet veritatem, sicut ille, qui eam immutat, ideo lacerans, seu comburens scripturam publicam, sive privatam, committit *crimen falsi*, ut dicunt Doctores *Bart. in l. Eam qui. C. Ad leg. Cornel. de Fals. Farinac. Quæst. 150. num* 171. *Grat Cons. 59 num. 8. & seqq. Val.* t. apud *Raynal. Tom. 2. cap. 18. §. 2. num. 3. & 4.* & ratio est, quia supprimit veritatem, quæ per scripturam combustam apparere potest. Ex hac ratione sequitur, quod ad hoc, quod lacerans scripturam, ut præfertur, punibilis sit tanquam falsarius, oportet, quod sit scriptura originalis, cujus nullum authenticum habeatur transumptum; si enim originalis non sit, aut per legitima transumpta potest veritas facti comprobari, crimen falsi non patratur. Ratio est, quia tali casu non supprimitur veritas, quæ potest haberi per alias scripturas, unde cessat ratio delicti, & sic etiam delictum

49 Scio *Thesaurum Decis.* 171. *per tot.* tenere, talem lacerantem scripturam publicam, aut privatam, non esse falsarium; sed de *Scriptura privata* validis argumentis *Thesaurum* impugnat *Farinaccius Quæst. 150. num. 165. in fin.* & *Genua de sump. priva. lib. 1. Quæst. 5. num. 6. & seqq.* Possent tamen isti Doctores reduci ad concordiam, dicendo, quod lacerans scripturam, vel intendit ex tali facto reportare lucrum, (ut si Actuarius laceraret in libro maleficiorum querelas scriptas, ut a querelatis acciperet pecunias, ne contra eos posset procedi; sive si privatam syngrapham obligatoriam combureret debitor, ne creditor posset eum judicialiter convenire,) vel intendit tantum supprimere veritatem, quæ per scripturam poterat probari, velut, si quis processum ab Archivio criminali surreptum, laceraret, ne per eum appareat, quod aliquis damnatus fuerit de delicto, maculante ejus posteritatem. In primo casu posset locum habere opinio *Thesauri*; in secundo vero verificari contraria sententia. Ratio istorum est, quia juxta axioma Philosophi *a fine specificatur motus*; & voluntas, ac propositum distinguunt maleficia, *arg l. Qui injuria causa init. ff. de Furt. Cepol. Cons. crim. 26. num.* 19. Qui ergo ex laceratione intendit lucrum, est fur; fur enim in furto solum lucrum intendit; at qui solam suppressionem veritatis intendit, est falsarius. Sed verius puto, prout etiam sentiunt alii. *Mattha. de Re crim Controv. 38. num. 2. Sabell. Sum. diver. tract. §. Furtum. num.* 8. *Raynal. l. sup. cit. num.* 9. quod utrumque crimen committatur. Ratio est, quia potest quis intendere aliquod crimen, & ad illud patrandum uti criminе specifice diverso, ut adulter, qui ad hoc, quod liberius possit frui amasia, illius maritum occidit. Qui ergo lacerat scripturam ob lucrum injustum, hoc quidem intendit, & sic furto delinquit: tamen delicto falsi utitur pro medio ad illud, & sic utroque delicto peccat. Pœna autem lacerantium scripturam publicam, aut privatam, Judici arbitraria est, ut docuit *Farinac. Quæst. 150. num.* 171. Debet autem aggravari ex gravitate negotii, & causæ importatæ ex scriptura. Quo ad pœnas Clericorum falsificantium literas dimissorias, dico, quod convictus, aut confessus de hoc crimine, si de eo condemnatus, subit pœnam infamiæ, & ex consequenti est irregularis, quia crimen falsi est crimen publicum, *l. 1. ff. de Publ. judic. §. Item lex Cornelia. Inst. eo. tit. Clar. § Falsum init.*, imo secundum magis communem, sufficit ad hanc pœnam, si hoc crimen sit notorium jure, vel facto, absque sententia, quia est crimen depositione dignum ut scribunt *Sayrus de Cens. lib. 7. cap. 12. num. 3.* & *Garzia de Benef. Par. 11. cap. 3. num.* 110. Verum est, quod adversus talem infamiam potest a proprio Episcopo restitui, & sic indirecte dispensari super tali irregularitate, ut argumen. *cap. At si Clerici §. de Adulteriis. de Judic.* dicunt Doctores *Tolet. lib. 1. cap. 62. §. final. Sayr. Abb. Sylv.* apud *Thesaurum V.* Or-

Ordo cap. 16. *num.* X. Addit *Thesaurus* loco citato, quod, ratione talis criminis, potest Clericus damnari ad triremes, si processum sit per viam accusationis, & hoc probat ex dispositione *l.* 1. §. *fin. ff. Ad leg. Cornel. de Fals.* sancientis, quod pœna falsi, via accusationis, est *deportatio*, in cujus locum successit condemnatio ad triremes, ut testatur *Clar. Qu.* 67. §. *Deportatio*. *num.* 8.

50 Quo ad pœnas Regularium circa crimen falsi, spectandæ sunt, velut etiam in cæteris delictis, ipsorum Constitutiones. Nos Minores de Observantia sequentes leges habemus.

51 Primo. *Falsificantes per se, vel per alium literas, aut sigilla Prælatorum, Principum, Generalium, Provincialium aut Notabilium Personarum, sunt, ipso facto, excommunicati; Carceri mancipandi, Generalis arbitrio: atque ad omnia Officia, ac dignitates Ordinis perpetuo inhabilitandi. Text. Tit. Applicatio* §. 45.

52 Secundo. *Qui per se, vel per alium literas, aut sigilla Prælatorum nostri Ordinis, aut alterius Personæ notabilis falsificaverit*, ipso facto, *sententiam excommunicationis incurrat, & carceretur ad Superioris arbitrium. Si vero sigilla, & literæ falsificata fuerint Generalium, sine eorum assensu, falsarii a Carcere liberari non possint. Ac præterea ad omnia Ordinis Officia perpetuo sint inhabiles. Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *num.* 61.

53 Tertio. *Provincialis concedens dimissoriales literas ordinandis Fratribus, non servatis sacris Canonibus, & Ordinis sanctionibus, suspendendus, vel etiam privandus venit Officio, Superiorum arbitrio. Text. Tit. Applicatio* §. 34.

54 Circa quæ Statuta, & signanter contra primum, prima dubitatio est, An mandans falsificationem, comprehendatur in Statuto?

55 Respondeo, quod *Sanctor. de Pœn. cap.* 11. *Quæst.* 5. *init. fol.* 12. examinando dispositionem præsentis Constitutionis, ait, quod ipsa comprehendit auxiliantes, & complices falsificationis, eos nempe qui efficienter, ac instrumentaliter physice ad falsificationem concurrunt, unde deducit, quod consulentes non comprehenduntur; nec sunt puniendi pœna ordinaria; sed ad arbitrium Judicis: de mandante autem nihil dicit.

56 Dico igitur, quod mandans comprehenditur in Statuto, ipse enim *per alium* vere falsitatem committit. Regulariter enim in omni delicto plus delinquit mandans, quam mandatarius, quia mandando ipse delinquit, & mandatarium corrumpit, *Gloss. fin. in cap. Gaudemus. de Divortio. Det. in l. Is damnum. num.* 2. *ff. de Reg. jur. arg. l.* 1. §. *Persuadere. ff. de Serv. corru.* & mandans dicitur principalis causa, & ideo plus punitur *arg. l. Quoniam multa. C. Ad l. Jul. de vi. Capol. Cons.* 34. *num.* 48. Hoc vero intelligendum est, quando consideratur simul mandatum, & delictum, ut optime distinguit, & probat *Decian. Tr. crim. lib.* 9. *cap.* 32. *num.* 4. *ant. fin.* Cæterum, si consideretur mandatum, separatum a delicto; hoc censetur majus illo, ut optime idem ibidem probat. Concluditur ergo, quod, si aliquis nesciens scripturam falsificare, mandat scienti, ut eam falsificet, æquali pœna tenetur cum actualiter falsificante.

57 Secunda dubitatio est, quot modis possint falsificari literæ Prælatorum Ordinis?

58 Respondeo, quod tot modis potest circa illas committi falsum, quot committi contingit circa *literas Apostolicas*, de quibus diximus supra hoc *Titulo num.* 11. & hoc eodem paragrafo, loquendo de indiciis commissæ falsitatis *num.* 11. *& seqq.* Ex indiciis enim arguuntur modi, quibus contingit committi falsitas.

59 Tertia dubitatio est, An ex hoc solo, quod *literæ* Generalis obedientiales, aut aliæ patentes, quæ registrari solent, registratæ non reperiuntur, probetur, quod illæ sint falsificatæ?

60 Respondeo, quod ex hoc solo, quod non reperiuntur *literæ* registratæ, non remanet probata illarum falsitas; tum quia hoc est argumentum negativum, quod per locum ab auctoritate non tenet; tum quia potest esse, quod *literæ* veræ sint, & quod ex negligentia Secretariorum non fuerint registratæ, Quod, si cum hoc adminiculo concurrant aliæ circumstantiæ, quæ suboleant falsitatem, potest pronunciari de falsitate *literarum*; & tunc incumbit *literas* producenti onus demonstrandi eas esse legitimas. Circumstantiæ indicativæ essent, si in Registro sub die Datæ *literarum* suspectarum, reperirentur adnotatæ omnes aliæ similes: si Generalis tales, seu similes *literas* concedere, etiam ad preces Magnatum constanter renuerit: si stilus illarum, totaliter diversus sit a stilo consueto, sive a formulario, quo utitur Secretaria Generalis, & similia. Quod, si producens *literas*, non probet eas esse legitimas; & si non doceat, a quo illas habuerit, ipse præsumendus est illarum falsarius, & in rigoroso examine constitui potest ad habendam veritatem. Ratio est, quia falsitas talis non potuit committi, nisi ab eo, qui reportaturus erat ex illa commodum, sive lucrum; nemo enim peccat ob amorem delicti, sed ob commodum, quod ex delicto reportat; & cum producens eas *literas*, supponatur ex illis commodum reportare; (aliter enim non produceret) sequitur, quod ille aut falsaverit, aut falsificari fecerit.

61 Quarta dubitatio est, An puniendus esset tanquam falsarius ille, apud quem esset repertum sigillum Generalis, seu Provincialis falsificatum, sive folium album, sigillatum vero sigillo eorundem?

62 Respondeo, quod, sicut falsificare sigillum Principis, majus delictum est, quam falsare ejus literas, ut ex *Afflicto* diximus supra *num.* 34., sic etiam majus crimen erit falsificare sigillum Generalis (qui in Religione est Princeps), sive Provincialis, quam eorum literas, prout etiam probat *Sanctor. de Pœn. cap.* 11. *Q.* 5. *℣. literas, aut sigilla. fol.* 12.

63 Quamvis autem videatur, quod fabricans sigillum Principis puniri non debeat, nisi constet, quod illo usus sit ad sigillandum patentes falsas; sicut etiam non puniri potest ut monetarius falsus, ille, apud quem solus cuneus imprimendæ monetæ reperitur, ut ait *Boss. Tit. de Fals. monet. num.* 7. sed torqueri tantum debeat: tamen contrarium est verius; nam in sola fabricatione sigilli delictum in suo genere consummatum est independenter ab usu illius. Et de facto artifices sigillorum, si ad instantiam alicujus privati, (& non ad mandatum Principis, aut ejus Officialium, qui sigillo utuntur) sigillum Principis cudunt, ultimo suplicio afficiuntur, quamvis artifices ipsi tali sigillo usi non sint.

64 Casu igitur, quod apud aliquem reperiatur sigillum Generalis, aut provincialis, adulteratum, & eo maxime, si ille illud tenebat occultatum cum cæteris reculis suis, sibi chariorihus; debet iste in examine rigoroso constitui, ad habendam ab eo veritatem de artifice, qui sigillum cudit, & etiam si illo usus sit ad sigillandas literas adulterinas. Ratio est, quia hic non sumus, ut in casu furti, in quo res furata, reperta apud aliquem, facit indicium ad torturam, si tamen intervenit aliud adminiculum, puta, quod ille sit malæ famæ, ut docet *Clar. lib.* 5. §. *Furtum*. ℣. *Sed non quid. num.* 5., qui testatur de communi; sed sumus in casu simili cum inventore libelli famosi, qui, ut habetur ex dispositione Impera-

peratoris *text. in l. Unic. C. de Famo. libel* præsumitur Auctor illius, nisi eum laceret, & comburat. Quia res furata, inventa apud aliquem, ex se indicium delicti non facit respectu ejus, apud quem invenitur; potuit enim justo titulo emptionis eum bona fide eam habuisse; ut ergo possit juste præsumi iste Reus principalis, aut complex in furto, requiritur aliquod adminiculum, puta, quod alias convictus fuerit de furto, aut sit homo malæ vitæ &c.

65 Sed in casu sigilli inventi, dispar est ratio; nam sigillum ex se facit indicium criminis contra eum, qui illud servat; nempe, quod vel ipse illud cuderit; vel cudi ab alio fecerit; vel cusum ab alio habuerit; vel ipse eo ad falsitatem usus sit; vel aliis commodaverit ad eundem usum, quæ omnia delicta falsi sunt; & proinde torqueri debet ad habendam veritatem tum de Auctore, tum de usu sigilli.

66 Nec ille se tueri potest, dicendo, sigillum fuisse a se fortuito inventum in loco publico, proinde non posse docera de artifice; nam adhuc torquendus est. Ratio est, quia sicut repertor liballi famosi, quia est res criminosa ex se, debet illum corrumpere, alias præsumitur Auctor illius, & torquetur ex lege supraeitata, pari modo res criminosa ax se est sigillum illud inventum, & servatum. Aut enim inventor illius cognovit, aut reputavit illud asse adulterinum; aut putavit esse sigillum verum, deperditum forte ab illo, qui tali sigillo legitime uti potest. Si primum, debebat illud corrumpere, ne posset alicui esse instrumentum novæ falsitatis. Si secundum, tenebatur restituere illi, qui sigillum perdidit. Ad quid ergo servavit, & occultatum inter chariora custodivit? Evidens ex tali custodia emargit præsumptio, quod eodem ob falsitatem usus sit, aut uti vellet; & sic semper intervenit legitimum indicium ad torturam. Et quando nihil emergeret circa usum secuium, locus esset pœnæ arbitrariæ ex sola conservatione sigilli, quæ prodit animum paratum ad usum illicitum illius, ut proinde criminosa res evadat illius conservatio. Ratio est, quia, sicut pœna *Legis Corneliæ de Sicariis* tenetur, qui habet venenum, quod non valet ad aliud, quam ad necandum hominem, *text. in l. 3 ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* sic etiam, qui tale sigillum tenet, quod non valet, quam ad committendam falsitatem. Verum est, quod, ut optime observat *Cabal. Tract. de Omn gener. homicid. n. 564.* tenens tale venenum, non punitur ordinaria pœna illius legis, nisi illud donaverit, aut vendiderit ad necem hominis; secus punitur mitiori, & extraordinaria. Sic etiam dicendum de habente sigillum, quod non punitur ordinaria pœna falsi, nisi eo usus fit, vel ad usum alteri commodaverit; ob solam autem retentionem arbitrio Judicis, veniat puniendus.

67 Quinta dubitatio est circa idem Statutum, & est, quænam intelligantur *Personæ notabiles*, quarum sigilla violantes pœnæ statutariæ sint obnoxii?

68 Respondeo, esse eas omnes, quæ publicum officium habent sive Ecclesiasticum, sive laicale, propriumque sigillum, sive signum usurpant, quo munita scriptura quævis redditur legalis, & authentica; & hoc modo veniunt non solum Prælati Ordinis nostri, sed etiam aliarum quarumcumque Religionum, & Episcopi, prout etiam sensit *Sanctor. de Pæn. cap. 11. Quæst. 5. ℣. Prælatorum Ordinis fol. 13.* & veniunt etiam personæ laicæ, quæ, ut præfertur, proprium sigillum habent, quo validitas, ac robur additur scripturæ: unde, si *Notarius* utitur signo sui *tabellionatus*, non quidem delineatus calamo, ut regulariter fit, sed impressus sigillo (ut multoties vidi), vitians sigillum talis *Notarii* committit in Statutum. Ratio est, quia *Notarii* Officium publicum est, *arg. l. 1. C. de Mand. Princ.* & possunt ratione talis Officii, (cujus ope interveniente, firma manent acta hominum, scripto mandata, quæ alias nutarent cum maxima perturbatione Reipublicæ) *Notarii* dici *Personæ notabiles*, ut proinde eorum sigilla adulterantes, æquali pœna puniantur cum iis, qui falsificant sigilla Prælatorum. Quandoquidem non minora damna possunt causare hujusmodi fallarii, roborando scripturas adulterino sigillo Notarii, quam falsificando sigilla Prælati alicujus.

69 Sexta dubitatio est circa tertium Statutum datum supra *num. 53.* & est, quænam observanda sint a Ministris Provincialibus circa Clericos mittendos ad ordinationem, sancita per Sacros Canones, ac Constitutiones Ordinis.

70 Respondeo, quod vigore Canonum *text. in cap. Cum nullus, de Temp. Ordin. lib. 6. Tridentin. Sess. 7. cap. 11. de Refor. & Sess. 23. cap. 8. de Refor.* non potest Provincialis licentiare suum Subditum ad Ordines quosvis, nisi mittendo illum ad Episcopum Diœcesis, in qua est Conventus, ubi ordinandus habet domicilium. Disputant quidem Doctores, quænam requirantur, ut aliquis sortiatur domicilium in aliquo loco, & licet inter eos sit discrepantia circa diuturnitatem temporis, omnes tamen conveniunt in hoc, quod ad contrahendum domicilium, requiritur animus ibi habitandi, argumento eorum, quæ dicuntur in jure, *l. Domicilium. ff. Ad municip. l. Cives. junct. Gloss. C. de Incol. lib. 10. Decian. Tract. crim. lib. 4. cap. 16. num. 8.* Sed Regularis, qui vivit sub obedientia sui Prælati, non potest habere animum habitandi in ullo Conventu determinato, unde neque potest sortiri domicilium animo habitandi. Domicilium ergo Regularis erit Conventus, in quo ejus Prælatus Provincialis eum collocat de familia. *Capuccin. Piasec. Ugolin. Campanil. Mirand. Roderic.* apud *Barbos. ad Trident. sess. 7. cap. 11. num. 4. de Reform. & de Pot. Epis. Alleg. 4. num. 69. & Alleg. 7. num. 18.* Si ergo Provincialis Clericum degentem in uno Conventu de Diœcesi unius Episcopi, licentiaret ad alium Episcopum pro susceptione Ordinum, & in Dimissorialibus suis diceret, talem Clericum essa de familia alterius Conventus, qui esset in Diœcesi Episcopi, ad quem illum licentiat, incideret in pœnam privationis Officii, vocis activæ, ac passivæ, ac alias arbitrarias Summo Pontifici, juxta Decretum *Sacr. Congr. Concilii*, quod per extensum dat *Quarant. Sum. Bullar. V. Orda. ℣. De mandato fol. m. 392.*

71 Ex dispositione vero Constitutionum Ordinis, non potest Provincialis dimittere Clericum ad Ordines quosvis, nisi iste bonum testimonium probatæ vitæ in scriptis habeat, subsignatum a Guardiano, ac Discretis sui Conventus; pariter, nisi sit approbatus ab Examinatoribus Provincialibus circa doctrinam, ætatem, ac cætera, ad Ordines requisita; itidem, nisi commoretur de familia in aliquo Conventu, sibi subjecto; tandem (si ordinandus fit Subdiaconus.) nisi compleverit biennium a professione emissa, & si ad Sacerdotium sit dimittendus, nisi expleverit quinquennium, similiter post emissa vota solamnia. Pœna autem Provincialis, non servantis conditiones priores supradictas, est Superiori arbitraria. Si autem dispositionem ultimi Statuti non observat, Provincialis est ab Officio suspendendus, ut sonat Statum ipsum. Ita *Stat Gen. Ord. cap. 2. §. 7. n. 1. & seqq.* Et de hoc satis.

§. II. Li-

§. II. Literarum Aperitio.

SUMMARIUM.

1 *Literarum aperitio, quomodo, & quando sit crimen.*
Pater, & Maritus habent auctoritatem aperiendi literas filiorum, & uxoris.
Hoc idem potest Superior Regularis respectu Subditi.
Limitatur in casu, quod literæ scriptæ sint a majori ejus Prælato ad Subditum.
2 *Literarum aperitio communiter existimatur crimen falsi.*
Impugnatur hac opinio.
Dictio tanquam *de sui natura importat regulariter improprietatem, & fictionem.*
Potest aliquando importare similitudinem, & veritatem.
Literarum aperitio non importat crimen falsi.
3 *Aliquando est crimen læsæ Majestatis.*
Aliquando est crimen furti, & quare.
Utens re aliena contra voluntatem domini, delinquit furto.
Delinquit contra fidelitatem, qui literas, sibi commissas, dat alteri ab eo, ad quem deferendas accepit.
Quo sensu dicant Doctores, aperitionem literarum esse crimen falsi.
4 *Diversificatur hoc crimen a diversitate finis intenti.*
Proprie est Stellionatus.
Aperiens literas delinquit, non tantum, si habet animum nocendi, sed etiam si ex hoc emergit periculum alterius nocumenti.
5 *Aperiens literas ex curiositate venialiter tantum peccat.*
Arbitrarie tantum punitur de Stellionatu.
6 *Aliquando aperiens literas tenetur actione injuriarum.*
7 *Ad incurrendum hoc crimen cum aperitione requiritur lectura literarum.*
8 *Requiritur pariter, quod interveniat ob eam damnum tertii.*
9 *Licet malum tertio non accidat, dolose aperiens literas debet puniri.*
10 *Retardans dolose literas cum damno alterius, puniendus est de Stellionatu.*
11 *Dolose occultans, aut destruens literas, delinquit de falso.*
12 *Avellens a literis sigillum publicum, committit falsum, & quare.*
13 *Dubium de aperiente literas, sibi suspectas de damno proprio.*
14 *Opinio Peyrini improbatur.*
15 *Quæ requirantur, ut quis licite aperire possit alienas literas, sibi suspectas.*
16 *Damnum, quod timetur debet esse certum, ut quis suspectas sibi literas aperiat.*
17 *Item requiritur, ut metus damni sit rationabilis.*
18 *A quo deducatur gravitas criminis hujus.*
Populi felicitas fundatur in publica, ac mutua fidelitate.
19 *Hoc crimen gravius est in Magistris postarum.*
Gravius puniendus Tutor quam alius, qui stupravit pupillam.
Fides publica semper est servanda.
20 *Offendens confœderatos cum Principe, incurrit crimen læsæ Majestatis.*

1 L*Iterarum aperitio*, si fiat absque sufficienti auctoritate, aut absque consensu tacito, expresso, aut interpretativo ejus, ad quem *literæ* diriguntur, & interveniat dolus, juxta omnes scribentes, crimen est tum in foro fori, tum in foro animæ. *Navar. Manual. cap.* 18. *num.* 53. *Roderic. Graff. Azor. Navar. Sylv. Vega. & Reginald.* apud *Peyrin. de Subd. Quæst.* 2. *cap.* 2. §. 13. *init.* Dixi, *si fiat absque sufficienti auctoritate*, quia tum Pater respectu filiorum; tum Maritus respectu Uxoris; tum Superior respectu Subditorum potest, etiam ipsis invitis, eorum *literas*, ad se datas, sive a se ad alios missas, aperire. *Navar. de Pœnit. Dist.* 6. *cap. penult.* §. *Sac. num.* 16. 17. 19. *Graff. Reginal. & Azor.* apud *Peyrin. loc. cit.* ℣. *Dico quarto*, & hoc ex subjectione, & obedientia, quam prædicti debent Superioribus, Patri, & Marito. Tamen limitandum est hoc ad casum, in quo *Literæ* scribantur ad eum, sive ab eo, qui non est Superior respectu eas aperientis: quod, si is Superior sit, nequit eas aperire. Proinde, si Provincialis scribat ad Subditum, nequit Superior localis, eo invito, *literas* Provincialis aperire; neque hic *literas* Generalis; & ratio est, quia Superior subalternus respectu talium *literarum* non est Superior, sed subditus, qui nequit, absque piaculo, secreta sui Prælati rimari; nec Subditus tenetur secreta Provincialis, ad se scripta, pandere; unde Prælatus subalternus non potest cogere Subditum, ut *literas*, ad se datas a Superiore majori, etiam postquam eas Subditus aperuerit, ei legendas tradat.

2 Quod autem crimen sit, difficile est statuere generaliter. Communiter Doctores, post *Gloss. in cap. Cum olim. il* 2. *in V. Sigilla. de Off. Judic. de leg.* scribunt, hoc esse crimen falsi: At hoc sustineri non potest; siquidem falsitas, ut dictum fuit supra hoc *Titulo num.* 2. est *immutatio veritatis*; unde in quovis crimine falsi, tanquam quid substantiale requiritur mutatio veritatis, quæ tamen non requiritur in aperitione alienarum *literarum*. Et profecto *Glossa* illa non dicit, quod aperiens sit simpliciter, & absolute falsarius, sed dicit, quod *puniri debuit tanquam falsarius*, (ille nempe, qui *literas* Delegatorum, ipsi traditas ad *Papam* deferendas, aperuerat) hoc est pœna simili, qua puniuntur falsarii; dictio enim *tanquam*, licet aliquando juxta subjectam materiam possit importare similitudinem, & veritatem *arg. l.* 1. *C. de Hæred. instituc. l. Sæpe. ff. de Verb. sign.*, tamen de sui natura, & regulariter denotat improprietatem, ac fictionem *arg. l. Si pecunia. ff. Si cert. petat. l. Jubemus. §. Sane.* 2. *C. de Sacr. Eccl. cap. Solita*, & ibi *Gloss. in V. Tanquam*, & *Felin. nu.* 3. *de Majo. & obed.* Similitudo vero pœnæ non arguit similitudinem delicti, cum delicta toto cælo differentia, simili pœna aliquando puniantur, ut patet in Sodomita, ac monetario falso, qui ambo suspendio, & igne castigantur, cum tamen eorum delicta in nullo conveniant. Ex his concluditur, quod *aperitio* alienarum literarum crimen falsi non est, quod notavit etiam *Sanctor. de Pæn. cap.* 11. *Quæst.* 6. *init. fol.* 16.

3 Dico igitur, quod hoc est crimen, quod specificatur diversimode, puta, vel ratione personarum, quarum *literæ* aperiuntur; vel ratione intentionis, seu finis, quo violantur. Ratione quidem personarum diversificatur; nam aperiens *literas Papæ*, datas ad Imperatorem, ac vice versa; sive ad eorum Legatos, ac vice versa, incidit in crimen læsæ *Majestatis*, ut *arg. l.* 1. *ff. Ad leg. Jul. majest. Roman. Consf.* 395. dicunt Doctores, *Giga Tract. de Crim. læs. majest. Tit. Qualiter & quando. Quæst.* 12. *Boss. de Crim. læs. num.* 37. *Decian. Tract. crim. lib.* 7. *cap.* 5. *num.* 18. & hoc etiam est, si aperiantur *literæ* Prin-

Principis, sive Reipublicæ, non agnoscentis superiorem, ut scribunt, locis citatis, *Romanus*, & *Gigas*, quos dat *Decian. d. lib. 7. cap. 17. num. 46.* Si autem *literæ* sint alicujus privati, aperiens committit crimen furti, ut scribit *Navar. Manual. cap. 18. num. 53.* Ratio est, quia furtum committit, qui utitur re aliena contra voluntatem domini, *l. 1. ff. de Furt. §. Placuit. Inst. de Oblig. quæ ex delict. literæ* autem, dum adhuc sunt apud eum, qui eas scripsit, sunt illius: si vero eas misit, sunt ejus, ad quem sunt directæ, & alius usus *literarum* non est (prout *literæ* sunt, non ut papyrus characterizata) quam ad earum lecturam. Pariter, si is, qui *literas* aperit, accepit eas, fideliter deferendas ad illum, ad quem sunt directæ, delinquit contra fidelitatem, & proditor est, quia alium sub fide data notabiliter lædit; quod etiam est dicendum, si ille non aperit quidem *literas* acceptas, sed eas non reddit illi, ad quem sunt directæ, sed potius dolose dat adversario illius legendas; quamvis *Bart. in l. Qui testamentum. ff. de Fals. & in l. Titia. in princip. ff. Ad municip. Baldus*, & *Alexander in cap. Cum olim. 33. de Off. Delegat.* scribant, hunc incidere in crimen falsi; & ideo, ut veritati cohæreat horum sententia, explicandi sunt de crimine falsi quoad pœnam, non vero quoad quidditatem delicti.

4 Sed respectu intentionis, seu finis, diversificatur quantum ad hoc, quod, si quis aperit *literas Papæ*, Imperatoris, Principis, aut Reipublicæ, ut illis noceat, revelando nempe hostibus illorum secreta, perficitur in hoc crimen læsæ Majestatis, quod esse non potest sine dolo malo, & sine damno certo, aut probabili habentis majestatem. Si autem aperit *literas* publicas, aut privatas, & eas ostendit adversario scribentis, aut ejus, ad quem scribitur; sive etiam eas ostendat alteri non inimico, animo tamen illum lædendi, juxta *Bartolum*, locis supracitatis, incidit in crimen falsi, nempe quo ad pœnam: sed quo ad substantiam criminis, hoc est *stellionatus*, (qui proprium nomen non habet) pœna assignata a lege, est pœna falsi. Et advertendum, quod juxta *Navar. Manual. cap. 18. num. 53.* tale crimen incurritur, non tantum, quando aperiens *literas* habet animum explicitum nocendi: sed etiam si advertit, aut advertere debeat, quod damnum notabile possit ex tali aperitione proximo provenire.

5 Si vero aperit ob curiositatem sciendi novitates, quas putat in talibus *literis* contineri, vel captandi risum ex barbara, aut voluptatem ex eleganti compositione, juxta *Navar. loc. cit. de Pœnit. Dist. 6. cap. penult. num. 20.*, & alios *Reginal. Prax. lib. 24. n. 119. Graff. Aeor.* apud *Peyria. de subd. quæst. 2. cap. 2. §. 13. ℣. Dica tertio*, non peccat, nisi venialiter, & juxta *Bartolum*, locis supracitatis, delinquit crimine *stellionatus*, quod est multandum pœna, Judici arbitraria, quod astruitur argumento *cap. Cum olim Magister il 2. de Off. Jud. deleg.*

6 Si autem aperit *literas* quidem ob curiositatem; sed ad injuriam sive scribentis, seu illius, ad quem diriguntur, divulgat ea, quæ in *literis* continentur, tenetur actione injuriarum, ut argumento *l. 1. §. Si quis. tabulas. ff. Deposit.* dicunt Doctores *Decian. lib. 7. c. 17. n. 46. & ibi Gonedis Tract. de leg. Par. 3. q. 1. n. 4.*

7 Supradicta vero intelligenda sunt cum duplici limitatione. Prima est, quod ad incurrenda supradicta crimina, oportet, quod Reus non tantum aperiat *literas*, sed eas legat, aut aliis legendas tradat; secus est, si non a se, neque ab alio lectæ sunt, quia *arg. l. Si quis in gravi, §. Qui tabulas. ff. Ad S. C. Syllan. l. 2. §. Si binum. ff. de Bon. poss. sec. tab. Glas. in cap. Nobilissimus. 97. Dist.* non potest dici, quod aliquis *literas* aperuerit, si eas aut per se, aut per alium minime legerit.

8 Secunda limitatio est, quod tale crimen non incurritur, quando nil erat in *literis* scriptum, quod posset scribenti præjudicare, juxta *Bald. in l. Si binæ. ff. lajn. rup. & irri. test.* & *Bertachin. Tract. de Epi. Tit. Qualiter eligatur. Parte prima. num. 38.* Et ratio esse potest, quia crimen falsi, (quod juxta prædictos committitur, alienas *literas* aperiendo) ut punibile sit, oportet, quod alicui actu, vel potentia noceat, ut diximus *Tit. eo. num. 2. & 3.*

9 Dico tamen, quod, quamvis *aperiens literas* nihil repererit, quod posset alterum lædere, si tamen aperuit malo animo, & sub spe inveniendi in *literis* aliquid, quo posset nocere, aliquam pœnam extraordinariam meretur. Ratio est, quia animum nocendi habuit, & quantum fuit in se, fecit quod potuit, ut noceret, & per accidens est, quod non nocuerit. Unde, cum devenerit ad actum proximum in delicto atroci, puniendus est, si non pœna ordinaria, saltem extraordinaria.

10 Quid autem juris, si quis malo dolo retardat *literas* alicujus, ex quo aliquod damnum emergit mittenti, sive illi, cui *literæ* mittuntur? Dico, quod hic incurrit crimen *stellionatus*, quia, ex quo alteri nocumentum malo dolo infert, committit crimen, quod, cum proprium nomen non habeat, venit vocabulo *stellionatus*, *text. in l. 3. §. Ubicunque. l. 2. ff. Stellion.* Debet autem puniri arbitrarie; sed arbitrium Judicis regulandum est a damno, quod ex retardatione emersit. Retardans enim *literas* dolose cum damno alterius, tenetur ad interesse illius, ut argumento, *l. ult. §. final. C. de Fabricen. lib. 11.* probat *Decian. lib. 7. cap. 17. nu. 46. circa med.* quam legem dicit esse singularem.

11 Si vero quis non aperit quidem *literas*, Sed eas malo dolo occultat, aut destruit, ne ad alium perveniant, quod nam delictum committit? Dico, quod committit crimen falsi, prout dicunt Doctores *Abb. in cap. Cum alim.* & ibi *Alden. num. 4. lit. B. ℣. Circa hoc de Offic. Jud. deleg. Bald. in cap. alim. de Rescr.* & hoc non tantum ratione pœnæ, sed etiam quidditatis ipsius delicti. Ratio est; quia, ut dictum fuit supra hoc Titulo sub *num. 4.*, facto falsum committit non solum is, qui immutat veritatem, sed etiam, qui malo dolo, & ad alterius damnum impedit, quominus veritas patefiat; falsitas enim evadit quælibet læsio veritatis. Si quis vero occultat, seu destruit *literas*, ut præfertur, impedit veritatem, ne per tales *literas* possit probari; unde sequitur, quod falsum committit. Potest etiam dici, quod furtum committit, ob rationem, quam dedimus supra *numer. 3.*

12 Et circa hoc advertendum est, quod *literarum* occultatio, aut destructio dolosa, ut præfertur, concernit *literas* tum publicas, tum privatas, tum epistolas familiares, sigillatas, & etiam apertas, tum syngraphas promissionum, contractuum &c., Testamenta, Codicillos, & omnem aliam scripturam, ob cujus carentiam aliquis notabiliter lædatur, aut lædi valeat. Extendi etiam debet dictum crimen falsi ad illum, qui sigillum tantum a scriptura amoveret, aut laceraret, ut Doctores *Bart. in l. Paulus. in fin. ff. de Fals. Bertach. Tract. de Epist. Tit. Qualiter eligatur Par. 1. num. 36.* affirmant; si tamen sigillum esset alicujus publici Magistratus, ut bene observat *Decian. d. lib. 7. cap. 17. n. 46. post init.* referens prædictos. Ratio dictorum est, quia amotio sigilli inutiles reddit *literas* publicas, quæ amplius in judicio non probant; cum tali pacto desinant esse authenticæ: & hoc pacto impedita remanet probatio veritatis in judicio, & læsus manet is, cujus favore *literæ* emanarunt; quod etiam sequi potest occultando,

do, seu destruendo quamlibet aliam ex scripturis recensitis. Et ideo optime concluditur, quod in his duobus casibus verum crimen falsi committitur.

13 Sed dubium est, utrum in reatum falsi incidat, qui dubitans, aut timens, ne in *literis* contineatur aliquid, quod sibi noceat, eas aperit, legit, occultat, aut destruit?

14 Respondeo, quod *Peyrin. de Subd. Quæst. 2. cap. 2. §. 13. ℣. Dico tertio*, qui citat tres alios Doctores *Navar. Roderic. & Reginal.* resolvit, quod non peccat mortaliter, qui aperit *literas*, ex quibus sibi, vel alteri timet periculum alicujus damni notabilis in vita temporali, vel spirituali, Sed ista opinio absolute, sive universaliter intellecta, est tum falsa, tum in praxi periculosa. Falsa quidem, quia ita comprehendit damnum justum, sicut injustum; & ita timorem irrationabilem, & minime fundatum; sicut illum, qui ex ratione habet fundamentum. Periculosa autem, quia quilibet ex motivo quovis debili, & forte præstituto posset *literas* alienas passim aperire, sub prætextu timoris, quod in illis contineretur aliquod damnum sibi, vel alteri; & hoc modo fidelitas servanda circa *literas* missivas periret cum maxima publicæ quietis, & commodi jactura.

15 Dico igitur, quod prædicta opinio, ut vera sit, debet accipi cum triplici limitatione. Prima est, quod damnum, quod timetur futurum, sit injustum; si enim justum est, non potest ullo modo repelli, & maxime cum peccato; unde, si quis epistolam, sibi commissam, ut deferat ad Judicem, aperiat, sub timore, ne carceretur a Judice ob maleficium, a se commissum, quod dubitat enunciari in tali epistola, profecto mortaliter peccat, quia damnum carcerationis justum est, & debet illud ex justitia vindicativa ob malefactum subire; unde nequit ad effugiendum illud periculum violare fidelitatem, sine reatu mortali. Quod evidentius patet ex hoc, quod, pro tuenda propria vita cum justo moderamine potest quis occidere injustum aggressorem; non potest autem damnatus ad mortem juste, evadere damnum suæ vitæ interficiendo carnificem, quia mors hujus injusta est; illius autem justa, Concluditur ergo, quod, ut quis possit, ob timorem damni, sibi, aut alteri imminentis, aperire *literas*; damnum debet esse injustum; & in hoc sensu loquitur *Navarrus Manual. cap. 18. num. 53.* qui citat *D. Antoninum 2. Par. tit. 1. cap. 22. §. 5.*

16 Secunda limitatio est, quod damnum, quod timetur, tale sit, quod nequeat evadi, nisi epistolæ aperiantur: Ratio deducitur a simili. Nam, licet quidem ad tutelam propriæ vitæ occidere injustum aggressorem, si aliunde quis non potest propriam vitam servare, quam per mortem aggressoris; sed hunc nequeo occidere, si per fugam, aut alio modo, me salvare possum. Ita pariter, si ad fugiendum damnum, quod alio modo vitari nequit, *literas* aperio, non pecco; est enim talis mea defensio inculpata: sed, si aliunde possum evadere damnum, nequeo sine gravi culpa *literas aperire*; & talis tutela inculpata non est. Quod comprobatur ex quodam Canone *text. in capit. Cum olim Magister. de Offic. Jud. delegat.*, in quo *Innocentius III.* punivit quendam Magistrum, qui literas *Delegutarum Papalium*, ipsi traditas, ut ad *Apostolicum* deferret, aperuit, ob metum, ne illæ essent *literæ Uria*, hoc est aliquid sibi contrarium continerent. Punivit autem, ei denegando ulteriorem audientiam in illa Causa, & causa punitionis explicatur in verbis Canonis, ita sonantis. *Si quod expediret, melius notuisset. vel non recepisset scripta suspecta: vel recepta Nobis fideliter præsentasset, & ostendisset causam suspicionis propositæ coram Nobis.* Quibus verbis innuitur, culpabilem fuisse aperitionem, quia damno, quod ex talibus *literis* timebat, poterat obviare, reddendo literas integras *Papæ*, & coram eo deducendo rationes, ob quas Delegati, qui eas scripserant, sibi jure merito essent suspecti.

17 Tertia limitatio est, quod metus sit fundatus, ac rationabilis; & ratio est, quia, si ex quavis levi suspicione imaginaria nasceretur metus sufficiens, ut posset, quilibet alienas *literas aperire*, actum esset de eis; posset enim quilibet hunc reatum evadere, allegando talem metum, qui, cum sit quid latens animo, non posset, quam per ipsius juramentum probari. Oportet igitur, quod causa metus sit legitima, & quod in facti contingentia Reus probet causas, ob quas potuit rationabiliter timere ex *literis* damnum notabile. Quod, si non probet, crimen non evadit.

18 Crimen hoc dolosæ *aperitianis literarum*, licet ab *Innocent. in cap. Cum olim magister ubi Abb. num. 4. De Off. Jud. deleg.* reputetur minus grave, quam falsificatio sigilli, aut scripturarum per cancellationem, rasuram &c. quæ sunt vera crimina falsi: tamen gravissimum censatur ex hoc, quod ex frequentia talis criminis violatur fidelitas civilis, quæ est fundamentum humanæ societatis. Nisi enim homo homini mutuam fidem, & auxilium sponderet, melius esset more ferarum vivere in nemoribus, a proditionibus aliorum securum, quam sociari aliis, quorum consortium ipsi esset perniciosum. Hinc est, quod sola reciproca fides inter homines ea est, per quam constat Civitatum, ac populorum felicitas, quæ, si non servetur, ruit utilitas civilis vitæ. Patet vero, quod in aperitione literarum maxime violatur fidelitas, quæ etiam de jure gentium servanda est; unde fit, quod atrox tale crimen, maxime si frequentetur, evadat.

19 Gravius porro evadit in illis, qui circa hoc publicam spondent fidem, quam servare ex Officio tenentur, cum atrocius semper censendum sit crimen ejus, qui in Officio suo delinquit; ut proinde gravius puniendus sit tutor, qui stupravit pupillam, quam ex Officio tueri ab injuria tenetur. *Glass. in §. Item lex. Iulia de adulter. Instit. de Publ. judic. Bass. Tit. de Coit. damnat.* Sunt autem *Magistri*, ac *Officiales postarum*, qui ex Officio publicam fidem violant dolose, & oblata pecunia dando *literas*, sive Epistolas familiares aliis, quam illis, ad quos diriguntur. Officium enim *postarum* erectum est auctoritate Principis, qui publicam per Officialem a se deputatum, spondet fidem deferendi, & reddendi *literas* sine fraude; publica autem fides semper servanda est, & sub ea nemo debet decipi. *Raynal. Tom. 1. cap. 2. §. 4. num. 22. & ibi Farinac. Delrio. Scannarol. Rovit. Merlin. Pignatell. & Cancer*; sequitur proinde, quod, si hæc a tali Officiali minime servatur, hic gravissime delinquit. Puto autem, quod crimen istius, si non formaliter est delictum læsæ majestatis, ad illud quam proxime accedat.

20 Ducor, quia in crimen læsæ Majestatis incidit, qui offendit confœderatos cum proprio Principe. *Bart. in Extravag Qui sint. rebell. in V Rebellando num. 4. arg. l. 1. ff. Ad leg. Jul. majest. Decian. lib. 7. cap. 6. num. 19.* & ratio est, quia Princeps iniens fœdus cum alio Principe, fidem suam illi oppignorat. si ergo quis offendit confœderatum, proprium Principem offendit, qui fidem spopondit; & proinde offendens redditur Reus Majestatis læsæ. In proposito autem, Princeps erigendo *Officium Postarum*, (non tantum ad commodum publicum populi, quam ad utilitatem propriam, cum ex tali Officio non leve

lu-

lucrum recipiat) publicam fidem ſpopondit de reddendis ſine fraude *literis* : ſi enim hæc non interveniret, & quis nam eſſet ita fatuus, ut ſcripturas ſuas de negotiis familiaribus, ac gravibus &c. pee viros ſibi incognitos, alio deferendos, committeret, niſi fides data a Principe, ſecuritatem de fideli eedditione ſpopondiſſet ? Seqnitur ergo, quod *Officialis poſtarum*, violans talem fidem, datam a proprio Principe, redditur Reus de Majeſtate læſa.

Probatio.

SUMMARIUM.

21 *In hoc crimine reqniritur probatio corporis delicti per* Viſum, & repertum &c.
Verus modus probandi hoc crimen, eſt per Teſtes, qui viderunt literas aperiri.
22 *Quomoda prabetur dolus in aperiente literas.*
23 *In Criminalibus non datur juramentum ſuppletorium.*
24 *Quid juris, ſi probem epiſtolam, ad me directam, nec a me, nec a ſcribente fuiſſe apertam.*
25 *Si Epiſtola tranſivit per manus multorum, non poteſt probari, quis eam aperuit.*
26 *Quid agendum tali caſu.*
27 *An præſumatur Reus, qui vulgavit ſecreta, contenta in Epiſtola, nec poſſit docere, unde ea didicerit.*
28 *Concurrentibus aliis indiciis, ille poteſt conſtitui in examine rigoroſo.*
29 *Quid juris, ſi ille dixerit Epiſtolam fuiſſe repertam apertam.*
30 *Diverſitas circumſtantiarum in hoc caſu.*
31 *Si Epiſtola continet grave damnum alicujus, eam apertam inveniens, & publicans, debet puniri, & quare.*
Legens in epiſtola familiari aliquod alicui nocivum, & illud publicans, peccat.
32 *Secuto damno ex publicatione Epiſtolæ, quando torquendus ſit publicans illam.*
33 *Secuta publicatione Epiſtolæ, quando puniendus ſit publicator.*
34 *Quid juris, ſi quis Judici deferr crimen; quod ex ſola aperitione Epiſtolæ didicit.*
35 *Judex debet ex Officio punire eum, qui aperuit Epiſtolam.*
Crimen exaratum in Epiſtola habet vim confeſſionis extrajudicialis.

21 HOc delictum, cum ſit facti permanentis, & ideo relinquat veſtigium poſt ſe, requirit, quod pro ejus probatione conſtet ante omnia de corpore delicti per *Viſum*, & *repertum*, ut diximus in *Par. p. Tit. Carpus delicti*. Si ergo mihi eeddatur Epiſtola, cujus ſigillum appareat evidenter fuiſſe fractum, & denuo, quantum fieri potuit, reaptatum, & ego velim agere contra eum, qui Epiſtolam aperuit, neceſſe eſt, ut eam minime aperiam, ſed eam coram Judice Statuam talem, qualem recepi. Nec tamen ex ſola præſentatione, ac recognitione facta per peritos (qui debent a Judice adhiberi, & judicium ſuum proferre circa aperitionem Epiſtolæ) probatum remanet corpus delicti. Ratio eſt, quia potuit a me aperiri, ſive ab eo, qui eam ſcripſit, ut aliquid oblitum a ſe, in ea ſcriberet, exinde denuo ſigillari (ita tamen remaneat veſtigium fracturæ papyei,) & tali caſu nullum intervenit et delictum. Oportet ergo, qnod probem, quod nec a me, nec ab eo, qui ſcripſit Epiſtolam, illa aperta fuerit. Hoc vero, cum ſit quid negativum vagum, & proinde improbabile, ut *Par. p. Tit. Accuſatia num.* 27. diximus, probari debet poſitivum contrarium, nempe, quod, qui ſcripſit Epiſtolam, totaliter inviolatam, deferendam tradiderit; & quod ego talem exhibuerim in judicio, qualem recepi; quæ ſane ſunt difficilia ad probandum copulative. Proinde crimen hoc difficilis eſſe probationis, eſt concludendum. Via brevior eſt, ſi per Teſtes probem, Epiſtolam malo dolo fuiſſe a Titio reſeratam.

22 At quomodo probabo in Titio dolum malum? Dico, quod probabo, ſi probaverim Titium aut oſtendiſſe, aut narraſſe Sejo notoeio adverſario meo, ſecreta, quæ in Epiſtola continebantur; ſi de iis in publico locutus eſt; ſi ex iis famam meam pupugit, ſi negotia ad mei utilitatem (quæ didicit ex Epiſtola, nec ſcire aliunde potuit) intervertit, ſi tandem aliquid aliud fecerit, ex quo colligi poſſit malus animus Titii contra me. Ratio eſt, quia dolus quid latens in animo eſt, & nequit aliunde ſciri, quam per conjecturas.

23 Quid autem juris, ſi ego pee Teſtes probem Epiſtolam, mihi redditam, fuiſſe apertam; ſed non poſſum probare, eam non fuiſſe apertam a ſcribente, ut aliquid in ea adderet, niſi per illius dictum juratum? Dico, quod tale dictum non ſufficit ad probationem. Ratio eſt, quia in criminalibus non datur juramentum ſuppletorium, ut docet *Clar. Quæſt.* 63. *num.* 1. qui teſtatur de communi, in caſu autem ageretur de probando corpore delicti, quod eſt fundamentum Cauſæ criminalis.

24 Sed quid agendum, ſi ego probaverim, nec a me, nec a ſcribente Epiſtolam fuiſſe apertam? Dico, quod, ſi is, qui mihi eam eeddidit, illam habuit de manu ſcribentis, præſumitur eam aperuiſſe; aut ſaltem in culpa eſt, quod ab alio fuerit aperta, ſi lata culpa peccavit in ea cuſtodienda. Ratio primi dicti eſt, quod, ſi Epiſtola, ſibi credita, fuit jugiter apud ſe cuſtodita, nec ad manus aliorum pervenit, ſi violata deprehenditur, conſequentia naturalis eſt; quod ab ipſo vitiata fuerit, Ratio ſecundi dicti eſt, quia ex debita fidelitate, Epiſtolam, ſibi bona fide concreditam, debuit diligentee cuſtodire, maxime ſi hæc continebat ſecreta gravia, ratione quorum a ſcribente fuit ſibi enixe commendata, & eo adhuc maxime, ſi ſciebat in eo loco eſſe venatores alienarum Epiſtolaeum: ſi ergo non cuſtodivit, ut debuit, ſed lata culpa peccavit, de hac puniri debet.

25 Si autem is, qui reddidit, non recepit Epiſtolam de manu ſcribentis, ſed hæc per manus multorum tranſivit, non ita poteſt præſumi contra reddentem, ſicut in priori caſu, & dura nimis eſſet hominum conditio, & quæ arceret omnes a reciprocis ſubſidiis deferendi Epiſtolas cum læſione commodi civilis vitæ, ſi is ſubiret periculum reatus præſumpti in Epiſtola aperta, ex hoc, quod eam reddit, ab alio vitiatam, & ad antevertendum tale periculum teneretur adhibere Teſtes, qnando Epiſtolam reddendam recipit, quibus oſtenderet indicia aperitionis jam factæ, ut de iis in judicio teſtificarentur.

26 Dico igitur, quod tali caſu venanda ſunt urgentiora indicia, quæ aut roborent præſumptionem contra eum, qui reddidit Epiſtolam, aut ex ſe faciant ſufficientem præſumptionem. Urgentiora porro indicia ſunt, ſi quis loqnitur de ſecretis, in ea Epiſtola contentis, & aſſignare, aut peobare nequit, a quo illa intellexerit; & hoc roboratur alio indicio, ſi intervenit inimicitia, animoſitas, rivalitas inter illum, & ſcribentem, aut eum, cui reddita eſt Epi-

ſtola. Ratio eſt, quia, ſi loquitur de ſecretis, quæ aliunde ſcire nequivit, Evidens conſequentia eſt, quod Epiſtolam aperuit, & ſi intervenit inimicitia &c. augetur via præſumptioni, quod ad alium lædendum, & ſic malo dolo aperuerit.

27 Dubium autem non leve eſt de eo, quod non raro evenit; puta, quod Epiſtola intercipiatur, & cum damno ſcribentis, aut ejus, cui illa reddenda erat, vulgantur ſecreta contenta in Epiſtola. Dubium igitur eſt, ſi caſu, quo non poſſit ille, qui de hujuſmodi ſecretis locutus eſt, probare, a quibus illa didicerit, poſſit haberi tanquam interceptor litterarum, & ſuper hoc torqueri?

28 Dico, quod, ſi concurrant alia adminicula, poteſt conſtitui in examine rigoroſo, caſu, quo hic aſſignet quidem alium, a quo didicit ſecreta, de quibus locutus eſt, hoc autem minime probat, quia alius negat; ſi vero nullum omnino aſſignare poteſt, a quo ſecreta audierit, poteſt abſolute torqueri. Ratio dictorum eſt, quia poteſt dari caſus, quod re vera alius ſibi revelaverit illa ſecreta, & tamen in judicio neget, ſe illi revelaſſe; & poſſet iſte negans eſſe verus Reus de apertione *literarum*; contra juſtitiam autem eſt, quod ex ſimplici, licet jurata negatione hujus, talis præſumptio reatus in alium refundatur, ut ad torturam ſufficiat. Requiritur ergo aliud adminiculum, quod roboret præſumptionem, quæ oritur ex locutione de ſecretis contentis in Epiſtola, quam iſte debilitaverat aſſignando alium, a quo illa audivit. Si vero Reus præſumptus ex locutione de ſecretis &c. nullum omnino, a quo audierit, aſſignare valet, poteſt ſubjici torturæ, quia concludentiſſima probatio eſt, quod illa ſecreta, quæ aliunde ſcire nequivit, didicerit ex Epiſtola, quæ fuerit ab eo intercepta.

29 At ſi iſte dicat, Epiſtolam fuiſſe a ſe repertam apertam in loco publico, ut in via, Clauſtro &c. Quid juris? Reſpondeo, quod res multum eſt anceps, & in qua Judex magnam debet circumſpectionem habere. Potuit enim inimicus meus intercepiſſe Epiſtolam, & eam apertam in publicum locum projicere, ut cum damno meo ſecreta publicentur, & alius innocens, qui eam invenit, & publicavit, præſumi Reus.

30 Dico igitur, quod Epiſtola vel continet aliqua, quorum vulgatio evidenter cauſabit grave alterius damnum in fama, aut bonis &c. vel continet alia, quæ non evidenter eſſe damnificatura apparent, ut pote indifferentia, quamvis re vera ſcribens, ſeu alius, ad quem ſcribitur, damnum ex illorum publicatione reportaverit. Pariter ille, qui aſſerit Epiſtolam, a ſe repertam apertam, vel eſt vir alioquin prudens, & cordatus, & in quo non cadat ignorantia damni, quod cauſabitur a vulgatione contentorum in Epiſtola, aut eſt homo ſimplex, levis, linguoſus, qui omnia, quæ novit, imprudenter effutit. Itidem vel in eo militant indicia ex inimicitia, animoſitate, rivalitate, factione contraria &c. ut ex his moveri potuerit ad publicandum, ut damnum alteri inferret, aut non.

31 His præmiſſis, Dico, quod, ſi grave damnum evidenter conſtat ex publicatione Epiſtolæ eſſe oriturum; & qui aſſerit eam inveniſſe apertam, & publicavit, ſit vir alioquin prudens &c. quamvis in eo minime cadant indicia inimicitiæ &c. nihilominus non debet evadere reatum, aut Epiſtolæ interceptæ, aut ejuſdem divulgatæ. Ratio eſt, quia vel ipſam intercepit; vel clauſam invenit, & aperuit; vel inventam apertam divulgavit. Si primum, eſt evidenter Reus de interceptione. Si Secundum, nequit evadere reatum de apertione; tenebatur enim de juſtitia eam reddere, cui directa erat, tanquam res ſua, quæ inventa debet reddi domino. Si tertium, debuit ex juſtitia illam lacerare, & nemini pandere contenta in ea. Ratio deducitur a ſimili: nam ex diſpoſitione juris *text. in l. Unic. C. de Famo. libell.* inventor libelli famoſi, ex eo, quod continet evidenter grave damnum in fama alterius, debet ipſum deſtruere, & nulli manifeſtare, aliter puniendus eſt tanquam illius Auctor. Si ergo inventor Epiſtolæ apertæ publicat contenta in illa, quæ evidenter ſunt cauſatura grave alterius damnum, fit Reus publicationis, & niſi probet contrarium, puniendus eſt tanquam interceptor Epiſtolæ; aut ſaltem tanquam is, qui inventam clauſam aperuerit. Et univerſaliter eum, qui legit in Epiſtola familiari aliquod, quod ad perniciem alicujus tendat, ſi publicatur, teneri ſub mortali ad ſervandum ſecretum, docet cum aliis *Dian. Sum. V. Secretum. num. 3. & Par. 4. Tract. 6. Reſol. 55. §. Sed difficultas.*

32 Si vero non evidenter apparet, grave damnum ex publicatione ſecuturum, de facto tamen ex publicatione ſecutum eſt; & publicans vir alioquin cordatus ſit, in eo tamen cadat animoſitatis, ſeu rivalitatis indicium, non evadit publicans præſumptionem, quod intercepit, aut aperuerit, & ideo torquendus eſt ad habendam veritatem. Ratio eſt, quia quamvis deſit evidentia damni ſecuturi ex publicatione, adeſt tamen indicium inimicitiæ &c. per quod ſuppletur defectus evidentiæ, & ideo talis, & tanta eſt præſumptio in hoc ſecundo, ſicut in primo caſu; & quemadmodum in illo indicia ſufficiunt ad torturam, ita ſufficiunt in hoc.

33 Si autem evidentia damni, ſecuturi ex publicatione, intervenit, & revelans habeat diffidium cum eo, qui ex publicatione damnum patitur, quamvis publicans linguoſus, ac levis ſit, non evadit reatum: quia, quamvis naturalis loquacitas poſſit ſuadere publicationem non fuiſſe doloſam, nec eum intercepiſſe, aut aperuiſſe Epiſtolam, tamen evidentia damni ſecuturi ex publicatione, & interventus inimicitiæ, ſuperant contrarium indicium, quod emergit ex nativa loquacitate; unde præſumi poteſt in caſu dolus in interceptione, vel apertione, aut publicatione Epiſtolæ, Quod, ſi deſit prædicta evidentia, & indicium inimicitiæ; ac publicans ſit alioquin bonus homo, licet levis, ac loquax, præſumptio doli non intervenit, & ideo non erit locus torturæ.

34 Quid vero juris, ſi inimicus meus, intercepta mea Epiſtola, reperit in ea crimen meum occultum, quod nullo modo aliunde probare poteſt, quam per oſtenſionem Epiſtolæ, illam judicaliter præſentet Prælato?

35 Reſpondeo, quod Prælatus in conſcientia tenetur punire illum, qui Epiſtolam præſentat; fatetur enim inexcuſabiliter crimen interceptionis; & ſi hunc minime punit, fovet in Religioſa Republica hoc infame vitium litterarum intercipiendarum, ex quo tot turbationes inter Clauſtrales emergunt, & fraterna charitas totaliter perit. Epiſtola autem illa, ſi continet crimen jam conſummatum ab ipſo ſcriptore Epiſtolæ, & concludenter probetur, illam fuiſſe ab eo ſcriptam, habet vim confeſſionis extrajudicialis, quæ ſufficit, ut *Par. p. Tit. Inquiſitio. an. 38. in fin.* dictum eſt, ad eum conſtituendum in examine rigoroſo: nam talis Epiſtola, recognita ab ipſo pro ſua, habet eandem vim, quam haberent duo Teſtes, qui probarent ſe extrajudicialiter jactaſſe de illo crimine, nam Epiſtola probat ſcriptura ſua crimen: & confeſſio Rei, quod illam ſcripſerit, probat Epiſtolam. Si autem Scriptura eſt de crimine,

non

non consummato, sed consumando, sufficit ad eum interrogandum; sed non ad torquendum, nisi probaretur, eum devenisse ad actum proximum, & essemus in casu criminis, in quo solus conatus punitur extraordinarie; quod tamen est contra suppositum factum: nempe, quod de crimine illo nulla notitia habeatur, quam per Epistolam.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

36 *Pœna aperitionis literarum variandæ juxta casuum exigentiam.*
37 *Circa pœnas Clericorum de hoc crimine opinio rejicitur.*
38 *Clericus aperiens alienas literas, tenetur pœna falsi. Impugnatur Glossa, dicens, deberi privationem Beneficii.*
39 *Pœna Clerici Rei de hoc crimine, est Judici arbitraria.*
40 *De Regularibus, remissive.*
Statutum primum pro Minoribus de Observantia.
41 *Statutum secundum.*
42 *Dubitatio prima, quid sancitum in Statutis circa aperitionem Epistolæ familiaris.*
43 *Differentia inter dicta Statuta.*
Dictio per alios *importat causam instrumentalem, quæ reducitur ad efficientem.*
Qui per alium facit, per seipsum facere videtur, tum in iis, quæ sunt juris, tum in iis, quæ sunt facti tantum.
44 *Varii modi delinquendi circa literas Prælatorum.*
45 *Dubitatio secunda: quæ sit malitiosa dilatio aperiendi literas Superiorum.*
46 *Est, quando, ob dilationem, tempus irreparabiliter expirat ad damnum tertii.*
In dilatione aperitionis, quando interveniat simplex inobedientia.
47 *Dubitatio tertia, quæ sint pœnæ intercipientium, aut aperientium Epistolas Fratrum.*
48 *Statutis deficientibus, recurrendum ad jus commune.*
49 *Pœna falsi punitur dolose aperiens alienas literas ad nocendum.*
50 *Tali pœna multandus aperiens Epistolas familiares Fratrum.*
51 *Difficultas contra dictam resolutionem.*
52 *Satisfit difficultati.*
Major perturbatio in Religiosa Republica est ex aperitione Epistolarum Fratrum, quam ex aperitione &c. literarum Superiorum.

36 JAm in superioribus dictum est, quæ crimina contingit committi ab *aperientibus; surripientibus*; aut *lacerantibus literas*; variantur siquidem delicta, ut diximus, juxta varietatem personarum, quarum *literæ* aperiuntur; pariter secundum diversitatem finis, quem intendit aperiens. Unde aliquando evadit crimen *læsæ Majestatis*; aliquando *crimen falsi*; aliquando *stellionatus*; aliquando parit *actionem injuriarum*, ut demonstravimus supra *n. 3. & seqq.* Quo ad pœnas igitur nihil determinatum universaliter circa hoc crimen assignari potest, sed juxta casuum exigentiam Reus laicus puniendus est pœnis læsæ Majestatis, aut falsi, aut stellionatus, aut injuriarum; & cum de talibus pœnis simus locuti, quando de hujusmodi delictis ex professo tractavimus, non est, unde inutiliter repetamus.

37 Quo ad pœnas Clericorum, qui de hoc crimine sunt convicti, *Decianus lib. 7. cap. 17. num. 46. cap. Ad falsariorum. de Crim. fals.* allegata quadam Decretali, & *Romano Consil. 365.*, ac *Gigante Tract. de Crim. læs. maje. Tit. Qualiter. a qui Quæst. 10. n. 13.* ait, quod Clericus alienas *literas aperiens*, deponitur. Sed tanti Doctoris pace, ex illa Decretali non potest firmari talis conclusio; nam illa loquitur de falsificantibus *literas*, expeditas a *Papa*, & in ea sancitur, quod Clericus Curiæ sæculari tradatur post degradationem; quæ duo non quadrant in casu, de quo loquimur, nec quo ad culpam, nec quo ad pœnam, quam statuit *Decianus*.

38 Dicendum igitur, quod, cum in sententia omnium Canonistarum, post decantatam *Glossam in cap. Cum olim magister. in V. Sigilla. de Offic. Jud. deleg. literas aperiens* Clericus, falsi teneatur, puniri debeat pœna falsi. Verum est, quod citata *Glossa* ait, quod pro tali crimine Clericus privandus est Beneficio, & allegat *cap. Olim de Rescr. & cap. Ad audientiam. de Crim. fals.* sed ex dictis capitulis non potest deduci illa conclusio; siquidem primum capitulum loquitur de eo, qui referat literas *Papæ*; quod est crimen longe diversum ab aperiente *literas*; secundum vero loquitur de falsificantibus sigillum Principis, quod pariter diversum est a crimine *aperitionis literarum*.

39 Ex his ergo infertur, quod pœna Clerici in hoc casu debet esse pœna falsi, arbitraria Judici, qui perpendere debet circumstantias aggravantes, puta, personarum, quarum sunt *literæ*; damni per aperitionem, aut interceptionem earundem alteri illati; frequentiam delinquendi in hoc Crimine, tum respectu delinquentis ipsius, tum aliorum, inter quos tale crimen frequens est, & tandem omnia, quæ faciunt ad aggravandum delictum, de quibus alias dictum est, & hoc modo pœnas prudenter temperando. Unum vero notandum est, quod in omni casu damnationis de hoc delicto, Clericus evadere non debet pœnam infamiæ, quæ consequitur damnatum de falso, ut supra dictum fuit.

40 Quo ad Regulares puniendos, spectandæ sunt illorum Constitutiones, & juxta eas moderandæ sunt pœnæ. Nos *Minores de Observantia* sequentia habemus Statuta.

Primum, Generalium, Provincialium, Principum, & notabilium Personarum literas sive ab ipsis, sive ad ipsos missas, intercipientes, impedientes, aut malitiose retardantes, ipso facto, actibus legitimis destituti sunt: & hujus pœnæ incapaces probationis caputium deferant, Generalium, vel Provincialium arbitratu; quibus respective pœnarum condonatio reservatur. Text. Tit. Applicatio §. 20.

41 2. *Qui Prælatorum nostri Ordinis, aut alterius Personæ notabilis literas per se, vel per alium malitiose destruxerit, impedierit, retinuerit, aperuerit, vel quomodolibet interceperit, ipso facto, actibus legitimis privatus sit: & si talis pœna ei non competeret, probationis caputium deferat, Superioris arbitrio. Hoc autem intelligatur de literis, tam ab eis, quam ad eos scriptis; ac etiam de literis, quæ ad eorum Secretarios pertinent: Quibus pœnis subjaceant, qui prædictorum literas, ad ipsos missas, legere, aut aperire, malitiose distulerint: Nec a prædictis pœnis relevari possint, nisi per Generalem, vel Provincialem; prout ad eos respective pertinuerit. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 62.*

42 Circa quæ Statuta contingit prima dubitatio, & est, quænam circa *literas*, sive Epistolas familiares in iis sint sancita?

43 Respondeo, quod ambo Statuta continent substantialiter eadem; tamen secundum primo est clarius, & aliquid plus, quam habeatur in primo. Nam primum tangit tantum *intercipientes, aperientes,* im-

impedientes, *&c.* nempe auctores principales, qui delinquunt circa literas *Generalium*, *aut Provincialium*; secundum vero extenditur ad quosvis Prælatos Ordinis locales, & etiam ad Secretarios Generalium, aut Provincialium; & ultra *principales* comprehendit *complices*, eos nempe, qui mandato, suasione, consilio, aut auxilio prædicta circa *literas* operantur. Dictio enim *per alios* importat causam instrumentalem, cujus actio reducitur ad efficientem; proinde axioma juris vulgatum: *Qui per alium facit, per se ipsum facere videtur*, sic debet accipi, ut proprie, vere, & non per fictionem per se facere dicitur, qui per alium facit in iis, quæ sunt juris, & facti simul, vel facti tantum, ut ex *Vincentio Caroccio* in singularibus suis *Singular.* 402. docet *Barbosa Tr. Var. Axioma.* 92. *n.*1. *sub fin.* Sequitur proinde, quod qui mandat, suadet, consulit, precatur alterum, ut *literas* prædictorum intercipiat, aperiat &c. tenetur pœnis Statuti iisdem, quibus obnoxius est, qui mandatum, consilium &c. exequitur.

44 Respondeo secundo, quod punitur qui supradictas literas *destruxerit*, lacerando, comburendo eas, seu ita transformando, ut non amplius legi queant. Item qui *impedierit* easdem, ut tempore debito non possint pervenire, & ita suo effectu frustrentur. Pariter qui prædicta *retinuerit* penes se conservando, aut alicubi abscondendo. Insuper, qui *aperuerit* quoquomodo, puta, ex malitia, aut etiam ex curiositate dolosa, ad alteri nocendum. Tandem, qui *quomodolibet interceperit*, puta, ut bene explicat *Sanctor. de Pœn. cap.* 11. *Quæst.* 6. ℣. *Quomodolibet. fol.* 19. quocunque modo sibi arrogaverit jus disponendi de *literis* Prælatorum.

45 Secunda dubitatio est, quomodo intelligenda sit *malitiosa dilatio* aperiendi literas Superioris ad se datas, de qua loquitur secundum Statutum.

46 Respondeo, quod intelligenda est de illa, per quam in damnum alterius tempus irreparabiliter expirat. Explico exemplo. Provincialis mittit Guardiano *literas* cum dimissoriis pro Clerico, ut ad Sacerdotium, instante Ordinationum tempore, vadat. Guardianus, animosus in Clericum, malitiose retardat *literas* aperire, donec expiret tempus, idoneum ad Ordinationes; iste Guardianus committit in Statutum. Moveor, quia, si nullum damnum, intentum a taliter retardante in præjudicium alterius, emergit, crimen non est, nisi inobedientiæ simplicis, aut qualificatæ, aut contumacis juxta casuum diversitatem, cui delicto appositæ sunt propriæ pœnæ, ut diximus suo loco *Tit.* 2. §. *Inobedientia*. Incongruum autem esset, quod eidem crimini pœnæ diversæ non alternativæ essent sancitæ. Exemplum do, Provincialis mittit Sejo *literas* obedientales, in quibus ordinat, ut ipse de familia vadat ad alium Conventum; hic vero, qui ægre ab illo Conventu discedit, quia scit illas esse *literas* obedientiales, retardat aperire, non ad alium finem, nisi ut in illo Conventu diutius maneat. Profecto in tali retardatione reperitur sola inobedientia; & inobedientium pœnis debet Sejus multari. At si Sejus malum habens animum contra Superiorem illius Conventus, ad quem destinatur, & sciens eum ratione alicujus solemnitatis, aut conspicui funeralis indigere auxilio Fratrum, dolose retardat *literas* aperire, ad finem damnificandi illum Superiorem, non ferendo illi auxilium in tempore opportuno, profecto committit contra hoc Statutum, & pœnis hic sancitis debet puniri.

47 Tertia dubitatio est, quæ nam sint pœnæ dandæ intercipientibus, aperientibus, aut destruentibus *literas* Fratrum privatorum, cum de illis nihil Statuta nostra disponant?

48 Respondeo, quod, deficientibus Statutis, recurrendum est ad jus commune; disponit enim *Textus Tit. Applicatio*. §. 60. quod, ubi ipse deficit in assignandis pœnis alicujus criminis, possit Judex *ex sacris Canonibus*, *& probatis legibus*, *ac consuetudinibus*, *prout ratio suaserit*, *elicere pœnas*.

49 Jam supra ostensum est, quod pœna falsi puniendus est, qui malo dolo, & ad nocendum, alienas *literas* aperit, & legit; dummodo in *literis* contineatur aliquid, quod possit aliis, quorum sunt *literæ*, præjudicare. Et quamvis in illis nihil præjudiciale reperiatur, si tamen animo nocendi aperiantur, pœnam extraordinariam deberi, diximus supra *num.* 7. 8. & 9.

50 In facti igitur contingentia, debent falsariorum pœnis percuti hujus criminis Rei; & quamvis pœna falsi sit arbitraria Judici, ita ut gravior, aut levior juxta facti circumstantias imponenda sit; pœna tamen infamiæ consequi debet omnes, ac quosvis, qui de hoc crimine sententiantur, quamvis pœna alia afflictiva corporis, aut incorporalis, levis sit. Ratio est, quia omnes falsarii, prout dictum est, sunt infames a jure; sufficit ergo, quod aliquis damnetur de falso, ut infamia incurratur. Unde aperientes *literas*, qui puniri debent pœnis falsariorum, infames de jure sunt censendi.

51 Nec dicendum, hanc esse dispositionem incongruam apud Nos, dum ex Statutis supracitatis Rei de aperitione *literarum* Prælatorum puniuntur tantum privatione actuum legitimorum, & ideo pœna aperientis *literas* privatorum (cum iste minus grave crimen committat) non debeat esse pœna falsi, nec infamiæ, quæ longe gravior est destitutione actuum legitimorum.

52 Siquidem, quamvis ratione dignitatis personæ offensæ gravius delinquit, qui aperit *literas* Prælati, quam alterius privati, major tamen evadit, & severius vindicanda est culpa aperientium *literas* privatorum, & hoc est tum ratione frequentiæ hujus delicti præ illo; tum ratione perturbationis Religiosæ Reipublicæ, quæ maxime perturbatur ob furta *literarum*. Etenim Dæmone malorum omnium satore procurante, invectæ sunt intra Claustra factionum pestes, & maxima factiosorum industria vigilat circa hoc, ut adversariorum *literæ* intercipiantur ad venanda eorum secreta, ut ipsis noceant; quod, quantam perniciem afferat religiosæ charitati, quieti, & paci, nemo non videt; unde irrationabile non est, quod majori pœna plectatur, quam *aperitio literarum Prælatorum*, quæ rarius evenit, nec tantum mali in Religione causat.

§. III. Falsificatio monetæ.

SUMMARIUM.

1 *Falsificatio monetæ, quid sit.*
Princeps solus potest monetam cudere.
Aut qui habet facultatem a Principe.
2 *Quomodo vitietur moneta in materia, & quomodo in forma.*
3 *Hoc crimen continet delictum læsæ Majestatis.*
Juxta aliquos continet crimen furti, si falsa moneta expendatur.
Impugnatur talis opinio.
Furtum est contrectatio rei alienæ, invito domino.
4 *Falsificatio monetæ, quot modis accidat.*
5 *Modi falsificationis juxta materiam.*
6 *Falsificatio, quæ fit per occultationem, quomodo intelligenda.*
7 *Falsificatio monetæ per tincturam.*

8 Opi-

8 *Opinio, quod deaurans monetam ad decipiendam meretricem, non delinquit.*
9 *Impugnatur talis opinio.*
Dolus semper præsumitur in facto prohibito per leges.
10 *Res arrepta ob turpem causam, potest condici.*
Meretrix non tenetur restituere pretium suæ prostitutionis.
In foro animæ meretrix, juxta aliquos, peccat recipiendo pretium conrubitus.
Qui promisit meretrici pretium conrabitus, tenetur illud tradere.
11 *Tinctura monetarum per tirimpelum.*
Juxta quosdam talis tinctura non est punibilis.
12 *Impugnatur talis sententia.*
Princeps, cudi faciens monetam ligæ inferioris debitu, tenetur de falso.
13 *Quomodo moneta falsificetur minuendo materiam.*
Historia cujusdam minuentis aurum in monetis.
14 *Dubium, an delinquat tollens monetæ id, quod superat ejus justum pondus.*
Opinio affirmans impugnatur.
15 *Falsificatio monetæ circa formam, quando accidat.*
16 *Princeps solus dat vires, & valorem monetæ.*
Fabricans monetam in liga, & pondere probatam cuneo exteri Principis, extraordinarie tantum est puniendus juxta aliquos.
17 *Contrarium probat praxis Curiarum, & hoc rationabiliter.*
18 *Crimen falsæ monetæ, quoad usum, quomodo accidat.*
19 *Expendens scienter monetam falsam, quando puniatur extraordinarie, vel ordinarie.*
20 *Retinens monetam, scienter falsam, extraordinarie punitur.*
21 *Introducendo monetam falsam in aliquem locum, quomodo, & quando delinquat.*
22 *Falsificans monetam lædit Principis Majestatem, jus Civile, & gentium.*
Accusans monetarium falsum, & non probans, quando tractatur de calumnia.
23 *Socius criminis falsæ monetæ probat contra socium.*
Accusanti, & simpliciter indicanti Reum de hoc crimine, datur præmium.
Servus etiam libertate donatur.
Monetarius potest capi a quolibet sine mandato Judicis.
Condemnatus de hoc crimine, non potest appellare.
Eximens a carcere monetarium, morte damnatur, licet sit miles.
24 *Minores, doli capaces, puniuntur de hoc crimine.*
Item mulieres, si sint majores 14., & minores 60. annis.
Adactæ a maritis ad hoc crimen, quando, & quomodo puniantur.

1 F*Alsificatio monetæ crimen est, in quo metallum, quod publica auctoritate signatum, est instrumentum commercii civilis, vitiatur in materia, aut forma, aut usu.* Dicitur *metallum publica auctoritate signatum*, quia sola publica auctoritas (sive resideat in uno solo, ut est in regimine *Monarchico*; sive in pluribus, ut in *Republica Aristocratica*, aut *Democratica*) potest monetam cudere, aptam civili commercio; siquidem, (ut ex jure *text. in cap. unic. Tit. Quæ sint regalia de Usib. feud. l. 1. & tot. Tit. C. de Fals. monet.* communiter sentiunt Doctores,) Princeps solus potest monetam cudere; sive illi, qui habentes privilegium a Principe fabricandi *monetam*, eam cudunt ejusdem auctoritate. *Rossental. Peguer. Mastrill. Farinac.* apud *Cortiad. Decis. 87. num. 9. Carpzov. Pract. crim. par. p. quæst. 43. num. 7.*

2 Dicitur *vitiari in materia*, quando metallum ipsum alteratur, aut commixtione alterius metalli ultra debitam proportionem; aut tinctura; aut occultatione, ut dicetur inferius; aut diminutione debiti ponderis. Dicitur aut *in forma*, nam, quamvis *moneta* cusa, optima sit, quoad materiam, tamen si privatus imprimit in ea formam cuneo adulterino Principis, hoc delictum committit. Dicitur tandem, *aut usu*, quia scienter *monetam falsam*, quamvis ab alio fabricatam, expendens, hujus criminis fit Reus, ut infra dicemus.

3 Continet hoc crimen in se delictum læsæ Majestatis, ut textualiter ait Imperator, *l. Si quis nummos. de Falf. monet.* Continet etiam crimen falsi, ut dicunt Doctores, *Marsil. in l. Qui falsam. num. 19. ff. Ad leg. Cornel. de Falf. Carpzov. Pract. crim. par. p. quæst. 30. num. 12. Conrad. Zahnni, de Mendac. lib. 2. cap. 61. n. 1. ℣. Committitur crim.* Volunt autem *Farinacius quæst. 115. num. 79. in fin.* & *Bonifacius de Furt. §. 4. num. 53.* hoc delictum comprehendere crimen furti, quod tamen limitat *Pasqualig. Addit. de Laurent. de Franch. Controv. inter Epi. & Regul. Tit. de Monetar. num. 1387.*, prout eum refert *Raynald. Observ. crim. tom. 1. cap. 5. §. 1. num. 3. ℣. Quod autem* ad casum effectivæ erogationis falsæ monetæ: quod, salva dictorum Doctorum pace, verum non puto; nam furtum est injusta contrectatio rei alienæ, invito domino, ut ait Jure Consultus *text. in l. 1. §. Furtum. ff. de Furt. Jul. Clar. lib. 5. sent. §. Furtum init*; cudens autem, aut expendens monetam falsam, non contrectat rem alienam, sed suam; unde, cum non possit huic crimini aptari definitio furti, nequit ex consequenti ipsi competere definitum.

4 Amplius clarificatur supra data definitio enarrando modos, quibus committi potest hoc crimen. *Laurentus de Franchis controv. int. Epi. & Regal. qu. 10.* vult, quatuor modis posse *monetam* adulterari, nempe *tondendo, radendo, aqua forti minuendo, & falso metallo cudendo. Raynaldus d. cap. 1. §. 1. an. 8.* extendit usque ad septem, nempe *rudendo, adulterando, resecando, expendendo, retinendo, introducendo, & tingendo*; Sed compendiosius procedetur, dicendo, quod tribus modis generice delinquitur circa falsam monetam, nempe circa *materiam, formam, & usum*, & si quis velit assignare modos specificos taliter delinquendi, commode dicere poterit, eos esse octo, nempe quatuor circa *materiam*; unum circa *formam*; & tres circa *usum*.

5 Circa *materiam*, primus modus est, si auro, argento, vel æri misceatur ultra justam proportionem aliud metallum, sive alia materia inepta. Sciendum enim, quod nulla prorsus *moneta* datur, quæ sit auri, aut argenti puri; sed aurum, aut argentum miscetur cum ære, aut aurichalco, juxta consuetudinem Principum, ac regionum, & a tali mixtura desumitur valor intrinsecus *monetæ*. Si igitur ultra debitam proportionem commisceatur auro, aut argento æs; aut si minutissimis monetis, ut sunt oboli, qui fiunt ex puro ære, misceatur vitrum; quantumvis artifex esset ex ministerio, deputatus a Principe ad cudendam monetam, esset *monetarius falsus*, & plectendus a Principe ultimo supplicio. *Rayner. de Forliv. in l. Cornelia. num. 1, ff. de Falf. Marsil. in l. Qui falsam. num. 51. ff. eo. Bald. in l. 1. C. de Falf. monet. Menoch. Add. ad Vinc. de Franc. decis. 401. num. 1. & Farinac.* apud *Raynal. loc. cit. num. 10.* Et hoc verum est etiam, quando quis adulteraret tali modo *monetam* Principis exteri; quia si ta-

si talis *moneta*, quoad speciem est expendibilis in loco, in quo cuditur, artifex non debet evadere mortem, ut optima ratione, & pluribus Doctoribus citatis *Afflict. Jodoch. Farinac. Capyc. Latr. Azevd. Mastril. Menoch. Cabedo*. probat *Raynal. loc. cit. num. 12. ℣. Non tamen.*

6 Secundus modus est, si metallum aliud non misceatur quidem auro, aut argento, sed intra aurum, aut argentum subtili artificio occultetur. Solent enim nonnulli monetarii falsi tenui bractea aurea, aut argentea plumbum vestire, & cuneo imprimere formam monetæ, correspondentem exteriori apparentiæ; & ex *Dionysio* recitat *Decianus Tract. crim. lib. 7. cap. 23. num. 13.* hujusmodi monetas cudi fecisse *Caracallam*; & se habuisse hujusmodi numismata; & *Padae*, vidisse monetam falsam Germanicam, appellatam *Thalerum*, simili falsitate fabricatam; & talem modum adulterandi monetas, a *Cicerone ad Attic. lib. 12. Epi. 4. Larunam* vocari affirmat. Modus autem iste sicut subtilius artificium exquirit, quam quod per mixtionem fit, ita & difficilius dignosci potest monetæ falsitas; non enim juvat eam bilance, aut lydio lapide examinare, sed sola punctura, aut incisione cognosci potest: hæc autem falsitas pœna pari cum præcedente punitur.

7 Tertius modus est per *tincturam*; nam moneta argentea, aut ænea obducto auro, aut argento coloratur, & ait *Decian. loc. cit. num. 14.* quod hoc adulterium *monetæ* differt a præcedenti in hoc, quod præcedens utitur lamina aurea, aut argentea ad tegendum metallum absconditum; hoc vero utitur auro, aut argento amalgamato, & post liquato, ut moneta deauretur, aut deargentetur. Falsarii autem *monetarum* per hujusmodi tincturam capitali pœna ultimi supplicii afficiuntur; ut cavetur utroque jure, *text. in l. Quicumque. ff. de Fals. Gloss in cap. Quanto in V. Defraudata* & scribunt Doctores, *Hostien. num. 9. Abb. num. 5. Butr. num. 15. de Jurejur. Cuman. Afflict. Hippolit.* apud *Decian. loc. cit.*

8 Advertit autem *Raynaldus Tom. 1. cap. 5. §. 1. num. 30.* cum *Bertazzolo consil. crim. 56. Sarno Pract. crim. tit. de divers. delict. num. 26.* & *Petro Theodorica de crim. fals. cap. 59. num.* 28. quod ad hoc, quod quis puniatur de hoc crimine, requiritur dolus; unde inferunt, quod inaurans monetas ad decipiendam meretricem non debet puniri: & dicunt etiam, quod requiratur, quod *moneta* tincta sit effective expensa; aliter non sit locus pœnæ ordinariæ.

9 Has tamen limitationes non esse admittendas patet ex hoc, quod, cum simus in facto, per leges prohibito, dolus semper præsumitur in eo, qui contra legem facit. Et quamvis *moneta* tincta non sit actu expensa, si tamen expendibilis apparet, delictum eam falsificandi, jam consummatum est, & est independens ab usu. Et re vera ita falsificatur *moneta* duobus primis modis recensitis, sicut eam tingendo, & vice versa: Unde sequitur, quod, si ordinaria pœna non convenit tingenti, nisi *moneta* actu expendatur, idem fieri debeat aliter falsificanti; quod tamen falsum est, ut patet ex praxi; si enim deprehenditur monetarius cum monetis, ab eo fabricatis, morte punitur, quamvis illæ actualiter expensæ non sint, sed sufficit, quod expendibiles sint.

10 Neque admittendum est, quod ajunt de *moneta* tincta ad decipiendam meretricem. Siquidem, quamvis leges disponant, quod res accepta ob turpem causam ex parte recipientis possit condici, fallit tamen in meretrice, ut patet *text. in l. 4. §. Sed & quid meretrici. ff. de Condict. ob turp. caus.* unde & meretricis quæstum, quamvis opera turpi acquisitum, restituere non tenetur, ut communiter cum *Navarr. Manual. cap. 17. num. 34. ℣. Dico quarto* sentiunt Theologi; & quamvis ipsa in foro animæ peccet recipiendo mercedem suæ prostitutionis, ut cum *Medina Codic. de Restitut. q. 20.* tenent ibidem *Navarrus loc. cit. n. 38.* & *Raynaldus tom. 2. cap. 20. §. 1. num. 10.* tamen in foro fori potest eam petere, & qui promisit illi pecuniam, pro mercede concubitus, tenetur servare promissum, ut contra *Antonium de Butria*, post *Cynum in l. Cum te. C. de Condi. ob turp. cau.* & *Petrum*, tenet *Abbas in cap. Quia plerique. num. 14. de Immuni. Eccl.* Sequitur igitur ex his; quod non licet deaurata *moneta* meretricem deludere; unde ita delinquit, qui tali pecunia adultera meretricem decipit, sicuti si illi cuivis pro mercede operis liciti eam dedisset.

11 Ultra hæc, adverto circa *tincturam* monetarum, quod alius modus tingendi monetas ultra assignatum supra *num. 7.* est, qui fit quibusdam aquis, quarum vis est ad superficiem monetæ trahere colorem auri, aut argenti in ea ligati cum alio metallo, quæ aquæ ab *Alchimistis* vocantur Italice *Tirimpelo*. Opinatur autem *Raynaldus Tom. p. cap. 5. §. 1. n. 32.* post *Joannem Baptistam Gargiarram Milit. decis. 1. num. 53.* hoc modo tingentem *monetam* non esse punibilem, quia non imponit monetæ colorem fucatum, & falsum, sed secundum ligam trahit.

12 Talem autem opinionem non esse tenendam patet ex hoc, quod, si moneta justam proportionem auri, aut argenti habet ex se in sua superficie, ostendit illorum colorem, nec opus est *Tirimpelo*, nisi quando in liga deest proportionata valori monetæ quantitas talium metallorum. Sequitur igitur, quod usus *Tirimpeli* necessarius est, quando moneta deficit in bonitate ligæ, & tunc adulterina est. Si quis igitur utitur *Tirimpelo*, hoc facit ad ostendendum, quod in moneta plus auri, aut argenti inest illo, quod in liga est; & hoc modo decipit monetam recipientes, & in crimen falsi circa illam incidit. Profecto utens *Tirimpelo* novit monetam in bonitate deficere, & sic falsam esse, (ad quid enim eo uteretur, si eam legitimam agnosceret?) igitur, si taliter colorando facit, ut, quæ est adulterina, appareat legitima, illius falsitati cooperatur, & sic puniendus est. Nec relevatur ex hoc, quod moneta illa sit fabricata a Principe extero; quia, si est ligæ inferioris debito, Princeps ille delinquit crimine falsi, ut scribit *Pasqualig. Add. ad Laurent. de Franch. Contrav. int. Epi. & Regul. Tit. de Monetar. num. 1301.* quia populum decipit, & decipere facit exteros, ad quos talis moneta traditur, & non minus delinquit, quam monetarius falsus, circa materiam; & hoc modo tingens *Tirimpelo* talem monetam, (quæ forte absque illo artificio non expenderetur,) ut eam expendat, communicat in crimine falsi, & puniendus est, non quidem tanta pœna, sicut, qui tingit monetam modo dato supra *num. 7.* sed minori; quia in ea non inducit colorem, omnino ab ea extraneum, nec tantum lædit Rempublicam, ut fit tingendo dicto modo.

13 Quartus modus falsificandi monetam quoad materiam, est minuendo ipsius debitam quantitatem, quod quidem pluribus viis fit, nempe tondendo forficibus; abradendo lima; & eam tornando, qui modi sunt tonsatoribus monetarum communes. Sed est, & alius modus secretior, in quo quibusdam aquis (forte regia, quæ solvit aurum, aut forti, quæ argentum) integra manente monetarum forma, aurum, aut argentum ab ipsis emungunt falsarii; ita ut moneta, quoad exteriorem apparentiam, apparet integra; sed, si bilance examinetur,

de-

deprehenditur defectiva in pondere. Hujus artificiolæ fraudis meminit *Decianus lib. 7. cap. 23. n. 15.* qui citat multos *Bart. in l. lege Cornelia, init. ff. de Falf. Jo. de Platea. in l. ult. C. de Vet. num. pot. n. 3. & Afflict.* & refert *Budæum* scribentem *lib. 3. de Asse*, suo tempore extitisse Parisiis quemdam, qui tali arte magnum quæstum fecit. Ego quoque novi Papiæ quemdam, qui simili falsitate aurum a monetis surripiebat; ex post miro quodam arcano restituebat, absque alicujus metalli additamento monetis pristinum pondus, quod tamen durabat in suo esse per unum, aut alterum diem; exinde sensim decrescebat, & intra mensem totaliter expirabat, manente moneta cum defectu ponderis auri surrepti. Iste, dato pignore, a mercatoribus mutuo accipiebat nummos aureos, & post quindecim dies restituebat justos ad fucatum pondus. Sed deprehenso a Mercatoribus, qui nummos restitutos repofuerant, post aliquod tempus, damno, accusatus fuit Reus, sed iste fugit Venetias, & justitiam elusit; qui tamen pœnis tondentium monetas debebat fubdi; nam substantiale hujus delicti est, quod ponderi justo monetæ detrahitur; quod vero hoc fiat forfice, lima, torno, aut aquis, mere accidentale est.

14 Dubium porro est, an delinquat hoc crimine, qui monetas ponderis excedentis, (Italice *trabocanti*) tondet, minuendo earum excessum, ac reducendo ad justum pondus? Nonnulli Doctores *Menoch. Tusc. Buda. Farinac. Boter. Schoner. Kitbzeli Navar. Llamas Lezana* citati a *Pasqualig. loc. sup. cit. num. 1335.* tenent affirmative, & fundant se in quadam lege *Codicis Theodosiani lib. 9. tit. 22.* in qua vetatur sub pœna mortis in monetis *mensuram circuli exterioris incidere, seu abradere*. Verum plausibilior est contraria sententia, quam cum aliis *Marsil. in l. Qui falsam. num. 100. ff. de Falf. Alciat. Resp. 461. Decian. lib. 7. cap. 27. num. 11. Angel. Summ. V. Falsarius. num. 9.* sustinet *Pasqualig. loc. cit. num. 1336. & seqq.* tum quia multæ monetæ (ut sunt aurei, ac argentei Hispanici) circulum non habent; tum quia in dicta lege vetatur corrumpere circulum exteriorem, qui potest servari, quando monetæ abraditur tantum id, quod circulum excedit; tum quia tali casu non damnificatur moneta nec in materia, nec in forma, nec in ea committitur crimen falsi; tum quia mens Principum tantum est, quod eorum monetæ non alterentur, vel secundum qualitatem, vel secundum justum pondus, a se præscriptum; in casu autem nullum istorum intervenit, proinde nec crimen intercidit.

15 Circa formam autem monetarum delinquitur hoc crimine, quando quis non habens, legitimam facultatem a Principe, cudit monetam, quamvis sit bonæ ligæ, & justi ponderis, & hic non debet evadere pœnam ultimi supplicii juxta *Gloss. in l. 2. C. de Falf. monet.* quam sequuntur communiter Doctores. Et quamvis moneta cusa non sit Imperatoris, aut *Papæ*, si tamen sit alicujus Civitatis, aut alterius Domini, qui in suo Territorio habeat jura Imperialia, idem crimen committitur, ut scribunt Doctores. *Cabal. crim. resolut. 27. num. 3. Menoch. de Arbitr. Cas. 316. num. 27. & seqq. Fariaac. quæst. 115. num. 69. Rayaal. tom. p. cap. 5. §. 1. num. 9.*

16 Ratio dictorum est, quia cudens absque legitima facultate monetas, sibi usurpat jus Principis, cujus est dare vires, & valorem nummis, ut habetur ex Textu *in l. 2. ff. de Contrahemp.* Unde taliter usurpans jura specialia sui Principis, committit crimen læsæ Majestatis. Ex hoc fundamento posset sequi, quod, qui cuderet monetas bonas in liga, & pondere cum imagine Principis exteri, non delinqueret, quia nec committeret in Majestatem; nec Rempublicam damnificaret, & in hunc sententiam iverunt multi, *Decian. Tract. crim. l. 7. cap. 27. n. 3. & ibi Cuman. Alex. Hippolit. & Afflict.* qui tenent, quod tali casu pœna mortis non habet locum, sed alia extraordinaria.

17 Verum talem sententiam non esse sustentabilem demonstrat praxis omnium Curiarum, qui morti tradunt quolvis monetarios, quamvis cudant pecuniam cum imagine Principis exteri a loco, in quo delinquunt. Quamvis enim non committant in Majestatem, nec Rempublicam lædant, si fabricent monetam, in materia probatam, & in pondere justam, tamen delinquunt circa illam crimine falsi, quia realiter utuntur cuneo, sive sigillo falso, unde moneta taliter impressa evadit falsa; Imperator autem imponens pœnam mortis Monetariis, loquitur in genere de fabricantibus *monetam adulterinam*, ut habet Textus *in l. 1. in princip. C. de Falf. monet.* talis autem evadit, si peccat in forma per falsum sigillum, sicut si peccat in materia per falsam ligam, aut pondus: concluditur proinde, quod pœna mortis taliter cudenti debeatur.

18 Circa usum falsæ pecuniæ, tribus etiam modis delinquitur. Primus modus est, eam expendendo. Potest autem contingere hoc cum ignorantia, aut cum scientia falsitatis. Si primum; nullum est delictum, siquidem abest dolus, sine quo delictum non est. Si secundum, potest adhuc dupliciter contingere, nempe quando scientia falsitatis est absque participatione in ea, ut quando quis, non advertens, ab alio recipit nummum falsum, exinde cognita ejus falsitate, in alium erogat; & quando scientia unitur complicitati, scilicet quando monetarii habent ministrum conscium fabricationis *falsæ monetæ*, qui eam expendit.

19 In primo casu, expendens incurrit tantum pœnam extraordinariam, ut concordes volunt quindecim Doctores cumulati per *Raynal. Tom. p. cap. 5. §. 1. num. 17.* Tenetur enim quidem non expendere, ne proximum damnificet, sed totaliter destruere, si materia monetæ esset omnino falsa, ut si esset plumbea, aut stamnea; vel deberet deferre ad fabricatores publicæ monetæ, si esset ligæ inferioris: non tamen participat in delicto falsæ fabricationis. In secundo, particeps est ejusdem criminis; si quidem monetarii talem inutiliter non cuderent, nisi haberent, per quem illam possent expendere. Et tali casu eadem præcise pœna punitur, qui expendit, sicut, qui cudit *monetam falsam*, ut docet *Farinac. Quæst. 115. n. 117. 127. & 128.*

20 Secundus modus est, retinendo monetam, quam quis scit esse falsam; & hoc quidem delictum est, quod tamen non importat pœnam, nisi extraordinariam. *Jacob. de Belvis. Pract. crim lib. 9. cap. 8. V. Falsarium. num. 16. Fariaac. d. Quæst. 115. num. 118.* Retinendo enim, præsumitur, quod eam voluerit expendere, & sic puniendus venit, sicut expendens. Quod, si retineat absque scientia falsitatis, sicut non delinquit, ita nec pœnam meretur.

21 Tertius modus, introducendo. Hic etiam modus eandem requirit distinctionem, sicut de expendente dictum est. Nam, si aliquis introducit monetam, quam ignorat esse falsam, non meretur pœnam, siquidem ignorantia facit, quod neque etiam committat culpam. Si autem scit eam esse falsam, & ab alio inadvertenter illam accepit, & postmodum, detecta falsitate, introducit in locum, in quo expendere eam intendit, quia forte in loco, ubi eam recepit, expendibilis non est, tenetur pœna extraordinaris, ut dictum est supra de expendente. Si autem introducit

ducit acceptam a monetariis, quorum est minister, & particeps criminis, eadem pœna cum ipsis est puniendus, ut de complicibus hujus criminis sanxit Imperator, *text. in l. p. C. de Fals. monet.*

22 Atrocissimum hoc crimen falsæ monetæ est, non solum, quia, ut ait Imperator *Constantinus text. in l. Si quis nummos. C. de Fals. monet.* est delictum Majestatis læsæ, sed etiam, quia qui hoc admittit, lædit non tantum jus Civile, sed etiam jus gentium, quo jure fuit inventa pecunia, ut declarant *Bartolus in l. p.ff. de Contr. empt. Albericus, Angelus, & Jas. n. in l. Ex hoc jure n. 22. ff. de Just. & jur.* Proinde multa habet specialia; nam in hoc crimine accusator, si non probat, non punitur de calumnia, ut ex Textu probat quædam *Gloss. in l. 1. in V. Immunitatem. C de Fals. monet.* quod tamen intelligendum est, nisi accusatus probaret in accusatore concludenter calumniam, aliter sterneretur perversis hominibus via contra quemlibet, impune malignandi.

23 Pariter socius criminis potest socium accusare, & esse contra eum Testis, & immunitatem ex accusatione reportare, ut pluribus probat *Decian. lib. 7. cap. 24. n. 7. & n. 9.* Itidem non solum accusanti, sed etiam simpliciter indicanti Reum hujus criminis præmium datur: nam si indicans fuerit Servus, libertate donatur, & Civitate; & illius pretium solvendum est Domino ex pecunia fiscali, *l 2. C. qui ex cau. Serv. pro præm. lib. acci.* Si autem indicans est liber, consequitur præmium, dandum arbitrio Judicis, *text. in l. Si quis nummos. C. de Fals. monet.* Pariter monetarii capi possunt a quolibet sine jussu Judicis, *arg. text. in §. 1. C. de Fals. monet. ubi Salyc. Specul. Tit. de Accu. §. 1. V. Hoc tamen Hippol. in l. Qui falsam. n. 69. & 109. ff. de Fals.* & si convincuntur, & condemnantur de tali crimine, appellare non possunt, *Carrer. Pract. crim. init. n. 94. Angel. August. de Arim. Afflict.* apud *Decian. lib. 7. cap. 24. num. 13.* sed tantum habere recursum ad Principem; & tandem eximens carceratum pro *falsa moneta*, vel curans, ut fugiat, capite punitur, etiam si sit miles, quod tamen in eximentibus carceratos pro aliis criminibus non esset, *l. 1. ubi Bald. & Salycet. C. de Fals. monet.* & hæc in abominationem hujus delicti.

24 In hoc crimine puniuntur etiam minores, si tamen sint doli capaces, & puberes, mitius tamen, quam majores, ut pluribus citatis, *Menoch. Vitalin. Cortiad. Cabal. Guazz. Thor.* scribit *Raynal. Tom. p. cap. 5. §. 1. num. 66.* Mulieres autem, si sint majores quatuordecim, & minores sexaginta annis, & principales in Delicto, afficiuntur ultimo supplicio, ut firmant *Giurba Cons. crim. 85. num. 20. & Navarrus, Pragmat de Moneta Collect. 3. num. 2. 10. 11.* Si sint auxiliatrices spontaneæ, eadem pœna puniuntur: si autem coacte cooperatæ sunt, puta, metu reverentiali, aut mandato expresso viri, tunc nullatenus puniuntur, juxta prædictos *Giurb. loc. cit. n. 20. Novar. ibi. n. 24. & 25.* Sed juxta alios *Gomez. Faber. Farin. laganar. Mastril. Rovit. Massin. Merlin. Pignatel.* cumulatos per *Raynaldum loc. cit. num. 69.* puniendæ sunt extra ordinem.

Probatio.

SUMMARIUM.

25 *In hoc crimine debet constare in judicio de corpore delicti.*

26 *Opinio, quod non constet de corpore delicti, nisi moneta falsa statuatur in judicio.*
Nec etiam, si Reus confiteatur delictum.

27 *Impugnatur dicta opinio.*
Corpus delicti probatur Testibus, si aliunde probari nequit.

28 *Judicium peritorum quando sit necessarium in hoc crimine.*

29 *Confirmatur impugnatio dictæ opinionis.*

30 *Concludenter corpus delicti falsæ monetæ potest probari per Testes.*

31 *Hoc crimen est difficilis probationis;*
Cautela adhibenda a Judice circa recognitionem falsæ monetæ.

32 *Moneta falsa, inventa apud aliquem, quando faciat præsumptionem contra eum.*

33 *Quando ex falsa moneta inventa non oriatur præsumptio contra eam habentem.*

34 *Crimen in expendente falsam monetam quomodo probetur.*
Ignorantia invincibilis excludit dolum.
Ignorantia affectata non excusat.
Juramentum de ignorantia non relevat, quando militant contrariæ conjecturæ.

35 *Quod indicium faciant instrumenta ad cudendam monetam.*

25 Circa probationem hujus criminis, volunt communiter Doctores, quod ante omnia, constare debeat de corpore delicti, cum signa *monetæ falsæ* sint permanentia, unde deducunt conclusionem, quod confitens, se *falsam monetam* fabricasse, minime possit condemnari, nisi de ea appareat evidenter; ut cum multis, *Cæphal Brun. a Sol. Modern. Roman. Burs. Honded. Marsil. & Decian.* firmat *Lauret. de Franc. Controv. int. Epi. & Regul. Tit. de Monetar. num. 1259.*

26 Volunt secundo Doctores, quod non constabit de corpore delicti, nisi moneta, præsentata in judicio, cognoscatur, & judicetur a Peritis in arte quoad ligam, pondus, & cuneum, quo fuit impressa; & dant rationem, quia Reus, nec Testes non debent judicare, nec possunt affirmare, an pecunia sit adulterina; sed hoc remittitur ad Peritos. *Raynal. Tom. 1. cap. 5. §. 1. n. 36.* Ex ista porro positione deducitur, quod, si quis accusetur de moneta falsa, & per unum Testem de visu (juxta Deciani doctrinam *lib. 7. cap. 26. num. 4.*) contra eum deponatur sufficienter ad torturam Rei, & quamvis iste confiteatur delictum, non tamen potest ordinarie puniri, nisi statuatur, & examinetur a Peritis judicialiter moneta fabricata.

27 Hæc doctrina dura mihi visa semper fuit ob multa. Nam firma Criminalistarum conclusio est, quod ubi datur impossibilitas probandi corpus delicti facti permanentis per ocularem inspectionem, tunc ex Testibus de visu suppletur, aut indiciis, ac conjecturis probatur; *Boss. Tit. de Delict. num. 20. Clar. Quæst. 66. init. Felyn. in cap. Venien. il 1 num. 15. de Test. Gram. Cons. crim. 3. n. 6. Cæpol. Farinac. Cons. 189. num. 6. lib. 2.* dari autem casus potest, quod monetarius pecuniam fabricaverit, & longe extra locum delicti expendendam miserit; sive occultaverit, suo tempore proferendam. Tali casu impossibile est, pecuniam examinari posse per Peritos: juxta igitur datam supra conclusionem non posset Reus, aut per Testes convictus, aut crimen confessus, condemnari, quod est absurdum.

28 Si quidem judicium Peritorum tunc est in judicio adhibendum, quando corpus delicti dubium est, & evidenter non apparet scelere commissum; sed superfluum est judicium Periti, si scelus ex oculari inspectione appareret; ridendus proinde esset Judex, qui adhiberet judicium Periti ad sciendum, an ex vulnere obiisset ille, cujus cadaver appareret trun-

truncato capita. Et in specie de falsa moneta adhibendos esse Peritos tunc, quando dubium est de illius falsitate, docet *Decian. lib. 7. cap. 26. num. 4.* Si igitur per Testes legitimos, aut per Rei confessionem constet, quod ipse miscuerit æs auro, aut argento, pecuniam cuderit, aut tinxerit, aut totonderit, nullum dubium est de falsitate, aut de crimine, dolose commisso; igitur superflua tali casu est visitatio, & judicium Peritorum.

29 Pariter diximus supra *num.* 15. cum communi opinione Doctorum, hoc crimine delinquere illum etiam, qui adulterino sigillo Principis monetam cuderet, quamvis probatam in liga, & justam in pondere; quid ergo poterunt tali casu Periti judicare, nisi monetam esse legitimam, si etiam falsus cuneus (ut faciliter fit) non sit in forma dissimilis a cuneo Principis? Tali ergo casu, cum Periti judicent, nullum esse corpus delicti, nullus erit delinquens, & hoc modo verus monetarius falsus erit pronunciandus non delinquens, quia corpus delicti Peritis non liquet. Et quis concedet hæc?

30 Dico igitur, quod, si per Testes contestes integros, aut per Rei confessionem ratificatam, ut debetur, constet monetam fuisse ab eo fabricatam, tonsam, tinctam &c. Quantumvis, post adhibitam diligentiam, ipsa non possit haberi, ut in judicio sistatur, Reus non debet ordinariam pœnam effugere. Nam Doctores, qui volunt, necessariam esse visitationem, ac judicium Peritorum, intelligendi sunt, casu, quo res dubia circa fasitatem sit, & pecunia cusa possit haberi.

31 Deficientibus autem Testibus de fabricatione de visu, cum hoc crimen sit difficilis probationis, *Lauret. de Franch. Tit. de Monetar. Quæst. 3. n. 1256.* probatur indiciis, ac præsumptionibus, quarum prima desumitur a moneta ipsa. Si ergo hæc apud aliquem deprehendatur, debet Judex ante omnia adhibere judicium Peritorum, ac sciendum constare de ipsius falsitate: & optima est cautela, quam tradit *Raynald. Tom. 1. cap. 5. §. 1. num. 37.* nempe, quod Notarius, quando *moneta* suspicatur *falsa*, ac invenitur penes aliquem, illam describat per signa, & contrasigna, cum tali, aut tali imagine Principis, sive alterius, & inscriptione impressa; & hoc in præsentia Testium, qui debent statim examinari, ut deponere possint de moneta reperta, & ejus signis, quorum recordatio posset excidere mente, si ad aliud tempus examen differetur. Mox moneta illa in charta, aut theca, sive sacculo sigilletur sigillo Judicis coram iisdem Testibus, ut quando opus fuerit coram iisdem dissigilletur, & formiter ab illis recognoscatur: & hoc ad effectum, ne Reus valeat dicere monetam, de qua in processu, non esse illammet, quæ fuit apud eum reperta, quod grave præjudicium posset afferre Fisco, ut ipse firmat ex *Bursatto Cons. 166. num. 11. Matthæa Controv. 47. n. 35. & 42.* & *Valenzuela Cons. 77. num. 45.*

32 Constito per Peritos, *monetam* esse *falsam*, attendenda est qualitas personæ, apud quam illa reperta est; si enim sit honestæ conditionis, & famæ; monetæ sint in parvo numero; & desint alia indicia, puta, quod non videntur novæ, sed ex usu attritæ, & leves &c. illæ non faciunt indicium, sufficiens ad torturam, in ordine ad dandum illi reatum, præsumptum de fabricatione. Quod, si monetæ sint in magna quantitate; novæ; & ille non assignet, a quo habuerit, cum non sit probabile, quod tot monetæ falsæ ad ejus manus pervenerint, oritur legitima præsumptio, quod ille earum fuerit artifex; ut scribit *Pasqualig. ad Lauret. de Franc. Tit. de Monetar. num. 1262*; unde potest torqueri; sicut etiam, si monetæ sint in parvo numero, vigeant tamen contra illum urgentia indicia, ut dicit idem ibidem. Quod, si eas reconditas in arca, & eo maxime, si separatas ab aliis, conservet, quamvis desint indicia, ob quæ possit præsumi eas fabricasse, præsumptio tamen est, quod, cognoverit eas esse falsas, & animum habuisse, illas expendendi; proinde non poterit evadere Reatum præsumptum de erogatione. Ad quid enim, eas separatas ab aliis tenebat? Quare non detulit ad publicam officinam monetariam? Convincitur ergo in eo tum scientia falsitatis, tum animus illas expendendi.

33 Quod, si reperiantur apud virum bonæ famæ multæ *monetæ falsæ*, & eo maxime, si sint diversarum specierum, factæ ab eo inhabiles ad usum, per incisionem, tonsionem mallei, aut alio modo, non est contra eum præsumptio fabricationis, aut usus, ut cum *Afflicto in Const. Adulterinam §. Si quis campsor. n. 4.* firmat *Decian. lib. 7. cap. 27. n. 14.* Nam talis incisio, per quam inhabilitatur moneta ad usum, declarat abfuisse animum, eam expendendi, & proinde, quod eam non fabricavit, liquet; siquidem finis fabricationis est usus monetæ.

34 Ad probandum autem crimen *falsæ monetæ*, in eam expendente, necessarium est, quod probetur in expendente malus dolus, ut habet Textus *in l. lege Cornelia. §. Eadem. ff. Ad leg. Corn. de Fals. arg. l. 1. §. Domus, C. de Fals. monet.* nempe, quod sciens ejus falsitatem, ipsam nihilominus expendere voluerit. Ignorantia quidem invincibilis excludit dolum *arg. l. Si ignorans. ff. locat*; ignorantia autem affectata, aut crassa non excusat. *Decian. lib. 7. cap. 25. num. 7.* Probatur quidem ignorantia falsitatis per juramentum expendentis; sed si contra eum stent conjecturæ, quæ arguant scientiam, tale juramentum non relevat, ut ait *Hippolyt. in l. Qui falsam. num. 96. & 190. ff. de Fals.* Putat autem *Decian. loc. cit. num. 15.* excusari eum, qui falsam monetam expendendo, dicit accipienti, *si non poteris expendere, restituas, quia bonam tradam*, & dat rationem, quia non dicitur perfecte expendisse, cum pendeat a futuro eventu. Puto tamen contrarium verius esse; nam ideo talia verba dixit, quia dubium habebat de falsitate monetæ, unde tenebatur eam peritis ostendere; & deprehensa falsitate, non debebat expendere; & ipse, quantum est ex se, eam expendit, alteri tradendo; & in traditione completur expensio; restitutio autem monetæ expensæ, non tollit, quin expensio sequuta non fuerit.

35 Aliud indicium de fabricatione, aut tonsione monetarum faciunt instrumenta, apta ad illa delicta. Communis autem conclusio Doctorum est, quam tradit *Lauretus de Franchis Tit. de Monetar. Quæst. 5. num. 1267.* cum *Pasqualigo num. 1268.*, quod talia reperta apud virum bonæ famæ (notabilis tamen, & non vulgaris, ut optime *Decian. lib. 7. cap. 26. num. 6.* advertit) non faciunt indicium ad torturam; & eo maxime, si illa instrumenta apparent antiqua, rubiginosa &c. & cunei non sunt imaginis monetæ, quæ in usu sit: Sed si homo mala fama laboret, & alia adminicula intervaniant, nempe quod instrumenta appareant de recenti in usu posita; cunei sint monetæ currentis; caminus fusorius, cum folle, crucibulis &c. adornatus sit; & eo maxime si reperiantur etiam monetæ cuneis correspondentes, viget violentissima præsumptio contra talia habentem, ob quam potest acerrime torqueri. Evadit autem urgentior præsumptio, si unus tantum habitat in illa domo, ita ut alius non sit, qui potuerit illis esse usus; arguitur enim ex hac circumstantia saltem parti-

ticipatio illius in fabricatione monetæ; & participatio, aut saltem scientia, & tolerantia præsumitur in domino domus, plures habentis habitatores, in qua talia instrumenta, & caminus reperiuntur in loco tali domus, ut non potuerit ea ignorasse. Quod, si illa omnia reperta sunt in Camera, quam dominus domus locaverat alteri, & ad eam ille accedere non poterat, quia ejus habitator illam clausam tenebat; & dominus domus est vir bonæ famæ, contra eum non exurgit præsumptio ex instrumentis, in ejus domo repertis. Et quod dicitur de instrumentis ad fabricandum, idem dicendum est de aptis ad tondendum, tingendum &c.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

36 *Pœna fabricantis monetam falsam.*
Complices in hoc crimine æque puniuntur, ac principales.
Juxta quasdam pœna extenduntur ad conscios non revelantes.
Et etiam ad eos, qui possunt illud crimen impedire, & non impediunt.
Domus, in qua cuditur falsa moneta, quando auferatur a fisco.
Oportet tamen, quod fiscus probet scientiam illius criminis in domino domus.
37 *Conscius talis criminis quomodo, & quando denunciare teneatur.*
38 *Cudens monetam Principis agnoscentis Superiorem, non comburitur.*
39 *Fabricans monetam argenteam falsam, minus punitur, quam falsificans auream.*
40 *Pœna tondentis monetas.*
41 *Pœna expendentis monetam falsam, quæ, & quando debeatur.*
42 *Circa tales pœnas servanda sunt Statuta locorum.*
Pœna in Statu Mediolanensi contra cudentes, aut tondentes monetas.
43 *Constitutio Urbani Octavi contra Monetarios.*
B. Pius V. extendit pœnas fabricantium monetas aureas, ad fabricantes argenteas.
Pœna contra monetarios falsos Laicos, extensa ab Urbano contra Ecclesiasticos.
Ecclesiastici monetarii degradandi, & tradendi brachia sæculari.
Pœna contra cooperantes ad crimen falsæ monetæ.
Judices Ecclesiasticorum, qui sunt Rei de hoc crimine, sunt Legati, aut Episcopi privative.
Pœna contra impedientes Legatos, & Ordinarios procedentes contra Ecclesiasticos monetarios.
Religiosi monetarii cum scripturis consignandi sunt Legatis, aut Ordinariis.
44 *An prædicta Bulla comprehendat cudentes monetas mixtas ex ære, ac argento.*
45 *Non comprehendit eos, & quare.*
Moneta, in qua minor portio est argenti, quam æris, non potest dici argentea.
Denominatio fit a digniore, & potentiore.
46 *An dicta Bulla extendatur ad cudentes &c. monetas argenteas minimi valoris.*
47 *Opinio Pasqualigi negativa impugnatur.*
48 *Eadem pœna debetur cudenti &c. monetas argenteas minimi valoris, ac cudenti alias majoris valoris.*
49 *Quomodo procedendum a Judice Regulari in hoc delicto.*
50 *Sicilia, Corsica, & Sardinia veniunt nomine Italiæ, etiam in odiosis.*
51 *Praxis procedendi Superioris Regularis contra Subditum accusatum de falsa moneta.*
52 *Continuatur materia.*
Judex Regularis non tenetur, nisi requisitus, consignare Ordinariis processum, a se factum de crimine falsæ monetæ.
53 *Quid agendum ab eo, si non constet de corpore delicti, nisi per Testes.*
54 *Judicium periti adhibendum etiam in transportatione, erogatione, aut expositione falsæ monetæ.*
55 *An Superior Regularis procedens in cognitione hujus criminis, aliquam pœnam incurrat.*
56 *Nullam pœnam incurrit præter actuum nullitatem.*
Incurrit privationem, si audet perturbare Ordinarium procedentem.
Nullitas actuum incurritur, etiam cum ignorantia Bullæ.
57 *Superior Regularis extra Italiam quomodo procedet in crimine falsæ monetæ.*
Frater Minor committens delictum, ob quod in sæculo deberet morte puniri, debet aut perpetuo carceri, aut triremibus mancipari.

36 De jure Imperiali, pœnæ falsificantium monetas in materia, sive in forma, sunt ultimum supplicium, & combustio, omniumque bonorum confiscatio, ut textualiter habetur in *Codice l. Si quis nummos. C. de Fals. monet.* Insuper pari pœna puniuntur complices hujus delicti, sive sint mandantes, sive auxilium præbentes, ut habetur ex alia lege, *l. 1. §. Sin vero. ff. d. C. de Fals. monet.* & secundum nonnullos Doctores istis pœna extenditur ad conscios non revelantes, *Bart. in l. Utrum. ff. Ad leg. Pomp. de Parricid. Afflict. in Const. Adulterinam. num. 10. Decian. lib. 7. cap. 25. nu. 2. Jo Aquil. de Pol. monet. cap. 8 in fine,* & etiam ad eos, qui potentes tantum crimen prohibere, non prohibuerunt, ut *arg. l. lege Cornelia. ff. de Fals.* deducit *Decianus lib. 7. cap. 25. num. 2.* Præterea dominus domus, in qua pecunia fabricatur, ea privatur, etiamsi locata sit, nisi crimen ignoraverit; & nisi, cum primo scivit, Magistratui revelet; unde publicatur, nisi sit pupilli, nam tunc Tutor conscius pretium domus tenetur solvere, *text in l. 1. ubi Gloss. & DD. §. Domus vero C. de Fals. monet. Farin. Quæst. 115. num. 14.* Ut autem fiscus sibi domum, ut præfertur, acquirat, oportet, quod probet in illius domino scientiam delicti, aliter præsumitur ignorantia. *Pasqualig. ad Laur. de Franch. Tit. de Monet. num. 1353. in fin.*

37 Dubium autem est, an conscius de hoc crimine teneatur Magistratui indicare, quamvis illud probare non possit; & divisæ sunt in hoc Doctorum opiniones. Nonnulli volunt, quod non teneatur revelare, quia non debet, detegendo, se in periculum conjicere, cum probare non possit. Alii è contra dicunt, illum teneri ratione publici boni, pro quo debet quis se periculo exponere. Sed optime dissidentes concordat *Alciatus in l. 4. §. Cato. ff. de Verbo. obligat,* cui cum *Cagnolo in l. Culpa caret. n. 12. ff. de Reg. jur.* subscribit *Pasqualigus loc. cit. n. 1355.* dicendo, quod si conscius probare potest, revelet accusando Reos; Si autem probare nequit crimen, revelet per modum monitionis denunciando; Ita enim fiet, ut non subeat periculum calumniæ, si non probet, & damno Reipublicæ obviet sufficienter, & se eximat a periculo, cui subest, si non revelet.

38 Quo ad pœnam combustionis, limitatur dispositio juris communis in hoc; quod, si moneta

adul-

adulterata fit Principis recognoscentis Superiorem, combustio minime debeatur; uam minus delinquit, qui offendit talem Principem,quam offendendo Principem supramum, ac independentem; unde & minor pœna debetur, ut probat *Menochius de Arbitr. Caf.* 316. *num.* 26. ac *Farinacius Quæst.* 115. *Insp.* 1. *num.* 69. 75. *& seqq.*

39 Limitatur pariter dicta pœna combustionis in fabricante monetas argenteas: nam, quamvis multi Doctores velint, quod illa debeatur indifferenter, si falsificetur moneta, sive argentea, sive aurea; Alii è contra,inter quos *Covarruv.De veter.numif. coll.cap.*8. n.3. *V. Quid si quis*. *Deciau. lib.* 7. *cap.* 28. *num.* 2. *Farinar. D. Quæst.* 115.*num.* 84. *& seqq.* volunt, quod talis pœna debeatur solummodo in adulterio monetæ aureæ, non autem alterius; unde scribit *Boss. Tract. crim. Tit. de Falf. monet. num.* 4. se exemisse a morte duos, qui Mediolani in Viridario Castri Portæ Jovis cudebant *quadrantes*, nempe monetam æream. Et pro hac secunda opinione, quæ verior est, stat non solum praxis Curiarum, sed etiam declaratio *Urban. VIII. Constit. In suprema. Idib. Novemb.* 1627. de qua infra dicemus; dum ait, quod de jure minor pœna, quam ultimi supplicii, apposita erat tondentibus monetas argenteas, quam aureas. Unde deduci potest argumentum a tonsione ad fabricationem.

40 Pœna porro tondentis monetam, quoquomodo hoc fiat, est ultimi supplicii, *text. in l. Quicumque.ff. Ad leg. Cornelia. de Falf. Vini. Clar. Fegner. Farinar. Derian. Bajard Bonifar. Conciol. Carpzou. Cortiad. Theodorir.* apud *Raynal. Tom.* 1. *rap.*5.§.1, *num.* 13. & quamvis de jure quidem communi mitius puniendi sint tondentes monetas argenteas, quam aureas, ut supra dictum est, tamen ex dispositione Statutorum municipalium, quasi ubique locorum eadem pœna datur tondenti etiam argenteas; & ratio esse potest, quia per eas ita damnificari potest Respublica, sicut per aureas.

41 Pœna tandem expendentis, retinentis, sive introducentis monetam falsam, diversificatur juxta casus;nam,si expensio &c. fit absque scientia falsitatis monetæ expensæ, nulla pœna debetur, prout scribit *Derian. lib.* 7. *cap.* 25. *num.* 6. siquidem crimen ex defectu scientiæ, & proinde etiam doli, non incurritur, ut supra dictum fuit. Si expensio est cum scientia falsitatis debetur pœna quidem, sed alia, & alia, juxta delicti varietatem; nam, si expendens scit quidem *monetam esse falsam*, ipse tamen non est complex in falsitate, debetur quidem illi pœna, sed extraordinaria, & longe minor, quam sit pœna fabricantium monetam falsam, ut docent *Abbas*, & *Anania in cap. Ad falsariorum de Crim. falf.*, ac *Hippolyt. Conf.* 47. *num.* 2. Si vero est cum complicitate, ut pote, si est minister monetariorum, in dispensanda moneta falsa, major illi pœna debetur, arbitrio Judicis, quod in hoc casu potest etiam ad mortem extendi. Ratio est, quia tantum damnificatur Respublica per expendentem, sicut per fabricantam; nam, si quis falsam pecuniam fabricaret, non autem expenderet, non læderetur Respublica.

42 Supradicta vero sunt de jure communi, & attendenda, quando non adsunt particularia locorum Statuta. Sed in plerisque regionibus reperiuntur municipales Constitutiones, ad quarum placita regulandæ sunt pœnæ. In ditione Mediolanensi, ut habetur ex Novis Constitutionibus *lib* 9. *Tit. de Monet. & Judl. monet.* §. 1. & 2. *& seqq.* infertur pœna ignis, & confiscationis bonorum cuicumque, qui *fabricaverit*, *vel fabricare fecerit*, *aut fabricare fecerit monetam falsam*, *& qui auxilium*, *vel favorem dictæ fabricationi dederit*. Ac eadem pœna tenetur, qui monetam auream, & argenteam *audebit quacumque artificio*, *aut opera diminuere*. Itidemque eadem pœna tenetur sciens, & non revelans fabricatores monetarum per se, vel alios. Arbitrio autem Principis ibidem punitur expendens per se, aut alium, monetam falsam; & aliæ multæ dispositiones ibidem reperiuntur, per quas decisæ remanent plures quæstiones, quæ de jure communi multas patiuntur difficultates, ut patet intuenti.

43 Quoad personas Ecclesiasticas tam Sæculares, quam Regulares, intra Italiæ fines, habetur Constitutio citata *Urbani VIII. In suprema. Idib. Novemb.* 1627. per quam circa monetas adulterinas multa sancivit. Primo, ac secundo ejusdem Bullæ paragrapho confirmat Constitutionem *B. Pii V.* qua Beatus ille Pontifex sanxit, quod pœnæ latæ in jure contra tondentes monetas aureas, extendantur ad argenteas, eum antea minores pœnæ darentur tondentibus illas, quam aureas. Paragrapho tertio easdem pœnas extendit ad omnes personas Ecclesiasticas, quomodolibet exemptas, habitantes in quibusvis locis intra fines Italiæ, quæ præsumpserint *aureas*, *aut argenteas monetas tondere*, *fabricare*, *colorare*, *vel alias adulterare*, *seu etiam quomodolibet adulteratas scienter erogare*, *aut exponere*. Quarto paragrapho sancit, quod reperti culpabiles in præmissis, prævia degradatione, Curiæ sæculari puniendi tradantur. Quinto vult, quod pecunias, ut præfertur, adulteratas detinentes scienter; seu transferentes de loco ad locum; & præstantes operam, materiam, aut instrumenta ad patrandum prædictas falsitates, mittantur ad triremes per decennium. Sexto, quod cognitio de crimine falsæ monetæ respectu personarum prædictarum, privative etiam quoad Superiores Regulares, spectet ad *Legatos*, seu *Prolegatos Apostolicos* in locis suæ jurisdictionis; in aliis autem ad *Ordinarios* locorum. Septimo inhibet omnibus Ecclesiasticis sub pœnis privationis Officii, ac beneficii, vocisque activæ, & passivæ, & inhabilitatis ad illa in posterum obtinenda, ac Excommunicationis latæ sententiæ, ne audeant, aut præsumant impedire, perturbare, aut molestare *Legatos*, *Prolegatos*, aut *Ordinarios* procedentes in hoc crimine. Et tandem mandat, ut quoties ad id fuerint requisiti, Religiosos ipsos, (etiamsi Superiores alicujus loci Regularis actu fuerint) consignent cum scripturis, & actis, (si quæ factæ fuerint reperiantur) ipsis *Legatis*, aut *Ordinariis*, aut aliis, de eorum mandato.

44 Circa quam Constitutionem contingit dubitari primo, an ipsa comprehendat personas Ecclesiasticas, fabricantes, erogantas &c. monetas mixtas ex argento, & ære, ut sunt plures monetæ minutæ, maxime in *Longobardia*?

45 Respondeo, quod, cum præsens Constitutio sit pœnalis, & correctoria juris communis, ut observat *Pasqual. ad Lauret. de Franch. Tit. de Monet. num.* 1367. ex notatis juribus non admittit ampliationem. Cum igitur ipsa expresse loquatur de monetis aureis, & argenteis, non potest extendi ad alias, quæ tali nomine non veniunt, ut sunt monetæ illæ, in quibus minor est portio argenti, quam sit æris; unde denominari non possunt argenteæ, cum denominatio in hoc casu desumenda sit a metallo prædominante in quantitate, cum denominatio semper fiat a dignore, & potentiore. *Barbof. Axiom.*69. *num.* 1.

46 Secunda dubitatio est, an pœna ordinaria dictæ Constitutionis locum habeat in fabricante, aut tondente monetas argenteas minimi valoris.

47 Respondet negative *Pasqualigus loc.cit.n.*1279. si cudantur in parva quantitate, quia habet locum parvitas materiæ; & negativa pariter dicit de tondente monetas argenteas modici valoris, quod firmat auctoritate quorundam Doctorum *Cabal. Cas.* 199. *n.*1. *Farinac.Quæst.*115.*n.*11. *Menoch. de Arbitr. Cas.*316. *n.*41. *Barg. de Mod.proced. ex abrupt. Cent.* 1. *Quæst.* 23. *n.* 150. apud eundem *Pasqualigum loc. cit. n.* 1333. Sed, salva ejus reverentia, ille sibi contradicit, siquidem *loc. cit. num.* 1297. docet, quod tunc parvitas materiæ habet locum, quando crimen contingit secundum materiam, ita ut ipsa materia sit objectum delicti, ut contingit in furto, quod pro objecto habet rem alienam. Non autem, quando contingit secundum aliquam habitudinem, seu formam, nam tunc habitudo, seu forma reperitur secundum se tota in qualibet exigua materia. Unde, cum crimen falsæ monetæ non consistat in materia, sed in forma materiæ, nempe in eo, quod fiat cum legitima auctoritate, & forma debita, præscripta a Principe, sequitur, quod in *falsa moneta* non habeat locum parvitas materiæ.

48 Applicando igitur ejus doctrinam, quam veram existimo, ad quæsitum, evidenter apparet, quod resolvendum sit affirmative, quo ad utramque partem; nam qui cudit monetam argenteam, quamvis minimam, ita usurpat sibi auctoritatem, ac violat sigillum Principis, sicut qui cudit monetam majorem, cum eadem sit forma in ambabus, & delictum consistat in vitio formæ, Idem pariter dicendum est de tondente monetas minimas, siquidem per tonsionem injuria eadem fit Principi, ac si tondeatur moneta major, nam in utrisque vitiatur tonsione illa forma, quam Princeps statuit in moneta; unde idem utrobique evadit crimen, pro quo eadem pœna debetur. Verum est, quod si attendatur damnum, quod infertur Reipublicæ, minus est delictum cudentis, aut tondentis minimam, quam monetam majorem; sed in hoc, ut supra dicit *Pasqualigo*, consideratur vitium formæ, & non materiæ, quod cum par sit in minima, sicut in majori, idem, aut æquale delictum importabit. Nullus sane negabit, quin pœna ordinaria debeatur monetario, qui convictus est cudisse, aut totondisse unum scutum argenteum, sicut si cudisset multos, nec parvitas materiæ, aut numeri illum salvaret; idem ergo erit dicendum de cudente, aut tondente *medios grossos*; (monetam scilicet argenteam minimam Papalem) nam horum quadraginta æquant in valore scutum argenteum; nec parvitas monetæ cusæ, aut tonsæ salvare potest, quia cudendo, vel tondendo multas ex istis, æquatur valor, & damnum, quod infertur Reipublicæ, vitiando majorem monetam, pro quo pœna ordinaria debetur, ut dictum est. Concludo proinde, quod pœna ordinaria debetur cusanti, sive tondenti monetas, etiam minimas argenteas, quandoquidem per minimam earum quantitatem non tollitur, quin dicantur monetæ argenteæ, & de fabricantibus, aut tondentibus monetas argenteas universaliter loquatur Constitutio, nulla facta distinctione parvæ, aut majoris monetæ, & in hoc non sit attendendum parvum lucrum monetarii, aut damnum Reipublicæ, sed injuria facta Principi, quæ eadem est in minima, & in majori moneta argentea.

49 Tertia dubitatio est, quomodo se gerere debet superior Regularis, si sibi defertur per denunciationem, aut accusationem, quod aliquis ex suis Subditis commiserit aliquo modo contra prædictam Constitutionem?

50 Respondeo, quod vel sumus intra fines Italiæ, puta intra continentem Italiæ, & ejus Insulas adjacentes, nempe *Siciliam*, *Corsicam*, ac *Sardiniam*, quæ ex decreto *Sac. Congregationis Episcoporum*, ac *Regularium*, sub die 14. Augusti 1582. relato a *Pasqualig. loc. cit. num.* 1373. etiam in odiosis veniunt nomine Italiæ: vel sumus extra Italiam. Cum enim Constitutio §.3. loquatur de *locis in Italia dumtaxat existentibus*, non debet ultra eam extendi, cum sit pœnalis, & juris communis correctoria.

51 Dico igitur, quod, si Superiori deferatur, denunciatione, aut accusatione, aliquis suppositus Reus de aliquo ex delictis recensitis in Bulla, debet ante omnia inquirere de corpore delicti, puta, visitando Cameram, aut alium locum, in quo dicatur Reus delinquere, ut deprehendere possit aut monetam cusam, tonsam, tinctam &c. aut conservatam, sive transportatam pecuniam scienter falsam &c. Incipiat ergo processum suum, creando Notarium, registrando denunciationem, sive accusationem, interponendo decretum de visitando Corpore delicti, ipsum describendo per *Visum*, *ac repertum*, ut diximus abundanter de his omnibus in *Secunda Parte hujus Praxis*. Ratio istorum est, quia, quamvis Bulla tollat Superiori Regulari *cognitionem Causæ* hujus delicti, non tamen adimit facultatem procedendi circa præparatoria judicii, quæ faciunt pro informatione Curiæ. Superior enim est Ordinarius Judex suorum Subditorum; & ut supra dictum est, privatur cognitione hujus causæ, si adulteretur moneta aurea, aut argentea tantum, non vero alia. Unde necessarium est, ut procedat ad visitationem corporis delicti, ut scire possit, an debeat abstinere ab illa Causa ratione monetæ aureæ, vel argenteæ &c. & an possit plene cognoscere de tali delicto, quia moneta alia adulterata sit. Nec statim ac accusatus apud se est Religiosus, ut monetarius, debet accusatorem reiicere, & mittere ad Episcopum, sed debet per *Visum*, *ac repertum* certiorari, an delictum tale sit, ut de eo minime possit cognoscere, an non.

52 Facta visitatione corporis delicti; vel ipse reperit instrumenta, materiam, Cuneos, ac etiam monetam cusam, quæ aurea, aut argentea non sit, sive Cunei non sunt apti, ad formandam hujusmodi monetam, & tali casu ipse procedit ad cognitionem causæ, constituendo, torquendo, & sententiando Reum, ut fit in ceteris delictis. Vel ipse reperit supradicta in ordine ad monetam auream, sive argenteam, cudendam, aut cusam, tondendam, aut tonsam; & tali casu tenetur levare manum a prosecutione causæ; & inceptum processum terminare, pronunciando se esse Judicem incompetentem. Et si accusator instituat ex post accusationem apud Legatum, Prolegatum, aut Ordinarium, & Superior requiratur ab istis, ut Religiosum accusatum sibi consignet, simul cum processu a se facto, debet illum consignare; non tamen tenetur ad hoc, nisi sit requisitus, ut sonat *Bulla paragrapho septimo* in fine.

53 Quæ autem dicta sunt de moneta aurea, argentea, aut alia, debent pari passu accipi, quando nullum reperitur corpus delicti, nec illius indicia permanentia, ut instrumenta &c., sed adsunt Testes congrui, & sufficientes ad probandum tum corpus delicti, tum delinquentem, ut diximus supra *num.* 30. Si enim instituta accusatione examinentur Testes, sufficientes ad probandum corpus delicti, & Reum constituendum, & ex eorum depositione constet delictum fuisse circa monetam auream, aut argenteam, debet, ut dictum est, Superior Regularis abstinere a prosecutione. Si vero moneta talis non fuerit, tenetur ad ulteriora procedere.

54 Si autem reperiantur monetæ recenter cusæ,

& in

& in confiderabili quantitate; five pari modo tonfæ, & nulla reperiantur inftrumenta fabricationis, eut tonfionis, fint autem aureæ, aut argenteæ, aut tales appareant, debet Superior, ut præfertur levare manum a proceffu. Si aliæ ab aureis, procedat Ipfe. Debet tamen ipfe prius adhibere judicium Peritorum, quia fine hoc, juxta communem opinionem, quam retulimus fupra *num.* 26. non poteft plene conftare de corpore delicti. Et tale judicium fimpliciter neceffarium eft, quando occulatur aliquis de tranfportatione, erogatione, aut expofitione falfæ monetæ cum fcientia falfitatis; nam reperta pecunie qualis ea fit, debet a Peritis examinari, an adulterina fit, & hoc modo probari corpus delicti, ut queat procedi in uno, eut alio foro, nempe Sæculari, eut Regulari, juxta qualitatem monetæ adulterinæ.

55 Difficultas effe poteft, an Superior Regularis fcienter, aut ignoranter procedens in hac Caufa, in cafu, in quo nequit procedere, aliquam pœnam incurrat?

56 Refpondeo negative; ratio eft, quia Bulla nullam ipfi pœnam eppouit, nifi actuum nullitatem. Pœnæ autem privationis Officii, & vocis activæ, ac paffivæ funt illi inflictæ, fi ille perturbare audeat, impedire, eut moleftere Legatum, aut Ordinarium, procedentem in hac Caufa, ut patet ex Textu *Bullæ* §. 7. Pœnæ autem iftæ non incurruntur, nifi cum fcientia ipfarum; ait enim Bulla, *audeant*, vel *præfumant*, quæ verba important fcientiam legis prohibentis, & aulum, & temeritatem voluntatis, & proinde dolum, ex notis juribus. Sed nullitas actuum incurritur etiam cum ignorantia talis *Bullæ*, & ratio eft, quia per hanc fublata eft facultas procedendi in hac Caufa Superioribus Regularibus; & fic procedendo abfque jurifdictione, actus funt ipfo facto, abfque ulteriori declaratione, nulli.

57 Si autem accidat cafus extra Italiam, poffunt Superior e Regulares procedere, velut in aliis delictis fuorum Subditorum. Sed quem pœnam dabunt hujufmodi monetariis? Dico; quod, fi nullam habent fuper hoc delicto difpofitionem ftatutariam, debent recurrere ad jus commune, & pro modulo conditionis Rei, & circumftantias delicti, pœnas aptare. In *Religione Minorum* nunquam fuit conditum Statutum contra monetarios: non enim potuit in mente St. tuentium unquam venire, quod *Frater Minor*, cui ex præcepto, toties in Regula repetito, vetatur pecuniam non folum poffidere, fed etiam civiliter contrectare, in tantem inquitetem prorumperet, ut *monetam falfam* poffet cudere, aut alio modo legitimam vitiare. Tamen, fi ex Dæmonis tentatione, in tantum delictum quis laberetur, ut in fabricatione, aut tonfione monetarum effet Reus principalis, ifte vel damnandus effet ad triremes in perpetuum in Incis, in quibus talis pœna apud Laicos, ex commoditate triremium, in ufu eft. Si eutem non fit principalis, fed complex, pro modo complicitatis minori pœna, arbitrio Judicis, puniri poteft. Si vero fimus in loco, in quo pœna triremium, ex harum defectu, in ufu non eft, principali Reo dandus eft Carcer perpetuus; complici eutem, ad tempus, aut alia pœna, Judici arbitraria. Ratio eft, quia ex difpofitione Statutorum *Segovienfive Barchinonen*, *cap.* 7. *Tit. de Incorrigibil.* §. *Qui crimen. Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 661. *col.* 1. quibus utitur familia *Ultramontana*; & etiam Statutorum Generalium Ordinis *cap.* 7. §. 6. quibus utitur *Citramontana*, qui delictum committit, ob quod, fi effet in fæculo, mortem mereretur, debet ad triremes, aut ad Carcerem perpetuum condemnari.

§. IV. Alchimiæ exercitium.

SUMMARIUM.

1 Alchimiæ *varia acceptio*.
2 *Artis alchimiæ falfa defcriptio ex* Lemery, & Pegna.
Vera diffinitio.
Tranfmutatio metallorum, juxta quofdam impoffibilis.
Contrarium a pluribus ftatuitur.
Arnaldus de Villanove *virgulas auri fabricavit, omni probationi expofitas*.
3 *Ratio afferentium poffibilem metallorum tranfmutationem*.
4 *Fabricans aurum verum non eft puuibilis*.
Clericus fabricans aurum verum, non incurrit ullam pœnam.
5 *Ars falfæ Alchimiæ damnatur a jure Cæfareo, in quantum fervit pro cudendo falfam monetam*.
Ampliori modo damnatur a jure Canonico.
6 *Alchimifta ab Eymerico damnantur, ut fufpecti de harefi*.
7 *Defenduntur a tali cenfura*.
Recenfentur inter Alchimiftas nonnulli pietate florentes.
8 *Alchimifta damnatur, fi fabricat aurum, aut argentum adulterinum, alias non*.
Aurum, aut argentum fophifticum prohibetur fieri pro cudenda moneta, aut pro dando in folutum, non pro fabricandis vafis.

1 Alchimiæ nomen æquivocum eft; aliquando enim fumitur materialiter pro metallo edulterato, habente fpeciem auri, aut argenti; aliquando fumitur pro vero auro, argento, aut alio metallo per artem facto; aliquando fignificat artem, per quam talia metalla fiunt; & cum horum alia fint fophiftica, & falfa, ut dictum eft; alia autem realia, & vera; hinc eft, quod hoc nomen, prout fignificat artem, dupliciter etiam fumitur, puta, pro arte deceptoria, & falfa, quæ adulterina metalla, & ad fpeciem tantum parat; & pro arte vera, & legitima, metalla fabricante.

2 In primo fenfu, eb aliquibus apud *Nicolaum Lemery Cour. de Chym. cap.* 1 *de Aur. fol. m.* 61. definitur, feu potius defcribitur fic: *Alchimia eft Ars fine arte; cujus principium mentiri; medium laborare; finis mendicare*. Proinde de *Alchimiftis*, & ipforum arte, prout refert *Francifcus Pegna in* 3. *Par. Directi. Inquifit. Comm.* 36. *in fine*, cecinit quidam.

Ars fufpecta probis, ars ipfa invifaque multis.
Invifos etiam cultores efficit artis.
Mendaces, addo, multi manifefte videntur.
Qui fe ipfos, aliofque fimal fruftrantur inertes.
Vertere dum rerum fpecies tentant.

Ut autem importet Artem veram & legitimam, definitur hoc modo: *Alchimia eft Ars, qua perficitur id, quod natura, defectu caloris, reliquit imperfectum in metallis. Raynald. Syntax. crim cap.* 5. §. 4. *n.* 6. Tranfmutationem metalli in metallum multi impoffibilem dicunt, inter quos fuit *Avicenna* relatus a *Scoto in* 4. *Dift.* 3. *Q.* 3. *In fecund. argum. in oppof. n.* 1. qui videtur in eandem fententiam abire. Sed longe plures affirmant oppofitum, inter quos eft *D. Thom.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 2. *& Comment. in tert. libr. Meteor.* apud *Becher. Oedip. Chym. Tit.* 1. *Coroll.* §. *Quæ fit materiecall.* & inter Canoniftas *Oldradus Conf.* 74. *nu.* 1. & *Jo. Andreæ*, *Add. ad Specul. Tit. de Crimin. falf.* qui dicit, quod *Arnaldus de Villanova* in Curia Romana

mana faciebat virgulas auri, quas consentiebat submitti omni probationi ignis, & *aquæ fortis*, quæ alia metalla dissolvit præter aurum. Et ni velimus totaliter abiicere fidem humanam, hoc patet per experientiam multorum, qui hanc artem coluerunt, & verissimum, & probatissimum aurum effecerunt, prout passim recitatur de multis.

3 Fundamentum affirmantium possibilitatem transmutandi metalla imperfecta in verum aurum, est, quia metalla omnia in radice conveniunt, & non nisi gradu, & perfectione differunt: non ergo repugnat, quod metalla imperfectiora, ignobiliora, & minus matura, per artem ad majorem gradum perfectionis, nobilitatis, & maturationis perducantur, ut scribit *Michael Etmullerus in Schroder. dilucid. Mineralog. cap. 9. fol. m. 230. & Pirotec. ration. lib. 2. Sect. 1. cap. 1. fol. m. 603.*

4 Ex differentia ergo artis veræ faciendi aurum, probatum ab arte deceptoria fabricandi aurum, aut argentum adulterinum, nascitur, quod, licet proscripta per leges, ac damnata sit secunda, non tamen damnata, aut damnabilis ullo modo est prima. Proinde multi Doctores, cumulati per *Raynald. loc. cit. num. 3. Arfuncia. de Jur. Alchim. Jo. Chrip. Fanian. Tract. de Art. Alch. Petr. Arleu. de Sympat. Sept. metal. cap. 3. fol. 291 Fabian. de Monte. de Empt. & vendit. q. 5. n. 8. Farinac. q. 115. n. 98. Muta ae Cap. Regn. Sicil. Tom. 1. cap. 10. n. 9. Monterent. ad Stat. Crim. Bonon. lib. 5. Rubr. 33. Novar. Pragm. 2. de monet. collec. 3. num. 30.* dicunt quod vera *Alchimia* est impunibilis; & Clericus per veram artem verum aurum fabricans, non punitur, nec privatur beneficiis ad præscriptum *Extravagantis*, de qua infra, prout scribit *Ric. Par. p. Decis. 197.* apud *Raynal. loc. cit. n. 4.*

5 Ars autem *Alchimiæ* præstigiatrix, & falsa de jure communi *Cæsareo l. lege Cornelia ff. Ad leg. Corn. de Fals. l. 1. in fin. ff. Ad l. Jul. Peculat.* prohibetur inquantum adulterinæ monetæ cudendæ inservit, sed de jure *Canonico*, ampliori modo damnatur. Si quidem in *Extravag. Spondeat. de Crim. fals. inter. commun.* prohibetur aurum, vel argentum *Alchimicum* facere; mandare, quod fiat; cooperari ad ejus fabricationem; scienter uti eo vendendo, aut illud dando in solutum; & fortius ex eo monetam cudendo; & hoc sub pœnis, de quibus infra dicemus.

6 Pessimo stigmate configit *Alchimiam Eymericus* in suo *Directorio Inquisitorum Par. 3. Tit. Sign. exter. per quæ necromant. hæret. cogn. num. 115.* dum ipsius professionem recenset inter signa externa, per quæ cognoscuntur *Necromantici*, subindicans *Alchimistas* a fide deficere, & Dæmoni cultum adhibere, ut pertingant ad optatum finem faciendi aurum. Et hoc diserte habet illius Commentator *Pegna in 3. Par. Direct. Comm. 26. §. Et Alchimista*, qui tenens pro constanti, quod per artem verum aurum fieri non possit, concludit, *Alchimistas* arte deceptos, ac paupertate pressos, aut adulterinam monetam cudere, aut ad Dæmonis auxilium confugere, ut ejus ope aurum fabricent; & hoc probat exemplo Arnaldi de Villanova, *Pegn. in 2. Par. Direct. Inquis. quæst. 11. Comm. 36. init.* qui a multis *Bernard. Lunzeburg. Catal. Hæret. lib. 2. V. Arnald. de Villanova. Prateol. de Vit. & sect. Hæretic. lib. p cap. 69. Eymeric. Direct. Inquis. Par. 2. qu. 11. n. 1.* in Catalogo Hæreticorum recensetur, quia, cum laminas aureas ad omnem probationem venderet, creduntur fuisse conflatæ arte Dæmonum, cum quibus familiaritatem habuisse dicitur.

7 Sed quidquid sit de *Arnaldo*, cujus tutelam suscipere, aut damnatam doctrinam defendere non intendo. Dura nimis est censura, per quam omnes Alchimistæ, tanquam cultui Dæmonis addicti præscribuntur: hoc enim de omnibus universaliter censere, temeritatem sapit; præsertim cum omnes hujus artis proceres scribant, inventionem lapidis philosophici, (quo mediante perficiunt metalla usque ad veri auri coctionem) esse donum Dei, & petendam a Deo, qui tale donum non confert nisi ipsum timenti, & non habenti aviditatem divitiarum, sed purum desiderium juvandi proximum. Hinc est, quod inter hujus artis Magistros habetur *B. Albertus Magnus Ordinis Prædicatorum*, qui non minori sanctitate, quam doctrina floruit; *Raymundus Lullus Tertii Ordinis S. Francisci*, qui in *Africa* pro fide occisus fuit; *Basilius Valentinus* devotissimus *Monachus Benedictinus*; *Nicolaus Flamellus Gallus*, qui omne aurum, quod hac arte paravit, consumpsit in fundandis Hospitalibus, ac Locis piis, ut multos alios taceam. Hos igitur insimulare de pactis, aut disciplina Diaboli, mordacem, iniquamque Satyram sapit.

8 Concesso autem, quod *Alchimia* ad fabricandum aurum, vel argentum adulterinum, damnata sit utroque jure, ut vidimus; tamen non est damnata universaliter, sed tantum in ordine ad cudendam monetam, sive ad serviendum pro instrumento contractuum civilium. Si quidem ex citatis legibus, & *Extravaganti* hoc solum habetur, ut legenti patet. Sed per hoc non sequitur, quod ars ipsa non possit exerceri ad faciendum aurum & argentum sophisticum ad alios usus; puta, ad facienda vasa; quæ ad speciem videantur aurea, aut argentea. Et hoc passim fit videntibus, scientibus, & tolerantibus Principibus, quorum esset, si ars hæc esset universaliter prohibita, artifices punire; quod tamen non fit. Sequitur proinde, quod ad hoc, quod quis sit Reus circa hoc, oporteat, quod aurum, seu argentum cuderit in monetam, aut illum in massam, seu virgas productum dederit, aut dare voluerit in solutum. Proinde censeri non potest, in pœnas contra *Alchimistas* falsos sancitas, incurrisse, qui laboratorium habeat instructum, omni apparatu, necessario ad artem. Siquidem iste potest semper se tueri, dicendo, se non sophistici, sed veri auri fabricam indagare, circa quam, ut pote realem, nulla est prohibitio de jure communi, & proinde nec pœna. Sed circa hoc consuli debent locorum Statuta.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Quomodo probetur crimen fabricationis auri, aut argenti sophistici.*

9 PRobatio autem hujus criminis, ut materiæ totaliter affinis, currit pari passu cum crimine *falsæ monetæ*, de quo §. superiori diximus. Non potest autem in crimine falsæ monetæ contra aliquem procedi in specie, nisi constet in judicio evidenter de corpore delicti, prout Doctores communiter scribunt, *Guazzin. defen. 4. cap. 9. num. 4. Vermigliol. Cons. 218. n. 1. & Cons. 201. n. 1. & seqq. Capycelatr. Dec. 179. n. 29. lib. 2. Conciol. V. Moneta falsa Resol. 1. num. 1. & ad Stat. Eugub. lib. 4. cap. 45. n. 2. ubi Romaguer. Add. nu. 14.*, & ita dicendum est in hoc. Proinde non sufficit reperire in Domo, aut Camera alicujus alembicos, & cætera vasa distillatoria; pulveres, salia, ampullas, aquas, & cætera hujusmodi, nisi reperiantur massæ, sive virgulæ auri, sive argenti ad speciem. Neque hoc sufficit, sed probari a fisco debet, tale aurum sophisticum esse: hoc autem

autem esse non potest, nisi pee peritos aueifices probetur, non tantum ad lapidem lydicum, (*pietra di paragane*) sed etiam ad ignem in eineraeio; Et quia hoc etiam aliquando fallit, ultima probatio fieri debet per aquam fortem, quæ cætera metalla dissolvit, præter aurum, quod per solam aquam eegiam solvitur. *Etmuller. Seboroder. dilueid. Minerolog. Tit. de Sal. nitr. fol. m. 282. A.* Neque ex prædictis adhuc concludenter eemaneret probatum delictum. Si quidem, ut numero superiori conclusum est, prohibitum non est aurum, aut argentum ad speciem fabrieare ad construenda vasa, sed tantum ad cudendam ex eo monetam, aut ad dandum in solutum. Quantumvis ergo reperirentue massæ talium metallorum, non esset complete peobatum crimen, nisi adessent probationes, aut alia indicia, ex quibus constaret, Alehimistam illud metallum fabeicasse in ordine ad monetam falsam, aut peemutationem cum alia re, loco peetii.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

10 PŒna autem hujus delicti de *jure Cæsareo* est, quod, si Reus sit ingenuus, depoetatur, & omnia ipsius bona publicentur; si autem servus, ultimo supplicio afficitur, ut habetur ex Textu Digesti *in l.p. §. fin.ff. Ad leg.Cornel. de fals.* quod, si aurum adulteratum, signatum in monetum fit, delinquens declaratue Reus læsæ Majestatis, & igne comburendus decernitur in *Codice l. Si quis nummos. C. de fals.manet.* Sed circa hoc ceimen diversificantur pœnæ juxta Statuta municipalia, seu consuetudines regionum.

11 De juee autem Canonico, pœnæ sunt, quod universaliter omnes *Alchimistæ* declarantur infâmes. Si Clerici sunt, debent peivari omnibus benefisiis, quæ habent, & inhabilitari ad alia: Tenentur tantundem auei, aut argenti puri erogare in pauperes, quantum aurum, aut argentum adulteratum vendidarunt, aut dederunt in solutum pro vero; & si hoc præ paupertate Reus non possit, corporali pœna a Judice competenter punistue: & tandem iisdem pœnis subjiciuntur mandantes, & ministrantes in opere *Alchimiæ*; ut habetur in *Extravag. Spondent. de Crimin. fals. inter. commun.*

12 Dubium autem est, si quis cuprum tingeret ad eubedinem, sive albedinem, ipsique commixto auro, vel argento vero, vasa ex hoc fabricaeet, vel ejus massam informem venderat pro auro, aut argento, non quidem veeo, sed sophistico, an talis *Alchimista* pœnas hujusmodi deberet incurrere.

13 Respondeo, quod non; eatio est, quia fundamentum prohibitionis mixturæ alterius metalli cum auro, & argento, est fraus, quæ fit in contractu emptionis. aut venditionis, in quo vendens, sive emens, putans recipere, seu dare aurum, quod juxta communem æstimationem habeat intrinsecum valorem, proportionatum rei emptæ, seu venditæ, recipit, aut dat aurum. quod requisitum valorem non habet; & ita damnificatur, cum damnum nomine fraudis veniat, *arg. l. Inter. eos. §. fin. ff. Ex qui. eau. major. l. p. ff. de Alien. jud. muta. eau. l. Si longins. §. 3. ff de Judic.* Sed in nosteo casu ita non est, nam emens, sive vendens scit, aurum illum purum non esse; unde in contractu nulla potest consideraei deceptio, expenditue enim tale aurum tantum pro tanto; & tale pro tali: & per hoc neque est locus crimini, aut pœnæ. *Fabian. de Monte. de empt. & vendit. q. 5. n. 8. Farinac. q. 15. n. 98. Muta. ad Capit. Regn. Sicil. Tom. 1. cap. 10. n 9.* apud *Raynald. Syntax. crim. cap. 5. §. 4. n 2. in fin.* Nec dieendum, quod potest resultare damnum in alio tertio, qui putans esse verum argentum illud, quod sophisticum est, ipsum pluris emit eo, quod re veea valet. Nam hoc per accidens est respectu artificis, qui fabricavit; proinde sibi imputet emptor, si in illo emendo non adhibet diligentiam, ut ab aurifice, ut moris est, fiat circa illud peritia; & si vendens bona fide vendidit, & non sit in emptoee læsio plusquam enormis, nec erit locus rescissioni contractus, *l. Cum ab eo. §. final ff. de Contr. empt.*

14 Quo autem ad pœnas paeticulares, quæ in aliquibus eegionibus, aut Ordinibus contra *Alchimistas* sancitæ sunt, consulenda sunt ipsorum Statuta municipalia. Peo Religione nostra adest *Statutum generale Ordinis*, quod, quia in *Sambucanis* traditur decurtatum, integrum damus ex *Vallisoletanis 1593. Cap. 5. Tit. de laborit. & negoc. ad honest. ¶. In primis & seqq. Orb. Serap. Tom. 3. fol. 453.* Sic eego habet: *Artem Alchimiæ, & alias quascunque doctrinarum, & artium suspectarum operationes, quæ publice non docentur, aut doceri non licet, deeestantes, sancimus, ut quicunque similia, aut addiscere, exercere, vel docere auserit, aut libros, vel scripturas, talia continentes, scienter retinuerit, aut retinere præsumpserit, ipso facto, Excommunicationis sententiam incurrat. Et si harum reus repertus, aut legitime judicatus fuerit, omni suffragiorum jure perpetuo careat, & carceribus etiam mancipetur, Provincialis arbitratu: Si vero de aliquo circa prædicta, probabilis suspicio babeatur, is quidem graviter, si*

autem

autem violenta, graviſſime arctetur, arbitrio Diffinitorii pro ſuſpicionis, & indiciorum modo. Quod etiam habetur in *Textu* §. *Applicatio n.* 14.

15. Circa quam Conſtitutionem prima dubitatio eſt, quænam ſint doctrinarum, & artium ſuſpectarum operationes, quæ publice non docentur, aut doceri non licet, aut ab Eccleſia reprobatæ ſunt?

16 Reſpondeo, quod ſunt in duplici differentia; aliæ enim ſunt, quarum cognitio, & vindicta privative quo ad exteros ſpectat ad Tribunal fidei: hujuſmodi autem ſunt omnes artes divinatoriæ, & hoc ſive ſint juxta principia artis naturalis, ut eſt *Aſtrologia*, quæ ex diverſo poſitu ſiderum tentat futura, aut præterita occulta cognoſcere; ſive ſint per pacta cum Dæmone, ut ſunt *Necromantia, Geomantia, Hydromantia &c.* Pariter artes ſuperſtitioſæ, in quibus Dæmonis invocatione explicita, ſeu implicita procuratur, *ſive malum*, ut grandines, peſtes, mors inimici &c. *ſive bonum*, ut curatio ægritudinis, arte humana incurabilis. Omnes artes divinatoriæ ſunt proſcriptæ non tantum per ſacros Canones, *cap.p* 26. *qu.* 3. *cap. illos Planetarios*. 26. *qu.* 2. *Sixt. V. Conſt.* 17. *Cœli & terræ. Urban. VIII. Conſtit. Inſcrutabilis. cap. Si quis Clericus*. 26. *qu.* 1. *cap. Nec mirum.* 26. *qu.* 5. *cap. Auguriis* 26. *qu.* 5. *cap. Pervenit. cap. Contra. cap. Epiſcopi* 26. *qu.* 5. *cap. Ex tuarum. Extra. de Sortil.* per quos damnantur *Aſtrologi, Arioli, Aruſpices, Augures, Magi, Sortilegi*, & cætera hujuſmodi, ſed etiam per plures ſanctiones Imperiales, *l. Artem. l. Nullum. l. Eorum. l. Nemo l. final. C. de Malef. & Mathemat.* Punitio autem iſtarum reſervata eſt Inquiſitoribus; nec poſſunt Judices Regulares in hoc ſe vel minimum immiſcere, ſed tenentur Reus ad Tribunal fidei deferre, ſub pœna privationis Officiorum, & perpetuæ inhabilitatis in poſterum, & Excommunicationis latæ ſententiæ, Romano Pontifici reſervatæ, prout ſanxit *Paul. V. Conſt. Romanus Pontifex ea interdum. Kalen. Septembr.* 1606. De iſtis ergo non intendit loqui dicta Conſtitutio, cum de talibus judicium altiori foro ſit reſervatum.

17 Aliæ ſunt artes, quæ publice non docentur, & eas docere, aut diſcere non licet, non quia malæ ſint intrinſece, & in ſe, ſed quia malum ex occaſione cauſare poſſunt. Tales ſunt *artes coſmeticæ*, illæ nempe, quæ ad purgandam cutem a ſordibus, aut maculis; ad eam dealbandam, aut colorandam, & fucandam deſerviunt; ſive ſecreta medica, per quæ fœtus mortuus in utero abigi poteſt; compoſitio veneni ad necanda animalia nociva, ut mures &c. Iſtæ ſiquidem non ſunt intrinſece malæ, cum poſſint aliquando exerceri ſine peccato; ſed, quia ex hominum malitia, ut plurimum pravo uſui ſunt, prohibentur.

18 Secunda dubitatio eſt, ex quo hic prohibetur prædictas artes diſcere, exercere, vel docere; quæritur, an ſimpliciter diſcendo, aut obiter docendo, prædictæ pœnæ incurrantur?

19 Reſpondeo, quod ad incurrendas pœnas prædictas requiritur culpa mortalis: cum enim inter eas recenſeatur excommunicatio, quæ non fertur, niſi pro culpa gravi, conſequens eſt, quod iſta requiratur etiam ad incurrendas eas, quæ cum excommunicatione feruntur; licet autem culpa ſimilis ſit tam prohibita diſcere, quam docere, ut habet Textus *l. culpa. C. de Malef. & Mathemat.* & prout dicebat *Tertull. lib. de Idolatr. Eadem pœna exitii ſit diſcipulis, & Magiſtris*, tamen hoc non debet indifferenter accipi de omni doctrina, ſed de ea tantum, cujus diſcitur theoria, ad malam praxim ordinata. Certum eſt, quod doctrina hæretica, ſcientia, ſive ars componendi venena, & aliæ hujuſmodi, ſi addiſcuntur tantum, ut ſciatur, quibus fundamentis innitatur damnatum illius dogma, ſive ex quibus cauſis talium ſimplicium mixtio mortem cauſet (dummodo abſit periculum perverſionis, aut, quod ex tali theoria quis inducatur ad praxim) non eſt per ſe malum; imo *Theologi polemici* omnes hæreticas poſitiones addiſcunt, ſpeculantur, & librant; non ut profiteantur, ſed ut eas evertant. Medici pariter venenorum compoſitiones addiſcunt, non ut ea parent; ſed vel ut ſciant ſimpliciter, & theorice, cum ſint partes phyſicæ diſciplinæ, quam profitentur: vel ut iis in facti contingentia per congrua Alexipharmaca poſſint obviare,

20 Pari ergo modo dicendum eſt in caſu noſtro, ubi prohibetur diſcere, & docere Alchimiæ, Aſtrologiæ, & alias artes ſupradictas. Si enim abſit totaliter ſtudium, voluntas, aut periculum eas deducendi in praxim, tam in diſcipulo, quam in Magiſtro; & ſolum ſciri deſiderantur ad eruditionem, non puto, quod locus ſit culpæ. Verum eſt, quod, cum nemo poſſit eſſe certus de periculo, cum voluntas hominis inſtabilis ſit, & poteſt aliquando ars, quæ voluit addiſci ex curioſitate ſola ſciendi, eſſe cauſa eam deducendi ad praxim; longe melius eſt non addiſcere, & ex eodem principio eam non docere, etiamſi, qui vellet eam ſcire, profiteretur, ſe eam deſiderare ad puram eruditionem.

21 Tertia dubitatio eſt, ex hoc, quod Religioſus prohibetur exercere artem *Alchimiæ* &c. quæritur, ſi aliquis unum, aut alterum experimentum faceret circa metalla, ut tingendo, ſive dealbando cuprum, aut faciendo de ferro cuprum &c., an ad effectum incurrendi in pœnas, poſſet dici, quod *Alchimiam exerceat*?

22 Reſpondeo, quod non: Ratio eſt, quia, cum ſimus in lege pœnali, debent accipi verba in propriiſſima ipſorum ſignificatione. Porro *exercere* importat non unum, aut alterum actum, ſed plures, & frequentatos, ut multi ſcribunt, *Navar. Manual. cap.* 27. *n.*250. *Profp. Auguſt. Add. ad Quarant. Sum. Bull. V. Sodomia* apud *Lezan. tom.* 1. *cap.* 5. *num.* 12. *Scart. Theorem.* 264. apud *Sanctar. de Pœn. cap.* 8. *qu.* 11. ℣. *Nec ſervadam. fol.* 375; non ergo erit locus pœnæ ſtatutariæ, niſi per actuum frequentiam interveniat verum exercitium *Alchimiæ*. Et quamvis alibi doceamus, quod *exercere* dicatur is, qui aliquod vetitum, etiam ſemel committit; unde videatur contrarium dici ad dubitationem deberi. Tamen dico, quod in hoc Statuto *exercere* importet frequentationem actus vetiti. Ratio eſt, quia in *Textu Tit. Aplicatio* §.54. ponitur *Alchimiæ vacantes*. *Vacare* autem importat, non unum, aut alium actum, ſed plures ex conſuetudine. Unde *Vacantes ſupplicationibus* dixit *Budæus* apud *Calvinum*, vocari *Magiſtrum requiſitionum*, eos nempe, qui ex Officio ſupplicationes datas Regi, ſolent expedire. Et ſic *Alchimiæ vacantes* debent accipi illi, qui conſueti ſunt in tali arte exercenda.

23 Quarta dubitatio eſt, ex quo in dicto Statuto pœnæ Excommunicationis, privationis ſuffragiorum, carceris &c. apponuntur delicto, concludenter probato; ſi autem adverſus aliquem militet ſuſpicio probabilis, iſte debet arctari graviter: & ſi ſuſpicio erit violenta, arctetur graviſſime, quæritur, a quonam indicio deſumatur ſuſpicio probabilis, & a quo violenta, itemque quomodo debeat intelligi arctatio gravis, & graviſſima?

24 Reſpondeo, quod ſuſpicio probabilis eſt, quæ naſcitur ab indicio probabili; hoc autem, prout diximus *Par. p. Tit. Tortura. n.* 67. commentando *Textum*,

tum, est medium inter grave, & leve; & hoc sufficere ad torturam, habetur ex *Textu. Pract. crim. Tit. Tortura. §. 5.* Porro in casu esset indicium probabile, si in Cella Rei prætensi reperirentur vasa, ac instrumenta, quibus *Alchimistæ* utuntur ad distillandum, sublimandum, circulandum &c. pariterque salia, aquæ spiritus, tincturæ &c. quæ, licet possint spectare ad metallicam transformationem, possunt etiam ad alia inservire ægritudinum conserre. Hinc nascitur probabilitas indicii, a qua causatur in mente Judicis suspicio probabilis. Sed, si reperirentur crucibula, canale ferreum ad virgas metallicas formandas, itemque variorum metallorum laminæ, cinerorium &c. quæ pro solis metallis auri, & argenti, sophisticandis inserviunt, tunc suspicio esset violenta, & ad probandum plene delictum, aliud non desideraretur, quam massa auri adulterati, & Rei confessio.

25 Diximus autem *Par. p. Tit. Tortura n. 13. & 15.* quod Arctatio non importat ex se nisi jejunium, & flagellationem ter in hebdomade, & ibi hoc probavimus ex Statutis, proinde in casu suspicionis probabilis de reatu Alchimiæ, gravis arctatio esset, si per mensem ter in qualibet hebdomeda Reus disciplina, & jejunio in publico Refectorio exerceretur. Si vero esset præsumptio violenta, quæ gravissimam arctationem exposceret, ista ad tres menses posset perduci, Judicis arbitrio.

§. V. Astrologiæ judiciariæ professio.

SUMMARIUM.

1 *Astrologiæ judiciaria definitio.*
Inter Astronomiam, & Astrologiam differentia.
Astrologia est ars conjecturalis, ut Medicina.
2 *Astronomia non est vetita, imo necessaria in Ecclesia.*
Astrologia in parte est utroque jure prohibita, in parte concessa: & in qua.
Hippocratis dictum circa Astrologiam in ordine ad Medicinam.
Auctores, qui scripserunt de Astrologia pro usu Medicinæ.
3 *Astrologia judiciaria ab utroque jure proscripta.*
Vocabula, quæ sortita est Astrologia judiciaria.
4 *Astrologia ars fallax, & quare.*
5 *Astrologia circa genituras hominum, juxta D. Augustinum, fuit concessa usque ad Christi nativitatem.*
Modo concessa est tantum in ordine ad Medicinam.
6 *Effectus naturales futuri in corpore humano possunt prævideri.*
7 *Respectu futurorum contingentium liberorum Astrologia est mendax.*
Astrologus asserens certo futuros eventus liberos, damnatur ut Hæreticus.
8 *Astrologus potest prægnoscere inclinationes, quas homo est aliquando passurus.*
Quare Astrologi aliquando vera pronuncient de moribus hominum.
Sententia Doctoris subtilis circa hoc.
9 *In quo consistat delictum profitentium Astrologiam judiciariam.*
10 *Astrologus affirmans aliquod contingens fortuitum, aut mere voluntarium, esse secuturum, sive certo, sive incerto, incidit in pœnas.*
11 *Astrologiam judiciariam docentes, discentes, juxta eam divinantes, ejus libros retinentes, damnantur.*
12 *Inclinationes hominum ex Astrologia prædicere non est vetitum.*
13 *Ampliatio Constitutionis Sixti Quinti facta ab Urbano Octavo.*
Consulentes Astrologos super vita Papæ, ac ejus Consanguineorum &c. damnantur.
Contra eos possunt procedere tum Episcopi, tum Inquisitores.
14 *De prohibitionibus contra Astrologos non curatur communiter in Almanachis condendis.*
Dictum Cornelii Taciti contra Astrologos.

1 NON absurde sub classe Criminis de falso computanda venit *Astrologia judiciaria professio*, cum hujus artis professores plerique falsa pro veris vendant, quandoque falsis principiis innixi, quandoque ex doloso instituto fallentes simplices, qui eorum arti fidem accommodant. Sciendum igitur, quod Astrologia judiciaris aliud non est, quam *ars quædam, quæ ex positione astrorum conlicit, quid ex causis calestibus in hæc inferiora possit causari.* In quantum considerat, mensuratque motus corporum cælestium, est pars *Mathematicæ*; vocaturque *Astronomia*, quæ cum procedat per principia demonstrativa; nempe per resolutiones triangulorum sphæricorum, est vera scientia, ac nobilissima. In quantum vero ex illis motibus conjectatur, quinam effectus possint evenire, est mera *ars conjecturalis*, sicut etiam *Medicina*, quæ in ea parte, qua considerat passiones corporis naturalis in universali, est pars Physicæ, & vera scientia, ut vero illud considerat in individuo, & prognoscit effectus, qui possunt evenire a tali morbo in tali corpore, est etiam ipsa ars conjecturalis, in qua sæpe sæpius *Medici*, non minus quam Astrologi, & falluntur, & fallunt.

2 *Astronomia* non tantum vetita non est, prout adnotat *Gloss. in cap. Non liceat. in V. Propter segetes. 26. quæst. 5.* sed maxime commendatur, & necessaria est in *Ecclesia Catholica* ad regulandum Calendarium pro Officio Divino, & Solemnitatibus mobilibus celebrandis. *Astrologia* autem in parte, tanquam utilis, est concessa; in parte autem, tanquam falsa, & periculosa, est prohibita non tantum per leges Ecclesiasticas, sed etiam Cæsareas. Conceditur *Astrologia judiciaria* in ordine ad *Medicinam*, *Agriculturam*, & *Navigatoriam*, ut habetur ex *Sixt. V. Const. Cœli, & terræ. Non. Januar. 1585. Bull. Cherub. To. 2. fol. m. 388.* In *Medicina* enim necessaria simpliciter est; unde dicebat *Hippocrates*, quod *Medicus sine Astrologia est sicut cæcus absque ductore.* Si quidem natura quandoque est fallax in indicationibus; ut doctis experimentis *Medici* ipsi fatentur, proinde veros auctores morbi venari oportet in figura decubitus, sicut etiam prævidere symptomata, & tempus Crisis pendentis a motu lunari, ne per inopportuna pharmaca, aut phlebotomias, in suo conflictu contra morbum impediatur natura, & de hoc scripserunt præstantissimi viri *Cardanus Argolus, Gauricus, Junctinus, Hasphurtus, Titus, & Maginus super lib. 3. Galeni de Dieb. decretor. & lib. de legitimo Astrologiæ in Medicina usu.* In *Agricultura* pariter necessaria est ad serendo semina, secanda ligna, plantandos, putandas, ac inserendos arbores &c. de quibus cantat *Virgilius in Georgicis.* In *Navigatoria* pariter utilis est ad prægnoscendas aeris mutationes, per ventos, & tempestates juxta ea, quæ recenter scripsit *Andreas Argolus Astronom. lib. 2. cap. 16.*

3 Respectu autem aliorum accidentium futurorum conjiciendorum *Astrologia judiciaria* tum per sacros Canones, tum per Civilia jura *cap. Illud. 26. quæst. 2. cap. Igitur. 26. qu. 3. cap. Non liceat. 26. quæst. 5. l. Mathematicos. C. de Epi. audio. l. 2. l.* Ne-

Nemo. C. de Malef. & Mathe. interdicta est, & novissime per Pontificias Constitutiones proscripta. *Sixt. V. Const. Cœli, & terræ. Urban. VIII. Const. Inscrutabilis Kalen. Apr. 1631. Bullar. Cherub. Tom. 4. fol. m. 118.* Quia vero talium eventuum diversa est consideratio, hinc etiam est, quod sub diversis vocabulis hæc ars intitulatur. Generaliter dicta fuit *Mathesis*, ac ejus professores *Mathematici*, & sub hoc titulo damnantur in *Codice Justiniani de malef. & Mathemat. lib. 9. Tit. 18.* Hunc autem titulum sibi usurparunt damnati hujusmodi artistæ, ut sub specioso nomine scientiæ realis, ut est *Mathesis*, seu *Mathematica*, nugas suas venditarent, prout notat *Gothofr. ad l. 10. lit. K. C. de Episc. audient.* Sed in quantum docet horam, seu tempus idoneum ad aliquod faciendum, ut ad initiandam constructionem domus, ædificationem castri, urbis, navis, ad incundas pariter artes, studia, militiam, ludum, pugnam, lites, matrimonia &c. de quibus loquitur *Guido Bonatus, Rabbi Ben Ragel*, & alii; secundum *D. August. lib. de Nat. Dæm. c. p. & habetur. cap. Igitur, 26. quæst. 3.* vocatur *Haruspicina*, & artistæ *Haruspices*, quasi horarum inspectores. Ut autem ex momento nativitatis hominis conjicit accidentia Nato futura, tum circa corporis sanitatem, sive ægritudinem; tum circa actus mere liberos, vocatur *ars Genesis*, seu genituræ, & ejus professores dicuntur *Genethliaci* propter natalitiorum consideratione dierum, ut loco proxime citato ait *D. Augustinus*, sive *Horoscopi*, eo quod horas nativitatis hominis speculantur dissimili, & diverso fato, ut ibidem docet idem *Augustinus*. In quantum vero divinare tentat de præteritis, & præsentibus occultis; aut de futuris non habet proprium nomen, sed negotium absolvit per quæsita ad horam datam, & responsa, quæ elicit ex systemate cælesti ad eandem horam erecto.

4 Quidquid autem sit de veritate hujus artis in se, quam nonnulli absolute negant esse dabilem, alii eam in se dari propugnant; certum est, quod ipsa fallacissima convincitur quotidianis experimentis ob imperitiam professorum, qui nec in principiis, puta, in systemate Mundi, numero, & ordine cœlorum, planetarum, & syderum conveniunt, ut manifestum fit ex diversitate systematis Mundi *Ptolemaici, Tychonici, Copernicei, & Argolici*.

5 Communior tamen usus hujus artis est circa genituras, & accidentia mundi, puta, bellorum, ac pacis, abundantiæ, aut sterilitatis, morborum popularium &c. de quibus quotannis prodeunt tot, & tam diversi inter se *Almanachi*. Quantum ad genituras attinet, ait *D. Augustinus* loco citato, quod hujus artis scientia usque ad Evangelium fuit concessa, ut, Christo edito, nemo exinde nativitatem alicujus de cœlo interpretaretur. Tamen, quia ut supra diximus, hæc in quantum inservit usui Medicinæ, concessa est, ex consequenti dicendum est, quod concessa etiam sit pro genituris, in quantum scilicet ex positione stellarum in ortu alicujus, conjicitur constitutio temperamenti, & prævidentur etiam morbi, qui proveniunt ex causis procatarcticis, inspectis arcubus directionum promissoris ad significatorem. Et quamvis etiam in hac parte fallax sit; vel ob imperitiam professorum; vel ex eo quod non satis perspectæ adhuc sint causæ omnes cælestes, ut docet *Scot. in 2. Dist. 14. Quæst. 3. §. Secundo dico. ℣. Sed dicens, & ℣. Dico, quod causa. F. 5.* tamen aliquando verum prædicit, & ejus prænotio juvat.

6 Dicendum ergo, quod futurorum contingentium duo sunt genera, alia quidem, quæ nulliter pendent ab hominis voluntate; ut corporea complexio, discretio humorum, ægritudines &c. alia vero, quorum positio in esse pendet ab arbitrio hominis; & licet in homine sit causa aliqua, inclinans ad productionem talis effectus, tamen in plena potestate humanæ voluntatis est, ipsa ponere in esse, vel non, & hujusmodi sunt omnes actus humani. De primis vero aliquid prædicere, & concessum est, & habet aliquale fundamentum naturale. Si quidem cælorum, ac syderum influxus causæ partiales sunt generationis humanæ; proinde non est incongruum, quod pro diversitate causarum cœlestium in genito appareant diversitates effectuum; & a diversa configuratione illarum, quæ prævidetur futura, secundum scientiam astronomicam, conjiciantur effectus futuri ex tali configuratione.

7 Sed respectu futurorum contingentium liberorum mendacissima est ars *Astrologiæ judiciariæ*; & merito per leges proscripta. Stellæ enim, & planetæ nullo modo possunt cogere voluntatem humanam; unde *Astrologus*, qui dicit tali tempore natum esse ducturum uxorem, aut intraturum Religionem, hocque necessario eventurum, mentitur; quandoquidem hoc nequiret ipse scire, nisi per motus syderum; hæc autem, cum non possint cogere voluntatem, non possunt necessario producere effectum, & proinde neque per sydera potest sciri effectum voluntarium necessario esse secuturum. Quod, si *Astrologus* credat, stellas posse cogere humanam libertatem, est hæreticus; & tanquam hæretica proscribenda, & punienda veniret ars *Astrologiæ judiciariæ*, quæ in hoc sensu vetita est, ut falsa, & hæretica. *Graff. Decis. lib. 2. cap. de Superstit. nu. 10. Torrebla. Pract. jur. spirit. lib. 12. cap. 14. nu. 19. Decian. Tr. crim. lib. 5. cap. 17. Ugolin. de Cens. Pontif. reserv. par. 2. §. 2. n. 10. Villalob. Sum. p. 2. Tr. 58. Diffic. 4. num. 4. & seqq. Jous. Aphr. Inquis. lib. 1. cap. 48. n. 10. & seqq. Trullench. lib. 1. cap. 10. Dub. 4. n. 4. apud Barbos. de Off. & Pap. Epi. Par. 3. Alleg. 51. num. 134.*

8 Verum est, quod cum motus syderum possint alterare humores corporeos, & ab his oriri in homine aliæ inclinationes, per quas illecta voluntas perducitur ad ponendos in esse effectus correspondentes talibus inclinationibus, possunt *Astrologi* per sydera conjectari tali tempore hominem tales inclinationes esse passurum: & quia, ut plurimum homines obsequuntur, & non reprimunt malas inclinationes, hinc est, quod *Astrologi* quandoque divinant etiam de effectu voluntario, prout dicit *Doctor Subtilis Scot. loc. cit. ℣. Quarto dico. lit. k. n. 6. Astrologos (ait) frequenter contingit vera prognosticare de moribus hominum: puta quod erunt luxuriosi propter pronitatem voluntatis rationalis ad sequendum appetitum sensitivum, quam causant corpora cælestia, vel per hujusmodi constellationes; non quod ita eveniat necessario, quod non posset esse aliter de his, quæ dependent a voluntate rationali si homo vellet magis sequi per voluntatem legem rationis, quam sensus: sed cogitationes hominum pronæ sunt ad malum;* hæc Scotus.

9 Formalitas ergo delicti profitentium *Astrologiam judiciariam* consistit in hoc, quod ex inspectione syderum prænunciant de futuris contingentibus, pendentibus ab humana libertate; licet vero ex Regula nona, de mandato *Concilii Tridentini*, edita circa librorum prohibitionem, habeantur damnatos esse libros, & a fortiori etiam artem *Astrologorum*, qui de futuris contingentibus, successibus, fortuitisve casibus, aut iis actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certo aliquid affirmare audent, & ex consequenti prohibita videretur *Astrologia judiciaria* solummodo, quando certo affirmare audet

tali-

aliquid pendens a voluntate: tamen *Sixtus V.* ultra processit, & prohibitionem extendit etiam ad eos, qui de futuris contingentibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus, aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi id se non certo affirmare asserant, aut protestentur. *Sixt. V. Const. Cæli, & terræ. §. 3. Non. Januar.* 1581.

10 Quivis ergo ex inspectione syderum quoquomodo, qui sive certo, sive non, affirmat aliquod futurum contingens, cujus successus, sive casus sit fortuitus; (hoc est, non habeat causam naturalem determinatam) sive ejus positio in esse pendeat ab humano arbitrio; contrafacit prohibitioni Ecclesiæ, & incidit in pœnas Bullæ.

11 Adverto autem, quod Constitutio *Sixti* comprehendit non solum, qui artem *Astrologiæ judiciariæ* exercent, & profitentur; sed etiam, qui docent, aut discunt; & qui divinationes secundum hanc artem faciunt, & qui libros de hac tractantes legunt, aut retinent.

12 Adverto secundo, quod, cum ex varia syderum circonvolutione, configurationeque alterentur in corpore humano humores, ex quibus naturales augentur, ac etiam minuuntur in homine inclinationes; non committeret in Bullam, qui systema cæleste in genitura alicujus describeret, & assereret natum tali tempore, talibus, & talibus inclinationibus obnoxium esse futurum. Ratio est, quia genituram alicujus facere, in ordine ad dignoscendam ejus crasim corpoream, ac ægritudines in determinato tempore, de possibili superventuras, concessum est; quia hoc pertinet ad medicinam; inclinatio enim sensitiva fundatur, & procedit ab alteratione humorum, qui, cum sint causæ naturales, & determinatæ, bene possunt portendere suos effectus. Alteratio autem humorum variatur a motu, & influxu syderum, a quibus reguntur, & ideo ex syderibus licet conjicere inclinationes, quæ non subsunt arbitrio voluntatis, quæ tamen potest illis repugnare.

13 Innovavit, confirmavit, & ampliavit Constitutionem *Sixti Urbanus VIII.* per aliam Bullam, *Inscrutabilis. Kal. Apr. 1631. Bullar. Cherub. T. 4.* in qua damnat consulentes *Astrologos judiciarios* de Statu Reip. Christianæ, vel Sedis Apostolicæ, sive de vita Romani Pontificis pro tempore existentis, ejusque usque ad tertium gradum inclusive consanguineorum; sive desuper præmissis prædictiones sibi oblatas recipientes: iis utentes, retinentes, sive ostendentes; pariterque *Astrologos judiciarios* de prædictis prognostica facientes; sive jam facta retinentes; dantes; ostendentes; aut tractantes, etiam improbando. Et de prædictis, per Bullas tum *Sixti*, tum *Urbani* possunt procedere tum *Episcopi*, tum *Inquisitores*.

14 Nihilominus non obstantibus tot prohibitionibus, quotannis, cum Superiorum permissu, novi, & multiplices prodeunt *Almanachi*, in quibus de mutationibus Regnorum, bellis, pace, matrimonis Principum &c. prædictiones vulgantur; pariterque passim videntur multi, qui, ut ait *Satyricus. Satyr. 6. ℣. 554.*

.... quidquid
Dixerit Astrologus, credunt a fonte relatum
Ammonis..........

Nec tamen contra hos ullo pœnarum genere ab iis, ad quos spectat, procedi videmus, quod probare videtur, quod vel similes Almanachi relatis Constitutionibus non prohibeantur, neque eorum Auctores, & Lectores in illas peccent, vel quod verum sit effatum Taciti *lib. 1. Histor.* dicentis: *Mathematici genus hominum potentibus infidum: sperantibus fallax: quod in nostra Civitate, & vetabitur semper, & semper retinebitur.*

Probatio.

SUMMARIUM.

15 *Hoc delictum potest, & non, relinquere vestigium post se.*
16 *Ut sit locus pœnæ hujus criminis in facto relinquente vestigium post se, quid requiratur.*
17 *Quibus casibus non constet de corpore delicti, quamvis systema cæleste sit erectum.*
Affines non veniunt nomine Consanguineorum.

15 Probatio hujus criminis potest fieri tum per Testes, tum per constantiam corporis delicti. Ratio est, quia hoc delictum potest, & relinquere, & non relinquere vestigium post se. Primo modo, quando *Astrologus* systema cæleste erigit, & scripto ejus explicationem, & prædictiones de futuris vetitam, tradit, aut servat. Secundo modo, quando oretenus consulitur *Astrologus*, & ipse etiam oretenus dat responsum ad interrogata, prognosticando &c. sicuti enim in delictis non relinquentibus post se vestigium, ut in *Blasphemia, Contumelia, verbali* injuria, *Hæresi &c.* probatio criminis fit per Testes; ut diximus *Par. p. Tit. Corpus. num. 2. & seqq;* ita etiam in hoc casu.

16 Verum est, quod, ad hoc, ut plene constet de corpore delicti per visum, & repertum, ultra ea, de quibus *Par. p. Tit. Corpus. num. 36. & 37.* diximus de delictis, quæ in scriptura continentur, requiritur, quod sint scriptæ prædictiones expressæ contra prohibitionem: puta, dicendo: *Natus apostatabit a fide; tali anno ingredietur Religionem; tali tempore adulterabit; cudet falsam monetam*, & discurrendo per similes actus, qui pendent a voluntate libera; vel *Papa, aut ejus Nepos, vel Pronepos tali tempore morietur*; vel *dividetur Ecclesia per schisma, aut hæreses*; vel *tali die creabit Cardinales &c.* necessarium enim est, quod evidenter appareat delictum, & ejus qualitas, ut alibi diximus.

17 Quod, si themati cœlesti erecto præscribatur talis epigraphe *Pro usu Medicinæ*, sive *Decubitus ægroti*, notatis tantummodo in figura gradibus signorum, mansionibus planetarum, ipsorum ascensionibus rectis, aut obliquis, latitudine, declinatione, Antisciis, circulisque positionis; & nulla facta explicatione non constaret de corpore delicti; quia non est prohibitum erigere figuram cœlestem pro usu Medicinæ; & quantumvis talis figura erecta fuerit ad alium usum; tamen quia de tali usu non constat ex scriptura ipsa, non diceretur constare de delicto per visum, & repertum. Pariter, si declaratio talis figuræ contineret prædictiones futurorum hoc modo, puta, tali tempore inclinabitur natus ad amorem, iram, odium, studium, militiam, matrimonium, Religionem &c. non constaret de delicto. Ratio est, quia inclinatio non est futurum contingens, quod cadat sub arbitrio, & ideo de ipsa prædicere vetitum non est, ut diximus supra *num. 8. & 12.* Pariter non constaret de delicto, si consultatio Astrologica, petita, aut data scripto, retenta, ostensa, seu communicata, aut oblata, juxta prohibitionem *Urbani*, esset circa affines Papæ, quia Constitutio loquitur tantum de Consaguineis usque ad tertium gradum inclusive, quorum nomine non veniunt affines, ut post *Speculatorem Tit. de Rescript. præsentan. §. Ratione autem impetrantis. ℣. Quid. de collater. & Jo. Andreæ in cap. Sciant cuncti de Elect. in 6* scri-

scribit *Thesaurus de Pœn. V. Superstitio. ℣. Nota quod dicta.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

18 *Pœna Laicorum exercentium divinationem de jure antiquo.*
Pœna Clericorum consulentium divinatores, aut exercentium artem divinatoriam.
19 *Pœna supradictorum de jure novo.*
20 *Pœna Regularium utriusque sexus, qui sunt Rei de tali crimine.*
21 *Quinam sint Judices hujus delicti in Urbe, & extra.*
22 *Pœna lata contra Astrologos Judiciarios, an obligent in utroque foro.*
23 *Excommunicatio contra Astrologos non est reservata quoad alios, qui non inquirunt de vita Papæ, ejus Consanguineorum &c.*
Thesaurus male relatus a Sgroi.
24 *Absolute excommunicatio lata contra Astrologos non est reservata.*
25 *Quilibet obligatur ad denunciandum Inquisitoribus Astrologos judiciarios.*

18 Pœnæ autem contra consulentes, aut exercentes *Astrologiam judiciariam* in specie, de jure antiquo non habentur; sed bene contra consulentes, aut exercentes in genere, puta, *divinationem*. Laici enim consulentes, aut in domum suam introducentes Divinatores, mulctabantur pœnitentia publica per quinquennium, ut habetur ex *Concilio Martini Bracharensis cap. 72. & habetur cap. Non liceat 26. quæst. 5. Consilio Ancyrano cap. 23.* & ex *Concilio Aurelianensi primo cap 32.* & *Narbonensi cap. 14.* erant fustigandi, venundandi, & eorum predia pauperibus eroganda. Clerici autem juxta alios Canones *cap. Si quis Clericus. cap. Si quis Ariolos 26. quæst. 5 Consil. Venetie. cap. ult. Leo IV. Epist. 12. Laura. V. Divinatio* erant excommunicatione percellendi.

19 Sed de jure novo, inducto per Bullam *Sixti* supradictam, contra delinquentes juxta prædicta, remittitur arbitrio *Ordinarii* loci, sive *Inquisitoris* infligere pœnas Canonicas. Per Bullam autem *Urbani* supra citatam, contra *Astrologos judiciarios*, non tamen quosvis, sed contra consulentes, & prædicentes &c. de Statu Reipublicæ Christianæ, vita, & morte *Papæ*, ac ejus Consanguineorum, juxta dicta supra *num.* 13. lata est excommunicatio major, pœna confiscationis bonorum, Officiorum Curiæ Romanæ, & privationis feudorum, tanquam Reos criminis læsæ Majestatis, & hoc respectu Laicorum.

20 Contra Ecclesiasticos autem Sæculares, ac Regulares utriusque sexus, etiam quovis modo privilegiatos, & etiam Ordinum militarium, ultra prædictas, lata est pœna privationis Beneficiorum, Dignitatum, ac Officiorum Ecclesiasticorum; & inhabilitatis perpetuæ ad illa; & traditionis Curiæ sæculari prævia degradatione. Respectu autem Episcoporum, & majorum dignitatum, ultra excommunicationem prædictam, lata est privatio regiminis, & administrationis Ecclesiarum, & quorumcumque beneficiorum, & dignitatum, & inhabilitationis perpetuæ ad illa.

21 Cognitio autem talis delicti respectu quarumcumque personarum Ecclesiasticarum, ac laicarum in Urbe, commissa est *Cardinali Vicario*, aut *Gubernatori Urbis*, & *Auditori Cameræ* singulis in solidum. In statu Ecclesiastico, extra Urbem committitur *Legatis*, *Vicelegatis*, & *Præsidibus* in dignitate Ecclesiastica constitutis. In aliis partibus, tum ex officio, tum ad instantiam partis procedere debent *Ordinarii* locorum, ac *Inquisitores* privative, quoad quoslibet omnes.

22 Notandum primo, quod fuit opinio nonnullorum, *Suar. tom. 2. de Relig. Tract. de Irreligiosit. cap. 11. num. 34. Molfes. Theol. moral. tract. 11. c. 7. num. 120. Nald. Summ. V. Astrologus. nu. 4.* qui sentiunt, quod Bulla *Sixti V.* non obliget, nisi in foro externo. Verum in utroque foro militare, non solum dum futura prænunciantur, verum etiam, dum *Astrologus* declarat, se id non asseveranter affirmare, tenent quamplures, quos recitat, & sequitur *Barbos. de Offic. & post. Epi. pars. 3. Alleg. 51. num. 134.* & ibi *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 38. num. 34. Salas in 1. 2. Tr. 5. disp. 2. sect. 3. num. 36. Homobon. Exam. Eccl. Tr. 6. quæst. 22 ℣. 4. Filiuc. Tr. 24. cap. 4. Bonac. de Censur. extra Bull. disp. 2. quæst. 2. par. 38. num. 3.*

23 Notandum secundo, quod circa excommunicationem, latam in Constitutione *Urbani VIII.* scribit *Sgroi Part. 7. cap. 4. num. 6.* citans *Thesaurum*, quod ejus absolutio, ita est reservata *Summo Pontifici*, ut neque sacra *Pœnitentiaria* possit absolvere. Sed non refert fideliter *Thesaurum*, quia iste *de Pœn. V. Superstitio. ℣. Nota secundo* dicit, quod absolutio illius excommunicationis ita fuit in Brevi reformationis Sacræ *Pœnitentiariæ* ab eodem Papa *Urbano Octavo* reservata, ut Sacra *Pœnitentiaria* non possit absolvere prædictos inquirentes per media præfata; quoad alios autem in eadem Bulla comprehensos, non fuit reservata absolutio in illo Brevi. Hæc *Thesaurus*, ita ut videatur dicere, talem censuram esse reservatam, quoad inquirentes per media præfata, puta, medio *Astrologiæ judiciariæ*, aut alterius artis divinatoriæ damnatæ, de vita *Romani Pontificis &c.* interrogando super his Artistas hujusmodi: sed quoad alios in Bulla comprehensos, puta, exercentes ipsas artes, non fuit reservata absolutio:

24 Sed quidquid sit de *Pœnitentiariis*, & de Brevi illo reformativo, quod nec vidi, nec apud alios Auctores publicatum, aut citatum reperi; certum est, quod in Constitutione prædicta, nec verbum habetur de reservatione talis censuræ; nec Auctores moderni, qui de ea mentionem faciunt, referunt, ac punctualiter examinant, Censuram esse reservatam asserunt. Et ideo dicendum est, quod ipsa sit, sicut multæ aliæ Excommunicationes contentæ in jure communi, & *Extravagantibus Pontificiis*, quæ non sunt reservatæ, & possunt ab omnibus Confessariis tolli.

25 Notandum tertio, quod, cum hujusmodi delictum spectet ad *Inquisitores*, ut supra dictum est, quilibet obligatur ad denunciandum Transgressores; quantumvis unus tantum sciat delictum, prout scribit *Lezan. Tom. 9. cap. 10. num. 27.*

TITULUS SEPTIMUS.

De Injuriis facti.

SUMMARIUM.

1 *Injuria nomen comprehendit omnia delicta;*
Injuria infertur facto, aut verbis.
Injuria diversificatur juxta personas, & objecta immediata.
2 *Definitio omnis in jure periculosa.*
Quæ tractanda in hoc titulo.

1 INjuria nomen in latissima sua significatione omnia continet delicta. Siquidem, ut ait Jureconsultus *Ulpian in l.1.ff.de Injur. & famos. libell.* omne, *quod non jure fit, injuria fieri dicitur*, & cum omne crimen fiat contra jus, sequitur, quod omne crimen venire possit nomine *injuriæ*. Magis autem presso nomine, *injuria* significat contumeliam, seu damnum, quod alteri infertur. Sed & hoc amplam habet extensionem, nam non solum diversificatur, si fiat *re*, *aut verbis*, (ut ait *Labeo text. in d. l. 1. §. Injuriam. ff. de Injur. & famos. libell.*) qui sunt modi, quibus infertur; sed etiam alia, ac alia est respectu personarum, quibus infertur, puta, in Principem, in Parentes, in personam Ecclesiasticam &c., & respectu objecti, juxta quod fit; nempe si fiat contra bona, vitam, famam &c. proximi. Hinc est, quod *injuria* fit contra bona proximi per furtum; contra famam per famosos libellos; contra honorem per adulteria, stupra, rebellionem &c.

2 Difficilius sane potest in moralibus actuum humanorum cathegoriam institui, quam in naturalibus; ex quo nascitur, quod neque perfectis potest de illis assignari definitio, ut proinde emanarit illud axioma; *Omnis definitio in jure est periculosa*, *Monet. de Distribut. quotid. par. p. quæst. 4. num. 5. Barbos. Axiom. 67. num. 2.* cum certum, & proprium genus illi non habeant, unde & facile est illos ad diversa genera trahere. *Injurias*, quæ verbis inferuntur, reduximus sub *Titulo delictorum verbalium*; quæ autem factis fiunt, eas tractavimus sub diversis Titulis; ut de *furto* diximus *Titulo de Delictis contra votum paupertatis*; *de Rebellione*, *Schismate*, *læsa Majestate* sub *Titulo de Delictis contra obedientiam &c.* In hoc Titulo agimus de *injuriis* facti, non quidem generis universalis, quia etiam prædicta delicta ad factum spectant; sed cujusdam generis subalterni, sub quo considerantur facta illa, quæ tendunt contra alterius personam, immediate illam lædendo, sive noxam inferendo; & sub tali genere consideramus *Armorum delationem*, (tanquam præparatoria ad offendendum) *Minas*, *Percussiones*, *Duellum*, *Homicidium*, *Assassinium*, *Homicidium proditorium*, *Parricidium*, *Veneficium*, & *Abortum*, & his decem paragraphis hanc Tractationem absolvemus.

§. I. Armorum delatio.

SUMMARIUM.

1 *Opinio Bartoli circa prohibitionem delationis armorum confutatur.*
Arma movere est armis uti.
2 *De jure communi non est vetitum arma portare.*
Usus armorum tantum prohibetur in Novella.
3 *Arma plura in domo congregare vetitum est, & quare.*
Prodiens in publicum cum armis ad invadendum committit in legem.
Armorum delatio ad puram defensam non est prohibita.
4 *Armorum delatio, absque animo etiam nocendi, prohibita tantum est de jure municipali.*
5 *Armis crescit audacia ad nocendum.*
Armorum delationis prohibitio an Reipublicæ expediat, dubium est.
Munus Principis est delationem armorum prohibere.
6 *Armorum differentia.*
Sclopi dicuntur inventum diabolicum, & quare.
Sclopo commissum quodvis delictum dicitur atrox.
7 *Pistoletti prohibiti sunt pœna furcarum in Statu Ecclesiastico.*
Vulnerantes pistolettis possunt dici proditores.
Cultellos, seu stilos deferre in Statu Papali crimen atrocissimum est.
Mulieres comprehenduntur in pœnis latis contra deferentes arma.
8 *Arma prohibita faciens deferre per famulum, an teneatur de delatione.*
Tenetur aliqua pœna, sed non ordinaria.
Furti tantum ille tenetur, qui scienter de alterius mandato rem furtivam tenet.
9 *Arma deferre, ac ea tractare, viris Ecclesiasticis a Canonibus vetitum.*
Arma Ecclesiasticorum debent esse orationes, & lacrymæ.
Ecclesiastici possunt de Superiorum licentia ferre arma ad sui defensionem.
Clericus potest armis uti ad tutelam propriæ vitæ, etiam occidendo aggressorem.
Clericus potest arma movere pro defensione rerum suarum terrefaciendo armis furem.
Pro defensione vitæ proximi potest Clericus armis occidere invadentem.
Quamvis tali casu non peccet, incurrit tamen irregularitatem.
10 *Armorum nomine, quæ veniant.*
Cultellus consueto longior venit nomine armorum.
Instrumenta fabrilia delata a Clericis, qui iis non utitur ad artem, sunt arma.
11 *Regulares in odiosis non veniunt nomine Clericorum.*
Dispositio legis odiosa extenditur, si per eam providetur saluti animarum.
Claustralibus de jure communi arma deferre est vetitum.
12 *Monachis Nigris prohibitum sub excommunicatione est intra Monasterium arma tenere.*
Monachi Albi tali pœna non tenentur juxta quosdam.
Alii tenent, quod comprehendantur in dicta prohibitione.

1 CUm in præsenti Titulo, ut dictum est supra, agere intendamus de delictis, quibus aliquis offenditur in vita, sive corpore vivente, & ut in pluribus offensiones tales fiunt armis, congruenter tractandum est de *Armorum delatione*, tanquam præparatoria ad injuriam facti, puta, ad alterius læsionem. *Armorum delatio*, non habita Principis licentia, vetita est ex sententia *Bart. in l. Unic.*

C. Ut

C. Ut armo us. lib. 11. qui quandam legem hac epigraphe summavit: *Nulli licet arma portare sine Principis licentia*. Sed re vera illius legis Textus habet: *Nulli prorsus, Nobis insciis, armorum movendorum copia tribuatur*, unde in rigore sermonis, maxime cum simus in lege prohibitiva, non potest ex illa deduci, quod prohibeatur delatio, sed usus armorum; siquidem *movere arma*, ut optime ad eam legem ait *Gothofred. ad l. Unic. lit. P. C. Ut armo. us. lib.* 10. *est armis uti*, sicut & movere Equum est uti Equo, argumento eorum, quæ dicuntur in *l. Parhippum. C. de Curs. publ. lib.* 12. *& l. final. C. eo. tit.*

2 Autumant alii, *Bart. Angel. Decian. Menoch. Farinac. Jason.* apud *Bist. quæst.* 114. *num.* 2. hoc prohiberi de jure *Authenticorum Digestorum*, & etiam ab alia lege *Codicis*: Sed neque hoc clare convincitur; siquidem *Novella de Armis* 85. *Coll.* 6. *cap.* 3. *paul. p. med.* disponit tantum, quod arma non fiant, nisi a fabricensibus, qui ea privatis vendere prohibebantur, sed tenebantur in publica armamentaria comportare. Non habetur autem ibi, quod privati arma deferre non possent, sed dicitur tantum: *Nulli penitus licentia dabitur, neque Civitates habitantibus privatis, neque Villas incolentibus rusticis, armis uti adversus alterutros, necesque præsumere*; ex quibus verbis liquido apparet vetitum esse usum, non vero simplicem delationem armorum.

3 Pariter in *l.* 1. *ff. de Vi publ. & in l. In eadem* §. 1. *ff. eo. tit.* In quibus prætenditur interdictam armorum portationem, hoc nullo modo habetur. Nam illa prima lex *ff. Ad leg. Jul. de Vi publ.* sic habet: *Lege Julia de Vi publica tenetur, qui arma, tela domui suæ, agrove, in Villa præter usum venationis, vel itineris, vel navigationis coegerit*. Ex quo Textu apparet, prohibitum esse plura arma in domo congregare, ne his instructo populo vis publica inferatur contra Magistratum, aut Principem. Secunda vero lex *in eadem*. §. 1. *ff. Ad l. Jul. de Vi publ.* sic habet: *Eadem lege* (de *Vi publica*) *tenetur, qui pubes cum telo in publico fuerit*; talis autem Textus loquitur de eo, qui in tumultu Populi cum armis prodit publice ad invadendum, ut habet contextus paragraphi præcedentis. Alia vero lex *Codicis l. Is qui cum telo. C. Ad leg. Corn. de Sicar.* loquitur de eo, qui *cum telo ambulaverit, hominis necandi causa*. Ita ut puniatur in ea animus appensatus occidendi hominem, ob quod telum deferre convincitur, non autem simplex armorum delatio, separata a tali animo, & facta ad meram defensam, quod licitum esse astruitur ex iis, quæ tradit *Paulus l. C. lib.* 5. *Sententiarum. l. Penult. ff. final. ff. Ad l. Jul. de Vi publ.*

4 Pace igitur, & salva reverentia præclarissimorum Jure Consultorum *Bart. Bald. Afflict. Panorm. Angel. Hippol. Paris. Boss. Corn.* quos plena manu congerit *Decianus Tract. crim. lib.* 8. *cap.* 3. *num.* 7. asseri non potest, quod de jure communi vetitum sit *arma deferre* absque animo nocendi, & ad propriam defensam. Unde, si hoc prohibitum est, est solummodo per municipales locorum leges.

5 Ratio autem prohibendi *delationem armorum*, tum quæ ad solam defensam, tum etiam quæ ad offensam faciunt, est, quia homo armatus audacior fit ad delinquendum, quam cum est inermis. An vero pro quiete Reipublicæ expediat delationem armorum prohibere, an concedere, quæstio brocardica est, ait *Raynal. Tom.* 3. *cap.* 24. §. 1. *num.* 16. *& seqq. observ. crimin.* qui ait in Civitate *Firmi in Piceno*, indulta a quodam Gubernatore ejus Urbis generali facultate arma deferendi, rarissima fuisse delicta, armis patrata; quæ tamen frequentissima fuere sub illius successore, qui arma prohibuerat. Concludit tamen veritatem esse, quod ex commoditate armorum crebriora evadunt homicidia, ac vulnerationes in rixa, proinde ex *Cutel. Ad l. Sicul. Tit. Ad leg. Jacob. Reg. cap.* 53. *not* 56. *num.* 2. firmat munus Principis esse arma in pacatis locis portanda vetare.

6 Spectanda sunt igitur locorum Statuta, quæ ut plurimum delationem armorum interdicunt, & pro varietate istorum gravia, aut levia evadunt in iis deferendis delicta. Si quidem alia arma missilia sunt, quæ cominus, & eminus nocere possunt, ut sclopi &c. alia vero non sic, ut enses, lanceæ &c. quæ cominus tantum valent. Illa autem detestabilia sunt, ac diabolicum inventum reputantur, prout scribit *Decian. Tract. crimin. lib.* 8. *cap.* 2. *num.* 15. tum quod uno ictu possunt prosterni plures homines; tum quia homo vilis, puer, aut mulier imbellis valet egregium quemvis, generosumque militem illis occidere. Proinde delictum quodvis patratum cum sclopo quovis a *Rimin. jun. Cons.* 327. *num.* 18. vocatur *atrox*, & juxta *Muscatellum de Cogn. delict. Tit. de Ictu sclopi num.* 30., quem sequitur *Muta ad Pragmat. Tit.* 41. *de Arm. prohibit. num.* 92. æquiparatur *assassinio*. Inter hæc autem perniciosissima sunt ea, quæ brevioris mensuræ sunt, vocanturque *pistoletti*; cum enim sub vestibus abscondita gerantur, nec possit adversarius ab iis sibi satis cavere, sequitur, quod mors per talia arma illata, jure merito vocari potest proditorie procurata; & hoc idem evenit cum armis, quæ punctim cædunt, ut gladii, stili &c. quæ, cum brevia sint, possunt facile sub vestibus ita tegi, ut homo inermis appareat, ut proinde ejus adversarius in cavendo sibi, incuriosius, incautiusque se gerat, & hoc pacto commodius, securiusque ab alio saucietur. Sunt pariter alia arma, quæ non ratione facilitatis ea abscondita gerendi specialius prohibentur, sed ratione mucronis ita figurati, ut ejus vulnus, aut nunquam perfecte, aut difficilime curari queat, quemadmodum sunt enses triangulati, aut rotundi, qui vocantur Italice *verdughi*, qui ad feriendum cæsim inepti sunt, cum aciem non habeant; sed punctim lethaliter sauciant.

7 Hæc quidem arma ubique ferme locorum sub speciali districtione prohibentur; & quibusdam in locis etiam sub pœna furcarum; ut est in statu Ecclesiastico, in quo a *Pio Quarto Const.* 49. §. 1. deferentes *pistolettos*, aut etiam domi retinentes, furcis suspendendi sanciuntur; vocanturque Rei criminis læsæ Majestatis, & rebellionis: & addit *Raynal. observ. crim. Tom.* 3. *cap.* 24. §. 2. *n.* 2. posse etiam dici *proditores* eos, qui tales gerunt, & iis feriunt adversarium, qui, ut dictum est, non satis sibi potest ab iis cavere, & Constitutionem *Pii Quarti* confirmavit, & ampliavit ad cultellos, & stilos *B. Pius Quintus* in sua Constitutione 145. in ordine; talium ergo armorum delatio crimen atrocissimum est, ratione pœnæ ultimi supplicii: sed respectu aliorum, quorum delatio, ut plurimum pecuniaria multa vindicatur, delictum leve censetur, argumento eorum, quæ dicuntur *text. in cap.* 1. §. *Si quis rusticus. de Pace tenen.*, & scribit *Decian. lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 2. qui *loc. cit. cap.* 3. *num.* 27. ex *Baldo, Curtio, juniore, Hippolito, Alexandro, & Afflicto* subjungit etiam mulieres ligari Statutis, quæ prohibent armorum delationem.

8 Dubium autem est, an qui facit arma prohibita deferri per famulum, iisdem pœnis teneatur, quibus tenetur deferens; & videretur respondendum affirmative, *arg. l. Servos. C. Ad leg. Jul. de Vi publ.*

publ. quæ sancit puniri eum debere, qui armatum famulum secum ducit; & hoc idem probari videtur *arg. l. 1. §. Dejecisse ff. de vi.& vi arma*, in qua dicitur dejecisse videri eum, qui per servum dejecit, sicut, si ipse manu sua dejecisset. Contrarium autem, & bene firmat *Jo. de Plate. in §. Item lex Julia il 2. n. 16. Inst. de publ. judi.* per ea quæ tradunt communiter Doctores in *l. Si quis perferendum. ff. de Furt.* ubi furti tenetur ille tantum, qui de alterius mandato rem furtivam scienter defert. Unde ad contrarias leges responderi potest, eum, qui arma prohibita per famulum deferre facit, teneri quidem aliqua pœna, (& hoc probant citatæ leges) non autem ea, quæ deferentibus arma prohibita sancita est.

9 *Armorum delatio* crimen est quibusvis Ecclesiasticis viris ex multorum Canonum prohibitione, *cap. Clericis. cap. Quicunque ex Clero. 23. quæst. 8. cap. Clerici. de Vit. & honest. Cler. Concil. Mogunt. 4. cap. 74. Concil. Mediolanen. 1. Par. 2. Tit. de arm. Jud. &c.* sicut enim ipsis vetitum est arma tractare, *cap. 1. cau. 3. quæst. 4.* ita etiam ipsa deferre. Et hoc congruenter, nam arma Ecclesiæ Ministrorum, & maxime Sacerdotum debent esse orationes, & lacrymæ, ut dicit *D. Ambrosius lib. 5. epist. in Orat. contr. Auxent. cap. Non pila. 23. q. 8.* Verum est, quod ex causa legitima, & accedente licentia suorum Superiorum, possunt ea deferre ad puram defensionem, ut post *Glos. in cap. 2. in V. Clerici arma.* scribit *Abbas num. 2. de vit. & honest. Cleric.* qui ait, quod pro inculpata defensione suæ vitæ potest Clericus armis etiam uti, occidendo aggressorem, & hoc absque peccato, & Censura, ut habetur in *Clement. Si furiosus de Homicid.* Pro defensione autem rerum, & jurium suorum potest uti armis, repugnando, perterrefaciendo, & etiam verberando, non vero occidendo, aut mutilando, *arg. cap. Olim il p. in fin. de Restit. spol. Innoc. in cap. Si vero. il 1. de sent. Excom.* Sed etiam verum est, quod, licet ita occidendo, vel mutilando, non peccet, nihilominus incurrit irregularitatem. *Abb. in cap. 2. num. 4. de Vit. & honest. Cleric.*

10 Nomine autem *armorum* veniunt ea sola, quæ ad usum pugnæ fabricata sunt. Unde, licet mors alteri inferri possit brevi cultello, aut graphio &c. tamen illa proprie arma non sunt, cum fabricata sint ad usum mensæ, sive calami acuendi. Proinde deferre hujusmodi cultellos Clericis prohibitum non est, ut deducitur ex *cap. latori, ubi Abb. num. 3. & Zachari. Add. lit. B. Extra de Homicid.* Verum est, quod, si cultellus in longitudine notabiliter excederet, optime venit nomine armorum, ut advertit *Sanctor. de Pœn. cap. q. 4. ℣. Respondeo primo; fol. 85. par. 2.* unde, licet Clericus ipso uteretur in mensa ad incidendum panem &c. tamen ipsum sic deferendo committeret in legem, cui fraus fieret, portando arma illicita nomine instrumenti liciti. Sicut etiam, quamvis instrumenta artis arma non sint, & ea deferre Artifici iis utenti, licitum sit, venire tamen debent nomine armorum, si deferantur a Clerico, qui iis ad artificium non utitur; ut si parvam securim, qua utuntur fabri lignarii, aut falcem vinitorum, aut dolabram carpentarii, aut malleum fabri ferrarii portaret, nec legitimam causam delationis afferret, profecto esset puniendus.

11 Regulares autem, quia in odiosis non veniunt nomine *Clericorum*, *Sylvest. Summ. V. Clericus. num. 1.* non videntur, secundum aliquos, esse de jure communi prohibiti arma deferre. Sed contrarium est verius, quia dispositio odiosa, & pœnalis extenditur, quando per eam providetur saluti animarum, & obviatur peccatis, *Io. Andrea in cap. Ex tenore de Clandestin. Despons. Gemin. Con. 60. num. 6. Ancharan. Cons. 304. num. 3. Jo. de Imol. Cons. 123. num. 3. Felin. in cap. Auditis. num. 32. de Præscr. cap. Juvenis de spons. & in cap. Ad audientiam. de Homic.* apud *Tusc. l. O. Conc. 67. num. 46. & 47.* ut in casu; ex delatione enim armorum scandalum inter sæculares generatur, & multa mala Religiosæ Reipublicæ proveniunt. Unde dicendum est, quod Claustralibus etiam interdictum sit de jure communi arma deferre. Sed ultra jus commune una quæque Religio habet circa hoc municipales Constitutiones, ut scribit *Lezan. Summ. V. Arma. n. 2.*

12 Peculiaris tamen prohibitio *Monachis Nigris* interdicta est in *Clement. Ne in agro §. Quia vero. in fin. de Stat. Monach.* in qua sub pœna excommunicationis, ipso facto, incurrenda, prohibentur infra septa Monasterii sine licentia Abbatis arma tenere. Disputant vero Doctores, an talis prohibitio, & pœna extendatur ad alios *Monachos non nigros*, & *Gloss. in Clement. 1. in Verbo Nigros. de Stat. Monach.* dicit, quod ipsa universaliter non extenditur ad *Monachos Camaldulenses, Cistercienses &c.* quia isti habent corpus, & caput majus, quo quia carent *Nigri Monachi*, minus ibi viget correctio, tamen quo ad disposita in quibusdam paragraphis, (inter quos continetur etiam ille, in quo exprimitur prædicta prohibitio de tenendis armis) etiam alii *Monachi* comprehendantur, & opinionem hujus *Glossæ* sequuntur *Sylvestr. V. Excommunicatio. 9. num. 73. Toletus summ. lib. 1. cap. 39. & Lezana V. Arma. num. 1.* & alii, imo volunt nonnulli, ut *Graffius Decis. lib. 4. cap. 21. num. 19. & Sgroi Par. 7. cap. 4. num. 5.* quod comprehendantur universi Claustrales in dicta Constitutione. Alii autem *Suar. de censur. Tom. 5. Disp. 23. Sect. 5. Filiuc. Pelizar. manual. Regul. Tr. 7. cap. 2. num. 207.* apud *Sgroi loc. cit.* considerantes, quod verba in pœnalibus non admittunt extensionem, negant in prædicta *Clementina* comprehendi alios *Monachos*, quam *Nigros*; & a fortiori negant de aliis Regularibus, qui in odiosis non veniunt nomine *Monachorum*.

Probatio.

SUMMARIUM.

13 *Ut sit locus pœnis, debet Reus deprehendi cum armis.*
Arma debent coram Judice sisti, & quare.
Res non dicitur inventa, nisi apprehendatur.
14 *Quomodo probandum plene corpus delicti in delatione armorum.*
15 *Birruariis, ut pote vilibus, ac infamibus non credendum.*
16 *Contra Ecclesiasticos potest procedi per inquisitionem in delatione armorum.*
Pro recognitione armorum prohibitorum adhibendus Peritus.

13 Probatio autem hujus delicti anceps est ex diversitate opinionum. Nonnulli Doctores *Clar. quæst. 82. init. Decian. Tract. crim. lib. 8. cap. 4. num. 5. Farinac. quæst. 108. num. 132. Felic. Alleg. 50. num. 2. Mastrin. de Confisc. bonorum. quæst. 8. num. 13. Ursell. Exam. apum. Concl. 143. num. 65.* apud *Contiol. ad Stat. Eugub. lib. 4. Rubr. 37. num. 1.* volunt, quod, si Statutum dicat, esse tali modo puniendum *inventum cum armis*, probatio delicti dependeat ab actuali deprehensione Rei deferentis *arma*; ita ut non sit locus procedendi per inquisitionem, nec probandi per Testes, quod ille ali-

aliquando portavit *arma*. Alii autem Doctores *Bald. Angel. Imol. Aretin. Roman. Marsil. Ripa. Cumia. Socin. jun.* apud *Menoch. de Arbitr. Cas.* 394. *n.* 49. *& in Addit. ibi. num.* 6. *Conciol. V. Arma. Resol.* 11. *num.* 5. *Cortiad. Decis.* 71. *num.* 26. *Romaguer. ad Stat. Engub. lib.* 4. *Rub.* 37. *num.* 7. volunt, quod, juxta proprietatem sermonis, quis dicatur *inventus cum armis*, qui aliquando visus sit ea deferre; proinde tenent, quod, si per Testes concludenter probetur, aliquem arma portasse, sit locus pœnæ Statutariæ. Prima autem opinio mihi videtur æquior, tum quia leges pœnales in propria, & stricta acceptione verborum, accipiendæ sunt; tum quia Testes possunt decipi circa qualitatem *armorum*, num scilicet sint prohibita, nec ne, & hinc Rei ultra fas gravari; proinde necessarium est, quod illa in judicio sistantur, quod esse non potest, nisi Reus cum illis apprehendatur: tum quia hoc deducitur ex quadam lege *Codicis Si Barsatoram C. de Fidejuss.*, ex qua deducit *Gothofr. lit. R. Ricc. Collect.* 563. *arg. l. Possideri*. §. *Noratius*. *in fine*, quod inventa res non dicitur, nisi apprehendatur.

14 Hinc est, quod, ut optime advertit *Raynal. Tom.* 3. *cap.* 24. §. 2. *num.* 59. *& seqq.* ad hoc, quod inferri possit pœna ordinaria, necesse est, quod plene constet de delicto, nempe probando, quod arma erant perfecta ad usum, & erant brevioris mensuræ, aut mucronata in forma prohibita; unde debet Judex adhibere in eorum visitatione Peritos, qui coram Reo, & Testibus ab ipsis extrahat pilas, ac pulverem pyrium, ut notat *Ambrosin. de modo form. Proc. inform. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 11.

15 Nec sufficit, quod Birruarii arma ad Judicem portent, referantque se abstulisse a *Cajo*, qui ea deferebat, & è manibus capientium elapsus est, nam, ut optime ait *Decian. Tract. crim. lib.* 8. *cap.* 4. *n.* 6. 7. *&* 8: tales homines, cum sint viles, infames, ac scelestissimi, ut lucrum ab iis, quos aggravant, reportare possint, multa falsa Judicibus repræsentant, unde incongruum est, quod ex eorum dictis alii condemnentur.

16 Sed quidquid sit de Laicis, certe circa Ecclesiasticos cessat ratio disputandi; Canones enim *cap. Clerici cap. Quicunque*. 23. *q.* 8. *cap* 2. *de vit & honest. Cleric.* dicunt, *qui arma volentes sumpserint, aut sumpserunt*, & alius: *Quicumque ex Clero arma militaria non sumant; nec armati incedant*, & Decretalis: *Clerici arma portantes excommunicantur*. Ex quibus evidenter apparet, quod contra illos possit procedi per inquisitionem, & probari delictum per Testes, nec militat pro eis ratio, quam numero superiori tetigimus, quod nempe possint ipsi gravari a Testibus, qui possunt decipi circa qualitatem armorum prohibitorum: quandoquidem omnia arma sunt Clericis indifferenter prohibita, & circa delationem armorum in genere non possunt hallucinari Testes. Quod, si ageretur de probanda qualitate armorum, num essent ex prohibitis, nec ne; tunc concedo, quod etiam respectu Clericorum non sufficeret probatio qualitatis armorum per Testes, sed requiratur actualis deprehensio cum armis, quæ per Peritos, tanquam prohibita in judicio probentur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

17 *Pœna prima est amissio armorum, licet de hac non disponant Statuta.*
Si arma sint commodata, quando amittantur in damnum commodantis.

18 *Pœna Clericorum arma deferentium de jure antiquo.*
Tales pœnæ desueverunt, & succedunt pœnæ pecuniariæ.
Clerici non puniuntur eadem pœna, qua puniuntur Laici in pari crimine.
Clerici non degradantur, nisi hoc aperte sit expressum in jure.

19 *An leges Principis Laici circa delationem armorum afficiant Clericos.*

20 *Leges clausæ in corpore juris Civilis, deficiente jure Canonico, obligant Clericos.*
Clerici computantur inter membra Reipublicæ, ac Cives.
Cives tenentur de jure naturali obedire Principi.
Leges Principis Laici respectu Clericorum habent tantum vim directivam.
Clerici puniendi sunt a Judice Ecclesiastico, si committunt in legem Principis Laici.

21 *Familia Judicis Laici potest capere, & ducere ad Judicem Ecclesiasticum Clericos repertos cum armis prohibitis.*
Talia arma non potest sibi usurpare familia laica.

22 *Licentia interpretativa Judicis Ecclasiastici præsumitur, ut familia laica possit capere Clericum cum armis.*

23 *Ordinarii, an possint dare licentiam Clericis deferendi arma brevioris mensuræ.*

24 *Talia arma sunt inepta ad defensionem.*

25 *Dispensatio requirit legitimam causam, aliter est legis dissipatio.*
Dispensationis causa vera cessante, cessat dispensatio.
Vetitum est Ordinariis dare Clericis licentiam armorum brevioris mensuræ.

26 *Statutum Minorum de Observantia.*

27 *Tali Statuto vetantur arma offensiva tantum, & quæ.*

28 *Portare, & tenere arma quid significet.*
Portare de rigore juris quid significet, & quid importet secundum communem usum.
Sensus Statuti aperitur.

29 *Tenere importat nudum factum, possidere autem significat jus.*
Habere, possidere, ac tenere idem important.
Possessio est usus.
Tenere arma quid significet in dicto Statuto.

30 *Quibus casibus delinquit, aut non, Religiosus tenens arma.*
Opinio Sanctori explosa.

31 *Ratio resolutonis.*
Paria sunt habere filium incapacem ad succedendum, & non habere filium.
Habere Syndicum inhabilem, & non habere perinde est.
Non esse, & inutiliter esse paria sunt.

32 *Ut pœnæ Statutariæ contra portantem, aut tenentem arma subsistant, requiritur dolus, nempe animus offendendi.*

33 *Animus offendendi quomodo proditur.*
Venatio tantum clamosa Ecclesiasticis interdicta.

34 *Religiosus absque licentia Superioris tenens sclopum ad venationem, an teneatur Statuto.*

35 *Si non habet animum nocendi, extraordinarie tantum est puniendus.*

36 *Retinens arma etiam extra cellam, quo casu puniendus.*

37 *Si arma retenta a Religioso sint ex prohibitis a Principe, augenda est pœna Statuti.*

17 Pœnæ deferentium arma prohibita dependent a dispositione Statutorum, quæ aliquando multas pecuniarias, aliquando pœnas corporales, etiam ultimi supplicii cum bonorum confiscatione, pro diversitate armorum, indicunt. Universaliter autem prima pœna est eorundem armorum amissio, & hoc, quantumvis de hac pœna nihil loquantur Statuta, ut post nonnullos Doctores, *Alex. Afflict. & Marsil.* tenet *Ripa. de Noctur. tempo. cap. 8. num. 63. & 69.* qui & ait, quod, quando arma sunt commodata, sunt restituenda commodanti, si iste ignorabat commodatarium ea esse delaturum contra mandatum Principis; & tali casu commodatarium teneri solvere Familiæ Prætoriæ valorem eorundem armorum. Si vero commodans non ignorabat commodatarium fore iis usurum contra prohibitionem, ea amittit absque ulla spe repetendi pretium; & sic cum *Bobadilla, Conciolo, & Mata*, firmat *Raynald. tom. 3. Observ. crim. cap. 24. §. 1. num. 77.*

18 Pœnæ autem respectu Clericorum de jure communi, ut habetur ex citatis Canonibus, sunt depositio a proprio gradu: detrusio in Monasterio ad faciendam pœnitentiam: & excommunicatio ferendæ sententiæ, & si post trinam monitionem non desistit Clericus arma portare, amittit privilegium Canonis, ut habet Textus in *cap. In Audientia. in fin. de Sent. excom. & in cap. Contingit. il 2. in fin. eo. tit.* Sed antiquæ hæ pœnæ antiquatæ sunt; & ex consuetudine omnium Diœcesium commutatæ sunt in pœnas pecuniarias, arbitrio Ordinariorum; & etiam adhibentur Carceres, quando pecunia deest, & ratione delationis armorum prohibitorum vidi quosdam Clericos ad Triremes damnatos. Sed circa hoc unaquæque Diœcesis habet suas *Constitutiones Synodales*, quibus regitur in judicando. Vult autem *Possibius, Resol. 151. num. 14.* quod Clerici ob delationem *pistolettarum*, & delicti illis patrati, debeant degradari, & curiæ sæculari tradi ultimo supplicio puniendi, juxta Constitutiones *Pii IV. & Pii V.* de quibus diximus supra *n. 7.* Tamen hoc admittendum non puto, tum quia Clerici transgredientes legem, qua iis, æque ac Laicis pœna imponitur, non sunt puniendi eadem pœna, qua puniuntur Laici, sed minori ad conservationem, ac dignitatem gradus Ecclesiastici, ut ex *Vasquez*, & *Salas* docet *Dian. Par. 1. Tract. 2. Resol. 8. in fin.* tum quia, quando Pontifices voluerunt Ecclesiasticos morte naturali esse puniendos, expresse statuerunt, eos esse degradandos, ut habetur in *cap. Ad Falsariorum. de Crim. Fals. cap. Novimus. de Verb. sign. cap. Ad Abolendum. de Haret. cap. 1. de Haret. in 6.* quod tamen non est in casu delationis *pistolettorum*.

19 Dubium autem est, an leges Principis Laici, vetantes sub determinata pœna delationem alicujus generis armorum, (ut pote gladios, acuminatos ad folium olivæ, ut vulgo dicitur, stilos triangulatos; *pistoletta* breviora, (vulgo *mazzagatti*) afficiant etiam Clericos Sæculares, ac Regulares?

20 Respondeo, quod juxta ea, quæ tradit doctissimus *Roderic. Q. Q. Regul. Tom. 1. Quæst. 66. art. 2. per tot.* leges sæculares clausæ in corpore juris Cæsarei, deficientibus legibus Canonicis, inservire debent etiam pro Clericis. Ratio est, quia tales leges censentur approbatæ a Summis Pontificibus ad adjuvandos Canones, ut expresse habetur in *cap. De Capitulis. cap. Quis autem. cap. Certum. cap. Vestrum. 10. Dist. cap. Intelleximus. §. Quia vero. junct. gloss. in l. Adjuvantur. de nov. oper.* Et quia Clerici etiam ipsi computantur inter membra Reipublicæ, & in numero Civium, ut dicunt Doctores, *Felin. in Cap. Ecclesia. S. M. N. 69. De Const. Bart. in l. p. ff. Ad mancip. Plate. in l. Cives. C. de Incom. Soto de Inst. lib. 1. quæst. 6. Art. 6. Adrian. Quol. 6. Medin. de Resti. quæst. 46. Castr. de leg. pœna cap. final.* apud *Roderic. Tom. 1. quæst. 66. art. 2. in fin.* hinc est, quod etiam ipsi legibus Civilibus obstringuntur. Hinc etiam est, quod, si Princeps pro securitate Civium, ac felicitate Reipublicæ, aliquas leges condit, debent eas Clerici etiam servare, non quidem in quantum Clerici, (sic enim non subduntur Principi Laico, qui eorum Superior, aut Judex non est,) sed in quantum Cives, qui de jure naturali tenentur superiori potestati Civili, hoc est, Principi obtemperare, ut docent *D. Thomas 2. 2. quæst. 114. art. 1.* & *Scotus in 3. Dist. 40. q. unic. §. onera imposita: ℣. Quantum autem. E. 6.* Verum est, quod talibus legibus non subduntur Clerici, nisi secundum potestatem directivam; non verum secundum potestatem coercitivam, & pœnalem: unde, si eas transgrediantur; peccant quidem graviter, si transgressio est in materia gravi; sed non potest Princeps (quia ipsorum Judex non est) eos coercere pœnis, latis in talibus legibus; sed taliter punire spectat ad Judicem Ecclesiasticum, qui tamen non tenetur regulare sententiam ad rigorem, & dictamen legum Laicarum; sed arbitrio suo regulato a Canonicis Sanctionibus; & huic doctrinæ adstipulantur communiter *Theologi, Canonistæ, & Jurisperiti. Medin. 1. 2. quæst. 96. art. 5. Sylv. ℣. lex. quæst. 15. Sayr. Clav. Reg. lib. 3. cap. 4. num. 11. Abb. Dec. Felin. in cap. Ecclesia S. M. de Constit. Bart. in l. Cunctos populos. C. de Sum. Trin.* apud *Bict. quæst. 114. num. 8. Lezan. ℣. Arma. num. 5.*

21 Dubium porro est, an Clericus repertus cum pistolettis, possit iis spoliari a familia Laica; aut capi, & duci ad Judicem Ecclesiasticum? Quo ad primum, opinio nonnullorum *Sala. Barbos. Medi. Bonar. Duar. Bellet. Mart. Megal. Genuen. Ric. & Anguian.* cum quibus sentit *Diana Par. 1. Tract. 2. Resol. 10.* est, quod familia Laica nequeat Clericum, ut præfertur, armis spoliare. Contrarium sentit *Farinacius Q. 8. nu. 96. Scaccia de Judic. lib. 1. cap. 78. n. 5. Ambrosinus de Immunit. cap. 18. num. 30. & Catellus Tit. ad leg. Federic. cap. 16. not. 18. num. 3.* qui secum vehit 14. auctores, & cum his sentio & Ego; ratio est, quia quivis, etiam privatus, potest exarmare eum, qui paratus est delictum committere, ad hoc antevertendum; ergo a fortiori poterit hoc familia Prætoria, cui impedire damna, quæ sequi possunt in Republica, ex Officio incumbit. Verum est, quod talia arma nequit familia Laica sibi vendicare, quia nec in Clericum, nec in ejus rebus ullum jus habet, & in hoc sensu forte locuti sunt Doctores prioris sententiæ negativæ. Sed debent arma Judici Ecclesiastico præsentari, qui de iis disponat, prout de jure.

22 Quod ad secundum, vult *Dian. Par. 1. Tract. 2. Resol. 11.* cum quibusdam aliis *Megal. Sousa, & Marta.* non posse Laicam familiam capere Clericum, ut præfertur, ad effectum illum ducendi ad suum Judicem; quia non est Textus in jure Canonico, qui declaret, posse Laicum Judicem in hoc casu Clericum comprehendere, etiam ut ad Judicem Ecclesiasticum ducat, nisi præcedat prælati Ecclesiastici licentia, ut dicitur *text. in cap. Ut fama. ℣. Laici. de Sent. Excom.* Sed ratio hæc parum valet, siquidem intervenit semper licentia interpretativa. De Judice enim Ecclesiastico bene præsumendum est, & quod velit Clericos delinquentes pro debito ad normam legum punire; & consequenter præsumi potest, quod facultatem capiendi tali casu indulgeat, ne Clericus impunitus evadat. Unde quindecim Do-

ctores apud *Dianam d. Par. 1. Tr. 2. Resol. 11. ℣. Sed non desunt*, quibus addo *Cutrilum Ad leg. Frederic. cap. 16. not. 18. num. 3. fol. 136.* volunt, posse familiam Laicam capere Clericum armatum, ut præsertur, & ad suum Judicem ducere sine incursu illius Censuræ, & cum his sentio etiam Ego, qui hoc vidi multoties practicatum sine ulla Prælati Ecclesiastici querimonia.

23 Dubium aliud est, an Episcopi, aliique Prælati Ecclesiastici, quasi Episcopalem jurisdictionem habentes, possint subditis suis dare licentiam deferendi arma prohibita, ut *pistolettos*, stilos, seu cultros brevioris mensuræ?

24 Pro responsione adverto, quod hujusmodi arma sunt proprie offensiva, & proditoria, ut supra dictum fuit, & ad defensionem per se idonea non sunt, sed nec etiam per accidens; cum enim brevia sint, & occultata sub vestibus gerantur, non potest per ea adversarius deterreri ab invasione, quod esset defensio per accidens. Quod, si dicatur, posse repelli inimicum ea exerendo; vel etiam eum, paratum jam ad me percutiendum, præventive vulnerando, quod esset genus licitum defensionis, dico, quod hoc potest æque fieri per arma justæ mensuræ; unde necessarium non est, quod pro defensione talia arma brevia sint. Hoc adnotato, respondeo ad dubium propositum, negative.

25 Ratio est, talis licentia est dispensatio legis prohibitivæ; dispensatio autem, ut sit valida requirit legitimam causam, ut textualiter habet *Trid. Sess. 25. de Refor. cap.* 18. & sine hac illa est subreptitia, & vocanda est potius legis *dissipatio*, quam *dispensatio*, ut post *D. Bernardum de Considerat.* dicunt Doctores *Cart. seni. Cons. 19. num. 6. Socin. Jun. Cons* 180. *n.* 28. *vol.* 2. *Gutier. lib. 1. cap. 19. num. 5. Sanch. de Matr. lib. 3. Disp. 8. nu. 3. & lib. 8. Disp.* 17. *n.* 10. *Fernandez. in Exam. Theol. Moral. Par. 1. cap. 6. §. 10. num.* 1. apud *Barbos. in Concil. sess. 25. de Refor. cap. 18. num.* 3. & vera, ac legitima causa dispensationis cessante, cessat dispensatio ipsa, ut ex pluribus juribus *cap. Quod pro remedio. 1. qu. 7. cap. Friscis. 55. Dist. cap. Statuimus. 61. Dist.* colligit *Gloss. in cap. Post. translationem in V. Cessante de Renuntiat.* legitima autem, & sola causa, ob quam possunt Episcopi dare licentiam Clericis deferendi arma, est, ut per ea se possint defendere ab invasoribus. Porro talia arma brevia, aut inepta sunt, aut non necessaria ad defensionem, ut dictum est, adeoque in illis cessat legitima causa dispensationis, proinde hæc erit irrita, & nulla: Et cohærenter ad hæc habetur citata Constitutio 49. *Pii IV.* in qua prohibetur quibusvis personis Status Ecclesiastici deferre *archibusettos minores duobus palmis*, & prohibentur *Cardinales Legati*, ac inferiores *Gubernatores* sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, dare licentiam hujusmodi arma brevia deferendi; & hoc forte, quia illa nullo modo necessaria sunt ad defensionem, aliter talis prohibitio esset irrationabilis, cum tolleret modum defensionis, quod est de jure naturæ, & *B. Pius V.* in *Constitutione* 145. vetuit deferre arma breviora tribus palmis, sub incursu criminis læsæ Majestatis, ut dictum fuit.

26 Respectu vero Regularium quisque consulere debet suas Constitutiones in pœnis inferendis. Apud Nos *Minoritas. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 51. in fine* sic habet: *Qui arma offensiva portaverit; vel in Cella, aut alibi retinuerit, semestris Carceris pœna mulctetur*, quod etiam disponitur in *Texta Tit. Applicatio §. 10. in fin.*

27 Circa quod Statutum adverto, quod, licet nomine *armorum* veniant *arma* etiam defensiva, ut scuta, galeæ, thoraces ferrei &c. tamen, quia mens Statuti est tollere instrumenta nocendi a Claustris, ideo hoc accipi debet de *armis* offensivis tantum. Verum est, quod, ut dicebamus sup. *num.* 10. etiam instrumenta artium nonnulla, ut ascia, dolabra, scalpellum, falx, tridens &c. possunt nocere, & ideo extra manus Artificis sunt vera arma. Proinde Religiosus, qui deferret asciam &c. aut in Cella retineret, nec legitimam causam delationis, aut retentionis adduceret, utique committeret in Statutum, prout etiam docet *Sanctor. de Pœn. cap. 14. quæst. 4. ℣. Respondeo primo. fol. 85. par. 2.* Pariter, si cultellum ad incidendum panem, justo longiorem, aut subulam majorem consuetis, sub excusatione resarciendi sandalia, aut calepodia, aut baculum cavum, (in quo absconditur stilus, qui potest de facili exuri, summitasque baculi inseruit pro capulo stili) sub colore itinerandi, aut se sustentandi deferret, aut in Cella teneret; absque dubio esset Reus hujus Statuti, & deberet plecti, hæc enim sunt vera *arma*; imo major deberet esse punitio, quo major fraus legi fieret ex instituto, & sub colore rei licitæ.

28 Adverto secundo, quod portare, & tenere *arma* non significat quoquomodo; ita ut, si momentanee, aut per modicum temporis quis *arma* portaret, aut teneret, in legem committeret, sed significat moraliter, & humano modo, puta, portare, & tenere ad usum per plures vices consueto, & ad longum tempus. In rigore juris, *portari* dicitur id, quod quis jumento secum defert, id vero, quod quis suo corpore bajulat, dicitur *ferri*, ut ait *Cajus in l. 35. ff. de Verb. signif.* Licet hæc nimia subtilitas Jurisconsultorum displiceat *Alciato*, ut ex *Spiegelio Calvinus*, ac proinde velit, quod *portari* etiam dicatur id, quod quis proprio corpore fert. Tamen secundum communem usum loquendi, *portari* dicitur, quod ex usu defertur. Si quidem aliter dicitur, *portari Missale de cornu ad cornu Altaris*: *portari epistolas a tabellario &c.* & aliter *portari* togam a Senatore; *portari* ensem a milite; si quidem in primo sensu importat puram delationem de loco ad locum, quamvis aliquod tempus insumatur in deferendo; in secundo vero importatur usus, & consuetudo utendi, & ad usum deferendi. Et in hoc sensu accipiendum est Statutum. Proinde, qui portaret *arma* de loco ad locum, ut restitueret: occultaret; servaret &c. quantumvis impendat aliquod tempus in transferendo, non posset dici culpabiliter *arma portare*.

29 Pariter *tenere*, licet merum factum, quod ad possessionem corporalem refertur, importet; unde *tenere* facti sit, & *possidere* juris, ut notat *Gothofr. ad Inst. tit. Quib. mod. toll. obl. & ad l. 3. C. Ne Rei domin. vel templ. arg. l. 38. in princip ff. de Verbo Oblig.* quin etiam, illi, in quos possidendi jus non cadit, quales sunt servi, recte dicantur *tenere*, ut apparet ex pluribus legibus *l. 38. §. Hac quoque stipulatio. ff. de Verb. obl. l. 49. §. 1. ff. de Acquir. poss. l. 4. §. Item si eam rem. ff. de Usu cap.* tamen etiam *possidere* importat; & *habere*, & *possidere* idem significant, ac *tenere*, ut ex *l. Justo §. final. ff. de Usur. & usucap.* observat *Cujacius. ad l. 38. §. Si quis ita. ff. de Verb. obl.* Porro *possidere* importat certum, & continuum usum, *arg. l. Servitutes. la 3. ff. de Servit.* non enim aliud est possessio, quam usus. *l. 121. §. Possessio ff. de Verb. signif.* Juxta ergo recitatas significationes accipitur in Statuto *arma tenere*, puta, vel facto in Cella, sive alibi *tenere* ad usum, licet *arma* aliena sint, vel ea tanquam propria *possidere*, ac iis uti. Hinc est, quod, si quis sclopum ad venandum sibi accommodare fecerit ab amico, & in Cella, sive alibi sub privata custodia per plures dies servet, ut eo utatur, opti-

me

me incurrerat pœnam Statuti. Si vero illum, sive alia *arma*, tanquam propria *teneat*; Superiori Cellas visitandi abscondat, & sæpe sæpius, sive per Conventum, sive extra deferat; ultra pœnas contra portantes, & tenentes *arma*, debet etiam plecti pœnis proprietariorum, ut optime dicit *Sanctor. de Pœn. cap. 14. quæst. 4. ℣. Respondeo VI. fol. 68. par. 2.*

30 Indiscriminatim autem non putarem, quod tenens *arma* in Cella, quæ nec sua sint, nec iis utatur, aut uti intendat Religiosus, ob id esset puniendus, sed puto, distinguendum de *armis*; puta de *armis*, quæ non sunt idonea ad offendendum, & de illis, quæ de se apta sunt; primi generis sunt sclopi omnes longi, & breves, si focile non habent, aut fractum est; aut focarium lapidem non habent, aut pulvere pyrio, & globulis plumbeis non sunt instructi; nec in Camera, nec alibi in Conventu habetur pulvis &c. secundi generis sunt omnia *arma*, quæ aut cæsim, aut punctim nocere possunt. In primo casu censeo, non esse locum pœnæ, si talia *arma* deposita teneantur ad conservationem, aut ad restitutionem &c. in secundo sic. *Sanctorus loc. cit. ℣. Respondeo quarto. fol 87. par. 2.* censet, quod, si ad multum tempus, conservarentur *arma* in Cella, relicta, sive deposita ab amico, retinens sit sub rigore Statuti absolute puniendus. Sed Ego non admitto, nisi cum data limitatione.

31 Ratio est, quia mens Statuti in *armis* prohibendis, tum quo ad delationem, tum quo ad detentionem in Cella est, ne iis utantur, aut uti possint Fratres ad vulnerandum, aut occidendum; proinde tale Statutum in *Vollisoletanis* 1593. habetur sub *Titulo de Manibus violentis*; porro talia *arma*, ut præfertur, inepta sunt ad nocendum, ut patet; igitur ea tenere, & non tenere, perinde est. Quia habere filium incapacem ad succedendum, & non habere filium paria sunt; *Federic. de Sen. Consil. 26. n. 3. ℣. Primo quia*; habere syndicum inhabilem, & non habere perinde est; *text. in l. p. §. Quod si. ff. Quod enim. univer.* tandemque paria sunt *non esse, & inutiliter esse.* ut ex *l. Quoties. ff. Qui satis de eo. l. p. §. Verbis ff. Quod fals. tutu,* deducit *Gothofredus. ad l. p. § Quod si lit. N. ff. Quod cujus univers.* Sequitur igitur, quod habere *arma* inutilia, & non habere paria sunt; & hoc, si quadrat in ordine ad usum, currit etiam in ordine ad pœnam, quæ pure lata est ad antevertendum usum *armorum*.

32 Adverto tertio, quod, licet nomine *armorum* offensivorum veniant omnia, quæ possint vulnerare, & occidere, & ea portare ad sic nocendum, piaculum sit; mens tamen Statuti non est tanta pœna percutere talium delatorem, nisi adsit dolus, qui oritur ex animo nocendi, quem habet deferens. Admitto quidem, quod pro actibus internis pure non feratur lex; cum enim, quæ latent in animo, non sint sub censura Judicis, neque poterit circa ea ferri prohibitio pœnalis. Tamen, quando animus per actus externos proditur, utique ille etiam punitur; imo universaliter in delictis ordinaria pœna non fertur, nisi propter dolum, ut alias dictum est. Mens ergo Statuti est, punire semestri carcere delatorem, sive retentorem *armorum*, qui ea habet animo nocendi; quia tanta pœna, ut est Carcer semestris, magnam culpam supponit; quæ tamen non interveniret, si quis ad vanitatem puram, ac secluso scandalo *arma* portaret.

33 Proditur porro animus offendendi ex circumstantiis; nam, si deferens est homo rixosus, aut percutere solitus; aut nimis terret; aut violentus est in moribus; litigiosus; aut inimicitiam activam habet intra, vel extra Claustra &c. locus est legitimæ præsumptioni, quod arma deferat ad finem offendendi, & tunc intrat ordinaria pœna Statuti. Sed, si haberet in Cella sclopum ad occidendos aves, seu lepores per sylvam Conventus, & absque scandalo sæcularium, & cum licentia Superioris illo uteretur, non putarem esse locum pœnæ. Quia, quamvis venatio per Sacros Canones *cap. Esau. cap. Quid prodest. cap. An putatis. 86. Dist. cap. 1. & 2. de Cleric. Venator.* sit Clericis, & servis Dei interdicta; tamen hoc non est universaliter verum de omni venatione, sed tantum de *clamosa*; & hæc etiam debet accipi non quæcumque, sed quæ fit ex consuetudine, exercitio, & voluptate, non autem ea, quæ fit aliquando ex recreatione, prout habet *Gloss. in cap. Episcopum. in V. Voluptate de Cler. venat.* & ut textualiter habet *cap. final. de Cler. venat. Servis Dei venationes, & sylvaticæ vagationes cum canibus interdicuntur*; qui autem, quandoque ad recreationem necandis avibus vacat intra ambitum Monasterii, non potest dici, quod vagetur per sylvas. Consulo tamen Superioribus, ne similes licentias tribuant, maxime retinendi sclopes in Conventu ad hujusmodi recreationem; ex luctuosis enim eventibus didicimus, quod hujusmodi *arma*, contra feras permissa, per humanam malitiam, & Dæmonis tentationem, in homines sunt aliquando conversa.

34 Quid autem juris, si absque licentia Superioris, Religiosus alias quietus, de quo nulla præsumptio est, quod malum animum contra aliquem habeat, ad prædictam recreationem sclopum teneret, & eo uteretur, esset ne locus pœnæ ordinariæ?

35 Respondeo, quod non; sed ad plus, extraordinariæ. Ratio est, quia in illo cessaret præsumptio doli nocendi proximo, quæ est fundamentum legis pœnalis, ut probavimus. Proinde, cum sic detinendo non peccaret graviter; neque debet esse locus gravi pœnæ Carceris semestris.

36 Adverto quarto, quod in citato Statuto dicitur *in Cella, vel alibi arma retinuerit*; & ideo puniendus sit ille, qui, licet *arma* non retineat in Cella, retinet tamen in loco suæ custodiæ commisso, ut Sacrista in Sacristia, vel banco Ecclesiæ: Coquinarius in coquina, & Sartor in sua officina sutoria &c. sive in loco recondito, & nulli alteri noto: sive extra Claustra deposita in domo amici retinet; hæc omnia enim importantur per ly *alibi retinuerit*; par enim culpa est tenere in loco, a quo sibi liberum est ea desumere, & tenere in propria Cella.

37 Et tandem adverto, quod, si *arma* delata, & retenta, essent ex prohibitis per Principem Laicum, deberet pœna Statutaria augeri juxta ea, quæ diximus supra.

§. II. Minæ.

SUMMARIUM.

1 *Minæ sunt indicia delicti patrandi.*
Qui minatus est, potest torqueri, si secuta est offensa in eum, cui minatus est.
Minæ de se sunt crimen consummatum.
Violentia crimen appellatur.
2 *Minæ quo casu sint crimen consummatum.*
3 *De jure communi non sunt sancitæ pœnæ contra minantes, sed de jure statutario.*
Minæ aliæ explicitæ, aliæ ænigmaticæ.
4 *Dubium, an juxta rectam rationem minæ omnes habendæ sint pro delicto consummato.*
5 *Respondetur negative.*
Minæ solæ, ex quibus rationabilis timor oritur sunt crimen.

6 *Minæ quæ sunt sufficientia indicia reatus, secuto effectu, sunt crimen.*

7 *Minæ ambiguæ sunt interpretandæ in bonam partem.*

Minæ jactatæ ex impetu iracundiæ, non sunt crimen.

Neque illæ, quæ leve damnum inferre jactant.

1 QUamvis *minæ* videantur esse pura indicia delicti patrandi, ut proinde, si secuta sit alicujus mors, mutilatio, vulnus, aut aliud damnum, procedi possit ad torturam illius, qui antecedenter *minas* jactavit, ut cum multis firmat *Clar. quæst.* 21. *num.* 37. qui testatur de communi; re vera tamen ipsæ de se crimen consummatum sunt, ut *arg. tot. Tit. Ad leg. Jul. de vi publ. vel priva. in ff. & C.* probat *Julius Chartarius Decis.* 52. *num.* 11. Si quidem metus *minis* incutitur, ut notum est, & hoc non alia de causa, nisi quia violentia per *minas* fit ei, cui per easdem metus infertur. Ubi autem injusta violentia intervenit, cadit delictum, nam, juxta Doctores *Innocen. in cap. Causam matrimonii. de Offic. Delegat. Alciat. de Præsumpt. Reg.* 3. *Præsumpt.* 7. *num.* 1. apud *Menoch. lib.* 3. *Præsumpt.* 126. *num.* 2. *Mascard. de Probat. Concl.* 1051. *num.* 2. violentia crimen appellatur..

2 Verum est, quod *minæ*, de quibus loquuntur citati Doctores, intelligendæ sunt, quando alicui violentia infertur ad faciendum aliquod, quod ipse facere non vult, ut quando *minis* cogitur puer, aut puella invita ad Religionem &c., & re vera talis violentia illata ex se crimen consummatum est, quia contra legem agit, qui sic minatur. *Minæ* autem, quæ verbo, aut facto fiunt ab aliquo, qui illis manifestat, se aliquod malum, aut damnum esse præstaturum per se, sive alium, contra vitam, aut alia bona proximi, non sunt ex se delicta consummata, sed sunt indicia criminis consummandi, & proinde non sunt ex se punibiles, nisi lege statutaria sub pœnali districtione prohibeantur, tanquam crimina independenter ab earum executione, & hoc, ut publica quies sarta, tectaque sit.

3 De jure igitur communi, contra jacientes minas ad offendendum aliquem, non reperiuntur pœnæ sancitæ, quia pro crimine non reputantur; sed, si apud aliquos delicta sunt, (ut est apud Nos *Minores*, ut infra dicemus) hoc est de jure statutario. Sciendum porro est, quod *minarum* aliæ sunt explicitæ; aliæ vero ænigmaticæ, *Mascard. de Probat. Conclus.* 1057. *num.* 16. *Farinac. Quæst.* 50. *num.* 8. *Bist. Prax crim Quæst.* 69. *num.* 5. & istæ fiunt verbis, ut dicendo, *faciam tibi dolere caput*; sive *aliquem de hoc pœnitebit*, & etiam factis, ut si duo rixati sunt, unus eorum proprium digitum momorderit in signum mali, quod alteri minatur.

4 Dubitari modo potest, an quælibet ex dictis *minis* juxta rectam rationem (secundum quam Statuta condentes, qui sanxerunt *minas* habendas esse pro delicto consummato, debuerunt procedere) judicanda sit pro delicto?

5 Ad hoc dubium respondeo negative. Et ratio est, quia, ut dicam infra, mens statuentium est publicam quietem in Republica fovere, probibendo sub reatu, & pœnis delicti, eas *minas*, quæ *rationabiliter* possunt perturbare animum, eumque anxium reddere timore per *minas* incusso. Dixi *rationabiliter*, nam, si quis nimis pavidæ naturæ, ac tenuis spiritus, metu concuteretur ex *minis*, aut joco prolatis, aut ex jactantia, aut ex iracundia inconsiderata; aut essent de levi offensa inferenda; aut essent *minæ* æquivocæ &c. istæ, & similes non debent importare crimen, quia *irrationabiliter* apprehenderentur ab eo, tanquam *minæ*, & ex iis absque fundamento perturbaretur. Unde non deberet defectus prudentiæ, aut fortitudinis in isto, importare in minante crimen, quod re vera tale non est.

6 Dico igitur, crimen de se censeri posse eas *minas*, quæ secuto effectu, sufficientia indicia sunt reatus in eo, qui minatus est. Quia si Judex ex talibus *minis rationabiliter* præsumit factum secutum opera illius, qui antecedenter minatus est; ut proinde ad eum torquendum deveniat; *rationabiliter* etiam præsumit ille, contra quem *minæ* sunt incussæ, quod minans efficaciter velit eas exequi, & ex tali rationabili metu perturbetur; ob quem alteri injuste incussum, *minæ* evadunt in minante delictum.

7 Sequitur igitur ex his, quod crimen non sunt *minæ* ambiguæ, dubiæ, ac æquivocæ, quia juxta Doctores *Alex. Dec. Cravet. Natta Roland. Gomez. Menoch. Decian.* apud *Sgroi lux Prælat. Par.* 5. *cap.* 3. *nu.* 515. *V. Limitatur quinto*, debent in bonam partem interpretari; ut si quis alteri minetur, dicendo; *ulciscar me de de hoc*; sive *faciam ut se pœniteat*; sive *faciam facta, & non verba &c.* accipi debet tanquam se facturum id (quod minatur) licite; implorato nempe Judicis, aut Superioris officio. Pariter crimen non sunt minæ jactatæ ex impetu iracundiæ, & inconsiderate *Menoch. Præsumpt.* 89. *lib.* 1. *num.* 64. *Boer. Decis.* 166. *num.* 3. *Carrer. de Indic. cap.* 12. *num.* 3. *Mirand. Ord. judic. quæst.* 20. *art.* 9. *concl.* 2. *num.* 133. tum quia crimen non datur sine advertentia, & dolo; tum quia irrationabiliter alius timeret ob eas auditas. Itidem si minæ sint a thrasone jactabundo, & qui verbis se jactat Achillem, cum factis Margites sit, nec unquam ad effectum minas jactatas perducere solitus est; nam si minæ non sint ab eo, qui solitus est eas exequi, ineptum indicium sunt ad Rei constitutionem in examine rigoroso. *Cephal. Handed. Felic.* apud *Farinac. quæst.* 50. *num.* 9. *Menoch. Ball.* apud *Sgroi loc. cit. num.* 48. Tandemque tales non sunt *minæ* de levi damno inferendo; nam ex iis non haberetur justi metus rationabilis causa. Debent igitur minæ (ut delictum sint) esse claræ, cum consideratione prolatæ a viro solito verbis facta copulare, & de re, & damno gravi, ut, puta, morte, mutilatione, gravi percussione &c. Quod autem fiant in præsentia, aut absentia ejus, cui incutiantur, perinde est, quia æquali timore is concuti potest, & perturbari, sive sic, sive sic illæ fiant.

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Minæ quomodo per Testes probandæ.*

9 *Quomodo probandum, quod minans sit minas executurus, si nullum præcessit exemplum, quod sit solitus minas exequi.*

10 *Committitur prudentiæ Judicis cognoscere animum minantis.*

11 *An Testes in probandis minis debeant esse contestes.*

Sufficiant Testes singulares.

Minæ non semper iisdem verbis incutiuntur.

12 *Quid agendum, quando qualitas minarum non est probata.*

13 *Differentia accidentalis minarum non tollit probationem qualitatis minarum.*

8 M*Inarum* probatio fieri debet per Testes, sicut & alia delicta Testibus probantur; sed non sufficit, quod Testes deponant, quod *Ca-*

jus

jus tales; & tales *minas* jecerit in *Sejam*, sed requiritur, quod tali, & tali modo illas protulerit, & quod *Cujas* solitus sit *minas* exequi. Ratio est, quia ut numero superiori dictum est, *minæ*, crimen non sunt, nisi cum consideratione, & advertentia proferantur. De istis porro (cum sint res in animo latentes) spectat ad Judicem judicare; Testes autem non possunt testificari, nisi de facto, quod sensu perceperunt. Requiritur ergo, quod Testes deponant super modo, quo *minæ* prolatæ sunt, ut ex illo possit Judex judicare, an ex inconsideratione iracundiæ prodierint, an potius ex animo doloso, & ita crimen sint. Pariter ibidem dictum est, crimen non esse *minas* jactatas ab eo, qui eas exequi solitus non sit. Ut ergo ab Actore probetur delictum, necesse est, quod probet in *minis* illam qualitatem, sine qua illæ delictum non sunt, quæ qualitas est, ut prodierint a viro solito exequi, quod minatur; & hoc probetur vel per Testes, qui *minis* interfuerunt, vel per alios, qui super hoc articulo debent examinari.

9 Sed, quomodo articulus iste probatur, casu, quo non habeantur præcedentia exempla, ex quibus rationabiliter deducatur hominem solitum esse *minas* exequi?

10 Dico, quod tali casu, arbitrio, & religioni Judicis committitur judicare, an ille talis sit, qui *minas* jactatas exequi vellet. Rationabile porro de hoc judicium debet ferre Judex, considerando, an Reus de *minis* sit homo verbosus, & levis; an potius cordatus, ac gravis; si multa promittere inconsiderate soleat, exinde a promissione deficere; an potius promissis stare; si gravis est offensa, quam recepit ab eo, cui minatus est; sive ob eam plus justo dolet: an potius levis, aut leviter accepta; si impense de sua existimatione curet; an potius perfunctorie circa eam se gerat: an sit homo ad quæcumque paratus; an vero conscientiæ timoratæ &c. & ex his ferre potest rectum judicium, & pronunciare de delicto in *minis* factis, aut non.

11 Dubium autem est, an Testes debeant esse contestes in tempore, loco, & *minis*? Respondent Doctores communiter *Farinac. quæst.* 50. *num.* 41. *Ball. Tit. de Indic. quæst.* 12. *num.* 12. *Sgroi lax Prælut. Par.* 5. *cap.* 3. *num.* 52. *Grammat. decis.* 5. *nu.* 15. *Petr. Tract. de Fideicom. qu.* 12. *num.* 542. quod non est necesse illos esse contestes, sed quod *minæ* concludenter probari possunt per duos integros Testes singulares. Quamvis vero *Poller. Pract. crim.* ℣. *Item quod sororem*. *num.* 25. velit, quod prædicta conclusio procedit tantum, quando Testes essent singulares, ratione loci, aut temporis, secus autem si non concordant in qualitate *minarum*; tamen optima ratione impugnatur a *Bajurd. ad Clar. quæst.* 21. *num.* 143. quia quando quis minatur, *minæ* non semper sunt uno modo, ac iisdem verbis; unde potest esse, quod in præsentia unius Testis uno modo minatus sit, & ad præsentiam alterius alio modo. Et hoc concordat cum eo, quod *Par. p. Tit. Probationes. num.* 3. *& seqq.* diximus de Testibus singularibus, per quos concludenter probatur crimen, quod per actus reiterabiles fit.

12 Procedit autem prædicta doctrina, quando minans pluries, & coram pluribus, & in locis diversis minatur; sed quid dicendum, si duo Testes essent contestes quidem in loco, & tempore, & concordarent quidem in hoc, quod *Cajus* est minatus *Seja*; sed interrogati de qualitate minarum, unus respondeat, *Cajum* dixisse, *te reperiam solum, & cornua tibi frangam*; alius vero deponat, eum dixisse, *in alio loco mihi exolves, quod debes*, aut similia, per quæ probatum remanet quidem *Cajum* minatum esse, non autem probata remanet *minarum* qualitas?

13 Pro solutione recolendum est, quod supra diximus de diversitate *minarum*, & quæ nam debent censeri delictum. Dico igitur, quod, si unus Testis deponat de una qualitate *minæ*, quæ delictum excludat, ut puta, si sit levis, inconsiderate prolata, aut æquivoca, quæ debet interpretari pro non delicto; alius vero testificetur de *mina*, delictum importante, crimen minime probatum remanet, quia discordant super qualitate essentiali, & unus Testis solus stat pro crimine, & ideo minime probat juxta vulgatum Criminalistarum: *Testis unus Testis nullus*. Si vero ambo deponant de variis quidem *minis*, quarum tamen varietas accidentalis est, sed in substantia ambæ delictum sunt; ut si unus deponeret, *Cajum* ita minatum esse, *tibi evellam cor pectore tuo*; alius autem testificaretur, illum dixisse, *faciam, ut amplius panem non comedas*, tali casu delictum remanet concludenter probatum. Ratio est, quia non sumus in casu injuriæ verbalis, aut Blasphemiæ, in quo gravitas delicti consistit in verbis præcisis, ita ut delicti qualitas aggravans probata non remaneat, quia non est probata prolatio verborum præcise; sed sumus in casu, in quo substantia delicti consistit in malo animo minantis, qui manifestatur, aut verbis, aut factis, aut signis. Quamvis ergo Testes deponant de aliis, & aliis verbis; sive, quamvis unus deponeret de verbis, alius vero de signis, aut factis minatoriis, remaneret probatum delictum *minarum*, quia omnia illa verba, signa, aut facta æqualiter probant malum animum minantis, ut præfertur, expressum, & sic verum delictum *minarum*, & illa varietas est pure accidentalis, quæ attendi non debet.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

14 *Judicis munus est curare, ne potentiores injuriis afficiant humiliores.*
Pars, cui factæ sunt minæ, potest petere a minante cautionem de non offendendo.
Judex ex officio potest exigere talem cautionem.

15 *Cautio de non offendendo est pœna.*
Petens talem cautionem debet probare se habere justam causam timendi.
De tali cautione danda, & quomodo censeatur violata, remissive.

16 *Quoad pœnas Clericorum Sæcularium, aut Regularium, spectanda sunt eorum Statuta.*

17 *Statutum Minorum de Observantia.*

18 *Quænam sint minæ tendentes in personam.*

19 *Quid importent verba Statuti* in Ordine, vel extra.

20 *Talia verba important personas, non locum.*

21 *An solæ minæ in præsentia jactatæ, sint prohibitæ.*

22 *Minæ, quæ fiunt in absentia prohibentur.*

23 *Impugnatur Sanctorus, qui aliter sentit.*

24 *Minæ jactatæ etiam in absentes, conturbant.*
Probatur facto Heliæ.

25 *Career perperam a Sanctoro additus pœnis minantium.*
Error Statuti Sambacani.

26 *Quæ pœnæ debeantur minis, quæ facto exprimuntur, ut mordendo digitum, &c.*

27 *Tales minæ puniendæ ut verbales, & quare.*

28 *Quomodo accipienda verba Statuti*, si manum levaverit &c.

29 *Sanctorus impugnatur.*

Ele-

Elevatio manus importat solam motam manus minantis, non vibrationem.

Armorum admenatio, quid importet.

30 *Arreptio instrumenti ad percutiendum, quid significet.*

14 QUantumvis, ut supra dictum est, *minæ* de jure communi delictum non sint, neque possit Judex etiam ad instantiam partis aliquem punire de *minis* in alium jactatis; non est tamen, quod injuste minans aliquem offendere, omnem pœnam evadat. Siquidem de jure communi est, ut habetur ex quodam *Digesto text. in l. Illicitas §. Ne potentiores. ff. de offic. Præsid.* quod ad Præsidem imploratum pertinet curare, *ne Potentiores viri humiliores injuriis afficiant*. Ex qua lege communem conclusionem deducunt Doctores *Clar. qu. 47. num. 2.* & ibi *Placa. lib. 1. Delict. cap. 7. num. 2. Bajard. lit. D. num. 2. Bald. in cap 20. num 1. de Offic. Deleg. Jo. Arno. singul. 30. Olot. in l. Si quando. §. 1. sub num. 37. C. Unde vi*, quod pars potest petere ab eo, a quo timet offendi, sibi præstari cautionem de non offendendo, & tenetur Judex illum cogere ad eam præstandam. Imo addit *Clar. loc. cit. num. 3. ℣. Sed numquid*, quod, quamvis communis opinio sit, quod Judex talem cautionem non exigat, nisi rogatus a parte, quæ metuit offendi; tamen ipse vidit contrarium observari; nam plerumque Judices cogunt partes ad fidejubendum invicem de non offendendo, & addit, hoc debere Judices ex officio ad tuendam pacem, ac tranquillitatem in Civitate, quod tali pacto scandala, quæ possent oriri, impediantur.

15 Talis autem cautio pœna est, quia non raro difficulter reperiuntur, qui velint fidejubere, maxime, quando multa gravis imponitur, si contraveniatur. Verum est, quod, qui petit cautionem de non offendendo, oportet, quod antes probet, se habere justam causam timoris, ut docet *Mascard. Concl. 1370. de Probatio.* apud *Bajard. ad Clar. quæst 47. num. 14.*, & proinde, qui timet ob *minas* sibi factas, oportet, quod probet *minas* sibi factas ab eo, a quo cautionem prætendit, & an timor, quem a *minis* ipse concepit, habeat justam causam, (nempe, quia *minæ* ex se tales fuerint, quod ipse rationabiliter timeat,) & hoc judicare, officio, & arbitrio Judicis stat, ut scribit *Menorh. de Arbitr. Judic. Cas. 140. num. 40.* Multa essent dicenda de conditionibus talis cautionis, & quibus in casibus intelligatur violata. Sed de his passim loquuntur Doctores, & maxime *Clarus* integra Quæstione 47., & ad eos Lectorem remittimus, dum Nos ad alia magis utilis pro intento nostro properamus.

16 Quo ad pœnas minantium latas per dispositionem statutariam respectu Laicorum, ac Ecclesiasticarum personarum Sæcularium, ac Regularium spectanda sunt eorum Statuta. Pro Nobis *Minoribus de Observantia*, sequens habetur sanctio.

17 *Qui Frater alteri vel in Ordine, vel extra, minabitur in personam, per mensem caputium probationis deferat. Si manum levaverit, vel aliquid acceperit, ut percutiat per tres menses. Text. Tit. Applicatio §. 10.* Circa quem *Textum* contingit dubitari primo, quid importent illa verba *minari in personam*?

18 Respondeo, quod, sicut multipliciter potest quis alium offendere, ut pote in vita, bonis, fama, honore, Magistratu &c. ita multiplices possunt esse *minæ*, quibus offensio secutura prænunciatur: ut, puta, si quis minatur alterum verberare, mutilare, aut occidere; sive rem suam dolo, astu, vi, aut armis ab eo extorquere; sive illius famam, occultis ejus delicta publicando, lædere; sive Officio, aut Magistratu privare, aut in ejusdem consecutione impedire &c. In hoc autem Textu, circumscriptis omnibus aliis, prohibentur *minæ in personam*, nempe illæ, quæ tendunt immediate contra vitam alterius, quibus læsio corporis per percussionem, mutilationem, aut necem prænunciatur. Quæ expositio deducitur ex sequentibus gradationibus pœnarum, quæ debentur alicujus personam facto, ut præfertur, offendentibus. Unde deducitur, quod mens Textus est de *minis* supradictis, & non de aliis; nam de cæteris offensionibus, quæ possunt in alium committi, alibi dictum est, & nihil disponunt Statuta de illis, nisi effectu secuto, quod non est de istis.

19 Secunda dubitatio est, quid importetur per illa verba *in Ordine, vel extra*, an scilicet significentur personæ, contra quas *minæ* jactantur; an vero locus, ita ut dicere *in Ordine, vel extra*, idem dictu sit ac *intra Claustra, vel extra*.

20 Respondeo, quod verba illa intelligenda sunt de personis, & non de loco; ita ut *in Ordine* dicantur esse personæ illæ, quæ spectant ad Ordinem formaliter, ut Fratres omnes professi; initiative, ut Novitii; & participative, ut Tertiarii, servientes, ac commensales; *extra*, omnes alii ab his. Ratio est, quia hujusmodi delictum tangit personam, & non locum. Non nego tamen, quod, ex quo universaliter quoad personas prohibentur *minæ*; universaliter pari modo sint vetitæ quoad loca.

21 Tertia dubitatio est, An *minæ* hic prohibitæ sint solummodo eæ, quæ in præsentia ejus, cui fiunt, an etiam comprehendantur factæ in absentia?

22 Respondeo, quod tenet *Sanctor. de Pœn cap. 14. quæst. 1. fol. 76.*, quod prohibeantur, sub pœna assignata, *minæ* tantum illæ, quæ fiunt *in persona*; idest coram, & non in absentia ejus, cui minatur; quia Statutum in eodem contextu disponit de factis tendentibus ad alterius injuriam, quæ exerceri non possunt, nisi in præsentia injuriati; & etiam, quia ex maledictis, quæ in absentem jaciuntur, non solent scandala oriri, sed maxime, si præsentes injuriis, & *minis* incessentur. Vult ideo, quod minans in absentia non sit puniendus pœna ordinaria hujus Statuti, sed pœna arbitraria.

23 Sed, salva pace, & reverentia illius, rationes non stringunt. Nam hic Textus comprehendit injurias, quæ alteri fiunt, offendendo *dictis*, & *factis* illius personam, *dictis* quidem per *minas* verbales; quæ enim possint jactari ita in absentem, sicut in præsentem, Textus eas concludit sub uno, & eodem puncto. Mox descendit ad *minas* facti, quæ nequeunt esse, nisi coram injuriato fiant, dicendo: *Si manum levaverit* &c., & aliam pœnam apponit diversam a pœna *minarum* verbalium. Non igitur ex eo, quod Textus in sequentibus loquatur de iis, quæ committi possunt tantum in præsentia, convincitur, quod in antecedentibus loquatur solum de *minis*, quæ proferri possunt in præsentia.

24 Pariter æque conturbare possunt *minæ* jactatæ in absentes, sicut in præsentes, si illæ fuerint delatæ ad aures ejus, cui fiunt; & multoties possunt amplius conturbare, quia, qui eas referunt, ut in pluribus gravius aliquod addunt, per quod conturbatio crescit. Sane *Jezabel*, quando minata est mortem *Heliæ lib. 4. Reg. cap. 19. ℣. 4.* (licet hoc fuerit in absentia Prophetæ) talem, ac tantum timorem illi incussit, ut in Desertum fugerit, & subtus juniperum præ lassitudine projectus, ac semianimis petierit *animæ suæ, ut moreretur*. Ita evenire

potest

potest in Religione; ut, si aliquis solitus minas exequi, minaretur, se velle ulcisci de aliquo, qui apud Prælatum eum accusavit, & fustibus velle illum percutere; iste tantum timorem conciperet ob minas, jactatas in absentia, sicut si in præsentia fuissent; unde æqualiter conturbabitur. Intentum autem Statuti non est, ut autumat *Sanctorus*, summovere scandala, quæ oriuntur ex *minis* jactatis in præsentia; scandala enim ex puris *minis* verbalibus non oriuntur; sed ejus mens est Religiosorum quietem tutari, quæ, cum possit æque turbari per *minas* in absentia, sicut in præsentia, ut dictum est, facit, quod Textus accipi debeat indifferenter de omnibus.

25 Miror autem, quod *Sanctorus* eodem loco gravius lapsus sit, pro pœna *minarum* addendo Carcerem ultra caputium probationis, cum neque in Textu, neque in Statutis *Vallisoletanis*, ex quibus desumptus adnotatus Textus, ullo modo Carcer habeatur; neque pariter in *Salmaticensibus*, ex quibus *Vallisoletana* adnotantur compacta, quæ omnia videre est in *Orbe Seraphico Tom. 3. fol. 475. & fol. 321.* Verum est, quod in Statutis Generalibus *Sambucanis cap. 7. §. 6. num. 51.* contra minantes additur hujusmodi pœna Carceris; sed hoc Statutum evidenter vitiatum apparet a Compilatore; nam inibi ad marginem citantur *Salmaticensia*, & *Vallisoletana*, innuendo tale Statutum fuisse desumptum ab illis: & tamen in illis nec verbum de Carcere habetur; unde tale Statutum de Carcere attendendum non est; nec in hoc attendendus pariter est *Sanctorus* deceptus. Præterquam quod futilis esset dispositio talis Statuti copulando Carcerem cum pœna caputii probationis, imo incompossibilis. Etenim Carcer intelligendus esset formalis, cum daretur in pœnam. Carcer autem formalis importat privationem caputii absolute; quomodo igitur potest stare cum Carcere caputium probationis? Nisi forte velimus explicare, quod minanti daretur absolute Carcer, & post Carceres caputium probationis per mensem; quod tamen nullomodo est.

26 Quarta dubitatio est, ex quo Textus prosequitur pœnas, qui facto minantur manum elevando, vel aliquid accipiendo ad percutiendum, quæritur, quæ pœna debeatur cæteris *minis*, quæ facto exprimuntur, ut pote mordendo digitum, aut labia &c.?

27 Respondeo, quod tales *minæ* facti puniri debent æquali pœna cum *minis* verbalibus. Ratio est, quia illæ æquali modo significant malam intentionem, & voluntatem offendendi, quam habet minans, & nihil addunt supra purum signum expressivum talis voluntatis. Sed, ut bene observat *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 2. fol. 77.* elevatio manuum ad percutiendum, aut arreptio instrumenti ad idem, continet amplius quid, quam puram conditionem signi, & est propius ad executionem ejus, quod malo animo concepit. De jure quidem communi, ut supra dictum est, *minæ* verbales delicta non sunt; elevatio autem manus ad terrendum aliquem, quasi, qui elevat, pulsare velit, delictum est pariens actionem injuriarum in territo, ut patet in *Digestis text. in l. Idem apud Labeonem. §. Si quis perterritus. ff. de Injur. & famos. libel.* Cum igitur istæ secundæ *minæ* facti graviores sint *minis* verbalibus, graviorem pœnam merentur, quam illæ, quæ in gravitate sunt simpliciter pares *minis* pure verbalibus, quamvis facto exprimantur.

28 Quinta dubitatio est quomodo accipienda sint illa verba, *si manum levaverit, vel aliquid acceperit, ut percutiat?*

29 Respondeo, quod significat elevationem manus paratæ ad percutiendum, ut, puta, facto pugno ad impetendum, aut diducto brachio, & palma extenta ad impigendam alapam; & quod dicitur de manu, debet accipi de pede, elevato ad pulsandas alterius nates, aut ventrem. Putat autem *Sanctor. de Pœn. loc. cit. §. Respondeo primo*, quod elevatio manus sit, *si quis manum, aut pugnum extendat, veluti alium percussurus, & etiamsi non percutiat, vel quia alter se subtrahit, vel quia ab altero detinetur.* Hoc vero mihi durum videtur, & maxime, si pugnum vibret, sed pugnus incassum abiit, quia alius se a percussione subtraxit, vel quia vibrans impeditus fuit, quominus pugnus extenderetur, usque dum alium pulsaret. Etenim talis vibratio proxime est percussio; & vibrans ex se fecit quantum potuit, & per se non stetit, quin formalis percussio secuta sit. Putarem proinde, quod talis manus elevatio punienda esset paulo minus, quam percussio formalis, quia ab eo parum distat. Accipienda igitur est manus elevatio, ut sit simplex motus minantis, qui manum, aut pedem alteri ostentat, paratus ad vibrandum, & sic percutiendum, non autem vibravit; talis enim ostentatio sistitur intra fines *minarum* facti. Et hoc simile est ei, qui ense educto de vagina alium terret, qui non incurrit pœnam abusus armorum, nisi ensem vibret, licet minime feriat; quæ vibratio vulgari Criminalistarum vocabulo vocatur *armorum admenatio*.

30 Pari modo intelligi debet acceptio instrumenti, apti ad percutiendum, ut Calepodium, saxum, lignum &c. nempe, quod illud arreptum quidem sit a taliter minante, & alteri ostentatum, tanquam promptum ad percutiendum; non tamen, quod illud ullo modo vibret, aut jaciat, ob rationem supra tactam. Et oportet circa hoc advertere, quod instrumentum, de quo loquitur Textus, debet accipi de idoneo quidem ad percutiendum, non tamen graviter de sui natura; ut esset baculus mediocris, aut virga; saxum non magnum; ferrum nec acuminatum ad pungendum, nec acutum ad secandum, ut virgula ferrea, & similia. Ratio est, quia de arreptione ad graviter percutiendum, Textus loquitur in eodem paragrapho, cujus explicationem dabimus §. 3., quem aggredimur. Advertimus tandem, quod *Sanctorus* loco supra citato ultra caputium probationis per tres menses, apponit pœnam Carceris trimestris, in pœnam ejus, qui manum levavit, aut aliquid ad percutiendum accepit, sed etiam iste error est tum *Sanctori*, tum *Statuti Generalis Sambucani*, quem damnavimus supra n. 25. In legitimis enim Statutis *Vallisoletanis*, ac *Salmaticensibus*, Carcer nullo modo habetur pro tali crimine.

§. III. Provocatio, & Percussio.

S U M M A R I U M.

1 *Provocationis definitio.*
Injuria non fit, nisi quando animus injuriandi intervenit.
Injuriatus in absentia, si offendit injuriantem, non dicitur provocatus.
Provocatio, quæ fit factis, vocatur insultus.
2 *Provocatio, quando quis dicatur, & quando solummodo injuriatus.*
3 *Provocatio activa consistit in dictis, aut factis injuriosis.*
Provocatio passiva excludit dolum.
Provocatus delinquens tenetur tantum de excessu.
4 *Insultus, quid sit.*
Insultatus potest prævenire insultantem.
Insultatus insultantem fugientem occidens, non trae-

tenetur pœna ordinaria homicidii.
Gravitas delicti in vulnerando absorbet delictum in insultando.
Insultus non confunditur cum delicto delationis armorum.
Insultus factus cum armis, & factus ab homine armato paria sunt.
Insultans, qui armatus accessit, quamvis arma deposuerit, si ea potest de facili reassumere, dicitur cum armis insultasse.
Insultasse cum armis dicitur, qui insultat tenens manum ad capulum ensis, licet non evaginet.
5 *Percussionis modi.*
Percussio quot modis aggravetur.

1 PRovocatio, de qua in præsenti paragrapho agere intendimus, est *dictum*, *aut factum dolosum in alterius injuriam, & præsentiam, ex qua iste ad iram movetur*. Dicitur autem notanter *dictum*, aut *factum*, quia, cum injuria possit verbis, & factis inferri, & ex injuria illata sibi, ille, qui commovetur ad iram, dicatur *provocatus*, ut ex *Gloss in cap. Suspicionis in V. Forsan. de off. Deleg. & in cap. Dilecta filiu, in V. Provocatus. de Sent. Excomm. in 6.* sequitur, quod *provocatio* fiat tum dictis, tum factis. Dicitur *dolosum*, cum enim *provocatio* crimen sit, & nullum crimen datur, nisi malo dolo commissum sit, ex vulgatis juribus; consequens est, ut in *provocatione* dolus includatur. Hinc fit, quod, si aliquis ex dicto, aut facto alterius, qui non animo injuriandi, aliquid dixit, aut fecit, ad iram commoveatur, non potest dici *provocatus*, & consequenter neque crimen in alio est. Quia injuria non fit, si animus injuriandi absit, *Text. in l. Illud. §. Sane, & §. Quare. ff. de Injur.* sequitur proinde, quod, si alius movetur ad iram ob factum alterius, qui eum injuriare non intendit, non poterit ille vocari *provocatus*, nec iste provocans. Tandem dicitur ad *præsentiam*, sive in præsentia, quia si injuria fiat in absentia, & taliter injuriatus contra injuriantem moveatur, & in eum delinquat, non dicitur ex *provocatione* alterius deliquisse, nec evadit pœnam ordinariam sui delicti, ut effugit ille, qui vere *provocatus* delinquit, ut suo loco dicemus. Ratio est, quia iste non delinquit ex ira, ad quam commotus fuit ab injuria facta sibi coram se, propter quam pœnæ temperamentum debetur: sed delinquit ex pleno dolo, & ideo non dicitur *provocatum* deliquisse, nec ordinariam pœnam evadit. Quæ autem factis fit *provocatio* aliquando vocatur *insultus*, & tunc est, cum aliquis se movet de loco ad locum, ut aliquem offendat, ut cum *Angela*, & *Mariana Socino* docet *Bossius Tract. criminal. Tit. de Inquisit. num. 120.*

2 Porro *provocatio* communiter non vocatur, nisi, quando ex commotione ad iram in *provocatu* oritur aliquod aliud delictum, nempe gravius provocantem injuriando, percutiendo, occidendo &c; tunc enim dicitur, quod aliquis *provocatus* vulneravit, occidit &c; aliter, si offensus non reoffendat verbis, aut factis, non dicitur ille *provocatus*, sed injuriatus, & huic competit actio de injuria.

3 Cum igitur *provocatio* activa consistat in dictis, & factis injuriosis, & de istis passim in hoc opusculo sub diversis Titulis, ac paragraphis locuti fuerimus, non est, cur inutiliter repetamus. De passiva autem, & effectibus illius, qui ex *provocatione* delinquit, dicemus sub paragrapho de *Homicidio*; & pro nunc de hac firma sit conclusio, argumento legum deducta, quod *provocatio* passiva excludit dolum, ex quo ex provocatione delinquens, non tenetur, nisi de excessu, *text. in l. Qui cum major natu. §. Si libertus. ff. de Bon. libert. arg. l. Gracchus. l. Si adulterium. §. Imperatores. ff. Ad leg. Jul. de Adulter. Cabal. Tract. de Omn. gen. homicid. n. 110. 111. 127. & 136.*

4 Ultra *provocationem* vero ante percussionem intervenit *insultus*, qui, ut ex *Bartol. in l. 1. §. Cum arietes. ff. Si quadr. paup. feci*. deducitur, est motio impetuosa contra alium ad effectum offendendi. Sicut vero *provocatio* passiva, ut dictum est, excusat a dolo, a fortiori hoc quadrat de insultu. Unde insultatus potest prævenire insultantem, ac ipsum impune percutere, *arg. text. in l. liberam. C. Quando liceat unicui. l. Is qui percussorem. ff. de Sicar.* & si ille etiam vulneratus est, & eum, a quo insultatus est, fugientem insequitur, & occidit, non tenetur pœna ordinaria homicidii, ut docet *Caball. de Omn. gen. homic. num. 112. & 131.* quod etiam dicendum est, si insultatus, ac vulneratus insequens fugientem, & alium transeuntem (putans esse unum ex aggressoribus) occidit: nam non pœna mortis, sed alia mitiori puniendus est, ut cum *Caballa Cas. 31. num. 1.* tenet *Raynaldus Tom. 1. cap. 10. §. 3. nu. 12.* Quod, si quis insultat, & eodem impetu alium vulnerat, vulnus, & insultus confunduntur, & gravitas delicti in vulnerando absorbet delictum insultus, ut ait *Farinac. Quæst. 108. num. 166. & seqq.* Sed non ita est, si insultus fiat cum armis; siquidem insultus non confunditur cum delatione armorum; unde subiri debet pœna Statuti prohibentis armorum delationem, ac ejusdem prohibentis insultum, ut volunt Doctores. *Bajard. ad Clar. Quæst. 84. nu. 25. Claud. ad Bercazz. Cons. crim. 205. num. 4. Cabal. Cas. 158. num. 13. & seqq. Guazz. Reor. defens. 16. cap. 2. num. 18.* Et tandem circa insultum advertendum est, quod æqualiter considerari debet insultus factus cum armis, & factus ab homine armato, & proinde æquali pœna puniendus est, ut pluribus secum vectis probat *Caball. Resol. crim. Cas. 90. per tot.* qui ampliat hanc conclusionem, ut procedat, etiam si insultans arma deposuerit, dummodo armatus accesserit, & de facili ea possit reassumere. Et ait *Muta Pragmat. Sicil. Tit. 44. num. 9. & 10.* hoc idem esse censendum de eo, qui insultat tenens manus ad capulum ensis, quem tamen non extrahit.

5 Sequitur tandem *percussio*, quæ potest fieri tum manu inermi, aut armata; & illa quidem, quæ manu inermi fit, regulariter loquendo, levior cæteris censetur, dummodo ex ea gravis effectus non emergat, puta, mors, ossis fractura, aut membri alicujus irremedicabilis debilitatio, aut luxatio. Quæ autem est manu armata, aggravatur tum a qualitate armorum, quæ proprie apta sunt ad occidendum, ut ensis, sciopus, ronca &c. tum si arma sunt specialiter prohibita, ut pistoletti, stili &c. tum etiam a magnitudine vulneris illati, si nempe per illa sequatur membri mutilatio, aut amissio. Et circa hoc advertendum, quod delatio, aut abusus armorum non confunditur cum vulnere illato, ut volunt Doctores, *Bajard. ad Clar. Quæst. 84. num. 26. Clar. ad Bertazzol. Caball. Ravit. Farinac. Guazz.* apud *Raynal. Tom. 3. cap. 24. §. 1. num. 42.* sed inferuntur pœnæ distinctæ, prout in Statutis sancitæ reperiuntur.

Probatio.

SUMMARIUM.

6 *Probatio provocationis quomodo fiat.*
Varia sententia circa præsumptionem quis fuerit pro-

provocatar, quanda desunt Testes.

7 *Conjecturæ, a quibus sumitur indicium provaeationis.*

Mortuus in rixa, quando præsumatur fuisse provocatorem.

A præparatione armorum sumitur indicium provocationis.

Ubi est major causa delinquendi, ibi præsumitur delictum.

6 QUia, ut supra dictum est, *provocatio* fit per verba, aut facta injuriosa, illius probatio fit iisdem prorsus mediis, quibus dicta, aut facta probantur. Difficultas in hac materia est, quando Testes desunt, & secuta est alicujus mors, sive quando ambo, qui rixati sunt, & se invicem percusserunt, sunt superstites, & quilibet eorum dicit fuisse ab adversario provocatum; anceps enim, & res dubia est, & pene impossibile definire, quisnam fuerit provocator, unde per præsumptiones procedendum est. Confligtantur vero inter se Doctores ad decernendum, quænam inter præsumptiones sit validior. Nonnulli dicunt, quod præsumitur aggressor, qui adversario suo erat validior, quia non est verisimile, imbecilliorem de hominis potentioris cæde cogitasse. Alii dicunt, reputandum esse aggressorem illum, qui obiit, si visus fuit in superstitem omni conatu, & impetu irruere. Volunt alii, provocatum, & ab alio aggressum, censeri debere eum, qui auditus est exclamare, ut sibi succurreretur; & visus est fugere, & post mortuus repertus est ejus inimicus; & talium conclusionum tutores plena manu congerit *Mascard. de Probat. Concl. 72. n. 3. 4. 5. 9.*

7 Sed meo judicio, tales conjecturæ multas patiuntur rationes in contrarium, & magis urgent illæ, quæ deducuntur a qualitate personarum, & occasione rixæ. Ratio est, quia istæ sunt veræ causæ, & per se, a quibus rixa provenit, unde ille, in quo potior fuit causa rixandi, pronunciari vere poterit auctor rixæ, sive provocator. Dico igitur, quod, si qui mortuus est in rixa, erat ex sui natura litigiosus, proclivis ad rixandum, & qui aliae cum aliis rixatus est, urget præsumptio, quod superstitem provocaverit, ut auctoritate multorum Doctorum *Zabarel. Jo. de Amic. Ævarot. Alciat. Capoll. Carer. Socin. jun. Gramat.* & *Felin.* firmat *Mascard. n. 6.* & magis validatur conclusio, quando probaretur ex verbis ab eo prolatis, aut a præparatione armorum, aut alio indicio, illum habuisse animum lædendi adversarium; *Grammat. Vot. 22. num. 14. Capoll. Cons. 29. Carer. Pract. crim. §. Circa il 3. n. 14. Jo. de Amic. & Blanc.* apud *Mascard. ibid. n. 7.* & adhuc validior redditur præsumptio, quando constaret de vita integra, honestis moribus, & tranquillo statu superstitis, qui semper pacifice vixit, nec cum aliquo unquam jurgatus est; *Alexan. Cons. 14. col. 3. ℣. Ad defensionem. Vol. 3. Alciat. de Præsumpt. Regul. 3. Præsumpt. 39. num. 4. Felin. in cap. Dilecti col. penult. de Except.* & tandem ille, qui maxime offensum se tenuit ob acceptam injuriam, & auditus est dicere, *se velle quaquaversum vindicare*, præsumitur fuisse provocatorem; quia non datur delictum sine causa; ubi ergo magis urget causa, ibi præsumendum est delictum ortum habuisse; & cum origo rixæ regulariter sit injuria accepta, sequitur, quod, qui magis injuriatum se sentit, præsumitur initium rixæ dedisse. Quæ autem dicta sunt in casu, in quo rixantium unus mortuus sit, quadrant etiam casu, quo jurgantes ambo sint superstites, & alia via, quam præsumptiva, *provocatio* probari nequit, a quo fuerit.

De Ameno de Delict., & Pæn. Par. III.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

8 *Pœna paræ provocationis de jure communi.*
Provocatus mitius est puniendus.
Delinquens provocatus probare debet provocationem.
9 *Pœna percutientis, vulnerantis &c. quæ.*
10 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia.*
11 *Statutum secundum.*
12 *Statutum tertium.*
13 *Statutum quartum.*
14 *Statutum quintum.*
15 *Explicatur, quid sit, & quando provocatio facta verbis, aut factis.*
16 *Provocatio factis, quando extenditur ad personam, magis punienda.*
17 *Quæ percussio gravis, aut levis, abstrahenda a persona percussa.*
Levitas, aut gravitas percussionis judicanda a Judice.
Percussio levis, mediocris, aut gravis, quæ sit.
18 *Levitas percussionis, ut sit punibilis pœna Statutaria, requirit peccatum mortale.*
19 *Lapsus Sanctori circa pœnam percussionis levis.*
20 *In atrocissimis punitur conatus pro crimine.*
Percussio gravis, & arreptio instrumenti ad graviter percutiendum, pari pœna puniuntur.
21 *Declaratur mens Statuti, ut rationi cohæreat.*
Percussio gravis hic intelligitur de ea, quæ fit nuda manu.
22 *Gradatio pœnarum in Statuto contra percutientes.*
23 *Arreptio instrumenti ad graviter percutiendum, debet esse cum vibratione.*
24 *Percussio gravis intenta a rixante, conjicitur a qualitate instrumenti arrepti ad percutiendum.*
25 *Confirmatur allata conclusio.*
26 *Si non interveniat vibratio, non est locus pœnæ Statuti, juxta Sanctorum.*
27 *Impugnatur Sanctorus.*
28 *Animus graviter percutiendi conjicitur etiam a mota, ac impetu vibrationis.*
29 *Instrumentum mediocre arreptum cum valida vibratione prodit animum graviter percutiendi.*
30 *Convalidatur data conclusio.*
Sanctorus carpitur.
31 *Instrumentum arreptum ex se aptum ad graviter percutiendum, non requirit vibrationem ad prodendum animum graviter percutiendi.*
32 *Quo casu arreptio instrumenti ad percutiendum, sit impunibilis.*
33 *Textus circa Carcerem semestrem est vitiatus.*
34 *Oppositio, quod Textus, & non Statutum, attendendus sit in pœnis dandis.*
35 *Resolvitur oppositio.*
Attendendum est Statutum, & non Textus, & quare.
36 *Falsitas juris, aut facti vitiat Rescriptum.*
Confirmatio novum jus non addit, sed antiquum, si quod est, corroborat.
37 *Circa taxationes pœnarum attendenda sunt Statuta Ordinis, non Textus.*
38 *Conciliatio diversitatis Statutorum.*
Sanctorus deceptus.
39 *Quandonam percussiones factæ nuda manu, diversas pœnas sortiuntur.*
40 *Confirmatur data doctrina ex collatione Statutorum.*
41 *Alia duo Statuta non indigent expositione.*

42 *An Statutum accipi debeat de omni re, quæ potest esse instrumentum percussionis quoquomodo factæ.*
43 *Instrumentum ad percutiendum debet esse solidum, & durum, ut arripienti pœnam inferat.*
Fœdans Clericum atramento, lotio, stercore &c. incidit in censuram.
Conspurcans, ut præfertur Religiosum, gravius puniendus, quam si simpliciter arripuisset instrumentum ad percutiendum.
44 *An arripiens instrumentum ad se defendendum sit Reus Statuti.*
45 *Duæ leges allatæ a Sanctoro.*
46 *Pudicitia attentatur, quando id agitur, ut quis ex pudico fiat impudicus.*
Territus ob elevationem manus contra se factam, habet actionem injuriarum.
Ostenditur, quod allatæ leges non faciunt ad intentum.
47 *Confirmatur conclusio.*
48 *Pœna arripientis instrumentum ad percutiendum, non extenditur ad arripiendum idem ad fugandum.*
49 *Quomodo cognoscendum, an instrumentum arreptum fuerit ad fugandum, non ad percutiendum.*
50 *Quomodo (quando duo invicem se percusserint, & ambo dicunt se fecisse ad sui tutelam) agendum.*
51 *De hoc, remissive.*
52 *Qui vulneravit alio instrumento, quam gladio, an teneatur pœna vulnerantis gladio.*
53 *Respondetur affirmative, & quare.*
54 *An fericus leviter teneatur carceri annali.*
55 *Respondetur negative, & quare.*
56 *A quo judicandum sit vulnus leve, aut grave.*
57 *Judex debet judicare qualitatem vulneris.*
Judicium Chirurgi requirendum a Judice.
Chirurgus debet reddere rationem dicti sui.
58 *An omnes percussiones graves æquali pœna sint puniendæ.*
59 *Ex qualitate circumstantiarum aggravatur, aut minuitur delictum.*
In delictis spectandus magis animus, quam exitus.
60 *An percutiens ex subitaneo motu iræ, ordinaria pœna sit puniendus.*
61 *Causæ excusantes ab Excommunicatione percutientes Clericum, excusant percutientem a pœnis Statuti.*
62 *Percussio facta cum moderamine inculpato, non infert excommunicationem.*
Tutela inculpata, quæ sit, & quando.
63 *Vis est repellenda, antequam inferatur.*
64 *Ut quis possit, percutiendo, se defendere, sufficit, quod sibi immineat certum periculum ab invasore.*
Percutiens ad sui defensam excusatur, si aliqualiter excedit modum in percutiendo.
65 *Ad præcavendum injuriam verborum, aut verberum, quis potest percussione se defendere.*
66 *Instantia contra prædicta.*
Clericus, qui nolit fugere, & occidit se invadentem, non evadit pœnas homicidii.
67 *Fugiens ab invasore injusto, non se servat totaliter indemnem.*
68 *Religiosus non tenetur fugere ab invasore, sed potest se tueri, cum percutiendo.*
69 *Solvitur instantia facta.*
70 *Volens percutere laicum, casualiter percutiendo Clericum, non incurrit Censuram.*
Percutiens Clericum ad propriam defensam, si excedat modum, non incidit in censuram.
71 *Percutiens ex motu iræ primo primo non peccat mortaliter.*
Percutiens Clericum ex subitanea ira, non est excommunicatus.
72 *Quando Religiosus pœnas percutientium incurrat, aut non.*
Laicus, qui provocatus a Clerico injuria sibi, aut suis facta, eum percutit, non incurrit censuram.
73 *Idem dicendum de Religioso percutiente ex primo motu iracundiæ.*
74 *Prudentia requiritur in Judice, ut discernat, an percussio fuerit ad defensam, an ad offensam.*
75 *Indicia, ex quibus conjici possit percussio ad defensam.*
76 *Provocatus percutiens, non probato, quod fecerit ad defensam, extraordinarie puniendus.*
77 *Indicia ad judicandum, an percussio fuerit ex motu primo primo.*
78 *Quando injuriæ sunt reciprocæ, quis dicatur provocator.*
79 *Ambo sunt provocatores, quando provocatus acriorem injuriam jactat in provocantem.*
80 *An percutiens Prælatum Localem, mereatur pœnam majorem ordinaria.*
81 *Pœna percutientis Prælatum localem.*
Guardiani, Præsides, seu Vicarii in capite sunt Prælati Locales.
Percutiens Vicarium, qui habet supra se Guardianum, non ita puniendus, ut percutiens Guardianum.
Statuta Sambucana emendata.
82 *An pœna percutientis Guardianum, debeatur percutienti Patrem Ordinis, aut Provinciæ &c.*
83 *Qui manus intulit Præposito, capite puniendus est.*
Prælati Magistratum gerunt.
Magistratum offendens morte multandus.
Occidens Prælatum, parricidium committit.
Percutiens Patrem Ordinis, aut Provinciæ &c. non punitur pœna percutientis Prælatum Localem, sed majori aliqua, quam sit percutientis Ordinarium Religiosum.
Laicus Conversus percutiens Sacerdotem, aut Clericum, meretur augmentum pœnæ.
84 *Quomodo regulandæ pœnæ percutientis personas extra Ordinem.*
85 *Percutiens personas extra Ordinem, quæ nota speciali dignæ non sunt, punitur, ut percutiens ordinarias personas intra Ordinem.*
86 *Analogia pœnarum servanda est, ut proportionetur persona conspicua extra Ordinem personæ intra Ordinem.*
Expenditur talis proportio.
87 *A quo absolvendus ab excommunicatione Religiosus, qui percussit Clericum sæcularem.*
88 *Percutiens Monachus Monachum alieni Monasterii, absolvendus est ab Abbate proprio, & Abbate Monachi percussi, & quomodo.*
89 *Religiosus percutiens Clericum sæcularem, de jure antiquo absolvendus est a solo Papa.*
De jure novo absolvendus ab Episcopo.
De jure privilegiato absolvitur a suo Prælato.
90 *Quivis Religiosus percutiens Religiosum alterius Ordinis, absolvi debet a Prælato proprio, & Prælato percussi, & quomodo, & quare.*
Subditus est ut filius, Prælatus ut Pater familias.
Injuria facta filio contingit Patrem.
91 *Satisfacta parte, Religiosus percutiens Clericum sæcularem, absolvitur a suo Prælato.*
Episcopus non potest prætendere dare percussori Religioso absolutionem.
Episcopus non potest denunciare excommunicatum vitandum Religiosum, qui intra, aut extra

Clau-

Claustra percussit Clericum secularem.

92 *Probatur amplius, quod Episcopus non potest prætendere dare talem absolutionem.*

93 *Instantia contra datam resolutionem.*

94 *Resolvitur instantia.*

Non currit paritas inter Clericum secularem, & Claustralem respectu suorum Prælatorum.

Religiosus sine consensu Superioris non potest suum injuriam extra Ordinem prosequi.

Ad Prælatum Regularem spectat prosequi judicialiter injuriam suo subdito factam.

95 *Actionem competentem Clerico injuriato Ecclesia nequit remittere, & neque Episcopus.*

8 POEna provocantis, quando ex ea nulla rixa secuta est, nulla alia in jure datur, quam ea, quæ propter injuriam irrogatur. Cum enim, ut dictum est, *provocatio* aliud non sit, quam dictum, aut factum injuriosum, sequitur, quod ubi illa sola intervenit, nec alius effectus ab ea sequitur, locus præcise sit pœnæ, quæ ob irrogatam injuriam infertur, & hoc de jure communi. *Si* autem a provocatione aliud sequatur, ut puta, verbera, vulnera, aut mors, provocator punitur ordinaria pœna delicti, quod secutum est; provocatus autem mitius, ut supra diximus, puniendus est, aut nulliter, si cum moderamine inculpatæ tutelæ percussit, aut occidit ad propriam defensam, quam tamen allegans concludenter probare debet, ut scribunt Doctores *Bart. in l. Aurelius. §. Item quæsivit. ff de lib. lega. Alciat. Reg. 3. Præsumpt. 39. num. 6. Capol. Cons. 28. p. num. 4.* ut totaliter possit pœnam evadere.

9 Pœna vero percutientis, vulnerantis, mutilantis, sive alio modo offendentis, ut plurimum, per Statuta locorum determinata est; proinde consulendæ sunt statutariæ dispositiones tum pro Laicis, tum pro Clericis Secularibus, ac Regularibus, & hoc dico de pœnis temporalibus; nam loquendo de spiritualibus, si personæ Ecclesiasticæ se invicem percutiant, aut a laico percutiantur; pœna spiritualis taliter percutientis est Excommunicatio Canonis, *Si quis suadente &c.* Apud Nos *Minores de Observantia* sequentia vigent Statuta.

10 *Primum. Provocans graviter aliquem factis, vel verbis, pro prima vice, probationis caputium deferre; pro secunda, bimestri Carceri mancipari, ac activa, & passiva voce decennio privari debet. Text. Tit. Applicatio. §. 9.*

11 2. *Si Frater alterum in Ordine, vel extra, leviter percusserit, per unum capatium probationis deferat. Si graviter percusserit, vel quodlibet instrumentum ad graviter percutiendum arripuerit, semestri Carceri mancipandus venit. §. 10.*

12 3. *Qui gladio, baculo, vel pugillo Fratrem, aut secularem percusserit, in Carceris unius anni pœnam incidit, omni suffragiorum jure, & actibus legitimis perpetuo privari, ac per mensem ter in qualibet hebdomada, coram Fratribus capitulariter congregatis genuflexus comedere, ipsismet instrumentis, quibus ferire, vel percutere ausus est, ei de collo pendentibus, debet. §. 39.*

13 4. *Provincialem vel leviter percutiens, ad triremes, Generalis arbitrio, mitti, si id gladio malitus fuerit, sive secuta, sive non secuta morte, ad triremes perpetuo damnari debet. §. 43.*

14 5. *Generalem quoquomodo, vel levissime percutere ausus, ad triremes perpetuo, & omnino damnandus est. §. 44.*

15 Statuta prædicta difficultatibus sane multis implexa sunt, optimum proinde est, antequam circa ea dubitationes more solito proponamus, eorum Textus explanare. Primum igitur Statutum datum supra *n.* 10. sic debet accipi: *Provocans aliquem graviter factis*, hoc est, si per modum exempli, indice, & auriculari digito extensis, contractoque pollice, medio, & annulari, aliquis in alium quasi cornua formaret, indicans aliquam mulierem, sibi sanguine conjunctam, impudicam esse; aut alio gestu extremum contemptum provocati exprimeret; *aut verbis*, puta, mordacibus, ac irritativis, *pro prima vice, probationis caputiam deferat &c.* Ubi advertendum, quod Textus loquitur de *provocatione gravi*, unde non debet extendi ad levem, quæ non in foro judiciali, sed paterno puniri debet. Porro gravitas, aut levitas *provocationis* petenda est ab insolentia factorum, aut dictorum, & a publicitate loci; maxime tamen spectanda est qualitas personæ provocatæ; nam, si ex hac crescit injuriæ gravitas, gravior etiam evadere debet *provocatio*, quæ per injurias paratur.

16 Si autem *provocatio* per facta extenderetur ad personam provocati, ut, si provocans, manu apprehensum trahere, vel impulsu tradere in alium locum tentaret violenter, non tantum pœnam supradictam, sed etiam Excommunicationem Canonis incurreret; quia manus violentas in Religiosum injiceret.

17 Quoad secundum Statutum datum supra *n.* 11. sciendum, quod in eo consideranda venit levitas, aut gravitas *percussionis* in se, prout abstrahit a persona percussa. Quia de gravitate resultante a qualitate personæ offensæ, disponitur in sequentibus. Levitas autem, aut gravitas *percussionis* judicanda est quidem a Superiore, *Bonac. de Excom. in particular. Disp. 2. Quæst. 3. Pun. 6. Sect. 5. a num. 8. Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 3. fol. 79.* tamen communiter dicitur *levis percussio*, illa, quæ nullam maculam, vel sigillationem carnis, vel magnam effusionem sanguinis causat. Mediocris autem ea, quæ carnis livorem, aut sanguinis effusionem, aut dentium casum, seu capillorum in magna quantitate avulsionem causaret. Gravis tandem, quæ est cum magna sanguinis amissione; seu mutilatione membri; vel ossis fractura; sive vulnere profundo.

18 Ex dispositione igitur hujus Textus, probationis caputium portare per annum debet, qui *leviter* percutit; tamen advertendum cum *Sanctoro*, loco citato, quod non tanta debet esse levitas, ut ad sufficientem materiam peccati mortalis non pertingat. Ratio est, quia, si debent *percussiones* judicialiter puniri, oportet, quod ad mortale pertingant; si enim veniales sunt, paternaliter tantum per salutares pœnitentias emendantur, ut habet Textus *Tit. Delictorum. §. 1. ℣. Delicta vel sunt.*

19 Ad hunc porro Textum advertendum est, quod *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 3. fol. 79.* auget pœnam leviter percutientium, addendo carcerationem ad libitum Superioris delationi caputii probationis, & *Sanctorum* secutus est Compilator Statutorum Ordinis *Sumbacan*; ut videre est in illis, *Stat. Gen. Ord cap. 7 §. 6. num 51.* Sed nec in Textu, nec in *Vallisoletanis*, nec in *Salmaticensibus*, a quibus desumpta in margine leguntur tum Textus, tum dicta Statuta Ordinis, carcer reperitur. Lapsus proinde inadvertenter est *Sanctorus*, & cum eo *Compilator*, prout etiam fecit, addendo contra *Minantes* Carcerem, qui nullo pacto reperitur in Statutis germanis *Salmaticensibus*, nec *Vallisoletanis*, ut vidimus supra *Tit. ea. §. Minn. n.* 25.

20 Sequitur, *si graviter percusserit, vel quodlibet*

bet *instrumentum ad graviter percutiendum, arripuerit, semestri carceri mancipandus venit*. Adnotandum hic, prout optime *Sanlter. de Pœa. cap. 14. Quæst. 3. ℣. Respondeo Statutum. fol. 81.* quod eadem pœna puniatur percussio gravis, & actio ordinata ad graviter percutiendum. Sed, quia non videtur juri, nec rationi consonum, ut eadem pœna puniatur crimen, & conatus ad illud, cum non sinus in atrocissimis, in quibus conatus punitur, etiam effectu minime secuto, *Clar. Qu. 92. ℣. Scias tamen. num. 2.* ideo declarandum est, quomodo accipiendus sit Textus, ut cohæreat rationi.

21 Dico igitur, quod *percussio* gravis hic accipitur ea, quæ facta est simplici, ac nuda manu: potest enim homo fortis solo pugno ita valide percutere, ut os frangat; ut experientialiter vidi *Papiæ* in *Porta*, quæ dicitur *Salaria*, ubi mediatinus, unus ex bis, qui sal a navibus transvehunt ad Regium promptuarium, cum compare suo rixatus, tanta vi, & impetu, pugno adversarii faciem petiit, ut inferioris mandibulæ illi os confregerit, ac tres dentes ab ea excusserit, & in *Repert. Abb. V. Præsumptio. ℣. Præsumitur animus* refert *Corsetus*, quod tempore Regis Alphonsi, quidam nobilis vir nomine *N.* de Regno *Siciliæ*, cum pugno interfecit quendam *Saracenum* potentissimum. Non ergo hic æquali pœna punitur conatus, & crimen exquisite in eodem ordine, dum disponit Textus, *percussionem gravem*, & arreptionem instrumenti *ad graviter percutiendum*, eadem pœna puniri, quia *percussio gravis* hic intelligitur facta absque ullo instrumento, & ideo arreptio instrumenti *ad graviter percutiendum*, non potest dici neque conatus, neque dispositio ad illam, ut patet; & sic evanescit inconveniens, quod apparet ex Textu.

22 Ne autem allata expositio videatur extorta, observetur dispositio Textus in gradatione pœnarum, proportionata augmento gravitatis in delictis. Primo, imponit caputium probationis per mensem pro *minis*. Secundo, idem caputium per tres menses pro *elevatione manus*, vel *arreptione instrumenti ad percutiendum* non graviter, ut explicuimus supra *Tit. ec. 9. Mina. num. altim.* Tertio, eadem pœna per annum in percussione levi, Quarto, incipit agere de *percussione gravi* per nudam manum, & de arreptione instrumenti *ad graviter percutiendum*, quæ duo semestri castigat carceratione. Quæ autem dicta sunt, magis patebunt infra, exponendo Textum tertii Statuti.

23 Dubium vero non leve exurgit, quod arreptio armorum, dummodo non vibrentur, inferuit potius ad terrendum, & minandum, quam ad offendendum; unde videtur irrationabilis, & proinde insubsistens dispositio Statuti, quæ tantam pœnam irrogat. Sed difficultatem tollit Statutum *Vallisoletanum. 1593. cap. 7.*, a quo excerptus est Textus; sit enim *Tit. De min. & man. viol. §. 1. Si ad graviter percutiendum, lapidem, vel baculum acceperit, & projecerit; vel gladium, aut cujusvis alterius generis instrumentum eduxerit*, quibus verbis declaratur, quod Textus non debet accipi de pura, & simplici arreptione, quæ non facit, nisi ad terrendum, & minandum; sed de projectione, & eductione, quæ proximiores sunt ad offendendum, quam sola arreptio.

24 Pro praxi judicandi, alis difficultas est, quomodo decerni debeat, quod Reus aliquod instrumentum ad graviter percutiendum, arripuerit, ut sit locus pœnæ Statutariæ? *Sanlter. de Pœa. cap. 14. Quæst. 3. ℣. Respondeo II. fol. 81.* putat, hoc colligi debere ex actu, motu, gestu, iracundia, & ex instrumento, quod accipitur ad graviter percutiendum. Optime quidem dictum: sed Ego censerem, quod gravis percussio intenta a rixante, potius conlicistur a sola qualitate instrumenti arrepti, quam a recensitis qualitatibus. Ratio est, quia illa sunt signa æquivoca: nam posset quis habere animum, non tantum percutiendi, sed etiam occidendi, & tamen non tantam iram in vultu ostendere, ut faciunt nonnulli, qui ex gravi irs pallescunt; unde potius timorem, quam iracundiam ostendunt. Vice versa nonnulli accenduntur ex levi ira in facie, ut videantur in corde maxime accensi ad etiam occidendum, quod tamen re vera non est. Unde ex signis ambiguis certum crimen, gravemque pœnam decernere, æquum non censeo.

25 Dico igitur, quod gravis percussio intenta, maxime conicitur ex qualitate instrumenti arrepti, ut puta, magni lapidis, securis, aut vectis, vel phalangæ, vel (ut vult *Nonius* palangæ, Italice *stanga*) siquidem hæc sunt instrumenta ad graviter percutiendum: & aggravatur indicium, si qui rixatur, jam erat tali instrumento instructus, quod antea paraverat; vel, si illud arripuit, jam incœpta rixa, non illud accepit, eo quod commodius ipsi venit ad manum; sed omissis aliis instrumentis, quæ sibi erant viciniora, & non ad graviter lædendum idonea, ex industria arripuit illud, quod ad gravius percutiendum erat aptius.

26 Notandum præterea ad hunc Textum, quod, licet in eo dicatur: *Quodlibet instrumentum ad graviter percutiendum arripuerit*, tamen in *Statuto Vallisoletano, Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 473. col. 2.*, a quo Textus fuit desumptus, habetur *ad graviter percutiendum, lapidem, vel baculum acceperit, & projecerit*, ex quo docet *Sanlior de Pœa cap. 14. Quæst. 3. ℣. Instabilis, an in pœnas. fol. 83.* acceptionem, & projectionem instrumenti ad graviter percutiendum debere copulari. Unde infertur, quod, qui accepit instrumentum ad graviter percutiendum, & nisus est ipsum torquere, vel vibrare, non tamen vibravit, vel quis pœnitentia ductus, non vibravit, vel quia fuit impeditus, & vibrare nequivit, pœnam Textus non incurrat.

27 Ego autem aliter dico. In hoc Textu ponitur arreptio instrumenti ad graviter percutiendum, animum autem graviter percutiendi, diximus supra, colligi ex qualitate instrumenti arrepti. Si ergo de hoc loquamur, sufficit illud tale arripuisse, licet non vibretur, quia sola arreptio sufficienter prodit animum arripientis, qui, cum intenderet graviter percutere, instrumentum aptum ad sic percutiendum (aliis sibi commodioribus neglectis) arripuit.

28 Addimus modo, quod animus graviter percutiendi habetur etiam a motu, ac impetu vibrationis, independenter ab instrumento. Videmus enim, mediocrem lapidem, sed magno impetu projectum, æquare effectum magni lapidis, mediocri impetu jacti, ut patet in lapide ceraunio, quem fulgur ejaculatur, qui licet parvus sit, ob maximum tamen violentiam, qua vibratur a fulgure, seu potius a fulmine, maximos effectus producit.

29 Si ergo instrumentum arreptum ad percutiendum, fuerit mediocre, ex sola ipsius arreptione non habetur animus graviter percutiendi, & sic non incurritur pœna, sed requiritur in tali casu ejaculatio violenta, & impetuosa, & ex his duobus integratur indicium animi, volentis graviter percutere; & in hoc casu debet copulari arreptio, & projectio, ut ex *Vallisoletanis* vult *Sanlterus*.

30 Et hæc expositio roboratur ex verbis sequentibus

tibus ejusdem *Vallisoletani*, quod sic habet, *vel gladium, aut cujusvis generis instrumentum eduxerit.* Quia enim gladius, & aliud quodvis armorum genus ad vulnerandum, & proinde graviter percutiendum, ex se idoneum est; ideo ipsius simplex eductio absque ulla copulata vibratione, sufficienter explicat animum graviter percutiendi, & pœna Statutaria punitur. Frigida porro est responsio *Sanctori* ibidem dicentis, puniri simplicem eductionem gladii, non autem simplicem arreptionem baculi, vel lapidis, quia isti in manibus sæpe accipiuntur, & hoc non animo offendendi, quod non est de eductione gladii. Quia supponimus, baculum, vel lapidem arripi ab eo, qui cum alio rixatur, & proinde talis arreptio non potest colorari, tanquam non facta animo percutiendi: & pariter etiam familiare, & consuetum est multoties educere cultellum de manica, ac vagina ad secandum lignum, ungues &c. non tamen hic usus legitimaret eductionem cultelli factam in rixa, quin puniri deberet etiam absque vibratione.

31 Concludo ergo, quod, si instrumentum arreptum, ex se potest gravem percussionem instrumentaliter causare, sufficit illius arreptio; sin minus requiritur ejaculatio; quæ si gravis, & violenta fuerit, prodit animum graviter percutiendi; si vero remissa, aliter est dicendum, quia remisse jaciens lapidem mediocrem, demonstrat non habere animum graviter lædendi.

32 Advertendum tamen censeo; quod, si duo rixantur inter se, & qui majoribus pollet viribus, iis confisus, nullum arripit instrumentum; alius vero instrumentum quodvis, sive magnum, sive parvum arripiat, non tamen ipsum ullo modo vibret, sed elevatum teneat, nec alium insectetur, sed in suo situ permaneat, expectans alium, si ad eum aggrediendum moveatur; in tali casu dico, quod iste nullo modo potest puniri pœna arripientium instrumenta ad percutiendum. Ratio est, quia instrumenta illa fuerunt ab eo sumpta non ad offensam, sed ad defensam: ex eo enim, quod non vibravit, nec ipse loco motus est, nec in alium insurrexit, patet quod non habuit animum offendendi, sed solummodo terrendi hostem, & hoc modo se tuendi; & sic in legem non commisit.

33 Tandem circa hunc Textum adverto, quod in ipso ponitur Carcer sex mensium graviter percutienti, sed tum in Statutis *Vallisoletanis*, a quibus desumptus est Textus, ut notatur ad ejus marginem, tum in *Salmaticensibus*, ex quibus compacta fuerunt *Vallisoletana*, ponitur *Carcer bimester*, ut patet ex *Orbe Seraphico Tom. 3. fol. 321. col. 1. & fol. 473. col. 2.* in quo prædicta Statuta fideliter, & accurate sunt reimpressa. Scrupulosa advertentia non est hæc, agitur enim de re gravi, puta de pœna quatuor mensium Carceris formalis superaddenda. Sequenda ne sit dispositio hujus Textus, qui *semestrem*, an Statutorum, qui *bimestrem* Carcerem infligunt, non est facile determinare. Quid ergo firmandum?

34 Posset aliquis dicere, sequendum esse Textum, quia fuit approbatus auctoritate Capituli Generalis, & factum fuit præceptum *Superioribus omnibus, & Subditis respective, ipsi standum esse*, prout habetur in *Orbe Seraphico Tom. 4. fol. 51. col. p.* Unde potest dici, quod Textus corrigat præcedentia Statuta, & ejus correctio reddatur authentica auctoritate Capituli Generalis.

35 In contrarium potest adduci, quod in condenda hac *Practica Criminali*, mens Capituli Generalis fuit, non leges novas pœnales, neque antiquarum correctiones instituere, sed purum ordinem judiciarium præscribere: & proinde Statuta pœnalia inserta in Textu, esse debere fideliter ea, quæ in præcedentibus Capitulis fuere sancita, & Capitulum Generale Romanum fuisse deceptum in hoc Textu circa augmentum Carceris. Quia hic adnotatur *Carcer semester*, tanquam sancitus a *Vallisoletanis*, quod nullo modo est. Et iste fuit error *Sanctori*, qui Textum *Practicæ Criminalis* digessit. Censetur ergo Capitulum prædictum fuisse deceptum in hoc puncto: & Revisores in hoc remorati non sunt, putantes Compilatorem bona fide pœnas Statutarias recitasse.

36 Sicut ergo error in contractu vitiat contractum, ut volunt communiter Theologi Morales; & falsitas juris, vel facti repræsentati, vitiat *Rescriptum, Host. Summ. de Rescr. §. Quæ possunt obicii. num. 22. cap. Causam. Qui fil. sint. legit.* ac confirmatio nullum novum jus addit, sed antiquum, si quod est, confirmat, *text. in cap. Præceptis. 12. Dist. cap. final. de Privil. Hostien. de Confirm. util. vel. inutil. §. Quis sit effectus. num. 7.* sequitur, quod confirmatio facta a prædicto Capitulo Generali circa hoc, nulla sit, quia fuit sibi repræsentata expressa falsitas, & ejus mens non fuit, ut confirmaretur expressus error.

37 Additur, quod in Textu *Tit. Applicatio §. 60. & 61.* habetur, pœnas delictorum in hac Praxi enumeratas, fuisse impositas per Statuta Generalia (illa nempe, quæ præcesserant hujus publicationem) & ab iisdem Statutis petendas esse eas, quæ in hac non exprimuntur. Sequitur ergo mentem Capituli Generalis approbantis, fuisse, ut circa taxationes pœnarum Judices stent ad ea, quæ in Statutis disposita sunt. Unde concluditur, quod Carcer non *semester*, sed *bimester* graviter percutienti debeatur. Et circa hoc nihil curandum est de Statutis Ordinis compilationis *Sambucanæ*, quæ tum in hoc, tum in aliis multis, (ut passim adnotavimus) corrupta sunt ex sequela erroris *Sanctori*.

38 Tertium Statutum datum supra *num. 12.* clarum est, & nulla in ejus Textu est difficultas; decernit enim pœnas debitas ei, *qui gladio, baculo, vel pugillo* aliquem percutit. Difficultas oritur ex comparatione ejus cum Statuto superiori, in cujus explicatione diximus supra *num. 19.* quod percussio, facta nuda manu, punitur Carcere bimestri; in hoc autem dicitur, quod qui percusserit *pugillo*, (quod fit manu, simpliciter stricta, contractis digitis) Carcere annuo debet coerceri. *Sanctor. loc. cit. qu. 5. fol. 89.* difficultatem evadit, sic enim hoc Statutum refert: Quicunque *gladio, baculo, vel pugione &c.* Sed talis lectura est falsa, quia in omnibus Statutis legitur *pugillo*, & non pugione, quæ multum distant inter se.

39 Dico ergo, quod *percussio* gravis facta nuda manu, non debet accipi uniformiter in hoc, & in superiori Statuto. In illo enim *percussio* gravis nuda manu facta, censenda est, quando uno, aut altero pugno impacto in faciem alicujus, appareret livor, & tumor in oculis, aut copia sanguinis ab ore, aut naso percussi, effluxisset, & tunc percussori in pœnam debetur Carcer duorum mensium. Si vero dentes ex pugnis impactis essent excussi, & non unus, aut duo pugni essent dati, sed multi, (ut contingit, quando unus ex rixantibus alium prosternit) ex quo factum esset, quod percussi facies remansisset notabiliter deturpata, ita ut necessum fuisset per plures dies manere in Camera, ne sic deformatus cum scandalo appareret; & amplius dentes fuissent moti, aut aliquis ipsorum ex ore excussus; insuper livores in aliis membris, & tumores

in

in capite, quæ omnia evenissent ex impetu, & magna pugnorum petitione; in tali casu debet accipi dispositio secundi Statuti, & Reus puniri Carcere annuo, ac aliis pœnis hic expressis; & hoc tenet etiam *Sanctor. loc. cit. Quæst. 3. ℣. Respondes inter graves fol. 82.*

40 Et quod hæc sit vera mens citati Statuti, apparet ex hoc, quod, licet in *Statuto Vallisoletana Tit. de Min. & man. viol. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 473. ℣. Quicunque*, a quo desumptus est iste Textus, ita dicatur: *Quicunque, gladio, baculo, vel pugillo percusserit &c.* tamen Statutum illud inibi ad marginem notatur desumptum fuisse a *Statuto Romano* 1575; hoc vero reperitur declaratum in alio Romano, anno 1387. in hæc verba: *Renovamus Statutum Congregationis Generalis in hoc Cœnobio anno* 1575. *celebratæ in percussores. Et illud, quod dicitur de vulneribus, gladio inflictis, declaramus, & volumus, intelligi debere de percussionibus, etiam baculis, & pugillis, seu aliis hujusmodi factis. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 367. col. 2. ℣. Renovamus*. Ex quo Statuto evidenter habetur, quod dispositio *Vallisoletani*, licet loquatur de percutiente *pugillo* in singulari, non debet intelligi de uno, vel altero, sed de *pugillis* pluribus in copia impactis, ut exposuimus; & etiam, quod intelligatur de vulneribus, illatis per pugillos, ut sunt livores; tumores in carne; luxationes ossium; dimotiones, sive excussiones dentium; quæ omnia appellatione vulnerum possunt commode venire. Et ab ista explicatione non dissentit *Sanctorus*, qui loco supracitato docet, quod, si aliquis pugno feriret, vel occideret, deberet puniri non minus, ac si gladio delictum perpetrasset, ex gravitate effectus secuti mensurando crimen, & pœnam.

41 Quantum vero ad quartum, & quintum Statutum data supra *num.* 14. & 15. nulla est obscuritas in Textu; descendimus proinde ad enodandas quasdam dubitationes, circa supradicta omnia Statuta.

42 Prima dubitatio circa secundum Statutum datum supra *num.* 11. est, an accipi debeat universaliter de omni re, quæ potest esse instrumentum percussionis, quoquomodo factæ; an vero de solis instrumentis aptis ad percutiendum, ut lignum, saxum, calepodium &c.?

43 Respondeo cum *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 2. ℣. Respondeo secundo fol. 78.* intelligi de omni instrumento apto ad percutiendum, sive pulsandum: ad hoc vero requiritur in instrumento soliditas, ac durities; nam, si molle est, non potest in carnem inferre læsionem, ut patet de pulvinari laneo, aut plumeo &c. Et ideo, si duo Fratres rixantur in mensa, & unus iracundia percitus, arripiat panem, caseum, pomum, aut quid simile, ex cujus impetu potest imprimi sigillatio; vel dolor, aut vulnus, certe pœnam Statuti incurret. Quod, si quid molle, aut liquidum ad fœdandum, aut conspurcandum adversarium levaret, ut atramentum, lotium, stercus &c. hæc autem non projiceret, nulla pœna teneretur, quia illa non sunt instrumenta apta ad percutiendum. Quod, si ea projiceret, & adversarium fœdaret, tunc incurreret in Excommunicationem Canonis *cap. Si quis suadente. 17. quæst. 4.* ut communiter Doctores scribunt in puncto post Hostiensem *Sum. de Sent. Excom. §. Quid. st. aliquis. num.* 10. Et ultra Censuram, deberet Reus, arbitrio Judicis, gravius puniri, quam simpliciter arripiens, non tamen vibrans instrumentum ad percutiendum, quia cum gravior esset injuria proximo illata, graviori etiam pœna esset coercenda.

44 Secunda dubitatio est, an qui instrumentum arripuit ad terrendum, aut fugandum adversarium, incurrat in pœnam Statuti?

45 Respondet ad hoc *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæst. 3. ℣. Respondeo puniendum fol. 81.* affirmative, & citat duas leges, *l. Attentari. 10. ff. de Injur. l. Item. apud §. Si quis pulsatus. eo. ff.* quarum secundam dicit canonizatam in *cap. Si quis. de Pœn. Dist. 1.*

46 Sed pace sua, illæ duæ leges non faciunt ad intentum. Nam prima determinat solummodo, quod *Attentari dicitur pudicitia, cum id agitur, ut ex pudico quis impudicus fiat*. Secunda vero habet, quod *territus ex eo, quod manus adversus eum fuerunt levatæ, quasi vapulandus, non tamen percussus, utili injuriarum actione tenetur*. Supponunt ergo duæ citatæ leges, quod licet quis impudicitiam non commiserit; aut minime percusserit, tamen actum tendentem ad impudicitiam, attentaverit; seu manum ad percutiendum levaverit. Et insuper notandum, quod ex earundem legum sanctione, is, cujus pudicitia attentata est, non potest agere contra attentantem ad pœnam legis *Juliæ de Adulteriis*; neque qui territus est ex manus levatione, habet contra alium actionem legis *Corneliæ de injuriis*, quæ punit eum, a quo Actor, *se pulsatum, verberatumve, domumve suam vi introitam esse dicat*; *l. lex Cornelia init. ff. de injur.* sed agere tantum possunt prædicti actione *Prætoria*, qua *Prætor* edixit se adversus injuriantes, quoquomodo actionem esse daturum, & sic habet illius legis *Gloss. in l. Item apud §. Si quis pulsatus. V. Actione. ff. de Injur.*

47 Sequitur igitur, quod recitatæ leges puniunt quidem attentantem pudicitiam, aut verberationem, non tamen eadem actione, aut pœna actualiter maculantis pudicitiam, aut verberantis. Sed in nostro casu non sic est, quia Textus disponit pœna percutientium puniri debere, *qui instrumentum ad graviter percutiendum, arripuerit*; proinde leges illæ, quæ pœnam minorem (nempe injuriantium) statuunt contra attentantem pudicitiam, aut verberationem, ea, quæ sancita est contra actualiter committentem impudicitiam, aut verberationem, non possunt aptari ad casum nostrum; in quo Textus pœna æquali, ac eadem punit graviter percutientes, & instrumentum ad percutiendum arripientes.

48 Dico igitur ad dubitationem, quod lex pœnalis minime extendi debet, juxta tritam regulam, *cap. Odia. de Reg. jur. in 6.* cum ergo Textus puniat arripientes instrumenta *ad graviter percutiendum*, non potest extendi ad arripientes eadem *ad fugandam, aut terrendam adversarium*: sive ad se *defendendam*, qui sunt fines minime criminales.

49 Difficultas pro praxi esse potest, quomodo cognosci valeat instrumenta arrepta fuisse ad supradictos fines, & non potius ad percutiendum? Ad hoc dico, quod Reo incumbit onus probandi, se arripuisse instrumenta solummodo ad *terrendum* &c. nam præsumptio contraria stat contra eum. Potest autem probare ex hoc; quod licet potuisset percutere, non tamen percussit; quia instrumentum non vibravit; saxum non projecit; adversarium non est insecutus: sed mansit immobilis in actu defensionis. Quod magis roborabitur, probando se fuisse ab alio provocatum, insultatum, aut aggressum: quo casu evidentissimum esset, quod instrumentum arripuisset ad terrendum, & pro sua defensione.

50 Tertia dubitatio est. Posito, quod duo Religiosi rixati sint inter se, atque reciproce se percusserint, & non possit liquidari, quis fuerit aggressor, & ambo dicant ad propriam defensionem fecisse; quomodo se gerere debeat Judex.

51 Re-

51 Respondeo, quod de hoc dictum est supra, cum de Probatione *provocationis* locuti sumus. Videatur ibi *num* 6. & 7.

52 Quarta dubitatio circa tertium Statutum, datum supra *num*. 12. est, An qui vulneraffet alio instrumento, quam *gladio*, *baculo*, *vel pugillo*, quæ ibi exprimuntur, teneretur eadem pœna, ac si vulneraffet gladio &c.?

53 Respondeo cum *Sanctor. de Pœn. cap.* 14. *Q.* 5. *fol.* 89. affirmative. Ratio est, quia verba illa, *gladio*, *baculo*, *pugillo*, posita sunt in Textu, non quidem taxative, sed exemplariter, proinde nil refert, a quonam instrumento vulnus fiat, dummodo idem sequatur effectus.

54 Quinta dubitatio circa idem Statutum est, an eadem pœna anni Carceris puniendus esset, qui *gladio*, *baculo*, *ense* &c. aliquem feriret leviter, puta, cum sola incisione cutis, ac vulnere minime profundo.

55 Respondeo negative, ratio est, quia non tantum mensuratur culpa ex usu armorum, sed etiam ex effectu gravi, aut levi secuto. Proinde gravis percussio facta etiam nuda manu, prout diximus supra *num.* 19. punitur eadem pœna, qua punitur arreptio instrumenti ad graviter percutiendum. Quia ergo arreptio talis instrumenti cum vibratione, ut exposuimus supra *num.* 21. & non secuto aliquo vulnere, punitur Carcere bimestri; cum in casu proposito interveniat abusus talis instrumenti, debet infligi pœna arripientis instrumentum ad graviter percutiendum, puta, Carcer bimester. Sed quia sequutus est etiam effectus levis, addi debet pœna percutientis leviter, nempe caputium probationis per annum; & sic, qui gladio &c. leve vulnus infligit, bimestri Carcere, & gestatione caputii probationis per annum, puniri debet. Universaliter autem loquendo, quælibet læsio, sive vulnus leve leviter puniendum est, quoquomodo fiat. Unde eruditissime, more suo, probat *Rodericus Tom.* 2. *Quæst.* 34. *art.* 3. quod, si in aliqua Religione habeatur Statutum, quod tali, aut tanta pœna puniatur, qui alium vulneraverit, non tenetur ea pœna, qui alium vulnere levi sauciaverit.

56 Sexta dubitatio est, a quonam judicandum sit vulnus, aut *percussio* gravis?

57 Respondeo, quod hoc dependet ab arbitrio Judicis, ad quem, juxta Doctores *Abb. Ancharan. Butr. in cap.* 2. *de Cler. percuss. Marsil Cons.* 7. *n.* 27. *Clar.* §. *Homicid.* ℣. *Sciasautem* spectat etiam determinare, an vulnus fuerit mortale, nec ne. Tamen, ut ejus arbitrium bene sit regulatum, debet adhibere peritos Chirurgos, ut de jure tenetur, prout testantur communiter Scribentes, *Bart. Tr. de Percuss.* n. 1. *Bald. Cons.* 328. *lib.* 2. *Boss. Tit. de Homicid. n.* 115. apud *Farinacium Q.* 127. *n.* 50. Et advertant Judices, quod Chirurgi, ad hoc, ut probent, debent reddere sufficientem rationem sui dicti, juxta principia artis suæ, ut *Par. p. Tit. Corpus. Q.* 4. *n.* 56. *& seqq.* probavimus. Quapropter caute ambulet Judex Regularis, & videat, si Peritos (qui, ut in pluribus est Infirmarius) sit revera peritus in chirurgia; ne ex ipsius imperitia Reus gravetur. Et circa materiam hanc, puta, de qualitate vulnerum judicanda, consulatur *Farinac. Quæst.* 127. *à n.* 101. *ad* 170.

58 Septima dubitatio est; An omnes *percussiones* graves æquali modo, ac eadem pœna sint puniendæ?

59 Respondeo negative, quando nempe ex varietate circumstantiarum aggravatur, aut minuitur delictum. Ratio est, quia in delictis animus potius, quam exitus debet inspici. Quantumvis igitur idem sit effectus, ut pote grave vulnus, si diversus sit animus Rei, qui illud impressit, diversam debet sortiri pœnam, nempe leviorem, si vulneravit provocatus; si ex ira improvisa; si in ebrietate; si ad defensionem &c. aut graviorem, puta, si vulneravit appensate; aut proditorie; aut in insidiis; aut animo occidendi; sive accedente aliqua alia qualitate, quæ discutienda relinquitur arbitrio Judicis, qui & debet talii casu pœnas Statuti aut angere, aut moderare.

60 Octava dubitatio est. An, quando aliquis Religiosus alium percutit ex provocatione, aut subitaneo motu iræ, ordinaria pœna puniri debeat?

61 Respondeo, quod causa excusans illum, qui Clericum percutit, ab excommunicatione Canonis, *cap. Si quis suadente* 17. *qu.* 4. debet etiam excusare percutientem a pœnis Statutariis. Ratio est, quia, tum Excommunicatio, tum pœnæ Statuti habent pro fundamento culpam mortalem in delinquente. Quod, si ex defectu culpæ mortalis non incurritur excommunicatio, ex consequenti neque debet incurri pœna Statuti. Attento etiam, quod habemus ex Textu *Tit. Delictorum*. §. *n.* quod delicta, quibus gravis pœna irrogatur, sunt, *quæ culpam mortalem continent*.

62 Porro certum est, quod dicta Excommunicatio non incurritur, quando percussio est facta ad defensam cum moderamine inculpatæ tutelæ, *cap. Si vero*. §. *Si vero judic. Gloss. in V. Inferentem. cap. Ex tenore. de Sent. Excom.* Inculpata vero tutela dicitur, quando violentia innocenter repellitur, & ad hoc, juxta *Hostiensem Sum. Rubr. de Restit. spoliat.* §. *intelligendum*. ℣. *In repellenda* tria requiruntur. Primum est, ut fiat *incontinenti*, hoc est, antequam provocatus divertat ad aliena negotia. Secundum est, quod repulsio fiat *flagrante adhuc maleficio* adversarii. Tertium est, quod fiat cum *moderamine inculpato*, puta, quod fit ad defensam, & non, ad vindictam; & quod fiat æquali modo cum offensa, puta, quod, si vis infertur sine armis, sine armis pariter repellatur; excepto casu, quo validior vi naturali debilem invaderet; posset enim iste armis uti, quibus pro sui defensa excedentes adversarii vires compesceret posset.

63 Ex sententia autem *Alani*, subjungit loco citato *Hostiensis*, vis, antequam inferatur, est repellenda; & tunc dicitur in hoc servari moderamen inculpatæ tutelæ, si id tantum fiat, quo omisso violentia non repellitur. Unde si periculum evitare non possis, nisi violentum interfeceris, eum, sine omni culpa interficis; *nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere, text. in l. Itaque*. 4. *ff. Ad l. Aquil. l. Si qui aggressorem l. Si quis percussorem. C. ad leg. Cornel. de Sicar.*

64 Ridet porro ibidem *Hostiensis* simplicitatem eorum, qui dicunt, quod, si aliquis eum moderamine debet se defendere, debet pati se prius percuti, antequam repercutiendo se defendat. Hoc verum non est, quia potest esse, quod, si expectaret primum ictum, non posset percussus repercutere ad se tuendum ab ulterioribus percussionibus. Sufficit ergo sibi certum periculum imminere ab invadente, aut provocante, ad hoc, quod possit percutiendo se defendere. In arreptione autem armorum, aut in librandis percussionibus, non ita stricte tenetur ad æqualitatem arithmeticam, aut geometricam servandam, ut, si aliqualiter excedat, culpabilem se reddat defendens, quia alteratio animi, motus, ira tempus, locus non dant facultatem plene consiliandi, & deliberandi; & ex defectu plenæ deliberatio-
nis

nis culpa evaditur. Et hanc *Hostiensis* doctrinam confirmant *Cajetanus V. Excommunicatio. cap. 10. ℣. Tertius est. Grassus Decis. Par. 2. lib. 3. cap. 5. n. 87. & Riccius Decis. Cur. Archiep. Par. 2. Decis. 16. n. 16.*

65 Ex recitata igitur doctrina concluditur, quod, si quis provocatus verbis a Clerico, a quo videt etiam sibi imminere periculum verberum; ad hæc præcavenda potest præventive, & licite Clericum percutere, & dicetur percussisse ad defensam; quod etiam est dicendum, si verbere provocatus a Clerico, parato alia verbera addere, repercutiendo ab his se tuetur. Pariter, si Clericus alium provocat injuriis verbalibus, a quibus compesci non potuit per verba sibi replicata, sed paratus est novas injurias ad alterius ignominiam effutire, potest iste ulteriores injurias contra se impedire, Clericum percutiendo. Ex quo enim invalida expertus est verba ad compescendam injuriantis linguam, potest verberibus se tueri; nec erit in hoc excessus tutelæ inculpatæ. Si autem qui provocavit una injuria, aut verbere, injurias, aut verbera continuare se nolle ostendit, tacendo, se retrahendo, aut fugiendo &c. non potest provocatus reinjuriare, aut repercutere, quia hoc esset ad vindictam, non ad defensam, ut firmat *Abb. in cap. Si vero. num. 3. ℣. Quarto not. de Sent. Excom. Gloss. in cap. Significasti. il 2. in V. Tutelæ. de Homicid.*

66 Dicetur forte contra prædicta, quod Religiosus provocatus vel verbis, vel verberibus, debet se defendere fugiendo, aliter non servat modum inculpatæ tutelæ. Ratio est, quia, si Clericus fugiendo posset se salvare, si nolit fugere, & occidat aggressorem, non excusatur ab excessu homicidii, & fit irregularis, juxta *Gloss. in cap. Suscepimus. in V. incrimetur*, & Doctores communiter *Host. Marian. Socin. Pelyn. Anant. de Homicid. Abb. in cap. Significasti. in 2. eod. tit. & ibi Ancharan. Bellamer. & Zabarel. Farinac. Quæst. 125. num. 129.*

67 Sed negatur assumptum, quia non ita indemnem se servat fugiens ab eo, qui provocat injuria verbali, aut verbere, sicut, qui repercutit ad defensam. Si enim injuriatus aliquo verbo infamatorio, fugit ad evadendas alias injurias, quas provocans paratus est effutire; audientes injuriam, & videntes fugam, putant injuriantem vera dicere, & ideo existimant injuriatum fugere, quia injuriatus negare nec potest, nec audet, & tali pacto ipse remanet cum læsione famæ insanabili. Pariter, si fugit a percutiente, & percussuro, timorem demonstrat, & ex hoc læditur; nam ex eo adversarius fit audacior; & alii similes contra eum similia attentabunt cum suæ religiosæ quietis jactura, quam rationem, loquens de viro nobili, qui aggressus ab hoste, non tenetur fugere, ponderavit *Diana Par. 8. Tract. 7. Resol. 45.* Nec potest æque bene se tueri recurrendo ad Superiorem; quia punitio data provocanti, non ita deterret alios a provocatione simili, sicut animat ad injuriandum illius timiditas ostensa in fuga. Quod, si injurias verborum, aut verberum prævenit percutiendo ad defensam, cæteri cavent ab eo, sicut a bove, qui habet fœnum in cornu. Itidem, si fugit, & dat terga percutienti, non se tuetur, imo dat percussori contra se majorem commoditatem percutiendi, & hoc maxime, si hic sit pedibus illo velocior; tunc enim nil prorsus juvabitur a fuga.

68 Si ergo lex naturæ concedit contra injustum aggressorem se defendere, & servare indemnem, & nullus modus est explicatior, quam moderate, & pro sola defensa percutere: concluditur, Religiosum non teneri fuga sibi consulere ab aggressore, insultante, aut provocante, parato ad ulteriores injurias verborum, aut facti procedendum.

69 Nec est par ratio de Clerico, qui potius debet fugere, quam occidere; tum quia homicidium est prohibitum de jure divino, quod non est percutere personam Religiosam, qua talem, quod sub ea censura prohibetur tantum jure humano; tum quia vita hominis est altioris ordinis, quam sit quodvis aliud bonum temporale; ideo nequit illa tolli pro conservatione boni inferioris ordinis; tum quia Clericus tenetur fugere tantum, quando fuga se conservat totaliter indemnem, quod non est in casu nostro; & quod Clericus non tenetur fugere ab injusto aggressore, docent multi: *Abb. in cap. Significasti. 18. num. 9. de Homicid. Georg. Obrecht. Tract. de defens. necess. cap. 10. num. 16. Themud. Archiep. Olysipon. Decis. 83. num. 16. Dian. Par. 8. Tract. 7. Resol. 47. in fin.* tum tandem, quia non tenet consequentia, prohibeor occidere, ergo prohibeor percutere me invadentem, quia argumentum a majori ad minus destructive non tenet, ut patet ex Topicis.

70 Pariter ad incurrendam excommunicationem Canonis *Si quis* &c. requiritur, quod percussio, sive alia violentia inferatur Clerico, *suadente Diabolo*; hoc est malo dolo, & cum plena advertentia: unde infertur, quod, eam censuram non incurrit, qui volens percutere Laicum, casualiter percutit Clericum, ut de communi sententia testatur *Clar. Quæst. 77. num. 8.* sicut etiam qui percutiens Clericum ad propriam defensam, modum defensionis excedit, dummodo hoc non faciat ex proposito, ut firmat *Gloss.* communiter recepta *in cap. Significasti. il 2. in V. Tutelæ. Extra. de Homicid.*

71 Communis porro sententia Theologorum est, quod motus primo primi, qui præveniunt deliberationem, non sunt plene voluntarii, & proinde possunt esse non peccaminosi, eo quia peccatum non est, nisi voluntarium. *Vasq. t. 2. Disp. 127. cap. 3. Navar. Reginal. Sayr.* apud *Bonacin. de leg. Disp. 2. Quæst. 3. Pun. 3. num. 9.* Sequitur ergo, quod, si aliquis ob injuriam sibi, verbis, aut factis, a Clerico illatam, maxima ira accendatur, & incontinenti eum percutit, non peccat mortaliter, quia motus ille ex subitanea iracundia ortus, est primo primus. Et sicut phrenesis, per quam incalescit cerebrum, impedit usum rationis, ob cujus defectum phreneticus, percutiendo aliquem, non peccat; ita etiam evenit ex ira; nam, ut ait Poeta: *Ira impedit animum, ne possit cernere verum*, & sic nec discurrere, nec consiliari, nec deliberare, nec peccare. Quod, si ex subita ira percutiens Clericum, non peccat mortaliter, sequitur, quod nec incurrit excommunicationem, quæ peccatum mortale supponit.

72 Ex hucusque dictis patet resolutio ad propositam dubitationem, nam, si Religiosus provocatus ab alio, qui jam injuriam inferre desierat, ipsum percutit, pœnas percutientium incurrit, sicut etiam censuram; quia percutit ad vindictam, & non ad defensam. Si vero percutit provocantem, qui continuat, aut paratum se ostendit continuare injuriam verbis, aut factis; nec censuram, nec pœnam incurrit, quia facit ad defensionem, & sic, multis citatis *Gennen. Prax. cap. 23. num. 9. Felin. in cap. Significasti. il 2. de Homicid.* docet *Peyrin. de Prælat. Quæst. 3. cap. 2. §. p. num. 60.* qui ex *Bariola Cons. 22.* docet non fuisse excommunicatum Monachum, qui alterum se injuriantem percussit; & ex *Ricc. Prax. Par. p. Decis. 466.* refert decisum, quod sæcularis, qui provocatus percussit Clericum, non est declaratus Excommunicatus, non solum quando pro sua, sed etiam quando pro injuriis, il-

latis

latis Patri, Matri, Uxori, Filiis, aut aliis de sui familia provocatus percussit.

73 Et cohærenter idem concludendum de Religioso percutiente ex motu primo iracundiæ subitaneæ, prævenientis deliberationem, ac in hoc sensu accipiendus est *Peyrinus*, qui loco proxime citato ait, se censuisse, *Excommunicationem non incurrisse Prælatum, qui percussit Monachum in plena Communitate, qui eum ebrium voraverat*. Quia, si percussisset extra motum primo primum, patet, quod hoc fecisset ex plena deliberatione; & hoc non ad defensam, quia Monachus jam injuriare desierat; unde censuram non evasisset.

74 Maxima tamen Judicibus Regularibus opus est prudentia, ne omnes percussores titulo defensionis, aut motus primo primi absolvant a pœnis Statutariis; neve omnes indifferenter condemnent, minime ponderatis rationibus supradictis: omnea enim aut absolvendo, aut condemnando, æqualiter justitia læderetur. Ideo habenda est accurata ratio circumstantiarum omnium personæ, loci, modi, temporis, occasionis, quæ in facto interveniunt, ut discernant, num quia ad defensam, aut motu primo percusserit, aut non.

75 Dico proinde, quod, si iniurians alium, impetu insultet versus eum, pergendo manu aut inermi, aut armata; ista vero se non movet de loco, ubi est, sed alium expectat, & statim percutit; sive etiam si iniurians loco suo non movetur, verbis tamen iniuriare non desinit, non obstante verbali defensione, per alium facta; iniuriatus autem ad eum vadit, & percutit, ut iniuriare cesset, & hæc per Testes concludenter probentur, debet percutiens absolvi, quia probata remanet justa causa defensionis. Si probat solum per unum Testem, & militant favore sui adminicula, puta, quia iste est homo quietus, alius vero rixosus &c. debet pariter absolvi, quia præsumptiones de jure pro se induunt rationem probationis, & transferunt in adversarium onus probandi contrarium.

76 Si autem præsumptio pro percutiente debilis est, quia probata quidem præsumptive manet provocatio, non tamen quod *percussio* fuerit ad defensam, debet provocatus percutiens extraordinarie puniri. Ratio est, quia delinquens ex provocatione non delinquit ex pleno dolo; unde aliquid de pœna ordinaria sibi est minuendum. Provocans autem, & insimul percutiens debet puniri ad rigorem Statuti, & forte etiam acrius, quam sit pœna simpliciter percutientis; si quidem duo delicta sunt distincta, *provocatio*, & *percussio*, proinde etiam pœnæ debent cumulari.

77 Quod autem dictum est de discernendo, an quis percusserit ex provocatione ad defensam, observandum est ad judicandum, an percusserit ex primo motu, & hoc colligi potest a natura percutientis, si est ad bilem proclivis, a qualitate iniuriæ, nempe, si est in se gravis, aut in existimatione illius valde infamatoria: a tempore, a loco, a modo, nempe, si statim audivit iniuriam, excanduit; in iniuriantem insurrexit, percussit &c. Et in hoc agnoscendo desideratur Judicis sagacitas, prudentia, & integritas, spoliata ab omni passione.

78 Nona dubitatio est, Quisnam dicatur provocator, quando iniuriæ sunt reciprocæ, puta quando unus iniuriat, alius autem gravius reiniuriat?

79 Respondeo, quod frequens est casus hic, nec tamen reperire mihi licuit Doctorem de hoc scribentem. Dico tamen, quod, si unus alium provocat dicendo: *Tu es filius birruarii*, & alius replicat: *Tu es bastardus, & filius meretricis*, ambo dicendi sunt provocatores. Ratio est, quia primus, qui injuriavit, liquet, quod provocavit; alius autem, quia non parem iniuriam intulit, sed majorem accepta, pariter alium provocavit; quia posito, quod dicendo: *Tu es bastardus*, æqualem iniuriam acceptæ reddiderit, & sic ad sui defensam fecerit; dum addit: *Es filius meretricis*, ad ulteriores iniurias verborum, aut verberum accendit; & sic provocatio alia provocatione compensatur. Unde, si sequantur reciprocæ percussiones, ex æquo sunt puniendi.

80 Decima dubitatio est circa quartum, & quintum Statutum datum supra *num.* 13. & 14. & est, ex quo ibi sancitæ sunt aliæ, ac aliæ pœnæ contra percutientes *Provinciales*, aut *Generalem*, majores, quam sint pœnæ percutientium alios Religiosos, an percutiens Superiorem localem, majorem ordinaria percutientium pœnam mereatur?

81 Respondeo, quod Textus circa hoc decurtatus est, nam ponit tantum pœnas percutientium Generalem, aut Provincialem. Supplendus proinde est Textus ex *Vallisoletanis cap. 7. Tit. de Min. & man. viol. §. final.* quæ ita habent: *Quicunque Prælatum Localem gladio percusserit, & mors secuta fuerit, ad triremes perpetuo condemnetur. Si autem mors secuta non fuerit, ad triremes mittatur, Superiorum arbitratu*. Textus quidem hujus Statuti clarus est; advertere solum oportet, quod hic loquitur de *Prælato Locali*, proinde accipiendus est tum de *Guardiano*, tum de *Præside*, aut *Vicario* in capite, illo nempe, qui Superiorem Localem non habet supra se, nam omnes isti sunt *Prælati Locales*. Vicarii autem Conventuum, qui supra se habent Guardianum, non censentur hoc nomine: proinde qui *Vicarium* percutit, non tantam pœnam meretur, sicut qui verberat *Guardianum*, aut alium Superiorem Localem, prout bene probat *Roderic. Quæst. Regul. 34. art. 2. ℣. Ex his Tom. 2.* Advertendum autem, quod *Statuta Generalia Ordinis Sambucana cap. 7. §. 6. n. 53.* habent: *Si quis Prælatum Localem gladio, aut baculo, aut quovis instrumento percusserit, & mors secuta fuerit, ad triremes mittatur, Superioris arbitrio*, & citant ad marginem *Statuta Salmaticen. cap. 7.* Sed hoc Statutum a Compilatore more suo corruptum est: & in *Salmaticensibus* nec verbum de illo habetur. Convincitur ideo fuisse desumptum a citatis *Vallisoletanis*, sed mendose; nam illa loquuntur de percutiente *Prælatum Localem gladio*, puta, gravi vulnere inflicto, gladio, aut altero instrumento apto ad occidendum; hoc vero ait *baculo, aut quovis instrumento*, quod interpretari potest etiam de eo, quod de se aptum ad graviter lædendum non est. Pariter vitiatum est in eo, quod Vallisoletana volunt, quod secuta morte, Reus *perpetuo ad triremes condemnetur*, & *Sambucanum* habet, *ad triremes mittatur, Superiorum arbitratu*. Ideo hoc attendi non debet.

82 Undecima dubitatio est, an pœna percutientium Prælatum Localem puniri debeat, qui percutit *Discretum, seu Patrem Ordinis, aut Provinciæ, Custodem, Definitorem, Lectorem Jubilatum*, aut *Emeritum*, aut actualem Sac. Theologiæ, qui censentur digniores *Prælato* Locali, cum ipsum præcedant.

83 Respondeo, quod in jure *text. in l. Omne delictum §. Qui manus ff. de Re milit.* habetur, quod *qui manus intulit Præposito, capite puniendus est: & augetur petulantiæ crimen dignitate Præpositi*. Videmus proinde, quod rationabiliter pœnæ in recitatis Statutis augentur contra percussores pro majori, ac minori dignitate *Prælati* percussi. *Prælati* enim *Magistra-*

tam gerunt, & in sententia *Arist. Ethic. lib.5. c. 5.* qui *Magistratum* offendunt, ultimo supplicio affici debent, Non sic autem est de aliis, qui functi *Magistrata* sunt; quantumvis enim ratione muneris administrati, aut Officii, quod gerunt, sint cæteris spectabiliores in Religiosa Republica, & speciali honore sedendi, præ cæteris decorentur, non tamen sunt habendi in ea consideratione, in qua habentur *Prælati*, qui sunt veluti Patres in Religiosa familia, ut proinde qui eos occidunt, similitudinarium parricidium committunt, ut scribit *Roderic. Tom. 2. Quæst. 34. art. 2. ℣. Ex his*. Resolvitur ergo ex his, quod, quamvis *Patres Ordinis*, & *Provinciæ* &c. sint digniores *Prælata* Locali, non tamen actualem *Magistratum* gerunt, ratione cujus tanta pœna debeatur eum offendenti. Et sic sentit etiam *Roderic. loc. cit. art. 2. ℣. Neque ego*, qui vult non deberi tantam pœnam percutienti *Definitorem*, (& eadem est ratio de aliis, habentibus dignitatem, præeminentiam, aut officium sine jurisdictione) ut percutienti *Prælatum*. Verum est, quod, cum ex dignitate personæ offensæ crescat crimen, crescere debet etiam pœna; proinde arbitrio Judicis, majori pœna puniendus est, qui aliquem ex *Patribus Ordinis*, aut *Provinciæ* percutit, quam si aliquem ex gregariis Religiosis percuteret; non tamen ea, quæ in Textu assignatur pro percutiente Prælatos. Et per consideratiu habenda est, si Laicus Conversus percuteret Sacerdotem, aut Clericum.

84 Duodecima dubitatio est, quomodo regulandæ sint pœnæ Religiosi nostri, percutientis personas extra Ordinem?

85 Respondeo, quod circa personas extra Ordinem, quæ speciali nota dignæ non sunt, tam si fuerint Ecclesiasticæ, quam si fuerint Laicæ, ut, puta, Clericus, seu Sacerdos ordinarius Sæcularis, aut Regularis; sive unus ex Laicis carens speciali distinctivo, ut *Prætoris*, *Judicis*, *Gubernatoris* &c. aperta est dispositio Textus, loquentis supra *num. 9.* qui loquitur de personis *in Ordine*, *& extra*; unde circa *percussiones leves*, aut graves, factas personæ extra Ordinem, ut præfertur, res regulanda est iisdem pœnis, ut percutiendo Religiosum ordinarium. Et quamvis incongruum videatur, quod par pœna impendatur, quando percutitur Laicus, sicut cum læditur Religiosus, qui dispares in statu suo sunt, ut liquet; tamen Statutum considerat scandalum, quod oritur ex *percussione* personæ extra Ordinem; & hoc auget crimen in tantum, ut reputetur a Statuto æquale delicto percutientis intra Claustra personam Religiosam, quamvis hæc dignioris sit status, quam Laicus.

86 Sed respectu personarum extra ordinem, quæ nota speciali dignificantur, optime ait *Sanctar. de Pæn. cap. 14. Quæst. 5. ℣. Respondeo tertio fol. 92.* servandam esse analogiam pœnæ ad pœnam, ut personæ intra Ordinem ad personam extra eum. Currit porro analogia inter *Guardianum*, seu alium *Prælatum* in Ordine, & *Parochum*, quo ad Ecclesiasticos sæculares, & *Prætorem*, *Potestatem*, *aut Judicem*, quo ad Laicos. & ratio est, quia omnes isti suis respective Subditis localiter præsunt. *Prælatus Provincialis* in Ordine correspondentes sibi, extra Ordinem, habet *Episcopum*, seu *Ordinarium*, & *Rectorem*, seu *Gubernatorem* Urbis; quia omnium istorum jurisdictio extenditur *per Provinciam*, *Diœcesim* & *Comitatum*, *Ducatum*, aut *Principatum Urbis*, *Generali* tandem in Ordine correspondet *Archiepiscopus*, seu *Primas* inter Ecclesiasticos, & *Præses*, seu *Gubernator* totius Status, qui sub se plures Urbes habet. Pœnæ igitur, quæ in Textu assignantur percutienti intra Ordinem *Prælatum* Localem, *Provincialem*, aut *Generalem*, applicandæ sunt personis extra Ordinem sibi respective correspondentibus. Ratio est, quia similitudo Officii importat analogiam dignitatis, & pro dignitate personæ offensæ crescit injuria, & crimen, *l. Prætor. edixit. §. Atrocem. ff. de Injur. Gloss. in cap. Cum illorum. in V. Episcopum. de Sent. Excommun*; crescere proinde, & aptari debet pœna ad instar offensæ dignitatis.

87 Tertia decima dubitatio est, a quonam absolvendus pro foro fori a vinculo Excommunicationis sit Religiosus, qui percussit Clericum Sæcularem, aut Religiosum alterius Ordinis?

88 Respondeo, quod de jure communi, si Monachus percutit Monachum alterius Monasterii, debet absolvi ab Abbate tum suo, tum Monachi percussi, ut habetur in Decretali *text. in cap. Cum illorum. §. Si vero*, ubi ex *Hostiensi* notat *Abbas num. 13. de Sent. Excommun*, quod Abbas Monachi percussi debet virga percutere nudos humeros ejus, qui absolvitur, dum hic genuflexus recitat totum Psalmum *Miserere mei Deus* &c. Abbas autem percutientis debet proferre verba absolutionis. Et quamvis citata Decretalis loquatur de Abbatibus, tamen hoc debere extendi ad alios Superiores Regulares, docet ibidem citatus *Abbas Panormitanus*.

89 Si vero percutiat Clericum Sæcularem, de jure antiquo non poterat absolvi nisi a *Papa*, ut habetur in citata proxime *Decretali*, sed hæc correcta est per aliam, *text. in cap. Religiosa. junct. Gloss. in V. Eo casu. de Sent. Excommun. in 6.* in qua hujusmodi absolutio concessa est Episcopis. De jure autem privilegiato communiter recepto, prout probat *Roderic. Tom. 1. Quæst. 20. Art. 12.*, & testatur *Sanctor. Comment. cap. 2. Sent. 14.* possunt Prælati Regulares absolvere etiam nominatim excommunicatum Subditum suum ob injectionem manus violentæ in Clericum quemvis. Advertendum autem, quod absolutio ista est tantum pro foro animæ; & in foro fori tantum pro percussoribus fratrum suorum, respectu quorum non requiritur partis satisfactio, cum sint ambo ejusdem Religionis, nempe percutiens, ac percussus, ut *infra* dicam.

90 Casu igitur, quod *Frater Minor* percutiat Regularem alterius Ordinis, debet Reus absolvi per Superiores nempe percussi, & percussoris unitim; ita ut Superior percussi cædat Reum virga, ut supra dictum est; alius vero a Censura absolvat. Fundamentum hujus dispositionis est, pront explicant *Gloss. in cap. Cum illorum in V. Passus est*; & *Hostiensis*, & ex illis *Abbas num. 13. de Sent. Excommun.* Quia Religiosus est sicut filius, Superior autem ejus est ut paterfamilias. Sicut ergo injuria facta filio, patrem contingit, qui argumento legis *§. 2. Instit. de Injur.* videtur injuriam passus, ita Superior de suo Subdito percusso satisfactionem recipit, verberando percussorem. Addit autem loco citato *Hostiensis*, quod, ideo Abbas Monachi percussi vocatur ad absolutionem, quia pro injuria illata debet fieri, seu dari satisfactio Monasterio percussi, etiam in pecunia; sed cum percutiens non habeat proprium, unde satisfaciat, nec debet teneri Monasterium ex delicto suo, statutum fuit in compensationem injuriæ, quod Abbas Monachi percussi vocetur.

91 Si vero Regularis percutit Clericum Sæcularem, dico cum *Sanctor. de Pæn. cap. 14. Quæst. 3. ℣. Respondeo inter graves. fol. 82.* quod satisfacta parte, percussor debet a proprio Superiore absolvi, etiam pro foro fori, nec potest *Episcopus* prætendere, quod ab eo absolvatur. Ratio est, quia *Episco-*

scopus non potest ferre sententiam declaratoriam, quod Regularis, qui Clericum Sæcularem percussit intra Claustra, sit excommunicatus vitandus, ut probat *Bordon. Controv.* 44. *Quæst.* 4. *num.* 5. quia Episcopus supra Regulares delinquentes in suo Claustro, nullum jus habet. Nec pariter, si percutiat Clericum extra Claustra, ut cum *Portello V. Episcopus. num.* 9. probat idem *Bordonus Var. Resol.* 7. *quæst.* 7. *num.* 11. ℣. *Oppositum*, & *Resol.* 28. *quæst.* 26. *nu.* 60. igitur nec potest prætendere ipsum absolvere, cum ille sit actus majoris jurisdictionis.

92 Pariter capitulum illud *Religiosa de Sent. Excomm.* in 6. non dicit, quod *debeat* absolvi ab *Episcopo* Regularis percussor Clerici, sed, quod *possit ab Episcopo absolutionis beneficium exhiberi*, unde deducitur, quod talis absolutio non est obligatoria, sed facultativa, unde concluditur, quod *Episcopus* non potest prætendere, quod Regularis percussor Clerici se præsentet coram eo, ad obtinendum beneficium absolutionis, ut ultra *Bordonum* locis supracitatis probant *Cespedes de Exemp. Regular. cap.* 19. *Dub.* 305. *num.* 2. & jurium Regularium acerrimus propugnator *Pasqualigus Addit. ad Lauret. de Franch. Par.* 2. *Quæst.* 21. *num.* 2. attento maxime, quod ex privilegio *Bonifacii IX.*, quod ibidem per extensum recitat idem *Pasqualigus*, Superiores Regulares habent facultatem absolvendi in utroque foro Subditos suos, injicientes *manus violentas in Confratres, vel alios quoscunque Clericos, etiam usque ad sanguinis effusionem, & enormem læsionem*.

93 Nec contra datam resolutionem facit, quod, sicut Regularis alium diversi Claustri percutiens, non absolvitur sine interventu Superioris ejus, qui percussus est, ita nec poterit absolvi percussor Clerici Sæcularis sine interventu *Episcopi*, qui est *Prælatus* illius.

94 Quia negatur paritas, & ratio est, quia non ita est Clericus respectu *Episcopi*, ut Regularis sub suo Prælato. Quia Regularis non habet independenter a suo Prælato velle, aut nolle, nec potest suam injuriam prosequi, aut in judicio super ea agere, ut scribunt communiter Doctores. *Abb. in cap. Parochianos. num.* 3. *de Sent. Excom. Dec. in cap. In præsent. n.*223. *de Probat. Franc. in cap.*2. *n.*6. *NeCler. vel Menoch. Angelic. Roscll. Armill. Sylv. Antonin. Decian. Cavall. Farinac.* apud *Pasqual. loc. cit. Quæst.* 107. *num.* 2. Unde in hac materia Religiosus æquiparatur servo, aut filiofamilias juxta regulam, quam tradunt Jurisperiti, & Canonistæ *DD. in Authen. Causa. C. de Epi. & Cler. & in cap. Cum dilectus. de Rescr.* Sequitur proinde, quod ad Superiorem spectat agere contra injuriantem ejus Subditum; injuriam remittere; satisfactionem super ea prætendere, & recipere, ut Dominus pro servo, & Pater pro filio, ut docte prosequitur loco citato *Pasqualigus*.

95 Non sic autem est de Clerico Sæculari, quia ipse est sui juris, & in judicio tum civiliter, tum criminaliter, & independenter a suo *Episcopo*, potest suam injuriam prosequi, & super ea satisfactionem debitam prætendere, & recipere. Et ex hoc sequitur, quod actionem competentem Clerico ratione injuriæ sibi illatæ, non potest Ecclesia remittere, ut docet *Abb. in cap. Parochianos n.*4. *de Sent. Excom*; & proinde nec *Episcopus*. Non currit igitur paritas inter Clericum, & Monachum, nec inter *Episcopum*, & *Abbatem*; & ita non poterit *Episcopus* prætendere absolvere Regularem, qui illius Clericum percussit, sicut *Abbas* intervenire debet pro absolutione ejus, qui Monachum verberavit.

§. IV. Duellum.

SUMMARIUM.

1 *Provocatio varias habet significationes.*
Provocatio importat appellationem; & majorem emphasim habet, quam appellatio.
2 *Transumptive significat invitationem.*
3 *Frequentius usurpatur pro invitatione ad pugnam.*
Diffidare quid importet.
4 *Duellum proprie sumptum, quid sit.*
Finis duelli proprie dicti, est probatio occultorum.
Duellum hoc prohibetur de jure Divino.
Indagare veritatem per duellum, est Deum tentare.
Opinio, quod tale duellum sit prohibitum de jure Civili.
Impugnatur talis opinio.
Gladiatores a jure prohibiti, qui sint.
Probatio per duellum a legibus Longobardorum permissa.
5 *Duelli communiter sumpti definitio.*
Duellum non est, nisi armata manu committatur.
6 *Duellum requirit tempus, locum, & genus armorum assignatum.*
Condicere, quid importet.
Condictio est actio in personam.
Pugnam condicere, quid significet.
7 *Pugna, quæ fit, tempore non condicto, duellum non est.*
8 *Duellum requirit animum utrinque deliberatum post præmeditationem.*
Diffidatus, & incontinenti pergens ad locum assignatum, & pugnans, non committit duellum & quare.
9 *Duellum debet esse ordinatum ad finem privatum.*
Si ordinetur ad finem publicum, & fit auctoritate Principis, crimen non est.
Pugna commissa inter milites, utrinque numero pares, de mandato Imperatorum duorum exercituum, licita est.
Dummodo non sit ad vanum finem.
10 *Probatur Historia Sacra Scriptura.*
11 *Duellum potest a Principibus ordinari ad bellum terminandum.*
Tale duellum potest tum acceptari, tum ad illud provocare.
12 *Duellum formatum, sive solemne, & simplex, quid sit.*
Requisita ad duellum simplex, ut sit verum duellum.
In duello simplici requiritur designatio loci determinati, & genus armorum, & tempus.
13 *Dubium, an sit duellum, si statim post diffidationem pergatur ad locum certaminis, & pugnetur.*
Resolvitur dubium, negative.
Duellum requirit præmeditationem.
14 *Diffidatus, incedens armatus animo pugnandi cum eo, qui diffidavit, non condicto loco, si pugna sequatur, duellum committit.*
15 *Si duo conveniant ad pugnam, & divertant a loco condicto, & pergunt ad alium locum, & ibi pugnent, duellum committunt.*
16 *Quo casu ob causam privatam videatur posse Principem permittere duellum.*
17 *Mala, quæ proveniunt ex privata inimicitia Nobilium potentium.*
18 *Dubium, an sit criminale duellum factum pacto secreto inter partes, ne se vulnerarent.*
Resolvitur, quod non peccarent, nec Censuram in-

incurrerent in foro anima, sicus in foro externo.
Ex novis juribus minime hoc amplectitur.
19 *Duellum quo jure Ecclesiastico sit probibitum.*
20 *Habentes influxum in duellum quoquomodo, incidunt in Censuras contra duellantes*
21 *Consulentes duellum quotupliciter dicantur.*
22 *Facientes scripta, ad quæ sequitur duellum, quo casu subeant Censuras duellantium.*
23 *Manifestantes scriptum injuriosum, ut sequatur duellum, incidunt in Censuras.*
24 *Dictantes, scribentes, portantes &c. libellum provocatorium ad duellum, sunt pariter excommunicati.*
25 *Consilium, auxilium, operam, favorem &c. dantes ad libellum provocatorium, subeunt Censuram.*
26 *Patrini duellantium incidunt in easdem Censuras.*
27 *Spectatores duelli ex composito incurrunt in pœnas duellantium.*
Sanchez opinio impugnatur.
Spectantes ex composito, qui sint.
Dictio ex composito, *quid significet.*
Spectantes duellum ob curiositatem, non incurrant.
28 *Princeps concedens campum francum duellantibus, est excommunicatus.*
Item Magistratus potens impedire duellum, & non impediens.
Pariter Princeps concedens post duellum impunitatem duellantibus.
Quomodo accipienda hæc postrema conclusio.
29 *Princeps excommunicationem subit, si duellaturis impunitatem promittit.*
30 *Extensio pænarum Conciliarium ad duellum, etiam non solemne, etiam effectu non secuto.*
31 *Constitutiones Gregorii, ac Clementis circa talem extensionem, sunt confusæ.*
32 *Principales, duello non secuto, non incurrunt Censuram; bene tamen complices.*
33 *Ratio, quare complices incurrant, & non principales, sed non ex novis juribus.*
34 *Diffidans ad duellum eum, quem scit, non esse acceptaturum, non incurrit Censuram.*
35 *Acceptans duellum, ne subeat jacturam honoris, an peccet, & pugnando, sit excommunicatus.*
Opinio Sanchez.
Propositio damnata ab Innocentio XI.
36 *Opinio aliquorum Doctorum circa tales Propositiones damnatas.*
37 *Constitutio* Benedicti *XIV. damnantis quinque Propositiones Duellorum abusui faventes.*

1 PRovocationis vocabulum alium etiam sortitur sensum ab eo, quem superiori paragrapho exposuimus. Diximus ibi, provocationem esse injuriam, verbo, aut facto illatam alteri in ejus præsentia, ob quam injuriatus movetur ad iram. Nunc dicimus, provocationem in jure vocari appellationem a Judice inferiori ad superiorem; unde habetur in *C. lib. 7. Tit. 64. Quando provocare non est necesse*; & juxta *Calvinum in Lexico, V. Provocare*, qui citat *Bartolum in l. Minores. ff. de Administr. tuto.* provocatio magis est, quam appellatio, ac majorem energiam exprimit, qua ille, qui in sententia succubuit, adversarium victorem vocat coram majori Magistratu, cujus opem provocans implorat, ut illi suppetias ferat contra injuriam a minori Magistratu, sibi factam in sententia injusta, contra eum lata.

2 Transumptive, ut opinor, hoc vocabulum usurpatur pro invitatione ad periculum, de se faciendum disputatione, armis, ludo, alea, sive alio modo; sicut enim in judicio provocanti res est cum adversario, quem ad secum concertandum super jure suo invitat, sic etiam est in quavis alia provocatione. Differt autem hæc a provocatione (quam primo diximus) toto cælo; nam illa fit dictis, aut factis injuriosis ab eo, qui provocare dicitur, ad finem lædendi provocatum. Hæc vero fit ab eo, qui damnum passus est, aut se passum reputat; & non fit per injuriam illatam; aut ad finem inferendæ: sed comitatu civili, & ad finem obtinendi aut reparationem acceptæ injuriæ, aut gloriam, aut famam, aut lucrum ex concertatione, ad quam fit provocatio.

3 Frequentiori autem usurpatione provocatio accipitur pro invitatione ad experiendum armis, quæ dicitur communiter *diffidatio* a verbo *diffidare*, quod, ut *Pratejo lex jur. V. Diffidare* placet, est pugnam indicere, sive hostem se declarare. Certamen autem, seu pugna, quæ ex hujusmodi provocatione, sive diffidatione sequitur, vocatur *Monomachia*, sive *Duellum*. Quia vero tum provocatio, etiam effectu non secuto, tum *duellum* ipsum delicta sunt, & unum ordinatur ad aliud; de utrisque in hoc paragrapho disseremus.

4 *Duellum* potest accipi in proprio, & stricto significato, vel late, & communiter. Proprie *duellum* est singulare certamen duorum hominum, ad purgationem illati criminis initum, quo victor purgatus, victus vero pro convicto habetur; *arg. cap. 2. de Purg. vulg. cap. Monomachia. 2. quæst. 5.* finis enim *duelli* est probatio occultorum, & purgatio indiciorum, ut bene ait *Tholosan. Syntagm. jur. Par. 3. lib. 48. cap. 15. num. 2.*, & ideo reponi debet inter species divinationis prohibitæ, prout scribit *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. num. 1.* Prohibetur quidem de jure Divino pluribus in locis Sacræ Scripturæ *Deuteronom. cap. 6. ℣. 16. Luc. cap. 4. ℣. 12. Matt. cap. 4. ℣. 7. Non tentabis Dominum Deum tuum.* volens autem indagare veritatem facti mediante *duello*, est Deum tentare, prout docet *D. Thom. 2. 2. Quæst. 95. art. 8. ad 3.* & est species superstitionis, quia tentat inquirere veritatem per medium ad hoc ineptum. Prohibetur etiam de jure Canonico, *text. in cap. Si non licet. 23. quæst. 5. & in cap. Monomachia. 2. quæst. 5. & in cap. 1. & 2. Extra de Purgat. vulgar.* Volunt autem multi Doctores *Jason. Reginald. Floron. Sarrar. Berlich. Carpzov.* apud *Raynal. Tom. 1. cap. 9. §. 1. num. 4. ℣. Et licet duellu*, quod sit etiam prohibitum de jure Civili per Textum in *l. Unic. C. de Gladiat. penit. toll. lib. 12.* Sed immerito, nam Textus ille loquitur de gladiatoribus, qui spectaculo erant populo Romano in ludis, quos *gladiatorius* vocabant, & erant soliti edi Romæ a Triumphantibus, de quibus passim loquuntur *Svetonius*, *Tacitus*, & alii rerum Romanarum Scriptores. Imo per legem *Longobardorum* ex consuetudine introductam, talis probatio per duellum permittebatur, ut habetur in *l. 1. Longobard. Tit. de Monomach.*

5 Large autem, sive in communi acceptione, qua, apud omnes nostris temporibus intelligitur, *duellum* definitur, quod sit *pugna armata duorum, sive plurium ex condicto, ad finem privatum ordinatu.* In qua definitione dicitur *pugna armata*, ad differentiam aliorum certaminum, quæ fiunt ad experiendas vires ingenii, ut sunt disputationes, ac certamina literaria; aut etiam corporis, ut luctæ; & proinde, si duo, aut plures etiam ex condicto sine armis inter se concertarent pugnis, aut colluctatione, non dicerentur duellum commisisse, nec

duel-

duellantium pœnas incurrerent, ut scribunt Doctores. *Filiuc. Tr.15. num. 107 Bonac. de Censur. Dist. 2. Quæst. 6. Pun. 2. num. 9. Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Duellum. cap. 4 in fin.*

6 Dicitur *ex condicto*, quod importat tria, nempe *tempus*, *locum*, & *genus armorum*, sive qualitatem certaminis; *condicere* enim, ut ex *Brissonio* docet *Calvinus Lexic. V. Condicere*, *est diem*, *locumque communi consensu constituere*; itidem, quia, ut ait *Ulpianus text. in l. Actionum. 25. ff. de Obligat. & actio. condictio est actio in personam*, & civiliter agendo, *condicebatur* adversario non tantum tempus, & locus, sed etiam actio, puta, ad solvendum; in judicio sistendum &c., ideo *condictio* etiam dicitur qualitas pugnæ, ut an pugna equestris, an pedestris esse debeat, & etiam genus armorum, puta, an ense, hasta, aut armis missilibus dimicandum sit.

7 Sequitur ex his, quod, si aliquis diffidatur ab alio ad singulare certamen, designato loco, tempore, ac genere armorum, & ille diffidationem non acceptet, sed dicat, *se paratum esse a quocunque invasore se tueri*, *oblatum autem duellum minime acceptare, ut lege divina, ac humana damnatum*; tamen ex post ex accidenti repertum inimicum in loco designato armis excipiat, & cum eo pugnet, *duellum* non potest dici secutum; nec qui fuit taliter diffidatus, ullam pœnam incurrit, ut cum *Banne 1. 2. Quæst. 64. art. 7. dub. 3. & Valentia 2. 2. Disp. 3. num. 17. Pun. 1.* docet *Sanchez Moral. lib. 2. cap. 39. num. 10.* & ratio est, quia talis pugna non est ex *condicto* tempore, & loco, sed ex accidenti.

8 Sequitur secundo, quod *duellum* sequi debet ex actu animi, ex utraque pugnantium parte deliberati. Unde, si duo verbis inter se contendant, & rixentur, & unus dicat alteri, vade, sume ensem, & in tali loco te expecto, alius autem *incontinenti* (nempe intra tutum tempus, quo in eo durare iracundiam prudenter potest præsumi) sumat arma, & ad locum sibi assignatum conveniat, & pugnet, non censeri potest talis pugna *duellum*, ut post multos, quos citat *Farinac. Tusc. Ricc. Graff. Suar. Ludovic. Lucen.* docet *Diana Par. 3. Tr. 6. Resolut. 1. ℣. Dico undecimo*, & ratio est, quia talis pugna non sequitur ex animo utrinque deliberato, sed ortum habet ab ira, quæ plenam deliberationem impedit, & turbat; & quamtumvis ille, qui provocatus est, accesserit ad locum ab alio sibi assignatum, non tamen potest dici, quod animo deliberato accesserit, sed potius fuisse ab iracundia stimulatum, & ex iracundia digladiasse, ob quod pœnas duellantium non incurrit juxta Doctores. *Barbos. in Tridentin. Sess. 25. cap. 19. de Refor. num. 14. & ibi Joseph. Ludovic. Decis. 55. Cened. & Ricc. Pauimall. Decis. 144. num. 4.*

9 Dicitur tandem *ad finem privatum ordinata*, qui finis multiplex esse potest, puta, ad terminandam armis litem civilem, aut criminalem; ad procurandam satisfactionem, sive ad vindictam acceptæ injuriæ; ad tuendum honorem proprium; aut tandem ad ostentandam bellicam virtutem &c. Finis autem privatus, ob quem certamen initur, integrat rationem *duelli* criminalis; nam ob causam justam publicam, interveniente Principis auctoritate, *monomachia* delictum non est. Et hoc modo licita est *monomachia* inter duos, aut plures milites contrariorum exercituum, inita ex condicto Imperatorum utrinque, (non quidem ad ostentandum militum robur, aut causa cruenti spectaculi, aut voluptatis, quia, ut dicunt Doctores *Cajet. Armill. Navar. Delrio Valent. Roderic.* apud *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. n. 12.* nefas est medium tam periculosum, & atrox, ob tam verum finem suscipere) sed ad debilitandas hostium vires, & conservandam bonam existimationem exercitus apud hostes, quod non parvi momenti est ad victoriam consequendam, prout censent apud *Sanch. loc. cit. num. 14.* Doctores nuper citati.

10 Simile *duellum* legitur in Sacra Scriptura, *lib. 2. Reg. cap. 2. ℣. 14.* ubi *Abner* Imperator exercitus ex parte *Isboseth* condixit cum *Joab* Imperatore exercitus *David*, ut duodecim utrinque milites in pugnam descenderent *ad videndum probitatem* (hoc est fortitudinem) *virorum utriusque partis*, ut *Lyran. ad lib. 2. Reg. cap. 2. ℣. 14.* scribit, seu ad probandum, *quis eorum robustiorem haberet exercitum*, ut ait *Raban. in Gloss. Ordinar. lib 2. Reg. loc. cit.* ex quo factum est, quod cæsis illis, qui erant ex parte *Abner*, illius exercitus animo concidit, & actus in fugam, illustrem victoriam concessit exercitui *David*.

11 Alia etiam esse potest publica causa nempe, quando inter duos Principes viget bellum, quod utrinque censetur justum ex eo, quod jura utriusque partis apparent confusæ, nec liquet favore cujusnam Principis militet justitia: tunc enim, si Principes condicunt, quod selecti ex utroque exercitu milites, numero pares, pugnent in campo, & hoc pacto imponatur finis bello, victoribus concesso eo, cujus causa bellum inceptum est; talis pugna non solum licita est, sed etiam commendabilis. Ratio est, quia illud *duellum* loco justi belli succedit, & quemadmodum justum est bellum, justum pariter reputandum est *duellum*, quod, ut advertit *Cajet. 2. 2. q. 99. art. 8. ad. 3. in 5. causa*, non solum potest acceptari oblatum ab Adversario, sed etiam licet illud ipsi offerre; nam majus bonum obvenit ex eo Christianæ Reipublicæ; nam evitatur tanta effusio sanguinis, tot hominum interneciones, tot incendia, stupra, direptiones, devastationes, & extrema mala, quæ ex diuturnis bellis contingunt; & utinam Christiani Principes civiles ipsorum discordias, ob quas tot bellis contra seipsos sæviunt, tali certamine terminarent; sic enim fieret, ut Christianorum vires inter se non frangerentur, & robustiores evaderent, non solum ad resistendum, sed etiam ad delendam potentiam hostium fidei orthodoxæ.

12 Dividitur porro *duellum* in formatum, sive solemne, & simplex. Solemne dicitur *duellum*, quod publica auctoritate committitur, nempe Principe dante campum securum (Italice *campo franco*) interveniente condictione de loco loci, qualitate pugnæ, genere armorum, Petrinis, Spectatoribus, & tempore. *Thesaur. de Pœn. V. Duellum. cap. 1. ℣. Dicitur autem & ibi Saized. ad Diac. Prax. cap. 103. §. Circa. Filiuc. & Sanch.* Simplex vero est certamen singulare, condictis tantum tempore, loco, & armis. Adverti tamen debet, quod etiam loquendo de *duello* simplici, ad formalitatem delicti, & pœnam ordinariam incurrendam, requiritur tractatus, & deliberatio præcedens, facta animo minime iracundia actuali alterato, ut dicunt Doctores communiter; *Farinac. Cons. 9. num. 35. Vermigil. Cons. 194. num. 3. & 6. Sanch. Moral lib. 2. cap. 39. num. 24. & 28. Nald. summ. V. Duellum. num. 2.* & condictio armorum, temporis, & loci debet esse determinata, & non vaga; & ideo non sufficit electio alicujus Civitatis pro loco pugnæ, nisi individuetur locus loci. *Raynald. Tom. 1. cap. 9. §. 1. num. 11. & ibi Massin. Vermigliol. & Jo. de Castil. Diana Mancin. & Carafa. de Duell. Tr. 1. Sect. 3. Quæst. 2. num. 3.* Imo dico, quod hæc tria, puta, tempus, locus, & arma designata cumulative requiruntur ad essentiam veri *duelli*, & altero horum deficiente, *duellum*

verum

verum non est. Ratio est, quia, si *Cajus* diffidat *Sejum*, ut tali tempore, & loco, armis minime designatis, conveniat ad sibi reddendam rationem super facto tali &c. & *Sejus* conveniat absque armis; ad nihil enim amplius tenetur, etiam de stilo equestri (*legge Cavallaresca*) quam ad conveniendum loco, & tempore, cum *Cajus* de armis mentionem non fecerit, & concertent inter se aut verbalibus altercationibus, aut etiam inermes pugnis dimicent, *duellum* minime dicetur commissum; quia ad ejus essentiam requiruntur arma, ut dictum est supra *n.*5. Pariter si diffidet, significando per nuncium oretenus, aut in scriptis *Cajo*, ut suum ensem gerat, secum pugnaturus non designato, aut tempore, aut loco, si ex accidenti sibi invicem obvientur, & dimicent, *duellum* non erit; nam talis diffidatio præcedens est potius dicenda manifestatio animi hostilis, quam invitatio ad pugnam, deficiente definitione loci, & temporis, quæ in sententia omnium Scribentium sunt de essentia *duelli*, ut delictum sit.

13 Sed quid juris, si, dum sibi obviant, unus ad alium dicat: *Divertamus ab hoc loco publico, & eamus ad talem locum remotum*, & alius acceptet, & ibi dimicent. Videretur dicendum cum nonnullis *Sanch. Moral. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 28. *Filiuc. Tract.* 29. *cap.* 8. *num.* 112. *Bonac. de Cens. in commun. Disp.* 2. *Quæst.* 6. *Pun.* 2. *num.* 6. quod verum *duellum* committant, quia hic intervenit condictio armorum, loci, & temporis; sicut etiam dicunt alii *Peregrin. de Duell. Quæst.* 15. *num.* 3. *Bonacin. de Censur. extr. Bull. Disp.* 2. *quæst.* 3. *Pun.* 48. *num.* 7. *Barbos. ad Trident. Sess.* 25. *cap.* 19. *num.* 10. verum *duellum* esse, quando duo sibi obviant, & unus alteri ait: *Veni ad talem locum, te ibi expecto*; vel sic: *Eas ad capiendum ensem, hic te expecto; vel in tali loco*; siquidem etiam in hoc casu videntur *ex condicto* depugnare. Sed puto, aliter esse dicendum cum *Graff. Aur. decis. lib. p. cap.* 7. *num.* 22. Ratio est, quia, ut paulo supra dictum est, condictio pugnæ debet fieri ex præmeditatione; & animo minime alterato ab ira; & in tempore sufficienti ad deliberandum. In casibus autem supradictis non videtur, quod invitatus acceptet pugnam ex præmeditatione; nam statim, ac provocatum se audit, ad locum certaminis pergit; nec tempus habuit præmeditandi, ac deliberandi animo minime occupato: siquidem provocatio ad pugnam animum provocati accendit ad iram, quæ impedit intellectum, ne advertat malum, quod committitur sic depugnando, aut pœnas, quas incurrit ex Divina ac humana lege, qui sic digladiatur. Quamvis autem in primo casu dici possit, quod provocatus ex præmeditatione gerat ensem, prout sibi ante fuerat intimatum; non tamen dici potest, quod ex præmeditatione depugnet. Quia provocans intimando alteri, quod gerat ensem, manifestat tantum animum hostilem erga alium, ut supra dictum est; unde, si hic ex præmeditatione armatus ense incedit, ad sui defensionem facere censetur; & in hoc formalitas *duelli* non reperitur; si exinde pugnant *ex condicto*, prout dictum est, minime *duellum* dici potest, quia condictio non fuit præmeditata.

14 In his autem casibus advertendum est, quod si provocans intimat tantum alteri, ut ense accinctus incedat, locumque, ac tempus confligendi minime designet, ad solum finem evadendi pœnas duelli; provocatus etiam ense armatus incedat non ad solam defensam, sed ad congrediendum cum alio, ac unus alium quærit, & sibi obviam facti depugnent; alia danda est resolutio. Ratio est, quia tunc intervenit condictio loci, temporis, ac armorum; quia utrorumque mens est simul ense committere, in quocunque tempore, & in quocunque loco sibi obviabunt. Nec facit in contrarium, quod tempus, & locus debeant esse determinata ex condicto, ut supra dictum est, & in hoc casu determinata non sint. Quia dicitur illa satis determinata esse, cum utrumque animus conveniat in eo tempore, & loco, quo sibi obviabunt, licet hæc minime sint illis nota. Verum *duellum* absque dubio esset, si unus alium diffidaret ad secum ense pugnandum, die, qua Princeps exibit de Civitate, & extra portam Civitatis, per quam Princeps egredietur; & sic ex condicto pugnarent: quia tempus, & locus jam determinata sunt, sicut & arma, quamvis illa fuerint incognita duellantibus, & tantum in genere condicta. Ita est in casu; nam, quamvis duellantes ignorent, quo loco, & tempore sibi obviabunt; condixerunt tamen animo ibi, & tunc congredi; unde & verum *duellum* est, & pœnis spiritualibus saltem in foro animæ ligantur.

15 Verum pariter *duellum* est, si duo ex condicto conveniant ad pugnam in loco designato, & invenientes illum cœno, aut lapidibus obsitum, ad alium locum ab impedimentis liberum pergerent. Quia, licet hic novus locus non fuerit præmeditatus; tamen, quia animus congrediendi jam in ipsis fuit, nec mutatus est ob deprehensionem prioris loci incommodi, fit, ut hic novus locus, ab ambobus electus pro campo pugnæ, dicatur ex condicto electus, & præcedente præmeditatione maturata; & ipse succedit in locum primo designatum; unde nihil tollitur de vera ratione *duelli*.

16 Controvertunt porro Doctores, an aliquando ob privatam causam (nam ex publica aliquando licere, dictum est supra *num.* 9.) licitum sit *duellum* Principi inter Subditos in casu particulari permittere, & concludunt, quod, stando in jure Civili, possint ex causa gravi Principes permittere *duellum*, *Bald. in l. Ex hoc jure. in* 7. *quæst. in fin.* ubi etiam *Jason. col.* 4. & ibi *Claud. de Seysel. ff. de Just. & jur. Dec. Cons.* 487. *& Cons.* 686. *Decian. Tr. crim. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 4. secus autem est de jure Canonico, in quo omnis humani sanguinis effusio, aut ipsius periculum districte prohibetur. Optime quidem factum est, perniciosissimam consuetudinem a Diabolo, qui *fuit homicida ab initio*, inventam, & Orbi invectam, severissimis pœnis coercere, ne levi quavis ex causa, ut communiter contingebat, homo in hominem sæviret. At, ut verum fatear, (salvo tamen meliori judicio, & speculative tantum loquendo) si licet ad majus malum evadendum minus permittere, *arg. text. in l. ult. in fin. C. de Fidejuss. legis virtus. ff. de legi. cap. Omnis.* 3. *Dist. D. Thom.* 12. *quæst.* 93. *art.* 3. *ad* 3. *&* 2. 2. *quæst.* 10. *Art* 11. *Castr. Covaru. Tiraquel. Azor. Sanch. Suar.* apud *Barbos. Axiomat.* 141. *num.* 7. unde ad evitanda adulteria, & graviora luxuriæ scelera, lupanaria permittuntur, videre nescio, quomodo in aliquo casu particulari cum cognitione causæ, & si aliunde remedium non suppetit, non possit Princeps *duellum* permittere.

17 Sane, quando duo sunt inimici potentes, ac Nobiles, qui nec auctoritate Principis, nec amicorum opera possunt pacificari, satius esset illis concedere facultatem, ut inter se digladiarentur, quam eos in vigente inimicitia relinquere. Nam, bone Deus, quot mala, quot peccata, quot animarum, ac corporum perditiones, quot innocentium mortes ex duratione inimicitiæ proveniunt? Namque tales principales inimici in consequentiam trahunt secum agnatos, cognatos, & amicos, & ita ex privata duorum simultate plures familiæ ad actus hosti-

hostiles deflectunt, ex quibus animæ eorum in malo statu perseverant; componuntur factiones, quibus Respublica subvertitur, & quod pejus est, etiam mortuis principalibus, in familiis perdurat inimicitia. Interea quot mortes innocentium sequuntur. Quilibet sibi sicarios, quibus associetur, alscit, quorum studium est alienæ factionis viros interficere, & crudelitatis, ferinæque fortitudinis specimina de se dare. In illis alendis substantiæ familiares pereunt; aggravantur ultra fas Coloni, a quibus extorquetur, quo illi manuteneantur; contrahuntur debita, quibus solvendis impares se reddunt debitores; non satisfit Legatis defunctorum sub excusatione impotentiæ; & tandem familiæ ipsæ, quamvis antiquæ nobilitatis, & divitiarum affluentia spectabiles, ad extremam inopiam rediguntur; ex quo fit, ut Respublica ipsa ex ipsarum deficientia non modicum detrimentum patiatur. Omnis itaque mala hæc intercciderent, si Princeps principalibus *duellum* permitteret. Unde non condemnarem Principem, qui in casu raro, ac particulari tale *duellum* permitteret; nec puto, Summos Pontifices, qui interdicunt quibusvis Principibus, (ut dicemus inferius) ne *duella* permittant, voluisse talem casum comprehendere, in quo permissio *duelli* esset ordinata ad præcavenda majora mala; sed tantum voluisse, ne passim; aut ex levi causa; aut quando per alia media magis congruentia potest tolli inimicitia, *duella* a Principibus permittantur.

18 Dubium autem est, utrum *duellum* criminale committerent duo, qui ad captandum famam fortitudinis, aut ad resarciendum honorem in opinione hominum, ex condicto depugnarent, inito inter se, ac secreto pacto, ne se invicem vulnerarent. Resolvunt autem Doctores *Filiuc. Bonacin. &* *Diana* apud *Caraf. Tr. de Duell. Tract. p. Sect. 3.* quod non incurrerent peccatum mortale & ex consequenti, neque Censuram pro foro animæ, sed bene pro foro fori; & ratio est, quia intantum *duellum* prohibetur, in quantum in eo homo se exponit periculo aut mortis, aut homicidii; in casu autem proposito cessaret utrumque, & ideo nec peccatum, nec Censura incurritur. Sed, quia pactum inter duellantes initum de non vulnerando, occultum est, fori externi Judex judicat criminale esse certamen, ex eo, quod apparenter ad sensum tale apparet; unde in foro fori congredientes tum Censuram, tum alias pœnas incurrerent. Imo etiam pro foro animæ incurrerent peccatum mortale, & ex consequenti Censuram, ut deducitur ex damnatione 1. propositionis ex 5. damnatis a *BENEDICTO XIV.* in sua *Constit. Detestabilem &c.*

19 *Duellum*, ut præfertur, ita acceptum prohibuerunt Summi Pontifices Julius II. Leo X. Clemens VII. & Pius IV. ante *Concilium Tridentinum*; mox Concilium ipsum gravissimo Canone idem interdixit; ex post *S. Pius V. Gregorius XIII.* & tandem *Clemens VIII.* omnium prædecessorum Bullas, & *Tridentini* dispositionem confirmavit, ac pœnas ampliavit, de quibus suo loco infra dicetur,

20 Quia vero tum a citatis Pontificibus, tum a *Tridentino* eisdem pœnis percelluntur cum principalibus duellantibus, ii, qui auxilio, consilio, favore &c. ad *duellum* concurrunt, operæ pretium est eos tum generaliter præstringere, tum specialiter explicare. Dico igitur, quod omnes illi, qui influxum aliquem habent in *duellum*, sine quibus aut non fieret, aut ægre, & difficulter; comprehenduntur in tali dispositione. Si enim non habent influxum in *duellum*, non dicuntur de tali crimine participare.

21 Participant porro in specie primo consulentes *sive in jure, sive in facto, sive quacunque alia ratione*, ut ait *Trident. Sess. 25. de Refor. cap. 19.* li porro sunt, qui consulunt in jure equestri (*Legge di Cavalieri*) & decidunt, an pro tali verbo, dicto, facto, gestu &c. provocandus sit aliquis ad *duellum*; sive consulunt super facto, de quo anceps est res, an interveniat injuria, necne, & resolvunt esse duellandum; *sive quacunque alia ratione*, ut ratione inimicitiæ privatæ ipsius consulentis contra eum, quem esse provocandum consulit &c.

22 Secundo participant illi, *qui scripta, Manifesta, seu fides vulgo appellata* componunt, *Clemen. VIII. Const. Illius vicef. Dat. 16. Cal. Septemb. 1592.* §. 6. quæ sunt, quasi præparatoria *duelli*; nam talibus scriptis, quasi quibusdam libellis famosis mordetur adversarii fama, qui taliter lacessitus, ac provocatus ad *duellum*, diffidare quodammodo cogitur pro reparatione proprii honoris. Hoc autem sic accipiendum est, si compositor talium scriptorum haberet pro objecto talis compositionis *duellum* ipsum; hoc est sciens, & volens componeret, ut ex manifestatione talis scripti *duellum* nasceretur; aliter non incurreret pœnas *duellantium*, sed compositoris *libelli famosi*. Ratio est, quia, sicut motus specificatur a termino, sic delictum specificatur a fine. Unde, si in intentione componentis non fuit *duellum*, hoc crimine minime deliquit.

23 Tertio participant illi, qui earundem rerum *narrationes, denunciationes, declarationes, seu testificationes* oretenus, publice, aut privato loco, ubi multi conveniunt, faciunt ad hunc effectum, ut ex talibus dictis occasio *duelli* nascatur. *Clemens VIII. loc. cit. ℣. Nec non quascunque.*

24 Quarto participant illi, qui scripta provocatoria ad duellum (*cartelli di sfida*) quæcunque illa sint, *dictaverint, composuerint, scripserint, miserint, detulerint, divulgaverint, affixerint, exemplaverint, impresserint, subscripserint, intimaverint, verbo annunciaverint, aut attestati fuerint. Idem Clemens ℣. Volentes eos omnes.*

25 Quinto participant illi, qui circa prædicta scripta provocatoria, ut præfertur, *auxilium, consilium, operam, favorem præstiterint, suaserint, mandaverint, aut quomodolibet se immiscuerint*, etiamsi nulla actualis provocatio, aut actus ad pugnam proximus, aut remotus secutus sit. *Idem Clemens ℣. Quive aliis.*

26 Sexto participant *Patrini* assumpti a pugnantibus in *duello*, ac alii, *inter quos pactiones initæ sunt* de dirimendo *certamine, cum primum alteruter pugnantium fuerit* vulneratus, aut certus *ictuum numerus utrinque illatus fuerit. Idem Clemens ℣. Nec non.* Hoc tamen intelligendum est, quando talis diremptio certaminis (post vulnus, aut, ut vocant primum sanguinem, sive tot ictus) est condicta inter duellantes; siquidem paciscentes, ut præfertur, influxum haberent in *duellum*. At si duo amici duellare volentium, non potentes totaliter impedire *duellum*, paciscerentur inter se, ut, insciis duellantibus, pugnam post primum sanguinem dirimerent, non inciderent in pœnam; siquidem nullo modo influerent ad *duellum* committendam; sed ad eum potius in sui prosecutione impediendum.

27 Septimo participant *duelli spectatores ex composito*, ut ait *Gregorius XIII. Constit. ad tollendum. 24. Decemb. 1582.* Putat *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. num. 31.* eos etiam *spectatores duelli* Censuram incurrere, qui data opera ob curiositatem duellantes aspicerent, secus autem, si obiter transeundo per locum *duelli*, pugnam respiciunt, & ratio ejus est, quia palam intervenientes multum augent animos

ad

ad pugnam. Sed, me Judice, *spectatores ex composito* non possunt dici, qui data opera ex sua ipsorum sola curiositate aspiciunt. Ratio est, quia dictio *ex composito*, ut ex *Brissonio*, & *Pratejo* scribit *Calvin. lex. V. Componere* idem significat, ac *ex pacto*. Spectator igitur *ex composito* dicendus est ille, qui ex *pacto* cum duellantibus intervenit ut Judex, aut approbator loci pugnæ, ictuum, armorum &c. sive etiam qui invitatur, & condicit cum duellante, ut præsens sit pugnæ, & sua præsentia animum duellanti addat. Sequitur ergo, quod, qui ex sua sola curiositate ad spectandum vadit, non potest dici *spectator ex composito*; præterquam quod, ita potest addere animum duellanti, qui obiter transeundo sistitur ad spectandum *duellum*, sicut qui data opera ob solam curiositatem pergit ad spectandum; sed in primo casu, ut ait *Sanchez*, Censura non incurritur; ergo neque in secundo, cum sola curiositas spectantis ita sit extranea, nec influxum habeat in *duellum*, sicut transitus fortuitus per locum pugnæ. Concluditur ergo, quod *spectatores ex composito* dicendi sunt illi, qui ex condicto, seu pacto cum ambobus, aut altero duellantium intersunt pugnæ, & in illam aliquo modo influunt. Quod, si nullum influxum in eam habent, nullam censuram incurrunt, prout sunt Confessarius, Chirurgus, bajuli præparati ad portandos, curandos, aut absolvendos vulneratos &c. isti enim nullo modo incurrunt, quia nullo modo in crimen influunt.

28 Octavo participant *Principes*, aut locorum Domini, qui campum pugnantibus concedunt, *Trident. Sess. 25. de Refor. cap. 19. init. Magistratus*, aut *Duces* belli, qui *duellum* permittunt, aut potentes impedire, non impediunt; *aut post admissum crimen, veniam, aut impunitatem concedunt. Clem. VIII. loc sup. cit. §. 5. in fin.* Sed circa hoc ultimum advertendum est, quod mens *Clementis Octavi* non fuit ligare manus Principi, ut ex post factum non possit cum Reo subdito suo clementiam exercere, & pœnas temporales pro *duello* remittere; tum quia clementiam exercere ex rationabili motivo, actus virtutis est, & hunc prohibere *Papa* nec intendit, nec potest: tum quia remissio pœnæ nullum influxum habet in culpam, nisi quando certitudo indulti pœnæ movet Reum ad culpam, quam non committeret sine tali certitudine, aut saltem spe; unde non potest universaliter remissio pœnæ facta Reo, esse peccatum mortale, & objectum Censuræ Ecclesiasticæ.

29 Dico igitur, quod Princeps Excommunicationem incurreret, quando, antecedenter ad *duellum*, veniam præstaturum se esse duellantibus promisisset, aut aliquo modo significasset; ex qua promissione, aut mentis suæ declaratione factum esset, ut duellantes, qui sine securitate veniæ non pugnassent, *duellum* commisissent. Pariter, si Princeps universaliter, & sine difficultate remittere solitus esset pœnas post *duellum* secutum; ex quo fit, quod duellantes a spe tali veniæ sollicitentur ad duellandum, quod absque tali spe minime committerent. Ratio est, quia in utroque casu indulgentia Principis influit in *duellum*, ut patet,

30 Quia vero dispositio Conciliaris, vetans *duellum*, ut præfertur, tum quo ad principales, tum quo ad complices, videbatur limitanda ad *duellum* solemne, puta, cum Patrinis, chirographo diffidationis, assecuratione campi &c. & ultra hoc, *secuto effectu: Gregorius XIII.* in sua Constitutione supracitata pœnas Conciliares extendit ad *duellum*, etiam non solemne, tum quo ad principales, tum quo ad complices, *etiamsi illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserint, impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit, quominus pugna committatur*, & hanc *Gregorii* dispositionem confirmavit *Clemens* in toties supracitata Bulla.

31 Duas hasce Constitutiones *Gregorii*, ac *Clementis* dubias, & obscuras esse, & nimis confusas, scribit *Raynal. Tom. 1. cap. 9. §. 1. num. 8. ℣. Ex istis. & ℣. Nemo enim*, prout re vera apparet cuilibet eas accurate legenti; proinde dubium exoritur, an clausula illa, *etiamsi pugnam ob aliquod impedimentum non commisissent, si ad locum accessissent pugnaturi, & per eos non stetisset, quominus pugnarent. Clemens VIII. loc. sup. cit. §. 3. in fine*, referenda sit ad solos complices, quibus immediate illa connectitur, aut etiam ad principales.

32 Circa hoc controversia est, ut solet, inter Doctores; sed mihi magis arridet opinio eorum, quos refert, & sequitur *Raynal. loc. cit. ℣. Nemo enim*, nempe *Sanch. Molfes. Bonac. Hurtad. Graff. Floron. Ricc. Navar. & Carafa de Ducl. Tract. 2. Sect. 3. quæst. 21. num. 4. & seqq. & Quæst. 53. num. 4. & seqq.* qui volunt non incurrere eos, qui oblato, & acceptato *duello*, accedunt animo duellandi ad locum deputatum, si impediti, ad pugnam non devenerint; & certe ineluctabilis est ratio, quam ex *Scortia Epitom. Bullar. Theorem. 392. §. Ex dictis. circa finem* recitat *Raynaldus loc. cit. ℣. Nihilominus*, nempe quia ipsemet *Clemens Octavus* in Decreto Casuum reservatorum edito post supra citatam Bullam, declaravit, esse necessariam pugnam actualem, unde, cum de mente legislatoris constet, non est amplius controvertendum de intelligentia legis, maxime si pœnalis est, quæ debet stricte, & ad favorem Rei interpretari, juxta Textum *in l. Non puto ff. de Jur. Fisc.*

33 Nec incongruum debet censeri, quod pœnam non incurrant principales, nisi secuto effectu, & complices eandem subeant, illo minime secuto. Ratio est, quia plus peccant consulentes, instigantes, suadentes, laudantes &c. quam *duellum* ipsum committentes; nam principales, ex eo, quod commoti sunt ex accepta injuria, aut ex provocatione ad *duellum*, aliquam veniam merentur; sed tales Consiliarii pessimi, qui perverse consulunt, ex mera malitia delinquunt; & insuper malitia, & crimen eorum consummatum est in malo consilio, quod dant, & hoc independenter ab effectu *duelli*; sive enim fiat, sive non fiat, malum consilium æquo modo datum est. Non sic est de principalibus, quia, quamvis præmiserint omnia ad *duellum* necessaria, & per eos non steterit, quin sequeretur *duellum*, tamen eorum delictum consummatum non est, nisi sequatur actualiter pugna; proinde non incongruum est, quod principales minime teneantur pœnis, quibus ligantur complices, cum illi Rei sint de delicto tantum attentato, & non consummato, in quo ligatæ non sunt manus Judici, quominus pœnas emolliat, etiam in casu, quo lex expresse æque puniat conatum, ac delictum perfectum, ut post multos docet *Farinac. Quæst. 123. num. 13. & Quæst. 124. num. 74.* quod tamen non est in casu nostro, dum Bullæ supradictæ non expresse loquuntur de principalibus, sed tantum de Complicibus. At satis exexpresse, & clare loquitur *Constit. BENEDICTI XIV. Detestabilem*, per quam ex damnatione 2. propositionis ex 5. damnatis, comprehenduntur principaliter duellantes, etiam duello non secuto, quæ sane Constitutio nedum inspicienda, sed fideliter observanda est.

34 Ex his resolvitur, quod diffidans alium ad *duellum*, de quo certitudinem habet, quod ipsum non acceptabit, nullam Censuram incurrit, sed solum

lum peccatum mortale, ut docent *Laurea Fiscal. Allegat.* 116. *num.* 17. & 18. *Allegat.* 117. *num.* 61. & *seqq.* & *Carafa de Duell. Tract. p. Sect.* 3. *quæsit.* 5. *num.* 5. cum enim pugna sequutura minime credatur; & re vera non sequatur, locus Censuræ non est.

35 Controvertitur pariter, an pari modo delinquat provocatus, sicut provocans ad duellum, quando ex refutatione diffidationis ille incurreret gravem jacturam honoris? *Sanch. Moral. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 9. opinatur, quod acceptans duellum ob motivum tuendi honoris, peccat mortaliter, (& ex consequenti incurrit Censuram, si pugna sequatur) *quia*, ait ille, *& si, apud vulgares, & improbos id ignominiæ tribuatur, tamen apud sapientes, & probos id honori adscribetur; quando gratia divinæ legis servandæ, duellum oblatum respuitur, quod falsæ vulgi opinioni præponderat.* Et huic sententiæ consentit auctoritas *Alexandri Septimi*, qui inter damnatas a se propositiones sub die 23. *Martii* 1666. secundam in ordine proscripsit, ita sonantem: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

36 Non obstante præfata propositione ab Alexandro VII. damnata, ac non obstantibus etiam aliis ab Innocentio XI. pariter proscriptis, videlicet 31. *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei*, & 32. *Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ea, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus*; Plures insignes Theologi contra dictas Propositiones non peccare asserebant eum, qui pro honoris conservatione duellum acceptaret, quique furem pro rerum possessarum conservatione, si magni essent momenti, occideret; validiorique fundamento putabant licere provocato ad duellum, duellum acceptare, quando ex illius recusatione, sibi non honoris tantum, sed bonorum temporalium, puta, munerum militarium, stipendiorum &c. jactura obveniret.

37 Sed has, & similes opiniones hanc materiam concernentes, funditus evertit BENEDICTUS XIV. sua Constitut. *Detestabilem* quarto Idus Novembris 1752. qua sequentes quinque propositiones damnavit. Prima: *Vir militaris qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis, alias sibi debitæ, ac promeritæ, spe perpetuo carere deberet, culpa, & pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.* Secunda: *Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.* Tertia: *Non incurrit Ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas, Dux, vel Officialis militiæ, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ, & officii.* Quarta: *Licitum est in statu hominis naturali, acceptare, & offerre duellum, ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.* Quinta: *Asserta licentia pro statu naturali, applicari etiam potest statui Civitatis male ordinatæ, in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia Magistratus, justitia aperte denegatur.* Attendat quæso Lector ad præfatam Constitutionem, & in hac materia duelli securus incedet.

Probatio.

S V M M A R I V M.

38 *Probari debet inter duellantes conditio armorum, loci, & temporis, ut probetur duellum.*

39 *Qualitas requisita in Constitutione pœnali, omnino est probanda.*

38 Circa probationem *duelli* advertendum est, quod minime sufficit probare per Testes, quod *Cajus*, & *Sejus* dimicaverint, sed requiritur, quod per accusatorem, sive Fiscum probetur concludenter, quod ex condictione loci, temporis, & armorum, ex deliberatione, & præmeditatione, pugnam commiserint.

39 Ratio hujus conclusionis est, quia qualitas requisita in Constitutione pœnali, omnino probanda est ab Actore, ut argumento Textus in *l. Prætor. ait. in* 2. §. *Docere ff. de Vi bona rap. l. p.* §. *Ait.* dicunt Doctores, *Bart ff. Ne quid in flum. publ. Farinac. Cons.* 150. *num.* 56. *Hercul. de Cantel. cap.*52. *num.* 24. *Raynal. Tom.*1. *cap.*8. §. 4. *num.* 11. Ut autem probatum est supra *num.* 5. & *seqq.* qualitas, sive ratio *duelli* est, ut pugna fiat ex condicto, & præmeditatione loci, temporis, ac armorum: aliter *duelli* rationem non habet, sed rixæ, sive conflictus in rixa, pro quo tantæ pœnæ non sunt. Sequitur igitur, quod, ut sit locus pœnis contra duellantes, probandum est concludenter, quod tales qualitates in facto intervenerint.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

40 *Pœnæ contra duellantes aliæ spirituales sunt, aliæ temporales.*
Prima pœna est Excommunicatio, Papæ reservata.
Privilegiati, quo casu possint absolvere a tali Censura in Italia, & extra.
Quid ex novis juribus sit stabilitum.

41 *Secunda pœna est infamia, & incurritur ipso facto.*

42 *Tertia est, quod occidens antagonistam in duello, teneatur pœna homicidarum.*
Vulneratus, aut mutilatus in duello, non potest prætendere restitutionem damni, si voluntarie acceptavit, secus si coactus.

43 *Quarta est confiscatio bonorum.*

44 *Quinta pœna est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ.*
Vulneratus in duello, etiam si altera die moriatur, est privandus Ecclesiastica sepultura.

45 *Quamvis ante mortem fuerit absolutus duellans, debet carere sepultura Ecclesiastica.*

46 *Sexta est, quod Principes amittunt loca, in quibus duellum permiserant.*

47 *Septima pœna est, quod loca, in quibus sunt commissa duella, non impedientibus Magistratibus, qui potuerunt impedire, sunt supposita interdicto.*

48 *Pœnæ Clericorum pugnantium in duello de jure veteri.*

49 *Pœnæ eorundem de jure novo.*

50 *De Regularibus, remissive.*

51 *An Regularis diffidans Regularem ad pugnandum baculis, aut saxis, contraheret pœnas contra duellantes.*

52 *Si pugna illorum sequatur, condicto tempore, & loco, incurrunt pœnas.*
Saxa, & baculi veniunt nomine armorum.
Arma sunt qualibet instrumenta, usurpata, & apta ad vim inferendam.

53 *In casu proposito saxa, & baculi sunt vera arma.*

40 Multiplices, gravissimæque pœnæ sancitæ sunt contra duellantes, non tantum,

tum, ſi principales ſint, ſed etiam, ſi ſolummodo habuerint complicitatem per influxum in pugna proximum, aut remotum; & talium pœnarum aliæ ſunt ſpirituales, aliæ vero temporales. Prima illarum eſt *excommunicatio latæ ſententiæ*, Summo Pontifici reſervata, a qua habentes privilegio abſolvendi a caſibus, *Papæ* reſervatis, non poſſunt intra fines Italiæ abſolvere, principales quidem, ſi actu pugnaverint, complices autem, ſi per eos non ſteterit, quominus pugna ſecuta ſit; & ratio eſt, quia in iſtis ſolis terminis incurruntur pœnæ ex *Tridentino*, & *Conſtitutione Gregorii XIII.* fulminatæ; in alis autem caſibus, licet omnes, nempe tum principales, tum cooperantes incurrant abſolute excommunicationem ex *Bulla Clementis VIII.*, quamvis pugna ſecuta non ſit (quod tamen etiam in terminis dictæ Bullæ negavimus ſupra *num.* 29. quo ad principales), tamen per talem Bullam non ſunt impedita eorum privilegia, quominus abſolvere poſſint, ut poſt multos *Graff. de Caſ. reſervat. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 20. *&* 26. *Reginal. lib.* 21. *num* 83. *Filiuc. Tr.* 29. *num* 187. *Comitol. lib.* 6. *q.* 17. *a.* 2. *Bonac. de Cenſ. diſp.* 2. *q.* 6. *Pun.* 1. *num. ult. &* de Cenſ. in particul. *Diſ.* 2. *q.* 3. *Pun.* 48. *num.* 40. firmat *Carolus Antonius Theſaurus. V. Duellum cap.* 5. ℣. *Itaque.* Extra Italiam vero habentes privilegio abſolvendi a caſibus Papalibus, poſſunt a tali Cenſura abſolvere. Advertendum autem, quod ex novis juribus, ſpeciatim ex Summi Pontificis Regnantis Benedicti XIV. Conſtitutione *Deteſtabilem* num. 37. citata, tum principales, tum complices Cenſuram incurrunt reſervatam ſoli Summo Pontifici in toto Orbe Catholico.

41 Secunda pœna eſt *infamia*, & quamvis in *Tridentino* talis pœna inferatur per verba imperativi modi, dicendo, *perpetuæ infamiæ pœnam incurrant*, ut proinde ſignificare videatur non ſententiam latam, ſed ferendam, tamen contrarium eſt verius: ratio eſt, quia illa verba non diriguntur ad Judicem, ut cenſeatur proinde ejus actionem requiri, ſed ad Reum, quem per imperium efficax Concilium ligavit, ut dicunt Doctores. *Reginal. lib.* 21. *num.* 76. *Trullench. in Decal. lib.* 5 *cap.* 2. *Dub.* 13. *num.* 21. apud *Barboſ. in Triden. ſeſſ.* 25. *cap.* 19. *num.* 19. Verum eſt, quod requiritur ſententia Judicis, non quidem condemnatoria ad talem pœnam, ſed declaratoria facti, ad quod talis pœna ipſo jure lata eſt. *Theſaur. de pœn. Par.* 1. *cap.* 5. ℣. *limita primo.*

42 Tertia pœna eſt, quod *pugnantes in duello*, ſecuto effectu *teneantur pœnis homicidarum*, *ſi adverſarium perimant*; ſi vero ſuccumbunt, & ex pugna ſequatur mutilatio, ſeu debilitatio membri; vel ſi ſequatur mors, non poſſunt ipſi, aut eorum hæredes reſpective aliquam reſtitutionem prætendere; ſi tamen ſponte, & libere, & ex præmeditatione ad *duellum* acceſſerunt tum provocando, tum acceptando oblatam pugnam. Et ratio eſt, quia taliter ſuccumbentes cenſentur prævidiſſe periculum, & condonaſſe damnum, quod ſibi ex pugna poterat evenire. Si autem, qui in *duello* obiit, aut debilis, vel mutilatus membro remanſit, fuit provocatus, ſed *duellum* acceptavit, coactus metu infamiæ, aut alterius gravis nocumenti, occidens primo loco tenetur ad reſtitutionem, ſibi, aut hæredibus ſuis faciendam: quod, ſi occidens non reſtituat, tenentur ad reſtituendum, qui ad *duellum* ſunt cooperati, ut argumento juris *l.* 1. §. *Cum arietas ff Si quadr. paup. feci. dica.* firmant Doctores *Azor. Tom.* 3. *lib.* 5. *cap.* 3. *q.* 7. *Layman. Tanner. Turrian.* apud *Theſaur.* ℣. *Duellum, cap.* 5. *in fin.*

43 Quarta pœna eſt, quod principales, ac eorum *Patrini* ſubeunt proſcriptionem omnium ſuorum bonorum, quæ Fiſco acquiſita remanent, ut diſponit *Trident. Seſſ.* 25. *cap.* 19. *de Refor.* hæc autem pœna non incurritur niſi in *duello* ſolemni, & effectu ſecuto; tum quia diſpoſitio loquitur etiam de *Patrinis*, qui non interveniunt, niſi in *duello* formato: tum quia textus *Concilii* loquitur de actu conſummato; unde extendi non poteſt talis pœna ad *duellum* ſimplex, nec ad ſolemne quidem, ſed tantum attentatum.

44 Quinta pœna eſt, quod pugnantes, ſi decedunt in actu duelli, *carere debeant Eccleſiaſtica ſepultura*; & hanc pœnam extendunt nonnulli Doctores *Sanch. Diana Bonacin.* apud *Barboſam in Trid. ſeſſ.* 25. *de Refor. cap.* 19. *num. final.* & *Peregrinum de Duell. Quæſt.* 7. *num.* 4 ad caſum, in quo pugnans ob vulnus in *duello* acceptum, non ſtatim, ſed altera die moriatur. Hoc admittendum eſt ex citata Conſtitutione BENEDICTI XIV. §. *Præterea*; quæ quidem privatio ſepulturæ, ut præfertur, debetur non tantum ob *duellum* ſolemne, ſed etiam ob ſimplex, ſeu privatum, & hoc ob extenſionem factam *a Gregorio*, & *Clemente*, diſpoſitionis Concilii, loquentis de *duello* ſolemni, ad privatum. *Sanch. Moral lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 22. *Suar. de Fid. Diſp.* 13. *Sect. ult. num.* 2. *Sanch. Select. Diſp.* 36. *num.* 5.

45 Notandum tamen, quod Textus *Concilii* habet ſic, *perpetuo careant Eccleſiaſtica ſepultura*, ex quo deducit *Theſaur. V. Duellum. cap.* 3. ℣. *Tertio dum dicit*, quod, quantumvis moriens in *duello*, fuerit ante mortem abſolutus a Cenſura, & viaticum acceperit, adhuc manet privatus ſepultura Eccleſiaſtica, tum quia ſimile habetur de eo, qui decedit in torneamentis, ut habetur ex Textu *cap. Felicis*, & *Gloſſa final. Extra de Torneamen.* tum quia Cenſura ipſa lata contra duellantes, privat decedentem in ea, ſepultura Eccleſiaſtica; unde ſequeretur, quod fruſtra a Concilio eſſet poſita talis pœna, ſi locum non haberet, niſi in caſu, quo pugnans decederet abſque obtenta abſolutione. Quo circa concludendum eſt, quod mortuus in *duello*, etiam obtenta ante mortem abſolutione a Cenſura, adhuc ſepeliendus non ſit in ſacro ſine diſpenſatione *Papæ*.

46 Sexta pœna eſt contra omnes Principes, quocunque nomine cenſeantur, qui, ſi ad *duellum* formatum inter Chriſtianos ineundum in terris locum, ſive *campum*, ut vocant, francum, conceſſerint, ultra excommunicationem Papalem, quam eo ipſo incurrunt, ſubeunt pari modo privationem, & dominium Civitatis, Caſtri, aut loci, in quo, vel apud quem *duellum* fieri permiſerint, ſi illa ab Eccleſia obtineant; & ſi loca feudalia ſint, directis Dominis ſtatim acquiruntur, ut habetur ex *Trident. Seſſ.* 35. *de Ref. cap.* 19.

47 Septima pœna eſt, quod loca in quibus, ſeu in quorum Territoriis *duellum* commiſſum eſt, ſcientibus, permittentibus, ac minime impedientibus Dominis, *Senatu*, *Populo*, aut *Magiſtratu*, eo ipſo remanent ſuppoſita Interdicto, reſervato *Papæ*, ut ſancitur in Bullis *Pii Quarti* 21. *incip. Ea quæ*, & *Clementis Octavi* 11. *Illius vices*. §. 7. *poſt med.*

48 Circa Clericos pugnantes in duello, extat antiqua juris diſpoſitio *text. in cap.* 1. *de Cler. pugn. in duell.* quod, ſi Clericus *duellum* ſponte obtulerit, ſeu ſuſceperit oblatum, ſive victus, ſive victor fuerit, licet de rigore juris ſit deponendus, evadere poterit ſententiam depoſitionis, ſi Epiſcopus duxerit cum eo miſericorditer diſpenſandum; dummodo ex ipſo *duello* mors, aut mutilatio ſecuta non fuerit.

Ex

Ex hoc multi Doctores antiqui voluerunt, Clericum pugnantem in *duello* incurrere suspensionem latæ sententiæ; sed plures alii moderni *Navar. Suar. Henriq. Filiuc. Salzed. Roderic. Sanch. Barbos.* apud *Thesaur. V. Duellum. cap.* 1. *℣. Contraria*, docent non esse suspensum ipso jure, sed perpetuo suspendendum, sive deponendum.

49 Sed quidquid sit de jure antiquo, hodie ex prælatu dispositione Bullæ *Pii Quarti* fertur excommunicatio latæ sententiæ, *Papæ* reservata, & privatio Beneficiorum Ecclesiasticorum, & Dignitatum; & inhabilitas ad illa, vel alia, ipso facto, contra Clericos pugnantes in *duello*; aut provocantes; vel id tentantes; vel locum dantes; aut comitivam præstantes; vel chartas *duelli* subscribentes; affigentes, publicantes, faventes, consulentes, vel adstantes, & absolutio, ac dispensatio super his est *Papæ* reservata. Ultra hæc autem, si sequeretur mors, aut mutilatio, dubium non est, quin puniendus esset pœnis homicidarum, & incurreret irregularitatem a solo *Papa* dispensandam. Quamvis vero citata Bulla *Pii Quarti* loquatur de *duello* formato, aut solemni tantum, tamen per Bullam *Clementis Octavi*: *Illius vices &c.* (de qua supra toties dictum est) extensa est cum suis pœnis ad *duellum* etiam minus solemne, prout scribunt communiter Doctores. *Navar. Cons.* 2. *de Purg. vulg. Sanch. Moral. lib* 2. *cap.* 39. *num.* 27. *Barbos. ad cap.* 1. *de Cler. pugn. num.* 3. *Thesaur. loc. cit. ℣. Nota, quod licet*,

50 Quantum autem ad Regulares spectandæ sunt eorum Statuta; si autem hæc deficiant, (sicut apud Nos *Minores de Observantia* nullum tale Statutum, loquens de *duello*, aut pugna ex condicto, reperitur, quia nunquam potuit in mentem statuentium venire, quod duo Fratres ad duellum se diffidarent) recurrendum est ad jus commune, & infligendæ pœnæ sancitæ contra Clericos duellantes.

51 Sed quid juris, si duo Religiosi se diffidarent ad congrediendum baculis, aut saxis ex condicto?

52 Respondeo, quod, si cætera constant, (nempe, quod non ex ira, aut perturbatione mentis, sed ex præmeditatione ad locum præfixum, & locum determinatum ex condicto convenerint, ac actu dimicaverint) isti verum *duellum* commiserunt. Ratio est, quia *duellum* non restringitur ad conflictum, qui fit solo ense, quamvis regulariter, & ut in pluribus (saltem in Italia) fiat solo ense: sed tale est quævis pugna, quæ fit ex condictione loci, temporis, ac armorum, ut supra explicuimus. Saxa autem, ac baculi in jure *text. in l. Armorum*. 42 *ff. de Verb. sign. l. Quod est. §. Arma ff. de Vi & vi arma.* veniunt appellatione armorum: & quamvis nonnulli *Marsil. Pract. crimin. §. Pro complemento. num* 14. *Bajard quæst.* 6. *num.* 63. *Azeved. Recopil. lib.* 6. *in Rubr. Tit.* 6. *num.* 4. censeant hoc esse intelligendum, si percussio saxo, aut ligno, jam facta sit; vel si in eo loco versemur, quo sit consuetum haberi lapides pro armis, ut scribunt *Felinus in Proem. C. Decretal. num.* 6. *Tuscus lit. A. Concl.* 514. *Zenlii Card. in Clem. Ne in agro. §. Quia vero. de Stat. Monach. Azeved. loc. cit. num.* 6. tamen dicendum est, quod arma vere, & proprie sint ligna, & saxa, quando assumuntur ex professo ad nocendum, aut etiam ad defensionem. Ratio est, quia proprium significatum armorum est quidquid assumitur separatum a nobis ad inferendam, aut propulsandam vim. Proinde, licet quis pugno alium cædat, aut excipiat, non tamen armata manu percussisse dicitur; si vero gladio, saxo, ligno &c. vulnus imprimat, armata manu vim fecisse dicitur, quia aliud a se separatum assumpsit ad vim inferendam. Verum est, quod in proprissima significatione arma sunt ea omnia, quorum usus, & institutio principalis est ad vim inferendam hosti, cominus, aut eminus pugnando, & ea, quæ ad hoc suo tempore in usu erant enumerat Justinianus in sua *Novella* 85. *cap.* 4. *Coll.* 6. in qua prohibet, arma non nisi a publicis fabricensibus fieri; tamen si aliquo instrumento, quod ad alium usum principaliter institutum est, quis ex proposito utatur ad inferendam vim, illud in numero armorum stricte intellectorum computabitur. Nomine armorum non veniunt arma ruralia, quæ potius vocanda sunt instrumenta, ut dicunt Doctores *Farinac. Quæst.* 108. *num.* 13. *Petr. Barbos. Intrig. Giurb.* apud *August. Barbos. Appellat.* 25. *num. penult* tamen si apud aliquam nationem mos introduceretur pugnandi regulariter falce fœnaria, aut ronca, quæ sunt instrumenta rustica, & æque hosti nocere possunt, ut lancea, aut framea, illa essent proprissime arma; nam talia evaderent ex utentium institutione.

53 Ad propositum igitur; quamvis usus communis lapidum sit ad fabricandum; ac usus baculi sit ad se sustentandum, sive fulciendum; si tamen assumuntur ex instituto ad vim inferendam, liquet, quod proprie arma erunt. Cum igitur, ut suppono, duo Religiosi ex condicto pugnent saxis, aut baculis, vere, & proprie armati pugnant, & sic vere, & proprie *duellum* committunt, & pœnis duellantium erunt obnoxii.

§. V. Homicidium.

SUMMARIUM.

1 *Homicidii etymologia.*
Divisio homicidii ab aliquibus assignata.
2 *Impugnatur data divisio, & reducitur ad duo genera homicidii.*
3 *Homicidium a lege permissum multiplex.*
Quando licitum sit homicidium factum ab Officialibus Curiæ.
Executor justitiæ licite occidit hominem.
Cum homo juste occiditur, lex eum occidit.
4 *Quomodo, & quando occidatur homo, lege nulliter homicidam puniente.*
Transfuga ad hostes potest impune occidi, & quare.
Bannitus occidi potest de jure Statutario, non de communi.
Statuta facta pro communi quiete valent.
Bannitus habetur pro hoste Patriæ.
Bannitus potest occidi, quoquomodo.
5 *Homicidium secutum in publica colluctatione non punitur.*
Pugna a quo dicta.
Colluctatio, ut salvet a pœna homicidii, qualis esse debet.
In colluctatione occidens hominem saxo clauso intra pugnum, tenetur de homicidio proditorio.
Occidens hominem in publica pugna saxorum, saxo facto funda, punitur de homicidio.
6 *Occidens ad sui defensam cum justo moderamine, non punitur a lege.*
Clericus occidens ad sui justam tutelam, non incurrit irregularitatem.
Irregularis, nec excommunicatus est, qui occidit Clericum ad sui justam defensionem.
Homicidium non polluit Ecclesiam, si illud est ad justam defensam commissum.
Inculpata tutela, ut talis dicatur, quæ requirat.

7 Defensio inculpata requirit, ut fiat incontinenti.
Quid sit defensio facta incontinenti.
8 Auctor rixæ occidens alium, non gaudet privilegio tutelæ inculpatæ.
9 Limitatur data conclusio.
Auctor rixæ per pura verba, si ad sui defensam occidit injuriatum, qui contra eum armis insiluit, gaudet privilegio inculpatæ tutelæ.
10 Quomodo dignoscendum, an auctor rixæ habuit a principio animum occidendi.
Auctor rixæ quis dicendus.
11 Defensio facta pro tuenda pudicitia est inculpabilis.
Pudicitia, quæ potest defendi morte illi insidiantis, est pudicitia propria, aut uxoris, filiorum &c.
12 Quo casu tuenda sit, aut tueri possit pudicitia per mortem insidiantis, aut attentantis.
13 An præventive possit occidi, qui certo, & infallibiliter est violaturus pudicitiam.
14 Speculative, quomodo licite præventio fieri possit.
De proximo accingendus habetur pro accincto.
15 Occidens ad tuendam pudicitiam, quo casu esset absolvendus a pœna homicidii.
16 Resolvitur, quod practice, pro tuenda pudicitia non potest præveniri morte invasor.
Voluntas hominis est deambulatoria.
Propositio damnata ab Alexandro Septimo.
17 Defensio inculpata est etiam respectu tuendi honoris, aut rei familiaris.
Fur nocturnus potest occidi.
Circumstantiæ requisitæ a Doctoribus, ut fur nocturnus possit occidi.
Nocturnus fur potest occidi ab eo, cujus vita, aut res periclitantur.
18 Fur diurnus, quando possit occidi.
Fur quivis potest occidi, quando res furata non potest recuperari, aut cum difficultate.
Quare fur armatus possit occidi.
19 Depopulatores agrorum nocturni possunt occidi.
Nomine agri quænam veniunt.
Si quis indemnem a depopulatore servare se potest verbis, aut verberibus, non potest eum occidere.
Gothofredus rejectus.
Dispensatio est stricti juris, & debet lædere jus minus, quam possit.
20 Quantitas rei furatæ, quæ requiritur, ut quis, ob eam possit furem occidere.
Æquitas præferenda rigori juris.
Clericus occidens furem, incurrit irregularitatem,
21 Homicidium factum a non sano mentis, est impunibile.
Ebrius, quando excusetur ab homicidio patrato, aut non.
Noctambulus, quis dicatur.
Actiones noctambuli, dum dormit, a quo fiunt.
Ebrius, & noctambulus, si cautelam non adhibuerunt, & occidunt, puniendi de culpa.
22 Phrenetici, & furiosi quando puniendi, aut non de homicidio commisso.
23 Pater, & maritus potest filiam, aut uxorem deprehensam in adulterio occidere, stando juri Civili.
24 Quæ conditiones requirantur a jure, ut Pater possit filiam adulteram occidere, & adulterum.
Magistratus deprehensus in concubitu cum filia, potest occidi a Patre.
Pater sine incursu Censuræ potest percutere Clericum cubantem cum filia.
Non requiritur, quod filia reperiatur in actu succumbendi, sed sufficit amplexus &c.
25 Pater potest occidere pederastam, & filium deprehensos in actu innominabili.
26 Opinio, quod Pater non possit occidere filiam viduam in actu fornicationis.
Pater non habet privilegium, ut præferatur ad accusandam filiam de stupro.
27 Impugnatur dicta opinio.
Pater potest occidere filiam in actu stupri, ob iram conceptam ex atroci injuria.
Pater non potest occidere filiam in actu stupri extra domum suam, aut Generi.
De adulterio etiam extranei accusare possunt.
Si filia non est in Patris potestate, non potest a Patre occidi.
28 Maritus potest actu adulterantem uxorem in domo propria, non vero Soceri, occidere.
Maritus occidens adulterum non vilem, citra mortem puniendus.
29 Leges concedentes marito homicidium uxoris adulteræ extenduntur ad adulterum.
30 Maritus, quo casu possit occidere sibi suspectam de adulterio cum propria uxore.
Sive vilis, sive nobilis sit adulter, potest a Marito occidi.
31 An Pater, & Maritus possint per alios occidere filiam, ac uxorem adulteram.
Resolvitur dubium negative, & quare.
32 Argumentum Baldi contrarium resolvitur.
Permissio legis facta personæ, non egreditur personam.
33 Filius de mandato Patris, & Servus de mandato Domini occidentes adulteram, puniendi citra pœnam legis Corneliæ, & quare.
34 Opinio, quod Pater, & Dominus possint demandare filio, aut servo homicidium adulteræ.
Impugnatur talis opinio, & quare non sit vera.
35 An Pater, & Maritus se ponentes in insidiis, ut adulteram in actu deprehendant, possint eam impune occidere.
36 Resolvitur dubium negative, & quare.
37 Continuatur ratio.
38 Pater, & Maritus, si per ocularem inspectionem certi non fuerunt de adulterio, sed, ut certificentur de eo, se ponunt in insidiis armati, cum aliorum assistentia, & adulteros occidunt, non sunt Rei de homicidio appensato, & quare.
39 Assistentes tali homicidio nullam pœnam incurrunt.
Assistentes dicto homicidio non possunt offendere adulteros, aliter tenentur de homicidio.
40 Homicidium casuale definitur.
Quibus in casibus homicidium casuale detur.
Amicus occidens amicum, casualiter occidisse præsumitur.
Amicitia facit bene præsumere, etiam in factis prohibitis.
Pensanda bene est amicitia, si fuerit vera, an ficta.
41 De homicidio casuali nemo tenetur.
Casus quando dicatur intervenire.
Quomodo discernatur, an in homicidio, quod reputatur casuale, intervenerit culpa.
Exercitium operis illiciti culpa est.
42 Homicidium culposum, minori, quam ordinaria pœna punitur.
Homicidium culposum a quo aggravetur.
43 Homicidii culposi prima species est, quæ comprehendit quemvis gradum simplicis culpæ in homicidio casuali.
Secunda species est, quando intervenit dolus ob opus illicitum, cui vacabatur.
Tres casus hujus secundæ speciei.
44 Opinio, quod volens occidere unum, & alium præter intentum necans, ordinarias pœnas evadat, dura est.

45 In

45 *In rixa occidens unum, volens accidera alium, extraordiaarie puniendus.*
46 *Appensate volens occidere anum, & accidens alium præter iatentum, debet ordinarie pauiri.*
47 *Confirmatur praxime data canclasia.*
48 *Homicidii dolosi definitio.*
Ejus species.
49 *Prima species homicidii dolosi, & ejus defaitio.*
Homicidium rixasam, dalosum, & pure voluntarium babeatar pro synonimis.
50 *Homicidium rixosam, seu simplex voluntarium est, quod seqaitar in actu rixæ.*
Dolosum est, qnod seqaitar post rixam perdurante iracundia.
Dolas est actus voluntatis indifferens ad bonam, & malum.
51 *Iracundia per quantum temporis durare censeatur.*
Censetar darare, donec iratas non divertat ad actus extraneos; aut per 12. boras.
52 *Certa regala de tali duratione dari naa potest, sed arbitranda est a Judice.*
53 *Secunda species homicidii dalosi definitur, & dicitur homicidium deliberatum.*
54 *Dan inimici sibi obviaates, si unus alium necat animo deliberata, Reas est de homicidio deliberato.*
55 *Levis provocatio in accursu inimicorum, quaado axeladat iadiciam animi deliberati.*
Provocatio debet esse data, & non accepta.
Cautela in boe servanda a Judice.
56 *Pravocatia, in occursa tali accepta, non salvat ab bomicidia deliberata.*
A primordio tituli amnis evcatas posteriar formatar.
Culpa proveaiens a dolo malo, punitur ut dolus.
57 *Opinia, quad atrox injuria accepta ab inimico, excludas reatum animi deliberati.*
58 *Impugnatar dicta apinio.*
Calor iracandiæ tantum perdurans excusat animum deliberatam.
59 *Quibus in casibus impugnata opinio possit habere locam.*
Homicida adalteri ex animo deliberato evadit pœaam ordiaariam.
60 *Princeps salas potest maderare pœnam homicidii deliberati, ob gravem circumstantiam.*
61 *Tertia species homicidii dolosi est facti iu insidiis.*
Insidiari importat quamlibet injustam offensam.
Insidiari proprie, quid significet.
62 *Occidere ex iasidiis pluribus modis accidit.*

1 HOmicidium, ut fert nominis etymologia, alind non est, quam *bominis cædes*, sive *mors violenter bomini illata*; in hoc autem generali sensu abstractive acceptum *bomicidium* delictum non est, quandoquidem potest dari, & de facto datur *cædes bomiais*, quæ, ut infra dicam, crimen non est. Communiter scribentes dividunt *bomicidium* in simplex, & qualificatum, sive deliberatum, dicuntque, simplex quinque modis committi, puta, lege permittente; necessitate; casu; culpa; & dolo: Deliberatum pariter quinque modis patrari, nempe ex proposito; ex insidiis; proditione; assassinio; & per venenum. Sic pluribus secum vectis *Carer. Gribald. Clar. Boss.* & *Farinac.* scribit *Caballus Tract. de Omni gen. homicid. uam.7.*

2 Mihi autem magis propria videtur divisio *bomicidii* in *bomicidium* lege permissum, & *bomicidium* lege vetitum: ita ut illud crimen non sit, hoc vero delictum sit. Assignata enim divisio *homicidii* simplicis in quinque modos, tum superflua, tum impertinens est. Superflua quidem, nam quatuor primi modi reducuntur ad unum, quia qui occidit hominem necessitate, casu, & culpa, occidit lege permittente; aut saltem non puniente, & sic cæteri tres modi reducuntur ad unum. Impertinens autem, quia in cæteris modis non intervenit dolus, qui tamen intervenit in quinto, & in hoc est vera ratio delicti, quæ tamen non reperitur in prioribus; unde nec debuit in illorum serie collocari, sed computari eum modis *bomicidii* deliberati.

3 Dico igitur *bomicidium* plurifariam lege permitti, aut lege non puniri tanquam delictum. Primo modo, quando committitur ex mandato, & auctoritate Principis, aut Magistratus, & hoc modo licitum est *bomicidium* factum ab Officialibus Curiæ, jussis capere Reum vivum; aut mortuum, si iste aufugit, nec eum capiendi spes est; aut si armis se tuetur contra familiam, *arg. text. in l. Si servas. C. de His qui ad Eccl. cansa. Clar. §. Homicidium. ℣. Saat etiam & quæst. 29. in princip.* neque pariter delinquit Executor justitiæ, dum Reos ultimo supplicio afficit, *text. in l. Si Homicidium. 23. qu. 5. & in c. Cum homo. ea. cau. & q.* Ut enim ajebat *D. Augast. lib. quæst. sup. levit. 19. quæst. 68. Cum homo juste occiditur, lex eum occidit, non tu.*

4 Secundo modo, quando lex, aut Statutum, aut consuetudo, quæ obtinet vim legis, occisionem alicujus permittit, & occisorem de *bomicidio* nullo modo punit, & ita impune potest occidi transfuga, qui ad hostes patriæ transiens, propter periculum revalationis secretorum potest patriæ eversionem caulare, *text. in l. Ejusdem. §. fiaal. ff. Ad leg. Cornel de Sicar. Clar. §. Homicidium. ℣. Plerumq. etiam.* Hoc pariter dici potest de bannitis, qui quamvis de jure communi occidi impune non possint, ut notat *Bart. in l. Ut vim, num. 1. ff. de Just. & jur.* tamen de jure Statutario hoc licet; nam, ut ait loco supra citato *Claras*, in omnibus ferme Statutis saltem Italiæ, habetur, ut banniti capitaliter possint impune occidi; & non raro etiam præmia occisoribus illorum sunt decreta per Statuta locorum, quæ, cum hoc sanciant pro quiete communi, valida sunt, ut scripsit *Alexander in l. Si plagii. num. 2. ff. de Verb. oblig.* apud *Dec. Consil. 327. num. 3. in fin.* Insuper, cum banniti habeantur tanquam hostes patriæ in sententia communi Doctorum, *Dec. in cap. qua in Ecclesiarum num. 14. in fin. de Const. Boss. Tit. Banni. qaid amit. num. 1. Clar. §. Homicid. num. 61. Farinac. q. 103. num. 107. & seqq. Caball. de Omn. gen. homicid. num. 60.* possunt occidi etiam proditorie ex insidiis, ac etiam per assassinium pecunia data, vel accepta.

5 In pari cum supradictis consideratione habetur *bomicidium* commissum in publica colluctatione, quæ ex consuetudine invaluit, sive in concertatione, quæ pugnis fit, & vera *pugna* dicenda est, cum nomen *pugna* a pugnis, quibus ab initio dimicatum fuit, ortum sit, ut scribit *Matt. Dogen. Architect. militar. lib. 1. sab init.* Hujusmodi pugnæ fiunt *Venetiis*, *Eagabii*, *Pisis*, *Florentiæ*, & alibi; & in hoc conflictu, si quis pugno alium occidit, aut si in colluctando, antagonistam interimit, ille non incurrit pœnam *bomicidii*, *text. in l. Qua actione. §. Si in colluctatione. ff. Ad leg. Aquil Marsil. Aachar. Alex. Dec. Menoch. Gribald. Carer.* apud *Cabal. loc. cit. num. 85.* Hoc autem accipiendum est, si occisio sequatur in actuali exercitio, & occasione eorum, quæ in tali exercitio licita sunt; nempe pugnis tantum manu inermi formatis, hostem petendo; aut in colluctatione antagonistam trudendo, impellendo, attrahendo, stringendo,

seu

ſeu proſternendo: ſi enim aliter fieret, ut pote breve ferrum, aut ſaxum in clauſa manu quis teneret, & ſic armato pugno hoſtem exciperet, & necaret, teneretur ille de *homicidio* proditorio, ut dicunt Doctores. *Menoch. de Arbitrar. lib. 2. Cent. 4. Caſ.* 400. *num.* 4. *&* 5. *Gribal. de Homic. licit. num.* 27. Et hoc itidem dicendum eſt, ſi quis in ludo, ſive pugna ſaxorum, quæ in quibuſdam Civitatibus practicatur, alium occidit: nam conſuetudine ita concedente ceſſat dolus, & ſic ratio *Homicidii* criminalis; conſuetudo enim tolerata, quamvis iniqua, & injuſta excuſat a pœna temporali, argumento eorum, quæ dicuntur in jure, *text. in cap. Cum Venerabilis. junct. gloſſ. in V. Migraſſe. de Conſuet. cap. Sane. junct. gloſſ. in V. Antiqua. de Temp. Ordin. cap. Objiciantur.* 2a. *qu.* 4. Hoc vero accipiendum, ſi occiſio ſequatur ex jactu lapidis, nuda manu facto: quod, ſi occiſio ſequeretur ex jactu ſaxi facto funda, (dum conſuetudo eſt, quod dimicetur tantum ſaxis, nuda manu projectis ominus) ſive ex percuſſione, ſaxo retento in manu, facta in capite adverſarii, qui forte cecidit, tali caſu *homicidium* evaderet verum crimen, ex hoc, quod non excuſaretur a conſuetudine, quæ tales percuſſiones non admitteret.

6 Tertio modo, quando ſequitur *homicidium* ob neceſſariam defenſionem propriæ vitæ; tali enim caſu poteſt quivis aggreſſorem occidere, ſi tamen interveniat moderamen inculpatæ defenſionis, ut dicunt jura *l. Ut vim. & ibi Gloſſ. & D.D. communiter. ff. de Juſt. & jur. l. Si ita. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. l.* 2. *C. eo. tit.* Et ampliatur iſta concluſio tum quo ad perſonam, tum quo ad locum. Ad perſonam quidem non tantum occidentis, ſed etiam occiſi; ut puta, quod licitum ſit *homicidium* ad defenſam, quantumvis occidens ſit Clericus, ita ut ex tali *homicidio* nullam contrahat irregularitatem, *text. in Clement. Si furioſus. de Homicid.* pariter, ſi invaſor ſit *Clericus*, qui remaneat occiſus, occidens nullam per hoc incurrit excommunicationem. Itidem, ſi invaditur injuſte extraneus, poteſt alius quivis etiam Clericus interficere invaſorem ad ſalvandum innocentem, ſi tamen aliter ſalvari nequit, quam per alterius mortem. *Farinac. Quæſt.* 125. *num.* 278. Verumtamen, ſi in hoc caſu *homicida* eſſet Clericus, non evaderet irregularitatem, ut habet *Gloſſa* in citata Clementina *ſi furioſus. in V. Snum. de Homicid. text. in cap. Si vero il* 1. *de Sent. Excommun.* Ad Laicum etiam ampliatur, nam etiam in Eccleſia ad propriam defenſam licet occidere, abſque eo, quod illa polluta remaneat; & ratio eſt, quia tale *homicidium* juſtum eſt, & Eccleſiæ injurioſum non eſt, & ſic firmant Doctores, *Ayrer. Boulec. Lignan. Mantua. Dec. Farinac. Quæſt.* 125. *num.* 22. apud *Bill. quæſt.* 111. *num.* 22. Inculpata porro defenſio, ut firmant *Cabal. Reſol.* 248. *num.* 31. *Guazzin. Defenſ.* 29. *cap.* 5. *num.* 2. *Farinac. Quæſt.* 125. *num.* 356. conſiſtit in tribus: primum eſt *modus*; ſcilicet, ut eodem genere armorum, quo quis eſt percuſſus, ſe defendat. Sed hoc non probatur univerſaliter: ſiquidem, ſi poſitus in periculo vitæ ſe tuetur ſclopo, eumque explodit contra adverſarium, qui enſe eum aggreſſus eſt, (dum alia arma non habuit ad ſe defendendum, niſi ſclopum; aut ſi enſem habuit, non tamen erat ſic peritus in arte digladiandi, ſicut adverſarius) profecto non erit Reus defenſionis culpatæ, aut culpabilis; debuit enim ſe tueri modo illo, quo potuit, & ſibi magis prodeſſe valuit. Ideo alii Doctores *Giurb. Conſ. crim.* 17. *nu.* 24. *& ſeqq. Berlich. Par.* 4. *Concl.* 12. *num.* 56. *Matthæ. de Reg. Regn. Valent. cap.* 8. §. 8. *nu.* 112. *Conciol. Crim. Reſol.* 3. *num.* 9. *V. Defenſio. Raynald. Tom.* 1. *cap.* 7. *Rubr. num.* 18. melius certe firmant concluſionem, quod cæteris paribus, *moderata* dicetur *defenſio*, quamvis fiat cum inſtrumento majori, aut fortiori armis, quibus impetitur, qui ſe defendit. Me autem judice, *modus* debet potius attendi circa factum, quam circa arma; puta, ſi potuit ſe tueri exarmando inimicum; aut clamando auxilium, quod præſto potuit eſſe; aut uno ictu debilitando aggreſſorem, voluit potius ferire, & non contentus uno ictu, quo adverſarius jam ceciderat, & factus erat inhabilis ad amplius nocendum, ipſum pluribus ictibus confodit; tali caſu non poteſt dici *homicidium* fuiſſe licitum ratione defenſionis. Ratio eſt, quia hoc licitum communi ſententia reputatur, quando nullus ſuppetit modus ſalvandi propriam vitam, niſi per mortem aggreſſoris. In caſu autem ita non eſt, quia poterat uti exarmatione inimici; imploratione auxilii; ſive contentus eſſe uno ictu tantum, quo ille jam erat factus inhabilis ad nocendum: unde ſequentia vulnera fuerunt illata potius ad vindictam, quam ad defenſam, & in hoc verus eſt exceſſus in *modo*, propter quem defenſio amittit jus inculpatæ.

7 Secundum eſt, ut defenſio fiat *incontinenti*, puta, antequam qui ſe defendit, divertat ad alios actus, ut firmant Doctores *Cabal. Calvin. Farinac. Guazzin. Conciol. Raynal. loc. cit. num.* 19. Ratio autem hujus dicti eſt, quia, qui ſe divertit ad alios actus, jam ſe exemit a periculo mortis; unde, ſi occidit, patet, quod eſt ad vindictam. Tertium eſt *cauſa*, puta, quod offenſio fiat ad puram defenſionem, non autem ad ultionem; & hoc verificatur, quando ſe defendens eſt conſtitutus in diſcrimine vitæ, & aliter evadere non poteſt mortem, niſi offendat, aut occidat adverſarium. *Guazzin. Defen.* 29. *cap.* 5. *num.* 2. *Mazzol. Conſ.* 11. *num.* 65. *Grammat. Conſ.* 56. *num.* 16. *arg. l. Scientiam. §. Qui cum aliter. ff. Ad leg. Aquil.*

8 Secundum autem opinionem quorundam, *homicidium* ad neceſſariam defenſionem non debet eſſe commiſſum ab eo, qui fuit auctor rixæ; ita ut, ſi iſte ponatur, ob rixam a ſe inceptam, in periculo vitæ, ita ut aliter evadere nequeat, niſi occidendo, & occidat, non gaudeat privilegio defenſionis inculpatæ, *Andræ. Gall de Pace publi. lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 17. *Bajard. ad Clar. §. Homicidium. num.* 78. *&* 125. *Cabal. de Omn. gen. homicid. num.* 112. Quia, ut ait *Farinac. Quæſt.* 126. *n.* 47. *&* 49. ipſe cogitavit, aut cogitare potuit de eo, quod ex rixa, quam incipere voluit, evenire poterat: unde excuſandus a pœna non eſt, ſi dans operam rei illicitæ, occaſionem delicto paravit.

9 Sed limitatur ſupra data doctrina ad caſum, in quo auctor rixæ non acceſſit ad rixandum animo occidendi; ſi enim tali animo acceſſit, non evadit reatum homicidii, quamvis occidat in ſtatu, in quo ipſe ſalvare non poterat vitam, niſi per mortem alterius. At ſi talis animus defuit, diſpar eſt ratio; prout enim ait *Raynald. Tom. p. cap.* 7. *Rubr. num.* 25. qui pro hac opinione citat *Sabel. Cabal. Pegner. Guazzin. Oril. Matthæ. Conciol.* iniquum quodammodo eſſet, quod incipiens rixam puris verbis, teneatur pœna ordinaria, ſi calore rixæ incenſus, & magis, ſi conſtitutus in periculo vitæ, occidit; & maxime ſi adverſarius aliquo modo exceſſit.

10 Quod, ſi quæratur, quomodo cognoſci poſſit, an auctor rixæ (puta, ille, qui dixit, aut fecit, vel facere tentavit illicitum, ex quo veriſimiliter poterat ſequi delictum, quod inde evenit; Is enim,

enim, ut scribit *Bajard. ad Clar. §. Homicidium. n. 78.* apud *Crivellum Decis. Dolan. 26. num. 11.* vocatur auctor, sive caput rixæ) habuerit a principio animum occidendi, & directum ad id, quod postea sequutum est, respondet *Raynaldus*, quod hoc cognosci potest ex capitali inimicitia, quæ præcessit inter homicidam, & occisum, si nempe ille occasionem quærebat obviandi inimico suo; quo reperto, rixam verbalem, aut etiam actualem affectavit; nempe occupando manum dextram in itinere, quæ alteri debebatur; sive data opera transeundo proxime illi, eumque impellendo; aut alium actum faciendo, ex quo rixa oriri solet, maxime inter eos, qui sibi invicem non satis æquo sunt animo. Pariter, si occisor habuit mandatum de occidendo, & armatus incedebat, & ex industria obviavit occiso, tali casu, si cœpta rixa ab occidente, iste positus in discrimine vitæ occidit, non evadit pœnam ordinariam, quia ipse jam *homicidium* ex proposito intendit. Addo Ego, quod conjici potest animus occidendi in auctore rixæ ex qualitate armorum, quibus præter morem suum erat instructus. Pariter ab insolito loco, per quem ille transire non solebat, nec congruentem causam assignare potest, quare illac præter morem suum transierit, cum tamen locus ille frequentari solitus erat ab occiso. Insuper a mendicato prætextu arrepto rixam incipiendi, & multis aliis circumstantiis, a quibus venari poterit sagax Judex animum præcedentem auctoris rixæ, qui occisit.

11 Ampliatur autem supra data doctrina, quod nempe sit inculpabile *homicidium*, factum ob defensionem propriæ vitæ, ad defensionem pudicitiæ, nam argumento quorundam jurium *Auth. Multo magis. C. de Sacr. Eccles. l. Si quis non dicam. C. de Epi. & Cler. l. Isti quidem. §. Quod si dederit. ff. Quod met. cau.* dicunt multi Doctores *Gribald. Bart. Angel. Clar. Bolea. Farinac.* apud *Caball. Tract. de Omn. gen. homicid. num. 89.* quod licet occidere impune illum, qui insidiatur pudicitiæ occidentis; & potest etiam extendi ad insidiantem pudicitiæ uxoris, filiorum, sive fratris, aut sororis, argumento ducto a citata *l. Isti quidem. §. penult. & ultimo ff. Quod met. cau.* ubi dicit *Paulus* I. C. majorem in bonis viris esse metum amittendæ pudicitiæ, quam vitæ: & hoc non tantum respectu propriæ personæ, sed etiam filiorum, *cum pro affectu Parentes magis in liberis terreantur*. Et confirmatur, quia ex læsa pudicitia propria, filiorum, aut fratrum, incurritur jactura honoris, de quo viri boni tanquam de propria vita debent esse solliciti.

12 Cum sobrietate autem accipi debet data conclusio, quod nempe licitum sit *homicidium* pro tuenda pudicitia propria, uxoris, filiorum, & fratrum, quando aliter salvari nequeat pudicitia, nisi per mortem insidiantis. Ratio est, quia aliter non esset inculpata tutela: & sicut non evadit reatum homicidii, qui occidit ad defensam vitæ sine justo moderamine, ut supra dictum est, pari modo concludendum est de defensione pudicitiæ.

13 Libet autem hic quærere, an prævenire liceat illum, a quo certe imminet mihi mors, aut infamia ex pudicitia attentata uxoris, filiæ &c. ita ut, si concludenter probabo, me fuisse in statu, in quo debebam certo, & inevitabiliter amittere vitam, aut honorem, nisi occidissem illum, debeam pronunciari inculpabilis in *homicidio* commisso.

14 Respondeo, quod speculative loquendo, talis præventio esset licita; puta, si attentans vitam, aut pudicitiam, certo, ac infallibiliter ad effectum perducet præmeditatum scelus, quod nullo alio modo excogitabili potest a me anteverti. Ratio est, quia talis certitudo effectus secuturi ponit me in statu, ac si essem in actu, in quo pati debeam amissionem vitæ, aut honoris; siquidem ut ex jure *arg. l. Ex co. tempore. ff. de Testa. milit.* deducunt Doctores *Felin. in cap. Eam te. num. 16. ¶. Erat iste. de Rescr. Jas. Thes. Thomass. Alex. Anrharan.* apud *Barbos. Axiom. 6.* init. de proximo accingendus habetur pro accincto, & sicut licita est defensio in actu aggressionis, ita licita videtur in casu certo, & infallibiliter secuturæ violentiæ, cui aliter nequit obviari.

15 Secuto igitur effectu, si homicida concludenter probaret, se certo, ac infallibiliter (certitudine saltem morali) amissurum vitam, aut honorem, nisi occidisset; pariterque probaret, sibi nullum fuisse modum evitandi damnum secuturum, nisi per mortem illius, utique esset absolvendus.

16 Sed quomodo probabit talem effectum fuisse infallibiliter secuturum, cum voluntas hominis sit mutabilis, ac deambulatoria, *arg. l. 4. ff. de Alimen. legat. l. Cum hic. §. Ait oratio. ff. de Donat. int. vir. & uxo. cap. Cum Marthæ. ¶. Cæterum. de Celebr. Missæ*, & possit illum pœnituisse de meditata violentia? Quomodo probabit, non potuisse illum impediri ab aliquo, ne meditatam vim effectui demandaret? Quomodo probabit, Principem, aut Magistratum non potuisse, aut noluisse occisorem servare indemnem, si ad eum habuisset recursum, prout tenebatur, antequam privata auctoritate se defendisset? Ex his ergo concluditur, quod, cum impossibile moraliter sit probare dictas circumstantias, (quarum una deficiente tale homicidium esset illicitum) practice loquendo, talis præventio est dicenda illicita, ac damnabilis. Unde jure merito *Alexander VII.* damnavit hanc propositionem: *Licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certa imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare*, quæ proposito casui, ut patet, affinis est.

17. Extenditur insuper licita defensio vitæ, ac honoris, ad defensionem etiam rei familiaris; proinde textualiter habetur in *l. Furem nocturnam. ff. Ad leg. Corael. de Sicar.* quod fur nocturnus potest impune occidi. Limitat hanc conclusionem *Clar. §. Homicidium. ¶. Ultima est. num. 4.* qui ex *Bolenco*, & *Idora* docet, *homicidium* furis nocturni licitum esse, quando quatuor circumstantiæ interveniant; prima est, quod hoc fiat ad defensionem rerum suarum; secunda est, quod volens occidere, clamet; tertia est, quod neque furem cognoscat, neque adsint Testes illum agnoscentes, qui possint deponere contra eum de furto; quarta est, quod non possit eum capere. Sed tales circumstantiæ non requiruntur a Textu; & profecto inutilis est clamor, si furtum est in loco, ad quem nullus accurrere potest, ut est in casis campestribus, ac solitariis; inutilis pariter est cognitio furis per se, aut per Testes, si fur (ut accidit in statibus limitrophis, sive confinantibus) facto furto, fugit ad Statum, seu ditionem alterius Principis, ubi se tuetur ab inquisitione Curiæ. Dicendum igitur, necem talis furis esse licitam, quando unica intervenit circumstantia, requisita a Textu citatæ legis, puta, *si parcere ei sine periculo suo non potuit*; nempe prout adnotavit *Gothofredus, ad l. Furem nocturnam lit. Ad leg. Cora. de Sicar.* sine periculo *suarum rerum, vel sui corporis*. Unde ad licitam necem talis furis sufficit, quod occidens passurus sit inevitabile damnum in corpore, aut substantia sua, si fur non occidatur. Proinde, si ad tuendum se, aut sua, contra talem furem, sufficit hujus debili-

tatio,

tatio per vulnus, aut percussiones; aut, si potest absque damno res furatas recuperare, implorato Judicis officio, aut alia via, vel si res surripienda a fure est parvi momenti, unde leve tantum damnum emergit, non potest furem occidere. Ratio est, quia tunc parcere furi absque sui periculo potest, & deficit conditio requisita a lege, & non purificata conditione, cessat dispositio legis, ut proinde delictum evadat illud, quod cum illa conditione crimen non fuisset.

18 Quod autem dictum est de fure nocturno, dicendum pariter est de diurno. Nam, ut habet Textus *l. Si pignore. §. Furem interdiu. ff. de Furt.* ex legibus duodecim Tabularum habetur, quod fur diurnus impune possit interfici, *si telo se defendat*. Talis autem defensio *telo* (armis nempe quibulvis) facta a fure, ita debet accipi, ut nempe fur armis furtum factum defendere velit. Quod, si fur, etiam armatus, res furatas dimittat, non potest dominus rerum furatarum furem ullo modo percutere, & multo minus occidere. Ratio est, quia communis sententia Doctorum est, de qua testantur *Jason. in l. Ut vim. num. 25. ff. de Just. & jur. Villalob Coll. com. opin. lit. O. num. 19.* quod tum licet furem sive nocturnum, sive diurnum interficere, quando res furatæ non possunt aut simpliciter, aut sine gravi damno recuperari; unde, si fur furtum dimisit, jam res recuperatæ sunt, & cessat motivum legis, quæ furis necem impunem permittit. Et huic sententiæ adstipulatur Imperator *l. Si ut allegas. C. Ad leg. Cornel. de Sicar.* dum ait, *latrocinantem, qui inferenda cædis voluntate præcesserat, jure cæsum videri*; ex eo enim, quod armatus ad furandum accessit, videtur accessisse animo defendendi armis furtum factum, & se paratum potius ad necem domini volentis rem suam recuperare, quam ad furtum dimittendum. Quod, si quamvis armatus, furtum dimittit, signum est, arma non sumpsisse ad defendendum furtum, & consequenter non habuisse animum *cædis inferendæ*, unde nec licet domino rei furatæ furem necare.

19 Ampliatur insuper supradata dispositio ad *nocturnos depopulatores agrorum*. Nomine autem *agri*, quod genericum est, juxta *Calvin. ex Spiegelio lexic. V. Ager. ait Varro in fine*, venit *ager consitus*, ut sunt vineæ, & fructeta, seu pomaria, *ager aratro proscissus*, ut campi, in quibus feruntur blada, ac legumina; *ager compascuus*, ut prata ad fœnum colligendum destinata; *ager floridus*, ut viridaria ad florum culturam destinata. Addi potest *ager ligniferus*, ut sunt sylvæ, sive nemora cædui; & *ager herbarius*, quemadmodum sunt horti pro parandis oleribus culti. Sancitur igitur ab Imperatore *l. 1. C. Quando lice. uni. si Jadi. se vindi.* ut nocturni depopulatores agrorum, juxta multiplicem sensum supra datum, possint impune occidi. Non recipio tamen opinionem *Gothofredi ad l. 1. lit. V. C. Quando lice. uni. si. Jadir.* qui ex Cujacio *Observ. lib. 14. cap. 15.* autumat *homicidium* nocturni depopulatoris agrorum *permissum esse quoquomodo, sive ei parcere non potueris sine vitæ periculo, sive potueris*. Ratio est, quia Textus illius legis in tantum permittit homicidium *depopulatoris agrorum*, in quantum, prout sonant verba illius legis, *liberam resistendi cunctis tribuit facultatem*. Resistentia autem fieri potest verbis, aut verberibus citra mortem. Unde, si dominus agri resistere potest depopulatori, ne damnum det, terrendo verbis, aut verberibus fugando, non potest ad ejusdem cædem devenire. Ratio est, quia talis lex est dispensativa aliarum legum, quæ prohibent *homicidium*; dispensatio autem stricti juris est, *Barbos. de Offi. & Pot. Epi. Par. 2. Alleg. 33. num. 7. & seqq.* & minus quam possit, debet lædere jus commune, unde limitari debet talis lex ad casum, in quo non potest resisti depopulatori nocturno agrorum, nisi per mortem illius.

20 Libet autem hic advertere, quod ad hoc, quod licitum sit *homicidium* furis diurni, aut nocturni, sive depopulatoris agrorum, oportet, quod sit tale furtum, aut rapina rei, quod per ejus ablationem aliquis graviter damnificetur, & res ablata non sit vilis, nec minoris pretii, quam sint duo aurei, ut ex Farinacio multos congerente, scribit ejus Compilator *Philippus de Bictis Prax. crimin. Quæst. 111. num. 27.* Incongruum enim est, quod vita hominis liberi, quæ æstimationem non recipit *arg. cap. 2. de Pignor. l. Qui filios. C. Quæ res pign. obli. poss.* pro re parvi momenti adimi possit, & hoc ab homine privato; attento maxime, quod etiam publica potestas non dat neci furem, nisi habeat consuetudinem furandi, aut nisi gravissimum furtum commiserit. Unde, ad hoc, quod leges Civiles, furis *homicidium* permittentes, nituntur æquitati, quæ rigori juris est præferenda *arg. l. 1. §. Si ego ff. Si pars. hæred. peta. l. final. de Offic Præs. l. Majorem. ff. de Pact. cap. final. de Transact.* explicari debent, ut ipsi æquitati cohæreant; & ita non permittant liberum *homicidium* furis, nisi pro furto valde gravi, & hujus gravitas libranda esset a Judice, bene pensatis locorum, ac personarum circumstantiis, & circa hoc punctum caute ambulent Judices. Advertendum etiam, quod quamvis laico liceat pro defensione rerum suarum, prout dictum est, furem occidere, non tamen hoc licet Clerico, qui si occidit, ut præfertur, incurrit irregularitatem, ut habetur *in cap. Suscepimus de Homici.*

21 Quarto modo redditur *homicidium* a lege impunitum, quando committitur ab homine, cujus mens est alienata, aut vehementi passione perturbata. Unde in jure *l. Infans. ff. Ad leg Corne. de Sicar. cap. Aliquot. 15. quæst. 1.* habetur, *homicidium* factum ab infante, aut furioso, non esse punibile, & ratio redditur a Jureconsulto *l. Sed & si la p. §. Et ideo ff. Ad leg. Aquil.* quia tum furiosus, tum infans *sua mentis non sunt*; hic quidem, quia mentis usum nondum habet, ille vero, quia furore alienatam mentem patitur. Delictum autem sine dolo, quod a libero mentis, hoc est rationis usu procedit, dari non potest. Sequitur ex hoc eodem principio, quod neque punibile est *homicidium*, commissum ab ebrio, phrenetico & dormiente; in istis enim liber usus mentis non est, & proinde, nequa dolus intervenire potest. Verum est hanc conclusionem debere accipi, quando abest etiam culpa a facto; puta, quod ebrius fuit ex accidenti, nempe, quia fuit sibi datum vinum alteratum aliquo pharmaco inducente ebrietatem, sive ex nimia siti bibit magnam copiam vini, alias solitus non inebriari. Quod, si ipse consuevit ebrietatem pati, & in ebrietate furere, & non temperavit aqua vinum, aut moderate non bibit, & factus ebrius, *homicidium* commisit; pariter, si, qui dormiendo occidit, quia noctambulus est, (ex iis nempe, qui, licet dormiant, tamen de lecto surgunt, & multa opera faciunt, ac si minime dormirent, & hoc ex forti phantasia, & spiritibus animalibus paulo fixioribus, ut doctissimus *Etmullerus lib. de Morb. human. corp. cap. 7. fol. m. 425. col. p.* scribit) & ipse scit, alias de nocte dormiendo, alia mala patrasse, non tamen removit arma a Camera, & iis confodit socium ibidem dormientem; aut se claudi non fecit in Camera, extra quam exeundo, *homicidium* commisit, aut debitam aliter diligentiam non adhibuit ad antevertenda damna, quæ dormiendo causat;

tali

tali casu *homicidium* non est undequaque impunibile, sed debet puniri, non quidem de *dolo*, quia hic abfuit; sed de *culpa*, quia debitam diligentiam non adhibuit, ut damnum probabiliter secuturum anteverteret, & sic firmat *Clar. §. final. Quæst.* 60. ¶. *Præterea quæro. num.* 12. & 13.

22 Quod etiam accipiendum est de phrenetico, & furioso; si enim habent lucida intervalla, & in his maleficia committunt, non debent evadere pœnam debitam, ut textualiter habetur in quodam Digesto *l. Diutius Marcus ff. de Offic. Præsid.* Unde tali casu diligenter debet inquirere Judex, an Reus *homicidium* commiserit in actuali furore, quo casu impunibilis est; an potius tempore, quo lucidum intervallum habebat, ut proinde pœnam evadere non debeat.

23 Quia vero perturbatur mens ex passione vehementi in tantum, quod non plene voluntarii sint actus ab illa prodeuntes, proinde indulgent leges, ut liceat Patri occidere filiam, & adulterum, in adulterio deprehensos, & hoc item possit maritus: vehementia enim doloris ex atrocitate injuriæ orta, potest in tantum Patris, ac Mariti mentem perturbare, ut sibi, si occidant, injuriam inferentas, lex censuerit esse indulgendum.

24 Quo ad Patrem clara est dispositio Textus *in l. Patri. ff. Ad leg. Jul. de Adult. l. Sic evenier. l. Nec in ea. l. Quod ait. ff. eo. tit.* in quo datur talis indulgentia Patri, dummodo uno impetu occidat adulterum, & filiam, & quod hæc sit in Patris potestate; ac sit in domo ipsius, aut Generi, non autem alibi; & quod filia sit nupta; & tandem, quod in fragranti crimine deprehendatur, & una talium circumstantiarum deficiente, docet *Clar. §. Homicidium. ¶. Dixi etiam*, non licere Patri impune occidere adulterum, ac Filiam. Ampliatur porro talis conclusio, ut locum habeat in adultero quovis etiam spectatæ dignitatis, aut status, ita ut occidi possit, quamvis *Magistratum* gerat, *text. in l. Marito quoque. §. final. ff. Ad leg. de Adult.* & si Clericus sit, occisor tamen etiam de jure Canonico, censuram contra percutientem Clericos, non incurrat, ut loco citato habet *Clarus* juxta Textum *cap. Si vero il t. de Sent. Excom.* Et quamvis non reperta sit filia in actu succumbendi adultero, sufficit, quod inventa sit in actibus venereis, puta, osculis, tactibus, amplexibus, &c. ut, pluribus citatis *Bartol. Salycet. Paris. Roland. Mascard. Soc. juni. Angel. Marsil.* probat *Caballus* R*esol. crim. Cas.* 300. *num.* 29. quia ex his satis dicitur probatum adulterium. Addit autem *Affiic. lib.* 3. *Const. Regn. Rubr.* 42. *de Adulter. in Const. legum asperitatem. num.* 10. ¶. *Sed quæro ab extra*, supradicta verificari etiam casu, quo deprehensus esset adulter cum filia in actu innominabili, ut pluribus ipse probat.

25 Ex qua doctrina posset resolvi dubium, de quo Auctorem ullum de eo tractantem, mihi reperire non licuit; puta, utrum dispositio legis permittentis Patri occidere filiam deprehensam in adulterio; extendi debeat ad casum, in quo reperiretur filius succumbere in actu nefando. Et opinor, esse respondendum affirmative: Ratio est, quia, si bene examinetur Textus *in l. Quod ait. §.* 2. & 4. *ff. Ad l. Jul. de Adult.* clare apparebit, dispositionem illius fundari in justa ira Patris contra filiam, & adulterum, orta ex magnitudine injuriæ, qua afficitur per tales impudicitias; censuit proinde lex indulgendum esse Patri, si ex tali ira adulteros occidat. Sed longe major ira rationabiliter est in eo, si reperit pederastam abutentem filio, quia longe majori afficitur injuria ex majori, ac turpiori scelere: sequitur igitur a fortiori, quod eadem legis indulgentia gaudere debet; attento maxime, hanc legem latam esse in favorem Patris principaliter, & proinde ex vulgatis juribus esse extendendam.

26 Limitant porro dictam superius conclusionem *Angelus de Malef. in V. Che hai adulterato, num.* 15. *Augustinus addit. num.* 22. & *Marsilius in l. Patri vel Marito. num.* 4. ¶. *Sed an liceat*, quos refert, & sequitur *Caballus Cas.* 300. *n.* 90. ad filiam nuptam, ita ut non liceat Patri occidere filiam viduam repertam in actu venereo. Fundamentum eorum est, quia Pater non habet privilegium, ut aliis præferatur in accusando de stupro filiam viduam, ut habetur *text. in l. Nec in ea. §.* 1. *ff. Ad leg. Jul. de Adult.* sequitur proinde, quod non habeat jus præcipuum in occidendo; siquidem si denegatur, quod est minus, nempe accusare, non conceditur, quod est majus, puta, occidere.

27 Sed, salva talium Doctorum reverentia, eorum opinionem non veram puto, & teneo jus inesse Patri occidendi filiam in stupro, si sit vidua, sicut in adulterio, si sit nupta. Ratio est, quia, ut dicebam, fundamentum legis Indulgentia Patri homicidium filiæ, ut præfertur, est justa ira concepta ex atrocitate injuriæ, quæ sibi sit in talibus impudicitiis. Porro eadem, imo major sit injuria Patri in filia vidua, quam in nupta; nam nupta est sub custodia viri, vidua autem sub custodia Patris, & ratione hujus custodiæ, quæ violatur, major exurgit injuria; & ideo, si Pater filiam nuptam adulterantem extra domum suam, aut Generi reperit, eam occidere non potest, ut textualiter dicit lex, *Nec in ea. §. Jus occidendi. ff. de Adult.* quia ratione loci magis violatur custodia in domo sua, aut Generi, quam alibi. Sequitur igitur, quod a fortiori idem jus erit Patri in filia vidua, sicut in nupta. Nec stringit ratio opposita; nam, quamvis Pater non habeat prælationem in accusando filiam viduam adulteram in concursu aliorum accusatorum extraneorum, (quandoquidem etiam extranei possunt accusare de adulterio, ut deducitur *arg. l. Si maritus. §.* 1. *ff. de Adult.* & *in l. Si maritus. §.* 2. *ff. Si negaverint. ea. tit.*) non sequitur, ergo non potest occidere; nam aliud est accusare, aliud occidere; a diversis autem illatio non fit; & argumentum a minori ad majus negative, si tenere debet, oportet, quod sit inter ea, quæ sunt ejusdem ordinis. Non negarem tamen, quod Pater non habet facultatem occidendi filiam viduam deprehensam etiam in Domo sua, aut viri defuncti, quando filia non sit in Patris potestate, nam lex *Patri datur. ff. de Adult.* indulgens Patri facultatem occidendi, expresse loquitur de filia, quam Pater habet in potestate, & in hoc sensu posset subsistere opinio impugnata. Unde hæc sententia vera esset, si filia facta sit sui juris per emancipationem, aut alio modo, juxta dispositionem Statutorum municipalium.

28 Quo vero ad maritum lex non tantum illi indulget, quantum Patri; siquidem, si adulter est persona vilis, permittitur marito impune illum occidere; si talis non sit, non evadit totaliter pœnam; itemque permittitur occidere solum adulterum, non autem uxorem; & tandem hoc potest Maritus, quando deprehendit adulterum in propria Domo, non autem in Domo Soceri, aut alibi, ut textualiter habetur in *l. Marito ff. Ad leg. Jul. de Adult.* Pœnam autem Mariti occidentis Adulterum non vilem, non renetur a jure statutam, sed prout testatur *Clar. §. Homicidium. ¶. Sed quid dicendum*, communis opinio est Juristarum, quod propter justum dolorem sibi illatæ injuriæ, non incurrit pœnam

nam mortis, sed mitiorem; nempe, si Maritus occidens est humilis fortunæ, damnatur in metallum; si vero sit honestior, relegatur in insulam; & adducuntur ad hoc duæ leges, *text. in l. Si adulterium cum incesto. §. Imperatores. ff. de Adult. & in l. Gracchus. C. eo. tit.*

29 Sed re vera leges illæ non loquuntur de Marito occidente Adulterum, sed uxorem; ita ut occidendo in actuali adulterio, non incurrat pœnam legis *Pompejæ de Parricidiis*, neque legis *Corneliæ de Sicariis*, ut advertit *Cabal. Resol. crim. Cas. 300. num. 6.* sed tales leges extendendæ veniunt ad casum occisionis Adulteri, ex identitate rationis, quæ in dictis legibus tangitur, nempe *impetus justi doloris* ex sibi illata injuria.

30 Mirandum sane est, quod, ut ex jure habetur, *Auth. Si quis ei C. Ad leg. Jul. de Adult. Novell. 117. cap. 15. §. His quoque. Coll. 8.* si vir suspectum aliquem habet de adulterio, & ter in scriptis, ac præsentia trium Testium ipsum præmonuerit, *ut a convenienda uxore sua desistat; post hæc autem invenerit eum convenientem uxori suæ in Domo sua, uxoris, vel Adulteri, vel in popinis, aut in suburbanis,* potest *sine periculo eum perimere*; & hoc nulla facta distinctione conditionis Adulteri, puta, sive hic fuerit Nobilis, sive vilis status, ita ut in hac lege comprehendi etiam viros Nobiles, censeant plures Doctores, *Salycet. in Auth. Si quis ei. & in l. Gracchus. in 2. opposit. num. 5. C. de Adult. Angel. de Malef. August. Afflict.* apud *Caball. Cas. 300. num. 36.* Unde ex hac dispositione deducatur, quod ex sola, quamvis violenta præsumptione adulterii, vir Nobilis possit impune a marito occidi; hoc vero minime possit, dum deprehenditur in actuali delicto, & fragranti crimine, quod videtur omnino rationi adversari. Unde ad tollendam hanc legum antinomiam, censerem opinionem datam supra *num. 28.* circa pœnam occidentis Adulterum Nobilem, posse procedere de jure *Digestorum*; non vero de jure *Codicis*, & de hoc nullam pœnam incurrere eum, qui actualem Adulterum, quamvis Nobilem interficit. Ratio est, quia si indulget facultatem occidendi ex violenta suspicione adulterii præsumpti, a fortiori idem concludendum est de adulterio actuali, de quo ex oculari inspectione constat. Præterquamquod *Mater I.C.* in illa lege *Digestorum Marito quoque. ff. de Adult.* locutus est juxta rescripta antiquorum *Cæsarum*, hanc autem correctam fuisse per legem posteriorem, latam a *Justiniano*, censendum est. Hæc autem, & superius dicta de Patre Filiam, & Marito uxorem, in adulterio, aut fornicatione deprehensas, occidentibus, intelligenda sane sunt ex dispositione legum civilium, quæ leges ob justum, & gravissimum dolorem in his casibus, & vehementissimum iræ motum, quem quis facile temperare nequit, sic occidentes, non ducunt esse puniendos; Non autem sunt intelligenda absolute, & spectato jure Canonico, quasi Patri, aut Marito liceat Filiam, uxorem, aut Adulterum in tali actu occidere, quia, sic inspecta re, attendenda est propositio decimanona ex damnatis ab Alexandro VII. *Non peccat Maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.* Quæ igitur in hac materia, nempe in ordine ad homicidium prosequitur Auctor, semper intelligenda sunt de punitione juxta leges Civiles, quæ leges, ob motiva ab ipsis intenta, judicant, in his casibus, minime puniendos esse occisores. Equidem, advertendum maxime censeo, elucubrationes istas ab Auctore exaratas fuisse pro foro fori, non pro foro Conscientiæ.

31 Hic quærendum est, an liceat Patri, vel Marito Adulterum cum filia, aut uxore occidere per alium; & in hac spinosa quæstione divisæ sunt sententiæ Doctorum, quorum fundamenta satis copiose recenset *Caball. Resol. crim. Cent. 3. Cas. 300. a n. 49. ad 58.* Mihi veritati magis consona videtur sententia negativa, quam tuentur *Covarruvias, Cassaneus, Jason, Felinus, Parisius, Paris de Puteo, Gomez, Petrus a Plaza, & Rolandus a Valle*, quos recitat, & sequitur loco citato *Caballus num. 52.* Et ratio fundamentalis est, quia indultum occidendi Adulterum, ac filiam, seu uxorem, quod a lege conceditur Patri, & Marito, fundatur, prout supra dictum est, in alteratione mentis ex vehementia justi doloris, concepti ex atrocitate injuriæ; unde sequitur illud *homicidium* a lege excusari, tanquam procedens ab homine læsæ mentis, nec sui plene compotis ex vehementia passionis illam conturbantis. Licet igitur ipse deprehendens Adulteros, & mandans alteri *homicidium* Adulteri &c. sit excusabilis in mandato; non tamen excusari potest is, qui mandatum exequitur contra prohibitionem legis vetantis *homicidium*.

32 Nec valet argumentum *Bald. in Usib. feud. Tit. de Pace Constant. ¶. Aliquam*, quod lex vetans fieri delictum, comprehendit mandantem, ergo a contrario lex permittens factum mandanti, comprehendit mandatarium; siquidem consequentia non tenet; nam permissio legis in casu personalis est; proinde non egreditur personam; non enim perturbatio mentis, quæ facit *homicidium* illud licitum, reperitur ita in mandatario, sicut in mandante; unde sequitur, quod quantumvis hic possit impune mandare, non tamen possit ille impune exequi; attento maxime, quod non omne id, quod potest aliquis per se facere, potest nomine suo faciendum alteri demandare; nam potest *Cajus* licite demandare *Sejo*, ut procuratorio nomine contrahat per verba de præsenti matrimonium cum *Berta*; non tamen sequitur, quod possit eidem committere, ut nomine suo matrimonium consummet. Et ratio est, quia hoc est quid personale, quod non egreditur personam, nec proinde potest alteri delegari. Sic in proposito, Indultum legis circa *homicidium* adulteri &c. factum Patri, & Marito, fundatur in passione personali, & proinde non extenditur ad personam, in qua tale fundamentum non habetur.

33 Verum est, quod, si filius de mandato Patris (ut præfertur) occideret, aut servus, sive famulus de mandato Domini, non deberent isti puniri ordinaria pœna legis *Corneliæ*; ratio est, quia injuria illata Patri, tangit etiam filium, cum quo censetur una caro, *Caball. loc. cit. num. 55.* unde & participat de illius justo dolore, ob quem Patri indulgetur occisio. Servus etiam excusatur in parte, ratione mandati sibi facti a Domino; ob quod minuenda sibi pœna est, cum ex dolo malo non delinquat. Hoc autem magis verificaretur in servo, cui esset dictum a Domino, quod, si non exequeretur mandatum, illum interficeret, ut tradit *Florianus in l. liber. homo in 2. num. 2. ¶. Et si potest. & in l. Si quis fumo. §. Quod dicitur. num. 1. ¶. Et hoc modo. ff. Ad leg. Aquil.* relatus a *Caballo, loc. cit. num. 57.* quia non delinqueret ex dolo malo, sed ex metu, ut dictum est.

34 Circa prædictas conclusiones, nempe, quod non liceat Patri demandare filio, vel domino committere servo homicidium adulteri &c. Classicos quosdam Doctores dissentire scio, & maxime *Clarum Criminalistarum Antesignanum §. Homicidium. ¶. Dubium est, circ. fin.* qui ex *Didaco* refert, contra-

trariam sentantiam esse frequentissimam; & ex *Antonio Gomez. ad l. 80. Taur. num. 61.* esse communem; ac ex *Affiicto Par. 3.Canst. Regni. Rubr. 46. num. 4.* eandem esse in praxi positam. Tamen quidquid sit de ipsorum auctoritate, & Judicum aliquorum praxi, puto non esse recedendum a suprapofita sententia. Ratio est, quia ex legibus supracitatis non habetur, quod Pater, aut Maritus adulterum &c. occidere possit ad vindicandam injuriam, puta, ipsa posita in esse; nam vindicta de maleficiis commissis reservatur publicæ potastati; permittitur tantum occidere ratione doloris vehementis, concepti ex atrocitate injariæ, ob quam non plene libere tunc operari posse censetur. Si leges permitterent vindicare illam injuriam, permitterent pariter, quod, verificato adulterio, posset Pater occidere adulterum &c. non solum in fragranti; & in domo sua, aut Generi; & incontinenti; sed etiam absque eo, quod deprehenderentur in actuali crimine; sed & ubique locorum; & ex intervallo; ratio est, quia injuria sibi facta illum semper, & ubique comitatur; & si eam vindicare lex concederet, concederet pariter, quod absolute, ac minime attentia illis circumstantiis, posset occidere. Sed si illas lex requirit, quæ vera faciunt ad augmentum injuriæ, & consequenter ad incrementum doloris, patet, quod legitimat *homiridium* ratione doloris vehementis, a quo mens alteratur, non vero ratione depellendæ, aut vindicandæ injuriæ. Sequitur igitur, quod cessat fundamentum oppositæ sententiæ, qua statuitur esse vindictam atrocis injuriæ Patri, ac Marito concessam; nam, prout dictum est, *hamiridium* tale indulgetur ex vehementia doloris in homicida, & sicut hic alios non tangit, sicut illum, ita ad alios (si de illius mandato occidant) non extanditur indulgentia.

35 Ex eodem principio deducitur solutio intercidentia dubii, num scilicet Pater, aut Maritus, qui sciens adulterium filiæ, aut uxoria, se ponit in insidiis, ut adulterantes in fragranti delicto deprehendat, & deprehensos occidit, impunis de jure evadere debeat?

36 Respondendum censeo negative; ratio est, quia tale homicidium est vere præmeditatum, & appensatum; & procedit cum pleno dolo, ac advertentia; nec excusari potest, tamquam quod processerit a mente perturbata a vehementia doloris, ac iracundiæ, propter quam solam (ut toties dictum est) lex impunitatem permittit. Quantumvis enim iste potuerit furere ex iracundia, & ex dolore quodammodo dementari, cum sibi primo compertum est adulterium filiæ &c., tamen ex post deferbuit iracundia; & sicut non licet occidere adulteros, nisi *incontinenti*, dum nempe in actuali adulterio deprehensi sunt, argumento eorum, quæ dicuntur in jure *text. in l. Quod ait. §. final. ff. Ad l. Jul. de adult.* ita nec occidere licet, postquam habita notitia adulterii, & tempore, quo prudentia debuit iram compescere & furorem conceptum mitigare.

37 Hoc autem accipi debet, si Pater, aut Maritus notitiam indubitatam habuit de adulterio per proprium sensum, aut alio indubitabili argumento; ratio est, quia tunc plene, & cum advertentia determinat *hamicidium* patrare; unde, si ex post illud consummat, hoc facit appensate. Sed si tantum habuit indicium de adulterio, & ut certificetur de hoc, se ponit in insidiis, & deprehensos in fragranti occidit, non committit in legem, quia illud *hamicidium* non potest dici appensatum. Ratio est, quia ex quo non habuit notitiam certam de adulterio, non potuit determinate, ac absolute decernere *homicidium* adulterorum, sed tantum conditionate. Unde, si ex post occidit, quando deprehendit eos in fragranti, tale *homiridium* dicendum est, quod secutum sit ex improvisa perturbatione mentis ex justa ira subitanee concepta, ex aspectu actualis atrocis injuriæ. Quantumvis enim ex notitia prahabita conceperit dolorem, & etiam conditionate decreverit mortem inferre adulteris; dolor tamen ille tantus non fuit, ut absolute decreverit illos occidere; nam, si hoc fuisset, occidisset eos, etiam antequam adulterantes deprehenderet. Si igitur ex post occidit, hoc est ex supervenienti mentis perturbatione, nata ex oculari inspectione propriæ injuriæ, ob quod legis indulgentiam meretur.

38 Sequitur hinc, quod, si armis se munit, ac socios cognatos, aut amicos adhibet, tum quando se ponit in insidiis, ut observet adulterantes, tum quando eos deprehendit in actuali crimine, & sic occidit Reos; ex præparatione armorum, & ex comitatu cognatorum ad *homicidium*, non potest concludi, quod *appensate* statuerit occidere, & sic pœnam legis incurrere. Quia præventio armorum, & comitatus cognatorum ita potuit esse ad propriam defensionem, ne ab adultero deprehenso offenderetur, sicut ad istius necem; & interpretatio facienda est ad illius favorem, tum ut delictum excludatur; tum ut pœna vitetur, ex vulgatis.

39 Nec consanguinei, affines, aut amici, qui comitati sunt Patrem, aut Maritum occidentem, illique auxilium præsentia sua præstiterunt, aliquam pœnam merentur: nam permisso uno permittitur omne id, sine quo illud commode exequi non potest, *text. in l. 2. ubi. Bald. ante. nu. 1. Tu dir plenias. ff. de Juris. omn. Judir.* Et hoc magis verificatur, ubi Pater, aut Maritus convocans esset debilis, infirmus, senex, aut alias, se solo, inhabilis ex timiditate ad tale homicidium, ut dicunt Doctores. *Gomez ad l.80. Tauri n.62. Raland. Cons.34.n.17.& 18. ℣. Quinto facit. lib.2. Angel. V. Che hai adulterata. num. 24. Quid si Pater.* Debent tamen associantes convocati (filiis exceptis) omnino abstinere ab offensione adulterorum, sed possunt tantum præbere assistentiam, ac securitatem ei, qui juste occidit: aliter, si manus ingererent, & occiderent, teuerentur de occiso, *Raland. d. Cons. 34. num. 29. 31. & seqq. Castr. Consil. 277. lib. 2. Caball. Cas. 300. num. 73.* excederent enim limites auxilii liciti. Et universaliter circa hunc casum, qui assistentiam præstant Patri, aut Marito, adulteros occidenti, aut nullam pœnam merentur, (quando nempe ille occidit, servatis debitis circumstantiis, a lege permissis) aut illam solam, quam meretur principalis ipse, qui occidit; nam in communi sententia Doctorum, *Castren. in l. Refectionis. num. 4. ff. Commun. prædia. Sacin. juni. Paris. Capoll. Bald. Neviaz. Roland. Par. de Pate. Gomez. Cassan.* apud *Caball. Cas. 300. n. 60. & 61.* majori pœna nequeunt affici, (ob solum auxilium datum, non vero, si manu propria ex adulteris aliquem interfecerint) quam mereatur principalis.

40 Quinto modo *homiridium* committitur absque punitione a lege, quando hoc evenit casualiter. Est autem *homicidium casuale cædes hominis casu, non voluntate, & nulla hominis culpa interveniente perpatrata. Caball. Tract. de Omni gener. homicid. num. 144.* Casu autem aliquid dicitur evenisse, quando aliquis operatur aliquod diversum ab eo, quod agere intendebat. Exemplificant communiter Doctores circa hoc *homicidium* in ludo jactus pali ferrei, in quo intendens palum longius projicere, præter intentum, hominem percutit palo, & necat, *Clar. §. Homicidium. ℣. Casu autem. num. 2.* pari-

ter, quando contingit amicum occidere amicum; præsumitur enim, quod casualiter occiderit; *Carer. Pract. crim. §. Circa vero secundam, n. 13. fol. m. 122.* nam amicitia facit, quod in dubiis præsumatur bene de amico, etiam in his, quæ sunt de genere prohibitorum, ut habet *Glass. antab. in l. 1. C. Ad leg. Cornel. de Sicar.* deberet autem Judex in hoc casu accurate perpendere, an inter homicidam, & occisum vigeret vera, & non potius simulata amicitia, ut plerunque evenit, ut proditorium realiter illud *homicidium fit*, quod apparenter putatur casuale. Insuper *homicidium casuale* dicitur ejus, qui torquet sagittam, seu sclopum explodit contra feram, & hominem intra vepres latitantem, ab eo minime visum, interimit; ejus pariter, qui ramum de arbore in nemore projicit; sive tegulam a tecto (præmisso clamore, ut sibi caveant prætereuntes) dejicit; sive a summitate montis saxum demittit per declive, recreationis gratia, & ex his ac similibus sequitur contra voluntatem agentis mors hominis.

41 In omni igitur *homicidio casuali* regula generalis est, quod de casu nemo tenetur, *text. in l. Si putator. in fin. ff. Ad leg. Aquil. arg. l. Quæ fortuitis. C. de Pignor. actio. text. in l. 1. C. de Sicar.* Casus autem tunc pure est, cum a facto abest non solummodo dolus, sed etiam omnis culpa; cum enim intervenit culpa, quamvis levis, ac etiam levissima, redditur homicidium culposum, de quo mox dicemus, & tunc pro modo culpæ debetur pœna. Pro discernendo autem, an in *homicidio*, quod reputatur *casuale*, intervenerit culpa, observandum est, an quando quis commisit *homicidium*, ille operam daret rei licitæ, an illicitæ; si enim operi licito vacabat, abest culpa omnis, & *homicidium* est pure casuale; si autem opus illicitum exercebat, quamvis diligentiam adhibuerit, tamen culpa intervenit; nam illiciti operis exercitium culpa est, quæ videtur casum præcedere, *arg. cap. Clerica. junct. glos. in fig. cas. 50. Dist. cap. Non est de Reg. jur. in 6. l. Culpa. 39. ff. de Reg. jur.* & sic firmant Doctores. *Gribal. Tit de Homicid. casu. n. 18. Fariac. Quæst. 126. in 2. Par. num. 61. V. Regula sit.* apud *Caball. de Omn. gen. homic. num. 196.*

42 Sexto modo committi potest *homicidium*, absque dolo quidem, sed interveniente *culpa*, a qua illud redditur *culposum*, & punibile, non quidem ordinaria pœna homicidarum, sed longe minori, commensurata tamen culpæ. *Clar. § Homicidium. V. Culpa dicitur. Boss. Tit. de Defens. reor. num. 68. Carer. Pract. crim. § Circa vero secundam, num. 20. & seqq.* Et tale culposum homicidium diversificatur in gravitate, quæ attendenda est, non tantum a *culpa* majori, aut minori, sed etiam ab opere licito, aut illicito, cui vacabat ille, qui occidit. Nam, si operam dando rei licitæ, homicidium præter intentum sequitur, sola *culpa* intervenit; sed in opere illicito intervenit etiam dolus, qui, licet non interveniat directe in *homicidio*, intervenit tamen indirecte, nemo in eo opere, quod causam dedit *homicidio*, unde & propter talem dolum cumulatum cum *culpa*, augenda est pœna.

43 *Culposi homicidii* prima species, in qua sola *culpa* reperitur, comprehendit omnes casus *homicidii* casualis, in quibus culpa intervenit, & hoc sive lata, sive levis, sive levissima sit. *Fariac. Quæst. 126. Par. 2. num. 67. & num. 84.* Secunda autem, in qua dolus intervenit respectu operis illiciti, cui vacator, multos casus complectitur. Primus est, quando insultatus verbis, aut verberibus, insequitur inimicum jam fugientem, & eum occidit; tunc enim vacat rei illicitæ, cum insequendo, quia est tantum ad vindictam; Secundus est, quando quis alium percutit non animo occidendi, sed tantum verberandi; & tamen sequitur mors verberati. Tertius est, quando quis volens occidere unum, occidit alterum, præter intentum; & in omnibus his casibus homicida pœnam ordinariam legis *Cornelia* evadit. *Caball. de Omn. gener. homicid. num. 231. 232. & 238.*

44 Sed respectu hujus tertii casus, res mihi profecto dura videtur, quod nempe ordinariam pœnam evadat, qui animo determinato, & appensate ivit ad occidendum *Sejum*, & ex errore, aut alia causa occidit *Titium*. Unde etiam *Clarus §. Homicidium. V. Dicant etiam*, sequens opinionem *Bartoli in l. Respiciendum. §. Delinquunt. in fin. ff. de Pœn.* ait, quod, si sibi talis contigisset, Reo amputari caput fecisset. Quia vero magna est caterva Doctorum contrarium sentientium. quos, ultra *Clarum loco citato*, cumulat copiosissime *Caball. loc. cit. n. 238.* & nefas est existimare, quod tot, tantique Doctores a veritate deviaverint, dicendum est, in quo casu ambæ pugnantes inter se sententiæ possint verificari.

45 Dico igitur, quod dupliciter contingit, quod volens necare unum, occidat alium. Primo, quando quis in rixa, aut provocatione alium aggreditur; sive fortuito obvianti sibi inimico antiquo occurrit, & stricto gladio, aut aliis armis missilibus exertis, voluntarie illi mortem intentat; sed præter illius intentum alium interimit. Secundo, quando is inimico struit insidias, & se abdens in loco, per quem ille transire debet, illum paratis armis, excipit, & involuntarie occidit alium, qui tunc fortuito illac transibat, aut inimicum insidiatum comitabatur. In primo casu, vera est sententia Doctorum arbitrantium pro homicida pœnam extraordinariam tantum. Ratio est, quia occisi mors involuntaria fuit; proinde *homicidium* redditur solummodo culposum. Mors autem alteri intentata non fuit ex plena, ac matura præmeditatione, sed orta ex calore improvisæ iracundiæ. Proinde dolus in casu modicus est, ut proinde non sufficiat ad inferendam pœnam ordinariam ob *homicidium* secutum.

46 In secundo autem casu, dolus plenus est, nutritus, & maturatus animo quieto, præmeditante, & volente unius mortem. Augetur pariter dolus a qualitate aggravante, quia scilicet occidens se posuit in insidiis. Quamvis autem effectus doli non terminaverit ad eum, qui intentus est; terminavit tamen ad alium, qui paris est conditionis cum illo. Voluit autem occidens mortem hominis, & accidit, quod iste vocetur *Sejus*, aut *Cajus*; sed quo ad damnum Reipublicæ; ad incommodum privatum; ad exemplum malum &c. perinde est, quod fuerit occisus *Cajus*, aut *Sejus*; unde concludendum est, quod ordinaria pœna teneatur; & in hoc sensu tenenda est opinio *Bartoli*, ac *Clari*, quam sequuntur *Baldus*, *Gomez*, *Bossius*, *Antonius Matthæus*, *Ferdinand. Vasquius*, & *Calvin. de Æquit. cap. 108. num. 52. quos refert Raynaldus. Tom. 2. cap. 7. Rubric. num. 43. & 49.*

47 Accedit ad prædicta, quod in *homicidio* ex insidiis attentato, quod atrocissimum est, conatus solus, & nullo secuto effectu, puniendus est paulo minus, quam sit pœna ordinaria. In casu ergo prædicto, cum aliquis effectus secutus sit, puta, mors hominis (quamvis non illius, qui intentus erat) ratione hujus effectus mali, aliquid plus pœnæ debetur ea, quæ deberetur nullo penitus secuto effectu. Sicut ergo effectu nullo secuto, pœna proxima ordinariæ debetur; ita secuto aliquo effectu, licet non illo, qui fuit intentus, majoratio pœnæ debetur; & ita ordinaria mortis, quamvis non taliter

qua-

qualificata, qualiter deberetur, si *homicidium* effective fuisset in persona ejus, qui fuit principaliter intentus.

48 Examinatis speciebus *homicidii*, in quibus lex aut nullam, aut diminutam pœnam infert, dicendum est de *homicidio*, in quo dolus intervenit, & ordinaria legis infertur pœna. *Dolosum* igitur *homicidium* definitur, quod sit *cædes hominis ab homine perpetrata cum intentione, ac proposito occidendi. Caball. loc. cit. n. 275.* Quia vero intentio, ac propositum possunt multis modis intervenire, hinc est, quod multiplices sunt species *homicidii dolosi*. Prima est, quando dolus non ex intervallo *homicidium* præcessit. Secunda, quando ex deliberatione dolosa sine alia qualitate aggravante committitur. Tertia, quando patratur ex insidiis. Quarta, quando sequitur proditorie. Quinta, committitur per assassinium. *Clar. §. Homicidium. ¶. Deliberatum autem*. Addi potest etiam sexta, quando nempe patratur per venenum. In presentiarum non agemus, nisi de tribus prioribus; de subsequentibus per distinctos paragraphos agemus.

49 Quantum ad primam speciem videntur varie sentire Doctores; nam *Caball. de Omn. gen. homi. num. 104. ¶. Et ad prædicta* vult, illam esse *cædem hominis ab homine provocato, voluntarie quidem, sed sine dolo, & sine cogitatione patratam*. *Clarus* autem vult in ea dari quidem dolum, non tamen præcedentem ex intervallo factum; & re vera, ut dicunt nonnulli, *Boss. Tit. de Homicid. num. 44. Valpel. Crimin. respons. 126. nu. 19. Farinac. Quæst. 126. num. 6. & 47.* animus occidendi potest supervenire in actu ipso rixandi, seu verberandi; & dum supervenit talis animus, dicitur dolus supervenire; unde sequitur, quod in homicidio illo dolus interveniat. Unde videntur confundi a Doctoribus, & pro synonimis haberi hæc tria, puta, *homicidium rixosum*, *homicidium dolosum*, & *homicidium voluntarium* purum.

50 Mihi valde probatur distinctio, quam dat *Rayaald. Observ. Crim. Tom. p. cap. 7. Rubr. n. 53.* dicens, quod *homicidium rixosum*, seu simplex voluntarium sit illud, quod in ipsa rixa committitur, puta, in eodem tempore, & loco, in quibus rixa actualiter viget. *Dolosum* autem illud, quod patratur extra locum, aut tempus rixæ, durante tamen adhuc calore iracundiæ, natæ ex actu rixandi. Negari enim minime potest, quin hæc duo distinguantur, non quidem specie, nam magis, & minus non faciunt differre specie, sed gravitate. Si quidem *homicidium* commissum post actualem rixam, gravius censendum est eo, quod patratur in rixa ipsa, nam in hac intervenit furens iracundia, quæ mixta dolo, puta, actui voluntatis, (nam dolus ex se indifferenter se habet ad bonum, & malum *Ulpian. in l. 1. §. Non fuit. ff. de Dolo*. unde non potest importare nisi actum voluntatis, qui bonitate, aut malitia vestitur) reddit ipsum non plene, ac pure liberum, & proinde dolus ille non potest dici malus. Sed post actualem rixam defervere solet, si non totaliter, saltem in parte, excessus iracundiæ; unde actus voluntatis procedit cum minori perturbatione, & majori libertate, & proinde, si vult alicujus necem, non involuit quidem plene dolum malum, nempe meram nequitiam, ac malitiam; tamen magis ad illum appropinquat, & de eo participat, ut proinde major pœna, quam in primo casu debeatur, licet in ambobus casibus pœna citra mortem sit inferenda.

51 Quod, si quæratur, per quantum temporis duret iracundia post initam rixam, ita ut, si quis post eam alium interficit, censeri possit, quod non ex præmeditatione, sed ex perdurante calore iracundiæ occiderit; respondent communiter Doctores *Farinac. Quæst. 126. num. 214. in fin. Giurb. Crimin. cons. 135. num. 18. & 19. Thesaur. Decis. 178. num. 6. Curtia Decis. 97. nu. 76.* apud *Rayaal. Tom. 1. cap. 7. Rubr. num. 56.* censeri durare usquequo ille non divertit ad extraneos actus; & regulariter cessare post duodecim horas, juxta illud *D. Pauli ad Ephesios cap. 4. ¶. 26. Sol non occidat super iracundiam vestram*.

52 Sed prædicta D. Pauli sententia non concludit intentum, imo arguit contrarium; nam ibi *D. Paulus* consulit, ut iracundiam temperent *Ephesii*; quod, si hæc per duodecim horas tantum perdurare soleret, frustraneum evaderet ejus consilium; esset enim de re, quæ etiam absque tali consilio eveniret. Neque etiam quadrat prima regula, quod nempe duret ira, donec iratus ad actus externos divertat. Siquidem multi sunt actus extranei, ad quos divertere ex eorum necessitate cogatur iratus, absque eo, quod in ejus animo cessaverit iracundia. Concludendum proinde censeo, quod de omnibus, ac singulis hominibus una, ac certa regula dari minime potest, qua cognoscatur, an quis delinquat ex iracundia perdurante, an potius animo pacato, & appensate; cum ex variis hominum temperamentis eveniat, quod in uno plus, in alio minus duret iracundia. Unde arbitrio Judicis commissum est judicare ex indiciis, ac circumstantiis in facto an pleno malo dolo, an ex continuata iracundia quis deliquerit.

53 Secunda species *homicidii dolosi* est *cædes hominis ab homine perpetrata cum intentione, & proposito occidendi*, argumento eorum, quæ dicuntur in jure *l. 1. §. Divus. l. Qui cædem. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.* & talis species vocatur *homicidium deliberatum* simpliciter sine alia qualitate. Difficultas circa praxim est in casu, quod duo inimici sibi mutuo obvient, & unus alium interficit, an tale *homicidium* dicatur deliberatum, aut præmeditatum.

54 Circa hoc Doctores communiter post *Clar. §. Homicidium. ¶. Ex proposito* firmant, quod, si occidens habuit animum determinatum interficiendi alium, antecedenter ad occursum sibi factum, *homicidium* dicitur animo deliberato factum, cui pœna ordinaria *Legis Corneliæ* debetur, quomodo autem probetur, animum deliberatum præcessisse homicidium, dicemus infra, cum agemus de probatione.

55 Sed circa praxim judicandi in facto, observandum est, an aliqua, quamvis levis provocatio in occursu *homicidium* præcesserit; nam ista excusat a dolo malo, & homicidam provocatum in sola culpa constituit, *arg. l. Gracchus C. ad leg. Jul. de Adult. l. Si adulterium. §. Imperatores. ff. eod. tit.* Debet tamen bene ex circumstantiis librare Judex, an talis provocatio dicenda sit potius accepta, quam data; & sit potius a provocato procurata, quam a provocante emanata; non raro enim perditi hujusmodi homines (ut regulariter sunt mandatarii) fingere solent, se fuisse provocatos ab occiso, ut pœnam præmeditati *homicidii* evitent; simulant enim ex quavis levi provocatione excanduisse, & in ira occidisse, cum re vera *homicidium* antecedenter deliberaverint; imo occasionem nancifcuntur, ut alius aliquid provocativum dicat, aut faciat, ex quo ipsi possint dicere, se ex provocatione in delictum prorupisse.

56 Tali casu non debent pœnam *homicidii deliberati* evadere, quamvis provocatio, etiam non levis,

vis, præcesserit. Ratio est, quia omnis culpa, & effectus subsecutus tali casu a dolo capit originem, & pro dolo reputatur, nam a primordio tituli omnis eventus posterior formatur, *text. in l. Unic. in fin. C. de Impon. lucr. descrip.* & ideo, quando culpa dependet a dolo malo, punitur ut dolus, ut dicunt jura *l. Si quis. ℣. Abortionis. ff. de Pæn. l. Quoniam multa. C. de Vi publ. l. Ad Commentarium. C. de Custo. Reo.*

57 Excusant nonnulli homicidam, qui atroci fuit injuria affectus, & dicunt, quod, quamvis animo deliberato occiderit, tamen ratione injuriæ adhuc perdurantis in animo, mitius puniendus est, tum quia ratio naturalis suadet, ut aliquo modo injuria cum pœna æstimetur; tum quod justa causa justum producit dolorem, qui semper cor premit, & merito omni tempore habenda est in consideratione, & sic post multos *Giurba Cons. crim. 86. nu. 59. Ginzarrl. Grammat. Bertaz. Sanfelir. Prat. & Rosa* firmat *Cæsar. Pauimol. Decis. 86. num. 2. & seqq.*

58 Sed contrarium verius est, & si illa sententia probaretur, laxarentur hominibus habenæ ad delinquendum, & propria auctoritate sibi jus dicendum; nam omnia *homicidia* deliberata pœnam ordinariam evaderent, cum nullum fere *homicidium* fit, quod aliquam causam præcedentis injuriæ non præseferat, ut post multos pluribus in locis ponderat *Farinac. Quæst. 121. num. 118. & Quæst. 125. num. 403. & Cons. 141. per tot. lib. 2.* Dicendum igitur, quod intantum quis eximendus est a pœna ordinaria, in quantum in actu occisionis ob iram, aut iracundiam impeditus est in pleno, ac libero usu propriæ mentis; ut enim bene ait *Raynald. observ. crimin. Tom. 1. cap. 7. Rubr. num. 70.* calor iracundiæ impedit, ne quis possit cogitare, ac discernere id, quod sibi juxta Divinas, humanasque leges expedit. Sequitur ex hoc, quod, quamvis dolor de accepta injuria cor premat, & vindictam appetat, tamen, si ex intervallo occidit injuriantem, tempus habuit cognoscendi, quod vindicare illatas alteri injurias spectat ad Principem, cui jus præripitur, si propria auctoritate quis se vult vindicare, unde, si neglecta hac cognitione, ipse non recurrit ad *Magistratum* ad procurandam justam vindictam, sed privata auctoritate se ulciscitur, convincitur, quod malo dolo delinquit, & sic ordinarie sit multandus.

59 Concedi quidem potest, quod, si maxima est injuria, & judicio prudentis viri, parvum sit intervallum inter eam acceptam & *homicidium* patratum, ita ut censeri possit injuriatum adhuc manere in iracundia, quamvis tempus aliquale habuerit ad recogitandum de malo, quod facere intendebat, concedi inquam potest, quod Judex possit tali casu minuere aliquid de pœna ordinaria. Ratio est, quia durante adhuc aliquali iracundia durat aliquale impedimentum, ob quod mens non plene libere potest discernere, quid expediat; ideo nec dolus redditur perfectus in malitia. Pariter concedi potest illa sententia, si injuria talis sit, quod de ea accepta, *Magistratus* debitam justitiam facere non soleat; aut, si hæc a *Magistratu* fiat; in opinione tamen communi honor injuriati adhuc remanet læsus, ut est in eo, qui adulteram uxorem, aut adulterum occidit extra locum, ac actum adulterii ex animo præmeditato; nam, ut ait *Caball. de Omn. gen. homi. num. 107. & Cas. 300.* Judices non solent de tali facto jus reddere, sed ridere, & cachinnari; & si etiam Judex pœnam legis inferret Adulteris; tamen in opinione hominum ipse inhonoratus remaneret, nam sibi probrose diceretur *esse cornutum, ac vilem*; & ideo tali casu homicida ex animo deliberato, qui adulteros interfecit, pœnam ordinariam non incurrit, ut dicunt Doctores *Castren. Cons. 277. sub num. 3. ℣. Nunc ad propositum. Neviazan. Sylv. lib. 1. num. 94. ℣. Et facit. Cravet. Gramat. Socin. juni.* apud *Cabal. Cas. 300. num. 19.*

60 Dari potest etiam (attenta qualitate facti, circumstantia loci, personæ, aut communi existimatione) injuria alia tam atrox, ut simile indultum mereatur; tali casu minorari quidem posset pœna ordinaria; sed hoc fieri debet a Principe, qui in judicando procederet de æquitate; non vero a Judice inferiori, qui ligatur a lege, qua nec severior, nec clementior esse debet; & sic firmat optime *Raynal. Tom. p. cap. 7. Rubr. num. 119.*

61 Tertia species *homicidii dolosi* est cædes hominis facta ab homine posito in insidiis. *Clar. §. Homicidium. ℣. Ex insidiis. num. 9. Insidiari* quidem in generica significatione importat quamlibet injustam offensam argumento *text. in l. 2. in fin. ff. de Just. & jur.* Sed in propria, ac pressa acceptione significat offensionem factam cum astutia, machinatione, aut industria; unde plus malitiæ involvit *homicidium ex insidiis*, quam *homicidium simplex* deliberatum, ut post *Bartolum in l. Respiciendum. §. Delinquunt. in princip. ff. de Pæn. & M. A. or Blanchis Tract. de Indic. num. 18. ℣. Modus percutiendi. & num. 234. ℣. Aggressio*, docet *Caballus de Omn. gen. homicid. num. 391.* nam ultra malam deliberationem involvit malam artem.

62 Tribus modis parari posse *insidias* in mortem alicujus, scribit *Menoch. de Arbitr. Cas. 361. num. 28. & 29.* primo, falsum dicendo, aut promissa non servando, ut, quando quis promittit, se durante tanto tempore, non esse offensurum, cum quo habet simultatem, & durante tempore, occidit. Secundo, in aliquo loco abscondito se occultando, ut in nemore, sylva, post maceriam &c. & hominem ex improviso aggreditur, aut a tergo vulnerat, & occidit. Tertio, quando, mutato habitu proprio, ac consueto, alienum assumit, & sic incognitus interficit. Sed multo plures profecto sunt insidiæ, & artes occidendi, quam recensitæ, & eos omnes enumerare tum difficile, tum inutile foret. Sufficit hoc quod semper dicetur *homicidium ex insidiis* commissum, quando patratum est tali arte, quod occisus non potuit, aut absolute, aut nisi maxima cum prudentia, ac sagacitate cavere sibi a tali inimico, tali pacto nocente; ut quando quis a tergo vulneratur; aut in tenebris nocturnis occiditur; sic enim nullo modo potuit inimicum videre, & ab eo se defendere, & in hoc consistit formalitas insidiarum.

Probatio.

SUMMARIUM.

63 *Manuum injectio in hominem quotupliciter contingat.*

Mors est separatio animæ a corpore.

Mors civilis sequitur maximam, & mediam capitis diminutionem.

64 *Homicida est etiam mandans, consulens, exhortans, auxilium præstans ad homicidium.*

Item parans, aut porrigens venenum.

Item qui paravit, aut porrexit philtrum amatorium, ex quo mors est secuta.

Item qui studiose direxit hominem per viam, in qua erant hostes, & occisus est.

Item dicens, mandans, consulens, hortans dicere fal-

falsum testimonium, ad quod secuta est alicujus mors.
Item fabricans machinam dolosam ad necem alicujus.
Historia de tali machina.
65 *Homicida est, qui data opera incurabilem infirmitatem causavit, ob quam aliquis mortuus est.*
De formali ratione homicidii non est, quod sanguis fundatur, aut mors sit cita.
66 *Ut constet de homicidio, probari debet, quod aliquis obierit ex facto hominis.*
67 *In homicidio secuto ad constituendum Reum leviora sufficiunt indicia: ad condemnandum plenæ requiruntur probationes.*
De indiciis, & probationibus, remissive.
Præsumptio doli mali semper stat contra homicidam.
Omne maleficium præsumitur dolose factum.
68 *Quid probandum ab homicida, ut probet, se occidisse ad sui defensam.*
Ad probandum homicidium fuisse involuntarium, utendum est conjecturis.
69 *Conjecturæ excludentes voluntarium ab homicidio, quæ.*
Maleficium non committitur sine causa impellente.
Inimicitiam inter occidentem, & occisum viguisse, probandum est a Fisco.
Amicitia præsumitur inter omnes homines.
Factum non præsumitur, nisi probetur.
70 *Semel bonus præsumitur durare bonus, nisi contrarium probetur.*
Jura allata a Caballo parum probant ejus intentum.
71 *Percussio facta manu inermi, & usus armorum, non in forma propria ad occidendum, excludunt voluntarium ab homicidio.*
72 *Aliæ conjecturæ excludentes voluntarium ab homicidio.*
73 *Præmeditatio in homicidio quomodo probanda.*
Vulnera profunda, in qua parte corporis sint lethalia.
74 *Præmeditatio reddens homicidium appensatum, conjecturis probanda.*
Conjecturæ quales esse debeant.
75 *Prima conjectura est inimicitia capitalis orta ex causa gravi.*
Inimicitia absque adminiculis non facit indicium ad torturam.
Secuto homicidio facit præsumptionem animi deliberati.
76 *Minæ factæ de occidendo, quomodo probent animum deliberatum.*
Nemo dicit, quod mente non agitaverit.
Minæ etiam ambiguæ probant deliberationem in homicidio.
Multitudo vulnerum idem arguit.
77 *Genus armorum, quo casu probent in homicida animum deliberatum.*
78 *Homicida associatus a sicariis, præsumitur necesse animo deliberato.*
79 *Hoc idem probat præparatio ad fugam patrato homicidio.*
80 *Consuetudo taliter delinquendi præsumere facit deliberationem in homicidio.*
81 *Probatio homicidii ex insidiis fit per Testes.*

63 Circa probationem *homicidii* advertendum est, quod, presse loquendo, hoc importat cædem hominis, nempe mortem hominis, secutam ex violenta manuum injectione alterius hominis in ipsum. Pluribus quidem modis potest sequi injectio manus violentæ, puta, armis proprie sumptis, ut gladio, pugione &c. cominus cæsim, sive punctim feriendo; aut eminus missilibus, ut sagitta sclopo &c. vulnerando; aut armis improprie sumptis tundendo, ut fuste, saxo &c. seu secando, ut ronca, falce fœnaria &c. aut manu inermi impellendo ad præcipitium; aut trudendo in aquam, vel ignem; aut strangulando: aut suffocando &c. ita, ut violenta manus occidentis physice vim suam exerat, & ea impressionem faciat in corpus occisi, ex qua aut incontinenti, aut parvo intervallo, sequatur separatio ejus animæ a corpore, quæ dicitur mors naturalis, *Aul. Gell. lib. 2. cap. 8. Cicer. Tusculan.* ad differentiam mortis civilis, quæ ex maxima, & media capitis diminutione sequitur, *arg. l. Verum. §. final. ¶. Interrunc. ff. Pro soci.*

64 Sequitur etiam *homicidium* ex violenta manus injectione morali in hominem, ex qua mors sequatur, ut puta, alteri mandando, consulendo, exhortando, aut auxilium dando ad *homicidium*; mandans enim, consulens, exhortans, aut auxilium præstans ad *homicidium*, homicida censetur, *Clar. §. Homicidium. ¶. Pluribus autem. & Quæst. 88. per tot. & Quæst 90. init.* Parans etiam venenum, & alteri porrigens per se, vel per alium, idem crimen committit, *text. in l. Ejusdem. init. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* quemadmodum etiam, qui dat poculum amatorium, sive philtrum, ex quo mors sequatur, *text. in l. Si quis aliquid. la 2. §. Qui abortionis. ff. de Pœn.* Itidem qui studiose dirigit hominem per viam, ut occideretur ab ejus inimicis, quos sciebat ibi esse in insidiis ad eum occidendum, *Clar. §. Homicidium. ¶. Pluribus autem. in fin.* Insuper, qui falsum testimonium dicit, vel dicere mandat, consulit, hortatur &c. ex quo aliquis morte afficitur, *text. in l. Ejusdem. §. Item is cujus. ff. de Sicar.* Ejusdem criminis Reus etiam est dicendus, qui machinam fabricat dolosam, & eam quasi donum, ab alio amico illi missum, inimico mittit ad ejus necem; ut accidit in quadam civitate Italiæ, in qua quidam per postam publicam misit inimico suo capsulam quandam, quæ videbatur plena bellariis, illius operculo affixa epistola, quæ divelli nisi cum difficultate nequibat, & dum vis in eadem divellenda fiebat, in machina organa intus abscondita ad necem circumstantium solvebantur. Præsentata fuit capsula; sed is, ad quem fuit missa, & ad quem data legebatur supraposita epistola, prudenter sibi cavens ab insidiis, aperiendam curavit per famulum eminus a se; & machina quidem soluta, & circumquaque ignem, & plumbeos globulos ejaculante, apparuit dolus, sed Deo protegente, nullius mors ex astantibus evenit. Profecto, si mors secuta fuisset, auctor talis machinæ mittendæ fuisset vere homicida ex proposito; perinde enim fuisset, si manu aliena homicidium illud perpetrasset; aut si venenum ab eo potandum exhibuisset.

65 Sed quid dicendum de eo, qui, data opera, infirmitatem incurabilem in aliquo causat, ex qua, absque sanguinis effusione, & lenta morte, aliquis obit; censeretur ne ille vere homicida? Respondeo affirmative. Ratio est, quia de ratione formali homicidii non est, quod occisus fundat sanguinem, quandoquidem submersus in mari, aut flumine per violentiam alterius, sanguinem non fundit; & hoc idem evenit, cum quis ab alio suffocatur, ut accidit *Tiberio Cæsari*, qui, referente *Tacito Annal. lib. 6. sub fin.* suffocatus fuit de *Macronis* mandato *injectu multæ vestis*, & *Friderico Imperatori*, qui a Filio suo *Manfredo* pulvinari ad os, & nares compresso, ac impedita respiratione necatus fuit. Nec

pari-

pariter de ratione *homicidii* est mors cita; ut enim dicemus infra, dantur venena lenta, & ad tempus, quæ paulatim vires, & tandem irreparabiliter vitam adimunt; & tale venenum parans, & præbens est vere homicida. Sequitur igitur, quod homicida vere censendus est, qui ægritudinem incurabilem, ex qua aliquis obit, data opera, in aliquo causat.

66 Cum igitur *homicidium* consistat essentialiter in hoc, quod opere hominis anima alicujus ab ejus corpore separetur, quod absque tali opere in tali tempore minime evenisset; ad probandum *homicidium*, requiritur, quod ex inspectione cadaveris probetur, illum hominem obiisse ex facto hominis, ut præfertur, sive fuerit is, qui sibi manus conjecerit; sive fuerit alius, qui manus violentas in eum injecerit. Cum autem de spectantibus ad visitationem cadaveris, si adhuc extat, seu de probando corpore delicti, quando cadaver occisi non reperitur, quia fuit combustum, submersum &c. locuti sufficienter alias sumus *Par. p. Tit. Corpus. Quæst. 1. num. 29. & seqq.* hic non repetimus.

67 Probato corpore delicti, probandus est Reus. Hic autem distinguendum est; vel enim loquimur de transmittenda contra eum inquisitione; vel loquimur, de ejusdem condemnatione. Si de prima, sufficiunt leviora indicia, si de secunda, requiruntur plenæ probationes; sed quia tum de *Indiciis* in genere, tum de *Probationibus Par. p. Tit. Indicia. Tit. Probationes. per tot.* sufficienter locuti sumus, & circa hæc nihil peculiare occurrit, ad ibi dicta Lectorem remittimus. Hoc solum advertendum est, quod casu, quo factum probatum remanet, quod nempe *Cajus Sejum* occiderit, semper præsumptio stat contra occisorem, quod nempe malo dolo occiderit; nam in his, quæ lege naturali prohibentur, dolus semper præsumitur, quoniam effectus causam demonstrat, *arg. l. Non codicillum. C. de Testam.* ac omne maleficium prave præsumitur factum, nisi contrarium probetur, *arg. text. in l. 1. C. de Sicar. & l. Si non convitii. C. de Injur.* Tali ergo casu, si Reus asserat, se ad defensam, aut casu, aut involuntarie, aut inadvertenter, aut ex qualibet alia causa (ob quam lex aut nullam, aut diminutam pœnam pro *homicidio* infert) *homicidium* patrasse, ad eum spectat aut per plenas probationes, aut per legitimas præsumptiones, contrariam fisci præsumptionem destruere, & circa hoc concors est, ac communis Doctorum sententia.

68 Quod, si probare debeat, quod fuerit ad defensam, sufficit probare, quod occisus dedit manifesta signa, ac indicia offensionis injustæ, contra se intentandæ, ut pote quod evaginato ense contra se cucurrit; seu sclopum aptavit ad humerum; seu pistolettum exeruit in actu contra se explodendi. *Farinac. Quæst. 125. num. 54. & seqq. Bitt. Qu. 111. num. 23.* Et hoc quidem sufficit ad probandam defensionem in ordine ad evadendam pœnam ordinariam *homicidii*; sicut etiam si probaret, occisum minatum fuisse, aut se jactasse, quod volebat eum interficere, & quod ille solitus erat minas exequi. *Gloss. in l. 1. ubi Bald. Odofr. & Salycet. C. Unde vi. Farinac. Quæst. 125. num. 67. Bitt. Quæst. 111. num. 24.* Sed minime sufficeret ad evadendam totaliter pœnam *homicidii* culposi; nam oportet, quod ipse non poterat alio modo se defendere, nisi per mortem, aut vulnus illi illatum; nam in angiportu fuit invasus, unde fugere nequibat; sive ineptus erat ad fugam, quia pedum ægritudine laborat; sive licet fugam maturasset, tamen aggressor, se velocior in cursu, illum esset insecutus, aut explodendo sclopum, eum certius a tergo vulnerasset; sive non potuit sine probro suo fugam inire, cum sit vir Nobilis, aut miles, qui non tenetur aufugere ab aggressore, sed potest illum occidere. *Farinac. Quæst. 125. num. 120. Bitt. loc. cit. num. 56.* Et tandem, quantumvis clamasset implorando auxilium vicinorum, hoc fuisset inutiliter, nam, antequam potuisset aliquis in subsidium accurrere, invasor eum interemisset, aut mutilasset; & tandem probare, quod in facto intervenerint conditiones inculpatæ tutelæ, de quibus diximus supra *num. 6. & seqq.* Ad probandum vero, quod in secuto *homicidio* intervenit tantum inadvertentia; quod fuit involuntarium, & absfuerit malus dolus, utendum est præsumptionibus, ac conjecturis.

69 Conjecturæ porro, quæ possunt afferri, multæ sunt. Prima autem, & potentissima est, quod inter homicidam, & occisum nulla erat inimicitia, nec alia causa imaginabilis, ob quam potuerit ille velle mortem istius; maleficium enim non committitur contra personam non malevolitam, ac sine aliqua causa impellente, *Cravet. Cons. 6. num. 22. V. Ex alio. & Cons. 8. num. 13. & num. 19. & Cons. 9. num. 29. & Cons. 75. num. 13. Cabal. Cas. 288. n. 61.* cum nemo delinquat ex solo studio, ac amore delinquendi. Unde deduci potest, quod præter intentionem occiderit. Quod, si ex adverso, pro parte Fisci allegetur, inimicitiam antecedenter viguisse, hoc probandum est a Fisco; nam universaliter inter omnes homines præsumitur amicitia, arg. *l. Si quis Testibus*, & ibi *Bald. col. fin. V. Nota quod ille. C. de Testi. Mascard. Concl. 85. num. 4.* cum sit fundamentum humanæ societatis, ad quam homo naturaliter inclinatur; & hoc idem dicendum est de probanda causa delicti; nam cum consistat in facto, quod juxta utraque jura *l. In bello. §. facta. ff. de Capt. & postl. rev. cap. Cum Joannes. §. Verum responsionem. de Fid. instr.* non præsumitur, nisi probetur, probanda venit a Fisco.

70 Secunda est, si occidens alias est homo quietus, bonæ vocis, ac famæ, & qui nunquam simile delictum perpetravit; nam semel bonus præsumitur semper durare bonus, nisi oppositum probetur, ut argumento quorundam jurium, quæ tamen parum faciunt ad ejus intentum, probat *Caballus de Omn. gen. homic. num. 295.* qui citat ad hoc *l. omnimodo. C. de Inoff. testa. & l. Cum pater. & l. Cum quidam. ff. de leg. 2. & cap. Dudum de Præsumpt.* Sed concludentius citasset *cap. Miramur. 61. Dist. & cap. Mandata. in fin. de Præsumpt. & Glos. notab. in cap. 8. de Reg. jur. in 6.*

71 Tertia est, si percussit inermis, puta, pugno, aut calce; sive manu quidem armata, non tamen armis proprie sumptis, ut puta, baculo, pertica &c. seu si habuit præ manibus arma proprie sumpta, non tamen usus est illis in forma propria ad occidendum; ut puta, percussit hasta lanceæ; aut extremitate capuli ensis; aut sclopum, quem explodere potuisset, non explosit, sed eo, tanquam baculo usus est &c; ab usu enim armorum non ad inferendam mortem regulariter destinato, ac usitato, arguitur, occisorem non habuisse animum occidendi *arg. text. in l. 1. §. Divus Adrianus. ff. de Sicar.*

72 Quarta est, si percussit in parte corporis, ex qua regulariter mors sequi minime potest, maxime, si percussio, aut vulnus leve fuerit; ex hoc enim argui potest, quod percussor non habuit animum interficiendi, ut decidit *Alexander Tertius. text. in cap. Significasti. il 2. de Homicid.* Aliæ multæ sunt conjecturæ, quæ possunt assignari ad evadendam aut totaliter, aut partialiter pœnam;

nam; ut pote, quod occisor erat in domo sua inermis, & audito vociferantium tumultu, exiit, & volens dirimere rixantes, aggressus est ab inimico armato, & arrepto gladio è manibus alicujus, qui ad tumultum accurrit, inimicum interfecit. Sive, quod quando alium interfecit, erat ebrius, furiosus, dementatus ex vehementi iracundia, ex improviso nata ex atroci injuria, verbis aut factis sibi incussa; & centum aliis, quæ sagax Advocatus poterit ex accidentibus facti deducere.

73 Ad probandam autem in occisore præmeditationem, sive animum occidendi, notandum est, quod vel loquimur de *homicidio voluntario simplici*; aut loquimur de *appensato, & præmeditato*. Quantum ad primum, animus occidendi desumitur a qualitate armorum, quibus occisor alium impetiit; pariter a membro corporis, cui inflicta sunt vulnera, puta, in capite, in thorace, aut infimo ventre, in quibus vulnera, si profunda sint, lethalia evadunt. *Caball. de Omn. gen. homicid. n.* 292. & 293. & ibi *Felin in cap. Significasti. il n. num.* 11. *ꝟ. limita hæc. de Homicid. & Marsil. in l.* 1. §. *Divus. num.* 86. *ff. de Sicar.* Itidem a numero vulnerum, dum non contentus unum infixisse, illa multiplicavit homicida. Pariter ab impetu, ac furore, quo alium aggressus est, a quo noluit desistere, neque per interpositionem astantium, neque ad preces occisi, qui dono vitam petebat, ac pluribus aliis circumstantiis in facto intervenientibus, ex quibus sagax Judex poterit cognoscere animum illius obfirmatum in mortem alterius.

74 Si autem loquimur de præmeditatione, quæ reddit *homicidium appensatum*, (& vernaculo Italico dicitur *a sangue freddo*) difficilior est probatio, quia est rei, quæ latet animo, & per solas conjecturas probari potest, ut communiter scribunt Doctores; & conjecturæ debent esse tales, ut ex his verisimiliter colligatur ex intervallo præmeditatio homicidii committendi. *Clar.* §. *Homicidium. ꝟ Ex proposito circ. fin.* Multæ quidem assignantur a Doctoribus specialiter a *Farinacio Quæst.* 126. *num.* 39. *& seqq.* & *M. Mantua Cons.* 226. *Cons.* 294. *num.* 5. *Cons* 314. *num* 7. *& Cons* 325. *num.* 5. *lib.* 1., ac *Conciolo V. Homicidium. Resol.* 1. *num.* 11; principaliores hic recensebimus.

75 Prima, est præcedens inimicitia, non quidem quævis, sed capitalis, quæ orta sit a gravi causa; nam ex capitali inimicitia homo semper malum inimico procurat, & si potest ad effectum reducit; & quando magna est causa inimicitiæ, maximum etiam malorum inimico desiderat, prout est mors. Et quamvis inimicitia ex se, absque aliis adminiculis non faciat indicium, neque ad torturam, ut scripsimus *Par. p. Tit. Iudicia. num.* 6. hoc debet accipi, quando ignoratur auctor *homicidii*; sed probato *homicidii* auctore, inimicitia capitalis præcedens ex intervallo inter occisorem, ac occisum, inducit vehementem præsumptionem animi deliberati. *Marsil. Cons.* 12. *nu.* 10. *& seqq. Cons.* 29. *n.* 21. *& seqq. Cons* 52. *num.* 10. *& seqq.* apud *Caball. de Omn. gen. homic. num.* 293.

76 Secunda, sunt minæ factæ de occidendo; specialiter si factæ sint ab homine solito minas exequi; & animo quieto, & sepius replicatæ non quidem publice, (nam tales publicæ minæ fiunt, ut plurimum a thrasonibus, qui eas exequendi animum non habent,) sed coram amicis, ac confidentibus tantum. Unde probat animum præmeditatum in homicida per Testes, qui deponant, se audivisse illum dicentem se velle talem occidere, ex *Marsilio*. ac *Grammatico* probat *Carer. Pract. crim.* §. *Homicidii species. num.* 39. *ꝟ. Probatur etiam*. Et optimam rationem ex *Baldo in cap.* 1. *de Test.* affert ad hoc *Mascardus Concl.* 864. *num.* 18. nempe, quod animus ex verbis declaratur, & nulla major est probatio, quam qualitas verborum expressa, quam, ut ait *Cels. l. C. l. habeo.* §. *Id Jubeo. ff. de Supell. leg. Nemo existimandus est dixisse, quod mente non agitaverit*. Quod pariter dicendum est non tantum de minis explicitis, sed etiam de ambiguis, ut pote dicendo, quod occisus non debuisset multum vivere &c. Et multo magis, si inimicum, uno vulnere jam debilitatum, qui jam ceciderat in terram, pluribus vulneribus affecit, aut fugientem persecutus est, & cum capere posset, occidit, probatur pleno dolo fecisse, & tenetur lege Cornelia, ad *text. in l. Sed & si.* ꝟ. *Sin autem. ff. Ad leg. Aquil.*

77 Tertia, est genus armorum assumptorum, ac præparatorum, quæ potius faciant ad offensam, quam ad defensam, & specialiter, si arma aptata tali pacto fuerint, ut quamvis levi vulnere impresso causent mortem, aut impossibilem, aut saltem difficilem curationem; quemadmodum si stilum, pugionem, aut ensem triangulariter mucronatum, seu veneno illitum gestaret; seu sclopum, aut pistolettum globis stanno, aut alia mixtura venenosa instrueret, ut mortem vulnerato afferret, si non magnitudine vulneris, saltem ex venenosa qualitate.

78 Quarta, est congregatio sociorum, quibus stipatus præter morem ambulavit homicida; maxime, si socii sint armati, & sint ex iis, qui cædibus inferendis ex professo incumbunt, ut sicarii, seu Nobilium virorum, qui in inimicitiis vivunt stipatores. Si enim a talibus associatus *homicidium* commisit, animo ad mortem inferendam præmeditato, occidisse præsumitur. *Clar.* §. *Homicidium. ꝟ. Ex proposito in fin.*

79 Quinta conjectura est ex præparatoriis ante factum, puta, si famulum, aut amicum misit ad observandum, ubi locorum esset inimicus, & habita relatione, statim de domo egressus recta via ad illud invadendum perrexit; sive constitit ad locum, per quem transire debuit adversarius, contra quem repente insiliit, & necavit. Item, si equos statis in locis paravit, quibus (peracto homicidio) posset egredi ditionem Principis, & se salvare a persecutione Curiæ. Item, si res suas mobiles extra domum asportare fecit; immobilia autem venditione, aut donatione simulata in consanguineum transtulit, ne post factum aliquid remaneret, quod Fiscus capere posset. Omnia enim hæc, & similia animum paratum ad maleficium postea secutum, produnt.

80 Sexta est conjectura, quæ exurgit ex improbitate vitæ occisoris, qui alias similia delicta patravit, ut argumento quorundam jurium *cap. Semel de Reg. juris in* 6. *l. Si eni. ff. de Accus. l. Non omnes ff. de Re milit.* probat *Caballus de Omn. gen. homic. n.* 291. Pariter, si ex morte occisi homicida magnum commodum erat reportaturus, ut notat *Sanctor. de Pæn. cap.* 14. *quæst.* 6. ꝟ. *Quomodo autem. fol.* 98. Alias porro conjecturas poterit Judex elicere a circumstantiis facti, ac personarum, & si plures ex supradictis militant in facto, probatus, quantum possibile est, remanebit animus determinatus, ita ut nihil ad plenam probationem ulterius desiderari potest, quam ipsius Rei confessio, per quam solam potest certo illius animus innotescere, cum *profundum sit cor hominis. & inscrutabile*.

81 Probatio tandem *homicidii facti ex insidiis*, pendet a concludenti probatione per Testes, qui deponant, homicidam necasse aliquo ex illis modis, quos recensuimus supra num. 62., in quibus consi-

ſtit qualitas homicidii ex inſidiis commiſſi.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

82 *Pœna homicidii culpoſi regulanda arbitrio Judicis.*
Opiniones variæ de tali pœnu u Judice inſligenda.
83 *Homicida culpoſus, qui accidit dando operam rei licita, pœnu pecuniariu multandus.*
Majorem pœnam, ut Carceris, aut Triremium meretur, ſi vacabat operi illicito.
84 *Pœna homicidii voluntarii ſimplicis eſt arbitraria Judici citra mortem.*
Provocatus, ſi ulciſcitur, temperamentum pœnæ meretur.
85 *Homicidium appenſatum delictum atrociſſimum eſt.*
Occidens bannitum, impune occidit, ſed remanet infamis.
In cauſa gravi, aut ardua, talis homicidu non admittendus ſine torturu.
86 *Homicida animo deliberato, morte plectendus.*
Talis pœnu eſt de jure natura.
De jure naturæ eſt neminem lædere.
Dictu pœna eſt etiam de jure Divino.
Homicida appenſate, ſive Nobilis, ſive ignobilis morte afficiendus.
87 *Bona homicidæ talis plerumque confiſcantur.*
Ubi non eſt in uſu confiſcatio, tenetur homicida ad damna familiæ occiſi.
Vulnerans tenetur reſarcire damnu vulnerati.
88 *Homicidium pure caſuale nullu pœna ſpirituali punitur.*
Culpoſum, dum dabatur operu Rei illicitæ, importanti peccatum mortale, punitur irregularitate.
Si opera illicita important ſolum peccatum veniale, diverſæ ſunt ſententiæ ſuper irregularitate.
Si intervenit in opere ſolu culpa legalis, in caſibus in jure expreſſis, incurritur irregularitus.
In aliis caſibus dans operam rei illicitæ ſubit irregularitatem, ſi cauſat alicujus mortem.
Homicida voluntarius quivis contrahit irregularitatem.
Olim erat excommunicatus, ſed hæc Cenſura per non uſum deſiit.
89 *Pœna Clerici homicidæ voluntarii.*
90 *Primum Statutum Minarum de Obſervantia.*
91 *Secundum Statutum.*
92 *Tertium Statutum.*
93 *Quartum Statutum.*
94 *Religioſus malo dolo, appenſate, & mortem intentando vulnerans, damnatur ad Triremes.*
Statuta recipiunt interpretationem a jure communi.
95 *Si mors certo ſequatur ex mala regimine vulnerati, aut Medici non debentur Triremes.*
Percutiens non tenetur de occiſo, ſi hic moritur ex malo regimine certo.
Si dubia eſt mors ex malo regimine, præſumitur ſecuta ex vulnere.
96 *Opinio Sanctori.*
97 *Impugnatur.*
Superfluitas in lege vitanda.
98 *Vulnus atrox, de quo loquitur Statutum, eſt vulnus in facie ad injuriam impreſſum.*
99 *Confirmatur ratio impugnationis.*
100 *Quare vulnus impreſſum in facie ad ignominiam, aut injuriam, ſit atrox delictum.*
Facies hominis figurata eſt ad ſimilitudinem pulchritudinis cæleſtis.
Facies hominis non eſt maculanda.
Statutum ordinans ſtigmatizationem in facie, non valet.
101 *Quare ſtigmatizatio in facie ſit graviſſima injuria.*
Stigmatizationis in facie, pœna.
Neapoli damnatus ad mortem, qui ſtigmatizavit puerum in facie.
102 *Ut intret pœnu Statuti pro tali ſtigmatizatione, requiritur animus ad hoc deliberatus.*
103 *Quæ dicatur atrox mutilatio.*
104 *Præciſio aut totalis membri, aut ejus partis, ob quam illud redditur inutile, eſt atrox mutilatio.*
Enormis defectus dicitur in eo, cui manus fuerit amputata.
105 *Membrum corporis dicitur, quod habet officium diſtinctum ab aliis partibus corporis.*
Digitus eſt pars membri.
Amputatio pollicis in Sacerdote dici debet mutilatio atrox, ſeu enormis.
106 *Quid important in Statuto verba* hæc, vel ſimilia, delicta machinans &c.
107 *Machinari plures habet ſenſus.*
Machinarum plures ſpecies.
Machinari *uſurpatur etiam pro* fabricare.
108 Machinari delicto, *in dicto Statuto intelligitur* pro committere delicta.
109 *Pœnu Triremium expreſſa in dictis Statutis, an ſit perpetua.*
110 *Triremes perpetuæ debentur tantum in percuſſionibus, aut nece Prælatorum.*
Exceptio firmat regulam in contrarium.
In aliis caſibus duratio pœnæ Triremium eſt Judici arbitraria.

82. QUantum ad pœnas homicidorum attinet, ſciendum eſt, quod pro *homicidio culpoſo*, quod infimum eſt inter *homicidia* punibilia, pœna regulanda eſt, arbitrio Judicis, juxta majorem, vel minorem culpam, ut jura volunt *cap. Sicut dignum de Homicid. l. Perſpiciendum. l. Aut facta, ff. de Pœn. l. Sancimus. C. eo. tit.* Difficultas in hoc eſt, quod nonnulli Doctores *Farinac. Quæſt.* 126. *num.* 17. *Conciol. V. Homicidium Reſol.* 3. *nu.* 1. *& ſeqq.* volunt, quod imponi a Judice debeat ſola pœna pecuniaria, aut relegationis, ut textualiter habetur in *l. lege Cornelia. §. Cum quidam. ff. de Sicar.* Alii *Ayrer. Tract. de Homicid. Par. p. num.* 103. opinantur, quod intret damnatio ad Carceres temporales, aut perpetuos; ſive ad exercendam militiam contra hoſtes fidei. Alii vero *Clar. §. Homicidium. ¶. Culpa dicitur. Volpell Crim. Reſponſ.* 250. *nu.* 8. *& ſeqq.* volunt, quod debeatur pœna Triremium ad tempus; dicendum porro eſt, quomodo conciliari poſſint varietates dictarum opinionum.

83 Dico igitur cum erudito *Raynal. Tom. p. cap. 7. Rubr. num.* 37. *& ſeqq.* eſſe diſtinguendum; puta, an qui culpa occidit, dabat operam rei licitæ, an vero illicitæ, ac damnatæ. Si primum, (ut accidit in putatore arboris, aut barbitonſore, de quibus loquitur Textus *in l. Si putator. & in l. Item Mela. ff. Ad leg. Aquil.* ſive in eo, qui ſe defendendo excedit modum inculpatæ tutelæ &c.) procedit prima opinio de pœna pecuniaria, ſeu ſola relegatione; & ratio eſt, quia in hoc facto, nullo modo intrat dolus; nam non intrat in opere intento, quia licitum eſt; nec in caſu, qui evenit præter intentum; unde pro ſola culpa intrare debet minima pœ-

na,

na. Si autem dabat operam facto illicito, majores pœnæ debentur, puta, Carcer, aut Triremes, considerata malitia operis, & gravitate culpæ majori, aut minori; & ratio est, quia in facto principali intrat dolus, qui est per se punibilis, qui cumulatus cum culpa majorem pœnam meretur; & eo majorem si copuletur gravitas operis illiciti cum gravitate latæ culpæ.

84 Pœna pariter *homicidii voluntarii* simplicis regulanda est arbitrio Judicis citra mortem; *Alex. Cons. 140. num. 9. & 10. lib. 2. & Cons. 119. nu. 12. lib. 7.* & ibi *Angel. in l. Si adulter. §. Imperatores. ff. de Adult. Caball. de Omn. gen. homicid. num. 107.* nam pœna legis *Corneliæ*, quæ est mors naturalis, ut infra dicemus, non adhibetur, nisi in facto interveniat plenus dolus, puta, mors occisi, animo præmeditato volita. In *homicidio* autem *voluntario* simplici semper intervenit provocatio, quæ excusat a dolo; nam facile ignoscendum est ei, (nempe pœnam temperando) qui provocatus ulciscitur, *text. in l. Qui cum uno. §. Si libertus. ff. de Bon. liberta.* Et hoc militat etiam in eo, qui causam dedit provocationi, leviter irritando inimicum, si hic majore injuria irritantem provocavit; aut si quis alium vult fuste tantum verberare, aut etiam ense percutere, non quidem cæsim, aut punctim, sed, (ut Italice dicitur) *di piatto*, nempe obversa percusso latitudine ensis, si percussus pistolettum excerit, ut contra percutientem explodat; & hic alium interficit, quia censetur ex provocatione occidisse, pœna ordinaria non tenetur *Alex. Felin. Marsil.* cum *Caball. loc. cit. num. 134.* dummodo non militet præsumptio, quod primo provocans verbis, aut verberibus, animum præmeditatum occidendi habuerit.

85 Nunc de pœnis *homicidii appensati*, seu deliberati, dicendum est, & quidem delictum hoc atrocissimum cum sit, ut multis argumentis eruditissime more suo probat *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 17. per tot.* gravissimas etiam meretur pœnas. Hinc est, quod, quamvis in aliquibus casibus lex *homicidium* impunitum permittat; imo etiam aliquando ipsum præmietur a Principe, ut evenit, cum occiditur bannitus famosus, occidens tamen efficitur infamis, *Marsil. in l. 1. num. 74. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* & ibi *Bald. in l. Decuriones. C. Ex qui. cau. infam. irro.* ita ut in causa gravi, aut ardua, talis homicida absque tortura non esset in Testem admittendus. *Bald in Auth. Si dicatur. col. final. de Test. Marsil.* apud *Geibal. Tit. de Homic. legit. num. 10. Caball. de Omni gen. homici. num. 66.*

86 De jure igitur Cæsareo, homicida ex animo deliberato, ultimo supplicio afficiendus est, *text. in l. Qui eadem. ff. Ad l. Cornel. de Sicar. & in l. Nemo. C. de Epi. audien.* & hoc quidem cohæret juri naturali, & Divino, uti ponderat *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 20. num. 1. & 2.* nam de jure naturæ est, *text. in l. Ut vim infra. ff. de Just. & jur.* neminem lædere, ut ait *Florentinus I. C.*, & lædentem pari pœna recompensare; de Divino autem habemus expressum in *Levitico cap. 24. ℣. 17. Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur.* Quamvis autem de jure *Digestorum* sit, ut Nobiles committentes homicidium, deportentur, *text. in l. Qui eadem. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* tamen de jure *Codicis* est, quod pœna ultimi supplicii afficiantur homicidæ appensati tam Nobiles, quam plebeji, tam fœminæ, quam mares, ut pluribus congestis probat *Farinacius Quæst. 98. num. 103. & 106. & Quæst. 119. n. 17. & 18.* & ex eo *Philippus de Bictis Quæst. 111. num. 3. & 4.*

87 In plerisque porro locorum Statutis ultra pœnam ultimi supplicii apponitur confiscatio bonorum, & ubi hæc pœna non habetur, tenetur homicida resarcire hæredibus occisi omnia damna, quæ, judicio prudentis viri, eveniunt ob ejus mortem suæ familiæ; *Farinac. Quæst. 119. nu. 93.* quemadmodum etiam tenetur ad omnia damna, & interesse illius, quem vulneravit solummodo, ut Divino, humanoque jure cavetur, *text. in cap. p. de Injur. & damn. l. Ex hac. ff. si quadr. pau. fec. dica. l. ult. ff. de His qui deje. vel effu. l. Qua actione. ff. Ad l. Aquil.* Et advertit *Clarus § Homicidium. ℣. Tenetur*, quod de jure Fiscus tenetur ex bonis confiscatis solvere filiis occisi æstimationem operarum, & damnorum, quæ incurerit ejus familia ob mortem Patris; licet dicat, quod in practica male servetur.

88 De jure autem Canonico, *homicidio* pure casuali absque omni prorsus culpa illud causanti, nulla pœna irrogatur, cum illud non sit actus humanus, sed omnino involuntarius. *Tanner. Tom. 4. Quæst. 10. Disp. 6. num. 110. & 211.* Homicidium autem culpabile, commissum ab eo, qui dabat operam rei illicitæ importanti peccatum mortale, punitur irregularitate ex communi sensu scribentium; *Farinac. Quæst. 127. num. 74. Suar. de Cens. Disp. 45. sect. 6. Layman. lib. 3. Tract. de Homicid. cap. 10. num. 3.* si vero importet solum modo peccatum veniale, divisæ sunt Doctorum sententiæ, aliis negantibus, aliis affirmantibus irregularitatem induci; sententia tamen communior est negativa juxta *Thesaur. de Pœn. Par. 2. Vero. Homicidium. cap. 1. ℣. I. Homicidium.* Quod si interveniat in opere sola culpa legalis, in casibus a jure expressis incurritur irregularitas; in aliis autem casibus a jure non expressis, dans operam rei illicitæ, si causet alicujus mortem, etiam adhibita quavis diligentia, dictam pœnam incurrit juxta *D. Thomam 2. 2. quæst. 64. art. 8.* & alios *Corrad. Cajet. Palud. Gabr. Navar. Majol.* apud *Toletum Instr. Sacerd. lib. 1. cap. 81. § Prima qui operam*; sed minime juxta alios *Castr. Medin. Valent. Cavarru. Tanner. Layman. Aragon. Sayr. Gutier.* relatos per *Thesaurum loc. cit. ℣. In aliis.* In *homicidio* autem *voluntario* quovis, semper incurritur irregularitas, quæ provenit ex facto ipso, etiam absque sententia Judicis, & absque infamia facti; unde, quamvis tale *homicidium* sit occultum, nil minus talis irregularitas habet locum, *cap. final. junct. Gloss. in V. Homicidii. de Temp. ordin. Gloss. in cap. Inquisitionis, in V. Homicidium. de Accusat.* Ultra prædictam pœnam de jure antiquo homicida voluntarius percutiebatur anathemate usque ad mortem, *Concil. Ancyran. cap. 22. cap. Si quis voluntarie. 50. Dist. Concil. Lucen. cap. 76.* Sed talis Censura per non usum desiit.

89 Quo vero ad Clericos, qui voluntarium homicidium committunt, *Trident. Sess. 14. cap. 7. de Refor.* ordinat, quod, quamvis crimen non sit ordine judiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum, nullo tempore possint ad sacros Ordines promoveri, nec illis conferri aliqua beneficia, sive curata, sive non: & omni Ordine, Officio, ac Beneficio Ecclesiastico *perpetuo* careant. Super hoc autem dispensationes emanasse, non semel vidi: unde *perpetuitatem* prædictam idem importare ac *difficultatem præmaximam*, post *Campanil. Divers. jur. canon. Rubr. 11. cap. 23. num. 128.* tenet *Barbosa de Offi. & pot. Epi. Alleg. 39. num. 63.* Quo vero ad *homicidium culposum*, dispensatio irregularitatis, ac aliarum pœnarum committitur Episcopo, ut ibidem habet *Concilium*.

90 Regularium porro pœnæ petendæ sunt a suis ipso-

ipsorum respective Statutis. Nos Minores de Observantia sequentia Statuta habemus. Primum; *Si mors (alicujus Fratris percussi) secuta fuerit, vel atrox mutilatio, ad triremes omnino (Reus) condemnandus est. Text. Tit. Applicatio, §. 40.*

91 Secundum; *Qui aliquem enormiter vulneraverit, vel ei venenum dederit per se, vel per alium; hac, vel similia delicta machinans, eisdem pœnis subjacere teneatur. §. 41.*

92 Tertium; *Prælatum Localem gladio occidens, ad triremes perpetua condemnari; vulnerans, non secuta morte, ad eosdem mitti, Superiorum arbitrio, debet. §. 42.*

93 Quartum; *Provincialem quovis modo vel leviter percutiens, ad triremes, Generalis arbitrata, mitti; si id gladio molitus fuerit, sive secuta, sive non secuta morte, ad easdem triremes perpetuo damnari debet. §. 43.* Et ita sonant etiam Statuta Ordinis *cap. 7. §. 6. n. 52. in fin. & 53.* Circa quæ Statuta, prima dubitatio est emergens a primo Statuto, & est, An absolute, & in omni casu pœna triremium debeatur vulneranti aliquem Fratrem, si mors secuta fuerit, vel atrox, mutilatio?

94 Respondeo negative; nam tunc solum debetur pœna hæc, quando Reus malo dolo, & appensate, mortemque intentando, vulneravit. Ratio est, quia Statutum loquitur in genere de vulnerante ad mortem, & non distinguit de vulnerante ad defensam, aut culpose, aut dolose. Cum autem recta ratio dictet non deberi eandem pœnam, ubi delicta in gravitate differunt, consequens est, quod Statutum, (ut rationabile censeatur, & sit) debet recipere interpretationem a jure communi, juxta quod omnia Statuta dubia interpretari debent, ut concordes docent *Jurisperiti*, ac *Canonistæ. Bart. in l. Omnes populi ff. de Just. & jur. D.D. in l. Si servi vestri, C. de Noxa. Innoc. in cap. Causam. de Præscript. Abb. in Ex literis, num. 5. de Constit.* Et in puncto ex doctrina *Baldi*, ac plurium legum, & Canonum scribit *Sebast. Sapia ad Abbat. in cap. 11. num. 5 litt. A. de Const.* quod ordinante Statuto, quod homicida decapitetur, *licet Statutum non distinguat, tamen ipsum distinguendum est per jus commune, ut distinguatur, an dolo, an culpa, vel casu.*

95 Dico secundo, quod, si mors secuta fuerit ex malo regimine ægroti, aut Chirurgi, & hoc certum sit, non intrat pœna triremium. Ratio est, quia, quando vulneratus moritur ex malo regimine, non debetur vulneranti pœna *homicidii*, ut ex jure *l. Qui occidit. §. Si vulneratus. ff. Ad leg. Aquil. l. si plagis. init. ff. eo. tit.* & multis Doctoribus cumulatis *Marsil. Socin. Gribal. Carer.* probat *Caballus de Omn. gen. homic. num. 344.* ubi firmat conclusionem, quod ubi admixta est culpa infirmi, aut *Medici*, etiam quod vulnus esset lethale, non tenetur percutiens de occiso. Si autem vulnus quidem lethale est, dubium tamen est, an mors secuta sit culpa vulnerati, aut *Medici*, præsumendum est, quod ille occubuerit ex vulnere, ut docet *Clar. §. Homicidium. ℣. Quandoque etiam*, & debetur pœna ordinaria.

96 Contra supra datam resolutionem stat opinio *Sanctor. de Pæn. cap. 14. Quæst. 6. ℣. Respondeo pœna. cir. fin. fol. 94.* qui vult deberi pœnam triremium, etiamsi probetur vulnus non fuisse lethale, & infirmum ex sua culpa decessisse. Et ratio secundum eum est, quia negari non potest, vulnus fuisse enorme; & ex vulnere enormi illato infligi pœnam triremium, ut habetur ex secundo Statuto, dato supra *num. 91.*

97 Sed salva reverentia talis viri, censeo ejus opinionem esse falsam, & secundum Statutum loqui de vulnere, non quidem illato ad mortem, sed ad ignominiam. Ratio est, quia, si utraque Statuta loquerentur de vulnere illato ad mortem, & pœna triremium percuterent vulnerantem, tam non secuta, quam secuta morte, utrumque casum comprehendissent sub uno paragrapho, dicendo, Reus vulnerans, *sive secuta, sive non secuta morte*, quemadmodum habetur in Statuto quarto, dato supra *num. 93.* aliter inepta esset Statuti ordinatio, quod non admittitur. Dum ergo in primo Statuto ponitur conditio, *si mors secuta fuerit, vel mutilatio*, sequitur ex vulgatis, quod non extante conditione mortis, non intrat pœna triremium, sequitur itidem quod *enorme vulnus*, cui debentur triremes, etiam absque secuta morte, alterius generis sit a vulnere, quod infligitur ab eo, qui occidere intendit vulnerando. Nam, si Statuta hæc loquerentur de iisdem specie vulneribus, expeditius omnem dispositionem comprehendissent, dicendo, *qui aliquem enormiter vulneraverit, aut mutilaverit, sive secuta, sive non secuta morte, ad triremes damnetur*, & superflueret secundum Statutum, quod in lege non admittitur, a qua omnis superfluitas in ejus interpretatione est evitanda. *Barbos. Axiom. 216. init. & Axiom. 228. num. 11.*

98 Dico igitur, quod vulnus *atrox*, sive *enorme*, de quo loquitur secundum Statutum, est illud, quod fit ad injuriam, & non ad mortem; nempe, quando quis cultello, novacula, aut etiam moneta argentea acuta ad secandum; sive ampulla vitrea atramento plena, & in faciem alicujus jactata, facies ipsa enormi, ac deformi cicatrice remanet stigmatizata, quod Italice dicitur *fare un sfregio*. Ratio est, quia, ut supra dicebamus de mutilatione, ac vulnere illato ad mortem, jam superiori Statuto determinatum est, unde, ut vitetur superfluitas, de alio vulnere non illato ad mortem, Statutum est accipiendum.

99 Additur, quod in nullo tribunali pœna ultimi supplicii Reo datur, nisi mors vulnerati sequatur; unde Statutum illud, quod eandem pœnam tribueret vulneranti ad mortem, tam hac secuta, quam non secuta, esset prorsus irrationabile; & ad hoc, quod tale non reddatur, admitti debet data expositio. Ex alia parte justissima est censeo la dispositio, quod eadem pœna triremium puniatur vulnerans enormiter, ut præfertur, ad injuriam, ut vulnerans secuta morte.

100 Ratio hujus dicti petenda est a gravitate delicti, & ab existimatione injuriæ. Delictum siquidem atrocissimum est, nam, prout dicitur in jure *text. in l. Si quis in metallum. C. de Pæn.* Hominis *facies ad similitudinem pulchritudinis est cælestis figurata*; proinde statuit ibidem Imperator, quod illa *minime maculetur*, nempe eam stigmatizando, prout ante eam legem cum Servis, ac damnatis ad metalla fiebat, & allutæ legi concordat alia lex *Digestorum text. in l. locum. §. 1. in fin. ff. de Usufru. & quemadm.* Unde non valere Statutum sanciens, quod pro aliquo delicto Reus stigmatizetur in facie, firmant multi Doctores. *Bereil. Angel. Hostien. Solorzan. Muscos.* apud *Fermosin. de Constit. cap. 10. Quæst. 36. num. 23. Muta. Alex. Bertachin.* apud *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num. 154.* Sequitur proinde, quod gravissimum evadat hoc delictum, cum privata auctoritate quis audeat, quod neque publica potestas de jure possit.

101 Existimatio autem talis injuriæ maxime apud viros, aut fœminas honoratas superat quamvis alium; ratio est, tum quia tales notæ ignominiosæ non solent fieri nisi personis desperati pudoris, & infamibus, ut meretricibus, lenis, lenonibusque; tum quia cæteræ injuriæ aut verbales, aut scripto mandatæ, ut libellus famosus, affixio cornuum ad

po-

postes domus &c. sunt facti transeuntia, nec regulariter fiunt coram injuriato; non sic vero hæc, quæ se habet permanenter, & eam injuriatus perpetuo, ac indelebiliter secum affert; tum quia vir, aut mulier honesta, qui honorem vitæ præferunt, eligerent potius vitam amittere, quam tantam jacturam honoris subire; unde gravissimam super omnes injurias esse tali modo stigmatizari, firmant communiter Doctores. *Amesca. de Potest. in seips. lib. p. cap. 13. nu. 8. Guazzin. Defen 33. cap. 4. num. 14. Clar. quæst. 70. init. Tusch Royz. Franc. Barca. de Corp. Tit. 5. de Facie num. 11. apud Raynald. loc. cit. 153.* Et ideo Rei de tanto facinore, patrato contra personam honestam, & maxime fœminam, quæ non sit de infima plebe, aut perpetuis triremibus, aut ultimo supplicio afficiuntur, ut bis in praxi vidi; & ex *de Pante de Potest. Prorrg. Tit. 1. de Provis. fie. solit. §. 2. num. 13.* refert *Raynaldus Tom. p. cap. 1. §. 10. n. 1.* quod *Neapoli* fuit damnatus ad mortem quidam, qui de mandato alterius, vulnus impressit in faciem pueri, ad ignominiam.

102 Optimo igitur jure Statutum nostrum sancit triremes pro tali vulnere enormi. Et quo, talem dispositionem intrare, quando tale facinus committitur animo præmeditato, & ad effectum notandi perpetua ignominia vulneratum, non vero, si in rixa, unguibus, aut alio instrumento quis scalperet faciem alterius. Ratio est, quia sicut *homicidium* in rixa, pœna ordinaria non punitur, ut supra dictum est, ita pœna triremium, quæ pro hoc casu ordinaria est, intrare non debet, nisi plenus dolus, ac animus appensatus interveniat.

103 Secunda dubitatio circa idem Statutum est, qualis dicenda sit *atrox mutilatio*, ad effectum, ut possit habere locum pœna ordinaria?

104 Respondeo, quod *atrox mutilatio* potest dici illa, per quam alicui præciditur totaliter aliquod membrum, aut pars notabilis membri, ob cujus amissionem membrum reddatur inutile ad aliquod ministerium; ut si abscinderetur crus, pes, auris, manus, aut pollex in manu Sacerdotis. Ratio est, quia *text. in cap. Exposuisti. ubi Anton. num. 2. de Corp. vitiat.* dicitur *enormis defectus* in eo, cui manus fuerat mutilata, ut proinde ad Ordines promoveri non debebat. Sequitur igitur, quod *enormis* etiam, sive *atrox* debuit dici mutilatio, ob quam enormis ille defectus secutus in illo fuit.

105 Adverto autem *enormem* dici *defectum* illum ob carentiam manus, quæ membrum corporis est; unde inferre licet, *enormem, ac atrocem* jure merito dici posse *mutilationem*, per quam quovis alio membro corporis homo privatur, cum non sit major ratio de uno, quam de alio membro. Porro juxta Doctores *Bartol. & D. D. in l. 2. ff. de Publ. judic. Abb. in cap. Cum illorum sup. Gloss. in V. Membri de sent. excom. & in cap. Ego N. de Jurejur.* illud dicitur membrum, quod habet officium distinctum, & separatum ab officiis aliorum membrorum; ut oculus, auris, nasus, pes &c. & ideo digitus non dicitur membrum, sed pars membri, *arg. l. Non sunt liberi. ff. de Statu homi. Jacob. de Belvis Bald. Jo. de Mont. Domin. Jo. de Imol.* apud *Corset. in Repert. Abb. V. Membrum*, nempe manus, quia non habet officium distinctum a manu. Tamen, si per amissionem unius digiti privaretur manus executione principalioris muneris, quod conveniat homini juxta exigentiam proprii status, posset utique dici *atrox*, sive *enormis*, mutilatio illius digiti. Exemplum sit, si manui Sacerdotis amputaret pollex; nam, cum privatus pollice nequeat frangere sacram Hostiam, & reddatur totaliter irregularis, argumento Textus in *cap. final. junct. Gloss. de Corpo. vitia. non ordi.* perinde est, si mutiletur pollex, sicut si tota manus amputaretur. Ratio est, quia principale officium Sacerdotis est Missam celebrare, & cum ita privaretur munere celebrandi ob amissionem pollicis sicut, si esset privatus totaliter manu: sequitur, quod par delictum emergit ab amputatione pollicis, sicut integræ manus. Cæterum, si mutilatio esset partis alicujus membri, quod, ea non obstante, proprio munere fungeretur, non posset dici mutilatio *atrox*, nec pro ea ordinaria pœna infligi.

106 Tertia dubitatio est circa secundum Statutum, datum supra num. 91. & est, quomodo accipienda sint illa verba *hæc, vel similia delicta machinans &c.*?

107 Respondeo, quod *arg. l. §. Dolum. ff. de Dolo malo, machinari* est imaginari, seu argute, ac perspicaciter cogitare ad aliquod sive bonum, sive malum, ingeniose præstandum; ducta quidem similitudine a *machina*, quæ est organum, sive instrumentum mechanicum, quo, pauca virtute motiva magni effectus præstantur, sive in movendis immensis ponderibus; sive in admirandis effectibus præstandis; ut sunt *machinæ* frumentariæ *l. Quæsitum. §. Et molas. ff. de Fundi instruct. machinæ* militares; *machinæ* hydraulicæ &c. Ita ut machinari videatur intra fines internæ cogitationis sisti. Tamen *machinari*, importat etiam externam operationem, & confunditur cum *fabricare*, ut apparat ex *Tullio de Divinat. lib. 2.* dicente, *perpetuitatis causa natura machinata est*.

108 Hoc adnotato, dico, quod in citato Statuto *machinans* accipitur in secundo sensu; ita ut *similia delicta machinans*, idem sit, ac similia delicta patrans, committens, perficiens &c. Ratio est, quia leges humanæ nunquam statuunt aliquid de actibus humanis internis, nisi quatenus cum actu externo copulantur. Cum autem *machinari* in primo sensu supra exposito, importet actum internum solummodo, hinc est, quod pœna per illud Statutum taxata, non est pro cogitatione, imaginationeve interna talium delictorum, sed prout talis *machinatio* ad effectum deducitur, & opere completur.

109 Quarta dubitatio est, an pœna triremium apposita in primo, & secundo Statuto supradictis, sit perpetua, aut Superiorum arbitrio temporalis?

110 Respondeo, quod, cum in duobus sequentibus Statutis, datis num. 92. ac 93. sanciatur pœna triremium perpetua; in prioribus autem ponatur absolute pœna triremium, convincitur, Statutum non voluisse perpetuitatem pœnæ talis in omnibus casibus, sed tantum in percussionibus, aut homicidiis Prælatorum; nam exceptio firmat regulam in contrarium, *arg. l. Quæsitum. §. 43. V. Denique. ff. de Fundo instrum. Barbos. Axiom. 85. num. 4.* Unde tempus durationis triremium commissum remanet arbitrio Superiorum, qui bene pensatis circumstantiis facti, & specialiter malitia, ac dolo, quo commissum est *homicidium*, aut vulneratio, possunt arbitrari tempus pœnæ delicto conveniens, prout optime scripsit *Sanctor. de Pæn. cap. 14. quæst. 6. Difficult. 3. fol. 98.* qui & addit, posse arbitrium Superiorum extendi etiam ad pœnam perpetuam, quando facti circumstantiæ id exigant.

§. VI. Assassinium.

SUMMARIUM.

1 *Assassinii definitio.*
2 *Assassinus non est, qui mandatum de occidendo tantum suscipit.*

3 Si

3 Si occiditur infidelis, assassinium non committitur.
Duæ specialitates ex eodem principio derivantes in jure non admittuntur.
Qualitas Christianitatis probanda in occiso, ut constet de Assassinio.
4 Opponitur contra proximam conclusionem.
Inter Christianos degens reputatur Christianus, nisi contrarium probetur.
5 Incautus quis dicatur.
Ut assassinium sit, oportet, quod occisus non habuerit occasionem cavendi ab homicida.
Assassinus non est, qui suam injuriam ulciscitur, sociis pecunia conductis.
Nec qui, accepta pecunia, occidit proprium inimicum.
Opinio, quod assassinium debeat fieri in absentia mandantis.
Limitatur talis opinio.
Assassinium non est, si quis exerit arma contra inimicum, & hic occiditur ab alterius socio, etiam pecunia conducto.
6 Assassinium committitur etiam in præsentia mandantis.
7 Absurdum, quod sequeretur ex dicta opinione.
Assassinium semper est, si mandatarius ob pecuniam necat, sive occisus se voluit defendere, sive non.
8 Si quis pretio occidit bannitum, nec committitur assassinium.
Opinio, quod assassinium includat proditionem, rejicitur.
9 Quamvis mors non sequatur, assassinium completur.
Christianus mandans Infideli, ut Christianum occidat, delinquit assassinio, quamvis mandatarius cædem nec perficiat, nec attentet.
Mandans Christiano, ut Christianum occidat, non potest dici Reus de Assassinio, nisi deventum sit ad actum proximum homicidii.
Arbitrio Judicis stat determinare, an in casu deventum sit ad actum proximum.
10 Assassinium debet sequi ex mandato.
11 Ut dicatur secutum assassinium, debet intervenire reciproca stipulatio inter mandantem, & mandatarium.
Mandatum simplex de occidendo, quale sit.
12 Non requiritur, quod conventio inter mandantem, & mandatarium scripta fiat.
Ad assassinium requiritur, quod tractatus sit utrinque conclusus.
Tractatus purus non attenditur, sed, quod concluditur ex tractatu, spectatur.
Promissio pecuniæ debet a mandatario acceptari, ut sit assassinium.
Et quod inter mandantem, ac mandatarium oriatur obligatio.
13 Sufficit ad assassinium promissa quævis pecunia.
14 Sufficit etiam, quod promittatur quævis res, pretio æstimabilis.
15 Assassinium est, si quis dicat, occide Cajum, & mihi gratum facies, & alius dicat, hoc faciam in gratiam tui.
16 Homicidium factum sub spe pretii consequenti, est assassinium.
17 Mandans, ac mandatarius eodem crimine tenentur.
18 Differentia inter mandatum simplex, & assassinium.
Mandare quid sit.
19 Mandantis, & mandatarii idem crimen.
Majus est delictum mandatarii, si excedit, nocendo, mandatum.
Si non constet de mandatario, nequit inquiri de mandante.
Si homicida ex mandato non declaratur assassinus, talis nec potest declarari mandans.
20 Mandans, & mandatarius extraordinarie puniendi, si mandatum revocetur, & nihil attentetur.
Mandans similiter punitur, si non obstante revocatione, mandatarius mandatum exequitur.
Mandati revocatio, quando nihil operetur.

1 ADdit malitiam super homicidio appensato *Assassinium*, ut proinde illo gravius a tota specie reddatur. Est autem *assassinium cædes hominis Christiani incauti facta, aut attentata ex conventione mandantis, ac mandatarii sub promissione implicita, aut explicita, sive spe, & contemplatione pretii*; cujus definitionis particulas expendere opus est, ut hujus criminis quidditas clare explicetur.

2 Dicitur primo *cædes*, hoc est occisio, siquidem *assassinium* non est, nisi cum mandatarius susceperit mandatum de occidendo; nam in *cap. 1. de Homicid. in 6.* in quo de hoc crimine specialiter habetur sanctio, Pontifex loquitur de occisione. Unde Doctores *Gabriel. Tit. de Malefid. Concl. 29. & 30. ỹ. Nono amplia. Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. num. 41. Alciat. cons. 11. num. 17. lib. 1. Vulpel. Cons. 143. num. 1.* apud *Cabal. de Omn. gen. de homic. n. 499.* eliciunt conclusionem, quod assassinus non esset, qui mandatum de tantummodo vulnerando susciperet.

3 Dicitur secundo *hominis Christiani*, nam, si occideretur Infidelis, locum non haberet dispositio capitis supradicti *de Homicidio in 6.*, ut post *Clarum §. Assassinium. init. Cyriacus controv. 399. num. 1.* qui testatur de communi; & optimam ad hoc rationem affert *Raynal. Observ. crim. Tom. 1. cap. 7. §. 1. num. 18.* quia alias Textus prædicti *cap. de Homicid. in 6.* reciperet duas violentias, primam, dum extenditur ad Christianum occidentem, quando Textus absolute loquitur de infideli occidente Christianum; secundam vero, dum extenderetur ad necem infidelis, quando absolute loquitur de nece Christiani; non debent autem in jure admitti duæ specialitates, ex eodem principio derivantes, *Psurt. in l. Si is qui pro empt. qu. final. ff. de Usucapio. Azeved. Recopil. lib. 8. tit. 6. l. 3. num. 5.* Unde qualitas, quod nempe Christianus fuerit is, qui occisus est, debet deduci, & probari in processu; aliter occidens evadet pœnam *assassinii*, ut communiter dicitur, *Corn. Jo. M. Novar. Aret. Bujard. Ja. Andr. Decian. Alex. Ambrosin. & Pacian.* apud *Raynald. loc. cit. num. 20.*

4 Sed hoc mihi durum videtur; nam potest dari casus quod occisus sit exterus, qui aut mercaturæ vacet, aut in lustrandis Europæ Regionibus peregrinetur, ut faciunt plerique Nobiles Ultramontani, & ab inimico potente mittatur mandatarius, qui eum persequatur, & extra patriam occidat; & tali casu, cum non possit probari a Fisco, aut accusatore qualitas Christianitatis, mandatarius evaderet pœnam tam enormis criminis, quod inconveniens esset. Unde meliorem duco sententiam *Clari §. Assassinium. ỹ. Assasinus est. in fin.* quam sequitur *Brunorus a Sole Quæst. 34. num. 23. & 24.* apud *Lauret. de Franchis Controv. init. & Epi. Regul. Par. 1. num. 144. in fin.* nempe, quod, cum a communiter contingentibus infideles non sint soliti inter Christianos conversari, ille, qui in Territorio Christianorum reperitur, habendus est pro Christiano, præsertim in hoc tam gravi delicto, in quo non est super hujusmodi subtilitatibus insistendum. Proinde, cum præsumptio, & quidem rationabilis, quia fundata super communiter accidentibus sit, quod occisus fuerit

fit Christianus, transfertur in Reum onus probandi, quod fuerit infidelis.

5 Dicitur tertio, *incauti*, hoc est, qui sibi cavere nequit, aut occasionem cavendi non habet ab eo, a quo necatur; *incautus* enim dicitur, qui sibi non cavet, nec cavendi motivum habet juxta illud *Virgil. Georg. lib. 3.*

Dira per incautum serpant contagia vulgus.

Ad formalitatem ergo *assassinii* requiritur, quod occisus non habuerit ullam occasionem sibi cavendi ab homicida, ut post multos *Covarr. Center. Decian. Farinac. Cyriac. Cabal. Gratian. Conciol. & Ambrosin. de Immunit. Eccl. cap. 7. num. 2.* firmat *Raynaldus Tom 3. cap. 7. §. 1. num. 128.* Hinc fit, quod *assassinium* non est, qui propriam injuriam ulciscitur sociis pecunia conductis, *Gabriel. Cons. 170. num. 13. lib. 1. Valpel. Resp. crim. 143. num. 19. Novar. Sing. nov. Jur. Pontif. Concl. 43. num. 20. Tit. de Assassin.* quia occisus motivum habuit sibi cavendi ab eo; & ex eadem ratione non debet censeri *assassinus*, qui accepta pecunia occidit eum, cum quo inimicitiam habebat, quamvis hic minime eum occidisset, nisi pecunia non intervenisset. Ex eodem etiam principio firmant alii, necesse esse ad *assassinium* absentiam mandantis, ita ut, si de ea non constet, neque constat de *assassinio*, ut docet *Laurentius de Franchis Contr. int. Epi. & Regal. Par. 1. num. 55.* & ejus *Additionator Pasqualigus. nu. 156.* Hoc autem limitandum censeo ad casum, in quo occisus mandantem videat mandatario stipatum; tunc enim bene potest sibi cavere, quia proprium inimicum intuetur, a quo sicut & ab ejus socio potest sibi cavere. Et tali casu, si mandans exerit arma, ut alium offendat, & socius quamvis inductus pecunia, illum interficiat, non tamen erit hic *assassinus*, quia potius dicendus est complex, sive auxiliator in ejus nece.

6 At, si mandans vir pusillanimis sit, qui gaudere velit nece inimici, & præsens quidem spectaculo homicidii sit, occultatus autem oculis inimici, aut in latebra, aut in veste insolita, aut larvatus, &c. & mandatarius interea scelus perficit, videre nescio, quomodo illius præsentia tollat, quin tale homicidium verum *assassinium* non sit, & sic post *Cavalcanam de Branch. Reg. P. 1. n. 81.* firmat *Raynaldus T. 3. cap. 7. §. 1. n. 137.*

7 Ex supradicto etiam principio deducitur, quod, si occidendus, videns mandatarium contra se venientem, & ab eo metuens sibi, exerit arma ad se defendendum, & sequitur nihilominus ejus mors, non poterit dici commissum *assassinium* juxta quosdam Doctores. *Cephal. Cons. 424. num. 34. & seqq. vol. 3. Orilia ad Campan. Resol. 24 num. 58. & ibi Chartar. Decian. Carol. de Grass. Menoch. & Manzol.* Salvo tamen meliori judicio censerem, hoc non admittendum; aliter oporteret dicere, tunc solummodo committi *Assassinium*, quando occisus nullo modo se defendit, nec præventive ante insultum factum a mandatario, nec post eum, quod tamen a nemine dictum fuit. Concludo ergo, quod, si occidendus, ante insultum, sive post eum, arma exerit, ut se tueatur, si mandatarius occidit ob solam mercedem sceleris, super qua convenit, semper erit verum *assassinium*.

8 Bene sequitur ex prænarrato principio, quod, si quis pretio occidit bannitum, *assassinium* non committitur, ut dicunt plures *Dec. Cons. 327 num. 5. ℣. Non obstan. Alberic. in 4. Par. Stat. Quæst. 20. Nell. de Bannit. 2. Par. Quæst. 12. Bald Carrer. & Jo. Bapt. de S. Severino apud Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. num. 19.* nam, cum iste sit diffidatus a Principe, debet sibi cavere ab omnibus Subditis Principis, ut proinde, si occidatur, non occiditur incautus. Ex hoc tandem principio volunt nonnulli, *Raynald. Tom. 3. cap. 7. §. 1. n. 131. ℣. Tertium demum*, quod, cum de essentia *assassinii* sit incautio in assassinato, *assassinium* includat proditionem. Sed hoc minime verum est; (nam uti dicemus paragrapho sequenti) proditio, & proditorium homicidium ultra incautionem in occiso, importat simulationem amicitiæ in occisore, ex qua oritur gravitas homicidii proditorii præ *assassinio*.

9 Dicitur quarto, *facta*, *aut attentata*, Siquidem licet mors assassinati non sequatur, delictum tamen *assassinii* completum, ac perfectum dicitur; sic enim habetur textualiter in *cap. Pro humani de Homi. vid. in 6. quamquam mors ex hoc forsitan non sequatur.* Et hic cum *Decian. Tract. animalib. 9. cap. 30. n. 13.* oportet advertere, quod, si Christianus mandans utitur mandatario infideli ad tollendum de medio Christianum, dato mandato, cum stipulatione reciproca pretii, & operæ, mandans consummavit delictum, & pœnas illius capituli incurrit, licet mandatarius, ex parte sui, opus nullo modo perficiat, aut attentet. Si autem utatur mandatario Christiano, ad hoc, quod *assassinium* dicatur intervenire, & ut tum mandans, tum mandatarius sint Rei de vero Assassinio, oportet, quod mandatarius, si non realiter executus sit homicidium, saltem devenerit ad actum proximum homicidii; An autem, & qua ratione dici possit mandatarium ad actum proximum homicidii devenisse, hoc decidendum relinquitur arbitrio Judicis accurate ponderantis casum, & ejus circumstantias.

10 Dicitur quinto, *ex conventione mandantis*, nam de formali ratione *assassinii* est, quod homicidium sequatur ex *mandato*, sive ex *conventione mandantis*, hoc enim aperte deducitur ex Textu supracitati capituli, & firmant Doctores communiter. *Carpzov. Par. 1. cap. 19. num. 27. Alex. Cons. 116. n. 5. lib. 2. Bart. Bald. Ant. Gabriel. Bero. Pasqualig.* apud *Raynal. loc. cit. num 7.*

11 Dicitur sexto, *& mandatarii*, nam debet esse pactio, & conventio mandantis, & mandatarii super nece hominis, ita ut mandans dictet homicidium, mandatarius autem ipsum promittat, & stipuletur, *Guazzin. Defens. 4. cap. 13. num. 6. & ibi Farinac. Cons. 10. n. 4. qui dat Bald Grammat. Alber. Cepyc. & Carer.* & in tali reciproca conventione consistit differentia inter simplex mandatum, & *assassinium*; nam, quando Dominus mandat famulo, ut *Cajum* occidat, famulus vero simpliciter exequitur mandatum, nulla facta utrinque promissione, dicitur mandatum simplex, & non habet malitiam *assassinii*. *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. num. 3.*

12 Non requiritur autem, quod conventio sit scriptis mandata, sed sufficit oretenus conclusa. *Grammat. Vot. 9 num. 2. Jodoc. Pract. cap. 93. Rubr. Mascard. Ant. Gabriel. Modern. Roman.* apud *Lauret. de Franch. Contr. int. Epi. & Reg. Par. 1. num. 157.* Non sufficit autem, quod inter mandantem, ac mandatarium intervenerit tantum tractatus, sed requiritur, quod tractatus sit resolutus, & utrinque conclusus, nam non attenditur quid tractetur, sed quid ex tractatu concludatur, *arg. l. Si voluntate. ubi Bald. & Salyc. num. 1. C. de Rescin. vendit. Rota Decis. 76. num. 1. Par. 3. recent.* Proinde non sufficit, quod mandans promiserit dare pecuniam, sed requiritur, quod promissio a mandatario acceptetur, *Lauret. de Franch. Contr. int. Epi. & Reg. Par. 1. n. 163. & ibi Moder. Roman. Cons. 10. num. 4. Rimin. Jun. Cons. 685. num. 14. Volum. 6. & Pasqualig. nu. 164* ita ut reciproca inter eos concludatur, utriusque obligatio. *Lauret. de Franch. loc. cit. n. 161. & ibi Grammat. Riminal. & Modern.*

13 Di-

13 Dicitur septimo sub promissione *explicita*, *aut implicita*; pro quo advertendum est, quod modus explicitus, aut implicitus potest cadere vel super promissione ipsa, vel super re, quæ promittitur. Quo ad promissionem ipsam vult *Pasqual. ad Laurent. de Franchis Par. p. n.* 166. citans *Rimin. jun. Hondred. Moder. Rom.* apud *Laurent. loc. cit. n.* 165 quod non sufficiat implicita. Sed melior est sententia plurium aliorum, *Oldra. Decian. Mascard. Farinac. de Marin. Novar. Thor. Mastri l. Ricc. Bajard. del Bene*, quos citat, & sequitur *Cortiad. Decis.* 95. *num.* 17. & 18. qui firmat sufficere promissionem implicitam, & generalem. Ratio est, quia quidditas *assassinii* consistit in hoc, quod mandatarius moveatur ad homicidium ex promissione mercedis sibi facta. Quantumvis igitur promissio sit generalis, vaga, & implicita, si ab ea movetur mandatarius ad cædem, semper erit verum *assassinium*.

14 Quo ad rem promissam, non requiritur explicita res, sed sufficit, quod implicite promittatur aliquid pretio æstimabile, a quo moveatur mandatarius ad patrandum scelus, prout optime multorum, graviumque Doctorum auctoritate probat *Raynal. Tom.* 3. *Obser. crim. cap.* 7. §. 1. *a num.* 101. *ad* 109. & re vera optima est ratio, quam adducit ex *Bajard. Fiscal. Allegat.* 5. *num.* 25. dicente, quod *Textus in cap. Pro humani de Homicid. in* 6. *non denotat specificam debere esse pecuniæ solutionem, vel rei promissionem in quantitate, vel re certa, & proinde Assassini proprie dicantur, cum mandans mandatarii animum concitat contra innocentem, vel certam solvendo pecuniam, vel rem promittendo, vel in spe alicujus interesse reddenda.*

15 Ex hac doctrina sequitur, quod subsistere debet doctrina *Jo. Andr. in cap penult. de Cler. non resid. Grammat. Vot.* 9. *num.* 3. *Graff. Cler. ir. effect.* 1. *num.* 701. *Giurba Cons.* 70. *num.* 27 & aliorum relat. a *Farinacio Quæst.* 123 *num.* 38. qui ajunt. *assassinium* esse, quando quis, ad hoc ut alteri complaceat, aliquem occidat. Quamvis enim huic sententiæ adversentur plures alii *Alciat. Gabr. Garan. del Bene. Bajard. Farin. Giurb. Cortiad.* relati a *Raynal. Tom.* 3. *cap.* 7. §. 1 *num.* 111. tamen horum opinio vera est, quando quis sine mandato alterius, sciens se facturum rem illi gratam, ea tali complacentia movetur ad occidendum. Sed, si alius dicat, *occide Cajum, & rem mihi gratam facies*; mandatarius autem respondeat, ac spondeat, *hoc faciam in gratiam tui*, & hoc exequatur, verum est *assassinium*; siquidem hic intervenit pactum, & stipulatio, & merces, nempe gratia mandantis, quæ est res pretio æstimabilis, quæ aliquando (nempe, cum mandans est persona potens) pluris æstimatur, quam numerata pecunia, & intuitu, ac contemplatione hujus, mandatarius homicidium consummat.

16 Dicitur tandem, *sive spe, & contemplatione pretii*. Et hoc tandem sequitur ex dictis; siquidem, si, prout probatum est, *assassinium* committitur ex motivo merendi gratiam mandantis, patet, quod hæc virtualiter includit aut collationem numeratæ pecuniæ; aut largitionem munerum; aut procurationem alicujus officii lucrosi, sive honorifici; aut patrocinium personæ, familiæ, amicorum &c. quæ omnia sperari possunt ab eo, cujus gratia, mediante tali homicidio, procuratur. Et cum omnia supradicta sint res pretio æstimabiles, & sint in spe radicata in benevolentia, seu gratia mandantis, optime dicitur sub spe, ac contemplatione pretii.

17 Quamvis vero *cap. primum de Homicid. in* 6. loquatur tantum de mandante; ut proinde *Albertinus in cap. Quoniam*, ℣. *Octavo. & ultima. de Hæret. in* 6. & *Aretinus Concil.* 165. ℣. *Tertia. allegant.* censuerint, solum mandantem teneri pœnis ibi sancitis; tamen communis sententia Doctorum *Ant. Gomez. Ant. Gabr. Decian. & Moderni. Roman. Angel. Paris de Pute. Gramm. Capyc. Covar. Plaza. Cassan. Clar. Menoch. Cabrde ad Diaz.* quos citant *Lauretus de Franchis Contr. int. Epi. & Regul. Par. p. num.* 153. & illius *Additionator Pasqualigus loc. cit. num.* 154. est, quod iisdem pœnis ligentur mandans, & mandatarius; quamvis re vera major sit culpa mandatarii, qui ob modicam pecuniam occidit hominem, cum quo nulla sibi interveniebat hostilitas, quam mandantis, qui movetur odio erga inimicum, cui cum occidendo impar sit, utitur pecunia, & alterius ministerio.

18 Ex hucusque dictis apparet, in quo consistat ratio formalis *assassinii*, & in quo differat a *mandato simplici*. Siquidem prout supra probatum est, in *assassinio* intervenit pretium, & reciproca promissio pretii, & operis: in *mandato* autem minime, nam prout *arg. l.* 1. *ff Mandat.* scribit *Decianus lib.* 9. *cap.* 31. *init.* mandare est negocium alicui sine mercede exequendum committere gratia mandantis; & in quo mandans differat a consultore, ordinatore, tractatore, persuasore, suggestore, istigatore, & sollicitatore, late prosequitur ibidem *Decianus*, quæ brevitatis causa omittimus, & qui ea vult, ipsum consulat.

19 Libet hic advertere, quod sequuto homicidio, delictum mandantis, ac mandatarii unum, & idem est, ut post *Cyanum in l.* 2. *C. Si Reus vel accus. mort. fuer. & in l. Non ideo C. de Accus.* scripsit *Bartolus in l. Sed si unius.* §. *Servus meus num.* 5. *ff. de Injur.* proinde eadem pœna puniendi sunt. Hoc autem falleret, si mandatarius qualificaret homicidium ultra expressa in mandato; ut, puta, si occideret ex insidiis, proditorie, per venenum &c. aut occisum spoliaret, & ejus spolia sibi vindicaret; cum enim talis qualitas non fuisset sibi demandata, & suo marte ipse eam induxisset, ipsi soli deberetur augmentum pœnæ homicidii ob illam qualitatem, non autem mandanti simpliciter homicidium, qui esset a tali qualitate immunis. Mandans porro, ac mandatarius correlativa sunt, quorum uno posito, necessario ponitur aliud, & destructo uno, destruitur aliud, *arg. l. ult. C. Individ. toll. l. final. ff. de Accep. til.* Sequitur proinde, quod non poterit inquiri contra mandantem, nisi constet de mandatario, & vice versa *Anchar. Marsil. Ruin. Carer. & Bald* apud *Decian. l.* 9. *c.* 33 *num.* 2 Sequitur etiam, quod, si per illud homicidium mandatarius non potest declarari *Assassinus*, non poterit etiam mandans dici *assassinium* commisisse, ut scripsit *Bald. Cons.* 256. *lib.* 2.

20 Aliud etiam recolendum est, nempe si mandans homicidium aut simpliciter, aut pacta pecunia pro mercede facti, pænitens revocet mandatum, & revocationem mandatario notificet, & is nihil mali operetur, tum mandans, tum mandatarius extraordinarie tantum puniuntur ob turpe factum, ut scribit *Caball. de Omn. gen. homicid. num.* 511. Si autem, non obstante revocatione, & ipsius insinuatione, mandatarius nil minus consummat homicidium, hic quidem tenetur pœna ordinaria, mandans vero extraordinaria tantum, ut volunt plures Doctores. *Grammat. Decis.* 38. *num.* 7. ℣. *Est tamen. Marsil. in l. Is qui cum telo. num.* 82. ℣. *Item pro hac. C. de Sicar. Covarr. in cap. Si furiosus de Homic. in* 2. *Par. init. sub num.* 9 ℣. *Quinto*. Si autem mandans revocat quidem mandatum, sed revocationem non insinuat mandatario, re adhuc integra; aut eam insinuat quidem, sed postquam mandatarius devenit ad ali-

aliquem actum proximum, tunc nihil operatur revocatio mandati, sed pœna ordinaria tenetur mandans, ut late probat *Carer. Pract. crim. §. Circa igitur tertium. num. 8. 9. & 10. Caball. loc. cit. in fin.*

Probatio.

SUMMARIUM.

21 *Mandatum debet concludenter probari.*
Probatur per scripturam.
22 *Probatur etiam per Testes, qui audierunt mandantis verba explicita, aut implicita.*
Probatur etiam præsumptionibus, si mandans immediate ante homicidium locutus est ad aures mandatarii.
Ad talem præsumptionem fundandam, quæ requirantur.
Verba mandantis aliquando intelligenda per antiphrasim.
23 *Minæ quando probent mandatum.*
24 *Minæ sunt concludenter probandæ.*
Ut assassinium probetur, probanda omnia, quæ sunt ad assassinium requisita.
25 *Assassinii crimen multa specialia habet.*
Leviora indicia sufficiunt ad carcerandum suspectum de assassinio.
Ex depositione Testis de auditu potest torqueri suspectus de assassinio.
Ad condemnandum ad pœnam assassinii, sufficiunt argumenta probabilia.
26 *Quænam sint probationes plenæ ad condemnandum de assassinio.*
Argumentis probandum, quod liquido probari nequit.
27 *Testes alias inhabiles, non tamen inimici, admittuntur ad probanda indicia assassinii.*
Puer undecim annorum cum adminiculis admissus ad probandum grave crimen.
Ex depositione duorum puerorum condemnatus quidam, qui uxorem interfecerat.
Testes inhabiles admittuntur ad probationem criminis difficilis probationis.
28 *Dictum mandatarii adminiculatum sufficit ad torturam mandantis.*
Sufficiunt pariter duo socii criminis.
Item publica fama orta a causa verisimili.
In ordine ad condemnationem sufficit, quod constet de capitali inimicitia inter mandantem, & occisum.
Aut de allocutione mandantis ad mandatarios ante homicidium.
29 *Opinio, quod qualitas assassinii constare debeat per probationes plenas.*
30 *Alia apinia, quod executio assassinii probanda sit per clara argumenta.*
31 *Confutantur ambæ opiniones.*
Criminis commissio, in quo consistat.
Committere quid significet.
Privilegium probationis assassinii respicit tum tractatum de pretio cædis, tum ejus executionem.
32 *Confirmatur proxime data conclusio.*
33 *Episcopus, an debeat contentus esse probabilibus argumentis, ut privet assassinum Immunitate, & Reum extrahat ab Ecclesia, ad quam confugit.*
34 *Acres hinc inde, & contrariæ circa dictum dubium sententiæ.*
Episcopus debet habere probationes plenas, ut assassinum extrahat ab Ecclesia.
35 *Proponuntur multæ considerationes contra proximam datam conclusionem.*
36 *Lex nutritiva peccati, & Reipublicæ exitiosa, tollenda.*
Consuetudo, quæ nutrit peccatum est abusus, nec sustinetur.
Dicta conclusio, si esset vera, nutriret peccata.
37 *In concursu contrariorum præceptorum, sustinendum, quod magis rationi congruit.*
Attendendum magis præceptum Innocentii quarti, quam Gregorii XIV.
38 *Evasio proxime dati argumenti.*
Magis honoratur Deus, puniendo assassinos, quam quod Ecclesia sua sit asylum scelestorum hominum.
Joab, qui duos proditorie occiderat, avulsus ab Altari, de mandato Salamonis occisus.
Mandatum Dei de avellendo a suo Altari eum, qui per industriam hominem occidit.
39 *Opinio nutriens confidentiam peccandi, tollenda.*
Mutilans, & occidens sub spe, quod salvabitur ab Ecclesia, non gaudet Immunitate Ecclesiæ.
Delinquens in Ecclesia, non sub spe Immunitatis, salvatur ab Ecclesia.
40 *Absurdum est, quod ad privandum assassinum vita, sufficere debeant argumenta probabilia, & ad privandum eundem Immunitate Ecclesiæ, requirantur probationes plenæ.*
41 *Duplex specialitas juris correctiva induceretur in eadem lege, si vera esset impugnata Conclusio, ideo non subsistit.*
42 *Clericus assassinus tradendus est brachio sæculari, ex probabilibus argumentis.*
Absurdum est, quod ad privandum laicum Immunitate locali, quæ est minor, non sufficiant argumenta probabilia, quæ sufficiant ad privandum Clericum Immunitate personali.
Assassinium est crimen difficilis probationis.
Quod de sui natura est tale, non potest per legem mutare naturam.
Concluditur, quod mens Gregorii non fuit, ut plene Episcopis constaret de assassinio, sed sufficiant probabilia argumenta ad extrahendum ab Ecclesia Reum.

21 QUo ad prohutionem *mandati simplicis* de homieidio, eeguln geneealls ust, quod mundatum, eum sit quid facti, minime præsumitur, sed debet concludenter probari. *Bald. in l. 2. C. Si ex fals. instr & in l. 1. C. de Re. alie. non alien. Alex. in l. Sciendum. ff. de Verb oblig. Socin. Dec. Cart. Cravet. apud Decian. lib. 9. cap. 34. nu. 1.* Probatur igitur primo per scripturam, nempe epistolam, quam *mandans* scripsit ad *mandatariam*, modo convincatur in debita forma, talem epistolam fuisse manu, & characteribus Rei prætensi de mandato dato exaratum; scriptura enim ita exprimit conceptum mentis, sicut verba; & sicut per verba expressa, ut infra dicam, quæ aperte sonent *mandatum*, *mandatum* ipsum probatur, hoc idem probatum remanet per scripturam. *Gloss. & ibi Bald. in l. Etiam. C. Quod cum eo.*

22 Probatur itidem per Testes, qui audierunt verba, si sint verba clara enunciata per verba imperativi modi; ut *occidas*, *facias tale quid*, & simi-lia, ut declarat *Barn. in l. Non solum. §. Si mandato. ff. de Injur.* sive etiam per verba enunciativa, importantia sensum mandati, *Jason. in l. Si quis mihi. §. penult. ff. de Acquir. hæred. Carrer. Pract. crim. §. 5. num. 36. in fine*, aut etiam per verba, quæ prolata a persona pollente auctoritate, important implicite mandatum, ut, si Pater, aut Dominus affectus

fectus injuria ab aliquo, dicat Filio, vel famulo, *non reverteris domum, nisi prius sentiam aliquid novi de illo negotio*, & reperiatur occisus ille, qui injuriam ei intulit, *arg. l. Si quis mihi bona §. Sed si mandavit ff. de Acquir. hared. cap. Ex litteris. de Excess. Prælat.* aut Pater, seu Dominus locutus fuerit ad aures filii, aut famuli, qui incontinenti ab eo discessit armatus,& mox auditur ab eo occisus is, a quo fuerat Dominus injuriatus, præsumitur *mandatum* intervenisse, ut multorum auctoritate nempe *Bart. Bald. Angel. Hippol. Carrer. Gomez. Boss. Clar. Grat. & Alex.* firmat *Decian. lib. 9. cap. 34. num. 10.* qui numero sequenti subjungit, quod ad legitime fundandam talem præsumptionem, tria requiruntur; nempe, quod intervenerit capitalis inimicitia inter alloquentem, & occisum; quod allocutio fuerit in aure; & quod incontinenti famulus discesserit, & occiderit. Et regulariter in talibus casibus, quando verba audiuntur prolata, potius mens loquentis, quam verba, debet attendi, *arg. l. ultim. in fin. ff. Mandat. cap. Eam te. de Rescr. cap. Ad hac. de Postu. Prælat.* Unde, quando constare potest de mente, verba debent etiam impropriari, & intelligi per antiphrasim, nempe a contrario sensu, *arg. l. Si ex testamenta. in fin. l. Si cum argentum. ff. de Except. rei judic. l. Qualem. ff. de Arbitr. Innoc. in cap. Cum ecclesiasticæ. de Except.*, ut si quis loquens de inimico dicat: *Cujus nimis fatigatur in vexanda alias, facias, ut quiescat, & dormiat.* Profecto nomine quietis, & dormitionis intelligenda est mors, quam ille præcipit.

23 Probant pariter *mandatum* minæ, quando claræ sunt, & procedunt ab homine solito illas exequi, *Carer. Pract. crim. §. 5. n. 56 V. Non enim*, ut si diceret: *Non passarà dimani, che li farò far tal servizio, che non mi dara più impaccio*. Hoc autem limitandum est ad casum, quod homicidium secutum sit, & hoc in eo tempore, intra quod suppositus *mandans* minatus est, se curaturum, ut homicidium sequeretur; & tandem, quod sciatur quia fuerit homicida, puta, filius, famulus, consanguineus, aut cliens ejus, qui minatus est, quem constat nullam habuisse simultatem cum occiso, aut aliam causam privatam homicidium committendi. Ratio est; quia oportet, quod minæ præcesserint, & hoc concludenter probandum est. *Gloss. in l. Si vera non. §. Si post creditam ff. Mandat. Bald. in l. Hæc verba ff. De his qui not. inf.* Secundo, quia, si homicidium sequatur in alio tempore, & maxime, si valde distat ab eo, quod præfixit minans, inepte ex talibus minis deducitur homicidium commissum ex *mandato* ejus; supponitur enim, quod in tanto tempore deferbuerit iracundia, ob quam in minas erupit. Tertio, quia, si non apparet clare homicidium commissum ab eo, qui dependentiam aliquam habet a minante; potuit homicidium committi ab alio, sub spe, quod de eo culparetur ille, qui minas jactavit, ut non raro accidit; & hoc maxime, si occisus cum multis aliis habuit inimicitias. Oportet proinde de necessitate, ad dandam vim præsumptioni *de mandato*, quod constet, quod homicidium commissum sit a tali, qui inculpatus de mandato, illud mandare verisimiliter potuerit.

24 Quantum vero ad mandatum homicidii, interveniente pecunia, quod est *assassinium*, ut plene constet de eo, oportet, quod concludenter probentur ea omnia, quæ ad ejus essentiam spectant, de quibus sufficienter locuti fuimus in explicatione ejus diffinitionis a *num. 2.*

25 Plura specialia habet crimen *assassinii*, de quibus loquitur *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. a num. 20. ad 36*; præcipua autem sunt circa probationes ad illud necessarias. Et in hoc optima est doctrina *Amesna de Pot. in seips. lib. 1. cap. 10. num. 9. Monticelli Pract. cr. Regul. 8. num. 23. & 24.* quos recitat, & sequitur *Raynaldus Tom. 1. cap. 7. §. 1. num. 49. & 50.* & est, quod ad hoc, quod specialia *assassinii* locum habeant, debet constare de qualitate *assassinii* secundum illam probationis speciem, quæ requiritur ad illum actum, qui explicandus est. Nempe ad inquirendum, & carcerandum Reum, etiam in Carcere strictiori, sufficiunt leviora indicia, quam si ageretur de alio crimine minus atroci. Pariter indicia urgentiora, quam ad carcerandum, in *assassinio* quidem sunt necessaria, non tamen talia, ut in aliis delictis, quia etiam ex depositione Testium de auditu torqueri potest *Assassinus*, ut dicunt Doctores *Montirell. Pract. crim. Reg. 8. num. 24. & 28. Merenda Cons. 50. num. 6. Muta ad Capit. Regn. Sicil. Tom. 5. cap. 359. num. 65.* Ad condemnandum pariter sufficiunt argumenta probabilia circa qualitatem *assassinii*, cum sufficiat, quod de qualitate constet cum privilegiis *assassinii*, hoc est tali probatione, etiam privilegiata, qua lex contentatur. Et omnia supradicta fundantur in dispositione illius Textus in *cap. Pro humani. de Homicid. in 6.* qui ad probationem hujus delicti requirit argumenta tantum probabilia.

26 Quia vero constans omnium Doctorum sententia est, quod ad condemnandum Reum in pœnam ordinariam, necessarium est, quod plene constet de delicto, ac delinquente, dicendum ideo est, quænam dicantur probationes plenæ in hoc crimine. Et ad hoc dico, cum *Cortiada Decis. 21. n. 95.* qui citat *Grammat. Guazin. Giurb. Tapia Castrili. Mastrill. & Merlin.* qualitatem *assassinii* plene remanere probatam per illa indicia, quæ pro alio crimine sufficerent ad torturam; & ratio est, tum quia Canones, in detestationem tanti criminis, contenti fuerunt argumentis tantum probabilibus pro plenis; tum quia qualitas *assassinii*, quæ consistit in occulta conventione, & pretio, tanquam simpliciter, & absolute arcanum, non est de per se probabilis vera probatione per Testes, sed solum præsumptive per probata indicia, ac conjecturas, ut textualiter habetur in quadam lege *l. Omnes. §. A barbaris. ff. de Re milit.* dicente, *quod liquido probari non potest, argumentis probatur*.

27 Hinc sequitur, quod talia probabilia indicia non requirunt probationem per Testes omni exceptione majores, sed sufficiunt Testes, aliquam exceptionem patientes, quæ tamen non sit ex illis, quæ ex rei natura totaliter Testem inhabilitant, ut inimicitia capitalis &c., & ratio est, quia delictorum exceptorum natura plerunque amat latibula, ac tenebras; unde quodammodo impossibile est Testes totaliter integros super his habere; & ideo Judex debet esse contentus Testibus, aliqualem exceptionem patientibus, ut bene arguit *Grasset. Anath. necis prædit. §. 29. num. 264*; Legimus proinde apud *Ciarlin. Contr. 12. num. 25.* fidem adhibitam fuisse puero undecim annorum, roborato pluribus adminiculis, in probatione cujusdam delicti difficilis indaginis; & *Marsilius in l. Infans. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* ex testimonio duorum puerorum condemnasse quendam, qui propriam uxorem, haurientem aquam, in puteum præcipitavit. Et tandem in criminibus probationis difficilis universaliter admitti Testes inhabiles, constans est sententia *Chartar. Giurb. Crispolt. Magon. Brunar. a Sal. Farinac. Merlin. Pignatell.* quos congerit *Raynaldus Tom. 1. cap. 7. §. 1. n. 39. & 40.*

28 Et advertendum, quod in hoc crimine *assassinii*

ſnil in ordine ad torturam ſufficit juxta qnoſdam, *Niger. Provrazal. Marſil. Muta. Bald.* apud *Rayual. loc. cit. num.* 47. dictum mandatarii, adminiculatum inimicitia, aut cauſa odii inter occiſum, & ſuppoſitum mandantem: aut duo ſocii criminis, qui plures patiantur exceptiones, ut vult *Ciarlia. Controv.* 10. *num.* 126., aut publica vox, & fama, qnando ortum habuit ab aliqua cauſa veriſimili, ut firmant alii, *Horat. Perſ. Ginrb. Graſſet. Farinac. Carrer. Placha. Bald.* apud *Raynal. loc. cit. num.* 45. In ordine vero ad condemnationem ſufficit, quod conſtet de capitali inimicitia inter mandantem, & occiſum: quod ſuper mandato, & ſolutione pecuniæ adſint dicta duorum mandatariorum cum tortura: & tandem, quod conſtet de allocutione mandantis cum mandatarlis, ut poſt *Fariuacium Quæſt.* 44. *num.* 7. & 8. firmat *Catellus Ad leg. Martin. Controv.* 3. *num. p. fol.* 423.

29 Non modica vero viget inter Doctores controverſia circa ſubjectum, ſuper quo cadit hujuſmodi ſpecialitas privilegiata in ordine ad probationem, puta, *an* cadat præciſe ad probandam qualitatem *aſſaſſinii*, quæ conſiſtit in ſtipulatione operæ, & pretii inter mandantem, & mandatarium; an vero in probanda executione, puta, patratione homicidii ipſius; an potius ſit ad privilegiandum utrumque? Et quidem nonnulli *Vargaſ. Deciſ* 49. *num.* 9. *Del Bene de Immun. Eccl. Tom.* 2. *cap.* 16. *Dub.* 21. *Sect.* 1. *num.* 15, *Garoa. ad Nov. Conſt. Mediol. de Pæn. art.* 2. *num.* 21. autumant, hoc privilegium ſpectare ad executionem criminis, non vero ad ejus qualitatem; ita ut velint, quod qualitas *aſſaſſinii* ſit concludenter probanda per probationes plenas; executio autem illius ſufficienter probata remaneat ex indiciis præſumptivis, argumentiſque tantum probabilibus.

30 Alii non pauci *Farinac. Conſ* 17. *nu.* 57. *Capoll. Cravet. Clar. Guazzin. Felic. Cavalcan. & Eugen.* apud *Giurba Conſ. Crim.* 2. *num.* 60. & 61. advertentes, quod tractatus de occidendo eſt de ſui natura difficilis probationis, quia ſolet ſecretiſſime fieri, determinant, privilegium illud reſpicere probationem talis tractatus, qui de natura ſua talem ſpecialitatem exigit: executionem vero illius requirere probationem plenam per clara argumenta, cum hæc ſecum non vehat eam difficultatem probationis, quam involuit tractatus.

31 At meo judicio nulla dictarum opinionum ſubſiſtit; nam Textus illius capituli *Pro humani de Homicid. in* 6. ſic habet: *Poſtquam probabilibus conſtiterit argumentis, aliquem ſcelus tam execrabile commiſiſſe*: Porro commiſſio criminis conſiſtit in hoc, quod crimen in ſuo genere perfectum patretur; *committere* enim, ut ait Textus, *Feſt. lib.* 3. apud *Calvin. lexic. V. Committere*, eſt *ſimul mittere*, puta, omnes partes ad aliquem effectum requiſitas. *in eſſe mittere*; ad *aſſaſſinii* autem perfectionem duæ partes requiruntur, puta, tractatus de pretio, & cæde hominis, & cædes ipſa ad effectum perducta; ſequitur ergo, quod privilegium ſpecialitatis prædictæ reſpicit ambas partes; & ſic interpretanda eſt illa lex, quæ, cum loquatur generaliter, & ſine diſtinctione, diſtingui minime debet, ut jura volunt *l. Non diſtinguemus. ff. de Recept. arbit. l. Præſes. ff. de off. Præſid. cap. Quid circa.* 22. *de Privil.*

32 Additur, quod, ſi vera eſſet prima opinio, privilegiaretur id, quod minus requirit privilegiari, puta, executio, quæ de ſui natura plene probari poteſt; & quod maxime privilegiari requirit, (nempe tractatus, qui de ſui natura probari concludenter difficillime poteſt) ſine privilegio maneret, quod longe abeſſe debet a recta ratione Legislatoris, qui in lege ferenda naturalem rationem ſequi debet. Si autem ſecunda opinio vera eſſet, nihil novi ſtatuiſſet capitulum illud; nam tractatus, nempe qualitas aſſaſſinii, (quæ, ut toties dictum eſt, præ difficultate plenæ probationis illud privilegium expoſcit) abſque tali ſanctione, eam ſpecialitatem conſequeretur; unde ſuperflua redderetur diſpoſitio talis capituli, quod admitti minime debet ex vulgatis juribus. Unde concludendum, quod citatum privilegium utramque partem perfecti *aſſaſſinii* complectitur, nempe tractatum, & executionem.

33 Quæ hucuſque dicta ſunt circa probationem *aſſaſſinii*, quadrant abſque difficultate in caſu, quo Reus in fortiis Laicæ Curiæ poſitus, damnandus veniat ad tanti ſceleris pœnas, & prout ajunt Doctores in terminis dicti *capitis primi de homicidio in* 6. At quid dicendum in caſu, quod Reus imputatus de tali delicto, confugerit ad Eccleſiam, ut juxta tenorem Bullæ *Gregor. Quartidecimi* cognoſci debeat ab Epiſcopo, an interveniant in caſu conditiones *aſſaſſinii* tum circa tractatum, tum circa executionem, ob quas mereatur privari Immunitate Eccleſiaſtica: Debet ne Epiſcopus eſſe contentus argumentis probabilibus, an potius debet exigere probationes plenas, ut pronunciet, Reum relaxandum Curiæ ſæculari?

34 Spinoſa profecto quæſtio eſt, & quæ validos utrinque habet propugnatores. Hanc diſcutit ex profeſſo *Raynal. Tom. p. cap.* 7. §. 1. *a num.* 6. *ad* n. 87. & per plures numeros exagitat catervas Doctorum, argumenta juris, & Decreta *Sac. Congre. Immunitatis* affert, quibus firmat concluſionem, quod nempe Bulla *Gregorii XIV. non admittit probationes privilegiatas; ſed plenas, legitimas, veras, & concludentes requirit*; unde ſequitur, quod ad hoc, quod debeat Epiſcopus declarare, Reum non gaudere Immunitate, oportet, quod ex proceſſu in ſua Curia formato, plene conſtet, Reum ex præcedenti tractatu cædem commiſiſſe.

35 Mens mihi non eſt contra torrentem Doctorum eniti, vel juri Eccleſiaſticæ Immunitatis nec in minimo detrahere, libet tamen, ad ornatum veritatis, nonnulla motiva indigitare, quibus forte perſuaſi abibunt Judices Eccleſiaſtici, non eam fuiſſe *Gregorii XIV.* mentem, quam plerique Doctores, ſtudio ampliandæ, etiam ultra ſenſum *Summorum Pontificum*, Eccleſiaſticæ immunitatis, facto cuneo defendunt; Judiceſque in hoc articulo imploro viros Doctos, nullius ex duabus partibus contrariis, ſtudio præventis.

36 Conſidero primo legem nutritivam peccati, aut Reipublicæ magis exitioſam, quam proficuam, omnino tolli debere, ut proinde etiam conſuetudo, quæ aliquoties vigorem contrariæ legis enervat, vulgatis juribus, ſi peccatum nutrit, in abuſum abit, nec ſuſtinetur, *cap.* 1. *cap. Ex parte. cap. Cum tanto. de Conſuetud.* Patet autem, quod, ſi conſtare plene deberet de qualitate, & executione *aſſaſſinii*, ut quis Immunitate Eccleſiæ privaretur, ex hoc motivo magis nutriuntur peccata, & frequentiores Reipublicæ perturbationes ex frequentia *aſſaſſiniorum*; (quia tali immunitate freti perditiſſimi hujuſmodi homines licentius ad talia ſcelera animantur) ſequitur ergo talem explicationem (attento maxime, quod menti Pontificis aperte cernitur non cohærere) non eſſe admittendam.

37 Conſidero ſecundo in ſuperioris dicti confirmationem, quod, quando duo urgent contraria præcepta, magis attendendum eſt illud, quod magis rationi congruit ex majori publici boni utilitate; nam ad hoc ſpectant omnes leges politicæ, nempe, ut ci-

vilis felicitas promoveatur, aa conservetur. Considerentur nunc duo præcepta, ambo Ecclesiastica, unum quidem *Innocentii Quarti*, qui vult tantum argumenta probabilia in probatione *assassinii* pro assecuranda Republica a talium improborum sceleribus, aliud vero *Gregorii XIV.* requirentis plenam probationem *assassinii*, ne Judices Laici abutantur licentia extrahendi ab Ecclesia Reos de criminibus exceptis; quod nam magis urget ex his? an id, in quo aliquis Judex (qui tamen superiori judicio subest, & ab eo potest coerceri) ultra suos limites manus protendat in præjudicium Immunitatis Ecclesiæ, an potius id, ex quo Respublica *assassiniis* scatet cum tot innocentium clade, ac familiarum dissipatione? Profecto quivis sensatus dicet plus urgere secundum, quam primum. Concludendum ergo, hoc magis, quam aliud attendi debere, nec aliud recte potuisse velle Pontificem.

38 Dicetur forte magis urgere præceptum de Immunitate Ecclesiastica, quod cedit in honorem Dei, quam aliud, quod solummodo tangit utilitatem hominum. At hoc falsum est, nam Deus magis honoratur in punitione talium homicidarum, quam quod Ecclesia, quæ est domus sua, sit asylum eorum iniquitati. Videmus proinde, (ultra exemplum *Joab*, qui duos Principes exercitus, nempe *Abner*, & *Amasa*, proditorie occiderat, de mandato *Salomonis* fuit ad altare trucidatus a *Banaja lib. 3. Reg. cap. 2. ỷ. 31. & 32.* de quo a Scriptura minime reprehenditur) quod Deus ipse ad punitionem talium, qui ex instituto homines necant, noluit, quod ulla haberetur ratio templi sui, nec hoc talibus sceleratis securitatem præstaret, dicens *Exod. cap. 21. ỷ. 14. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo evelle eum, ut moriatur.* Assassinium autem per industriam, ac insidias perficitur, quia appensate fit, & per eum, a quo nequit cavere occisus, dum nulla intervenit causa, aut modus ab eo cavendi.

39 Considero tertio in prædictorum corroborationem, quod, ut dictum est, ex tali opinione, quod nempe constare plene debeat de *assassinio* &c. nutritur talium hominum confidentia, ut proinde sub spe gaudendi tali Immunitate delinquant, alias talia scelera non comissuri; unde nullo pacto debet sibi talis confidentia suffragari, & per consequens sustineri illa opinio, quæ ejusmodi confidentiæ fundamentum est, quod palmariter demonstro ex *cap. Immunitatem de Immunit. Eccl. cap. final. de Immunit. Eccl.* Ibi enim textualiter habetur, quod, qui mutilat, aut occidit in Ecclesia, aut Cæmeterio, *quæ nisi per Ecclesiam, ad quam confugerit, crederet se defendi, nullatenus fuerat commissurus*, Immunitate Ecclesiastica non gaudeat. Patet autem ideo non gaudere, non quia in Ecclesia delinquit, (quia si ibi delinquit non sub spe Immunitatis, sed accidentaliter, gaudet Immunitate juxta opinionem *Hugonis*, cum qua omnes Doctores transire ibidem notat *Abb. in cap. final. num. 8. ỷ. Videtur tamen de Immunit. Eccl.* & Add, ad Glossam ejusdem capituli) sed quia delinquit sub spe Immunitatis. At in nostro casu plures delinquerent *assassinio* sub spe fruendi Immunitate, quia Episcopis non pateret judicialiter plene constare de qualitate, ac executione *assassinii*; ergo minime gaudere debebunt Immunitate, delinquendo sub tali spe, & ex consequenti nequit sustineri opinio talem spem fundans, ac nutriens.

40 Considero quarto, quod *Gregorius* nihil statuit de casu, quo Judex Laicus *assassinum* habens in suis fortiis, ipsum ad pœnas delicti damnare valit; nec contra dispositionem *cap. 1. de Homicid. in 6.* requisivit probationes plenas, sed reliquit in statu, in quo erat. Si ergo *assassinus* extrahendus est ab Ecclesia, ut ejus immunitate pro crimine non fruatur, requiretur probatio criminis plena; & ut pro eodem vita privetur, sufficere debet argumentum probabile? Et quis feret hæc? Ut quis amittat vitam naturalem, quod maximum homini est, sufficit in *assassinio* probabilitas indiciorum; ut vero perdat ulum Immunitatis, quod minus est, necessaria erit concludens probatio? Et quis huic absurdo annuere potest? Dices forte, talis est mens *Gregorii*, nec de ratione, aut mente legis, aut legislatoris quærendum est. Sed respondeo, negando assumptum; neque enim ille in sua Constitutione evidenter plenam probationem exigit, sed hæc est Doctorum opinio, quæ proinde potest melioribus rationibus expugnari.

41 Considero quinto, quod Bulla *Gregorii XIV.* ut evidenter ex ejus lectura constat, & notavit *Raynal. Tom. p. cap. 7. §. 1. num. 71.* facta est ad tollendum abusum Officialium sæcularium circa interpretationem indultorum, a *Sede Apostolica* diversis Principibus concessorum pro extractione ab Ecclesia Reorum ad illam confugientium; hoc autem sufficienter præstatur constituendo Episcopos Judices meritorum Causæ, an nempe Reus sit in casu, ob quem privari debeat Immunitate, nec ne; cum antea super hoc soli Judices Laici pronunciarent; ergo non debet ex ea duplex specialitas juris communis antiqui correctiva deduci ob jura data supra *n. 3.*, puta, constituendo Episcopos Judices Causæ, & immutando probationis modum, qui prius consistebat in argumentis probabilibus, eum redigendo ad plenam probationem; attento maxime, quod de duplici hac specialitate ex Constitutione minime evidenter constat.

42 Considero sexto, quod Clericus *assassinus* juxta *caput primum de Homic. in 6.* tradendus est brachio sæculari, & quod de casu hoc Bulla *Gregorii XIV.* nullo modo loquitur. Demus nunc casum, quod *Cajus* Clericus in fortiis Episcopi sit de *assassinio* accusatus, quæ nam probatio requiritur, ut is relaxetur Curiæ sæculari? Profecto debet sufficere ea, quæ est per argumenta probabilia tantum, sic enim disponitur textualiter in supracitato *capitulo de Homic. in 6.* Quomodo ergo pro privando laico Immunitate locali Ecclesiastica major probatio (nempe plena) requiritur, dum pro privando Clerico Immunitate personali Ecclesiastica, (quæ illa dignior, & magis privilegiata est) sufficere debent argumenta tantum probabilia? Quis poterit sibi suaderi, prudentissimum Pontificem voluisse statuere dispositionem, ita parum rationi congruentem? Considero tandem, quod ex communi scribentium sententia, crimen *assassinii* est de sui natura difficilis probationis, & ex hoc motus *Innocentius IV. cap. 1. de Homic. lib. 6.* statuit, quod in hoc casu Judex ex probabilibus tantum argumentis etiam deveniat ad pœnam ordinariam, ut post *Marsilium Pract. crim. §. Examinanda. num. 24.* ac *Carrerium eo. tit. §. 5. num. 17. & seqq.* docet *Decianus lib. 9. cap. 30. n. 22.* Stat autem, quod natura criminis immutari minime possit ex dispositione legis, ita ut, quod ex se est difficilis probationis, fiat facilis probationis per legem hoc statuentem. Vel ergo dicendum est, quod *Gregorius* voluerit, quod *assassini* minime possint ab Ecclesia extrahi, & hoc non, quia dispositio sparta illius Bullæ est, quod tales minime gaudeant Immunitate Ecclesiastica. Vel quod voluerit, quod tale crimen ex sua lege mutaret naturam, & hoc non, quia hoc impossibile est, & de impossibi-

libus

libus lex non fertur. Sequitur ergo, quod voluerit tantum, quod Episcopis constet de hoc crimine eo modo, quo constare solent crimina difficilis probationis, puta, per argumenta probabilia. Et sic concluditur, eam non fuisse mentem Pontificis, quam Auctores (parum forte discussa materia, ac seducti a primo scribente, plus aequo tribuente Immunitati Ecclesiasticae) docuerunt. Haec Statuo coram viris doctis, ut perpendant, an communi contrariae sententiae sit tam faciliter adhaerendum. Lector autem attendat ad Const. *Benedicti XIII.* incip. *Ex quo Divina.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

43 *Pœna assassini est mors qualificata juxto varias locorum consuetudines.*
Assassinus potest a quovis impune occidi.
Esse a populo diffidatus, & posse a quoquam occidi paria sunt.
Ut locus sit occisioni assassini, debet praecedere sententia declaratoria Judicis, aut notorietas facti.
44 *Major pœna datur mandatariis, quam mandantibus, & quare.*
45 *Quamvis pro assassinio attentato danda esset tanta pœna, ut pro perfecto, non tamen servatur, sed moderatur qualitas mortis.*
46 *Pœnæ assassinii comprehendunt etiam fœminas, & minores, ut majores.*
Nomine personæ venit, tum fœmina, tum mas.
In assassinio locum non habet l. Auxilium. §. in delictis ff. de Minor.
47 *Pœnæ spirituales sunt Excommunicatio latæ sententiæ, non tamen reservata.*
Item privatio dignitatis, honoris, Ordinis, Officii, & Beneficii, ipso facto.
Item irregularitas, & infamia juris.
Pœnæ supradictæ requirunt sententiam declaratoriam Judicis competentis.
48 *Clerici assassini, ipso facto, perdunt privilegium Clericale.*
Judex Laicus est cumulative, & non privative cum Ecclesiastico in Causa Clerici assassini.
Declarari a Judice (ex probabilibus argumentis) Ecclesiastico debet, Clericum esse assassinum.
49 *Regulares assassini puniendi jure communi, cum non habeantur leges Statutariæ.*
50 *Quomodo agendum a Prælato Regulari, si ejus subditus esset Reus assassinii.*

43 Circa pœnas immanissimi hujus sceleris sciendum, quod variæ sunt juxta varias locorum consuetudines, ac Statuta. In universum quidem mors ultimi supplicii datur, sed quia talibus Reis non traditur mors simplex, sed qualificata, differentia est circa qualitatem mortis; nam, ut advertit *Raynal. Tom. p. cap. 7. §. 1. num. 168. & seqq.* pro varietate Regionum variatur etiam qualitas mortis; quod etiam fit pro varietate ulteriorum circumstantiarum, quæ interveniunt in facto, ultra qualitatem *assassinii*. Proinde alicubi, ante suspendium cauda equi raptantur, aut forcipibus candentibus in brachiis, aut mamillis torquentur Rei, aut iis manus dextera amputatur; Alibi, post suspendium, aut relinquuntur in patibulo, nec unquam sepulturæ traduntur; aut in frusta discerpuntur, aut cremantur; alibi, viventes rota conteruntur, & membris in eadem rota intertextis, & palo suffulti, in tali patibulo insepulti relinquuntur ad aliorum terrorem. Illud autem universaliter observatur, quod, cum juxta toties citatum capitulum *Pro humani. de Homic. in 6. assassinus censeatur a toto populo Christiano perpetuo diffidatus*, potest ab omnibus impune occidi, ut dicunt Doctores; *Host. in cap. 1. de Homic. num. 32. Carer. Pract. crim. § Circa igitur tectium. num. 22.* apud *Carpzov. Par. 1. Quæst. 19. num. 11.* siquidem paria sunt, quod lex, aut Statutum reputet aliquem diffidatum, & quod mandet eum occidi, ut *arg. l. 3. in fin. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.* tradit *Decianus Tract. crim. lib. 9. cap. 30. num. 7.* Hoc autem limitandum est ad casum, in quo per sententiam Judicis aliquis sit declaratus *assassinus*; aut talis ex notorietate facti sit; siquidem notorietas facti supplet declaratoriam Judicis, quæ ad hoc desideratur.

44 Hoc autem advertendum, quod, quamvis in dicto primo *cap. de Homic. in 6. assassini* proprie dicantur, qui per pecuniam mandant homicidium, & contra eos pœnæ ibi statutæ principaliter diriguntur, & *assassinii* nomen, & pœnæ sint a Doctoribus extensæ ad mandatarios; tamen ex usu majores pœnæ mandatariis, quam mandantibus, dantur. Unde viri nobiles *mandantes* pecunia homicidium; capitis obtruncatione, non autem forcis suspenduntur; ac alii mandantes similiter homicidium, non subeunt mortem qualificatam, qua afficiuntur *mandatarii*; & optima quidem ratio est, quia magis delinquit *mandatarius*, quam *mandans*: hic enim movetur ab inimicitia, ac iracundia, quam habet contra occisum, ex illata ab eo sibi injuria, unde, si procuret de ea ultionem, naturali quodam impetu movetur. *Mandatarius* autem ob solam causam turpissimi lucri, & ex plena, ac inexcusabili malitia tantum scelus aggreditur, unde & præ illo magis puniendus est.

45 Praeter in eodem capitulo, prout docuimus supra *num. 9.* eadem pœna punitur actus attentatus, & consummatus, quando deventum fuerit ad actum proximum, & *mandatarius* fecit, quidquid potuit, ut mors sequeretur, ut dicunt Doctores *Plaza Covarr. Chassane. Clar. Menoch. Diaz Valte. Cabal. Gutier. Farin. Gom. Monticel. Lopez.* apud *Pasqual. ad Laur. de Franch. Par. 1. num. 186.* Attamen in praxi non servatur, nisi quo ad substantiam, non vero quo ad qualitatem pœnæ. Ratio est, quia consuetudo omnium tribunalium est, quod, licet Statutum ordinet, quod eadem pœna puniatur crimen perfectum, & conatus ad illud, tamen, quia irrationabile est, quod imparia in gravitate delicta eadem pœna vindicentur, illud totaliter non servant, sed solum partialiter, nempe dant quidem pœnam ultimi supplicii in *assassinio* attentato, sicut in perfecto, & in hoc consistit substantia pœnæ, juxta quam Statuto obsecundant; sed non dant mortem qualificatam (ut trahendo ad caudam equi, scindendo in frusta &c.) in conatu, sicut in *assassinio* perfecto, & sic rationo pœnas temperant, & Statuto obedientes, servant nihilominus contra illud æquitatem.

46 Pœnæ porro a Jure communi, aut Statutario latæ, comprehendere debent tum fœminas, tum mares; ratio est, quia capitulum illud sæpe laudatum habet *quæcunque Ecclesiastica, saecularisve persona &c.* nomine autem *persona* venit non solum mas, sed & fœmina *arg. cap. Mulieres. de Sent. excom. Barbos. Appellat. 198. num. 11.* & etiam comprehendit minores, sicut majores ætate. Unde *assassinus*, quamvis minor vigintiquinque annis, pœnam ordinariam subire debet, nec in hoc immani delicto locum habet *l. Auxilium. §. In delictis. ff. de Minor.*

pro-

prout post *Porr. Fasc. rer. crim. §. Assassinium. ℣. Minori*. & *Cortiad. Decis.* 95. *num.* 55. adnotat *Rayaal. Tom.* 1. *cap.* 7. §. 1. *num.* 178.

47 Pœnæ spirituales, quæ ob dictum delictum incurruntur ex citato toties *cap.* 1. *de Homic.* in 6. sunt primu excommunicatio, ipso facto, quæ tamen reservata non est, ut post *Glossam*, & *Barbosam in cap.* 1. *in fin. de Homic.* in 6. ac *Farinaciam*, *Quæst.* 123. *num.* 11. advertit *Thesaurus Par.* 2. *V. Assassinium. num. I.* Secundo, est privatio Dignitatis, honoris, Ordinis, Officii, & Beneficii *ipso facto*; & hæc pœna comprehendit tam Laicos, quam Clericos, ut de communi testatur *Farinac. Quæst.* 123. *num.* 13. Tertio, est irregularitas, ac infamia juris, (quia crimen hoc pertinet ad judicium publicum) quæ incurritur etiam effectu minime secuto, prout ex *Barbosa ad cap.* 1. *num.* 13. *de Homic.* in 7. docet idem *Thesaurus loc. cit.* ℣. *V. Etiam*. Supradictæ porro pœnæ prærequirunt sententiam declaratoriam criminis a Judice competente factam. *Suar. de Cens. Disp.* 23. *Sect.* 5. *num.* 46.

48 Quo ad Clericos committentes *assassinium*, speciale est, quod *ipso facto* amittunt privilegium Clericale, & a Judice Laico puniuntur, ut communiter sentiunt Doctores; *Decian. lib.* 9. *cap.* 30. a. 21. *Farinac. Quæst.* 123. *num.* 62. *Fajard. Fiscal. Alleg.* 5. *num.* 20. & ibi *Graff. Narbon. Barbos. Cyriac. Giurb. Merlin. & alii*. Quæ tamen conclusio accipi debet cum duabus advertentiis. Prima est, quod Judex Laicus est cumulative cum Ecclesiastico, non autem privative Judex in Causa Clerici *assassini*. Secunda, est, quod debet constare, Clericum esse *assassinum* ex probabilibus argumentis per sententiam Judicis Ecclesiastici, vel ex notorietate facti, vel ex confessione, aut convictione Rei, ut pluribus vectis probat *Rayaal. Tom. p. cap.* 7. §. 1. *n.* 189. *& seqq.* Volunt nonnulli, quod debeat intervenire alia advertentia, puta, quod debeat mors innocentis esse secuta; sed hæc opinio pugnat de directo contra Textum citatum dicentem, *quamquam mors ex hoc forsan non sequatur*; ideo talis sententia nullum habet fundamentum. Volunt alii, *Pegn.* 3. *Par. Director. Inquis. Comm.* 49 §. *Præterea*. *Chartar. Cened. Carrer.* & *Farinac.* apud *Rayaal. loc. cit. num.* 199. quod alia advertentia requiratur, quod, nempe Clericus prius degradetur, ut de eo disponere possit Judex Laicus. Sed etiam hæc opinio refragatur citato Textui, dicenti, *nullatenus alia excommunicationis, vel depositionis, aut diffidationis adversus eum sententia requiratur*; ideo nullam omnino degradationem requiri sustinent quamplures Doctores. *Lup. & Dominic. in cap.* 1. *de Homic.* in 6. *Hippol. in l. Unic. num.* 107. *C. de Rapt. virg.* *Tyrre. in l. Necessarios*. §. *Non alias*. *num.* 448. *ff. Ad Syllan. Cassan. Covar. Gram. Capyc. Gani. Aufrer. Diaz.* & *Cabeda* apud *Pasqual. ad Lauret. de Fran. Par.* 1 *n.* 187.

49 Quantum ad Regulares, de communi jure censeri juxta alios Clericos, ubi propriis legibus non coarctentur, perspicuum est, & in hoc crimine specialiter, de quo toties citatus Textus habet, quod pœnis in eo latis, afficiatur *quævis secularis, aut Ecclesiastica persona*, & nomine personæ Ecclesiasticæ venire Regularem quemvis, extra omnem aleam est. Non credo autem, quod ulla Religio habeat leges municipales de hoc crimine; & Nos *Minores de Observantia* nullum habemus speciale Statutum. Et ratio esse potest, quia in mentem legislatorum Regularium nunquam potuit venire, quod tale, ac tantum scelus unquam potuerit a viro Religioso patrari.

50 Sed quid juris, si casus eveniret, quod sive intra, sive extra Claustra, in persona Claustrali, aut sæculari, Religiosus tale crimen committeret? Dico, quod relaxandus esset Reus, probabilibus argumentis de hoc indiciatus, brachio sæculari, servata circa hoc forma præscripta a propriis constitutionibus, puta, circa modum procedendi, ac sententiam. Nos Minores habemus quidem Statutum, quod, qui committit crimen in Ordine, ob quod, si esset sæcularis, damnandus esset ad mortem, ad triremes condemnetur, sed non puto, tale Statutum posse adaptari ad hunc casum. Siquidem pœna hujus criminis, prout supra dictum est, non est simplicis mortis, sed qualificatæ; triremes autem correspondent morti simplici, non vero qualificatæ; unde, si darentur triremes tantum, hæc pœna non correspondere posset pœnæ *assassinii*, quæ est mortis qualificatæ; pœna autem triremium qualificari non potest, nisi forte sanciendo, quod ipsa sit perpetua, & hoc indispensabiliter; & ultra hoc, quod mittendus ad tales triremes perpetuas, per sex menses antea in carceribus in solo pane, & aqua jugiter *jejunaret*, & aliena manu ter in hebdomada in fratrum communitate acriter flagellaretur. Quando igitur eveniret casus, possent superiores qualificare pœnam triremium, prout dictum est; & ita sententiando, optime esset legi communi proportionabiliter satisfactum, servando legem nostram Statutariam. In Statu quidem Ecclesiastico puto, quod talis dispositio non valeret; siquidem in similibus criminibus atrocioribus *Papa* non contentatur pœna, data Reis a suis Superioribus, quæ semper est citra sanguinem; sed eos tradere facit brachio sæculari, & ultimo supplicio afficere. In aliis autem ditionibus sæcularium, aut Ecclesiasticorum Principum, hæc praxis non admittitur; unde vel esset danda triremium, aut Carceris perpetui pœna qualificata, prout dictum est; vel esset relaxandus Reus brachio Sæculari, & hoc multo fortius, si homicidium esset commissum ob pretium extra Claustra; tali enim casu Judex Laicus (probato crimine, aut per sententiam Superioris Regularis, aut ex facti notorietate) habet jus in personam Rei, prout dictum est supra, & potest Reum de manu Superioris Regularis vindicare, & morti tradere.

§. VII. Proditorium homicidium.

SUMMARIUM.

1 *Proditores, qui nam possint vocari.*
Apostata a fide, aut Hæreticus, est proditor.
Item, qui fidem Principi datam, violat.
Item, qui patriam hostibus prodit.
Secretum amici violans, est proditor.
Item, qui manifestat peccatum, quod probari nequit.
Prodens instrumenta Clientis adversario, proditor est.
Dolose circumveniens alium, est proditor.
2 *Proditor proprie quis dicatur.*
Homicidii proditorii definitio.
Differentia inter homicidium præmeditatum ex insidiis, & proditorium.
3 *Amicitia simulata requiritur in homicidio proditorio.*
4 *Color amicitiæ debetur in homicidio proditorio.*
5 *Falsa amicitiæ signa referuntur.*
6 *Fides alicui dupliciter dari potest.*
Fides data hosti est servanda.
Fides tacita, in quo consistit.
7 *Homicidium patratum ab amico reconciliato, an sit proditorium.*

Can-

Causa rancoris, ac odii, cognita ab occiso in occisore, excludit proditorium ab homicidio.

8 *Reconciliatio præsumpta, quomodo reddat homicidium non proditorium.*

Ex resalutatione, & colloquio non colligitur, aut inducitur amicitia.

9 *Ex reconciliatione expressa inducitur proditio in homicidia.*

10 *An sit proditorium homicidium, post promissionem per verba, quæ aperte non sonant voluntatem non offendendi.*

11 *Ut incurratur homicidium proditorium requiritur clara promissio de non offendendo.*

12 *An nova causa nata post reconciliationem, tollat rationem proditorii ab homicidio.*

13 *Resolvitur dubium affirmative.*

Offendens inimicum ex nova causa, non tenetur ad pœnam conventionalem.

Ampliatur conclusio.

14 *Pax, tregua, & promissio de non offendendo ambulant pari passu.*

Pax quid sit.

Quid sit tregua.

Promissio de non offendendo quid sit.

Differentia inter supradicta tria.

Promissio, pactum, conventio &c. semper intelligenda rebus sic stantibus &c.

15 *Nova causa quatuppliciter potest supervenire factæ reconciliationi.*

16 *Causa superveniens reconciliationi, non requiritur, quod sit justa.*

Cautela, quæ adhibetur, ne quis possit allegare novam causam, si post reconciliationem inimicum offendit.

Constitutiones Papales pro Statu Ecclesiastico.

Nova causa, ne legitimet offensionem, quomodo debeat constare juxta dictas Constitutiones.

1 PRodere, a quo quis dicitur *proditor*, aut *proditoriam* necem, seu *homicidium* committere, ex nominis etymologia importat *procul a se dare*, hoc est projicere; proinde, ut scribit *Decian. Tract. crim. lib. -. cap 29. num 1.* qui fidem, ac officium, quod fundatum in fide habet, a se procul rejicit, *proditor* potest nominari, & sic multipliciter, ut post *Glossam in cap. Clericus qui adulatio. 46. Dist.* dicunt Doctores *Luc. de Penna in l. final C. de Delat. Par. de Pute. Tract. de Re milit. in V. duo milites. num. 5.* quis potest dici proditor: nempe aut ratione *objecti*, quod proditione offendit, ut qui Apostasia, aut hæresi fidem Christo datam in Baptismo abjicit, Christi, ac Dei *proditor* est; pariter, qui fidem, proprio Principi juratam, abjicit, ejus *proditor* est: item qui Patriam hostibus prodit, *proditoris* notam incurrit, quia naturali quodam fœdere, quivis propriæ Patriæ nascendo fidelitatem spondet. Aut ratione *modi*, quo data fides violatur, ut qui secretum proximi, suæ fidei commissum, vulgat, *arg. cap. Sacerdos. de Pœnit. Dist. 6.* aut ejus occultum peccatum, quod probari nequit, manifestat, *arg cap. De his. 2. quæst 7.* aut instrumenta alicujus ejus adversario prodit, *l. Si quis aliquid. §. Si quis instrument. & §. Instrumenta. ff de Pœn.* aut quempiam dolose circumvenit, *arg. cap. Si cupis. 16. quæst. 1. cap. Guilisarius. 23. quæst. 4. Authen. de litig. § 1.* aut pluribus aliis modis, quos recensere superfluum est.

2 *Proditor* autem proprie dicitur, qui simulata amicitia, aut fide, aliquem interficit, prout docuit *Bart. in l. Respiciendum. §. Delinquunt. ff. de Pœn.* quem omnes Doctores communiter sequuntur; unde deducitur *proditorium homicidium* posse commode definiri, quod *sit cædes hominis incauti, patrata sub colore amicitiæ, aut fide data*. Dicitur autem primo *cædes hominis incauti*, hoc est illius, qui nullum motivum habet sibi cavendi ab eo, a quo necatur. Et quidem nonnulli Doctores *Peguer. Decis. crimin. 54. num. 12. Farinac. Quæst. 16. num. 76. & Cons. 188. num. 77. Gratian. Discept. forens. 619. n. 22. Novar. Summ. Bullar. de Immun. Eccl. nu. 76. Sperell. Decis. 185. num. 18.* autumant, *ad homicidium proditorium* sufficere, quod occisus sibi non potuerit cavere ab homicida, sive quia vulneratus est a tergo, extante inimico in loco abscondito; sive, quia inter occisum, ac homicidam nulla interveniebat inimicitia; quia differentia est inter homicidium præmeditatum simplex; homicidium ex insidiis; & *homicidium proditorium*. Siquidem ad primum sufficit præmeditatio, nec requiritur, quod occisus habuerit, aut non, motivum sibi cavendi ab homicida; si enim hic injuriam occultam acceperit ab occiso, qui nempe uxorem suam polluit adulterio, & putabat hoc esse illi incognitum, ut proinde sibi ab eo non caveret, si occisus manet, non potest dici proditorie, nec insidiose, (si a tergo, aut ex aliis insidiis non vulneravit) sed tantum *præmeditate* occisus.

3 Pariter homicidium ex insidiis dicitur tunc tantum, quando aggressio actualis minime potuit prævideri, quia, vel fuit a tergo; vel extante aggressore occultato, aut personato; vel quia gerebat arma abscondita sub pallio: & hæc qualitas intervenire potest in homicidio, sive occisus habuerit causam sibi præcavendi, sive non. *Homicidium* autem *proditorium* importat, quod fiat sub colore amicitiæ, aut fide data, ut inferius amplius declarabimus; & sic hæc duo homicidia specie distingui, perspicuum est, cum in hoc requiratur in homicida amicitia simulata, quæ non requiritur in alio, ut post *Bartolum in l. Respiciendum. §. Delinquunt. num. 2. ff. de Pœn.* firmant multi Doctores *Bald. Ancher. Angel. Aret.* apud *Gomez Varia resol. T. 3. de Delict. cap. 3. de Homic. num. 5. Plaza Bajard.* apud *Cabal. de Omn. gen. homic. num. 395.* Et concedo quidem, quod idem homicidium sit ex insidiis, & proditorium, non tamen erit ex eadem causa, aut qualitate; quia erit proditorium ob amicitiam simulatam; ex insidiis autem ob modum, juxta quem facta est aggressio, ut supra explicuimus.

4 Dicitur secundo, *patrata sub colore amicitiæ*, quia non sufficit, quod inter homicidam, & occisum non intervenerit inimicitia, sed requiritur, quod interveniat amicitia quidem, sed simulata ex parte occisoris, sed credita realis, ac sincera ex parte occisi; & in hoc est ratio veræ proditionis. Quia potest quidem *Titius* ignorare, quod *Cajus* sit ejus inimicus, quia ab eo nulla inimicitiæ signa habuit; nec etiam ab eo habuisse indicia amicitiæ, ob quæ eum pro amico habuerit, & si ab eo occidatur non erit *homicidium proditorium*, quamvis sibi ab eo cavendi nullum omnino motivum habuerit, quia positiva amicitiæ signa non præcesserunt.

5 Talia porro falsa amicitiæ signa ad proditionem requisita, *ex Luca de Penna in l. ult. num. 8. C. de Delator. lib. 10.* recitat *Decianus Tract. crim. lib. 7. cap. 30. num. 12.* & sunt suavia, & dulcia verba proferre; amplexari; applaudere; blande arridere; sub pacis fœdere osculari; jocari prompte; libenter adulari, cum adulatio sit esca proditionis, *arg. cap. Clericus. 3. ubi Turrecrem. n. 5. Dist. 46.* & juxta *D. Hieronymum* apud eundem *Turrecrematam loc. cit. nihil est, quod tam facile corrumpat mentes homi-*

minum, & *tam dulciter fallat*, *ficut adulatio*. Alia funt amicitiæ figna, quæ dabimus infra, cum de probatione qualitatis *homicidii proditorii* agemus.

6 Dicitur tertio, *aut fide data*: fides autem, prout bene advertit *Cabal. Tract. de Omn gen. homic. num.* 458. & *feqq.* poteſt dupliciter dari alicui, puta, expreſſe, aut tacite; expreſſe quidem, quando expreſſis verbis aliquis alteri fidem ſpondet, & hoc ſive nulla, ſive aliqua præceſſerit inimicitia, quæ per talem fidem, aut verbis, aut ſcripto datam, ſive jurata fuerit, ſive non, cenſetur abolita. Talis autem data fides, etiam hoſti ſervanda eſt, *arg. l. Poſt liminii. §. final. ff. de Capt. & poſt. rever. Marſil. Conſ.* 9. *num.* 24. *℣. Quinimo. Dec. in l. Ea eſt in fin. ff. de Reg. jur. Giga. Tr. de Crim. læſ. majeſt. Tit. de Proditor. quæſt.* 1. *num* 8. *℣.* 8. *proditores dicuntur. Tacitam* autem, dicit *Caballus* loco ſupracitato, eſſe eam fidem, quæ conſiſtit in ratione humanæ ſocietatis, per quam homo homini prodeſſe, non vero inſidiari debet. Sed hoc minime admiſerim, nam hoc pacto quivis occiſus ab alio, non præcedente aperta inimicitia, poſſet dici proditorie occiſus, quod verum non eſt. Sed *tacite datam eſſe alicui fidem* dicendum eſt, cum quis alicui præſtat ea, quæ amicis tantum præſtari ſolitum eſt, ut eſt aliquem in domo propria hoſpitio excipere; propria ſecreta illi communicare; illum ab aggreſſore tueri, pro eo fidejubere &c. Ratio eſt, quia, cum hæc ſolis amicis fieri ſolita ſint, hæc eadem præſtans, implicite oſtendit, eum habere amicitiam cum eo, cui talia præſtat, & ſic *tacitam fidem* ſpondere.

7 Dubitare autem hic contingit, an *homicidium* perpetratum ab amico reconciliato, poſſit dici *proditorium*? Et ad hoc dubium reſpondetur, diſtinguendo de reconciliatione aut tacita, aut præſumpta, aut expreſſa. Si loquamur de tacita, nempe de illa, in qua offenſus diſſimulat injuriam, non movet querelam contra offendentem, accedit ad Sacramenta Confeſſionis, ac Communionis, in quibus communiter cenſetur injuria remitti; reſpondetur abſolute, quod non; quia ad excludendam qualitatem proditorii, ſufficit, quod ſubſiſtat cauſa rancoris, ac odii, cognita ab eo, qui occiſus eſt, ut concorditer dicunt Doctores; *Bart. in l. Reſpiciendum. §. Delinquunt. ff. de Pœn. Marin. Quotidian. Reſol.* 147. *num.* 2. & 3. *Novar. Sum. Bull. de Immun. Eccl. num.* 79. & 81. *Rovit. Pragm.* 11. *Tit. de Abolitio. num.* 58. apud *Raynal. Tom.* 1. *cap.* 8. *§.* 3. *num.* 113. Ratio eſt, tum quia qui diſſimulat injuriam tantum, non ſpondet per hoc ſecuritatem injurianti; tum quia non ſequitur, quod ex unius interna non apprehenſione, exterius alterius delictum qualificetur; tum quia occiſus, qui homicidam offenderat, vel debebat procurare ab eo pacem, vel debebat caute procedere, & ſibi præcavere; unde ſibi imputandum eſt, ſi non cavit.

8 Si vero reconciliatio fuit *præſumpta*, ex aliquo actu externo elicita, puta, per *ſalutationem*, quia ſalutatus reſalutavit; *allocutionem*, quia forte in conſortio amicorum communium unus cum alio allocutus eſt; *converſationem*, quia in hoſpitio forte caupo eandem menſam paravit pro ambobus, qui inſimul comederunt; aut *comitatum*, quia unus pergebat ad eundem locum, ad quem ibat etiam alius, & in itinere facti ſunt comites, non quidem illi duo ſoli, ſed cum aliis amicis communibus, quibus uterque illorum erat ſociatus, dicendum pariter, quod *homicidium* poſt talem reconciliationem non eſt *proditorium*, ut cum multis a ſe citatis tenet *Graſſettus Anatom. nec proditor. §.* 14. *per tot.* quem ſequitur *Raynaldus loc. cit. num.* 121. Ratio eſt; tum quia ex reſalutatione, & colloquio non colligitur, aut inducitur amicitia, juxta *Gloſſ. in l. latæ. §. Amicos. ff. de Verb. ſign.* ſicut neque ex fortuito comitatu, aut comeſſatione, quia hæc procedere poſſunt ex urbanitate; tum quia actus, a quo deſumitur præſumptio remiſſionis injuriarum, non fit ſponte, ac motu proprio, ſed gratia honeſtatis, & contemplatione aliorum, coram quibus aliter facere, indecens fuiſſet, nunquam concordiam, ac reconciliationem inducit, ut poſt multos, a ſe citatos, ſcribit *Farinac. Conſ.* 98. *num.* 4. *lib. p.* tum quia ad inducendam aſſecurationem reconciliationis non ſufficiunt ſigna generalia dubia, ac æquivoca; ſed requiruntur ſpecialia, vera, & neceſſario concludentia, ut loco citato firmat *Farinacius*.

9 Si autem reconciliatio fuit expreſſa, facta verbis, aut ſcripto, per ſimplicem promiſſionem, aut juratam de non offendendo, ſi ex poſt, nulla nova cauſa interveniente, *homicidium* committitur, illud erit abſolute proditorium, ut cum multis *Giurb. Farinac. Cutell. Delbene Barboſ. Ricc. Ther. & Cortiad.* concludit Raynaldus *Tom.* 1. *cap.* 8. *§.* 3. *num.* 133. Ratio autem eſt, quia ex quo data eſt fides de non offendendo, mors illata ſub tali fide, habet veram rationem *proditorii* juxta ſupra datam definitionem.

10 Dubium aliud ſubire poteſt, nempe, an *proditorium* cenſeatur *homicidium*, quod ſecutum eſt, poſtquam injuriatus amicis, qui ſe interpoſuerunt, ut pacem cum injuriante faceret, reſpondit: *Io non li voglio male; facci li fatti ſuoi; non lo moleſtarò per giuſtitia; non voglio più intrinſichezza con lui; io ſon huomo da bene; ſo quanto debbo come buon Chriſtiano; per altro non voglio abboccarmi con lui; non havendo che partire con lui*; aut alia verba det, quæ ſonare quidem poſſunt, quod non habeat animum offendendi, non tamen aperte ſonant promiſſionem de non offendendo?

11 Reſpondeo, quod, ut ſupra *num* 8. *in fin.* dictum eſt, non ſufficiunt ſigna æquivoca, aut dubia ſecutæ reconciliationis, ut offenſio ſecuta poſt hanc, dici queat *proditoria*; ſed requiritur clara, ac aperta promiſſio de non offendendo. Cum igitur verba ſuperius poſita, æquivoca ſint, nec apertam ſonent reconciliationem, ſequitur, quod *homicidium* poſt talia verba ſecutum, nullo modo poſſit vocari *proditorium*.

12 Dubitari ulterius contingit, an qui poſt factam remiſſionem, & datam pacem, offendit inimicum, cum quo fuerat reconcialatus, notam *proditionis* incurrat, ſi ex nova cauſa, nata poſt pacem initam, ipſum offendit?

13 Reſpondeo negative; Ratio eſt, quia in tantum quis cenſetur proditor, in quantum, facta pace, offendit alium ex motivo antiquæ inimicitiæ, quæ per pacem cenſebatur eſſe ſublata. Quod, ſi offendit ex nova cauſa, quam ſibi porrexit inimicus, non cenſetur ex motivo antiquæ inimicitiæ offendiſſe. Sequitur hinc, quod, ſi in articulis factæ pacis aliquæ conventiones ſtipulatæ ſunt, puta, quod, *ſi aliqua ex partibus pacem fregerit, teneatur aliquid ſolvere*, offendens alium ex nova cauſa, nullo modo tenetur ad pœnam illam conventionalem, prout poſt multos, quos citat, docet *Clar. Quæſt.* 47. *℣. Quæro nunc*, qui teſtatur de communi. Et ampliatur dicta concluſio ad caſum, in quo primo offenſus reoffendat ex intervallo ſuum offenſorem, ut pluribus firmat *Cabal. Cent.* 2. *Reſol.* 101. *num.* 6. & ratio eſt; quia, ſi per primum offenſorem, qui novam cauſam tribuit, fuerat rupta, & totaliter reſoluta pax, utique ſecundo offendens non poteſt dici *proditor*, nec puniri pro ruptura pacis, quæ amplius non extabat, ut docuerunt *Baldus in l. Semel*

mora.

vera in fin. ff. Solu matr. Morouus Tr. de Fil. tregu. & pace Quaest. 126. num. 1. & seqq. & Corneus Consil. 61. Col. antepen. & col. fin. lib. p.

14 Et prædicta conclusio procedit non tantum in pace, inita inter partes, sed etiam, si facta tantum sit tregua aut nuda promissio de non offendendo, ut multis rationibus probat *Caball. D. Resol. 101. a num. 34. ad 63.* pari siquidem passu ambulare debent hæc tria, nempe *pax*, *tregua*, ac *promissio de non offendendo*; nam *pax* est finis totalis, & perpetuus discordiæ; *tregua* est securitas præstita rebus, & personis ad tempus, discordia nondum terminata; *DD. in Rubr. de Treg. & pace. & in l. 1. ff. de Pact. promissio vero de non offendendo* est securitas præstita modo rebus, modo personis, arbitrio Judicis, ad obviandum futuris rixis, aut scandalis, *Benintend. Decis. 65. num. 18.* apud *Caball. loc. cit. num. 59.* & sic securitas de non offendendo militat in his tribus, cum hac sola differentia, quod in pace illa est perpetua; in tregua vero temporalis, utrobique præstita a partibus sponte inter se paciscentibus; in nuda autem promissione est eadem securitas quidem temporalis, non tamen complexive rebus, & personis, ut *tregua*, nec sponte a partibus præstita; sed alternative rebus, aut personis, & auctoritate Judicis facta. Porro ratio, quare liceat sine nota *proditionis*, ex nova causa offensionis, reoffendere offendentem, est, quia quælibet obligatio, promissio, conventio, pactum, aut quævis alia dispositio quaotumvis generalia, ac præcisa in quacunque materia semper intelligitur, *rebus sic stantibus*, & cum hac tacita conditione, quod res in eodem statu perseveret, ut firmant plures Doctores *Dec. Roman. Felin. Corn. Benintend. Boer. Marsil. Moron. & Bald. l. Cum. proponas. not. 1. num. 1. C. de Naut. fen.* cumulati per *Caballum loc. cit. num. 50.*

15 Procedit porro supra data conclusio, non solum quando primo offendens rumpit pacem, treguam, aut conventionem, contrafaciendo pactis jam firmatis; sed etiam quando tribuit alteri novam causam irascendi, ob injuriam sibi ex nova causa illatam; ut pote, si facta conventione perpetua, aut temporali de non offendendo, ob inimicitiam ortam ex causa litis civilis, una ex partibus uxorem, aut consanguineam alterius carnaliter pollueret; aut in bonis furto, aut rapina damnificaret &c; alius autem ex hac nova causa offenderet eum, qui injuriam intulit, ut tradunt *Bartolus in l. Aut facta. §. Causa. ff de Pæn. Baldus in cap. 1. n. 2. ¶. Sed an quid de Pac. tenen. & Castrensis, in l. Qui servum 96. n. 3. de Verb. oblig.* quos sequuntur alii Doctores communiter. Ratio autem esse potest, quia offendens de novo non facit offensam animo vindicandi antiquam injuram, jam sublatam per pacem, aut suspensam per treguam, seu promissionem de non offendendo; sed propter novam causam supervenientem, ut scripsit *Corneus Cons. 51. num. 2. & seqq. lib. 1. & Cons. 167. num. 5. & seqq. lib. 3.* ac *Felinus in cap. 3. num. 3. & 4. ¶. & nondicitur de Jureju.*

16 Causa autem, ob quam quis potest sine nota *proditionis* injuriantem de novo offendere, non requiritur, quod sit justa, & de se sufficiens ad offendendum, ut cum multis *Roman. Alex. Marsil. Franc. Mercal. & Moron.* docet *Caballus Resol. 101. n. 27.* sed sufficit, quod talis fuerit, ut verisimiliter ille, qui re offendit, poterit ex injuria irasel, & ex iracundia ad reoffensionem moveri, ut post *Cephalum Cons. 375. dub. 1. lib. 1.* tenet *Clarus Quaest. 47. ¶. Quaero nunc*, qui optime subjungit, quod hoc procedit, quando qui reoffendit, non dedit causam secundæ rixæ, neque eam procuravit, sive affectavit, aliter dicenda esset commissa pœna, & hoc est ad evitandas fraudes: nam quivis posset facere oriri novam causam, & impune alium offendere, non obstante promissione, quod esset maxime inconveniens. Ideo in pluribus Italiæ partibus, ut scribit *Cabal. Cent. 2. Resolut. 101. num. final.* per Statuta Locorum ordinatur, ut ad evitandas hujusmodi fraudes, quas possunt committere hujusmodi offendentes post factam pacem &c., illi nequeant allegare novam causam offensionis, sed pœnas conventionales subeant fractæ pacis; & in Statu Ecclesiastico adsunt duæ Constitutiones, una est *Pii Quarti*, quæ est 128. in ordine, alia vero *B. Pii Quinti* in ordine 10. in quibus absolute prohibetur allegatio novæ causæ in offensione facta post pacem, aut cautionem datam de non offendendo, quæ Constitutiones firmiter observantur. Quia vero videtur esse contra rationem, quod, qui habuit realem, & veram causam reoffendendi, ipsam nequeat allegare, ideo tales Constitutiones admittunt, ut docet *Farinac. Quaest. 107. num. 507.* apud *Conciol. Crim. Resol. 4. V. Pax. num. 15.* duos casus, in quibus nova causa potest allegari; Primus est, quando ex ventre processus informativi apparet de tali causa. Alius est, quando quis se exhibet probare novam causam, dependentem a necessaria defensione: at in hoc secundo casu allegatio sustinetur, si offensio fuerit facta incontinenti, & in ipso actu defensionis: secus est, si ex intervallo; nam, qui offensus ex intervallo se vindicat, non potest effugere pœnam conventionalem violatæ pacis, ut firmat *Raynal. Tom. 1. cap. 8. §. 3. n. 4.*

Probatio.

SUMMARIUM.

17 *Homicidium proditorium includit appensatum.*
Qualitas proditionis probanda a Fisco.

18 *Reus probare debet homicidium factum esse ex nova causa, si illud secutum est post reconciliationem.*
Nova causa, saltem semiplene probata, salvat ab homicidio proditorio.

19 *Amicitia probanda per duos Testes.*
Opinio Masçardi impugnata.

20 *Ut probetur amicitia, Testes debent deponere de dictis, & factis, ex quibus colligitur amicitia.*

21 *Quæ sint signa amicitiæ inter eos, inter quos nulla præcessit inimicitia.*

22 *Signa amicitiæ post reconciliationem æquivoca, aut simulata.*
Homicidium proditorium non est post signa amicitiæ æquivoca, sed est post simulata.

23 *Homicidium fuisse commissum proditorio probatur per argumenta probabilia.*

17 Quia qualitas proditionis specifice distinguit *homicidium appensatum* simplex ab *homicidio proditorio*, quia, ut optime ratiocinatur *Menochi de Arbitr. Judic. lib. 2. Cent. 4. Cas. 361. num. 25. & 26.* hoc includit illud, (quia, qui *proditorie* occidit, animo deliberato occidit) & insuper addit qualitatem *proditionis*, quæ, ut visum est, importat simulationem amicitiæ, ut sub ejus colore homicida inimicum facilius perdat; & quia etiam qualitas talia aggravat *proditoriam* præ *homicidio appensato* simplici, ut infra ostendemus; hinc est, quod ex vul-

vulgatis juribus, Accusatori, seu Fisco incumbit hanc qualitatem probare; & probatio consistit in hoc, nempe, quod *Cajus Sejum* occidit appensate, & hoc sub simulatione amicitiæ.

18 Verum est, quod, si Reus allegat novam causam Inimicitiæ post factam pacem, treguam, aut promissionem de non offendendo, [ob quam causam ipse effugit notam *proditionis*] non incumbit Fisco probare qualitatem *proditionis*; quia; ex quo probavit pacem &c. antea initam, probato homicidio, præsumptive probata remanet qualitas *proditionis*, & Reo incumbit probare novam causam, ob quam offendit. Et ratio est, quia factum non præsumitur, nisi probetur ex vulgatis juribus, unde ad Reum spectat hoc novum factum probare, ob quod deliquit offendendo. Quod, si ex processu liquido non apparet, an ex antiqua, an ex nova causa homicidium processerit, vult *Caball. Cent.* 2. *Resol.* 101. *nu.* 20. quod Judex arbitrari debet, quod homicidium processerit ex nova causa. Ego vero in opposita sum sententia; & ratio est, quia Fiscus, probata pace, & morte secuta, habet intentionem fundatam, quod Reus ex antiqua causa deliquerit; sequitur ergo, quod, si Reus vult evadere reatum *proditionis*, debet novam causam probare, quam si non probat, damnandus est. Hoc autem verum est, quando Reus novam causam neque semiplene probet, sed jura Fisci, & Rei in processu remanent æque confusa. Sed, si novam causam semiplene saltem probet, evadit reatum proditionis, ut tradunt *Alexander Cons.* 115. *num.* 15. *lib.* 4. *Corneus Cons.* 44. *sub n.* 12. *v. Et licet. lib.* 4. & *Moroaar Tract. de Fid. treg. & pace. Quæst.* 113. *num.* 3.

19 Amicitia porro probatur per duos Testes, ut docuit *Bald. in l. Eorore. col.* 1. *in fin.* §. *Item amicitia. C. de Testi.* Sed quid deponere debent isti Testes? Respondet *Mascardus Concl.* 85. *num.* 1. citans *Angelum in Auth. de Monarb.* §. *Cogitandum*, quod debent deponere, quod idem velle, & idem nolle sit in iis, inter quos probare intendunt amicitiam. Sed hoc mihi durum videtur, siquidem nolle, & velle sunt motus animi, in corde latentes, de quibus nequeunt deponere Testes, qui testificari de iis tantum possunt, & debent, quæ cadunt sub sensu. *Farinac. Quæst.* 70. *num.* 148. *Bict. quæst.* 50. *num.* 12. Quod, si dicatur, idem nolle, & idem velle colligi ex actu, in quo conveniunt amici; respondeo, hoc esse aliquando signum æquivocum, quandoquidem quis aliquando, ut amico morem gerat, operatur, quod amicus vult, aut non vult, cum hoc tamen, quod voluntas ipsius cum voluntate alterius non concordat.

20 Dico ergo, quod deponere debent de iis factis, ex quibus regulariter arguitur amicitia; & Judicis munus est decernere, an ex illis in casu particulari, de quo agitur, conjectari potuit talis amicitia, ut sub illius pallio decipi potuit ille, qui ab amico simulato proditus est. Et hic advertendum, quod non agimus de probanda amicitia reali, & vera, sed de probandis indiciis, & signis, quæ regulariter arguunt amicitiam veram; nam, ut crimen proditionis subsistat, oportet, quod talia signa intervenerint, ut sub illis proditus pronunciari possit is, qui ab amico simulato interfectus fuit.

21 Diximus supra *num.* 5. & 8. de quibusdam signis amicitiæ præsumptæ, ut salutatio &c. quæ videri possunt citato *num.* 8. Tamen distinguenda res est, puta, de amicitia, quæ colligitur ex dictis signis inter eos, inter quos nulla militavit offensio, aut injuria, & de ea, quæ supponitur intercessisse post reconciliationem sequutam ex præcedenti inimicitia. Si loquamur de prima, certum est, quod amicitia colligitur ex mutua salutatione; confabulatione; associatione in itineribus; negotiis; officiis; convictu; hospitatione in propria domo; frequentatione; & multo magis ex communicatione secretorum; commendatione domesticorum negotiorum in casu absentiæ; mutuatione pecuniæ; commodatione rei mobilis; fidejussione in negotio civili, aut criminali, & centum hujusmodi, quæ non solent ab hominibus præstari, nisi iis, qui amici sunt. Verum est, quod nonnulla ex iis, ut puta, salutatio, fortuita societas in itinere &c. quæ communiter gratia humanitatis, ac civilis conversationis fiunt, arguunt potius illam communem benevolentiam, quæ fundatur in vita sociali, ac politica, quam specialem animi inclinationem, ac benevolentiam, quæ aut amicitia formaliter est, aut est amicitiæ fundamentum.

22 Sed si loquamur de secunda, adhuc puto distinguendum, puta, an prædicta signa præstita fint ab eo (qui injuriam accepit, aut post inimicitiam reconciliatus est) ex spontanea voluntate, an potius ex civili decentia, aut urbanitate. Explico. *Cajus* offensus est a *Titio*, qui scit, illum esse conscium injuriæ sibi illatæ, puta, quod ejus uxoris, aut alterius suæ conjunctæ pudicitiam maculavit; sive *Cajus* reconciliatus est cum *Titio* post rixam, inter eos habitam. *Cajus* ex post ambulans per urbem simul cum *Sejo*, qui est amicus communis amborum, sibi obviantem *Titium* salutat; cum eo loquitur; confabulatur; ac eum in sui societatem admittit &c. nullo dato exteriori signo rancoris, aut odii &c. ex illis signis probatis remanetne probata amicitia inter *Cajum*, & *Titium*, ita ut, si ex post ille hunc occidit, possit concludi *proditorie* occidisse? Minime. Ratio est, quia illa signa amicitiæ sunt æquivoca; & dicendum est, *Cajum* illa dedisse potius ex civili urbanitate, quam quod *Titius* illius amicus ex his conjici possit; quia illa præstitit contemplatione *Seji* potius, & ne incivilis haberetur, quam quod æquo animo erga *Titium* se haberet. Si vero *Cajus* ea præstet ex se, puta, solitarium *Titium* inveniens, eum salutat; alloquitur; confabulantur; corridet; cum associat in itinere, caupona, ludo &c. ejus domum frequentat; loquitur ad aures &c. profecto ex his probatur amicitia simulata, ex qua homicidium, quod sequitur, jure pronunciari potest proditorium. Et ratio est, quia talia signa non sunt amplius æquivoca, & probantur prodiisse ex animo amico, & pacifico erga alium.

23 At quomodo probandum est, talia signa intervenisse? Dico, quod probandum est concludenter per Testes integros. Ratio est, quia, quamvis sint fundamentum *proditionis*, non tamen sunt difficilis probationis; proinde enim faciliter probari possunt, quia in conspectu omnium solent publice fieri, cum nihil in se contineant turpitudinis. Sed quod talia signa fuerint fundamentum *proditionis*, puta, quod *Cajus* usus sit illis, ut *Titium* incautum deciperet; ac ex iis *Titius* deceptus sibi non caverit a *Cajo*, hoc est difficilis probationis, quia hoc est quid latens animo; unde sufficit, quod probabilibus argumentis probatum remaneat. Ratio est, quia communiter scribentes volunt, quod in *Assassinio* contineatur *proditia*, (licet hoc supra minime admiserimus) sicut ergo ex Textu *in cap. Pro humani. de Homicid. in* 6. habemus, quod in probatione *Assassinii* Judex debet esse contentus *probabilibus argumentis*, hoc idem, ex communi Doctorum sententia, concludendum est de *proditione*.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

24 *Crimen proditionis gravissimum.*
Obligatio servandi datam fidem est maxima.
Etiam hosti data fides servanda est.
Fides reciproca inter homines est fundamentum humanæ societatis.
Frangens fidem, violat jus gentium.
25 *Homicida proditorie mactandus ultimo supplitio qualificato.*
26 *Vir Nobilis non potest ad furcas damnari.*
Pro homicidio proditorio, etiam Nobiles suspendi debent.
Proditores Patriæ, etiamsi Nobiles sint, suspenduntur.
Si capi non possunt, suspenduntur eorum statuæ.
Insignia gentilitia proditorum Patriæ tolluntur.
27 *Proditor est intestabilis, & exhæredatus a Patre, nequit movere querelam de inofficiosa.*
28 *Nobilis provocatus ad duellum a Nobili, qui fuit proditor, non tenetur lege equestri acceptare duellum, & quare.*
29 *Pœnas homicidii proditorii incurrunt socii criminis, ut principalis.*
30 *Homicida proditorie privatur immunitate Ecclesiastica.*
31 *Pœna Clerici homicidæ proditoria desummenda a pœnis assassinii.*
Traditio Clerici brachio sæculari non habet locum in hoc casu.
32 *Quo ad Regulares nulla habetur specialis dispositio.*
Advertenda a Judice circa probationem simulatæ amicitiæ inter Claustrales.
Judicare de valore indiciorum est arbitrarium Judici.

24 PRoditionis crimen super omnia, quæ contra proximum committi possunt, gravissimum esse, ex hoc potissimum colligitur, quod nempe ipsum est, quod rumpit vinculum humanæ societatis, ac eradicat fundamentum vitæ civilis. Siquidem nulla major obligatio erga proximum est, quam illi fidem servandi, *arg. l. 1. init. ff. de Pact. l. 1. in princip. ff. de Const. pecu. l. 1. §. Marito. ff. Deposit.* etiam si fides hosti data sit, *arg. l. Conventionum. ff. de Pact.* Namque, prout habet *Satyricus Satyr. 15. ✠. 155.* in tantum a vita solitaria ad societatem congregati sunt homines.

Tutos vicino limine somnos.

Ut collata daret fiducia, scilicet, ut data reciproca inter se fide se invicem tuendi, ac sibi auxiliandi, homines fruerentur quiete secura, ac commodo societatis, stabilito super promissa ad invicem fide. Sequitur igitur, quod, si homo promissam fidem subducit; imo sub illius specie alteri nocet, ipsum proditorie offendendo, subruit humani consortii fundamentum, humanamque Rempublicam funditus subvertit, ac jus gentium violat, ut optime adnotavit *Bart. ad l. 1. ff. Ad leg. Jul. majest.* Et ex his sequitur gravissimum, ac exitiosissimum esse crimen *proditionis*.

25 Correspondenter ad gravitatem criminis, sancitæ sunt pœnæ contra *proditores*. Committens enim *homicidium proditorium* extremo supplicio afficitur; & hoc non simpliciter, sed qualificate, puta, aut raptando per caudam equi ad furcas; aut manum amputando; aut candentibus forcipibus torquendo ante mortem; aut post eam in frusta cadaver secando; seu in patibulo insepultum relinquendo; aut comburendo, juxta gravitatem *proditionis*, ac Statuta locorum. Antiquitus autem pœna hujus criminis erat quadrigarum in quatuor oppositas partes distractio; ita ut Reus, manibus, ac pedibus singulis ligatus singulis quadrigis, & his in quatuor oppositas partes citatis, ille in quatuor partes vivus discerpebatur, cujus supplicii primus inventor fuit *Tullus Hostilius Tertius Romanorum Rex* contra proditorem *Metium Suffetium Albanorum Ducem*, de quo *Virgilius Æneid. lib. 8.* cecinit,

Haud procul inde citæ Metium in diversa quadrigæ
Distulerant; at tu dictis Albane maneres.
Raptabatque viri mendacis viscera Tullus.

Hancque pœnam quibusdam in locis adhuc usitatam ex *Gribaldo Tit. de Prodit. homicid. num. 12. & 13.* scribit *Caballus de homn. gen. homicid. num. 414. ✠. Quæ pœna.* At puto, hoc accipi debere de *proditore* Patriæ, non vero de *proditione in homicidio* privato.

26 Et quamvis vir Nobilis delinquens, regulariter non possit ad furcas damnari, ut volunt *l. Capitalium. §. 1. & §. Servi. & §. Solent. ff. de Pœn. Bart. in l. Desertorem. ff. de Re milit.* tamen docuit *Bald. in cap. Cum quidam. Extra de Jurejur.* quod pro *proditione* etiam Nobiles furca suspenduntur. Hoc tamen dictum *Baldi* limitandum, puto, ad proditionem, quæ committitur contra Principem, aut Patriam, non extendi autem ad homicidium privatum; sic enim consuetudo obtinuit. Et plura habemus exempla Nobilium, qui tum in *Germania*, tum in *Gallia* fuerunt capite truncati, quamvis de proditione erga Principem convicti. Mortem autem per furcas, Nobilibus datam, non videmus, nisi in statibus Rerumpublicarum, ut *Veneta*, ac *Genuen.*, & hoc ob proditionem Patriæ. Et ibidem etiam practicatur, quod ex *Jasone in l. Si quis id. ff. de Jurisd. omn. Judi.* & *Laudensi de Crim. læs. majest. Quæst. 16.* docet *Decianus Tract. crim. lib. 7. cap. 31. n. 15.* nempe quod, si tales *proditores* sunt absentes, effigies eorum suspenduntur cum epigraphe *proditionis*; & aliis citatis *Bart. Martin. Lauden. Afflict. Gigan. Jas. & Gomez.* scribit *Decianus loc. cit. nu. 14.* quod arma, ac insignia *proditorum* hujusmodi delentur; forte, ne tanti criminis memoria posteris refricatur. Sed hæc potius spectant ad crimen læsæ Majestatis.

27 Pariter non potest *proditor* condere testamentum, neque condemnato de *proditione* potest reservari factio testamenti, ut post *Gloss. in l. Et militibus.* docet *Baldus C. de Test. milit. arg. l. Ex militari. init. ff. eo. tit.* Itemque potest a Patre exhæredari, ut ex *Isernia in cap. 1. §. Præterea si vasall. Col. 3. ✠. Audivi. Tit. Quæ fu. pri. cau. &c.* probat *Gigas Tit. de Proditor. Quæst. 3.* & si in suo testamento prætereatur a Patre, non potest rumpere testamentum paternum ex querela inofficiosi; nam, licet naturaliter *proditor* vivat, censetur tamen civiliter mortuus, ut tradunt *Bartolus in l. Hac edictali. C. de Secund. nupt. & Afflictus. in cap. 1. §. Et bona committent. n. 32. Tit. quæ sint Regal.*

28 Singulare autem, & valde notabile est, quod *homicida proditor*, quamvis Nobilis sit, si alium Nobilem diffidet ad duellum, potest legitime ab hoc refutari absque eo, quod in foro equestri, juxta mundanas monomachiæ leges, refutans duellum, incurrat ullam notam pusillanimitatis, (esse re stimato codardo) ob quam a cœtu generosiorum Nobilium arceatur; & hoc docet *Decianus lib. 7. cap. 31. nu. 11.* citans *Paridem de Puteo Tract. de Re milit. Tit. Quand. provoca. ad pu. Alciatum Tr. de Duell. Tit.*

qua except. repell. provac. & Gigantem Tit. de Prodit. Quaest. 4. Ratio autem esse potest, quia *homicida proditor* redditur infamis de jure, & de facto; non tenetur autem in foro equestri vir Nobilis, ac famae integrae, diffidatus ad duellum, armis congredi cum homine infami.

29 Supradictas porro poenas incurrit non solum Reus principalis *homicidii proditorii*, sed etiam socius criminis, ita ut, si ex dispositione Statuti aliqua mors qualificata sancita sit pro Reo principali, eadem prorsus debeatur pro socio criminis, ut *arg. l. Nihil. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. l. Is qui opem. ff. de Furt. l. Utrum. ff. Ad leg. Corn. de Parricid.* scribunt *Gomez Tit. de Homic. num. 6. ℣. Item etiam.* & *Plaza Epit. delict. cap. 21. num. 14. ℣. Rursus.* & optima est ratio, quam ad hoc adducit *Caball. de Omn. gen. homicid. num.* 412. illos referens, & est, quia ex auxilio, & favore socii principalis effectus est audacior, & forte sine eo tantum scelus non perpetrasset; unde, cum assistentia socii habeat verum influxum in delicto, hic venit aequaliter puniendus ut principalis.

30 *Homicida* porro *proditorie* privatur Immunitate Ecclesiastica, non solum, juxta antiqua jura, de quibus testatur *Clar. §. Homicidium. ℣. Proditorie vera, n. 10. & Quaest. 32. num. 11. ℣. Scias tamen*, sed etiam juxta posteriorum *Bullam Gregorii XIV.*, de qua scribit *Thesaur. de Poen. Part. 2. V. Immunitas. cap. 1. ℣. limita hanc*. Et circa probationem delicti ad videndum, an Reus hujusmodi, qui confugit ad Ecclesiam, gaudere debeat, nec ne, Immunitate Ecclesiastica, Episcopi, ad quos spectat de hoc ferre sententiam, debent esse contenti probabilibus argumentis, ob rationes, quas superiori paragrapho *num. 36. & seqq.* ponderandas proposuimus, cum hoc crimen cum delicto *Assassinii* totaliter sit affine, ut alias dictum est.

31 Quo ad poenas Clericorum, qui hujus sceleris sunt Rei, nihil peculiare invenio in antiquo, ac novo Ecclesiastico jure; sed illae, quae pro *Assassinio* sancitae sunt, de quibus suo loco diximus, quadrant in hoc casu. Sed quo ad traditionem Clerici in manus Judicis Laici, non puto hanc pro hoc crimine deberi. Siquidem talis poena debetur tantum in crimine *Assassinii*, in quo intervenit pactio pecuniaria, pro vita hominis tollenda, quod horribilissimum est, & quod, ultra alias, tali poena vindicatur. In *homicidio* autem *proditorio*, quamvis militet eadem ratio, (puta, quod homo inermis occidatur) sicut in *assassinio*, tamen non militat pactio pecuniaria, sed alia qualitas, puta, ostensio simulatae amicitiae; quae licet, ut supra dictum est, sit qualitas exitiosissima humanae societati, non tamen ob eam reperitur sancita traditio Clerici Curiae saeculari, quae sancita est pro *assassinio*: non debet autem fieri extensio poenarum de casu ad casum, ex vulgatis juribus; proinde concludendum, quod pro *homicidio proditorio*, sua manu facto, & nulla interveniente pretii pactione, Clericus relaxari non debet Judici Laico.

32 Quantum ad Regulares spectandae sunt, ut in aliis delictis, municipales eorum leges, de quibus tamen puto, quod nulla specialis habeatur, sicut nullam habemus nos Minores de Observantia, quapropter, in facti contingentia Regularis judicandus erit per leges communes Ecclesiasticas. Hoc uno monitum volo Judicem Regularem quo ad probandum simulatam amicitiam inter Regulares, (quae, ut dictum fuit, est fundamentum qualitatis homicidii proditorii) non sufficiunt ea indicia, quae sufficiunt pro Reo saeculari, ut allocutio; salutatio; confabulatio; commensalitas; societas in itinere &c. Ratio est, quia omnia haec sunt Regularibus commorantibus in eodem Claustro communia, & quae Regularis singulis aliis praestat, quamvis erga eos non aequo animo sit. Oportet igitur, quod, ad probandam simulatam amicitiam Rei cum occiso, probentur urgentiora indicia fictae amicitiae, sub qua secuta sit proditoria mors; & quaenam sint illa, arbitrarium est judicare Judici Regulari juxta circumstantias facti, locorum, consuetudinis &c. sicut arbitrarium Judici cuivis est judicare de valore quorumvis indiciorum. *Bart. in l. final. num. 5. ff. de Quaest. Simanc. de Haeret. cap. 63. num. 8. Corn. Brac. Salycet. & alii apud Clar. Quaest. 64. ℣. Dixi quoque.*

§. VIII. Parricidium.

SUMMARIUM.

1 *Parricidium latissime acceptum, quid importet.*
Parricidii etymologia juxta Priscianum.
Lex Numae Romanorum Regis.
2 *Impugnatur dictum Prisciani.*
Vera etymologia nominis parricidii.
Non minus debemus Patriae, quam parentibus.
Perdens Patriam parricida dicitur.
Occidens Magistratum Patriae vocatur parricida.
Occidens patriotam potest appellari parricida.
3 *Parricidium late acceptum, quid significet.*
4 *Acceptio propria parricidii quid importet.*
Ejus definitio.
Ira excusat a parricidio.
Homo iratus non est in plenitudine intellectus.
Ira in quovis delicto excusat a poena ordinaria.
5 *Propria defensio excusat a parricidio.*
Parricida non est filius, occidens Patrem pro defensione Matris.
6 *Si Patrem inveniret concumbentem cum uxore sua, posset filius incontinenti eum occidere, sine nota parricidii.*
Jure Mariti potest homo adulterum suae uxoris occidere.
Ordine naturae homo magis diligit uxorem, quam Patrem.
7 *Si Pater, qui adulteravit Nurum, perseverat in adulterio, potest sine parricidio occidi a filio, quamvis non incontinenti.*
Eadem ratio parricidii in Patre occidente filium, & vice versa.
Non punitur poena parricidii Pater, qui occidat filium, adulterantem Novercam.
Ob metum inevitabilis stupri futuri, minans stuprum potest occidi.
Virginis exemplum.
8 *Quandonam filius occidens Patrem evadat poenam parricidii proprie dicti.*
9 *Una ex causis, ob quas Pater potest filium exhaeredare, si inducit inimicitiam inter Patrem, & filium, excludit poenam parricidii.*
10 *Pater venenans filium in Carcere, damnatum ad mortem, & vice versa, non subit poenas parricidii.*
11 *Caedes quid sit.*
Infans etiam venit nomine hominis.
Parentes, qui proprios infantes occidunt, sunt parricidae.
Patria potestas non in atrocitate, sed in pietate debet consistere.
12 *Foetus humanus in ventre Matris, in favorabilibus habetur pro homine.*

In

In odiosis fœtus, nondum natus, non habetur pro homine.

13 *Mortem infanti inferre Mater potest positive, & negative, & quomodo.*

14 *Continuatur materia.*

Ab homicidio immunis non est, qui dat causam mortis hominis ob negligentiam rei illi debitæ.

Stricte parricidium non committit Mater, quæ nato infanti non præstat, quæ præstare debet, ob quod infans moritur.

Parentes, qui suos infantes exponunt, feris sunt crudeliores.

Quotupliciter possint delinquere Matres exponentes infantes.

Honor, & fama vitæ antefertur.

Quibus pœnis teneatur Mater exponens infantem suum.

15 *Infanticidium quomodo aggravetur, aut allevietur.*

16 *Quomodo Mater in infanticidio committeret etiam assassinium.*

17 *Continuatur materia.*

18 *Cognatio generaliter accepta quid significet.*

Affinitas quomodo contrahatur.

Cognatio spiritualis, quæ sit.

Cognatio legalis quomodo contrahatur.

19 *Cognati naturaliter, qui dicantur.*

20 *In parricidio requiritur cognatio naturalis.*

21 *Filius natus ex quovis coitu, etiam illicito, si occidit Patrem, est vere parricida.*

Si pater exponit filium, & hic occidat Patrem, non incurrit parricidii pœnas.

Pater exponens filium amittit jus patriæ potestatis.

22 *Occidens Patrem spiritualem non est parricida.*

Pater spiritualis magis diligendus, quam carnalis.

Parricidium punitur ob injuriam factam naturæ.

23 *Occidens Patrem suum adoptivum non est parricida.*

Filius ex adoptione, seu arrogatione, est filius fictus a jure.

24 *Occidens agnatum, aut affinem quemvis, tenetur lege Cornelia de Sicariis.*

25 *Parricidium verum committitur solummodo in conjunctum in linea recta ascendenti, aut descendenti.*

26 *Omnes ascendentes in linea recta vocantur Parentes, & descendentes dicuntur filii.*

27 *Homicidium Fratrum, Sororum &c. in linea transversali, non est parricidium.*

Homicidium Fratris, & Sororis specialem habet gravitatem, & est puniendum morte qualificata.

Fratrem chariorem habendum, quam uxorem, voluit Sophocles.

28 *Gravius parricidium est Filii occidentis Patrem, quam è contra, & quare.*

29 *Matricidium est gravius patricidio.*

Probatio filiationis respectu Patris necessario concludens, non potest dari.

Probatio filiationis, quomodo fiat respectu Patris.

Maternitas de directo potest probari, & quomodo.

30 *Quomodo posset probari concludenter paternitas.*

31 *Probata directe paternitate, adhuc gravius est matricidium patricidio.*

32 *In generatione, & educatione prolis, plus operatur Mater, quam Pater.*

33 *Major est obligatio filii erga Matrem, quam erga Patrem.*

Matres, etiam inter bruta, plus diligunt filios suos, quam Patres.

1 Postquam de homicidii atrocitate, attenta forma illud patrandi, hucusque dictum est, superest dicendum de ejusdem gravitate respectu subjecti, in quo committitur; & circa hoc venit examinandum *Parricidium*. Nomen hoc latissimum, latum, & proprium significatum admittit: Latissimum quidem importat universaliter quodvis homicidium. Nam, ut ex *Prisciano* advertit *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 5. num. 1.* *Parricidium* ex vi nominis importat *paris cædem*; & cum homo naturaliter cuivis alteri homini *par* sit, sequitur, quod omne homicidium *Parricidium* jure vocari possit. Proinde a *Fest. lib. 14. V. Parricidii Quæstor* refertur lex *Numæ secundi Romanorum Regis*, quæ sic habet: *Si quis hominem liberum dolo sciens morti duxit, Parricida esto.*

2 Sed doctissimi *Prisciani* pace, frigidam nimis esse, patet, *Parricidii* etymologiam deductam a *paris cæde*; nam tunc debuisset scribi per simplex *R*, dicendo *Paricidium*, nulla enim duplicandi eam literam urgebat ratio. Dum igitur semper scriptum reperitur per duplex *R*, convincitur, quod tale nomen derivatur a *cæde Patris*, *Parentis*, aut *Patriotæ*, ut proinde dici debuisset *Patricidium*; *Parenticidium*; aut *Patrioticidium*, sed ad facilitatem pronunciationis abbreviata sit dictio, & loco, *T*, & *R*, positum sit duplex *R*, Et quidem de *Patre*, & *Parentibus* evidens est deductio: de *Patriota* autem (quod nomen est forte minime reperibile apud antiquos probatæ notæ auctores, tamen optime dici posse latine, leges patronimicorum ostendunt; nec omnia nomina, etiam latinæ puritatis, scripta reperiuntur) comprobatur ex hoc, quod *Patria* æquali cum *Patre*, ac *Parentibus* existimatione censenda est; nam, non minus debemus *Patriæ*, quam Parentibus, *arg. l. Veluti. ff. de Just. & jur.* & qui *Patriam* perdit, Parricidium committere dicitur in pluribus locis a *Cicer. in Philip. 2. 4. & 11. Decian. lib. 9. cap. 5. num 4.* & qui *Patriæ* Magistratum occidit, *Parricida* ab Auctoribus vocatur *Carn. in l. Si non convicii. C. de Injur. Bald. in l. ult. C. de Incol. Carrer. Pract. crim. §. Homicid.* Sequitur proinde, quod *Patriota*, nempe ejusdem *Patriæ* civis, speciali vinculo dilectionis cuilibet copulari debet, proinde, qui illud violat, Patriotam occidendo, tanquam *Patriæ* injurius, *Parricida*, jure merito, vocandus sit. Et huic dicto concordat citata lex *Numæ*, quæ ait, *hominem liberum* occiderit, puta, Romanum civem; nam exteros, bello captos, quamvis Romæ degentes, quia servi erant, occidere, *parricidium* non erat; quia communis *Patriæ* jure non gaudebant; quod tamen cum libertate, ac civilitate, quamvis alibi natis conferebatur.

3 Lato significato *Parricidium* importat cædem cujusvis, sanguine, aut affinitate conjuncti, ut fratris, sororis, patruelis, avunculi, amitæ, matertera, consobrini, privigni, socrus &c. ut habetur in Textu *l. 1. ff. Ad leg. Pompei de parric. §. Alia deinde lex. 6. Inst. de Publ. judic. Carpz. Par. 1. Q. 8. num. 24.* & communiter dicunt Doctores.

4 Stricta autem, & propria acceptione significat cædem hominis, sanguine conjuncti, in linea recta ascendenti, aut descendenti, & potest ita commode definiri. *Parricidium est dolosa cædes hominis, naturali cognatione conjuncti, in linea recta ascendenti, aut descendenti.* Dicitur primo *dolosa cædes*; nam, ut habetur ex Textu *l. 1. ff. Ad leg. Pompei de Parric. l. un. C. de his qui parent. occi. §. Alia quoque. Inst. de Publ. judic.* requiritur ad hoc crimen, ut malo dolo peractum sit. Proinde, si Pater,

tee, ultra modum, verberibus coerceat filium, & hic excandeſcens, vel ut ſe defendat à Patre, Patrem iaterficit, non tenetur crimine *Pareiridii*; eatio eſt, quia dolus exclnditur ab ira, quia homo iratus non eſt in plenitudine intellectus, *Bald. in cap. 1. in fin. de Pace juram. firman. Zacchi. Q. Q. Medicolegal. lib. 16. a. Tit. 1. Quæſt. 6. num. 14. & 15.* & ut dicunt *DD. in cap. Ira. de Pœn. Diſt. 3. Alberic. Dict. V. Ira hominis. Pereyr. Elucid. jur. lib. 1. Elucid. 6. Sect. 5. num. 114.* iea eſt conturbatio animi concitati, qui diſcurſum impedit, unde etiam in *Parriridio*, ficut & in quovis alio delicto excuſat a pœna ordinaria, quia excludit dolum. *Raynald. Tom. 1. cap. 6. §. 1. num. 15.*

5 Pariter filius ſe defendens a Patre injuſte percutiente, excuſari debet a *parricidio*, ſi eum occidat. Ratio eſt, quia lex naturæ, de ſe defendendo, altioris eſt gradus, quam ſit naturalis, ac Divina lex de honorando Patre; & *juxta Gloſſ. in l. Minime. ℣. Occideeit ff. de Relig. & ſumptib. fune.* lex defenſionia peopeiæ hoc permittit. Et hoc paeitee extendendum puto ad caſum, in quo matrem innocentem Pater occidere tentaret. Ratio eſt, quia in communi ſententia licet occidere injuſtum aggreſſorem pro ſalvando innocente, & ſic in caſu licitum eſſet occideee Patrem injuſte aggredientem Matrem innocentem; attento maxime, quod majoe eſt naturalis dilectio filii erga Matrem, a qua filius majora beneficia in educatione recipit, quam a Patre; unde, ſi pro ſalvanda Matre, Patrem necaret, non faceret contea legem naturæ, & ex conſequenti non committeret *parricidium*; & ſi eatione culpæ foeſan quia excederet inculpatam tutelam, non excuſandus eſſet a toto, ſaltem excuſandus eſſet a tanto, & ſic a *paeeiridio*.

6 Itidem ſi filius occideret Patrem, repertum in fragranti adulteeio cum peopria uxore, & hoc faceret incontinenti. Sive ſi etiam occideeet ex intervallo, caſu, quo Pater haberet conſuetudinem adulteeandi illam, a qua nollet deſiſtere, *paericidium* minime committeret. Ratio eſt, tum quia jure mariti poteſt adulterum interficere, *l. Maeito. l. Si adultrrium. §. penult. ff. Ad leg. Jul. de adult. l. Gracrus. C. eo. tit.* tum quia juſtus dolor, argumento *text. in l. Si adulterium cum inceſtu. §. Imperatares. ff. ad leg Jul. de adult.* minuit culpam, quia dolum excludit; tum quia ordine naturæ magis diligit uxorem, cum qua eſt una caro, quam Patrem, maxime vigente teſtimonio Divino *Gen. cap. 2. ℣. 24. Reliquet homo Patrem, & Matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ*; unde ex hoc ſibi minuitur culpa, ut *parricidii* crimen minime committere dici poſſit.

7 Ex intervallo paritee, ſi occidat in caſu prædicto, *parricidium* non committere, patet ex hoc, quod circa *parricidium* eadem eſt ratio in Patre occidente filium, ſicut vice verſa; habetur porro ex *text. in l. Divus. ff Ad l. Pompei. de parricid.* quod non pœnia *parricidii* ex Decreto Imperatoris, ſed relegatione tantum punitus fuit Patee, qui in venatione proprium filium interemit, qui hic *novercam adulteeabat*, nempe, ut optime explicat *Caball. Cent. 1. Reſolut. 15. num. 9.* novercam non ſemel adulteraveeat, ſed peeſeverabat in animo continuandi adulterium. Ex quo deducunt Doctores *Grammat. Deciſ. 5. num. 9. & ſeqq. Thobi. Noni. Conſ. 109. num. 8. Giurb. Conſ. crim. 86. num. 15. Maſtril. Deciſ. 297. num. 86.* apud *Raynald. Tom. 1. cap. 6. § 1. num. 21.* concluſionem, quod ob metum futuri ſtupri, aliter inevitabilis, minans ſtuprum poteſt occidi; & quod filia, in qua minatum eſt ſtuprum, ne illud patiatur invita, poteſt pariter interfici, ut exemplo *Virginii* (qui filiam occidit, ne ſtupraretur ab *Appio Claudio*, de quo *text. in l. 2. § Et cum placuiſſet. ff. de Orig. jur.* fit mentio) aſtenit *Ant. Matthæ. de Crimin. Tit. de Parricid. num. 10. poſt med. cap. 2.*

8 Quemadmodum ergo Pater filium perſeverantem in animo inceſtandi novercam, poterit occidere abſque eo, quod *pareicidium* committeeet, ita pariter, ſi Patee Nurum adulteearet, animumque peeleveeandi in adulterio continuaret, poſſet a filio interfici abſque nota *parriridii*; quamvis alio crimine teneatur, & alia pœna quam *pareiridii* deberet multari. Quia vero videtur, quod non currat paeitas; quia plus debet de jure natuee filius Patri, a quo habuit eſſe, quam Pater filio; unde inferri poſſit, quod in caſu ſupradicto Pater occidens filium, evadat *parriridium*, non autem vice veeſa; ideo optima eſt Regula, quam tradit loco citato *Ant. Matthæ. loc. cit. num. 11. & 12.* dicens, quod filius occidens Patrem, excuſari debet a *parriridio* proprie dicto, ſi duo concurrant; primum eſt, quod doloe, unde movetur filius, ſit juſtiſſimus; ſecundum eſt, quod Patee aliquid perpatraverit, ob quod exuiſſe Pateem, Pateiſque charitatem, ac nomen dici poſſit

9 Evaderent paritee reatum *parricidii* filius, & Patee, ſi inter eos veegeeet inimicitia ob unam ex illis cauſis, ob quas Pater filium poteſt exhæredare, prout ex *Surda*, & *Maeſilia* docet *Baron. de Effect. inimicit. Effect. 78. num. p. & 2.* & cum *Jaſone*, *Hippolito*, & *Carrerio* firmat *Decian. lib. 9. cap. 18. num. 26.* Ratio eſt, quia, ut ex *Bartolo*, & *Marſilia* demonſtrat *Carrer. Pract. crim. §. Homiridii autem ſpecies. num. 140.* ex quibus cauſis poteſt filius, aut filia exhæredari, amittit jus *pareicidii*; nam naturalis amor Patris in filium, & debita obſervantia filii in Pateem, ex illa cauſa immututur ad iram reciprocam, ob quam ceſſat dolus in homicidio, ſi ſequatur; quod proinde evadit qualitatem *parriridii* & puniendum venit mitiori pœna.

10 Tandem *parricida* minime dici poſſet Pater, qui ad anteveetendam infamiam familiæ, filio ad ultimum ſupplicium damnato, veneno vitam adimeret, ut contea *Felinum* docet *Decian. Tr. crim. lib. 9. cap. 8. num. 17.* & pae eatio cuerit de filio eeſpectu Patris. Ratio eſt, quia a tali *parriridio* abeſſet dolus malus; in eo enim non ſpectatue vitæ ademptio, ſed familiæ honoe, qui eſt puea eatio finalis, ac motiva agendi. Et ex eodem principio ſequeretur eadem concluſio, caſu, quo non ſecuta fuiſſet condemnatio, ſed infallibiliter eſſet ſecutura.

11 Dicitur ſecundo *cædes hominis*, nempe violenta vitæ ademptio ſive ferro, ſive ſtrangulatione, ſubmeeſione, præcipitio, aut quovis alio modo procueata, *cædes* enim, *Calepino* Teſte *V. Cædes, mors eſt ferro, aut alia vi illata*; nomine autem hominis importatur omne vivens, anima rationali dotatum, cujuſvis ætatis illud ſit; unde tale nomen comprehendit infantes; proinde Patees, aut Matres, qui proprios filios infantes occidunt, *parricidium* committunt, & *parricidii* pœna plectendi ſunt, ut habet Textus *in l. unic. C. de his, qui parent. vel fili. occid. §. Alia deinde 6. Inſt. de pub judic.* nec audiendus in hoc *Menoch. de Arbitr. Judic. lib. 2. Caſ. 356. num. 48.* qui vult, paeeates, qui necant ſuos filios, non teneri pœna ordinaria *parricidii*, motus forte ex hoc, quia in jure *text. in l. In ſuis. in fin. ff. de liber. & poſth.* videtue concedi Patri in filios, non minus quam Domino in Servos, jus vitæ, ac necis, ſed optime confutatur a *Carpzov. Pract. crim. Par. p. Quæſt. 9. num. 2.* qui ait, quod patria poteſtas non

in

in atrocitate, sed in pietate consistere debet, ut docet *Martianus text. in l. Divus. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid.*, illudque jus, quod Patribus in filios videbatur competere, antiquatum, ac sublatum est per aliam legem *text. in l. 1. ff. de Parricid.*

12 Frequentius quidem crimen hoc committitur a Matribus cum infantibus, quam a Patribus cum filiis jam adultis; ideo de his specialiter inquirendum, ac videndum, quando verum, propriumque crimen *parricidii* committant. Dico igitur, quod Mater potest proprium filium interimere, antequam ex utero egrediatur, vel postquam natus est. Si primum, non vocatur proprie tale crimen *parricidium*, sed *abortus procuratio*, de quo inferius speciali paragrapho agemus; ratio est, quia licet fœtus, in utero adhuc contentus, in favorabilibus pro homine habeatur in jure, *text. in l. penult. ff. de Stat. homi.* tamen dum nondum natus est, vere homo dici nequit, argumento legis *In Falcidia. §. final. ff. ad l. Falcid.* proinde in odiosis nomine hominis venire nequit: & ideo abortus procuratio *parricidium* non est; quia hoc est *cædes hominis*, prout supra dictum est.

13 Si autem mors infanti jam nato infertur, hoc potest contingere adhuc dupliciter, puta, positive, aut negative; positivo quidem per ferrum, laqueum, suffocationem, ac multiplicibus aliis modis, quibus vis infertur, quos enumerat *Carpzov. Par. 1. Quæst. 9. num. 47. & seqq.* & hoc, si malo dolo fiat, est verum *parricidium*. Negative est, quando Mater non præstat ea, quæ præstare tenetur, & necessaria sunt ad vitam, & educationem infantis; & hoc dupliciter adhuc potest contingere, puta, quando Mater non solum, non præstet ea, quæ præstare filio tenetur, sed etiam eum sinit, aut collocat in loco, in quo illa ab aliis præstari, aut simpliciter, aut nisi ex raro accidenti non possunt; & quando Mater debita filio omittit, collocando illum in loco, in quo illa ab aliis præstari posse, verisimiliter sperare potest.

14 Quo ad primum modum, delinquit Mater, quæ studiose in partu obstetricem accire negligit, ut necessarium auxilium sibi præstet, ut infans in actu nascendi vitalis sit, & ex hoc defectu infans in tali actu moritur; pariter, quando tempore partus ita male situatur in lecto, ut fieri non possit, quin partus nascendo suffocetur inter lecti stragula; insuper, quando nato infanti, & a placenta uterina avulso, non alligat venam umbilicalem, qua non ligata, infans sanguinem deperdit, & moritur; ulterius, quando infantem non lavat a sordibus, in quibus nascitur, nec pannis involvit, ita ut ex frigore aeris ambientis enecetur; sed cum his infantem natum relinquit, aut collocat in loco deserto, aut latrina, cloaca, ubi a nemine regulariter reperiri potest, ac ei subveniri. Talem Matrem, dubium non est, esse Ream infanticidii, quia qui per negligentiam rei a se debitæ, causam mortis dat, ab homicidio immunis non est, uti ex *Plutarcho* in vita *Romuli* refert, & probat *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 15. num. 35.* Non tamen potest dici, quod stricte committat *parricidium*, tum quia vi adhibita non infert necem infanti; tum quia semper versamur in dubio, num infans ob desertionem, & culpam Matris intereat, an vero ex aliis symptomatis, ut optime ratiocinatur *Carpzov. Pract. crim. Par. 1. Quæst. 11. num. 29.* a quo non dissentit *Raynal. Tom. p. cap. 6. §. 5. num. 3.*

Quo ad secundum modum peccat Mater, quæ, ut præmissum est, non præstat quidem infanti, quæ præstare naturaliter debet, tamen illum exponit in loco frequentato, & tali modo aptatum, ut verosimiliter mors timeri non possit, (ut pote, quia pannis, ac fasciis est involutus; in calatho, aut fiscella compositus; & in loco alto pendulo collocatus, ne a canibus, aut feris comedi possit) imo auxilium ab aliis obtineri, ut passim fit. Crimen hoc atrox esse, convincitur ex hoc, quod in quibusvis animalibus natura abhorret proprios partus abiicere, ideo feris ipsis crudeliores probantur Matres illæ, quæ suos infantes exponunt, & ut dicunt jura *text. in l. Sancimus. in fin. C. de Infant. exposit. & Novel. 153. Coll. 9. cap. 1. in fin. tanto deteriores homicidis, quanto calamitosioribus id inferant.* Tamen, quia sæpe sæpius hoc non fit ex Matrum crudelitate in filios, sed vel ad tuendam propriam famam, & honorem, qui non modo filiis, sed & propriæ vitæ antefertur, *arg. l. Isti quidem. §. 1. ff. Quod met. caus. Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cent. 4. Cas. 396. num. 7.* vel ex paupertate extrema, ob quam non sufficit alendis filiis res familiaris; vel quia Mater vidua, si filium secum haberet, alium maritum non posset reperire; vel ob aliam causam minime turpem; ideo minuitur de malitia delicti, quod neque pœna corporali coercetur, sed tantum exilio, ut tradit *Vuesembec Paratit. ff. Ad leg. Cornel. de Sica. num. 14.* aut alia multa Judici arbitraria, ut dicunt *Clar. Menoch. Ludovic. Gilhaus. Arbor. jud. crim. cap. 2. Tit. 15. n. 1. & seqq.* apud *Carpzov Par. 1. Q. 10. n. 17.*

15 Minuitur tamen, & aggravatur malitia infanticidii, sicut etiam quodvis aliud crimen ex circumstantiis. Si enim Mater nato infanti manus violentas infert, ac ipsum necat, collato sibi prius Baptismo; & hoc faciat, ex motivo tuendo vitæ, aut famæ, ut pote, si est puella, vidua, aut nupta Nobilis, quæ in absentia Mariti concepit, & peperit, & si hoc sciatur, ultra amissionem famæ, vita privabitur a Marito, aut fratribus; profecto dici non potest, quod *parricidium* commiserit; nam hoc malo dolo non facit, quod, ut supra dictum fuit, necessarium est ad verum *parricidium*.

16 Si vero ex alio pravo fine hoc facit; ut pote si Mulier vidua proprium filium necaret, ut acquireret ex morte illius legitimam; aut ad hoc patrandum acciperet pecuniam ab alio, qui ex fidei commisso, aut ratione proximitatis succederet in hæreditate filii; sive ad tale facinus committendum induceretur a prædicto hærede filii, inito pacto, quod vidua illi nuberet, non solum committeret *parricidium*, sed etiam *assassinium*; unde non solum, pœna *parricidii* esset punienda, sed etiam alia magis qualificata. Ratio est, quia, si pacta cum alio pecunia, filium occidit, ultra *parricidium* aperte committit *assassinium*, quia interveniente pacto pecuniario hominem occidit, quæ est vera ratio *assassinii*, ut pluribus secum vectis *Menoch. Thesaur. Sarno. Dombaud. Cujac. Capyc. de Luca ad Vinc. de Franc. Decis. 592. num. 5.* probat *Raynald. Tom. p. cap. 6. §. 5. num. 50.* qui loquitur in fortioribus terminis, nempe in muliere, quæ pacta pecunia abortum procuraret.

17 Par vero est ratio, quod ipsa filium interimeret, ut ejus legitimam lucraretur; sive ut nubaret ei, qui homicidium infantis illi persuaderet. Ratio est, quia, ut ostendimus §. *Assassinium num. 14.* ratio *assassinii* comprehenditur, non solum in pactione pecuniæ numeratæ explicita, sed etiam in pactione implicita cujusvis alterius rei, pretio æstimabilis. Porro nuptiæ, maxime cum viro divite, aut ditato ex nova hæreditate, sunt res, pretio æstimabiles, unde, si de his pactum intervenit, intrat vera ratio Assassinii. Pariter, si Mater occidit filium, ut acquirat legitimam sibi lege debitam, eadem militat ratio.

ratio. Quantumvis enim hic non interveniat persona talem legitimam stipulans, per fictionem juris lex ipsa, quæ concedit Matri legitimam filii defuncti, induit rationem personæ promittentis; unde, si Mater movetur ad *parricidium*, contemplatione lucri talis legitimæ, perinde est, ac si cum alia persona vera super tali facto pacisceretur de lucro illo: & proinde verum assassinium, simul cum *parricidio* committeretur.

18 Dicitur tertio *naturali cognitione conjuncti*. Porro cognatio (ut *Calvin. lexic. V. Cognatio* ait) generaliter accepta significat omne vinculum, quod inter homines, vel jure sanguinis, vel ex Legali, sive Civili ordinatione oritur, Civili quidem, seu Legali cognatione cognati sunt ii, qui vinculantur inter se ex copula legitima, aut illegitima Maris & fœminæ, qui sunt ex eodem sanguine cum iis, qui cognatione vinculantur; ut ex copula *Titii* cum *Berta*, utrorumque ascendentes, descendentes, ac transversales fiunt inter se cognati cognatione, quæ proprie vocatur *affinitas*, quæ utroque jure *Tit. 13. & 14. lib. 4. Decretal. Tit. 10. ff. lib. 38.* firmatur, & taliter vinculati vocantur *affines*. Pariter Legalis cognatio inducitur per collationem, ac receptionem Sacramenti Baptismi, ac Confirmationis; & hæc in jure *Tit. de Cognat. Spiritual. lib. 4. Decretal.* vocatur *cognatio spiritualis*. Insuper per adoptionem, sive arrogationem contrahitur cognatio, quæ in jure Canonico *Tit. de Cognat. legal. lib. 4. Decretal.* appellatur singulariter *cognatio Legalis*.

19 *Naturali* autem *cognatione* vocantur illi conjuncti, qui ex eodem sanguine sunt propagati, &, uti *Modestin's text. in l. Non facile, §. 1. ff. de Grad. & affin.* ait, dicuntur cognati, *quasi una communiter nati, vel ab eodem orti*; cognati enim reducuntur ad unum communem stipitem, a quo descendunt, & a quo mensurantur cognationis gradus.

20 *Parricidium* igitur requirit, quod inter Reum & occisum interveniat *cognatio naturalis*, non autem sufficit Legalis; & rationem reddit *Clar §. Parricidium, num. 2* nam in hoc crimine consideratur substantia filiationis, nempe procreatio ex sanguine, non vero qualitas, nempe illa externa, quæ ex dispositione Legis inducitur.

21 Sequitur hinc, quod, quamvis filius sit natus ex adulterino, nefario, sacrilego, aliove quovis damnato coitu, si Patrem occidit, & vice versa, verum committitur *parricidium*, ut pluribus secum vectis *Clar. Moller. Berlich. Menoch. Schneid. Felin. Alex. Garz. & Covaru.* probat *Carpzov. Par. 1. Quæst. 8. num. 28. & Quæst. 9. num. 15.* quamquam aliter sentiat *Decian. lib. 9. cap. 18. num. 30.* Sed profecto verior est prima opinio; ratio est, quia, quod filius sit natus ex coitu illegitimo, aut legitimo, qualitas est; quod autem progenitus ex semine substantia est, & in hoc fundatur substantialis ratio filiationis. Prout vero dictum est, in *parricidio* consideratur substantia, non autem qualitas cognationis. Verum est, quod ex aliqua qualitate etiam a Patre naturali amittitur jus *parricidii* passive; ut nempe, si Pater naturalis (sive legitimus, sive illegitimus sit) filium infantem exponit, & hic factus vir Patrem occidit, non tenetur hic pœna *parricidii*, quia ille filium exponendo, amittit jus Patriæ potestatis, ut statuunt ambæ leges *l. 2. C. de Infant. exposit. cap. 1. de languid. exposit.* & sic tenuerunt *Petrus Gerardus Singular. 2.* & *Carrerius Pract. crim. §. Homicid. num. 144. V. limita etiam in filio*. Tamen hoc potius spectat ad pœnam, quam ad substantiam delicti, puta, quod lex perpendens crimen Patris in exponendo filium, ac injuriam ab hoc acceptam, ad pœnam illius, & excusationem istius, disponat, quod ille privetur Patria potestate Civili, & hic non puniatur pœna *parricidii*; non tollitur tamen, quod verum *parricidium* non committat, cum occidat eum, a quo habuit esse; & coram Deo idem crimen est; ac si Pater eum non exposuisset; per illam enim expositionem non dispensatur filius in præcepto Dei mandantis: *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam Deuteronom. cap. 5. num. 16.*

22 Sequitur ex dictis, quod, si quis occidat Patrem suum spiritualem, non incurrit *parricidium*, ut bene contra *Bartolum*, *Hippolitum*, ac *Carrerium* probat *Decian. lib 9. cap. 9. num. 6.* Ratio est, quia, quantumvis juxta rectam rationem, ac fidem, æqualiter, imo magis diligi debeat Pater spiritualis, quam corporalis, ut jura dicunt, *text. in cap. Ita diligere. & in cap. Pitacium junct. glos. in V. Multo magis. 30. quæst. 3.* ex eo, quod ille animam ad gratiam regenerat, hic vero tantum corpus ad naturam; tamen quia lex humana punit *parricidium* singulari pœna, propter injuriam illatam naturæ, quæ non militat in Patre spirituali, ideo pœna *parricidii* non punitur occidens spiritualem, sicut Patrem naturalem.

23 Sequitur pariter, quod, si filius adoptivus Patrem adoptantem, aut vice versa, interficiat; non delinquit *parricidio*, quia, ut dicunt Doctores *Bald. in l. Fideicommissam. ff. de Condit. & demonstr. Alexan. in l. Adoptivum. in princip. ff. de in jus voca.* filii adoptivi sunt filii ficti a jure Civili, non autem naturali; proinde filius talis contra Patrem delinquens, aut vice versa, non incurrit reatum *parricidii*, quod ex solo nexu sanguinis naturali procedit.

24 Sequitur itidem, quod occidens Uxorem, Socrum, Cognatum, Novercam, Privignum, ac alios affines quosvis, non delinquit *parricidio*, proinde sola pœna legis *Corneliæ de Sicariis* punitur, ut in jure habetur *text. in l. 1. ff. ad l. Pompei. de Parricid. & in l. Pœna, §. Qui alias. ff. eo tit.* ob rationem supra adductam, quia nempe conjunctio per affinitatem inducta est per legem positivam Civilem, non autem per naturalem. Quamvis vero videatur, quod conjunctio Mariti cum Uxore videatur inducere vinculum naturale ex eo, quod per copulam fiunt una caro, tamen, quia deficit conditio propagationis unius ab alio, quæ est proprium fundamentum *parricidii*, hoc minime inducitur ex nece Mariti, aut Uxoris, hinc inde patrata.

25 Dicitur quarto *in linea recta ascendenti, aut descendenti*. In hoc enim proprie radicatur atrocitas *parricidii*, ut nempe quis adimat vitam illi, cui, aut a quo vitam dedit, aut accepit immediate, aut mediate; nam a tanto facinore natura abhorret, non minus, quam ab inferenda manu in propriam personam. Siquidem Pater considerat filium a se genitum, tanquam partem sui; filiusque genitus a Patre, naturalem affectionem debet habere ad eum, velut pars ad totum, cujus est pars, aut effectus ad causam, a qua habuit esse.

26 Nil autem refert, quod esse, ac vita data, aut accepta sit immediate, vel mediate, ut verum *parricidium* inducatur. Siquidem Avi, ac Aviæ dant esse Nepotibus, ac isti ab Avis accipiunt esse, non quidem immediate, sed mediate, & tamen, si Avus, aut Avia occidat *Nepotem*, aut vice versa, verum, ac proprium *parricidium* committitur, ut communiter, Teste *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 8. n. 4. D. D. in l. 1. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid.* dicunt Doctores. Ratio est, quia, ut ex jure habetur *text. in l. Quique. §. Parentes. & in l. Sed si hac. §. liberos. ff. de In*

jus

jus vera., omnes ascendentes in recta linea usque in infinitum, sunt, & vocantur *Parentes*; ex quo infertur, quod pari modo omnes descendentes in linea pariter recta veniant nomine filiorum; & profecto si nomine filiorum aliquando in jure *l. liberorum*. §. *Sed & Papyr. l. Filii. l. Justa. ff. de Verb. sign.* vocantur Nepotes, eodem nomine venire possunt omnes descendentes, etiam in infinitum in recta linea, & ratio est, quia quod est causa causæ est causa causati ab illa causa, & sic primus stipes, qui est causa mediata, aut immediata omnium intermediorum, potest dicere filios omnes, qui ab intermediis procreati sunt, tanquam a se prodeuntes ministerio causæ intermediæ, a se immediate causatæ.

27 Sequitur ex dictis, quod homicidium Fratrum, Sororum, Avunculi, Patrui, Consobrini &c. ac aliorum Cognatorum in linea transversali, *parricidium* proprie non est, quia unus ab alio non accipit, aut dat esse, quantumvis omnes immediate, aut mediate ab uno sint. Verum est, quod homicidium fratris, aut sororis specialem involuit gravitatem, (cum ex sententia *Sophoclis* apud *Aristot. Rhethor. ad Theodect. lib. 3. cap. 16.* frater charior habendus sit, quam Uxor, aut filii, ex eo, quod & Conjux, & alii filii haberi possunt, non item fratres, mortuis Parentibus), & ideo quamvis pœna *parricidarum* non puniatur, fed pœna legis *Corneliæ de Sicariis, text. in l. 1. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid. & in l. Pæna. §. Qui alias. ff. eo. tit.* tamen debet hæc aliqualiter qualificari, puta, Reum, ad furcas damnatum, trahendo ad caudam equi, aut candentibus forcipibus torquendo, aut insepultum in patibulo relinquendo &c., ut scribit *Carpzov. Pract. crim. Par. 1. Quæst. 15. num. 6. & 7.*

28 Ex hucusque igitur traditis concluditur, verum *parricidium* committi solummodo a filiis in Parentes, aut vice versa a Parentibus, ac Avis in filios, ac Nepotes. At qualenam dicendum atrocius parricidium Patris in filium, aut Nepotem, an è contra? Dico, quod gravius est *parricidium* filii contra Patrem, aut Avum. Ratio est, quia gravitas delicti in Patre occidente filium, mensuratur solum a naturali affectione, quam ex instinctu naturæ quodlibet animal habet erga propriam prolem; & occidendo proprium filium peccat Pater tantummodo contra tale debitum naturæ animalis. Sed in filio occidente Patrem, læditur non solum naturalis affectio, quam quodlibet animal servat erga proprios genitores, quæ radicata est in sanguinis simpathia; sed læditur etiam lex naturæ rationalis, quæ dictat, æquale bonum esse ex gratitudine reddendum ei, a quo bonum accepimus; & cum filius a Patre acceperit vitam, ac esse simpliciter, quod prævalet omni bono, ut substantia accidenti; sequitur, quod ex gratitudine filius debet Patri bonum æquale illi, quod accepit, & ita propriam vitam debet dare pro servanda Patris vita. Si ergo non tantum non servat, sed Patri vitam adimit, sequitur, quod peccat in legem naturæ rationalis. Læditur tertio etiam præceptum Divinum de honorando Patre; quantumvis enim Patres, ac Theologi extendant tale præceptum ad omnes sanguine conjunctos intra quartum gradum transversalem, ac descendentes in linea recta; tamen expresse non est ita præcepta reverentia aliorum ad invicem, sicut filiorum erga Parentes. Sequitur ergo, quod, cum in *parricidio* filii in Parentes triplex lex læsa maneat, hoc præ alio longe gravius sit.

29 At quodnam execrabilius passivum Parentum *parricidium* dicendum est Patris, an Matris? Dico, quod gravius est matricidium, quam patricidium, & hoc ex duplici principio. Primum est, quia nunquam constare potest de vero patricidio, quia non potest directe probari filiatio per probationem necessario concludentem respectu Patris, ut post *Gloss. sam in l. Hujus ff. de Condict. & demon. Bartolum in l. 1. num. 2. C. de Quorum bonor. & Baldum. in l. Non ignorat. init. ℣. Sed quid. C. Qui accu. non po.* tradunt communiter Doctores *Sorin. Cast. Prasos.* apud *Mascard. Concl. 787. num. 3. & 4.* ergo ex consequenti relativorum neque paternitas. Unde censent communiter Doctores, probationem filiationis, & paternitatis directam esse impossibilem, & solummodo admitti præsumptivam, si nempe aliquis natus sit ex Uxore cohabitante cum marito in sua domo, vicinis scientibus, *DD. in l. Filium. ff. de His qui sunt sui, vel alien. jur. & in l. Non epistolis, C. de Probat. & in l. Si vicinis. C. de Nupt. cap. Per tuas. de Probat. cap. Transmisse. Qui fil. sint legit.*, aut si tractatur in educatione, ac cæteris, tanquam filius. *DD. in l. Quidam quasi. ff. de Probat. Gloss. penult. in cap. Transmisse. Qui fil. sint legit. Canonist. in cap. Per tua. de Probat. Mascard Concl. 789. nu. 1.* Quam parum concludant autem pro veritate hujusmodi præsumptiones, docet quotidiana experentia Confessariis bene nota, qua discunt, non raras esse nuptas, quæ ex adulterio concipiunt, & multos ex pietate alere, tanquam proprios naturales filios, eos, quos ab hospitali expositorum receperunt educandos, lex tamen hujusmodi præsumptivas probationes circa paternitatem recipit, & pro concludentibus approbat. Sequitur igitur, quod ex reali incertitudine paternitatis non potest censeri ita grave homicidium ejus, qui habetur pro Patre, cum frequenter contingat non esse talem eum, qui pro Patre reputatur. Quod tamen fallit in Matre, nam hujus maternitas certa est, *text. in l. Quia semper. ff. de In jus vocan.* quia certo probari potest per obstetrices, ac alias personas, quæ partui interfuerunt, *arg. l. 1. §. 6. de inspiciendo. ff. de Ventr. inspic.* Concludendum ergo, quod, quantumvis in foro fori appareat, occisum fuisse Patrem Rei, quia natus ex sua Uxore fuit, & ideo verum patricidium commisisse; tamen re vera potest non esse Pater, & sic solum homicidium commisisse; quod tamen non potest esse de Matre, quæ directe probari potest esse talis: unde homicidium hujus ratione certitudinis semper gravius erit censendum.

30 Dato etiam, quod probari posset de directo certa paternitas, (ut nempe, si probaretur, virum, ac Uxorem fuisse per annum integrum in carceribus sub fidis custodibus, qui testarentur nullum alium virum fuisse ingressum in carceres, & sub fine anni mulier pareret in carcere; tenent enim nonnulli Doctores *Bartr. & Bart. in l. 1. num. 2. C. Quor. bonor. Barb. Conf. 3. num. 7. Vol. 3. Boer. Quæst. 299. Menoch. de Arbitr. Cas. 89 num. 18.* quod probatio paternitatis tunc esset directa (quod tamen non admitto, nisi custodes ostenderent se esse castratos; aliter potuit aliquis eorum, dormiente marito, mulierem fœcundare), adhuc non tam grave esset patricidium, ut matricidium, & hoc deduco ex secundo principio.

31 Plane stat, quod ad generationem prolis non minus requiritur actio Matris, quam Patris: non enim natura frustra fabricata est testes fœmineos, in quibus elaboratur semen; licet ergo dicant Philosophi, semens maris esse in generatione principalius, quia habet rationem activi; non tollitur tamen, quod activum etiam non sit semen fœmineum: etenim, licet hoc se habeat per modum passivi, prout comparatur

ratur ad semen maris, quia ab eo actuatur ad generationem; tamen, ut comparatur ad prolem genitam, cui dat esse per veram generationem, ipsum etiam dicendum est vere activum. Sequitur igitur, quod, quo ad conceptionem prolis, æquali modo se habeant Pater, ac Mater, ac uterque necessariam simpliciter operam præstent.

32 Ad perfectam autem generationem, ac vitam prolis, multa sane requiruntur omnibus nota, quæ tamen sola præstat Mater, organizando nempe membra, sanguinemque nutriticum subministrando; sufferendo varia symptomata; uteri præfocationes; syncopes; cordis palpitationes; nauseas; vomitus; & alia sexcenta incommoda, quibus prægnantes sunt obnoxiæ. Postquam autem inter acerbissimos dolores enixæ sunt, fœtusque vitalis natus, novit unusquisque quasnam molestias, curas, vigilias cogatur subire anxia Mater, ut natam prolem eo usque perducat, ut sibi necessaria ad victum, vestitumque parare possit. Tot incommodis, ac laboribus immunis est Pater, qui post voluptuariam seminationem, circa perfectam prolis generationem nihil pensi habet.

33 Sequitur ex his, quod longe majorem obligationem habet filius Matri, quam Patri, ut proinde etiam naturali instinctu magis feratur erga Matrem, quam erga Patrem, sicut etiam tenerius filium diligit Mater, quam Pater. Hoc idem videtur in brutis; nam erga Patrem nullam ostendunt inclinationem, sicut etiam vice versa; erga Matrem autem è contra; sicut & Mater filios, maxime quando parvuli sunt, prosequitur, quod videmus quotidie in gallinis, canibus, & cæteris brutis fœminei sexus. Dum igitur, quo ad legem naturalis inclinationis magis feratur filius in Matrem, quam in Patrem; & lege etiam rationalis naturæ magis gratus debeat esse filius erga Matrem, cui tanta, & tot debet, quam erga Patrem; sequitur, quod, si in Matrem matricidio sævit, atrocius peccet, quam patricidio.

Probatio.

SUMMARIUM.

34 *Ad parricidium probanda a Fisco est conjunctio sanguinis in linea recta inter homicidam, & occisum.*
35 *In probando parricidio sufficiunt indicia, quæ tamen sint urgentiora, & proxima.*
36 *Probatio conjunctionis, & sanguinis est facilis, & quomodo fiat.*
Crimen parricidii nunquam præscribitur.
Abolitio parricidii non indulgetur.
Alia delicta intra certum tempus præscribantur.

34 QUo ad probationes hujus delicti sciendum, quod in eo, sicut & in quolibet alio crimine ab accusatore, seu Fisco probandus est dolus, qui, prout dicunt Doctores *Bald. in l. final. in 20. opposit. C. de Hæred. inst. Salycet. & Hippolit. C. Ad leg. de Sicar. arg. l. 1. ff. de Parric.* in dubio non præsumitur in hoc crimine propter arctam sanguinis conjunctionem, ut scribit *Decian. lib. 9. cap. 18. num. 1.* Et quia, ut non semel dictum est, in omni crimine probanda est qualitas specificativa delicti, ad accusatorem pariter, aut Fiscum pertinet probare conjunctionem sanguinis in recta linea inter Reum, & occisum; nam hæc est qualitas, a qua specificatur *parricidium* a simplici homicidio.

35 Quantum ad probationem facti dolosi, opinatus est *Cicer. Orat. pro Roscio. fol. m. 27.* quod, cum *parricidium* sit crimen adeo atrox, ut pene incredibile sit, quod committi possit ab homine, requirantur ad hoc probandum argumenta meridiana luce clariora. Verum, cum & ipsa atrocitas sit in causa, ut ejus criminis Rei tanto magis delictum procurent occultare, ideo, sicut in aliis delictis, quæ sunt difficilis probationis, dici solet, ita & in hoc sufficere debent indicia, & conjecturæ: & hanc conclusionem firmat *Decian. lib. 9. cap. 17. num. 5. & seqq.* plurium Doctorum auctoritate *Livi. Bald. Signorol. Saar. Marsil. & Igne.* Indicia tamen esse debent urgentia, & proxima; inter quæ validissimum censendum est commodum, quod ex morte occisi reportaturus est Reus prætensus: nihil enim impellere potest hominem, ad violandum jus naturæ in hoc scelere, velut desiderium proprii commodi, aut realis, aut præsumpti. Hinc habemus plura exempla conjugatorum, qui ex commodo sperato novi conjugii, Uxorem, aut Maritum occiderunt; item audivi Patrem occidisse filium, ut potiretur matrimonio fœminæ, quam deperibat, & quæ respectu filii viventis, nolebat illius nuptiis assentiri: scio etiam, Matrem quandam veneno propriam filiam sustulisse, ut ad nova vota transire posset, in quibus obtinendis a filia impediebatur; pariter vidimus, quod filius Patrem senem necavit, ut hæreditate potiretur ad luxum, cui illo vivente libere indulgere non poterat, & alios hujusmodi casus. Perpendat igitur Judex prudens in facti contingentia commodum, quod ex alterius morte sperare potuit Reus, & hoc statuat pro validissimo indicio sceleris.

36 Facilis porro est probatio qualitatis conjunctionis sanguinis in linea recta inter Reum, ac occisum; probato enim, quod unus sit natus ex Uxore legitima, cohabitante simul cum Marito, vicinis scientibus; sive probato, quod ille fuit tractatus in omnibus ab alio, ut filius a Patre, probata remanet qualitas filiationis in uno, ac paternitatis in alio, prout diximus supra *num. 29.*, aut si aliis præsumptionibus communiter admissis pro legitimis, utatur, de quibus abunde loquitur *Mascard. de Probat. Concl. 788. & 789. per tot.* Sciendum tandem, quod, quamvis cætera delicta intra certum tempus præscribantur, prout diximus *Par. p. Tit. Patronus. num. 91. text. in l. Querela. C. Ad l. Cornel. de Fals.*, attamen propter atrocitatem *parricidii*, ejus accusatio est perpetua, ut habetur in jure *text. in l. ultim. ff. Ad l. Pompei. de Parricid.*, & tanti sceleris abolitio non indulgetur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

37 *Pœna parricidii antiqua, quæ, & quare sic dabatur.*
Talis pœna est antiquata ob periculum animæ.
In Germania de jure Saxonico adhuc usurpatur.
38 *Pœnæ exasperantur arbitrio Judicis.*
Ob quas causas pœnæ molliantur.
Pœna infanticidii juxta varias circumstantias.
39 *Mater occidens infantem, non sibi collato Baptisma, atrocissime punienda.*
Nobiles, ac plebeii æqualiter puniendi in parricidio.
40 *Præstans auxilium sceleri per factum remotum, regulariter non punitur pœna principalis.*
In parricidio auxilians etiam per factum remotum, æque ac principalis punitur.
41 *Pœna occidratis conjunctum in linea transversali.*

Pœna

. *Pœna legis Corneliæ de Sicariis exasperanda cum homicida fratris.*

42 *Clericus parricida est degradandus, & tradendus Curiæ sæculari.*

. *Unum crimen gravissimum non constituit Religiosum, ad eum expellendum ab Ordine.*

In Ordine ad alias pœnas, unum delictum gravissimum prodit hominem incorrigibilem.

43 *Regulares Rei de hoc crimine sunt puniendi de jure communi, si desint Statuta.*

37 PŒna veris *parricidis* juxta Textum expressum *in l. unic. C. de His qui par. vel lib. occi.* erat, quod Reus tale crimen confessus, prius virgis sanguineis cædaretur, exinde insueretur culeo, (hoc est sacco coriaceo) una cum gallo gallinaceo, cane, vipera, & simia, & in mare projiceretur; cujus pœnæ ratiooem late examinat *Decian. lib. 9. cap. 16. num. 12. & seqq.*, & assignat etiam Textum citatæ legis, nempe, ut Reus *omnium elementorum usu vivus carere incipiat, & cælum superstiti, & terra mortuo auferatur*. Sed talis pœna, ut oimis atrox, & quæ occasionem præberet Reo damnandi aoimam, antiquata est, ut communiter scribentes testantur, assertore *Clar. §. Parricid. ¶. Sed quære, quæ sit*, licet *Carpzov. Par. p. Quæst 8. num. 15. & seqq.* pluribus citatis *Piagit. 2. Heigi Coler. Gomez. Berlich. & Moller.* velit adhuc in usu esse in quibusdam regionibus, & signanter docet, eam adhuc deberi de jure *Saxonico*, ac edictis Imperialibus *Caroli V.* Cæterum in aliis locis, furcis, gladio, aut rota Rei plectuntur, qualificato tamen supplicio, juxta facti contingentias, ac municipales leges.

38 Sicut autem exasperandæ sunt pœnæ, Judicis arbitrio, ex qualitate aggravante, ut ex jure *arg. l. Et si severior. ff. Ex qui. cau. inf. irro. l. Hodie. ff. de Pœn. l. Quid ergo. §. Pœna gravior. ff. de His qui not. inf.* deducitur, ita etiam minuendæ sunt. Proinde qui committeret *parricidium* præter intentionem occidendi, aut ex ira, præcipitatione, inadvertentia, aut alia causa dolum minuente, aut totaliter excludente, juxta varios casus, de quibus judicare arbitrio Judicis commissum est, quorum plures examinat *Carpzov. Par. p. Quæst. 15. per tot.*, mitiori pœna, quam parricidii esset puniendus. Hinc, si Nobilis puella, aut vidua, aut nupta, in absentia mariti ab amasio ingravidata, pareret, & ad tegendam propriam infamiam, infantem, prius a se baptizatum, necaret, simplici capitis amputatione esset plectenda, cum deliquerit non pleno dolo, sed ad tutelam, quamvis injustam, suæ famæ. Minus delinqueret, quæ partum prius baptizatum, in loco solitario abjiceret, sibi non alligata vena umbilicali, nec pannis involuto &c; si tamen mors infantis non sequeretur, tunc citra mortem deberet puniri: sed, si mortuus inveniretur infans, debet mater omnino morti dari, ut dicunt Doctores. *Gudelin. Commeat. ad jus noviss. lib. 5. cap. 17. num. 10. Matthæ. de Crimin. ad lib. 48. ff. Tit. alt. cap. 2. Tellez. in cap. 1. Extra. de Infan. exposit. num. 10.* apud *Rayaal. Tom. 1. cap. 6. §. 5. num. 7.* Ratio est, quia non præstando infanti necessaria, quæ ut Mater naturaliter ad ejus vitam debet, pari modo delinquit, ac ea faciendo, quæ ad ejus mortem tendunt, & facere non debet. Adhuc minus delinqueret, si baptizatum infantem in loco frequentato exponeret; si enim mortuus inveniretur infans, mater debet tantum fustigari, ut vult *Vuesembecius Paratit. ad leg. Corn. de Sica. num. 14. fin.* quem refert, & sequitur *Borkellius disp. crim. cap. 7. num. 8. ¶. Refragatur.*

De Ameno de Delict., & Pœn. Por. III.

Ratio est, quia mors secuta est præter illius intentum, & illa fuit tantum in culpa, & non in dolo, & potuit forte mori infans ex alia causa, quam ex expositione; si vero mors secuta non fuerit, absolvenda est mulier, ut vult *Menochius de Arbitr. Cas. 369. num. 5. Clarus quæst. 83. num. 8.*

39 Si autem infantem non baptizatum occideret: sive sibi necessariis ad vitam minime adhibitis, in locum solitarium projiceret, unde mors sequeretur, supra omnia delicta atrocissimum committeret parricidium. Ratio est, quia non tantum vitam corporalem, sed etiam spiritualem infantis perderet, & privaret eum fruitione æternæ vitæ, ad quam, ut pote natus ex matre Christiana, per Baptismum jus habere poterat. Unde non simplici, sed qualificata pœna *parricidii* esset punienda, nulla habita ratione proprii status, quandoquidem ordinaria pœna *parricidii* percutiendi sunt ita Nobiles, sicut ignobiles. *Carpzov. Par. 1. Quæst. 9. num. 41.*

40 Præ atrocitate pariter hujus sceleris speciale est, quod, licet in aliis criminibus præstans auxilium per factum remotum, non puniatur eadem pœna cum Reo principali ad tradita per *Bald. in l. Jud. cet. C. Ad leg. Jul. peculat.* tamen hoc fallit in *Parricidio*, ut probatur ex Textu *in l. Si sciente. ff. Ad leg. Pompei. de Parric. & in §. Alia. 6. Inst. de Publ. jud.*

41 Quo vero ad occisionem affinium, aut consanguineorum transversalium, quæ improprie *parricidium* vocatur, ejus pœna est legis *Corneliæ de Sicariis*, puta, capitis amputatio. Tamen qualificatur mors, non tantum quo ad communes circumstantias aggravatorias criminum, sed etiam quo ad proximitatem gradus conjunctionis inter Reum, ac occisum. Nullus autem proximior est gradus, quam fratrum, qui de jure Canonico, *arg. cap. Tua nos. & cap. final. de Consang. & affini.* primum inter se gradum constituunt, sicut filius cum Patre; unde præ ceteris grave redditur *fratricidium*. Quamvis vero hoc puniri non debeat pœna præcise parricidii, ut docet *Decian. lib. 9. cap. 19. num. 7. l. penul. §. 1. ff. Ad leg. Pompei de Parric.* (quia, quamvis sint fratres conjuncti in primo gradu inter se, sicut cum Patre, non tamen sunt in linea recta, nec unus habet esse ab alio, ut filius a Patre) tamen puniri debet pœna proxime minori.

42 Quo ad Clericos *parricidium* committentes, ultra pœnas contra eos latas pro homicidio appensato, de quibus in superioribus dictum est, hoc habetur speciale, quod, quamvis pro aliis delictis non sint degradandi, ac tradendi Curiæ sæculari, ut communiter opinantur *Canonistæ* argumento famosi Canonis, *cap. At si Clerici. de Judic.* tamen ob *parricidium* debent statim degradari, ut dicunt *Doctores Abb. in cap. 1. de Parent. qui filii occid. & in cap. At si Cleric. de Judic. Ancharan. in cap. Ea quæ. de Reg. jur. in 6. Felin. in cap. 1. num. 79. de Const. Decian. lib. 9. cap. 6. num. 20. & cap. 16. num. 35.* & hoc ob enormem criminis atrocitatem. Sed hæc ratio, me Judice, percutit alia crimina omnia, quæ atrocissima reputantur: unde dicerem, Clericos degradandos esse propter ea, (quamvis hoc non habeatur in jure scripto, ut habetur pro certis delictis, ut *Sodomia, falsa moneta, Assassinio*) quamvis incorrigibiles minime probati sint. Quia, licet unum crimen gravissimum non constituat aliquem incorrigibilem. prout *Par. p. Tit. Pœnarum. n. 26. circ. med.* docuimus; hoc tamen est verum de incorrigibilitate in ordine ad expulsionem a Religione; dici tamen potest, quod ostendat aliquem incorrigibilem in ordine ad alias pœnas, ut tanquam talia

lis multari possit, ut de incorrigibilitate proveniente ex uno geavissimo delicto, opinati sunt *Donatus Prax. Regal. Tom. 1. Par. 2. Tract. 8. Quæst. 15. Rodericus Quæst. Regul. Tom. 1. Quæst. 30. art. 15.* & *Carolus de Grassis de Cleric. Effect. 1. num. 882.* Et eatio hujus conclusionis est, quia, ut dicebat *Satyricus Satyr. 2. V. 83.*

Nemo eepente fuit turpissimus ...... unde qui gravissimum scelus commisit, ostendit se in minoeibus delictis se execcuisse, & in iis consummato iniquitatis tyrocinio, ad majoes esse progressum; ut proinde ob eam ceiminum consuetudinem, tali facinore præsumptive probatam, dici possit incoreigibilis.

43 Pro Regularibus non invenio speciales pœnas, quæ ipsos peo *parricidia* peculiaeiter peecutiant, unde tanquam alii Cleriei judicandi sunt, nisi speciales dispositiones habeautur in eorum Statutis, quæ consideranda sunt. Nos Minores de Observantia nullum babemus Statutum circa pœnam veei *parricidii*. Extant solummodo pœnæ de *parricidio* similltudinario, puta, de homicidio Prælatoeum, qui quo ad debitum honoris, ac eeverentiæ, & obedientiæ, quam ipsis peæstaee tenentur Subditi, sunt in eo gradu, in quo Pater natucalis est eespectu filioeum; unde mors illis violenter a Subdito illata, dici potest parricidium similitudinneium, peout scribit *Roderic. Tom. 2. Quæst. 34. art. 1. V. Ex bis*. Talia Statuta recensuimus supea *§. Provocatio. num. 13. & 14. & §. Homicid. num. 92. & 93.*, illaque examinavimus in citatis parag.; unde ad citata loca lectoeem remittimus.

§. IX. Veneficium.

S V M M A R I V M.

1 *Homicidium per venenum, quare canstituat speciem ab aliis distinctam.*
2 *Veneficium potest paraei ex venenosa tum natueali, tum artificiali.*
3 *Definitio veneficii.*
Ministrare *quot sensus habet.*
4 *Ministrare venenum quis propric dicatur.*
5 *Compositor veneni dicitur veneficus.*
Ars componendorum venenoeum tacenda.
Docere venena improbi hominis est.
Quo casu malum nan sit de venenis scribere.
6 *Delinquit veneficio, qui conservat venenum, ut alteri tradat, vel ipse eo utatur.*
Quo casu conservator veneni multetur pœna ordinaria, aut extraordinaria.
7 *Vendens venenum tenetue de veneficio.*
Qua casu venditor veneni pœna oedinaeia puniatur.
Pigmentarii qui sint.
Temere opeeari *quis dicatue.*
8 *Vaudens, & emens venenum æquali pœna tenetur.*
Dispositio de uno correlativo extenditur ad aliud.
9 *Deferens, aut porrigens alicui venenum, est veneficus, si malo dolo boc facit.*
10 *Servus sciens, & non impediens venenum Domino dandum, subit pœnam veneficii.*
Fautores veneficorum pari modo puniendi.
11 *Dolus est Delicti anima.*
Dans potionem ad alium finem, quam occidendi, si mors sequatur, non est Reus de veneficio, & alia pœna punitur.
12 *Aromatarii dando phaemaca interna, si moes sequitur, sunt Rei de homicidio culposo.*
13 *Aromatarii dantes quid pro quo, si constat mortem ægri ex boc secueam, severe puniendi.*
Hoc pariter est, si vendunt pharmaca corrupta.
Opinio, quod tales, morte secata, fiat irregulares.
Quomodo potest babere locum talis opinio.
Aromatarius vendens medicamenta nimis antiqua tenetur pœna falsi.
14 *Medicus dans ægro medicamentum inexpertum, si bic moritur, tenetur de bomicidio culposo.*
15 *Veneni nomine quæ veniant.*
Etymalogia veneni deducta a Ponzetto, carpitur.
16 *Medicamentum ad sanitatem venit etiam nomine veneni.*
Ut exprimatue instrumentum delicti in veneficio, debet dici venenum malum.
Monitum Deciani ad Advocatos, ac Judices, quando agitur de veneficio.
17 *Venenandi plures modi.*
Venenans arma, si ferit, & ex armis venenatis quis moeitur, punitur ut veneficus.
18 *Venenum* naturale *dicitur ad differentiam sortilegi.*
19 *In veneficio requiritur intentio causandi moetem aut insanabilitatem.*

1 DE qualitatibus aggravantibus homicidium aut ratione intentionis, aut eatione modi, aut ratione objecti, io superioribus paragraphis satis dictum fuit; superest dicendum de circumstantia, quæ oeitue a causa insteumentali, qua mediante homicidium peepetratur. Et quidem, si de armis propeie ad seeiendum paratis loquamue; sive de aliis instrumentis, ad alia opera præstanda adinventis, usurpatis tamen ad alicujus necem; sive universalitee de omni vi adhibita ad inferendam alicui neeem sit sermo, stat, quod omnia hæc non constituunt speciem homicidii a cæteeis distinctam; quandoquidem vis ad alterius necem incussa, sive armis peopeie, aut impeoprie sumptis; sive nuda manu percutiendo, impellendo, præcipitando, suffocando &c. fiat, sempee cadit sub visu. Sed moes pee *venenum* parata, talis est, quod instrumentum, quo mediante illa inducitur, effugit sensum; unde etiam speciem ab aliis homicidii criminibus distinctam constituit, quæ appellatur *veneficium*.

2 Quia vero *veneficium* potest accipi tum de eo, in quo pee artem, & operationem Diabolieam moes alieujus procuratue, ut optime advertit *Carpzov. Pract. ceim. Par. 1. Quæst. 20. n. 1.* tum de illo, in quo solis rebus naturalibus *venefici* utuntur ad necem alieujus; ideo, ne cicea dicenda geneeetue confusio, & congra hujus delicti definitio dari possit, in hoc paragrapho loquemue tantum de *veneficio* in secundo sensu, acturi de primo, quando loquemue infra de sortilegio *Tit. 8. §. 6.*

3 Dico igitur, quod *veneficium* potest commode definiri, quod sit *ministeatio dolosa alicujus veneni mali naturalis, ad necem alicujus ordinati*. Dieo primo *ministratio*, quæ peocedit a veebo *ministraee*, quod significat quodcunque opus execcere, sicut etiam *ministerium* ponitue peo omni operatione, ut argumento juris *l. Quod meo. ff. de Adquir. possess. l. Aut damnum. ff. de Pœn.* docet *Calvinus Lexic. V. Ministerium*. Sensus enim est, quod quivis, qui aliquo modo operam suam confert ad peocurandam *veneno* necem alicujus, hic dicatur *veneficium* committere.

4 Hic venit peimo ille, qui est principalis in ceimine, & ad procueandam alicujus mortem, *venena* utitue. Iste, si *venenum* componere novit, aut jam compositum in cibo, aut potu præbet, dicitur vere, ac opeee propeio ministrare *venenum*. Si autem mandat alteri, ut *venenum* componat, alteri autem, ut *venenum* porrigat &c. nil minus dicetur *veneficus*; siquidem manu licet aliena *venenum* ministrat, & principalis evadit in crimine *veneficii*.

5 Ve-

5 Venit secundo compositor *veneni* ex aperta dispositione Textus *in l. 1. §. Præterea. & in l. Ejusdem. in princip. ff. Ad leg. Cor. de Sicar.* qui hujusmodi compositores percutit pœna legis *Corneliæ de Sicariis*. Unde ex *Galeno lib. de Purg. medicam. facult.* docet *Decianus Tract. crim. lib. 9. cap. 22. nu. 2.* quod occultanda, & tacenda, non docenda, aut scribenda sunt venena: & delictum esse summa animadversione plectendum, scribere, aut docere artem fabricandi *venena*. Et idemmet *Galen. de Antidot. lib. 2. cap. 7.* ait, *improbi hominis esse docere venena*. Hoc vero limitandum censerem ad *venena*, ordinata ad solam necem hominum, non autem aliorum animalium noxiorum; quia, cum contra hæc licitum sit uti *venenis*, hæc docere non censerem esse delictum; & multo minus, si, cum arte parandi talia *venena*, traderentur remedia contra illa, (casu, quo essent homini propinata) simulque cum signis diagnosticis talium *venenorum*, ut in facti contingentia, per convenientia alexipharmaca illis possit obviari.

6 Venit tertio ille, qui tenet, ac conservat *venenum* jam confectum, ad hoc, quod vel ipse illo utatur, aut illud alteri tradat, ut habet Textus, *in l. 3. init. & §. Ejusdem. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.* Tamen quamvis Textus ille puniat pœna legis *Corneliæ* tenentem *venenum*, sicut componentem, aut propinantem &c. explicat *Caball. Tract. de Omn. gener. homicid. num. 565.* quod vel pœna debet esse mitior, quam propinantis, &c. vel quod teneatur pœna ordinaria, quando tenens *venenum*, illud vendiderit alicui, a quo propinatus fuit homini, qui ex eo decessit, ut explicat etiam *Carer. Pract. crim. §. Sexto quæro. num. 29. ℣. Et licet præfata*. Cæterum tenens *venenum*, si illud non vendit publice, punibilis non est, ut docet *Faber. in §. Item lex Cornelia de Sicar. in fin. ℣. Super textum. Instit. de Publ. judic.*; Item *Paul. de Castr. Cons. 299. num. 3. ℣. Præterea si aliud lib. 2.* ac *Decian. lib. 9. cap. 23. num. 12.* ajunt, quod de consuetudine tenens *venenum* non punitur, nisi probetur, eum illud tenuisse animo occidendi hominem, & tali casu, neque percuti posset pœna ordinaria, nisi secuto effectu mortis alicujus hominis, ut infra plenius dicetur.

7 Venit quarto vendens *venenum*, nam & iste pœna legis *Corneliæ de Sicariis* tenetur ex clara dispositione Textus *in l. 3. init. & §. Ejusdem. & §. Alio Senat. consulto. ff. de Sicar.* dummodo tamen scienter, dataque opera *venenum* vendat ad necem hominis, ut dicunt Doctores. *Menoch. de Arbitr. li. 2. Cent. 4. Cas. 359. n. 2. & 3. Farin. Quæst. 128. n. 32.* Quod, si absit dolus, & mors alicujus sequatur, tenetur vendens tantum de culpa, si tamen *temere* vendidit, ut pluribus citatis probat *Caball. Tract. de Omn. gen. homicid. nu. 154. & seqq.* Quod explico, quia casus frequens est. Ex dispositione Textus supracitati inhibetur *pigmentariis*, qui vulgo *aromatarii*, *pharmacopolæ*, *seu seplasiarii*, vocantur, vendere *temere* quædam medicamenta simplicia, tam vegetantia, quam sententia, quæ prædita sunt venenosa qualitate; quæ tamen, debite correcta, inserviunt ad medicinam. *Temere* autem operari est inconsulta facilitate aliquid facere, ut argumento juris *l. Cum lege. in fin. ff. de Recept. arb. l. 7. §. Ex diverso. ff. de Adquir. rer. dom.* explicat *Calvinus Lexic. V. Temere idest*. Unde *temere* prædicta vendere dicetur is, qui non examinata qualitate personæ, (scilicet an sit integri, aut suspecti moris) quæ emit, non investigato fine, ob quem illa vult emere, non observatis aliis circumstantiis, ex quibus oriri possit suspicio, quod ad malum finem prædicta vult emere, eadem vendit. Tali ergo casu, *pigmentarius* vendens tenetur de culpa, si qui ea emit, aliquem illis occidit, & punitur pœna legis *Corneliæ*, non quidem ordinaria, sed minori. Si autem vendit *non temere*, quia vendit viro cordato integræ existimationis, ac famæ; & præsertim, si ille asserit, se illis velle uti ad opus licitum, nullam pœnam incurrit, quantumvis emptor mortem alicujus talibus *venenis* intulerit; & ratio est, quia tali casu abest a vendente tum culpa, tum dolus.

8 Quamvis autem in præcitato Textu non habeatur mentio de emente, sed tantum de vendente, tamen iisdem prorsus pœnis tenetur emens, sicuti vendens, ut dicunt Doctores *Decian. l. 9. cap. 23. n. 13. Farinac. Quæst. 123. num. 39. ℣. Amplia secundo. Menoch. de Arbi. lib. 2. Cent. 4. Cas. 359. n. 3.* apud *Caball. loc. cit. num. 559.* Ratio est, quia ex natura correlativorum dispositio loquens de uno, extenditur ad aliud, etiam non expressum *l. final. C. de indict. viduit. toll. l. ult. ff. de Accepta*, maxime, quando in ambobus eadem militat ratio dispositionis, nec diversa unius ab alio ratio assignari potest. *Bald. Cons. 188. in fin. num. 2. Tusc. lit. C. Concl. 1041. num. 21.*

9 Venit quinto deferens de loco ad locum, sive porrigens alicui *venenum* in cibo, aut potu, aut aliter. Si enim scienter, maloque dolo hoc faciat, delinquit etiam ipse crimine *veneficii*, ut habet supracitatus Textus *l. Ejusdem in princip. l. 1. in fin. ff. de Sicar.* qui pœna legis *Corneliæ de Sicariis* tales deferentes, sive porrigentes percutit: isti enim re vera sunt complices cum principali, cum eorum operatio habeat influxum in effectum principalem.

10 Ejusdem pœnæ compotes, licet in crimine ministerium non impendant, redduntur servi, si sint conscii de *veneno*, quod Domino paratur, & non impediant, ut habet Textus *in l. 1. §. Quod si quis. ff. ad S. C. Syllan.* quam dispositionem ex *Igneo in l. 1. num. 2. ff. Ad Syllan.* extendit *Decianus lib. 9. cap. 23. num. 23.* ad fautores eorum, qui *veneno* mortem hominis intentant.

11 Dico secundo *Dolosa*; ratio est, quia, ut totiea dictum est, non datur delictum sine dolo; dolus enim dicitur anima delicti, sine quo ordinaria pœna criminis infligi nequit. *Caball. Cas. 281. n. 6.* Ut ergo quis de *veneficio* Reus sit, oportet, quod *venenum* ministraverit cum scientia, ac intentione, quod ex eo mors alicujus sequeretur. Hinc est, quod, si quis alteri potionem daret, ut eum aut fatuizare, aut dormire, aut inhabilem esse ad sumendum cibum faceret, aut ab aliqua ægritudine sanare vellet &c. & præter ejus intentum iste moreretur; non esset quidem Reus de *veneficio*, nec ordinariam pœnam mereretur, quia in dolo non est; teneretur tamen pœna extraordinaria, quia esset in culpa. Et hoc deducunt Doctores communiter a quadam lege *text. in l. 3. §. Ex Senatus consulto. ff. de Sicar.*, in qua dicitur, quod relegata fuit quædam mulier, quæ alteri potionem præbuerat ad conceptionem, ex qua potione occubuerat; quia enim eam dederat non malo animo, puta cum dolo, ideo non fuit punita, tanquam *venefica*, idest pœna gladii; sed minori, puta, relegatione, quia rem mali exempli patraverat. Ex quo deducitur, quod qui circa hoc culpose tantum, & malum exemplum præbendo, delinquit, minori pœna puniendus est, quam si ex pleno dolo Reus esset.

12 Sequitur hinc quod *Aromatarii*, qui volunt se gerere ut Medicos, si pharmacum aliquod propinent ægris, ex quo isti moriantur, debent puniri de homicidio culposo, & hoc licet pharmacum illud *venenum* ex se non sit, sed nocivum tantummodo red-

reddatur, quia inopportunè, aut in excedenti dosi datum. Ratio istorum est, quia multa sunt non per se nociva, sed talia redduntur ex circumstantiis, ut vinum ex se non nocet homini, imo vocatur balsamum vitæ: si tamen datur laboranti febri acutā, angina, aut pleuritide &c. *venenum* redditur, quia mortem causat. Sic fit a medicina ex se quidem salubri, data tamen ant in tempore, aut in ægritudine convenienti. Nec bona intentio *Aromatarii* ipsum salvat a culpa, nam ipsum damnat regula juris *cap. Non est. de Reg. jur. in* 6. ubi habetur: *Non est sine culpa; qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet;* ordinare enim pharmaca spectat ad Medicum, cujus *Aromatarii* sunt servitores, ac exequutores; si ergo *Aromatarius* se immiscet in ordinando, & porrigendo ægrotis pharmaco, se immiscet rei, quæ ad eum non pertinet; unde & tenetur de culpa, si malus effectus ex facto suo nascitur.

13 Ad hunc casum reducuntur pariter *Aromatarii*, qui dant *quid* pro *quo*, nempe succedanea compositorum, sive simplicium medicamentorum; nam, si constet, quod propter supposita medicamenta infirmi decesserint, acerbissima pœna plecti debent, ut probat *Ripa de Peste. de Remed. præservat. num.* 147. *& seqq. arg. text. in l. Si quis aliquid. §. Abortionis. ff. de Pen.* Et hoc etiam dicendum est juxta *Joannem de Anania, & Innocentium in cap. Tuā nos. de Homicid.* de *Aromatariis*, qui ex simplicibus marcidis, carie, aut situ depravatis, & pene corruptis medicamenta componunt; hæc enim nocent potius, quam prosint ad salutem; unde, si ex talium usu aliquis moritur, volunt prædicti Canonistæ, quod *Aromatarius*, tanquam reddituus ex tali delicto irregularis, non possit ad Ordines promoveri. Sed hoc minime admiserim, quia de tali irregularitate in jure non constat; Tamen posset dicta conclusio subsistere ex alio fundamento, puta, quod qui vendit medicamenta falsa, seu minus idonea, pro veris, ac perfectis, delinquit crimine, & tenetur pœnā falsi; ut ex *Gregorio lopez, Luca de Penna, ac Mascardo* docet *Narbona ad l. Hispan. lib.* 3. *Tit.* 16. *leg.* 17. *gloss.* 6. *num.* 11. damnatus autem de falso infamis est, & proinde irregularis.

14 Ad eundem casum etiam reduci debet Medicus, qui non satis explorata facultate alicujus simplicis, de eo experimentum facere vellet; si enim ex dato tali medicamento æger moritur, tenetur de homicidio culposo per venenum. Excipitur tamen casus, in quo Princeps Medico concederet damnatum ad mortem, ut in eo talis simplicis incogniti experimentum caperet; aut etiam, si æger esset in statu mortis inevitabilis, & posset sperari ex tali simplici aliquod juvamen: ratio est, quia in talibus casibus mors hominis certa est, & licet aliqualiter accelerata, non tamen potest dici causata totaliter a facto Medici. Cæterum, si in aliis vult experiri Medicus ignota medicamenta, & mortem infert in eum, debet animadverti extraordinaria pœna; unde refert *Tholos. Syntagm. jur. lib.* 36. *cap.* 18. *num.* 4. *Par.* 3. quendam herbarium, qui, volens experimentum capere de quodam simplici incognito, multos interemerat, fuisse ultimo supplicio affectum. Porro prædicta conclusio verificatur tantum, quando Medicus temere, inconsulto, & absque debitis cautelis experimentum capit; ut nempe, si daret illud infirmo, non facto prius studio diligenti indagandi naturam medicamenti ex odore, sapore, forma illius per comparationem ad alia simplicia cognita; item, non capto experimento in brutis, maxime canibus, qui maxime a venenis patiuntur; pariter non facta experientia in parva dosi, neque paratis alexipharmacis ad subveniendum ægro, cui supervenirent mala symptomata &c. Sed si factis talibus præventionibus juxta principia artis suæ habet fundatam spem, quod tale medicamentum sit profuturum, nullam pœnam debet incurrere, casu, quo æger moriatur. Ratio est, quia tunc Medicus non est in culpa, quia *temere* non agit, fecit enim, quod prudenter facere debuerat; & hoc magis verificatur casu, quo alia cognita medicamenta non juvarent; unde magis legitimaretur experimentum.

15 Dico tertio, *veneno malo*; & circa hoc sciendum, quod nomine *veneni*, prout textualiter habetur in jure *l. Qui venenum. ff. de Verb. sign. continetur omne id, quod adhibitum, naturam ejus, cui adhibitum est, mutat*. Unde frigida, ne dicam puerilis, evadit illius etymologia, quam assignat *Cardinalis Ferdinandus Ponzetus Tract. de Venen. lib.* 1. *cap.* 1. & tradit *Raynaldus Tom.* 3. *cap.* 31. §. 2. *n.* 6. dicendo, quod dicitur *venenum*, ut sit nomen compositum ex *væ*, & *neco*, quia *necat* cum *væ*, id est cum dolore prænunciante mortem: vel dicitur *venenum*, quia ex se vadit per *venas*, quas aliquando coarctat. Si quidem, si derivaret ex *væ*, & *neco*, oporteret scribere *venænum* cum dyphtongo in prima syllaba, quod non est; præterquamquod multa sunt venena, quæ occidunt sine dolore, quibus applicari nequit illa etymologia. Neque etiam dici potest venenum, quia per *venas* vadit; quia, cum per venas vadat tota massa sanguinea, ac omnis humor mixtus sanguine, qui continue circulat per venas ad cor, exinde ad arterias, post iterum ad venas, iterumque ad cor; sanguis hoc modo, qui proprie per venas vadit, posset vocari *venenum*, quod falsum est.

16 *Venenum* igitur vocatur, quod naturam, hoc est statum illius, cui adhibetur, mutat; & quia mutare potest statum ægroti ab infirmitate ad salutem, & vice versa, ideo nomine *veneni* venit etiam pharmacum, seu medicamentum, quod adhibetur ad procurandam sanitatem: ex quo concluditur, quod, ut ait *Cajus d. l. Qui venenum. ff. de Verb. sign.* nomen *veneni* sit medium inter bonum, & malum, & cum utroque compatiatur; ita ut medicamentum vocari possit *venenum bonum*; *venenum* autem *malum* dicatur, quod vitam adimit: proinde jura *l. Item si obstetrix. ff. Ad leg. Aquil. l. Quod sæpe. §. Veneni. ff. de Contr. empt. l. Cetera. §.* 1. *ff. Fam. l. Ercisc.* quando volunt hoc exprimere, semper adjunt adjectivum *malum*, & dicunt *venenum malum*. Proinde ex *Alex. Consf.* 203. *num.* 4 *&* 5. *vol.* 2. *Decianus lib.* 9. *cap.* 21. *num.* 10. monet Advocatos, quod, si stant pro Accusatore, capitulent venenum *malum* fuisse, & sic probent eam qualitatem, aliter succumbent. Quæ cautela servanda etiam est a Judice pro transmittenda contra Reum inquisitione.

17 Ex his apparet, quare in definitione diximus *venenum malum*; si enim *malum venenum* non est, crimen *veneficii* minime committitur. Multa hic dicenda essent de varietate *venenorum*, & de modis variis, quibus nocent; sed quia hæc nosse ad Medicos, non vero ad Judices Criminales spectat, ideo supersedemus. Unum præterëundum non censemus, & est, quod, quamvis communiori modo *venenum* tradatur in cibo, aut potu, non est tamen, quin detur etiam *venenum*, quod solo contactu, aut halitu, sive suspiratione necat; pariterque, quod illitum armis aut mortem inferat, aut reddat insanabile vulnus. Sequitur hinc, quod, si quis armis taliter venenatis occidat, aut sauciat, vere poterit dici *venenator*, aut *venenarius*, ut dicitur in jure *text. in l. Capitalium. §. Venenarii. ff. de Pen.* & tradit *Decianus lib.* 9. *cap.* 21. *num.* 10. cui consonat *Raynald.*

Tom. 3.

Tom. 3. cap. 31. §. 4. num. 59. qui cum Graffetto tenet, quod de jure communi applicantes venenum, & res venenatas alicui aliter, quam per cibum, & potum, puniuntur ut proditores, ac venefici, & consequenter puniri etiam de *veneficio*; ratio est, quia talis qualitas armorum venenatorum transfert delictum de specie ad speciem, ita ut non sit simplex homicida, aut percussor, sed *veneficus*, cui proinde pœna *venefici* debeatur.

18 Dico quarto, *notavalis*, nempe agentia per suas qualitates naturales; hoc autem, positum est ad differentiam earum rerum, quibus sortilegi, pacto cum Dæmone inito, utuntur tanquam signis ad maleficium; quæ res, licet vi sua naturali aliquid possit conferre ad intentum malefici, non tamen tantum effectum possent producere, nisi vi supernaturali Dæmonia juvarentur. De his autem tractabimus suo loco.

19 Dico ultimo, *ad arrem alicujus ordinati*; nisi enim mors formalis, aut insanabilitas (quæ vocari potest mors diminuta) intendatur, non patratur crimen, nec ordinaria pœna *venefirii* incurritur; sed tenetur tantum de culpa, sicut supra num. 11. dictum est.

Probatio.

SUMMARIUM.

20 *Probatio criminis venefieii difficilima, & quare.*
21 *In visitatioae corporis delicti, adhibendi Medici præstantiores.*
Signa reperta in cadavere adamussim recensenda in processu.
22 *Cadaver venenati debet aperiri, & introspici.*
Multa signa veneni non cognosci queunt, nisi in sectione cadaveris.
23 *Si cadaver computruit, aut non potest haberi, corpus delicti probandum per Testes.*
24 *Quid debent deponere Medici, ut Judex pronunciet constare de veneno.*
25 *Medici debent assignare causas dicti sui.*
De signis veneni assumpti, remissive.
26 *Medicina est ars conjecturalis.*
27 *Conclusiones practicæ Medicorum sunt per conjecturam, non per demonstrationem.*
28 *An veneficium fuerit scelere commissum, certa judicari nequit.*
29 *Dantur venena præsentanea, & ad tempus.*
Signum veneni propinati est incombustibilitas.
30 *Concluditur impossibilitas probandi aliter, quam per conjecturas, corpus delicti in veneficio.*
Testes quid deponere debent in casu venenationis.
31 *Confessio Rei de veneno debet versare circa solas circumstantias facti.*
32 *Deposita a Testibus, & confessa a Reo debent subjici judicio Medicorum.*
33 *In casu veneficii, Judex debet esse promptior ad torquendam, quam in cæteris delictis.*
34 *Indicia, qua debeat sufficere ad torturam in hoc casu.*
Latrocinium in viro, veneficium in fæmina, facilius præsumendum.
Mulieres primo inventrices veneni.

20 IN hoc crimine *veneficii*, circa ejus probationem, major reperitur difficultas, quam in cæteris delictis facti permanentis; siquidem in istis regulariter ex oculari Judicis inspectione apparet malitia, qua patratum est crimen, & sic constat de corpore delicti; & si in nonnullis, ut in destora ione, vulneratione &c. necessarium est judicium Peritorum, in his judicare facile est, nec possunt Periti tam faciliter decipi. At in *veneficio* summa Medicis ipsis ingeritur difficultas, nam posito, quod juxta Medicinæ præcepta, multa sint signa certa *veneni* in cadavere; tamen adhuc difficultas est in discernendo, an *venenum*, cujus appareant signa, fuerit ingenitum in corpore humano, an ex cibo, aut potu venenato contractum; & licet ab accidentibus facti deduci possit, quod *venenum* fuerit in cibo, aut potu assumptum, tamen judicari nequit, an fuerit arte hominis paratum, & porrectum, aut ex accidenti, ex casu alicujus insecti venenosi, ut aranea in vinum, quod haustum mortem intulerit, ut non semel accidit. Præterquamquod dantur etiam *venena* quæ nullum omnino signum relinquunt, ut sunt ea, quæ per inspirationem operantur; nam sanguis, qui ex venenosa virtute subito concrescit, & gelatur in corde, ac partibus vitalibus illi vicinioribus, potest etiam per ingenitam qualitatem naturalem lentescere, ac coagulari, unde mors necessario sequatur ex impedita sanguinis circulatione. Proinde Doctores *Caball. Carena Farinac. Guazzia. Mathæa.* apud *Raynal. Tom. 3. cap. 31. §. 4. num. 105.* pronunciant, tale judicium, & delicti probationem esse summe difficilem, ac intricatam, & ideo Judicem procedere debere cum magna circumspectione.

21 In facti igitur contingentia debet Judex adhibere Medicos, non qualescunque, sed ex peritioribus, cum agatur de re maximi momenti, ac summæ difficultatis. Debent prius observare signa omnia extrinseca in cadavere apparentia, quæ debent in processu adamussim adnotari, ut monet *Addens ad Follerium Pract. crim. V. Capiat informationem. num. 68.*; non constito enim de signis *veneni*, fueret constantia corporis delicti, ut firmant *Farinacius Conf. 19. nu. 30. in fin. ac Guazzinus Reor. defens. 4 cap 5. num. 6.*

22 Ad firmiorem autem, ac exactiorem indaginem debet cadaver introspici facta sectione, & diligenter observari in partibus principalibus; siquidem, ut docet *Cospius Jud. criminal. Part. 3. cap. 14. num. 4. & Card. Ponzettus de Venen. lib. 2. Tract. 4. cap. 2* possunt signa *veneni* non prodi extrinsecus; intrinsecus autem aliqua ex partibus principalibus apparere a *veneno* corrosa, ulcerata, & infecta; & hanc praxim necessariam, ac usu receptam firmat *Vermigl. Conf. crimin. 179. num. 13.*

23 Quod, si ea lavec visitari nequit, quia a multis diebus tumulatum fuit, & jam computruit; aut quia furtim sublatum est, ac combustum; in mari, aut flumine demersum; aut secreto sepultum, ne posset visitari, debet corpus delicti probari per Testes, qui debent deponere de omnibus signis, ac circumstantiis, quæ observaverunt in eo, qui prætenditur venenatus, dum adhuc decumberet in lecto, ut pote vomitus, sudores, tormina, tremores &c. tum post mortem, ut livorem tendentem ad nigredinem in vultu, ac regione cordis; spumam ad os; decidentiam capillorum &c. ut dicunt Doctores *Guazzin. Foller. Farinac. Caball. Carasc. Boss. Vela Cosp. Sabell.* apud *Raynal. Tom. 3. cap. 31. §. 4. num 121. & 122.* taliaque signa proponi Medicis examinanda.

24 Sed quid debent deponere Medici, ut possit Judex ex eorum dictis pronunciare, quod constet de corpore delicti? Respondent Doctores *Farinar. Quæst. 2. num: 32. Guazz. Defen. 4. cap. 5. num. 7. Muta Decis. 1. num: 11. Giovagnon. Sabell.* apud *Raynal. l. cit. num. 119.* communiter, quod sufficit, quod

quod Medici deponant de credulitate; quod nempe, juxta principia artis suæ, ipsi credunt, hominem illum mortuum esse ex veneno malo, non quidem innato, sed sibi propinato, aut in cibum assumpto, & dictum suum firment juramento.

25 Sed hoc non sufficere, patet ex his, quæ probavimus *Par. p. Tit. Corpus. num. 66. & seqq.* nempe quod Periti tenentur adducere causam sui judicii. Ideo debent Medici afferre axiomata, doctrinam, ac dicta Auctorum Classicorum, qui de Medicina scripserunt, ut appareat, quibus fundamentis, ac signis innixi taliter pronunciaverint. Et ideo *Par. p. Tit. Corpus. num. 46.* dedimus omnia signa veneni assumpti, ad hoc, quod Judex ex iis possit cognoscere, si Medici juxta vera præcepta artis judicent de signis observatis in cadavere, an potius de proprio cerebro, ac sine fundata ratione judicium suum proferant, ut Judicis conscientia in tuto ponatur, judicando, si & quantum dictis Medicorum debeat deferre in re tam gravi.

26 Communis quidem Criminalistarum doctrina est, quod de corpore delicti constare debet per plenas probationes, & plerique scribunt, quod plene probatum remaneat corpus delicti ex judicio Medicorum, ut dictum est. At fallit in casu *veneni* generale illud axioma; si quidem impossibilis est plena probatio corporis delicti in hoc casu. Ratio est, quia Medicina non est scientia, sed ars conjecturalis; & quamvis habeat generalia principia, juxta quæ possint deduci generales conclusiones theoricæ; tamen, quia in praxi versatur circa singularia, de quibus, juxta Philosophum, scientia non datur; hinc est, quod Medicina, prout applicatur praxi, evadit ars; & in operando non regulatur Medicus per conclusiones demonstratas scientifice, sed tantum conjecturaliter deductas a principiis, quæ non possunt demonstrari necessariæ veritatis, ut huic singulari applicantur. Quod ratiocinium evidenter comprobatur ex frequentibus erroribus Medicorum, qui ex principio universali suæ artis, male tamen applicato huic individuo, præscribunt medicamenta ægro non convenientia, quæ mortem causant; & hoc, non ex alia ratione, nisi quia de conclusione practica, applicabili tali ægroto, non habent a principiis deductionem demonstrativam, sed pure probabilem, ac conjecturalem.

27 Quod autem dictum est, quadrat etiam in casu, in quo judicare debent de *veneno* dato. Nam judicium eorum debet esse de hoc individuo particulari, quod deducere debent a principiis universalibus. Sicut autem falluntur in deductione conclusionis practicæ, in decernendo, quod huic ægro dandum sit tale medicamentum, quod tamen minime convenire, effectus docet, ut dictum est; & hoc non ex alia causa, nisi quia deductio talis conclusionis est pure conjecturalis, & non scientifica per necessarias consequentias, ita pariter falli possunt in judicio speculativo, in hoc casu particulari, pronunciando ex signis conjecturalibus, hunc hominem fuisse veneatum.

28 Præterquamquod, ad constandum de corpore delicti, ut *Par. p. Tit. Corpus* diximus, necessarium est, quod illud maleficium fuerit scelere commissum, & ut tale de eo, ante omnia, in judicio constet: potest autem dari casus, quod quis obierit ex *veneno* quidem assumpto, non tamen scelere parato, ut ex lapsu alicujus venenosi animalis in amphora vini: tali casu, quantumvis Medicus pronunciet, hominem illum obiisse ex *veneno* assumpto, non tamen per hoc remanet plene probatum corpus delicti, quia non constat de scelere, sine quo corpus delicti non datur.

29 Pariter, ut bene docet *Decian. lib. 9. cap. 22. num. 12.* & colligitur ex historiis traditis a *Suetonio*, ac *Tacito*, datur venenum præsentaneum, quod velocissime interimit, (ut fuit illud, quo illita pinna fuit, qua usus est Medicus ad ciendum *Claudio* Imperatori vomitum, qui eo statim interemptus est) & moratorium, quod protrahit effectum in tempus, quale fuit id, quod, *Tacito* referente *Annal. lib. 4.* elegit *Sejanus* ad necem inferendam *Druso*, filio *Tiberii Imperatoris*. Nequit autem Medicus discernere a signis, quale fuerit *venenum* assumptum, nempe, an præsentaneum, an moratorium; quia incombustibilitas cordis hominis venenati, quæ a *Sabell. Summ. divers. Tract. §. Venenum. num. 5. in fin.* pluribus citatis *Ardoin. Zacchia. Cardan. Dioscor. Mercurial. Matthiol.* statuitur unum ex præcipuis signis veneni propinati, ita procedit ab uno, quam ab alio *veneno*. Sequitur ergo, quod Medicus dicere cum fundamento non potest, aliquem interemptum fuisse a *veneno*, dato ante paucos, aut multos dies, quod valde confert ad inquisitionem delinquentis.

30 Ex dictis igitur constat, quod probatio corporis delicti ex judicio Medicorum non potest esse plena, sed pure conjecturalis; nec unquam plena evadet, nisi per depositionem Testium de visu, aut per confessionem Rei, non tamen solam, sed copulatam cum judicio Medicorum. Siquidem, ut multis citatis *Casson. Matthæu. Alex. Boss. Boer. Bald. & aliis* probat *Raynal. Tom. 3. cap. 31. § 4. num. 136. & 137.* Testes debent deponere de substantia, qualitate, ac quantitate rei, quam propriis oculis viderent a Reo supposito commisceri in cibo, aut potu, & porrigi ei, qui mortuus est cum talibus, aut talibus symptomatis; nempe, quod arsenicum ipsis Testibus bene notum (quia ipsimet eo usi sunt ad intoxicandos mures) in quantitate dimidiæ unciæ, plus, minus, prius subtilissime contusum in mortario, postea liquatum in aqua ebullienti miscuit vino, quod bibendum porrexit *Cajo*, qui cum bene valeret, post paucas horas cœpit vexari talibus, ac talibus symptomatis, & post duas, aut tres horas obiit, & post mortem apparuerunt in ejus facie, corpore &c. talia, ac talia signa.

31 Pariter, si aliquis affectus indiciis, non quidem sufficientibus ad eum constituendum, sed tantum ad inquirendum, prout est fama, *Foller. Pract. V. Capiat informationem, & V. Quod suffocavit. num. 16. 18 27. & 20. Guazzin. Defen 4. cap. 4. num. 8.* confiteatur se venenasse *Cajum*; ad hoc, ut talis confessio eum afficiat, debet interrogari de omnibus circumstantiis facti; puta, quodnam *venenum*, & in qua quantitate; & in quo cibo, aut potu, & qualiter paratum illud *Cajo* præbuerit; a quo tale *venenum* ipse habuerit; quo animo dederit; quæ symptomata in illo apparuerint ante, & post mortem; ac omnes alias puras circumstantias facti debet ille distincte enarrare, & per dicta Testium debet de talibus symptomatis, & signis constare.

32 Quæ porro circa purum factum deposita sunt a Testibus, sive a Reo, debent subdi judicio Medicorum, qui pronuncient, num juxta eorum artem talis, ac tanta res, taliterque parata, signaque ante, ac post mortem secuta, concludant, *Cajum* veneno obiisse; qui si annuent, tunc plene constabit de corpore delicti; de facto quidem per dicta Testium, aut Rei; de jure autem per judicium Medicorum, ut optime ait *Raynald. loc. cit. num. 146.* & poterit dari pœna ordinaria. Ratio autem dictorum est, quia tum Testes, tum Reus non possunt deponere, nisi de nudo, & simplici facto; quia judicium de jure, quod emergit a tali facto, spectat ad Judicem,

cem, qui judicio Peritorum innititur. Judicium autem Peritorum ex puris signis in cadavere observatis, ut probatum est supra, est puce conjecturale; unde sequitur, quod per illud solum non redditur corpus delicti plene probatum. Requiritur ergo dictum Testium, aut Rei, qui deponant quidnam, & quale, & quantum propinatum fuerit; quia tunc Medici, qui sciunt vim talis Rei venenosæ, certo pronunciare possunt, illum mortuum esse ex veneno. Unde, si Testes, aut Reus nescirent quid esset res, quæ mixta fuit vino, & deponerent vidisse quidem, aut miscuisse quendam liquorem, qui erat in parva ampulla, quem ignorant, & nesciunt quid esset; profecto Medici non possent certo pronunciare, quod mors secuta sit ex veneno, & ex consequenti non remaneret probatum plene corpus delicti, sed semiplene tantum, quod faceret ad torturam, ut scribit *Jacobus Mandelius Cons. 72. Clar. Quæst. 4. in fin.* & *Carena de S. Offic. Par. 3. Tit. 1. §. 4. num. 37. & seqq.* aut ad pœnam extraordinariam, ut firmat *Laur. Matthau. de Regim. Regn. Valent. Par. 2. cap. 9. §. 2. num. 16.*

33 Hucusque dictum est de probatione corporis delicti, restat dicendum de probatione delinquentis; & sciendum, quod, ut pluribus citatis probant *Spada Cons. crim. 123. num. 2. lib. 1. Carasco Tract. de Nobil. non torquen. num. 99. & Sabellus Sum. §. Venenum. num. 7. V. Quod in delictis*, Judex in hoc crimine propter difficultatem probationis debet esse promptior ad torquendum, quam in cæteris delictis; unde, ut probat latissime *Alba. Consil. 72. per totum*, leviora indicia sufficiunt, ut possit ad torturam deveniri, ob summam atrocitatem, ac clandestinitatem hujus delicti.

34 Indicia porro multa patrati hujus sceleris congerit *Decian. lib. 9. cap. 24. num. 5. & seqq.* puta, si quis *venenum* emisset, & coram Judice interrogatus, negasset; de emptione autem convictus esset, tale indicium ex se sufficeret ad torturam. Pariter, si probatus emptor *veneni* constat, quod simultatem, aut inimicitiam habuit cum venenato; aut ex illius morte lucrum, aut commodum reportaturus erat; aut erat persona vilis, ac malæ famæ, quæ cibum paravit, aut potum ministravit ei, qui venenatus est; maxime, si aliqua industria usus est, ut de tali cibo, aut potu, alius præter venenatum non gustaret. Itidem, si *veneno* mortuus sit maritus, & ejus Uxor probatur adultera, maximum indicium facit adulterium, quod ipsa maritum veneneverit, cum hæc duo delicta quadam consequentia jungantur, ut auctoritate *Tullii lib. 4. ad Heren. Seneca Controvers. lib. 4. Quintilian. lib. 5. cap. de Exempl. ac D. Jo. Chrisostomi Hom. 19. in Matth.* probat *Decianus loc. cit. n. 14.* Et universaliter, si de veneno dato suspicio est in viro, & in fœmina, urgentius dat indicium in fœmina, quam in viro qualitas sexus; nam, ut ajebat *Quintilian. lib. 5. Tit. de Argument. latrocinium facilius in viro; veneficium in muliere præsumitur*; ratio est, quia fœmina magis iracunda, & vindictæ appetens est, quam vir; & quia ratione sexus pusillanimis est, & aperte ulcisci de inimico non audet, ad fraudes convertitur. & *veneno* vindicat se; & profecto legimus apud *Diodor. Sicul. Biblioth. lib. 5.* mulieres primas inventrices *veneni* fuisse; & eas *veneno* uti magis, quam viros, advertit etiam *Lyran. ad Exod. cap. 22. V. 18.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

35 *Opinio Raynaldi, quod pœna veneficii sit eadem, quæ datur pro homicidio proditorio.*
36 *Confutatur opinio Raynaldi.*
Judas fuit verus Proditor, licet Christus sciret suum tractatum, & posset se ab eo tueri.
37 *Quomodo possit aliqualiter sustineri impugnata opinio.*
38 *Opinio Carpzovii circa pœnas veneficii.*
39 *Impugnatur dicta opinio.*
Pœna furcarum debetur pro veneficio.
Pœna furcarum est gravior decapitatione.
Talis pœna debetur tum Nobilibus, tum ignobilibus.
40 *Complices in veneficio puniuntur tanquam principales.*
Veneficii Reus non gaudet Immunitate Ecclesiastica.
41 *Quomodo aggravetur crimen veneficii.*
Venenum dans alteri ad occupanda ejus bona, puniendus ut assassinus.
Dans venenum in Eucharistia, atrocissima morte plectendus.
42 *Dato veneno, sed non secuta morte, quæ pœna venefico debeatur.*
43 *Diversæ Doctorum in hoc casu sententiæ.*
44 *Si cum veneficio nullum aliud complicatur crimen, debetur pœna extraordinaria.*
Si concurrit aliud delictum, debetur pro veneficio pœna ordinaria, etiam non secuta morte.
45 *Confirmatur data proxime conclusio.*
Testium defectus, & inhabilitas suppletur per eorum numerum.
46 *Applicatur doctrina ad casum.*
47 *Filius emens venenum, ut Patri detur, debet mori.*
Extenditur hæc pœna ad Patrem spiritualem; ut est Abbas respectu Monachi.
48 *Senatus Mediolanensis morti dedit famulum, qui venenaverat Dominum, effectu non secuto.*
Confirmatur conclusio pluribus casibus.
49 *Condemnatus de veneficio est infamis, ac irregularis.*
50 *Nulla reperitur peculiaris pœna Clerici venefici, ultra pœnas homicidii apprusati.*
Ultra eas potest Judex alias pœnas juxta circumstantias facti arbitrari.
51 *Statutum pro Minoribus de Observantia.*
52 *Pœnæ Statutariæ variandæ juxta effectum secutum, aut non; & pro differentia status personæ venenatæ.*
53 *Quando nam pro veneficio debeatur pœna triremium, & quando carceris.*
54 *Quid agendum, si venenum propinatum sit Prælato.*

35 V*Eneficii* crimen, juxta sententiam communem Doctorum, quos cumulat *Raynal. Tom. 3. cap. 31. §. 4. num. 3. & 4.* in toto rigore importat proditionem; quia venenator occidit hominem, non præcaventem, & ideo se defendere non valentem; & ideo dicendum veniret, quod pœna *veneficii* præcise debeat esse pœna homicidii proditorii.

36 Sed non facile admiserim illam conclusionem, quod, nempe formalitas homicidii proditorii consistat in hoc, quod homo nequit ab eo præcavere. Etenim ultra ea, quæ diximus in §. *Proditorium homici-*

micidium, convincitur falsitas illius sententiæ ex hoc, quod inter omnes proditores, maximus, ac detestabilissimus fuit *Judas Iscariotes*, qui D. N. J. C. prodidit, & ideo passim in omnibus Evangeliis sugillatur infami titulo *Proditoris*. Stat autem, quod D. J. C. optime præsciebat illius tractatus proditorios cum Judæis; & hoc in ultima cœna Discipulis manifestavit, Pariter patet, quod Dominus optime poterat se defendere ab insidiis illius Proditoris; quia Deus erat, qui non poterat offendi in corpore, nisi ipse voluisset. Cum hoc tamen Judas fuit verus proditor, & tanquam talis audit apud omnes fideles, Sequitur igitur, quod proditio talis non est ex eo, quod offensa cadat in hominem incautum, & proinde non potentem se defendere, sed provenit ex alio capite; puta, quod proditor animum nocendi tegat pallio simulatæ amicitiæ, & utatur officiis, & familiaritate amicitiæ, tanquam instrumentis ad exequendum malum intentum, Et ideo Judas fuit verus proditor, quia osculo sibi dato Christum Judæis prodidit, usus enim est officio, ac signo amicitiæ, prout est osculum, ad necem Domino per Judeos inferendam, Concludendum est ideo, quod *veneficium* non potest dici proditorium ex eo, quod noceat homini incauto, & se defendere non potenti.

37 Potest tamen aliqualiter sustineri impugnata conclusio ex hoc, quod regulariter *venenum* non porrigitur nisi ab amico, hospite, aut conjuncto per parentelam, societatem, vel familiaritatem &c; ab inimico enim nemo aliquid, maxime cibum recipit. Unde concludi posset, quod ex hoc capite *venenum* possit dici proditio, quia sub colore amicitiæ intentum consequitur. Sed debilis certa est hæc ratio. Namque principalius crimen est in eo, qui mortem intentat inferre per *venenum*; & per accidens est, quod illemet *venenum* componat, & porrigat; in pluribus enim illud porrigere per alios inscios sceleris facit, ad magis occultandum crimen, aut ipse taliter rem disponit, ut venenatus ipse ex se illud fumat. Quod, si ille sub specie amicitiæ *venenum*, a se, aut ab alio ex ipsius mandato compositum porrigeret, profecto concurrerent duo delicta specie diversa, puta, *veneficium*, & proditio; & tali casu utique vocari posset *veneficium proditorium*, pœna qualificata multandum.

38 Ex dictis sequitur, quod *veneficio* non debetur præcisa pœna homicidii proditorii, sed alia. Et quidem *Carpzov. Par.* 1. *Quæst.* 20. *num.* 15. & 16. fultus auctoritate Textus *in l.* 1. §. 1. & *l.* 3. §. *in princip. ff Ad leg. Corn. de Sicar.*, & aliorum Doctorum opinione, quam ipse communem asserit, docet, pœnam *veneficii* esse capitis obtruncationem de jure communi; quamvis postea de jure *Saxonico* alias assignet.

39 Sed huic sententiæ refragatur tum ratio, tum praxis, Ratio quidem, quia ex alio Textu *in l.* 1. *C. de Malef. & Mathemat.* habetur, quod gravius delictum est hominem perimere *veneno*, quam gladio. Est autem naturalis ratio, quod gravius delinquenti gravior pœna debeatur; ergo venefico gravior pœna debetur, quam decapitatio, quæ adhibetur homicidæ, qui ferro vitam inimico ademit. Unde Textus illi legis *Corneliæ de Sicariis*, qui videntur decernere pro *veneficio* decapitationem, ut rationi cohæreant, debeat accipi de decapitatione, non quidem simplici, sed qualificata, ut augmentum pœnæ correspondeat incremento gravitatis delicti. Praxis etiam est, quod veneficus punitur pœna furcarum, ut firmat *Caball. de Omn. gen. homicid.* n. 610. quæ pœna est gravior, quia ignominiosior est pœna decapitationis. Et subdit, quod, licet pœna furcarum non nisi personis vilibus adhibeatur, Nobiles autem obtruncatione capitis puniantur; tamen in detestationem tam enormis criminis, furcæ æqualiter debentur Nobilibus, ac ignobilibus in pœnam veneficii; & repetit sententiam firmatam auctoritate gravium Doctorum *Marsil. in l. unic. n.* 129. *V. Et adduci, C. de Rapt. Virg. Gram. Decis.* 30. n. 5. *Afflict. Constit. Regn. lib* 1. *Rubr.* 13. *in Constit. Terminum*, 46. & *lib.* 2. *Rubr.* 31. *Constit. Prosequentes*. n. 31. quam, & ipse *Caball.* firmat *Centur.* 1. *Cas.* 99 *num.* 106. puta, quod, licet Nobiles non sint condemnandi pœna furcarum, quæ communiter existimatur nimis ignominiosa, ac infamatoria; tamen, quando Nobiles committunt delictum enorme, quo offuscant propriam nobilitatem, nihil ipsis prodesse debet nobilitas, & puniri possunt pœna furcarum, ac si essent plebeii,

40 Eadem pœna cum principali puniuntur complices, puta, compositor, venditor, emptor, minister *veneni*, si tamen dolose faciant; Nam, ut diximus supra, omnes isti delinquunt *veneficio*, quia omnes *venenum* ministrant; & juxta Doctores communiter *Gigas de Crim. læs. Maje. Tit. qualiter, & a quibus. Quæst.* 10. *num.* 23. *Anani. in cap.* 1. *de Homic. Borr. Decis.* 109. *num.* 5. *Cabal. de Omn. gen. de homicid. num.* 583. *Decian. lib.* 9. *cap.* 22. *num.* 4. *Alex. Thusc. Bobadill.* apud *Carasc. Tract. de Nobil. non torquen. num.* 111. Rei de hoc delicto non gaudent immunitate Ecclesiastica.

41 Aggravari porro potest *veneficium*, concurrentibus in eodem facto pluribus delictis specie diversis, prout esset, si quis daret venenum fratri ad potiendum ipsius hæreditate. In hoc casu interveniret parricidium, proditio, veneficium, ac assassinium; siquidem homicidium factum contemplatione adipiscendæ hæreditatis, perinde est, ac si factum esset contemplatione pretii, super quo homicida fuisset pactus cum alio, Ob complicationem igitur tot delictorum esset pœna pariter exasperanda. Unde scribunt *Cavalcanus de Brach. Reg. Par.* 4. *n.* 57. & *Gazzinus Defen.* 33. *cap.* 4. *num.* 8. quod, qui dat consanguineo, aut Amico *venenum*, ut ille potiatur ipsorum bonis, tanquam Assassinus vehi debet super curru infami per Civitatem, & torqueri forcipibus ignitis, & malleo sibi prius impacto in caput, debet jugulari, & in frusta scindi. Pariter, si quis panem, aut vinum consecrandum, aut convertendum in corpus, ac sanguinem D. N. J. C. venenaret, prout de facto evenisse nonnulli scribunt, *Stryk. de Jur. sensu. Dissert.* 6. *de Gustu, cap.* 4. *n.* 33. *Diaz Pract. crim. Can. cap.* 95. *Vela de Pœn delict. cap.* 26. *n.* iste deberet comburi, aut alia gravissima morte multari, prout docet *Raynal. Tom.* 3. *cap.* 31. §. 4. *num.* 153, Ratio est, quia, quamvis leges de similibus casibus, ut pote enormissimis, ac raro accidentibus, nihil disponant, quia Legislatores de illis minime cogitarunt; tamen magnitudo facinoris talis esset, ut nulla pœna, quamvis gravissima, tanto sceleri adæquaretur.

42 Quod autem dictum est de pœna ultimi supplicii, danda venefico, locum solummodo habet, quando delictum fuit in suo genere perfectum, & effectus intentus secutus est, ut communiter firmant Doctores post *Clar.* §. *Homicidium*. *V. Punitur etiam*. n. 11. Sed quid juris, si crimen non est perfectum ex eo, quod, licet *venenum* fuerit datum, non tamen secuta est mors, sive ob debilitatem *veneni*, sive quia alexipharmacis subventum est ægroto?

43 Circa hoc punctum solemnis est Doctorum conflictus, quos refert *Caball. de Omn. gen. de homicid. a num.* 593. *ad* 624. quorum nonnulli volunt, ta-

li casu

li casu Reum *veneficii* puniri non posse ultimo supplicio, sed tantum pœna extraordinaria: horum autem fundamentum est, quia communi totius Orbis consuctudine derogatum est legibus conatum ad crimen, non secuto effectu intento, punientibus; de qua communi consuetudine, ac sententia testantur *Clar. §. Homicidium. num.* 14. *Conradus Pract. crim. Tit. de Venef. num.* 11. ac *Covarruvia in cap. Si furiosus. Par.* 2. *in princip. num.* 11. *℣. Quinto.* Alii non pauci sustinent, quod deberet Reus ultimo supplicio subdi. Ratio est, quia in delictis atrocissimis, quando Reus fecit omne, quod potuit, & ex parte sua facere debuit, ut effectus sortiretur, diciturque devenisse ad actum proximum delicto, non secutus autem est effectus, quia fuit ab alia causa impeditus, tali casu punitur Reus pœna ordinaria.

44 Inter has sententias extremas mihi valde arridet opinio *Carena de S. Offic. Par.* 2. *Tit.* 12. §. 34. *n.* 288. quem refert, & sequitur *Reynaldus Tom.* 3. *cap.* 31. §. 4. *num.* 84. *℣. Et generaliter*, & est, quod si in *veneficio* nulla intervenit alia circumstantia delictum aggravans, tunc, effectu non secuto, non intrat pœna ordinaria. Exemplum esse potest in eo, qui, habens inimicum, *venenum* ab alio sibi porrigere facit; hic enim nulla occurrit circumstantia, quæ delictum aggravet. Sed, si in facto copulantur alia crimina, quæ delictum aggravent, ut pote, si in *veneficio* intraret proditio, aut assassinium &c. quia nempe Reus sub specie amicitiæ invitatum ad prandium in proprio domo venenavit; aut pacta pecunia ab alio venenare fecit, tali casu, etiam non secuto effectu, intrat pœna mortis. Ratio hujus sententiæ esse potest a simili.

45 Quando enim *Part. prima.* §. *Testes*, locuti sumus de Testibus defectu aliquo, ob quem probatio remanet imperfecta, ac minime plena, docuimus cum communi, quod numerus Testium supplet eorum defectum: ita ut, si aliquis, aut ambo ex duobus Testibus, qui de jure requiruntur ad probandum delictum, aut indicium, patiantur exceptionem, aut defectum, huic succurritur per alios Testes, quamvis etiam isti exceptionem patiantur; & hoc modo quatuor Testes defectivi (non quidem essentialiter, ut essent inimici &c.) copulantur ad faciendam plenam probationem, quia numerus supplet defectum, & testimonium duorum posteriorum integrat probationem, quæ imperfecta erat ex defectu, quem priores duo patiebantur.

46 Ita est in casu; in *veneficio*, in quo effectus non est secutus, delictum remanet imperfectum in facto, & ideo debetur pœna extraordinaria, sicut etiam hæc debetur, quando delictum idem est imperfectum in probatione. Si autem *veneficio* copulatur assassinium, proditio &c. hæc, quamvis etiam ipsa sint imperfecta, quia effectus secutus non est, aliquam tamen pœnam extraordinariam merentur. Sed quia hæc jam debetur ratione *veneficii*, debet augeri ratione alii delicti complicati; quod cum & ipsum extraordinariam pœnam exposcat, ex his duabus pœnis extraordinariis una ordinaria conflari debet, sicut in eodem facto duo delicta specie diversa copulantur.

47 Et doctrina hæc confirmata remanet ex plurium Doctorum sententia. Siquidem filius, qui emit venenum, ut Patri daret, licet effectus secutus non sit, debet mori, ut, ultra Textum expressum *in l.* 1. *in fin. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid.* docent classici Doctores *Bart. in l.* 1. *num.* 8. *&* 9. *ff. de Parricid. Igne. in l.* 1. §. *Quod si quis num.* 2. *ff. Ad S. C. Sylan. Farinac. Quæst.* 122. *num.* 18. *Vrlu. Gomez. Matthæu. Coreicl. Sabell. Vulpell* apud *Reynal. loc.*

rit. *num.* 84. Et extenditur hæc sententia ad *veneficium* attentatum contra eum, qui habetur loco Patris, ut est Abbas respectu Monachorum, ut ex *Bartolo, & Felina* docet *Purpurat. Cons.* 186. *num.* 4. *lib.* 1. & potiori ratione ampliari debet ad eum, qui Principem suum *veneno* necare tentasset, ut firmant alii, *Farinac. Q.* 122. *num.* 27. *Claud. ad Bertazol. Cons. crim.* 57. *lit. B.* Et ratio est, quia *veneficio* attentato copularetur parricidium proprie, aut improprie sumptum.

48 Præfatam sententiam practicatam fuisse a Senatu Mediolanensi, qui ad mortem damnavit quandam famulam, quæ Domino suo (qui tamen non obiit) venenum propinaverat, docet *Boss. Tr. crim. Tit. de Homicid. num.* 13. & hoc idem alibi practicatum scribit *Vulpell. Respons.* 145. & ita practicandum propugnat in facti contingentia *Carasc. Tract. de Nobil. non Torquen. num.* 108. etiam, quando Uxor tentat venenare Maritum, & e contra, ut scripsit *Flacha Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 22. *num.* 31. *℣. Quibus illud*, quod usu positum bis a Senatu Pedemontano asserit *Thesaur. jun. ad Decis. Pedem.* 243. *in fin. ℣. & in Servo.* Et ex *Iguro. in l. Si sequens.* §. *Cum ex parte num.* 10. *ff. Ad Syllan.* refert *Clarus Quæst.* 92. *℣. Scias tamen.*, Nobilem quendam ultimo supplicio affectum, quia agnatum suum prole carentem, *veneno* necare tentaverat. Et ratio est, quia in his casibus circumstantia aggravans concurrit læsæ nempe fidelitatis, quæ debet vigere inter Servum, ac Dominum; Maritum, ac Uxorem; aut parricidii lato modo, quod pateatur inter conjunctos, prout suo loco dictum fuit. Et tandem ex hac eadem ratione ordinaria pœna esset plectendus, qui in *Eucharistia* venenum ministrasset, quamvis mors secuta non esset, & ratio est, quia cum *veneficio* etiam sacrilegium concurreret.

49 Condemnatus de *veneficio*, notatus remanet infamia juris, & consequenter irregularis, & ratio est, quia remanet damnatus judicio publico, & procedit hoc, etiamsi mors venenati non fuerit secuta, ut post *Farinacium Q.* 122. *num.* 32. docet *Thesaurus de Pœn. Eccles. V. Poculum. cap.* 4. *num.* 11.

50 Quo ad Clericos veneficos nullam reperio sanctionem Canonicam, quæ peculiari pœna eos percellat, ultra pœnas, quas incurrunt homicidæ voluntarii, & quia de istis suo loco dictum est, ipsas repetere superfluum ducimus. Verum est, quod in facti contingentia posset Judex, ultra pœnas homicidii appensati, alias arbitrarias addere ex eo, quod qualitas *veneficii* aggravat crimen supra gravitatem homicidii voluntarii.

51 Quantum vero ad Regulares, spectanda sunt eorum Statuta. Pro nobis minoribus de Observantia adest Textus noster *Tit. Applicatio* §. 41. quem dedimus §. *Homicidium.* 91. & ita cantat: *Qui aliquem enormiter vulneraverit, vel ei venenum dederit per se, vel per alium, eisdem pœnis* (puta triremium) *subjaceat teneatur.*

52 Circa quem Textum adverto, quod juxta superius dicta, aggravari potest hoc crimen respectu effectus secuti, ac respectu personæ venenatæ; & juxta aliam gravitatem moderanda est pœna. Si enim mors venenati secuta fuerit, & iste esset Religiosus ordinarius, omnino debetur pœna triremium perpetua. Ratio est, quia, ob datam mortem, aut atrocem mutilationem, debetur pœna quidem triremium, sed ad tempus Superiori arbitrarium, prout diximus supra §. *Homicidium num. final.* Quia vero *veneficium* addit qualitatem aggravantem supra homicidium ordinarium, ferro &c. patratum; hinc

est, quod mors veneficio patrata, exquirat triremes perpetuas, aut saltem ad durationem magis longam ea, quæ, arbitrio Superioris, pro homicidio simplici deberetur.

53 Si autem mors secuta non sit, & nulla alia circumstantiæ aggravet veneficium, non debentur triremes, sed Carcer, ac aliæ pœnæ Superiori arbitrariæ, Ratio est, quia, ut diximus supra num. 43. & seqq non debetur pœna ordinaria, nisi, quando ex effectu secuto dicitur crimen in suo genere perfectum. Sed si veneficio aliæ circumstantia aggravans addatur, (ut pote, si venenum esset datum ab Aromatario, Infirmario, vel a Coquinario in publica refectione; aut si pro veneficio pactum esset præmium inter inimicum principalem, & ministrum veneni; aut venenum esset datum in Eucharistia; aut sub colore specialis amicitiæ &c.) quantumvis mors secuta non sit, debentur triremes, Ratio est, quam dedimus supra n num. 44. quia nempe veneficio jungeretur infidelitas, aut assassinium, aut sacrilegium &c.

54 Quod, si venenum datum esset Prælato Locali, aut Provinciali, & multo fortius Generali, etiam morte non secuta, ordinaria pœna deberetur, ex duplici principio. Unum est, quod tali veneficio copulatur parricidium late sumptum, ut diximus supra num. 47. Aliud est, quod in superioribus Statutis, datis ex Textu §. Homicidium, num. 92. & 93. vulnerans Prælatum Localem, non secuta morte debet mitti ad triremes pro tempore arbitrario Superioribus, sicut etiam, qui quovis modo percutit Provincialem; quia vero veneficium aggravat supra vulnerationem, ac multo fortius percussionem, hinc est, quod gravior pœna debetur tentanti mortem talium Prælatorum veneno, quam vulneribus, aut percussionibus adhibitis, & proinde pœna triremium, quæ pro exteris est per tempus Superioribus arbitrarium, pro veneficio sit perpetua, aut saltem diuturnior ea, quæ daretur pro vulneratione, aut percussione.

§. X. Abortus procuratio.

SUMMARIUM.

1 *Abortus procurati definitio.*
2 *Dolus est anima delicti.*
3 *Abortus procurationis multipliers modi.*
4 *Bulla Sixti Quinti contra procurantes abortum, & complices, moderata a Gregorio XIV.*
5 *Abortus est de fœtu nondum nato.*
Pœna legis Aquiliæ tenetur abortire faciens alienum animal.
6 *Abortus semper est, tam si fœtus ex data potione nascatur mortuus, sive oriatur vivus ante tempus institutum a natura.*
Partus septimestris ac octimestris vitalis est.
7 *Abortus dicitur, si ex potione partus nascatur quidem vivus in tempore, in quo vitalis erat, tamen intra paucum tempus post ortum moritur.*

1 POstrema species homicidii appensati est *abortus procuratio*, quæ gravitatem suam metitur, non tantum, quia ut in pluribus, veneficio, ac parricidio copulatur, quantum ex eo, quod in eo offenditur homo, qui totaliter ad propriam defensionem est inhabilis. Potest autem commode definiri, quod sit *dolosa operatio, per quam fœtus humanus vel mortuus, vel non vitalis ex utero abiicitur.*

2 Dicitur primo *dolosa operatio*, cum enim dolus sit anima delicti, ut *Par. p. Tit, Patronus num.* 88. ex *Bossio* docuimus, nequit *operatio* dici criminalis, nisi sit dolosa. *Operatio* autem hic in genere ponitur, prout complectitur omnem actum humanum, qui vel principaliter, vel ministerialiter, vel mediate, vel immediate tendit ad effectum, ut nempe fœtus aut mortuus, aut brevi moriturus a Matre abiiciatur.

3 Multipliciter porro talis operatio exercetur, prout recensetur in *Sixt. V. Constit. Effrenatam.* 1588. *Cherub. Bullar. Tom.* 2. in qua dicitur, *abortum procurari percussionibus, venenis, medicamentis, potionibus, oneribus, laboribusque mulieri prægnanti impositis.* Ultra hæc idem effectus sequitur, si prægnanti gravis terror incutiatur, aut ex improviso res monstrosa ostendatur; si larvis, aut spectris nocturnis fictis timor incutiatur; si phlebotomia maxime in pedibus adhibeatur; si ingentis infortunii (ut mors Mariti, aut filii) narratio fiat; si schedulæ, aut alia signa sortilega super se tenendæ, dentur; pluresque alii suppetunt modi, quos recensere non expedit.

4 *Operatio* porro ad *abortum* non sistitur tantummodo in principali, sed ex Bulla supracitata extenditur ad eos, qui ad idem *opem, consilium, favorem, potionem, vel alia cujuscunque generis medicamenta scienter dederint.* Et quamvis *Gregor. XIV. Const. Sedis Apostolicæ* 1591. *Cherub. Bullar. Tom.* 2. videatur respectu *quocunque modo auxilium, vel consilium dantium ad abortum* procurandum, reduxisse pœnas ad terminos juris communis, tamen contrarium est verius; tum quia Constitutio *Gregoriana* moderatur *Sixtinam*, tantum quoad *procurantes abortum fœtus inanimis*, & propinantes venena sterilitatis, (ut infra videbimus) non autem quoad ad cooperantes ad *abortum fœtus animati*; tum quia de jure communi pœnæ delictorum extenduntur ad mandantes, consulentes &c. prout docuimus *Par. p. Tit. Pœnarum. num.* 56. *& seqq.* tum quia, ut plurimum *abortus* procuratur potionibus, quæ respectu fœtus semper venena sunt, cum ad ejus mortem dentur; crimen autem veneficii æque comprehendit complices, sicut principalem, ut paragrapho superiori proxime dictum fuit.

5 Dicitur *fœtus humanus* is nempe, qui adhuc in utero Matris continetur, ad differentiam ejus, cui p ne nato mors intentatur; illud enim continetur sub alia specie homicidii, ut diximus *Sup. §. Parricidium.* Additur autem humanus, ad differentiam aliorum animalium conceptus; isti enim veniunt etiam sub nomine fœtus; qui autem *abortum* istorum procuraret, non delinqueret hoc crimine, neque teneretur pœna legis *Corneliæ de Sicariis*, aut *Pompejæ de Parricidiis*, sed pœna legis *Aquiliæ de damno dato*, quando nempe *abortus* esset animalis alieni.

6 Dicitur *vel mortuus, vel non vitalis ex utero abiicitur.* Quia, cum procuratio *abortus*, secuto effectu, sit species homicidii, sequitur, quod oportet, quod fœtus nascatur ex utero vel mortuus, vel de proximo moriturus, & hoc modo non vitalis. Siquidem, si propinato pharmaco, nasceretur quidem fœtus ante debitum tempus, puta, ante novem menses, sed tamen in septimo, aut octavo mense, & viveret, non posset dici secutus *abortus* proprie, sed tantum improprie, & largo modo. Nam *abortus* largo modo acceptus, est partus fœtus, qui ante diem, sibi a naturæ destinatum, non sponte, sed ex aliqua vi, sive accidenti successit, ut ex *Hippocrate*, & *Avicenna* firmat *Zachia. Quæst. Medicoleg. lib.* 1. *Tit.* 2. *Q.* 10. *n.* 12. *&* 13.

Quod,

Quod, si nascatur in septimo mense vitalis est, ut ultra auctoritatem legum, *text. in l. Septimo. ff. de Stat. homin. & in l. Intestato. §. final. ff. de Suis, & legit. hered.* convincit continua experientia. Partum autem adhuc vitalem esse, si nascatur octavo mense, contra *Hippocratem*, & multos Jureconsultos, quos citat, validissimis rationibus probat idem *Zachia loc. cit. Quæst. 4. num. 5. & seqq.* post *Cardanum Contradict. Medic. lib. 1. Contr. 8. Tract. 3. in fin.* Ut igitur proprie *abortus* secutus dicatur, oportet, quod fœtus nascatur *vel mortuus, vel non vitalis.*

7 Quid autem, si dato poculo abortionis, fœtus quidem vitalis, quia est in septimo, aut octavo mense, tamen intra modicum tempus moriatur, dicetur ne *abortus* proprie secutus? Respondeo, quod sic. Ratio est, quia partus septimestris, aut octimestris vitalis est de facto, quando natura ex se illum, ut pote in utero sufficienter maturatum, & perfectum, expellit; sive, si propinato poculo abortionis, in dicto tempore nascitur, & de facto, eo non obstante vivit, quia forte natura fœtus valida resistit veneno dato, quod fuit quidem sufficiens ad accelerandum illius partum, non tamen valuit ad inferendam mortem. Si vero post modicum tempus moriatur, quamvis, attento tempore posset dici vitalis, talis tamen de facto non fuit ob malam qualitatem sibi impressam a veneno, quod fuit validum ad anticipandum partum, & inferendam mortem. Unde tali casu dicitur secutus verus *abortus*, quia fœtus natus est non vitalis de facto, quia attenta vi veneni vivere de facto non potuit.

Probatio.

SVMMARIVM.

8 *Probatio abortus, quod fœtus animatus esset, difficillima.*

9 *Judicio Medicorum committitur judicare de causa abortus.*

10 *Varia Doctorum sententiæ circa animationem fœtus post seminis conceptionem.*

11 *Incertum est, quæ sit vera ex recitatis sententia; plausibilior tamen videtur opinio Zachiæ.*

12 *Instantia contra dictam opinionem.*

13 *Difficultates, quæ fiant contra dictas sententias, sunt, a quo solubiles.*

Intellectus humanus caligat in rebus naturæ manifestissimis.

14 *Leges Canonicæ, & Civiles, quot tempus assignent pro animatione fœtus.*

Si cadaveris abortivi nequit sexus discerni, præsumitur, quod sit masculi.

Pro salute animæ in dubio, pars tutior est eligenda.

15 *Summa difficultas in probando, an fœtus abortivus fuerit animatus, in quo consistat.*

Tempus conceptionis latet etiam prægnantes ipsas.

16 *Quomodo probari posset tempus conceptionis.*

17 *Omnium fœtuum formationi non idem tempus assignatur.*

18 *Quando cadaver abortivi in judicio potest stari, de animatione debeat Medici judicare.*

Duo ad minus ex præstantioribus Medicis debent adhiberi.

Debeat Medici rationes sui judicii assignare.

19 *Si partus non potest visitari, & probatum fit momentum conceptionis, & ab eo effluxerint 80. dies, potest Judex absque Medicis pronunciare, fœtum fuisse animatum.*

Controversia extante circa pœnæ quantitatem inter Judices, statuenda est minima quantitas.

20 *Quare in dicto casu potest Judex statuere absque judicio Medicorum.*

21 *An, corrupto cadavere abortivi, per Testes probari sufficiat ejus animationem.*

Corpus delicti non probandum est per solam præsumptionem.

22 *Constito per Testes momento conceptionis, & abortionem secutam esse post 80. dies, est locus damnationi ad pœnam ordinariam.*

Cadaver occisi, si non reperiatur, probandum est per Testes corpus delicti.

Vix possibile est, quod probari in hoc casu queat corpus delicti.

8 Difficilis in hoc crimine, prout etiam in casu veneni, de quo diximus, evadit probatio corporis delicti, a quo pendet tota ratio criminalitatis; imo difficilior, quam in casu veneni. Siquidem in hoc examinari tantum debet a Medicis, an venenum in qualitate, & quantitate sufficiens fuerit ad causandam mortem ejus, de quo agitur. In casu autem *abortus* non tantum perpendi debet vis potionis, percussionis, metus incussi Mulieri prægnanti &c. ac judicari, an suffecerit ad causandum *abortum*; sed etiam, an fœtus ab utero abactus, fuerit informatus anima rationali; & in hoc firmatur gravitas hujus criminis; Medicorum autem est hoc judicium, prout firmant communiter Doctores. *Sarno Pract. crim. Forma 86. in Allegat. V. Et primo Carpzov. Par. 1. Quæst. 11. n. 26. Giovagnon. Resp. 88. num. 22. lib. 1. Alex. Cons. 115. lib. 3. Raynald. Tom. p. cap. 6. §. 5. n. 124. & seqq.*

9 Et quidem circa qualitatem, ac vim propinatæ potionis, sive alterius actionis causativæ *abortus*, procedere debent, & eorum judicium sub juramento exponere Judici sub modo, & forma, quibus judicare debent de veneno, prout superiori proximo paragrapho dictum est.

10 Quantum vero ad judicium de animatione fœtus gravior est difficultas; nam circa animationem fœtus variæ ab auctoribus referuntur sententiæ, quæ tamen diversis placitis Medicorum innituntur. Nonnulli enim, quos refert *Gothofred. Adnot. in l. Cicero litt. C. de Pœn. & in l. Intestato. §. final. litt. E. ff. de Suis & leg. hered.* formando partui 35. alii 45. alii 50. dies assignant; eidem movendo alii 70. alii 76. dies tribuunt: eidem tandem maturando, ac perficiendo alii 210. alii 300. dies dederunt. Alii pro discretione fœtus 40. dies; pro transmutatione 80. pro perfectione 240. dies assignarunt. Animari autem anima rationali existimavit *Sconer. lib. p. de Judic. astr.* apud *Gothofr. in l. Intestato loc. cit.* fœtum quarto mense a conceptu seminis, quia tunc secundum ipsum dominium fœtus tribuitur Soli, qui membra organica vi calefactiva perficit, & in hanc sententiam inclinat etiam *Roder. a Castr. lib. 3. de Natur. Mulie. cap. 6.* apud *Zach. Tom. 1. lib. 1. Tit. 2. Q. 9. num. 23.* Joannes Marci, ut ipsum citat *Caramu. Theol. Fundam. Tom. 1. Fundam. 55. de Homicid. a num. 1622.* opinatus est, fœtum, quamdiu detinetur in utero Matris, animari anima ejusdem Matris, proinde non sibi infundi animam propriam, nisi in ipso momento nativitatis. *Thomas Fienus de Format. fœt. q. 10. Concl. 11.* apud *Zach. Tom. 1. lib. p. Tit. 2. q. 9. num. 20* voluit e contra, quod spatio trium dierum fœtus animetur, & in hanc sententiam abiit etiam *Zachias Tom. 2. Tit. 1. Q. 6. per tot.* qui multis rationibus probat, animam infundi, statim ac facta est conceptio feminum. *Mercurialis* tandem, relatus per *Zachiam Tom. 1. lib. 1. Tit. 2. q. 8. n. 12.* fultus auctoritate *Hippocratis* libro de *Natura puerorum*,

gorum, vult ſeptem diebus fœtum perfici, & anima rationali dotari.

11 Iſtarum opinionum, illa, quæ eſt *Joannis Marci* hæretica eſt, & manifeſte opponitur *Sacræ Scripturæ*; Habemus enim ex *Evangelio Luc. cap. 1. ℣. 41.* quod *Joannes Baptiſta* Sanctificatus in utero Matris, *Exultavit infans*, quando illam viſitavit *Beatiſ. Virgo*: ſanctificatio autem non fit, niſi per gratiam inhærentem, quæ animam ſupponit, in qua ſubjectetur. Proinde talis propoſitio damnata fuit per *Decretum Congregationis S. Officii*, *anno 1679 die 4. Martii. Raynal. Syntax. crim. lib. p. cap. 6. § 5. nu. 31.* Quænam vero cæterarum opinionum vera ſit, incertum eſt, & valde urget pro opinione *Zachiæ*, quod in communiori ſententia, in homine non detur niſi una anima, puta, rationalis virtualiter continens vegetantem, & ſentientem; & cum fœtus a conceptione ſeminum incipiat creſcere, nutriri, & augumentari, & hoc vitaliter, & non per juxta poſitionem, ut lapides, nequit iſta aliud præſtare, quam anima rationalis, quæ actus vegetativæ exerceat, & quæ ſibi fabricetur organa ad ſentiendum, phantaſiandum, & ratiocinandum.

12 Ex alia parte, ſi anima rationalis per rationem operando, ſibi organa corporea ſtruere deberet, hoc deberet eſſe per architectonicam, quæ per rationem, & artem operaretur, ad quod præſtandum oporteret ſibi infundi in creatione habitum talis artis, ut ſuo ordine, & forma organa humani corporis formare poſſet. Licet enim hæc præſtet in plantis, & brutis anima illorum, quæ ratione non utitur in tali formatione; tamen illæ per traducem ſeminalem transfunduntur a generante, & in ipſorum ſemine jam organa, juxta ideam naturæ, ſive *Archæi*, (ut ipſam vocat *Helmontius*) ſunt delineata; ita ut ſpiritus, ſive calor vivificus, qui ipſorum anima eſt, nil aliud præſtat niſi organa illa ſic, ut præfertur, permeare, dilatare, movere, & varias fermentationes, digeſtiones, & alterationes in materia alimentari cauſare, ut per eam nutritio, & alimentatio fœtus præſtetur. Non ſic vero anima rationalis per traducem ſeminalem transfunditur, nec ſic organa humani corporis, velut in plantis, ſunt delineata, ita ut anima rationalis nil aliud præſtare debeat, niſi tanquam calor vivificus informare, & organa hoc modo perficere. Si quidem ſemen humanum eſt tantum materia diſpoſita, ita ut in ea introduci queat forma organica. Porro anima creata eſt rationalis, & ſi organa ſibi fabricari debet, oportet, quod per rationem operetur, & ita per artem; non enim poſſet operari per organa illa, quæ ſibi fabricatur, cum hæc nondum ſint; ſed tanquam efficiens a propoſito in materia, ſeu ſubjecto deberet agere, ut plaſtes in formanda ſtatua. Talis autem ars in anima non eſt, proinde nequit ſibi corpus fabricare. Quod, ſi diceretur talia animam rationalem præſtare, ut in brutis anima ſenſitiva; oportet concludere, animam rationalem per traducem in ſemine transfundi, ut opinatus fuit *Daniel. Senert Hypomene. Phyſic. lib. 4. cap. 4. & Inſtitut. lib. p.* quod hæreticum eſt.

13 Inter has difficultates (pariter tamen, ac æqualiter ſolubiles, ac inſolubiles) quæ opinio verior ſit, noverit Deus; homo enim circa pleraque naturalia divinat potius, quam vere ſciat, & ut ajebat *Ariſtoteles*, *ſicut ſe habet oculus noctuæ ad lumen Solis*, *ita & intellectus noſter ad manifeſtiſſima naturæ*. Unde, ſi tot & tantæ difficultates inter Medicos ſunt circa organa corporis humani, & eorum officia, (cum tamen per diſſectionem cadaverum oculariter inſpiciantur; de quibus multi multa, & diverſa opinative, nunquam vero demonſtrative tradunt) a fortiori dicendum erit de infuſione animæ, quæ nulliter ſub ſenſu cadere poteſt, & de quo nihil poſſumus vere ſcire, niſi Deus revelet.

14 Tamen, omiſſis *Medicorum* opinionibus de animatione fœtus, *Canoniſtæ*, & *Juriſperitis* magis communiter firmant, maſculum 40.; fœminam vero 80. dierum ſpatio animari. *Menoch. de arbitr. lib. 2. Cent. 4. Caſ. 356. num. 3. Ricc. Prax. Deciſ. 690. n. 1. Azor. Tom. 3. lib. 2. cap. 4. Quaranta Sum. Bullar. V. Abortus. num 5. Barboſ. de Pot. Epi. Allegat. 51. num. 137.* apud *Lezan. V. Abortus. in 5.* Licet *Paulus de Caſtro, in l. Suum hæred. num. 2. ff. de Acquir. hæred.* quem ſequitur *Cacheranus Deciſ. Pedemont. 99. n. 2.* opinatus ſit, fœtum omnem ſive maſculum, ſive fœminam, poſt quadraginta dies a conceptione ſeminum, eſſe animatum. Ita ut qui abortum procuraverit poſt aſſignatos ſupra dies, & effectus ſequutus ſit, cenſeatur vere homicida, & obnoxius ſit ordinariis pœnis; & in dubio, (quando nempe ex membrorum diſpoſitione, aut quia fœtus projectus fuit in latrinam, nec viſitari potuit, nequit dignoſci, an fuerit maſculus, vel fœmina) quo ad pœnas ſpirituales, præſumendus eſt maſculus; ita ut procurans *abortum* poſt 40. dies a conceptione, nec potuit certificari, cujus ſexus fuerit fœtus, præſumere debet, quod fuerit maſculus, & ita debet procurare abſolutionem ab excommunicatione, & diſpenſationem ab irregularitate; & hoc quia in dubio pro ſalute animæ tutior pars eligenda eſt, & ita practicatur in *Sacra Pœnitentiaria Romana*. *Jo. M. de Caſtilent. Polyanth. Seraph. V. Abortus Schol. Difficult. 1. & ibi Ungarell. Add. Ad Angel. V. Abortus Schol. A. Nald. Summ eo. Verb.*

15 Tota tamen difficultas in hac ardua materia eſt probare concludenter in facti alicujus contingentia, fœtum fuiſſe animatum. Admiſſa enim theſi univerſali, quod fœtus animetur intra ſpatium ſupra aſſignatum, quomodo concludenter probabitur, quod fœtus, de quo agitur hic, & nunc fuerit animatus? Si quidem hoc probari nequit, niſi prius concludenter probetur tempus conceptionis, a qua fluxerint dies requiſiti ad animationem; hoc autem probari nequit per Teſtes, cum actus venereus abſque arbitris exerceatur; eſto, quod in aliquo caſu (ut evenire poteſt in meretrice) poſſent adduci Teſtes, qui viderunt congreſſum, quamnam rationem adducent ad probandum, conceptionem tunc ſecutam fuiſſe, cum hæc ad ſenſum non pateat? Solius Mulieris atteſtatio hoc nequit probare; ſiquidem, ſi hæc minime ſufficit ad probandum, *abortum* fuiſſe ſecutum, *arg. l. Etiam. ff. de Probat. l. penult. §. Mulier. ff. eo. tit. Alciat Conſ. 23. n. 5. ℣. Quarta Tom. 3. lib. 9.* apud *Maſtard. de Probat. Vol. 3. Concl. 1151. num. 22.* ita nec ſufficere debebit ad probandum momentum conceptionis, quod ipſas mulieres etiam latere ſolet, ut præter quotidianam experientiam, ſcribit *Cagnol. in l. 11. nu. 195. ff. Si Cert. petat* apud *Maſcard. l. cit. num. 31.* quando ſcilicet pluries cum uno, ſeu diverſis viris coitum admiſerunt.

16 Quod, ſi in aliquo caſu ſemel fuerit ſecutus congreſſus virilis, & poſſit tunc ſciri per mulierem tempus conceptionis; non tamen poſſet probari per ipſam ſolam, cum Teſtis unicus non poſſit ex ſe plene probare, *arg. l. Ubi numerus. ff. de Teſt.* Quod ſi per Teſtes poſſet concludenter probari congreſſus unicus, & tempus illius, utique probari poſſet tempus conceptionis, & ab illo probari fœtum fuiſſe animatum.

17 Quia tamen ex *abortu* fœtus animati ſecuto, debet, ut dicemus, delinquens capitaliter plecti,

durum

durum nimis videtur quod ex judicio Medicorum, qui tamen inter se non conveniunt, dependeat vita hominis; attento maxime, quod non omnium fœtuum sit idem terminus formationis, coagmentationis, & consequenter animationis, ut ex *Galeno lib. de Fœt.form.cap.1.in princip.Class.* 1.scribit *Zacchia Tom. 1.lib. 1. Tit. 2. Quæst. 9. num. 24.*, & consequenter nequeunt isti vere scire, an fœtus, de quo agitur hic & nunc, vere, & realiter fuerit animatus, ita ut pœna ordinaria afficiendus sit, qui *abortum* procuravit.

18 Dico igitur, quod, si partus possit in judicio statui, & a Medicis recognosci, ipsorum erit juxta artis suæ principia judicare, an fuerit animatus, & eorundem judicio stare potest tuta conscientia Judex, & Reo pœnam ordinariam decernere. *Paul.Zachi.loc.cit.* Tamen debet Judex adhibere Medicos vere peritos, & in arte sua præstantes, non autem Medicastros, cum agatur de Causa gravissima, puta, de vita hominis. Iidem non debet Judex contentus esse judicio unius Medici, sed ad minus duorum, qui maxime Deum timeant, & artem suam probe calleant, ut in *Parte prima Tit. Corpus. Quæst. 4. num. 51.* docuimus. Pariter debent isti non nude proferre judicium suum per simplicem ipsorum assertionem, sed debent assignare rationes secundum principia artis suæ, ob quas ita judicent, quod fieri debeet universaliter ab omnibus Peritis, qui ad judicium adhibentur *Par. p. cit. Tit. Corpus. Quæst. 4. num. 57. & seqq.* late demonstravimus.

19 Si vero non potest partus in judicium deferri, quia deperditus est, sive jam computruit &c. & concludenter probatum remanet momentum conceptionis, dico, quod, si jam effluxerunt octoginta dies, potest, nullis adhibitis Medicis, Judex ex se pronunciare *constare de animatione*. Ratio est, quia, cum diversæ sint Medicorum sententiæ circa animationem, ut supra recitavimus; & diversum pariter assignetur tempus pro fœtu masculeo, & pro fœmineo; & unus fœtus citius, aut tardius alio animetur, dum assumitur pro judicio faciendo summum tempus, quod assignatur a Medicis pro animatione, Judex se ponit in tuto. Siquidem, qui dicunt, masculum animari intra 40. dies, fœminam vero intra sexaginta, afferunt a fortiori, intra 80. dies esse animatum fœtum, sive mas, sive fœmina fuerit concepta. Ita ut, sicut, quando Judices diversi abeunt in diversas sententias circa durationem pœnæ majorem, aut minorem, statuenda est pœna minor, quia in ea omnes conveniunt *Cujar.lib.12.Observ. cap.16. Cabal. Cas. 119. num. 22. Mastril. Decis. 183. Ric. Prax. for. Eccl. Resolut. 393.* apud *Sgroi. Par. 7. cap. 11. num. 2.* ita in hoc casu, cum conveniant omnes Medici, quod intra 80. dies fœtus sit animatus, terminus iste debet statui pro mensura, & regula judicandi.

20 Dixi autem hoc posse decernere Judicem absque Medicorum peritia; quia hæc requiritur, quando judicandum est circa aliquod, quod sensui non subest, & hoc per rationem scientiæ, sive artis, (cujus Judex censetur expers) quæ debet applicari in casu particulari; & cum Judex, (licet calleret illam scientiam, sive artem speculative) possit falli circa factum, de quo agitur hic, & nunc, ideo adhibetur Peritus, qui ex praxi, quam exercet circa particularia, de hoc particulari judicet. In hoc casu vero nostro, in quo statuitur terminus 80. dierum ad animationem pro firma regula, juxta quam debet etiam Medicus pronunciare *Paul. Zacchi. Tom. p. lib. p. Tit. 2. quæst. 9. num. 24.* non potest Judex falli in pronunciando, *constare de animatione*, proinde hoc poterit, nullis Medicis adhibitis.

21 In tali autem casu, quando scilicet non reperitur, aut corruptus est fœtus, qui tamen constat, quod fuerit abactus per abortum post 80. dies a conceptione, dubium est, an posset intrare pœna ordinaria, eo quia non posset constare de corpore delicti, & de ejus animatione nisi per Testes; In delicto autem facti permanentis, non sufficit probare per simplicem præsumptionem, sed requiritur probatio indubitata, ut dicunt Doctores *Osasch. Cons. 66. num. 20. lib. 1. Decis. Cons. 410. num. 6. Vermigl. Cons. crim. 11. num. 9. Cons. 12. num. 17. & Cons. 230. num. 3.* apud *Raynald. Syntax. crim. lib. p. cap. 6. §. 6. num. 40.* quæ videtur fieri per solam inspectionem facti.

22 Tamen dico, quod, si concludenter per Testes omni exceptione majores, probatum remaneat momentum conceptionis, *abortus* procuratus per potionem post tempus 80. dierum a conceptu, & effectus secutus, quia a Testibus visus est partus abactus, optime esset locus pœnæ ordinariæ. Quia, ut abunde probavimus *Par. p. Tit. Corpus. §. 3. n. 12.* si cadaver occisi non reperiatur, quia combustum fuit, aut in profluentem demersum, non est necessarium, quod probetur homicidium per constantiam corporis delicti, *per visum & repertum*, cum hoc impossibile sit; sed perfecte probatum remanet per Testes (dum modo plene integri sint) qui illud viderunt. *Abortus* autem fœtus animati verum homicidium est; proinde probatio corporis delicti, optime fieri potest per Testes integros, & sufficientes ad ordinariam pœnam, probatis plene cæteris probandis. Verum est, quod cum moraliter pene impossibile sit, quod Testes nullam penitus exceptionem patiantur, sequitur, quod vix possit dari casus, quod plene probetur corpus delicti, delictum, & delinquens, ut præfertur. Et altero istorum deficiente, non est locus pœnæ, nisi extraordinariæ.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

23 *Circa pœnam procurantis abortum variæ sententiæ Doctorum.*

24 *Opinio, quod pro hoc delicto non debeatur pœna mortis, robertis legibus.*

25 *Quando procuretur abortus cum aliqua circumstantia aggravante, debetur mors.*

Ob frequentiam delictorum in aliqua regione aggravatur pœna.

Delictum, quod est causa mali exempli, durius puniendum.

26 *Leges Civiles morte puniunt procurationem abortus.*

27 *Lex Canonica, tanquam homicidam damnat procurantem abortum.*

Procurans abortum fœtus inanimis, nequit dici homicida.

Mori non potest, qui nondum vixit.

Irregularis non est, qui provocaverit abortum fœtus inanimati.

28 *Dispositio* Sixti V. *circa procurantes abortum.*

29 Gregorii XIV. *moderatio circa Bullam* Sixti V.

Excommunicatio pro hoc crimine potest tolli a Confessario ad hoc deputato ab Ordinario.

Pœna, lata a Sixto *contra procurantes abortum fœtus inanimis, reducta ad jus commune.*

Cætera disposita in Bulla Sixti, *confirmata sunt a Gregorio.*

30 *Procurantes abortum fœtus inanimis, complices &c. non incurrunt Censuram, nec Irregularitatem,*

Dam

Dans potionem, aut eam sumens ad sterilitatem, non subit excommunicationem.

Peccant tamen mortaliter tum procurantes talem abortum, tum procurantes sterilitatem.

31 Medicus procurans abortum fœtus inanimis pro sananda Matre, non peccat.

Bonum totius præferendum bono partis.

Peccaret Medicus dans conjugatæ poculum sterilitatis, ne periclitaretur in partu.

32 Damnata est opinio, quod liceat procurare abortum fœtus inanimis.

33 Cætera disposita per Sixtum circa abortum fœtus animati sunt in robore.

Clericus ob hoc crimen, tanquam verus homicida tradendus brachio sæculari.

Lezzanæ lapsus circa pœnas Clerici propinantis potionem sterilitatis.

34 Excommunicatio incurritur ob abortum fœtus animati procuratum.

Ab hac Censura qui possint absolvere.

35 Regulares delinquentes hoc crimine, a quo absolvendi.

Prælati Regulares respectu suorum subditorum habent jurisdictionem, quasi Episcopalem.

Et veniunt nomine Ordinariorum.

36 Confessarius Regularis, ut possit absolvere a dicta Censura Religiosum sui Ordinis, debet deputari ad hoc a suo Prælato specialiter.

37 Specialiter approbatus ad sic absolvendum, quando dicatur Confessarius Regularis.

38 Quo casu Regularis habens facultatem absolvendi a reservatis in suo Ordine, non posset absolvere a dicta Excommunicatione.

39 Procurans abortum fœtus animati contrahit Irregularitatem ex homicidio, secuto effectu.

40 Sententia Portelli, quod effectus non dicatur secutus, si fœtus natus sit vivus.

41 Impugnatur dicta sententia.

42 Homicidium dicitur commissum, licet percussus moriatur post aliquos dies a vulneratione.

43 Quot diebus vivere debeat partus, ut possit dici ex post mortuus ex potione abortifera.

Vulneratus, si moritur intra 40. dies, dicitur mortuus ex vulnere.

Vulneratus, si post vulnus per triduum ambulavit, non reputatur mortuus ex vulnere.

Fœtus abortivus, si moriatur, antequam compleat nonum mensem a conceptione, dici debet mortuus ex abortu.

Potest fallere talis conclusio in aliquo casu particulari.

In dubio facti circa homicidium, petenda est a Clerico dispensatio ab Irregularitate.

44 Variæ sunt opiniones circa dispensationem talis Irregularitatis respectu Regularium.

Examinantur fundamenta negantium talem Irregularitatem posse a Regularibus Prælatis dispensari.

Irregularitas proveniens ex homicidio voluntario, dispensatur a solo Papa.

45 Expendantur fundamenta affirmantium posse Regulares Prælatos cum suis subditis dispensare.

46 Impugnantur fundamenta secundæ sententiæ.

Oracula vivæ vocis fuere revocata.

Procuratio abortus includit malitiam homicidii animi deliberati, veneficii, proditionis, ac assassinii.

Gravius est occidere veneno, quam gladio.

Gravius crimen est occisio per abortum, quam homicidium nati.

Abortus non potest venire nomine simplicis homicidii voluntarii.

Habens facultatem dispensandi super homicidio voluntario, non potest dispensare super assassinio.

In concessione generali non veniunt specialia verosimiliter non concedenda.

47 Bulla B. Pii V. privilegians Regulares, ut possint absolvere, & dispensare &c. est pro Novitiis recipiendis ad professionem, non pro Professis.

48 Bulla Pauli III. pro Benedictinis exorbitantem auctoritatem dat Prælatis Regularibus.

49 Bulla proxime citata non extenditur ad alios Ordines.

50 Communicatio privilegiorum non est universalis, sed quando currit analogia respectu ejus, super quo cadit privilegium.

51 Privilegium concessum Benedictinis fundatur super consuetudine dispensandi super Irregularitate.

52 Dicta dispensatio est pro solo foro interno.

53 Talis dispensatio est fixa uni diei in anno.

54 Communicatio privilegiorum fit etiam in iis, quæ etiam per solam consuetudinem sunt acquisita.

55 Dispensatio talis Irregularitatis acquisita per communicationem, est solum pro foro animæ, non pro delictis deductis ad forum contentiosum, aut notoriis.

56 Dum Bulla mentionem non faciat de delictis publicis, tale privilegium pro his non militat.

57 Communicatio privilegiorum non habet locum in exorbitantibus.

Facultas dispensandi super Irregularitate ob homicidium voluntarium, bigamiam, & abortum in foro externo, nunquam fuit Regularibus concessa.

58 Quod facultas absolvendi, & dispensandi a Censuris, & pœnis reservatis sit tantum pro foro animæ, probatur ex praxi Religiosorum.

Absolutio aut dispensatio data pro foro interno, non valet pro externo.

59 Monitum ad Prælatos Regulares, ut caveant in concedendo talem dispensationem Irregularitatis, ob causam abortus animati in foro externo.

60 Procurans abortum, & de eo damnatus, est infamis.

61 Clerici Rei de hoc crimine incurrunt privationem Officii, & Beneficii, & inhabilitatem ad ea.

Hæc pœna non incurritur, nisi post declarationem Judicis; sed aliæ pœnæ, ac Censura incurruntur, ipso facto.

Petens dispensationem super Irregularitate ob abortum procuratum, debet exprimere Sac. Pænitentiariæ, si fœtus erat a se genitus.

62 Alia pœna abortus procurati est Rei traditio brachio sæculari puniendus, ut homicida.

63 Variæ opiniones Doctorum circa genus supplicii procurantis abortum.

64 Pœna mortis danda pro abortu procurato, debetur juxta consuetudinem Regionis; & secundum eam puniendus est Clericus traditus brachio sæculari.

65 An Religiosus dans poculum abortionis ad vitandam infamiam, dandus sit brachio sæculari.

66 Resolvitur dubium negative.

Omnis causa minuens dolum in delicto, excusat a pœna ordinaria.

67 Procurans abortum ex amicitia pro tuenda fama prægnantis, an sit damnandus ad mortem.

68 Respondetur negative.

Cooperans crimini contrahit præcisam pœnam principalis.

69 Dans remedium ad abortiendum propter pecuniam, an, secuto effectu, debeat mori.

70 Re-

70 *Respondetur, quod puniri debet morte.*
Mulier procurans in se abortum ob pecuniam, punienda de parricidio, & assassinio.
Farinacius extendit hanc conclusionem ad casum foetus etiam inanimis.
71 *Religiosus, qui causavit abortum, pregnantem percutiendo, fornicando, aut eam saltare faciendo, an subire debeat mortem.*
72 *Respondetur, quod subiret tantum Irregularitatem, ultra poenas percussionis, aut fornicationis.*
73 *In casu homicidii cujuscunque, ut intret poena ordinaria, requiritur plenus dolus.*
74 *An danti poculum ad abortiendum, si non sequatur effectus, quia remediis est subventum, debeatur poena ordinaria.*
75 *Respondetur, quod non.*
Non punitur affectus pro effectu etiam in atrocissimis, nisi lex Statutaria hoc expresse santiat.
Bulla Sixti contra procurantes abortum, requirit effectum secutum.
76 *Poena extraordinaria pro abortu causato remittitur arbitrio Judicis.*
77 *Licet ex Bulla Sixti Reus de abortu debeat tradi brachio saeculari, de consuedine non servatur.*
78 *Regulares servare debent, in dandis poenis, proprias Constitutiones a Papa approbatas.*
Regulares Praelati nequeunt relaxare suos Subditos brachio saeculari.
Poena mortis, aut mutilationis apud Regulares non habet locum.
Apud Minores de Observantia damnari debet ad triremes Reus delicti, ob quod in saeculo esset morti tradendus.

23 QUo autem ad poenam hujus delicti, res tractanda est juxta diversas dispositiones juris *Caesarei*, & *Pontificii*. Dico igitur, quod controversia inter Doctores est, an damnandus sit poena ordinaria mortis procurans *abortum* foetus animati; & sententia multorum, quos plena manu congerit *Anellus de Sarno loc. sup. cit. §. Pertransis* post *Farinacium Quaest.* 122. *num.* 31. fuit affirmativa. Alii autem non minoris auctoritatis relati per supradictos, tenent, quod sive animatus, sive inanimatus sit foetus, contra procurantem *abortum* non intret poena, nisi extraordinaria.

24 Secunda autem sententia juxta antiqua jura verior, & benignior est. Etenim non potest juxta Civile jus dici homicida, qui *abortum* procurat, licet foetus animatus sit, quia, ut habet textus cujusdam *Digesti l. In Falcidia. § circa ventrem. ff. Ad leg. Falcid. partus nondum editus, homo non recte dicitur*; & proinde in alia *Lege Negat. ff. de Mort. infer.* vocatur *spes animantis*. Proinde, cum foetus in utero homo non censeatur, illum perdens per *abortum* non potest dici, quod hominem perdiderit, nec consequenter quod homicida sit; unde sequitur, quod neque poena homicidarum, quae est mors, teneri debeat. Et ideo poenae datae procurantibus *abortum*, sunt citra mortem. In una enim *Lege Divus Severus. ff. de Extraor. crimin.* habetur, *eam, quae abegit data opera, a Praeside in temporale exilium dandam*. Et in alia *l. Si Mulierem. ff. Ad l. Cornel. de Sicar. eam in exilium Praeses Provinciae exiget*. Et alibi *l Cicero. ff de Poen. temporali exilio coerceatur*. Et in alio Digesto *l Si quis aliquid. §. Qui abortionis. ff. de Poen. humiliores in Metallum, honestiores in Insulam damnentur*.

25 Verum est, quod, si *abortus* procuretur aliquo modo singulari, per quem delictum fiat gravius de jure civili punitur poena mortis, quia non attenditur tantum *abortus*, sed modus, quo factus est, qui delictum aggravat. Et ideo in quodam *Digesto text. in l. Cicero. ff. de Poen.* Mulier, *cum ab haeredibus secundis, accepta pecunia, partum sibi medicamentis ipsa abegisset*, capitaliter fuit damnata; quia, ut optime advertit *Ant. de Luca ad Vincent. de Franch. Decis.* 592. *num.* 9. apud *Raynal. Syntax. cap.* 6. §. 5. *num.* 25. interventus pecuniae reddidit delictum atrocius. Et ex *Fulgosio*, & *Bruxado* refert *Hieron. Basilico Crimin. Decis.* 7. *num.* 2. quendam in Gallia jussu *Caroli VII.* Regis fuisse combustum post suspendium, eo quod maleficio sortilego *abortum* procuravit, & ita delictum auxit. Similiter poena mortis punitur procuratio *abortus*, si delictum hoc sit in aliqua regione frequentatum, ut argumento *l. p. ff. de Abige*. scribunt communiter *Doctores. Peguer. Decis. crim.* 29. *num.* 7. *Caball. Crim. resol.* 160. *num.* 6. *Farinac. Quaest.* 167. *num.* 111. *Theodoric. Judic. crim. Tom.* 2. *cap.* 7. *num.* 19. quos dat *Raynaldus Syntax. cap.* 6. § 5. *num.* 30. Et hoc etiam, si tale crimen evadat mali exempli, ita ut per illud alii ad similiter delinquendum moveantur, & universaliter de delictis mali exempli, docet *Matthaeu. De re crim. Controv.* 44. *num.* 21. & *Controver.* 29. *Raynald. loc. cit. num.* 29.

26 Non defuerunt tamen peculiares leges saeculares, quae procurationem *abortus* foetus animati poena mortis castigarunt, ut *Leges Gothorum*, prout scribit *Dionys. Gothofr. Adnotat. ad l. Cicero. litt. C. ff. de Poen. leg. Gotthic. l. 1. de Execut. hum. part. lib 6.*, & *Carolus V. Imperator* sua particulari Constitutione hoc cavit pro *Germania*, ut attestatur *Theodoricus Judic. crimin. Tom.* 2. *cap.* 7. *num.* 19. & *Strikius. de Jur. sensuum Dissert.* 6. *de Gustu. cap.* 4. *nu.* 36. apud *Raynaldum Syntax. cap.* 6. §. 5. *num.* 28. Et universaliter etiam de jure civili procuratio *abortus* foetus animati, effectu sequuto, plectitur poena capitali, ut post *Gloss. in l. Divus. ff. de Extraord. crim.* scribunt communiter *Doctores Bart. Alberic. Angel. & alii. Farinac. Quaest.* 122. *num.* 98. & 134. apud *Bl. Quaest.* 111. *num.* 9. *Clar. Quaest.* 68. *§. Abortum procurans. Carpzov. Par. p. quaest.* 11. *num.* 2. Nec mirandum, quod de antiquo jure Civili poena mortis non inferatur procuranti *abortum* foetus etiam animati, ut supra probavimus; inferatur vero de jure novo; siquidem antiqui, prout supra dictum est, non reputabant humanum foetum, quamvis animatum, esse hominem, sed *spem animantis*; proinde ejus perditionem non censebant esse homicidium morte plectendum. Sed subsequentes Imperatores, ac Jurisperiti, melius per Catholicam fidem instructi, agnoverunt illum, quamvis nondum natum, verum hominem esse, anima rationali dotatum, & ejus mortem procuratam per *abortum*, esse verum homicidium, & proinde morte delinquentis puniendum.

27 Lex autem Canonica tanquam homicidam pronunciat eum, qui partum humanum per venena, aut sortilegia, data opera, vel concipiendum impedit, vel conceptum, sive animatum, sive inanimatum abigit, ut dicitur in duabus Decretalibus *cap. Si aliquis. Extra de Homicid. cap. Sicut il 2. ibi ea. tit.* Verum tamen est, quod, ut optime advertit *Abb. Panormit. in cap. Sicut. il 2. num. 2. de Homicid.* non potest vere dici homicida, qui partum nondum animatum abigit; siquidem qui nondum vixit, mori non potest, *cap. ad dissolvendum. de despons. impub.* nec est homicidium, nisi is, qui caeditur, homo sit, dotatus nempe anima rationali, quae cum absit in foetu inanimi, hujus perditio non erit verum

rum homicidium. Proinde *Gloss. in cap. Si aliquis. in V. Ut Homicida de Homicid.* optime distinguit, dicens, quod procurans *abortum* quoquomodo, sive sterilitatem, est homicida quantum ad pœnam spiritualem, sed non est homicida quantum ad Irregularitatem, quæ sequitur ad homicidium verum; tum enim solum censetur verus homicida, cum quis procurat *abortum* fœtus animati, qui realiter homo est, licet nondum natus sit.

28 Antiquorum autem Canonum dispositionem alteravit *Sixtus V.* in Constitutione sua *Effrenatam* 1588. quam supra indigitavimus; siquidem omnes procurantes *abortum fœtus immaturi, tam animati, quam inanimati, formati, vel informis*, voluit teneri illis pœnis, quæ tam *per Canonicas Sanctiones, & Apostolicas Constitutiones, quam Civilia jura adversus veros homicidas, qui homicidium voluntarium actu, & re ipsa patraverint*, sunt constitutæ, *si tamen re ipsa abortus sequutus fuerit*. Insuper Clericos talis criminis Reos Officiis, ac Beneficiis omnibus, etiam non Curatis, privavit, & ad eos inhabilitavit, ac irregulares reddidit; Laicos vero similiter Reos, a susceptione quorumvis Ordinum ablegavit. Voluit ultra, quod Ecclesiastici juridice probati criminosi de tali scelere, degradentur, & Curiæ Sæculari tradantur plectendi supplicio, quo puniuntur homicidæ. Præterea supracitatas pœnas extendit ad eos, *qui sterilitatis potiones, ac venena propinaverint mulieribus, & quominus fœtum concipiant, impedimentum præstiterint*, & eorum complices; Et tandem omnes præmemoratos Reos percussit excommunicatione latæ sententiæ, Pontifici Romano reservata.

29 Post supracitatam Bullam emanavit alia Constitutio Gregorii XIV. *Sedes Apostolica*. 1591. quæ præcedentem in nonnullis moderavit. *Primo*, Excommunicationem, & peccatum, quæ erant Papæ reservata, concessit posse tolli per Sacramentalem absolutionem a quocunque Confessario deputato per Ordinarium loci ad absolutionem præfati criminis. *Secundo*, Pœnas prædictas contra procurantes *abortum* fœtus inanimis, sive sterilitatem in muliere, ac eorum complices, reduxit ad eas, quæ ex dispositione juris communis, *Sacrorum Canonum*, & *Concilii Tridentini* feruntur. *Tertio*, Reliqua omnia in Bulla *Sixti* contenta confirmavit.

30 Ex hac vero moderatione habetur *primo*, quod procurans *abortum* fœtus inanimis, sive hoc consulens, adjuvans &c. non incurrit Excommunicationem, nec Irregularitatem, *Coriolan. de Cas. reserv. Par. 2. cas. 6. num. 2. ℣. Hinc sequitur. Graff. decis. Par. 1. lib. 2. cap. 63. num. 13.* apud *Peyrin. de Prælat. Tom. 2. Quæst. 3. cap. 2. §. 1. num. 49.* peccat tamen mortaliter, quia impedit semen jam effusum, & fœtum a suo naturali ordine, & fine, qui est generatio hominis, ut dicunt Doctores. *Azor. Tom. 3. lib. 2. cap. 4. Sanch. de Matr. lib. 9. Disp. 20. num. 2. Less. lib. 2. cap. 9. Dub. 10. Layman. lib. 3. de Just. Tr. 3. Par. 3. cap. 4. quæst. 2.* apud *Lezan. V. Abortus. num. 4.* Habetur *Secundo*, quod propinans, aut, data opera, sumens venena sterilitatis, non alligatur Excommunicatione, aut aliis pœnis a *Sixto* impositis. Peccat tamen graviter, quia contra intentionem naturæ impedit generationem hominis, ut scribunt supracitati.

31 Non peccaret autem mortaliter, qui causaret per accidens *abortum* fœtus, de quo certitudo habeatur, quod sit inanimis, & Medici judicent, quod mulier moreretur in partu, si fœtus ad maturitatem perveniret, quia jus naturale conservandi Matrem, debet præponderare bono prolis futuræ, præsertim cum fœtus inanimis censeatur pars Matris; & bonum totius præferendum sit bono partis, *Lezan. V. Abortus. n. 4.* & ibi *Sanch. de Matr. lib. 9. disput. 20. num. 9. Layman. lib. 3. Tract. 3. Par. 3. cap. 4. q. 2. §. Secundo si certum*, & ex eodem fundamento juxta aliquos excusaretur a mortali, qui potionem sterilitatis propinaret Mulieri conjugatæ, quæ judicio firmo Medicorum certo moreretur, si aut conciperet, aut pareret. Sed hoc minime verum est; quia in primo casu intenditur conservatio Matris, & ad hanc procurandam sibi datur potio, cui per accidens evenit *abortus*; quod, si intenderetur formaliter *abortus*, tanquam medium ad salutem Matris, nullo modo licitum est, ut dicunt communiter Doctores. In secundo vero casu intenditur formaliter sterilitas, & ex consequenti perditio humani seminis a Deo, & natura ad solam procreationem prolis destinati; & proinde peccatum semper intervenit.

32 Fuit etiam opinio nonnullorum apud *Azorium*, quam credit probabilem *Lezan. loc. cit. nu. 5.* quod, nempe casu, quo puella Nobilis, aut Monialis cum viro peccaret, & mortem, aut infamiam timeret, posset absque peccato sibi propinari venenum sterilitatis, casu, quo nulla alia via impediri posset mors, aut infamia mulieris; eo quod non videatur intrinsece malum procurare *abortum* fœtus inanimis, aut impedire conceptionem ipsius; & in hac sententia fuit *Basilius de Leone de Matr. lib. 10. cap. 13. n. 2.* & *Torreblanca de Magia. lib. 2. cap. 43. n. 10.* & alii *Zarabel. Repert. mor. V. Medicus. n. 15. Bordon. Resol. 4. quæst. 4. num. 4. in fin. Trullench. in Decalog. Tom. 2. lib. 5. cap. 1. Dub. 4. num. 1.* apud *Castilent. Polyanth. Seraph. V. Abortus. Difficult. 3. in fin.* Sed quidquid sit de probabilitate hujus sententiæ, nunc talis opinio est prohibita ab *Innocentio XI.* anno 1679. die 4. Martii, per *Decretum Congregat. S. Officii*, in quo *Proposit. 34.* damnata fuit hæc: *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.*

33 Habetur *tertio* ex *Gregoriana* prædicta, quod censuræ, & aliæ pœnæ latæ per *Sixtum*, nullo modo sunt moderatæ, sed manent in suo robore, unde procurans *abortum* fœtus animati, effectu sequuto, non solum incurrit excommunicationem, & irregularitatem, sed tanquam verus homicida, (si sit in Sacris) post degradationem, debet tradi Curiæ sæculari, & morte plecti, quia, ut bene adnotat *Quarant. Summ. Bullar. V. Abortus. num. 4.* apud *Lezan. loc. cit. num. 6.* circa *abortum* fœtus animati nihil innovavit *Gregorius*; proinde pœnæ *Sixti* manent in suo robore. Non est autem verum, quod exhibentes mulieribus, aut sumentes venena sterilitatis, aut quocunque modo auxilium dantes, incurrant pœnas *Sixti*, prout (inadvertenter forte) scribit *Lezan. Summ. V. Abortus. num. 6.* quia censuræ, & pœnæ respectu istorum sunt reductæ ad terminos juris communis a *Gregorio*, prout dictum est supra num. 10. & 11.

34 Prima igitur pœnarum, prout diximus, contra procurantes *abortum*, & ad ipsum cooperantes animato fœtu, & sequuto effectu, est *Excommunicatio*. Ab ista autem absolvere potest Confessarius quilibet, qui sit ab *Ordinario loci specialiter deputatus*, ut aperte loquitur *Constitutio Gregorii*, quam citavimus supra *num. 10.* Confessarius ergo, sive sit Presbyter sæcularis, sive Regularis, ut possit a tali Censura, & peccato absolvere indiget deputatione sui Episcopi.

35 Quantum vero ad Regulares delinquentes hoc crimine, ipsi absolvi possunt tum a peccato, tum ab Excommunicatione a propriis ipsorum Prælatis,

latis,

latis, quia Prælati Regulares respectu suorum Subditorum habent jurisdictionem quasi Episcopalem; & cum absolutio hujus Excommunicationis sit reservata Episcopis, poterunt Prælati Regulares ab ista absolvere; *Suarez. de Relig. Tom. 4. Tract. 8. lib. 2. cap. 8. & 9.* apud *Lezan. V. Abortus. n. 8. & Tom. p. cap. 18. num. 30.* Imo, cum talis Censura ex Bulla *Gregoriana* sit reservata *Ordinariis locorum*, videtur aperte concessa Prælatis Regularibus; ipsi enim respectu suorum Subditorum Ordinariam habent jurisdictionem, quæ licet non arctetur ad loca, (quemadmodum jurisdictio Episcoporum) quia afficit personas suorum Subditorum, tamen cum in actibus externis jurisdictionalibus limitetur a loco, possunt & ipsi venire nomine *Ordinariorum locorum*.

36 Poterunt etiam ab hac absolvere Confessarii Regulares illos Religiosos, qui ex proprio Ordine in dictam Censuram incurrerunt, si tamen habent auctoritatem a propriis Prælatis, ut possint absolvere ab illis peccatis, & Censuris, a quibus jure ordinario possunt absolvere iidem Prælati; non vero illi Confessarii, qui talem delegationem absolvendi a reservatis non habent; quia sicut se habent sæculares ad proprium Episcopum, ita Regulares ad proprios Prælatos; & sicut sæcularis ab hac Censura absolvi non potest jure ordinario, nisi per Confessarium specialiter ad hoc deputatum ab Episcopo, & de jure privilegiato, nisi a Sacerdote habente privilegium absolvendi; ita pœnitens Regularis non poterit ab ista absolvi, nisi per Confessarium ad *hoc specialiter deputatum* a Prælato Regulari, aut ab habente privilegium ad hoc; & non est in hoc deterioritas conditionis, sed pariformiter currit pœnitens sæcularis, ac Regularis.

37 Specialiter autem approbatus ad hunc casum, dici debet Confessarius, non solum quando in specie habuerit facultatem a proprio Prælato absolvendi a tali Censura, sed etiam, si illam habuerit in genere, & in universali; puta, si Prælatus sibi delegavit suam ordinariam auctoritatem absolvendi a peccatis, & Censuris. Generaliter enim, ac universaliter deputatus ad omnia, est delegatus ad specialia, & particularia, quæ sub tali genere continentur; omnes enim, & singulæ species importantur per genus, & per genus repræsentatur quælibet species in genere suo. *Bald. Cons. 239. init. lib. p. Dyn. Cons. 51. num. 2. ℣. Præterea confirmatis. Gemin. Cons. 6. per tot. Tusc. litt. G. Concl. 40. num. 5. & 6.* Proinde habens genericam facultatem absolvendi a Censuris reservatis, censetur specialiter deputatus ad singulas. *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 11. num. 23.* apud *Bonac. de Censur. in particul. Disp. 1. Quæst. 22. Pun. 2. n. 25.*

38 Et hic advertere libet, quod, licet casus iste non sit reservatus de jure municipali suarum *Constitutionum* in aliquo Ordine, (prout est in *Ordine Minorum Regularis Observantiæ*, in cujus tabella Casuum reservatorum procuratio *abortus* non comprehenditur) tamen est reservatus a Papa, ut visum est. Proinde, si Prælatus Regularis talis Ordinis daret facultatem alicui Confessario absolvendi a reservatis, expressis in sua tabella Casuum reservatorum præcise, nequiret talis Confessarius ab ista Censura absolvere; tunc enim non esset generaliter delegatus, nisi ad casus expressos in tabella, non autem ad hunc, qui ibi non expressus esset. Si vero Superior delegat totam auctoritatem, quam ipse habet absolvendi a reservatis, tunc Confessarius sic delegatus poterit absolvere; in illa enim generalitate absolvendi comprehenditur specialitas hujus casus.

39 Alia pœna procurantis *abortum* fœtus animati, effectu sequuto, est *Irregularitas*, illa scilicet, quæ oritur ex homicidio, tum quia ita determinat *Bulla Sixti*, prout dictum est supra n. 9. tum quia, licet antiquæ leges Romanæ reputarent fœtum humanum non hominem formaliter, sed *spem animantis*, ut docuimus supra num. 5. tamen Ecclesia illuminata per fidem, quæ docet animam rationalem a Deo creari, & infundi in fœtu organizato, *cap. Firmiter. Extra de Sum. Trinit. & fid. cath.* fœtum animatum docet esse verum hominem; proinde scripsit *Tertull. Apologet. cap. 3. Homicidii festinatio est prohibere nasci: nec refert, natam quis eripiat animam, an disturbet nascentem: homo est futurus &c.* Sequitur igitur, quod occisio ipsius sit verum homicidium; & proinde procurans abortum hujusmodi sive principaliter, sive ex complicitate, incurrit illam irregularitatem, quæ provenit ex vero homicidio.

40 Ista porro Irregularitas non incurritur, nisi *effectu sequuto*, ut sonat *Bulla Sixti*; & circa hoc potest esse æquivocatio: quia vel potest accipi, quod *effectus secutus sit*, puta, quod fœtus fuerit abactus a ventre ante congruum tempus nascendi, & hoc sive vivus, sive mortuus fuerit ejectus; vel quod fœtus mortuus fuerit a prægnante ejectus. Sententia *Portelli Dub. Regul. Verb. Abortus. num. 7.*, quam non improbat *Lezana eo. V. num. 13.* fuit, quod, si fœtus nascatur vivus, licet ante debitum tempus, non possit dici *sequutus effectus abortus*; & proinde tali casu non incurri Irregularitatem; ita ut *sequutus effectus* tunc solum censeatur, quando fœtus in utero mortuus est; non sequutus vero, quando propinato pharmaco prægnans nihilominus produxerit fœtum ad maturitatem, & vitam.

41 Sed salva prædictorum reverentia, non potest sustineri ipsorum opinio, si absolute accipiatur. Demonstravimus enim supra n. 1. *abortum* propriissime dici, quando partus ejicitur vel mortuus, vel nullo modo vitalis; sequitur igitur, quod, si propinato pharmaco abjiciatur fœtus ante septimum mensem: licet vivus sit, & Baptismum recipiat, tamen *abortus* erit secutus, quia talis partus nullo modo est vitalis, ut docent Medici. *Mercurial. lib. 2. de Morb. Mulie. cap. 1. Andr. Laurent. Anatom. lib. 8. quæst. 29. & lib. eo. cap. 9.* apud *Zachi. q. q. Medicol. lib. 1. Tit. 2. Quæst. num. 13.*

42 Magis etiam convalidatur ex hoc, quod qui percutit, aut vulnerat animo occidendi, licet mors percussi illico non sequatur, sed adhuc post aliquot dies vivat, non desinit tamen percussor esse, & dici homicida, & ab eo verum homicidium commissum, cum mors hominis violenta a vulnere jam inflicto sequuta sit, ut scribit *Clar. lib. 5. Sentent. recept. §. Homicidium. ℣. Cæterum si*, qui testatur de communi citans *Bologn. Cons. 5. Col. 2. ℣. Secunda pro*, & *Capoll. Cons. crim. 41. ℣. Tertio venias*, & dubium non est, quod tali casu incurratur Irregularitas. Si ergo propinato medicamine ad *abortum*, partus ante septimum mensem a conceptu abjiciatur, licet vivus erumpat in lucem, & etiam per aliquot dies vivat, nihilominus, quia vivere longo tempore non potest, quia ante tempus debitum natus est; sequitur, quod ejus mors quantumvis dilata, causata fuerit a pharmaco dolose procurato, illud sit verum homicidium, & proinde *sequutus effectus* dicatur pro incurrenda irregularitate.

43 Et si quæras, quot diebus vivere debeat fœtus abactus, ita ut mors ipsius postea secuta, debeat dici effectus medicamenti propinati, non vero alterius causæ naturalis; dico, quod sicut vulneratus, si moriatur intra quadraginta dies a vulnere accepto, dicitur mortuus ex vulnere, ut Doctores

Angel. in l. unic. C. de Emendat. Serv. Riminald. Conf. 281. *num.* 2. *Blanc. Pract. Crimin. fol.* 135. *num.* 121. apud *Clar. lib. prox. cit.* communiter asserunt, (nisi tamen vulneratus post acceptum vulnus ambulaverit per triduum, tali enim casu, si ex post moriatur, non censetur mortuus ex vulnere, sed ob aliam causam, ut habet *Glos. in l. unic. in V. Depulsa. C. de Emendat. Serv.* communiter approbata; *Marsil. in l. Si in rixa. num.* 56. *C. Ad leg. Corn. de Sicar. Anton. de Padill. in l. Transigere num.* 30. *C. de Transact.* apud *Clar. §. Homicid.* ℣. *Cæterum si.*) ita etiam, si fœtus per medicamentum ejectus moriatur, antequam compleat nonum mensem a conceptione, licet per aliquos dies, & etiam per mensem vixerit a nativitate, dici debet mortuus ex *aborta*. Ratio est, quia tempus nascendi fœtui perfecto humano constitutum a natura, est e principio noni mensis a conceptu usque ad decimum exactum, ut probat *Paul. Zach. Q. Q. Medicolegal. lib.* 1. *Tit.* 2. *qu.* 1. *num.* 7. *& seqq.* si ergo propinato pharmaco *abortionis* nascatur fœtus vivus, & tandiu vivat donec attingat nonum mensem a conceptione, signum est, quod medicamentum datum non causavit *abortum*, & ita *effectus* non est *sequutus*; unde, si expost moriatur, partus non possit censeri mortuus ex medicamento, sed ex alia causa. Quia ergo partus ante nonum mensem vitalis non est, quantumvis vivat per accidens aliquo tempore, si non attingit nonum mensem, vitalis non erit, & sic erit semper caulatum homicidium. Fateor quidem, quod possit dari casus, quod, dato poculo abortionis paulo ante debitum tempus nascendi, abjiciatur fœtus, qui vivat nihilominus usque ad initium noni mensis, & paulo post moriatur ex venenosa qualitate pharmaci assumpti a matre prægnante; & nulli dubium est, quod esset tunc vere *sequutus effectus abortus*, nam esset procurata mors fœtus. Tamen hoc difficile esset in praxi agnoscere, an ex venenosa qualitate pharmaci, an alia ex causa mors secuta fuisset. Nihilominus Clericus, qui tale medicamentum dedisset, deberet procurare absolutionem a Censura, & dispensationem ab Irregularitate, quia argumento ejusdem Decretalis *cap. Sicut ex literar. de Homicid. Sanch. in Decal. lib.* p. *cap.* 10. *n.* 42. *&* 43. in dubio facti circa homicidium, & *abortum*, Clericus haberi debet irregularis, & in rebus animæ tutior pars semper eligenda est.

44 Ab hac irregularitate an possint Prælati Regulares dispensare, variæ sunt sententiæ Doctorum. Negant *Rodericus Tom.* 2. *quæst.* 34 *art.* 4. *& Diana Par.* 4. *Tr.* 2. *Resol.* 87. Ambigit *Lezana Summ. V. Abortus num.* 14. Affirmant *Portellus Dub. regul. V. Abortus num.* 10. *Bordonus Consil. regu. Tom.* p. *Resol.* 13. *quæst.* 5. *nu.* 20. *& Controvers. Moral* 41. *quæst.* 12. *num.* 13. *Donatus Rer. regul. Tom.* 2. *Par.* 3. *Tract.* 11. *quæst.* 18. *Diana Par.* 7. *Tr.* 5. *Resol.* 20. sibi contrarius, *Vega Summ. Tom.* 2. *cap.* 15. *Cas.* 6. *Villalobos Summ. Tom.* 2 *Tr.* 12. *Difficult.* 14. *nu.* 6. *Hieronymus Rodericus Compend. Q. Q. regul. Resol.* 4. *num.* 6. *Zambrllus Repert. Moral. V. Abortus. n.* 3. *Novarius Summ. Bullar. Tom.* 2. *Tit. de Abortu, num.* 21. *Peyrinus de Prælat. Quæst.* 3. *cap.* 2. 6. 1. *n.* 47. *& Antonius a Spiritu sancto Direct. regul. Par.* 1. *Tract.* 2. *Disp* 1. *num* 77. Ut vero in re tam gravi videamus, quæ opinio sit tenenda; examinanda sunt fundamenta opinionum; & distinguendum est de dispensatione in foro interno, & in casu delicti occulti; & de eadem in foro externo, re deducta ad judicium. Pro parte negante stat *Bulla Sixti* supracitata, quæ expresse prohibet, ab alio, quam a *Papa*, posse Reum talis delicti absolvi a Censura, & dispensari e pœnis irregularitatis, & privationis beneficiorum, & licet istas reduxerit *Gregorius* ad terminos juris communis quo ad *abortum fœtus inanimis*, tamen respectu animati illas reliquit in suo robore, & *Bullam Sixti* confirmavit, in qua sunt strictissimæ clausulæ derrogatoriæ cujuscunque privilegii in contrarium. Accedit, quod talis irregularitas provenit ex homicidio voluntario, & appensato, & qualificato, si fiat per pharmaca, quæ respectu fœtus sunt venenosa; cum vero dispensatio ab irregularitate ex homicidio voluntario sit reservata Papæ, ita ut etiam Episcopis, quamvis in casu occulto, denegetur a *Tridentino Sess.* 24. *de Reform. cap.* 6., dicendum est, quod etiam sit denegata Prælatis, qui sunt inferiores Episcopis, prout sunt Regulares.

45 Alterius opinionis fundamenta sunt privilegia Regularibus concessa; unum nempe *Martini Quinti*, in quo concedit Papa *Superioribus Benedictinis* dispensare suos subditos super irregularitate ex homicidio voluntario occulto, quod affertur a *Roderic. Q. Q. Regul. Tom.* 2. *Quæst.* 34. *Art.* 4. Aliud est *Bulla B. Pii V.* incipiens, *Dum ad Congregationem*, quam referunt *Bordonus, Contrav. Moral.* 41. *Quæst.* 12. *num.* 13. & *Lezan. Tom.* p *cap.* 18. *num.* 44. per quam datur facultas *Prælatis Cassinensibus* absolvendi Religiosum homicidam voluntarium, sive ante, sive post ingressum Religionis. Aliud est *Bulla Pauli III.* quam ex *Bullario Roderici* affert *Lezana Tom.* 3. *V. Irregularitas. num.* 72. in qua *Benedictinis Vallisoleti* concedit dispensare posse cum suis Subditis super *Irregularitatibus, per eos quavis occasione, vel causa contractis.*

46 Quo ad citatum privilegium *Martini V.* debile quidem per illud huic opinioni præbetur fundamentum, tum quia ipsum fuit vivæ vocis oraculum, ut scribit *Cæsarub. Compend. Privileg. Mendic. V. Dispensatio. num.* 44. & ideo his temporibus nihil valet, cum vivæ vocis oracula sunt revocata, ut ponderat *Lezan. Tom* p *cap.* 18. *num.* 44. tum quia, ut optime dicit *Roderic Tom.* 2. *quæst.* 34 *art.* 4. crimen *abortus fœtus animati* est qualificatum taliter, quod non potest venire nomine homicidii voluntarii, ita ut potens dispensare in isto, valeat dispensare in illo. Nec valet responsio *Villalobi Sum. Tom.* 2. *Tra.* 12. *diffic.* 14. *n.* 6. quod æqualis sit gravitatis occisio adulti existentis in peccato mortali; aut *Donati*, asserentis, majus esse homicidium adulti, quam *abortus* fœtus animati: proinde cum tale privilegium, quia beneficium est Principis, sit late interpretandum & generaliter loquatur, debet accipi de omni, & quolibet homicidio voluntario indistincte. Quia falsum est, quod homicidium adulti sit æqualis, aut majoris gravitatis, quam *abortus*. Quia cum *abortus*, ut plurimum procuretur per potiones fœtui venenosas, habet gravitatem veneficii, & hoc crimen includit non solum animum deliberatissimum occidendi, verum etiam proditionem, & assassinium, ut docet *Boss. Tract. crim. Tit. de Homicid. nu.* 14. proinde in jure *l.* p. *C. de Malefic. & Mathem.* gravius censetur interimere hominem veneno, quam gladio. Proinde *abortus* est delictum piaculare, & magis execrabile, & horribile, quam occisio majoris, ut scripsit *Salycet. in l. Si quis. num.* 2. *C. Ad leg. Cornel. de Sicar* Unde sicut parricidium, aut assassinium non veniunt nomine homicidii simpliciter, sed diversificantur ab eo ratione aut, modi delinquendi, aut personæ delinquentis; ita etiam *abortus*, in quo adest qualitas assassinii, ac proditionis, non potest venire nomine homicidii voluntarii. Hinc est, quod habens facultatem dispensandi super homicidio voluntario generaliter, non habet eam respectu assassinii;

nii; hoc enim genus homicidii adeo enorme, & malignum est, ut nunquam debeat credi ejus dispensatio concessa in quibuscunque privilegiis, nisi mentio expressa de illa fiat, ut ait ex *Peyrin.* ad *Const.* 2 *Julii II.* §. 29. *a n.* 103. *Lezana Tom. p. cap.* 18. *n.* 44. *in fin.* Et quantumvis eadem sit irregularitas, quæ incurritur ob homicidium, & *abortum*, puta, inhabilitas ad suscipiendos Ordines, & ministrandum in illis; tamen dispar est causa illam incurrandi, ex qua infertur, quod pro una concedatur facultas dispensandi, pro alia non; & quidem eadem est irregularitas, quæ ex defectu, & ea, quæ ex delicto; tamen dispensatio unius conceditur Episcopis, non sic alterius. Nec generalitas concessionis expressa in tali privilegio, concludit de homicidio per *abortum*, tum ob rationem paulo ante tactam, tum quia in generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus, *cap. Si in generali. Extra. de Off. Vir. l. Qui ad agendum. ff. de Procur. l.* 1. *p. C. Quis res. piga. ab poss.* & secundum hanc regulam moderanda est, & distinguenda concessio illa privilegii.

47 Bulla *B. Pii V.* non dat solidius fundamentum recitato privilegio Martini V., quia contra eam militat exceptio, data *num superiori*; quod nempe sub homicidio voluntario non venit *abortus* procuratus, & dato, quod comprehenderetur, (quod tamen minime concedo) hoc esset tantum pro absolvendis Novitiis, si post ingressum Religionis semper sint in illa permansuri; ut sonat expresse Bulla illa, & adnotavit etiam *Lezan. Tom. p. cap.* 18. *num.* 44. Sequitur proinde, quod non possit extendi ad *abortum* caussatum a Religioso jam Professo?

48 Bulla vero *Pauli III.* prout ponderant *Portel. Dub. regul. V. Dispensat. & Ascanius Tamburinus de jur. Abb. Disp.* 4. *Quæst.* 12. *num.* 10. *&* 11. apud *Lezan. Summ. V. Irregularitas.* n. 72. magna quidem, & pene incredibilia continet, per quæ Prælati Regulares majorem habent auctoritatem, quam omnes Ecclesiastici sæculares sub Papa, & hoc exagerant omnes, qui de ea loquuntur; adduntque, illam (respectu potestatis dispensandi super irregularitate) accipi debere pro omni, & quavis irregularitate, nulla excepta, ob quodvis delictum secretum, aut publicum incursa, & hoc tam in foro animæ, quam contentioso, & non per absolutionem sacramentalem, sed extra eam: & tandem, quod omnes Regulares, qui communicant cum *Benedictinis Vallisoletanis*, hoc idem possint. Et hæc tuentur omnes, quos supra *num.* 38. pro sententia affirmativa citavimus.

49 Non obstante tamen tot doctissimorum virorum placito, per quod eorum opinio non caret probabilitate, salva ipsorum reverentia, dico, (quidquid sit de *Benedictinis Vallisoletanis*) tale privilegium non extendi ad alios Ordines, & debere limitari etiam pro Benedictinis ad casus occultos, & in foro animæ tantum.

50 Primum ostendo ex hoc, quod privilegiorum communicatio inter Regulares non est universalis, & absoluta, ita ut indiscriminatim concessum uni Ordini extendatur ad Ordinem alium, qui cum primo communicet, sed tunc fit communicatio, quando currit analogia inter Ordines respectu ejus, super quo versatur privilegium, ut optime scribit *Donat. Rer. regul. prax. Tom. p. Par. p. Quæst.* 14. *n.* 14. *Tract.* 7. Hinc est, quod privilegium aliquod, concessum circa possessionem temporalium alicui Ordini Mendicanti, possidenti bona in communi, licet extendatur alteri Ordini Mendicanti in communi possidenti, nequit tamen communicari *Ordini Minorum Strictioris Observantiæ*; qui nihil in communi possidet, & non currit inter eos analogia circa possessionem temporalium, super qua cadit privilegium. Cum igitur privilegium concessum Benedictinis *Vallisoleti*, supponat duo, puta, consuetudinem immemorabilem absolvendi, & dispensandi &c. & tempus, cui alligatur talis dispensatio, puta, prima dies lunæ Quadragesimæ, sequitur, quod in Religionibus, in quibus non existit talis immemorabilis consuetudo sic absolvendi, non reperitur analogia circa hoc cum *Benedictinis*,

51 Consequentia hæc manifesta est, siquidem fundamentum talis concessionis, quod allegatur a *Papa*, est consuetudo immemorabilis, ut patet ex Bulla, sic cantante: *Vobis, stante immemorabili consuetudine, singulis annis prima die lunæ Quadragesimæ &c.* & cum per consuetudinem acquisivissent *Benedictini* tale jus absolvendi, illo attento, Papa hujusmodi privilegium concedit, quæ tamen concessio, ut bene advertit *Donat. loc. cit. quæst.* 16. *num.* 5. non est necessaria, sed ad majorem cautelam, & ad tollendum omnem scrupulum petitur; nec aliud, aut diversum jus tribuit eo, quod prius inerat; quandoquidem attento illo jure, quod fuerat quæsitum consuetudine, concedit, quod tamen non concessisset, si tale jus non infuisset. Sequitur igitur ex dictis, quod illi soli Ordines, in quibus talis fuit consuetudo, tali privilegio possunt uti, quia inter illos, & *Benedictinos* viget analogia ejus, circa quod versatur privilegium, & non ad omnes Ordines universaliter extendatur. Et hanc rationem tetigit, sed non expendit *Lezan. Summ. V. Irregularitas. num.* 72. *in fin.*

52 Secundum vero probatur, quia talis dispensatio præscribitur facienda prima die lunæ Quadragesimæ, ut ex immemorabili consuetudine fiebat, & hoc cum omnibus, & singulis. Ex his apparet, quod talis absolutio erat in foro interno, & pro casibus occultis, & non judicialiter facta. Quia non est verisimile, quod, si aliquis incidisset in Excommunicationem, aut irregularitatem ex delicto publico, retardaretur ejus absolutio ad unum diem anni; nec pariter est verisimile, quod in illa Religione quolibet anno sint talia crimina publica, ut in singulis annis talis absolutio, & dispensatio sit relaxanda, ut præscribit Bulla; sequitur igitur, quod, si ex consuetudine ita fiebat, & *Papa* concedit posse fieri stata anni die cum omnibus, & singulis, talis absolutio est, sicut fit apud plerosque Ordines absolutio generalis in actu visitationis, in qua pro foro interno, & casibus occultis tantum, omnibus, & singulis Religiosis datur, quæ non est judicialis. Velle ergo hoc extendere ad casus judiciales, & notorios, est manifesta ineptia.

53 Quod magis patet ex hoc, quod talis absolutio est alligata uni diei anni, & non toties quoties, sed semel in singulo anno; & hoc facit ad demonstrandum, quod non sit judicialis; cum enim repeti possint delicta, repeti etiam deberent absolutiones, si ad eas esset privilegium, sed privilegium non est nisi ad unam generalem absolutionem; proinde non potest esse ad judicialem, quæ semper versatur circa particulares, quæ cum possint multiplicari, multiplicem exigunt absolutionem, quæ tamen non dari potest, cum semel in anno concedatur.

54 Quod, si ad rationem datam supra *num.* 45. respondeatur, quod communicatio generalis privilegiorum includit privilegia non solum a Pontificibus concessa, sed etiam ex consuetudine acquisita, prout probat *Donat. Tom. p. par. p. Tract.* 7. *Quæst.* 16. *num.* 3. & ideo, licet in aliquo Ordine non esset reci-

recitata consuetudo, tamen si habet generalem communicationem privilegiorum cum *Benedictinis*, gaudet tamen tali jure per consuetudinem a *Benedictinis* quæsito.

55 Concedam illatam conclusionem, nec tamen sequetur, quod Prælati Regulares possint dispensare in Irregularitate ex homicidio voluntario, & *abortu* in foro contentioso, & delicto probato, sive notorio, ut passim dicunt Auctores citati pro affirmativa, sed tantum semel in anno, generaliter in foro animæ, & in delictis occultis, ut prædicti *Benedictini* possunt, sicut probavimus paulo supra.

56 Nec valet replicare, quod ex ipsa Bulla constat, quod possint dispensare super *Irregularitatibus quibusvis, quavis occasione, & causa contractis*, & proinde non excipiantur delicta notoria, seu probata, nec facultas restringatur ad forum animæ. Negatur enim consequentia, quia eadem est semper irregularitas, quæ incurritur, sive delictum fuerit publicum, sive secretum; non tamen eadem est facultas dispensandi super ea in delicto publico, sicut in occulto; ita ut in occultis nonnullis Episcopi dispensare possint, non sic in publicis. Cum ergo Bulla non dicat, quod possint dispensare super delictis, quantumvis publicis; sed tantum dicat de *Irregularitatibus quibusvis, quavis occasione, & causa contractis*, patet, quod loquatur de speciebus omnibus Irregularitatis, puta, ex delicto; aut defectu: non vero de secreto, aut publico delicto; secretum enim, & publicum nil facit ad incurrendam irregularitatem. Et cum simus in materia privilegiorum, quæ est odiosa, & enormissime vulneret jus commune, & exorbitet a generali stilo Curiæ Romanæ, & possit verificari in casibus occultis assertum privilegium, non est unde extendatur ad publica, & in foro externo.

57 Et quidquid circa hoc sit de *Benedictinis*, quibus principaliter concessum fuit tale privilegium, tamen circa homicidium voluntarium, *abortum*, mutilationem, & bigamiam, & Irregularitatem, non puto posse per communicationem ad alios extendi: siquidem privilegiorum communicatio non habet locum in exorbitantibus, & in iis, quæ raro, & cum difficultate conceduntur, ut post plures Doctores *Butr. Cons.* 19. *num.* 9. *Navar. Tom.* 2. *Tit. de Privil. Cons.* 13. *num.* 4. *Socin. in l.* 1. *num.* 3. *ff. de legat.* 1. *& ibi Jason. num.* 21. *ỽ. Prima limita. Ripa. num.* 8. *ỽ. Et ita. Crot. num.* 10. *Paris. num.* 24. *in fin. Donatus* probat *lor. cit. Quæst.* 14. *num.* 15. Inauditum est autem, quod *Papa* concesserit facultatem alicui, neque ex majoribus Prælatis Ecclesiæ, dispensandi in Irregularitate incursa ob prædicta delicta publica; & sic teneo, quod nec *Benedictinis* principaliter, nec per communicationem cæteris Ordinibus, talis facultas sit indulta. Concludo proinde, quod ad plus in delicto occulto, & foro animæ possint Prælati Regulares dispensare, non vero in foro fori, & delictis publicis.

58 Quod comprobatur ex praxi continuata omnium Religionum, in quibus Novitii ante professionem emittendam, prævia generali, ac sacramentali Confessione, ad præscriptum Decreti *Clementis Octavi de Recept. Novit.* absolvuntur ab omnibus peccatis, Censuris, & pœnis Canonicis, & hoc pro foro animæ tantum, & in casibus occultis; quamvis in sententia aliquorum *Peyrin. ad Const.* 2. *Julii II.* §. 9. *num.* 30. *Candid. Tom. p. disquis.* 22. *art.* 48. *num.* 7. apud *Lezan. in Mar. Magn. Prædicator.* §. 16. *num.* 39. possint absolvi etiam in foro fori, & in casibus publicis, quod tamen a nemine vidi, aut audivi esse reductum ad praxim. Comprobatur pariter ex praxi absolutionis generalis, quæ datur regulariter in actu visitationis in qualibet Religione, aut in aliqua alia determinata die, vel anni Solemnitatibus, juxta varium Religionum stilum; hæc enim valet solummodo pro casibus occultis, & in foro animæ, ut scribit *Lezan. in Mar. Magn. Carmelit. num.* 331. *& Tom.* 1. *cap.* 18. *num.* 93. post alios *Ledesma de Stat. Relig.* in *comm. cap.* 4. *Peyrin. ad Const.* 2. *Jul. II. num.* 42. §. 26. & si res fiat publica, & deducatur ad forum contentiosum, nil valet præstita absolutio, aut dispensatio; sicut etiam est de illis, quæ habentur per literas *Sac. Pœnitentiariæ*, cujus stilus est, quod ibi exprimatur, quod tales absolutiones, seu dispensationes non valeant, si factum in judicium deducatur.

59 Non obstante igitur opinione citatorum Doctorum affirmante, caveant Judices Regulares, manus extendere ad dispensandum super Irregularitate ob *abortum* fœtus animati, si factum est in judicio probatum. Et quamvis ob numerum affirmantium illa opinio posset aliquo modo censeri probabilis, tamen eligant partem securiorem, cum versemur in re gravissima, & periculo animæ, & omnino abstineant, & putant dispensationem, prout quotidie fit in casu publico homicidii voluntarii, de quo minor adhuc est ratio, quam de abortu, ut probavimus supra *num.* 40.

60 Alia pœna procurantis *abortum* fœtus animati, est infamia, ita ut, si crimen fiat publicum de jure, aut de facto, prout adnotat *Thesaur. prax. Par.* 2. *V. Abortus procuratio. cap* 1. §. *Quinto irregularitatem* apud *Lezan. sum. V. Abortus num.* 15. procurans fit infamis, & contrahit aliam irregularitatem ab ea quæ importatur per homicidium voluntarium, aut saltem eandem, sed affectam ulteriori causa.

61 Alia pœna est privatio officiorum Ordinis; & perpetua inhabilitas ad illa, ut exprimitur in Bulla *Sixti*; & sic Clerici privati remanent Officio, & Beneficio, & inhabiles fiunt ad illa. Ista autem pœna non incurritur, nisi post declarationem Judicis, ut advertit *Bordon. Controv. moral.* 41. *Quæst.* 8. *nu.* 8. ex Textu recitatæ Bullæ, sed aliæ, puta, major excommunicatio, & Irregularitas incurruntur statim, secuto effectu. Hæc autem pœna ad instar Irregularitatis est *Papæ* reservata. Porro Prælati Regulares ex privilegio possunt ab illa absolvere, sicut de Irregularitate, dictum est; puta, in casu delicti non publici ex jure, aut facto, & pro foro conscientiæ tantum, ut firmat *Donat Reg. regul. Prax. Tom.* 1. *Par.* 11. *quæst.* 15. *num.* 3. non vero in foro fori, & crimine manifesto, sed absolutio, & dispensatio peti debet a *Papa*, sive Sacra *Pœnitentiaria*. Pro quo hic obiter notandum, quod advertit ex *Thesauro Prax. Par.* 2. *V. Abortus procuratio. cap.* 1. §. *Tandem*, *Lezana V. Abortus, num.* 15. & est, quod supplicans in *Sacra Pœnitentiaria* pro dispensatione Irregularitatis ex causa *abortus* procurati, debet exprimere, si fœtus erat a se genitus, quia casus est difficilior, eo quia continet malitiam parricidii.

62 Alia pœna importata per *Sixtinam* prædictam, est, quod procurans *abortum* fœtus animati, si est subjectus Judici Ecclesiastico, *Curiæ, & potestati Sæculari tradatur, quæ de eo capiat supplicium, quod contra Laicos vere homicidas, per Divinas leges, & Civilia jura est dispositum*. Homicidæ autem voluntario, de jure Divino, & humano debetur mors; sed quodnam genus mortis sic procurantibus *abortum*, sequuto effectu, debeatur, non conveniunt Doctores, licet omnes conveniant in hoc, quod mori debeant juxta *text. in l. penult. C. Ad l. Corn.*

de

de Sicar. qui tamen non loquitur proprie de *abortu*, sed de occisione infantis jam nati, ut patet illum legenti.

63 Proinde nonnulli *Vvessembec. Thesaur. Narprect. Matthæ. Berlich. Pract. Concl. P. 4. Concl. 7. num. 4.* apud *Raynaldum Syntax. crim. lib. 1. cap. 6. §. 5. num. 78.* opinantur, quod afficiendi sint pœna culei; hoc est, quod insuti sacco coriaceo, vivi cum cane gallo, simia, & serpente demergantur in aquis; & se fundant in duabus legibus, una *Digestorum*, & alia *Codicis text. in l. p. ℣. sed & Mater. ff. Ad l. Pompe. de parricid. l. Unic. C. de His, qui paren. vel fil. occ.* Alii volunt, quod debeant comburi, ut practicatum fuisse cum quadam Moniali, quæ filium suum occiderat, scribit *Bald. in Feudal. Tit. si de feud. fue. contr. int. Dom. & agn. Vassal. §. Naturales. num. 12.* relatus a multis *Farinac. quæst. 122. num. 110. & 160. Carer. Pra. §. Homicid. num. 134. Crus. de Indic. delict. specia. Par. 2. cap. 33. num. 21.* apud *Raynald. loc. cit. num. 79.* Alii volunt, quod debeant capite truncari, aut furcis suspendi, donec moriantur, & de hoc genere pœnæ testatur *Clar. l. b. 5. sent. §. Parricid. ℣. sed quæro.*

64 Sed quia pœnæ insolitæ, ut erat culei, jam sunt antiquatæ per non usum, ut dicunt Doctores, *Bald. in l. unic. C. de His qui paren. Anani. in cap. 1. num. 5. de His qui fil. occi. Contrad. Pract. fol. 335. Salycet. in d. l. unic. post num. 1.* apud *Clar. loc. cit.* & quælibet Provincia suos habet usus peculiares, ut dicit *Raynald. Syntax. lib. p. cap. 6. §. 5. num. 81.* qui plures diversarum regionum consuetudines refert, ideo in casus contingentia, quod Clericus Curiæ sæculari tradatur ad præscriptum *Sixtinæ*, pœna consueta mortis, qua afficiuntur Laici, etiam ipse debet plecti.

65 Quid autem juris, si Religiosus prægnantem reddidisset honestam virginem, vel Viduam, aut Monialem, & ad fugiendam infamiam illius, ac ejus familiæ, sive Monasterii, sive propriæ Religionis, ac cæteras pœnas quæ comitantur copulam sacrilegam, seu fornicariam, propinaret pharmacum, aut alio medio *abortum* fœtus animati procurasset, sequuto effectu, esset ne locus pœnæ ordinariæ mortis naturalis.

66 Respondeo, quod non. Quia ad evadendam pœnam ordinariam legis, quælibet causa, quæ minuat dolum in delicto, excusat, ut post *Gloss. in l. Plagii l. 2. C. Ad l. Fabi. de Plagiar.* dicunt Doctores. *Gramat. Vot. 10. n. 23. Castron. Consf. 182. Corn. Consf. 56. in fin. Vol. 4. Novel. ad defens. Reo Rub. de Excus. a Reo facien. 28. Thesaur. Decis. 13. n. 7. ℣. Monitos vere.* Constat autem, quod delictum, in casu, de quo loquimur, non est plene voluntarium, quia, si posset delinquens effugere infamiam, & pœnas ex fornicatione contractas, non procuraret *abortum*, ideo hoc non est volitum principaliter, sed ex consequenti; vult enim ille primo tueri famam, & indemnitatem suam, quæ non potest obtineri, nisi per *abortum*, ideo hoc vult ex consequenti. Sicut ergo Mulier honesta, si fœtum, aut partum occidit pro tuenda fama sua, evadit pœnam mortis, & est extraordinarie punienda, ut post multos Doctores *Bart. in l. Quæ omnia §. Sed si advers. nu. 2. ff. de Procur. Menoch. Consf. 145. nu. 24. lib. 2. & de Arbitr. Cas. 396. n. 7. Thesaur. Decis. 12. n. 11. & seqq. Vinc. de Franc. Decis. 102. Scialoja Sarno Gonzalez. Carpzou. Berlich Gobb.* probat *Raynaldus Syntax. lib. 1. cap. 6. §. 5. n. 32.* ita pariter Religiosus pari modo delinquens, evadere debet pœnam mortis, & extraordinarie puniri, puta, diutino carcere, vel Triremibus.

67 Si autem taliter procurans *abortum*, non esset Pater fœtus, sed amicus prægnantis, & ad purum finem conservandi famam ejus, potionem componeret, aut alio modo, puta, consilio, sive auxilio *abortum* procuraret, esset ne damnandus ad mortem?

68 Respondeo pariter, quod non, ratio est, quia auxilians delinquentem, dando causam delicto, & ad illud patrandum cooperando, punitur præcise illa pœna, qua punitur delinquens, ut communiter dicunt Doctores *cap. Sicut dignum; ubi Felin. col. 2. ℣. modo adver. de Homicid. & in cap. 1. col. antepen. ℣. limita p. de Off. deleg Bart. in l. Is qui opem. ff. de Furt. Salicet. in l. unic. C. de Raptor. virg. ℣. Quæro. ad declarationem. Socin. Consf. 183. col. 3. Cepol. Consf. 27. col. 2. circ. fin. Angel. in Gloss. dicto Malefic.* cumulati per *Bossium Tit. de Homicid. num. 33.* Sequitur ergo, quod in casu nostro componens poculum abortionis debeat puniri præcise pœna, qua esset afficienda Mulier ipsa principalis in hoc delicto, Porro ista non potest puniri ordinaria pœna mortis, ut paulo supra *num. 60.* demonstratum est; ideo concludi debet, quod ille pariter extraordinaria pœna tantum sit percellendus.

69 Si vero non ex charitate, aut amicitia, vel zelo tuendæ famæ Mulieris, sed devinctus muneribus, aut pecunia, illud præstaret, deberet ne similiter pœna extraordinaria sola puniri.

70 Respondeo, quod non, sed ordinaria. Quia Mulier, quæ propter pecuniam *abortum* procuravit, debet atrociori etiam pœna, quam ordinaria, puniri, quia duo committit atrocissima delicta, puta, parricidium, & assassinium, ut ex *l. Cicero, ff. de Pœn.* eliciunt Doctores *Sarno in Allegat. jur. impress. in Form. crim. 86. ℣. Non refragante. Domhaud. Pract. crim. cap. 88. nu. 8. in fin. Cujac. lib. 9. observ. cap. 9. Capyc. decis. 155.* apud *Raynald. Syntax. lib. 1. cap. 6. §. 5. num. 50.* imo *Farinacius quæst. 122. num. 154.* apud *Raynald. ibid.* post multos, quos citat, tenet, quod Mulier hujusmodi debet puniri ordinaria pœna mortis, quamvis fœtus non fuerit animatus. Pari ergo modo dicendum esset in casu, quia hic peccaret pleno dolo, & ex causa undequaque turpi. Non enim, ut in superiori, iste delinqueret ex charitate, aut zelo tuendæ famæ, quæ, licet in effectu sint mala, in causa tamen bona sunt, sed delinqueret ex avaritia, dum ob pecuniam homicidium committeret. Et si mulier prægnans ipsa pecuniam daret ad habendum pharmacum, quo abortum pararet ad tuendam famam suam, ista, prout dictum est, licet delinqueret, tamen, quia aliquo fine bono duceretur, pœnam ordinariam evaderet: Non sic autem dans potum ad abortiendum ob pecuniam, quia iste, ut dictum est, ex turpi motivo, & pleno dolo ad homicidium deveniret, & sic mori deberet.

71 Quid autem dicendum de Religioso, qui percussit mulierem prægnantem; vel cum illa rem habuit, vel choreas ducendo, saltare fecit, & ex his sequutus est *abortus*, debet ne puniri pœna mortis ordinaria?

72 Respondeo, quod, licet iste incurreret Irregularitatem, & illas pœnas debitas percutientibus, fornicantibus, & choreas scandalose ducentibus, non tamen morte esset plectendus. Quod Irregularitatem incurreret in primo casu, patet, quia licet homicidium fœtus esset casuale, tamen Irregularitatem incurreret, quia dedisset operam rei illicitæ, & causam homicidio, *cap. De cætero. Extra de Homicid.* & ex eodem fundamento eandem incurreret, si ex fornicatione *abortus* esset sequutus. In tertio autem casu habetur Decretalis *cap. Sicut. ex literarum. Extra de Homicid.* quæ declarat irregularem Presbyte-

byterum quendam, qui per *zonam arripuerat, quasi ludens*, mulierem prægnantem, quæ abortivit fœtu animato. Unde par debet currere ratio de eo, qui in chorea saltare facit prægnantem. Scio quidem nonnullos dicere, hoc verum esse, si saltus fuerit immoderatus, & extra consuetum, secus vero, si fuerit moderatus. Sed hoc non teneo; siquidem ducere choreas, & colludere cum mulieribus, est Religiosis illicitum, *cap. Clerici*. 15. *de Vit. & Honest. Cleric.* unde, cum huic rei illicitæ operam det, (supposito, quod ex tali saltu per Clericum excitato, sive solito, sive insolito, sequutus fuerit *abortus*) semper incurreret Irregularitatem, quia homicidium casuale commisit.

73 Quod autem mortem non mereatur sic percutiens, sed pœnam extraordinariam, probatur: quia in materia homicidii non intrat pœna ordinaria, nisi plene interveniat dolus, hoc est animus occidendi, ut scribit *Eugen. Consil.* 38. *num.* 18. *lib.* 2. apud *Raynald. Synt. crim. lib. p. cap.* 6. §. 5. *num.* 72. Cum ergo, ut suppono, in casu non intervenerit dolus, non potest intrare pœna ordinaria, & ita firmat *Boss. Tit. de Homicid. n.* 6. qui dicit esse communem opinionem. Verum est, quod *Clar. qu.* 68. ℣. *Abortum*, & ibi *Blanch. Pract. crim. fol.* 79. *n.* 33. vult, quod indistincte, si fœtus fuerit animatus, percutiens prægnantem, quæ ex percussione abortivit, debet morte plecti; sed debet accipi de percussione, in qua intervenerit animus occidendi matrem, aliter sibi ipsi contradiceret; docet enim alibi §. *Homicidium*. ℣. *Dicitur etiam*, quod committens homicidium culposum (quando scilicet intendens tantum percutere, præter ejus voluntatem causat mortem ex percussione) non punitur morte, sed pœna extraordinaria, prout ipse ex *Grammatico Vot.* 23. apud *Clar. loc. cit.* refert decisum per *Consilium Neapolitanum* in terminis; dum enim quædam Domina ancillam suam prægnantem baculo percussisset ex zelotypia, & hæc ex vulnere decessisset, fuit delinquens ad septennium deportata in insulam. Cum igitur in propositis casibus absit animus occidendi, liquet, quod interveniret tantum homicidium culposum, quod nullo modo pœna ordinaria vindicatur.

74 Quid autem, si propinato pharmaco mulieri prægnanti, ut abortiret, ipsa doloribus, aut aliis symptomatibus afflicta decumberet, & remediis sibi subveniretur, ita ut *abortus*, qui aliter debebat sequi, non sequatur, debetur ne propinanti pœna ordinaria?

75 Respondeo, quod non; quia, licet post *Gloss. in l. p.* §. *Hæc autem. in V. Putamus. ff. Quod quisq. jur.* multi *Felin. in cap.* 1. *num.* 9. *de Offic. delegat. Didac. in Clem. si furiosus. fol.* 276. *n.* 6. *Igne. in l. p.* §. *Occisor. n.* 41. *ff. Ad Syllan.* apud *Clar. quæst.* 92. ℣. *Scias tamen*, teneant quod in atrocissimis puniatur affectus pro effectu, quando nempe delinquens devenit ad actum proximum; tamen secundum alios, *Afflict. s p.* 3 *par. Const. Rubr.* 24. *p. n.* 15. *Bertrand. Conf.* 228. *num.* 6. *lib.* 7. *Marsil. Conf.* 105. *num.* 1. *Taeg. Pract. crim. cap.* 10. *num.* 7. & *cap.* 7. *n.* 2. *Grammat. Vot.* 8. *col. final.* apud *Clar. loc. cit.* qui testantur de consuetudine, nunquam debet puniri affectus eadem pœna, qua vindicatur effectus. Mihi vero maxime arridet sententia *Clar. quæst.* 92. ℣. quæ mediando inter istas opiniones, tum æquior, tum tutior habetur. Dicit ergo distinguendo sic; Aut lex, vel Statutum in hujusmodi atrocissimis expresse punit conatum, sicut effectum completum, & talis lex in usu, & consuetudine est; aut non punit expresse conatum, sed requirit effectum secutum. In primo casu vera est sententia dicentium, quod ubi deventum sit ad actum proximum delicto, (hoc necessarium est, ut advertit ibidem *Clarus loc. cit.* ℣. *Scias etiam* ex *Grammatico Conf.* 36. *num.* 19.) in atrocissimis punitur affectus pro effectu, quia sic firmat Statutum, aut lex consuetudine roborata. In secundo vero casu non punitur conatus ea pœna, qua vindicatur crimen perfectum, sed tantum extraordinaria. Bulla autem toties citata *Sixti* nullo modo exprimit conatum ad *abortum* simili pœna esse vindicandum, sicut *abortum* secutum, imo requirit effectum perfectum in suo genere, ait enim, *ita ut re ipsa abortus sequutus fuerit*; unde concludendum est, quod in casu proposito non intraret nisi pœna extraordinaria.

76 Et si quæras tandem, quæ qualis, & quanta deberet esse pœna extraordinaria in omnibus casibus supramemoratis, in quibus diximus non posse intrare ordinariam? Dico, quod hoc pendet ab arbitrio Judicis, qui considerata malitia, & pleno dolo delinquentis, & cæteris circumstantiis, de quibus scripsimus *Par. p. Tit. sententia*. §. 7. *num.* 58. & 85. pœnam corporalem gravem imponet; & posset esse carceris, & etiam Triremium, regulando durationem correspondenter ad qualitates gravantes, aut minuentes delictum. De aliis autem casibus, in quibus incurritur Irregularitas ex causa *abortus*, qui tamen dolo non procuratur; ut in danda medicina prægnanti infirmæ, sive eam phlebotomando febre laborantem; sive ex joco ipsam terrendo, & similibus, ex quibus contra intentionem operantis effectus sequitur, non tractamus, sed lectorem remittimus ad *Theologos Morales*. Nos enim in hoc tantum agimus de pœnis delictorum, quæ ex doloso instituto committuntur.

77 Quæ autem dicta sunt superius de pœna mortis, & de traditione Ecclesiastici delinquentis in manus Curiæ sæcularis, debent accipi, ut juxta tenorem Bullæ *Sixti* ordinata, non vero consuetudine recepta. Siquidem plura delicta, quæ juxta legum rigorem morte deberent puniri, ex consuetudine inolita mitiori pœna puniuntur. Pro delicto ergo *abortus* nunquam vidi Ecclesiasticum Reum brachio sæculari relaxatum, sed tantum ad perpetuos Carceres ad plus damnatum, & juxta hanc consuetudinem, saltem intra Italiam, Regularis Judex potest in tali anfractu sententiam suam regulare pro modo culpæ.

78 Et hoc amplius suadetur ex iis, quæ ex *Roderico Tom. p. Quæst.* 30. *art.* 28. tradit *Sanctorus de Pœn. cap.* 8. *quæst.* 11. ℣. *Verum enim vero ad fol.* 377. nempe quod Regulares habent suas Leges a Summis Pontificibus confirmatas, juxta quas ipsi debent suos Reos punire. Ex Legibus autem Regularibus nulla habetur, quod delinquentes debeant Curiæ sæculari tradi. Constitutiones autem Pontificiæ, quæ in aliquibus casibus (ut in Sodomia, falsificatione literarum Apostolicarum, falsa moneta &c.) ordinant, delinquentes esse tradendos Curiæ sæculari, accipi debent de illis Judicibus, quibus hoc permissum a jure est, ut possint Reos suos brachio Laicali resignare puniendos, ut sunt Episcopi. Regulares autem nequeunt hoc facere, quia propriis Constitutionibus ligantur. Et proinde pœna mortis, aut mutilationis apud regulares non habet locum, ut scripsit etiam *Donat. Tom. p. Par.* 3. *Tr.* 7. *Quæst.* 18. *num.* 6. Et tandem pro nostro Seraphico Ordine habemus Statutum, quo sancitur, quod Reus delicti, quod in sæculo morte esset vindicandum, pœna perpetua Carceris, aut triremium debeat puniri. *Stat. Gener. Ord. cap.* 7. §. 6. *num.* 69. *Stat. Refor. cap.* 7 *num.* 4. Et ita est in praxi servandum.

TITULUS OCTAVUS.

De Crimine Sacrilegii.

S U M M A R I U M.

1 *Sacrilegii etymologia data per Baldum.*
Eadem data per Turrecremata.
Legere, *sive* sublegere, *quid significet.*
2 *Sacrilegii vera definitio.*
Violare, & violatio proprie dicitur de virgine stuprata.
Violatio dicitur etiam de quavis injuria.
3 *Nomine* rei *quid veniat.*
4 *Quid importet* sacrum, *aut* res sacra.
Ut res sacra reddatur, quid requiritur.
5 *Sacrilegii species quotupliciter diversificentur.*
Ejusdem divisiones.
Sacrilegii impropriè dicti plures modi.
Disputare de potestate Summi Pontificis, in quo sensu sacrilegium sit.
Imperator, ac Reges sacri sunt.
Disputare de potestate Principis, prò tuendo jure Populi, sacrilegium non est.
6 *Sacrilegii improprie dicti plures alii modi in utroque jure.*
Sacrilegium committit Judex, indiscretè, ac injuste judicans.
Et qui publica Officia inter Christianos committit Infidelibus.
Et qui violat benedictionem nuptura.
Omne crimen Majestatis laesae potest dici sacrilegium.
7 *Sacrilegium proprie, quando committatur.*
De quibus speciebus sacrilegii loquendum in hoc Titulo.
8 *Sacrilegii inaequalitas in gravitate.*
Gravius est, quod committitur in personam, quam in res, & loca sacra.
De qua persona hic intelligatur:
Enormissimum, quod committitur in personam Divinam, & contra circumstantia eam.
9 *Post personam Divinam prae caeteris sacris dignior est persona Deo consecrata.*
Persona Summi Pontificis dignissima, & quae ordinate illi proxime accedunt.
Ratio, quare dignior sit persona, quam res, & loca Sacra.
10 *Res sacrae digniores sunt locis sacris, quare.*
Gradatio gravitatis sacrilegii in res sacras.
11 *Aggravatio Sacrilegii, ratione temporis, juxta Decianum.*
Re vera est accidentalis, & adminiculativa, non vera essentialis.
12 *Sacrilegii Crimen est mixti fori.*
Inter Judicem Ecclesiasticum, & Laicum datur locus praeventioni.
Punitus ab Ecclesiastico sola poena Ecclesiastica, potest a Judice Laico alia poena percuti.

1 SAcrilegii etymologia juxta *Bald. in l. si nondum nu. 4. C. de Furt.* est, ut tale dicatur quasi *sacri laedium*, rei nempè sacrae laesio: at juxta *Turrecrem. in cap. Sacrilegium num. 2. Can. 17. q. 2.* dicitur *sacrilegium* quasi *sacra legens*, *idest furans*, siquidèm *legere*, sive *sublegere*, ut scripsit *Serv. in Virgil. Eglog. 9.* idem est ac *furari*. Sed secunda haec etymologia, quae etiam placuit *D. Isidor. Etymol. apud Decian. lib. 14. num. 9.* quadrare non potest nisi uni speciei sacrilegii, nempe furto sacrilego, non vero *sacrilegio*, generice sumpto: unde melior est prima etymologia, à qua non dissentit etiam citato loco *Turrecremata*.

2 *Sacrilegii* quamplures magistrales descriptiones affert idem Auctor *loc. cit. num. 1. V. Respondeo dicendum*, quas recensere superfluum est, inter quas datur haec, quam multi *Bald. in lib. 3. num. 4. C. de Furt. D. Thom. 2. 2. q. 99. art. 1. Gitlan. de Poen. omni. coit. in princ.* amplectuntur, & quae veram habet rationem definitionis. Dicitur igitur, quod *sacrilegium est violatio rei sacrae*. Ubi notandum, quod *violatio* ponitur loco generis, & importat quamcumque injuriam, corruptionem, & profanationem, cum violentia, vel sine, ut explicat *Cajet. in 2. 2. q. 99. art. 1.*; violare enim, licèt proprie dicatur de virgine stuprata, ut observat *Calvin. Lexic. V. Violare*, tamen trasfertur ad omnem injuriam, puta, ad omne id, quod non jure fit, sed per puram *vim*, aut *violentiam*, à qua deducitur verbum *violare*, quasi *violenter agere*.

3 Dicitur *rei*, & verbum hoc generale est, & comprehendit omnes, ac quascunque *res*, tam corporales, quam incorporales, tam personas, & homines, quam loca, & res, ut ex jure *text. in l. Rei appellatio. & in l. Rei appellatione. ff. de Verbo. sign. l. 1. §. Rei quoque. ff. si cert. petat. l. omnia in fin. ff. de leg. 2.* multis in locis habetur.

4 Dicitur *sacrae*, & ponitur loco differentiae, ut contradistinguatur *sacrilegium* à violatione cujusvis *rei* profanae. Porrò nomine *rei sacrae* venit tam persona, quam locus, ac quaevis alia *res*, quae publicè, ac rectè ab habente potestatem Deo, vel ad ministerium Dei dicata, àut consecrata sit, *arg. l. Intantum §. Sacrae. ff. de Rer. divis. l. sacra loca constit. l. final. ff. Ut in possess. leg. §. sacrae res. Inst. de Rer. divis.* Et notàbiliter dicitur *res sacra*, quae *publice*, ac *recte ab habente potestatem Deo consecrata est*, siquidèm in jure *l. In tantum §. Sacrae. ff. de Rer. divis.* dicitur, quòd *sacrae res* sunt eae, quae *publice* non privatim consecratae sunt. Undè, si quis privatim sibi sacrum constituerit, sacrum non est, sed remanet profanum. *Sacrae* pariter sunt *res*, quae per Pontifices Deo consecratae sunt, ut Sacerdotes, *sacrae* Virgines, Ædes *sacrae*, *sacra* donaria &c. ut ait Imperator *§. sacrae Inst. de Rer. divis.*

5 Species porrò *sacrilegii* diversificantur juxta diversitatem objectorum, quae violantur, ut ajunt *D. Th. 2. 2. q. 99. art. 3. & Turrecrem. in cap. 317. q. 4. n. 5. & 6.* aut enim violatur persona *sacra*, aut locus, aut res *sacra*. Et ex parte modi violationis adhuc dividitur *sacrilegium* in improprium, ac proprium. Improprie *sacrilegium* multis in casibus committitur juxta plures leges. In una *l. 2. C. de Crim. sacrileg.* dicitur, quod disputare

de Principis judicio, & dubitare, an is dignus sit, quem Princeps elegerit, instar est *sacrilegii*, quod magis verificatur in eo, qui disputat de *Pontificis Summi* potestate circa jus positivum, ut scribit *Parif. Conf.* 102. *num.* 11. *& seqq. Volum.* 4. Et ratio est, quia persona *Summi Pontificis*, sicut etiam *Imperatoris*, ac *Regis* sacra est, ambæ enim innunguntur, & consecrantur *cap. Unic. de Sacr. unctio.*, proinde violare ejus judicium, aut potestatem, dubitando, aut disputando, *sacrilegium* improprie est. Verum est, quod, ut exponunt Doctores, *Brun. Consil.* 1. *num.* 43. *Dec. Conf.* 588. *nu.* 2. *Parif. Consil.* 165. *vol.* 4. *Bertrand. Grat. Socin. apud Decian. lib.* 6. *c.* 15. *n.* 9. talis conclusio habet locum, quandò disputatur de prædictorum potestate dolose, & animo eorum auctoritatem labefactandi, ac eos apud Populum minùs obedibiles, ac venerandos reddendi; & tali casu, hoc crimen esset læsæ Majestatis, ultra *sacrilegium*. Sed disputare pro tuendo jure populi, & ne hic nimia gravetur &c. crimen non est, quia, Illi etiam legibus naturæ, & Divinæ ligantur, & supra, aut contra eas minime possunt, maxime in præjudicium tertii.

6 In alia lege *l. final. C. de Crim. sacril.* habetur, ad instar *sacrilegii* esse administrationem fiscalem, prout adnotat ibi *Dionys. Gothofr. ad l. final. li. A. C. de Crim. sacril.* in illo loco, in quo ipse Provincialis, (hoc est, originarius est) suscipere absque *ultronea Principis potestate*. In *cap. Non in perpetuum* 24. *q.* 3. dicuntur *sacrilegium* committere Judices, qui indiscrete, & injuste judicant, præsertim, si contra Sacerdotes hoc agant. In alio Canone *cap. Constituit.* 17. *quest.* 4. dicitur, quod veluti *sacrilegium* incurrit, qui Judæis, vel Infidelibus publica committit officia; injuria enim fit Populo Christiano, qui sanguine, fide, ac sacramentis Christi santificatus est, si ipsi præponantur Officiales Infideles. In alio Canone *cap. de conjugali* 27. *q.* 2. habetur, quod ad instar *sacrilegii* est violare benedictionem nupturæ impositam. Sic etiam omnia crimina Majestatis læsæ possunt vocari improprie *sacrilegia*; lædunt enim, & violant personam Principis; quæ *sacra* est.

7 Proprie autem committitur *sacrilegium*, quando violatur aut persona, aut locus, aut res sacra immediate. Sed quia de nonnullis *sacrilegii* speciebus alibi locuti fuimus, (ut pote dè ablatione, sive alienatione sacrarum rerum, in paragrapho *furtum*, & in paragrapho *Alienatio bonorum Ecclesiæ*; de violatione sacræ Virginis, in paragrapho *Sacrilegium cum Moniali*; de abusu Sacramenti Pœnitentiæ, in paragrapho *sollicitatio ad turpia*, & alibi de aliis materiis affinibus), ideò in hoc Titulo loquemur tàntum de delictis, quæ ad *sacrilegii* cathegoriam proprie spectant; & sunt Abusus in Baptismo; Abusus in Confessione; Abusus in Eucharistia; Abusus in Ordine; Abusus in Matrimonio; Sortilegium; Simonia; Percussio Clerici; & Ecclesiæ violatio, quæ omnia per suos paragraphos breviter, quàntum fieri poterit, tractabimus.

8 Non omnia porro *sacrilegia* æqualia sunt in gravitate, sed unum præ alio gravius; & quidem præ cæteris atrocius est *sacrilegium*, quod committitur in personam, quam in res, & loca, quia sanctitas loci ordinatur ad sanctitatem personæ, *cap. nos qui cap. non loca. cap. qualibet* 40. *dist.* Persona autem hic intelligenda est Divina, quæ totius sanctitatis fons est. Hinc est, quod enormissimum super cætera est *sacrilegium*, quod in personam Divinam committitur, & contra illa, quæ immediate illam circumstant, ut pote *sacrilegium* commissum in Eucharistiam, in qua est Divina persona, quam circumstant accidentia; unde bene scribit *Cajet. in* 2. 2. *quæst.* 99. *art.* 1. *v. Ad sextum dub.*, quod gravius est *sacrilegium* commissum in sacram Eucharistiam, quam si occideretur *Papa*, & ratio est, quia ibi realiter adest Divina persona, & accidentia, quibus velatur, contrà quæ sensibiliter actio sacrilega dirigitur.

9 Post personam Divinam præ cæteris sacris, sivè rebus, sivè locis dignior est persona Deo consecrata, & hoc vel per characterem Ordinis sacri, vel per votum solemne; & inter personas sacras dignissima est persona *Summi Pontificis Vicarii Christi*; & post hunc, ordinata serie, illi, qui ad dignitatem illius quam proxime accedunt, Nam, sicut in unoquoque genere datur unum, quod est metrum, ac mensura aliorum contentorum sub illo, ut ait *Aristoteles*, ità in genere sacrarum personarum datur persona *Papæ*, quæ est mensura, qua per accessum, & recessum ad illam cognoscitur major, aut minor dignitas aliarum. Ratio autem quare dignior sit persona, quam res, ac loca sacra, est, quia persona capax est sanctitatis formalis, cujus capaces non sunt res, aut loca; & proinde *sacrilegium* commissum in personam sacram, gravius est, cæteris paribus, quàm commissum in res, aut loca sacra.

10 Res autem sacræ digniores sunt locis sacris, nam sanctitas loci derivat a sanctitate rerum, ibi locatarum. Quamvis enim Ecclesiæ ipsæ consecrentur, ut pote earum consecratio videatur esse absoluta, non tamen ità est, sed est relativa; ideo enim consecratur Ecclesia *text. in cap.* 1. *cap. Sicut. cap. Missar. de Consecr. dist.* 1. ut divina sacrificia possint rite celebrari, resque sacræ in ea conservari decenter. Sequitur igitur, quod res præstant locis sacris, & gravius evadat *sacrilegium* commissum in res, quàm in loca sacra. Gradatio gravitatis *sacrilegii* in res sacras, est, ut gravius præ cæteris evadat illud, quod committitur in Sacramenta, ut potè ea, quæ gratiam conferunt ex opere operato; mox id, quod contra sacramentalia patratur; ex post, quod committitur in vàsa consecrata, ut calices, pixides, patenas &c. exinde, quod fit contra aliam Ecclesiæ supellectilem, quæ benedictione tantum, aut usu, sacra redditur.

11 Aggravatur pariter *sacrilegium* ratione temporis, ut pote si quis *sacrilegium* committeret in feria sexta in *Parasceve*, vel Resurrectionis Domini &c. juxtà *Decian. lib.* 6. *cap.* 32. *num.* 8. qui allegat ad hoc diversa jura, *l. si quis in hoc C. de Epi. & Cler. cap. si quis de incept.* 17. *q.* 4. *cap. Quisquis* 24. *q.* 3. sed hæc non loquuntur de tempore, sed de personis tantum, ac ministeriis sacris. Proinde gravitas hæc est potius accidentalis, ac adminiculativa tantum, non vero essentialis, ac specificativa. Complicantur quidem gradus gravitatis, si complicarentur *sacrilegia*, utpote si offenderetur Sacerdos in Ecclesia, & dum sacra mysteria peragit, argumento eorum, quæ dicunt leges, ac Doctores, *Glos. in cap. final. de Consecr. Eccl. & in l. statuæ patris ff. de Injur. Bellenzan. de Charitativ. subsid. q.* 9. *n.* 7. *Afflict. in Const. Mult. leg. n.* 7.

12 Cri-

12 Crimen *sacrilegii* est mixti fori, cum in utroque jure pœnæ contra sacrilegos sancitæ, reperiantur. Sequitur proinde, quod inter Judicem Ecclesiasticum, ac Laicum locus detur præventioni, *cap. Prop suisti de For. compet. Girland de Pœn. omn. coit. q. 1. princip. in fin. Part. 4. Aufrer. de Pot. Jud. sæcul. sup. Eccl. Regul. 4. n. 10. Alex. in l. Magist. n. 13. ff. de Juris omn. Jud. Mantu. Conf. 266. lib. 1. dub. 4. n. 76. Decian. l. 6. cap. 36. n. 7.* Quod si Judex Ecclesiasticus prævenerit, & Reum condemnaverit pœna Ecclesiastica tantum, ut pote Censura aliqua, poterit Judex Laicus alias pœnas juxta proprias leges incutere, ut pluribus probat *Decian. lib. 6. cap. 36. nu. 8.*

§. I. Abusus in Baptismo.

SUMMARIUM.

1 *Baptismus est janua Sacramentorum.*
Abusus, seu abuti re, quid importet.
Abusus quandoque sumitur in bonam partem.
Regulariter, & absolute, accipitur in malam partem.
2 *Abusus in Baptismo, quotupliciter contingat.*
3 *Abusus in materia, aut forma Baptismi, vix potest esse cum dolo.*
Ex parte intentionis committi potest a conferente Baptismum.
Historia cujusdam Parochi Calabri.
4 *Abusus in intentione ex parte suscipientis Baptismum, quomodo detur.*
5 *Baptismus iterabilis non est.*
Abusus Baptismi in ejus collatione, quando contingat.
Dubius de Baptismo non collato, rebaptizandus conditionate.
Iteratum non intelligitur, quod ambigitur esse factum.
6 *Reiterans Baptismum, quotupliciter potest delinquere.*
Si reiterat sine errore in intellectu, tenetur de solo facto.
Si habet errorem circa Baptismum, hæreticus est.
In reiteratione Baptismi delinquere potest tum conferens, tum recipiens.
Historia de quodam Parocho, qui ad captandum lucrum, sine necessitate rebaptizavit.
7 *Abusus Baptismi ex parte subjecti.*
Monstrum baptizari non potest.
Si habet caput humanum potest baptizari.
Mola quid sit.
Mola habens membra alicujus animalis, & vivens, dicitur partus monstruosus.
8 *Abusus Baptismi respectu subjecti inanimati.*
De hoc remissive.

1 PRimam sacrilegii speciem non incongrue ab *abusu Baptismi* auspicamur, cum enim *Baptismus* omnium aliorum Sacramentorum janua sit, *text. in cap. final. de Presb. non bapt.* rationabiliter *sacrilegium* in hoc Sacramentum commissum, debet alia similia delicta præcedere. Dicimus autem *abusum in Baptismo*, sive *Baptismi* crimen, quod in hoc Sacramento committitur, siquidem *abusus* importat malum usum rei; *abuti* enim prout ex jure *l. 19. & l. 34. §. 1. ff. de Usufr.* elicitur, quod dat *Calvinus V. Abuti proprie*, est *ad alium usum re uti, quam in quem ea comparata est*. Verum est, quod, ut scribit *Archid. in cap. Privilegium 11. q. 3.* & notat *Glos. in Extrav. Jo. 22. Ad conditorem in V. Vel abusum, abusus* quandoque sumi potest in bonam partem; unde in jure Canonico adjicitur aliquod adverbium, aut adjectivum, per quod exprimitur, quod inibi *abusus* in malam partem accipiatur, ut nequiter *abuti*; *text. in cap. Sedes de Rescr. Perniciosus abusus*; *cap. Perniciosus de Celbr. Miss. Detestabilis abusus cap. si Canonici in fin. de offic. ordin. in 6.* &c. regulariter tamen, etiam simpliciter prolatum, in malam partem sumitur. Unde *abusus in Baptismo*, accipiendus hic est pro delicto, quod in *Baptismo* committitur, eo utendo ad alium finem ab eo, pro quo institutum est.

2 Potest igitur contingere *abusus Baptismi* primo in ejus administratione, dolose delinquendo ex parte materiæ, aut ex parte formæ, aut ex parte intentionis; puta, utendo scienter aut aqua non naturali, sed artificiali; aut aliis verbis ab iis, quæ ex Christi institutione tradit Ecclesia; sive debitam intentionem conferendi Sacramentum non solum non habendo; sed contrariam positive formando, puta, intendendo non baptizare sacramentaliter eum, quem materialiler abluit.

3 Primus, & secundus *abusus*, quasi metaphisicus est; non enim dari potest, quod quis peccet in materia, aut forma *Baptismi*, nisi ex ignorantia, quæ admittit quidem culpam, sed dolum excludit; unde, si in his peccare debet ex dolo, oportet, quod in illis delinquat ad finem, ut *Baptismus* nullus sit; & hoc pacto sequitur, quod practice delinquere cum dolo, solummodo contingat circa *Baptismum*, quando Minister habet positivam intentionem non conferendi Sacramentum. Et casus hic nostro sæculo accidit in Calabria, ubi scelestus quidam Parochus, cum aliter non posset hostili animo, quem habebat erga quendam Principem, satisfacere, ejus infantes, quos aqua baptismali abluebat, in peccato originali relinquebat; siquidem animum positivum habebat illos minime baptizandi, ut animæ illorum a gloria excluderentur, & hoc ad vindictam inimicitiæ, quam contra eorum Patrem gerebat. Sub finem vitæ Parochus pœnitentia ductus, crimen confessus est, unde filii illius Principis superstites (nam nonnulli sine sacramento Baptismi decesserant) iterum baptizati sunt, inter quos unus erat ex Ordine nostro Sacerdos, Concionator, & qui Prælaturas plures Locales, ac Provinciales administraverat, & hic ad præscriptum Sacrorum Canonum *cap. 1. & cap. final. Extra. de Presbit. non bapt.* post *Baptismum* iterum omnes sacros Ordines suscepit.

4 Potest pariter contingere *abusus Baptismi* defectu intentionis ex parte suscipientis, cum nimirum aliquis aut ad lucrum, aut ad pœnam, aut servitutem effugiendam, ficte baptismum recipit cum intentione positive contraria, sacramentum non suscipiendi, ut faciunt quidam nebulones, maxime Hebræi, qui fingunt se velle ad fidem Christi converti, ut a pietate Fidelium pecunias aucupentur.

5 Secundo contingit *abusus Baptismi* ex parte collationis; cum enim Sacramentum hoc in anima imprimat characterem, & proinde iterabile non

non sit, *Trident. sess. 7. de Sacram. cap. 9.* qui absque necessitate, sciens, & volens, reiterat *Baptismum*, illo abutitur. Dixi *absque necessitate*, quia si adsit necessitas, quia nempe adest dubium probabile, quod aliquis non rite baptizatus est, non solum potest, sed etiam debet sub conditione baptizari, prout dicunt *Canon, cap. de quibus Extra de Bapt. & S.Thomas part. 3. q.66. art. 9.* Nec dici potest rebaptizatus, qui sic conditionate baptizatur; quia, si non purificatur coram Deo conditio, quod nempe ille baptizatus antea non fuerit, secunda ablutio, ex defectu intentionis in Ministro, Sacramentum *Baptismi* non est: si autem re vera conditio subest, quia ille antea nulliter baptizatus est, nequit dici reiteratus *Baptismus*, quia, ut habet *Canon text. in cap. Vienens. de Presb. non bapt. non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum.*

6 Extra casum autem supradictum, reiterans *Baptismum*, sciens, ac volens graviter delinquit contra Sacramentum: & hic distinguendum est; nam si quis *Baptismum* reiterat absque errore in intellectu, (puta, sciens, aut credens ablutionem, quam confert, nullius esse valoris, ratione praecedentis *Baptismi* rite administrati) hic tenetur de solo facto, prout scribit *Pegn. ad direct. Inquis. Part. 1. comment. 12. in fin.* Si vero pertinacem errorem haberet in intellectu, quod nempe homo, juxta sectam *Anabaptistarum*, posset, & deberet pluries baptizari, iste re vera esset haereticus. Quod autem dicitur de Ministro rebaptizante, intelligendum est etiam de eo, qui sciens se fuisse rite baptizatum, sibi *Baptismum* iterari faceret, aut pateretur, prout habetur in quadam lege *Codicis text. in l. si quis C. ne sanct. bapt. iter.*, & quamvis in jure Canonico *text. in cap. final. Extr. de Bapt. & ei effe.* non exprimatur poena nisi Ministri rebaptizantis, tamen ratione correlationis tantum delinquit qui se baptizari iterum facit, sicut qui Baptismum denuo ministrat. Quod vero talis reiteratio fieri possit etiam absque errore in intellectu, ex puro motivo lucri, ex parte suscipientis, patet ex multis à Judaismo conversis, qui baptizati in uno loco, ad alium locum valde à primo remotum pergunt, ibique se primo ab Hebraismo velle converti fingunt, & alium *Baptismum* suscipiunt, ut eleemosynas colligant, erogari solitas a pietate fidelium in conversione alicujus infidelis ad veram fidem. Ex parte etiam Ministri idem evenisse, sum Testis de quodam Parocho, qui licet ab obstetrice publica, & testimonio astantium esset informatus, *Baptismum* fuisse rite collatum cuidam infantulo pene nato, cujus vita videbatur periclitari, ita ut non debebant fieri circa illum, nisi aliae caeremoniae Ecclesiasticae, ac consueti exorcismi; tamen ad captandam majorem eleemosynam à Patrino, ac Matrina, ut in illa regione fit, quando integraliter, & cum solemnitate *Baptismus* ministratur, voluit puerum absolute (minime apposita clausula Canonis *text. in cap. 2. de Bapt. si non est baptizatus &c.* iterum baptizare.

7 Tertio contingit *abusus* ex parte subjecti; siquidem subjectum *Baptismi* non potest esse nisi homo, nempe animal praeditum anima rationali, & actualiter vivens. Hinc est, quod, si quis conferret *Baptismum* monstro, aut *molae*, quam passim mulieres male affectae pariunt, abuteretur *Baptismo*, monstrum tamen dico, quod homo non sit; nàm potest quidem esse aliquis homo monstruosus, qui communiter monstrum vocatur, & tamen homo est Baptismi capax. Monstruosus enim ex hoc redditur, quod membra sua aut sunt ultra consuetum aucta, aut diminuta in mole, aut numero; aut sunt transposita a naturali eorumdem situ in corpore humano. Si autem caput humanum habet, communiter existimatur homo, (cui in universali Doctorum sententia *Bald. in l. non sunt, in lect. & Add. ff. de stat. hom. Caball. Cas. 139. nu. 9. & seqq.* potest conferri *Baptismus*) quantumvis caetera membra non humana habeat. Monstrum autem absolute in hoc casu est, quod caput humanum non habet, quamvis aliquod aliud membrum humanum haberet; sicut est *mola*, quae aliquoties rudis, ac informis massa carnis, motus, ac formae alicujus alterius animalis expers est, & tunc nata mortua censetur; aliquando vero extra uterum adhuc vitalis est, & membra, ut praefertur, diversa ab aliis animalibus habet; si enim membra certi alicujus animalis haberet, ut muris, ranae &c. dicendus esset partus monstruosus, non *mola*, ut docet *Etmuller. Colleg. pract. special. cap. 6.*

8 Si igitur Monstro, aut *molae* hujusmodi viventi *Baptismus* confertur, *abusus Baptismi*, ac crimen est, nisi hoc fiat ex ignorantia, quae culpam tantum, non dolum importat, & ideo malitiam criminis excludit ex notis juribus. Qui autem sacrilege baptizant corpora inanimata, ut monetam &c. aut etiam animata, ad sortilegia, maleficia, incantationes &c. ipsi pessimè *Baptismo abutuntur*, & de his alibi suo loco loquemur, cum de sortilegio agemus.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Probatio abutentis Baptismo ex parte materiae, aut formae, quomodo fiat.*
Si abutens est vir doctus, probato facto, & scientia materiae non idoneae in baptizante, probatum est crimen.
Si est rusticus, & ignorans, debet fiscus probare in eo scientiam necessariorum ad Baptismum.
10 *Abusus Baptismi ex parte intentionis probari nequit, nisi per confessionem Rei.*
11 *Reiteratio Baptismi fit per Testes.*

9 Quò ad probationem committentis *abusum in Baptismo* circa materiam, aut formam debitam, advertendum, quod, probato per Testes, quod Reus praetensus usus est liquore, quem sciebat, non esse aquam naturalem; vel protulit formam diversam ab ea, quam tradit Ecclesia, videtur probatum sufficienter delictum. At haec conclusio universaliter non est vera; sed distinguendum est de persona sic abutentis. Vel enim est Clericus, aut vir doctus, ac eruditus in articulis fidei, ac praeceptis Ecclesiae; aut est rusticus, rudis, sive mulier ignorans &c. si primum, in eo non praesumitur ignorantia juris juxta regulam *cap. Ignorantia. de Reg. jur. in 6.* praesumitur proinde, quod sciens, & volens, *abusum* commiserit; unde, probato facto externo, probatum praesumptivè, (quò ad scientiam, sine qua crimen non datur) remanet

net delictum, & tunc transfertur in Reum onus probandi ignorantiam, & quod ex ea culpabiliter tantum deliquerit. Si autem secundum; in rustico, ac personis idiotis regulariter juris ignorantia præsumitur, *Sfort. de Inintegr. restitut. Par. 1. quæst. 9. Tusch. litt. I. Concl. 13. Farinac. Fragm. crim. Part. 2. V. Ignorantia. num. 273. & seqq.* maxime circa tales res Sacramentales, quarum scientia magis requiritur in persona Ecclesiastica, quam in Laica: & ideo ad probandum crimen oportet, quod probetur ab Accusatore, seu Fisco, Reum habuisse scientiam de qualitate materiæ, & formæ, necessaria ad Sacramentum *Baptismi*, & quod nihilominus voluerit materia, aut forma indebita uti.

10. Quo ad probationem intentionis (quod nempè Minister *Baptismi*, licet abluerit exterius baptizandum, tamen non habuit intentionem conferendi Sacramentum, imò positivam contrariam intentionem formavit) hæc simpliciter improbabilis est, tum quia hæc latet animo; tum quia hæc non est causativa alicujus actus externi, a quo possit præsumi de animo, seu intentione sic agentis; sicut est regulariter in aliis motibus animi, qui ex subsequenti facto coniici, ac præsumi possunt. Aliter igitur probari non poterit, nisi casu, quo Reus ipse extrajudicialiter intentionem talem manifestaverit, & constitutus in judicio confirmaverit extrajudicialiter manifestatum. Quod verò circa probationem intentionis dictum est de Ministro *Baptismi*, accipiendum etiam est de suscipiente, qui contraria intentione ponit obicem Sacramento.

11. Circa probationem abusus in reiteratione *Baptismi*, tùm ex parte Ministri, tùm ex parte suscipientis, nihil peculiare habetur; proindè probatio fieri debet more solito per Testes, ac alia legitima monumenta. Sicut etiam respectu *abusus* in baptizante subjectum non idoneum, ut rem inanimatam, brutum, aut monstrum &c.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

12. *Pœna dolose committentis abusum in Baptismo ex parte materiæ, aut formæ, aut intentionis non reperitur in jure.*
13. *Committens abusum in Baptismo ex parte intentionis mitti debet ad triremes.*
14. *Ratio positæ conclusionis.*
   Habens usum rationis, quos actus erga Deum teneatur elicere.
   Per Baptismum flaminis homo fit membrum Christi.
15. *Ex qualitate aggravante, abutens Baptismo ex parte intentionis potest morti tradi.*
16. *Pœna reiterantis Baptismum in conferente, & suscipiente, de jure Civili est mors.*
   Talis pœna danda est etiam sine errore intellectu.
   Argumentum optimum deducitur a diversitate Titulorum juris.
17. *De jure Canonico rebaptizatus, & rebaptizans etiam occulte sunt irregulares.*
   Talis pœna intrat etiam in rebaptizante laicaliter, si intervenit malitia.
18. *Si in rebaptizatione intervenit error in intellectu, intrat pœna Hæresis.*
19. *Punitus ob rebaptizationem juxta Canones, an a Judice Laico possit puniri pœna mortis, lata per jus Cæsareum.*
   Negant Pegna, & Thesaurus.
   De crimine mere Ecclesiastico judicare nequit Laicus.
20. *Rebaptizatio non est crimen mere Ecclesiasticum.*
   Ecclesia in quibus corrigat leges Imperiales.
   Judex Laicus, puniendo Hæreticum morte, exequitur leges Imperiales.
21. *Dolose rebaptizatus debet damnari ad mortem.*
22. *De pœnis baptizantium res inanimates, semissive.*

12. CUM crimen *abusus in Baptismo* merè Ecclesiasticum sit, nulla pœna in jure Cæsareo reperitur pro hoc delicto sancita, nisi de reiterantibus hoc Sacramentum, de quibus mox dicemus. Sed circa committentes *abusum* in materia, aut forma, aut intentione, nec Canonicam, nec Civilem pœnalem dispositionem invenire licet; non enim in mentem *Summorum Pontificum*, aut *Cæsarum* unquam venire potuit, quod daretur unquam homo, ita scelestus, ut in tantam prorumperet impietatem. Diximus paulò suprà, non posse dari dolosum *abusum* circa materiam, aut formam *Baptismi*, nisi fiat ad finem non conferendi Sacramentum; sequitur proindè, quod practicè dolosus *abusus Baptismi* non datur sine intentione non conferendi Sacramentum, prout fuit *in Parocho Calabro*, qui ad vindictam contra Principem ejus infantes sacro lavacro abluebat, cum intentione tamen positiva eos non baptizandi, ut supra dictum fuit.

13. Si ergo accideret similis casus, quænam pœna esset Reo irroganda? Dico, quod non loquor de sponte, ac secreto comparente coram Inquisitore, aut Episcopo in foro Pastorali, aut paterno; sed de Reo judicialiter convento, ac confesso, aliter enim, quam ex propria confessione delictum hoc probari non potest. Censeo, quod talis Reus esset ad triremes transmittendus; & si in multis infantibus tantum scelus commisisset, dico, quod etiam relaxandus esset brachio sæculari, ultimo supplicio afficiendus.

14. Ducor, quia sicut æterna vita animæ præferenda est temporali vitæ corporis, ita privans alterius animam æterna vita, puniri debet magis, quam adimens vitam alterius corporalem; & sic abutens *Baptismo*, ut præfertur, puniri deberet plusquam homicida; & hoc quidem verum est, si talis Reus directè intenderet non baptizare, ad hoc, quod anima ejus infantis remaneret in peccato originali, ac privaretur gloria cœlesti, & infans moreretur ante usum rationis; quia habens usum rationis tenetur elicere actum fidei, spei, ac charitatis erga Deum, ut communiter docent Theologi, & per tales actus fieret membrum Christi, & baptizatus esset *Baptismo* flaminis, ut ait *Canon text. in cap. Veniem. Extrà. de Presb. non baptiz.* ne sibi malitia Ministri in Baptismo noceret.

15. Sed quia incapibile est, quod homo, nisi diabolicus sit, de directo velit alicui animæ privationem gloriæ, sed si talem abusum committit, hoc est ex motivo ultionis, ut de *Parocho*

Cala-

Calabro supra dictum est; & etiam, quia privatio gloriæ non est effectus actionis in sic abutente, (quia hæc est effective a peccato originali, occasionative autem a non conferente ritè *Baptismum*,) sicut mors corporis est effectus violentiæ impressæ ab homicida; ideo non debetur huic sacrilego pœna ultimi supplicii, sicut debetur homicidæ, sed paulo minor, puta, triremes. Verum est, quod istius crimen, si qualificaretur a circumstantia aggravante, puta a consuetudine talis abusus, a numero infantium sic fraudatorum *Baptismo*, maxime, si nonnulli eorum ante usum rationis decesserunt, a scandalo populi &c. deberet omninò tradi ultimo supplicio; ratio est, quia talis circumstantia aggravans deberet aggravare supra pœnam triremium perpetuam, quæ majorari nequit, nisi inferendo supplicium extremum.

16 Pœna reiterantis absque necessitate *Baptisma* in jure civili *text. in l. Si quis C. ne sanct. Bapt. iter.* est ultimi supplicii tam in rebaptizato, quam in rebaptizante, ut observat *Pegn. ad direct. Inquisit. Part.1.Comm.13. init.* Et adverto, quod mens Imperatoris est, quod tali pœna absolutè puniatur committens talem reiterationem, etiam independenter ab hæresi; hoc est, quantumvis talis Reus non haberet errorem in intellectu circa reiterationem *baptismi*, sed hoc faceret ex motivo lucri, aut alterius finis. Ratio est, quia distincti sunt Tituli in Codice *de Hæreticis*, & de *reiterantibus Baptisma*, quibus eadem pœna, puta ultimi supplicii sancita est. Sequitur ergo, quod, si datur pœna mortis reiteranti *Baptisma*, hoc non fit præcisè ex ratione hæresis, a qua talis reiteratio procedit, quia de pœna mortis hæreticis danda in alio Titulo Imperator disponit, unde superflueret Titulus, *ne sanctum Baptismum iteretur*, quod non est admissibile in jure, in quo nihil superflui datur ex vulgatis; & à diversitate Titulorum optimum ducitur argumentum, prout communiter scribunt Juris utriusque periti. Sequitur ergo, quod quavis ex causa, quis absque necessitate *Baptisma* reiterat, de lege Cæsarea debet ultimo affici supplicio.

17 De jure autem Canonico, rebaptizatio etiam occulta facit rebaptizantem, rebaptizatum, & ministrantem in tali baptismo irregulares, ut dicunt plures Canones *cap. Confirmandum. 50. dist. cap. Qui bis de Consecr. dist. 4. cap. Qui in qualibet. 1. quæst. 7. cap. Afros. 98. Dist.* & quamvis in *cap. 2. de Apostatis* Textus loquatur de *Acolyto*, qui ministravit Sacerdoti rebaptizanti, tamen infertur idem de Sacerdote per argumentum a fortiori, ut passim dicunt Doctores *Navar. Avil. Suar. Tolet. Comincb. & Barbos.* apud *Thesaurum de Pæn. V. Baptisma cap.1. num.1.* qui cum *Sylvestro*, *Angelo*, *Cardinali*, & *Ancharano*, advertit dictam conclusionem, extendit etiam ad baptizantem laicaliter, dummodo tamen in tali actu interveniat malitia gravis, hoc est mortalis peccati, ut scribunt *Barbosa ad cap. 2. de Apostat.* & *Suarez de Censur. disp. 31. sect. 6. §. Sed quid.*

18 Distinguendum autem puto casum, etiam de jure Canonico, nempe aut in tali rebaptizatione intervenit, sive in conferente *Baptismum*, sive in suscipiente, error in intellectu; aut non. Si non, concedo, quod tale crimen de jure Ecclesiastico punitur sola *irregularitate*; sed si intervenit error, tales debent puniri tanquam Hæretici, qui, si perseverant in pertinacia, sunt tradendi curiæ sæculari. Unde in omni casu rebaptizationis, Rei tanquam vehementer suspecti de Hæresi *Anabaptistarum*, aut *Novatianorum*, judicandi sunt ab Inquisitoribus. *Anania in cap.2. nu.3. de Apost. Glos. in Rubric. C. Ne sanct. Bapt. iter.*

19 Sed dato, quod quis punitus sit ab Inquisitore de hoc crimine juxta leges Canonicas, remanet ne locus Judici Laico exercendi contra eundem pœnas Imperiales? *Franciscus Pegna ad direct. Inquisit. Part.1. Comm. 13. vers. Sed nu. quid V. Baptisma cap. 1. in fin.* cui subscribit *Thesaurus* respondet negative, quia malitiose active, aut passive reiterans Baptisma, errat in fide, & per consequens est crimen mere Ecclesiasticum, de quo inquirere, aut judicare nequit Judex Laicus, juxta Textum *in cap. Ut Inquisitionis §. Prohibemus. de Hæret. lib. 6.*

20 Sed tale fundamentum nutat, quia hoc delictum potest committi absque errore in fide, ut patet in his, qui hoc patrant ad purum finem lucri, Sequitur ergo, quod non est mere Ecclesiasticum, & de eo potest Judex Laicus judicare. Verum est, quod Reus statuendus est coram Inquisitore, ut cognoscat in facto, an intervenerit error circa fidem; sed postquam Inquisitor pœnas juxtà jus Canonicum incussit, non impeditur Judex Laicus Imperiales sanctiones exequi. Ratio est, quia, ut *Tit. 4. §. Raptus. nu. 9.* probavimus, Ecclesia non corrigit Leges Imperiales, nisi in iis, quæ aliquo modo peccatum nutriunt, aut materiam sacramentalem tangunt; pœnas autem ab Imperatore sancitas contra Reos, ut rigor disciplinæ Christianæ servetur, minuere non intendit. Hæresis profectò crimen Ecclesiasticum mere est, & de hoc minime judicat Laicus quo ad jus mere spirituale; tamen quo ad pœnas inferendas, ab Imperatore sancitas contra Hæreticos contumaces, procedit. Nec dicendum, quod hoc facit ex mandato Ecclesiæ relaxantis formalem Hæreticum brachio sæculari; quia pœnam sanguinis non tulit Ecclesia, quæ in traditione rogat Judicem Laicum, ne pœnam mortis inferat Hæretico. Sequitur proinde, quod Judex exequitur tantum pœnam Imperialem, postquam Ecclesia pœnam Hæretico intulit juxta suas leges.

21 Sumus igitur in pari casu, nam dato etiam, quod iteratio *Baptismi* sit crimen mere Ecclesiasticum, quod negamus, adhuc tamen debet Judex Laicus Cæsareas pœnas ultimi supplicii Reis dare, (si tamen Laici sint) postquam Ecclesiasticus juxtà jus Canonicum illos punivit; & hoc maximè conducit ad bonum Christianæ Reipublicæ, nam rigor pœnarum exactius Christianam disciplinam tuetur, quam enervat mollis delictorum coercitio.

22 Quo ad pœnas baptizantium res inanimatas, aut bruta &c. de his loquemur infra §. *Sortilegium.*

§. II. Abusus in Eucharistia.

SUMMARIUM.

1. *Abusus in Eucharistia enormissimum est sacrilegium.*
2. *Quotupliciter contingat abusus immediatus contra Eucharistiam.*

3 Sa-

3. *Sacrilegium immediatum contra Eucharistiam, an contineat crimen læsæ Majestatis in primo capite.*
Cajetani opinio negans.
4. *Impugnatur Cajetanus.*
Tale crimen est læsæ Majestatis Divinæ in primo capite.
5. *Maculans luto dolose purpuram Regis, lædit Majestatem ejus personæ.*
6. *Furans Eucharistiam est ipso jure excommunicatus.*
Furans sacram Pixidem, & occasionative Eucharistiam, atrocius puniendus, quam furans aliam sacram supellectilem.
Vasa sacra tangere Laicis vetitum.
7. *Furans Eucharistiam ad sortilegia duplici sacrilegio peccat.*
Abutens Eucharistia accepta de manu Sacerdotis, etiam ad bonum finem, excommunicatur.
8. *Evomens Eucharistiam committit improprie sacrilegium.*
9. *Pœna Canonica contra vomentes Eucharistiam.*
Per quantum temporis debet quis, accepta Eucharistia, abstinere a cibo juxta Decretum S. Clementis, Papæ.
10. *Quomodo committatur abusus in Eucharistia circa ejus custodiam.*
Pœna Sacristæ male custodientis Eucharistiam.
Lampas jugiter ardere debet ante Eucharistiam.
Missa celebranda accensis luminibus.
Abusus Presbyteri Brixiensis celebrantis absque candelis, & ejus pœnæ.

1. Secunda sacrilegii, & quidem enormissimi, species est, quod committitur in *abusu Eucharistiæ* sacrosanctæ præ cæteris Sacramentis, rebusque sacris, cum Auctorem ipsius sanctitatis Corpus scilicet, Animam, ac Divinitatem D. N. J. C. realiter contineat.

2. Potest autem primo committi hoc sacrilegium in immediatam injuriam; aut vilipendium contra eam inferendo, ut si quis eam pedibus conculcaret; brutis comedendam projiceret; in sterquilinium, aut ignem injiceret; aut cultro, seu pugione dilaceraret; ac aliis multis modis contemptus, prout in diversis locis factum fuisse a Judæis, Hæreticis, aliisque Infidelibus, cum insignium miraculorum eventu, passim legatur in *Magno speculo exemplorum*, *libro Apum*; *Pratoque florido &c.*

3. Dubitari circa hoc contingit, an tale sacrilegium habeat rationem criminis læsæ Majestatis Divinæ in primo capite, ut pote, quod per illud immediate impetitur Divina Persona? *Cajetanus in 2. 2. q. 99. art. 1. in 4. col. in fine vers. Ad objectionem ergo*, prout refertur a *Decian. Tract. crim. lib. 6. cap. 16. num. 2.* sentit, quod *non dicitur committere sacrilegium contra sanctitatem personæ, & contra sanctitatem rei*, & ex consequenti non delinquere crimine læsæ Majestatis in primo capite, qui tale scelus attentat: Ratio est, quia *Persona, & Corpus Christi, prout Corpus verè est in Cælo, quo modo non est in Sacramento Eucharistiæ: quia ibi, quamquam sit Corpus Christi, tamen non est per modum Corporis; sed per modum rei velatæ sub speciebus Sacramentalibus*. Hæc Cajetanus. *Decianus* autem illum recitans, se remittit circa tale dubium ad Theologos.

4. Sed, salva tanti Doctoris reverentia, dico, quod sententia *Cajetani* non subsistit, & quod in tali scelere committitur verum crimen læsæ Majestatis in primo capite. Ratio est, quia realis, & vera persona Christi Domini est sub speciebus panis, ac vini; & quamvis ejus Corpus non sit in *Eucharistia* sub modo quantitativo, est tamen sub modo reali, non autem figurato, aut relato ad Corpus, quod est in Cælo. Sequitur igitur, quod injuria illata *Eucharistiæ*, terminatur ad veram, ac realem personam Regis Regum; & proindè interveniat in ea verum crimen læsæ Majestatis Divinæ in primo capite, cum persona Christi Divina sit, ut fides docet.

5. Nec facit contra hoc, quod in *Eucharistia* non habetur Corpus Christi per modum corporis, sed per modum rei velatæ sub speciebus. Quia, quamvis corpus Regis veletur, aut vestiatur purpura, non tamen tollitur, quin in corpus Regis inferatur injuria, quæ tamen ad purpuram physice terminatur; unde ex contemptu faciens lutum in purpuram Regis, crimen committeret Majestatis læsæ in primo capite. A pari ergo, species sacramentales velant Corpus Christi reale, ut purpura corpus Regis; sequitur igitur, quod injuria physice terminata ad species, realiter offendit Corpus Christi. Accedit, quod persona Christi Domini immaterialis omninò est, & simul realiter cum anima, & corpore ipsius in Eucharistia est; sequitur ergo, quod, quamvis Corpus Christi non sit in Eucharistia sub modo quantitativo, ibi tamen est vere, & realiter illius persona, quæ contumeliose afficitur ex contemptu Eucharistiæ, & reddit crimen læsæ Majestatis in primo capite.

6. Secundo committitur hoc sacrilegium in furto ipsius *Eucharistiæ* e sacrò ciboriò, ob quod incurritur ipso jure excommunicatio, ut ex *Francisco de Platea Tract. de Excomm. §. 29. num. 8. & Archidiacono in cap. Corpora. de Consecr. Dist. 1.* colligit *Decianus lib. 6. cap. 30. num. 38. Tract. crim.* Distinguendi autem sunt circa hoc casus: nam furans, vel habet intentum principale furandi *Eucharistiam*, ut ea utatur ad superstitiones, incantationes &c. aut intendit principaliter furtum sacræ Pixidis, ad eam conflandam, ac vendendam, & occasionative tantum etiam *Eucharistiam* asportat. In secundo casu, furtum quidem sacrilegum committit, & de vase consecrato, quod Corpus Christi conservat, ob quod acrius debet puniri, quam si Ecclesiasticam aliam supellectilem benedictam tantùm auferret, ut alibi observat idem *Decian. Tract. crimin. lib. 6. cap. 30. num. 19.*, attento maxime, quod simul cum furto cumulatur tactus prohibitus vasis sacri, quod tangere Laicis vetitum est, ut dicitur *cap. In sancta de Consecr. dist. 1.*

7. In primo vero casu, injuria principaliter, ac ex instituto tendit ad personam Christi Domini, & simul cum atrocissimo sacrilegio cumulatur etiam diabolica superstitio, per quam dupliciter in hoc casu violatur religio. Et quamvis non interveniret furtum sacrilegum; neque etiam superstitio, ut si quis de manu Sacerdotis acceptam *Eucharistiam* minime deglutiret, sed

eam

eam asportaret ad aliquem finem, etiam non malum, ut pro remedio infirmitatis; ad propulsandas ab agris, ac vineis tempestates a dæmone suscitatas &c. sie deferens, ut sacrilegus excommunicatur, ut habetur in *Concil. Tolet.* 11. *cap.* 11. *apud Laurea Epitom. V. Eucharistia a quibus*.

8. Tertiò committeretur sacrilegium, (quamvis improprie) si quis per ebrietatem sacram *Eucharistiam* evomeret. Dixi improprie sacrilegium, etenim ad hoc requiritur deliberata voluntas, ac plenus dolus; vomitus autem ut suppono, involuntarius est, & causative tantum (nempe per ebrietatem, quæ & ipsa potest etiam esse culpabilis in sola causa) procurata. Quod, si vomitus voluntarius esset, utpotè procuratus ad remedium ebrietatis, gravior esset culpa; debet enim ille supportare potius aliquam molestiam ex nimietate cibi, quam tantam irreverentiam erga *Augustissimum Sacramentum ostendere:* attento maxime, quod ipse sua intemperantia molestiam illam sibi procurasset.

9. Habetur autem Canon, *text. in cap. Si per ebrietatem de Consecr. dist.* 2. sanciens, quod si per ebrietatem, aut voracitatem (quæ aliquando causat vomitum ex nimis festinata comestione, orta ab inordinata, ac immoderata cibi appetentia) quis sacram *Eucharistiam* vomuerit, si ille Laicus sit, debet pœnitere per quadraginta dies; si est Clericus, aut Monachus, per septuaginta; si verò Episcopus, per nonaginta dies. Et ratio est, quia post assumptam sacram *Eucharistiam*, debet quivis, antequam communes cibos sumat, tantum temporis attendere, ut species sacramentales digeri queant a calore nativo; sive, (ut volunt Neoterici Medici) a fermento digestivo stomachi; quod fieri non potest ad minus, quam intra dimidiam horam. *Divus* tamen *Clemens Papa Epist.* 2. & *habetur in cap. Tribus gradibus de Consecr. Dist.* 2. ordinavit, quod, qui mane *Eucharestiam* sumpsit, abstineat a communi cibo usque ad sextam, qui verò hora tertia eam sumpsit, ante horam nonam non comedat: sed hoc ampliùs non servatur; imò ab aliquibus Sacerdotibus itur de Missa ad mensam, quod certe irreverentiam importat erga venerabile Sacramentum.

10 Quartò committitur *abusus in Eucharistia*, si illa nimis negligenter custodiatur. Divinissimi hujus thesauri custodiam Ecclesia suis Ministris sedulo injungit; unde in suis *Canonibus Extra. de Custo. Eucharist. lib.* 3. *Tit.* 44. specialem Titulum ordinavit *de Custodia Eucharistiæ*, statuitque, quod tum illa, tum sacrum Chrisma asservetur in Ecclesia sub fideli clavium custodia, ne possit a muribus corrodi, aut lambi, sive ad ea temeraria manus extendi, *text. in cap. Statuimus de Cust. Euchar.* Quod, si is, cui demandata est talis custodia, eam *incaute reliquerit*, ob talem negligentiam, ob quam injuria afficitur *Eucharistia*, debet ipse per trimestre a proprio officio suspendi. Si autem *per ejus incuriam aliquid nefandi inde contigerit*, (ut nempe *Eucharistia* fuerit a muribus corrosa; aut furto sublata) *graviori subjacere debet ultioni*, arbitrio nempe Prælati infligenda. *Abusus* etiam esset, si absque lampade jugiter ardente custodiretur *Eucharistia* contra præceptum factum *Moysi* a Deo dicente: *Ignis in conspectu meo semper ardebit*, *Levit. cap.* 6. *v.* 12.; aut si Missa celebraretur sine candelis accensis, ut faciebat Presbyter ille Brixiensis, de quo loquitur *cap. final. de Celeb. Missarum*, qui fuit ob hoc, & alios abusus circa *Eucharistiam*, Officio, & Beneficio privatus.

Probatio.

S U M M A R I U M.

11 *Circa probationem abusus in Eucharistia nihil peculiare est.*

12 *An a Fisco probandum sit, quod particula reperta apud indiciatum de sortilegio, sit consecrata, remissive.*

11 Circa probationem hujus criminis nihil peculiare occurrit, quod in aliis criminibus non servetur; sive igitur loquamur de contumelia, & contemptu *Eucharistiæ* juxta primum modum supra expressum; sive de furto ipsius ad maleficia, aut incantationes, probationes ejus criminis debent fieri per congruentes Testes, & Rei confessionem.

12 Inquirendum hic esset, an spectat ad accusatorem, aut Fiscum probare, consecratam esse particulam, quam cum aliis signis maleficii, aut sortilegii inveniri contigerit in visitatione corporis, aut indumentorum ejus, qui in sacro Tribunali indiciatus esset de sortilegiis ad se muniendum contra arma, (qui vulgo dicitur esset *ingermato*), aut de aliis maleficiis. Sed quia hujus tractatio magis propriè spectat ad paragraphum *Sortilegium*, de quo infrà, illuc Lectorem remittimus.

Pœnæ.

S U M M A R I U M.

13 *Pœna abutentis Eucharistia, contumeliose in eam agendo, est mori qualificata.*

14 *Furans Eucharistiam, principaliter intentam in furto, debet mori qualificate.*

15 *Furans pixidem cum Eucharistia, debet pariter supplicio extremo qualificato puniri.*
Talis pœna fuit executa Neapoli.

16 *Pœna pro abusibus aliis in Eucharistia, expressa sunt supra num.* 8. & 10.

13 Supposito eo, quod supra *num.* 4. probavimus, quod nempè contumelia, ac injuria, facta sacræ *Eucharistiæ*, contineat verum crimen læsæ majestatis Divinæ in primo capite, evidens est, quod pro *abusu in Eucharistia*, primo modo supra expresso, debeatur pœna qualificata ultimi supplicii, & acrior ea, quæ debetur pro crimine læsæ Majestatis humanæ. Ratio est, quia quo magis præstat persona æterni, quam terreni Regis, eo magis aggravatur ejusdem speciei crimen commissum in illam, quam in hanc: æquum igitur est, quod pœna criminis Majestatis læsæ Reo incutiatur, cum hoc tamen, quod istius supplicium aliqua qualitate aggravetur, quæ respondeat majori dignitati Majestatis læsæ, ac gravitati delicti supra consuetum crimen offensæ Majestatis humanæ.

14. Pœna sacrilegii in *Eucharistia*, secundo modo supra *num.* 6. expressi, debet pariter esse ultimi supplicii. Ratio est, quia vel furtum princi-

pali-

pariter intentum est de *Eucharistia* ipsa ad aliquem usum superstitiosum, aut non, semper tamen illicitum: vel est principaliter de sacra pixide, aut ostensorio, sive radio, occasionative autem de sacra *Eucharistia*, in iis contenta. Si primum, evidens est, quod debetur furi ultimum supplicium, non simplex, sed qualificatum, tum quia furatur rem inæstimabilis pretii; tum quia in furto tali triplex sacrilegium copulatur, puta, in personam Divinam, ibi existentem, cui fit injuria; in locum sacrum, a quo aufertur sanctitatis ipsius Auctor; & tertio, reperitur sacrilegium in abusu sacratissimæ rei. Cum igitur tot aggravantes circumstantiæ interveniant, liquet, quod delinquenti, ut præfertur, debetur mors etiam qualificata, ut dicam hoc eodem Titulo §. 6. *Sortilegium num.*62.

15 Si secundum, non minus debetur ultimum supplicium, tum quia furto sacri vasis super omnia reveribilis (ratione consecrationis per oleum sanctum, & ejus, quod in ipso vase continetur), copulatur sacrilegium furti corporis Christi, quod, quamvis non sit principaliter intentum, non desinit tamen esse patratum. Imo urget contra Reum præsumptio, quod asportando eum sacro vase etiam Corpus Christi, hujus furtum fuerit æquè principaliter intentum; nam, si illius tantum facere intendisset, reliquisset in sacro ciborio Eucharistiam; quod, si eam æque abstulit, signum est, quod etiam ejus furtum principaliter intendit: unde debetur ei mors qualificata, & sic practicatum fuit Neapoli cum quodam, qui sacram pixidem cum particulis consecratis furatus est ex Æde Montis Calvarii, qui captus in flagranti crimine, intra quatuor horas a commisso delicto, fuit furcis suspensus, in frusta dissectus, & tandem combustus.

16 De pœnis autem sacrilegii in Eucharistiam, tertio, & quarto modo accepti, de quo dictum fuit supra *num.*8. & 10. nihil restat dicendum, eum tale delictum proprie non sit, quod judicialiter puniatur. Pœnæ autem Canonicæ, quæ pro ipso inferuntur, satis sunt in locis citatis expresse.

§. III. Abusus in Ordine.

SUMMARIUM.

1 *Plures modi, quibus potest committi abusus in Ordine.*
2 *Tractandorum propositio.*
Regulariter hoc crimen nequit committi sine crimine falsi.
3 *Ætas legitima pro suscipiendis singulis Ordinibus.*
Anni assignatæ ætatis ad recipiendos Ordines sufficiunt incœpti.
In favorabilibus annus inceptus habetur pro completo.
4 *Quis dicatur furtive Ordines suscipere.*
5 *Opinio, quod furtive Ordines suscipiens characterem non recipiat.*
Contraria sententia est verior.
Furtive ordinatus, obtenta dispensatione ab irregularitate, ad cautelam debet ordinationem sub conditione repetere.
6 *Promoti per saltum qui sint.*
Promotus est per saltum, qui omissa prima Tonsura, Ordines suscipit.
Recipiens Ordinem ficte, & mox ad Ordinem superiorem ascendens, promovetur per saltum.
Ordo superior eminenter continet inferiores.
7 *De Ordinatis per falsas Dimissoriales, remissive.*
8 *Abutitur Ordine, qui usurpat ministerium Ordinis sacri, quo insignitus non est.*
Hoc procedit tum in Clerico, tum in Laico.
Extenditur etiam ad actum, adnexum Ordini sacro ex institutione Ecclesiæ.
Usurpans munera Sacerdotis est suspectus de Haresi.

1 Plures abusus in Sacramento *Ordinis*, sive in suscipiendo, sive in ministrando possunt contingere: nam potest quis ante legitimam ætatem *Ordines* sive *Minores*, sive *Sacros* suscipere; pariter ad ordinationem accedere cum impedimento Bigamiæ, aut matrimonii consummati; aut excommunicationis, aut irregularitatis; item ordinari se facere in fraudem fori sæcularis, ad evadendam debitam criminis pœnam; aut in fraudem munerum, aut onerum Laicalium; præterea *Ordines* recipere furtim, aut sine justo titulo beneficii, patrimonii, aut Religiosæ paupertatis; itidem per saltum illos suscipere; aut non servatis interstitiis; aut a non suo Episcopo; aut sine litteris commendatitiis, sive dimissorialibus proprii Prælati; tandemque exercere ministerium *Ordinis Sacri*, ad quem non fuerit legitime promotus.

2 De omnibus his tractare prolixum esset, ac superfluum; tum quia de his plena manu per plura capitula tractat *Thesaur. de Pœn. Par.*2. *V. Ordo a cap.*1. *ad* 31., ad quem Lectorem ablegamus; tum quia raro ad forum contentiosum deducuntur nonnulli, de quibus nunquam audivi institutum fuisse judicium criminale. Dicemus proinde de nonnullis, qui ad forum contentiosum solent deduci. Hoc autem universaliter advertendum est, quod attenta diligentia Cancellariorum Episcopalium, qui non admittunt quemquam ad Ordines, nisi prius recognitis ipsorum legitimis documentis scriptis, regulariter tales *abusus* minime possunt committi sine crimine falsi; nempe præsentando falsas attestationes circa ætatem; aut Ordines susceptos; aut adulterinas commendatitias, sive dimissorias &c.

3 Primus *abusus* est eorum, qui ante legitimam ætatem *Ordines* suscipiunt. Ætas porrò legitima pro suscipienda prima tonsura, *ac Minoribus Ordinibus* est septem annorum completorum, *text. in cap. final. de Temp. ordin. in* 6. *cap. In singulis.* 77. *Dist.* Et quamvis nonnulli Auctores post *Gloss. in cap. in singulis in V. Quatuordecim.* 77. *Dist. Sayr. de Censur. lib.*6. *cap.*12. *num.*6. pro Acolitatu requirant ætatem quatuordecim annorum; alii vero duodecim *Tolet. Sà. Reginal. Filliuc. apud Thesaur. V. Ordo. cap.*1. *V. Ad Acolytorum*. Tamen communis opinio, de qua testatur *Diana Par.* 1. *Tract. Miscell.* 2. *Resol.*29. *& ibi Cucc. Garzi. & Bonac.* est quod sufficiat septennium completum. Pro Subdiaconatu autem requiruntur anni vigintiduo; pro Diaconatu vigintitres; & pro Presbyteratu vigintiquinque, ut disponit *Trident. Sess.*23. *cap.*12. *de Reform.* qui anni non requiruntur completi, sed sufficiunt incœpti *Navar. Manual. cap.*25. *num.*116. *Sanch. opusc. lib.*7. *cap.*1. *Dub.*33. *num.*4. in

in favorabilibus enim annus inceptus habetur pro completo. *Sanch. loc. cit. num. 7.*

4 Secundus *abusus* est eorum, qui furtive *Ordines* suscipiunt, de quibus habetur in jure *Tit.30. lib.5. decretal.* Titulus specialis. Dicitur autem furtive *Ordines* suscipere, qui non prius recognitus, vel examinatus, & admissus ab Episcopo, nec in numero ordinandorum nominatus a Cancellario, ultro furtiveque se jungit aliis ordinandis, & sic ordinationem surripit, ut *arg. cap. 1. junct. Gloss. de eo qui furt. ord.* deducunt Doctores, *Marol. Filliuc. Sayr. Suar. apud Thesaur. V. Ordo. cap.7. ℣. Advertendum.*

5 Controvertunt porro Doctores, an qui sic furtive ordinatur, recipiat characterem casu, quo Episcopus ante ordinationem protestatus sit, *se non intendere ordinare non examinatos, non approbatos, aut qui falsas literas sui Superioris, aut adulterinas attestationes ætatis, aut Ordinum jam susceptorum protulerit &c.* Sententia nonnullorum *Navar. Salzed. ad Diaz. Rebuff. Barbos. apud. Thesaur. loc. cit. vers.2. Item furtive Lauret. de Franch. Contr. int. Episc. & Regul. Par.1. Decret. sup. ordin. Regul. quæst.28.* est, quod ex defectu intentionis in Episcopo ordinante nullius valoris reddatur ordinatio, sicque character non imprimatur. Alii vero *Victor. Laym. Suar. Henriq. Sanch. Bonac. Coninch. Granad. Portel. Præposit. Lezan. apud Pasqualig. ad Lauret. de Franc. Par. p. num.328.* melioribus ducti fundamentis, contrarium asserunt. Siquidem Episcopus in illa ordinatione circa singulos sibi præsentatos intendit facere, quod facit Ecclesia, ita ut in actu practico, ac exercitio circa quemlibet intendit, quod Ecclesia intendit, & per talem practicam intentionem, & factum quod exhibet, recedit ab illa protestatione, & intentione, quæ est vaga, ac indeterminata; intentio autem, & factum practicum circa singulos, per quæ facere intendit circa eos, quod intendit Ecclesia, prævalet, & excludit quidquid inducere potest intentio prior vaga, confusa ac indeterminata. Placet tamen circa hoc consilium *Thesaur. de Pæn. Par.2. V. ordo. c.7. ℣.2. Item furtive in fin.* qui ait tutius esse, quod furtive ordinatus post obtentam dispensationem ab irregularitate, quam incurrit, ut infra dicemus, se faciat promoveri sub conditione ad Ordines furtive susceptos; in materia enim Sacramentorum securior pars eligenda est, & reiterandum Sacramentum, de quo probabiliter dubitatur, quod fuerit nulliter collatum.

6 Tertius *abusus* est eorum, qui per saltum *Ordines* recipiunt. Tales sunt, qui omisso aliquo *Ordine* inferiori, superiorem recipiunt. Quamvis autem prima Tonsura Ordo non sit, sed præparatio tantum ad Ordines, tamen dicitur per saltum promotus ille, qui a statu mere Laicali transit ad ordinem Clericalem, omissa tali præparatione. *Sayr. de Cens. lib.4. cap.14. num.26.* Et hoc pariter est de eo, qui ficte, hoc est, cum interiore dissensu *Ordinem* inferiorem suscepit, & mox ad superiorem se facit promoveri: & ratio est, quia ut communiter sentiunt Theologi *D. Thom. Par.3. quæst.68. Palud. in 4. dist.4. quæst.5. §. secundo vidend. Suar. de Sacram. disp.14. sect.2. §. Dico tamen*, ficte recipiens *Ordinem*, nihil de eo recipit, & perinde est, ac si ad sacram ordinationem minime accessisset. Valida quidem est collatio *Ordinis*, per saltum suscepti, itaut minime debeat iterari, quia *Ordo* superior, qui recipitur, continet virtualiter, aut eminenter omnes inferiores, ut post *D. Thomam in 4. dist.24. quæst.1. art.2. quæstiuncul. 5.* tradunt Doctores *Navar. Manual. cap.27. num.242. Tolet. Instr. Sacerd. cap.71. num.8. Sanc. opusc. lib.7. cap. 1. dub. 14. num. 2.* tamen *Ordo* omissus debet recipi rite, ac legitime, ut queat taliter per saltum ordinatus licite in suscepto *Ordine* ministrare. *Mar. Alter. Aloys. Ricc. apud. Barbos. ad Trident. sess.23. cap.14. num.10. & de offic. Episc. Alleg.47. num.12.*

7 Quartus *abusus* est eorum, qui falsis literis dimissorialibus, aut commendatitiis suorum Prælatorum ad ordinationem accedunt: sed quia de istis locuti sumus *Tit.6. paragr. literarum falsificatio num.37.* illuc Lectorem remittimus.

8 Quintus *abusus* est eorum, qui exercent ministerium *Ordinis Sacri*, quo non sunt insigniti, de quibus habetur Titulus in jure *lib.5. Decretal. Tit.28. de Cler. non ord. min.* & quamvis ibi tùm Rubrica, tùm Textus loqui videatur de Clericis, decisio tamen, & regula Textus non limitatur ad solos Clericos, sed extenditur etiam ad Laicos, ut communiter sentiunt Doctores. *Suar. de Cens. disp.42. sect.4. num.10. Borgas Tract. de Irregular. Par.6. Tit. de non ordina ministr. num.1. Conicb. Avil. Filliuc. apud Thesaur. V. Ordo. cap.31. ℣. Ampliа primò.* Procedit autem hoc crimen non solummodo exercendo ministerium ipsum sacri *Ordinis*; sed etiam exercendo actum *Ordini* annexum ex institutione Ecclesiastica, si tamen annexus sit, tanquam actus *Ordinis*, *Sayr. de Censur. lib.4. cap.16. num.13. & cap.10. num.9. Thesaur. loc. cit. ver. Amplia secundo*, prout sunt multæ benedictiones, & consecrationes, quæ a solis Sacerdotibus, aut Episcopis fiunt. Extenditur autem hoc crimen etiam ad malitiam suspicionis hæresis, casu, quo aliquis, (ille sit sive Clericus, sive Laicus) usurpet munera Sacerdotis, Missam celebrando, seu Sacramentales Confessiones excipiendo; proinde juxta Apostolicas sanctiones *Gregor. XIII. Const. Officii nostri Clem. VIII. Constit. Etsi alias Urban. VIII. Const.* Apostolatus Officium, debent Rei de tali crimine ab Inquisitoribus cogi abjurare de vehementi.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Probatio abusus in Ordine ob defectum ætatis est difficilis.*

10 *Ætas minor requisita probanda est a fisco, aut accusatore.*

Quomodo probetur ætas.

Obstetrices faciunt probationem indubitatam de ætate.

Post has consanguinei, aut vicini.

Deponentes de circumstantia notabili anni, probant annum nativitatis.

11 *Probatur ætas ex libro domestico Patrisfamilias.*

Pariter per Epistolam scriptam a Patre alicui amico super ortu filii.

Itidem per genesim Astrologicam.

Probationes prædictæ supponunt, Patrem unicum habuisse filium, ita nominatum, ut ex dictis monumentis apparet.

12 *Probatur ætas per librum publicum, in quo nomina civium describuntur.*

13 Pro-

13 *Probatur concludenter per librum baptismalem Parochi.*
14 *Quomodo probetur furtiva Ordinum susceptio.*
15 *Probatio Ordinis per saltum suscepti, quo pacto fiat.*
16 *Quid probandum in crimine ministrationis in Ordine non suscepto.*

9 PRobationem ætatis difficilem esse, docuit *Bart. in l. De ætate num.7. ff. de Minor..* Proinde dicendum est, quod difficilis etiam sit probatio criminis, in quo aliquis ante legitimam ætatem ad *Ordines* accessit. Sed *Bartoli* doctrina accipienda est, quando desunt authenticæ scripturæ nativitatis, sive Baptismi, ut infra dicemus; si enim hæ adsint, facilis evadit per eas probatio ætatis.

10 Advertendum autem, quod cum hoc crimen consistat in defectu ætatis, & accusatori incumbat onus probandi crimen, ac illius qualitatem, ætas minor legitima probanda est ab Accusatore, seu fisco, ut dicunt Doctores. *Anchar. in cap. Accessit. init. de despon. impu. Felin. in cap. In præsentia num.28. de Probat. Mandos. Maran. Bart. Bald. Aret. apud. Mascar. Concl.666. num.1.* Probatur autem primò per Testes *arg. l. Omnes C. de His qui ven. ætat.* inter quos primum locum tenent obstetrices, quæ viderunt puerum de ventre exire, istæ siquidem faciunt probationem indubitatam; *text. in l. Carbonianum §. Duæ ff. de Carbo. edict.* post has consanguinei, & vicini, quia hi præsumuntur melius scire res cognatorum, ac vicinorum, quam exteri, ac remoti, *arg. l. Filium ff. de His qui sunt sui vel alia*, & quamvis non recordentur de anno præcise, concludenter tamen probant, si deponunt super notabili circumstantia illius anni, utpote dicendo *fuit annus, in quo fuit creatus Papa talis.*; aut *Imperator venit in Italia*, aut *mortuus est Rex* &c. Ratio est, quia per tales circumstantias notorias, & quas multiplicari non contingit, sufficienter individuatur annus.

11 Probatur pariter ex libro domestico, in quo Patres familias adnotare solent notabilia accidentia propriæ domus, *ut tali anno duxi uxorem; tali mortua est mea prima uxor; tali anno, die, ac hora natus est mihi filius &c.* tales enim libri probant *arg. text. in l.1. ubi Dionys. Gothofr. lit. L. C. Si min. se maio. dix.* Ratio est, quia cum tales adnotationes fiant independenter ab omni interesse, ac utilitate scribentis, præsumitur, quod puram veritatem scripserit. Hoc pariter dicendum est de Epistola familiari, in qua Pater scripserit ad consanguineum, sive amicum, sibi *tali die natum esse filium, arg. l.final. init. & ibi Glos.1. & Salycet. ff. de probat.* Et idem dicendum est, si in domo Patris reperiatur genitura astrologica, facta rogatu Patris ab Astrologo, ibi enim pro fundamento ponitur hora præcisa nativitatis, & sic firmat *Mandos. Regul.18. quæst.8. num.4. in fin.* Recitatæ, autem conclusiones intelligi debent casu, quo constet Patrem non habuisse alium filium, qui tali nomine vocaretur: quod si alios præmortuos, aut ex post natos habuisse constet, ut frequenter contingit, tales conclusiones non haberent locum; quia per tales attestationes non constaret de identitate personæ.

12 Fortius probatur ætas per librum publicum, ut ex jure *text. in l.1. C. Si mino. se majo.* elicitur siquidem antiquitus nomen pueri nati ex ingenuis redigebatur in publicas tabulas, in quibus omnium Civium nomina adnotabantur; & nunc etiam filii Nobilium virorum, qui Venetiis nascuntur, nominatim describuntur in libro publico, qui vocatur *aureus*, ut illi, ætate jam matura, publica Magistratuum munia obire possint; & ut scribit *Mascard. de Prob. Concl.671. num.2. & 8.* talis mos etiam nunc viget apud *Brabantes*, ac *Florentinos*, apud quos filii recenter nati, per parentes describi sunt in publicis mercaturæ libris, ut adulti privilegiis Civium possint potiri. Tales igitur libri publici, cum plenam fidem faciant in judicio, ac extra, concludenter probant ætatem hominis ibi descripti.

13 Multo fortius probatur ætas per librum Parochi, in quo nomina Baptizatorum describuntur juxta normam *Trident. sess.24. cap.2. de Refor.* huic enim libro publico, formato ad normam legis Ecclesiasticæ, in quo Parochus nullum habet interesse, nisi obediendi dispositioni Conciliari, æquum est, ut plena fides adhibeatur non solum argumento ejus, quod dicitur in jure *cap. Ad audientiam vers. Non igitur. junct. Gloss. in V. libro. de Præscript.*, sed etiam ex communi Doctorum sententia, quorum tredecim nomina congerit *Barbos. ad Trident. sess.24. c.2. num. 29. de Refor.*, qui omnes concludunt, per talem librum concludenter probari cujusque ætatem.

14 Probatio criminis *Ordinum furtive susceptorum* facilis est, & spectat ad accusatorem, sive Fiscum; facilitas autem nascitur ex hoc, quod ante Ordinationem Cancellarius Episcopalis nominatim vocat eos, qui fuerunt examinati, ac approbati, & quorum legitima instrumenta circa ætatem, mores, ac Ordines antea susceptos, fuerunt per eundemmet Cancellarium recognita, & admissa. Si igitur Accusator probet ex inspectione regesti Ordinandorum, descripti a Cancellario, Reum prætensum non esse ibi descriptum; & per Testes, qui præsentes fuerunt Ordinationi, probet, eundem non fuisse a Cancellario nominatum, aut vocatum, ex his Accusator probat præsumptive crimen; ob quam præsumptionem transfunditur in Reum onus probandi, se legitime ad Ordinationem accessisse; quod si non probet concludenter, remanet probatum contra se crimen per præsumptionem vehementem, minime expugnatam; unde & torqueri debet ad habendam confessionem.

15 Probatio delicti *Ordinis saltuatim suscepti*, difficilior est, ex quo fundatur super negativa vaga, ac minime coarctata loco, ac tempore, quæ, ut diximus *Par. p. Tit. Accusatio num. 27.* improbabilis est. *Cap. cum Ecclesia Sutrov. Nos igitur de Caus. poss. & propr. cap. super hoc de Renunc.* Proinde non potest accusator concludenter probare, *Ordinem* fuisse a Reo susceptum per saltum, hoc est, non recepto prius *Ordine* inferiori. Sufficienter igitur probabit Accusator, si per aliqua indicia induxerit mentem Judicis ad dubitandum de tali crimine; unde, & moveri debeat ad inquirendum de veritate, & quidem, tali dubitatione extante, potest judex cogere accusatum, ut producat instrumenta authentica suæ ordinationis in *Ordine* illo, de quo dubitatur omissum fuisse. Quæ si non potest producere, aut per Testes probare, illum *Ordinem* fuisse ab eo susceptum, remanet probatum præsumptione vehementi crimen &c.

16 Eodem pariter modo probari debet crimen illius,

illius, qui exercet ministerium *Ordinis* Sacri, quo non fuit insignitus; hoc autem accipi debet quo ad partem negativam concurrentem ad integrandum delictum. Si quidem ad concludentem probationem hujus criminis duo requiruntur; unum quidem positivum, puta, quod *Cajus*, Reus prætensus, Missam celebraverit, aut Sacramentales Confessiones exceperit; & hoc, quia positivum est, probare concludenter debet Accusator: aliud autem est negativum, nempe, quod *Cajus* Sacerdos non sit; hoc autem, cum negativum vagum sit, improbabile est; & ideo sufficit, quod Accusator per indicia sufficientia inducat Judicem ad dubitandum de crimine, & inquirendum de veritate, obligando Reum ad docendum de *Ordine* Presbyteratus, legitime suscepto; quo minime probato, subdi debet quæstioni ad habendam ex ipsius confessione veritatem delicti, ut pœnæ ordinariæ possit subdi.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

17 *Pœnæ suscipientibus Ordines ante ætatem legitimam, variantur juxta Ordines susceptos.*
Immature suscipiens Ordines Minores, est suspendendus.
Et si ministret in illis, non fit irregularis.
18 *Recipiens ante ætatem Ordines Sacros, est ipso jure suspensus: & si in eis ministret, evadit irregularis.*
Dicta suspensio percutit tantum Ordinem male susceptum, non præcedentes.
19 *Pœna suscipientis Ordines furtive.*
20 *Quo casu suscipiens Ordines furtive, incurrat irregularitatem secundum quosdam.*
Recipiens scienter Ordines in Excommunicatione, evadit irregularis.
21 *Furtive Ordinem suscipiens, est tantum suspensus ab eo; & si absque absolutione promovetur ad alium Ordinem, redditur irregularis.*
22 *Pœna suscipientis Ordinem per saltum, est suspensio ab eo; nec potest indispensatus ad alios Ordines promoveri.*
23 *Pœna Ordinati per falsas Dimissoriales est pœna falsi, infamia, & irregularitas.*
Ad eam incurrendam sufficit notorietas facti, aut juris.
A tali infamia potest per Episcopum liberari.
In crimine falsi, si proceditur per viam accusationis possunt dari triremes.
24 *Ordinati per falsas Dimissorias post sententiam Judicis privantur privilegio fori.*
Non fruuntur privilegio immunitatis, neque quoad bona.
25 *Ordinatus sine licentia sui Ordinarii manet, ipso jure, suspensus in Ordine male suscepto.*
26 *Pœna Clerici ministrantis in Ordine sacro, quem non habet.*
Non Sacerdos celebrans Missam, aut Confessiones excipiens, debet mori.
27 *Quam pœnam mereatur Sacerdos bis in eadem die Missam celebrans.*
Opinio Thesauri.
28 *Impugnatur Thesaurus.*
Non est ex institutione divina celebratio unius Missæ in die.
29 *Non est contra præceptum Ecclesiæ celebrare bis in eadem die.*
Canones de celebratione unicæ Missæ in die, loquuntur directive, non præceptive.
30 *Quomodo possit mortaliter peccare Sacerdos duas Missas in uno die celebrando.*
31 *Causa necessitatis potest Sacerdos bis in die celebrare.*
32 *Nulla incurritur irregularitas in casu binæ celebrationis in eadem die.*
Irregularitas non incurritur, nisi sit in jure expressa.
Omnis gravis injuria contra Religionem est crimen publicum.
33 *Sacerdos, duas Missas celebrando ex necessitate, nullum crimen committit contra Religionem.*
34 *Nulla injuria fit Sacramento, ob duplicem celebrationem causa necessitatis, dummodo Sacerdos sit jejunus, non sumpta purificatione.*
35 *Statutum Minorum de observantia.*
36 *An ex hoc statuto renoventur pœnæ Sixti V. contra male promotos, quæ fuerunt moderatæ per Clementem VIII.*
37 *Tales pœnæ remittuntur arbitrio superioris, qui potest eas infligere, aut non.*

17 NOn eædem sunt pœnæ suscipientium ante legitimam ætatem *Ordines Minores*, sicut *Sacros*: siquidem recipiens *Minores*, non est suspensus suspensione proprie dicta, ac ipso facto, sed est suspendendus, prout firmat *Diaz*, & ejus *Additionator Salzed. ad Diaz. Pract. cap. 26. V. ante ætatem*, qui cumulat plures Doctores idem sentientes. Sequitur ex hoc, quod, si talis ministret in *Ordinibus* immature susceptis, ante sententiam suspensionis, non incurrit irregularitatem. *Avila de suspens. disp. 5. dub. 7. Filiuc. Tract. 19. num. 175. Bonac. de suspens. particul. Punct. 1. num. 3.* Ratio est, quia irregularitas, quæ incurritur ob violatam suspensionem ab Officio, non afficit, nisi sententia suspensionis lata sit a jure, vel ab homine: cum autem, ut dictum est, suspensio ob *Ordines Minores* immature receptos, sit ferendæ, non autem latæ sententiæ, irregularitas non incurritur ab eo, qui in *Ordinibus*, ut præfertur susceptis ministrat, nisi præcesserit sententia suspensionis.

18 Recipiens Sacros *Ordines* ante legitimam ætatem mala fide, ipso facto incurrit suspensionem, & ministrando in taliter susceptis, evadit irregularis, ut sanxit *Pius II. Constit. Cum ex sacrorum*. Talis autem suspensio est tantum quo ad exercitium *Ordinis* male suscepti, non autem præcedentium rite susceptorum, ut dicunt Doctores *Suar. Mar. Alter. Filluc. Bonac. Henriq. Avila. Villalob. apud Dian. Par. 2. Tract. 14. Resol. 182.* Talis porro Censura non est reservata, ut ex citata Constitutione observat *Bonac. de suspen. particul. quæst. 1. Pun. 1. num. 11.*

19 Pœna suscipientis quosvis *Ordines* furtive, est, quod in taliter susceptis ministrare non potest, neque ad superiores *Ordines* promoveri: Et si Episcopus ante Ordinationem protulit sententiam Excommunicationis contra furtive accedentes; solus *Papa* dispensare potest, si ille remaneat in sæculo; si autem Religionem ingreditur, & in ea laudabiliter vivat, potest Episcopus, aut ejus Prælatus dispensare. Quod si nullam Excommunicationem Ordinator interminavit, potest Episcopus cum

illo

illo dispensare, peracta pœnitentia, imposita ut habetur *ex cap. Veniens. cap. Cum H. lator. cap. Innotuit. de eo qui furt. Ord. suscep.*

20 Circa hoc autem advertendum, quosdam Doctores tenere, furtive promotum incurrere absolute irregularitatem; sed alii *Abb. in cap. 1. num.3. Notab.4. de eo qui furt. Ord. Navar. Manual. cap.25. num.70. Sayr. de Censur. lib.7. cap.10. num.37. Barbos. ad cap.1. num.5. de eo qui furt. Ord.* distinguunt, dicendo, quod, si facta fuerit interminatio Excommunicationis, furtim recipiendo *Ordinem* fit irregularis; si vero non fuerit facta interminatio, incurrit tantummodo suspensionem in suscepto, & inhabilitatem ad Ordines superiores, ut dictum est. Ratio istorum est, quia secundum communem Doctorum sententiam, de qua testatur *Sayr. de Cens. lib.7. cap. 10. n.13.* recipiens scienter Ordines in Excommunicatione, evadit irregularis. Si ergo ab Episcopo lata est Excommunicatio in furtim accedentes, quæ censura ignorari nequit, cum publice ante Ordinationem intimetur, accedens recipit Ordines in Excommunicatione, unde sequitur, quod remanet irregularis.

21 Sed hæc ratio minime concludit. Ratio est, quia Episcopus fulminat Censuram contra recipientes Ordines furtive; sequitur ergo, quod hæc non ligat, nisi post Ordinem susceptum; non potest igitur dici, quod ordinem susceperit in Excommunicatione; unde ex hoc capite non poterit dici irregularis. Concludendum igitur cum *Layman. Tract. de Sacram. Ord. cap. 3. num. 1.* talem esse irregularem, quo ad alios Ordines suscipiendos, & esse suspensum tantum, quo ad Ordines furtim susceptos.

22 Pœna illius, qui per saltum Ordines recipit, secundum magis communem sententiam, de qua testatur *Thesaur. Navar. Salz. Suar. Alter. Tolet. Barbos. & Layman. de Pœn. Part. 2. V. Ordo. cap.13.*, est quod sic promotus suspensus manet ipso jure ab exercitio Ordinis male suscepti; & non posse eum absque dispensatione ad alios Ordines ascendere. Porro a tali suspensione, si promotus non ministravit in Ordine male suscepto, dispensare potest Episcopus illius etiam cum scienter male promoto; & etiam in casu publico, ut ex *Trident. Sess. 23. cap. 14. de Reform. ubi Barbos. nu.9.* si autem ministravit, Apostolica dispensatione indiget, ut firmant Doctores. *Majol. Salzed. Sayr. Alter. Filiuc. Ricc. Homobon. & Bonac. apud Barbos. loc. cit. num. 7.*

23 Poena ordinati cum falsis Dimissorialibus, est, quod incurrit crimen falsi; de quo, si in foro fori fuerit confessus, aut convictus, infamia redditur infamia juris, & sic irregularis: imo secundum magis communem sententiam sufficit, quod tale crimen notorium sit de facto, aut de jure. *Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 12, nu.3. & 12.* Sed adversus talem infamiam restitui potest a suo Episcopo, & sic super tali irregularitate indirecte dispensari, *arg. cap. At si Clerici, de Judic. Abb. in cap. final. num. 5. de Temp. ord. Gloss. ad idem. cap. in V. Damnatione.* Ratione talis criminis falsi; si judicium fuerit institutum per viam accusationis, poterit Clericus damnari ad triremes. Ratio est, quia, ut habetur in jure *L. 1. §. final. ff. Ad leg. Cornel: de Fals.*, poena falsi, quando processum est per viam accusationis, est *deportatio.* In locum autem *deportationis*, quæ amplius in usu non est, successit damnatio ad triremes, ut firmat *Clar. quæst. 67. v. Deportatio.*

24 Porro ex *Urb.* VIII. *Const. 33. Secretis* §. 4. 1624. Itali ad Clericatum promoti cum falsis Dimissoriis, quantumvis alias habuerint omnia requisita per *Trident. sess. 27. cap. 16. de Refor.* secuta declaratione Judicis Ecclesiastici, (quod nempe Clericatum susceperint cum falsis Dimissorialibus) fori privilegio remanent privati, & sæculari jurisdictioni, prout antea erant, remanent plene subjecti; & hoc non tantum in Civilibus, sed etiam in Criminalibus; & non solum quo ad personas, sed etiam quo ad bona, ita ut minime fruantur privilegio Immunitatis ab oneribus patrimonialibus, ut firmat *Thesaur. V. Ordo. cap. 16. v. Nota secundo.*

25. Quia vero perinde est, quod aliquis cum falsis Dimissorialibus, aut sine proprii Ordinarii licentia Ordines recipiat; ideo sequitur, quod taliter ordinatus cum falsis Dimissorialibus, maneat ipso jure suspensus ab executione Ordinis sic suscepti. Ratio est, quia ex dispositione *Trident. Sef. 6. cap. final. de Refor, & sess. 23. de Refor. cap. 8.* ordinatus ab Episcopo alieno sine proprii Ordinarii licentia, manet suspensus ab executione *Ordinis* taliter recepti; Et quamvis *Tridentinum* loquatur in plurali numero, dicendo, *ab executione Ordinum sint ipso jure suspensi*, ita ut videatur, quod tales sint suspensi universaliter ab omnibus *Ordinibus*; tamen intelligendum est de *Ordine* tantum, ad quem fuit male promotus, & ita cum *Feliciano de Vega in cap. At si Clerici. §. Si vero. nu. 34. de Judic.* explicat *Barbosa ad Trid. sess. 6. cap. 5. num. 34.* Talis suspensio tamen non est perpetua, sed durat tantum, quantum proprio Ordinario videbitur expedire, ut ex *Tridentino* firmat *Bonac. de Cens. in particul. disp. 3. qu. 1. Punct. 11. nu. 28.*

26 Pœna tandem Clerici, aut Laici ministrantis in *Ordine* Sacro, quem non habet, est, quod ipse est irregularis respectu *Ordinum* suscipiendorum: respectu autem *Ordinum* susceptorum manet suspensus, arbitrio Episcopi, qui potest, (imposita prius pœnitentia, & ea in parte a Reo adimpleta) illam tollere, ut habet Canon *text. in cap. Ex literis, de Cler. non ord. min.* Non promotus autem ad Sacerdotium, attentans sacrificium Missæ celebrare, aut Sacramentales Confessiones excipere (post abjurationem de vehementi, & si Clericus sit, degradationem) tradendus est Curiæ Sæculari, ultimo supplicio perimendus juxta plures extravagantes. *Gregor. XIII. Const. Officii nostri. Clem. VIII. Constit. Et si alias. Urban. VIII. Apostolatus officium.*

27 Quid autem dicendum de vero Sacerdote, qui extra diem Nativitatis Domini plures Missas celebraret? Respondet ad hanc quæstionem *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Missa cap. 5. init.*, quod, cum ex plurium Canonum dispositione *text. in cap. Sufficit. de Consecr: dist. 1. & in cap. Te referente. & in cap. final. de Celebr. Missar.* sufficiat Sacerdoti una vice quolibet die celebrare, peccat mortaliter Sacerdos, plures Missas celebrans. Dicit insuper, quod, si de hoc delicto esset diffamatus, aut ex sententia Judicis condemnatus, quod dolose tali crimine deliquisset, esset irregularis, quia esset de crimine publico damnatus, nam juxta *Clar. Pract. crim. quæst. p.* omnis gravis injuria contra Religionem est crimen publicum; damnatio autem de tali crimine parit infamiam juris, & sic irregularitatem. Et si convictus esset, quod bis in una die

cele-

celebrasset ob majus lucrum, majori ratione fieret irregularis, quia esset Simoniacus. Ac tandem ex doctrina *Card. in cap. final. de Celebr. Missar.* concludit, quod, cum omne delictum circa Sacramenta sit dignum depositione, si tale crimen fuerit notorium, etiam ante condemnationem, Reus remanet infamia juris notatus, & consequenter irregularis; quia omne crimen depositione dignum, notorium afficit infamia juris, & facit irregularem juxta Doctores. *Tolet. Instr. Sacerdot. l. 1. cap. 74. Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 12. num. 12. & 13. Garz. de Benef. Par. 11. cap. 3. num. 110. & 119.* Hæc *Thesaurus*.

28 Sed hujus Doctoris salva semper reverentia, non puto, supradictas conclusiones esse universaliter veras. Quo enim ad primam conclusionem, quod nempe talis Sacerdos in quocumque casu peccet mortaliter, bis in die celebrando, hæc falsa est; nam peccatum mortale nullum est, nisi sit contra Legem Divinam, aut præceptum Ecclesiæ; non autem est contra jus Divinum ex Christi institutione, quod unam tantum Missam in die celebret Sacerdos, nam non liceret ter celebrare in Natali Domini; imo ante Decretales Ecclesiasticas, de quibus infra dicetur, liberum fuisse cuilibet Sacerdoti quot Missas vellet pro sua devotione eadem die celebrare, ostendit *Baron. Annal. Tom. 10. Anno Christ. 940. Concil. Salengust. cap. 4. Concil. Londin. 1. cap. 2. Concil. Oxonien. 1. cap. 1.*

29 Pariter non est contra præceptum Ecclesiæ, quod extra diem Nativitatis Domini Sacerdos absolute unam tantum Missam celebret, quod palmariter demonstro: Nam de hoc habentur tantum tres Canones, nempe *cap. sufficit. de Consecr. dist. 1. cap. Consoluisti. & cap. Te referente. de Celebr. Miss.* in his autem nullum habetur præceptum de unica celebratione, neque ulla apposita est pœna contrafacienti; sed in his tribus capitulis uno ore dicitur, quod *sufficit Sacerdoti semel in die unam Missam solummodo celebrare*; ita ut videatur potius consilium, quam præceptum; aut lex directiva, quam prohibitiva, ut notavit etiam *Gloss. in cap. 3. in V. Necessitatis. de Celebr. Missar.* Cum igitur nec contra jus Divinum, nec contra præceptum Ecclesiæ sit repetita celebratio; videre nescio, quomodo mortaliter peccet Sacerdos, celebrans pluries in eadem die.

30. Concedo quidem, quod peccare potest mortaliter, ratione circumstantiæ modalis, aut finalis; nempe si in prima Missa purificationem, post consummatum sacramentum, sumeret, nam tunc aliam Missam celebraret non jejunus, quod esset contra multos Canones *cap. Sacramenta de Consecrat. dist. 1. cap. liquidò ibi dist. 2. cap. Ut jejuni dist. 5. cap. Nihil 7. q. 1. cap. 1. de Celebr. Miss.* præcipientes jejunium Sacerdoti celebraturo: pariter, si celebraret pro *pecuniis, aut oblationibus Sæcularium*; tali enim casu ait Alexander II. Papa *in cap. Sufficit de Consecr. dist. 1. non æstimo evadere damnationem*. Sed, si ex causa minimè peccaminosa celebraret, secluso scandalo, minimè peccaret.

31. Hoc astruitur ex Canone *cap. Consuluisti de celebrat. Missa.*, in quo dicitur, quod sufficit Sacerdoti semel in die celebrare, *nisi causa necessitatis suadeat*. Ex causa igitur *necessitatis* licet pluries celebrare; *Glossa* autem illius capituli explicans, quid veniat nomine *necessitatis*, ait, quod hoc intelligatur, *si Sacerdos celebravit de die, & postea moriatur aliquis; vel etiam causa honestatis, vel utilitatis: ut, si dicta Missa de die, superveniat aliqua magna persona, quæ velit Missam audire*, ut, puta, Episcopus, aut aliquis Magnas, seu Princeps, ut explicat *Abb. in cap. 3. num. 3. de celebr. Missa.* Palam autem est, quod dicta *Glossa* non loquitur de necessitate juxta illos modos taxative, sed exemplariter; nam necessitas etiam esset, si Parochianus moribundus deberet Eucharistiam sumere, & nulla reperiretur in Ciborio particula consecrata, prout ibidem dicit *Abbas*: pariter, si essent Villæ inter se valde distantes, in quibus unus tantùm Sacerdos ex accidenti esset, (altero ægrotante) & esset dies Dominica, nec posset populus omnium Villarum præcepto satisfacere ob distantiam, ut accidit in Villis montanis; talibus enim casibus Sacerdos, si sit jejunus, potest Missam reiterare, ut antiquitus fiebat, & modo etiam de licentia Episcopi fit in nonnullis partibus, maxime ubi sunt Catholici mixti Hæreticis, & rari ibi reperiuntur Sacerdotes.

32. Non minùs falsam existimo secundam conclusionem, quod nempè talis Sacerdos incurrit irregularitatem; siquidem habemus Textum, *cap. 1., cui de Sent. Excommun. in 6.* quod nulla incurritur irregularitas, nisi ipsa in jure sit expressa, quod etiam observavit *Thesaur. V. Missa cap. 5. §. 2. quidam*, nullam autem reperimus irregularitatem, sancitam ob tale factum. Nec suffragatur contra hoc, quod, si Sacerdos damnatur a Judice ob repetitam eadem die celebrationem redditur infamis, quia damnatus est de crimine publico, & per hoc notatur infamia juris *l. 1. §. Qui in judicio ff. De his qui not. inf. cap. Infames. §. Porro 3. q. 7.* & consequenter irregularis: omnis autem gravis injuria contra Religionem est crimen publicum, ut sentit *Clar. Prax. crim. quæst. 1.* & de jure Canonico omne crimen dolum continens, est crimen publicum infamans, lata sententia condemnatoria, ut firmant Doctores *Angel. Sum. V. Crimen. quæst. 6. Sylv. eo V. quæst. 3. Castr. de Just. Hæret. punit. cap. 9. post init. Sanch. opusc. lib. 6. cap. 3. dub. 6. num. 14.*

33. Quia dato, ut supponimus, quod Sacerdos iteret sacrificium, adactus aliqua necessitate, nullum committit crimen contra Religionem, nec delinquit ex dolo: proinde punibilis, aut damnabilis non est, & ex consequenti nullam incurrit irregularitatem. Quod, si damnaretur ratione circumstantiæ modalis, aut finalis; puta iterum celebrando non jejunus, aut ob turpe lucrum; tali casu concedo, quod ex damnatione subiret infamiam, & sic etiam lato modo irregularitatem; tamen hoc non esset ex præcisa ratione sacrificii iterati, sed ex malitia circumstantiæ. Concludo igitur, quod nec etiam secunda conclusio, puta, quod reiterans sacrificium absolute, ac universaliter sit irregularis.

34. Nec doctrina Cardinalis, quam affert *Thesaurus*, adaptari potest ad casum, in quo Sacerdos ex necessitate, ut diximus, sacrificium reiteret; quia nullam injuriam facit Sacramento, quia de sui natura non requirit, quod semel in una die conficiatur, & proinde tali casu deponendus non est. In casu autem, quod delinquat ratione circumstantiæ modalis, aut finalis, prout dictum est, improprie diceretur delinquere contra Sacramentum; unde nec depositionem mereretur.

35 Quò

35. Quo ad personas Regulares consulendæ sunt ipsarum leges municipales, pro nobis Minoribus de Observantia, ultra Textum Tit. *Applicatio* §. 57. sic habentem: *Promoti per saltum, vel sine literis Dimissorialibus, vel furtive, quique in non susceptis Ordinibus ministraverint, juxta pœnas Canonicas puniantur*, adest sequens Statutum: *Qui furtive, aut per saltum ad Ordinem quempiam promotus fuerit, aut in Sacris Ordinibus Subdiaconatus, Diaconatusve solemniter se ingesserit, antequam illis insignitus fuerit, ultra pœnas, a jure statutas, ab executione suscepti muneris ex Decreto Pii V. suspensus sit, & spe futuri Ordinis decennio careat, & gravius etiam puniatur ad Constitutionis Sixti V. præscriptum. Stat. Gen. Ordin. cap. 2. §. 7. n. 10.*

36. Circa quod Statutum, quod de se clarum est, dubitare contingit, an ex quo *Sixt. V. Constit. 91. Sanctum 2. Januar.* 1589. redacta fuit per *Clem. VIII. Constit. 40. Romanum* ad terminos juris communis, pœnæ in illa contentæ, renovatæ censeantur ex dispositione hujus Statuti?

37. Ad quod dubium dico, quod pœnæ, in dicta *Sixtina Constitutione* contentæ contra, ut præfertur, male promotos, ultra suspensionem ab exercitio *Ordinum* susceptorum, & ab ascensu ad *Ordines* superiores, & irregularitatem, si in talibus *Ordinibus* ministraverint; continent etiam privationem ipso facto incurrendam ab Officio, Beneficio, ac voce activa, ac passiva; ac inhabilitatem perpetuam ad prædicta; & absolutio, ac dispensatio ad prædicta soli Romano Pontifici reservata est. Cum autem Statutum prædictum non disponat, quod sic male promoti *ipso facto* sint affecti ipsis pœnis *Sixti V.*, sed quod *puniantur* ad illius normam, liquet quod hoc committitur arbitrio Superioris, ad quem spectat juxta facti circumstantias aut aliquas, aut omnes pœnas prædictas infligere, aut etiam solas pœnas in eodem Statuto expressas, adhibere.

§. IV. Abusus in Confessione.

S U M M A R I U M.

1 *Abusus in Confessione quotupliciter contingat.*
2 *Propositum tractandorum in hoc paragrapho.*
3 *Delinquit contra Confessionem docens Confessionem non esse necessariam ante Communionem existenti in gravi peccato.*
4 *An sit de fide, necessariam esse Confessionem ante Communionem.*
Opiniones de hoc diversæ.
5 *Statuitur esse de Fide.*
6 *Abutitur Confessione excipiens Confessiones, cum Sacerdos non sit.*
7 *Pariter qui absque approbatione Ordinarii extra casum necessitatis audit Confessiones.*
Hoc crimen reputatur stellionatus.
Habet gravitatem criminis falsi.
Se gerens pro milite, aut Doctore, cum talis non sit, vel usurpat publicum officium, tenetur de falso.
8 *Abusum in Confessione Sacerdos committit, absolvendo a reservatis sine facultate.*
9 *Itidem Confessarius frangens sigillum Sacramentale.*
Ad secretum Sacramentale quotuplici jure teneatur Confessarius.
Pœnitens non potest Sacramentalem Confessionem publicam facere.
10 *Secretum Sacramentale institutum a Christo principaliter contemplatione Sacramenti, licet sit ad favorem pœnitentis.*
Pœnitens non potest licentiare Sacerdotem, ut sua peccata in Confessione audita revelet.
11 *In quas leges committat Confessarius revelans Confessionem.*

1. PLuribus modis contingit crimen in *abusu Sacramentalis Confessionis*. Vel enim cadit in Pœnitente, qui non servat præceptum Ecclesiasticum *text. in cap. Omnis utriusque de Pœnit. & remiss.* de confitendis peccatis Sacerdoti in Paschate: aut alio modo reddente Confessionem dolose invalidam: vel cadit in Sacerdote, & hoc multipliciter, nempe aut docendo Confessionem mortalium non esse necessariam ante communionem, sive eam posse fieri inter absentes: aut Sacramentum ministrando absque potestate Ordinis, fingendo se Sacerdotem, cum talis non sit: aut absque potestate jurisdictionis, gerendo se pro Confessario approbato, cum approbationem non sit consecutus: aut absolvendo a casibus, sive censuris, superiori dignitati reservatis; aut tandem frangendo sigillum sacramentalis secreti.

2. De omnibus autem his tractare animus non est, nam, quæ tangunt pœnitentem, aut non confitentem in Paschate, aut facientem Confessionem invalidam, non cadunt regulariter sub examine fori judicialis; quamvis contra non confitentem in Paschate absque causa legitima, aliquando per Censuras procedatur. Dicemus ergo de iis, quæ cadunt in Sacerdote, quæ via judiciali possunt puniri.

3. Primum igitur delictum est, si Sacerdos doceret, *Sacramentalem Confessionem* non esse necessariam ante sumptionem Eucharistiæ iis, qui conscii sibi sunt de peccato mortali, quamvis sibi videantur esse supernaturaliter contritos: verum est, quod hoc crimen cadere potest etiam in non Sacerdote ex eo, quod *Trident. sess. 13. cap. 7. de Sacram. Eucharist. & Can. 11. in fin.* talem doctrinam prohibens, utitur verbo universali, nec limitatur ad Sacerdotes, dicendo: *Si quis contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserit &c.*

4. An autem sit propositio de fide, quod *Sacramentalis Confessio* necessaria sit ante sacram communionem, ita ut contrarium docens, tanquam Hæreticus veniat puniendus, controversum est: nonnulli Doctores *Coninch. de Sacram. quæst. 80. art. 4. num. 13. Reginal. lib. 29. num. 103. Suar. de Sacram. Disp. 66. Sect. 3. Concl. 3. Henriq. lib. 8. cap. 45. num. 3. Bonac. de Sacr. Euchar. quæst. 6. pun. 1. num. 3. & 35. Fagund. de præcept. Eccl. par. 6. lib. 3. cap. 8. num. 2.* tenent, quod doctrina de fide sit, *Confessionem* esse necessario præmittendam communioni ab eo, qui conscius de peccato mortali est; ita ut contrarium docens sit habendus Hæreticus. E contra *Victoria summ. de Euchar. num. 77. in fin. Navar. Manual. cap. 22. num. 10. Tabiena Verb. Communia, nu. 30. Ricbar. Paludan. Hadrian. apud Azor. lib. 10. cap. 31. quæst. 2.* & alii non inferioris auctoritatis opinantur, quod non sit de fide certum, sed esse sensum totius Ecclesiæ ex Apostolica traditione: & proinde asserere contrarium non videri Hæreticum, sed plusquam temerarium, ac erroneum.

5 Melior profecto est prima sententia ob duplex fundamentum. Primum est, quod in *Trident.*

sess. 3.

sess. 13. *de Sacr. Euchar. Can.* 11. habetur, *statuit atque declarat ipsa Sancta Synodus &c.* per quæ verba apparet, Concilium non apponere præceptum novum, *sed declarare* præceptum jam positum de jure Divino. Et certe aperta sunt verba *Apostoli* dicentis *P. Corinth. cap.* 11. *V.* 28. *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat*: communis autem Patrum sensus est, quod homo probet se ipsum, non solum propriam conscientiam examinando, sed etiam peccata sua subjiciendo clavibus Ecclesiæ; quod præceptum, cum ab Apostolo sit, de jure Divino dicendum est. Aliud fundamentum est, quod de fide est, quod nullus potest certitudinaliter scire se esse in gratia Dei, juxta illud *Eccles. cap.* 9. *v.* 1.: *Nemo scit, utrum amore, aut odio dignus sit*. Si ergo aliquis docet, non esse necessariam Confessionem ei, qui mortaliter peccavit, dummodo per actum contritionis se teneat a peccatis justificatum, docet posse hominem scire se esse in gratia Dei, ut proinde non egeat Sacramento pœnitentiæ, per quod prima gratia confertur, quod de directo militat contra doctrinam de fide.

6 Secundum delictum est illius, qui cum Sacerdos non sit, (sive purus laicus, sive Clericus in minoribus, aut sacris Ordinibus existat) audet tamen munus Confessarii usurpare, & Confessiones sacramentales excipere. Iste juxta plures Constitutiones Apostolicas *Greg. XV. Constit. Officii nostri Clem. VIII. Constit. Etsi alias. Urban. III. Const. Apostolatus Officium*, censetur vehementer suspectus de hæresi, unde ab Inquisitoribus cogendus est abjurare de vehementi: hoc autem crimen non limitatur ad *abusum sacramentalis Confessionis*, sed extenditur ad Missæ celebrationem, ita ut Missam celebrans non Sacerdos eodem delicto, ac pœna tenetur, ac Confessiones excipiens. Dubium porro est, an similiter delinquat, ac eadem pœna sit percellendus, qui actus alterius Ordinis, quo non est insignitus, exerceat. Ad quod dico, quod, si sunt actus Ordinum minorum, nulla pœna incurritur: si autem sunt Ordinum sacrorum incurritur Censura, de qua dicam infra; non tamen Reus pari modo punitur cum Missam celebrante, aut Confessiones audiente, quia Constitutiones Papales de his duobus delictis præcise loquuntur.

7 Tertium delictum est Sacerdotis, qui absque approbatione Ordinarii, & carens proinde jurisdictione, Confessiones audit. Crimen hoc juxta *Menoch de Arbitrar. Cas.* 310. *num.* 4. *& ult.* est crimen stellionatus, proinde arbitrio Judicis ejus pœna committitur. Sed profecto gravitatem habet criminis falsi, ut habet *Thesaur. de pœna par.* 2. *V. Absolutio cap.* 2. *num.* III. *v. Respondeo II.* Siquidem ille, qui se gerit pro milite, cum miles non sit, pœna falsi tenetur, ut habet Textus *l. Eos, qui diversa §. final. ff. ad leg. Cornel. de Fals.* aut qui usurpat publicum Officium, quod non habet; prout etiam, qui se gerit tanquam Doctor, cum graduatus non sit, ut scribunt *Bart. in l. Eos §. final. ff. de Fals. Felinus in cap. Tertio loc num.* 1. *de Probat. Boss. Tit. de Fals. num.* 131. Hæc autem præstat Sacerdos non approbatus, qui Confessiones excipit; usurpat enim publicum Officium, quod non habet; & se gerit tanquam confessarium qui confessarius non est. Gravitas porro hujus criminis emergit a duplici principio, puta ab injuria quæ fit Sacramento, quod invalidum est, cum desit in eo jurisdictio, quæ necessaria est ad validitatem Sacramenti *Trident. Sess.* 14. *cap.* 7. *de Sacr. Pœnit.*, quod per modum judicii exercetur, & in quo necessaria est judicis jurisdictio. Aliud principium est damnum, quod proximo infertur, nam pœnitens in eodem reatu peccati manet; & sicut de attrito contritus evaderet per virtutem Sacramenti, si hoc validum fuisset, & remissionem, Divinamque gratiam esset consecutus, ita ex invaliditate illius remanet pœnitens cum sola attritione, per quam minime justificatur.

8 Quartum delictum est Sacerdotis approbati quidem ad audiendas Confessiones, absolventis tamen a peccatis, aut Censuris, reservatis *Papæ*, aut locorum Ordinariis; hoc quidem delictum ambulat pari passu cum immediate superiori ex hoc, quod procedit a defectu jurisdictionis in Confessario, attentante absolvere in casibus, a quibus absolvere prohibitus est.

9 Quintum delictum est Confessarii frangentis sigillum sacramentale. Circa hoc sciendum, quod de jure Divino ex institutione Christi est, quod sacramentum Confessionis sit secretum, & hoc non tantum respectu Sacerdotis, sed etiam pœnitentis, ita ut, sicut Sacerdos tenetur ad servandum secretum circa sibi manifestata in Confessione, ita pœnitens non potest, Sacramentalem Confessionem faciendo, peccata sua publice manifestare. Quantum ad Confessarium, tenetur iste lege naturæ, de jure Divino, & de jure Ecclesiastico positivo, peccata in Confessione audita, secreta conservare prout probat *Scot. in* 4. *dist.* 21 *Quæst.* 2. *per tot.* Quantum ad pœnitentem non potest iste publice manifestare Sacerdoti peccata sua, ut sacramentaliter ab iis absolvatur, ut scribit *Petr. Marchant. Tribunal. Sacr. Tom.* 1. *Tract.* 1. *Tit.* 1. *Quæst.* 14. *Concl.* 2., & circa hoc habetur Decisio *Leonis Papæ Epist.* 57. *aliis* 80. qui audiens in *Campania* hoc practicari, scripsit ad universos illius Provinciæ Episcopos, ne talem formam confitendi amplius permitterent, & talem usum vocat *Præsumptionem contra regulam Apostolicam; illicitam usurpationem; & vituperabilem consuetudinem*. Ratio autem istorum est, ut docet *Marchantius* citato loco, *Conclusione prima*, quia judicium sacramentale pertinet ad forum Dei, Solis Sacerdotibus, tanquam ejus Vicariis commissum, & cum judicia Dei principalis Judicis circa homines in hac vita occulta sint, etiam apud Vicarios Judices occultata esse debent. Profecto *Solus Deus scrutatur corda & renes Psalm.* 7. *vers.* 10. Si autem scientiæ suæ participationem facit Sacerdoti, cui pœnitens in Confessione sui cordis secreta aperit, censendum est, quod talis participatio scientiæ soli Deo reservatæ, non sibi præjudicat; sed sicut occultum est ejus judicium de homine, tale remaneat etiam apud Sacerdotem.

10. Ex his deducitur, quod, ut probat *Marchant. Tom.* 1. *tract.* 4. *tit.* 6. *quæst.* 6. *appen.* 2. *Concl.* 3. quamvis ad favorem pœnitentis sit a Deo præceptum secretum in Confessione, tamen principaliter hoc institutum sit contemplatione sacramenti ipsius, de cujus ratione est, quod secretum sit, cum tale ipsum instituerit Christus, & cum sit mysterium, consequenter occultum esse debet, cum mysterii natura talis sit, ut occultum sit. Et ex hoc resolvitur dubium, an nempe pœnitens possit dare licentiam Confessario, ut possit sibi revelata in Confessione manifestare; & communiter respondent Auctores affirmative, sed quia opinatur, quod

secre-

secretum fuerit institutum præcise ad favorem pœnitentis, qui proinde possit favori suo renunciare. Tamen dicendum est, non licere talem licentiam dari a pœnitente, & ratio est, quia, ut supra probatum est, secretum hoc est institutum a Deo ad substantiam hujus Sacramenti principaliter, quamvis sit ad favorem, & contemplatione pœnitentis. Sequitur proinde, quod iste bene potest juri suo renunciare, non autem rationi Sacramenti præjudicare.

11 Si ergo Sacerdos sigillum sacramentale frangit verbo, scripto, aut signis, implicite, aut explicite, ob quæ possint alii venire in cognitionem peccati in Confessione detecti, violat legem naturæ, Divinam, ac Ecclesiasticam: injuriam sacrilegam infert Sacramento, cujus juri præjudicat, & a cujus usu facit fideles elongari: & tandem etiam offendit graviter pœnitentem, cujus famam injuste prodit; ut proinde delictum enormissimum evadat.

Probatio.

S U M M A R I U M.

12 *Quomodo probandum crimen docentis non esse necessariam Confessionem ante Communionem.*

13 *Probatio delicti Confessarii absolventis sine jurisdictione, quomodo fiat.*

Non entis nulla probatio.

14 *Quomodo probetur crimen ejus, qui, cum Sacerdos non sit, Confessiones audit, Missam celebrat &c.*

Testes singulares in hoc crimine debent conjungi.

15 *Difficilis est probatio, quod Confessarius absque facultate absolverit a reservatis.*

Allegans turpitudinem suam, non est audiendus.

16 *Confessio Rei extrajudicialis sufficit ad constituendum eum in examine rigoroso.*

Varietas Confessionis, quam potest facere Reus in tali casu.

17 *Quomodo probetur fractio sigilli Confessionis.*

18 *Quid probare debeat, & quomodo, accusans Sacerdotem de tali delicto.*

19 *Quid juris, si Sacerdos dicat, peccatum a se revelatum audivisse ab alio, & hic negat se illud dixisse.*

20 *An sit Reus de revelata Confessione, qui, tacita persona pœnitentis, aperit conditiones, per quas iste potest cognosci.*

Quomodo probabitur hoc casu crimen ab Accusatore.

21 *Aperiens Confessarius conditiones, ob quas cognosci queat persona pœnitentis, Reus est de revelata Confessione.*

22 *Extenditur ratio ad casum, in quo Sacerdos in diversis temporibus diversas conditiones expresserit, ex quibus cumulatis argui possit persona pœnitentis.*

Historia de hoc casu.

Monitum ad Confessarios.

23 *Ab accusatore probandum est, tales circumstantias de necessitate concludere individuationem pœnitentis.*

12 QUo ad probationem primi delicti, nempe illius, qui doceret, posse sibi conscium de peccato mortali, ac de eo contritum sumere Eucharistiam, non præmissa Confessione sacramentali, nihil speciale dicendum venit, cum hoc ab accusatore, seu Fisco probandum sit per Testes, ut probantur cætera crimina. Et quia talis doctrina erronea, ac hæretica tradi potest non tantum oretenus, sed etiam scripto, & quis se potest ostendere hæreticum, propositiones hæreticas voce, aut calamo profitendo, ideo si talem doctrinam quis scriptis mandaret, ejus crimen concludenter probaretur per talem scripturam, in judicio præsentatam.

13 Delictum autem Sacerdotis suscipientis Confessiones absque jurisdictione, probari debet per Testes, qui viderint eum sedentem in sede Confessionali, & excipientem accedentium Confessiones; & ultra hoc debet probare, quod ab Ordinario loci admissus non sit ad tale munus, & in hoc consistit quidditas delicti, quæ omnino juxta vulgata jura probari debet ab accusatore, aut Fisco. Sed quomodo concludenter probabitur talia negativa vaga, quæ de sui natura improbabilis est, cum non entis ex *L. Ejus qui in Provincia, Vers. Quoniam ff. si cert. petat. cap. Ad dissolvendum de Despon. impub.* nulla sit qualitas, aut probatio? Respondeo, quod probari potest per attestationem Cancellarii Episcopalis, qui affirmet, quod in Regesto Cancellariæ, in quo adnotata sunt nomina eorum, qui examinati, ac probati sunt ad Confessiones excipiendas, approbatio ejus non reperitur. Quamvis autem talis probatio non sit plena, atque concludens (tum quia potuit re vera fuisse examinatum, ac approbatum, ejus tamen nomen, ex incuria Cancellarii non fuisse in Regesto descriptum: tum quia potuit ab Ordinario oretenus obtinuisse licentiam audiendi Confessiones) tamen est sufficiens ad transferendam obligationem in accusatum, probandi scilicet se fuisse approbatum ad Confessiones, aut licentiam eas auscultandi ab Ordinario obtinuisse: quod si non probet, ejus crimen remanet præsumptive probatum.

14 Porro modo simili probandum est crimen ejus, qui, cum Sacerdos non sit, actus Sacerdotis exercet, Missas celebrando, ac Confessiones audiendo; currit enim eadem paritas cum casu superiori, proinde pari methodo faciendæ sunt probationes. Advertendum autem, quod Testes, qui probare debent, possunt esse in multiplici differentia, puta, vel quod viderint totam Missam integraliter, certo loco, & tempore celebratam: vel quod unus Testis viderit unam partem, alius aliam, alius aliam eodem loco, ac tempore: vel quod unus una die, & certo loco, alius alia die, & eodem loco; tertius vero diversa die, & loco viderit. Testes isti debent conjungi, & plene probant, nec singulares sunt, ut pluribus rationibus probat *Bordon. Sac. Tribunal. cap. 22. quæst. 12.* & Nos alias docuimus.

15 Difficilior est probatio criminis de Sacerdote absolvente a casibus, aut Censuris reservatis absque debita auctoritate, quia hæc datur in actu Sacramentalis Confessionis, in qua nullus adhibetur Testis; & si ipsi pœnitentes taliter absoluti, hoc deponerent, non probarent, cum tritum in utroque jure sit *Cap. inter dilectos junct. Glos. in V. Turpitudinem. de Donat. l. Si creditoribus C. de serv. pign. da. manu. l. Cum profitearis. C. de Revoc. donat.* quod allegans turpitudinem suam, non sit audiendus; & dato etiam, quod probare possent, se fuisse absolutos a talibus reservatis, adhuc non probatum esset crimen, quod consistit in duo-

De Ameno de Delict., & Pœn. Par. III.

bus, puta, quod Sacerdos de facto absolverit: & quod taliter absolvendi facultatem non habuit; & in hoc secundo consistit quidditas delicti.

16 Dico igitur, quod per solum dictum extrajudiciale Sacerdotis, probatum concludenter, potest accusator semiplene probare hoc crimen ex eo, quod Confessio extrajudicialis Rei sufficit ad eum constituendum in examine rigoroso, ut *Par. 1. Tit. Testes num. III.* diximus. Et circa talem Confessionem advertendum est, quod aut potest esse simplex, aut involvere aliud crimen; si enim dicit: *Ego absolvi multos a casibus reservatis, nec curavi obtinere facultatem super iis*, talis est Confessio delicti simplicis: si autem dicit: *Absolvi eo-jum, Titium* &c. tunc complicatur cum priori aliud delictum, puta, revelatio Confessionis, ac fractio sigilli sacramentalis; quamvis enim non publicet peccata pœnitentis in specie, revelat tamen in genere, quod in communi sententia Moralistarum sufficit ad fractionem sigilli. Si vero dicit, *se a quibusvis casibus reservatis quoslibet pœnitentes absolvisse, cum nec Papa, nec Episcopi possint, nisi pro externa politia, eos reservare*, conjuncta cum priori delicto esset hæresis ex eo, quod *Trident. Sess. 14. de Pœnit. cap. 7. & Can. 11.* determinat contrarium, & illud asserentes percutit anathemate.

17 Circa probationem vero fractionis sigilli sacramentalis advertendum, quod aut Sacerdos dicit: *Cajus mihi Confessus est tale peccatum*, & hoc concludenter probatur a Testibus: tali casu concludenter probatum remanet delictum, quia Sacerdos revelat id, quod in Confessione audivit. Si vero peccatum *Caii* jam vulgatum est in vicinia, de eo autem non habetur certitudo, sed tantum communis vox; Sacerdos autem dicat, se a tali peccato *Cajum* absolvisse; & tale dictum Sacerdotis plene probetur, plene etiam probatum remanet crimen revelationis. Ratio est, quia, quamvis de tali peccato vulgata sit fama, tamen de illo non habetur certitudo, quæ tamen habetur per dictum Sacerdotis; unde, cum hæc habeatur per viam Confessionis tantum, ejus sigillum frangi dubium non est. Quid autem juris, si peccatum *Caii* notorium est, Sacerdos autem dicat, se ab eo *Cajum* absolvisse? Dico, quod non diceretur, Sacerdotem fregisse sigillum. Quia sigilli violatio consistit in hoc, quod Sacerdos det nescienti notitiam peccati sibi aperti in Confessione; in casu autem jam notitia peccati certa est, cum factum notorium sit; unde audiens nullam novam notitiam acquirit de illo per dictum Sacerdotis; sed tantum, quod *Cajus* absolutus ab eo sit; hoc autem non est revelare Confessionem; aut Sacramentum pœnitentiæ odiosum reddere; aut famam *Caii* prodere, sed de actu virtutis ejus (puta, de pœnitentia) testimonium reddere. Et profecto, si esset quis excommunicatus denunciatus ob notorium crimen, & reperiretur occisus, unde privandus esset sepultura Ecclesiastica; Sacerdos autem testificaretur, illum confessum sibi esse peccatum suum, & absolutionem a Censura obtinuisse, non posset dici Sacerdos, quod Confessionem revelaverit, ob causam supra tactam; igitur neque in casu supradicto.

18 Quomodo autem probandum est hoc crimen ab eo, qui accusat Sacerdotem, quod peccata sua, de quibus illi confessus est, manifestaverit? aut quomodo ab accusatore probandum est, quod confessarius peccata aliorum audita in Confessione, manifestaverit, qui casus frequentiores sunt? Dico, quod probatio pendet a duobus; primum est, quod probari debet per Testes, quod Sacerdos tale peccatum alicui prodiderit; aliud est, quod notitiam de illo non habuit, nec potuit Sacerdos, nisi in Confessione. Primum facile probatur ex modo solito per Testes, aut per Epistolam ab eodem Sacerdote scriptam, ac in judicio præsentatam. Secundum autem fundatum in negativa vaga, quæ improbabilis est, præsumptive tantum probari potest ex hoc, quod tale peccatum occulte commissum est, ita ut nullus fuerit præsens, qui super eo testificari potuerit, & de peccato illo nihil fuit dictum in vicinia, antequam de eo Sacerdos locutus sit. Per talem autem præsumptivam probationem transfertur in Sacerdotem onus probandi, quomodo habuerit notitiam talis peccati extra Confessionem, ita ut de eo potuerit loqui ex scientia habita extra Confessionem; quod si non probet saltem semiplene, puniendus est tanquam sigilli sacramentalis violator.

19 Quid vero juris, si Sacerdos dicit, peccatum *Caii* sibi fuisse manifestatum a *Sejo*, iste autem interrogatus a Judice, hoc neget? Dico, quod Sacerdos nihil probat; & proinde pœna criminis multandus est, & maxime, si accedant alia adminicula, quod nempe loquax, aut levis sit, aut aliqua causa minuendæ famæ *Caii* subsistat, ob quam Sacerdos ejus peccatum manifestaverit. Ratio est, quia negatio *Seii* destruit dictum Sacerdotis, qui proinde nec quid minimum probat.

20 Quid autem, si non explicitis verbis, & aperta oratione, Sacerdos loquens de peccato sibi aperto in Confessione, non manifestet quidem nomen pœnitentis, explicat autem circumstantias tales, ut per eas audiens devenerit in cognitionem pœnitentis, qui tale peccatum commisit, erit ne Sacerdos Reus revelatæ Confessionis? Et si sic, quomodo probabitur ab accusatore crimen?

21 Respondeo ad primam partem dubitationis, & dico, quod non tantum per nomen potest individualiter exprimi persona, sed etiam per alias circumstantias, quæ non possunt hic, & nunc, nisi uni tantum convenire. Perinde igitur erit dicere præcisum nomen personæ, ac eam per tales circumstantias describere; pari enim modo audiens cognoscit personam, de qua loquens intelligit. Cum igitur crimen hoc consistat in hoc, quod ex revelatione Sacerdotis alius deveniat in cognitionem peccati, ac pœnitentis, sequitur, quod pari modo delinquat Sacerdos exprimendo nomen, aut describendo per circumstantias personam pœnitentis. Et advertendum, quod eodem modo delinquit Sacerdos, revelans nomen pœnitentis ex instituto, ac dolose, ut illi noceat, ac aperiendo circumstantias ejus personales ex inadvertentia, & linguæ lubricitate; siquidem pari modo audiens venit in cognitionem pœnitentis, in quo consistit hujus criminis quidditas. Non negaverim tamen, quod ratione doli non augeatur delictum, & proinde non augenda sit poena.

22 Advertendum autem, quod potest dari casus, quod Sacerdos in uno tempore unam circumstantiam tantum aperiat, per quam non possit audiens venire in cognitionem pœnitentis: in alio autem tempore aliam circumstantiam manifestet, & quod audiens, combinando circumstantias, veniat in notitiam pœnitentis. Evenit hic casus, quod Sacerdos quidam familiariter loquens cum nonnullis amicis in compotatione, illis dixit, quod pri-

ma

ma fœmina, cujus Confessionem exceperat, commiserat adulterium. Multis expost transactis mensibus, Sacerdos ab uno ex dictis amicis invitatus ad prandium in propria domo, cum fuisset emiter exceptus ab ejus uxore, ut motivum particularis benevolentiæ erga eam, dixit illam fuisse primam illius pœnitentem. Maritus hoc audiens, & memor primæ circumstantiæ a Sacerdote sibi manifestatæ, venit in cognitionem, uxorem fuisse adulteram; unde subito furore accensus, arripuit a mensa parata cultrum, ac extemplo uxorem jugulavit. Constitutus autem coram Judice, & interrogatus, quare uxorem occidisset, aperuit illius adulterium, quod cognoverat ex dictis Sacerdotis, qui proinde fuit ab Episcopo convenienter punitus. Discant ex hoc casu Sacerdotes circumspectionem, quam in loquendo de auditis in Confessione servare debent, ne in hoc crimen prolabantur.

23 Quo ad secundam partem supra datæ dubitationis dico, quod ab accusatore probandum est concludenter, quod Sacerdos tales circumstantias aperuerit, quod non possint de necesse nisi uni tantum personæ applicari; quia, si possunt pluribus convenire, non poterit audiens in cognitionem certam determinatæ personæ devenire; & proinde probatum non erit Sacerdotis crimen.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

24 *Pœna docentis Confessionem non esse existenti in peccato necessariam ante Communionem.*
25 *Pœnæ multiplices non Sacerdotis excipientis Confessiones.*
Opinio Roderici, quod talis, si non daret absolutionem, non sit morte plectendus.
Eadē opinio tenetur a Thesauro ex alio fundamento.
26 *Confutatur talium opinio.*
27 *Respondetur objectioni, quæ poteſt fieri.*
28 *Pœnæ Sacerdotis absolventis pœnitentes absque jurisdictione.*
29 *Audiens Confessiones sine jurisdictione, committit crimen falsi, & est arbitrarie puniendus.*
30 *Pœna absolventis a Censuris, & peccatis reservatis de jure antiquo.*
31 *Pœnæ ejusdem de jure novo.*
Casus quinque, quos Papa sibi reservat.
32 *Pœna frangentis sigillum Confessionis.*
Triremium pœna succedit detrusioni in Monasterium.
33 *Triremium pœna contra frangentes sigillum Confessionis debet esse perpetua.*
Nonnulli ex Reis talis criminis fuere morte affecti.
Episcopo Gerundensi revulsa fuit per occipitium lingua propter revelationem Confessionis Regis Aragonum.
34 *Primum Statutum Minorum de Observantia.*
35 *Secundum Statutum.*
36 *Quam pœnam mereatur Sacerdos apud Nos audiens Confessiones absque facultate.*
37 *Injungendæ sunt pœnæ expressæ supra n.28.&29.*
38 *Arbitrium Carceris dandi pro absolutione illicita a reservatis, an sit circa pœnam ipsam, an vero circa ejus durationem.*
39 *Quando arbitrium Superioris sit circa speciem pœnæ, & quando circa ejus durationem.*
In dato Statuto arbitrium Superioris est de duratione pœnæ Carceris.
40 *Excommunicatio, de qua loquitur Statutum, an sit latæ sententiæ?*
41 *Respondetur, quod est sententiæ ferendæ.*
Censuræ Statutariæ non incurruntur, nisi post declarationem.
42 *An eadem pœnæ incurrantur ob casus, ac Censuras, quas Prælati sibi reservant?*
43 *Respondetur ad dubium, negative.*
Quomodo possint in Ordinibus Regularibus reservari casus.
44 *Non licet Superiori Regulari sibi reservare Censuram, præter formam datam a Clemente VIII.*
45 *An Prælati Regulares possint procedere contra dogmatizantem, quod Prælati Regulares non possint sibi reservare casus, etiam servata forma prædicta.*
46 *Talis dogmatizans est formaliter Hæreticus.*
Concilium Generale est infallibilis norma fidei, & morum.
Tridentinum damnat anathemate tales dogmatizantes.
Prælatus Regularis non potest procedere contra talem dogmatizantem, quia Hæreticus est.

24 Cum supra recitata delicta *abusus in Confessione* crimina sint, quæ a solo Judice Ecclesiastico cognoscuntur, cum sint circa Sacramentum, plerumque solis pœnis spiritualibus vindicantur. Pœna igitur docentis Confessionem non esse necessariam ante communionem ei, qui sibi de peccato mortali conscius est, quamvis sit de eo contritus, est Excommunicatio lata a *Trident. Sess. 14. de Sacram. pœnit. Can. II.* quæ tamen reservata non est, ut observat ex dispositione Concilii *Thesaur. de Pœn. Part. 2. V. Confessio cap. 3. V. Nota.* Quia vero, ut diximus supra *num. 5.* docens, ut præfertur, potest tanquam Hæreticus, aut suspectus, aut formalis haberi, juxta ejus pertinaciam, aut non, & ab Inquisitoribus puniri; hinc est, quod talis Excommunicatio censeri debet reservata in primo capitulo *Bullæ Cœnæ*, in qua omnes Hæretici excommunicatione, *Papæ* reservata, percelluntur.

25 Multiplices autem sunt pœnæ ejus, qui, cum Sacerdos non sit, audet pœnitentium Confessionem excipere. Prima pœna est Irregularitas, quæ juxta dispositionem juris *Text. in cap. 1. & 2. de Cler. non Ord. ministr. universaliter* incurritur ab eo, qui exercet actum Ordinis, quem non habet, ut diximus §. *Abusus in Ordine num. 26.* Dixi *universaliter*, quia non tantum Clericus, sed etiam laicus tali pœna percutitur, ut dicunt Doctores. *Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 10. num. 6. & ibi Calderin. Paludan. Sylvest. Tabien. S. Antonin. Navar. Sot. Majol. Valent. Borgas. de Irregul. Par. 6. Tit. de Non Ord. ministr.* Secunda pœna est, quod taliter absolventes pœnitentes, sunt vehementer suspecti de Hæresi juxta *Gregorii XIII. Const. 21. Officii nostri*; sequitur proinde, quod, quamvis non convincantur de Hæresi, tamen tenentur abjurare de vehementi juxta Decretalem *cap. Accusat. de Hæret. in 6. Thesaur. V. Absolutio in cap. 1. V. Hæresi in fin.* Tertia *pœna est infamia*, quoties crimen notorium fit de facto, aut de jure: hoc enim crimen non solum est depositione, sed etiam traditione Curiæ sæculari dignum, ut infra dicam. Quarta pœnā est traditio in manu Judicis Laici, qui Reum ultimo supplicio afficiat, & hoc ex *Clemen. VIII. Const. 81. Et si alias*; & quamvis minor ætas salvet Reos ab ultimo supplicio, tamen si Reus hujus criminis superet annos 20,

quamvis non compleverit 25, adhuc morti est tradendus juxta *Urban. VIII. Const. 97. Apostolatus Officium*, & vidi *Papiæ* quendam, qui, cum esset purus Laicus, habitum Clericalem assumpserat, Missas celebrabat, ac *Confessiones* passim audiebat, ac alia scelera commiserat, fuisse furcis suspensum, & ex post combustum. Ponderat autem *Rodericus, quæst. Regular. 28. art. 2. Tom. 2. ℣. Hæc Constitutio*, quem alii *Quarant. Summ. Bullar. V. Ordo in fin. Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 10. num. 8.* sequuntur, quod si talis, ut præfertur, Confessiones quidem audiret, sed absolutionem minime impenderet, non incurreret pœnas latas a *Gregorio*, nec ab Inquisitore esset puniendus: & hoc idem tenet *Thesaur. de Pœn. V. Absolutio. cap. 1. vers. Amplia. in fin.* de pœnis latis a *Clemente*, & *Urbano*. Fundamentum *Roderici* est, quia Constitutiones prædictæ afficiunt pœnis tales, qui audent *Confessiones audire, ac absolutionem impartiri*, ut habet Bulla *Gregorii*; sequitur proinde, quod si absolutio non datur, nullum confertur Sacramentum, & ille facto tali non impugnat Catholicam veritatem. Fundamentum autem *Thesauri* est, quia ex Bulla *Clementis.* VIII. habetur causa finalis pœnarum latarum contra ejusmodi Reos, qui ministrando invalide Sacramentum pœnitentiæ, *decipiunt, & grave damnum inferunt fidelibus*, qui se legitime absolutos a talibus tenent, cum tamen in statu peccati adhuc remaneant: quod, si ipsi vident, ac sciunt, taliter excipientem illorum Confessiones non dedisse ipsis absolutionem, alium Confessarium adeunt, & sic non manent decepti, nec damnum animæ subeunt.

26 Sed talium Doctorum salva reverentia, eorum opinio non potest subsistere: fundamentum enim *Roderici* non concludit. Ratio est, quia nullum conficit Sacramentum, qui, cum non sit Sacerdos, absolutionis formam supra pœnitentem profert, sicut qui eam profert; ergo non ex hoc, quod Sacramentum non conficit, non proferendo absolutionem, evadere debet pœnas Bullæ; cum pari modo delinquat, & iniuriam Sacramento inferat proferendo, aut non proferendo absolutionem. Pariter fundamentum *Thesauri* nutat, quia in hoc crimine duæ sunt causæ gravitatis illius; una quidem est iniuria, quæ Sacramento inuritur, & hæc est principalior, ratione cujus hoc crimen sacrilegium est: alia minus principalis est damnificatio pœnitentis decepti; non potuit autem *Clemens* habere pro causa motiva suæ Constitutionis causam minus principalem: unde, si hanc expressit in Bulla, eam non posuit tanquam causam motivam, principalem, ac finalem, sed tantum ut concomitantem, sive impulsivam. Quod magis suadeo ex hoc, quod verus Sacerdos excipiendo Confessiones sine jurisdictione, ac absolutionem dando, ita nulliter procedit, & decipit, ac grave damnum infert pœnitentibus, sicut qui, cum non sit Sacerdos, absolvit eosdem; igitur, si pœnæ prædictæ inferuntur a *Clemente* ratione deceptionis, & damni, quod subeunt fideles, easdem debent subire Sacerdotes absolventes absque jurisdictione, cum par sit crimen Confessarii, & damnum pœnitentis. Convincitur ergo, quod quamvis absolutio non detur, Reus tamen ab Inquisitore debet puniri, & sic firmat etiam *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 22. q. 10.*

27 Quod si respondeatur, quod par etiam iniuria fit Sacramento, si verus Sacerdos absque jurisdictione absolvit, sicut si non Sacerdos absolvit, quia utrobique Sacramentum est nullum; unde, si eædem pœnæ, quæ dantur in secundo casu, non dantur in primo, non est ex diversitate delictorum circa iniuriam Sacramento illatam, quæ eadem est; sed tantum ob voluntatem legislatoris, qui in una circumstantia delicti sanxit pœnas, quas noluit in alia circumstantia adaptari. Dico ad hoc, quod assumptum est falsum, quia non tanta iniuria Sacramento fit à vero Sacerdote àbsolvente absque jurisdictione, sicut fit a non Sacerdote, cum tamen par sit damnum, quod ab ambobus infertur pœnitentibus. Ratio est, quia verus Sacerdos, si non habet facultatem absolvendi in actu, habet tamen eam in habitu, fundatam in charactere; non Sacerdos autem nec in actu, nec in habitu eam habet: proinde, quamvis utrobique interveniat Sacramenti nullitas, maior tamen est iniuria, quæ ipsi infertur a secundo, quam a primo, & proinde graviores pœnæ debentur uni, quam alteri.

28 Pœna porro Sacerdotis absolventis absque jurisdictione, prout habetur ex duobus Canonibus, *cap. Placuit. 9. q. 2. cap. Placuit. de Pænit. dist. 6.* est, quod *gradus sui periculo subjaceat*; nempe suspensionem incurrat ex sententia Judicis, prout explicant *Præpositus in cap. Placuit. 9. quæst. 2. init.* & *Navarrus in cap. Placuit. de Pænit dist. 6. in princip.* Quamvis autem *Roderic. Tom. 2. quæst. Regular. 28. art. 1. circ. med.* videatur ambigere, de qua suspensione intelligendi sint Canones illi, puta, an ab audiendis Confessionibus, ita ut nullo unquam tempore Sacerdos ille ad eas excipiendas admitti possit; an vero ab omni Sacerdotali Officio, dum primam pro constanti tenet, de secunda vero dubitative loquatur: tamen accipienda est suspensio in totali sua significatione. Ratio est, quia Canones illi dicunt, *gradus sui periculo subjaceat*; gradus autem, sive Ordo Sacerdotalis æque respicit audire Confessiones, ac Missam celebrare, cum utrinsque potestatem habitualem in sua Ordinatione recipiat; igitur utrumque munus talis suspensio debet comprehendere. Imo videtur, quod talis suspensio principaliter sit ab Officio celebrandi; quia cum supponatur deliquisse in hoc, quod, cum Confessarius approbatus non sit, Confessiones tamen excipere, præsumpsit, si suspensio esset tantum ab audiendis Confessionibus, illa nihil operaretur, & per eam nihil deperderet Sacerdos, quia absque tali suspensione jam Confessiones audire non poterat, & ad plus illa suspensio impediret tantum facultatem audiendi Confessiones, quam ex post impetrare posset; quæ parva pœna esset respectu tanti criminis, per quod tanta injuria Sacramento fit, cum deceptione, ac damno pœnitentis.

29 Dico igitur, quod, cum audiens Confessiones absque jurisdictione, committat crimen falsi, ut dictum est supra *num. 7.* arbitrariam pœnam, quæ debet esse satis gravis juxta gravitatem delicti, debet imponere Judex, consideratis facti circumstantiis, ac temeritate, & præsumptione Sacerdotis.

30. Pœnæ supradictæ applicandæ sunt Sacerdoti, qui nulla fultus jurisdictione, se exponit publice in sede Confessionali ad excipiendas Confessiones: quid autem de eo, qui absolvere audet a Censuris, ac casibus reservatis? Respondeo, quod de jure antiquo *Text. in Clem. Religiosi de Priv.* prima pœna est de Religiosis, qui sine privilegiis audent absolvere excommunicatos a Canone, vel a sententiis per Statuta Provincialia, aut Synodalia promulgatis, si absolutio reservata sit;

isti

isti autem incurrunt excommunicationem, Papæ reservatam, & taliter absolventes a locorum Ordinariis denunciandi sunt excommunicati, nullo privilegio exemptionis, sibi suffragante. Pariter excommunicationem Papæ reservatam, ut habetur ex quadam Decretali *Text. in cap. Significavit de sent. Excom.* incurrit, qui scienter, & sponte, sacramentaliter absolvit excommunicatum a Papa, per sententiam specialem; vel per legem generalem, si tamen fuerit denunciatus. Itidem incurrit Censuram Interdicti, qui absolvit ab excommunicatione, sive Interdicto excommunicatum, seu interdictum nominatim ab Episcopo, ut habetur *Text. in cap. Episcoporum de Privil. in 6.*

31. De jure autem novo *Bull. Cœnæ* §. *Cæterum & §. seq.* excommunicati sunt absolventes a casibus, contentis in *Bulla Cœnæ*, præterquam in mortis articulo; & absolventes in tali articulo, non servata forma præscripta in eadem Bulla, nempe prævia cautione de stando mandatis Ecclesiæ, & de satisfaciendo. Talis autem excommunicatio reservata non est, ut est Doctorum *Navar. c. 27. n. 37. Tolet. lib. 1. cap. 30. ℣. 6. Fulminat. Suar. de Censf. disp. 21. Sect. 3. ℣. Secundo. Sayr. eo tit. lib. 3. cap. 25. num. 7. Alter. lib. 5. cap. 3. §. Contrariam* probabilior sententia. Sacra ex post Congregatio jussu *Clementis VIII.* anno 1602. die 26. Novembris, moderans Decretum ejusdem *Papæ*, editum circa hanc materiam, statuit excommunicationem, privationem Officiorum, Dignitatum, & Beneficiorum, ac inhabilitatem ad quæcunque Officia, Beneficia, ac Prælaturam contra Sacerdotes omnes Sæculares, ac Regulares, qui absolvere præsumunt extra mortis articulum a casibus clare, vel dubie contentis in Bulla Cœnæ, aut a quinque casibus Papæ reservatis, nempe *Violationis Immunitatis Ecclesiasticæ, in terminis Bullæ Gregorii XIV. Violationis Clausuræ Monialium ad malum finem: Provocantium, & pugnantium in duello: Injicientium violentas manus in Clericum: Simoniæ realis scienter contractæ, ac confidentiæ beneficialis: aut a casibus, seu Censuris, quos, aut quas locorum Ordinarii sibi reservaverint.* Quod Decretum fuit postea confirmatum a *Paulo V.* anno 1617. *die 7. Januarii*, ut videre est apud *Barbos. de offic. & potest. Episc. Alleg.* 50. *num.* 186. *& seq.*

32. Pœna tandem frangentis sigillum Confessionis, de jure communi *Text. in cap. Omnis utriusque L. de Pœnit. & remiss.* est depositio, & detrusio in Monasterium ad agendam pœnitentiam, & hanc pœnam sequitur infamia, & ex hac irregularitas, si tamen crimen notorium sit de jure, aut de facto, siquidem omne crimen depositione dignum, reddit irregularem, ut probat *Thesaur. de Pœn. par. 1. cap. 33. ℣. Secundo modo.* Quia tamen detrusio in Monasterium absolevit, ejus loco successit damnatio ad triremes, ut scribit *Farinac. quæst.* 119. *num.* 55. Hujus criminis cognitio pertinet ad Episcopos, & si Reus est Regularis, ad suos Superiores. Sed, si revelatio Confessionis esset conjuncta cum hæresi, aut suspicione hæresis, spectaret ad Inquisitores, ut scribit *Molfes. Tract. 7. c. 23. num. 68. & seqq.*

33. Sacerdos igitur frangens sigillum Confessionis, damnandus est ad triremes, quæ debent esse perpetuæ; siquidem detrusio in Monasterium erat Rei vita durante, proinde triremes illius in locum succedentes, debent esse perpetuæ; gravia quidem hæc pœna est, longe tamen gravius hoc delictum ratione spiritualium damnorum, quæ causat in animabus eorum, qui legitime dubitantes de silentio Confessarii, cui confiteri adstringuntur, multas Confessiones mancas, ac invalidas, sacrilegasque faciunt, ac insordescunt in illis peccatis, quæ detegere verentur ex eo, quod ex effectu noverunt, eorum Confessiones fuisse Superioribus proditas: & qui consueti sunt Monialium Confessiones extraordinarias excipere, bene intelligent quid hic dicere intendo. Audivi proinde nonnullos ex taliter loquacibus Confessariis fuisse ultimo supplicio affectos, & signanter ex *Aldret. de Discipl. tuend. lib. 2. cap. 19.* refert *Pellizarius Manual. Regular. Tract. 9. cap. 4. Sect. 3. num.* 148. Jacobum primum Aragoniorum Regem Episcopo Germedensi ab occiptio linguam evellere fecisse ex eo, quod dicti Regis Confessionem revelasset.

34. Quo ad Regularium pœnas *de abusu Confessionis*, modis supra explicatis, consulere quisque debet proprias Constitutiones. Nos Minores de Observantia Regulari, ac Strictiori taxatas, ultra communes, habemus pœnas contra Confessarios, qui sine debita facultate audiunt Confessiones, aut audent a casibus reservatis absolvere, & sunt. Primo *Text. Tit. Applicatio* §. 32. sic habet: *Qui Confessiones sine licentia auscultaverit, vel a reservatis absolverit, est ipso facto excommunicatus, & ad excipiendas Confessiones perpetuo inhabilis, carcerandus, & gravius puniendus, si in hoc crimine vitiosus repertus fuerit.*

35. *Secundo, ut casuum reservatio in Ecclesia Dei, ac in Religione Seraphica, tam diligenter hactenus custodita, deinceps illibata persistat, decernimus, & sancimus, ut in illis casibus, quos per Statuta Generalia, aut per Constitutiones Apostolicas reservatos esse, aut reservari contigerit, nemo absolvere quemquam præsumat sub pœna excommunicationis, ipso facto incurrenda, nisi a Generali, vel Provinciali Prælato absolvendi facultatem accipiat. Et si in hoc quisquam deliquerit, & de eo legitime constiterit, Carceri, Superioris arbitrio, mancipetur. Quibus pœnis etiam subjaceat, qui sine tali facultate posse a reservatis absolvere, affirmaverit, vel qui Superiores posse sibi casus reservare, aut subditos Censuris ligare, negaverit. Et qui hæc affirmare, aut dogmatizare temere auserit, tanquam erroneus seminator ab audiendis Confessionibus perpetuo suspensus sit, & gravissime puniatur; consulto tamen prius sanctissimæ Inquisitionis Tribunali, & ejus expectato mandato. Statut. General. Ordin. cap. 7. §. 2. num. 1. & 2.*

36. Circa supra datum Statutum, prima dubitatio est, quas pœnas debent injungere Prælati, casu, quo aliquis Sacerdos non prius obtenta facultate audiendi Confessiones, ipsas exciperet, cum Statutum Ordinis *c. 7. §. 2. num. 1.* loquatur tantum directive nulla posita pœna?

37. Respondeo, quod ut habetur in Textu *Tit. Applic.* §. 60. deficiente taxatione pœnarum in Textu, aut Statutis Generalibus, recurrendum est ad leges Canonicas, aut Civiles in earum defectu &c. Cum igitur desint pœnæ Statutariæ in casu, injongendæ sunt pœnæ de jure communi, de quibus *supra num. 28. & 29.* Videtur quidem ex Textu, dato supra *num.* 34. quod Excommunicationem subeat, qui *sine licentia auscultat Confessiones*: sed error est aut Amanuensis, aut Compilatoris; nam

in Sta-

in Statutis *Vallisoletanis*, quæ ad marginem citat, & etiam in Statutis Ordinis talis Censura lata est contra absolventes a reservatis sine facultate, non autem contra excipientes Confessiones sine licentia. Et proinde juris communis pœnas tantum subire debent, ut dictum est.

38 Secunda dubitatio est, an carcer dandus, arbitrio Superioris, Reo de Confessione audita absque approbatione, intelligatur absolute: ita ut in arbitrio Superioris sit, Carcerem dare, vel non, an potius arbitrium sit circa diuturnitatem carcerationis?

39. Respondeo, quod ut alias dictum est, quando Statutum eidem delicto pœnas diversas sancit, earum electionem relinquens arbitrio Prælati, ut si dicat *talis*, aut *talis pœna detur*, *arbitrio Superioris*, tunc intelligitur commissa Prælati arbitrio, tum determinatio pœnæ, tum illius duratio. Quando autem Statutum determinat pœnam, & exinde apponit clausulam *Superioris arbitrio*, tunc arbitrium est tantum circa durationem pœnæ. In proposito autem Statuto habetur, quod Reus *Carceri mancipetur* tantum, nulla alia pœna alternative posita: igitur arbitrium in hoc casu est tantum circa durationem carcerationis; attento maxime, quod, ut videre est in omnibus Statutis, quando sanciuntur pœnæ, quæ habent tractum successivum, semper apponitur ejus duratio, aut arbitrio Superioris committitur; cum autem hic duratio carceris non exprimatur, sed apponatur *arbitrium Superioris*, liquet, quod hoc ad solam durationem limitatur.

40. Tertia dubitatio est, an pœna Excommunicationis, de qua loquitur Statutum, sit latæ, an ferendæ sententiæ; & an sit reservata?

41. Respondeo, quod non est latæ, sed ferendæ sententiæ. Ratio est, quia nulla apposita est clausula, quæ importet sententiam latam, ut si diceretur *ipso facto*, *ipso jure*, *eo ipso &c.* Statutariæ autem Censuræ, prout bene ait *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. 2. ℣. His casibus*, non incurruntur, nisi post declarationem; quo ad secundam partem dubitationis dico, quod, cum nulla hic apponatur clausula reservationis, talis Censura reservata non est respectu absolventis a reservatis per Statuta Ordinis, de quibus est sermo. Sed de absolvente a casibus, *Summo Pontifici*, aut Episcopis a jure, seu per Statuta Provincialia, sive Synodalia reservatis, contra quem est lata excommunicatio latæ, aut ferendæ sententiæ, reservata, aut non, de qua dixi supra *num. 30. & seqq.*

42. Quarta dubitatio est, an easdem pœnas incurrat absolvens a casu, & Censura, quem Superior sibi reservavit?

43. Respondeo, quod *Clemens VIII.* in suo Decreto: *Sanctissimus 26. Maji. 1593.* de casibus reservatis, vetuit, ne Superiores alios casus sibi reservare possent ultra illos decem, quos ibi enumerat, exinde ordinavit, quod, *si quod aliud peccatum grave pro Religionis conservatione, aut pro conscientiæ puritate reservandum videbitur, id non aliter fiat, quam Generalis Capituli in toto Ordine, aut Provincialis in Provincia matura discussione, & consensu*. Sequitur ergo ex his, quod, si aliquem alium casum, non servata forma prædicta, reservent Prælati, nullius momenti sit talis reservatio, concludendum ideo, quod a peccato taliter reservato absolvens, nullam pœnam incurrit. Quia vero Decretum *Clementis* loquitur de reservatione peccatorum, non vero de reservatione Censurarum, videretur dicendum, quod Prælati possent alicui peccato Censuram sibi reservatam apponere, cum valde differant reservatio absolutionis a peccato, & a Censura, & illo prohibito, non videtur prohibitum aliud.

44. Sed contrarium est dicendum, ita ut nullo modo liceat Prælato Censuram aliquam, non servata præscripta forma, sibi reservare. Ratio, & quidem solida ad hoc, est, quam reddit *Peyrin. ad Const. 10. Urban. VIII. num. 10.* quia posset quilibet Superior ad libitum suum quemlibet casum sibi reservare, apponendo illi excommunicationem ipso facto cum reservatione, & sic mentem Pontificis eludere, quod non est dicendum. Et sic ultra declarationem Sacr. Congregat. *Regular. 7. Julii 1617.* allatam a *Cochier de Exempt. Par. 4. q. 56. in fin.* firmant multi Doctores *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 1. Mulphes. par. 1. Sum. Tract. 7. cap. 20. num. 17. Filiuc. Tom. 1. Tract. 7. cap. 10. num. 276. Peyrin. de Prælat. quæst. 3. cap. 2. §. 1. num. 32.* Proinde bene videant multi Prælati Provinciales, quam perperam, & sine fundamento, imo cum timoratarum conscientiarum offendiculo, Censuras ad libitum sibi reservent cum suæ potestatis abusu.

45. Quinta dubitatio est, an Superior Regularis, sibi delato aliquo asserente, aut dogmatizante, quod *Prælati nequeunt sibi casus aliquos, etiam servata legum forma, reservare*, possit accusationem recipere, & ad pœnam statutariam procedere?

46. Respondeo, quod docens Prælatos Ecclesiasticos non posse sibi aliquorum casuum absolutionem reservare, est formaliter Hæreticus, ut docet *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. 2. ℣. Ex hoc fol. m. 391.* Ratio est, quia Concilium Generale legitimum est infallibilis regula fidei, nec potest errare in iis, quæ in doctrina fidei definit, aut quæ approbat, aut docet in materia morum, ut post *Alphonsum a Castro Advers. Hæres. lib. 1. cap. 6.* probat *Suarez de Fide Disp. 5. Sect. 7. num. 6.* sequitur proinde, quod, qui doctrinam Concili Generalis de directo impugnat, doctrinam hæreticam seminet, & ideo pertinacia, formaliter Hæreticus fit. Docet autem *Trident. sess. 14. Con. 11.* quod majores Prælati possunt sibi reservare casus, & damnat anathemate contrarium docentes; sequitur igitur, quod dogmatizans Prælatos non posse sibi casus reservare, dogma contrarium doctrinæ Conciliari profitetur, & Hæreticus est, & sentit, cum *Wiclepho*, *Joanne Hus*, *ac Lutero*, qui Censuras Ecclesiasticas aversati sunt; & cum *Waldensibus*, *Marsil. de Padua*, ac aliis Hæreticis, qui senserunt non posse Ecclesiam condere leges, quæ obligent in conscientia. Hoc posito, patet, quod si aliquis Religiosus accusatur de tali doctrina hæretica, non potest Superior recipere accusationem, sed debet mittere accusatorem ad Inquisitorem, ad quem privative spectat cognitio criminis spectantis ad fidem ex notis juribus.

§. V. Abusus in Matrimonio.

SUMMARIUM.

1. *Abusus in Matrimonio pluribus modis committitur.*
2. *Clericus in Sacris, & Religiosa persona professa*

fessa inieris matrimonium est suspecta de hæresi.
Bordonus firmat talem esse suspectam de vehementi
Inquisitio Hispanica judicat esse suspectam de levi tantum.
3 *Decisio hujus dubii pendet a circumstantiis.*
4 *Continuatur assertio.*
5 *Scholares Societatis Jesu, qui bina vota emiserunt, contrahentes matrimonium, nulliter contrahunt.*
6 *Opinio Bordoni, quod hoc crimen extendatur ad personam sacram contrahentem sponsalia.*
Confutatur Bordonus.
Talis contrahendo sponsalia, puniendus solum de matrimonio attentato.
7 *Pœnæ in hoc casu, quomodo aggravandæ, aut minuendæ.*
8 *Abusus in matrimonio est polygamia.*
Polygamia quomodo probibita est lege naturali.
9 *Probibita etiam de jure Divino tum antiquo, tum Evangelico.*
Asserens licere Christianis polygamiam, excommunicatur a Tridentino.
10 *De jure Canonico pariter interdicta.*
Quo casu intelligatur licitum Viro ducere aliam Uxorem, si prima infirma sit.
11 *De jure Cæsareo vetatur polygamia.*
Senatus Romanus vetuit Helio Cecinnæ publicare legem permittentem polygamiam.
Lex similis lata a Valentiniano Cæsare, non fuit recepta.
12 *Polygamiæ cognitio spectat ad Inquisitorem, & quare.*
Probabile est, quod sit etiam causa mixti fori.
13 *Polygamia, quam suspicionem hæresis inducat.*
Bordonus opinatur polygamum esse suspectum vehementer de hæresi.
Impugnatur primum fundamentum hujus opinionis.
14 *Destruitur secundum fundamentum.*
Polygamia spectat ad Inquisitores respectu Sacramenti Matrimonii, non ob suspicionem hæresis.
15 *Polygamia spectat ad Inquisitores, si secutum sit Matrimonium, licet non consumatum.*
16 *Concubinarius non spectat ad Tribunal fidei, quamvis sit cum adulterio.*

1 PLuribus modis contingere potest *abusus Sacramenti Matrimonii*: vel enim quis scienter contrahit Matrimonium cum impedimento dirimente, ut consanguinitatis, affinitatis &c. vel contrahit clandestine, & non in facie Ecclesiæ: vel cum ligamine solemnium votorum, aut Matrimonii &c., ac pluribus aliis modis, quos videre est apud *Thesaur. par. 2. V. Matrimonium*. De omnibus autem loqui nolumus, sed de duobus tantum, quæ ad forum judiciale pertinent.

2. Primum est, si Clericus in sacris, aut Religiosa persona solemniter professa, ineat *Matrimonium*. Crimen hoc inducit suspicionem hæresis, & proinde spectat ad Tribunal fidei. An autem tales Rei sint suspecti de vehementi, an de levi, dubium est. *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 28. num. 53.* vult esse suspectos vehementer; tum quia faciens opus malum, ab Hæreticis probatum ut bonum, est vehementer suspectus de hæresi: tum quia per *Matrimonium* attentatum impugnat doctrinam *Trident. sess. 24. can. 9.* damnantis anathemate, qui tenent Clericos in sacris, aut Religiosos professos posse *Matrimonium* contrahere: *Bordoni* autem opinionem forte sequitur *Inquisitio Italica*. E contra Inquisitio Hispanica, prout refert *Diana Par. 4. Tract. 7. Resol. 2. §. Notandum*, & sic tenet ipse, judicat Reos hujusmodi esse suspectos tantum de levi.

3 Ego dico, decisionem hujus dubii pendere a circumstantiis facti, fundamenta enim *Bordoni* minime cogunt; non primum, si quidem, quamvis aliquis faciat aliquid, quod Hæretici probant, non tamen ex hoc sequitur, quod ipse sit vehementer de fide suspectus, dum operatur illud, credens tamen non sibi licitum, sed tantum volitum ad delectationem, ut qui comederet carnes tempore jejuniorum, quod licitum ducunt Hæretici; iste tamen scit quidem, & credit sibi non licitum, tamen comedit ad puram delectationem gulæ, non ex aliquo errore in intellectu. Neque secundum concludit, aliter oporteret inferre, quod omnis, qui mortaliter peccat contrafaciendo præceptis Decalogi, impugnaret divinam legem suo facto, & crederet eam esse falsam, & sic suspectus esset vehementer de Hæresi, quod ridiculum est. Quantumvis ergo Religiosus contra doctrinam Concilii *Matrimonium* ineat, non tamen sequitur, quod ideo hoc faciat, quia illam doctrinam, tanquam Hæreticus, falsam teneat, sed ut delectationi sensus obsecundet.

4 Ut igitur consurgat vehemens suspicio de Hæresi, spectandæ sunt circumstantiæ facti, & conjungenda sunt indicia, per quæ conjectari possit, hunc non bene de fide sentire, quæ cum possint esse infinita, ea non refero, relinquens Judicis arbitrio perpendenda. Sed, si quis alias bene morigeratus, ac laudabilis vitæ, captus amore puellæ, cujus amplexibus aliter, quam per matrimonium non potest frui, habitum Religiosum dimitteret, & in veste sæculari, ementito statu, *Matrimonium* cum ea celebraret, (ut accidit multis ab hinc annis) profecto non posset dici vehementer, sed tantum de levi suspectus de hæresi, cum alia indicia infidelitatis deficerent, & delicti manifesta esset causa, nempe passio sensualis.

5 Quamvis autem Rei hujus delicti esse non possint, nisi aut Clerici sæculares in sacris constituti, aut Religiosæ personæ (sive mares sint, sive fœminæ) solemniter professæ tria vota essentialia Religionis, nempe obedientiam, paupertatem, ac castitatem; tamen inter hos comprehenduntur Scholares Societatis Jesu, qui bina vota emiserunt; quæ, licet solemnia non sint, tamen producunt fere omnes effectus votorum solemnium aliarum Religionum, prout declaravit *Gregorius XIII.* in sua Constitutione: *Ascendente Domino &c.* Unde, si contrahunt *Matrimonium*, nulliter contrahunt, & puniri debent, ut cæteri Rei de hoc crimine. *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 28. num. 55.*

6 Extenditur porro hoc delictum, juxta *Bordonum* loco citato, ad contrahentem sponsalia, eo quia hæc sunt præparativa ad *Matrimonium*, & volens antecedens intendit velle ejus consequens. Sed hanc sententiam admittendam non puto. Ratio est, quia crimen, ut ordinaria pœna possit puniri, oportet, quod in suo genere perfectum sit, ex vulgatis; pœnæ autem, de quibus infra dicemus, latæ sunt contra celebrantes *Matrimonium*; contrahentes autem sponsalia tantum, non possunt dici, quod *Matrimonium* contrahant; & quamvis hæc sint præparativa *Matrimonii*, non tamen sequitur, quod hoc necessario sequatur ex

spon-

ſponſalibus, cum multá talia frequentiſſime diſſolvantur, nec *Matrimonium* ſequatur. Ad plus ergo Religioſus, celebrans ſponſalia, eſſet puniendus de *Matrimonio* attentato, cum illa ſint in ultima diſpoſitione ad *Matrimonium*, & puniendus eſſet extraordinarie affectus, non autem effectus hujus criminis, quod perfectum non eſſet.

7 Et hic etiam advertendum eſt, quod aut ſponſalia celebrata ſunt de recenti, & *Matrimonium* celebrandum eſt ex partium condicto intra paucos dies, vel ſumus in caſu, in quo a multo tempore contracta ſunt ſponſalia, ſed ex poſt *Matrimonium* ſecutum non eſt, quamvis ſequi potuiſſet. In primo caſu videtur Reum magis eſſe puniendum, quam in ſecundo. Ratio eſt, quia per talia ſponſalia deventum eſt ad actum proximum *Matrimonio*, quia intra paucos dies celebrandum eſt; at quamvis adhuc locus ſit pœnitentiæ, etiam intra illud breve tempus, illa tamen præſumi non poteſt; imo conjectandum eſt contrarium, puta, quod, ſi ſponſalia iniit, habet perſeveranter animum celebrandi *Matrimonium*, cujus intuitu illa fuerunt facta. In ſecundo caſu non ſic eſt. Ratio eſt, quia ex diuturnitate temporis poſt ſponſalia inita, & ex defectu cauſæ extrinſecæ, ob quam *Matrimonium* ſecutum non eſt, apparet, Reum pænituiſſe de crimine attentato, & noluiſſe illud perficere: unde ſequitur, quod, licet, ut dicebam, ſponſalia inita conſtituerint Reum in actu proximo ad crimen, tamen iſta proximitas adempta eſt ob temporis intercapedinem inter ea, ac *Matrimonium*, proinde non eſt tanta pœna puniendus, cum non poſſit dici cum deveniſſe ad actum proximum delicto.

8 Aliud crimen in abuſu *Matrimonii* eſt polygamia, nempe, quando conſtante primo *Matrimonio* legitimo, vir novam uxorem ducit, aut hæc alium virum. Crimen hoc prohibitum naturali lege convincitur, non quidem ex hoc, quod multa animalia, ut turtures, columbæ, aliaque multa una fœmina ſint contenta, ut proinde inferri poſſit, quod naturalis inſtinctus, qui illis pro lege eſt, hoc ſibi dictet, ut proinde dici poſſit, quod lex naturæ idem homini ſuadere debeat; nam his obſtant alia animalia, ut gallus, taurus, cuniculus &c. quæ una fœmina contenta non ſunt: ſed quia jure naturæ eſt, quod illud, quod homo in poteſtate ſua non habet, alteri non poſſit tribuere; cum autem *vir poteſtatem ſui corporis non habeat, ſed ejus uxor*, ut docet Apoſtolus *Paul. Corinth. cap. 7. verſ.* 4. ſequitur, quod, ſi eam tradidit uni uxori, eandem, hac vivente, nequeat alteri tradere.

9 Prohibitam pariter de jure Divino antiquo polygamiam communiter cenſent Doctores, quos allegat *Menoch. de Arbitr. lib.2. Caſ.420. num. 2. & ſeqq.*, quamvis contrarium teneant *Abulenſis in Matth.cap.19.quæſt.30. Durandus in 4.diſt.33. qu.1.* ac *Cajetanus in Matt. cap.19. & in Marc. cap.10. & P. Timoth. cap.3.* Et quamvis Sancti Patriarchæ plures ſimul uxores habuerint, hoc fuiſſe ex Divina diſpenſatione, & ad augendum numerum fidelium communiter dicunt Sancti. *D. Auguſt. lib. de Bono conjugal. & lib.22. contr. Fauſt. cap.47. & habetur cap. objiciuntur.32. q.4. D. Thom. in 4. diſt.33. q.1. art.1. & 2. Innocent.3. in cap. Gaudemus. de Divort.* De jure pariter Evangelico prohibita eſt, ut pluribus argumentis probat ibidem *Menoch. Caſ.420. num.33. & ſeqq.* & hoc de fide ſtatuit *Trident. ſeſſ.24. de ſacr. matrimon. Can.2.* dum percutit anathemate eos, qui aſſerunt *licere Chriſtianis ſimul plures habere uxores, & hoc nulla lege Divina eſſe prohibitum.*

10 De jure Canonico pariter prohibitam pluralitatem uxorum, patet ex Decretali *Innocentii Tertii text. in cap. Conſultationi de Frigid. & maleſ.* & quamvis huic videatur contrariari antiquior Canon *cap. Quod propoſuiſti 32. q.7.* in quo videtur concedi, quod vir aliam uxorem ducere poſſit, ſi prima infirma ſit: tamen hoc non officit, ſiquidem intelligi debet, quod *Matrimonium* cum prima uxore ſit ratum tantum, at non conſumatum, & ea ſit infirmitas uxoris, quæ valeat ad *Matrimonium* dirimendum, ut pote arctitudo inſuperabiliter talis in fœmina, ut ex ejus cauſa *Matrimonium* nequeat conſummari; aut maleficium inhabilitans ad copulam; ex his enim *Matrimonium* dirimitur, & cum alia poteſt maritus contrahere, *text. in cap. Conſultationi. de Frigid. & maleſ.*

11 Hoc idem ſtatuit jus Cæſareum per plura Imperatorum Edicta, *l. Neminem. C. de Inceſt. nupt. l. Nemo. la 1. C. de Jude l. Eum qui duas. C. Ad leg. Jul. de Adult. §. Affinitatis. Inſt. de Nupt.* & antiquum hoc fuit Romanorum jus, neque enim in legibus duodecim Tabularum polygamia permittebatur: & cum *Hælius Cinna* ad mandatum *C. Ceſaris* legem ſcripſiſſet, ut eam ferret, in qua uxorum pluralitas admittebatur, rejecta fuit a Senatu, prout ſcribit *Sueton. in Jul. Cæſar. cap.52.* ſicut etiam non fuit recepta ſimilis lex, lata a *Valentiniano ſeniore*, ad palliandum adulterium ſuum, dum vivente *Serena* uxore, ex qua *Gratianum* ſuſceperat; *Juſtinam*, quam deperibat, ſibi novo matrimonio copulavit, ut ſcripſere *Socrates Hiſt. Eccleſ. lib.4. cap.30. Caſſiodorus eo tit. lib.8. cap.11. Paulus Diaconus Append. ad Eutrop. lib.11. & Nicephorus Hiſt. Eccl. lib.11. cap.33.*

12 Ex univerſali ergo Divinarum, humanarumque legum prohibitione naſcitur gravitas hujus criminis, cujus cognitio ſpectat ad Inquiſitores, tum quia polygamia inducit ſuſpicionem hæreſis, aut infidelitatis, cum multi infideles pluralitatem uxorum admittant, ut Turcæ, Idololatræ &c. tum quia cauſa polygamiæ non poteſt expediri, niſi Judici conſtet de validitate prioris *Matrimonii*, quæ cum pendeat a Sacramento, ſpectat ad Judicem Eccleſiaſticum, & ſic firmant multi *Farinac. quæſt. 178. num 71. Saccia de Judic. lib.1. cap.12. num. 55. Campanil. diverſ. jur. Canon. Rubr. 2. num. 46. Carena par. 2. Tit.5. num.20. Pegna par.2. Comment. 74. V. Jam Apoſtatæ* contra *Simancham Catol. inſtit. tit.40. de Matrim.* & *Genuenſem Prax. cap.68. num. 12.* qui putant eſſe cauſam mixti fori. Quæ tamen opinio probabilis eſt, quia polygamia prohibita etiam eſt de jure Cæſareo, juxta quod poteſt procedere Judex Laicus in caſu, in quo non interveniat hæreſis ſuſpicio.

13. Circa hæc quæri poteſt, quam ſuſpicionem hæreſis inducat polygamia, nempe, an vehementem, an levem? *Bordonus Sacr. Tribun. cap. 22. quæſt. 31. num. 64.* ſcribit eam eſſe vehementem, tum quia faciens malum, quod pro bono habetur apud Hæreticos, videtur cum illis ſentire: tum quia faciens opera, per quæ recedit a vita communi, & converſatione fidelium, eſt vehementer ſuſpectus de hæreſi, ut colligitur ex quadam Decretali, *cap. Excommunicamus il. 1. §. Adijcimus*

de

de Hæret. & pro se citat *Piasec. Genuen. Bariol. Farinac. & Carenam.* Sed duo illa fundamenta minime cogunt; nam ut in simili diximus supra de Religioso uxorato, non ex hoc, quod quis facit, quod faciunt Hæretici, inferri potest, quod eum illis sentiat: siquidem multa faciunt Hæretici, quæ licita putant ex fide erronea, quæ etiam fiunt a Catholicis, quæ tamen reputant, & credunt esse illicita; & si ea perpetrant, non est ex fide maculata, quæ illa suadeat tanquam licita; sed ex passione sensus, ex qua operantur contra rationem, & fidem. Præterquamquod nullus Hæreticorum pluralitatem uxorum admittit in praxi, quamvis speculative aliquis eorum scripserit pluralitatem uxorum non esse prohibitam de jure Divino, contra quem errorem militat *Can. secundus Tridentini sess.* 4. Anabatistæ autem non pluralitatem uxorum admittunt, sed utuntur multis fœminis concubitu vago. Apud *Turcas, Tartaros, Mauros*, ac alios, qui legem *Mahometis* servant, sicut etiam apud Idololatras talis pluralitas in usu est; sed isti Hæretici non sunt, sed infideles; unde deduci potest, quod Catholicus, Reus de polygamia, non potest inducere suspicionem hæresis, cum Hæretici polygamiam non practicent, sed potius infidelitatis, quia illa apud Infideles in usu est. Sed hoc etiam minime cogeret, aliter dicendum esset, quod fures, homicidæ, sodomitæ, &c. suspecti essent de infidelitate, ex eo, quod talia vitia apud quasdam nationes infideles licita reputantur; quod quam a ratione distet, nemo non videt.

14 Pariter secundum fundamentum nutat, siquidem Decretalis illa ordinat, quod Episcopi visitent loca suæ Diœcesis, in quibus hæreticos habitare fama sit, & ibi a Catholicis sciat, an ibi sint aliqui a *communi conversatione fidelium vita, & moribus dissedentes*, & hos ad purgationem Canonicam adstringant. Duo ergo ad suspicionem hæresis inducendam ibi recensentur copulata; puta, fama, quod in illis locis habitent Hæretici; & quod aliqui sint *vita, ac moribus dissedentes* a Catholicis. Altero autem ex duobus, ibi requisitis, deficiente, non potest induci suspicio hæresis per hoc, quod alicujus vita, ac mores a fidelibus diffideat: aliter oporteret concludere, quod in locis Catholicis, in quibus nulla habetur fama, quod Hæretici degant, si reperitur aliquis, qui sit scortator, blasphemus, aleator, crapulæ deditus, ac ebrietati (quorum multi passim in Civitatibus reperiuntur) iste esset de fide suspectus, quod nullo modo est. Præterquamquod vita, ac mores non consistunt, neque arguuntur ex uno facto, sed ex pluribus. Quemadmodum enim mos, aut consuetudo alicujus regionis dici nequit id, quod ab uno, aut paucis tantum practicatur, sed oportet, quod a majore parte populi fiat; ita mores, aut vita hominis nequit desumi ab uno ipsius facto bono, aut malo, sed a majori parte factorum suorum: si enim ab uno facto hominis malo quis posset dici mali moris, aut vitæ, nemo non esset malæ vitæ, siquidem omnis homo peccat. Sensus ergo Decretalis est, quod suspicio hæresis oriri possit ex mala vita, quæ arguitur ex malitia majoris partis morum ejus, qui suspectus redditur, non autem ab una aut altera ipsius actione; potest enim quis esse in possessione bonæ famæ, ac vitæ, quamvis aliquando in una actione mala peccet; & ita potest quis alias bene, ac Catholice vivere, quamvis in crimen polygamiæ lapsus sit, a quo solo vehemens suspicio hæresis oriri rationabiliter non potest. Unde concludendum puto (salvo tamen meliori Judicio) hujus delicti cognitionem spectare quidem ad Judicem Ecclesiasticum ratione *Sacramenti Matrimonii*, ex eo autem non oriri suspicionem nisi levem hæresis, prout practicatur in Tribunali fidei Hispanico Teste *Diana Par. 4. Tract. 7. Resol. 4. §. Igitur.*

15 Ampliatur autem crimen polygamiæ etiam ad casum, quod celebrato *Matrimonio* per verba de præsenti, non sequuta sit copula, nam *Matrimonium* ad sui essentiam non requirit copulam; & consummatum est crimen in celebratione *Matrimonii* secundi, constante primo, ut scribunt Doctores. *Sousa lib. 1. cap. 35. n. 5. Farinac. quæst. 140. num. 24. & 30. Diana loc. cit. §. Notandum.*

16 Dubitari porro contingit, an subdatur Tribunali fidei, qui junctus legitimo *Matrimonio*, tenet Concubinam tanquam uxorem? *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 35. num. 69.* videtur respondere affirmative, dum docet, subdi Inquisitori eum, qui absque præsentia Parochi, ac Testium ducit secundam, ac eam pro uxore habet. Sed falsa prorsus est ejus opinio; siquidem polygamia inducitur per celebrationem veri *Matrimonii*, constante primo; ad verum *Matrimonium* autem requiritur præsentia Parochi, ac Testium, ut notum est; quamvis igitur quis ad domum suam ducat Concubinam, & eam teneat tanquam uxorem, nunquam dici poterit, quod cum hac novum *Matrimonium* inierit, sed erit Concubinatus cum adulterio, quod crimen nullo pacto judicatur ab Inquisitoribus.

Probatio.

SUMMARIUM.

17 *Quid requiratur ad probandum crimen personæ Religiosæ, quæ celebravit Matrimonium.*
18 *Quid juris, si probarentur tantum præparatoria ad Matrimonium, aut ad professionem Religiosam.*
19 *Non esset tali casu probatum crimen.*
Non conceditur consequens, nisi necessario sequatur ad antecedens.
20 *Quomodo probanda polygamia.*
21 *Non sufficit probare duplex Matrimonium, sed requiritur probatio secundi facti, constante primo.*
22 *Reus probare debet secundum Matrimonium, factum post mortem primæ uxoris.*
23 *Quid juris, si Reus probaret primum Matrimonium, licet factum in facie Ecclesiæ, fuisse nullum.*
24 *Respondetur, quod in foro fori est polygamus; esset tamen leviori pœna puniendus.*
25 *An puniendus ut polygamus, qui bona fide contraxisset secundum Matrimonium, credens primam uxorem mortuam.*
26 *In foro animæ non peccaret, in foro fori punitetur, & quare.*

17 Quo ad probationem *abusus Matrimonii* in Clerico in sacris, aut Religioso, duo probanda sunt, nempe Ordinatio, aut solemnis professio Rei, & celebratio *Matrimonii* in facie Ecclesiæ. Dixi *Matrimonium* in facie Ecclesiæ; nam, si iste tantum cohabitaret cum muliere in concubinatu sub specie uxoris; imo si esset fama in vicinia,

quod mulier illius uxor esset, & ut talis communiter reputaretur, non adhuc esset probatum delictum. Ratio est, quia jura loquuntur de Clerico in sacris, aut Religioso professo, qui *Matrimonium* celebrat; cohabitatio autem cum muliere, constituit quidem concubinatum, non autem *Matrimonium*; quod ut dicatur tale, oportet, quod in facie Ecclesiæ celebretur. Scio quidem, per cohabitationem, & famam de *Matrimonio*, aliisque adminiculis *Matrimonium* probari, ut habetur *in cap. Illud de Præsumpt.*, tamen advertenda sunt duo; unum est, quod ibi agebatur civiliter ad probandam subsistentiam *Matrimonii*, proinde non requirebantur probationes plenæ, ac concludentes, sed sufficiebant præsumptivæ: in casu vero nostro agitur criminaliter, & requiruntur probationes, luce meridiana clariores. Aliud est, quod tempore illius Canonis adhuc non extabat lex de celebrando *Matrimonio* coram Parocho, ac Testibus, proinde illud poterat probari per instrumentum dotale, famam, cohabitationem, ac alia indicia, quæ non concludunt de necesse. Nunc vero, cum *Matrimonium* verum, & validum celebretur in facie Ecclesiæ, aliter tale non est, oportet, quod per Testes, aut alia legitima documenta (ut pote per exhibitionem libri Parochialis, in quo describuntur nomina conjugatorum; aut instrumenti dotalis, in quo enuncietur *Matrimonium* legitime factum &c.) concludenter probetur ab Accusatore, aut Fisco. Et hoc pariter dicendum est de probatione status illius, qui *Matrimonium* iniit; nam debet concludenter probari, quod ille ordinatus fuerit in sacris; aut quod solemnem professionem emisit. Ratio est, quia delictum hoc coalescit ex duobus, puta, ex statu prohibito ad *Matrimonium* celebrandum, & ex hoc in facie Ecclesiæ celebrato; proinde utrumque concludenter probandum est.

18 Quid autem juris, si per Testes concludenter probarentur præparatoria tantum ad prædicta (nempe quod Clericus examinatus, ac approbatus fuerit ad Ordines sacros; sive, quod Reus susceperit habitum Regularem, & visus fuerit cum aliis Novitis; & quod sponsalia celebravit; aut donationes antenuptiales fecerit ei, quam nunc domi retinet) posset ne per hæc dici concludenter probatum crimen?

19 Respondeo negative. Ratio est, quia non per hoc, quod probatur antecedens, probatum remanet consequens ad illud, nisi consequens necessario sequatur ad illud antecedens; sicuti concesso antecedenti, non conceditur consequens, nisi hoc necessario ad illud sequatur. *Ferrer in Constit. Cathalaun. Gloss. 5. nu. 79. & 28. arg. l. 1. §. final. ff. de Act. & oblig.* Examen porro, & approbatio ad Ordines; admissio ad habitum Regularem, ac Novitiatus, sunt quidem antecedentia ad ordinationem, seu ad professionem respective, sicuti, & sponsalia, ac donationes antenuptiales ad *Matrimonium*; non tamen necessario sequitur, quod Ordines ex post collati fuerint, aut emissa solemnis professio, aut *Matrimonium* celebratum; nam frequenter illis præmissis non sequitur illud, ad quod illa fuerunt præparatoria, sed ab aliquibus accidentibus, aut a mutatione voluntatis impeditus fuit effectus, qui regulariter solet sequi.

20 Quo ad probationem polygamiæ duo itidem probanda sunt, nempe constantia prioris Matrimonii legitime initi, & celebratio secundi, ut dicunt Doctores *Diana Par. 4. Tract. 7. Resol. 4. §. Notandum. Carena par. 2. Tit. 5. nu. 52.* Probatur autem *Matrimonium* sive primum, sive secundum per Testes, qui interfuerunt in Ecclesia, quando sponsi coram Parocho contraxerunt de præsenti. Probatur pariter per legitimam attestationem, autentice extractam a libro, in quo Parochi solent describere nomina eorum, quos in *Matrimonium* conjunxerunt, ut multi scribunt *Mascard. Caputaquen. M. Anton. Rota Roman. Carena Nicol. de Janua apud Bordon. sacr. Tribunal. cap. 22. q. 40. n. 76.* Similiter probatur per Instrumentum dotale, stipulatum post *Matrimonium* contractum, in quo enuncietur, quod *Cajus*, & *Berta* legitime juncti sunt in *Matrimonium* juxta leges S. R. E. Ratio autem dictorum est, quia omnes præcitatæ scripturæ plenam fidem faciunt in judicio. Vult autem *Bordonus* loco citato, quod *Matrimonium* etiam probetur per authenticam attestationem Baptismi, in qua enuncietur, baptizatum esse filium N. & N. jugalium. Sed hoc universaliter non puto verum, nisi appareat, quod jugales ipsi contraxerint in eadem Ecclesia, in qua baptizatus est filius; aut Parocho attestanti de baptismo collato, constiterit per legitima documenta, jugales legitime contraxisse, quod apparere non potest ex sola attestatione Baptismali. Frequenter enim accidit in magnis Urbibus, quod vir, & mulier vadant ad habitandum de novo in una Parochia, valde remota ab ea, in qua habitabant: sive, quod ambo exteri sint, & vadant ad habitandum in Villa, & dicant, se esse *Matrimonio* junctos, & hoc communiter a vicinia reputetur verum: aut etiam attestationes falsas de eorum *Matrimonio* ostendant Parocho, qui filium baptizatum testetur esse filium *Caij*, & *Bertæ* jugalium, in sua Parochia degentium, cum tamen ipsi non vivant in *Matrimonio* vero, sed in concubinatu. Unde concludo, quod per talem fidem Baptismi filii concludenter non probatur *Matrimonium* genitorum.

21 Non sufficit autem probatio utriusque *Matrimonij*, sed oportet probare per testes legitimos, quod secundum *Matrimonium* initum est, dum adhuc viveret prima Uxor. Ratio est, quia duo *Matrimonia* inire prohibitum non est, sed polygamiæ malitia consistit in hoc, quod, constante primo, aliud *Matrimonium* contrahatur; proinde talis constantia probanda est, ut concludenter probatum remaneat delictum.

22 Quid autem juris, si per unum Testem, omni exceptione majorem probaretur, vixisse Uxorem primi *Matrimonij*, quando secundum celebratum fuit, Reus autem negaret? Respondeo, quod Reo incumberet onus concludenter probandi mortem primæ conjugis precessisse celebrationem secundi *Matrimonij*: aut si hoc minime præstaret, deberet subijci torturæ, & si persisteret in negativa, dimittendus esset. Ratio est, quia ex dicto Testis omni exceptione majoris, Reus constitui potest in examine rigoroso, ut *Part. p. Tit. Tortura. nu.* 58. probavimus; unde debet ipse aut concludenter reprobare dictum Testis, aut per tormenta purgare indicium contrarium.

23 Sed quid dicendum, si Reus probaret, primum *Matrimonium* fuisse nullum, (licet contractum in facie Ecclesiæ) ex aliquo impedimento dirimente, solis conjugibus notum pro tunc?

24 Respondeo, quod in foro animæ ille non peccasset, nec posset dici polygamus, quia conscius

scius de nullitate prioris *Matrimonij* esset vere solutus, nec impeditus esset cum alia contrahere. Sed in foro externo aliud est dicendum; ex eo enim, quod *Matrimonium* celebratum fuit in facie Ecclesiæ, semper habetur pro legitimo, donec ab Ecclesia ipsa declarata non fuerit illius nullitas. Si ergo non facta tali declaratione, aliud *Matrimonium* contraxit, censendus est in foro fori polygamus, & puniri debet non quidem tanta pœna, ac si esset polygamus etiam pro foro animæ, sed alia minori, Judici arbitraria. Ratio est, quia ejus delictum non esset perfectum in toto suo genere, sed solum in aliqua sui parte, puta, in negligentia in non procurando, quod nullitas prioris *Matrimonii* per Ecclesiam declararetur.

25. Demus autem casum, quod exterus venisset ad habitandum in locum, valde distantem a sua Patria, & per longum tempus, puta, per annum, aut biennium ibi commorando, publicaret, se Uxorem non habere, & ut solutus in vicinia communiter reputaretur; ab aliquo autem, aut aliquibus conterraneis suis sibi repræsentatum fuisse, Uxorem, quam reliquit in Patria, obiisse, & ipse motus ex hoc *Matrimonium* novum contraxisset, superstite tamen adhuc Uxore, deberet ne iste, ut verus polygamus castigari?

26. Respondeo, quod casus iste potius metaphysicus est, quam ut possit in facto evenire; siquidem juxta instructiones, a suprema Romana Inquisitione transmissas circa statum liberum exterorum, qui volunt contrahere *Matrimonium*, oportet, quod quivis probet per Testes, & alia documenta suum statum liberum a tempore sui discessus a Patria, usque ad tempus ineundi *Matrimonii*. Sed demus; quod ex negligentia Parochi talis inquisitio non fieret, sed ad celebrationem *Matrimonii* iste fuisset admissus; dico, quod, quo ad forum animæ iste revera non esset polygamus, quia ex relatione sibi facta, se teneret solutum per mortem Uxoris. Tamen revera punibilis est; quia in re tanti momenti tenebatur diligentiam adhibere de veritate mortis primæ Uxoris, nec fidere dicto simplici unius, aut alterius. Insuper dolum aliquem prodidit, dum apud omnes professus est se non esse conjugatum, cum tamen Uxorem in Patria reliquisset, ex quo mendacio colligi potest, se animum habuisse *Matrimonium* novum contrahendi, cum suo dicto *Matrimonium* præcedens amolitus esset. Proinde pœna polygamorum esset multandus.

Poenæ.

S U M M A R I U M.

27 Pœnæ personæ sacræ contrahentis Matrimonium.
Prima pœna est Excommunicatio, quæ contrahitur etiam non consummato matrimonio.
Quis absolvere possit a tali Censura.
28 Irregularitas est secunda pœna ratione bigamiæ similitudinariæ.
Talis bigamia a quo possit dispensari.
29 Tertia pœna datur a Suprema Inquisitione, ratione suspicionis hæresis arbitrariæ.
30 Pœna polygami, qui duas tantum Uxores duxit, ambabus viventibus.
31 Pœna polygami (qui plures duabus Uxoribus, vivente una, duxit) de jure Civili quæ sit.
Talis puniendus pœna arbitraria, quæ potest ad mortem extendi.
32 De jure Canonico antiquo, qua pœna polygami puniebantur.
33 De jure novo, duas tantum Uxores habens mittitur ad triremes per quinquennium; si plures duabus, per septennium.
34 Si Testes falsos super morte primæ Uxoris Reus produxisset, augenda esset pœna triremium.
35 Mulier duos simul habens maritos gravius punienda, quam vir, & quare.
Ob fragilitatem sexus est mitius punienda.

De Ameno De Delict., & Pœn. Par. III.

27. QUO ad Clericos in sacris, aut Religiosos solemniter professos, contrahentes *Matrimonium*, prima poena est excommunicatio, lata in *Clement. unic. de consang. & affinit.* in qua tali Censura feriuntur Religiosi, contrahentes *Matrimonium*; & Laici scienter ducentes Moniales professas in Uxores; & præcipitur Prælatis Ecclesiarum, ut illos, ac illas excommunicatas publice nuncient, donec separentur, & absolvantur. Talis excommunicatio incurritur, quamvis *Matrimonium* non fuerit consummatum, sed sufficit contractum, ut scribunt *Sanchez de Matrim. lib. 7. disp. 48. num. 6.* & *Suarez de Cens. disp. 23. sect. num. 20.* quamvis, quo ad alias pœnas requiratur consummatum. Absolutio autem a tali Censura pertinet ad Episcopum, ut notat ibidem *Glossa in V. Obtinere de consang. & affin.* si tamen Rei fuerint nominatim denunciati ad normam illius Decretalis: si vero denunciati non fuerint, quilibet Confessarius eos absolvere potest, quia nulli reservata est, ut firmat *Thesaur. de Pœn. par. 2. V. Matrimonium cap. 4.*

28. Alia poena Clericorum, ac Religiosorum, ut præfertur, contrahentium *Matrimonium*, est irregularitas, & hæc incurritur ob bigamiam similitudinariam, ut scribit *Suarez de Censur. disp. 23 sect. 5. num. 11.* & *Sanchez. de Matrim. disp. 48. lib. 7.* Moniales autem contrahentes *Matrimonium*, *text. in cap. Quotquot 27. quæst. 1.* dicuntur bigamæ, & ut notat ibi Glossa *in V. Debebunt 27. q. 1.* inhabiles sunt ad gradus, ad quos solæ Virgines Moniales assumuntur; possunt tamen super hoc ab Episcopo misericorditer dispensari, ut ibidem dicit *Glossa* prima.

29. Tertia pœna est, quod ut supra dictum est Rei hujusmodi sunt suspecti de hæresi, & tradendi proinde sunt Inquisitoribus. Pœnæ autem, quæ ab ipsis infliguntur, arbitrariæ sunt *Eminentissimis Cardinalibus Supremis Inquisitoribus*, qui eas temperant arbitrio suo, regulato a circumstantiis facti; & aliquando extenduntur usque ad damnationem ad triremes.

30. Quò ad polygamos autem de jure Civili distinguendi sunt casus. Siquidem aut Reus duas tantum Uxores simul habet, aut plures; Si duas tantum, ex magis recepta opinione Doctorum *Salyc. in l. Eum qui C. de Adult. Angel. Tract. malef. V. ebe bas adulterato num. 65. Alex. Cons. 165. lib. 7 Didac. Epitom. de sponsal par. 2. cap. 7. §. 3. nu. 6. Boss. tit. de Coit. damnat. num. 78.* pœna est publicationis partis bonorum, ac relegationis, si Reus est persona honesta: si vero vilis, aliqua pœna corporali afficitur, ut fustigationis, & hanc sententiam probavit etiam *Excellentissimus Mediolani Senatus*, ut scribit *Ægidius Bossius* loco citato. Autumat autem *Menoch. de Arbitr. Judic. lib. 2. Cas. 420.*

Caſ. 420. num. 194. & ſeqq. poſſe hanc pœnam, quam dicit Judici eſſe arbitrariam, extendi etiam ad ultimum ſupplicium: ſed a prima opinione non eſt recedendum.

31. Si autem plures duabus Uxores ſimul duxit polygamus, pœna mortis puniendus eſt, ut ſcribit *Gramat. Vot. 17. num. 5.* & ejus fundamentum eſt, quia multa ſunt crimina, quæ de ſe pœnam mortis non merentur, quæ tamen, ſi frequentata a Reo ſunt, ultimo ſupplicio vindicantur, ut apparet in furto triplicato, pro quo mors infertur. Hæc autem ſententia confirmata fuit in Gallia, ubi quidam damnatus fuit ad mortem, eo quod quatuor Uxores ſimul duxit; licet ex lepido ipſius dato reſponſo, quod dedit *Regi Carolo*, ſibi obviam facto, dum ad ſupplicium duceretur, ex *Regis* clementia a ſuſpendio imminenti liberatus fuit, ut refert *Boſſ. Tit. de Coit. damna. num. 78.* Revera tamen talium pœna arbitraria eſt Judici, ut dicunt Doctores *Præpoſit. in cap. 2. num. 2. de Sponſal. Diaz. pract. Canon. cap. 74. & ibi Butr. Nevizz. Sylu. nupt. lib. 4. num. 43. arg. l. 2. C. de Inceſt. nupt.* fulti argumento legis, & eorum arbitrium, ſpectata criminis atrocitate ex circumſtantiis, ad mortem Rei poteſt extendi.

32. De jure autem Canonico antiquo, polygamus punitur publica ignominia, ut argumento *cap. De Benedicto 32. quæſt. 1.* ſcripſit *Abbas in cap. Cum haberet num. 3. verſ. Et vide de eo qui dux. in matr. quam poll.* & poſt eum alii *Didac. Epitom. de Sponſal. par. 2. cap. 7. §. 3. num. 6. Bermon. Tract. de Publ. concubin. V. Movemus num. 2.* Sed, pace talium, illud capitulum male adaptatur caſui noſtro, nam Textus ibi loquitur de quodam *Benedicto*, qui cum Uxorem haberet, alterius Uxorem ſuſtulerat, & cum ea in concubinatu utrinque adultero vivebat; nec tamen hanc ſecundam deſponſaverat. Proinde pœnæ, latæ in illo capitulo, ſunt contra publice Adulteros, non autem contra polygamos.

33. Quidquid autem ſit de jure antiquo, ac antiquato, de jure novo polygami juxta dicta ſupra *num. 11.* ut ſuſpecti de hæreſi judicantur ab Inquiſitoribus: pœna vero illorum eſt, quod ſi duas tantum Uxores ſimul habent, damnantur ad triremes per quinquennium; ſi plures duabus, damnantur ſimiliter ad ſeptennium, aut decennium. Nobilibus Reis pœna ſupradicta commutatur in carcerem, pecuniam, ac alias ſalutares pœnitentias, ut ſcribit *Bordon. Sacr. Tribun. cap. 22. q. 41. n. 79.*

34. Quid autem, ſi Reus per Teſtes falſos probaſſet ſe eſſe ſolutum, exinde ſecundum *Matrimonium* iniiſſet? Reſpondeo, quod pœna ſupradicta augeri debet, & de facto augetur, prorogando durationem triremium per biennium ultra terminum ſupra narratum, ut loco citato tradit *Bordonus*: & ratio eſt, quia inducendo Teſtes falſos, addit delictum delicto, ob quod augeri meretur pœna.

35. Quæ autem pœna debetur Mulieri, quæ duos, aut plures deſponſavit, primo vivente, & hoc ſcienter, ac doloſe? Reſpondeo, quod hæc gravius crimen committeret, quam Vir plures Uxores ſimul ducendo, & ratio eſt, quia pluralitas Maritorum magis repugnat antiquæ, Divinæ, Euangelicæ, naturalique legi, quam ipſa Uxorum pluralitas, ut pluribus rationibus probant *Dominicus Soto in 4. ſentent. diſt. 33. quæſt. 2. art. 3.* ac *Auguſtinus de Ancona Sum. quæſt. 53.* & rationi naturali repugnare Maritorum pluralitatem contra *Platonem* egregie demonſtrat *Lactant. Divin. inſtit. lib. 3. cap. 21.* Quapropter dictaret ratio, quod Mulier, ut præfertur polygama, gravioribus pœnis afficeretur, quam Vir. Tamen ob ſexus fragilitatem, mitius punitur; & ideo hujuſmodi Mulieres, ut ſcribit *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. quæſt. 41. num. 79.* fuſtigantur, & carceribus mancipantur.

§. VI. Sortilegium,

SUMMARIUM.

1 *Sortilegii etymologia.*
Definitio Sortilegii deſperandi laboris eſt.
Aſſignatur definitio Sortilegii in genere.
2 *Dolus non eſt abſque ſcientia, & voluntate mali.*
3 *Sortilegium procuratur mediis inutilibus, & quæ ſint.*
4 *Medium vetitum eſt opera Dæmonis.*
5 *Sortilegium poteſt committi tum ad damnum, tum ad utilitatem.*
6 *Variæ ſpecies Sortilegiorum.*
7 *Triplex eſt medium Sortilegii.*
8 *Pactum expreſſum cum Dæmone, quando ſtipuletur cum Magis, Strigibus &c.*
Cæremoniæ, quæ fiunt inter Magos, & Dæmonem.
9 *Magorum, & Strigium conventicula.*
Talia conventicula aliquando ſunt imaginaria.
Frequentius Magi a Diabolo corporaliter ad ea deferuntur,
Hiſtoria cujuſdam Doctoris Magi, qui docebat, conventiculum Magorum eſſe phantaſticum.
10 *Magi appellandi ſunt Apoſtatæ a fide, non Hæretici.*
11 *Pactorum Magi cum Dæmone major gravitas a quibus circumſtantiis deſumenda.*
12 *Ratione mediorum ad Sortilegia quomodo creſcat gravitas,*
Res ſacræ, quæ nam majorem, aut minorem gravitatem important, ſi violentur.
13 *Dæmonis expreſſa invocatio quando eveniat.*
14 *Tacita invocatio Dæmonis quando contingat.*
15 *Opinio, quod invocatio Dæmonis interveniat quandocumque uſurpantur media inutilia ad effectum, qui intenditur,*
16 *Impugnatur dicta opinio.*
Si fiat expreſſa proteſtatio excludendi concurſum Diaboli, excluditur ejus invocatio.
17 *Diabolus in Sortilegiis requirit intentionem operantis, ſicut Chriſtus in Sacramentis.*
18 *Opinio Bordoni, quod expreſſa proteſtatio non excludat pactum tacitum cum Dæmone.*
19 *Impugnatur primum fundamentum dictæ opinionis.*
20 *Reſpondetur ad ſecundum fundamentum.*
21 *Expugnatur tertia ratio Bordoni.*
Proteſtatio contra factum quando non relevet.
22 *Reſpondetur ad ultimam rationem.*
Contractus, pendens conditionate a voluntate duorum, quando diſſolvatur per diſſenſum unius contrahentis.
23 *Concluditur, quod Sortilegium non committit, qui expreſſe proteſtatur contra illius effectum, ſi ſecuturus ſit ex Diabolica cooperatione,*

24 Re-

24 *Respondetur ad rationem Sanchez.*
25 *Quando utens mediis inutilibus, nec tacite, nec expresse invocans Dæmonem: nec expresse illius concursum detestans, Sortilegium nil minus committat.*

1 **S***Ortilegii* nuncupatio secundum nominis etymologiam, deducitur a *sorte*; unde juxta *Isidor. Etymolog. lib. 8. cap. 9. & habetur. cap. 1. can. 26. q. 1.* Sortilegi sunt, *qui sub nomine fictæ religionis per quasdam, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur*. Sed quia talis descriptio convenit tantum *Sortilegio* divinatorio, de quo infra dicemus, non in universum aperit, quid sit *Sortilegium*. Hujus definitionem in se apud Auctores, quos videre licuit, mihi invenire minime successit, cum genus sit sub se comprehendens tot species, ut earum definitiones investigare *desperati sit laboris*, ut ait *Carpzov. Pract. crimin. Par. 1. quæst. 48. num. 9.*, & proinde pari difficultate laboret ipsarum generis definitionem assignare. Putarem tamen, ita posse commode definiri. *Sortilegium est actus humanus, quo per media inutilia, aut vetita aliquis effectus procuratur ad damnum, aut utilitatem propriam, aut alienam.*

2 Dicitur signanter *actus humanus*, nempe procedens ab homine sciente, & volente; cum enim *Sortilegium* crimen, & quidem atrocissimum sit, ut infra videbimus, debet in eo inesse dolus, qui ex vulgatis est anima delicti: dolus autem malus esse non potest absque scientia, & voluntate mali *org. l. 1. § 2. ff. de Dolo malo.* Hinc est, quod, si sortilegus utatur ministerio alterius, qui nesciat ad quid tendat actio, quam ille sibi faciendam jubet, criminis ejus non est formaliter, sed materialiter tantum particeps, unde neque de eo puniendus venit.

3 Dicitur *per media inutilia*, sive enim utatur rebus naturalibus quidem, non tamen pollentibus virtute talem effectum producendi; sive verbis pronunciatis, aut scriptis; aut observatione alicujus effectus naturalis, ut nempe garritus, volatus &c. avium in *Haruspicina*; aut actione aliqua, inepta ad intentum, ut est fortuita aperitio *Bibliorum sacrorum* in divinatione; aut invocatione, & ministerio Dæmonis circa rem, quam præstare nequit, ut est futurorum eventuum, aut secretorum cordis cognitio, cæci a nativitate illuminatio &c. semper dicenda sunt talia *media inutilia*. Et advertendum: quod *inutile* hic capitur non pro eo, quod actu effectum intentum non producit, quis hoc modo vocari posset *Sortilegium*, quando res naturales, quæ aliquando profuerunt ad sanationem, hic, & nunc nullo modo prosunt, quod ridiculum esset; & hoc modo vocari possent frequenter Sortilegi Medici, ac Chirurgi, qui medicamenta applicant, quæ sanitati non prosunt, imo potius obsunt: sed dicitur *inutile etiam in potentia*, quando scilicet res aut naturalis, aut artificialis nullam ex se virtutem habet attingendi nec totaliter, nec partialiter effectum intentum.

4 Dicitur *aut vetita*; nam *Sortilegium* est, quando ad aliquem effectum obtinendum aliquis utitur ministerio, & ope Dæmonis, qui, cum potentiam habeat ad illum effectum producendum, dici non potest, quod ejus operatio inutilis sit, nec qui illo utitur, diceretur uti medio inutili: sed bene adhibet medium *vetitum*, quandoquidem Divino, humanoque jure, ut magis infra patebit, vetitum est medio, sive auxilio Dæmonis uti ad quemvis effectum, sive proficuum, sive nocivum procurandum.

5 Dicitur tandem *ad damnum, aut utilitatem propriam, aut alienam*, siquidem hoc crimine *Sortilegii* delinquit tam, qui per recitata media procurat utilitatem propriam, aut alienam, ut in sanatione ægritudinum, recuperatione rerum furto ablatarum &c, quam, qui taliter procurat damna aut publica, aut privata.

6 *Sortilegii* sex species enumerat *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 18. num. 1.*, puta, *Sortilegium* amatorium, defensorium, revelatorium, lucratorium, malefactorium, & divinatorium. Sed talis divisio cum videatur esse de speciebus specialissimis *Sortilegii*, insufficiens est; nam dantur *Sortilegia*, quæ non inducunt amorem, sed odium, ac inimicitias; alia, quæ non defendunt, sed defensionem sortilege procuratam contrario sortilegio destruunt, & offendunt; alia, quæ revelationem impediunt, ut *Sortilegium* taciturnitatis; alia, quæ corporali sanitati prosunt, ut sunt tot remedia superstitiosa, ut proinde sortilegia benefactoria constituant; ac centum alias *Sortilegiorum* specialissimas species dari perspicuum est, quæ diversificantur ratione objectorum, & finis, circa quæ, & cujus causa fiunt. Quocirca data divisio redditur insufficiens, & si sufficientem assignare vellemus, impossibilem, aut sane summe difficilem provinciam aggrederemur.

7 Melius ergo dicemus, assignando divisionem genericam *Sortilegii*, eam desumendo a diversitate mediorum, quibus committitur. Dico igitur, quod triplex est genus *Sortilegii*, primum est, in quo sortilegus utitur rebus, aut actionibus cum pacto expresso cum Dæmone: secundum, quando iisdem utitur cum pacto tacito cum eodem: tertium est, quando quis simpliciter, & absque ullo pacto expresso, aut tacito cum Dæmone utitur rebus; (sive sint res naturales, sive artificiales, sive signa) quæ nullam habent connexionem cum effectu intento, ut proinde *media inutilia* censeantur; talis autem divisio sufficiens est, cum adæquate comprehendat omnes species *Sortilegiorum*.

8 Pactum expressum cum Dæmone init Sortilegus, quando invocat ex se Dæmonem, qui visibiliter ei apparet, & cum eo paciscitur; aut cum mediatione alicujus Magi pactum cum eodem init; aut cum in conventu Magorum, sedente Dæmone in throno suo, solemnem professionem infamis artis in manibus suis emittit, prout multi Doctores tradunt. *Paul. Ghirland. Tract. de Sortileg. q. 7. nu. 57. & 28. Jo. Vujer. de Præstig. lib. 2. cap. 2. Bodin. de Dæmonom. lib. 2. cap. 4. Godelman. de Mag. lib. 1. cap. 2. nu. 8. Damhoud. Prax. crimin. cap. 61. num. 115. Carpzov. eo Tit. Part. 1. q. 48. nu. 10. & quæst. 49. nu. 15.* Porro petitionem suam proponit Magus futurus, ut pote se transferendi quo velit; inveniendi thesauros; potiendi quavis fœmina, sibi bene visa, aut alia pro libito. Dæmon autem illa se præstiturum stipulatur. Pro his obtinendis Magus corpus, & animam suam Dæmoni possidendam tradit; illi obsequium, & obedientiam promittit; fidem *Jesu Christi* abnegat; Baptismo cæterisque Ecclesiæ Sacramentis renunciat; Crucem Christi pedibus conculcat; sacrilego Baptismo a Diabolo initiatur, in quo aliud nomen sibi imponitur; prostratione, atque aliis si-

gnis

gnis adorationis veneratur Diabolum, quem pro Deo habet; a Diabolo stigmatizatur charactere suo, qui non est semper ejusdem formæ, aut figuræ: aliquando enim est simile vestigio leporis; aliquando pedi bufonis; aliquando araneæ, aut catello, aut gliri: imprimitur autem in partibus corporis magis occultis, viris quidem aliquando sub palpebris, aliquando sub axillis, aut labiis, aut humeris, aut sede ima, aut alibi: mulieribus autem plerumque sub mammis, aut intra loca muliebria; exinde scribitur schedula contractus, ut præfertur, stipulati inter Dæmonem, & Magum, qui si scribere scit, eam sua subscriptione, facta proprio sanguine, vice atramenti, firmat, & Diabolus eam servat. Sic peracta professione solemni, (in qua horrendæ aliæ interveniunt impietates, quas brevitatis causa ommitto, quas qui vult fusius videre, adeat *Franciscum Matiam Guaccium* in suo *Compendio Maleficarum lib.* 1. *cap.* 7. *per tot.* qui eas recitat) assignatur a Demone præsidente alius Diabolus, qui vocatur *Magistellus*, qui instruit illum in arte maleficiandi, cum quo noviter professus secedit in partes, & cum eo carnaliter commiscetur, illo quidem in specie fœminæ, si initiatus est vir; in forma vero viri, & aliquando Satyri; aliquando hirci, si fœmina est professa. Infamis porro tam execrandi facinoris professores vocantur *Magi*, *Præstigiatores*, *Striges*, *Lamiæ*, vel *Sagæ*, ut scribit *Joannes Georgius Godelmannus. Tract. de Mag. Venef. & Lam. lib.* 1. *cap.* 2. *nu.* 7. *& lib.* 2. *cap.* 1. *nu.* 13.

9 Conveniunt exinde noctu tempore, & loco statutis a Diabolo Magi, ac Striges ad ludos, in quibus fiunt commessationes, choreæ, & carnalis commixtio; renovatur ab illis adoratio Diabolo præstita, cui rationem reddunt de maleficiis patratis a tempore ultimi conventus, & si nullum maleficium patraverint, severissime vapulant. Ad talea autem ludos corporaliter deferuntur a Dæmone, & non per solam imaginationem, ut scribunt nonnulli *Jo. Vujer. de Præstig. Jo. Franc. Ponzinib. de Lami. nu.* 45. *& seqq. Petr. de Apone apud Carpzov. Par.* 1. *quæst.* 48. *nu.* 13. qui ajunt, illa esse mera somnia, ac phantasmata, causata ab humore melancholico, quem Diabolus commovet, non amoto corpore Magi, aut Strigis a cubili suo, cui opinioni favent *cap. Episcopus* 26. *q.* 5. *Concil. Ancyran. cap.* 24. *Concil. Roman.* 4 *sub Dam. s. cap.* 5. *apud Lauræa. in Epitom. Canon. V. Saga.* Sed non negamus, quin aliquando talibus Maleficis, ita illudat Diabolus per somnia, in quibus interesse videntur talibus nefandissimis congressibus; hoc enim fatemur tum ob auctoritatem citatorum Canonum, tum ob plures historias, quæ circa hoc referuntur a probatis Auctoribus. Tamen ordinarie, & ut in pluribus illi ad nocturnos ludos corporaliter deferuntur, ut probatur per depositiones ipsorum Magorum, & per multas historias, quæ convincunt talem corporalem delationem Dæmoni possibilem, ut patet ex Evangelio, ubi Diabolus corporaliter deportavit Christum supra pinnaculum templi, & supra montem. Et in hanc sententiam conveniunt plures Theologi, & Canonistæ, *Grilland. Remig. Petr. Damian. Sylvest. Abulen. Cajetan. Alphons. a Castr. Sixt. Senen. Crospet. Spina. Anani.* quos tradit *Guaccius Compend. malefic. lib. p. cap.* 15. *V. Altera. fol.* 69. Et notabile circa hoc tradit *Carpzov, Par.* 1. *q.* 48. de quodam *Magistro Guilielmo Linensi*, *Doctore Theologiæ*, damnato de Magia 1453. die 12. Decembris. Hic confessus est, se pluries corporaliter convenisse cum aliis Magis ad adorandum Diabolum, quin etiam instrumentum reciprocæ obligationis cum Dæmone, in quo sponsiones, & pacta hinc inde inita continebantur, delatum in judicio fuit; inter quæ unum erat, Doctorem obligatum esse, ut publice concionetur, quidquid de Magia, & prædicta corporali Magorum deportatione ad ludos prædicatur, fabulam esse, non posse fieri; nullamque fidem sermonibus istis haberi oportere. Quibus concionibus augebatur mirum in modum Magorum numerus, & se confirmabat, dum ab illis persequendis cessarent Judices, quibus tali doctrina suadebatur, injustum esse Magos ultimo supplicio tradere, cum sola imaginatione phantastica peccarent.

10. Crimen ergo talis pacti, sub dicta forma cum Diabolo initi, supra cætera atrocissimum est, continet enim apostasim a fide, dum *Christo* renunciat; sacrilegium, dum Baptismum, ac cætera Sacramenta abnegat; idololatriam, dum Diabolum adorat; & carnale delictum gravius bestialitate, dum cum Diabolo carnaliter Magi commiscentur. Communiter scribentes vocant opera talium Magorum *hæreticalia*: sed, salva omnium reverentia, talia appellari minime possunt. Hæreticus enim est, qui retenta alioquin fide *Christi*, ac Catholicæ Ecclesiæ, aliquem, aut aliquos ejus articulos pertinaciter negat. Sed Magi in totum fidem Christi abnegant, & ei renunciant. Tales autem non debent vocari Hæretici, sed *Apostatæ*, ut bene docet *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 9. *num.* 14. Sequitur igitur quod sacrilega eorum *Sortilegia* vocari non debent hæreticalia, sed *Apostatica*.

11. Tale pactum, ut supra expressum, prout diximus atrocissimum ex se est delictum, tamen crescit in malitia, si, eo supposito, Magus sortilegia sua exercet, & hoc dupliciter, puta, ratione finis, & ratione mediorum. Ratione finis, si sortilegia ordinata sunt ad damnum alicujus, graviora sunt, quam si fuerint ad utilitatem, & ratione damnorum adhuc crescere potest malitia, quia si sunt contra personam alicujus graviora sunt, quam si sint contra ejus bona; pariter, si sunt ad necem ejus, graviora sunt, quam si sint ad solam ægritudinem; itidem si sit persona utilis, aut necessaria Reipublicæ, gravius est damnum, quam si persona sit gregaria; tandem si damnum tangat multos, ut si per *Sortilegium* procuretur grando universalis per totum territorium, aut morbus epidemicus, aut popularis &c. gravius erit, quam si grandine atteratur fundus, aut impetratur sanitas alicujus privati, ut patet.

12. Ratione mediorum potest adhuc crescere malitia Malefici; nam, si media sunt profana, puta, res mere naturales, aut artificiales, ut puta, herbæ, lapides, characteres, imagines, &c. non augent gravitatem *Sortilegii*: at si res sacræ sint ratione injuriæ, quæ committitur contra Religionem, augent gravitatem delicti. Distinguuntur autem media sacra; nam alia sunt Sacramenta, alia sunt sacramentalia. Super omnia atrocissimum est crimen ratione medii, quando Magus utitur *hostia*, aut *vino*, rite *consecrato*, aut *Chrismate*, *Oleo Cathecumenorum*, aut Infirmorum; siquidem hæc sunt aut formale Sacramentum, aut materia Sacramentorum. Sacramentalia itidem suas habent

grad-

gradationes; nam sacra vasa, quæ oleo consecrantur, & immediate inserviunt sacrificio conficiendo, aut conservando, primum dignitatis inter sacramentalia obtinent, ut sunt calix, patena, pixis, lunula ostensorii, lapis consecratus. Mox alia, quæ benedicta solum sunt, & pro sacrificio offerendo inserviunt, ut corporale, palla, velum, bursa, & vestes omnes Sacerdotales. Inde alia benedicta solemniter, ut Cereus Paschalis, candelæ trianguli, aut quæ benedicuntur in festo *Purificationis B. M. V.* aqua fontis benedicti in Sabbato sancto, & vigilia Pentecostes. Postea reliquiæ, seu imagines Sanctorum, Crux, ac aliæ supellectiles Ecclesiæ, ut tobaleæ, candelabra, urceoli &c. Tandem locus, aut tempus cultui Dei dicatus, ut si sortilegium fiat in templo, Cœmeterio, aut Sacristia &c. vel die Dominico, aut alia solemnitate, aut festo; & si usurpentur nomina Dei, aut Sanctissimæ Virginis, aut Sanctorum, vel verba Sacræ Scripturæ. Omnia prædicta sacra vocantur, ut tradunt passim Doctores, *Graff. P. 1. lib. 2. c. 5. n. 12. & seqq. Farinac. Q. 181. a nu. 15. Sot. in 4. dist. 15. Q. 2. art. 3 Floron. Cas. reservat. 1. ℣. Maleficium num. 8. Belloch. eo tit. par. 2. q. 1. n. 50. Mazzuchel. eo tit. disp. 2. cap. 10. num. 117.* & aggravant delictum pro ratione dignitatis eorum, quæ ad *Sortilegium* usurpantur.

13 Habens igitur cum Diabolo tale pactum, quando *Sortilegium* aliquod intentat, semper invocat Dæmonem, sive hoc faciat expressis verbis, sive simplici facto, ad quod scit Diabolum sua operatione concurrere; ex hoc enim, quod scit, quod ad positionem talis signi, talis effectus Diabolo operante sequetur, apponendo signum, facto illo Diabolum expresse invocat, ut docet *Cajetan. 2. 2. Quæst. 95. art. 3. init.*

14 Tacita autem Dæmonis invocatio tunc est, cum quis sciens media, quibus utitur ad talem effectum procurandum, esse ex se inutilia ad illum, nisi aliqua supernaturali virtute adjuventur, tamen illis utitur, quamvis sciat, eam operationem esse a Diabolo, cui tamen non vult in cæteris communicare; & hic dicitur operari ex *pacto tacito* cum Demone, quia virtualiter concurrit cum voluntate illius Malefici, qui expressum pactum cum Diabolo iniit, ut ad positionem illius signi, a quocumque fieret, talis effectus sequeretur.

15 Scio quidem multos Doctores apud *Sanchez Cajetan. Navar. Valent. Sayr. Martin. Delrio. Suarez. apud Sanch. Moral. lib. 2. cap. 38. num. 3.* velle, quod, si quis mediis inutilibus aliquem effectum intentat, semper Dæmonem invocat, quamvis hoc sit præter ejus intentionem, quia utitur mediis vanis, quibus libentissime Dæmon se immiscet, & proinde vult a Dæmone adjuvari, aut edoceri.

16 At hæc doctrina mihi semper dura visa est; nam actus humanus, dummodo non involvat in facto ipso essentialiter malitiam, (ut sunt omnes actus directe, & clare contra mandata Dei) specificatur circa bonitatem, aut pravitatem ab intentione operantis. Si igitur utens mediis vanis, intentionem nullam habet invocandi Dæmonem ad effectum, quem intendit, videre nescio, quomodo Diabolum invocet. Et circa hoc putarem distinguendum: Nam, vel operans est homo idiota, qui nescit, an tale medium sit vanum nec ne ad illum effectum; nec ullam positivam intentionem habet, ultra illud factum, de quo edoctus est, sed illum pure materialiter operatur, & illud non faceret, si sciret, Dœmonem in eo cooperari, & patet quod iste tum ratione ignorantiæ, tum ratione contrariæ intentionis, nullo modo Diabolum tacite invocat. Vel operans est vir doctus, qui bene scit, media illa esse vana, & si sequuturus est effectus, hoc debere esse a virtute supernaturali, dubitat autem, an sit Divina, vel Dœmoniaca, vult tamen illud operari, quamvis non habeat positivam intentionem invocandi Dœmonem, tamen delinquit, quia volendo opus, ad quod dubius est, an Diabolus concurrat, virtualiter illum invocat. Vel est dubius, an media illa sint ex se efficacia naturaliter ad intentum, an potius a virtute supranaturali prodeat effectus, quem tamen efficaciter vult, & patet, quod iste pari modo invocat consensu tacito Dœmonem, quia vult efficaciter illum effectum, quomodo sit ejus causa, naturalis nempe, aut Diabolica. Vel tandem operans vult conditionate effectum illum, cujus media an vana, ac inefficacia sint, an potius efficacia, dubius est, (cum multæ sint virtutes naturales rerum, quas curta philosophia nota hominibus ignorat) & signis externis, aut verbis protestatur, quod, si ad effectum, qui tentatur, concurrit pactum expressum, aut tacitum cum Diabolo, se illi nullo modo concurrere velle, & res, seu naturales, seu artificiales, quas adhibet pro sperato effectu, adhibere velle, & illis uti tanquam mediis ex se potentibus ad intentum, ac detestari quodcumque auxilium Diabolicum posset inesse, & cum eo nolle absolute, quod sequatur effectus, qui tentatur; Tali casu si sequitur cum tali protestatione effectus, patet, quod illud *Sortilegium* non est, & operans nullo modo cooperatur pacto tacito cum Dœmone, quem non vult, imo abjurat, ac detestatur.

17 Ratio istius ultimi dicti est, quod Diabolus simia *Christi* est, & sicut iste pro salute hominum Sacramenta instituit, ita ille ad eorundem perniciem *Sortilegia* sacrilega Magos docet, ac per eos operatur. Quemadmodum enim in Sacramentis dantur signa sensibilia, ad quorum positionem Deus infundit gratiam in hominem; sic pariter Diabolus vult a Maleficis adhiberi res sensibiles, tanquam signa, ad quæ ipse sua virtute supranaturali effectum intentum producit. Porro, sicut in omnibus Sacramentis in Sacerdote requiritur actualis, aut virtualis intentio faciendi, quod Christus instituit; & in aliquibus requiritur par intentio in suscipiente, & si formetur intentio de directo contraria, Sacramentum non fit, nec gratia confertur; ita in omni *Sortilegio* Dæmon requirit intentionem actualem, aut virtualem faciendi id, quod ipse instituit, aut cum Mago, illius *Sortilegii* inventore, primo expresse pactus est, ut sic Diabolus ipse ab omni operante invocetur, & ex invocatione, sibi facta, adoretur. Si igitur operans expressam intentionem contrariam exprimit verbis sensibilibus, quæ Diabolus cognoscere potest, (si enim esset intentio pure interna, nullo externo signo manifestata, eam cognoscere non posset Diabolus, qui arcana cordis humani cognoscere nequit) & tamen sequitur effectus, patet, quod hic est a naturali virtute medii adhibiti, quamvis eam homo non cognoscat, non vero a virtute Diaboli, qui absque concursu intentionis humanæ actualis, aut virtualis non operatur.

18 Con-

18. Contra hanc conclusionem pugnat sententia *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 17. quæst. 8. num. 21. & 22.* qui vult, quod quis non possit excusari a *Sortilegio* per expressam exclusionem pacti taciti cum Dæmone factam per protestationem ab operante, qui mediis utitur. Tum quia antecedens dicitur velle, qui procurat consequens, ab illo necessario pendens. Tum quia expressa intentio, excludens pactum Diabolicum, inutilis est, quia non est in potestate hominis excludere connexionem auxilii Diabolici ab illo medio. Tum quia illa protestatio est contraria facto. Tum quia protestatio alterius in contractu, pendente a voluntate duorum, absque consensu alterius non juvat. Et pro hac sententia citat nonnullos Doctores *Navar. Tom. 2. Comm. 3. de Regular. num. 14. Simanch. tit. 63. num. 13. Sanch. Moral. lib. 2. cap. 38. n. 4. Carena Par 2. Tit. 12. num. 20.*

19. Sed, salva talium Doctorum reverentia, adducta fundamenta minime cogunt. Non primum, quia ille vult antecedens, qui vult efficaciter & absolute consequens, ad quod necessarium est tale antecedens: at si consequens est conditionate tantum volitum cum expressa voluntate repugnandi tali antecedenti, si connexionem habet cum consequenti, nullo modo potest dici, quod antecedens sit volitum. In proposito operans cum dicta contraria protestatione non vult absolute consequens, nempe effectum, sed tantum conditionate, puta, quod ad eum non concurrat tale antecedens, puta, virtus Diabolica; igitur illam nullo modo vult, nec in pacto tacito concurrit.

20 Pariter secunda ratio non concludit; falsum enim est, quod expressa protestatio contraria non excludat pactum Diabolicum; nam medium illud ex se inutile ad effectum intantum est efficax, in quantum operans intentionem habet, quod Diabolus cooperetur: sicut ergo in potestate operantis est connectere auxilium Diabolicum in opere, illi assentiendo, ita in potestate ejusdem erit illud separare per contrariam protestationem, & dissensum. Quia non est ita connexum auxilium Diaboli cum tali medio, quin separari non possit: sed sicut per pactum voluntarium cum homine conjunctum est; ita per protestationem contrariam pacto, separatur a medio.

21 Tertia pariter ratio non concludit, nam tunc dicitur protestatio contraria facto, quæ non relevat protestantem, quando factum essentialiter includit id, contra quod fit protestatio, aut necessario sequitur ad positionem facti, ut habet *Gloss. in cap. Cum M. Ferrariensis in V. sine præjudicio. Extra de Constit.* ut si aliquis fuste aliquem valide tunderet, protestando, se illi nolle dolorem, aut injuriam incutere, cum dolor, & injuria necessario sequantur ad percussionem. Sed appositio, aut usus mediorum vanorum in *Sortilegio*, conditionate volito, non includit necessario intentionem cooperandi Diabolo, quia talis usus potest esse, cum & sine tali intentione; igitur talis protestatio non est contraria facto, sed potest a facto separari.

22 Ultimum tandem fundamentum non subsistit, nam aliud est loqui de contractu jam celebrato, pendente a voluntate duorum; & verum est, quod absque consensu utriusque partis non dissolvitur, nec ad hoc sufficit contraria protestatio unius; aliud est de contractu celebrando, in quo dissentiente uno, illud non potest stipulari. In proposito *Sortilegium*, quod attentatur, est ex contractu celebrando inter operantem, & Diabolum, ille quidem debet concurrere cum tacita invocatione, & pacto cum Diabolo, iste autem cum sua operatione: si ergo operans protestatur, se nolle ullo modo concurrere ad illius invocationem, nullo modo consummatur contractus, qui ex protestatione unius ex partibus non concluditur. Nec enim primus contractus celebratus inter Diabolum, & Magum, illius inventorem, intelligitur continuari in omni *Sortilegio* ex post faciendo, nisi operans concurrat intentione expressa, aut tacita, seu virtuali cum intentione Magi, qui primo expresse pactus est cum Dæmone; studium enim istius est procurare novam perditionem animarum per novam implicitam ejus adorationem, quæ fit per tacitam ejusdem invocationem; a tali autem studio desisteret, si contentus primo pacto, inito cum Mago, perficeret effectum *Sortilegum* absque nova, imo cum contraria intentione operantis.

23 Sequitur igitur ex his, quod, si quis dubius de concursu Dæmonis ad aliquem effectum, utitur mediis, quæ non apparent habere naturalem vim producendi talem effectum, & expresse protestatur, se nolle ullo modo concurrere intentione sua, si ad talem effectum concurrit Diabolus, sequitur inquam, quod iste nullo modo peccat. Sequitur etiam, quod, si tali protestatione non obstante, effectus speratus apparet, iste nullo modo est a Diabolo, sed ab occulta virtute mediorum, quæ operanti incognita est; non enim statim pronunciandus est effectus Diabolicus, si non cohæret principiis aridæ, ac curtæ Philosophiæ, cui fidunt homines; sed multæ sunt naturales virtutes rerum, quas ipsi non callent, ut sunt effectus magnetismi, simpathiæ, antipathiæ, virium imaginationis, sive idearum, quorum magnam partem in dies aperiunt neoterici experimentalis Philosophiæ candidati. Videntur proinde, quod, qui mirabilis alicujus effectus causam, quam ignorant, Diabolo tribuunt, partes potius Diaboli tuentur, quam Dei benedicti; dum hujus Omnipotenti virtute nobis ignota debent adscribere causam, quæ hominem latet, dummodo de patenti operatione Diabolica non constat.

24 Nec dicendum cum *Sanch. Decalog. lib. 2. cap. 38. num. 4. & 11.* quod non obstante hominis protestatione contra Diabolum, iste se immiscet, quando ad opus adhibentur media inutilia, quia hoc facit, ut homines deludat: siquidem studium Diaboli est, hominem ad peccatum perducere, & per illud ad perditionem: at in casu nullum peccatum intervenit, quia homo per protestationem contrariam ad opus peccaminosum (si tale illud sit) concurrere non vult, & absque voluntate peccatum non committitur; neque Diabolus ex invocatione adorationem implicitam lucratur, cum homo tatem invocationem, quæ sola intentione parari potest, longe a se propulset. Quid ergo lucrabitur Diabolus immiscendo se in tali opere, cum nihil sic ad perniciem hominis sortiatur? Non ergo dicendum est, quod semper Diabolus cooperetur, quando adhibentur media, quæ videntur esse vana ad effectum intentum; sed solum tunc, quando operans pacto tacito ipsum invocat, modo explicato supra *nu. 14.* Alias si operans expresse protestatur, se nolle concurrere cum Demone, iste non se immiscet, cum nihil pro se acquirat, quod etiam experientia constat; nam tali protestatione præmissa, aliquando sequitur effectus, aliquando non,

nun; unde arguendum, quod, si effectus sequitur, hoc sit a naturali virtute mediorum, incognita operanti; si non sequitur, patet, quod effectus speratus erat futurus ex concursu Diaboli, quem cum operans per protestationem sit aversatus, ille idem subtraxit, nec effectus secutus est; & talis praxis multa experimenta videntur.

25 Tertia species, seu potius genus *Sortilegii* est, in quo operans adhibet media, evidenter inutilia, nec tamen intentionem aut expressam, aut tacitam concurrendi cum Dæmone habet, nec expresse protestatur, se nolle cum Diabolo concurrere, sed simpliciter adhibet media, de quibus edoctus est, nihil recogitando de concursu Diabolico; Iste quidem pariter delinquit hoc crimine; quia, cum utatur mediis, evidenter inutilibus, & efficaciter, ac absolute intendat effectum, tenetur inquirere de ejus causa, an licita, aut illicita sit: cum igitur deficiat in debita inquisitione, & positive nullam expressam protestationem faciat contra Diabolicum concursum, si quis in tali opere sit, tacite, ac virtualiter concurrit cum intentione Magi, primi inventoris, & hoc modo etiam iste delinquit; sed, cum ejus crimen sit negligentiæ, ac omissionis, minus est, quam cœtera sortilegia, quæ ex pleno dolo, ac commissione patrantur; proinde etiam minori pœna est percellendus. Quænam vero *Sortilegia* sapiant manifestam hæresim, seu potius infidelitatem, & quæ tantum ejus suspicionem inducant, & de multis sortilegiis in specie videri potest apud *Franciscum Bordonum Sacri Tribunalis cap. 18. quæst. 6. & sequentibus a n. 24.* qui accuratissime de omnibus tradit, quæ excribere non judicavimus.

Probatio.

SUMMARIUM.

26 In dubio circa factum Judex pronunciare debet pro non Sortilegio; quia non præsumitur.

27 Pronunciandum de Sortilegio, quando evidens est impertinentia mediorum.

28 Quando in actu intervenit expressa invocatio Dæmonis, aut deprecativa, aut imperativa semper pronunciandum est de Sortilegio.

Et hoc quamvis nomen Dæmonis non exprimatur, sed aliud incogniti idiomatis.

Diabolus se celat sub nomine alicujus Sancti, præsertim S. Joannis.

29 Pariter constat de Sortilegio, si adhibentur media insufficacia, & effectus sequitur.

30 Præsumptio Sortilegii intrat etiam ex variis circumstantiis, licet evidenter non malis.

31 Effectus judicandus Sortilegus ex brevitate temporis, in quo evenit.

Infirmitas, si adhibitis remediis, tum calidis, tum frigidis, nec crescit, nec minuitur, judicatur procurata per Sortilegium.

32 Quando usus Sacramentalium judicandus sit Sortilegus.

33 Difficilis est probatio, quod aliquis sit Magus, Strix, &c.

Quo casu possit Judex decernere capturam contra indiciatum de magia.

34 Perquisitio facienda in corpore, vestibus, & habitatione Magi.

Res, quæ inventæ apud Magum, aut ejus domum, sunt indicia reatus.

35 Instrumentum pacti initi cum Dæmone probat concludenter delictum Magi.

36 Libri manuscripti cum figuris, & characteribus ignotis, in quibus docetur modus faciendi Sortilegia, est indicium reatus.

37 Signa in persona Magi, ex quibus arguitur Sortilega ejus professio.

Magi omnes sunt a Dæmone obsessi, & Diaboli imaginem habent in oculis.

Si torquentur etiam atrocissime Magi, nunquam possunt lacrymari.

38 In tortura si dolorem non sentire demonstrant, aut dormiunt Magi, indicium est novi Sortilegii,

Sortilegium taciturnitatis quale sit.

39 Remedia, quibus Judices utuntur ad dissolvendum Sortilegium taciturnitatis.

Ad tollendum Sortilegium non licet uti mediis vanis, & superstitiosis.

Modi liciti, quibus potest tolli Sortilegium illud.

De modo impediendi tale Sortilegium, quando consistit in solis verbis, remissive.

40 Indicia facti, a quibus præsumi potest exercitium magiæ.

Dæmon appetit, ut Magi filios suos instruant in Magia.

Fœminæ naturaliter cupidæ sunt vindictæ.

Simile adhærescit simili.

Conversatio familiaris cum Magis indicat similem reatum.

Magus auditus loqui cum alio, qui non videtur, præsumitur.

Sagæ corpus non repertum in cubili, aut cubiculo, in quo erat clausa, prodit ejus reatum.

Saga visa situata, & in actu, ac si concumberet cum viro, indicat concubitum cum Dæmone.

41 Quodlibet ex dictis indiciis sufficit ad torturam.

42 Quomodo cognoscantur Sortilegi operantes per pactum tacitum Dæmonis.

43 Quis Judex Sortilegii.

Opinio Bordoni, quod qualibet Sortilegia privative spectent ad Inquisitorem.

44 Opinio Caballi, quod Sortilegium sit mixti fori.

Hæc secunda sententia est verior.

A diversitate Titulorum in jure arguitur differentia delictorum.

45 Si accusetur Magus de hæresi, aut apostasia a fide, solus potest procedere Inquisitor.

Si accusetur de alio maleficio sortilege patrato, potest procedere Judex Laicus.

Judex Laicus, si in procedendo reperit sortilegum apostatasse a fide, quid agere debeat.

46 Probatur data doctrina cap. Accusatus de Hæret. in 6.

47 Probatur, quod de jure novo sortilegium non est de jure privativo Inquisitorum.

Examinatur Constitutio Innocentii VIII.

48 Expenditur Breve Alexandri VI.

49 Dispositio Brevis Leonis X. examinatur.

50 Breve Hadriani VI. expenditur.

51 Constitutio Sixti V. non dat Inquisitoribus facultatem privativam cognoscendi de Sortilegiis.

52 *Opinio Bordoni, quod in quovis ſortilegio, etiam ſimplici, intret ſuſpicio hæreſis.*
53 *Quo caſu ſuſpicio hæreſis ſpectet privative ad Inquiſitorem in accuſato de Sortilegio.*
54 *Alia ratio Bordoni.*
55 *Reſolvitur dicta ratio.*
Delegatio quando fiat privative ad alios, & quando cumulative.
56 *Tertia ratio petita a conſuetudine.*
57 *Reſpondetur, & concluditur, Sortilegium eſſe crimen mixti fori.*

26. Difficillima profecto eſt probatio *Sortilegiorum*, tum quia mirandi quidem, ac extraordinarii effectus, qui proveniunt naturaliter, maxime in mulieribus, ut plurimum a vulgo, ac etiam a Medicis, parum in ſua arte peritis, tribuuntur Dæmoni, per *Sortilegia* operanti; proinde cautus, ac oculatus debet eſſe Judex in pronunciando conſtare de *Sortilegio*. Diſtinguendum autem puto circa probationem, ſiquidem aut loquimur de probatione corporis delicti, puta, quod in aliquo facto *Sortilegium* intervenerit; aut loquimur de probatione reatus alicujus accuſati, quod ſit profeſſione Sortilegus, aut Magus: utraque autem probatio, ut dicebam, ſumme difficilis eſt. Quo ad primum, ſciendum eſt, quod, ſi ex circumſtantiis facti res dubia eſt, an in facto intervenerit *Sortilegium* nec ne, pronunciandum eſt pro non *Sortilegio*; ratio eſt, quia delicta non præſumuntur *cap. de Jurejur. cap.2. de Reg. jur.* in 6. ideo ſemper judicandum eſt pro non delicto, quando verſamur in dubio.

27 Pariter, quando operans uſus eſt mediis, quæ videntur naturalem habere vim, ſed cum aliqua circumſtantia temporis, loci, aut modi &c. de qua dubium eſt, an illa poſſit eſſe Sortilega, nec ne, pronunciandum eſt favore Rei, ob rationem ſupra datam. Sed ſi apparet evidenter de impertinentia circumſtantiæ ad effectum, quamvis media ſint naturalia, dicendum eſt *Sortilegium* intervenire; *ut ex D. Thoma 2. 2. quæſt. 96. art. 2. ad 2.* docet *Martinus del Rio Magic. Diſquiſ. par.2. q.4. ſect. 1.* Debet autem Judex adhibere peritos, ut judicium ferant de virtute circumſtantiarum, quæ ab imperitis poſſunt exiſtimari impertinentes ad effectum, a Peritis vero poteſt earum virtus agnoſci.

28 Pronunciandum autem eſt, *Sortilegium* eſſe, quando in actu intervenit expreſſa invocatio Dæmonis, ſive imperativa ſit, ſive deprecativa in quocunque caſu; ſive media poſſint habere naturalem vim ad effectum, ſive non, quia ſemper in his caſibus intervenit Dæmonis auxilium, ut cum communi docet *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 18. *quæſt. 5. num.* 23. Et quamvis expreſſum nomen Dæmonis non interveniat, ſed nomina inaudita, ac inſolita, ſeu verba incogniti idiomatis, ſive etiam nomina Sanctorum: tamen indicia hæc ſunt Diabolicæ invocationis expreſſæ per verba, quamvis operanti minime nota, aut palliata Sanctorum vocabulis. Ratio eſt, quia Diabolus ſtudet cultum ſuum quoquomodo ampliare, & eum ab hominibus alioquin bonis extorquere; proinde velat verbis incognitis, aut nominibus Sanctorum formam *Sortilegiorum*; nam, ſi ab operante clare cognoſceretur in tali facto Dæmonem invocari, ab opere multi reſilirent. Scribit porro *Carpzovius Prax. crim. par. 1. quæſt. 49. num.70.* ex confeſſione Magorum Diabolum ſe ab illis vocari nomine *Joannis* velle, ut tali vocabulo ſimplicibus hominibus tegeret ipſorum cum eo communicationem; unde, ſicut tali pacto in colloquiis vocabuli *Sancti Joannis* proprium eſſe occultat, ſic credibile eſt, quod in forma *Sortilegiorum* ab eo tradita, ſub nomine alicujus alterius Sancti ſui invocationem apponere ſit ſolitus.

29. Conſtat itidem de *Sortilegio*, ſi adhibeantur media evidenter inefficacia, imo contraria effectui intentato, & tamen ſequitur effectus; & ratio, quam poſt *D. Thomam 2. 2. Quæſt. 96. art. 2. incorp.* afferunt Doctores *Angel. Tabien. Simonc. Suar. Leſſ. Sayr. Tolet apud Sanch. Moral. lib. 2. cap. 40. num. 44.* eſt, quia, cum media illa ſint evidenter inefficacia, non poſſunt eſſe cauſæ productrices illorum effectuum; ſequitur igitur, quod non poſſunt eſſe niſi ſigna alicujus alterius virtutis, non Divinæ, quia talia ſigna non ſunt a Deo inſtituta, ergo Dæmoniacæ.

30 *Sortilegii* pariter indicium eſt, quando, licet media naturaliter operativa effectus adhibeantur, circumſtantiæ tamen tales cum illis interveniant, quæ non habent ullo modo virtutem cooperandi ad effectum, & hoc evidens eſt, quamvis tales circumſtantiæ videantur non eſſe malæ, prout, ſi debent, applicando talia media, fieri tot cruces, non plures, aut pauciores, recitari tot *Pater noſter &c.* fieri tot proſtrationes, aut inclinationes capitis, aut multæ aliæ inutiles evidenter circumſtantiæ ſervandæ. Ratio eſt, quia tales circumſtantiæ, ſi ponuntur tanquam neceſſariæ ad illum effectum, reſpectu cujus ſunt evidenter inutiles, non poſſunt illius eſſe veræ cauſæ; igitur tantum ſigna, & non Divina; ergo Diabolica juxta *D. Thom. 2. 2. quæſt. 96. art. 2. ad 2.*

31 Ultra hæc dicendus eſt effectus ſortilegus, quando effectus aliquis in momento quaſi producitur, ut eſt in improviſa, ſeu potius ſubitanea ſanatione infirmitatis, vulneris &c. ſtatim ac applicata ſint media, licet convenientia, *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 40. num. 43. Bonacin. de leg. diſp. 3. quæſt. 5. pun. 4. num. 9. §. Secunda & §. Tertia.* Ratio eſt, quia, quamvis remedia adhibita virtutem habeant pro tali effectu, tamen non operantur tam prompte; nam neceſſarium eſt, quod medicamentum adhibitum ſive interne, ſive externe, paulatim alteretur a calore nativo, qui eſt inſtrumentum omnis operationis naturalis, & ita operetur poſt aliquale tempus applicationis, judicio periti in arte viri. Quod, ſi operentur in ictu oculi, ſignum eſt Diabolicæ operationis. Et quod dicitur de mediis ad ſanationem, intelligendum eſt etiam de eiſdem ad infirmitatem, & hoc præſertim ſi talia ſint, quæ talem vim nequeunt ex ſe habere, & præſertim operatione tam ſubitanea; ut ſi duæ, aut tres avellanæ, amygdalæ, aut nuces &c. ſeu pomum, aut pirum &c. comedantur a puero, quæ a Vetula data ſint ſibi, & ſtatim ille correptus ſit doloribus, aut aliis ſimptomatis, quibus omnia remedia tum calida, tum frigida, tum interna, tum externa adhibita nihil, nec in minimo proſunt, aut obſunt, ſignum eſt evidens *Sortilegii*, tum quia tales cibi nequeunt habere vim tam efficacem nocendi in tam modico intervallo; ut enim poſſit eorum virtus in actum exire, oportet, ut in ſtomaco alterentur a calore vitali, qui non operatur in inſtanti. Tum quia caliditas, ac frigiditas ſunt qualitates activæ omnium morborum, qui homini accedunt: proinde contraria cauſæ morbi remedia,

media, si non possunt morbum tollere, saltem minuunt, & sic juxta vulgatum calida frigidis, frigida calidis curantur. Quod si ex ignorantia causæ morbi adhibetur medium inconveniens, morbus post aliquantum temporis recipit incrementum. Si igitur in facto remedia quævis adhibita tum calida, tum frigida, nec in minimo augent, nec minuunt morbum, perspicuum est; hunc non emanare a causa naturali, sed Diabolica; & hoc evidentius adhuc patet, quando in eodem tempore apparent in ægro contraria simptomata, quæ contrarias causas exigunt, quæ non possunt in eodem tempore agere naturaliter; & multo minus esse possunt ab una tantum causa, quæ contrarios effectus uno, & eodem tempore producat.

32 Nec tollit indicium *Sortilegii* qualitas mediorum, quæ aliquoties videtur posse innocenter adhiberi; ut est usus Sacramentalium, de quibus supra *num.* 12. dictum est; orationes quædam aut recitatæ, aut scriptæ, & collo appensæ, quamvis primo intuitu videantur bonæ; & hoc maxime si per eas infallibilis effectus speratus promittitur; jejunia insolito tempore, puta, diebus festis, aut determinato numero facta; aut a tempore præscripto, & non aliter incœpta: itidem recitatio Orationis Dominicæ, aut salutationis Angelicæ ante talem imaginem, aut in tali Oratorio, aut versa facie ad partem Cœli determinatam, & sexcenta alia, quæ singillatim recensere quasi impossibile esset; nam media infinita sub bono prætextu, & bonarum rerum, aut actionum pallio, excogitavit Dæmon, quibus possent homines falli, & ad ipsius adorationem, saltem virtualem induci, qua eorum perditio promoveretur. Sagacis proinde, ac prudentis Judicis diligentiæ relinquitur, ut, audito Peritorum consilio, cognoscat, quando ex vanitate mediorum operatio Diabolica in effectu intervenit.

33 Quo ad probationem reatus in Accusato de *Sortilegio*, puta, quod sit Magus, lamia &c. difficilis pariter est probatio concludens, & plena, & nisi per ejus confessionem convinci non potest illius proteruio; tamen per indicia poterit Judex moveri ad exquirendam tormentis veritatem. Habita igitur accusatione de aliquo maleficio, patrato ab accusato, ut pote, quod aliquid dederit ad comedendum alicui, qui statim correptus fuit a doloribus insolitis, ex quibus intra paucas horas irremediabiliter occubuit; aut quidpiam aliud operatus est, ex quo privatum, aut publicum damnum probabiliter est secutum: probatoque concludenter per Testes (aut per *visum*, & *repertum*, si corpus delicti est permanens) effectu, ac audito Peritorum voto talem effectum non potuisse naturaliter evenire, potest Judex capturam decernere; & hoc fortius, si mala fama in vicinia habetur de Accusato, quod sit Magus &c.

34 Peracta captura, debet fieri diligens perquisitio tum in vestibus, tum in corpore, tum in domo Accusati, an appareant in ipso indicia artis sortilegæ. In vestibus quidem, si inveniatur *pentagonum* in carta virginea cum signo crucis, characteribus insolitis, nominibus inauditis, plicatura exquisita, ac extraordinaria; aut si habeat ossa mortuorum, imagines insolitas, ac monstruosas, præsertim si sunt in figura cornuta, ut communiter solet pingi Diabolus: aut pixides, seu vascula plena materia, quæ discerni nequeat, quæ nam, aut qualis sit; aut alia, quæ ad consuetos hominum, ac licitos usus non inserviunt. In corpore autem, si invenitur in ipso stigma Diabolicum, quo signantur Magi juxta dicta supra *num.* 8. & facienda est exacta diligentia in locis magis occultis corporis, in quibus talis impressio solet fieri. In domo vero, aut habitaculo ipsius, si inveniantur ossa mortuorum, maxime calvaria; varia vascula plena adipibus, unguentis, aut oleis minime cognitis; corpuscula puerorum maxime abortivorum; nodi confecti ex plumis; frustula panni figurata ad modum cordis; capilli humani, aut jubæ equinæ contortæ ad modum comæ muliebris; bufones, serpentes, vespertiliones, ac similia, infecta exsiccata; figuræ humanæ cereæ, & alia, quæ humano usui minime serviunt, de quibus omnibus singillatim dicere moraliter impossibile est, cum multa sint Sagarum, aut potius Dæmonis inventa, quæ in dies ab eo mutantur, ut hominibus noceat.

35 Primum autem, ac quasi plene probans reatum maleficæ artis, indicium est, si reperiatur instrumentum, stipulatum inter Dæmonem, ac Magum, juxta dicta supra *num.* 8. hoc enim, ut scribit *Carpzovius Par.* 1. *Quæst.* 49. *n.* 75. & alii *Jo. Zang. de Tortur. cap.* 2. *n.* 200. *V. Eodem modo. Bodin. Dæmon. lib.* 4. *cap.* 2. *Berlich. Par.* 2. *Concl.* 4. *num.* 55. *Gudelman. de Mag. venef. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 8. urgentissimum est indicium; & quamvis tale etiam esse possit stigma Diabolicum, impressum in corpore Malefici, tamen, quia potest aliquando esse quid naturale, (ut sunt petigines, verrucæ, nævi, & hujusmodi maculæ) & sic ultra fas gravari Reus, ideo non est indicium ita certum Diabolicæ professionis, sicut instrumentum prædictum. Verum est, quod ut in pluribus tale instrumentum asportatur a Diabolo, & ab eo custoditur; tamen tale etiam repertum est apud Magos custoditum cum suis libris maleficiorum; & hoc est securissimum indicium apostasiæ a fide, ac professionis solemniter factæ de cultu, adoratione, & obedientia, Dæmoni præstita.

36 Aliud indicium urgens etiam est, si reperiantur libri manuscripti cum figuris pentagonis, circularibus ellipticis, & hujusmodi &c. cum imaginibus cornutis, quæ representant Diabolum; cum characteribus insolitis, nominibus expressis Diabolorum, & etiam aliquorum Sanctorum, sub quibus non raro celatur nomen Diaboli; cum rubricis, & forma faciendorum maleficiorum, ut ciendarum grandinum, aut pluviarum, aut siccitatis, quibus fructibus terræ nocetur; aut causandæ pestilentiæ, aut morborum popularium; ægritudinis, sterilitatis, aut mortis hominum, aut brutorum; in summa omnium maleficiorum, quæ per Magos Diabolus in homines exercet. Tales enim libri aut a Dæmone immediate traduntur Magis, aut sibi ab alio Mago communicantur. Et advertendum, quod hujusmodi libros Malefici magna cautela abscondito, custodiunt, & aliquando sub terra servant: proinde magnam exactamque diligentiam in perscrutanda domo, aut habitaculo talium hominum debent adhibere ministri, qui de mandato Judicis faciunt perquisitionem, nec omittere angulum domus, & sub tectis, & in habitaculis subterraneis, quem non scrutentur.

37 Persona, & maxime facies Malefici observanda est: tales enim habent aspectum horridum, nec unquam possunt sustinere aciem oculorum fixam ad oculos intuentium, at semper eam divertunt, & si

& si per vim coguntur tenere oculos apertos, & accurate aspiciantur, videtur in ipsis imago Diaboli, eos obsidentis; siquidem, ut scribit *Candidus Brognolus in Alexicaco*, & suo *Manuali Exorcistarum*, Malefici statim ac cum Diabolo pactum injerunt, ab eodem possidentur ut energumeni; & Diaboli species in eorum oculis aspicitur, & ne detegantur, oculos plerumque ad terram demissos tenent, & ab eos fixe intuentibus visum avertunt, ne talis Diabolica imago aspiciatur, ac ipsi detegantur. Peculiare tandem indicium in earum persona est, ut per quamcumque pœnam, dolorem, aut tormentorum vim, quæ contra eos exerceatur, nunquam possunt flere, aut lacrymari, ut scribunt multi *Ghirland. de Sortileg. Quæst. 9. num. 3. vers. Ex ego. Godelm. de Mag. venef. lib. 3. cap. 3. num. 26. Bodin. de Dæmono. lib. 9. cap. 1. vers. Alia quoque. Berlich. Par. 4. Concl. 4. num. 60. Carpzov. loc. cit. num. 73.*

38 Facta, ut præfertur, perquisitione, & aliquo ex recensitis indicio reperto, deveniendum est ad torturam, & frequenter in hac aliud indicium urgens apparet, & est, quod pendentes a fune nullum dolorem præsentire demonstrant, irrident Judicem, & etiam dormiunt, ac si in molli culcitra decumberent, & ad quamvis interrogationem, sibi factam minime respondent, & hoc est novum *Sortilegii* genus, quod vocatur *Sortilegium* taciturnitatis, ut cum multis, quos citat, scribit *Raynal. Observ. criminal. To. 3. Cap. 34. §. 12. num. 137. & seqq.* Tale autem *Sortilegium* subministrat novum indicium ad torturam, ut fuisse decisum in *Senatu Sabaudiæ*, refert *Faber* in suo *Codice Tit. 21. de Quæst. diff. 3.*; & subdit *Sabell. Summ. diver. Tract. §. Tortura. nu. 22. vers. Quod qui inventus*, quod reperta penes carceratum schedula hujus maleficii, debet repeti, & augeri tortura.

39 Ad dissolvendum tale maleficium volunt nonnulli, quod liceat Judici uti remediis quibusdam suspectis, consistentibus in verbis, aut factis vanis, ac impertinentibus, quemadmodum refert *Carpzov. Prax. Par. 3. Quæst. 122. nu. 69.*; quod in quibusdam locis soleant fœminæ manibus, ac pedibus constrictæ in aquam abjici, quæ, si supernatent, pro Sagis habentur, & torquentur; si autem submerguntur, insontes judicantur. Sed tales practicæ merito reprehenduntur ab aliis Doctoribus *Basilico Decis. crimin. 8. num. 29. Vujer. de Præstig. lib. 6. cap. 7. Bodin. Dæmonom. lib. 4. cap. 3. in fin. Cujac. ad Tit. 1. §. Si autem. Controv. 1. Feud. Bocer. de Quæst. cap. 3. num. 101.* non enim licet ad tollendum maleficium uti medio vano, & superstitioso. Bene licet tollere signum maleficii, ne hoc sequatur. Unde possunt Judices, ut inveniant schedulas talis maleficii taciturnitatis, radi facere capillos, ac pilos corporis Malefici; eidem propinari vomitoria, nam aliquando tales schedulas deglutiunt; aut immitti clysteres, quia easdem intra intestinum rectum abducunt, & aliis licitis mediis uti. Et si talia minime prosunt, quia nempe *Sortilegii* signum consistit in verbis suo tempore proferendis a Reo, potest Judex uti cautela, a Nobis tradita *Par. 1. Tit. Tortura. num. 88.*

40 Alia indicia colliguntur a factis Maleficorum: Primum est, si se obtulerit alios instruendi in faciendis *Sortilegiis*; ut enim scribit *Godelman. Tract. de Magis lib. 3. cap. 10. n. 13.* communiter Magi filios suos in arte Diabolica instituunt, ac alios in eadem instruere procurant: siquidem nullum est sacrificium Dæmoni acceptius, neque aliud magis expetit ab eis, quam ut proprios filios illi devoveant, ac alios ad infamem professionem perducant. Secundum est, quando Maleficus alicui in propria persona, aut sibi conjuncti, ut filii &c. minatur aliquid mali, sive explicite, sive implicite, & effectus comminatus sequitur, & hoc maxime, si Maleficus aliquid comedendum, aut bibendum, aut super se portandum tradiderit ægrotanti, in quo appareant contrarii simul, aut inusitati effectus, qui naturaliter nequeunt evenire; & hoc plerumque faciunt veneficæ fœminæ, quæ natura sunt cupidæ vindictæ, & linguam a minis nequeunt cohibere, si nocendi facultatem, ac voluntatem habuerint. *Boer. Decis. 160. Steph. Not. ad Ordin. crim. Carol. V. Art. 44. apud Carpzov. Pract. p. 3. qu. 122. n. 63.* Tertium est, si probetur, quod inquisitus frequentem familiaritatem habuerit cum aliis, qui convicti, aut confessi, & puniti fuerint de professione magica; nam simile plerumque adhærescit simili. *Arg. l. 3. §. Nullus ff. de Excus. tuto l. Nullus §. 1. ff. de Actio. empt. l. Ædiles 25. §. Pedius ff. de Ædilit. edict.* & ita firmant *Binsfeldius in l. final. de Indic. crim. malefic. indic. 5. C. de Malefic. & Mathemat.* & *Bodinus Dæmonom. lib. 4. c. 4. pag. 610.* Quartum est si Malefici aliquando auditi sunt invocare Dæmonem, aut cum eo sermonem habere, & hoc frequenter accidit, quando in cubiculo, aut agro videtur solus Maleficus, qui tamen auditur cum alio loqui, maxime per modum interrogationis, aut responsionis, ex quo colligitur talem sermonem non esse soliloquium, sed esse dialogum, nempe collocutionem cum alio, qui cum minime videatur ab audiente sermonem, colligitur, quod est Diabolus, & quod similes collocutiones sint indicia artis maleficæ tradunt Doctores. *Bodin. Dæmonom. lib. 4. c. 2. pag. 558. Io. Zang. de Quæst. & tort. c. 2. Godel. de Mag. venef. lib. 3. c. 8. n. 9. Carpz. p. 1. q. 49. n. 66.* Quintum est, si foribus domus occlusis, Maleficus, qui visus est in sero decubuisse in suo cubili, expost noctu minime reperiatur, & postmodum mane in eodem cubili repertus sit, nam indicium est, asportatum fuisse a Dæmone ad solitum conventum Maleficorum. *Bodin. l. cit. Io. Zang. loc. cit. vers. Aut si cubili.* Sextum est, si aliquis decumbens in lecto cum Saga, fingens dormire, viderit eam de lecto surgere, & denudari, ac quodam linimento se ungere, & statim disparere, ut non semel accidisse colligitur ex historiis: tali enim pacto perunctæ deferri solent hujusmodi fœminæ a Dæmone ad ludos nocturnos. Septimum est, si Saga in cubili, aut campo visa fuerit supina jacere reductis vestibus, cruribusque diductis, clunes agitare, ut fit in virili concubitu; illud enim indicium est se tunc commisceri cum Dæmone, cum quo pactum habet, & refert *Guaccius* in suo *Compendio Maleficarum*, quandam Sagam in agro visam fuisse in tali actu, post quem ab observantibus visus est Dæmon in forma fumi nigri, ac tetri elevari a ventre fœminæ. Octavum est, si Maleficus visus fuerit in agro varia signa versus Cœlum efformare; tuba submurmurare; scrobem fodere in terra; in eam mingere, aut lapillos injicere, aut alios insolitos gestus facere, statimque perturbatum aerem fulgetris, tonitruis, nimbis ingentibus, & tandem grandinem in tempestatem horribilem erupisse.

41 Omnia

41 Omnia supradicta indicia, ac alia multa, quæ prudentis Judicis arbitrio reservantur, sufficiunt ad torturam, faciuntque præsumptionem contra Reum, quod pactum expressum, cum Apostasia a fide, cum Diabolo habeat: & non leve adminiculum addit confessio aliorum Magorum, quod eum viderint cum aliis ad nocturnos ludos convenisse: quod etiam facit mala fama, quæ apud cordatos viros, ac in vicinia de eo habetur, quod sit Maleficus.

42 Quod vero quis *sortilegiis* det operam, non quidem expresso, sed tacito cum Dæmone pacto, probatur, si, (ut faciunt nonnulli perditi homines) quis ex industria quærit artem sortilegiorum ad ægritudines curandas, ex quibus lucrum quærit, ut accidit plerumque in Villis, ubi mulierculæ quædam huic exercitio incumbunt, superstitiosas curationes ad quasdam contumaces infirmitates adhibendo. Tales profecto, cum similia profitentur, culpabiles sunt, & probato per Testes, quod solitæ sint taliter curare, debent similiter puniri, non tamen tanta pœna, ut Malefici formales, expressum pactum cum Dæmone habentes.

43 At quis Judex criminis sortilegii? *Franciscus Bordonus Sacr. Tribun. c. 18. q. 18. n. 47. & seqq.* vult, quod Inquisitor sit Judex, privative quo ad Laicos, omnium *sortilegiorum* tam hæreticalium, quam simplicium. Quod ille sit Judex *Sortilegiorum*, in quibus apparet Hæresis manifesta, aut apostasia a fide, patet in jure *Text. in cap. Accusatus, §. Sane. de Hæret. in 6.*, & cum crimen hæresis privative ad Inquisitorem spectet, sequitur quod ad eum spectet pari modo *sortilegium* manifeste hæreticale. Quod vero ad eum spectet etiam *sortilegium* simplex, probat hoc competere de jure novo per extravagantes Innocentii VIII. *Const. Summis* 1484. *Non. Maji*. Alexandri VI. *Const. Cum acceperimus.* ac Sixti V. *Const. Cœli, & terræ* 1585. *Non. Jan.* Quod vero hoc sit privative quo ad Laicos, probat, tum quia in causis fidei, seu ejusdem suspicionis Laicus non se ingerit; in quibusvis autem *sortilegiis* suspicio ad minus hæresis invenitur. Tum quia, quæ specialiter delegantur Inquisitoribus, censentur delegata privative quo ad alios, quibus in delegatione non communicantur. Tum quia ex consuetudine hujusmodi causæ a solis Judicibus Ecclesiasticis judicantur; unde concludit, quod opinio dicentium, *sortilegium* esse mixti fori, improbabilis est.

44 E contra *Caballus Resol. crim. Cent. 2. Cas. 223. n. 67. & seqq.* post *Abbatem in cap. 1. nu. 3. & 4. de Sortileg.* sustinet, quod crimen *sortilegii* est mixti fori, in quo præventioni locus datur, dummodo in eo non interveniat hæresis manifesta, & pro hac conclusione citat *Clar. §. Hæresis n. 25.*, qui dicit, eam esse communem, *Farinacium qu. 8 n. 133. vers. limita octavo for. Eccles. c. 36. n. 19. vers. Sed quando. Decianum Tract. crim. t. 5. c. 21. n. 3. & c. 23. n. 1. & c. 25. n. 3.*, & *Franciscum Leonem V. Hæres. Colum. 4. vers. Ulterius, & col. 5. vers. Item quæritur.* & *Repertorium Inquisitorum*. Hæc sententia mihi videtur omnino sustinenda. Ratio est quia *sortilegium* non includit de necessitate in se hæresim, & aliud, ac aliud crimen est hæresis, ac *sortilegium*, quod manifestum fit ex hoc, quod in utroque jure distincti sint *Tituli de Hæreticis*, & de *Sortilegis*, ex quibus colligunt Doctores *Oldrad. Cons. 210. col. 2. vers. Nunc itaq. Gemin. Cons. 54. col. 2. n. 2. Vers. Item est. Clar. §. Hæres. n. 25. Vers. Successive quæro. Farinac. Quæst. 20. nu. 80.* quod etiam diversa sint delicta; aliter tum *Papa*, tum *Imperator* superfluos Titulos efformassent, quod dici non potest: pariterque Hæresis, ac *sortilegii* diversæ sunt pœnæ, ut patet ex utroque jure *Cap. Ad Abolendam, de Hæret. cap. 2. de Sortil. l. Credentes. l. Ariani. C. De Hæret. l. Nullus. l. eorum C. de Malef. & Mathe.* Infertur proinde, quod diversa sint delicta, nec de necessitate sortilegium involvat Hæresim. Cum igitur Judex Laicus procedere possit in crimine *sortilegii*, sicut etiam Ecclesiasticus; nec ulla lex Ecclesiastica detur, quæ privet Judicem Laicum cognitione illius, sicut privatur cognitione Hæresis, videre nescio, quomodo judicium *sortilegii* privative spectet ad Inquisitorem.

45 In hac autem materia censeo, casus esse distinguendos. Nam vel Judici Laico defertur accusatio contra Reum de Apostasia a fide, & Dæmonis adoratione, invocatione, commercio &c., & in hoc casu clarum est, quod Judex Laicus procedere minime potest, cum crimen Hæresis, infidelitatis &c. privative spectet ad Inquisitorem, ut in jure *T. in c. Ut inquisition. §. Probibemus de Hæret. in 6.* Vel eidem Judici accusatur Reus de homicidio patrato, de incendio, de tempestate, & grandine suscitata &c, per *sortilegium*. In hoc casu potest procedere Laicus, siquidem ejus principale intentum est punire Reum de maleficio patrato. Si autem in inquisitione delicti reperit Reum aut apostatasse a fide, aut hæreticum esse, aut de talibus delictis suspectum, tenetur manum levare a processu, & Inquisitori Reum tradere, & subministrare indicia, quæ habet, cum onere reconsignandi Reum in fortiis suis, postquam Inquisitor contra eum judicium suum exercuerit.

46 Hoc autem patet ex *cap. Accusatus §. Sane de Hæret. lib. 6.* in hoc enim traditur facultas Inquisitori procedendi in crimine *sortilegii*, quando *hæresim sapit manifestam*; non tamen adimitur Judici Laico potestas judicandi de *sortilegio*. Duo enim tunc concurrunt crimina, nempe hæresis, & *sortilegium*. Primum spectat ad Inquisitorem, privative ad Laicum. Secundum est mixti fori, in quo viget præventio. Si igitur Laicus prævenit, salvum sibi jus suum est prosequendi judicium inceptum contra crimen de foro suo. Nec intentum illius Canonis est privare Laicum tali potestate, imo, ut patet ex Textu, talis Canon extendit tantum favore Inquisitorum potestatem eorum judicandi etiam de *sortilegio*, in quo est Hæresis manifesta, cum tamen respectu Rei Laici antea talem potestatem non haberent, & vigore talis Decretalis *sortilegium* redditum est mixti fori respectu Inquisitoris. Quod si non vigeat in crimine Hæresis manifesta, Inquisitores, ut ait idem Canon in fine, *intromittere se non debent, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere suis Judicibus puniendos*: per quam dispositionem convincitur, quod *sortilegium*, in quo non intrat hæresis manifesta respectu Rei Laici, non est mixti fori, sed pertinet ad Judicem Laicum, quia Canon ille reddit tale crimen cognoscibile ab Inquisitore tantum, quando cernitur manifesta Hæresis; & tali casu est punibile ab eo *sortilegium*, quod alias puniri tantum debuit a suis Judicibus, nempe ab Episcopo, si Reus est Clericus, aut a Laico, si talis etiam Reus sit.

47 Hucusque dicta quadrant de jure antiquo, con-

teu-

tendit autem *Bordonus*, quod de jure novo aliter res se habeat, vult enim, quod per posteriores Summorum Pontificum *Extravagantes*, quas supra citavimus, jurisdictio Inquisitorum extensa sit ad quælibet *sortilegia* privative quo ad Laicos. Sed, salva semper talis Doctoris reverentia, per tales Constitutiones minime convincitur ejus intentum. Nam Constitutio *Innocentii VIII. post Direct. Inquisit. fol. m.* 83. est tantum declaratoria, quod *Henricus*, & *Sprengerus* deputati Inquisitores contra Hæreticos in partibus *Alemaniæ superioris*, & in certis partibus lineæ *Rheni*, possent procedere contra *utriusque sexus personas, a fide Catholica deviantes cum Dæmonibus incubis, & succubis abutentes* &c. degentes in nonnullis partibus *Alemaniæ superioris*, nec non in Diœcesibus *Moguntina*, *Coloniensi*, *Treverensi*, *Saltzburgensi*, & *Brunensi*, cum ex adverso nonnulli Clerici, ac Laici prætenderent, dictos Inquisitores non posse in prædictis locis contra tales Reos procedere, *pro eo, quod in literis deputationis hujusmodi Provinciæ, Civitates, Diœceses, Terræ, & alia loca prædicta, illarumque personæ, ac excessus hujusmodi nominatim, & specifice expressa non fuerunt*. Unde Papa statuit, Inquisitores prædictos super recensitis *sortilegiis* posse procedere, & ipsorum jurisdictionem extendit ad supramemorata loca. Ex hac Bulla non habetur, nisi quod Inquisitores procedant contra sortilegos, *a fide Catholica deviantes* &c. nec de aliis sortilegiis sermo habetur; nec verbum ullum facit Papa de Judicibus, per quod adimatur ipsis potestas procedendi contra sortilegos, prout de jure antiquo poterant. Igitur per hanc Bullam non extenditur privative quo ad Laicos jurisdictio Inquisitorum contra sortilegos quosuis.

48 *Alexander VI.* in suo Brevi *post Direct. Inquis. fol. m.* 85. ad Inquisitorem *Lombardiæ* dat facultatem sibi, ac successoribus suis, ut procedere possint contra *diversas utriusque sexus personas diversis incantationibus, & diabolicis superstitionibus operam dantes*. Qua dispositione ampliat Inquisitoribus facultatem procedendi in casu *sortilegii* etiam non continentis expressam Hæresim: non tamen adimit Judici Laico jus judicandi in hoc casu, nec reddit *Sortilegium* de solo jure Inquisitoris privative quod ad alios Judices. Verum est, quod *Franciscus Pegna* in Summario illius Brevis sic habet: *Soli Hæreticæ pravitatis procedere possunt contra Maleficos, Incantatores, & variarum superstitionum observatores*; & forte *Bordonus* ex hoc suam opinionem desumpsit. Sed fidelis non fuit *Pegna* in summariando tali Brevi, cum in eo non habetur, quod *Soli* Inquisitores possint procedere; sed simpliciter habetur, quod *contra easdem utriusque sexus personas inquirant: easque justitia mediante puniant*; quod longe est diversum.

49 *Leo X.* in suo Brevi *Honestis petentium*. 15. *Febr.* 1521. narrat, quod, cum Inquisitores in Diœcesibus *Bergomensi*, ac *Brixiensi* processissent contra *quoddam hominum genus perniciosissimum, ac damnatissimum labe hæretica, per quam suscepto renunciabatur Baptismatis Sacramento, Dominum abnegabant, & Sathanæ corpora, & animas conferebant* &c. & nonnullos ex his impœnitentes relaxassent foro Laico debitis pœnis puniendos, noluerunt Laici Judices sententias exequi, prætendentes processus factos ab Inquisitoribus examinare. Disponit exinde, quod Judices Laici non se ingerant in examinandis processibus hujusmodi factis ab Inquisitoribus, quod si fecerint, Inquisitores contra eos per Censuras procedant: Circa hoc advertendum, quod aliud est, quod Judex Laicus debeat exequi simpliciter sententias, latas ab Inquisitore contra *Sortilegos*, & nullo modo possit se ingerere in examinando processu, & justitia sententiæ latæ: aliud est, quod non possit procedere contra *Sortilegos*, si ad suum tribunal accusentur præventive respectu Inquisitoris. Illud tantum jubet Pontifex, quod & Ego fateor; non debet enim, neque ullo modo potest Laicus examinare acta *Sacri Tribunalis*, neque se immiscere in causa mere Ecclesiastica. At de secundo nullo modo disponit, nec privat Judices Laicos procedendi facultate contra tales Sortilegos, si illi prævenerint in inquisitione forum Inquisitorum. Concluditur ergo quod ex citato Brevi sententia *Bordoni* non probatur.

50 *Hadrianus VI.* in suo Brevi *Dudum uti nobis* 20. *Julii* 1523. ad *Inquisitorem Comen.* extendit facultatem procedendi in locis suæ Inquisitioni subjectis contra Sortilegos ad eundem Inquisitorem, sicut per *Julium Secundum* facta fuerat similis potestas *Georgio de Casali Inquisitori Cremonæ*. Et nec verbum habet, quod dictus Inquisitor solus, & privative quo ad alios Judices Laicos, aut Ecclesiasticos procederet. Nihil ergo facit hoc Breve ad intentum *Bordoni*.

51 *Sixtus V.* in sua Constitutione *Cœli, & terræ* 1585. *Non. Januar.* damnat exercentes artem Astrologiæ judiciariæ, & quævis divinationum genera, & retinentes libros, aut scripta, ad easdem damnatas artes spectantia; ac Reos talium criminum subdit judicio Inquisitorum, ut legere est in toto contextu prolixæ illius Bullæ; nec minimum quid habetur, per quod prohibeatur aliis Judicibus, ne procedant in crimine *sortilegii*. Ex his omnibus ergo concluditur, quod per Apostolicas sanctiones non habetur, quod Inquisitores sint Judices *sortilegiorum* privative quo ad alios Judices.

52 Contendit ulterius *Bordonus* per rationes suam Conclusionem firmare, volens, quod ad cognitionem *sortilegiorum* etiam simplicium excludatur Judex Laicus, quia in quibuscumque *sortilegiis* ad minus locum habet suspicio Hæresis, quia in eis præsumitur pactum saltem tacitum cum Dæmone, talis porro suspicio Hæresis reddit crimen de foro Inquisitoris privative quo ad cæteros.

53 Sed hæc ratio minime concludit, quia aliud est, quod aliquis deferatur ad Judicem tanquam suspectus de Hæresi, & talis suspicio est principalis articulus accusationis; & tunc verum est, quod Judex Laicus nullo modo potest se ingerere, & cognitio spectat privative ad Inquisitorem. Aliud est, quod quis deferatur de maleficio patrato mediantibus *sortilegiis*, ut de tempestate suscitata, de ægritudine, aut morte alicui causata &c. In hoc secundo casu Judex principaliter inquirit contra maleficium causatum, & in hoc procedit Judex Laicus, ac Ecclesiasticus respectu propriorum subditorum: *sortilegium* autem est incidens in Causa, cum sit medium ad maleficium; cognoscere autem, an in hoc interveniat expressa, & manifesta Hæresis, aut illius suspicio hoc pertinet privative ad Inquisitorem; & proinde Judex Laicus procedens in Causa, & detegens hujusmodi suspicionem, debet Reum consignare Inquisitori, subministrando indicia, quæ habet, cum obligatione tamen, quod peracto judicio suo,

Reum

Reum restituat, ut tum de *sortilegio*, tum de maleficio illum juxta proprias leges condemnet. Quod si ex suspicione Hæresis, aut infidelitatis, quæ eonsurgit ex delicto Rei, hic redderetur totaliter de foro inquisitoris, multi essent Rei, qui sunt de propria cognitione Judicis Laici, quos oporteret Inquisitoribus tradere; siquidem potest accusari aliquis, quod sit grassator viarum, blasphemus, sortilegus, vivens in concubinatu adultero &c. ob cujus malam vitam intrat suspicio, quod iste male sentiat de fide, nec credat Deum ultorem malefactorum. Ex tali igitur suspicione deberet iste tradi Inquisitori, quod falsum est; nam Judex proprius de suis malefactis inquirit, & si in inquisitione detegit in eo suspicionem infidelitatis, ad eam expurgandam Inquisitori Reum tradit, mox eum de aliis delictis punit.

54 Alia ratio *Bordoni* est, quod in iis, quæ *specialiter* delegantur Inquisitoribus, non possunt se intromittere Laici Judices; siquidem delegatio censetur illis facta privative ad alios, quibus non communicatur in delegatione, & ad hoc citat *Scaccium de Judic. lib. 1. cap. 12. num. 53. & Carenam par. 2. tit. 12. num. 140. apud Bordon. Sacr. Trib. cap. 18. num. 50.*

55. Hæc pariter ratio minime concludit, nam delegatio, *specialiter* facta, duplex est, una quidem privativa, quo ad alios, quibus facta non est; alia cumulativa, per quam delegatus potest procedere cumulative cum Ordinario. Concesso autem, quod per Summos Pontifices commissa sit Inquisitoribus delegatio procedendi in causis *Sortilegii*, talis delegatio non est *specialiter* privative; ratio est, quia, quando Papa Inquisitoribus contulit facultatem procedendi privative in causa hæresis, aut formalis, aut suspectæ, inhibuit expressis clausulis, ne alii Judices in hac se ingererent, ut patet ex jure *Text. in cap. Ut Inquisitionis §. Prohibemus de Hæret. in6.* Si ergo eandem delegationem ipsis dedisset respectu *Sortilegii*, simili modo hoc expressisset, quod non fecit, ut patet examinando supradictas literas Apostolicas; patet igitur quod ipsis non est commissa *specialis* delegatio privativa, sed cumulativâ tantum, dum ad eos extensa est facultas procedendi contra sortilegos, quam antea non habebant ex institutione Officii sui. Quod etiam patet in aliis criminibus, in quibus facta est extensio ad ipsos (ut de Sodomia in Portugallia, ut *Tit. 4. §. Sodomia num. 5.* diximus), in quibus procedunt Inquisitores cumulative tantum, non privative.

56 Tertia ratio *Bordoni* petitur a consuetudine, dum ait, quod ex ea crimen *sortilegii* a solis Judicibus Ecclesiasticis judicari solitum sit.

57. Tale itidem argumentum non stringit, tum quia de tali consuetudine minime constat, nam & Judices Laici de Maleficis, ac sortilegis hujusmodi, si qui deferuntur ad eorum Tribunal, judicium exercent; sed raro hoc accidit, nam accusatores talia delicta, ut plurimum deferunt ad Inquisitores, qui præveniunt, & ideo Judices Laici non procedunt. Tum quia facultativum est Judici laico procedere, aut non in talibus causis, & eas terminandas relinquere Inquisitoribus. In iis autem, quæ sunt meræ facultatis non inducitur consuetudo spolians habentem intentionem, in jure fundatam. Oporteret autem probare, quod volentibus Judicibus laicis procedere, prohibiti sunt ab Inquisitoribus, & illi acquieverunt, & tunc post sufficiens tempus introducta esset consuetudo, dans jus privativum Inquisitoribus judicandi de hoc crimine. Cum autem hoc probatum non sit, concluditur *Sortilegium* esse causam mixti fori. Verum in his omnibus me subjicio Judicio Supremæ, ac Generalis Romanæ Inquisitionis.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

58 *De jure Divino omnes Magi tradendi sunt morti.*
59 *Variæ Magorum pœnæ de jure Cæsareo.*
60 *Magus, qui abjuravit fidem, & se devovit Diabolo, igne cremandus.*
Non liberatur a morte, licet ad fidem revertatur.
Pænitentia, post delictum commissum, non relevat a pœna.
Pœna imposita in foro conscientiæ non salvat ab imponenda in foro fori.
Si Magus veram contritionem ostendit, est strangulandus ante combustionem.
61 *Si Magus non apostatavit a fide, & sortilegia non sapiunt Hæresim manifestam, arbitrio Judicis de consuetudine puniuntur, juxta Caballum.*
62 *Sortilegus, qui abusus est Sacra Eucharistia, est morti tradendus.*
63 *Qui sortilegio causavit mortem hominis, aut damnum gravissimum, debet omnino mori.*
Si sortilegium non fuit in damnum alicujus, est arbitrarie puniendum.
Sortilegia ad amorem mitius sunt punienda, & quare.
64 *Pœnæ latæ contra Sortilegos de jure Canonico antiquo.*
65 *Pœnæ Canonicæ de jure novo contra Sortilegos: Sortilegia, continentia manifestam Hæresim, aut abusum Sacramentorum, debent morte puniri: & quæ sint;*
66 *Sortilegia inducentia vehementem suspicionem Hæresis, quæ.*
67 *Abusus Sacramentalium ad aliquod bonum, inducit suspicionem levem.*
68 *Pœnæ Sortilegorum, qui mortem, aut damna gravia alicui causaverunt.*
Effectus semper tribuendus causæ proximiori.
Quæ sequantur, ut Sortilegus brachio sæculari relaxetur.
De aliis sortilegii speciebus, remissive.

58. Quo ad pœnas latas in Sortilegos multæ habentur in utroque jure, claritatis autem gratia distinguendi sunt gradus gravitatis in *Sortilegio*. De jure quidem Divino *Malefici* omnes, *Divinatores*, *Pythones*, *Sagæ*, *Incantatores*, aut quovis alio nomine censerentur, mors decreta erat, ut patet in *Exodo cap. 22. ℣. 18. Præstigiatricem ne sinas vivere*, quod etiam reperitur in *Levitico* cap. 20. ℣. 26. Hoc pariter in usu fuit apud Græcos, Romanos, Persas, ac alias Nationes, ut ex diversis Auctoribus colligit *Carpz. par. 1. quæst. 48. num. 43. & seq. & ibi Plato de leg. lib. 11. Vales. Max. l. 6. c. 3. Tacit. Annal. lib. 2. Amian. Marcel. lib. 26. Plutarc. in Artaxers.* ut proinde colligi possit, quod etiam de jure omnium Gen-

Gentium genus hominum tam perniciosum ad extremum supplicium traditum fuerit.

59 Leges autem Cesareæ varie loquuntur, nam juxta nonnullas leges *§. Item lex Cornelia de Sicariis ff. Eadem lege Inst. de Publ. judic. l. 5. §. final. C. de Malef.* Magi simpliciter capite damnantur. Juxta alias *l. Ejusd. §. l. Corneliæ. l. Ex Senatusconsulto ff. ad l. Corn. de Sic.* venefici damnati, humiliores bestiis subiiciuntur, Altiores vero in Insulam deportantur. Alibi *l. Nullus Arusp. C. de Malef. & Mathemat.* supplicium ignis, & bonorum confiscatio in Magos sancitur. Aliter disponit *l. Multi magicis C. de Malef. & Mathemat.* Magos, & Maleficos ferali peste absumi jubens. Tandem *l. Et si excepta. vers. Si vero convictus C. de Malef. & Mathem.* disponitur, quod Magi, & Mathematici sint equuleo dediti, ungulisque sulcantibus latera, perferant pœnas, proprio dignas facinore.

60 Ex tali legum diversitate perplexus remanere potest Judex, quam pœnam infligat; unde, ut dicebam, distinguendi sunt gradus malitiæ in hoc crimine. Nam aut Maleficus abnegavit fidem, & Sacramenta, & se devovit Diabolo; aut sortilegia absque hoc exercuit. Si primum, clare patet, quod iste est formaliter hæreticus, seu verius apostata, & tunc ab Inquisitore tradi debet Curiæ sæculari igne cremandus, *cap. Ad abolendam de Hæret. & ibi Abb. Anania, Felin. Boss. Tit. de For. compet. n. 60. Clar. §. Hæresis. vers. Scias n. 7.* Nec a tali pœna liberatur per hoc, quod denuo revertatur ad fidem, abjurato errore, nam, ut bene ponderat *Carpzov. par. 1. Quæst. 49. nu. 73.*, quilibet Reus perterritus timore talis pœnæ, posset fingere abjurationem ad evadendam pœnam ordinariam: nec per talem reconciliationem cum Ecclesia, tollitur, quin ipse super omnia atrocissimo crimine Apostasiæ deliquerit, de quo debet tali pœna puniri; pœnitentia enim post commissum delictum non relevat delinquentem a pœna; *l. Qui ea mente ff de Furt.* nec pœna imposita pro foro conscientiæ liberare debet a pœna imponenda in foro contentioso. *Aret. in c. Accusasti n. 5. de Accus. Clar. q. 16. n. 5. & q. 60. n. 21.* Verum est, quod, si demonstrat veram ex corde pœnitentiam, potest cum eo mitius agi, eum strangulando ante combustionem, ut usus obtinuit.

61 Si autem non apostatavit a fide, nec ejus sortilegia sapiant manifestam Hæresim, ait *Cabal. Cent. 3. Resol. crim. Cas. 223. n. 49.* quod, licet de jure communi intret pœna mortis, & confiscationis bonorum, tamen de consuetudine non servatur, & alia pœna datur arbitrio Judicis; nam quandoque fustigantur: quandoque cum mitra in capite ad ignominiam per Civitatem ducuntur, ut firmant *Clarus §. Hæresis n. 25.* & *Farinacius Quæst. 20. n. 89.*

62 Mihi autem videtur, quod talis conclusio non sit universaliter admittenda; sed debet dupliciter distingui, nempe ex parte medii, & ex parte effectus per *sortilegium* consecuti. Ex parte medii quidem, si Sortilegus usus est mediis simpliciter vanis, ac inutilibus naturalibus, aut artificialibus, neque intervenerit expressa invocatio Dæmonis; tunc verum est, quod talea pœnæ arbitrariæ, a *Caballo* recensitæ, possunt habere locum. Sed, si Sortilegus usus est Sacramento Eucharistiæ, debet omnino tradi Curiæ sæculari morte plectendus, ut ex Decreto *Pauli IV.* ex *Bariola* recitat *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 18. quæst. 8. num. 29.* Et si usus est Sacramentalibus, alias pænas meretur, de quibus infra dicemus.

63 Pariter, si effectus procuratus per *sortilegium* est mors hominis, debet iste morte mulctari, ut sanxit *Gregorius XV. Bull. Omnipotentis Dei in Bullar. Cherubin. t. 3. Bull. 46.* sicut etiam si causasset aliquod gravissimum damnum, ut est magnum incendium, aut grando universalis &c. quia tunc spectatur illud delictum, ut quid separatum a *Sortilegio*, & de illo luenda est pœna, a legibus sancita, ac si per alia media a *Sortilegio* illud delictum fuisset commissum. Si autem effectus nulli est nocivus, ut, puta, per *Sortilegium* indagando furem, aut thesaurum, aut sanando ægritudinem &c. tunc intraret tantum pœna arbitraria; quæ etiam ipsa minuenda est, si *Sortilegium* fiat ad amorem, & ad potiendum aliqua muliere, ut ex *Oldrado Consil. 210. col. 2. per tot. Tiraquello de pen. temp. Cau. 4. num. 3. vers. Propterea non*, & *Geminiano Cons. 54.* firmant *Caballus Cas. 225. num. 25. & seqq. & Clarus Quæst. 60. vers. Est & amor.* Ratio est, quia amore, quasi furore percitus maleficium committit, in quo ratione furoris aliquid minuitur de voluntario: & quamvis ad proprium intentum obtinendum invocasset Dœmonem, ut in hoc sibi auxiliaretur, Reus non esset censendus Hæreticus, quia invocasset Diabolum ad id, quod ejus proprium, scilicet ad tentandum genus humanum ad malum, ut ait *Oldradus* loco citato. Sed, si crederet, Dœmonem posse vim inferre voluntati humanæ, ac eam cogere ad consensum, & ad hunc finem sortilegus illum invocasset, ut voluntatem mulieris cogeret ad consensum, profecto Hæreticus esset, quia crederet de Diaboli potestate contra fidem Catholicam.

64 Pœnæ porro Ecclesiasticæ, latæ contra sortilegos in communi de jure antiquo est excommunicatio non quidem latæ, sed ferendæ sententiæ, ut cum Doctoribus *Sylvest. Alens. Less. Azor. Filiuc. Borgas, Bonacin. Barbas.* firmat *Thesaurus, de Pœn. par. 2. V. Superstitia num. 4.* qui testatur de communi; & ultra hanc censuram damnati de *Sortilegio* sunt ipso jure infames, & subeunt irregularitatem, cum hoc sit crimen publicum *Borgas de irregular. par. 6. tit. de sortil. num. 7. & 8. Abb. in cap. 1. in de Sortil.*

65 Tamen descendendo ad genera *sortilegiorum*, aliæ, & aliæ sancitæ sunt pœnæ de jure novo, quæ diversificantur aut ratione medii, aut ratione objecti, per *sortilegium* intenti. Quo ad primum sciendum, quod alia sunt *sortilegia* continentia manifestam hæresim, alia, quæ sapiunt hæresim, & suspicionem aut vehementem, aut levem de ea inducunt, aut nullam omnino. *Eymeric. Direct. par. 1. quæst. 42. num. 5. & seqq.* Continentia manifestam hæresim sunt ea, quæ cum dicto, aut facto hæreticali conjunguntur, ut est abnegatio fidei, adoratio Dæmonis, usus, seu potius abusus Sacramentorum. *Pegn. part. 2. Comment. 67. vers. Primum ergo.* Porro talia usus potest esse vel ad utilitatem, vel ad damnum inferendum. Ad utilitatem, ut quando sortilegus ad se tuendum a vulneribus quibusvis, & se reddendum impenetrabilem ab armis quibuslibet, particulam consecratam, in vasculo clausam, aut in vestibus consutam, super se portat, quod vulgo dicitur *portare l' ingermatura*. Ad damnum inferendum, ut quando quis Sacramentum Baptismi confert nummo aureo, & vocatur *doppia battezata*, ad effectum, ut postquam illum expenderit in emendo aliquid, aut cum alia pecunia permutaverit, eum vocando nominatim

nomi-

nomine, quo in sacrilego Baptismo insignitus fuit, denuo in propriam bursam reducat, unde damnificetur ille, qui mercem vendidit, aut baptizatū nummum cambivit, esti eum non amplius reperiat in loco, in quo eam posuit. Tales Rei, quia sunt formaliter Hæretici, aut Apostatæ a vera fide, incurrunt Excommunicationem, Papæ reservatam, latam in *cap.* 1. *Bullæ Cœnæ*, & tales tradi debent Curiæ Sæculari morte plectendi, ut supra dictum est.

66 Inducentia suspicionem vehementem Hæresis, sunt ea, in quibus admiscentur Sacramentalia. *Alphons. de Castro de Just. hæret. punit. l.* 1. *cap.* 14. *sub fin.* Et circa hoc advertendum, quod, si *sortilegium* ad malum, seu damnum alicujus ordinatur, inducitur suspicio Hæresis vehemens, quia operans præsumitur credere, res sacras a Deo, seu ab Ecclesia ordinatas fuisse ad malum *Martin. Delrio Inquis. Magic. lib.* 5. *Sect.* 15. *Farinac. Quæst.* 181. *n.* 22. Datur etiam inter talia Sacramentalia gradatio, prout diximus supra *num* 12. unde emergit, quod etiam gravior, aut levior evadat vehemens suspicio Hæresis in abusu eorum. Pœna talium arbitraria est Inquisitoribus post abjurationem de vehementi, & extenditur quandoque ad triremes pro varietate *sortilegiorum*.

67 Quando autem abusus Sacramentalium est ad aliquod bonum, puta, scientiam, sanitatem, fœcunditatem &c. intrat sola suspicio Hæresis de levi, & talium sortilegorum delicta per pœnitentias salutares puniuntur, arbitrio Inquisitorum. *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 18. *Quæst.* 9. *num.* 32.

68 Ratione autem effectuum attentatorum per *sortilegium*, diversificatur pœna; nam, si mors alicujus fuerit sortilegio procurata, Reus tradendus est Curiæ Sæculari, ut sanxit *Gregorius XV. Bull. Omnipotentis Dei Bull.* 46. oportet autem, quod effectus sit secutus. Si autem mors secuta non sit, sed infirmitas, divortium, impotentia generandi, sive damnum notabile animalibus, frugibus, aut aliis fructibus, Reus est perpetuo carcerandus in Sancto Officio. Quid autem si constet quidem de maleficio, sed dubitatur, an mors fuerit secuta ex febri, quæ supervenit? Respondetur quod, *Arg. l. Huic scripturæ* §. *Si servus ff. Ad leg. Aquil.* effectus tribuitur semper causæ proximiori, non remotiori, ubi non constet eum processisse a remotiori. Si ergo non constet, febrim ortam esse a maleficio, mors tribuenda est febri, tanquam causæ proximiori, non autem maleficio, & sic sensit *Carena Part.* 2. *Tit.* 12. *n.* 257. Sed si febris orta esset ex maleficio, & ex febri mors; hæc dicenda esset causata a maleficio, quia quod est causa causæ est causa causati. *L. Manumissione ff. de Just. & jur. Bart. in l.* 5. §. *Actor. num.* 2. *ff. de Re judicat.* Ex citata autem Bulla deducitur, quod ad hoc, quod ab Inquisitore sortilegus Curiæ Sæculari tradatur, aut perpetuo incarceretur, tria copulative requiruntur respective; nempe quod pactum cum Dæmone inierit; quod a fide apostataverit; & quod mors, aut grave damnum ex maleficio sit secutum. Plura alia de *Sortilegiis* in specie essent dicenda, sed quia de iis diffuse agit *Bordonus Sacr. Tribun. a c.* 17 *ad* 22. non diutius immoramur.

§. VII. Simonia.

S U M M A R I U M.

1 *Simonia ad sacrilegium pertinet.*
Ejus definitio, quæ communiter datur, non comprehendit omnes species.
De Amene De Delict., & Pœn. Par. III.
Vera definitio Simoniæ in genere.
2 *Simonia mentalis, quæ.*
Peccata latentia non habent vindictam.
Simonia pure mentalis non punitur ab Ecclesia.
3 *Nomine conventionis venit omne pactum.*
Simonia conventionalis, quæ.
Pactum, aut quasi pactum, quando interveniat in Simonia.
4 *Actionis nomine importatur factum externum.*
5 Præstare *in jure, quid significet.*
6 Temporale pretio æstimabile, *quid importet in data definitione.*
Munus triplex.
7 *Munus a lingua quid sit, & quotuplex.*
Preces carnales, & sordidæ inducunt Simoniam.
8 *Munus ab obsequio quid sit.*
Quando hoc munus inducat Simoniam mentalem, & quando realem.
9 *Munus a manu, quomodo intelligatur.*
Munus, & donum quomodo differant, & quid sint.
Pecuniæ nomine quid veniat.
10 *Parva quantitas in munere excusat a Simonia.*
Parvitas materiæ in quo attenditur in Simonia.
Opinio, quod parvitas materiæ non datur in Simonia.
Forma indivisibilis est.
Conciliantur oppositæ sententiæ.
In Simonia reali non datur parvitas materiæ; in mentali datur.
11 *Res spiritualis multipliciter accipitur.*
Rerum spiritualium species.
12 *Omnes res spirituales, si vendantur, aut emantur, Simoniam inducunt.*
Virtutes, & dona Dei vendi non possunt, aut emi.
Stipendium, seu eleemosyna, quæ datur Sacerdoti celebranti, ob quod detur.
13 *Sacramenta vendi non possunt.*
Quomodo pro Matrimonio potest dari pecunia.
14 *Pecuniæ datæ pro Sacramentalibus, ut pro exequiis mortuorum &c. inducunt Simoniam.*
15 *Quidquid datur ex pacto, ob ingressum Religionis, Simoniam parit.*
16 *Omne, quod accipitur, aut datur pro quovis Officio Ecclesiastico, Simoniacum evadit.*
Pecunia data Electoribus, ut dent suffragium ad obtinendum Officium spirituale, Simoniam inducit.
17 *Res annexa rei spirituali quotupliciter dicatur.*
18 *Spiritualitas, quando possit separari a re, & quando non.*
19 *Spiritualitas, quæ nequit separari actualiter a re, si cadit in contractum, inducit Simoniam.*
20 *Quando realiter potest separari a re temporali spiritualitas, illa potest sine Simonia vendi.*
21 *Simonia committi potest tum in actibus affirmativis, tum in negativis, & quomodo.*
22 *An sit Simonia commutare spirituale pro spirituali.*
23 *Purum spirituale pro puro spirituali commutari potest.*
Spirituale, habens annexum temporale, nequit commutari.
24 *Electores, qui paciscuntur de sibi invicem suffragando in electione, sunt Simoniaci.*
Prælati Ecclesiastici debent esse soliciti tam de temporalibus Ecclesiæ suæ, sicut de spiritualibus.
Prælaturæ Regulares sunt ad instar Beneficiorum.
Paciscendo in adeptione Prælaturæ Regularis

committitur Simonia.

25 *Simonia prohibita, alia de jure Divino, alia de humano.*

Epitheta, quæ exprimuntur in Sacris Canonibus contra Simoniam.

Simonia omnium criminum gravissima.

Dicitur pejor idololatria.

Vocatur capitale crimen.

De aliis epithetis injuriosis Simoniæ, remissive.

26 *Mediatores contractus Simoniaci delinquunt, ut principales.*

Tales mediatores redduntur infames.

27 *Confidentia beneficialis quid sit, & quomodo contrahatur.*

28 *Explicatur, quare dicatur Confidentia.*

29 *Pactum omne interveniens in re spirituali, Simoniam inducit.*

Pacta ordinata a jure in spiritualibus non sunt Simoniaca.

30 *Quænam excusent a Simonia.*

1 JUre merito sub titulo sacrilegii collocamus *Simoniam*, ista siquidem ad sacrilegium pertinet, quia per eam sacra temerantur ac profanantur, cum spiritualia temporali pretio æstimentur, & in pacta, ac contractus deducantur, ut ait *Petr. Marchant. Tribun. Sacram. tom. 3. par. 1. tract. 10. tit. 6. quæst. 7. Concl. 2.* Hujus definitio communiter statuitur, quod sit *studiosa voluntas vendendi, vel emendi spiritualia, aut spiritualibus annexa pretio, vel quasi pretio*; sed hæc non comprehendit, nec convenit universaliter omni speciei *Simoniæ*, sed tantum mentali, de qua infra. Ut igitur detur definitio, quæ omnibus speciebus possit convenire, dico, quod Simonia est *sacrilegium, in quo intentione, conventione, aut actione præstatur aliquid temporale, pretio æstimabile, pro re spirituali, aut spirituali annexa*. In hac definitione *sacrilegium* habet rationem generis.

2 Dicimus autem primo, *intentione*: committitur enim hoc crimen sola *intentione*, *Gloss. in cap. Ex tuæ in V. Sex solidos de Simon.* quamvis externis signis minime manifestata, dum tamen temporale pro spirituali præstetur, & hæc vocatur *Simonia mentalis*. Hæc autem vel est sine effectu, puta, quod quis decrevit in mente sua emere, aut vendere spirituale pro temporali, non tamen res ad effectum deducta est; vel est cum effectu. Prima, quamvis coram Deo peccatum sit, non tamen ab Ecclesia punitur, quia sola intentio non potest ab Ecclesia cognosci, & ita nec puniri; nam, ut ait quidam Canon *cap. Christiana 32. q. 5.* non habent vindictam latentia peccata, & in specie, quod *Simonia* pure mentalis non secuto effectu non puniatur ab Ecclesia, habetur a duabus *Glossis in c. Consulere in V. Voluerunt de Simon. & in cap. final. in V. Affectu animi eo tit.* Secunda vero punitur, si talis *intentio* in judicio probetur per confessionem Rei, aut alia legitima indicia.

3 Dicimus secundo, *conventione*: porro nomine conventionis venit omne pactum, ut dicitur in jure *text. in l. 1. §. Conventionis ff. de Pact.* non datur autem *Simonia* sine pactione; importatur vero hoc verbo *Simonia conventionalis*, quando externa conventio voluntatem, sive intentionem consequitur, & utrimque *pactum*, vel *quasi pactum* intercedit, etsi necdum plenarie effectus utrimque sit subsecutus. *Pactum* autem tunc intercedit, quando apertis verbis, aut scripto initur. *Quasi pactum* vero est, quando indirectis, & obscuris signis, nutibus, aut insinuationibus analogis, ut etiam facto perficitur; ut, si quis vilissimo pretio suam domum vendat alteri, cum indirecta insinuatione, ut iste sibi resignet Canonicatum. *Marchant. Tom. 3. Part. 1. Tract. 10. Tit. 6. Quæst. 2. Conclus. 1.*

4 Dicimus tertio, *actione*, nomine autem *actionis* importatur factum externum, quo manifestatur mentis intentio, & in executione ponitur conventio, sive pactum initum, & per hoc constituitur tertia species *Simoniæ*, quæ vocatur *realis*, quando nempe mentalis, & conventionalis in effectum deducitur, ut si collatio Ordinis, aut Beneficii &c. sit subsecuta, & solutum pretium conventum, aut ejus pars.

5 Dicimus autem *præstatur*, hoc est adimpletur omnis contractus non gratuitus, seu onerosus; *præstare* enim in jure multas recipit significationes, aliquando enim importat *satisfacere*, vel exitum alicujus in se *recipere*, *arg. l. tem labeo ff. Famil. ercisc.*, aliquando promissa, sive pacta *adimplere*, *arg. l. Sciendum init. ff. de Aedilit. edict.* aliquando *edere* aut *exhibere* ut *præstare operas arg. l. liberta. ff. de Oper. libert. l. Hoc edictum ff. eo tit.* In nostro autem casu importat vendere, emere, permutare, locare, cambire, reciproce exhibere operas, actiones &c. pro re spirituali, aut spirituali annexa.

6 Dicimus quinto; *aliquid temporale pretio æstimabile*: nomine rei temporalis pretio æstimabilis communiter Doctores a Textu *in cap. Sunt nonnulli 1. q. 1.* deducunt, quod sit quodvis munus temporale, & juxta se pretio æstimabile, quod provenit a *lingua*, ab *obsequio*, & a *manu*; ita ut semper *Simonia* sit, quandocunque aliquid spirituale datur contemplatione alicujus ex his muneribus.

7 Munus *a lingua* duplex est juxta *D. T. in 4. Sent. Dist. 25. Q. 3. art. 3. ℣. Respondeo dicendum.* primum, quod in ipso actu linguæ consistit, sicut est laus, advocatio, defensio causæ in judicio, alium vituperare, commendare apud Principem, *Marcan. Tom. 3. Par. p. Tr. 10. Tit. 6. Q. 6. ℣. Precium a lingua*; aliud est, quod a *lingua* sumit initium, ut cum quis precibus alicujus satisfacit conferendo spirituale, dum ab eo, qui deprecatur, favorem expectat, & ab hoc movetur ad illud conferendum; unde argumento *cap. Si quis neque cap. De ordinationibus cap. Quibusdam 1. q. 1. arg. cap. Per Inquisitionem de Elect.. cap. Tuam de ætat. & qual. ord.* ponitur regula generalis, quod preces carnales, ac sordidæ inducunt *Simoniam*.

8 Munus *ab obsequio* est omne obsequium illicitum, quod præstatur ad carnalia, commodum corporis, incrementum honorum, aut fortunarum, aut ad fastum, & honorem; qui ergo tale obsequium impendit intentione interna consequendi quid spirituale, & qui confert hoc, contemplatione talis obsequii, *Simoniam mentalem* committit. Quod, si tale obsequium deducatur in pactum, & perducatur ad effectum, erit *Simonia realis. D. Antonin. Summ. Par. 2. Tit. 1. cap. 5. §. 5.*

9 Munus *a manu* intelligitur quæcunque res corporea, sive incorporea, quæ pretio æstimetur, & quæ detur non ut simplex donum, sed ut munus: unde advertendum, quod *munus*, & *donum* sunt sicut species, & genus, ut ait *Ulpianus text. in l. Inter donum ff. de Verb. signif.* quamvis huic videatur refragari *Marcianus l. Munus. ff. de Verb. sign.* & *donum* quidem non habet causam nisi intrinsecam donantis, puta, ejus liberalitatem; *munus* vero can-

causam extrinsecam, aut finalem, puta, ut per illud aliquid acquiratur. *Munus* igitur *a manu* intelligitur non tantum pecunia numerata, quæ detur pro re spirituali, sed quodvis aliud pretio æstimabile, ut gemmæ, vestes, jocalia, fundi, jura temporalia, ut servitutes, aut spiritualia, ut Juspatronatus Beneficii &c., & quamvis communiter censeatur *Simoniam* per *munus a manu* committi, quando intervenit numerata pecunia, tamen nomine pecuniæ venit omnis res temporalis, pretio æstimabilis, puta, ut ait *Hermogenianus text. in l. Pecuniæ nomine de Verb. sign. omnis res tam soli, quam mobilis, tam corpora, quam jura*, quibus ex *text. in l.Ballista ff. Ad Senat.conf. Trebell.* addi possunt etiam *fructus*.

10 Dicimus sexto; *pretio æstimabile*, ad excludendam parvitatem materiæ in quovis munere, tum *a lingua*, tum *ab obsequio*, *tum a manu*; nam parva quantitas in munere excusat a *Simonia* ut *arg. cap. Et si quæstioni ℣. Si ergo de Simon.* scribit *Decianus lib. 5. cap. 81. n. 6. ℣. Sed præcipue*. Parvitas autem materiæ attenditur non tantum a quantitate in se; sed etiam a qualitate dantis, ac recipientis, ut habet *Glossa* citati Capituli, *Etsi quæstioni. in V. Muneribus de Simon.* in quo, cum frater *Archiepiscopi Strigoniensis* donasset equum Cardinali, qui pallium deferebat prædicto *Archiepiscopo*, & hic dubitaret, an collatio pallii esset simoniaca, *Papa* ei respondet, quod non, quia pensata qualitate Cardinalis, & ejus, qui equum donavit, equus ille dici poterat parvitas materiæ, ob quam *Simonia* non incurritur. Contrarium nempe, quod in *Simonia* non detur parvitas materiæ, tenent Classici Doctores *Navar. Reginal. Sanch. Layman. & Tenner. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Simonia cap. 1. ℣. Amplia tertio.* ex optimo sane fundamento. Quia parvitas aut se tenet a parte rei spiritualis venditæ, aut a parte pretii dati. Si primum; parvitas rei venditæ non excusat a culpa, quia res spiritualis non consideratur secundum materiam, ut si parva sit hæc, parva sit etiam res spiritualis; sed secundum formam, quæ indivisibilis est *arg. cap. 1. de Bapt. L. Cum hi §. Si Prætor ff. de Transac.* Proinde pars, quamvis minima reliquiæ alicujus Sancti, ita est adorabilis, sicut pars magna, quia fundamentum adorationis consistit in forma, puta, sanctitate rei, quæ adorabilis est. Si secundum, parvitas pretii non minuit, sed magis aggravat culpam, dum minimo pretio emitur res spiritualis, quæ videtur contemni ex vilitate pretii, quo emitur. Sed concordari possunt hæ duæ contrariæ sententiæ; ut nempe hæc secunda procedat in *Simonia reali*, in qua præcedit pactum, in hac enim ob rationes datas, non salvat parvitas materiæ. Prima autem procedat in *mentali*, in qua nullum pactum intervenit; & in hac, si quid recepturus spirituale, dat quid parvum temporale non ut pretium, sed tanquam medium ad disponendum animum alias collaturi spirituale, ut aut citius, aut alacrius conferat, non incurritur *Simonia*; & sic habemus quomodo, & quando parvitas materiæ fallet, aut non a *Simonia*.

11 Dicimus septimo, *pro re spirituali*; advertendum porro, quod, ut docet *Abb. in cap. Consulere n. 3. de Simon.* quædam sunt spiritualia secundum essentiam suam, & horum quædam incorporalia, quædam corporalia. Incorporalia vendi non possunt, etiam de facto, quia non cadunt in commercium, & negotiationem hominum, & ideo æstimari non possunt, ut anima, virtutes, dona Dei. Corporalia vero de facto quidem vendi possunt, ut reliquiæ Sanctorum, non tamen de jure, sine vitio *Simoniæ*. Quædam vero sunt spiritualia ratione causæ, ut sunt Sacramenta, ac Sacramentalia, quæ causant gratiam, quæ spiritualis est, & ista etiam, quia sunt corporalia, cadunt in commercium de facto, non autem de jure, quia *Simonia* est. Quædam sunt spiritualia secundum statum ordinatum ad acquirenda spiritualia, ut sunt *Religiosi Ordines*, in quibus Christiana perfectio comparatur. Quædam sunt spiritualia, quia dependent a potestate spirituali, ut benedicere, absolvere, ligare &c. Quædam tandem sunt spiritualia ratione Officii, seu Ministerii Ecclesiastici, ut Oeconomi, Ostiarii, Cantores &c.

12 Omnia prædicta, si emantur, aut vendantur, *Simoniam* inducunt, quo ad virtutes quidem, & dona Dei, ut doctrinam, spiritualem instructionem, sanitatem miraculose datam &c patet ex Scriptura ex facto *Giezi lib.4. Reg. cap. 5.* qui percussus fuit Lepra ob munera, quæ recepit a *Naaman Syro* ob sanitatem sibi ab *Eliseo* supernaturaliter datam; & in *Simone Mago Act. cap. 8.*, qui obtulit pecuniam *D. Petro*, ut acciperet potestatem conferendi spiritum Sanctum, ut faciebant Apostoli. Nec est instandum de stipendio, quod recipiunt Sacerdotes Christiani pro Missis, ac si pretio accepto vendant gratiam Dei, quam acquirunt ii, pro quibus Missa celebratur. Nam tale stipendium non datur ut pretium Missæ, neque laboris corporalis in ea celebranda, sed tantum tanquam debitum de jure Divino ad sustentationem Sacerdotis, nam, *qui Altari servit, de Altari vivere debet*, & sic firmat *D.Thom.Quolibet.* 8. *art.* 11. *℣. Ad primum.*

13 Quo ad Sacramenta, quod ea vendere simoniacum sit, patet ex multis Decretalibus. *cap.cum in Ecclesiæ cap. Ea quæ cap. Ad Apostolicam de Simon.* Excipitur ab his Sacramentum Matrimonii; nam potest dari pecunia vel pro dote, vel ex alia causa, concernente effectum Matrimonii, ut sequatur, aut non, ut habet quædam solemnis *Gloss. in cap. Honorantur in eo V. 32. q. 2. Archidiac. in cap. His ergo 23. Dist.* Et causa, quare in hoc Sacramento potest dari pecunia, & non in cæteris, est, quam tradit *D. Thom. 2.2. q.100. Art. 2.ad 6.* quia Matrimonium est etiam officium naturæ; puta, vita socialis, & mutuum Officium conjugatorum, ultra Sacramentum, quo gratia confertur, cum tamen cætera omnia Sacramenta ad solam gratiam, & cum ea ad quid pure spirituale comparandum ordinentur; pecunia *non* datur propter Sacramentum, sed pro Officio naturæ, quod est quid temporale.

14 Quo ad Sacramentalia itidem, si pro iis detur pecunia, *Simonia* est, ut pro benedictionibus nubentium, exequiisque mortuorum, ut testualiter habetur in jure *cap. Ad Apostolicam de Simon.*

15 Quo ad ingressum Religionis committitur pariter *Simonia*, si quid datur ex conventione, & pacto, ut quis ad ingressum in Monasterium, ad habitum, aut ad professionem admittatur, *text. in cap. Non satis & in cap. Quoniam de Simon.*

16 Quo ad spiritualia ratione Officii delinquit eodem crimine, qui pro Dignitate, aut Officio Ecclesiastico, Præpositura, Vicariatu, Oeconomatu &c. comparando, aut conferendo pecuniam dat, aut recipit, ut cautant multi Canones *cap. Consulere junct. gloss. 1. de Simon. cap. Non satis cap.*

cap. Ad nostram eo tit. PariterqueSimoniaca est venditio singulorum actuum, qui intercedunt in creando suprascriptos omnes Officiales, Administratores, Prælatos &c. Unde, si daretur pecunia Electoribus, ut aliquem ad prædicta eligant, quamvis illum etiam absque ea essent electuri, *Simonia* esset, ut firmat *Gloss. in cap. Nobis in V. Interveniente de Simon.*

17 Dicimus octavo, *aut rei spirituali annexa*: Ad hoc sciendum est, quod annexum spiritualibus aliud est, quod a spiritualibus provenit, & ab eo dependet, ut sunt Beneficia Ecclesiastica, quæ dicuntur *annexa spiritualibus*, quia dantur Clericis tantum ratione rei spiritualis, nempe pro recitatione Officii: aliud est, quod ad spirituale ordinatur, ut *Juspatronatus*, quod ordinatur ad præsentandum Clericos ad Ecclesiastica Officia, aut Beneficia; *vasa sacra*, quæ ordinantur ad usum Sacramentorum; *Decimæ*, quæ constitutæ sunt ad cultum Dei, & ad sustentationem Ministrorum &c. *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 80. per tot.*

18 Circa talia *spiritualibus annexa* in ordine ad committendam *Simoniam*, advertendum est, quod in illis potest aliquando separari temporale a spirituali, & deduci in contractum absque *Simonia*, aliquando non. Sciendum igitur, ut optime philosophatur *Marchant. Tom. 3. Par. 1. Tract. 10. Tit. 6. Quæst. 8.*, quod duplex dari potest separatio, una est pure mentalis, sive intentionalis, qua, re sive physica, sive morali manente, mente, ac intentione unum separatur ab alio, cum tamen re manente in suo esse reali, aut morali separari nequeat. Exempli gratia in administratione Sacramentorum, si mente separetur labor actionis ab ipsa actione, & intendatur emi, aut vendi labor, qui est pretio æstimabilis, abstracta actione, & operatione sacra; quamvis labor realiter sit inseparabilis ab actione. Similiter in Beneficio jus percipiendi fructus ex ipsa obligatione ad Officia Divina, est moraliter inseparabile ab ipsa obligatione: abstraho igitur mente jus illud ad fructus percipiendos ab obligatione, & intendo illud jus, quod est ex fine temporali emere; obligationem autem spiritualem ad Divina Officia, aut Sacramentorum administrationem gratuito, & liberaliter in me suscipere. Alia est separatio realis sive in ente physico, sive morali, qua utrumque separari realiter potest, vel unum, altero remanente, desinere. Sic fructus Beneficii possunt, & interdum separantur ab ipso Beneficio, imo & a jure Beneficiati, etiam remanente Beneficio apud Beneficiatum: sic calix argenteus potest remanere absque consecratione, quæ sibi adempta est ab eo, qui jus habet ipsum profanandi.

19. His notatis, dico, quod illa temporalia, quæ a spiritualibus, aut re spirituali physica, seu morali realiter nequeunt separari, sed sola mentis intentione, non possunt deduci in contractum absque *Simonia*. Hinc est, quod, cum jus spirituale percipiendi fructus non possit separari ab essentia Beneficii, nec ab obligatione ad Officium divinum, & Ministeria spiritualia, Beneficio annexa, nisi mentaliter, illud jus non potest deduci in contractum sive explicitum, sive implicitum. Item nec labor Episcopi in Ordinationibus, aut Consecrationibus Ecclesiarum, Altarium &c. vel Sacerdotis in celebrando Missas, aut ministrando Sacramenta, in contractum absque *Simonia* potest deduci; & ratio est, quia labor indivisibiliter comitatur actionem, quæ spiritualis est, & sacra, nec nisi mente separari potest.

20 Quando vero temporale potest realiter juxta rationem entis physici, vel moralis separari a spirituali, tunc temporale potest absque *Simonia* deduci in contractum, quatenus de facto separatum est, aut potest separari. Ex quo infertur, quod aliquis potest vendere Calicem consecratum, nempe argentum, quo constat, abstrahendo a consecratione; dummodo ratione consecrationis non pluris vendat: ratio est, quia argentum est realiter separabile a consecratione, & illud est quid temporale, quod potest venire in commercium. Pariter Beneficiatus potest locare, commutare, vendere bona, & fructus sui Beneficii, quia sunt mere temporales, & quamvis ex jure spirituali proveniant, tamen ab omni eo, quod spirituale est, realiter separantur, & separari possunt.

21 Sic explicata diffinitione *Simoniæ*, advertendum, quod hoc delictum committi potest non solum in actibus affirmativis, sed etiam negativis, dummodo ad spirituale referantur; ut si quis recipiat pecuniam, ne talem ordinet; vel ne Canonicæ electioni præstet consensum, vel ne absolvat, ne consecret, aut ne reconciliet, ut dicitur in jure *c. Nullus Episcopus il. 2. junct. Gloss. in V. Restituat. cap. Sunt quidam 1. quæst. 1.* Pariter, si aliquis sit excommunicatus, aut alio modo suspensus a jure, eligendi, & vult quidam eum accusare, ne intersit electioni, si ille timens dat pecuniam, ne eum accuset, & alius pecuniam recipit, & tacet, *Simoniam* committit, ut ex jure *c. Nemo junct. Gloss. in V. Celet.* deducunt Doctores *Abb. num. 1. de Simon. Graff. & Nald. apud Peyrin. de Subdit. quæst. 1. cap. 31. §. 9. ℣. Dico sexto.*

22 Dubitari porro contingit, an dare, seu permutare quid spirituale pro spirituali sonet *Simoniam*, ut pote dicendo, si meam Confessionem sacramentalem excipis, ego excipiam tuam; ut si pro me tot Rosaria recitabis, ego pro te Missam celebrabo?

23 Ad hoc respondeo, quod aut spiritualia sunt pure talia, aut habent aliquid temporale sibi annexum, & admixtum. Si primi generis sunt, licet absque *Simonia* illa permutare; ratio est, quia essentia *Simoniæ* consistit in hoc, quod quid temporale pro spirituali detur; quod, si nihil temporalitatis ingreditur, utique permutari possunt talia spiritualia, ut sunt orationes, sacramenta &c. & sic firmant Doctores *Aragon. 2. 2. quæst. 100. art. 1. Sot. de just. quæst. 5. art. 2. ad 3. Victor. Roderic. Sanch. apud Peyrin. Formul. lit. E. cap. 7. num. 9.* Si autem secundi generis, ut sunt Beneficia Ecclesiastica, quæ habent fructus, qui sunt res temporales, annexos spirituali rei, non possunt ullo modo permutari sine Simonia, ut habetur in Decretali *Urbani III. text. in cap. Quæsitum de rerum permutat.*

24 Hinc solvitur quæstio illa, lo qua quæritur, an (quod frequentissimum est) Simoniaci sint Electores, qui paciscuntur inter se dicendo, *si dabis mihi vocem tuam ad Provincialatum, ego dabo tibi meam ad Diffinitoriatum, Prioratum &c.* Et respondendum est affirmative. Ratio est, quia, quamvis Prælaturæ Regulares non sint proprie Beneficia, quia non sunt perpetua, tamen sunt ad instar Beneficiorum, quia non solum involvunt jus spirituale animarum, sed etiam important potestatem in administratione temporalium, de quibus, ut habet quidam Canon *text. in c. Pett Diacon. 39. dist.* & scrip-

scripsit *D. Gregorius Magnus Pastoral. par.2. cap.7.* debent esse soliciti, sicut de spiritualibus (& faxit Deus, quod non magis curent de temporalibus, quam de spiritualibus, de qua re aureis vere verbis *Abbas Tritbemius de Relig. claustr. par. 1. tract.1. art. 3. num. 2.* conquerebatur) censendæ ergo sunt tanquam Beneficia sæcularia, & sicut paciscendo super his, *Simonia* committitur, ut dictum est, pari culpa delinquunt Regulares, qui mediantibus talibus pactis ad Prælaturas promoventur, & sic firmant Doctores *Azor. par. 3. lib. 12. cap. 7. q. 1. ℣. Et itidem Diana. par.3. tract.2. resol.125. Suar. de Relig. tom. 1. lib. 4. de Simon. cap.39. num.13. & 14. Navar. Angel. Sylvest. Roderic. Reginal. apud Pyrin. de Subdit. quæst.1.cap.31. §.9.℣.Dico secundo.*

25 Communiter a Doctoribus dividitur *Simonia* (ultra supra datam divisionem) in prohibitam de jure divino, & prohibitam de jure humano Ecclesiastico: illa est respectu rerum pure spiritualium, ut sunt Sacramenta, Sacramentalia, dona Dei &c. ista est respectu rerum, quæ sunt annexæ spiritualibus, ut Beneficia, Officia &c. Super prima Summus Pontifex dispensare non potest; sed super secunda dispensat, aut saltem dispensare potest. Hoc porro crimen atrocissimis configitur nominibus promiscue; aliquando enim *cap. final. 1. quæst. 7. cap. Per tuas il. 1. ℣. Nos vero de Simon.* dicitur, quod omnia crimina in comparatione *Simoniacæ hæresis*, quasi pro nihilo reputantur. Aliquando *cap. Inquisitionis de Accusat.* comparatur *homicidio*; aliquando *cap. Cito turpem cap. Eos. 1. quæst. 1.* dicitur pejor vitio *idololatriæ*; aliquando *capitale crimen cap. qui studet.1. quæst.1.* aliquando *cap. Sicut simoniaca. ubi Abb. in princip. de simon.* dicitur, quod *pestis Simoniæ* sua magnitudine omnes alios morbos vincit; & qui vult alia opprobriosa epitheta hujus gravissimi criminis, tradita in sacris Canonibus, adeat *Derianum lib. 5. cap. 85. num. 1. & seqq.* ac *Masrardum Concl. 1305. num. 3. & seqq.* qui accurate illa collegerunt.

26 Crimine hoc maculantur non tantum principales nempe vendentes, aut ementes pretio tempororali spiritualia, sed etiam mediatores, qui etiam ex hoc redduntur infames *cap. si quis præbendas 1. quæst. 3.* Videant proinde hi Diabolici proxenetæ, qui procurant tempore Capitulorum, ut vocales vota permutent, ac reciproce paciscantur, quomodo animas non tantum proprias, sed etiam aliorum capistro damnationis strangulent, nihil curantes de propria salute, puris commodis temporalibus inhiantes.

27 Hucusque de Simonia juxta antiquos Canones locuti sumus, nunc permoti exemplo *Simonis Majoli de Irregular. lib. 5. cap.45.* ac *Martini Navari Manual. cap. 23. de Simon. num. 109.*, qui sub titulo Simoniæ posuerunt *Confidentiam beneficialem*, quæ proscripta est per *Pii IV. Const. Romanum Pontific. 1564. 17.Calend.Novembr.* ac *Pii V.Const. Intolerabilis. 1569. Cal. Jun.* etiam loquendum hic censuimus de ea, quæ est species *Simoniæ*, aut saltem ad eam reducitur. Est ergo *Confidentia beneficialis*, qua quis confidit, quod alter acceptans Beneficium, illud, aut partem fructuum eius sibi, aut alteri conferat: confidit autem in illo, velut in amico, aut familiari, aut consanguineo, vel ex pacto, vel ex alia quavis occasione *Masrard. de Probat. Concl.1307. num. 2.* Injustitia igitur confidentiæ Beneficialis consistit in hoc, quod resignans, aut conferens, aut præsentans ad Beneficium motus amicitia, parentela, aut familiaritate confidit, aut sperat, quod recipiens Beneficium resignanti, conferenti, aut præsentanti, aut alteri ad ejus nutum, illud idem Beneficium, pensionem, aut partem illius, aut fructuum conferat. In hoc vero crimen hoc assimilatur *Simoniæ*, quia pars sperata Beneficii ipsius, aut fructuum ejus, aut totum ipsummet Beneficium succedit loco pretii, ob quod fit resignatio, collatio aut præsentatio. Nam sicut *Simonia mentalis* esset resignare, conferre, aut præsentare ad aliquod Beneficium sub spe, aut intentione, quod recipiens illud, conferret aut resignaret aliud Beneficium ei, qui illud per resignationem, collationem, aut præsentationem contulit, aut alteri bene viso eidem resignanti, conferenti, aut præsentanti; ita *Simonia mentalis* est, si conferatur Beneficium sub spe, quod recipiens alio tempore resignet, aut conferat illud idem Beneficium ei, qui ipsum contulit, aut alteri ad ejus nutum. Pariter sicut *Simonia mentalis* esset, si quis conferret, resignaret, aut præsentaret ad Beneficium sub spe pecuniæ, aut alterius rei pretio æstimabilis dandæ sibi, aut a se designato; ita *Simonia* est, si conferens Beneficium confidit, quod sibi, aut alteri a se designato, recipiens det partem Beneficii ipsius, aut fructuum ejus; nam talis pars sperata succedit loco pecuniæ, aut alterius rei pretio æstimabilis.

28 Dicitur porro *Confidentia*, quia aliud non est, quam spes quæ fundatur in *fide* illius, qui recipit Beneficium, quæ fides originatur a familiaritate, amicitia, parentela, dependentia, aut alia causa, ob quam conferens sperat, quod ille fidelis sibi erit, & ad ejus nutum Beneficium ipsum, aut ejus, sive ejusdem fructuum partem sibi, aut alteri tradet. Quod si, in collatione, resignatione, aut præsentatione fieret pactum de tradendo Beneficio, aut ejus fructuum parte conferenti, aut alteri &c. tunc esset *vera*, ac realis Simonia, quia juxta rationem supra datam Beneficium ipsum, aut ejus fructuum pars, essem verum pretium collationis, & sic vera, ac realis Simonia.

29 Tandem sciendum, quod omnia pacta, quæ fiunt in rebus spiritualibus, inducunt *Simoniam*, sub quovis colore pallientur, *Innocent. in cap. Super hor. num. 7. de Renuntia. & in cap. Cum pridem. de Pact.* Sed hoc intelligitur de pactis, quæ fiunt a sola voluntate contrahentium, non vero, si sint de rebus, quæ ordinentur a jure; nam tales pactiones super spiritualibus fieri possunt, *arg. cap. Nec numerus cap. final. 10. q. 3. cap. Eleutherius. junct. gloss. in V. Convenisse. 18. q. 2.* Unde in *cap. Significasti. de Elect.* pallium datur cuidam Archiepiscopo cum pacto, quod juret secundum formam præscriptam, quod etiam firmatur per *Gloss. in cap. Ad audientiam. in V. Renuncianter de Rescript.*, communiter receptam. Hinc infertur, quod, licet Episcopo pacisci, ut pro consecratione Ecclesiæ dos necessaria sibi assignetur; aut pro visitatione facienda sibi detur procuratio; aut pro collatione Beneficii Curati recipiens renunciet Curæ, quam habet; aut personaliter resideat in Parochia, quæ sibi confertur, nam omnia supradicta pacta sunt juxta Canonicas dispositiones, ratione quarum illa essent præstanda, quamvis pactum de ipsis non esset initum.

30 *Simoniam* tamen multa sunt, quæ excusant, ut non incurratur, quamvis pro spirituali quid

tempo-

temporale detur, ut est permissio *Papæ*, seu ejus dispensatio in *Simonia* prohibita de jure humano; consuetudo legitime inducta; paupertas; ignorantia facti; redemptio injustæ vexationis, & alia, de quibus Summistæ passim, & diligenter *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 84 per tot.*, sed quia parum faciunt pro foro judiciali, ea non recensemus, & qui vult ea cognoscere, adeat prædictos.

Probatio.

SUMMARIUM.

31 *De Simonia solus Judex Ecclesiasticus inquirit.*
Simonia est difficilis probationis.
Probatur conjecturis, & præsumptionibus, de quibus clare constet.
32 *Testibus, quomodo probetur concludenter Simonia*
Probare oportet collationem subsecutam fuisse post conventionem inter conferentem, & recipientem; & illam fuisse vigore istius.
Simonia non præsumitur ex instrumento solutionis, & facto post collationem.
Notorietas facti, quæ celari nequit, probat Simoniam.
33 *Accusare de Simonia quilibet admittitur.*
Complex accusare potest complicem in hoc crimine
Simonia comparatur crimini læsæ Majestatis.
Testes qui nam admittantur ad probandam Simoniam.
34 *Confidentia beneficialis, quibus indiciis probetur.*
35 *Testes singulares admittuntur ad probandas singulas præsumptiones in hoc crimine.*

31 CUm *Simonia* sit species Hæresis, imo prima Hæresis, quæ orta sit in Ecclesia Dei, & prohibita tum de jure Divino, tum de lege Canonica, evadit crimen mere Ecclesiasticum, & de eo solus Judex Ecclesiasticus cognoscit. *Arg. cap. Cum sit generale, & ibi Gloss. in V. Malefactores, & DD. communiter de For. compet.* Difficilis probationis est crimen hoc, tradunt *Decius Conf. 342. Cravetta conf. 122. num. 8. & Redoanus Part. 4. cap. 1. & seqq. de Simon.*, proinde præsumptionibus, ac conjecturis probatur, sed istæ debent esse violentæ, ut resolvit *Mascerd. de Probat. Concl. 1325. num. 21. in fin. & num. 27.* & debent plene, & concludenter probari, ut firmant *Anania in cap. Sicut Simoniaca. num. 1. ℣. Oportet. de Simon.* & *Felinus in cap. Literas num. 10. ℣. Et adde. de Præsumpt.*

32 Concludenter autem probatur Testibus, qui interfuerunt pactioni, & etiam solutioni pretii, post collatum Beneficium, aut etiam ante collationem, dum tamen ex post exbursatam pecuniam, aut traditum quid pretio æstimabile, collatio subsecuta sit. Probatur etiam instrumento conventionis, in quo quis promittat pecuniam, aut debiti remissionem pro Beneficio obtinendo; & advertendum, quod oportet probari conventionem præcessisse collationem, & hanc fuisse factam vigore illius, ut tradunt *Alciatus conf. 2. nu. 10. ℣. Circa secundum. Tom. 1. lib. 1.* & *Decius in cap. Veniens il. p. num. 9. & 10. de Test.* Si enim probaretur ex instrumento confecto post collationem, pecuniam solutam, aut debitum esse remissum a Beneficiato ei, qui contulit Beneficium, non præsumeretur *Simonia*, ut argumento *cap. Artaldus 8. q. 3.* tradunt Doctores *Jo. Andr. Abb. Felin. Dec. in cap. Veniens il. p. de Test.* Probatur tandem etiam ex notorietate facti, quando nempe hoc ita notorium est, ut nulla possit tergiversatione celari, ut habetur ex *Test. in cap. De manifesta. 2. q. 1.*, quod loquitur de notorietate universaliter de omni crimine.

33 Quo ad accusationem de hoc crimine sciendum, quod quilibet, etiam si malæ famæ sit, admitti ad accusandum debet, ut habetur *Text. in cap. Tanta cap. Si Dominus. cap. Sicut de Simon.* imo etiam si accusator sit complex in crimine, *Text. in cap. Si quis Papa 79. dist.* nam Simonia comparatur crimini læsæ Majestatis, *Text. in cap. licet Heli sub. fin. de Simon.* accusare autem de crimine Majestatis læsæ, etiam sociis criminis permittitur. *Text. in cap. Nemini 15. q. 3.* Quo ad Testes autem in processu de hoc crimine, quamvis quivis in Testem admittatur, *Text. in cap. Si Dominus ubi Gloss. in V. Catholicus de Simon.* sobrie tamen hoc intelligendum est, ut nempe Testes non patiantur exceptionem. Proinde socii criminis, qui possunt accusare non tamen possunt de hoc testificari, ut dicitur *Text. in cap. Veniens il p. de Testi.* Pariter personæ viles regulariter non admittuntur ad condemnandum de hoc delicto, nisi eorum dicta adjuventur tortura, aut aliis adminiculis, ut habet *Gloss. in cap. Per tuas in V. Adminicula. de Simon.* Et ideo debet Judex ante condemnationem bene pensare conditiones personales Accusati, & Testium, ut optime advertit alia *Gloss. in d. cap. Per tuas. in V. distinguenda*, & juxta eas dictis ipsorum dare fidem.

34 Sed quomodo, ac quibus indiciis probabitur confidentia Beneficialis? Dico, quod hæc deduci potest tantum præsumptive, cum confidentia sit quid animo latens, quod non potest ab homine cognosci. Tamen ex Constitutione *B. Pii V. Intolerabilis. 1569. Cal. Jun.* multæducuntur præsumptiones, quæ sunt de jure, cum in tali Extravaganti tradantur. Una est, si collator, aut præsentator ad Beneficium ita conferat, aut præsentet, ut postea de Beneficio, aut parte ejus, aut fructuum sic, vel sic disponatur. Alia est, si exemptus a solutione jurium Curiæ Beneficium acceptum per resignationem alicujus, etiam post literas expeditas, & possessionem acceptam, retrocesserit in eundem, reservato sibi aliquo infra spatium duorum mensium. Alia est, si absolutus a delicto, vel Irregularitate denuo acceperit Beneficium, quod renunciavit ante, vel post delictum, aut incursam Irregularitatem. Alia est, si quis post cessum Beneficium, & publicata cessione, & capta possessione a Cessionario, se in illud per se, vel per alium ingerat, & fructus, aut partem eorum capiat; aut successor ipsi, vel propinquis ejus aliquos fructus remiserit. Alia est, si recipiens Beneficium constituerit dimittentem, aut ejus conjunctum procuratorem ad percipiendum, vel locandum fructus Beneficii dimissi, & illi, aut ejus conjunctis de fructibus perceptis, aut percipiendis donationem fecerit. Alia est, si vel sola procuratoris depositione, vel libris rationalibus mensariorum ex parte dimittentis expeditio, quæ personam recipientis concernit, prosecuta sit, simulque expensæ pro ea necessaria ab illo factæ fuerint. Alia tandem est, si quis pro concessione alicui facta quacunque auctoritate de Beneficio Ecclesiastico per se, vel alium, seu alios intercessisset; vel alias in negotio concessionis se se immiscuerit quoquomodo, deinde aliquid de fructibus talis Beneficii de facto, etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donatio-

nis

nis titulo perceperit; seu de illo postmodum ad voluntatem intercessoris fuerit dispositum quomodocunque. Quælibet dictarum præsumptionum, si tamen plures concurrerint in facto, probant confidentiam Beneficialem. *Navar. Manual. cap. 23. num. 110. ℣. Noto octavo.*

35 Quo vero ad Testes, quibus prædicta indicia probantur, sciendum, quod probari possunt per Testes singulares, nam in citata Constitutione *B. Pii V.* habetur, quod: *Testes de quaque re singulares singulas probare valeant præsumptiones, ac conjecturas*, quod est specialissimum, ac valde notandum, cum non agatur de facto iterabili; & sit contra juris communis dispositionem, per quam Testes singulares in facto non iterabili non probent. *Text. in cap. Bonæ Memoriæ sl p. de Elect.* Pariter Testes etiam criminosi ad probandam confidentiam Beneficialem admittuntur, dum in præcitata Constitutione ait Papa, *Cæterum criminosi, & cæteri omnes, qui ad perhibendum in casibus Simoniæ testimonium recipi possunt, ad prædicta omnia admittantur.*

Pœnæ.

S U M M A R I U M.

36 *Pœnæ Simoniæ prohibitæ de jure Divino, quæ debentur conferenti.*

37 *Pœnæ ejusdem, quas subire debet recipiens.*
Recipiens Ordines, si dat pretium mediatori, aut ei, qui pro ipso se exponit examini, pœnas simoniacorum incurrit.

38 *Pœna alienantis pro pretio juspatronatus ad Officium, aut Beneficium Ecclesiasticum.*
Vendens, aut emens quid temporale, cui annexum est juspatronatus dictum, quando pœnas Simoniæ incurrat, aut non.
Opinio Hostiensis, quod juspatronatus non possit sine licentia Episcopi transferri in laicum, impugnatur.
Opinio Thesauri, quod transferens in laicum proprium juspatronatus sine licentia Episcopi, sit excommunicatus, refellitur.
Habens juspatronatus, si præsentat ad Beneficium ob pecuniam, incurrit excommunicationem.

39 *Pœnæ Episcopi vendentis exercitium suæ jurisdictionis; seu concedentis Vicariatum, sibi retenta parte emolumentorum, aut minori stipendio, quod dari solet.*

40 *Examinatorum Synodalium pœnæ, si pro examine aliquid recipiant.*
Easdem pœnas incurrunt tribuentes etiam quid minimum, etiam sponte, etiam pro recognitione antidotali.
Dictio prorsus, *quid importet.*
Parvitas materiæ excluditur in eo, quod datur Examinatoribus Synodalibus.

41 *Pacta onerosa in omni materia beneficiali sunt Simoniaca, & nulla.*
Pacta gratuita non sunt prohibita.

42 *Beneficia quævis adepta præcedente pactione, ante quamvis declarationem sunt resignanda.*
Fructus talium Beneficiorum sunt restituendi.
Pretium quodvis Simoniacum ob Beneficium est restituendum, & cui.
Mediatores pretium mediationis ad Simoniam restituere tenentur.

43 *Pœnæ eorum, qui concurrunt ad Simoniam beneficialem.*

44 *Quando incurratur Simonia pro ingressu Religionis.*
Ingressus Religionis respectu cujus consideretur.

45 *Pœnæ, quæ incurruntur a dantibus, seu recipientibus aliquid pro ingressu Religionis.*
Capitulum Conventuale, ac Diffinitorium recipiens aliquid pro admissione ad ingressum Religionis, qua pœna puniendum.

46 *Aliæ pœnæ contra Reos de Simonia, quovis jure prohibita.*
Eadem pœna puniendi sunt Simoniaci, sive agatur per accusationem, sive per inquisitionem ex Officio.

47 *Pœnæ committentium crimen confidentiæ beneficialis.*

48 *Regularium Simoniacorum aliæ pœnæ desumendæ ab eorum Constitutionibus.*

49 *Primum Statutum pro Minoribus de Observantia.*

50 *Secundum Statutum.*

51 *Quid veniat nomine* Gradus, Dignitatis, *ac* Officii.

52 *Gradus quid importet, & a quo sit transumptus.*
Gradus proximior quis dicatur.
Gradus in Religione, qui vocari possunt Personatus, qui sint.

53 *Dignitas, & Officium quid importent.*

54 *Quotupliciter contingat Simonia in dando, aut recipiendo præmissos Gradus &c.*

55 *Varii modi quibus in concedendis, aut acquirendis prædictis Gradibus &c. contrahitur Simonia realis, aut mentalis.*

56 *Continuatur materia.*

57 *Quomodo incurratur Simonia pro obtinenda sententia ad proprium favorem.*

58 *Sententia, sive justa, sive injusta vendi nequit sine Simonia, quando est de rebus spiritualibus.*

59 *Quæ sint pœnæ Canonicæ, de quibus loquitur Statutum, datum supra* num. 49.

60 *Pœnæ multiplices, tum in corpore juris, tum in Bullis, contra Simoniacos latæ, incurruntur a dantibus, & recipientibus Gradus &c. in Ordine Minorum.*
Incurruntur etiam pœnæ largientium munera, proprietariorum, & contrectationis pecuniæ, si in specie detur pro pretio Gradus &c.

61 *Quomodo intelligenda prohibitio recipiendi, nec quid minimum a Novitio.*

62 *Si Novitius sponte, & liberaliter rem licitam tribuit in communi, aut particulari, potest recipi.*

63 *Prohibitio sancita in Statuto cohæret Regulæ Minorum.*
Sollicitare, & esse sollicitum, quid importet in jure.
Quomodo possit quis esse sollicitus de bonis Novitii.

64 *Quando, & quo casu receptio de bonis Novitii sit Simoniaca.*
Quotupliciter contingat dari, aut recipi aliquid in ingressu Religionis.

65 *Data mere eleemosynaliter a Novitio possunt Fratres recipere.*

66 *Monasteria in communi possidentia possunt pacisci, & recipere sine Simonia id, quod est necessarium ad sustentationem personæ, intran-*

intrantis Religionem.

Si Monasterium in paupertate non est, recipiendo aliquid, peccatum saltem avaritiæ committitur, & non raro Simonia palliata.

67 *Monasteria in communi non possidentia, ut Religio Minorum de Observantia, nihil possunt recipere, aut pacisci pro ingressu Religionis, & quare.*

68 *Quid facere possunt Fratres, si eleemosynas ad sustentationem non invenirent.*

Episcopus Censuris potest compellere Clericos, ac Laicos ad dandum eleemosynam, & in quo casu

Proxima conclusio, vult Baldus, quod deducatur etiam de jure civili.

In casu deficientiæ eleemosynarum, Fratres non debent quenquam recipere ad habitum.

Aut se recipiant ad alia loca, ubi vivant.

69 *Honesta convivia mere liberaliter, non autem ex pacto, possunt parari ab ingrediente Ordinem, & recipi a Monasterio quovis.*

70 *Recipiendo, aut dando aliquid pro ingressu Religionis, præter duos recensitos modos, committitur Simonia.*

71 *Quæ sit pœna, lata a Tridentino contra recipientes aliquod ex bonis Novitii.*

72 *Est excommunicatio ferendæ sententiæ, si, quod recipitur, est in tanta quantitate, quæ possit impedire Novitio reversionem ad sæculum.*

Talem Censuram incurrunt vigore Statuti Minores, recipientes etiam quid minimum.

36 Quia ad variationem objectorum *Simoniæ*, variæ etiam sunt pœnæ sancitæ; ad majorem claritatem de singulis distincte loquemur, quamvis aliqua ex pœnis omnibus *Simoniæ* speciebus adaptetur. Dicemus ergo prius de pœnis, quæ consequuntur *Simoniam*, prohibitam de jure Divino, & incipiemus a *Simonia* in collatione Ordinum. Conferens ergo simoniace Ordines tum Sacros, tum Minores, tum etiam primam tonsuram *Trident. Sess. 21. cap. 1. de Reform.* incurrit primo excommunicationem *Papæ* reservatam. *Extrav. Cum detestabile de Simon. int. commun.* Secundo, suspensionem a collatione Ordinum, etiam primæ tonsuræ, & ab executione munerum Pontificalium, quæ suspensio est *Papæ* reservata ex Bulla *Sixti V. 91. Sanctum, & Salutare. Cherubin. Tom. 2.* Tertio interdictum ab ingressu Ecclesiæ, quod etiam *Papæ* reservatum est ex eadem Bulla. Quarto, Episcopus scienter violans suspensionem, & interdictum supradictum, incurrit aliam suspensionem ab administratione Ecclesiæ, & a perceptione fructuum omnium suorum Beneficiorum, quæ pariter suspensio ex eadem Bulla est Summo Pontifici reservata. Excusatur autem ab hac ultima suspensione ex ignorantia etiam culpabili, dummodo non sit affectata, ut vult *Sayr. de Censur. lib. 4. cap. 17. in fin.* Tandem pretium acceptum pro collatione Ordinum tenetur Episcopus restituere danti illud, ex eo quod sic exigit jus naturale, quando tenetur ex Officio Ordines conferre, ut dicunt Doctores *Less. de Just. l. 2. cap. 35. n. 169. Suar. de Relig. lib. 1. Tract. ult. cap. 59. nu. 16. Filiuc. Tract. 45. cap. 13. nu. 35.*

37 Recipiens vero simoniace Ordines incurrit pariter excommunicationem, latam in supradicta *Extravaganti. Cum detestabile. §. Per electionis*; & talem Censuram incurrit, non solum si dat pretium Ordinanti, sed etiam, si dat illud mediatori, ut ipse intercedat pro admissione ad Ordines; seu si dat alteri, ut se supponat pro eo ad examen, ut firmat *Sanch. Opusc. lib. 2. cap. 3. dub. 104. num. 93.* Incurrit pariter suspensionem ab executione omnium Ordinum tam simoniace, quam legitime receptorum, juxta communem sententiam Doctorum, de qua testatur *Avila Part. 3. dist. 5. Dub. 9.*, & talis suspensio est reservata *Papæ* juxta Constitutionem *Sixti V.* paulo supra citatam, in qua etiam sancitur, quod violans dictas Censuras Excommunicationis, ac suspensionis, incurrit Irregularitatem, & si est Clericus Sæcularis, incurrit privationem Officiorum, & Beneficiorum, & inhabilitatem ad illa recuperanda; & talia Beneficia remanent reservata *Papæ*, tanquam vacantia in Curia. Si autem est Regularis, incurrit privationem vocis activæ, ac passivæ, & ad eam manet inhabilis, & talium pœnarum relaxatio similiter est *Papæ* reservata.

38 Juspatronatus ad Officium, aut Beneficium Ecclesiasticum est quid spirituali annexum, ac in eo committi potest *Simonia*, *Text. in cap. Quanto de Judic.* Patronus igitur vendens, permutans, renuncians, aut alio quovis modo alienans juspatronatus pro re temporali in alium; & quilibet, qui tali modo illud acquirit, *Simoniam* committit, & uterque illud ipso facto amittit: & Ecclesia efficitur libera, ut deinceps habeat plenam, ac liberam ejus collationem, ut habent duæ Decretales, *Text. in cap. De jure cap. Quia Clerici junct. gloss. in V. Spoliando de Jurepatr.* Quod, si vendens, aut alio modo alienans, ut præfertur est persona particularis, debet excommunicari; si autem est universitas, aut Collegium, debet subjici interdicto juxta *Trident. Sess. 25. de Reform. cap. 9. Campanil. Divers. jur. Canonic. Rubr. 11. cap. 13. nu. 510.* Prædictæ pœnæ incurruntur ab emente, ac vendente, si aliquis emat, aut vendat rem temporalem, (cui tale juspatronatus adnexum est) majori pretio, quam eam venderet absque eo; Ratio est, quia illud majus est verum pretium, quo tale jus emitur, quia sine hoc illud non daretur, & sic firmat *Sanch. Opusc. lib. 3. cap. 3. Dub. 79.* Controvertunt autem Doctores, ut notat *Hostien. Summ. Rubric. de Jurepatr. §. Qualiter post n. 7.* an absque licentia Episcopi possit quis donare Laico juspatronatus proprium, & aliqui dicunt quod non. Mihi oppositum verius videtur; quia, si absque tali licentia venditur temporale, (cui juspatronatus adnexum est) Laico, & tunc illud juspatronatus quodammodo donatur, cum sub pretio rei non cadat, & quare idem juspatronatus non poterit libere donari absque tali venditione cuilibet etiam Laico? Nec ullus invenitur Canon, qui talem donationem clare improbet, aut infirmet. *Thesaurus de Pœn. Part. 2. V. Simonia c. 8. ℣. Amplia tertio* tenet, quod transferens juspatronatus in Laicum gratis sine tali licentia, incurreret in pœnam privationis latæ sententiæ ipsius jurispatronatus, & eandem incurreret recipiens, & citat ad hoc *Trident. Sess. 25. de Reform. cap. 9.*, sed immerito, nam *Tridentinum* non dicit hoc, ut patet legenti. Si tandem pro præsentatione ad Officium, aut Beneficium, quid temporale detur, tum præsentans, tum præsentatus incurrunt excommunicationem, *Papæ* reservatam, *Extrav. 2. de Simon. int. commun. Sanch. Opusc. l. 2. cap. 3. Dub. 107. n. 5.*, & provisio est nulla ipso facto.

39 Episcopus, seu alius Prælatus vendens, aut pretio accepto concedens alicui exercitium suæ Episcopalis jurisdictionis, amittit potestatem conferendi

rendi tale Officium, quod vendidit: & emptor talis Officii eo privandus est, ut habetur *Text. in cap.2. & cap. Quoniam il 2. Ne Prælat. vic. su. in cap. Nostr. & in cap. Consulere. de Simon.* Et hoc etiam extenditur ad casum, in quo Episcopus concedit Officium cum pacto, quod pars emolumentorum Officij sibi cedat. Et sic *Simonia* erit, ut supra prohibita, si Episcopus deputet Vicarium cum pacto, ut pars emolumentorum Vicariæ ipsi Episcopo reservetur, vel ut Vicarius minori solito stipendio contentus sit, ut benè scripsit *Azor. Tom.3. lib.12. cap.14. Quæst.1. §. Sed cur.*

40 Ex dispositione *Trident. Sess.24. cap.18. de Reform.* Examinatores Synodales committunt *Simoniam* tam ipsi, quam dantes, si *quidquam prorsus occasione examinis* ad Parochiales Curas, *ante, aut post accipiant*, & proinde incurrunt Excommunicationem, *Papæ* reservatam, latam in Simoniacos, de qua supra *Navar. Cons.67. de Simon. Ugolin. Tab.1. cap.48.* §.7. Incurrunt pariter privationem omnium Beneficiorum ante a legitime obtentorum, & perpetuam inhabilitatem ad quæcnuque alia; & provisus incurrit nullitatem provisionis Parochiæ, quam consequitur. Et advertendum, quod neque a sponte dantibus (aut ante ad captandam benevolentiam Examinatoris, aut post ad antidoralem recognitionem) aliquid vel minimum recipi potest, ut ex Textu *Tridentini* colligit *Garz. de Benef. Par.9. cap.2. num.390.*, nam ibi dicitur *quidnam prorsus accipiant*, dictio autem *prorsus* excludit omnia, & singula, quæ in contrarium possunt excogitari, *Arg. cap. Statutum §. Provisurus de Rescr. in 6. cap. Præsentium §. Præterea de Test. eo lib.* & proinde etiam donum minimum, unde excluditur parvitas materiæ.

41 Quo ad pœnas *Simoniæ* prohibitæ de jure Ecclesiastico, sciendum primo, quod in omni materia Beneficiali omnis pactio, ac quævis conventio prohibita est; & si fiant, sunt ipso jure nullæ, ut habetur ex multis Decretalibus *Cap. Final. de Pact. ubi Gloss. in V. Cessare. cap. Tua nos. de Simon. cap. Quæsitum. de Rer. permutat.* Verum est, quod pacta non onerosa, sed tantum gratuita, non sunt prohibita, ut observat *D. Thom. 2. 2. quæst.78. Art.2. ad 2. Summ. cap.23. nu.106.* ℣ *Ad quartum.* & *Navarrus*; proinde potest Episcopus, aut Patronus liberaliter promittere collationem, aut præsentationem ad Beneficium vacaturum, & acceptari promissio absque vitio *Simoniæ*, proinde citata jura intelligenda sunt de pactis onerosis.

42 Dispositio autem omnis de Beneficio Ecclesiastico, ut electio, collatio, institutio, nominatio, postulatio, præsentatio, resignatio, permutatio &c. in qua interveniat *Simonia*, est ipso jure nulla; unde Beneficia quævis taliter adepta, ante quamvis declaratoriam sunt dimittenda, ut sonat *Extravagans Pauli Secundi Cum detestabile. de Simon. int. commun.*, nec a tali nullitate, ac obligatione dimittendi Beneficium excusat ignorantia facti, etiam invincibilis, sive bona fides, scilicet aliquo tertio *Simoniam* operante ad favorem Beneficiati; quia, ut optime ait *D. Thom.2. 2.q.100. Art. ult.ad 3.* hæc non est privatio pœnalis juris quæsiti, sed obligatio restituendi nulliter acceptum, ob defectum consensus Ecclesiæ, & ob irritationem actus acquisitionis ab initio, ex qua prima acquisitio omnis, quæ non sit gratuita, impeditur. Fructus etiam percepti ex Beneficio simoniace obtento, restituendi sunt ante omnem declarationem, ut habet Extravagans citata. Pretium pariter Simoniacum restituendum est ab eo, qui illud recepit, ut habetur in jure *Arg.c. De hoc V. Regam. de Sim.*, & si *Simonia* non fuit realis, quia unus dedit pretium, sed alius non contulit Beneficium, restitutio prrtii debet fieri ei, qui pretium dedit, ut docet *Sanch. Opusc. lib.2. cap.3. Dub.114. n.2.* si vero fuit realis, & utrinque completa, pretium restitui debet Ecclesiæ; & ratio est, quia per talem *Simoniam* injuria ei illata est; & quod dicitur de principalibus, intelligendum est etiam de mediatoribus, qui pretium mediationis acceperunt, ut firmat *Navar. Consil.99. n.1. de Simon.*

43 Omnes porro, qui ad *Simoniam* Beneficialem concurrunt tam principales, quam mediatores, intercessores immediati, & alii, qui directa intentione cooperantur, ut *Simonia* fiat (quià, ut ait *Thesaur. de Pæn. Par.2. V. Simonia. cap.2.* ℣. *Amplia ut secundum*, omnes isti dicuntur *procurare Simoniam*, quod in supracitata Extravaganti prohibetur) omnes inquam incurrunt excommunicationem ipso facto reservatam *Papæ*, ut ibidem exprimitur. Provisus autem incurrit inhabilitatem ad obtinendum canonice illud idem Beneficium, pro quo pretium dedit; etiam pro foro conscientiæ; etiam in casu occulto; *Arg.cap.Si alicujus de Electia.B.PiiV. Const. Cum primum* §.8. & etiam inhabilitatem ad alia Beneficia impetranda, ut habet Bulla citata *B. Pii V.*, ac eandem inhabilitatem respectu Beneficiorum obtinendorum incurrunt etiam mediatores *Simoniæ* juxta communem sententiam Canonistarum, ac Summistarum, de qua testatur *Sanch. loc. prox. cit. n.13.*, & hæc pœna talis inhabilitatis obligat in conscientia ante omnem sententiam Judicis, quia est pœna mere privativa, ut firmant *Azor. Inst. moral. Tom.3. lib.12. c.21. in fin.* & *Filliuc. Tract. 45. cap.13. n.26.*

44 Quo ad *Simoniam*, quæ committitur in ingressu alicujus Ordinis Regularis, ista juxta Extravagantem *Vrbani V. Sane ne in vinea. de Simo. int. commun.* incurritur, si à volentibus ingredi Religionem, in eorundem receptione, ante, vel post illam, pastus, pecunia, jocalia, aliave res etiamsi ad usum pium deputanda directe exigatur. Juxta quam Extravagantem notandum, quod si ab ingredientibus Ordinem aliquid Conventui, aut Prælato detur libere, sponte, & gratis, nulla incurritur *Simonia*, sed tantum quando exigitur ex obligatione, & pacto. Ingressus vero Religionis consideratur in admissione ad habitum, seu ad professionem, *Filliuc. Tract. 45. cap.13. n.11. Bonac. de Simon. quæst.7. §.4. n.11.* quia in receptione ad habitum ingreditur ad Religionem mobiliter; ad professionem vero ingreditur ad eandem immobiliter; ideo sive sic, sive sic, semper verificatur ingressus in Religionem, qui vetatur cum tali exactione ex pacto

45 Pœnæ hujusmodi *Simoniæ* sunt primo Excommunicatio latæ sententiæ, ac *Papæ* reservata, quam incurrit tum recipiens, si hic sit persona particularis, ut Abbas, Provincialis, Prior &c. Si vero recipiens est Capitulum, vel Conventus, incurrit suspensionem, non quidem ab Officio, aut Beneficio, sed tantum ab Officio Capitulari, sive administratione, ut post alios *Alter. Suar. Filliuc.* observat *Barbos. ad Extravag. 1. de Simon. n.2.* Secundo; si quis ad professionem simoniace receptus sit, *Simonia* scienter contracta, tam recipiens quam receptus de Monasterio absque spe restitutionis expellendus est, & in locum arctioris Regulæ ad

ad poenitentiam perpetuam detrudendus; vel si non inveniatur talis locus observantiæ, ad alium locum ejusdem Ordinis mittendus est, ut habetur *Text. in cap. Quoniam simoniaca. de Simon. & in cap. de Regularibus. ea. tit.* Et quid juris, si Capitulum Conventuale recipiendo deliquerit, ut præfertur? Dico, quod ex dispositione dictorum Canonum omnes de Capitulo ad alia Monasteria essent transferendi. Et quid, si esset Provincialis, aut definitorium? Dico, quod ablegari deberent à Provincia. Ratio est, quia currit par ratio de Monasterio ad Provinciam, quia Prælatus, aut Capitulum Conventuale pretio recipiens ad habitum, aut professionem, tribuit profitenti jus ad illud Monasterium, ut professus censeatur filius illius Monasterii. Provincialis autem, aut Definitorium recipiens ad habitum, & ad professionem, tribuit profitenti jus ad illam Provinciam, cujus iste censetur filius. *Si* ergo Prælatus, aut Capitulum locale, recipiens simoniace ad habitum, aut professionem debent in poenam ablegari à suo Monasterio; Provincialis, aut Definitorium similiter delinquens, debet ablegari a Provincia.

46 Omnes simoniaci supradicti in qavis specie *Simoniæ* prohibitæ de jure Divino, aut humano, ultra supradictas poenas, suis locis recensitas, *in*currunt poenam infamiæ, ac consequenter Irregularitatis, post quam de ea fuerint condemnati, ut ex jure *Cap. final. 1. quæst. 3. Gloss in cap Ex diligenti. in V. Infamia de Simon.* deducunt Doctores *Boer. Angel. Menoch. Sanch. Suar. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Simonia cap. 1. V. Simoniæ*; & ab hac poena non potest Episcopus, seu Prælatus Regularis cum suis subditis dispensare, quia hoc est de gravioribus criminibus, quorum absolutio, & in poenis dispensatio, Summo Pontifici reservatur, ut docet *Sanch. Opusc. lib. 2. cap. 3. Dub. 120. n. 43.* Opinatus est autem *Decianus lib. 5. cap. 86. n. 3. Summ. Rubr. de Simonia n. 18.* post *Hastiensem*, quod, si contra Simoniacos procedatur per viam accusationis, acrius puniendi sint, quam si procedatur per inquisitio*n*em; sed tali opinioni refragatur auctoritas *Gloss. in cap. Quoniam. in V. Expellatur de Simon.*, quæ ait, quod eadem poena debetur, sive agatur per accusationem, sive per inquisitionem; & hoc confirmatur a consuetudine, nam delicta puniuntur poena per leges sancita, nil curando si processus sit per viam *in*quisitionis, aut accusationis: unde consuetudine approbante cessat commune dictum antiquorum Canonistarum, quod cum Reo mitius agitur per viam inquisitionis, quam accusationis.

47 Poenæ committentium crimen confidentiæ Beneficialis sunt. Primo, quod provisiones tales sint ipso jure nullæ, & Beneficia taliter recepta, intelligantur vacare a die receptionis, & eorum dispositio est Sedi Apostolicæ reservata. Secundo, a prima die receptionis alicuius Beneficii cum tali confidentia, ipsi recipientes privati sunt omnibus aliis Beneficiis, legitime obtentis, quæ remanent Sedi Apostolicæ reservata; & talium fructus suoa non faciunt, sed Cameræ Apostolicæ censentur devoluti, eique debiti sunt, & eos in utroque foro restituere tenentur. Tertio, præsumentes recipere Beneficia cum prædicta confidentia, si Cardinales, aut Episcopi, aut Prælati sunt, incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ; alii vero Excommunicationem; & tales Censuræ incurruntur *ipso facto*, & sunt *Papæ* reservatæ, ut ex Bullis *Pii IV.*, & *B. Pii V.* supracitatis colligitur. *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Simonia. cap. 3. per tot.*

48 Supradictæ poenæ sunt de jure communi, & æque afficiunt Ecclesiasticos sæculares, & Regulares; sed ultra eas habent Regulares alias poenas, sancitas per eorum Statuta municipalia, quæ in facti contigentia sunt ab ipsis attendenda. Pro Nobis *Minoribus de Observantia Regulari, ac Strictiori* existunt sequentia, expressa in Textu, quem illustramus.

49 1. *Simoniaci, qui dona dederint, aut promiserint per se, vel per alios, ut gradus, Dignitates, Officia, vel in sui favorem sententiam consequantur, Simoniacarum pœnarum animadversione feriantur, atque in Constitutionem de largitione munerum incidisse, declarandi veniunt. Text. Tit. Applicatio §. 59.*

50 2. *A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes; vel ad sibi, vel Conventui aliquid relinquendum suadentes: præter pœnas in Sacro Concilio Tridentino decretas, Superiores privari debent Officia; alii ut proprietarii publicari. §. 25.*

51 Circa primum Textum, datum supra *n. 49.* occurrit prima dubitatio, quid veniat *nomine gradus, Dignitatis, ac Officii*, pro quibus dare munera simoniace prohibemur?

52 Respondeo, quod nomen *gradus*, juxta *Spiegelium, & Pratejum lexicon juri Verbo gradus* usurpatur pro *existimatione, ac loco honoris*; & forte hoc *nomen* transumptive deducitur vel a *gradibus scalarum*, per quos ascendimus, ad summa; aut a *gradibus* affinitatis, aut consanguinitatis, juxta quos in proximiori *gradu* dicitur esse, qui communi primo stipiti vicinior est *arg. l. cum seqq. ff. de Grad., & affin.* Cum autem in Religione summum locum teneat Prælatus aut Generalis; aut Provincialis, aut Localis respective, qui regimen inferiorum habet, & cui primus honor debetur, nomine *gradus* venit quivis status inferior, qui tamen majorem existimationem, & locum honoris importat, quo magis ad Prælatum supremum in Ordine, Provincia, aut Monasterio, qui est quasi loco primi stipitis, vicinus est. Major ergo, & major dicetur *gradus* in Religione, qui ratione alicujus muneris magis, ac magis Prælato erit proximior tum loco, tum existimatione, tum auctoritate. Quia vero *Simonia*, ut supra dictum fuit, importat pretium temporale pro re spirituali, oportet, quod *gradus*, qui prohibetur consequi per dona, importet aliquid spirituale saltem ordinative, ut est gradus Lectoris Jubilati, aut Emeriti, Concionatoris Clarissimi, aut Paternitatis Provinciæ, qui aliquo modo ordinantur ad quid spirituale, quia important regimen animarum in absentia Prælati; & vocari possunt *Personatus*.

53 *Dignitas*, ut non semel diximus *Par. 1. Tit. Quid. num. 82. & Tit. Qualef. nu. 34.* importat jurisdictionem cum administratione, ut sunt omnes Prælaturæ. Officium autem, ut ex *Archidiacono* 123. firmat *Abbas in Clement. Dispendiosam, nu. 3. de Judic. cap. 1. de Consuet. in 6.*, est administratio rerum Ecclesiasticarum sine jurisdictione, ut officium Sacristæ, Thesaurarii, Custodis in Cathedralibus, & apud Nos Officium Lectoris, Concionatoris, Magistri Novitiorum, Rectoris Chori &c.

54 *Secunda* dubitatio est, quotupliciter *in* Ordine contingit simoniace delinquere, tribuendo dona pro adeptione graduum, Dignitatum, aut Officiorum, ut præfertur?

55 Respondendo, quod ex parte rei temporalis, quæ intervenit pro adeptione rei spiritualis, dupliciter contingit delinquere; puta; tribuendo rem

pu-

tanquam donum ad comparandam benevolentiam Electoris, retento in mente fine donationis, qui est, ut Elector obligatus dono, illi conferat suffragium ad gradum, Dignitatem &c. potest alio modo illud, quod vocatur donum, esse verum pretium, & tunc est, quando prætensor, & Elector paciscuntur inter se, ut unus det pretium, alius det suffragium; aut, si non tantum effrontes sint, ut aperte pacta ineant, prætensor dicit: *Si acquiram gradum &c. gratus ero tibi, & tribuam aliquid, de quo non te pænitebit favorem tuum in me contulisse*, & Elector quidem verbis fingit se illud oblatum respuere, tamen in facto confert suffragium, quo alius consequitur speratum gradum. In primo casu *Simonia mentalis* tantum est ex parte donantis; nam suam intentionem minime aperit Electori, quamvis finis doni sit adeptio gradus sperati. In secundo casu est vera *Simonia realis*, dum pactum expressum, aut implicitum ineunt: expressum quidem, dum ambo vicissim sibi stipulantur, ille quidem pretium, alius vero suffragium: implicitum autem, dum sibi facta oblatione pretii palliati sub nomine gratæ retributionis, Elector non stipulatur quidem verbis collationem suffragii, facto tamen eam præstat, quod perinde est ac si verbis promisisset. Et ratio est, quia Elector, quamvis verbis non expressit se consentire oblationi sibi factæ, consensit tamen animo, quem prodidit facto, conferendo nempe suffragium.

56 Ex parte vero obiecti, nempe rei spiritualis, quæ prætenditur, multiplex potest esse modus taliter delinquendi. Primo, quando Electores sibi mutuo suffragium paciscuntur pro Prælatura, aut Officio, ut si dicant: *Da mihi suffragium tuum ad me eligendum in Provincialem, & ego dabo tibi suffragium meum, ut sis Guardianus talis Conventus, aut Diffinitor, Custos &c.* Secundo, quando proxenecta aliquis procurat pro alio suffragium ab Electore, promittendo illi Prælaturam, aut Officium, dicendo: *Si dabis suffragium pro Cajo ad Provincialatum, eris Guardianus, aut Definitor &c.* Tertiò, si quis pretio sollicitatur, ne det suffragium *Cajo*, qui est persona digna, & ille pretio accepto suffragium suum *Cajo* non dat. Quarto, si facta electione, nondum autem confirmato electo, daretur pecunia ei, (qui aut juste, aut injuste vellet electionem factam impugnare) ut desistat a tali impugnatione; quia per confirmationem completur electio; redimere autem vexationem (sivè justam, sive iniustam) dato pretio, & nondum adepta possessione Beneficii, aut Officii, *Simonia* est, ut arg. *cap. Dilectus il 1. junct. gloss. in V. Accepit. de simon.* communiter tenent Doctores *D. Antonin. Summ. Par. 2. Tit. 1. cap. 5. §. 21. col. 2. init. Decian. lib. 5. cap. 84.* nu. 10. Quinto, si Provincialis Superiori Locali reperto in delicto, pro quo incurrit privationem Officii, dicat: *Possum te juridice privare Officio, si tamen dederis in proximo futuro Capitulo suffragium tuum ad nutum meum, non te inquietabo*, & Superior Localis hoc spondeat, & facto exequatur. Sexto, si Provincialis suspensum juste, & ad normam Statutorum, Prælatum Localem ad proprium Conventum dimiserit, sublata suspensione per acceptam pecuniam, aut aliud donum. Septimo, Si quis aspirans ad Provincialatum, daret pecuniam Judici, ut ante Capitulum non proferret sententiam (quæ deberet esse absolutoria) in Causa actitata contra alium, qui, si interveniret in Capitulo, ipsum impediret in Provincialatu acquirendo. Octavo, Si daretur pecunia, ut quis destinaretur ad concionandum in tali pulpito; sive ut esset Confessarius Monialium; aut consequeretur quodvis aliud Officium, quod aut concerneret purum ministerium spirituale, aut hoc esset mixtum, & annexum cum ministerio temporali. Omnia supradicta, & his similia essent simoniace comparata, & locum facerent pœnæ Statutariæ, ut probat *Sanctor. de Pæn. cap. 15. Quæst. 8. & 9. a fol. 143. ad 154.*

57 Tertia dubitatio est, quomodo incurratur *Simonia* juxta Statutum, si dentur munera ad obtinendam sententiam ad propium favorem?

58 Respondeo, quod, ut habetur ex iure utroque *c. final. junct. Gloss. in V. Venditionem de Purga. Canon. cap. cum ab omni, & ibi Gloss. final. de Vit., & honestat. Cler. l. Venales C. Quando provoc. non est necess.* sententia sive justa, sive injusta, vendi non potest, & si vendatur, *Simonia* committitur, maximè si sententia est de spiritualibus, ut ex *D. Antonino Summ. Par. 2. Tit. 1. cap. 5. §. 17. ℣ Nota 4.* probat *Decianus l. 5. cap. 79. n. 16.* Si ergo aliquis donum, aut pecuniam det Judici, ut in favorem sui sententiam proferat, totaliter absolvendo, aut minorem debito pœnam subeat, *Simonia* committitur.

59 Quarta dubitatio circa eundem primum Textum est, quæ nam sint poenæ Canonicæ, de quibus loquitur Textus ipse?

60 Respondeo, quod sunt poenæ, quæ per sacros Canones, & Bullas Pontificias, (quæ etiam ipsæ leges Canonicæ sunt, quamvis extra corpus juris Canonici reperiantur, ut proinde Extravagantes dicantur) contra simoniacos latæ sunt, de quibus supra egimus. Sunt etiam poenæ, quæ per dictos Canones feruntur contra Religiosos proprietarios; sunt etiam pœnæ, me Judice, quæ latæ sunt contra contrectantes pecuniam, casu, quo Simonia commissa esset per numeratam pecuniam. Ratio est, quia Religiosus emendo per dona, aut denarios quid spirituale, non peccat simplici delicto *Simoniæ*, sed etiam proprietatis, quod est delictum separatum, & specie distinctum a *Simonia*, quæ per tale crimen magis aggravatur: proprietatis autem actum exercet, dum emit pretio spirituale. Insuper, cum abusus numeratæ pecuniæ apud Nos *Minores* sit crimen separatum a proprietate, ut *Tit. 3. §. Pecuniæ contrect.* probavimus, qui denariis uteretur ad mercandum spirituale, criminibus *Simoniæ*, ac proprietatis, aliud delictum, nempe abusum pecuniæ adderet, pro quo alius gradus poenæ sibi esset iniungendus.

61 Quinta dubitatio circa secundum Textum, datum supra *num.* 50. est, quomodo intelligi debeat prohibitio recipiendi aliquid, vel minimum a Novitiis?

62 Respondeo primo, quod, si Novitius sponte, liberaliter, ac per modum puræ eleemosinæ velit aliquid Religioso particulari Prælato, aut Subdito, aut Provinciæ, aut Conventui largiri, nec aliud obsit, (puta, quod res donata sit Religioso incompetens, aut Provincia, vel Conventus non sint in necessitate præsenti, aut imminenti) potest illud tale recipi juxta *Clement. exivi §. cum vero de verb. sign.*, & in hoc sensu non loquitur Textus.

63 Respondeo secundo, quod prohibitio istius Textus cohærenter se habet ad dispositionem Regulæ *Cap. 2.*, in qua habetur, ne *Fratres solliciti sint de rebus temporalibus* ingredientium Ordinem nostrum.

strum. Porro sollicitare, aut esse sollicitum significat aliquem allicere, instare, auxium, aut molestum esse *arg. l.1. s. §. Quamvis l. 14. §. Aestimatio ff. de Serv. corrupt. l. Moribus §.2. in fin. ff. de Vulgar. Substit. l. Julianus la 2. ff. de Rei vindic.* ut alius aliquid præstet; & huc modo delinquunt Fratres, qui Novitio aut verbis, aut nutibus implicite, aut explicite suadent, ut sibi, aut alteri, aut Provinciæ, aut Conventui de suis bonis relinquat, & de hoc *Tit, 5. §. Suasio mala num. 20.* locuti sumus.

64 Respondeo tertio, quod receptio de bonis Novitii potest etiam esse simoniaca, & tunc est, quando ex pacto aut tacito, aut expresso, pro acceptatione ad Ordinem, sive receptione ad habitum, aut professionem; sive pro acceleratione ad induendum habitum, aliquid vel minimum recipitur, ut ex jure *c. Quam pio c. Nullus Abbas, 1. q. 2. cap. Cum in Ecclesia. c. Venientes de Regul. c. Quoniam. de Simon.* Doctores communiter deducunt, *D. Tho. Sylvest. Sota Navar. apud Sanctor. Comment. cap.2. Stat.22. Quæst.4.* Hic vero notandum, quod, prout tradit *Marchant. Tribun. sacram. T.3. P.1. Tr.10. Tit.6. Quæst. 10.* tripliciter contingit aliquid dari, aut recipi in receptione ad habitum, sive ad professionem. Primo, pro victu, ac vestitu, ac aliis necessariis personæ illius, qui Religionem intrat. Secundo, pro prandio, ac nonnullis præstationibus, quæ ad solemnitatem, vel quandam consuetudinem tribuuntur Religiosis particularibus, aut Conventui. Tertio, pro ipso ingressu, sive gratia, quæ præstatur in acceptatione ad Ordinem; vel receptione ad habitum; vel in admissione ad professionem; vel in acceleratione vestitionis habitus, ut nempe, qui posterius alio acceptatus ad Ordinem est, admittatur ad habitum prius illis, qui ante eum acceptati sunt. Addo etiam quartum modum, quando nempe pure eleemosynaliter, & libere (quamvis occasione receptionis ad habitum, aut professionem) aliquid datur, aut recipitur.

65 Jam supra dictum est, quod eleemosynaliter, & libere datum ab ingrediente Religionem, potest recipi a Fratribus; ratio est, quia, sicut possunt tanquam pauperes recipere eleemosynam ab aliis, ita possunt recipere ab isto, de quo nulla est contraria ratio. Et notandum, quod, quamvis talis eleemosyna fiat occasione vestitionis, aut professionis, non tamen fit contemplatione horum, nec ista sunt causa finalis illius largitionis, quia supponitur eleemosyna libere facta; hoc est spoliata omni alio fine, quam charitatis, aut misericordiæ in pauperes. Quod, si tribuens daret, ad hoc, quod Fratres tolerarent æquiori animo suos defectus, aut ignorantiam, aut inhabilitatem in Novitiatu, & sibi suo tempore vota favorabilia ad professionem conferrent, esset *Simonia mentalis* in eo, ut Doctores communiter tradunt; nam per talia dona ille intenderet permanentiam in Religione (quod est quid spirituale) mercari.

66 Quo ad primum igitur modum ex assignatis a *Marcantio* dicitur, quod in Religionibus in commune possidentibus, si Monasterium sit in paupertate, licite recipiuntur ea, quæ necessaria sunt ad victum, vestitum, & alia necessaria ad illius, qui intrat, sustentationem, & super his licita est pactio. Ratio est, quia Clemens VII. *Sorb. Compend. Privil.V. Moniales n.16., & 31.* declaravit *Religiosas, quæ sub cura Fratrum Minorum degunt, nullam incurrere Simoniam ex pactionibus, & conventionibus, quas faciunt in receptione intrantium Ordinem ipsarum super dotibus recipiendarum pro congruenti, & sufficienti sustentatione earum.* Par autem est ratio, ait *Marcant. loc. cit. Concl. 1. in fin.* de viris, ac pro mulieribus, si igitur *Simonia* non est ab istis, quæ monachantur, aliquid pacisci, & recipere pro ipsarum sustentatione; idem erit de viris, attento quod id, quod recipitur, non est pro ingressu Religionis, quod ematur, sed pro pura, & mera intrantis sustentatione. Si autem Monasterium in paupertate non est, sed habet commoda, & reditus, quibus potest sustentare intrantem, peccatum avaritiæ saltem est, juxta *Navar. lib. de Redit. Eccles. Q.1. Monit.62.* aliquid recipere ab eo sub colore congruæ sustentationis; & ego addo, quod ut in pluribus palliata *Simonia* est. Ratio est, quia illud, quod ex pacto exigitur (cum Monasterium alere possit intrantem, & suppono) non exigitur, ut quid necessarium ad sui sustentationem; ergo exigitur aut ad augendos reditus Monasterii, & sic sapit thesaurizationem, ac avaritiam; aut precise est, ut ille emat statum Religionis, & sic erit *Simonia* palliata nomine congruæ sustentationis, dum illud, quod datur, est verum pretium ingressus in Ordinem, quamvis velatum colore necessariæ sustentationis. Et hoc experientia teste, ut in pluribus verificatur, nam, quamvis tales exactiones fiant apud quasdam Religiones, non videmus, quod in divitiis crescant, imo sensim, & quotidie depauperantur; & hoc est argumentum, quod tales exactiones non cedunt ad profectum Monasterii, & sic hoc non est peccatum avaritiæ; sed in bursam Prælatorum vadunt, qui ob tales exactiones vendunt ingressum in Religionem, & sic peccant *Simonia palliata*

67 Quid autem dicemus de Religionibus vere Mendicantibus, ut est Religio *Minorum de Observantia utraque*, ac *Capucinorum*, licebit ne illis sub nomine congruæ sustentationis pacisci, & recipere aliquid ab intrante? Respondetur negative. Ratio est, quia Religiones istæ non habent reditus, ex quibus sustentari debeant Religiosi, qui juxta Regulam *cap.5.* debent vivere aut de proprio laboritio, aut de eleemosynis; sequitur igitur, quod, qui talem Regulam profitentur, non possunt aut cogi sibi sponte providere de necessariis ad sustentationem; Dominus enim, juxta promissionem factam *S. P. Francisco*, ipsius provisor est. Dicebat *Seraphicus Patriarcha*, quod inter suam Religionem, & Mundum initus erat contractus, quo facta erat stipulatio, quod Religio obligabatur instruere, & ædificare Mundum bono exemplo suorum Religiosorum; Mundus viceversa obligabatur alere, ac sustentare Fratres suos. Unde, si isti ex parte sua non rescindent contractum, scandalose vivendo, Mundus etiam pactum suum servabit subministrando Fratribus necessaria ad vitam. Hoc idem habet Nicolaus III. *text. in cap. Exivi §. Profecto de Verb. sign.* ajens, quod *nunquam deficiet fides Ecclesiæ, & per consequens nec opera misericordiæ subtrahentur,* quibus sustententur pauperes *Fratres Minores*.

68 Quod, si frigescente charitate, non invenirent Fratres necessaria ad victum, possent, ut optime docet *Abb. in cap. Placuit n.8. & 9. de Empt. & vendit.* Episcopi, ad quos primo recurrere deberent Fratres, compellere tum Clericos tum Laicos, ut de suis Beneficiis, & bonis, eleemosynam congruam illis facerent, & ratio est, quia, cum essent, ut suppono Fratres in extrema necessitate, eleemosyna tali casu caderet sub præcepto, *arg. cap. Sicut*

ubi

ubi Gloss. in V. in Commune, & in V. Esurientium, 47. *Dist.* & ad hoc servandum potest Episcopus compellere per Censuras; quod etiam ex jure Civili videtur deducere *Bald. in l. 1. C. de Episc. audi.* Et si hoc minime proficeret, quia forte nollent Episcopi ad talem compulsionem, ut pote inusitatam, devenire; debent Fratres obsequi Decreto *Trident. Sess.* 25. *cap.* 3. *de Reform. Regular.* jubentis, ut in Monasteriis *is tantum numerus Religiosorum conservetur, qui vel ex propriis reditibus Monasteriorum, vel consuetis eleemosynis commode possit sustentari*; & sic abstinere a receptione Novitiorum. Tandemque, si neque hoc posset prodesse, quia urgeret actualis necessitas, servare deberent praeceptum Regulae, jubentis discessum: *Ubicunque* (Fratres) *non fuerint recepti, fugiant in aliam terram ad faciendam poenitentiam cum benedictione Dei*; par autem ratio est, quod non sint recepti, ac post receptionem non habeant alimenta ad vitam necessaria, proinde deberent alio migrare; nunquam tamen illis licet ab ingrediente Ordinem eorum aliquid ex pacto, aut conventione recipere sub praetextu propriae sustentationis.

69 Quo ad secundum modum ex assignatis à *Marchantio* supra *num.* 64. dico cum eodem *Tom.* 3. *Par.* 1. *Tr.* 10. *Tit.* 6. *Q.* 10. *Concl.* 6. quod in professionibus licet liberaliter aliqua honesta convivia in gratiam solemnitatis facere, imo & aliqua munera Religiosis offerre, modo excessiva non fiant, & in pactum, vel obligationem non transeant, secundum consuetudinem Patriae. Ratio est, quia hujusmodi sunt tantum signa honestae laetitiae, qua Amici sibi invicem, & Religioni gratulantur; & cum super his nullum pactum interveniat, censenda sunt dona liberaliter facta. Quod, si contra hoc obiiciatur *Extravagans Urbani IV. Sane ne in vinea de Simonia int. commun.* in qua prohibetur fieri talia prandia, seu Coenas &c., respondet *Marchantius*; quod illa intelligenda est de excessivis conviviis, ac muneribus, quae ex conventione, ac pacto fiunt. Et re vera Extravagans illa habet, quod talia prandia &c. intrantes Religionem *tribuere compelluntur.* Non autem loquitur de illis, quae libero fiunt. Quod, si illa aut ex pacto, conventione, aut Religiosorum praetensione cogeretur ingrediens, aut profitens praestare, quantumvis prandia, ac dona essent frugalia, tamen *Simonia* committeretur. Ratio est, quia illa nullo alio titulo exigerentur, nec possent exigi, nisi titulo Status Religiosi, quod simoniacum est, nec salvaret tenuitas doni, quia parvitas materiae, si deducatur in pactum, non salvat a *Simonia*, prout ostendimus supra *num.* 10.

70 Quo ad tertium modum dicitur, quod recipiendo ex pacto, aut conventione aliquid ex bonis intrantis in Religionem pro receptione ad Ordinem; sive pro admissione ad habitum; sive pro emissione professionis; sive pro praelatione ad habitum ante alios, qui fuerunt antecedenter acceptati; sive pro imponendo caputium (quod est forma habitus Minoritici simul cum chorda) ante alios, qui simul induuntur; in omnibus, inquam, ac singulis horum actuum committitur *Simonia*. Ratio est, quia omnia, ac singula sunt ordinata ad statum Religiosum, pro quo quodvis temporale ex pacto acceptum, vel datum, infert *Simoniam* prohibitam de jure Divino, ac Ecclesiastico juxta Canones citatos supra *n.* 64.

71 Ultima dubitatio est, quae nam sit poena lata in Concilio *Tridentino* contra recipientes aliquid ex bonis Novitii?

72 Respondetur, quod est poena anathematis ferendae sententiae, ut deducitur ex ipsius *Textu. Sess.* 25. *c.* 16. *de Refor. Regular.*, qui tamen videtur loqui de omnibus, aut majori parte bonorum Novitii, ne hoc impediat ejus libertatem, si vellet ad saeculum reverti. Sed quia in nostro Texto prohibemur recipere à Novitio *aliquid vel minimum*, patet, quod talis poena debetur in omni, ac quocunque casu aliquid recipiatur, & hoc non ex dispositione Concilii, sed Statuti, quod non contentum tali poena, lata quando recipitur magna pars bonorum Novitii, eam extendit ad recipientes partem etiam minimam. Tandemque adverto, quod haec poena incurritur, licet id quod recipitur, non fuerit receptum ex pacto: quia si ex pacto esset, incurreretur *Simonia*, pro qua deberetur poena, de quibus supra *n.* 45.

TITULUS NONUS.

Miscellaneus §. I. Jejuniorum Violatio.

SUMMARIUM.

1 *Definitio criminis violationis Jejunii.*
Omne peccatum mortale de jure Canonico crimen publicum est.
2 *Jejunium triplex est.*
Jejunium naturale, & virtuosum, quid sit.
Jejunii Ecclesiastici Definitio.
3 *Jejunium dupliciter potest violari, & quomodo.*
4 *Jejunium in sui quidditate non importat abstinentiam a carnibus.*
Abstinentia a carnibus, & jejunium sunt duo praecepta, de facto separabilia.
Dispensatus ab abstinentia, non est dispensatus a jejunio.
Dispensatio est stricti juris.
Dispensatio non extenditur ad casum separabilem.
5 *Violatio jejunii, & violatio abstinentiae a carnibus differunt specie.*
6 *Violatio abstinentiae gravior est, quam jejunii.*
Inquisitor potest procedere contra vescentem carnibus tempore prohibito.
7 *Non delinquit frangens jejunium ex causa legitima*

1 Jejunii violatio est crimen, *quo Ecclesiasticum jejunium in ciborum qualitate, aut quantitate absque legitima causa scienter violatur.* Dixi *crimen*, cum enim *jejunium* statutis ab Ecclesia temporibus cadat sub praecepto obligante ad mortale, ejus violatio culpam mortalem inducit. In jure autem Canonico omne peccatum mortale crimen publicum est, ut *Par. p. Tit. Denunciatio. n.* 11. *in fin.* diximus; proinde etiam *violatio jejunii* crimen evadit, de quo potest Reus criminaliter accusari, & consequenter puniri.

2 Dixi *Ecclesiasticum jejunium*, ad differentiam *jejunii* naturalis, & virtuosi. Ut enim optime tradit *Marchant. Tribun. Sacram. T.* 2. *Tract.* 12. *Tit.* 3. *q.* 1. Triplex est *jejunium*, *naturale* nempe abstinentia a cibo, & potu integro die naturali, quocunque fine,

fine, aut causa fiat: *virtuosum*; quod est actus temperantiæ, quo per subtractionem cibi, & potus, delectationes gustus, & sensuum quis refrenare contendit: & *Ecclesiasticum*, quod est religiosa observantia abstinentiæ a cibo, & certa qualitate ciborum, designato tempore, ad Deum colendum, & ad mortificationem carnis propter Deum, ab Ecclesia ordinata.

3 Dixi *in ciborum qualitate, aut quantitate*, nam dupliciter potest violari *jejunium*; uno modo comedendo in diebus prohibitis carnem, aut ea, quæ trahunt sementinam originem a carne; alio modo comedendo pluries in eadem die; primo quidem modo violatur *jejunium* in qualitate; alio autem in quantitate ciborum.

4 Advertendum autem, quod quo ad tempus jejunandi, ut pote in Quadragesima, duo videntur urgere Ecclesiastica præcepta, unum quidem abstinentiæ a carnibus &c. aliud autem *jejunii* circa quantitatem comestionum: quamvis enim *jejunium* in sui quidditate videatur, juxta communem Doctorum sententiam, importare abstinentiam a carnibus, tamen non ita est, quia duo sunt præcepta distincta; quod patet ex hoc, quod in diebus Dominicis juxta Canones *Cap. Si quis tanquam. 30. Dist. cap. Si quis Presbiter. ea. dist. cap. Ne quis cap. jejunium. de Consecr. Dist. 3.* non est servandum *jejunium*; & tamen in Dominicis quadragesimæ, cessante obligatione *jejunii*, durat abstinentia a carnibus, & in diebus Veneris, & Sabbathi per annum præcipitur abstinentia, non præcepto jejunio. Verum est, quod Ecclesia præscribente *jejunium*, præcipitur simul etiam abstinentia; non tamen sequitur, quod relaxata obligatione *jejunii*, relaxetur pariter obligatio ad abstinentiam; nec vice versa dispensata abstinentia dispensatum maneat jejunium. Ratio est, quia de facto hæc duo præcepta separantur, nam Ecclesia dispensat enim laborantibus, itineratibusque, super *jejunio*; non tamen dispensat cum illis super abstinentia, ut patet; dispensat pariter super abstinentia cum illis regionibus, quibus concedit in Quadragesima usum butyri, lactis, ovorum, & casei, non tamen cum illis dispensat super *jejunio*: unde sequitur, quod si quis causa infirmitatis dispensetur super abstinentia, non tamen dispensitur in *jejunio*, si infirmitas non requirit, quod etiam super hoc æger dispensetur. Et ex his solvitur illa quæstio, an dispensatus ad comedendas carnes, aut ova &c. ob catharrum salsum &c. cum sit alioquin fortis viribus, ac sanus, obligatus maneat ad *jejunium*, nempe unicam comestionem in die; & respondendum est affirmative: ratio est, quia intentio Ecclesiæ est, ut fideles mortificent per pœnitentiam carnem suam, eos ad hoc duplex præceptum, nempe *jejunii*, & abstinentiæ obligando. Ex causa autem dispensat super his: sed dispensatio est stricti juris, quia odiosa est *arg. cap. Dilectus filius. ubi Abb. nu. 1. de Concess. præb. cap. Cum dilecti. ubi id. Abb. nu. 6. de Dolo & contum.*, cum deviet a dispositione juris communis: unde non est extendenda ad casum separabilem, ut docet *Abb. in Clement. Ut hi qui. nu. 13. de Ætat. & qualit.* Cum igitur separabilia sint abstinentia, & *jejunium*, sequitur, quod dispensata abstinentia non sit dispensatum *jejunium*; quia, quamvis æger non possit servare abstinentiam, potest tamen servare *jejunium*, & dispensatio cadens super illa, non potest ad *jejunium* extendi: Scio quosdam Doctores *Mastr. Theol. Moral. Disp. 12. Quæst. 1. art. 1. nu. 6. & ibi Azorius, Medina, Henriquez, Filiuccius Toletus, Diana, & Tamburin.* aliter sentire, sed ex dato fundamento, quod mihi videtur indubitatum, aliter est tenendum.

5 Ex data porro Doctrina eruitur, quod duplici modo violari potest *jejunium*, puta violando abstinentiam a carnibus, tempore *jejunii* indictam; & violando *jejunium* formale, nempe unicam comestionem in die naturali: & hæc duo peccata specie distinguuntur. Nam pluries in eodem die prohibitas comedens carnes, tot peccata committit, quot sunt comestiones, ut communis est sententia Doctorum; cum tamen pluries comedens in die jejunii, unum tantum committit peccatum; & cum peccatum non possit esse unum, & multiplex, convincitur duo esse peccata, violationem abstinentiæ, & violationem jejunii, & sic duplici præcepto opponi; sed quia, ut dicebam, præceptum de abstinentia injungitur simul cum præcepto *jejunii*, ideo in communi acceptione, nomine *jejunii* venit etiam abstinentia; unde dicitur, quod *jejunium* potest dupliciter violari, nempe in *qualitate* ciborum, (& tunc proprie violatur abstinentia) aut in *quantitate* pluries in eodem die comedendo. Isti autem duo modi, Me judice, specifice distinguuntur, quod convincitur ex hoc, quia, si quis comederet carnes in Quadragesima, posset in confessione se accusare, dicendo se fregisse *jejunium*, non exprimendo comestionem carnis, quod falsum est. Si ergo tenetur ad specificandum, quod carnes comederit, signum est, quod talis comestio specie distinguitur a fractione *jejunii*, in quantitate numerica comestionum.

6 Horum duorum modorum violandi *jejunium*, gravior communiter censetur violatio abstinentiæ, quæ etiam in foro fori publice vindicatur, cum tamen violatio *jejunii* in quantitate comestionum non soleat publice puniri. Unde Prælati Ecclesiarum solent prohibere cauponibus, stabulariis &c. ne temporibus vetitis apponant hospitibus ad se divertentibus carnes, &c. nisi ostendant se habere dispensationem debitam; cum tamen non prohibeant, ne illis pluries in eodem die cibos concessos ministrent; ex quo præcepto convincitur, quod Ecclesia magis curat de præcepto abstinentiæ, quam *jejunii*; & proinde gravior evadat violatio illius, quam istius. Ratio autem majoris hujus gravitatis desumitur ab hoc, ut puto, quod talis violatio symbolizat cum Infidelibus. Quia apud Nationes Infideles, *Turcas, Judæos, Hæreticos &c.* servatur aliquando *jejunium*, non tamen cum abstinentia: nam comedunt quidem semel tantum in die, tamen a carnibus non abstinent. Si ergo Christianus tempore *jejunii* carnes comedat, videtur cum Infidelibus sentire: & maxime cum *Hæreticis Lutheranis*, ac *Calvinistis*; & communiter, si quis videt alium in die Veneris, aut Sabbathi comedentem carnes, illum sugillat nomine hæretici. Censeo proinde, quod, si aliquis consuetus esset in diebus prohibitis, carnibus absque legitima causa vesci, posset contra hunc Inquisitor procedere, tanquam suspectum de fide: & hoc maxime si alia adminicula concurrerent. Ratio est, quia non solis verbis, sed etiam puris factis proditur animus hæreticus: ut proinde contrahens matrimonium cum persona hæretica, fautor, receptator, aut defensor Hæreticorum &c. est suspectus de hæresi, ut multis probat *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 10. n. 51. 72. 81.*

72. 81 & 84. quamvis nullam hæresim ore professus sit, aut manifestaverit. Cum igitur comedens iddifferenter carnes in diebus vetitis, opera faciat, quæ faciunt hæretici (qui circa hæc habent falsam fidem contra Ecclesiam Catholicam, negantque ipsi facultatem præcipiendi abstinentiam a carne statutis diebus) videtur cum ipsis circa hoc saltem sentire; proinde de illius fide possunt inquirere Inquisitores, ac eum de esu carnium punire, ut experimento vidi nonnullos de hoc a S. Officio castigatos publica pœna; ad valvas Ecclesiæ in die Festo illos stare cogendo cum candela accensa in manibus, & epigraphe pendente a collo, exprimente delictum, nempe comestiones carnium in diebus vetitis.

7 Dixi, *absque legitima causa scienter*, quia, si adest causa legitima non jejunandi, aut non servandæ abstinentiæ; aut si quis ex ignorantia, aut inadvertentia, quæ ignorantiæ comparatur, frangit jejunium in qualitate, aut quantitate, minime delinquit, quia dolus abest, sine quo ex vulgatis crimen non datur.

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Quatuor conditiones probandæ in crimine violationis abstinentiæ.*
9 *Conditio temporis est primo probanda, quod nempe erat tempus prohibitum, esus carnium.*
10 *Probandus est dolus, & quomodo.*
11 *Sanitas in violante jejunium, quomodo probanda, ita ut faciat præsumere crimen.*
12 *Quatuor eadem cum supradictis requiruntur ad probandam violationem jejunii.*

8 Circa probationem hujus criminis, advertendum, quod aut Inquimur de violatione abstinentiæ, sive *jejunii* in qualitate; aut de violatione *jejunii* formaliter, nempe in quantitate. Quod ad primum, quatuor ab accusatore, seu Fisco probanda sunt. Unum est, quod Reus carnes comederit tali die: secundum est, quod talis dies esset *jejunii*: tertium est, quod sciens, & volens comederit: & quartum est, quod absque legitima causa hoc fecit. Ratio horum est, quia ista quatuor simul requiruntur, & tria ultima sunt tanquam conditiones necessariæ ad inducendum crimen hoc, ac una earum cessante, quantumvis aliæ interveniant, cessat delictum, ut patet.

9 Quo ad probationem primæ conditionis, sive circumstantiæ, patet necessitas hujus probationis ex hoc, quod tempus vetitum, puta, *jejunii* formaliat quidditative delictum comestionis carnium: hæc siquidem secundum se permittitur, juxta directionem datam a Deo hominibus post diluvium, quibus dixit: *Omne, quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum Genes. cap. 9. ℣. 4.* At redditur delictum ex hoc, quod Ecclesia illam vetat temporibus, ab ea statutis: ut igitur delictum maneat probatum, oportet, quod probetur conditio temporis prohibiti, ex qua comestio, alias licita, delictum evadit.

10 Secunda conditio probanda pariter est ab accusatore: ratio est, quia nunquam probatum remanet delictum, nisi probetur, malo dolo fuisse commissum, & dolus nunquam præsumitur, nisi in factis, quæ de se mala sunt, ut *Par. 1. Tit. Patronatus. n. 89.* docuimus. Cum igitur carnium comestio de se mala non sit, ut supra dictum est, sequitur, quod in ea dolus malus probandus est. Et quomodo probabitur? præsumptionibus quidem, ut *loco proxime citato Parte prima* diximus. Sed validissima erit probatio, si probabitur, Reum fuisse commonitum, dum incœpit comedere, quod dies illa erat dies *jejunii*, nec tamen ille destitit à comestione: quo facto probatum remanet, se scientem, & volentem comedisse, & proinde malo dolo.

11 Tertia conditio faciliter probatur ex hoc, quod Reus erat sanus, ut apparebat ex aspectu corporis, deambulationis, ac aliorum operum, quæ soli homines sani facere solent. Et quamvis talis probatio non sit plena, (cum aliquando dentur infirmitates occultæ, quæ ex solo aspectu exteriori non apparent) sufficiens autem est ad præsumendum de sanitate, & transferendum in Reum onus probandi se habuisse causam legitimam talis comestionis, & fuisse super ea ab habente facultatem dispensatum.

12 Quantum ad probationem violationis *jejunii* circa quantitatem, supradicta quatuor ibidem probanda sunt per Testes, & circa hoc non est amplius immorandum: attento maxime, quod in foro fori hoc delictum non soleat vindicari, ut dictum est.

Poenæ.

SUMMARIUM.

13 *Quadragesima servata est in Ecclesia a tempore Apostolorum.*
Quadragesima dicitur esse de jure Divino.
Pœnæ Canonicæ violantium Quadragesimam, de jure novo sunt abolitæ, & arbitrio Judicis commissæ.
14 *Probatur ex Tridentino, præceptum de abstinentia, & præceptum de jejunio duo esse præcepta distincta.*
In Quadragesima prohibentur omnia, quæ trahunt originem sementinam a carne.
Prohibentur etiam pisces sumptuosi, ac delicati.
Astinentia a carnibus, quare indicta in diebus jejunii.
15 *Ecclesia potest dispensare abstinentiam a carne, retenta obligatione jejunii.*
16 *Ad solas personas Regulares redacta videtur observantia jejunii.*
17 *Statutum primam Minorum de Observantia.*
18 *Statutum secundum.*
19 *Statutum tertium.*
20 *Statutum quartum.*
21 *An indifferenter conveniat privatio suffragiorum cuicunque violanti jejunium.*
22 *Textus Practicæ Criminalis circa pœnas est solus Index Statutorum.*
23 *Diversæ sunt statutæ pœnæ contra violantes jejunium publice, aut privatim.*
Pœna violantis jejunium publice est lata in Statuto, dato num. 18.
24 *Arbitrium Superioris in libranda pœna violantis publice jejunium, quomodo regulandum.*
25 *Continuatur tractatio.*
26 *Sequitur eadem materia.*
27 *Quomodo regulanda pœna violantis jejunium extra Communitatem.*
28 *Superior Localis regulariter debet punire violatores jejunii.*
Quando possit in hoc procedere Provincialis judicialiter.

Montium

Monitum ad Superiores Locales.

29 *An subdatur pœnis comedens in refectione privata lacticinia in locis, ubi laici non utuntur iis, tempore Quadragesimæ.*

30 *Respondetur affirmative.*

Tempus Adventus apud Minores est, ut tempus Quadragesimæ apud sæculares.

31 *Confirmatur proxime data conclusio.*

32 *Declaratur, quibus in locis possint Fratres tempore Adventus comedere lacticinia.*

33 *Quomodo intelligendum Statutum, quod tempore jejuniorum Fratres in Communitate abstineant a lacticiniis.*

Consuetudo vescendi lacticiniis tempore jejuniorum extra Quadragesimam, quomodo introducta

In locis, in quibus ex vera causa sæculares in Quadragesima comedunt lacticinia, possunt Fratres publice, & privatim illa edere tempore Adventus.

34 *Data Doctrina confirmatur ex praxi.*

35 *Quomodo intelligenda clausula Statuti secundi. n.* 18. Qui aliter in Communitate &c.

36 *Communitas, Universitas, Collegium, Conventus, quid importent.*

37 *Quæ requirantur ad constituendam Communitatem*

38 *Casus, in quibus potest Superior dare lacticinia Fratribus tempore jejunii extra Quadragesimam.*

39 *An in casu particulari diverso a præmissis, queat Superior dare lacticinia in Communitate tempore jejuniorum extra Quadragesimam.*

40 *Respondetur affirmative.*

Dispensare possunt Provinciales super esu lacticiniorum, ubi, & quando.

41 *Dispensationem, quam Provincialis potest dare perpetuam, potest in casu particulari dare Guardianus.*

Dispensatio sine causa non subsistit.

Carentia, aut excessivum pretium ciborum quadragesimalium est sufficiens causa dispensationis Statuti de non vescendis lacticiniis in Communitate.

Dispensatio facienda tali casu est cum Consilio Discretorum.

Prælatus in causis gravibus Ecclesiæ debet audire Consilium Seniorum.

42 *Instantia contra prædicta.*

43 *Satisfit objectioni.*

Nomine necessitatis in jure, quæ veniant.

44 *Religiosos in Communitate magis convenit cibum sumere, quam extra eam.*

45 *An Superior sanis possit in Communitate dare lacticinia, quando notabilis pars Fratrum suæ familiæ illis indiget ex valetudine adversa.*

46 *Respondetur affirmative.*

Paterfamilias pauper quando possit uti cibis prohibitis.

Non censetur Ecclesia velle imponere præceptum jejunii cum gravi incommodo.

47 *Confirmatur data responsio.*

De duobus malis eligendum, quod minori genere noscitur obligare,

Majus bonum minori est præferendum.

48 *Superior Localis potest dispensare super esu lacticiniorum cum Fratribus, qui assistunt hospitibus, qui lacticiniis vescuntur.*

49 *Confirmatur denuo responsio supradicta.*

Frater sanus potest equitare, dum comitatur Fratrem ægrotum equitantem,

50 *Alia instantia contra datam responsionem principalem.*

51 *Satisfit objectioni.*

Consequentia non tenet de majori ad minus destructive.

Quæ pars notabilis Fratrum valetudinariorum dici debeat, ut sit locus dispensationi ad esum lacticiniorum pro tota familia.

Omittens minus quarta parte unius horæ Canonicæ, non peccat graviter.

52 *An comedens carnes in die Natalis Domini, cadente in feria sexta, & Superior tali casu dans carnes in Communitate, graviter delinqueret.*

53 *Afferuntur opiniones pro, & contra circa comestionem carnium, licitam in tali die.*

54 *Sustinetur sententia negans committi peccatum mortale comedendo carnes in dicta die.*

55 *Probatur hæc sententia ex Textu Regulæ.*

56 *In Regula non præscribitur jejunium cujuslibet sextæ feriæ totius anni, sed aliarum temporis diversi ab in ea nominatis.*

Dictio alius, alia, aliud *quid importet.*

57 *Ex vi Regulæ jejunandum non est in Festo Omnium Sanctorum, cadente in feria sexta, sed hoc est ex consuetudine.*

In magnis solemnitatibus non est jejunandum.

58 *Instatur contra prædicta de feriis sextis, cadentibus in Quadragesima post Epiphaniam, in quibus non esse jejunandum sequeretur.*

59 *Solvitur instantia.*

60 *Guardianus, dans carnes in dicta die, non esset Officio privandus.*

Mereretur tantum pœnam extraordinariam.

61 *Num privandus Officio Guardianus, qui carnes in Communitate daret feria secunda, ac tertia post Quinquagesimam.*

62 *Respondetur, negative.*

Nulla Lex obligat ad jejunium in dictis duobus diebus.

63 *Instantia ducta a consuetudine contra datam responsionem, resolvitur.*

Supposita consuetudo non viget.

64 *Resolvitur, quod Guardianus aliqua reprehensione esset dignus.*

Quid agere debeat Guardianus, ut neque reprehensibilis tali casu sit.

13 CUm crimen *violationis jejunii* sit mere Ecclesiasticum, (saltem jejunium extra Quadragesimam, quæ a tempore Apostolorum in Ecclesia servata est, *Concl. Colon.* 2. *Part.* 9. *c.* 6. *Lauræa. Epitom. V. Jejunium.* ut proinde in *Concil. Mugunt.* 4. *Cap* 47. *Lauræa Epitom. Canon. V. Jejunium.* dicatur, esse de præcepto Divino) nullæ, quas invenerim, sunt pœnæ illius in jure Cæsareo, sed sunt tantum pœnæ Canonicæ; quæ tamen ad solam excommunicationem reducuntur. Nam in Conciliis *Gangrensi cap.* 19. *cap.* 69. *Lauræa. loc. cit.* & *Aquisgranensi* sancitur, quod jejunia Ecclesiæ ex suo arbitrio, & sine necessitate solvens sit anathema. Hoc quidem de jure antiquo, quod obsolevit. De jure autem novo nulla pœna reperitur pro hoc crimine. *Tridentinum* quidem *Sess.* 25. *de Refor. c.* 21 *de Delect. cibor.* hortatur, ac obtestatur Pastores, ut fidelibus commendent, ut statutis Ecclesiasticis pareant, *& iis præcipue sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus, & jejunia &c.* non tamen contraventoribus

ribus aliquam pœnam statuit, ut proinde concludendum sit, quod hæc relinquitur arbitrio Judicis infligenda.

14 Libet autem pro confirmatione ejus, quod diximus supra nu. 4. (nempe, quod in Quadragesima duo sunt præcepta distincta, nempe abstinentia a carnibus, & *jejunium*; & quod intentio Ecclesiæ est, per hæc duo præcepta inducere fideles ad proprium corpus mortificandum, non autem, quod *jejunium* in sui quidditate importet abstinentiam a carnibus, ut communis fert sententia) libet inquam perpendere citatum Textum Tridentini; ibi enim copulat *ciborum delectum*, & *jejunia*; si autem *jejunium* in sui quidditate importaret abstinentiam à carnibus, seu ciborum delectum, esset superfluitas in Texto Conciliari, quod non admittitur ex vulgatis. Quod si dicatur, quod *jejunium* quidem naturale importat solam negationem cibis: *jejunium* autem Ecclesiasticum includat quidditative abstinentiam a carnibus. Respondeo, quod hoc *jejunium*, in Quadragesima institutum ex præcepto Divino, ut habet *Concilium Mogantinum* supracitatum, secum habebat non solum abstinentiam à carne, sed etiam *ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, Text. in cap. Denique. Dist. 4.* imo etiam a piscibus sumptuosis, & delicatis, *Text. in cap. final. §. Cæterum. 4. Dist.* . Cum igitur piscium quælibet genera universaliter a fidelibus timoratæ etiam conscientiæ tempore *jejunii* comedantur: ac in quibusdam regionibus ex consuetudine in Quadragesima in usu sint lacticinia, alterum istorum est concedendum, puta, quod aut nullum universaliter, & specialim in dictis regionibus servetur *jejunium*, quod falsum est; aut quod, stante *jejunio*, dispensata sit abstinentia, ut proinde de quidditate *jejunii* Ecclesiastici non sit. Et profecto, ut habet *Nicolaus I. Ad consult. Bulgar. cap. 4.* & *Concilium Moguntinum 4. cap. 47.*, abstinentia a carnibus iniuncta est ad domandum corpus, non minus quam *ieiunium*: potuit ergo Ecclesia separare unum ab alio; & variare abstinentiam, non mutato, aut sublato *jejunio*.

15 Quod, si replicetur, quod non legitur, quod Ecclesia unquam concesserit comestionem carnium, tempore *ieiuniorum*; quia non potest tollere abstinentiam a carne, nisi simul tollat *ieiunium*, ex quo convincitur, quod illa est de substantia istius. Negatur assumptum, cum ejus consequentia. Concesso enim, quod Ecclesia numquam de facto dispensaverit, quia nunquam occurrit causa dispensandi super esu carnium, retento *ieiunio*, sicut dispensavit, hoc stante, super lacticiniis, cum ex tempore Apostolorum, ut dictum est, ita vetita fuerint lacticinia, sicut carnes. Si ergo daretur casus, quod in aliqua regione non esset copia olei, piscium, nec lacticiniorum, posset utique Ecclesia indulgere, ut fideles vescerentur carnibus, cum hoc tamen, quod ipsi saltem per *ieiunium* corpus suum mortificarent; & sic potest obligare, ut de facto obligat ad *ieiunium* eos, qui ex causa non possunt uti oleo, nec lacticiniis, cum alioquin robusti valent ieiunare.

16 Circa personas Regulares, ad quas videtur nostro tempore, (ob morum relaxationem, & frigescentem pietatem, ac devotionem plerumque secularium) redacta Ecclesiastici *jejunii* observantia, scrutandæ sunt ipsarum Constitutiones, ut decerni possint pœnæ contra transgressores. Nos *Minores de Observantia* habemus sequentia Statuta.

17 1. *Qui Statutis ieiuniorum diebus, absque necessitate, Superiori probata, non ieiunaverit, præceptum non solum in qualitate, vel etiam in quantitate ciborum transgrediendo, suffragiorum jure privandus est, Provincialis arbitratu, a quo etiam gravius arceri debet, prout violationis ratio suaserit. Text. Tit. Applicatio §. 1.*

18 2. *Quo tempore Fratribus, vel ex præcepto Ecclesiæ, vel ex Regulæ nostræ instituto jejunandum est, non solum ab esu carnium, sed etiam ab ovis, caseo, & lacticiniis aliis abstinendum est. Superiores vero locorum, qui aliter in Communitate fieri fecerint, ac permiserint, ipso Officio, Fratres vero, qui ea comederint, suffragiorum jure, arbitrio Provincialis priventur. Statut. General. Ordin. cap. 3.* §. 6. n. 1.

19. 3. *Qui statutis ieiuniorum diebus, absque necessitate, & Superioris licentia ieiunium fregerit, Superioris arbitrio graviter arceatur, loc. cit. n. 6.*

20 4. *Si quis sexta feria cœnam sumpserit, etiam in privata cella, vel hospitio, puniatur tamquam manifestus Regulæ transgressor.*, *n. 7.*

21 Prima dubitatio circa primum Statutum, ex Textu desumptum, est, an indifferenter pœna privationis juris suffragiorum multandus sit quisquis, quomodolibet diebus *ieiuniorum* non jejunaverit?

22 Respondeo primo, quod, ut non semel dictum est, Textus noster, quo ad ordinatoria telæ judicialis, pars Statutorum Ordinis est, ac adamussim servandus: sed quo ad decisoria, est tantum index eorum, quæ continentur in Statutis circa pœnas infligendas. Ex quo sequitur, quod in illo oritur confusio, dum diversos casus, qui in Statutis expressi sunt cum pœnis distinctis, Textus in unum confundit sub una tantum pœna, quod legenti difficultatem facessit. Cum igitur in Statuto 2. 3. & 4. supra datis appareat distinctio pœnarum circa frangentes jejunium, juxta casuum diversitatem; liquet, quod privatio suffragiorum non debetur indifferenter, & quomodocumque *ieiunium* violetur; sed solum in casu, quem infra exprimemus.

23 Respondeo secundo, quod *ieiunium* violari potest vel publice, nempe in communi refectione; vel private: pariter temerari valet, vel in qualitate ciborum, vel in quantitate; & pro casuum diversitate, juxta data Statuta, diversæ pœnæ sunt adhibendæ. In secundo igitur Statuto, dato supra *num.* 18. exprimitur casus ejus, qui publice violat *ieiunium* in qualitate ciborum, comedendo carnes, vel lacticinia; & hic puniendus est, ut patet, privatione suffragiorum, *Provincialis arbitratu*, ut patet ex contextu Statuti.

24 Advertendum autem, quod optime remittitur arbitrio Superioris talis privatio; nam longior debet esse ipsius duratio, quo gravior est modus, quo *jejunium* publice violatur. Nam, vel sumus in casu, in quo lacticiniis vescatur, quis in communitate, & in regione, in qua consuetudo est, quod in diebus *jejuniorum* seculares extra Quadragesimam, vel etiam in ea *lacticinia* comedunt, & hic est levior gradus transgressionis. Ratio est, quia taliter comedens est tantum Reus de *violatione* Statuti, quæ secundum se culpam mortalem non importat, dummodo absit contemptus; & sic, qui caseum v. g. absconsum sub mappula, comederet, procurando celare comestionem ejus in reverentiam Statuti, simpliciter in Statutum committeret; si autem absque ulla cautela, patenter comederet, quia sic adesse videretur contemptus Statuti, gravius delinqueret.

25 Vel sumus in casu, quo quis comederet in commu-

communitate lacticinia, in regione, in qua sæculares tempore *ieiunii* ea minime comedunt; & hoc crimen gravius est præcedenti. Ratio est, quia hinc Reus esset de violato præcepto Regulæ, quæ *ieiunium* jubet: & gravius adhuc esset crimen, si *ieiunium* tali pacto violaretur in die, etiam per Ecclesiam prohibito: nam tunc duplex præceptum transgrederetur.

26 Vel sumus in casu, quo quis, ut præfertur comederet carnes; & hic gravissime Reus delinqueret. Ratio est, quia cum in nullo casu regulariter Ecclesia esum carnium permittat tum *ieiunio*, cum tamen aliquando permittat lacticinia, patet, quod violatio *ieiunii* per esum carnium importat gravissimum modum, circa hoc delinquendi. Juxta gradationem autem recensitam debet Provincialis regulare arbitrium suum, circa durationem dictæ privationis, Reo infligendam, & hæc est germana mens Statuti.

27 Respondeo tertio, quod, quo ad violationem *ieiunii* extra communitatem, non est per Statutum apposita pœna privationis suffragiorum, sed commissa est *Superioris arbitrio*, ut patet ex Statuto 3. dato supra *num.* 19. Porro arbitrium hoc debet regulari pariformiter ad dicta, juxta leviorem, aut graviorem modum transgressionis. Si quis enim, fame lacessitus, *ieiunium* in sola quantitate frangeret, cœnando, postquam in mane prandium sumpsit, quamvis mortaliter peccaret; hoc tamen non esset ita grave, sicut si etiam in qualitate ciborum, & præsertim esu carnium violaret *ieiunium*: unde pro gravitate transgressionis, arbitrium Superioris debet regulari in danda pœna.

28 Et de quo Superiore intelligitur hoc Statutum? Dico, quod regulariter intelligendum est de Superiore locali, cujus est privata Subditorum crimina, quæ valde Rempublicam Religiosam non conturbant, punire. Sed si essemus in casu, quod Reus ex consuetudine in hoc peccaret, & monitus, & aliquando punitus a Superiore locali, minime desisteret, sed comessationibus, compotationibus, ac crapulæ vacaret, privatasque cœnas cum aliis suæ farinæ consuetus esset facere, dico, quod Provincialis in hoc casu Reum castigare deberet, etiam instituto processu, & per sententiam judicialem. Ratio est, quia incredibilia sunt mala, quæ ex hujusmodi comessationibus, ac conventiculis oriuntur, & non solum privatis animabus nociva, sed etiam publicæ tranquillitatis Religiosæ subversiva. Nam plerumque in talibus conventiculis fiunt ligæ, factiones, & partes, quibus misera Religio scinditur, ejusque quies turbulentissime subvertitur. Quapropter localibus Superioribus summopere invigilandum est, ne tales comessationes privatæ, nocturno maxime tempore, in cellis fiant; & ideo convenienter provideant Subditis de victu in communitate; nam, ut plurimum tales commessationes proveniunt ab avaritia Superiorum, qui necessarium, ac convenientem victum non provident Subditis, & in causa sunt, quod isti cogantur, sibi privatim necessaria comparare, & a necessaria provisione fit facile transitus ad nocivam, ac deplorabilem relaxationem.

29 Secunda dubitatio est, an Reus fiat Statuti, qui tempore Adventus in refectione privata comederet lacticinia, etiam in locis in quibus sæculares extra Quadragesimam, tempore *ieiuniorum*, illis vescuntur.

30 Respondeo affirmative. Ratio est, quia licet in cæteris *ieiuniis* per annum possint Fratres se conformare cæteris fidelibus, juxta consuetudinem regionis, ut dicunt Doctores *Sanctor. Comment. cap. 3. Statut. 13. Quæst. 2. fol. m. 255. & ibi 4. Magist. Polit. Cyprian. & Cordub. Marchant. Exposit. in Regul. Minor. cap. 3. quæst. 2. Concl. un. & ibi Hug. de Dina*, non tamen tempore Adventus. Quia quantumvis in Regula *cap. 3.* Adventus importetur sub nomine *ieiunii*, dicendo: *Fratres jejunent a festo omnium Sanctorum, usque ad Nativitatem Domini*, tamen non intelligendum est de *ieiunio* utcumque sumpto, sed de *ieiunio* tempore Quadragesimali, itaut totum continuum tempus inter FestumOmnium Sanctorum, & Domini Nativitatem, simile sit tempori interjecto inter Feriam quartam Cinerum, & Pascha. Et hoc probatur primo per Statuta *Farinerio*, facta a D. *Bonaventura, Stat. Fariner. apud Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 53. cap. 4. init. col. 2.* ubi sic habetur: *Cum teneamur secundum Regulam duas Quadragesimas ieiunare, & intermedia suadeatur cum benedictione Dei &c.* Secundo per Statuta *Alexandri Sexti capit. 3. art. 2. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 146.* publicata in Generali Capitulo, celebrato *Interamnæ* anno 1500, quæ sic habent: *Ad hanc Quadragesimam Adventus ieiunandum fratres sunt obligati modo, quo cæteri Christiani ad illam communem obligantur, ut lacticinia in ea comedi nequeant; & excusationes non ieiunantium pari passu hinc, & inde admittantur.* Ex his ergo Statutis apparet intentum, nam Adventus, ut patet, venit nomine Quadragesimæ; & declaratur obligatio abstinentiæ à lacticiniis eo modo, quo cæteri Fideles ab iisdem abstinent tempore Quadragesimæ communis.

31 Et magis confirmatur hac ratione. Si enim ieiunium Adventus esset simpliciter ad instar aliorum *ieiuniorum* per annum, possent Fratres in Dominicis Adventus, in quibus non jejunatur, vesci carnibus; quia nullum urgeret contrarium præceptum; non Ecclesiæ, ut patet; neque Regulæ, quia præscribitur *ieiunium* pro solis feriis, quibus jejunari potest, non vero pro Dominicis, in quibus jejunare vetat Ecclesia. Sed inauditum in Ordine est, quod ullus Fratrum opinatus sit, quod licitum sit in talibus Dominicis, nec publice, nec private comedere carnes; ergo universalis consensus Ordinis, firmatus etiam consuetudine, est, quod eo modo, quo in Dominicis Quadragesimæ communis abstineatur a carnibus, licet in illis minime jejunetur, pari modo servetur in Dominicis Adventus, & ita tempus Adventus, cum tempore Quadragesimæ adamussim comparetur.

32 Sequitur igitur ex his, quod eo prorsus modo, quo cæteri Fideles tempore Quadragesimali servant jejunium, eodem Fratres debent jejunare tempore Adventus; & sic nullo modo licebit nec publice, nec private comedere lacticinia. Quod, si ex privilegio, aut consuetudine regionis, sæculares in Quadragesima vescuntur lacticiniis, possunt etiam Fratres illis comedere tempore Adventus; & ratio est, quia, ut dictum est supra *num. 30. ieiunia* a Fratribus servanda sunt, quemadmodum cæteri fideles ea servant; & ita ab illis jejunandum est tempore Adventus, sicut ab his tempus Quadragesimæ communis. Sequitur etiam, quod, si ex consuetudine, aut privilegio regionis sæculares in Quadragesima vescuntur lacticiniis, hoc possint etiam Fratres in Adventu tum private, tum in Communitate.

33 Nec dicendum, quod contra hæc sient Statuta

tuta Ordinis *cap.3. §.6. n.1. cap.3.*, & *Reformationis*, ordinantia, quod tempore *ieiuniorum* abstineant Fratres in communitate etiam a lacticiniis, nam tale Statutum intelligitur servandum esse in illis regionibus, in quibus sæculares in *ieiuniis* extra Quadragesimam comedunt lacticinia, ex consuetudine introducta, potiùs ex relaxatione, quam ex necessitate, ob carentiam, aut pretium olei nimis cari; sicut est in *Lombardia*, in qua talis consuetudo non est introducta ex necessitate ciborum quadragesimalium, qui regulariter ubique, moderato pretio, possunt comparari, sed potius ex gulositate; volens proinde Statutum, quod Fratres in suis *ieiuniis*, majorem austeritatem, quam sæculares servarent, statuit, quod lacticinia minime comederent. Sed si in regione introducta est consuetudo ex vera, ac reali penuria ciborum quadragesimalium, & ob hanc concessum privilegium a Papa, ut in tali regione fideles vescerentur lacticiniis, etiam tempore quadagesimali, etiam Fratres possunt absque violatione Statuti ea comedere in communitate. Ratio est,quia talis consuetudo, aut privilegium concessum est, ut suppono, ex vera, ac reali indigentia ciborum, & ob paupertatem populi, regulariter non valentis pretio ita caro, illos comparare; cum autem Fratres, & re, & professione vere pauperes sint, optime frui possunt communi privilegio, contemplatione paupertatis concesso.

34 Et praxi roboratam vidi anno 1657. datam Doctrinam. Siquidem dum eo anno *Liguria* laboraret peste, non potuit inde in *Lombardiam* afferri oleum, neque cæteri cibi saliti quadragesimales,qui erant proinde carissimi; ita ut in hac regione ex tali accidenti erat vera necessitas dispensandi, ut in Quadragesima, & a fortiori in aliis *ieiuniis* per annum, fideles uterentur lacticiniis, & *Papa* dispensationem concessit. Tali tempore etiam Fratres in communitate, tempore Adventus in universa *Lombardia*, lacticiniis usi sunt. Unde sequitur, quod, si de novo à Sede Apostolica concederetur alicui regioni, ut in Quadragesima possent fideles lacticinia comedere, (ut paucis ab hinc annis concessum audio *Vallibus Sicidæ*, & *Oscelæ*) possunt Fratres etiam in Adventu illis uti tutissima conscientia, & absque Statuti violatione.

35 Tertia dubitatio est, quomodo intelligantur illa verba Statuti secundi, dati supra nu. 18. *qui aliter in communitate fieri fecerit &c.?*

36 Respondeo, quod *Communitas*, *Universitas*, *Collegium*, seu *Conventus* substantialiter idem important, & synonima sunt, nec aliud significant, nisi cœtum hominum, simul congregatorum ad aliquem finem honestum. Hinc est, quod aliquid dicitur factum *Communiter*, *universaliter*, *collegialiter*, seu *capitulariter*, quando convocatis omnibus, qui sunt de *Communitate*, *Collegio*, *Capitulo &c.* per sonum campanæ, tubæ, aut alio modo, quo membra talis Communitatis &c. congregantur, illud de communi Consilio, & communicata voluntate decernitur, & fit. *Gloss. in l. Sicut. ff. Quod cujus univ. Bart. in l. Aut. facta ff. de Pan. Abb. in cap. Gratum de Postul. Prælat. Gloss. in cap. 1. de Reb. Eccl. non alien. in 6.* Ex hoc sequitur, quod verba illa *in Communitate* significant, quando Fratres, qui sunt de familia Conventus, dato signo campanæ consuetæ, in locum, in quo solent congregari, puta, in Refectorio, conveniunt ad sumendum cibum.

37 Hic noto, quod ad constituendum in proposito Communitatem, multa requiruntur, puta, signum campanæ, quo Fratres convocantur; secundo locus, ad quem fit convocatio: tertio Fratres, qui sunt de familia illius Conventus, & cum cæteris tenentur obire communia munera Conventus, ad exigentiam proprij status. Sequitur hinc, quod, si hæc quatuor non concurrunt, non potest dici factum *in Communitate*; quamvis enim Fratres convenirent in Refectorium, non tamen ad signum solitum campanæ; aut, si hoc dato signo, convenirent in alium locum extra Refectorium; aut, si ad signum, & locum solitum convenirent quidem Fratres, sed non essent de familia illius Conventus; aut ex infirmitate Communia munera Conventus præstare nequirent, talis refectio nequiret dici data, aut facta *in Communitate*. Sensus igitur illius dictionis, seu clausulæ est; quod sub pœna privationis Officii Superiores Locales, tempore *ieiuniorum*, non possunt dare Fratribus suæ familiæ sanis in Refectorio, tempore refectionis communis, indicto per solitum signum campanæ,lacticinia comedenda.

38 Sequitur ex his, quod, si ex aliquo accidenti deficerent in Conventu cibi Quadragesimales, qui non possent nisi summa difficultate, aut excessivo pretio haberi,Superior ministrare faceret Fratribus lacticinia extra Refectorium, aut si in Refectorio, non dato signo solito campanæ convocantis ad Refectionem,non impingeret in Statutum; & ratio est, quia talis refectio non diceretur data *in Communitate*. Sequitur secundo ex eadem ratione, quod si Fratres hospites, qui hora prandii advenerunt, & statim a prandio volunt discedere, simul cum cæteris de familia conveniunt ad communem refectionem, nec aliquid obsonii quadragesimalis potest tam subito parari, ut juxta communem usum Religionis, ac debitum hospitalitis aliquid particularis cibi supra hospitibus detur, potest Superior illis lacticinia ministrare. Ratio est, quia magis urget convenientia Religiosæ hospitalitatis, & charitas, quæ dictat, hospitum vires ex itinere fractas particulari cibo reficere, quam Statuti ordinationem sequi; attento maxime,quod neque Statutum ipsum posset dici violatum, eo quia hospites non sunt de familia Conventus, & ideo non possit dici lacticinia fuisse data *in Communitate*. Sequitur tertio, quod si sunt in Conventu Fratres valetudinarii, qui ex infirmitate carnibus, aut lacticiniis vesci debent, etiam iis possunt ista ministrari non violato Statuto. Ratio est, quia cum isti, ut suppono, ex adversa valetudine non possint cætera munia Religiosorum obire, non proprie spectant ad *Communitatem*,sed considerantur tamquam exteri respectu illius, unde non posset dici, quod Superior *in Communitate* cibos vetitos ministrasset. Et profecto satius est, quod tales valetudinarii conveniant ad refectionem communem, & ibi audiant consuetas Lectiones, quæ fiunt Regulariter in mensa, quam quod ante, vel post *Communitatem* singulariter comedant, non participantes de Spirituali profectu, qui habetur ex Lectione Sacræ Scripturæ, & librorum Spiritualium, aut exhortatoriis sermonibus, qui frequenter fiunt a Prælatis tempore communis refectionis.

39 Quarta dubitatio est, an Superior Localis possit in aliquo casu particulari, lacticinia *in Communitate* ministrare tempore jejuniorum per annum, non committendo in Statutum?

40 Respondeo, quod, ut habetur ex Statutis Ju-

Julii II. in cap. 3. Part. 5. Comment. cap. 3. Stat. 3. Quæst. 2. apud Sanctorum Ministri cum Consilio, & assensu Fratrum alicujus Conventus (in quo *sine nimia difficultate, vel pretio nimio* cibi quadragesimales comparari non possunt) valent dispensare, ut in illo Conventu in jejuniis per annum Fratres valeant commedere lacticinia, si tamen Conventus sit in regione, in qua etiam sæculares illis temporibus vescantur lacticiniis. Circa quam concessionem noto, quod illa fundatur super carentia ciborum quadragesimalium, qui nequeunt haberi nisi cum summa difficultate, aut nimio pretio in ea regione, in qua est Conventus, & quia talis carentia non est ex accidenti, ut suppono, sed ex ordinaria constitutione regionis, ideo dispensatio vescendi lacticiniis est perpetua, aut saltem durat durante tali carentia.

41 Ex hoc Statuto deduco, quod sicut Provincialis potest, cum causa, indulgere dispensationem perpetuam pro Conventu, ut præfertur, quod Fratres possint uti lacticiniis: pari modo possit in casu particulari Guardianus ex causa dispensationem concedere similem. Dico *ex causa*, nam si hæc (quæ etiam legitima sit) non habetur, dispensatio non subsistit, *Gloss. in cap. At si Clerici in V. Dispensare Innoc. in cap. Dubium de elect. apud Aloys. a Cruce in Bull. Cruc. Disp. 1. c. 5. Dub. 21. num. 6.* Causa autem debet esse eadem, ob quam Provincialis potest dispensare: puta nimia difficultas, aut excessivum pretium ciborum quadragesimalium, qui tali tempore aliter non possunt haberi Ut enim ait *Sanctor.. Comment. cap. 3. Stat. 23. Quæst. 2. ℣. Circa quorum fol. m. 253.*, in *Ordine Minorum* plus attendenda est observantia paupertatis, quæ est ex voto, quam qualitatis ciborum, quæ est vel ex sola consuetudine, vel ex dispositione Statuti, & magis offenditur paupertas, emendo tales cibos carissimo pretio, quam violetur Statutum ob ingruentiam necessitatis. Verum est, quod, sicut Provincialis alligatur consilio, & assensui Fratrum Conventus illius, pro quo dispensationem concedit, pari modo debet Guardianus ad tutius, procedendum, exquirere consilium, & habere consensum a Discretis Conventus, (& consulo, ut habeat in scriptis ad omnem bonum finem) an sit in casu, ut licite talis dispensatio possit concedi. Et in hoc non assentior *Sanctor. loc. cit. Notab. 5.* dicenti posse Prælatum Localem dispensare, *nullo requisito consilio, nec assensu Subditorum*; nam de jure communi (*arg. cap. 1. cap. Novit. cap. Quarto de his quæ fi a Prælat. sin. cons. Capit.*) est, quod in rebus, ac negotiis gravibus Ecclesiæ, Prælatus habeat consensum a Senioribus. Et profecto periculosum in praxi esset, quod, se solo, Prælatus posset talem dispensationem dare; posset enim ex avaritia semper dicere, cibos quadragesimales nimis caro vendi, & sic semper lacticinia Fratribus dare, & rigorem Religionis relaxare impune, quia talis dispensationis causam nulli teneretur probare; quod non accidit, quando exquirit consilium, & assensum Discretorum, qui debent bene examinare causam, an sufficiens sit, & sufficiat ad concedendam tali casu dispensationem.

42 Dicetur forte contra hæc, nullam posse dari veram necessitatem, sufficientem ad talem dispensationem; quia, si Fratres non habent obsonium, neque oleum pro condiendo pulmento, possunt pro tali casu vesci pane, & leguminibus elixis, conditis simplici sale, ac aceto; aut si Superior ex ingruenti necessitate vult dare lacticinia, congreget Fratres in locum extra Refectorium, aut, si in Refectorio det non faciat pulsare campanulam, ne possit dici, quod *in communitate* contra Statutum præbuerit lacticinia.

43 Respondeo ad hæc, primo, quod pro tali dispensatione non requiritur necessitas physica, quæ etiam vocatur extrema, sed sufficit necessitas moralis, & diminuta, quæ potest vocabulo magis proprio vocari *convenientia*. Dicitur in jure *arg. l. 2. ff. de Juris. omn. Judic. l. Ad rem §. Qui procuratorem. ff. de Procur. l. Avibus junct. gloss. 2. ff. de legat. 3.* quod *necessaria* omnia ad unum conceduntur illi, cui conceditur illud unum; nomine autem *necessariorum* veniunt non tantum stricte, & absolute *necessaria*, sed etiam ea, quæ faciliorem, & commodiorem exequutionem actui præstant, prout eleganter tradit *Bald. in l. 2. ℣. Tu dic plenius ante num. 1. ff. de Jurisd. omn. Judic.* Convenientia ergo, quod Religiosi, qui laborant in vinea Domini, studendo, prædicando, Confessiones audiendo, noctu, dieque psallendo, congruo, ac convenienti alimento sustententur, ut labori possint resistere, nec solo pane, ac leguminibus possunt fractas vires reparare: conveniens ergo est, ut aliquale obsonium juxtà paupertatis vires sibi ministretur, & talis convenientia moralis *necessitas* est, quæ sufficere debet, ut lacticiniis vescantur, cum paupertatis vires impares sint ad comparandos excessivo pretio cibos quadragesimales.

44 Respondeo secundo, quod perfectioni Religiosæ vitæ magis confert, quod, dato solito signo campanulæ, conveniant Fratres in Refectorio ad sumendum cibum in Communitate, quam quod ne lædatur Statutum, congregentur ad prandium vescendo lacticiniis extra Refectorium. Ratio est, quia in Refectorio servatur silentium, fit lectio Sacræ Scripturæ, ac librorum spiritualium, qua nutritur anima, & ad virtutem accenditur, dum corpus cibo recreatur. Extra Refectorium silentium non servatur, lectio non auditur, dicteria, ac jocosi sales jactantur inter commensales, qui ad bibendum reciproce se provocant, ac sobrietas Religiosa cum detrimento animæ, ac corporis violatur. Dum ex alia parte nullum incommodum Religiosæ observantiæ accidit, quod ex accidenti lacticinia comedantur in Conventus Refectorio; cum, non læsa observantia, idem potuissent Fratres in domo sæcularium. Melius igitur est, ut *in Communitate* lacticinia comedant, quam quod, vescendo iisdem extra locum Communitatis, relexationi laxent habenas.

45 Quinta dubitatio est, an Superior Localis cum consilio, ac assensu Discretorum possit dispensare in diebus jejuniorum extra Quadragesimam, & Adventum, & in locis, ubi sæculares lacticiniis in jejuniis per annum vescuntur, *in communitate* esum lacticiniorum, dum major, aut notabilis pars Fratrum aut senio, aut destillatione, aut ex habituali ægritudine valetudinarii sunt?

46 Respondeo, quod casus hic potest de facili accidere in parvis Conventibus, maxime in iis, qui in aere parum salubri situati sunt; in his enim, ut plurimum, Fratres aliqua indispositione laborant; & ad casum affirmative respondeo. Ratio est, quia communis Doctorum sententia est, quod Pater familias pauper, si habet uxorem, aut duos, vel tres filios, qui ex infirmitate in ciborum abstinentia dispensantur tempore Quadragesimali, potest tuta

con-

conſcientia tum ille, tum alii de ejus familia, quamvis ſani, iiſdem cibis uti, quibus veſcuntur infirmi ejuſdem familiæ. Quia, cum pauper ſit, ut ſuppono, commodum ſibi non eſt, diverſos cibos emere, & diverſa pulmenta parare: nec cenſetur Eccleſia cum tanto incommodo, ac diſpendio, abſtinentiam fidelibus injungere. Applicando autem eandem Doctrinam caſui noſtro, dico, quod hæc adamuſſim adaptatur. Siquidem non eſt ambigendum, quod Conventus Fratrum *Minorum* dici debet familia pauper, cum paupertas ſit hæreditas filiis ſuis a *Seraphico Patriarcha* tranſmiſſa, & relicta; ſequitur ergo, quod, ſi in familia Laica familiares infirmi habilitant ſanos ad veſcendum cibis, ſibi alioquin vetitis; a fortiori Fratres valetudinarii familiæ Religioſæ, poſſunt inducere diſpenſationem, ut ſani valeant lacticiniis uti in diebus jejuniorum per annum. Dico *a fortiori*, quia abſtinentia ciborum in Quadrageſima eſt ex præcepto Eccleſiæ, quod majus eſt, cum obliget ad mortale; & abſtinentia a lacticiniis, quia eſt ex Statuto, quæ non obligat neque ad veniale, minor eſt. Si ergo talis paupertas ſufficit ad diſpenſandum in præcepto majori, ſufficere a fortiori debet ad diſpenſandum in minori.

47 Quod confirmatur ex hoc, quia de duobus malis id debemus eligere, quod minori nexu noſcitur obligare, *cap. Duo, capit. Nervi 13. Diſt. capit. ſi aliquid* 22. q.4. & inter duo bona magis bonum mediocri bono eſt præferendum *cap. Non mediocriter. de Conſecrat. Diſt.*5. liquet autem, quod magis bonum eſt, quod Fratres uniformem refectionem inſimul in Refectorio ſumant, quam quod inter ſe diverſificentur in cibis, cum talis differentia multoties zelum, invidiam, ac æmulationem ſoleat parere. Pariter magis malum eſt, quod conturbat Communitatem cum pacis Religioſæ jactura, quam quod ex accidenti diſpoſitio mere Statutaria non ſervetur; illud autem ſequitur ex diſparitate ciborum inter valetudinarios, ac ſanos, nam ex ea frequenter oriuntur ſcandala inter puſillos, qui conqueruntur ſe male tractari, alios vero diverſo cibo utentes Superiori cariores eſſe, & melioribus cibis ſub velamine valetudinis epulari: accedit conturbatio officialium, ac inquietatio in præparandis ac miniſtrandis diverſis cibis in ſeparatis refectionibus; inſuper major ſumptus Conventus: major incommoditas Syndici in comparandis diverſis eduliis, & major læſio Communitatis, dum non omnes inſimul ad Chorum, ac ad Refectorium conveniunt, ſed, dum Sacræ pſalmodiæ vacant, alii imbecilles, qui alioquin poſſent Choro intereſſe, ad prandium vadunt; & hæc omnia inconvenientia evadunt, ſi diſpenſato Statuto, etiam ſani lacticiniis veſcantur.

48 Confirmo adhuc concluſionem; nam ex Statutis Julii II. ſupracitatis habetur, quod Superiores Locales poſſunt diſpenſare ſuper comeſtione lacticiniorum cum illis Fratribus, qui jure hoſpitalitatis hoſpitibus lacticinia comedentibus aſſiſtunt; ergo ex ſimilitudine rationis, talis diſpenſatio aptari poteſt etiam iis, qui conveſcuntur cum valetudinariis, quorum major eſt cauſa, quam hoſpitum. Nec dicendum, quod illa diſpenſatio pro Fratribus, qui aſſiſtunt hoſpitibus, eſt diſpenſatio particularis, ex qua non poteſt inferri licita diſpenſatio pro tota Communitate. Reſpondeo enim, quod, ſicut excommunicari ex conſequenti poteſt tota Communitas (quæ nequit directe excommunicari) excommunicatis ſingulis de Communitate; ita poſſunt ſinguli Fratres, qui in Refectorio conveſcuntur cum valetudinariis, diſpenſari, & ſic cum quolibet ex familia ita diſpenſeter, ex conſequenti tota Communitas maneat diſpenſata.

49 Tandem ad eandem concluſionem magis firmandam adverto, quod, licet ſit præceptum Regulæ non equitare, tamen ſi non poteſt quis pedeſter ire, & de licentia Superioris quadriget, ſocius ejus eadem fruitur diſpenſatione, quamvis ſanus, & valens pedeſter itinerare, & hoc eſt, ne ſolus frater ægrotus iter conficiat, abſque comite, quod non a Regula, ſed a Statutis tantum prohibetur. Ex hoc ergo ita arguo. Ita eſt ordinatio ſtatutaria, quod Fratres omnes communiter, & iiſdem cibis, & in publico Refectorio, & eadem hora comedant, ſicut, quod Fratres bini, & bini more Apoſtolico incedant: ſed ad hoc, quod hæc ordinatio ſervetur, diſpenſatur cum Fratre ſano, ut poſſit, aſſociando ægrotum, equitare, licet hoc ſit contra præceptum Regulæ; ergo a fortiori, ut ſervetur Communitas, & uniformitas ciborum in Refectorio, quod eſt Statutum magis urgens, quia reſpicit totam Communitatem, quam ire aſſociatum, quod tangit tantum particularem, poterit diſpenſari cum omnibus ſanis, ut comedant lacticinia, quod eſt ſolo jure Statutario interdictum.

50 Dicetur forte contra firmatam concluſionem, quod rationes adductæ æque concludunt, quod Fratres ſani ex adducta cauſa poſſunt veſci carnibus, ſi valetudinarii hoc exigant, ſicut, quod poſſunt in Communitate veſci lacticiniis. Igitur vel dicendum eſt, quod ex tali cauſa poſſunt Fratres ſani diſpenſari, ut etiam carnibus veſcantur, quod falſum eſt, vel adductæ rationes non concludant, quod licite poſſint diſpenſari in lacticiniis.

51 Reſpondeo, negando conſequentiam, quia non valet illatio a præcepto formali Eccleſiæ, aut Regulæ, ad ordinationem ſimpliciter Statutariam. Nam major, & urgentior requiritur cauſa, ut diſpenſetur ſuper præcepto, obligante ſub mortali, quam pro diſpenſatione ſuper Statuto, quod ſecluſo contemptu, non obligat nec quidem ad veniale. Quamvis ergo adductæ rationes, & cauſæ minime ſufficiant, ut Fratres diſpenſentur ſuper eſu carnium; non poterit tamen inferri; ergo non valent pro diſpenſatione ſuper lacticiniis, cum ex topicia habeatur regula, quod a *majori ad minus deſtruenda non teneat conſequentia*, ut dicendo, quis non poteſt ferre centum, ergo neque poterit ferre decem. Concluditur ergo, quod, ſi pars notabilis Fratrum indiget lacticiniis, poteſt Guardianus eadem dare etiam cæteris, ut uniformis ſit Communitas. Et ſi quæratur, quæ tali caſu dici poſſit *pars notabilis*, cenſeo eſſe ad minus ſupra quartam partem totius familiæ; nam infra eam, *pars* non reputatur *notabilis*, ut patet in eo, qui omitteret minus quarta parte unius horæ divini Officii, qui non eſſet damnandus de culpa gravi, ut firmat *Antonius a Spir. Sanct. Direct. Confeſſ. Tract. 3. diſp.3. §. 3. num. 71.*

52 Sexta dubitatio eſt, an, cadente in feriam ſextam die Nativitatis Domini, Fratres comedendo carnes privatæ, aut publice, graviter delinquerent, & Superior, illas miniſtrare faciens, privari deberet Officio?

53 Reſpondeo, quod ſpinoſa quæſtio eſt, an propoſito caſu Fratres ſub mortali teneantur ad jejunium. Affirmant. *Miranda, Corduba Rodericus uterque, Sanchez, Rovſſerius, Navarrus, Portel-*

Portellus, *Vuadingus* locis citatis a *Sanctoro*. *Comment. cap. 3. Stat. 13. quæst. 5. fol. m. 357.* Negant alii non contemnendi Doctores, nempe *Zambellus*, *Diana*, *Molina*, *Azorius*, *Fagundez*, A S. *Fausto*, *Bonacina* & mutata sententia, *Rodericus Senior*, quos allegat, & sequitur loco citato *Sanctorus*. Dubitabilem esse conclusionem utramque jam ab anno 1500. subindicant *statuta Alexandrina*, quæ *cap. 3. Art. 2. apud Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 146.* sic habent: *Omnes sextas ferias ex Regula tenentur Fratres jejunare, nisi S. D. N. declararet non intelligi de illa sexta feria, in qua Christi Domini Nativitas celebratur.* Hoc implicite declaratum fuisse ab *Urbano Octavo*, scribit loco supracitato *Sanctorus*, ex eo, quod dictus Papa ex certa scientia confirmavit Constitutiones *Urbanas* Patrum *Minorum Conventualium*, in quibus habetur, quod, cadente Nativitate Domini in sexta Feria possint Fratres carnes comedere. Et tandem concessionem, *vivæ vocis Oraculo factam Angelo Aversano*, tunc *Procuratori Generali Ordinis a Paulo Quarto* ab Archivio Aracœlitano in Regesto Ordinis, incipiente ab anno 1518. Desumptam refert *Sanctorus* ipse in hæc verba. *Paulus Divina providentia Papa Quartus concessit vivæ vocis Oraculo, mihi Fratri Angelo Aversano facto, quoties Nativitas D. N. J. C. venerit feria sexta, ut Fratres præsentes, & futuri possent, & deberent vesci carnibus; & super hoc diploma Apostolicum jussit confici; & hoc præcepit mihi anno sui Pontificatus secundo 1556. quo anno Nativitatis D. N. venit feria sexta.*

54 Stante ergo tot Doctorum hinc inde caterva, periculosum est, quid certi pro, vel contra affirmare, nisi quod res in opinione est, quæ quo ad utramque partem in gradu æqualis probabilitatis potest censeri. Mihi autem longe probabilior apparet secunda sententia, tum quia fulcitur auctoritate *Pauli Quarti*, qui prænarratam concessionem indulsit, & *Urbani Octavi*, qui Constitutiones *Urbanas* in specie confirmavit, ut dictum est; tum quia ex Regula non convincitur, quod Fratres debeant jejuniare *omnibus sextis feriis* totius anni, quod est contra communem sensum Doctorum, & etiam Statuta *Alexandrina*, data numero Superiori; & hoc aperte demonstro.

55 In Regula *cap. 3.* sic textualiter habetur: *Fratres* jejunent a Festo Omnium Sanctorum, usque ad Nativitatem Domini. *Sanctam vero Quadragesimam, quæ incipit ab Epiphania, usque ad continuas quadraginta dies, quam Dominus suo Sancto jejunio consecravit, qui voluntarie eam ieiunent, benedicti sint a Domino, & qui nolunt, non sint adstricti: sed aliam usque ad Resurrectionem Domini ieiunent. Aliis autem temporibus non teneantur, nisi sexta feria ieiunare.* Circa quem Textum adverto primo, quod cum, juxta communia utraque jura *Arg. l. Ubi lex ff. de Reg. iur. cap. Frequens junct. Gloss in V. Proponitur de Restitut. spoliat. in 6.* dies termini non comprehendantur in termino, ex consequenti dies Nativitatis Domini, qui est terminus temporis, assignati pro jejunio Adventus, non comprehenditur in tali jejunio. Adverto secundo, quod tria tempora ad jejunium explicantur in Regula, puta, tempus intermedium inter Festum Omnium Sanctorum, & Nativitatem Domini, quod dicitur Adventus; tempus Quadragesimæ post Epiphaniam; & tempus Quadragesimæ communis. Tum subjungit. *Aliis autem temporibus non teneantur, nisi sexta feria ieiunare.*

56 Ex his ita arguo, dictio *alius, alia, aliud*, ut *Arg. l. Si fundus sub conditio §. Libertus ff. de legat. 2.* scribunt Doctores *Paris. Cons. 78. num. 21. Volum. 2. Durant. de Art. testa. Tit. de Hæred inst. Caut. 4. nu. 6. Cavalc. de Usufruct. mul. relict. cap. 12 num. 6. Socin. Corn. Sylvan. Decian. Menoch. Honded. Cened. & Giurba apud Barbos. Dict. 26. n. 17.* importat diversitatem a supra expressis, & diversa ab expressis includit; At in Regula Nativitas Domini jam est expressa, & exclusa ab obligatione jejunii Adventus, ut probatum est; ergo non potest comprehendi in jejunio sextæ feriæ, quod est injunctum tempore diverso a temporibus jejunii, jam expressis. Infertur pariter ex eodem fundamento, quod a Regula non præcipitur jejunium qualibet sexta feria anni, sed solum in qualibet sexta feria, quæ cadit in *aliis* nempe in diversis temporibus ab iis, quæ jam supra enumeraverat: & sic ruit fundamentum adversæ sententiæ, quod nempe ex vi Regulæ teneantur Fratres qualibet sexta feria totius anni jejunare.

57 Dicetur contra hæc, quod ex allata ratione sequeretur, quod cum Festum Omnium Sanctorum sit terminus, a quo incipit Adventus, nec in eo comprehendatur, si tale Festum cadit in sexta feria, non teneantur Fratres jejunare, quia talis dies jam est prænominata, & consequenter non inclusa in aliis sextis feriis, quæ occurrunt in temporibus aliis a jam nominatis, quod tamen nullus Doctor unquam somniavit. Respondeo, concedendo illationem; & dico, ex vi Regulæ ad tale jejunium Fratres non teneri, sed ex sola consuetudine, quæ legem induxit. Et fortasse ea fuit mens Seraphici Patris, ut in die Festo Omnium Sanctorum Fratres minime jejunarent, quamvis caderet in feria sexta. Siquidem tale Festum est ex solemnioribus totius anni, jejunandum vero non esse in magnis solemnitatibus, decrevit *Nicolaus Primus*, respondens ad consulta *Bulgarorum*, *cap. 5.* Unde etiam in Concilio Gangrensi *c. 18. cap. Utinam 76. Dist.* anathemate damnatur, qui, imitantes *Manichæos*, jejunant in festis.

58 Replicabitur contra prædicta, quod, si non intelligitur, quod ex Regula quælibet sexta feria totius anni sit jejunandum, sed solum in sextis feriis, occurrentibus in *aliis* temporibus, *diversis* a jam expressis, sequeretur magnum absurdum, puta, quod in feriis sextis, occurrentibus in Quadragesima post Epiphaniam, non esset sub præcepto jejunandum. Ratio est, quia tale tempus *jejunii* est tantum facultativum, aut voluntarium, & non cadit sub præcepto, ergo pariter erunt facultativæ omnes feriæ sextæ, in eo incidentes: consequentia est manifesta, nam tale tempus etiam ipsum expressum est, & si obligatio jejunii feriæ sextæ est tantum pro *aliis diversis* temporibus, & non pro qualibet sexta feria totius anni, sequetur, quod sextæ feriæ, occurrentes in Quadragesima, non cadent super præcepto.

59 Respondeo, negando consequentiam. Ratio est, quia *Seraphicus Pater* in Regula reliquit arbitrio Fratrum jejuniare, aut non, Quadragesimam post Epiphaniam. Nomine autem Quadragesimæ venit totum complexum quadraginta dierum. Non sequitur autem, quod si jejunium quadraginta dierum arbitrarium est, quod pariter arbitrarium sit jejunium cujuslibet feriæ sextæ, in illis occurrentis. Sed replicabitur, sub quo præcepto cadent illæ feriæ sextæ? Dico, quod cadent sub illo præ-

cepto

cepto. *Aliis autem temporibus non teneantur, nisi sexta feria ieiunare.* Nam aut Frater habet illud tempus 40. dierum post Epiphaniam pro Quadragesima, & illam jejunat, vel non. Si sic, sumus extra casum, quia jejunat. Si non, ergo habet illas ferias sextas, tanquam tempus, diversum a Quadragesima, & sic astringitur ad jejunium ex præcepto, *aliis autem temporibus &c.* Instabis iterum, si Frater frangit jejunium in alio die in illa Quadragesima, minime peccat, quia facultativum illi est jejunare, aut non. Sed si non jejunat in feria sexta ejusdem Quadragesimæ, mortaliter peccat. A quo igitur præcepto tale mortale peccatum inducetur? Respondeo, quod ideo peccabit, quia contraveniet eidem præcepto. *Aliis autem temporibus &c.* quia dum violat illam Quadragesimam, voluntarie assumptam, facto declarat, se nolle eam observare, proinde illud tempus ab eo habetur *aliud* a Quadragesima, & sic feriæ sextæ, ibi incidentes, reducuntur ad alietatem temporum, ivibi expressorum, & proinde cadunt sub præcepto, inducente peccatum mortale, & fortasse posset etiam dici, quod minime peccaret mortaliter, eo quod jejunium singulorum illorum dierum esset illi facultativum, nec feriæ sextæ ibi incidentes caderent sub præcepto. Sed prima Responsio, est melior, prout etiam scribit *Marchantius Exposit. in Regul. cap.3 Quæst.1. ℣. Respondeo nihilominus fol.m.173.*

60 Sic ergo resoluta prima parte dubitationis, liquet, quod privatione non posset percelli Guardianus, qui in die Nativitatis Domini, cadente in feria sexta, carnes in Communitate, aut lacticinia parari faceret. Ratio est, quia, ut hucusque probatum est, aut nullum absolute est tali die servandum *jejunium*, aut saltem probabile est, quod nulla ex Regula obligatio adsit. Superior igitur non potest absolute probari Reus Statuti; quia Statutum *cap.3. §.6. nu.1.* dicit, privandum esse Officio Guardianum, qui dat lacticinia, & a fortiori carnes *tempore, quo Fratribus ex præcepto Ecclesiæ, vel Regulæ nostræ instituto jejunandum est*: liquet autem, quod pro illo die jejunando nullum urget præceptum Ecclesiæ, & de præcepto Regulæ res dubia est, ergo non potest habere locum pœna privationis. Ratio est, quia delictum in dubio, tum juris, tum facti non præsumitur, & ideo actus, qui potest sonare in delictum, & non delictum, semper interpretatur, ut absit delictum, *Arg. l. Merito ff. Pro socio l. Prætor. §. Docere. ff. de Vi bon. rapt. cap. Estote Extra de Reg. jur.* interpretatio enim aut juris, aut facti, semper facienda est in casu dubio, ut sit exclusiva delicti, juxta Doctores *Abb. Natta, M scard. Farinac. & Menoch. apud Barbos. Dict.*68. *nu.*16. Dum igitur non probatum remanet plene crimen, in suo genere perfectum, minime potest infligi pœna ordinaria privationis Officij. Dico tamen, quod quamvis non constet de præcepto Regulæ, an sit die Natalis Domini in feria sexta jejunandum, constat tamen de universali consuetudine Religionis *Minorum de Observantia* utraque. Unde, si Guardianus hanc violaret, si non deberet privari Officio, ut probavimus, saltem aliquam pœnam extraordinariam mereretur, ob contraventionem laudabili in universo Ordine consuetudini.

61 Septima dubitatio est, an privandus Officio esset Superior localis, qui carnes, aut lacticinia in Communitate præberet feria secunda, ac tertia post Quinquagesimam?

62 Respondeo, quod in nullis Statutis Religionis, quæ viderim, reperitur, quod Fratres illis duobus diebus debeant jejunare, nisi in Statutis Farinerijs *cap.4. sub init. Orb. Seraph. Tom.3. col.1. fol.54.* in quibus sic habetur: *Quadragesimæ observantia a Quinquagesima inchoetur*, consonat autem tale Statutum antiquo Canoni, *Text. in cap. Denique 4. Dist.* in quo ita disponitur: *Sacerdotes, & Diaconi, & reliqui omnes, quos dignitas Ecclesiastici gradus exornat, a Quinquagesima propositum jejunandi suscipiant.* Hunc vero Canonem amplius non obligare, vel quia contraria consuetudine abrogatus est, vel quia per modum exhortationis tantum, non autem Decreti factus est, voluit *Gratianus §. Hæc etsi junct.* cui concordat; *Gloss. final. 4. Dist.* Pari modo de dispositione citati Statuti dicendum est; tum quia in *Statutis sequentibus*, in quibus inserta sunt *Farineria*, in ordine ad *jejunium*, minime inserta est talis clausula, per desuetudinem abrogata; tum quia exhortativum potius, quam decretorium, ac obligatorium fuisse, censendum est. Concluditur ergo, quod nullum adest præceptum de jejunando in illis duobus diebus, ut cum *Roderico, Cypriano*, & alijs, firmat *Sanctor. Comment. cap.3. Stat.13. Quæst.3. fol. m.254.*; Si ergo nullum adest præceptum jejunandi illis diebus, nec ex Regula, nec ex Statutis, resolvendum, quod non esset locus privationi Officij contra Guardianum.

63 Dicitur, quod, si non aliud, obstat tamen consuetudo, quandoquidem in nostra Religione, saltem apud *Reformatos*, inauditum est, quod illis diebus *jejunium* violatum sit. Respondeo, negando assumptum, & ejus probationem. Ratio est, quia in citatis *Farineriis* indicitur inceptio *ieiunii* Quadragesimalis a Quinquagesima. Patet autem, quod, si tale *ieiunium* ex consuetudine servaretur, una tantum refectio sumenda esset, sed in multis Provincijs Ordinis, & signanter in *Provincia Romana* tale jejunium non servatur; licet enim cibi quadragesimales in Communi mensa in prandio apponantur, tamen in sero etiam cœnatur, ergo de universali consuetudine *ieiunii* non constat. Respondeo secundo, quod non infertur ex hoc, quod in Refectorio nunquam communiter sint datæ carnes, inducta ideo sit consuetudo, obligans ad *ieiunium*; quandoquidem, qui volunt, extra Refectorium absque scrupulo, & cum scientia Superiorum comedunt carnes; nec ratione loci aliquod præceptum nobis imponitur; præcepta enim omnia Regulæ sunt personalia, non localia; ergo neque ex consuetudine tale præceptum est inductum.

64 Minime quidem approbo quorundam usum, qui in illis diebus solum panem, & vinum in mensa Communi apponunt, & facta solita benedictione, ac bucella panis, & haustu vini gustato, gratias agunt; mox mensam carnibus instructam in alio loco paratam habent, ad quam omnes accumbunt. Pejor est permissio aliorum, qui tolerant, quod Fratres per catervas dispersi in privatis locis comessationibus vacent. Ille usus sapit hypocrisim, iste vero dissolutionem nutrit. Melius profecto fieret, quod Capituli Generalis auctoritate decerneretur, quod conformiter cum cæteris fidelibus *ieiunium* inciperetur a Feria quarta Cinerum; & hoc modo scrupulus omnis, & tot deformitates, & corruptelæ cessarent. Concludo tamen, quod, licet probaverimus, Guardianum non debere vapulare privatione Officij, si carne, illis diebus in Commu-

nitate

nitate daret; hoc non obstante, quia violaret consuetudinem, quæ aliqualem observantiam sapit, esset aliqua reprehensione dignus, si in Communitate carnes daret. Proinde, ut hanc censuram evadat, hypocrisim, ac dissolutionem impediat, omisso signo campanulæ, per quod, ut supra diximus, convocatur Communitas, congreget Fratres in Refectorio, & cum benedictione Dei carnes apponat; nec poterit damnari, quod carnes dederit in *Communitate*, cum absque signo campanulæ, congregata in Communitate, non possit dici familia, & hoc modo feci ego: quando Guardianus fui, nec a Superioribus fui ullo modo reprehensus, quià in legem non commisi.

§. II. Itinerantium Delicta.

S U M M A R I U M.

1 *Intentio hujus paragraphi aperitur.*
2 *Multiplicia delicta, quæ a Fratribus itinerantibus possunt committi.*
Speciale delictum Fratrum Minorum itinerantium est equitare.
3 *Equitare quid sit, & quid importet.*
Definitio equitationis, prout Fratri Minori est interdicta.
Eques appellatur, qui etiam mulo, asino, aut camelo insidet.
4 *Jumentum quodnam vocetur.*
Bos non venit nomine jumenti, & quando venire possit.
Brutum quodnam sit.
Opinio, quod itinerans, Vectus in humeris hominum, non delinqueret.
5 *Impugnatur posita opinio.*
Qualis fuerit mens S.P. Francisci, ferendo præceptum de non equitando.
Vectura Minoribus itinerantibus prohibita, extenditur ad eam, quæ fit in ferculo ab hominibus deportato.
6 *Bigare, quadrigare quid importet.*
7 *Trahi in navi ab equis non est delictum, & quare:*
Navigare quid sit, & de quibus dicatur:
Itinerans in carruca vento impulsa, ut apud Sinas, non incurrit delictum.
8 *Necessitas, quæ excuset a delicto equitandi, multiplex est.*
9 *Necessitas orta ab infirmitate, quomodo extendatur, ut possit licite Frater equitare.*
10 *Explicantur alii casus necessitatis.*
11 *Necessitas, & infirmitas, quæ facit licitam equitationem, debet esse manifesta.*
Manifestatio necessitatis, facienda Superiori, magis restricta ab Urbano Octavo.
12 *Ubi intervenit vera necessitas, aut infirmitas, non requiritur ad equitandum dispensatio, indulta a Superiore.*
Manifestum, & manifestatum, quomodo differant
13 *Necessitas, aut infirmitas sufficit, quod dubia non sit indigenti, aut cuilibet discreto viro.*
14 *Ex dispositione Urbani Octavi requiritur, quod necessitas, propter quam licitum est equitare, sit manifesta, gravis, & vera.*
Talis dispositio, & pœna in ea latæ non sunt usu receptæ.

1 AD solam illustrationem nostri Textus cogimur, de *Itinerantium delictis* pauca delibare: nec hærere debet Lector in titulo hujus paragraphi, cum delicti nomen generale sit, & queat quodvis specificum delictum, ab itinerante patrari, ut proinde non videatur, quod possit de *delictis Itinerantium* formari paragraphus specialis, quemadmodum fecimus in toto hoc opusculo de singulis delictis in specie. Etenim concedimus quidem, quod delictum quodvis possit committi ab Itinerantibus, specificative sumptis; non vero reduplicative acceptis, hoc est, quod delictum ab iisdem committatur in ratione propria, qua itinerantes sunt.

2 Multiplicia quidem in specie esse possunt talium crimina: nam possunt iter instituere absque litteris obedientialibus; aut non petita benedictione Superioris; aut sine permissu Prælati Provincialis, quando literæ obedientiales sunt concessæ a Generali; aut sine socio; aut habitu dimisso; aut notabiliter declinando a recta via. Cum autem recitati modi delinquendi formaliter reducantur ad inobedientiam, de iis locuti sumus in paragrapho *Apostasia*, quæ de directo militat contra obedientiam. Hic autem agimus de speciali modo delinquendi, qui fit a *Fratre Minore* itinerante, non propriis pedibus, sed equitando, quod sibi per suam Regulam sub præcepio æquipollenti vetatur, ut post *Clementinam Exivi §. Ut autem de verb. sing. Gundisalvus Compend. Reg. Minor. Tit. Equipoll. num.* 6. Hinc apparet, hoc delictum non posse habere locum in aliis Regularibus, quia nullus per suam Regulam tali præcepto arctatur: & ideo est proprium *Fratris Minoris* servare, obligati *Regulam Minorum* in sua puritate, ut sumus Nos *Minores de Observantia Regulari, ac Strictiori, ac Cappucini*, quandoquidem *Minores Conventuales* habent de tali præcepto dispensationem.

3 Quia vero hoc delictum formaliter consistit in transgressione præcepti, dicentis: *Fratres non debeant equitare, nisi manifesta necessitate, aut infirmitate cogantur, Regul. Minor. cap. 3.*, nullo potiori modo potest cognosci, in quo consistit hujus delicti quidditas, nisi definiendo quid sit *equitare*, prout in Regula probibetur. Potest autem ita definiri: *Equitare est cujusvis animalis ministerio subvectione, aut tractione super terram ad pompam, aut commoditatem uti*. Advertas autem lector, me hic definire equitationem, ut præcise vetitam *Fratri Minori*; non autem in se. *Equitare* enim secundum se non est nisi vehi, non tantum equo, sed etiam quovis animali. Proinde *equitem etiam appellamus eum, qui vel asino, vel mulo, vel camelo insidet, nedum equo*, ait *Spiegel. Lexic. jur. V. Equitem.*, sicque etiam *equitare* diceretur, qui vel Elephanto, vel bove, aut vacca, prout apud *Indos Orientales mos est*, ad iter faciendum uteretur.

4 In data definitione dico primo, *cujusvis animalis ministerio uti*, non autem me adstringo ad vocabulum *jumenti*, aut *bruti*. *Jumentum* enim intelligitur *brutum*, quod dorso inservit, proinde nomine *jumenti* non venit bos, ut dicitur *Text. in l. Aediles. §. Unde ff. de Aedilit. edict. l. Boves ff. de Verb. sign.* quia collo inservit in trabendo jugo. Apud *Indos* vero *Orientales*, ut dicebam, qui insidentes bovi, aut vaccæ, sua itinera conficiunt, bos etiam nomine *jumenti* venit. *Brutum* pariter importat animal, ratione carens. Dico igitur, *cujusvis animalis*, ut comprehederem etiam homines. Non enim abeo in sententiam *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 23. ℣. Super humeros fol. m.* 276. qui vult, quod, si quis præciso pretio, vel superbia,

vel

vel scandalo, iter faceret, vectus humeris hominum, prout mos est apud *Apbros Meridionales*, & *Neapoli*, ac *Genuæ*, non violaret præceptum de non equitando, quia loquendi modus hoc genus vectionis equitationem non appellat, unde præceptum odiosum non est extendendum, quo de jure non pertingit.

5 Siquidem prout habet *Hugo de Dina Exposit. in Regul. Minor. cap. 3.* mens Seraphici Patris in traditione præcepti de non equitando, ea fuit, ut Fratribus suis traderet formam *minuendæ sollicitudinis*, (puta, in procurando pretio equitationis) *humilitatis*, & *austeritatis*. Quamvis igitur in vectione in humeris hominum absit pretium, (si vectio gratis fiat) superbia, ac scandalum; non vitatur tamen læsio *austeritatis*; si ad solum commodum, absque necessitate talis vectio fiat; & in rigore sermonis, *equitare* importat solo dorso jumentorum vehi: unde non posset ex vi sermonis extendi ad alium modum, quo homo vehitur, puta, rheda, lectica, sella curuli &c. & tamen ex *Divo Bonaventura in Regul. Minor. cap. 3.* expositione, quam amplexatus est *Martinus V.* & *Julius II.* in suis Statutis *apud Sanctor. loc. cit. ℣. Respondeo Verum fol. m.276.* extenditur ad *bigare quadrigare &c.* Sequitur igitur, quod debet etiam favore Religiosæ professionis ampliari etiam ad vecturam, quæ fit lectica, sella, aut ferculo super humeris hominum, quod præ omnibus vecturis sensualem commoditatem sapit.

6 Dico secundo, *fulvectione*, *aut tractione*; prout enim paulo supra dictum est, *equitare* importat etiam *bigare*, *quadrigare &c.* de rigore autem sermonis *equitare*, ut dicebam, importat dorso animalis uti ad vectionem: *bigare* vero, *quadrigare*, vehi curru, sella curuli, plaustro, Sarraco &c. significat vehi motu tractorio animalium, qui vel collo, vel pectore trahunt.

7 Dico tertio, *super terram*, ut excludam tractionem, quæ fit super aquam. Si quis enim *Frater Minor* navigat adverso flumine, dum ventus secundus cessat, nec velis possunt nautæ uti; aut etiam quovis tempore adhibent equos, boves, aut bubalus ad trahendam navem, licet in tali itinere tractorio, ministerio animalis utatur, non tamen potest dici, quod contra præceptum Regulæ equitet; quia *super terram* non trahitur; sed vere, & proprie dicitur *navigare*; hoc enim verbum non convenit tantum nautis, ac vectoribus, sed etiam iis, qui iter instituunt in navi, & navi vehuntur, proinde *navigare* dicitur etiam de mercibus, quæ vehuntur in navi. *Text. in l.1. ff. de Naut. fœnor.* In Regula autem non prohibetur, quod Fratres navigare non possint; cum & ipse *S. Pater*, ac ejus Socii, Regulæ observantissimi, navigasse legantur, ut observat *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 23. ℣. De navi. fol. m.276.* & juxta communem Expositorum sententiam, trahi animalibus in navi non importat transgressionem contra Regulam. Sed quid dicendum, si tractio esset quidem in rheda, seu carruca super terram, non autem fieret ab animalibus, sed a vento, prout est in aliquibus Provinciis Regni *Sinarum*, in quibus viatores iter instituunt carrucis, velorum ministerio, impulsis a vento: esset ne talis modus itinerandi prohibitus *Fratri Minori*? Respondeo, quod non. Ratio est, quia nullo pacto potest convenire nomen equitationis (quæ sola in Regula prohibetur) tali modo itinerandi, cum non ministerio animalium, sed sola vi ventorum carruca moveatur; unde talis modus magis accedit ad navigationem, ratione causæ principalis motus, quam ad itinerandum, modo solito per currus &c.

8 Dico ultimo *ad pompam*, *aut commoditatem*, ut excludam *necessitatem*, qua stante, non est illicitum *Frati Minori* equitare. Porro necessitas ex multiplici capite potest oriri: puta, aut ab infirmitate, aut impotentia propria, aut Socii, cum quo quis agit iter. Nam, si Socius impotens est ad iter pedestre, & rheda nititur, Frater, licet sanus, potest & ipse rheda uti. Ratio est, quia conveniens, juxta Statuta, non est, quod Fratres soli incedant; nequit autem, qui pedester ambulat, comitari Socium in rheda, quæ velociori motu movetur; neque etiam, si equo vehitur, unde necesse esset, quod, cum sæcularium admiratione Frater pedester solus a longe sequeretur Socium, qui est ipse solus in rheda, sella curuli, aut equo alium ante iret; & per hoc conveniens est, quod etiam sanus ægrotum Fratrem in rheda, aut equo comitetur. Quod, si adducta ratio cessat, quia Frater ægrotus in lectica, aut equo, lento gradu itineratur, nec itineris prolixitas superat spatium consuetum, quod potest, qui sanus est, peditando, metiri; dico, quod non potest sanus, tuta conscientia, lectica, aut equo uti. Ratio est, quia tali casu potest commode sanus comitari ægrotum, & ab eo longo spatio non dissociari, & cum lentus sit motus, ut suppono, & iter non excedens, non ultra debitum lassatur sanus in comitando; & sæculares videntes unum equestrem, alium vero Fratrem pedestrem, ædificationem potius, quam scandalum ex eo colligunt, arguunt enim infirmitatem in eo, qui equitat, & necessitatem; in alio autem sanitatem, & in ambobus Regulæ observantiam.

9 Pariter necessitas oritur etiam ab infirmitate, quæ timetur secutura ex pedestri itinere, ut bene advertit *Sanctor. loc. cit. Quæst.2. ℣. Infirmitas fol. m.278.* puta, quia quis expertus est, quod itinerando pedibus, sibi accenditur febris, laborat dolore capitis, fluxiones patitur, ob quas cogitur in Lecto decumbere, & similia &c. Imo etiam recreandi gratia animi, fracti a longa transacta ægritudine, longa scriptione, longo studio, potest, qui peditare nequit, equitare, ut bene *Cordula Exposit. in Regul. cap. 3. Quæst. 3.* Ratio est, quia lapsus virium infirmitas est, & sicut istas reparare licitum est, ita licitum erit etiam equitare, quando sine eo nequeunt vires reparari, aut saltem valde confert ad reparationem, cum ex vulgatis, cui conceditur aliquid, conceduntur etiam ea, quæ ad illud obtinendum conferunt.

10 Item necessitas equitandi potest oriri *ex prolixo*, *vel impedito itinere*, *vel urgentia negotii*, ut ait *D. Bonavent. Exposit. in Regul. cap. 3.* Ratio est, quia in Regula duo casus exprimuntur, ob quos licet equitare, puta, *necessitas*, tamen hæc in plus se habet, quam infirmitas. Extendi enim debet ad casus, in quibus aut pietate, aut charitate in proximos, aut Prælati imperio dictante, instituendum est iter, aut longum supra vires Fratris peditantis, aut quod ex gravitate negotii exigit majorem celeritatem, quam præstari peditando possit; aut impeditum nivibus, glacie, luto &c. aut nimia arduum, ut in ascensu montano, alpestrique. In his casibus tutum est equitare, ut communiter Expositores.

11 Verum est, quod juxta Regulam *cap. 3.* tum necessitas, tum infirmitas debent esse manifesta, ut ex horum causa possit quis licite equitare; ait enim, *nisi manifesta necessitate, vel infirmitate cogantur*, & de tali manifestatione scribunt communiter Expositores, quod debeat esse respectu Superioris, cujus est, inquiunt, super ea dispensare. Magis arctavit rem *Urbani VIII. Const. Militantis 1. Junii* 1640. §. *Ne autem*, quæ communiter intitulatur *de restituendo candore*, qui voluit subiacere pœnis, ibidem comminatis, (de quibus infra) *omnes Fratres, qui sine manifesta, vera, gravique necessitate, aut infirmitate, & absque licentia Provincialis, vel in casu urgenti, Superioris Localis, de Consilio, & judicio trium Discretorum Conventus, scriptis obtenta, equitare ausi fuerint*.

12 Sed circa supradicta adverto, quod aut loquimur de obligatione, inducta per Regulam, aut de inducta ex dispositione talis Bullæ, insertæ in Statutis Ordinis *cap. 3. §. 9. n. 1.* Si primum, dico, quod nulla requiritur dispensatio Superioris super præcepto de non equitando, in casu, in quo interveniat manifesta necessitas, aut infirmitas. Ratio est evidens, quia Regula ipsa dispensat in tali casu; igitur non est necessaria ulterior dispensatio Superioris juxta Regulam; ergo, dices, si Superior non declarat necessitatem adesse, & equitationem concedat, Regula violatur? Respondeo, negando assumptum cum consequentia; Siquidem non ait Regula, *manifestata*, sed dicit, *manifesta*. Hoc porro discrimen est inter *manifestum*, & *manifestatum*, quod *manifestum* est id, quod sensui, aut rationi evidens est ex se. Unde dicitur, *manifestum esse crimen*, in quo quis deprehenditur, *arg. l. Si fur. ff. de Furt. ubi Bartol.* tunc enim subiicitur sensui, *manifesta propositio*, quando, apprehensis terminis, patet rationi, ut *omne totum est majus suo parte*. *Manifestatum* autem est id, quod ex se minime patere potest, unde alio indiget, ut *manifestum* fiat, ut est occultum factum, quod ex relatione alicujus alteri manifestatur.

13 Dum igitur dicit Regula, *manifesta necessitate*, non autem *manifestata*, patet, quod loquitur de ea necessitate, quæ sensui, aut rationi patet; non adstringitur autem ad hoc præcise, quod Superiori pateat, sed sufficit, quod aut indigenti, aut cuilibet discreto viro dubia non sit, ut *de manifesta necessitate*, ob quam licitum sit non jejunare, scribit *Hugo de Dina Exposit. in Regul. cap. 3.* relatus à *Marchontio eo. tit. & cap. Quæst. 3. Concl. 2.* Quid enim, si doleo nervis pedum, in quibus cæteroquin nulla appareat inflammatio, nullus tumor, & Superior, cui dolorem meum manifesto, incredulus est, (quia non apparent externa signa doloris) & mihi negat facultatem equitandi, dum iter facere debeo, forte peccabo in Regulam, si absque dispensatione Superioris equitavero? Minime profecto, quia sufficienter dispensor ab infirmitate, mihi *manifesta*, ex dispositione Regulæ.

14 Loquendo tamen de obligatione, inducta per citatam Bullam *Urbani VIII.*, (quæ sub culpa gravi obligat, cum Papa in ea jubeat *in virtute sanctæ obedientiæ*, quæ præceptum formale importat, ad quod sub mortali obligamur ex voto) aliter est dicendum; nam requiritur, ultra *manifestam, veram, ac gravem necessitatem*, etiam *licentia Superiori. Provincialis, vel Localis, in scriptis concessa*, ut patet ex verbis ejusdem Bullæ, datis supra *num. 11.* Adverto tamen pro quiete conscientiarum timoratarum, talem Bullam non esse usu receptam, cum præscripta in ea nec a Superioribus, nec a Subditis serventur communiter, & ideo neque in conscientia obligare ad culpam, sed tantum ad pœnas, de quibus infra loquemur, & circa equitationem rem consistere, juxta disposita per Regulam.

Probatio.

S U M M A R I U M.

15 *In delicto equitationis illicitæ præsumptio stat pro delicto.*
Probata equitatione, debet Reus probare legitimam causam equitandi.
16 *Hoc delictum probatur etiam per Testes singulares.*

15 QUO ad probationem hujus delicti adverto, quod cum simus in præcepto prohibitivo, (dicente Regula; Fratres non debeant equitare) præsumptio stat pro delicto, ita ut si ab accusatore, aut Fisco probetur, quod *Cajus* equitaverit, præsumitur deliquisse; & ex tali præsumptione transfertur in Reum onus probandi *necessitatem*, aut *infirmitatem*, ob quam sibi licitum fuerit equitare.

16 Adverto insuper, quod tale delictum, eo quod iterabile est, potest probari etiam per Testes singulares, ut *Par. p. Tit. Probatio n. 3.* diximus, & nobiscum contra *Carenam*, & *Abbatem* tenet etiam *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. n. 22.* Circa hoc autem nihil peculiare in ordine ad probationem, amplius occurrit.

Pœnæ.

S U M M A R I U M.

17 *Pœnæ illicitæ æquitationis sunt petendæ a Statutis: & datur Textus.*
18 *Statutum secundum.*
19 *Statutum tertium.*
20 *Statutum quartum.*
21 *An in quocumque casu equitationis intret pœna Statutaria?*
22 *Respondetur negative:*
Equitans sine scandalo per modicum iter, non est puniendus.
Parvitas materiæ in itinere, quanta sit.
Pars minor tertia totius alicujus, non censetur notabilis.
23 *An pœnæ, latæ in Textu, sint sublatæ per recens Statutum Ordinis, dispositum juxta Bullam Urbani Octavi?*
24 *Respondetur negative.*
Dictio præter, quid importet.
25 *Quomodo in hoc crimine dari possit privatio suffragiorum ultra Carcerem.*
26 *Privatio suffragiorum quotupliciter intelligenda, & quomodo in hoc casu.*
27 *An pœna Carceris bimestris debeatur pro unica equitatione?*
28 *Respondetur negative, & quare.*
Delictum proprietatis est gravius illicita equitatione.
Esset inconveniens Statutum, si gravius crimen minorem pœnam reportaret leviori.
29 *Quæ pœna semel equitanti debeatur.*

30 An-

30 *An in omni casu, ut quis licite equitet, requiratur scripta licentia Provincialis?*
31 *Respondetur negative.*
Quo casu Guardianus possit dare licentiam equitandi.
32 *An delinqueret, qui absque necessitate iter faceret super curru, tracto a bobus?*
33 *Opinio Sanctori negativa.*
34 *Impugnatur opinio Sanctori.*
35 *Absurdum, quod sequeretur ex fundamento Sanctori.*
36 *Motiva, quæ habuit S. P. Franciscus ad prohibendam equitationem.*

17 Circa pœnas hujus delicti, attendendæ sunt a Textu, & Statutis Ordinis, quorum primus sic habet: *Equitantes, bigantes quadrigantes sine licentia, & necessitate, bimestri carcere macerari merentur; & si in hoc defectuosi fuerint. omni suffragiorum jure sexennio carere deberent. Text. Tit. Applicatio* §. 28.

18 2. *Ad eliminandum equitandi abusum, præter antiqua Ordinis Statuta, per Constitutionem Urbani VIII. omnibus, & singulis Ordinis nostri Fratribus, in virtute Sanctæ Obedientiæ, ac sub pœna privationis Officiorum, quæ obtinent, & perpetuæ inhabilitatis ad quæcunque Officia, gradus, & dignitates in posterum, ipso facto, incurrenda præcipimus, & mandamus, ne absque manifesta, vera, gravique necessitate, aut infirmitate, & absque licentia Provincialis, qui eam præstare non possit sine scripto., necessitatis testimonio sibi a Guardiano, & Discretis Conventus facto; vel in casu urgenti Superioris Localis de judicia trium Discretorum, quorum conscientias oneramus, in scriptis obtenta, equitare, bigare, aut quadrigare audeant, vel præsumant. Easdem pœnas solis, Ministro, & Commissario, Generalibus, aliquando ex rationabili causa remittendi auctoritate relicta. Stat. Gen. Ornd. cap. 3.* §. *9. n. 1.*

19 3. *Fratrem sine dictis cautelis equitantem, bigantem, aut quadrigantem, Guardianus Conventus, ad quem pervenerit, sub pœna suspensionis ab Officio per sex menses, tenetur in Communitate Fratrum disciplina afficere, & in carcerem per tres dies recludere, ac Provincialem de transgressione monere. Stat. loca cit. n. 3.*

20 4. *Nullus Frater cujuscunque conditionis sit equo, jumento, curru in publicas vias Civitatum, Terrarum, vel Hospitiorum negotietur, deambulet, aut iter faciat, sub pœna carceris, & inhabilitatis, ad omnia Officia Religionis Stat. n. 4.*

21 Prima dubitatio circa Textum est, an in quocunque casu equitationis sine licentia, & necessitate, pœnæ in eo contentæ, debeantur?

22 Respondeo negative; si enim quis, secluso scandalo, per modicum iter, ut præfertur, equitaret, non posset tali gravi pœna multari. Ratio est, quia parvitas materiæ, in hoc delicto, & in aliis quæ illam admittunt, debet excusare a crimine, ut pœna ordinaria non debeatur. Quod, si quæras, ad quæ milliaria possit extendi talis parvitas materiæ? Dico, quod potest extendi ad quatuor, aut quinque millaria, ultra quæ non potest rationabiliter dari parvitas itineris. Ratio est, quia viginti milliaria in jure *Text. in l. 1. ff. Si quis cautia l. Itinera ff. de Verb. sign.* constituunt iter unius diei, quod potest homo peditando conficere. Quatuor autem, aut quinque milliaria constituunt quintam, aut quartam partem itineris. Porro pars minor tertia alicujus totius non censetur notabilis, prout docet *D. Antonin. apud Navar. de Oratia cap. 7. n. 44.* Sequitur ergo a simili, quod equitans per quartam, aut quintam partem itineris, a jure assignati pro dieta, non peccare graviter, & sic non incurrere pœnam Statuti.

23 Secunda dubitatio est, an pœnæ, latæ in Textu sint sublatæ per recens Statutum Ordinis dispositi juxta Bullam *Urbani VIII.*, quæ in eo inseritur.

24 Respondeo negative. Ratio est, quia in hoc nupero Statuto ponitur clausula *præter antiqua Ordinis Statuta*; dictio autem *præter*, quando adiicitur rei, quæ sub genere præcedentium, aut subsequentium minime includitur, sed est alterius diversi generis, habet virtutem augendi, & ponitur pro *ultra*, ut dicunt Doctores *Arg. l. Num quod. ff. de de Pœn. legata. Bart. in l. 1. in fin. ff. de Pignor. act. Dec. in l. Actione. n. 8. C. de Transact. Abb. in cap. literas. n. 10. de Præsumpt. Barbos. Dictio* 279. *n. 5.* Sensus ergo Statuti est, quod Reo de equitatione, ultra poenas, latas in Statutis antiquis Ordinis, infligantur etiam illæ, quas ibi sancit.

25 Tertia dubitatio est, cum juxta Textus dispositionem *Tit. Pœnar.* pœna carceris includat privationem actuum legitimorum, ista vero involuat privationem suffragiorum, nempe vocis activæ, ac passivæ, dubitatur, quomodo cum defectuosis in equitando possit ultra carcerem infligi pœna privationis suffragiorum.

26. Respondeo, quod, ut *Par. p. Tit. Pœnarum* n. 7. dictum est, pœna suffragiorum proprie accepta importat privationem vocis activæ, ac passivæ in Ordine ad Prælaturas, ita ut tali pœna affectus, nequeat eligi in Prælatum, neque ad electionem alterius ad Prælaturam suffragium ferre. Manet tamen in Religioso, taliter privato, jus suffragiorum respectu aliorum actuum capitularium, ut in approbatione Novitiorum in ordine ad professionem, & alios actus, in quibus exquirendum est votum cujuslibet, qui vocem habet in Capitulo Conventuali. Hoc supposito, apparet resolutio dubitationis; nam, quamvis pœna carceris relinquat post se privationem actuum legitimorum, & hæc includat privationem suffragiorum, proprie sumptam, tamen remanet adhuc in taliter privato jus suffragiorum respectu aliorum actuum, non spectantium ad electionem activam, aut passivam ad Prælaturas. Dum igitur in Textu dicitur, quod defectuosus in equitando, *omni suffragiorum jure sexennio carere debet*, vult decernere, quod, qui habituatus est in equitando (*defectuosus* enim significat eum, qui habituatus est in defectibus; unde ebriosus, aut rixosus dicitur, qui frequenter solet inebriari, aut rixari) careat jure suffragiorum, non tantum proprie sumpto, sed *omni*, puta, quovis jure ferendi votum in quovis actu capitulari.

27 Quarta dubitatio est, an pœna carceris bimestris debeatur ei, qui semel equitasse probatur?

28 Respondeo negative. Ratio est, quia pœna carceris est infamatoria, proinde valde gravis, & atrox est; unde rationabiliter non est danda, nisi pro delicto simili in gravitate. Semel autem equitare, quamvis delictum sit, non tamen est ex gravioribus, qui committi possit in Regulam. Profecto *proprietas* est delictum gravius equitatione, cum opponatur voto solemni paupertatis, & per Sacros Canones *Text. in cap. Monachi Extra de Stat. Monach.* decedens in tali crimine privetur Eccle-

ſiaſtica ſepultura, & tamen juxta Statuta Ordinis *cap. 7. §. 6. n. 5.* proprietarius punitur carcere per ſolum menſem. Eſſet ergo irrationabile Statutum, ſi carceri per duos menſes damnaret eum, qui ſemel equitavit. Intelligendum ergo Statutum eſt de eo, qui pluries tali crimine deliquit; replicatio enim criminis juſta cauſa eſt, ut augeatur pœna ultra eam, quæ delicto ſemel commiſſo deberetur.

29 Sed quæ pœna ſemel equitanti debetur? Dico, quod debetur pœna, quæ exprimitur *in* Statuto Tertio, dato ſupra *num.19.* puta, quod diſciplinetur a Guardiano, & per triduum carceretur; & moneatur de hoc Provincialis. Carcer iſte non debet eſſe formalis, ut jura juribus concordent, nam carcer formalis, & ad pœnam, ut *Par.1. Tit. Pœnarum num.75.* ex Statutis probavimus, non poteſt dari, niſi per ſententiam Definitorii. Sequitur ergo quod, ſi a ſolo Guardiano ſit dandus, ſit tantum carcer pœnalis, hoc eſt reclusio in carcere, non tamen ablata carcerato forma habitus. Monendus autem de hoc eſt Provincialis, ut, ſi Reus ſæpius tale crimen commiſerit, pœna carceris formalis ad normam Statuti puniatur.

30 Quinta dubitatio eſt, an ad hoc, quod quis in omni caſu valeat impune equitare, requiratur licentia Provincialis in ſcriptis, cum cautela præſcripta *in* Bulla *Urbani VIII.*, de qua dictum eſt ſupra *n.18.*

31 Reſpondetur negative. Ratio eſt, quia in eadem Bulla conceditur facultas Superiori Locali, *ut in caſu urgenti*, (nempe ex accidenti, & in abſentia Provincialis) poſſit ſcripto, & cum judicio Diſcretorum talem facultatem indulgere. Licentia igitur Provincialis neceſſaria eſt pro iis, qui ex pedum infirmitate, aut alia cauſa, non poſſunt peditare, itaut ſemper cogantur equitare, & iſte eſt verus ſenſus Bullæ. Cæterum in caſibus accidentalibus poſſunt, abſente Provinciali, Superiores licentiam concedere.

32 Sexta dubitatio eſt, an, qui abſque neceſſitate, & ad vitandum tantum laborem itineris, iter faceret ſuper curru a bobus, aut equis, vel mulabus tracto, Reus eſſet talis delicti?

33 Reſpondeo, quod *Sanctor. Comment. cap.3. Stat.23. Quæſt.1. ℣. Reſpondeo negative ſol. m.277.* tenet, quod non; quia currus rigoroſe non eſt equitatio; & *S. Bonaventura* ſcripſit, non licere fratribus bigare, aut quadrigare, *quia majoris ſunt ſumptus*; unde infert, quod, ſi gratis detur quadrigatio &c. nulla ratio urget in contrarium; trahi autem in curru res pompatica non eſt, ſed potius riſu digna; & concludit cum Statutis Julii II. *cap.3. Par.6.* quod *intentio S. Franciſci fuiſſe credatur, potius pompam, quam equitandi neceſſitatem, & utilitatem excludere.*

34 Sed talis opinio ſuſteneri non poteſt: conceſſo enim, quod equitare non importat proprie ambulare in curru, non tamen ſequitur intentum; quia hoc modo neque ambulare in rheda, carruca, aut lectica eſt proprie equitare, non tamen tollitur, quin in communi ſenſu, & Statutis Ordinis, bigare, quadrigare &c. delictum non ſit. Quid autem differt rheda a curru, ſeu plauſtro, aut ſarraco? Idem ſunt prorſus: ſunt enim inſtrumenta, ad vehendum fabricata, & non differunt, niſi accidentaliter in hoc, quod carruca operimentum fornicatum habet ad commoditatem, quo caret currus. Si ergo biga, quadriga, ac carruca interdicitur, idem erit de curru.

35 Quod autem intentio *S. Patris Franciſci* fuerit interdicendi ſolam pompam, ac faſtum in prohibenda equitatione, non autem utilitatem, falſum eſt; aliter ſequeretur, quod qui abſque neceſſitate equitaret in mulo, burdone, aut aſino, a quibus faſtus, aut pompa non inducitur, non delinqueret: ſed quis concedet hoc contra communem ſenſum Expoſitorum Regulæ? Quod vero interdictum ſit *bigare, aut quadrigare, quia majoris ſunt ſumptus*, & hoc modo læderetur paupertas, poſſet inferri, quod nullum ſit interdictum, ſi nullus adſit ſumptus, & ſic pro libito liceat quadrigare, quando hoc gratis habetur. Poſſet etiam inferri; ergo etiam, quando nullus eſt ſumptus, poteſt Frater equitare; ſi neceſſitas faciendi ſumptus eſt ratio finalis prohibitæ equitationis, & quadrigationis. Sed nullus profecto dicet hoc.

36 Dico igitur, quod, ut tradidimus ſupra *num.5.* ex *Hugone de Dina*, S. Pater tria habuit motiva prohibendæ equitationis, primum eſt *minuendæ ſollicitudinis* in procurando pretio vecturæ, quæque illa ſit. Secundum eſt *conſervandæ humilitatis*. Tertium autem *exercendæ auſteritatis* in vita pœnitentiæ. Eſto igitur, quod vectura gratis detur, & ſic ceſſet primum motivum. Eſto, quod quis equitet in aſino, aut vehatur in plauſtro, quæ ſonant vilitatem, nec lædunt humilitatem, & ſic ceſſet ſecundum. Si tamen ad ſolam commoditatem quis vehitur curru, plauſtro, ſarraco, aſino &c. læditur tertium motivum, nempe *auſteritatis*, & ſic contra intentionem *Seraphici Patris*, & contra Regulæ verum ſenſum delinquet.

§. III. Hoſpitalitatis Læſio.

SUMMARIUM.

1 *Hoſpitalitas, quid ſit.*
Hujus virtutis perfectio, in quo conſiſtat.
2 *Ad hoſpitalitatem, quando quis obligetur ex juſtitia, & quando ex charitate.*
Læſio hoſpitalitatis, quomodo definiatur.
3 *Denegatio neceſſariorum tantum peregrino facta, importat hoc crimen.*
4 *Ad hoſpitalitatem ſpecialiter obligantur Fratres Minores.*
5 *Specialis obligatio reſpicit peregrinos ejuſdem Ordinis.*
Religioſus habet jus ad bona ſui Ordinis.
6 *Separatio Conventuum, ac Provinciarum non minuit obligationem hoſpitandi quoſvis Fratres advenas.*
Bona Conventus ſunt communia Fratribus advenis, ac incolis.
Advenæ ſubduntur obedientiæ Superioris Localis, ut Fratres de familia.
Habens aliquem in famulatu, & ſub ſua obedientia, eum alere tenetur.
7 *Superior Localis nequit a ſuo Conventu repellere Fratres advenas.*
8 *Probatur obligatio hoſpitandi Fratres ex Regula.*
Ad talem hoſpitationem tenemur jure naturali, ac Divino.
9 *Explicatur Textus Regulæ.*
Domeſtici qui dicantur.
Fratres carnales, habentes pro indiviſo hæreditatem Patris, habent omnia communia.
10 *Mater tenetur lactare filium propriis uberibus.*
Si Mater non lactat filium, tenetur expenſis pro-

propriis per Nutricem lactare.
Tempus, quo infans tenetur materno obsequio, est triennium.
Amor charitatis est fortior amore carnali.
11 *Probatur ex alio capite obligatio Superioris hospitandi advenas.*
Dispositio de uno correlativo trahitur ad aliud.
12 *In quo cadat proprie crimen hospitalitatis læsæ.*
13 *Ministrare Fratribus infirmis necessaria, est præceptum Regulæ, obligans sub mortali.*
Quosnam obliget tale præceptum.
14 *Casus in quibus tale præceptum violatur.*

1 AD cognitionem hujus criminis, quod placuit intitulare *læsionem hospitalitatis*, (quod tamen unico vocabulo potuisset efferri, dicendo *inhospitalitas*, si licuisset latine dicere) necessarium est scire, quid sit *hospitalitas*, & quando ad eam teneamur ex charitate, & quando ex justitia. Dico igitur, quod *hospitalitas est virtus, inclinans hominem ad requirendos, & in propria domo recipiendos peregrinos, & sibi necessaria ministrandum.* In qua definitione advertendum, quod dico, quod est *virtus*, nempe species charitatis, *inclinans ad requirendos peregrinos*, quia ait Apostolus *ad Roman. cap. 12. ℣. 13. hospitalitatem sectantes*, ex quo loco deducitur, ut ex *Origente* tradit *Concil. Paris. sub. Gregor. IV. cap. 14.* quod *hospitalitas* non limitatur ad hoc, *quod venientem ad nos hospitem suscipiamus, sed requiramus, & sollicitemus, & perquiramus ubique hospites*; quemadmodum fecit *Abraham Gen. cap. 18. ℣. 12.*, qui cucurrit in occursum Angelorum, in specie humana peregrinantium, & rogavit, ut in tabernaculum suum diverterent; & *Loth Gen. c. 19 ℣. 3.* qui eosdem Angelos, in platea urbis sedentes, compulit apud se hospitari; ac *Lucas*, & *Cleophas* discipulorum Christi, qui *Luc. cap. 24. ℣. 29.* eundem in specie peregrini *coegerunt*, ut secum ad cœnam in hospitium intraret. Verum est, quod talis diligentia in perquirendis, ac invitandis peregrinis, potius est opus perfectionis, quam obligationis; unde sufficienter quis *hospitalitatem* exercet; qui peregrinum egentem, in domum suam recipit, & ei necessaria tribuit.

2 Sicut autem in communi Doctorum sententia, aliquando obligatur Christianus *ex charitate* tantum bene facere proximo, quando nempe iste non est in extrema necessitate; *ex justitia* vero, quando proximus est in necessitate extrema: ita pari methodo obligatur ad *hospitalitatem*: & sic faciens contra eam, aliquando peccat tantum venialiter, quando ex charitate tantum quis obligatur ad *hospitalitatem*; aliquando autem mortaliter, quando ad eam tenetur ex justitia. Ex his ergo deduci potest ratio *læsionis hospitalitatis*, quæ delictum est, & potest definiri, quod sit *culpabilis denegatio necessariorum peregrino, extreme indigenti*. Ex hac definitione elicitur, quod hoc est crimen omissionis, cum consistat in non faciendo, quod quis facere debet; sed potest etiam esse commissionis, si quis non tantum peregrinum non reciperet, sed etiam ingressum in domum violenter expelleret verbis injuriosis, ac verberibus, ipsum offendendo. Additur autem *culpabilis*, nam omissio simpliciter receptionis peregrini potest esse non culpabilis; si nempe aliquis denegaret recipere peregrinum, quem recipere non valeret ob propriam paupertatem, angustiam domus &c. culpabilis tamen est, quæ ex avaritia procedit &c.

3 Elicitur secundo, quod non quarumvis rerum denegatio, peregrino facta, importat hoc crimen, sed tantum denegatio necessariorum. Unde, si peregrinus habet nummos, quibus possit sibi victum mercari, non teneor sibi cibum ministrare; bene tamen teneor sub tecto meo recipere, & illi cubile congruum, & focum, qui sibi algenti necessarius est, parare. Ratio est, quia ex justitia non teneor proximo præbere, nisi necessaria ad ejus sustentationem. Elicitur tertio, quod supradicta præstanda sunt sub dicta obligatione, non cuivis peregrino, sed tantum *extreme indigenti*, puta, illi, qui non solum nequit sibi necessaria emere, sed etiam, quia alium non invenit, qui possit, & velit illa præbere eidem. Quod, si alii sint, qui eum recipere possint, & credibile est, quod de facili peregrinus inveniet alium, qui eum recipiet, non pecco contra justitiam, eum non recipiendo. Ratio est, quia ille non est in extrema necessitate, quæ me arctet ad eum recipiendum, cum æque bene credibile sit, quod ab alio recipiatur.

4 Supradicta quidem quadrant cuicumque homini Christiano, ac respectu cujusvis conditionis sit peregrinus: sed quo ad Religiosos, præsertim Ordinis nostri, pro quibus specialiter hæc scribo, res altius emedullanda est. Sciendum igitur; quod si loquamur de peregrinis laicis, aut etiam Clericis, ac Religiosis alterius Ordinis, parem obligationem habent nostri Superiores exercendi *hospitalitatem*, quam habent cæteri Christiani sub debito charitatis, ac justitiæ juxta indigentiam communem, aut extremam, in qua sunt peregrini juxta supradicta. Ratio est, quia ex Regula nullum speciale præceptum circa hoc nobis imponitur, unde non ligamur alia obligatione erga proximum peregrinantem, quam ea, quæ a communi præcepto: *Diliges proximum sicut teipsum*, omnibus Christianis imponitur. Debent tamen ratione boni exempli, & cum sint in statu practicandi majores virtutis actus Regulares, præ sæcularibus propensiori studio exercere *hospitalitatem*, cum hæc a Sacris Canonibus, multipliciter viris Ecclesiasticis inculcetur. *Triden. Sess. 25. cap. 8. de Reform. cap. 1. cap. Quiescamus. 42. dist. c. Quia in fin. 11. q. 2. cap. 1. de Empt. & vendit. c. de Monachis. Præben., & dignit.*

5 At loquendo de Hospitibus nostri Ordinis, res aliter se habet, nam sub mortali tenentur Superiores, Fratres advenas, qui cum legitimis literis obedientialibus ad se divertunt, ex justitia hospitari, ac eis cibum, & alia necessaria ministrare. Ratio est, quia, ut ex Lessio *De just. & jur. lib. 2. cap. 35. Dub. 12. nu. 68. ℣. Sed contra*, docet *Peyrinus formul. lit. O. num. 2.* Religiosus habet jus ad bona Religionis participanda; sicut enim in professione, abdicatis propriis bonis, operas suas obligat Religioni, ita vice versa Religio obligata manet ad providendum sibi necessaria, & hoc obligatione justitiæ. Potest ergo Religiosus advena de rigore prætendere participare de bonis ejus Conventus, ad quem divertit, velut cæteri Fratres; & si Superior hoc sibi denegat, contra justitiam delinquit.

6 Nec facit contra hoc separatio Conventuum in Provinciis, & distinctio Provinciarium in Ordine, ita ut ad bona hujus Conventus habeant jus illi tantum, qui sunt de ejus familia, & sic pari modo de Provincia. Quia Provinciarum, & Conventuum distinctio est quid accidentale, quod respicit, & importat tantum regimen politicum, & respectu istorum vera est instantia, quæ fit; siqui-
dem

dem Fratres advenæ non habent vocem in Capitulo Conventuali, non fruuntur ordine præcedentiæ, quo gaudent Fratres de Familia &c. Sed respectu victus, ac aliorum necessariorum aliud est dicendum. Nam dum Superior Generalis, qui in omnes Provincias, ac Conventus Ordinis jus habet, concedit Fratri legitimam obedientiam pergendi ad aliquem locum, constituit eum quodammodo de familia illius Conventus, in quo tanquam hospes recipitur, pro toto illo tempore, quo ibi manet. Et ideo Frater ille non minus, ac alii Fratres de familia, subditus est, & obedire tenetur Superiori locali illius Conventus tam in directivis, quam in coercitivis. Sequitur ergo, quod respectu necessariorum ad victum, sanitatemque, Frater advena habet verum jus ad bona Conventus, toto tempore, quo ibi hospitatur, sicut habet quilibet alius Frater de illius familia. Et confirmatur ex hoc, quod, ut habetur, ex jure *Arg. l. Si paterno. C. de nego. gest. ubi Gloss. & Jacob. Butr. cap.6.* habens aliquem in famulatu, qui ei obedire tenetur, obligatus est ad eum alendum. Si ergo advena, dum manet in Conventu, obedire tenetur Superiori, pari modo vitæ necessaria debet habere.

7 Sequitur igitur ex his, quod eo modo, quo Superior Localis nequit repellere a Conventu Fratrem de sua familia, qui cum legitima licentia egressus ad eum revertitur; neque pariter potest sibi necessaria denegare; ita non potest denegare Fratri cuivis advenæ *hospitalitatem*, & alia ejus vitæ necessaria; & si ea denegat, delinquit crimine *Læsæ hospitalitatis*.

8 Quæ hucusque dicta sunt fundatur in Regula nostra, sic habente *cap.6. Et ubicumque sint, & se invenerint Fratres, ostendant se domesticos invicem inter se, & securus manifestet unus alteri necessitatem suam: quia, si mater nutrit, & diligit filium suum carnalem, quanto diligentius quis diligere, & nutrire debet Fratrem suum spiritualem? Et si quis in infirmitatem ceciderit, alii Fratres debent ei servire, sicut vellent sibi serviri.* Ex quo Textu, quamvis Papa in sua *Clement. Exivi. de Verb. sign.* in qua discrevit mandata Regulæ in præcepta eminentia, æquipollentia, & habentia vim præcepti, non hauserit præceptum aliquod de *hospitalitate* servanda, tamen, ut advertit *Sanctor. Comment. cap.6. S at.2. ℣. Quam autem fol. m.371.* ad eam tenentur de jure naturali, ac Divino; unde *Exposit. Anonim. in Regul. Minor. cap.6.* ait, quod in citato Textu Regulæ includitur *aliquid præcepti omnibus Fratribus, scilicet domestica charitas ad Confratres*.

9 Libet autem expendere vim verborum citati Regulæ Textus, ut magis roboretur ex eo data conclusio. Dicit ergo, quod Fratres debent se ostendere *domesticos* invicem inter se. Sensus verus hujus termini, *domesticos*, non est, ut communiter accipitur, ut is dicatur *domesticus* idiotismo Italico, qui latine dicitur *affabilis, comis* &c. sed, prout *arg. l. Præsenti C. de His qui ad Eccl. confug. & ibi Gloss. in §. Sane. Bart. in l. Respiciendam §. Furt. ff. de Pœn.* elicitur, *domestici* dicuntur, qui ex eadem domo sunt, & nobiscum habitant. Dum ergo dicit Regula, quod Fratres se ostendant *domesticos* inter se, vult dicere, quod sic se habeant ad invicem, ut si essent de eadem domo, nec differentiam faciant inter advenas, & familiares, sed sint veri Fratres ex charitatis professione, tanquam ex eadem domo, & sanguine procreati fratres naturales. Stat autem, quod fratres naturales, qui pro indiviso fruuntur paterna domo, ac hæreditate, habent omnia ejus bona æqualiter communia, nec aliquis, aut aliqui eorum possunt dicere, hoc est meum, nec disponere de eo, tanquam de re propria, ut dicunt jura *l. In tantum ff. de Rer. divi. cap. Qui manumittit .22. q.2. cit. in Repert. Abbat. V. Bona arg. cap. Ratio. de Præben.* ergo Fratres pariter, licet advenæ debent uti bonis Religionis, quibus pro indiviso frui debent, nec aliqua facienda est discretio in hospites, ac eos, qui sunt de familia.

10 Et magis roboratur conclusio a simili, imo a fortiori, ex eo quod in eodem Textu ponitur. Ait enim, sicut *mater nutrit, & diligit filium suum carnalem*, ita debet Frater *nutrire, & diligere Fratrem suum spiritualem.* Constat autem quod mater de jure *text. in cap. Ad ejus 5. Dist.* debet propriis uberibus lactare filium, si non obsit causa legitima; quæ si desit, expensis propriis debet facere filium ali, ut scribit, *Abb. in cap. Cum haberet. num.8. de Co. qui dux in matr.* & hoc pro toto tempore, pro quo filius eget materno obsequio, quod est triennium, ut jura volunt *cap. Ex literis. de Convers. infidel. Gloss. final. in cap. Cum haberet. de eo. qui dux. in matr. & ibi l. Nec filium. C. de Part. pot. & l. Si quis a liberis. §. Non tantum. ff. de liber. agnosc.* Ergo pariter Frater, nempe Superior, alere debet, nutrire, & necessaria subministrare fratri sive advenæ, sive incolæ, qui omnes pari modo suæ obedientiæ subduntur. Imo a fortiori hoc debet facere; nam, ut ait, *D. Bonavent. Exposit. in Regul. Minor. cap. 6. amor charitatis fortior est amore carnali;* si igitur ex solo amore carnali mater nutrit filium, a fortiori Frater ex obligatione charitatis nutrire debet Fratrem suum spiritualem.

11 Emergit adhuc amplius in Superiore Locali debitum *hospitalitatis* ex alio capite; nam sub pœna apostasiæ, prout sancitur in Statutis Ordinis *cap. 3. §. 7. num. 7.* tenentur Fratres advenæ, in locis, ubi sunt Conventus, antequam ad negotia divertant, se Superiori præsentare, & extra Conventum, absque ejus licentia, non commorari: Si ergo debitum sub gravi culpa est Fratris advenæ ad Conventum pergere, par debitum Superioris erit illum recipere, & hospitari: Siquidem correlativa sunt ad Conventum pergere, & in Conventu recipi; & si in advena obligatio est in Conventu commorari, in Superiore obligatio erit concedere hospiti permanentiam, ac mansionem in Conventu, & si talis obligatio est hospiti sub culpa mortali; par obligatio erit Superiori eum hospitandi, ex trita doctrina correlativorum, de quorum uno dispositio trahitur ad alterum *arg. l. final. de Acceptib. l. fin. S. de Indict. vidui. toll. l. Si quis Servo C. de Furt. Barbos. Axiom. 61. num. 1.*

12 Patet igitur, in quo consistat hoc crimen *Læsæ hospitalitatis*, quod proprie cadere potest in Superioribus Localibus, quorum interest advenas fratres in Conventu recipere, cum ad eos spectat ex dispositione Statutorum, eorum literas obedientiales lustrare, ac examinare. Cadit etiam non raro in Officialibus, puta, in deputato ad recipiendos hospites, ac ministris Refectorii, ac coquinæ, qui hospites, præsertim si pauperculi Fratres sint, inurbane, ac avare tractant; & in istos a Superioribus est severe animadvertendum; non tantum enim Rei sunt violatæ charitatis, ac præcepti Regulæ, sed etiam in causa sunt, quod male in Ordine audiatur de Provincia, in qua hospites non charitatem,

ritatem, sed rusticitatem, contumeliosa non raro verba, & indignam Religioso statu tractationis formam, experiuntur.

13 Quamvis autem obligatio erga hospites recipiendos importet subministrationem eorum omnium, quæ necessaria sunt ipsis, dum sani sunt; tamen magis in quibusvis Fratribus urget charitatis obligatio, quando hospites infirmi sunt; licet vero videatur ad hos limitari dispositio Regulæ, eo quia, postquam monuit Fratres de *hospitalitate* servanda, statim subjungit: *Et si quis eorum in infirmitatem ceciderit, alii Fratres debent ei servire, sicut vellent sibi serviri*, tamen hoc universaliter, & de omnibus Fratribus intelligendum est, quod, si aliquis eorum infirmitate laborat, alii Fratres debent ei servire. Hoc vero est præceptum, obligans sub mortali, ut declarat *Clement. Exivi. ℣. Item quia propterea. de Verb. sign.* & maxime afficit Provinciales, ac Guardianos, cum istis præcipue cura infirmorum in Regula *cap.* 4. demandetur. Afficit pariter Infirmarios, qui a Superioribus sunt ad hoc munus deputati. Quod, si in Conventu specialis Officialis pro cura infirmorum designatus non est, præceptum de serviendo infirmis, obligat pro modulo suo quosvis Fratres sub mortali, ut bene advertit *Sanctor. Comment. cap. 6. Stat. 7. ℣. Dico quarto fol. m. 374.*

14 Porro grave esset delictum in infirmis non serviendis, si in periculosa ægritudine non accersiretur Medicus; si ob avaritiam non providerentur medicinalia; aut cibi convenientes; aut supellectiles, infirmo necessariæ; aut si derelictus in lecto maneret, nec ullus sibi auxilio esset in iis, quæ sibi æger præstare nequit.

Probatio.

SUMMARIUM.

15 *Probatio hujus criminis fit per Testes. Nihil habet speciale.*

15 LÆsæ *hospitalitatis* crimen, aut negligentiæ in serviendo infirmis, nihil specialitatis habet. Consueto igitur modo per Testes probare sufficit, quod Superior Localis repulit pauperculum Fratrem, qui cum legitima obedientia ad suum Conventum appulit, & cum febri laboraret in hospitio apud sæcularem, aut in hospitali receptus est &c. aut quod Coquinarius, Janitor, & Refectorii minister Fratres advenas soleat male tractare; dure, ac rustice cum eis agendo, & denegando, aut malo modo tribuendo ea, quæ Religio tribuere consuevit &c. sive, quod Infirmarius nec charitatem, neque compassionem cum ægrotis servet; cibos perverse paret; medicinas suo tempore, juxta Medici præscriptum, & artem, non præparet, aut tribuat; infirmos non visitet, non consoletur; munditiem lecti, Cameræ, vasorum &c. non curet, & alia hujusmodi. His concludenter probatis, locus erit Statutariis pænis, de quibus infra.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

16 *Pœna danda in extremo judicio contra non servantes hospitalitatem.*

17 *Nulla pœna datur determinata in jure contra Clericos, non sumentes hospitalitatem.*

18 *Regulares circa hoc crimen consulant suas Constitutiones.*

19 *Statutum primum pro Minoribus de Observantia*

20 *Statutum secundum.*

21 *Statutum tertium.*

22 *Quando locus sit privationi Officii in Superiore locali, male tractante Advenas.*

16 TErribilis sane pœna est, quæ contra *violatores hospitalitatis*, ac non exercitæ erga infirmos charitatis, in extremo judicio fertur a Jesu Christo: *Ite maledicti in ignem eternum, Matthæ. cap. 25. ℣. 31. & 43.* quia *Hospes eram, & non collegistis me; infirmus, & non visitastis me.* Extrema pœnarum hæc est, & si eam oculo fidei bene examinarent Christiani, charitas, quæ nostro tempore dietim magis, magisque frigescit, iterum ferveret, ut erat in primitiva Ecclesia. Quia vero talem pœnam inferre non spectat ad forum judiciale humanum, sed Divinum, de illa non tractamus.

17 Quo ad pœnas humanas respectu Clericorum Sæcularium, nulla habetur pœna, in jure determinata; quamvis enim per *Tridentinum*, ac sacros Canones, quos dedimus supra *num.* 4. injuncta sit Clericis obligatio *hospitalitatis*, nullam tamen invenio determinatam coercitionem contra eos, qui circa illam notabiliter defectuosi sint. Arbitror proinde, quod pœna illorum arbitraria sit Episcopis, qui tamen non solent de hoc inquirere in visitationibus, & ut par est, eos multare,

18 Regulares vero proprias debent lustrare Constitutiones, & ad earum normam Superiores Locales punire. Pro *Nobis Minoribus de utraque Observantia*, sequentes habemus sanctiones.

19 1 *Superiores, qui charitatem circa hospites, & infirmos neglexerint, Officio destituantur. Officiales ad id destinati suffragiorum jure trienniu careant. Text. Tit. Applicatio. §. 31.*

20 2 *Fratres hospites, etiam aliorum Ordinum, cum primum ad locum accesserint, benigne recipiantur &c. Negligentes Guardianus puniat, & si ipse deliquerit, a Provinciali pro modo negligentiæ mulctetur, etiam cum privatione Officii, & suffragiorum juris per triennium. Stat. Gen. Ord. cap. 6. §. 7. num. 1.*

21 3 *Si Superiores Locorum, aut infirmorum curæ Præfecti, vel aliqui Fratrum in iis, avaritia, aut negligentia culpabiles fuerint, Provinciales admoneant eos, & si quem defectuosum notabiliter invenerint, Officio destituant, & acrius pro modo culpæ castigent. Statut. loc. cit. num. 6.*

22 Circa supradictas dispositiones nulla emergit difficultas specialis, cum ex se claræ sint. Noto tantum, quod privatio Officii respectu Superioris Localis locum habet, cum fama vagatur in Provincia, quod ipse non religiose hospites receperit, neque illis mansionem suam congrua supellectili, ac alia necessaria ministrare fecerit, talisque fama orta sit ab hospitibus ipsis, qui de tali Superiore conquesti sint. Hoc autem patet ex dispositione alterius Statuti *num.* 2. quod ita cantat: *Guardiani, qui in hoc* (puta, in non parando necessaria hospitibus) *fuerint negligentes, præsertim illi, de quibus ab hospitibus fuerit murmuratum semel, atque iterum, a sua Officio per Provincialem deponantur*

§. IV. Lenocinium.

SUMMARIUM.

1 *Lenocinij Definitio.*

Coope-

Cooperatio ad quot actus extendatur.
2 *Lenocinii crimen quotupliciter committatur.*
3 *Opinio, quod Parentes, aut Maritus semel prostituentes filiam, aut uxorem, sit leno.*
Opinio contraria, ut non dicatur leno, nisi qui per plures actus delinquit Lenocinio.
Concordantur opiniones prædictæ.
Patri, & Marito concessum, filiam, & Uxorem adulteram necare.
4 *Lenocinium extenditur etiam ad Masculam Venerem.*
5 *Ut Lenocinium sit perfectum, quid requiratur.*
Si crimen carnis non sit consummatum, Lenocinium punitur tantum extraordinarie.
6 *Lenocinium debet esse contemplatione lucri.*
Leno non est, qui ad complacendum amico, ipsius libidini cooperatur.
Sufficit ad Lenocinium intentum lucri, licet actu lucrum non obvenerit.
7 *Spes etiam lucri sufficit ad Lenocinium constituendum.*
Qui nam pares sint in Lenocinio.

1 L*enocinium est cooperatio exercita alienæ libidini explendæ quæstus gratia.* In hac definitione notanter loco generis ponitur *cooperatio*, quæ ad multos actus extenditur, nempe, suasionem, opem, consilium, & auxilium: quæ omnia unico verbo comprehendit Imperator in sua *Novell. 134. Ut null. Judic. §. Si quando. cap.* 10. *ubi Dionys. Gothofr. lit. S.* vocando eos, qui alienæ libidini cooperantur *ministros adulterii*, nomine autem *ministerii*, ut ad eum locum observat *Dionisius Gothofredus*, prædicta veniunt, quæ quoquomodo influxum ad alienam libidinem explendam habent.

2 Sequitur ex hoc, quod multipliciter *Lenocinii* crimen committi potest. Primo quidem, & in proprio sensu, in quo loquitur *Justinianus* in alia *Novell. 14. de Lenoni. Collat.* 3. est, qui puellas undecunque conquisitas, promissionibus dolosis seductas, in propria domo tenet, & quæstum suo corpore facere eas cogit. Secundo, qui persuasionibus, consilio, precibus aliquam personam inducit, ut alienæ luxuriæ se exponat. Tertio, qui præbens se comitem in itinere, aliquam ducit ad locum condictum cum fornicario, seu adultero, in quo aut spontanee, aut invito illa ad virilem congressum consensit. Quarto, qui propriam domum, Cameram, lectum commodat ad stuprum *l. Libellorum §. Sed etsi. ff. de Accusat.* Quinto, qui munera, vel epistolam, missam ab Amasio, defert ad fœminam; aut internuncius est conditionis loci, temporis, modi, occasionis libidinis consummandæ. Sexto, qui excubias agit, vigilat, observat, aut armatus adstat ad fores adulteræ, ne Maritus superveniens deprehendat eam in flagranti crimine. Septimo, qui januam domus reserat, aut schalas portat, aut humeris adjumento est adultero, ut per fenestram intret in cameram mulieris. Octavo, qui meretrices in propria domo permittit, aut eis cameras locat ad scortandum, ut talium occasione ipse abundantius vendat merces suas, ut faciunt aliquando caupones, ac stabularii. *Caball. Resol. crim. Cas.171. n.51. centur.2. text. in l. Palam §. Lenocinium ff. de Rit. nupt.* Nono, Balneatores, qui in balneis, ad custodienda vestimenta, conductas habent mulieres, hoc genus observantes. *Text. in l. Athleas §. Ait Prætor. ff. de His, qui notat. infam.* Decimo tandem, Mariti, qui aut connivendo aut domo exeundo, aut ficte dormiendo, ansam dant Uxoribus adulterandi, pari modo delinquunt, ut *Arg. l. Is cujus ff. Ad leg. Jul. de Adulter.* scribunt *Menochius de Arbitr. Judic. centur.6. Cas.534. n.26.* ac *Farinacius Quæst.144. n.82. & seqq.* habent enim per tales actus influxum in adulteria uxoris; & hoc puto extendendum etiam ad Patrem, Matrem, Fratrem, Tutorem, Tutricem, Magistrum, omnes tandem, qui obligationem habent tuendæ castitatis in personis, suæ curæ commissis, quas ex dolosa, ac affectata negligentia illam prostituere permittunt, cum de iis par sit ratio, ac de Marito; & in eandem sententiam abeunt multi Doctores *Berlich. Par.5. Concl.40. n.12. Farinac. quæst.144. num.20. Menoch. de Arbitr. Cas.534. n.32. Petr. Gregor. Syntag. jur. lib.36. cap.11. n.6. Carpzov. Pract. crim. Par.2. quæst.71. num.45.*

3 Dico notanter *cooperatio exercita*, hoc est, quæ per modum habitus practicatur. Et circa hoc videntur inter se discordare Doctores; siquidem nonnulli *Peguer. Decis. crim.15. n.6. Farinac. quæst.144. n.36. Menoch. Cas.534. n.24. Vinc. de Franch. Decis.68. n.7. Par.1. Covaru. de Sponsal. Par.2. cap.8. §.11. n.5.* volunt, quod leno dicatur Pater, & Mater, qui semel Filiam prostituerint, & hoc etiam sit de Marito, qui una tantum vice alienæ libidini Uxorem tradiderit, argumento Textus in *l. Mariti lenocinium §. Qui quæstum ff. de Adulter.* quæ ait *sive sæpius, sive semel acceperit, non est eximendus.* Alii *Jacob. de Bellovis. Rubric. de lenon. num.14. Jodoc. Pract. crim. cap.91. num.6. Foller. eo. tit. Par.2. secund. Par. princip. n.37. Vinc. de Franch. Decis.68. n.1. Caball. Cas. n.12.* e contra volunt, quod ad hoc, quod quis valeat de *Lenocinio* puniri, necesse sit, quod tale crimen ex consuetudine commiserit, & quod ad minus per duas vices taliter deliquerit. Sed istæ sententiæ possunt ad concordiam reduci, dicendo, quod prima opinio militet in Marito, Patre, & Matre, & etiam Avo, Avia, & Fratre respectu Uxoris, filiæ, Neptis, ac Sororis respective; secunda autem quadret in aliis respectu fœminarum extranearum, aut ulteriori gradu distantium agnatarum. Ratio est, quia Maritus, Pater &c. majorem obligationem conservandæ pudicitiæ Uxoris, filiæ &c. habent, quam alii, qui aut nullam, aut minorem conjunctionem habent cum fœminis; propterea in jure Cæsareo *L. Patri ff. ad leg. Jul. de Adult. l. Marito ff eo.* Patri, ac Marito concessum est jus occidendi filiam, ac Uxorem, in adulterio deprehensam. Proinde, si in prodenda earum honestate taliter conjuncti delinquunt, majori crimine maculantur, ut proinde ex uno actu damnantur de *Lenocinio*, dum respectu aliorum, infamis hujus facinoris requiritur exercitium.

4 Dico *alienæ libidini*, & comprehendo generice omnem actum libidinosum, non tantum respectu fœminarum, sed etiam masculorum; *Lenocinium* enim extenditur etiam ad eos, qui masculæ Veneris sunt ministri, argumento cujusdam Digesti *L. Qui domum ff. de Adult.* imo atrociori crimine delinquunt talia exercentes, quo longe gravissimum naturali congressu est innominabile scelus.

5 Dico *exercendæ*, ad denotandum, quod tunc intervenit perfecta ratio hujus criminis, quando *Lenocinium* sortitum est effectum suum, puta, quod persona sollicitata consenserit, & libidinis exercitium secutum fuerit. Quantumvis enim leno omnia fecerit ex parte sui, ut mulier tentata consentiret, si

hæc

hæc minime consentit, crimen *Lenocinii* non est in suo genere perfectum, proinde non debet Reus ordinaria, sed extraordinaria tantum pœna coerceri, ut *arg. l. 1. §. Qui puero. . init. ff. de Extraord. crim.* dicunt Doctores, *Farinac. Quæst. 144. num. 33. Conrad. Gomez. Assict. Foller. Menoch. Caball. apud Carpzov. Par. 2. Quæst. 71. num. 47.* Ratio autem est, quia tali casu delictum attentatum tantum est, cum effectus intentus non sit secutus; pro delicto autem attentato nunquam injungitur pœna ordinaria, ut de tali consuetudine testantur *Clarus Pract. crim. quæst. 92. nu. 1.* & *Farinacius quæst. 124. num. 78. & seqq.* Nec dicendum, quod ex parte sui leno crimen perfecit, suadendo, sollicitando &c. Quia malitia talis persuasionis desumitur ab effectu, quem sortitur, puta, congressus luxuriosus: quod, si talis effectus non sequatur, sollicitatio non evadit ita gravis, & ideo nec crimen in suo genere perfectum dici potest, ut locum habeat pœna ordinaria. Et ex eadem ratione sequitur, quod, si leno sollicitavit, mulierque consensit, in domumque lenonis parata est ad adulterium, quod tamen secutum non est, aut ex impotentia adulteri, aut ex alia causa, aut impedimento extrinseco, *Lenocinium* nequit dici perfectum, quia non est secutus effectus ille, cujus contemplatione tantum, sollicitatio, quæ dicitur *Lenocinium*, evadit crimen.

6 Dico tandem *quæstus gratia*, quia, ut deducitur ex *Novell. 14. de. lenoc. post init. ℣. Et omnem quæstum. Farinac. Quæst. 144. num. 68. Menoch. Cas. 534. nu. 8. Lenocinii* exercitium consistit in hoc, quod minister alienæ libidinis illud faciat contemplatione lucri. Sequitur igitur, quod, si ex alia causa sollicitet, aut alio modo concurrat ad stuprum, adulterium &c. non poterit dici *Lenocinium* proprie. Hinc est, quod, si quis, ut indulgeat amico, capto amore alicujus mulieris, eam sollicitat precibus, aut in propriam domum ducit, præbens commoditatem fornicandi &c. aut quovis modo sit minister exercendæ libidinis amico, non poterit dici proprie leno, nec ordinaria pœna *Lenocinii* castigari, quia non ob lucrum, sed ex amicitia deliquit. Sicut etiam, si Maritus sollicitaret Uxorem ad adulterium cum alio, (cujus uxore maritus abutitur) eo solum fine, ut dum alius concumbit cum sua uxore, ipse secure condormire valeat cum uxore alterius; nam non inducit uxorem ad adulterium ob lucrum, sed intuitu commodius exercendæ propriæ libidinis. Non est autem necessarium, quod lucrum sequatur, sed sufficit, quod sit intentum; unde, qui sollicitat Uxorem ad adulterium cum intentione deprehendendi adulterum in flagranti, & ab eo extorquendi pecuniam; si adulter aufugiat, & maritus sperato lucro fraudatur, non debet evadere ordinariam pœnam *lenocinii*, quamvis contrarium judicaverint *Scabini Lipsienses*, innixi dispositioni juris municipalis *Saxonici*, ut refert *Carpzov. Par. 2. Pract. crim. quæst. 71. num. 52.* Ratio est, quia delictum est perfecte consummatum ex eo, quod, ut suppono, ex sollicitatione secutum est adulterium, & in hoc sistitur tota ratio *lenocinii* ob spem, aut finem lucri; si per accidens autem lucrum non sequitur, non tollitur, quin verum *lenocinium* sit commissum; sicut etiam esset verum assassinium, si mandatarius, qui ex pacto cum mandante pecunia aliquem occidit, fraudaretur a mandante promissa pecunia; quia, ex quo homicidium commissum est, interveniente pretio promisso, & hujus contemplatione, verum assassinium patratum est, quod postea pretium intentum datum non sit, hoc nihil demit de delicto, perfecte consummato.

7 Ita autem de ratione *lenocinii* est, ut fiat sub spe lucri captandi, ut quamvis Maritus (& eadem est ratio de Patre, Matre, Magistro &c.) non sollicitet uxorem positive ad adulterium, sed ejus adulteria dissimulet, quia ex iis lucrum, aut commodum domui suæ accedere novit, talis Maritus est verus leno Vxoris. *Menoch. de Arbit. Cas. 534. num. 26. Farinac. quæst. 144. num. 82. & seqq.* Vnde talis homo, qui permittit uxorem scortari, & Italice vocatur *Becco contento*, a *Satyrico Satyr. 1. ℣. 55.* vocatur *leno*, de quo stomachatus canit.

Cum leno accipiat Mœchi bona . . . .
. . . . . . doctus spectare lacunar
Doctus, & ad calicem vigilanti stertere naso.

Dixi autem, quod par est ratio de Patre, ac Matre respectu filiæ; Magistri respectu discipuli; Tutoris respectu pupillæ &c. qui, si permittant ob lucrum personas, sibi commissas, prostitui, sunt veri lenones. Ratio est, quia ipsi tenentur ex officio illarum pudicitiam custodire; dum autem spe lucri dissimulant ipsarum prostitutionem, propria dissimulatione eam promovent, ac illius sunt veri ministri, nam juxta Canones *cap. Error. cap. quid enim. cap. Consentire. 83. dist. cap. quia d. Hæret.* qui potest, & tenetur emendare, & hoc negligit, nutrit errorem, cujus participem se constituit.

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Lenocinium est difficilis probationis.*
9 *Indicia ad probandum lenocinium in Marito.*
10 *Dissimulatio scientiam supponit.*
Maritus debet irasci, habendo notitiam de adulterio Uxoris.
Scientia adulterii Uxoris, ex quibus indiciis præsumatur.
11 *Probari debet, quod Maritus dissimulet adulterium Uxoris, contemplatione lucri.*
Quomodo probanda contemplatio lucri in lenocinio.
12 *Quæ dicta sunt de Marito lenone, ad quos sint amplianda.*
13 *Modi, quibus alii a Parentibus, & marito lenocinium exercent.*
14 *Indicia, quibus in istis probatur lenocinium.*

8 QUIA crimen *lenocinii* tendit ad promovenda delicta carnis, quæ, ut multoties dictum est, sunt difficilis probationis, etiam ipsum tale evadit, unde per indicia, & conjecturas præsumptive tantum probandum est. Claritatis autem gratia dabimus casuum varietatem, juxta modum probationis possibilem, & debitum.

9 Primus igitur casus est Mariti, qui leno est propriæ Uxoris. Hoc autem dupliciter potest contingere; uno modo, quando ille pauper est, nihilominus ganeæ, aleis, cauponæ, ac scortis deditus est, & non sola verborum sollicitatione, sed minis, & quandoque verberibus Uxorem adigit, ut se prostituat ad hoc, quod ex lucro adulterii sui domum sustentet, & nummus illi tribuat ad scortandum in lupanaribus, & cauponis. In hoc casu potest haberi plena probatio, si nempe vicini audierunt verba Uxo-

Uxoris, negantis Marito se prostitui; si audierunt lamentationes, ejulatus, vocem ejusdem, implorantis auxilium a vicinis, qui accurrerunt, dum eam Maritus tundebat, & eo de domo egresso, percontati sunt causam verberationis, illa, amarissime flendo, dixit, se ideo a Marito vapulasse, quia non vult ad ejus persuasionem meretricari; Si viderunt eum ducere in propriam domum juvenes dissolutos solitos scortari, quibus introductis, ipse domo excessit, relicta Uxore sola, & clausa cum viro illo; Si Maritus duxit Uxorem in taberna meritoria, in qua ad prandium, aut coenam fuit cum aliis, & ipse discessit relicta Uxore cum illis; & eo fortius, si adsunt adminicula, puta juventutis, & pulchritudinis in Uxore, quæ in pompa vestium excedit propriam conditionem; malaque fama eorum, qui domum suam frequentant, aut cum quibus morata est in caupona.

10 Alio modo, quando (juxta supradicta) lenoest Uxoris, dissimulando ejus adulteria ad finem lucri. In hoc casu, probanda est in viro scientia adulterii Uxoris; non potest enim dici, quod dissimulet, nisi de illo scientiam habeat; dissimulatio enim scientiam supponit, *arg. l. Divus. ff. de offic. Præsid.* Porro scientia, cum sit latens animo, probatur conjecturis; una est, si admonitus Maritus de adulterio Uxoris, non irascatur, ait enim lex *l. Mariti lenocinium. ff. Ad leg. Jul. de Adulter.* quod *debet Uxori irasci, quæ Matrimonium ejus violavit.* Si igitur minime irascitur, præsumitur in eo scientia, & consensus in adulterium Uxoris. Probatur pariter scientia aliis conjecturis, utpote, si veniens domum Maritus, invenit virum cum Uxore, nec ab ea quæsivit, quid negotii cum ea haberet; si videt jocalia, vestes pretiosas uxorem habere, quas ipse non comparavit; donaria esculenta, ac poculenta, ad se missa, nec percontatur ab uxore, a quo, & qua de causa fuerint ad se missa &c.. In his, & similibus casibus optime præsumitur de scientia Mariti. Ratio est, quia naturale est quærere, quomodo res insolita in domo apparuerit, cum hoc scire maxime ad virum pertineat. Quod, si non quærit, signum est, quod de illo habet jam scientiam, quam tamen dissimulat.

11 Non tamen adhuc remanet præsumptive probatum *Lenocinium*, quamvis probata sit scientia in Marito, dissimulante adulterium uxoris. Ratio est, quia, si Maritus est pusillanimis, uxor ferox, ejus adulter potens, a quo sibi metuit, si uxorem de adulterio objurgat, aut ad Judicem Laicum, aut Ecclesiasticum recurrit; profecto colligere humeros, ac cornutam frontem gerere cogetur, dissimulando scire prostitutionem uxoris, & hoc frequentissime accidit. Oportet ergo probare, quod Maritus dissimulet contemplatione lucri, quod acquirit ex adulterio uxoris. Hoc vero quomodo probabitur? Dico, quod pari modo probandum est conjecturis; puta a vita Mariti, qui pauper est, & quamvis artem habeat, qua posset familiæ suæ victum quærere, laborare non vult; otiosus vagatur per urbem, cauponas, postribula; pusillanimis non est, & armatus incedit, & frequenter in rixis invenitur &c. Ex his colligitur, quod, si dissimulat adulterio uxoris, hoc non est, quia non audeat ipsam castigare, & adulteros domo arcere, sed ex alia causa, & hæc alia nequit esse, nisi commodum, & lucrum, quod capiat ex in pudicitia uxoris.

12 Quæ autem dicta sunt de Marito respectu uxoris, possunt optime adaptari Patri, Matrique respectu filiæ: item Fratri, qui domum regit respectu Sororis: Tutori, qui in propria domo, ac tutela habet pupillam &c. omnes enim isti, ut supra dictum est, tenentur ad custodiam pudicitiæ filiæ, sororis, ac pupillæ respective, & æque ac Maritus possunt esse Lenones tum positive influendo, tum ratione lucri dissimulando prostitutionem personæ, suæ curæ commissæ.

13 Alius casus est, quando aliquis *Lenocinium* ex instituto exercet respectu aliarum fœminarum; sicut caupo, qui titulo ancillarum fœminas in Caupona habet se prostituentes, ex quo fit, quod ipsius taberna frequentatur a scortatoribus, qui comessationibus vacant, ex quibus caupo lucrum captat. Aut mulierculæ, quæ matronis persuadent adulteria, & internunciæ sunt inter ipsas, ac amasios, quorum munera, aut epistolas ad eas deferunt &c. Vel puellas seducunt promissionibus, ac muneribus, ut propriam vendant virginitatem; eas ad propriam domum ducunt, in qua reperitur impudicus scortator, qui, licet reluctantes deflorat: vel sub colore eas ducendi ad processionem, solemnitatem, conciones &c. a parentibus abducunt, & ad locum condictum cum stupratore adducunt, & ibi miserrime succumbunt. Hujusmodi lenæ sunt quædam vetulæ, quæ sanctitatem simulant, se intrudunt domibus, & ficta hypocrisi confidentiam sibi comparant à Matribus familias, quæ proprias filias committunt illis, à quibus earum proditur pudicitia.

14 Talium *Lenocinia* possunt probari concludenter per Testes. Si enim de cauponibus, ac stabulariis loquamur, liquido per Testes, probari potest illorum fœminas, quas sub colore ancillarum domi retinent, aut quibus Cameras in caupona locant, quæstum sui corporis facere, & esse publica scorta. Si vero de mulierculis supradictis sermo sit; probari potest delictum ipsarum ex hoc, quod *Lenocinii* Rea duxit puellam, quæ ex visitatione corporis deprehenditur stuprata, in domum sive suam, sive alienā, in qua nihil negotii, aut cognitionis habebat, & in qua stuprum passa est. Roboratur probatio ab indiciis, ac adminiculis aliarum puellarum, quæ fuerunt ab ea sollicitatæ ad crimen; a publica fama, quod illa habeatur publica lena; ac aliis præsumptionibus, quæ juxta facti contingentiam possunt in mentem Judicis prudentis cadere. Quod, si reperirentur quatuor Testes sive mares, sive fœminæ, quæ deponerent, Ream ānt se, aut alias tentasse, ut viris indulgeret, aut viris promisisse se curaturam, ut potirentur fœmina desiderata; quamvis tales Testes essent singulares, & quamvis effectus non fuisset secutus, tamen esset probatum *Lenocinium*. Ratio est, quia hoc est delictum iterabile, quod, ut alias dictum est, probari potest per Testes singulares. Et licet effectus non sit secutus cum istis, quia tentanti lenæ restiterunt, vehementissima est præsumptio, quod par effectus sit fortitus cum aliis. Unde ad minus intraret locus acri torturæ ad habendam a lena veritatem.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

15 *Pœnæ Civilis juris contra Lenones.*
Lenocinium est gravius meretricio.
16 *Opinio Carpzovii, quod Lenonibus mors debeatur.*
17 *Impugnatur talis opinio universaliter accepta.*
Circum-

Circumstantiæ oggravantes Lenocinium, quæ possunt extendere ejus pœnas usque ad mortem.

18 *Quare Lenonei, cujus exempla dat Carpzovius fuere morti traditi.*

19 *Lenonc1 extranearum fœminarum, de jure antiquo, mortc puniebantur.*

20 *Pœna mortis contra Lenones non est in usu, modo sunt arbitrotiæ secundum morem Regionis.*

21 *Judicum arbitrium juxta circumstantias regulandum est, & quomodo.*

22 *Lenæ quomodo plectendæ, si mulieres tentotæ in stuprum non consenserunt.*

23 *Leno puerorum, quo supplicio afficiendus. Consuetudo attendenda in eadem specie facti, aut casus.*

24 *Leno puerorum furcis suspensus, & combustus Mediolani.*

15 L*Enocinii* erimen meretricium exercenti coæquatur, prout habet lex *L. Palam §. Lenocinium ff. de Rit. nupt.* imo majus est *lenocinari*, quam proprii corporis infamem quæstum facere; nam meretrix in se tantummodo peccat, leno autem dupliciter, puta, in se, & in alterum, ut ponderant duæ Glossæ *in d. l. Palam. in V. non minus, & in l. Athletas. in* V. *Eum, qui inservit. ff. de His qui not. infom.* Conveniens igitur est, quod tanto crimini etiam pœnæ congruentes a legibus sanciren-tur, quæ tamen diversæ sunt secundum varietatem personarum. Nam parentes, qui filias suat prostituunt, secundum jus antiquum commune *L. Si lenones. C. de Episc. audi. l. lenones in fin. Cod. de spectac. lib.* 11. privantur patria potestate, & ad publica metalla condemnantur; & addunt nonnulli Doctores *Io: de Platea in d. l. lenones. num.* 44. *V. Sed nunquid. Cod. de spectac. lib.* 11. *Menoch. Cas.* 534. *num* 13. *Farinac. quæst.* 144. *num.* 54. quod incurrunt amissionem usufructus omnium bonorum adventitiorum, qui alias Parentibus competit.

16 Tales pœnas esse mitiores debito scribit *Carpzov. Prax. crim. Par.* 2. *quæst.* 71. *num.* 9. & 10. tum quia leno extraneus juxta *Novell.* 14. *de lenon. ubi Gloss. in V. Novissima, & V. Expelletur* debet morti tradi; tum quia, ut ait Imperator in dicta *Novella*, asserit *lenocinium* pejus esse furto, ac latrocinio; unde, si hæc delicta ultimum supplicium important, a fortiori hoc debetur Parentibus filias prostituentibus. Unde concludit, antiquas pœnas esse abrogatas, & introductum extremum suplicium contra tales Parentes; & hoc firmat auctoritate *Follerii Prax. crimin. V. Item quod fuit sens. num.* 8. *Farinac. quæst.* 144. *num.* 60. *Jodoc. Damhoud. Berlic. Peguer. Cabal. apud. Carpzov. loc. citat. num.* 10. *in fin.* & aliorum qui scripserunt, pœnam mortis hujusmodi Parentibus deberi.

17 Sed profecto conclusio *Carpzovii* universaliter intellecta, & pro omni casu prostitutionibus filiæ factæ a Parentibus, falsa est, & eam minime probant rationes petitæ a citata *Novella*. Nam lenones damnati a *Justiniano*, prout deducitur ex contextu ejusdem *Novellæ* puellas, conquisitas a propriis laribus abductas, ducebant sub dolosis promissionibus ad suas domos, & cogebant, etiam vi adhibita, eas ad meretricium, ob causam lucrandi. Ita ut in his lenonibus intrabat consuetudo delinquendi; dolosa deceptio; vis adhibita puellis, & intentum turpis lucri ad comparandas divitias, non ad providendum necessitati. Pariter in fure, ut intret pœna mortis, requiritur consuetudo delinquendi; in latrone vis armata. Dico igitur, si tales circumstantiæ interveniunt in Patre, filias suas prostituente, si vim adhibet; non unam tantum, sed omnes prostituere consuevit; si non pressus necessitate hoc committat, sed aut ad lucrum, aut ad laute vivendum sine labore in sua domo &c. Concedo, quod pœna mortis debeatur, quia in facto interveniunt ea, ob quæ talibus lenonibus, furibus, latronibusque mors infertur. Sed si Pater paupertate pressus, ineptus ex senio, aut ægritudine ad laborem, unam filiam non vi, sed persuasionibus inductam, alienæ libidini tradit, ut ex ejus lucro familia alatur, cum aliunde non possit habere, quo sustentetur; dico, quod nullo modo potest habere locum pœna mortis. Ratio est, quod in casu non intrat neque consuetudo delinquendi, neque violentia; neque intentum turpis lucri, aut otiosæ, vel deliciosæ vitæ; & ex alio capite premit paupertas, ac necessitas, quæ quodammodo cogunt, aut saltem minuunt de voluntario, ratione cujus ex notis juribus minuitur gravitas delicti.

18 Quod, si leno propriæ filiæ, ac uxoris fuit combustus, ut scribit *Follerius* relatus a *Caballo Prax. crim. Par.* 2. *Secund. Port. principal. V. Item quod fuit Leno. num.* 8. *Cas.* 171. *n.* 8., & alius pariter leno uxoris fuit morti traditus, ut ex Gomez refert *Menoch. de Arbitr. Judic. lib.* 1. *Quæst.* 88. *n.* 16. hoc ideo fuit, quia in primo intrabat consuetudo delinquendi, cum tum uxorem, tum filiam prostituerit: in secundo, forte alia circumstantia intervenit; puta, quod incussis verberibus uxorem violenter ad meretricium adegerit, aut aliqua alia aggravans delictum, ob quam moti fuerint Judices ad tradendum Reum morti.

19 Lenones fœminarum extranearum de jure communi supplicio ultimo afficiendos, patet ex hoc, quod *lenocinium*, ut adulterium puniendum esse, dicunt iura *L. Qui Domum. l. Marit.* §. 2. *l. Mater.* §. 1. *ff. de Adult. l. Auxilium* §. *penult. ff. de Minor.* Pro adulterio autem sancita est pœna mortis *L. Quamvis in fin. C. Ad leg. Iul. de Adult. Authent. Sed hodie C. eo. tit.* Sequitur proinde, quod eadem pæna talibus lenonibus debeatur.

20 Sed talis pæna recessit ab aula; siquidem ex consuetudine pœnæ immutatæ sunt, juxta diversos usus regionum, & sunt Judicibus arbitrariæ, ut testatur *Clar. Quæst.* 68. *V. Lenones.* qui ait, quod alicubi flagellantur cum mitra. Dicit vero *Cabal. Cas.* 171. *num.* 9. quod in *Alemania* lenones uxorum, insidentes Asino versa facie, per universam Civitatem turpiter circumducuntur, acclamantibus sequacibus; *Sic fit lenonibus*. *Parisiis* autem ducuntur pariter vituperose super Asinum facie versa ad caudam per totam Villam, uxore Asinum trahente, & præcone ante eos clamante: *Qui sic faciet, sic capiet*.

21 Convenit autem justitiæ, quod in facti contingentia Judices arbitrium suum regulent juxta circumstantias. Nam, si in *lenocinio* aliarum fœminarum, a conjunctis sanguine, aut matrimonio; interveniret tantummodo consuetudo delinquendi in sollicitandis viduis, aut aliis fœminis, quæ virginitatem amiserunt, aut in præbenda commoditate fornicandi in propria domo, mitior debet esse pæna, quam si *lenocinium* fuerit circa nuptas. Ratio est, quia adulterium est gravius fornicatione. Pariter major debet esse pœna, si lena induxerit puellas, maxime si non sint viri potentes, aut malitiæ capaces, ad succumbendum viro, quam si fuerit virgo jam adulta, quæ suasionibus inducta est, ut

se deflorari passa sit. Quia major est injuria facta puellæ, nonadhuc capaci malitiæ, quam adultæ, quæ sciens, ac volens consensit. Quod, si dolo lenæ Virgo, quæ consentire nolebat, circumventa, ducta est ad locum, in quo violenter stuprata est, intrepide dico, quod lena debet morti tradi. Ratio est, quia, ut in jure habetur *Text. in l. Unic. C. de Rapt. Virg.* cooperantes raptui virginum extremo supplicio afficiuntur cum raptoribus, ergo etiam cooperantes stupro violento pœna simili affici debent cum stupratoribus ipsis, qui, ut *Tit. 4. §. stuprum. n. 18.* dictum est, interveniente violentia, capite plectuntur.

22 Quid autem, si lena tentavit sollicitationibus Matronas honestas, viduas, aut Virgines, quæ minime consenserunt, potest ne illa damnari de *Lenocinio?* Respondeo, quod non, quia crimen in suo genere consummatum non est. Tamen non debent evadere impunitæ; sed pro motu Judicis sunt plectendæ, ut ex *Afflicto Rubr. 49. de Lenon. in Constit. Lenas. sub n. 2.* & *Follerio 2. Par. secund. Partis principal. n. 31. ℣. Sexto* docet *Caballus Cas. 171. n. final.* Et ratio est, quia textualiter disponit una lex *l. 1. ff. de Extraord. cri.* quod *Sollicitatores alienarum nuptiarum, & si effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur.* Pari igitur modo plectendæ sunt hujusmodi Lenæ, quæ alienæ libidinis sunt ministræ.

23 Quid autem dicendum de Lenone puerorum, qui ad nefandum flagitium pueros cogit in propria domo, aut eos ad innominabilem libidinem ducit ad domos alienas? Dico, quod scelestissimus hic vir debet furcis suspendi, ac cremari. Ratio est, quia, quamvis contraria consuetudo inducta aboleverit antiquas Leges circa Lenones, tamen hoc fuit respectu fœminarum, non autem respectu masculorum, ut testatur *Afflict. loc. cit. Notab. 2. sub num. 2. ℣. Et sic.* Consuetudo autem est attendenda in sola specie facti, aut casus, in quo fuit introducta, non autem in casibus diversis, *Gravet. cons. 241. sub num. 20. ℣. Ad tertium,* & maxime in quibus receditur a dispositione Legis. Non valet igitur extendi ad Lenones masculorum consuetudo minuendi pœnas, latas a lege contra Lenones fœminarum; attento maxime, quod longissimo intervallo Sodomiticum scelus in gravitate superat quemvis naturalem congressum, habitum cum fœminabus; unde æquum non est, quod consuetudo, quæ mitigavit pœnas pro minori delicto, amplietur ad crimen atrocius. Et universaliter consuetudinem juri contrariam minime extendi ad casus similes, dicunt Doctores. *Innocent. in cap. Dilecto Col. 2. in V. Prædicto de Offic. Archidiac. Alex. cons. 68. num. 19. ℣. Tamen obstat. lib. 2. Afflict. in Const. Regn. Rub. de Fer. 73. lib. 1. Constit. Bojulus num. 62. ℣. An autem.*

24 In horum confirmationem refert *Petr. Caball. Resol. crimin. Cent. 3. Cas. 284. num. 4.* quod occurrente casu, quod in fortiis Curæ detentus fuit quidam, fere publice in certo loco tenere solitus pueros, muliebria patientes, eosque pretio concedere volentibus nefandam libidinem explere, ac ad aliquorum etiam domos ad eundem pessimum finem conducere; dubitatum fuit a Iudicibus, an ad normam Legis Communis deberet ille morte plecti an potius citra mortem puniri iuxta pœnas, ex consuetudine minoratas contra Lenones; & post acrem disputationem, discusso casu, damnatus fuit ad furcas. Casus similis accidit decem, & octo ab hinc annis in hac Metropoli, & per sententiam *Amplissimi Senatus* Reus post suspendium in furcis, fuit justissimè tractus flammis, & combustus.

§. V. Incendij procuratio.

SUMMARIUM.

1 *Incendii procuratio quomodo definiatur.*
2 *Incendium triplici modo sequi potest; dolo, culpa, facto.*
3 *Incendium ex dolo, aliquando est finis intentus, aliquando medium ad aliud crimen.*
4 *Ex culpa commissum tripliciter potest sequi incendium.*
Quintuplex divisio culpæ data a Bartolo.
Culpa dividitur in latam, levem, ac levissimam.
Culpa lata, quæ sit.
5 *Culpa levis, quæ censeatur.*
Committitur tum in committendo, sicut in omittendo.
Opinio, quod ex culpa levi possit quis criminaliter conveniri.
6 *Culpa levissima, quæ sit.*
De multis exemplis culpæ levissimæ, remissive.
Actio criminalis non datur de culpa levissima.
7 *Incendium fortuitum quando eveniat.*
Habitator domus incensæ fortuito non tenetur criminaliter, nec civiliter de eo.

1 I*Ncendii procuratio* est *delictum, quo quis, data opera, ex dolo res mobiles, sive immobiles, aut se moventes clam, vel aperte igne consumit.* In hac definitione, quæ paucis mutatis convenit cum ea, quam dat *Cortiada decis. 105. num. 14. Par. 2. arg. l. 9. & l. final. de Incend. ruin. naufrag.* habetur ratio propria procurati incendii, de quo criminaliter inquiritur. Cum enim in ea exprimatur dolus, qui anima delicti est, liquet, quod hic definitur tantum incendium, quod delicto comittitur, & de quo criminaliter semper agitur.

2 Notandum porro, quod tripliciter potest sequi incendium, ut ex *Conrado Friedlebio* ait *Raynald. Observ. crimin. Tom. 2. cap. 13. §. 1. nu. 8.* nempe *dolo, culpa, fato.* Factum *dolo* proprie delictum est; factum *culpa* proprie delictum non est, & proinde de hoc civiliter tantum agitur ad damni, ex incendio secuti, refectionem; quamvis in lata culpa, ut dicemus, possit etiam criminaliter procedi. Quod autem *fato* accidit nec dolosum, nec culposum est, & de eo nunquam Causa judicialis agitatur.

3 Dicitur autem in definitione *dato opera*, tum ut distinguatur ab incendio, quod sequitur præter intentum, & tantummodo culposum est; tum ut exprimatur studium, & consilium, quo committitur animo præmeditato. Hoc autem potest accidere dupliciter. Uno modo, quando quis intendit incendium simpliciter ad inferendum damnum, sive injuriam inimico. Alio modo, quando cum incendio aliud delictum principalius volitum copulatur, & incendium est tanquam medium ad illud; ut quando quis incendit domum alicujus, ut possit furari de rebus, quæ ob timorem propagationis incendii a vicinis Domibus asportantur: aut quando illud procuratur, ut inimicum, qui est clausus in propria domo, exire cogat, & eum occidere possit; aut alia de causa.

4 Incen-

4 Incendium ex culpa tripliciter distinguitur, prout etiam taliter distinguitur culpa, non quidem Theologica, sed Legalis. Fuit opinio *Bartol. in l. Quod Nerva. ff. Deposit.* quod quintupliciter dividatur culpa, puta, in latissimam, latiorem, latam, levem, & levissimam; at communi Doctorum calculo in tres tantum species discriminatur; nempe in *latam*, *levem*, ac *levissimam*. *Lata culpa*, prout dicitur in jure *Text. in l. Si fideiussor. ff. Mand. & in l. Si fortuito ff. de Incend. rui. nau.* est, quæ per dissolutam, & supinam negligentiam committitur; sive, ut alibi dicitur, *Text. in l. Cedere diem. §. final. & in l. Lata. ff. de Verb. sign.* est non intelligere, quod omnes homines loci, aut conditionis, aut professionis alicujus intelligunt. Talis esset culpa illius, qui in area, vicina fœnili, aut paleari, die ventoso, magnum ignem accenderet, & ultra intentum propagatus ignis vicinas ædes absumeret.

5 *Culpa levis* dicitur illa, quæ per incuriam committitur, & exemplificatur in eo, qui in custodiendo igne, eam omittit diligentiam, quam quicunque bonus Paterfamilias servaret. *Arg. l. Si vendita. ff. de Pericul. & comm. re vend. l. Quod Nerva ff. Deposit.* Talis culpa potest in committendo, aut omittendo incurri; ut, si quis manibus pueri, aut famuli stolidi committeret lucernam accensam in stabulo, aut fœnili, iste *levem culpam* subiret in committendo. Si autem, eundo cubitum, ignem cineribus non cooperiret, aut magnum lignum ab igne subtractum non bene extingueret, ex quo ignis, sumpto incremento, causavit incendium, *culpam levem* ex omissione incurreret. Argumento autem juris *l. Capitalium. §. Qui vero caus. ff. de Pæn.* putat *Petr. Binsfeld. Tract. de Injur. & damn. c. 6. q. 4. Concl. 7.* quod etiam ex *culpa levi*, quæ tamen sit in committendo, possit Reus criminaliter conveniri, pœna autem valde modica potest inferri, ut infra dicemus.

6 *Culpa levissima* est, quando quis omittat ea, quæ diligentissimus quisque Pater familias curaret *Arg. text. in l. In rebus init. ff. Commoda & l. 1. §. Et ille. V. Is qui utendum. ff. de Oblig. & act.*, & hujus multa exempla cumulat *Raynal. Tom. 2. cap. 13. §. 1. num. 1.* ex diversis Auctoribus, ultra quæ posset exemplificari de Patrefamilias, qui felem, qui tempore hyberno ob frigus dormit prope foculare, eundo cubitum non abegisset. unde igne accenso in cauda felis, ipse excurrit ad fœnile, ex quo causatum est incendium. De hac autem *culpa* nulla actio criminalis datur, ut dicunt *Doctores. Cæsar. Panimoll. Decis. 55. Adnotat. 1. num. 34. arg. text. in l. Quamvis. ff. de Condit. & demonstr. Farinac. Quæst. 110. num. 20.*

7 Incendium autem fortuitum, sive casuale illud dicitur, quod casu fortuito accidit, ut est, si fiat a fulmine; aut si ex facto hominis accidit, hoc tamen est post adhibitam exactissimam diligentiam, ne sequeretur. *Arg. l. Ex conducto §. Cum quidam, ff. locat. l. penult. ff. de Incend. rui. naufr.* Et tali casu inhabitator domus, in qua ortum fuit incendium, non tenetur criminaliter Fisco, *text. in l. Si fortuito. ff. de Incend. rui. naufr.* neque civiliter erga eum, qui ex incendio damnificatus est. *Gloss. in l. Qui ædes in V. Casu. ff. de Incend. rui. naufr.*

Probatio.

S U M M A R I U M.

8 *Probatio incendii ex dolo difficilis est.*

Opinio Muscatelli circa hoc, quod ad præsumendum de dolo sufficiat visitatio incendii.

Cogitatio accomodanda est ad ea, quæ frequentius accidunt.

9 *Reiicitur talis opinio.*

Indicia, ex quibus possit præsumi incendium ex dolo.

Cautela adhibenda a Judice in visitatione corporis delicti, in casu incendii.

Comprobatur exemplis talis cautela.

10 *Constito de incendio doloso, procedendum ad inquisitionem delinquentis.*

11 *Si non constat de dolo, præsumitur culpa inhabitantium domum combustam.*

Culpa inhabitantium præsumitur levissima.

Probata diligentia inhabitantium, Actor debet probare eorum negligentiam, si debent de culpa teneri.

12 *Quid agendum, quando plures sunt vicini, & nescitur, a quo ignis habuerit originem.*

8 QUantum ad probationem hujus criminis ipsa profecto evadit difficilis tum in probando corpore delicti, tum in probando delinquente, ac ejus dolo, aut culpa. Quo ad probandum corpus delicti, quod scelere fuerit commissum, fuit opinio *Muscatell. Tract. de Cognit. delict. Tit. de Incend. rer. naufr.* qui ait, sufficere solam visitationem, & descriptionem loci combusti, absque eo, quod constet per Testes incendium factum fuisse dolo; quia, licet aliquando contingat fieri casu fortuito, tamen præsumendum est potius, quod dolo, & scelere sit factum; debemus enim cogitationes nostras accomodare ad ea, quæ frequentius accidunt, ut sit *Boss. Tit. de Indict. num. 10.*

9 Talis autem opinio falsa est ex eo, quod tritissimum apud Criminalistas est, quod dolus non præsumitur, nisi in factis prohibitis lege naturali, aut Divina; & in facto, in quo potest intervenire, aut non intervenire delictum, fieri semper debet interpetratio pro non delicto. Et verum non est, quod frequentius incendia causentur ex scelere, & dolo alicujus, quam alio modo; nam verius est, quod ut in pluribus sequuntur *ex culpa*, non ex *dolo*; & proinde, ut dicam inferius, *culpa* quidem in incendio præsumitur, non autem *dolus*. Quia vero concludenter probare dolum in hoc casu difficile est, sufficienter probandum est conjecturis. Ut exempli gratia, si in domo, in qua inceptum est incendium, nullus extabat, quia dominus a multis diebus cum tota familia abiit in villam, & ex consequenti ignis non erat in ea, unde de necessitate oportuit a foris ignem in ea injectum. Si incendium cœpit forinsecus accenso igne in valvis januæ, aut antis fenestrarum domus, quod apparet ex parte externa, quæ tota combusta est, remanentibus reliquiis internæ. Si ex reliquijs incendij apparent combustibilia, quæ in illa domo non erant, ut paleæ, sarmenta, aut tedæ pineæ, illitæ pice &c. Proinde debet Iudex, visitando corpus, & locum incendij, illa facere describi per Notarium, adnotando omnia indicia, ac adminicula, per quæ valeat præsumi delictum, ac examinare Testes super ijs ex officio assumptus, & tandem pronunciare, quod constet de corpore delicti, antequam ad inquisitionem delinquentis procedat; & in hac etiam sententia est *Raynal. Tom. 2. cap. 13. §. 1. num. 13., & seqq.*; qui recitat duos casus incendij, dolo commissi unum in Civitate *Cerviæ*

ad

ad januam Palatii Episcopalis, prope quam inventa fuit tegula, qua fuit delatus ignis, cum quibusdam reliquijs palearum, ac lignorum: aliud autem in Castro *Aquæ vivæ*, ubi prope januam Domus Communitatis, quæ combusta fuit, per viam repertæ fuerunt guttæ picis, & frustula arundinum, pice illitarum, quibus accensus fuit ignis: & ex talibus indicijs Testes deposuerunt, incendium fuisse dolo, & arte procuratum.

10 Constito autem, ut dictum est, de corpore delicti, per scelus commissi, debet Judex devenire ad inquisitionem delinquentis, *indicia*, conjecturas, & alia, quæ faciunt ad intentum, ut communiter fit in casibus, in quibus, manifesto existente delicto, Auctor ignoratur, & in hoc nihil peculiare desideratur.

11 Quod, si de delicto nulla ex parte constat, intrat præsumptio, quod *ex culpa* incendium sit secutum, quia *plerumque incendia culpa fiunt inhabitantium*, ut ait *Paulus I. C. Text. in l. Nam salutem §. Cognoscit. ff. de Off. Præfect. Vigil.* & si plures sint habitantes in una domo, omnes præsumuntur in *culpa* argumento ejus, quod tradit *Ulpianus Text. in l. Si vero plures §. Si quis gratuitus in fin. ff. de His qui effud. vel dejecer. Culpa* tamen hæc non præsumitur lata, nec levis, sed levissima, ut ait *Glossa*, quam communiter approbatam tradunt *Jason*, *Alexander Gloss. §. Præterea in V. Debet Inst. Qui mod. re. contr. oblig. Jason. & Alex. in l. Domos nu.6. ff. de leg.* 1. & ideo qui vult culpare habitatorem de *culpa lata*, aut *levi* circa incendium secutum, oportet, quod eam probet, quia, ut dicebam, non præsumitur nisi *levissima*. Et casu, quo probetur, habitatores esse diligentes, ac vigiles in rebus suis, talis præsumptio cessat, unde probandum ab Actore est, quod in casu intervenerit eorum negligentia, ut post *Bald. cons.491. post num.2. Volum.4.* tenent *Alex. in l. Domos nu.6. V. Et inter. Jason. num.8. V. Unde alibi ff. de legat.1.* & ratio est, quia, sicut diligentes, & vigilantes *in ceteris*, præsumptio pro ipsis stat, quod sint etiam in custodiendo igne.

12 Quæ autem dicta sunt, quadrant, quando scitur a qua domo incœperit incendium, sed quid juris, quando plures sunt vicini, & nescitur, a quo habuerit originem? Respondent Doctores communiter, ut testatur *Andreas Gail. lib. 2. Practic. Obser.21. nu.5. in fin.* quod, si constat, omnes esse diligentes, ac vigiles, nullum posse culpari. At si inter eos aliquis talis non sit? Dictat ratio, quod huic valeat adscribi *culpa*.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

13 *Crimen incendii dicitur horrendum.*
Est delictum proditorium.
A quo mensuretur incendii procurati gravitas.
14 *Pœnæ incendiariorum de iure Cæsareo.*
In illis regulandis diversitas oritur a diversa qualitate personæ, loci, & facti.
Pœna damnationis ad bestias obsolevit.
15 *Circumstantiæ, a quibus aggravetur incendium.*
Delicta nocturna sunt graviora.
16 *Variæ sententiæ Senatus Mediolanensis contra incendiarios.*
Nomine domus non venit paleare, aut cupanna.
Incendens paleare, aut acervum tritici, aut fænile prope domum, debet mori.
17 *Si in incendio sequatur mors hominis, incendiarius debet morti tradi.*
18 *Pœnæ incendiarii principalis extendendæ sunt ad complices.*
Episcopus requisitus de pœna danda incendiariis, potest consulere mortem.
19 *Incendiarius tenetur resarcire damnum illatum.*
20 *Reus damnatus ad mortem, tenetur resarcire damna illata, iuxta Pasqualigum.*
Alia opinio tenet, quod damnatus ad mortem, ad damni refectionem non tenetur.
21 *Homicida damnatus ad mortem, tenetur ad damna familiæ occisi.*
Malefactor morti damnatus, non liberatur a restitutione debiti.
Obligatus publicæ justitiæ per mortem non satisfacit debito privatæ partis læsæ.
Concluditur, quod damnatus ad mortem debet satisfacere damnum, datum per maleficium.
22 *Omne, quod ratione consistit, lex est.*
Ratio naturalis est lex tacita.
Allegare sufficit rationem naturalem, non allegata lege.
In non determinatis à iure debet Judex sequi rationem naturalem.
23 *Si bona damnati ad mortem sint confiscata, tenetur Fiscus ex illis satisfacere damnis datis a condemnato parti læsæ, si hæc civiliter instet.*
24 *Pœnæ incendiarii de jure Canonico.*
Incendiarius declaratus ab Episcopo, a solo Papa potest absolvi ab Excommunicatione.
Cardinalis Legatus a latere nequit absolvere ab Excommunicatione Incendiarium.
Censuram talem incurrunt tam masculi, quam fœminæ.
Pœnas easdem cum viris incurrunt fœminæ incendiariæ.
25 *Pœnæ Canonicæ contra Clericos incendiarios.*
26 *Pœnæ Clericorum ob incendium procuratum, quomodo regulanda.*
27 *Opinio Raynaldi, quod ob incendium procuratum, Clericus non privetur privilegio fori.*
28 *Refellitur talis opinio in casu, in quo cum incendio concurrit aliud crimen.*
29 *In incendio culposo dolus est tantum præsumptus.*
Quæ pœna debeatur incendiario ex lata culpa.
Quando cum incendio concurrit, ultra culpam latam, aliud delictum, ampliatur pœna.
30 *Opinio, quod ex levi culpa incendium possit criminaliter puniri.*
Talis opinio reprobatur ex clara dispositione Textus.
31 *Damnum datum ex culpa levi compensatur in duplum, ex levissima in simplum.*
Incendium causatum per iniuriam affectatam, punitur alia pœna, quam Legis Aquiliæ.
32 *Ex culpa levissima, secuto incendio, nulla pœna criminalis incurritur.*
Opinio Panimollii, quod, si culpa fuerit in omittendo, non teneatur culposus ad damni refectionem.
Confutatur talis opinio.
Culpam quamvis pœna aliqua sequitur.
33 *De incendio fortuito nulla intrat pœna.*
Si incendium præcessit aliqua culpa; pœna debetur pro modo culpæ.

13 In-

13 INcendii crimen, quod in quodam Canone *Tex. in c. Pessimam 23.q.8.* vocatur *pessimum*, ac *horrendum*, & juxta *Canteram Q. eri.cap.8. n.29.* est delictum proditorium, scelus est, quod eo magis est detestabile, quo Reus in eo patrando nihil habet delectationis, nihil utilitatis, quæ sunt duo incentiva ad peccandum in cæteris criminibus; unde dicendum est, quod procedat a mera, ac diabolica malitia; & proinde ab utroque jure acerrimis pœnis vindicatur.

14 Quia vero in jure Cæsareo variæ sunt leges, quæ diversas pœuas contra *incendiarios* dolosos videntur sancire, ut ad concordiam revocentur, distinguenda est materia tripliciter; puta, in incendio commisso consideratur *qualitas personæ*, nempe si *incendiarius* est Nobilis, aut plebejus; *qualitas loci*, puta, an incendium secutum sit in Civitate Oppido, aut Villa; & *qualitas facti*, si nempe incendium fuerit magnum, aut parvum. Si incendium sequatur in Civitate, aut Oppido, & magnum fuerit, *incendiarius* si nobilis sit, decapitari debet; si vero plebejus, aut vilis, igne comburendus, aut bestiis tradendus, aut furcis suspendendus est, ut sonant jura. *Text. in l. Qui ædes & in l. final. de Incend. rui. naufrag. & in l. Capitalium* §. *Incendiarii ff. de Pæn.*. Advertit autem *Panimoll. Decis.55. Ad notat.1. nu.3.* quod pæna concremationis, (saltem in *Italia*,) & damnationis ad bestias obsolevit, & subsistit tantum pœna furcarum. Si vero incendium in Civitate, vel Oppido parvum sit, Reus Nobilis in Insulam deportatur, vilis autem capite punitur. *Text. in l. Data opera C. Qui accu. non poss. & in l.3. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. & in l. Capitalium* §. *Incendiarii ff. de Pæn.* Quod, si incendium secutum sit in Villa, vel rure, & magnum sit, Reus Nobilis deportatur, vilis vero decapitatur: si autem est parvum, Nobilis relegatur, vilis autem deportatur, prout scribunt *Bartolus in l.1. sub num.4. & 5. de Off. Præfect. Vigil. in l. Data opera. in p. cas. principal. C. Qui accu. non poss.* & *Salycetus*.

15 Ratio porro diversitatis pœnarum, respectu varietatis locorum incendii, est, ut ait *Caball. Resolut. crim. Cent.1. Cas.22. nu.4. circ. med.* consideratio mortis hominum, & consumptionis bonorum, quæ possunt facilius, & in majori copia sequi in Civitate, & Oppido, quam in Villa; & tale periculum in pœnis irrogandis attendi debet, & pœna est augenda. *Arg. l. penult.* §. *Sunt quædam ff. de Extraord. crim.* Attendendum etiam est tempus, quo patratur incendium, quia, si de nocte fiat, gravius est, & amplius puniri debet, tum quia regulariter delicta nocturna censentur graviora, *arg. l. Aut facta.* §. *Tempus ff. de Pæn.* tum quia majus est periculum de nocte, in qua difficilius potest incendium extingui; & maior est facilitas diripiendi supellectiles, quæ a vicinis domibus asportantur, ut salventur.

16 Quia tamen, ut in pluribus delictis evenit, in facto solent variæ intervenire circumstantiæ, per quas nunc minuitur, nunc crescit in gravitate delictum, ideo supracitatæ pœnæ a Iudicibus juxta casuum contingentiam augentur, aut minuuntur. Hinc refert *Clar. Pract. crim. quæst. 68. num.20.* ℣. *Item illi* varias sententias, latas a *Senatu Mediolanensi* in casibus incendii: nam duo fratres, qui nonnullas ædes in quodam Oppido incenderant, fuerunt furcis suspensi; alius convictus de incendio tugurii, fuit ad triremes damnatus per biennium; alius pro incendio fœnilis, fuit suspensus. Dicit autem *Afflict. ad Const. Regn. lib. 1. Rubr. de Malef. clandest. num. 9. & 10.* ℣. *Secundo limita*, quod non venit puniendus poena mortis, data incendiariis domorum, ille, qui incendit paleare, existens in Massaria, ubi non adsit coniunctio domorum, quia nomine domus non venit paleare, aut Capanna. Secus autem esset dicendum, si paleare, aut acervus frumenti, aut fœnile esset domui proximum; tunc enim ex dispositione Textus *in l. Qui ædes. ff. de Incend. rui. naufr.* mors deberetur; sicut etiam, si Capanna, aut tugurium inhabitaretur, nam veniret nomine ædium, cum *Appellatione ædium omnes species ædificij continentur*, ut in citata lege ait Iureconsultus; incendiariis autem ædium in eadem Lege sancitur mors.

17 Poterit igitur Judex in facti contingentia temperare, aut augere pœnas; pro constanti autem tenendum est, quod tradit *Isernia in Const. Regn. Rubr. 26. de Malefic. clandest. in V. Puniantur* relatus a *Caballo Cas. 22. nu. 7. circ. med.*, nempe, quod, si in incendio secuto intervenit mors hominis, incendiarius debet morte affici; sin minus, potest Judex temperare pœnam; cum hoc tamen, quod incendium in Civitate, aut Oppido plus punitur, quam in Villa; & plus incendium magnum, quam parvum. Iudicis autem arbitrium est decernere in facto, an parvum, an magnum fuerit incendium.

18 Cum autem supracitatæ Leges Civiles nihil habeant de complicibus in hoc delicto, quid agendum cum mandante, consulente, aut alio modo auxilium dante incendiariis? Respondeo, quod, licet in pœnalibus non detur extensio ex vulgatis, & lex disponens de pœna Rei principalis, non amplietur ad complices, nisi illorum in lege fiat mentio; tamen videtur dicendum, quod pœnæ incendiariorum debent extendi ad complices. Ratio est, quia juxta jus Canonicum *Text. in cap. Pessimam 23. q. 8.* eædem prorsus pœnæ infliguntur ei, *qui ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium, vel auxilium scienter tribuerit*. Concludit autem sic Canon ille: *Sanè Regibus, & Principibus faciendæ justitiæ facultatem consultis Episcopis, & Archiepiscopis non negamus.* Quibus verbis videtur innuere, quod Episcopi, consulti de pœna incendiariis danda, possint consulere, (ut notat ibidem *Glossa finalis*) quod juxta leges morte afficiantur. Et deducitur etiam, quod innixi dispositioni Canonum, possint consulere, quod eadem pœna puniantur principales, & complices; attento maxime, quod leges Civiles non dedignantur imitari Canones; & illis deficientibus, sit juxta hos judicandum. Et sic docet etiam *Benedictus Carpzovius Par.1. Quæst. 38. nu. 55., & seqq.*

19 Vltra dictas pœnas vero, debet Reus de incendio doloso resarcire damnum eorum, quibus nocuit, et notant Doctores. *Salycet. Menoch. Afflict. Clar. apud Caball. Cas. 22. num. 6.* Hic autem intrat quæstio valde controversa, an scilicet morte multatus propter incendium teneatur ad resarciendum damnum parti læsæ? Videtur sane hæc quæstio inutilis, quia in omnibus fere regionibus bona damnatorum confiscantur; undè non est, quomodo ex iis reparari possit damnum datum. Non tamen inutilis est, tum quia in aliquibus locis non est in usu confiscatio; tum quia si obligatio resarciendi damna est in taliter damnato, illa transit ad illius hæredes, ad quos perveniunt bona, sita extra

Terri-

Territorium Principis, qui damnavit, & a nullo sunt confiscata; tum quia, si Fiscus occupat bona illius, obligatio resarciendi damnum causatum transit cum bonis in Fiscum, qui tamen temporibus hisce corruptis, huic debito nunquam satisfacit.

20 In hac controversia divisæ sunt Doctorum opiniones. Nonnulli, quos recitat, & cum illis sentit *Pasqualig. ad Laurt. de Franch. Controv. int. Epi. & Regul. num. 1386. Tit. de Monetar.* tenent, quod damnatus ad mortem obligatur ad resarcienda damna, quæ intulit delicto, ob quod damnatus est. Ratio est, quia non ob hoc, quod necatur ob maleficium, extinguitur in eo obligatio restitutionis ob damnum illatum: nam non luit morte debitum illius, sed tantum pœnas, debitas delicto. Si quis enim delinquit, duplicem contrahit obligationem, unam quidem cum Republica læsa, aliam autem cum privatis, quibus damnum intulit. Quamvis igitur morte satisfaciat justitiæ publicæ, remanet tamen adhuc obligatio resarciendi damnum privatum. Alii vero *Berlieb. Fritdlieb. Moller. Modestin. Pistor. Carpzov. Theodor. Martin. Peyrin. quos dat Raynal. Tom. 2. cap. 13. §. 2. num.* 5. sustinent contrarium, & moventur, quia in jure nullibi cautum reperitur, quod in delictis, ubi ad mortem Reus condemnatur, quis ultra pœnam publicam ad damni præstationem teneatur, & hoc firmant auctoritate *Ioannis de Anania, & Felini in cap. Accedens de Accusat.* quod tamen in libro meo reperire non licuit.

21 Prima sententia verior est, nam naturalis, Divinique juris est satisfacere parti læsæ, nec satisfit damno partis læsæ per hoc, quod Reus moriatur. Unde cum homicida teneatur ad damna familiæ hominis occisi resarcienda, non relevatur ab hac obligatione per hoc, quod in pœnam criminis morte multetur, nisi hæredes defuncti obligationem remittant, ut post nonnullos Doctores *Salon. Bonar. & Trullench. lib. 7. cap. 8. Dub 3. n. 8.* ait *Antonius a Spiritu Sancto Direct. Conf. p. 2. tract. 10. disp. 8.* Præter quamquod, damni illati restitutio connumeratur inter vere debita, ut probat *Covarr. Variat. lib. 3. cap. 3. num.* 8. malefactor autem propter pœnam capitis, quam subit, non liberatur a restitutione debitorum; quamtumvis enim morte sua satisfaciat justitiæ, per eam tamen non satisfacit damno partis læsæ, nullus enim liberatur solvendo uni, quod alteri debet, ut *text. in cap. Ex te. de Iurejur.* Tandemque hæredes defuncti tenentur ad recompensationem damni, per eum illati, quatenus vires hæreditatis patiuntur, ut dicitur in jure *text. in c. final. de Sepult.* Concluditur ergo, quod per hoc, quod Reus mortem subeat, non liberatur ab obligatione resarciendi damna, quæ intulit, & sic firmant, multi. *Binsfeld. Tract. de Iur. & damn. cap. 1. Quæst. 4. per tot. Molin. de Iust. commut. circ. bon. corp. Tract. 3. Disp. 42. num. 2. Manara Noct. melancolic. Respons. ad Interrog. 45. Martin. Iurisprud. criminal. Tit. de Incend. cap. 1. Sect. 2. num. 21. Sinebtelt. Pract. Observ. 59.*

22 Ad oppositam rationem, quod in jure non reperitur sancitum, quod damnatus ad mortem, teneatur ad damna, respondet *Petr. Theodoric. Iudic. criminal. cap. 7. Tit. de Incend. num. 5.* quod in *l. Capitalium §. Incendiarii. ff. de Pœn.* in qua, dolosus incendiarius damnatur ad pœnam capitalem, tenetur etiam ad damna, & interesse. Sed hæc responsio est falsa, nam in illa lege talis conclusio nec textualiter habetur, nec ab ea potest deduci. Aliter ego respondeo, & dico, quod si non habetur talis conclusio in lege scripta, habetur tamen in lege non scripta, puta, in ratione omne enim, quod ratione consistit, lex est, *Gloss. in cap. Consuetudo. 1. Dist. & in cap. Ex eo. in V. Rationis de Elect. in 6.* ratio enim naturalis est quasi quædam lex tacita, *l. Cum ratio. init. ff. de Bon. damn. cap. Ratio. de Præben. Everard. loc. A. leg. cessa. num.* 2. unde juxta *Baldum* & *Felinum in l. Scire. §. Sufficit. ff. de Excus. tuto. in cap. Tua nos. de Iurejur.* sufficit allegare naturalem rationem, licet non allegetur lex, & concludit *Io. de Imola, & Butrius in c. 1. de Const.* quod in non determinatis à jure Judex debet sequi rationem naturalem, quæ tunc est prò lege. Cum igitur per rationes supra adductas probaverimus primam sententiam, non est, unde possit impugnari per hoc, quod ipsa per leges scriptas non confirmetur.

23 Concluditur ergo ex dictis, quod, quamvis incendiarius morte multetur, manet tamen obligatus ad damna privatorum, secuta ab incendio. Unde, si bona non confiscantur, tenentur ejus hæredes juxta vires hæreditatis ad talia damna: & si bona pervenerunt ad Fiscum, iste pro veritate tenetur ad resarcienda illa. Ratio est, quia statim, post damnum datum, bona Rei damnificantis remanent obligata ad damni refectionem; bona autem ex vulgatis transeunt cum suo onere, unde, si perveniunt ad Fiscum, secuta condemnatione Rei, perveniunt jam affecta tali onere, & sic Fiscus tenetur ex iis bonis damna a Reo illata resarcire. Verum est, quod talis restitutio tum ab hæredibus, tum a Fisco facienda solum tunc est, quando pars damnificata ultra mortem Rei secutam, instat civiliter pro refectione damni, ut docet, & bene *Raynaldus Tom. 2. cap. 13. §. 2. num. 37.* aliter censetur competenter satisfacta.

24 Contra supradictos incendiarios de jure Canonico *Cap. Pessimam. cap. Si quis membrorum 23. q. 8. sancita est excommunicatio, & si moriatur talis, qui ad monitionem canonicam* Episcopi damna illata non reparaverit, carere debet Ecclesiastica sepultura. Notant porro Doctores, *Suar. Caiet. Tolet. Sylvest. Navarr. Sa, & Sayr. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Incendiarij. cap. 1. num.* 11. hanc excommunicationem non esse latæ, sed ferendæ sententiæ. Verum tamen est, quod lata per Episcopum tali sententia, non potest Reus ab alio absolvi quam a *Papa*, ut habetur in jure, *text. in cap. Tua nos. de sent. excomm.* neque potest talem censuram relaxare *Cardinalis Legatus a Latere*, ut dicunt Doctores, *Abb. in cap. Ad eminentiam. nu. 4. de Sent. Excom. D. Antonin. Par. 3. Tit. 25. num. 11. Silvest. Excommun. 7. num. 14. §. Septima. V. Secundo; Sayr. de Censur. lib. 3. cap. 29. nu.* 10. & eadem innodantur tam fœminæ, quam viri. *Gra. ff. de Cas. reserv. lib. 2. cap. 23. num. 8. Sayr. loc. citat. nu. 9.* Sicut etiam eædem fœminæ incendiariæ incurrunt easdem poenas juris Civilis, quas contrahunt viri, ut probat *Carpzov. Par. 1. quæst. 39. num. 19. & seqq. apud Raynald. loco cit. §. 1 num. 9.* tum ob atrocitatem criminis; tum quia fragilitas sexus muliebris non eximit a pœna ordinaria, nisi in casibus a jure expressis. *Martin. Iurisprud. crimin. Tit. de Incend. cap. 1. sect. 2. num. 28. Alex. de Nevo in cap. Quoniam de Simon. in V. Ignorantia. sub num.* 4.

25 Clerici porro, (quorum legibus coercendi etiam sunt *Regulares* in defectu municipalium Constitutionum) qui dolosi incendij Auctores, aut com-

complices sunt, ultra excommunicationem, ac refectionem damnorum, debent plecti poena arbitraria, ut sentit *Diaz. Pract. crimin. cap. 98. vel. 105. ult. impress.* Porro arbitrium Ecclesiastici Judicis posset extendi ad pœnam depositionis, & detrusionis in Monasterium, ut scribit *Cantera quæst. crim. cap. 8. num. 29.* Ratio est, quia, si Clerici deponuntur ob furtum, ac Latrocinium: item deponuntur, & detruduntur in Monasterium propter proditionem: pariter subeunt eandem pœnam ob vim, sive crimen violentiæ publicæ, aut privatæ, eandem pœnam subire debent ob *incendium dolosum*, quod est crimen, quod in se continet proditionem, & vim, & est atrocius furto, ac Latrocinio.

26 Progreditur ulterius *Farinacius quæst. 110. num. 15.* post *Berberium Rubr. de Incendiar. Par. 1. cap. 22. num. 4.* & docet, quod tantus posset esse excessus in magno, ac doloso incendio, quod arbitrium Judicis extendi posset ad degradationem; si autem non tam enorme esset incendium, posset inferre depositionem a Beneficio; si autem parvum, posset suspendi, aut alias pro circumstantia criminis, aut personæ, puniri, & tali sententiæ adhæret etiam *Raynald. Tom. 2. cap. 13. §. 1. nu. 116.* Ratio est, quia cum tales pœnæ sint Judici arbitrariæ, regulandæ sunt à circumstantiis facti.

27 Respuit autem *Raynaldus* loco citato nomen *degradationis*, quo utuntur *Farinacius*, & *Berberius*, & vult, quod non intelligatur de degradatione actuali; quia Clericus pro *incendio doloso*, malo fine, odio, vel vindicta excitato, vel excitari mandato, foro Clericali non est privandus; & ultra quosdam alios sic sentientes, citat *Giurb. Consf. cri. 48. n. 4.*, qui se fundat in cap. *Si quis membrorum 23. q. 8.*

28 Talis autem opinio posset sustineri, si in incendio nulla alia incurreret circumstantia; & incendium ipsum esset pure intentum ex odio, vel vindicta contra personam privatam. Sed si alia interveniret circumstantia, utpote, si data alicui pecunia mandaret incendium domus inimici, ad hoc, quod iste incendio conflagraret, & mandatarius ædes incenderet, nonne Clericus mandans incendium, esset puniendus pœna assassinij (ex quo, pretio dato, mortem hominis procuraret), & ob hanc culpam nonne ipso facto spoliatus remaneret privilegio Clericali, & tradendus esset Curiæ seculari, ut *Raynaldus* ipse *Tom. p. cap. 7. §. 1. nu. 188.* docet? Et quid, si Clericus ad prodendam hostibus Civitatem, incenderet armamentarium, in quo absumeretur pulvis pyrius, ex cuius defectu cogeretur Civitas se hostibus tradere? Nonne tanquam proditor Patriæ, & læsæ Maiestatis Reus, deberet mori, & ideo actualiter degradari? Nec Canon ille, in quo se fundat *Giurba*, quem *Raynaldus* sequitur, habet aut textualiter, aut deductive talem conclusionem, ut legenti patet.

Concludo igitur; quod tales possent intervenire in facto circumstantiæ, quod Iudex posset, & deberet ad exactam iustitiam actualiter degradare, & Curiæ Sæculari tradere morte multandum, eum tritum in jure sit, *arg. l. Etsi severior. ubi Gloss. & DD. C. Ex qui cau. infa.* quod ex iusta causa licitum sit, imo debitum Judici delictorum, exasperare.

29 Hucusque de incendio doloso dictum est; nunc loquendum de pœnis culposi. Sciendum igitur, quod, quamvis *culpa lata* æquiparetur dolo, & ob id videretur, quod eadem pœna, quæ datur pro *doloso*, dari etiam queat pro *incendio* taliter *culposo*, hoc tamen verum non est, quia in tali culpa dolus est tantum præsumptus, & non verus, ut notavit etiam *Cantera quæst. crim. cap. 8. num. 31. ℣. Secundus casus*; delicto autem præsumptive tantum probato nunquam pœna ordinaria datur ex vulgatis. Est ergo sententia Doctorum *Schultz. Pistor. Menoch. Anton. Matth. Martin. Joseph. Ludov. & Panimoll. apud Raynal. Tom. 2. c. 13. §. 1. n. 40. & 41.* quod, si magnum incendium ex *lata culpa* eventum sit, debetur quidem Reo pœna corporalis, sed minor ea, quæ datur pro *incencendio doloso*, & extra mortem; aut imponitur (ultra damni refectionem) maxima pœna pecuniaria. Si vero incendium parvum est, sola pœna pecuniaria infligitur. Pœna porro corporalis non potest esse major fustigatione, argumento eorum, quæ dicuntur in jure *l. Nam salutem. §. 1. ff. de Off. Præfect. Vigil. l. Qui ædes ff. de Incend. rui. naufr. l. Capitalium §. Incendiarii in fin. ff. de Pæn.*, ubi dicitur, quod tales Rei aut *fustibus castigantur*, aut *severa interlocutione* comminantur. Et quamvis *Raynaldus loc. cit. n. 4.* ex *Vulpello Respons. crim. 150.* referat, quendam fuisse damnatum ad triremes, quia ignem apposuerat stuppæ, qua erat laruatus quidam tempore carnis privii, ex quo deducit, quod, si incendio adest periculum mortis hominis, possit ex lata culpa etiam dari pœna triremium; tamen non est recedendum a prima sententia, fundata in Texto. Nec quadrat in puncto casus adductus, quia ille, qui incendit stuppam, ut supra, non fuit simpliciter, in *culpa lata*, sed fuit in dolo, quia sciens, & volens incendit, & iniuriam intulit illi laruato; & quamvis non intenderit mortem illius, intendit tamen facere de illo adstantibus jocum, & sic ei intulit publicam iniuriam, ob quam juste damnatus fuit ad triremes.

30 *Incendium* porro *culposum* ex *culpa levi*, juxta *Binsfeldium Tract. de Injur. & damn. cap. 4. quæst. 4. Concl. 7.* & alios *Bald. Menoch. Marantu* relatos per *Raynaldum loc. cit. nu. 46.* potest criminaliter tractari; & ob hoc imponenda est pœna minor, quam pro culpa lata, & talis pœna potest esse pecuniaria erga Fiscum. At puto, talem sententiam non esse sustinendam, quia evidenter discordat a Texto *in l. Capitalium §. Incendiarii*, qui sic cantat: *Fortuita incendia, si cum vitari possint, per negligentiam eorum, apud quos orta sunt, damno vicinis fuerunt, civiliter exercentur.* Si ergo talia incendia *exercentur civiliter*, puta, ad sanandum damnum Partis læsæ, non est unde institui possit judicium criminale ad solvendum Fisco pœnam pecuniariam.

31 Quod si dicatur, quod Pars etiam ob *culpam levissimam* potest civiliter agere ad reparationem damni; qua propter nulla esset differentia inter incendium ex *culpa levissima*, & *levi* in ordine ad pœnam, quod est absurdum. Respondeo, quod damnum, datum *ex culpa levi*, *duplici compendio sarcitur*, ut ex jure Codicis *Text. in l. 1. C. de l. Aquil.* deducit *Gothofredus ad l. 28. §. 12. lit. Q. ff. de Pæn.* quod non est in *culpa levissima*, in qua actio non datur nisi in simplum. Et quamvis Imperator in illa lege dicat: *Damnum per injuriam datum, immisso in sylvam igne, si probare potes, actione Legis Aquiliæ utere*, quo videtur loqui de damno doloso, quod per injuriam datur; tamen verbum *injuriam* pro *incuriam* positum ait *Paul. I. C. Sentent. lib. 5. cap. 3. §. ult.* uam, ut optime alibi advertit eitatus *Dionys. Gothofred. ad l. 1. litt. C. C. de leg. Aquil.*

incendium datum per injuriam affectatam, nempe dolosam, punitur aliis poenis, quam *Legis Aquiliæ*.

32 Ex *culpa* tandem *levissima* secuto incendio, nulla pœna criminalis incurritur, ut, pluribus citatis, testantur *Farinacius quæst.* 110. *num.* 30. ac *Panimollis Decis.* 55. *Adnotat.* 1. *n.* 34. qui addunt, quod tale incendium nec admittit condemnationem ad refectionem damni, si *culpa* sit in omittendo. Sed hoc secundum dictum admittendum non est; nam naturalis ratio dictat, quod aliqua pœna culpam sequatur. Quamvis ergo levissima sit culpa, pœna tamen correspondens danda est; & sicut ob culpam levem, ut dictum est, compensatio damni debet esse in duplum, ita ob levissimam debet fieri in simplum, & ad æqualitatem damni secuti; & universaliter damnum, incendio datum, semper, & in omni casu emendandum est, sive dolo, sive culpa lata, levi, vel levissima causatum sit, ut post *Salycetum*, *Menochium*, & *Afflictum* firmat *Caballus cons.* 22. *num.* 6.

33 Pro incendio casuali, seu fortuito nulla poena datur, nec etiam quis tenetur civiliter ad resarciendum damnum, ut habet *Gloss. in l. Qui ædes in V. casu. ff. de Incend. rui. naufrag.* Si autem aliqua *culpa* præcessit incendium, quod ab ea ortum est, de sequuto incendio tenetur quo ad damna, ut placuit *Bartolo in l. Si ut certa.* §. *Sed interdum. ff. Commoda*, & habet expresse Textus *in l. Si fortuito. ff. de Incend. rui. naufr.* Ratio est, quia *culpa* illa causam incendio dedit, ut proinde culposum evadat incendium. Exemplum est in eo, qui domum conduxit apposito pacto, ne in ea paleas collocaret. Quod, si contrafecit pacto, paleas in ea ponendo, ex quibus fortuito causatum est incendium, hoc profecto culposum erit, & de eo tenebitur conductor.

§. VI. Latrocinium.

S U M M A R I U M.

1 *Quare præsens paragraphus sit formatus.*
2 *Quomodo differant inter se grassatio, Latrocinium, robaria, rapina, prædatio, assassinium.*
Diversæ opiniones circa differentiam prædictorum.
3 *Derobatio, robaria, & rapina sunt sinonyma.*
Rapina quid sit, & quid importet.
Grassationis definitio.
Latrocinium quid sit, & quomodo differat a grassatione.
Latrones in jure, qui habeantur.
Prædo, & latro idem est.
Assassinium quid sit, & quomodo differat a prædictis.
Ex usu loquendi pro eodem accipitur assassinus, latro, prædo, grassator, derobator.
Titulus cujusvis criminis investigandus est.
Cognito nomine criminis, cognoscitur lex; & lege cognita, cognoscitur pœna.
4 *Definitio Latrocinii, & grassationis.*
Latrones sunt, qui mortem hominis affectant.
Latrocinium per quid differat ab aliis speciebus homicidii.
5 *Opinio Carpzovii, quod Latrocinium sit homicidium factum contemplatione cujusvis lucri.*
Impugnatur talis opinio.
Lucrum intentum a Latrone est ex solo spolio occisi.
Jura, actiones, res immobiles non dicuntur rapi, sed invadi.
6 *Latrocinium non alligatur loca.*
Grassatio debet fieri in via publica, ut talis sit.
Latrocinium aggravatur ratione loci.
Loca, quæ gravant Latrocinium, sunt via publica, domus occisi, & domus homicidæ.
7 *Latrocinium proditorium quando fiat.*
8 *Ad Latrocinium sufficit, quod homicidium fiat sola spe lucri, licet hoc non sequatur.*
Gravatur Latrocinium, si scienter ob parvum lucrum homicidium committatur.
9 *Latro non est, qui viatori dormienti in via publica, pecuniam, aut aliud surripit.*
10 *An Latrocinium sit, si quis insidians viatoribus, ad eos spoliandum, tantum occidit unum ex istis, qui voluit armis rem suam defendere.*
11 *Respondetur distinguendo.*
Si occidit ob spolium intentum consequendum, est Latrocinium.
Si occidit ad defensionem propriam, minime, & quare.
12 *Monitum ad Judices, ut exquirant a Latrone finem, quare occiderit.*
13 *Duo casus proponuntur.*
14 *Volens occidere, & spoliare, si spoliavit, & vulneravit, sed mors secuta non est, Latrocinium perfectum non est.*
Non intraret hoc casu pœna ordinaria Latrocinii.
Non intendens occidere, leviter tamen vulneravit viatorem, & spoliavit, Latrocinii ordinariam pœnam non subit.
15 *An Latrocinium committat grassator, qui, ut retineat spolium uni factum, occidit alium, qui voluit aut participare de spolio, aut accusare de grassatione.*
16 *Responsio Carpzovii affirmativa.*
17 *Impugnatur responsio; & probatur in proposito casu Latrocinium non intervenire.*

1 Potuisset quidem crimen *Latrocinii*, de quo in præsenti sumus locuturi, collocari sub paragrapho Furtum, in quo de illo aliquid diximus; potuisset pariter poni sub paragrapho *Homicidium*, cum hoc essentialiter ad *Latrocinium* requiratur, tamen, quia nimis prolixa fuisset talium paragraphorum tractatio, distulimus hucusque de eo plene tractare.

2 Antequam autem *Latrocinii* quidditatem aperiamus, necessarium ducimus assignare distinctionem horum nominum, puta, *grassatio*, *Latrocinium*, *robaria*, *rapina*, *prædatio*, *assassinium*, a quibus passim, ac promiscue vocatur grassator; *Latro*, *raptor*, *derobator*, *prædo*, ac *assassinus*, qui vi adhibita alienas res furatur. Opinio est *Muscatelli Tit. de Furt. num.* 16. penes *Raynaldum*, *Observ. crim. Tom.* 2. *cap.* 14. *num.* 66. quod *grassatio*, & *derobatio* in via publica idem importent, & differant a *Latrocinio* in hoc, quod *grassatio* de necesse requirit, quod fiat in via publica, & cum armis semper, sicut & *derobatio*; *Latrocinium* autem indifferenter est, quod committitur in domibus, aut itineribus cum armis, vel sine. *Hiacyntus Manar. Noct. Melancol. Interr.* 209. §. 10. apud eundem *Raynaldum* loco citato vult, quod *Latrones* sunt, qui aggrediuntur viatores in vijs extra Civitatem; *grassatores* vero aggrediuntur in vijs intra Civitatem; quam distinctionem, ut pote non

jure

in jure fundatam, explodit *Raynaldus* retenta prima data a *Moscatello*. *Iacobus Boulen Repetit. in l. Capitalium. §. Famosos num. 18. de Pœn.* apud *Carpzovium Practic. crim. Par. 2. quæst. 90. num. 3.* vult, quod *rapina*, & *derobatio* idem sint, & *raptores*, seu *derobatores* dicantur, qui in strata publica furantur sine interfectione; *Latrones* vero, qui spoliant cum interfectione. Et ab hac sententia non discordat *Carpzovius*, qui *num. 4.* concludit, quod *raptor*, & *grassator*, & *prædo* perinde sint.

3 Quantum ad hæc dico, quod *derobatio*, *robaria*, (quæ sunt nomina barbaro latina, de quibus in jure non habetur mentio) & *rapina* sinonyma sunt. Porro *rapina* habet rationem generis, & importat omne furtum, quod fit de re aliena, adhibita vi; *Arg. l. In duobus. §. Si quis. ff. de Jurejur. §. Ita tamen. Instit. de Vi bono rapto.* Rationem speciei habent *grassatio*, & *Latrocinium*, quæ differunt inter se, quod *grassatio* est violenta spoliatio, facta ex insidiis, in via, cum, vel sine armis, & ab uno solo. *Arg. l. Capitolium, §. Grassatores. ff. de Pœn. Latrocinium* autem est violenta spoliatio catervatim facta cum armis, hominis cæde interveniente; nam, ut habetur ex jure, *arg. l. Mulier. l. Hostes. ff. de Capt. & post. rever. Latrones* sunt, qui non justo indicto bello prædantur; *latrones* vero & *prædones* idem sunt argumento duarum legum, *l. Hostes de Verb. sign. l. 24. ff. de Capt. & post. rever. Assassinium* porro discrepat a prædictis, nam *Assassini* sunt, qui pacto pretio hominem interimunt, ut ex jure *arg. c. 1. de Homicid. in 6. Tit. 7. §. Assassinium* alias diximus. Hæc quidẽ de rigore juris sunt; tamen ex usitata forma loquendi pro iisdem usurpantur *Assassini* viarum, *latrones*, seu *prædones*, *grassatores*, *derobatores &c.* Quia vero pro qualitate circumstantiarum, ac casuum diversæ sunt pro iis pœnæ inferendæ, necessarium duximus assignare definitionem *Latrocinij*, ac *grassationis*, seu *derobationis*, quia, ut ait *Baldus Cons. 443. lib. 3.* uniuscujusque criminis titulus in primis investigandus est, quod fit ex ejusdem definitione: siquidem cognito nomine criminis, lex cognoscitur: Lege autem cognita, cognoscitur poena. *Arg. l. 3. §. Vbicunque ff. de crim. Stellio.*

4 Dico igitur cum *Carpzov. Pract. crim. Par. 2. quæst. 9. num. 3.* quod *grassatio*, *seu derobatio* est spolium, factum in via publica sine interfectione spoliati. *Latrocinium* vero est *homicidium cum spolio, seu rapina bonorum occisi.* Dico autem primo *homicidium*, siquidẽ, ut ex pluribus legibus *l. Capitalium §. Famosos. ff. de Pœn. l. Divus ff. Ad leg. Pompei. de Parricid. l. Si ut allegas. C. ad l. Cornel. de Sicar.* aperte deducitur, *Latrones* sunt ij, qui necem hominis affectant. Quia vero affectatio necis potest esse ad varios fines, quorum respectu crimina homicidij distinguuntur; ideo dico secundo *cum spolio &c.* & hæc est differentia, quæ distinguit *latrocinium* ab alijs speciebus homicidij; sicut ratione homicidij distinguitur à grassatione, quamvis ambo conveniant in spolio violento.

5 Opinatur porrò *Carpzovius Par. 1. quæst. 22. num. 51. & 52. latrocinium* esse homicidium, factum contemplatione cujusvis lucri, seu commodi ex re quavis tam stabili, quam mobili, juribus, actionibus &c. ita ut velit *latronem* etiam esse eum, qui alium occidat, ad finem ducendi in matrimonium viduam occisi ob pinguem dotem. Sed talis opinio minime est tenenda, siquidem Assassinus, qui contemplatione pretij hominem occidit, non distingueretur a latrone; nec facit, quod ille moveatur ad occidendum ex mandato alterius: latro vero sponte occidat, quia ambo moverentur ab uno fine, puta, spe lucri, aut commodi. Lucrum autem, cujus spe movetur *latro* ad occidendum, est ex spolio eorum, quæ secum habet occisus, quod spolium non potest extendi ad jura, actiones, aut res immobiles, quia illud non exercetur sine *rapina*; hæc autem non dicitur nisi de rebus mobilibus, aut se moventibus; immobilia enim dicuntur *invadi*. *§. Ita tamen. Instit. de Vi bono. rapto.*

6 Ex data autem definitione *latrocinij* sequitur, quod illud non alligatur loco, quemadmodum *grassatio*, quæ requirit, ut fiat in via publica; sed tale semper erit, sive fiat in via publica, sylva, campo, nemore, in domo sive *latronis*, sive occisi, dummodo homicidium fiat ob spem lucri ex spolio, ut firmat *Iodocus Damhouderius Prax. crim. cap. 86. num. 1. & 3.* ac *Farinacius. Quæst. 165. num. 11. & 13.* Verum est, quod *latrocinium* aggravatur ratione loci, quia, si fiat in via publica gravius evadit, quam si fiat in loco privato, puta, campo, aut sylva. Ratio est, quia injuria fit Principi, sub cujus tutela sunt viæ publicæ, ut probavimus *Tit. 3. §. Furtum num. 46.* Gravius adhuc est, si quis *latrocinium* committat in domo occisi; nam propria domus debet esse cuiquam tutissimum refugium. *Text. in l. Plerique. ff. de In jus voca.* Gravissimum autem est, si quis hospitem in propria domo occidat ad eum expoliandum; violat enim jus hospitij, quod debet esse sacrosanctum, & offendit eum, quem manentem sub suo tecto, defendere debuit de jure gentium; & tandem in hoc casu intervenit proditio, dum hospitem sub titulo amicitiæ, in domum suam introductum, jugulavit.

7 Ex eodem pariter principio deducitur, gravissimum esse *latrocinij* genus, cum quis se comitem in via alteri offert, & mox aut in itinere, aut in hospitio, seu meritoria taberna illum occidit, ut spoliet; proditionis enim crimen simul cum rapina committit, dum amicitiæ ostentatæ medio alium privat defensione, & sic incautum necat, ut bene docet *Carpzov. loc. cit. num. 26.*

8 Notandum porro, quod ad *latrocinium* necessarium non est, quod spolium actu sequatur, sive quod *latro* parum, aut nihil ex occisione consequatur; sed sufficit, quod homicidium fiat spe, ac contemplatione spolij. Ratio deducitur a simili cum Assassinio; sicut enim hoc fit ex mandato alicuius sub promissione, aut spe pretij, ut *Tit. 7. §. Assassinium. num. 16.* docuimus; & delictum est in suo genere perfectum, si ex mandato, & pacta mercede homo occisus sit, licet ex post sperata merces actu non solvatur; ita etiam erit verum *latrocinium*, quamvis speratum spolium minime sequatur ob impedimentum adveniens ex improviso; sive ex eo, quod aut parum, aut nihil invenerit *latro*, quo occisum spoliaret. Quod, si *latro* sciret parum se esse lucraturum ex spolio, & nihilominus occideret ad illud lucrandum; ex parvitate materiæ raptæ non minoraretur, imò augeretur crimen; & ratio est, quia gravius peccat, qui ob spolium, ac lucrum minimum tantum facinus perpetrare ausus est, quam si ex spe magni spolij deliquisset. *Carpzov. quæst. 22. num. 40. ℣. Tum quod gravius.*

9 Ex dictis resolvi potest quæstio, si possit puniri tanquam *latro*, aut *grassator*, qui in via publica viatori dormienti pecuniam, ac sarcinas surripit. Respondendum enim est ad dubium proposi-

tum negative. Ratio est, quia ad *latrocinium* requiritur de necessitate homicidium, & ad *grassationem* requiritur, quod spolium auferatur cum violentia; sed in casu neutrum intervenit; sequitur proinde, quod nec *latrocinium*, nec *grassatio* committatur, sed solum furtum, & sic etiam resolvit *D. Matthæus Homem leita. De Iur. Lusitan. Tom.1. Tract.3. de Inquisit. quæst. 4. num. 83.*

10 Potest ad hoc quæri, an qui insidiatur viatoribus in publica strata, animo tantum eos spoliandi, si occidit ex accidenti viatorem, qui armis voluit se defendere, ne suæ pecuniæ spolium pateretur, sit dicendus vere *latro*, & pœna ordinaria *latrocinij* puniendus?

11 Respondeo, quod distinguendus est casus; vel enim *grassator* occidit, animo solo rapiendi spolium viatoris; vel occidit quia videns viatorem, arma moventem, aut alia de causa. Si primum, dico, quod est verus *Latro*. Ratio est, quia, quamvis ab initio non habuerit animum occidendi, tamen ex post mutavit animum, & ad finem accipiendi spolium, occidit, & sic commissum est verum *Latrocinium*, puta, homicidium contemplatione diripiendi spolium, ut ex data definitione patet. Si secundum, non potest dici *latrocinium*, imo nec homicidium appensatum. Ratio est, quia *grassator* occidit ad sui defensionem: videns enim viatorem arma moventem, & timens vitæ suæ, præoccupavit alium, & eum interemit, quod est se tueri. Sive dum *grassator* larvatus erat (ut solent hujusmodi generis homines incedere, ne agnoscantur), & voluit expoliare viatorem, iste ei dixit: *Agnosco te, faciam te pœnitere de injuria, quam mihi infers*; unde ille timens, ne accusaretur apud Curiam, aut ejus fama proderetur, eum occidit, quod pariter est ad propriam defensionem. Non potest igitur dici in hoc casu homicidium patratum ob spem lucri ex spolio, & consequenter nec *latrocinium*.

12 Quapropter oportet Iudicem esse oculatum, in procurando de ore Rei hanc præcise circumstantiam, in qua consistit quidditas *latrocinij*, puta, quod *occidit ad finem rapiendi spolium &c.* Quod, si dicat, *se non habuisse ab initio animum occidendi, sed tantum derobandi; & si occidit, ideo fuit, quia viator arma movit*; vel *dixit: Agnosco te &c.* vel *cæpit clamare magna voce auxilium auxilium*; timens suæ vitæ, aut famæ alium interemit, & hanc confessionem sustineat in acri tortura, non erit locus pœnæ veri *latrocinij*, quia hoc non potest dici commissū, ex defectu intentionis, ad illud requisitæ.

13 Quid autem dicemus de eo, qui intendens alioquin occidere, vulneravit tantum lethaliter, & reputans viatorem interemptum, illum spoliavit, & viator ex post ex vulnere convaluit? Et quid de eo, qui non intendens occidere, vulneravit tantum, & non lethaliter, & spolium ademit? Poterunt ne isti dici *latrocinium* commisisse?

14 Respondeo negative. Ratio est, quia in nullo casu homicidium est secutum. Quantumvis enim in primo casu homicidium fuerit in intentione, & devenerit Reus ad actum proximum, & per se non steterit, quominus sequeretur, tamen non potest dici delictum perfectum in suo genere, sed tantum attentatum; unde non intraret in hoc casu pœna ordinaria, ut testatur *Iul. Clar. quæst. 92. init.* qui infinitis propemodum citatis, docet, conatum ad crimen ex generali Curiarum consuetudine nunquam puniri pœna ordinaria. In secundo autem casu, homicidium nec inceptum, nec secutum est.

15 Sed ponamus, quod *grassator* jam spolium à viatore rapuerit, & domi suæ habeat; alius autem ab eo vel totum, vel partem ejusdem spolij prætendat, & minetur, se accusaturum *grassatorem* de crimine, nisi huic prætensioni acquiescat; *grassator* autem pro retinendo spolio, & ne a Curia puniatur, occidat dictum prætensorem; poterit ne hoc casu dici commissum *latrocinium*?

16 Respondet ad hanc quæstionem *Carpzovius Par. 1. quæst. 22. num. 55.* affirmative, volens, quod *latrocinium* committatur, non solum ob spem lucri præsentis, aut de proximo futuri ex spolio, sed etiam causa retinendi spolium, jam factum; ait enim, quod pariter delinquit occidens aliquem ob furtum, & lucrum præteritum, quam ob spolium præsens, aut futurum.

17 Hanc sententiam admittendam non puto. Ratio est, quia aliud est loqui de spolio præsenti, ac futuro, & aliud de præterito. Quia illa non sunt in dominio, & possessione *grassatoris*, spolium autem præteritum est de dominio, & possessione, quamvis illicita, illius. Quamvis ergo in utroque casu homicidium fiat contemplatione lucri ex spolio, tamen in primo casu fit ob rem, nondum suam, in secundo autem ob rem, quæ facta est propria; ita ut occidendo pro re, quæ facta est propria, videtur homicida defendere rem suam, quod licitum est, ex vulgatis; sicut etiam est genus defensionis (licet culpabilis) occidere eum, qui accusare vult; nam hoc est defensione prævenire damnum, quod secuturum est. Quod, si viator, qui fuit spoliatus, spolium repetat, & grassator eum occidat, ne spolium restituat; committit verum *latrocinium*. Ratio est, quia intervenit homicidium contemplatione spolij, & in hoc casu non potest intervenire ratio defensionis rei possessæ: quia respectu tertij, qui non habet jus in illo, aut ad illud spolium, bene potest cadere defensio rei, quæ facta est de possessione *grassatoris*: at respectu spoliati non potest cadere in grassatore jus defensionis; nam, quamvis iste de facto spolium possideat, tamen hoc de jure spectat ad alium, unde nullo jure potest contra eum defendere spolium. Si autem spoliatus minatur accusare, nisi grassator spolium sibi restituat; hic autem illum occidat, non contemplatione retinendi spolium, sed tantum impediendi damnum, quod sibi a Curia accidere potest ob accusationem, non potest dici commissum *latrocinium*, quia homicidium patratum esset ad avertendam molestiam a Curia, quod est genus defensionis, licet culpabilis, non vero ad retinendum spolium.

Probatio.

SUMMARIUM.

18 *In hoc Crimine necessaria est visitatio corporis delicti.*
Quid agendum, si cadaver occisi non reperitur.
19 *Quomodo, & per quos Testes probetur Latrocinium.*
20 *Latrocinium plene probatur per socios criminis, & hoc est speciale.*
21 *Grassatio quomodo, & per quos Testes probetur.*

18 IN probatione *latrocinii* facienda, ante omnia necessarium est, ut fiat descriptio corporis delicti per *visum, & repertum &c.* Cum

enim

enim in hoc crimine, quod relinquit vestigium post se, interveniat homicidium, ut dictum est, necessarium est, quod visitetur cadaver occisi, & spoliati, aut ejus, qui a *latronibus* vulneratus est. Quod, si cadaver esset ab ipsis combustum, aut in mari, lacu, aut flumine præcipitatum, sufficit probare homicidium per Testes, ut *Par. p. Tit. Corpus nu.7. & 12.* probavimus.

19 Sed quomodo probabitur, & per quos Testes delictum, & delinquens? Dico, quod, si multi fuerunt viatores, a *latronibus* aggressi in via publica, qui cœperunt arma explodere contra eos, & unus, aut alter ex eis occisus est, cæteri autem fugerunt, possunt isti esse Testes de aggressione, & homicidio. Sed remanebit ne per hoc plene probatum *Latrocinium*? Dico, quod non. Ratio est, quia, ut supra dictum est, *Latrocinium* consistit in homicidio, & spolio. Testes autem prædicti possunt concludenter probare solum homicidium, quod viderunt, non autem spolium, quod non viderunt. Hoc autem probatur præsumptive tantum, præsumptione tamen vehementi, quia, cum isti *latrones* supponantur nullam privatam inimicitiam habere cum occisis; & consuetudo talium sit, quod ad homicidium moveantur a lucro spolii, consequentia rationabilis est, quod ad spolium rapiendum occiderint. Nec plenam probationem, quod spolium sit secutum, facit, quod cadavera occisorum sint reperta nuda; potuerunt enim fuisse expoliata ab aliis, quam ab homicidis.

20 Plene tamen probant *Latrocinium* socii criminis, si deponant, purgata infamia, per torturam; nam, prout docet *Decian. Tract. crim. lib.9. cap. 29. num.21.* speciale in hoc crimine est, quod socius criminis admittitur contra socium, ut ex jure *arg. l. Divus ff. de Custod. Reor.* deducunt Doctores *Bartol. in l. Repeti. §.1. de Quæst. Marsil. Consil.22. num. 13. Grammat. Consil. 37. num. 14.*

21 Crimen autem *grassatorum*, eorum nempe, qui spoliant absque occisione, probari potest etiam per Testes singulares. Ratio est, quia hoc crimen est iterabile; in delictis autem iterabilibus, prout in hoc Opusculo non semel diximus, Testes singulares conjunguntur ad faciendam plenam probationem. Et idem etiam dicendum est de probando, quod aliquis *latro* sit, quamvis hoc difficilius sit, quam *grassatio*: nam in hoc testificari possunt, qui deprædati fuere; in *Latrocinio* autem, cum homicidium præcedat expoliationem, nequeunt sic expoliati testificari.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

22 *Specialia plura de Latrocinio.*
Latronem quisquis occidere potest.
Illum potest punire Judex, non servato ordine juris.
Nullus debet advocare pro latrone.
Contra latronem potest procedi die feriato.
Ei non conceditur appellatio.
Sive convicti, sive confessi tantum, latrones sunt damnandi.
Latrones comparantur hostibus Patriæ, & fidei.
Receptatores latronum severe puniendi.
23 *Specialia prædicta, licet sint de jure, non omnia sunt in usu.*
Grassator, ut capite puniatur, tria requirit, & quæ.
Grassatores aliquando fuere pro unico delicto furca suspensi furcis, & quare.
Latrocinium ubique punitur morte.
24 *An sit grassator, extorquens pecunias a viatoribus, se fingens publicum exactorem.*
25 *Opinio Duardi, quod Reus dicti criminis sit puniendus de concussione.*
Alia opinio Farinacii est, quod talis Reus debeat comburi, ob quandam legem.
Impugnatur opinio Farinacii.
26 *Casus propositus distinguitur.*
Si viator est in casu solvendæ gabellæ, & fictus exactor acceptum pretium gabellæ sibi reservet, hic delinquit crimine peculatus.
Si quid non habet viator obligatum gabellæ, fictus exactor puniendus est de concussione.
27 *Casus varii, in quibus pœna latronum exaspetanda.*
28 *Sequuntur aliæ causæ, ob quas latroni est pœna augenda.*
29 *Ob multitudinem latronum potest Magistratus comburi facere villam, in qua receptantur.*
30 *Pœna complicum in Latrocinio, quando præcessit tractatus cum latronibus.*
31 *Si non præcessit tractatus, complicibus debetur pœna extraordinaria.*
32 *Latrones non gaudent immunitate Ecclesiæ.*
Similiter nec depopulatores agrorum.
Omnes insidiantes viatoribus in viis publicis, de jure Canonico latrones dicuntur.
Piratæ, qui excommunicantur in Bulla Cœnæ, quinam.

22 QUIA crimen *Latrocinii* horrendum, ac execrandum est, in ejus detestationem, ac punitionem contra regulas juris communis plura specialia excogitata sunt, ut ait, *Bald. in Authent. Sed novo jure. num. 11. ℣. Item circa. C. de Serv. fugit.* nempe, ut non solum unicuique latrones occidere liceat, *arg. l. 1. & 2. C. Quando lice. uni. sim. Judic. l. Si ut allegas. C. Ad leg. Cornel. de Sicari.* sed & Judex contra eos ordine non servato procedere, & ipsos statim punire queat; *Paris de Puteo. Tract. de Syndic. in V. Latro. il 1. per tot.* nec Judex debeat pati, quod aliquis advocet pro ipsis; *Jacob. Boulen. Jason. Angel. de Malefic. & Carer. apud Carpzov. Quæst. 23. nu. 3.* & possit contra eos procedi etiam die feriato in honorem Domini; *text. in l. Ne quid. §. De iis ff. de Incend. rui. naufrag.* nec ipsis concedatur appellatio a sententia contra se data, *arg. l. Constitutiones. ff. de Appell. Isern. Paris de Puteo, Angel. Carter. apud Decian. lib. 9. cap.29. num. 17.* sive sint convicti, & confessi, sive convicti, aut confessi tantum fuerint; & quia *latrones* comparantur hostibus Patriæ, & fidei, *arg. Authent. Navigia. C. de Furt.* ideo non sunt sub protectione juris, neque ab aliquo possunt receptari, & si receptantur, receptatores gravissime puniuntur. *Text. in l. 1. l. Si quis Latrones C. de his qui latro. occulta.*

23 Non omnia tamen hujusmodi specialia, maxime quo ad modum procedendi in usu sunt, ut observat *Carpzov. d. quæst. 23. num. 5.* Pœnæ tamen *latronis*, ac *grassatoris*, de jure communi differentes sunt, quod *grassatores* aut spoliant absque armis viatores in stratis publicis; aut armati id faciunt. Si primum, puniuntur deportatione, aut aliis pœnis citra mortem; si vero secundum, capite puniuntur juxta Textum *in l. Capitalium. §. Grassatores,*

rus, ff. de Pœn. & in l. Prætor ait §. Adversus eos ff. de Sepulchr. violat. ex quo elicitur, quod, ut aliquis tanquam *grassator* possit capite plecti, juxta jus commune, tria requiruntur; nempe, quod in viis publicis; secundo, quod cum armis viatores spoliarit; tertio, quod pluries commiserit tale crimen. Refert autem *Raynal. Tom. 2. cap. 14. n. 69. ℣. Advertendum, quod apud* plures Auctores, qui scribunt casus, in quibus *grassatores* fuerunt capite multati, aut suspensi, aut etiam rota contriti etiam pro unica grassatione; ipse autem *num. 74. ℣. Advertendum inquam*, bene ponderat, quod in illis casibus pro uno delicto fuerunt *grassatores* ultimo supplicio affecti, aut ex dispositione Statutorum municipalium, aut ob notabilem quantitatem, seu valorem spolii; aut ob aliam considerabilem circumstantiam, quod verissimum est; nam de jure communi, si desint recitatæ tres conditiones, *grassator* ultimo supplicio non plectitur. Sed quia in plerisque Curiis servantur Statuta, aut consuetudines locorum, Judices in facti contingentia debent illas attendere, non vero commune jus. Pœna autem *Latrocinii* est ubique locorum pœna mortis, cum in eo semper interveniat cædes hominis, ut cum communi scribit *Decian. Tract. crim. lib. 9. Cap. 29. nu. 12.*

24 Intrat hic quæstio non incongrua, an sub nomine *grassatorum* possint venire illi, qui fingentes se esse exactores gabellarum, vel pedagiorum, (cum tales non sint) extorquent vi pecunias a viatoribus; & qua pœna essent puniendi?

25 Respondeo, quod opinio fuit *Duardi in Bull. Cœn. lib. 2. Can. 5. quæst. 13. nu. 8. ℣. 5. Limitatur*, quod tales committunt crimen concussionis, & pœna concussorum debent percuti; & talis opinio optimum habet in jure fundamentum, *text. in l. 1. ff. de Concuss.* cum tanquam concussor puniatur, qui *simulato Præsidis jussu* aliquid extorquet. *Farinacius quæst. 173. num. 56.* & *Menochius de Arbitr. Cas. 443. num. 3.* volunt, quod non habentes potestatē exigendi gabellas, si illas exigant, debeant puniri pœna combustionis, & se fundant in quadā lege *l. Universi. C. Ubi cau. fiscal.* Sed talis pœna nimis atrox est, & talis lex minime potest iis adaptari. Siquidem illa lex afficit Actores, aut Procuratores Cæsaris, qui injuriis, contumeliis, aut deprædationibus aliquem affecerint; quod crimen gravissimum est, cum redundet in dedecus Imperatoris, cujus Officiales immunes ab omni crimine debent esse. Qui autem fingit se publicanum, non induit personam Actoris, aut Procuratoris Principis, sed Ministrum, & quidem vilem Publicani principalis, qui gabellas Principis conducit; cessat proinde fundamentum applicationis illius Legis.

26 Mihi in hoc casu videretur distinguendum; vel enim, qui se exactorem Publicani principalis fingit, extorquet pecuniam a viatore, qui habet rem, pro qua solvere debet gabellam, & pecuniam in sua bursa ponit, vice eam reponendi in gazophilacium Publicani principalis: vel dum non habet viator quidquam obligatum gabellæ solvendæ, & ille ad extorquendam pecuniam vult sarcinas ejus perquirere cum magno incommodo viatoris, qui vult iter accelerare, & ut a tali incommodo quantocius liberetur, viator dat illi pecuniam. In primo casu, viator obligatur ad gabellā, & illi non fit injuria; sed dum fictus exactor fraudat pretium gabellę, & sibi appropriat, committit crimen peculatus; argumento ejus quod habetur in iure *l. Sacrilegi §. Eod. capite. ff. Ad leg. Jul. pecula.* quia aufert pecuniam privatam, quæ Fisco debetur; nam Publicanus principalis, qui conducit a Principe gabellas, succedit in locum Fisci. In secundo casu committit concussionem, & pœna concussorum *l. 1. ff. de Concuss.* debet percuti, quæ arbitraria est. Judex autem debet severius agere; ratio est, quia talis fictus exactor non puram concussionem committit, sed auctam graviori circumstantia, quia usurpat Officium publicum, quod non habet.

27 Pœnæ porro *Latronum* multis de causis debent exasperari, ut docet *Carpzou. Par. p. q. 23. a nu. 6. & seqq.* Prima est, si nimis horribiliter mortem dant viatoribus; puta, si nudatos, ac vinctos, ut non sine horrore aliquando factum audivi, paulatim stilis pungunt, ut lente moriantur; aliquando membratim obtruncant; aliquando vivos exenterant; aliquando ex iis faciunt scopum, in quem colliment ictus sclopororum; aliquando præcipitant ab alto, aut saxo ad collum alligato, in flumen, aut puteum demergunt. Quid autem, si absque alia noxa viatorem in nemore, ac loco, valde distanti a via publica, arbori alligarent, ob quod viator fame moritur, aut feris vivus discerpitur? Dico, atrocissimum super omnia hoc esse *Latrocinium*; licet enim homicidium non sit immediate manu *latronis* consummatum, est tamen mediate, quia ex alligatione cogitur ille aut fame mori, aut vivus a bestiis lacerari, quæ ambo sunt genera horrendissimæ mortis.

28 Alia causa est multitudo delinquentium tali crimine, qui ordinaria pœna ab eo patrando non deterrentur. Proinde modernus Rex Franciæ *Ludovicus XIV.* cum nullo modo purgare posset furibus nocturnis *Lutesiam Parisiorum* ex eo, quod ordinariam pœnam furcarum non metuebant, sancivit pro hujusmodi crimine pœnam rotæ, qua Reorum viventium membra conterebantur, quæ pœna, cum fuisset cum aliquibus executioni demandata, alios ita terruit, quod amplius talia delicta non fuerint ibi patrata. Verum est, quod Judicibus inferioribus pœnas a lege sancitas immutare non licet, cum hoc spectet ad solum Principem, tamen potest eas aliqua circumstantia accidentali addita exasperare; ut nempe, quod Reus, cui ex lege debetur suspendium, trahatur per caudam equi ad patibulum, vel quod forcipibus candentibus torqueatur, aut manus sibi antea amputetur; sive post mortem in patibulo relinquatur, aut in frusta secetur &c.

29 Tertia causa est consuetudo delinquendi, ob eam enim pœnæ augeri possunt, *arg. l. Nemo C. de Epi. audi. l. 28. §. 3. de Pœn.* unde, qui plura *Latrocinia* commisit, gravius castigari debet, quam si semel tantum deliquit. Præterea exasperandæ pœnæ causa est, si Reus est ex *latronibus*, qui turmatim loca infestant; incredibile enim pene est, quot scelera committant hujusmodi monstra iniquitatis; nam non solum rapinis, sed stupris, homicidiis, incendiis, direptionibus vastitatem causant, ubi habitant; ex societate enim fiunt magis animosi, & atrociora crimina committunt, & cum multi sint, minus sibi timent a persecutione Curiæ. Ad purgandam autem regionem huiusmodi facinorosis ex *Paride de Puteo Tract. crim. lib. 9. cap. 29. num. 33.* docet *Decianus de Syndic. ℣. latro il 1. per tot.* quod potest Magistratus comburi facere totam Villam, in qua se recipiunt *latrones*, & etiam ordine non servato, dummodo hoc notorium sit.

30 Quæ autem pœna debetur complicibus *Latrocinii*? Dico, quod a si tractatus præcessit inter

ter principales, ac complices, & hi aliquo modo auxilium præstiterint ante, in tempore, aut post *Latrocinium*, eadem pœna cum *latronibus* puniuntur, ut universaliter docet de omnibus complicibus *Clarus Prac. crim. Qu. 90. init.* Sequitur proinde, quod si quis ponitur in excubiis ad observandum, quando perveniant viatores (qui de longe apparent) ad locum, ubi commorantur *latrones*; sive qui manens in caupona, & observavit mercatores, habentes multam pecuniam, & ivit ad commonefaciendos *latrones*, ut essent parati ad eos aggrediendos; sive qui est in turma *latronum*, licet nec manus iniecerit, nec sclopum explodit contra viatorem, qui mansit occisus ab aliis; sive qui post factum recepit in sua Domo *latrones*, spolium servavit, aut illud vendidit, & sic de illo participavit, omnes inquam isti pari pœna *Latrocinii* multandi sunt, cum in illud influxum ex instituto habuerint.

31 Si vero tractatus nullus processit cum principalibus, complices extraordinaria tantum pœna percelluntur. Et sic, qui a *latronibus* ponitur in observatione ad videndum, & nunciandum, quando veniant viatores, ipse autem, accepto ab eis pretio observationis, nihil sciebat de eorum intentione circa homicidium perpetrandum; & qui receptat in sua Domo *latrones*, ut caupo, aut stabularius, & qui res *Latrocinio* partas emit, aut vendit, aut servat &c. extraordinariam tantum pœnam meretur; quia indirectam tantum participationem habet in delicto.

32 Supradictæ quidem pœnæ sunt de jure Civili; de Canonico autem habetur, quod *latrones*, sicut etiam *depopulatores agrorum* non gaudent Immunitate Ecclesiæ *text. in cap. Sicut antiquitus 17. qu. 4. cap. Inter alia de Immun. Eccl.* hoc vero est, ut notat *Abb. in cap. Inter alia num. 20. de Immun. Eccl.* ob enormitatem criminis, ac perniciem, quam afferunt Reipublicæ. Notandum tamen, quod nomine *latronum* in jure Canonico veniunt, non tantum, qui occidunt viatores, ut spolient, sicut hucusque dictum est, sed omnes, qui in Stratis publicis insidiantur, vel *habent Arcem, aut Castrum, & disrobant homines transeuntes*, ut scribit *Abbas* loco citato *num. 5.* Et manifestum fit ex hoc, quia talis pœna Canonica communis est etiam *depopulatoribus agrorum*, a quibus solæ direptiones alienarum rerum fiunt, absque homicidio. Recitat autem *Decian. Tr. crim. lib. 9. Qu. 29. num. 11. Andræam Siculum in cap. cum sit generale nu. 240. de For. compe.* dicentem, quod *latrones* excommunicantur in die Jovis sancti ab ore *Papæ*, & quod *Hostiensis* ait, quod ter in anno excommunicantur ore Summi Pontificis. Sed falluntur in hoc, qui afferunt, *latrones* esse excommunicatos a *Papa*. Soli enim Piratæ, seu latrunculi Maris excommunicantur; & neque omnes, sed tantum illi, qui decurrunt Mare Tyrrhenum a *Monte argentario* usque *Terracinam*, ut patet ex *cap. 3. Bullæ Cœnæ*.

§. VII. Carcerum violatio.

SUMMARIUM.

1 *Definitio criminis violationis Carcerum.*
Eripere quid significet.
2 *Multipliciter Carcer violatur, & quomodo.*
3 *Casus, in quibus Carcerum violatio non est criminalis.*
Iniuste detentus in Carcere, potest eum rumpere & fugere.
Ut locus sit tali fugæ, iniustitia detentionis debet esse notoria.
Si iniustitia carcerationis est tantum probabilis, non licet fugere a Carcere.
4 *Idem Crimen est eruere aliquem e Carcere, & captum e manibus familiæ eripere.*
5 *Non exacte æquale crimen est eximere aliquem e Carcere, & de manu birruariorum.*
Carceres æquiparantur muris Civitatis.
Quare Carceres dicantur sancti.
Carceribus ædificium privatum nequit coniungi, aut appodiari.
Sola auctoritate publica possunt Carceres reædificari.
Muras Civitatatis transgredient, capite punitur.
In fractura Carceris duo crimina concurrunt.
6 *Opinio Caballi explosa.*
Carcer importat locum custoditum sub vectibus, & seris.
Qui eximit retentum, aut custoditum de mandato Judicis tantum in aliquo loco, non ita delinquit, sicut eximens existentem in Carcere.
7 *Ex quibus aggravetur Crimen violationis Carcerum.*
8 *Eximens carceratum falso mandato Judicis, plus delinquit, quam eximendo fraude, vel astutia.*
9 *Diversi gradus gravitatis Criminis in eo, qui se, vel alium eximit e manu familiæ juxta diversos casus.*

1 CRimen *violationis Carcerum*, de quo in paragrapho præsenti loquimur, ita potest commode definiri, nempe *Exemptio dolosa hominis, detenti in fortiis publicæ potestatis*. Potuisset forte magis proprie dici *ereptio dolosa*, sed consulto posuimus *exemptionem*, ut definitio convenire posset cuicunque violationi *Carcerum*; siquidem *eripere*, a quo ereptio, prout *text. in l. Sed eximendi ff. Ne quis eum qui in jus voca.* habetur, *est de manibus auferre per raptum; eximere vero quoquomodo auferre*.

2 Dicimus ergo *exemptio*, ut comprehendamus casum, non tantum, quando quis, vi adhibita, frangendo *Carceres*, eximit carceratum; sed etiam, quando astutia, aut fraude dat commodum fugiendi carcerato; aut ei subministrat instrumenta ad fugam, ut funem, scalas, ferrum ad frangendos parietes &c. in his enim casibus semper *Carceres* violantur, & talia subministrantes carceratis, idem crimen cum fugientibus committunt. *Bertazzol. Cons. crim. 35. n. 16., & seqq. Menoch. de Arbitr. Cas. 301. num. 21. Farinac. Quæst. 30. nu. 97. Caball. Cas. 8. num. 18.*

3 Dicimus secundo *dolosa*, ad denotandum, quod non omnis exemptio carcerati a *Carceribus*, aut a fortiis publicæ potestatis, criminalis est, sed illa tantum, quod dolo malo committitur. Proinde non diceretur violare *Carcerem*, qui ingruente incendio vicinarum ædium, cum evidenti periculo, ne carceratus incendio periret, (nec in promptu esset Custos, qui clavibus *Carcerem* reseraret) ostium Carceris prosterneret, etiam privata auctoritate, si etiam Iudex esset absens. Ratio est, quia tunc non fieret Principi iniuria, cum ad solam salutem carcerati, non autem ad illum subtrahendum potestati Principis, *Carcer* aperiretur. Quod etiam verum est de iniuste detento in *Carcere*, quia iste potest, frangendo ostium, aut perforando muros, *Carcerem* violare, ac fugere impune, ut cum communi

muni docet *Clar. Pract. crim. Q.21. n.26. ℣. Sed quando fuit.* Hæc tamen conclusio verificatur, quando injustitia *carcerationis* est notoria, ut post *Guazzinum. Reor. Defens. 5. cap.4. num.43.* & *Mullerum Tract. de Fugitiv. Tit. de fuga arrestator. §.31.* firmat *Raynaldus Observ. crim. Tom.1. cap.3. §.2. num.38.* aliter contraria sententia, quam propugnat cum *Boer. & Farinac. Caballus Cas. 42. num. 2.* verior est, quando nempe injustitia non est evidens, & notoria, sed tantum probabilis, ac dubia. Et pariter non esset *dolosa exemptio* in eo, qui de manu Curiæ Laicæ eximeret Clericum, aut jam carceratum, aut de proximo carcerandum; nam in Clerico est jus, ut non possit a Laicis capi, aut conveniri; *non videtur vero*, ait Textus *in l. Nam cum uterque. ff. Ne quis eum qui in jus, vi eximi eum, cui sit jus sibi non conveniri.*

4 Dicimus tertio, *hominis detenti in fortiis publicæ potestatis*, ut comprehendantur omnes casus, in quibus potest cadere crimen, de quo tractamus. Sciendum igitur, quod juxta Doctores *Add. ad Guid. Papæ Decis. 579. in V. Crim. læs. Majest. lit. B. Bart. August. de Arim. Jas. Clar. & Farinac. apud. Caball. Cas. 8. num. 1.* idem crimen incurritur, quando frangens *Carcerem* publicum, se ipsum, aut alium eximit, & quando e manibus Ministrorum justitiæ eripit. Ratio est, quia injuria fit Principi, æqualiter ejus potestatem violando: perinde enim est, quod aliquis jam sit carceratus, hoc est in publica custodia clausus, & quod sit in manibus familiæ ligatus in via ad *Carceres*; nam æquali modo ille amisit libertatem, sibi ademptam a potestate Principis

5 Tamen dici potest, quod non exacte æquale sit crimen ejus, qui aut se, aut alium clausum in *Carcere* eximit cum fractura, aut sine ea, & ejus, qui jam captum se, aut alium de manu satellitum eripit. Ratio est, quia, ut patet ex jure *l. Sanctum. ff. de Rer. divis. §. Sanctæ Institi eo. tit.* muri, portæ Civitatis, & *Carceres* publici æquiparantur, & dicuntur *sancti*, non quidem, quod speciali cultu sint Deo dicati, sed quia sunt res *sanctione*, ac firmitate legum roboratæ, & jussæ custodiri ab injuriis hominum *Sancitis* pœnis contra violatores, ut probat doctissimus Amicus meus *Jo: Baptista Paccichellus Tr. de Distant. cap 5. num.4.* post *Oynotimum in §. Sanctæ. Inst. de Rer. divis.* Proinde non solum non possunt violari, sed nec possunt occupari ab aliquo privato, coniungendo sibi aliquod ædificium, vel aliquo modo appodiando, ut habetur ex jure *arg. l. Omnes. l. Ædificia. leg. Quicunque. C. de Oper. publi.* imo nec possunt reparari, aut si muri collapsi sunt, privata auctoritate queunt reædificari, *text. in l. Sacra. §. Muros ff. de Rer. divis.* Et si quis muros Civitatis transilit, aut scalis adhibitis prætergreditur eos, dicitur violare, unde & capite punitur, *text. in l. final. ff. de Rer. divis.* Quæ dicuntur ergo de muris Civitatis quadrant etiam pro *Carceribus*, & ita sola *Carcerum* violatio, aut per fracturam parietum, aut per prostrationem ostii, aut per rupturam cancellorum, aut per fugam ab ipsis contra imperium Principis, erit ex se delictum. Si igitur fracto *Carcere* quis eximatur, duo concurrunt crimina, unum est violatio *Carceris*, aliud est exemptio carcerati a fortiis publicæ potestatis. Quando autem e manibus birruariorum captus eripitur, unum tantum committitur crimen, puta, injuria facta publicæ potestati, proinde gravius evadit primum, quam secundum delictum.

6 Ex hoc eodem principio resolvitur, quod non subsistit opinio *Caballi Cas. 8. n.13. & 14.* qui vult, quod idem sit delictum ejus, qui vi eximit *carceratum*, vinculatum, compeditum &c. sicut qui eximit retentum solummodo in Palatio, Camera, aut alio loco, assignato a Judice pro *Carcere*, ex eo, quod *Carcer* est omnis locus, a quo quis ad libitum voluntatis suæ recedere non potest. Sed fundamentum talis sententiæ ruit ex hoc, quod ex *Sanctoro Par.1. Tit. Carcer. nu.10. & 11. de Pæn. cap.4. init. fol.132. 133.* docuimus, quod *Carcer* importat locum custoditum sub vectibus, & seris. Subiungimus modo, quod, si nomine *Carceris* veniat quivis locus, a quo quis exire prohibetur, ut cum *Calvin. Lexic. V. Carcer.* sentit *Caballus*, prohibitio non intelligitur de ea, quæ verbali, aut scripto mandato Judicis fit, sed de ea, quæ procedit a reali impedimento, per quod carceratus inde abire prohibetur; subiungit enim *Calvinus*, dicitur Carcer, *quasi coarcer a coercendo, ut docet* Varro, *quod vincti in eo custoditi prohibentur exire.* Concedimus ergo, quod, si quis vinctus catenis, aut stipatus militibus custoditur, ille in quovis loco sit, dicatur carceratus; non autem sic, si de mandato Judicis tantum, corpore alioquin liber, in alio loco detinetur. Sequitur proinde, quod, si de loco tali contra mandatum Judicis discedit, delinquit ex inobedientia erga Judicem: sed, si fugit a publico *Carcere*, ipsi facit injuriam, & etiam mandatum Judicis transgreditur, & ita duplex delictum committit, & similiter est dicendum de illo, qui carceratum in publica custodia, aut in alio loco, de mandato Judicis sequestratum, inde eximit; nam in primo casu dupliciter, in secundo vero simpliciter delinquit, & sic gravius in primo, quam in secundo.

7 Differentiatur pariter hoc delictum in gravitate, juxta diversas circumstantias, quibus committitur. Nam, si carceratus, aut alius, *Carcerem* frangit, fodiendo parietem, aut prosternendo ostium, aut alio modo violento, & sic carceratus evadit, atrocius crimen committit, quam si aperto ostio, carceratus evadit; aut alius Custodem Carceris deludit, astutia eum detinendo collocutionibus, ludo, compotatione &c. donec carceratus nactus commoditatem ostii aperti fugit. Ratio est, quia in primo casu intervenit vis, quæ de se crimen est, quod non est in secundo, quod firmat etiã *Garon. ad Nov. Const. Mediolan. l.4. Tit.6. de Pæn. Art.113. n.2.*

8 Quid autem, si eximens carceratum fraude uteretur, nempe falsificando mandatum Judicis de excarcerando detento? Dico, quod gravius delinqueret, quam si astutia, aut ingenio tantum uteretur. Ratio est, quia crimine falsi etiam delinqueret, ultra procuratam excarcerationem, & sic gravius puniri deberet, ut sentit etiam *Raynald. Tom.1. cap.3. §.2. n.253.*

9 Sequitur ex his, quod pariter gradatio delictorum alia, & alia datur in eo, qui, se, aut alium eximit a familia, quæ nondum apprehendit actualiter, sed est de proximo illum apprehensura, quia adhuc eum persequitur; si enim apprehendendus simpliciter fugit, in nullo delinquit; siquidem naturalis juris est, malo se subtrahere. Si familiæ resistit se excutiendo e manibus eorum, percutiendo pugnis, calcibus, morsu &c. delinquit quidem, minus tamen, quam si armis minaretur, & gravius delinqueret, si quempiam armis vulneraret, mutilaret, aut occideret, ut in simili docet *Clar. quæst.29. ℣. Quæro etiam.* Pariter, si alius impedit familiam,

quo-

quominus illum capiat, retinendo satellites, ne possint persequi fugientem, minus delinquit, quam si armis eis minetur, aut terreat. Et minus etiam delinquit impediendo, ne quis capiatur, quam jam captum eripiendo, aut carceratum eximendo. Ratio est, quia, licet de proximo accingendus habeatur pro accincto, *l. Ex eo tempore. ff. de Testam. milit.* tamen hoc non verificatur, ubi agitur de poena infligenda, tunc enim de proximo aceingendus non habetur pro accincto, ut ait *Felin. in cap. Eam te. n. 16. ℣. Tamen diversis modis. de Rescript.* Poenæ igitur, latæ contra eximentes carceratum, non possunt convenire eximentibus carcerandum de proximo, quia actus nondum perfectus est, & quamvis carceratio esset proxima, tamen potuit ex alia causa impediri, antequam consumaretur; & sic minus delictum est impedire carcerandum, quam eximere carceratum.

Probatio.

SUMMARIUM.

10 *Visitandum corpus delicti, si violatio Carceris relinquit vestigium post se.*

11 *Quando præsumatur carceratum evasisse e Carcere ob negligentiam Custodis.*

12 *Diligentia adhibenda a Custode Carcerum, ne carcerati possint evadere.*

13 *Quid agendum, si fractura Carceris apparet facta deforis.*

14 *Si nulla apparet negligentia Custodis, & quod ei facta sit fraus, aut violentia, quomodo se gerat Judex.*

10 Circa Probationes hujus delicti advertendum, quod aut illud reliquit vestigium post se, aut non. Si primum, puta, quia inventus *Carceris* murus pertusus; ostium prostratum, aut combustum; cardines avulsi a muro; cancelli ferrei fracti &c. aut si carceratus, qui, ut fugeret, violentiam intulit Commentariensi, hoc est carcerum Custodi, eum vulneravit, mutilavit, aut occidit &c. aut si dum carcerandus ducebatur ad carceres, vel ipse, vel alii occiderunt, vulnerarunt &c. aliquem e satellitibus &c.; in casibus describendum est corpus delicti per *visum, & repertum*, & adhiberi Periti, ut judicium ferant de qualitate vulnerum &c. aut si fractura facta est a parte interna *Carceris* ab ipsomet carcerato; aut forinsecus ab alio, qui eum juvavit in fuga, ut *Par. p. Tit. Corpus n.2.* dictum est.

11 Si fractura nulla invenitur, & ostium apertum; corpus delicti, nempe fuga carcerati, constare debet per Testes, qui deponant, se in sero vidisse carceratum, existentem in carceribus, qui modo ibidem non reperitur &c. Tali casu præsumitur, carceratum fugisse ex negligentia Custodis, *arg. tex. in l. Eos. & l. final. ff. de Custo. Reor. & l. Divus. in fin. ff. de Offic. Præs. Boss. Tit. de Carcer. n.11.*, & ipsi incumbit onus probandi, se omnes diligentias consuetum esse quotidie facere, & etiam illo sero fecisse. Quod, si non probet, succumbit poenis, ut infra dicetur.

12 Si vero fractura facta deprehenditur a carcerato ipso, adhuc militat præsumptio negligentiæ contra Custodem; nam debet iste, quando aliquem recepit sub sua custodia in carceribus, diligenter perquirere, an habeat absconditum sub vestibus aliquod ferrum, *Bonar. Specul. visitan. cap. 20. de Commentarien. num. 26.* debet invigilare, ne carcerati habeant in carceribus, neve ad eos deferantur gladii, parvi pugiones, aut aliud genus ferri, aut venenum, *text. in l. Carceri. ff. de Custod. Reor.* proinde debet frangere panes, & pullos, ac artocreas (Italice *pasticci*) quæ ad carceratos deferuntur, & scrutari ea diligenter, an limæ, præsertim surdæ, ad eos portentur, absconditæ in cibis, & præsertim in lagenis testeis vini. Debet rimirari diligenter culcitras, lectum, lodices, & omnem supellectilem carcerati; observare quotidie parietes, solum, fornicem carceris, an nempe aliquod indicium fracturæ appareat; item cancellos fenestrarum tentare, percutiendo eos baculo ferreo, aut malleo, ut noscat, si integri sint; pariter visitare compedes, manillas, ac catenas, si sanæ sint, an limatæ; iidem tollere a parietibus carceris omnes tabulas pictas, aut etiam chartas cum Imaginibus Sanctorum, vel saltem eas amovere, & scrutari, an illis tegatur aliqua fractura parietis; nam aliquoties factum est, quod sub specie devotionis tales imagines a carceratis fuerint muris carcerum affixæ, & tamen non fuit, nisi, ut iis tegeretur fractura muri, quam paulatim faciebant, & per quam evaserunt. In summa omnes diligentias, quas multis citatis *Severin. Pegas. Bonar. Abavo. Carena. Farinac. Perez. Aretin. & Danza.* describit, *Raynald. Tom. primo cap. §. 2. num. 262. & seq.* servare debet Custos, ut se indemnem servet, aliter fuga carcerati sibi adscribetur.

13 Si autem fractura facta est deforis, attendendæ sunt circumstantiæ facti, & observandum, an culpa aliqua Custodis intervenerit, quod etiam spectandum est, quando nulla fractura est facta, sed ostium apertum est adulterinis clavibus, aut grimaldellis. Nam culpa aliqua Custodis potest esse, dum non dormivit nocte illa in Camera sua solita, contigua Carceribus, ex qua audire potuisset strepitum, qui causatur ex tunsione muri, aut terebratione, dum fractura fiebat, sed nullo substituto sibi Custode, pernoctavit in caupona, aut ludo, aut lupanari, aut fuit ad choreas. Pariter, si negligenter custodivit claves *Carcerum*, relinquendo eas in loco, in quo potuit cera, aut alia materia molli earum haberi impressio, qua potuit faber ferrarius alias claves similes facere, dum ipse tenetur claves aut nunquam a se dimittere, aut in loco tuto, ac secreto, eas sub aliis clavibus custodire.

14 Si vero nulla intervenit negligentia Custodis, quia ille violenter ligatus est a nonnullis larvatis, qui ex improviso in illum irruerunt, apposito ad jugulum pugione, si clamaret, aut vociferaret, mox ademptis sibi clavibus *Carcerum*, illos aperuerunt: aut si alto sopore dormiebat, eo quia in coena vinum bibit, sibi delatum a quodam incognito, qui nomine alicujus Amici ejusdem Custodis, dono missum dixit; vinum autem illud opio erat conditum, & interea fractura *Carceris* facta est &c. tunc debebit Judex venari auctores delicti per conjecturas, indicia, adminicula, præsumptiones, & procedere, prout fit in aliis delictis difficilis probationis, & circa hoc nihil speciale habetur.

Poenæ.

SUMMARIUM.

15 *Poenæ violationis Carcerum variandæ pro varietate casuum.*

15 Variantur pœnæ violationis carcerum multipliciter tum ratione personarum; tum ratione causæ carcerationis; tum ratione modi, quo committitur delictum. Ratione personarum, nempe, an sit carceratus, qui fugit, an alius, qui fugæ auxilium præbet; ratione causæ carcerationis, puta, an sit civilis, an criminalis: ratione tandem modi, nempe, si fiat per astutiam, aut per vim; si cum fractura, vel non: si tempore diurno, an nocturno, & de his suo ordine dicemus.

16 Incipiendo igitur ab eo, qui fugit e manibus familiæ, dico, quod, si nondum actualiter captus est, sed familia ipsum persequitur, ut apprehendat, ille vero fugit, & pedum velocitate se subtrahit a persequentibus, nullam pœnam, nec de jure,

jure, nec de consuetudine incurrit. Ratio est, quia de hoc casu nulla extat sanctio poenalis; fugere autem ad se præservandum ab imminenti malo, cum sibi sit proficua, & nulli noceat, inculpabilis, & proinde etiam impunibilis est. Si autem jam captus est, & facto impetu, se excutit de manibus familiæ, & fugit, scribit *Clar. Pract. crim. Quest.* 29. ℣. *Quæro etiam*, quod poenam meretur paulo minorem, quam si fugeret a *carceribus*; nam, ut diximus supra *num.* 4. fugere de manibus familiæ, & se eximere a *carcere* parificantur. Sed salvo meliori judicio, dicerem, nullam omnino poenam mereri, & de consuetudine ob talem fugam nulla poena infligitur. Ratio est, quia sicut ob naturalem defensionem sibi licitum est vi, ac velocitate pedum uti, ne capiatur, ita etiam licitum erit vi totius corporis se excutere e manibus eorum, qui non perfecte apprehendisse videntur, ex quo e manibus eorum elabitur. Intelligo autem *se excutere*, quando aut per vestes, aut per crines est ab uno satellitum apprehensus, aut etiam brachiis cinctus, dum alius catenam parat, ut liget; captus vero virium nisu se eripit de manibus tenentis. Nec verum est, quod tali casu possit dici, quod fugiens ita delinquat, ac si fugeret a *carcere*. Quia in *carcere* est perfecte captus, ita ut sine fractura, aut aperitione *carceris* evadere nullo modo nequit; non sic autem in casu, in quo, dum retineri non potuit, nequit dici perfecte captus. Quod, si iste percutit satellites, ut eum relaxent, aut armis resistat, minetur, multo fortius, si terreat vibrando &c. tunc poena debetur, ac si e *carcere* aufugisset, & sic punitus fuit quidam a *Senatu Modiolanensi*, quia evaginaverat ensem, & familiæ resistentiam fecerat, ut ex *Bosso Tit. de Captur. num.* 17. *& seqq.* recitat loco citato *Clarus*.

17 Si vero carceratus ob causam criminalem frangit *carcerem*, & fugit, si iste nondum est condemnatus pro crimine, ob quod detentus est, juxta Doctores communiter, *Pertand. Pract. crim. Regul.* 142. n. 3. *Boss. Tit. de Carcerat.* n. 12. ℣. *Nec sufficeret. Angel. de Malef. V. Quod fama* n. 82. ℣. *Tertio quod. Menoch. de Arbitr. Cas.* 301. *n.* 5. *Clar. qu.* 21. *n.* 25. *apud Caball. Cas.* 8. *n.* 30. prima poena est, quod habeatur pro confesso de delicto principali, ob quod detentus est. Sed talis poena irrationabilis est, & nullo claro juris fundamento innititur. Ratio est, quia sequeretur, quod idem prorsus delictum puniretur diversis poenis, & quod ex sola probatione præsumptiva inferretur poena ordinaria, quæ ambo absurda sunt. Nam idem prorsus crimen committit fugiendo a *carcere* damnandus de parricidio, & sententiandus de homicidio in rixa; si ergo ambo fuga confiteri censentur delictum, idem prorsus in gravitate crimen (nempe fuga) punietur diversis in gravitate poenis, in uno quidem pæna parricidii; in alio autem simplicis homicidii. Pariter fuga Rei carcerati non potest facere, nisi probationem præsumptivam de delicto, ob quod carceratus est: & quidem præsumptio hæc non est juris, cum de ea non extet lex, sed hominis tantum; ergo ex præsumpta tantum confessione Rei non poterit dari talis poena, quæ requirit plenam probationem ex vulgatis.

18 Amplissimus proinde *Mediolanensis Senatus* Teste *Clara Pract. crim. Quæst.* 21. ℣. *Tertia autem modo*, illi communi conclusioni minime adhæret, dum captis a fuga e *carceribus* non infligit poenam delicti, ob quod detinebantur, sed tantum gravius torquere eos jubet, quia talis fuga facit novum indicium delicti principalis.

19 Secunda poena est, quod tam ille, qui sententiatus adhuc non est, quam ille, qui jam est sententiatus, debent capite puniri juxta dispositionem Textus *in l.* 1. *ff. de Effractor.*, quem communiter intelligunt Doctores *Marsil. Menoc. Boss. Bertrand. Cuman. apud Caball. loc. cit. num.* 28. de poena ultimi supplicii. Sed re vera Textus ille non habet expresse, quod tales effractores ultimo supplicio puniantur, sed ait simpliciter ibi in principio Ulpianus, *de effractoribus, qui carcere effracto evaserunt, sumendum supplicium*. Porro *supplicium* idem importat, quod poena, ut argumento juris *l. Magistratibus ff. de Iurisdict. omn. Iudic.* scribit *Calvinus* in *Lexico V. Supplicium nostris*, unde, quando lex sancit poenam mortis, non dicit absolute *supplicium*, sed addit *ultimum*, prout dicit Celsus I. C. *text. in l. Ultimum ff. de Pæn.*. Dum igitur dicit ibi *Ulpianus, sumendum supplicium* simpliciter, idem est, ac si diceret sumendam esse poenam, sed non explicat quam. Verum est, quod expost recitat sententiam *Saturnini*, qui sensit, tales Reos capite puniendos; talem tamen opinionem non approbat: imo in fine illius legis ait, *Oportebit autem æque & in effractores, & in cæteros suprascriptos, causa cognita statui, prout admissum suggerit, dummodo, ne quis in plebeis operis publici poenam, vel in honestiore relegationis excedat*. Quid clarius? Sequitur ergo, quod ex tali Textu, quem ponunt pro suo fundamento prædicti Doctores, non habetur poena ultimi supplicii contra tales effractores carcerum. Unde æquior est alia sententia, quam approbatam a consuetudine, post *Farinacium Quæst.* 30. *num.* 22. ℣. *Primus erit*, tradit *Caballus cas.* 42. *num.* 5. quod nempe talium poena sit Judici arbitraria.

20 Quod si carceratus, fugere volens fracto *carcere*, vulneraverit, mutilaverit, aut interfecit Custodem qui voluit eum retinere, quæ poena tunc debebitur? Dico, quod debet ultimo supplicio affici, si mors Custodis secuta est; quia, licet homicidium non fuerit appensatum, & videatur factum ad defensam, pro quo deberentur tantum triremes, tamen, quia simul cum homicidio cumulatur aliud delictum, nempe fuga cum fractura, debetur omnino mors, ut dicunt Doctores. *Iodoc. Pract. crim. c.* 18. *Rubr. de Effractor. carcer. Vitalin. de Malefic. Rubr. de Carcer. priva. vel fract. num.* 8. *Mattheu de Re crimin. Contr.* 17. *nu.* 14. *apud Raynal. Tom.* 1. *cap.* 3. §. 2. *nu.* 33. *circ. med.* Opinatus est autem *Farinac. quæst.* 30. *num.* 203. *apud Raynal. loc. cit.* quod deberetur pariter mors, si Custos remaneret tantum vulneratus, quia Judex, cujus arbitrio commissa est poena taliter fugientium, potest arbitrium extendere usque ad mortem. Sed talis opinio tenenda non est; quia pro vulneratione tantum, nunquam indicitur poena mortis, sicut neque pro fuga, & sic ex complicatis delictis bene potest arbitrari poenam graviorem in eadem specie, puta, citra mortem, non autem ultra eam. Siquidem arbitrium Iudicis non potest extendi usque ad mortem inclusive, ut quatuordecim Classicis Doctoribus a se citatis, firmat *Clar. Pract. crim. qu.* 31. ℣. *Arbitrio atque balia*, qui ait, ab hac sententia communi, & mitiori non esse in praxi recedendum.

21 Si autem carceratus, qui fugit, ut præfertur, detinebatur ob causam Civilem, quæ poena ei debebitur? Respondeo cum *Caball. Cas.* 8. *n.* 34. *&* 35. quod

35. quod eadem pœna debetur, quæ deberetur, si esset detentus ob causam Criminalem. Ratio est, quia in hoc delicto non consideratur causa carcerationis, sed attenditur violatio loci publici, nempe carceris, qui, ut dicebam, *sanctus* est, ac sub Principis protectione. Cum igitur ita delinquit, carcerem frangendo, & fugiendo is, qui detinebatur ob causam Civilem, sicut qui ob Criminalem, dictat ratio, quod ambo æquali pœna debeant coerceri.

22 Longe minor pœna vero debetur, quando carceratus fugit, nulla facta violentia, nec contra *Carcerem*, nec contra Custodem, sed capta occasione ostii aperti, aut negligenter custoditi, aut astutia, fraude, aut joco fugam arripit. Casum narratione dignum, ad hoc propositum do. Detentus erat in carcere Episcopali *Papiensi*, simul cum alio viro, Nobilis quidam Sacerdos amicus meus. Cum tentassent ambo, sed inutiliter, precibus amicorum flectere iram Episcopi, decreverunt aliqua astutia fugere. Cœperunt igitur mansuetis ancupari confidentiam Custodis, quem secum frequenter ad prandium in carcere admittebant, aleæ a prandio vacabant, & cum eodem jocabantur. Quadam die, in qua cadebat festum cujusdam Sancti, cujus nomen ferebat unus illorum, decreverunt solemne prandium parare, invitato Custode, & plura fercula in magnis paropsidibus per famulos afferri ad carcerem, curarunt; & cum paropsides ob sui amplitudinem nequirent inferri per fenestrellam ostii ob suam angustiam, necessarium fuit ostium aperiri. Venit Custos cum solito suo adjutore, & aperto ostio, cœperunt inferri obsonia, quæ, cum essent multa, non poterunt omnia simul portari ad carcerem, sed nonnulla ipsorum studiose relicta fuerunt ad pedes scalarum. Dum igitur famulus carceratorum porrigeret paropsides Custodi, qui carcerem intraverat, jussus fuit adjutor Custodis descendere quantocius ad apportanda alia fercula, ne frigescerent. Ivit incautus, relicto incustodito ostio externo, tum unus carceratorum, quasi ob lasciviam, ac jocum pugillum cineris injecit in faciem Custodis, & dum iste in tergendis oculis a cinere injecto occupatur, ambo carcerati fugam arripiunt. Ex hoc casu discant Custodes *Carcerum* servare advertentiam *Raynal. Tom. 1. cap. 3. §. 2. num. 268.* qui inter alias diligentias, & cautelas, a Custodibus carcerum servandas, hanc adnumerat, nempe, quod Custos non debet se reddere familiarem, domesticum, & facilem cum carceratis; cum iisdem nec jocari, nec confabulari, nec ludere convenit; quæ si curasset Custos ille, non fuisset taliter deceptus.

23 Prædicti igitur, qui sine violentia quasi jocantes cum Custode fugerunt, parvam pœnam meruerunt, aliquam tamen ob *Carcerum* violationem. Majorem meruissent, si ad fugiendum cœpissent rumpere carcerem, non tamen fuga ex voto successisset. Nam, qui fugam tentant, incœpta fractura *Carceris* tantum, nec fugere valuerunt, quia fuerunt impediti, non tanta pœna sunt afficiendi, quanta deberetur, si fuga successisset; ratio est, quia delictum non est perfecte consummatum. Scribit proinde *Clarus Pract. crim. Quæst. 21. ℣. Tertio autem in fine*, quod *Senatus Mediolani* solet eos tantummodo publica tortura funis punire; subjungit exinde ex *Boer. Decis. 215. num. 18. & 19.* quod, si fugiens a carceribus, statim ad *Carcerem* revertatur, non est tanquam fugitivus, vel fractor *Carceris* puniendus: sed casum hunc reputo metaphysicum, nullus enim frangit *Carcerem*, animo ad eosdem revertendi.

24 Quo ad auxiliantes carceratis in fuga, primo videndum est de Custodibus *Carcerum*, mox de aliis. Quo ad primos diversæ sunt leges, *l. Carceri. l. Milites l. final. ff. de Custo. Reo.* quæ de pœna Commentariensium loquuntur; prima enim lex citata dicit, quod Custos carcerum *Officio Judicis puniendus est*; alia habet, quod *pro modo culpæ in eos statuendum est*; & sic decernit etiam tertia; Ex quibus omnibus deducit *Carpzov. Pract. crim. Par. 3. Quæst. 111. num. 104.* conclusionem universalem, quod pœna Custodis sit Judici arbitraria; & *nu. 106.* vult, quod in casu doli in Custode, Judex non possit arbitrari pœnam corporalem, ultra fustigationem: in casu autem culpæ cujusvis, vult Custodi adhiberi arbitrio Judicis pœnam carceris, aut pecuniariam.

25 Sed talem opinionem respectu doli in Custode puto falsam. Ratio est, quia communis Doctorum sententia *Boer. Decis. 217. nu. 1. Conrad. Pract. crim. Tit. de Carcer. num. 21. Placha Epit. delict. lib. 1. cap. 26. num. 1. in fin. Menoch. de Arbitr. Cas. 322. num. 2. Gomez. Boss. Dambaud. Farinac. apud Carpzov. loc. cit. num. 99.* est, quod effractores *Carcerum* ad alium eximendum, pari pœna teneantur, quam ipse carceratus pro suo delicto meretur. Custos autem *Carcerum* dolo cooperans carcerato ad fugam, in pari delicto est cum effractoribus *carcerum*. Siquidem aut permittit carceratum carcerem frangere, subministrando instrumenta ad frangendum, se absentando, dum carceratus frangit, & fugit &c. aut clave aperiendo januam *Carceris*. Si primum, realis violentia fit *Carceri*; & quamvis ipse manum non apponat, dum ex Officio impedire tenetur, & non impedit, (& hoc ex condicto) dolose concurrit ad idem crimen; & proinde est, ac si manu propria ad fracturam concurreret. Si secundum, infertur pariter violentia moralis, si non physica. Siquidem Custos non debet, nec potest clave reserare *Carcerem*, nisi de mandato, voluntate, aut permissione Judicis; si ergo clave utitur contra voluntatem Judicis, utitur ipsa violenter, non quidem violentia, quæ convertitur cum impetu, sed ea, quæ vocari potest contraventio, sive oppositio voluntati ejus, qui de jure contrarium jubet. Igitur in pari crimine est Custos, dolose delinquens cum effractoribus, igitur pari pœna puniendus est. Imo magis delinquit Custos, quam cæteri, ut vult *Farinacius Quæst. 32. num. 17.*, & *Matthæu de Regim. Regn. Valen. cap. 8. §. 8. nu. 97.* & hoc rationabilissime ex duplici ratione. Prima est, quia iste Officialis est, cui ratione Officii incumbit, malefactores fideliter custodire, & ad hoc in actu assumendi possessionem Officii, juramentum præstat de fideliter illud exequendo: quapropter dolose dimittens carceratos perjurus est, & totam Rempublicam offendit, dum malefactores impune dimittit, ad ejus denuo quietem perturbandam. Secunda est, quia alii effractores non possunt moveri ad eximendum carceratum per se, aut alios, nisi ob aliquem finem honestum, puta, conjunctionem sanguinis, amorem naturalem, benevolentiam, ob amicitiam, fugam proprii dedecoris, ne scilicet carceratus, ultimo supplicio affectus, ignominiam causet consanguinitati; & tandem etiam propriam defensionem, dum effractor, sciens se fuisse complicem carcerati in aliquo delicto, timens, ne iste in examine ipsum indiciet, ut se periculo liberet,

ret, alium e Carcere eximit. Custos autem a solo fine turpis lucri ad tale delictum moveri potest, proinde magis delinquit, quam alii. Ex his concluditur, quod Custos dolosus verus potest puniri eadem poena, qua puniri debebat is, qui aufugit, proinde aliquando poena mortis, ut firmat etiam *Raynal. Tom. 1. cap. 3. §. 2. num. 259.*

26 Quod, si Custos non dolo, sed culpa delinquit, pro modo culpae arbitrio Judicis puniendus est, ut habent supracitatae leges, *l. Carceri. l. Milites. l. final. ff. de Custo. Reo.* quae expresse loquuntur de *culpa*, non autem de *dolo* Custodis, ut patet legenti. Debet igitur Judex bene librare omnes circumstantias tum culpae admissae a Custode, tum personarum, quae erant carceratae, tum criminis ab iisdem admissi, ut bene advertit *Carpzov. Pract. crim. Par. 3. Quaest. 111. num. 110.* & proportionatam culpae poenam infligere, quam nullo modo potest evadere Custos, nisi probet, se non esse, neque in minima culpa, sed casu carceratum evasisse, ut dicunt Doctores, *Sylvan. Consil. 29. Boll. Variar. Tract. lib. 3. cas. 14. num. 4. Paris. de Put. de Syndic. V. Captura. §. An Potestas. nu. 9. Perez ad Ordin. Castell. lib. 2. Tit. 14. leg. 12. lit. A. ℣. Quarto quaeri*, ultra Textum expressum *in l. Milites. in fin. ff. de Custo. Reo.* siquidem casus fortuitus non punitur. *Text. in l. Quae fortuitis. C. de Pignorat. actio. Dionys. Gothofr. ad l. 12. litt. P. ff. de Custo. Reo.*

27 Quo ad alios, qui fugam carceratorum promovent, aut auxiliantur, sciendum, quod qui eripit e manibus familiae *injuste* captum, nullam prorsus poenam subire debet, quia talis ereptio licita est, *arg. text. in cap. Fortitudo. cap. Non in inferenda. 23. q. 3. Glos. in cap. Reos. ℣. Item si injuste. 23. q. 5.* Et haec conclusio locum habet etiam in eo, qui de manu Curiae eriperet jam iniuste ad mortem damnatum, ut post *Gloss. in cap. Hi qui. ℣. Si autem. 14. q. 6. & in cap. Non in inferenda. 23. q. 3.* docet *Marsilius in l. Lege Cornelia. nu. 80. & seqq. C. Ad Leg. Cornel. de Sicar.* maxime docente Spiritu Sancto *Proverb. cap. 24. ℣. 11.* : *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*, quod intelligi non potest, nisi de morte iniusta. Hoc fecit *Sanctus Conradus Placentinus ex Tertio Ordine S. P. Francisci*; is enim eripuit de manibus satellitum, dum duceretur ad patibulum, quendam pauperem hominem, quem sciebat iniuste damnatum. Nam cum ipse *Conradus* adhuc in saeculo esset, jussit aliquando vepres, in quibus latitabant ferae, incendi gratia venationis. Sed casualiter, & improviso exorta magna ventorum vi, dilatatus ignis magnum causavit incendium, ob quod captus ex plebe infima homo fuit, qui vi tormentorum adactus, fassus est, se auctorem incendii, ob quod ad supplicium ducebatur. Sciens proinde *Conradus* iniustam illius damnationem, illum eripuit supplicio, & se Reum incendii casualis confessus, ut damna causata compensaret, omnia sua bona divendidit; mox ad agendam poenitentiam, habitum *Tertii Ordinis* assumpsit, ac *Sanctus* evasit. Nec in ejus legenda habetur, quod ob ereptionem illius, *iniuste* damnati, e manibus Curiae, fuerit a publica justitia postulatus de crimine

28 Advertendum tamen, quod iniustitia capturae, aut damnationis ad mortem debet esse certa, ac evidens, non autem dubia, ut *arg. l. 1. 2. & 3. ff. Ne quis eum.* docet *Lucas de Penna in l. Quoties. num. 6. C. de Exacto. tribu. lib. 10.* Ratio est, quia in dubio praesumptio stat pro Judice, qui mandatum dedit de capiendo, ac pro familia, quae mandatum exequitur, nec privatis licitum esse debet super jussu Judicis, ac facto Curiae disquirere. *Farinac. Quaest. 32. num. 78. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 11. num. 15. Scacc. de Judic. lib. 1. cap. 46. apud Raynald. Tom. 1. cap. 3. §. 10. num. 29.* Ratio est, quia de Superiore, ac Judice semper bene praesumendum; & perturbari faciliter posset quies Reipublicae, cum quivis posset praetendere captum, aut damnatum esse aliquem iniuste, & eum, ut praefertur, eripere, & sic publicae justitiae viribus impune insultare.

29 Quod, si quis eximat captum pro causa Civili de manibus familiae, si fiat sine armis, juxta jus commune dicunt Doctores *Alex. in Rubr. Ne quis eum. Vinc. de Franch. Decis. 442. num. 1.* quod debet multari in tertia parte bonorum, quia incurrit in poenam *Legis Juliae de Vi privata*, quae *text. in l. 1. ff. Ad leg. Jul. de Vi priva.* talem poenam importat: si autem fiat cum armis, incurrit in poenam *legis Iuliae de Vi publica*, quae *text. in l. Qui dolo §. final. ff. Ad leg. Jul. de Vi publ.* Reos *interdicit aqua, & igni*. Sed profecto talis distinctio minime subsistit, quia sive fiat cum armis, sive non, semper incurritur poena *Legis de Vi publica*, nam *text. in d. l. Qui dolo. init. Ad leg. Jul. de Vi publ.* sic habetur: *Qui dolo malo fecerit, quominus judicia tuto exerceantur, aut Judices, ut oportet, judicent &c.* hac lege tenetur; ubi evidenter patet, quod data distinctio evanescit. Quidquid sit de hoc, poena *legis Juliae* sive *publicae*, sive *privatae*, ut docet *Caball. Cas. 8. nu. 10.* obsolevit, & pro ea successit poena, Judici arbitraria, quae, ut ex *Vincentio de Franchis Decis. 442. num. 3.* docet *Raynaldus Tom. 1. cap. 3. §. 10. num. 12.* non multum poenam relegationis debet excedere. Mihi autem nimis levis videtur haec poena, quae ultra fas enervat vigorem justitiae, & ansam praebet contemnendi Majestatem Principis, ac publicam potestatem. Profecto in tali ereptione consideratur principaliter iniuria, quae fit publicae justitiae, & malum exemplum, a quo possunt alii faciliter invitari ad contemptum Curiae; non enim, ut diximus supra *num. 21.* attendi debet causa carcerationis; aut capturae, sed iniuria facta Principi, quae aequalis est, tam si eximatur e manibus familiae captus pro debito civili, quam pro causa Criminali: proinde sicut aequaliter delinquit detentus ob causam Civilem, (si frangit carcerem, & fugit) sicut si esset carceratus ob Criminalem, ut *num. 21.* docuimus; ita parem iniuriam facit Principi, & par delictum committit captum pro causa Civili eripiens, sicut pro Criminali. Refert proinde *Clarus Pract. crim. Quaest. 68. num. 10. ℣. Eximens*, quosdam casus, in quibus taliter delinquentes extremo supplicio fuerunt affecti.

30 Alia poena, quae sequitur eximentem, ut praefertur, captum pro debito publico, aut privato, est, quod ipse tenetur ad solvendum sive Fisco, sive privato creditori omne debitum, ut sancit Textus *in l. Quoties. C. de Exacto. tribu. lib. 10.* ac si eximens ipse esset fidejussor debitoris exempti. Imo magis obligatur ad talem solutionem eximens ipse, quam si esset fidejussor simpliciter; quia, ut optime probat *Garon. ad Nov. Const. Mediolan. lib. 4. Tit. 7. de Poen. Art. 112. num. 7. ℣. Condemnatus*, talis eximens non admittitur ad probandum, quod exemptus non esset debitor (quod tamen competeret simplici fidejussori), sufficit enim, quod debitor

-bitor sit rite captus, ad petitionem asserentis, se esse creditorem, quod sufficienter probavit, exhibendo scripturas, aut alias probationes Judici, qui relaxavit mandatum de capiendo. Hoc autem, ut optime dicit *Rainald. Tom. 1. cap. 3. §. 10. num. 17.* rationabiliter fit in odium sic eximentis, ne privatus sibi Causæ cognitionem adroget, & Majestas Prætoris, imo Principis violetur: proinde facilius tolerandum est, quod calumniator lucretur, quam ut eximentis delictū hac pœna non puniatur. Quod si essent plures, qui concurrissent ad exemptionem capti pro debito de manu Curiæ, omnes tenentur in solidum ad solutionem debiti, & quilibet pro rata. Si tamen cæteris non sit solvendo, obligatur unus ad solvendum pro cæteris; at uno solvente, cæteri liberantur ab obligatione, quemadmodum in materia furti a pluribus commissi in ordine ad faciendam restitutionem, optime probat *Caball. Cas. 198. num. 4.*

31 Si autem captus ob causam Criminalem eximitur de manibus familiæ, ex communi sententia Doctorum *Farinac. Quæst. 32. num. 64. Conciol. Crimin. resol. 5. V. Eximitio. num. 1. Garon. ad Novas Const. Mediolan. lib. 4. Tit. de Pœn. Art. 112. n. 5.* pœna eximentis est arbitraria Judici, qui tamen potest arbitrium suum extendere usque ad mortem; & se fundant in *l. Cod. Cujusque. in fin. C. Ad l. Jul. Majest.* in qua dicitur, quod pœna læsæ Majestatis tenetur, *qui confessum in judicio Reum, & propter hoc in vincula coniectum emiserit*. Sed profecto ex hac lege non deducitur eorum Doctorum intentum *Bartol. Angel. Alex. Guido Papa. Farinac. & alii apud Caball. Cas. 8. num. 2. Clar. Q. 68. V. Eximens*, siquidem ille Textus loquitur de Reo jam carcerato, & ideo in vincula coniecto, non autem de eo, qui solummodo est in manibus familiæ, & proinde nondum potest esse confessus; & ut diximus supra, atrocius est delictum eximentis à *Carcere*, qui locus sanctus est, quam eximentis de manibus birruariorum; ampliare autem pœnam debitam majori delicto ad delictum minus, irrationabile est.

32 Proinde mihi summopere arridet animadversio *Dionys. Gothof. ad l. Cuisque. litt. M. C. ad l. Jul. Majest.* qui legendum putat, *qui confessum in hoc crimine*, (puta, Majestatis) *& propter hoc in vincula coniectum emiserit*. Ex quo deducitur, quod non sit Reus Majestatis, qui eximit confessum de quomodolibet crimine, sed *de hoc*, nempe crimine Majestatis taxative, unde incongrue extenditur talis lex ad alia crimina, cum in pœnis extensio non detur. Ad plus ex illa lege deduci potest, quod, sicut qui eximit carceratum ob crimen læsæ Majestatis, incurrit idem crimen quo ad pœnam; ita qui eximit carceratum ob alia crimina, incurrit pœnam debitam crimini, ob quod talis carceratus erat; quæ tamen deductio irrationabilis etiam est, ut infra dicetur.

33 Melius igitur erit dicere, quod arbitrium Judicis in casu, qui præfertur, extendi potest usque ad mortem eximentis, quando scilicet interveniant in facto circumstantiæ, factum notabiliter aggravantes, puta, quia animo deliberato; aut cum armis; aut facta conventicula armatorum; aut cum concitatione, seu tumultu populi; aut quia ad arma cum satellitibus deventum est, ex quo secuta sunt vulnera, mutilationes, aut hominum cædes: aut quia eximens vult tali actu sibi arrogare imperium, ac jurisdictionem Principis, nolens, quod in sua Domo, Curia neminem, quamvis malefactorem, capere possit, & similia, quæ ex *Gomez, Sanfelicio, Luca de Penna, & Laurentio Mattheu* recitat *Raynaldus Tom. 1. cap. 3. §. 10. n. 10.*

34 Quid autem, si Mulieres hoc delictum committerent? Videbitur forte hic casus metaphysicus, sed talis non est, & evenit quadraginta abhinc annis in *Oppido Feliciani Comitatus Alexandriæ*, in hoc *Statu Mediolanensi*. Captus ibi erat quidam adolescens, culpatus de grassatione; dum autem detineretur ligatus in taberna meritoria, dum satellites comedebant, Amasia capturati, quæ ipsum deperibat, congregavit alias Virgines adultas amicas, & socias ad numerum circiter quadraginta, & consilium inierunt, ut de manibus familiæ eriperent juvenem in via, dum duceretur ad Civitatem. Designatus ab ipsis fuit ad effectum locus angustus, habens ab uno latere Clausuram nostri Conventus, ab alio promineutiam soli elevatam ad quindecim circiter pedes, & ascensu inaccessam, & hoc, ideo, ne satellites, qui erant in equis, possent iis libere uti ob loci angustiam. Divisis ergo illis in duas turmas, quæ armatæ erant ronchis, hastis, verubus, ligonibus, sarissis, falcibus, ac aliis armis rusticanis, se posuerunt in insidiis. Mox comparentibus satellitibus, erumperunt e latebris turmæ, una quidem a fronte, alia a tergo, & magnis vocibus cœperunt clamare *dimitte, dimitte*, & conversis in satellites armis, contra illos concurrere cœperunt. Baricellus, qui erat ante, concitato equo fugit, similiter birruarius, qui erat post. Infelix birruarius, qui manicis, & catena ligatum tenebat captum, remansit scopus fœminilium irarum, pluribusque ictibus fuit percussus, antequam captum solveret. Res fuit ad Prætorem *Alexandriæ* deducta, qui, attenta multitudine, sexu, & paupertate Rearum, ad inquisitionem minime processit. At quid juris in facto?

35 Dico, quod contra Mulieras Reas hujus delicti, non minus quam contra viros procedendum fuit. Ratio est, quia, ut habetur textualiter ex jure *l. fin. C. de Jur. & fact. ignor.* in delictis nulla habenda est ratio diversitatis sexus, nisi in casibus expressis in jure, in quo Legislator consideravit causas, ob quas Mulieres, ratione infirmitatis sexus aut nulliter, aut mitius debent puniri, quam viri. In hoc autem delicto nulla suppetit legitima ratio differentiæ inter Mares, ac Fœminas, proinde similibus, cum viris, pœnis debent esse obnoxiæ.

36 Plerique Auctores scribunt par esse delictum ejus, qui captum de manu familiæ eripit, ac ejus, qui eximit in *Carcere* clausum. Hanc positionem impugnavimus supra *num. 5.* & probavimus gravius delinquere, qui eximit e *Carcere*, quam qui eripit Curiæ. Viso ergo de pœna eripientis captum, videndum remanet de pœna eximentis *carceratum*. Omnes ferme Doctores, ut apparet ex *Caball. Cas. 8. num. 3. 4. & 5.* ponunt distinctionem inter carceratum nondum sententiatum, aut confessum, aut convictum, & eum, qui simpliciter carceratus est de crimine; & dicunt, quod eximens Reum damnatum, confessum, aut convictum de crimine capitali, debet ultimo supplicio plecti; si autem Reus damnatus &c. non est, eximens puniendus est de crimine, de quo condemnatus fuisset carceratus.

37 Communem tot illustrium virorum sententiam revereor, sed in eam minime abire cogor, ob istam rationem. Plane stat, quod atrocitas criminis violantis *Carceres* sit, quia iste summam injuriam

in-

infert Principi, ipsius potestati contrariando; & quia in summo discrimine, & periculo subversionis totius Reipublicæ, eam redigere malo exemplo potest. In tantum enim ex hominum consensu data est Principi publica potestas, in quantum iste curare debet Civilem felicitatem Populi, quæ consistit in justitia, ut unusquisque quiete possideat, quod suum est, & a nemine lædatur. Et ideo Principi concessum est merum, ac mixtum imperium, & gladii potestas, ut curet cuique reddi, quod suum est, & homines perniciosi per maleficia, aut puniantur exemplariter, aut de medio tollantur. Vita pariter civilis instituta est, ut publica potestas in officio contineat potentes, & adversus istos invalidos defendat. *Si* ergo liceret cuique eximere e fortiis publicæ potestatis eos, qui crimine aliquo deliquerunt, destrueretur, ac invalida esset potestas publica, quod est unum, ac principale fundamentum civilis societatis.

38 Hoc ergo posito, patet manifeste, quod etiam iniuria fit Principi, & in par discrimen adducit publicam potestatem, qui violat *Carcerem*, & eximit jam condemnatum, sicut qui eripit condemnandum; nam quidditas delicti præcise consistit in violentia, quam exercet, & totaliter abstrahit a qualitate personæ, quæ eripitur, ut diximus supra *num.* 29. Ergo data distinctio nullum habet rationabile fundamentum. Quod, si dicatur, majorem iniuriam fieri, quando eximitur condemnatus, quam quando eximitur simpliciter carceratus, quia in primo impeditur ex fuga executio justitiæ, quod non est in secundo. Respondeo, negando assumptum; & ad rationem dico, quod ita exercetur actus justitiæ in capturando, constituendo, examinando, condemnando, aut absolvendo Reo, sicut in exequendo contra eum supplicio; pari ergo modo impediuntur actus justitiæ, qui debebant fieri erga simpliciter carceratum, eum constituendo, examinando &c., sicut impeditur in jam damnato executio sententiæ.

39 Pariter irrationabile est, quod eximens carceratum nondum confessum, aut convictum, teneatur solummodo ad eam pœnam, quam subire debebat, qui exemptus est; nam ut bene ponderavit etiam *Farinacius Quæst.* 30. *num.* 93, *&* 94. *℣. Hæc ampliatio*, daretur casus, quod pro atroci crimine, quale est *Carcerum* violatio, minima pœna deberetur, quando nempe carceratus, qui exemptus est, pro levi delicto fuisset detentus; & etiam daretur casus, quod talis eximens nullam pœnam deberet subire, quando nempe carceratus fuisset absolvendus a crimine, pro quo fuit detentus. Hæc quidem absurda sunt; proinde tali opinione explosa, alii *Jodoc. Pract. crim. cap.* 15. *num.* 30., *&* 31. *August. ad Angel. V. Quod fama, num.* 57. *℣. Et tenementi*, melius senserunt, concludendo, quod in criminalibus eximens potest teneri plus, quam exemptus; unde ruit illa conclusio, quod eximens teneatur illa pœna, quam subiisset carceratus, si e *Carcere* non fuisset exemptus.

40 Concludendum igitur est, quod pœna eximentis carceratum sive condemnandum, sive condemnatum, dependet ab arbitrio Judicis, ut senserunt *Bartolus*, *Joannes Faber*, *Ægidius Bossius*, *ac Farinacius*, quos citat, & sequitur *Caball. Cas.* 8. *num.* 11. Arbitrium vero regulandum est juxta circumstantias facti; nempe, si fuit per astutiam, fraudem, aut vim; si subministrando occulte carcerato instrumenta ad frangendum Carcerem; ut ferrum, limæ &c. an ad fugiendum, ut funem, scalas &c. si eximens fuit solus, an habuerit complices; si fractus est deforis *Carcer*, an apertus adulterina clave, & grimaldellis; si armati, facto impetu, ligaverunt Custodem, mutilarunt, aut occiderunt resistentem, si de die, an de nocte &c.; ex his enim arbitrari poterit modo ictus funis, modo *Carceres*, modo pœnam pecuniariam, nunc triremes ad tempus; nunc perpetuas, & tandem in atrocissimis circumstantiis, etiam extremum supplicium, etiam qualificatum, ut non semel fuit factum.

41 Temperandarum etiam pœnarum motiva debet attendere Judex; ut pietas Patris in filium, ac filii in Patrem; amor Uxoris in maritum, & vice versa, ac Matris in filium; consanguinitatis affectio, ut Fratris in Fratrem, agnati in agnatum &c. ita ut eximentes ex istis causis, quam levissime puniendi sunt, ut multis cumulatis probat *Raynal. Tom.* 1. *cap.* 3. §. 10. *nu.* 51.; isti enim moventur ad tale crimen ex impulsu sanguinis, ac naturali affectione, non autem a malo aliquo fine. Ampliat hanc conclusionem *Decian. Tr. crim. lib. l.* 7. *c.* 11. *num.* 12. volens, quod quivis, qui movetur ex misericordia, aut charitate in proximum ad eximendum captum, aut carceratum, magis culpæ, quam dolo sit adscribendum, & citat ad hoc quandam legem *l. Si hominem. init. ff. Deposit.* Ita ergo fortius dicendum de amicitia vera, illa nempe, quæ juxta philosophum fundatur in virtute; amicus enim verus pro amico non pavet ipsam vitam in discrimine ponere, quapropter, si delinquenti ex affectione carnali, in eximendo conjunctum sanguine, pœna est minoranda, a fortiori dicendum est de illo, qui sic agit ex affectione spirituali, prout est amicitia. Verum est, quod prius constare debet per actus antecedentes, quod eximens ob compassivam misericordiam deliquit, probando, quod Reus homo pius est universaliter erga pauperes, facit eleemosinas, miseretur egenorum &c. alius autem est notorius amicus ejus, qui erat carceratus, quod probatur per illa argumenta, quibus probatur amicitia, quæ, cum sit quid latens animo, per actus externos probanda est, quod, si talis probatio non fieret, posset quivis Reus ad pœnam minorandam hæc duo motiva, misericordiæ nempe, ac amicitiæ prætendere.

42 Quid autem dicendum de illo, qui habens consanguineum, damnandum ad extremum supplicium, nec potens illum eripere de *carceribus*, cibo venenato illum perimit, ne tota agnatio ob illius mortem per manus carnificis vituperetur, tenebitur ne de crimine Carceris violati?

43 Respondeo, quod communis conclusio Doctorum *Bald. Felin. Marsil. Jo. de Arnon. Carrer. & Corrad*, quos recitat, & sequitur *Caballus Cas.* 94. *num.* 1. 2. 3. est, quod talis non debet evadere pœnam ordinariam homicidarum, & ratio, quam adducunt, est, quia, ut deducitur a jure *arg. l. final. C. de Custo. Reo. l. final. C. de Malef. & Mathe.* carcerati sunt sub custodia, securitate, ac protectione Principis, proinde nemo privatus potest illos offendere. Ex hoc fundamento concludi debet, quod taliter venenando, Carcerem violet. At mihi durum est, quod ordinaria pœna sit plectendus. Siquidem in delictis spectanda est non minus intentio, quam factum; unde, si mala est tum intentio, tum factum, plenus intervenit dolus malus, & delictum in suo genere est usquequaque perfectum, & ordinariam pœnam meretur. Si autem

factum

factum fit quidem malum, sed finis bonus fit, quamvis factum non desinat esse malum, tamen ei demitur de malitia, & consequenter etiam de pœna, quia intentio operantis mala non est, & tunc, cessante dolo, remanet sola culpa, quæ semper extra ordinem punitur.

44 Hoc probatur in Matre, quæ ad vitandam infamiam, aut ex alia causa non turpi occidit infantulum; nam non tenetur ordinaria pœna parricidii, ut *Tit. 7. §. Parricidium. n. 14. in fin.* docuimus, sed alia extraordinaria. Probatur pariter in Religioso, aut Amico Virginis prægnantis, qui ad conservandam famam propriam, aut honorem illius, poculum abortionis fœtus animati procuraret; itidem in puella, vel Vidua, quæ pro tuenda sua existimatione, medicinam ad abortiendum biberet; omnes enim isti ordinarias pœnas procurantium abortum fœtus animati non incurrunt, ut *Tit. 7. §. Abortus Procuratio n. 66. & 68.* dictum est. Probatur itidem in Patre, qui non incurrit crimen parricidii, si ad antevertendam infamiam familiæ, filio damnato ad furcas veneno vitam adimit, ut *Tit. 7. §. Parricidium nu. 10.* cum *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 8. nu. 17.* contra *Felinum* tradidimus. Et horum omnium ratio est, quia in omnibus, ut præfertur, delinquentibus deficit mala intentio, finisque turpis.

45 A simili ergo arguere licet, quod qui damnato ad ultimum supplicium venenum tribuit, ut dedecus familiæ evitet, ac damnum sibi, aut suis antevertat, non debet incurrere ordinariam pœnam veneficii, homicidii, nec violationis Carceris, sed minorem, quia prava intentione non deliquit, unde non fuit in dolo, sed tantum in culpa. Et profecto causa honoris gravissima est, ita ut nonnulli Theologi (qui tamen tenendi minime sunt) autument pro conservando honore, licitum esse occidere eum, qui honorem ademturus est, afflicta calumnia, aut diffamato vituperio. Accedit aliquando damnum, nam sorores ultimo supplicio affecti non reperiunt, ob infamiam contractam a morte Fratris, qui eas velint in matrimonium ducere. Pariter in multis locis excluduntur a certis Collegiis, muneribus, aut honoribus ii, quorum conjunctus aliquis manu Carnificis fuerit interemptus. Urgentissima igitur erunt hæc motiva, ut pœna temperetur cum eo, qui ad effugiendum tale damnum, veneno prævenerit damnati mortem ignominiosam.

46 Nondesinam pro coronide hujus paragraphi apponere alium modum, quo sequitur *Carcerum violatio*, & est, quando Custos *Carcerum*, aut quivis alius ex Officialibus Curiæ, ut tradit *Caball. Cas. 283. num. 3.* cognoscit carnaliter mulierem carceratam. Concors enim Doctorum sententia est, quod pro tali actu pœna debetur. Fundant vero suam intentionem in hoc, quod *text. in l. unic. C. Si quis eam. cui. tut. fue. corrup.* habetur, quod, si Tutor, pupillam habens in sua custodia, eam stupraverit, omnia ejus bona debent confiscari, & ipse deportari in insulam; Tutor enim succedit loco Patris, & proinde tenetur pupillam nutrire, custodire, & honestis moribus instruere, *arg. l. 2. ff. de Administra. tuto.* unde cum per stuprum eam vituperet, pœna multari debet. Comparant autem Tutori Custodem *Carceris*, proinde volunt, quod teneatur, Mulieres, quæ in Carcere sub protectione Principis debent esse securæ, alere, honeste custodire, ac illas aut pœnæ, aut innocentiæ illæsas servare. Quod si contrafaciat, pœnas subire debet. Addunt alii hoc juste deberi, tum quia injuria fit Principi, cujus *Carceres* violantur; tum quia refrænanda est audacia Officialium Principis, qui debent esse immunes a scelere: tum quia Mulieres carceratæ facilius timore, aut fraude Officialium inducuntur ad prostitutionem; tum quia isti, illecebris Mulieribus devincti, possunt eas impunitas fuga sibi consulere, ut ponderat *Raynald. Tom. p. cap. 3. §. 7. num. 2. circ. med.*

47 Sed circa pœnas Custodi inferendas, Doctores variant. Nam in aliquibus locis, ut in *Gallia*, *Portugallia*, *Bononia*, & etiam *Mediolani*, Teste *Menoch. de Arbitr. Cas. 292. num. 4.* ut eum refert *Raynald. loc. cit. num. 1.* (de quo tamen valde dubito, cum *Clarus* §. *Fornicatio.* ℣. *Cum carcerata*, dicat aliter circa Constitutiones Mediolani) extat lex, ac consuetudo, quod Custos cognoscens Mulierem honestam carceratam, sive per vim, sive sine vi, ultimo supplicio afficiatur, & ubi talis consuetudo est, debet servari. In aliis locis pœna est Judicibus arbitraria, quæ quidem augenda est juxta circumstantias facti, quæ tangunt aut modum agendi, nempe si fiat per vim, aut personam, ut si fit Virgo, aut Nobilis &c. tamen respectu *Carceris* violati non potest extendi usque ad mortem, ut firmant *Menochius de Arbitr. cas. 292. num. 3.* & *Pegas ad Ord. Regn. Portugall. lib. 1. tit. 33. §. 4. Gloss. 6. nu. 4.* quia de jure communi nulla reperitur sancita certa pœna pro tali crimine. Unde ex recepta consuetudine Tribunalium, pœna talis criminis est triremium per quinquennium, ut voluit *Caball. Cas. 283. num. 8.*, aut ad plus per septennium, ut scribit *Caren. de S. Offic. Par. 1. Tit. 15. §. 1. num. 9. in fin.* Si autem Mulier cognita est meretrix, mitiori quidem pœna multandus est Custos, tamen aliquali coercitione est puniendus ob violatam loci reverentiam, ut firmat *Clarus* §. *Fornicat.* ℣. *Cum carcerata.*

48 De jure autem Canonico habetur *B. Pii V.* famosa Constitutio *Si de protegendis. Kal. April.* 1569. in qua habentur pœnæ Excommunicationis, ac criminis læsæ Majestatis contra frangentes *Carceres S. Officii*, carceratos eximentes, captos eripientes, aut capiendos impedientes ob causas fidei, ipsisque auxilium quomodolibet dantes, etiam effectu non secuto. Advertit porro ex *Carena par. 2. Tit. 17. num. 76. §. In contrarium*, *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 32. quæst. 18. num. 22.*, quod prædictæ pœnæ afficiunt tantum eos, qui carceratis, aut carcerandis auxilium dant, frangendo Carceres, eripiendo captos &c. non autem carceratos ipsos. Nam si isti fugam arripiunt, frangendo *Carceres*, aut sine fractura, si sunt viles, fustigantur; si vero sunt Nobiles, duriori custodiæ mancipantur, ut scribit *Carena loc. cit. n. 75.*

49 Circa Regulares fugientes et Carcere sive cum fractura, sive non; aut auxiliantes ad fugam carceratos, scrutari quilibet debet suas Constitutiones, Nos Minores de Observantia utraque habemus peculiare Statutum, quod, cum *Par. P. Tit. Pœnarum. Quæst. 19. & 20. num. 100. & seqq.* expenderimus, hic repetere superfluum judicamus.

§. VIII. Artium prohibitarum exercitium.

SUMMARIUM.

1 *Artium prohibitarum nomine quæ comprehenduntur.*

2 Nul-

2 *Nullus Ecclesiasticus se immiscere debet negotiis sæcularibus.*
3 *Clericis probibita omnia negotia forensia.*
Nequeunt esse Iudices, Ministri publici, aut Procuratores Principis Laici.
Pariter neque Tabelliones, Actores, nec Testes in causa sanguinis.
Probibentur Clerici exercere mercimonia, Medicinam, Chirurgiam, artem bistrionicam.
Arti bonestæ, non tamen sordidæ vacare possunt.
4 *Religiosi omnes specialiter prohibentur vacare negotiis sæcularibus.*
Probibitio hæc facta Monachis, extenditur ad Canonicos Regulares, & Mendicantes.
Constitutio fundata super aliquo qualitate, se extendit ad omnes eiusdem qualitatis.
5 *Regulares non possunt esse Iudices de rebus sæcularibus.*
Possunt esse Vicarii Episcoporum.
Religiosi Mendicantes possunt esse Vicarii Episcoporum.
6 *Religiosus non potest in causa sæculari esse arbiter.*
Arbiter quis sit.
Arbitraria sunt redigenda ad instar iudiciorum.
Arbitrator potest esse Religiosus.
Concordare discordantes, officium pietatis est.
In arbitratore Religioso non requiritur licentia Prælati.
7 *Procurator, quomodo differat ab Advocato.*
8 *Religiosus nequit esse Assessor.*
Assessor quis sit.
Assessor sub pœna exilii nequit subscribere sententiæ Iudicis.
9 *Religiosus non potest esse Peritus.*
Peritus quis dicatur.
10 *Regularis non potest esse Notarius publicus in causa Civili, nec Criminali, nisi in S. Officio.*
11 *Pariter nec Testis coram Iudice Laico.*
Etiam ad mandatum Superioris non potest esse Testis in causa sanguinis.
Ad quæ Religiosus possit licentiari a Prælato, ut testificetur.
Regularis potest esse Testis extraiudicialis.
12 *Ex causa legitima, & licentia Superioris potest Regularis esse Judex, & Advocatus, Procurator &c.*
Causæ Legitimæ ad hæc præstanda, quæ censeri debeant.
13 *Religiosus potest esse Advocatus Orphani, Viduæ, ac miserabilium personarum, & quomodo.*
14 *Exercere Officium quid importet.*
15 *Executores testamentarii nequeunt esse Regulares, sine licentia Superioris.*
Licentia talis dari potest etiam a Superiore Locali.
Dicta licentia debet esse petita, & obtenta, sufficit tamen tacita, vel præsumpta.
16 *Fratres Minores nullo modo possunt esse executores testamentarii.*
17 *Tutores, aut Curatores testamentorii, aut dativi nequeunt esse Religiosi.*
Tutores legitimi an possint esse, variæ sunt sententiæ.
Tutores miserabilium personarum possunt esse.
18 *Regularis non potest esse fidejussor sine licentia Superioris, & Capituli.*
19 *Neque depositarius sine licentia Prælati.*
Recipiendo depositum absque licentia, an peccent graviter, variant Doctores.
Esse depositorium non est contra votum paupertatis.
Conventus non est obligatus ad restituendum depositum, datum privato Religioso.
20 *Negotiatio probibita est Religioso.*
21 *Regularis in Sacris constitutus nequit exercere Chirurgiam.*
Si fiat ex charitate, non probibetur exercere Medicinam.
22 *Religiosus non potest esse compoter.*

De Arnago de Delict., & Pœn. Par. III.

1 Lato vocabulo *Artium probibitarum* comprehendimus hic tum veras artes, tum munera, quæ sunt Ecclesiasticis interdicta, quæ tamen nomine *artis* venire possunt, ut ait quædam *Glossa in cap. Unic. in V. Artem. de Vit. & bone. Cler. in 6.* & brevitati studentes multa complectimur, ne circa singula diutius, quam par sit, cogamur immorari.

2 Generaliter ergo, & de iure communi vetitum est omnibus Ecclesiasticis se immiscere negotiis sæcularibus; dicente *Apostolo ad Timot. cap. 2. ℣. 4. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus*. Hæc autem multiplicia sunt; specialesque prohibitiones, dispositiones pro Clericis, pro Monachis, ac pro aliis Regularibus in sacris Canonibus habentur, quas singillatim, & succincte expendemus.

3 Primo prohibentur Clerici negotiis forensibus vacare, *cap. Duo sunt. 12. q. 1.* proinde non possunt esse *Justitiarii* sive Judices Principum Laicorum, *Concil. Lateran. sub Alexand. 3. text. in cap. Sed. nec. Ne Cler. Monach.*, neque eorum publici *Ministri*, *cap. Sacerdotibus. Ne Cler. vel Monach.*, neque *Procuratores cap. Cyprianus. cum 3. seqq. 21. q. 3. cap. 2. Ne Cler. vel Monach.*, neque *Advocati*, nisi in causa sua, vel Ecclesiæ, vel miserabilium personarum *cap. 1. de Postula. cap. 1. de Vit. & bone. Cler. Concil. Lateran. 3. cap. 12.*, neque *Tabelliones*, sive, *Notarii*, *cap. Sicut te. ne Cler. vel Monach.*, neque *Actores*, aut Testes in causa sanguinis. *Cap. His quibus. 23. q. 8.* Prohibentur pariter a negotiis sæcularibus, puta, Exercendi *Mercimonia*, *cap. Multa. Ne Cler. vel Monac. Concil. Aurelian. 3. cap. 26. cap. Canonum. 14. q. 4. Medicinam, Chirurgiam, cap. sententiam. Ne Cler. vel. Monach. Concil. Lateran. 4. cap. 18. Artem histrionicam*, & *joculatoriam*, *cap. Vnic. de Vit. & bon. Cler. in 6.*, & quamvis possint alicui *Arti* honestæ vacare sine detrimento Officii Clericalis, *cap. Clericus Victum. cap. Clericus quantum libet. 91. Dist. Concil. Colon. 2. Par. 2. cap. 30.* tamen ab *Artibus* vilibus, sordidis, & infamibus debent abstinere, ultra multa alia, quæ longum esset recensere.

4 Religiosi autem speciales habent prohibitiones rebus sæcularibus vacandi, prout ex *Concilio Tarraconensi* habetur, *cap. Monachi. il. 2. 16. q. 1.* ubi dicitur: *Similiter, ut nullus Monachorum forensis negotii susceptor, vel executor existat, nisi quod Monasterii exposcit utilitas, Abbate sibi nihilominus imperante*. Et quia nonnulli *Canonici Regulares* existimarunt, Canonem hunc loqui de *Monachis* tantum, non vero de cæteris, *Innocentius Tertius* declaravit etiam ad illos extendi, prout textualiter habetur in *Decretali text. in c. Ex parte de Postulan.* Hinc deducitur, quod Constitutio, fundata in aliqua qualitate, se extendit ad omnes ejusdem

dem qualitatis, ut egregie, & notabiliter docet *Abb. in cap.2. nu. p. de Postulan.* & ideo cum Constitutio illius Canonis fundetur in qualitate vitæ Religiosæ, quam profitentur Monachi, extendi debet ad omnes, qui vitam Religiosam ducunt, prout sunt *Regulares Canonici*, & *Mendicantes*.

5 Forensia autem negotia requirunt personam primo *Judicis*, qui ordinarius est, aut *Delegatus*, aut *Arbiter*. Regulares autem non possunt esse *Judices ordinarij*, hoc est, qui publica cognoscendi, & judicandi auctoritate, & potestate funguntur de rebus sæcularibus, *Gloss. in Clem. 1.in V. Si a Judicibus de Appell.*, prout ex citato Canone deducunt *Doctores*. *Lezan. Tom.1. cap.9. nu.14. Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 13. num.56. apud Ant. a Spir. San. Direct. Regul. Tr. 3. num.*1434. Sed ex eodem principio non possunt esse neque *Delegati*. Verum tamen est, quod non impediuntur esse Delegati Episcoporum, seu eorum Vicarii, accedente tamen licentia suorum Superiorum, ut ex *Gloss. in cap. De præsentium. 16. q. 1. & in cap. Si quis. 58. Dist. Rota 3. de Off. Vicar.in antiq.*multi deducunt, *Fu c. de Visit. lib. 2. cap. 15. num. 100. Sbrozz. Navar. Azor.* Campanil. *Majol. apud. Barbos. de Off. & Potest. Ep. Allegat. 54. nu. 12. & 13. Aloys. Ricc. Collect. 143. in fin.* Et licet nonnulli, *Azor. Fusc. Sbrozz. lib. p. q. 40. apud Barbos. de Off. Epi. Allegat. 54. num. 14.* hoc concedant de *Monachis* tantum, de *Mendicantibus* autem, & præsertim strictam vitam profitentibus hoc denegent; tamen hoc est dictum sine fundamento, nullo enim jure fulcitur talis limitatio; & praxis contrarium probat: siquidem P. *Illuminatus Moronus*, Auctor *Centum Responsorum*, ac *Bigæ Seraphicæ Strictioris Observantiæ S. P. Francisci* alumnus, fuit Vicarius Eminentissimi *Alderani Cibo*, Episcopi Aesini in Piceno; & ego pariter fui Vicarius in spiritualibus Illustrissimi *Fr. Alexandri Montecatini*, *Archiepiscopi Avenionensis*, cum sola licentia *Ministri nostri Generalis*.

6 Ex supra dato fundamento sequitur etiam, quod Religiosus non potest esse *Arbiter*; quia cum arbitraria sint redigenda ad instar judiciorum, *l.p. ff. de Arbitr.* *Arbiter* est verus Judex, qui arbitrium suum debet regulare, ordine essentiali servato. Proinde ille, qui nequit esse Judex, nequit pariter esse *Arbiter*. Bene tamen potest esse Arbitrator, hoc est amicabilis compositor, quia reducere discordantes ad concordiam Officium pietatis est, *arg. text. in cap. Iniustum. 11. q. 3.* quod non disconvenit Religioso. Verum est, quod nonnulli *Doctores Paul. in Clem.2. de Refer. Jo. de Lignan. ibid. Speculat. Tit. de Arbitr. Hostien. sum. Rub. eo tit. §. Quis possit esse. apud Abb. in cap. Quintavallis num.13. de Jureju.* requirunt in Religioso licentiam Superioris, ut queat esse *Arbitrator*. Sed teneo, quod non requiratur, tum quia nullo jure cavetur, arbitrari enim sic non est negotio forensi se implicare, quod sibi tantum vetatur per Canones; sed est Officium pium exercere, quod convenit Religioso absque necessitate licentiæ; tum quia contrarium tenent, *Oldrad. Jacob. de Aret. apud Abbat. loc. cit.* & alii, quibus assentior.

7 Sequitur pariter ex eodem supra dato fundamento, quod non potest Religiosus esse *Advocatus*, nec *Procurator* in Causis forensibus;licet autẽ in jure *l.1.§.Ait Prætor. ff. de Postul.C.de Advoc.diu.Jud. per tot. l. 1. C. de Adsessor.* confundantur Officia *Procuratoris*, & *Advocati*, tamen longe differt *Advocatus* à *Procuratore*; etenim *Advocatus* est quasi Tutor, qui consilio personam, sibi commissam in Causa, defendit: *Procurator* vero quasi Curator ad negotia litis (cujus Patronus efficitur) deputatus est. Proinde litigans respectu *Advocati* Cliens est, & ab eo suscipitur; respectu *Procuratoris* Dominus est, ipsique negotia committit, ut eleganter scripsit *Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. num. 28.*

8 Itidem ex prænarrato principio derivat, quod Religiosus nequit esse *Assessor*, prout dicunt *Doctores. Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 13. num. 85. Paulu. Tr. 16. Disp. 4. P. 12. §. 1. num. 7. Ant. a Sp. S. Direct. Reg. Tr.4. Disp. 6. num.* 1446. Est autem *Assessor, qui ab eo, cui est data judicandi potestas, rogatur, ut sibi in cognitione Causæ assistat, ut cum debito fine causam decidere instruat* ut ex iure *l. p. penult.l.final.ff.de Offic.,Assessor.*deducit *Azor sum. Tit. de Assessor.* Dirigit igitur *Assessor* Judicem consilio suo, & recte gerendorum actuum normam præbet, non autem sententiæ subscribit, ut incaute scripsit *Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. num. 36.*, hoc enim sub pœna exilii sibi interdicitur, ut habetur expresse in *Codice l.2. C. de Assessor.*

9 Ob supradictam prohibitionem sequitur, quod Religiosus neque etiam poterit esse *Peritus*, quia, ut ex *Accursio Par. p. Tit. Corpus. num. 57. in fin.* docuimus, *Peritus* comparatur *Assessori*, sive Consiliario Judicis; cum ergo *Assessor* nequeat esse Religiosus, sequitur, quod similiter non poterit esse *Peritus*.

10 Sequitur insuper ex dictis, quod Religiosus non potest esse *Actuarius*, *Tabellio*, aut *Notarius* in judicio Civili, aut Criminali, *text. in cap. Sicut. Ne Cler. vel. Monach.*, & ob privilegium Causæ fidei conceditur solum, quod possit esse *Notarius* in Officio Sacræ Inquisitionis, *text. in cap. Ut Officium. §. Verum. de Hæret. in 6.*

11 Itidem non potest esse Testis in judicio criminali contra aliquem coram Judice Laico, quia sic testificando, & dando juramentum, se subderet Iudici non suo, ut dicunt *Doctores*, *Specul. de Test. §. 1. num. 36. Abb. in cap. Cum nuncius. nu.4. de Test. & ibi Felin. num. 3. Sanch. l. 6. in Decal. c. 13. nu. 103. Pala. Laym. Ant. a Sp. S. apud Passer. de Stat. Tom. 2. q. 187. num. 76. in fin.*; imò, si agatur de Causa sanguinis, neque de licentia Superioris potest esse; & si Superior hoc præciperet, non teneretur Subditus obedire, ad vitandum periculum Irregularitatis, prout post alios, *Farinac. q. 78. num. 199. & q. 60. num.91. Megali. Prompt. Theol. V. Clericus. num. 26. Tho. a Jesu. de Visit. Regul. Tr. 3. cap. 11. num. 10. Spathar. Diaz. Roderic.*, scibit *Peyrinus Form. lit.* T. *cap.1. nu. 2. in fin.* In judicio autem civili, & etiam criminali, ubi agitur ad liberandum aliquem a pœna mortis, potest Superior, tum dare licentiam, tum præcipere Subdito, ut testificetur. *Pelizzar. Manual. Regul. Tract. 6. cap. 12. num. 39. & 40. Portel. apud Ant. a Sp. S. Direct. Regul. Tr.3. Disp. 6. n.* 1492. Non prohibetur autem esse Testis extrajudicialis, ut in Testamentis, Contractibus, Matrimonio, Ordinatione &c. *arg. cap. Nuper. de Test. Novell. de Monach. §. Cogitandum. Coll. 1. Auth. Ingressi. C. de Sacr. Eccl.*

12 Verum est, quod ubi concurrat licentia Superioris, & causa legitima, possunt Religiosi prædicta Officia exercere, & aliter facientes mortaliter

taliter delinquunt. *Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 13. num. 56. Ant. a Sp. S. Direct. Reg. Tr. 3. disp. 6. nu.* 1434. Causa autem legitima, ob quam possunt esse *Judices*, *Advocati*, *Procuratores &c.* primo est utilitas Monasterii, *arg. cap. Monachi i l 2. 16. qu. 1. DD. apud Lezan. Tom. 1. cap. 9. num. 14. Ant. a Sp. S. loc. cit.* Hæc autem potest esse tum directa, puta, quando agitur de interesse Monasterii; tum indirecta, puta, quando agitur de negotio personæ, quæ necessaria est, & valde utilis Monasterio, ut insignis benefactor, Episcopus, Conservator, Medicus ordinarius Monasterii, in talibus enim casibus utilitas Monasterii censetur intervenire, prout dicunt *Doctores. Abb. in c. 2. num. 3. de Postulan. & ibi Innocent. in cap. cum I. & A. de sent. & re iudicat. Roman. singul. fol. 15. apud Sapia. Add. ad Abb. loc. cit. lit. C.*

13 Secunda causa est, si exerceatur officium *Advocati*, sive *Procuratoris* in negotio Orphani, Pupilli, Viduæ, sive miserabilis personæ, defendendo in causa Civili, aut Crimiuali, ut post *Gloss. in cap. De præsentium. in V. Defensor. 16. q. 1.* dicunt *Doctores, Card. in cap. 2. nu. 1. qu. 1. de Postul. Navàr. cons. 2. de Regul. num. 66. text. in cap. final. de Postul.* Hoc autem, quia licitum censetur ex causa pietatis, debet esse gratis; ac nulla recepta mercede, nisi a Deo; aliter non licet. *Abb. in cap. 1. nu. 5. & ibi Hostiens. Jo. Andreæ nu. 2. Anchar. nu. 3. Fagn. nu. 5. de Postul.* Et advertl debet, quod vetatur Religiosis esse *Advocatum* proprie, aut *Procuratorem*, comparendo in judicio; cæterum, si extrajudicialiter adit Iudicem, & ipsum instruit de bono jure ejus, quem defendit; aut si verbis, aut scripto tantum consulit, allegando jura, quæ faciunt pro clientulo; aut implorat auxilium Principis, aut personæ potentis, ut pauperi carcerato patrocinetur, non dicitur contra prohibitionem Officium *Advocati* exercere, ut post *Abbatem*, *Bartolum*, *Sylvestrum*, *Angelum*, *Sanchez*, & alios, probat erudite *Passerin. de stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. n. 31.*

14 Advertendum autem, quod prædicta munera forensia interdicuntur a Canonibus, si Religiosus vult ea exercere indifferenter; cæterum, si in una, aut altera causa (maxime si multum, aut per longum tempus non impedit officia religiosa) occupatur, hoc prohibere, non fuit de mente *Canonum*, prout post *Innocentium in cap. unic. in fin. de obl. ad ratio* docent alii *Abb. in cap. Ex parte nu. 4. de Postul. Archidiac. in cap. Pervenit. 86. Dist. Felin. in cap. Cum I., & A. nu. 11. de sent. & re judic. Fagnan. in cap. Magnus n. 4. de Obligat. ad ratiocin.* Scio quidem alios *Collector. Dec. Sylvest. Sanch. Pala. Ant. a Sp. S. apud Passerin. loc. cit. num. 30.* oppositum tenere, quia Canones prohibentes loquuntur indistincte; & cum sit præceptum negativum, obligat semper, & ad semper. Sed, salva pace illorum, oppositum est verius; etenim in Canone, *Cap. Ex Parte de Postul.* textualiter habetur: *Advocati Officium exercere*. Porro *exercere Officium* non est in uno, aut altero actu operam impendere, prout diximus supra *Tit. 6. §. Alchimiæ exercitium. num.* 22. sed est ex instituto vacare Officio Advocati. Nec præcepta Canonica negativa sunt sicuti negativa juris naturalis, & divini, obligantia semper, & ad semper; sed magnam admittunt extensionem, & restrictionum, ut notum est; & concedunt parvitatem materiæ, ut est unus, vel alter actus.

15 Prohibentur etiam Regulares esse *Executores testamentarii*, & de hoc est Textus expressus in *Decretali cap. Religiosus. de Testam. in 6.* & *Clementina Unic. eo. tit.* Possunt autem esse, si Superior dat illis licentiam, ut textualiter disponunt citata jura; unde sequitur, quod Superiores Regulares, qui possunt cæteris talem licentiam dare, possint per se munus *Executoris testamentarii* suscipere, ut ex *Sylvestro V. Testamentum. 2. q. 2. ℣. Dic. 1.* observat *Rodericus Tom. 3. q. 70. art. 1. post Med.* Licentia autem potest dari a Superiore etiam locali, nec requiritur, quod sit a Generali, aut Provinciali, nisi aliter caveatur per Statuta Religionis; quia citata jura loquuntur de *Licentia Superioris* in genere, nec ad aliquem limitant; proinde quivis, qui sit Superior, potest eam dare, ut dicit *Ant. a Sp. S. Direct. reg. Tr. 3. Disp. 6. n.* 1740. Verum est, quod debet esse *petita*, *& obtenta*, ut volunt citata jura; non tamen requiritur, quod sit expressa, sed sufficit tacita, vel etiam præsumpta, ut multi dicunt. *Sylv. V. Testamentum. 2. qu. 2. ℣. Dico 3. apud Passerin. de Stat. Tom. 2. q. 187. num. 101. Sanch. & Pellizzar. Tr. 6. cap. 12. num. 26. apud Ant. a Sp. S. loc. cit. num.* 1472.

16 Excipiuntur autem ab hac limitatione *Fratres Minores*; ipsi enim nullo modo possunt, neque de licentia suorum Prælatorum esse *Executores testamentarii*, aut ultimarum voluntatum, ut cantat expresse Textus famosæ *Clementinæ. Exivi. §. Verum etiam de Verb. signif.* Non tollitur autem, quin possint esse Consiliarii, a Testatore instituti, ut executores, a se relictos in testamento, consilio suo dirigant, in exequenda ejus occulta voluntate, ut contra *Cardinalem*, *Dominicum*, *Ancharanum*, *& Franciscum* tenet *Covarruvias de Test. cap. 17. n. 1.* cum *Bartolo Tr. Minoric. lib. 3. cap. 4.* & post eum *Rodericus Tom. 3. q. 70. art. 2.*

17 Prohibentur etiam Religiosi esse *Tutores*, aut *Curatores testamentarii*, hoc est, in testamento instituti, ut hoc habetur ex utroque jure, *Con. Chalce. Act. 15. can. 3. cap. Pervenit. 86. Dist. cap. Generaliter 16. q. 1. cap. Sacerdotium. 21. q. 3. l. Generaliter. de Epi. & Cler. Auth. Præsbiteros. C. eo. cap. final.* 88. *Dist*; & pariter *dativi*, nempe dati a Judice in defectu *Tutoris testamentarii*, aut consanguineorum. An autem possint esse *legitimi*, (cum licentia tantum suorum Superiorum) divisæ sunt opiniones. *Antonius a Sp. Sancto Direct. Reg. Tr. 3. Disp. 6. nu.* 1465. post *Pelizzarium Tract. 6. cap. 12. num.* 23. tenet, quod non, quia Religiosus nulla bona possidet, quæ pro administranda tutela, etiam legitima subiaceant obligationi; præterquam quod hoc expresse cavetur in *Authent. Presbyteros. §. Episcopos. C. de Epi. & Cler.* loquente de tutela legitima, quæ sic habet: *Monachos tutelam alicujus personæ subire non permittimus*. Sed multi alii Doctores, *S. Raymund. Sum. Par. 2. cap. ult. S. Antonin. 3. Par. Tit. 13. cap. 2. §. 1. Turrecrem. Angel. Sylv. Tabiena. Azor. Lezan. apud Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. nu. 130. post Gloss. in c. Pervenit. in V. Tutelas. in fin. 86. Dist.* tenent contrarium; tum quia non est de substantia *Tutoris*, quod habeat bona, quæ obliget pro bene administranda tutela; tum quia dispositio illius *Authenticæ* corrigitur per *Canonem*, cui inhærere debent Ecclesiastici. Possunt pariter Religiosi esse *Tutores miserabilium personarum*, quia hoc est opus pium, maxime decens Religiosis. Sed an ad hoc possint a Superioribus compelli, affirmant nonnulli,

Turrecrem. S. Antonin. Sylv. Angel. Tabiena. Rosell. Armill. apud. Passerin. l. cit. num. 132.. Sed contrarium vult *Sanch. in Decal. lib.*6. *cap.*14. *n.*26. De hoc vero quærere non est præsentis instituti.

18 Insuper prohibentur esse *Fidejussores* absque licentia Superioris, & majoris partis Capituli, ut textualiter habetur in *Decretali c. Quod quibusdam. de Fidejussor.*, & hæc prohibitio a natura status Religiosi nascitur, cum enim *Fidejussor* obliget se, & bona sua creditori, si debitor non solvat; & Religiosus alligatus voto obedientiæ, non possit alteri obligare se; & ob votum paupertatis bona non habeat, quæ obligare possit; liquet, quod nullo modo sine dicta licentia potest nec valide, nec licite fidejubere.

19 Licet vero de jure communi non prohibeantur esse *Depositarii*, imo videatur hoc sibi licere, argumento ejus, quod dicitur in *Decretali cap.* 1. *Extra de Deposit.*, in qua habetur, quod pecunia, ob quam surreptam fuit delata querela ad Papam, fuerat depositata apud particularem Religiosum; tamen, si hoc fiat sine licentia Prælati, non erit licitum. Utrum vero Religiosus, recipiens depositum absque tali licentia, mortaliter peccet, variant *Doctores*: nam *Ant. a Sp. S. Direct. Regul.Tr.* 3. *Disp.* 6. *num.* 1497. cum quibusdam aliis, *Palm.* Tr. 16. *Disp.* 4.P. 13. §. 4. *nu.*3. *& apud eum Molin. & Sanch. Decal. lib.* 6. *cap.* 14. *num.* 27. tenet, quod sic; quia init contractum, & suscipit obligationem restituendi depositum; e contra *Passerin. Tom.* 2. *de stat. hom. q.* 187. *num.* 137. dicit, non peccare mortaliter; tum quia esse depositarium non est contra votum paupertatis, ut post nonnullos alios Doctores *Suar. Sanch. Layman. Palau, & Ant. a Spiritu S.* dicit *Tom. p. de stat. hom. qu.* 186. *art.* 7. *n.* 218.; tum quia contractus, & obligatio, quam subit Religiosus, est mere personalis, & nulla, unde imputare sibi debet deponens in eventum, quod res pereat; non enim obligatus ad eam restituendam est Conventus, ut dicitur in jure *c.* 1. *Extra.de Deposit.* Unde tota culpa Religiosi consistit in acceptando depositum absque licentia Superioris; & hoc de se non est peccatum mortale; sed est pure tale, quale censetur juxta varia Statuta Religionum, aliquid facere sine licentia Superioris. Et hæc secunda opinio est probabilior.

20 Ultra hæc prohibetur Religiosis *Negotiatio*, ut constat ex pluribus juribus *c. Sed nec. c. Secundum. ne Cler. vel Monach. c. Consequens. c. Negotiationem. can. Fornicari.* 88. *Dist.* Hæc autem, ut docet *D. Thom.* 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. consistit in hoc præcise, ut aliquid ematur ad purum finem carius vendendi, ut ex eo quis fiat ditior. Proinde qui vendit rem suam, sibi quæsitam omni alio titulo, quam emptionis; vel si emit, emit ad proprium usum, & ex accidenti eam vendit, quia sibi est inutilis, non dicitur *Negotiationem* exercere.

21 Amplius prohibetur eisdem exercere *Chirurgiam*, si sint in sacris Ordinibus constituti, *cap. Sententiam. Ne Cler. vel Monach. cap. Non magnopere. eo. tit. cap. Tua nos. de Homicid.* si fiat cum incisione, vel adustione, & etiam *Medicinam*, si fiat causa lucri turpis. Si autem fiat ex charitate, non esse de jure communi prohibitam *Medicinam*, argumento Capitali *Ad aures. de Aet. & qual. ordin.* multi docent. *Card. in cap. Ad aures. num.* 2. *de Aetat. & qual. Ordin. Host. in cap. significasti. il* 2. *de Homic. Felin. in cap. Tua nos. eo. tit. Covar. in Clem. si furiosus. Par.* 2. §. 4. *num.* 3. *Molin. Suar. Avil. Gibal. Sayr. Bonac. Dian. & alii apud Passerin. de stat. hom. Tom.* 2. *q.* 187. *art.* 2. *nu.*277.

22 Præterea prohibetur Religiosis esse Compatres, levando infantes de Fonte Baptismali; neque possunt habere *Commatres*, ut disponunt plures *Canones, cap. Placuit communi* 16. *q.* 1. *cap. Pervenit ad nos.* 18. *q.* 2. *cap. Non licet. il. p. cap. Monachi sibi. de Confesr. Dist.* 4. Tandemque non possunt vacare venationibus, aleæ, ludis, choreis, aliisque multis, quæ non conducunt, neque conveniunt statui Ecclesiastico, ac Regulari: sed quia de illis non agitur in judicio forensi, sed paterne solent a Prælatis emendari, ideo peculiarem tractationem de eis non scribimus.

Probatio.

SUMMARIUM.

23 *Quænam sint probanda, ut puniatur Religiosus de exercitio artis prohibitæ.*

24 *Continuatur materia.*

23 QUO ad probationem delicti, quod Clericus, sive Religiosus aliquam *Artem*, juxta supradicta, exercuerit, duo sunt probanda, unum quidem positivum est, aliud vero negativum. Positivum quidem est, quod Reus non semel, aut bis, sed sæpius actus illius *artis* exercuerit, si prohibitio non consistit in uno, aut altero actu, sed in exercitio illius actus, prout est exercere *Advocatum*, *Procuratorem* &c. aut in probando factum, quod unico actu consumatur, ut esse Depositarius, Compater &c. Negativum autem est, quod tale exercitium factum sit non in casu permisso a lege, aut sine legitima facultate Superioris obtenta. Positivum quidem potest tum per Testes, tum per alia Documenta concludenter probari, & circa hoc nulla est in hoc crimine specialitas; sufficit enim Accusatori, seu fisco probare, Reum prætensum pluries comparuisse in Causis Forensibus, fungendo munere Procuratoris; aut exercuisse actus negotiationis, emendo pluries, & vendendo iterum, quod jam emerat, ut exercitio tali lucraretur &c. Negativum autem improbabile est, si vagum sit, ac tempore, locoque non coarcteiur, ideo non spectat ad Fiscum, seu Accusatorem illud probare, sed debet Reus probare positivum contrarium. Ratio est, quia versamur in materia prohibita: omnes enim supracitatæ Leges vetant Ecclesiasticis facere hoc, vel illud ex recensitis, & si concedunt, ut aliquando fiant, hoc est in casu alicujus circumstantiæ.

24 Probato igitur per Accusatorem, seu Fiscum exercitio, aut actu prohibito, commisso a Reo, Fiscus sufficienter fundavit intentionem suam, & potest Reo transmittere inquisitionem, ac illum constituere. Transfertur ex hoc in Reum ipsum onus probandi, saltem semiplene, quod exercuit illud exercitium in casu permisso a lege; puta, quod Procuraturam exercuit pro miserabilibus personis; aut pro utilitate Monasterii; aut de mandato, sive licentia expressa, tacita, præsumpta, aut interpretativa Superioris &c. Quæ si non probet, remanet probatum concludenter delictum, & est locus pœnæ ordinariæ. At quomodo probabit, se tale exercitium, aut actum fecisse de licentia præsumpta, aut interpretativa Superioris, cum tum præsumptio, tum interpretatio sint quid latens in mente? Dico, quod probare debet per juramentum,

tum, quia, quæ latent animo, & consistunt in conscientia alicujus, ab eo probanda sunt per juramentum, ut docet *Abb. in cap. Accedens nu. 3. de Crim. fals.* Probare etiam potest aliter, nempe quod tale exercitium, seu actum fecit, vidente, ac sciente Superiore, qui potuit impedire, si voluisset, qui tamen non impedivit, & ideo deducitur, quod tacendo factum approbavit, & tacitam licentiam concessit.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

25 *Pœna Clerici fungendo Officio Judicis Principis Laici.*

26 *Pœnæ ejusdem, si sit Procurator in causa Laicali; Notarius, Actor, aut Testis in causa sanguinis.*

27 *Clericus in Sacris, quando incurrat Irregularitatem exercendo Chirurgiam.*

28 *Pœna Clerici jaculatoris, aut histrionis.*

29 *Pœna ejusdem exercentis macellum, cauponam, aut artes sordidas &c.*

30 *Pœnæ antiquorum Canonum sunt redactæ ad pecuniarias.*

31 *Regulares exercentes Officia forensia, severius puniuntur, quam Clerici.*

Severitas pœnarum pendet ab arbitrio Superioris.

32 *Statuta Ordinis Sambucana redintegranda ex Vallisoletanis.*

33 *Statutum primum.*

34 *Statutum secundum.*

35 *Statutum tertium.*

36 *An pœnas Statuti incurrat, qui aliquod medicamen componit, & dat uni, aut alteri ægro.*

37 *Respondetur negative.*

Actus unus, aut alter circa artem, non probat operantem esse Artificem.

38 *Quibus casibus puniri debeat pœnis ultra Statutarias, Religiosus componens, & vendens medicamentum; & quibus pœnis.*

39 *Quando nam exercens medicinam Religiosus non incurrat pœnas Statuti.*

40 *Quid importet dictio* omnino *posita in Statuto primo* num. 33.

41 *Dictio* omnino *quid significet.*

Dictio omnino *in citato Statuto excludit licentiam Prælati, & differentiam status in quolibet exercente Medicinam, aut Chirurgiam.*

42 *Quo casu Provincialis possit carcerare exercentem Medicinam.*

43 *Esset locus carcerationi, quando cum exercitio Medicinæ aliud Crimen copularetur, aut post correptionem esset recidivus in vetito exercitio*

44 *An Statutum datum* nu. 34. *complectatur omne, & quodvis negotium, an tantummodo aliquem casum particularem.*

45 *Privatio Officiorum Ordinis correspondet confiscationi omnium bonorum.*

46 *Clausula indefinita correspondet universali; & si subest eadem ratio, equipollet universali, maxime si dispositio est concepta verbis negativis.*

Dispositio Statuti tangit, qui omnia negotia Principis alicujus universaliter tractanda in Officio Residentis, aut Procuratoris, recipit.

Tanta pœna rationabiliter irrogatur, & quare.

Legatione Principis possunt fungi Fratres.

25 PŒNÆ autem respectu prædictorum de jure communi sunt multiplices, & ut distinctius procedamus, primo dicemus de Clericis. Clericus ergo exercens Officium Judicis ordinarii Principis laici, juxta *Canonem, Cap. Sed nec. Ne Cler. vel Monach.* fieri debet *ab Ecclesiastico ministerio alienus*. Per hæc verba Textus intelligitur communiter, quod Clericus debeat deponi; illud enim Capitulum sic summatur: *Clericus generalis Procurator, vel justitiarius Principis sæcularis deponendus est*. Sed *Abb. in cap. Sed nec. num. 6. Ne Cler. vel Monach.* considerans valde grave esse, quod propter tale exercitium Clericus deponatur, explicat illum Textum de Excommunicatione, quia per hanc Clerici satis fiunt alieni a ministerio Ecclesiastico. Sed, si ratio Abbatis concluderet, posset æque bene intelligi de Suspensione, qua durante, Clericus a ministerio Altaris removetur. Ideo communiter tenetur opinio Summatoris, qui fuit *Joannes Andreæ*.

26 Si autem fiat Officio *Procurator* in causis Laicalibus, & coram Judice laico, ut communiter intelligunt *Canonistæ*, & fuit Clericus deprehensus in fraude, non debet *ei ab Ecclesia subveniri*. *Text. in cap. Sacerdotibus. Ne Cler. vel Monach.* Si autem exerceat munus *Tabellionis*, & sit in Ordinibus sacris constitutus, privatur Beneficiis obtentis. *Text. in cap. Sicut te. Ne Cler. vel Monach.* Si autem sit *Judex*, *Notarius*, *Actor*, aut *Testis* in causa mortis, aut mutilationis, incurrit Irregularitatem, secuto effectu, ut habet *Canon Cap. His quibus. 23. qu. 8.*

27 Irregularitatem etiam incurrit, si exercet Chirurgiam cum incisione, sive adustione; in casu etiam, quod ipse sit peritus in arte, & diligentiam necessariam adhibeat, & ex pietate artem exerceat; si tamen ex incisione mors sequatur, etiam ex culpa ægroti, ut ex *Decretali Cap. tua nos. 19. de Homicid.* communiter deducunt *Doctores. Innoc. n. 1. Abb. nu. 2. Fagnan. n. 1. Barbos. n. 7. Navar. Manual. cap. 27. n. 228. Covaru. in Clem. Si Furiosus. Par. 2. §. 4. nu. 3. & 10. Molin. Suar. Filiuc. Sayr. Layman. Bonac. Turrian. Dian. & alii apud Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. n. 267.* Verum tamen, si absque incisione, aut adustione applicet emplastrum anodynum, sive emolliens, ut digeratur apostema, & sine culpa Clerici, mors sequatur, non incurritur irregularitas, ut scribunt multi. *Molin. Roderic. apud Bonac. Dian. Gibal. Leander. apud Passerin. loc. cit. nu.* 268. Sicut pariter, si incidat solam venam ad phlebotomiam; aut si adjuvet Chirurgum incidentem, aut urentem secundum artem; aut in casu præcisæ necessitatis inculpabiliter operetur, secando, urendo, & absque culpa sua sequatur mors; aut si secet, urat, mutilet, non sequatur tamen mors, *in omnibus* istis casibus Clericus, etiam in sacris, non incurrit Irregularitatem, juxta multos *Doctores*. *Molin. Roderic. Gibal. Leand. Avil. Bonac. Navar. Covaru. Suar. Bassæ. Sayr. Barbos. Dian. Par. 4. Tract. 2. Resol. 23.* quos dat *Passerin. loc. cit. num. 270. & seqq.*

28 Pœna vero Clerici joculatoris, aut histrionis est, quod, *si artem illam ignominiosam exercuerit, & tertio monitus non resipuerit, omni privilegio Clericali carere debet*, juxta Canonem, *text. in c. Unic. de Vit. & hon. Cler. in 6.* hoc est privatur privilegio fori, & Canonis, & privilegio, per quod a Laicis vexari non possunt Clerici in persona, vel rebus, prout explicat *Glos. in Cap. Al-*

recreationis. de Bigam. lib. 6. in V. omni privil. Et ex citato Textu corroboratur id, quod diximus supra *num.* 14. & in *V. Alchimiæ exercitium. n.*22. puta, quod ad incurrendas pœnas Canonicas, sive Statutarias, non sufficit unus, aut alter actus circa prohibita, sed *est* necessarium illorum exercitium; et in hoc Canone expresse habetur. Quod, si hoc ordinat in histrionica, quæ etiam juxta jura Civilia *L. p. §. final. ff. de His qui not. infam. l.* 2. *eo tit.* est ars infamis, a fortiori dicendum est de actionibus forensibus, Medicina, ac Chirurgia, quæ de se non sunt mala, sed evadunt in Clericis delicta ex sola prohibitione juris positivi. Irregularitatem etiam incurrit Clericus joculator, ratione infamiæ juris, ut dicunt *Doctores. Innoc. in cap. Cum decorem. & ibi. Abb. nu.* 2. *Imol. n.* 1. *de Vit. & hone. Cler. text. in cap. p.* 51. *Dist.* Et licet *Thesaur. de Pœn. V. Artem Ludcri.* ℣. *Limita quod jam* dicat, hoc esse respectu Ordinum suscipiendorum, secus sit, si constitutus in sacris histrionicam exerceat; tamen contrarium est verius. Si enim infamia consequitur tale exercitium; turpius hoc evadit, ex quo exercetur a persona jam sacra; proinde Irregularitas, quæ fundatur in infamia, habet firmius fundamentum, quo turpius evadit delictum, proinde tenendum est, quod talis redditur irregularis: & ita tenent multi, *Archidiac. Jo. Andræ. Gemin. Ancharan. Franc.* in *cap.* Unic. *de Vit. & hone. Cler. in* 6. *Sanch. Conf. lib.* 1. *c.* 8. *Dub.* 33 *n.* 7. *Diaz Prax. c.* 68. *vel* 71. *n.* 3. quos idem *Thesaur. l. cit.* ℣. *III. Privilegio.* refert, & sequitur.

29 Pœna insuper Clerici, qui per se Macellum, & Tabernam (puta cauponam) teneat, & carnificis, seu Macellarii, aut Tabernarii artes exerceat, est depositio, & privilegii Clericalis amissio, ut pluribus Canonibus *text. in c. Nulli Cleri.* 44. *Dist. Clem. Diœces. de Vit. & honest. Cleric.* sancitur. Contra Clericum, qui data opera adhibetur in Conviviis, ut dicacitatibus, aut gestis scurrilibus, turpibus narrationibus, ac indecentibus facetiis, convivas recreet, & (ut canebat *Satyricus*) *pernoctantis Parasiti* personam agit, a quarto *Concilio Carthaginensi cap.* 60. *cap. Clericum.* 46. *Dist.* fertur depositio. Pœnæ tandem arbitrariæ debentur Clerico, exercenti artes sordidas (ut aptare pelles, seu mundare cloacas), aut viles, (ut locare operas ad arandum, veteramentarium, aut cerdonem agere), vel statui, & dignitati Ordinis Ecclesiastici indecentes, ut ars fabrilis, Sutoria, Molendinaria &c. & quæ occasionem peccandi præbent, ut chartas lusorias fabricari; fucos muliebres componere; lascivas picturas delineare, & cætera hujusmodi, & hoc maxime, si fiant ob turpe lucrum, ut multis citatis *Rodoan. de Spol q.* 2. *num.* 42. *Graff. Effect. Cleric.* 6, *num.* 45. *& seqq. Card. & Vital. ad Clem.* 1. *de Vit. & honest. Cler. vel Monach.* probat *Passerinus de Stat. hom. Tom.* 2. *quæst.* 187. *art.* 2, *nu.* 175.

30 Hæc quidem omnia de veteri jure *Canonico*, sed tamen antiquato; nam ut plurimum ab Episcopis pœnæ istæ ad pecuniarias reducuntur, & sic invaluit consuetudo omnium pene Diœcesium.

31 Quo autem ad Regulares exercentes Officia Forensia extra casus permissos, & absque licentia Superiorum, ipsi debent severius puniri, quam Clerici Sæculares, ita sanciente Canone *text. in c. Sed nec. in fin. Ne Cler. vel Monach. Districtius autem decernimus puniendum, si Religiosorum quisquam aliquid prædictorum ausus fuerit attentare.* Et ratio est, quia, cum strictiori vinculo vitæ Regularis obligetur Deo per vota, aggravat delictum, si, Deo relicto, ad sæcularia Officia divertat, & proinde etiam pœna sibi augenda. Porro augmentum talis pœnæ committitur arbitrio proprii Judicis, juxta varia Ordinum Regularium Statuta. Respectu autem reliquarum artium prohibitarum ex supradictis, non invenio Canonem punientem Regulares præ Clericis: unde quæ fiunt pro Clericis Sæcularibus, aptanda sunt ipsis, servatis in reliquo municipalibus Constitutionibus.

32 Pro Nobis adsunt Statuta Ordinis, quæ quia in *Collectione Sambucana* habentur decurtata, & alterata; damus integra, & sincera ex *Vallisoletanis c.* 5. *Tit. de Laborit. &c. Orb. Seraph. to.* 3. *f.* 454. In istis ergo in principio, & fine *Tituli*, generaliter prohibentur laboritia, & artes vetitæ Religiosis, ac negotia sæcularia in genere, nulla speciali pœna, ultra Canonicas inflicta. In specie autem de quibusdam sic habetur.

33 1 *Nemini omnino liceat artem Medicam extra Ordinem quovis modo exercere: aut pulsum ut Medicus tangere; aut urinam videre; aut syrupos, vel pharmaca ordinare, aut phlebotomiam facere. Contra qui fecerit actibus legitimis biennio careat.*

34 2 *Nemo etiam aut per se, aut per alium sibi, aut alteri Fratri negotia per Reges, aut Principes, vel Prælatos, aut quosvis alios, extra Ordinem existentes, committi procuret; aut procurare audeat; aut etiam accipere ullatenus præsumat, sine expressa Generalis, aut Provincialis scripta facultate. Qui secus fecerit, omnibus Ordinis Officiis privetur, ipsorum Superiorum arbitratu.* Et in *Textu Tit. Applicatis* §. 30. *Qui negotia Principum acceptaverit, egerit, procuraverit sine licentia Superioris, privari debet Officiis Ordinis.*

35 3. *Nullus etiam sportulas, pileos, aut galeros, vel coronas, aut quicquam aliud de bombyce, lana, junco, aut palea, vel tornatile cujusvis generis venale facere præsumat, sine expressa licentia Provincialis, aut Generalis, sub pœna proprietarii, vel alia graviori, Superioris ipsius arbitrio, contrafacienti infligenda.*

36 Circa quæ Statuta nonnullæ dubitationes emergunt, quarum prima est circa primum Statutum, & est an incurreret pœnam Statutariam Religiosus, peritus in arte, qui aliquod arcanum medicamentum pro determinata ægritudine præberet; aut unum vel alium ægrotum per pharmaciam, aut chirurgiam curaret?

37 Respondeo primo, quod, si Religiosus vere peritus in arte medica sit, & pro determinata ægritudine ipse componit secretum medicamentum, sive externum, sive internum, quod scit posse tantum prodesse, & non obesse, & pro amore Dei, & ex charitate illud distribuit, non incurrit pœnam Statuti. Ratio est, quia dicit Statutum, *artem medicam exercere.* Iste vero non potest dici, quod exerceat artem medicam per hoc, quod unum medicamentum pro determinata ægritudine componat, & det. Ars enim Medica omnes infirmitates universaliter respicit, & eas vel absolute, aut saltem palliative curat; unde non per hoc, quod aliquis unum medicamentum det, ideo medicinam exercet; si quidem unus, aut alter actus circa aliquam artem non probat, sic operantem esse artificem, ut scripsit *Bartol. Tract. de Test.* ℣. *Cerdonem. nu.* 61. *Mascar. concl.* 135. *num.* 4., &

ex

ex consequenti neque artem illam exercere. Et cum simus in pœnalibus, debent accipi verba in stricta ipsorum interpretatione. Nullum ergo in casu interveniret delictum; quia non ratione periculi, ne medicamentum noceat; cum supponamus, Religiosum esse peritum; non ratione lucri turpis, quia ex charitate illud dispensat; non tandem ex contraventione Statuti, quia in illud non committit.

38 Respondeo secundo, quod Religiosus, si non est peritus, & pro parando medicamento pecuniam per se, aut alium expendit; aut non ex charitate, sed pro pretio distribuit; & medicamentum nonnullis nocuit notabiliter, licet aliquibus profuerit, debet puniri, non quidem ex capite contraventionis huic Statuto, sed ex aliis. Quia ex hoc, quod ipse peritiam non habet, sed purum purum experimentum, exponit periculo gravi proximum, cui nocere potest medicamentum; pariterque Religionem, de qua multi obloquuntur, si mors, aut grave damnum ægroto adveniat: unde ratione hujus periculi peccat graviter, & punibilis evadit arbitrio Superioris; & si mors sequatur, fit Religiosus irregularis ex *cap. Tua nos de Homicid.* Pariter, si pro compositione pharmaci, aut alterius olei, unguenti &c. recurrit ad pecuniam, aut ipsum medicamentum vendit, debet puniri pœna proprietariorum, ut manifestum est.

39 Respondeo tertio, quod, si unum, aut alium ægrotum maxime ex benefactoribus curaret, accedente ad hoc licentia Superioris, & ex Religiosa gratitudine, non incurreret pœnam Statuti, quia per unum, aut alterum actum non infertur exercitium Medicinę. Quod etiam dicendum est, si essemus in casu necessitatis; puta, si essemus in paupere Villa, in qua nullus est Medicus, aut Chirurgus, & incolæ egeni, qui non possunt peritos pecunia accersere, & medicamenta comparare; si Religiosus peritus cum Superioris obedientia illos curaret ex charitate; non contraveniret Statuto, *quia, charitas operit multitudinem peccatorum*; & exemplum habemus *S. P.* Francisci, quomodo pauperes ægrotos, leprososque curabat ex charitate, nobis relinquens exemplum, quod imitemur. Necessitas pariter facit licitum alias illicitum, *Cap. Quod non Extra de Reg. iur. cap. licet. de Fer. l. 1. §. 1. de Off. eius cui mand. l. Divus de Pet. hæred.* & ad hoc facit etiam *Cap. ad Aures de Ætat., & qual.* argumento cujus docemur, quod non dedecet Religiosum ex charitate, aut necessitate medicinam exercere, & hoc firmant multi, *Henriq. Sayr. Auil. Bonac. Molin. Barbos. Iur. Eccl. cap.* 43. n. 56. quos sequitur *Sanctor. Comm. c.5. Stat.* 16. in *fin. fol.* m. 553.

40 Secunda dubitatio est, quidnam importet illa dictio, posita in Statuto *omnino*?

41 Respondeo, quod talis dictio plura habet significata expressa per multos Doctores apud *Tusc. litt. D. Concl.* 322. *Alberic. Dictionar. V. omnino* & specialiter per *Felin. in cap. Ex parte il p. de Off. Iud. delegat.* Quod autem quadrat ad propositum nostrum, est quod ipsa significat exclusionem omnis gratiæ, dispensationis, seu licentiæ, prout docet *Abbas in cap. qualiter, & quando il 2. num. 18. de Accusa. & Felinus in cap. Ex parte, il p. de Off. Deleg.* argumento *Gloss. notab. in Clement. Vt ii qui de Æt. & qual. ord.* quam citat *Abbas*, quæ tamen in libro meo non invenitur. Sensus ergo prædictæ dictionis est, quod nullus fratrum *omnino*, puta sive cum dispensatione, aut licentia Superioris, sive non; item *omnino*, puta; sive Frater sit peritus in arte, sive non, exerceat *Medicinam*, & *Chirurgiam*. Ratio est, quia non potest excludere unum, aut alterum actum medendi, per hunc enim non committit in Statutum, ut supra probatum est. Neque potest excludere casus omnes, puta, necessitatis; neque motiva, puta, charitatis, cum probatum sit, quod ex charitate, & necessitate fieri possit. Sequitur igitur, quod hoc debeat accipi de dispensatione, ita ut Superior non potens dispensare generaliter super omnibus Statutis, ut est Provincialis, nequeat dare licentiam tales artes exercendi, licet frater esset in arte Peritus.

42 Tertia dubitatio est circa pœnam, latam in eodem Statuto, quæ est, *privatio actuum legitimorum per biennium, & etiam carceratio, Provincialis arbitratu*: quæritur ergo quonam casu ad pœnam carceris posset deveniri?

43 Respondeo, quod, cum carceratio hæc sit ad pœnam, & proinde formalis, ad quam consequitur privatio actuum legitimorum, ut *Par. p. Tit. Pœnarum num.* 87. dictum fuit, supponit in Reo graviorem culpam, quam sit simplex, & ordinaria transgressio huius Statuti. Gravior autem potest evadere culpa ex duplici capite; puta, ex adiuncta transgressione alterius pręcepti; vel ex recidivatione in eandem transgressionem. In primo casu esset, si, ut mederetur, pecuniam acciperet, vel si recursum haberet ad pecuniam pro emendis simplicibus, ut post medicamentum compositum venderet; vel si occasione visitandarum mulierum ægrotantium turpia attentasset &c. in his ergo, & similibus casibus, in quibus complicaretur delictum contra paupertatem, vel castitatem, posset adhiberi carcer, etiamsi alias non fuisset ob exercitium medicinæ castigatus. In secundo autem casu esset, si monitus, correptus, & punitus privatione actuum legitimorum; adhuc tamen non desisteret, Medicum, aut Chirurgum agere; & maxime si ob hoc Medici, aut Chirurgi sæculares murmurarent, & de Religione obloquerentur, ac si fratres inhiarent sibi lucra præripere; tunc enim tum ratione contumaciæ in non obediendo, tum ratione scandali, debet carceratione coerceri.

44 Quarta dubitatio est circa secundum Statutum, datum supra *num.* 34. & est, an de omni, & quovis negotio intelligendum sit, an vero in casu particulari Statutaria pœna incurratur?

45 Respondeo, quod, cum privatio Officiorum omnium Ordinis sit maxima pœnarum incorporalium, quæ detur in Religione, & correspondeat confiscationi omnium bonorum in jure Civili, ut *Par. p. Tit. Pœnarum* diximus, dari non debet nisi ob graviorem, imo gravissimam culpam. Hoc supposito, non existimandum est comprehendere Statutum eos, qui aliquod negotium peculiare Principis sibi oblatum acceptarent, aut non oblatum procurarent sine licentia; hoc enim sine ulla prorsus culpa potest esse: quandoquidem nolunt Principes sua secreta pandi, proinde non potest tuto Religiosus negotium Principis, quod acceptat, aut procurat per se, vel pro se, aut per alium, vel pro alio manifestare, nec super eo licentiam petere; potestque Religiosus sine ulla itidem culpa procurare, quod sibi demandetur negotium, cuius commissio, & sibi, & Religioni decorosa, & utilis esse potest: incongruum porro esset talem pœnam incutere, ubi nulla adest culpa.

46 Sed

46 *Sed Statutum loquitur in plurali*, & indefinite, dicendo *negotia*. In jure porro clausula indefinita æquipollet universali, *l. si pluribus init. ff. de Legat. 2. l. Si servitus. ff. de servi. urban. prædio Gloss. in cap. Ut circa in V. aliorum. de Elect. in 6. Abb. in cap. In Genesi nu. 1. eo tit.* & licet efferatur dictio indefinite in numero singulari, sive sit circa res, sive circa personas, quando subest eadem ratio, æquipollet pariter universali, *Alexan. cons. 26. nu. 3. lib. 4.* & hoc maxime si dispositio concepta est verbis negativis. *Dec. cons. 13. nu. 11. lib. 5. Tusc. litt. I. concl. 86. num. 16.* In nostro autem casu dispositio Statuti est *negativa*, & loquitur pluraliter, & indefinite dicendo *negotia*; sequitur ergo, quod debet intelligi de omnibus negotiis universaliter; puta, quod nullus procuret, aut acceptet pro se, aut alio officium Agentis, sive Residentis, aut Procuratoris alicuius Regis, sive Principis ad eius negotia sibi commissa universaliter tractanda; & rationabiliter tanta pœna irrogatur, siquidem tales Agentes perpetuo ablegantur a servitio Chori; Superiores inquietant; auxilio Principis Religionem perturbant, maxime in electionibus; vagantur ad libitum: non nisi sæcularia tractant, & disciplinæ claustrali quasi totaliter vale dicunt. Iure ergo merito privantur omnibus Officiis Ordinis hi, qui sæcularia munera præripere gestiunt; non convenit enim duobus Dominis servire; nec indui vestis ex lana linoque contexta; nec arare in bove & asino. Proinde tales, qui miserunt manum ad aratrum Religionis, & aspiciunt retro, negotiis mundanis vacando, non sunt apti Regno Dei. Non comprehenduntur tamen hoc Statuto, qui legitima Regum, & Principum legatione funguntur sive ad tractandum pacem; sive ad fœdera; sive ad matrimonia ineunda; quorum plura exempla legimus in Chronicis, ac Annalibus Ordinis, tum quia hoc non est universaliter Principum negotia agere, tum quia huiusmodi munus decorem auget Religioni, non vero illam conturbat; cuius contemplatione latum fuisse dictum Statutum ratio suadet.

§. IX. Residentiæ neglectus.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit neglectus residentiæ.*
Quis dicatur Rector.
Episcopus, & Parochi vocantur Rectores.
2 *Cura animarum est fundamentum obligationis residentiæ.*
3 *Beneficium simplex, & onerosum, quæ sint.*
Episcopus nequit obligare ad servitium Ecclesiæ habentem Beneficium simplex.
Onerosa Beneficia, quæ sint.
4 *Quatuor causæ, ob quas dispensatur residentia, explicantur.*
Parochus tenetur periculo suæ vitæ se exponere pro salute animarum, sibi commissarum.
5 *Dispensatio debet esse ex causa legitima.*
6 *Tempus absentiæ Rectoris a Beneficio absque dispensatione, limitatur ad duos menses.*

1 AD solam illustrationem nostri Textus ultimum hunc paragraphum breviter tractamus, cum delictum hoc non soleat judicialiter puniri. Crimen igitur istud sic potest commode definiri: *Neglectus residentiæ est absentia Rectoris curam animarum habentis, sive possidentis Beneficium Ecclesiasticum, de jure, sive consuetudine personalem residentiam requirens, sine causa, & dispensatione legitima ultra tempus, a jure concessum.* In hac definitione notandum primo, quod dicitur *absentia Rectoris*, quo nomine veniunt tam Episcopi, quam Parochi, quam alii, qui Officium, aut Beneficium administrant. Siquidem, ut docent *Bartolus in. l. 1. C. de Excusa. munc. l. 10. ac Aleiatus in l. Principalibus. ff. Si cert. petat. apud Calvin. lexic. V. Rector.* proprie Rector dicitur, qui Provinciam, aut Civitatem regit, unde Episcopum etiam *Rectoris* nomine venire, scripserit *Bald. in Proem. Decretal.*, attento maxime, quod *Rector* a regendo dicitur, & habemus dictum Apostoli *Act. cap. 20. ℣. 28. Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Aptissime igitur Episcopi venire possunt nomine *Rectoris*; Parochi pariter, ac cæteri Beneficium obtinentes, in sacris Canonibus passim vocantur *Rectores* Parochialium, *Rectores* Beneficiorum.

2 Notandum secundo, quod dicitur *curam animarum habentis*, siquidem hoc est fundamentum principale obligationis, cura nempe animarum; nam, ut habet *Concil. Trident. Sess. 6. de Reform. cap. 1.* non possunt Parochi munere sibi demandato fungi, *si greges sibi commissos, mercenariorum more, deserant, atque ovium suarum .... custodiæ minime incumbant.* In hac autem obligatione fortius involuti sunt Episcopi, cum non unius tantum Parochiæ, sed omnium suæ Diœcesis animarum cura sibi sit commissa.

3 Notandum tertio, quod dicitur *Beneficium Ecclesiasticum, de jure, vel consuetudine personalem residentiam requirens*; nam Beneficia Ecclesiastica alia sunt *simplicia*, alia *onerosa*. *Simplicia* nullam obligationem habent præstandi aliquod servitium Ecclesiæ, in qua sunt fundata. Ideo prout refert decisum *Piasec. Prax. Episcop. Par. 2. c. 3. num. 32.* non potest Episcopus obligare obtinentem Beneficium simplex, ad præstandum servitium personale Ecclesiæ, in qua situm est Beneficium. *Onerosa* autem sunt, quæ habent onus annexum, ut Officium Archidiaconi, Archipresbyteri, Primiceri, Canonici &c. aut curam animarum. Porro nonnulla a jure habent obligationem residendi in Ecclesia, ut Archidiaconi, Archipresbyteri, Primicerii, Sacristæ, Custodes, de quorum obligatione tractant jura. *De Offic. Archipres. Primicer. Socr. Custo. Tit. 23. 24. 25. 26. 27. & 28. lib. 1. Decretal.* Nonnulla autem habent tantum a consuetudine; ut Capellani quidam, qui ad residendum apud Ecclesiam; in qua Capellam possident, ratione consuetudinis obligantur, nec possunt per alios suo oneri satisfacere.

4 Notandum quarto, quod dicitur *sine causa*. Porro *causæ* de iure antiquo sunt multæ, quas notat *Host. sum. Rubr. de Cler. non resid. §. Utilit item ℣. quod si rationabilem*: Sed de iure novo *Trident. Sess. 23. cap. 1. de Reformat.* redactæ sunt ad quatuor, nempe *Christiana charitas*; 2. *urgens necessitas*; 3. *debita obedientia*; 4. *evidens Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitas*: quæ tamen sunt antiquis Canonibus *text. in cap. De cætero. cap. Inter quatuor cap. Tua cap. Relatum de Cler. non resid. cap. Ad supplicationem. de Renun. cit. cap. Quorundã. 74. Dist.* conformes. *Christiana charitas* importat, (prout scribit *Barbos. ad Trident. Sess. 23. de Refor. cap. p. nu. 7.* post multos *Tolet. M. A. Genuen. Molfes. & Sanctarel.*) proximorum utilitatem, ut si aliqua Ecclesia versaretur in periculo hæresis, & per

& per prædicationem Episcopi in fide posset confirmari; vel ad componendam discordiam, aut stabiliendam inter Principes pacem &c. *Vrgens necessitas* explicatur, quod sit, quando habens obligationem residendi incurret aliquod grave malum in vita, vel propter morbum, vel propter aliquam persecutionem, vel propter aeris intemperiem; aut ob inimicitias; aut ad declinandum furorem populi, seu Principis &c. Advertendum autem, quod ut deducitur ex *D. Thom.* 2. 2. *Quæst.* 185. *Art.* 5. prædictæ *causæ* habent locum, quando ex absentia Rectoris, animæ sibi commissæ, nullam jacturam incurrunt: aliter saluti ipsarum propriam vitam tenetur exponere, nam, ut ait Christus in Evangelio *Jo. cap.* 10. ℣. 11. *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Debita obedientia* Superioris, nempe respectu *Rectoris*; ut pote, si *Papa* ad se vocat Episcopum, volens eo uti pro necessitate universalis Ecclesiæ; aut si Episcopus utitur Parocho &c., vel Superior Provincialis ob indigentiam totius Provinciæ, confert negotia agenda a prælato Locali, relicto Proprio Conventu &c. *Evidens Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitas*, ut quando *Rector* absentatur ad tuenda suæ Ecclesiæ jura, aut fungitur Legatione Populi ad Principes, pro publicis negotiis &c.

5 Notandum quinto, quod additur *dispensatione legitima*; non enim sufficit, quod vera subsit aliqua ex enarratis causis, ut sine crimine *Rector* possit se absentare, sed, ut habet *Trident. Sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* respectu Episcoporum, oportet *causam in scriptis esse approbandam* a Superiore respective, qui, re cognita, dispensat super residentia. Dicitur porro notanter dispensatione *legitima*; si quidem, ut post *D. Thomam* 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 5. scribunt communiter Doctores *Victor. Soto. Navar. Suar. Roderic. Miranda, Portel. apud Sanctor. Comment. cap.* 8. *Stat.* 66. ℣. *Dico secundo fol. m.* 532. dispensatio sine vera causa, ac sufficienti *legitima*, non est, & non valet; & tunc est, quando in judicanda *causa*, an vera, ac sufficiens sit, culpabiliter se gerit Superior.

6 Notandum tandem, quod dicitur *ultra tempus a jure concessum*; in *Tridentino* siquidem, *sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* conceditur, quod extra causas supradictas, tempus absentiæ Rectoria sive continuum, sive interruptum, in singulis annis possit esse duorum, aut ad plus trium mensium. Quod, si ultra illud non residet, in culpam incidit, & quidem mortalem, nam obligatio residendi ad custodiam animarum, sibi commissarum, de jure Divino, ex Textu *Tridentini* deducunt communiter Doctores. *Bartol. a Martyr. Soto, Galleg. Covaru. Navar. Ferret. Bernard. & Salzed. Ochon. Sa. Cordub. & alii apud Barbos. ad Trid. Sess.* 23. *cap.* 1. *num.* 3. *de Reform.*

Probatio.

S V M M A R I V M.

7 *Quomodo probetur Crimen neglectus residentiæ.*

7 CIRCA probationem hujus criminis, advertendum, quod in hoc duo interveniunt, unum positivum, nempe absentia Rectoria a Cura, Beneficio &c. aliud negativum, nempe, quod absentia fuerit sine *causa legitima*, & sine *licentia debita*. Positivum probatu facile est per Testes, & in hoc nihil speciale occurrit; & concludenter probandum est ab Accusatore, seu Fisco, Rectorem per tantum spatium temporis absuisse a sua Cura, Beneficio &c. Negativum autem, cum probari non possit, cum vagum sit, habendum est de ore Rei. Nam, probata absentia, transfertur in Reum onus probandi, quod legitime absuerit, nempe ob causam legitimam, & obtenta debita dispensatione a Superiore, quemadmodum dictum est paragrapho proxime tradito, circa probationem causarum excusantium a delicto exercitii artium prohibitarum, & circa hoc amplius non immoramur.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

8 *Tridentinum non sustulit pœnas Canonum antiquorum contra non residentes ad Beneficium.*

Pœnæ Episcopi absentis a sua Ecclesia, ultra sex menses, absque causa legitima, & sine licentia in scriptis.

Fructus Ecclesiæ, quibus privatur Episcopus, ob absentiam a Diœcesi, quibus applicandi.

Compositia nulla super dictis fructibus fieri potest.

9 *Rectores Beneficiorum inferiores Episcopis, quomodo puniendi ob absentiam ultra tempus licitum.*

Contra tales Rectores possunt Episcopi procedere per Censuras, & privationem Beneficij.

10 *Regulares curam animarum habentes, puniendi sunt pœnis juris communis, si non habent Constitutiones pœnales municipales.*

11 *Textus pro Minoribus de Observantia.*

12 *Quæ pœnæ possint addi pœnis, latis de jure communi, contra Prælatos non residentes.*

13 *Instituendæ fuerunt pœnæ contra absentes, per breves quidem, sed frequentes absentias, quæ simul unitæ superant tempus absentiæ licitæ.*

14 *Privatio Officij, quanda habeat locum in Prælato Locali ob absentiam nimis longam a Conventu.*

15 *Habet locum privatio Officij, quando parvæ, sed multæ absentiæ interpolatæ, si simul computentur, superant trimestre.*

16 *Ob quas causas Prælati majores possunt dare licentiam, se absentandi Prælatis inferioribus.*

17 *Causæ sunt illæ quatuor, datæ supra num. 4.*

Necessitas dispensandi in casu est, quando Superior alium non habet, qui possit æque bene negotium publicum gerere, sicut dispensatus.

Si alius ad tale negotium habilis habetur, dispensatio est nulla.

Residentia est de jure Divino, super quo Papa sine causa nequit dispensare.

8 QUO ad pœnas Rectorum non residentium, ut præfertur, *Trident. Sess.* 6. *cap.* 1. *de Reform.* non sustulit, imo renovavit pœnas, sancitas ab antiquis Canonibus contra non residentes; sed, quia in illis non dabatur alia pœna, quam privationis Beneficii, quæ non poterat nisi judicialiter inferri, Concilium alias pœnas addidit, quas subeunt non residentes, etiam absque Judicis sententia. Pœnæ sunt, quod, si Episcopus *jastis*, & *rationabilibus causis cessantibus*, & non obtenta in scriptis licentia, absuerit a sua Diœcesi per sex menses, omittat

tat quartam partem fructuum suæ Mensæ; & si per alios sex pariter menses continuaverit in absentia, alia similiter quarta parte fructuum multetur. Perseverante autem illo in dicta absentia, ultra illud tempus, locus sit privationi Episcopatus, a Summo Pontifice infligendæ. Alia poena est, quod, si Episcopus non residet in Diœcesi, non gaudet alternativa cum *Papa* pro conferendis Beneficijs, etiamsi absit ex causa, a Concilio approbata, vel alias pro exercitio sui Officii, ut declaravit *Papa*, ut ex *Garcia de Benef. Par.* 5. *cap.* 1. *num.* 463. & *Mossobrio Prax. haben. concurs. Prael.* 23. *Dub.* 3. refert *Barbosa ad Trident. Sess.* 6. *cap.* 1. *de Reform. num.* 7. Porro fructus, quibus ob absentiam, ut præfertur, privatur Episcopus, in conscientia tenetur relaxare ex se, *alia etiam Declaratione non secuta*, ut habet *Trident. Sess.* 23. *capite* 1. *de Reform.* & super his nulla potest fieri compositio, ut scribit *Navar. Manual. c.* 25. *num.* 121. & *Cons.* 20. *num.* 4. *de Celebr. Missar.* sed integraliter applicandi sunt per Superiorem fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus.

9 Quo ad alios inferiores, animarum curam habentes, poenæ quo ad privationem fructuum, & peccatum mortale, eædem sunt cum supradictis, quibus afficiuntur Episcopi. Quod, si diutius absentiam protendunt, possunt Episcopi eos citare, etiam per Edictum, & si fuerint contumaces, procedere contra eos per Censuras, privationem fructuum, & etiam Beneficiorum, ut disponit *Trident. Sess.* 23. *cap.* 1. *℣. Eadem omnino. de Reform.* Quod, si Episcopus intendit procedere contra absentem ad privationem Beneficii, debet eum citare aut personaliter, aut per Edictum, *Cap. Ex tuæ. de Cler. non resid.* & ipsum expectare per tempus congruum, ut habet Canon *C. Inter quatuor. de Cler. non resid.* Porro citatio debet esse trina, & tempus congruum hoc modo mensuratur. Si absens est cum licentia, debet ter citatus expectari per annum; *Novell. de S. Epi. cap.* 9. §. *Interdicimus. Collat.* 9. si autem est absque licentia, citatus, ut præfertur, expectandus est per sex menses, *text. in cap. Ex tua. de Cler. non resid.* & si intra dicta tempora non comparuerit, potest Beneficijs privari.

10 Quo ad Regulares, curam animarum habentes, ut sunt Provinciales, ac locales Superiores, si proprias non habent Constitutiones, debent coerceri pœnis juris communis. Sed cum ijs casus potius metaphysicus est, quam practicabilis. Nam Regulares, quiqui illi sint, non possunt abesse a suis locis, nisi de suorum Superiorum licentia, qua non extante, Apostatæ sunt, & per Apostasiam omnia jura Superioritatis amittunt. Tota culpa, quæ inter eos circa absentiam potest intervenire, est circa causam absentiæ, quam possunt falso repræsentare Prælatis ad obtinendam licentiam, aut quam possunt admittere Prælati in approbanda, tanquam legitima causa, quæ talis non est, & concedenda licentia absentiæ: sed hoc tangit conscientiam solummodo, ac forum internum.

11 Nos Minores de utraque Observantia habemus dispositionem *Textus*, ut sequitur: *Provinciales, & Guardiani in suis Provincijs, & Conventibus notabiliter, & sine legitima causa non residentes, præter culpæ reatum, & pœnas Canonicas, quas incurrunt, Officio suspendi, vel etiam privari debent, Superioris judicio. Text. Tit. Applicatio* §. 35.

12 Circa eundem Textum prima dubitatio est, cum jam de jure communi, ut visum est, sint latæ contra indebite absentes pœnæ peccati mortalis; privationis fructuum, & Beneficiorum, quid potest addi ulterius ex hoc *Textu* contra Provinciales, ac Guardianos non residentes?

13 Respondeo, quod mens Statuti est, compescere vagationem Superiorum quorundam localium, qui desiderio evadendi rigores vitæ claustralis, arrepta qualibet causa, se absentant a propriis Conventibus. *Tridentinum* providit quidem, ut visum est, circa absentiæ tempus, causas, & pœnas &c. non tamen circa absentias breves quidem, sed frequentes, ex quibus causantur in animabus commissis detrimenta. Verum est, quod voluit, tempora absentiæ Rectorum, quamvis interrupta, insimul computari, ita ut simul copulata, non excedant tres menses; hoc tamen, quod sufficienter provisum est pro Rectoribus sæcularibus, non sufficit pro Regularibus. Ratio est, quia pro sæcularibus sufficiens est, quod Populus ob absentiam Rectoris, non frustretur Sacramentis; unde, si nullus est in Parochia infirmus, pro nihilo est, quod Parochus per duos, aut tres dies feriales absit a Parochia, maxime, si in ea sit alius Sacerdos, qui in casu fortuito, queat Sacramenta necessitatis administrare. Sed non sic est inter Regulares, qui continua indigent assistentia Superioris, ne disciplinæ rigor ex humana fragilitate relaxetur. Profecto, si extra Conventum Superior vagatur, frequentia Chori a tepidis intermittitur, in Refectorio silentium faciliter dispensatur, licentia exeundi a Claustro libere indulgetur, aliaque passim fiunt, per quæ devotionis ardor tepescit. Necessarium igitur fuit, quod nimia Superiorum Localium se absentandi a Conventu frequentia compescatur, ne passim apud Amicos divertant; ne quæsito colore negotiorum Conventus, (quæ possunt per alios curare) inter sæculares vagentur &c. Mens ergo *Textus* est hujusmodi vagationem compescere, & si defectuosi sint, suspensione ab Officio eos mulare.

14 Dubitatio secunda est, cum dicat *Textus*, taliter non residentes posse puniri etiam Officii privatione, quæritur, quando tali privationi sit locus?

15 Respondeo, quod, ut dictum est supra, trimestre absentiæ Rectoris indultum a *Trident. Sess.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* censetur, *sive fuerit continuum, sive interruptum*; ultra quod est locus pœnis Conciliaribus. Si ergo frequens est Superior in negligenda residentia, & modo per octo, modo per quindecim &c. dies abest, omnia tempora absentiæ computari debent, & si excesserint tempus trium mensium, est locus privationi Officij.

16 Dubitatio tertia est, ex quibus causis possint Superiores majores indulgere licentiam se absentandi Prælatis inferioribus?

17 Respondeo, quod causæ sunt illæ quatuor, quas ex *Tridentino* explicavimus supra *num.* 4. hac tamen cum modificatione accipiendæ sunt, puta, an adsit necessitas, ob quam obligatus ad residentiam, debeat super ea dispensari; quæ necessitas tunc est, quando alius, non obligatus ad residentiam, non habetur, qui æque bene posset talia negotia curare, ut advertunt *Caietanus* 2. 2. *quæst.* 185. *Art.* 5. & *Soto de Iust. lib.* 10. *quæst.* 3. *Art.* 4. Unde, si alius adest idoneus, & liber a residentia, non adest vera causa dispensandi, dispensatio est nulla, & dispensans peccat mortaliter. Arguit hinc *Azor. Inst. moral. Par.* 2. *lib.* 7. *cap.* 4. *quæst.* 5. quod nec *Papa* potest dispensare super residentia cum Episcopis, ac aliis Curatis, occupando eos in aliis Officijs incompatibilibus cum residentia, si ha-

habeat alios, qui æque bene eadem præstare possunt, & ratio est, quia residentia est de jure Divino, super qua dispensari nequit, nisi ex causa necessaria ob majus bonum. Et ex hac doctrina debent bene animadvertere Prælati majores, & saluti suæ consulere, non implicando Prælatos inferiores in causis, impedientibus residentiam, quando habent alios vacantes, negotijs gerendis pares.

Et hic sit terminus hujus Opusculi, quod absolvi hac die 23. Octobris, recurrente solemnitate Sancti Joannis de Capistrano, anno Salutis 1698. D. O. M. adjuvante, cui sit in perpetuum Laus, & Gloria.

F I N I S.

INDEX

Copiosissimus Rerum, & Verborum, quæ in hoc Opere continentur.

A

Absti-

Not

Pro-

B

C

Non

Cau-

Di-

D

Ob

Si

Re-

E

Epi-

F

Solus

Ven-

G

H

Cujus-

Ho-

I

In

Sub-

L

Le-

 cto-

Lite-

M

Ma-

teri

Ejus

N

O

Offi-

P

Pec-

Pœ-

Pœ-

Exten-

Pote-

Pro-

De Ameno de Delict. & Pœn. Par. III.

Q

S

Impe-

Secre-

Com-

Po-

T

Te-

V

FINIS TOTIUS OPERIS.

S

Secre-

Com-

Po-

T

Te-

Transf-

FINIS TOTIUS OPERIS.